FRATRIS DIDACI STELLAE ORDINIS MINORVM, IN SACROSANCTVM IESV CHRISTI DOMINI NOSTRI EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM ENARRATIONVM.

TOMVS PRIMVS.

SALMANTI

Apud hæredes Ioannis

M. D. LXX

CVM PRIVILEGI

Esta tassado à tres marauedis el plieg

Fr. D. de Estell

EL REY.

POR quanto por parte de vos fray Diego de Stella, predicador de sant Francisco de Salamãca nos fue fecha relacion diziendo, que vos auiades cõpuesto vnos cõmentarios en latin, sobre el Euangelio de sant Lucas: los quales eran muy vtiles y prouechosos para todos los predicadores, suplicãdo nos lo mandassemos ver y examinar, y hallando ser tales, os mandassemos dar licẽcia y facultad para los poder imprimir, y priuilegio para los vender, o como la nuestra merced fuesse: lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la prematica por nos ahora nueuamente fecha sobrello dispone, fue acordado q̃ deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon. E nos touimos lo por bueno, y por la presente os damos licencia y facultad para que vos, o la persona que para ello vuestro poder ouiere y no otra persona alguna podays hazer imprimir y vender los dichos libros que de suso se haze mencion, en estos nuestros reynos de Castilla por tiempo y espacio de diez años, que corran y se cuenten desde el dia de la fecha desta nuestra cedula, sopena que qualquiera persona, o personas que sin tener para ello vuestro poder los imprimieren y vendieren, o hizieren imprimir y vender pierdan toda la impression que hizieren, y vendieren con los moldes y aparejos della, y mas incurran en pena de cinquenta mil marauedis por cada vez que lo contrario hizieren. La qual dicha pena sea la tercia parte para la persona q̃ lo acusare, y la tercia parte para el juez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para nuestra camara y fisco: con tanto que todas las vezes que huuieredes de hazer imprimir el dicho libro, durante el dicho tiempo de los dichos diez años, le traygays al nuestro consejo, juntamente con el original que en el fue visto, que va rubricado cada plana, y firmado al fin del de Iuan Gallo de Andrada nuestro escriuano de camara de los que residẽ en el nuestro consejo, para que se vea si la dicha impression esta conforme a el, y se os de licencia para lo poder vender, y se tasse el precio à como huuieredes de vender cada volumen, so pena de caer è incurrir en las penas contenidas en la dicha prematica, y leyes de nuestros reynos. Y mandamos à los del nuestro consejo, y à otras qualesquier justicias de estos nuestros reynos guarden y cumplan y executẽ, y ha... guardar y cumplir y executar esta nuestra cedula, y todo lo en ella contenido. Dada en el Bosque ... à diez y seys dias del mes de Iunio de mil y quinientos y setenta y tres Años.

Yo el Rey.

Por mandado de su Magestad.
Antonio de Erasso.

...ndrada secretario del consejo de su Magestad
...se visto por los señores del: el libro intitulado
...nt Lucas tassaron cada pliego del à tres mara
...ue al dicho precio se venda con tanto que se
...da plana de los dichos libros, y porque dello
...a en Madrid à veynte y vno de Março de mil
...Años.

Iuan Gallo de
Andrada.

ILLVSTRISSIMO, REVERENDISSIMOQVE DOMINO D.

Didaco Couarruuias de Leyua, Episcopo Segouiensi Regij senatus in Hispania Præsidi meritissimo.

F. Didacus Stella fœlicitatem exoptat.

ROVERBIVM FVIT CELEBRATISsimum diuini illius Platonis, Antistes præclarissime, hominem non sibi solum natum esse: sed partim patriæ, partim amicis, partimq; alijs hominibus. A qua sentẽtia Stoicorum schola nõ discedit: astruens homines ipsorum hominum gratia fuisse conditos: vnde mutuo iuuaminis beneficio tenentur & constringuntur. Si igitur naturale lumen mentibus nostris infusum, hoc nobis ostendit: quanto potius Christianus homo hoc sibi cognitũ habere debet, quem lex diuina docet proximum esse diligendũ? Quod cum identidem mecum sæpesæpius reuoluerem, considerans quo officij genere vtilis possem esse proximo & Christianæ reipublicæ deseruire, cum tot viderem cõmentaria recentiora præter vetusta super Euangelistas Matthæum & Ioannem quotidie pullulantia, tam paucosque scripsisse super sanctũ Lucam: inter alias occupationes & conciones ad populũ frequentes: secundum ingenij mei imbecillitatem & angustiam, super sanctum euangelistam Lucam scribere decreui. Quod opus cum superioribus annis diuino afflante numine Matriti in curia regis catholici Philippi secundi inciperẽ: tandem in hac alma Salmanticensi vniuersitate absolui. Quod cum ita magnum sit & difficile, & à nostra ingenij tenuitate procedat, non dubito quin multis scateat defectibus: vnde patrono sibi & defensore habet opus, qui iuuamini & tutelæ illi sit. Cui igitur potiori iure quã tibi, Præsul amplissime, hos exiguos manuũ mearum labores offerre possem: quandoquidem tua eximia authoritate & virtutũ tuarum excellentia & splendore, meis lucubrationibus valorem & pretium addes? Vellem equidem modo huius, tam diuitis & copiosæ materiæ, vel aliquid minimũ posse exprimere: at tam innumera sunt tuarum virtutum encomia & præclara facta, vt etiam ab acutis ingenijs comprehendi nequeant, vbi non posset non meum periclitari. Prædicat id tuas præclaras virtutes, tuam vtriusq; iuris admirabilem peritiam & eximiam eruditionem: nam cum in ciuitate Burgensi adesses, inter tantam præclarissimorũ virorum multitudinem, nulla affectus solicitudine, summo omnium applausu & incredibili totius nostræ Hispaniæ gaudio in supremum eiusdem Hispaniæ Præsidem

 dignissimè

dignissimè tuis exigentibus meritis à catholicissimo Rege nostro Philippo absens fuisti electus. Quapropter qui præclaro polluerint ingenio tuis laudibus sint intenti, & hoc sibi assumant opus: nam ego non ita ausus sum, vt existimem breui hac præfatione posse comprehendere innumerabilia bona, quæ de te scribi possent. Vnde omnia illa omissa facio te rogans & orans, vt si quando hoc opus tibi non placuerit promptam voluntatem accipias, quæ alia non fuit, nisi tibi soli hoc exiguo munere deseruire: quam si acceptaueris, dignam compensationem totius huius laboris libenter accipiam.

VALE.

LICENTIA IMPRESSIONIS HVIVS OPERIS A GENERALI ORDINIS MINORUM AUTHORI CONCESSA.

RATER CHRISTOPHORUS DE CAPITE Fontium totius ordinis Minorum Generalis minister & seruus, Reuerendo & doctissimo patri fratri Didaco Stellæ prædicatori egregio prouinciæ Sancti Iacobi, salutem in domino sempiternam. Cum nostra ex munere intersit, christianam rempublicam modis omnibus iuuare. & idcirco eos, qui multum ei decoris, & ornamenti sunt allaturi aut attulerunt, fouere & ornare: te huius modi fauoribus & honoribus dignum arbitramur, quippe qui (vt testimonijs fide dignis cõperi) christianæ reipublicæ tua singulari eruditione non modicam opem attuleris, vt non solùm in sacri Euangelij præclarissimis ad concionem exhortationibus, quin etiam tribus voluminibus de seculi vanitate perfectis, cum eximio quodam opere super sanctum Lucam, etiam posteris magnum præstiteris emolumentum. Quapropter hæc tibi virtute obedientiæ præcipimus typis mandare, post castigationem & correctionem, adeptamque facultatem senatus regij: licentiamque pariter concedimus, vt possis interesse vbicunque typis mandabuntur cum socio tibi grato ad libitum eligendo: adeundi que regiam (si opus fuerit) curiam & quæuis alia loca, quibus te interesse expedierit. Ad quorum omnium exequutionem reuerendum patrem tuum ministrũ omnesq; alios quorum auxilio opus sit rogo, & si necessum est eis præcipio, omni modam tibi exhibeant facultatem & beneuolentiam. Vale in domino eum pro nobis deprecaturus. Data Hispali, die .xxiiij. Aprilis. M. D. LXXIII.

Frater Christophorus, qui suprà propria manu.

INDEX AVTHORITATVM SACRÆ SCRIPTVRÆ IN HOC opere expositarum sparsim, secundum ordinem librorum veteris ac noui testamenti digestus.

¶ *Genesis.*

¶ *Exodus.*

Leuiticus.

Numeri.

15 Excepo

¶Psalmorum.

¶Prouerbiorum.

¶Esa-

INDEX.

Beati

¶ Marci.

¶Ioannis.

¶ Actorum.

¶ Ad Romanos.

Videte

¶ *Laus Deo.*

INDEX OMNIVM QVAE INSIGNITER IN HOC OPERE dicta sunt, iuxta ordinem literarum studiosè digestus.

C

Charitas

Christus

Curatio

UNIVERSITARIA
SEVILLA
BIBLIOTECA

Episcopi

F

Hebræi

Myſte

N

Ne

O

P

Passio

Q

R

FINIS TABVLÆ.

ERRATA.

¶Tomi primi.

FOlio.1.columna.2.linea.26.eſt.lege,&.Fo.3.col.4.lin.fina.veritatis,vel.leg.veritatis,ut vel.Fo.12.col.1.lin.penult.prędeſtinationes,leg.prędeſtinationis.Fo.18.col.2.lin.1.oſtium,lege,os tuum.Fo.40.col.2.lin.43.pretium in hoc.leg.precium hoc. Fo.44.col.3.lin.14.tanto,leg.tantum,lin.pen.poterat,leg.portat.Fol 79.col.3 lin.30.Dauid,leg.Daniel.Fo.90.col.1.lin.34.Exequenter,leg.Frequenter.Fo.99.col.4.lin.37.fructus,leg.fruitus.Fo.117.col.4.lin.50.ſolitudine.leg.ſolicitudine.Fo.123.col.2.lin.54.diſcite,leg.dicite. Fo.127.col.1.lin.53.tuntur tibi peccata leg.tuntur peccata.Fol.129.col.3.lin.27.ſunt.leg.ſum.line.45.diſceſſeris,leg.deceſſeris. Fo.170.col.1.lin.59.ego.leg.ergo.Fo.214.col.3.lin.23.ſe ſicut,leg.ſed ſicut.Fo.222.co.3.lin.6.ſanctus in.leg.ſanctus eſſe in.

¶Tomi ſecundi.

FOlio.5.columna.1.linea.28.ſuperbo.leg.cum ſuperbo.Fo.9.col.1.line.penult.ego,leg.ergo.Fo.55.col.1.lin.35 hunc.leg.nunc.Fo.91.col.2.lin.37.iniprias,leg.iniurias.Folio 99.col.2.lin.18.mendico.leg.medico.Fol.129.col.4.lin.1.luerat.leg.iuerat. Fo.231.col.1.lin.1.corum,leg.eorum.Fol.251.col.3.lin.53.quo me.leg.quo ne.Fol.259 col.4.lin.10.poterit.leg.poterat.

Emmanuel Correa Lusitanus Typographiæ Corrector,

P. E. C.

IN AUTOREM.

I LABOR, ingenium, studium, sapientia, virtus
Iure ferunt meritis præmia digna suis,
Ecquid pro tanto dabitur tibi nomine dignum,
Stela pater, Stelæ fulgida stella tuæ?
Tu tua Christicolam mirantem pulpita turbam
Eloquio pascis, relligione, fide.
Quin, vt inaccesso resplendens æthere Phœbus
Lumine clarificat sidera cuncta suo:
Sic tu phœbæo plusquam splendore coruscans,
Docta facis studijs ora micare tuis.
Qui cupis iniectis igitur frænare cathenis
Eloquij populos, relligione, fide,
Hoc, quod conscripsit tibi vir doctissimus olim,
Nunc primùm excusum perlege lector opus.
Hic Lucam euectum ferri super alta videbis
Sidera doctiloquis insolitisque modis.
Hoc ego, dum typica castigans arte reuoluo,
Ter legi, inuita deposuique manu.

FINIS.

BEATI LVCAE EVANGELISTAE, in Euangelium suum, Præfatio.

QVONIAM quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum, sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis: visum est & mihi assequuto omnia, à principio diligenter & ordinatè tibi scribere optime Theophile: vt agnoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

AVTHORIS ENARRATIO.

A EST ADmirabilis Dei bonitas & clementia, vt non solùm dignatus fuerit in hunc mundum descendere ad inuisendũ hominem, quem à misera dæmonis, & mortis tyrãnide eripuit: verum eiusdẽ hominis intellectũ diuinis sui luminis radijs illustrare, & ab eo omnes ignorantię tenebras repellere, altissimo decreuit cõsilio: vt vel sic vnusquisq; facillimo negotio veritatis doctrinam posset apprehendere, & sanctis institutis seipsum componere, vt tandem fœlicem illum beatorũ statum (quẽ signato lumine nouimus ipsi homini conditum) non sine magno fœnore gloriosus sibi obtineat. Nam non solum propter crimen primi nostri parentis voluntas hominis violata & ex praua natura male affecta extitit: verùm etiam ipsius intellectus acumẽ ea cęcitatis pœna obtusum & hebetatũ mansit, vt in rebus cognoscendis nihil aliud calleat, quã oculi noctuæ ad lumen solis. Quãobrem si ignorat homo quæ sunt cognitu facillima & per ea repit quæ natura suã manifestissima sunt: nonne in diuini numinis altissima contemplatione, quando humanum captũ prorsus superat, ignorãter errabit? Quapropter vnigenitus Dei filius hõmini cęco & perdito non solum redemptor, verum & doctor suauissimus venit: qui suo precioso sanguine nos redemit, sua nos pauit doctrina, & ignorantiam nostram expulit, vitam sua morte tribuit, & in libertatem asseruit, & tandem moriens cælum aperuit, docens quo pacto illud simus consequuturi. At quid rogo nobis cõduceret cęlum nobis manifestum esse, nisi cognosceremus simul quid nobis faciẽdum esset vt ad id cõscenderemus? Idcirco cũ in omnibus operibus suis Deus absolutissimus sit & perfectus, cum nos redemit, simul etiam nostrę salutis remediũ pręstitit: quod & ipse per Oseam prophetam multis retro temporibus iam prędixerat. Tempus autem requirendi dominum cum venerit qui docebit vos iustitiam. Hanc sacram Euangelicam doctrinam diuinus concionator, qui simul & magister venit, per vniuersum Iudææ regnum, & per Galilęæ prouinciam prædicauit: quam cælestẽ doctrinam sanctissima & purissima vita confirmauit, necnõ clarissimis miraculis illustrem reddidit. Vnde necessum erat vt post Christi sermones ad homines habitos, postque eius Ascensionem in cælũ, essent scriptores & Euangelistæ, qui vniuersam Christi anteactam vitam describerent, ipsiusq; præclara gesta. Est quãquam Christi doctrina per suos discipulos & Apostolos fuit ab ore in os translata: nihilominus operæpretium erat libros Euangeliorum scribere, tam ad fidem liberam & incolumem

Osee.10.
Mat.4.

seruãdam, quã ad statum noui testamenti, & sanctã morum institutionem. Nãq; articuli fidei non per se simul colliguntur, sed ex aliquibus longis narrationibus habentur, quas Euangelistæ audierunt, & viderunt, & postea tanquam ministri sermonis sacris literarum monumentis consecrarunt. Neq; aliter impios hæreticos perfricatæ frõtis poteramus cõuincere, nisi sacros haberemus codices, ex quibus clara veritas nobis elucesceret, quibusq; paganorum & hæreticorũ impetus valeremus reprimere. Quod si scire cupias, quid Euãgelium sacrum sit, id tibi esse intelligas, munitissimam armorum aulam, quam nobis reliquit dominus ad sui nominis defensionẽ. Præterea quia non solum erat nobis necessaria fides ad vitam æternam consequendam, sed etiam recta opera: idcirco legem nobis dedit quæ actiones nostras dirigeret, & gubernaret, & hæc in sacro continetur Euangelio. Multi autẽ in ipsa primitiua ecclesia pseudoprophetæ surrexerũt, qui scripserunt Euãgelia vt Basilidas, & Apelles. Itemq; & alij falso titulo Euangelium à Bartholomæo & Mathia scriptũ suum esse dicebant. Fuit etiam & aliud Euangeliũ Nazaræorum, & quod vocant Euangelium secundum AEgyptios, & Euangelium secundum duodecim. At Ecclesia sancta Dei diuino illustrata spiritu hæc omnia Euangelia tanquam apocrypha reijcit, & sacratissima quatuor Euangelistarum volumina, Matthæi scilicet, Marci, Lucæ, & Ioannis suscipit, non quod authoritatem habeant ab Ecclesia (quanuis non sine Ecclesia) quæ sic iudicauit. Quodquidem appositissimo simili tibi ostẽdam. Gemma ab his reperta qui gemmarum pretium ignorant, licet suum valorem habeat ex natura sua, attamẽ eis qui inuenerunt nullius est pretij, donec peritorum iudicium in hac re accedat. Adducam etiam & aliud ex sacra pagina exemplum non minus elegans. Nam

3. Reg. 3. cum duæ illæ meretrices ad regem Salomonem accesserunt de puero contendentes vtrius esset filius, cum prudentissimus rex puerum dedit ei, quæ verè mater erat, non id effecit, vt puer propriæ matris esset filius: at decreto iudiciali declarauit, vt deinceps filius illius mulieris reputaretur, & q̃ de illa re nunquam amplius contenderetur. Sic sancta Ecclesia iudicat & definit de scriptura, & hanc habet authoritatem quia prior est Ecclesia quã scriptura: quę quidem excipiens doctrinam Christi, suis authoribus, necnõ Apostolorum suorũ, vidensq; tanta tamque diuina miracula quibus cęlitus cõprobata fuit, rectè potuit iudicare de traditionibus scripturarum quæ postea fiebant an conformes essent ei doctrinæ quã ab Apostolis acceperat. Nam si tu audisses Christi doctrinam, eiusq; adfuisses miraculis: nonne postea iudicare posses de scriptura vbi hæc reconderentur vera esset, necne? Potuit ergo primitiua Ecclesia hanc ob causam de scriptura iudicare, dicente domi-

Ioan. 15. no. Et vos testimonium perhibebitis quia ab initio

1. Ioan. 1. mecum estis. Vnde Ioannes non immerito inquit. Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, annunciamus. &c. Et beatus Lucas in hac prefatione. Sicut tradiderunt (inquit) nobis qui viderunt. Ita sane Ecclesia catholica quatuor hæc Euangelia gemmas pretiosissimas iudicauit, & definiuit: alia autem nihili facienda duxit. Sancta hæc quatuor Euãgelia quatuor sunt illi vastissimi fluuij è terreno paradiso Gen. 2.
promanantes: hoc est, ex sacratissimo pectore Christi redemptoris nostri, quę vniuersam catholicã Ecclesiam lauacro regenerationis inundant, & altis radicibus propagant. Hæc sunt quatuor illa sancta ani- Eze. 1.
malia quę vbi erat impetus spiritus grãdiebãtur: quique repleti spiritu sancto, eodẽq; dictante tanquã illius viua organa plena fide & veritate sacrosancta Euangelia conscripserunt. ❡ Porrò quantæ excellẽtiæ sit & dignitatis hoc Euangeliũ Lucæ inter reliqua aliq̃ non ita facile est dictu. Verũ omnia prçteribo, tria tantum commemorans, quibus beatissimus Lucas reliquos Euangelistas antecellit. Primũ adeò eleganti procedit sermone vt dicat sacer Hieronymus, q̃ redolet quandã secularem eloquentiã. Neq; id mirum cũ fuerit philosophus & medicus, & Gręci sermonis non ignarus. Deinde beatus Lucas cancellarius fuit virginis matris necnõ secretarius eiusdem & Christi redẽptoris nostri. Solus hic scripsit Luc. 1.
angeli Gabrielis salutationem, colloquium virginis cum angelo, visitationem Mariæ ad Elisabeth, canticum, Magnificat, Benedictus dñs, Nunc dimittis Luc. 2.
conceptum Saluatoris, eius natiuitatẽ, circuncisionem, virginis purificationẽ, laudes Annæ & Simeonis, & quidquid ad infantiam & pueritiã Christi pertinet: quæ omnia à virgine Dei genitrice audiuit, cui familiaris semper extitit. Præterea sanctus hic Euangelista dulcior & suauior est, dum Christi misericordiam & pietatem magnificat & cõmendat. Hic est qui maioribus criminibus grauatos & afflictos dulci consolatur eloquio. Hic vires ipsis peccatoribus addit, ne de pietate & misericordia diuina desperẽt, eãq; copioso sermone pertractat. Solus hic scribit Magdalenæ & Zachæi conuersionẽ, vbi ma- Luc. 7. et. 19
xima pars illius diuinę bonitatis relucet. Solus enarrat quomodo publicani & peccatores appropinqua- Luc. 15.
bant vt audirent Iesum, vbi parabolam centũ ouiũ & drachmæ apponit. Solus parabolã illam filij Prodigi amoris dulcedine & suauitate plenam scribit: ita graphice & artificiosẽ, vt dura hominum obstinatorum corda, ea audita, tanquam cera liquefiant, & in diuini numinis dilectionem rapiantur & eleuẽ- Luc. 23.
tur. Solus hic scripsit, quomodo Christus in cruce pendens, non oblitus suorum crucifixorum pro illis ad patrem orauit. Deniq; solus hic meminit quomodo Christus latroni in cruce dixit. Hodie mecũ eris in paradiso: & tandẽ scribit quomodo Christus misericordia motus, dixit viduę, noli flere. Et turbis Luc. 7.
estote misericordes sicut pater vester misericors est Luc. 6.
& damnationem & pœnam illius diuitis qui paupe- Luc. 16.
ris Lazari non est misertus. ❡ Quapropter ego non potui hoc Euangeliũ præ cęteris omnibus summo non prosequi amore: quod etiam omnes peccatores facere tenentur, quando quidem portæ cæli & diuinæ misericordiæ clarius in eo, quã in alijs nobis patent. Vnde vt aliquid persoluam huic sacro Euangelistæ pro mea in illũ deuotione (etsi nostrarum virium imbecillitati multum sit impar) operępretium duxi illum interpretari, dum diuinum numen calamum simul & mentem direxerit. Sed interim id nobis summis precibus est orãdum, vt veniens agnus de tribu Iuda signatum librum dignetur aperire: vt Apoc. 5.
intelligamus, quid ipse per secretarium suum Lucã nobis

nobis voluerit commendare, & vt possimus legis intelligentiam spiritualem percallere, cum eo qui di
Psalm. 118. xit. Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Accedamus igitur pro ingenij nostri te nuitate ad textus explicationem.

QVONIAM *quidem multi conati sunt ordinare narrationem.* Solus beatus Lucas inter cæteros Euangelistas suo Euangelio præfationem præmittit: quia specialiter ad vnum hominem illud dirigebat. Alij autem Euangelistæ sine vlla speciali ratione scripserunt. Vbi statim animaduertendum sese offert quanta sit charitatis vis atq; potentia. Et enim beatus Lucas non recusat vnius hominis gratia tantum oneris & laboris sibi assumere: vt vel sic eum in accepta fide cōfirmaret, cui etiam acta Apo
Ioan. 4. stolorum consecrat. Ad eundem modum Christus propter vnam Samaritanam defatigatus ex itinere prædicauit, & post resurrectionem propter vnum
Ioan. 20. Thomam incredulum apparet. Multi (inquit) conati sunt ordinare narrationem. Non Matthæus, non Marcus, sed Basilides, Apelles, & alij. Isti cœperūt, sed non perfecerunt: cum diuina gratia illis abesset. Mali propria virtute sua opera incipiunt: vnde euenit, vt frustra & sine fructu laborēt. Quod diuinus
Iere. 9. vates Hieremias prædicit. Vt iniquè agerent labora
2. Thes. 2. uerunt. Sic etiam & alij sub Pauli nomine epistolas scripserunt, vt ipse fatetur. Quod quidem de se nimis præsumentes sunt aggressi, vt hoc modo suas hæreses suaderent, quo fecerunt, vt laborem tantū non fructum colligerent. Non sic laborauit beatus Euangelista: sed diuino spiritu sermonis vbertatem ministrante dictorum simul & factorum, fœliciter cępta compleuit. Admonet iste locus vt quidquid velimus incipere, sub Christi nomine id incipiamus non nostro freti auxilio, sed diuino lumine præuio, quod omnes cæcitatis tenebras & errorū præcipitia potens est auertere. Hinc est ꝙ dicat Apostolus.
1. Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite. Illi nāq; qui nomen suum gloriosum in terra esse voluerunt, quiq; cœperunt turrim Babel in Senaar ædificare: quia in no-
Gen. 11. mine domini non cœperunt, penitus confusi sunt. Certè mihi crede, ꝙ lucebunt opera tua & optatum finem assequentur, si sub nomine Christi initium feceris. Vbi diligenter animaduerte quam cito angelus Satanæ in Ecclesiam Dei falsam doctrinam voluit inserere, & pestiferum venenum diffundere. Ea etenim est huius maligni hostis natura, vt semper
Gen. 3. nostris inceptis insidietur. Sic primū nrm parētem in terreno paradiso deiecit, sic cum secundo ingentes habuit cōgressus. Sic & innocentes pueros inter
Matt. 2. fici fecit. Sic deniq; initio nascentis Ecclesiæ molitus est hæreses, errores, & mendacia disseminare.
Act. 6. Nicolaus vnus ex septem diaconis ab Apostolis electis hæresem docuit. Et Ebionitæ surrexerunt negā tes Christi saluatoris nostri diuinitatem, aduersus
Apoc. 2. quos Ioannes Euangelium scripsit, & multi alij vt noster Lucas ait, conati sunt proprio ducti spiritu, Christi gesta narrare. Sic etiā nobiscum impius hic & nefarius Satan consueuit agere: nā quādo in virtute infantes sumus, & Deo seruire incipimus, tūc maximas suas tētationes nobis parat, vt facilius nos in virtute debiles & imbecilles vincat. Quocirca cū Deū colere cupieris, ab eo discede, & Ecclesiasti cum dicentē audi. Fili accedens ad seruitutem Dei Eccle. 2.
præpara animam tuā ad tentationē. Bonis enim in- Gen. 31.
ceptis semper insidiatur: quod experimēto in Iacob Exo. 14.
comperies, quē fugientē Laban est persequutus. Sic Pharao Israelem abeuntē persequitur. Nunquā dæmon eum persequitur qui iam captus est, & in eius seruitute detentus: sed tunc potissime quando Deo seruire cupis & illū deserere. Vbi (si ita loqui licet) ipse diabolus nos monet: nā eo modo quo in virtute debiles nos tētat, ita etiam principio oportet nos eas vincere, quando minorē vim habent. Tūc enim rectè serpentē aliquē interficies, si caput eius obtrūcaueris: sic bene ipsum dæmonem infernalē serpentem morti trades, si eius caput absciderís: quodquidē tunc absciņditur, si in principio fuerit victus. Vnde Gen. 3.
dominus de muliere loquutus, ad serpentem dixit. Ipsa conteret caput tuum. Lubricus est antiquus serpens, qui nisi capite apprehendatur, facile labitur. Vnde dn̄s in Cāticis iubet capi vulpeculas antequā Canti. 2.
fiant vulpes. Dauid quoq; Gigātem Goliath in frō 1. Reg. 17.
te percussit. Is enim diabolū in fronte percutit: qui Exod. 12.
initio tentationis illum vincit. Pharao etiā populū Dei in morte primogenitorū liberū reliquit abire, quod in alijs plagis non fecerat. Nec diabolus populum Christianū omnino dimittit, donec sancta mater ecclesia correctioni paruulorū studeat, & laboret, vt interficiat peccata & tentationes dū recētia sunt. ¶ Aduerte etiam ꝙ diabolus non solum initio nostra bona studia destruere satagit: sed etiā fucata & palliata pelle se induit vt sub specie virtutis & recti vitia inserat. Sic isti sub nomine Christi conati sunt euangeliū scribere, vt aliquibus veritatibus mēdacia ingererent, & zizaniā inter triticū seminarēt. Matt. 13.
Sicut vxor Hieroboan quæ mutata veste voluit de 3. Reg. 14.
cipere Ahiam prophetam. Sed Deus reuelauit veritatem prophetæ, & ostendit veritatē simulantis. Et beato Lucæ veritatē euangelij manifestauit, vt detegeret aliorum insidias & fucata verba. Nec diabolus hac nostra tempestate assueta relinquit, nā etiā nunc multi sub specie boni & recti tētantur, & decipiūtur. Ita nimirū ꝙ sub specie pietatis furtū suadet, vt eleemosynā de alieno tribuas indigēti: & inter virum & vxorē discordias seminat sub specie deuotionis quando ipsis mulieribus prædicat abstinentias quasdā, pœnitentias, & peregrinationes. Quando inter duos principes, Christianū videlicet, & Turcā, bellū aliquod nauale agit, si forte Christianos Turcarum naues nauigantes & à longè per mare veniētes videant, statim ficta principis Christiani vexilla erigunt, vt ipsi Christiani securius ad Turcas accedant, vt vel sic falsi & delusi captiui capiantur. Sic non dissimiliter Christiani hominis sunt arma & signa charitas, oratio, ieiunium. &c. diabolus autem inimicus noster fallax & astutus multoties nobis prędicat, & hortatur ieiunium, eleemosynā, & peregrinationes, vt quāquam inimicus sit, amicū eū esse putes, cui sic omnia tua credas, vt etiā vitam in eius manus cōstituas, vt tandem tibi in eis sit pereundū.
Multi certè stulti & amentes cum ignorent ange- 2. Cor. 11
lum Satanam in angelum lucis figurari, dæmonis tentationem, diuini spiritus motum esse existimāt, & hac de causa multoties à via veritatis aberrant,

& toto fallũtur iudicio, cũ à diaboli tentatione vincãtur. Tamen cũ ecclesia semper iudex fuerit, & recte cognouerit veras scripturas à falsis distinguere, & apocrypha & mendacia reprobare: ita tu viros doctos & probatæ fidei consule, quos sequi debes, nec tuo niti iudicio. Atque ita nisi omnino errare velis, credere te oportebit ecclesiæ, illud euangelium esse diui Lucæ illudq; falso beato Bartholomæo adscribi. Ita tu qui inscius es, & arcana scripturarũ nõ nosti, tuas tentationes cum doctis & senioribus hominibus verses, quorum consilio iudicium tuum submittes. Vnde fiet vt nisi tibi fideris, non errabis. Nã quæ isti tibi aperient, hanc esse dæmonis tentationem, & qua via poteris illam euadere, quæ legi diuinæ minime subiecta est, licet boni similitudinem afferat: & illud malum esse licet boni similitudinem præseferat. Iam igitur ad contextum reuertamur.

Quæ in nobis completæ sunt rerum. Rerum ait nõ verborum: elegantia nanq; scripturæ non est in verbis, sed in factis. Si rhetores, poetas, & humanarum rerum historiographos legeris, in eorum phrasi magnam verborum elegãtiam & apparatum inuenies at verò nihil vtilitatis aut fructus inde videbis, nisi mera mẽdacia fucatis verbis inuoluta. Et tanquam malus cibus toto hoc indiget cõdimento, vt comedi valeat. At verò sacra scriptura animæ nostræ cibus & substantia est succo plenissima, quæ nullum sibi postulat obsonium vt libenter comedatur. Veritas quippe quemadmodum ipsa per se pulchra est, ita nullo ornatu habet opus, & ea maximè quæ in sacris literis nobis aperitur. Ipsa etenĩ sua natura ita iucũda est & suauis, vt nullo addito stibio reliquas omnes facillimo negotio antecellat. ¶ Aduertes prę terea quod non dicit Lucas à nobis, sed in nobis sibi nihil, Deo omnia tribuens. Quo admonemur loco vt quidquid fecerimus soli Deo adscribamus: à quo omne bonum nobis promanat. Apostolus nãque post longos labores susceptos, & maximas tentationes superatas dixit. Nõ ego sed gratia Dei mecum. (1. Cor. 15.) Quapropter vel vnico hoc exemplo liquidũ tibi erit, quomodo sancti collati honoris gratiam Deo potius, quam sibi referunt. Sic sanctissima illa fœmina Iudith (Iudit. 13.) postquam impium Holofernem trucidauit, dixit. In manu fœminæ percussit illum dominus, nõ dixit ego percussi, sed dominus, ipsi Deo honorem tribuens. Vnde etiam diuinus Paulus. Nõ sumus sufficientes (2. Cor. 3.) cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Et per Esaiam. Nunquid gloriabitur securis cõtra eum qui secat in ea: aut exaltabitur serra contra eũ à quo trahitur? Et ipsemet dominus inquit. Sine me (Ioan. 15.) nihil potestis facere. Nam quanuis sanus sit oculus, nihil potest cernere, nisi lucis claritate sit adiutus: sic etiam & nos nisi diuino lumine cęlitus fuerimus adiuti, nihil possumus operari, æterna salute dignũ, etiam si bonum oculum, hoc est, etiam si liberum habeamus arbitrium. Quid igitur est, quod tu ipse de bono facto gloriaris? itaque sicut serra nõ habet vnde glorietur, sed artifex qui secat in ea: sic tu nõ glorieris de bono quod Deus per te operatus est. Vnde merito diuinus Paulus. Deus est, qui operatur in (Philip. 2.) nobis velle & perficere. Nam in quolibet genere ad vnum primum deuenimus, à quo tanquã à suo principio omnia illius generis descendunt: quod quidẽ apertum est in motu: nam omnis motus à motu primi mobilis est. Et idem dicendum est de motore, de mouentibus quippe & motis non resultat processus in infinitum, sed deueniendum est ad aliquẽ motorem primum. Sic etiam omnia bona opera necessario debent deriuari ab illa prima & inexhausta bonitate. Vnde gratia semper Deo agenda est, de quocũque opere quod ipse per nos fuerit operatus. Quapropter Dauid toties idem diuersis verbis replicat. (Psalm. 117.) Fortitudo mea & laus mea dñs & factus est mihi in salutem. (Psal. 93.) Et nisi quia dominus adiuuisset me. &c. Et factus est dominus firmamentum meũ, (Psal. 70.) & refugium meum. Simile etiam est illud. (Psal. 43.) In te inimicos nostros ventilabimus cornu. Non dixit nostra virtute, sed in te: hoc est, in virtute tua, & in dextera tua. Iam hic vides omnia in Deum referri, tãquam in authorem vitæ & salutis. Quia vero Moses (Num. 20.) & Aaron hunc honorem non tribuerunt, non introduxit illos dominus in terram promissionis. Si Moses & Aaron qui maximam cum domino inierant amicitiam, ita puniti sunt: quid tecum faciet, qui te ipsum laudas, & quodcunque bonum opus à tuis viribus profectum esse dicis? Sed de his aliàs.

Sicut tradiderunt nobis qui ab initio viderunt, & ministri fuerunt sermonis. Vt ex illis verbis, scilicet, ipsi viderunt, doctrinam & scientiam significet: ex illis vero ministri fuerunt sermonis, opera ostendat. Nam cum dicit, sicut tradiderunt nobis qui ab initio viderunt, ostendit, se dominum in carne non vidisse: quia beatus Lucas post Christi mortem ad fidem fuit conuersus, & Paulum sequutus. Quapropter qui dicunt Lucam vnum fuisse ex duobus eũtibus in Emaus omninò errant: cum dicat hic ab Apostolis didicisse euangelium. Etenim si Lucas esset vnus ex illis duobus, (Luc. 24.) quibus dominus interpretabatur scripturas, non dixisset, sicut tradiderunt nobis qui viderunt: sed dixisset vtique, sicut tradidit nobis Christus. Accepit nanque euangelium à beato Paulo, qui illud per reuelationem habuerat: (Gala. 1.) accepit etiã ab alijs Apostolis qui dominum in carne sequuti sunt, quod Paulus non fecit. Etenim nõ solus Lucas & Marcus auditu didicerunt quæ scripserunt, sed etiam Matthæus & Ioannes multa de infantia, de pueritia, & genealogia Saluatoris alijs narrantibus literis consecrarunt. Matthæus tanq; non vidit transfigurationem domini, nec passionem: nec Ioãnes vidit quomodo Christus Magdalenæ apparuit, nec eorum aliquis vidit resurrectionem domini, (Matt. 17) quæ tamen scripserunt. Verum licet (Ioan. 20.) Apostoli & euangelistæ multa ab hominibus didicerint, fides non est nisi à solo Deo, & donum nobis ab ipso collatũ. Etenim fides ex auditu est, quãtum ad cogitare de creditis, (Rom. 10.) circa quę est fides: & est ab illuminatione diuina quantum ad consensum, qui est in fide. Et sic beatissimus Lucas quanuis audierit à virgine Deipara & ab Apostolis, nihilominus Spiritu sancto dictãte & mouente scripsit: quod quidem ipse sub silentio præteriuit vt superbiam & iactantiam vitaret. Viri nanque boni non audẽt dicere in suis operibus se à diuino spiritu dirigi: nisi ab alijs cogantur super re aliqua quæ ad laudem & gloriam Dei spectet. Sic beatus Paulus, loquutus ad Co

2.Cor.13. ad Corinthios & grauiter propter eorum peccata indignatus dicit. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Vbi videas rogo sacri Euangelistæ Lucæ humilitatem, qui vt humiliter loqueretur, potius dixit se ab hominibus eruditum quam ab Spiritu sancto dirigi: qui dicendi modus conuenientior est, & maiorem humilitatem ostendit. Id autem oportebit te considerare quod Lucas dicit de Apostolis, & vidisse, & ministros fuisse sermonis: nam in hominibus perfectis gemina virtus est, visio scilicet & actio. Factores etenim fuerunt sancti Apostoli eorum, quæ viderunt & audierunt,
Iaco.1. illud Iacobi attendentes: Estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos, nam si quis auditor est verbi, & non factor. &c. Docemur etiam iuxta ea, quæ audiuimus, & credimus,
Leui.2. operari. Nanque dominus præcepit in Leuitico vt os turturis sub ascella torqueretur, vt hoc significaret, ori coniungendam esse actionem. ¶ Expende etiam dixisse, ministros fuisse sermonis. Sermones vocat res gestas, qui modus dicendi à sacris literis non est alienus: nam in libris Regum sic legimus de
3.Reg.15. Dauide. Non declinauit ab omnibus quæ præceperat ei dominus cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Ethei. Ministri fuerunt Apostoli earum rerum quas viderunt. Certissimus est testis oculatus, & Apostoli & discipuli vani testes nõ fuerunt, quorum vitã miracula declarabant. Nõ enim quę Christus gessit vulgariter tradita sunt, sed omni certitudine & indubitata fide sunt edocta. *Visum est mihi assequuto omnia.* Omnia inquã non quę Christus in vita gessit: nam si singula scriberentur, nec ipse mundus capere posset libros vbi scribere-
Ioan.21. tur. Obserua hic diligẽter quod quãuis Lucas dicat assequutum esse omnia, non tamen intelligas quod omnia necessaria ad salutem in suo Euangelio tra-
Ioan.2. diderit. Nã de fide tenẽdum est, ita vt quis saluus
Ioan.9. esse non possit, nisi id crediderit, quod Christus cõ
Ioan.11. uertit aquam in vinum, & quod illuminauit cæcum à natiuitate, & Lazarum iam mortuũ suscitasse, & plura alia quæ Lucas non scripsit, sed Ioannes transactis iam sexaginta annis post mortẽ Christi. Nec Ioannes nec Lucas, nec omnes simul scriptores tradiderunt omnia mysteria fidei: nã plura viua traditione ac velut per manum transfusa in omnem æta-
2.Thes.2. tem custodiuntur. Paulus enim ait. Tenete traditiones quas didicistis siue per sermonẽ, siue per epistolam. Videsne quomodo Thessalonicenses mo-
1.Cro.11. neat, vt teneant quæ per sermonem audierunt? Corinthijs etiam ait. Laudo vos fratres, vt per omnia memores mei estis: & sicut tradidi vobis præcepta mea tenebitis. Laudantur quia tenent præcepta sine scriptura. Sine scriptura dico, quia epistola quę eos laudat prima est ad eos scripta, quos nõ per scripturã, sed viua traditione docuerat. Quæ loca ver-
Chrys. hom. 4.ep.2.Thessa.to.4. sans D. Chrysostomus sic ait. Hinc patet quod non omnia per epistolã, sed multa etiam sine literis Apostoli Christi tradiderunt. Quorũ alibi sæpe meminit Apostolus. At verò tãta fide hæc quam illa sunt digna. Ita quoq; traditionem ecclesiæ dignam putauimus, traditio est, nihil quæras amplius. Hæc ille. Eadem fere verba dicunt in hunc locum Pauli, Theophilatus, & Vulgarius vetustus author probatæ eruditionis, & D. Damascenus in quarto libro fidei ortodoxæ. Itaq; vt finem dicendi faciam in hac re, si omnia credenda & agenda sufficienter scripta erant in euãgelium Matthæi, Marci, & Lucæ, quid est quod beatus Ioannes necessarium existimauit in extrema sua senecta quartum euãgelium esse superaddendum? Rursum. Si scripturis quatuor euangeliorum omnia cõprehendebantur: ad quid erat opus vt Apostoli multa detegerent in suis epistolis? Cur Lucas scripsit Acta Apostolorum: & Ioannes Apocalypsim? Deinde si omnia ad salutem scripta sunt
in codicibus noui testamenti: cur dicit Paulus, cetera cum venero, disponam? cur Ioannes dicit, multa 1.Cor.11. 2.Ioan.D.
habeo vobis scribere: sed nolui per chartã? Cur monent vt persistant in traditionibus per sermonem, vt teneant etiam præcepta tradita quorum nulla extat scriptura? Ex quo manifestum apparet, quam nullum sit argumentum quod negatiuè sumitur ab authoritate scripturæ. Non legitur hoc in scripturis sacris, ergo non pertinet ad veritatẽ religionis Christianæ. Hoc autem alienum est ab omni bona argumentatione, nam illatio negatiua ab authoritate nihil concludit. Etenim non rectè sequitur, Cicero parens eloquentiæ non fuit eo pacto loquutus: igitur nemo sic dixit Latine. Similiter non sequitur. Christus viuens in terris nihil tale docuit, igitur non est credendum. Ipse etenim dixit. Multa habeo vobis Ioan.16.
loqui, quæ non potestis portare modo. Valet tamen hæc illatio. Christus hoc non docuit, nec prophetæ ante Christũ, nec Apostoli post Christum, nec sancta ecclesia diuino illuminata spiritu hoc tradidit, ergo nõ pertinet ad veritatem religionis. Iam enim argumentum nectitur per sufficientem inductionẽ, à remotione omnium quibus in hac parte debetur authoritas. Nam si ex eo quod aliquid non inueni-
retur in scriptura ob id non esset credendum, seque- lege Aug. contra epis.
retur inde quod antequam Matthæus scriberet suũ
euangelium, qui primus omnium scripsit, nihil esset credendum per totum illud spacium quindecim Fundamenti, & ad Adnuarium.
annorum post Christi Ascensionem in quibus nulla erat noui testamenti scriptura: quod quidẽ ineptissimum est asserere. Deniq; si hæretici non credunt nisi soli scripturæ, sequitur quod nihil credunt. Nã quis illis dixit hæc euangelia esse Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis, nisi ecclesia? Si ergo ecclesiæ non credunt, nec scripturæ credunt ergo nihil credunt. Verum si scripturæ credunt, eo quod dicit ecclesia scripturæ diuinæ esse credendum, credant & alijs ab ipsa ecclesia traditis. Sed de his satis. Iam euangelistam audiamus Theophilo vlterius dicẽtẽ. *A principio diligenter ex ordine tibi scribere optime Theophile.* A principio ait, quia Lucas ordinem seruat historicum, & suum euangelium exorditur à conceptione beati Ioannis Baptistę, quod nemo alius euangelista facit: nã Marcus & Ioãnes à prædicatione beati Baptistæ cœperunt, Matthæus à Christi natiuitate: Lucas verò à conceptione præcursoris, & incarnatione verbi initium euãgelij sumit. Atq; ideo dixit à principio tibi scribere. Vbi iam singula verba notanda veniunt. Diligenter inquit: nam materiæ altitudo & grauitas huius operis & hominem circunspectum & reuerenter loquentẽ postulabant. Vt ma- Iere.48.
ledictionem Ieremiæ fugeret dicentis. Maledictus

ille qui opus Dei negligenter facit. Nam quanto diuiniora & altiora sunt quæ tractantur, tanto diligētius scribenda sunt. Qui locus docet operibus Dei diligenter, non segniter esse incumbendum. Vnde Paulus. Cum solicitudine spiritu feruentes: domino seruientes. *Rom. 12.* Petit dominus in nostris operibus & spiritum & feruorem, nimirum quia gratior & iucundior est illi vna hora feruide & ardenter in eius obsequio consumpta, quam mille dispenderis dies, segniter & tepide collocatos: etenim quia potius attendit spiritum quo illum colimus, quam tempus male consumptum. Breui quippe tēporis spacio si ardēter & cū charitate laboraueris, maiori eris dignus mercede, quam si multum male consumpseris. Paruū quidem fuit momentum temporis quo latro insignis in cruce pendens Christo seruiuit: tamē propter sedulam diligentiam qua Deo mirifice placuit amplissima retributione fuit dignus. *Luc. 23.* Nec absq; magno sacramento paschalis agnus properanter & cū festinatione comedi præcipiebatur vt nobis significaret omni semota pigritia illi esse inseruiendum. *Exod. 12.* Addit insuper beatus Lucas se ordine velle scribere: quod multum confert ad clariorem sermonis intelligentiam. Nā Apostolus ait. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt. *Rom. 8.* Sic in Leuitico in oblationibus, & sacrificijs ordinem seruari voluit. *Leui. 1.* Sic Mosi loquutus de sacrificijs dixit. Subijciet in altari ignē, strue lignorum arte composita, & membra quæ sunt cæsa desuper ordinantes. Vbi iam vides quomodo nihil incompositum aut inordinatū velit dominus in suis sacrificijs. Vt nos docti simus in omnibus rectum, & debitum ordinem seruare. Omnia in vobis (dicit Paulus) secundum ordinem fiant. *1. Cor. 14.* Sapiētis enim est & verbis & factis ordinē seruare. ¶ Porro Theophilus hic præsul Antiochenus septimus fuit, ex qua vrbe Lucas suā originē traxit: cuius precib⁹ acquiescēs euangelium hoc scripsit, necnon etiam eidem acta Apostolorum dicauit. Nec dubium est quin Græco sermone scripserit in partibus Bœotiæ & Achaiæ. Quapropter iuxta sanctorum Patrum doctrinam: si qua difficultas oritur in sacris literis ad fontes Hebræorum, & Græcorum (vt vis verbi melius intelligatur) recurrendum est. *Amb. libr. de spiritu sancto. c. 6. aug. libr. 1. doct. Chris. ca. 11.* Multa enim sunt in exemplaribus quæ Latinè nec plenè, nec perfectè transferri possunt. Nam literæ nostræ non ex æquo respondent Hebræo, & habet suas peculiares phrases vnaquæque lingua, vt testis est D. Hieronymus. *Hieron. con. Heluid. & super Ezech cap. 8.* Nam multa sunt in scriptura sacra loca, quæ nisi ad Hebraicam vel Græcam linguam te contuleris vix ea intelligere poteris. *Hiero. episto la ad Tit. c. 3* Vt est illud Psalmi. Inimici defecerunt frameæ in finem: & ciuitates eorum destruxisti. *Psalm. 9.* Nam inimici iuxta aliquorum sententiam est nominatiui pluralis casus, sed melius est vt sit genitiuus in hunc sensum. Inimicorum nostrorum vires fractæ, debilitatæque sunt. At vero iuxta Hebraicam veritatem vocatiuus est, & Inimice legendum. Atq; ijs error irrepsit, ex affinitate literarum. Loquitur aduersus Goliath Philistim, atq; irrideris vires eius, miratur quomodo tā celeriter fuerint fractæ. Et in alio Psalmo. Ecce hæreditas dñi filij merces, fructus ventis. *Psalm. 129.* Nomen filij potest esse genitiuus singularis, aut nominatiuus pluralis, quod rectius videtur, ac si dicat. Hæreditas dñi sunt filij, nam hæc erat fœlicitas veteris legis. Et subdit, qui filij sunt merces & fructus ventris materni. Et alibi etiam. Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ. *Psalm. 44.* Primum nomen (vt Hieronymus ait ad Principiam virginem) est in vocatiuo ad hunc sensum. Propterea o Deus vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ. Et nisi breuitati consulerem plura & fere innumera scripturæ loca afferre possem, vbi lingua Hebræa & Græca necessario consulendæ essent, vt exacte possent interpretari. *Vt cognoscas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem.* Hic est scopus & ratio scribendi, vt ad veritatis agnitionem veniamus. Solemus quando quis nobiscum loquitur sine scripturis suspicari ne quid mendacij illis verbis admixtū sit: quando vero quæ loquitur scribit, tūc credimus quod non scriberet, nisi vera diceret. Propterea igitur scripsi tibi euāgelium: vt veritatem de qua sine scripturis eruditus es, maiori securitate conserues. Quocirca quā recto ordine, quàm à principio, quā dextere, exactè, eleganter, & diligenter Spiritu sancto dictante beatissimus hic euangelista Lucas hoc volumen scripserit, satis ostendit. Ad cuius explanationem finita iam præfatiuncula auxiliante domino nostro Iesu Christo, eiusq; beatissima matre, nec non secretario eius Luca accedamus.

CAPVT. I.

DESCRIPTVRVS Lucas ea, quæ Christus gessit in terris, à natiuitate Ioānis exordiū sumit. Ad hoc venerat Ioānes vt testimonium de eo perhiberet. *Ioan. 1.* De ipso nanq; scriptū est. Hic venit in testimonium vt testimonium perhiberet de lumine. Sed nunquid testis vnus sat erit vt fidem faciat: cum scriptura dicat. In ore duorum, vel trium stat omne verum? *Deute. 17.* Nonne rectius esset duos, vel tres præcursores à domino mitti, vt suæ diuinitatis sufficiens testimonium ostenderent? Ad quod dubium facile tibi sume respōsum. Tantæ tamque probatæ fidei & integritatis potest esse vnicus testis, vt eius testimonium plus valeat, quam decem alia testimonia contrarium asserentia. Beatissimus Baptista tanta fuit præditus sanctitate, tanto morum & vitæ candore, tam cęlesti & admiranda vita, vt vniuersus populus potius ei soli crederet, quā mille alijs testibus. Quapropter quando vitæ integritas testē commendat, qualis fuit beati Baptistæ, dignus est, vt ei soli fides adhibeatur. Etenim insanus & amēs esset ille qui tanto tāque probato viro nō crederet: qui præter sanctissimam ipsius vitā, viriliter & magna cū audacia ipsos pharisæos & primates Hierusalem increpabat, appellās eos genimina viperarū. *Matt. 3.* Qui tam amicus fuit veritatis, vel aduersus impiū *Matt. 6.*

Herodem

Herodem non dubitauerit eã dicere,& tandem pro
ea defendenda in capitis & vitæ discrimen seipsum
offerre. Intentio igitur euangelistæ fuit, nobis signi
ficare & tradere Iesum esse speratum illum Messiã
à prophetis & sanctis patribus desideratũ, eundeq;
esse filium Dei & mundi redemptorem. Quod sta
tim initio sui euãgelij ex duplici capite probat. Pri
mo ex testimonio beatissimi Ioannis qui hoc asse
ruit:& vt D. Ioannis testimoniũ magnificet, prius
eius personam laudat & extollit, dicens illum esse
ortum ex sanctissimis parentibus iam senibus & in
sterili ætate constitutis, fuisseq; Spiritu sancto ple
nũ antequam ex vtero materno in lucem prodiret.
Cuius rei causa rationis vsus in eo ipsum naturæ or
dinem superauit: qui tandẽ cũ in deserta loca rece
deret purissimã & admirandam vitam degit, ita vt
cum angelis merito si velis possis illum conferre.
Quam ob rem vix credibile est, talem hominem in
rebus tanti ponderis & momenti aliquo modo mẽ
tiri posse. Vult enim sacer euãgelista D. Ioannis per
sonam summopere cõmendare, vt maiorẽ authori
tatẽ suis dictis afferat: vt merito tantam fidẽ illi ad
hibeas, quantam decẽ alijs testibus posses adhibere.
¶ Secundo probat beatus Lucas suã intentionem, te
stimonio prophetiæ: quam olim Iacob morti appro
Gen. 49 pinquans prædixit. Non auferetur (inquit) sceptrũ
de Iuda, & dux de fœmore eius: donec veniat qui
mittendus est:& ipse erit expectatio gentium. Ostẽ
dit igitur Euangelista Ioannis excellentiam vt ma
iorem ei adhibeas fidem, postquam dicentem audie
Ioan.1. ris. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.
Ostendit insuper eo tẽpore quo Christus cõceptus
& natus fuit adimpletam esse prophetiam Iacob,&
finitum esse sceptrum regni Iuda: quia tum tem
poris imperabat in Iudæa Herodes alienigena, qui
natione erat Idumęus. His duobus innitens funda
mentis probat euangelista, Iesum verum Messiam
esse,& filium Dei, qui tollit peccata mundi:& ita in
quit. *Fuit in diebus Herodis regis Iudæ sacerdos qui
dam nomine Zacharias.* Ad quod vsq; tẽpus huius
Herodis rex vel dux in Iuda de eius tribu nunquã
defuit. Nam in captiuitate Babyloniæ mortuo Se
dechia rege: cœpit regnare Zorobabel, qui de stirpe
Dauid erat,& de domo Iuda. Et quanquam Babylo
niæ suum imperium exequi non poterat impedien
te captiuitate: tamen postea in patriam suam reuer
sus cœpit regnare,& sceptrum regni accipere, vt li
Zacha.10 quido constat in Zacharia & in Aggęo. Postea au
Aggæi.2 tem successit Neemias, & eius successores, vsq; ad
summos sacerdotes qui populo imperare cœperunt
eumq; regere, vt in Mathatia & in filijs eorũ Ma
chabæis. Et isti erant de tribu Iuda: nam summi sa
cerdotes ducebant vxores de tribu regia, de filiabꝰ
regum, vel de stirpe regali, vt constat in Aaron qui
duxit Elisabeth filiam Aminadab,& sororem Naa
Num.2. son ex principibus tribus Iuda. Et temporibus regũ
Iuda idem factum cõstat, quia Iosabeth regis Ocho
4. Reg. 11. ziæ soror Ioiadæ summi sacerdotis vxor erat: quæ
Ioas regẽ abscõdit. Et mortuis tribus fratribus Ma
chabęis regnauit Ioannes Hyrcanus filius Simonis
Machabęi, q. sibi ipsi regis coronã imposuit. Postea
aũt regnauit Aristobolꝰ, deinde Iãnęꝰ deinde vxor
1. Mac.16. eius Alexãdria,& postea Hyrcanus vltimus Iudęo
rũ naturalis rex. Statim vero post omnes hos Hero
des iste alienigena regnũ suscepit,& triginta annis
superbè & tyrãnicè contra Iudæorũ voluntatẽ im
perauit. Qui iã tã dura seruitute defessi, vltro sese il
lius imperio tradiderũt,& regnũ obtulerũt, adstrin
gentes illi in posterũ suã fidem & obediẽtiã. Anno
igitur trigesimosecundo regni Herodis,& sui legi
timi principatus anno primo natus est Christꝰ. Nec
frustra euãgelista noster dicit tũ tẽporis regnare He
rodẽ in Iudæa: vt intelligas iã adesse tẽpus Messiæ.
Porro hic erat Herodes Ascalonita vocatus: qui in *Matt.2.*
fantes in bethleẽ interfecit. Alius fuit Herodes An *Mar.6.*
tipas filius huius, qui Ioãnẽ iugulo tradidit,& Chri *Matt.26*
stum in passione derisit. Tertius autẽ fuit Herodes *Act.12.*
Agrippa, qui Iacobũ decollauit, & Petrũ in carce
rem detrusit: qui tandẽ ab angelo percussus, vermi
bus cõsumptus est. Tamen quia postquã in hoc D.
Lucæ opere contextũ euãgelij fuero interpretatus
statim cõuersurus sum eius doctrinã ad mores com
ponendos,& ad cõmodum & ad vtilitatẽ animarũ:
nã vt Paulus ait, quidquid scriptũ est, ad nostrã do *Rom.15.*
ctrinã scriptũ est: statim hic in principio aliqua esse
censeo ad nostrã eruditionẽ notatu digna. Et in pri
mis offert se verbũ illud, fuit, præteriti temporis, à
quo noster Lucas exorsus est euangeliũ suũ: quod
certè mihi cõsideratione dignũ videtur. Verũ nãq;
illud est: nullum esse verbũ in tota sacra pagina, vbi
aliquod non lateat mysteriũ: plena quippe est mul
tis sacramentis licet nobis propter angustiam inge
nij nostri ignotis. Contingit enim aliquando vt in *Orig.hom.8*
agro pastorẽ videas recũbentẽ super floribus & eas *super Leui.*
terentẽ, cũ earũ virtutẽ atq; naturã prorsus ignoret
tamẽ si accedat pharmacopola eas magni pendit vt
pote necessarias & vtiles ad preciosa medicamenta
conficiẽda. Sic scriptura sacra inscijs hominibus my
sterijs carere visa est: attamẽ qui penitius & alta mẽ
te illã contẽplantur,(si humiliter sibi inuocẽt diui
num spiritum) nullũ verbũ inuenient sine mysterio
nullã syllabam sine doctrina, nullã deniq; literã si
ne causa appositã. Deus dixit Abrahæ. Non voca *Gen.17.*
beris vltra Abram, sed Abraham. Et Sarai vxori suę
dixit. Non vocaberis Sarai, sed Sara. Vide quo pa
cto in vnica tantũ litera in.h. aspiratione, vel. A. si
gnificauerit aliquod magnũ latere mysteriũ. Lucas
igitur à verbo pręteriti tẽporis exorditur: Ioãnes au *Ioan.1.*
tẽ suũ euãgeliũ incipit per verbũ erat, imperfecti tẽ
poris dicens. In principio erat verbũ, in quo aliquid
mysterij esse absconditũ intelligas. Illud nẽpe quia
cum Ioannes à diuinis incipiat, vsus est verbo, erat,
ad significandã diuinarũ personarũ æternitatẽ. Lu
cas autẽ ab humanis exordiũ sumẽs, per verbũ fuit
incipit propter earũ transitionẽ & mutabilitatẽ. Et
enim diuina manẽt, humana transeũt & deficiunt.
Quod egregius psaltes loquens de creatore & crea
turis Deo dixit. Ipsi peribunt, tu autẽ permanes,&
omnes sicut vestimentũ veterascent, & tu autẽ idẽ *Psal.101.*
ipse es, & anni tui nõ deficient. Deus enim semper
est permansurus, creatura vero fuit, & desinit esse.
Quo nimirũ docemur vt omnes nos,& amicitiã no
stram in Deũ conferamus: vtpote quæ firma & sta
bilis erit: nõ vero in homines, in mundũ, nec in crea
turas: quia natura sua deficiẽtes & nõ perpetuę sunt.
Nomen nanq; Deo magis propriũ & peculare, est

Exo.3. nomē subsistentiæ, & substantiæ. Ideo ad Mosem ait. Ego sum qui sum: vel potius iuxta Hebraicā veritatē. Ero qui ero. Et Moses populo dixit. Qui erit misit me ad vos. Id est qui semper futurus est. Etenim voluit significare se Deū esse, cuius vita æterna est: & non esse, sicut sunt dij gentiū. Deus itaq; est, qui est, & qui erit; mundus autē non est: nā in sacris lite- Hier. in com mē. Abdiæ. ris (vt optime D. Hiero. annotat) ea quæ pereunt, quæque peritura sunt, nō esse merito dicūtur. Vnde Abdias inquit. Viuent omnes gētes iugiter, & erūt, Hester.14 quasi nō sint. Et in libro Hester legimus. Nō tradas Deut.32. dñe regnū tuū his qui non sunt. Et loquēs scriptura sacra de vocatione gentiū ait. Ipsi me irritauerūt in his qui nō sunt dij: & ego eos irritabo super gēte quę nō est. Dicūtur impij nō esse propter eorū nullā vitā: quod de omni fas est dicere. Etenim vnus ex his quibus maximis tenentur homines erroribus, is est, existimare in hac vita res aliquas firmas & stabiles esse. Si nihil in mundo stat, si nihil ęque cōsistit, si omnia continuo currunt: quî fieri potest vt firmū Job.14. sit id quod nunquā firmo pede cōsistit? Homo (inquit sanctissimus Iob) fugit velut vmbra, & nūquā in eodē statu permanet. Nō dicit homo mouetur, sed fugit: vt innuat velocitatē & breuitatem vitæ. Nec dicit fugit, velut corpus aliquod solidū, sed vt vmbra, qua nihil incōstātius, nihil futilius, nihil fu- Psal.38. gacius. Dauid etiā inquit. In imagine pertransit ho- 1.Cor.7. mo. Et Apostolus. Præterit figura huius mūdi. Nō ait substātia, sed figura, vmbra, & imago. Vnde si vt prudens de alicuius vita interrogaueris, ne dixeris, quot habet annos: sed quot nō habet. Vnde B. Augustinus. Res cū crescunt & tendunt esse: cū magis crescūt vt sint: eo magis festināt vt nō sint. Et Gre- Lib.25. Mora. cap.1. gorius. Viuere (inquit) est à vita trāsire. Si cursor qui dā maxima cū celeritate ciuitatē hanc pertransiret, qui magnis clamoribus & alta voce prædicaret, dicēs, mea est hæc ciuitas Salmantina, mea est hæc ciuitas Salmantina: qui protinus ab eadē ciuitate discedēs, nusq̃ amplius appareret: nonne huius imperiū ridiculū existimaretis? Nōne dignus esset homo iste vt amens & insanus iudicaretur? Talia igitur imperia & potestates huius mūdi debetis iudicare. Ita rex quidam Hispanię, & statim alius, quē tertius est sequutus breuissime trāsierunt. Quod si mihi in hac re nolis fidē præstare: Iob dictis vellem te acquiescere qui inquit. Dies mei velociores transierunt cur- Job.9. sore. Dixit velociores cursore: quia etiā si maximā celeritatē & breuitatem in currēdo seruet: tamē tēporis aliquantulū & in comedēdo, & in dormiēdo cōsumit: cuius rei causa aliquantulā morā facit. Tamē dies hominis, modo comedat, modo bibat, modo dormiat tā celeri & veloci cursu in mortē tendunt, vt vix hæc quæ prosequor valeas intelligere. Quapropter sanctissimus Iob verissime fuit loquutus, dicens dies hominis cursoribus, & equis pennatis velociores esse. Quod si hoc ita vero cōsonat, nonne mundi regna & principatus vmbra sunt & vanitas? Cito omnia præterreunt, & in momento tēporis iam non sunt. Nondū ad signatū terminū cursores deuenerūt, quādo iā inde proficisci cogūtur. Ita omnes res mundi cū primū nascūtur, iā earū vitæ finis imponitur. Quā ob rē salubre erit cōsiliū, vt ne in hui9 mundi res oculos aut mentē conijcias, vtpote quæ cras sine dubio peribūt, teq; solū derelinquēt. Illum non esse hominē dicimus, qui in rebus peragendis inconstans & mutabilis est: ob quā causam eiusami citiam nemo cupit. Huiusmodi sunt omnia terrena, in quibus nullā cōstātiam nullāq; stabilitatē inuenies. Quocirca res constantes & quæ natura sua permanentes sunt nimio amore prosequi debes: eas vero odio prosequi, quæ cū mutabiles sint, & incōstātes nullū esse habēt. Nā si nunc mundanæ res tibi arrideāt, lætaq; tibi frontē ostēdant: nihilominus eis nec credas, nec fidas: fit enim vt futuro die earum causa in luctū, & in planctū te conuertas. Nā si hodie diligeris, crastino die odio habeberis. Itaq; maxime tibi est obseruandū vt eū eligas amicū qui semper in tua amicitia perseueret, quiq; nunquā nec in periculoso neq; in tuto loco te deserat. Cuius cōditionis, & ingenij solū Deū reperies, cui te credere possis, cuiusq; amicitiā tibi adiungere, cū in perpetuū sit duratura. ¶ Vbi animaduertere debes Dei curā & diligētiā, qui nūquā mundū dereliquit. Prius quidē iustorū hominū ministerio ecclesiæ prouidit, vt si forte malorū vitia & peccata te perterruerint: bonorū virtus & eorū studiosæ actiones te in charitate solidū & firmū reddāt. Tēpore Herodis iniqui, vixit etiā Zacharias bonus, ac rectus: nā si te malus & iniquus ad male agendū prouocat, boni exēplo ad virtutē sectandā inciteris. Sic dedit Heliā tēporib9 3.Reg.17. Acab. Sic Esaiā tēporibus Manasses. Ieremiā tempo 4.Reg.21. re Sedechiæ: qui omnes iniqui & scelerati fuerunt. 4.Reg.24 Et cū ad id tēporis mūdus deuenisset, vt omnis ca- Gen.6. ro corrūperet viam suam, inuentus est Noe vir iustus & sanctus. Neq; id in hoc loco silētio prætereū dū q; cum Helias putaret se solum seruū Dei in ter- 3.Reg.19. ra manere, dixit illi dñs. Dereliqui mihi in Israel, septem millia virorū, quorum genua non sunt incurruata ante Baal. Malis regnantibus, mittit dominus viros iustos & probos, ad malitiā reprimēdam: & vt plebi suæ prouideat. Habet etenim dñs suorum curā: ita vt quāuis mali & improbi in mundo reperiātur, non desunt etiā multi boni & probi quorū virtutes, & sequi & imitari possimus. Et si multi ignorantes & inscij sunt, multos doctos & eruditos inuenies quos possis pro tui ingenij tenuitate consulere. Quod si pauperes & egeni sunt: diuites multi adsunt qui succurrere possint pauperū egestati. ¶ Vbi tertio loco operępretium erit animaduertere q; sub impij regis imperio erat sanctus sacerdos Zacharias: & ita sæpe in mundo contigit malos dominari bonis, & sapiētes ab stultis regi. Quod quā rationi sit dissonū vel etiā cæcus videre poterit. Neq; id sub silētio prę- Thren.5. terijt Ieremias dicēs. Serui dñati sunt nobis. Neque id nouū in mundo est, aut inusitatū, nā Salomon cum tot iniqua & scelerata in mundo miraretur: inquit. Vidi malum sub sole: positū stultū in dignita- Eccle.10. te sublimi, & diuites sedere deorsū. Vidi seruos in equis: & principes ambulantes super terrā, quasi seruos. Hunc tamē deprauatū ordinem adhuc in mundo fieri videmus. In illa nanq; frōdosa & altissima arbore quam vidit Nabuchodonosor in ramis erāt Dan.4. aues: & subtus eam habitabant animalia & bestiæ. Sed quid quæso hoc genus monstri est, quod vrsi, leones, & quælibet alia fera animantia sursum per superiores ramos hinc inde feruntur: at

volatilia

volatilia inuerso naturæ ordine (quem Deus in omnibus præstitnit) in imis & infimis premantur locis? Psal.36 Quoties ego vidi impiũ exaltatũ super cedros Libani? Mat.17 Non sic Christus dominus qui in sua transfiguratione præstantiores Apostolos Petrũ videlicet, Iacobum & Ioannẽ secũ duxit in montem excelsum quia Chry.ho. 57.in Mat vt Chrysostom⁹ ait, digniores erant alijs relictis. At nũc hac nostra misera tẽpestate Iudas impius in altã dignitatẽ ascendit, Petrus autem in puluere sedens iacet. Sed de his satis. Iam ad contextũ reuertamur: & quia euangelista dixerat, Zachariã fuisse sacerdotẽ, modo cuius classis & ordinis fuerit, declarat dicens, Tex. * De vice Abia. Cũ Dauid ordinare vellet cultũ Dei elegit sibi ex viginti quatuor generationi-1.Para.24 bus viginti quatuor sacerdotes, qui tẽporis successu per hebdomadas in tẽplo domini seruirent: & octaua sors cecidit super Abiã, a quo descẽdit Zacharias. Discat igitur prælatus qui Christi vices in terris gerit, quo pacto moribus & vita illi studeat esse similis, nemini præbẽs scandalũ, aut offensionis causam: vt 2.Cor.6. sicut Paulus inquit, nõ vituperetur ministeriũ eius. Mat.27. Quia si Ioseph ab Arimathæa extinctũ christi corp⁹ in munda & cãdida sindone inuoluit: & illud sepeliuit in monumẽto in quo nullũ aliud fuerat positũ: quanto maiori iure Christi corpus viuum in visceribus & anima mũdis tu debes recondere vbi nec cadauer, nec aliquod peccatũ mortale sit? Magna equidẽ debet esse munditia tã corporis quã spiritus illius qui frequẽter corpus domini & manibus & mente contrectat. Num.8. Quod clare ostẽditur a dño dicẽte, Leuitas ter lotos Tex. * debere esse, vt vitulũ pro peccato offerrent. * Et vxor eius de filiab⁹ Aarõ, & nomen eius Elisabeth. Non solũ carnẽ & sanguinẽ Aarõ in hæreditatẽ accẽpit, sed etiã religionẽ & sanctitatẽ: de Aarõ nãq; scriptura inquit, Sap.18. Properans homo sine querela. Et de Elisabeth & Zacharia ait noster hic euangelista, quod sine querela erant. Quapropter tu qui nobilis es, & te ex illustri sanguine ortũ magnificas, tuorũ maiorũ studiosa facta & sequi & imitari cures, & ita virtutib⁹ imbutus esse, quales illi fuerũt. Nobilitas nãq; census quidã perpetu⁹ est virtuti debitus, quẽ ex nobilib⁹ progeniti per vniuersum tẽpus suæ vitæ exoluere tenẽtur. Nã qui ab hac vera nobilitate deuiãt, mõstra quædã naturæ sunt a proprijs parẽtib⁹ degenerãtia. Si ex nobilibus parẽtibus ortũ trahis, maiori detẽtus es obligatione vt bonus & studiosus sis: & bonis a te gestis operibus clarum tuæ nobilitatis argumẽtũ exhibeas. Ex eadẽ radice rosa nascitur & spina, & ex eadem matre filius nobilis vel ignobilis nasci potest. Bene poteris tu ex pulchra & nobili radice originem ducere: & nihilominus venenosa spina, & pessimus aculeus videri poteris. Fratres nobiles, & parẽtes nobiles Cam & Caim & Esau fuerunt: tñ ipsi eorũdẽq; filij viles homines & pagani fuerũt, quiq; macula eximia dignitatẽ suã cõtaminarunt. Quod si domũ cõstruas, studiosum opus est, si tñ eam perdas, vitiosum. Vnde tu iniquus cũ sis, quã domũ quã maiores cõdiderũt destruis & perdis. Melius est initiũ familiæ facere, quã familiã finiri. Quo circa bonus esse studeas, & a te ea nobilitas incipiet qua tui superiores caruerunt. Si vero fueris vitiosus, etiã si ex nobilissimis parẽtibus duxeris ortũ tui causa genus tuũ & splendorem & nobilitatẽ amittit. Hęc illustris ex Aarone viro sanctissimo originẽ duxerat, quẽ simul & maiorũ probitatẽ imitata est. ¶Notabis etiã quod proprio nomine eam Euãgelista appellat, vt intelligas prophetico spiritu claruisse. Nomina autẽ matrũ Esaię & Ieremię nõ referuntur, sed patrũ tantũmodo nam vt Hieronymus annotat patres horũ prophetarũ prophetę etiã; non vero matres fuerunt. Vt cũ dicit, visio Esaię filij Amos, intelligas prophetã fuisse. Hiero. in cõmẽ. Sopho.ca.1. Esa.1. At vero & patris & matris nomina beatissimi Ioannis hic apponũtur, quia vterq; Propheta fuit. * Erãt ambo iusti ante Deum. Tex. * Si igitur scriptum est, Non iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuẽs, quo Psal.142. modo corã Deo quis potest dici iustus? Si iustitia attendatur quatenus aliquid culpę habet admixtũ, nullus iustificabitur: quia in multis offendimus omnes, Iacob.3. & quasi pãnus menstruatę sunt oẽs iustitiæ nostrę. Itẽ Esa 46. si collationẽ, feceris nostrę iustitię ad iustitiã diuinã nullus equidẽ salu⁹ fiet. Vnde Iob sanctissim⁹ inquit, Nunquid homo Dei cõparatione iustificabitur? Attñ Iob.4. secũdum modũ humanę conditioni commensuratũ hęc iustitia cõsideretur, sic electi, & omnes qui in diuina amicitia existũt aliquo modo iusti dicũtur apud Deum. Parũ aut nihil est corã hominibus esse iustũ vt sunt hypocritę qui foris iusti apparent, intus autẽ omni virtute sunt vacui. Magni autẽ faciendũ est, aliquẽ coram Deo iustum esse, vt parẽtes beati Ioannis quorũ laus (vt inquit Paulus) nõ ex hominibus sed Rom.2. ex Deo erat. Pharisęi ieiunantes iusti videbãtur, sed quales illi fuerint, Christus ostẽdit dicẽs. Væ vobis, Mat.25. qui similes estis sepulchris dealbatis, &c. Homines 1.Reg.16. vident faciem, Deus aũt intuetur cor. Illi enim vere iusti dici possunt, qui Deo curãt placere. Iusti nãq; (vt inquit Sapiẽs) in perpetuũ viuẽt. Sequitur, Co-Sap.5. gitatio eorũ apud altissimũ. Tota solicitudo & diligẽtia iustorũ circa id versatur vt Deo placeant. Quapropter Paulus Romanis cõsulit dicẽs. Induimini do-Rom.13. minũ Iesum Christũ. Nõ dicit. Induite vos Christi vestẽ, ã hoc est habitũ tãtũ & cęremonijs se induere, vt hypocritę qui vestẽ induũt Iesu Christi. Nã vt sancti loquũtur in eorũ sermone, in incessu, in ficta humilitate, & in pallore vultus iusti videntur: intus autem si eos aspexeris, non Iesum Christũ sed diabolũ ferunt. Tamẽ indui aliquẽ Iesu Christo est, illũ in secretioribus animę, & in intimis penetralibus adducere, qui quidẽ vera iustitia, & vera sãctitas est. Verũ sicut plurimi Pharisæi nõ induebãt Christũ nisi tantũ exteriori habitu, & iusti erant corã hominibus, nõ corã Deo: dixit Ies⁹ turbis. Nisi abundauerit iustitia vestra plus Matt.5. quã Scribarũ & Pharisęorũ nõ intrabitis in regnũ cœlorũ. Id autẽ hoc loco cauere debes, ne existimes nos dãnare exteriorẽ sanctitatis cõpositionẽ, nec ceremonias: sed tãtũ id vitio vertimus quod multi vacui interiori virtute, solum hominibus placere studẽt. At qui exteriori cultu religiose & sancte incedũt, & Ecclesię ceremonias & pręcepta obseruãt, & his addãt

interiorē animi cādorē & munditiā, digni quidem
sunt isti omni laude & veneratione. At exteriorē la-
uare cuticulā, & quæ corporis sunt tātū curare: hoc
impijssimū & nefariū facinus est. Qui corde iustus
est, sui ipsius curā habet vt Deo placeat Ideo de viro
Psal.83. iusto dicitur in psalmis. Ascensiones in corde suo dis
posuit. Et has ascensiones intelligas, de quib9 ibidē
Psal.eodē dicit. Ibūt de virtute in virtutē: videbitur Deus deo
Gen.28. rū in Siō. Sicut ascēdebant angeli per scalā illā quam
vidit Iacob a terra in cœlū tangentē. Quas quidē as
cēsiones vir iustus posuit in corde p virtutū gradus.
At quæ sit vera iustitia, & quæ falsa in fine huius vi-
1.Cor.4. tæ, & in hora mortis clari9 elucescet. Tūc enim mani
festabūtur ascōdita tenebrarū & reuelabūtur obscu
Psal.74. ra cordiū. Vnde dñs per Psalmistā ait. Cū accepero
tēpus, ego iustitias iudicabo. Iudicabo inquā & vi-
debitur quis sit iustus corā Deo, & quis corā homini
b9. Et addidit vlteri9. Liquefacta est terra & omnes
qui habitāt in ea. Quasi velit nos reminisci, quod tē-
pore niuis oīs tr̄a cādida & pulcra est: at cū venerit
sol, & liq̄fecerit niuē, tota terra app̄et deformis, &
immūda, & loca vbi sūnt cadauera & serpentes cla-
re cōspiciuntur. Sic hypocritæ falsa iustitia & cādo
re externi cultus sua peccata & immūdos mores dis-
simulāt, & pulchri & sancti videtur corā hominibus,
Mala.4. sicut terra cooperta niue. At cū Christ9 verus sol iu
stitiæ apparuerit, sicut nix liquefit ad solis radios (vt
inquit Dauid) ita liquefacta est terra, hoc est homines
terreni, & eorū opera exteriora in nihilū cōuertētur,
& interiora corda apparebūt dolo plena. At iusti &
recti viri, qui nō terra, sed marmoreæ colūnæ sunt in
altū erectæ, quorū cōuersatio in hoc seculo viuendo,
in cœlis est, tunc in gratia cōfirmabuntur, iā enim ca
dere ab amicitia diuina nō poterunt, sed perpetuo in
gloria manebunt. Atq; ideo subdit Dauid. Ego cōfir
maui colūnas eius. Vocātur iusti colūnæ terræ, quia
illi sustinēt impios in tr̄a: & ꝓpter eorū merita mul
toties dñs cū magna paciētia suffert peccatores. Non
ne fuit Moses plus quā colūna marmorea vniuerso
Exo.32. populo Israel, nā cū vellet dñs illos perdere orationi
Gen.19. bus Mosi pepercit illis: sic & sanctus Loth Sodomam
sustinebat. Et eo modo quo sublato substerniculo to-
tum ruit ædificium: ita vniuersa ciuitas Sodoma,
statim vt ipse ab illa discessit funditus euersa & cō-
busta est. Ideo velim vt intelligas, quantū oporteat,
vt iustitia tua abūdet plusquam Scribarum & Phari
sæorum ne in die illa tremenda in damnationē eter-
nam abeas. Non erant Zacharias & Elisabeth sicut
Luc.16. illi de quibus Christus dicit. Vos estis qui iustifica-
tis vos coram hominibus; sed similes Noe, de quo
Gen.6 in Genesi dicitur. Noe vir justus atque perfectus
fuit in generationibus suis. Cum Deo ambulauit,
3.Reg.6. &c. Salomon fenestras fecit obliquas in templum: &
Eze.41. templum Ezechielis fenestras habebat obliquas in
thalamos: foris enim latæ erant, intus vero strictæ
vt parum exterioris luminis reciperent: diuino nan
que splendore potius quā corporeo lumine illustra
batur. Etsi vtrūq; lumē bonū sit interius per consciē
tiā, & exterius per exemplū: tamen multo præstatius
est interius quam exterius. Omnis gloria filiæ regis
ab intus (inquit Dauid) in fimbrijs aureis circū ami Psal.44.
cta varietatibus. Ac si vellet dicere. Omnis decor, &
pulchritudo interi9 in anima debet esse claris virtuti
b9 insignita. Et quia curat etiā exteriorē ornatū, vult
aureas fimbrias, & exēplorū bonorū varietatē in ope
ribus exterioribus relucētem. Bonus itaq; est vterq;
splēdor, sed ille lōge præstātior qui in rectis & sanctis
operib9 inuenitur Idq; Paul9 asseuerat. Hæc (inquit 2.Cor.1.
est gloria nostra, testimoniū conscientiæ nostræ. Que
madmodū pyri & nucis nucleū comedim9, putamina
vero in terrā reijcimus: sic virtute oblectamur, speciē
autem virtutis ab ipsa virtute separatā cōtēnimus.
Vera virtus solū Deum quærit, & ipsi placere satagit
sicut Zacharias & Elisabeth qui ambo corā Deo iusti
erant. ¶ Potest etiā locus iste exponi ad modū loquē
di linguæ Hebraicæ, coram dño. Idest, quod vnde qua
que absolutā & perfectā habebāt virtutē. Cū enim di
uinæ scripturæ aliquid magnū aut excellēs significare
volūt vsitata phrasi dicūt, corā dño. Vt est illud. Ge- Gene.10.
nesis. Robustus venator corā dño. Idest, excellens ve
nator. Et illud de Sodomitis. Erāt peccatores coram Gene.13.
dño. Idest maximi & abominabiles peccatores. ¶ De
mū vt cōcludā illud in hoc loco obseruatione dignū
esse cēseo: nimirū quod vterq; & Zacharias & Elisa-
beth erāt iusti. Beata illa dom9 dici pōt in qua vterq;
cōiux eiusdē sunt volūtatis & vnū quærunt vt in pre
ceptis dñi ambulent, & in iustificationib9 suis, vt mox
dicit Euāgelista. Vbi vero alter cōiugū claudicat: & a
recto deuiat ordine, accidit id quod in boum iugo si
alter fugiat, tūc enim nihil recte fieri potest. Sic fue- Gen 18.
rūt illi duo Abrahā & Sara scō matrimonij iugo co-
pulati; qui inseruiēdo hospitibus & peregrinis ambo
erāt simul. Nec solus Zacharias iustus erat coram
dño, aut Elisabeth, sed ambo simul. Sed quomodo iu
sti corā dño? Si hoc ab impijs Lutheranis peteres, fa-
cile tibi respōderēt, quod sola fide: sed si a Beato Lu
ca petiueris, ipse tibi respondebit, ✶ Incedentes in Tex. ✶
omnibus mādatis & iustificationibus dñi. Vides
iam quomodo nō sola fide iusti fuit9, sed obseruatio
ne etiā mādatorū Dei. Concedimus enim quod sine fi- Hebre.11.
de impossibile est placere dño. Radix enim & origo Act.15.
iustificationis est. Ideo Petrus de fide ait, quod purifi
cat corda: nēpe ab infidelitate: & illud tāquā iustifica
tionis ad gratiā præparat, suscipiēdā, qua gr̄a iust9 fit
impi9. Verū iustificatio nō fit per solā fidē, sed p gratiā
& bona opera quæ fruct9 sunt charitatis, iuxta illud.
Siquis diligit mē sermonē meū seruabit: obseruatio Ioan.14.
autē mādatorū charitatis est fruct9, & sic etiā cætera
bona opa. Itaque a charitate ꝓcedit hæc obseruatio
mādatorūque hominē iustū efficit. Et Ioannes inquit
Qui habuerit substātiā hui9 mūdi, & viderit frēm suū 1.Ioa.3.
necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomo-
do charitas Dei manet in illo? Nō dicit quomodo fi-
des Dei, sed quomodo charitas Dei manet in illo si-
quidē opera bona sunt fruct9, nō fidei, sed charitatis.
Demū doctori illi qui petebat a Christo, quid factu-
rus erat vt vitam æternā possideret, respōdit Chri- Luc.10.
stus per illam parabolam descendentis a Ierusalem in
Ierico;

Ierico, & Samaritani exemplo dixit. Hoc fac & viues. Ideo qui exercet opera misericordiæ exercet charitatem, quæ vitam præstat, non tamen sola fides sufficit. Igitur mandatorum obseruantia homo iustus fit, & anima ex charitate viuit. Alias mortua
Iacob. 2. esset, vt Iacobus testatur. Hoc autem est, quod om-
Matt. 7. nis scriptura proclamat dicente domino. Filius hominis venturus est in gloria patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera sua. Non dicit, secundum fidem eius: sed secundum opera eius. Quæ doctrina clarior & illustrior redditur verbis illis Matthei, quibus multi dicent in illa die. Domine in nomine tuo dæmonia eiecimus, virtutes multas fecimus. Non poterant equidem isti prophetare, nec dæmonia eijcere, nec miracula facere, nisi fidem haberent: qui tamen cum sua fide separantur à domino, quoniam inanem & vacuam sine diuina charitate eam habuerunt. Et in die illa finalis iudicij de operibus erit tantum disceptatio: dicet
Mat. 25. enim dominus iustis. Esuriui, & dedistis mihi manducare, sitiui, &c. fides igitur sine operibus non saluum facit, nec vnit aliquem cum Deo. Et quia inferius in capite septimo huius de fide & iustificatione dicturi sumus, hæc satis sufficiant. ¶ Disce exemplo parentum beati Ioannis Baptistæ non segniter te habere in vijs mandatorum domini, sed sanctis & rectis operibus incumbe. Nihil tibi proderit si fidem tantum nudam & informem habeas. Nam quid prosunt in naui oculi, nisi essent manus? Quid proderit, nautam in gubernationis chartam respicere, aut solis altitudinē metiri, nisi adsit qui puppim voluant, aut restim nauis apprehendat, aut qui vela complicet, aut extendat? Sit aliquis qui in cœlum dirigat, necessum est: tamen quid hoc prodesset, nisi esset simul, qui ad nauis carchesion ascenderet? Sic etiam quid proderit q́ in cœlum respicias, & q́ intellectū habeas, vt Deum cognoscas, & vt credas et ā quid quid ecclesia tenet: si manus & pedes colligatos habueris, vt ne quid boni proximo facias? Quid vtilitatis tibi accedit, quód credas Deum in cœlis esse: si tu ita vitam agis, acsi Deus non esset? ¶ Obserua etiam q́ non solum incedebant in aliquibus mandatis, sed in omnibus: nam quicunque vniuersam legē seruauerit, dum in vno offenderit, factus est omniū
Iaco. 2. reus. Videbis etenim plurimos castos, bene compositos, qui nemini maledicunt, rebus sacris assistentes: alios vero auaros, & rei alienæ cupidissimos, qui etsi pauperem videant fame pereuntem, nec obolū ei tribuunt. Alios itidem magnificos & liberales videas, qui mundi & perfecti apparent: quorum viscera ambitionis & dignitatis honor crudelissime corrodit. Et denique inuenies plurimos multis virtutibus circundatos, quos alia etiam vitia comitantur, quæ virtutes coinquinant, & labefactant. Quorū status adeo periculosus est, vt peior sit eorum statu qui omnino perditi sunt: nā si omnino mali essent aliquando suæ conscientiæ scrupulus eos à peccatis seduceret. Tamen isti priores bonis quæ fecerunt, nituntur, & patrata scelera non aduertunt: & cū se bonos existiment, malorum quæ fecerunt nūquam pœnitentia subit. Et quod deterius est, contingit sæpius diabolum christianis hominibus bona opera consulere, vt his fidentes operibus incauti viuant: quo fit vt laqueo diaboli detenti magis quieti & trāquilli sint. Facit ad hoc illud Leuitici quod domi- *Leui. 13.*
nus dixit. Si operuerit lepra omnem cutem plagæ, &c. Mirum equidē videtur q́ corpus omni ex parte scabie plenum sanum & integrum iudicetur: non autem id quod lepra aliqua parte tetigerit. Quo nimirum ostenditur eum in maiori versari periculo qui aliquas partes habet læsas, aliquas vero intactas quia iste talis de malis non curat, fiduciam habens in reliquis bonis. Nolite (inquit Ieremias) confide- *Ierem. 7.*
re in verbis mendacij, dicentes. Templum domini templum domini est. Putabant nanq; Iudæi omnia illis esse tuta, si boues & arietes in templo mactarent, si calendas celebrarent. At dominus per Esaiā *Esa. 1.*
has oblationes & obsequia detestatur, quia manus eorum sanguine erant plenæ. Sic Simon ille Pharisæus quia aliqua operabatur bona, sanum se existimabat: at Magdalena, quæ vndique coinquinata *Luc. 7.*
erat, sanitatem adipiscitur. Cum piscator magnum aliquem piscem habet captum, non statim violenter extrahit, sed funiculum extendit, donec piscis hamum simul & escam deglutierit: nam si cōfestim nimis compresserit scindetur funiculus, & aufugiet piscis. Sic cum diabolus inimicus noster aliquē peccatorem suo hamo deuinctum habet, scilicet scelere aliquo mortifero constrictum, & voluptatum illecebris alligatum: non illum statim vehementer opprimit, aut discruciat, ne vel hoc irritatus abrumpat vincula, & celeriter euadat: sed potius demulcet illum, & sinit aliquibus virtutum actionibus incumbere, & quoad fieri potest funiculum extendit, vt securius illum teneat & possideat. Permittebat *Mar. 6.*
nanq; Herodi, iste nefarius nebulo, quem hamo suo habebat apprehensum, vt Ioannem Baptistam audiret, & eius consilio nonnulla facta ad iustitiam dirigeret: at habebat illum irretitum luxuriæ fortissimis vinculis. Nam quemadmodum auis si alterum pedem ligatum habeat, nequaquam volare potest: ita homo licet ad eleemosynam largiendam, & ad preces fundendas, liber esse videatur: nihilominus totus ligatus, & vndiq; deuinctus, si vel solo vno vitio fuerit detētus. Nec mirū est, si Dauid noluerit *2. Reg. 10.*
videre eos, qui dimidiam barbā rasam habebāt: sed præceperit eis, vt manerēt in Ierico. Sic dn̄s nequaquā eos cōspicere pōt qui aliquā sui partē intactam, aliquā vero coinquinatā habent. Nec illud quod in Ezechiele legitur mysterio vacat: scilicet q́ pennæ *Ezech. 1.*
sanctorū animaliū copulatæ erant vnius ad alterū. Vt vel hoc nobis significaretur, virtutes quę ad modū alarū se habēt, quibus ad cœlū cōscēdimus, debere sibi mutuo cohærere. Quapropter apprime necessarium tibi est, vt omnes virtutes tibi copulatas habeas, omnia etiā præcepta Dei obserues: si talis esse cupis, quales Zacharias & Elisabeth fuerūt. Etenim *Mat. 13.*
euangelicus ille negotiator inuēta sibi preciosa margarita, vniuersa quæ habuit, vendidit. Et Apostoli Christi obseruātissimi sectatores nō partē aliquam, sed omnia bona dereliquerūt. Ecce (inquit angulare fundamētū ecclesiæ) nos reliquimus omnia. Nec *Mat. 19.*
immerito Ananias & Zaphira puniti sunt subita & impræuisa morte: eo q́ partē pretij vēditi agri tulerunt Apostolis, & partē sibi reseruarunt. Quod si in *Acto. 5.*
fœlices illi nihil sibi reseruassent, non vtiq; mortui essent.

essent. Sic multis se omnino negare nolūt: adimplēt etenim voluntatem prælati, in eis in quibus per omnia non coguntur: in his autem in quibus potissime se negare debuissent: suo palato satisfaciunt, suamq; voluntatem exequuntur. In aliquibus sunt obtēperantes, in alijs vero obedire recusant: partim diuina mandata custodiunt, partim vero ea transgredi non magnifaciunt. Quid rogo, tibi proderit si vniuersas ciuitatis portas clauseris, vnam tamen patentem reliqueris, qua inimici ingredi & ciuitatem capere possint, & vitam simul & animam auferre? Ad quid conducet te nouem decalogi præcepta obseruantissime custodire, si vnum illorum fregeris? Maximi enim refert omnia simul custodire. Vnde
Psal.118. Dauid cantabat domino dicens. Ad omnia mandata tua dirigebar, omnem viā iniquam odio habui. Et Christus legem appellauit iugum omnium præ-
Mat. 11. ceptorum. Tollite (inquit) iugum meum super vos. Vbi diligenter est animaduertendum, q; non dicit, tollite iugum super collum vestrum, aut super humeros vestros, sed super vos totos. Vniuersa enim Christiani hominis pars iugum legis asportare debet. Quo sane argumento concludimus, q; qui huius oneris partem recusauerit, sciat se totum iugum
Psal.34. abiecisse. Recte Dauid totū hoc onus supra se sen-
Psal. 102. tiebat, cum dixit. Omnia ossa dicent. Domine quis similis tibi? quia videlicet Deum gerebat super omnia. Et rursum. Benedic anima mea dominū, & omnia interiora nomen sanctum eius. Qua ratione cū
Acto. 9. Paulus iret Damascum circundatus est luce cœli: vt insinuaret illum oportere, in omnibus mandatis incedere. Aliquos circuit lux cœli, non totos sed partem: hoc est quia partim lucidi sunt, partim vero tenebrosi. Oportet enim vt cœlesti lumine totus fulgeas, nullam habens partem obscuritatis. Omnia
Exo. 14. vitia & peccata in te extincta esse debent. Nam cū Pharao perijt in mari, simul & vniuersus exercitus suffocatus est, ita vt nec vnus ex eis remanserit. Sic & tu omnia vitia propellere debes. Leprosus nāq; qui mundandus erat, secundum legem omnes ca-
Leui. 14. pillos tenebatur radere. Sic tu omnia vitia & passiones debes scindere à corde tuo. Præcepit dominus
1. Reg. 15. Sauli vt omnes Amalechitas destrueret, & q; nemini parceret: quia vero hæc non fecit, à domino reprobatus est. Tu autē quomodo à domino vis pro-
Lege Grego. bari, qui vitia quæ tibi omnino non placent, de-
lib. 11. Mor. struis: illa vero quibus delectaris viua relinquis: quē-
ca. 16. admodum Saul fecit, qui omnia pecora & armenta pinguiora ex gregibus Amalech sibi reseruauit? Quod si Deo placere cupis, omnes Amalechitas debes interficere: hoc est omnia vitia & peccata in te extincta esse debent. ¶ Rursus hic notabis q; nō solum dicit obseruantes seu custodientes omnia mandata: sed incedentes in mandatis. Singula enim verba suam emphasim habent. Non enim satis est vt omnia Dei præcepta custodias, sed opus est vt incedas & ambules in via mandatorum Dei. Ne igitur in chœnice sedeas, aut otio indulgeas: sed propera,
Psal. 83. ambula, & curre in via mādatorum Dei, & ita ibis de virtute in virtutem, & videbis Deum Deorū in
Ezech. 1. Sion. In via domini non proficere, iactura est. Nam sancta illa animalia quæ vidit Ezechiel, vbi erat impetus spiritus gradiebantur: nec reuertebantur cum ambularent. Sic tu dum diuinus flauerit spiritus, de bono in melius debes proficere. Sicut fluuius, qui semper in mare tendens nunquam ab itinere desistit, quousque ibi consistat: & sicut luna quæ semper crescens nunquam cessat quousque complementum luminis attigerit. Et denique sicut ignis qui semper ascendit, vt quiescat in naturali sua sphera, Sic proculdubio nos nunquam ab incepto virtutū itinere debemus desistere, quousque ad mortis terminum deuenientes ingrediamur illud gloriosum paradisi mare vbi in Deo sphera nostra quiescamus. Qui vltra non progreditur, retrouertitur. Nam si rota putei non semper voluatur statim retrouertitur, & mutatur. Sic humana mens nunquam in eodem consistit: quocirca si à virtutis profectu cessat, statim retrorsum in vitia abit. Sic Isaac proficiebat, donec magnus effectus est. Nec non etiam Dauid, *Gen. 26.*
qui robustior semper fiebat. Ideoq; Angeli in scala *2. Reg. 3.*
Iacob ascendebant, & descendebant: vt inde tu in- *Gen. 28.*
telligas q; in via mandatorum domini (quæ scala sunt cœli) nulla tibi est admittenda quies. ¶ Porrò dixit euangelista q; incedebant in mandatis & in iustificationibus domini. Mandata quippe ad præcepta moralia pertinent, iustificationes vero ad iudicialia, quibus & ad proximos, & ad Deum rite ordinamur. Nam (vt Origeni placet) quando bene & *Orig. lib. 2.*
recte de aliquibus iudicamus in iustificationibus *in Lucam.*
domini incedimus, sed quādo hoc aut illud facimus in mandatis illius ambulamus. Vnde non immerito Lucas prædicauit in his duobus laudem esse perfectam. Quibus mandatis & iustificationibus intentus erat Dauid, cum dicebat. In mandatis tuis exer- *Psalm. 118.*
cebor, & meditabor in iustificationibus tuis. Verū enimuero quia maximum encomium est non solū Deo placere, sed hominibus etiam esse gratum, subdit sacer Euangelista. *Sine querela.* Maxima profecto hæc est laus iustorum: nam multi boni sunt, & coram Deo iusti: tamen quia nec comes, nec benigni proximis sunt, ideo nec amabiles, nec grati hominibus sunt. Grande quidem negotium est, ita viuere, vt hominibus etiam improbis satisfacias. Nāq; de Mose scriptum est. Dilectus Deo & homini- *Eccle. 45.*
bus Moses, cuius memoria in benedictione est. Et de Iudith etiam dicitur. Erat in omnibus famosissi- *Iudit. 8.*
ma, quoniam timebat dominum valde: nec erat qui loqueretur de ea verbū malū. Vnde diuinus Paulus. *Roma. 12.*
Prouidemus (inquit) bona nō solū coram Deo, sed etiam corā omnibus hominibus. Nec absq; cōsilio præcepit dn̄s Noe, vt ligna, ex quibus fabricanda *Gene. 6.*
erat arca, vt & intrinsecus & extrinsecus bitumine linirētur. Tales enim nos dn̄s desiderat, vt & intus mūda cōsciētia splēdeamus, & foris sancta conuersatione hominibus placeamus. Discere igitur nos oportet horū iustorū exēplo, sic de fratribus loqui, & cū illis agere, vt omnibus grati & dilecti simus: iuxta illud apostoli. Nemini dātes vllā offensionē, *1. Cor. 6.*
vt nō vituperet ministeriū nostrū. Et idē Philippē- *Phili. 2.*
ses hortatur dicens. Omnia facite sine murmuratione vt sitis sine querela simplices filij Dei in medio nationis prauæ atq; peruersæ. ¶ Potest & locus iste aliter explicari. Potest nanq; ambulare aliquis in *Orig. homi.*
omnibus mandatis & iustificationibus domini, *2. in Luc.*
non tamen sine querela. Nam quando aliquis adim-

adimplet præcepta domini, & facit quod ipse iu-
bet: at non propter Deũ solum, sed potius vt homi
nibus placeat: is equidem non sine querela opera-
tur. Ideo dominus. Iuste quod iustum est, perseque
Deute.16. ris. Nisi esset iustum aliquid quod non iuste seque-
remur, nequaquã nobis præciperetur, vt iuste quod
iustum est, sequeremur. Quãdo iusta Dei præcepta
propter ipsum exequimur, in mandatis domini in-
cedimus & in iustificationibus suis sine querela, &
tunc iuste quod iustum est, adimplemus. Aduerte
autem quod in græco est, ἄμεμπτοι, quod & actiue
& passiue accipi potest: nec ipsi querebãtur, nec de
ipsis aliqua erat querela. *Et non erat eis filius.* Quæ
verba non absque digna commendatione sunt præ
tereunda. Nam cum res illis accidisset tam infœlix
scilicet carere prole: non ob id à iustitia recedebant
nam sterilitas antiquis erat opprobriũ, & inter præ-
Exo.23. cipua vitæ mala numerabatur. Sic dominus dixit.
Deute.7. Non erit infœcunda nec sterilis in terra tua. Et in
Deuteronomio. Non erit sterilis apud te vtriusque
sexus. Putabant enim eum populum à domino esse
reiectũ, cui fœlix aliqua proles non obtigisset. Quo
sterilitatis opprobrio percussi sunt Zacharias & Eli
sabeth, cum adhuc essent iusti apud dominum. Vbi
iam aperte vides quomodo Deus dilectis suis affli-
ctiones & tribulationes mittit. Sed quare? Quia in-
firmitatẽ nostræ carnis cognoscit: & intelligit mul
toties homines tum fauoribus, tũ honoribus super-
bire, & hac de re radicitus perdi. Quod si huius rei
Mat.16. exempla vel ad oculum patere cupis: adducam tibi
Petrum, quin[illegible]m à Christo laudaretur, hac elatus
laude, ausus est Christo cõtradicere à quo laudatus
fuerat. Sic etiam Moses nimia prosperitate elatus,
Exo.33. à Deo petijt, quem erat missurus cum eo, quando
cum illo facie ad faciem loquebatur, & dixerat. No
ui te ex nomine: quasi vellet Deum compellere vt
mysteria abscõdita, & arcana sua illi reuelaret. Sic
cum sponsus laudaret sponsam, audiens ab ore eius,
quod cæteris pulchrior esset, in audacem vocem
Cant.1. prorupit dicens. Indica mihi quem diligit anima
mea: vbi pascas, vbi cubes in meridie. Sic etiam filij
Zebedæi quia affinitate cum ipso Saluatore erant cõ
Mat.20. iuncti, ausi sunt in regno suo dextram & sinistram
impetrare. Qui omnes etsi asperum à domino re-
sponsum audierunt, vtile tamen, & quod spem suæ
petitionis præbebat. Petrus nanque audiuit. Vade
post me Satana. Moses. Posteriora mea videbis.
Spõsa. Si ignoras te. Et filij Zebedæi. Non est meum
dare vobis, sedere ad dextram, & sinistram. Nam
quando alicui famulo vinum purum damnum in-
fert: præcipit dominus antequam iterum purũ por-
rigatur, parum aquæ illi admisceri, vt vini robur le
niatur. ita sane dominus cum intelligat prosperis &
fœlicibus superbire: & in multas insanias labi: his tri
bulationes & afflictiones iungit, vt vel ita vires frã
Exo.24. gat & extinguat. Ita Mosi contigisse cernimus. Per
misit nanque dominus & voluit septem dierum
spatio in monte à Mose expectari quibus finitis in
septimo illum vocauit dominus. Vt nimirum ne tã
ta familiaritate & amore elatus superbiret. Idem
Gen.18. fecit cum Abraham dilectissimo: ad quem si aliquã
do venire dignabatur nunquam tamen domũ eius
ingredi voluit. Iustus quippe solet aliquando diui-
nis fauoribus insolescere: quapropter dominus eo-
rum prosperitatem temperat, ne eos perdat, quos ar
dẽter diligit. Quod vt tibi clarius elucescat vel col
latione appositissima facile demonstrabo. Nã si ali
quis nobilis accipitrem habet, quem maximi æsti-
mat, propria manu ipse necessaria præstat, mira dili
gentia plumas componit, demulcet, & in eo viden
do maxime delectatur. Nec his omnibus conten-
tus dominus, compedibus accipitrem deuincit, &
oculis apponit capitiũ. Quod si quæras quã de cau-
sa tantam curam & solicitudinem ergã illũ habeat?
respondebo tibi: quia mirum in modum illum dili-
git: quod si iterum interrogas, quid est, quod com-
pedibus & funibus illum constrictum teneat? respõ-
sum tibi accipe: ne dilectus accipiter fugam faciat.
Quod quidem dominus consueuit facere cum ami-
cis & dilectis suis. Vt est videre in sancto Propheta
Dauid: qui multis beneficijs & fauoribus affectus
fuit à domino. Fuit nanque in regem vnctus à do- 1.Reg.16.
mino, & à custodia ouiũ eductus, datus fuit illi Pro 1.Reg.17.
pheticus sermo, & gloriosa victoria aduersus gigã
tem Goliat. Tandem effecit in eius gratiam, vt vni
uersus populus in gloriam & laudem eius tympanis
& psalterijs caneret, ouantibus virginibus. Saul per
cussit mille, & Dauid decẽ millia. Quæ omnia do-
minus in illum contulit, quia maxime illum dilige
bat. At ne margarita hæc preciosa amitteretur, nec
tot fauoribus elatus superbiret, datus est illi Saul in
persequutorem, cuius persecutionibus velut quibus
dam compedibus opprimebatur. Adducã tibi aliũ
ex non contemnẽdis dilectis & amicis Dei Ioseph:
qui quemadmodum patri suo Iacob amabilis fuit ita
etiam non minus iucundus & gratus extitit oculis
domini sui Putifar. At ne tantus amor & indulgen Gen.27.
tia illum perderet, à fratribus fuit in Aegyptum
vẽditus. Ne autem tanta gratia & amicitia domini
sui inflaretur (videbatur nanque & sibi ipsi, & alijs Gen.29.
dominus cum super vniuersam domum Putifar im
peraret) in carcerẽ & in ferreas cathenas fuit detru-
sus veluti accipiter, qui à domino deuincitur, ne in
fugam se conuertat. Humiliauit enim Deus (vt de Psal.104.
ipso Dauid canit) in compedibus animam eius. Fa-
miliaris etiam & charus amicus erat domino Pro-
pheta Helias cum quo sæpissime loquebatur: ne au 3.Reg.19.
tem in superbum euaderet, immisit in illum perse
quutionem Iezabel, vt vel sic in Sancta humilitate
immobilis persisteret. Et vt de hac re finem iam di-
cendi faciam, audiamus Paulum dicentem. Ne ma-
gnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi 1.Cor.12.
Angelus Satanæ qui me colaphizet, &c. Sic igitur
hos iustos sterilitatis opprobrio dominus humilia-
uit: ne nimia prosperitate superbirent. Sic etiã Pro-
pheta sanctus Ezechiel ne multis reuelationibus ela
tus insolesceret, vocatur à domino sæpe filius ho-
minis. Nã filius hominis hebræa phrasi verũ homi Eze.2.
nẽ significat, obnoxiũ calamitatibus & doloribus,
vt vel sic insolentiæ nullus locus detur, neue tantũ
lumen propheticũ magni lapsus esset causa. Quod
quidẽ nõ paruũ est beneficiũ in nos collatũ ne secũ
dis insolẽtes simus. Vnde nõ ab re illud Ezechielis
erit in memoriã reuocãdũ: nimirũ ꝙ de igne egre-
diebatur fulgur: quia ex amoris igne egreditur ful- Eze.1.
gur calamitatis. Et quemadmodũ fulgur terrã ferit
& cœ-

& cœlum illustrat, sic afflictio propter Deū corpus debilitat, & dolore frāgit, mentem autem purificat & clariorem reddit. Vnde euenit vt homo humilietur, & se ipsum cognoscat. Mittit igitur dominus tribulationes pro tanto in nos amore, ne secūdis rebus in elationem animi descendamus. ¶ Secundo tribuit dominus afflictiones amicis suis: vt celerius ad Deum ire satagant: neue his terrenis detineātur. Cōtingit nanque sæpius viatoribus ex itinere fessis vt si forte viderint amœna aliqua loca, à recto itinere deuiant & moras nectunt, allecti pulchritudine loci, & animi requiescendi gratia. Qua etiā de causa dominus dilectis suis iter ad eum faciētibus asperū iter facit ne floribus & amœnitate huius vitæ detenti, ad Deū tendere impediantur. Tribulationes sic mittit vt omni sublata mora ad Deum celeriter tendant. Vult nanque dominus ab his terrenis hominum animos auertere: & ad ea inducere, quæ perpetuo sunt duratura. Ad hoc enim permisit dominus *Exo.1.* vt filij Israel à Pharaone persequerentur, vt terram promisionis maioribus conatibus cuperent: quos velut vilia mancipia tractabat, præcipiens illis vt & lateres efficerent, & paleas colligerent ad concoquendos lapides. Sic nimirum vt hæc terrena nobis displiceant, grataque sint illa superna & immortalia bona permittit nos in laboribus & afflictionibus ambulare. Nam si in insulam quis aliquo dierū spacio segregatus esset, vbi omnia quæ vellet, quæque placida illi essent, abundanter suppeterent: nulla equidem amplius animum ipsius recordatio propriæ patriæ subiret. At vero si misera fame & infælicitatibus ibi premeretur, sine dubio nihil magis quam propriam patriam ardenter desideraret. Quæ vel vnico exemplo ex sacra pagina adducto nō erit incommodum tibi comprobare. Nam tantum temporis Iacob in domo Laban permansit: quantū quæ sibi placita erant fiebant: neque aliquando patriæ suæ recordatus fuit: nisi cum domus illa iam illi incepit displicere. At vero quando Laban ipsum Ia- *Gen.30.* cob toruis & inimicis oculis aspexit: statim dixit. Volo recedere: non respicit me Laban sicut heri, & nudiustertius. Indeque fit vt isti sancti coniuges sterilitatis afflictione afficiantur vt totam suam spē *Chry. homi. 1. ad popu. Antio.* in vnicum Deum reponant. Videbis de his Chrysostomum egregie loquentem. Iam igitur videris, quā iustus & rectus sit dominus & quomodo quos diligit flagellat, Vt omnia credas Dei incorruptissimo iudicio fieri. Nec mireris, si aliquando videris simplicem & rectum adolescentem immatura ætate surripi: & deprauatum peccatorem diu in seculo viuere. Quo circa optimo iure canebat domino *Psa.118.* Propheta regius. Omnia iudicia tua equitas iniqui *Iob.1.* persequuti sunt me. Nunquam Iob proprias facultates amisisset nisi Dei voluntate traditus esset Satanæ. Sic omnia mala pœnæ, quibus dominus nos affligit, non sine eius voluntate fiunt: quam voluntatem cum tu nullatenus videas, & ignores, in murmurationem prorumpis. Quis obsecro, si oculos *Psal.35.* conijceret, in bonitatem & simplicitatem Iob, non diceret, iuste posse de eo conqueri? At iudicia domini abyssus multa. Nec ideo ipsam virtutem deserere statim debes, si Dei seruos oppressos videris. Nam si deformitas & nubecula mulieris suo amatori grata est, cur virtutem amantes ea quæ ipsi sunt coniuncta & amare & summo prosequi studio non debent? ¶ Voluit etiā alia de causa dominus, vt Zacharias & Elisabeth tot annis steriles essent: vt postea de suscepto filio maior esset alacritas & gaudium. Nam quæ magis desiderata accidunt: maiorem voluptatem adducūt. Voluit dominus hos sanctos ita spe affligi propter hunc filium, vt postea maiori alacritate & gaudio illo fruerentur. Sic Moses eduxit *Deute.32.* mel de petra. Nec inuenimus populū de petra mel comedisse, sed aquam bibisse: at cum populus siti defatigatus esset (vt ait Chrysostomus) aqua illa tan- *Chry. to.5. hom. 9. super illud, nemo læditur nisi à se ipso* quam mel illis sapuit. Mirum in modum id gustum recreat, quod fame comeditur. Ita dominus in hac vita vult nos laboribus opprimi, vt quæ postea bona acceperimus melius cognoscamus. Maiori nanque gaudio affectus fuit Zacharias cum suscepto filio in senectute: quam si in iuuentute daretur. Vnde *Exo.12.* dominus præcipiebat, quod agnus lactucis admixtis comederetur. Tribuebat dominus eis amarū cōdimentum, vt in esu agni magis delectarentur. Nā post hyemis grandines, pluuias, & tempestates, veris claritas magis æstimatur. Quo circa dominus in conferendis beneficijs aliquantulū remoratur: prius que labores ad nos mittit, & alia quibus angimur infortunia, vt postea munus quo à domino afficimur & pluris fiat, & magis gratū nobis contingat. Quæ omnia iterum ex sacris eloquijs adductis testimonijs, non pigebit demonstrare. Nam ante quam dominus Abrahæ quietem daret, in peregrinatione vitam egit. Et antequam Iacob bonis potiretur, seruiuit Laban. *Gen.12.* Et Ioseph antequam dominaretur in AEgypto, multa passus est infortunia. *Gen.39.* Et Dauid antequam regno potiretur, mirum est, quas calamitates *Gen.27. & .29.* & afflictiones sustulerit. Et filij Israel antequam desideratam terram ingrederētur: quibus laboribus *1. Reg.19.* & infortunijs fuerunt obnoxij? Denique libet aduertere *Ioan.2.* quod quæ miraculo fiunt, prestantiora sunt quam quæ natura producit. Sic vinum illud effectum à domino ex aqua in nuptijs in Chanaa Galilææ præstantius fuit, quam à vitibus vnquam productū. Vnde qui ex mulieribus sterilibus nati sunt, præstantiores sanctitate fuerunt, quam reliqui alij illius temporis, vt Isaac, Ioseph, Sanson, Samuel, & Ioannes Baptista. Vt igitur mūdo ostenderet Deus Ioannis Baptistæ sanctitatem, & parentes ipsius lætos faceret, voluit vt ex sterili nasceretur. Causam autem cur non esset filius Zachariæ & Elisabeth subdit euangelista dicens. *Eò quod Elisabeth esset sterilis, & ambo processissent in diebus suis.* Hunc seruat scriptura morem, vt si quid obscure dixit, statim id explicat. Vt est videre in Genesi vbi dicitur. Erat *Gen.12.* Sarai sterilis, & id statim explicat, dicens. Nec genuerat filios. Et iterū ait, quod dixit Abrahā Deo. Ego vado spoliatus, & nudus, & filius procuratoris *Gen.15.* domus meæ. Et statim declarat. Mihi non dedisti *Esa.51.* semen. Et Esaias. Aspicite ad petram vnde excisi estis. *Deute.7.* Et subdit explicans. Attendite ad Abraham, &c. Et in Deuteronomio. Non connubia iunges cū eis, scilicet, cū Chananæis. Et sequitur. Nō dabis filiam tuam filio eius. Sic in præsentiarum: non erat eis filius. Declarat se ipsum dicens. Eo q̄ Elisabeth esset sterilis: & ambo p̄cessissent in dieb⁹ suis.

Ex duplici causa naturaliter filium habere non poterant. Primo quia natura sua erat sterilis, cum neque in iuuentute concepisset: tum secundo quia iam anus erat. Ideo concipienti duplex impedimentum abstulit dominus. Hæc sunt diuina & admirabilia opera, nā vbi maior est naturalis difficultas, & vbi nulla prorsus spes desiderati relucet, ibi Deus maxime suam gloriam ostendit. Vbi discere oportet, nūquam esse de diuina misericordia desperādum licet arduum & difficile negotium videatur. Dereliquit dominus filios Israel, quousque iam nullus apparebat aditus. Et cum exercitus Asyriorum duce Holoferne in obsidione haberet Bethuliā, ita vt cū desperati essent, iā decreuerant post quinque dies trādere ciuitatem: tunc dominus cum iam de omni remedio esset desperatum, misit fortissimam fœminā Iudith cuius manu eos liberauit. Et Apostolis qui tota nocte laborantes per noctauerāt apparuit Iesus non in prima vigilia noctis, sed circa quartam vigiliam cum iam fere de labore desperabant. Qui locus nos admonet, nunquam de Deo vel etiam in maximis & periculosis rebus desperandum. Nam licet aduentum differat, vt experimentum faciat: veniens tamen veniet & non tardabit. Ideo si moram fecerit expecta eum in omnibus angustijs & tribulationibus, quemadmodum Sancta illa fœmina Susanna de qua dicitur: quod eius cor erat fiduciam habens in domino. Quis rogo crederet post tot sterilitatis annos futurum esse, vt Elisabeth pareret? Insuper & Zacharias iam ad senilem deuenerat ætatem, vt inde intelligas conceptum magis desperatum esse. *Factum est autem cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum secundum consuetudinem sacerdotij sorte exijt vt incensum poneret, ingressus in templum domini.* Factum est, inquit. Hæc loquutionis forma frequens est apud Lucam: ac si diceret. Accidit. Porro Zacharias ingressus est in tēplum domini, in festo expiationis quod celebrabatur decima die septembris. Ingressus est autē vt incensum poneret, offerens dona pro peccatis. At nostra hac tempestate multi relinquunt officium offerendi, & assumunt sibi munus auferendi, & expoliādi tēpla domini. Hinc fit vt isti diuites & pingues fiant bonis ecclesiasticis & decimis, ipsæ vero ecclesiæ pauperrimę: quorum domus miro artificio sunt elaboratę, lectū & eius fulcra pauimentis aureis strata, altaria vero domini omni ex parte neglecta. Qui denique argenteis & aureis vasis potum assumūt calices vero multi ecclesiarum plumbo & vili ære sunt confecti. Sed de his satis. ¶ Ex hac autem diui Lucæ lectione existimarunt multi Zachariam fuisse summum sacerdotem & pontificem quia incensum apponere semel in anno intra Sācta sanctorum tantummodo soli pontifici licebat. Sed quia nullus Iudæorum de hoc pontificatu & sacerdotio loquēs aliquam mentionem sacerdotij Zachariæ facit mihi rectius apparet, si dixero, illum non fuisse summū sacerdotē. Nā apponere incensum etiam minores sacerdotes facere poterant, quia quilibet lotis manibus & pedibus, accipiens prunas de altari holocaustorum intrans primam partem templi, quæ vocatur Sācta concremabat thymiama & tunc erat sacrificium consummatū. In illam vero partem quæ

Iudith. 8. — Mat. 14. — Mar. 6. — Abacuc. 2. — Dan. 13. — Leui. 23. — Ambro. & Beda super Luc. — Leui. 16.

vocatur Sancta sanctorum, solus summus sacerdos intrabat cum sanguine hirci & vituli immolati pro peccato populi, vt illo sanguine propiciatoriū asper
geret. At si Zacharias esset ingressus cū tali sanguine in Sanctasanctorum non vtique euangelista tacuisset: cum id esset maximum inter omnia quæ ad officium summi sacerdotis pertinebant. ¶ Præterea Angelus apparuit ipsi, dum nuntium afferret, in prę cipua parte vbi suum officium exercebat: & hic dicitur quod apparuit ei stans à dextris altaris incensi quod altare non erat intra Sanctasanctorum. Quod si dixeris soli summo sacerdoti licitum esse apponere incensum intra Sancta sanctorum in die expiationis, dicendum, id verum esse, sed illud aroma non ponebatur ad sacrificium, sed vt nebula inde cōsurgens operiret locum illum, dum Pontifex aspergebat sanguinem hirci, & vituli. At Zacharias non posuit incensum isto modo, sed offerens illud super altare incensi ad consummationē sacrificij. Deniq; in patrocinium meæ sententiæ facere intelligo id, quod in libro Paralipomenon secundo ad sacerdotes loquitur Ezechias. Nolite negligere filij mei. Vos elegit Deus, vt stetis coram eo & ministretis ei, colatis eum, & cremetis incensum. Hoc ergo incensum, cuius ministerium ad minores sacerdotes attinebat posuit Zacharias accendendo thymiama prunis ardentibus, ponendo hoc incensum super altare incensi, quod item altare aureum appellatur. At autem si literam diui Lucæ introspexeris, satis constat quod non erat summus sacerdos cum dicitur illum esse de vice Abiæ, qui ex viginti quatuor sacerdotibus minoribus erat, quique sorte exijt, in ordine vicis suæ: quæ omnia ad minores sacerdotes pertinere clare constat. ¶ Notabis etiam quod sacerdotium illud sorte illi contigit, non vsurpatum aut male acquisitum. Vbi discas sacerdotium aut officium prælato non adeundum esse negotiatione, aut ambitu, sed tanquam alteri Aaron. Nam cum Ozias sacerdotis officium arroganter sibi assumeret, lepra coopertus est. Et Core cum suis cōsumptus est igni. Zacharias autem sorte exijt. Vnde sapiens ait. Dabitur illi fidei donum electum, & sors in templo Dei acceptissima. Illis autem verbis quibus ait, in ordine vicis suæ, docemur ne in ecclesia Dei ministeria sint confusa: sed vnusquisque ita ministerium suum exerceat, vt alienum nolit vsurpare. At sunt aliqui homines qui cum ad sua munera obeunda minime sufficientes sint, aliorum officia volunt facere, & sic contingit sæpius ministerium domini in ecclesia confundi, vnde etiam fit vt inter ipsos ministros rixæ & contentiones oriantur. Ideo dominus Aaroni de leuitis loquutus ait. Ad vasa sanctuarij, & altare non ascendant, ne moriantur. Vult nanque dominus vt vnusquisque suo proprio munere fungatur, ne confusio sit in ministerio domini. ¶ Vide etiā quod dixit, ordine vicis suæ ante Deū, hoc est in conspectu domini. Nā certe quid quid agimus, in diuino cōspectu agimus, cū omnia nuda & aperta sint oculis eius. Quod quidem in omni opere & cogitatione tua attēti⁹ cōsiderare debes, cum quidquid agas, corā Deo agas. Sed væ hominū impudentiæ qui maiori pudore corā hominibus suffunduntur, quā coram Deo. Nā multa audemus

2. para. 29. — 2. para. 26. — Num. 16. — Sap. 5. — Leui. 16. — Hebræ. 4.

mus facere in Dei conspectu, quæ puderet nos facere coram hominibus, sed beatus est ille (ecclesiasticus inquit) qui videt circunspectionem Dei. Deuenit nanque peccator in id genus stupidũ stultitiæ: vt existimet, quod cum ipse non videat Deum nec ipse videtur à domino: in cuius gratiam hæc insana verba proferuntur. Quis videt me? Tenebræ circundant me, & parietes cooperiũt me, & nemo circunspicit me. Quem vereor? Delictorum meorũ non memoratur altissimus. Et non intellexit quoniam omnia videt oculus illius. Vnde putabat Iudas filius Iacob peccatum suum occultum esse: sed Thamar misit annulum & baculũ & patefactũ est. Sic Dauidi dixit Nathan, tu fecisti absconditè, ego autem faciam verbũ istud in cõspectu omnis Israel. *Et omnis multitudo populi erat orãs foris hora incẽsi.* Hoc est in atrio templi, quia non licebat secundum legem, populum ingredi Sancta, aut Sãcta sanctorũ id est secundam partem templi. Tres nanque habebat templum Salomonis potissimas partes. Priorẽ partem Sãctasanctorũ vocabant: secundã vero, Sãcta, vbi omnes ministri & sacerdotes ingrediebantur. Tertiã vero partem Atrium appellabant, in quã vniuersus populus congregabatur. Sic etiã & olim in nostris obseruabatur templis & ecclesijs: in cuius rei gratiam quoddã decretum erat sancitum, vt laici inter clericos nõ sederent, interim dum sacra peraguntur: quod quidem sanctè & religiosè institutũ est. Nam si tanta reuerentia volebat dominus vt in illo templo antiquo omnes incederent, vt dum sacra celebrabantur, non licebat populo templũ ingredi, cum omnia illa vmbra essent & figura eorũ quæ facienda erant in templo nostro vbi Christus verus Deus & hostia immaculata pro peccatis offertur: quantò maiori reuerentia deberet Christianus populus sacris interesse? Tamen ad id genus impudẽtiæ multi seculares deuenerunt, vt ita sint altaribus proximi, vt celebrantibus sacerdotibus maximum sint impedimentum, vt ad cornua altaris nõ possint volui. O vtinam, ecclesia nostra plures haberet Ambrosios: qui sanctissimus vir vel ipsi imperatori Theodosio concedere noluit vt prope altare accederet: sed iussit illi, vt recederet in locum ipsi populo signatum. Et illa olim memoria digna erat consuetudo, q̃ interim dum lectiones & euangelia legebantur vniuersus in templo aderat populus: postea tamen dum sacerdos Christi corpus conficiebat, eijciebantur foras cathecumeni: nunc etiam non solũ seculares & mulieres sed etiam canes vsque ad aras ingrediũtur. Sed de his alias. Vbi autem dicit sacerdotem esse intra Sancta, populum autem foris: datur nobis intelligi, quod Christi sacerdos mysteria domini & arcana magis percallere debet quam populus: & cũ proximus Deo sit tractare debet ea frequentius & profundius penetrare. Is enim debet esse pastor & vitę integritate, & moribus incorruptis vt ipsius comparatione cæteri greges dicantur. Tenetur nanque sacerdos quæ Dei sunt altius & profundius cognoscere, quam reliqui alij homines. Vtinam non à popularibus edoceamur, neuè propinquiores Deo sint quam nos, cum multis negotijs secularibus & exterioribus impediti simus. Vtinam cum fatuis virginibus nõ excludamur: & seculares cum Christo sponso ad gloriam admittantur. *Apparuit illi autem Angelus domini stans à dextris altaris incensi.* Bene apparuisse dicitur ei (vt Augustinus disserit) quandoquidem repente eum aspexit. Quod quidem scriptura diuina de Angelis aut de Deo loquẽs consueuit dicere: vt quod præuideri nequit, apparere dicatur. Sic in Genesi dicitur. Apparuit Deus Abrahæ in conualle Mambrę. Apparuit autem ad altaris dextram Angelus læta nunciaturus: nam quæ dextra sunt fœlicitatis nomen sortiũtur. Talem enim locum Angelus elegit, qualia erant nũcia, ab ipso allata. Vbi non ab re notandum erit: q̃ nusquam Angeli certius inueniuntur, quam vbi sanctis & pijs operibus vacatur. Qualem operum tuorum desideras inspectorem, talia operare. Vbi nanque conuiuijs, epulationibus, mendacijs, & carnis voluptatibus datur locus: ibi non Angelus domini sed Satan apparebit quia ipsius operibus assistitur. ¶ Præterea non omnibus, sed mundis corde & sanctis apparuit qualis erat Zacharias. Apparuit illi orãti, & ab amplexibus abstinenti, & à mundana turba separato. Sic nimirũ si tu cœlestibus cupis frui gaudijs à terrenis necessum est te ipsum abstinere. ¶ Denique id diligenter obserua, quod dũ Zacharias suo officio & munere fungeretur, apparuit illi Angelus domini. Quia bono muneri erat intentus, meruit Angelum domini videre. Fauet enim dominus hominibus qui sanctis muneribus funguntur. Sic dominus Petrum & Andream piscantes vocauit: quos discipulos, & Apostolos suos fecit. Nec sine mysterio intelligas euangelistam dixisse, Erant enim piscatores. Quid enim ad nos facit scire, vel non scire illos esse piscatores? Quod certe dictum fuit, vt sciamus, multos aliquando ad piscandum ire, qui quidẽ piscatores non sunt, funguntur enim piscatorio munere, vt delectentur, non vt eo viuant. Petrus vero & Andreas piscabantur, quia eo munere necessaria vitæ comparabant. Quod quidem euangelista expressit, vt doceat Deum suis officijs & muneribus intentis fauere, & ijs qui suis manibus, non alienis officia exequuntur. Sed tu qui episcopus es, quid ad hæc dices? Et tu qui beneficium habes, & animarũ curam: quid est quod eas tradis manibus conducti mercenarij? quid est quod eas non visitas, nõ lactas, non pascis, nec sacramenta porrigis? Quare pastor cum sis, pastoris officio non fungeris? Quare oues iugulo tradis, postquam sanguinem suxisti? Quare ecclesiæ tuæ non assistis? Tibi profecto non Angelus lucis apparebit à dextris: sed Angelus Satanæ in articulo mortis à sinistris: & sicut perpetuo absens es à tua ecclesia: ita perpetuo diuino regno destitueris. Nec id faceres, si intellexisses, quantam perniciem tuo gregi inferas, cũ tua absentia. Nã absente Mose populus idololatriæ seruiuit: quod vtiq; nõ fecisset si ipse Moses adesset. Nec mirum si actis Apostolicis legamus, quod vmbra Petri sanitatem dabat infirmis: vt intelligas quantũ intersit, vt prælati semper suis ouibus custodiendis assistant: cum vel sola vmbra sanos eos faciat. In regalibus curijs prælati nihil aliud mihi videntur, quam mortuæ caluariæ. Quãdo canis molossus, cui data cura est pecus custodiendi relicto grege in monte domũ petit, vt panis quadrã vel aliud quid possit capere: solent filij famis

lias

Marginalia (left): Eccl.14. — Eccl.23. — Gen.38. — 2. Reg. 12. — De conse. dist. 1. ca. sacerdotum. — Mat.25.

Marginalia (right): Aug. de videndo Deum epi.112.c.5. — Gen.18. — Mat.4. — Exo.32. — Act.5.

[illegible] & famuli vocibus obstrepentes canem e domo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] regis oculos coniectos, vt si forte pinguior episcopatus, vel alia opima dignitas vacet: [illegible] qui buccellam panis a manibus domini sui ab ore ipsius pendentes expectant. Quos certè principes, & vniuersi homines à ciuitate vocibus, & clamoribus deberent expellere, dicentes. Canes nequam & proditores pergite ad vestras oues custodiendas, [illegible] [illegible] lè vitam instituunt, postquam infantem pepererunt, nutricibus alendum tradere, & illis imponunt omnem laborem & diligentiam, quam ipsæ [illegible] faciunt, nisi quia iterum ipsæ volunt grauidæ fieri, cum maritis carnaliter & viciose accumbendo, vt vel sic nullam curam erga filios nutriendos ad[illegible] [illegible] xeris alium ecclesiæ in tuum locum substituisse, [illegible] gnior sit; nonnè oues tibi cōmissas manifesta in[illegible] [illegible] fers, si non [illegible] illi omnes fructus beneficij, quos tu ociosus colligis cum illi potius essent [illegible] fugis? Quod si hæc quæ dicimus vera sunt, quid est quod omnes fructus beneficij ab eo poscis, nihil ei relinquens, quo vitæ suę possit consulere? Qui non laborat (inquit Paulus) non manducet. [illegible] legitur [illegible] 2. Thess. 3.

Num. 28. Excubate in custodia sanctuarij. [illegible] modum ianitor, ianuæ ipsi [illegible] se debet suæ ecclesiæ, vt oues suas doctrina & exemplo pascat, [illegible] 1. Tim. 3. [illegible] tus (quæ omnia quanuis non damnanda tamen [illegible]

[illegible] archisynagogi, Matt. 9. [illegible] Luc. 7. [illegible] Ioan. 11. [illegible] singulis manus imponēs (ait noster euāgelista) curabat eos. Iacob reddens rationē quomodo oues Labā custodierat, dixit. Noctu diuq; gelu vrgebat, & somnus fugiebat ab oculis meis. Cum dicit, se oues custodisse, nō dicit se habitasse in aula regia, nec in Pōtificis curia, neue somnos delicatos & dulces cepisse aut per ministerium alicuius oues obseruasse: tunc nanque non diceret: & somnus fugiebat ab oculis meis. [illegible] 4. Reg. 17. sibus leonum fuerunt infestati: quandiu inter eos sacerdos non fuit: sed postquam ad eos venit sacerdos domini, qui cultum diuinum eos docuit, ira [illegible] admodum est necessaria, vt illis absentibus, prorsus ignoret populus diuinum cultum, & obseruantiam diuinorum mandatorum: sicut contigit illis Samaritanis. [illegible] Prou. 11. [illegible] [illegible] itemque plura haberet beneficia. Tamen immensæ gratiæ ob id Deo [illegible] & in theologia & in sacris iuribus nobis dedit, tum etiam sanctis moribus [illegible] tres homines in illis sint, de quibus cura tibi sit habenda. [illegible] sacerdotibus abundet ecclesia Dei, qui in misera paupertate vitam agunt, [illegible] obtinendū te digniores & [illegible] esse dicis, [illegible] Ioan. 18. [illegible] in bonos & doctos viros coferas: cūque tuæ ecclesiæ inseruieris, & in eo laboraueris, po[illegible] refectionē accipe, cū dign⁹ sit mercenari⁹ mercede sua. [illegible] Matt. 10. hæc inferiora, quā quilibet illarū: nō [illegible] est nobis in inferno orbe constituta. Vbi iam vi[illegible]

tos regere, nec ab eis discedere, vt eos possit ad virtutem inclinare, quibus ita familiariter debet agere, vt ipsorum nomina comperta habeat.

Gen. 2. Quod si dominus voluit vt Adam subditorum animantium nomina cognosceret: quid respondebit prælatus, qui per totum annum ecclesiam non videt? Quomodo nomina eorum cognoscet?

4. Reg. 4. Quod si quantum pertineat prælatorum persona in omnibus agendis velis intelligere, scias Giezi non potuisse baculo Elisei mortuum puerum suscitare, quousque ipse Eliseus domum adiuit. Præsentia prælati vel mortuos suscitare valet: ipsius vero absentia nefanda scelera cōmittuntur. Quis enim tam stupidus & mentis inops est, vt non intelligat perpetuam prælatorum absentiam à suis ouibus contra legem diuinam, naturalem & positiuam esse? Etenim scriptura diuina, sacra concilia, necnon & naturalis ratio id nobis demonstrant prælatos teneri suis ecclesijs assistere. Quod si placuerit legas aliquando de hac re beatum Augustinum, Gregorium Nazianzenum, Hieronymum, Ambrosium Gregorium, Chrysostomum, Bernardum, & tandem post plura alia concilia sacrum Concilium Tridentinum elegan ter de hac re loquutum. Et nihilominus licet hæc ita sint non desunt plurimi Theologi qui in oppositam sententiam abeant, etiam si stimulus conscientiæ eos pungat, hoc argumento moti, vt episcoporum gratiam sibi concilient, & vt rudi plebi suam scientiam & acumen ingenij ostendant. Id enim est hominum ingenium, vt tunc existiment coram rudibus & ignorantibus aliquod magnum facinus perfecisse, si singularem aliquam opinionem quantum vires valuerint, defenderint. Nam id quod alij tenent sibi commune videtur, & non se peritos existimant, nisi peculiarem aliquam opinionem tueantur, etiam si ex diametro cum ipsa veritate pugnet. Quos insipiens & stolidum vulgus scientes appellat, cum aduersus communem sententiam insurgunt. Quod hominum genus arrogantiam & superbiam tanquam humilitatem amat: nec mirum si tales aliquando in periculosas hæreses & miseros delabantur errores. *Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum.* Quod contigit ex subito & insolito angeli aspectu, & ex humana fragilitate: sicut Danieli contigit, qui viso angelo dixit. Non remansit in me fortitudo, sed species mea immutata est in me, & non habui quidquam virium. Nec subinde mireris, si audieris Zachariam viso angelo turbatum esse: nam vulgo celebratum erat, eum hominem statim moriturum, qui Deum vidisset & angelum eius.

Aug. lib. de pasto. Nazi. in oratione de statu epis. Hiero. epistola ad Oceanum. Amb. & Greg. in pasto. Chrys. de sacerdotio. Ber. ser. 77. in cant. & cōcil. Triden. sessio. 6 & sessione. 23. in decreto de reformatione.

Dan. 10.

Quod verum esse historia Gedeonis manifestè nobis indicat. Nam videns Gedeon quod angelus ei fuisset loquutus: dixit. Heu mihi domine Deus quia vidi angelum domini facie ad faciem. Dixitque illi dominus. Ne timeas, non morieris. Sic etiam Manue pater Sansonis intellexit, sibi angelum apparuisse: dixitque ad vxorem suam, Morte moriemur, quia vidimus dominum. *Ait autem ad illum angelus. Ne timeas Zacharia.* Multum interest inter boni angeli, & mali visionem. Nam angeli boni initio visionis terrorem & timorem incutiunt: postea reficiunt, & consolantur. Nam cum primum hic angelus bonus Zachariæ apparuit, illum deterruit, statim vero illum consolatur dicens. Nè timeas, & illum lætum facit, promittens illi futurum filium, gloriam & decus totius seculi. Apparuit etiam bonus angelus beatissimæ virgini, quæ licet statim tremuerit: subinde tamen tanto & tam incredibili gaudio illam perfudit, vt humanis verbis explicari nequeat. Apparuit etiam pastoribus: qui etsi principio turbati fuerunt, tamen postea incredibili gaudio sunt perfusi cum læto nuncio natiuitatis saluatoris. Ita quæ sunt Dei nimis ponderosa & grauia principio apparent: vt sunt virtutes, quæ earum nouos cultores deterrent: tamen si ipsum finem respicias delectabilis, gratus, & suauis est. *Luc. 2*

Iud. 6.

Iud. 13.

Si toracem nouum induis, caligas, vel tunicam, prima die, defatigatus incedis, ita vt te ipsum mouere non possis: at si tres vel quatuor dies hæc assueueris, grata tibi & iucunda videntur. Vnde diuinus Paulus dicebat. Induimini dominum Iesum Christum. Qui quidem vestis nostra est, nobisque ipsis confecta: qui si principio visus fuerit, non tibi commensuratus, perseuerandum tamen tibi est, tuncque æquè illum & corpore & anima indues. At dæmon & carnis vitia multò aliter sese habent, nam principio dulcia, amica, & iucunda accedunt, postea tamen, animam torquent. Induit enim se dæmon cum ad tentandum accedit, læto & amœno vultu, tamen in fine animam ipsam tristem relinquit, & inquinamentis carnis contaminatam. Statua illa, quam vidit Nabuchodonosor, caput habebat aureum, pedes verò terreos: quia vitia omnia aureis & pretiosis vestibus induta nobis ostendit, pulchra & decora facie picta: quæ (si attentius consideres) finem habent vilem, miserum, & infœlicem, qualis est peccati. Vnde memorem te esse oportet in visione tam angeli quam dæmonis ipsius finis. Virtus nanque in fine delectat, vitium verò torquet. Verùm vt scias, quomodo sancti angeli fortes reddunt illos, quibus apparuerunt, postquam angelus Zachariæ dixit, Noli timere: statim illum consolatur, dicens. *Quoniam exaudita est deprecatio tua.* In primis certum id est, Zachariam non orasse, eo quod dominus illi prolem concederet, quando de ea angeli promittenti desperabat. Quo circa dici solet, quod orabat pro populi salute, qui exauditus est, cum filius datur: nanque natiuitas Ioannis Baptistæ initium fuit libertatis populi. Verùm quantum ego conijcere possum, orabat, vt Mesias illi daretur, tanquam alter Simeon: & ideo subditur ab angelo, *Et Elisabeth pariet tibi filium.* Quorum verborum sensum intelligo. Mesiam pro quo oras, dabitur: & vltra hoc Elisabeth pariet tibi filium, huius Mesiæ præcursorem, cuius tu pater eris. Et post pauca addit angelus. Ipse præcedet ante illū. Hoc est præcedet Mesiā, pro cuius aduentu deprecatus es. Quæ sententia apertè cōuincit, quia relatiuū, illū, nō refert nisi christū, quem Ioannes anteiuit, quē Zacharias summis precibus *Rom. 13.* *Dan. 2.*

precibus postulabat: & coniunctio, &, additionem significat, scilicet; q pater esset Zacharias præcursoris domini. Vbi obserua, quod quando angelus hic loquutus est Ioseph de partu virginis, non dixit, pariet tibi; sed pariet absolute: quia Ioseph nihil ibi operatus est. At Zachariæ dixit, pariet tibi filium: hoc est, pariet filium à te genitum. *Et vocabis nomen eius Ioannem.* Quod quidem magnum priuilegium est, vt ab ipso domino Ioanni nomen imponatur: quod dominus non consueuit facere nisi cum dilectissimis amicis suis, vt cum Abraham & beato Petro. Innuit nanque dominus, cum nomen alicui imponit, donum aliquod diuinitus illi esse concessum. Sic dictum est

Gen. 17. Abrahæ. Appellaberis Abraham, quia pater mul-

Matt. 16 tarum gentium constitui te. Et Petro. Tu es Petrus: & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Imponitur enim huic viro nomen aptissimum & sibi conueniens: futurus nanque erat Ioannes, vt coram vniuerso mundo gratia & donis diuinitus concessis illustris & splendidus esset.

Gen. 2. Nam sicut Adam nomen omnibus rebus imposuit conueniens earum qualitatibus & naturæ: nomen igitur à Deo alicui impositum aptius & conuenientius illi adaptabitur. Vnde psalmista lo-

Psal. 148. quens de Deo inquit. Qui numerat multitudinem stellarum, & eis nomina vocat. Omnes

Gre. hom. 13. super Gen. nanque angelos (quos hic nomine stellarum intelligit) proprio vocat nomine: quamuis scriptura tantum trium meminerit. Tamen si per omnium angelorum & hominum nomina (duobus exceptis) discursum feceris: nullum ita sublime, ita magnificum & illustre inuenies sicut Ioannis: Ioannes quippe gratum significat, gratia plenum, miris indultis, immunitatibus & priuilegijs insignitum. Etenim in humana creatura nihil magis magnificum, aut excellentius inueniri potest quàm Deo placere. Nam si ij, qui in cœlis & in sanctorum habitaculo sedent, Deo non placuissent, nequaquam vlla beatitudo illis esset: & si qui in infernis torquentur aliquid diuinæ gratiæ participarent, vtique miseri non essent, sicut qui in purgatorio detinentur, non sunt miseri. Verè Ioannes beatus & fœlix dici potest, qui tale nomen consequi meruit, non ab ore hominum aut angelorum positum, sed ab ore Dei. Et quemadmodum hoc nomen maius & excellentius est omnibus alijs nominibus: ita ille, cui nomen est impositum maior & illustrior est omnibus hominibus. *Et erit gaudium tibi & exulta-*

Prou. 10. *tio.* Nam vt inquit Salomon, filius sapiens lætificat patrem: filius verò stultus mæstitia est matri suæ. Zacharias quippe protinus, vt vidit filium, maxime lætatus est, & vt suæ lætitiæ signum manifestum ostenderet, cantauit. Benedictus dominus Deus Israel, quia visitauit, &c. Sic in prouerbijs legimus. Exultet in gaudio pater iusti: & qui genuit sapientem lætabitur in eo. *Et multi in natiuitate eius gaudebunt.* Et inferius dicit noster Lucas, quod vicini omnes audientes, magnificasse dominum misericordiam suam cum illa, congratulabantur ei. Quod quidem eueniebat, nam cum Zacharias & Elisabeth iusti & sine querela essent, & nemini malum inferrent: ab omnibus diligebantur, & de bono Zachariæ omnes lætabantur. Gaudebant etiam videntes miraculum nouiter factum de conceptu sterilis mulieris, & cum cognoscerent maximam vtilitatem venturam populo, & considerabant diuinam visionem, quam habuit Zacharias in templo, completam esse in puero nato. Hoc quidem in huius sancti natiuitate commendatione dignum existimo: quod non solum Christianus populus, sed vniuersus terrarum orbis Mauri, Turcæ, & infideles in festo natiuitatis eius miris lætitiæ & exultationis signis exultant. *Et erit magnus coram domino.* Mirabile dictu angelum dixisse, Ioanem futurum magnum coram domino. Audite obsecro, qualis & quantæ excellentiæ sit iste, de quo nobis est sermo. Nam si collatione regis terreni nullus subditorum dicitur magnus: qualem illum existimatis, qui coram Deo, ante cuius conspectum vniuersi imperatores & reges terræ nihil sunt, magnus appellatur? Audias obsecro sapientem qui Deum alloquitur dicens. Tanquam momentum stateræ,

sic est ante te orbis terrarum, & tanquam gut- *Sap. 11.*

ta roris, qui cadit in terram. Et sanctus Esaias. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram

eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei. *Esai. 40.*

Omnes fluuij ingredientes mare nomen suum amittunt: nam cum mare ita vastum sit & profundum omnes ingurgitat. Sic nimirum magnitudo & excellentia Dei ita grandis & incomprehensibilis est: vt siquid magnum in nobis esse dixerimus comparatione facta ad ipsius magnitudinem statim magnitudinis nomen amittet, & nihili nomen assumet. Nam si liberalitatem nostram cum diuina conferre velis, auaritiæ nomen meritò sortietur, si bonitatem nostram cum diuina æquiparare nitaris, malitiæ nomen & peruersitatis induet: si denique nostrum esse & diuinum æqua lance perpendes, iam nostrum nihil, & tanquam vmbram esse merito dices. Sed velim certe intelligere, quid est, quod diuus, Ioannes, non solum magnus appelletur, sed magnus coram domino? Hæc quidem magnitudo in admirationem me rapit, vt magnus appelletur iste, in illius conspectu ante quem vniuersæ creaturæ nihil sunt. Magnus hic fuit non natura, sed æstimatione. Multi coram oculis suis magni sunt, vt superbi, qui & magnos se esse

putant, & ad grandia natos: de quibus in Esaia *Esai. 5.*

dicitur. Væ qui estis magni coram oculis vestris.

Sic fuit Lucifer, qui sibi ipsi placens dæmon factus *Esai. 14.*

est. Sic fuit Nabuchodonosor qui tantam sui ipsius voluptatem cepit, vt in irrationale animal fuerit

conuersus. Hi sibi ipsis sunt causa, vt luant pœ- *Dan. 4.*

nas, cum se aliquid esse putantes nihil sint. Putantes sapientes se esse, stulti facti sunt. Huiusmodi erat episcopus ille, de quo in Apocalypsi ha-

betur sermo. Dicis quod diues sum, & nullius egeo *Apoc. 3.*

& nescis quod pauper es, & nudus, & cæcus. Solus ille vere magnus habendus, quia domino plurimi fit quique domini statera & in corruptissimo suo iudicio perfectus iudicatus fuerit. Vnde egregie

2.Cor.7 diuinus Paulus. Non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat: sicut beatissimus Ioannes commendatus fuit. Sed
Matt.11 quem obsecro Deus vnquam sicut Ioannem commendauit? Neminem vtique. Commendauit, & laudauit Nathanaelem dicens. Hic verè Israelita
Ioan.1. est, in quo dolus non est. Et Magdalenæ dixit. Sinite illam, bonum enim opus operata est in me.
Mar.14. Et Petro. Beatus es Simon Bariona. Centurio-
Matt.16 ni. Non inueni tantam fidem in Israel. Paulo.
Matt.8. Vas electionis es mihi. Et Cananææ. O mulier
Act.9. magna est fides tua. Verùm enimuerò has lau-
Matt.15. des dominus obiter & velut in transcursu protulit: quæ duo tantum vel tria verba continent. At vero non ita se gessit in laudibus Ioannis Baptistæ, sed pleno ore, & absoluto sermone in laudes eius
Matt.11. prorupit: & postquam illum laudauit, de vitæ constantia, de asperitate, & sanctimonia, eum angelum, prophetam & plusquam prophetam, & inter natos mulierum maiorem appellauit. Talibus encomijs à domino celebrari, magnæ laudis est. In quo obsecro diuus Ioannes magnus fuit? Imo in quo non magnus fuit? Magnus in conceptione, magnus in natiuitate, magnus in vita, magnus doctrina, magnus in officio & sanctitate, & magnanimus in sua morte. Habuit nanque sacros euangelistas suorum gestorum scriptores, & Christum suarum virtutum egregium concionatorem. Nec illud silentio pretereundum, quod cum Ioannes euangelista tanquam aquila volasset, & postquam mysteria diuinitatis, originem & natiuitatem verbi pertransisset, ad humanas res descendens, prior in qua gradum sistit fuit Ioannes Ba-
Ioan.1. ptista, tanquam in sublimiori vertice & cacumine totius mundi. Quando quis in lucem respicit, & oculos luce circunfusos habet, si tunc auertat à sole oculos, & aliò transferat, nihil videt, vel maxima debet esse res, vt aliquid videre queat: quo argumento colligitur magnam & sublimem rem esse Ioannem Baptistam. Nam cum sacer euangelista oculos remoueret à radio solis (cum sicut aquila in solem respexisset) statim ad Ioannem Baptistam se conuertit & dixit. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Vt videas quis Ioannes Baptista sit, & quam propinquus sit Deo. Si aliquando videres regem à principibus & magnatibus comitatum per publicam viam incedentem, nonne illum magis familiarem regi diceres & magis amicum, qui propinquior regi esset? Coram Christo rege æterno omnes veteris testamenti patres adierunt, & post eum omnes homines no
Gen.17 ui testamenti. Sic Abrahæ dixit. Ambula co-
Esai.38. ram me. Et Ezechias dixit domino. Memento,
Matt.4. quod ambulauerim coram te. At vero omnibus
Matt.9. noui testamenti dicit. Sequimini me. Petro &
Luc.9. Andreæ dixit. Venite post me. Idem dixit Matthæo, & omnibus alijs discipulis. Similiter nobis dicit. Qui vult venire post me, abneget semetipsum. Tamen Ioannes non est ex illis qui præeunt, aut qui illum sequuntur. Fuit nanque finis veteris testamenti, quia lex & prophetæ vsque ad Ioannem Baptistam durauerunt: at fuit principium noui testamenti: quia ipse incepit prædicare regnum cœlorum. Et de illo dixit Christus. A Matt.11.
diebus Ioannes Baptistæ regnum cœlorum vim patitur. Ideo nec coram rege, nec post regem, sed proximus regi venit, vt magnum & optimatem illum iudicemus. Et hinc illud est, quod omnes veteris testamenti de futuro prædixerint. Veniet rex. Esaias. Ecce dominus veniet. Sic Da- Esai.40.
uid, sic & alij prophetæ. Tamen omnes noui te- Psal.49
stamenti, qui illum sequuntur, dixerunt regem venisse de præterito & iam præcessisse. Sic diuinus Paulus. Misit Deus filium suum. Tamen cum Gala.4.
Ioannes proximus sit regi, inquit de præsenti illum digito demonstrans. Ecce agnus Dei. Sed Ioan.1.
cum de excellentia Ioannis multa possemus dicere, breuitatis causa ea omittimus: & quia in visitatione sanctæ Elisabeth aliqua etiam dicemus. *Et vinum & siceram non bibet.* Diuites huius seculi omnem suam fœlicitatem, laborem & industriam collocant in paradis sibi cibis lautis & opiparis, potuque frigida niue commixto, quæ res nihil nobilitatis in se habet, imo rusticitatem & ignobilitatem. Nam diui Ioannis magnitudo & excellentia ea fuit, vt se paucissimo cibo & potu aleret: vt mirum sit, quo modo vita ipsa consistere potuit. Ioan.10.
Ioannes non fecit miraculum, quia omnis eius vita miraculosa erat. Nam siue vitam, siue esum, siue potum, siue denique indumentum respicias: hæc omnia miracula sunt, & portento simillima. Porrò sicera apud Hebræos nomen genericum est, omne id significans, quod inebriare potest: dicitur enim à verbo sachar, quod est inebriare. Quo verbo angelus voluit significare, diuum Ioannem ita abstinentissimum esse, vt nec vinum, nec aliquid aliud biberet, quod ad ebrietatem spectaret. Sic etiam angelus apparens vxori Manue, quæ erat conceptura Sansonem, qui saluaturus erat populum præcepit ne ipsa vinum biberet. Et Iud.13.
similiter idem angelus apparens Manue præcepit, ne permitteret filium eius, qui nasciturus erat, bibere vnquam vinum in omni vita: debebat enim esse Nazaræus, hoc est domino consecratus. Quantò melius Ioannes Baptista, qui ab vtero fuit domino consecratus, & qui nunciaturus erat mundi saluatorem, oportebat, vt mirabili abstinentia polleret? Nam cum totus deberet esse in deserto intentus altissimæ contemplationi, ideo oportebat à cibis & vino abstinere: quia impedimento sunt, ne mens à terrenis ad cœlestia euolet. Vnde in lege veteri sacerdotes prohibebantur vi- Leui.10.
num bibere: quando ingressurientes sanctuarium domini. Qui locus admonet vt ebrietates & nimios cibos fugiamus, si Deo vacare volumus. Ephe.5.
Vnde Paulus. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Noe quia vinum biberat nudus iacuit, Gen.9
& irrisus fuit à filio. Holofernes etiam vino sopitus, sua ebrietate extinctus fuit: & filij Iob co- Iudi.13.
medentes & bibentes in domo fratris maioris, cecidit domus vbi erat conuiuium: & omnes perie- Tob.1.
runt simul. Quid dicam de Loth: quem abstinentia ab incendio Sodomæ liberauit? At in mon- Gen.19.
te postquam vino inebriatus est, ad filias accessit, & cum illis rem habuit. Et Amon filius Da- 2.Reg.13.
uid cum in conuiuio temulentus esset, misere occisus

ſus fuit: & multi alij ſic infœliciter vitam finierunt,
quos longũ eſſet recenſere. Vnde merito Eccleſiaſti
Eccl. 37. cum dixiſſe intelligas. Multi per crapulam perie-
runt. *Et ſpiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero ma*
tris ſuæ. Quemadmodum ſpeculum nulla conta-
gionis macula mundum eſſe oportet, vt ad vi-
uum imaginem expreſſam referat: ſic nimirum
beatiſsimum Ioannem purum eſſe oportebat &
mundum, vtpote qui ſpeculum eſſe debebat, quod
Deum debebat exprimere, & vbi ipſe Deus relu-
cere debebat: & ideo ab vtero matris ſanctifica-
tus, & ſpiritu ſancto repletus fuit iuxta illud Iere-
Hier. 1. miæ. Antequam exires de vulua ſanctificaui te, &
prophetam dedi te. Dicitur autem ſpiritus ſanctus
infundi & dari, quibus dona gratum facientia in-
funduntur: illos vero implere dicitur, quos ſingu-
lari & abundanti perficit gratia. *Et multos filiorum*
Iſrael conuertet ad dominum Deum ipſorum. In
Matt. 3. euangelijs etiam legimus, quod egrediebatur ad
Marc. 1. Ioannem omnis Iudææ regio, & Hieroſolymitani
Luc. 3. vniuerſi, & baptizabantur ab eo. Noſter etiam
euangeliſta inquit, quod milites & publicani ve-
niebant ad eum dicentes, quid eſſent facturi, vt
ſalui fierent. Inſtruebat, & baptizabat omnes con
fitentes peccata ſua: quia verba eius ſpiritu ſancto
erant plena, & hominum corda penetrabãt, ita vt
ea renouaret, & ſanctis inſtitutionibus compone-
ret. Ideo vt quæ dixerat angelus probaret, ſcili-
cet, ad prædicationem multos eſſe conuertendos,
& illum potentem & illuſtrem in ſua prædicatione
futurum, ſubdit dicens. *Et ipſe præcedet ante il-*
lum in ſpiritu & virtute Heliæ. Duobus prophetis
expreſsius figura Ioannis contigit, eo quod in vtero
materno vterque ſanctificatus fuit. Ieremiæ quip-
Iere. 1. pe dictum eſt. Antequam exires de vulua ſancti-
ficaui te. Cum ambo ex genere ſacerdotali fuerint.
Heliæ vero ſimilis fuit vitæ auſteritate, & liberta-
te correctionis. Sicut Helias fuit præco iudicis,
3. Re. 19. ſic Ioannes fuit præco redemptoris. Ambo in de-
ſerto vixerunt parciſsimo victu, inculti veſtitu,
ambo regum inſaniam tolerant. Ille Iordanem
4. Reg. 2. diuiſit, cœlum petiturus: hic ad lauacrum regene-
Matt. 3. rationis quo cœlum aditur, hominum corda con-
uertit. Ille virili pectore, & incredibili libertate
vitia regis Achab arguebat, hic acerrimus erat
3. Reg. 18. accuſator flagitiorum Herodis. Ille cum domino
Mac. 6. gaudebat in gloria, hic cum eo conuerſabatur in
terris. Ille perſequutus fuit à Iezabel, hic ab Hero
diade. Demum de Helia dicitur, quod erant ver-
Eccle. 48. ba eius ſicut facula ardens: de Ioanne verò ſalua-
Ioan. 5. tor inquit eſſe lucernam ardentem. Ambo eodem
ſpiritu & virtute venerunt, & efficax erat verbum
eorum. Nominantur hic parentes Ioannis, He-
lias verò ſine parentibus introducitur, ſicut Mel-
3. Reg. 17. chiſedec: quia Ioannes præuenit aduentum in te-
Gen. 14. ſtimonium carnalis generationis Chriſti: Helias
vero ſecundum, vbi carnalis generatio nullum lo-
cum habebit, ſed ſpiritualis. Vnde ipſe ſaluator:
Matt. 19 In regeneratione cum ſederit filius hominis. &c.
¶ Sed vnum hic aduertendum eſt quod cum dicit
angelus in virtute & ſpiritu Ioannem veniſſe: no-
mine virtutis non intelligitur aliqua virtus mora-
lis, aut Theologica: ſed per virtutem intelligit
hic fortitudinem, ſiue animi vim: nam beatus Ioan
nes virili & audaci fuit pectore ad vitia princi-
pum & magnatum carpenda: quemadmodum He-
lias feciſſe dicitur: & hoc animi robur & fortitudi-
nem vocauit angelus ſpiritum & virtutem, quæ
ita magna fuit, vt dixerit angelus. *Vt conuertat*
corda patrum in filios: & incredulos ad prudentiam
iuſtorum. Vt alter Moſes, qui præparabat corda
filiorum Iſrael vt acciperent legem Dei, dicens, Exo. 19.
eſtote parati in diem tertium. Sic Ioannes dicitur
Chriſto præparaſſe viam. Nam ſi quis noctu do-
mum perueniat, non ab omnibus excipitur, ſed
ſolum à vigilantibus. Sic Ioannes præparauit po-
pulum domino. ¶ Aduertendum autem tibi eſt,
Ioannem ad duo veniſſe: primum, vt præpararet
populum ad ſuſcipiendum Meſsiam: deinde verò,
vt oſtenderet hunc Chriſtum, eſſe Meſsiam illum
à ſanctis prophetis & patriarchis deſideratum. Pri
mum præſtitit prædicando baptiſmum pœnitentiæ
ſecundum vero, quando homines peccata deteſta-
bantur, & diſponebantur ad vitæ perfectionem:
quod efficitur, quando homines ſe inuicem dili-
gunt, & inter ſe concordant. Ideo dicitur, vt con
uertat corda patrum in filios, & incredulos ad pru
dentiam iuſtorum. Secundum efficit negando ſe
eſſe Meſsiam & ſuo ſermone ſaluatorem oſtendens
cum dixit. Medius veſtrum ſtetit, quem vos ne-
ſcitis. Altera autem die videns Ioannes ſaluato- Ioan. 1.
rem ad ſe venientem dicit. Ecce agnus Dei: ecce
qui tollit peccatã mundi. Et tamen nemo poteſt
peccata tollere niſi Deus. Ideo clariſsimum teſti-
monium perhibuit, illum, quem ipſe oſtendebat,
eſſe Meſsiam. Quod quidem Ioannes non ſemel,
ſed ſæpiſsimè populis ſignificauit. Vbi videre po-
teris maximam Iudæorum iniquitatem, quia ipſi
putauerunt Ioannem eſſe Meſsiam, quod ſi ipſe id
de ſe aſſereret, vtique credidiſſent: quo circa miſe-
runt ad interrogandum eum, an eſſet Meſsias. At
cum Ioannes ſæpius affirmaſſet, ſe non eſſe Meſsiã,
Chriſtum noluerunt recipere, cum tamen potius
Ioanni id dicenti de Chriſto deberent credere, quã
ſi diceret ſe eſſe Meſsiam: cum teſtimonium de ſe
ipſo prolatum infirmum & nullius momenti ſit.
¶ Porro conuertere corda patrum in filios, eſt effice
re vt Iudæi illius temporis eſſent amabiles & con-
formes patriarchis & prophetis iam defunctis indu
cendo illos ad Chriſti fidem & Baptiſmum. Et in
credulos, hoc eſt perfidos Iudæos, cõuertat ad pru
dentiam iuſtorum: hoc eſt ad veram ſapientiam euã
gelicamque doctrinam, ſpiritualemque ſcriptura
rum intelligẽtiam, ne legem carnaliter intelligant,
ne literam, quæ occidit, ſequantur. Vera autem 1. Cor. 3.
ſcientia prudentia eſt iuſtorum: qua Deo rationa-
bili obſequio inſeruiunt. De qua prudentia lo-
quitur Paulus cum inquit. Prudentia ſpiritus,
via & pax. In hac autem reformatione cordium Rom. 8
per pœnitentiam, vtilitas, quæ inde ſequitur eſt
præparatio viæ ad ſuſceptionem Meſsiæ. Ideo ſe-
quitur in contextu. *Parare domino plebem perfe-*
ctam. Per illam conuerſionem ad prudentiam iu-
ſtorum diſponit eos ad euangelicæ legis obſeruan-
tiã, per quam fiant plebs Chriſti perfecta: quia ne
minem ad perfectum duxit lex, vt Paulus Hebræis
inquit

Hebræ. 7. inquit. Ideo illa lex dicitur lex timoris: quia im
perfectorum est, timore pœnæ à malis retrahi.
Lex autem euangelica dicitur lex amoris, quia
perfectorum est retrahi à malis amore boni. Hæc
igitur est narratio angeli, qua laudat sanctissimum
domini præcursorem, & ostendit virtutem & fru
ctum prædicationis eius. Quæ omnia si diligen-
ter euangelia legeris inuenies à diuo Ioanne per-
fecta esse. Sed vnde rogo tanta virtus Ioanni ine
rat, vt suis verbis corda patrum in filios converte-
ret, & vt præpararet domino plebem perfectam?
Ioannes non aliud euangelium, quam nos prædi-
cabat, nec magis subtilia, nec altiora, quam nos
proferebat: sed cur tot homines ad Christi perfe-
ctionem inducebat, nos verò nullos aut paucos?
Fiebat vtique cum moribus & vita prædicaret. Cur
Heliæ verbis rex Achab pessimus obtemperauit?
Certè quia in suo conspectu hominem videbat pœ-
3.Reg.18. nitentia pallidum, rigidum, squalidum, perizo-
mate & cilicio indutum, & noctu diuque altissi-
mæ contemplationi vacantem. Quis etiam non
crederet beatissimo Ioanni caprinis pellibus indu-
to, & aspera pœnitentia confecto? Tremebant
homines, & corda eorum in admirationem rapie-
bantur, dum viderent tantam vitæ sanctimoniam
& tam diuinum spiritum semper in cælestia eleua-
tum. Itaque iam concluditur beatum Ioannem
vitæ sanctimonia & asperitate plus prædicasse, quã
verbis. Vnde discas prædicator charissime, vt sem-
per vita verbis tuis respondeat, si velis animas ad
Christi mandata & ad eius suauissimum iugum fle-
Cap.3.8.& ctere. Sed quia de his inferius acturi sumus, vbi op
10. portunus se obtulerit locus, audiamus nunc, quid
angelo respondeat Zacharias. *Et dixit Zacharias
ad angelum. Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex
& vxor mea processit in diebus suis.* Quibus verbis
hominum ingratitudo iam reprehendenda venit,
nam cum pro tanto beneficio & læto nuncio Za-
charias, gratias esset acturus: id incredulitate re-
pendit. Quod non multum alienum est à nobis,
nam multoties Dei nuncijs & inspirationibus ingra
ti sumus. Amon derisit nuncios Dauid, atque ideo
punitus fuit: & sic etiam Zacharias vt statim in se
quentibus videbimus. Nos itidem si nuncios Dei
& ipsius sanctas inspirationes contemnimus acri
plectemur supplicio. Quam rem Zacharias ratione
naturali metiebatur, atque ita ipsi naturæ repug-
nans videbatur, vt cum eius vxor sterilis & senio
esset confecta, & concipere, & parere posset. Non
eius conditionis fuit Abraham, qui (vt Paulus ait)
Rom.4. non est infirmatus in fide, nec considerauit cor-
pus suum emortuum, quia considerauit diuinam
potentiam. Sed Zacharias hæsitauit: quia tantum
humanam rationem considerauit. Vt fidei diuinæ
credas, nequaquam humanæ rationi est tibi acquie
scendum: quod si huic aures tuas attentas præstite
ris, nequaquam poteris in fide constans esse. Quam
ob causam necessum tibi erit, naturalem rationem
prorsus non admittere. Nam quemadmodum qui
plantare vult vitem aliquam, prius extracta terra
foueam facit, & statim subtus foueam vitem po-
nit: quo facto iterum terram in suum locum admo
uet, vt planta fixa & bene consita maneat: ita ni-
mirum ad fidem plantandam, & inserendam cor-
dibus, rationes naturales (quæ terra sunt) explo-
dere debes: postquam vero plantaueris, rationes
naturales poteris iterum admouere, quibus eam
corrobores, & confirmes. Nam si ratio natura-
lis fidem præcesserit, mirum in modum offendi-
tur: quod si post fidem sequatur, & augetur mul-
tum, & illustratur. Vnde tuo iudicio adhibito res
fidei nunquam metiaris: excellunt quippe, & lon-
go interuallo superant omnem humanum captum.
Præcipiebat nanque dominus in Exodo, vt os
quoddam paschalis agni dentibus non frangeretur Exo.12.
sed vt deglutiretur intactum & integrum. Ita tu,
res quas ecclesia tradit credendas, integras deuora
si nolis te ipsum præcipitem dare. Moses domi-
num alloquuturus velamen ante faciẽ ponebat. Sic Exod.34
nunc videre nos oportet in ænigmate. Si fixis ocu 1.Cor.13.
lis solem aspexeris, statim visu priuaberis: in cæ-
lis autem illum facie ad faciem videbis. Tunc (ait
Paulus) cognoscam sicut & cognitus sum. Id est
sicut cognitus sum modo à Deo distinctè & clarè:
ita tunc ego cognoscam clara & aperta visione. No
lis obsecro, potentiam Dei infinitam tuo fragili iu
dicio metiri. Certè si tuo intellectu quæcunque in
Deo sunt, attigisses: hac eadem ratione ei credere
non debuisses. Etenim in illum Deum non es cre
diturus, quem caput tuum vanum, & iudicium fra
gile capit. At autem quia mirabilia eius nequaquã
intelligere potes: hoc ideo maxime illi est creden-
dum, quam si comprehendisses. Quod cum ita
cognitum sit, milliades milliadum hominum in
mundo sunt, qui ei non credunt. Mirum quidem
valde est, quod verbis dæmonis sine vllis signis, si
ne miraculis credimus: Deo autem post tot confir
mationis signa non credimus. Nunquid quando
dæmon primo homini immortalitatem promi-
sit, dedit aliqua signa? simplici verbo credidit. At Gen.3.
Zacharias signum petijt dicens: vnde hoc sciam?
Sed vnde rogo originem in nobis habuit tanta dif-
fidẽtia? Arbitror equidem ex malitia nostra natam
esse: nam quemadmodum nos fallaces sumus, ita
credimus & alios fallaces esse. Nanque cum mul-
toties ego & Deo & hominibus fuerim in promis-
sis mentitus, sic idem de alijs iudico. Merito ita
que punitus est Zacharias, quia tot aderant signa,
vt absque peccato suam incredulitatem saluare ne-
queat. Nam angelus apparuit ei in loco sacro, mi-
nisterio diuino absistenti, & nunciabat ea, quæ ad
hominum salutem pertinebant, & ad Dei gloriam:
quæ omnia Zachariæ argumento esse deberent, il-
lum bonum esse angelum, perindeque mentiri non
posse. Crediderim tamen quod solum venialiter de
liquit. *Et respondens angelus dixit ei. Ego sum Ga-
briel qui asto ante Deum.* Ac si diceret, simul hic, &
ante Deum asto. Non sum angelus expulsus à facie
domini: vnde nec mentiri queo, cum semper vi-
deam dominum, & eo fruar. Quibus etiam verbis si
gnificat, se paratum esse ad implenda Dei iussa.
Et ita docemur semper debere esse promptissimos,
ad implendum diuina mandata. Hanc animi
promptitudinem habebat Dauid, cum dixit Pa- Psalm.118
ratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam
mandata tua. Parati quidem erant & prompti illi
Macha-

2.Mac. 7. Machabæi adimplendas iustificationes domini, cum
dicebant. Parati sumus mori magis quam patrias &
Esai.6. Dei leges præuaricari, Nec non Esaias ita erat para-
tus quando illi dixit dñs. Quẽ mittã? Et quis ibit no-
Act,9. bis? Et dixit. Ecce ego, Mitte me. Et Saulus dixit. Dñe
quid me vis facere? Sed vbi nunc inuenies tales Pau-
los, tales Esaias, & Machabæos? Inuenies equidẽ plu
rimos ad nefanda scelera & flagitia paratissimos, Pe
Prou.1. des eorum (inquit Salomon) ad malum currũt. & ve
Psal.13. loces (inquit Dauid) ad effundendum sanguinem.
Hier.8. Et Hieremias omnes cõuersi sunt ad cursum suum:
quasi equus impetu vadens ad prælium. At oportet,
vt sicut volumus cũ angelis in cœlo gaudere, ita illis
similes simus coram Deo adstantes, & præceptis ip-
Tex, * sius obsequẽtes. * Et missus sum loqui ad te: & hæc
tibi euangelizare. Cum lætum nuncium afferret,
verbo euãgelizare vsus est: nã verbum euangeliũ bo
Tex. * nũ nuncium sonat. * Ecce. Quæ demonstrati
ua particula in sacris literis semper magnũ aliquid sig
Tex. * nificat. * Eris tacens & non loquens vsque in
diem quo hæc fiant. Iam appropinquabat tempus,
quando incredula synagoga debebat obmutescere.
Vnde hæc pœna in Zachariam animaduertitur, vt
ostendatur; in aduentu Christi legi veteri imposi-
tũ esse silẽtiũ, & locũ fieri legi euãgelicæ. Nec mirum
Ezec 3. est, si obmutuerit ob propriam incredulitatẽ: cũ Eze
chielem mutũ reddiderit aliena incredulitas. Deus nã
que dixit illi. Eris mutus, nec quasi vir obiurgãs: quia
domus exasperans est. ¶ Ad tuã autẽ eruditionẽ ad-
uertere debes, quanto odio sit dño peccatũ: ita vt nec
1.Pet.2. veniale in suis amicis reliquerit impunitũ. Non enim
angelis (vt inquit Petrus) pepercit, sed eos æternis
Gene.3. ignibus reliquit cruciãdos. Non dimisit peccatũ Adæ
2.Reg.12. impunitum licet sanctissimus esset. Non peccatũ Da-
uid, licet arctissimo amicitiæ vinculo cũ eo esset cõstri
Num, 24. ctus. Non denique peccatũ Mosi, licet dilectissimus
ei esset. Quomodo ergo Deus tua scelera & flagitia si
lẽtio præteribit? Nõ dereliquit peccatũ Zachariæ im
punitum cum veniale fuerit, & putas, quod tua mor
talia manebũt impunita? Quod quidẽ nõ absque di-
uino cõsilio sanctissimus Lucas perpetuis literarum
monumẽtis cõsecrauit, vt discas omne peccatũ fuge
re, vt fugias etiã pœnam, quã alieno capiti infligi vi-
des. Etenim fœlix ille est, qui alieno periculo fit cau-
Num.16. tus. In numeris legimus præcepisse dñm Eleazar, vt
tolleret thuribula ænea, in quibus obtulerãt illi, quos
incẽdiũ deuorauerat et vt produceret ea in laminas:
vt haberent postea filij Israel, quo recordarẽtur. Vo-
luit etenim dñs vt ista punitio non excideret à memo
ria & laminas illas esse ante oculos filiorũ Israel: vt
cauerent postea in talia crimina incidere, quibus dñs
vehemẽter offenditur, & cũ in tales peccatores gra-
uiter soleat animaduertere. Ita nimirũ beatus Lucas
hæc scripsit, vt diuinã punitionẽ debitã mortali pec-
cato fugias: præsertim cũ ita seuere se in illis punien
dis gerat, vt Zachariam reddiderit mutũ per nouem
menses propter veniale peccatũ. Secundò docemur
prędestinationis esse signũ & amicitiæ cũ Deo, quẽ-
piam in hac vita puniri, In qua re ignoranter errant
multi, se fœlices & gratos Deo existimantes, cum om
nia secundũ palatum illis cõtingunt: qui si attentius
rem istam perpẽderẽt, intelligerẽt vtique, nullũ cer-
tius esse signũ, aliquẽ ex numero dãnatorũ esse quam
cum ei omnia prospera & fœlicia in hac vita contin
gunt. Peccaui (inquit peccator) & nihil triste acci-
dit mihi. Qui si responsum huius sui amentissimi ser- Eccle.5.
monis à me peteret, dicerẽ ei, si nihil triste & calami-
tosum in hac vita tibi accidit, sempiterna, te manet
miseria, & stridor dẽtium. Quod si id quod Deo no-
biscũ cõtingit, exemplo appositissimo videre cupias
audi. Solet aliquãdo pater, qui charissimos & aman-
tissimos filios sibi habet, ob leuẽ rem, vel minimam
negligentiam grauiter eos affligere: quod si publica
via incedens, forte alios videat grauia scelera cõmitẽ
tes velut nihil videns silentio ea præterit, & incepta
via pergit, cuius ratio est, quia istorũ nulla est illi cu
ra, illos verò maxime diligit. Eodem modo Deus vel
ob leuem culpã & ignorantiã eos, qui sui gregis sunt
acerrime corrigit, & velut amantissimos filios casti-
gat: extraneos verò vel grauissimis sceleribus conta
minatos non curat, imo tradit eos suæ libidini & vo
lũtati. Quorum infœlicitas dignis lamentis esset ce-
lebranda. Vnde iam videbis argumentũ efficax, quod
si deliqueris, & non punitus fueris intelligas te à dño
esse oblitũ, & in libro vitæ tuum nomen deletũ esse.
Quod si huius rei pulcherrimum exemplum in sacra
pagina audire velis, legenda tibi erit prophetæ Ionę
historia. Cui cũ dñs præcepisset, vt abiret predicatũ- Ionæ.1.
rus ad Niniuitas, ipse aliud sibi elegit iter, & mare fuit
ingressus: cuius causa ingens inter ventos & in mari
orta fuit tempestas. Ita vt ipse Ionas dixerit, Prop-
ter me tempestas hæc orta est: qui cum eiectus esset
e naui, statim sedata fuit tempestas, quæ nauis vbi
Dei propheta nauigabat, plena erat hominibus ido-
latris, pessimis & infidelibus, & certum est illos esse
Gentiles, cum ex ipsa historia constet. Etenim illi di-
xerunt prophetæ, surge inuoca Deum tuum. Et etiã
Ionas dixit. Hebræus ego sum, & dominum cœli &
terræ ego timeo. Vbi vides quomodo impijssimis
idolatris Deus parcit, & inobedientiã Ionæ ita gra-
uiter punit. Quæ quidem maris pacatio & tranquili
tas prosperitatem peccatorum significat, Sic etiam
dominus multa bona temporalia in homines pecca-
tores cõfert & in Christianos & pios homines mul-
ta flagella. Nec ideo propter hoc Christicolæ ani-
mus inconstans esse debet: nec putare debemus illo-
rum dominum recordari, nos verò obliuioni tradi-
disse: imo e contrario credendum nobis est, nos tan-
quam dilectos filios corrigi. Cuius rei typus est po-
pulus ille Israeliticus, quem dominus per manus im-
pij Pharaonis puniebat, per Nabuchodonosor, per Exo.1.
Assur, per Antiochum, per Philistim, & denique vt 4.reg.25.
vno concludam verbo, per alias barbaras & gentiles
nationes. Suffert dominus multa patientia inimicos Esai.
suos, quorum animaduersionem in infernũ seruat:
dilectis verò suis, statim vt flagitium committunt, pu-
nitionem mittit. Sic animaduertit in peccatum Mo 2.Reg.
si, sic Mariam sororem eius lepra percussit, sic dil-

2.reg.12. ctissimū Dauid, pectā etiā Ionæ; deniq; & pectū Za
chariæ. Facit etiā ad nrū propositū id, quod in libris
Machabæorū legitur. Etenim multo tēpore nō sine
2.Mac.6 re peccatores ex sententia agere, sed statim ultiones
adhibere, magni beneficij est indiciū. Non enim sicut
in alijs nationib⁹ dñs patienter expectat, vt eas cū iu-
dicij dies aduenerit, in plenitudine peccatorū puniat
ita & in nobis. &c. Voluit dñs iustā vltionē de pecca-
to Zachariæ sumere, vt sciāt peccatores, qui impune
delicta sua trāseunt, grauissima tormēta illis parata
Luc.23. esse. Nā si in ligno viridi hoc fit, in sicco autem quid
fiet? Tamē sciant iusti & amici Dei hanc illis inflictā
animaduersionē paternā esse: quodq; si vna manu de
illis supliciū sumit, altera eos ad se allicit, & suis fla-
gelis medetur. Quod quidē luce clari⁹ ex hoc textu
colligitur: quia postquam dixit angelus, eris tacens,
& nō poteris loqui: statim terminū pœnæ imposuit,
dicens, Vsque in diem quo hæc fiāt. Quasi diceret:
Non perpetua erit pœna, nec durabit multū tempo-
ris spacium, cōcedet namque tibi dominus filiū cum
quo etiam restituetur loquela, & erit tibi ingens gau
dium, & lætitia. Vbi iam vides, quo pacto dominus
iustos consoletur in suis laboribus & afflictionibus,
& quo modo iustitiæ suæ rigorem pia quadā conso
Deut.32. latione mitiget. Ideo ipse ait, Ego percutiam, & ego
Num.20. sanabo. Moses & Aarō peccauerūt, cuius causa in pœ
nā delicti in terrā promissionis nō sunt ingressi: quo
rū pœnā ita sedauit, & ambos consolatus est, cū per-
miserit, vt Eleazarus filius Aaronis ei in sacerdotio su
cederet cū que eum viderit sacerdotalib⁹ vestibus
indutū. Parenti nanq; in extrema vitæ parte cōstitu
to, maximum solatium est, vt filius eandē dignitatē
Deut.34 & munus subeat, quod ipse. Consolatus est etiam do
minus Mosem, cum ostenderet illi terram promis-
sionis ante quā moreretur. Ideo in Psalmo habetur,
Psal.88. Si autē dereliqrint filij eius legē meā, &c. Visitabo in
virga iniquitates eorū, & in verberib⁹ peccata eorū
Videas ergo quo modo dñs iustitiā suā cū misericor-
dia tēperet, nā subdit statim. Misericordiā autē meā
nō dispergā ab eo. Nec alijs testimonis tibi op⁹ erit
hāc veritatē cōprobare, scilicet, quod quāuis dñs in
præsenti vita iustos corrigat: statim in eadem eos cō
solatur & fouet, quemadmodum fecisse legimus,
Iob.42. cum Iob, Zacharia, & multis alijs, quos modo
longum esset recensere, tamen peccatores, qui in hac
vita flagella Dei non sentiunt sine vlla misericordia
Tex. * illa in inferno experientur. * Pro eo quod non
credideris verbis meis, quæ implebuntur tempore
suo. Vt intelligis verba dñi per seruos suos pro-
lata nō esse contemnenda, namque ipse dicit, Ecce e-
Exod.23 go mitto angelum meum: Et sequitur: obserua eum,
& audi vocem eius, nec contemnendum putes, quia
non dimittet cum peccaueris, & est nomen meum
in eo. Sic per sponsam Christi dilecta n ecclesiam ca-
tholicam nos docet, quam impij hæretici non au-
diunt. Qui vos audit (inquit Christus prælatis suis)
Luc.10. me audit. * Et erat plebs expectās Zachariam, &
Tex. * mirabatur, quod tardaret ipse in tēplo. Vide popu
li huius deuotionem. Nan quamuis sacerdos, moras

faciebat, non ideo templū deserent: & domos aberent
sed expectāt donec finita sit oblatio. At hisce nostris
tēporibus tā exigua deuotio est vt si cōcionator plus
quā horā cōcionē protulerit, vel fastidiū ingerit, vel
saltim ab ecclesia discedūt. Volūt isti pro exigua sua
deuotione sacrificium breue, nec expectant sibi copiā
à sacerdote fieri quousque dicat, Ite missa est. Quæ
misera cōsuetudo in multis Hispaniæ locis iam inua-
luit, vt post cōmunicationē factā à sacerdote, vnus tā
tū vel alter in ecclesia remaneat, in missis, quas vulgo
cātadas vocāt. De populo antiquo tēporibus Samue
lis sacerdotis, habetur in primo regū, Nō comesturus 1 Reg.9
est populus panem, donec ille veniat, & benedicat
hostiæ. Sic Christian⁹ popul⁹ nō debet ab ecclesia re-
cedere nisi adepta a sacerdote licentia cū dixerit. Ite
missa est. Vbi statim benedictionē præbet vt fœlices
& in pace vadāt. * Egressus autē nō poterat loqui Tex. *
ad illos. Quod idē sed diuersimode accidere solet eis
qui in diuinā cōtēplationē rapiūtur. Moses enim dño
dixit. Ex quo loquutus es ad seruum tuū impeditioris Exo.4
& tardioris linguæ sum. Et Daniel. In visione tua dis Dan 10.
solutæ sunt cōpages meæ, & nihil in me remāsit viriū
sed & halit⁹ meus intercluditur. Propter quod in no
titiā veritatis deuenerūt, & ideo sequitur. * Et cog Tex. *
nouerūt quod visionē vidisset in tēplo. Quod vti-
que cognouerūt ex facta mora in tēplo, ex subita mu
tatione vultus, ex colloquio cū angelo, ex priuatione
loquelæ. Porro voluit dñs vt popul⁹ sciret, angelū ap-
paruisse Zachariæ, vt postea cognita veritate de cō-
ceptione beatissimi Ioannis, iam popul⁹ se disponeret
ad suscipiendā fidem Messiæ. ¶ Aduerte autem, quod
nō dicit, populū cognouisse quod Zacharias esset in-
credul⁹: sed quod vidisset visionē in tēplo. Etenim nō
vult dñs vt vulgus hominū cognoscat sacerdotum &
magnatū defectus: sed quoad fieri potest, eos abscon
dit, & occultat. Abscōdit eos in abscōdito faciei suæ Psal.30.
à cōturbatione linguarum. Ita Deus noluit, vt Aaron
in media congregatione populi Israel moreretur: sed Num.20.
iam moriturus iubet, vt ascendat verticem mōtis. Et
Mosi & Aaroni principibus populi, quādo ad aquas
contradictionis peccauerunt, non statim principa-
tum abstulit, sed post multos dies. Nec crediderim Num.16.
quod eos publice arguerit, sed secreto & occulte. Vt
inde videre possis, quanti faciat dominus suorum sa-
cerdotum honorem. * Et ipse erat innuens illis, & Tex. *
permāsit mutus. Per ea, quibus quis peccat, punitur.
Quia nō obedierat, factus est surdus, & quia cōtradi-
xerat, damnatur, vt teneat silentium. Quas punitiones
silentio non præterit hic euangelista. * Et factum Tex. *
est vt impleti sunt dies officij eius, abijt in domum
suā. Postquam tam lætum tanq; iucundum nūcium
accepit, non tanta lætitia elatus superbit, nec ad am-
plexus vxoris currit: sed expectat, vt adimpleantur
dies muneris & ministerij sui, & postea domū profi-
ciscitur. Vt inde conijcias, viros sanctos & coniun-
ctos Deo omnia mature facere & grauiter & circun-
specte. Erant quippe sacerdotes illi separati ab vxo-
ribus: Deo in templo seruientes: quousque com-
plerentur dies sui ministerij. Vide obsecro & tu,
si sacer

si sacerdotes veteris legis quorum sacerdotium col latione nostri vile & vmbraticum erat: si ita se à proprijs vxoribus abstinebant: quam abominandi sunt sacerdotes Euãgelici, qui sanctissimum Christi corpus consecrantes, & suis manibus contrectantes vilia scorta suis domibus habent. Si diuites huius seculi mundos sibi eligunt seruos, qui eis ad mensam ministrent: quantò magis munditiæ amator erit is, de
Cant.3. quo in Cãticis dicitur, quod pascitur inter lilia: hoc est, qui inter candorem castitatis delectatur? Nonne æquissimum tibi videtur, & rationi consonum, vt is, qui Christi corpus consecrat, contrectat, & in pastum animæ sumit, nullatenus mulieribus immi
1.Reg.21. sceatur? Quæsiuit à Dauide Abimelec sacerdos, cũ esuriret ipse, & qui cum eo erant: an mundi essent pueri, vt panes propositionis possent comedere. Maiori igitur ratione à mulieribus se abstinere debet, qui sacratissimum Christi corpus tangit, conficit, & ministrat fidelibus. Nunquam legitur aliquem post susceptos sacros ordines vxorem duxisse: licuit tamen initio nascentis Ecclesiæ qui vnicam vxorem duxerat, eamque virginem, vbi illa extremum obijsset diem ad sacerdotium, & Episcopatum posse ascẽdere. Alias nunquam licuit alicui sacerdoti vxorem ducere. Et hoc est, quod Paulus petit ab episcopo, & diacono, quod sint vnius vxoris viri. Quo
1.Tim.3. niam qui ad secundas nuptias transijt, tanquam de castitate suspectus non admittitur ad sacerdotium, nec ad diaconi ministerium. Audi igitur dominum Deum tuum, tu qui ad sacra accedis. Sacerdotes (in
Exo.19 quit) qui accedunt ad dominum, sanctificentur: ne
Esai.52. percutiam eos. Et per Esaiam. Mundamini, qui fertis vasa domini. *Post hos autem dies concepit Elisabeth vxor eius.* In mense septembri, octauo Calendas Octobris, luna vndecima, in æquinoctio autum
Abac.3. nali. Vide quomodo dominus inter flagella dat filium, & aufert opprobrium sterilitatis. Sic Deo dixit Abacuch. Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Sic primis nostris parentibus post punitio
Gen.3. nem fecit illis perizomata, vt defenderentur à frigore & calore. Ex quo loco prælati discere debent, vt postquam subditos ob peccata correxerint, eis etiã amoris & pietatis signa ostendant, nec propterea victum, & quæ necessaria illis sunt, auferant. Nam si peccator puniendus est: homo tamen fouendus, & amoris & pietatis signis tractãdus. Qui mos antiquus & familiaris est domino. Nam in Esaia legimus, quòd cum propheta ex mandato domini populum
Esai.9. obiurgasset, dixit statim ei. Consolamini, consolamini popule meus. Idem legitur in Osea, vbi post plures reprehensiones plebem Israeliticam consola
Oseæ.2. tur, dicens. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. ¶ Obserua etiam quòd post dies muneris sacerdotalis concepit: in quo ostenditur spiritualia anteponenda esse carnalibus. Prius nanque spiritualia compleuit, deinde operibus carnis inseruiuit.
Luc.10. Vnde cum Martha solicitudinem rerum temporalium potius curaret, quam spiritualium, increpata
Matt.6. fuit à domino. Quo circa Christus ait. Primum quęrite regnum Dei: & hæc omnia, videlicet temporalia adijciẽtur vobis. Quod dominus quibusdam dixit, qui relictis Ecclesijs suis, & rebus diuinis, circa res exteriores toti erãt intenti: sic inquit. Quia do

mus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisq; in Aggæi.1.
domum suam: propter hoc prohibiti sunt cæli, ne darent rorem, & terra prohibita est, ne daret germẽ suum. Quia pro temporalibus dereliquistis spiritualia: propter id vtrunque perdidistis. Non sic cõtigit Apostolis, qui spiritualia temporalibus præferentes dixerunt. Non est nobis ęquum relinquere verbum Act.6.
Dei, & ministrare mensis. *Et occultabat se mensibus quinq;.* Quantæ curæ fuerit sanctis viris & mulieribus pudor & verecundia vel ex istis verbis colligi potest: quia & ipsa Elisabeth de re honesta & sancta sic adeò erubuit, vt vel quinq; mensibus se occultaret, ne prauis hominibus speciem præberet mali. Nanque malorum id est ingenium honoris proprij nullam habere rationem, ita vt gaudeant, cum malè fecerint & exultent in rebus pessimis. Peccandi Prou.2.
consuetudo sanctum & honestum pudorem tollit. Sic virtus tantam honestatem in se continet, vt nõ solum quod peccatum est facere vereatur, verum etiam id quod affine carni & sanguini (licet licitum sit) facere pertimescat. Cognouerat enim bene hæc sancta & cauta mulier, quàm promptum sit hominũ vulgus ad malè de quacunque re iudicandum & loquendum, quod vel leui etiam occasione, quodcunque sese offert nulla adhibita consideratione, statim profert. Sic Paulo contigit, cum Mileti exciperetur, cũque viperam in manu eius vidissent, statim Act.28.
dicere cœperunt illum homicidam esse. Quibus docemur sancta proposita & cogitationes, nec non dona spiritualia per aliquod tempus occultanda esse: ne initio spiritualis vitæ inaniter extollamur, & boni incepti faciamus iacturam. Absconditur à sanctis spiritualis conceptio, tanquam lumen sub modio, ne ventus inanis gloriæ illud extinguat. Vbi consideres oportet, quod iniuria afficiebatur propter conceptum in senecta ętate: putabat quippe indecorum esse in tali ætate filium generare. Si grauida fieret, tempore iuuentutis, non vtique ob id erubesceret. At tu plus deberes erubescere, quia adolescens cum sis, & robustas vires habeas ad pœnitentiam agendam, decrepitam ætatem expectas. Age igitur pœnitentiam in adolescentia tua, nec expectes in senili ætate bonas cogitationes concipere: ne sterilis semper sis, nec sine fructu potiores vitæ tuæ annos consumas. Illum tu verum pudorem existima, quem cõcipies, cum ante iudicis tribunal fueris præsentatus, quam iste quem beata Elisabeth de se concepit, cum is miraculosus omnino fuerit. *Quoniam sic fecit mihi dominus.* Non dixit. Sic fecit mihi maritus meus: sed sic fecit mihi dominus: sed gratię Dei totum est tribuendum: ita non dicatur. Ego sum Cephæ, ego vero Pauli: sed cum Esaia. Omnia opera nostra ope 1.Cor.13.
ratus es in nobis. Vbi docemur, omnia quæ Deus Esai.25.
operatur in nobis, ipsi Deo adscribi debere non nobis. Nam cum Moses & Aaron miraculum in petra factum non Deo tribuissent: dixit illis dominus.
Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me co Nume.20
ram filijs Israel, nõ introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Nabuchodonosor se ipsum lau
dans dixit. Nonne hæc est Babylon ciuitas magna Dan.4.
quã ego ædificaui in domum regni in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Et statim audiuit vocem de cælo dicentem. Regnum tuum trã

sibit à te:& ab hominibus eijcieris. &c. Sanson pro
pter quandam victoriam, quæ illi à domino fuit
Iudi.15. concessa, dicebat. In mandibula asini percussi eos:
& ideò punitus fuit tali pœna, vt ferè siti fuerit per
Act.12. emptus. Sic angelus domini percussit Herodem,
eo quod non dederit honorem Deo, & consumptus
Gen.24. vermibus vitā finiuit. Eliezer seruus Abrahę omnia
bona domini sui ipsi Deo adscribebat. Ita in Exodo
scriptum est in illo Cantico populi Israelitici. Forti
Exod.15. tudo mea, & laus mea dominus, & factus est mihi
in salutem. Vbi rex Ezechias iam taxandus venit,
nam cum per nuntios à rege Babylonis visitaretur,
Esai.39. non dedit gloriam Deo, sed dixit. Venerunt ad me
de longinquo: quodquidē nō debuisset facere si sa
næ mentis esset: sed potius in diuinum miraculum
referre. Nam cum mirabiliter conualuisset, cumq;
sol retrorsum esset versus, misit rex Babylonis lega
tos ad illum. Ob quam causam obseruādum tibi pu
to, quod semper in omnibus quę tui causa dominus
operatur, illi te fidelem præstes; nec auferas gloriā
Deo, tāquam fur & latro. Præterea admonet locus
iste quanti facienda sint, beneficia Dei præsertim so
boles. Dedit tibi dominus vitam & salutē, & opes,
& non solum ei gratias non agis, sed nec cognoui
sti talia beneficia tibi ab eo esse collata. Demū est
hic considerandum, quam patienter Zacharias, &
Elisabeth opprobrium sterilitatis sustinuerunt. Vn
de discere te oportet vt omnia aduersa in multa pa
tientia animi tui toleres. *In diebus quibus respexit
auferre opprobrium meum inter homines.* Opprobriū
Gen.30. scilicet sterilitatis. Eodem modo loquuta fuit Ra
Tob.3. chel, Abstulit Deus opprobriū meū. Et Sara vxor
Tobiæ iunioris. Peto domine vt de vinculo impro
perij huius absoluas me. Vbi aduertas, quod respice
Psal.24. re pro misereri sumitur. Sic Dauid in Psalmo. Re
spice in me, & miserere mei: quia vnicus & pauper
Luc.9. sum ego. Et inferius scribit Lucas, quendam dixis
se Iesu. Obsecro domine respice in filium meum. Id
est miserere ei, & sana, & libera illum à dæmone. Et
facit etiam illud. Respexit dominus Petrum, quia
Matt.26. misertus est illi. Et in psalmo habetur. Respexit do
Psal.101. minus super filios pauperum, & non spreuit preces
Exo.14. eorum. Aliquando solet dominus respicere iratus:
Gen.19 Sic respexit super castra AEgyptiorum, & omnes
Psal.103 in fluctus deiecit. Respexit etiam dominus Sodo
mam & Gomorram, & subuertit eas. Et in Psalmo
scriptum est. Respicis super terram & facis eam tre
mere. ¶ Expende etiam pro maiori huius literæ de
claratione, quod dixit Elisabeth inter homines, nō
apud Deum: quia infœcundi non erant apud Deū
maledicti: cū nec Ieremias, nec Helias viri sanctissi
mi habuerint vxores: sed maledictio illa fuit erga
homines opprobrium: quoniam veluti quidam pu
dor est, coniugio copulatos, nuptiarum fructu care
Matt.19 re. Quod in lege gratiæ nullatenus est intelligendū
nam sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter re
gnum cæleste. Etenim perfectior status est continē
tiæ, quam coniugum. Quàm sterilitatem ipse Sapiēs
Sapien.3. fœlicem esse ait, dum inquit. Fœlix sterilis & inco
inquinata, quæ nesciuit torum in delicto. ¶ Sed iam
nūc pedetentim ad narrationem sacratissimæ incar
nationis diuini verbi gradum faciamus. Postquam
Angelus Gabriel præcursoris Christi nunciauit cō
ceptum, subditur. *In mense autem sexto.* A conce
ptione Ioannis, qui Martius erat: vt sic eo tempore,
quo mundus conditus erat, eodem reparatus esset.
Porro velim intelligas senarium numerum non va
care mysterio. Quia enim perfectus est homo inter
cætera opera Dei, sexto die conditus est. Ideo Chri
stus venit sexta mundi ætate, & sexto numero an
norum, & sexto mense conceptus, & sexta feria pas
sus, & sexta hora in cruce suspensus, vt vel sic signi
ficaretur venisse in plenitudine temporum, & perfe
ctione. Distulit autem dominus incarnationē: quia
voluit vt intellectus cognosceret peccatū: & voluit
vt voluntas haberet remedij desiderium. Ideo durā
legem Mosi dedit, vt cognoscerent grauitatē pecca
ti: & etiam alia ratione aspera & ponderosa fuit, vt
ab illa liberari cuperent, & clamantes peterent ad
uentum Christi, & in eo maximè gauderent. ¶ At
postquam venit plenitudo temporis, scilicet, à Deo Gala.4
æterno electi. Venit enim tempus clementiæ, & be
nignitatis, tempus miserendi eius tempus accepta
bile & dies salutis. Audiens igitur pater misericor 2.Cor.6
diarum & Deus totius consolationis gemitus com 2.Cor.1.
peditorum & clamorem oppressorum: & videns ho Psal.11.
mines, quos impius Pharao in miseram constitue Exo.1
rat seruitutem, non potuit amplius in ira sua persi
stere, nec misericordiam suam continere, & ideo de
creuit filium suum in terrā mittere, vt mundus per
illum reconciliaretur. Dignus autem nuntius lega
tionis huius. *Missus est angelus Gabriel à Deo.* Iuris
regula singularis est, vt per easdem causas, quibus
aliquid fit, dissoluatur. Ità per easdem causas, quibus
in mundum ingressa fuit mors, per easdem egredi
tur. Mors igitur mundum intrauit propter dialogū
habitum inter angelū & mulierem: vita itidem ex
simili colloquio angeli, scilicet & mulieris. Et sicut
per fœminam transgresio facta fuit (à muliere quip Eccle.25.
pe initium omnis peccati est) ità per fœminam opus
reparationis contigit. Nam qui vult ex aliqua arbo
re ramum scindere, non trūcum aut fortiorem par
tē arboris sibi sumit: sed debilem & delicatum ramū
eligit, vt facilius propositi compos euadat. Ità nimi
rum inimicus noster (vtpote qui sagax & supra mo
dum astutus est) volēs hominem à sua radice & ori
gine segregare, non incipit ab Adā, qui fortior erat
& Deo coniunctior: sed ipsam mulierē fuit aggres Gen.3
sus, quæ quidem infirmior & fragilior erat, vt vel
sic post eam ipsum virum ad peccandum induceret
Quia autem ea, quæ à Deo sunt, sapiēter & miro or Rom.13.
dine disposita sunt: cum videret ab ipso hominē per Sapien.1
mulierem separatum: ità & ipse, vt hominem sibi
vniat mulierem in instrumentum sibi assumit. Vt
vel sic eo ordine, quo diabolus fefellit, & ipse fallus
sit. Principium nanque interitus nostri ortum ha
buit ex colloquio Euæ cum serpente: principium au
tem reparationis ex colloquio virginis Mariæ cum
Gabriele. Ille angelus malus: hic angelus bonus. Il
le per terram repsit: hic è summo cælo à Deo mitti 1.Ioan.3.
tur. Ad hoc (inquit Ioannes) venit filius Dei, vt dis
soluat opera diaboli. Et sicut regina Vasthi contur
bauit regem Assuerum superbia sua: ita Hester pla Hester.1.
cuit ei sua humilitate. Et sicut Eua occidendo ob Aug.ser.2.
fuit: ita Maria viuificando profuit. Et tandē per ean assum.Virgi
dem viam, per quam noster interitus ingressus fuit, fol.10
per

per eandem vitā. Quæ omnia ad id adduximus, vt discas, si spiritualiter mortuus es, vitam quærere ea via, qua mortem inuenimus. Quod si mala cupias fugere: egredere per portam, qua intrasti, & vestigia dissolue, quibus malum comparasti. Nec mirum si cū agitatur taurus, semper ad portam qua ingressus est, redeat: naturali quippe instinctu docetur, per illam viam à laboribus esse euadendū. Quapropter si à mūdo exagitatus es, respice portam, qua ingressus es, scilicet malitiam tuam, & voluntatis tuæ consensum, & eo egredere peccati pœnitentia ductus. Hoc est, quod tibi Deus præcipit, quando tibi dicit. *Luc.13.* Pœnitentiam age: vt nimirum voluntas quæ in peccato consensit, postea repugnet. Et quemadmodū consensus voluntatis dæmoni per peccatum portā aperuit: itā etiam det Christo consensum pœnitentiæ. ¶ Sed quare Deus angelum mittit? Nonnè posset ipse Deus hoc mysterium ipsi virgini reuelare? Poterat quidem, sed voluit angelum mittere. Primò vt manifesta sit nobis charitas & amor, quibus nos prosequitur, itā vt ministerio angelorū nostrā redemptionem curet. *Hebræ.1* Sic Paulus. Nōne omnes ad ministratores spiritus sunt, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis? Ex quo loco iam argumentū potest elicere homo, vt seipsum magnificiat, & plurimi æstimet, quandoquidem ipsi cælestes spiritus ad ipsius ministerium mittuntur. Si puer aliquis pædagogum haberet episcopum, vel optimatem aliquem: vtique statim puerum illum vel regis vel imperatoris filium esse existimares, quem etiam plurimi faceres. *Hiero. super ca.18. Mat.* Quod exemplum ideo adducimus, vt consideres, quomodo cælestes spiritus tuo ministerio adsunt, vt te custodiant, defendant, & in omnibus vijs tuis quasi manu ducāt. Quapropter ne obsecro vilibus huius mundi rebus te ipsum tradas: cū gloriari possis de nobilitate, & illustri sanguine. Nā si princeps aliquis vel comes se in terram abijceret, vt colligeret micas quæ ex mensa ceciderunt, contemnendus profectò esset, & nihili æstimandus. Sic tu qui illustris & generosus à Deo es factus, cum tibi angelos ministros habeas, flecti non debes in hęc terrena, quæ vilia sunt, & nihili æstimāda. Si homo aliquis rusticus infimæ sortis, & media plebe natus, solicitus ambularet, vt ad suum amorem reginam aliquam mulierem alliceret: non solum talis mulier precibus huius rustici non acquiesceret, verum etiā contra rusticum indignata eum fustibus cædi præciperet. Sic igitur corpus tuum rusticum, fœdum, & vile, si aliquando animam excellentem reginam & principem ad turpe aliquod patrandum facinus incitauerit: non solum anima consentire non debet verum fustibus illud & pœnitentia corrigere, vt insana eius audacia, & temeritas debitas pœnas luat. *Act.9.* Quod si iterum contra stimulum velit calcitrare lachrymis, verberibus, vigilijs, ieiunijs, & orationibus in illud est animaduertendum, vt obediens sit, nè postea resiliat, & animi compos euadat. ¶ Mittitur secundo angelus, vt maximo honore ipsa angelica natura efferatur. Etenim angeli erant quasi iniuria lacessiti, cum viderent à se prodijsse illum, qui tantā perniciem nobis moliebatur, vt fuit Lucifer malus angelus qui in paradiso terreno primos nostros parentes tentauit. Atque itā dominus decernit

nunc angelos honorare: vt quemadmodum angelus fuit causa nostri damni & miseriæ, itā etiam angelus sit author nostrę fœlicitatis, vt de illis neutiquam conqueri possimus: nam si vnus parauit nobis damnum & interitum, alter gloriam & vtilitatē afferat. Quod si tuo intellectui scandalum ingerit angelus, qui Euam fefellit: te constantem possit reddere angelus qui hodie Mariam alloquitur. Vt inde intelligas nequaquam tibi esse murmurandū si aliquos malos videris, nam statim aderit vnus, & alter bonus. Quod vitiū frequentissimū est hominibus secularibus, qui si aliquando vident religiosum aliquem, vel in minimum peccatum delinquentem, protinus vniuersum monasterium & totam congregationē condemnant: illud peccatum omnibus narrantes & de bonorum afflictionibus gaudentes. Quemadmodum amœnus & fructifer hortus non ideo contemnendus est & eradicandus, eo quod vrtica inter alia olera nascatur: sic nec damnanda est religio si inter multos viros sapientia & virtute præstantes, quidā inueniatur voluptatis, aut ambitionis igne cōtactus Nam in sacro Christi collegio fuerūt, apostatæ, qui Christum dereliquerunt, nec vnquam redierūt. Fuerunt etiam gloriæ humanæ cupidi, qui dextram & sinistram in regno petierunt. *Ioan.6.* *Mat.20.* Fuit etiam alter, qui illum iuramento asseueranter negaret: fuit etiam quidam proditor, qui Christum triginta argenteis tradidit, qui posteā misere & infœliciter vitam finiuit. *Mar.14.* Sed nunquid rogo, quia isti mali fuerunt, vniuerso *Mat.26.* Apostolico collegio detracturus es, necnon sanctissimæ domini doctrinæ? Nunquid sacras religiones condemnabis, quæ marmoreæ columnæ sunt, quibus bona pars totius Ecclesię nititur, propter vnum vel alterum, qui flagitiosus sit? Sed iam hos tam perfrictæ frontis homines missos facio, neque cum illis vlterius sermonem contexam, ne cum belluis digladiari videar. ¶ Tertio non absque consilio ad hanc salutationem Angelus mittitur, cum lapsus angelorum per Christum incarnatum restaurādi essent: iuxta illud diui Pauli. *Ephe.1.* Quoniam proposuit in eo in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo: quæ in cælis & quæ in terra sunt in ipso. Et in psalmo dicitur. *Psal.109.* Iudicabit in nationibus & implebit ruinas. Nam cum ex singulis choris, & ex singulis speciebus aliqui ceciderint, consentaneū fuit, angelum nuncium mitti, qui negotium ageret attinens ad restaurationē suæ naturæ. ¶ Missus fuit Gabriel potiùs, quam alius, vt promissis dominus staret: nam sicut per hunc angelum mysterium hoc fuit Danieli prædictum, sic per eundem manifestatum fuit virgini. *Dan.9.* Ecce (inquit Daniel) vir Gabriel quem videram in visione à principio cito volans, tetigit me tēpore sacrificij vespertini, & docuit me. & sequitur. Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ sunt super populū tuū, & super sanctā vrbē tuā. &c. ¶ Præterea quia inquit euāgelista, missus fuit à Deo existimauerunt aliqui hunc angelum esse ex supremis Seraphinorum choris: quod ego non credo: cū illa superiora agmina ab intimis nunquam discedāt. Angeli enim infimæ Hierarchiæ à Deo mittuntur & omnes mittuntur ad intra, vel ad extra, mediatè, vel immediatè ab ipso Deo. Crediderim tamē hunc Gabrielem maximum esse inter omnes suæ hierarchiæ,

chiæ, vtpote qui nunciaturus erat tantum & tam di
uinum mysterium virgini tantæ & tam eximiæ vir
tutis. Vbi etiam consideres oportet, quomodo An-
geli non dedignentur nobis ipsis ministrare: cum
videant & ipsum regem cæli iam propter nos homi
nem velle fieri. Quia quando famuli regis aliquem
hominem vident á rege diligi, & maximi haberi,
omnes illum summis honoribus afficiunt, & de eius
vtilitate sunt soliciti. Vnde angeli qui Adam & Euã
Gen.3. é paradiso ejecerunt, & qui Sodomam castigabant,
Gen.19. cum modo videant nos á Domino honorari, & ipsi
nostram salutem quærunt. Sic tu amicos Dei quo
potueris honore afficere debes: sicut sanctus ille Da
uid qui dicebat. Mihi autẽ nimis honorati sunt ami
Psal.138. ci tui Deus. &c. Apparuit autem Angelus hic beatis
simæ virgini humana specie indutus, pulcherrima,
& decora facie, iuuenili ætate & candidá veste or-
natus. Facta autem fuit hæc salutatio vigesimaquin
ta die Martij, feria sexta, ante solis ortum, vt signifi
caret nobis angelus, verum solem iustitiæ Christũ
redemptorem nostrum iamiam nasciturũ. Sed quo
mittitur. *In ciuitatẽ Galilææ, cui nomen Nazareth.*
Non in agro, aut in quouis alio loco Dominus con
cipi voluit: sed in ciuitate, quæ hominum habitatio
est: vtpote qui propter nos homines, & propter no-
stram salutem descendit de cęlis: & carnem sumpsit
vt Iudæos & Gẽtiles saluos faceret: propterea in Ga
lilæa, quam hi duo populi tunc incolebant annũcia
ri & concipi voluit. ¶ Præterea non absque causa ci
uitas, in qua Christus concipitur vocatur Nazareth
quæ florem sonat: cum ipse sit, qui in Canticis allo-
Cant.2. quitur sponsam dicens. Ego flos campi. Non horto-
rum, quia flores hortorum humana diligentia & in
dustria nascuntur: at Christus nullo opere interue-
niente viri, sed spiritu sancto conceptus est. Secũdò
flos campi omnibus patet: sic Christus omnibus car
nem assumit, & omnibus seipsum prębet. Tertiò bru
ta animalia flores cõculcant, & super eis recũbunt:
sed homo prudens colligit: sic Christus ab impijs
qui vitam agunt bestiarum more, conculcatur, &
á iustis honore afficitur. Ideò flos campi, & nõ hor-
torum dicitur. ¶ Vbi iam expendes quanti Deus fa-
ciat humilia & abiecta. Elegit nanque Nazareth ci-
uitatem paruulam vt cõciperetur: & in minima Be-
Luc.2. thleem nasci pro sua misericordia dignatus est: qui
Psal.137. humilia respicit, & alta á longe cognoscit. Ab ini-
tio quippe mundi hoc dominus habuit ingenium,
vt amator esset humilitatis. Et vt testimonijs sacræ
paginæ cõprobetur hæc veritas, scias, quód ex prio
ribus fratribus, qui in mundo geniti sunt Cain scili-
Gen.4. cet, & Abel dominus minorem elegit. Et ex filijs
Gen.25. Abraham Isaac elegit, qui minor quam Ismael erat:
Gen.27. & ex filijs Isaac elegit Iacob qui minoris erat ætatis
Gen.41. quã Esau. Et ex duodecim filijs Iacob elegit Ioseph
vt dominaretur AEgypto, qui etiam ex minoribus
fratribus erat. Et ex octo filijs quos Isai genuerat, si
1.Reg.16. bi Dauidem assumpsit, vt esset rex, & magnus pro-
1.Reg.9. pheta, qui antea paruulus pastor erat, & coram ho-
minibus contemptus. Elegit etiam dominus Saulẽ
in regẽ, qui ex minori tribu erat, & ex inferiori do-
mo & familia Israel. Et denique in mundum veniẽs
hic sanctissimus humilitatis amator, non magna-
Mat.4. tes aut principes sibi associauit, sed humiles & pau-
peres piscatores. Nouit minimũ animal formica tri-
tici vim regeneratiuã abrodere, ne nascatur, & cre-
scat, & ipsum ad solẽ producere, ne putrefiat, & spe-
luncam claudere, ne aqua introeat: & denique alia,
multa quæ longum esset recensere, quam scientiam
& cognitionem Deus, nec elephanti dedit, nec bo-
ui, nec equo maioribus animantibus. Et inter vola-
tilia quid mirabilius cerni potest, quam apum indu
striã in fabricandis fauis: vt si hæc contempleris, in
diuini artificis amorem neutiquã non rapiaris: quã
quidem sciẽtiam & industriam, nec aquilæ, nec ma-
ioribus alijs volatilibus donauit. At si mundi crea-
tionem velis inspicere, iam ex materia prima reuilis
sima vniuersum tam pulchrum tamque diuino arti Gen.1.
ficio elaboratum videbis condidisse. Et tãdem si cla
ro testimonio hæc, quæ diximus comprabari velis,
conuertas oculos in præclarum, & maximũ opus,
quod pro nobis fecit: libentissimè. Nãque pro nobis
moriturus ignominiosius mortis genus subijt, ita
vt se ipsum humilians vsque ad mortem crucis, fa- Phi.2.
ctus fuerit obediens. Ita dominus paruulorum fuit
semper amicus, vt diceret Sinite paruulos venire ad Mat.19.
me, istorum enim est regnum cælorum: superbiam
autem, & elationẽ Capharnaum exprobrans inquit.
Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cælum exal- Mat.11.
taberis? vsque in infernum descendes. Et tu Bethleẽ Matt.2.
humilis & paruula nequaquam minima es in milli- Miche.5.
bus Iuda: ex te enim exiet dux qui regat Israel. Nã
etiam si parua sis, nõ ideo te ipsam vili pendas. Hac
quippe de causa Deo gratior & iucundior eris: af-
feret quippe natalis eius tibi ipsi nobilitatem, &
splendorem. Et á Nazareth exigua & cõtempta (vt
pote quam Nathanael illudens dixerit. A Nazareth
potest aliquid boni esse?) exiet conceptus Christus, Ioan.1.
qui illustrem illam & splẽdidam faciat. Quod si pro
pter paruitatem & contemptum suum Nazareth co
ram oculis domini tantum meruit: si pauper & hu-
milis es, cur te istius paupertatis pœnitere debet? Ex
quo loco humilitatem & abiectionem semper tene-
ris diligere. Nam quanto profundior est puteus, tan
to eius aqua dulcior est: & quanto humilior fueris,
tanto Deo gratior & iucundior. Nam cum Centu- Matt.8.
rio de se ipso humiliter sentiret, cũque non se dignũ
existimaret, vt Christus domum suam ingrederetur
omnibus Iudæis illum dominus antetulit. Et Pau-
lus qui se minimum Apostolorum vocauit, præstan 1.Cor.15.
tiori vi in concionando polluit, & plus omnibus la-
borauit. Et Petrus, qui se indignum Christi consor
tio iudicauit, factus est Apostolorum princeps, & Luc.4.
Ecclesiæ maximus Pontifex. Et Ioannes qui dixit.
Non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eiꝰ Ioann.1.
meruit, vt coram eo Christus genibus flexis in Ior
dane inclinaretur. ¶ Vbi nec illud tibi sub silentio
prætereat, quod in humili Nazareth conceptus fuit
Christus: & in superba Hierusalẽ crudelissima mor
te interemptus. A cordibus humilibus concipitur
Christus & á superbis interficitur. Quapropter esto
semper humilitatis amator, & ipsum Christum in
anima tua cõcipies. Quod si ipsum audire velis per
Esaiam loquentem, fieri non poterit, quin in ipsius Esai.66.
amorem totus rapiaris. Ad quem (inquit) ego respi-
ciam, nisi ad contritum, & humilem & trementem
sermones meos? ¶ Secundo in hac re cautus esse de-
bes, vt

bes, vt nunquam glorieris te ex nobili ciuitate na-
tum, quemadmodum multi stolidi & amentes face-
re consueuerunt. Potuisset nanque dominus, si vel-
let in ditissimis & potentissimis ciuitatibus nasci,
videlicet Romę, quæ regina est & princeps vniuer-
si: aut Athenis, vbi tum temporis florebant multi,
& sapientissimi & acutissimi philosophi: aut Hie-
rusalem vbi tunc sanctitas & religio inualescebat:
sed ad Nazareth mittitur angelus, quæ erat parua
& contempta ciuitas: vt ostendat se mundana non
quærere, sed potius ea contemnere, & tãtum humi-
lia diligere. Amauit igitur Christus humilitatem in
conceptione, amauit etiam in natiuitate, amauit in
vita, amauit in morte: necnon etiam post mortem
Luc.9. eiusdem amore tenetur. In conceptione humilem
Nazareth elegit, in natiuitate paruam Bethleem, in
vita non habuit, vbi caput reclinaret, & iã iam mo-
riturus admirabili humilitatis exemplo pedes disci-
Ioan.13. pulorũ lauit: quod fecit vt innueret, quãto amore il-
lam prosequabatur. Humiliauit semetipsum vsq; ad
mortem, & post mortem hanc virtutem non tradi-
Phili.2. dit obliuioni. Nam Magdalenæ dixit. Dic fratribus
Ioan.20. meis. Ascendo ad patrem. &c. Poterat bene illos vo-
care discipulos & seruos, sicut ipsi vocabant illum
magistrum & dominum: sed noluit, vt humilitatem
nobis cõmendaret. Denique & post Ascensionem
ad cælos non est oblitus huius virtutis, sed Saulo
Act.9. persecutori dixit. Saule Saule cur me persequeris:
causam discipulorum pauperum propiam iudicans:
Meritò ergo & ipse clamat. Discite à me, quia mitis
sum & humilis corde iam igitur vidimus, quis mit-
Matt.11. titur & à quo mittitur, restat inuestigare ad quẽ mit-
tatur. *Ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat
Ioseph.* Viro dixit non homini: viri nanque nomẽ
fortitudinem, animi robur, & virtutem significat.
Ea enim vxor vnicuique danda est secundum suam
sortem & conditionem. Regi quippe, aut duci, aut
illustri viro non ancillam, aut AEthiopissam dares:
Sic nimirũ dominus (vtpote in cuius operibus sem-
per admirabilem sapientiam & consilium inuenies)
volens primo nostro parenti sodalem tribuere, ocu-
los coniecit in vniuersas creaturas: cũq; nullã eius di-
gnitati & altitudini similem inuenisset, queq; ipsius
Gen.2. Dei capax esset, vt Adam, decreuit ex Adæ costa
similem ei efficere. Sic nimirũ ipse dominus: vt da-
ret socium & sponsum beatissimæ virgini, non quæ-
siuit hominem humanis rebus intentum, aut volu-
ptatibus seculi deditum, sed virum optimum, virtu-
te & sanctitate perfectum, & omnibus suis numeris
absolutum. Nam sicut dominus eam mulierem ele-
git, vt mater esset filij sui, qua melior aut similis in
vniuerso non reperiretur: ita etiam talem virum in
spõsum illi matri dedit, quo sanctior, aut purior vix
queat reperiri, cum etiam & filij sui custos & pęda-
gogus deberet esse. Et sicut rex custodem filij sui
præstantissimum & optimum hominem constituit
sic etiam dominus virum purissimum, & sanctissi-
mũ filio suo præfecit. Nam semper dominus ad sua
ministeria idoneos sibi quærit. Idoneos (inquit Pau-
2.Cor.3. lus) nos fecit Deus ministros noui testamenti. Cum
igitur Ioseph Christi pædagogus futurus esset, nec-
non maritus eius mulieris, quæ Christi sponsa erat:
potest ne aliquis sanę mẽtis homo existimare ipsum
dominum in tali electione errauisse? Hoc certè stul-
tissimum esset, & ab omni prorsus humano intelle-
ctu alienum. Ipse nanque fuit primus omnium ho-
minum, qui Christum in carne vidit, & adorauit.
Extollitur miris laudibus Ioannes Euangelista, &
meritò quidem, eo quod matrẽ suam illi dominus
commendauerit: sed Ioanni commendata fuit, cum *Ioan.19.*
iam virgo adoleuisset, & ad maiores annos ætatis
suæ peruenisset: at Iosepho tradita est iunioribus suę
adolescentiæ annis. In quo quidem apparet maxi-
ma ipsius Ioseph commendatio. Ioannes etiam pau-
cis annis cũ ea habitauit: Ioseph vero spatio trigin-
ta annorum. Ex hoc itaque coniugio tantum hono-
ris & laudis ipse Ioseph comparauit, vt matrem Dei
in subditam habuerit, simul & filium. Nam vt infe-
rius videre est in nostro Luca, Christus erat subdi- *Luc.2.*
tus illis, scilicet Mariæ & Iosepho. Quod si verum
est illud quod asseuerat regius propheta, scilicet, *Psal.17.*
Cum sancto sanctus eris: quid iudicandum erit de
Ioseph, qui familiarissimè intra eãdem domum tot
annis cum Christo & sanctissima eius matre angeli-
cã & purissimã vitã egit? Cũ nullo homine Christus
& sanctissima ipsius mater in hac mortali vita itá fa-
miliariter egerunt. Certè verè loquutus est Christus
in illis verbis cum dixit. Qui mihi ministrat, me se- *Ioan.12.*
quatur vt vbi ego sum illic sit & minister meus: iste
in cælos supremos videtur collocandus, qui in ter-
ris ipsi Christo familiari obsequio seruiuit, & fide-
lior omnibus post Mariam inuentus est. Quod si *Luc.10.*
Christus Apostolis dixit. Beati oculi qui vidẽt, quæ
vos videtis, quanto præstantius obsecro est, non so-
lum videre, sed etiam tangere? Quanto beatior est
Ioseph, qui non solum Christum vidit, sed eum sæ-
pius fuit osculatus? Si ille qui prophetæ dederit vas *Matt.10*
aquæ frigidæ, mercedem ab ipso propheta accipiet:
quam mercedem is accipiet, qui non solum vnũ vas
aquæ dedit, sed multa, panem, & obsonium ipsi pro-
phetarum domino? Denique vt ad alia quæ nos ex-
pectant gradũ faciamus, meruit in terris Christi pa-
ter appellari, vt inferius capite sequẽti noster Lucas *Luc.2.*
inquit: & nullam puram creaturam, sic adeo dilexit
beatissima virgo sicut sanctum Ioseph. ¶ His omni-
bus adijcies aduertendum non solum Iosephum ab
Euangelista tãquam patrem putatiuum hic positũ
esse, sed tanquam verum patrem: non naturalem,
sed legalem. Cũque talis esset Ioseph, ipsius genealo-
giam narrandam sumpserunt Euangelistæ, licet vir-
ginis matris naturalis esset filiꝰ. Et hoc itá fuit, quia
Christus in temporalibus succedebat Ioseph, cuius
hæres legalis erat. Vnde illi qui asserunt scripturæ
morem non esse genealogiam ex parte mulierum,
sed virorum computare, non videntur prorsus satis-
facere, quia multoties in sacris literis cum narratur
genealogia alicuius, dicitur, talis mulieris fuit filius.
Et quamuis in alijs hoc non fieret, conueniens fuit
in hoc loco: cum Christus ab homine non fuerit ge-
nitus, sed tantum à virgine. ¶ Primo autem beatissi-
ma virgo desponsata fuit, ne conceptionis causa ho-
nor & fama ipsius detrimẽtum pateretur: quia si in-
nupta conciperet, mala mulier reputaretur. Ne
verò sacratissima virgo aliqua infamiæ labe conta-
minaretur, voluit dominus eam viro coniungi. Vbi
docemur famam alicuius nunquam esse contemnẽ-

Eccle.41. dam: iuxta illud Sapientis. Cura de bono nomine. Nam qui famam contemnit flagitiosus est, aut prorsus inhumanus. Arguendi quippe sunt illi, qui dicunt: mea intentio & cogitatio sancta est, & syncera: dicat autem vnusquisque quę pro libito voluerit. Quid enim refert tuam intentionem bonā esse, si factum tuum ansam præbet, vt de te homines male suspicentur, & sentiant? Homines quidem intentionē non vident, sed exterius opus, quo eis scandalum præbes: cum prudentiam, in dictis & factis tuis non serues. Et id quod dicimus dominus commendauit, cum discipulos rogauit, dicens. Quem dicunt homi
Matt.16 nes esse filium hominis? Bene ipse sciebat quid homines dicerent: sed id fecit, vt nos intelligeremus semper curam habendam esse de bono nomine. Vbi videre licet, quam bonus amicus sit dominus dilectis suis. Maluit enim dominus aliquantulum detrimenti pati: quam vt patiantur amici. Maluit dominus
Amb. lib.2 (vt inquit Ambrosius) de suo ortu, quam de matris
comme. in Lu. pudore dubitari. O quam fidelis amicus nobis est
cap.1. Deus, & quanti suorum honorem facit: ità vt non velit cum alterius iniuria honorē sibi comparare. Curandum igitur tibi maximè est, vt Deo amicus sis, præsertim cum tanto te ipse prosequatur amore: & mundum fugito & eius amicitiam, quando datā fidem non seruat. Perierūt principes Edom: memo
Zacha.9. ria Amalech euanuit, & superbia Philistinorum di
Exo.17 spersa est: tamen sacrosancta Ecclesia & honor amicorum Dei nunquam finietur: permanet in seculum seculi, & vsque in sempiternum. ¶ Secundò voluit dominus vt sacratissima virgo viro nuberet, vt Ioseph custodia esset, & honestas virgini. Nam sicut frondes arborem defendunt ab iniurijs cæli: sic Ioseph virginē protegebat, ex qua sicut amœnissimus flos egressus est Christus. Et quia flos aliquando in medio foliorū nascitur, ne existimares, quod de Ioseph Christus natus est, dixit Esdias. Egredietur vir
Esai.11. ga de radice Iesse & flos de radice eius ascendet: non inquā de folio, sed flos qui Christus est de radice: id est de virgine natus est, non autem ex Iosepho. *De domo Dauid.* Videas obsecro quibus terminis & fine continentur regna, imperia, & totius mūdi principatus. Regia & opulenta domus Dauid, tam potens & magna cui alij reges obedientiæ signa præstabant: vbi est, aut quo termino & fine clauditur? vtique fabro pauperculo cōtenta est, qui etsi diues & iustus coram Deo, tamen hominum oculis egenus. Quot quantiq; erunt in Hispania homines, qui originem ducant ex illustri Gothorū sanguine ipsi tamen sutores, sartores, lixæ & pauperrimi sint. ¶ Vtique apparet hic quomodo principatus & imperia mundi, & omnis eius nobilitas & potentia lapsu temporis finiuntur quia mortalium opera, mortalē finem sortiri debent. Sic etiam illustre & præclarū Corinthiorum regnum finitum est, & potentissima Assyriorum Monarchia, Medorum item & Persarum temporum iniuria corruerunt. Vt discas omnia hæc mundana paruifacere, & tantum Deo placere studeas: quippe memoria iustorum vsq; in seculū seculi, & in ęternum permanet. ¶ Dixit autem Ioseph
Psal.131. esse de domo Dauid vt ostendat Christum ex semine Dauid descendisse, sicut ei dominus promisit. Iurauit dominus Dauid veritatem & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Et Esaias. Super solium Dauid, & super regnū eius Esai.9.
sedebit. Et rursus in Ieremia. Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex & sapiēs erit. Quanuis Iere.23.
autem Ioseph nihil in conceptione Christi operatus sit, ex hoc colligitur virginem fuisse ex eadem domo. Nam mulieres in hæreditate paterna succedentes non poterant contrahere matrimonium nisi cū viris suæ tribus, ne fieret confusio inter sortes, vt habetur ex domini sententia. Iam igitur videas quo- Num.36
modo dominus adimplet promissa, cum mittat filium suum ex semine Dauid. Promisit dominus populo Israelitico filium suum daturum: populus autē Deut.7
promisit domino ipsius præcepta obseruare: at quāuis Israel datā fidē non seruauit, nihilominus Deus verbum suum adimplet. Promisit dominus Dauid, Psal.131.
filium suum hominib9 missurum, ne autem cum ho 2.Reg.11
mines viderent Dauid homicidam & adulterum, existimarent, dominum fœdifragum futurum filiū suum nobis donauit, & cum eo innumerabilia bona. At si dominus cum eis qui illi fidē frangunt, promissis stat: quantò melius gloriam tibi dabit, si præcepta eius custodieris. ¶ Præterea obseruandum tibi est, quod Christus potius dicitur filius Dauid, quā filius Abrahæ cum etiā facta fuerit promissio Abra- Gen.22.
hæ vt nos doceret dominus, quanto amore Deus prosequitur peccatorē ad se pœnitentia conuersum, vt tu non dubites quantumuis flagitijs & sceleribus sis cōtaminatus, ad illū accedere. De peccatis Abrahæ nihil legimus, imò constat, semper domino obedientem fuisse: at Dauid grauiter Deum offendit. Nihilominus vt dominus ad pœnitentiam peccatores alliceret, maiori honore Dauid affecit, quā ipsum Abraham. Quando nobilis aliquis ad venationem tendit, si forte syluestrem suem interficiat, plus gaudet ipse & eius famuli, quā si arietem vel bouem ad comedendum interficerent. Ita nimirum viri iusti sunt domestica animalia domus Dei, & quanuis alicuius delicti in quod ceciderunt, subeat eos pœnitentia: non ideo tantum gaudium fit, quantum per conuersionē vnius peccatoris, qui tanquam rusticum & syluestre animal est, qui appetitum suum sequens, vsque ad præcipitium non sinit currere. Quādo igitur dominus huiusmodi peccatorem venatur, maximum fit gaudium super eo pœnitentiam agente. &c
Sic Dauid, qui prius carnem & appetitus suos seque Luc.15.
batur conuersus est ad dominum per pœnitentiam: atque ita maiori honore illum affecit quam Abrahā, etsi ab ambobus secundum carnem descenderit. ¶ Præterea cum ait Euangelista, de domo Dauid: de familia, sanguine & generatione Dauid intelligendum est. Et sic intelligendum puto id quod in Exo-
do dicitur de obstetricibus Ægypti, quod Deus Exo.1.
ædificauit illis domos. Hoc est, quod dedit eis generationem & successionem. Nā quia ipsæ pepercerūt filijs Hebręorum dedit illis dominus filios, vt factū illum more Talionis solueret. Ædificare enim est dare posteritatē: quare familia vocatur domus, quia ad modum domus ædificatur: vt in scriptura multiplicare sobolem dicitur ædificare domum. Sic Na- 2.Reg.7.
than dixit Dauid. Domum faciet tibi. Idest familiā multiplicabit. Et paulo inferius. Domus serui tui stabilita erit coram te. Et Rachel dixit Iacob. Ingre- Gen 30.
dere

dere ad ancillã & ædificabor (vt Hebraismus habet) in ea & in Deuteronomio de muliere quę spuebat in faciẽ viri habetur, quod dicebat. Sic fiet homini qui non ædificauit domum fratris sui. Et in libro Ruth dicitur de Sara & Lia, eas ædificasse domos Israel. Deut 25. Rut. 4.

¶ Denique pulchrè Euangelista regalem generationem, & originem Ioseph, & virginis Marię expressit: ne Christi parentum paupertas despiceret: quia quamuis pauperes essent, tamen nobiles erant. Sed hac misera nostra tempestate ille solus nobilis est, qui multas habet pecunias. Nam quantumcunque aliquis nobilis sit, si paupertate premitur, vel ipsis fratribus & consanguineis odio habetur, & despicitur. Filij nanque huius seculi solas diuitias in honore habent. Demum expendas Christum voluisse & nobilẽ & pauperem esse. Nobilis quia nobilitas ad virtutem obligat. Diuitiæ autem (vt Apostolus ait) Laquei sunt diaboli. Ideo Christi parentes & nobiles, & pauperes fuerunt. *Et nomen virginis Maria.* Huius nominis sororem habuit Moses mulierẽ præstantissimam, omnium earum, quæ transierunt per mare rubrum: quæ quidem glorioso cantico dominum magnificauit dicens. Cantemus domino gloriosè enim magnificatus est. &c. Hæc autem secundi legislatoris mater diuinis laudibus & canticis dominum suum exaltauit. ¶ Porrò non solum nomen sponsi, sed etiam sponsæ Euangelista expressit: nam sicut dominus illos coniunxerat in matrimonium, ita nec hic separandi erant ab Euangelista. Nomen autem Ioseph priori loco apponitur: quia vir caput mulieris est. Sic etiam Maria postea honorem contulit ipsi Ioseph dicens. Pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et iterum. Erãt pater eius & mater mirantes. Sic & Sara virum suum Abraham dominum vocauit. Sed iam in nostra Hispania dolendũ est, vt viri suarum vxorũ mancipia videantur: incedunt quippe ornatæ & compositæ ad similitudinẽ templi: ita vt si maritos videris simul cum eis ambulantes, illas reginas iudicabis, eos verò famulos, & seruos. Quis obsecro vnquam vidit talem confessionem, aut talem monstrum, vt pedes sint caput, caput autem pedes? Vtique prouenit ex carnis concupiscentia, quæ sic adeo creuit, vt homines carnis appetitum & desiderium sicut Deum adorent, & se ipsos mulieribus sicut bruta animantia tradant. 1. Tim. 6 Exo. 15. Ephe. 5. Luc. 2 Gen. 18 Psal. 143

¶ Præterea id obiter annotabis, sacrum Euangelistã & nomen prouincię nominasse, ciuitatis, angeli, virginis, & etiam sponsi: vt intelligas miram diligentiam habuisse, in scribendo hanc historiam. Præter eà tot circunstantias, & verborum ambages adduxit, vt inde veritatis certitudo clarius eluceret. Si enim in ciuilibus causis tam seriò agitur, vt ipsi scribæ locum apponant, tempus, testes, & eorum nomina: deinde traduntur libelli, & appenduntur sigilla, vt dictis & narratis fides adhibeatur, quanto potiori iure hoc fieri debet in tam ardua causa nempe in incarnatione diuini verbi, vt nos de promissionib⁹ certos redderet, & hæreticorũ impetus, & Hebræorum obstinationem conuincerent? Signũ enim manifestæ veritatis est, cum quis tibi aliquid narrat, si locum, & personam, vbi id contingit, significauerit. Sic dum aliquis tibi dixerit te apud multos malè audire, nisi personam & locum designauerit, statim mendacij & culpæ venit arguendus: nam sicut vulgò dicitur. Qui fabulam narrat, ipse cõpositor eius est. Est nãque quoddã hominũ genus qui amicorũ prætextu, te ipsum dictis suis lacessunt, mentientes illa ab alijs audisse, & cũ ipsi authores sint, in alios culpam reijciunt. Illi nanque senes qui falsò Susannam accusarunt, conuicti postea de mendacio fuerunt: quia vnus dixerat vidisse Susannam adulterantem sub cino: alter verò sub pino testificabatur. Ita tu caute verbis mendacibus detractoris attendere debes, vt sic facile ipsum de mendacio conuincas. Dan. 13

Et ingressus angelus ad eam dixit. Equidem manifestissimæ insaniæ veniet reprehẽdẽdus, qui conatus fuerit ad Mariam ingredi, nisi angelicam puritatem prorsus redoluerit. Etenim si in Mosi faciem Israelitæ non poterant oculos intendere propter gloriam vultus eius: quanto minus humanus oculus amictã sole poterit intueri? In quo loco illud attenta animi consideratione debes aduertere, scilicet, quam procul distaret sacratissima virgo ab humanis solicitudinibus, quam à tergo relictis humanis honoribus, quantum orationi & contemplationi vacans, quando Deus ad altissimam & supremam omnium dignitatem illam euexit, nempe vt ipsius mater esset. Nec solicitus erat Ioannes quærendis honoribus, cum factum fuit illi verbum domini in deserto, vt eius præcursor, & cõcionator esset. Nec vlla solicitudo Abraham vexabat, cum eduxit illum dominus de terra sua, & cum fecit in gentem magnam. Et ipse Moses cum pascendis ouibus curam intenderet, cum ei appareret dominus constitutus est in principem populi sui. Et deniq; Dauid sanctus in deserto oues pascebat, quando ad gubernandum regnum fuit vocatus. Vt his omnib⁹ intelligas, quod si honores & dignitates à tergo reliqueris, & Deo inseruieris, ipse te opportune vocabit. Nec quisquam (ait Paulus) sibi sumit honorem, sed qui vocatur tanquam Aaron. Sicut Christus nõ semetipsum clarificauit. &c. Quod si honorem fugeris, illum facilè obtinebis: si ei⁹ fueris oblitus, Deus recordabitur tui. Nam cũ sacratissima virgo in secretiori cubili esset clausa, tantæ dignitatis oblita, tunc mater Dei eligitur. Cum autẽ Angelus dicit, quod ingressus fuit ad virginem, manifestè ostendit, beatã virginem intra clausum ostiũ esse, & in secreto cubili. ¶ Qui locus nos docet, quod si nos Deo tradere cupimus, humani strepitus, & humanæ conuersationes sunt nobis omnino fugiendę. Nam vt dominus Abrahę nota faceret beneficia quibus illum volebat afficere, ab hominum conuersatione illum educit. Et Mosem perduxit dominus ad verticem montis Sinai, & præcepit etiam nequis ad montem appropinquaret. Et in solitudinẽ montis apparuit angelus Agar, & Helias ab hominũ cõsortio procul aberat, quando angelum domini vidit. Etenim quando dominus cor nostrum solum & omnibus terrenis exutum inuenit, mox veniens cœnat cum eo. Ingrediamur igitur ad cor nostrum, & ipsius aditum negotijs & murmurationibus claudamus, si colloquijs angelicis, & diuina familiaritate frui volumus. ¶ Vnde discant oportet puellæ, exemplo sanctissimæ virginis clausas esse, & sui obseruantissimam custodiam habere. Sic adeo hæc quæ modo diximus in fœmineo sexu dominus requirit, vt præ Exo. 34. Apo. 12. Luc. 3. Gen. 12. Exo. 3. 1. Reg. 16 Heb. 5. Gen. 12. Exo. 19. Gen. 21. Reg. 18. Exo. 23.

Exod.23. præceptum [illegible] lege homines ter in anno ad tem
plum venire, mulieribus autem nec semel in tota vi
ta. Vt inde intelligas oculis domini pergratum es
se mulierum obsequium (& præcipue virginum) si
Amb.lib.2 intra priuatos parietes fiat. Ideo beatus Ambrosius
Com.in Luc. ait beatam virginem cum festinatione ascendisse in
cap.1. montana, vt visitaret Elisabeth, vt pote quæ ab ho
minum conuentu videri [illegible]. Ita infructuosæ
arbores in medijs campis & in montibus sunt con
sitæ, nec [illegible] est illis custodia: at arboribus a qui
bus fructus in maturo tempore colligi expectatur,
Gen.34. & sepibus & custodia prouidetur. Nec Dina pretio
sam virginitatem amitteret, nisi egrederetur ad vi
dendas mulieres regionis illius. Nec immerito Sa
Prou.7. lomonem de mulieribus, quibus & consortia & iti
nera grata sunt dixisse legis. Ecce occurrit ei mulier
in ornatu meretricio, præparata ad decipiendas ani
mas: garrula & vaga, quietis impatiens, non valens
in domibus consistere pedibus suis. Nunc foris, nunc
Cant.4. in plateis, &c. At beata virgo merito dicitur & ani
ma & corpore hortus conclusus tanquam bona &
[illegible] [illegible]. Non inuenit eam Angelus in pla
teis, non in foro, nec in conuiuijs: sed in cubiculo
orantem. Orabat sanctissima virgo patrem in abscon
Mat.6. dito, clauso super se ostio. Nam si conceptio præcur
soris annunciata fuit patri sacrificijs & oblationibus
intento: probabilius multo iudicandum est, conce
Iudith.8. ptionem Saluatoris virgini annunciatam esse in ora
Tob.3. tione & contemplatione existenti: quod si Iudith
in secretiori parte domus suæ recondita erat: & Sa
ra vxor Tobię iunioris in supremas domus suæ par
tes ascendens, tribus diebus & noctibus assidua la
chrymis [illegible] orabat, vt eam ab omni angu
stia liberaret: quanto melius de sacratissima virgine
dicendum erit, eam ab alijs separatam in oratione
pernoctasse? Erat tunc temporis virgo sancta noto
rium intellectu in Deum transformata, contemplans
[illegible] incarnationis (vt pote quæ nouerat ex
scripturis iam iam illam appropinquare) verum &
ipsa voluntate, quæ eiusmodi naturæ est, quæ potius
& magis est vbi amat, quam vbi animat: nanque vbi
animat adest quantum ad esse quod habet: at autem
vbi amat quantum ad ipsam operationem. Mirabi
le quidem visu esset, tunc temporis virginis pulchri
tudinem aspicere, illius faciem solem & lunam sple
dore longo interuallo superantem, & denique san
ctam [illegible] animam in diuinum illud verbum tran
slatam, quod statim erat conceptura. Credite enim
mihi animam nec pulchriorem nec deformiorem
[illegible], quam studio & amore prosequitur: nec
magis graphice ab aliquo pictore defingi posse, quam
ibi vbi per dilectionem adest. Quod si ita verum est,
cum diuinitas [illegible] in pretiosissima virginis
anima, adeo designens excellentiam, quod in se tran
slatum [illegible] obsecro pulchritudinem & deco
rem haberet anima illa cuius Deus imago & idea
erat? Talem igitur intelligite fuisse conceptum, qua
lis in anima fuerat contemplatus. Et ita diuina vir
go in admirabilem extasim eleuata, mente & spiri
tu in Deum transformata incredibili gaudio orans
dominum postulabat. Mitte domine quem missurus
Esa.16. es. Ostende nobis domine misericordiam tuam; &
salutare tuum da nobis. Veni ad liberandum nos, do
mine Deus virtutum. Qui regis Israel intende, qui *Psal.84.*
deducis velut ouem Ioseph, qui sedes velut Chero *Psal.79.*
bin, Beniamin, & Manasse. Excita potentiam tuam
& veni, vt saluos facias nos Deus: conuerte nos, &
ostende faciem tuam, & salui erimus. Ecce [illegible] *Gen.49.*
Iuda ablatum est & dux de femore eius. Danielis he *Dan.9.*
bdomadæ impletæ sunt: veni ergo domine & noli *Psal.14.*
tardare relaxa facinora plebis tuæ Israel. Exurge [illegible] *Abac.2.*
tur domine & misereberis Sion, quia tempus miserendi *Psal.101.*
ei eius, quia venit tempus. Exaudi domine, placare *Dan.9.*
domine: attende & fac. Ne moreris propter temet *Psal.70.*
ipsum Deus, misericordia tua, [illegible] iuuentu
te mea, & vsque nunc & in æternum. Talibus & [illegible]
milibus orabat virgo, cum fuit ab Angelo salutata.
Qui humano & aereo corpore indutus [illegible]
te, iucunda facie, maxima humilitate & reuerentia
salutans virginem, dignitatem ipsius admirans, co
lens & honorans illam ait. Aue gratia plena. Simi
lis salutatio nulla inuenitur in sacris literis, nec etiam
inuenitur cur dictum fuerit, aue: quæ sola salutatio *Neem.2.*
beatissimæ virgini fuit reseruata. Rex Artaxerxes
salutatus fuit a dicentibus, Rex in æternum viue. Et *2.Reg.16.*
Absalon salutatur. Salue rex. Et Ruth. Dominus *Ruth.2.*
tibi dominus. Tobias, Gaudium sit tibi semper. At *Tob.5.*
salutatio hæc virginis noua est, & merito ab ea prin
cipium sumit. Quia væ, & calamitas quam propter
peccatum introduxit Eua, hęc sacratissima virgo in
causa fuit vt cessaret. Ideo non immerito virgini di
citur, Aue: quod idem est, quod, sine væ, sine mise
ria, sine infælicitate. Nomen quippe Eua e contra
rio sumitur: quia beata virgo per diuersam & contra
riam viam remedium miseriæ contulit, quam Eua an
tea addux erat: vt iam diximus. Eua quippe propter
leuitatem inobedientiam, & garrulitatem multa per
didit: virgo autem maxima humilitate [illegible],
quidquid Eua amiserat. Quo circa Angelus a nomi
ne Eua initium salutationis sumpsit. Salutat enim eam
secundum suam qualitatem & merita. At mundus
(qui ita superbia est) omnes titulos elationis, [illegible]
ma tyrannide sibi assumit. In suo quippe [illegible] &
conditionis homo magnifici titulum [illegible], quem
nobiles soliti fuerunt sibi assumere. Nobilis autem
illustris vult appellari, sicut potens dux aut comes:
& hi magnates non contenti illustri, [illegible] ex
cellentiæ titulum sibi ascribunt. Et denique ad id im
pudentiæ genus reges peruenerunt, vt diuinum no
men (quod incommunicabile est) arroganter vsur
pent. At Angelus virginem appellat eo nomine, quod
illi decens erat & conueniens. Nam, quia in [illegible]
[illegible] domus Dei omnia rectissimo ordine sunt con
stituta: & quia beata virgo omnibus alijs [illegible]
turis excellentior erat hæc salutatio fuit illi reserua
ta. Verbum nanque Χαῖρε apud Græcos significat
valere. Aue (inquit Angelus) ab omni [illegible]
mo peccato originali etiam prorsus immunis. Aue
tota pulchra, tota immaculata, tota gratia plena: ita
vt nunquam in te vel per temporis momentum, vel
addictum oculi quicquam fuerit, quod Deo displi
cuerit: vt nimirum verissimum sit quod te tota gra
tia occupauit, & quod te tota gratia possedit. Habuit
nanque beatissima virgo gratiam [illegible] grati
facientem: cuius donis & virtutibus ei annexis diui
nitus fuit circumunita. Et licet de beato Stephano
dixerit

Act.6. dixerit Lucas fuisse plenum gratia, & idem referat *Ioan 1.* Ioannes de Christo Saluatore nostro: nō tamen Maria habuit eam gratiæ plenitudinem, quā Christus, licet maiorem Stephano. Quippe gratiæ plenitudo multiplex est. Est enim plenitudo gratiæ quoad sufficientiam, quæ alicui secundùm suū statum, & merita sufficiens est, qua ille & contentus, & satiatus est. At hæc in omnibus sanctis est, quam alius vberiorem, alius verò minorem habuit: sua tamen gloria vnusquisq; gaudet & contentus est. Maria autē gratia omnes puras creaturas longo discrimine superauit. Nam quanto quis in vno quoq; genere primo principio est cōiunctior & propinquior, tāto magis effectū illius principij participat. Ideò angeli vt pote qui propinquiores sunt Deo, ipsius bonitatis magis participes sunt. Vnde cum sacra virgo Deo fuerit coniunctior omni alia quacūque creatura, relinquitur certum, eam maiorem gratiæ habuisse plenitudinem. *Prouerb.8.* Nam cū diuina sapientia fateatur, se cū filijs hominum in hoc seculo delectari, id vtiq; nō posset facere nisi in sacris virtutibus, & ipsarum effectibus: cum igitur præ cæteris cum hac præclara virgine magis delectetur, decebat eam præ cunctis gratiæ donis & titulis exornari. ¶ Verū licet Maria ab instanti suæ purissimæ conceptionis hāc habuerit gratiæ plenitudinem: crediderim tamen angelū hic non loqui, nisi de magna familiaritate, qua beata virgo Deo erat cōiuncta. Et ita Græco sermone vnica tātū dictio est, gratia plena: quæ dictio participiū est præteriti passiuæ vocis cuiusdā verbi quod acariciar, significat, quod latine dicitur beneficijs allicere vel bñficijs exornare. Verbū nanq; χαρισο indulgere significat. Hispanus nanq; noster sermo ex Greco sermone multas dictiōes sumpsit, inter quas est hæc dictio, acariciar, quod vocabulū idē est Græce, quod & Græco sermone dicitur κεχαριτωμενη significatq; aliquam gratiosam fuisse factam. Vnde interpres qui hic vertit, Aue gratiosa, rectè transtulit. Et huius salutationis propria explicatio hæc est. Fœlix sit allecta, quæ fuit domino & grata. Aue gratiosa, beneficijs à domino affecta, iucunda, placida, indulgentijs & immunitatibus decorata, quæ maiores fauores & gratias à domino cōsequuta es, quam omnes quæ fuerunt, quæque in posterum sunt venturæ. Et hic sensus qui germanus & genuinus est literæ nihil à virginis honore detrahit, imò ipsius honor maximè hac explicatione augetur: quia dicere illam esse gratia plenam, si solum de gratia gratum faciente intelligamus, etiam de quolibet iusto dici potest, vel de infantulo solum octo diebus nato, qui iā baptismū suscepit. At q; dicat angelus magnū fauorem illam obtinuisse erga Deum, maximum quidem est. Maius quippe est aliquem regi familiarem & amicum, quā si subditus, sit, vel si alicui ministerio in regali domo sit signatus. Nam rex suos subditos diligit, at familiares & amicos maiori amore prosequitur. Hoc autē quod angelus dicit, insinuat virginem gratiam gratum faciētem & Dei amicitiam habere: nam certum est, regi familiarem regis gratiam habere, & quod maius est ipsius consuetudinē. Et de hac familiaritate, quæ gratiam præsupponit, loquutus est angelus, quando dixit, κεχαριτωμενη vocans eam gratiosam, allectam, & iucundam oculis domini. ¶ Sed cur angelus proprio nomine non illam appellauit: dicens, Aue Maria, sed tantum inquit, Aue? Primo quia per Antonomasiam earum personarū nomē intelligimus, quæ dignitate aliqua sunt insignes. Ita si dixeris, hoc sapiens dixit, intelligeretur Salomon: nēpe quia mirabili sapientia fuit clarus. Sic nimirum cum angelus dixit, Aue gratia plena, intelligitur virgo Maria, vt pote quæ omnes puras creaturas dignitate gratię superauit: quod quidem in honorem cedit virginis, scilicet q; angelus eam non nominauerit. Nam maiori honore sacrum euangelistam Ioānem afficeres, si illum appellares, discipulum dilectum Iesu: quia statim insinuas inter dilectos à domino, illum magis fuisse dilectum. Sic virginem vocat angelus gratiosam, quia inter omnes plenior gratia, inter familiares familiarior, inter pulchras pulchrior, & inter omnes dilectas dilectissima. Ità vt si centum virgines ibi adessent protinus, vt angelus diceret, Aue gratiosa, intelligeretur, angelum de ea fuisse loquutum, cum ipsa gratiosior & iucundior domino esset. ¶ Secundò non eam proprio nomine nūcupauit propter suæ dignitatis altitudinem & excellentiam, quia personas in sublimem dignitatis gradum constitutas titulo dignitatis nominamus. Sicut dicimus rex, vel dux, vel episcopus talis ciuitatis hoc fecit: quia dignitate proprium nomen amittitur. Dignitas quippe sanctissimæ virginis talis ac tanta fuit, vt cuncta sua potentia altiorem maternitatem alicui dare Deus non potuerit. Nam sicut fieri non potest, quenquā æterno verbo meliorem esse: ita fieri nequit vt altior maternitas, aut dignitate sublimior reperiatur. Et ita propter magnitudinem excellētis dignitatis, nomen amisit. Posteà verò cum vidisset angelus beatam virginem pro eximia sua humilitate timidam & pauentem, prudentissimè eam salutauit & proprium nomen expressit, dicens, Ne timeas Maria, quasi dignitatis ipsius oblitus, vt illi respōderet. ¶ Tertiò non proprio nomine illam salutauit, quia cum ea tanquam cum ciue cælesti egit. In hac quippe misera & caduca vita omnes propria nomina habemus: nam si aliter fieret, nihil aliud mundus esset, quam chaos & confusio, & nulla esset conuersatio inter ipsos homines. Vnde primus noster parens Adam prudentissime rebus omnibus nomina imposuit, *Gen. 2.* & vnum ex filijs vocauit Cain, alium Abel, tertium vero Seth. *Gen.3.* Sic & Abraham filio suo nomē imposuit. *Gen.21.* Quod vtiq; fit propter ingenij nostri tenuitatem, & intellectus angustiam. At in beata illa cælesti patria, vbi habitantes sunt perspicacissimi intellectus, nulla sunt propria nomina. Quando autem in scripturis imponitur nomen alicui angelo: id fit cum ad terrā mittitur, vt aliquo munere fungatur: propter quod nomen illi datur quod antea non habebat. Sic ille angelus qui labia Esaiæ calculo ignito *Esaiæ 6.* tetigit, vocatus est Seraphin, cum talis non esset. Et ille qui missus est ad Tobiam vocatus est Raphael, *Tob.5.* id est videns: quia illum illuminauit. Et hic qui mittitur ad Mariam vocatur Gabriel, vtpote qui potētiam & fortitudinem domini ostensurus erat, quam hoc nomen significabat. Itaq; loquitur angelus cū beata virgine tāquam cum cælesti ciue, quibus nullum est impositum nomen. Nam sicut angeli in gratia

tia fuerunt creati, sic virgo Maria: & sicut angeli purissimi, ita & virgo Maria purissima, ad quam ità loquitur angelus, quia etiam si mortali carne erat induta, & in hac lachrymarum valle vitam degebat, tamen cum purissimis angelis conuersabatur, & cælesti contemplatione tota imbibebatur. *Dominus tecum*. Per modum deprecantis loquitur, acsi diceret dominus tecum sit. Intellexit autem singularissimo modo, scilicet per verbi incarnationem: ac modum explicandum postea reseruauit. Dominus (inquit) tecum non tantum per essentiã, potentiam, & præsentiã, vt est in omnibus rebus, nec solũ per gratiam vt est in alijs hominibus: sed per carnis assumptionem, quia corpus diuinitati vnitũ fuit formatũ ex beatę virginis purissimis visceribus & sanguine, & per nouem mensium spatiũ intra eadem viscera latuit. Nullus dolor, nullaque miseria, o sacra virgo
2.Reg.7. cruciare te poterit, cum in te singulari modo tãquã in proprio tabernaculo requiescat Deus. Natham dixit Dauidi regi. Quicquid in corde tuo est, vade, age, & perfice illud: tecum enim dominus est. Eodẽ modo salutauit angelus Gedeonem dicens. Domi-
Iudi.6. nus tecum. Cuius verbi virtute percussit ille castra Madianitarum. Quanto obsecro verius potuit angelus virgini dicere, Dominus tecum? Vnde tu adhibeas oportet diligentiam, vt dominus tecũ sit, tunc quippe omnia poteris. Qui Deum habet, omnia habet: nam cum Deus omnia habeat, si illũ tenueris, nihil tibi deerit. Nam si diuitias, opes, honores, aut voluptates sitis: si requiem, lætitiam, gaudiũ, & cõsolationem desideras, si pulchritudine delectaris, hic vnus hæc omnia abundanter suppetet: ideò quã
Psal.22. to potueris conatu age, vt tecum sit. Vnde Dauid qui Dominum habebat, dixit. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Solus ille qui Deum possidet, dicere poterit, Nihil mihi deerit. Nitere igitur, vt tecum sit dominus. Stultè quippe multi narrant sanctorum vitas, & eorum præclara gesta, & quomodo Deus cum illis fecerit: cũ ipsi procul sint à Deo. Quid tibi prodest, aut quod emolumentum inde tu excerpis, ꝙ dominus cum alijs fuerit, si tecum non est? Mihi crede omnia bona cum illo habebis, nec præsentiam suam tibi denegabit, dũmodo feceris, quantum tuæ vires valuerint: nam facientem quod in se est, nũquam dominus deserit. ¶Expende etiã, quàm rectè subdiderit angelus, Dominus tecum, postquam dixit gratia plena. Quia quemadmodum sine Deo nihil possumus facere, aut habere: ità nec sine eo acquisita cõseruare. Ideò post datam gratiã, necesse est vt nobiscũ adsit, vt custodiat, quod ipse dedit. Etenim quanuis ipse in danda gratia nos præueniat, tamen adiutores sumus in custodiẽdo eam, nec vigilat super nos, nisi vigilemus cum eo.

¶Rursus expendas, ꝙ dominus Gabrielem virgini miserat: sed ipse dominus priusqũam Gabriel, iã virgini aderat. Quod considerans angelus, non dixit, dominus veniet ad te, para ei hospitiũ: exorna cordis tui thalamum, sed ostendens hæc omnia iam parata esse, & dominum ante ipsum venisse, dixit, Dominus tecum. De alijs sanctis dicitur, ꝙ cum Deo sunt, ꝙ eius voluntati obediunt, & ꝙ faciũt ea, quæ
Gen.5. domino sunt placita. Sic Enoch coram domino ambulauit: sed Mariæ dicitur, Dominus tecum: quia Maria super omnes ipsius voluntati obtemperauit. *Benedicta tu in mulierib⁹.* Obserua tibi in his verbis, ꝙ benedicta nullam designat vocalem laudem, nec sumitur pro benedictione, quæ communi vocabulo dicitur benedicere, nec etiam pro laudare aliquẽ, aliquam bonitatem vel perfectionem illi tribuens: tamen benedicta idem est acsi diceret, cui domin⁹ benefecit, id est, quæ à domino maxima & diuina beneficia accepit: ità vt nulla in vniuerso beneficiorum cumulo illi fuerit æqualis. In Hebræo est Berucha, siue meborecheth, id est, benedicta: quæ dictio donum, vel beneficium, vel munus propriè significat. Nec solum in hoc loco, sed in varijs scripturæ locis benedictio pro beneficio & munere accipitur. Vbi statim offert se illud primi regum, vbi legitur, ꝙ postquam Abigail obuiam Dauid fuit, *1.Reg.25.*
& obtulit ei munus suum, nempe ducentos panes & duos vini vterculos, & quinque arietes cum alijs rebus postquam Abigail illum salutauit, dixit. Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit tibi ancilla tua domino meo. Vbi clarum est benedictionem ibi pro dono, vel munere accipi. Idem in Genesi inuenies in benedictiõe Isaac & Iacob: quã *Gen.27.*
benedictionem nõ existimes, aliquam oris laudem esse vel quid aliud: sed translationem, quam facturus erat Isaac suæ primogenituræ & substantiæ, quę sub nomine benedictionis significatur. Idem dixit Iacob Esau de Mesopotamia redeunti, cũ illum maximo beneficio affecit. Esto mihi propitius & suscipe benedictionem, quam attuli tibi. Et Naaman Sy- *Gen.33.*
rus offerens munera Eliseo dixit. Obsecro vt accipias benedictionẽ à seruo tuo. Sic igitur benedictio *4.Reg.5.*
Dei collatio suorum munerum est. Ad quod illud facit. Benedixit dominus domui AEgypti propter Ioseph: & multiplicauit tam in ædibus quã in agris *Gen.39.*
cunctam eius substantiam. Et iterum. Benedicat te Deus Deus tuus in cunctis frugibus, &c. Item do- *Deut.16.*
minus benedixit nouissimis Iob magis, quam principio eius. Sequitur facta sunt illi quatuordecim *Iob.42.*
millia ouium, sex millia camelorum, &c. Itaq; cum benedictio Dei sit collocatio munerum, & eorundem multiplicatio: tanto beatior est virgo Maria, quãtò maiora & altiora munera à domino accepit. Vnde ipsa tã magnificè ab angelo salutatur nõ solũ propter præsentem dignitatẽ & merita, sed propter mox futuram dignitatem, quæ in prædestinatione fuerat æterna. Quomodo Ozias laudauit Iudith di- *Iud.13.*
cens. Benedicta es tu filia à domino Deo excelso præ omnibus mulieribus super terram. Quod ideò dixit, quia dominus multa dona contulit Iudith, quæ & castitatem amauit, & Holofernem iugulauit. Sed multo beatior virgo fuit, quando dominus illam in matrem elegit. Fecit nanque Deus sanctos suos suis muneribus idoneos. Vnde diuinus Paulus. Idoneos nos fecit ministros noui testamenti. At mundi reges & principes etsi maxima *2.Cor.3.*
officia & munera suis inferioribus tribuant: tamen sufficientes & dignos illis officijs non reddunt eos: quia in eorum potestate non est, hanc sufficientiam illis conferre. Summus nanque pontifex etsi possit episcopum & cardinalem eligere, tamen non potest eundem illa dignitate dignum & aptum facere. At quando dominus officium aliquod impartitur

partitur pri⁹ illum aptũ reddit ad illa munera obtinẽda, eundemque idoneũ efficit, vt digne illo munere fungatur. Vnde quãdo in aliquem Apostolum oculos cõieceris, nõ statim prima frõte illum apostolum considerare debes, at cõsiderãdus homo talis tibi est, eis virtutibus abũdãs & præditus, vt merito ad apostolatus dignitatem potuerit ascendere. Et idem de euãgelista, & de virgine matre existimãdum est: quam dominus ita pręparauit, ita exornauit, ita illustrauit vt digne mater Dei potuerit esse. Vnde manifeste colligitur, quod cũ hęc virgo tãta puritate polluerit, tãta sanctitate fuerit clara, tãta animi mundicie fulgẽs, & denique tãtis virtutũ titulis insignita, vt eam De⁹ in filij sui matrem elegerit: post Christum dñm nullã
Ansel. de cõsé.virg cap,18 purã creaturã illi fuisse æqualem. Ideo beatus Anselmus inquit. Decuit virginem ea puritate nitere, qua maior nequit sub Deo intelligi. Vnde aliquaten⁹ virginis matris dignitas infinita dici potest propter partum filij Dei: quoniam in alia creatura alia dignitas inueniri, nequit cũ qua ista cõferatur. Et ideo admirãda maxime, & suspiciẽda venit sanctissimæ virginis puritas & integritas, ita vt infinita hęc appellare possis. Non quia hæc omnia ex sui natura ad eum gradũ, ad quẽ gratia, peruenire posint, quia hoc Christi propriũ est: tamẽ infinita dicũtur, si personam attenderis cui insunt. Si nãq; id aduerteris, matrẽ Dei purã creaturã fuisse, intelliges, quod nulla maiori gratia splendere potuit, habuit tamen eam puritatem, quæ in puram creaturam potest cadere, relicta semper absoluta & diuina potẽtia, loquor solum de ordinaria. Itaque tantam gratiam Deus virgini contulit: quantam purę creaturæ dare decreuit. Quia credere nõ est dignum, quidquam gratię virgini Deum denegasse, quam secundum potentiam suam purę creaturæ dare
3.par.q 7. ar.10. potest. Lege de hac re diuum Thomam. Vnde Hieronymus. Cæteris virginibus pręstatur gratia per par
Hierony. sermo. Asump. virg tes: Mariæ vero tota se infundit plenitudo gratiæ. Et beatus Anselmus alloquitur virginem dicens. Nihil tibi domina est æquale, nihil comparabile. Omne enim quod est: aut supra te est, aut infra te est. Quod
Ansel. de conceptu virg. supra te est, solus Deus est, quod infra te est, omne quod Deus non est. Cõsiderate ergo hanc virginem, & non statim matrem Dei, tamẽ tã sanctã mulierẽ, tã purã, tã singularem, vt digna mater Dei esse posit. Animaduertite etiam quot quantisque beneficijs à domino fuerit affecta: quam benedicta: quam diues gratia, quam insignis singularibus virtutibus, quantis immunitatibus & priuilegijs decorata, quã denique gratiã plena. Sed dicas, rogo, his omnibus beneficijs, quæ virgini à domino sunt collata, nunquid diuinæ bonitatis fons exhaustus est? Nunquid potentia Dei diminuta? Nunquid manus eius abbreuiata? Nihil minus. Plura nanque & modo potest conferre, quam tu valeas accipere: nec ipsi volũtas deest, vt te suis beneficijs exornet. At quid est in causa, quod tãta beneficia tibi non impartit, quãta, & alijs sanctis? Respõdebis, quia nõ vult, aut quia nõ potest? Minime: sed quoniã tu manũ non porrigis, vt ea
Psal 80. accipias. Ipse nanq; est, qui singulis dicit. Aperi os tuũ & ego adimplebo illud. Sed quare nõ implet os? quia tu no aperis illud. Deus nanque sanctis suis impartit gratiã & multa cũ ea beneficia, ipsi vero cũ & arbitriũ disponant, & pro acceptis laudẽ referant, vberiorem & maiorẽ illis confert: & hæc est causa quare in domo dñi tot sancti & illustres viri fuerunt. Tamen cum tu ingratus sis, & limina cordis tui dño claudas: fieri nequit, vt aptus sis suis donis & muneribus accipiendis. Opus est, vt pãdas cordis tui ostia siuis, vt dominus gratiã suã illi infundat. Ad quod sub seruiet illud Elisei exẽplũ, qui statim vt domũ viduæ fuit ingress⁹, præcepit vt omnia vasa vacua essent: tãdiuque oleũ abũdauit, quandiu vasa prophetæ apponebãtur vacua. Cunq; iam omnia vasa essent plena, dixit propheta filio viduæ, Affer mihi aliud vas, tũcque cũ nullũ vacuum super esset, defecit oleũ. Dum vasa vacua erãt, dumque apponebãtur, nõ defuit oleũ: tamẽ finitis vasis, & oleũ finitum est. Quod nimirũ insinuat, quod si tu obtuleris dño cor tuum vacuum, terrenis cogitationibus, & ab omni carnis inquinamẽto mũdum: tũc ipse præsto adest, vt misericordiæ suæ oleũ & beneficiorum suorum gratiã in illud infundat, cũ ipse sit bonorum omnium fons perpetuo scaturiens. Nanque si oleum cessauit, nõ ideo est, quia diuina magnitudo finita est, sed quia vasa, quibus oleum erat infundẽdum defuerunt, quia sicut vidua vasa illa solũ adimplenda obtulit, totidem si offerret, non dubium quin diuina munificentia & liberalitate adimplerentur: Sancti ideo multum recipiebant, quia multum offerebant: tu vero nihil recipis, quia cor tuum mundum Deo non offers; & ab omni mundano amore longe remotum, Primum enim mundanum amorẽ, à corde tuo oportet expellere, vt cor tuum vacuum domino offeras. Virgo nãque Maria cum amore terrestri vacua esset, meruit prorsus diuina gratia impleri. Quapropter angel⁹ tot laudibus illam salutat, & gratia plenam illam vocat, & benedictam inter mulieres: hoc est plusquã oẽs mulieres. Sed audi, quid inter tãta suæ virtutis præconia sacra virgo erit * Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius, Græce habetur, quæ cum vidisset ἰδοῦσα & hoc modo in vetustis exemplaribus scriptum reperitur, & sic legit D. Ambrosius. Sed propter excellentiam sensus visus multoties in scriptura, ea quæ audiuntur vel quæ tanguntur, videri dicũtur. De priori exemplum est in libro Exodi, vbi dicitur quod omnis populus videbat voces domini vbi videre pro audire sumitur. De secundo exemplum habes in Euangelijs, vbi de Thoma apostolo dicitur: quod vidit vulnera domini. Quia vidisti me (inquit Christus) Thoma credidisti, vbi videre pro tangere sumitur. Interpres autem noster transtulit, quæ cum audisset. Nam in Gręco exemplari videre pro audire sumitur. Nam ex sermone angeli, quem audierat, turbata fuit beata virgo, quæ quidem turbatio ex virginea verecundia, & vera humilitate processit. Verum ex sermone turbata dicitur, non ex visione, sicut Zacharias, quia virgo solita erat multoties angelos videre. Sermo autẽ Angeli turbationis fuit causa, cum se tan excellen-

Right margin notes: 4.Reg 4 (beside "illud Elisei exẽplũ"); Tex. (beside "* Quæ"); Lib.1,off. cap.18. (beside "git D. Ambrosius"); Exo.20. (beside "est in libro Exodi"); Ioan. 20 (beside "Thoma apostolo").

ter audire laudari, cumq; ipsa tā humiliter de se sentiret. Quia (vt inquit Chrysostomus) vir sapiēs cum laudatur in facie percutitur in mente. Hæc enim vera humilitas est, vt quanto quis profundiores, & altiores in virtute egerit radices, tanto de se humili⁹ iudicet. Huius autem ratio est, quia nunquā quis progredi poterit vlterius in recta vita, nisi intellexerit, plura & maiora superesse, quā quę hacten⁹ superauit. Nā in literarum studio quanto quis doctior est, tanto magis suam ignorātiā cognoscit cum intelligat multa alia illi restare, quę intellectu sunt difficillima. At vero indocti, qui nō dū scientiarum limina salutarūt, iam elati existimant se ingentes fecisse progressus. Itā similiter cōtingit in ratione bonorū operū, nā qui maiorē vitæ partem in studio vitiorū, quā virtutum cōsumpsit vehemēter insolescit. Sic auari cum maiores opes congesserunt, eo maiori semper cupiditate inflāmantur. Cernunt nanq; illo pecuniarum & facultatum incremento aliud maius maiusq; superesse. Quæ quidē insatiabilis sitis rerum humanarū semper digna reprehensione nō vacat, at si iste inexhaustus appetitus verorū sit animi bonorum, quę hominē fœlicē & beatū reddunt maximis encomijs est celebrādus, vt potè qui summum illud bonum quātum fieri potest conatur imitari. Quod quidem quātūuis quisque in hac vita vires protenderit, neutiquā cōsequi poterit. Hāc igitur ob causam prudētissima virgo quāuis mirabili præconio esset digna, tamen ei videbatur hanc salutationem suę humilitatis terminū & lineā prors⁹ trāscendere. Turbata itaq; fuit beata virgo hac salutatione, & ipsius cor percussum, cūse laudari videret. Humilis nanq; egrius fert honorē, quā cōtēptū superbus & hic quādo cōtēnitur, leuiori pœna afficitur, quā ille cū laudibus extollitur. Quid obsecro sentire potuit Lucifer superbissim⁹, quādo e cœlo eiect⁹ est? Nihil minus existimo pro eximia sua humilitate virginem sensisse, quādo angelus dixit illi. Aue gratia plena, &c. Nec extollitur, sed in humilitate progreditur, & turbatur. Nā vt sapiēs inquit. Sicut argētū igne probatur, sic virtus ore laudātis. Quod purū argētū est, si ignis accedat, facile examinatur, at quod alchymia vel inmūdicies est in fumū cōuertitur, Ita insanus cū laudatur, facile deuanescit, humilis vero si laudibus extollitur, tūc de se abiect⁹ existimat. Quę enim hic virgo gessit, & Christū fecisse in Ioannis euāgelio legim⁹. Nā cū eum quærerēt Gentiles quidā & illum magnifacerēt, dixit. Nūc anima mea turbata est. Quid nos miseri dicturi sumus, qui omnibus virtutib⁹ prorsus vacui humanas laudes semper sitim⁹, maiori studio & diligētia, quam Epicurus voluptatē quærebat, & tūc potissime cōturbamur, quādo quis nō bene sentit de nobis. ✶ Et cogitabat, qualis esset ista salutatio. Nouerat nāq; virgo beata Satanę angelū in angelum lucis aliquādo se trāsfigurare, ideo antequā respōderet prudēter cōsiderauit, quid hoc esset, iuxta illud quod Ioanes monet dicēs. Nolite credere omni spiritui, sed ꝓbate, an ex Deo sit. Quod virginis exēplū nos docet, vt in agēdis rebus cauti & prouidi simus. Die nāque resurrectionis dñi primo mane expectauit Magdalena in sepulchro, & cū dominus apparuit, nequaquam ab ea tāgi permisit, tamē à Thoma incredulo discipulo cōtrectari gauisus est. Quodquidem tacti in prorsus rationi dissonū tibi videbitur infideli discipulo fauere, & Magdalenæ eundē fauorē imo disparem nō præstare. ¶ Vbi aduertas oportet, quam inimic⁹ dñs sit imprudentis obsequij. Dixit Thomas. Si tetigero credam, & per octo dierum spatium in proposito firmus mansit qua de causa dñs illius votis acquieuit. Magdalena vero protinus vt nouit Christum, nulla præhabita cōsideratione in illius pedes se coniecit, & ideo merito expulsa fuit. Non vult dñs vt præcipitanter aliquid faciamus, sed vt prius maturo & cordato cōsilio quid faciendū sit iudicemus. Requirit dñs prudentiā & cōsiderationē in nostris operibus, quia qui futura non prospicit, in posterū egere cogetur. Quippe scriptum est. Gens sine consilio & prudentia. Nam si Dauid repente non credidisset Sibæ, non vtiq; protulisset iniustam sententiam aduersus Miphiboseth. Non cuiquam repente fidem adhibeas, quia qui cito credit, leuis corde est. Ne mouearis ab omni vento, ne incedas omni via. Vnde Paulus consulit dicens. Videte fratres quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed vt sapientes. Ideo priusquam aliquid facias, id considera, quia si prudentiam non habueris, in tenebris, & extra viam curres, & tanto maiori periculo curris, quanto maiori impetu proficisceris. Et hac de causa priusquam aliquid facias, id perpendas, & ante quam promittas, ad quid adstringeris. Hisq; omnibus ita consideratis neutiquam in agendis errabitur. Quando mulier adultera coram saluatore fuit adducta, priusquam accusātibus responderet digito in terra scribebat, Quod sane exemplum fuit, vt priusquam de aliqua re sententiam proferas, aut aliquid faciendum decreueris te prius contineas, & digito considerationis aduertas, quid te oporteat facere, Et antequā ad interrogata respōderis, recte excogita, sicut beata virgo fecit, quę cogitabat, qualis esset ista salutatio, priusquam angelo respōderet. ¶ Secundo docemur, nūquam debere loqui dum animum aliqua perturbatio inuaserit; nam sæpe contigit homines ab ira præcipiti multa fecisse & dixisse, de quibus postea grauissima subit pœnitētia Quodquidē si appositissimo exemplo sacræ paginæ audire cupis, attende. Dixit dominus Esaiæ. Clama ne cesses. At vero sanctus Esaias antequam clamaret, voluit scire quid esset dicturus, ideo dixit. Quid clamabo? Et audiuit. Omnis caro fœnum. Vide quomodo antequam loqueretur voluit scire, quid esset dicturus, tu autem loqueris quidquid venit in os; ideo tace & cogita priusquam loquaris. Quod si quispiam dixerit, de te multa audiuisse, que ad honorem tuum attinent, existimare debes vel alio tendere, vel diuerso fine esse, prolata quam tu iudicas. Et tunc in mentem illud adducas de Christo Saluatorē multa & maiora mala dicta esse, quam de te dici poterunt, qua via gloriam tibi, & immortalem vitam consequeris. Considera etiā multa secreta flagitia de te pandi posse, quorum manifestatione dignus es, quodque si cognitus esses

Marginalia: Hom. 27 in op. im perfecto Mat. — Prob. 27. — Ioan. 12. — Tex. ✶ — 1. Cor. 11. — Ioan 4. — Ioan. 20. — Deut. 32. — 2. Reg. 19. — Eccles 19 — Ephe. 5. — Ioan. 8. — Esa. 40.

ab hominibus multa peiora de te possent prædicare. Attende etiam ꝙ si minus cautè corã hominibus fueris loquutus, stolidus iudicaberis: ꝙ si tacueris & linguam compresseris, & iniustas hominum contumelias patienti animo tuleris, prudẽs reputaberis. Audi regium prophetam. Turbatus sum, & nõ sum loquutus. Videns itaq; angelus virginem pauẽtem & trepidantem, fortem illam reddit, & animum restituit, & aufert ab ea omnem timorem dicens. *Ne timeas Maria.* Ne timeas, quia non affero ignitum gladium vt claudam portam paradisi: imo annuntio eum, qui aperturus est ianuas paradisi. Ne timeas quia non sum missus ad puniendum peccatores, sicut illi angeli qui venerunt vt Gomorram & Sodomam euerterent, sed illius nuntium affero, qui tollet peccata mundi. Ne timeas, quoniam non affero legem oneris & timoris, sicut ille angelus, qui apparuit Mosi in monte Sinai domini vices gerens: sed affero legislatorem suauissimum, qui mãdata dabit amoris. Ne timeas, quia non venio necem daturus, sed denunciaturus authorem vitæ. Ne timeas, quia non veni, vt obmutescas, sicut Zacharias, qui meis dictis fidem non adhibuit: sed vt meo nuntio læteris: & vniuersum orbem iucunditate adimpleas.

Psal.76. *Gen.3.* *Gen.19.* *Ioan.1.* *Exo.19.*

¶ Iam verò illud venit obseruandum, quod superius tetigimus: cum idem hic angelus similia verba diceret Zachariæ, scilicet, ne timeret. Solent nanque angeli boni initio dum apparent, terrere: at in fine maximam cõsolationem & lætitiam relinquere: quod facile est videre in beata virgine in hoc loco, & cũ Zacharia, necnon cum pastoribus & cum alijs multis. Visio autem & apparitio angeli Satanæ visioni angeli boni contraria est. Quia omnia mũdanarum rerum principia iucunda & delectabilia sunt: finis autẽ tristis & amarus est: virtutes verò in principio duræ & asperæ sunt, in fine perfectum gaudium gignunt. Quòd si hæc, quæ prosequimur exemplo sacræ paginæ videre cupias audi. Amon ingenti amore sororem suam Thamar prosequebatur: & postquã cum illa accubuit, tantum illius odium concepit, vt dicat scriptura, hoc odium maius esse, quam fuit amor, quo illã prosequebatur. Ideo in Prouerbijs dicitur. Fauus distillãs labia meretricis: & nitidiꝰ oleo guttur eius: nouissima autem illius &c. Ne conijcias oculos in pulchritudinem peccati, quod sicut vinũ inebriat, calet nanque & illo homines euanescunt, & suorum sensuum impotentes efficiuntur, & virus tanquam Basiliscus diffundit. Ideò angelus præcepit Loth & vxori ipsius, filijs & filiabus vt domum citiùs exirent: & vt neque oculos retro verterent in ciuitates, quæ igne comburebantur. Fœlicius nanq; illis contingeret, si iter suum insequentes non retro aspicerent: vitia enim natura sua homines alliciunt, & attrahunt: itã vt si in ea respexeris, omnino detinearis. Quod si ad vitia respexeris, non tam principia, quam exitus illorum considera: at si virtutem non initium, sed finem, nam principio forsan difficilis via tibi videbitur. Arcta est via, sed id attendas, ꝙ ad vitam ducit. Non sinas hanc corticem aperire & frangere. Intus nãq; medulam & cibum suauissimum inuenies. Nam malum punicum etiã si corticem amaram & insipidam habeat, non ideo est reijciendum. Quod si agricola hyemem horridam grãdine & pluuijs abundantem expauesceret non vtiq; messes in maturo tempore colligeret. Respicit tempus fructus, tẽpus Augusti, in quo maximè delectatur & gaudet: sic nos attẽdere debemus ad virtutis exitus, nã si principia inspicimus, ab incepto desistemus earũ asperitate deterriti. Pascebat oues Moses, cũ apparuit illi dñs, & dixit, vt proijceret virgam in terrã, quæ cum proijceretur cõuersa fuit in colubrum: at Mosè caudã colubri apprehendente, iterũ coluber in virgam fuit cõuersus. Quod insinuat, vt si virtutis principia apprehenderis expauesces, & trepidabis, illam colubrum & basiliscũ iudicans: at si finem intuearis facilis tibi tanquam virga videbitur. Vnde si quis audiat dicere, Beati pauperes, beati humiles, beati qui lugent, qui persequutionem patiuntur, prima facie protinus mirabitur & deterrebitur: at si finem attendat, & consideret, quoniam ipsorũ est regnum cælorum, & quoniam ipsi consolabuntur, gaudebit vtique, & animus eius lætitia reficietur, necnon intelliget, ꝙ ex amara virtutis radice dulcissimi, & suauissimi fructus colliguntur. In virtutis exitus vas illud electionis coniectos habebat oculos, quando Corinthijs suis dicebat. Considerãtibus nobis non ea, quæ videntur, sed quæ non vidẽtur: ea verò quæ videntur momentanea sunt, quæ non videntur æterna.

2.Reg.13. *Prouerb.5.* *Prouerb.23.* *Gen.19.* *Mat.7.* *Exo.3.* *Matt.5.* *Luc.6.* *2.Cor.4.*

¶ Vbi iam tandem in his angeli verbis considerandum venit, vt in visione angeli principio beata virgo timuerit, in fine autẽ angelus illam consolatur, & timorem propellit, itã vt mater Dei virgo manserit, & in altissima omnium dignitatum constituta: vt inde intelligas, quam beatum & fœlicem finem ipsa virtus sibi sortiatur. Subdit deinde angelus, vt virginis gaudium magis augeat. *Inuenisti gratiam apud Deum.* Reddit angelus rationem, quare nõ debeat timere. Timeant illi, qui sunt sceleribus & flagitijs contaminati, timeant peccatores seuerum iudicium domini, timeant malefactores subire tribunal iudicis: tu verò, qui gratiã apud dominum inuenisti, gaude & lætare, tantum abest, vt aliquis timor animum tuum pòssit inuadere. Qui Deum non timet, reliqua omnia mundi timere debet: at tu qui Deũ times, immunis manes à reliquis alijs timoribus. Cain protinus vt timorem domini amisit, totus animo linquebatur, itã vt dixerit. Omnis qui inuenerit me, occidet me. Mirabilẽ quidem est, vt qui animum habuit & vires, ad occidendum crudelissimè fratrem iam se fatetur animi deliquium pati ad vniuersas res mundi. Quemadmodum enim miles scuto & hasta amissis, magno timore corripitur: & vt nauta fracto gubernaculo in medijs fluctibus constitutus maximo metu deterretur: sic homo diuinis gratiæ armis spoliatus, & timore domini amisso pertimescit, ne fluctibus inferni absorbeatur. Qui verò Dei gratiam habuerit, nihil est ꝙ timeat. Quocirca dominus Esaiæ dixit. Ne timeas, quia ego tecum sum. Iacob cum existimaret forsitan aliqua culpa teneri, cum Laban idola sua quærebat, tacuit: at cum omni culpa vacare intellexit, timore repulsò audacter eum reprehendit. In quo facto considerare debes quam fortem reddat animum recta conscientia. Quod si recta conscientia non es, tunc Deum times, fulmen times, & infernum, & deniq; tuorum factorum reddere rationem

Gen.4. *Esa.41.* *Gen.31.* *Prouerb.28.*

formidas. Sapiēs ait. Fugit impius, nemine persequē te: iustus aūt vt leo confidit. Tu autem beata virgo noli timere, quia inuenisti gratiam apud dominū. Rex cū comitatus incedit hominibus illis hastatis, & ensibus munitis omnem timorem procul expellit: nescio autem cur timeat homo, cum Deū in custodē suū habeat. Si quando cum amicis & sodalibus incedis, nihil formidas: minus multo timere debes cum Deum in custodiam habeas. Etenim regius vates inquit. Dominus protector vitæ meæ, à quo

Psal. 26. trepidabo? Dominus salus mea, quem timebo?

¶ Iam verò hæc verba angeli, scilicet, ꝙ apud Deū gratiam inuenit, singula æqua lance sunt perpēdenda. Multi nanq; quærūt gratiam, non apud Deum, sed apud mundum, cuius certè gratia & mendax, &

Prouerb. 31. fallax est. O bone Deus quam anxio labore & solicitudine ab istis gratia quæritur, & quanto labore hæc eadem gratia sustinetur, & quanto animi dolore tandem relinquitur. Vtinam vt Deo essent grati, tam anxiam curam & solicitudinem præstarent. Hi certè videntur terrena hæc & caduca æternis illis & nunquam perituris bonis anteponere. Qui quidem admodum similes sunt Iudæis illis qui tyrannidem Pharaonis in AEgypto ferre maluerunt, po-

Nume. 21. tiusquam aliquantulum laboris sustinentes, terram promissionis ingredi. Similes etiam sunt isti conuiuis illis, de quibus legitur in euangelio, qui pluris

Matth. 22. habuerunt sua negotia conficere: quam summa animi requie & lætitia regis æterni nuptijs interesse. Omnes vtique huic soli rei operam intendunt, in id vires & neruos exhauriunt, vt gratiam principū & magnatum concilient, gratiam autem Dei vel nihili pendunt. Quod certe studium hominum stupidorum & amentium est. Viri autem iusti eam diligentiam, quam mali adhibent, vt grati & iucundi sint hominibus seculi, eandem ipsi impendunt, vt grati & chari sint Deo. Quæ quidem solicitudo & diligētia à beata virgine nō fuit aliena, ipsa etenim maiorem gratiam, quam reliquæ omnes mulieres apud Deum fuit consequuta. Sed iam angelus postquam timorem expulit à virgine, incipit suum nuntium declarare dicens. *Ecce concipies in vtero.* Expende, quòd non dixit solum. Ecce concipies, sed subdidit, in vtero: vt ostenderet, ipsam parituram sua virginitate intacta & integra permanente. Sola hæc virgo in vtero concepit: reliquæ nanque mulieres licet fœtus suos in vtero portent, tamen non concipiunt in vtero, sed extra vterum. Virgo non sic: sed ipsa sola nullo interueniente opere viri, sed Spiritu sancto assistente, concepit. Quod si conceptum tibi annuntio, nulla macula aut iniuria tuæ virginitati fiet: quia nō sicut aliæ mulieres, sed iuxta Esaiæ vaticinium Spiritu sancto obumbrata concipies.

Esaie. 9. Bene igitur addidit angelus, in vtero: nam cum beata virgo cogitaret, esset ne illa salutatio ab angelo lucis, vel à dæmone, cum virginitatis votum promisisset, existimaret forsan illum dæmonem esse, nisi in vtero adderet, cum suaderet, vt votum virginitatis frangeret. Ideo sapienter angelus suam salutationem pronūciauit, acsi diceret. Quia quem paritura es, vnicus est filius Dei, & verus homo, ità modꝰ nascendi peregrinus & inauditus erit: quia matris gaudio frueris, nec ideo amittes coronam virginita-

tis, quia hoc opus miraculosum erit, factū ab spiritu sancto. Ideo diuinus psaltes inquit. Homo natus est in ea, ipse fundauit eā altissimus. Præterea nō super- Psal. 86.

uacaneè addidit, in vtero, vt ostenderet diuinū verbum ex virginalis vteri substātia carnem sumpsisse, & ex purissimo ipsius sanguine sacratissimum corpus fuisse formatum. *Et paries filium.* Tui ipsius Saluatorem, & omnium hominum redēptorem, & fiet absq; aliquo dolore & pudore tuæ virginitatis. Nā sicut in cōceptione libido non erit: ita neq; in partu corruptio. *Et vocabis nomen eius Iesum.* In Hebræo Iesuah, quod est Saluator: quæ dictio latine significat eripere, vel aliquid ex aliquo periculo liberare. Itaq; Saluator liberatorem vel ereptorem ab aliquo periculo significat. Et ita duces illi cōstituti à Dño super populum Israeliticum, de quibus fit mentio in libro Iudicum, vt Sāson, Gepte, Gedeon, & alij, qui Iudi. 1.

liberabant filios Israel in aliqua necessitate cōstitutos Saluatores vocabantur. Suscitauit illis dñs Saluatorem: hoc est virum qui illos ab inimicis eripuit. Sic Christus vocatur Iesus: id est saluator, qui à dæmonis seruitute nos liberauit. Quemadmodū enim Romani duces illustria nomina sunt sortiti, vt Britannici, Africani, Germani, eo ꝙ animi sui virtute has nationes debellarunt: ità Christus inuictissimus dux, rectè Saluatoris nomen sibi accepit, quādoquidem humanum genus à morte & imperio dæmonis eripuit. At Christus multo potiori iure, quia cæteri Romani imperatores à deuastatione, a destructiōe & à morte honorem vsurparūt: Christus autem à reparatione, à restauratione, & vita honoris titulum sibi asciscit. Nanq; Scipio ille, qui cognomēto Africanus fuit vocatus, hoc cognomen sortitus est, quia Luc. 11.

Romano imperio Africam subiecit. Christus autē, quia diabolum vicit, & animas tulit, quæ ipsius erāt spolia, hominū Saluator appellatꝰ est. Qua de causa meritissimò, inquit apostolus, Dedit illi Deus nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur. &c. Notabis autem, ꝙ non Philip. 3.

dixit angelus, impones illi nomē, sed vocabis: quia hoc nomen iam illi erat impositū à Deo patre, iuxta illud. Vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nominauit. ¶ Denique obseruandum hic est, Esa. 62.

ꝙ quando angelus loquutus fuit cum Iosepho virginis sponso, de hoc sanctissimo & benedicto nomine Iesus dixit. Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim faciet populum suum liberum à peccatis eorū. Vbi iā Mat. 1.

vides quomodo angelus Ioseph & nomen pueri & eius declarationem aperuit. Quod cum virgine neutiquā fecit: tum propter virginis excellens ingeniū, cum ipsa ità omnia percalleret, vt nulla emendicata expositione indigeret: tum etiam, quia angelus peccatum nominare noluit corā ea, quæ libera ab omni peccati contagione nata fuit. At vero cum nec ipse angelus coram beata virgine ausus fuerit peccatum nominare: tamen hac nostra tempestate multi sunt, se ipsos discruciantes, qui maxima curiositate voluūt, & reuoluunt libros, vt in ea peccatum inueniant. Qui tamen si attentas & pias aures sacro vati præstarent, in id amentiæ genus non incidissent. Quæretur (inquit) peccatū illius & non inuenietur. Psal. 9.

Sed post nominis impositioné, qualis futurus sit Saluator, subdit angelus dicēs. *Hic erit magnus.* Tot tā

tique

tique illi erunt virtutũ tituli,vt nemini alij, quã homini & Deo cõuenire posſint. Vnde nec cõſentaneũ rationi eſſet,vt eo honore, quo Deus vnigenitũ filiũ ſuum decorauit,reliquum aliũ illuſtraret. Nãq; maximũ argumentũ erat ad probandã Chriſti diuinitatem,humanitatis ipſi⁹ claritatem cõſiderare. Quod
Ioan.1. quidẽ efficax argumẽtũ diuus Ioannes cognouit,cũ dixit.Verbũ caro factũ eſt.Sequitur.Vidimus gloriã eius gloriã quaſi vnigeniti a patre. Vbi dictio illa, quaſi,neutiquã diminutiua eſt,at ſonat idẽ quod, tanquam. Nec adiungenda eſt nomini vnigeniti, ita vt efficiat ſenſum. Vidimus gloriã ei⁹,quæ tan egregia ac tãta eſt, ac ſi eſſet gloria vnigeniti filij Dei. Qui quidẽ nõ bonus ſenſus eſt,quia vere fuit gloria,non quaſi vnigeniti, itaquod particula,quaſi,diminutionem ſignificet, ſed tanquam vnigeniti quia gloria Chriſti vere & pure fuit vnigeniti filij Dei gloria. Itaq; dictio,quaſi,nõ cõnectenda aut iungenda eſt genitiuo vnigeniti,ſed acuſatiuo, gloriã, & tũc reddit ſenſum. Data eſt illi gloria, quæ decebat vnigenitũ patris eterni,quæ ſoli illi cõueniebat,vel quæ in eum ſolum cadere poterat, vel quæ ſibi, & nõ alij tribui poterat,cũ eſſet fili⁹ Dei. Filio enim Dei cõueniebat ex ea matre naſci,quę ante partũ,& in partu,& poſt partũ virgo exiſteret. & ipſum ſolũ decebat vt in natali ſuo angeli canerent,& vt eũ reges adorarẽt.Ipſe
Luc.2. Mat.2. Mat.3. ſolus eſt, qui meruit a Simeone, & Anna magnificis laudib⁹ extolli,a magno Baptiſta prædicari,& teſtimonio patris filius declarari, cũ dixit: Hic eſt filius me⁹ dilectus,quæ vtiq; laus & honor ipſi ſoli conueniebat. Huic ſoli miracula illa portentoſa tribuenda erant,quæ in morte ſua,paſsione,& reſurrectione acciderũt. Itaq; illius humanitas talib⁹ titulis fuit illuſtrata,qualib⁹ oportebat filiũ Dei decorari. Ideo recte dixit angel⁹. Erit magnus. Et quid vlteri⁹ addit?
Tex.* * Et filius altiſsimi vocabitur. Ac ſi diceret. Ita illuſtris & magnus erit,vt facile poſsit colligi,eũ eſſe naturalẽ altiſsimi filiũ. Et hinc eſt,quod ipſi⁹ gloria & claritas tãta erit, quãta decuerit filiũ altiſsimi patris. Antea filius altiſsimi erat, ſed poſtquã carnẽ aſ-
Mat.16. Ioan.11. Mat.27. ſumpſit,vocatus eſt a multis,vt a Petro, Martha,Cẽturione & multis alijs. Ideo nõ dixit,erit,quia antea iã erat, ſed vocabitur. Non aũt adoptiuus, vt cœteri, ſed naturalis,coæternus,vnicus & coæqualis,iuxta il-
Pſal.2. lud. Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. ¶ Expende aũt quod quãdo angelus loquitur de magnitudine apponit verbũ,erit,futuri tẽporis:at cum loquitur de filiatione inquit, filius altiſſimi vocabitur: vt ſcias, quod quãdo dixit magnus, de Chriſto homine intellexit,quia ſi de Chriſto Deo intelligeret,nõ opus eſſet dicere,magnus erit, ſed ſolũ:hic eſt magnus. Itaq; cum dixit,filius altiſsimi vocabitur,de ipſi⁹ diuinitate fuit loquutus,qui ſemper & ab æterno filius ei⁹ naturalis extitit,ideo nõ dixit erit, ſed vocabitur,vt æternus pater illũ vocabit, &
Mat.8. Mat.3. Mat.27. * Cẽturio & alij. * Et dabit illi dñs Deus ſedem Dauid patris ei⁹. Cõditionẽ deſcribit,ſtatũ & dignitatẽ,quã habitur⁹ erat Meſsias. Dabit (inquit) ſedẽ Dauid. Vbi ſedes pro ſtatu ſumitur. Ita ad eundẽ modũ dicim⁹, ſedes vacãs,cũ ſummus Pontificatu⁹, vel aliud quoduis imperiũ vacat. Ita conſuetũ eſt dici. Papa ſedit annis decẽ,quia tãto tẽporis intervallo põtificatũ gubernauit. Sic intelligendũ eſt illud Exodi,a primogenito Pharaonis qui ſedet in ſolio eius vſ- Exo.11.
q; ad primogenitũ ancillę quę eſt ad molã, hoc eſt a primogenito,qui gubernat. Sic Chriſtus quatenus homo ſedet in domo Dauid,quia ſceptrũ habuit domus ſuæ, & dñs fuit Dauid, quatenu⁹ Deus. Ideo Eſaias Eſa.9.
ait. Multiplicabitur eius imperium & pacis non erit finis. Super ſoliũ Dauid,& ſuper regnũ ei⁹ ſedebit:vt cõfirmet illud & corroboret in iudicio & iuſtitia. Vbi animaduertas,Prophetã nõ dixiſſe in acquiſitione gloriæ tẽporalis,aut diuitiarũ terrenarũ:nã tẽporalis gloria fluxa & momentanea eſt: ſed dixit,in iudicio & iuſticia. Per hæc enim regnũ Chriſti in omnib⁹ ſuis fidelib⁹ cõfirmatur & ꝑmanet. Quo circa Romanorũ regnũ,defectu iuſtitiæ cecidit, & plura alia regna,quæ longũ eſſet cõmemorare. * Et regna- Tex. *
bit in domo Iacob in æternũ. De hoc Chriſti regno ait Pſalmiſta. Regnũ tuũ regnũ omniũ ſeculorũ Pſal.144.
& dominatio tua in omni generatione,& generationẽ. Et Eſaias. Multiplicabitur ei⁹ imperiũ,& pacis nõ Eſa.9.
erit finis,ſuper ſoliũ Dauid & ſuper regnũ eius ſedebit,vt cõfirmet illud. Et Daniel. Magnũ ei⁹ regnũ ſẽ- Dan.3.
piternũ,&c. Et Michæas. Regnabit (inquit) ſuper eos Mic.3.
in mõte Siõ ex hoc nũc & vſq; in ſeculũ. Aduerte autẽ,quod loquẽs angel⁹ de Chr̃o,non dixit,illũ regnaturũ in domo Abrahæ quãuis pater fidei fuerit,nec in domo Iſaac cui factæ fuerũt repromiſsiones,quia Abrahã habuit filiũ Iſmaelẽ a quo Iſmaelitæ (gẽs idolatra & infidelis) ortũ duxerũt. Similiter Iſaac filiũ habuit Eſau,a quo ꝓceſsit rex Edõ cũ populo ſuo gẽtili idolatra & infideli. At filij Iacob oẽs fuerũt fideles,a quib⁹ originẽ traxit Dei popul⁹, & in quo De⁹ not⁹ erat & adorabatur. Propter infidelitatẽ filiorũ Abrahę & Iſaac,non regnauit Chr̃s in domo Abrahę aut Iſaac,nõ ꝓpter pc̃tã, nã in domo Iacob etiã peccatores fuerũt. Oẽs namq; Chr̃i fideles, licet peccatores ſint, dũmodo ſalua & incolumis in illis fides maneat, ad Chr̃i regnũ pertinẽt. Infideles aũt hæretici,& pfidi Iudęi, diabolũ habẽt regẽ:nos tñ Chr̃ũ & regẽ & ducẽ nr̃ũ ſequimur, qui in ſua ſctã & catholica regnat eccleſia. Dixim⁹ ſuperi⁹ omnẽ illũ, qui Chr̃i fidẽ incolumẽ habet,etiã ſi aliquo pc̃ti inquinamẽto noxi⁹ ſit,nihilomin⁹ eiuſdẽ Chriſti eſſe mẽbrũ,licet mortuũ.
Nãq; in arca eccleſiæ animalia ſunt mũda & immũda Gen.8.
& in eadẽ triticũ eſt paleis admixtũ:& itẽ ſagena eſt Mat.13.
vbi ſunt piſces boni & mali. Quod ideo ꝓſequimur, vt toris virib⁹ nitaris, ne hui⁹ regni mortu⁹ ciuis ſis ꝑ mortuã fidẽ,& id præ oculis ſẽper habeas,q, Chr̃s dicit. Filij regni eijciẽtur in tenebras exteriores. Vbi manifeſte innuit,quo pacto fides ſola nõ ſufficiat Mat.8.
ad cõſequẽdã vitã ęternã: nã Iſraelitę illi, de quibus Chr̃i eſt ſermo,ꝑ fidẽ erãt filij regni, tñ defectu operũ excluſi ſũt a regno cœleſti: nã cũ cõgregauerit pater familias triticũ in horreo ſuo,paleas cõburet igni inextinguibili. Vt intelligat Chr̃icola neq̃quã illi ſꝫ ſola fidẽ eſſe gloriãdũ. Quod ſi te ſola fidẽ dignũ hono

putaueris,fortasse continget, vt illam amittas: iuxta
illud beatissimi Pauli, de quibusdā hæreticis Timo-
1.Tim.1. theo scribētis. Habētes bonā conscientiā, quam qui
dā repellentes circa fidem naufragauerūt. Si bonam
amittis conscientiā:etiā post conscientiā fidē perdes.
Continget quippe illud tibi, quod pomis reconditis,
quod quando vnū corrumpitur,corrumpitur etiā al
terū illi adiunctū: ita sane voluntate viciata ex multi
tudine & affinitate vitiorū, multoties & fides in inte
llectu corrumpitur. intellectus bonus omnibus faciē
Psal.100, tibꝰ ea. Qui enim mandata Dei custodit(inquit Da-
uid)bonū habebit intellectū ab ipsorū mandatorum
obseruantia,& ab ipsa legis custodia,nam dñs nō per
mittit vt in hæresim labatur, qui Christi mādatis ob
tēperat. Qui manū supra oculos suos ponit,ipse sibi
est impedimento,ne a solis radijs illuminetur. Quod
vtique multi ex catholicis fecerunt, qui inter oculos
suos & lumen fidei multa flagitia & scelera cōstituē
tes,nō lucente illis sole iustitiæ,fuerūt in causa vt mi
serū illorū cor excæcaretur, & vt in Barathrum hæ
resum laberētur. Princeps huiꝰ cateruæ fuit Luthe-
rus nostri seculi miseranda pestis, qui priꝰ quā in hæ
resim laberetur, superbꝰ fuit,luxuriosus,& multis ali
js flagitijs & sceleribꝰ cōtaminatus. Nā homini spur-
citijs carnis dedito facile suadebis simplicem fornica
tionē nō esse pctū. Nec erit abre illud relatū a diuino
Augustino,quod quidā nomine Aerius qui episcopa
Aug.lib. tū ambiebat,cum nō posset illum atingere,in id insa-
de heresi niæ descendit, vt assereret simplicē sacerdotē habe-
bus ca.53 re tantā potestatem sicut episcopꝰ. Intellectus nāq;
cū nostræ voluntati assentetur protinꝰ vt in aliquā
rem inclinatur,etiā si mala sit,tanquā bonam appro-
bat. Vnde Esaias,quem beatꝰ Ioānes citat,ait. Excæ
cauit oculos eorū,& indurauit cor eorum,vt nō vi-
Esa.6. Ioan.12. deant oculis,& nō intelligant corde:& cōuertantur,
& sanem eos. Sed de his alias. ¶Pro maiori autem
huius literæ explanatione meminisse oportet, histo
riā tertij libri regū recolere,vbi habetur quod domꝰ
Iacob Dei cultoris diuisa fuerit in duo regna tēpori
Reg.12. bꝰ Roboan nepotis Dauid:& habuit duos reges scili
cet Ieroboā,quem sequuti sunt decem tribꝰ & voca
tus est ipse & eius successores rex Israel: & duæ tribꝰ
sequutæ sunt Roboam,qui vocatus est Iuda.Ideo ne
existimaret beata virgo, quod in regno Iudæ solū es
set Christꝰ regnaturus,cuiꝰ sucessio est illa,quæ pro
fecta est a Dauid,& nō in reliquis tribubꝰ,ideo inquā
post quam dixit, in domo Dauid patris eius addidit
Angelus,regnauit in domo Iacob, vt inde intelligas
Christū regnaturū super duodecim tribus, & vtrūq;
regnum:& imperium Iudæ & Israel cōplexurū,quæ
tribus omnes erant successores & filij Iacob patriar-
chæ. ¶Vbi autem dicit hoc Christi regnū esse æter
num,manifeste insinuat nō esse temporale,sicut mul
ti falso existimarunt:scilicet Messiam copulaturum
omnes duodecim tribus quæ antea sparsę & diffusę
erant per diuersas nationes,& imperaturum omnibꝰ
duodecim tribubꝰ,quēadmodum Dauid & Salomō.
Ita Christū interrogauerūt discipuli dicentes. Do-
Act.1. mine si in tempore hoc restitues Israel? Ita credidit

Herodes,& ideo turbatus est,ne forsan perderet tem
porale suum regnū. Item cum dixit Angelꝰ regnum Mat.2.
eiꝰ eternum fore,insinuauit clare illud futurū esse spi
rituale, quia temporalia æterna no sunt. Sic Daniel
de Christi regno inquit. Regnum eius potestas ęter Dan.2.
na. Dauid etiam in Psalmo quem de Christo in sen-
su literali allegat Paulus,dixit. Sedes tua deus in se- Hebrę 1.
culū seculi virga æquitatis,&c. Fere nihil erat Chri Psal.44.
sto ab aliquo imperatore regnum temporale auferre,
re, sicut abstulit a Pharaone: at temporale regnum
& omnia quæ in eo sunt nihili penditur a Christo.
Sed hac nostra misera tempestate,omnis fons & ori
go discordiæ inter reges Christianos est: quis eo-
rum maiori dominaturus sit imperio, aut quis ma-
gis aucturus, aut locupletaturus sit suum regnum.
Si quatuor palliola ex vili lana contecta volentibus
tragœdiam representare in medium adducerentur,
& protinus inter eos rixa oriretur,quis meliori lana
confectum pallium esset induturus: nonne manife-
stissima insania hęc esset, & omnino isti mentis im-
potes iudicarentur? Omnia namq; palliola ex eadē
lana sunt cōfecta,& peracta comœdia ibi manere de
bent,quia mutuata fuerunt. De nihilo alio certe re-
ges inter se pugnāt quā de lana caprina,quis maiora
regna possideat,quis pluribꝰ gentibus dominetur. I-
deo oportet aduertere, ne quis rerū mundanarū ima-
gine capiatur,omnia nāq; palliola sunt vili lana con-
texta, & omnia hic relinquēda sunt. Quo circa opti-
mo iure Christꝰ hanc cōtrouersiā noluit acceptare: i Ioan.6.
mo fugit quādo Iudęi illū in regem eligere voluerūt
¶Admonet locus iste vt tēporalia fugiamꝰ,& vt ame
mꝰ cœlestia. Hęc enim quę videntur tēporalia sunt
quę non videntur ęterna. Quid enim obsecro aliud 2.Cor.4
est aurū & argentū nisi terrę immūditia? Quid hęc
quibꝰ induimur,nisi ferarū & brutorum coria? Quid
bombicinium,& sericum,quibus pretiosę vestes cō-
ficiuntur,nisi vilium vermium stercora? Quid pre-
tiosę purpurę & regalia indumenta nisi animalium
vellera? Quid denique supremę arces altissimis mœ
nijs vallata, quid fortia castella, quid laquearia mi-
ro artificio elaborata,quid nisi terra sunt? Omnia
quę sub cœlo sunt vile stercus & vanitas sunt. Ta-
lia Apostolus iudicauit cum dixit Omnia arbitratus Phi.3.
sum stercora. Et regius vates hos miratus qui super
bas istas domos nimis amant dicit. Filij hominum Psal.4.
vsque quo graui corde? vt quid diligitis vanitatem
& quęritis mendacium? Vanitatem diligitis & quę-
ritis mendacium, quia hæ non sunt permanētes nec
verę diuitię. Quod si hęc ita sunt, quot & quan-
tos in mundo inuenies qui harum terrenarum re-
rum amore depereunt & superbia elati nimis deua-
nescunt? Vnde regius Propheta postquā de impijs
multa maladixerat,statim de ipsorū moribꝰ adiecit Psal.16.
dicens. de absconditis tuis adimpletus est venter eo
rum. Nam si regiam domum vel alterius nobilis in
grediaris protinus omnia cubilia videbis preciosis
ornata pauimentis,vasa omnia nitida & fulgentia,le
ctum & fulcra miro artificio elaborata: tecta de-
nique eburneis, & aureis laquearibus fabricata,
quę

ta,quæ omnia si rectè consideres videbis materiam ab ipso opere superari. At vero si conieceris oculos in alia ministeria infima, non apparent, cum tamen & his domus etiam abundet: quæ nunquam propter earum vilitatem ante conspectũ Domini adducuntur. Sic nimirum amor Dei sanctus, virtutes, & multa alia illustria dona in publicũ sunt collata, tanquam supellectilia magnifica, & tanquam margaritæ pretiosæ, quæ in cõspectu Domini sunt: vt omnibus notæ fiant. Tamen aurum & argentum & aliæ pretiosæ margaritæ humanis oculis in pretio habitæ, diuinis autem contemptæ, in inferioribus terræ partibus reponuntur, vt in ipsius visceribus, & in marinis conchis, vbi ipsæ generantur. Ait itaque Dauid Domino. Vide & considera quales isti sint, quorum venter & animus de absconditis tuis adimpletur. His nanque rebus, quę ob earundem vilitatem in infimis terræ partibus sunt reconditæ, vt aurum, argentum, gemmæ, & alia huiusmodi his inquam eorum animus & venter est repletus: quibus superbi & elati incedunt, necnon & eas magnifaciunt. Qui certè non alio solidiori cibo, quam vento aluntur. Et dimiserunt (inquit) reliquias suas paruulis suis. Hæc quippe bona filijs & hæredibus suis impartiuntur, alij domum, alij vineam, alij fundum, quorum singulis singuli sunt contenti. Quod si à diuino vate quæras. Nunquid eius venter his omnibus satietur? respondebit vtique. Ego autem satiabor cum apparuerit gloria tua. Hic nanque bonis spiritualibus (inquit Dauid) satior, & deinde diuinis & nunquã perituris satis ero contentus. At vero quia de his vberiorem fecimus sermonem in prima parte libri, quẽ de vanitate mundi nos scripsimus superiori anno, quæ tu videre poteris, ad contextum euangelij sancti gradum iam facimus. *Et regni eius non erit finis.* Quæ verba & superflua & Angelo indigna per trãsennam considerata videbũtur. Quia cum prius dixisset. Et regnabit in domo Iacob in æternum: quid vlterius opus erat addere, & regni eius non erit finis? Quia quod æternum est, apertè constat idem finem non habiturum. Quam obiectionem facili negocio dilues: si aduerteris, coniunctionem &, expositiuam esse. Hæc enim nomina æternum, & sempiternum, multoties in sacra pagina non pro perpetuitate temporis, sed pro multorum annorum spacio vsurpantur. Nam de circuncisione
Gen.17. dixit Dominus esse pactum sempiternum, quæ tamen
Gala.5. modo mortifera est. Si circuncidimini (inquit
Exo.28. & 30. Paulus) Christus nihil vobis proderit. Et loquutus de sacrificijs dixit, esse legitimum sempiternũ:
Leui.16. & 27. quibus non obstantibus finita sunt iam sacrificia illa deleta & mortifera. Vnde necessario cõficitur legitimum sempiternum in tempus finitum & limitatum debere resolui. In Exodo etiã dicitur, quod
Exo.21 seruus nolens libertatem maneat seruus in seculum: & tamen in anno Iubilei omnes sua libertate fruebantur, vt habetur in Leuitico. Idem de
Leui.25. festo paschali dicitur in Exodo, & de Sabbato,
Exo.12 & de sacrificijs in libro Numerorum. Et plura
Exo.31. alia loca in sacra scriptura inuenies, in quibus
Num.28. æternum, & sempiternum, non pro perpetuitate temporis, sed pro longo aliquo interuallo accipiuntur. Itaq; cõiũctio, &, in hoc loco expositiua est, præcedentia verba declarans. Alia etiam loca inuenies in sacris literis his simillima, vt est illud Genesis. Benedixit diei septimo, & sequitur. Et san- Gen.1.
ctificauit illũ. Hoc enim est benedicere. Et in Mat- Matt.13.
thæo colligent de regno suo omnia scandala: & declarans id Euangelista dicit. Et eos qui faciunt iniquitatem mittent in caminum ignis. Et in Apoca- Apoc.1.
lypsi. Fecit nos regnum & sacerdotes Deo & patri suo. Vbi coniunctio, &, exponit Deum esse patrem Iesu Christi filij sui. Ne igitur beata virgo existimaret regnum Christi aliquo tempore finem habiturum, addidit angelus, & regni eius non erit finis. Acsi diceret. Tali modo æternum erit, vt nullis terminis aut finibus claudatur. ¶ Siue aliter tibi placuerit respondeo, q̃ etiam si æternum significet infinitum tempus: dico tamen quod licet æternum sumatur pro tempore perpetuo & semper duraturo accipitur hic, regni eius nõ erit finis pro extensione latitudine & magnitudine regni eius. Quod regnum nullis terminis aut regionibus claudetur, non solũ quantum ad durationem temporis, verum etiam tam amplum, tam latum, tam extensum, vt nulla possit circunscribi mensura. Regno quippe Hispaniæ Pirenæi montes finem imponunt. Francorum vero Alpes: & alia itidem regna suis finibus continentur. At regnum Christi nec Hispania, nec Gallia, nec Italia, nec Constantinopoli finitur, quia regni eius (inquit angelus) non erit finis: sed in omnẽ terram, in quamlibet remotissimam regionem vbi aliquis Christi fidelis fuerit se extendit eius imperium. Vnde & ipse inquit. Regnum cælorum intra Luc.17.
vos est. Non habet circunscriptum locum regnum eius, quia possessio eius vbique est. Dominabitur, Psal.71.
(inquit psalmus) à mari vsque ad mare & à flumine. &c. ¶ Tertiò huic difficultati potest satisfieri, quod cum dixit: & regnabit in domo Iacob in æternum intellexit de rege Christo: nunc vero cum dicit, & regni eius non erit finis, loquitur de regno eius, hoc est de subditis suis, atque ita rex, & ipsius regnum nullum finem habebunt. Quod prius est, ad regem pertinet: secundum vero ad eius subditos. Poterit ne Hispanus, vel Francus Rex alicui subditorum dicere. Nunquam morieris? An poterit hunc eundem à morte eripere, & perpetuum facere? Minimè. Christi autem potentiæ, vel hoc parum est, qui suis dicit. Capillus de capite Matt.10
vestro non peribit: omnes enim sunt numerati. Luc.12.
Nam Christi subditi, qui in cælo cum sanctis regnãt nunquam mortem agnoscent. Quod si tu perpetuus esse vis, Christi seruus esto: quando quidem humana diligentia nihil aliud magis curat quam se ipsam perpetuam facere: quod vtique consequetur is, qui ex Christi regno fuerit. Si autem mundanus fueris peribis: siquidem, & mundus 1.Ioan.2.
perijt. *Dixit autem Maria ad Angelum.* Licet Angeli verbis firmiter crederet de conceptione filij: quia tamen non exactè modum concipiendi Angelus explicuit, idcirco rogat Beatissima virgo. *Quo modo fiet istud?* Principio turbata est, quia cognouerat Satanam, aliquando figuram gerere Angeli lucis, & poterat eam tentare, 2.Cor.11.
sicut & ipse Christus tentatus fuit. At cum Matt.4.

nedum ipse angelus sermonem finiuisset, cognouit diuina reuelatione tunc facta, illum non esse dæmonem, sed angelum bonum. Atque ita non dubitauit, sed fidem verbis præstitit. Non sicut Sara, quæ in risum prorupit & in illusionem, nec sicut Zacharias, qui dubitauit, cum vterque sciret angelum esse bonum, qui illis apparuit. Ideo dixit ei Elisabeth. Beata quæ credidisti. Nanque virginem non latebat, Esaiam multo anteà prædixisse. Ecce virgo concipiet, & pariet filium. At (vt inquit sacer Augustinus) modum quo conceptura erat ignorabat. Et hoc est quod modo ipsa quærit: quomodo fiet istud? de facto non dubitans, sed prudenter modum inuestigans, rationem subdit suę interrogationis. *Quoniam virum non cognosco.* Quasi diceret intra se. Si meæ virginitatis iacturam aliquã sum passura, & promissum votum violare, nolo esse mater Dei: at verò quia scio dominum potentem esse, vt mea virginitate intacta manẽte possim parere: quæro quomodo dominus id facere disposuerit. Vbi protinus aduertere debes, quam curam & solicitudinẽ habeat btã virgo de obseruando virginitatis voto, & virginali puritate: dicit nanque angelo, se tãtam dignitatem & honorem neutiquam ascendere velle, si aliquantulũ detrimenti suæ puritatis & virginitatis passura esset. Quòd si quæras à beata virgine, nunquid malit virginitatem custodire, quã matrem Dei esse: non dubito quin tibi respondeat, melius & salubrius esse, cordis synceritate, & animi virtutibus splendere, quam dignitatem aliquã quãtumuis sublimem & excellentem subire. Omnes nãque dignitates & honores parui pendendi sunt, si diuinis mandatis, vel minima aliqua offensa irrogetur. Sed ò mundum omnino perditum, & amentẽ: quid de tẽ, deq; ingenij tui moribus dicam, prorsus ignoro. Quis enim hac nostra misera tempestate hominum reperiretur, cui si regalis dignitas oblata esset, quam vel grauissimis flagitijs esset ascensurus, prorsus renueret? Sed quid dico regem? contentus esset ille si minimus daretur redditus. Nam multos hodie inuenies, qui propter lucrandum terruntium, vel minimum aliquod stipendium, grandia facinora perpetrabunt, imò quotidie perpetrant. At virtus nunc parui penditur: & gratia sine aliqua necessitate à nobis maximè offenditur. Quę res in causa est, vt beata virgo tam solicitè & diligenter, rem hanc requirat, ne fortè aliquod ibi lateret incommodum, quod suæ virginitati & puritati nociuum esse posset. Quam vtinam curam virgines nostri tẽporis tam solicitam haberent suæ virginitatis seruãdæ & religiosæ seruandi vota, quæ domino suo vouerunt. Quod autem beata virgo votum fecerit virginitatis apertè ex hoc loco colligitur. Nam si solum hoc intelligeret ipsa de præterita virginitate, quam hactenus custodierat: esset nihil dicere. Quia virgo quæ nuptias expectat, & nubendi propositum habet, non reputabit inconueniens, dicenti filium se parituram esse, virginitatem hactenus obseruasse. Nam si ipsa diceret, virgo sum, facile ei posset responderi. Poteris nubere viro, & filium parere. Ideo cum Maria iudicauerit ad id inconueniens esse virginitatem: clarè constat, propositum illam habere custodiendi promissam virginitatem.

Gen.18. *Esai.9.* *Aug. lib. 16 ciui. cap. 24*

Nam cum dixit, Virum non cognosco, idem est, acsi dixisset, nec cognitura sum. Quæ quidem loquutio Hebraismus est, & apud nos vsitatus loquendi modus. Sic Pharao dixit filijs Israel. Non do vobis paleas. Id est, nec dabo: vt reuera nunquam illis dedit. Sic Ioannes cum misit discipulos suos Christo, vt interrogarent, an ille esset, qui venturus erat: ibi venturus in Hebræa veritate est participium præsentis, ac si dicerent, es tu veniens? Et Christus Petro, & Ioanni dixit. Tempus meum prope est, apud te facio pascha. Hoc est, decreui pascha vobiscum celebrare. Et alibi. A Galilæa propheta non surgit: pro præterito, surrexit. Sicut & aliquando ponitur præsens pro futuro. Qui loquendi modus frequenter vtitur, nam cum aliquem inuitamus, vt vinum bibat, solet respondere. Ego non bibo vinum. Quasi velit dicere: nec bibiturus sum. Vt si aliquem Chartusiensem monachum inuitares ad comedendas carnes, responderet: non comedo carnes, id est, nunquam comesturus sum illas, quia ex voto & instituto ordinis non possum illas comedere. Sic modo beata virgo inquit. Non cognosco virum, id est, nec illum vnquam cognoscam. Ex quibus verbis colligunt sancti Patres Augustinus, Bernardus, & Beda voto se castitatis & virginitatis astrinxisse. Quia non solum id in animo habuit scilicet, virginem esse, sed hanc suam virginitatem stabili voto consecrauit. Nam cum fides catholica teneat Mariam perpetuo virginem fuisse, optima ratione elicitur, perfectissimum statum virginitatis habuisse, qualem Dei matrem decebat. Status autem firmitatem sonat, firmitas verò non nisi per votum stabilitur, quo certum est virginem seipsam astrinxisse. Hoc enim discriminis est inter bonos & malos: quòd boni ità mala decernunt facere, vt facile ab instituto recedant. Non iurant mala facere, nec ad illa voto obligantur: ad bona autem facienda etiam teneri volunt. Sic Abraham iurauit se non nociturum Regi Abimelech. Et Dauid iuraui (inquit) & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Et alibi. Votum vouit Deo Iacob: nunquam ingressurum lectum strati sui, donec inueniret locum Domino. Mali vero bona ità faciunt, aut facere proponunt, vt facilè ab incepto desistant: ad mala autem patranda (si opus est) arctissimo se ad stringunt voto. Quemadmodum illi, qui promiserant, se nec comesturos, nec bibituros, donec occiderent Paulum. Et Iezabel promittens & iurãs, se Heliam occisuram dixit. Hæc faciant mihi Dij, & hæc addant, si non. &c. Et quod deterius est, ita se his votis obligant, vt nunquam velint ab eis recedere. Sicut impius Herodes, qui iurauit se daturum saltatrici quidquid peteret. Beata itaque virgo de re iusta votum fecit, quod semper integrum inuiolatumque seruauit. Vnde oportet discere, vt non mala, sed bona Domino promittas, & ea firmo & stabili animo semper seruare. Hieremias propheta, vt habetur in capite vlt. Baruch, qui fuit scriba Hieremiæ, mittens epistolam populo Israelitico in Babylonia captiuo, adducit illis in memoriam differentiã, quę est inter Deũ Israel, & deos quos Babyloniæ colebãt. Dij Babylonię sunt lignei

Exo.5. *Matt.11.* *Matt.26.* *Ioan.7.* *Aug. lib. de virgi. cap.1.* *Bern. ser.4. in can.* *Beda super Luc.* *Gen.20.* *Esa.118.* [sic] *Psal.131.* *Act.23.* *3. Reg.19.* *Mar.6.* *Bar.6.*

lignei,lapidei,aurei,& argentei:si quis illis votum
vouerit,neq; id reddiderit,nunquam id requirent.
Videte igitur quid facitis, quia agitis cum Deo Is=
rael Deo viuo & vero,qui vobis fidem promissam
petet:& grauiter in vos animaduertet, nisi steteri=
tis promissis. Quia Deus lapideus aut surdus nō est,
vt non audiat votum quod tu religiose ei promisi
sti:nec sine memoria est,nec elinguis aut mutus,vt
non possit exactè rationem voti petere. Itaq; cuili
bet religioso aut moniali existimandum est, cum
Deo viuo se agere,vt à memoria non excidant vo
ta ab eo promissa. Vult nanq; dominus vt adim=
pleamus vota, etiam si inde nullum commodū ipsi
eueniat. Nam cum dominus iustus sit,magis diligit
proprium honorem,quam hominū vtilitatem, vt
sic honor Dei cultoribus suis prosit. Nam si homo,
qui vermis terrenus est,iniuria afficitur, cum pro=
missis illi non statur: ita dominus ægrefert, vt illi
promissa non adimpleantur. Vult etiam dominus,
vt vota persoluamus propter propriam vtilitatem
nostram; quia maxima vtilitas homini accidit, si
Deo promissis satisfecerit. ¶ Aliud autem inde no
tabis,& ad tuam doctrinam disces,quam optimum
sit, aliquod bonum incipere. Maria nanq; prima
omnium virginitatem vouit domino, quā posteà
multæ aliæ sunt sequutæ,iuxta illud psalmi. Addu
centur regi virgines post eam proximæ eius offerē
Psal.44. tur tibi. Nec dominus tanti obsequi immemor,grā
dia beneficia in eos cōfert, qui boni alicuius autho
res fuerunt. Vt est videre in Aminadab qui in exitu
Exo.14. Israel de AEgypto primus ipse fuit, qui cum sua tri
bu mare Rubrum fuit ingressus. Quapropter tribus
Iuda meruit princeps esse inter alias tribus,cum na
ta nō esset maior:& ipse princeps fuit nobilioris tri
bus ex qua reges originem duxerūt. Quo fit vt spō
Can.1. sa in Cāticis dicat. Anima mea turbata est propter
quadrigas Aminadab. Et in psalmo. In exitu Israel
Psal.113 de AEgypto,domus Iacob de populo barbaro: fa=
cta est Iudæa sanctificatio eius. Tunc enim elegit
dominus tribum Iuda in regiam dignitatē, ex qua
3.Reg.6 Christus humanam induens vestem natus est. De=
seruiet etiam nobis in huius rei exemplum templū
illud quod Salomon Hierosolymis ædificauit,licèt
4.Reg.25 à Chaldæis destructū fuerit, & in reædificatione
1.Esd.1. Hierusalem post transmigrationē Babylonis aliud
fuerit à Zorobabel ædificatum: nihilominus tem=
plum illud Salomonis nomen retinuit. Quod & cō
Ioan.10. firmat euangelium Ioannis qui inquit, ambulasse
Iesum in porticu Salomonis. Quem honorem sibi
Salomon comparauit, eo ꝙ primum templum ædi
ficauerit,quanuis non illud,in quo redemptor no=
ster ambulabat. Cuius etiam honoris beatus Ioan=
Matt.3. nes baptista fuit particeps,quia prior fuit,qui regnū
Marc.1. cælorum nunciauit, & pœnitentiam prædicauit.
Quem numerum etiam ingreditur sanctus Dei mar
tyr Stephanus, qui antesignanus fuit, qui pro
Christi nomine incredibili gaudio sanguinem effu
Act.7. dit. Nec memoria tibi excidat, quibus honoribus,
quibus laudibus,quibus encomijs celebrantur mo
do,& per seculi immortalitatē celebrabūtur sanctis
simi religionum principes & fundatores,vt Bene=
dictus,Augustinus,Franciscus, & Dominicus, &
alij etiam sancti qui lapides angulares fuerunt Chri
stianæ nostræ religionis. Itaq; cum beatissima vir=
go prior fuerit,quæ sanctam suam virginitatē Deo
consecrauit,dici non potest,quibus encomijs, qui=
busque laudibus digna est,vt celebretur. Vnde tibi
curandum est,vt ad quodcūque opus bonum prior
& paratior inueniaris. Ita vt si ad rem sacram pulse
tur iam tu alios in itinere præcedas. Si eleemosyna
est alicui eroganda,nunquam moras nectas, dicēs,
cras istud faciam subinde repetens: vt vel ità bono
exemplo alios multos allicias ad idem faciendum.
Nec dubites quin futurus sis particeps horum etiam
meritorum in cœlo vbi aduentitium præmium tibi
augebitur,cum alios videas,qui tuis hortatibus cœ
lum conscenderunt. ¶ Dispari autem modo cū eis
agitur,qui principes sunt & authores alicuius mali
qui maiori plectuntur supplicio, & in inferno ma=
net illos,aliud accidentarium. Venit iam prę oculis
rei huius exemplum. Nam Ieroboam ne populus
reuerteretur ad domum Dauid, ascendens vt ado=
raret Deum Hierosolymis,vt ipse & posteri sui re= *3.Reg.12.*
gno temporali potirentur, aureos vitulos fecit,vt
eos adoraret Israel: quem iniquum regem ipsiusq;
exemplum sequuti sunt illius successores, quorum
multi idololatræ fuerunt. Vbi aduertas quòd sępius
scriptura horum scelera Ieroboā ipsi tribuit: nā cū
de aliquo scelerato rege loquitur,inquit. Non reces
sit à vijs Ieroboam,qui peccare fecit Israel. Vbi scri
ptura sacra culpam reijcit in Ieroboā, nā ipse prior
fuit,qui vitulos conflauit, cum alijs peccādi ansam
præbuerit. Vnde & tormenta Ieroboam in damna=
tione istorum augebantur. Idem etiam in libro Nu *Num.15*
merorum habetur, quod cū filij Israel inuenirent,
quendam colligētem ligna in die sabbati,quem ius
su domini lapidauerunt,quia (vt inquit glossa) pri
mus sabbati violator fuit, & occasionem alijs præ=
buit violandi festos dies. Sic etiam diues ille epulo
qui suo malo exemplo quinq; fratres corruperat,
rogauit Abraham vt mitteret aliquem,qui eos auer *Luc.16.*
teret à via iniqua, ne ad loca tormentorum perue=
nirent: quod quidem non motus charitate fecit (cū
nulla in inferno habitet) sed propterea quia timuit,
ne eorum aduentu grauioribus supplicijs torquere
tur. Vnde cauēdum tibi est, vt ne alijs occasionem
delinquēdi præbeas: nanque hoc tibi imputabitur,
vt acrioribus pœnis plectaris. *Et respondens angelus
dixit ei. Spiritus sanctus superueniet in te.* In hoc ad=
mirabili & diuino opere sancta Trinitas operatur
sine alicuius interuentu: cumq; opera Trinitatis ex
terna indiuisa sint,id quod actionis fuit in incarna
tionis mysterio toti Trinitati tribuendum venit.
Vocatur autem opus spiritus sancti per appropria=
tionem quia spiritui sancto donum gratię tribuitur
& merito cum hoc fuerit supremum quod in vni=
uerso ipse operatus fuerit. Nanq; cum diuinus spiri
tus distributor sit omnium donorum & gratiarum
quorum omnium cum in Christo summa plenitu=
do fuerit,ideo spiritus sanctus author conceptionis
Christi dicitur. Nam non solum anima Christi,sed
etiam ipsius caro viuificat,& vitam spiritualem lar
gitur,digne eam comedenti: cum verum sit Chri=
sti humanitatem gratiam tribuere meritoriè, &
etiam efficienter. Merito ergo illa humanitas de
spiritu sancto est,quæ in spiritum ita absorpta erat,
& rapta,

& rapta, vt spiritum largiretur. *Et virtus altissimi obumbrabit tibi.* Qui tenent beatam virginem in originali peccato conceptam esse, in hãc abeũt sententiam, vt obumbrare in hoc loco idem sit, quod fomitem extinguere. Nam cum munus vmbræ refrigerare sit, ita obumbrare nihil aliud est, quam refrigerare incendium (quod est fomes) quem nullũ post Christi conceptum sensit. Alij autem de maiori gratia ei collata ista verba interpretantur. Verũ hæc nihil ad rem nostram attinent, sed standũ est in sensu literali & proposito in quo angelus fuit loquutus. Nanque Maria non quærit, quæ gratia illi donabitur in verbi incarnatione, aut quod bonum Christi aduentu sit susceptura: sed inuestigat, quomodo hoc fiet. Itaque sensus huius loci legitimus est. Si interrogas ô sacra virgo quomodo istud fiet: dico quod spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Id est, spiritus sanctus geret vicem viri: & in hac sanctissima conceptione tota trinitas operabitur. Aderit ibi sacra trinitas, nã de eius conceptu agimus qui verus Deus erit. In re hac nullum viri opus interueniet, nam diuina virtus id totũ præstabit. Ideo apposuit duo verba quæ matrimonij actionem significant: nimirum superueniet & obumbrabit. Quę duo verba viro ratione mulieris competunt, scilicet mulierem obumbrare & pallio illam operire, qui actus est matrimonij. Quod licet videre in libro Ruth, quæ cum ad pedes Booz obdormiret, & eam ipse sentiret, admiratus est: ipsa autem rogabat eum, vt vellet eam in vxorem ducere, quæ in petitione sua ferè his verbis vsa est dicens. Extende pallium super ancillam tuam: quia propinquus es. Quod idem fuit, ac si diceret. Ducas me in vxorem. Et idem intellexit Booz, vt ex ipsius verbis patet. Quiesce nocte, & facto mane si te voluerit propinquitatis iure. Lege caput tertiũ libri Ruth: ibique clare colliges, quod extendere pallium, & obũbrare, & vmbrã facere ad actus matrimonij pertineant: nempe ad amplexum, & ad amorem quibus vir & mulier copulantur, vt fiant caro vna & cor vnum, qui amor ad matrimonium pernecessarius est. Vnde cum in Exodo dicitur dominum non habere potestatem vendendi ancillã, cuius honorem contemptui dederit, verti poterit, quoniam operuit eam, id est, quasi si maritus esset, cum illa egit. Nam in Hebræo est verbum Bagad, quod est tegere & operire. Vnde & Beged vestis est qua quis tegitur & operitur. Mos nanque erat Israelitarum vt quam primum aliquis vxorem vellet ducere, extẽderet pallium, & cooperiret eam in signum matrimonij: hanc protectionem & tutelam significans, quam vir præstat vxori. Itaque altissimi virtus obumbrabit tibi: quippe in hoc opere sancta Trinitas viri fungetur officio: & tu sacra virgo in conceptione hac concurres, sicut & cæteræ mulieres in conceptibus filiorum. Id tamen non in tẽpore, sed in instanti fiet: & ita fiet vt naturalis & supernaturalis mater Dei sis. Supernaturalis, quia cõcipies sine virili semine: & naturalis, quia verè ex substantia tua saluatorem gignes. Vnde & dicendũ est plus beatam virginem fuisse operatam quam reliquæ aliæ mulieres, quia ex solo virginis purissimo sanguine Christi corpus formatum fuit: quia secundum carnem Christus nõ fuit filius alterius personæ, sed solius virginis, quod quidem nunquã in mũdo accidisse constat. Aduerte tamen ꝙ licèt posset angelus dicere, Deus viri munus præstabit in hac conceptione, vsus tamen est verbo obũbrare, hoc est protegere: vt intelligas taliter Deũ in hac incarnatione interuenisse, vt sacra virgo & actiue & passiue concurrerit. Nam quemadmodum multoties contingit vt lucidissimis solis radijs caligẽt nostri oculi, vt nihil operis conficere valeamus: tamen interuentu alicuius nubeculæ iam oculi suo munere funguntur: nanq; nubes illa calorẽ solis tẽperat, & mitigat, & radiorum eius vires debilitat. Ita virtus diuina nõ aliter vt ostendimus in hoc opere adfuit & vices viri gessit. Si autẽ diuina sola potentia opus hoc efficeret, & nihil virgo operaretur, non cũ tanta proprietate diceretur mater Dei: ideo temperat Deus potentiam & virtutem suam, vt virgo possit operari, & reuera operetur. Posset vtique Deus (si vellet) carnẽ humanã sumere absq; aliquo interuẽtu virginis & ipsius labore: tamẽ se ipsum cõprimere voluit, vt & ipsa operis esset particeps, & tali honore & excellentia gauderet. ¶ Vbi iã Dei bonitatẽ & clementiã expendere licet, quæ talis & tanta est, vt aliquando suæ potentiæ vires reprimat, vt amicos & dilectos suos honoribus afficiat. Nam cum ipse sit author huius diuini operis: vult tamen ꝙ virgo suã partẽ accipiat, vt verè titulo matris Dei gaudeat. Quod idem frequenter cõsueuit facere in alijs multis operibus, quorum etsi ipse pręcipuus author sit, non in eis secundũ omnem potentiam suam operatur: sed aliquid amicis suis faciẽdum relinquit, vt eiusdem laudis & honoris sint participes. Nec opus esset rem istam alijs exẽplis illustrare, quã ipsomet experimento. Quid enim Deo erat opus, vt Moses mare virga percuteret, vt populus liber & incolumis id transiret, nisi dominus vellet ipsum Mosem & laudibus & honoribus afficere? Posset etiam sine ministerio pallij Elisei Iordanem aperire, id tamen voluit, vt suæ virtutis diuini radij in sanctis suis mirabiliter splendeãt. Nec illud silentio prætereundũ quod Gedeon fecit, vt expugnaret fortissimũ exercitum Madiã: sonare fecit tubas, buccinas tangi, lagenas frangi, quę omnia infirma & debilia erant ad tantum exercitum debellandũ, nisi dñs sua virtute vires inimicorum infringeret: nihilominus voluit, vt Gedeon laboris aliquid applicaret, vt insigni victoria illustris redderetur. ¶ Nec suum ingenium ad huc dominus mutauit: id nanq; quod antiquitus fecit, & nobiscũ etiam modo facit. Posset nanq; dñs sine aliquo nostro impẽso labore, ad illam beatorũ patriam vel solo nutu nos ducere, & nos ab omni peccato immunes, & in gratia confirmatos condere: tamen id renuit, vt nostris etiam laboribus patriam illam conscẽdamus, vt illustrior, vt grandior, & vt nobis copiosior laus & gloria inde consurgat: quia melius & laudabilius est gloriam nostris meritis adipisci, quam gratis, & in chœnice sedentibus. Quod etiam manifesta veritate videre licet in duobus filijs Zebedęi, quibus noluit concedere honorem illum, quem gratia consanguinitatis petebant, nisi prius passionis calicem degustarent. In quo etiam Domini benignitas,

Marginalia: Ruth. 3. — Exo. 21. — Exo. 14. — 4. Reg. 2. — Iud. 7. — Matth. 20.

& amor

& amor pro sui admirāda liberalitate multis nominibus splendet, qui plus donauit duobus fratribus, quam ipsi postulabant: animus quippe illorum honoré efflagitabat sine aliquo merito & labore. Ipse vero dominus certos promissi fecit, martyrij lauream illis designans, quod mortis genus necessario gloria consequitur. Facile enim posset dominus petitioni eorum acquiescere: tamen potentiam suā mirabili modo compressit, & sine martyrij discrimine gloriam non tribuit, vt vere cum Paulo cooperatores Christi possint dici. Non sunt (inquit) condignæ passiones huius seculi, ad futuram gloriam: tamen quæ Dei bonitas est, & clementia pro tanto in nos amore illam libenter nobis donat: vult tamē & aliquid laboris nos impendere, vt & gloriosius donetur nobis brauium. Ita vmbræ interstitio inter virginem & suæ potentiæ vires vsus est dominus, vt non solum ipse, sed etiam beatissima virgo suum adderet laborem, vt merito tali gloria & honore illustraretur. *Ideoque quod nascetur ex te sanctum.* Christū sanctū vocat, ad differētiā sanctitatis quæ in nobis est. Christus nāq; fons & origo est toti⁹ sanctitatis: à quo tanquam à principio sanctitas reliquorum iustorū deriuatur: nos autem licet sancti simus & hoc nomen nobis sortiamur, non ita propriè assumimus (cum tanquam arundines simus mutabiles) sed quadā participatione illius, quæ in Christo capite nostro residet. Lumen quippe à sole ortum lōgo interuallo differt ab eo, quod procedit ab igne Nam quod ab igne est, semper fumum sibi habet admixtum & aliquam imperfectionem. Nam cū Christus sit lumen de lumine, quemadmodum lux à sole oritur absque aliqua corruptione: non aliter Christus limpidissimum speculum ab hac beata virgine sanctum nascitur. *Vocabitur filius Dei.* Pro huius literæ clariori intellectu operæpretium est animaduertere, ꝙ solet aliquando in quæstionem verti.

Rom. 8.

¶ Vtrùm Christus quatenus homo sit naturalis filius Dei, aut adoptiuus. Quæ quæstio responsionem habet, esse filium Dei naturalem: nam filiatio suum fundamentum habet in supposito & persona, non autem in natura. In Christo vero nō sunt duo supposita, quāuis duab⁹ naturis cōstet, sed vna tantum persona eaq; simplicissima. Et perinde manifestò concluditur, non posse habere hanc filiationem adoptionis cum naturalis illi propria sit. Nihil tamen obstat, quòd eam gratiam habeat, quæ in nobis sufficiens est causa vt filij adoptiui dicamur. Qui tamen etiam si virgo, doctor, & martyr fuerit tamē illum habuisse aureolas non dicimus, quia aureolæ significant participationem perfectionis in actu, cum ipse non habuerit participationem perfectionis, cum fons & origo sit à quo omnes suas perfectiones emendicauerint. Sic etiam in corpore immortali surrexit, impassibili, claro, subtili, tamen in ipso non vocantur dotes corporis gloriosi propter connotationem vocabuli. Sic etiam vocandus venit filius naturalis Dei: quia adoptio videtur naturalitatem negare. Aliqui nanq; dicere voluerunt filium Dei adoptiuum etiam debere nominari, eo ꝙ sanctissima trinitas sine viri ministerio operata fuerat. Literā hanc malè intellexerūt isti, assumētes illā particulā, ideoq;, in rigore, ita ꝙ significaret causam præteriti ad id quod sequens est. Vt si diceres, Ego sum homo, ideo risibilis. Simili etiā modo dicūt, Spiritus sanctus superueniet: ideo quod ex te nascetur filius Dei vocabitur. Quia etsi piritus sanctus non veniret, erat nihilominus Christus filius Dei naturalis: ergo (inquiunt ipsi) de alia filiatione intelligendū est. Hi certè falso & infirmo nituntur argumēto, quia ibi particula, ideo, nō dicit causam verborum præcedentium, imò differitur ab effectu ad causam, vt si dixeris. Dies est, ergo lux & claritas est. Et ita intelligendus est locus iste. Spiritus sanctus superueniet in te: & virtus. &c. ideoque. &c. scilicet. Quia ipse filius naturalis Dei est, ideo spiritus sanctus superueniet in te. Ideo cognoscet mundus Dei naturalem filium esse. Sic ecclesia hunc locum interpretatur: nam in quodā respōsorio loco, ideoq; posuit, ꝙ enim ex te nascet sanctū. &c. Sequitur. *Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concipiet filium in senectute sua: & hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis.* Exemplo non erat opus illi, quę firmiter credebat: quo circa hic locus dupliciter exponendus venit. Primò dico hoc exemplum adduxisse, non vt crederet, sed ad maiorem lætitiam & gaudium virginis, & ad maiorem firmitatem eorum, quæ circa fidē ipsi virgini dixerat. Quia fides à ratione offenditur, quam ipsam ratio præcedit: tamen secus contingit, quando sequitur. Nam postquam credimus quod naturali ratione non probatur, ratio quę post fidem sequitur iuuat & fortiorem efficit ipsam fidem. Et ita post susceptam fidem, quæ adducuntur rationes, non sunt, vt per eas credamus: sed vt cognoscat fidelis, id quod credit consonum rationi esse, etsi humanum prorsus excedat intellectum Itaque non adduxit hæc angelus virgini vt crederet: sed vt eius animus reficeretur, & vt intelligeret id mysteriū secundum rationem esse. Vbi aduertes particulas illas, & ipsa, maxima emphasi pollere. Nam si ipsa concepit, à fortiori & tu concipies vt tibi dixi. Ex parte Dei nullum est miraculum, quia quidquid producit libera sua voluntate producit. Ex parte autem nostra maius erat miraculum vt cōciperet Elisabeth: nam duo erant illi impedimenta, alterum sterilitas, alterū vero senectus. Nihil enim vnum miraculum sufficeret, quia etsi viginti annis natu esset, non pareret propter sterilitatem: & licet fœcunda, non pareret propter senilem ætatē. At vt virgo pareret, vno tantum miraculo fuit opus: quia nec sterilis, nec ad senectam peruenerat. Rectè igitur angelus disputat, & sumit argumentum à minori ad maius, recensens vtrūq; miraculū: alterū quādo dixit, concepit filiū in senectute sua: alterū verò cū subdit, & hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis. Acsi diceret. Si solius hominis cōceptionē duo præcedunt miracula, quid mirū si conceptionē veri Dei vnū miraculū anteeat. Secundo locus hic venit exponēdus, nā cū angelus in hac re summopere virginis cōsensum optaret, intēdebat, vt breuiter ipsi respōsum daretur, etenim cupiebat, vt quā citissime donū acceptaret: & ideo dixit, Ecce Elisabeth cognata tua. Nec particula, ecce, sua emphasi caret Acsi diceret, cōsidera ô gl'iosa virgo Elisabeth cognatā tuā filij tui præcursorē ab hinc sex mēsib⁹ cōcepisse, vt vel sic virgo sacra dictis annueret. ¶ Sed offert

offert se statim dubiũ, quomodo Elisabeth cognationem habuerit cum beata virgine, cum lex prohiberet eos, qui diuersæ tribus erant matrimonio copulari, & virgo vt ex priori capite Matthæi constat erat de tribu Iuda, & de domo Dauid: Elisabeth verò vxor fuit sacerdotis, qui ex tribu Leui ortum ducebat? Satisfit autem huic obiectioni si aduerteris, hanc diuisionem factam fuisse propter confusionem possessionum, vt habetur in Numeris. Sed tribus Leui non habebat possessioné: ideo poterat contrahere matrimonium cum alijs tribubus. Mos verò erat sacerdotibus, vt semper contraherent cũ filiabus de tribu Iuda, quæ & regalis & nobilior erat. Sic Aarõ qui erat ex tribu Leui, accepit in vxorem Elisabeth sororẽ Naason, filiam vero Aminadab: qui erat princeps tribus Iuda. Et Ioyada summus sacerdos duxit vxorem Iosabeth filiam Ioram regis Iudæ, sororem regis Ocoziæ: qui erat ex tribu Iuda. Ideo quanuis Zacharias esset de tribu Leui bene poterat vxor eius beata Elisabeth esse de tribu Iuda. Fuit em̃ mater Elisabeth soror Annę matris Mariæ virginis, sed natu minor, quæ virũ habuit Aaronitem, ex qua nata est Elisabeth, & sic cognata fuit virginis Mariæ. Nam vt Augustinus ait caro Christi ex vtroq; genere regum, scilicet & sacerdotum fuit propagata: & Maria virgo Aaronitica erat, & ex semine Dauid regis. *Quia nõ erit impossibile apud Deum omne verbum.* Quia nõ solum id quod fit, sed id etiam quod cogitatu comprehendi potest factu facilè domino est: cum verbum & oris, & mentis opus ambiat. Ita enim licèt diuinã maiestatem venerari & suspicere, vt quemadmodum angelus absolute dixit, omne verbum: ita intelligas nullum esse verbum siue oris, siue mentis, siue angeli, siue diuinę maiestatis quod Deo factu impossibile sit. Ipse enim est qui dixit, & facta sunt: qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, qui imperium habet sicut & vitæ ita & mortis. Vnde nec dixit angelus, nulla res est ei impossibilis, sed verbũ, quia dicere Dei est facere. Homines multa cõsuescũt dicere, quę facere neutiq̃ possunt. Esaias dixit. Ecce virgo cõcipiet. Dixit ipse, & factũ est ab spiritusancto. Nihil Deo factu difficile, in cuius potentia per obediẽtiam est omnis creatura. Ieremias inquit. Non erit tibi difficilè omne verbum, qui facis misericordiam in millibus. Et diuinus psaltes. Omnia quæcunque voluit fecit. ¶ Aduerte autem omne verbũ, in hoc loco, idem valere quod nullum: ac si diceret. Nullum verbum est ei impossibile. Sæpe enim in scriptura sacra particula, non, quæ præcedit aut sequitur post dictionem omnis, significat idẽ quod nullus. Vt ad Ephesios ait Paulus. Omnis sermo malus ab ore vestro non procedat. Id est nullus sermo malus. Et Abacuch. Omnis spiritus nõ est in eo. Id est nullus spiritus. Et in Ecclesiaste. Non est omne nouum sub sole. Et in Exodo dominus ait. Omnem viduam & pupillum non affligetis. Et in Leuitico. Omnem adipem & omnem sanguinem non comedetis. Et iterum in Exodo. Non facietis omne sculptile. Et Ioannes. Omnis qui peccat nõ videt Deũ. Et in Genesi. Vt nõ interficeret eum, omnis qui inueniret eum. Sic in præsentiarum. Non erit impossibile apud Deum omne verbum. ¶ Sed ad maiorẽ huius loci explanationem, nõn parua videtur hic oriri difficultas. Videtur nãq; quod angelus his verbis velit, paruæ fidei nota ipsam virginem inurere, vel saltim desperationis crimine. Inquit enim, nihil esse Deo impossibile: quasi ipsa de hoc dubitauerit, vel crediderit, aliquid esse Deo impossibile. Nam si virgo credidit hæc omnia esse Deo possibilia: quid opus erat, vt angelus hæc verba subderet? Solutio huius dubitationis tibi erit, quod illa verba quæ angelus fuit loquutus, dãtur in responsionem his quibus virgo interrogauit cum dixit. Quomodo fiet istud. Ac si diceret. Iam tibi modo dixi, scilicet spiritum sanctum in te venturum esse, & Deum habiturum se loco viri: & non solum hunc modum, sed & alios plures dominus habet, quos nec possum cõprehendere, & me ipsum latent. Hoc tamen vnum scio, nihil difficile, aut impossibile esse admirabili suæ potentiæ, cum multis & varijs modis idipsum possit præstare, tamẽ hic modus cõuenientior fuit. ¶ Sed his omnibus prætermissis, aduertat hic Christianus lector, hæc verba. Nihil apud Deum impossibile, maximũ esse nobis solatium. Semper nanq; dominus vult, & potest nobis vel iam desperatis suppetias ferre. Non possum non eorum animos reprehendere, qui in suis vitijs & peccatis iacẽtes existimant se nunquam posse ad meliorem vitæ conditionem resipiscere. Aliud hominum genus est, qui nunquam læti incedunt, & iudicant vix fieri posse vt eorum animos aliquando exultatio salutet. Alij verò sunt ita mentis impotes, & vitio carnis dediti vt vel monstrum esse fingant, posse vel vno die sine mulieribus conuersari, vel castum & mundum esse. Qui omnes si attentis auribus suæ inscitiæ reprehensionem velint auscultare, audiant vas illud electionis Paulum dicentem. Omnia possum in eo qui me confortat. Libenter nãq; tibi, quicunq; fueris concedimus, sine Deo, adiutorio nostro parũ aut nihil imbecillam nostram & fragilem naturam posse, tamen si ipse dominus nobis adest, quod pelagus non audebimus intrare? aut quod periculũ nõ aggrediemur? Illud autem in omni angustia, aut infirmitate agendũ tibi est, vt semper rogationibus instes, vrgeas, ores, illũ inuocando: potens quippe est, & castitatem tuam custodire, & te obseruare immunem à peccato, & ingentem spiritus consolationem prębere, nisi forte tu fidei imbecillitate ipsi obstaculo fueris. In quorum omnium gratiam, si tibi placuerit, leges septimum caput libri quarti Regũ, vbi eleganter videbis quomodo omnia dño sint facilia, etiã si humanis viribus lõnge ardua & impossibilia videantur. Dixit enim Eliseus in tempore hoc erat modius simile vni statere, Respondit autẽ incredulus quidã. Si dñs etiã fecerit catharactas in cælo nunquid poterit esse quod loqueris? Nihilominus factum est, vt dixerat propheta, & incredulus ille mortuus est. Quocirca tibi laborandum est, Deum semper exorare, vt velit te ad seipsum cõuertere, & neruos tuos in id debes intendere: vt adimpleas ea, ad quę teneris: tũcq; videbis omnia negotia tua fęliciter succedere, etsi hodie tristis es, crastino die, lętus eris. *Dixit autẽ Maria.* Tũc beatissima virgo auditis verbis angeli, quæ profundissima sua erat humilitas genib⁹ flexis, manib⁹ corporis simul, & men-

Marginalia (left column): Num. 36. — Num. vlti. — Exo. 6. — 2. Para. 22. — Aug. lib. 2 de consen. euang. c. 2. — Psal. 148. — Rom. 4. — Esai. 9. — Iere. 23. — Psal. 113 — Ephe. 4. — Abac. 2 — Eccle. 1. — Exo. 22. — Leui. 3. — Exo. 20. — 1. Ioan. 1 — Gen. 4.

Marginalia (right column): Phi. 4. — 4. Reg. 7.

& mente eleuata, dixit. *Ecce ancilla domini fiat mihi secundum verbum tuum.* Statimq; prolatis verbis angeli & ipsius virginis cõsensu adhibito quatuor miracula fuerunt facta. Primum, corporis Christi ex puro virginis sanguine conceptio & formatio. Secundum, animæ Christi ex nihilo creatio. Tertium animæ ad corpus vnio, siue infusio. Quartum assumptio humanitatis nostræ à diuinitate. Quemadmodũ enim terræ vapor solis præstãti vi in sublime fertur, vbi sub aurora concretus in rorem conuertitur, qui decidẽs terram fertilem & lætam reddit. Sic purissimus sanguis virginis gloriosæ virtute spiritus sancti vterum influens sine vlla virilis seminis commixtione creuit in corpus Christi, qui editus in lucem, terram ingenti gaudio affecit, & generi humano spiritus fœcunditatẽ tribuit. Quod intuens Esaias dixit. Rorate cæli desuper. &c. *Esai. 45* Aduerte autem hæc quatuor in eodem instanti fuisse facta: quia in his non fuit prius aut posterius tempore: sed naturę tantum. Nanq; non per temporis incrementum formatum fuit corpus Christi sanctissimum, sicut cætera humana corpora, nec anima facta completis quadraginta diebus: sed vnico temporis momento Iesus Christus filius Dei factus est perfectus homo, assumens verbum diuinum naturam humanam in vnitate suppositi, in quo eodem instanti celebratæ fuerunt in vtero intemeratæ virginis nuptiæ hypostaticæ vnionis. O admirãda erga miseriam & fragilitatem hominum diuina dilectio. O diuinus amor qui ex duobus vnum efficit. In primitiua ecclesia erat cor vnum & anima vna. Quod factum intelligendum venit vel in volunta- *Act. 4.* tibus, vel in pijs affectionibus: quod re vera non ex duobus vnum conficit: quia etsi duo fratres ardentissimo inter se coniũgantur amore: at hic amor finitus cum sit, neutiquam ex duobus vnum faciet. Verũtamẽ diuinus ille & supernus amor, quo Deus nos fuit prosequutus, cum nullis finibus aut terminis clauderetur ex duabus naturis personam vnam fecit: quia Christus non duplex, sed vna tantũ sim- *Psal. 71.* plicissima persona est. Descẽdit Dei filius facturus ex Duobus vnum: sicut descendit pluuia in vellus. Non autem sicut pluuia in terram, nam tunc sonitũ reddit: super vellus autem nullũ. Cum igitur filius Dei descenderit nõ cum sonitu & strepitu, ideo ait egregius psaltes descendisse, sicut pluuia in vellus, cum magno silentio & taciturnitate, ita vt ipsum dæmonem latuerit ingressus eius in virginalem aulam. ¶ Præterea descendit pluuia in vellus, nullo iniecto discrimine in ipsum, sed integro & intacto manente. Sic Christus descendit in virginis vterum ipsius virginitate intacta & incorrupta manente. ¶ Tertio extrahitur aqua à vellere sine corruptione velleris. Sic Christus ab vtero matris micans exijt, ipsius virginitate ex omni parte integra manente. ¶ Quarto purius & nitidius propter pluuiam manet vellus. Sic beata virgo sanctior melior & excellentior fuit post partum quam antea. Addidit vlterius Psalmista. Et sicut stillicidia stillantia super terram. Nimbus si magnus est submergit & vitiat terram: tamen stillicidium cadens eam vberiorem reddit. Quod quidem mysterium sancta ecclesia significare voluit, cum inquit. Quando natus es ineffabiliter ex virgine, tunc impletæ sunt scripturæ: sicut pluuia in vellus descendisti. De cuius pluuiæ fructu, sequitur. Vt saluum faceres genus humanũ. ¶ Verum enimuero iam erit operæpretium singula verba huius tanti mysterij discutere: & protinus videbimus singulares virtutes quas virgo sacra his excellentibus verbis pandit. Et in primis obserua particulam, ecce, idẽ esse quod vtique, siue sane, est que significatiua obtemperantis seu dedentis se in Dei obsequium. Vnde Esaias dixit. Ecce ego mitte me. *Esai. 6.* Et in Psalmo. Tunc dixi, ecce venio. Et quan- *Psal. 39.* do dominus apparuit Samueli, respondit Samuel. Ecce ego. Ac si diceret. Paratus sum tuos iussus ad implere. Et in hoc sensu sumitur in isto loco. Signi- *1. Reg. 3.* ficat enim promptum, paratum, solicitum diligentem seruum, qui paratus est vt sine difficultate obediat. Ecce ego, non fugio, non me abscondo, prompta sum, & parata. Paratum cor meum Deus, para- *Psal. 107.* tum cor meum. ¶ Vtitur etiam verbo, fiat. Per primum fiat, conditus est mundus, & per secundum Mariæ reparatus. Hoc verbo fiat vsus est dominus creaturus cælum, terram, & lucem. Videtur tamen *Gen. 1.* excellentiorem & præstantiorem fortitudinem habuisse hoc virginis, fiat: quam illud quo mũdus est conditus. Nam illo dñi, fiat, factæ fuerunt omnes creaturæ: hoc autem, fiat, virginis, vniuersi creator homo factus est: qui æternus cum esset, nostrã mortalitatem induere fuit dignatus. ¶ Obserua etiam non dixisse, fiat in me, sed mihi: cum & optimo iure posset dicere, fiat in me: quandoquidem in ipsa operatus est dominus illud diuinum mysterium, & in ipsius ventre Christus conceptus fuit. Sic angelus. Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Et *Matt. 1.* in psalmo. Nunquid Sion dicet homo, & homo natus est in ea. *Psal. 86* Ideo iure optimo posset dicere fiat in me secundum verbum tuum: sed noluit ita dicere, sed fiat mihi, id est, in meum bonum, in meum honorem, & vtilitatem. Omnes afficiũtur donis hac sancta virginis obedientia, quia omnibus remediũ præbuit: tamen maioribus me ornauit beneficijs: quia me elegit in matrem excellenti modo gratia sua me ipsam præseruans. ¶ Aduerte autem domini nomen esse in hoc loco, ecce ancilla domini, nomen proprium. Pro quo sciendum Deum in scriptura sacra multa nomina habere quæ alijs communicantur. Nam nomen elohim Deo proprium est, nihilominus angelis & iudicibus tribuitur. Tamen vnum solum nomen tetragrãmaton incõmunicabile alijs præter Deum est, quod quatuor literis constat י iod, ה he, ו vau, & ה he, quod est Iehouah, quod ineffabile erat apud Hebræos, vel eo quod literæ quæ nomen componunt quiescentes & insonæ sint, & nullam per se ipsas articulatam vocem possint exprimere, vel propter diuinæ maiestatis reuerentiam: cuius proprissimum nomen nec audire, nec nominare fas putant. Et quia antiqui gentium poetæ audierant Deum appellari Iehouah finxerunt Deum suum, quem vocauerunt Iouem deductum à Iehouah. Quod nomen Dei propriũ portabat sacerdos in lamina aurea. *Exo. 28.* Ne autem tam potens & ineffabile nomen Iudæi nominarent, loco Iehouah vtebantur nomine Adonai, quod significat idem quod dñs: quia Dominus & Deus appel-

appellatiua sunt, quia Deus commune nomen, & non singulare est, etsi de vno tantum verificetur, sed id propter suam significationē non est, sed quia dij plures non sunt. Sicuti sol qui verificari non potest, nisi de hoc sole, quem dñs condidit: quod nomen appellatiuum est, quia si pluressoles essent, quilibet isto nomine gauderet. Eodem modo hoc nomen, dominus, appellatiuum est, & conuenit Deo post creaturarum conditionem, in quas omnes dominium habet. Tamen nomen Iehouah proprium Deo est, & ipsius naturæ: & significat vnitatem naturalem essentiæ in trinitate personarum sine aliquo respectu ad creaturas, & sine relatione ad extraneam rem. Significat etiam summam entitatem sine dependentia: significat tandem fontem & originem totius esse. Tanto enim honore nomen hoc apud Hebræos habebatur, vt si legentes scripturas ipsum inuenirent, non voce, sed mente tantum illud proferebant: ita vt dignos se non iudicarent ad tantum nomen exprimendum, & ita loco nominis Iehouah vtebantur nomine Dominus. Et ita in versionibus transferebant, Dominus. Virgo autē Maria totum sermonem istum habuit Hebræa lingua. Et ita dixit. Ecce ancilla Iehouah, fiat mihi secundum verbum tuum. ¶ Iam verò videre restat, quas virtutes sacra virgo verbis istis manifestauerit. Primò nanq; mirabilis obedientia ipsius splendet, cum se ipsam totam in domini manus committit: vt pro libito in ipsa operetur. Ex qua obediētia poteris tu exemplum elicere, vt prælatis & superioribus obtemperes. Nam Sapiens inquit. Vir obediēs loquetur victoriam. Vnde tempore quo Adam obtemperans erat domino, ipsi omnia subijciebantur. At vero postquàm mandatis domini non acquieuit animalia etiam obedientiam illi denegarunt. Nec mireris si aduersus inobedientē Ionam ipsum turbulentum mare, nauis & venti insurgant, & resistāt: postquàm verò domino se subiecit, piscis qui ipsum deuorauerat, illum euomuit, & Niniuitæ se ipsi subiecerunt, & eius dictis obtemperarunt. Leones subiecti sunt Danieli, corui seruiebant Heliæ: nec pueros in caminum iniectos, ignis combussit. Et quod maius est ipsemet dominus homini obtemperanti obediuit: nam ad vocem Iosue stetit sol in cælo cōtra Gabaon. ¶ Secundò humilitas eius ostēditur: nam cum in reginam cæli. & matrem Dei eligitur, ancillam se vocat. Quodquidem igenium est iustorum & sanctorū virorum, qui dum magis laudibus extolluntur, ipsi abiectius & humilius de se sentiunt. Cuius rei exemplum in rege Dauide experieris: cui cum Nathan egregia & præclara dixisset, ingressus templum in terra humiliter sedens dixit. Quis ego sum domine. &c. Sic & Abigail cum in vxorem à Dauide acciperetur, in terrā prona humiliter respondisse fertur seruis Dauid. Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorū domini mei. Quemadmodum enim superbi cum laudantur, & honoribus afficiuntur, magis ac magis insolescūt: sic viri perfecti altius in virtute radices agūt Artifex nanque paruam domum cōstructurus, nō altum iacit fundamentum, quia parietes non multū erigēdi sunt. At ædificaturus templum, turrim, aut arcem, profunda mittit fundamenta. Sic dominus quando vult aliquem pro sua ingenti in nos liberalitate sanctissimū efficere: prius humilitatis sanctis documētis illum instituit, ita vt quanto perfectior & sanctior fuerit, tāto sit in humilitate profundior. Nec longè huius rei appositissimum testimonium habes in Ioanne: qui cum exemplar sanctitatis esset: dixit. Non sum dignus soluere corrigiā calceamēti. &c. Et Paulus Apostolus. Ego sum minimus Apostolorum: qui non sum dignus vocari Apostolus. Et alibi. Christus Iesus venit peccatores saluos facere: quorum primus ego sum. Et sanctissimus ille fidei pater. Loquar ad dominū meum, cum sim puluis & cinis. Nec beatissima virgo super omnes angelorum choros exaltata esset, nisi prius infra omnes humilis se ipsam abijceret. Cum igitur beata mater promouenda esset ad tantā dignitatis celsitudinem: ideo profundissima humilitate decuit exornari. Verum enimuero si in hac re mundanū morem attenderis, videbis eum ad similitudinem falsi artificis operari. Nam quos mundus extollit, nullis iactis humilitatis fundamentis, cito corruūt. Et in hoc facilè dignosces eos, qui vel à mundo, vel à Deo extolluntur. Quippe quos dominus ad dignitates & excelsa munera eligit, ij suis officijs humiliter præsunt, & in suis honoribus, nec latam vnguem ab humilitate discedunt. At electi à mundo superbe imperant. Vnde beata virgo sicut dignitate omnes antecelluit: sic omnibus humilitate præstantior. Et ita ab angelo salutata, & à Deo exaltata respondit. Ecce ancilla domini. Nec mirum videri debet, q in infimo statu aliquis constitutus humilis sit: sed illud maximum est, & omni laude dignissimum, vt inter honores & dignitates sedens, humilitatis documentum in ipso splendeat. Quod si forsitan dixeris Dei matrem non fuisse humilem quia maior humilitas est honores à se abijcere, quā acceptare illos: vt est videre in illis, quibus episcopatus, & maximę dignitates offeruntur: quas renuūt, & Christus humiliter se gessit, quando in regem illum voluerunt eligere. Quod si Maria humilis erat quid est, cur hanc dignitatem acceptauit? Ad quod attēdas rogo. Aliter nanq; cū hominibus aliter cū Deo agendū, quia dignitates, quæ ab hominib⁹ tribuuntur, cedunt multoties in acceptantium dispendium & periculum. At quod Deus iubet, in nostram vtilitatem redundat, & humilitas est, id amplecti: esset autem superbum obicem apponere. Si autem Deo contradiceres venires arguendus superbiæ, cum significares, Deum in præceptis errare, te vero non falli. Vnde Christus dominus merito Petrum reprehendit, cū nollet, vt eius pedes lauaret. Existimabat Petrus, dominū id quod faciebat ignorare: quod genus superbiæ est. Si magnatum aliquis famulo suo præciperet, vt in scabello sederet, volēs illius pedes lauare, si tunc famulus resisteret, superbus esset: quia existimaret se recto cōsilio duci, dominum autem suum aberrare. Humilitas exercetur, cum de voluntate superioris constat ipsi obedientiam præstari: cum vero virgini diuina reuelatione constaret, illum esse angelum domini, & velle dominum virginem in matrem suscipere: quanquam ipsi videbatur tanti honoris esse indignam, tamen se ipsam diuinæ voluntati obtulit templum imma-

Prouer. 21
Gen. 3.
Ion. 1.
Dan. 14.
3. Reg. 17
Dan. 2
Iosue. 10.
2. Reg. 7
1. Reg. 25
Ioan. 1.
1. Cor. 15
1. Tim. 1.
Gen. 19.
Ioan. 6.
Ioan. 13.

immaculatum. Potest etiam responderi appetitum nostrum honoris sitiêtem duabus indui virtutibus humilitate scilicet, quæ retrahit ne voluntas aliquê honorem ambiat præter debitum ordinem. Ex altera autem parte adest huic appetitui magnanimitatis virtus, quæ animum addit & stimulum voluntati, ne dignitatem subire timeat, quãdo illam dominus confert in multorum vtilitatem. Quæ duæ virtutes in sacra virgine micarunt: nanque magnanima fuit acceptando dignitatem, quæ futura erat remedium humani generis. Item & humilitate fuit præclara: quia nec dignitatem cupiuit, nec solicita de illa fuit sed ex diuina domini voluntate virgini confertur. Quo facto non solum obediêtiæ & humilitatis exêplum dedit, sed etiam præclaræ magnanimitatis, cuius munus est, alta & egregia sua lance conferre.

¶Ostendit etiam animi sui fiduciam. Posset nãque tũc temporis virgo Angelo respõdere. Videas, me parentes habere, quibus huius rei rationem sum redditura. Quid enim Ioseph vir meus dicet, si grauidã me viderit? Quid secum cogitabit? Si autem astruero opus esse Spiritus sancti, nequaquam dictis meis fides dabitur. Iudicabor blasphema. Confidit virgo
Dan.13. in domino: & se omniaque sua in eius manus cõmêdauit pro nimia spe & fiducia animi sui. Sic de Susanna legitur, quod cùm falsò accusaretur, cor eius habebat fiduciam in domino. Et denique vt breui⁹ agamus in hac incarnationis historia nouê præclaras & excellentes virtutes de virgine sacra narrat euangelista. Virginitatem, cùm inquit. *Missus est Angelus Gabriel ad virginem.* Vitæ suæ honestatem, cùm dicit: ingressus Angelus ad eam. Verecundiam, his verbis. Turbata est in sermone eius. Silentium, his, cogitabat qualis esset ista salutatio. Prudêtiam, vbi inquit. Quomodo fiet istud? Obediêtiam. Fiat mihi. Humilitatem, se ipsam domini ancillam vocans. Magnanimitatem: quia pro vniuersi generis humani salute matris dignitatem acceptauit. Fiduciam, quia se totam Deo commisit. ¶Postquam Angelus legationem suam absoluit, cum iam in virginis vtero filius Dei esset conceptus incredibili lætitia, quasi licentiam postulans à regina sua, quã vt Dei matrem iã venerabatur, *Discessit Angelus ab ea.* Crediderim ego maioris reuerentiæ signa Angelum in discessu ostendisse, quam principio salutationis: nam priùs futuræ matris Dei cultũ præbuit, postea verò ipsam veneratus est, vt pote quæ iam reuera domini mater effecta erat. ¶Scias autem oportet præter omnes virtutes enarratas sacram virginem excellenti charitate fuisse præditam, quæ regina est & princeps omnium virtutum. Nam protinus post
1.Cor.13. Angeli discessum, non montium asperitate detenta omni difficultate itineris aut laboris procul reiecta ascêdit in montana. Proprium quippe charitatis ingenium est, omnia ferre, omnia inuicto animo tolerare. Abijt per loca aspera, inuia, & quæ virum alioqui robustum & fortê à tanto labore possent deterrere, vt visitaret Elisabeth: quia locus vbi Zacharias morabatur altior erat Galilæa, à qua recessit Maria. *Exurgens Maria abijt in montana.* Cũ rex ad aliud regnum proficiscitur, nemini non est notum, quo profectionem suam dirigat, itã vt nihil aliud in omnium ora incidat, quam regis profectio, & omnes incedunt, dicentes. Quid sibi vult hoc inopinatum regis iter? Quod est modo negotium ità arduum & difficile vt possit regem á proprio regno & à propria patria commouere? Huius autê rei causa ea est, quia nobiles & principes in altis locis & in sublimi sunt constituti, ità vt gressus eorum non possint nõ ab omnibus iudicari: & si aliquando pro imbecillitate oculorum existiment se à nemine videri. Ecce Apoc. 19.
nunc rex regum, & dominus dominantium proficiscitur in breui virginis vtero à Galilæa in Iudæam, à prouincia in prouinciã nõ deterritus itineris asperitate. E quidem non sine causa, non sine altissimo consilio tales ac tanti viatores iter aggrediuntur. Duabus igitur moti rationibus tendunt à Galilæa in Iudæam. Primùm ea voluntate motus vt ei operi initium daret ad quod in mundum venit, vt peccatores saluos faceret. Proficiscitur iã diuinus hic 1.Tim.1.
mercator animam Ioannis lucraturus. Incipit iam suo diuino redemptoris munere fungi: & initiũ facit libertatis peccati ab anima diui Ioannis. Vnde postquam Esaias dixit. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, prophetans natiuitatem domini: subdit Esa.9.
statim. Accelera, festina, prędare: antequã puer sciat vocare patrem, aut matrem, auferetur fortitudo Damasci. Auferet vires diabolo, & prædã ab ore ipsius extrahet. Et in Psalmo egregius vates postquã de Christi natiuitate fuit loquutus, inquit. Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Et subdit. Psal.18.
Exultauit vt gigas ad currendam viam. Quod idê insinuauit Matthæus dicês. Cũ natus esset Iesus in Bethleem Iudæ ecce Magi ab oriête venerunt. Ac Mat.2.
si diceret. Statim vt natus est Christus vocauit gentes, & venerunt ab oriente. Non distulit eorum vocationem, nec procrastinauit in distribuendis suæ pietatis & misericordiæ thesauris: nam nondum natus, Magis se ostendit: & nondum conceptus, Ioannem Baptistam vocauit. Certè inertia nostra & segnities digna reprehensione non vacat: nam cum Christus ita diligenter segerat in nostra salute seruãda, nihil magis nos posteriori manticæ mandamus cum sit nobis diuinus Paulus exemplum præsentissimum, qui inquit. Cursum cõsummaui. Et Dauid. 2.Timo. 4.
Viam mandatorũ tuorum cucurri. Bene igitur Esaias inquit. Deprædare, accelera, spolia. Nam si adhuc infantulus manibus & pedibus deuinctis, in vêtre clausus, ò sanctissime redemptor, talem prædam è draconis faucibus eripuisti: quid de te in Caluario apertis brachijs poterimus expectare? Non possum equidem non mirari, ò bone Christe, tuam istam sedulam diligentiam, & solicitudinê: quam erga oues tuas lucrandas attulisti. Nã cum posses Ioannem à Nazareth sanctum efficere, & gratiam tuam illi cõferre, dignatus es, ad illum proficisci: vt maiori donorum cumulo tibi deuinctus teneretur. Rectè Dauid in persona Ioannis inquit. Domin⁹ solicitus est Psal.118.
mei. Nõ dixit, ꝙ illius curam habebat: sicut rex suorum subditorum habet, aut alius quispiam: sed solicitus est. Vt rectè verba verbis, & promissa promissis consonêt. Quia non dormitabit, neq; dormiet, Psal.39.
qui custodit Israel. ¶In cuius loci cõsideratione gradũ sistas oportet, & videas quanto odio peccata dominus prosequatur: nã protinus vt in virgineo vtero carnê assumpsit, incepit ipsum peccatũ expugnare. Qui Psal.120.

re. Qui locus nihil aliud nos admonet, quã vt semper peccata tanquam perniciosissimam pestem detestemur vel eo maximè quia Iesus Christus maximis laboribus, & tanto suæ vitæ discrimine id ab animabus relegauit. Quòd si videre cupis quo gradu ipsum peccatum oderit, pluribus possem demõstrare: sed vt reliquis patientes aures mihi accommodes breuibus tecum agam modo. Ità dominus peccatũ detestatur, vt illius causa filium suum interfecerit. Quæ ratio deberet te ipsum ità conuincere, & commouere, vt nihil magis à te alienum esset, quam flagitium committere. ¶Secundò proficiscitur virgo in domũ Zachariæ, vt semper in illa maiora beneficia & honores cumularetur. Vult enim domin⁹ vt virginis dignitas & excellẽtia quæ ab Angelis erat solum cognita, nota sit etiam hominibus, vt ipsa tanquam mater Dei laudetur. Postquam enim Angelus matris honore illam salutauerat, vult etiam vt à beata Elisabeth laudetur & debita veneratione colatur, cũ dixit. Vnde hoc mihi vt veniat mater domini mei ad me? Vbi diligẽter aduertas obsecro, quantam adhibeat dominus diligentiam incolendis suis amicis, & in manifestandis mundo ipsorum virtutibus, quas ipsi propter humilitatis virtutem abscondunt. Quis enim valebit dicere, etiam si flumen ingenij pro animi sententia ei natura cõcesserit, quibus encomijs, quibus laudibus & honoribus sanctum Ioseph in Aegypto venditum extulerit? Quis beneficia Dauidi collata (etiam si lacteus eloquentiæ fons illi fœliciter cõtigerit) poterit enarrare? Quis denique attingere audebit laudum Mosi narrationem, qui electus à domino fuit in ducẽ populi Israel? Nec mirum si tecum paratissimus sit id facere, si vanas mundi laudes non captaueris & soli Deo placere studueris. Nanq; officiũ domini & munus est, abscõdita mundi inuestigare, vbi sanctis vitæ documentis serui sui delitescũt, vt eorum nomina per totum terrarum orbem celebret & prædicet. Itaque exurgens beatissima virgo abijt in mõtana, non de verbis Angeli incerta, sed lumine cælesti illustrata dictis Angeli fidem adhibens: vt vel sic per eius aduentum ea Ioanni contingerent, quæ Angelus Gabriel prædixerat scilicet, vt adimpleretur Spiritu sancto. Quòd autem verbo exurgere vtatur, hebræa loquutio est, aliquid agendum significans. Vt est illud canticorum, Surge propera amica mea. Et in Psalmis. Surge domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ. Et iterum. Exurge domine non præualeat homo. Et exurgat Deus, & dissipentur omnes inimici eius. Et possemus idem sexcentis alijs locis comprobare. ¶Quòd si attentiùs hunc locum considerare velis, inuenies aliquid adhuc, quod possit in tuum lucrum & emolumentum cedere. Nam sicut beata virgo cum primum iter aggreditur montes & laboriosa loca inuenit, nec his omnibus ab incepto destitit: sic tu si aliquod virtutis opus facere inceperis, scias multos labores paratos tibi esse, multa obstacula & impedimenta, quæ omnia leuissima esse debent, vt te ipsum possint deterrere. Omnes nanque qui piè volunt viuere in Christo, persequutionem patientur. Vnde iam te persuasum esse velim, vt nolis per mollia & blanda vitæ tuæ cursum peragere, nolis vitijs & voluptatibus pacato animo indulgere: sed manu semper apprehende ea, quæ difficilia & aspera sunt, vt per semitam virtutis recto tramite ad culmen gloriæ valeas peruenire. Secundò aduertas, ne vnquam difficultatis causa à bono incepto discedas: quia non sine labore ascenditur ad montana loca. Nam Saluatoris est dictum. Arcta est via, quæ ducit ad vitam. Huius nanque difficultatis & laboris consideratio à bonis inceptis gradum retrahit. Israelitæ etenim audientes fertilitatẽ terræ promissionis gauisi sunt valde, & se ipsos parauerunt, ad possidendum eam, & ad præliandum: at postquam difficultatem & laboriosum iter inspexerunt ingenti timore sunt perculsi. Tertiò scias oportet non satis esse vt omnia tibi sint prospera & fælicia, & ꝙ nihil tibi desit: sed etiam est pernecessarium, vt fratrum & vicinorum tuorum curam semper habeas: vt & in laboribus & afflictionibus eos consoleris, & in necessitatibus liberali & amica manu eis subuenias. Abijt Dauid, vt visitaret fratres suos in prælio constitutos, & interfecit Goliam. Abijt etiã Ioseph, vt inuiseret fratres suos: & quanuis priùs venditus fuit, inde tamẽ consequutus est sedem regni. Licet etiam aliquando vitam cõtemplatiuam relinquere, vt actiuæ possis ministeria præstare. Etenim etsi contemplatiua excellentior sit actiua, nihilominus multoties propter commodum proximi eam licet deserere. Vt est exemplũ sacræ virginis, quæ vt visitaret Elisabeth contemplationẽ reliquit. Nec intelligas magis meritoriam semper esse contemplatiuam vitam, quam actiuam. Huius autem rei ratio est, nam meritum, charitatis perpendiculo mensuratur. Vnde cum aliquis ità feruidus in Dei amorem actiuo operi possit incũbere, aliùs verò remissè & tepidè contemplationi vacare: inde manifesto elicitur eo casu actiuã vitam suis gradibus contemplatiuã antecellere. Hinc fit vt beatissimus Paulus dicat, se velle à suauitate contemplationis abduci propter salutem fratrum, quibus prædicandi munere maiorem diei partem consumebat: quod quidem actiuæ vitæ præclarum, exercitium est, & magnum pietatis & misericordię opus. Hæ duæ nanque vitæ ità mutuis officijs se adiuuant, vt nequeat contemplatiuus dici, qui actiuæ nõ sucurrerit, videns proximũ in necessitate constitutum. ¶Quinto loco curandum tibi est, ne dona tibi à domino collata parca manu tuis fratribus communices. Ne tibi contingat, quod seruo illi in euangelio, qui damnatus fuit, eo ꝙ talentum à domino traditum abscondit. Ad cuius rei recordationem te facile adducet pulchritudo & ornatus cœli, Sol, luna, stellæ, arbores, & denique vniuersæ creaturæ: quæ omnia sedulo ministerio, & sui creatoris nutui obediunt, & nobis suas virtutes communicãt. Cur igitur dedignaberis tu, eruditione & doctrina tua alios instruere, non recordatus Pauli dictum. Dispensatores sumus ministeriorum Dei? Non dicit, Domini sumus, sed dispensatores. Voluit beatissima virgo donum Dei communicare Sanctis Zachariæ & Elisabeth: vt eius aduentu Ioannes Spiritu sancto adimpleretur, & vt Zacharias & Elisabeth spiritu prophetico clari essent. ¶Vt autem intelligas Deo esse seruiendum nõ tepidè aut ignaue, subdit statim euangelista virginem abijsse. *Cum festinatione.*

Gen. 41. 1. Reg. 16. Exo. 3. Can. 2. Psal. 131. Psal. 9. Psal. 67. 2. Tim. 3. Mat. 7. Num. 14. 1. Reg. 17. Gen. 37. Rom. 9. Mat. 25.

natione. Quid verba hæc sibi volunt, vt virgo honestissima, itineris inimica, cubilis amatrix, cũ tãta festinatione proficiscatur? Certè id altissimo mysterio non vacat. Ex omnibus, quæ protinus & incitare & inuitare nos deberent, vt in domini obsequiũ diligẽtes essemus, id vnum est, cũ videamus pro eximio suo in nos amore, eum pigrum esse ad vindictã sumendam: liberalẽ autem & magnificũ invenia cõ donanda. Nam cum primum primus noster parens in delictũ incidit, inquit scriptura, q̃ deambulabat dominus ad auram post meridiem: quando venerat sumpturus de scelere vindictã. Non dicit scriptura, q̃ currebat, sed deambulabat: vt intelligas, pedetentim, & plusquã testudineo gradu incedere, cũ vult supplicium infligere. Cuius rei exemplum videre licet. Nam cũ esset in animo grauiter in Sodomitas animaduertere ad Abrahã loquitur, & fit illi obuiã: vt pro tã iniquo populo rogaret. Cuius voluntatis signum euidentissimum est, vt dixerit, q̃ si decem iusti in ciuitatibus illis inuenirẽtur, se relicturum illas ciuitates liberas & incolumes. Et cum decreuit vniuersum aquis diluuij subuertere, centum annis ante subuersionẽ id Noe manifestauit. Et Pharaonẽ septies monuit priusquam in mari Rubro illũ submergeret. Et Niniuitas etiam prius monuit & misit ad eos Ionam prædicaturũ. Contrariũ autem morẽ obseruat, cùm tẽdit sua misericordia cũ aliquo vsurus: festinat, accelerat solicitus & anxius tendit. Nã Zachæo dixit, Zachæe festinans descende. Quare cũ festinatione? quia tendebat ad iustificandũ peccatorẽ: in his autem, quæ spectant ad misericordiã non opus est mora. Et impio illi ac nefario Iudæ dixit. Quod facturus es, fac citiùs. Cupiebat iã pijssimus redemptor pretium nostræ salutis persoluere. Et ipse dominus ait. Baptismo habeo baptizari: & quomodo coarctor donec perficiam illum? Loquebatur de sua passione, & redẽptione nostra. Sic Spiritus sanctus repente descendit super Apostolos eos sanctificaturus. Nec id silentio prætereundum q̃ cẽtum & quinquaginta diebus diluuium durauit, paucioribus vero aquæ defecerunt: vt ostenderet se magis pronum esse ad miserendum quam ad flagellandum, & vix ferre possit semper in punitione persistere. Et Esaias inquit. Prædicare annum placabilẽ domino, & diem vltionis Deo nostro. Vbi elegantibus verbis iam videris, vltionem vnica tãtum die claudi: expiationem verò & misericordiam per anni spatium. Quod etiam idem Esaias cõfirmauit dicens. In momento indignationis abscondi faciem meam à te: & in misericordijs sempiternis congregabo te. Perpendas autem, quomodo indignatio per temporis momentum duret: misericordia autẽ sempiterna sit. Nec mirum si dominus pronior sit ad miserendum quam ad vindicandum. Nec mirũ etiam si piger & cum tarditate ad puniendum abeat ad condonandum verò cum properatione. Nam si lapidem sursum velis in altum ædificium collocare magnis ingenijs, machinis, & funibus opus est. Quòd si in centrum vsque velis eam proijcere: non alia vi indiget, nisi vt à manu excidat, cum grauis natura deorsum sit tendere leuis autem sursum. Itã sanè sicuti lapidi proprium est nulla facta mora descendere: itã Deo proprium miserationibus vti. Vnde ecclesia sancta diuino spiritu gubernata domino canit. Deus, cui propriũ est misereri, semper & parcere. Peccatoribus irasci, & in eos animaduertere, opus Deo alienum est, vt inquit Esaias: quia ei aduẽtitium est ratione transgressionis mandatorũ. Ideò quasi coactus, & nostris flagitijs exigentibus dolẽs punit, vt ipsemet per Esaiam inquit. Heu consolabor super hostibus meis: & vindicabor de inimicis meis. Ratio autem cur domini proprium sit, misereri, ea est: quia ad completam rationem effectus misericordiæ nõ requiritur actus, vel meritum nostrũ sed solum quod Dei est. Ad rationem autẽ effectus iustitiæ meritorum exigentia requiritur. Ideò proprium est ei parcere & misereri, alienum autem punire. Vnde idem Esaias hoc domini ingenium clarioribus verbis expressit dicẽs. Egreditur Deus de loco suo, dũ punit. Et Ieremias in Threnis dicit nõ ex corde suo abiecisse filios hominum. Diligẽs itaque est dũ miseretur. Hac de causa virgo beata properat in domum Zachariæ cum festinatione. Mouebat Christus gressus matris vt festinanter incederet quia ibat ad parcendum peccata. Ad quid ò beata virgo cum tanta festinatione properas? Non certè vt aliquem occidas, non vt vindictam sumas: sed vt parcatur, & vt misericordia vtatur. Ingeniũ hoc est filij tui, vt festinanter pergat ad condonandum, quod idem à te non esse alienum existimo. ¶At nos ad nihil aliud videmur voluntatem Dei cognoscere, nisi vt in omnibus & per omnia aduersarij illi simus. Velocissimi nanque sunt pedes nostri ad vindictam de illatis iniurijs reposcendam, ad debita exigenda & vt appetitus nostri semper adimpleantur, & vt voluptatibus nostris latissimus pateat cãpus. Diligens mercator surgit primo mane, vt diuitias sibi cumulet. Impiger extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa per ignes. Et alius, vt illatam iniuriam vindicet, noctu diuque in cogitationibus euanescit: itã vt velocissimo cursu vadat ad effundendum sanguinem. Et sapiens inquit. Pedes impiorum ad malum currunt. Et Ieremias. Omnes conuersi sunt ad cursum suum quasi equus impetu vadens ad prælium. Mirum enim est videre quot quantique sunt, qui vel vno die, imo vnica tantum hora multos, & varios ascendunt equos vt celeriùs, vt breuiùs & vt maiori impetu in infernum prolabantur. Currentes properãt à peccato in peccatum & mille fœditatum & abominationum genera inueniũt vt grauiùs, & vt crudelius contra se Deum incitent. Itã currunt vt brauium constitutum videatur ei, qui prius ad illum miserum, & infœlicem locum appulerit. Vt autem Deo seruiant non est opus meis dictis, vt videas quam segniter se habeant in via mandatorum domini. Non itã faciebat ille, qui dixit. Viam mandatorum tuorum cucurri. Et Paulus, vt moneat nos in via mandatorum domini esse incedendum inquit. Sic currite vt comprehendatis. Sed iam vlterius progrediamur vt innotescat nobis, quo tam properanter sacra virgo abeat. *In ciuitatem Iuda.* Vbi erat domus Zachariæ. *Et intrauit in domum Zachariæ.* Qui senex & mutus erat. Vt nobis fieret exemplum eos, qui recta valetudine fruuntur, ituros esse, vt videant, vt consolentur & vt subueniãt

Marginalia (left column): *Gen.3.* *Gen.19.* *Gen.7.* *Exo.14.* *Ione.3.* *Luc.19.* *Ioan.13.* *Luc.12.* *Act.2.* *Gen.8.* *Esa.41.* *Esa 54.*

Marginalia (right column): *Esa.28.* *Esa.1.* *Esa.23.* *Thren.3.* *Hora. epi.1.* *Psal.13.* *Prou.1.* *Iere.8.* *Psal.118.* *1.Cor.9.*

Eccle.7. ægrotis & indigentibus. Ità vt in nobis adimplea- tur illud. Non te pigeat ministrare infirmo, ex hoc enim in dilectione firmaberis. Et expende quod di cit, intrauit. Ingrederis tu domum amici vel fami- liaris tui nulla licentia impetrata, aut vt plærunque contingit hospite insalutato. At ignoti domum vt intres vel inimici, prius ad fores pulsas & clamas. Ità dominus domum Zachariæ iusti ingreditur si- ne pulsatione tanquam domum familiaris sui: quia ianuam apertã inuenit. At peccatorum ianuas prius pulsat, & foris ad postes stat, expectans & rogans an velint illi aditum præbere, vt amicitiam cum eis ineant. Vt facilè videre est in illo Apocalypsis lo-
Apoc.3. co. Ego sto ad ostium & pulso: siquis aperuerit mi- hi, &c. Fælix ille nuncupari potest, qui portas ani- mæ suæ patentes habet vt Deum excipiat. Et verè beatum eum dicere possis qui in corde suo nullum obicem posuerit, vt dominus dignetur ingredi: ta- men sunt multi eiusmodi ingenij & conditionis ad cuius fores per multum temporis spatium dominus clamat, nec ipsi aditus datur. Quòd si nos tanta do- na & beneficia, quibus quotidie afficimur, vel ali- quo obsequij genere penderemus, videremus certè quomodo amicorum suorum domos dignetur vi- sitare, cùm nec vocatus, nec inuitatus fuerit. Imò ipse est qui maximis bonis cumulaturus, nos inui- tat: vt videre licet in sacro euangelio Lucæ, vbi le-
Luc.19. gitur ad Zachæũ dixisse. Hodie in domo tua opor- tet me manere. Sic etiam in domum Marthæ & Ma-
Luc.10. riæ tendebat, vt beneficio hospitalitatis gauderet. Ità nec Zacharias nec Elisabeth dominum inuita- runt, vt ad eos veniret: ipse tamen gaudens & libẽs proficiscitur: nam eius moris est, vt semper maximã & solicitam curam adhibeat erga ea, quæ suorũ ami corum sunt. *Et salutauit Elisabeth.* Quid dixerit, euangelista non explicat. Sed ego crediderim al- terum duorum dixisse. Pax vobis: vel, Pax huic do
Ioan.20. mui. Primo salutandi modo vsus est Christus: secũ
Luc.24. dum autem ipse docuit discipulos, vt ingredientes
Luc.10. aliquam domum eo vterentur. Hoc verosimile vi- detur, quia vt inquit Augustinus, prius beatæ vir- gini fuit Christus magister, quam filius. Et ideò quod posteà docuit discipulos, docet & nunc ma-
Mat.10. trem. Et si discipulis dixit. Non vos estis qui loqui- mini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis: quantò potius id modo faceret, cum diuino spiritu matris lingua moueretur? Filius loquitur per os ma tris, & sicut posteà ipse dixit pax vobis, ità & nunc. Hæc nostra salutatio debuerat esse, & hic loquendi modus: sicut Paulus multoties vt inquit in epistolis suis salutabat. Mundi, heu, vanitas Christi sermo- nem suffocat, & stultus iam habetur & irridetur qui ad exemplum Christi loquitur. ¶ Vbi virginis ma- tris pietas iam venit multis nominibus prædicanda quæ tantum sibi sumit laborem, vt congratuletur Elisabeth de Ioannis conceptione. Nanque vera pietas potius congaudet de fœlicitate aliena, quàm studeat iactare suam. Vndè diuino incensus amore
2.Cor.12. Paulus dicebat. Quis infirmatur, & ego non infir- mor? Nec mirum si regis summi mater militis ma- trem salutet, & ministret vt sanctissimis humilitatis documentis nos instituat. Qui humilitatis magister inquit. Quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester seruus. Quod faciebat Paulus cum dixit. Cum liber essem ex omnibus, omnium me feci ser- Mat.20.
uum. Quod idem pijssimus redemptor adimpleuit Luc.22.
qui de se ipso inquit. Non veni ministrari, sed mini 1.Cor.9.
strare. Et iterum. Ecce ego in medio vobiscum sum Mat.20.
tanquam qui ministrat. ¶ Verum eninuero hæc sa- lutatio non tam dicenda est virginis ad Elisabeth, quam Christi ad Ioannem. Sed non potest non fa- ctum istud me ipsum in admirationem rapere. Id nanque quod prius fecit Christus post incarnationẽ fuit Ioannem visitare. Nec dubitandum est, captũ fuisse dominum Ioannis amoribus: quandoquidem protinus vt humanam induit vestem ad ipsum ac- Hester.1.
cedit. Rex Assuerus maiori fuit amore prosequu- tus Husam ciuitatem, quam reliquas omnes sui im- perij, ea tantum ductus ratione, quia regni sui prin- cipium fuerat: vnde singulis annis ibi omnibus splẽ dida conuiuia solebat facere. Dauid etiam nimio amore ciuitatis Sion tenebatur, & ità speciali priui- legio illam suam esse vocabat quia prior erat, quam 2.Reg.5.
ipse acquisierat: & ità arcam fœderis eo tulit, vt ar- 2.Reg.6.
cæ præsentia, benediceretur ciuitas. Id nãque quod magis diligimus, & maiori ipsius amore tenemur, maioribus afficimus beneficijs. Sic prior ciuitas quam dominus expugnauit fuit Ioannes Baptista, & sui regni principium: & ità gratior & dilectior re gi Christo præ cæteris alijs fuit. Non magnum regẽ primo manè surgere ante ortam lucẽ iturus ad visi- tandum seruum: vbi coniunctio, &, magnam fami- liaritatem videtur exprimere. Nonnè satis est seruũ accersere? non equidem si dominus nimio ipsius te neatur amore. Ità dominus sua præsentia Ioannem visitat: nec id immeritò, cum dixerit Angelus eum magnum esse coram domino. Hæc enim est differẽ tia inter mediæ plebis homines & magnates: quod Mat.4.
ad magnatum & nobilium domos vadit magister, eos docturus. Christum docturum Apostolos ipsi sequuntur relictis retibus & domibus: at in domũ Ioannis magister cœlestis properat, vt eum doceat. Vbi iam vides quomodo dominus cum Ioãne agat tanquam cum magnate & principe regni sui. Vnde in maximã admirationem rapiebatur sanctissimus Iob, cum dixit. Quid est homo quia magnificas eũ? Iob.7.
aut quid? &c. Quis est, ò Christe sancte, iste Ioannes, qui cum sit homo tot tantisque honoris ornamen- tis à te afficitur? Ad cuius cor nullo verborum stre- pitu & murmure ità loqueris? quem ità diligenter & solicitè inquiris, vt ante diluculum illum visites: vt rectè admiretur Iob (visitas eum diluculo) nec in his gradum sistas, sed subito probes illum? Quod si inquirat aliquis, quomodo probatur Ioannes, intel- ligat ità probari, vt Christi honor in ipsius mani- bus fuerit constitutus. Ecclesiam dominus comisit Petro, & suum vicarium illum constituit: & matrẽ suam Ioanni Euãgelistæ credidit, corpus suum Io- seph ab Arimathæa, crumenam suam Iudæ: at hono rem (qui totius humanæ vitæ pondus est & quo nihil pretiosus, nihil excellentius aut pulchrius ho- minibus existimatur) Ioanni Baptistæ tradidit. Nã- que cum rogatur, sit ne ipse Christus, clarè & verè Ioan.1.
respondit, non esse, imo nec esse dignum, vt soluat Christi calciamenta. Quod si interrogationis affir- matiuam partem astrueret, nihil dubites, protinus ipsum

ipsum tanquam Christum coli & suscipi. Vbi iam videris quomodo Christi honor totus ab ore & responsione Ioannis pendeat. *Et factum est.* Acsi dixisset. Accidit vel contigit. *Vt audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, exultauit infans in vtero eius.*

1. Reg. 16. Cum spiritus domini malus exagitabat Saulem (vt legitur in primo regum) accipiebat Dauid citharã, & statim spiritus nequam ab eo recedebat. Sic Christus velut alter Dauid accipiens, vt instrumentum sanctissimam matrem labia ipsius mouendo propulsauit à Ioanne spiritum nequam: & sic ad virginis salutationem exultat infans in vtero repletus Spiritu sancto. ¶ Vbi iam expendere libet quàm magnum beneficium domini fuerit incarnatio Christi, cum voluerit Spiritus sanctus tanto cultu & obseruantia per hunc puerum manifestari & celebrari. Docemur itidem, quid singuli facturi simus maiores natu, & ætate perfecti, quãdoquidem inter breues corporis angustias puer iste clausus talem habuit obseruantiam. Exultauit gaudio, ità vt externis corporis signis internum gaudium demonstrauerit. Si rex
2. Reg. 6. sanctus Dauid coram arca domini constitutus canebat & saltabat: quo iubilo, quibus gaudijs credendum est virginem sacram, & Christum à Ioanne
Ioan. 8. fuisse acceptos? Si gauisus fuit Abraham, hunc diẽ in spiritu videns: qui iam præsentem eundem habebat: quid credas eum fecisse? O quam diligens seruus diuus Ioannes appellari potest, qui cùm non dum cœlum & terrã vidisset iam cœli & terræ crea-
Vide Augustinum. ser. 3. Ioan. bap. torem adorabat. Vix erat ei spiritus vitæ, & iam in erat spiritus gratiæ. Ab vtero matris præcursoris, officio fungi incipiebat: nam cum esset homo ostẽ
Ioan. 1. dens Iesum digito dixit. Ecce agnus Dei. Sic modo cum intueretur illum oculis animæ, corporis obsequio eundem demonstrauit: & quem verbis salutare non potuit prophetico cognouit spiritu. Sicut enim in horologijs solaribus cõtingit, vt cum index vitio ex aliqua parte laborat, cum primum à magnete tangitur, statim correctus ad septentrionalem polum vertitur, certam horam designans: sic beatissimus Ioannes in ventre matris delitescens, Spiritus sancti gratia tactus, digito Saluatorem indicat, & tempus iam aduenisse, in quo mundum perditum visitandum esse censuit, cum & rationis vsus ipsi diuino beneficio fuerit acceleratus. Vnde & ipsius pater Zacharias cum eo loquens dicit. Tu puer Propheta altissimi vocaberis, præibis enim, &c. Sed miraberis forsitan, quod de rebus tanti ponderis & momenti cum puero agat, nec puer cum sit de puerilibus sit sermo: at neutiquam mirari oportet quia etsi Ioannes infans erat non eum latent, quæ proferuntur à patre. Nanque quod multi viri iusti & sancti fecerunt adhuc ad senectutem peruenientes, ipse diuinitùs adiutus à matris vtero præstitit. Mirum etenim non est, quod quis ad triginta vel quadraginta annorum numerum accedens iudicio & intellectu polleat: at si his in vtero matris vtatur, omnem prorsus admirationem superat. Contingit enim frequenter, vt aliquibus viginti annis natis iudicium accedat, alijs triginta, alijs verò quadraginta: alijs verò post sexaginta & septuaginta nondum illud contigit. Nec mirum si post tempus hoc cum iam senuerint ornati incedant, compti & perpoliti, & in id dementiæ & stultitię genus lapsi sint, vt mulierum amatores efficiantur. At nostro Ioanni priusquam nasceretur iudicium contigit & vsus illius. Ab vtero materno dominum cognouit, & cubicularij ministerio præcipuo regi gloriæ Christo deseruiuit in cubiculo virginalis vteri conclusus. Ventris abstruso recubans cubili, Senseras regem thalamo manentem. Sed mirabile est, quod sequitur. Hinc parens nati, meritis vterque Abdita pandit. Quemadmodum enim antiquitùs accepit dominus de spiritu Mosi, quem inter septuaginta vi- Exo. 28.
ros diuisit: sic modo de spiritu Ioannis accepit, quẽ parentibus suis impartitus est. Tantum Moses & Ioãnes apud dominum meruerunt, vt ipsi alijs etiã spiritum meruerint. Itaque non quia parentes Ioannis Prophetę fuerũt, ideò & Ioannes Propheta fuit sed è diuerso intelligere debes. Et ex abundantia gratiæ filij partis aliquid in parentes redundauit, ità vt in sequentibus verbis subditur. *Repleta Spiritu sancto Elisabeth.* Nihil mirum si Christi aduentu & ipsius præsentia diuino spiritu, & multis alijs donis Gen. 31.
repleatur. Nam si olim dominus præsentia Iacob Gen. 39.
multa bona contulit Laban, & præsentia Ioseph largitus est multa Putifar. Quanto potius Christi aduentu repleri debet Spiritu sancto Elisabeth? Et ità. *Exclamauit voce magna & dixit.* Ex plenitudine internæ deuotionis in altas voces prorupit: nanque Luc. 6.
ex abundantia cordis os loquitur. Qui Deum secũ habet, de Deo loquitur: qui verò Satanæ spiritum, blasphemat, malè dicit, peierat, & proximi sui famã ignominiosis verbis intingit. Quilibet enim homo suo sermone satis aperte demonstrat, qualis sit, aut quo ducatur spiritu. Sicut æs sono cognoscitur quale sit, & an habeat aliquod metallum, quod rationi sonitus non bene adaptetur: & quemadmodum, si intus horologij rotæ bene compositæ sunt, etiam cymbalum foris debitum sonitum emittit: ità etiam homo verbis rationi rectæ dissonis clarè demõstrat intus nullum ordinem in conscientia habere. At Sãcta Elisabeth, vt pote quæ plena erat Spiritu sancto, in domini laudes prorumpit: necnon sanctissimæ matris eius. *Benedicta tu in mulieribus.* Sunt mulieres benedictæ propter donum & aureolam virginitatis: & in veteri testamento propter fœcunditatẽ. Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus Psal. 127.
tuæ. Sed tu ò sacra virgo maiorem benedictionem es adepta: quia & intacta virgo existis, & fœcundissimæ prolis mater. Vnde in Canticis dicitur. Om- Cant. 7.
nia poma noua & vetera seruaui tibi. Pomum vetus est, matrem esse: pomum verò nouum esse virginem. Aliæ mulieres vel virgines sunt, vel matris munere funguntur, & propter alterum benedicuntur: sed tu alterutram benedictionem attingis, quia mater es, & virgo. ¶ Non solum autem inter omnes benedicta quia mater est, & virgo: sed quia vt Ser. asump. virg.
beatus Hieronymus ait, cæteris virginibus præstatur gratia per partes, Mariæ verò tota se infudit plenitudo gratiæ. Solent omnes virtutes diuisæ reperiri in cæteris mulieribus: sed in vna Maria omnes simul tanquam in cumulum conuenerunt. Nam si de hac re discursum velis facere, nulla tibi tanta naturæ & eloquentiæ subsidia contigerint, vt possis fœlici pede rem ità difficillimam pro sui magnitudi

ne & excellétia exprimere. Etenim si vrbanitatem
& humilitatem quæras, inuenies alteram Rebeccã
Gen.24. à qua cum famulus ille Abraham aquam efflagitas
set, respondit, se nõ solum illi, sed etiam camelis om
nibus libenter concedere. Si animi constantiam
& iudicium ad gubernandum expectes, quis hæc
Iudi.4. præstantiori modo habuit, quam Debora, Iudith,
Iudit.14. & Esther: quæ imperatorum officijs functæ sunt. Si
Hesther.5. prudentiam, quis maiorem quam Abigail? Si hospi
1.Reg.25. talitatem, nulla maior quam in Raab, & Sunnami
Iosue.2. te. Et in nouo testamento Lidia, Purpuraria, Tha
4.Reg.4. bita Priscilla, & mulieres illæ, quæ Christum sequu
Act.9. tæ sunt insignibus virtutibus floruerũt. Paulus lau
Act.18. dat Saræ fidē, quia fide concepit sterilis: sed dignior
Luc.8. laude est sacra virgo, quia Sara risit, & virgo credi
Hebræ.11. dit Angelo. Et ideò dixit ei Elisabeth. Beata quæ
Gen.18. credidisti. Istæ mulieres singulæ singulis virtutibus
excellentes fuerunt: sed virgo Maria omnes, quas
temporis obliuio deleuit, quæque in posterum ven
turæ sunt facillimo negotio longo interuallo supe
rat. Nãque ipsa sola omnes gratias, quas reliquæ ha
buerunt dispersas in cumulum comparauit. Quem
admodum egregius ille pictor Zeuxis graphicè &
appositè volens Iunonis figuram depingere omni
bus virginibus Agrigentinis inspectis, quinque illa
rum elegit, ex quibus quod præstãtius & pulchrius
erat penicillo expressit, vt imaginem absolutam &
perfectissimam effingeret: ita dominus pro admira
bili sua sapientia omnes fœminarum perfectiones
& gratias visus est in virginem matrem cumulasse,
cuius splendescens corona vniuersum mulierum op
probrium abstulit, in qua sola plus reperitur eximia
laude dignum, quam in omnibus vt vituperetur.
Itaque excedit lõgo discrimine beata virgo reliquas
alias mulieres, quarum laudes à sacra pagina decan
Can.6. tantur. Vnde spiritus angelici alter ad alterum ad
mirati dicebant. Quæ est ista quæ ascendit, pulchra
vt luna, electa vt sol, &c. Sedes solis in medio pla
netarum habitat: tres subtus se habet, tres verò supra
se. Ità sanè altiori ordine supra virginem nihil aliud
pulchrius constitutum est, nisi diuinæ illæ tres per
sonæ: sub se verò tres Angelorum hierarchias habet
& omnia, quæ à domino effecta sunt. Sic ascendit
in montana Iudæa pulchra, vt luna, electa vt sol, &
terribilis varia virtutum supellectile circummuni
ta. Et ideò meritissimò laude eximia inuenta est in
ter omnes mulieres. ¶ Ex quo loco iam aliud docu
mentum tibi suboritur, vt semper probos laudibus
afficias, & eorum virtutes insignibus ornamentis
prosequaris. Nam Angelus & beata Elisabeth spiri
tu diuino repleta in virginis laudes prorumpunt, &
Eccl.44. illam benedicunt, illud Ecclesiastici recordati. Lau
demus viros gloriosos, & parentes nostros in gene
ratione sua. Sed de his vberior alibi continget ser
mo: nunc autem historiam prosequamur, & dictis
Elisabeth aures accommodemus, quæ vlterius ad
dit. *Et benedictus fructus ventris tui.* Quæ verba An
gelus non protulit, quia tunc nondum beata virgo
filium Dei cõceperat: sed expendas obsecro differẽ
tiam. Nam Mariam benedictam appellat cum limi
tatione & restrictione inter mulieres dicens, at verò
ipsum Iesum benedictum dicit, sine aliquo termino
sine limitatione nulla denique facta collatione. Vbi
obseruabis, quod quando Deus in peccatum Adæ Gen.3.
animaduertit, maledictionem intulit in serpentem:
homini autem non maledixit, sed terræ propter eum.
Cuius rei mysterium est, nam dominus bene noue
rat se aliquando sumpturum carnem, quapropter
humanã naturã noluit maledictionis nota inurere:
fructus enim virginis multis benedictionibus erat
afficiendus. Prætereà Christus secundum vtrãque
naturam benedictus est, quanuis diuerso modo. Nã
quatenus diuinitatis est compos per naturam bene Dan.3.
dictus est & sanctus. Iuxta illud. Benedictus es do
mine Deus patrum nostrorum. Secundum verò hu
manam naturã per gratiam dicitur benedictus quo
niam plenitudo gratiæ ipsi fuit collata nullis termi
nis, aut mensura clausa. Sed id aduertas, quod fru
ctus nõ bene dicitur propter arborem, sed arbor pro
pter fructum. Vnde Christus nõ matris causa bene-
dicitur, imo mater ipsius causa absoluta & perfecta
benedictione decoratur. Qua propter coniunctio,
&, valet pro, quia. Acsi diceret. Benedicta tu in mu
lieribus, quia benedictus fructus ventris tui. Consue
uit nanque scriptura cõiunctionem, &, accipere pro
quia vt hic: & in Marci euangelio, vbi dicitur. An Mar.5.
nuntia illis quanta tibi fecerit Deus, & misertus est Psal.59.
tui, Id est, quia misertus est tui. Et in Psalmo. Da
nobis auxilium: & vana salus hominum, id est, quia
vana salus est ab homine. Et Esaias. Tu iratus fuisti: Esa.64.
& nos peccauimus. Id est, quia nos peccauimus. Et
in Ioanne habetur, Christum dixisse, scio illum & Ioan.8.
mandata eius seruo. Sic etiam illud intelligendum Luc.2.
esse puto. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax ho
minibus. Id est quia in terra pax: quæ contigit pro
bona Dei voluntate erga homines, aut hominum
erga Deum. Quem locum ità interpretatur Grego
rius Nisenus in homilia natalis domini. *Et vnde
hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me?* Quem
admodum Ruth mirabatur, quãdo venit ad Booz,
dicebat enim. Vnde mihi hoc vt inuenirem gratiam Ruth.3.
ante oculos tuos: & nosse me digneris peregrinam
mulierem? Petrus etiam expauescens Christi præ
sentiam dixit. Exi à me domine, quia homo pecca Luc.5.
tor sum. Et centurio, ipsius maiestatem admiratus Mat.8.
dixit. Domine non sum dignus, vt intres sub tectũ
meum, &c. Sic Sancta Elisabeth cum solis & Lunæ
claritatem intueretur, suæ paucitatis venit in cogni
tionem: & ità his verbis exclamat. Vnde hoc mihi?
Duos humilitatis modos esse comperimus. Alte
rum ad quem deueniunt serui & ministri fustibus &
flagellis icti, quæ humilitas tribulationum, & per
sequutionum causa in eis nascitur: quæ potiùs humi
liationis (vt ità loquar) & abiectionis nomen mere
tur, quam humilitatis. Alter est nobilis & vrbanus
qui non tantum coactione, & vi fit, quantum bono
hominis arbitrio. Hanc humilitatem habuit beata
virgo, Ioannes, & Elisabeth. Mirantur aliqui di
uum Ioannem, cum ità humilis, ità Sanctus & om
nibus gratissimus fuerit: sed ego in maiorem admi
rationem rapior, quare humiles non sumus, quando
ità peccatis & flagitijs sumus detenti. Peccatori nã
que facilè erit suum humilitatis fontem inuenire,
quia in medio sui locatus est. Tamen in his, qui in
nocenti & immaculata vita vixerunt, vt Ioannes
& Elisabeth, vnde hoc principiũ & ortum habet? A

Deo quidem, & è cœlo manat & à consideratione diuinæ potentiæ & magnitudinis. Animaduertas rogo id virorum proborum & rectorum ingenium: nam quæcunque ipsi habent & possident, omnia existimant à Deo sibi tradita esse nihilque boni suis viribus comparasse. Si ferrum igne accęsum cum ipso igne vellet competere: vtique diceret ignis: quod tibi mutuatum & emendicatum à me est depone: & statim videbis, quantum valeas, & quousque tuæ se extendant vires. Sic viri sancti & iusti quanto sanctitatis & iustitię magis participes sunt, quanto Dei altiorem cognitionem sunt assequuti: tanto humiliùs & abiectiùs de se ipsis iudicant, & sentiũt. Quo circa sanctissimus & humillimus Iob dicebat. Oculus meus videt te, propterea ego in cinere & fauilla pœnitentiam ago. Quia domine vidi & cognoui quam magnus & potẽs iis, propterea me ipsum puluerem iudicaui. Gloriatur quis maximè de suis natalibus & aliquod imperiũ habere videtur: at si iste ad regis vel imperatoris curiam accedat, statim suę inscitiæ & amentiæ in cognitionem venit, nec vllam collationem cum his, quæ diximus habere. Nobilis quippe si á propria patria non recesserit magnũ se existimat, & potentem: in curia verò cum nemini notus sit, paruiducitur & habetur. Itá nimirum quantunuis aliquis homo potentissimus & ditissimus sit, si cum domino velit comparari nomen potiùs amentis & insipientis subibit, quam aliquid faciat, ex quo vel minimum laudis sibi comparet. Nã cum longo discrimine á Deo distemus, ideò fit, vt nostra æstimatione & iudicio plurimi ducimur: & hinc superbia nostra ortum ducit: tamen si ad diuinum illius fontis lumen accedamus, nihil nos esse fatebimur. Vnde factum est, vt qui iustiores & sanctiores erant, potissimè de humilitate gloriabantur: tanto enim quis sibi humilior videtur, quanto propinquior & coniunctior est Deo. Sic Abraham. Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Vnde fit, vt beata Elisabeth cum sanctissima esset itá humiliter & reuerenter loquitur? Quia repleta Spiritu sancto ipso inspirante matrem Dei cognouit. Edocta nanque diuino spiritu cognouit illam & hominis & Dei esse matrem: quo fit, vt tanta reuerentia & obseruantia puerum & matrem coleret. At tu cùm Deum ignores, nulla obseruatione & reuerentia erga illum vteris. Veluti rusticus & agrestis, qui obuius regi fit, nulla veneratione illum afficit, cum incognitus illi sit. Anima nostra multoties ipsum Deum contemnit: quia altitudinem ipsius non attigit, nec vnquam quis sit, cognouit. Nobilis autem, qui semper & regem alloquitur, & in ipsius ministerio diu vixit maxima veneratione & reuerentia ipsum regem veneratur, cum & illũ cognouerit, familiariter egerit, & denique cũ nimio ipsius amore teneatur. Sic viri sancti & iusti, vt pote qui in regia aula nutriti & educati humiliter ipsum colunt: at peccatores, qui admodum similes sunt rusticis hominibus in syluis educatis, quibus semper custodia porcorum sibi curæ est, Deum & dominum suũ despiciunt & ipsum nulla vrbanitate prosequuntur. At beata Elisabeth virginis matris dignitatem considerans, summa reuerẽtia excepit illam. Vbi discere oportet, vt non negligenter, non ignauè, sed attentissimè virginem beatã colas & obserues. Nã si à tota cœlesti curia summo venerationis studio prosequitur: quantò potiùs nos, qui virtutis sumus inopes, studiosissimè illam venerari oportet? ¶ Ex verbis Sanctæ Elisabeth apertè colligitur, Christum redemptorem nostrum in instãti suæ conceptionis perfectum fuisse hominem: nam ista verba prolata sunt paucis diebus post incarnationem: sed si imperfecta prolis inchoatio esset in virgine, sicut & in alijs mulieribus, in quibus transeunt saltim quadraginta dies antequam corpus infantuli organizetur, & anima infundatur: tunc beata Elisabeth, imò diuinus spiritus, qui ipsius labia mouit non dixisset mater domini mei, sed mater embrionis. Vide etiam, quibus laudibus, & encomijs sacra virgo ab Elisabeth tam breuibus & succinctis verbis extollatur. Aliqui dicunt sacros euangelistas in virginis laudibus laconismo fuisse vsos. Qui certè nulla verosimili ratione mouentur, quia etsi in eius laudibus pauca verba cumularunt, nihilo secius hac tanta breuitate altissimas & heroicas ipsius virtutes decantarũt. Quibus obsecro verborum ambagibus, aut quibus eloquentiæ & facundiæ luminibus altiùs posset extollere virginis matris encomia sacer euangelista Matthæus, quam breui loquio illo. Ex qua natus est Iesus, qui vocatur Christus? Quid magis supremum quid diuinius, aut excellẽtius de illa posset canere? Equidem vnico verbo id omne protulit, quod in pura creatura laude dignum inueniri potest. Sic in isto loco beata Elisabeth, cum Mariam matrẽ Dei appellat, tacitè dicit virgini matri maiorem gratiã fuisse collatam, quam puræ alij creaturæ. Itaque esse Apostolum, euangelistam, Prophetam, martyrem, Angelum, Seraphin, & cherubin, velut nihilum reputabis hæc omnia si matris Dei dignitatem cum illis velis componere. Nec mirum si hæc constãti animo asseramus, quando nobiscum consentit Angelicus doctor Diuus Thomas, qui dicit, matrem Dei infinitam dignitatem habere, propter infinitum bonum, qui Deus est. Nihil enim beatius & egregius, quã mater Dei, in quãtũ terminatur in Deũ quia finis & terminus dignitatis virginis, Deus est. Et hoc, esse matrem Dei excellẽtiam quandam, magnitudinem, atque dignitatem supremam secum affert. Nã cum cuiusuis mater significet illius esse autorem & principium, quanuis nõ actiuum sed passiuum principiũ sit: sic matrẽ Dei esse aliquo modo principiũ & rei causam & autorem Dei denotat esse: in quo Deus aliquo modo virgini subiectus existit, quia eius filius est. Quo circa noster Lucas dixit, Christũ subditum fuisse virgini. Nihilominus quanuis omnia hæc dicta sint humanitatis titulo, etiam meritissimo & pleno ore matrem Dei illam appellamus: nã etsi hominem concepit, hic homo Deus etiam erat. Res equidem non parua admiratione digna, nam beata virgo vnico solo partu præcipuum locum & magis excellentem inter omnes creaturas obtinuit itá vt nihil sit illi æquale, nisi solus Deus, qui virginem super omnem modum excedit. Nec mireris si Ioannes in Apocalypsi illam viderit amictam sole iustitiæ Christo redemptore nostro, & sub eius pedibus lunam: quia vniuersæ creaturæ, quæ mutabiles sunt sicut luna inferiores sunt illa. Graphicè igitur

Iob. 42. *Gen. 19.* *Mat. 1.* *1. par. q. 25. ar. vltimo ad. 4.* *Luc. 2.* *Apoc. 12.*

& apposite beata Elisabeth virginem laudauit, matris domini titulo, ex quo omnes excellentiæ, immunitates, gratiæ & priuilegia ipsi concessa tanquã à suo fonte & origine dimanarunt. ¶ Vbi iam aduertere libet, quomodo magnum illud & diuinum incarnationis mysterium vniuersis hominibus abscõditum mutuô à duabus sanctis mulieribus explicetur & proferatur. Cuius facti non possum non magnopere mirari, cum apud Plutarchũ legerim libro de viris illustribus Catonem illum Censorinum dixisse: se de tribus facturum pœnitentiam, si aliquando per totum vitæ suæ spatiũ illi contigissent. Quorum primum erat si mulieri aliquod arcanũ aliquando detexisset. At contrariũ factum videmus à Christo, qui & sapientior & prudentior erat Catone: mysterium incarnationis humanæ omni sapiẽtiæ incognitum duabus mulieribus reuelauit, & de quo inuicem ab illis cõfertur. Nam quando mulieres sunt prudentes, non inconuenit negotia illis pandere, cũ audiamus Ecclesiasticum dicentem. Mulier sensata & tacita non est immutatio eruditæ animæ. Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata. Sed iam opus est attẽtas aures Elisabeth præstare. *Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo.* Protinus, vt facta est vox. O quam mirum & citissimum est opus diuini spiritus. Statim, vt facta est vox. In illo instãti, eo temporis momento, quo vox facta est, gaudiũ infantis nascitur: quia statim vt vox aurium intima penetrauit, eodem temporis articulo virtus spiritualis attigit cordis penetralia audientis. Nec solum genitricem sed & genitum Dei amore aduenientis accendit. Prosilijt puer nondum natus, velut occurrere gestiens domino suo, ac debitum honoris officium exhibere: & applaudens voci, quam Adam in paradiso timuit audire. Adam de publico in absconditum fugit: Ioannes verò de abscondito in lucem gestit, vt omnibus manifestet agnum, qui tollit peccata mundi. Sentiens Ioannes domini præsentiam exultat: Christus largitur illi gratiam, Ioannesque ipsi gratiam rependit ob acceptum beneficium: itã vt vterque infans inuicem certabant, alter gratiam tribuens, alter verò gratum animum ostendens ob acceptum beneficium, & in posterum ardentissimi obsequij signa demonstrans. Quorum infantũ pugna lõgo distat discrimine, ab ea, quæ fuit inter Iacob & Esau. Pugnabant nanque illi vter esset priùs in Lucem euasurus: at certamẽ istud amoris pugna est. Vbi aduertas oportet ex hoc motu Spiritu sancto reuelante matrem collegisse diuinam virtutem in puerum esse infusam ob maximam reuerentiam in eius conditorem. Erat quippe Hebræis mos in diuino cultu motum corporis ex spirituali lætitia colligere. Vnde legimus hac incredibili animi exultatione Dauidem coram arca domini saltasse. Existimabat nanque gloriosissimus ille vates rem dignissimam esse deposito regali sceptro coram arca testamenti tripudiare. Quanto rogo meliori iure coram arca viua oportebat externis signis, internum animi gaudium demonstrare? Nam si Magi illi (vt refert Matthæus) videntes stellã gaudio magno sunt gauisi: quid illum facere oporteret, qui iustitiæ solem verum præsentem habebat? Quod si euangelicus ille negotiator inuento thesauro præ gaudio nimio abijt, & vendidit omnia quæ habuit, quid decuit Ioannem facere, cum iam sibi inuenisset fontem illum, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei sunt. Quemadmodum enim Zachæus ingenti spiritus gaudio Christum excepit: sic oportebat, vt lætus & gaudens ipsum susciperet, itã vt signa interioris lætitiæ in externa prodirent: in quo motu ipsa Elisabeth Spiritu sancto reuelante cognouit Christum esse clausum inter breues virginis vteri angustias. ¶ Vbi diligenter obseruandum est, quomodo ad Christi & ipsius matris aduentum & Elisabeth & Ioannes exultant. Nemo quippe verè exultare potest, nisi Christi præsentia. Omnia læta, omnia fœlicia, tranquilla & tuta sunt Christo præsente: quia ipse perfectum & absolutum est gaudium animi nostri: at verò sine ipso omnia tristia & misera sunt. Nec mirum si ipse regius vates itã absentiam domini lamentetur dicens. Fuerunt (inquit) lachrymæ meæ panes die ac nocte. Sed quid est in causa, quod huiusmodi lachrymas ita fuderit Dauid sanctus? Si ab ipso quæsieris respõdebit tibi. Dum dicitur mihi quotidie. Vbi est Deus tuus? Nihil aliud restát miseris peccatoribus, qui propter scelera & flagitia exterminati sunt à domino, nisi suã tristitiam & solitudinem dignis lamẽtis celebrare. Exemplum huius rei appositissimum in sacris literis erit nobis, filius ille prodigus, qui domum paternam egressus, nihil aliud inuenit nisi famem, miseriam, & dolorem: at reuersus inuenit vitulũ saginatum, tympana & choræas. Itã sanè peccator si à domo domini fugerit: non valebis numerare quot ærũnas, quot miserias, quot calamitates & angustias sibi paratas habet. Verũ si ad paternam domũ in animo fuerit reuerti, omnia gaudio plena sine dubio inueniet. Sed quid de te dicã insane, qui per huius mũdi deuia & peritura lætitiã quæris: cũ fieri non possit, vt in his vera lætitia & gaudiũ possit consistere? Reuertere, reuertere, nè itã cæcus in miseras inferni tenebras incidas, & solum Christũ quære: vbi verum iubilum, propriã sedẽ habet. Sed de his inferius in parabola filij prodigi continget sermo. ¶ Vlteriùs verò operæpretium est aduertas, nõ solum dixisse beatã Elisabeth, infans exultauit, sed addidit, in gaudio, quod quidem digna consideratione non vacat. Omnes nanque tam boni, quam mali lætantur & gaudẽt: sed id est discriminis, quod boni exultãt in gaudio, mali vero minimẽ. Id enim de peccatoribus in Prouerbijs dictum est. Lætãtur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Sed proh dolor, gaudet peccator quia illatam iniuriam digna compensatione vindicauit, aliùs verò quia obscœnum & iniquum suorum desideriorum pelagus expleuit: & tandem alius, quia cum diuitias sitibundus concupisceret, eas sibi comparauit. Sed vt vera dicam, hæc lætitia & exultatio vana est, quæ à reb9 infirmis & perituris suã originẽ ducit: exultatio autẽ iusti firmum & stabile substerniculum habet in gaudio interiori rectæ & immaculatæ cõsciẽtiæ. Vnde diuinus Paulus. Gaudiũ nostrũ (inquit) hoc est, testimoniũ cõsciẽtiæ nostræ. Ideò enim mũdi gaudium nullius momenti est, quia infirmũ sibi iacit fundamentum: quo fit, vt citò cadat & arescat.

Defuit

Marginalia: Eccl. 26. Gen. 3. Ioan. 1. Gen. 25. 2. Reg. 6. Mat. 2. Mat. 13. Colo. 3. Luc. 19. Psal. 41. Luc. 15. Cap. 15. Prou. 2. 2. Cor. 1.

Gen. 16. Gen. 26. Defuit Ismaeli aqua, qui filius erat Abrahæ secundum carnem: tamen Isaac non defuit, quia filius spiritualis erat. Mundi solatia, & gaudia carnis facilè carnalibus hominibus finiuntur: tamen iustorum gaudia fontes sunt aquæ viuæ perpetuò scaturiētes, sicut putei Isaac, qui nunquam exhausti sunt. Vana enim mundi oblectamenta & voluptates minimè animi interiora attingunt. Nam si adusta febri laboranti guttas minimas aquæ dederis, vt palato satisfaciat, nequaquam sitis extinguitur, imò magis ac magis videtur exardescere: quippe nimius calor guttas illas minimas prius consumit, quam ad stomachum perueniant. Itā non dissimiliter malos & flagitiosos mundi voluptates non satiant: quia non vlterius, quam ad corporis sensus pertranseunt. Nā si homini fame pereunti ciborum multitudinem in pectus conijceres, vtiq; famē illius non subtraheres quia cibus in loco suo non est repositus. Quodquidē manifesta ratio conuincit, cū fames intra ipsum hominem sit, cibus autem exterius adsit. Sic nimirum gaudium & voluptas in corde sunt & omnia ista bona mundi, quæ perfectam lætitiam non generant: at gaudium animæ perfectum est, & idcircò iusti exultant in illo, quemadmodum Ioannes: quæ quidem exultatio propria est iustorum. Sed iā illam vlterius procedētem audiamus. *Et beata quæ credidisti.* Virtutis fidem in ipsa commendat, quę veluti annulus est, quo anima Christo cōiungitur, quā beatissima virgo Dei genitrix & spōsa gloriosa mirabili & supremo modo habuit. Nam cum fides lumen quoddā sit animæ nrę in caligine mūdi huius degenti, clarum est beatam virginem præ omnibus fuisse illuminatam, quando fidei lumine super oēs illustrata fuit. Beata autem dicitur, quia credidit: quia cognitio per fidem, inchoatio quædam est cognitionis beatæ in patria: ipsum quoque credere ex charitate meritorium est beatitudinis cōsummatæ, & ad illud dirigitur tanquam meritum ad præmiū. Quemadmodum enim clara & aperta visio summi illius rerum omnium conditoris in ciuitate illa sanctorum patriæ beatitudo dicitur: itā sanè cognitio fidei & beatitudo viæ, quia initium est beatitudinis beatitudo nuncupatur, quæ auriga est ducens nos in ciuitatem illam Ierusalem cælestem. Sicut enim fructus in virtute sunt in semine: sic in virtute continetur beatitudo nostra, & fęlicitas in fide. Omniū primum est credere, vnde diuinus amor continuo proficiscitur & deriuatur: amorem vero ipsa opera sequuntur: ex operibus vero in diuina amicitia factis fœlicitas & beatitudo nostra consurgit: quo fit vt merito credentes beati dicantur. Vnde facillimum est colligere fidei cognitionem præstantiorem esse, quacunque alia scientiarum & rerum omnium notitia: quia hæc nullam fœlicitatem stabilem secum afferunt, illa vero beatos in patria cælesti nos efficit. Qua ratione ductus spiritus sanctus in Canticis Ecclesiam laudat dicens. Meliora sunt

Canti. 1. vbera tua vino. Multum interest inter lac quod infantulus ex matris vberibus sugit, & vinum: quia quando vinum bibimus continuo nobis innotescit quem colorem sortiatur album sit necne, vel rubrum, vel flauum: at puer neutiquam percipere potest cuius coloris sit lac. Oēs humanæ sciētię veluti philosophia, Astrologia, Cosmographia, & sciētiæ illæ, quæ de rebus humanis tractant sunt veluti vinum, quæ & ipso experimento cognoscūtur. Nā si tibi dixerit philosophus, nihil esse vacuum in natura vel cælum esse rotundum, vel minimam stellā maiorem esse terra: vel alias similes propositiones, nullo modo illi fidē adhibebis, nisi id tibi firma ratione probauerit. Itaq; quando his propositionibus assentiris, oculis internis ipsius intellectus eas cōspicis: nam alias, nō præstares illis fidē. At si fidelis homo dicat tibi Deum esse trinum & vnum, si huius rei rationem petas, nulla tibi reddetur, quia trinitas in diuinis nulla ratione naturali tibi probabitur. Eodem pacto neque aliquis tibi probabit vlla ratione naturali quantumuis subtili & peregrina aliquem articulum fidei. Et ideo aduertere oportet fidem esse veluti lac, quod ex vberibus sanctissimæ nostræ matris ecclesiæ sugere oportet, captiuantes intellectum in ipsius obsequium. 2. Cor. 10. ¶ Sed nunquid puer dicit matri, cum ab ea proprijs vberibus lactatur, vt ostendat illi cuius coloris sit lac? minime. Sic nimirum tu nulla ratione licet, vt ab ecclesia postules, quid est, quod credis, aut quomodo id proprijs oculis cognosces. Sed potius audire debes principem Ecclesiæ Petrum tibi dicentem. Quasi modo geniti infantes sine dolo lac concupiscite. 1. Pet. 2. Bene igitur & eleganter inquit. Meliora sunt vbera tua vino. Acsi clariùs diceret. O sancta Ecclesia catholica, quod filijs tuis docendum proponis, omni scientia præstantius & excellentius est. Fides igitur melior est, quam reliquæ omnes scientiæ naturales. Sed iam id percontari libet qua ratione præstantior, & excellentior sit? Ea sane, quia in fide & propter fidem digni sumus præmio, alijs vero scientijs nihil meremur. Sed si à me roges, si Lunam dixero maiorem, quam terram esse, idque probauero tibi ratione naturali: si meis rationibus assenseris, mereris aliquid? Nihil prorsus. Quod si itidem in natura nihil esse vacuum dixero, & manifesta experientia tibi comprobauero: qua mercede ob id rogo ero dignus? nulla certè. Tamen si Deum optimum maximum, dixerim tibi mortem libenti animo subijsse, & mortuos iterum debere resurgere, quid merebor? summam illam fœlicitatem. Meliora igitur sunt vbera tua vino: quia meliora sunt ea, quæ homines beatos faciunt, quā illa, quæ fœlices reddere nequeūt. Beata igitur Maria, quæ credidisti, & assensum prę buisti his, quæ omnem prorsus humani ingenij capacitatē superabant. Beata enim es, quia hæc tua fides initium est illius beatitudinis, quam postea tanto Angelorum gaudio, & cælestium spirituum iubilo consequutura es. ¶ Sed iam etiam opus est aduertere, beatam virginem non laudari ab Elisabeth ob grandem diuitiarum supellectilem, aut propter mundi huius prosperitatem: quemadmodum consueuerunt facere mundani, & amentes homines, qui dixerunt, Beatus populus cui hæc sunt: Psal. 143. sed eam commendat ob eximias, & admirabiles virtutes, quæ in ipsa relucebant, & præcipuè de fide, quæ radix est omnium aliarum virtutum. At multò aliter mundus, qui carnis pulchritudinem laudat, vitia & peccata, vt solent facere scurrę

& gnatones qui principum & magnatum pessimos mores eximijs laudibus prosequũtur, vt eorũ bonis stomacho suo satisfaciant. ¶ Itidem obseruandum est in hoc loco, quod ex his, quæ hic loquitur sancta Elisabeth ostendit perfectum habuisse spiritum prophetiæ. Triplex nanque est (vt optimè explicat D. Gregorius) spiritus prophetiæ de præterito, de præsenti, & de futuro. De præterito prophetauit Moses cum Dixit. In principio creauit Deus cælũ & terram. De futuro Esaias dicens. Ecce virgo concipiet & pariet filium. De præsenti verò cum Paulus dixit. Si autem omnes prophetant, intret autem quis infidelis vel idiota conuincitur ab omnibus: dijudicatur ab omnibus, occulta enim cordis eius manifesta fiunt. Cum dicit, occulta cordis eius manifesta fiunt, ostenditur per hunc modum prophetiæ spiritum non prædicere quod futurum est, sed quod iã est. Rectè prophetia dicitur, non quia prædicit vẽtura: sed quia prædicit occulta. Vẽtura enim res venturo tempore occultatur, præsens autem cogitatio absconditur in latenti corde. Est enim prophetia præsens, cum res quilibet non per animum, sed per absentẽ locũ tegitur, quæ tamen per spiritũ denudatur: & ibi fit præsens prophetãtis aius, vbi per præsentiam non est corpus. Nam Giezi longè à propheta recesserat cum Naamã Syri munera percipiebat, cui tamen idem propheta dixit. Nõne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tui? Itaque manifestò colligitur beatam Elisabeth de præterito prophetasse, cum dixit. Beata quæ credidisti, scilicet, verbis angeli. Nouit enim illustrata diuino Spiritu habitum colloquium inter angelum & virginem. De præsenti verò prophetiam explicuit, cum dixit. Vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me? Nanq; diuino spiritu cognouit illam, quam oculis intuebatur, esse matrẽ Dei & hominis. Prophetiam etiam de futuro pandit, cum virgini nuntiauit, adimplenda esse, quæ angelus illi promiserat, dicens. *Quoniã perficientur quæ dicta sunt tibi à domino.* Quia verbis angeli integram fidem præstitisti, omnia dicta tibi ab angelo suo tempore à domino complebuntur. Obserua autem quod ex fide duplici modo procedunt opera perfectionis & miraculorum. Primò per dispositionis modũ, quia fides est dispositio ad operationes perfectas, & naturam trãscendentes. Quippe grande & superbum ædificium nequit stabiliri, nisi prius firmissima fundamẽta fuerint iacta. Oportet igitur fidem stabilem permanere, in eo, qui perfectis operibus illam corroborauerit. Idcircò diuinus vates. Omnia opera eius in fide. Quia verò Maria firma stetit in fide credens angelo nuncianti ex parte domini, inde factum est, vt in ea diuina & mirabilia opera facta fuerint. Alio modo procedunt opera per modum meriti. Nam multorum fides meruit, vt Christus in eis operaretur & exterius & interius. Vt videre licet in Magdalena, Cananæa, Cẽturione, Paralytico, & in multis alijs, qui propter fidem in pristinã valetudinem sunt redacti. Sic etiã beatissima virgo fide meruit, vt in ea perficerentur quæ dicta sunt ab angelo. Optimè igitur hæc diuina miracula tribuit fidei beata Elisabeth, dicens. Beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea. &c.

Homi. 1. super Eze. *Gen. 1.* *Esai. 7.* *1. Cor. 14* *4. Reg. 5.* *Psal. 32.* *Luc. 7.* *Mat. 15.* *Mat. 8.* *Ioa. 5.*

¶ Sed iam rogo quid erat quod adhuc restabat perfici, an non iam erat mater Dei? Audi. Octo dixerat angelus virgini Mariæ, & vnum tantum cum hæc loquebatur ei Elisabeth erat adimpletum: alia vero septẽ adimplẽda & perficiẽda erant. Primũ dixit angelus, Ecce cõcipies in vtero: quod iã peractũ erat. Secũdo dixit, & paries filium: quod adimpletũ fuit in Christi natiuitate. Tertium dixit, Et vocabis nomen eius Iesum: hoc impletum fuit in eius circũcisione. Quartum dixit, hic erit magnus: quod sanè tunc temporis factum est, quãdo Christus insignia miracula faciebat & prædicabat: nam tunc effectus est magnus coram hominibus, qui dicebant. Propheta magnus surrexit in nobis. Quinto loco dixit Filius altissimi vocabitur: quod factum est, quando Petrus, Martha, & Centurio dixerunt illũ esse filiũ Dei. Sexto subdidit. Et dabit illi dominus Deus sedem Dauid patris eius: hoc quidem adimpletũ est, post resurrectionem, cum ipse discipulis dixit. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Septimo. Regnabit in domo Iacob in æternum, quod factum fuit, cum assumptus est in cælũ, & sedit à dextris altissimi. Octauo, dixit. Et regni eius non erit finis. Regnũ eius (vt inquit Dauid) Regnũ omniũ seculorum: quod sanè quotidie videmus adimpleri, nam Christus per seculorum omnium immortalitatẽ, supremus iudex regnabit. Vides igitur quam rectè dixerit Elisabeth, perficienda esse in Maria ea quæ dicta sunt ab angelo, cum ex omnibus vnum tantum, idq; primum opere esset completum? Nũc ergo si in te laudamus silentium, & solitudinem: videas obsecro optime à sapiẽte dictum, tempus loquẽdi, tempus tacendi. Modo iam ò beatissima virgo tempus est loquendi, ne diuinis in te collatis beneficijs videaris ingrata. Nam si Anna mater Samuelis post sterilitatis opprobrium, quia conceperat prophetam laudauit dominum & canticum cecinit dicens. Exultauit cor meum in domino: quanto potius tu id facere debes qui prophetarum doctorem, & summum totius vniuersi opificem genuisti? Cecinit Debora canticũ domino: cecinit, & casta Iudith pro victorijs: nunc & tu primas non feres inter omnes tuo mirabili cantico? *Et ait Maria.* Canunt sancti, & celebrant suum dominũ propter summa beneficia in eos collata, sicuti Dauid qui psalmos composuit, & beatissima virgo: nos vero sicut ingrati & immemores beneficiorũ dñi ea silẽtio inuoluimus. Expende etiam quod ante Ioannẽ prophetat Elisabeth, & ante ortum saluatoris prophetat Maria. Quia sicuti peccatum incepit à muliere, & deinde descendit in virum: sic & principiũ salutis à mulieribus habuit ortum. Itaq; ne forsitan ingrati animi sacra virgo argui posset, vtpote quę gratum & promptum animum super omnes domino suo semper ostendit, in ipsius laudes concinit. *Magnificat anima mea dñm.* Si tu sancta Elisabet me ipsam laudib⁹ effers, si magnis me celebras encomijs: verum cũ sciam me nihil boni habere, vniuersa ista quæ tu in me conijcis, ego in dominum meum refero: ipsumque immensum & summum dominum fateor. Deum magnificare dicimus, cum ipsius maiestatem, sanctitatem, & diuinitatis suæ altitudinem nostris verbis, & operibus ostendimus. Vnde

Luc. 7. *Mat. 16.* *Ioan. 11.* *Mat. 27.* *Mat. 28.* *Mar. 16.* *Psal. 144.* *Eccl. 3.* *1. Reg. 2.* *Iud. 5.* *Iud. 16.* *Aug. ser. 2. assum. Virgi. to. 10.*

Ezec.36. Vnde fit quod impij dicantur sanctum nomē domi
ni polluere, quoniam quantum pro viribus possunt
illum dedecorant & inhonestant. Itaq; magnifica
mus Deum, siue Deus magnificatur in nobis, non
quod ei aliquid accrescat: sed quia magnificatur in
nobis per actus nostros diuino suo iuuamine affe-
ctos. Regis nanque imperium non in ipsius perso-
na, sed in subditorum obedientia cōsistit. Sic dixit
Esai.24. Esaias. Erit sicut seruus dominus, & sicut ancilla do
mina eius. Illi igitur, qui non tantummodo sunt cō
tenti obsequio & obedientia domini, sed vlterius
gradum mouent, exhibentes ei alia excellentiora
officia, ij sane magnum & potentem dominum fa-
Psal.63. ciunt. Quo fit, vt rex sanctus dicat. Accedet homo
ad cor altum, & exaltabitur Deus. Etenim vniuer-
sis naturæ bonis renuntiare, & nihil defuturum iu
dicare magnanimi & excellentis viri cogitatio est.
At verò mundani homines abiectum & infirmum
animum habent, custodientes hæc bona sicut pu-
pillam oculi, & existimantes sibi omnia de futura,
qui Deum ipsum terminis & mensura claudunt de
ipsius potentia desperantes. At verò quando quis vi
rili animo rebus omnibus hui⁹ mūdi cōtēptis patria
substātia, parētibus & amicis posthabitis religionē
ingreditur, tūc temporis magnificatur: quia magis
illum suspicimus & veneramur. In maiorem & ex-
cellentiorem dignitatis altitudinem Deus non po
test ascendere: tamen aliquo modo potest crescere
in famulis & seruis suis, si illorum numerus magis
ac magis crescat, & multiplicetur. Imperium nanq;
quidam respectus est creaturarum ad dominum: &
sicut creaturæ non sunt æternæ, itā nec dominatio
in Deo est æterna: quia dominus quis non dicitur,
nisi seruum & famulitium habeat: & ita Deus cre-
scit in imperio suo quando homo ipse in obediētia
domini crescit & augetur. Beata igitur Maria oēs
suas potentias offerens domino suo, & exhibēs ipsi
quantam poterat obedientiam, magnificat & extol
lit domini imperium. Et ideò vocauit illum dñm,
& non Deum, quia eius dominium magnificatur,
non autem maiestas, nec deitas. ¶ Secundò quia an
te incarnationem eius dominiū breuioribus termi-
nis claudebatur: quia notus in Iudæa Deus: sed post
Psal.75. incarnationem magnificatus est super omnem ter-
ram. Idcircò agens beata virgo de incarnatione per
quam notus factus est Deus per totum orbem, ma-
gnificat & prædicat ipsius dominiū. ¶ Tertio cum
Christus imago sit Dei inuisibilis, & anima nostra
orig. hom. 8 imago sit illius: cū illum cognitione & operibus ve
super Luc. neramur, tum imago nostra in nobis grandis effici
tur & ipse dñs in nobis magnificatur. Nec mirū si
Maria hoc fecerit exēplo sanctissimi Dauidis: qui
Psal.53. dixit. Magnificate dñm mecū, & exultem⁹ nomē
eius in id ipsum. Sed cum singula verba huius can-
tici dignissima sint consideratione, operæpretium
erit ea expendere. Anima (inquit) mea: & merito cū
Deus potius mente & animo, quam voce sit laudā-
dus, iuxta illud Pauli. Cātantes in cordibus vestris
Ephe.4. Deo. Vnde etiam dicebat. Psallā in spiritu, psallam
& in mente. Magnificat (inquit) anima mea: quia
1.Cor.14. lingua balbutiens est, vt tanta in me collata benefi
cia possit numerare: ideo interiorem animi affectū
in agendis gratiarū laudibus offero. Anima inquit
mea. Quasi diceret. Mirabilia quæ Deus protulit,
in meo corpore exercebit: sed non infructifera erit
anima mea apud Deum. Conuenit nanque mihi &
voluntatis fructum producere. Nam quāto amplio
ri doceor miraculo, tanto maiori vinculo teneor
eum glorificare, qui talia in me operatur. Vbi doce
mur Deum potiùs laudandum esse animo & men-
te, quam corpore. Sed multi habēt vocis & oris ora
tionem tantum, nō autem cordis: quibus dominus
dicit. Populus hic labijs me honorat, cor autem Matt.15.
eorum longè est à me. Similes admodum sunt isti Esai.29.
leoni illi, quem Sāson interfecit, qui habebat in ore
mel, & ipse non comedebat, sed pater eius, & mater
& ipse Sanson. Sic multi modo canunt suauiter in
choro, & habent mel in ore: sed ipsi non percipiūt Iud.14.
internam animi dulcedinē: imò potius si aliqui sen-
tiunt, seculares sunt venientes ad ecclesiam qui spi
rituali lætitia gaudent: sicut Sāson & parentes eius,
qui comederunt de melle oris leonis, ipse vero leo
ieiunus māsit. ¶ Sed iam modo aduertere debes bea
tam virginem non fuisse suam animam exhorta-
tam, vt Deum magnificaret: sicut legimus Mariam
sororem Mosi fecisse: quæ prouocans alias mulieres Exod.15.
dixit. Cantemus domino, gloriosè enim magnifi-
catus est. Neque vti Dauid, qui in pluribus psalmis
exhortatur & inuitat animam suam, vt velit Deum
laudare. Vt ibi. Lauda anima mea dominum. Et ite Psal.145.
rum. Benedic anima dominū. Et sæpius ait in psal- Psal.102.
mis. Benedicam dominū in omni tempore. At bea Psal.33.
ta virgo non dixit, lauda, magnifica, seu benedic,
sed magnificat: quia ipso actu in illo instanti erat
laudans & benedicens dominum: nam auditis his,
quæ dicebantur ab Elisabeth, & visis illis mysterijs
in domo Zachariæ sanctissima ipsius anima in do-
minum suum erat translata: quod fuit in causa ne es
set opus se ipsam incitare in domini sui laudes. ¶ Ob
serua etiam non tantum dixisse, Magnificat anima
sed addidit, mea. Nāque ille solus potest dicere ani
ma mea, qui immunem illam habuerit ab omni sce
leris & flagitij contagione. Nam etiam si multi exi
stimēt se animam habere, falluntur omnino: quia
pro mundano amore, proque vanis & perituris vo
luptatibus illam vendiderunt. Amor quippe distra-
hit amantem propter rem amatam: itā vt amans nō
sit suus proprius, sed potiùs illius rei, quam stu-
dio & amore prosequitur. Quocirca præceptum est Matt.22.
à domino, vt illum super omnia diligeremus: non
autem ob id, quia amoribus nostris indiget, sed ob
id solum, quia de nostro lucro, de vtilit te, & hono
re agitur. Quia cum voluntas ociosa esse non possit
cumque necessum sit aliquid diligere: fit consequēs
quod quando diuitiarum amore teneris, animam
tuā pro opibus vendis, cumque ipsa pretiosior sit
omnibus mūdi opibus pro vili stercore illā mutuas
tanquā puer vberibus matris lactatus, qui lapidem
pretiosum contēnit, si pomum ei offeratur. Quāob
rem præcepit dominus, vt illū toto pectore, & totis
animi viribus diligamus, vt hanc miseram mutua-
tionem tollat honoris, quam in nobis mundus ef-
ficit, qua quidem & fallimur & decipimur. Idcir-
co, si animam tuam thesaurum pretiosissimum,
Dei compotē & participē pro miseris voluptatibus
tradidisti: iterum eam redde domino suo, vt vel itā
non

non solum ore, sed etiam anima tua ipsum dominũ magnificare posis, tanquam re & possessione propria, cuius dominus es. ¶ Notabis præterea vlteriùs non dixisse beatam virginem, Magnificat anima mea filium, sponsum, vel Deum, vel dominũ meũ: sed absolute dixit dominum. Vbi intelliges psalmũ istum altissimis mysterijs non vacare, & vnũ quodque ipsius verbum proprium pondus secum habere. Non dicit virgo sponsum filium, aut patrem, quanuis singula & omnia vere dicere potuerit, sed tantum dicit dominũ, vt in omnibus & per omnia laudes proprias fugeret. Etenim si dixisset dominũ suum, humilitatem tacuisset: si autem dixisset sponsum, patrem, vel filium, multum laudis sibi adscriberet. Idcircò dominum apposuit, quod ad seruum & ancillam respectum habet: quod etiam nomen quandam vilitatem & abiectionem secum importat. Dicens dominum, se ipsam ancillam vocauit. Et quemadmodum respondens angelo dixit. Ecce ancilla domini: itá modo in suo Cantico non dedignata est id nomen sibi sumere. Dominum etiam dixit absolutè, quia non est loquuta de aliquo domino, qui aliquam huius mundi partem posidebat sed de illo, de quo est scriptum. Dominus vniuersorum tu es: & in ditione tua cuncta sunt posita. Dominum itidem dixit vt suam mentem ad illius timoré & reuerentiam excitaret: quia initium sapientiæ timor domini. ¶ Age & tu vt Deus sanctus, & omnipotés sit dominus tuus. Quid obsecro tibi proderit si vniuersorum sit dominus, super te verò nullum habeat dominium? Multi naq; sunt, qui illum in Deum habent, non autem in dominum. Credũt etenim Christiani illum esse Deum, & illum tanquam Deum verum adorant: sed diabolum habent dominum, cui obediunt, cui inseruiunt, & ad nutũ obtemperant. Sed id obsecro, vt quemadmodum Deus tuus est, itá & sit dominus: & tunc erit dominus tuus, si ipsius mandata sedula diligentia obseruaueris, si in omnibus & per omnia illi placere studueris. Meritò quidem regius vates inquit. Beatus cuius Deus, dominus illorum est. Beatus populus, qui habet Deum in dominum. Vt igitur omnia dicta in compédium redigamus: quia primus fructus spiritus est pax & gaudium & virgo sancta totam sibi auferat spiritus gratiã: meritò subiungit. *Et exultauit spiritus meus.* Id est, anima rationalis. Idem sonat anima & spiritus, sed anima dicitur eo q̃ viuificat corpus. Vnde fit, vt vitæ integritate & sanctitate hæc Deum magnificat, qui fecit illam. Dicitur autem spiritus propterea q̃ cælestia & altissima cõtemplatur, cuius est propriũ in Deo exultare. Anima enim talem vim habet, vt posit se à corpore segregare, atq; in Deum suum cõuerti: & tunc in spiritum transit, & tunc vocatur spiritus. Quod si ab igne similitudinem velis accipere, cum ignis ligno admouetur, vt in id posit agere, primum ad id se applicat & extendit vt illud inflammet: deinde vero curat, vt ab ipso separetur, vt seorsum in spherã suam euolet. Sic anima dum vitam corpori præstat illi se communicat, atq; ob id tũ temporis multum corporeæ naturæ esse videtur: verum dum separatur à corpore tanquam in propriam naturã conuersa, tanquam fortissimus spiritus alta & sublimia petit diuina charitate incensus. Atque spiritus hic est acumen ipsius rationis & quodammodo intellectu superior, quo in primis ipse Deus à nobis percipitur Sic apostolus distinxit inter spiritum & animam cũ Thessalonicensibus dixit. Vt integer spiritus videtur & anima & corpus sine querela in aduentu dñi nostri Iesu Christi conseruetur. Vnde per spiritum intelligere possumus præcipuam & potissimam hominis partem, qua diuina percipit: anima verò ea pars dicatur, quę naturales exercet ratiocinationes corpus vero affectus, qui nescio quid corporeum sapiunt: qui nisi regãtur & frænentur hominẽ ipsum ferum & immanem reddunt. Quam ob causam apud eundem Paulum reperies, alios homines spirituales appellari, alios animales, alios vero carnales: spiritualem dicit omnia dijudicare, ipsum vero à nemine dijudicari, vtpote cuius mens diuinis illustrata fulgoribus omnibus superior sit. Animalem vero qui ductum rationis sequitur: tamen caret diuinis & supernaturalibus illustrationibus: quales fuerunt ethnici illi philosophi, qui quanuis multa acutissimè & sapienter excogitarunt, non tamen illam supremam diuini spiritus altitudinem assequebantur. Quo fit, vt diuinus Paulus dixerit. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Carnalis vero dicitur, qui contempta & pro nihilo habita ratione affectus immoderatos carnis sequitur. Quare eos carnales appellabat Paulus, qui æmulationibus & contentionibus operam dabant. Cũ in vobis (inquit) sit æmulatio & contentio: nõne carnales estis & secundum hominem ambulatis? Quod si hæc ita se habent quantũ existimas procul esse à diuino spiritu eos, qui carnales sunt, & nihil aliud quam carnẽ & terram sapiunt? Discamus ex beatissima virgine Deum nostrũ & anima & spiritu summis laudibus prosequi: ita vt posimus verè cum regio propheta canere. Benedic anima domino, & omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto eius. Omnia interiora nostra cor, animam, mentem, & affectus domino Deo nostro offeramus. Discere etiam nos oportet Deum omni tempore laudare, corde, ore, & spiritu. Paulus nanq; & Silas ardentissimi in diuino amore per mediæ noctis silentium quando corpora inquiete debebant esse, tum temporis in Dei laudes erumpunt. Et tres pueri in camino ignis inter medias flãmas constituti studiosissime Deo benedicebãt. Et patientissimus ille Iob in ipsa rerum omnium & filiorum iactura, generosa illa verba protulit. Dominus dedit. &c. Nec Ionas in vẽtre immanis piscis clausus est oblitus nouo hymno Dei magnificentiam prædicare. Vnde Esaias inquit. Confitebor tibi dñe cum iratus es mihi. ¶ Exultet itaq; spiritus Mariæ in Deo: hæc enim exultatio est futuræ vitæ quoddã pignus & repręsentatio: de qua scribitur. In æternũ exultabis, & habitabis in ea. Et rursus. Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis Exultationes Dei in guture eorum. Nam exultare in Deo nõ possunt nisi qui se totos illi dedicauerũt & idcirco vt statim videbim⁹ salutare suũ appellat, q̃ in scripturis sacris frequẽs est. Vt, lætabimur in salutari tuo. Et, super salutare tuũ exultabũt vehemẽter. Et, ab ipso enim salutare meum. Et in Cantico Annæ. Lætata sum in salutari tuo. Quam exultationem

Marginal notes: *Hester.13.* *Sapi.1.* *Psal.143.* *1.Thes.5.* *1.Cor.3.* *1.Cor.2.* *1.Cor.3.* *Psal.102* *Act.16.* *Dan.3.* *Iob.1.* *Ionæ.2.* *Esai.12.* *Psal.5.* *Psal.149.* *Psal.19.* *Psal.20.* *Reg.2.*

nem & lætitiam insanus mundus non intelligit:
qui in rebus pessimis lætatur & gloriatur. Sic gloria
Prouer. 2 batur Arfaxat in ingenti copia diuitiarũ, & in mul
Iudit. 1. titudine quadrigarũ suarum. In hoc breuissimo vi-
tæ nostræ tempore gaudere & lætari in mundi vo-
luptatibus falsis, insanire potius est, quàm aliud fa
cere. Qui certè admodum similes sunt eis, qui cum
phrenesi grauissimo morbo infestentur iam proxi-
mi morti delirio capitis rident & cachinnantur.
At forsitan hæc exultatio beatæ virginis prouenit
ex aliquo mũdi honore, quo afficitur. Ex carnis ali
quo falso oblectamento? Ex generis nobilitate? Ex
formæ eximia pulchritudine, vel ex mundi prospe
ris & fœlicibus? Non equidem, sed. *In Deo salutari*
meo. Quod gaudium est in Deo tanquam in obie-
cto, causa, & fine: non autem in se neque in aliquo
alio. Quo fit, vt apostolus dicat. Qui gloriatur, in
1. Cor. 10. domino glorietur. Et iterum. Gaudete in domino
Phi. 4. semper, iterum dico gaudete. Sic Dauid in psalmo.
Psal. 118. In via testimoniorũ tuorum delectatus sum, sicut
in omnibus diuitijs. Alij in auro & argento, alij in
Leg: Aug. vestibus, alij in possessionibus, alij in agris: in diuer
ser. 2. Assum sis deniq; habent singuli suas delectationes: sed vir
pti. virg. sanctus in via testimoniorũ Dei delectatur. Itaque
beatæ virginis non solum anima, sed etiam spiritus
exultat in Deo salutari suo. Melius equidem ipsa
Psal. 33. quàm Dauid posset dicere. Cor meum & caro mea
exultauerunt in Deum viuum. Quod quidem ma-
gnum priuilegium est iustorum, vt non solum spiri
tus, sed & anima sensitiua & carò insurgant cũ spiri
tu in diuinas laudes: quæ quanuis mortalis sit, tamẽ
in Deo gaudet. ¶ Porrò dominus dicitur ratione
gubernationis: Deus ratione creationis: & tandem
salutare siue salutaris, ratione iustificationis. Singu
lari tamen modo fuit Deus, dominus, & salutare
Mariæ: propter singularia dona & beneficia illi col
lata. Fuit duobus potissimis modis salutare suum.
Primò quia eam solam singulari quodam modo re
demit: quia ipsam ab omni peccato immunem tam
actuali quàm originali seruauit. Secundò, quia ipsa
sola dedit illum nobis in carne, vt omnibus mede-
retur: vt redimeret: & vt à captiuitate in pristinam
libertatem nos assereret. Vnde antonomaticè Chri-
stus virginis salutare dicitur. Quare in ipsius perso
Psal. 70. na inquit Dauid. Exultabunt labia mea cum canta
uero tibi, & anima mea, quam redemisti. Si enim
patriarchæ & prophetæ sic adeò exultauerunt pro
pter huius salutaris expectationem, & Abrahã exul
tauit vt videret diem hunc: quantò potiori iure in-
Ioan. 8. ternis animi iubilis gaudere debuit, quæ incarnatũ
iam in vtero suo hoc diuinum verbum videbat?
Sed neque his omnibus contemplatis, velim obliui
scaris, Deum per amorem, tuum facere, ita, vt pos-
Abac. 3. sis cũ Abachuc dicere. Gaudebo in Deo Iesu meo.
Et etiam huius memor esto, ne Christi sanguis pre
tiosissimus in te pereat: sed quẽadmodũ pro omni-
bus mortem libentissimè subijt, & omnium est salu
tare: ità tibi dominus & redẽptor sit, vt ipsius crux
claui, & passio debitam vtilitatem afferant. Nihil ti
bi proderit Deus nisi ad maiorem damnationem, si
ipsum tanquam tuum salutare nõ fueris amplexus.
Omnibus Christus seipsum præbet & nemini se oc
cultat & negat: ità vt si illum quæsieris sine du-

bio illum tecum habebis, & si in hoc seculo illum
habueris, in sempiternum illo frueris. Itaque bea
tæ virginis exemplo omnis noster spiritus exul-
tet in Deo salutari suo: totis viribus ipsum magni-
ficans. Magnificet illũ memoria nostra recolẽs ip-
sius in nos diuina beneficia: intellectus noster, ipsi⁹
excellentiã contemplando, voluntas, in eius amorẽ
accendatur: lingua & vox, eum laudet. Modo autẽ
causam subdit beatissima virgo, quare tot laudibus
& encomijs ipsum prosequatur ipsius beneficia re-
colens. *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ*. Id est
meam exiguitatem & paruitatem. Et quantum con
iectari possum fuerit mea sententia sacram virginẽ
in hoc loco non fuisse locutam de humilitatis vir-
tute. Nam in Græco codice habetur. ταπείνωσιν, q̃
vocabulum paruitatem sonat. Acsi dixisset clarius.
Quãuis paruula sim & minima ancilla domini: ipse
tamen adeo est humilitatis amator, vt oculos con-
ijciat in infimam ancillã suam. Quis enim sicut dñs Psal. 112.
Deus noster qui in altis habitat: & humilia respicit
in cælo & in terra? Nõ se ipsam gloriatur aut iactat
sancta virgo de humilitatis virtute: etsi aliquando
viris perfectis & virtute precellẽtibus liceat hoc fa
cere: vt ipse Paulus multoties fecisse legitur: sed hic 2. Cor. 12.
mater Dei nõ loquitur nisi de sua paruitate. Ex quo
facilè vnicuiq; erit colligere, quã alto & supremo
gradu in humilitatis virtute radices egerat: quando
cum tam præclaris virtutum dotibus illustris, se in
fimã ancillam existimabat. Atq; ità quãuis his ver-
bis virtus humilitatis virginis non significatur vo
ce: tamen ipso opere exercetur. Nec contenta fuit
sacra virgo pro sua eximia humilitatis virtute dice
re: respexit ancillam suam, sed exiguitatem ancillę
suæ. Et hanc exiguitatem quo ad merita debes at-
tendere. Quippe quę se ipsam nullius meriti nullius
que virtutis existimabat. Neque id fictè aut falso,
quoniam considerabat suarum virium præstantiã:
non autem ex parte Dei dona in ipsam collata. Hęc
enim consideratio mater est humilis cordis, cuius
radix in ipsa anima est. Qua quidem humili consi-
deratione, quam virgo de se ipsa cõcepit digna fuit
vt tot donis & priuilegijs ab ipso dño illustraretur:
sic adeò vt ipsius mater fuerit effecta. Hanc à longè
respicit Deus propter cordis humilitatẽ. Sic Samuel
Sauli dixit. Cum eras paruulus in oculis tuis, caput 1. Reg. 15.
in filijs Israel factus es, &c. ¶ Præterea id tibi aduer
tendũ est, q̃ respicere in sacris literis plus aliquid si
gnificat quã videre. Significat enim misereri, auxi
liari, & dona cõferre. Vnde in Exodo dicit. Respe- Exo. 3.
xit dñs filios Israel: & vide quid statim sequatur. Et
liberauit (inquit) eos. Et Iudith dño dixit. Respice
ad humilitatẽ nostrã, hoc est. Respice abiectionẽ Iudit. 6.
nostrã: & adiuua nos. Et in psal. Respexit dñs ora Psal. 103
tionẽ humiliũ, & non spreuit preces eorũ. Et iterũ. Psal. 32.
De cælo respexit dñs, & vidit omnes filios homi-
nũ. Quapropter subdit statim. Quoniã adiutor eo-
rũ, & protector eorum est. Ex quo iã plane colliges
q̃ respicere adiuuare sit, auxiliari, misereri, & dona
elargiri. Cũ autẽ egregius vates hoc dñi ingeniũ be
ne nouisset, q̃ cũ aliquẽ respicit, alijs vberioribus &
excellẽtiorib⁹ bonis cumulat, in maximis angustijs
& necessitatibus cõstitutus ad dñm clamabat dicẽs
De⁹, De⁹ me⁹ respice in me: quare me dereliquisti: Psal. 21.

Aſpice rogo & oculos tuæ pietatis & miſericordiæ ad me conuerte: ſcio enim & cum his multa bona mihi eſſe ventura. Et alibi ipſe diuinus vates inquit.
Pſal.24. Reſpice in me & miſerere mei, quia vnicus & pau- per ſum. Et in Geneſi dicitur. Reſpexit dñs ad Abel
Gen.4. & ad munera eius: idq; propter fauorem & benefi- cium, quod in eum contulit, acceptãdo ipſius obla tiones. Ad Cain autem neutiquam reſpexit, quia il lius dona non ſuſcepit. Itaq; cum audieris dominũ oculos ſuos in aliquem iuſtum conijcere, nullate- nus dubites ipſius aures paratas & attentiſsimas eſ- ſe ad exaudiẽdas illius preces. Vnde in pſalmo. Ocu
Pſal.33. li dñi ſuper iuſtos, & aures eius ad preces eorũ. Lõ- gum autẽ eſt diſcrimen inter aſpectum Dei & prin cipum mundi: fit enim vt multi homines alios in- tueantur, nec aliqua bona illis tribuũt. Solent enim ad ſe inuicem dicere illi, qui in curijs regum verſan tur. An aſpexit te rex? & reſpondet ille. Etiã. Verun tamen multi quotidie aſpiciuntur, nulli tamen ali- quid confertur. Bonum eſſet & æquum vt cum rex te infirmum aſpiceret ipſius viſione ab infirmitate tua liber & incolumis euaderes. Sed multò & excel lentior & efficatior eſt Dei viſio: quia infirmum, quem reſpicit ſanat & erigit. Si pauper eſt, ampliſsi- mis diuitijs auctum ac locupletatum reddit: ſi pecca tor & flagitijs coopertus, ignoſcit & lauat: ſi fortè
Mar.14. ad lapidẽ offendit, onus releuat & fouet. Reſpexit
Matt.9. Chriſtus Petrũ, & liquefactum eſt cor illius, & ad dñm cõuerſum. Reſpexit Matthæum: & protinus ab inſtituto munere fuit reuocatus, & in altiorẽ di- gnitatem euectus. Coniecit oculos in diſcipulos pi
Matt.4. ſcatores, eoſq; vocauit: qui relictis retibus & omni- bus quæ poſsidebant ſequuti ſunt Chriſtum. Reſpe xit cæcum illũ à ſua natiuitate: & ſtatim viſus illi re
Ioan.9. ſtitutus eſt. Reſpexit turbas, quæ ſequebantur eum
Matt.5. & aſcendens in montem docebat eos dicens. Beati pauperes. &c. cũ quibus longũ ſermonis diſcurſum habuit. Et alia die cum leuaſſet oculos Ieſus & vidiſ
Ioan.6. ſet multitudinem magnã ad eum venientem, dixit Philippo. Vnde ememus panes, vt manducẽt hi? Et deniq; neceſſaria illis ad victum miniſtrauit, mittẽs illos in domos ſuas. Et nunc beatiſsima virgo. Re- ſpexit (inquit) humilitatem ancillæ ſuæ, & ſubdit ſtatim. *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes ge nerationes.* Quod ſi à beata virgine interroges, quid fuerit conſequuta ex eo, ꝙ ſuam paruitatem & ab- iectionem aſpexerit: reſpondebit tibi. Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Acſi di ceret. Quia reſpexit me dñs (cuius aſpectus nihil eſt aliud quã beneficiorum collatio) hac de cauſa oẽs generationes me beatam dicent. Quamobrem non incautè imò prouide & ſapienter feceris, ſi tui cla- mores tanti fuerint vt aures domini pertingant, vt te velit reſpicere: exemplo illius regij vatis, qui di-
Pſal.24. cebat. Reſpice in me & miſerere mei: quia vnicus, & pauper ſum ego. Si illi qui negotium aliquod cũ rege, vel cum aliquo ex domeſticis ipſius habẽt, co ram ſe conſtituunt, vt non poſsint non videri, ita vt rex non ſit eorum immemor, vtq; negotia faci- lius expediantur: quam maiori ratione tibi eſt opus vt coram oculis domini patens ſis: vt tuis negotijs prouideat, vtq; tuæ neceſsitati ſuccurrat. Si paupe- res ità ſe ſe in medijs vijs diuitibus offerunt, vt vel poſsint in illos offendere, & vulnera ſua illis oſten dunt, vt diuites illis ſubueniant & miſereantur: quã tis iuſtioribus de cauſis debes tu ante dominum ſi- ſtere, & vulnera, & afflictiones tuas præſentes illi facere, vt ſua ineffabili miſericordia velit tecũ vti. Ne obſecro te abſcondas, ne fugias ab oculis dñi, quia benignus & miſericors eſt: vt & in te oculos ſuæ miſericordiæ cõijciat, & vt tuis vulneribus poſ ſit mederi. ¶ Expende etiam, ꝙ beatiſsima virgo ab omnibus benedicitur: quia ſuis oculis paruula & ab iecta fuit. Humilia enim ſubleuat, & alta à longe co gnoſcit. In quo quidẽ non aliud docemur niſi ꝙ ſi Pſal.137. magni eſſe volumus, & ab omnibus in pretio habe ri, oportet nos ſanctiſsimã humilitatis virtutẽ am- plecti. Nanq; ij omnes, quos modo mundus prædi cat, quoſq; ſummis laudibus celebrat & encomijs, non alia potiſsima & certiori via hoc dignitatis fa- ſtigium aſcenderunt, quam ſanctis humilitatis am- plexibus fugientes vanos & perituros ſeculi hono- res. Nemo ſane ità honore dignus eſt quam is, qui ipſum honorem fugit: nec ditior aliquis, quam qui minimo cũ Chriſto contentus: nec altior quis, quã qui contẽni cupit: nec vllus ſanè (vt omnia ſuo per pendiculo metiamur) ità ab hominum memoria de letus, vt ille, qui ſuum nomen in hoc ſeculo æternũ eſſe ſtuduerit. Grandis quidem error eſt honorem quærere inter ignominioſam mundi huius condi- tionem: nanq; tũ maximè confundimur vbi lucrũ ſectamur. Humilem autem Mariam, quæ gloriam mundi non ſitiebat omnes generationes beatã prę dicant. Non famam aut nomen huius mundi quæ rebat, nec in linguis hominũ ſedẽ habere deſidera- bat: quo factum eſt: vt modo ab omnibus per ſeculi æternitatẽ celebretur. Videor nanq; mihi illud de Ioſia rege, & virgini ſacræ aptius poſſe accõmoda ri. In omni ore quaſi mel indulcorabitur eiꝰ memo Eccle.49. ria: & vt muſica in cõuiuio vini. ¶ Pręterea aduerte re oportet, ꝙ ab omni generatione benedicitur tam ab angelis, quã hominibus: ita vt vel inter ipſos im manes & barbaros homines commẽdetur. Omnes nanq; nationes beatam & fœlicem illã prædicant: nam ex omni natione aliqui ſalui fiunt: dignatur enim dñs pro ſua pietate ſingulari, aliquos ſuæ fidei diuinis radijs illuſtrare, vt verũ ſit illud. Viderunt Pſal.97. omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. Ne autẽ bea- tiſsima virgo ſuis meritis videretur adſcribere has tantas & tã ſupremas laudes, referẽs illas in propriũ autorẽ inquit. *Quia fecit mihi magna.* Quemadmo- dum eſt conſuetudo bonorũ diuina opera magnifi care & extollere, ita impiorũ diminuere & labefa- ctare. Moſes vir ſanctus & iuſtus terram promiſsio nis maximopere cõmendauit: ſed quidã impij Iſrae litæ dixerunt. Non dediſti nobis hæreditatẽ agri & Num.16. vini. Virgo autẽ beata opera Dei in ipſa facta ſum- mis laudibus effert. Non inquit, per me aut in me fe cit magna, ſed mihi inquit fecit. Quod enim in ea ad omnium ſalutem factum eſt, hoc priuilegio ele ctionis ad ipſius gloriam ſingulariter eſt ordinatũ. Et idcircò dicit magna, nec dicit, qualia, quia cum omnia Dei opera humani ſenſus capacitatem exu- perent, inter ea omnia potiſsimum locum obtinet ſacramentum incarnationis verbi. Nihil vnquam in vniuerſo ità factum eſt mirabile, quam ꝙ Deus

fieret

fieret homo: & qui naturæ erat incomprehensibilis ità corporis substantiam sibi vniret, vt nec illi fuerit additum nec diminutum quidquam. Hæc adeò magna sunt, vt si ea velis explicare in medio itineris gradum sistas oportet, quo vadas omnino nescius & ignarus. Nec mirum si beatissima virgo breui verborum compendio fuerit vsa, nam plus tacēs
2.Cor.11. quam aliquid dicens expressit. Sic diuinus Paulus raptus in tertium cælum plus dixit tacendo, quàm loquendo posset exprimere: quia lingua nostra balbutiens & inepta est, vt in diuinorum mysteriorū explicatione aliquid valeat. Vnde Esaias huius rei contemplatione ductus, cum eius anima plena es-
Esai.24. set dulcedine diuini spiritus, dicebat. Secretū meū mihi, secretum meum mihi. Nam internæ animi inspirationes & dulcedines illæ iustorum & amicorū Dei, melius significantur silentio, quàm si verborū ambage misceantur. Sancti quippe & amici Dei nō similes sunt hominibus huius nostræ tempestatis, qui statim vt interiorem animi lætitiam & impulsum sentiunt, iam sanctitatem ipsam videntur edocere, & omnibus cōtinuò prædicant id, quod in oratione dominus eis communicauit. Contingit aliquādo ei, qui graui dolore infestatur, vt nequeat illum exprimere propterea q̃ ipsius grauitas sensum
Psal.6. impedit, nè lingua exprimat quod sentit. Sic Dauid
Psal.50. suspēsam dicit orationem. Anima mea turbata est valde: sed tu dn̄e vsq; quo? id est, quousq; me ipsum adiuuabis, aut obliuisceris? Eodē modo in alio psalmo. Miserere mei Deus secundum magnā misericordiam tuam. Quod si ab illo roges, quid est tibi, cuius velis misereri? Nesciet exprimere, nec potest propter doloris magnitudinem. Multo ergo magis multitudo beneficiorum Dei impedit propriā narrationē. Quis obsecro sic adeo ingenio & dexteritate dicendi valebit, vt narrare possit quanta fecerit mihi dominus? Quæ sunt ista? Præ ipsorū magnitudine dicere non valeo. ¶ Vbi insigne documētum tibi iam suboriri poterit, q̃ quāuis hæc omnia dicta sint de virgine Maria: nemo tamen nostrum est, qui nō possit eadem dicere. Quia fecit mihi magna. Si res magna tibi videtur (vt reuera est) virginem gestasse in vtero filium Dei, atq; vberibus suis fuisse lactatum: cū quædam mulier dixisset, beatus vēter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti. &c. Sub
Luc.11. dit ipse Christus statim. Quinimo beati qui audiūt verbum Dei. Vbi iam cernis ipsum dominum obseruantiā verbi diuini prætulisse dignitati matris suæ, quæ quidem excellētissima erat. Eodem paradoxo alibi vsus est, cum dicenti, ecce mater tua & fratres
Matt.12 tui foris stant, quærentes loqui tibi, respondit. Quæ est mater mea & fratres mei? Qui fecerit voluntatē patris mei qui in cælis est. Quare si quis inuidet tantæ fœlicitati huius virginis eo q̃ fuerit mater Dei: audiat ab ipso Dei filio se posse assequi hanc beatitudinem. Ideo qui domini voluntati obtemperauerit, poterit dicere, fecit mihi magna. Nonnè te-
Gen.2. cum fecit magna, qui creauit te ad imaginem & si-
Ioan.3. militudinem suam: qui misit filium suum de cælo, vt te à morte liberaret, qui in vtero matris te custodiuit, qui baptismatis fonte lauauit? Sed, proh dolor, horum omnium immemores sumus, & tantum cura nobis est honoris & pecuniæ. Ait ergo beata virgo non solum loquens de incarnatione, sed de beneficijs, quæ Deus priuatim illi contulit. Magna in me cōtulit beneficia dominus: vt nisi ipsi⁹ omni potentiam consideres, meis dictis non præstabis fidem, idcircò addit modo. *Qui potens est.* Non propter mea merita voluit in me talia operari, sed quia ipse est cuncta potēs. Ac si clariùs diceret. Si mea vobis conceptio in causa est, vt miremini neque eam potestis intelligere: hoc ideò fit quia potentiam domini non contemplamini. Quo circa humilitate induimini, & attendite Deum plus posse facere quam vos potestis intelligere. Quod si neque valetis comprehendere quomodo cum sim mater, etiam virgo remanserim: & cum sim creatura, creatoris etiam mater sim, considerate Dei potentiam infinitam, & sic vestrę hæsitationi erit satisfactum. Ille qui ex Rom.4.
nihilo omnia fecit, qui vocat ea, quæ non sunt tanquam ea, quæ sunt: ille in me tanta & tam præclara operatus est. ¶ Expende etiam, non dixisse beatā virginem, hoc vel illud potens, sed potens est: vt omnipotentem eum esse intelligas, qui nulla exceptione facta omnia potest: de quo quidem verissimè dicitur immensum esse. Abeant ergo modo qui de suo sensu gloriantur, quique diuina opera humana ratione discutiunt, existimantes ipsius potentiā aliquibus terminis aut regionibus posse contineri. *Et sanctum nomen eius.* Sanctum est in se, & in nobis: dum nos in nomine ipsius sanctificationem accipimus. Sed iam rogo quod est nomen eius? Vtiq; fama ipsius, cognitio eius, fides eius. Hoc nomen cum sanctis sanctum est: quia à sanctis magnificatur & benedicitur, ab iniquis verò & sceleratis ho- Esai.1.
minib⁹ blasphematur. Et nomē Dei per vos blasphe
matur in gētibus. Igitur quia magna fecit sanctifica Rom.2.
tū est nomen eius: quia dum verbū in carne mirabiliter nascitur, gloria Dei per verbū in hominib⁹ declaratur. ¶ Aduerte autem virginem Mariam sui nominis sanctitatem cum potestate Dei adiunxisse & copulasse: quia imperium & potestas sine sanctitate tyrannis est: cuiusmodi habuerunt Pharao, Nabuchodonosor, Antiochus, Aman, & alij. Itaque Deus noster in nihilo communicat cum potētibus huius seculi: quia ipse sanctus simul & potens est. Sanctum & terribile nomen eius. Et alibi idem prophe Psal.110.
ta. Confiteantur nomini tuo magno: quoniam ter- Psal.98.
ribile & sanctum est. Sanctitatem semper iungere oportet cum potestate: ne potestas sine virtute & & sanctitate in crudelem tyrannidem euadat. Nemo enim verè de hoc magnifico & diuino opere gloriari potest: sed omnis laus & gloria, quæ inde consurgit in illius artificem reijcienda est. Docemur itidem sanctæ virginis documento magnalia Dei prædicare, & omnia suæ potentiæ adscribere, non autem nostris meritis. Gloriam in ipsum Deū Iosue.7.
debes refundere tāquam præcipuū autorē totius boni: ne vsurpare velis id, quod nemini largiri voluit ipse enim est qui ait. Nunquid gloriabitur securis Esai.10.
contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? Existimabat sanctus Iob magnū cōmitti crimen ab eo, qui manum osculabatur: quod tu facilè facis cum te iactas & prædi- Iob.31.
cas de aliquibus operibus, quæ te fecisse fateris, auferens domino debitum obseruationis cultum.

¶ Præterea

¶ Præterea id vnum inter omnia reliqua tibi cōmē dare iubet, vt quando diuinum nomen audis sanctum & immaculatum esse, ne tuis labijs illum polluas & dedecores: nam huius criminis maximè cōqueritur dominus (signum quidem euidentissimū, grauiter animaduersurū in eos qui sanctum nomen eius polluunt) inquit enim. Nomen meum per vos quotidie blasphematur. Ne accipias nomen Dei in vanum: sed audi rogo illum dicentem. Sancti estote: quoniam ego sanctus sum. Disce etiam timorem domini in tuo corde semper obseruare, & in eo confidere & sperare, cū audias eum potentem esse: quia vires habet vt flagitiosorum hominum peccata puniat: & vt liberet te à malis omnibus. Poterit quidē de tuis peccatis dignam animaduersionem sumere sicut exemplo tibi esse potest sceleratus ille Pharao Core, Datan & Abiron, & alij multi, quorum mentionem sacra pagina refert. Poterit etiam te liberare à malis, & solatium in tuis miserijs præbere: sicut liberauit filios Israel à seruitute AEgyptiorū, Loth à Sodomitica gente, Iob ab vlceribus & calamitatibus suis, & quemadmodum eripuit Danielem ab vnguibus leonū, & tres pueros in camino ignis intactos & liberos seruauit: Dauid à persecutione Saulis, Heliam à manibus Iezabelis, Susannam à falso crimine, Petrum à carcere Herodis, & Paulum à multis periculis, ità vt in hæc verba proruperit. Sicut abundant Christi passiones in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Potens quippe dominus est, facere omnem gratiā in nobis abūdare. Nam si aliquo animi mœrore tristis es, poterit dominus hanc tristitiam in ingens animi gaudium conuertere. Quod si aliqua graui infirmitate laboras poterit Deus in ictu oculi in pristinam & antiquam valetudinem te ipsum reuocare. Si autem dixeris, te magno flagitiorum & scelerum pelago esse submersum, dicto citius poterit dn̄s sua omnipotēti virtute animā tuam mundare. Neque vnquam tibi desperandū est in tuis laboribus & afflictionibus de diuina benignitate & misericordia, quin potius fidendum tibi est, cum ipse sit potens ab his omnibus te liberare. Nanque multos vidimus in carceribus constrictos, & alieno ære grauatos, posteà in altas & sublimes dignitates euectos. Sed forsitan his dictis obijcies: non me latet Deum infinitam habere virtutem, & facillimè posse me ab his omnibus incolumem seruare: sed maximum timorem id incutit, quod maximus peccator sum, & indignus sua gratia, & ita existimo me omnino à libro vitæ deletum esse, & Deum mei esse immemorem. Si his timidus & pauidus es, audi obsecro in fiduciam & spem animi tui sanctissimam virginem dicentem. *Et misericordia eius à progenie in progenies.* Domini misericordia infinita est, nec aliquibus terminis aut finibus potest cōtineri: & ideo potens est, vt saluos nos faciat, & vt nostri misereatur. Mihi (inquit) fecit, non tamen soli singulariter, sed vni excellenti quodam modo: veruntamē eius misericordia à progenie in progenies. Nemo à gratia excluditur, sed per omnes gentes eius pietas & misericordia dispergitur. Vnde dicebat Apostolus Petrus. In veritate comperi, quia Deus acceptator personarum nō est. A progenie inquam Iudęorum, quia salus ex Iudęis est, & opus incarnationis effecta est in virginē natione Iudæa: in progenies gentiū, quia incarnationis dominicæ beneficium in totum mundum quasi torrens varijs aquarum riuulis diffunditur. Quod quidem abditissimum mysterium regius vates illis verbis expressit. Misericordia domini plena est terra. Non dixit cælum, sed terra: quia diuinum verbū non assumpsit carnis nostræ vestem propter diuinos spiritus: sed propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cælis. Nunquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit, ita vt effectus æternæ pietatis & gratiæ diuini illius pectoris ad omnem progeniem extēderetur. ¶ Vbi aduertere oportet, quod beneficium incarnationis misericordiam vocat: quia tale & tam diuinū opus sub nullo merito comprehenditur, sed sola diuina misericordia factum est. Vnde fit vt diuinus Paulus dicat. Commendat autem Deus charitatem suam in nobis, quoniā cum adhuc peccatores. &c. Et idcirco sanctus Dauid cupiens Dei filium incarnatum videre, à domino petebat. Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Ostendisti enim potentiam tuam, cum omnia ex nihilo creasti: sapientiam mirabilem in gubernatione, rectam & sanctam iustitiam in peccatorum punitione: at restat domine, vt misericordiam tuā, (quæ thesaurus est inexhaustus & abūdantissimus diuitiarum tuarum) in filij tui incarnatione liberali animo ostendas. Et salutare tuum da nobis, qui in crucis ramis nostram operetur salutem, quique redimat nos pretiosi sanguinis sui numismate. Sic beata virgo in superioribus & sanctus Simeon salutare vocauerunt verbum incarnatum, & nobis datum: quod idem dari petebat rex sanctus Dauid. ¶ Expēde etiam quod postquā sua recolit beneficia, in hoc carmine & sequentibus magnificat Deum pro tantis sibi & alijs omnibus collatis beneficijs. Quod quidem ingenium est iustorum, vt sic de alieno bono gaudeant, tāquam de peculiari & proprio. Quo charitatis amore Paulus accensus dicebat. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Gratias agit beata virgo pro beneficijs alijs exhibitis, quia gaudet tanquā si in ipsam essent collata. Vtinam & nos hæc eadem vestigia insequeremur, nec inuidia bonorum proximi nostra viscera torqueret. Verum, quia beneficium incarnationis, quanuis sufficienti virtute ad omnes extendatur: quia non extenditur ad omnes quoad efficaciam, subdit dicens. *Timentibus eum.* Ac si diceret. Non omnes huius beneficij gratiam cōsequētur: sed illi solum, qui timorem domini custodiunt in cordibus suis. In hac gratia omnis homo communicat, siue natione sit Græcus, siue Scytha, siue Italus, siue Hispanus, siue Gallus, siue seruus aut liber: seu denique apud barbaras gentes & in Indis extremis regionibus sit natus, dummodo timore domini eius anima fuerit exornata. Nunquid pro vno solùm Deus carnem sumpsit, & mortuus est, & non pro omnibus? Minime. Misericordia eius à progenie in progenies. Sed libet modo interrogare, quæ sit causa, quare omnes non salui fiant, & quare oēs non ex æquo participes fiunt huius agni pretiosissimi sanguinis pro nobis effusi? Vtique quia salui esse nolunt.

Marginal references: Esai. 52. Leui. 20. Exo. 14. Exo. 14. Gen. 19. Iob. 42. Dan. 14. Dan. 2. 1. Reg. 26. 3. Reg. 18. Dan. 13. Act. 12. 2. Cor. 1. 2. Co. 9. Act. 10. Ioan. 4. Psal. 118. Heb. 2. Rom. 5. Psal. 84. Luc. 2. 2. Cor. 11.

nolunt. Quia si flumē abūdantibus aquæ riuulis aliquam ciuitatē pertransiret, ita, vt sufficiens esset, vt sitim extingueret & mitigaret omniū habitatorum illius ciuitatis: nunquid si aliquis nolet se ipsum incuruare, & inclinare, vt aquā hauriret, & ita siti perijsset, aliqua culpa in fluuiū est retorquēda? Nullatenus. Fluuius quippe abūdātissimus est, vt satiare possit omniū sitim: tamen qui tantæ ignauiæ fuerit & negligētiæ, vt nolit capere aquā, peribit sine dubio siti. Sic Christus perēnis fluuius vitę & salutis oēs vocat & dicit. Qui sitit veniat ad me, & bibat. Veniat, vt gratiā accipiat, & emolumentū tantæ passionis, & incarnationis. Omnes vocat, oēs recipit & amplectitur, omnibus opitulatur: fuerit tamē reijciendū in tuam culpā, nisi his tantis beneficijs perfrui volueris. Misericordia Dei omnes vocat, tamē ea nō omnes fruūtur, nisi illi solū, qui timorē dñi vigilantissime obseruauerint. Misericordia dñi (inquit regius vates) ab æterno & vsq; in æternū, super timētes eū. Ab æterno & vsq; in æternū, quoad sufficientiā ad omnes: & super timētes eū, quantū ad efficaciā. Sic propheta Malachias loquens de incarnatione & ortu Saluatoris inquit. Orietur sol iustitiæ, vobis timētibus nomen suū. Ea enim est solis natura vt non solū ægrotos oculos nō recreet, verū eos vehemēter offendat & noceat. Sic sanè Christi redēptoris nostri humilitas, paupertas, & sanctissimū vitæ suæ institutū, multis molestū est ingratū & iniucundū. Et idcirco Malachias rectissimè, oritur sol iustitiæ timētibus nomē suū. Quod idē beatissima virgo cōcinit suo diuino carmine, vt vel sic merito nemo hominū huius rei ignorantiā possit pati. Ita, vt si libēter fatemur misericordiā dñi infinitā esse & nullis terminis cōprehendi: ita etiā fateamur oportet, infinitā eius iustitiā, ne forsitā in misericordiæ anchora cōfidentes, iustitiā contēnamus. Ne forsitā nobis cōtingat id, quod euenire solet illis, qui ob infirmitatē oculorū specillis vtūtur, vt res sibi maiores & grādiores appareāt: quiq; per angustū pontē transire volūt, existimantes latū esse & amplum in aëre pedes figūt, & ita in profundū fluuij cadūt, & obruuntur. Quod exēplum tibi adducimus, vt intelligas diuinā misericordiam nihil aliud esse nisi pontē, sine quo ex hac mortali vita ad illā quæ fœlicissima est beatorū patria, trāsire, nō possumus. In qua si specillis nostræ vanæ fiduciæ vsi fuerimus, sic adeo vt de diuina misericordia maximè gloriemur, nihil diuinæ iustitiæ tribuentes, proculdubio peribimus. Fit enim, vt scelera sceleribus addētes, figamus in aërem pedes, ita, vt in miserū calamitatū locū præcipitemur. In diuina igitur pietate & benignitate ita nobis sperandū est, vt nec latū vnguem ab ipsius iustitia oculos diuertamus. Vnde postquā beatissima virgo diuinā misericordiā altissime diuino spiritu afflata cecinit, in sequentibus verbis occasionē lapsus peccatoribus adimit diuinæ iustitiæ potentissimas vires ob oculos ponit. *Fecit potentiā in brachio suo.* Ostendit iā beatissima virgo, quid Deus hoc altissimo incarnationis mysterio erga genus humanū facere decreuerit. Superbis nanq; & magnatibus huius seculi brachiū suæ potentiæ ostēdit vt eos deprimat, humiles verò & subleuat, & exaltat: & paupes ingēte diuitiarū supellectile ditat. Quę quidē noui testamēti dispositio est. Nā in veteri testamento diuitiæ promittebantur: sed in nouo nulla diuitiarū aut opū cōmemoratio fit, sed potiùs pauperū piscatorum sequela maximè cōmendatur. Primū itaq; opus potētiæ est, robur constituisse in brachio suo. Vbi primum aduertendum tibi est, Deum spiritum esse, nec habere brachia, oculos, aut pedes sicuti homines: sed multoties sacra scriptura metaphoricè loquitur, vt qualē qualē cognitionem diuinorum operum attingamus. Nam licet hæc mēbra referat scriptura non iuxta literam intelligēda sunt sed inde inuestiganda sunt latentia & alta secreta rebus illis significata. Itaq; cùm audis in Deo caput esse, per id intelligas diuinam essentiam, quę omnia nullis terminis præcedit. Cumque audieris oculis illum esse ornatū, scias illum talē & tam perspicacē cognitionem habere, ita vt nihil eum latere possit: vtpote cuius oculis omnia nuda & aperta sunt. Et cum audis auribus pollere, id insinuat nullū verbū quantumuis submisse prolatum ab eo non audiri: de cuius auribus à sapiente dicitur. Auris Dei audit omnia: & tumultus murmurationis nō abscōdetur. Itaq; domini brachium & robur & imperiū ipsius est, quod vtrunque significat verbum, κράτος. ¶ Vbi etiam nō silentio illud est prætereundū, nō sine maximo mysterio opus incarnationis virginē vocasse potentiā brachij & roboris. Etenim ea, quę per potentiam paruam fieri possunt, etiā vel solo digito adimplere valebis. Nam è solo paleā digito leuabis: si autem velis magnum aliquod pondus assumere, & viribus & brachijs tibi erit opus. Vnde beata virgo, vt ostenderet magnitudinē & celsitudinem altissimi incarnationis mysterij, dixit dñm potentiam & virtutem suam in brachio forti demōstrasse: quia hoc non fuit digitorum opus, veluti illa, quæ in conditione & constitutione mundi fuerunt facta, vt creare cælos, solem & lunā, & reliquā planetarū pulchritudinē. Quod quidē eleganter regius vates insinuauit cū dixit. Quoniam videbo cęlos tuos, opera digitorum tuorum: lunam & stellas quæ tu fundasti. Deus nanq; sua omnipotenti virtute minimum opus iudicauit, solē, lunam, stellas, & reliquas vniuersi creaturas vel solo nutu condere, ipse enim dixit & facta sunt: tamen diuini verbi incarnatio nullis verbis exprimi potest quanti roboris quantæq; virtutis fuerit opus. ¶ Solet etiā ab alijs quibus per brachium, Dei filius intelligi, qui Dei robur & fortitudo patris est. Quod sanè pulchre in psalmis ostenditur cùm dicitur. Redemisti enim in brachio tuo domine populum tuum. Et apud Esaiā Dominus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur. Et rursus idem. Parauit dominus brachium sanctum suum, in oculis omnium gentium. Et, videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Per ipsum nanque vniuersa creauit, per ipsum redemit mūdum, diaboli caput fregit, inferni portas dissipauit, cælum aperuit: & tandem per ipsum stupenda miracula, & inaudita mirabilia operatus est. Vult igitur dicere beata virgo. Iam non erit sicut temporibus Mosi & Iosue, quibus per seruos & ministros suos magna operabatur dominus, & vincebat Reges: iam non per manum Angeli vincet exercitum Sēnacherib, sed per manū filij sui, qui robur, &

Marginalia: *Ioan.7.* — *Psal.120* — *Mala.4.* — *Esai.1.* — *Ioan.4.* — *Hebr.4.* — *Sapien.1.* — *Psal.18.* — *Psal.148.* — *Psal.76.* — *Esa.40.* — *Esai.50.* — *Psal.97.* — *4.Reg.19.*

bur & fortitudo eius est, destruet inimicos nostros. ¶ Verũ postq̃ Deũ ratione suæ potẽtiæ & clemẽtiæ cõmendauit: eũ iterũ cõmendat ab effectibus suę iustitiæ. Vt autẽ scias in eo esse & faciẽ hominis, & faciẽ leonis, ne fortè ab ipsi⁹ miserationib⁹ ansam peccãdi sumas suæ iustitiæ vires inexpertus, subdit statim. *Dispersit superbos mente cordis sui.* Potẽter se gessit dñs erga potentes veteris testamẽti, & ad nihilũ reduxit cõsilia eorũ. An nõ in nihilũ redegit Babylonicos illos, qui eo superbię & insaniæ deuenerũt, vt dixerint. Venite faciamus nobis ciuitatẽ & turrim, cuius culmẽ pertingat cælũ, & celebremus nomẽ nostrũ anteq̃ diuidamur in vniuersas terras? Nũquid similẽ amentiã aliquando audisti? Sed destruxit dñs cõsilia eorũ. Ait enim. Venite descẽdamus, & cõfundamus linguã eorum, vt non audiat vnusquisq; vocẽ proximi sui. Eodẽ modo destruxit Pharaonis, Senacherib, & Achitophelis cõsilia. Possumus etiã in hoc loco nõ incommodè intelligere superbos Iudæos, qui gloriabantur se de stirpe Abrahã descendere, & de ipsius iustitia nimis præsumebãt. Istos ergo superbos facta potẽtia in brachio suo dispersit mente cordis sui. Vnde cõuenienter adiunxit. *Deposuit potentes de sede.* Quia Iudæos impios, qui sedem regni habebãt ignominiosè deturbauit: & humiles, hoc est, Gentiles exaltauit: quia gentes quæ abiectæ erant, per humilẽ confessionẽ in cõsortiũ regni, atq; in filiorũ adoptionẽ assumpsit: factũ est enim, vt Iudæi qui prius electi erãt, posteà reprobarentur & Gentiles, qui prius erãt reprobi, posteà assumerẽtur. Hoc itaq; profundo & altissimo cõsilio factũ est, vt omnia sub peccato cõcluderet De⁹, vti omniũ misereretur. Quocirca diuinus apostolus in consideratione huius tã profundi sapientiæ pelagi exclamans, dicit. O altitudo diuitiarũ sapiẽtię & scientiæ Dei, quã incõprehensibilia. &c. ¶ Obserua præterea, q̃ non dicit. Deposuit sedes potentiũ, sed deposuit potentes: quia magistratus & scientia non merentur vituperiũ. At superbi literati qui se ipsos de sapientia iactãt, quales erãt illi scribæ & legis doctores, abijciendi sunt & irridẽdi. Super cathedram Mosi (inquit Christus) sederunt scribæ & pharisæi, quæ dixerint vobis facere facite: secundũ autẽ opera eorum nolite facere. Nõ dãnat Christus cathedrã Mosi, aut doctrinã, sed superbiam, & praua opera scribarũ & pharisæorũ. Vnde fit, q̃ beata virgo nõ dicat, deposuisse sedes potentiũ, quia sedes optima est: sed potentes dicit abiecisse, ab honoribus & dignitatibus, & eos in cinerẽ & fauillã redegit. Cõuertũtur in terrã, qui in hoc mũdo res terrenas ambiũt & sectãtur. Vox enim dũ profertur aliquid magnũ videtur, nam ad ipsam multa concurrũt, scilicet, lingua, dẽtes, palatum & labia: quã si rectè cõsideraueris inuenies nil aliud esse quã aërem verberatũ. Sic superbi principes quandiu gubernationis sceptrũ tenent, multa concurrũt, quæ eos in sua potentia, in opibus & mundi gloria amplificare & stabilire videntur: at postquam in angusto sepulchri domicilio reconduntur, vbi veritas elucescit, continuò cognosces eos, qui potẽtes & illustres se gloriabantur puluerẽ & cinerẽ esse & vermiũ pastum. Quos si roges, vbi sit gloria illa & pompa mũdi, in qua veluti in marmoreis colũnis confidebant: si roges, vbi sit honor & dignitas, in quorũ anchoris totã suam fiduciam reponebant: vbi deniq; sit tantũ & tã superbũ famulitiũ, vbi argentea & aurea vasa, vbi lectus pretiosissimus, & eius fulcra miro artificio elaborata? vtiq; respondebunt tibi. Transierũt omnia illa, sicut vmbra & tanquã nuncius percurrens. Sic dñs solet animos superborũ confringere, & eorũ ambitionem deponere. Vnde Anna illa mater Samuelis in suo cãtico dicebat. Arcus fortium superatus est: & infirmi accincti sunt robore. ¶ Sed forsitan non inconcinne obijciet aliquis. Si similitudo amicitiã cõciliare solet, & Deus summè potens & magnus sit (vt beata virgo in hoc cãtico retulit) quid est q̃ potens deijcit, humiles vero exaltat & fouet? Quia mos scripturæ est: in ea significatione nominibus vti, quæ hominib⁹ in cõsuetudine habetur. Diuites nanq; homines appellamus eos, qui pecunias, agros domos magnificas & cætera huiusmodi possident: pauperes verò qui his omnibus sunt destituti. Potẽtes vocamus eos, qui dãna possunt alijs inferre, & etiã eos, qui magnis beneficijs alios possunt afficere: imbecilles verò, qui ista nõ valent perficere. Sic pulchros appellamus eos, qui præstãti corporis forma pollẽt, qui viribus & integra corporis valetudine præstãt: eos verò qui his nõ valẽt inualidos & infirmos appellamus. At cũ ista hominẽ exteriorẽ tantũ exornẽt, & vera hominis ratio in animi bonis internis sit cõstituta, cũq; Deus rerũ amet veritatẽ, cũ ipse sit summa & infallibilis veritas: nõ reputat potẽtes, diuites, aut forteseos, qui vulgo tales nominãtur, quoniã vt vera loquar nihil in se habent talibus nominibus dignũ. Sed solæ illæ veræ diuitiæ dicendæ sunt, vera pulchritudo, robur & fortitudo, quæ ipsum animũ hoĩs illustrẽ & diuinã parte condecorãt, exornãt, & perficiũt. Etenim is nõ verè potẽs & diues dicẽdus est, qui infinitã pecuniæ multitudinẽ congestã habet in arca, cuius animus summa penuria & egestate laborat. Quid prodest (ait Salomon) stulto habere diuitias, cũ sapientiã emere nõ possit? Videbis sanè aliq̃do hominẽ, q intus nihilo ab equo vel asino differat: corpore tamẽ incedit purpura, bombicino, gẽmis, & auro ornatus. Nũquid appellabis hũc diuitẽ? Quo iure? An nõ quia magnũ pretiũ in corpore gestat? Quod si hæc ita se habẽt & meritissimò etiã poteris asinũ argento & auro onustũ diuitẽ & potentẽ appellare. Si hæc verò, quæ modo subdidi, ridicula existimas, nihilominus teneris astruere, hominẽ omni virtute destitutũ, & nullis animi bonis illustratũ, ferũ animal in ipsis syluis nutritũ. Rursus si potentẽ & fortẽ eũ dicis, qui vrbes expugnare possit, qui leones interficere, quiq; cũ hostibus manus cõserere audeat: ex altera verò parte eũ ostendis ita luxuria, auaritia & superbia deuinctũ, vt nullo in tempore se in libertatem redigat: in Salomonis sententiam incides, qui inquit. Melior est patiens viro forti, & qui dñatur animo suo, expugnatore vrbiũ. Meritò ergo dñs huiusmodi potentes à sedibus suis deturbauit, quia istud nomen iniustè sibi vendicant, humiles verò ad eas exaltauit: vtpote qui magni sunt apud dñm, qui non verba, aut nomen, sed ipsa opera attendit. Verùm enimuerò iam libet te ipsum exorare, vt audias quid potens & diues, sed humilis Dauid dicat. Nõ enim in arcu meo sperabo

Marginal references: Eze.1. — Gen.11. — Exo.14. — 4.Reg. 19. — 2.Reg.17. — Ioan.8. — Rom.10. — Rom.3. — Rom.11. — Matt.23. — Sapien.5. — 1.Reg.2. — Prouer. 17. — Prouer. 16.

Psal.43. sperabo,& gladius meus non seruabit me:sed dexte
ra tua & brachium tuum & illuminatio vultus tui.
Psal.58. Et iterum. Fortitudinẽ meam ad te custodiam. Sed
mirum est, ꝙ cum tanta roboris & virium magnitu
dine polleret: vt vel ipsis manibus vrsos & leones
1.Reg.17. confringeret, non in illa fortitudine sibi placebat,
sed omnia Deo referebat accepta. Dñs (inquit) qui
eripuit me de manu leonis & de manu vrsi, ipse li-
berabit me de manu Philistæi huius. Nõ dixit: ego
qui obtruncaui leonem & vrsum, etiam hunc Phili
stæum facilè superabo. Verè illi potentes & magni
appellandi sunt, qui se ipsos intra suos terminos ità
continent, vt omnem fortitudinem suam & robur
Deum esse confiteantur, existimantes ob momen-
taneam accessionem diuitiarum non maiores, aut
potentiores esse, memores communis naturæ cur-
sus. Ob quam causam patientissimus ille & ditissi-
Iob.31. mus Iob non dedignabatur iudiciũ subire cum ser-
Gen.18. uo & ancila sua. Et sanctus patriarcha Abrahã qui
ingenti diuitiarum supellectile cumulatus erat, ipse
in gregem abiuit, & attulit vitulum, & illum para-
uit in conuiuiũ:& Sara vxor ipsius subcinericios pa
nes fecit vt peregrinis ministraret. Hi sanè licèt di-
uitias ingentes possidebant⁹, tamen humiles erant,
& verè potẽtes, nõ propter externas opes, sed quia
virtutibus & sanctitate erant insignes. Cum autem
hæc sit vera hominis magnitudo, idcirco dñs eos
tanquam magnos & potentes ad suprema illa cæle
stium spirituũ habitacula euexit. Eos vero, qui bel
luinam conditionem & arrogantiam induerũt de
externis corporis bonis se iactantes in bruta animã
tia redigit, vt contigit Nabuchodonosor, qui elatus
& superbiens potentia magna in hanc amentiam
Dan.4. descendit, vt dixerit. Nonne hæc est ciuitas magna
quam ædificaui in robore fortitudinis meæ, & in
gloria decoris mei? Cui protinus insonuit vox de
cælo dicens. Tibi dicitur Nabuchodonosor. Re-
gnum tuũ transibit à te. Videant obsecro qui literis
opibus, & potentia fidunt, in quot miseris ignoran
tiæ tenebris vitam degunt: discantq; si magni esse
volunt in humilitate persistere. ¶ Sed iam aduertas
oportet, ꝙ plerunq; homines de tribus solent gloria
ri: de sapientia scilicet, de potentia, de facultatibus
huius mundi: vt autem scias & cognoscas quã po-
tens sit dominus, nulla est sapiẽtia, quam dominus
destruere non possit: nulla potentia est, quam vel
solo nutu nõ possit subuertere: nullæ deniq; diuitiæ
quas si velit non possit perdere: quod quidem bea-
ta virgo his tribus versibus aperit, iuxta illud Iere-
Iere.9. miæ. Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non
glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur
diues in diuitijs suis. Primũ horũ dixit Maria cum
inquit, dispersit superbos mente cordis sui: secundũ
cum ait, deposuit potentes de sede, hoc est, sapien-
tes à cathedra magistrali. Tertium dixit cũ posthęc
in versiculo sequẽti ait diuites dimisit inanes. Hos
sapiẽtes, potẽtes, & diuites superbos contẽnit Deus:
& loco istorũ exaltat humiles, & esurientes implet
bonis. Ideo sequitur. *Et exaltauit humiles.* Hoc Esa
ias prædixit debere fieri in aduentu Christi. Incur-
uabitur (inquit) sublimitas hominum, & humilia-
bitur altitudo virorũ. Et Anna mater Samuelis ait.
Dñs suscitat de puluere egenum, & de stercore ele-
uat pauperẽ: vt sedeat cũ principibus, & soliũ glo-
rię teneat. Exaltauit humiles, id est apostolos, quos
& cõstituit principes super omnẽ terrã: de quibus
scriptũ est. Quoniã dij fortes terræ eleuati sunt ve-
hementer. Non solũ exaltauit discipulos suos in vi
ta illa beata, sed etiã in hac peregrinatione dedit eis
virtutẽ calcandi serpẽtes & scorpiones, & super o-
mnem virtutẽ inimici. ¶ Præterea etiã ambob⁹ ocu *Esai.5.*
lis id intueri licet, ꝙ Deus aliquãdo in hac vita (vt *1.Reg.2.*
modo retulimus) superbos humiliat, vt fecit cũ Na *Psal.46*
buchodonosore, qui ob animi elationẽ expulsus à
regno inter bruta animantia vitã degebat ad morẽ *Psal.46.*
illorum pascens, oculis in terrã pronis, ne fortè ele- *Luc.10.*
uatis irã sui conditoris, quẽ summè offenderat, ad-
uersus se prouocaret. Humiles verò exaltat sicut Io
seph & Dauid. Quod in plurimũ non fit in hac vi- *Gen.41.*
ta, sed in futura: quia cũ multis in hac vita dissimu *1.Reg.17.*
lat, ita vt cũ sint superbi, non deprimuntur: neque
alij humiles exaltantur. Sed id tibi firmissimũ sta-
tue, ꝙ in futura vita vtrisq; remetietur prout facta
sua meruerint, vt videre est in Saule & Acab, & etiã *1.Reg.31.*
in Lazaro paupere & diuite epulone. ¶ Sed vnũ hic *3.Reg.31.*
diligenter est obseruandũ, ꝙ cum virgo sacra de vẽ *Luc.16.*
turis prophetauerit, dicens ea, quæ à Christo erant
adimplenda in suo aduentu, de præterito loquitur,
dispersit, deposuit, exaltauit: quod ideo fecit pro-
pter certitudinẽ & infallibilitatẽ prophetię. Qua lo
quẽdi phrasi vsi sunt prophetæ, quia sicuti nihil cer
tius nobis est quã præteritũ: ita prophetæ vti præte
rita ventura prædicebãt. Sic regius propheta locu-
tus de Christi passione inquit. Super vestem meam
miserunt sortẽ. Dinumerauerunt omnia ossa mea. *Psal.21.*
Foderũt manus meas & pedes meos. &c. Et multa
alia his similia in psalmis in Esaia & in alijs locis in
uenies. Nã vt D. Hiero. in cõmen. super Esaiam in- *Hiero.in c.*
quit. Tam certa sunt quæ futura dicuntur, vt puten *5.Esa.*
tur esse præterita. Quia sicut fieri nequit, quæ iã fa
cta sunt, facta non esse: sic etiam impossibile est, ita
non fore hæc, quæ dicuntur. *Esurientes impleuit bo
nis.* Non dicit opibus aut facultatibus sed bonis. Bo
na nanq; ea sunt, quæ possessoribus suis semper pro
sunt, & nunquã obsunt. At huius seculi diuitiæ, ho
nores dignitates, magistratus, regna, & imperia,
hęc plerunq; suos possessores in mille pericula & prę
cipitia ferunt. Bona autem, quibus isti esuriẽtes im
plentur sunt pax illa, quã Paulus dicit omnẽ men- *Phili.4.*
tem superare: animi tranquillitas, spes certa eorum
bonorũ, quibus carent, quæ post huius vitæ curri-
culũ se assequuturos certò sciunt. Beatus ego Aug. *Aug.li.50*
dicit, ꝙ hi filij esuriẽtes humiles & abiectissimi qui *hom.ho.44*
que sunt, sese prorsus inanes & vacuos gratia repu-
tantes. Hos implet spiritus dñi, & horũ habitat cor
da & animos. Nã vt Sapiẽs inquit, Spiritus sanctus *Sapi.1*
disciplinæ effugiet fictũ, transfigurat autẽ se in ani
mas sanctas. Humilitas quippe Deum esurit, & spi-
ritualia bona auidè cupit. Vnde fit, vt humiles fame
lici dicantur, quia fatentur se ex omnibus partibus
egenos, & nihil boni habere. Sic beatissimus ille *Luc.5.*
Petrus dicebat. Exi à me domine, quia homo pec-
cator sum. Et Saul. Quis ego sum, aut quæ co- *1.Reg.19.*
gnatio patris mei? Hos dominus spiritualibus diui-
tijs, & veris animi bonis implet: nã vt vas in puteo
impleatur aqua, necessum est, vt incuruetur, &

Matt. 11. submittatur. Quo fit, vt Christus dicat. Abscondisti
Luc. 10. hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea par
Esai. 66. uulis. Et per Esaiam dñs dicit. Ad quem ego respiciam nisi ad cōtritū & humiliatum? Et sicut implet bonis humiles esurientes, ita diuites superbos vacuos dimittit. Et ideò sequitur. *Et diuites.* Hoc est temporalium bonorum nimis cupidos amatores, spiritualibus ea quæ diuina sunt præferentes. Diuites inquam in cogitationibus suis, quanuis pauperes & miseros coram Deo. *Dimisit inanes.* Sicut vasa ignominię, quæ in hac vita misericordiæ nō fuerunt recordata in interitum sunt reiecta. Inanes illos dimisit, quia omni diuina gratia vacui fuerunt: & omnibus rebus temporalibus: quia auaro tā deest id quod habet, quā quod non habet: ita vt nemo sit pauperior ipso, quia dñs non est eorum, quæ sunt in sua potestate. Sunt enim auari veluti pueri, qui suā vitam consumunt propter adeptionem vnius plumæ per aërem volantis: quibus postquam nox aduenit nihil aliud quā importunus labor domi remanet: & sępius contingit, pedibus lapides offendere, & sua capita comminuere, & ita his laboribus perpessis domum plorātes redeunt. Sic huius seculi diuites perpetuo labore difatigati post mūdi diuitias & honores ventos subsequūtur & bibūt, quas postquam iā acquisierunt immenso labore à latronibus & tinea defendūt. At cū mors subito foribus, aderit protinus intelligent suum laborē inanem & nullius momenti fuisse: quando quidē si ad manus coniecerint oculos, vacuas omnino reperient, quo fiet, vt in infernum perpetuū miseriarū pelagus vlulantes
Psal. 75. discedant. Etenim, vt regius propheta inquit, viri diuitiarū dormierunt somnū suum, & nihil inuenerunt in manibus suis. Vbi eleganter sanctus propheta eos viros diuitiarū appellat: quia non dñi erant, sed diuitiarū serui. Quemadmodum in sacra pagina sancti, viri Dei vocantur, quia Deo fidele obsequiū
4. Reg. 1. præstiterunt: sic auari viri diuitiarū dicuntur, quia
4. Reg. 4. eis perpetuo ministerio sunt mancipati. Sic populus
Exo. 11. Israeliticus humilis & contemptus AEgyptios spoliauit, & AEgyptij māserūt inanes. Quapropter Sapientiæ decimo dicitur. Iusti tulerunt spolia impiorū. Sed iā beata virgo in cātico vlterius progrediēs specialia beneficia exhibita populo Iudęorum recolit. *Suscepit Israel puerum suum.* Suscipere idem sonat atq; liberare, protegere, vel auxiliari: vt in psal
Psal. 146. mis inuenitur. Suscipiens mansuetos dñs: humiliatus sum, & liberauit me. Porrò à Latinis in dubium vertitur cuius casus sit nomē Israel: sed dubitari nō debet, quin sit in accusatiuo. Et est sensus. Deus suscepit puerum suum Israel. Hactenus enim videbatur Deus & misericordiæ suæ & gentis nostræ oblitus: videbatur vniuersum Israel reiecisse: at modo suam mentē aperuit ostendens nunquā sui populi immemorem fuisse, neq; exuisse misericordiam, de qua maximè ipse gloriatur. Suscepit igitur Israel id est, curam ipsius. Adeò nanque erga illū dñs est affectus, vt in ipso populo carnē suscipere voluerit. ¶ Vbi expēdas rogo virginis humilitatē, quę verbis tectis loquitur de incarnationis beneficio. Poterat enim dicere. Ego sum mater filij Dei, ego electa sum, vt Messiā vniuerso orbi parerē, & vt ministerio meo mundi salus perageretur. At non tā apertis verbis loquitur, vtpote quę humilitatis exēplū alijs esse debebat: sed hoc mecū fecit. *Recordatus misericordiæ suæ.* Vt carnis nostræ mortalitatē indueret, non cōiecit oculos ad peccata nostra, nec ad hominū ingratitudinē: sed diuinā suam misericordiā attēdit, & huius recordatione, omnia illa obliuiscitur, quę huic diuino operi poterāt esse impedimēto. Vnde fit vt egregius psaltes dicat. Misericordia eius super omnia opera eius. Quēadmodū enim oleū in sublime fertur super omnes reliquos liquores: ità sanè diuina misericordia super omnia opera eius. Nam cū in se iustitiā suā contraheret, suā misericordiā in nos protendit. Nāq; hoc illi propriū est ingeniū (vt sancta Ecclesia de illo concinit) misereri semper & parcere. Nā si te punit, tua est culpa, cū id & maius aliud supliciū tua peccata expostulēt: verū vt tibi peccata remittātur, nō tu sol⁹ sufficis, nisi dñs adueniat sua tecū vsurus misericordia. Ne igitur existimaret aliquis nr̃is meritis Deū misisse filiū suū, sed tantū diuina sua miseratione motus, dixit, recordatus misericordiæ suæ, Sic beatus Ioannes. In hoc ap 1. Ioan. 4.
paret charitas Dei in nobis, quoniā filiū suū vnigenitum misit Deus in mundū, vt viuamus per eū. Et rursus. Ipse priùs dilexit nos, & misit filiū suū pro Ibidem.
piciationem pro peccatis nostris. Et ipsemet Chri Ioan. 3.
stus in euāgelio. Sic Deus dilexit mūdū: vt filiū suū vnigenitū daret. Dedit itaq; illū misericordiæ suæ recordatus. Ex quo loco id tu tibi documentū debes elicere, vt non recorderis iniuriarum, quas quis in te cōtulit, vt de illis vindictā sumas: sed vt ipsius fragilitatē & miseriā in mentē adducas. Etenim dñs delictorū nostrorū memor nō est, vt in nos animaduertat: sed vt misereatur, & cōdoleat. Nā de sanctis Gen. 42.
simo illo Ioseph sacra pagina inquit, fuisse recordatū somniorū, quæ aliquādo viderat: neq; dicitur recordatum esse iniuriarū, sed somniorū. ¶ Porrò in Deo non habet locum recordatio aut obliuio: sed Greg. lib. 17
Deus habet se ad modum recordationis, dū misere Mor. cap. 1.
ri non differt: & per modū obliuiscentis, dū differt: nā scriptura sacra cū ad homines loquitur, more humano loquitur. Et sic dicit, Deum irasci, Deū pœnitere, & his similibus vtitur modis loquendi, nō eo, quòd tales affectiones in Deū cadere possint, sed vt iā diximus, more humano loquitur vt vel sic dñi ingenium intelligamus. Sic & nunc cum sint coram Deo omnia præsentia dicitur recordari misericordiæ, quia non distulit misereri. Recordatus enim est cum misit filium patribus antiquis promissum. Et idcirco subditur. *Sicut loquutus est ad patres nostros Abraham & semini eius in secula.* Postquā beata virgo aliquantulum temporis in prædicandis factis diuinis mirificis encomijs cōsumpserat: reuertitur modo ad id cuius causa suū cāticum inceperat, ita vt his vltimis versibus cōpendium facere videatur. Ait igitur. Sicut loquutus est ad patres nostros &c. Ac si diceret. Non hic quicquam fortè fortuna factum est: sed quod dominus antiquitus promiserat, id facto adimpleuit, tanquam is, qui nec fallere, nec falli vnquam assueuit. Nam sanctissimo illi patriarchæ Abrahæ dictum est. In semine tuo be Gen. 21.
nedicentur omnes gentes. Et Dauid. Iurauit do Psal. 131.
minus Dauid veritatem. &c. Et Esaias. Egredie Esai. 11.
tur virga de radice Iesse. &c. Et iterum. Ecce virgo conci

Esai.7. concipiet,& pariet filium. Et Ieremias. Nouum, fa-
Iere.30. ciet dominus super terram , mulier circundabit vi-
Bar.3. rum. Et Baruch Postea in terris visus est,& cũ ho-
minibus conuersatus est. Vbi iam vides, quomodo Deus promissa firmissimis factis cõpleuit. Etenim
Psal.88. ipse est, qui ait. Quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita. Nã inter cętera mirabilia, quæ in Deo tanquam in primo suo fonte & origine relucent, id vnũ est veritas: vt ea quæ promisit infallibili ratione compleat. Sed id non possum nõ iniquũ & scele ratum iudicare, vt nos dño promissa non adimpleamus: ipse vero in nihilo nobiscũ deficiat. Videre nã que oportet, vt quemadmodũ dominus patribus nostris promissa adimpleuit: ita tu memor sis, vt vota adimpleas, quibus te ipsi Deo adstrinxisti & obligasti. ¶ Vbi etiam docemur neutiquã cum mundo tutũ esse amicitiam inire, sed tantum cũ solo Deo: quia id est hominum ingenium, vt semper gaudeãt cum eis conuersari, in quorũ ore semper veritas inuenitur: ẽcõtra verò eos summè detestantur, qui mẽdacij & falsitatis sunt amatores. Cuiusmodi cõditionis mũdus est, qui montes aureos promittit, posteà verò nascitur ridiculus mus. Omnia bona & fœlicia promittit, posteà verò statuto tempore in mala conuertuntur. Promittit quietem, & tranquillitatẽ animi, & in his mille laboribus & angustijs te onerat. Quod si iterũ lætitiã & voluptates ad nutum tibi promittat, certè nihil falsius, nihilq; magis ridendũ credas: nam statim tibi foribus aderint mœror, tristitia, luctus, & afflictio, quę omnia nuncij certissimi sunt eorum, quæ animus patietur. At tandem si in abundantia & rerũ humanarum affluentia longæuam vitam tibi astruxerit, nihil credas procul à veritate distare, cũ & ocyus & velocius currat naui fluctuanti per aquas, cuius vestigium ob tantam breuitatem nullatenus oportet inquirere. Quod quidem appositissimo exemplo sacræ scripturę libet tibi demonstrare. Nam cùm sanctus Iacob septẽnio temporis spatio vitã egisset in ministerio Laban soceri sui, vt pulchritudine & decore formosæ Rachelis matrimonij vinculo gauderet: in temporis pleni
Gen.29. tudine falsus Laban Liã obtulit, quæ & deformis erat, & lippis oculis suam deformitatẽ ostendebat. Cuius conditionis & ingenij iã tibi ostẽdimus apertè miserum mundũ esse: qui alta & pretiosa promittens, vilia & abiecta largitur. At qui in mundo sunt & ipsius ministerio se totos cõsecrarũt, hanc ipsius palliatam fraudem non agnoscunt: quo vsq; huius seculi transacta nocte (quæ & obscurissima est, & mundanos in tãta caligine detinet) à somno experge facti oculos & mentẽ aperiant, quibus mũdi fraudes facilè possint intelligere. Ex quo id tibi sume documentum, vt nunquam ipsius verbis acquiescas, nã semper falsa promittit: sed fiduciam in Deum tã quam in tutissimam anchorã conijce, qui rectè nouit & promittere, & multoties plusquã promisit, cõcedere. Nec eius animi est vt aliquãdo promissi pœniteat: & idcircò dixit in secula. Quia quod semel assumpsit, nunquam dimisit: itã vt perpetuo humana caro Deo maneat coniuncta. ¶ His igitur verbis virgo sacra suum canticum absoluit: qui & decẽ versibus clauditur, vt hæc verbis prophetæ consonẽt,
Psal.143 qui dixit. Deus canticum nouũ cantabo tibi: in psalterio decachordo psallam tibi. Omnia cantica quæ ante hoc tempus cani solebant, tristia erant: solus nanq; ille voluptatis & lætitiæ carmina cantare potest, qui verè lætus & iucundus est, cum musica & ipsi cordi conformis sit. Vnde meritissimo beata virgo sola lætitiæ & alacritatis canticum psallere potest, cum, & ipsa sola peccati & sceleris tristitia caruerit. Cantica, quæ temporibus retro actis concini solebant mœrorem & tristitiam afferebant, propter cantores, qui sceleribus & flagitijs erant contaminati: at carmẽ hoc ideo lætitia & iubilo est plenũ cũ cantatrix immunis prorsus fuerit ab omni sceleris contagione. Decachordo enim cecinit carmine vt Dei mirabilia proferat. In primo itaq; diuinã & supremã diuinitatis altitudinẽ dulci modulo canit, dicens. Magnificat anima mea dñm. In secũdo verò redẽptionis maximũ beneficiũ, dicens. Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. In tertio vero liberalitatem & magnificentiam, qua nostras respicit miserias. Quia respexit humilitatẽ. &c. In quarto vero suorum operum stabilitatẽ, dicens. Quia fecit mihi magna, qui potens est. Et in quinto suæ miricordiæ patentes fores ostẽdit. Et misericordia ei⁹ à progenie in progenies timentibus eum. In sexto suæ virtutis & iustitiæ rectitudinẽ cõmemorat, cũ dicit. Dispersit superbos mente cordis sui. In septimo brachiũ suæ potentiæ ostẽdit, subdẽs. Deposuit potentes de sede. In octauo suorũ beneficiorũ magnitudinẽ recordatur. Esuriẽtes impleuit bonis. In nono clementiæ suæ nos esse memores vult. Suscepit Israel puerũ suũ. Decimo vero carmine claudit verborum suorũ adimplementum subijciens. Sicut loquutus est ad patres nostros Abrahã. &c. Hæc igitur dicta sint de cantico beatæ virginis: nũc autem sacrũ euangelistã audiamus prosequentẽ historiam nostræ redẽptionis. *Mansit aut Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reuersa est in domum suam.* In Nazareth, scilicet prouinciæ Galilææ, in qua diuinũ verbũ concepit, & à qua recesserat vt cognatam suam Elisabeth visitaret. Vbi documentũ nobis est vt nõcito bonorũ cõsortium dimittamus, vbi facultas est per aliquid tẽpus commorari: nec leuitate animi discedendũ est ab his, in quibus sanctũ vitę institutũ esse cognoscitur. Porrò antequã cõpleret tres mẽses domũ suã reuertitur, quia iã appropinquabat partus Elisabeth: nãq; tũ tẽporis cõueniebãt alię mulieres, & idcirco sanctissimæ virginis obsequiũ, nõ erat adeo necessariũ. Neq; ob id Maria ingeniũ mutauerat, quia cũ clausi cubilis, & solitudinis esset amatrix tantæ multitudinis strepitũ cõuenientis ad partũ Elisabeth ferre non poterat: & ideo maximè quia cũ eius conceptio miraculosa esset, nouitatib⁹ amica multitudo quotidie accedebat. Fiebat etiam id alia de causa, quia beata Elisabeth summopere ab omnibus diligebat, & grata erat corã oculis omniũ & idcirco tot tantique concurrebant, vt aliquo ministerio ipsi obtemperarẽt. Virgo autem Maria (vt modo retulimus) cum pudicitiam semper sectaretur, & cubilis penetralia diligeret: paucis diebus ante partum domum suam adire statuit, & à tumultibus gentium fugere. Vbi iam videre licet quomodo bonorũ hominum consuetudo & amicitia semper in maximum nostrum commodum redundet.

Nam statim in ipso virginis ingressu in domū Zachariæ tantum bonū oritur, vt ad virginis salutationē puer in vtero exultauerit, & spiritu sancto infantis mater repleretur. Quid igitur dicendum est de tot tantisque vtilitatibus & commodis in temporis discursu subsequutis propter virginis præsentiam? Facit ad hoc id, quod legitur secundo regum scilicet, ꝙ arca fœderis domini māsit in domo Obedon sacerdotis trium mensium spatio: & benedixit dominus Obedon, & omnem domum eius: ita vt cum hæc videret sanctus rex Dauid decreuerit ferre illam in domum suam. Sed quantò maius bonorum culmen tibi credendum est dominum contulisse domui Zachariæ spacio trium illorum mensium, quibus sanctissima illa arca fœderis Maria virgo ibi māsit, quæ angelorum panem intra sua claustra portabat? Benedixit itaq; Deus sacerdoti Zachariæ, & domui eius propter arcam quam domi tenuit tribus illis mensibus, ad cuius etiam præsentiam filius suus sanctificatus est, vxor repleta diuino spiritu, & ipse Zacharias illustratus est altissimo dono prophetiæ. Vbi non immerito monemur, vt semper nobis cura sit hospitio sanctos viros recipere, vtpote qui semper nobis maximas vtilitates afferent. Sic factum est cum Labā, eo quòd in domo habuit sanctum Iacob, vnde eidem postea dictum fuit. Modicum habuisti antequam venirem ad te: & nunc diues effectus es: benedixitq; tibi Deus ad introitum meum. Et iterū in Genesi. Benedixit dominus domui AEgypti propter Ioseph: & multiplicauit tam in ædibus, quam in agris, cunctam eius substantiā. Nec his consideratis immemor sis egregij illius facti, quomodo dominus multiplicauit oleum & farinam Sareptanæ illius viduæ, quæ victum ministrauit Heliæ. Si igitur Deus tot bona cōtulit recipientibus seruos suos: quanto melius credēdum est maioribus & locupletioribus bonis cumulaturum eos, qui ipsum Christum receperint? Vtiq; cum hospitio suscipis pauperes, Christum suscipis: nam ipse est, qui dicit. Esuriui, & dedistis mihi manducare, &c, & subdit statim. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ex quo quidem id tibi documentum summa diligentia elicere debes, vt semper digneris pauperibus, & egenis subuenire, vt & tecum in omnibus dominus sit, & vt multiplicet tibi tam spiritualia, quam temporalia bona: quam doctrinam nisi animus esset breuitati consulere, varijs sanctarum literarū exemplis tibi comprobarē. ¶ Vbi etiam expendere debes quantum gaudiū secū afferat iustorum præsentia. Ioannes nanq; protinus exultat in gaudio, & omnes qui in domo Zacharię sunt. Vnde egregius psaltes in persona virginis dicebat. Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur. Qui timent te (inquit) quia cum boni semper timorem domini in cordibus afferant, lætantur: mali vero torquentur, quia iustorum vita tacitè malorum mores & instituta reprehendit. Quo fiebat vt ipse Christus, qui oculos Simeonis, Annæ, & apostolorum sua præsentia lætificabat, alios offendebat: vt visum est in illis Genezarenis, qui rogauerunt, vt ab eis discederet. Alij noluerunt illum excipere, vt Samaritani. At iusti (vt hic Dauid inquit) videntes iustum lętantur. Est nanq; bonorū propriū suas virtutes in alijs diligere. Paulus enim ascendit Hierosolymā, vt iustos videret, & cū Petro māsit diebus quindecim, vt ex eius familiaritate aliquid sanctitatis sibi cōpararet. Vnde etiā factū est, vt sic adeo Mileti profecissent in D. Pauli doctrina & cōuersatione, vt cū vellet ab eis discedere Hierosolymā iturus valde fuerint cōtristati, ita vt multis lachrymis fusis illū ad nauē duxerint. Quod idem credendū est sanctos illos fecisse in discessu beatissimæ virginis, vtpote qui tot bonis ipsius aduentu erāt cumulati. Sed quid post hæc factū sit audiamus. *Elisabeth autem impletum est tēpus pariendi, & peperit filium.* Phrasis hæc (impletū est tempus) modus loquendi accōmodatus est tēpori iustorum, quia isti dies suos plenos, & non vacuos habent: peccatores vero vacuos & inanes dies possidēt iuxta illud Iob. Dies vacuos enumeraui. At iste interpretādi modus violēter extortus est à vero & genuino literæ sensu. Sed verè id explicabis si dixeris euangelistam docere voluisse, ꝙ cū iuuenis erat Elisabeth, nondū erat tēpus pariendi, nec tēpus aduenisse, quo Deus illā pariturā decreuerat: quia eius partus in maiorē tēporis maturitatē statutus erat, scilicet, in senectutē. Vbi aduertere debes, nunquam de diuina pietate & misericordia esse diffidendum: quia licèt aliquando lento & plusquam testudineo gradu incedere videatur, non id facit vt suis beneficijs nos destituat, sed vt maiora & locupletiora dona conferat. Detinet se dominus in cōferendo, vt in nobis crescat & augeatur meritum, vt digniores simus beneficijs suis suscipiēdis. Patiens esto, & in sanctis petitionibus persiste, copiosiora nanq; bona tibi elargietur, quā expostulas. Zacharias quippe & Elisabeth quolibet filio illis dato cōtenti essent, & cū filia etiā, vt sterilitatis opprobriū à se exterminarent: tamen dn̄s, vtpote qui semper pietate & misericordia nouit vti plus petito & optato cōcessit, quia talē filium dedit, vt merito inter natos mulierū maior aut sanctior non reperiretur. ¶ Præterea ex hoc loco apertè colligitur, virginē Mariā nō adfuisse natiuitati Ioannis: quia post quā dixit euangelista. Et reuersa est Maria in domū suam, subdit. Impletum esse Elisabeth tēpus pariendi. Ex quibus verbis facile est colligere, ante Elisabeth partū virginem domū suam abijsse. ¶ Aduerte etiam in hoc loco dn̄i bonitatē, qui non solū ex bonis bona, verū ex malis bona producit. Voluit nāq; ex sterilitatis opprobrio Ioānē Baptistā oriri, & ex ingenti tristitia gaudiū magnū erexit: quale fuit illud, quo omnes in natiuitatē Ioānis sunt gauisi. Ita etiā ex peccatis humilitatē & vigilantiā educere solet, quibus peccatores nō labantur in pristina peccata. Petrus quippe, qui se fortē & magnanimū asseuerabat maxima cū arrogātia, postq̄ peccauit, & pœnitentiā cōmissi criminis egit, ita prudēs & cautus permāsit, vt rogatus à Christo, plus ne cæteris illū diligeret? sanctissimo humilitatis documēto Christo respōdit, Tu scis dn̄e, quia amo te. Nulla in alios illata iniuria respondit. Et Dauid etiā ex perpetrato peccato humilitatē eduxit. Et B. Paulus ex graui persecutione in qua versabatur tantā sibi humilitatē cōparauit, vt dixerit se omnib⁹ peccatorib⁹ maiorē esse. Itaq; hęc oīa relata ideo intelligas, vt scias diuinā misericordiā ex ipsis malis bona producere: vt ex

Marginalia: 2. Reg. 6. — Gen. 30. — Gen. 39. — 3. Reg. 17. — Matt. 25. — Psal. 118. — Matt. 8. — Luc. 9. — Gala. 1. — Act. 10. — Iob. 7. — Matt. 11. — Matt. 26. — Ioan. 21. — Psal. 118. — 1. Tim. 1.

vti ex peccatis humilitatem, & ex sterilitatis opprobrio excellentem & illustrem virum, itá, vt ipsius causa dixerit euangelista. *Audierunt vicini & cognati eius, quia magnificauit dominus misericordiam cum illa, & cõgratulabãtur ei.* Post opprobriũ sterilitatis, misericordiam facit. Nunquam dominus flagellum suum mittit, quin suę misericordiæ recordetur. Vnde in psalmo postquam dominus minatus
Psal.88. est flagellis subdit dicens. Misericordiam autem meam non dispergã ab eo. Et in Esaia legitur, quod postquam dominus populum Israeliticum arguit,
Esai.28. dicit. Idcirco hæc dicit dominus. Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, id est, Christum. Posset nanque rectè dicere. O impij & scelerati Iudæi, quia mei fuistis immemores, Ecce ego funditus euertã vos, aut mittam in vos lupos & leones, qui diripiant & absumant vos: sed potiùs dixit. Quoniã mei estis immemores, & scelere & flagitio pascimini, ego mittam vestrum saluatorem. Etenim digni erant Israelitæ punitione & tormentis, quorum loco misit illis dominus saluatorem. Et in Osea legi-
Oseæ.2. tur, quod ibat post amatores suos, & Dei obliuiscebatur. &c. Propter hoc etiam, ecce ego lactabo eã, & ducam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Vides iam quomodo dominus nunquam tam iratus incedit vindictam de aliquo sumpturus, quin in medio itineris suę misericordiæ & pietatis recordetur? Sic modo inter flagella sterilitatis, & inter amissionem loquelæ Zacharię suam misericordiam magnificat, tribuens illis fructum benedictionis desideratum. ¶ Præterea vocat Euangelista hunc Elisabeth partum misericordiam. Magna quippe & excellẽs misericordia est domini, in mũdum iustos mittere. Quid enim factũ esset de AEgypto septem illis annis quando vniuersam terram fames occupauerat,
Gen.41. nisi altissimus dominus tum temporis Ioseph mitteret illis, qui & eriperet eos, & suæ necessitati præsentissimo remedio prouideret? Quid de Eliphaz, &
Iob.42. de duobus amicis Iob, si sanctissimus Iob pro illis non exorasset? Quid actum esset de Israelitico popu-
Exo.32. lo, quando Deus loquutus Mosi dixit, se illum destruere velle, & alium maiorem ædificare: ni Moses pro illis exorasset? Orauit Moses placatusque est ne faceret malum, quod loquutus fuerat aduersus populum suum. Quid iterum de eodem populo fa-
Num.16. ctũ esset, quando prouocata domini ira, cœpit ipsos corrigere & interficere: nisi Aarõ intercessisset pro populo Dei? Vides igitur quàm magna misericordia domini sit cum mittit iustos in mundum: quod signũ erit in nos animaduertere velle, cum iniquos & sceleratos miserit, & de medio tulerit rectos. Itá
Gen.19. Sodomam euersurus de medio rapuit Loth: & quã
Exo.14. do AEgyptum etiam Israeliticum populum eduxit
4.Reg.22. de regno, & de Ierusalem sanctum Iosiam, cum vellet illam subuertere. Fuit nanque mors Iosiæ signũ vltionis, quam Deus volebat sumere. Rapit iustos de mundo illum subuersurus. Iustis quippe (vt in-
Hebr.11. quit Paulus) mundus non est dignus. Imò ipse cum & in factis & in cogitationibus sit cæcus, ipsos iustos, quorum beneficio & viuit, & sustinetur, plusquam nouercali odio prosequitur. ¶ Audientes autem cognati & vicini Elisabeth hanc domini factã misericordiam congratulabantur ipsi Elisabeth pręcipuè. Sciebant enim illã sterilem semper fuisse, & iam ætate prouectam, & idcirco ei congratulabantur: eo q dominus illustri progenie gloriam & honorem illi dederat. Nisi particulari gratia & beneficio fieri non poterat, vt prolis fructum ederet. Sic enim angelus Zachariæ prædixerat. Multi in natiuitate eius gaudebunt. Nam in mõtibus illis Iudçæ multa lætitiæ carmina resonabant, & potius vicini & cognati Elisabeth cœlestes habitatores, quã terrestres videbantur. Videntur sanè gaudiũ hoc referre aues & passerculi, qui in principio veris tota nocte taciti secum silentia reuoluunt: quod si roges, quis tale silentium illis imposuit? vtique noctis obscuritas & tristitia. At prima luce adueniente mirum est quam dulci & sonoro cantu adinuicem modulentur, suis vocibus prænunciantes iam esse ortum solem. Clarum enim est secundum apostoli dictum Rom.13.
veterem legem noctem fuisse, nouam vero clarum & relucentem diem. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Nec mirum si tenebris & obscuritati diui Ioannis natali finis impositus fuerit, qui nõ aliter ac lucifer ortus est denuntians Christum redemptorem nostrum, qui suo admirabili ortu diẽ gratiæ faciebat appropinquare. Idcirco dñs dixit. Lex & prophetæ vsq; ad Ioannem Baptistã. In vni Matt.11
uerso tempore noctis veteris legis magnum fuit silentiũ, tristitia, & linguarum defectus. Mõses nãq; Exod.3.
vir magn⁹ & populi Israelitici dux dixit Deo. Incircũcisus labijs ego sum. Et angelus ad Esaiam venit, qui diuino prophetiæ lumine maximè erat illustra- Esai.6.
tus, & forcipibus prunam cepit, & labia eius purificauit. Et Hieremias qui superno beneficio in ventre matris fuerat sanctificatus, conqueritur, dicens se loqui nescire. A, a, a, dñe Deus, ecce ego nescio lo-
qui. Vides iã quo pacto illius temporis potiores, & Hiere.1.
optimates cõquerũtur ex defectu linguarũ? Quod silentium apertissimè significauit taciturnitas Zachariæ, quæ legem veterem mutam & noctis tristitiam designabat. Quid emolumẽti natiuitas Ioãnis secũ affert? Vtiq; linguarũ defectum supplet, & cũ nascitur Zacharias linguã soluit, & cecinit. Benedictus dñs Deus Israel. &c. Tum pręterea omnes illius temporis summis laudibus Deũ extollere cœperũt. Sic enim mũdus lætatus est nouo Ioannis natali, vt illi gaudere solent, qui inauditã & iucunda nuncia recipiunt: quibus & vtilitas, & ingens bonũ subsequitur. Et ideo sancta mater ecclesia solẽnibus hymnis, & exultationis canticis diẽ natalis Ioannis celebrat. In eo quippe saluatoris & redẽptoris aduẽtus nobis Christianis denũciatus est, & ipse Ioãnes prior omnibus regnũ cælorũ prædicauit. Ob idque factũ est, vt nemo fuerit qui in tanto natali nõ exultauerit, & gauisus fuerit. ¶ Sed iã tu videas oportet, vt sic vitã agas, vt omnibus in dño gratus & iucũdus sis: & nõ solũ eis, qui bono & modesto sunt animo, sed etiã illis, qui hæc nõ sapiũt. Cum autẽ Elisabeth & sanctis vitæ institutis, & cãdidis moribus esset imbuta, ita vt necui malediceret, nec rixã pararet alicui, ideo oẽs pro tãto illi collato beneficio lætabãtur. Quod si tu illius exẽplo vitã velis cõponere, ita viuas, vt nemo de illata iniuria, de cõmisso crimine, iniecto malo possit cõqueri d te. Nõ eo modo quo tyrãni & supbi hui⁹ mũdi, quib⁹ pauperes male

 dicunt:

dicunt: de quibus viduæ frequenter querelas afferunt, & mortem illis exoptant, necnon in calamitatibus & infortunijs eorum maximè lætatur. ¶ Vbi id debes iam aduertere, quòd vicini & cognati congratulabantur ei in natali beatissimi Ioannis: & merito id faciunt illi, qui cum eo delicijs, voluptatib⁹ & vanis huius mundi fœlicitatibus bellum indixerunt. Nanque qui conuiuijs & oblectamentis carnis toto temporis curriculo indulgent, prò genio non merito lætabuntur in beatissimi Ioannis ortu. Nemo enim qui vitã suam peccatis & flagitijs coinquinauerit his nuncijs gaudere poterit. Cum & eius vitæ asperitas peccatorum delicias damnet, & sancta pœnitentia ipsius confusionẽ eisdem pariat. ¶ Aspice etiam illorum temporum synceritatem, & charitatem, qua vicini & cognati erga bonum proximorum afficiebantur. Posset dicere Elisabeth id quod Sara dixit olim. Omnis qui audierit irridebit mihi. Ex quo etiam id tibi documẽti poteris eli-
Gen.21.
cere, vt tristeris cum flentibus, & gaudeas cum gaudentibus. Sic Ietro sacerdos Madian lætatus est cũ
Exo.16.
Mose pro beneficijs factis populo Israelitico: & nõ solum lætatus est, sed etiam gratias domino egit. Benedictus (inquit) Deus, qui eruit vos, &c. Sed, ò huius nostri seculi inuidiam detestandam, ita vt nemo cum proximi bono & augmento gaudeat: sic adeo vt si tuas facultates augeri videant, siue cum regibus & magnatibus fauorem comparasse ipsi vicini & cognati primi sunt, qui misera inuidia intus torquentur. Hæc enim inuidia (quæ tanquam mortifera pestis vniuersum orbem inuadit) murmuratorum linguas disertas facit: cum & hæc eadem fuerit
Gen.37.
quæ Ioseph vendidit, quæ Dauid mille persequutio-
1. Reg.18.
nibus affecit: & tandem (quod magis mirandũ est)
Matt.27.
ipsum Christũ dominũ cruci affixit. Sciebat enim Pilatus, quod per inuidiam tradidissent eum. Inuidus nanque tale induit ingenium vt existimet, honorem proximo collatũ, sibi ipsi auferri. Est ne obsecro aliud maius sceleris & flagitij genus, quam vt aliquem pœniteat, Deum esse bonũ. Est ne aliquid aliud maiori detestatione dignius, quam vt creaturam pœniteat, de sui conditoris & redemptoris bonitate? Quid est igitur ò insane quod te pœniteat, Deũ bonũ esse & pium in cõferendis proximo tuo honoribus, diuitijs, & ingenio? Nunquid tibi aufert, quod proximo elargitur? Nũquid tibi debitor existit? Quid est obsecro, quod cum Deus liberalitate & magnificentia sua cum alijs vtatur: tu flagitiosam & sceleratam mentem induis? Equidem nullum cẽseo flagitium hac inuidia infœlicius, tristius aut miserius, aut ꝙ (si ita fas est loqui) minus emolumẽtum suis amatoribus afferat. Nam etsi alij peccatores post huius vitæ cursum miserè in inferno torqueantur, viuentes tamen aliquod sibi commodum proponũt, & lętantur in vitijs & voluptatib⁹ quibus dediti sunt. Luxuriosus quippe corporis voluptatem quærit, auarus auri & argenti copiam ambitiosus ad honores & dignitates aspirat, & tandẽ gulæ amator sese ingurgitat cibis. At miser & infœlix inuidus nullum honorem, nullam voluptatem, nullas opes aut facultates sibi propter inuidiam cõparat. Piscator etenim sub fallaci cibo hamum occultat, vt vel sic attractus piscis eius manibus succumbat: sic dæmon hamo mortis piscatur auarum, abscondens illum sub dulci diuitiarum siti, quæ tã anxios & solicitos ipsos mortales efficit: superbum verò honoribus & dignitatibus ad se allicit: quæ quidem esca nõ minus sapit hominibus, quàm modo relata. Et tandem libidini deditos, ipsis voluptatibus carnis vel lanæ filo facilius trahit: at ipse infœlix inuidus nullo cibi genere comprehenditur, ipse enim sibi inimicus, se ipsum tradit. Ità, vt peiorem induerit conditionem omnibus bestijs maris: quia nullus ità ignarus & sine sensu est, vt nullo apposito cibo hamũ ore cõprehẽdat. Quibus omnibus iã videre licet ꝙ improuidus, quã amẽs & stultus sit inuidus: quãdoquidem mortis & inferni hamum imbibit nullis circunscriptum diuitijs, nullis palliatũ honoribus, aut huius seculi voluptatibus inuolutũ. Nã si inuidiæ tristitia est causa alieni boni, quid superest ipso inuido lucri? Si alij peccant sectantur bonum ad minus apparẽs: inuidus tamen nudo hamo comprehenditur: qui & in hac vita tormentum, & in futura perpetuos cruciatus patitur. Nec mirum si duplicem sibi parauerit gehẽnam, & in hac & in futura vita. Sed & aliud restat illi maius malũ. Nã fieri non potest, vt illum possit capere cælum: quia si ipsum inuidum de bono proximi pœnitet, cum omnes in illa ciuitate sancta læti, fœlices, diuites & opulenti sint, quid obsecro ibi faciet? Certè viscera eius inuidiæ igne comburentur, & misera morte peribit, cum videat omnes prosperos & fœlices. Et idcirco locus illi adaptatus est in inferno, vbi nihil aliud miser videbit, quam perpetuum luctum & dẽtium stridorem. Fiet igitur, vt deinceps ab hac pestilenti bestia procul fugias: nam si hæc cor tuum comprehenderit, nihil sane efficere poteris quod Deo gratum & iucundum sit, cum & ipse summa charitas & bonitas sit. Nam si vel tantillum veneni huius animum tuum tetigerit, omnia bona, quæ feceris proculdubio inficiet. Facies igitur horum vicinorum exemplo, vt semper de bono proximi gaudeas, & eis congratuleris: & tunc dignabit[illegible] dominus maiora tibi cõferre. *Et factum est die o[illegible]tauo venerunt circuncidere puerum.* Ex quo facto liquido constat, olim circuncisionem non fieri in templo, sed in priuatis domibus: nam aderat hic Elisabeth, quæ vsque ad quadragesimum diem nequibat ingredi templum. Octauo autem die circuncidi-
tur, iuxta domini mandatum, qui ait. Infans octo Gen.17.
dierum circuncidetur in vobis. Vbi manifestè docemur in diebus festis & lætitiæ neutiquã nos obliuisci debere mandatorum domini. Etenim cum omnes tunc implerentur lætitia ob Ioannis natiuitatem, nihilominus non dabant neglectui domini mandatum. Nam postquam sancti isti sua desideria finem habuisse viderunt, non Deum obliuiscuntur nec eorum, quæ dominus in lege præceperat. At modo sunt multi: qui filios à domino petunt, qui in pristinam valetudinem restitui desiderant, vel aliquod imminens periculum euadere: quorum causa magna vota Deo promittunt: sed cum hæc obtinuerunt, datã fidem frangũt, & voti prorsus immemores sunt. O quot quantique sunt qui humanis fœlicitatibus & honoribus adeptis, Deum suum obliuiscuntur: cùm anteà tribulationis, & calamitatis tempo-

tempo-

tempore in suum patrocinium, & auxilium aduocauerint. Cuius rei appositissimum exemplum nobis erit Pharao, qui in die tribulationis cum corrigebatur à domino, ipsum inuocabat, & exorabat: at cum se à plagarum labore ereptum videret, & in pristinam salutem restitutum, vtique Deum non agnoscebat. Et multi etiam in festo natiuitatis Ioannis, sic in vitijs & voluptatibus, & in taurorum agitatione gaudent: vt nec rem sacrã, nec concionẽ audiant. Quo fit, vt in huiusmodi diebus pauci homines in ecclesias conueniant cũ & illa dies & nox etiam suis vanitatibus, delicijs, & insanijs ab eis sit consecrata. Sed pròh dolor, vt nesciant iam homines Christiani voluptatem & gaudium sumere, nisi in suum dominum & conditorem peccando: & frãgendo ipsius diuina mandata. Nunquid istæ sunt festiuitates Christianis hominibus in diuinum honorem consecratæ? Nunquid neomenias istas, & sabbata ista non odit dominus? Sed væ illis, qui his flagitijs & sceleribus dies sanctos domino consecratos violant. Obserua (inquit dominus populo Israelitico) ne quando obliuiscaris domini Dei tui, & negligas mandata eius, & iudicia atque cęremonias, quas ego præcipio tibi: ne postquam comederis, & satiatus fueris, & domos pulchras ædificaueris, & habitaueris in eis, habuerisque armenta boum, & ouium greges argenti, & auri cunctarumque rerum copiã: eleuetur cor tuum, & non reminiscaris domini Dei tui, qui eduxit te de terra AEgypti, de domo seruitutis. Sed diui Baptistæ parentes etsi fœlices & læti erant propter sublatum sterilitatis opprobrium, & talem donatum filium: nihilominus non ob id obliuiscuntur id, quod in lege à domino præceptũ erat. *Et vocabant nomine patris sui Zachariam.* Nam sicuti hodie fieri solet, vt filij cum baptizantur proprium sortiantur nomen: ita fiebat tunc in circuncisione. Vbi summè notandum est aduersus hæreticos nostri temporis, qui clamant nihil in ecclesia tentandum, quod expresso Dei verbo, non sit mandatum. Nulla nanque extat scriptura, sancta, quæ dicat Iudæis in die circuncisionis nomina imponenda esse filijs: tamen id ex pia consuetudine faciebãt & obseruabant. Reprehẽdant igitur Zachariam & Elisabeth, & alios patriarchas, qui hoc fecerunt. Reprehendant & Apostolos, qui sine expresso Christi verbo vestes asinæ, qua Christus erat incessurus imposuerũt. Sed quia initio huius libri de his vidimus ad alia faciamus gradum. ¶ Appellabant (inquit Lucas) beatissimum hunc infantem nomine patris sui Zachariam. Id nanque consuetudo iam obtinuit vt filij, maxime primogeniti nomine paterno vocentur. Ex quo loco discas oportet, quod prius circuncidebatur puer, & posteà imponebatur illi nomen: quia priùs signaculum domini imponendũ est, quã quoduis aliud. Præterea circuncisio, quædam erat carnis abcisio: vt significetur nullum esse dignum vocari militem Dei, & in libro vitæ nomẽ eius scribi: nisi prius carnalia abiecerit, & amputauerit. Verum cognati isti & vicini Elisabeth prolibito id faciebant, nondum conscij cœlestis mysterij quo iam pridem illi erat designatum nomen: quod non deberet humano mutari consilio. Itaque cũ videret beata Elisabeth eos in nominis impositione à diuina

Exo. 8.
Esa. 1.
Deute. 8.
Mat. 21.

voluntate dissentire, vt pote quæ diuino spiritu nouerat qui vocandus esset, illis continuo restitit. *Et respondens mater eius dixit. Nequaquam, sed vocabitur Ioannes.* Bono animo atque intentione vicini volebant puero nomen patris imponere, quia primogenitus erat, sed aliud visum est Elisabeth: non quod mariti nomẽ displiceret, sed quia id diuino nouerat spiritu. Vbi statim docemur in omnibus diuinam voluntatem nostræ anteponere. Sic Christus cum videret humanam voluntatem diuinæ contradicẽtem, dixit. Non mea voluntas, sed tua fiat. Et iterum. Non veni facere voluntatem meã, sed eius, qui misit me. Et erudiens nos modum, quem seruare debemus in petitionibus nostris, dixit ità esse orãdum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Et Saul, qui vocem domini non audiuit, reprehensus à Samuele, dictum est illi. Nunquid vult dominus holocausta & victimas: & non potius vt obediatur voci domini? Ecce Elisabeth, quæ maritum tenerè diligebat, voluntatem Dei mariti prætulit dilectioni: & nomen Ioannes vult vt infanti imponatur iuxta diuinam voluntatem. Multæ enim sunt mulieres, quæ maritorum placita diuinæ voluntati anteferũt & vt gratæ ipsis maritis appareant, mille modis ipsum dominum offendunt. Et tunc quidem amor carnis, amori Dei anteponitur: & humana voluntas pluris, quàm diuina habetur. Cuius rei non erit inutile exemplum illud Iezabelæ, quæ cum Achab regem virum suum videret tristem, vt ei placeret, & faceret lætum, id sceleris patrauit, vt illius causa Naboth fuerit interfectus, & vinea sua illi ablata. Zares Aman vxor vt viro suo placeret, crucem Mardochæo parandam decreuit. Istæ mulieres maritis suis cum Dei offensa & iniuria placere voluerunt. Nos verò eam curam & solicitudinem adhibeamus oportet, vt potius diuinæ quam nostræ volũtati placeamus. Ità Elisabeth fecit. Ità sanctus ille Ioseph, qui cogebatur impudico dominæ suæ amori succũbere. Et etiam virili animo perstitit sanctissimum illud castitatis exemplum Susanna quando ad turpẽ amorem à falsis senibus compellebatur. Idem fecerunt sancti illi Machabæi: qui crudeliter pati potius maluerunt, quàm voluntatem Dei transgredi. Et idem fecisse legimus beatum Petrum ecclesiæ principem, qui respondit magistratibus. Obedire oportet Deo, magis quam hominibus. De excellentia verò nominis Ioannis iam in superioribus loquuti sumus, vbi Angelus Zachariæ dixit. Vocabis nomen eius Ioannem, sed forsitan inferiùs aliqua adijciemus. *Et dixerunt ad illam. Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.* Ex his verbis intelligitur, quare cognati parentis nomen puero vellet imponere: ne forsitã à nominibus suæ cognationis viderentur discedere, & aliud nomẽ inuestigare. Et ob id matris dictis non acquiescebant, ignorantes id fieri Spiritus sancti opere. Qui loc⁹ docet, vt semper nouitates fugiamus, & eas potissimum, quæ ratione nõ nituntur. Sed in hac re illud accidit, quod Esaias reprehendens ait. Vę qui dicitis malum bonũ & bonum malum, & appellatis, &c. Ex quo textu etiam licet colligere Ioannem euangelistã hoc nomen sortiri propter Baptistam: & propter ipsius respectum & obseruationem. Quia Salome mater Ioãnis euan-

Mat. 26.
Ioan. 6.
Mat. 6.
Luc. 11.
1. Reg. 15.
3. Reg. 21.
Hester. 5.
Gen. 39.
Dan. 13.
2. Mac. 7.
Act. 4.
Esa. 5.

nis euangelistæ soror erat virginis Mariæ, & Maria (vt Angelus illi dixit) cognata erat Elisabeth, vnde factum est, vt Ioannes Baptista & Euãgelista cognati essent. Quòd si Ioannes Euãgelista priùs nascere tur, quàm Baptista, non vtique dicerent isti, nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. Vnde apertè constat Euãgelistam post Baptistam natũ esse. Quo factum est, vt cum tanta miraculosa facta in natali Ioannis diuulgarentur: multi admirati & præcipuè cognati filijs suis nomen Ioannis imponebant, quasi nomen à cœlo missum, & ab Angelo nũciatum ob reuerentiam beati Baptistæ. Itaque quẽadmodum tu, qui deuotione pia affectus es in beatũ Petrum, Petri nomen filio tuo imponis: & ille, qui deuotionem cum diuo Antonio habet, filium suum Antonium nuncupat: itá Ioannis Euangelistæ parẽtes tantam miraculorum magnitudinem venerati, filium suum Ioannem appellarunt. ¶Expende etiã, quod quemadmodum cognati illi Elisabeth volebant, vt præcursor Christi Zacharias vocaretur, & mirabantur, quod mater, Ioannis nomen imponeret, quia nemo in tota cognatione tali nomine ostẽdebatur: itá modo multi sunt, qui pios & Christianos parentes arguunt, si filios suos religioni & sanctitati studere faciunt, & non mundanis lucris. Volunt isti, quod si parentes mercatorum officio funguntur, quod etiam filij eadem vestigia sectentur. Si verò in sacram & tutissimam religionis anchorã se conferunt, mærore & tristitia se ipsos conficiunt: existimantes filios illos fructum esse inanem & omnino perditum. *Innuebant patri eius, quem vellet vocari eum.* O quantus clamor in nominis impositione suboritur: nanque non satis fuit vt id declararet mater, sed etiam patris voluntatem dignoscere cupiunt: vt ipsius licentia & authoritate filio nomen imponatur. Sed mirum est: quantùm insanit mũdus circa nominis impositionem. Nam etiam si homo vilis sit, & infimo genere natus, nihilominus illustrem & nobilem titulum sibi asciscit. Quod si nobiliorem sortem ex matris, quàm ex patris sanguine compararunt, matris nomen assumunt. Neq; his solum cõtenti auorum & proauorum stirpem scrutantur, vt vel fortè nobilitatem aliquã inde possint sibi mendicare. Nunc equidem (quod magnum & ingens delirij genus est) tota fœlicitas mundi, in nominis & sanguinis dignitate constituitur: neque id curatur, quomodo id nomen insignibus virtutibus antiqui sibi compararunt, vt vel sic virtutum amore incendantur & inflammentur. Pluris enim facere debes bonam & studiosam vitam, quam bonum nomen. Nam bona opera, non nomina, illustres & generosos viros pariunt. Quid enim tibi proderit, si bonum nomen, & vilia & abiecta opera habueris? Quæ certè conditio propria mundi est, qui in externo nomine suam constituit solicitudinem, cum & intus vacuus sit omni virtute & nobilitate. *Et postulans pugillarem scripsit, dicens.* Pugillarem, idest, tabellam ceratam, in his enim olim scribebatur: pugillar est quẽ græci, πινακίδιον, vocant. Sed si erat mutus, quomodo loquebatur? Id referendum est ad Zachariam, nõ lingua sed scripto loquentem. *Ioannes est nomen eius.* Vides quam verè dixerit euangelista Zachariam & Elisabeth iustos esse corã domino. Nanque inter matrimonio cõiunctos dũmodo concordia adsit, amor in bono persistit. Quod maritus, idem & vxor vult, & è contrario. Nomen quod ipsa vxor imposuerat, vir confirmauit. Qui locus edocet mulierem auscultandam esse, quando *Gen.21.*
secundum voluntatem Dei loquitur. Dixit dominus Abrahæ. In omnibus, quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius. Maximum bonum habitat inter matrimonio ligatos, si pacis semper fuerint amatores. Nam bene cordata musica dulcem auribus generat sonum: & lyra tunc grata auribus audientiũ est, quãdo ex proportione chordarum melos & suauis concentus auribus sonat. Itaque nunquam cordatã harmoniam facient ij, qui inter se fuerint discordãtes. Vnde vbi concordia est inter virum & mulierem, ibi Deus habitat: vbi autem deficit procul dominus abest, quia Deus charitas est: & vbi amor est, ibi *1. Ioan.4.*
Deus est. Sic in die resurrectionis apparuit domi- *Ioan.20.*
nus vbi erant discipuli congregati, & non solum in corporibus, verum etiam in voluntatibus, sed pròh dolor, quantæ sunt domus, in quibus Christus nunquam habitat sed diabolus, quia sępiùs multa iurgia & discordiæ inter coniuges oriri solent. ¶Sed dubium statim consurgit, quare voluit dominus hunc puerum, Ioannem, & non Zachariam vocari quod nomen erat patris: quãdoquidem multi & insignes viri hoc nomine fuerunt nuncupati, vt fuit Zacharias filius Ioiadæ sacerdotis, qui tanta fuit sanctitate *2. para. 24.*
præditus, vt ipse Christus de ea mentionem fecerit, *Mat.23.*
& alter etiam Zacharias Propheta domini sanctus? Ad quod dicendũ censeo, quod si cum Ioanne mansisset lex vetus & antiquum sacerdotium, consentaneum esset, vt Zacharias vocaretur. Sed cum Ioannes esset finis veteris legis (quia lex & Prophetæ vsque ad Ioannem) & principium legis gratiæ, quia à diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum vim pa- *Mat.11.*
titur: ideò non decuit nomen paternum illi imponere. Ideò Angelus in Ioannis conceptione nouũ nomen denunciat, nomen inquam nouæ gratiæ, populo nouo, nouoque sacerdotio maximè accõmodatum. Ioannes igitur quanuis sacerdotis filius, in officio tamen sacerdotali, nec in nomine successit pa-
tri: quia Deus dixerat. Ecce noua facio omnia. Nã *Apoc.21.*
sicut in Ioãne finitum est sacerdotium & lex vetus, quippe, vt inquit Paulus, translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat, sic finitum est nomẽ *Hebr.7.*
Zachariæ. Et quia multiplex fuit gratia in domini præcursore, & tempus gratiæ inchoabat: rectè vocatus est Ioannes. Ipse enim prior omnibus regnum cœlorum prædicauit dicens. Pœnitentiam agite ap
propinquabit regnum cœlorum. Aptè itaque dictus *Mat.3.*
est Ioannes qui mundo sub ira Dei laboranti gratiã *Mar.1.*
per Christum conciliandam prædixit. Idque nõ vt reliqui Prophetę de longinquo & obscuris sermonibus & ænigmaticis, sed planè & manifestis signis ipsum gratiæ authorem verbo prophetauit: quẽ etiã digito demonstrauit. Meritò ergo nomen gratiæ habuit ille qui tantum cumulum gratiæ habiturus erat. ¶Obserua autem Zachariam non dixisse. Imponamus illi nomen, vel voco illum Ioãnem, quia iam ab ipso domino erat impositum & ab Angelo nunciatum: sed dixit, Ioannes est nomen eius. Tanquam si clarioribus dixisset verbis. Non est opus, vt

humano more illi nomen imponamus:quandoquidem ipse Deus proprium nomen illi dedit, nec nos nomen nouum imponimus, sed quod à Deo accepimus imponendum declaramus. *Et mirati sunt vniuersi*. Eo quod placeret nouum nomen, & ob id etiã quia pater mutus, cum matre in nomine conuenissent. Mirabantur, vt homines: quia ignorabãt, quid cum infante diuinitus ageretur. Sed vt magis mirẽtur, audi quid sequitur. *Apertum est autem illicò os eius & lingua eius*. Hoc est data est illi facultas, vt loqueretur. Phrasis enim scripturæ est. Aperiens os
Mat.5. suum loquebatur. Sic in Matthæo legimus aperiẽs Christus os suum docebat eos, idest, loquebatur ad illos. Et in libro Iudicum dixit Iepte: quoniam nouerat se occisurum quidquid ei reuertenti de prælio
Iudi.11. occurrisset. Aperui (inquit) os meum ad dominum.
Iob 3. Sic etiam in libro Iob. Post hæc aperuit Iob os suum
Psal.77. & loquutus est. Et in Psalmo. Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio. Et in
Eccl.39. Ecclesiastico. Aperiet os suum in oratione. Et in
Act.8. Actis aperiens Philippus os suũ, & incipiens, à scri-
Act.10. ptura ista euangelizauit illis Iesum. Iterumque aperiens Petrus os suum dixit. In veritate cõperi, quia Deus, &c. Apertũ est igitur os Zachariæ, sed à quo? Nunquid à Deo, vel à dæmone? Id certè cognosces ex sequẽtibus verbis. *Et loquebatur benedicẽs Deum*. Vides iam quomodo à domino os eius fuerit apertum, quando in ipsius Dei laudes prorupit. Sanctorum os dominus aperit, & implet illud eloquio suo,
Exo 3. sicut cum Mose fecit, quando illi dixit. Ego aperiã os tuum & instruam te, quæ oportet te loqui. Sed per Dauidem etiam inquit dominus. Dilata os tuũ
Psal.80. & ego adimplebo illud. Et beatissimus Paulus dice-
Ephe.6. bat. Vt detur mihi sermo in adapertionẽ oris mei. Illi igitur os habent apertum à domino, qui in ipsius laudes prorumpunt. Alij autem multi sunt, quorũ ora diabolus aperit, quia mendacia loquuntur, aduersus proximum effrænato impetu insurgunt, & aliorum famam in ictu oculi diripiunt. Quod si vis, vt ostendam, quomodo diabolus istorum ora aperiat, audi: nã diabolus dixit falsis prophetis Achab. Ego spiritus ero mendax in ore omnium propheta-
3.Reg.22. rum eius. Et de scelerato illo Iuda dicit Ioãnes, dia-
Ioan.13. bolum misisse in cor eius, vt traderet dominum. Ipse enim aperuit os eius, vt loqueretur cum principibus sacerdotum & Pharisæis, quomodo Christũ esset traditurus accepta pecunia. Zacharias loquitur vt laudet dominum, tu verò vt illum offendas. Satiùs enim tibi foret, quando istum pessimũ loquẽdi modum induisti, vt mutus & elinguis fieres: vt vel sic in tantam conditoris tui ignominiam intrepidus nõ curreres. Vbi aduertere oportet quod ipsa loquela vnunquenque manifestum facit, cuias sit. Nam ancilla illa hostiaria dixit Petro. Tu Galileus
Mat.26. es, nã & loquela tua te manifestum facit. Vnusquisque enim materno loquitur sermone. Gallus enim gallico, Hispanus hispano, &c. Nã cœlestis lingua tota in laudibus sui creatoris versatur: inferni verò lingua in blasphemias, nugas, & mendacia prorumpit. Quod si tu semper fœda & scelerata verba loqueris signum euidens est te ex numero electorum non esse: imò cõsortium habere cum illis qui in perpetua miseria & luctu detinentur. Si autem ad illam cœlestem patriã peruenire cupis in diuinis encomijs cõtinuus esto: nam diuinus Paulus in multis suarũ epistolarum locis hortatur semper dominum esse benedicendum. ¶ Secundo obseruandum est, quòd id, ꝙ primo Ioannes audit à patre suo id est, sanctissimis verbis & benedictionibus Deum extolli. Vtinam modo priora verba, quæ pueri à parentibus audiunt similia essent. At (quod maximè dolendum est) his nostris temporibus, priùs pueri nouerunt maledicere & nomen Satanæ in oribus suis ferre: quam dulcissimum & suauissimum Iesu nomen: & priùs fœda & obscæna cantica didicerunt, quam dominicã orationem, quia mendacijs & diuini nominis offensione gaudent, & hæc priora sunt, quæ adhuc lactãtes in vberibus matris pueri didicerunt. ¶ Admonemur itidem, quod quemadmodũ Zacharias statim restituta sibi loquela domino benedixit propter acceptum beneficium: sic nos illi gratias agamus quia nos eripuit à malis, & tãtis muneribꝰ ornauit. Alioquin ingratitudinis vitio Deo maximè inuiso venimus taxãdi. Vnde fit quod ipse dominus per Esa- Esai.1.
iam conqueratur dicens. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Primum vitium carpendum à quo Propheta exordium sumpsit, fuit ingratitudo: cœlum & terrã in testes adducit, vt ostendat nullum malum simile huic esse. Et dominus per Iere.18.
Hieremiam. Nunquid reddetur pro bono malum? Igitur, vt huius vitij non arguaris, gratias semper agas domino. ¶ Tertiò loco animaduertendum venit, quam breui tempore beatus Ioannes suum munus cœpit exercere. Fuit enim Ioannes secũdus pœnitentię dux, & ipse fuit, qui vexilla pœnitentiæ statim in circuncisione in altum leuauit: etiam si nullo scelere esset contaminatus. Qui etiam in sua natiuitate pœnitentiam prædicare voluit: & cum pro ætatis imbecillitate non posset, id muneris parenti suo demandauit, cuius os cum mutum esset, apertũ est, & prophetauit. Quando aliquis infans rector eligitur: præcipit rex, vt aliquis nobilis gubernationem accipiat, quousque puer ad maturiorem ætatem deueniat, in qua puer iam grandis factus munus suum rectè exercere valeat. Itá sanè cum paruulus esset Ioannes ad prædicationis officium, illud onus patri imponitur: quo factum est vt illustratus prophetiæ munere ipsum Messiam denuntiat, & insignia pœnitentiæ effert. ¶ Quartò tibi obseruandum est, quo pacto restituta est loquela Zachariæ, qua antea priuatus erat: propter peccatũ factus est mutus, & propter pœnitentiam restitutus in pristinam dignitatẽ. Quòd si in meliùs vitam tuam transmutaueris, & pœnitentiam egeris, mutabit vtique dominus sentẽtiam, si tu vitam mutaueris. Donat enim dominus libenter gratiam peccatori per pœnitentiam, quam per peccatum perdiderat, & non solum gratiam sed etiam omnia, quæ in statu gratiæ meruerat: tribuit illi. Quid obsecro Zacharias perdidit per peccatũ? Loquelã vtiq;: modo aũt (quæ domini clemẽtia est & benignitas) non solum loquelam restituit verum etiam altissimum prophetiæ spiritum tribuit, quem anteà non habebat. Si igitur dominus tanta liberalitate & magnificentia vtitur erga eos, qui ad se cõuertuntur, quid est cur ad illum non conuerteris? Quare in posterum distrahis pœnitentiam? &c. Nũc

autem pro maiori literæ explanatione dubitari posteſt: quod cum Zacharias punitus fuerit propter incredulitatis peccatum, cum verbis Angeli non credidit: poſteà verò cum vidit filium natum fidem adhibuit, de culpa emendatus eſt: quid inquam eſt in cauſa, quare in die natiuitatis Ioannis ipſi paréti nõ fuit loquela reſtituta, ſed protracta eſt vſque in diẽ circuncisionis filij, id eſt, vſque ad diem octauum poſt natiuitatem? Ad quod facilè eſt dicẽdum, Deũ voluiſſe grandi honore Ioãnem afficere, & ipſi mũdo ſanctitatem eius oſtendere, vt gratus acceptuſq; ſit hominum oculis. Nanque munus & officium Ioannis, ad quod venerat, fuit vt teſtimonium perhiberet de Chriſto: & ad hoc teſtimonium oportebat, vt ipſi Ioanni magna fides adhiberetur. Itaque voluit dominus, vt hæc miracula nota & patentia eſſent, vt ipſe Ioannes magis commendaretur. Quocirca ſi hoc miraculum factũ eſſet in natali diui Ioãnis, illud quidem paucis notum eſſet, ſed ſolùm illis qui in domo habitabant. At cum peruolaſſet fama illis diebus ſterilem Eliſabeth peperiſſe multa gentium multitudo per illos octo dies conuenit in domum Zachariæ: & in illa ſolennitate voluit dominus linguam Zachariæ ſoluere, vt & mirabilia diceret, & de aduentu Meſsiæ prophetaret. Sic adeò miraculum hoc ſparſum eſt, vt dixerit euangeliſta, quod in omni montana Iudææ diuulgabãtur omnia verba hæc. Hoc enim domini erat intentũ, vt viſo hoc miraculo dictis & verbis Ioannis fides adhiberetur: vt pote qui Chriſtum erat prædicaturus, vt ipſius fidem omnes amplecterentur. Et hac de cauſa oportuit miraculum hoc in eius circũciſione fieri, vt omnibus patens eſſet. Secundò etiam reſponderi poteſt quod in natiuitate Ioannis nõdum verba Angeli in totum erant adimpleta. Quia Angelus non ſolum dixit ipſi Zachariæ naſciturum eſſe filium, ſed etiam nomine Ioannis appellandum, & multa alia prædixit, ſcilicet, quod multi gauiſuri erãt in ſua natiuitate. Quæ omnia in die natalis nõ fuerunt adimpleta, quia Angelus vſque ad nominis impoſitionem dixit eum mutum permanſurum, dicens. Donec hæc omnia fiant: & ideò mutus vſque ad illum diem permanſit. Sed iam tot prodigijs viſis. *Factus eſt timor ſuper omnes vicinos eorum, & ſuper omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc.* De rebus nouis, ac præter vſitatum naturæ curſum accidentibus mirari ſolent homines ac timere: hic autem multa erant, quæ meritò generare poterãt ingentem admirationem. Itaque vicini omnes timebant, ignorantes quid ſibi omnia illa vellent. Videbantur etenim ibi diuinæ potentiæ argumenta efficacia quam plurima, & hæc cœleſtis myſterij ignaris timorem inijciebant. Mox verò cũcta hæc per loca illa diuulgabantur, & alij alijs vel quæ viderant, vel quæ audierant enarrabant: idque fiebat nõ ſine occulto Dei myſterio, vt maioris eſſent fidei apud omnes illa, quæ multorum teſtimonio confirmabantur. Sic fides noſtra ſanctiſsima & veriſsima (vt pote, quæ Deum ipſum infallibilem veritatem ſuũ aſſertorem & doctorem habet) clariſsimis ſemper eſt fulcita teſtimonijs: ità vt nihil apud nos incertum, nihil obſcurum, nihilque commentitium ſit. ¶ Vbi docemur Dei mirabilia, & bona proximorum nota facere, vt ipſe dominus magis laudetur & extollatur. Sic dictum fuit Tobiæ ab Angelo. Opera Dei reuelare honorificum eſt. Sed iam his noſtris temporibus non eum animum induerũt vt beneficia à domino collata, & à proximis accepta narrent, ſed potiùs ſiquid eſt defectus & vitij id omnibus notum & manifeſtum faciunt. Statua illa quam vidit Nabuchdonoſor habebat caput aureum brachia argentea, & ex metallis multis reliqua erãt fabricata, pedes vero luteos habebat: in quos cecidit lapis. Ità mali non caput aureum, non argentea brachia non ventrem æreum, per quem virtutes, gratię & alia naturæ dona ſignificantur, pertingunt, ſed ad debilia & abiecta oculos cõijciunt, vt ſiquid mali in proximis videant, id omnibus notum faciant: virtutes vero ſecum taciti reuoluunt: cuiuſmodi hominibus mundus plenus eſt. *Et poſuerunt omnes qui audierunt in corde ſuo dicentes.* Vtinã & nos omnia verba & myſteria domini in corde noſtro ſeruaremus: iuxta illud prophetæ. In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Tamen Dei verba quemadmodum per vnam aurem ingrediuntur, itã per alteram obliuionis aurem exeunt. Et hinc euenit, vt tantis auditis concionibus, tantis prædicatorum vocibus parũ vel nihil fructus reportetur: quia nulla nobis cura eſt, verba Dei in penetralibus animæ recõdere vt vel ſic, vberrimos & ſalutiferos fructus nobis pariant. Sed quia de his inferius octauo & vndecimo capitibus habendus erit ſermo: modo videamus, quid iſti vicini & cognati Ioannis, qui hæc miracula audierunt, ad inuicem inter ſe loquantur. *Quis putas, puer iſte erit.* Quod ſi huius pueri à ſanctiſsimo Dauide vate ſententiam quæras hyperbolicõs fuiſſe loquutum in eius ſanctitate demonſtranda: ſic adeo, vt ipſum eandem ſanctitatem & iuſtitiam appellet. Iuſtitia (inquit) ante eum ambulabit, & ponet in via greſſus ſuos. Si autẽ à Malachia rogaueris qualis ſit iſte puer: vtique reſpondebit tibi. Ecce ego mitto Angelum meum, qui præparabit viam tuam ante te. Nec ex his verbis intelligas beatum Ioannem natura Angelum fuiſſe, ſed potius vitæ puritate & integritate conſcientiæ. Ità enim ſanctiſsimè & puriſsimè vixit, vt in hac miſeriarũ valle vitam degens, meruit cœleſtibus ſpiritibus aſsimilari, quando eius vita & conuerſatio patriam illam beatam & ſanctam potiùs redolebat, quam miſerũ hoc noſtrum calamitatum pelagus. Si hoc ab Angelo Gabriele petieris, dicet tibi, eum magnum futurũ eſſe coram domino: ità, vt viſus fuerit ipſius naturæ prodigium cum & terrenis, & cœleſtibus habitatoribus admirationem pepererit. Quod ſi rogaueris, in quo beatus Ioannes magnus fuerit: rogabo itidẽ & te, in quo magnus non fuerit? Magnus & admirabilis in cõceptione, magnus in ſuo natali, magnus in vita, magnus in doctrina: in officio, in ſanctitate, in dignitate & authoritate, in morte & in gloria. Ità ſanè magnus fuit, vt exiſtimarent multi illum eſſe Meſsiam: & id'circo miſsi ſunt ad eum ſacerdotes & Leuitæ à Iudæis, vt ab eo quærerent, vtrum eſſet Chriſtus. Hinc certè clarè colligitur quanta fuerit ipſius Baptiſtæ maieſtas, quantus vitæ candor & ſplendor: vt concepta eſſet opinio illum eſſe Meſsiã & perinde Deum. Ex quo loco etiam facillimo negotio

Marginalia: *Ioan. 1.* — *Tob. 12.* — *Dan. 2.* — *Pſal. 118.* — *Pſal. 84.* — *Mala. 4.* — *Ioan. 1.*

gotio illam peruulgatam quæstionem poteris componere. Vter scilicet fuerit sanctior Ioannes Baptista, an Euangelista. Etenim Baptista non contēdit, nec certamen init cum aliquo sanctorum: nā homines suam sanctitatem videntes non cum alio, quàm cum filio Dei illum cōferunt. Hoc sanè satis dictū putes de laudibus Baptistæ, vt illum omnibus præferas in gloria & honore, factam fuisse collationem inter eum & Christum, esset ne ille filius Dei, an non. Quod si inter sapientes & eruditos viros dubitatio esset in hac re: sufficit tamen in nostrum propositū à populo Messiam iudicari. Et ità inquit Lucas capite tertio. Existimante autem populo an esset Christus. Sunt enim aliqua corpora ità parua, vt à lōga distantia minime videantur: alia verò etsi magna sint, tamen propter hebetem oculorum aciem nō videntur: alia deniq; ità maxima, & clara sunt: vt etiā si longe distent, tamē à quocunque videri & cognosci possunt. Ità sunt aliqui sancti, quorum iustitia & sanctitas in ecclesia Christi cognoscitur, & sua festa celebrat. Alij autem sunt, qui etsi numerati adsint cœlestibus illis ciuibus & cum Deo regnent in secula, tamen ecclesia nec eos videt, nec suam bonitatē & sanctitatē iudicauit. Tertio verò ordine sunt alij ità sanctissimi & illustres, vt à longe distātes ab omnibus cognoscuntur qualis fuit Ioannes Baptista. Nanque non solum nos, qui vberibus ecclesiæ Christi tanquam proprij filij lactati sumus, quique fidei lumen diuinitus infusum mētibus nostris habemus. Verum illi, qui extra ecclesiam sunt delitescētes in miseris ignorantiæ & cæcitatis tenebris beatū Ioannem Baptistam sanctissimum esse cognoscunt, quē maximè honorant, & illi festum celebrāt: de cuius magnitudine & excellentia in superioribus multa diximus, in verbis illis Angeli. Erit magnus coram domino. ¶Si verò à patre Zacharia quæsieris qualis ille sit, dicet tibi. Et tu puer propheta altissimi vocaberis: præibis enim, &c. Et si à matre idem rogaueris, respondebit. Vocabitur Ioannes: in quo est gratia, quia totus plenus fuit gratia & Spiritu sancto, vt is, qui in vtero sanctificatus fuit. Si autem Euangelistā roges, dicet tibi. Fuit homo missus à Deo cui
Ioan.1. nomen erat Ioannes. Apostoli etiam erant missi, tamen hi propter officium: Ioannes vero, per natiuitatem: qui ad hoc de ventre matris natus est & ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhiberet de lumine. Quod solùm de filio Dei dicitur. Ego ad hoc
Ioan.19. natus sum & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Id circò Apostolus vocari potest naturalis, Dei patris: illi verò electi sunt à filio Dei, vt nomen suum manifestum facerent: tamen Ioannes natus est Apostolus & missus à patre, vt filium suum manifestum faceret in omnem mundum. Verè quidem de Ioanne dici potest quod ad
Mat.11. magnalia fuerit natus. Si quæras à filio Dei, quis putas puer iste erit? Respondebit protinus, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Quam magnus fuerit diuus Ioannes: quantaque eius excellentia & dignitas, infrà in capite septimo in expositione horum verborum dicemus. Si denique à me quæsieris, quis puer iste erit, statim dicam tibi, futurum esse patriarcham, Apostolum, martyrem, virginem, confessorem eremitam, præcursorē, scholam virtutum, magistrum vitæ, sanctitatis formam, normam iustitiæ, pudicitiæ titulum, virginitatis speculum, castitatis exemplum pœnitentiæ viā peccatorum veniam, fidei disciplinam, maiorē homine, parem Angelo, legis summam, euangelij sanctionem, Apostolorum vocem, silentium prophetarum, lucernam mundi, Christi mediatorem domini testem, & totius Trinitatis medium. Denique cum aduersariorum testimonium maximi sit momenti, si ab Herode quæras, qui crudelissimus hostis Ioanni fuit, quique ipsum interfecit: quid de puero isto sentiat? virtutibus eius conuictus & coactus dicet tibi. Quem ego decollaui, Ioannes resurrexit à mortuis, & virtutes operantur in illo. Sciebat enim Herodes Ioannem virum sanctum, & iustum & libenter audiebat eum. Tanta fuit beatissimi Ioannis sanctitas, vt eius occisor & inimicus clarum de illo testimoniū reddiderit. Demū si à turbis quæras, quis puer iste erit: vide quid respōdeant. *Etenim manus domini erat cum illo.* Manus (inquit) domini. Id est virtus Dei operatrix miraculorum, in eius annunciatione, conceptione, & natiuitate. Ex quibus probabili ratione arguebant quod in processu temporis magnus futurus esset. Rex Ioas misit sagitam salūtis, sed posuit Eliseus manus. Sic verba Ioanis erāt sicut sagita, sicuti Esaias de ipso inquit. Posuit me dominus quasi sagitam electam. Sed manus domini erat cū illo sicut manus Elisei: atque ideo tot corda & animos penetrabat. Sic tu quicunq; fueris prædicator non poteris auditorum corda verbo Dei penetrare, nisi dominus posuerit manus super te. Iste autem modus loquendi hebraismus est frequens in sacris literis. Solet etiam manus non solùm accipi pro virtute operatiua miraculorum, vt modo diximus: sed etiā in alijs significationibus. Solet enim aliquando manus accipi pro opere, vt in Psalmo. Qui docet manus meas ad præliū & in Ecclesiaste. Stultus cōplicat manus suas & comedit carnes suas. Manus cōplicare est illas ad opera nō extēdere sed turpi otio & quieti se tradere: carnes aūt suas comedere est carnis operibus oblectari, & carnis prudētiā sequi: quā merito diuus Paulus mortem appellat, eo quod aduersus dominum, qui vita est, effrænato impetu feratur: nam subdit statim. Sapientia carnis inimica est Deo: vel, vt potest etiam ex Græco verti, inimica est aduersus Deum. Qui virtutibus non studet, manus, idest, opera claudit & cōtrahit: & carnibus suis pascitur & oblectatur. Vbi iam vides apertè quomodo manus pro ipso opere accipiatur. Ità capite primo Aggæi prophetæ. Factum est verbum domini in manu Aggæi prophetæ. Hoc est loquutus est dominus Aggæo: qui talia fecit opera vt dignatus fuerit dominus cū ipso loqui. Aliquando etiam manus sumitur pro officio, vt in Prouerbijs. Mors & vita in manibus linguę. Aliquādo pro potestate, vt apud Iosue. Et nunc ecce nos in manu tua. Aliquādo pro flagello & percussione, vt apud Esaiam. Conuertā manum meam ad te. Et in psalmo. Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat eos, qui te oderunt. Et Iob. Manus domini tetigit me. Aliquando & pro spiritu prophetico sumitur, vt in Ezechiele. Cecidit super me manus domini. Hoc est fui diuino lumine illustratus & raptus & splendo-

Mat.14. *Mar.6.* *4.Reg.13.* *Esa.49.* *Psal.143.* *Eccl.4.* *Rom.8.* *Prou.18.* *Iosue.9.* *Esa.1.* *Psal.20.* *Iob.19.* *Eze.8.*

splendore interno spiritus prophetici repletus. Denique manus domini accipitur pro diuina consolatione, & auxilio: vt est videre apud eundem Ezechielē. Manus domini erat mecum confortans me. Et Esaias. In manu (inquit) forti erudiuit me. Et in Psalmo. Posuisti super me manum tuam, & manus tua deducit me. Accipitur hic manus pro fauore, protectione, cura & auxilio. Nemo enim vnquam tam fortis & magnus est, vt quemadmodum infantes, Dei auxilio egēt, itā & ipsi diuino fauore & substerniculo: qui certè si ignorant quam necessaria illis sit hæc manus proculdubio miserè & infœliciter corruent. Quod cum bene intelligeret propheta itā cum domino agit, velut infans, qui matris substerniculo audet pedetētim ambulare. Domine (inquit) non est exaltatum cor meum, nec elati sunt oculi mei. Neq; ambulaui in magnis nec in mirabilibus, &c. Sicut ablactatus super matrem suam, itā retributio in anima mea. Quid ergo? speret Israel in domino, ex hoc nunc & vsque in seculum. Et quis est tā insolens (dicet aliquis) qui non ingenuè fateatur se hac Dei manu egere? Certè bona hominum pars videtur mihi hoc in errore versari. Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarū gloriantur. Qui dicunt, auferte, à me viam, declinate à me semitam, cesset à facie nostra sanctus Israel. An non eiusmodi sunt, qui peruerso itinere & ab euangelicis legibus alieno gradiuntur, & nullum scelerū genus reijciunt? modo opes cōgerant, facultates augeant, honores adipiscantur, qui malunt suis cogitationibus, quam diuinis consilijs fidere. Tu ne dicere audebis ab illius manu velle duci: qui cum manū porrigat, tu eam contrahis? Vtique non tu auscultas Prophetam, qui inquit, Proijce cogitatum tuum in dominum, & ipse te enutriet. Hæc verba quid aliud sunt, nisi quædam manus porrectio: à qua rogaris vt velis illam tanquam ducem & sustentaculum amplecti? Tu verò omnia tentare cupis potiùs, quam illius auxilium. Admoneris in euangelio, ne solicitus sis, quid manducabis, aut quo operieris: sed id etiā, vt quæras regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia tibi statim adijcientur. Tu verò potiùs areæ tuæ & horreo pleno, quam diuinis verbis fides. Hoc quidem non est velle duci Dei manu. *Et Zacharias pater eius impletus est Spiritu sancto: & prophetauit dicens.* Superius hoc eodem capite scripserat sanctus Lucas Zachariam virum iustum fuisse: iustus autē esse nō poterat, nisi sancto spiritu indutus esset. Cur igitur hic dicit impletum esse Spiritu sancto? Intelligendum est, abundantiori Spiritus sancti gratia: nā prophetiæ munus accepit. Obserua autem priùs dixisse repletum esse Spiritu sancto, posteà verò illum prophetasse: quia prophetare opus Dei est iuxta illud Petri. Non voluntate humana allata est aliquādo prophetia: sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei omnes. Quo circa operæ pretiū erat vt prius Spiritu sancto repleretur, quàm prophetaret. Vbi etiam aduertas etiam beatam Elisabeth repletam fuisse Spiritu sancto, & prophetasse vt in superioribus ostendimus: sed paucis sermonem absoluit: Zacharias autem prolixiori cantico prophetauit & in laudes domini prorupit. In qua re docemur mulieres paucis debere loqui, nec munus prædicationis illis esse committendum: vti sunt aliquæ quæ publicè prædicare verbum Dei populo assuescunt. Aliæ autē sunt mulieres: quæ in libellis publicis suā sententiam proferunt: existimantes se aliquid scire, cum nihil sapiant, & itā superbiunt & inflantur, vt velint prolixos de Deo sermones alijs prædicare: neque in his pro sua insania: & amentia sistunt, sed concionatorum verba examinare nituntur & suis vanis capitulis in medio proferre sententiam, & deinique interpretes fiunt eorum, quæ sacerdotes in ecclesia Christi proferunt. Quæ quidem si Apostolū Paulum audissent, suæ dementiæ damnationem audirēt. Mulieres (inquit) in ecclesia taceant, nō enim permittitur eis loqui: si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Et iterum. Mulier cū silentio discat, in omni subiectione, &c. ¶ Sed iam videndum superest, quid vlterius Zacharias dicat. Demonstrat etenim quid Christus nondum natus suo tempore facturus esset: adiungens etiam de puero Ioāne, id quod iam pridem ab Angelo didicerat. *Benedictus dominus Deus Israel.* Quando nobis cōsuetū est dicere, Laudetur Deus, siue Deo sit laus: Iudæis est mos dicere, Benedictus Deus. Sic diuus, Paulus. Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi. Et in psalmo legitur. Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Et iterum. Benedic anima mea dominum. Id est, lauda, magnifica, & magnalia ipsius prædica. Nanque benedicere laudare significat. Laudibus immensis Deus est extollendus, qui pro tāta sua pietate & misericordia dignatus est inaudito & mirabili modo populum suum inuisere, qui miserę pristinęque seruitutis tædio laborabat: aduersus quem peccatum & mundus inualuerunt, nec nō ipse Satanas Christiani nominis accerrimus hostis, sic adeo vt nulla spes esset in lege, quæ ad perfectum in cæremonijs suis non adduxit. ¶ Præterea dominum vocat iure possessionis: de ipso nanque scriptum est. Dominus vniuersorum tu es. Et Rursus. Domine rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita: & nō est qui possit resistere volūtati tuæ. Et in Sapiētia dicitur. Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate iudicas: & cum magna reuerentia disponis nos. Dominus etiam est ratione imperij, vt dicitur in libro Iob. Quem constituit aliū super terrā, aut posuit super orbē quē fabricatus est? Ratione quoque gubernationis dominus est: iuxta illud psalmi. Dominus nomen illi. Vocatur item & Deus ratione creationis. In principio creauit Deus cœlum & terram. Et Esaias inquit. Ego ipse, ego ipse primus & nouissimus. Et insuper Deus Israel vocatur potissimè quā alterius cuiusuis nationis, duabus de causis. Tum quia solus populus Iudęorum vnum Deum colebat verum. Vnde Deus Israel sæpius in sacris literis appellatur. Vt est illud psalmi. Notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius. Et in Deuteronomio. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Et iterum in psalmo. Qui annuntiat verbū suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel. Secundo nōn ob id solum, quia potissimè à populo Israel colebatur Deus Israel dicitur: sed etiam propter peculiaria beneficia huic populo exhibita. Vnde in Deuteronomio Moses huic populo inquit. Te elegit dominus,

Ezec. 3. Esa. 8. Psal. 138. Psal. 130. Psal. 48. Esa. 30. Psal. 54. Mat. 6. 2. Pet. 1. 1. Cor. 14. 1. Tim. 2. 2. Cor. 1. Psal. 143. Psal. 102. Hebræ. 7. Hester. 13. Sap. 12. Iob. 34. Psal. 67. Gen. 1. Esa. 48. Psal. 75. Deute. 6. Psal. 147. Deute. 7.

minus, vt sis ei populus peculiaris decunctis populis, qui sunt super terram, quia dilexit te dominus.
Psal. 147. Non enim (vt regius psalmographus ait) fecit taliter omni nationi, & iudicia sua nõ manifestauit eis. Quod apertè ipse dominus ostendit eis dicens, Ego enim sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra
Psal. 80. ra AEgypti. Ac si diceret. Peculiari quodammodo Deus tuus sum, quia maxima & illustria beneficia in te contuli. Id autem vnum magnum fuit, q̃ eduxi te de terra AEgypti: vbi manus tuæ seruierunt, & linguam, quam non noueras audisti. Huc etiã pertinet id, quod in Matthæo legitur, dominum dixisse
Mat. 15. mulieri Cananæę. Non sum missus nisi ad oues, quę perierunt domus Israel. Quòd si peculiariter dictus est dominus Deus Israel, quia singularia beneficia contulit in illum populum: quid est, quod non potius Deum tuum, & dominum tuum illum appelles cum pluribus & maioribus nominibus id tu possis facere, quandoquidem cum tantis sis flagitijs & sceleribus coopertus, toties te liberauit, & in pristinam animi valetudinem restituit? Non enim sanguinem suũ pro illis, sicuti pro te misero peccatore effudit.
Exo. 14. Si illos eduxit de AEgypto & de seruitute impij Pharaonis: te autem ab infidelitate, ab ignorantiæ tenebris & à dæmonis tyrannide liberalissimè eripuit: & in suæ ecclesiæ libertatem te constituit, vt possis tandem hæreditatem, illam adipisci, in qua ipse cum sanctis suis gloriosissimè habitat. Quòd si familariter, cum illis agebat, tecum etiam propinquius & familiarius agit: quia in sacratissimo altaris mysterio illũ in anima & corpore tuo sumis, quod quidem humanis verbis neutiquam exprimi potest quantæ familiaritatis & amicitiæ signum euidẽs sit. Illi quidem dicebant. Non est alia natio tam gran-
Deute. 4. dis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest nobis. De qua re meliùs tu gloriari poteris cum Deum & redemptorem tuum itã tibi coniunctum habeas. Quemadmodum igitur quilibet sua propria bona diligit: itã tu Deum diligere debes, qui sic adeò tuus est, vt se ipsum totum tibi se tradiderit corpus & sanguinem præbens. Quid igitur est, quòd si tuum esse dicis, tu illi non te tradis, vt ipsius voluntati obtemperes? Nequibis enim illius esse miles si carni & rerum mundanarum amoribus te ipsum consecraueris. Modo autem subdit Zacharias causam, quare dominus laudandus & colendus sit. *Quia visitauit*. Visitauit nos, non aliter ac peritus medicus iacẽtem infirmum, vt illum subleuet, sanitatem restituat, & vt doloribus & angoribus suis finem imponat. Quodquidem eleganter
Exo. 3. in Exodo exprimitur. Visitando visitaui vos, & vi-
Sopho. 2. di afflictionem vestram. Et sophonias. Visitabit (inquit) eos dominus Deus eorum, & auertet captiuitatem eorum. Et regius vates ad dominum clamabat dicens visita nos, in salutari tuo. Hoc ipse olim
Eze. 101. per Prophetam suum promiserat dicens. Ecce ego
Eze. 34. ipse requiram oues meas, & visitabo eas. Quod dixerat adimpleuit, quando humanitate assumpta ve-
Luc. 4. nit quærere & saluare afflictos corde. Sic enim tur-
Luc. 7. ba clamauit videns tanta miracula, Deus visitauit
Luc. 6. plebem suam. De illo nanque (vt noster Lucas ait) exibat virtus & sanabat omnes. Vbi diligenter aduertere debes, ne talem visitationem contemnas.

Caue ne cum tanta ægritudine laboraueris, ipsi cœlesti medico fores claudas. Etenim si illũ benignũ & misericordem contemnis: timeo certè nè posteà illum iracundum non valeas sustinere. Nam ipse di- Exo. 32.
cit. In die afflictionis visitabo, & hoc peccatum eo- Leui. 26.
rum. Et in leuitico. Quod si non audieritis me, sed spreueritis leges meas. Et in Psalmo ipsemet. Si Psal. 88.
iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint: visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Quid est, quod tã acerbum supplicium minatur dominus? Certè non ob aliud, nisi quia, vt ipse Saluator ait, nõ cognouit Luc. 19.
tempus visitationis suæ. O quã diuino amore, quantis ad ostium clamoribus, quãtis inspirationibus supernus iste medicus te visitat: qui cum sic adeò tuã salutem & incolumitatem desideret, si cum his in melius non proficis, vlteriùs in curatione persistit, & alia antidota componit, scilicet infirmitates, amicorum & parentum subitas mortes. Quæ sanè omnia ea ratione adductus facit nè in tremẽda illa die extremi iudicij in manus eius incidas, qui tanquam rectissimus medicus te iudicaturus veniet. De qua die beatissimus Petrus ait. Humiliamini sub poten- 1. Pet. 5.
ti manu Dei, vt vos exaltet, in die visitationis. Sed vlteriùs progrediamur, vt videamus, quid cœlestis iste medicus in sua visitatione fecerit, vtrùm opera an sola verba fuerint. *Et fecit redemptionem plebis suæ*. Vt videremus quanta sit differentia in visitationibus prophetarum, & in suo aduentu, in quo sacratissimum incarnationis mysterium fuit factum. Ille enim amor, quo semper nos prosequutus fuerat, nõ verba solũ nobis nõ dedit, sed etiam admirãdũ opus perfecit. Fecit enim sanctissimã sua passione redemptionem talem, quæ tale pretium postulabat, nimirum sanguinem illum immaculati agni, qui pro nobis in arca crucis fuit effusus. Vbi tu discere debes, ne debita solum verbis rependas & etiam id semper præ oculis constituendum putes, vt animam tuam plurimi facias, quãdo tanti stetit, vt non minus, quã Dei sanguis pro illa fuerit solutus. Empti enim estis (inquit Apostolus Paulus) pretio magno: glorificate & portate Deum in corpore vestro. Quod si in- 1. Cor. 6.
telligere cupis quanti valoris pretium in hoc fuerit audi Apostolum Petrum ecclesiæ principem. Non enim corruptibilibus auro & argẽto redempti estis, 1. Pet. 1.
de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. ¶ Fecit prætereà redemptionem, non quam veniens suam inuenit: sed quam visitando & redimendo suam fecit. Obserua etiam dixisse factam redemptionem, quia foribus aderat, cum ei Angelus dixit filium suum Messiam præcessurum in spiritu & veritate Heliæ: vel eo certè, quod Spiritu sancto repletus intellexerit, ipsum Messiam in virginis vtero iã esse conceptum. Dixit itaque iam factã propter certitudinem euentus. Id etiam sanctus Dauid ob certitudinem redemptionis futuræ multis retro seculis dixit. Redemptionem misit dominus populo suo. Psal. 100.
Et alibi ob eandem causam ad noua cantica inuitat, Psal. 97.
dicens. Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Saluauit sibi, &c. Notũ fecit dominus salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Viderunt omnes termini terræ salutare Dei

Dei nostri. Iam vides quomodo regius vates pro tā
ta rei certitudine mirabili encomio ea predicet, quę
multis posteà tēporibus erant adimplenda. Sic etiā
sanctus Esaias hanc fœlicitatem toti orbi venturam
Esa.40. quasi præsentem contemplans dicebat. Populus qui
ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, habitā
tibus, &c. Et alibi, prosperam ecclesiæ fœcunditatē
Esa.54. intuens ait. Exulta sterilis, quæ non paris, &c. Et vi
dens Israelitici populi angustam habitationem pro-
pter tantam gentis multitudinem, quæ conuertēda
erat ad fidem, inquit. Dilata locum tentorij tui, &
pelles tabernaculorum tuorum extende. Ne parcas
longos fac funiculos tuos & clauos tuos consolida.
Ad dexteram enim & læuam penetrabis, & semen
tuum gentes hęreditabit, & ciuitates desertas inha-
bitabit. Et contemplans Apostolos & euangelicos
prædicatores, qui orbem terrarum erant peragratu-
Esa.52. ri, inquit. Quam pulchri sunt super mōtes pedes an-
nunciantis, & prædicantis pacem, annuntiantis bo-
num, prædicantis salutem, dicentis Sion. Regnabit
Deus tuus. Hæc illi tot ante secula gratulantes cane
bant. Nos verò qui hæc omnia impleta cernimus tā
ingrati sumus, vt mirum sit si quando eorum contē
platio animos nostros subeat. ¶ Perpende etiā quo-
modo beneficia suo generi collata, priuatis antepo-
nit. Non lætatur, non gratulatur ob susceptum filiū
ac tātum filium, quantum futurum audierat ab An-
gelo: sed præparatæ redemptionis duntaxat suo po
pulo meminit. Benedictus (inquit) dominus Deus
Israel. Quare? Non quia dedit mihi filium, non quia
restituit loquelam, & abstulit opprobrium sterilita-
tis: sed quia fecit redemptionem populo suo. *Et ere-
xit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui.* Cum
lingua Hebræa vetustissima sit, tales sibi habet vsi-
tatos loquendi modos, qui in alijs linguis non inue
niuntur: qui quidē nisi rectè intelligantur impediūt
proculdubio sanctarum scripturarum sensum: ob cu
ius causam multi in miseros errores fuerunt lapsi.
Nam cum significare vult, aliquem vitam suam di-
scrimini mortis offerre: dicit habere vel ponere ani-
Psal.118. mam in manibus. Vt est illud. Anima mea in mani-
bus meis semper, & legem tuam non sum oblitus.
Hoc est, quanuis cunctis periculis expositus essem,
1.Reg.20. nunquam tamen obliuiscerer tuæ legis. Et de Daui-
1.Reg.28. de dixit Ionatas patri suo. Posuit animam in manu
tua. Id est, se obtulit morti, ꝑpter te. Sic Pythonissa
eidē Sauli, posui animam meam in manu tua. Item
Psal.126. pro eo quod est facultates & familiam augere, hæc
lingua dicit, ædificant sibi domum. Vt est illud. Ni
si dominus ædificauerit domum. Et cum Ruth fuit
data Booz in vxorem, dicebant vicini. Faciat tibi
Rut.4. dominus sicut Liæ, & Rachel: quæ ædificauerunt
domum Israel. Et in Exodo de obstetricibus quæ fa
uerūt Israelitis: ædificauit (inquit) illis dominus do-
Exo.1. mos. Et in eodem de Mose dicitur. Fuit in manibus
Exo.2. eius fidelitas. Id est, fuerunt manus eius firmiter ex
tētæ. Vocant dominum verborum, eum qui habeat
causas: pręcipites corde, vocant pusillanimēs, dicūt
mutare fortitudinē, pro armare se responsis, eos vo-
cant qui coram iudice habent causam discutiendā:
appellant vestes libertatis nobiles: vocant primoge
nitum mortis dolorem grauissimum. Multaque his
similia dicunt, quæ cū à nostro sermone aliena sunt
aduertenda esse oportet à sacræ paginę studiosis, ni
grauiter errare & decipi velint. Hoc in loco cornu
accipitur pro fortitudine, victoria, virtute gloria &
regno, potentia & maiestate. Quadrupedum nan-
que animalium robur & virtus cornua sunt, quibus
huiusmodi bestię aduersus alia animalia bella gerūt
& superbiunt. Reges enim sancto cornu oleo vnge
bantur. Sic ille propheta antiquus Zacharias ait. Ec *Zach.2.*
ce quatuor cornua id est regna. Et in Threnis dici- *Thren.2.*
tur. Cōfregit in ira sua omne cornu Israel, id est om *1.Reg.2.*
nem fortitudinem. Et Anna mater Samuelis in suo
cantico sic dicit. Dominus iudicabit fines terræ, &
dabit imperium regi suo: & sublimabit cornu Chri-
sti sui hoc est regnum & potestatē Christi sublima-
bit. Itaque in hoc loco cornu pro fortitudine & re-
gia potentia sumitur, vt sit sensus. Excitabit poten-
tissimum & fortissimum regem, in domo Dauid re
gis: qui tantum viribus pręstet vt manus conserens
cum inimico Satana ipsum superet & vincat. Po-
tens erat tyrannus qui plurimo satellitio stipatus
omne genus hominum expugnabat à quo viribus
humanis vindicari non poterat libertas Israelitarū.
Solus Deus hoste potentior dedit infirmis robur
mittens potentissimum & inuictissimum ducem,
qui diuinæ virtutis cornu opes & vires aduersario-
rum infringeret & labefactaret. ¶ In domo Dauid
inquit: quia hoc beneficium Dauidi promiserat di- *Psal.131.*
cens: De fructu ventris tui ponam super sedem tuā:
peruenturum hunc ad omnes, qui iuxta spiritū pro
merentur esse filij Dauid, non degenerantes à veri-
tate patris. Huius pugnæ præludium fuit pugna Da
uidis aduersus illum superbissimum Goliath, & hu *1.Reg.17.*
ius meminit Christus cum dixit. Fortis armatus cu *Luc.11.*
stodit atrium suum, in pace, &c. Huius etiā pugnæ *Colo.2.*
meminit Paulus dicens. Et vos cum essetis mortui
in delictis, & in præputio carnis vestræ: hoc est in
gētilitate & in idololatria vestra, cōuiuificauit Deus
cum Christo, donans vobis omnia delicta, delens quod
erat aduersus vos chirographum decreti, quod erat
contrarium vobis, &c. Vbi eleganter diuus Paulus
hoc in loco aduersarios nostros à Christo non tan-
tum victos, sed etiā omnibus armis & præsidijs spo-
liatos, id quod sacrum euangelium, ostēdit. Et Pau-
lus ad Hebræos testatur Christum per mortem suā *Hebr.2.*
eū destruxisse, qui mortis habebat imperiū. Etenim
quis posset nos à dæmonis potestate & seruitute eri
pere: cum de ipso dicat Iob nullam esse potētiam su- *Iob.41.*
per terrā quæ cum illo valeat comparari? Bene qui-
dem dicit patiētissimus Iob super terram, huius cru
delissimi tyranni expertus vires, nam filius Dei à
summo cœlo descēdit incredibili & diuina virtute
eum destructurus. *Sicut loquutus est per os sanctorum
qui à seculo sunt prophetarum eius.* Sic in Actis legi-
mus. Huic omnes prophetæ testimoniū perhibent. *Act.10.*
Et iterum. Deus qui prænuntiauit per os omnium *Act.3.*
prophetarum pati Christum, adimpleuit sic. Obser-
ua autem, non dixisse per ora, sed per os: vt scias quod
quanuis diuersis temporibus, vno tamen ore omnes
prophetæ loquuti sunt, & eadem docuerunt, & con
cordi animo de filio Dei prophetarunt. Vbi etiam
nec illud obliuisci debet quod sanctos appellat pro-
phetas, vt eos semper summa veneratione colas &
suspicias. Præterea longum id esset modo omnia
testimonia

testimonia quæ de Christo loquuntur in sacra pagina in medium adducere. Nihil enim egit, aut passus est, quod antea non fuerit in veteri lege prophetatum. Nam eius incarnatio, natiuitas, Magorum aduentus, doctrina, miracula, passio, resurrectio à mortuis, ascensio in cælum, spiritus sancti missio, & deniq; cætera alia longe antea à prophetis prædicta fuerunt. Vnde merito ipse Christus dixit. Scrutamini scripturas, quia illæ testimonium perhibent de me. Et iterū. Si Mosi credideritis, vtiq; & mihi: de me enim ille scripsit. Et rursum. Quoniā sic scriptum est, & ita oportebat Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Sed videamus quid vlterius addat. *Salutē ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos.* Quod Zacharias antea obscuris verbis dixerat de cornu erectione, idem modo interpretatur. Erectum est cornu, sed non frustra: quoniam cum ipso restituta est nobis salus ab inimicis, ne vltra animas violenter raperent. Liberauit nos Christus dominus ab hostibus nostris. Hanc salutē ex inimicis promiserat olim Deus ecclesiæ suæ dicens. Exaltabitur manus tua super hostes tuos: & omnes inimici tui interibunt. Et beatus Ioānes ait. In hoc apparet filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Quod sanè non de corporalibus inimicis intelligendum venit sed de spiritualibus, qui semper nos maximo odio prosequuntur. Hos Christus vicit in cruce, & de eis insigni & gloriosa victoria triumphauit, vt ipse postea dixit: qui & dedit virtutē suis calcandi super serpentes & scorpiones, & supra virtutem omnem inimici. ¶ Vbi obseruādum est quod dæmones non odio nos habent, quia aliquid mali ipsis intulimus, sed quia ipsi oderunt Deum, & quia sciunt ipsum velle sanctificationem nostram: ne autem voluntas domini adimpleatur impedimēta ponunt iustificationi nostrę. Obstinatus enim & sua malitia induratus pro viribus suis diuinæ volūtati resistit, & in id conatum adhibet vt nunquam adimpleatur. Expende etiam quod Deus odio haberi minimè potest ratione suæ Deitatis: nam cum voluntatis obiectum sit bonum, impossibile est, vt Deus qui per essentiam bonus est, odio à sua creatura habeatur. Habetur enim odio à damnatis & peccatoribus, & præcipue à dæmonibus per quosdam effectus, qui repugnant inordinatæ voluntati: sicut inflictio pœnæ & etiam cohibitio peccatorum per legem diuinam, quæ repugnāt voluntati deprauatæ per peccatum, & quantum ad considerationē talium effectuum odio haberi potest Deus, in quantum apprehenditur, vt peccatorum prohibitor, & pœnarum inflictor. Sic in psalmo dicitur. Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper. Et apud Ioānem Christus de pharisæis inquit. Nunc autem viderunt & oderunt me, & patrem meum: vt impleatur quod in lege eorum scriptum est. Quia odio habuerūt me gratis. Hoc peccatum grauissimum est: nam hæc voluntaria auersio à Deo per se ipsam diuinum odium importat, in alijs autem participatiuè & secundum aliud. Quemadmodum enim voluntas ei inhæret quod amat, ita per se refugit id quod odit: & idcirco quando aliquis odit Deum, voluntas ipsius per se ab eo auertitur. At in alijs peccatis sicut in furto aut in fornicatione nō auertitur per se à Deo sed per aliud: inquantum appetit inordinatū cōmodum, aut delectationē, quæ habet adiūctam auersionem à Deo. Semper autem id, quod est per se est prius, quam id, quod est per aliud, quapropter odiū Dei inter alia peccata grauius est. Dæmones igitur nos persequuntur: quia scelerato hoc vitio sunt pleni. Venit igitur dominus *Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti.* Neq; adscribendā putes hāc liberationē ab inimicis, tuis meritis, nihil enim nobis debebat: sed sua tantū benignitate motus carnē mortalem induere fuit dignatus, vt ab inimicis nostris nos eriperet. Nullo sub merito cadere potest diuini verbi incarnatio. Vnde D. Paulus. Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos Deus, misit filium suum vnigenitum factum ex muliere, factum sub lege, &c. Et iterum. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, quam effudit in nos abūde. Et Dauid loquutus de incarnatione inquit. Ostēde nobis dn̄e misericordiam tuam, & salutare tuū da nobis. Misericordiā (inquit) fecit Deus cum patribus nostris: quia incarnatio, redemptio, & liberatio à dęmonis tyrannide opus fuit ineffabilis misericordiæ & maximę pietatis Dei: quamuis de congruo meruerunt hoc sancti patres desiderando & petendo: congruum enim erat, vt Deus exaudiret eos, qui ipsius mandatis obediebant. Facienda erat cum sanctis patribus misericordia, qui fidem veram, & obedientiam promptam domino seruauerunt cum omnibus sanctis prophetis, qui hæc prædixerunt futura, & pro veritate ludibria, mortem, & ignominiosa tormenta passi sunt. Prolata est hæc misericordia, vt magis ac magis cresceret desiderium eorum, & vt magis eorum affectus inflammaretur. Propterea testamentum sanctum, cuius memor fuit, promissio est futurorum, promissio inquam filij sui sancti sanctorum, & firma pollicitatio bonorum cælestium, cuius memor fuit, cum plenitudo tēporis venit. Hoc est, quod petebat Dauid dicens, Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti. Ex verbo datur spes: & ideo Dauid fiduciā & spē habebat in verbo, cuius memorem dn̄m esse vult. Aduerte autē quod aliud est testamentū sanctum, & aliud testamentū sancti sui. Testamentū sanctum, est testamētum vetus, ab homine datū; sed testamētum sancti sui est testamentum Christi Redemptoris nostri, quod est nouum. Sic Dauid. Respice in testamentū tuū. Id est, illud quod proposuit per filium suū sanctum cuius Zacharias dicit dn̄m memorari. De hoc etiā loquitur Ieremias dicens. Ecce dies veniunt dicit dominus, & feriam domui Israel, & domui Iuda pactum nouum, alias testamentum nouum: non secundum pactum, quod pepigi, cum patribus vestris in die, qua apprehendi manum eorū, vt educerē eos de terra AEgypti. Testamentū sanctū sanguinem habet hircorū, taurorū, vitulorū & aliorū animalium, nec liberationē captiuorū: sed in nouo instrumēto fuit sanguis filij Dei, & libertas aīarum sicut prædictū fuerat per aliū Zachariā pphetā. Tu quoq; (inqt) in sanguine testamēti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo nō erat aqua. De quo sanguine

Marginal references: Ioan.5. Luc.24. Mich.3. 1.Ioan.3. Luc.10. Psal.73. Ioan.15. Psal.34. Eph.2. Tit.3. Psal.84. Psal.118. Psal.72. Iere.31. Zacha.2.

Luc. 22. dominus ait discipulis. Hic est sanguis meus noui testamenti: qui pro vobis & pro multis effundetur in remißsionē peccatorū. In vita enim potest testator aliud instituere testamentum firmius: ideoq; te
Hebr. 9. stamentum sanctum reuocatum est, testamentūq; sanctius morte testatoris confirmatū est, & ideo irreuocabile quod Christi morte fuit signatum. Vbi obseruabis, q memorari sui testamēti sancti dicitur quia habuit se ad modum recordationis, quando diuinum illud pactū impleuit. Vnde Esaias. Ego ipse
Esai. 52. qui loquebar, ecce adsum. Sed quia inter patres promissio illa, quæ Abrahæ facta fuerat celebratissima habebatur, meritò in sequētibus Zacharias addidit dicens. *Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis.* Hic modus loquendi scilicet, iusiurandum quod iurauit: frequens est in sacris literis, vt expectās expectaui, exultatione exultabunt, benedicens benedicam, multiplicans multiplicabo dolores tuos. Quidam dicunt hoc esse idioma Hebraicæ linguæ: alij verò dicunt quandam vehementiam & confirmationem sententiæ significare, vt videns vidi, id est optimè vidi: cognoscendo cognoui, id est valde vel maximè cognoui. Sic & in proposito iusiurandum, quod iurauit: quia vehementi quodam affectu iurauit Abrahæ Christum ex eius semine esse nasciturū. Per me
Gen. 22. metipsum iuraui (inquit dominus) quia fecisti hāc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me benedicam tibi, & multiplicabo; &c. Hoc etiā asseruit D. Paulus ad Galatas & Hebræos. Postquā
Gala. 3. dixerat Zacharias misericordiam fecisse cum patri
Hebr. 6. bus nostris, vbi opus misericordiæ ostēdit incarnationem fuisse: modo cū dicit in hoc versiculo iusiurandū quod iurauit, addit promißsionē sub iuramēto factā Abrahæ. Ex quibus etiam colligimus opus incarnationis opus misericordiæ fuisse & debiti. Sed dices protinus, si misericordiæ fuit, quomodo & debiti? & si debiti, quomodo misericordiæ? Audi Debebat nobis, aut potius sibi ipsi, quia promiserat redēptionem: sed eam promiserat, non nostris adductus meritis, nec nostris demeritis prohibitus, quod sanè totum misericordiæ & gratiæ fuit. Sed iam obsecro vt gratiā & misericordiā videas. Adā & Eua
Gen. 3. primi nostri parentes diuinum mandatum transgresſi, merentur pœnam æternam: verum Deus ab his non rogatus, nullisq; meritis prouocatus, vltrò pollicetur saluatorem, dicens. Inimicitias ponā inter te & serpentem, & semen tuum, & semen illius, & ipsum suum semen conteret caput tuū. Hic promisit saluatorem, qui serpentis caput, id est diabolū cum quo loquebatur, contereret. Sicut igitur dominus sua bonitate & clemētia adductus ipsum hominem cōdidit, ita eadem met ductus benignitate hominem suapte malitia lapsum restituit. Ideò redemptionis opus meritò misericordiæ opus dicitur. Misericordiæ enim est, eo q promiserat nullis nostris meritis exigentibus: debiti tamen eo quod promissa exhibuit. Idcirco Dauid promissum tanquā debi
Psal. 118. tum petit, dicens. Memor esto verbi tui, in quo mihi spem dedisti. Nemo nanq; redēptionē expectare posset, nisi dominus illā esset pollicitus: sed pollicitatione facta, iam confidenter & audacter illā ex
Psal. 131. pectare, possumus. Iurauit Dauid veritatem, & non frustrabitur eum de fructu ventris. &c. Et Abrahæ dixit. Per me ipsum iuraui. &c. His promißsioni Gen. 22.
bus nitebantur patres veteris testamenti, & bene sciebant illas non fore irritas, sed rogabant, vt citò adimplerentur. Hinc illæ voces. Vtinam dirūperes Psal. 64
cœlos & descēderes. ¶ Vbi diligēter obseruabis quomodo promissa sua dn̄s impleat, quanuis Iudæi pactum, quod illi promiserant, non verū fecerūt. Ipsi Exo. 24.
enim dixerunt Mosi, quodcūq; nobis iusserit Deus faciemus. Nihilominus cito præuaricati sunt pactū sed ideo dn̄s promissa non reuocauit. Vide quā firmæ & stabiles sint diuinæ promißsiones, quia adimplet quod pollicitus est, licet ij, quib⁹ promißsiones fiunt, nequaquam fidem datam compleant. Promiserat Dauidi Christum: cum autem peccauit Dauid Psal. 131.
possent multi existimare, Deum suam promißsionem reuocaturū: sed dominus qui firmißsimus est 2. Reg. 11.
in suis verbis, quiq; nūquam falli nec fallere quēquam assueuit, promißsis stetit. Hinc ipse Dauid. Vt Psal. 50.
iustificeris (inquit) in sermonibus tuis, & vincas cū iudicaris. Ac si diceret. Præsta promissum tuū, non quia ego dignus sum, sed vt appareat & elucescat, quam verax & iustus sis in tuis promißsionibus. Sic in præsentia Zacharias inquit, dominum promisisse semini Abrahæ salutem illis daturum per Christum. Sed cum ipsi reijcerent legem Dei, existimare possent dominum verbum suum reuocaturum: verum incredulitas eorum diuinum pactum nō fregit, potens est quippe dominus quibuscūq; promissa sua vera facere. Promiserat igitur filium suum daturum nobis, & in rei veritate, vt dixit, adimpleuit. Quia Deus pater seipsum dedit nobis in filio cum eiusdem naturæ sit, & substantiæ cum patre. Dicitur etiam se ipsum dare eis, quibus gratiam & charitatem infundit. Sicut enim datus est Iudęis, datus est etiam tibi per gratiam & charitatem. Ea enim est liberalißsima dilectio, qua quis alteri seipsum prębet. Sic Ieremias. Dominus pars mea, dixit anima Thren. 3
mea, propterea expectabo eum. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis. Vbi videre li Esa. 9.
cet Dei liberalitatem & magnificentiam. Si promi Rom. 8.
sit daturum se nobis, & illum dedit: quomodo cum illo, non omnia nobis donauit? Sed forsitan dicet aliquis. Ad quid hoc spectabat? Quid hæc, quæ retulimus sibi volunt? Quis redemptionis nostræ finis? *Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi.* Liberauit nos dominus per crucem & passionem suam à morte, & à tanta dæmonis tyrannide, non simus toti intenti ebrietatibus & delicijs, sed, vt sine timore ipsi Deo seruiamus. Vult enim vt filiali illo timore, quo sancti Deo obsequuntur, seruiamus illi: non autem timore seruili quem charitas foras mittit. Vt seruiamus illi, & nō 1. Ioan. 4.
alteri: vt videretur illud Deuteronomij recordari. Deut. 6.
Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli serui es Nemo nanque duobus dominis inter se tam longo discrimine dißsidētibus seruire potest, vt sunt Deus & diabolus. Necesse erat prius liberari morte filij Matt. 6.
Dei de manu inimicorum nostrorū qui dæmones sunt, quam Deo seruiremus. Prius soluenda sunt peccatorum vincula, prius à carceribus & compedibus exire oportet, quam vt possimus sedulum famulatum Deo exhibere. Et idcirco prius ostendit,

à qua

à qua seruitute liberandi sumus scilicet, ab inimicorum manibus, & statim cui inseruiendum sit summa diligentia & solicitudine. Hoc est, quod Paulus inquit ad Romanos scribens. Liberati á peccato, serui facti estis iustitiæ. Et Abrahæ locutus est dñs in hunc modum dicens. Posidebit semen tuũ portas inimicorum suorũ, hoc est occupabit ciuitates, & munitissima quæq; loca inimicorum suorũ. His concinit sanctus sacerdos dicens. Vt sine timore de manu inimicorum. &c. Quanuis hæc, quæ dicit Zacharias melius intelligenda putẽ de inimicis inuisibilibus: nam Christus non liberauit Israelẽ à seruitute Romanorum. Nec tẽporalis fuit redemptio, vt multi Iudæorum, falso existimabant, sed potius spiritualis: quia spiritualiter liberauit nos Christus sua morte à dæmonũ potestate. ¶ Verum antequam ad alium versum gradum faciamus, duo hic obseruanda sunt. Primum est, ideo optandum esse ab hostiũ molestijs liberari, vt tranquillius Deo vacare possimus, & maiori cum libertate illi seruire. Nunc vero ingratissimi homines tunc temporis potius à Deo procul fugiunt, cum ab hostium tumultibus tuti & tranquilli sedent: cum ab ipso Deo liberalissimo tot tantiq; inimici procul sint fugati. Et quod nõ sine lachrymis dici potest, cum maiori pace fruuntur, tanto maioribus vitijs contaminantur. Ob quam causam benignissimus dominus qui salutem spiritualem animæ nostræ vehementer exoptat, bella, egestatem, & pestem immittit, vt solet pater sceleribus filij adductus in eum animaduertere, cum licentia deterior fit. Quam rem pulchrè & eleganter exprimit Esaias cũ in persona vineæ de ingrato filio loquitur. Plantaui (inquit) vineam electã, ædificaui turrim. &c. Quid debui facere vineæ meæ, & nõ feci? Quare expectante me vt faceret vuas, fecit labruscas? Sequitur. Auferam sæpem eius, & erit in direptionem, diruam maceriã eius. &c. Quid est igitur ꝙ dñs sic cum illa se habuit? Sequitur. Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrũ agro copulatis. Primum propter auaritiam, secundum ob crapulam addidit. Idcirco ait. Væ, qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam. Diuitiæ & saturitas sunt causa vitiorum, & idcirco flagellis animaduertit, vt meliorem vitæ conditionem induamus. ¶ Secũdò obserua tibi, quod vt nos Deo tradamus oportet, vt ipse prius se nobis tradat: & vt illi seruiamus oportet, vt ipse prius viam ostendat, quomodo illi sit inseruiendum. Et idcirco in versiculo præcedenti dixit se nobis daturum, & postea dixit vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi. Hoc est, ideo promisit dominus Abrahæ se ipsum nobis daturum, & nos liberaturum de manibus inimicorum, vt seruiremus illi. Nanq; ni prius ipse nobis aliquid præstiterit, ꝙ ei possimus donare: ità natura sumus pauperes, vt nullo digno ministerio ei inseruire possimus. Hinc est ꝙ in psalmo inquit Dauid. Quid retribuã domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi? Respondit dicens. Calicẽ salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam coram. &c. Dignũ quidem admiratione est, ꝙ quando Dauid videtur diligentiam adhibere, vt quærat, quid retribuat domino: nihil aliud nouit dicere, nisi calicem salutaris accipiam: quoquidem facto maiori vinculo domino videbatur adstrictus, vt maiori obsequio illi inseruiret. Itaq; verũ est ꝙ sancti nihil aliud inueniebãt de quo gloriari possent, nisi ꝙ debitis onusti essent, & tanto quis plus substantiæ habet: quanto minus alijs debet, qui vero aliquid possidet, & totum debet, se verè nihil possidere, affirmare poterit. Sancti igitur & amici Dei, qui omne quod habent, Deo debere fatentur: nihil habent, de quo iactari possint nisi de eo solũ, ꝙ nihil à se ipsis habent, sed à Deo, & propter Deum. De plenitudine eius omnes accepimus (inquit Ioannes) gratiam pro gratia. Et quia illud donare possumus, quod à liberali manu ipsius Dei accepimus: postquam propheta dixit. Calicem salutaris accipiã, statim inuenit quid retribuere posset, & dixit, Vota mea domino reddam: quia cũ calicem domini recepisset, (non opere mortem obeũdo, sed desiderio & voluntate) & se fortem in virtute nominis Dei inueniẽs, dixit protinus. Vota mea domino reddam, coram omni populo eius, qui & hominibus & angelis constat. Nec ob id si pro eo moriar, multum faciam: quia nullis meritis prius vitam mihi donauit, & postea me liberalissime redemit. Itaq; lumine prophetiæ duplici titulo vitã meã ipsi debere, & quia de nihilo condidit, & quia suo sanguine iterũ in captiuitate constitutum me ipsum redemit. Et hic sane videtur mihi huius literæ sensus genuinus & proprius. Vnde aduertẽdum tibi est, vota in hoc loco nõ sumi pro aliquibus operibus maioris boni, sed pro ipso desiderio moriendi pro Christo: quod quilibet quadam animi præparatione habere debet. Nã etsi semper Deus nec vitã nec sanguinẽ petat, ego autẽ semper illi debitã existimo: & idcirco promptissimus semper esse debeo, vt si opus fuerit libentissime sanguinẽ pro ipso fundã. Colligas igit ex dictis, ꝙ, vt aliquid Deo tribuamus necesse est, vt prius se nobis det: & ita in hoc loco prius dixit Zacharias se ipsum nobis dedisse, & ab inimicis nr̃is liberasse: vt statim nos ipsos illius ministerio cõsecremus. Verũ vt scias quomodo liberatus à dæmone illi inseruiendũ sit, subdit statim. *In sanctitate & iustitia corã ipso.* Hoc est impunitate & integritate animi, habẽs Deũ corã te, qui opera, & corda scrutatur. Tãta nãq; consciẽtiæ rectitudine semper incidere debes, tanquã is, qui Deũ præsentẽ habet. In quo loco aduertere debes, quã circunspectus & cautus esses, si corã rege in negotio aliquo sisteres: maiori certè cura deberes esse corã Deo qui reges & potẽtes omnes, & te ipsum iudicaturus est. In sanctitate igitur & animi probitate viuere oportet: nam ipse dñs inquit. Sancti estote, quoniã ego sanctus sum. Et in Deut. Perfectus (inquit) & absq; macula eris cũ dño Deo tuo. Venit igitur Christus, vt per ipsius passionẽ libere illi seruiamus, nõ vt in lege Mosi, quæ timorẽ suis seruatoribus incutiebat. Hæc autẽ est lex amoris, in qua in sanctitate & iustitia est seruiendũ, sed nũquid seruiendũ est per vnũ mẽsem, vel annũ? *Omnibus diebus nostris.* Id est, nulla cũctatione, nullo temporis interstitio, sed omnibus diebus vitæ nostræ. Saul quidem bene incepit: quia non perseuerauit omnibus diebus suis, damnatus est. Quid enim prodest homini vineam plantare, si prius quam fructus producat, ab eius cul-

Rom. 6. Gen. 22. Ioan. 1. Esa. 5. Leuit. 11. Deut. 18. Psal. 115. 1. Reg. 9. 1. Reg. 15.

tura desistit: ita, vt postea nullum fructum possit colligere? Et quid prodest bobus terram arare, & frumentũ debito modo spargere: si postea maturo tempore negligit messem colligere? Aut quod emolumentum sequitur militi, si aduenięte hoste vltrò arma capit, vt viriliter cum eo pugnet: si postea nõ dum obtenta victoria contingat arma proijcere? Aut quid prodest nautæ, mari se committere, & flantibus ventis expandere vela, & felici cursu nauigare: si postea in portu fracta naui perire contingat? Ex quibus liquido constat, omnem laudem & gloriam in eo consistere, si finem belli fuerit consequutus. Idcirco monet diuinus Apostolus. Bonum facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus. Et iterum. Non coronabitur nisi qui legitime certauerit. Et Christus Saluator noster. Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. ¶ Obserua autem, tunc nos in sanctitate Deo seruire, cum illi firmiter credimus, cum illum ardenti amore diligimus, cum laudamus, cum timemus, & denique cum prauas & pestiferas cupiditates in nobis insurgentes mortificamus, cum veterem hominem exuimus, & illum cum omnibus suis concupiscentijs, & prauis affectibus cohibemus. Tunc autem Deo nostro in iustitia seruimus, quãdo proximo nostro opera impendimus, quæ ipsi nobis desideramus: imò si talia contulerimus, qualia ipse dominus nobis fecit. Nemo autem est qui non desideret in peccatis compassionem, in grauaminibus auxilium, & in paupertate subsidium. Pro ut vultis, vt faciant vobis homines, ita facite illis: inquit Christus. Quod si videris aliquẽ in peccata prolabi, ne exultes, aut illum prouoces: sed potius eum instrue in spiritu lenitatis iuxta Pauli doctrinam, considerãs nè forte & ipse tenteris. ¶ Aduerte etiam quod tria bona enumerat, quæ nobis contulit Christi aduentus: scilicet, vt liberemur ab inimicis, vt seruiamus Deo in iustitia & sanctitate, & ꝙ hęc faciamus cunctis diebus nostris. Hæc tria ita cõnectuntur in recto vitæ instituto, vt si vnum deficiat, vita recta & perfecta constare non potest. Primum à malo liberari, secundo in sanctitate & iustitia seruire: tertium perseuerare omnibus diebus nostris. Vbi spiritus domini ibi libertas sancta: & quia inimicus semper bella gerit, Saluator noster docuit nos semper dicere, sed libera nos à malo. Vt autem nos liberet, factus est nobis cornu. Libertas nobis contingit, cum corruptibilibus exuitur affectus, & cum sanctitate & iustitia illi ministramus: tuncq; supra humanum sensum vita agitur, cum mores sanctis virtutibus componuntur. ¶ Denique, vt concludam, vnũ hic aduertendum est, non solum dixisse Zachariã, vt seruiamus Deo omnibus diebus, sed omnibus diebus nostris: quia tẽpus vitę huius mortalis, quod nobis conceditur, datum est nobis vt in illo nostris actibus vitam æternam consequamur. Nam veniet mors quando iam non erit locus pœnitendi. Idcirco dominus. Operamini dum dies est, veniet nox quãdo nemo poterit operari. Vnde diuinus Paulus Ecce nunc tempus, ecce nunc dies salutis in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros. Nunc autem ad filium conuertit suum sermonem Zacharias dicẽs. *Et tu puer propheta altissimi vocaberis. præibis enim ante faciem domini parare vias eius.* Zacharias plenus spiritu sancto duas prophetias prædicit: alteram de Christo, alterã vero de Ioanne. Hactenus dixerat, quanta dñs facturus erat populo suo per Messiã multis retro temporibus promissum: nunc autẽ ad puerum loquitur ea quæ ab angelo audierat. Vidimus enim in superioribus quomodo ante conceptionem ei dixerat Gabriel. Ipse pręibit ante illum in spiritu & virtute Heliæ parare domino plebem perfectam. Ita & hoc quod ad puerum loquitur potius est patefactio cælestis oraculi, quam canticum prophetię: quanquam ipse prophetico spiritu loqueretur. Id enim erat Ioannis munus & ad hoc venerat in mundum, vt disponeret hominũ corda ad suscipiendum Messiã. Sed nemo ipsum Zachariam irrideat eo ꝙ cum infante octo nato dierum loquebatur, qui nec verba formare, nec ipsum patrẽ intelligere valebat. Sed non mireris quia ille, qui in vtero matris clausus regem suũ agnouit, & exiliens Christi nunciauit aduentũ, & præter cursum naturæ cõmunẽ rationis vsum habuit: bene poterat & patris verba percipere, & intelligere: non quidẽ secundum naturalẽ suã virtutem. Sed secundum eius potentiã à quo in vtero fuerat sanctificatus. Sed ad verborũ explicationem accedamus. Tu puer propheta altissimi vocaberis. &c. fuit Ioannes propheta & plusquã propheta: nã quem alij prophetæ venturũ dixerunt ipse digito ostẽdit Christũ. Multis enim nominibus Ioannes fuit appellatus. Amicus sponsi, angelus, Christi præcursor, Baptista, propheta, & plusquã propheta, Helias, lucerna ardens & lucẽs. Sed si beatus Ioannes erat propheta quid est, ꝙ interrogatus an esset propheta, respondit, non esse prophetã? Ad quod dicendum, ꝙ cum interrogatus fuit, an esset Christus, & postea an esset Helias: interrogatus etiam fuit, an esset ex priscis & antiquis prophetis. Et ideo non simpliciter interrogabatur an propheticũ spiritum haberet, sed an esset ex illis antiquis prophetis. Et addit vltra Zacharias illũ præiturum ante faciem, idest, ante Christi corporalẽ præsentiã quia antequã Christus prædicaret, ipse pręddicauit baptismum, pœnitentiam, & regnũ cœlorũ, præcessit etiam in limbo, quo fit, vt præcursor dñi merito dicatur. Nec mirũ si tãta in huius viri cõmendatione proferamus, quandoquidẽ ipse Malachias de eo inquit. Ecce ego mitto angelũ meum, qui præparabit viã ante faciem tuam. *Ad dandam scientiam salutis plebi eius.* Munus & officiũ Ioannis erat ipsum populum erudire, quænam esset vera & certa via ad salutem comparandam. Fuit enim Ioannes tanquam ductor fasciculum ferens ardentem, quo venientem regem illuminat, vt ab omnibus videatur. Et id omne necessum erat, nam mundus tanta ignorantia & tenebris erat inuolutus, vt ministerio & directione Ioãnis indigeret, vt veri luminis doctrina illustraretur. Expende autẽ ꝙ non dicit sanctus Zacharias ad dandam salutem, sed ad dandam sciẽtiam salutis, id est, vt notum faceret ipsum saluatorẽ. Tu docebis (inquit pater) filios Abrahæ quid illos facere oporteat. Audit populus Israel per omne Sabbatum legem, & prophetas & audit, & nihil intelligit: quoniam nõ habet qui syncere erudiat. *In remissionẽ peccatorum.* Scribæ & pharisæi non sic docent

[Marginalia: Gala. 6. — 2. Tim. 2. — Matt. 10. — Colo. 3. — Luc. 6. — Gala. 6. — 2. Cor. 3. — Matt. 6. — Ioan. 9. — 2. Cor. 6. — Matt. 11. — Ioan. 1. — Mala. 4. — Act. 13.]

Luc.11. docent quia claudunt regnum cælorum: tu autem non sic, sed remissionem peccatorum prædica & cæleste regnum apertum. Obserua autem quod Ioã nes suo baptismo non remittebat peccata, sed prepa rabat homines ad pœnitentiã: ideo in Græcis codi cibus non est in remissionẽ, sed εἰς ἄφεσιν, ostendit illũ qui peccata remittebat, cum dixit. Ecce agnus Ioan.1. Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Vbi discãt opor tet sacri euangelij concionatores, vt nunquã popu lo seipsos prædicẽt, aut vanitates, nec apochrypha vel faceta quæ ad risum prouocẽt: sed ea tantũ, quę ad remissionẽ peccatorũ adducere possunt, vt sunt lachrymæ, cõpunctio, & cætera huiusmodi. Multi in suis concionibus varias mouent Theologicas quæstiones & philosophicas, & allegant nomina authorũ inaudita & exquisita: interdũ propositio nes obscuras & speculatiuas adducunt, & eas disse runt, vt vel sic maximi concionatores habeãtur & à populo laudẽtur. Quod quidẽ si rectè cõsideres va Hier. ad Nepotia. nitas & stultitia est. Laudes tuæ lachrymæ audito rũ sint. Neq; aliud quid cõcupiscas, quã animarũ sa lutẽ & libertatẽ, vt faciebat Ioãnes baptista: Et hoc modo maiorem vtilitatem populo afferes, & gra tior & iucundior domino eris, quam si elegantibus & perpolitis sermonibus ad populum loquaris. *Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto.* Per misericordiã & benignitatẽ suam, qua dignatus est in hunc mundum venire, ad visitandum nos: vt in illa ineffabili & incompre hensibili dilectione tribuatur hominibus remissio peccatorum. Quia carnem suscipere, nasci, docere, & in patibulo crucis acerrimam mortem subire vo luit, vt nostra peccata remitterentur. Expẽde quod quemadmodum beata virgo omnia beneficia, quæ accepimus Dei misericordiæ tribuit, cum dixit, Su scepit Israel puerũm suum recordatus misericordię suæ: ita & Zacharias dicens per viscera misericor diæ Dei nostri hæc nobis tribuit per suam charita tem & amorem. Non ex operibus iustitiæ quæ feci mus nos (inquit Paulus) sed secundũ suam miseri Tit.3. cordiã saluos nos fecit. Et ad Galatas. Dilexit nos, Gala. 2. & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et Ephe.2. ad Ephesios inquit. Propter nimiam charitatẽ qua dilexit nos Deus filium suum misit in mundum. Esa.46. Omnes enim iustitiæ nostrę tanquam pannus men struatæ. Ideo cum in se dominus suam contraheret iustitiam, super nos suam misericordiam extendit: & nostræ miseriæ & imbecillitati consuluit. Itaque misertus nostri dominus pro tanta sua clementia non potuit pati nos in tanta seruitute constrictos, & oppressos videre: imo non solum voluit sua visce ra amoris plena demonstrare, verum etiam profun dam suam humilitatem, quando à cælesti suo habi taculo, descendere ad infima terræ voluit: & cum naturæ esset immortalis & impassibilis, pro tanto in nos amore mortalem & passibilem fieri voluit. Hæc omnia tecũ peccator reuolue, vt illum verea ris offendere, qui tanta amoris pignora tibi dedit. Nã cum esses infirmus te à summo cęlo visitauit: & in hoc exilium descendit, & pro te talem redẽptio nẽ soluit, vt non minus, quã sumptibus sui pretiosis simi sanguinis salutem tuam operatus est. Vide au Mala.4 tẽ quod vocat Christum Orientẽ, iuxta illud Mala chiæ. Orietur sol iustitiæ vobis timentibus nomen suũ. Et in Zacharia. Ecce, vir oriens nomẽ eius. Et Zacha.6. subter eum orietur, ædificabit templum domino. Vbi Paraphrastes Chaldæus pro oriente vertit Mes siã. Oriens itaq; ex alto propter suã maximã mise ricordiã & nimiam charitatẽ dilexit nos: tribuens salutem suo sanguine pretiosissimo. *Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent.* Prosequi tur metaphoram, quam incepit, dicens, Ortum esse ex alto, tanquam sol: cuius natura est eos illuminare qui in tenebris & ignorantia sunt. Quod sane ipse Esaias multo antea prædixerat. Populus qui ambu Esa.9. labat in tenebris vidit lucẽ magnam: ambulantibus in regione & in vmbra mortis, lux orta est eis. Sed ne hoc de corporali luce intelligeremus, aut de cor poralibus tenebris, dixit, vmbra mortis, vt insinua ret ꝙ de spiritualibus animę tenebris fuerit locutus. Christus enim velut verus sol iustitiæ suo aduentu tenebras ignorãtiæ expulit, & profligauit caliginẽ peccatorũ & frigida corda nostra igne charitatis suæ accendit. Nox (inquit Paulus) pręcessit dies au Rom.13. tẽ appropinquauit. Lex etenim Mosi quã Paulus hic mortẽ appellat iã præcessit, & orto vero sole iu stitię Christo omnia illuminata fuerunt. Antea oĩa 1.Cor.10. erant vmbræ, figuræ: nã vt inquit Paulus omnia in figura contingebant illis: modo vero omnia clara sunt & aperta, & aduẽtu solis illuminata. Præterea iacebamus in tenebris, & non poteramus ad eũ ocu los leuare, sed cum ipse venerit ad nos, suis luminis radijs in animos nr̃os immissis dies serenus ac cla rus nobis illuxit. Qui prius in tenebris peccatorũ, & in desperatione mortis sedebamus, excæcati idolo latrijs & cupiditatibus, terrena pro diuinis ample ctentes, & vmbras rerũ carnaliũ pro spiritualib⁹ or tus est sol iustitię, lux vera, quę illuminat omnẽ ho Ioan.1. minẽ venientẽ in hunc mundũ. Sed vide quã lõgè Esai.4. antea hoc idẽ prędixerat Esaias. Surge (inquit) illu minare Ierusalẽ, quia venit lumen tuum: & gloria domini super te orta est. Venit Ioannes Baptista, vt eos illuminaret, qui erant in tenebris, vt hanc splen didã & micantem lucẽ possint videre. Quia quem admodũ illi, qui in densas tenebras & caliginẽ ob scuram sunt iniecti, si ibi diu detineantur: non pos sunt subitã solis claritatẽ intueri, sed oportet prius aliquod minus lumen aspicere, alioquin obcęcabũ tur repentino splendore: sic mortales scelerũ macu lis contaminati, & ignorantię tenebris sepulti non possunt in excellentem illã claritatem Iesum redẽ ptorem nostrum oculos conijcere, nisi prius aliquo minori lumine fuerint illustrati. Christus enim ve Mala.4. rus sol iustitię est, vt Malachias inquit. Ipse etiã est Ioan.1. lux illa, de qua inquit. D. Ioãnes. Ille erat lux vera, quę illuminat omnẽ hominẽ venientem in hũc mũ dum, de qua ait ipsemet Christus. Ego sum lux mũ Ioan. 8. di. Eũq; vocat apostolus splendorẽ glorię & figurã Hebr.1. substantię eius. De Ioanne autẽ Christus saluator Ioan.5. noster dixit, esse lucernam ardentem & lucentem. Obcęcatus esset mundus pro oculorum suorũ im becillitate si repente vidisset solem iustitię Christũ quia excellẽs sensibile corrumpit sensum. Igitur, vt mundus, qui in tenebris iacebat posset Christum intueri ne obcęcaretur, oportebat vt Ioãnes tãquã lucerna esset media, vt sic viderẽt homines solẽ iu stitię

stitiæ Christũ. Ideo ait pater ꝙ venit filius illuminare his qui in tenebris sedẽt, vt lumine suæ doctrinæ pararet corda hominũ vt Christũ susciperẽt. Porrò Zachariæ vaticiniũ non solũ de illuminatione Iudæorũ, sed etiã Gentiliũ intelligitur. In hoc autem quod dixit, sedere in vmbra mortis, non solũ de spiritualibus tenebris loquitur, sed etiã in quandã secretiorẽ consideratiõẽ incidit. Mors enim est priuatio vitæ: & separatio animæ vitalis à corpore vitã habente: vmbra verò mortis est somnus, siue dormitio, quæ propriè dicitur mortis imago. Sic etiam mors est peccatũ, quod nos separat à Deo, qui vita est animæ nostræ: vmbra vero mortis est quædã carẽtia verę cognitionis, veritatis, fidei, & lucis æternæ. Fit enim vmbra in aëre ab obiecto & corpore lucis: quo remoto aëris pars clara manet. Sic fit in animabus hominũ, quãdo aliquid supernæ & internæ luci obijcitur, vnde vmbra illa mortis generatur. Sed remoueri potest, dũ viuitur, quousq; animę detrudãtur in infernũ. Potest etiã hic locus exponi ꝙ corpus sit mors corporalis, vmbra vero mortis, peccatũ: nam sicut sequitur vmbra corpus, sic vbi mors ibi peccatũ, quia peccatũ secum mortẽ adduxit, per vnũ hominẽ peccatum, & per peccatũ mors inquit Paulus, & Christus propter peccata nr̃a mortuus non propter sua. Merito igitur peccatũ dicitur vmbra mortis, quia semper comitatur ipsum mors. *Rom. 5.* Vt autẽ significaret quantũ homines in peccatis suis & flagitijs detinentur, vsus est verbo, sedere, & nõ stare, quia plusquam quinq; millia annorũ trãsacta erant, à quibus totũ genus humanũ deuinctũ tenebatur in peccatis. *Ad dirigendos pedes nostros in viã pacis.* Tenebris huiuscemodi depulsis, & vmbra mortis abiecta pedes nostri, id est, affectus & intellectus noster dirigãtur in viã pacis. In viã illã scilicet pacis, quã mũdus non potest dare, quã mundus ignorat: quia superat omnẽ sensum & captũ humanum, quã quidẽ Christus suę passioni proximus suis discipulis reliquit, dicẽs. Pacem meã do vobis: pacẽ relinquo vobis. *Ioan. 14* Quis igitur nostrũ in illã viam non accingetur, quæ secũ habet omnia bona? omnia mũdi bona bellũ & perturbationes afferũt, tantũ igitur abest, vt pacẽ afferre possint. Huic Christi paci vehemẽter aduersamur, malumusque perpetuis molestijs affici, quã ad trãquillũ pacis oblatũ portũ nos recipere: digni sanè, vt in priores tenebras, quæ mũdũ anteà occupauerãt, relegemur. Rotæ illæ, super quas ambulabant illa quatuor sancta animalia, quatuor quidẽ erãt, sed vna omnes videbãtur: quia vna erat earũ similitudo, & ita erat vna, vt quatuor esse viderentur. *Eze. 10.* Ideò dixit Ezechiel. Et aspectus earũ similitudo vna quatuor. Ac si diceret. Omnes quatuor habebant vnã & eandẽ similitudinem, similes esse erãt inter se, & maximè cõformes. Tales debẽt Christi fideles per has rotas significati. Quẽadmodũ enim in bono horologio rotæ ita cõpositæ sunt vt circulos suos æqualiter cõficiãt, & mota vna alię itidẽ mouentur, & ad quietẽ vnius & reliquæ quiescunt, ita, vt multæ cũ sint numero ordine & cõcordia vna sint: eodem modo in Christiana republica omnibus debet esse ęqualis volũtas, & tanta omniũ concordia, vt cũ multa sint corpora tamẽ vnus homo cõformibus voluntatibus iudicetur. Nã ad hoc venit Christus, vt dirigat pedes nostros in viã pacis Quamobrẽ monet D. Paulus: Vt simus soliciti seruare vnanimitatẽ spiritus in vinculo pacis. Et alibi. *Ephe. 4.* Nõ est (inquit) regũ Dei esca & potus: sed iustitia & pax. *Rom. 14.* Sicut spiritus nõ vegetat membra, nisi fuerint coagmẽtata: sic spiritus sanctus nõ viuificat ecclesię mẽbra, nisi cõcordi pace fuerint colligata. Qui enim non diligit (vt inquit Ioãnes) manet in morte. *1. Ioan. 3.* Sic quia apostoli erant cõgregati in Ierusalẽ venit spiritus sanctus in linguis igneis super eos. *Act. 2.* Impij vero, quibus, vt Esaias inquit, nõ est pax, seminãt discordias inter fratres: quod septimũ erat, quod detestabatur dñs, vt inquit Salomõ in Prouerbijs. *Esa. 48.* *Pro. 6.* ¶ Hactenus sanctus senex locutus est, & his verbis suo cantico finẽ imposuit. Modo verò euangelista Lucas prosequitur, quid post hæc beatissimus Ioãnes fecerit vsq; ad annũ trigesimũ, ex quo ex dñi præcepto venit in Iordanẽ baptismũ pœnitentiæ in remissionẽ peccatorũ prædicans. *Puer autẽ crescebat & confortabatur spiritu.* Quẽadmodũ ꝑ ętatẽ btũs Ioãnes corpore crescebat, ita ꝑ afflatũ diuini numinis semper proficiebat in maiori spiritus firmitate & virtute. Quod sane exemplum deberet nobis esse, vt quẽadmodũ quotidie maiori corporis quantitate augescimus ita in mentis diuitijs facultates augeamus. Cuius rei exẽplũ habes in aplo Paulo cuius verba sunt. *Gala. 4.* Cũ essem paruulus sapiebã vt paruul⁹, & loquebar vt paruulus: postq̃ autẽ factus sum vir, euacuaui ea, quæ sunt paruuli. Sed multò aliter id fit, quia crescunt modo homines ætate, & magis crescũt in flagitijs & peccatis: & ꝙ peius & lamento dignum est, ꝙ in ipsis peccatis senescunt, & ita senescentes, & obstinati in eisdem moriuntur. Idcirco Ieremias *Tren. 1.* Bonũ est viro cũ portauerit iugũ ab adolescentia sua. Et in Prouerbijs dicitur. Adolescens iuxta viã *Pro. 22.* suã, etiã cũ senuerit, non recedet ab ea. Et idcirco oportet vt à pueritia sanctis moribus te induas: & si deprauatã aliquã inclinatiõẽ habueris, eã depone, priusquã senescat: nã tũc cũ difficultate tollitur. Arbores nanq; quando tenellæ sunt, si in curuitatẽ abierint, possunt dirigi, & de loco in locũ deferri, vt inserãtur: tamẽ si inueterascũt nullũ adest remediũ nec dirigi, nec alio deferri possunt. Ita sane tu postquã senueris maxima cũ difficultate teipsum corrigere poteris, si vitã tuam peruersis moribus cõsumpsisti. O sancte & beate puer, qui tam tenellus ætate humeris tuis iugum domini suaue imposuisti, qui contẽnens opulentam parentis domũ admirandã & horribilẽ pœnitẽtiã egisti: & quẽadmodũ omnes virtute & sanctitate superas ita etiã facillimo negotio vitæ asperitate reliquos excedere videris. *Et erat in desertis vsque in diẽ ostensionis suæ ad Israel.* Noluit in parentis domo diu cõmorari, sed ab ipsa statim pueritia in qua reliqui sibi indulgent, ab hominũ frequentia procul fugit: ne vel ex vulgi cõmercio vel minimã labem contraheret, qui in materno vtero singulari beneficio fuerat sanctificatus. De quo sancta ecclesia sic canit. Antra deserti teneris sub annis, Ciuium turmas, fugiẽs petisti, Ne leue saltẽ maculare vitã, Flamine posses. Vbi statim docemur hominũ tumultus, & mundi familiaritatẽ fugere, exẽplo beatissimi præcursoris. Quod sane exẽplũ & multi alij sancti nobis præstant. Dauid enim sic inquit.

Psal.54. sic inquit: Elongaui fugiens, & mansi in solitudine.
Esai.6. Esaias solus dñm exercituum videt, & laudes Seraphin contẽplatur. Moses solus ascendit in montem
Exo.19. & ibi cũ dño familiariter conuersatus, legẽ accepit. Et in deserto angelus dñi consolatus est Agar.
Gen.19.
3.Reg.19. Et Helias habitãs in solitudine pascitur pane angelico. Talem vitam decebat agere, qui à dño mittebatur, vt vniuerso pœnitentiam prædicaret, & locus ille deserti conuenientissimus erat prophetiæ, quã
Exo.40. de ipso prædixerat Esaias. Vox clamãtis in deserto.
Matt.11 Hoc in loco sanctissimus puer latitabat, quo maior nullus inter natos mulierum erat. Hic silebat, vt in suo tẽpore maiori autoritate & maiestate, & cũ maiori animarũ fructu posteà loqueretur. Mirandũ quidẽ est, vt eo tempore quo reliqui pueri se & mundũ cognoscere incipiũt, & quando alij cachinnos mouent, ludos quærunt pueriles delicijs nutriuntur in gremio matrũ: tunc temporis sanctissimus Baptista solus vitã ageret in deserto inter syluestria animalia, inter feras bestias, sine domo, sine igne, sine famulo, sine societate, sine pane & vino, sine aliquo alio cibo præter syluestre mel & locustas. Non lectulum habebat aureis pauimẽtis ornatũ, sed in humido solo iaceuat in cauernis, solis & frigoris iniurias patiebatur, & his omnibus iuuatus in oratione & contemplatione pernoctabat. O diuinũ & admirandũ puerũ, ò prodigiosum eremitam, ò diuinum monachũ, qui omnem mundum tuo natali perterruisti: modo autẽ deserta habitans, tua angelica vita cælũ ipsum & angelos in admirationẽ prouocas. Quis obsecro angelorũ aut supernorũ spirituũ à summo cælo nõ descendit hoc tantũ miraculũ visurus? O quanta omnes rapiebantur admiratione in vidẽdo puero, quantumq; in puero hoc diuinam sapientiã venerabantur, quã illi voluit infundere. Quę rogo (vt tecum paucis agã sanctissime puer) peccata, quæ homicidia, quæ ve adulteria perpetrasti: vt tam aspera & mirabili pœnitentia vitam ageres? Sed væ nobis miseris peccatoribus sub quorũ pedibus ardet infernus, suisq; flammis expectat, vt nos deuoret: qui cum onusti peccatis simus, & tanto flagitiorũ & scelerum pelago submersi, diem ieiunij & sanctitatẽ simulamus, neq; vel momentum pœnitentiæ facere volumus. O nos miseros & cæcos, qui tanta tenebrarum & obscuritatis caligine laboramus, si huic puero propter raram sanctimoniã tantum honorem exhibemus, quare operibus nostris illũ non imitamur? Non tantã pro peccatis agebat pœnitentiã: sed quia verus pœnitentiæ prædicator erat, id factis voluit ostendere, quod verbis posteà docturus erat: vt ipsum Christũ sanctorum omniũ magistrũ videretur imitari, qui facere & docere cœpit. Cibus A.1.
eius in tam parua erat quantitate, vt sine diuini numinis miraculo corpus illud sustineri & ali nequiuerit, & sic ipse Christus de eo dixit. Venit Ioannes Luc.7.
non manducãs nec bibẽs: quia eius cibus tãtus erat, ac si nõ comederet, & eius potus ac si nõ biberet: vestitus, vt si nihil prorsus indueret: & tandem vita magis angelica & diuina quã humana. ¶ Hoc igitur modo in ista solitudine viginti quinq; annorũ spatio vitã degit, quousq; à deserto profectus prædicaturus in Iordanẽ venit. Quæ omnia vel eo diximus vt nunquã à memoria excidãt, sed quoad potu eris sanctissimũ Christi precursorẽ imiteris, quia ob hãc causam sacri euãgelistæ mirabilia Ioãnis in nostrã vtilitatẽ scripserunt, vt illius exẽplo sanctis vitæ documẽtis nostram vitã instituamus: quia paratus est dñs in omni tẽpore nostris votis & petitionib⁹ annuere. Et ne lõgius quã par est immoremur, prestet huic primo cap. finẽ Iesus Chrũs Marię filius. Amẽ.

CAPVT. II.

OSTQVAM euangelista noster Lucas in superioribus egit de occulto Dei aduẽtu in hunc mundum per admirabilẽ verbi incarnationem, conuertit modo sermonem ad manifestũ aduẽtum, qui fuit per natiuitatem ab vtero sanctissimę virginis, in quo clausus per nouem mensium spa-
Psal.101. tium latuerat. Aderat enim iam sancta illa plenitu-
Gala.4. do temporis, miserationis eius: cum misit Deus filiũ suũ primogenitũ, natũ ex muliere & factũ sub
Ephe.5.2 lege, vt eos, qui sub lege erãt redimeret, & oẽs homines beneficiũ gratiæ & redẽptionis acciperẽt: illi potissimũ, qui ad vitã æternã ab ipsa æternitate erãt destinati, quosque Deus elegerat ante mũdi cõstitutionẽ. Medio igitur tẽpore incarnationis & partus beatissimæ virginis multa huic natiuitati cõuenientia contigerũt in cõmendationẽ tãti mysterij. Modo autẽ sacer Euangelista sequẽtibus prosequitur,
3.Reg.22. quomodo rex noster mutato habitu ingressus sit bellũ, nec in ea gloria & maiestate, in qua vnus est cũ patre & imago bonitatis illius: sed potiùs in humilitate nostra & in similitudinem carnis peccati Sap.7.
fortem illũ deuicerit, qui mortis habebat imperiũ. Phili.2.
Ad certitudinem autem historiæ narrat euangelista eum qui tunc tẽporis imperabat orbi illa dicendi facundia & grauitate, quæ tantum historicũ decet, præcipuè cum de re tam graui & excellenti suũ instituat sermonem. *Factum est autem in diebus illis, exijt edictum à Cæsare Augusto vt describeretur vniuersus orbis.* In re tam seria conuenientissimum fuit, vt & tempora, & eius temporis imperium Euãgelista nobis designaret. Nam si quando Ioannes exijt ad prædicationis munus, descripsit nobis imperium, & tetrarchas regni illius Iudæorũ, & itidẽ sacerdotium dicens. Anno quinto imperij Tiberij Luc.3.
Cæsaris procurante Pontio Pilato. &c. Quanto potiùs in Christi Saluatoris nostri natiuitate oportebat imperij & orbis dominium scribere? Vt vel sic ostẽderet euãgelista, qua occasione Maria virgo & sanctissimus sponsus Ioseph ascenderint Bethlehẽ, vt obtẽperaret sacris scripturis, quæ de Christi ortu scriptæ erant: mentionẽ facit Euangelista de edicto Augusti Cęsaris. Notum est plusquam, vt declaratione indigeat hunc Augustum, fuisse secundum

Romanorũ imperatorem, & successorẽ. C. Iulij Cęsaris, qui fugato Pompeio inuasit imperiũ. Hic cũ Octauianus proprio nomine appellaretur, Cęsar dictus est in recordationẽ & gratiam sui prædecessoris, à quo imperatores Cæsares dicti sunt. Qui quidem Octauianus deuictis Cassio & Bruto ac deinde Marco Antonio & Lepido pacifice totius orbis *Psal. 117.* dominus factus est. A dño certe factum est istud, & est mirabile in oculis nostris: vt vel ita Christi fides postea propagaretur & vt altas ageret radices per doctrinam & ministeriũ Apostolorũ & discipulorũ Christi. Quia cũ mundus existeret sub vnius imperio non fuit coarctata euangelica prædicatio in vno tanto regno aut prouincia. Construxit hic Octauianus alta mœnia & superba tẽpla in Romana vrbe, quæ bellorum ciuilium tumultu collapsa fuerant: vnde seipsum iactãs dicere solitus erat. Vrbem lateritiam inueni, marmoream relinquo. Quapropter cognomento dictus est Augustus, eo ꝙ ędificia, opes & imperium Romanorum magnificè amplificauit & auxit. Et idcirco tempore huius nascitur Christus secundum carnem: quia hunc inferiorem orbem admirandis & diuinis virtutibus auxit: superiorem verò, supra quam humanus captus capere possit excellentissimè decorauit. Et non solũ ipsum auxit & illustrauit: imò antequã humanã vestem indueret mirabili artificio illũ cõdidit, quia *Ioan. 1.* mũdus per ipsum factus est, ipsumq; describit, quia cũcta cognoscit. Nec iste tyrannus est, vt Augustus Cæsar, aut inique vsurpat imperium, sed cõstitutus est ab æterno patre hæres vniuersorum, per quẽ fe*Hebr. 1.*cit & secula. Præterea venire voluit eo tẽpore, quo vniuersum vnius imperio tenebatur, cũ & ipse vniuersorum esset dominus, rex regum & dñs dominã*Apoc. 19.*tium, & princeps regum terræ: cuius pedibus pater *Psal. 109.* omnia subiecit, & omnem potestatẽ dedit in cælo, *Matt. 28.* & in terra. Pacato itaq; toto terrarũ orbe, exijt edictum à Cæsare Augusto vt cognosceret numerum eorum omnium, qui suo imperio subdebantur, vt *2. Reg. 24.* sic ab eis tributum exigeret. Idem legimus Dauid in suo regno fecisse, cum superbia elatus iussit per manus Ioab omnem suum populũ numerari. Quod Dauidis peccatũ grauiter puniuit dñs magna grassante peste: peccatũ autẽ Augusti Cæsaris reliquit impunitum, cum maius esset peccato Dauidis. Nãque Dauid solum iussit numerare populum Octauianus autem auaritiæ igne incensus tributa ab omnibus exigebat. Et hinc colliges verissimum & *Heb. 12.* indubitatum illud esse, quos diligit Deus corrigit, & flagellat omnem filium, quem recepit. At cum iniquis & sceleratis peccatoribus dissimulat, quorum punitionem in inferos reseruat. Vnde in Leuitico habetur. Qui maledixerit Deo portauit pecca*Leui. 24.*tum suum: qui autem assumpserit nomen Dei, mor*Orig. ho. 14. in Leui.*te moriatur. Mirabile quidem est (vt Origines annotat) quod qui maledicit nomini Dei non multatur pœna: qui autem nomen Dei assumpserit, non minus, quam mortis pœna animaduertetur. Nonne multo grauius est Deo maledicere, quam eum nominare quanuis in vanum? Equidem minus peccatum expiatur hic pœna mortis, vt pœnam æterni ignis non inueniat. Sed qui poterat peccatum suũ, & hic non persoluit, æterna supplicia inueniet. Grauius ergo est accipere peccatum, quam morte multari. Hic enim mors in vindictam accipitur, & apud iustum iudicẽ non vindicatur bis in idipsum. Vbi autem nõ est soluta vindicta peccatum manet *Nah. 2.* æternis ignibus exigendum. Quod autem hæc verissima sint: adducam tibi in testes ex sacris literis Ruben & Iudam patriarchas: qui cum Beniamin vellent ducere in AEgyptum propter fœdus quod pepigerant cum fratre Ioseph, Ruben ita ad patrẽ loquitur. Duos filios meos occide, nisi adduxero *Gen. 42.* ad te Beniamin. Iudas verò ait. Si non reduxero & *Gen. 43.* reddidero eum tibi: ero reus peccati in te omni tempore. Iacob ergo eorum pater, cũ sciret multo esse grauius, quod promiserat Iudas dicens, Ero peccati reus, quam id alterum, occide filios meos, Ruben quidem non tradidit filium Beniamin tanquã illi qui leuiorem elegerit pœnam: Iudæ verò tradidit sciens grauius esse quod elegerat. Idcircò grauius punitur ille, qui eo quod maledixit Deo, portat peccatum: quam ille, qui occiditur. Sicut grauius punitur is, qui in hac vita non exoluit pœnas peccato debitas: quam ille, qui multis afflictionibus & calamitatibus premitur. Et quis dubitat quin *Luc. 16.* ille diues, qui quotidie epulabatur splendide, lautis & opiparis ciborum generibus vtens, purpura & bysso semper indutus grauius & acriùs sit punitus, quàm Lazarus pauper, qui in hoc seculo multis calamitatibus fuit flagellatus? Quod si diues hic nul*Leg. Grego. li. 5. Mor. c. 15.*las fuit passus ærumnas, nullas tribulationes & calamitates, tamen æternis gehennæ ignibus perpetuo cruciatur: cui sanè melius esset, vt in hac vita calamitatibus, & angustijs premeretur, ne posteà illa omnia æternis ignibus exolueret. Nanque hæc flagella, quæ hic inijciuntur, momentanea sunt: illa vero perpetuo sunt duratura. Melius igitur & salubrius actum est cum sanctissimo Dauide, quam cũ Augusto Cæsare. Dauid enim hic fuit punitus quia populum numerauit. At Augustus portauit secum peccatum suum, & reus fuit peccati, quem ęterni ignes discruciant. Vt pro comperto habeas grauius esse & lamentabilius peccatum secum ferre vsque ad inferos, quam in hac vita aliqua mala pati in ipsius condonationem. Quocirca cum hæc quæ diximus Paulum Apostolum non lateant, imo condocẽtia esse fidelibus: de quodam, qui peccauerat inquit. Quẽ tradidi (inquit) Satanæ in interitũ carnis, hoc est pœna mortis eũ multasse. Quis autem sit fru*1. Cor. 5.*ctus huius mortis temporalis ostendit in sequentibus dicens. Vt spiritus saluus fiat in die domini nostri Iesu Christi. Vides ergo quã eleganter vtilitatẽ temporalis mortis ostenderit? Sic ille Machabæus Antiocho regi tyrãno dixit. Nos propter nos ipsos *2. Mac. 7.* hæc patimur, peccantes in Deum nostrum: tu autẽ ne existimes impune futurum, quod contra Deum, &c. ¶ In quo loco gradum sistas oportet, & consideres, quanta dominus benignitate & pietate nobiscũ vtatur, dũ in hac vita flagellis & afflictionibus tradit, cum & id certissimum indicium sit nostræ prædestinationis; & ità contrarium argumẽtum in eos militat, qui cum per totum vitæ spatium sceleribus & flagitijs se ipsos coinquinẽt, nulla eis afflictio immittitur nulla calamitas nullum denique suppliciũ. Equidem malorum fœlicitas & prosperitas sine punitione,

nitione, incognitum quoddã & durissimum flagel
Iere.54. lum est. De quo si velis audi tibi Ieremiam dicentẽ.
Dolore & flagello castigaberis Hierusalem: vti ne
abscedat anima mea abs te. Hæc sane vox est miseri
cordiæ & amoris plena: sed audi iustitiam. Nam cũ
multa sacrilega & nefaria numerasset, quæ populus
comiserat, addidit. Propter quod nõ visitabo super
filias vestras cũ mæchantur. Terribile enim est sup-
plicij genus, quod scilicet medicus non visitet infir
mum: non tiriacam apponat, non purgationes præ-
cipiat, nec sanguinis missiones, cum hæc omnia pri-
stinæ saluti infirmum reducant. Nam cum in pecca
tis abundaueris & excellueris, tunc dominus zelãs
Eze.16. auertit à te zelum suum. Auferetur (inquit) zelus
meus à te, & non irascar, &c. Nec ideò fœliciorem
te ipsum iudicare debes, si omnia secundum animi
sententiam successerint: imo tunc temporis te ipsum
lamentari debes. Nam quantò dominus arcum suæ
punitionis intendit, tantò acrius & fortius suæ puni
tionis & flagelli sagitam emittit. Quippe eos, quos
protinus, vt delinquunt, punit, nequaquam in æter-
num torquebit. At illis maximè est timendum, quo
rum animaduersionem in suum interitum seruat.
Qui enim arcũ flectit, nec totas vires exhaurit, cer-
tè is parum aut nihil nocumenti inijcere curat: at si
acrius & fortiùs arcum intenderit, signum est vul-
nus futurum mortiferum & incurabile. Ita sane do-
minus dum in punitione demoratur & animaduer-
sionem differt, tantò peiùs & deteriùs. Quæ om-
nia rustico exẽplo tibi comprobabimus. Nã boues
dum aratro & labori custodiuntur fortibus funibus
alligantur: at qui iugulo & morti sunt tradendi pro
arbitrio suo in campis & floribus pascunt. Et Augu
Aug. in ps. 72. stinus, super illud, Zelaui pacẽ peccatoribus vidẽs,
inquit. Quot sunt, qui laciuijs, vt boues & vaccę ad
iugulum tendunt: & canentes & saltantes iter parãt
ad infernũ? Derelinquit dominus malos vt suo pa-
lato in hac vita satisfaciãt: atque ità bonos persequũ
tur, & eorum sententia præualet. Cuius rei sanctus
Psal.80. vates non oblitus inquit. Dimisit eos secundum de
sideria cordis eorum, ibunt in adinuẽtionibus suis.
Psal.77. Et Alibi. Manducauerunt & saturati sunt nimis, &
desiderium eorum abstulit Deus. Quãdo dominus
aduersus filios Israel irascebatur, desideria sua adim
plebat, & permittebat concupitis satiari. Nam si pa
ter sceleratum filium ad rectæ vitæ institutum tra-
ducere nequit, eundem nõ impedit vt ampla sua de
sideria sequatur, suis voluptatibus & delicijs frui, vt
tandem sceleribus constrictus filius suspendatur pa-
tibulo. Quòd si aliqui superuenientes parenti dixe-
rint, quid est quod tantis filij tui flagitijs nõ obstas,
hoc enim scelus fecisse dicitur, tunc pater respõdet.
Iste, quem vos dicitis, neutiquã est filius meus, nec
cum eo quidquam mihi commune est. Sic dominus
cum nostra scelera ad id itineris perueniunt, vt diui
nam indignationem penitus mereantur, concedit
nobis omnia secundum palatum, quousque solus in
fernus perpetuum habitaculũ nobis maneat. O bo-
ne & sancte Deus quid est, quod non conijcis ocu-
los in filium tuum, quem proprio sanguine redemi-
sti? Sinite illũ (inquit dominus) quia nec filius meus
Psal.80. est, nec hæreditatis meæ particeps. Dimisit illos se-
cũdum desideria cordis eorum. Vidistis igitur quo-

modo aduersitates & tribulationes, animæ nostræ
sint medelę. Hinc illud est, quod Angelus Raphael
Tobiæ dixit. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, Tob.12.
vt tentatio probaret te. Et patientissimus Iob. Bea- Iob.5.
tus homo, qui corripitur à domino. Et sancta fœmi- Iud.8.
na Iudith varijs exẽplis docet, omnes qui Deo pla-
cuerunt per multas tribulationes transisse. Et Pau- 1.Cor.3.
lus hoc idem multis in locis suarum epistolarum do 2.Tim.1.
cet. Et Apostolus Iacobus subscribit dicens. Omne Rom.5.
gaudium existimate fratres mei, cum in varias tenta 1.Iaco.1.
tiones incideritis. Igitur si tribulatio gaudium est,
ne tristis incedas, dum tribulationibus visitaris. Nã
que si aliquis domum suam igne succensam videret
quem ipse solus nequiret extinguere, libenti animo
oblatam aquam susciperet, obsequium & donũ non
persequutionem id existimaret. Quanto igitur po-
tiori iure, cum domus conscientiæ tuæ igne cupidi-
nis ardet, tribulationis aquam, maximum beneficiũ
& auxilium existimare debes, non autem calamita-
tem & aduersum, cum istud nõ aduersus te, imo pro
te ipso facit? Cõtra verò vt sæpius tibi repetimus hu
manam prosperitatem signum esse diximus æternæ
indignationis. Quod Paulus docet, dum inquit. Hebræ.12.
Quis enim filius, quem non corrigit pater? Quod si
extra disciplinam estis, adulteri & non filij estis. Et Psal.72.
psalmista. In labore hominum non sunt, & cũ ho-
minibus non flagellabuntur. Et sequitur. Ideò te-
nuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate
sua. Arboribus enim bonis & fructuosis omnes vir-
gulti eas suffocantes abscinduntur, ne sint impedi-
mento, quominus ad sperati fructus maturitatẽ per-
ueniant: at arbores infructiferæ quales sunt vlmi &
robora isto beneficio carent, nec concutiuntur, sed
potiùs detruncatæ & abscissæ in ignẽ mittũtur. Sic
boni, qui filij Dei sunt in hac vita varias patiuntur
calamitates, vt reseruentur in cœlis: at qui hic non
affliguntur perpetuis ignibus cruciabũtur. Quocir
ca factum est, vt peccatum Dauidis sancti, in hac vi
ta punitione non careret, peccatum autem Augusti
cæsaris tormentis inferni reseruatur, qui in hac vita
grãdes sibi possedit diuitias, varijs voluptatibus im
butus vitam suam finiuit. Sed quia de his in superio
ri capite, in illis verbis Angeli ad Zachariam, mul-
ta diximus, nunc ad alia gradum faciamus. ¶ Secun
dò libet aduertere, quod à principio mundi, vsq; ad
aduentum Christi solus populus Israeliticus iussus Num.1.
est frequenter numerari, quod poterit colligi ex va &.26.
rijs veteris testamenti locis: ità, vt ostenderit domi-
nus illorum solum curam sibi suscepisse, quasi aliæ
nationes ad ipsum non pertinerent. Quodquidem
Amos ex mandato diuino expressit. Vos tantũ co- Amos.3.
gnoui ex omnibus nationibus terræ. At post quam Gala.4.
venit plenitudo temporis, in quo omnium misereri Psal.86.
disposuit Deus, totum orbem describere voluit. Vn
de per psalmistã inquit. Memor ero Raab, & Baby
lonis scientium me. Ecce populus AEthiopum, &c.
Ac si apertius diceret. Ego, qui anteà non recorda-
bar AEgypti & Babylonis, quia ignorabant me: iã
nunc illorum memor ero, quia cognouerunt me. Et
filij Palæstinorũ & Tyrij & AEthiopes, qui antea
in ciuitate mea erant hospites & aduenæ, iam nunc
vocabuntur Hierosolymitani. ¶ Tertio obseruabis,
id, quod dicit noster Lucas, exijt edictum, vt vni-

uersus orbis scriberetur, non id dictum intelligas de
toto orbe terrarum: nam multæ erant tunc tempo-
ris prouinciæ, quæ non subdebantur Romano im-
perio. Quo circa vniuersus hic accipitur pro maiori
parte orbis. Istæ nanque vniuersales loquutiones in
Ambro. li. 3. de voca. gen. sacris literis non totam vniuersitatem ambiunt, sed
aliquam partem, vt sacri doctores intelligunt. Sic
est illud quod de Salomone legitur secūdo libro Pa
2 para. 9. ralipomen. quod magnificatus est præ omnibus re-
bus vniuersæ terræ: quodquidem præ omnibus re-
Act. 11. gionis illius intelligendum est. Et cum in Actis di-
citur, futuram famem significari in vniuerso orbe
terrarum intelligendum est de tota Idumæa per sy-
Hier. in ca. 13. Esa. nedochen. Nā vt inquit, Diuus Hieronymus, idio-
ma commune est sacræ scripturæ, vt per omnē ter-
Esa. 13. ram, eam intelligat prouinciam, de qua sermo inci-
dit. Et apud Esaiam. Dominus exercituum præce-
pit militiæ belli vt disperderet omnem terrā: quod
tantum de Babylone intelligitur. Et illud Genesis.
Gen. 2. Vocauit Adam vxorem suam Euam, eo quod ma-
ter esset cunctorum viuentium: quod ad irrationa-
lia non extenditur. Et illud. Omnis terra venit in
Gen. 41. AEgyptum. Id est bona pars. Et Paulus. Fides ve-
Rom. 1. stra nunciatur in vniuerso orbe. Idest, multis in lo-
Mat. 24. cis. Et illud. Eritis odio omnibus hominibus: cum
Ioan. 10. à multis fuerint dilecti Apostoli. Et illud. Omnes
qui ante me fuerūt, fures fuerunt & latrones. Et etiā
Rom. 5. id. Omnes in Adam peccauerunt: dēpta vnica vir-
Hebr. 11. gine Maria. Et item illud ad Hebræos. Omnes san
Gen. 5. cti patres mortui sunt. Et tamen, Enoch mortuus
non est, quem in cathalogo Paulus nominauit. Sed
de his satis. ¶ Cæterum tempore pacis Christus di-
gnatus est nasci, quia omnibus in ipsum credētibus
veram animi pacem erat daturus, & eam annuncia-
turus, his qui propè & his, qui lōge erant: vt nos do
ceret vnitatem spiritus seruare in vinculo pacis. Si-
Ephe. 4. cut enim ex virgine matre natus, virginalem glo-
riam & angelicum puritatis decus ostendit sibi esse
gratissimum: sic quoque tranquillo tempore natus
significationem dedit, pacis summopere amatorem
esse. Et quemadmodum adueniente aquila, omniū
auium principe, reliquæ aues alas submittunt & in
pace quiescunt nec pugnare audent: sic adueniente
de cœlo aquila illa diuina Christo redemptore: no-
Apoc. 19. stro, qui rex regum est & dominus dominantium,
omnes reges terræ conquieuerunt, quoniam iam il-
le apparebat, qui est vera pax, de quo Apostolus ait.
Ephe. 4. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Tunc
præcepto Augusti clausum est templum Iani, quod
non nisi in summa pace rerum omnium fieri solitū
erat, vt testis est Suetonius Trāquillus in vita Augu
sti Cæsaris: quodquidem ab vrbe condita asseuerat
semel tantum, aut bis clausum fuisse. Tempore igi-
tur pacis nascitur Christus, vt pote qui cōciliaturus
erat pacem inter Deum & hominem, Iudæum quo-
que & Gentilem: quia ex vtrisque vnum erat factu
rus. Hanc sanctam pacem secum attulit, quā & An-
geli in eius natiuitate hominibus prænunciarunt:
quam posteà & ipse prædicauit & discipulis suis re-
Ioan. 14. liquit. Pacem (inquit) meam do vobis: pacem relin-
quo vobis. In qua pace populo suo benedixit, & si-
ne qua nemo Deum videbit. Quapropter diuinus
Psal. 33. propheta singulis & omnibus inquit. Inquire pacē
& persequere eam. Denique hic adimpletū legimus *Esa. 2.*
id quod in Esaia & Michæa prophetis scriptum est.
Conflabunt gladios suos in vomeres, & lāceas suas *Mic. 4.*
in falces. Nō leuabit gens contra gentem gladium.
Et in libro psalmorum. Orietur in diebus eius iusti- *Psal. 71.*
tia & abundantia pacis. Nullatenus cohærere pos-
set secundum sine priori: nam vbi nulla viget iusti-
tia, pax esse nō potest. Vnusquisque tunc sicut tem-
pore Salomonis pacificè sub ficu sua viuebat: & tan- *3. Reg. 4.*
ta erat pax, vt omnia tuta essent itinera, nec vllus
erat, qui auderet alicui damnum inferre. Sed nunc,
proh dolor, quot rapinæ, quot homicidia, furta, in
cendia, & virginum oppressiones fiunt? Vnde do-
minus per Esaiam. Principes tui infideles, socij fu- *Esa. 1.*
rum, omnes diligunt munera, sequuntur retributio *Mat. 12.*
nes, &c. Sicut Niniuitæ & regina Sabba surgent in
iudicium, vt condemnent gentem Iudæorum: sic
Augustus Cæsar surget & condemnabit principes
Christianos, qui cùm Gentilis esset, & idolorū cul-
tui consecratus maiorē iustitiam conseruauit in suo
imperio, quàm nostri principes Christiani. Sed de
his satis. Iam ad contextum reuertamur. *Hæc descri
ptio prima facta est à præside Syriæ Cirino.* Si Cirino
iussum esset, vt aliquam viduam à pœna debita ab-
solueret, forsitan in adimplendo mandato detinere
tur & moram faceret. Quod si de regis negotio agi
tur, etiam si iniustum sit, nihilominus sine mora ali
qua exequutioni mandatur. Sic Ioab protinus, vt *2. Reg. 11.*
audiuit regis mandatum de morte Vriæ omni adhi
bita diligentia eum interfici fecit. Nō sic Ionathas,
qui cum ei esset præceptum à Saule rege, vt Dauidē
interficeret: mortē eius distulit, & pro Dauidis par-
tibus stetit dicens. Quid tibi mali fecit, &c. ¶ Secū- *1. Reg. 20.*
do diligenter expendas, quantum damni & calami
tatis multis afferat, regis, aut principis siue prælati
peccatum. Quod enim præcepit Augustus impera-
tor, illud statim Cirinus Syriæ præses fieri studet.
Idemque ipsum Macedoniæ, Sclauoniæ, Africæ,
Hispaniæ & aliarum prouinciarum præsides & gu-
bernatores facere deberent. Nam ad motū rotæ mo
lendini, statim & mobilis lapis in circulum trahitur
& omnes etiam molēdini rotæ. Ità sanè propter pec
catum principis vel prælati mouentur subditi: nec
facere verentur subditi, quæ à principibus perpetrari
viderunt. Regis ad imperium (inquit Claudianus)
facile componitur orbis, Mobile mutatur vna cum
principe vulgus. Multoties quidem idque deterius
est, maiorem rotam quietam esse, minores verò sem
per moueri. Vti ille, qui funes conficit, qui cum se-
mel moueat rotam, ipse quietus manet rota verò nō
ideo quiescit. Ita principis peccatum tantum mali
& nocumēti infert reipublicæ, quod quāuis rex ma
neat & quiescat, & peccati pœniteat: non ideò subdi
ti à peccatis & murmurationibus desistunt. Vt vel
his videas quantum mali pariat principis aut præla-
ti peccatum. Quemadmodum enim mare præsertim
medeterraneum ipsum aerem imitatur, ità vt si aer
tranquillus sit, maris quoque tranquillitas vigeat: ꝙ
si procellosus est, etiam mare procellis huc & illuc
agitatur: sic populus principem suum sequitur, qui
semper bonum aut malum ipsius exemplum imita-
tur. Nam vt riuulus fontis sequitur naturam: sic po
pulus principis ingeniū, Et sicut turbato fonte, tur-
batur

batur etiam riuulus, ita turbato rege, turbatur etiam populus. Quodquidem Matthæus insinuauit dicēs. Rex Herodes turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Vnde & in Ecclesiastico habetur. Qualis est rector ciuitatis, tales habitantes in ea. Idcirco cū rex aut prælatus malis moribus est imbutus, plurimos seruorum suorum ad interitum secū manu ducit. Nanque si ab alto ruat paruulus lapis, ipse solus in inferiorem locum descendit: at si ex montis cacumine grande saxum in descensum reuoluatur, alios lapides minores secum trahit. Itā nimirum, quando subditus delinquit ipse solus reus manet peccati sui: tamen quando princeps aut prælatus offendit, plurimos alios suo malo exemplo in interitū animæ defert. Nam quemadmodum in vita præsenti magnates & principes semper grandi famulitio incedebāt stipati: itā sanè moriētes non soli in infernum abeūt sed plurima comitatur eos caterua, quæ malo & deprauato eorum exemplo coinquinata fuit. Quando riuulus à cursu naturali & consueto aliquantulum deflectit, parum nocumenti facit: at si fluuius maximus à se exierit, si consuetum iter aufugerit, periclitantur sanè omnes vicini loci, quibus maximum infert damnum sua inundatione. Itā quando subditus peccat vel nulli alij, quàm sibi damnū infert: tamen si prelatus ceciderit, grauissimi mali subditis est causa: cum & subditi superiorum exempla & mores plerunque sequantur. Sic adeò hæc miseranda calamitas & lues humanum ingenium inuasit, vt non solum subditi, principes suos in vestitu & ornatu sequantur (quod malum vtcunque tolerari posset) sed etiam eorum sectas & fidem sequuntur. Sic sanè Sichimitæ dominum suum in circuncisione fuerūt sequuti. Et quia Emor princeps Sichen circuncisus est, ideò omnes subditi sui circuncisi fuerunt, principis sui vestigia insequentes. At quam facile propter exemplum principis mutent subditi religionem & nouam aliam amplectantur (quod non sine lachrymis est dicendum) facile videre licet in Anglia & Germania. Angli etenim regem suum Henricum apostatam sunt sequuti, & Germania principes hæreticos sanctæ Romanæ ecclesiæ impudentissimos & nefarios inimicos. Vnde & in sacra pagina videas quod cum Saul occisus esset, statim armiger eius se ipsum interfecit: quia minores magnates curāt imitari, vt miles hic, de quo modo diximus, & Cyrinus ipsum cæsarem. Et in concilio illo maledicto, quod pontifices & Pharisæi contra Christum collegerūt, magna de Christo incidit contradictio, alij nāque bene, & alij malè de ipso sentiebant. Tamen postquā Caiphas pōtifex dixit. Expedit vobis, vt vnus moriatur ait euāgelista, Omnes ab illa die cogitauerunt illum interficere. Sed considera quo pacto animus & sententia pontificis cæterorum iudicia secū detulit. Quam rem & modo in multis electionibus & decretis ipso experimento cognouimus. Nā quādo subditi prælati voluntatem in partem alterā declinare vident, spontanei & vltronei, illum sequuntur itā vt quod superior vult, nihil magis subditi in votis habeant. Quò fit, vt si prælatus in peccata labatur, facile & ipsi eos sequantur. Nam si oliua consita sit in vineis nihil damni ipsis vitibus infert, quia parum terræ occupat: quod si nucem plantes inter ipsas vites grande illis infert malum, cum & magnū terræ spatium ambiat. Sic nimirum si mediæ plebis homo peccatum cōmittat, parum alijs calamitatis infert: tamē si prælatus id faciat, cum & magnus sit, & in sublimi loco constitutus, maximum damnum ipsi reipublicæ affert. Non aliter acsi ex superbo ædificio aliquis paruus lapis cadat, facilè illud malum resarciri poterit: at si angularijs petra ceciderit, certè tota ruet machina & solo æquabitur. Sic est prælatus, qui suo deprauato exēplo multos alios ad peccandum inducit. Lepra Oziæ regis in fronte erat, quæ omnibus erat in propatulo. Moses autem ipsas manus lepra habebat infectas, quas facile abscondere poterat, si eas in sinum intromitteret. Itā lepra & peccatum principis in fronte est, vt omnibus notū fiat: subditorum verò in manibus quæ abscondi possunt. Et idcirco maxime illis curandum est vt sanctè & immaculate vitam suam componant. Etenim maiorum actus, vt lex inquit: pro lege accipiuntur. Iosue & Caleb exploratores terræ promissionis nō solum fuerunt, verum adduxerunt secum grandem & pinguem vuarum racemum: cuius facti ratione & opere & exemplo suorum dictorum veritatem cōprobarent. Sic nimirum non satis est, vt prælati (qui aliorum sunt lucernæ) subditis suis bona gloriæ prædicent, doceant, & consulant: sed opus etiam, vt ipsorum operum exemplis eandem veritatem demōstrent. Etenim Eliseus manus posuit super manus regis Ioas & missa est sagitta salutis contra Syriam. Quòd si huius exemplo prælati manus suas nostris adiungerent, vtique celeri cursu sagitta, quæ bonū opus est aduolaret: quia bona prælatorum exempla nostris operibus auxiliarentur, eaque fortia in dies efficerent. Sed, proh dolor, quia nec digito suo subditorum opera nec tangere, nec adiuuare volūt, sed potiùs sua ignauia & relaxatione ea impediunt, & populum in confusionis Barathrum mittunt. Sed quā grauiter in hos prælatos & principes dominus sit animaduersurus, cōstat aperte ex illa Dauidis historia. Qui postquam reprehensus est à Nathan & pœnitentiam peccati cum fletu egit, redijt ad eum Propheta ex mandato domini, & dixit. Dominus transtulit peccatum tuum à te. Verum quia blasphemare fecisti inimicos nomen domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi morte morietur. Peccauit Dauid sibi accipiendo Bersabe: & licet in secreto peccasset, tamen peccata regum & principū in occulto esse nequeunt. Nam cum subditi semper pendeant ab oculis principū, nihil committere possunt, quod ab ipsis non conspiciatur. Atque itā Dauidis peccatum etiam si secretum esset, nihilominus ipsi pòpulo factum est notissimum. Vnde populus dementi iudicio falsus, peccatū Dauid, quod illi & fragilitati suæ erat imputādum, Deo ipsi tribuebat, dicens. Male nobiscum fecit Deus: quia abstulit à nobis Saul bonū regē & reliquit nobis Dauid. Etem Saul non rapiebat à consortio virorum vxores suas, nec eos interfici præcipiebat, &c. Ideò dixit Nathā Dauidi. Peccatum quod vt fragilis homo perpetrasti, iam tibi dominus id remittit per contritionem tuam: tamen quia blasphemare fecisti nomen Dei, hoc est, quia iniquo exemplo ipsis peccatoribus ansam dedisti, vt in nomen domini blasphemaret, hoc inquam

Marginalia: *Mat.* 2. — *Eccl.* 10. — *Gen.* 24. — 1. *Reg.* 31. — *Ioan.* 11. — 2. *par.* 26. — *Exo.* 4. — *L. capitaliū. ff. de pœnis.* — *Num.* 13. — 4. *Reg.* 13. — *Mat.* 23. — 2. *Reg.* 12.

inquam scādalum animaduertet dominus grauiter
in te. Sed iam videas, quam leuiter & velut in trans-
uersu Deus punit peccatum Dauid: grauiter autem
exemplum iniquum alijs exhibitū. Sic sanctus Da-
uid postea domino dicebat. Ab occultis meis mun-
Psal. 18. da me domine, & ab alienis parce seruo tuo. De pec
catis carnalibus & adulterij cōmissi loquebatur cū
dixit, ab occultis meis munda me: quia hæc pecca-
ta secreto & oculto cōmittuntur. Ab alienis autē pe
tit, vt parcat: quia alijs occasionem peccādi strauit.
Quia vero peccata carnis adeo immunda & sordi-
da sunt, vsus est verbo mundare. Petit itaque vt ei
aliena peccata parcantur quorum ipse fuit causa, cū
recte sciret grauem pœnam illis esse paratam à do-
mino. Vt videre licet in rege illo Ieroboan qui gra
3. Reg. 15. ui supplicio fuit correctus, eo quod vitulos aureos
conflauit, & alios induxit ad peccandum. Et sæpe
scriptura sacra de alijs regibus loquens ipsi impingit
peccatum, dicens. Non recessit à vijs Ieroboan qui
peccare fecit Israel. Vbi diliganter est tibi aduerten-
dum, quomodo dominus non tradat obliuioni eos,
qui fuerunt in causa vt alij delinquerent, vt in hos
pœnā alijs debitam contorqueat. Qua de causa quā
uis Eleazar poterat carnes porcinas non comedere
2. Mac. 6. absque peccato: tamen ne alijs esset offensionis scan
dalum, potius mori voluit, quam malum exemplū
exhibere, cum & princeps constitutus esset. ¶ Sed
vt ad id vnde digressi sumus reuertamur, hęc descri
ptio prima dicitur, quia tunc cœpit, quando Cyrinus
missus est in Syriam à Cæsare Augusto. Nāque ter-
ra promissionis quædam pars est Syriæ: quæ Syria
multas & potentes in se continet regiones: quia Pa-
læstinam, quæ Iudæa est, & Samariam & Phœnicē,
cuius prouinciæ etiam Galilęa est ità superior, vt in
ferior. Continet etiam Cœlesyriam Damasci, Idu-
mæam, Mesopotamiam & Traconitidem regionē:
ita vt longitudo eius à Septentrione vsque ad meri-
diem extendatur, ab AEgypto vsque ad Capadociā:
& latitudo ab oriente vsque ad occidentem: idest à
mari Mediterraneo vsque ad magnum fluuium Eu-
fratem. Et omnis hæc terra his nostris temporibus
Iosf. lib. 18. vocatur Suria penultima longa. ¶ Porrò Cyrinus
antiq. ca. 1. hic (vt Iosephus inquit) vnus fuit de his, qui consul
tationi aderant: vir in magnis functionibus & offi-
cijs celebratus: qui ad culmen dignitatis & in alijs
claris dignitatibus constitutus, cum paucis in Syriā
venit, censor gentis ab ipso Cæsare destinatus. Cum
igitur hoc edictum promulgaretur, inquit Lucas.
*Et ibant omnes, vt profiterentur, singuli in ciuitatem
suam.* A qua vnusquisque originem trahebat. Quæ
descriptio præcepta erat, vt fieret in præcipuis ciui-
tatibus non solum quantum ad numerum persona-
rum sed etiam quantum ad determinationem stir-
pium nobilium, vt cognitus esset numerus determi
natus virorum nobilium & ignobilium: & hoc est,
quod dicitur, quod singuli ibant in ciuitatem suam
vt profiterentur. Dupliciter autem profitebantur
subditos esse Romano imperio: scilicet scripto, quia
eorum nomina scribebantur: & facto, quia vectigal
soluebant imperatori. Qua propter. *Ascendit & Io
seph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam ciui
tatem Dauid quæ vocabatur Bethlehem.* Vbi libet &
suspicere & admirari altitudinem diuitiarum sapien
tiæ & scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt
iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, iudicia enim Rom. 11.
Dei abyssus multa. Ea nanque, quæ Augustus & Cy Psal. 35.
rinus in suam vtilitatem faciunt, idem dominus re-
ducit in commodum & emolumentum totius vni-
uersi. Omnium est enim artifex, omnem habēs vir
tutem, omnia prospiciens. Equidem dominus mira Sap. 1.
bilis & diuinus artifex est. Nunquid quando peritis
simus artifex templum sublime, aut superbam do-
mum construere vult, nonne priùs modellum quen
dā efficit: posteà verò lapides & ligna aptari iubet,
& à rustico portari lapides præcipit? Quòd si ab eo
roges, quid portas? Vtique respondebit tibi. Hunc
lapidem fero ad talis domus vel templi ædificium.
Quod si iterum petas, quomodo iste lapis aptandus
est? Subijciet tibi, id ego ignoro: operis autem præ-
fectus explicabit. Ipse tantum (inquit rusticus) meā
mercedem quæro. Ità sanè dominus permittit hanc
descriptionem fieri per manus Octauiani & Cyrini:
tamen ad supremum artificē spectat cognoscere de-
scriptionem totius fabricæ, quæ ad vtilitatē vniuer-
si futura est. Dixerat enim Michæas. Et tu Bethle-
hem Ephrata paruula es in millibus Iuda, ex te mi- Mic. 5.
hi egredietur, qui sit dominator in Israel. Et Iudæi
ipsi quanuis multis in rebus fuerint obcæcati: tamē
hanc saltim intellexerunt, scilicet Messiam nascitu
rum esse in Bethlehem: & ità responderunt Herodi Mat. 2.
roganti de natiuitate Christi. Et quia crediderūt Iu
dæi Christum esse à Nazareth de Galilæa & non à
Bethlehem: hac de causa noluerunt illi tanquam ve Ioan. 6.
ro Messiæ credere, etsi & miracula eius viderunt &
cognouerunt: ità vt in hæc verba prodirent. Nōne
scriptura dicit quod de Bethlehem de castello Da-
uid? Ideo quia hoc adimpleretur exijt edictū à Cæ-
sare Augusto: & hoc adimpleri pręcipit Cyrinus, vt
descriptio adimpleatur quam dominus efficit, &
Christus veniat nasciturus Bethlehem. Nam si edi
ctum exiret decem mensibus post incarnationem,
pareret virgo in Nazareth & post natum Christum
ascenderet Bethlehem. Et si edictum ante incarnati
onem exiret, quanuis ascenderet Bethlehem, tamē
paritura rediret Nazareth. At sic dominus ordina-
uit, vt edictum exiret iā virgine partui propinqua:
quò factum est, vt cum peruenisset Bethlehē adim-
pleretur tempus pariendi, & prophetiarum dicen-
tium Christum nasciturum esse in Bethlehē. Quod
si ab Octauiano quæreres, quid de hoc mysterio sen
tiret, vtique se ignorare diceret: sed nihil aliud quam
suum commodum intendere. Quòd si idem à Cyri-
no postules, dicet tibi, id facere, vt tantum placeat
palato imperatoris, nec aliud mysterium inde inue-
stigare. An Cyrine nō moliris, vt beata virgo exeat
vt pariat in Bethlehem? dicet sanè nihil minus quā
id mihi curæ est. Verum eninuero si ab ipso sancto
Ioseph virginis sponso rogares, quò istos duos lapi-
des viuos tecum ducis? Fortassis responderet tibi, se
maioris domini iussis obtemperare, & præfectum
opificij id tantū scire: qui (vt semper consueuit) om
nia suo diuino ordine disponit, vt Christus redem-
ptor noster nascatur in Bethlehem, vt & nemo am-
bigat eum esse verum Messiam in lege promissum.
His itaque vsus est dominus tanquam instrumentis
vt opus descriptionis perficeret, quā à summo cœlo
& ab

& ab ipsa æternitate statuerat. itá, vt ipsi aliud cogitarent, aliud verò dominus efficeret, itá vt in altiorem finem eorũ cogitatus eleuaret. Propheta Abacuch victum & potum messoribus deferebat. Quo istum potum & cibum defers? Messoribus inquit: & quando prandium condiebat & parabat, id etiã ministerio messorum faciebat: at reuera non messoribus fuit paratum, sed Danieli, qui Babyloniæ inter vngues leonum erat constitutus. Alia erat hominũ mẽs, alius verò animus Deo. Parabat Abacuch prãdium messoribus: at diuinum magistrum nõ latebat cui potus & cibus pararetur. ¶ Aduerte etiam quod postquam sacer euangelista dixit, ascendisse Ioseph in ciuitatem Dauid, addidit subinde, quæ vocatur Bethlehem: ad differentiam Sion, quæ appellata est ciuitas Dauid, vt habetur regum secũdo Bethlehẽ quippe fuit ciuitas Dauid secundum originem: Siõ autem secundum regiam habitationem. ¶ Vbi etiã operæpretium est animaduertas Deum nostrũ fidelissimum & bonum esse amicũ: itá, vt nec post mortem suorum obliuiscatur, vt consueuit mundus facere: imò semper eos memoria inuoluit per millia millium annorum. Ostẽdit enim dominus se ipsum itá gratum & memorem ministerij Dauid serui sui, itá, vt cum velit illũ grandi honore afficere, ab eius patria libet ortum ducere, & de semine Dauid secũdum carnem descendere. Egregiè quidem diuinus psaltes de Deo cecinit, dicens. Nimis honorati sunt amici tui Deus. Et peccata Salomonis impunita relinquens, dixit illi Deus. Scindam regnum tuũ: sed in diebus tuis nõ faciam, propter Dauid seruũ meũ, qũi custodiuit præcepta mea. Sic honorauit Mosen cum arguit Mariam & Aaron, ipsum vsque ad astra laudibus efferens. Sic etiam, vt honorem conferret Ioanni Baptistæ Iudæam reliquit, & petiuit Galilæam: vt Ioannes Baptizaret & audiretur, &c.

Dan.14.

2.Reg.5.

Psal.138.

3.Reg.11.

Num.12.

Ioan.4.

Eo quod esset de domo & familia Dauid. Vt profiteretur cum Maria vxore sibi prægnante. Quomodo autem Maria & Ioseph essent de domo Dauid, deque Christi stirpe in sequenti capite iuuante domino explicabimus: vbi noster Lucas singulari quodam ingenio Christi domini genealogiam describit. Interim vero hic vnum adnotabis. Descendentes à mulieribus ex Dauid, de domo Dauid erant, non autẽ ex familia Dauidis: at qui descendebant per lineam masculinam, isti de domo & familia Dauidis erant. Vt autem sacer euangelista nobis exponeret, Iosephum per masculinam lineam descendisse, dixit de domo & familia. ¶ Insuper aduertendum est, quod id quod dicitur, vt profiteretur, ad Ioseph tãtum referendum est, quia soli viri profitebantur: & cum dicitur hic cum Maria, refertur ad verbum ascendit, non tamen ad verbum profiteretur. Et licet sanctissima Dei mater iter susciperet triginta quinque parasangarum, quibus distat Bethlehem à Nazareth, tamẽ ob id nõ grauabatur: tanquam auis quæ nõ oneratur nec grauatur plumis suis, sed his & leuior & agilior est. ¶ Vbi iam obsecro & obtestor, vt teneram virginem consideres longo itinere defessam & defatigatam & nullum inuenientem hospitiũ. Mũdus enim mundo arridet, nec alijs, quàm suæ factionis fauet. In propria veniens non cognouit mũdus suum autorem. Aduerte etiam quem laborem virgo sacra in hoc itinere passura erat, cum tempus illi cõtrarium esset, & parsimonia cibi & paupertate laboraret. Ex quibus omnibus & tu documentum elicere debes, vt huiusmodi virginis gressus & iter pro te susceptum imiteris: nec piger sis vt tantis & tam diuinis peregrinis aliquo pio ministerio subuenias. Consideres etiam oportet, quomodo adinuicem de Deo loquuntur in labore itineris: quandoque orant aliquando contemplantur, & dulciter loquũtur, vt vel sic tãtum itineris laborem vincerent. Ioseph in labore itineris virginem adiuuat, & hac de causa illi fuit despõsata, vt illum in omnibus laboribus suis pro suæ ætatis infantia eundem comitem & adiutorem haberet. ¶ Nos autem in hoc loco docemur primum hoc Christi domini facto, regiam potestatem à domino esse, quæ & honore & obseruantia digna est. Sic hic censum Cæsari soluit, & exactoribus Cæsaris voluit per Petrum dari tributum: & iterum interrogatus, an tributum reddendum esset Cæsari, respondit. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Voluit etenim ab ipso suæ natiuitatis exordio legibus subijci: ne qui alijs futurus erat & vitæ & sanctitatis exẽplum, ipsam rem publicam conturbaret: qui etiã venerat, vt iacturam resarciret: vt etiam insinuaret iustum imperiũ sanctiones habere omnibus acceptas, dum in pace atque iustitia respublica conseruatur. Et ob id neminem mortalium potestatibus sublimioribus aduersari debere, cum eis Christus humilitatis exemplum subijci voluerit. ¶ Secundo docemur prælatis nostris obedire, non solũ bonis & modestis, sed etiam discolis, vt Petrus inquit: cum & ipse Christus rex regum & dominus dominantium & Ioseph spõsus, & sacra virgo non fuerint dedignati imperatori ethnico & profano obedire. Vt merito sanctissima virgo cum puero possent dicere. Sic decet nos implere omnem iustitiam: docentes nos obtemperare omni potestati sublimiori. Nec enim quid grande facies, quanuis literatus, sapiens aut nobilis sis, si propter diuinum amorem, illi obtemperaueris, qui te aut minor aut inferior fuerit: quando omnipotens dominus tui ipsius causa homini gentili obedire voluit. Quòd si asperum & difficile tibi videtur prælato obtemperare. Deum ipsum dilige fiet nanque, vt diuinus ipsius amor hæc omnia dulcia & suauia tibi reddat. Nanque si in cardines portæ, quæ strepitum facit, dum aperitur & clauditur, oleum diffuderis, nihil posteà audies. Si verò ignauo animo & voluntate ea comples, quæ tibi præcipiuntur, immitte obsecro in cor tuum oleum diuini amoris, & tecum meditare hoc Christi & virginis matris iter, & tunc suauiter spiritus & animi consolatione facies quidquid tibi fuerit iussum. Etenim prælatus locum Dei obtinet, & quod præcipit prælatus, ipse Deus præcipit, dummodo id nõ fuerit cõtra legem. In ipso nanque Deum honorare debes, cum & eius personam sustineat, nam etsi ipse malus sit prælatus, officium eius sanctum est. Dauid honorabat Saulem, quia & rex & eius dominus erat: quã quam eundem sciebat & malum esse & à domino reprobatum. Ait enim dominus. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. *Factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies, vt pareret.*

Ioan.1.

Mat.17.

Mat.22.

1.Pet.2.

Mat.3.

1.Reg.24.

Luc.10.

Bene quidem & verissimè inquit sacer euangelista, impleti

impleti: quia in plenitudine temporis fuit Christus conceptus & natus. Vnde Paulus. At postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, &c. Animaduerte autem dixisse euangelistam, impleti sunt dies. Posset nanque dicere, impletum est tempus pariendi, vt de Elisabeth dixit, vel adimpletos esse nouem menses. Nihil tale dixit, sed impleti sunt dies, vt vel sic aliquo modo insinuaret, quanta lux suborta est hominibus in natali Christi. Nam sicut in ortu solis lucescit dies: sic Saluatoris natali noua & diuina luce perfundimur, & dies ille sanctificatus nobis illuxit. Ortus est nobis sol iustitiæ, vt Malachias prædixerat: qui omnes nostræ animæ tenebras fugauit: & verò gaudio & luce mentes illustrauit. Vnde nec mysterio vacat ecclesias & templa nostra ad orientem respicere: cũ præceperit dominus Mosi, vt legis veteris tabernaculum situm esset ad occidẽtem: quod iusta de causa obseruauit Moses, quippe omnes statim, vt moriebantur in limbum descendebãt, & nemo ad cœlum nascebatur, vt frueretur luce illa vera Christo redẽptore nostro: quousque venit ille, qui oriens vocatur secundum Zachariam, idest is, qui nascitur, qui & Iesus Christus Saluator noster est natus de sanctissima virgine. Et id circò cum in ecclesijs oramus facies nostras ad orientẽ dirigimus, vbi natus est nobis verus sol iustitiæ Christus. Approximãte igitur die illo cunctis mortalibus fœlicissimo & fausto plusquam humanus captus intelligere aut explicare valebit, inquit noster euangelista, quod gloriosa & immaculata virgo Maria. *Peperit filium suum primogenitum.* O breuia & compendiosa verba, quæ nisi ipso diuino spiritu, quo & dicta sunt, & literis mandata, neutiquam explicari poterit, quanta & quam profunda mysteria & sacramẽta in ipsis sint recondita. O diuinum & admirabile beneficiũ ipsis hominibus nullo modo debitum. Fœlix terra, quam Christus sua præsentia sanctificauit. Vbi protinus ò homo peccator considerare debes filiũ Dei vnigenitum, ipsi patri æterno coæqualem propter te iam hominem esse factum. Credo equidem inter ipsos choros cœlestes nullum remansisse spiritũ, qui non descenderit tantum miraculum visurus. Descẽdebant enim tanquam agmina certatim, & tanquã apes ad mellis fauum confluunt, sic Angeli in angustũ & pauperrimum illud Bethlehemiticum domicilium. Rapta igitur beatissima virgo diuina contẽplatione vsque ad supremos cœlos, plena quadã inaudita cœlestis gloriæ cõsolatione & dulcedine (cui nullam similem habuisse dicendum est) sine dolore & corruptione cœlestis aulæ regem Angelorum & totius vitæ nostræ restauratorem peperit. Requiesce igitur in hoc loco, & siste gradum parũper anima mea: effunde lachrymarum fontem sine cunctatione, & huius infantis pedes laua, qui, vt te ipsam quæreret, pro immenso in nos amore, è summo cœlo descẽdit vestem nostram sumpturus, nec sine vitæ suæ maximo dispendio. Quod enim nimis diligitur, etiam cum dolore quæritur: & ob id Christus te ipsum multo labore, lachrymis, paupertate & doloribus quęsiuit, nec quietem agnouit, donec te ipsum ouem perditam ad ouile reduxit. Quod si ò anima mea Deum tuum cognoscere cupis, considera rogo quid ipse pro te: & quid tu ipsius causa sis. Ipse nanque cum esset Deus tui causa pauper & mortalis effectus est: tu vero propter illum ex paupere, mendico, & abiecto, factus es consors Angelorum & cœlestis beatitudinis particeps. Itaque beatissima virgo filium Dei & orbis reparatorem peperit in die dominico & media nocte: quẽ & antequam tangeret pro sua profunda humilitate genu flexo & in terrã pronaadorauit. Deinde summa quadam lætitia sancto timori coniuncta, animo in admirationem rapto, infantem manibus & amplexu cepit, vt & videre posses reginam cœli & matrem Dei, quæ ab Angelis deberet ministrari ipsam sibi & filio ministrantem.

¶ Aduerte autem Christum media nocte fuisse natũ ea noctis hora qua homines rerum omnium & sui etiam obliti in vtranuis dormiunt aurem, cum nulla vexat illos solicitudo. Tunc igitur singulare hoc beneficium pijssimus dominus hominibus præstat. Vnde merito in Canticis dicitur. Ego dormio, & cor meum vigilat: ait spõsa adolescentulis. Ego dormio, & cor meum, id est spõsus meus, dilectus meus amor meus, qui cor meum est, en ipse vigilat. Cum igitur in vtranuis aurem dormirem & sponsi mei oblita essem: ipse conferens in me beneficia vigilabat. Cũ obdormiret mundus in peccatis, tanto amore illum prosequutus est dominus, vt nasci fuerit dignatus ex tanta virgine. Vnde in sapiente dicitur. Dum medium silentium tenerent omnia & nox in suo cursu, &c. Vt nimirum per hæc intelligamus, q dum ipse peccator in vitijs & peccatis demergitur, tunc ipse dominus in eum confert beneficia. Natus itaque est in nocte, vt noctem nostram illuminaret: hic lumine diuinæ gratiæ, illic autem luce æternæ gloriæ. Insuper & in hyeme natus est, vt pectora nostra frigida diuini sui amoris flamma incenderet. Denique filius Dei factus est filius hominis, vt ipse homo filius Dei efficeretur. Sed iam singula verba consideranda veniunt. ¶ Peperit (inquit) filium suũ primogenitum. Non dixit parturiuit, quia significat verbum hoc cum dolore parere, & angustias partus sentire. Peperit sacra virgo eum sine dolore, quẽ sine corruptione concepit. Nec infans nascens aliquo dolore matrem affecit, qui futurus erat gaudiũ vniuerso mundo. Et hoc est, quod vt præteritum Esaias prædixit. Antequam parturiret, peperit. Nõ inuenit locum in sancta virgine maledictio illa Euæ cui dominus dixit. In dolore paries filios: nam beata virgo summa quadam lætitia filium Dei peperit. Filium etiã suum peperisse dicitur: cum in proprijs visceribus & vtero illum conceperit & gestauerit. Denique primo genitum eum vocat, quia nullum antea pepererat, nec posteà aliquem peperit, & virgo tandem permansit. Dicitur enim ille in scriptura primogenitus, qui prior nascitur, etiã si nullus alius frater ipsum sequatur: non tamen is, quem & alij sequuntur: sed ante quem nullus est. Quod sanè conuincitur ex illo Numerorum. Quidquid primum erumpet è vulua cunctæ carnis, quam offerunt domino siue ex hominibus siue ex pecoribus fuerit sui iuris erit: ita duntaxat vt pro primo genito hominis pretium accipias. Vbi dominus definiuit, quis sit primogenitus, dum inquit, quidquid primum erũpet de vulua. Ad hoc enim, vt primogenitus sit, nõ sunt conijciẽ-

Marginalia: Gala. 4. — Mala. 4. — Exo. 25. — Zacha. 6. — Cant. 5. — Sap. 18. — Esa. 66. — Gen. 3. — Num. 18.

conijciendi oculi ad eos, qui oriri debent, sed ad iã natum. Hoc idem fatetur Hieronymus in primum caput Matthæi. Quod si græcum textum consulimus, vbi nos habemus primogenitus, habetur πρωτότοκος quod omnes interpretantur primogenitus, & recte: est enim compositũ à πρῶτος quod est primum seu primo, & τοκος quod est fœtus seu partus. Et sic stãdo in significationis rigore, intelligemus primũ partum seu primo nascentem. Idem enim est primo genitus & vnigenitus. Nam in phrasi hebræa vnus idem est atque primus. Vt est videre in illo Genesis. Factus est dies vnus. Idest, primus. Sic Iosephus interpretatur libro primo antiquitatum capite primo, Vnde postquam in textu dicitur, dies vnus, subiungitur statim, dies secund⁹, dies tertius, dies quartus, &c. Et in capite vigesimo nono vbi septuaginta ex Hebręo trãstulerũt κατὰ μῆνα τὸν ἕβδομον ... Hieronymus vertit, mẽsis enim septimi prima die Et similiter in capite primo Aggei, vbi vulgata editio habet in die vna mensis, quidam vertit, in die prima mẽsis. Et in Matthæo initio capitis vigesimi octaui ait, εἰς μίαν σαββάτων Theophilatus transtulit, prima sabbatorum. Itaque vnigenitus idem est quod primogenitus. Cuius vocabuli interpretationi iuristæ arrident. Demum, vt concludam si vt impius Heluidius ausus est blasphemare in Dei matrem, si primogenitus intelligitur ratione aliorum subsequẽtium sequeretur quod iura primogeniti nõ haberent locum in primo genito: nam tunc temporis expectandus esset alius secundus filius, vt primo genitus esset offerendus in templo. Quod si alius filius esset expectandus, ad hoc quod primogenitus esset offerendus, quadragesimo die post suum natale, quomodo poterat lex seruari cũ in natiuitate secũdi iam ferè vnum haberet annum primogenitus? Et licet omnes masculi, vt plerunque quadragesima die offerrentur: tamen primogeniti consecrabantur domino, eo quod dominus percussit primogenitos AEgyptiorũ, & primogenitos de tribu Leui seruire iugiter Deo. Aliarum verò tribuũ primogeniti offerebantur & quinque siclis redimebantur. Quæ lex nullo pacto seruari posset si primogenitus diceretur respectu aliorum subsequentium. Nam Hebræi primo filio nato, hoc facere tenebãtur, licet posteà nullum alium filium haberent: qui primogenitus vocatur eo quod ante illum nullus sit natus licet vnigenitus esset non habens posteà fratrem. Denique in Exodo legimus dominum percussisse primogenitũ in omni regno AEgypti, nec erat domus, in qua nõ iaceret defunct⁹. Nũquid in omni domo plures erãt filij? Aliquæ sane essent vbi vnicus solum esset filius qui mortuus fuit, quia primogenitus erat. *Et pannis eum inuoluit.* Aliqui pia quadam deuotione ducti existimant Christum dominum inuolutum fuisse vilibus & dissipatis pannis, quia vocabulum pannus id significare videtur: quod quidem mihi verum non videtur. Nam licet sacratissima virgo pauperrima fuerit, at ex sua paupertate (quia prouida & prudentissima erat) parata habebat munda lintea: quibus filium inuolueret. Nulla quidẽ ita pauper mulier est, cui aliqui boni & mundi panni non sint ad inuoluẽdum filium aliquibus retrò diebus parati, & id præcipue cum in tali ætate infantes diligantur grandi amore, vt & beata virgo filium suum amauit. In originali græco est, ἐσπαργάνωσεν quod sonat infasciauit, idest, fasciculis inuoluit: nequis existimaret dissipatos pannos. ¶ Obserua autem multoties contingere vt homines ingredientes domos & templa detineãtur in contemplandis imaginibus, picturis, & in alijs huiusmodi. At Christus in vili tugurio natus nihil pompæ habere voluit vt ipsum solum contemplemur & aspiciamus. Nã externus cultus solet mẽtem distrahere, vt modo hic, modo alibi aduertat, eo neglecto, quod potissimum expectandum erat. Christus autem in sua natiuitate ità pauper & abiectus est, vt nihil velit præter ipsum considerari. Nihil aliud ò Christiane tibi considerandum propone nisi vnum Christum pro te in præsepio natum inter ipsa bruta animantia, in medio hyemis, frigore trementem, pauperem, abiectum & culpas tuas & flagitia tua plorantem. ¶ Obseruabis autem quod cum Adam vitam degebat in illo innocentiæ statu, nudus erat, nec ob id erubescebat, at postquam peccauit, ministrauit illi dominus perizomata quib⁹ operiretur. Quia peccauit homo, data est illi vestis, qua tegeretur: ità vt indumentum signum euidẽtissimũ sit peccati. Considera igitur dominum peccatoris, insignibus & indumentis vestitũ: quia peccauit homo, dedit illi dominus pannos, quibus vlcera ligaret: vt & Christum etiam videas vittis & pannis inuolutum, vti peccatorem & plagatum: cum peccatum ex diametro cũ illo pugnet, & distet ab eo plusquam bis diapasson. Vnde diuinus Paulus inquit venisse Christum in similitudinem carnis peccati. Peccatoris vestem induerat, etsi peccator non esset. Serpẽs ille, quem Moses in monte in sublime erexit serpentis tantum figuram habebat, venenum verò minimè. Sic Christus in similitudinem venit peccati, & indutus peccatoris veste: cum ipse ab omni peccati labe prorsus esset immunis. Ità sanè si quis eum vittis ligatum conspexerit, vlcera habere intelliget: cum reuera non sit ità. Videbit tamen in illo veritatem expressam figuræ Iacob iusti & sancti, qui vestibus Esau peccatoris indutus erat: vt patris æterni benedictionem, omnibus fratribus post illum venturis accipiat, qui sanè illi sunt, qui fidei ratione Christi filij & fratres appellantur. O quantum te Deo debere existimandum est, quando non solum pro te humanam carnem dignatus fuerit accipere: verum pãnis inuolui & alligari, veluti habens vulnera, & id quidem vt tua propria sanaret. Quod si peccati vestibus dominus est indutus: quid est, quod te ipsum iactes tuo vestitu? Quid est, quod marthas, purpurã, sericas & bombicinas vestes induis? Sunt quidã, pueri, qui cum famosi latrones sint, & meritò possent suspendi, ob ætatis paruitatem rigore legis non valent puniri: tamen super istorum caput in latronis signum appẽditur cymbalum quoddam ferreis virgis adiunctum. Quod si quis ità stupidus & amens esset, vt de huiusmodi signo se ipsum iactaret: nõnè merito irridendus esset? At si vestis signum est infamiæ & ignominiæ, sicut cymbalum nota latronis, quid est quod in ipso dedecore honorem quæris? Stultus sanè ille appellandus est, qui de signis fragilitatis & vlceris sui se ipsum iactat. In quo loco iam manifesto docemur quanta insania sit, pretiosas vestes quæ-

Gen. 1.

Panor. ca. Ioseph. de verbo sig. & in l. ex duobus in prin. ff. de vulg. & pupi. subst. & Bal. l. 1. C. de iure emphiteu. Idẽ in l. cũ antiquio. col. 4. versi. & primo præmitto. C. de iure deliberandi & addenda & adquirẽda hæredita te.

Exo. 12.

Gen. 3.

Gala. 4.

Num. 21.

Gen. 27.

ſtes quærere, & multum temporis in corporis ornatu conſumere: quandoquidem ille, qui claris ſideribus & ſtellarum iubare cœlũ illuſtrauit, auibus plumas coloribus varijs relucẽtes dedit, & fortibus pellibus animalia induit, ſibi elegit pannis pauperrimis & vilibus indui veſtibus. Conſidera tandem Chriſtum in brumali tempore natum, & ità fiet, vt à te multas curas & ſolicitudines reijcias. *Et reclinauit eum in præſepio.* Non in blando & eburneo lecto, aureis pauimentis & fulcris exornato, vt faciunt homines laſciuientes, qui ventri ſuo deſeruiunt. Non equidem reclinauit eum in lectulo tapetibus ex Indorum extremis regionibus ſtrato: non in ſindonibus odoriferis aquis delibutis: nõ in cunna byſſo aut purpura compoſita, ſed potius in præſepio, in antro quodam ex viuo lapide exciſo. Sed iam obſecro vt Chriſti paupertatem & charitatem aduertas. Quæ maior audita vnquam eſt humilitas, quam in ſtabulo naſci? quæ maior paupertas, quàm inuolui tã pauperibus pannis? Quæ maior aſperitas, quàm in tã tenera ætate in præſepio reclinari? Quæ maior charitas, quàm vniuerſarum rerum dominum tam grandes labores pro te pati? Equidem in ſuo natali non habuit domum, ſed vile ſtabulũ: & in morte in alieno ſepulchro poſitus, & in vita nõ habuit vbi caput ſuum reclinaret: tu autem cum vilis terræ vermicu
Luc.9. lus ſis, alta palatia ædificas, domos ſuperbas con-
Iere.22. ſtruis? Væ illi qui dicit, ædificabo mihi domum latã
Amos.6. & ſpatioſa cœnacula. Vnde Amos in perſona domini. Deteſtor ego ſuperbiam Iacob, & domos eius odi. Ecce in hoc paruo terræ ſpatio cœlorum conditor natus eſt: hic viſus à paſtoribus, hic oſtẽſus à ſtella, hic adoratus à Magis. Ille cuius pugillo mundus complectitur, præſepij continetur anguſtia. ¶ At libet & tecum, ò regina cœlorum, parumper loqui. Quæ tam dura & rigida mater eſt, quæ filium ſuum modo natum, ſine indulgentia tractet? Quod ſi dixeris non eſſe locum in diuerſorio: nũquid in vlnis tuis non eſt locus? Credo equidem ibi contẽtus erit, & potiùs quam in cunctis regalibus aulis. Cur illũ ab vberibus ſemoues, & in præſepio collocas? Cur beatiſsima virgo puerum tenellum tã rigidè tractauit? Vtique edocta à filio id fecit. Sic enim illi fuit placitum. Modo autem ad filium libet ſermonem conuertere & interrogare. Cur ò cœleſtis puer ab vlnis matris tolli, & in præſepio collocari voluiſti? Vtique non ſine alto conſilio id fecit: & vtinam his omnibus quod à nobis deſiderat cõſequeretur. Quare in præſepio animalium & beſtiarum loco? Quia Adam erat in paradiſo terreno & cum honore: cum autem miſere lapſus fuit, animal factus eſt, & in
Pſal.48. locum animalium eiectus. Homo enim cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis. Cum autem puer iſte hominem perditũ quærat, eum in loco ſuo quærit. Præſepium enim locus eſt iumentorum. Conſideret rogo peccator, ibi dominum eſſe voluiſſe: vbi ſua peccata illum collocauerant. Voluit ſanè diuina bonitas & maieſtas eo vſque deſcendere quo vſque per peccatum homo deſcenderat. Et idcirco
Act..1 ad præſepium vadit, vbi illum inuẽturus erat. ¶ Præterea cum Chriſtus venerit facere & docere: cumq; docturus eſſet poſteà, cũ inuitatus fueris ad nuptias recumbe in nouiſsimo loco: ità ipſe modo protinus vt naſcitur recumbit in humili & nouiſsimo loco: vt nos profundæ & inauditæ humilitatis exemplo doceret. Expende etiam præſepiũ non hominibus, ſed animalibus fuiſſe factum. Chriſtus nanque ſua facit multò aliter, quàm mundus. Pauper enim re vnica ad duo officia fungitur: nam ſi pallium non habet, lecti capit lodicem vt ſe cooperiat: ità, vt lodix pro pallio etiam deſeruiat. Sicut enim pauper ex lodice pallium facit, ita Chriſtus ex præſepio cũnã. Tanta enim dominus fuit operatus vt nos in humilitate perficeret, vt difficile ſit ea explicare. Nihil enim prius, quàm hominis & Angeli ſuperbiã offẽdit: quælibet res conſideranda eſt & ſecundum qualitatem delicti caſtiganda. Nanque ſi ſuperficie tenus rem ipſam perpendamus, videbitur ſane ipſe dominus magis acriter & aſpere cum Angelis quamcũ hominibus ſe ipſum habuiſſe: cum reuera ego crediderim duriùs & acriùs hominum naturam quã Angelorum eſſe punitam. Nec de pœna loquor in quã incidit Adam & eius ſucceſſores, ſed de pœna vnius Chriſti: & in hunc maiorem fuiſſe animaduerſionẽ quàm in omnes dæmones. Nec dicere valet Angelorum pœnam ipſum infernum fuiſſe: quia tandem non tantum deſcenderunt quantum voluerunt aſcẽdere. Nam (vt de Lucifero loquamur) vt iuſtam ſuę inſaniæ ſuſciperet mercedem infinito quodam modo à Deo eſſet deijciendus: quia contra infinitè potentem cor ſuum eleuauit. Et id circo, quia huic pœnæ locus non fuit: non pleno rigore fuit adimpleta ſententia diuina. Factus tamen Chriſtus homo in animalium præſepio locatus: in vniuerſum ſoluit quod ipſe homo peccauerat. Sed iam conſidera quo pacto hominis peccatum grauius fuit in Chriſto homine punitum, quàm Angelorum. Et iſtæ hominis pœnæ tali modo medicamentum attulerunt, vt ſatis factoriæ fuerint: quia pro nobis exoluit Chriſtus atque hæc ſolutio ſumma medela fuit noſtræ elationis & ſuperbiæ. Quæ obſecro maior medela eſſe potuit ad noſtram ſuperbiam curãdam? Quid obſecro vehementius in humilitatis amorem nos incendere potuiſſet: quàm cum Chriſtum videamus inter bruta animantia in medio præſepio cõſtitutum? Et quã uis in eccleſia cantetur Deum mundum vniuerſum condidiſſe: & feciſſe Angelos ſilentio præterit, & creaſſe homines audit. Tamen cum dicitur, & homo factus eſt, omnis homo genuflectit & ſe ipſum incuruat, in venerationem & obſeruantiam tanti & tam diuini myſterij. O hominum ſuperbiam deteſtandam, qui in cognitione tanti beneficij non elationem ſuam deponunt. In quo quidem loco nihil dicendum exiſtimo de humilitate ſanctorum: nam ſi cum hac Chriſti redemptoris noſtri cõferatur, potiùs appellanda veniet ſuperbia quam humilitas. Vocatur terra humilis, quia pedibus conteritur, cũ prius locus illi ſit: tamen ſi cœlum cum terra coniũgeretur, magnam iſtam diceres inclinationẽ & humilitatem. Homo enim non poteſt ampliùs inclinari cum omnibus virtutibus ſit deſtitutus. Tamen tu cœlum conſidera in terram ipſam inclinatum: ita ſanè Chriſtus Dei verbum ſe ipſum humiliauit, vt nõ ſolum paruulus puer factus fuerit, ſed in præſepio locari voluit. Induit filius Dei carnem, vt nos vberta

tem

tem spirittis induceremus. Descendit de cælo ad terram: vt nos de terra ad cælum eleuaret. Scribi voluit in terra, vt nomina nostra scriberentur in cælis: & ciuitatem ascendit, vt nos ad patriam cælestē ascendamus. Etenim non habemus hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirimus: & ille qui totum mundum vario vestit ornatu, pannis inuoluitur: vt nos stolam primam reciperemus: manus pedesque sui fasciculis adstringuntur, vt nostræ manus ad opus bonum exerceantur, & nostri pedes dirigantur in viam pacis. Deniq; in præsepio collocari voluit, vt nos è bestijs homines efficeret, & humilitatem doceret. Si rex in aurea lectica vel triūphali curru iter ageret, præciperetq; vt omnes potētes & magnates regni nullis equis nec mulis ascensis illum comitarentur, dicerent ipsi neutiquam illum comitari velle tanquam talares serui. Tamen si rex iter suum ageret non ascendēs equum, mulam, aut currum omnes alij magnates illum comitarentur vltronei, & quanuis ipsi iam equos ascendissent eos deponerent. Sic legitur quod cum magnus ille Alexander Persiæ regnum debellaret, tanta nix & tempestas cecidit, dicitur, vt nullus militum iter agere auderet. Quod cum ipse Alexāder videret, ab equo descendit, & per medium gelu iter pandit, & inquit Curtius quod erubescētes omnes sequuti sunt eum amici prius, deinde copiarum duces, & vltimo loco milites. Considera igitur Christum regem gloriæ, qui cum mundi huius vanam pompam & apparatum videret, vt eos ad humilitatem adduceret, & ad honorum & vanitatum contemptum ipse prius in humili præsepio locatur. Quod si milites illi Alexandri erubuerunt, dominum suū videntes ab equo descendisse: vt quid tu qui & Christianus es, & de Christianismo gloriaris istam pompam & vanum apparatum non deponis? Vrias dixit Dauidi. Dn̄s meus Ioab super terræ faciem: & ego ingrediar domum meam, vt comedam & dormiam cum vxore mea? Sed quid est, ꝙ tu non pudore suffunderis, in mundi voluptatibus & delicijs viuēdo, cum Christum ducem tuum videas in duro præsepio iacentem, & aspero frigore tremētem? Statim cum nasceretur iste puer, vt doctor è cathedra, sic ipse à præsepio humilitatis lectionem legit, nō verbis, sed ipsis operibus nos instruens, vt vehementius nos ipsos excitaret ad illum imitandum. At postquam humilitatis lectione nos instruxit, docet etiam diuitiarū contemptum, quando in loco pauperrimo & abiecto nasci dignatus est. Mira quidem & superna lectione nos docet omnia, quæ in mundo sunt contēptui esse habenda. Clamat vile stabulum, clamat arctum præsepe, clamat alienum & commune hospitiū. Si quis non renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Antepofuit infantulus iste humilē paupertatē, cunctis mundi diuitijs. Tertio loco docet, carnis prudentiā mortē propinare, & ꝙ qui secundum carnē vixerit, morte morietur. Propterea ipse elegit, quæ aspera & dura sunt. Clamat hoc noctis, hyemis, & peregrinationis asperitas. Clamat fames, vagitus & lachrymæ. Si quis vult venire post me abneget semetipsum. ¶Docuit quarto amorem nostrum transferendum esse à mūdanis & terrenis ad cælestia: nihil enim mundanū,

Hebr. 13. | Q. Cur. li. 5. | 2. Reg. 11. | Luc. 14. | Rom. 8. | Matt. 14.

nihil carnis, nihil tēporale in hoc seculo Christus habere voluit. O beata paupertas à Dei filio & eius sanctissima matre consecrata. Fecit Deus pater, vt magister geometriæ, qui cum videat discipulos nec proficere nec intelligere ea quæ dicuntur, figuras proponit in terra: vt vel sic ipsi scholastici aliquod emolumentum excerpant. Sic etiā dn̄s olim loquutus patribus in prophetis de sancta humilitate, de paupertate, de mūdi contēptu, parum aut nihil proficiebant: quocirca factum est, vt modo in isto puero quidquid antea prædicauerat, ostenderit in terra mirabili quodam exemplo. O gloriosissime & sanctissime puer, quam bene dixisti Pilato. Regnum meum non est de hoc mundo. Et vt vera loquar, quanuis alia ratio non esset, ad mundi vanitatē propellendam, hæc sola deberet sufficere ad eorum cōfusionem, qui de nomine Christianorum gloriantur. Sed respondeas mihi tu qui homo Christianus es: es ne tu prudentior, quam Deus? Ideo attēde, vt semper id eligas quod Christus elegit: si hanc mundi vanitatē reijcere cupis. Nāq; præsepium hoc durum delicias hujus mundi condemnat: hoc stabulū efficaciter demonstrat quam vani sint honores mūdani: & viles illi panni, quibus diuina maiestas fuit inuoluta, nobis ostendunt qualis conditionis sint diuitiæ huius seculi. At si tu o anima Christiana videris Isaac sponsum tuum per terram peregrinantē, debes cooperiri pallio sicut altera Rebecca, erubescens, cū videas Christum in præsepio duro iacentem, teq; in camelo alto huius mundi honoris & potentiæ: & ita descendens sicut altera Rebecca fecit & contēnendo vanitates seculi præsentis, vitam redemptoris tui insequere, quandoquidem nosti illū errare nō posse. Sed iam subdit causam sanctus euangelista, cur beata virgo infantem in præsepio reposuerit, scilicet. *Quia non erat ei locus in diuersorio.* Diuersorium domus est, ad quam hospitandi gratia ab itinere quis diuertit: quod Hispanice vocatur, meson. At quoniam multi causa professionis in Bethlehem venerant, & diuersoria occupauerant, nullus locus superfuit sacræ virgini statim filium Dei pariturę. Necesse igitur fuit ad stabulum diuertere: & idcirco dicitur, non erat locus in diuersorio. Id est, in hospitio conducto. Vbi manifeste apparet quod pręsepium erat extra diuersorium siue hospitium. Nam cum dicitur, nō erat locus in diuersorio, aperte significatur, nullum locum esse illis in hospitio, & perinde pręsepium esse extra hospitium. Nam si intra diuersorium esset, non vtique dixisset, nō erat ei locus: sed non erat ei alius locus in diuersorio. Totum quippe diuersorium occupabatur ab alijs, cūque pauperes illi essent, nemo eos excipere voluit: & idcirco necessum fuit foras progredi, & pauperrimo tugurio & vili stabulo se recipere nostri amoris causa. Sed pietate animi motus, dices forsitā: Si ego illic essem, vtique eos reciperem. Sed quomodo illud facies, cū quotidie clamet ad ostiū cordis tui, nec aperis illi? Claudis Christo portā, & diabolo ipsius inimico aperis, & dicis te illis daturum hospitiū? Sed insuper quomodo tu illos exciperes, si pauperes non excipis? Tu Christianus? Quod si euāgelio credis dicēti, ꝙ vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: quid est quod pauperem non excipis,

Ioan. 19. | Gen. 24. | Matt. 25.

qui nudus & in medio gelu ambulat:cum & ex eo=
dẽ euangelio sis edoctus,q. si hunc excipis,& Chri
stũ excipis?Isti enim pauperes,pro quibus Christus
sanguinẽ suum effudit, nullum operimentũ habẽt,
nec domum,in porticu domus tuę tota nocte frigo
re pereuntes:tu autem dormis & stertis in lecto pur
pureis pauimentis & tapetibus ornato. At dolendũ
est, vt quod illi Bethlehemitici cum dño fecerunt,
quem non cognoscebant,idem tu cum eo facis quẽ
lumine fidei cognoscis:nec eum recipis, qui muta=
tis vestibus venit in paupere. Sed iam vlterius pro=
grediamur. *Pastores erant in eadem regione.* Oporte
bat enim, vt post natum infantem Iesum,vt eius na
tiuitas non esset occulta, sed aliquibus manifestare
tur:nam non decebat tantum & tam grande bonũ
Tob.12. cunctis mortalibus occultari. Sic enim Raphael an
gelus inquit. Sacramentum regis abscondere bonũ
est,opera autem Dei reuelare honorificum est. Ne=
mo lucernam ardentem ponit sub vase, sed super cã
Matt.7. delabrum,vt intrantes domum,lumen videant. At
Esai.62. egressus Iesus ab vtero matris tãquam lampas igne
Luc.12. diuini amoris incẽsus, venit, vt ardeat in cordibus
nostris. Idcirco euangelista ostendit, quomodo na
tus Iesus,hic fuerit pastoribus nunciatus. Quem &
postea apostoli vbiq; & omni creaturæ regnũ cælo
Mar.16. rũ prædicantes,manifestauerunt: & tunc viderunt
Psal.97. omnes fines terræ salutare Dei nostri. Expẽde etiã,
Ioan.12. ꝙ non solum Christus exaltatus à terra omnia tra=
xit ad se, sed etiam reclinatus in humili præsepio.
Potentior voluit videri Christus in humilitate &
Luc. 23. paupertate,quam in maiestate. In cruce pendens ad
Matt.8. duxit latronem,& Centurionem,& plurimos alios
qui percutientes pectora sua reuertebantur:& posi=
Matt.2. tus in præsepio adduxit pastores & Magos ab oriẽ
te. Dicit ergo euangelista , quod pastores erant in
regione eadem. *Vigilãtes & custodientes vigilias no
ctis.* Distabãt isti pastores à Bethlehem mille passus:
& in planicie quadam pascebant greges iuxta tur=
Gen.33. rim inter Bethlehẽ & Ierusalem, vbi Iacob ex Me=
sopotamia rediens commoratus est cum suis gregi
bus: vbi etiam mortua & sepulta est Rachel. Dice
Mich.5. batur turris gregis : de qua illud Michææ exponi=
tur. Et tu turris gregis nebulosa filia Sion ad te ve=
ni. Verũ hic aliqua erunt obseruanda. ¶ Et nõ indi=
gnũ consideratione est,quomodo ea,quæ Dei sunt
longo interuallo differant ab his,quæ mundi sunt.
Nuncia nanq; prius regibus,imperatoribus, princi
pibus,& magnatibus deferũtur, deinde ad nobiles,
& alios deriuãtur:quando vero ad pauperes perue=
niũt iã veterascũt. Sed multo aliter fit in domo dñi
nam nũcia natalis Christi nõ imperatori Cæsari Au
gusto,non principibus & magnatibus qui erant in
Ierusalẽ deferuntur:sed pauperibus pastoribus, qui
postea alijs nunciẽt & ipsis principibus. Ea nanque
quæ diuina sunt & suprema,non superbis sed humi
libus reuelantur. Sic Christus respõdit discipulis Ioã
nis. Pauperes euangelizãtur. Aduertite ꝙ bona glo
riæ & nũcia regni cælestis humilibus & non super=
bis diuitibus dantur. Nanq; per horũ prædicationẽ
fieri debet notum istis regnũ cælorũ. Sic loquutus
Matt. 11 Christus cũ æterno patre inquit. Abscõdisti hæc à
sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis.
Non per sapientiam,sed per sanctam humilitatẽ di

uina cognoscuntur mysteria. Sic apostolis & pau=
perrimis discipulis reuelauit dominus, quod poten
tibus huius seculi aperire noluit. Vos autẽ dixi ami
cos,quia omnia,quæ audiui à patre meo.&c. Ideo
Paulus. Nõ multi potentes,non multi nobiles, sed *1.Cor.1*
quæ stulta sunt.&c. ¶ Secundo denũciata est prius
natiuitas pastoribus,quam alijs,quia pastoris est na
scentes agniculos inter dumeta quęrere & saxa. Ite
ergo & dicite pastoribus, vt agniculum Bethlehe=
mitica porticu natum veniant quærere. Illum in= *Esai.59.*
quã de quo Esaias. Quasi agnus corã tondente.&c. *Ioan.1.*
Et Ioannes. Ecce agnus Dei. ¶ Tertio pastorum vi=
ta,pauper, dura,& pœnitens est. His enim Deus ma
nifestum se facit, & hos vult , suæ natiuitatis futu=
ros prædicatores. Sic vult dominus prædicatores
suos abstinentes esse,pauperes,& à mũdo abiectos.
Et non sicut plurimi,qui hac nostra tẽpestate subu
culis olandæis & bombicinis vestibus induti ten=
dunt prædicaturi alijs paupertatem & pœnitẽtiam.
Non sic sancti apostoli : qui euntes ibant & flebant *Psalm.125.*
mittentes semina sua. Sine baculo, pera, & calcea= *Luc.9.*
mentis misit illos dominus , & nudi nomen Dei
portauerunt. Istis sane humilibus & pauperculis pa
storibus conueniens est reuelatio diuinorum , &
prædicatio euangelij. ¶ Quarto pastores elegit, vt
his prius suæ sacratissimæ natiuitatis sacramentum
ostenderet:quia iam tempus aderat: quo solus ipse
& verus pastor promiserat per prophetam dicens.
Ecce ego requiram oues meas , & visitabo eas si= *Eze.34.*
cut pastor visitat gregem suum.&c. Et post pauca.
Et suscitabo super eas pastorem vnum : qui pascat
eas, seruum meum Dauid.&c. Et cessare faciam.&c
Quod neutiquam intelligi potest de Dauide illo re
ge Israel,qui iam multis retro annis mortuus fuerat
nec iterum suscitandus erat. Quo circa ad literã in=
telligenda venit de Christo illa prophetia , qui idẽ
dicit. Ego sum pastor bonus. ¶ Aduerte autẽ quod *Ioan.10.*
istis pastoribus vigilantibus & non dormientibus,
apparuit angelus domini, vt discas in mandatis do
mini semper vigilare. Vnde Paulus Timotheo ait. *2.Tim.4.*
Tu semper vigila,in omnibus labora. Hinc Petrus. *1.Pet.3.*
Vigilate quia aduersarius vester diabolus tanquam
leo rugiens.&c. Et Christus. Videte, vigilate & ora *Matt.13*
te. Et iterũ. Beatus ille seruus, quem cũ venerit dñs *Matt. 24*
eius,inuenerit vigilantẽ. Sed hoc præcipue ad præ=
latos spectat:qui animarũ custodes & pastores sunt
Sed quia ipsi dormiebant sicut Saul prælatus & rex
Israel cui abstulit Dauid lanceam & cyphum aquę: *1. Reg.26*
sic quia prælati ecclesiæ dormiebant , venit Luthe
rus impius inimicus , & disseminauit zizaniam in
medio tritici: vt intelligas quantũ referat reges,& *Matt.13*
prælatos vigilare semper in custodia gregis sui. Vti *Exo.3.*
que vigilanti Mosi & gregem custodienti apparuit
Deus,quẽ populi sui principem cõstituit. Et cũ gre
gẽ obseruaret Dauid , in regem Israel fuit electus. *1.Reg.16.*
Et Amos pecora custodiebat,cũ efficitur à domino
propheta: vt verè ex his intelligas eos esse tali mu= *Amos.1.*
nere & officio dignos,qui semper vigilant & labo=
rant,neque vnquam otiosi sunt. His verò tẽporibus
prælati , qui deberent potius greges custodire,in
regalibus curijs maiorem partẽ vitæ consumũt, &
cõmissas oues arbitrio mercenarij regendas tradũt,
vt vel sic ipsi prælati in vtranuis dormiant aurem:
quo

quo factum est, vt tanta vitia & errores ecclesiam Dei fuerint ingressi. Etenim multa quę vicarij exercere non possunt, poterunt & ipsi iuxta spiritualem vitam subditorum. Nanque Eliseus præsens suscita
4. Reg. 4. uit puerũ Sunamitis, quem Giezi baculo suscitare non potuit. Medici etiam corporales melius & aptius sanitatem conferunt, si ipsi infirmos visitẽt, & male affectam partem tangant. Sic dñs ipse non le
Ioan. 11. gitur per alium infirmos curasse. Qui Lazarum ab
Matt. 8. sens suscitare poterat, suam præsentiam adhibuit. Et Centurioni dixit. Ego veniam & curabo eum.
Mar. 7. Et leprosum propria manu tetigit. Et in nostro Lu
Luc. 4. ca legimus, ꝗ singulis manus imponẽs curabat eos. Subditi enim semper quærunt prælatos suos, sicut mulier Sunamitis Eliseum. Sed his iã omissis, videamus quid addat vlterius noster euangelista. *Super gregem suum.* Nõ super alienum. Non tibi ratio exigetur de alieno grege: sed de tuo. Nã seruo illi dñs
Luc. 16. dixit. Redde ratioñẽ villicationis tuæ. Nã nõ parũ efficies, si te ipsum corrigis, tuasque oues custodieris: nec opus est corrigere id, quod ad te non attinet. Ideo inuigilandum semper super gregem tuũ & alienus dimittendus. *Ecce angelus domini stetit iuxta illos.* Decebat certè vt sanctam natiuitatẽ sanctus angelus prænũciaret: eo ꝗ ex inde homines adducendi erant per Christũ. Pax etiam reformata est per beneficiũ incarnationis inter angelos & homines. Ideoq; rectè dixit ꝗ stetit angelus iuxta illos quasi amicus & familiaris illis: & in hoc familiaritatem & æqualitatem ostendit. Non supra illos stetit sicut ante exaltationẽ humanę naturæ in Christo, quia ꝑmittebãt angeli adorari, vt factũ est ab Abra
Gen. 18. ham & ab alijs: quodquidem minimè fecerunt post assumptam à verbo humanitatem. Nam Ioãnes euãgelista relegatus in insulã Pathmos, volẽs angelũ,
Apoc. 22. qui ei apparuerat adorare, dixit illi angelus. Vide ne feceris: cõseruus enim tuus sum, & fratrũ tuorũ. Honorauerunt angeli naturam humanã post verbi diuini incarnationẽ. Expende etiam ꝗ non absolute vocauit illũ angelũ, sed angelum dñi: quia venerat nũciaturus ea solũ quæ dñi erant. Ipse enim erat angelus Gabriel, qui nunciauit præcursorẽ, qui missus fuit ad virginẽ: & idem ipse est, qui modo venit Iesum iam natum pastoribus nunciaturus, corpore ex aere formato. Qui quidẽ duplici honoris signo ab angelo affecti sunt, scilicet cõsortio & loquutione, & claritatis diuinæ illustratione. Qua de causa inquit euangelista. *Et claritas Dei circumfulsit illos.*
Psal. 111. Ad incrementum maioris gaudij visus est claritate quod antiquis patribus nunquam contigit. Exortũ est in tenebris lumen rectis corde: & sic nato nouo lumine in hoc mundo, decens erat, vt qui illud nũciaret, nouo luminis radio eos illustraret: quod nec prophetis nec patriarchis contigerat. Nã in vniuerso veteri instrumento non inuenitur, quod talis lux circunfulserit homines, sicut modo pastores.
Act. 9. Post hoc etiam lux de cælo circunfulsit Paulum:
Act. 12. & Petro lumen refulsit in cubili carceris detento. Itaque tribus de causis angelus tanto lumine apparuit. Primò quia verum lumẽ nunciabat, ipse enim
Ioan. 8. ait. Ego sum lux mundi. Vnde æternus pater ad il
Psal. 109. lum. In splendoribus sanctorum, ex vtero ante Luciferum genui te. Et vt litera Hebræa habet, in splẽdoribus sanctitatum. At quia hæc obscura sunt, explicatione indigent. Si enim in patre producẽte filium vnicum esset attributum quod splẽderet, aut vnica sanctitas, quæ splendorem emitteret: rectè diceretur, in splendore illius sanctitatis genui te. Sed cum pater in sua diuinitate rerum omnium naturas comprehendat (non corporaliter sed eminẽter) sintq; in patre infinitæ perfectiones & sanctitates, (licet omnes illæ vnum sint) idcirco omnes illæ creaturæ & omnes illæ perfectiones sunt sanctitates in Deo splendentes. Cum primum nãque pater in sua æternitate contemplatus est se & suas perfectiones & rerum naturas quas in se continebat: tũc illa omnia intellectui diuino splenduerunt, & plenissimè sunt à diuina mente concepta: ex quorum omnium notitia & intuitu verbũ diuinũ prodijt. Recte ergo verbum diuinum genitum est non in vnico splendore tantũ diuinæ essentiæ, sed in splẽdoribus omnium rerũ sanctarũ, quas pater in se continebat & intelligebat. Itaq; quia filius non tantũ è cognitione diuinæ essentiæ est egressus, sed etiam ex cognitione bonitatis, sapientiæ, & potentiæ, & demum omnium creaturarum dicit psalmus, in splẽdoribus sanctorum vel sanctitatum genui te. Igitur filius Dei, qui ex tot splendoribus genitus erat, & quidem ipse (vt ait Paulus) cum splendor esset glo Hebr. 1.
riæ, nobis ex alto ortus est sicut sol refulgens in suis splendoribus totum orbẽ illuminans. Ille enim qui ex splẽdoribus sanctorũ genitus est ab æterno, tanquam sol ortus est nobis, & à mentibus nostris tenebras ignorantiæ fugauit: & tantis tãque diuinis splendoribus intellectum illuminauit. Et ideo Esaias loquutus de Christi natiuitate hanc lucẽ vaticinatus est, dicens. Populus, qui sedebat in te Esai. 9.
nebris, vidit lucem magnam: ambulãtibus in regione & vmbra mortis, lux orta est eis. Is qui male agit & de malo dolet & compungitur, is in tenebris est: nondum sedet, sed ambulat adhuc: at is, qui lætatur dum mala efficit, is sedet in tenebris quia peccatis assuescit, & in vmbra mortis. Beatus ille, qui non Psal. 1.
abijt in consilio impiorum, nec stetit nec sedet. Sed vere miser qui in via peccati vel stat vel sedet. Tales erant homines: nam quidam illorum ambulabant in peccatis suis, & bona pars sedebat in eis: & hic status peccati, plane est mortis & inferni. Qui vero compungitur cum peccat vmbram habet vitæ: sed qui in profundum peccatorum venit & con Prou. 18.
temnit, is sanè miserè iacet in inferni vmbra. His igitur in Christi natiuitate lux orta est. ¶ Præterea non dicit populum, qui ambulabat in tenebris illuminatum, sed dicit, populus, qui ambulabat in tenebris vidit lucem, & nõ solum lucem, sed lucem magnam: nec dicit habitãtibus in regione mortis lux orta est, sed lux est eis orta. Et ideo sancta Ecclesia diuino spiritu gubernata in ingressu missæ secundæ solẽnitatis natiuitatis dominicæ canit. Lux fulgebit hodie sup nos, quia natus est nobis hodie. &c Quapropter nos, quia hæc lux nobis illuxit merito cum rege Dauid canere possumus. Benedictus qui Psal. 117.
venit in nomine domini: Deus dominus & illuxit nobis. Ideoq; pastores isti circundati sunt tãta luce quia lucẽ mundi nunciabat illis angelus, & iã apparuerat natus Christus in Bethlehem. ¶ Secũdo tãta

claritate & splédore angelus apparuit illuminãs pastores non solũ in corpore sed etiã in corde, vt minime parui penderent tã insolitũ factum, quod tanto claritatis lumine demonstrabatur. ¶ Tertio tanta apparuit claritate, quia illustrandus erat mundus nouis doctrinis, sacramétis, atq; decretis tanti & tã magni principis, qui ad præclara facta nascebatur: & vt depelleret omnes idololatriæ tenebras, & cunctas prauitates à corde credentiũ, vt vera lux meritò posset dici, illuminãs omnẽ hominẽ venientẽ in

Ioan. 1. hunc mundũ. Vide autẽ ꝙ hanc lucem vocauit euãgelista claritatẽ Dei, quia magna erat: Hebraicę linguæ more quę magna appellare cõsueuit diuina: vt montes Dei, cedros Dei, hoc est, ingẽtes, & excelsas. Cæterũ dicitur etiam hæc claritas Dei: quia diuina virtute fuit facta. *Et timuerunt timore magno.* Ob angeli maiestatẽ, & luminis claritatẽ timuerũt. Qui timor ex humana fragilitate prouenit, quę peccatũ insequitur. Idq; sane mirabile est non timore

Matt. 17. percuti eorũ, quæ consolationẽ nobis afferũt. Sic illi tres apostoli visa dñi transfiguratione, ceciderũt

Act. 9. in terrã. Et Paulus in apparitione luminis cæcus fa-

Dan. 10. ctus est, & cecidit. Et Daniel inquit. Vidi visionem grandẽ, & non remãsit in me fortitudo: sed species quoq; immutata est in me, nec habui quidquã viriũ

Eze. 2. Et Ezechiel in visione concidit, donec spiritus eius reuersus erigeret eũ in pedes suos. Equidẽ manifestũ est, quomodo natura nřa corruerit à sua tãta nobilitate & dignitate: & ideo pastores deterriti sunt, quãdo potißimũ & ingens solatium suscipere deberẽt.

Mar. 16. Sicut timuerũt mulieres, quæ in die resurrectionis, se in monumentum contulerũt, cum viderunt angelos. Certè dignitas hominũ per peccatũ cecidit: quandoquidẽ is, qui ad intuendũ Deum natus est, nec angeli aspectũ ferre valet. ¶ Expende ꝙ isti pastores deterriti fuerunt prius & timuerunt valde, sed cito consolatus est illos angelus. Sic dñs aliquãdo videtur dilectos suos derelinquere, vt eos probet: sed cito cõsolatur eos. Sic egit cum patriarcha

Gen. 22. Abraham cũ præcepit illi vt filiũ suũ in sacrificium offerret. Sic etiã fecit cũ filijs Israel in deserto cũ audierũt sonitũ buccinæ, voces, & tonitrua, montẽq; fumigantẽ, timuerunt & perterriti sunt: quibus di-

Exo. 22. xit Moses. Nolite timere, vt enim probaret vos, venit Deus. Idem enim experimentũ fecit in Tobia:

Tob. 12. quare Raphael angelus dixit ei. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te. Sic etiam sæpe dñs tibi immittit flagella, & tribulationes, vt vel ipso experimento cognoscas, quam altas radices egeris in virtute. Tamen semper cõstanti esto animo in tribulationibus, nec ideo delinquas: quia opportuno tẽpore iuuabit dñs te ipsum & cõsolabitur. Sed vide quo pacto angelus eos fortes reddiderit dicens. *Ecce ego euangelizo vobis gaudium magnum.* Euangelizare est bona & læta nuntiare: quo verbo optimè vsus est angelus, qui tantũ & tã gran-

Iob. 30. de bonũ pastoribus nunciabat. Fœlix & in prosperitate erat homo in terreno paradiso: at cũ misere peccauit, versa est in luctũ cithara nostra, & organum nostrũ in vocẽ flentium. Sed cũ Dei filius iã nascitur, vt nos ab exilio in pristinã libertatẽ astrueret, merito hominibus gaudiũ angeli nunciant. Christi nanq; natiuitas verũ gaudiũ attulit mundo: quia venit, vt saluos faceret peccatores, & vt tribueret eis verã vitã. Fecit gaudiũ rex Pharao in Aegypto Gen. 40. sed in illa tanta natalis sui festiuitate occisus est pistor & sanguis humanus effusus. Celebrauit quoq; festũ natalis sui Herodes, & ibi occisus est Ioannes Mar. 6. Baptista: quia isti nõ nati sunt saluatores, sed interẽptores. Et non solũ isti, sed etiã viri sancti (vt Ieremias qui in materno vtero sanctificatus fuit) dixit. Iere. 20. Maledictus dies, in quo natus sum, & nox in qua dictũ est, cõceptus est homo. Et sanctißimus Iob. Pe- Iob. 3. reat dies, in qua natus sum. &c. At Christi natiuitas gaudiũ attulit vniuerso mundo, & idcirco gaudiũ nunciatur in eius natiuitate futurũ. ¶ Vide etiã, ꝙ non solũ gaudiũ nunciauit, sed id magnũ. Propter duo gaudiũ hoc magnũ est. Primo quia verũ & perpetuo duraturum est: ad differentiam mundani gaudij, quod momentaneũ est. Esaias enim inquit. Inge- Esai. 24. muerunt omnes qui lætabãtur corde. Cessauit gaudiũ tympanorũ, & quieuit sonitus lætantium. Quẽadmodum gaudiũ auiũ fallax & mẽdax est, dũ sub retibus grana tritici comedunt: & pisciũ dũ iacto hamo escam deglutiunt, quando non minus, quam vita hanc lætitiam exoluunt: ita mundanorum hominum exultatio vana, breuis, fallax, & mendax est, cum ipsam mortem & infernum sub voluptate propinet. Vana quidem est huius mundi voluptas, cum inter immensa viuamus pericula. Dicit enim sapiens. Risum reputaui errorem, & gaudio dixi. Eccle. 2. Quid frustra deciperis? Quocirca gaudiũ Dei, magni nomen meretur: quia animæ gaudium est perpetuo duraturum. Propterea apostolus admonet. Qui gloriatur, in domino glorietur. Et iterũ. Gau- 2. Cor. 10. dete in domino semper, iterum dico, gaudete. Non Ephe. 4. est gustus: qui sine Deo verus sit. Omnis mundana Gen. 21. lætitia facile & breui perit. Ismaeli Abrahæ filio secundum carnem finita est aqua, quam portabat cũ matre Agar: tamen Isaac, qui filius erat spiritus, nõ defecit. Facile mundanæ consolationes in tristitiã, & luctum conuertuntur: tamen iustis sunt viuentium aquarum putei, qui sine cessatione fluunt. Solum domini gaudium certũ & securum est, de quo ait dominus. Gaudium vestrum nemo tollet à vo- Ioan. 16. bis. ¶ Secundò gaudium hoc magnum dicitur, quia vniuersale est. Bonum nãque ex propria natura habet, vt se ipsum diffundat & cõmunicet: & propterea, quia hoc gaudium optimum & vniuersale, ideo magnũ. Et quia ad omnes & in omnes diffunditur, addidit angelus ꝙ erit omni populo. Non dicit, ꝙ Luc. 1. erit gaudiũ multis sicut de Ioãne Baptista dixerat: sed dixit omni populo: scilicet Iudæis, & gentibus, & omni populo, & omnibus hominibus cuiuscũq; nationis aut cõditionis sint: quia pro omnib⁹ natus & mortuus est. Præterea obseruandũ, ꝙ omnis, distributio est accõmoda: non pro singulis generum, sed pro generibus singulorũ. Nã quamuis Christus pro omnibus natus & mortuus sit, nõ tamen oẽs cõsequuti sunt effectũ salutis: quia non omnes beneficio Dei sufficientißimo vti voluerunt. Quapropter iusti illi cadẽtes ad pedes agni dixerunt. Redemisti Apoc. 5. nos dñe ex omni tribu, populo, & lingua, & natione. Nõ dixit quo ad efficaciã omnem tribũ, omnẽ populum, & omnem nationem esse redẽptam. Sed ex omni populo aliqui effectum & gratiam consequuti

sequuti sunt. Ex quo loco docemur bonũ cõmune
semper quærere & vtilitatem proximorũ, neminẽ
ab orationibus nostris excludendo: quandoquidẽ
redẽptor noster pro omnibus nasci voluit: & ange-
lus nunciat gaudiũ natiuitatis futurũ esse omni po-
pulo. Itaq; Christus pro omnibus nascitur. Homi-
nes verò hac nostra tempestate sibi ipsis solum nati
videntur, non verò alijs. Infœlix ille, qui sibi soli na
tus est. Sunt enim quidã homines ita natura sua mi
seri & auari, qui solũ suo cõmodo & nõ alieno inser
uiunt. Nihil aliud es tu qui hoc modo viuis, ac si
non natus esses. Nulli amicus nisi tibi solũ es. Sed
cur te ipsum sic adeo amas & non Deũ? Aut cur in
omnibus te ipsum & tuã vtilitatẽ quæris, & nõ pro
ximorũ? Certè quia tecũ multũ, & parum cũ Deo
agis. Homo enim, qui vel in vico pauperrimo vel
in vili patria nascitur, existimat illum locum fœli-
ciorem & meliorẽ cunctis mundi locis. Nunquã ni
si de tuo cõmodo agis, & tantã tecum ipse familia-
ritatẽ inijsti, vt sit causa tã inordinati amoris, quo
Rom. 8. teipsum prosequeris. Si apostolus tantũ Deũ dilige
Phili. 3. bat, vt diceret, nulla re posse à Christo separari: non
mirũ est, si ipse etiã dicat conuersatio nostra in cæ
lis est. Certè diuinus apostolus multũ cũ Deo, & pa
rũ secũ conuersabatur: & idcirco Deũ plurimum,
seipsum parũ diligebat. Cõsidera obsecro non solũ
tibi, sed & alijs natũ esse: & considera Christũ qui
omnibus nascitur, & se totũ cunctorũ vtilitati accõ
modat: & ita tu vtilis esto omnibus proximis tuis.
¶ Obserua etiã gaudiũ natiuitatis Christi cõmune
esse omni populo, cuiusmodi non est gaudiũ mun
di: nã quando vnus nascitur, alter flet. Victor suum
celebrat triũphum: & victus suã lamentatur mise-
riam. Vnus in triũphali curru ouat, alius in vincu-
lis constrictus manet. Vnus in dignitatẽ ascendit:
& qui cadit, tristis est. Gaudet & lætatur hæres: &
plangit & moritur qui hæreditatem deponit. Alij
diuites & læti sunt: alij paupêres & tristes. Alij cũ
gaudio viuunt: alij in infœlicitate & amaritudine
vitæ. Itaq; mundus, ita pauper & egenus est, vt si
quem ditare velit, aliũ necessum est, vt in pauperta
tem constituat: & si quem in Hispaniæ regẽ exaltat
alium à dignitate deponit. Et idcirco gaudiũ mũdi
non est omni populo, sed aliquibus. At Christi gau
dium plenum est & vniuerso populo venit. Gaudiũ
(inquit angelus) erit omni populo. Qui seruiunt
Deo, omnes gaudent: quia multa habet Deus bona
quibus eos amplificet & locupletet, cùm ditissimus
sit: & omnes potest voluptatibus & lætitia affice-
re, alterius voluptate nõ diminuta. Percurre igitur
si libet omnẽ huius mundi gloriam & facile inue-
nies vnius fœlicitatem, alterius esse luctum: & gau
dium alterius, dolorem alteri parare: & vnius salus
alteri mortem parat. Et idcirco nullum præter hoc
diuinum gaudium est omni populo. ¶ Sed vt his
concludam, obsecro vt animaduertas, quod si ma-
gnum gaudium est, Christum, considerare paupe-
rem, infantem, pannis inuolutũ, positũ in præsepio
quod gaudium erit illum videre inter ipsos angeli
1. Cor. 2. cos choros gloriosum & exaltatum in cælo? Certè
id gaudium tale erit, quod nec oculus vidit, nec au
ris audiuit: nec in cor hominis ascendit. Ibi perfe-
ctum possidebis gaudium & omnes rationes illius,
sine vllo timore tristitiæ. Id gaudiũ tale erit, quod
si obtinueris nemo à te auferet, in cuius comparatio
ne omnis lætitia tristitia est, omnis suauitas dolor:
dulcedo est amaritudo: pulchritudo, deformitas:
& angor spiritus, id omne quod oblectare potest.
Vnde subdit angelus: *Quia natus est vobis hodie sal-
uator mundi.* O quam bona nũcia hic angelus mũ-
do attulit. Ille qui æternus erat & sine principio vo
luit nasci, & terrenus ciuis fieri vt consortẽ cælestis
patriæ te ipsum efficeret. Paruulus nãq; datus est no
bis & filius natus est nobis. Paruulus facile placa- Esai. 9.
tur. Si infantem contumelia affecerit, & leui, & par
uo aliquo dono iniuriam remittet. Cõtemplare igi
tur filium Dei pauperem, & humilem, peccata plan
gentem, quæ tu deberes plangere, plorat autem ipse
ne tu in infernum abeas ploraturus. Non districto
nascitur ense, quia non ad vindictam, sed ad condo
nationem venit. Modo sane ad illum accedere po-
tes, dũ pater æternus de illo dicat. Ecce puer meus Esai. 42.
quẽ elegi, dilectus meus in quo bene cõplacuit ani-
mæ meæ. Sequitur. Nõ contendet ad modũ mali &
seueri iudicis, nec clamabit. Equidem opportunum
est tempus, vt ab eo veniã efflagites. Caue ne obla
tam amittas occasionem: ne postea illum acerrimũ
iudicem experiaris: quia nunc non contendet ad
modum iudicis nec clamabit. Sicut Eliseus descen- 4. Reg. 4.
dens de monte puero mortuo fuit coniunctus, vt
illum suscitaret: ita verbum Dei descendens à sum
mo cælo, nostræ mensuræ se accomodauit, vt nos
à morte culpæ eriperet, & nobis gratiæ & gloriæ vi
tam daret. Natus est (inquit) vobis. Primo exponi-
tur, vobis hominibus natus est hodie: nã nobis non
hodie sed ab ipsa æternitate. Si enim dixisset, tantũ
natus est hodie: vtique dedisset ansam hæreticis,
existimandi, eum hodie cœpisse esse: sed cum, vo-
bis, subdidit, manifesto innuit ab ipsa æternitate il
lum fuisse. Vobis natus est à matre virgine in tem-
pore, qui nobis semper nascitur & natus est à patre
æterno. Vobis est Bethlehẽ natus, nobis in cælo: vo
bis natus est paruulus, sed nos illũ possidemus ma-
gnũ & potentem: vos pãnis inuolutũ habetis: nos
vero illũ gloria vestitum tenemus. ¶ Secundo vo-
bis inquit: hoc est, ad vestram vtilitatem & cõmo-
dum. Ideo Zacharias. Ecce rex tuus tibi venit man Zacha. 9
suetus & humilis. Nunquam enim angelos appre- Hebr. 2.
hendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Non dicit
assumpsit, aut accepit, sed apprehendit. Tunc dici-
mus aliquem posse apprehendi, quãdo cursu possu-
mus illum attingere. Exules eramus per carnis de-
sideria, & tandem apprehendit nos. Totus itaque
noster est. Eius lachrymæ, nostræ: gemitus, nostri:
labores, nostri: & nostra etiam ipsius mors: & no-
stra redemptio, quam ipse in ligno crucis fuit opera
tus: nam propter nos homines & propter nostram
salutẽ, descendit de cælis. ¶ Sed considera tu & ani
maduerte qui diues es, Christum nõ sibi, sed tibi na
tum: & ita tu nõ tibi soli natum esse existimes, pau-
peribus & proximis eleemosynam elargiendo. Sed
de his iam multa diximus. ¶ Tertiò exponitur vo-
bis. Hoc est, vobis humilibus, pauperibus, & simpli
cibus pastoribus: qui à mundanis hominibus de-
specti estis, qui vestro labore & sudore viuitis. Nõ
superbis diuitibus, auaris, otiosis, carnalibus, & im

Matt.23 pudicis, nec illis qui primas cathedras diligunt. Nõ ad istorũ consolationem Christus nascitur: quia viles pãni saluatoris mundi contẽnuntur eis, qui delicatissimis linteis & olandis carni suæ indulgent, qui fucũ & odorifera vnguẽta sibi parãt. Præsepiũ durũ non consolatur eos, qui tota nocte leuib⁹ dormiunt ceruicalibus: nec eos, qui media die consurgũt. Equidẽ paupertas Christi minime consolatur eos, qui inexaustã habent diuitiarũ sitim. Nec humile & abiectum præsepium eos consolari potest, qui per totũ vitæ discursum contẽdunt, vter in potiori loco sedebit. Propterea Malachias locutus de Christi natiuitate non dixit, ꝙ Christus nasciturus esset in omniũ consolationẽ. Sed terminũ imposuit
Mala. 4. dicens, Orietur sol iustitiæ. Quibus obsecro? an superbis, auaris, & voluptatibus deditis? Minimè, sed vobis timentibus nomen suum. Istis tantũ nascitur & isti eius natiuitate gaudẽt, & eius fructũ cõsequũtur. Nascitur Sol mane, & quãuis omnibus oriatur: tamen si quis in cauernis terræ fuerit absconditus nequaquã isti nascitur, nec illi etiã, qui fenestrã domus claudit, nec permittit illũ introire, nec illi etiã oritur, qui infirmitate oculorũ laborat: qui tantũ abest, vt illi oriatur, vt etiam eius oculos offendat. Ita Christus verus sol iustitiæ quãuis omnibus oriatur nec vlli suum lumẽ & splendorẽ deneget: tamẽ non ijs nascitur, qui odio & mala voluntate sunt pleni quiq; vitã suã flagitiorũ inquinamentis polluerunt Solũ illis nascitur, quantũ ad effectũ, qui timent nomen dñi. Quare aduertendũ tibi est maximè, ꝙ qui sole frui voluerit, opus est vt vmbrã fugiat & terga illi vertat. Sic omnia hęc terrena sunt velut vmbra, & transeũt velut vmbra. Terga verte mundo, vmbrã & vanitatẽ illius contẽnens, & frueris splendidissimo sole iustitiæ tibi nato, cuius radij te ipsum consolabuntur. Nemo sane tanto solis istius splendore gaudet, nisi is qui mundũ reliquerit. ¶ Expende etiã ꝙ nobis nasci voluit, vt nostrum amorẽ conciliaret. Diligitur enim aliquis propter similitudinẽ nã similitudo causa amoris est. Hac ratione Deus similis nobis in nostra apparuit humanitate, vt à nobis diligeretur: & idcirco nõ est factus angelus sed homo, quia plus dilexit naturã humanã quã angelicam, vt nos illũ summo prosequeremur amore. Excellentioris naturæ sunt angeli, tamen nos plus dilexit dñs quam illos. Si cui manus dextra vel sinistra amputaretur & eidẽ daretur altera aurea & lapidibus pretiosis cõfecta: hanc secundã eligeret? nullus ita insanæ mẽtis homo esset, qui vellet sibi propriã manum amputari, vt aurea vel argẽtea donaretur. Nã quanuis manus argento confecta vel auro maioris sit valoris, tamen carnea, est propria eius substantia à venis, neruis, & sanguine roborata. Ita nos sumus Christi membra, & manus eius carnea, angeli vero sicut aurea manus & argentea: & quãuis metalli genus pretiosius sit, tamen Deus maiori amore nos diligit, tanquã ipsius manũ carneã. Itaq; si similitudo amorẽ generat, iã videas filium Dei propter te hominem factum & tibi similem. Anteà quidẽ grandis dissimilitudo erat: nã ille immortalis erat, & tu mortalis: ille inuisibilis, tu visibilis: ille impassibilis, tu passibilis. At modo nobis donatus est visibilis, mortalis, passibilis, & nobis similis, dẽpto ipso peccato, à quo prorsus immunis fuit. Secũdo ea quę nobis præsentia sunt magis diliguntur: cũ & obiectũ præsens fortius moueat potentiã, quã absens: & quæ absentia sunt, multoties solemus obliuisci, cum à nobis nõ videantur. Nã quãuis Deus antea vbiq; esset per suam potentiã, pręsentiã, & essentiã: sed eũ non videbamus, quo fiebat vt tanquã absens à multis reputaretur. At modo in humanitate assumpta adest nobis præsens & visibilis: & cũ ad patrẽ abire oportuit, sacrũ eucharistię mysteriũ nobis instituit vt semp corporalẽ ipsius pręsentiã nobiscũ habere mus. Idcirco nasci nobis dicit, vt cũ nobis esset similis & semper nobis adesset pręsens, nostrũ amorẽ cõciliaret ille, qui sic adeo nos dilexit, vt nostrum lapsum reparauerit, potius quam angelorũ: & illos sine remedio reliquit, nos autẽ nimio complexus est amore. ¶ Deniq; vt concludã hoc vnum restat animaduertere, non dixisse angelũ, natus est vobis saluator in hac nocte, sed hodie: quia rẽ lætã nũciabat. Non enim pro qualitate tẽporis dicit hodie, sed pro qualitate rei. Vbi enim de rebus tristib⁹ agitur, nox nominatur: vt est illud. Omnes vos scandalũ patiemini in ista nocte. Et alibi. Priusquã Gallus cãtet in hac nocte, ter me negabis. Et de Iuda traditore inquit Ioãnes. Cũ accepisset buccellã exiuit cõtinuo. Sequitur. Erat autẽ nox. Sic etiã diuiti auaro dictũ est. Stulte hac nocte tollent animã tuã à te: quia anima, quæ ad tenebras ducitur, nõ in die sed in nocte aufertur. Sic etiã Salomon sapientiã non permansurã non in die sed in nocte accepit. Nicodemus etiã nocte venit ad Christũ: quia longe erat à vera Christi cognitione. Prospera autẽ & læta nomen Dei accipiũt, vt optimẽ notat D. Ambr. Nã cũ Petrus nocte Christũ negasset, in die illũ confessus est, dicẽs. Tu scis dñe, quia amo te. Angeli etiã ad Abrahã meridie veniũt: punituri autẽ Sodomã vespere venisse dicuntur. Et patientissimus Iob dicitur eã tentationem, quę cum victoria finiebatur, in die sumpsisse. Quadã die cũ venissent filij Dei & assisterẽt corã dño. Et cũ, die, inquit, ostendit fœliciter Iob euẽturã illam tentationẽ. Et illi quatuor leprosi quanuis in nocte inuenerunt castra Assyriorũ plena cibis & diuitijs dixerũt. Hæc dies boni nũcij est: si tacuerimus vsq; mane. &c. lætã noctẽ diem vocauerunt. Ideoq; angelus quia fœlicia & læta nunciabat, non dixit hac nocte licet reuera nox esset: sed dixit hodie. Secundo etiã hoc dixit, quia Christi natiuitas noctẽ illã in diẽ conuerterat. Verẽ enim dies est, cũ sol nascitur super terrã. Nox (inquit propheta) sicut dies illuminabit, sole iustitiæ Christo mirabili quodã modo illustrata. ¶ Pręterea mũdi saluator Chrũs ab angelo appellaĩ, quia ipse est saluator noster: nã secundũ diuinã naturã per autoritatẽ & efficientiã principalẽ dator est salutis & gratiæ: & secundũ humanitatẽ assumptã est saluator per efficiẽtiã instrumentalẽ, & velut meritoria causa gratiæ & salutis. Sua enim passione abstersit peccata nr̃a, & saluauit nos & cõtulit gratiã & salutẽ, liberauit tandẽ nos à diaboli & mortis seruitute. Nãq; saluator is dicitur, qui aliquem ab aliquo periculo eripit. Ideoq; dñs per Oseam inquit. Ego sum dñs Deus tuus, & saluator non est alius præter me. Et Esaias. Deus ipse veniet & saluabit nos. ¶ Expende etiã, ꝙ non dixit eum

Matt.26. Mar.14 Ioan.13. Luc.12. 3.Reg.3. Amb. super ca.22. Luc. Ioan.21. Gen.18. Gen.19. Iob.1. 4.Reg.7. Psal. 138. Ose.13. Esa.35.

eũ eſſe ſaluatorem ab hoc vel illo malo, ſed abſolu-
te: ad ſignificandũ, ꝙ eſt nobis ſaluator & liberator
ab omni periculo & malo. Sed iã angelũ audiamus
ſe ipſum declarantẽ. *Qui eſt Chriſtus dominus in ciui-*
tate Dauid. Hebræũ vocabulũ Meſsiach, ſignificat
Grecis Chriſtũ, & Latinis, vnctũ. Vngebãtur enim
apud Hebræos reges vt videre eſt in Saule, Dauide
1.Reg.10 Salomone, & Iehu. Vngebantur etiã ſacerdotes vt
1.Reg.16. habetur in Leuitico, & apertius in Exodo. Vngebã
3.Reg.1. tur etiã prophetæ vt Helias, qui de mãdato dñi vn
4.Reg.9. xit Eliſeum in prophetã. Chriſtus tamen hoc mate
Leui. 8. riali oleo non eſt vnctus, quia regnũ eius, ſapientia
Exo. 29. & ſacerdotiũ æternũ erat: non queadmodũ fuit re-
Pſal.109. gnũ iſtorũ tẽporale, & breuiſsimum. Non vngitur
oleo Aarõ cuius ſacerdotiũ finitũ eſt: ſed oleo ęter
Eſa. 61. no Melchiſedech de quo in pſalmo dicitur. Tu es
Luc.4. ſacerdos in æternũ ſecundũ ordinẽ Melchiſedech.
Vnctus enim fuit Chriſtus oleo ſancti ſpiritus, de
quo ad literam inquit Eſaias. Spiritus dñi ſuper me,
euangelizare pauperibus miſit me. Et ſecundũ hu-
manitatẽ vnctus eſt diuina & ſupernaturali vnctio
ne & plenitudine gratiæ, necnon ſpiritus ſancti do
Pſal.44. nis iuxta illud prophetę. Vnxit te Deus, Deus tuus
oleo lætitiæ præconſortibus tuis. Etenim nõ ad mẽ
Colo.2. ſurã datus eſt illi ſpiritus, de cuius plenitudine oẽs
Apoca.19. accepimus. Quia ipſe erat rex regũ & dñs dñantiũ:
deſideratus cũctis gẽtibus, qui mittendus erat. Quo
Aeggæi.2. adueniente iuxta Aggæi vaticiniũ vnctio Iudæo-
rũ ceſſare debebat, & ſceptrũ de Iuda queadmodũ
Gen.49. Iacob prophetauerat eſſe auferendum. Et ideo vt
omnia in Chriſto cõfirmarentur factus eſt ipſe rex
& ſacerdos in æternũ. ¶ Præterea vocat illũ ange-
lus dñm, dicens, qui eſt Chriſtus dñs, quia ſecundũ
vtrãq; naturã dñs eſt: quanuis diuerſo modo. Quia
vt Deus eſt dñs per independentẽ autoritatẽ: & ſe
cundũ humanitatẽ eſt dñs, per poteſtatẽ & gratiã
temporaliter datam, creatã & inſtrumentalẽ. Ideo
Matt.28. ipſe ait. Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in
terra. ¶ Obſerua vero, ꝙ licet alij in ſcriptura ſacra
vocati ſint dñi & Chriſti, antonomatice tamen ſo
lus Ieſus Saluator, & redẽptor noſter dicitur Chri-
ſtus dñs, quia vt eſt rex regũ & ſacerdos in æternũ,
ita eſt dñs omniũ & nobis vnicus ſacerdos. Vnde
Heb.7. Paulꝰ. Alij plures facti ſunt ſacerdotes: hic aũt, quia
manet in æternũ, ſempiternũ habet ſacerdotiũ. Ex
pende autẽ & conſidera Dei bonitatẽ & clementiã
& quã mutata ſint tẽpora. Ille autẽ, qui antea voca
batur Zelotes, vindicãs peccata patrũ in filios vſq;
Exo.20. ad quartam generationẽ, & dñs exercituũ, & Deus
Pſal.94. vltionũ. Et ille qui antea in virga ferrea regebat, vo
Pſal.2. catur iã vnctus, mãſuetus, & lenis. Ille qui reſpicit
Pſal.133 terrã & facit eam tremere, ille cui adſtãt millia mil
Dan.7. lium, & ignis à facie eius exardeſcit, qui de cælo in
tonat & mittit ſagittas & diſsipat hoſtes, fulgura
Pſal.49. multiplicat, & cõturbat eos: qui ſi aſpicit, diſſoluit
Pſal.17. gentes, & conterit montes ſeculi, qui tangit mõtes
Abac.2. & fumigant: ecce manſuetus adeſt & humilis, oleo
Pſal.133 benignitatis & miſericordiæ vnctus, clemens, &
pius, in præſepio vagiẽs. Vnde tibi maxime eſt ca
uendũ, ne in hac lege & in hac noua gratia malus,
& peccator ſis: nã coges dñm tuis peccatis, vt Chri
ſti nomen deſerat, & vt ſumat ſibi nomẽ antiquũ ſe
ueri iudicis, & exactoris. ¶ Deniq; quia Dauid na-
tus & nutritus fuit Bethlehem, vocatur ciuitas Da *1.Reg.16.*
uid Bethlehem: Chriſtus tamẽ quia filius eius erat
oportuit, vt in Bethlehẽ naſceretur iuxta prophetiã
Signũ tamẽ vt à paſtoribꝰ inueniri poſsit, quia iux *Mich.5.*
ta Paulũ Iudæi ſigna petunt, dedit angelus dicens. *1.Cor.1.*
Hoc vobis ſignum. Inuenietis infantẽ, pannis inuolu
tum, & poſitum in præſepio. Quid hoc ſibi vult mini
ſter Dei? quia cũ vrbanus ſis & ciuis cæleſtis natus
ad ruſticos & agreſtes venis vt eos derideas? Quæ
ſigna ſunt hęc? Si ſaluator iſte eſt, quẽ tu dicis, & ad
ſaluandos homines venit: vbi ſunt illi inexpugna-
biles & fortes milites, & vbi ſunt copiæ eius? Vbi
ſunt vexilla ſua, vbi armorũ ſtrepitus, vbi tormẽta
vbi iacula & ſpicula, vbi tandẽ inſtrumenta omnia
bellica? Vbi theſaurus opulẽtus, quo mercedẽ mili-
tibus exoluat? Vbi ducis noſtri fortitudo, qua nos
erepturus eſt à poteſtate inimicorũ? Vbi ſtrepitus ad
uenientis cũ eo curiæ? vbi magnates & principes
regni ipſi famulãtes? Vbi eſt illa mũdi ſubuerſio &
cõturbatio, qua inimicũ proſequitur? An exercitus
eius eſt virgo tenera & ſanctus ſenex Ioſeph, & eo
rũ paupertas theſaurus? Nunquid vexilla extenſa
ſunt telæ illæ aranearũ in ſtabulo extẽſa? Vide quid
dicas angele, an irrides nos? *Hoc vobis ſignum inue*
nietis. &c. Hoc maximũ argumentũ eſt & neceſſa-
riũ ſignũ, vt cognoſcatur. Etenim nõ eſt quid ma-
gnũ, aut magnã arguit fortitudinẽ, vt potens prin-
ceps inexpugnabili exercitu in fugã inimicũ vertat
& captũ ad ſe reducat: nec etiã eſt mirũ, vt magno
tormentorum ſtrepitu fortes ſubuertere muros. At
nõ ingẽti copia, nec fortibus armis indutus, ſed hu
mana imbecillitate adiutus in præſepio poſitus, ſu-
perbũ vincere inimicũ: hoc quidẽ maximæ potẽtię
eſt tribuendũ & ducis Chriſti virili brachio. Ideo *Matt.2.*
iſte eſt rex potẽs & ſaluator veſter: qui pãnis inuo-
lutus tyrannos reges tremere facit: & in præſepio
repoſitus, cælos prouocat, & puerilibus pãnis, vt di
ximus, inuolutus inimicos in certamina vocat: &
prius eos vincit, quã certamẽ aggrediatur. Et ita ſuo
aduẽtu mũdi princeps oſtenditur, & omniũ creatu
rarũ poſſeſſor: vt angeli & ſidera cęli ad nutũ illi ob
tẽperare non dubitẽt. Hoc erit ſignũ euidentiſsimũ
quod vobis oſtendere poſſum, inquit angelus: nam
hoc eſt genus armorũ Dei, vt Eſaias inquit. Læta-
buntur corã te ſicut lætantur in meſſe. &c. ſicut in *Eſa.9.*
die Madiã. Legitur in libro Iudicũ, Gedeonẽ tre- *Iud.7.*
cẽtis viris ſibi aſſumptis viciſſe exercitũ Madianita
rũ: qui nõ pugnauerũt lãcea, gladio, aut ſagitta: ſed
tenẽtes lanceas in manibus & tubas clangẽtes. Nõ
iſti pugnabant armis percutientes, ſed ferentes: nõ
aggredientes, ſed reſiſtentes vicerũt. Sic Chriſtus
ſicut in die Madiã non pugnans, ſed ſuſtinens vi-
cit. O ſanctiſsime rex Meſsias, ô glorioſe infans &
ſaluator noſter, hæc tua facinora, has victorias &
triũphos nequeo intelligere (inquit Eſaias) quibus
poſsim ea omnia cõferre, niſi cũ victoria Madiã. Ibi
ego ſimilitudinẽ tuę victorię & triũphi vidi. Nã ſi-
cut illi nõ pugnãtes ſed ferẽtes & reſiſtentes poten
tẽ Madiã exercitum, vicerunt: ita tu ſine armis, &
nudus, ſolis lachrymis, & à præſepio vagiens potẽ
tẽ Satanę exercitum debellaſti. Frigus illud, lãchry
mæ & labores, certe arma ſunt, quibus viciſti. Vires
tibi ſunt nõ in armis: ſed in virtute cordis, & in for-

titudine animi. Nãq; si bicipitē ensem arripis debili & infirmo brachio, nihil mali inferes. Sanson sine armis quacũq; alia re sumpta viriliter pugnabat: & timorē inferebat, propter suã fortitudinē: nã cũ asi
Iudi.15. ni mãdibula mille interfecit viros. Qui infinita po tētia nascitur, quibus libuerit armis vincere poterit Idcirco angelus hæc signa dedit, vt pastores intelligerent illum verũ esse Mesiã & mundi redemptorem. ¶ Insuper nõ potuit angelus potiora ostẽdere signa, vt significaret eũ esse mũdi saluatorē: nisi ostẽdens eundem pauperem, abiectum & in præsepio natum. Duo quippe præcipui saluatores Israel nati sunt sic. Moses qui liberauit populum à seruitute AEgyptiorũ sic natus est: qui inuẽtus est à Pharao-
Exo.2. nis filia morti expositus & in flumine proiectus in
1.Esd.1. fiscella iũcea. Cyrus etiã rex qui liberauit eos de captiuitate Babylonica statim post natiuitatē ab Astiage rege Medorũ auo suo (vt Iustinus refert) interfi ci iussus est. Et Arpago quondã miles in quodã ne-
Iusti. lib. 1. abbreui. Trogi. Pomp. Xenophon in Pedia. Herodo. li. 1. Clio. more puerũ dimisit à bestijs & ab auibus dilacerandũ & comedẽdũ. Et idcircò angelus in natiuitate dñi signũ dedit abiectionis & paupertatis dicẽs. Inuenietis infantē pãnis inuolutũ. &c. Acsi diceret. Cõsiderate ò pastores eos, qui à duplici captiuitate AEgypti & Babyloniæ vos liberarũt. Mosem videlicet & Cyrũ sic natos esse. Et vt credatis hũc vestrum esse saluatorē attendite quod vobis adhibeo signũ, non quidē põpæ, honoris, aut diuitiarũ, sed paupertatis & abiectionis. Hæc propria signa sunt saluatorum Israel, sed quia hic liberaturus est vos à potestate dæmonis & mortis, quorũ vires potẽtiores sunt, quã humanæ, Deus est: & quia redẽptio vestra est, ideo factus est homo: & rectè quidē in fragilitate carnis & despectu vestiũ esse saluatorē ostendit. Filius Dei quia ad liberandũ hominē venit natus est homo, & mortalitatis signa gerebat, ea videlicet quæ angelus prædixerat. Cognoscitur enim quis à quo sãguine ortũ ducat ex insignijs & stẽmatis quæ in tapetibus defert. Leones nãq; & Castella Hispaniæ reges significant: & flores vulgo de Lis, Frãciæ regis sunt insignia: & ita ex insignijs cognoscitur quis à quo sanguine genus suũ deducat. Sic si Christus nasceretur gloriosus & potẽs, magnus vt gigas, vel nasceretur solũ immortalis & impassibilis, nõ vtiq; haberetur homo. Ideo opus erat pauperē nasci, passibilē, & frigore trementē, vt illũ hominē esse cognosceremus, & ex genere hominũ ortũ. Vnde factũ est, vt protinus arma & signa, quib⁹ nascitur, ostẽdat: vt his signis ostẽsis veritatē assumptæ humanitatis dignoscas, eũq; verũ esse saluatorē & redẽptorē. Sic saluatorē tuũ pannis inuolutũ videbis, & lachrymis madidũ, vt vel cognoscas iã incipere exoluere pœnã tuis flagitijs debitã: & vt etiam videas munus saluatoris exequentē. O fœlices panni, quibus diuina maiestas inuoluitur & clauditur. O ferox leo, qui iã humilis & mãsuetus agn⁹ factus es. O iterũ fœlices pãni, qui fortis & vastissimi gigãtis manus deuinxerũt, ne nostra puniret delicta. O fœlices iterũ, quibus nr̃a vulnera fuerũt ligata. O pãni semel, bis, terq; quaterq; beati, quib⁹ sanguis no
Iere.38. strorũ vulnerũ fuit restrictus. Beati tandē, quib⁹ vt alter Ieremias à profunditate & puteo culpæ productũ fuit gen⁹ humanũ. Beati etiã luct⁹ & lachrymæ quibus saluator mũdi ignē profundi lacus extinxit Fœlices gemitus, quibus Christus nos à luctu æterno liberauit. Fœlix planctus, qui nostrorũ delictorũ torporē lauit. Iã tandē fœlix præsepiũ, quod reclinatoriũ esse meruit illius, qui sola manu & cælũ & terrã sustinet. O sancte nate Dei, qui mundũ ingressus crucē iã sustines & portas, & ea perpeti iuuat, quæ carnales homines abhorrent: vt sic prius exẽplo & opere, postea vero sermone doceas, arctã esse viam
quæ ducit ad vitã, & regnũ cælorũ vim pati, & ꝙ *Matt.7.*
violẽti rapiunt illud. Sic sane docuisti, bonũ esse vi *Mat.11.*
ro, si portauerit iugũ ab adolescentia sua, & etiã ab *Thren.3.*
infantia: imò à materno vtero, vt tu fecisti. Nos vero miseri curã tantũ in voluptatibus & delicijs carnis cõstituimus, omni oblectamento fruimur: nihil oculi nostri desiderãt, quod eis ad libitum nõ ostẽdamus. &c. *Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum & dicentium.* Ne vnicus solũ angelus videretur assistere, ad autoritatis comprobationē multitudo angelorũ fuit adiuncta. Quod si in ore duorũ vel triũ stat omne verũ: quanto potiùs tantæ multitudini fides erit adhiben
da? Mirabatur quidē cælestis illa militia ducē suum *Deut.17.*
talibus armis indutũ: & vocibus laudat, quod admirabatur. Nã mos est assistentiũ ministrorũ regē suũ laudare: illiq; plaudere: noua induto veste. Ne autē crederetur iste homo de terra terrenus, sed de cælo cælestis, idcirco militia cælestis eũ laudibus & canticis, effert. Quę idcirco militia cęlestis dicitur, quia sequitur militiæ ducē, qui contra principes mundi,
& rectores tenebrarũ debellaturus mundum ingre *Phili.1.*
ditur. Pręliãtur ipsi cõtra inimicos nostros, & ad tu
telam nostram sunt destinati: vt custodiãt nos in *Psal.90.*
omnib⁹ vijs nostris, ne ad offensionis lapidē aut ad *1. Pet.2.*
scandali petrã verbo aut opere incidamus. Rectè ergo angeli descẽderũt à cælo in terrã, eo ꝙ angelorũ rex nascebatur in terra. ¶ Expende etiã ꝙ in hac natiuitate angeli Deũ laudant, & homines ad laudandũ inuitant, quia non solũ humanũ genus redẽptũ est, sed etiã angelorũ ruina reparata. Quia igit̃ vtriq; creaturæ cõmunis saluator natus est: merito vtriq; simul gaudẽt, & se mutuo ad laudãdũ prouocãt. Ideo nõ mirandũ si angeli in Christi natiuitate exultãt, quãdo nostra redẽptio illorũ reparatio est. Nulla enim erat creatura nec in cælo nec in terra, à qua angelorũ ruina resarciri posset nisi ab homine. Et ad hoc Deus hominē creauit, vt possideret quæ diabolus perdiderat. Et quãuis diabolũ de huiusmodi hominis fœlicitate pœnitebat, nihil nõ intentauit vt huiusmodi Dei propositũ impediret: tamen diuina bonitas multis modis diaboli malitiã superauit. Imò vt ipse diabolus videret, hoc diuinũ propositũ sine aliqua mutatione permansurũ Deus ipse humanã naturã assumpsit, & aduersus diabolũ in medio cãpo gradũ sistitit, donec illũ vinceret. Vt vel ex his omnib⁹ homo Christian⁹ discat suã redẽptionē magnificare. Nã si angeli tãti æstimarunt ruinæ suæ reparationē, quãti nos facere debemus nostrã reparationē? Erãt enim illi bt̃i, & bt̃i permãsissent quãuis Deus nõ fieret homo. Quãtò igit̃ maius argumentũ habemus, vt pro tãto dono in nos collato Deo gr̃as agamus? Cãtemus igitur illi cũ Dauid canticũ no-
uum quia mirabilia fecit. Notum fecit dñs salutare *Psal. 47.*
suum

suū,&c. Etenim antequā Christus nasceretur, nulla alia, quàm luctus & tristitiæ erat causa. Nihil aliud nisi peccatum videbatur, & nullus, qui auxilium cōferret. Nūc autem nato iam Christo tempus lætitiæ & exultationis est, & tempus canendi. Hic attulit nobis gaudium, vitam, gratiam, & benedictionem & omne bonum. Cantemus igitur, quia mirabilia fecit. Quid obsecro mirabilius, quam vt is, qui cœlum terramque regit, puer efficiatur? quam vt creator omniū efficiatur creatura? qui Deus erat & est, hominis mortalitatem assumat, sapientia & verbū patris infans efficitur, & qui omnipotens erat infir-
Jere. 23. mus & æger? Qui dicit, cœlum & terrā ego impleo,
Hebre. 1. iacet in humili & arcto præsepio: qui vita est & fons
Psal. 33. vitæ, mortalis fit: & qui verbo virtutis suæ omnia portat, in vlnis gestatur à matre. Cuius terra est & plenitudo eius, in stabulo nascitur: qui omnibus facultates tribuit, pauper efficitur: & qui animalibus & vniuersis creaturis pascua suggerit, lacte materno alitur: & qui omnia mirabili varietate vestit, nudus & frigori exponitur. Et vt vno verbo omnia dicta complectar, qui summus erat fit infimus. E quidem mirabilia fecit dominus in mundi constitutione, & cum Israeliticis magna fuit operatus: nihil tamen collationis habent cum his, quæ nobiscū egit. Etenim vnum hoc maioris ponderis & valoris est quam reliqua omnia. Deus homo factus est. Nouis & inauditis mirabilibus nouum canticum cōuenit. Cantemus ergo & nos cum Angelis magnificantes dominum, cum & maior ratio horum encomiorū nostræ curæ sit imposita. *Gloria in altissimis Deo.* Mirabile quidem est, vt in præsepio iacens, Angeli gloriam in altissimis cantent. Vbi manifestatur eius
Gen. 30. potētia & magnitudo simul. Iacob in canalibus virgas posuit: quarum aliquæ cortice erant coopertæ, aliæ verò sine cortice. Sic Christus hic fecit. Quid rogo magis occultum aut inauditū quàm vt Christus tanquam peccator ploret? Et quid manifestius quam gloriam eius Angelos cantare, & illum pleno ore Saluatorem dicere? Obserua, quod Christus tacet, & canunt Angeli. Sic tu laudes tuas silētio præ
Prou. 27. tereas, vt alienum os tua encomia exaltet. Secundò obserua, quod dum quis ab vno laudatur, statim ab alijs multis laudibus prosequitur. Sic tu lauda Deū,
Exo. 15. vt alios ad ipsius laudes prouoces. Sic Maria Soror Mosi accepit tympanum in manu, egressæque sunt omnes mulieres cum illa cum tympanis & choris cantantes. Sic etiam viuere te oportet, vt tuo exemplo alios exhorteris, vt vitam suam sanctè componant. Ideo dominus. Luceat lux vestra coram ho-
Mat. 5. minibus: vt videant opera vestra, &c. Sic etiā vnus Angelus laudans Christum natum, alios ad laudem prouocauit: qui omnes simul cecinerunt. Gloria in excelsis Deo. ¶ Aduerte autem dominum tria sibi soli reseruasse, quæ nulli alij communicare voluit. Primum est vindicta de illatis iniurijs ipse enim ait.
Rom. 2. Mihi vindictam, & ego retribuam. Et iterum. Mea est vltio, & ego retribuam in tempore. Non quādo
Hester. 10. vobis, sed tunc quando mihi placuerit. Secundo sibi reseruauit iudicium de occultis, imo de omnibus
Ioan 3. malis: & ideò ipsemet, Pater omne iudicium dedit
1. Cor. 4. filio. Quo circa Paulus admonet. Nolite ante tem-
Rom. 14. pus iudicare. Et rursum. Tu quis es qui iudices alienum seruum? Et dominus. Nolite iudicare & nō iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Tertio reseruauit sibi gloriam. Cum ipse di Luc. 6.
cat. Gloriam meam alteri non dabo. In omnibus Esa. 44.
(inquit Paulus) glorificetur Deus per Iesum Chri- Rom. 1.
stum dominum nostrum. Sic etiam idem Apostolus de Romanis & philosophis ait. Non sicut Deū glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euanuerūt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et Pharisæi qui gloriam ad inuicem accipie Ioan. 5.
bant, excæcati sunt. Ex quo loco discere oportet in omni re & euentu vni Deo soli gloriā tribuere: neque talis animum tuum inuadat cogitatio, vt eam ipsi rapere velis quia grauissimo plecteris supplicio. Etenim in quocunque bono, quod feceris duo considerātur, & honor & commodum: ex quibus Deus voluit sibi honorem eligere, tibi autem commodū & lucrum reseruare. Et ideo quia honorem Deo debitum violenta & sacrilega manu rapis, præmium quod tuum erat, auferet dominus à te. Itaque si hoc grande facinus perpetraueris, non solum non eris munere dignus, verum grauissimè in te animaduertet. Sic Herodem, vt in Actis scribit Lucas, percus- Act. 12.
sit Angelus, eo quod non dedit honorem Deo. Manifestum quippe furtum & latrocinium est, propriū Deo debitum honorem surripere: nihilominus quā vicino vas argenteum subtrahere. Sic Paulus loquu-
tus de Christo, ad id se referens furtum quod Luci- Phi. 2.
fer intentauit facere, dixit. Non rapinam arbitratus est, se esse æqualē Deo, sed se ipsum exinaniuit, &c. Sub forma Dei nihil præter Deum esse poterit: sicut sub forma solis, est sol. Cum ergo Deus esset sub forma Dei erat Deus: & quod Christus similem se faceret Deo, non furtum erat sicut illud Luciferi, qui erat sub forma Angeli, & voluit esse sub forma Dei. 3. Reg. 21.
Ita fecisse Iezabel sacra refert pagina, quæ violenta manu sumpsit vineam Naboth. Caue autem ne talē committas scelus, quia tanquam latro punieris, qui non solum quod abstulit restituere compellitur, verum etiam bonorum suorum septuplum exoluit: & hac de causa dominus in te ipsum animaduertit, auferens tibi commodum, quia tu illi honorem abstulisti. Sanctus ille Ioseph quando impudica eius domina eum ad peccandum inducebat, sic dixit. Do- Gen. 39.
minus me⁹ tradidit mihi omnia præter te, quę vxor eius es: quomodo possum peccare in dominū meū? Sic etiam Deus tradidit tibi omnia præter gloriam suam, quæ vxor eius est: quomodo ergo peccare poteris in Deum tuum eripiendo illi gloriam suam? Vide ergo quod sicut Ioseph noluit dominam suā, quia vxor domini sui erat, ita nec tu gloriam domini tibi impudenter ambias, quia vxor eius est, & illam sibi soli reseruauit. In secundo libro Regum le-
gitur, quod dux Ioab habebat captam ciuitatē Rab 2. Reg. 12.
bat misit ad Dauid. Obside ciuitatem & cape eam: vt cum à me vastata fuerit vrbs, nomini tuo adscribatur victoria. Fidelis subditus Dauid fuit Ioab: qui quanquam deuastatam ciuitatem iam habebat, quia eius rex & dominus erat Dauid, & bellum inceptū erat ipsius expensis, gloriam & honorem victoriæ voluit tribuere Dauid: quanuis qui pugnabat & fortitudinem animi ostēdebat erat ipse Ioab. Sic tu, qui

militas diuinis stipẽdijs & eius auxilio & fauore aduersus carnem pugnas, mundum, & diabolũ, & eos vincis: gloriam tribue Deo, quia miles eius es, & in nomine eius vincis & pugnas. Ne autẽ ab inani gloria & mundi vanitate opera nostra bona extinguãtur, admonuit nos Christus dicens. *Mat. 6.* Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Sic opus est, vt iustitiam tuam hoc est bona opera tua abscõdas: itã vt nesciat sinistra, quid faciat dextera tua. Nisi enim hoc feceris, continget tibi quod filijs Israel in AEgypto qui filios mares statim, vt in lucem prodibãt eos submergebãt aquis: *Exo. 1. & 2.* qua de causa matres eosdem in occulto nutribant. Itã nisi opus tuum bonum quod quasi conceptũ est animæ occultaueris, diripietur ab AEgyptijs: & in flumen iactabitur ibique vndis & fluctibus demergetur. Ideoque si eleemosynam vel aliud quoduis opus bonum effeceris, curandum tibi est, vt nõ causa hominum id facias, neque laudem hominum quęras: nam si id in occulto feceris commodum & vtilitatẽ accipies. Diuinus Paulus vt ex multis locis colligi potest in omnibus gratias Deo agebat & illi gloriam dabat. Et Moses & Aaron, qui gratias Deo nõ egerunt ad aquas contradictionis non meruerunt ingredi in desideratam promissionis terram. *Num. 20.* Sic nec tu terram viuẽtium ingredieris tibi promissam, vbi sancti gaudent diuinam vidẽtes essentiam, si in omni opere bono ipsi Deo gloriam non tribueris. Dominus præcepit Gedeoni, vt dimitteret multitudinem populi ne gloriaretur dicens: meis viribus liberatus sum. *Iud. 7.* ¶ Sed quid est quod dominus tam solicitus sit gloriæ suæ? Intelligas ô homo id dominũ nõ facere sui causa, sed propter nos: nam periculosum esset nobis placere, quia inde possem us superbię ansam sumere. Ille autem, qui super omnia habitat, quãtũcunque se extollat non potest superbire: nec quantuncunque se laudet, magis extolli. Igitur quidquid boni egeris, & quidquid laude dignum, ibi cognoscas dominum Deum tuum, & te ipsum inutilẽ seruum considera & vile instrumentum gratiæ suæ. Et quanuis Deo seruias ijs donis, quæ liberali sua manu tibi largitus est, aduerte, quod si ipsis peccatoribus ea concederet forte meliùs, quàm tu operarentur: & ita te seruum inutilem iudicare debes cum tepide & remisse domino inseruias, quãdo tantis nominibus illi sis deuinctus. *1. Tim. 1.* Regi enim seculorũ (vt inquit Paulus) immortali & inuisibili: soli Deo sit honor & gloria in secula seculorum. *Et in terra pax hominibus, bonæ voluntatis.* Pacem Angeli nunciant, quam Christus sæpe commendauit: & à nobis discedẽs tãquam testamentum illam nobis summopere commendauit, dicens. *Ioan. 14.* Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. *Esa. 48.* Sed quia impijs & sceleratis (vt inquit Esaias) non est pax, non omnibus sed hominibus bonæ voluntatis prædicatur. Illi enim qui recta animi voluntate suscipiunt Christum, sicut isti simplices pastores: veram Christi pacem habent & possident. *Mat. 2.* Herodes verò, qui Christi aduentu turbatus est, non suscepit Christum, imo ipsum fuit persequutus. Sic modo illum persequuntur, qui ira commouentur, furiosi, & qui semper rixantur, & qui seminant inter fratres discordias: *Prou. 6.* quique sunt diaboli ministri, & pacis Christi subuersores qui ad nihil aliud valent magis quam ad confabulationes nectendas. Præterea per volũtatis bonitatẽ potius dicitur quis bonus, quam per alias potentias: quia voluntas cæteras potentias mouet ad operandum: & ideo bonitas aut malitia eius in alias potentias diffunditur, sicut influxus primæ causæ in alias causas à prima motas. A volũtate enim dicitur quis bonus aut malus: quia ratio meriti vel demeriti dependet à voluntate tanquã à radice, ea ratione quia libertas directe ipsi voluntati cõpetit. Quare vbi nulla est libertas nec mereri nec demereri aliquis potest. Et idcirco pax ista non malis sed rectis competit. Cor enim impij quasi mare feruens, quod nunquam nec manet nec quiescit. *Esa. 57.* In Apocalypsi dicitur, quod omnes illi, qui adorauerunt bestiam, requiem non habebant, sicut nec illi, qui belluinos suos appetitus sequuntur animi pacem vnquam possident. *Apoc. 4.* Nanque sicut in mari tumentes fluctus nunquam quiescunt: sic mũdi ad ministratores semper fluctuant, nec vanis suis cogitationibus quietam cõscientiam possident. Vera quippe est sententia Saluatoris dicentis. In mundo pressuram habetis, in me autem pacẽ. *Ioan. 16.* Etenim infirmus homo etiam si varia cubilia mutet & lectos, non ob id quiescit: quia quoquo seuertat infirmitatem secũ ducit, quæ inquietudinis causa est. Sic sane etiam si in hoc mundo per multum temporis spatium viuas nunquam pacem & requiem habebis, quousque malos & deprauatos humores expellas: hoc est tuæ prauæ affectionis vitia, quæ te ęstuantem & inquietum reddunt: quod si hæc feceris veram Christi pacem & quietem possidebis. Pax illa, quæ tum temporis erat in mundo cum Christus natus est, & cum exijt edictum à Cæsare Augusto figura erat huius spiritualis pacis. Quod pulchrè Michæas prædixerat dicens. Pax erit in terra nostra cum venerit, & quando calcauerit in domibus nostris. *Michæ. 5.* Itaque quia non peccatoribus sed bonis datur hæc pax, & boni non nisi à volũtate sunt boni: idcirco Angeli pacẽ nũciãt hominibus bonæ volũtatis. Porro in græco originali Lucę sic habet καὶ ἐν γῆς ἰρήνη. ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία id est, in terra pax, in hominibus bona volũtas. Quapropter in manu & potestate tua est hanc pacem habere: cũ & in manu tua sit hæc volũtas. Nihil enim est tam in potestate voluntatis, quam ipsa volũtas. Et ideo sicut dominus es tuæ voluntatis, ita poteris habere malam vel bonam voluntatem. Bona erit si bonum virtutis prosequeris: mala, si flagitia & scelera fueris amplexus. Sicut Chamæleon eum sortitur colorẽ, qui ei in conspectu est: sic voluntas talis erit, quale illud fuerit, cui per amorem iungitur. Nullã aliam vel bonitatem vel malitiam habes, præter id, quod amore vel odio prosequeris. *Gen. 1.* Cætera nanque vt sol, Luna, & stellæ dominus dixit esse bona valde, postquam illa condiderat. At cum creauit hominem nec bonum nec malum illum esse dixit. Nõ equidem minoris dignitatis est homo, quã reliquæ creaturæ imo multo maioris & amplioris. Sed quid est quod dominus reliquas creaturas bonitatis sigillo comprobauit, at in constitutione hominis nihil tale dixit cum reliquis omnibus creaturis multo illustrior, præstantior & excellentior esset? Vtique id nõ fecit Deus, quousque ipse homo manus ad opus applicaret: vt vel sic consideratis rebus ab homine

dilectis,

dilectis, vel odio prosequutis nomē illi imponeret.
Si bonum amas rectam habes voluntatem: quod si
rectam habes voluntatem, bonus es: & vice versa.
Voluit enim domin⁹ oculis prospicere, ad quod ipse
homo animum applicabat, vtrum ad bonum an ad
malum: vt vel sic dominus de illo sententiam pro-
ferret. Quod si vt sæpius repetimus bona voluntate
præditus fueris, rectum habebis intellectum, vt de
Psal. 118. Deo recte sentias. Iuxta illud. Intellectus bonus om
nibus facientibus ea. E contra verò deprauata volū
tas multoties intellectum errare coget, eundē in pra
uum suum affectum inclinando. Nanque si volūtas
rem illicitam & diuinis mandatis contradicentem
amore prosequatur, nihil dubium, quin statim intel
lectum post se trahat, vt eā approbet. De qua re ele-
Psal. 72. gantissimè ipse diuinus vates Dauid. Transierunt
(inquit) in affectum cordis. Transijt intellectus &
reliquæ potentiæ ad factionem volūtatis, ad appro-
Mat. 15. bandum vel comprobandum voluntatis desideriū.
De corde exeūt fornicationes, furta, adulteria, &c.
Sed quia voluntas fons est & radix à qua proficiscū
tur omnia mala & bona, idcirco Angeli exoptant
nobis bonam voluntatem, vt omnia in nobis bona
sint. ¶ Obserua autem quod per hæc tria beneficia,
tres effectus verbi incarnati significantur. Gloria,
pax, & bona voluntas. Gloria in excelsis, pax in ter
ra, hominibus bona voluntas: ad quæ tria natus est
Christus pro tanto suo in nos amore & dilectione.
Ad gloriam, inquam, in superioribus, vbi compre-
hendūtur omnes beati. Secundò ad tranquillitatē or
dinis inferioris nomine terræ significati: eò quod ter
ra infima pars est vbi comprehenduntur omnia in-
feriora etiā cū dānatis, qui velint nolint ad tranquil
lum ordinem per pœnas deducuntur. Et propterea
tranquillus ordo inferiorum qui pax vocatur, licet
non ipsis, tamen Deo erit. Ordinatur tertiò ad bo-
nam voluntatem in hominibus qua genus humanū
sine Christo carebat & caret: quia finis verbi incar-
nati est, vt Deus sit omnia in omnibus. ¶ Obserua
1. Cor. 15. etiam non interponi coniunctionem, &, inter terrā
& homines, sicut interponitur inter excelsa & ter-
ram cum dicitur, & in terra, nec dicitur, & in homi
nibus: ad significandum ad eandem vniuersi partē
inferiorem vtrunque pertinere scilicet tam pacem,
quàm bonam hominibus voluntatem. *Et factum*
Tob. 12. *est, vt discesserunt Angeli in cœlum.* Peracto suo mu
nere, sicut Raphael Angelus dixit Tobiæ. Tempus
est, vt reuertar ad eum qui me misit. *Pastores loque-*
Eccl. 20. *bantur adinuicem.* Sententia est sapientis. Sapiētia ab
scondita & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque.
Nihil emolumenti dicendū est, scientiam illius affer-
re posse, quæ nulli vtilitati deseruit: & pecunia etiā
nihil fere est, qua non vtitur ad hominum vtilitatē.
Frustra quippe illa potētia facta censetur, quæ ad ope
rationem non transit. Natus est redemptor mundi,
sed tanto silentio & sine vlla pompa & strepitu, vt
vel ipsos vicinos talē mysterium latuerit. Sed cum
nos tāto & tā admirabili beneficio (nisi nobis esset
patefactū) non gratularemur, ideò oportuit, diuinā
sapientiam non esse absconditam, & thesaurū hunc
diuinum hominibus communicari. Etenim sicut lu
men sufficiens per se ipsum est vt cunctis manifeste
tur: ità Saluator mundi suam communicans bonita
tem voluit se ipsum pandere. Quia sicut resurrectio
nem eius non omnibus oportuit manifestari sed (vt
inquit Petrus) testibus præordinatis à Deo: ità qui- Act. 10.
dem admirabilis eius natiuitas æquum fuit, vt non
omnibus manifestaretur, quia nō omnes digni erāt,
sed aliqui, quibus occulto Dei iudicio voluit natiui
tatem suam aperire. Isti fuerunt simplices quidā pa-
stores, quibus vigilantibus in regione illa apparuit
Angelus, & natiuitatem redemptoris denunciauit.
Isti igitur ingenti quadam animi lætitia & gaudio,
postquam Angeli ascenderunt in cœlum ad inuicē
loquebātur. *Transeamus vsque Bethlehem, & videa-*
mus hoc verbum quod factum est: quod fecit dominus.
Vbi diligenter obserua, ꝙ beata virgo ex regia Da-
uidis stirpe nata, à nemine in seculo cognita, abiectis
sima mundo, in vili stabulo sedet & tacet, & nihil
de se loquitur sed quod homines negligunt cœlestes
ciues honorant, & inquirunt. Vbi animaduertas cu
ram & solicitudinem domini, vt suorum seruorum
notam faciat mundo virtutem: nam quanuis ipsi ab
scondātur, ipse dominus notos eos facit in vniuerso
mundo. Erat enim beata virgo abscondita in occul
to & secreto loco, existimans gloriosum illum par-
tum nemini mortalium cognitum: quem Angeli iā
concinunt, & de quo pastores inter se colloquūtur.
Si bene viuis, si labores sustines, si oras, si plangis ta
ce: quia hæc omnia opportuno tempore in vtilitatē
tuam manifestabit dominus. Mirabile quidem est,
quod dum seruus Dei abscondita quærit & infima
loca: ipse dominus tantam illius gerit curam vt vni-
uerso mundo laudes suas prædicet. O inconsidera-
tus & stultus hominum error, qui dum honorē soli
citi quærunt & desiderant, eundem amittunt: & dū
nominis immortalitatem ambiūt, à memoria homi
num penitus delentur. Ea enim, quæ ad conseruatio
nem nostram eligimus, conducunt plurimū ad per-
ditionem: & vbi lucrum inuenire existimamus, ibi
maiorem iacturam facimus. Qui paruuli & abiecti
proprijs oculis sunt honore inueniuntur digni apud Prou. 27.
Deum & homines. Quo circa si honoris lucrum si
tibundus quæris, illum fugito. Laudet te alienū os,
non tuum. Facito, quod debes & in manus domini
te ipsum conijce: ipse nanque tui honoris solicitam
curam habebit. Vbi iam rogo animaduertas, quanta
fuerit ipsi domino cura vt honore & laude afficeret
seruum suum Iacob relegatū, & laboribus onustum
in Mesopotamia. Ità etiā recordatus est Ioseph vin- Gen. 32.
culis & cathenis constrictum in AEgypto: & Da- Gen. 41.
uid custodiæ ouium destinatum in desertis locis & 1. Reg. 16.
montibus in publicum produxit, quem excellenti 1. Reg. 17.
victoria aduersus Goliat gigantem decorauit. De-
nique, vt vnico verbo omnia dicta complectar, vir-
ginē absconditam & humili loco clausam dominus
notam facit & Angelis cæli & pastoribus terræ. Et
quanuis initio pastores fuerunt deterriti tam subita
Angeli apparitione, iā in lætitiam redacti colloquū
tur, quo pacto ituri sunt in Bethlehemiticam porti-
cum. ¶ Obserua præterea Angelos nō dixisse pasto-
ribus, vt irent in Bethlehem nihilominus ipsi viam
aggrediuntur, & infantem inuenerunt. Vbi diligen
ter aduertas, quod ad vitæ perfectionem non satis
est Deum cognoscere per fidem, sed opus est ad il-
lum tendere per sancta opera. Certè isti pastores di-
ctis An-

ctis Angeli fidem adhibuerunt, nihilominus vadũt ad illum. Non satis est credere, nisi simul opereris. Per fidem nanque & bona opera Deo nos approximamus. Fertur enim anima nostra amore, quocunque fertur. Transeamus inquam in Bethlehem. Appropinquemus Deo, & appropinquabit ipse nobis. Docemur etiam, vt nullę rerũ cupidines nobis ipsis possint esse impedimẽto, vt Deo appropinquemus. Isti nanque pastores non fuerunt impediti, à grege suo, vt in Christum tenderent, omnia reliquerunt, & nulla facta mora ad præsepium accesserunt. Sed multi sunt modo, qui ad Christum animi cupidine ire contendunt, nihilominus permittũt impediri ab honoribus, diuitijs & vanitatibus huius seculi. In quibus omnibus summe considerare deberes, cuius rei iacturam facis, & quarum rerum causa hãc iacturam facis. Omittis ad Deum ire? sed propter quid? Propter mundum. Si propter rem aliquam illũ omitteres, non mirarer tantum: sed omittis Deum, qui summum bonum est, eundemque postponis stercoribus terræ. Imprudentis est sententiam ferre inauditis partibus. Peccatores sententiam pronunciant in fauorem mundi, & bonum esse dicunt, mundo inseruire: & Dei partem relinquunt, quæ cum non audiatur, facile condemnationem patitur. Nanque si isti diuini cibi nectar & ambrosiam degustassent cognoscerent quidem maiorem dulcedinem in amaritudine esse, quam in dulcoribus & suauitatibus mundi. Gustato spiritu, desipit omnis caro. Sic Paulus à Deo vocatus rerum mundanarum dulcedinem, absinthij amaritudinem iudicat: & contemnit epistolas in Damascum, & dixit. Domine quid me vis facere? Quid igitur est quod tu mundum non deseris, quandoquidẽ isti pastores gregem reliquerunt: Mathæus thelonium, Petrus retia, vt Christum adirẽt? Itaque omnia sunt contemnenda & relinquenda, & iter aggredi debemus. Negotiator ille euangelicus non fuit otiosus, sed lætatur prægaudio inuento thesauro, sicut isti pastores. Charitas non languida est, non quiescit, non est otiosa: sed Christũ quærit summa diligẽtia. Sed iam verba pastorum explicemus. Videamus (inquiunt) verbũ quod factum est, quod fecit dominus. Verbum in hoc loco nõ sumitur pro diuino verbo, siue filio Dei, sicut quidam male interpretati sunt: sed sumitur pro re aliqua, aut facto, vel opere. Sæpe enim in scriptura sacra verbi nomine opus vel factum aliquod intelligitur. Cuius rei exemplis pleni sunt libri regum, vbi cum agitur de rebus gestis à regibus Israel vel Iudeæ, dicitur. Reliqua quæ fecit scripta sunt in libro verborum regum Iuda vel Israel. In secundo etiam libro regum dicitur, regem Dauid dixisse Amalechitæ rogantem de bellicis factis. Indica mihi verbum quod factũ est. Manifesto apparet quod non rogabat Dauid, quid in bello diceretur, sed de factis & gestis in bello. Quod etiam verum esse apparet per datam responsionem ab Amalechitę nuntio: quo significauit mortuum esse Saulem & Ionatham & perditum populũ Israeliticum. Præterea cum rex Ezechias ostendit thesauros domus suæ seruis regis Babyloniæ, inquit scriptura. Non erat verbum in domo sua quod non ostenderit eis. Id est nulla res. Impossibile nanque reputaui hæc & alia multa scripturæ loca huic simi-

Rom. 13. *Act. 9.* *Mat. 9.* *Mat. 4.* *Mat. 13.* *2. Reg. 1.* *4. Reg. 20.*

lia pro verbo posse intelligi, sed pro opere. Et secundum hunc sensum quem verissimum arbitror, literę explicatio est. Eamus in Bethlehẽ & videamus hoc opus Dei: magnum hoc opus, factum à domino videamus. Videamus inquiunt, Deum qui inuisibilis est, hominem iam factum visibilem nostra mortalitate indutum. Ros qui nascitur in alta aeris regione nunquam in suo descensu videri potest nisi quando sedet vel in herbis vel in folijs arborũ. Sic filius Dei qui ab æterno genitus est à patre nunquam apparuit visibilis quousque in gremio virgineo sedit: & ibi descendit sicut ros super herbam virentem viriditate omnium virtutum. Videamus ergo hoc verbũ, quod factum est quod fecit dominus. *Et ostendit nobis.* Nobis inquam simplicibus pastoribus. Multi principes & viri literati erant in Hierusalem, & nemini illorum apparuit Angelus sed pastoribus super gregem suum vigilantibus. Certè dici non potest, quin Angelus fuerit prudentissimus quando istis & non illis principibus apparuit. Quia si Angelus huiusmodi diuitibus hanc domini natiuitatem prænũciaret, qui in cute curanda fere totam vitam consumunt, nunquam in tota vita iter illud aggrederentur: quippe qui tunc à famulis rogarent serenum ne esset tempus, an cœlum nubibus coopertum: si respõsum acciperent, vel aerem vel cœlũ pluuiam denuntiare, vtique iterum in vtranuis aurem obdormirent & alto & profundo somno (vt facere solent) cõquiescerent. Quòd si id delicatis mulieribus denũtiaret, priusquam stibium & fucum apponerent, iam sol alta montis cacumina pertingeret. Si igitur istis natiuitatem domini Angelus denunciaret: prius sol ad occasum tenderet, quam pararent ire in Bethlehem. Ideo sapienter fecit Angelus apparẽs pastoribus, qui statim nulla facta mora festinant in Bethlehem. Nihil erat quod eos remorari posset: nã induti dormiebant, nec in suauibus lectulis iacebant, non phaleratis equis indigebant, non curribus, quin potius nec aeri nec niui, nec frigori parcebant: sed tanquam homines omnibus terrenis orbati, ea hora qua Angelus apparuit, sine alicuius rei consideratione quæ illos detinere posset, Bethlehem proficiscuntur: diuites autem relicti sunt in Ierusalem, nec vocantur, vt hoc tantum & tam diuinum mysterium videãt. Sed obijcies forsitan, dicens. Nonne regibus orientalibus diuitibus & potentibus apparuit stella, & duxit illos in Bethlehem? Verum id fateor, sed rogo aduertas diligenter, quanto labore peruenerunt in Bethlehem itinere tredecim dierum defessi: vt vel ex hoc colligere sit nobis facile, quãto maiori labore & difficultate diuites ad Deum accedũt, quã pauperes. Nanque isti pastores ea nocte qua Christus natus est illum adorauerũt, reges vero post tredecim dies ad Christum veniunt. *Et venerunt festinantes.* Quòd erant venturi dixerunt prius, nam loquebantur ad inuicem dicentes. Transeamus vsque Bethlehẽ agẽtes de modo quo ituri erant. Promissam fidem compleuerunt. In mundo sane multa sunt verba, & nulla opera. Fallax enim mundus vniuersis hominibus se ipsum amicum & familiarissimum promittit, mõtesque aureos pollicetur: at in necessitatis articulo, omnes deserit, nulli datam fidem complet: isti vero pastores adimplent factis, quod verbis promiserant,

Mat. 2.

rant. Nō ſicut tu, qui quotidie proponis & promittis ad meliorem vitæ conditionem rediturum, & nihil minus quā id adimples. Proponis alienum reſtituere, & confeſſario id promittis: tamen protinus id obliuioni tradis. Proponis accedere Chriſto, & nūquam accedis. Accidit tibi in hoc negotio ſicut nautis in portu, qui ſemper proponunt vela ventis dare, & de die in diem nauigationem diſtrahunt, & habētes tempus, aliud fœlicius ſibi futurum expectātdo nec præterito nauigandi tempore iam nauis in portu putreſcit. ¶ Secundo obſerua quod non ſolum venerunt paſtores, ſed etiam feſtinanter venerunt: nō pigri aut negligentes fuerunt in quærendo domino. Nanque dominus grandi ſolicitudine aduertit, quo feruore, & quanta voluntatis promptitudine opera miniſterij ſui exequamur. Pater ille qui duos habebat filios, quorum minor natu cum diſsipaſſet bonā partem ſuæ ſubſtantiæ, cum ad domum redijt famelicus & pannoſus maius gaudium cum hoc ſuſcepit quam cum illo, quem domi ſemper habuit: nam dominus neutiquam attendit quanto temporis ſpatio illi ſeruimus, ſed quanto ſpiritu, & quanto animi feruore. Et ita verum eſt, aliquem in vnica hora maiori præmio poſſe eſſe dignum, quā alius mille annis: nam dominus pluris æſtimat parum & feruens miniſterium, quā multum & remiſſum. Idcirco filius ille prodigus tanto ſpiritu & feruore ſe in Deum cōuertit, & ſues reliquit, quorū cuſtodiæ deditus erat, vt locupletiori, & maiori præmio dignus in oculis paternis fuerit inuentus quam alter frater: quo factū eſt, vt maioribus honoribus fuerit affectus, quam is qui parēti tepide miniſtrabat. Quibus omnibus exēplis docemur non ſegniter aut ignaue in mandatis domini nos ipſos debere exercere. Plus duplo conſumpſit Salomon in ædificio propriæ domus quam in ædificando templo, quod in obſequium domini conſtruebat. In quo inſinuatur res diuinas maiori diligentia efficiendas eſſe, quā noſtræ propriæ. Equidem non oportet ei tepidè aut remiſſè inſeruire, qui tanto feruore & amore venit è cœlo, vt nos quæreret, & frigida nocte naſci voluit. Præceperat dominus vt paſchalis agnus feſtināter comederetur: quia vult nos in ſanctis operibus cum feſtinatione operari. Nam ſi grandis ſumma argenti vel auri tribuenda tibi eſſet poſt quam ad finem peruenires alicuius incepti itineris: nonne rebus alijs cōtemptis, quæ ſeſe tibi in via poſſent offerre velocicurſu iter ageres? Conſidera igitur longam tibi reſtare viam, & tēpus vitæ breue. Quapropter oportet non tepidè iter agere ſed ſumma adhibita diligētia & ſolicitudine, quādoquidem mercedis retributio tanti ponderis & valoris eſt, vt nullo argento, nullo auro, nullis pretioſis margaritis conferri aut componi poſsit. Vtinam in his mandatis domini tanto cum feruore incederes, vt poſſes cum Propheta dicere. Viam mandatorum tuorum cucurri. Non tanta ignauia quanta tu, rex ſanct⁹ in via domini incedebat nec inſeruiebat ea cunctatione & mora, qua tu. Accipitres in regione Noruegię optimi ſunt: quia cū in ea regione parui ſint dies, properant dum dies eſt in captandis auibus. Ita tibi faciendum exiſtimo, cum dies huius vitæ breuiſsimus ſit, pluſquam dici poteſt, ſanctis & rectis operibus incumbēdo, priuſquam nox mortis adueniat in qua nemo poterit operari. Etenim quidam ſapiens loquutus, vt exemplum diſcipulis ſuis daret dixit. Vita breuis, ars vero longa, experimentū fallax, iudicium difficile, &c. Et non dixit, vt diſcipuli ſui ſtudium medicinæ relinquerent, ſed potius vt in ſtudendo feſtinarent, cum ſcientia difficilis, vita verò breuis eſſet. Ità ſanè tu feſtinanter Deo inſeruire debes, quando vita noſtra ſic adeo breuis eſt, id vero quod fieri debet multum. Iuſta quidem ratione incuſari debet Pharao, quia cum domus eius tota, & regnum vniuerſum ranis eſſet plenum: hortatus à Moſe dicente, conſtitue mihi quando deprecē pro te, & pro ſeruis tuis, & pro populo tuo, vt abigātur ranæ à te, reſpondit. Cras. Iuſtum quidem eſſet, vt medelam ſuæ infirmitati ſtatim peteret, quando tam iniqua plaga erat obſeſſus. Tamen ea verba ab homine expectabantur, cuius corpus breuiſsime in profundo mari erat ſubmergendum, & eius anima in profundo inferni. Itaq; omnes nos feſtinare oportet in noſtræ ſalutis opere, quia protinus etiam operari, ſero iudicandum eſt: nāque bona noſtra ea ſunt vt valeant Deo ipſi reſtituere id obſequium & honorem, quod tantis peccatis illi abſtulimus. Sed de his hactenus. Sed quid iſti boni paſtores feſtinantes viderunt? Quid inuenerunt videntes regem natū? Nunquid palatium aliquod marmoreum, aut matrē reginę diademate fulgentem aut eam aureo lecto recumbentem? Viderunt ne puerum purpura & byſſo inuolutum, aut curiam multis ciuibus abundātem? *Et inuenerunt Mariam & Ioſeph & infantē poſitum in præſepio.* Iam hic vides ſanctorum patrum deſiderium adimpletum, & quomodo Deus eorum petitionibus acquieuit. Audi prophetam Eſaiam. Deſiderauimus eum deſpectum & nouiſsimum virorū. Nonnè melius foret, vt diues veniret, vt nos diuitijs impleret? Nonnè melius eſſet vt cum ſumma potentia, veniret, vt noſtras iniurias vindicaret? Minimè. Iſto enim pacto non illum deſideramus: ſed humanum, pauperem, & abiectum: nanque contraria contrarijs optima ſunt medicamenta. Cecidit Adam ſuperbia & illum humilem exoptamus, vt noſtræ medeatur ſuperbiæ. Ille voluit eſſe magnus, & idcirco hunc ego pauperem, paruum & abiectum deſidero, vt vel ſic his contrarijs tiriacis curetur hominis ſuperbia & auaritia. Qua de cauſa rectiſsime inquit Eſaias deſiderauimus eum deſpectum & nouiſsimum virorum: vt quanto ipſe abiectius deſcenderit: tanto altius ego aſcendam. Ideo patientiſsimus Iob. Vtinā appenderentur peccata mea, & calamitas quam patior in ſtatera. Nonne Iob peccata, caro aut fructus ſunt: vt appendantur in ſtatera? Peccatum nihil eſt poſitiuum, ſed priuatio vel negatio quædā quæ eſt carentia rectitudinis debitæ in eſſe. Sed quomodo appendentur? Audi, dum in aliqua ſtateræ lance aliquod pondus eſt in terrā inclinatur, altera vero lāx quæ vacua eſt in altū eleuatur. Id circo, vt quæ eleuata eſt in imū deſcendat, neceſſum eſt vt alteri maius pondus apponatur. Omnes cecidimus propter peccati grauitatem & pondus, & deſcendimus omnes ad inferni tenebras: vt igitur nos aſcenderemus neceſſum fuit, vt Chriſtus deſcenderet humiliatus, Ità ſanè quantò vna ſtatera deſcendit, tanto alia in ſublime rapitur. Cecideramus nos in profundum & Chriſtus

Luc.15. *3.Reg.6.* *Exo.12.* *3.Reg.17.* *Pſal.118.* *Ioan.9.* *Exo.8.* *Eſa.53.* *Leg. Aug. li.1. doct. Chriſ. ca.14* *Iob.6.*

Christus in alta gloria sedem habebat:& idcirco de
scendit Christus, vt nos aduolaremus ad cœlũ. Qua
de causa desiderat Iob, vt nostra appendantur pec-
cata, & constituantur in vna statera, in altera verò
Christi lachrymæ, paupertas, nuditas, durum præse
pium, frigiditas, & omnes alij labores: quia rectè no
uerat Iob plus ponderis esse hæc Christi merita, quã
omnia nostra delicta. Quapropter Iob hoc experi-
mentum fieri desiderat, & Esaias non in sublimi lo-
co, sed despectum, humilem, & abiectum, illum de-
siderabat. Quocirca possemus dicere. Veni Esaia ad
præsepium Bethlehẽ, & videbis tua desideria adim
pleta. Inuenerunt pastores filium Dei positũ in præ
sepio non in aulis aureis pauimentis compositis, nõ
in preciosis cubiculis, sed positum in præsepio. Cer-
tè quilibet homo, qui hæc cõsiderauerit penitus ad-
mirabitur, dum videat Dei filium in tantum contẽ-
ptum deuenisse, vt in stabulo dignatus fuerit habi-
tare, animaliumque socium fieri propter hominum
salutem. Tu domine qui cœlum pulchris sideribus
ornasti, & herbas campi & flores gratis coloribus in
duisti, & aues varijs plumis exornasti: gaudes in prę
sepio esse pannis inuolutus? Quomodo cum gaudiũ
& exultatio Angelorum sis, lachrymis madidus es?
Nondum natus es, quando delicta mea plangis? Nõ
solum cum sis Deus, homo fieri voluisti: verũ in ma
iori hyemis rigore natus es, media nocte, & in tanta
paupertate. Nihil sane dubito, quin nox illa, qua
Christus natus est, frigidior & asperior fuerit, quàm
alia vnquam. Quòd si ratio non valuerit, nec capi-
tis sententia valeat. Quia diuinum verbum cum hu
manitate simul accepit omnes nostras miserias &
pœnalitates peccato excepto: & has miserias in ma-
ximo contemptu & abiectione. Itaque non solum
pauper, sed pauperrimus fuit: nec solum mori, sed
mortem crucis ignominiosam pati voluit. Itaque si
cut volens mori, genus mortis ignominiosissimũ
elegit: ità volens nasci, noctem rigidissimam elegit.
O quantum tibi, ô gloriose puer, debent homines.
Quomodo anima mea in tuum non rapitur amorẽ?
Quomodo cor meum sicut cera non liquefit, dum
propter suum amorem videt Deum in præsepio in-
ter bruta animãtia positum? Hæc omnia amoris no
stri causa dominus facit, & vtinam intentum conse
quatur. Et non solum in tanta humilitate & pauper
tate ex virgine voluit nasci, vt nostram abiectionẽ
& miseriam exaltaret: sed vt exemplo vitæ suæ, no
Zacha.1. stram componeret. Sic prædixerat dominus per Za
chariam prophetam. Perpendiculum extendetur su
per Hierusalem. Hæc quidẽ verba peccatores ipsos
vehementer deterrent, at qui vitam Christi sequun-
tur magnæ sunt consolationis & gaudij: quando di
cit omnes metiendos esse sua vita. Si villicus reddi-
turus rationẽ de expensis maximo timore concuti-
tur: quid erit quãdo vitæ nostrę ratio arctissima exi
gatur? Malam rationem reddet ille, qui modo nec
secum nec cum Deo vllam amicitiam habet. Solent
artifices plumbeum perpẽdiculum apponere, vt vel
sic videant, an ædificium rectitudine careat. Vita
Christi nobis perpẽdiculum est, vt nostras actiones
moderemur & regamus. Quando dominus ad iudi
cium venerit, vniuersum ædificium, quod sine regu
la & perpendiculo inuenerit factum, subuerti præci
piet. Hoc Christi præsepiũ, paupertas, & humilitas,
nostram metientur vitam. Sed ô sancte & admirabi
lis redemptor dum me ipsum tibi volo conferre, pu
dore prorsus suffundor, quam fœda & contaminata
mea puritas sit, quam superba mea humilitas, quam
cupida mea paupertas, quam crudelis mea misericor
dia, quam frigida & tepida mea charitas quam ridi-
culæ meæ lachrymę, quam sine deuotione mea ora
tio, & nomen Christicolæ fictum, quam sterilis &
sine fructu meæ vitæ discursus, si tuæ innocentissi-
mæ & immaculatæ vitæ cum mea velim collationẽ
facere. *Videntes autem cognouerunt de verbo, quod di
ctum erat illis de puero hoc.* Verbum erat dictum ab
Angelo, quod Christus erat natus in Bethlehem: quę
que positus erat in præsepio & pãnis inuolutus: quę
vis omnia quanuis anteà, fide crediderunt (nam si
non credidissent non venissent) videntes cognoue-
runt. Vnde iam isti pastores Angelo dicere poterãt,
id quod Samaritani dixerunt mulieri. Iam non pro
pter tuam loquelam credimus: sed nos ipsi vidimus *Ioan.4.*
quia hic est Saluator mundi. Vidimus enim Saluato
rem seculorum, regem Angelorum, solẽ iustitiæ in-
ter nebulas mundi fulgentem, & inter præsepij an-
gustiam cœlum terramque regentem. ¶ Modò autẽ
ad tuam eruditionem perpendas obsecro, quam re- *Rom.8.*
ctè dixerit Paulus. Diligentibus Deum omnia coo
perantur in bonum. Isti enim pastores dominũ quę
sierunt recta & syncera animi intentione: & quod
quærebant inuenerunt domino permittente & vo-
lente. Sic tu syncerè & non fictè dominum Deum
tuum quære & illum inuenies. Vnde Sapiens admo
net dicens. Sentite de domino in bonitate, & simpli *Sap.1.*
citate cordis quærite illum: apparet enim eis, qui fi-
dem habent in illum, & iustitia simplicis dirigit viã
eius. Et iterum, Deus non proijciet simplicem. Præ *Prou.19.*
tereà obserua, quod cum isti pastores Deo obtempe
rauerint, facientes id, quod Angelus præcepit, ideò
dominus fecit quod illi exoptabant. Bona nanq; fœ
licitas in omnibus illis contigit, sicut Angelus eis
prædixerat. Vis tua omnia tibi fœliciter & fauste cõ
tingere? fac quod dominus præcipit, & pro palato ti
bi omnia euenient. Etenim scriptura dicit. Volun- *Psal.144.*
tatem timentium se, faciet dominus. Quod si diui-
næ voluntati repugnas, quid est, vt velis tuã domi-
nus adimpleat? Obtempera Deo, & quæ volueris
pete. Multi sunt, qui grandes dignitates & alta mu
nera obire contendunt, cum & in sceleribus & flagi
tijs viuant coinquinati: mirãtur verò si hæc, quæ de
siderant non consequantur. Alij verò immensas li-
tes cõnectunt, & aduersarios suos mille modis calũ
niantur: quiquidem litigandi modus iniquus & sce-
leratus est. Et idcirco permittit dñs, vt quanuis à
tuis partibus iustitia stet nunquam tamen pro te sen
tentia feratur, quia cum Dei offensa & iniuria, tua
vis conficere negotia. Vera autem via vt omnia tua
negotia rectè expediãtur ea est, vt in eis administrã
dis id facias, quod dominus pręcipit: & ita dominus
ijs quas ignoras vijs negotia tua ad fœlicem exitum
perducet. *Omnes qui audierãt mirati sunt de his, quæ
dicta erant à pastoribus ad ipsos.* Obserua, quod An-
geli pastoribus, & pastores alijs, Christi natiuitatem
annunciant: vt sic Deus ministerio hominum ho-
mines doceat. Multi sanè nolunt literis operam in-
cumbere

cumbere, nec magistros audire, existimantes in ipsa oratione & contemplatione, qua eleuati sunt, dominum inspiraturum illis & docturum scientias: quod certè temere agunt, & Deum ipsum amenter tētant nolentes ab alijs edoceri. Necessum enim fuit Apostolos miraculosè à domino edoceri, infundens illis Spiritum sanctum, cum non haberent, qui eos edoceret. Tamen cum in Ecclesia Dei multi sint literati & sapientes. Deum tētant, qui sine necessitate miracula efflagitant. Vult dominus per causas secūdas agere, & quod homines ab hominibus discant, & q̄ humiliter eis subijciantur, laborātes & libros reuoluentes. Nonne Moses amicus & familiaris domino erat & quotidie cum eo loquebatur quasi amicus ad amicū suum tamē voluit, vt ab Ietro sacerdote Madian ediscerct, quomodo recturus erat & gubernaturus populum: & suo consilio vsus, constituit Moses decenos, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, qui populū iudicabant. Sic etiam Eunuchus ille reginæ Æthiopiæ voluit edoceri per Philippū: nam spiritus dixit Philippo. Accede & adiunge te ad currum istum: & postea quam euangelizauit ei, baptizauit illū. Nonne ipse domini spiritus, qui præcepit Philippo vt accederet ad currum, poterat illū docere? Planè potuit, sed voluit, vt à Philippo doceretur. Eodem modo Paulū, cui dominus in via Damasci apparuit, poterat instruere in fide: tamen misit illum ad Ananiam discipulum, vt ab eo disceret: quid illum facere oporteret. Cornelio etiā apparuit Angelus domini, & instruxit, vt mitteret ad Petrū, qui erat in Ioppe: qui cum accederet prædicauit Cornelio Centurioni, & his, qui cum eo erant, docens eos in fide, & baptizauit. Denique voluit Deus, vt isti pastores edocti ab Angelo, & viso Saluatore, alios docerent: quia vult vt homines ab hominibus discant. Et quanuis sanctissimum & optimū sit orare, vt Deus tuum illuminet intellectum: hoc tamen bonum est, si te ipsum adiuuaueris & feceris quod in te est: hoc est, operam literis dando & laborādo. Vide de his si placuerit Diuum Augustinū. ¶ Docet etiam locus iste opera Dei & magnalia eius extollere, & alijs enarrare. Sic Moses fertilitatem terræ promissionis populo narrauit, & mirabilia eius. Sic Angelus Raphael dixit Tobiæ. Opera Dei reuelare & confiteri honorificū est. Et Dauid in Psalmo. Narrantes laudes domini & virtutes eius, & mirabilia eius quæ fecit. Obseruādum hic etiam est, quod isti summopere mirabantur, & rapiebantur admiratione, audientes illa quæ dicta erant à pastoribus. Nec mirum quia cum Propheta Esaias fuerit vaticinatus de Christi aduentu, inter multa alia & præclara quidem, dixit. Paruulus datus est nobis, &c. Et statim subiunxit. Vocabitur nomen eius admirabilis. Sicut enim regina Sabba videns sapientiam Salomonis & domū, quam ædificauerat & cibos eius, &c. Itā fuit in admirationem rapta vt spiritus deficeret: sic isti summopere mirabātur & non immerito. Vnde egregi⁹ psaltes inquit. Cātate dn̄o cāticū nouū, quia mirabilia fecit. Et ita isti non immerito mirabantur. Sed quid mirabantur? Ea, quæ dicta erant à pastoribus. Sed quid dixerunt pastores? Quod viderant in Bethlehem. Sed quid in Bethlehem viderūt? Ipsam patris sapientiam, obmutescentem, fortissimum, imbecillum, magnum, vilem, humilem & abiectū, impassibilem, passibilem, diuitem, pauperem: & tandē infinitum, finitum, conspexerunt. Nunquid iniustè aut immeritò mirabantur? Iusta quidem ratione admirati sunt. Non mirareris & tu, si aliquem infantē tibi demonstrarem, & dicerem. Puer iste, quem vides, antiquior matre est; & natus est hodie, nec principium habet. Pauper est, & similiter diues: magnus & paruus: omnipotens, & nihil potens: impassibilis & passibilis: perit frigore, & omnem calorem secum habet: illum cœlum nec terra capit, & breui comprehenditur præsepio. Nonne hæc omnia iustā de causa mirareris? O inaudita & stupēda miracula: quod mater & virgo sit, quis talia dicere audiuit? Veniant mundi philosophi suis axiomatis dicentes, quod locus & locatum debent habere proportionem: tamen hic locus præsepium est; & quem præsepium capit, tota mundi machina comprehendere nequit. Omnes, qui audierunt mirati sunt, & non immeritò. Venit Iacob ad patrem suum Isaac qui senex erat & cæcus: pater autem existimans illum esse Esau, dixit. Vox quidem, vox Iacob, manus autē manus Esau. Sed qui fieri potest vt Iacob & Esau idem sint? Admirabatur Isaac. Videte igitur filium Dei, tanquam alter Iacob, indutum vestibus peccatoris Esau. Sic Paulus id affirmat. Habitu inuētus, vt homo. In habitu hominis peccatoris in similitudinē carnis peccati. Reuera Iacob non erat Esau, sed similitudinem Esau gerebat, & veras vestes etiā Esau. Sic Christus non erat peccator, sed similitudinem habebat peccati: & humanitatem veram, quia verus homo erat. Ideò si ad eum respicis, audies vocem esse Iacob: manus autem Esau. Audi vocem. Gloria in altissimis Deo. Vox quidem vox Iacob. Vox hæc vox Dei est. Tamen si tangis, videbis eum frigore trementē & manus Esau esse. Videbis alio modo eum ab Angelis adorari. Et cum introducit primogenitum in orbem terræ dicit: Adorent eū omnes Angeli eius. Ex altera autem parte videbis eum lachrymas fundentem, & in præsepio inter paleas iacentem. Vna via sidus mittitur per aera volitans, vt reges vocet, vt veniant ad Christum adorandum, & vt cognoscant eum regem & dominū: alia vero via itā necessitatibus nostris vrgetur vt immensum frigus patiatur, nec domum habet, qua ab iniurijs cœli se ipsum tueri possit. Modo videbis huius pueri causa Herodē magnopere timere: modo verò ipse à frigore opprimitur. Ex alia parte homo, ex alia Deus ostenditur esse. Ex vna parte Iacob, ex altera verò Esau apparet. Miremur igitur omnes Deum hominem factum: & duo inter sese maxima repugnantia iam inter se coire. Miretur Isaac, miretur cœlum & terra, mirentur Angeli, mirentur stellæ & planetæ, mirentur elementa, & omnes creaturæ sensibiles & insensibiles. Omnia volatilia cœli alas suas comprimāt & contrahant: nec viridem herbam pascant animalia, suosque suspendant actus, stupescant & eleuētur tanta cum videant miracula. Sic rapiebatur in maximam admirationē Propheta ille Abacuch dicēs. Consideraui opera tua, & obstupui. O Deus meus, & Deus cordis mei. O sponsus & dilectus animæ meæ: consideraui ego vermis terræ opera tua, & in eorum inquisitione prorsus intellectus meus defecit. Vide

Exo. 18. *Act. 8.* *Act. 9.* *Act. 10.* *Aug. in prologo lib. doct. chris.* *Deut. 3.* *Tob. 12.* *Psal. 77.* *Esa. 6.* *3. Reg. 10.* *Psal. 97.* *Gen. 27.* *Phi. 2.* *Hebr 1.* *Mat. 2.* *Abac 3. iuxta. 70. interp.*

cit. Vide quod dixit, consideraße opera domini, & idcircò expauiße: quia admiratio ex rerũ cõtemplatione procedit. Consideremus & nos modo sanctissimi huius natalis mysteria: ne sicut homines gentiles aut ethnici vitam agamus tantis & tam diuinis mysterijs ingrati. Miremur & admiremur tantam domini bonitatem & clementiam, quemadmodum isti pastores: cum è summo cœlo, in nostra tuguria dignatus fuerit descendere, & tãtos labores propter nos ipsos sumpsiße. Miremur tam profundam humilitatem & abiectionẽ. Videamus quis sit iste, qui nascitur, & quomodo nascitur, & quorum causa nascitur. Quibus omnibus rectè consideratis, & oculis nostris in iustitiæ solem coniectis, commouebuntur alæ nostri cordis & cõtemplationis, & sicut auis phœnix, igne diuini sui amoris inflãmabimur, & altißimis cogitationibus in diuinam illam benignitatem & bonitatem rapiemur, & comburetur cor nostrum igne amoris exardescens, secũdum illud Psalmi. In meditatione mea exardescit ignis: & ità conuertemur in cinerem cognoscentes nos eße cinerẽ & viles vermes terræ: & ità fruemur tanto & tam diuino fructu huius sanctißimi natalis, qui est gloria & æterna beatitudo, exẽplum sumentes à virgine. De qua ait euãgelista. *Maria cõseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.* Verba sumũtur hic etiã pro rebus gestis: considerabat enim prudentißima virgo pastorũ Regumque orientalium aduentum Angelorum apparitionem: & ea, quæ in se geßerat præpotens Deus. Sciebat prætereà illud, ꝙ multo antè propheta dixerat, videlicet, Egredietur virga de radice Ieße, & flos de radice eius ascendet: & se ipsam de radice Ieße, deque eius stirpe profectam eße Maria virgo cognouerat. Ac proinde illud Michææ prædictũ optimè tenebat. Tu Bethlehẽ Efrata paruulus es in millibus Iuda ex te mihi egredietur, qui sit dominator, in Israel. Quapropter se in Bethlehem dominatorem Israel parituram eße certo sciebat. Cõparat ergo verba factis, vetera nouis, vmbram rei significandæ, figuram veritati: pollicitationes deniq; rebus exhibitis, in quibus omnibus varia, atque diuersa catholica fidei argumenta reperiuntur. Hæc igitur omnia pijßima virgo sapienter quidem ponderabat, & cõferebat: vt ea posteà sacro sanctæ ecclesiæ enuntiaret: & sic omnes Christi fideles vberrimos inde fructus, maximamque percipereut vtilitatem. Non habuit prudentißima virgo cor fatui, & stulti: de quo sapiens ait. Est sicut vas cõfractum, & nullam sapientiam tenet. Sed erat tanquam arca fœderis, vbi tam secundæ legis Euangelium, quam legis antiquæ tabulæ ponebantur. Nam quæcunque de Christo optimo & maximo diceban tur, vel quæ ipse Saluator noster aperiens os suum, discipulos suos, imperitamque multitudinem docebat, ea omnia serenißima virgo indefeßa secum, fideli que mente tenuit, & ruminauit. Discamus igitur beatißimæ virginis exemplo concitati meditari cœlestia, resque diuinas mente, & cogitatione concipere: quod egregie fecerimus, si cõsideratione aßidua diuina mysteria contemplati fuerimus. In lege veteri animalia, quæ non ruminabant, veluti sus, & eiusce modi alia, immunda erant, & illa nequaquam ex domini præcepto filij Israel poterant comedere. Sic tu illa, quæ pro te fecit rerum omnium conditor, ac fabricator Deus ruminare perpetuo debes: nẽpe quo modo hominis formam induerit, acerbißimamque mortem pro te misero peccatore subierit. Sed ad cõtextum. *Et reuersi sunt pastores glorificantes, & laudãtes Deum in omnibus, quæ viderant, sicut dictum est ad illos.* Non quidem pastores ingrati extiterunt, tãti, tãque admirabilis beneficij immemores: sed quæcunque ab Angelo audierunt, & in Bethlehẽ viderunt, ea omnia voce magna prædicauerunt clamantes, & laudãtes dominum, ingentesque Deo gratias referentes pro gloriosa vnigeniti filij sui natiuitate. Disce precor horum exemplo commotus pro tot, ac tãtis in te collatis beneficijs immortales Deo gratias agere. Sic Paulus Ephesijs ait. Impleamini Spiritu sancto loquẽtes vobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordibus vestris domino gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini Iesu Christi Deo patri. Præterea ait quod sicut dictum erat illis, & sicut audierant, ita viderunt; vnde iure æquißimo poterant hi sanctißimi pastores illud psalmi proferre. Sicut audiuimus, ita & vidimus in ciuitate Dei nostri in ciuitate domini, virtutum. Et quanquam cæli, terræque fabricatorem pauperẽ, vilique in præsepio reclinatum pastores inuenerunt, non tamen vllum de eius paupertate scandalum ceperunt: quin imo diuinas opes, quæ sub paupertate illa absconditæ delitescebant, fide nimia, quæ in eorum pectoribus ardebat, contemplabantur: qua de causa glorificantes, & laudantes Deum venerunt. Oportebat quidem tales priores illos Ecclesiæ lapides eße, oportebat inquam vt fidei catholicæ radijs illustrarentur, inque sancto Dei seruitio arderent, vt prompti, atque grati in eiusdem beneficijs euulgãdis existerent: & verborum Dei præcones facti beneficia in genus humanum à Deo collata publicarent. Transeamus & nos ista tẽporalia, & quæ retro sunt obliuiscentes ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu festinantes eamus: & videamus quantam humilitatem, & paupertatem pro nobis Rex gloriæ susceperit. Simus grati beneficijs eius verbo, & opere ipsum imitando, cum Angelicis spiritibus ipsum laudãdo quãtum poßimus: nam ipse maior omni laude est. Canamus cum Dauide. Benedic anima mea dominum & noli obliuisci omnes retributiones eius. Quam obrẽ si hi diuini pastores sola Christi natiuitate cognita reuersi sunt gaudentes, quanto magis nos, qui totã incarnationis seriem tenemus: & Christi sacramentis imbuti sumus eidem gloriam sempiternam dare debemus: quin potius nullo vnquam tẽpore, de eius laudibus conticescere tenemur. Ideo enim nostram naturam adeo incredibili coniunctionis vinculo sibi copulauit, vt Deus fieret verus homo. Quorsum autem hoc fecit? vt vniuersum genus humanum ab omni vestigio sceleris expiaret, & ab omni flagitio tutum ac sanctũ redderet. Sed hæc satis sint de Christi Saluatoris nostri natiuitate: nunc tamen ne prolixior in dicendo videar, quam oportet ad alia eiusdẽ redemptoris mysteria explicanda pergamus, de quibus consequenter Euangelista noster Lucas ait. *Postquã consummati sunt dies octo, vt circuncideretur puer.* Maxime quidem nos mouere, imo & compellere

Marginal notes: Psal. 38. — Mat. 2. — Esa. 11. — Mic. 5. — Eccl. 21. — Hebr. 9. — Mat. 5. — Deut. 14. — Ephe. 5. — Psal. 47. — Phi. 3. — Eccl. 43. — Psal. 10.

lere debet, vt Deũ ex toto corde diligamus, illiq; soli fideliter seruiamus legis elargitio, in qua viuamus, nobis ab eodẽ dño concessa. Nã quãuis donũ, vt nos crearet ad imaginẽ & similitudinẽ suam, & æterni domicilij capaces efficeret, quanuis inquã hoc donũ magnũ sit, & excellẽs, si tamẽ nobis Deus legẽ non dedisset, in qua suã nobis exponeret volũtatẽ, explanando simul, quid nos facere oporteret, vt beatitudinẽ, ad quã creati fuimus, tandẽ cõsequeremur, nostra proculdubio vita tristis esset, & misera. Si rex diceret alicui, meã si feceris voluntatẽ clarissimis te dignitatum titulis exornabo, ita vt te vno præstantior nullus in meo regno cõperiatur: cõtra verò meæ si aduerseris volũtati, nõ impunè feres, imò durissimis cõstrictus vinculis in obscuro carcere pestilẽti morte cõsepultus miserè tandẽ peribis. Quã iniret viã vir iste? Quod caperet consiliũ? Curaret quidẽ, & singulari industria curaret regis voluntatẽ in primis cognoscere: deinde vt eã adimpleret omni studio cõtenderet, hoc enim itinere maximũ lucraretur bonũ, cõtrariò verò dedecus sempiternũ. Verũ si rex quid amaret, vel quid odio haberet huic homini nequaquã vellet aperire, miserã sanè vitã vir hic traduceret & squallidam, donec in cognitionẽ regiæ voluntatis deueniret. Sic Nabuchodosor sapientibus sub pœna capitis præcepit, vt quod somniarat somniũ diuinarẽt. Verum enimuerò si rex huic homini omnia sua sensa declararet, corq; suũ fideliter aperiret: quãta vir iste lætitia exultaret, quantoq; gaudio triũpharet: quandoquidẽ iam suarũ voluptatũ ianuã apertã cernebat. Scimus & certò scimus tã fide, quã etiã ratione ducti, quòd vnus solũmodo Deus in rerũ natura existit, & hũc bonũ, piũ, iustumq; esse nemo est, qui dubitet. Scimus prætereà illos, qui obtẽperant voluntati huius sanctissimi Dei maximis præmijs in superno illo beatorũ domicilio condecorari: & ècõtra illos, qui eundẽ dñm sceleribus, & flagitijs impudẽtissimè lædũt, in perpetuã tenebrosi carceris miseriã summa cum ignominia deturbari. Si nobis Deus legem nõ dedisset, qua tam illa quæ erant fugienda, quam illa quæ erant adamanda explicaret, tristis certè, tristis esset hominum vita & ærumnosa. Nam etiam si ad beatitudinem nos esse creatos intelligeremus, quo nobis tamen eundum esset prorsus ignoraremus. Singulare igitur atque præclarum in nos contulit beneficium summus ille parens atq; rerum dñs quãdoquidem suam legẽ promulgauit, ex qua omnes Christiani apertissimè intelligerent, quid ad beatã vitã cõparandã oportebat, quid vero ad obscurissimas inferni tenebras fugiendas requirebat. Sic egregius Psaltes loquẽs de Deo dixit. Propter legẽ tuã sustinui te dñe, si legẽ mihi non dedisses, nequaquã vitã hanc ferre possem. Sic idẽ Psalmista. Lucerna pedibus meis verbũ tuũ, & lumen semitis meis. Nõ parui momẽti fuit diuinũ illud beneficiũ, quo Deus mortales deuinxit cũ legẽ illis dedit, ad cuius normã oẽs suas actiones fingere, & accommodare possent. Verũ ne lex ista, quã hominibus seruandã dabat, contẽneretur eidẽ se prius subiecit, qua quidẽ subiectione legẽ suã voluit honorare, vt intelligeremus quãti ipse legẽ æstimaret suã. Nã cũ obseruationi legis, quam promulgauerat, minimè cogeretur,

Dan.2. (margin)

Psal. 118. (margin)

ipse tamen legis autor eidẽ se se libentissimè submisit. Si virũ aliquẽ potentẽ, diuitijsq; affluentẽ vidisses, qui nobili põpa, regaliq; apparatu seruiebatur, verũ si eundẽ postmodũ in regis curia genibus flexis insidẽtẽ, manus osculantẽ, regi deniq; in omnibus obtẽperantẽ cerneres, in quæ verba prorũperes? Diceres sanè esse regem? magna res est. Regi enim potẽtissimi principes, nobilissimiq; clientes seruiũt & obtẽperant. Vis scire quãtas vires, quantãq; magnitudinẽ lex summi Dei habeat? Paululũ tecũ ipse cõsidera, quod ipsemet Deus eidẽ subijci & obtẽperare non dedignatur. Quandã legẽ Deus ediderat, quæ se in hunc modũ habebat. Infans octo dierum circũcidetur in vobis. Christus verò, vt legẽ extolleret suã dicit euãgelista: quod filius Dei circunciditur & legi subijcitur. Sic Paulus. At postquam venit plenitudo tẽporis, misit Deus filiũ suũ natũ ex muliere factum sub lege. Vnigenã filiũ suum misit æternus pater legi subiectũ, vt legẽ cõmendaret & honoraret: nos docẽs quanti æstimãda sint mandata Dei, quãtaque vigilantia custodiẽda & honoranda: & quantũ ne nos in vastissimũ flagitiorũ pelagus ingurgitemus facere teneamur. O tempora, ò mores, ò teterrimi peccatores. Præcepta enim quibus Deus libẽtissimè subijcitur, frãgere, & cõminuere non dubitatis. Leges carnis vigilantissimè seruatis, spiritus autẽ frangere nõ perhorrescitis: præualẽt cacodæmonis leges, Dei vero destruũtur, & abolẽtur. Plorandũ quidẽ est: inanissimis enim de causis inuiolabiles Dei leges perfrangimus. Audi quod scriptũ sit. Maledictus homo, qui nõ permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit. Lycurgus postquã Lacedæmonibus leges publicauit, eas obseruãdas esse dixit, quousq; reuerteret ab illa regione, in quã proficiscebat, Cretãq; illico profectus nunquã redijt. Nã ibi è vita discedẽs ipsius ossa cõburi, & cineres in mare mitti præcepit, opinabat enim quod si corpus nõ asportaret, eius leges perpetuo seruarẽtur. Si igitur philosophus hic tã ardẽter desiderabat, vt seruarẽtur leges, quas cõdiderat: cur Deus nõ volet, legẽ suã custodiri? Vnde Dauid ait. Tu mãdasti, mãdata tua custodiri nimis. Tantũq; legis huius obseruantiã cõmendauit Deus, vt ipsemet eandẽ voluerit plenissimè custodire. Verũ hac nr̃a tẽpestate mortales nõ solũ pedibus sanctissimas Dei leges proculcãt, sed quod peius est easdẽ custodire ignominiosum putãt. Bone Deus? quousq; nõ ferẽda hominũ in peccãdo licẽtia peruenit? Infamẽ se esse putat homo, si Dei præceptis obtẽperauerit. Vis hoc luce clarius inspicere? attẽde. Ait lex Chri. Diligite inimicos vr̃os. &c. Tãti vero hãc legẽ fecit Deus, vt iã iã in crucis patibulo moriturus patrẽ æternũ mitẽ atq; propiciũ suos in hostes redderet. Tamẽ miseri homines hanc legẽ seruare indecorũ esse opinantur. Mũdi honos in hoc situs est, & locatus, vt inimicos immaniter quisq; persequatur, nullãque iniuriã illatã sibi impunitam relinquat. Si autẽ aliquis reperitur: qui infernam hanc non imbiberit opinionem, infamis atq; stultus illico, & habetur & appellatur. Itaque quod Deus fieri iussit, vt eius præcepta adimplerẽtur, iniuriosum reputatur. Tamen isti legis Dei trãsgressores non existiment perpetuo eorum impudẽtiam esse ferendam. Vnde dominus eos per Psalmistam

Gen.17. (margin)

Gala.4. (margin)

Deut.27. (margin)

Psal. 118. (margin)

Matt.5. (margin)

Luc.23. (margin)

Psal.88. mistam terret, dicens. Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis nō ambulauerint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorū. Igitur magni legem Dei faciamus, quandoquidē ipse, vt eam nobis cōmendatam relinqueret, voluit eidē se prius subijcere. ¶ Porrò circuncisio à Deo Abrahæ, & semini eius data fuit propter duo. Primo in remedium peccati originalis: nam per circuncisionis sacramentum peccatum originale tollebatur. Secundo circuncisio data fuit in signum. Verum, vt de his duabus causis aliqua dicamus necesse est. Quod igitur ad primā attinet: Si circuncisio est ad peccati remissionem, quidnā Christus commune habet cū circūcisione? Etenim quemadmodum non habet peccatum ille, qui ad remittenda peccata venit, eodem modo sua nihil intererat circuncisio. Erat quippe contra teterrimū peccati morbum singularis atq; vera medicina: voluit Deus cū sanus esset, ignis cauterium veluti vlceratus recipere, vt nr̄a vulnera sanaret: & veluti seruus ferri nota signari voluit, & sicut mācipiū vendi, vt nos iā iā deuorādos ē faucibus diaboli eriperet, & in pristinam libertatem, per peccatū amissam vēdicaret. In incarnatione, carnem Christus suscepit humanā: nūc vero circūcidi non recusat, vt hac ratione nostrā superbiā, & arrogantiā cohibeat, & refrænet. Vult dn̄s peccator videri, cū reuera non sit: & nos cū peccatores simus, iusti haberi volumus. O quā decepti viuimus, & vita nostra, quā cōtraria est vitæ Christi. Nā cum turpissimis sceleribus inquinati simus, probi atq; casti haberi volum⁹: cūq; omni dedecore, & ignominia dignissimi simus, humanas tamē laudes quærimus fucatosq; honores ambimus Superbe peccator, quæ verba proferes corā humili Iesu in tremenda illa die iudicij? Præpondera tecū ipse, quod propter te Christus peccator reputatur, cū omni sceleris vestigio careat. Amor, quo Emor
Gen.35. filius Sichē Dinā prosequebatur, effecit, vt se circūcideret: cū tamē ad circūcisionē minimè teneretur. Ita amor, quo Deus mortales dilexit, ipsummet cōpulit quodāmodo, vt circūcisioni sese submitteret, cū tamē ad eā nō obligaretur. Incredibile fuit illud amoris signū, quod Deus hominibus demōstrauit, cū naturā suscepit humanā: tamen hodiernū beneficiū multo maius est & excellētius: pro nobis enim Christus hodie sacratissimū sanguinē suū profudit & tanquā peccator voluit circuncidi. Placuit illi cū sanus esset infirmi hominis medicina curari, quod sine honoris sui detrimento, atq; iactura fieri nō poterat. Nū magni amoris signū hoc nō fuit. Detinetur in carcere aliquis homo propter nefandissimū delictū, ignorat quando ob perpetratū crimē punietur. Interim tamen filiū regis transeuntē cernit, cuius fauorē & auxiliū miserabili voce imprecatur, dicēs. Dn̄e miserere mei. Tūc princeps huc & illuc conuertens oculos, tandē rogat. Quid hoc? Respōdent circūeuntes. Dn̄e homo quidā est, quem pater tuus ob cōmissum crimen detinet in carcere. Soluatur, inquit regis filius, & è vinculis exeat: nam eius crimen ego meis humeris suscipio, imò potius cruciabor illa eademq; pœna, quæ illi à lege erat imponenda. Forsitan non est hic amor inauditus, & prope incredibilis? Cum in carcere peccati miserrimè inclusus esses, audit Deus gemitus cōpeditorum, & cum sis reus, ipsemet tuis oneratur vinculis, & pœnalitatibus, neq; his satiatus circuncisionis tor- *Psal. 101.* mentum subit. Tu peccas, ille plectitur: & cū nō sit peccator, flagitiosus ostēditur. Sic ille per prophetā alloquens patrem ait. Saluū me fac Deus, quoniam *Psal.68.* intrauerunt aquę vsq; ad animā meam: infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Nō de aquis materialibus loquitur, quoniam hæ animam, quæ spiritus est, ingredi non possunt: sed metaphoricè per aquas intelligit tristitias, pœnas, & angustias. Sic sub nomine aquarū intelligit Ezechiel tribulatio- *Ezec.31.* nes, & angustias: cū dixit contra Tyrum, prophetico spiritu correptus. Et adduxero super te abyssum. Subiungit, & non est substantia. Hoc est, nō habeo culpam. Essentia enim & substantia peccati culpa est, quæ est illa voluntatis malitia, quādo assentimur offensioni præpotēti Deo factæ: accidētale vero peccati pœna est. Inquit enim nunc filius ęterno patri. Saluum me fac Deus quoniam. &c. quia salsæ aquæ hoc est amarissimæ pœnæ & angustiæ intrauerunt vsq; ad animā meā. Infixus sum in limo profundi, acsi diceret. Ad tantā perueni abiectionē & paupertatem, vt vbi nascerer non habuerim, nisi vilissimū quoddam animalium stabulum inuenirem Nec solum ē cælo descendi cum Deus essem vt homo fierem: verum etiam ad inferius aliud abiectionis genus in mundū veni, videlicet vt circunciderer, & non est substantia, id est, nō est culpa, tamen grauissimā pœnam fero. Non est peccatū, & pœnā peccato debitā patior: innocēs ego sum, & peccatū nō habeo, verū singulari afficior infamia: & deniq; cum sim ab omni peccati genere liber & immunis, peccator tamen existimor. In similitudinem carnis peccati, dixit Paulus. Sicut ęneus serpens, quē fece *phi.2.* rat in deserto Moses, habebat similitudinē serpētis, *Num.21.* tamen virus non habebat: ita Christus habuit similitudinē peccati, & in se suscepit omnem pœnam peccato debitam. Considera ergo peccator quo pacto Christus omne tuorum peccatorum onus suis humeris asportauerit, ita vt eum tua nefandissima scelera in hoc statu collocauerint: quia nunquā Dei filius humi iaceret, ploraret, atque suum sanguinē effunderet, nisi peccaret homo. Acrius hominem iustum peccatorum onus discruciat, & seuerius affligit, quam sceleratissimum peccatorem, qui humeris portat grauissimam peccatorum sarcinam. Nullum elementum in sua sphera est graue. Si profundum pelagus ingrediatur quis ad natandū, non ille sentiet aquarū pondus etiā si infinitam aquarū copiā desuper habeat. Extra fluuiū vero si se vtriculo aquæ oneret, aquæ grauitatē sustinere non poterit: quia tunc est aqua extra suā spherā. Si vas ligneum in puteū ad hauriendā aquā miseris, leue nimis erit ita vt puerulus illud extrahat etiam si in profundo putei sit: verum dum ad summitatem aquę ascendit, dumq; à suo exit elemento robustiores vires ad illud extrahendum sunt necessariæ, valde enim grauat. Similiter ille, qui alliū māducauit, eius odorem non sentit: verum ille, qui foris est fœtorem statim olfaciendo cognoscit. Cōsidera peccator, quod turpissimum peccati allium deuorasti, nec est, qui tuæ famæ detestandum odorem patiatur, nisi tu quoniam

niam illo spurcissimo odore nõ grauaris, nec mirũ
est,nã obduxisti iam in peccãdo callum , sicq; pec
cati fœtorem,& illius graue pondus nõ sentis:quia
2.Reg.11. praua hæc consuetudo in naturam conuersa est.Da
uid quando illa homicidij, & adulterij scelera per
petrauit onus peccatorũ,quæ humeris portabat nõ
sentiebat:tamen postquam conuersus pœnitentiam
Psal.37. egit,statim dixit.Iniquitates meæ supergressę sunt
caput meum & sicut onus graue, grauatæ sunt su-
per me.Sic Moses,qui iustus erat,sentit onus pecca
Exo.32. torum populi,cum dixit Deo. Dimitte illis hanc
noxam, aut dele me de libro vitæ, & peccata non
erant sua,sed populi. Itaq; solũmodo ille,qui pecca
tor est,scelera non sentit.In Christo erant tua pec-
cata extra suum elementum,eaq; in se ipse suscepit,
& maximo eorum pondere grauatus est in limo pro
fundi,& grauissimas patitur pœnas suũq; effundit
sanguinem sentiens, quæ tu non sentis.Ideo ipse
Esai.43. per Esaiam.Seruire me fecisti in peccatis tuis,& ite
Esa.53. rum Esaias de illo. Vere languores nostros ipse tu-
lit, & infirmitates nostras ipse portauit , de malis
corporis & animæ locutus est.Cum enim dicit ve-
rè languores nostros ipse tulit, de corporalibus in-
tellexit:& cum addidit dolores nostros ipse porta-
uit,de peccatis loquitur. Hostes enim corporis &
animæ Christus fugauit. Quid est,quod languores
corporis timemus:cum iam non sint lãguores, sed
cæli merita? Quid est quod tot scelera patramus?
Cur hostem in patriam reuocamus,quem Christus
tanto sudore relegauit?His Iesu lachrymis,his do-
loribus,his deniq; cruciatibus:peccatum, languo-
res,& infirmitates nostræ restinctæ sunt.Cur ergo
illas renasci patimur? Has autem infirmitates quas
relinquit,infirmitates non sunt appellandæ,sed per
2.Cor.12. fectiones virtutum:virtus enim in infirmitate perfi
citur.¶Expende igitur dolores:quos in hac acerbis
sima circuncisione tolerauit noster redẽptor. Eius
enim naturæ Christus erat,vt eius sacratissima caro
delicatior esset omnium hominũcorporibus,quod
mirandum non est:nam eius purissimum corpus ab
spiritu sancto in virginis vtero formatum fuit.Ne-
que obstante prædicta ratione, considera vtrum
puerculus,qui vix dum octo dies egit,sit tener atq;
delicatus,& inde poteris colligere,quos dolores in
hac circuncisione pro te Christus subierit.Aduerte
simul peccator quã magno pretio te Christus eme
rit,& audi Paulum dicẽtem.Empti estis pretio ma
gno.Quo pretio?Non corruptibilibus auro , & ar-
1.Cor.6. gento(ait Petrus)empti estis:sed pretioso sanguine
1.Pet.1. agni immaculati.Hoc vellẽ memoria repeterẽt illi,
qui propter quẽcunq; honorem,vel temporale bo-
num proprias animas cacodæmoni vendunt:cum
tamen illæ magni essent æstimandæ. Nam sicut ex
parte corporis humiles esse debemus,terra enim su
mus:ita considerata æstimatione, quæ pro nostris
animabus tradita fuit,quædam sancta in nobis arro
gantia debet reperiri,quandoquidem tam alto pre
tio redempta fuit anima nostra videlicet pretioso
sanguine Iesu Christi , qui pro nobis traditus fuit.
Tamen peccator nihil vilius esse putat anima sua:il
lam enim quocunq; pretio vendit. Si qui amplissi-
mas domos iure hæreditario sibi à patre relictas pos
sideret,quę tringinta millia ducatorum pretium ex
cederent,si is hæres eas duobus argenteis venderet
num stultus non haberetur? Maximè quidem. Tu
vero imprudentior es,& stultior: nam cum pretio
inęstimabili sanguinis Iesu Christi emptus esses,ani
mam fœdo appetitu vendere non dubitas,absq; vl-
la consideratione pretij, quo empta fuit.Meditare
obsecro magnitudinẽ infirmitatis peccati, quando
quidẽ immortalẽ fieri mortalis oportuit,vt sangui-
nem suũ pro nostris vlceribus & plagis sanandis ef
funderet:ex meditatione stimulus ad non peccan-
dũ sumere debemus,cũ tam obscœna & insanabilis
res peccatum sit,vt ad eius medelam sanguis Chri
sti necessarius fuerit.¶Vide etiam quomodo primo
suæ natiuitatis die lachrymas & die octauo sangui-
nem Christus effuderit. Contemplare quam sero fi
lius Dei cœperit concionari , & quam cito sangui
nolentas subierit angustias,& tribulationes.Nã vt
concionaretur triginta annorũ spatium prius trans
actum fuit,at vt redimeret vix erant octo dies trãs
acti.¶Expende etiam quomodo sponsus sanguinis
incipit sanguinẽ pro ecclesia sponsa sua effundere,
& sicut spõsus antequã sponsam domũ ducat prius Exo.4.
illi arrhas tribuit:ita Christus antequam patiatur fa
ctis statim cũ ecclesia despõsalibus, singularẽ ei do
nat margaritã pro eius redẽptione sanguinẽ suũ ef
fundendo.Iã hic secundus Adã exiẽs à terrestri pa Gen.3.
radiso scilicet à sacratissimo vẽtre matris suæ inci-
pit bonũ,& malũ cognoscere:& hic potens merca
tor & generis humani redẽptor iã incipit pignus vẽ
turæ solutionis dare,paruũ istũ sanguinẽ effunden-
do,& pignori dãdo, in signũ multitudinis sangui-
nis,quẽ postea effusurus est.¶Secũdo principaliter
circũcisio fuit data Abrahæ in signũ:& in ipso cœ-
pit,& in Christo desijt. Quando semẽ lactucæ vel
caulis seruandũ est,apponitur illis signum. Sic quia
Abrahã seruabatur in carne:vt Christus de illo na-
sceretur,quia etiã seruabatur semini,illũ Deus circũ
cisionis signo indixit.Nõne vt Paulus ait Abrahã Rom.8.
signũ accepit circũcisionis?Scripsit illi Deus circũ
cisionẽ,vt signaretur amicus eius signo exteriori.
Nõ Deus cõtentus est,vt interiores solũmodo eius
amici simus, verũetiã vult, vt in exteriori illi ami
citiã demonstremus. Si hoc ita se habet quã parua
Christianitatis demonstratio inter nos est. In Chri
stianis populis,& plateis nihil nisi iuramenta,blas-
phemias,mẽdacia,latrocinia,ludos & vanitates au
dies,ita vt dicere possimus illud Oseæ prophetæ. Osea.4.
Nõ est veritas,nõ est misericordia,& nõ est scientia
Dei in terra.Maledictũ & homicidiũ,& mendaciũ
& furtũ & adulteriũ mũdauerũt,& sanguis sangui
nem tetigit.Si Turca vel alius,qui à vera religione
aberrat per hanc ciuitatem deambularet, qua in re
nos se ipso meliores esse dignosceret?Plus veritatis
inter infideles, quam inter nos reperitur.Si es Chri
stianus,signum Christiani ostende. Ostende mihi
fidem tuam ex operibus. Ideo Christus. Luceat Iaco.2.
lux vestra coram hominibus,vt videant opera ve- Matt.5.
stra bona:& glorificent patrem vestrum qui in cæ-
lis est.Nonne tibi contigit aliquando agrum pete-
re,ibique benè cultam vineam,& parietibus obses-
sam cum vidisses,dicere.Hæc vinea bonũ atq; sedu
lũ habet possessorem:etenim video eã bene ampu-
tatam,& suo debito more cultam. Ita tu futurus es

bonus, castus, deuotus, humilis, modestus, vt infideles qui te viderint, dicant. Magnus dñs debet esse Deus Christianorũ, quãdoquidẽ hos famulos habet. Itaq; vult Deus quod famuli eius nõ solũ in interioribus illũ amẽt, verũ etiã in exterioribus amorẽ, quẽ erga illũ habent bonis exẽplis demõstrent. Ideoq; nõ solũ voluit, vt Abrahã & eius descẽdentes qui erãt electi à Deo illũ fide cognoscerẽt, verũ etiã vt in exterioribus signati signo circũcisionis essent. Quæ circũcisio erat discrimẽ inter Iudaicũ, & Gentilicũ populũ. ¶ Præterea circũcisio signũ erat venturi dñi ex semine Abrahæ, qui omnibus populis salutẽ erat allaturus: verũ cũ iã venisset, æquũ erat, vt circũcisio amplius non valeret, quandoquidem id quod designabat impletũ erat. Pactũ quod Deus pepigerat cũ Abrahã deficere nõ poterat: & ita signũ dat illius, quod promiserat. Verũ quanuis promisiones omnes in Christo fuerunt cõpletę circũcisio tamẽ, nõ statim cessauit in Christi circuncisione quia nondũ cõpleuerat omnia, quæ illi promiserat Deus: ideo mori, & pati prius oportuit. Sed nũc Christiani iã nihil debent, quia quicquid Abrahæ promiserat Deus, in Christo adimpleuit. Chirographũ deleuit, illud affigens Cruci, vbi debita iã soluta sunt. Iã Mesias venit, & ideo nõ est opus circũcisione: & qui circũcisionem recipit, declarat, quod Mesias nõdũ venit. Vnde Paulus. Circũcidimini nihil Christus vobis prodest. Sunt quidã vici & rura vbi nullus nobilis, vulgo hijo dalgo, nec habitare, nec vicinus eisdẽ esse potest: & si habitare in illis vult ascribẽdus est, & publicã exactionẽ, & vectigal soluere tenetur, sicut rusticus singulis annis solitus est soluere. Filius itaq; Dei nostro in rure habitãs etiã si varias, & priuilegijs plenas libertates secũ duxit eisdẽ tamen fungi noluit, sed esse ascriptitius & rusticus sicut alij potius elegit. Quapropter tributum soluẽs, seq; rusticũ, & tributarium faciẽs circunciditur, vt fidẽ adimpleat, quã antea dederat Abrahæ. ¶ Sed iam nũc viso quod circũcisio data est in remediũ peccati originalis, & in signũ: pauca dicamus de tẽpore circuncisionis. Fiebat enim iuxta legis præceptũ die octaua, & sic ait hic Euangeliũ quod die octaua Christus circuncisus est. Præceperat olim Deus, quod agnus paschalis per septẽ dies cum matre sua esset, & octaua die, quod posset offerri. Sed iam nunc vide agnũ sine macula, qui suo sanguine tollit peccata mundi quomodo sacrificandus offertur, vt sanguinẽ in hac circũcisione profundat. Expende etiã, quod die octaua voluit sanguinẽ effundere, qui dies primus anni est: vt toto anno fixum nostra memoria haberemus sanguinẽ, quem hodie pro nostra salute effundit Deus. Nã sicut in fronte domus vestra arma & stẽmata iubetis vt figantur: ita Deus in principio anni vult, vt Christi sanguinem cõtemplemur, ne beneficia in nos collata vlla vnquam deleat obliuio. In AEgypto angelus eos omnes interfecit, qui domus limina sanguine vncta non habebant. Sed ò quam acriter animaduersum erit in illos qui hunc sanguinem veri agni, qui Christus est effusum, præoculis nõ habuerint. Pretera tam citò hoc est octaua die pati voluit Christus, vt doceret nos Christi crucẽ, & pœnitentiã in nostra pueritia esse ferendã & portandã, neq; senectutẽ esse expectandam, sed à primis vnguiculis incumbendum esse virtuti. Vnde voluit dñs, vt Leuitæ, qui eius seruitio destinati erant, à pueritia diuino cultui totos se se traderent: puerilis enim ætas tenera est, & facile in illa probi mores imprimũtur, in senili vero nõ tã facile. Vnde Ecclesiasticus. Curua ceruicẽ filij tui in iuuẽtute, & tunde latera. &c. Virga quando est tenera facile ad rectitudinẽ duci potest: trabs vero postquã exsiccata est minime. Magna illorum insania & fatuitas est, qui in futurũ tẽpus virtutem differunt: stultus enim esset is, qui diceret, nolo equum meum itineri & deambulationi assuefacere, donec insenescat, meq; in foueã præcipitet, & collũ frangat. Sic insanus est ille, qui corpus suum in iuuentute domare non vult, donec in turpissimã peccati foueã spiritũ præcipitet, & quasi collũ frãgat, dando ei peccati mortalis occasionẽ. Sero etenim, vt dicunt, morbo medicina paratur, cum mala per lõgas inualuere moras. Sero quidem abluuntur vestes, quæ ex diuturnis sordibus iã cõputruerunt. Amẽs esset ille, qui habẽs vas aureũ balsamũ sibi oblatum nollet in eo collocare, donec luteum & non quodcunq; luteum, sed vetustissimũ possideret, in quo illud reponeret. Sic fatuus est, qui gratiam Dei in pueritia non vult recipere, sed vult vsq; ad senectutis tempus vas esse peccati & immũditiæ. Sero enim resistitur hostibus, postquam totã vrbem occupauerũt: & sero etiam sal adhibetur carnibus, quæ iam vermibus scaturiunt. In his rebus, & similibus sciunt homines tempus opportunum eligere: verum de tempore saluti propriæ opportuno non curant. Nihil enim est eisdem vilius. Vestiuntur quidem homines magnificè, incedunt superbè, verbis vtuntur sesquipedalibus: denique vestes summo cum artificio mirè & nouè quotidie cõficiunt: verum de exornatione animæ non curant. Itaq; multo chariores se ipsis habent sotulares suos & vestes. Ideoque bonum est viro cum portauerit iugum ab adolescentia sua: quia vt sapiens ait, adolescẽs iuxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Christus non solũ in adolescentia, sed etiã in pueritia imò in sua infantia, & statim in sua natiuitate suis humeris crucem imposuit: & octaua die sanguinem effudit. Qui optimẽ equitaturus est, vt ab ætate decẽ annorũ equum ascendere incipiat necesse est: & qui pastor futurus est, etiã debet scire à pueritia peram, & fundam iacere, & in montibus altissimis imbrium frigorũque iniurias ferre. Christus autem qui erat magnus eques cũ venisset ad genus humanum de ore leonis liberandum & ad oues suas reficiendas, qui ad ouem perditam quærendã venerat: quã ab ore lupi detracturus erat: sic à principio incipit portare arma, & exercet officium pastoris. Ideo tu disce statim tuis humeris iugũ pœnitẽtiæ suscipere, tradẽdo te virtuti. Amor ille magnus quẽ in nos habet Deus bene quidem apparet: statim enim post ortũ suũ vult pro nostris miserijs tormẽta pati, nec putat se horam visurũ, qua nr̃a causa cruci sit affigendus. Ne negligẽter illi seruias, qui tãto animi feruore te quæsiuit, neq; triginta & tres eius vitæ annos sero venturos esse arbitreris: quia horã mortis iam peruenisse vellet, vt tibi vitam ipse daret. ¶ Attende hic etiam quod illum non vocat Euã-

gelista

Marginal references: Colo. 2. Gala. 5. Gen. 17. Exo. 12. Ioan. 1. Exo. 12. Leui. 26. Eccle. 30. Thren. 3. Prouer. 22. Ioan. 10. Luc. 15.

gelista regem, omnipotentem gloriæ principem, Messiam, vel quid simile, nisi puerũ. Ait enim. Post quam cõsummati sunt dies octo, vt circũcideretur puer. Considera nũc quod rex gloriæ, & filius Dei, cæli, terræq; moderator & rector, solo nomine pueri cõtentus est: & sub nomine pueri recõdita est celsitudo, & magnitudo vnigeniti filij Dei. O paruũ nomen & humile, quantã in te contines maiestatẽ. Vbi nunc reuerendissimi, illustrissimi, excellentissimi, regię maiestates, & stultitię mũdi sunt? Hoc humile nomen nimis superbiam & arrogantiam mundi deprimit, atq; confundit, qui nunquam tam præceps in interitum, & ruinam properauit, vt nostra hac misera, & calamitosa tempestate. Quiuis enim nobilis vult appellari illustris, & si forte fortuna in literarum subscriptione illustrem se fuisse vocatum non reperit, nequaquã eas legere, quinimò nec videre vult. Quod mirũ non est quandoquidẽ vsque adeo progressa est hominũ audacia & superbia, vt ad sepulchrũ (vbi quinã simus vermes ostendunt) hãc detulerint labilẽ, & detestandã mundi vanam gloriam. Mille enim titulos & vanitates nõ quibuscunq; literis, sed aureis depingunt in monumentis. ¶ Verum vt scias dominum humiles extollere: puero huic humili & paruo imposuit Deus nomen ante quod omne genu flectitur cælestium, terrestriũ, & infernorum. Ideo sequitur in cõtextu. *Vocatum est nomen eius Iesus.* De quo nomine Paulus ait. In nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium. &c. Quanuis enim Deum, æternum, trinũ, omnipotentem, & alios titulos nominantẽ audias, non humiliaris, nec flectis genua: tamen audito nomine Iesu, statim flectis. Cur hoc? Quia hoc nomen pluris ei stetit, quã cætera nomina. Nil etenim Deo cætera nomina steterunt, tamen hoc nomẽ eius sanguine, vita, & honore emptũ fuit: & quia tanto pretio emptum fuit ideo nos esse gratos Deus iubet, humiliando, & abijciendo nosmetipsos: sicut ille se humiliauit, & abiecit, vt nobis hoc nomen quæreret factus homo, & saluator mundi. O dulcissimum nomen, saluator & redemptor captiuorum. Conueniens fuit dato quod venerat ad nos saluandum, & eius sanguinem effundendũ pro nostra redemptione vt nomen ipsimet imponeretur congruum, & consonans illi operi, quod facere cupiebat. Venit vt nos saluos faciat, & ideo inditur illi saluatoris nomen. Si captiuis Christianis in locis infidelium, & Turcarum, literas rex misisset, quibus anno venturo dixisset se filiũ suum manu potenti, & copioso exercitu missurum esse, vt eos à captiuitate liberaret, dic precor nõ ne hi summo gaudio triumpharent? Imò nimis oblongũ illum annũ esse putarent: & quãcunq; nauiculam, promissum exercitum esse putarẽt. Sed quid esset, si primo cuiusdã diei crepusculo copiæ & exercitus ad ripas maris apparerent signis regijs extẽsis & explicatis? Bone Deus quantã hi captiui voluptatẽ caperẽt, quandoquidẽ clarissimũ optatæ salutis prognosticõ videbãt. Ante ortũ Chr̃i oẽs captiui eram⁹ tãq; misera captiuitate opprimebamur, vt eam nec nos nec patres nr̃i portare potuerint: nã mortales oẽs etiã si præstãtissimis coruscarẽt virtutibus, post eorũ obitũ in obscurissimũ carcerẽ mittebantur. Omnes eñ ad Limbũ, descẽdebant, ibiq; nec solẽ, nec lunã videre poterãt. Tamẽ quod eos cõsolabatur, erat quædã scheda, qua cum vnigenito suo loquitur ęternus pater dicẽs. Tu quoque in sanguine testamẽti tui eduxisti vinctos de lacu. Hac spe cõsolabãtur, his etiã literis futurã libertatẽ sperabãt Christiani viri, sed nunc iã in portu vidẽtis soluisse exercitũ, & angelos fœlicissimũ nuncium pastoribus denunciasse dicẽtes regis signa iã extẽsa in portu esse: tamẽ cum signa illa lachrymis madescerent, erãt occulta, nec in totũ poterãt apparere: etiã si Paulus clamat, dicẽs. Apparuit benignitas & humilitas saluatoris nr̃i dei. Tamẽ quia rubẽs color valde extẽditur, apparẽt hodie signa rubea, & sanguine tincta: vt cũ ea homines videãt, sui saluatoris signa recognoscãt. Iã in terra Christus est, iã suum effundit sanguinẽ, lætẽtur bono hoc nũcio pastores. Sed dato quod venit sciamus vtrũ sufficiẽs ad nos liberandũ ferat imperiũ. Sumus enim sub potestate principis tenebrarum, qui nos habet vinctos durissimis cathenis. Ad hoc respõdeo, ꝙ vocatur Iesus. i. saluator. Et quãuis in veteri lege fuerunt aliqui, qui sic vocabantur, nullus tamẽ eorũ homines saluos fecit à peccatis, nisi Christus: vt angelus dixit Iosepho. Vocabis nomẽ ei⁹ Iesum: ipse enim saluum faciet populũ suũ à peccatis eorũ. Nõ hoc fecerũt Iesus Nauẽ, nec Iesus Iosedech, nec Iesus Sirach Ideo Esaias. Vocabitur tibi nomẽ, ꝙ os dñi nominauit. Nomẽ nouum: quia noua redẽptio, & salus data est per Christũ. Alijs etiã qui hoc noĩe vocati sunt dedit illis nomẽ Moses: sicut Iosue, & alij hoc nomẽ in sua circũcisione adepti sunt. Christo tamẽ nomẽ hoc ab ęterno patre datũ est, teste Dauid. Sit nomen dñi benedictũ in secula: ante solẽ permanet nomẽ eius. Vnde Esaias. Tu dñe pater noster, & redẽptor noster: ab æterno est nomẽ tuũ. Ideo hic nõ dicitur, posuerũt illi nomẽ Iesu, sed vocatũ est illi nomẽ Iesus: quod est saluator. Nã si saluator est peccatorũ, nõ potest esse nisi Deus. Si enim homo purus esset, peccator nasceret: dicẽq; peccator & Saluator nõ bene cõueniunt, & quãuis redẽptus esset in vtero, & etiã à peccato originali præseruatus, nõ posset saluare: nã nõ cohærẽt redẽptus, & redẽptor. Itaq; si saluator est Christus & redẽptor peccatorũ, sequitur quod est Deus. Ideoq; vocatus est saluator, tanquã Dei filius. Saluatoris est cõfligere cũ hoste, & de illo victoriam reportare: quapropter Christus in Esaia dictus est velox spoliator, seu prædator. Tertio saluatoris est, vt doctrina & cõsilio nobis prodesse posit, ob quod etiã Christus admirabilis, & cõsiliarius, dici potest. Quarto saluatoris est nobis fortitudinẽ dare: vnde Chr̃s fortis Deus nũcupat. Quinto saluatoris est cõsciẽtiã nostrã trãquillã & pacatã reddere, & nos Deo recõciliare: qua de causa Christus princeps pacis vocatur. Sexto saluatoris est nõ tantũ semel auxiliari, sed omni tempore: nec solum in hac mortali vita gratiã dare, verũ etiã in futura æternam gloriã & fœlicitatẽ: & propterea Christus æternus pater, seu pater futuri seculi nominatur. Septimo saluatoris est nõ vnũ tantũmodo sed multos & cũctos mortales saluare: ideoq; de Christo dicit, ꝙ potestas eius latè propaganda sit. Postremo saluatoris est non ad tẽpus modo, sed semper opitulari: quod de Christo etiã fertur, quod pacis illius nõ sit futu-

Phili. 2.
Zacha. 9.
Tit. 3.
Matt. 1.
Esa. 63.
Psal. 71.
Esai. 63.
Esai. 8.
Esa. 9.

futurus finis. Hæc omnia, quæ Esaias dixit in nomine Iesu continentur, quo nihil suauius atq; iucundius vnquam audire possumus. Sed quia hoc nomẽ lætum dulceq; est, & hæc omnia bona peccatorib⁹ sunt nunciata similauit Salomon hoc nomen oleo effuso: quo significauit conscientias hominũ exhilaraturũ, & corda emoliturũ, deuotionem acturum totũq; hominẽ cõfortaturũ: & reuera sic se habet. Sensit hoc D. Paulus: qua de causa in omnibus suis epistolis toties tãq; honorifice huius nominis mentionẽ facit. Hoc idem sanctus Stephanus, & omnes martyres senserũt, & simul experti sunt quas vires hoc nomen haberet, ad acerbissimos cruciatus mites, & lenes reddendos. Sic etiã Apostoli alacres, & gaudentes discedebant à conspectu concilij Iudæorum: eo quod digni habiti sunt pro nomine Iesu cõtumeliã pati. ¶ Aduerte præterea quod nomina rebus accommodantur secundũ earum proprietatem Sic Adam posuit nomina rebus iuxta proprietatem eorũ. Sic etiam Esau, quia rufus, & hispidus erat admodũ, vocatus est Esau. Sic quoq; Baptista Pharisæos, qui erant hypocritæ viperas appellauit: quæ pellẽ varijs coloribus depinctam habet, intus vero præsentaneũ venenũ retinent. Christus Herodem subdolam vulpẽ appellauit: eo quod Herodes non simplex erat: sed fraudulentus. Quidam Madianitarũ princeps filiam suam Cozbi vocauit, eo quod loquax & mẽdax esset. Christus quoq;, Iesus est nuncupatus, eo quod est saluator noster. Si modo Adã resurgeret, & in mundũ veniret, vt poneret nomina rebus: quæro, quod nomẽ imponeret mulieri fucatis coloribus exornatæ? & illi quæ nunquam domi est, imo fermè semper per plateas vagabunda deambulat? adulterã eam proculdubio vocaret. Quod vero nomen imponeret vsurario, & mercatori: qui pecuniam vendũt, & pauperes decipiunt? Latrones eos appellaret. &c. Turpius tamẽ atq; detestabilius omnium nominũ est hoc peccatoris nomen: & ita Esaias cũ populi scelera videret, hoc ei turpissimũ nomen imposuit, dicens. Vę genti peccatrici. Ita viuamus, vt bonũ nomẽ adipisci mereamur: quodqui dẽ omni ex parte bonis, atq; suauissimis moribus conueniat. Christus secundũ suã proprietatẽ Iesus fuit appellatus: de cui⁹ dulcissimo, & benedicto nomine multa dicere poteramus, quæ longũ esset recensere, sed nos breuitati cõsulentes ea omittimus. Hoc tantũ vltimo loco mihi obseruãdum videtur, quod in his paucis verbis proponitur nobis hic lex & euangeliũ: & tota sacra scriptura quid habet nisi legẽ, & euangeliũ? Vtranq; rẽ cernis hic, videlicet, legis finẽ, & euangelij initiũ. Nanq; ideo Christus circũciditur, & Iesus vocatur, vt eesset omnino circũcisionis lex, nouasq; vires euãgeliũ sumat. ¶ Porrò circũcisio probat veritatẽ susceptæ humanitatis, & nomẽ Iesu indicat veritatẽ diuinitatis: quia nemo vt diximus saluare potest, nisi Deus. Circũcisus est igitur Christus tanquã Abrahæ filius: & vocatus est Iesus, tanquã Dei filius. Nomẽ declarat eũ saluatorẽ esse, & circũcisio mõstrat quomodo nos saluare velit, nimirũ passione, obedientia, pœnitẽtia, & sanguinis effusione. Igitur quia hoc nomen Deus posuit dilectissimo filio, & Angelo præcepit, vt Beatissimæ virgini, & Iosepho sponso eius nũciaret, ideo sequitur in cõtextu. *Quod vocatum est ab angelo prius quam in vtero conciperetur.* Quod verissimũ esse satis constat ex capite præcedenti, & ex Euangelio Matthæi. Nam in superioribus vidimus quomodo Angelus dixerit virgini Mariæ. Vocabis nomẽ eius Iesum. Postea etiã Iosepho dixit. Vocabis nomẽ ei⁹ Iesum, ipse enim saluũ faciet populũ suũ à peccatis eorũ. Sic enim Esaias prædixerat in persona saluatoris. Dñs ab vtero vocauit me, & de vẽtre matris meę recordatus est nominis mei. Alijs imponitur nomẽ post ortũ, mihi antẽ priusquã nascar: imò ante conceptionem. Propter tria nomen Iesus potius vocatũ est ab angelo, quã ab homine. Primo, quia secũdũ Origenẽ, primo in ipso & per ipsum saluati sunt angeli: & ideo primo conduxit angelos saluatorem nominare; qui prius ipsius salutẽ senserãt effectum. Secũdo quia creatura dignior nominari solet à persona maioris reuerẽtiæ. Inde est quod Adam à Deo nominatus est, & quia dñs paulò minus minoratus est ab angelis in humanitate nostra constitutus: inde conueniens fuit, vt ab angelo priusquam ab homine nominaretur. Tertio quia decet illum nomẽ rei imponere, qui eius proprietatem cognoscit. Sic Adã nomina reb⁹ imposuit: & quia homo nominis huius proprietatẽ non cognouerat, & angelus iam expertus fuerat, quia erat salutum facere, quod perierat: ideo ab Angelo nominatus est. Nemo enim potest rem veraciter nominare, nisi proprietatem rei veraciter cognoscat. Considera igitur Christum saluatoris nomen habere, & ad redimẽdum venire, & incipere natum octo diebus redemptionem facere, sanguinem suum in hac circuncisione effundendo. Ideo accede ad Christum, ne opulentus iste thesaurus, nempe sanguis Christi tua causa perdatur, imò eo vtere, quicquam tolerando in recompensationẽ illorum laborum, quos ipse pro te passus est. Sed hęc sufficient, tam de mysterio circuncisionis, quã de nominis Iesu nuncupatione. Nunc cętera nostrę redemptionis mysteria prosequamur: quæ omnia ordinatè (vt in præfatione dixerat btus Lucas Theophilo) euangelista prosequitur. Iã ergo post Christi circuncisionem agit de beatissimæ virginis secundum legem purificatione, dicens. *Et postquam impleti sunt dies purgationis eius secundum legem Mosi* Certum & notũ quidem est, quod saltem in passibili carne filius Dei non fuisset incarnatus, nec in mũdum venisset, si homo non peccauisset. Peccatum enim Adam nobis Christum incarnatum, mortalẽ, & passibilem dedit. Ideo aduentus Christi non fuit nisi ad nostri vulneris remedium, & generis humani redemptionem. Quod propter magnum amorem, quem in illud habuit redimere voluit sua morte, & passione. Sed cum ad nos curandum veniret, & contraria contrarijs curantur, decebat quod arma peccatis contraria sumeret, quibus vinceret cacodæmonem, qui mortales subactos, atque depressos tenebat. Principium enim nostræ miseriæ & calamitatis fuit superbia primi parentis, cum præceptum quod seruare debuerat custodire recusauit. Maluit enim suam, quam Dei voluntatem facere. Ideo cum Deus venerat ad nos redimendum illum humilem ad nostram curandum insolentiam venire, & obedientem ad sanandam nostram

Marginal notes: Cant. 1. — Act. 7. — Act. 4. — Gen. 2. — Gen. 26. — Matt. 3. — Luc. 13. — Num. 25. — Esa. 1. — Matt. 1. — Esa. 49. — Psal. 8. — Gen. 2. — Gen. 3.

nostram inobedientiam oportebat, quæ inobedientia totius mali causa & origo fuit. Nihil ardet in inferno nisi propria volũtas, quam adimplere potius *Iere.2.* homo vult, quam Dei. Sic ipse dominus. A seculo confregisti iugum, rupisti vincula mea, & dixisti. Non seruiam domino, sed post cogitationes meas ibo. A minimo vsq; ad maximum omnes adimplere suas voluntates volunt. Quiuis proprio iudicio regitur, & quod sibi videtur faciundum, facit. Peccatum quidem hanc propriam nutrit voluntatem, quæ nihil aliud est, nisi quædam inobedientia, & legis Dei transgresio. Ideo sicut Adam, quæ custodire tenebatur, non seruauit: sic Christus ad hoc malum curandum venit, & obedire legi voluit, cum ad eius obseruationem minimè teneretur. Noluit homo præpotenti Deo obedire, & Deus abiectissimis hominibus paret, vt tanta sit humilitas & Christi obedientia, quanta fuit superbia & inobedientia *Gala.4.* prioris parentis. Ideo Paulus. Misit Deus filium *Phili.2.* suum natum ex muliere, factum sub lege. Et alibi. Factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis. Primum quidem hoc est quod proponitur nobis de Christo ab Euangelista dicẽte, quod Christus legi non obligatus obedit, & ei subijcitur offerens se ipsum templo. Et hoc factum esse ait secundum legem Mosi, non pro obligatione, sed secundum legem Mosi: cui Christus obedit, vt sua obe*Leui.12.*dientia curet nostram inobedientiam. Præceptum erat in lege Mosi, quod mulier, quæ suscepto semine masculum peperisset immunda esset septem diebus: immunda quidem à consortio hominum, & ingressu templi, & die octaua circuncidebatur infantulus: & tunc ipsa munda efficiebatur, quo ad consortium hominũ, licet non quo ad ingressum tẽpli. Sed post septẽ dies præfatos manebat mulier adhuc triginta tribus diebus in sanguine purgationis suæ, se abstinẽs ab introitu templi: & sic quadragesima die præsentabat puerũ in tẽplo offerẽs simul munera pro se & pro illo. Porrò si fœminã peperisset duplicabãtur dies, tam quoad consortiũ hominũ, quã quoad ingressum tẽpli. Annotauit sanctus Bernar*Orig.hom.8 in Leui. Ber. ser.3.purifi.*dus, & ante eum Origenes Mosem voluisse hic virginem excipere, eo quod non suscepto semine filiũ peperit, & pie quidem quanuis non ita verè: nam frequẽtissimè in sacris literis semen accipitur pro filio, vel prole. *Gen.15.* Nam in Genesi legitur, quod Abrahã *1.Reg.2.* dixit Deo. Mihi non dedisti semen. i. prolẽ & Heli sacerdos dixit Helcanæ. *Leui.22.* Det dñs tibi semen de muliere hac. Et in Leuitico dicitur de filia sacerdotis. *Leui.20.* Et semen non fuerit ei. Et iterum. Siquis dederit de semine suo idolo Moloch. &c. Quia gẽtes sacrifica*Deut.12.*bãt filios suos illi idolo, trãseuntes illos per ignẽ. Et in Deute. dicitur. Accipitur itaq; hic semen pro prole: & est sensus verborũ. Mulier cum prolẽ habuerit si masculũ peperit, habeẽ immũda septẽ diebus. &c Ideo beata virgo ratione, qua putant Origenes, & Bernardus non erat exempta à lege, quia prolẽ habebat: licet alias immunis esset à lege: quia non in sanguinis purgatione manebat, ꝙ fas est dicere de partu virginis. Et Christus qui Deus erat, & dominus legis non subijciebatur legi, at vt nos doceret obedientiã quam subditi præpositis debemus, & vt legi subijceremur, sic præsentari voluerunt. Disce præcepta maiorũ seruare licet aliquando ex lege ad ea non tenearis. Nam bonus obediẽs sicut Christus & eius beatissima mater non tantum ea, ad quæ tenetur facit: sed adhuc plura alia propter bonum exẽplum, & ad scandalum tyronũ deuitandum. Disce ex his prædictis tuam prælato subijcere voluntatẽ, quandoquidem Christus, & eius mater subijci tua causa ceremonijs legis non dubitauerunt. Præterea purificauit se beata virgo Maria, quæ nihil labis & peccati habuit, nos erudiens, vt ab omni inquinamento carnis, & spiritus mundemur, & sanctificationem nostram in timore Dei perficiamus. *1.Cor.2.* Hæc enim ad nostram doctrinam fecerunt, & ad nostrã *2.Cor.5.* doctrinam scripta sunt, non ad suam necessitatem, *Iaco.2.* sed ad nostram vtilitatem. In multis enim, vt Iacobus ait offendimus omnes. Rursus, si volumus tẽplum gloriæ Dei ingredi, debemus stolas nostras dealbare in sanguine agni: nihil enim coinquinatũ *Apoc.7.* intrabit in illud. *1.Ioan.2.* Expurgemus vetus fermentum, & simus azimi. Hæc enim est voluntas Dei sanctificatio nostra. *1.Cor.15.* Purificemus igitur nos intus & foris: mũdemus prius id, quod interius est, vt fiat id, quod exterius est mundum. &c. *Matt.23.* Obseruãdum hic est quod benè sciebat sanctus Euangelista, quod beatissima virgo non indigebat purificatione: sed vsus est vocabulo purgationis, quia secũdum populi existimationem purgabatur, licet non secundũ rei veritatẽ. Sæpe enim scriptura dicit aliqua esse non secundũ veritatem, sed secundum existimationem. Sic dicitur Ioseph pater Christi, non quod esset pater eius, sed quia sic putabatur. Similiter etiã dicitur in Euãgelio ꝙ stellæ de cælo cadẽt, cũ stella, quæ fixa est *Matt.24.* in cælo, sicut nodus in tabula, cadere nõ possit: sed quia sic populus existimabit, & videbitur ei stellas cadere vidẽtes cometas currẽtes. Est enim cõsuetudo scripturæ gesta ita referre, quomodo tũc quãdo fiebant, fieri putabantur: quod multis alijs exẽplis probare possumus. Verũ quia de his inferius in literali expositione parabolæ filij Prodigi Deo dante dicturi sumus: nunc ad contextũ accedamus. Prosequitur nanq; historiã hãc Beatus Lucas dicens. *Tulerunt illum in Hierusalem, vt sisterent eum domino: sicut scriptum est in lege domini.* Nũc Christus in tẽplo iã diuulgatur. Sicut sol qui illuminans suos cursus ascendit: ita Christus per nouẽ menses in ventre virginis fuit absconditus: tamen nascitur, & pastores illuminat, octauaq; die terram suo sanguine incipit rubefacere. Sed nunc ascẽdere in altum sol incipit, & publice in templo omnibus ostenditur. Obserua quomodo beata virgo munus, quod à domino acceperat, offert domino. Sic & nos, quæ de manu eius accepimus, per gratiarum actionem ei reddere & offerre debemus. Omnia enim gratiarum flumina è vastissimo illo infinitæ misericordiæ mari exeunt, & affluenter ea Deus distribuit, & in nos largiter effundit. *Eccle.1.* Ita ergo sicut flumina redeunt ad mare, vnde exierunt, omnia bona nostra Deo offerre debemus: quia ab ipso dimanarunt. Quis enim plantat vineam, & de fructu eius non comedit? *1.Cor.9.* Quem amaturus es, nisi illum, qui potentiam tibi ad amandum dedit? Sed Deus cur fructu amoris non fruetur, quandoquidem in anima tua voluntatem plantauit, qua eum amares.

Si bona opera facis, & habes virtutes, gratias & ingenia, audi quid dicat Iacobus. Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est, de
Iaco.1. scendens à patre luminum, & si bonas aliquas cogitationes habes, etiam Dei sunt: sicut ait Apostolus.
2.Cor.3. Nō sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo
Matt.22. est. Redde ergo, quæ sunt Dei Deo: sicut hic virginem fecisse constat. Ne sis tyrannus, nec bona Dei vsurpes: sed illa redde Deo, qui illa tibi gratis dedit. Multi animā in vano susceipiūt, cū illā Deo non reddunt à quo susceperūt. Vnde Dauid. Quis ascendet
Psal.23. in montē dñi aut quis stabit in loco sancto eius? Respondet ipse. Qui non accepit in vano animā suam. In vano res recipitur, quando ea non vtitur eo modo, ad quem facta est. Construxisti vestē, nec ea indueris, eam frustra construxisti: quia vestis ad induendū facta est. Emisti equum nec vnquā illū ascēdis, frustra emisti: quia eo non vteris ad id, ad quod factus & inuentus fuit. Intellectum tibi dñs dedit, vt illum cognosceres, & voluntatem, qua amares, & memoriā, qua illius recorderis. Tu vero quia tuū implicas intellectū in rebus seculi dignoscendis, in lucrādis opibus, in honoribus ambiendis, rebus humanis quærendis, voluntatéq; in amanda carne, & bonis secularibus occupas, & memoriā in iniurijs repetendis, quæ tibi illatæ fuerūt, exerces, vt eas impunitas nō relinquas. His quidē consideratis sequitur, quod frustra has potentias recepisti: quandoquidē Deus easdē nō ad hoc, sed ad illi seruiendū creauit. Illi quidē in vano animas recipiunt, qui sicut si animas non haberent, viuūt, tradētes se se auaritiæ, luxuriæ, & ambitioni. &c. Cōsidera igitur ꝙ si vis ad montē Dei ascendere, ne animā tuam in vano recipias, sed illam reddas Deo, qui tibi antea donauit amādo illū ex toto corde, & ex toto animo seruiēdo: eidē cor & voluntatē offerendo, quandoquidē tibi eandē elargitus est, sicut sanctissima virgo, quę Deo filiū obtulit, à cuius manibus exceperat. Expēde interim quod quando duo homines sunt inimici & inter se pacē & amicitiā volūt cōponere, vt amicitia conseruetur, mutuo ad se consuescunt munera
Gen.20. mittere. Sic Abrahā dedit Abimelech oues, & boues & percusserunt ambo fœdus. Sic etiā Iacob cōfede
Gen.32. ratus est cū socero Labā: & postea cū fratre Esau, dedit eis munera. Hoc enim ipsum quotidie ad amicitiam firmandā contingere videmus. Magna quidē erat discordia quæ inter Deū & hominē esse solita fuit, ita vt diceret Iob neminem audere ponere ma
Iob.9. num inter illos, postquā à terrestri paradiso homo fuit eiectus. Tamē vbi primum Deus nostram sumpsit carnem, illico pax inter eum & hominem composita fuit. Pacē enim in nocte natalitia Angeli prędicant, & ad maiorem huius amicitiæ confirmationem ab vna ad alteram partem dona communicantur. Offert Deus generi humano donum & munus maximum scilicet filium suum, vt mundus cognoscat & videat se à Deo amari: & humana natura offert verbum incarnatum Deo in templo sancto suo & etiam offert ei sacratissimā verbi humanitatem. Filium suum virgo offerens, totam nostram etiam offert naturam, & hanc oblationē acceptans Deus, & sacrificium, etiam omnia munera oblationis causa acceptat. Nam propter demonstrationem panni, & eius culturam bono ingenio operatam manet Deus contentus. Hic impletum esse credo illud, quod olim Deus promisit populo suo Israelitico in manu Ezechielis & Aggęi prophetarum eius dicēs Bonis donabo maioribus, quam habuistis à princi Eze.36.
pio. Et Aggæus cum reuersus esset cū Hebræis suis ex Babylonica captiuitate & videret templū quod Hierosolymis ædificabatur: afflatus diuino spiritu dixit. Magna erit gloria domus istius nouissimè Ag.2.
plusquam primæ dicit dominus exercituum. Quid est, in quo maior est hæc secundi templi gloria? nō certè in diuitijs, nec in templi maiestate, non in cęremonijs, nec in sacerdotum sanctitate: non deniq; in diuinorū vatum oraculis. Nam omnia hæc multo illustriora fuerunt in primo templo. Quando enim hoc secundum templum instaurabatur, senes qui aderant, & viderant primum templum Salomonis, recordati amplitudinis & præstantię templi primi videntes paupertatem secundi lamentabantur, I.Esd.3.
& non poterant lachrymas continere. Quæ est igitur hæc gloria secundi templi, & quod est hoc præstantius bonū, de quo loquebantur Aggæus, & Ezechiel? De nullo certè loquebantur alio, nisi de hac gloria huius secūdi templi, in quod Christus filius Dei cum nostræ carnis substantia hodie ingressus est. Videbāt mentis oculis Ezechiel & Aggæus per spiritum propheticum tempus fore cum Deus factus homo intra mœnia Hierusalem in secūdo illo Iudæorum templo se se videndū in carne passibili mortalibus præberet, præsentatus à matre virgine Maria, & à Simeone sene iusto in brachijs portādus Hæc fuit gloria Hierusalem, hæc fuit illustrior illa dignitas, & illud præstantius bonum, quod Deus in secūdo templo promisit. O vere maior gloria huius secūdi tēpli, quā primi. Subdidit statim Aggeus, & veniet desideratus cūctis gētibus, & implebo domū istā gloria, dicit dñs exercituū. Aperte dicit hoc templū gloriosius esse primo, quia Christus in illud erat ingressurus. Præterea cū hoc tēplum secundū sit funditus euersum, apertissimè ostenditur venisse Messiā, qui iuxta ad Aggæi oraculum erat ad tēplū illud venturus. Si Deus promisit per Aggæū venturum esse Messiam ad templum illud dum extaret, templum verò illud est modo destructū, nec est tale templum, nec lapis super lapidem: vbi est insania expectantium Messiam? Ad quod templum secundū venturus est, si iam corruit, si est omnino restinctum, si neq; talis templi inuenitur vestigium? Nec dicere possunt Iudæi se habituros templū aliud ad quod Christus veniat, nam Aggæus eorum propheta de eo ipso templo loquutus est, quod tūc Hierosolymis construebatur, & non de alio, vt eius verba plane testantur, imò apertè dixit nullum aliud futurum esse. Nam cōijciens oculos in templū ipsum dixit. Magna est gloria domus istius nouissimæ, quā primæ, Clarè & apertissimè asserit propheta tēplum illud nouissimum esse & vltimū: vltra quod nullū aliud esset eis futurum. Quod hodie impletū aspicimus: nullum enim habent Iudæi tēplum, nec regem, nec sacerdotem, nec sacrificiū. Adimpletū itaq; cernimus in hac Christi pręsentatione in tēplo prophetiā Ezechielis, & Aggęi. Sed iā ad cōtextū.

Quia

Quia omne masculum adaperiens vuluam sanctum domino vocabitur, & vt darent hostiam secundũ, quod scriptum est in lege domini par turturum, aut duos pullos columbarum. Pro huius literæ clariori explicatione aduerte, quod in veteri lege circa pueros natos duo fiebant: vnum generale & commune omnibus: quia filio nato vel filia completis diebus purificationis offerebant sacrificium. Aliud erat circa primogenitos, qui erant Deo consecrati, eo quod percussit dominus primogenitos AEgyptiorum, & conseruauit primogenita filiorum Israel ab exterminatore. Exo.12. Sed inter primogenitos, qui erãt de tribu Leui, & alios hoc erat discrimẽ. Quia primogeniti tribus Leui offerebantur, & seruiebãt iugiter domino: sed primogeniti aliarum tribuum offerebantur & quinque siclis redimebantur. Christus, qui ex tribu Iuda erat offertus est, & redemptus quinque siclis. Sic intellige literam. Omne masculinum adaperiens vuluam, idest, omne primogenitum: quia primogenitus est, qui in suo ortu aperit vuluam matris. Sanctum domino vocabitur, idest, consecrabitur Deo. Vnde per Mosen dominus ait. Pro quo percussi omne primogenitum AEgypti, tã in hominibus, quàm in iumẽtis, sanctificaui mihi omne, quod primo aperit vuluam in Israel, tam in hominibus, quam in iumentis. Leui.12. Ideo ait Euangelista. Omne masculinum adaperiẽs vuluam sanctum domino vocabitur. De secũdo autem q. erat generale, & fiebat pro primogenitis, & etiam pro alijs omnibus dixit, & vt darent hostiam par turturum, aut duos pullos columbarum. Offerebant pauperes par turturum, aut duos pullos columbarum: nam diuites agnum offerebant. Postquã dominus dixit, & præceperat, vt offerretur agnus anniculus in holocaustum ait sic. Quod si non inuenerit manus eius, nec poterit offerre agnum, sumet duos turtures, aut duos pullos columbarum, vnum in holocaustum & alium pro peccato: orabitque pro ea sacerdos, & sic mundabitur. Verum hic aliqua obseruanda sunt. Primum horum est, quod hic peccatum non accipitur pro culpa, aut pro Dei offensa: sed pro immunditia. Solet enim in scriptura accipi peccatũ pro pœna: vt est illud, quod Nathan dixit Dauidi: 2.Reg.12. dominus transtulit peccatum tuum à te. Idest, pœnã peccato debitam. Et illud quod Paulus ait de Christo Iesu. Qui peccatum non nouerat, peccatum fecit, idest, pœnã sustinuit, & Ieremias in threnis. Maior est iniquitas, idest, pœna iniquitatis populi mei, peccato, idest, punitione Sodomorum. 2.Cor.5. Tren.4. Voluit dicere, quod maior erat pœna Israelitarum, quam Sodomorum: quoniam illi in momento submersi sunt cũ vrbe sua: ciuitas vero Sancta multis diebus prius ferreis machinamentis, bellicisque tormentis fuit oppugnata, & tãdem euersa. Et iterum idem Ieremias. ibidem. Patres nostri peccauerunt: & nos iniquitates, idest, punitiones eorum portauimus. Et in Genesi dicit Gen.15. Deus nondum cõpletas esse iniquitates Amorrhæorum, idest, tempus ad puniendum. Gen.4. Cain quoque dixit. Maior est iniquitas mea, idest, punitio, quam vt feram, idest, eã possim ferre viuus. Sumitur etiam sæpe peccatum pro immunditia legali scilicet sanguinis, aut seminis aut contactus mortui, vt sumitur hic cum fœmina pariens masculum offerri iubetur par turturum pro peccato, idest, pro immunditia: nam nullum peccatum: si culpam pro peccato accipis præcessit in fœmina. Non enim cõgressus cum propria vxore prolis gratia peccatum erat aut parturitio sed sola puerperij immunditia peccatum expiandum dicitur. Sic etiam de leproso, qui sine culpa sua lepra Leui.14. laborabat iubetur in leuitico offerre passerẽ pro peccato, idest, pro immunditia. Secundo obserua quod in eo quod ait, adaperiens vuluam, satis ostẽdit Christum legi non obligari: quia ipse vuluam matris non aperuit: nam clauso virginali vtero exiuit absq; matris corruptione. Tertio expende quod Christus hic tanquam peccator redimi voluit, vt nos à morte & inferno liberaret, & vt sic redemptus nobis totaliter offerretur, & totus noster esset ad vendendum, flagellandum, & crucifigendum. In natiuitate enim habuit se Christus Iesus, vt pauper homo: in circuncisione, vt pauper homo, & peccator: sed hic habuit se vt pauper homo, peccator, & seruus. Pauperem se ostendit, in eo quod oblationem pauperum obtulit: peccator, qui cum matre voluit expiari: seruus, quia sicut talis redimi voluit. Vt ergo nos redimeret à seruitute legis antiquæ voluit se legi subijcere, vt Paulus ait: vt eos, qui sub lege erant redimeret. Gala.4. Attẽde ô homo, qui à tam nobili redemptore redemptus es quantum tam illustri redemptori debeas: nã propter te cum sit dominus, seruus efficitur, & pauperũ cum sit diues oblationem offert. Propter nos enim, 2.Cor.8. vt inquit Paulus, egenus factus est, vt eius inopia diuites essemus. Sed nunquid Magi, qui ab oriente venerunt: non obtulerunt beatæ Mariæ munera? Mat.2. Quomodo tam cito tantam auri copiam expendit? Eam ferè totam pauperibus, & egenis erogauit. Ex hoc contextu discamus primo humiles esse exẽplo Christi Saluatoris nostri: qui vt iam diximus humilis, peccator, & seruus apparuit, cum esset diues, & dominus vniuersæ terræ. Nos autem cũ simus peccatores & omni scelere coinquinati probi volumus & magni coram mundo apparere. O quã nostra superbia in hoc Christi hodierno opere reprehẽsa est. Hic nos hanc virtutem, & opere & exemplo docuit & homo factus dixit. Discite à me quia mitis sum & Mat.11. humilis corde. Aliud est enim esse humilem intellectu, & aliud esse humilem volũtate. Multi sunt, qui agnoscunt se esse peccatores, & dignos æterno supplicio, sed nolunt sic ab alijs reputari: imò vehementer exoptant coram imperita multitudine maximũ sanctitatis nomen comparare, & quodcunque bonũ publicari: malum autem vt sepeliatur desiderãt. Leg.Greg. li.22.mor. ca.14. Isti sunt humiles intellectu, quia se ipsos cognoscunt, & de se non esse bonos, sed malos intelligunt: tamẽ nolunt tales haberi. Verum humilis voluntate est ille, qui sicut se ipsum fragilem esse cognoscit: ita etiam, gaudet in eadem æstimatione ab omnibus reputari, & ab eisdem contemni & parui fieri. Sic Christus verè fuit humilis corde: quia quod gloria & diuinus honos erat, occultabat: & mortalitatem, passibilitatem, & fragilitatem, quam vt verus homo habebat, manifestabat. Sic hic fecit & in trãsfiguratione quãdo in monte excelso coram tribus Apostolis suum Mat.17. voluit splendorem, & gloriam demonstrare: verum mortis ignominiam, & passionis suæ tormẽtum coram infinita propemodum hominum multitudine, imo tempore paschali voluit subire, vt ab omnibus

videretur. Sic etiam in natiuitate paucis, id est, pastoribus ostendit ministerio Angelorum gloriam suã: sed paupertatem suam hic in templo publicè ostẽdit coram multis astantibus. Nos vero tanquam superbi ignominiam nostram paucis, vel nullis ostendimus: gloriam autem publicamus, & per plateas decantari facimus. Et quia pauci sunt, qui Christũ humilem corde sequantur, & imitentur, clamat ipse. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Docemur secundo exemplo beatæ virginis Mariæ adducere filios in templum, instituendo illos bonis moribus: iuxta illud. Filij tibi sunt, erudi eos: & incurua eos, à pueritia eorum. Sed multi potius offerũt filios diabolo, quam Deo: illos sumptuosè vestibus, & exquisitissimis epulis educando, & multis vitijs, & malis moribus assuefaciẽdo: iuxta illud Psalmi. Immolauerunt filios suos & filias suas dæmonijs. Tertiò vt primogenita, id est, principium vitæ nostrę offeramus Deo. Mira est peruersitas illorum, qui florem iuuentutis suæ volunt offerre diabolo, fæces vero senectutis suæ Deo. Ideoque in inferno fæces calicis iræ Dei bibent. De quibus in Psalmo. Veruntamen fæx eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ. Ideo Ieremias ait. Bonum est viro, cũ portauerit iugum ab adolescentia sua. Quapropter tu qui iuuenis es, offer Deo bonos tuæ adolescẽtiæ annos: neque in senium pœnitentiam releges. Tunc enim pœnitere si velis senio grauatus non poteris: iuxta prouerbium illud. Adolescens iuxta viã suam etiam cum senuerit non recedet ab ea. Longa enim peccandi consuetudo te constrictum tenet, & magna quidem cum difficultate te emendare, & corrigere poteris. Quod si mihi fidem non adhibes, audi Ieremiam. Sicut AEthiops non potest mutare pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum. Quando peruenit ad ripam nauis non sunt vela extendenda, sed tunc anchora est iacienda. Tamen tu quando ad vltimã ætatis tuæ metam perueneris, tunc post vitam consumptam speras posse pœnitentiæ vela tendere: sed longè te tua fallit opinio: nam modo dum iuuenis es vela pœnitentiæ sunt extendẽda, non vero senectus est expectanda. Quapropter primogenita, quæ sunt priores anni vitæ tuæ offer Deo, & priores operum tuorum fructus, qui postea licet velis non poteris.

Ecel.7. Psal.105. Psal.10. Thren.3. Prou.22. Iere.13.

Docemur quarto magnam rationem circa Dei legẽ nobis esse habendam, & magnam curam circa nostra opera corrigenda & emendanda propter præcepta, quæ in diuinis literis scripta reperimus. Nã Christus dominus cum esset Deus, & à lege exemptus, ꝙ facit legi consentaneum est. In his paucis verbis tria dicit Euangelista secundum legem domini. Primo secundum legem Mosi, secundo, sicut scriptum est in lege domini, & tertio, secundum, quod dictũ est in lege domini. In quo Euangelista nobis significare voluit quam meditati debeant esse nostri cogitatus, & nostra verba & opera quam debeant legi Dei conformari: quandoquidem ipse Christus quæcunque facit sunt secundum legem. Quod Dauid explicauit dicens in Psalmo. Quomodo dilexi legẽ tuam domine, tota die meditatio mea est. Cum peccatum vt Augustinus ait, est dictum, vel factum, vel cõcupitũ contra legem Dei: ideo tribus vicibus dixit, secundum legem domini. At nunc lex Dei paruipenditur: & nostris temporibus plus homines cogitant de causis forensibus, quam de lege Dei: potius legibus mundi reguntur, quæ dicunt iniurias esse vindicandas: quàm lege Dei, quæ dicit. Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos. Plus appetunt magnates in pompis & mũdi vanitatibus viuere, quam soluere debita & sumptus, superfluas expensas comprimendo, & tanquam venenosas resecã do, & satis est, quod in rebus omnibus lex carnis prę fertur legi spiritus, &c. Docemur etiam quinto & vltimo ceremonias ecclesiæ sanctæ traditas à sanctis patribus studiosè seruare, & venerari: siquidem Christus has legis sanctiones, & ceremonias ita ad vnguẽ vt dicunt, seruauit. Nã quod mulier quadragesimo die in templo præsentaretur post partum, & has auiculas offerret, non erat præceptum morale, nec iudiciale, sed ceremoniale: quod vtique Christus Saluator noster (cuius actionis instructiones nostræ sunt) non contempsit. Ad has antiquas veteris legis ceremonias sacro sancta Ecclesia Romana Spiritu sancto gubernata, alias adiunxit & instituit cessante veteri lege: vt sunt ceremoniæ quibus vtimur in sacrificio missæ, & in alijs sacramentis, quæ maximè cõducunt ad venerationem sacramentorũ. Scio quod in his ceremonijs non consistit perfectio, tamẽ sunt vt seps, quæ hortum circunuallat, & fructus custodit: ita hæ ceremoniæ custodiunt deuotionem, animosque hominum commouẽt ad res diuinas inquirendas: & hac de causa sicut fauores & auxilia spiritualia custodienda, æstimanda, & summa obseruatione colenda sunt. Neuus, quẽ formosa mulier habet in facie eandem pulchriorem reddit. Parua quidem res est neuus, tamen iuncta pulchræ mulieri illam formosiorem efficit: ità ceremoniæ quanuis de essentia rei non sint, tamen nimis exornant sacramẽta & nostræ fidei mysteria. Has sanctæ Romanæ ecclesiæ ceremonias impius Lutherus tanquam apertissimus hostis ecclesię, & totius sanctimoniæ, & bonitatis infestissimus aduersarius dãnat, & destruit. Sed ille in tenebricoso inferni carcere perpetuò iacebit: ceremoniæ vero ecclesiæ quicquid Lutherani moliantur, in sempiterna seculorũ secula manebũt.

Psal.118. Lib.22. con.Faust. cap.27. Mat.5.

Et Ecce homo erat in Hierusalem cui nomen Simeõ. Iam hic Euangelista incipit agere de testibus fide dignissimis, quos Christ⁹ habuit in præsentatione prædicta. Sed singula verba Euangelistæ annotanda, & discutienda sunt. Per demonstrationem ostenditur magnum notabile & attentione dignũ. Inquit enim Euangelista: Ecce homo erat. Hominem vocat illum. Mundus eos, qui per summam audaciam, intolerandáque licentiam detestanda scelera perpetrant hos contrucidando, illos probris & iniurijs lacerando, hos mũd⁹ fortes & magnanimos solet appellare, quos quidẽ sacra scriptura nõ homines, sed ferocissimos Leones, immanissimosque tigres appellat: illũ vero hominem, qui timet Deum, iustum, atque sanctum nuncupat. Non ille dicitur homo, qui habet duos pedes, duas manus, & duos oculos: sed qui iustitiam sequitur, & ratione vtitur iuxta hominis diffinitionem. De iusto & sancto Iob ait scriptura. Fuit vir in terra Hus nomine Iob: nõ dicit quod habet pedes, aut duo brachia: sed quod erat simplex, ac timẽs Deum,

Iob.1.

Deum & recedens à malo, & adhærens bono. ¶In Hierusalē dicit, quod erat: quia hic vigebat cultus diuinus, studiumque legis ac prophetarum. In hac ciuitate Sancta erat hic sanctus senex. Vide etiam & tu, qui clericus, aut monachus es, vt talis sis, qualis est locus in quo habitas. Monasterium sanctum est, & ibidem multi sanctimoniæ dediti habitarunt: & nunc honestè & religiosè viuunt. Locus in quo vitam degis terra sancta est: habes plurimos, qui peccata etiam leuissima confitentur, rem diuinam quotidiè faciunt. Dei laudibus, & psalmodijs in choro assistunt, orationi & lectioni vacant. Ideo tu quare ignauè & remissè viuis, cum inter sanctos, & in choro coram sanctissimo sacramento, & in loco tā sancto vitā agas? Quare inter bonos, malus existis? Eo tempore, quo alij religiosi viri inter sanctos Angelos sunt Deum laudantes, tu malis cogitatibus illū offendis? Idem, quem habitas locum, te damnat, & arguit. Denique vocabitur Simeon, qui inter sacerdotes famosus erat atque notissimus: senectute iam frigidus, spiritu tamen feruens: inclinato corpore, sed animo erecto: ætate marcidus, sed vitæ innocētia floridus. Sed audi quid vltra de sancto isto Simeone dicat Euangelista. *Et homo iste iustus, & timoratus.* Duo dicit. Primò quod erat iustus: secundo quod erat timoratus. Sed singula expendamus. Iustus calceus dicitur quādo pedi, & mensuræ eius conformis est: ita vt nec laxus, nec etiam cōstrictus sit. Curialem hominem & perpolitum videbis tam iustos & conformes calceos ferētem vt si fortè lapillus, lenticula, vel quæcunque res aliqua intromittūtur in calceos, maximum sentiat dolorem, & sic statim vir iste calceum excalciat, lapidéque extrahit. Tamen agaso vel rusticus, qui calceos laxos, vel ocreas oblongas & arena refertas portat, hunc dolorem non sentit, non licet lapilli & arena intromittantur, non tamen rusticum discruciabunt: quia calcei laxi sunt, & pedibus mordaciter non adhærent. Sic vir iustus & bonus non ferre potest vel minimū peccatum veniale: nam cum iustus sit, & iustam habeat conscientiam, quæuis res etiam minima illum torquet & angit, & sic illicò tollit calceos, & ad sacrum confessionis fontem, vt mundetur ab illo peccato recurrit. Tamen in improbo homine cum vsuræ, luxuriæ, infamiæ, & mendacia dominentur, & regnent, nec quidquam hæc illum mordent, & lancinant: imo propriæ conscientiæ detrimentum & iacturam non sentit. Dormit, requiescit, & delectatur sine scrupulo conscientiæ, & sine sensu & consideratione peccatorum, quæ patrauit. At sanctus Simeon vir iustus, & timoratus, quancunque Dei offensionem & perhorrescebat, & considerabat: & ideo addidit illud verbum, & timoratus: quia qui sine timore est non poterit iustificari. Aliqui sunt iusti quorū iustitia declinat in vitiū præsumptionis, quia de sua iustitia nimis præsumunt: ideo ad hoc remouēdum addit quod erat timoratus: sciens quod omnes iustitiæ nostræ sunt tanquam pannus menstruatæ. Nullus dum mortali hac aura fruitur debet de proprijs meritis, aut de sua sanctitate præsumere: sed potius occulta Dei iudicia formidare. Ad tantam sanctitatem peruenerat Dauid, vt cū bis posset occidere Saulem persecutorem & inimicū, noluerit: quin potius

Eccl.1. Esa.64. 1.Reg.24. & 26. 1.Reg.16.

prohibuit Abissai, ne occideret Semei, qui maledicebat Dauid, & lapides mittebat: sed nihilominus de se præsumpsit, & elatus dixit. Ego dixi in abundantia mea, non mouebor. Sed vt experiētia sciret Dauid, quod iustitia conseruanda erat Dei timore, formidando semper interitum, & ruinā, derelictus est à Deo in suo sensu & Vriā optimum militem occidere fecit. Quis tale putaret de viro vtique sanctissimo? Quis crederet, quod ille qui inimicis pepercerat amicum necaret? Qui stat (inquit Apostolus) videat ne cadat. Quia iustitiam cum Dei timore Dauid nō conseruabat, ideo submersus est. Quare non in proprijs meritis confide, sed in Dei misericordia: timēs semper ruinam. Nescis enim quanto tempore perseueraturus es in bono opere incæpto. Ideoque non absque causa Euangelista ait, quod Simeon non tantum iustus, sed & timoratus erat. Quiquidē sanctus Dei timor iustitiam & sanctitatem conseruat, sicut cinis ignem. De ipsa enim sanctitate exijt timor filialis, qui charitatis ignem conseruat. Expende etiā quod quanuis iste iustus Simeon omnibus polleret virtutibus tamen peculiariter suam iustitiam commendat noster Euāgelista, laudans illum, dicens in Dei timore esse perfectum: secundum quod dicitur quilibet sanctorum, in aliqua virtute amplius splenduisse. Propter quod de vnoquoque illorum canit mater Ecclesia illud Ecclesiastici. Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi. Vnde Paulus. Vnusquisque enim, suum donū habet à Deo. In his duabus virtutibus peculiariter sanctus Simeon præeminebat, & de his commendatur: videlicet de iustitia, quæ est virt⁹ cardinalis & specialis, qua vnicuique datur quod suum est: vel de iustitia, quæ est virtus generalis, & virtualiter de omni virtute qui omni virtutum genere fuit exornatus, fuitque præcipuè charitatiuus, & iustus: non enim propriū, priuatumque commodum sed bonum cōmune, & vniuersalem omnium salutem desiderauit. Laudatur etiam quia timoratus fuit: sanctum enim timorem & filialem habuit timens ne Deum læderet. De hoc Ecclesiasticus ait. Nihil melius, quam timere Deū, & in Psal. Timete Deū oēs sancti eius: quoniā nihil deest timētibus eū. Itaq; iustus fuit erga ꝓximū & timorat⁹ erga Deū. Per timorē diuertit à malo, & per iustitiam, fecit bonū: iuxta illud Psalmi. Diuerte à malo & fac bonum. Verum vt scias quam verè dixit Euangelista: quod Simeon erat iustus, & timoratus: audi quid de illo dicat. *Expectans consolationem Israel.* Quam per Messiam quem iam expectabat sciebat esse venturam. Verè iustus & pius erat hic senex: quia non propriam salutem, sed populi Israel consolationem expectabat. Non proprium commodum: sed bonum commune quærebat. Quod proprium est iustorum. Sic Paulus. Non quod mihi vtile est, sed ꝙ multis. Pauci imo paucissimi sunt qui zelant bonū commune. Omnes enim quærunt quæ sua sunt: & hinc fit, vt nō bene respublicæ gubernētur, & vt nullū fermè vestigiū iustitiæ in mundo reperiatur: quia nullus est, qui reipublicæ consulat. Bonus vir: & reipublicæ vtilis erat Moses qui dicebat. Dimitte illis hanc noxam aut dele me de libro vitæ. Et Paulus. Cupio anathema esse pro fratribus meis. Et iterum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur

Psal.19. 2.Reg.11. 1.Cor.10. Eccl.44. 1.Cor.7. Eccl.25. Psal.36. Psal.33. 1.Cor.10. Phi.2. Exo.32. Rom.9. 2.Cor.11.

lizatur, & ego non vror? Non contentus est Deus, vt quisque sibi viuat, nam quiuis Christianus reipublicæ officialis est: nec sutor & sartor sibi viuūt, sed reipublicæ. Sic tu qui Christianæ reipublicæ officia-
1.Cor.10. lis es, non tibi, sed alijs viuito. Vnde Paulus. Nemo
Rom.15. quod suum est, quærat: sed quod proximi. Et alibi. Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in ædificationem. Hoc autem quod Paulus ore prædicabat
Phi.1. opere adimplebat: atque ideo dixit. Cupio dissolui & esse cum Christo: manere autem in carne propter
1.Pet.2. vos. Ideo Petrus vocat homines lapides viuos. Nā sicut in ædificio vnus lapis sustinet alium, & habet alium supra se, & ipse ab alio etiā sustinetur: sic nos sustinere & adiuuare alios debemus, & eodem modo proximi nos, & quidam alijs, alij vero alijs fauere etiam tenemur: vt illud quod consulit Apostolus facere possimus. Alter alterius onera portate: & sic
Gala.6. adimplebitis legem Christi. Lex Christi amoris est, quia præcipit, vt nos inuicem adiuuemus, & vt pro ximorum nostrorum salutem procuremus, & eorū cōmoda pro viribus tueamur. Talis erat Senex hic Simeon, qui proximorum salutem, prætendebat, & desiderabat. Sed misera hac nostra tēpestate (quod plorandum est) oppositum fermè quotidie videmus vnusquisque enim suam quærit vtilitatem, nec quis quā est, qui nisi suum commodum prætendat. Vnde
Esa.5. Esaias. Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. Quod si rectè aduertimus, reperiemus totum hunc Labyrinthum ex nimio amore, quo nos ipsos prosequimur, dimanare: & hic proprius amor malorum omnium, quæ in mundo fiunt principium est, atque fons. Quod bene Paulus Ti-
2.Tim.3. motheo scribens demonstrat, quando dicit. In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, erūt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, blasphemi, parentibus nō obedientes, ingrati, scelesti sine affectione, sine pace, criminatores, &c. Considera igitur, q̄ proprius amor causa est malorum omnium, quæ ibi depingit Paulus: & ideo hunc amorem in principio collocauit Apostolus vti basim & fundamentum, quo omnia vitia & peccata nituntur. Nihil acrius homini nocet, quam propria voluntas. Ipsa quidem est supra quam residet tota peccatorum inordinatio
Iosue.6. & vbi mundi amor requiescit. Tolle fundamentum proprij amoris, & omnes muri Ierico cadent: qui sunt stultitię & vanitates, quarum amore flagras. Iudicium præuertit proprius amor, confundit rationē obscurat intellectum, inficit voluntatem, & viā salutis intercludit. Hic proprius amor Deum non cognoscit, proximum ignorat, relegat virtutes, quæ-
Ioan.12. rit honores & mundum diligit. Qui sic diligit ani-
1.Reg.15. mam suam (ait dominus) perdet eam. Radix tandē totius iniquitatis amor proprius est. Esau, Saul, &
2.Ma.9. Antiochus non obtinuerunt suorum peccatorū veniam: quia magis suam perditionem & ruinam considerabant, quam Dei offensionem, & eorum dolor & pœnitētia ex proprio amore procedebat. In rebus omnibus quære Deum, & bonum proximorum & tui obliuiscere. Amor sui est veluti in corpore cor, quod carnem moderatur, neruos regit, & totū corporis orbiculum gubernat: sic venenosus hic amor peccatorem quocunque vult impellit, & ad omnia mala patranda cōmouet, & stimulat. Amor proprius

est sicut perfidia: propter quā mortis pœna, & bonorum confiscatione perfidi puniuntur. Si proprius in te regnat amor, ea quæ te in interitum præcipitant, optimè intelliges: ea vero quæ saluti animæ tuæ cōueniunt, ignorabis. Cæcus es, & ideo vt tibi fides adhibeatur non mereris. Si hæc duo pronomina meū, & tuum prorsus abolerentur, non tantæ in mundo orirentur discordiarum tempestates: proprius enim amor omnium discordiarum causa est & origo. Proprium & non commune bonum mortales quærunt & hinc fit, vt omnia vt videmus ad perditionem tēdant. Vtinam nunc plures essent Moses, multi Pauli, & Simeones, qui tantis vulneribus medicinā adhiberent. Sed de his satis. ¶ Expende etiam quod sanctus hic senex non expectabat consolationem temporalem Israel, vt multi putabant, sed spirituale consolationem animarum, quam iam credebat venturam. Ideoque ante mortem desiderabat Saluatorem cernere oculis corporalibus. Fama erat tūc apud populum Iudaicum tempus adesse venturi Messiæ: & ideo sacerdotes & Leuitæ miserunt Ioanni interrogantes an esset Christus. Sic etiam tunc multi se fecerunt Messiam, & dixerunt esse Christum. Ioan.1. Videbant sceptrum regni Iuda venisse ad Herodem alienigenam, iuxta signum quod eis dederat Iacob. Videbant etiam Danielis hebdomadas, quas decreuerat aduentui Christi propemodum euolutas esse qui Gen.46. Dan.9. bus argumentis suffultus Simeon consolationē populi Israelitici expectabat Christi aduentu iam appropinquante: & vltra hæc, reuelationem quoq; spiritus sancti habebat: atque ideo subditur. *Et Spiritus sanctus erat in eo.* Non solum per essentiam potētiam, & præsentiam, quomodo est in omni creatura nec solum, per charitatem, & gratiam qualencunq; pro vt est in eo, qui est in charitate, quæ vita est animæ: sed per gratiam eminentem, & charitatem ardētem secundum quod est in viris Heroicis & perfectis. *Et responsum acceperat ab Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum domini.* Vere hic senex præ magnitudine desiderij expectās salutare Dei deficiebat cor eius & anima eius: & cū Dauide dicebat. Defecit in salutare tuū anima mea Psal.118. & in verbum tuū super speraui. Absentia dilecti parit animæ defectionem: sed quo amplius laxatur effectus, eo amplius amor crescit: & quo diutius abest qui desideratur eo expectantis desideria maiori quadam vi amoris ignescunt. Caro deficit in hoc sene: sed cupiditas augetur. Expectabat sicut vxor Tobiæ desiderabat filium peregrinantem, & sedebat in su- Tob.11. percilio montis vnde respicere poterat de lōginquo venientem filium. Sed hic senex sanctissimus verbo Dei fretus responsum & promissum expectabat: nam deficiens, sese in spe diuini promissi erigebat. Expende etiam quod si sanctus iste senex tolerauit huius vitæ miserias, quæ acerbæ sunt iustis, vt Christum in carne non in perpetuum, sed per horam videret: quātum niti debemus, vt beatifica summi Dei visione in supremo illo beatorum domicilio fruamur? Non sunt condignæ passiones huius seculi (inquit Paulus) ad futuram gloriam, quæ reuelabitur Rom.8. in nobis. Vita hominum octoginta transactis an- Psal.89. nis (inquit Dauid) nō est nisi labor, & dolor, & plus mori, quam viuere: & hos vitæ labores patienter tulit Simeō

lit Simeon, vt vna hora Christum in carne mortali, & passibili videret. Ideo tu considera, quãtos debes pati labores, vt in cœlo immortalem Christum perpetuo videas. Tamen ne existimet mundus probos atque sanctos, quanuis in hac vita varijs laboribus affligãtur, ne inquam opinetur illos à summo Deo esse contemptos. Inquit hic Euangelista hunc senẽ propter responsum ab Spiritu sancto acceptum, esse retẽtum, vbi certè promissum erat se visurum, quod exoptabat. Nunquam bonos Deus destitutos relinquit: quia inter anxios huius vitæ labores eosdẽ maximis donis & beneficijs ditat, & cumulat, & reuelationibus spiritualibus eosdem quam sæpissimè solatur: quibus spiritualibus delicijs in hac vita sustentantur, & aluntur. Sic iste Simeon responso Dei accepto recreabatur, & hoc verbo sibi promisso triumphans quodammodo alebatur. ¶ Sed cum responsum non detur nisi roganti: quando interrogauit hic senex intelligens prophetias orabat clauso ostio in secreto loco, magis vero in cubiculo cordis, vt non videret corporis mortem, antequam in corpore omnium vitam Christum cerneret. Hoc expectans, atque obnixè petens accepit responsum ab Spiritu sancto per occultam reuelationem non visurum se mortem in corpore, nisi videret vitam in carne. Quãuis enim opera Trinitatis ad extra sint indiuisa, tamen appropriantur Spiritui sancto reuelationes huiusmodi. Credidit Simeon scripturis, quæ de Messia loquebantur: ac deinde habuit reuelationem. Docemur eos esse dignos reuelatione, qui credentes scripturis assequuntur, quæ credunt, & faciunt ea. Secundo quod illæ reuelationes sunt certæ, quæ non dissentiunt ab scripturis. Tertio quod Deus iustas & sanctas petitiones libenter exaudit: quando ea, quæ ab ipso petimus ad gloriam Dei proximique vtilitatem dirigimus. Quia sanctus hic Simeon bonum commune desiderabat; ideo meruit exaudiri & auribus suis percipere responsum à Deo. Nos vero propterea nõ exaudimur, quia nocitura nobis & proximis nostris postulamus. Expende etiam hic Dei bonitatem & clementiam, quod iustos ex hac vita desolatos proficisci non patitur. Sic Mosi antequam migraret ad

Num. 27. dominum terram promissionis ostendit. Sic Aaron

Num. 20. vidit antequam moreretur filium suum Eleazarum summum sacerdotem & vestibus sacerdotij indutũ. Dauid quoque in senectute iamiã morti propinquus vidit filium suum Salomonem regnantem: & hic Si-

3. Reg. 1. meon Christum in carne vidit: & gaudijs & oblectamentis spiritualibus plenus in pace tandem quieuit. ¶ Vide etiam quomodo Deus quemcunque vocat, eum eisdem rebus commouet, quas manibus assidue contrectat: & ideo Iudæos, qui rerum diuinarum cognitionem habebant, & circuncisionem atque legem obseruabant, per Angelum qui mẽtis & rationis cõpos est, eos Deus vocauit: qui Iudæi perspicaci & bono erant intellectu, & Deum præterea nouerant. Ita-

Exo. 24. que Angelus eduxit eos de terra Aegypti, & illis de-

Luc. 1. sertum commonstrauit. Pastoribus etiam, qui Iudei

Mat. 2. erant, Saluatoris natiuitatem Angelus denuntiauit. Magos quoque qui astrologi erant per stellam vocauit, & stella eduxit eos ex Oriente ad Christũ. Amã denique & Simeonem, qui contemplantes orationibus indefessè vacabant, per reuelationem vocauit, & eos adduxit ad Christum dominum. Sic quoque tu homines eisdẽ rebus, circa quas versantur ad virtutem allicere, & attrahere debes. Si hominem infimum veluti fabrum ferrarium consulueris, vt factã sibi iniuriam remittat, alium infimum opificem, nõ vero potentem magnatem missurus es. Etenim hac ratione quicquid volueris impetrabis. Nam si equitem vel nobilem miseris parum vel nihil consequeris: multum enim valet ad hominum animos conciliandos morum, vitæ, officij denique similitudo & pariformitas. Nam postquam simul biberint & comederint hi duo opifices. si alter illi, qui est iniuria affectus dixerit. Amice iniurias tibi illatas benignè remittito: facili, imo facillimo negotio, quicquid volet, impetrabit. Itaque nobilem nobilis conciliat & sutor sutorem ad beneuolentiam & amicitiã trahit. Si Deus luxuriosum vel ambitiosum hominem inspirationibus recrearet putaret ambitiosus aliquas esse cacodæmonis machinationes, ideoque eas tanquam inutiles, & perniciosas reijceret. Quapropter summus ille rerum omnium parens filium nunc luxuriosi viri contrucidat, & nunc ambitiosi charissimam vxorem interimit, illumque dignitatibus & honoribus, siquos forte possidet omnino spoliatum relinquit, & hoc modo peccatores ad sese adducit & trahit. Nam si inspirationibus essent hi scelerati homines ad virtutem commouendi, cum illi rerum diuinarum gustum & saporem non sentiant frustra tẽpus absumeretur. Itaque Deus illis eisdem negotijs, quæ tractant mortales illis inquam eosdem commouet ad virtutẽ. Et ideo inspirationibus & reuelationibus Simeonem ad se traxit: quia vir spiritualis, & contẽplatiuus erat. At vero reprehensione & punitione Saulum commouit, qui superbiebat obcæcando illum & in terram mittendo, dicens. Saule Saule cur me persequeris, &c. ¶ Trutinare etiam quod cõ- Act. 9.
cedit Deus Simeoni, quod petit: rem enim bonam, vtilem, & conducibilẽ petebat, nam vt diximus nõ solum suam, sed populi gratiam & consolationẽ expectabat, & petebat. Si vero nos quod petimus, non impetram⁹, est, quia vanitates & res inutiles nostris animabus & proximis postulamus. Cum Iacob quæ siuit nomen Angeli, nõ obtinuit, quod petebat: quia Gen. 32.
inutilis erat petitio, scire videlicet nomen Angeli. Sed cum petijt à domino vt benediceret ei, obtinuit benedictionem: quia rem vtilem petebat. Martha cũ postulauit, vt Maria Soror, quæ verbum Dei audiebat, adiuuaret eam in administrando, non fuit ad votum exaudita: quia inutilem rem petebat. At cũ pro Lazaro orabat, quia bonum, & vtilitatem proximi Luc. 10.
cupiebat, meruit exaudiri, & fratrem suscitatum videre. Sic filij Zebedæi, quia honorem ambiebant, & primatum petierunt: non assequuti sunt, quod pete- Ioan. 11.
bant. Quando Dei fauorem imprecamur, & sanctũ Mat. 20.
aliquem, vt pro nobis intercedat, assumimus: ideo postulata nobis non conceduntur, quia concedẽda non postulamus. Quapropter cum perniciosa petamus sancti non intercedunt: etenim non nisi ea quæ sunt iuxta Dei voluntatem petere consuescũt: ideo clamamus, & quod petimus non consequimur quia nec bonum, neque vtile postulamus. Petit vxor à Deo sanitatem marito, & eam non obtinet: quia scit Deus quod si maritus reconualescat futurũ esse cõ-

cubina-

cubinarium, aleatorem, latronẽ, vel quid simile propter quod melius est, vt infirmetur. Et sic de alijs. Igitur quia iustus Simeon rem bonam petebat, scilicet in carne videre Christũ (qui salus omniũ, & populi Israel consolatio erat) exauditus est: & responsum accepit ab Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum. Obseruãdum est, quod non dixit illum non esse moriturũ, nisi videret Christum domini: sed quod nõ esset mortem visurus donec videret Christum domini. Aliud est enim videre mortem, & aliud à morte videri. Ille mortem videt, qui illam in vita considerat: & ille etiã videtur à morte qui sine eius consideratione repentè inuaditur, & capitur ab eadem. Qui aggressorem videt, illius iram & furorem facile retardat, & eũdem, quod maius est, aliquando contrucidat, verum si venientem inimicum non videt, illiusque inopinatum aduentum non præuidet, facili negotio ab inuasore interfectus peribit. Admirandæ virtutis homines dũ his miseris compagibus constricti tenentur mortem indefessa consideratione, assiduaque meditatione intuentur: & ita eam fermè quotidiè venientem perspiciunt. Multorũ enim morti præsentes intersunt: quod si aliquando ab ea inuaduntur, ipsam vulneratam & occisam relinquunt. Nam licet moriãtur, eorum mori viuere est. Tamen flagitiosi homines qui repentinum mortis aduentum nunquam considerarunt ab hac ferocissima bestia imparati aliquãdo deuorantur: & quod peius est ipsa de eisdẽ sæpe sæpius triumphat. *Eccl.9.* Sicut pisces capiuntur hamo, sic iniqui capiuntur tempore malo. Indignus consolatione est in morte ille, qui nunquam in vita cõtemplatus est eam: & mors quãdo venerit superabitur, si priusquã veniat attente præuideatur. Nihil te mortis dolore liberabit, quam frequens eius meditatio. Sapiẽtis vita est meditatio mortis. Ideo sapiens admonet dicens. *Eccl. 11.* Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum qui cum venerint vanitatis arguentur præterita. Pulchrum est vitam antequã mors veniat consumere, & expectare posteà securè tui temporis aliam partem. Si mortem memoria teneres, nunquam fallacibus huius vitæ mendacijs deciperere: imo præpotenti Deo seruiendo, religiosius viueres. Igitur venturæ mortis recordare, & paratus semper viuito veluti si hic vltimus tuæ vitę esset dies quia sic paratus mortem appropinquantem videbis & eius consideratione iamiam veniẽtem superabis. Sed historiam prosequamur. *Et venit in spiritu in tẽplum.* Hoc est, Spiritus sancti instinctu, quo reuelãte intellexit adesse horam, in qua erant adimplenda omnia, quæ de Christi visione sibi promissa erãt: & per Spiritus sancti vnctionem acceperat reuelationem, adesse iam Christum domini sibi promissum. Eadem ergo gratia, qua venturum Messiam prænouerat, præsentem quoque cognouit. Habuit nanque hic beatus senex Spiritum sanctum habitatorem, doctorem, & ductorem. O quam fœlices sunt illi, qui spiritu fornicationis, & spiritu malignitatis non reguntur: sed domini spiritu gubernantur. Hi enim filij Dei vocantur, iuxta illud Pauli. *Rom.8.* Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Quod si filij, & hæredes per Deum. Sicut enim vento vela inflata videmus, cum illa ab eodem implentur, & impellũtur: sic manifestatur in homine præsentia Spiritus sancti, cum hominis voluntas ad ea, quæ sunt bona perurgetur. In templum autem venit: qui Spiritus sancti instinctu, & ex prophetis Aggæo, & Malachia sciebat illum venturum. Aggæus enim dixit. Hæc dicit dominus. Adhuc vnum modicum est, & ego mouebo *Agg.2.* cœlum & terram & mare & aridam: & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria. Magna erit gloria domus istius nouissimæ, plusquam primæ: & in loco isto dabo pacem: dicit dominus exercituum. Idẽ quoque asseruit Malachias, Ecce ego mitto Angelũ *Mala.3.* meum, qui præparabit viam ante faciem meam: & statim veniet ad templum sanctum suũ dominator, quem vos quæritis, & Angelus testamenti, quẽ vos vultis. Veni tu quoque peccator in templum domini, cum sancto sene Simeone in spiritu, & inuenies puerum Iesum, vt illo fruaris. Non enim abscondit se dominus Iesus his, qui quærũt illum in corde perfecto: *Sap.1.* quoniam appropinquat his, qui in simplicitate quærunt illum. Non venit Simeõ in spiritu superbiæ sicut ambitiosi: qui ambiunt primos accubitus, & vsurpant dignitates Ecclesiasticas. Non in spiritu auaritiæ sicut Simon Magus: *Act.8.* non in spiritu garrulationis, sicut multi, qui solum ad ecclesias veniunt causa peragendi negotia, & ipsi nec rem diuinã audiunt, nec alios audire suis confabulationibus relinquunt, & suo malo exemplo populum scandalizãt. Non in spiritu vanitatis & arrogantiæ: sicut multi, qui tapetes, strata, puluinaria & alia id genus ad ecclesias ferri præcipiunt, tantaque regnat in eorũ corde vanitas, vt deinceps putem paulatim mollia quibus dormiunt ceruicalia recumbendi gratia eorum iussu ad Ecclesias esse ferenda. Non auderent hi hoc modo esse coram rege. Sed quarè sic coram Deo recumbunt? hæc grauitas & autoritas coram hominibus est habenda: ad ingressum vero ecclesiæ relinquenda. Quare erga Deum hæc non obseruatur autoritas, Itaque illud quod coram Deo peracturus nõ es, tanquam viperẽum relinquito, etiam si bonũ videatur. Dauid saltans coram arca dixit. Vilior fiam *2.Reg.6.* quia in Dei præsentia nulla est autoritas. Familiam regere & de rebus domesticis curam habere bonũ & vtile est: tamen ad Ecclesiæ limina relinquenda sunt hæc omnia. Domus mea (ait Christus) domus *Luc.19.* orationis est. Emere, & vendere bonaque temporalia tractare malum non est: tamen hæc in domo orationis exercenda non sunt. In Marci Euangelio legimus, *Mar.11.* quod non sinebat Christus, vt quisquam vas per templum transferret. Quod si templum illud sacrificijs animalium deputatum, voluit Deus tanta reuerentia coleretur: quanta maiori vellet sacro sanctam coli Ecclesiam, quæ non animalium sacrificijs sed eidem Deo destinata est? Sed de his satis. Sequitur. *Et cum inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo.* Scilicet, vt offerrent par turturum, aut duos pullos colũbarum & redimerent puerum quinque siclis, vt iam dictum est. Accepit eum in vlnas suas. Hoc est, inter brachia. In hoc quod ait, quod duxerũt Iesum secũdum legis cõsuetudinem, docemur sanctos ecclesię mores, & sanctorum patrum traditiones obseruare.

Ne fidem

Ne fidē adhibeas istis nouarū consuetudinū inuētoribus. An credendū est, quod reliquerit Deus dilectissimā suam ecclesiā, quā sanguine suo redemit, tot annis errare, vsq; ad annū decimū septimū, post mille & quingentos, in quo cœpit Lutherus (vt ipsi Lutherani dicunt) illā illuminare? Sed dimisso impijssimo hęresiarcha, senē iustū & pium videamus Christū suis brachijs portantē, amplectentē, osculantē & propter nimiū gaudium triūphantē. Senex quis tibi tātā cōcessit facultatē? Recte quidē ego scio esse illū, qui dicit. Delitiæ meæ sunt cū filijs hominum. Vult se a

Prou.8.

nobis ita tractari, nā ad homo factus est. Sponsa quidē cognouerat bene huius spōsi naturā, & cōditionē quādo dicebat. Quis mihi det fratrē meum suggētē

Cant.8.

vbera matris meæ, vt osculer te, & apprehendam te, &c. Deus noster non est sicut homines huius mūdi, nā vt peragas aliquod negotiū ad eorū domos accedas millies necesse est, & quod incōportabilius est, tātū abest, vt aliquid cōcludas, quin potius neq; ab illis audiaris. O quā bonū habemus Deum, quā amabilem quā affabilē, & benignū. O quam fœlix & ineffabile gaudiū piū illud Simeonis pectus sensit, quādo puerū Iesum tot millibus annorū expectatū pro beneplacito suæ volūtatis amplexabatur. O leue onus, quod portabat Simeon, a quo portabatur & regebatur ipse senex. Sic etiā & Rex debet clientes portare, & e conuerso clientes Regē. Sic quoque prælatus portet defectus subditorū, & subditi prælati naturā patiantur iuxta illud Apostoli. Alter alterius onera portate. Et

Gala 6.

Simeō iste cognouit puerū Iesum inter alios plures pueros, Spiritus sancti doctrina, sic nos in futuro seculo, quos inhabitabit ille spiritus cognoscemus in promptu, etiā si eos nūquā viderimus. Quare poterat hic

Cant.3.

senex dicere illud cāticorū. Inueni quē dilligit anima mea: tenui eum, nec dimittā. Expende aūt quam magna sit Dei misericordia, vt nostris velit manibus collocari. Suscepimus enim Deus misericordiā tuā in medio tēpli tui. Si manus tuas, vt fecit hic Simeō

Psal.47.

aperire, & extēdere velles, ad misericordiā Dei excipiēdā, eam proculdubio sicut Simeō reciperes, verū nō vis. Magnū cōmodum adeptus est Simeō portās Christū in vlnis. Nā si mulier illa Hæmorroissa solo

Mat.9.

tactu fimbriæ Christi tantū vtilitatis adepta est, vt statim ad pristinā restituta fuerit sanitatē, & a fluxu sanguinis omnino liberata: quanto maius cōmodū beatū nunc senē cōparasse, qui totā Christi personā portauit credendū est? Mēs eius ineffabili gaudio repleta est, cor eius in Dei amore exarsit, vnde incredibili exultatione repletus securus de morte, quam omnes vt terribilissimū malum timēt: lætus & gaudēs exultauit, & canticū cecinit. Hæc quoque bona Deus tibi etiā dabit, si illum in manibus portaueris. Extēde manus tuas, & cor tuum amplia, quia Dei misericordia nec exhausta, nec finita est. Vtraq; manu & tota virtute nostra domino famulemur sicut illi, qui vna manu pugnabant, & alia faciebant opus. Deus vult

Neem.4.

se tibi dare, tamen vt manus extendas necesse est, sicut fecit Simeon, & cum eo simul multa suscipies bona. Aperi os tuū, ait ipse, & ego adimplebo illud

Psal.80.

&c. ¶Obseruentiā quā vere locutus sit Paulus cum dixit Diligentibus Deū, omnia cooperātur in bonū. Faciet Deus voluntatē seruorū suorū. Iā habet beatus hic Simeon in manibus quod optabat, ideo si vis vt Deus, quod desideras, faciat, & si cupis, vt omnia tibi prospere sucedant, cura in omnibus Dei obedire voluntati, quod si feceris, omnia pro votis tibi succedēt.

Rom.8.

Volūtatē enim timētiū se, faciet Deus. Obserua iterū quā magnificus sit Deus in adimplēdo fidem quā semel dedit, nō solū enim quod promittit adimplet, verū etiā alia quā plurima pręter promissum dare solitus est, magnificētior. n. in dādo, quam in promittendo est. Promisit Deus Simeoni, quod nō moreretur priusquā videret Christū, & nūc illum nō solū videt Simeon, verū tangit, & in vlnis etiā portat. Plus est tāgere, & in brachijs portare, quam videre. Vis tibi multa ac varia huiuscemodi exēpla demonstrē in sacra scriptura, attende. Ezechias rex cū se a potēti Assyriorū exercitu obsessum videret summa tristitia afficiebatur, cui iussu Dei dixit Esaias. Hæc dicit dñs de rege Assyriorū. Nō ingredietur vrbem hanc, nec mittes in eā sagittā, nec occupabit eam clypeus.

Psal.144.

4.Reg.19

Esa.37.

Promittit Deus Ezechiæ inimicos ciuitatē nō occupaturos, nec intra ciuitatē sagittā missuros, tñ cōsidera, quod plus fecit, quā promisit, quia in eadem nocte angelus interfecit centū octoginta quinque millia illorū. Cōtentus esset Ezechias solū quod tolleretur obsessio ciuitatis & aufugerent inimici, & factis his fidē suā adimplebat dñs. Plus tñ fecit: nā illos interficere etiā voluit. In Numeris etiā legimus, quod illis, qui digni fuissent sacerdotio promittebantur flores in virga & nō solū dedit flores in virga Aaron, vt promiserat, sed etiā dedit fructus, quos nō promisit. Ideo dominus per Esaiam. Venite, inquit, ad aquas omnes sitiētes, & qui non habetis argentum properate. &c.

Num.17.

Esa.55.

Vocat sitientes, vt veniant ad bibendum aquas, sed dat non solum potum, sed etiam pastum. Ideo dixit Comedite bonum, & dilatabitur in crassitudine anima vestra. Vocat eos ad potum: verum illos quoq; ad pastum inuitat. Mundus autem e contrario se habet: etenim liberalis est in promittēdo, arctus in promissionibus adimplendis. Multos quidem inuenies homines: qui tua causa mōtes aureos se facturos promittunt: te que verbis sesquipedalibus obruant, tamen cum ad opus deuentum sit nihil omnino perficitur. Promittunt se facturos, ad vltimum tamen nihil faciunt, & hujusmodi homines infiniti propemodū in orbe reperiuntur. Verum religiosi viri ad summi Dei imitationem sunt in verbis arctissimi, verū in operibus amplissimi, promittunt pauca: & multa concedunt. Ita legimus fecisse Abraham, quādo angelos in hominum forma per domum suam transeūtes inuitauit, quibus dixit. Offeram bucellam panis vt confortetur cor vestrum. Non promittit nisi bucellam panis, tamen coram eis posuit vitulum tenerrimum, optimum butyrum, & lac. Crede ergo Deo & eius amicis nō vero verbosie hominibus: qui omnes nihil aliud per illud turpissimum os eijciunt, nisi verba mendosa & falsa. ¶Expende etiam diligenter, quod non sufficit videre Christum oculis fidei,

Gen.18.

nisi

nisi etiá portaueris eũ in manibus. Nõ cõtentus fuit
Simeõ sola visione, sed vlterius progresus est, donec
illú suis manib⁹ excepit: atq; ideo iustus sicut fidẽ ha
bet, ita & bona opera. Multi Christũ in ore ferũt, dia
bolú vero in corde portát. Multi etiá Deũ per fidem
cognoscunt, & omnes fidẽ adhibent illis reb⁹, quas sa
Esa, 1. crosancta mater ecclesiá tenet, & amplectitur: tñ ma-
nus eorũ dicit dñs per Esaiá sanguine plenæ sunt. In-
actibus suis crudeles sunt tyrani, & auari: & quamuis
Christianũ nomẽ habeát, & in re vera Christiani sint
per baptismũ, tñ si ipsorũ opera & vitá cõsideres, eos
Exo.14. infideles & paganos vocabis. Ignea illa colũna, quæ
Ios.7. et 8 erat in nube & ducebat filios Israel eos ab Egyto e-
duxit & per desertũ comitata fuit: tñ in terrá promis
sionis eosdẽ nõ introduxit, quam filij Israel armis ex
pugnauerũt cõtra gentes debellátes, quæ eandẽ pos
sidebant. Ita fides catholica sicut illa colũna nubis Is
rael te educit e densissimis tenebris & infidelitate E-
gypti, teq; ex infideli fidelem Christianũ facit, & per
desertũ huius mũdi teducit, tñ ad introeundũ cælum
quod nobis promissum est, opus est nõ solũ debellare
sed etiá expugnare cœlũ vi armorũ, dæmonẽ, mun
dũ, carnemq; superando: & veluti egregij milites bo
nis operib⁹ laborátes & pugnátes cõpaturi sum⁹ glo
riá eo modo, quo sc̃ti eandẽ cõsequuti fuere. Quid tibi
Mat, 17. fides proderit, nisi etiá bona opera habeas? Sed qua
causa putes christũ cõparauisse fidẽ grano sinapis? Si
respõdis, quia paruum est: etiá granum milij & lini
& oryzæ paruum est. Cõparabit fidẽ grano sinapis:
quia vitra quod paruum est granũ sinapis, habet etiá
calorẽ: illudq; si dentibus extenuaueris & comederis
protinus tibi oris intima cõburet. Vult De⁹ quod fi
des vrat & calorẽ habeat, & retineat charitatis & a-
moris ignẽ, & bonis operibus & charitatiuis stipata
sit. Ne tibi sola fides placeat, quia sola nequaquá suf
ficit ad animæ tuæ salutẽ. Quinimo, quá habes fidẽ
perdes, nisi bonis eá suffulseris operibus. Ad domũ
cõstiruendá & ædificádá cæmento opus est, post pa
rietibus & tecto. Sic in spiriuali ædificio, fides funda
mentum est. Vnde Paulus. Fides (inquit) est sustan-
Hebr. 11. tia rerum, argumentum non apparentium. Nõ pro-
prie substantia est, tamen eam substantiam vocauit
cum proprietatem substantiæ habeat: quia substátia
accidentium fundamentum est, construitur totum
spirituale ædificium. Ita fides est quædam substantia
super qua veluti super fundamento cõstruuntur &
collocantur cæteræ virtutes. Ideoq; vbi Paulus di-
cit, substantia, eius discipulus Dionysius vnicũ fun-
damentum rerum sperandarum dixit. Si ab aliquo
domus euertatur cótrario modo solo ęquabitur ab
eo quo cœpit ædificari: nam quod vltimo loco fa-
ctum est, tectum fuit, & ita a tecto incipiet ruina. Eo
dem modo dæmon a bonis operibus incipit animæ
ruinam desiderans. Tollit eleemosyná, orationem,
ieiunium & castitatem, &c. qnousque ad cæmentũ
deueniat, quod fides est, quę manet sola sine parieti-
bus, vt vsurarij & concubinarij, & scelerati homines
Christiani, Exinanite, exinanite, usque ad fundamẽ-
tum in ea. Postea aũt dæmon aggreditur fundamen-
tum quod fides est, & ruit. Antequam Martinus Lu-
thærus in hæresim laberetur, superbus, ambitiosus,
lubric⁹, flagitiosus, & omni scelere coinquinat⁹ erat:
ac deinde hęreticus euasit. Totam domum prius dæ
mon demolit⁹ est, videlicet, castitatẽ, charitatẽ & hu
militatem cæterasq; virtutes: & discooperto funda
mento aggressus est fidem & ita mansit hęreticus.
SicPaulus suum Timotheum monitum vult dicens:
Hoc præceptũ cõmendo tibi, fili Timothee, vt mili- 1. Tim. 1.
tes bonã militiam, habens fidem & boná conscientiá
quá quidá repellentes circa fidem naufragauerunt.
Quia boná conscientiá a se repulerunt naufragaue-
runt in fide. Vtitur Paul⁹ metaphora nauigantiũ, qui
quádo rationẽ gubernaculi habẽt & nauis clauus sa-
nus est remediũ habent, si anchoras in mare mittuut
& nauem exonerant: tamen perdito & amisso guber
naculo, nihil remedij manet. Ita qui sunt virtute ex-
ornati quáuis vnam amittunt & quandoq; aliam, ad
huc salus manet; verum amissa fide, vitiorũ tẽpestas
exoritur & nauigantes in profundo mari submergũ
tur. Sunt veluti mercatores, qui quamuis hoc & alte
ro anno non lucrentur, tamen si aliquod venit tẽpus
quo perditam fidem recuperent sustentátur & alun-
tur. Tamen si recuperatam fidem perdunt iterum
corruunt omnino, quia qua re merces agant non
habent. Fides magnum Christianorum bonum est,
si verò hanc perdunt nihil illis restat, quo alia bo-
na lucrentur, quod quidem ex nimia scelerum perpe-
tratione nascitur. Intellectus bonus omnibus fa- Psal. 118.
cientibus ea, ait regius vates, quia non permittet do
minus deprauatum intellectum aliquem habere cir-
ca legem Dei, dummodo illam custodiat & seruet.
Hinc est quod data lege filijs Israel peractisque mi-
raculis, cum non intelligerent Israelitæ, & dixit illis Deut. 29.
Moses. Custodite ergo verba pacti huius & imple-
te ea: vt intelligatis vniuersa, que facitis. Quibus
verbis satis aperte docuit Moses transgressionẽ má
datorum Dei potissimam esse causam, vt non intel-
ligerent nec viderent, quanta fecisset illis Deus. Fue
runt Angli & Germani aliquando Catholici: sed
postquá illarum regionum homines ebrietatibus &
vitijs se tradiderunt, fidẽ protinus amiserunt Et ne
idẽ nostræ Hispaniæ eueniat, quæ nũc catholica est
vehementer perhorresco: nam ab Hispania fides dis
cedere & effugere potest, & in Indos aduolare, quia
tot ac tanta sunt vitia, tot & improbi & scelerati ho-
mines, vt quẽ exitũ simus habituri prorsus ignorem⁹
nisi nos metipsos ad meliorẽ frugẽ per virtutẽ rece-
perim⁹. Ideoq; fidẽ toto corde amplectimini, eádẽq;
ne fugiat bonis operibus firmiter aprehendite. Qua-
re ne contenti sitis sola Dei cognitione, nec etiá satis
esse putetis illũ nuda fide videre, sed Christũ vestris
manibus deferendo táquam viri & probi Christiani
viuite: alter alterum amando, bonaque opera exer-
cendo: sicut Simeonem fecisse scimus, qui in templo
Christum non solum vidit & credit: sed brachijs ex-
cepit & in manibus portauit, quem dicit Euange-
lista esse iustum quia fidem simul cum operibus ha- Tex. *
bebat, quæ hominẽ iustificat. Sequitur. * Et bene
dixi

dixit Deum & ait. Laudat & gratias agit Deo, & sequens Canticum cecinit pro impletione diuini promissi: quia patribus antiquis in rebus arduis & magnis mos erat, diuinis laudibus Deum extollere, Exo.15. & cantica diuina componere. Sic Moses & Aaron quando profecti fuerunt ab AEgypto, & AEgyptios mortuos & in mari Rubro suffocatos atque submersos viderunt, psalmum protulerunt dicentes. Cantemus domino, gloriose enim magnificatus est. &c. Sic etiã cecinit Debora prophetissa post acceptã victoriã cõtra Sisarã principẽ exercitus re- Iudi.5. gis Iabim dicẽs: qui spõte obtulistis animas vr̃as. Sic 1.Reg.2. Anna mater Samuelis. Exultauit cor meum in dño. 4.Reg.20 Sic Ezechias rex Israel propter acceptum beneficiũ Esa.38. de vitæ lõgitudine: & Tobias propter donũ de ade- Tob.13. pto visu oculorum. Magnus es dñe in æternũ, & in omnia secula. Sic etiam Iudith truncato Holo- Iudi.16. pherne post partam victoriam: & pueri in fornace Dan.3. Babyloniæ. Denique vt concludam cum Moses vi- Deu.31. disset terrã promissionis & cognouisset se cito moriturũ exultãs in spiritu dixit: Audite cęli quę loquor audiat terra verba oris mei. Sic sanctus iste senex veluti alter Moses videns terrã promissionis, verbũ.s. diuinũ natura humana indutũ & sciens iamiã moriturũ cœpit canere Deũ, laudare & illi grãs agere, dicens. *Nunc dimittis seruum tuum domine secundum verbum tuum in pace.* Nũc dñe, iam nunc in pace moriar: quia oculi mei viderũt salutare tuũ. Vsq; nunc dñe mors erat hominibus horribilis, quia erat fortis & potens tyrãnus, qui obcæcabat animas & eas in infernũ præcipitabat: at nũc aduentu Christi iã dulcis mors est, quia Christus fortẽ tyrannum debellauit, debellatũq; cõtrucidauit. Itaq; interclusum iter aperuit, & facilẽ viã in cælũ nobis expediuit. Vsque quo omnium terribilissimũ erat mors, quia omnes, etsi sanctissimi in limbũ descendebãt, & gloria priuabantur: at nunc quandoquidem oculi mei vident mortis interemptorem, in pace moriar. Quamobrẽ in eo, q ait, nunc, magnam differentiam ostendit q est inter tempus veteris legis & nouæ legis: quia tũc clausum erat cælum, & ideo mors tristis erat, sed nunc cũ iam reseratũ sit cæleste domicilium lætus moriar, quia vidi oculis meis mortis euersorem. Et nota, quod, nunc, aduerbium temporis emphasim habet. Christus morte sua nostram mortem sic dulcissimam reddidit, vt mors mortis nomen amiserit, & nomen vitæ susceperit. Ideoq; domine non vsq; adeo, sed nunc lætus moriar in pace, quia meis oculis vidi autorem vitæ. Sine me lætum mori, ne postea tristis moriar: si te flagellatum, spinis coronatũ & cruci affixum videro. Cum sene Iacob quando filium suum Ioseph vidit, dicere poterat hic sanctus Gen.46. Simeon, iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam. Lætatur & cantat, quia dominum viderat. Antea sicut superius enarrare incepimus cecinit cum regio Psal.118. psalte, defecit in salutare tuum anima mea, præ magnitudine desiderij: defecerũt oculi mei in eloquiũ tuum, dicentes, quando consolaberis me. Nam (vt Amb.ser.11 Ambrosius optimẽ disserit) cum aliquem speramus in psal.118. dilectum, illuc tendimus oculos, vnde putamus illum venturum: & ob longam expectationem lace- Tob.11. rati deficimus. Sic Anna vxor Tobiæ circunspicie- 2.Reg.18 bat in via filij aduentum. Sic Dauid currente de prælio altero post alterum de Absalone solicitus præ amore filij non cor quietum sed incitatum habebat & propterea à venientibus & redeuntibus de salute filij quærebat. Sic vxor teneræ ætatis maritum expectans de specula litorali indefessa expectatione præstolatur aduentum: vt quancunque nauem viderit putet illac coniugem nauigare, metuitque ne videndi gratia dilecti alius ante aduertat, vt ipsa possit prima dicere. video te marite. Ipsa sola omnibus domesticis ablegatis occupationibus, semitas viantis quærit. Sic Simeon in responso, q à spiritu sancto acceperat deficiebat præ magnitudine desiderij: expectabat, desiderabat, æstuabat in desiderijs, & videre illum cupiebat. At nunc saltat, tripudiat, cantat, lætatur & exultat. Considera igitur illud q sentiret senex sanctissimus cum se, clarissimis illis luminib⁹ matre, scilicet, & filio circunseptum videret. Delectabile quidem visu esset, suauitatem & deuotionẽ, videre, qua iste senex suum cecinit canticum: quo tota Euangelij summa clausa est. O quam fortunati domine Deus sunt illi qui te amant & obsequium tibi præstãt, & quam bene consumpti sunt eorum labores: quandoquidẽ iam in hoc sęculo præsentiunt miram quandã venturæ gloriæ suauitatẽ & dulcedinem. Sola stellæ visione Magi lætabantur adeo, vt Matt.2. gauderent gaudio magno valde, quę nihil erat nisi dux quidã, qui eos ducebat ad videndum illũ quem manibus suis excepit Simeon. Quanto maiori gaudio triumphasse credendum est Simeonẽ, qui puerũ Iesum in vlnis suis suscipiebat? Si tantum etiam gauisus est ille, qui inuenit thesaurum q præ gaudio abijt & vendidit vniuersa, quę habuit, nec tunc qui- Matt.13. dẽ tẽporis habebat thesaurũ: quanto maiori gaudio exultauit Simeon quando habuit diuinũ hunc thesaurũ, & illum proprijs manibus portabat? Si maxima festa & amplissima conuiuia fecisse scimus patrẽ Luc.15. familias propter aduentũ filij Prodigi quando domũ rediuit quãto maiorẽ fuisse senis lętitiã existimabimus, quando in brachijs suis filium Dei habuit? Quod si tantum lętatus est Salomon & omnis populus Israel, cum intulerunt arcam fœderis dñi in ora- 3.Reg.8. culũ tẽpli: quanto magis lętatus est hic senex & gaudio repletus, videns veram fœderis arcã in templo 2.Para.5. dñi? &c. ¶ Porro vt ad alia transeamus secundũ verbum tuum dixit hoc beneficium mihi fecisti: secundum verbum promissum, q spiritus sanctus dederat illi. Sic enim dominus per Esaiam ait. Verbum meũ Esai.55. q egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum. Ideoq; dicere poterat illud. Bonitatem fecisti Psal.118 cum seruo tuo dñe, secundum verbum tuum. Addidit etiam in pace. Non enim simpliciter dixit nunc dimittis seruũ tuũ, sed dixit, in pace: quod propriũ est iustorũ. Abrahę enim dictum est. Tu autẽ vades Gen.15. ad patres tuos in pace, nutritus in senectute bona. Il- Phi.4. le nanq; moritur in pace, qui habet hic illam pacem de qua Paulus. Et pax Dei quę exuperat omnem sensum custodiat intelligẽtias vestras. Vis ergo in pace mori? Pacem in hac vita cum Deo & tua concientia compone: & contra vitia atrocissimum prælium moue. Qui in hac vita pacẽ cũ vitijs inierũt, postea in morte dimicãt, tamẽ illi qui dũ vixerunt clypeo fidei & hasta bellum cũ mũdo, carne, & demone habuerunt, in pace tandem moriuntur. Præliemur igi-

tur; & in hac vita difficillima carnis expugnemus, si postea in pace mori exoptamus: & eo modo, vt dicere cum propheta possimus. In pace in idipsum dormiam & requiescam. ¶ Attende quod postquã Simeõ vidit Christum, iam nihil præter ipsum vult videre. Fastidiũt ei omnia, quæ mundus habet: post quam Christum vidit. Multi quidem res caducas & puncto temporis interituras magni æstimant: hinc oritur quædam veluti nausea, quę regnat in eorum animis ita, vt nullum summi boni gustum sentiant. Nam si paululum gustassent Dei suauitatem facilè quæ sunt in mundo despicerent: quia vt Paulus ait, Gustato spiritu desipit omnis caro. Stultorum hominum est vtriusque partibus non auditis iudicare. Si hæc terrena putas esse dulcia & suauia id certè contingere credo, quia Dei suauitatem & dulcedinem non delibasti. Paulus, qui diuinas res gustauerat de terrenis dixit. Omnia arbitratus sum, vt stercora. Tu autem si hæc terrena magno precio æstimas, id fit, quia quanti sint cælestia æstimanda prorsus ignoras. Flagitiosi homines mundi delicias & vanitates miris ad cælum vsque laudibus extollunt: diuinas autem nullo loco habendas esse putant: quod contingit, quia mũdus auditur, Deus vero reijcitur. Plurimi magni faciunt mundum, quia Dei potentiam non vident. Ideoque si tu inciperes gustare quæ sunt Dei, cito præsentem vitam odisses, sicut hic faciebat Simeon: qui viso Deo noluit amplius mundum videre. ¶ Aduertendum quoque est quod boni desiderant separari à vinculis humani carceris, quam Simeon iste iam sicut Paulus cupiebat dissolui & esse cum Christo. Et iterum ipsemet Paulus ait. Infœlix homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? Dauid quoque ait. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar. &c. Sicut hierax, qui volans rostrum & vngues iniecit in ardeam, quam captam ducere voluit, locusque ei dilaniandi auem relictus est, statim inopinato aucupum aduentu coreatus cucullus hieraci imponitur & vincula, quibus vinculis pedibus hieracis impositis collocatur in loco vbi cæteræ aues, quæ captant côllo cari consueuerunt. Hieraceque tunc in suo loco posito eius plumæ manent erectæ & suis vngulis excusso coreato cuculo inclinatur in suo & auibus destituto loco & nullus est, qui illum, quietum reddat. Sic Paulus cum ad tertium cælum ductus fuit diuinamque essentiam vidit & gustauit se in hoc mundo videns loco corporibus destituto & cum cucullo carnis non potest quiescere: & omnia frangere volebat, vt iret ad Christum. Sic Dauid, sic Simeon postquam vidit Christum vult etiam volare & iam ei hæc vita fastidit, & tandem vult dimitti & esse cum Christo. Vt enim auicula conclusa in cauea quanuis pretiosa sit ex cedro, ebore, vel auro confecta exire tamen cupit & præ desiderio egrediendi rostellum iterum atque iterum foras extra rete caueæ emittit: sic anima pij viri qualis Simeon erat diuino amore incensa inclusa tamen tenebatur misera hac corporis cauea: & licet omnibus diuitijs circũfluat patriã tamẽ suã hoc est cælũ ardẽter appetit quare pijs illuc eundi suspirijs ac desiderijs flebili gemitu societatis diu noctuque inflammatur, vt finito huius vitæ exilio, in sempiterno illo beatorum domicilio tandem requiescat. Lætantur morte iusti, eam cupiunt & à vinculis huius corporis egredientes exultantes triumphant. Tamen impij è contra: nam sicut latrones, qui iudices & prætores timent, ita isti scelerati homines à propria conscientia reprehensi fugiunt mortem metuentes ne appareãt corã iudice. Si duo in carcere detineantur alter innocens vel læuissimæ rei causa, & alter propter homicidiũ aut flagitium enorme: qui propter læuissimam rem detinetur cũ sit vir probus carcerẽ odit, & de illo cõqueritur cuius causa detentus est. At sceleratus & facinorosus gaudet in vinculis nec à carcere exire vult quia se exiturum ad mortis supplicium præcognoscit. Nostra anima detenta est à carcere huius corporis veluti aliquis, cui propria domus in carcerem datur. Sic Adam antequã peccaret hoc corpus tanquã propriam domum habebat, cuius dominus ipse erat & effrænati appetitus obedientes erant rationi. Tamẽ cum peccauit Adam, tradidit illi Deus propriã domũ in carcerem: itaq; corpus quod antea habitatio iucunda animæ erat postquã peccauit, molestissimus carcer est. Carcerem corpus esse putabat ille, qui dixit. Nunquid mare ego sum aut cæte, quia circundedisti me carcere? & propheta regius domino ait. Educ de custodia animam meam. Boni & mali sumus omnes in hac vita vinculis huius corporis cõstricti. Boni tamen summa afficiuntur molestia, eo q; se vinctos cernãt, quare exire summopere cupiũt quia eorum obitum & exitum ad libertatem & vitã esse præintelligũt, quamobrẽ morte lætantur. Ideo Paulus cum dixit, Cupio dissolui, statim addidit, Et esse cum Christo: nam alias non cuperet dissolui. At homicida eligit potius in carcere manere, quã solui & exire: & ita si audit reserare hostium carceris statim putat esse suspendendum. Sic impius nondum laborat febri vel capitis dolore, quando vitam cum morte commutaturum opinatur. Et sicut homicidã pœnitet, q. sibi soluantur catenæ, quia existimat indiciũ esse venturi supplicij: ita sceleratum pœnitet propter corporis huius solutionem quando oppressus infirmitate existimat adesse mortẽ. Et veluti homicida ait. O meæ dulces catenæ, ô iucunda vincula. O lætus carcer. Quis mihi daret hic esse, nec vos dimittere? Sic quoq; improb⁹ ait. O meę dulcissimę deliciæ, ô suauissima vita. O indultũ corpus, quanta molestia afficiar si te dereliquero. Sed quæ est causa quare vir bonus morte delectatur, impius vero tristatur? Eã Salomon ponit in Prouerbijs dicẽs. In malitia sua expellitur impius: iustus autẽ sperat in morte sua. Quamobrẽ cũ te moriturũ certo scias, da operam, vt bene viuas: nam bona & integra vita, signũ certissimum est mortis fœlicis. Simeon qui iustus & sanctus erat canit & exultat cũ mortis nũcio: & gaudet: quia scit se cito moriturum, gaudensq; mortem expectat. Cãtat cygnus cum morti appropinquat, & maris serena flet, & gemitibus incitatur: quia (vt Philosophus ait in problematibus) In morte accedit sanguis ad cor & sanguis cygni generosus est, & vilis sanguis serenæ: atque ideo serena clamat & vociferat, cygnus vero dulciter canit. Sic impij malum habent sanguinem, quia peccatum sanguinem corrũpit & vitam cõstuprat, & ideo morte cõ tristan-

Psal. 4.
Rom. 8.
Phi. 3.
Phi. 1.
Rom. 7.
Psal. 119
1. Cor. 12
Psal. 119.
Gen. 3.
Iob. 7.
Psal. 141
Phi. 1.
Prouer.

trìstantur: iusti autem cum habeant bonum & gene
rosum sanguinem, ideo letantur & exultant in mor
te. Generosum igitur sanguinem habere contende
& da operam vt possis cum iusto Simeone in mor-
te cantare. Si in vita ploraueris & pœnitentiam ege
ris, bonum sanguinē tenuem, pœnitentia & lachry-
mis purum nutries: quem si habueris, absq; dubio in
morte cantabis. Expende igitur quod qui flet in vi-
ta cantat in morte: & qui ridet, gaudet, & cantat in
vita, flebit tandem misere in morte. Simeon vir san
ctus, qui in hac lachrymarum valle flebat, nunc can
tando moritur: tamen qui rides, ludis, & in hac vita
gaudes, non dubites quin flendo moriturus sis, dicē
Luc.6. te domino. Væ, qui nunc ridetis, quoniam flebitis.
Matt.5 Et de iustis. Beati qui lugent, quoniam ipsi consola
buntur. Sed ad contextum. *Quia viderunt oculi mei
salutare tuum.* Iam causam tanti gaudij reddit. Cau
sa autē est, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Iu
re æquissimo poterat lætari & gaudere: quia Chri
Luc.10 stus etiam dixit apostolis: Beati oculi, qui vidēt quę
Ioan.8 vos videtis. O si illum vidisset Abraham, qui tātum
Gen.49 desiderauit videre diem domini. Quid si illum vide
ret Iacob: qui hoc desiderio moriens dixit. Salutare
tuum expectabo domine? Abraham vidit & gauisus
est, tamen de longē Christum prospexit: senex vero
iste prope erat. Quando rex simulatus venit aliquē
ludum & torneamentum visurus magno afficit be-
neficio illum cui se manifestat & cognitum facit.
Ita Simeon pluris hoc æstimauit beneficium, quia
rex gloriæ Christus in hunc mundum veniens no-
stra cum humanitate incognitus se manifestare san
cto seni Simeoni voluit. Hoc quidem gratulatur Si
meon, quia eius oculi ita fœlices fuerunt, vt Christū
videre, digni habiti fuerint. Deuotissima quidē res
esset nunc senem videre, efferentem laudibus Chri
stum: & dicentem, Nunc dimittis. Quid secū cogi-
tarent, qui erant in templo cum viderēt suum sacer
dotem senio iam confectum & omni dignum reue-
rentia habentem hunc sermonem cum puero, filio
pauperculæ & incognitæ mulieris? Mirarentur qui
dem cum prægaudio plorantem illum, & cantantē
cernerent. Quis non obstupefactus adhiberet diligē
tiam in huius rei veritate inquirenda? O obstinata
malitia Iudæorum: qui hæc omnia videbant, & tan
quam cæci non considerabant. Nec miror hoc ab
eis non considerari nec aduerti: nam veluti surdi &
Matt.2 cæci illud Magorum aduentū non cōsiderarūt. &c.
¶ Aduerte etiam, q. salutare nostrū salutare Dei vo-
cat, quia propter ipsum decreuit Deus mundum sal
uare: omniumq; salutem constituit in eo, de quo fer
Psal.42 tur in psalmo: Notum fecit dominus salutare suum,
Gen.49 in conspectu Gentiū reuelauit iustitiā suā. Et in Ge
Esa.49 nesi Iacob patriarcha. Salutare tuū expectabo dñe:
Cui salutari loquitur pater per Esaiam. Dedi te in lu
cem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum
terræ. Denique de isto sancto sene Simeone locutus
Psal.20 Dauid in psalmo. Desiderium animæ eius tribuisti
ei: & voluntate labiorum eius non fraudasti eum.
Longitudine dierum adimplebo eum, & ostendam
illi salutare meum. ¶ Perpende etiam ad tuam eru
ditionem, quomodo in solo Deo vera inueniatur
pax, verum gaudium & lætitia. Quia enim Christū
viderat iam in pace quiescit. Causam dicit pacis es-
se videre Christum: quia solum in eo est pax. Ionas *Ion.2*
à Deo discedens, quietem inuenire non potuit: &
fugiens in naui, statim vehemens tempestas subor-
ta est: quia vbi Deus non adest, ibi vrget tempestas.
Orauit ab vtero cæti, & ereptus est à præteritis la-
boribus. Ne in huius vitæ rebus requiem quæras:
nec in hoc mundo verum gaudium posse inueniri
existimes: quam ob rem ad dominum reuertere:
nam breuius iter & certius est Christus, ad inuenien
dam consolationem, quam tuus spiritus exoptat.
Toto tempore, quo Iacob fuit domi Laban, multis *Gen.32*
fuit lacessitus laboribus: tamen ab eo discedens, sta-
tim angelos inuenit. Qui mundo inseruiunt non ni
si laborē & desolationem capiēt, veluti Iacob in ob-
sequio soceri Laban: qua propter domini famulus
redeat in domum patris sui qui Deus est, vbi diuinas
inueniet consolationes. Sequitur. *Quod parasti, ante
faciem omnium populorum.* Ante incarnationem so
lum hoc salutare erat ante faciem Israel: quia no- *Psal.75*
tus in Iudæa Deus, & in Israel nomen magnū eius.
Solum enim Iudæi Deum cognoscebant: illi soli
Deum venerabantur, & illis solis Deus dederat le-
gem. Solum modo ante faciem Israel erat hoc lu-
men paratum, vt illud in versiculo sequenti vocat
Simeon: sed incarnatus est vt redimeret omnes, &
omnibus notitiam sui præberet: & sic omnes ad se
traheret, tam Iudæos quam Gentiles: ita vt sit distri
butio accommodata pro generibus singulorum &
non pro singulis generum, sicut in Daniele legi- *Dan.7*
mus. Omnes populi, tribus, & linguæ seruient ei. *Esa.53*
Et in Esaia. Parauit dominus brachium sanctum
suum, in oculis omnium Gentium. Brachium do-
mini est vnicus filius Dei patris, per quem pater
omnia fecit: de quo brachio ait psalmus. Saluauit si *Psal.79*
bi dextera eius, & brachium sanctum eius. Pater pa
rauit hoc brachium ante faciem omnium populo-
rum, quibus prædicaturus erat Christus per aposto
los: iuxta illud psalmi. In omnem terram exiuit so- *Psal.18*
nus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum. Et *Psal.97*
rursus. Viderunt omnes fines terræ Salutare Dei *Esa.53*
nostri. Et Esaias, videbit omnis caro salutare Dei
nostri. Parauit illum in incarnatione: vt in car-
ne illum videre, alloqui, & communicare posse-
mus, vt tractabilis & vtilis omnibus esset. Nam si
gloriosus & cum maiestate, & æterna autoritate,
quam cum patre habet, veniret: quis in eum ocu-
los conijcere posset? Nullus coram diuina maiesta
te esse auderet. Tamen benedictus Deus qui ita
nobis filium suum paratum dedit, vt eo in simili- *Luc.15*
tudinem peccati viso accedere ad eum publicani,
& peccatores, claudi, cæci, leprosi, Iudæi & Gen
tiles possent: denique omnes populi cuiuscunque
status fuerint & conditionis. ¶ Præterea in sola
Iudæa erat cum Simeon hæc narrabat: sed positum
fuit hoc lumen in crucis candelabro, & tunc cogni
tus fuit ab omnibus populis. Tunc Centurio co- *Mar.15*
gnouit, & dixit. Vere filius Dei erat iste: &
prædicatio Euangelij diffusa est. Ideoque non
dixit posuisti, sed parasti: quia paratus erat, vt
poneretur postea ante faciem omnium populo-
rū in cruce, vt ab omnibus cognosceretur. Quem- *1.Reg.4*
admodū Heli non poterat videre lucernam, donec
extingueretur: sic nec Christus cognitus est à mun-

do donec per mortem extinctus est in Cruce. In cōspectu omninū populorum dixit, quia omnes popu *Esa. 63.* li illum expectabant. De Iudæis. Vtinam disrūperes *Gen. 46.* cælos & descenderes. De Gentibus tamē ait Iacob. Ipse erit expectatio Gentium. Et Aggæus. Venit de *Agg. 2.* sideratus cunctis gentibus. Et Paulus. An Iudæorū *Rom. 3.* Deus tantum? Nonne & gentium? Et princeps apo *Act. 10.* stolorum Petrus. In veritate comperi, quia non est acceptio personarum apud Deum: sed in omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus *Act. 1.* est illi. Ideo Dominus. Eritis mihi testes in Iudæa, *Esa. 49.* & in Hierusalem & Samaria, & vsq; ad vltimū terræ. Apud Esaiam quoque legimus. Dedi te in lucem gentium: vt sis salus mea vsque ad extremum terrę. Ideoq; quia Christus vt hic fatetur Esaias veniebat ad illuminandum gentes, subdidit sanctus Simeon. *Lumen ad reuelationem Gentium & gloriam plebis tuæ Israel.* Rectè diuidit dans lumen Gentibus & gloriam Israeli, quia Gentes erant in tenebris infidelitatis, & illis ignotus erat Deus. Quapropter Esaias loquens de aduentu Mesiæ & illuminatione Gentium, ait. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lu *Esa. 9.* cem magnam: ambulātibus in regione & in vmbra *Matt. 2.* mortis, lux orta est eis. Hac de causa Gētiles per stellam vocati sunt ad Christum: Iudæi autē habentes legem & Dei cognitionem & fidei lumen, erant legis præuaricatores & violatores: ideoq; gloria indigebant. Gloria enim Iudæorū fuit Christus quia ex *Psal. 3.* eis natus est: & omnes à peccatis liberauit. Susceptor *Esa. 4.* meus, gloria mea, & exaltans caput meum, scilicet, à peccatis. Optimè hoc testatus est Esaias. Erit germen dñi in magnificentia, & gloria & fructus terrę sublimis & exultatio his, qui saluati sunt ex Israel. Igitur ad hoc venit Christus in mundū vt oculis gētiū cęcis veritas ignota ostēderetur: & Israel promissum & desideratum excipiens, gloriaretur. Præponitur autē reuelatio Gentiū gloriæ Israel: quia plenitudo Gentiū prius introducetur, quā reliquię Israel saluę fiant. Paulus enim ait. Cū plenitudo temporis *Rom. 11* intrauerit tūc omnis Israel saluus fiet. Populus itaq; Gentiū illuminatus est in Christi aduentu, ꝙ olim *Esa. 9.* Esaias prædixerat dicens. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucē magnā: ambulātibus in regione & vmbra mortis, lux orta est eis. Sed quæ lux est hæc? Subdidit dicens. Paruulus natus est nobis & filius datus est nobis. &c. Hoc incepit facere statim in suo ortu cū vocauit Magos ab oriente stella duce, *Matt. 2.* qui fuerunt primitiæ Gentiū: vbi latera Aquilonis *Psal. 47* (vt Dauid ait) facta est ciuitas regis magni. Per quę latera Dauid intelligit populos Gentiū. Nā in populos Gētiū dñabatur ille superbꝰ Lucifer, qui dixit in lateribꝰ Aquilonis ponā soliū meū. Inter Gētes po *Esa. 14* suit diabolus soliū regni sui: & à Gētibus idololatris adorabat. Et veluti de maximo amico alicuius dicimus, ꝙ non recedit ab eius latere, quia cū illo & iuxta illud incedit: sic populus gentium latera erat diaboli, propter eius coniunctam amicitiam. Hæc latera Aquilonis in Christi natali facta sunt ciuitas regis magni Christi, cum gentes venerunt ab oriente & offerentes aurum, thus, & myrrham, adorauerūt eū *Matt. 5.* Erat hoc lumen in vtero virginis absconditum: sed nascēs fuit positū super cādelabrum, & illuminauit totum orbem. Ad hoc natus est Christus, vt omnes illuminaret, præsertim cęcos Gētiles, vt hic dicit Simeō vt sua doctrina & apostolorū prædicatione detegeret dæmonis fallacias atque idololatriā destrueret, & sic illuminarentur, auferens eorū cæcitatē & ignorantiam, quia Christus mundi saluator & dominus fuit lumen ad reuelationē Gentiū. ¶ Expēde hic & vide ꝙ lumen illuminās positū est ante cōspectum hominum: ergo si tu non rectè ambulas, lumini non imputetur sed tuæ negligentiæ, quia videns lumen & viā habens, recta via nō vis incedere. Pauci iam ignorantia peccant. Nunquam tot in ecclesia extiterūt cōcionatores, nec tot reperti fuerūt theologi & literati: nec tā pauca vt nostris tēporibus bona opera inuenta fuerunt. Abundanti scientia nunc pollent viri ecclesiastici, sed charitate exigua. Sunt quidē homines hac nr̄a tēpestate illuminati intellectus: frigescunt tamen voluntates. Ita nunc homines incidūt in peccata sicut Balaam qui apertis ocu *Num. 23* lis cadebat: quia cum legē Dei cognoscant & ꝙ facere teneantur intelligant, nolunt à voluntate peccandi desistere, sed in peccatorum voraginem se cōijciunt. Vide ergo ne lumen ꝙ in te est tenebrę sint: *Matt. 6.* ne igitur vitam malis tuis operibus obscuram facias Sed de his alio in loco. ¶ Verum, vt hunc canticum concludamus aduerte quod magnificatur Chrystus in hoc hymno à beato isto sene sub ratione salutis omnium, lucis Gentium, & gloriæ Iudæorum. Primum clementiam, secundum sapientiā, tertiū vero potentiam manifestat sub ratione pacis. Ideo laudatur in hoc cantico, vt pax, vt salus, vt lux, & vt gloria. Pax est, quia mediator: salus, quia redēptor: lux, quia doctor, & gloria, quia pręmiator. Et in his quatuor cōsistit perfecta Chrī cōmēdatio & magnificētia: imò totius euangelicæ historiæ quædam breuissima comprehensio, & veluti epilogus. Quantum ad incarnationem, in pace prædicationem, in luce, redemptionem, in salute: & resurrectionem, in gloria. Et quia canticum hoc continet plenitudinē laudis Christi, & cōsolationem mortis Simeonis: ideo singulas post vesperas cātatur in completorio. Iam vero quid post hoc cāticum actum sit audiamus Lucam historiam prosequentem. Ait enim. *Et erat pater eius & mater mirantes super his, quæ dicebantur de illo.* Admiratio ex ignorantia procedit. Admiratio euenit quia viso effectu causa non cognoscitur: sicut admiratur rusticus de eclipsi solis & lunę astro logus verò minimè, quia scit causam eclipsis. Mira *Gen. 41* tus fuit Pharao quando septem illas vidit spicas, & *Dan. 4* septem vaccas pingues: & Nabuchodonosor cum *Dan. 5.* vidit arborem & statuam, & Balthasar digitos scribentes in pariete: quia hi ignorabant quænam hæ res significarent. Sed cur Maria & Ioseph mirabantur, si ipsi sciebant Christum esse verum Deum, mundi saluatorem, lumen Gentium, & gloriam Israel? Mirabantur ex ampliori notitia rerum diuinarum. Opera enim Dei quanto amplius cognoscuntur, tanto admirabilius mentem suspendunt. Obstupebant etiam admiratione congratulationis & reuerentiæ. Bonitatem & Dei misericordiam admirabantur, necnon diuinam eius sapientiam & potentiam: quibus humanam salutem tā mirabiliter instituerat: & admirabātur ea, quę passim de isto puero dicebantur. Sicut regina Sabba mirabatur

3.Reg.10. tur sapientiam Salomonis propter cibos mēsæ eius, habitacula seruorum, ordinis ministrantium, & similium, sic Deipara virgo quomodo sapientia diui
Sap.10. na ita in numero pōdere & mēsura omnia disposue rat, & admirabatur pulcherrimum horū omniū cō sensum, quidquid pastores, quidquid Angeli, quidquid Magi, quidquid Simeō retulerūt: deniq; quid quid prædixerant prophetæ optime inter se cōgrue re. Hinc admiratio nascebatur & gaudiū: ita vt me
Esa. 66. rito dicere potuissent illud Esaiæ. Quis vnquā audi
Psal.103. uit tale? Quis vidit huic simile? Et in psalmo. Quam magnificata sunt opera tua dñe, omnia in sapientia
Rom.12. fecisti. Et Paulus. O altitudo diuitiarū sapiētiæ, & scientiæ Dei, quā incōprehēsibilia sunt. &c. Discamus opera Dei mirari, & considerare. Vtinā & nobis non stulta & cōtēptibilia videantur: quæ illis mi rabilia erant. Verbū enim crucis (inquit Paulus) per
1.Cor.1. euntibus stultitia est: his autem, qui salui fiunt Dei virtus. Multi non mirantur Christi paupertatem, humilitatē, abiectionē, imò contēnunt eā: sicut Mi chol, quæ cū Dauidis humilitatē mirari oporteret,
2.Reg.6. quando coram arca testamēti saltabat non solū non est mirata, sed illum despexit. Sic etiam & nunc, à multis Christi humilitas contēnitur: & vilipendi tur euangelica paupertas. Alijs etiā arridet patiētia, quā cum hominibus Deus habet. Nam quia ipsorū conuersionem expectat & patientiam habet, vt tolleret ipsorū grauissima peccata audaciā & inanem fiduciam arripiunt, vt grauius indies magis ac magis peccent. ¶ Præterea non miramur res diuinas: quia ab eis distamus. Vt enim Apenninus mons altissimus à Genua nobili Liguriæ emporio incipiēs paruus apparet mediterraneū mare procul nauigan tibus magno interiecto spatio: sic opera Dei cū sint sublimia adeo vt nubes transcendant, quia longe di stamus ab eis, & cogitationem & considerationem nostrā rebus istis terrenis implicamus, ideo nō miramur magna opera Dei. At homo pius miratur su blimia Dei opera: sicut Maria virgo & Ioseph mira bātur super his, quę de illo dicebāt. Primus & verus fructus qui ex verbo Dei percipitur animi est admi ratio & cōscientiæ lætitia: idq; omnes electi semper experti sunt: nosq; experti essemus si opera Dei, & verbū eius studio quā maximo meditaremur. Vn
Psal.118. de Dauid. Mirabilia opera tua, ideo scrutata est ea anima mea. Contēplamini igitur omnes res Dei: nā quanto magis intellexeritis, tanto magis in admira tionē rapiemini. Beneficia Dei nunquā miramur: quia ea non consideramus & expendimus. Nō mirandum est Deū per vnum & alterum annum ferre peccatores cū millies ab eis turpissime inhonoretur? Hæresim contra Deū profers, de eo blasphemiā dicis: & idemmet dominus, quem tu offendis tunc acria mala medica creat, vt tuam temperes bilim. Miror sane quoties expendo patientiam, quā Deus habet in ferendis peccatoribus. &c. Cæterum de his alias. Verum in eo quod Iosephum patrem Christi vocat, iam in superioribus admonui, & in capite quintodecimo huius in parabola filij prodigi latius explicabo: quod in sacris literis plurimæ res vocan tur non vt sunt, in rei veritate, sed quia ita æstiman tur & reputantur. Sed ad contextum. *Et benedixit illis Simeon.* Consuetudo fuit sacerdotum veteris legis benedicere parentibus qui infantem in tem plo offerebant. Nō habemus, qua benedictione il lis benedixerit: crediderim tamen illam fuisse, quæ in libro Numerorum habetur. Benedicat tibi dominus, & custodiat te: ostendat dominus faciem Nume.6.
suam tibi, & misereatur tui: conuertat dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Potest etiam dici quod hæc benedictio sit imprecatio bonorum. Benedictio enim in sacra scriptura si sit hominis ad hominem est bona precari: si verò est hominis ad Deum, est laudare: Dei vero ad hominem est benefacere. Cuius rei testimonia per ordinem ci tabimus. De primo in Genesi habetur quod benedixit Melchisedec Abrahæ, id est, bona illi imprecatus est. Et in eodem habetur quod fratres Re Gen.14.
beccæ benedixerunt ei. i. bona imprecati sunt illi di Gen.24.
centes. Crescas in millibus. &c. De secundo exemplum habes in multis psalmis. Benedic anima mea Psal.102.
dominum. Et etiam hic dicitur de Simeone, q. bene dixerit Deū dicens. Nunc dimittis. &c. id est, lauda Psal.103.
uit Deū. De tertio scriptura plena est. Seruus Abrahæ dixit. Dñs benedixit dño meo, id est, benefecit Gen.23.
in agris, ouibus. &c. Idem dicit scriptura de Putifa Gen.39.
ri domino Ioseph, cui benedixit dominus, hoc est, multiplicauit bona propter Ioseph. Et idē dicit de Laban, de Iob, & de multis alijs. Itaque hic benedi Gen.31.
cere idem est q̄ bona precari. ¶ Aduerte etiam, q̄ Iob.42.
benedicere aliquando sumitur in sacris literis in ma lam partē pro maledicere, vt est illud tertij Regum vbi scribens Iezabel ad principes dixit de Naboth 3.Reg.21.
Israelita: Benedixit Deo & regi. Intelligendum est à cōtrario sensu: pro maledixit: sicut illa verba execrabilia vxoris Iob, cum dixit. Benedic Deo & mo Iob.2.
rere. i. maledic. Et illud etiā ipsius Iob dicentis. Ne Iob.1.
forte peccauerint filij mei, benedicētes Deo in cordibus suis. Et illud Satanæ ad Deū de Iob. Nisi in fa Ibidem.
ciē benedixerit tibi. Est etiā verbū, benedic, apud Hebræos de numero illarū dictionū quę tā in bonā partē quā in malā accipiuntur: sicut apud Græcos anathema q̄ est donariū Deo in tēplo appensum & extremā detestationē significat. Et apud Latinos sacer & sacrum in malam partem interdū accipiun tur, pro execrādo & detestādo, iuxta quā significa tionē dixit poeta. Quid nō mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Hic nō est dubiū quin benedicere in bonā partē accipiat: & sumitur hic pro bona imprecari. Obserua aūt q̄ licet maiores essent Christus, Maria & Ioseph, Simeone in sanctitate & excellen tia, tamē Simeō erat maior in sacerdotio, atq; ideo benedixit: quia ex officio illi incūbebat. Docemur honorare sacerdotes tametsi aliqui minus boni sint secularibus: tamen officij & dignitatis causa honoris digni sunt: quia Christus & beata virgo licet præstātiores essent subijciūtur ei & ab eo benedictionē accipiūt. Quāuis sacerdos impie viuat, ob seruatione nihilominus dignus est, atq; ideo sacerdo ti misit Chrs leprosum quē curauit: & Caiphas, q. a pōtifex erat, ꝓphetico spū est illustratus. Discamus Matt.8.
etiā nō cōtēnere benedictiones ecclesię & sanctorū Ioan.11.
patrū sed eas amplecti: sicut olim filij desiderabāt be nedictiones patrum & matrum. Sic Iacob & Esau Gen.27.
contendebant de patris benedictione. Idē ligimus Gen.49.
de filijs Iacob: quia vt Sapiens ait benedictio patris Eccle.3.

firmat domos filiorum. Et èconuerso timẽdæ sunt maledictiones: nam sequitur ibidem. Maledictio autem matris eradicat fundamenta. Et licet non semper contingat imprecatio maledictionis tamen formidãdũ nẽ post multas maledictiones eueniat. Præterea obseruandum quoque est, quod locuturus Simeõ de Christi passione prius benedicit: vt doceat per redemptoris passionem nos ab omni maledicto esse liberatos. Sic Paulus. Christus nos liberauit de maledicto legis, factus pro nobis maledictus. *Et dixit ad Mariam matrem eius.* Ad quam prophetico spiritu loquitur de futuris potius quam ad Ioseph, quia sciebat ꝙ vera esset genitrix Christi saluatoris nostri: de quo beatus hic senex quinque prophetauit. Primo quia in aduentu eius irruerent multi ex inimicis. Secundo quod sublimarentur amici. Tertio quod nihilominus haberet multos aduersarios. Quarto quod cum magna angustia matris occideretur. Quinto, ꝙ in aduentu eius pateret qui essent amici, & qui inimici. Sed singula expendamus. Ait itaq; ad virginẽ. *Ecce positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel.* Seuera vtique hæc prædicatio est quam omnes qui Christiani sumus sæpe contemplari debemus, vt videamus quid in nobis operetur agnitio Christi: an ad meliora pergamus, an vero in deteriora ruamus. Huius itaque orationis singula verba discutiamus. Ecce (inquit) positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel. Auditu horribile est quod Christus in ruinam futurus sit: horribilissimum quod nõ vni sed multis id accidit, & longe horribilius est, quod id ipsum non simpliciter de hominibus ac gentibus sed de Israele dicitur: hoc est, de his, in quos nulla eius rei suspicio propemodum cadere posse aliquis arbitretur. Nec hoc solum Simeon dicit: dictum quoq; antea fuit ab Esaia: cuius verba sunt. Erit dominus in lapidem offensionis & in petram scandali duabus domibus Israel: in laqueum & in ruinam habitantibus Hierusalem. Et offendent ex eis plurimi & cadent & conterentur, & irretientur, & capiẽtur Hæc prophetia non nisi de Messia intelligenda est. Quod autem Simeon hæc prophetię verba ad Christum transtulerit manifestum est: quia illum pro vero Messia habuit & credidit. Illud vero quod ait de ruina non intelligendum est, quod ipse præbuerit alicui occasionem ruinæ. Deus enim neminem solicitat ad malum, nec impellit ad peccandũ, quia cum ipse nullius mali autor sit ita peccare nequit. Sed ipsi homines sua propria malitia in causa existente ruũt, dum Christum redemptorem & saluatorem nostrum illis datum non tantum per infidelitatem non recipiunt, sed illi & eius mandatis resistunt, scelera patrando. Sic Pharisæi audientes Christi doctrinam scandalizati sunt. Et Paulus ait. Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. Ipse enim nõ est causa ruinæ. Lapis positus est in itinere & ostendit iter: tu si impingis in illũ, tibi imputabitur: ex malitia enim tua prouenit. Prædicabat Christus, & impij pharisæi male interpretabantur: multi enim data opera conabantur illum loco mouere in quo posuerat Deus: & huic lapidi si credere nollebant & eum pro Messia agnoscere recusabãt erat

Gala. 3.
Esa. 8.
Iaco. 1.
Matt. 15.
2. Cor. 1.

eo ꝙ humilis veniebat & apparebat. Pharisæi illum repudiabãt: propterea quod hypocrisim eorum falsam & fucatã iustitiã arguebat, & solidam iustitiã docebat. Gentilis contenebant eum & ꝙ in cruce moreretur stultum iudicabant eum, qui tali supplicio affectus esset adorare. Præpotentes oderant & execrabantur illum ꝙ metueret se per illum fore à potestate & imperio deijciendos. Idolorum cultores ferre nequibant, eo ꝙ omnia idola damnabat: & plærique omnes aduersabantur quorum studiũ erat fraudulentum & malũ, eo quod vitia in illis redarguebat, aliterque docebat quã ipsi vellẽt. His omnibus Christus factus est in ruinam superioribus temporibus: & ꝙ calamitosius est etiam nunc multis factus est in ruinam in eo, quod quidam norunt & vident verbum Dei atque veritatem: tamen propter proprium compendium & emolumentum, manifestè veritati reluctari audent. Nonnulli cũ euangeliũ gratiæ audiunt, ignauiæ, voluptati, & ocio se dedunt, & flagitia virtutem esse putant. Alij si aliquando ob peccata pœnam luere coguntur, statim Christum aut Dei verbum fastidire incipiunt. &c. Vnde fit vt Christus his etiam temporibus multis sit in ruinam. Ipsi quidem cadũt: sed lapis Christus integer manet, mansurus in omnia seculorum secula. Timeamus & nos ne pariter in Christum impingamus. *Et in resurrectionem multorum in Israel.* Hæc vox blandior est, & maioris consolationis, quam præterita: imô in hac voce verum habemus fructum aduentus Christi. Ego (inquit ipse) veni, vt vitã habeant: & abũdantius habeant. Rursus Deus misit filium suum non vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Idẽ quoq; sentit Simeõ in hoc verbo, positus est in resurrectionem multorum. Auxilio huius pueri multi se erigent & resurgent: qui longo tempore peccatis immersi iacent. Hæc prophetia effectum sortita est, & indies adhuc impletur. Experti hoc sunt multi miserrimi peccatores, vt Zachæus, Matthæus, Petrus, Paulus, latro in cruce & alij. Quis etiam & nunc à peccatis resurget, nisi adiutus eius auxilio? Ideoque Deo acceptum ferre debemus, qui nobis hũc Christum in resurrectionem dedit: vt in illo & per illũ possimus resurgere. Est enim propiciatio pro peccatis nostris. Et ipse quidẽ ait. Ego sum resurrectio & vita. Admonet locus iste, ne quis quãtũuis sibi videatur stare nimis cõfidat: potest enim cadere. Nemo etiã quãuis sit vitijs suffocatus, & iã in Barathro peccatorũ sepultus desperet: positus est enim Christus in resurrectionẽ multorũ. Non est resurrectio quin præcesserit ruina. Cecidisti, peccasti, ne desperes: nam Christus positus est in resurrectionẽ, & ideo resurgere poteris. Audi Paulũ. Si cõmortui sumus, & cõuiuemus. ¶ Aduerte autẽ quod non dicit, in resurrectionem omnium, sed in resurrectionem multorũ: quia licet venit ad saluandos omnes, hos tamen tãtummodo saluauit qui credituri erant in nomine ipsius. Venit inquam in ruinã & in resurrectionem multorum. Ac si diceret beatæ virgini. Filius hic tuus quãquã datus est à Deo ad hoc, vt salutẽ cõferat omnibus, tamẽ hominũ vitio fiet, vt queadmodũ multos Dei donum amplectentes erecturus est ad spẽ salutis æternæ, ita multos Israelitas despicientes

Matt. 5. & 23.
Ioan. 10.
Ioan. 3.
Ioan. 11.
2. Timo. 2.

Dei

Dei magnificentiā deijciet in exitium sempiternū. Ab omnibus enim Israelitis expectatus est, sed non ab omnibus suscipietur. Credentibus veniet in resurrectionem, non credentibus vero in ruinam. Vnde Paulus Romanis ait. Quid ergo dicemus? Quod Gentes qui non sectabantur iustitiam apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem, quæ est in *Rom. 10.* fide: Israel vero sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Sic etiam sæpe contingit, vt qui maiorem sanctitatem & perfectionem profitentur aliquando peiores sint & cæteris deteriores: & vbi iure maiori debuit esse virtus, minorē inuenies. Venit ergo in resurrectionē fideliū & electorum, & in ruinam infidelium & improborum: sed non vniformiter. Nam in ruinam occasionaliter: & in resurrectionem, causaliter & directè. Sic dominus per Oseam. Perditio tua ex te Israel: tantummodo au*Osee. 13.* xilium tuum ex me. Ad hoc pertinet quod ipse ait, *Ioan. 9.* In iudiciū veni in hunc mūdū, vt qui nō vident videant: & qui vident, cæci fiant. Illuminat enim Christus cæcos, & excæcat vidētes. Videntes sunt qui in oculis proprijs sapientes sunt: quia qui rationi suæ plus credunt quam verbo Dei, merentur excæcari, iuxta illud. Abscondisti hæc à sapientibus, *Matt. 11.* & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Non videntes sunt simplices & indocti: imò paruuli illi, quibus pater arcana sua reuelat. Ideo Christus positus est diuino iudicio in ruinam superborum, & in humilium resurrectionem. Sic Paulus. Alijs sumus *2. Cor. 2.* odor mortis ad mortem: & alijs odor vitæ in vitam. Sicut odor vineæ florentis iuxta naturam suā dulcis est hominibus, sed intolerabilis est serpentibus: sic Christus dominus & bonis odor vitæ est in vitam, & malis est odor mortis in mortem. Nam sicut agens naturale in quantum est de se semper producit suum effectum naturalem: tamen si materia variatur in se vel in suis qualitatiuis dispositionibus, secundum hoc diuersi effectus producuntur: sic secundum quod homines diuersimodè afficiuntur ad Christum, diuersi effectus resultant: sicut lux quæ de se est lætificatiua, sed oculis ægris odiosa est sanis autem amabilis. ¶ Vide autem quod non dicit positū in ruinam in Babylone, sed in Israel: quia Christus magis offenditur ab his, in quos maiora bona contulit. Sic in domo Annæ percutienti maxillam dixit. Si male locutus sum, testimoniū. &c. *Ioan. 18.* Quanuis plures reportauerat colaphos, tñ hūc cæteris plus sensit, quia huic Malcho sanauerat abcissam auriculam: sicque grauius Israelitæ casum sensit quam Gentilis, & plus Christiani, & grauius etiam religiosi: quia hi maiora à Deo receperunt dona, & qui plus accepit, maius tenetur obsequium præstare. ¶ Perpende etiam quod sicut Christus multis est causa resurrectionis, nam peccatores plurimi videntes Dei misericordiam & quomodo indulget peccatoribus, resurgunt à peccatis: sed alijs est in ruinā, quia videntes quòd Christus misericors est, abutentes eius misericordia fiunt deteriores, & bonitate Dei qua conuertendi erant abutuntur, & peiores fiunt. Ideo dominus minatur hos per Esaiam dicēs. Dominus sicut fortis egredietur *Esai. 42.* sicut præliator suscitabit zelū, vociferabitur & clamabit: super inimicos suos confortabitur. Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar. Considera, quod quanuis nunc tacet, posteà tamen suum obseruabit honorem: & cum acceperit tempus, iustitias iudicabit. Caue ne Christi bonitas & patientia sit tibi in ruinam: ita vt ex bonitate & lōganimitate illius occasionem sumas adaugēdi peccata peccatis. *Psal. 74.* Sed audiamus quid vltra Simeon dicat de Christo. *Et in signum, cui contradicetur.* Signum vt Origenes & Augustinus dicunt est quod præter speciem quam ingerit sensibus aliquid aliud offert intellectui. *Ori. libr. 4. epist. Rom.* Ideoq; positus est Christus in signum fidei quo ad intellectum vt credatur esse verus Deus & homo. *Aug. 2. doc. Christi.* Significabat enim voluntatem Dei patris de qua ipse. Hæc est voluntas Dei patris vt credatis in eum quem misit ille: de quo Esaias. *Ioan. 6.* In die illa erit radix Iesse: qui stat in signum populorum, ipsum Gentes deprecabūtur. *Esai. 11.* Sic omnis Christi vita, omnia miracula, & quidquid gessit ad hoc fuit vt ostenderet se esse Deum, & in eum crederēt tanquam in Deum. Hoc signabant illa miraculorum signa. ¶ Passiones & pœnalitates hominum assumpsit, & mortem subire voluit: vt declararet se esse verum hominem. Qui ergo negant hæc, vel cōtradicunt huic signo? Huic signo cōtradixerūt Iudęi, quod admiratus Dauid multo ante tēpore prædixit in Psalmo. *Psal. 2.* Quare fremuerūt gētes. &c. Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum. &c Nolumus (vociferabantur Iudæi) hunc regnare super nos. *Luc. 19.* Et Christo dicebant. Tu testimonium perhibes de te ipso, testimonium tuum non est verum. *Ioan. 8.* Item. Nonne benedicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Et iterum. Dæmonium habet & insanit, quid eū auditis? *Ioan. 10.* Et coram Pilato. Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. *Ioan. 19.* Post Iudæos contradixerunt Ethnici: post Ethnicos, hæretici: denique ab omni populo & lingua passus est contradictionem. Sic Paulo dum esset Romæ, dixērunt quidam. De secta hac notum est nobis, quod vbique ei contradicitur. *Act. 28.* Nec solum sermone lex Christi contradictionem passa est, sed etiam opere: dum tyranni aquis vsi sunt, igne, lapidibus, feris, & gladio, ad euellendum euangelium. ¶ Præterea non solum, quo ad fidem, sed etiam quo ad charitatem & effectum & exemplum imitationis positus est in signū Christus, vt per ipsum cursum nostrū dirigamus. Posuit me (inquit Ieremias) *Thren. 3.* sicut signum ad sagittas. Sicut sagittarius vnū oculum claudit, vt rectius sagittam emittat: ita nos quoque sinistrum oculum claudamus, vt non respicientes transitoria ad Christum recto itinere eamus. Est enim Christus sicut signum Crucis in via positum, vt per ipsum dirigamur: ne erremus in via morum. Omnis enim vita Christi disciplina morum fuit. Sed vbique ei contradicitur, nam maxima hominum pars ei contradicit: nam quod Christus laudat, fugit, & quod dānat amplectitur. Positus est enim Christus in signum humilitatis in præsepio: in signum paupertatis, in purificatione: & in signum patientiæ, & charitatis in passione. Sed huic signo humilitatis, patientiæ, paupertatis, & charitatis contradicunt superbi, iracundi, auari, & inuidi: denique & omnes peccatores. Vniuersus orbis ei contradicit: quia à maximo, vsque ad mi

Iere.6. ad minimum, omnes auaritiæ student. Dicunt enim
Sapien.2. impij inter se. Venite perfruamur bonis, quæ sunt: & vtamur creatura. Quis dicere poterit quomodo paupertati Christi humilitati, & eius vitæ contradicitur, non solum ab hæreticis & infidelibus, sed etiam à Christianis? Ab his, qui filium Dei fatētur Christum, despicitur eius paupertas, vita & doctrina: quia indecorum esse putant non vindicare statim iniurias, & fragilis animi esse homines ob peccata non contrucidare. Putant præterea se infamia notandos fore, si crucifixi vitam sectentur. Sed ad contextum. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Dolores quos non habuisti in partu vt sentires te esse matrem exoluesin morte filij sentiens te esse matrem: nā ex compassione ad filium in cruce pendentem crudeliter in corde affligeris. Vt autem intelligas quam maximus fuerit dolor virginis, non sine causa dicit, quod non corpus sed animam pertransibit gladius: quia beata virgo in ea parte passa est quę impassibilis habetur, ideoq; plusquā martyr fuit. Quia dolor passionis oritur à lęsione carnis cū perceptione sensus & redundat in animam. Dolor verò compassionis oritur & incipit in anima, & redundat in sensum & carnem. Quanto igitur anima est potentior & magis dominans super carnem, & caro est delicatior & magis subiecta animæ, tanto fit maior redundantia: & maior dolor est ille, qui incipit ab anima, quam ille dolor qui incipit à carne. Quia igitur ita erat in gloriosa virgine maior fuit cōpassionis in ipsa q̄ dolor passionis, qui est ex parte naturæ corruptibilis. In ipsa enim vera martyre anima patiebatur, & qui moriebatur erat qui occidebat: carnifex erat amor: & nō mori, omnibus malis mors maior erat. Non solum quia beata virgo patiebatur in anima, dolor eius maximus fuit, sed etiā ostenditur maximum fuisse, ex duplici ratione. Primo ex magnitudine amoris ad Christū. Quo enim amplius aliquid diligimus, eo magis dolemus de infortunio, aut eius perditione: & quemadmodū nullus homo purus alium ita dilexit sicut Deipara virgo dilectissimum filium suum, ita in eius passione supra modum & super omnes cruciata est. Secundò ostenditur magnum fuisse eius dolorem ex præsentia Christi patientis. Obiectū enim præsens fortius mouet potētiam, quā absens: & si obiectum est causa tristitiæ & inflictiuum tristitiæ, maxime mouet potentiam ad tristandum. Amare fleuit Iacob mor-
Gen. 37. tem filij sui Ioseph quando cæteri filij tunicam sanguine tinctā patri obtulerunt, tamē multo grauius fleret si oculis suis feram illam vidisset præsentem, quam ipse Iacob dilaniasse filium suum Ioseph & comedisse existimabat. AEgrè dolebat Dauid
2. Reg. 18. Absalonem filium suum, cum lachrymis obortis flens dicebat. Absalon fili mi, fili mi Absalon. Tamen grauius doleret si oculis proprijs Absalonē ex quercu pendentem vidisset, & tribus lanceis cor eius transfixum. Agar discessit ne perire filium suum Is-
Gen. 21. maelem videret. At beata virgo præsens iuxta crucem stabat, & proprijs oculis mori videbat sine vlla remedij ope quem ipsa ardentissime amabat. Bene ergo Simeon dixit, quod doloris gladius eius animam pertransiret. ¶ Expende quanta amaritudine plenæ humanæ consolationes sint. Læta erat virgo beatissima & gaudebat videns se matrem tanti filij, & etiam contenta Cantica Simeonis concernens, & simul audiens, quomodo vnigenitus eius filius laudabatur. Verum vt aduertas in vita hac præsenti nullum gaudium diu permanere, hos inter honores & laudes prædicit ei Simeon res tristes & dolorem, quem in filij passione passura erat. Hinc discamus tempore fœlici paratos esse, quando quidem tristitia propinqua est: iuxta illud Sapientis. In die bonorum, memor esto malorum. Lætus Eccle. 18.
erat Aman cum conuiua esset reginæ Hester, tamē statim effectus est tristis, quia non honorauit illum Mardochæus. Comitatur enim tristitia omne hu- Hester. 5.
ius vitæ gaudium. Sola quidem amaritudinis consideratio, quæ per huius vitæ delectationes sparsa est sufficit vt omnis mundana & sensualis consolatio odio habeatur. Valde quidem lætatur dux quando spolia inter suos diuidit milites, ita vt Esaias ad significandum quantopere illo optatissimo ac fœlicissimo redemptoris aduentu lætaretur mundus, Esai. 9.
dixerit. Lætabuntur in te sicut victores capta præ- Prouer. 14.
da, quando diuidunt spolia. Sed cum postrema gaudia luctus occupet: sic sane Dauid Regi accidit, cui simili hac lætitia gaudenti & inter suos milites spolia diuidenti, subito & inopinatò quidam venit lamentabilis nuncius, Saulis nimirum mortem, & Ionathæ, & perditionem totius Israel denuncians: 2. Reg. 1.
cuius rei gratia tota eorum lætitia conuersa est in luctum. Vnde inter gaudia illa victoriæ fecerunt Dauid & sui planctum, & ieiunauerunt, sciderunt que vestimenta sua. Vides & tu iam, quod in hac vita nihil gaudij sit quod per longum duret tempus? In beata virgine quidem rectè hoc ostenditur: nam inter laudes & honores nuncia statim crudelissimi audit martyrij. Igitur illud Apostoli seruemus omnes fideles: ita vt qui gaudent tanquam non gaudentes sint: & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur. Præterijt enim figura huius mūdi. &c. ¶ Obseruandum est etiam quomodo Deus 1. Cor. 7.
etsi suos aliquando corripere videatur, in hoc profecto demonstrat amorem, quem in eos habet, vt apertissime videre est in beatissima virgine: nullus siquidem viuentiū sanctior illa fuit, neque tantis ac talibus cruciatibus ac internis martyrijs afflictior: imò nunquam aliqua mater ob vnicum filium tot dolores ac tantos passa est, quot hæc veneranda mater. Statim in ipsa eius infantia Christum filium secum ferens in AEgyptum fugere coacta est: & Matt. 2.
inter peregrinos & extraneos totum septennium commorari in exilio. Post multas denique persecutiones ac animi perturbationes, quæ longissimum esset recensere amantissimum filium acerbissima morte interfectum inter duos latrones affixum, tantus amor videre coegit. ¶ Aduertendum quoque est, quod Deus eo quod probe satis arrogantiam nostram & inflationem nouit in præbendo nobis auxilia sic se habet, vt prosperitatem & fauorem effrænet & in angustias deuenire nos permittat: vt aperte cognoscamus, nihil ex nobis posse, & miseria nostra late pateat. Lætissimus Mat. 16.
profecto beatus Petrus effectus est, quia ei Christus dixerat beatus es Simon Bariona, ità vt paruo post tempore transacto ausus fuerit impedire passionem Christi:

Christi: quapropter ab eodem domino grauissimè fuit reprehensus. Ita Dauid vano de se cogitatu in-
Psal.39. flatus, quam plurimum apud Deum valere putans
Psal.28. itá, vt de se confidens dixerit. Ego dixi in abundantia mea non mouebor in æternũ. Tamen vt cognosceret se nihil sine Deo esse dereliquit eum dominus & sic cecidit, & exclamauit dicens. Auertisti faciẽ tuam à me, & factus sum conturbatus. Sic enim euenire solet natanti tyroni, qui à peritiori in arte illa per barbam in fluuio ducitur & docetur. Si talis stulte inflatus putans se iam peritum, cum ità non sit, relinquatur à magistro, statim submergitur & apertè fatetur illius auxilio indigere. Itâ hominem procul dubio oportet non semper esse prosperum, ne ideò superbiat & emergatur: imò potiùs, quòd aliquando dolores & persecutiones patiatur, vt se cognoscat. Nimia quidem prosperitas damni illatiua esse solet: & sic Deus homines illa priuare misericorditer intẽ
Cant.8. dit. Sic sponsa in Cãticis ait dilecto. Fuge dilecte mi assimilare capræ, hinnuloque ceruorum. Ac si diceret. Das mihi sponse in tua præsentia tãtam suauitatem, vt timeam his rebus te mihi obsequia mea velle soluere: ideò fuge. Aufer à me delicias, vt patientiæ occasionẽ habeam: & potiar te tam in prosperis quam in aduersis. Assimilatur sponsus hinnulo ceruorum, quod quidem animal fugit à venatoribus & canibus, & quando ab eis per aliquod distat spatium se detinet & caput vertit, vt persecutorem videat. Itâ tu domine à me fuge, idest, ne tantas mihi elargiaris delicias: tamen tua fuga sit similis capræ hinnuloque ceruorũ, vt quando longe à me fueris me expectes, appelles, in tuamque gratiam reuoces. Sic igitur agit Christus dominus cũ suis, vt se agnoscant & ad Deum omnipotentem confugiant, qui fons totius miserationis est. Sequitur in contextu. *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* Verbũ istud intricatum est, referrique potest ad particulam immediate præhabitam: vel ad id, quod dixerat Simeon, positus est hic in ruinam. Ex hoc enim quod Christus venit & in quorundam salutem & ad aliquorum malorum damnationem occasionaliter, itẽ ex passione ipsius compassioneque matris eius, factum est, vt multorum hominum cogitationes, quę antea latebant reuelarentur: idest, per quosdam effectus alijs proderentur ac declararentur. In tempore enim passionis manifestatũ est quid in pectore celabant Iudas, Caiphas, & Anas: & quid in animo fuerit Nicodemi, Iosephi Arimathiæ & sanctarum mulierum, quæ secutæ fuerant Christum à Galilæa. Scri-
Luc.8. bæ etiam & Pharisæi multa gratulantes de aduentu
Osee.7. Christi narrabant: sed in eius morte gauisi sunt. Sic olim prædixerat Oseas Propheta. Cum sanare vellem Israel, reuelata est iniquitas Ephraim & malitia Samariæ. ¶Aduerte quam apertè tribulatio & angustia ostendat quisnam verus & falsus amicus sit. Arctus enim amicus tempestate notatur. O quàm pauci nostris temporibus veri amici sunt. Tales in-
Eccl.6. uenies plurimos qualis ab Ecclesiastico dicitur. Amicus mensæ, non permanebit tempore tribulationis. Quando Hierusalem temporibus Dauidis & Salomonis & aliorum regum in sua vigebat prosperitate alij reges proximi cedebant ei & mittebant dona, visitabant & honorabant suaque lætabantur & vtebantur amicitia: tamen aduersa vrgente fortuna vbi eandem afflictam persecutam, & quasi desertam viderunt, in medio suæ angustiæ dereliquerũt. Ideoque Ieremias inter alia, quæ de perditione Hierusalẽ plorabat, dixit. Omnes amici eius spreuerunt eam, Thren.1.
& facti sunt ei inimici. Clarè ergo cõstat quod amicitia illa, quam cum Hierusalem inierunt non fuit vera: quandoquidem eam in aduersis deseruerunt. Multi comitabantur Christum in solenni illa processione, quando populus Hebræorum cum ramis Mat.21.
exijt obuiam ei, nec Apostoli tunc magistrum dereliquerunt: sed appropinquante passione & morte, relicto eo omnes fugerunt. Et ideò de eis conquerebatur Christus per Psalmistam dicens. Amici mei & proximi mei, recesserunt à me. Maior quidem angu- Psal.37.
stia & quæ plus patientissimum Iob pungit fuit separatio illa amicorum, qui principio ad eius consolationem venerant & quod ei contrarij fuerint & reprehẽderint, & iniuriosa verba dixerint: & de hoc conqueritur ipse dicens. Quare persequimini me, sicut Deus, & carnibus meis saturamini? Multi quidẽ ab amicis decipiuntur: nam cum amicitiam veram Iob.35.
existiment arcana sua ostendunt & egentias similiter vt amici subueniãt: ipsi verò recedunt & excusationes afferunt. In angustijs veri cognoscũtur amici: atque ideò in Christi passione (vt Simeon ait) cognitæ fuerunt cogitationes multorum, & eorum simulata amicitia patefacta est. Consequenter nũc recitatur testimonium Christo impertitum à quadam fœmina probatę autoritatis: de qua ait noster Lucas. *Et erat Anna prophetissa filia Phanuel, de tribu Aser.* Nomina ista & particulæ positæ sunt ad indicandum rei certitudinẽ: & vt ab alijs, qui simili nomine vocabantur distingueretur. Aser vnus fuit ex duodecim patriarchis filiorum Iacob. Tribui huic de qua hæc Anna erat, data est benedictio in filijs. Moses enim ante obitum benedixerat ei dicens. Be- Deut.33.
nedictus in filijs Aser, sit placens fratribus suis, &c. Sicut dies (inquit) iuuẽtutis tuæ, ità & senectus tua. Vides quam plenè hæc impleta sunt in hac filia Aser quia (vt statim dicemus) à iuuentute in senectam vsque, Deo inseruiuit? Porrò Phanuel pater suus nomen accepit à loco vbi sanctus Iacob luctatus est cũ Angelo. Dicitur enim in Genesi post Iudam. Voca-
uit Iacob nomen loci illius Phanuel dicẽs. Vidi do- Gen.32.
minum facie ad faciẽ: & salua facta est anima mea. ¶Aduerte hic quod decebat Christi aduentum testimonium habere ab omni genere personarum, vt inexcusabiles fiant, qui euangelio nõ credunt. Habuit enim testimoniũ à natura Angelica: facta est enim cum Angelo multitudo cœlestis exercitus. Et à
natura cœlesti. Vidimus stellam eius in oriente. Mat.2.
Et à simplicibus pastoribus: nam omnes, qui audierunt mirati sunt de his, quæ dicta erant illis à pastoribus. A sene sacerdote Simeone. Et benedixit eis Simeon. Et etiam ab Anna vidua & sancta quæ loquebatur de illo omnibus, qui expectabãt cõsolationem Israel. Infantuli quoque innocentes non loquendo sed moriendo Christum confessi sunt. Denique testimonium Christus habuit tam à viris quã à mulieribus vt ostenderet, quod vterque sexus redẽptionẽ expectabat: sicut & vterque ceciderat. ¶Vide etiam quã rari sunt, qui charitatis opus exercent,

Nã ex tota illa Hierosolymitana multitudine quatuor tantummodo personæ videlicet Maria, Ioseph Simeon, & Anna commotæ sunt ad exercendũ charitatis opus erga dominum. Similiter hodie rari in hoc genere inueniũtur charitatis, qui proximis subueniant. *Esa.9.* Multiplicasti gentem (inquit Esaias) & nõ magnificasti lætitiam. Non desunt quidem, qui Christiani vocitentur: sed pauci sunt, de quorũ animo verè Christiano, ecclesia sibi gratulari queat, &c. Autoritas igitur Annæ insinuatur ex nobilitate generis, & spiritu prophetico, & morum sanctitate, & ex statu suo. Ex his omnibus euangelista illã commendat. Primum igitur de generis nobilitate, quæ etsi apud Deum nihil valeat cum verá nobilitas sola virtus appelletur, tamen nobiles quasi quadam necessitate coguntur ne degenerẽt à maiorum nobilitate, quia nobilitas de se ad sequendam virtutem inuitat, & in bono, sicut gemma in aureo annulo locatur & è diuerso in malo sicut gladius in manibus furiosi, quiquidem eo ad crimina perpetranda abutitur. Tales certè sunt nobiles multi, qui à sua nobilitate & potestate ansam sumunt ad superbiam, vanitatem, tyrannidem, & in vilipendium pauperum & crudelitatẽ erga proximos & alij id genus. Multi ergo nobiles & nobiliũ filij sunt his similes. Cain vero, Cam, Ismael, & Esau à patribus probis, sanctis & honestis, ipsi vero ex propria malitia improbi extiterunt: *4.Reg.18.* & è contrario Ezechias vir bonus fuit, de quo dicit scriptura, quod fecit bonum coram domino: Achez autẽ filius improbus qui filium proprium per ignem traijciens sacrificauit idolis. Quòd si ignobilis es da operam virtuti, ità vt maiores tui à te incipiant initium memoriæ suæ, quod erit tibi gloria maior. Si verò à progenie & ortu nobilis es, stude maiorum imitari nobilitatem, obligationem cõsiderans, quam vt officiosus sis habes, ne tuis operibus improbis inhærens nobilitatem deleas, quam à maioribus tuis accepisti. Beata vero Anna patrem suum tum in maioribus, tum virtutibus est secuta. Sequitur. *Hæc processerat in diebus multis.* È contrario quidem in impio tempus frustra teritur: *Prou.26.* nam sicut ostium vertitur in cardine, ità inquit Salomon, quod piger in lectulo suo. Ita multi sunt, quorũ gratia multi prætereũt dies & anni, & hoc vt homines corrigantur, & pœnitentiam de malo agant: tamen ipsi quamuis anni labantur & prætereant semper in sua manẽt iuuentute & peccati viriditate ita, vt nec vnquam vitam corrigere studeant, nec prudentiam senio adipiscantur. Pueri centum annorum maledicti sunt: ait Esaias. *Esa.65.* Nõ sic beata ista prophetissa, imo ad pares angulos cum tempore currebat: ideoque euangelista de ea ait, quod processerat, quia cũ annorum cursu etiam accesserat prudentia, & sicut anni iuuentutis præterierunt, ita etiam mundi vanitates in ipsa extinctæ fuerũt. ¶Porrò vt intelligas, quod castitas non solum animæ saluti prodest, verũ etiam longam tribuit corpori sanitatẽ & vitam, sicut è diuerso libidinosi actus vitam breuem: postquam euãgelista dixerat multos vixisse annos quasi causam reddens longitudinis vitæ, castitatis & honestatis illam laudat dicens. *Et vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua.* Hoc est, à tempore quo eam ad huc virginem assumpsit in coniugem: septẽ enim annis vixit cum viro suo in matrimonio, post cuius obitum octoginta & quatuor superstes castissimè vixit. Iure id quidem dicit, quod vixerat cũ viro suo, in quo innuitur habuisse erga illum pacificam conuersationem: nam si non fuisset inter eos concordia & pax, nec fuisset vita imo potiùs mors. Beatæ equidẽ sunt pacificæ & bene cordatæ vxores. Tales profectò rarissimè inuenies: imo insolentes & furiosas, quibuscum habitare potiùs est dicendum mori & asperrimè mori, quam viuere. Et ideo apud ecclesiasticum habetur. *Eccl.21.* Commorari leoni & draconi plus placebit, quam habitare cum muliere nequam. *Eccl.30.* Et alibi adiungit. Melior est mors quam vita amara: qualis est illa, quam homo habet cum muliere litigiosa. Vocat autem euangelista, beatam istam castissimã, quia castitas & corporis pudicitia maxima dispositio est ad scrutanda & penetranda cœlestia arcana. Hæc siquidem virtus nimis animam disponit ad receptionem diuinarum reuelationum: sicut è contrario luxuria hebetat intellectum, turpem & crassum ad talia acquirenda reddit. Sic legitur de Ezechiele *Hier. lib. 1. con. Iouini.* propheta (asserente Hieronymo) qui mortua vxore eleuatus est à domino, & vidit arcana, & cœlestia: quod tamen euenit minime illa viuente, & matrimonio stante. Prætereà inter duodecim Apostolos (vt inquit Ambrosius) solus Ioannes fuit virgo & sic in pectore Christi recumbens meruit eleuari ad *Amb. super 2. cap. epistolæ. 1. ad cor.* tam alta, diuina & inscrutabilia secreta: sicque altiora cæteris scripsit, asserente beato Augustino, inter omnes scripturas euangelium Ioannis eminentissimum esse. *Aug. li. 2. de consen. euang. ca. 6.* Et inter cæteros Apostolos etiam Paulus virgo fuit, ideoque raptus in tertium vsque cœlum, & vidit diuinam essentiam. *2.Cor.12.* Sanctus vero Thomas, Aquinas Angelicus doctor, ob hanc præstantissimã virtutem resplenduit in ecclesia Dei admirabili quadam sapientia: cuius doctrina ita illuminat ecclesiã, vt sol & luna. Sibyllæ vero illæ satis notæ etiã Gẽtiles, donum veræ prophetiæ habuerunt: & hoc (vt *Lib. 1. adu. Iouinia.* inquit diuus Hieronymus) quia castitatẽ dilexerũt & fuerunt virgines. Similiter credo Annam nostrã eo quod a iuuẽtute castissimè & honestissimè vixit spiritum quoque propheticum meruisse: ideoque euangelista postquam prophetissam vocauit statim de multis annis, quibus castissime vixit memoriam fecit. ¶Secundo & principaliter laudat ab statu dicens. *Et hæc vidua erat.* Et quod talis status viduarum sit probus patet, *Exo.22.* quia Deus in sacris literis sæpe commendat viduas: & iudicibus iubet vt causam viduarum defendãt. Viduæ, inquit, & pupillò non nocebitis: si læseritis eos vociferabunt ad me, & ego audiam clamorem eorum. Non enim despiciet dominus preces pupilli & viduarum: si effundant loquelã gemitus. Qua ratione inter peccata populi Israelitici numerat Esaias viduas indefensas fuisse dicens. Non iudicant causam viduæ. *Esa 1.* Paulus quoque tanto æstimat eas vt connumeret etiam cum virginibus. *1.Cor.7.* Mulier (ait) innupta & virgo cogitat, quæ domini sunt: vt sit sancta corpore & spiritu. *Psal.131.* Et egregius psaltes. Viduam eius benedicens benedicam. Verum vt intelligatur perseuerantia casta viduitatis huius beatæ, subdidit euangelista. *Vsque ad annos octoginta quatuor.* Hic annorum numerus non ad ætatem Annæ referendus, sed ad spatium viduitatis. Nec fuit leuis nec

uis nec temeraria puella, imò mulier grauis & prouectæ ætatis. Et sacræ & profanæ literæ plus sapientiæ solent tribuere senioribus quam adolescentioribus. De ætate vero Annæ constare potest ex eo quod euangelista ait, videlicet ipsam septem annos vixisse cũ viro suo à virginitate sua & in viduitate egisse vsque annos octoginta quatuor. Si vero addideris annos, quos vixit ante nuptias inuenies quod saltem compleuerat cētum & sex annos seruata vsque ad hanc ætatem, in Christi Saluatoris obsequium. Maximum tandem castitatis exemplum nobis hæc sancta reliquit: nec fecit sicut huius tempestatis vxores quàm plures, quæ nōdum bene exequias primas compleuerunt: quādo iterum secundò nubūt: quod etiam si illicitum non sit non tamen de eorum, quia talibus viduis non datur annulus aureus, nec benedicuntur nuptiæ, nec post mortē talis vxoris viduæ ad sacros ordines potest vir promoueri. ¶ Tertio euāgelista illam laudat de beata vita & modo viuendi dicens de beata ista. *Quæ non discedebat de templo.* Nec ex hoc intelligatur semper in templo residere: sed quod crebro frequentabat. Quod nos etiam de aliquibus talia facientibus dicere solemus: & si non semper adsint in ecclesia. Sic etiam Paulus Romanis ait. Sine intermissione memoriam vestri facio in orationibus meis. Et ad Thessalonicenses. Sine intermissione orate inuicem. Quasi dicat. Sedulò orationem facite. Nam si semper Anna in templo resideret non diceret euangelista, quod in ipsa hora superuenit in templum. Discant hinc viduæ nostræ non diuagare de domo in domum, & de loco in locum: sed manere domi & frequentare ecclesiam. Est enim vidua, quasi monialis: idque indicare videtur vidualis vestis, quæ lugubris & mœsta & quasi à secularibus separata esse debet: ostendens per hoc renunciasse mundanis delicijs. Talis tandem Sancta ista erat, vt à suo cubiculo & templo non discedebat quandoquidem nostri temporis viduis non ità videmus, quæ etsi liberæ sint & expeditæ ad ista nolunt ad hoc libertate sua vti, nec in hoc tempus consumere: imo per vias, plateas & hortulos, diuagare, amicas visitare, & propria desideria adimplere: & si secundas nuptias recusent non causa castitatis seruandæ: imo libertatis potiendæ, id faciunt. Audiant ergo tales beatum Paulum dicētem. Vidua in delicijs viuens, mortua est. Sed de his satis. ¶ Quarto laudat eā de ieiunio & oratione, ideo sequitur in contextu. *Ieiunijs & orationibus seruiens nocte & die.* Adiungit ieiunium cum oratione, quia in ieiunio sanantur pestes corporis, in oratione vero ægritudines animæ. Sic apud Tobiam. Bona est oratio cum ieiunio. Vult enim Deus, quod orationem comitentur bona opera. Ideo Psalmista ait. Vnam petij à domino hāc requiram. Et postquā dixit quod orans petebat (siquidem oratio petitio est) statim addidit hanc requiram. Beatitudo cœlestis oratione petenda est: sed tamen quærere operando necesse est. Ideo in Ezechiele habetur, quod illa sancta animalia manus & pennas ad similitudinem hominis habebant: vbi datur intelligi opera nostra secundum rationem & iustitiam facta cum orationis ala comitanda esse: ideoq; erat manus hominis quæ est opus rationale. Vtrūque vero ab ista sancta fiebat: legē enim domini meditabatur & opere illam exequebatur. Vnde Dauid. Et meditabor in mādatis tuis, quæ dilexi. Sequitur. Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi & exercebor in iustificationibus tuis. Vide ergo appositissimum ordinem. Prius meditatur, & postea diligit: quia vt alibi dicit, in meditatione mea exardescit ignis. Et quanuis amorem præcedit meditatio, cum ad orationem & perseuerantiam in ea opus sit ieiunio quod nimirum mentem eleuat similiter ieiunium & abstinentia necessaria sunt, vt in his exercitijs perseueremus. Quod profecto sequens exemplum illustrabit. Si in ignem ouum sanum vel castanea absque vlla fractione mittantur agente in ea igne dehiscunt, franguntur & extra ignem saliunt: si vero ante calefactionem paululum frangantur non item. Similiter de homine ad amorem & Christi feruorem accedente dicendum est. Si talis fuerit sanus, pinguis, integer corpore, non vero fractus ieiunijs, orationibus, & vigilijs, citò quidem deficiet, & ab oratione & contemplatione discedet. Si vero fractus & ieiunio abstinentiaque armatus orauerit, minimè recedet: imo prompte & delectabiliter orans perseuerabit. Abstinentes erant & ieiunabant illi pueri Babylonici, nec cibos mensæ regalis comedere volebant, sed legumina tantum: & quasi castaneæ missi sunt in fornacem iussu Nabuchdonosoris: ibique sine metu aliquo in medio ignis positi & absque aliqua combustione, imo canētes laudes diuinas erant perseuerantes & dicentes. Benedicite omnia opera domini domino, &c. Et liberati sunt. Ita etiam Moses fuit in monte quadraginta dies sine cibo & potu sola diuina conuersatione suffultus. Sic & ista Anna sanctissima abstinens & ieiunans orabat & à templo non discedebat quia mortificatam habebat carnem ieiunijs & à Deo, qui ignis ardētissimus charitatis est, veluti castanea fracta non discedebat. Discamus & nos in lege domini meditari nec acquiescamus de cætero secularibus illecebris nec occupemur varijs impedimentis, sed semper ad legem Christi simus intenti. Scriptum est enim. Os iusti meditabitur sapientiam & lingua eius loquetur iudiciū. Quā meditationem maximè sacerdotibus necessariam esse Apostolus Paulus ostendit, ad Titum dicens quod debet episcopus amplecti eum, qui secundū doctrinam, &c. Et ad Timotheum. Attende lectioni & exhortationi doctrinæ. Ideoque Dauid. Veniant mihi miserationes tuæ & viuam: quia lex tua meditatio mea est. Cui lex Dei meditatio est, huicquidē præsto sunt misericordiæ vt viuat in æternum: nullus enim beatus esse potest absque miseratione diuina, &c. ¶ Docemur secundo in bonis actibus perseuerare veluti Anna, quę incessanter per tot annos in ieiunijs, & orationibus se Deo dedicauit. Ideoque si seruire Deo inceperis in finem vsque perseuerare teneris. Arbor enim quæ sæpe inseritur non mittet radices nec fructum aliquem afferet. Ita sane tibi eueniet si ab incepto bono recesseris, virtutum fructus nec bonorum operum producere poteris. Virtus siquidem habitus est, cuius actus per bona opera sunt multiplicandi: alias habitus generari non potest. Vnde Ecclesiasticus ait. Homo sensatus in sapiētia manet sicut sol: stultus autem sicut luna mutatur. Stabiles quidē sunt iusti & sancti viri: & talis fuit sanctus ille

Marginalia: Rom.8. 1.The.5. 1.Tim.5. Tob.4. Psal.125. Eze.10. Psal.118. Psal.38. Dan.1. Dan.3. Exo.24. Deute.4. Psal.136. Tit.1. 2.Tim.4. Psal.118. Eccl.27.

Gen.15. ille pater Abraham, qui cum in sacrificio à muscarũ cohorte maximè infestaretur, nihilominus inceptũ, quod fecit non reliquit. Disce ergo ab eo & ab Anna sancta infestas muscas, cogitationes varias, & impedimenta, quæ sese statim Dei ministris offerunt prorsus expellere & per calcata perge ista. Mat.10. Qui enim ad finem vsque perseuerauerit, saluus erit. ¶ Tertiò admonet locus iste ieiunare & carnem macerare sicut hæc Sancta fœmina fecit: ista enim media sunt satis congrua ad finem illũ propter mirabiles effectus quos in nobis gignunt & excitant, vt satis probe experti experiuntur: contrarium enim vitium periculosum est valde, testante Apostolo. Rom.8. Si secundum carnem vixeritis moriemini. Affligenda caro est, ieiunio & oratione maceranda, ne se extollat & iugulet nos. Si enim nauis graui pondere oneretur, in profũdum pelagi demergetur. Sic & tu si corpus tuum varia ciborum diuersitate oneraueris te in profundum culpæ deducet: ansamque assumet diabolus vt te decipiat, veluti primos parentes pergulam ab statu in Gen.3. nocentiæ eiecit. Expedit ergo, vt abstinentia caro coerceatur. Gen.39. Hæc enim est Eua nos ad pomum prohibitum inuitans. Hæc est AEgyptia illa Putipharis, Iudi.4. innocentem Ioseph ad turpitudinẽ prouocans. Hæc Iudi.16. est Iael Sisaram ficto amore seducens, & verè occidens. Hæc est Dalida quæ Sansonem in gremio blãde excepit & falsò tradidit Philistæis, vt cæcus ad ignominiã adduceretur. Hæc est puella saltatrix, quæ Mat.6. Ioannis caput petiuit. Hæc tandem est ancilla ostia Mat.26. ria, ad cuius vocem Christum negamus. Hanc prorsus debemus coercere & castigare, vt fecit Aposto-1.Cor.9. lus, ad Cor. dicens. Castigo corpus meum & in seruitutem redigo. Quod si Christi Apostolus & eius electionis vas corpus suum castigabat: maiori quidẽ iure nos peccatores de nostra salute incerti id efficere Rom.15. debemus. Cũ enim ea, quæ scripta sunt ad nostrã Hest.4. doctrinam scripta sint tenemur, vt diximus corpus Iud.13. castigare, ieiunium & orationẽ insectare. His armis Dan.12. armata Hester, Israeliticũ populũ a tyrannide Amã Tob.12. liberauit: & Iudith fortissimum ducem Olopherne 1.Tim.5. trucidauit. Daniel etiam ex eo frui multis Dei mysterijs meruit: & Angelus domini de hac monuit beatum Tobiam, & Paulus Timothæo. ¶ Demum, vt concludam vnum hic obseruatione dignum arbitror. Quorsum euangelista moras protrahit in laudibus huius Annæ, quia nobilitatis illam laudat, abstinentiæ, castitatis, &c? Nempe propter firmandum testimonium quod de Christo dederat, vt maximè æstimes & facias, quæ hæc mulier dixerit: quia credendum minimè erat mulierem vitæ tàm integerrimæ leuia dicturam esse, & res dictu non dignas nec veras. Nullus mentis cõpos in eius dictis & testimonio dubitare poterat: quandoquidem inculpatæ vitæ hæc Anna erat. Quamobrem priusquam euangelista dicat testimonium quod de Christo dedit eius describit encomia, præclara gesta, & mores, vt plurimi, quod dixerit æstimes. Noluit Christus, ꝙ dæmones, de eo testimonium ferrent, cum illum filiũ Dei Luc.4. testificabantur, quia ab impijs laudari non vult, sed à bonis. Laudatur Christ⁹ à Simeone & Anna, quos euangelista laudibus extollit, priusquam illorum testimonium in medium ferat. Tu etiam non parui facias bonorum laudes nec maximi ducas impiorum honores: nam (vt Seneca ait) tam turpe tibi sit laudari à turpibus, quam si lauderis ob turpia. Sed de his nonnihil inferiùs capite quarto Deo dãte dicemus. Igitur postquam euangelista noster Lucas vitæ probitatem huius sanctissimæ mulieris insinuauit, nũc in medium profert testimonium illius: ideoque consequenter ait. *Et hæc ipsa hora, superueniens.* Non casu, vel ab homine vocata venit, sed in spiritu sicut Simeon. Suggesserat enim illi Spiritus sanctus: ã natum Christum: iam adesse puerum, tot seculis expectatum. *Confitebatur domino.* Hoc est, de Christo testimonium perhibebat. Sicut ad præsentiam solis & à virtute ab eo emanante arbores frondescunt, germinant, & fructus faciunt: sic veniens in hunc mundum, sol iustitiæ Christus fructum mirabilem erga suos producens, ipsi verò accipientes, in laudes & gratiarum actiones proruperunt. Tunc enim Angeli, pastores, reges, Simeon & Anna decantauerunt, & dominum laudauerunt. Sed Simeonis testificatio explicite describitur, & per modum præconij, Annę verò implicitè & per modum confessionis: quia docere in ecclesia fœminis non permittitur, sed viris. Prophetauerunt ergo de Christo Simeõ, Zacharias beatissima virgo, Elisabeth coniugata, & Anna vidua: operæpretium enim fuit, vt ab vtroque sexu id efficeretur. ¶ Vide etiam & perpende quomodo fideles, boni, & probi, mutuo ad inuicem se adiuuant in Dei ministerio. Erat enim Simeon laudãs & prædicans Christum, & ecce Anna ad hoc efficiendum diligẽter superuenit. Sic Aarõ præsto fuit Mosi, cui blæsa erat lingua in eius adiutoriũ. Mali verò & im Exo.4. probi è contrario efficiũt: tales enim non modo nõ adiuuant, quin potius impedimẽto sunt bonis, eosq; impedire & à Dei obsequio depellere ac reuocare conantur. Ijdemque ipsi adinuicem se impediunt, mordent, famamque corrodunt, itã, vt simul cohabitare nequeãt propter crebras & infestas discordias quas inter sese habent, iuxta illud, quod Salomõ in Prouerbijs ait. Domus impij plurima conturbatio. Ex quo fit vt mali sæpè congregentur ad perpetran Prouer.15. dum malum sicut filij Iacob, vt fratrem suũ Ioseph, Gen.37. Ismaelitis venderent: & ædificatores turris Babel ad Gen.11. stultitiam illam & vanitatẽ. ¶ Disce præterea quod Christus ex eo quod homo & infantulus factus serui formam accipiens, à pastoribus & Angelis in præsepio summis effertur laudibus & à Simeone in vlnis: itã, vt beatissima virgo & eius sponsus vehemẽter mirarentur. Sed nos Christum non ex his, quæ foris apparẽt, sed quæ de illo sacra eloquia & catholica fides testantur firmiter credentes admiremur, iuxta illud. Custodi pedem tuum, ingrediens domũ Eccl.4. Dei: & appropinqua, vt audias. Maiestatem enim diuinam corporeis oculis cernere nec mente tota cõprehendere nequaquam valemus, sed fide & auditu absque aliquo alio processu nec scrutinio. Pręcaueas illud. Scrutator diuinæ maiestatis, opprimetur à glo Prou.25. ria. Sic certè oppressi sunt, allucinati, & decepti, Iudæi multi, philosophi, atque Ethnici, qui nolentes captiuare intellectum in obsequium Christi & sicut 2.Cor.10. cognouerunt adorare, in errores & hæreses quã plurimas inciderunt. Sicut enim in Isaac iam sene omnes sensus decepti sunt cũ benedixit filio Iacob præ Gen.27. ter auditus: sic erga Christi Saluatoris nostri intelle

ctionem

ctionem omnes humani sensus præter auditus deci-
piuntur. Vox (inquit) est vox Iacob. In hoc vnoue
rum dixit: falsum vero in eo quod dixit, manus ve
ro manus Esau. Sic tu fidelis cum audis Simeonem
dicentem Christum mundi salutem & lumẽ, & An
nam confitentem regem esse Israel, & expectatum
redemptorem iam venisse, hæc vera esse crede: nam
auditus non est deceptus in Isaac. Nec in nobis qui
dem: quia non tangitur diuinitas nec odoratur, nõ
videtur, nec corporeo sensu gustatur: nihilominus
in deitatem, quam audis crede, etiã si oculis corpo-
reis percipere nequeas. Crede etiam testibus locuple
tissimis qui hanc veritatem testificantur: videlicet
sanctis Simeoni & Annæ, sanctæ ecclesiæ catholi-
cæ Romanæ, doctoribus, martyribusque quam plu
rimis, qui hanc veritatem confitebantur: & pro illa
tuenda sanguinem suum fundere non dubitarunt.
Sed ad contextum, *Et loquebatur de illo omnibus
qui expectabant redemptionem Israel*. Videlicet ꝙ
ipse esset verus redemptor eorum, iandiu desidera
tus. Sed priùs confitebatur cõfessione laudis, & po
steà loquebatur expectãtibus eum: quod egregie in
persona eius regius propheta testatur dicens. Confi
Psal. 108. tebor domino nimis in ore meo: & in medio multo
rum laudabo eum. Aduerte quod duo ait hic euan-
gelista. Primum est quod loquebatur de illo: scili-
cet de puero Iesu. Secundũ quod hoc non omnibus
loquebatur: sed tantum expectantibus redemptio-
nem Israel. Erga primũ expende quod de Deo lo-
quebatur, non de anilibus fabulis caducisque euen-
tibus, vt faciunt stulti homines & fatuæ vetulæ tem
pus frustra terentes: nõ de luxu, aut de carnis illece-
bris, non quomodo decipiendus proximus nec alia
id genus superuacanea. Si quis loquitur (ait beatus
1. Pet. 4. Petrus) quasi sermones Dei. Admonemur hic ver-
ba nostra casta esse debere & pia, vt expedit seruis
Dei memores illud Saluatoris, quod de omni verbo
ocioso reddituri sumus rationẽ. Nam si inhonesta
Mat. 10. & ociosa verba non vitaueris, parum in diuino pro
ficies obsequio. Verba equidem sancta & spiritualia
inflammant cor, dicete psalmista. Ignitum eloquiũ
Psal. 118. tuum vehementer. E diuerso vana & inutilia chari
tatẽ & dilectionẽ extingunt. Vnde Apostolus Pau
lus ad Timotheum ait. Profana & vaniloquia deui
2. Tim. 2. ta: multum enim proficiũt ad impietatem. Si homi-
nes cõmuniter vrbani turpia & inhonesta verba re
probare solent: maiori iure Christi ministri id pror-
sus efficere tenentur, cum ex prauis verbis praua se
quãtur opera, asserente Apostolo. Colloquia praua
1. Cor. 15. corrũpunt bonos mores. Et Ecclesiasticus. Sit om-
Eccl. 9. nis enarratio tua, in præceptis altissimi, &c. ¶ Secun
do hæc sancta mulier Anna de Deo loquebatur: sed
non omnibus sed illis solummodo, qui redemptio-
Mat. 7. nem Israel expectabant. Cum istis tantum loqueba
tur, quia nouerat quod margaritæ non erant proij-
ciendæ ante porcos, nec est dandum sanctum cani-
bus. Cœlestia enim non sunt hominibus, qui bestia
liter viuunt communicanda, tales profectò capaces
non sunt cœlestium donorum: quoniam teste Apo-
1. Cor. 3. stolo carnalis homo non percipit ea, quæ sunt spiri-
Esa 28. tus Dei. Hoc est etiam quod in Esaia habetur. Quẽ
docebit hominem sciẽtiam? Et quem intelligere fa-
ciet auditum? Ablactatos à lacte, abusos ab vbere.
Hinc etiam Apostolus. Sapientiam loquimur inter 1. Cor. 2.
perfectos. Atque ideò his, qui expectabant redẽptio
nem Israel loquebatur. Multi etiam & nunc nõ ex-
pectant redemptionem malorum, in quibus viuunt
quia gaudent in delicijs & peccatis: & quia iã in pro
fundum peccatorum venerunt, medicinam & redẽ Prou. 18.
ptionem contemnunt. Lætantur cũ malè fecerint, Prou. 2.
& exultant in rebus pessimis. Talibus prædicare est
aerem verberare & laterem lauare: sed illis prædicã
dum est potissimè, qui peccatorum suorum pondus
sentiunt & excutere desiderant: nũquam enim dul-
cedo illa atque cœlestis consolatio degustatur, quo
usque mundana amara videatur. Hinc Christus. Ve Mat. 11.
nite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, &
ego reficiam vos. Non vocat eos, qui pondus mun
di putant quietem & leuitatem, tales enim conuer-
ti nequeunt: sed eos, qui sentiunt mundi onera gra-
uia & periculosa, & laboriosum seruire mundo arbĩ
trantur: quia hi facilè mundi pondus & eius labores
relinquunt, & ad Deum confugiunt, atque ideo di-
xit, qui laboratis & onerati estis. His, qui onera mũ
di sentiunt regnum Dei prædicandum est: illis in-
quam, quibus peccatũ fastidium est & exire ab eius
vinculo cupiunt, & ad hoc disponi incipiũt. Admo
netur etiã hic ne indignis mysteria Dei pandamus. Mat. 13.
Dei enim mysteria thesaurus est absconditus in
agro cordis nostri, in quo vult Deus seruari. Quod
si Babylonijs, hoc est indignis propalaueris contra
Dei voluntatem efficies, & dicetur tibi id, quod ex
parte Dei dixit Esaias Ezechiæ regi, eo quod thesau 4. Reg. 20.
ros domus suæ ostendit nuncijs regis Babylonis. Fi
lij tui erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. Ver Esa. 39.
ba enim & tempus perdis, & te ipsum seruum facis.
Sed iam ad contextum. *Et vt perfecerunt omnia se-
cundum legem domini*. Hoc est, postquam Maria &
Ioseph omnia illa adimplerunt quæ secundum legis
præcepta ad ritũ purificationis spectabant. *Reuersi
sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth*. Be
nedicit, perfecerunt: quia non quomodocunque ma
ter Christi adimpleuit, sed perfectè. Disce ex Chri-
sti parentibus ad perfectionem vsque quæcunque
inceperis perducere. Si domum ædificare intendis
iactaque sunt fundamenta & parietes, sed quid pro-
derit rogo si sine tecto domum reliqueris. Quid si-
militer proderit incipere seruire Deo, nisi in ince-
pto perseueraueris bono? Irridebunt te sanè dæmo-
nes, & de te dicent illud. Hic homo cœpit ædifica-
rẽ & nõ potuit cõsummare. Ideo beatus Iob inquit. Luc. 9.
Donec deficiam nunquam recedam ab innocentia
mea: & iustificationem, quam cœpi tenere, non de- Iob. 27.
seram. Sic etiam & Paulus. Bonum certamen cer- 2. Tim. 4.
taui, cursum cõsummaui, &c. Deus enim in omnibꝰ Matt. 5.
perfectus est, perfectaque opera nostra petit. Estote
(inquit) perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectꝰ
est. Tu verò videris parturire monstra & in lucem
prodere filios bonorum operum, videlicet virtutũ
& charitatis: sed tamen ista adolere nequeunt eo ꝙ
in via deficis, & ab incepto bono gradum reuocas.
¶ Multa prætereà omittit sanctus euangelista Lucas
quæ nouit scripta à Matthæo: quomodo scilicet Ie-
sus post hæc sit in AEgyptum translatus, ne ab Her Mat. 2.
rode occideretur: & post mortem Herodis quomo
do reuersus sit in Nazareth: vnus enim euangelista
supplere

supplere solet quod ab alio prætermittitur. Peracto itaque purificationis ministerio reuersi sunt in Bethlehem & ibi Angelus apparuit Ioseph, cui dixit vt iret in AEgyptum, & post mortem Herodis cum reuerteretur monitus est vt iret in Galilæã, & tunc (Matthæo alibi asserente & Luca hic) reuersus est in Nazareth Galilææ. Hæc enim reuersio, de qua hic noster Lucas, non fuit immediatè post purificationem sed post septem annos: nam manserunt in Iudæa vsque ad monitionem Angeli & ierũt in AEgyptum & posteà reuertentes ab AEgypto & Iudæam petentes, quia Archelaus regnabat, illuc ire timuerunt: & ideò abierunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth. Nam si de Galilæa exissent vt irent in AEgyptum, cum reuertebantur recto tramite irent in Nazareth & non intendissent ire in Iudæam, vbi domum nullam habebant. Nam volens Ioseph ire in Iudæam cum reuerteretur ab AEgypto conspicuum est quod ex Iudæa recessit in AEgyptum: ideoque cum euãgelista noster dicit quod reuersi sunt in Galilæam in Nazareth intelligendũ est postquam venerunt de AEgypto. Illa enim quæ facta sunt inter purificationem & hanc reuersionẽ in Nazareth scribit Matthæus in secũdo capite sui euangelij: quæ Ideò à Luca hic prætermittuntur. Sequitur. *Puer autẽ crescebat.* AEtate & corporis quãtitate, quatenus homo. *Et confortabatur.* Robore corporis, videlicet secundum incrementi mensurã quanuis in quocunque instanti poterat tantam corporis fortitudinem assumere & accrescere quãtum placuisset, vt pote Deus omnipotens: vel etiam vt homo comprehensor secũdum superiorem suæ animæ portionẽ, vt pote deitate fruentem. Tãta enim extitit beatitudo animæ Christi, vt redundaret in corpus communicando illi quatuor illas dotes mirabiles corporis glorificati: nisi dispensatiuè Deus hoc impediret. Confortabatur itaque nõ per gratiæ vel virtutis augmentum siue profectum, secundum quod apparebat: in ipso enim (vt ait Paulus) sunt absconditi omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Et ideo ait. *Plenus sapiẽtia, & gratia Dei erat in illo.* Colo. 2. Ad pleniorẽ tam huius loci quam alterius infra huius capitis intelligẽtiam vbi habetur, quod Christus proficiebat sapientia, & gratia coram Deo & hominibus, aduertendum est quod sicut in Christo erant duæ naturæ, duo intellectus & duæ voluntates in vna persona ita erat in eo duplex sapientia, vna scilicet increata, hoc est, ipsum verbũ diuinum, æternum, atque diuina essentia, altera verò creata sapiẽtia. Ista autẽ sapientia Christi creata multiplex est. Vna quidem dicitur sapientia beatorum, quæ à principio creationis animæ suæ ipse secundum animã Deo fruentem, omnia cognouit in verbo, seu in diuina essentia sicut beati in patria, imò multo excellẽtiùs eis. Itẽ fuit in Chri anima à suæ creationis initio sapientia indita seu infusa, qua cognoscit res per proprias earum species sibi concreatas suæque animæ connaturales & proportionatas. Nulla enim naturalis perfectio defuit animæ Christi. Vnde sicut Verbum æternum seu Deus à principio indidit mẽtibus Angelicis intelligibiles rerũ, species per quas cognoscũt res cognitione vespertina præter cognitionem matutinam in qua res cognoscunt in verbo: sic Verbũ animæ Christi sibi vnitæ indidit species intelligibiles naturales. Præter has autem sapiẽtias seu scientias ponitur in anima Christi scientia acquisita siue experimẽtalis: quia nihil defuit Christo eorum, quæ Deus naturæ humanæ ad sui perfectionẽ & essentiam tribuit & concessit: ideoque Christus habuit intellectum agentem eiusque operationem. Operatio autem intellectus agentis est à phãtasmatibus intelligibiles species abstrahere, atque in intellectu eas possibili locare. Itá in intellectu possibili animæ Christi fuerunt species intelligibiles ab intellectu agente illi impressæ: quod est scientia acquisita, quam quidem vocant experimentalem in Christo consistere, quæ habetur per modum humanum naturaleque lumen: de quo Apostolus ad Hebræos Hebræ. 5. de Christo domino ait. Didicit ex his, quæ passus est, obedientiam. Et sumitur ibi discere, pro experiri. Christus enim non didicit ab alijs scientiam acquisitam: sed per propriam adinuentionem adeptus est. Ex his colligitur quod Christus in nulla scientia seu sapientia prænominata crescebat aut proficiebat, sed tantum in adquisita. Reliquam autẽ sapientiam quam habebat paulatim demonstrabat, & hoc vocat euangelista cremẽtum: quia non modo Christus crescebat in corpore verum etiam in effectibus ad extra: demonstrabat enim paulatim infinitã eius sapientiam. ¶ Dedit nobis Christus exemplum, vt nos etiam adolentes corpore, accrescamus simul bonis moribus atque virtutibus à bono in melius proficientes: iuxta illud Pauli. Phi. 3. In omni opere bono fructificantes & crescentes. Quid vnquã proderit corporaliter nasci: nisi incrementum & robur sequatur cũ planè infans debilis & exiguus nascatur? Et ideò post sacramentum baptismi & pœnitentiæ, quæ pertinent ad spirituale natalitium & regenerationem, institutum est sacramentum eucharistiæ conferens gratiam, robur, & vires ad rectè viuendum. Debemus ergo in bono progressus facere sicut de sancto rege Dauide dicit scriptura. Semper ibat proficiens & crescens, & erat se ipso robustior. 2. Reg. 3. Et ipsemet ait. Fortitudinem meam ad te custodiam. Psal. 58. Sequitur. *Et ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalẽ.* Duo hic dubitanda occurrunt pro maiori huius literæ explanatione. Primum horum est. Si virgo beatissima Maria & Ioseph cum puero Iesu septem annis morati sunt in AEgypto: quomodo singulis annis pueritiæ Iesu in Hierusalem profecti sunt? Exo. 23. Secundo lex præcipit, vt tribus vicibus in quolibet anno omne masculinum Iudæorum appareret coram domino in loco ad hoc electo, hoc est, in loco præcipuo cultus diuini, qui fuit Hierusalẽ: præsertim postquam ibidem constructum est templum. Ergo qua ratione semel tantum ascendebant Hierusalem? Videtur, quod ter ascendere debuissent. ¶ Ad primum dicendum quod Lucas loquitur de tẽpore, quo Maria & Ioseph in Nazareth Galilææ sunt commorati. Ad secundum quod lex in Exodo iussit vt omnis masculus Iudæorum in tribus solennitatibus, paschæ scilicet, Pentecostes, & tabernaculorum corã domino appareret, sed cum his, qui remotè à loco præfato habitabant, dispensabatur quo ad duas solẽnitates minus principales: scilicet, Pentecostes, & tabernaculorum. Beata autẽ virgo & Ioseph remotè mora-

tē morabantur, idcircò ad principalem duntaxat solennitatem veniebant, legi obedientes: & obediendi exemplum præbentes. In quo docemur Christi Saluatoris exemplo festa ecclesiæ celebrare: & horis canonicis interesse. Sed de hoc post pauca in sequētibus agemus. Iā nūc euāgelistā narrare incipit quomodo Iesus Saluator noster & redemptor suam sapientiam declarare seu manifestare inceperit. Ait itaque. *Cum factus esset Iesus annorum duodecim.* Vidimus in superioribus quomodo testimonium præbuerūt de Chro dño Angeli, pastores, Simeō & Anna: addit nūc tēp⁹, vt ipsemet pdat & in publico videat audiatq;. Quorsum em̄ attinet si alij de eo testificarētur: ipse verò perpetuum seruaret silentiū? Heliu in libro Iob arbitrabatur iā se satis Iob & tribus eius amicis aures suas accōmodâsse: quapropter tempus esse (existimabat ille) vt ipse aliquid in medium proferret. Plenus sum (inquit) sermonibus, &
Iob.32. coarctat me spiritus vteri mei. Hem venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas disrumpit, loquar & respirabo paululum. Nimis defatigabatur iste ob loquendum: & nihil interesset loqueretur vel taceret. Sed hoc in loco plurimum refert vt Christus ipsemet sese hominem oculis & auribus exponat: quandoquidem omnis nostra salus ab eo pendet. Hunc nobis Lucas in tēplo docentem & disputantem ostendit: vbi itā gratissime gessit, vt non solum Maria & Ioseph, verū omnes, qui circunstabant admirarētur: imô doctissimi quique obstupescerent, ob in auditam illius in respōdendo sapientiam. Quæ res satis probabat Angelos pastores, Simeonem & Annam non frustra pronunciasse tanta tamque miranda de illo. ¶ Sed cur in anno ætatis duodecimo hæc signa deitatis ostendere voluit: & post, subditus parentibus se occultare voluit vsque ad annum trigesimum? Vt confirmarentur in fide, qui ex his, quæ à pastoribus & Simeone & Anna audierant conceperant spem puerum hūc verum Messiam fore. Si enim in totum siluisset vsque trigesimum annum: pronugis & figmentis habuissent omnia, quæ ab initio de illo fuissent dicta. Secundo quoque Christus per hoc indicare voluit, quantum ipsum desiderium teneret gloriam Dei & salutem hominum promouere ac maturare: itā vt tempus ad hanc rem destinatum vix expectare posset quemadmodum ex nimia cupiditate redimendi genus humanum non poterat expectare donec sanguis suus ab hostibus funderetur: sed priusquam vis hostium adesset, ipsemet sanguinis sui salutiferum
Luc.12. liquorem in monte Oliueti emisit, sicut prædixerat
Luc.22. anteâ. Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor donec perficiatur? Et iterum. Desiderio desideraui, hoc pascha manducare vobiscum. ¶ Docuit Christus maturis suis auspicijs non esse differendū diu aut cunctandum vbi honor Dei & animarū salus promoueri potest: siquidem nihil melius aut magis pium fieri, & nihil maiori cū periculo intermitti potest. ¶ Obseruent hæc homines ab omni cura otiosi & negligentes: qui ex sese prognatos non illicò primis annis sanctimoniç ac pietati assuefaciūt sed in omnibus peccatis & vitijs adolescere sinunt, cùm tamen scriptura dicat homini summopere cōducere, vt iugum domini ab adolescētia sua portet,
Nam adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea. ¶ Docet etiam vt secundum Tren.3.
ætatem & vires humanas vnusquisque sapiat & cōuersetur. Prou.22.
Christus, qui in instanti conceptionis suæ erat plenus sapientia poterat illam ostendere cum matris vbera suggebat, & in quinto & in septimo suæ ætatis anno: sed hæc ætas non est intelligendi sicut ætas duodecim annorum. Et licet in hac ætate ostenderet maiorem sapientiam, quam expediret ætati duodecim annorum: tamen nihilominus duodecim annorum ætas est intelligendi & percipiendi ætas. Sunt aliqui, qui ex nimia ingenij acritudine varias pertingunt res, & aliqua etiam discunt, quæ eorū superant vires, & grauiora sibi onera imponunt, quam supportare valeant. Vnumquemque solum vult Deus deferre quod possit ætati temporique se accommodare. Ecce hæ sunt causæ quare Christus in ætate duodecim annorum & in ipsa pueritia inceperit, & non anteâ. Sed cur post hæc siluit vsque ad annum trigesimum? Duo hominum
sunt extrema. Alij pigri & negligentes, vt Ionas: Ionæ.1.
qui propter maximam laxitudinem de rebus ecclesiæ & officijs eorum non curāt. Alij sunt nimis ingenio acres & diligentes, qui nondum nati, quando iam prædicare, docere & alios regere volunt: & videntur sibi omnia perdita esse nisi ipsi loquantur & similes Heliu demonstrentur. Istorū genus vtrūque carpit Christus. Quod tam cito ætate videlicet duodecim annorum negotium patris aggressus est taxat pastores negligentes: quod autem euangelicā doctrinam palam non prædicat vsque ad trigesimū annū, redarguit eos, qui temeritate & præsumptione ad ecclesiæ ministerium, ipsi sese inserunt & irrūpunt. Sed ad contextum. *Ascendentibus illis Hierosolymam.* Ascenderant Christi parētes prius & posteà Christus: sic tu, qui pater es, debes prius ascendere, vt posteà ascendāt filij tui ad statum virtutis. Sed nunc non sic, quia patres solūmodo verbis docent virtutem filios suos: non opere & exemplo. Inquit enim pater filio. Considera fili, ne ludo te immisceas, & videt puerulus abacum ludi in domo patris sui per totam noctem & diem. Tu qui pater es prius ad missam & sermonem proficiscere & ad ecclesiā & tūc tui te filij sequent & gressus tuos vti Iesus cū parētibus ipsis ascēdētibus ascēdit. Expende autem quod nō adduxerunt Christum vsque ad annum duodecimum ad templū. Ne pueros minimos ad ecclesiam deferatis quia concionatores & sacerdotes diuina celebrantes perturbant, vsque quo ad ætatem discretionis pertingant. ¶ Obserua etiam q̄ nō tenebantur beata virgo eo q̄ mulier erat, nec Christus quia etiam infans erat ad hoc festum ire: sed tantum deuotionis causa hunc laborem sibi sumpserunt. Ad ea quippe, quæ sancta & pia sunt, nō est necesse vt seruus Dei præceptis adstringatur nec excommunicationibus: nec similiter curiosè percontari debet, An citra extremam necessitatem teneatur eleemosynam erogare, an præter festos dies sacris debeat interesse, vel reliquo tempore anni præter quadragesimam cōfiteri: vt à Christo & eius sanctissima matre discat, qui cum nullo legis præcepto essent constricti in festum abierunt. Ità nimirum tu etiam si non tenearis ad audiendum sacrū hoc vel

illo

illo die, qui festus non est: nihilominus non desinas sacro adesse. Idẽ dico in largitione eleemosynæ, & reliquis alijs operibus pijs & sanctis: nam iusto (vt beatus Paulus inquit) non est posita lex. Ne sis, vt multi qui diligenter inuestigant & inquirunt teneãtur ne ad hoc faciendum, nec ne: nam etiam si lex non præcipiat, non ideò id à tergo debes relinquere. Nam nullus est dominus, qui famulitium sustentet: qui non velit & gaudeat multa fieri, quæ ad eius seruitium spectant, priusquam ipse præcipiat: nam miserum & laboriosum esset, si semper præceptum deberet imponere ad ea, quæ à famulis essent facienda. Molestia enim & tædio illius serui dominus afficeretur, qui nihil faceret nisi flagelli metu, vel crucis & torm[e]ti timore. Similis est christicola & Deo magis intolerabilis & fastidiosus, qui nihil boni facit, nisi mortis æternæ & tormentorum gehennæ metu: qui deberet recordari se Deo dicere. Non secundum peccata quæ fecimus nos: sed secundum, tuam misericordiam saluos nos fac. Non acceperat Dauid præceptum vt templum ædificaret domino, & voluit illud construere: tantaque solicitudine tenebatur, vt diceret, Si dedero somnum oculis meis, &c. donec inueniam locum domino, tabernaculũ Deo Iacob. Et siquidem tu Deum exoras, ne legis rigore te iudicet: ità etiam tu non deberes Deum rigore legis metiri, sed multa bona opera facere, quæ in lege non præcipiuntur. Et quemadmodũ tu gaudes ne Deus tecum faciat quod de iustitia potest, sed potiùs suam misericordiam imploras: ità etiam ipse Deus non vult, vt serui sui cum illo ad rigorem legis attendant sed potius vt vrbani sint. Nam si tu in hanc phrenesim rapiaris, vt Deo audeas dicere, Nolo confiteri nisi tempore quadragesimæ: etiã Deus tibi dicet, cum in aliquod mortale peccatum incideris, volo, vt terra aperiatur & te deuoret, & consumat. Quòd si tu dixeris id esse nimis asperum & non ferendum, non est quod de Deo conqueraris, nam secundum suam iustitiam id rectè potest facere. Quod si id non facit ideo est, quia sua misericordia & benignitate tecum vtitur. Misericordia domini, quia non sumus consumpti. Iudicium enim sine misericordia fiet ei qui non fecerit misericordiã. Etiam dominus ait. Eadem mensura, qua alijs mensi fueritis, remetietur & vobis. ¶ In eo autem, quod secum duxerunt puerum Iesum, debes discere vt in omni via, in omni peregrinatione te ipsum comitetur dulcissimus Iesus: prę oculis illum semper intuere, nihil mundanum tuam mentem subeat, nisi ipse in omnibus negotijs semper tuam mentem & cogitationem tanquam in scopum dirigito. Discãt etiã hi, qui filios & familiam habent, vt semper secum ad ecclesiam deferant famulos & famulas, & maiores natu: nè certam Dei iram expectent, qui per prophetam minatur se ab eis requisiturum sanguinem omnium pereuntium, quorum causa id contigerit. Etenim non satis est, vt tu bonus sis, & vita tua inculpata & absque macula inueniatur. Sed etiam est opus, vt filios tuos, vel consanguineos vel eos, qui tuæ sunt curæ cõmendati sanctis moribus, bona indole & Christianis dogmatibus imbuas & instituas vt sic ipsis in ætate crescentibus, crescat etiam in illis Dei amor & cultus pietatis. Iuxta illud sapiẽtis, Filij tibi sunt erudi eos, & curua illos à pueritia eorũ. Beata enim virgo & Ioseph secum tulerunt puerum Iesum in templum Hierusalem. Vbi iam acriter parentes veniunt obiurgandi, qui semper filias domi clausas relinquunt, vt moris est in multis locis, huius nostræ Hispaniæ, & solet fieri, vt multi pertranseant menses & anni, quibus sacris non intersint, & sic veluti barbaræ & immanes gentes in campis & syluis vitam degentes procreantur. Nam si id faciunt, vt meliùs eas obseruent, & custodiant: magis sanum esset consilium si secum eas deferrẽt, vbi semper coram oculis eas habent præsentes. Quod si de hoc facto parentes velis reprehendere respõdent ipsi. Hũc esse morẽ talis populi vel ciuitatis. Quod certè sine risu nõ possum præterire, qui cũ iudicandi sint & corrigendi diuinis legibus & præceptis, pro suis partibus & in suum fauorem humanum morem & instituta adducant. Et quod peius in hac re videtur, est: quod cum rebus diuinis & templis cultui diuino dicatis tales virgines clausæ sint, non tamẽ ad mundi spectacula vt ad tauros agitandos, equos currendos: & ad alia huiusmodi ire desinunt. Quanti vero Deus habeat hanc rẽ, quanta & quàm magna beneficia his parentibus inferat, qui filios sanctè, piè & religiosè instituunt vel ex eo facilè cognosci potest, quod Deus Abrahæ dixit. Scio quod Abraham sit præcepturus filijs suis, & domui suæ post se, vt custodiant viam domini, & faciant iudicium & iustitiam: & adducat dominus propter Abraham omnia, quæ loquutus est ad eum. Vbi diligenter est perpendendum, quanta acceperit Abraham & quare? Quia præcepturus erat filijs suis & domesticis, vt custodirent viam domini. Is enim, qui principium præbet, & initia dirigit, eorum, quæ posteà sequuntur, author est. Rursus vero omnia, quæ filij dereliquerint propter malam doctrinam parentum, vel propter malum exemplum posteà ab ipsis parẽtibus exigetur, eo quod non erudierint nec corripuerint filios suos. Sic Heli sacerdos morte subitanea punitus est, & domus eius multis plagis: eo quod filios suos non castigauerit. ¶ Notandum etiam est quod quanuis Christus & sanctissimi eius parentes rectè scirent impium Archelaum regnare in Iudæa pro Herode, qui simul cum regno sæuitiam & inclementiam patris hæreditauit (cuius timore perterriti, vt Matthæus ait, non sunt ausi in Iudæam ire sed in Galilæam, & in Nazareth habitarunt) nihilominus tamen ea, quæ ad Dei gloriam spectabant, causa timoris non desinunt adimplere: sed Hierosolymam, quæ metropolis Iudæę erat audacter peruenerunt. Vbi etiam docemur pro Dei gloria vitam corporalem parui esse faciendam: honores & quęcunque alia. Nec non etiam spiritualia temporalibus esse anteponenda. Sic etiam cum in morte Lazari. Apostoli Christo dixissent, ne in Iudęam iret, quia Iudęi volebant illum interficere: non ideo eorũ cõsilio acquieuit, sed abijt ad suscitandum Lazarum, ex quo facto sciebat grandem gloriam & honorem Deo euenturum, nam vt clare constat viso miraculo multi crediderunt. Similiter etiam cum sciret aduersus eum congregatum esse concilium mortem contẽnens ingressus est Hierusalẽ & eiecit emẽtes & vendentes de templo, vt gloria Dei exaltaretur.

Sic

Margin notes: 1. Tim. 1. — 2. Reg. 7. — Psal. 131. — Tren. 3. — Iaco. 2. — Luc. 6. — Eze. 34. — Eccl. 7. — Gen. 18. — 1. Reg. 4. — Matt. 2 — Ioan. 11. — Mat 21.

Sic etiam Paulus cum audiſſet ab Agabo propheta, quod alligandus eſſet in Hieruſalem cumque diſcipuli rogarent, ne aſcenderet Hieroſolymam, reſpondit. *Act.21.* Ego non ſolum alligari, ſed & mori in Hieruſalem paratus ſum propter nomen domini Ieſu. Sed nunc cum iam charitas adeo ſit remiſſa, pauci ſunt, qui mortis periculo pro Chriſto ſe velint exponere. Sed quid dico vitam exponere? necdũ inimicis parcere, vel parũ frigoris vel caloris ſuſtinere: vel ſitim vel famẽ perpeti volunt. *Secundum conſuetudinem diei feſti.* Pręcipiebat Deus in Exodo, vt ter in anno *Exo.23.* omne maſculinum in templo præſentaretur coram domino, & quod tria feſta celebrarent: ſanctum, ſcilicet, diẽ paſchatis, feſtũ tabernaculorum, & diem Pentecoſtes. Quanuis hoc graue eſſet pręceptũ pręſertim ijs, qui longe ab Hieroſolymis diſtabant, nihilominus valde vtile ac neceſſarium erat. Fiebat enim hoc hac de cauſa vt doctrina, & ceremoniæ, quæ ad cultum diuinum pertinebant, melius conſeruari poſſent: nequiſquã pro ſuo libito intra priuatos parietes noua dogmata & nouos ritus ſtatueret. Sed vt quemadmodum omnibus non niſi vnus Deus erat cognitus, ita etiam non niſi vna fides, vna doctrina, & ijdem ritus conſtarẽt. Quod fieri non poterat, niſi ſimul conuenirent. Nam ſi vnaquęque ciuitas ſua feſta celebraſſet, facile eſſet, diſcordiã ſuboriri: alijs alios mores approbantibus. Sic Paulus inquit ſe profecturum Hieroſolymã, & contuliſſe euãgelium cum reliquis apoſtolis. *Gala.2.* Ne forte in vacuum currerem (inquit) aut cucurriſſem. Maria vero & Ioſeph quanuis procul & remoti habitarent, Hieroſolymam tendunt, vt adimpleant domini præceptum. Minus certè diſtat eccleſia à domo tua, quam Nazareth ab Hieruſalem, ſed facis, vt ſacrum domi tuæ celebretur: vbi conuiuia ſunt, ludi profani, aleæ, & plurima alia, quæ in Dei contumeliam exercentur. Deus vbiq; eſt, & vbiq; poteris illi fundere preces: ſed potius ſua dona liberalius largitur, ſpem ſcilicet, fidem, & charitatem & gratiam in populo Chriſtiano, quã inter infideles: & potius in templo, vbi per ſacramenta gratia confertur, quam in domibus & in plateis. In templo enim magis adeſt: quia ibi frequẽtior eſt & liberalior. Et ita Salomoni dixit, Sanctificaui *3.Reg.9.* domum hanc, quam ædificaſti, vt ponerem nomen meum ibi vſque in ſempiternum, & erunt oculi mei ibi. &c. Potiorem imaginem habebat beata virgo filium ſuum, & melius oratorium domi ſuæ, quam tu: nihilominus tamen in templum abijt, vt celebraret feſtum, vbi melius diuina officia agũtur. Vtinam ſummus põtifex non ita liberaliter magnatibus & eorum vxoribus facultatẽ faceret, vt in ſuis domibus ſacrum poſſet celebrari: qui cum nullam habeant neceſsitatem, nec aliqua infirmitate laborent, ſolum vitij & indulgentiæ cauſa domi ſacrum audiunt, nec toto anni tempore nec vni concioni volunt intereſſe: qui quidem iuſtiſsimo iudicio mererentur vt poſt mortem non ſepelirentur in eccleſijs, quandoquidem in vita eas odio habuerunt. ¶ Cæterum in eo, quod ait, hoc factum fuiſſe ſecundum conſuetudinem feſti, obſeruandum eſt Chriſtum ſolicitum fuiſſe, ſimul & eius parentes in obſeruandis pijs, & ſanctis conſuetudinibus. Nos vero quaſi ex diametro cum Chriſto pugnamus, ſeruantes conſuetudinem, & ritum tantum in veſtibus, vſuris & contractibus illicitis. Deberemus in hac re id conſiderare, an tales conſuetudines cum euangelio conueniant, necne: quod ſi non conueniant, relinquendæ eſſent á nobis, ſi vero cum ipſo componantur, ſequendæ. Lex enim Dei debet eſſe regula & norma, qua quælibet conſuetudo & ritus eſt examinandus. Praua quippe conſuetudo non eſt lex, ſed prauè ipſa lege abuti. Quapropter ſine neceſsitate non debet omitti. Nunc ſecundum conſuetudinem diei feſti aſcendunt Hieroſolymam: vt etiam antea ſecundum conſuetudinem legis obtulerunt pro pucro oblationes, dum eum in templo domino conſecrarunt. Ieſus etiam ſecundum con- *Mat.26.* ſuetudinem ibat in montem oliuarum, orandi cau- *1.Cor.11.* ſa. Item Apoſtolus conſuetudinem allegat mulie- *Matt.27.* rum, dum in eccleſiam orandi cauſa cõueniunt. Pilatus etiam pro libertate innocentis Ieſu conſuetudinem adducit Iudæorum. Feſtus etiam tribunus af- *Act.25.* fert conſuetudinem Romanorum contra Iudæos, qui mortem apoſtolo moliebantur, atque ita inſontem & ſine culpa ab eorum inſidijs liberauit. Zacharias etiam ſecundum conſuetudinem ſacerdotij ſorte exijt vt poneret exemplum. Et ecce filius Dei ſer- *Luc.1.* uauit conſuetudinem bonam, ſanctam, rationi cõſonam, piam, & honeſtam, quam parentes eius obſeruarunt, cum ſancti eſſent atque deuoti: quam cõſuetudinem maximi fecerunt omnes eccleſiæ columnæ & doctores, quãque miris laudibus & encomijs omnes eccleſiæ conſtitutiones in cælum efferunt, & extollunt. Hanc Lutherus filius perditionis, ſemen adulterinum, arbor à ſua natura degenerans, viperarum genimen, inimicus omnis iuſtitiæ, pacis perturbator, vniuerſæ Chriſtianæ reipublicæ peſtis, ſacræ religionis euerſor, viarum domini labefactator, inuerecunda & procaci fronte eccleſiæ catholicæ Romanæ ſanctas conſuetudines deridet: docetque execrabiles & impios errores, imò mille mendacijs & hæreſibus & quibuſdam nouitatibus rudẽ plebẽ ſeducit. *Conſummatiſque diebus cum redirent.* Cum iam iter inciperent ab Hieruſalem in Galilæã conſummatis diebus ad ſolennitatem feſti ſpectantibus, quod per ſpacium ſeptem dierum durabat iuxta illud Deuteronomij. Septẽ diebus comedetis abſ- *Deu.16.* que fermento. Non deſunt aliqui dicẽtes hoc feſtũ durare per octo dierũ ſpacium: quod verũ eſt, ſi nũmeremus diẽ illũ immediate præcedẽtem reliquos ſeptẽ, in quo immolabatur Phaſe luna decimaquarta, vt in Exodo fuit præceptum. *Exo.12.* ¶ Ad tuam vero eruditionẽ notabis differẽtiam, quæ eſt inter bonos & malos. Nã boni omnia bona perficiunt & abſoluunt, mala vero imperfecta relinquunt: quod quidẽ ſacræ ſcripturæ exemplo tibi oſtẽdam. Nam cũ Da- *2.Reg.6.* uid apud ſe ſtatuiſſet arcã Dei ducere in ciuitatẽ ſuã cumq; in itinere Oza eſſet percuſſus, non ideo deſtitit à bono incepto: licet aliquando manſiſſet in domo Obededõ Gethæi: ſed finẽ operi imponens duxit illã in domũ ſuam. Vnde ipſe, qui ſemper ſolicitus erat de voluntate dñi, ſpiritus ardore in hæc verba prorũpit. Si dedero ſomnum oculis meis & palpe- *Pſal.131.* bris meis dormitationẽ. &c. Quãdo vero opus malũ aggrediũtur in medio itinere, quacunq; data occaſione ab opere deſiſtunt. Quod in eodem Dauid

1.Reg.25. optime demonstrari potest: qui comminatus Nabal Carmeli, cum viam suam domus insequeretur, vt illum & omnem familiam destrueret, fecit illi ob uiam Abigail, & compressa ira vltionem dimisit, nec quidquam mali fecit. ¶ Id tamen est igenium & conditio malorum, vt si quod malum aggrediutur, nunquam ab eo vsque in finem desistunt. Sic de ædificatoribus turris Babyloniæ dixit Deus. Non

Gen.11. desistant à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Nouerat enim optime humani generis conditor, hanc esse hominum conditionem, & ingenium mala incepta nunquam velle desinere: ideo sua mirabili potentia opus illud destruxit, Bona autem incepta nunquam finiunt, sed quocun

Exo.15. que vento huc & illuc facile impelluntur. Sic filij Israel cantantes & gaudentes iter inceperunt in terram promissionis: sed cum cibi deficerent, manum ab aratro voluerunt retrahere, & reuerti in terram

Exo.16. AEgypti, & aduersus Mosem & Aaron sunt loquuti. At vero beatissima virgo, vtpote quæ exemplar debebat esse totius virtutis cum sancto eius sponso à solennitate festi nõ destiterunt, quoadusque dies

Exo.39. festi adimplerentur. Iubebat enim Deus, vt in fimbrijs vestimenti summi sacerdotis apponerẽtur glandes punicæ. Solum hoc genus fructus inter reliqua alia corona insignitur, & hac de causa iubet Deus apponi in fine vestimenti: vnde facile sit, intelligere coronam victoriæ non dari à Deo eis, qui inceperint, sed potius his, qui vt magnanimi & strenui milites in victoria vsque ad finem perseuerauerint. *Et remansit puer Iesus in Hierusalem.* Eum quippe qui bona indole est natus, satis est vt viam virtutis doceas, & ostẽdas: ipse enim postea velut equus in cursu positus à recto tramite non discedet. Quod quidem ostenditur in puero Iesu, qui cum ductus esset in templum vt solennitati festi adesset, non solum diebus, quibus festum celebrabatur, sed etiam postea ibi mansit. In quo nulla prorsus est parentum negligentia: nec sanæ mentis erit qui talis suspicionis eos arguat. Fuit enim hoc factum diuino consilio & prouidentia. Primo vt sapientiam suam in gloriam & honorem æterni patris manifestaret.

Ioan.8. Nam ipse dixit. Qui misit me, mecum est: & non reliquit me solum: quia quæ placita sunt ei facio semper. Item etiam vt zelum suum erga patris honorem ostenderet ab infantia & pueritia: de quo ipse

Ioan 2. gloriatur, cum inquit. Zelus domus tuæ comedit me. Denique vt omnibus, maxime pueris exemplum daret assistendi templo & diuinis rebus: vt il

Eccle.12 lud sapientis recordaremur. Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam tenebrescat. &c. ¶ Docemur etiam ne diuinis donis & gratijs freti nimis confidamus, neque in vtramuis aurem dormiamus securi. Nam quanto quis maioribus donis est præditus, tanto altius, & profundius debet vigilare ne sibi rapiantur. Cura & humilitate opus est. Nam qui stat (vt diuinitus mo

1.Cor.10. net Paulus) videat ne cadat. Et alibi. Tu fide stas:

Rom.11. noli altum sapere, sed time. Sapiens etiam. Beatus

Prou.18. homo qui semper est prouidus. Nemini mortalium in hac vita aut maiores aut copiosiores dotes contigerunt, quam virgini matri: cui cum vnigenitum Dei filium illi dedisset æternus pater & ipsius ma-

trem ante secula statuisset: nunc illum amittit, quem cogitur mœrore plena inquirere, & tandem post tertium diem illum inuenit. Sic est adeo facilis iactura donorum Dei, vbi nimia securitas animum tenet: quanuis sanctissimæ matri non id negligentiæ debeat verti. Nostra enim causa id factum fuisse censendum est: vt semper soliciti simus in conseruandis dotibus nobis diuinitus concessis. Etenim si Maria filium sibi à Deo datum amittere potuit: quid est quod tu non possis dotes aliquando à Deo datas perdere? Quod tamen hic puto esse dicendum id scilicet est, Christum pro aliquo temporis spacio à veneratione actuali matris dicessisse: vt nos maiorem adhiberemus diligentiam & solertiam in seruandis donis, quæ nobis à Deo contigerunt. ¶ Obserua autem diligenter, quod filius à matre discedit, & postea à doctoribus. Sed multo differẽtius: nam à matre discedebat per paruum tempus, clam & sine matris culpa: vt maius desiderium & feruentius in matre exarderet. A Iudæis vero & scribis palam discedebat eorum culpa: quia tantummodo illum suspensi admirabantur, nihil altius nec excellentius de ipso cogitantes: cum tamen ex his, quæ Christus loquebatur & faciebat, satis illum cognoscere potuissent. Idem etiam nunc bonis & malis solet contingere: nam multoties Dei præsentiam viri sancti desiderant, & multis lachrymis & suspirijs

expostulant. Vt ait propheta sanctus. Auertisti fa Psal.29.

ciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Et ite Psal.16.

rum inquit. Ad te clamaui, & exaudisti me. Sic si Gen.39.

militer per breue temporis spacium deseruit Ioseph Iob.1.

Iob, & Tobiam: sed mox tanto gloriosius redijt Tob.2.

cum eorum consolatione. Hoc enim semper ele

cti experti sunt. Improbis autem dicit Deus. Vos 2.Par.12

reliquistis me, & ego reliqui vos. Et iterum. Ab Deu.32.

scondam faciem meam ab eis, & considerabo no Psal.80.

uissima eorum. Item. Non audiuit populus meus vocem meam: & dimisit eos secundum desideria cordis eorum. Hos reliquit in æternum: bonos autem ad tempus. Væ illis, quos Deus in perpetuum derelinquit. Vehementer ab illo expostula, & si opus fuerit lachrymarum fontem diffunde, ne sua misericordiæ manu te dimittat. ¶ Sed quid est hoc quod cum nondum venerit, iam amittitur? hoc facit, vt maiori desiderio illius teneamur. Non enim sic adeo tutum & sanum illius statum iudico, qui semper domini beneficijs affluit: quam illius qui aliquando tepidus est, quique aliquando à domino derelinquitur, quippe qui talis semper in humilitate & maiori vigilantia vitã deget. ¶ Aduerte etiã quod nunquam beata virgo Christum amisit cum

à persequutione Herodis fugeret in AEgyptum, Matt.2.

nec ibi existens, aut rediens: sed in festa & maxima solennitate. In quo facile innuitur quã mala sit nobis mundi fęlicitas & affluentia, quandoquidẽ in ea potius quam in persequutionibus & tribulationibus Christus amittitur. Adam cum in paradiso terreno esset, magnis honoribus constitutus, omnium rerum dominus, Deo dilectus, quem angeli magno precio habebant, quẽ dæmones timebant, & omnes creaturæ venerabantur, his omnibus immunitatibus & priuilegijs præditus grauissime in dominum

Deum suũ peccauit. Econtra vero patiẽtissimus Iob Gen.3.

multoties

multoties sibi data ansa & occasione, vt inter tot tātasque tentationes & afflictiones dominum Deum suum offenderet, maluit viriliter pugnare, taliter, vt
Iob.2. scriptura dicat. In omnibus his non peccauit Iob.
Quis obsecro magis rectus fuit Dauid, an Salomō? Certū est q Dauid sanctior fuit: quandoquidē quod Christo gaudeat, & eius beatitudine fruatur, nemo est qui ambigat. De Salomone autem non nobis constat, an damnatus fuerit, an saluus. Omnis enim sanctissimi regis Dauid vita non nisi multis laboribus, persequutionibus, & calamitatibus, constitit. Nam in exilium abijt, famem & sitim fuit
1.Reg.25 passus, sic adeo vt cogeretur à Nabal & à sacerdo
1.Reg.21 te Abimelec panem mendicare. Postea vero quam
2.Reg.13 iam in regem electus est omnis vita multis lachry
2.Reg.18 mis & mœrore fuit mixta. Fecit enim plāctum pro
3.Reg.1. pter Amon & Absalon: filij eius grauissimas iniu
2.Reg.16 rias ipsi intulerunt, nam vnus vim intulit sorori: al
2.Reg.20. ter fratrem suum occidit. Adonias regnum volebat
2.Reg.24 vsurpare: Absalon bellum gerit aduersus eum, & è domo eijcit: Semei illi maledicit, Siba contra eum insurgit: & denique super omnia hæc Deus immittit illi pestem & flagella grauissima. E contra vero Salomon fœliciter & prospere regnauit, delicijs nutritus, & recta valetudine fuit potitus, nemo illi fuit molestus, omnes seruiebant illi cum gaudio, vixit fœlicissimus & gloriosus, à nemine fuit persequutus: nūquam labores, ærumnas, aut calamitates fuit
3.Re.8.et.9 passus. Diuitijs abundauit, cōcubinis, hortos amœnissimos, campos & syluas habuit: domos eburneis laquearibus & Zaphiro constructas. Aspice igitur quam inimica sit prosperitas & fœlicitas ipsi animæ: nam cum Salomon sapientissimus atque amicus Dei esset, adeo est hæc tam atrox & fera bestia, vt nulla sapiētia posset seipsum liberare, quin in grauissima peccata & flagitia non laberetur: ita vt multi credant (quæ probabilior est opinio) in infernum decendisse. Quemadmodum labores & afflictiones salutem Dauid promiserunt: ita fœlicitas in magnum constituit discrimen filium eius Salomonem. In quo clare videbis quomodo Deus magis offenditur in mundi gloria & prosperitate, quam inuilitate & contemptu. Quod si Ethnicorum liceat exēpla in medium afferre, vt etiam illis hæc veritas magis confirmetur, aspice Magnum illum Alexandrum, qui cum excellenti virtute esset præditus, postquam in tantorum regnorum principem fuit electus, adeo superbus, crudelis, & vitiosus fuit factus. Quippequi Parmenidem amicum suum occidit, Philiotam, & venerandum senem Clitum patri suo multis de causis amicissimū, simul etiam condiscipulum suum Callisthenem, Athalum, Euri lochum, Pausaniam, multosque alios Macedoniæ principes excellentes: quorum malorum causa fuit, quia cultum Deo debitum ipsi tribuere noluerunt. Quam ob causam Paulus Orosius eum appellat magnum miseriarum gurgitem, & totius orientis atrocissimum turbinem. Vbi maximè deberemus mirari, quemadmodum rerum affluentia status, altitudo, imperium, & sceptrum excellentissimum principem in id adduxerunt, vt grauissima crimina perpetraret. Nulla quidem collatione magnates & principes tot tantisque diuitijs circunuallati, in delicijs, & voluptatibus vitam degentes grauius Deum offendunt, quam pauperculi & miseri, qui sudore vultus sui panem quæritant. Magis Deus inhonoratur diebus festis & feriatis, in quibus de nihilo agitur quam de ociositate, quæ sanctis exercitijs inimica est, de ludo, de cantu de cibis, & Bacchanalijs, quę omnia animæ pestes sunt, & nouercæ virtutum: quam in alijs diebus, in quibus vnusquisque suo se applicat exercitio. Ideo non vacat mysterio, quod Christus in hac festiuitate amittatur, vbi omnes gaudebant, lætabantur, & in conuiuijs cibo meroque se ingurgitabant. Vnde intelligas quod similibus temporibus homines soleant ipsum amittere. ¶ Remansit itaque Iesus sine parentum licentia, quibus nihil voluit dicere: sicut Sanson noluit patri nec ma
tri dicere, se sumpsisse mel de ore leonis. Sed dubium statim hic insurgit. Quare non à matre licen- *Iud.14.*
tiam petierit, vt sic remanere posset? Nonne hoc
melius esset: quam discedere, nihil eis dicens? Si ipse *Exo.20.*
est qui parentes præcipit venerari: quid est quod tanti mœroris fuerit causa sanctissimæ matri & sponso Ioseph, cum vnico verbo posset huic tristitiæ satisfacere? Hoc Christus fecit, vt nobis insinuaret, ea quæ ad salutem nostræ animæ pertinent, & quæ spiritualia sunt, temporalibus esse anteponenda. Nō petijt licentiam, quia ad ea, quæ sunt Dei non opus est illam expresse postulare. Nam si velis monachatum adire, non est opus, vt prius parentes consulas. Atque ita postea dixit illis Christus. Nesciebatis quod in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse?
Lege de hac re Hieronymum scribentem ad Helio *Epi.1. de vita erem. quāto tempore.*
dorum. Vbi veniunt parentes illi taxandi, qui de filijs conqueruntur, eo quod facultatem non expostulauerint, vt religionem ingrediantur. Nam ipsi parentes sunt corporis, non animæ: qui contemni, & reijci debent, si contradixerint nostræ animę vtilibus, & conuenientibus: secundum illud redem-
ptoris. Qui non odit patrem suum, & matrem suam *Luc.9.*
propter me: non est me dignus. Nam in tali casu crudelitate vti, est misericordiam exercere. Sic olim
Moses loquens cum domino dixit. Qui dixit pa- *Deu.33.*
tri suo & matri suæ, nescio vos, & fratrib9 suis ignoro illos: & nescierunt filios suos: hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua ò Iacob, & legem tuam ò Israel. Sic igitur dominus remansit in Hierusalem. *Et non cognouerunt parentes eius.* Nam si cognouissent, non vtique amisissent. Multi etiam nunc amittunt Christum, qui cum non cognoscant bonum ex ignorantia pec-
cant. Vnde Esaias. Propterea captiuus ductus est *Esa.5.*
populus meus, quia non habuit scientiam. Omnis nanque malus est ignorans: non quia omne peccatum ex ignorantia procedat (nam multa sunt, quæ vel ex malitia, vel fragilitate proueniant) sed quia omnis qui peccat ignorat principia practica. Nam quando quis ex malitia delinquit, id prouenit, quia nouit principia speculatiua. Vt qui scit vsuram esse peccatum, dans ad vsuram peccat ex malitia, & non ex ignorantia principij speculatiui. Nihilominus tamen peccat ex ignorātia, quæ ibi inuoluitur: quia licet non ignoret vsuram esse peccatum, ignorat tamen quāta sit pœna illius peccati: & denique ignorat quāta & quā ineffabilis sit bonitas

Ioan. 17. Dei, & quam grauiter ipse offendatur. Vnde Christus. Hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem neque me. Sola enim consideratio tantæ malitiæ, & abominationis, quæ in ipso peccato includitur satis deberet esse, vt vniuersi homines peccatum odirent, & tanquam perniciosam pestem detestarentur. Sed cum iam peccatores in id malum peruenerint, vt obcæcati sint, & mentis oculis careant, audent peccata committere cum hac illius ignorantia. In cuius considerationem tu quisquis es, qui Deum audes offendere, fac illud quod angelus Raphael consuluit Tobiæ. Exentera (inquit) piscem, Tob. 6. & tolle fel: bonum enim est ad visum. Sic tu exentera peccatum vt videre possis ipsius amaritudinem, quo facto expelles ignorantiam, & oculos aperies, & videbis quanta sit peccati malitia & fœditas. Sola hęc cognitio satis esset, vt nemo auderet ita se pręcipitem in peccatum dare. Fuit enim quidā doctor Theologus qui dixerit, quod solum manifestatis & apertis circunstantijs quæ in peccato mortali sunt, confirmauit Deus apostolos, vt non possent in peccatum labi. Et quanquam hæc non videatur mihi sufficiens causa & ratio, quare apostoli fuerint confirmati: sed tamen sola animaduersio malitiæ peccati & pœnæ quam secum annexam affert, magna quidem est pars, vt homo se auertat à peccato: & quia magna est negligentia huius considerationis, solet fieri, vt omnes peccent ignorantes principia practica. Et quia ipse Christus volebat docere, se ab hominibus amitti ignorantiæ causa, voluit manere in Hierusalem, & quod parentes suos lateret. Nam certum est neminem Deum amittere nisi qui eius cognitione, & grauitate peccati & inferni pœnis caret. Gloriantur homines & student honoribus acquirendis, atque diuitijs, & in mundanarum rerum sapientia altas agunt radices: in eis vero quæ ad cultum, & honorem Dei spectant hebetes & inepti redduntur. Similes valde sunt talpis, quę subtus terram viam aperiunt, in media vero luce cæci & obtenebrati ambulant. Heli adeo 1. Reg. 3. cæcitate laborabat: vt nec lucernam posset videre, donec extincta erat. Ita hi, qui terrenarum rerum sapientiam atque cæcitatem mundi induerant: & diuinarum ignorantes Deum amittunt, & eum in Hierusalem relinquunt: quia nesciunt, nec intelligunt, nec cognoscunt. Sed iam ad historiam reuertamur. *Existimantes autem illum esse in comitatu venerunt iter diei.* Mos erat filijs Israel (& vtinam apud nos etiam esset) in diebus festis euntes Hierusalem, vel ab ea redeuntes, differentibus vijs homines & mulieres tenderent: idque fiebat honestatis causa. Infantes autem, & pueri indifferenter vtrunque parentem poterant comitari: & hoc fuit in causa, vt sanctus Ioseph existimaret puerum Iesum cum matre abijsse: necnon etiam beatissimam virginem contraria suspicio fefellit, & sic ambo ab Hierusalem recesserunt in Nazareth toto die ambulantes, putantes puerum simul aduenire. Cumque in fine diei vterque aduerteret cum neutro puerum venire, angustia & mœrore confecti quærebant illum. Vbi doctrina tibi proponitur maximè tuæ animæ necessaria: ita vt non sis contentus, quod Christus cum alio sit, nisi tecum etiam habitet. Nec ea negligētia capiaris, vt existimes satis esse cum alio tendere si etiā tecū nō abeat. Gloriantur quippe multi & se iactant, principes & patronos suæ religionis sanctissimos fuisse, & in vijs dn̄i directè ambulasse. Sed quid tibi proderit eos sancte & integre vitam degisse, & cum Deo ambulasse: nisi tu eorum vestigia sequaris, & Deum tecū duxeris? Diligenter Deum debes inquirere, & talia operari, vt ipse non dedignetur tecum simul abire: & tua familiaritate gaudere. Nam si ea fiducia solū es contentus, vt cum alijs abeat, & negligens fueris in inquisitione illius: quando diei huius vitæ iam finis aduenerit, & hac communi luce fueris priuatus eo amisso, si illum quæsieris, non inuenies. Sed iam videndum est, postquam illum amiserunt, quid fecerint. *Et requirebant eum inter cognatos & notos.* Et inter hos non inuenerunt eum. Vt intelligatur quod nec caro, nec sanguis potuerunt illum inuenire. Verum si Christus nō inuenitur inter cognatos & notos, quid est, quod plerique religiosam vitam professi, postquam parentes suos cognatos & mundū propter Deum reliquerint: cœnobijs suis relictis inter cognatos & notos in seculo vagari conspiciuntur? Si Christus non est inuentus inter cognatos & notos: qui fieri potest, vt inter cognatos & notos tu illum reperias? His enim, qui sanctā vitam & castam sunt professi, dixit Christus. Vos estis sal terræ. Sal Matt. 5. extracta maris aqua & congelata solis calore fit: ita monachi & religiosi, qui ab hoc mundo, tempestuoso mari erepti sunt, orationis calore, & radijs contemplationis percussi in salem conuertuntur. At vero si acceperis salem, & eum in mare proieceris dissoluetur totus, & in aquam conuertetur. Ita monachus, qui postquam religionis habitum induit, & in monasterio iam factus sal, iterum in mundum egreditur, & cum sæcularibus conuersatur, secularis iterum conuertitur & mundanus fit, vt erat antea. Et quanquam exteriori veste induatur, quæ illum monachum & religiosum repræsentat, nihilominus ipse peior effectus est omnibus secularibus: quandoquidem religionis fuco & sanctitatis specie sua vitia tegit, & dissimulat. Itaque tu, qui sanctam religionem es ingressus, non Christum quęras inter cognatos & notos: sed in secreto monasterij tui cubili lachrymis, oratione, ieiunio, & disciplina. ¶ Notabis autem, quod quanuis beata virgo recte sciret, Iesum nequaquam posse amitti: quia prius sua prædicatione & miraculis oportebat, vt mundo manifestaretur, & quod mortem acerbissimam patiens humanum genus debebat redimere: nihilominus tamen cum hæc omnia recte nosset, quantum ipsa potuit, effecit, vt illum inueniret. Quoquidem egregium documentum nobis ob oculos ponitur, vt quanuis sciamus Deum nos adiuuaturum, nihilominus quantum vires nostræ valuerint conemur eum reperire. Cuius rei exemplum sacra pagina nobis subministrat. Nam cum Iacob certo certius haberet Deum esse cum illo, & fratrem Gen. 31. suum futurum esse superiorem. Et sciebat etiā quod Deus arguit Labā, & quod præcepit ne aspere ei loqueretur, nihilominus tamen facit quod in se est, & Gen. 32. mittit munera Esau, vt illum placaret, & inueniret gratiam coram oculis eius. Hæc dicetis domino

meo

1. Reg. 27 meo Esau. &c. Dauid quoque certo sciens se regnaturũ post Saulem, & quod dominus ei auxiliabatur nihilominus fugiebat à facie eius & abscondebatur, & abijt ad Achis regem Geth. &c. *Et non inuenientes regressi sunt in Hierusalem requirentes eum.* Quod igitur nunc pijs lachrymis & deuota mente est considerandũ, scilicet, quibus doloribus & tormẽtis cor virginis fuerit sauciatum his tribus diebus, quibus absentiam sui amatissimi filij fuit passa. Quas lachrymas, quæ suspiria, quos gemitus emisit, quando oculos in filium conuertit, & eum non vidit. Iam hic sacratissima virgo incipiebat crudelissimos & acerbissimos dolores experiri, quos in eius morte erat passura: de quibus Simeon iam antea prophetauerat dicens. Tuam ipsius animam doloris gladius pertransibit. Nesciebat quid ageret sanctissima mater angustijs & doloribus circũdata, cum thesaurum illum, sapientiam æterni patris, quem Deus in custodiam illi dederat amisisset. Quocirca gemitibus & vocibus magnis potuit illa verba referre, quæ Ruben dixit. Puer non comparet, & ego quo ibo? Putabat sanctissima mater filium amisisse, eo forte quia ipsa (non vt par erat filio Dei vnigenito) debitum obsequium & ministerium præstitisset. Quapropter postea illi dixit. Quid fecisti nobis sic? Hoc est, quæ causa fuit vt nos omitteres? Dic mihi, quid peccaui: aut in quo aduersus te deliqui, vt postea me corrigam. Vbi beatissimæ virginis humilitatem debes admirari, ꝙ cum eius obsequium & seruitium magis Deo placeret, quam cuiuscunq; alterius supremi angeli: nihilominus tamen ipsa anceps & dubia manet, nõ intelligens an forte aliquid fecisset, quo Christi oculis displiceret. Tu vero qui quotidie in mille defectus & peccata incidis, contentus & lætus viuis, existimans tuis factis Deum amicum & propicium habere. Ex quo loco disces semper cautum in hac vita oportere viuere. Tantum abest, vt securus & contẽtus viuas. Vide etiam quibus doloribus & angustijs dilectissima mater afflicta sit. Solet enim Deus frequenter electis & amicis suis labores & afflictiones immittere: vt quanti sit valoris eorum virtus cognosci possit. Nam qui pondus aliquod auri vel argenti solet appendere, vt clarius cognoscat, quantas habeat drachmas aurum illud, solet transmutare aurũ in stateram vbi perpendicula erant, & econtra perpendicula, vbi aurum. Ita similiter contigit Deo cũ patientissimo Iob, qui dedit illi abundantes diuitias rectam corporis valetudinem, & multos filios, & constituit illum in stateram totius humanæ felicitatis. Et quãquam multi, qui in hac statera collocãtur solent deficere à vera ponderis mẽsura, quemadmodum Pharao, Saul, Salomon, Aman & alij multi, tamen sancti patriarchæ Iob, pondus stetit infiniti valoris: quia omnibus his bonis nunquam superbijt. At vero vt rectius & exactius examinaretur transtulit illum dominus in stateram tribulationum & laborum, vbi fidelis seruus fuit inuentus. Quocirca de eo scriptura inquit. In omnibus his nõ peccauit Iob, nec stultum quid cõtra dominum loquutus est, sed potius Deum laudabat & glorificabat, dicens, Dominus dedit, dominus abstulit. &c. Sic beatissimam virginem, post tanta dona concessa, post honores & gloriam, quam possidebat, cum haberet Christum filium suum, in statera approbationis illam constituit: vt virtus atque patientia cognosceretur, & vt ipsa filij absentiam sentiret, quæ eius præsentia semper alacris fuerat. Quos enim diligit corrigit, vt eorum virtus magis elucescat. Vt nos non tristemur quando aduersa nobis aduenerint: quandoquidem sanctissimam matrem ab his non liberauit, vtpote moris illius est, dilectos & amicos suos his nuncijs salutare: quodquidem indicium est summi amoris Dei erga illos. ¶ Ad tuã hic eruditionem debes animaduertere, quod si Christum amisisti, & vis illum inuenire, per eandem viam debes retro vertere. Virgo nanque beatissima & sanctus Ioseph sic facientes, meruerunt eum inuenire. Sic tu cum à Deo te auerteris, & illum per peccatum perdideris: nihil est salubrius, quam si eandem viam ambulaueris pœnitentiam agens, dolore & lachrymis eam irrigando. Ideo præclare Paulus. Deponentes vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renouamini autem secundum spiritum mentis vestræ: & induite nouum hominem, qui secundum Deũ creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Propter ꝙ deponentes mendaciũ, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo. Et paulò post. Qui furabatur iam non furetur. Quasi dicat Paulus, Sinite istos antiquos mores, deponite iam veteris hominis malitiã: & qui auarus erat, iam post hac liberalitatẽ exerceat, libidini vacans, iam castus sit, & puram mentẽ Deo conseruet: qui inuidiam sectabatur, iam indecharitatem induat: Superbus & laudis cupidus, iam humiliter & abiecte de se sentiat. Nam cum rex Ezechias morte esset damnatus, in se cõuersus deplorauit: quo meruit audire. Nõ morieris. Solet enim dominus sententiã mutare, si tu mutaueris delictum. Si in risu & gaudio Deum amisisti, reuertere, & in planctu & fletu illum inuenies. Si escis & cibis superfluis Deum offendisti: sobrietate & ieiunio illũ placabis. Est enim axioma medicorum famosum. Contraria contrarijs esse curanda. Sic Niniuitæ facientes, Deum in suam gratiam cõciliauerunt. Quapropter dominus per Esaiã inquit. Derelinquat impius viã suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad dominum. *Et factum est post triduum inuenerunt illum.* Consummatis diebus paschæ vna die venerunt parentes Christi, qui fuit prima dierum trium, sequenti vero die quæ fierunt illum inter cognatos & notos, tertia vero die reuersi sunt, per eandem viam, qua in Hierusalem venerunt: die vero sequenti, quarta scilicet, eum inuenerunt. Non enim iam patiebantur viscera pijssimi Iesu, beatissimæ virginis angustias & dolores longius protendi: ne acerrimi doloris cruciatu tabescens columna firmissima deficeret. Nec voluit statim inueniri: quia maius gaudium afferunt illa, quæ carius emuntur. Ita Deus sæpe internas animi consolationes aufert amicis, atque electis suis: non quia malum illis vult, sed vt eorum virtutem examinet, acuat, & confirmet. Qui eum sciat in nobis non esse solidam stabilem, atque firmam virtutem, non per multum temporis nos deserit, nec à nobis abest, sed statim nobiscum adest. Vix explicari vllo pacto potest ingens illud Virginis gaudium, quando suum filium

Marginal references: Gen. 37. — Iob. 1. — Iob. 2. — Hebr. 12. — Ephe. 4. — 4. Reg. 20. — Esai. 37. — Ion. 3. — Esa. 55.

Matt.2. filium suis oculis pręsentem aspexit. Taceat gaudiũ illud, quo reges illi Magi fuerunt perfusi quando stellam amissam inter reliquas cæli viderunt apparere: etiam si euãgelista dicat, quod gauisi sunt gaudio magno valde. Sileat etiam gaudium illud, quod habuit mulier, quæ dragmam perdiderat, illa iam inuẽta. Luc.15. Taceat etiam pastor cum gaudio suo, qui ouem Ioan.10. perditam in ouile adduxit. Taceat etiam lætitiam Luc.15. suam & alacritatem pater ille, qui filium Prodigum iam amissum, brachijs extentis in sinum suum recepit. Nam omnium horum lætitia nullo modo cum ea, quam beatissima virgo habuit venit comparanda. Ibi sanctissimæ matris lachrymæ doloris & lætitiæ, se inuicem obuiarunt. Recordabatur ibi transacti doloris, quia illum amiserat, & lachrymas proferebat gaudij, præsentem illum intuens. Ex quo elicies non esse perpetuam tristitiam seruorum Dei: nam etiam si labores & ærumnas hic patiantur, postea spiritus consolationes & gaudia immittit. Ita se habuit cum Iacob, Ioseph, Dauide, & Helia, quos tandem mille gaudiorum generibus visitauit, ita vt Psal.93. merito dicere potuerint. Secundum multitudinem dolorum meorum consolationes tuæ lætificauerũt animam meam. Finem habent labores bonorum, labores autem malorũ & ærumnę timendę sunt: quia perpetuæ sunt, & fine carentes. Sic sanctorum Ma2.Mac.7 chabæorum frater minor tyrãno dixit. Fratres mei modico nunc dolore sustentato, sub testamẽto ęternę vitę effecti sunt: tu vero iudicio Dei iustas superbiæ tuæ pœnas exolues. Illas ergo æternas pœnas fuge, non has, quæ parum durant: quæ fœlicem finem & gaudium sortiuntur. ¶ Disce etiam ex hoc loco, ne animi deliquium patiaris: si aliquando dominus aufugerit, aut oculorum tuorum aciem præterierit (volo enim dicere, quando à te sustulerit internam hanc animi consolationem) quandoquidem sanctissima virgo ea caruit, omni culpa vacans, sola diuina voluntate atq; dispensatione. Disce etiam te cõmendare in manus & voluntatẽ istius domini, quando eum amiseris, paratus ferre martyrium huius absentiæ per omne tempus, quod ipse voluerit, nihilominus firmus & stabilis esto, nec ab illo discedas: sed potius toto hoc tempore cum magna cura & diligẽtia debes incedere, inquirens quem perdidisti. Quẽadmodum beata virgo quæ per aliquod tempus caruit hoc tãto thesauro in nostrum solatium, postea vero quæsiuit, vt nobis relinqueret exemplũ, & denique illum inuenit, vt animum nostrum ad simile opus corroboraret. Et hac de causa has absentias dominus facit, vt nobis materiam exhibeat, qua in tãtis virtutibus nos possimus exercere. Abit, vt nos humiliet: venit, vt nos consoletur: moram facit, vt virtutis nostræ periculum faciat. Nam si trium dierum spatio tristes illum quæsierunt: bene postea non sine magno fœnore rependit quandoquidem tantum gaudium illis attulit, cum eum inuenerunt inter doctores acutè disserentem magno omnium adstantium applausu. Tantam enim consolationem Deus nobis tribuit, quantus fuit labor, quẽ pro ipso Ioan.2. sumus perpessi. Nam si in Canaa Galilææ quemadmodum erãt sex hydriæ aqua plenæ, centum essent omnes proculdubio posset in vinum cõuertere. Ita vt persuasum tibi habeas, quod vbi maior fuerit quãtitas aquæ, ibi dominus vini superaddet maiorem: & vbi plures lachrymæ & afflictiones fuerint, plures consolationes & gaudia spiritualia dominus mittet: & vbi minores fuerint labores, pœnæ & ærũnæ minorem gratiæ lætitiam, & minus gloriæ gaudiũ retribuet. Vnde Paulus. Sicut abundant Christi pas- 2.Cor.1. siones in nobis, ita per Christum abundat consolatio nostra. ¶ Vbi diligenter debes perpẽdere: quomodo Deus misceat læta tristibus. Vnde apud Esaiam Esa.1. Deus inquit. Væ genti peccatrici populo graui iniquitate. &c. Desolabitur sicut in vastitate hostili, & derelinquetur filia Sion sicut vmbraculũ in vinea, & sicut tugurium in cucumerario. Et paulòpost. Lauamini, mũdi estote. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Eodem modo Amos propheta. Leuo super vos planctum Amos.5. domus Israel. Cecidit, & non adijciet vt resurgat virgo Israel. Et Paulò post. Hæc dicit dñs Deus. Quærite me & viuetis. Et in psalmo. Si dereliquerint filij eius legem meã & in iudicijs meis non am- Psal.88. bulauerint, si iustitias meas profanauerint. &c. Sequitur. Visitabo in virga iniquitates eorũ, & in verberibus peccata eorũ. Sed oculos iam in misericordiam & benignitatẽ Dei conuerte. Misericordiã autẽ meam nõ dispergã ab eo, nec nocebo in veritate mea. Quod enim Deus nobiscũ quotidie facit fecit olim cũ primo nrõ parẽte. Nam Adę dixit, In sudo- Gen.3. re vultus tui vesceris pane tuo. Et imponẽs finem laboribus suis, subdidit dicens. Donec reuertaris de terra, de qua sumptus es. Et cum eosdem parẽtes nostros vellet è paradiso voluptatis eijcere, fecit eis tunicas pelliceas, vt protegerẽtur à frigore. &c. Sic misericors Deus eos quos punit, solet consolari: & post tribulationem, cõsolationem immittit: quod omne in beata virgine possumus contemplari. ¶ Sed licet percõtari: quomodo Christus in illo triduo quo fuit in Hierusalem se sustentauerit: aut quis illi dederit Basi. interro cibum? Respondebo cũ Basilio & Bernardo & alijs ga.262. Ber. ecclesiæ doctoribus, Christum ostiatim mendicasse. inser. Bona. Et Paulus Corinthijs ait de Christo, ꝙ propter nos in apolo.pau egenus factus est. Vbi in Gręco habetur, mendicus. pe.respon.3. Et sic legit Basilius. Verba autẽ Bernardi libet refer- ar.1. Alex. re. Vt te dñe per oĩa nrę paupertati cõformares, qua- Ale.4.par. si vnus de turba pauperũ stipẽ per ostia mẽdicabas. q.107.mẽ.1. Quis dabit me buccellarũ illarũ mẽdicatarũ partici- 2.Cor.8. pem fieri, & illius edulij reliquijs. Et si aliquis dixe- Deu.15. rit, ꝙ dñs in veteri lege præcepit dicens. Non erit mendicus inter vos. Respondeo ꝙ loquebatur diuitibus: ac si eis diceret. Ita diligentes sitis in subueniẽdo necessitatibus pauperum, vt nullam habeant necessitatẽ mẽdicãdi: nã satis care emit, qui petit: quandoquidẽ pro precio suã verecũdiam exhibet. Et certè si diuites tales essent, vt deberent: non tot peterẽt ostiatim mendici, nã ipsi taliter suas diuitias impartirent, vt nullam pauperes haberent necessitatem mendicandi. Contemplare igitur hanc Christi mendicitatem pectore & animo Christiano: nã si illã recte perpendis & cõsideras, nõ existimo te adeo lapideo & adamãtino esse pectore, quin si supbo animo & elato fueris, non humilieris: cum videas Deum illum infinitæ maiestatis (in cuius conspectu angeli

& ca

& cœlestes spiritus contremiscunt, pro te humilitatis vestem induisse & mendicum voluisse apparere: iuxta illud. Pauper ego sum & mendicus. Quæ verba ad literam Augustinus super hunc psalmum de Christo intelligit. Voluit hic esse medicus, vt in patria illa cælesti te ipsum abundantibus diuitijs ditaret. Allegat sanctus Bonauentura, & refert illa verba Bernardi, quæ modo enarrauimus. Theophilatus etiam iuxta antiquam trãslationem, qua vtitur Thomas in catena aurea super illud Lucæ. In eadẽ domo manete, manducantes & bibentes quæ apud illos sunt, ità hũc locum exponit. Vide (inquit) qualiter discipulos mèdicare instituit, & pro precio nutrimentum eos habere voluit. Ioãnes autem Oecolampadius, qui Theophilatũ corrũpit ex industria verbum mendicandi mutauit: eo quod patrocinari videbatur piæ monachorum mendicitati. Mendicauit itaq; Christus. Primo vt satisfaceret abunde, & vt exolueret absolutum precium & perfectum pro superbia & petulantia nostra. Nos quippe arroganti & elato animo arripimus cibum, non nostrum sed prohibitũ (quod & assidue facimus) ipse vero quod suum erat submisse & humiliter quasi alienum petit sibi gratis dari. Deinde vt nobis humilitatis præberet exemplũ, & vt superbiam nostram domaret, mẽdicauit locum vbi cum discipulis pascha erat celebraturus: mendicauit asellum cum Hierusalem voluit ingredi: mendicauit hospitiũ in domo Zachei: à Muliere etiam Samaritana aquã petijt: & mulieribus ipsi ministrantibus mendicauit victũ. ¶ Sed his iam dimissis cõsiderans Christi paupertatem, humilitatẽ & abiectionẽ, mecũ diligenter reuoluo, quid fieret de insania & vanitate mundi: si Christus venisset magnus, diues, atque potens, si cum venerit ità pauper, mèdicus, & abiectus omnes illi, qui de Christianismo gloriantur: ita sint laudis cupidi, diuitiarum sitientissimi, elati, atque superbi? Quis obsecro auderet religionem ingredi, paupertatem profiteri: & cũ mendicitate, panem, & cibum quærere: si Christus diues venisset? Si cum multi Christiani videant in nostra factione habere Christum pauperem, mendicum, & indigentem, nihilominus tamẽ nos ipsos contemnunt, irrident, & persequuntur, quid obsecro, facerent si Christum diuitem pro suis partibus haberent? Si paupertas & mundi contemptus quem Christus dilexit, non satis adhuc fuit ad frænandã multorum Christianorum cupidinem: quid faceret si Christus in potentia & diuitijs aduenisset? Magna quidem est & deploranda multorum perditio, qui cum legem Christi sint professi, ignominiosum iudicant eundem Christum sequi, & vile existimant paupertatẽ, quã ipse dilexit & amauit: & quod peius est & lamento dignius vitam apostolicam & sanctã quam ipse degit contemnunt, & pro nihilo faciunt. Sed iã ad historiam deueniamus. Postquam igitur Maria & Ioseph puerum inuenerunt *In templo sedentem in medio doctorum audientem illos & interrogantem.* Mos erat apud Iudæos in diebus paschatis de lege disputare: & sic paschata in tempore illo celebrabantur. Nunc autẽ his diebus certamen initur de aleis, taxillis, conuiuijs, & de proximorum vita. Illa autem disputatio, quã Iudæi habebant, non fuit casu, sed moris erat. Atque ita parentes secum filios ducebant, vt ibi discerent. Hic inuentus fuit Christus in loco sancto & orationis: non vt nostri huius temporis adolescentes, qui in domibus ludo, & blasphemijs dedicatis sępius solent inueniri. Et non mirum debet nobis videri, quod Christum ibi repererint. Nam filius libenter in domo patris sui manet. Ex quo sequitur quod ille, qui libentianimo ecclesiam habitat, filius est Dei, quia est in domo patris, qui illum creauit: sed qui libenter est in locis ocio & libidini vacantibus, signum est filium esse diaboli, quia in domo patris sui detineri vult. Sunt aliqua animalia, vt crocodili & anates, quæ etiam si terram incolunt, libenter etiam submerguntur in aquam, & ibi gaudent esse. Sic Christus etiam si vt homo, qui educatus fuerat in terra, & cũ parentibus suis ipsam habitabat: statim vt templum videbat, quod quidem domus patris sui æterni erat, vt verus filius in ipsum ingreditur, & ibi gaudet, matrem pro patre relinquens: nam hoc est magis cõueniens suæ naturæ & inclinationi: vt filij anatum qui etiam si ab aliqua gallina fuerint procreati, visa aqua statim eam ingrediuntur & submerguntur. ¶ Obserua autem, quod est templum sine doctoribus, & doctores sine templo: & templum cum doctoribus. Templum sine doctoribus illa ecclesia appellatur, in qua nulli sapientes homines, nec docti sunt. Vt hodie multæ ecclesiæ sunt, quæ plenę sunt clericis insipientibus & ineptis: qui cum nec sacros Canones, nec Theologiam, nec Grammaticam didicerint in sacros ordines promouẽtur. Inter hos nequaquam Christus habitat, qui ob suam ignorantiã & inscitiam in administratione sacramentorum in grauissima peccata dilabuntur. Doctores sine templo sunt docti & literati, qui extra gremium ecclesiæ sunt: vt sunt sapientes hæretici, scismatici: inter quos minimè Christus est, quandoquidem ipse in templo inuenitur. Templum cum doctoribus est illud, in quo adsunt catholici homines simul & docti inter quos inuenitur Christus in medio doctorum. Sed in quàm paucis ecclesijs hoc inueniãtur vos videtis. Nam multæ ecclesiæ sunt plenæ pueris & adolescentibus indoctis: nam episcopi & canonici resignant suas prębendas in consobrinos & consanguineos suos: cum sint multi doctores theologi & probi viri versantes in academijs qui nec buccellam panis in victum habeant. Graue iudicium & tremendum hos expectat, & infernus faucibus apertis talibus est paratus. ¶ Nota etiam quod non solum erat inter doctores, sed in medio illorum. Fons enim, qui in media platea cunctis patet, plus cõmodi omnibus affert, quam is, qui abscẽditus est: & horologiũ etiam in alta turri, melius ab omnibus auditur. Ita Christus semper reperitur in medio. In medio trium diuinarũ personarum, locum habet: in natiuitate, in medio duorum animalium positus erat: in morte, inter duos latrones: & salutem operatus est in medio terræ: & post resurrectionem, in medio discipulorum stetit. Post ascensionem etiam apparuit Ioanni inter duo candelabra aurea. Vt illud quod Paulus ait in ipso optimè adimpleretur. Ipse enim est mediator inter Deũ & homines. Et hic in medio doctorũ inuẽtus est. Quocirca debes animaduertere, q; si proximo iniuriã intuleris, aut manu eum percutis,

Psal. 39.
Bona. in apolo. pau. resp. 3. ar. 1.
Luc. 10.
Luc. 22.
Matt. 21.
Luc. 19.
Ioan. 4.
Luc. 8.
Luc. 23.
Psal 73.
Ioan. 20.
Apoc. 1.
1. Tim. 2.

Christus in medio tui & illius est: & prius eum percutis, quam proximum, & prius maxillam Christi ictus ferit, quam maxillam proximi. Ideoque nemo proximum offendit & lædit, quin prius Christum offendat. Quapropter iram comprime, nec proximum offendas, quandoquidem Deum prius offendis. Si vero tu iniuria fueris affectus, tace: De⁹ enim qui prius iniuriam accepit, ipse vindicabit, cũ dicat, Mihi vindictam & ego retribuã. Vellem ego, vt diuites hoc secum animo reuoluerent, ꝙ cum pauperẽ conuiciantur: aut magnates infimum persequuntur & in carcerẽ agricolã detrudũt, & sanguinẽ & substantiã ebibunt, Deũ esse qui talia patitur, quiq; vt iustus iudex iniurias sibi illatas vindicabit: cũ dicat. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Sed iam videndũ est, quid Christus faceret inter doctores. Erat audiens, interrogans & docens. ¶ Vide ꝙ Christus in ecclesia loquitur: extra ecclesiam vero, non Christus, sed diabolus docet: imò seducit. Christus autẽ in medio ecclesiæ aperuit os suũ: quia impletus erat spiritu sapientiæ & intellectus. Agebat de aduẽtu Mesiæ, & de prophetijs, quas prophetæ prędixerãt. Docet hic Christus cõsiliũ sapientũ & prudentiũ esse auscultandũ, nõ ad disceptandũ, sed ad conferendum. Ideo dicit ꝙ audiebat illos & interrogabat. Interrogabat, nõ vt doceretur, sed vt potius doceret prudenter interrogans: vt ex eorum responsionibus occasionẽ acciperet docendi eos scripturas, & præcipue aduentũ Mesiæ. Prius audit & deinde interrogat: vt suppeditet exemplũ prius nos debere discere, quam docere: iuxta illud Ecclesiastici. Antequam loquaris, disce. Colliges etiam ex hoc loco alios audire, & sententiam eorũ non contẽnere: quanuis ignorantes & insipientes sint. Nunquid tu sic adeo sapientia cęteros excellis, sicut Christus hos doctores. Moses etiã si sapientissimus & Dei lumine illuminatus esset, audiuit Ietro sacerdotẽ Madiã, nec consiliũ eius contẽpsit. Naaman Syrus cum nondum eius animus quietus esset Elisæi responsione, seruos suos audiuit: & sic meruit à lepra mundari. Multi prælati hac nostra tẽpestate suo iudicio & scientia nimis præsumentes, in manifestissimas insanias & ineptias dilabuntur: nolentes audire suos subditos: atq; ita volentes suã propriã voluntatẽ adimplere, sapientes & doctos à se reijciunt, simul & religiosos: nã prioribus prælati adiuncti subditi sunt, secundis vero dñi. Fit enim hoc ita quia ignorãtes & inepti in nihilo illis contradicunt. Et quantũ ab scopo rectę rationis isti aberrent, manifeste liquet: nam deberent ipsi attendere, se homines esse, qui natura in mille defectus & errores sunt procliues, ideoque audiant & interrogẽt: quandoquidem Christus idẽ faciebat. Nã Cum Christus vellet Petrũ suę ecclesię in prælatum eligere: prius eum examinauit, dicens. Petre amas me plus his? Ac si Christus diceret. Volo à te scire, quẽ te ipsum iudices, & quanti hos alios facias. Nam si te ipsum plurimi habes, hos vero parui æstimas: nõ es dignus, vt pascas oues meas. Si vero credis te esse fragilem: pasce oues meas. Ideo à te quæro, vtrũ plus his me diligas collationẽ fecit cũ alijs, vt inde colligere posset, quid Petrus de alijs sentiret. Nam non est dignus prælati nomine, qui se maximi æstimat, alios vero contẽnit. *Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudẽtia & respõsis eius.* Nec mirũ erat, nam apud Marcũ legimus, ꝙ in sabbato cœpit Iesus in synagoga docere: & multi audientes mirabantur doctrinã eius dicentes. Vnde huic hæc omnia? Et quæ est sapientia, quæ data est illi? Et in Ioanne legimus. Iam autẽ mediante die festo, ascendit Iesus in tẽplum, & docebat & mirabantur Iudæi dicentes. Quomodo hic literas scit, cũ nõ didicerit. Nam si sic mirabãtur doctrinã adulti, cur non mirarentur doctrinã pueri? Audierant sublimẽ & altam sapientiam, videntes autẽ tenerã illius ętatem, mirabantur. Felices & beati illi doctores essent si scrutari diligenter vellent sanctas scripturas: vbi videre possent, quis quantusq; ille puer erat. Nã per Esaiam prædictum inuenissent, Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & vocabitur nomen eius admirabilis. Et hoc argumẽto facile colligerẽt illum esse Mesiam, mundiq; redemptorẽ. Hoc idẽ contigit discipulis: nam principes sacerdotũ sapientiã Petri & Ioannis mirabantur: cognoscentes eos esse homines illiteratos & nunquã in academijs versatos. At mundus iam non habet similes pueros, de quorũ sapientia aut virtute possit admirari: sed potius multos, de quibus dices. Quomodo in tam paruo puero, tanta libido? Quomodo tot iuramenta: mendacia & furta? Vnde tantã malitiã sibi inuenit puer, tam infantilis ætatis? Accipiunt hæc sine dubio à parentibus: sicut Christus suam sapientiam & quidquid habebat, accepit à patre: & corpus à matre. ¶ Aduertendum etiã est hic, ꝙ Christus opus suum non solũ cũ summa seueritate sed etiam cũ sapientia incepit: ita vt ij, qui doctissimi erãt mirarẽtur & stuperent. Significabat res illa, ꝙ per doctrinã & sapientiã Christi, totius orbis sapientia erat obscuranda. Quemadmodum per Esaiam Deus prædixerat. Perdam sapientiã sapientum, & prudentiam prudẽtũ reprobabo. Horũ verborũ meminit Paulus in suis epistolis. Vbi sapiens (inquit) vbi scriba: vbi inquisitor huius seculi? Nam cum mundus in sapientia Dei ipsum Deum non cognouit: placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Mirandum igitur non est, quod sapientes Iudæi admirati fuerint & obstupuerint videntes raram Christi sapiẽtiam. Christus veram sapientiam mundo attulit. Hic est Deus noster (inquit Baruch) hic adinuenit omnẽ viam disciplinæ: & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Imò ipsemet factus est nobis, sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio: vt Paulus ait. Cæterum cum isti suam doctrinam admirentur: non ideò credunt, nec conuertũtur. Sic multi nunc videntes doctrinam prędicatoris stupẽt & admirantur, laudant & extollunt illum: sed non à flagitijs & peccatis recedunt, cũ Christum illi audientes non conuerterẽtur. Sed multo aliter Petrus Christi doctrinam suscipiens & eius mirabilia verba, inquit. Domine quo ibimus, verba vitæ habes? Non dixit loqueris, Quia hoc multi faciunt: sed, habes. Ac si diceret: Tua sunt ista, quæ profers, non ab alio mutuata. Corda hominum percutis, quando loqueris: & verba tua omnia sagittæ sunt igneę. Ideo sequar te quocunq; ieris. Deniq; nõ solum illi doctores admirati sunt: sed & parentes eius, ideoque ait euangelista. *Et videntes admirati sunt.*

Scilicet

Marginal references: Rom. 12. Ezec. 9. Deu. 32. Matt. 25 Eccle. 15. Eccl. 18. Exo. 18. 4. Reg. 5 Ioan. 21. Mar. 6. Ioan. 7. Esa. 9. Act. 4. Esa. 29. 1. Cor. 1. Bar. 3. 1. Cor. 1. Ioan. 6.

Scilicet propter rei nouitatem, quia nunquam simi le viderant eũ fecisse. Propter quod beatissima mater ingenti gaudio affecta immẽsas gratias Deo agebat. Filius autem cum charissimam matrem aspexit accessit ad eam statim: quem ipsa brachijs extentis suauissimis amplexibus excipit, & osculatur. *Et dixit mater eius ad illum*. Tacet Ioseph cum sciret nihil iuris in partũ spõsæ suæ habuisse. Mater verò pro authoritate & dolore ab eo quærit. Loquuta est etiã beatissima virgo propter excessum amoris quo filiũ vnicum diligebat plusquam Ioseph: atque ita hoc amore coacta loquuta est. Primum autem verbum, quod ab ore emisit signũ fuit illius summi amoris: nam dixit. *Fili quid fecisti nobis sic?* Quod verbum fili, in græco, idem quod amor est. Atque ita in hoc primo verbo non potuit virgo non ostendere amorem illum, quem erga illũ habebat. Quo verbo non virgo conqueritur, sed interrogat. Si autem querela fuit, ex maternis visceribus & amore exijt, propter quam beata virgo potius actionem gratiarum meruit, quam reprehensionem. Sit igitur vel interrogatio vel querela: certum id est fuisse prolatam ea humiliate, quæ verbis explicari minimè potest: & fundamentum habuisse in illo intimo cordis amore super quem fundauerat dolorem illum, cuius causa absentia trium dierum fuerat, quæ quidem, etiam si paruum illud temporis spacium durauit, maior & lõgior visa fuit illi, quam videri poterat omnibus hominibus huius mundi si per multos annos rebus sibi dilectissimis & amantissimis priuarentur. ¶ Nũc autem volo ò sanctissima virgo tuæ quæstioni satisfacere. Interrogas. Quid fecisti nobis sic. Ad quod respõdeo, rectè filium tuum scire, quod nec ipsi Angeli sic bene quemadmodum & tu, illi seruierũt: noluit enim tibi hanc afflictionem immittere, quoniã propter aliquid tecum irascatur: sed quia quem magis diligit, maiores dolores illi infert. Nam sanctum illum patriarcham Abraham ingenti tristitia & dolore affecit, præcipiens, vt filium vnigenitum sacrificaret: quodquidem clarum & apertũ signum fuit magni amoris, quo illum, prosequebatur, & etiam illius, quem ipse patriarcha erga Deum habebat. Sãctus etiam Iacob martyrium suscepit causa filij sui Ioseph: quem existimauerat deuoratum esse à fera, & dolore affectus multis annis super illum planxit. Tobias etiam propter filiũ multum mœroris & tristitiæ passus est: ita vt Anna in medio itineris illum expectans, in hæc verba prorumperet. Lumen oculorum nostrorum, cur te misimus peregrinari? Exẽpla habes ò beatissima virgo cur tecum sic fuerit factum, ex nimio amore hoc emanauit: & vt sis exẽplum alijs matribus, vt in patientia exerceãtur, quãdo diuinæ voluntari placuerit charissimos filios de medio tollere. Denique his tribus diebus voluit te sic angi & macerari: vt fortitudine & animi robore te induas & præpares, vt ferre queas tres alios dies suæ mortis, vbi non sicut modo inuenies illum inter doctores, sed inter latrones & carnifices crucifixum, flagellatum, & corona sentium insignitum. Sed iã audiamus, quid amplius beata virgo filio dixerit. *Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.* Quæ verba manifestè indicant ex amore & dolore procedere. Rogat, cur voluerit sua absentia eos sic

Gen. 22.

Gen. 27.

Tob. 10.

tristari, cuius presentia super omnes mundi delicias sibi dulcis erat. Ioseph tamen nõ pater Iesu erat (vt sæpè diximus) sed quia putabatur, sic illum appellauit: quem beatissima virgo sibi præposuit humilitatis & reuerentiæ causa, quia vt beatus Paulus inquit caput mulieris vir est. Sic Sara Abraham virum suũ dominum suum vocauit, dicens. Postquam senui, & dominus meus vetulus est. &c. Ex quo mulieres debent discere virginis exemplo suos viros honorare: quod quia regina Vasthi non fecit, ignominiosè à regno Persarum expulsa est. ¶ Dolentes ait & non immerito: quia quanto aliqua res amissa clarior est tanto maiori dolore quæritur. Oriebatur quidẽ dolor hic ex dilectionis magnitudine. Vbi duo potissimum nobis docentur. Primum quàm grauis dolor & iactura sit Deum amittere: & eius dulcissima præsentia carere, secundum vero quomodo eũ debeamus quærere. Quàm triste & infœlix sit Deum perdere & ab eius præsentia segregari, benequidem illud Hieremiæ nobis ostendit, cum inquit. Vide quã malum & amarum sit reliquisse te dominũ. Et Dauid hoc idem expertus dicebat. Renuit consolari anima mea. Sic adeo sanctissimus Rex tristis & mœstus erat, vt nullum solatij genus admitteret, & anima eius omnem consolationem reijciebat. Sed cur tam tristis causam inquiramus. Audi quomodo antequam hæc diceret, psalmum inceperit, ex antecedentibus nanque rectius hoc intelligetur. Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad Deum deprecatus sum. Quicunque homo nisi mente & intellectu careat, altera duarũ causarum vociferari debet: vel quia ille, cum quo loquitur surdus est: vel quia longè ab eo distat. Deus autem non est surdus, quia eius aures omnia audiunt. Causa igitur tantorum clamorum est, quia procul ab eo distat. Hæc igitur est causa quare Dauid clamaret, & diceret. Voce mea ad dominum clamaui. Et cognoscens quantum & quã graue malum sit sine Deo esse, dixit. Renuit consolari anima mea. Nulla est tanta in hoc mundo tristitia cui aliquo remedio non possit prouideri. Sola Dei iactura illa est, quę solatium non habet. Nam si tristis es quia domus passa est incendium, vel quia rem & substantiam latrones surripuerint hoc solatium habet, quia certũ bona resarcis. Si tristis es, quia ægritudine laboras, offendis statim medicum adeo optimum qui te in pristinam valetudinẽ valeat restituere. Si tristis es, quia vxor obijt, continuo alia tibi aduenieт, quæ prudentior, cautior, & magis, cõformis tuæ voluntati sit. Denique nulla est in hac vita adeo grauis iactura, cui discursũ temporis non solatium adueniat. Sed si Deum amittis, quod solatium erit? quod remedij genus? Nullum. Ideo renuit consolari anima mea, quia sub cœlo nullum est solatium, quod huic rei possit satisfacere. Quidquid non est Deus, id omne mendicitas, paupertas & indigentia animæ nostrę est, sine quo fieri non potest vt animæ nostræ aliquid gaudij aut voluptatis adueniat. Ideo ipsemet in alio psalmo dicebat. Fuerũt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus. Dole etiam & plora lachrymis tuis totus madidus, eo ꝙ per peccatum mortale Deum amiseris. Sed multi solum lamentantur rem & substantiam amissam: & mœsti

Ephe. 5.
Gen. 18.

Hester. 1.

Iere. 2.
Psal. 76.

Sap. 1.

Psal. 41.

sunt, quia in ludo pecuniam perdiderint: propter Deum autem amissum, quæ grauissima omniū est iactura, potiùs gaudent, & lætantur. Sed tam mirari debemus propterea quod aliquis Deū amittat, quā quod non sentiat iacturam, & quàm grauis illa sit. ¶ Quid igitur remedij erit, vt tātum damnum resarciatur, quod de iactura Dei animæ nostræ accrescit? Illum quærere. Sed quomodo? Beatam virginē aspice, & eiusdem vestigia insequere. Cum mœrore quæsiuit: & ideo meruit inuenire. Dolentes (inquit) quærebamus te. Ne obsecro Deum inquiras inter oblectamenta, & voluptates mūdi huius: quādoquidem sanctus Moses in rubo & inter vepres illum reperit: hoc est, inter pœnitentiam & asperitatē mundi. Nam multi eum quærunt inter vireta, inter flores & rosas, in voluptatibus, & delicijs viuentes qui quidem ob id nō sunt digni, vt ei obuiā veniāt. Aspice igitur quod Christus in festis & gaudijs huius mundi amittitur: dolore autem & angustia cordis inuenitur. Lachrymis & gemitibus inquirebat eum Magdalena in domo Pharisæi, & ideo meruit reperire. Ità beatus Petrus, ità & bonus latro, illum inuenerunt in cruce: & sic omnes qui illum per peccatum amiserunt. Sponsa quippe eum quæsiuit: & cum non inueniret, dixit: In lectulo meo quæsiui quem diligit anima mea, quæsiui illum, & non inueni. O amens & insana quæ mēti abes, vt mentem & intellectum habeas: quandoquidē existimas te posse sponsum inuenire in lectuli delicijs, & voluptatibus, cum tu ipsa fatearis, quod dilectus tuus est candidus & rubicundus: quod si pulcher est & formosus in medijs vijs & plateis debes illum inquirere: nam qui forma præstantes sunt & corporis habitu dispositi, videri ab omnibus cupiūt & laudari. Quapropter ipsa statim subdit. Quæsiui illum per vicos & plateas, & non inueni. Non inuenitur Deus in plateis nec in congregationibus hominū. Et ità beata virgo non inuenit illum in comitatu. Sed paululum (inquit) cum pertrāsissem, inueni quem diligit anima mea. Omne quod sub cœlo est, parum est: & ità paruum, vt sapiens dixerit. Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Obiter & velut in transcursu omnes res huius mundi præteri, te ipsum contemnens: & ità Deum poteris inuenire. Transi hoc paululum mundi, quod in Dei collatione ferè nihil est: & ità eum inuenies. Quære illum dolore tui cordis, pœnitentia, & lachrymis: nam culpa vacans, ità illū quæsiuit beatissima virgo. Quātò meliori iure tu debes id facere, cum per peccatum amiseris? Sed iam nūc videamus quid Christus ad hanc virginis quæstionem responderit. *Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis quod in his quæ patris mei sunt, oportet me esse?* Cū dominus intelligeret matris interrogationē à comi & beneuolo pectore processisse: eodem tenore respondet non solum vt ostenderet interrogationem matris dignam esse responsione, sed etiam, vt ei satis fieret: nam cum prudenter & sapienter interrogauerit: prudenter & sapienter ipse respōdit. Maria præposuerat Christo patrem Ioseph: qui pater nō erat, sed virginis sponsus. Christus autem vicissim nominat alium sublimiorem & præstātiorem patrē scilicet Deum. Vnde alibi ipse ait. Descendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam: sed voluntatē eius, qui misit me. Vnde nō miremini, si dimiserim vos propter æternum patrem. Obedire enim potiùs oportet Deo, quàm hominibus: & ideo cum nō vobiscum essem, in domo patris mei eram inueniēdus. ¶ Obserua autem quod hic incipit Christus Deum patrem vocare publicè & in confesso. Non tamen dixit noster, sed meus. Vbi ostendit filium esse Dei naturalem & non adoptiuum, sicut nos sumus. Notabis etiam quod cum Christus hic esset constitutus in tanto honore inter hos doctores: hic fuit inuētus à Maria & Ioseph, qui pauperes erant in hominum opinione: quibus ipse Christus non dedignatus est respondere, obtemperare, & cum eis abire. Sed iam ad eam temporis iniquitatem & malitiam deuenimus: vt sint multi, qui cum ad honores & dignitates ascenderint parentes suos non agnoscunt neque pauperes consanguineos, quos contemnunt & prò nihilo habent. Nō ea humilitate & synceritate, quā præditus erat sanctus Ioseph: qui cum magnus princeps in regno AEgypti esset habitus, & secundus à rege, fratres suos cognouit & honorauit. Nec dedignatus est dicere quod erant pastores ouium: quod genus officij apud AEgyptios in contemptu habebatur, sicut etiā modo apud nos. Sic Moses qui princeps erat totius populi Israelitici cognouit socerum Ietro AEthiopem & illum honorauit. *Et ipsi non intellexerunt verbum quod loquutus est ad eos.* Non igitur de alijs mirandum qui nihil intelligerent de patre æterno Christi Iesu: sed de Maria & Ioseph mirandum est, quod cum scirent Christum habere patrem in cœlo non intelligant. Tantum erat illis gaudium de inuento puero, vt nihil ampliùs cogitaret, nec eius animus alijs verbis acquiesceret: lætitia absorpti verba pueri non capiebant. Nā vt in prouerbijs habetur. Desiderium si cōpleatur, delectat animam: ¶ Ad tuam eruditionem nota, quod tempora le gaudiū distrahit mentem, vt nequeat verba Dei percipere. Sic Pharao cum omnia illi ex animi sententia euenirent, nōn audiebat verbum Dei, quod Moses illi prædicabat. Vnde & tibi cauendum, ne nimia lætitia affectus rerum mundi cito euolantiū, cœlestium diuitiarum obliuiscaris. *Et descēdit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis.* Aduerte quod Christus ad templum Dei proficiscitur, quasi illum oporteat, sicut cæteros, Dei gratiam quærere: cum tamen ipse idem sit, qui cuncta gratiæ dona confert: & de cuius plenitudine omnes nos accepimus. In medio doctorum sedebat, audiens illos & interrogans. Quasi nunc dicere cogatur, qui ipsum Dei verbum & sapientia erat. Cum parentibus redijt, & illis subditus erat. Nonne hæc maxima sunt humilitatis exempla? Christus verbis non dum prædicabat sed efficacius ipsa opera, quæ faciebat humilitatis exhibebant exemplū: quibus ostendebat hāc esse potissimam & certissimam viam, vt Dei gloriā possimus consequi. ¶ Prætereà in huius historiæ discursu clarè Christus ostendit habere duas naturas: cum aliqua operaretur, ità sublimia & alta quæ solū ad diuinitatem pertinerent: alia verò minora, quæ ad fragilitatem humanam spectabant. Vt homo ascendit in Hierusalem cum parētibus suis: vt Deus verò in templo mansit sua propria authoritate. Vt homo, sapientes & seniores interrogabat: vt Deus verò

Marginal references: Exo.3. Ioan.20. Mar.14. Luc.23. Cant.3. Eccl.1. Ioan.6. Act.4. Gen.45. Exo.18. Prou.13. Exo.7. & 8. Ioan.1.

verò ad quæstiones ità diuinitus & sublimius respõdebat, vt omnes doctores in magnam admirationẽ raperet. Vt filius Dei mansit in tẽplo patris sui æterni: sed vt filius virginis cum parentibus redijt: quo ipsi voluerunt, & eorum imperio & voluntati parebat. Discant hinc prælati, discant & subditi. Prælati discant humiliari quando viderint quod Maria & Ioseph Christum habent subditum. Ne superbia efferantur: quia plerunque contingit, vt subditi melioris sint conditionis & sortis, quàm prælati. Nam si prælatus secum consideret subditos habere meliores se, atque præstantiores: non superbia inflabitur, etiam si in alta dignitate & gradu sit cõstitutus. Discant & subditi obedire maioribus suis, cum videãt totius orbis redemptorem & dominum subditũ Ioseph & Mariæ. Vbi creator creaturam veneratur, & reueretur. Magnum quidem & nunquam satis laudatum exemplum humilitatis nobis hic redemptor exhibuit: nam cũm esset totius orbis princeps & imperator, cui cuncta parent & obediunt: tanta humilitate voluit suos parentes suspicere & venerari. Non igitur tibi molestum sit subditum esse homini propter Deum: quandoquidem pro te Deus ipse voluit hominibus subijci. Nam si oculos conuertis, & videre velis quanto minores dignitate erant illi, quibus Christus parebat, non molestè feres, alijs te multò minoribus obedire. Quapropter ex huius rei inaduertentia conquereris, quia ei es subditus, qui nõ scientia & literis est imbutus, vt tu. Ionas Deo non obediuit: nam cum præcepisset ei, vt abiret Niniue,
Ion.1. ipse Tharsis se conuertit. O in quanta mala ille labitur, qui inobediens est: & omnia etiam illi contradicũt, qui nescit obedire. Terra noluit sustinere Da-
Nume.16. tan & Abiron, sed viuos deuorauit eos, simul cum vxoribus & filijs, nam omnes simul rebellioni consenserunt. Ionam etiam aqua nõ potuit ferre, nec aer, nec nauis. Aspice igitur Christum obedientem
Phi.2. Mariæ & Ioseph: & ità obedictem, vt Paulus de eo dicat. Factus est obediẽs vsq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis: & hæc omnia pro te libentissime sustinuit. Si subditi huius doctrinæ documentum vellent intelligere, gauderent certè prælato obedire: qui Dei vicem gerit. Sed de his alias. ¶ Expende etiam quantã & quam magnam dignitatem habuerit beatissima virgo: cum eius subditus fuerit ille, cui omnis creatura paret, seruit, & colit, quemque omnes Angeli venerantur & suspiciunt. *Et mater conseruabat omnia verba hæc, in corde suo.* Clariùs in hoc apparet quanta sapientia beata virgo fuerit prædita: nã stulti audita conseruare non possunt, iuxta illud sapien-
Eccl.21. tis. Cor fatui quasi vas confractum: & omnem sapiẽtiam non tenebit. Præclara laus beatæ virginis potest hæc appellari. Nam mulierum ingenium est nihil prorsus tacere, sed tantum id quod non norunt. Præterea non vnum solũ sed omnia hæc verba cõseruabat. Quo docemur, vt rapti in admirationem de his, quæ in Christo videmus, & audimus: ipsum laudare debemus. Magnificare enim debet, homo extollere atque laudare ea omnia, quę vel à Christo audit, vel in ipso conspicit. Et omnia hæc non modo audire, verùm etiam conseruare operæprecium est, & animo secum reuoluere: nõ hoc aut illud sed omnia. Sic fecit beata virgo, q diuus Lucas ipsius virginis laudi tribuit: quodquidem non immerito laude dignum est iudicandum. Quid obsecro melius homo facere potest? aut qua re pius animus melius cognosci poterit? Imo & ipsemet Christus testatur, verbum Dei audire & conseruare veri in Deum amoris esse argumentum: imò indicium clarum esse hominis ex Deo nati, cũ inquit, Beati qui Ioan.8.
audiunt verbum Dei & custodiunt illud. Quare nõ Luc.11.
est mirandum si diuus Lucas bis repetat Mariam hæc verba audire, & cõseruare illa. Nam suprà post quam pastores puerum adorarunt, dixit. Maria cõseruabat omnia verba hæc. Et iterum hæc eadẽ verba nunc repetit, cum venerunt Nazareth. Primum respicit ea, quæ de Christo dicebantur. Secundum ea, quæ gessit. Duo hæc iam nobis veniunt consideranda. Quid de Christo dicatur, & quid ab eo factũ sit. Ambo quippe ad perfectam Christi cognitionẽ pertinent. Quorum alterum cum consideratur, iam dimidia Christi cognitio attingitur. Vnde tot furta tot flagitia, tot mendacia, &c. nisi quia non cõseruamus omnia verba, quæ à Christo dicuntur? Credimus & conseruamus, quæ dixerunt pastores Simeo & Anna scilicet, quod Christus sit Deus & homo, lumen & gloria, &c. quia fidem horum habemus tã quã Christiani. Sed quæ Christus gessit, quæ operatus est, quæ in nostram eruditionem & doctrinã reliquit, vt humilitatem, obedientiam, paupertatẽ, prudentiam, & ea, quæ ad mores pertinent componendos, non curamus. Ideò non boni nec perfecti Christiani sumus: sed tales qui Christum ore cõfite- Titum.2.
mur, factis autem negamus. Dicũt, Domine domi- Luc.6.
ne, & quæ dicunt non faciunt. Cum tamen Paulus asserat non in sermone esse verbum Dei, sed in vir- 1.Cor.4.
tute. Et diuus Iacobus etiam. Non auditores verbi Iaco.1.
sed legis factores simus. Quinimo Christus à se fu- Mat.25.
gat & tanquam inutiles proijcit virgines quæ lam- Mat.7.
pades habebant sine oleo: & eos etiam qui in nomine ipsius miracula faciunt, dum tamen perpetuo maneãt operarij iniquitatis. Quare si volumus, vt Christus nobis in salutem venerit: non secus ac Maria facere debemus: quæ non vnum verbum solum, sed omnia conseruabat, & non tantum ea, quæ ad fidẽ spectabant, sed etiam quæ ad bonos mores. Rursus piam domini matrem imitemur, quæ omnia filij facta diurna & nocturna assidua meditatione secũ reuoluebat. Fixiùs etiam & tenacius nobis memorię hæreant beneficia omnia, quæ nobis cõtulit, & quotidie confert liberando nos à peccatis, & cõmissa remittendo, vt vel hac exercitatione post hac, vitam in melius mutemus, & in meliorem mentem resipiscamus. *Et Iesus proficiebat sapientia.* Quoad intellectum, quanuis etiam ab instanti conceptionis quatenus homo plenus esset sapientia pàtris. Sed proficiebat sapientia illa, quæ per experimẽtum adquiritur. *Et ætate.* Quo ad corporis incrementum. *Et gratia.* Quo ad volũtatem & affectum. *Apud Deum.* Ad gloriam, scilicet, Dei & laudẽ. *Et homines.* Hominibus verò ad salutem proficiet semper. Ad laudem inquam Dei: & ad hominum salutem proficiebat. Agebat enim ea, quæ Deo placita erant: & quæ laudabantur ab hominibus. ¶ Obserua autem quod sapientia experimẽtali Christus proficiebat, vt Pau- Hebra.15.
lus ait. Didicit ex his, quę passus est obedientiam.

Opti-

Optimus quidem modus discendi obedientiam, est per experietiam. Nam videbis theologum egregiè de obedientia disputantem & concionantem: si autem ei præcipias aliquid facere, quod eius nutui nõ arrideat, statim sicut vipera insurgit. Ideo Christus etiam si recte sciret, quid esset obedientia, per experientiam voluit eam discere. Ille qui postquam chirurgiam didicit gladio cæditur, cum ipse incuratione dolorẽ iam sit expertus, quãdo ipse alios curat, dolet & pietatem habet. ¶Dico etiam quod proficiebat sapientia & gratia coram hominibus quia per actus proficiscentes à sua sapientia & gratia habituali, quanto plus ætate crescebat, magis nobis merebatur. Maiorem enim gloriam & gratiam meruit nobis Christus in die illa, qua crucifixus fuit quàm in die, quo in templo disputabat. Ideo gratia, gloria & ætate in dies magis proficiebat prædicando, orando, ieiunando & morti pro nobis se offerendo. Et etiã si illa tria substantiua, ablatiui sint casus & hũc sensum reddat illa oratio: scilicet, quod proficiebat in ætate, in gratia & in sapientia: sed melius est dicere quod sunt effectiui casus & hunc sensum reddere, Quod Christus proficiebat nobis magis quotidie adquirens maiora merita nobis coram Deo. Et hoc meritum sua sapientia efficiebat, & sua gratia. ¶Expende etiam quod prius dixit, coram Deo, & postea coram hominibus: quia prius Deo oportet placere & postea hominibus. Sic inquit Paulus. Prouidemus bona non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Docet etiam hic Christus à primis iustitiæ rudimentis semper debere progredi ad perfectiora. Quemadmodum enim corpus habet actus suos, quousque ad perfectum staturæ modum perfectasque vires deueniat. Ita & pietas incrementa habet donec perfectionem attingat & plenitudinem Christi. Grandis fit Christus in nobis & adolescit cum perfectionem acquirimus cum iam relicto lacte carnis, solidum cibum spiritus appetimus cum relictis & neglectis terrenis ad cœlestia aspiramus. Igitur qui semel Christum induerit, oportet ad illius exemplũ semper ad meliora progredi: quo simul & animi puritate sese Dei oculis gratum efficiet, & famam honestã sibi apud homines parabit. Ita vt de eo, quemadmodum de Samuele possit dici. Puer Samuel proficiebat atque crescebat, & placebat tam Deo, quàm hominibus. Sic Dauid erat proficiens, & se ipso robustior. Ne igitur semper pueri simus sed quotidie in melius proficiamus. Sic Paulus. Cum essem paruulus loquebar, vt paruulus sapiebam vt paruulus: cum autem factus sum vir euacuaui quæ sunt paruuli. Diuus etiam Petrus vult nos conari, vt assiduè crescamus in gratia & agnitione Dei. Paulus flexis genibus orabat pro fidelibus Deum, vt secundum sanctum suum spiritum, iuxta internum hominem, corroborari possent. Hoc igitur est quod homo Christianus apud se debet statuere, nempe quod de Christo puero dictum est, scilicet, quod non solum corpore atque viribus verum etiam gratia & spiritu ac cœlestibus donis creuerit & auctus fuerit. Deprecemur igitur Christum, vt nobis gratiam & auxilium præstet, vt proficere possimus: euntes de virtute in virtutem, vt postea videamus Deum deorũ in Sion. Quod faxit Deus, vt nobis omnib⁹ cõtingat. Amẽ.

Rom. 12. — 1. Reg. 2. — 2. Reg. 3. — 1. Cor. 13. — 2. Pet. 3. — Ephe. 3. — Psal. 83.

CAPVT. III.

SICVT Euangelista Lucas antequam scriberet annunciationem Christi factam per Angelum, & ipsius natiuitatem, præmisit annunciationem & natiuitatem, præcursoris tanquã priora: sic modo scripturus prædicationẽ Christi, præmittit beatissimi Ioãnis prædicationẽ. Nã sicut beatus Ioannes suo ortu Chri natale præuenit: ita prædicans baptismum pœnitentiæ, corda hominũ disposuit, ad suscipiendum Christi baptisma. Baptismus quippe Christi & prædicatio non erat res tam parui momenti & ponderis, quin prius aliquis magnus & egregius concionator anteiret, qui hominũ corda pararet & disponeret. Expediebat etiam vt hoc insigne opus, quale erat Christi redemptoris nostri prædicatio alicui prius manifestaretur: qui ipsum Christum præueniret, & mundo annunciaret. Sic enim est scriptum. Non faciet dominus Deus verbum: nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. De eis nanque quæ maximi sunt ponderis & momenti, amicos suos prophetas Deus certiores facit. Sic Noe mundi euersionem per aquas diluuij futuram reuelauit. Sic Abrahæ incendium Sodomæ. Sic Mosi quomodo missurus erat Iudæis mãna. Ita etiam iustum & consentaneum rationi erat vt tantum atque tam magnum beneficium facturus mundo (vt erat regni Dei prædicatio) prius alicui sancto & dilecto prophetæ tantum opus manifestaret. Cum igitur aduentus hic tanti t&am noui præcursoris adeo esset solennis & celebris in veteri instrumento vt ad literam de eo dixerit Malachias Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam qui præparabit viam tuam ante te: ita etiam noster Lucas debita maiestate & splendore exitũ diui Ioãnis à deserto scribit, prædicaturi pœnitentiam, & aduentum redemptoris prædicturi, dicens. *Anno quinto decimo imperij Tiberij Cæsaris.* Peractis bellis ciuilibus, & Pompeio magno superato, omnibus est notum Romani imperij sceptrum Iulium Cæsarem habuisse. Cui successit Octauianus dictus Cæsar augustus, qui quinquaginta septem annis imperauit & reliquit successorem hunc Tiberium filium Liuiæ vxoris Augusti Cæsaris. Anno vero quadragesimo secundo imperij Augusti Cæsaris Christus & Ioannes nati sunt: si vero regnauit quinquaginta septem annis, & diuus Ioannes exijt prædicaturus in de-

Amos. 3. — Gen. 6. — Gen. 18. — Exo. 16. — Mala. 4.

in desertum decimo quinto anno imperij Tiberij, manifeste constat. Ioannem trigesimum egisse annũ quando iam incepit prædicare: nam quindecim Octauiani & quindecim Tiberij, trigesimũ numerum implent: in qua ætate Christus & sanctus Baptista exierunt prædicare. Hunc eundem annorũ numerum compleuerat Ioseph, quãdo stetit corã Pharaone. *Gen.41.* Eundem Dauid cum regnare incepit. *2.Reg.5.* Et in hac ætate vidit Ezechiel mirabiles visiones, & vaticinari & prædicere incepit: nã iuniore ætate neque prælati officiũ postulat neq; prædicationis munus decet. *Iero. in pro. Eze.* Nõ sic multi iuuenes hac nostra tẽpestate faciũt qui cũ primũ theologiã degustarũt statim concionari volũt, & alijs suã sciẽtiã ostẽtare. Nõne beatus Ioannes decimo quinto, vel decimo sexto suæ ætatis anno prædicare posset? Nonne Deo plenus, & ipsa diuina sapientia illi erat infusa? In hoc quidẽ ambitionem adolescentum huius temporis reprehẽdit: & docet prædicationis euãgelicæ munus nõ nisi perfectis & prouectis hominibus committendam esse. Vt poma immatura quæ ab arboribus vẽto deijciuntur, quæ nec suauitatem habẽt: nec stomacho prosunt, quæ vero sunt matura, hæc grata & suauia sunt: sic concionatores isti iuuenes nec dulcedinem habent spiritualem, nec vtilitatem, mẽtibus afferũt: sed quæ sunt tempore maturo è sacris literis collecta hæc vtilia sunt & salubria. ¶ Obserua secundo quod non dixit, anno regni Tiberij, sed imperij. Romani antiquitus à regibus gubernabantur: postea vero commoti tyrannide sexti Tarquinij vltimi eorum regis noluerunt reges acceptare: sed per senatum & consules, quos ipsi eligebant, regebantur. Et Iulius Cæsar qui imperium Romanum vsurpauit, cũ sciret nomen regis illis esse odiosum, noluit rex appellari, sed imperator. Vnde videre licet, quomodo Romani vt minus malum euaderet, in aliud maius inciderũt: nam imperatoris nomen maiorem superbiam & arrogantiam dicit, quam regis nomen: quãdoquidem regere & gubernare maiorem humilitatem præ se fert, quam imperare & precipere quod nomen dominium & imperium significat. Ita etiam & hodie multis contingit, qui vt minora mala fugiãt, in maiora incidunt. *Iob.6.* Vnde sanctus Iob. Qui timet pruinam: veniet super eum nix. Timent præsentis vitæ pœnas, & futuræ tormenta non pauent. Nam pruina in his inferioribus fit: nix autem, de superioribus venit. Quo circa per pruinã intelligit Iob mala præsentis seculi, per niuem autem tormenta quæ peccatoribus in alia vita restant: cumque peccatores huius mundi labores fugiant, cæci & amentes in æternos præcipitantur. Illic enim trepidauerunt timore, vbi non erat timor. *Psal.13.* Sic etiam multi peccatores infœlicem corporis valetudinem timẽt, vel paruum etiam dolorem capitis. Vnde nec ieiunare volunt, nec corpus suum macerare: peccata autem & animæ grauissimas ægritudines non timent. Hi homines infantibus & pueris similes sunt: qui araneã vel paruum quoddam aliud animal timent, in ignẽ tamẽ manus conijciunt. ¶ Tertio aduerte (si Suetonio & alijs historiographis credideris) hunc Tiberium crudelissimum hominem fuisse, homicidam, impium, & omni scelere contaminatum. Vide obsecro & diligenter considera, quam paruí faciat dominus huius seculi diuitias, gloriam, & honores: quandoquidem homini tam scelerato ea omnia cõmisit. Nam si hæc bona terrena alicuius essent ponderis, vel in aliquo pretio essent habenda, non ita facile Christus suis discipulis & charis amicis iussisset ea relinquere *Mat.4.* nec ea concederet iniquis & perditissimis hominibus, Tiberio scilicet, Caligulę, Claudio, Neroni, Cõmodo, Heliogabalo, & alijs similibus. Hæc enim terrena quæ tu bona appellas, & quæ quæris, & de quibus solicitus ambulas: sine dubio stercora sunt & furfures domus Dei. Visne vt liquido tibi cõstet, quam nihili Deus omnia hæc pendat? *Iob.1.& 2.* Abstulit vniuersa illa dominus à nimis charo & dilecto amico suo Iob, petitione facta ab impio & crudelissimo inimico diabolo. Rogauit dominum Satan, vt vniuersam substantiam Iob euerteret, statimque dominus id concessit. *Gen.25.* Abraham filijs concubinarũ largitus est munera: Isaac vero primogenituram & omnem supellectilem hereditauit. Ita dominus spurijs filijs qui de huius seculi diuitijs & honoribus tãtum sunt soliciti hæc terrena bona concedit: bonos autẽ & legitimos filios qui vana & caduca huiusmũdi contemnunt, diuinis & nunquam perituris diuitijs auget, & locupletatos reddit. Contenti sint mali, & satis illis sint bona hæc fluxa & caduca terræ: ab hæreditate vero cœlesti alienentur, & semoueãtur, bona nãque illa diuina, solis filijs & charis amicis reseruantur. Audi psalmistam. Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo, obtinuerũt diuitias. *Psal.72.* Vnde ex hoc loco discere debes, vt terrena despicias cõtemnas, & pro nihilo facias: cœlestia vero ames, diligas, & omni studio prosequaris. Hæc quippe, quã mundus opulentiam, copiam, abundantiam, & diuitias vocat, non nisi summa paupertas, mendicitas, & indigentia est. Ne obsecro in stercus huius seculi oculos nec mentem conijcias: sed in solum Deum animum tuum conuerte: siquidem erecto vultu te ipsum dominus condidit, vt ad cœlestia semper aspirares. Cum enim commodum & vtilitatẽ tuã Deus respiciat, omnia ea, quæ tibi sunt opus super terram cõstituit, vt panis, vinum, & caro: vt facili negotio ea posses adipisci: superflua vero, vt sunt aurum, & argentum, subtus terram abscondit, ne ipsa vehementer cupias & desideres. Ne serio futilia & ridicula ames & quæras: nam egregius psaltes vehemẽti raptus admiratione, cum videret ea quibus homines tam auide & anxie student, inquit. *Psal.4.* Filij hominum vsque quo graui corde: vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Quasi diuinus vates vellet hominum amentiam explicare, ac si diceret. Cum sitis filij hominum, rationis & intellectus participes: ne quasi rationis expertes sitis, constituẽtes vltimum finem in his terrenis & perituris: quandoquidẽ æternis bonis fruendis conditi & effecti estis. Mendacium amas, cum terrena amore prosequeris: aurum nanque & argentum etiam si hominũ oculis alicuius sit æstimationis, vile tamen & nullius momenti dominus iudicat. *Procurante Pontio Pilato Iudæã.* His verbis manifestissime ostendit beatus euangelista Christum esse verum Messiam promissum in lege. Vnde operæ pretium est aduertere, inter Iudæos duas prophetias fuisse celebratissimas iuxta aduentum Messiæ, quem expectabant. Altera erat

Gen.49. illa Iacob. Non auferetur sceptrũ de tribu Iuda,&c. *Deute.18.* Altera vero non minus celebris illa erat, quæ habetur in Deuteronomio. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum tuorum: similem tui:& ponam verba mea in ore eius. Quæ duæ authoritates secundũ omnium rabinorum sententiam de Christo, & de ipsius aduentu intelliguntur. Altera nanque istarũ aiebat, Messiam venturum esse, quando nullus esset rex in Iudæa: altera vero hunc Messiam magnũ futurum prophetam,& oriundum ex Iudaico populo. Duo enim præstare debebat futurus Messias: alterum scilicet quod futurus esset propheta & natione Iudæus: alterum vero esse venturum: quãdo nullus esset rex naturalis in Iudæa. Nascitur Esaias propheta in Hebræo populo: ne autem aliquis falso existimaret, ipsum esse Messiam, in principio suæ prophetiæ inquit. Visio Esaiæ filij Amos, quam vidit super *Esa.1.* Iudam & Hierusalẽ: in diebus Oziæ, Ioatham, Acaz,& Ezechiæ regum Iuda. Ac si prudens diceret. Etiam si sim propheta & à vobis ortus, ne tamẽ putetis me esse Messiam: nam ego prædicere & prophetare incipio naturalibus regibus Iudææ sceptrũ & imperium tenentibus. Et Ieremias etiam. Verba *Iere.1.* Ieremiæ filij Helchiæ de sacerdotibus qui fuerunt in Anatoth in terra Benjamin. Factum est verbum domini ad eum in diebus Iosiæ filij Amon, regis Iuda. Baruch quoque legit. Verba libri huius ad aures *Bar.1.* Ieconiæ filij Ioachim, regis Iuda. In Ezechiele etiã *Eze.1.* habetur. Ipse est annus quintus transmigrationis re- *Dan.1.* gis Ioachim. Et Dauid. Anno tertio regni Ioachim regis Iuda. Quòd si diligenter alios prophetas reuolueris, inuenies omnes prophetasse tempore quo erãt reges vel duces de tribu Iuda qui populum gubernarent. Non enim defuerunt ante Christum natum in illo populo reges vel duces, qui regerẽt Israelem: vt statim initio huius operis ostendimus. Igitur prophetæ sancti vt tollerent à populo suspicionem, ne aliquem ipsorum putaret esse Messiam (cum inter illos nati & educati essent) diligenter literis mandarunt reges Iudæ, sub quorũ dominio prophetabãt. Sed diuus Lucas ostendit diuum Ioannem prædicãtem maximum illum prophetã promissum Iudæis. Sed sub quo rege Iudæ? Procurante (inquit) Pontio Pilato Iudæa. Iam non est rex in Iudæa, nõ est sceptrum regale, non est corona. Sed quid? procurator quidam, siue prorex, quem hodie constituit imperator: quem etiã si sequenti die libuerit auferet, ipse autem non naturalis, sed ex populo gentilico & aduena erat. Vides igitur quomodo in quouis euangelistæ verbo magnum claudatur mysterium? Conuincit hic Iudæos,& ipsorum cæcitatem reprehendit probatque ex ipsorum prophetijs & testimonijs Christum esse Messiam: quem ipsi expectabant. Nihilominus ipsi tam cæci & tam ignorantes sunt, vt nolint cognoscere suum Saluatorem,& mittunt nũ- *Ioan.1.* cios qui interrogent diuũ Ioannem, An sit ipse Messias in lege promissus: cum secundum rei veritatem potius deberent diuo Ioanni credere dicenti Iesum esse verum Messiam, quam si de se ipso id affirmaret. Nam testimonium quod aliquis de se ipso exhibet, non tantam fidem facit, quantam haberet si de altero id affirmaret:& siquidem Iudæi diuo Ioanni crederent, si dixisset, ipsum esse Christum, potiori ratione Ioannis verbis debebant adhibere fidem dicentis Iesum esse Christum in lege promissum. Sed vnde Iudæis istis tanta proueniebat cæcitas & obscuritas? Ex peccatis quidem, vt Sophonias aiebat. Ambulauerunt vt cæci, quia domino peccauerunt. *Sopho.1.* Mundanis nanque & terrenis dediti solum externa considerantes, Christi paupertatem despiciebant: & quia pauper & humilis venit, id fuit in causa vt eum non cognouerint. Similes illi qui manũ supra oculos ponit, ne solis radijs offendatur: nec ab ipso illuminentur? Ita etiam hi inter suum intellectum & diuinã lucẽ pessima cõstituerũt,& ideo obtenebrati sunt,& cæci facti & ita cæci vt cũ viderẽt oẽs prophetias, quæ de ipso loquebantur, iam adimpletas esse, cumque etiam ipsum Messiam coram oculis haberent, illũ ignorabant. *Ioan.9.* Ego veni (inquit Christus) vt qui non vident videant:& qui vident, cæci fiant. Oculi nanque vanitatis mundi allucinati rerũ mundanarum amore: diuinam & inaccessibilem lucem non valent intueri. *Exo.10.* Hæc est illa cæcitas & obscuritas, quã misit dominus in AEgyptios: de quibus scriptura asserit, neminem spacio trium dierum fratrem suum vidisse, nec ab vno loco motum fuisse. Nisi Iudæi isti cæci essent, non vtique in suo euãgelio Ioannes dixisset. Mundus Christum non cognouit. Non mirum erat, quod ita cæci & deliri essent *Ioan.1.* in cognitione Messię: siquidem tantum pulueris pondus amoris mundi, carnis,& sanguinis oculis suis iniecerant, de quibus Ieremias dixit. Errauerunt *Thren.4.* vt cæci in plateis. Iniquioris conditionis est hæc cæcitas, quam quæuis alia corporalis: nam qui corporis cæcitate laborant, se ipsos agnoscũt, at qui interiori cæcitate tenentur, existimant se videre, cũ nihil videãt. Quo circa redemptor noster his dixit. *Ioan.9.* Si cæci essetis non haberetis peccatum: nunc vero dicitis quia videmus, ideo peccatum vestrũ manet. Caue & tu tanquam à facie colubri à peccatis: ne in *Eccl.21.* hanc teterrimam cæcitatem incidas: vt Deum non cognoscas,& te ipsum ignores,&c. ¶Expende etiã quod hæc terra Iudęæ vbi Pilatus præsidebat, illa erat, quam olim Deus Abrahę promisit, cum dixit. *Gen.12.* Ego dominus qui eduxi te de Vr Chaldeorũ, vt darem tibi terram hanc, vt possideres eam. *& 15.* Iosue autem possessionem huius terræ tradidit filijs Abrahæ postquam Moses eduxit illos de AEgypto. Sed aspicite quomodo Deus alijs regna propter sua scelera *Iosue.7.* tollit & alijs tribuit: quod videri potest in Saule, cui dominus regnum hoc de quo loquimur, sustulit, Dauidi autem concessit: secundum illud quod scriptum est. Mortuus est Saul propter iniquitates suas *1.Par.10.* eo quod pręuaricatus est pactum domini,& non custodierit illud: propter quod interfecit illum,& trãstulit illud ad Dauid filium Isai. Cùm Saul rectitudinem animi seruabat, dedit illi regnum: at cum à mãdatis domini recessit, regno orbatus est. Quodcum Dauid recte animo perpedisset, dixit Salomoni successori ipsius cum morti esset propinquus. Obserua *3.Reg.2.* vt custodias mandata domini, vt confirmet dominus sermones suos quos loquutus est de me dicens. Si custodierint filij tui viã meam,& ambulauerint in veritate: non auferetur tibi vir de solio Israel. Cũ enim rex præsidem aliquem constituit siue ciuitati siue arci, beneficium illud donat illi & successoribus

illius: dummodo tales ipsius regis non sint proditores: nam si sint, vitam simul & gratiam datam amittunt. Ita dominus dedit Abrahamo hanc terrã, & ipse fuit primus & fidelissimus præses: postea vero Isaac, Iacob & alij ipsius successores fideles & recti, quos dominus in officio sustentauit. At cum traditores essent, abstulit dominus ab eis possessionẽ & dedit eam Romano imperatori: qui dominiũ ipsius tenebat, quique hunc præsidem illi constituit. Similiter Deus vobiscum faciet: si ipsius præcepta non seruaueritis. Atque ita debet intelligi omnia à Deo nobis promissa, ea lege vt quæ ipse præcipit, diligenter obseruemus. Peccata Iudæorum eos in tam infœlicem statum adduxerant: & ita tu si in peccatis per
Mat.8.
stiteris, exul à gloria in miseram captiuitatem incides. Audi dominum, filij regni eijcientur foras. Nec inertia detentus in hæc insana & amentissima verba prorumpas. Christianus sum vita ęterna mihi hęreditas est, ad regnum sanctum pertineo: mihique iure proprio debetur: nanque quemadmodum promissam Iudęis abstulit propter scelera & flagitia quibus se ipsos contaminarunt, ita regnum gloriæ (quã uis tibi promissum in hæreditatem sit) nihil dubitabit auferre nisi tanquam filius Dei sanctis vitæ documentis & institutis vitam tuam composueris. Sed iam historiam prosequamur. *Tetrarcha autem Galilææ Herode. Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituręæ & Traconitidis regionis: & Lisania Abilinæ Tetrarcha.* Inter plures filios quos magnus ille Herodes Ascalonita habuit, post ipsius mortẽ soli tres viui remanserunt. Archelaus, scilicet, Herodes, & Philippus: cæteros, nanque ipse dum viueret interfecit. Post mortem patris contentio fuit orta de regni successione. Cæsar in quatuor partes regnum Iudæorum diuisit, dans Archelao Iudæã, & Idumæã, Herodi, Galilæam: & Philippo, Ituræam & Traconitidem regionem: & sic Tetrarchæ facti sunt. Tetrarchia enim quarta pars regni est, & Tetrarcha vocatur princeps quartæ partis regni. Archelaus autẽ qui in Iudæa regnabat suis exigentibus sceleribus, à regno eiectus & relegatus est: tuncque Iudæa administrata fuit per procuratores Ethnicos, quorũ primus fuit Componius, secundus Annius Rufus, ter
Iosf.li.2.de bello Iud. c. 16.
tius Valerius, quartus Marcus, quintus vero Põtius Pilatus: qui teste Iosepho anno duodecimo Tiberij Cæsaris procurator Iudeæ constitutus est: cuius tẽpore cum Herodes & frater eius Philippus essent Tetrarchæ, venit Ioannes prædicans baptismũ pœnitentiæ. Porro aliqui dixerunt Lisaniam istorum fratrem fuisse, & filium Herodis Ascalonitæ: alij vero eius nepotem, vt pote filium Ptolomæi cuiusdã ex Alexandria Sorore præfati Herodis. Quomodocunque autẽ illud sit, parum ad propositum refert. Sed his dimissis ad nostrã eruditionem aliqua sunt oseruãda. ¶ In primis quomodo ij qui iniquo & prauo animo dignitates, honores, & diuitias acquirũt, & mala fide possident, breui tempore ijs fruuntur: De rebus enim male acquisitis, nõ gaudebit tertius hæres. Ingressus est Herodes Ascalonita in Iudæã per tyrannidem, & regnum iniuste vsurpauit: at iusto Dei iudicio nondum mortuus erat, cum iã regnum in quatuor partes diuiditur: & præcipuam regni partem, quæ erat Iudæa per procuratorẽ regitur, & gubernatur, qui aduena & gentilis erat. Ex quo docemur, vt nihil in hac vita malis artibus & dolo acquiramus: nam quod mala fide possidetur, diu stare non potest: nec quod inhonestum est, vtile vllo pacto esse potest. Quod omne sacrę paginæ testimonio & exemplo apertissimo demonstrari potest.
Iud.9.
Nam Abimelech Gedeonis filius qui regnandi cupiditate septuaginta fratres interfecit miserum & infelicem finem sortitus est: quippe qui à muliere fuit occisus. Vide etiam quem exitum habuerit Hiero
3.Reg.12.
boam qui aduersus dominum suum Roboam surrexit: & vitulos aureos confecit, quos populus adora
4.Reg.9.
ret: vt se tueri & conseruare posset in regno suo. Idẽ
4.Reg.11.
exemplum tibi afferam de Achab: cuius domũ diripuit Iehu, & neminem viuum reliquit. Idem contigit Athaliæ: & omnibus illis qui malo titulo dominari voluerunt. Et hoc etiam quotidie experimur in hominibus ecclesiasticis, qui bonis ecclesiæ & pauperum rem suam & substantiam augent & amplificant, & memoriam sui in hac vita relinquunt, quo circa permittit dominus: vt his bonis hæredes prodigi & epulones succedant, qui illa breui temporis spatio deuorent & consumant. ¶ Aduerte etiam quod omnes hi principes & sacerdotes quos euãgelista describit flagitiosissimi homines fuerunt, & supra quam dici potest grauissimis peccatis impliciti: qui non dignas factorum suorum in inferis pœnas luunt. Qui cum mali essent & ipse populus pessimis moribus erat imbutus, vbi pauca vel nulla prorsus iustitia locum aliquem vendicabat. His igitur temporibus Baptista quidem inuenitur omnigena virtutũ supellectile abundans, & claris vitæ portentis illustratus: nam, et si reliqui omnes mali sint nihil vetat quin tu bonus & sanctus esse possis. Nec ideo inferas te iniquum & sceleratum esse nec ad bonã vitam te applicare posse quia reliqui perditionis viam & iter inferni elegerunt: quandoquidem cũ isti mali essent Ioannes iustus inter eos inuentus est. Nequissimi erant homines tempore Noe, ipse vero sanctus: cui dominus dixit. Te inueni iustum corã me
Gen.7.
ex omnibus gentibus. Et in terra Hus vbi omnes iniquitatem sectabantur inuenitur Iob vir rectus & iu
Iob.1.
stus: vt merito beatus Gregorius annotat & ponde
Greg li.1. mor.ca.1.
rat super sanctum Iob. Quod si iniquorum & flagitiosorum consortium & amplexus, tibi ipsi culpam imputes, non temporum iniuriæ: quandoquidem in quocunque tempore rectum vitæ tramitem insequi poteris vt fecit sanctissimus Baptista eo tẽpore quo perditissimus erat mundus, quoque tam sceleratis & iniquis hominibus regebatur. Quid enim obsecro nocumenti aliena iniquitas tibi inijcere potest? Audi Petrum ecclesiæ principem & antistitẽ summũ. Quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueri
1.Pet.3.
tis? Sed & si quid patimini propter iustitiam beati. Nihilosecius tamen etiam si in mundo plurimas tyrannides videas, & habentes sceptrum nulla puritate conscientiæ inductos, nõ ideo virtutem (quæ per se ipsam pulcherrima merces est) deseras & abijcias. Sed ad id vnum oculos efficaces moueas Deum esse iustissimum & æquissimum iudicem, qui singulorum opera metitur & debita solutione repẽdit. Nũc autem patiens esto & cum videas mala principum & prælatorum pro eis ad dominum ora & semper

virtutũ

Psal.70. virtutum gradibus insiste: & cum videris in hoc seculo iustitiam periclitari mentem & oculos in cœlũ reuoca, & cum psalmista dic. Introibo in potentias domini; memorabor iustitiæ tuę solius. Id solũ Deo relinque vbi iustitiæ lumen habitat: etiam si nullum in terra appareat. Præterea, hæc diuisio significabat, cito vniuersum regnum venturum esse in ruinam. Nam venit illa Christi sententia adimplẽda: Omne regnum in se diuisum desolabitur, vt experimento in Iudæorum regno demonstrari potest. Discordia enim quę orta fuit inter hos fratres Herodis Ascalonitæ filios, fuit in causa vt regnum diuideretur: diuisio autem initium fuit vniuersæ deuastationis regni. Nam concordia paruæ res crescũt: discordia vero maximæ dilabuntur. Si linguarum discordia illud magnificum & superbum opus turris Babiloniæ destruxit: quanto vehementius voluntatum discordia, omnia destruet? Ad generationem rerum naturalium necesse est vt conueniant elementa, & sedata discordia inter se quadam amicitia copulẽtur ex qua vnita concordia gignuntur lapilli preciosi, aurum, & argentum, & cætera metalla pulchra, quę merito, & ipsorum conditorem & summum opificem admiramur. Quid Apollineæ facultatis dogmata & canones docent: nisi ex concordia quatuor humorum rectam valetudinem & incolumitatem corporis constare, ex discordia autem mille ægritudines, dolores, & mortem prouenire? In quo enim recta ratio Musicæ consistit, nisi in cõcordia & harmonia vocum? Natura vt docta rerum omniũ magistra in lapide Tirrheo hoc insinuare voluit qui in aquam coniectus, si integer sit, quãtũis magnus enatat: at vero diuisus, in profundum demergitur. Sic nos integri & concordes permaneamus: diuisi vero & discordes submergimur & deperimus. Vnaquæque acies suum habet vexillum, quo cognoscatur, & quælibet nobilis familia suum stemma: sic Christiana familia amorem & concordiam habet signũ. Ideo redeptor noster. In hoc cognoscent quod mei discipuli estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Experimentum in capite alieno debemus facere, cũ videamus hos fratres causa inimicitiæ & iurgij regnum patris perdidisse: tenemurque pacem & amorem diligere, quem Christus summopere cõmendauit. ¶Obserua rursus Esaiam, Hieremiam, Ezechielem, & reliquos prophetas nominasse reges Iudææ tantum scilicet eos in quorum temporibus prophetabãt: nam eorum doctrina & prædicatio præcipue in illum populum Iudæorum dirigebatur. At beatus euangelista, hic ponit reges & principes, tam Iudæos quam gentiles: nam Christus vtrique populo venit, & euangelica prædicatio Iudæis & gentibus datur. Scripsit Tiberium qui imperator & dominus orbis erat: siquidem prædicatio euãgelij per ministerium Apostolorum nota vniuerso mundo debebat fieri. Mortuus est Christus, vt omnes saluos faceret, & omnibus legem suã dedit: & ita decebat, vt in hoc loco mentio fieret omnium principũ tam Iudæorum, quam gentilium. Et quia Christus non solum rex erat, verum etiam summus sacerdos, numerat etiam sacerdotes, qui tunc templo ministrabant, dicens. *Sub principibus sacerdotum Anna & Caipha.* Sacerdotium statui seculari præstat: & maior quidem authoritas in Papa residet, quam in cunctis regibus & imperatoribus mundi. Sed cum maiori honore digni sint: prius euangelista scribit principes seculares, & in vltimo loco hos summos sacerdotes: & id non sine diuino cõsilio, vt videas quãtũ de alicuius dignitate & honore peccata minuãt. Fuerunt nanque isti Pontifices Annas & Caiphas Simoniaci, & ita digni fuerunt tali dedecore quod præferuntur illis nequissimi seculares & peccatores. Quot sunt etiam nunc in ecclesia Dei sacerdotes, religiosi, & episcopi, quibus coram Dei oculis multi publicani & peccatores præferuntur. Vtinam multi seculares nobis post terga relictis, victoriam regni Dei non deferant. Quo circa Diuus Paulus, nobiscum loquitur dicens. Nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministeriũ nostrũ. Vnde si seculares digno honore non afficiunt nos: id euenit quia vident nostra opera non suis praeferri: nam conspiciunt nos garrulantes, confabulantesque sicut ipsi, vident etiam nos epulari, & iocari, sicut ipsi: atque ita paruifaciunt, & contemnunt nos. ¶Aduerte etiam quod summus sacerdos secundum legem perpetuus erat, & pro toto tempore suæ vitæ fungebatur officio: at tantum inualuerat ambitio & cupiditas, vt singulis annis singuli sacerdotes eligerentur: & ita tẽpore, quo beatus Ioannes incepit prædicare, erat pontifex Annas, anno vero quo Christus mortuus est, obtinebat Pontificatum Caiphas: & propterea vtrunque beatus euangelista nominauit. Herodes nanque cum videret commodum & vtilitatem inde sequi, venale fecit sacerdotium. Ex quo liquido constat, quanta suboriantur mala. Erat enim Herodes, sicut & cæteri reges sub tributo imperatoris Romani, & etiã muneribus & donis emerat regnum, & principatum cõparauerat: ideo opus erat, vt omne hoc surriperet à templo. Sicut modo qui officia emũt, necesse est vt iuste vel iniuste substantia pauperum & plebis soluantur. Quod graue malum in multis prouincijs cernimus. Altera ratio est quia cum officia venundentur pecunijs, ab indignis plerunque possidentur, quandoquidem nõ meritis talis hominis attenditur, sed pecuniæ suæ. Altera est ratio, quia is qui officium emit, pondere tributorum & pecuniarum oneratur, vt soluat pactum & conuentũ. Sic Herodes pecunijs & redditibus ecclesiæ sua debita vult persoluere. ¶At si iniquè agebãt hi principes seculares dantes sacerdotium pro pecunijs: quanto peius ipsi clerici faciebant, si quidẽ pecunias pro Pontificatu exhibebant? Contemplare obsecro qualiter tum temporis ecclesiæ conditio & status iacebat. His igitur calamitosis & miserandis tẽporibus eximij prædicatores venerunt, Christus redemptor noster, & Beatus Baptista. O vtinam & nunc dominus Iesus dignaretur ex alto descendere vt ecclesiam suam visitaret. Magna quidem alia peccata fuerant in Israel quibus medendis misit dominus Esaiam, postea verò misit Heliam, Eliseum, Hieremiam, Ezechielem, & alios plurimos & sanctos viros. Nunc vero cum sapientissimus ille atque expertus medicus videret ægritudines vsque ad interitum peruenire, cumque intueretur ipsos sacerdotes, qui alijs deberent esse exemplo auaritiæ, ambitioni, & Simoniæ deseruire: ipse proprius de cœlo descen-

Marginal notes: Luc.11. (beside "domini; memorabor"); Gen.11. (beside "dia illud magnificum"); Ioan.13. (beside "Ideo redeptor noster"); Mat.8. (beside "tes, religiosi"); 2.Cor.6. (beside "regni Dei non deferant").

descendit, vt huic pestilenti morbo pharmacum ad
hibeat: & ante se mittit non quemcunque cóciona-
torem, sed magnum & sanctitate præexcellentem,
vt corda hominum disponat, & sacerdotũ vitia re-
prehendat, post illum vero Christus venit vt pecca-
ta ministrorum templi propulset. Quo circa cum di-
xisset euangelista, quod Annas & Caiphas erãt Põ-
tifices, cum solus vnus deberet esse perpetuus: sta-
tim apponit remedium, & egregium quendam &
sanctissimum hominem, dicens: *Factum est verbum
domini super Ioannem filium Zachariæ in deserto.*
Quot reges & principes designat hic euãgelista, vt
dicat, Christũ misisse Ioannem prædicaturum. Cũ
Christi natiuitatem scripsit, tantum Romani Cæsa-
ris meminit: Ioannis autem natiuitatem narrat nul-
lius principis facta mentione: cum vero prædicatio-
nis officium recenset, non tantum Cæsaris, sed &
sacerdotum & minorum principum recordatur. Ni
mirum vt innueret, quanti esset momenti alicuius
sancti prophetæ aut prædicatoris euãgelici creatio.
Magnum & præclarũ opus est officium prædicatio
nis: ad cuius functionem perfectam, non satis est ha
bitum religionis induere, in scholis arguere, & scri-
pturam legere: sed necessaria est vitæ sanctitas, mo-
rum integritas, & vitæ perfectio. Quod Deus cõdat
hominem suæ admirabili potentię velut nihil est: at
cõcionatorẽ efficere, hoc quidẽ grande opus est, nã
constituit hominẽ omnibus suis numeris perfectũ
& absolutum. Ideò Moses quanuis sanctissimus es-
set, cum dominus illum mitteret ad prædicandum
Pharaoni se à tali munere quantum potest abstinet,
nam cum humilis esset, se ineptum tanto officio iu
Exo.3. dicat: quod etiam Ieremias secum reuoluens tantũ
Iere.1. officium humeris suis impar existimabat. Quod
Ion.1. idem Ionas fecit, & omnes illi qui altitudinem &
excellentiam huius muneris agnoscunt, & huma-
nam imbecilitatem percallent. Nunc autem nõ de
sunt multi qui hunc honorem & dignitatem appe-
tant, cum illo prorsus indigni sint. Igitur vt intelli-
gas magis laboriosum esse rectum prædicatorem
condere & efficere, quam alium quenuis hominẽ,
tanquam rem maioris momenti & ponderis appo-
suit hic euangelista tot principes in electione beati
Ioannis Baptistæ in concionatorem, & nullam mẽ-
tionem fecit alicuius principis vel regis, dum ipsius
natiuitatem scriberet. ¶ Perpende autem hic primo
quod diuus Ioannes non exijt prædicare nisi iussus.
2. Para. 26. Non temere aut præsumptuose vsurpauit officium,
Mat. 22. vt Ozias: qui percussus fuit lepra, eo quod surripuit
officium sacerdotale. Vnde in euangelio cuidã di-
citur. Quomodo huc intrasti non habens vestem
nuptialem? Sed multi cum non vocati sint à Deo,
talia munera sibi arroganter assumunt. Vnde domi
Iere. 14. nus per Ieremiam dicit. Non misi eos, & non præ-
Hebr. 5. cepi eis: neque loquutus sum ad eos. Ioannes autem
vocatus tanquam Aaron exijt ad prædicandũ. ¶ Ad
uertendum quoque est hic tempus quo Ioannes vẽ
nit prædicans: & locus in quo erat quando præcepit
dominus illi vt prædicaret. Factum est enim verbũ
super Ioannem, & venit prædicans baptismum pœ-
nitentiæ, quando in principibus & primatibus mũ-
di dominabatur tyrannis, & in sacerdotibus simo-
nia & quando regnũ Israel diuisum erat in quatuor
partes, & vniuersus orbis ita perditus erat, vt iam fe
re in præcipitium inferni abiret: tunc factum est ver-
bum domini super Ioannem. In quoquidem diuinã
misericordiam & pietatem (Christianis oculis si ve-
lis intueri) relucere videbis: nam in maioribus neces
sitatibus & in maximis cõstitutos periculis nos nũ-
quam obliuiscitur: etiam si nos tali auxilio simus in
digni. Ipse enim cognouit figmentum nostrum: re-
cordatusque quoniam puluis sumus, & sicut miseretur Psal. 102.
pater filiorum misertus est nobis. O quoties pius &
misericors dominus iamiam tibi in interitum tendẽ
ti, manũ præstat, & succurrit: nã sæpe sæpius cũ pec
care vis, ad ostium cordis tui pulsat, & tũc factũ est
verbũ domini super te, mittẽs tibi sanctam inspira-
tionẽ: ne vltra vanis & iniquis cogitationibus pro-
grediaris. Hoc enim sæpissimè iam in infernum es-
ses lapsus, nisi pietas & misericordia domini tecum
adesset: nam etiam si mundus blasphemus sit, & trãs
gressor mandatorum domini, non ideo dominus il
lum deserit tendentem ad interitum. Ex quo loco
discere debes, vt semper in domino spem tuã repó-
nas, nec vnquã tibi de eius infinita misericordia est
desperandum. Patiens enim est & præstabilis super
malitiam, fide igitur in eo, quippe qui nunquam in
maioribus necessitatibus tibi deerit: quemadmodũ
vniuerso orbi succurrit, mittens beatum Ioannẽ Ba
ptistam ad prædicandum. Quod etiam sacræ pagi- Gen. 37.
næ testimonio clarissimo tibi ob oculos ponã. Nã & 39.
cum sanctus Ioseph iniuste exularet à patria, cum-
que vẽditus esset à proprijs fratribus, & falso accu-
satus, & in vinculis detentus, quando nulla spes re-
medij affulgebat: recordatus est illius dominus, & à
vinculis eum eripuit, & constituit illũ in altissimũ
regni solium & dignitatem, ita vt post regem nulli
maior honor, gloria, & dignitas tribueretur. Vnde Gen. 41.
etiã quãdo Israel grauiter opprimebatur & persequé
batur à Pharaone in AEgypto, tũc dominũ memo-
ria illius subijt, & dixit Mosi. Vidi afflictionẽ popu
li mei in AEgypto, & clamorẽ eius audiui. Nũquã Exo. 3.
enim de ipsius diuina misericordia desperare debes
sed firmo & virili animo in ipso cõfidere. Sic de illa
castissima fœmina Susanna legimus in Daniele quod
erat cor eius fiduciã habẽs in dño: atq; ità cũ omni Dan. 13.
prorsus humano auxilio esset destituta, tũc liberali
manu dñs illi subuenit, atq; à tanto periculo libera-
uit. Ideoq; meminisse oportet illius dicti Abacuch. Abac. 2.
Si morã fecerit expecta eũ, veniẽs enim veniet & nõ
tardabit. O quã grauissime sæpius Deus offenditur:
cũ in illo nõ speras. Videtur nãq; virgini pauperi &
ipsius matri quod nemo eã in vxorẽ ducet, cũ dotẽ nec
supellectilẽ habeant: atq; ita decernũt carnaliter &
cum Dei offensa viuere: quasi ipsius Dei manus sit
abbreuiata, vt nõ possit earũ necessitati aliquo mo-
do subuenire. Dei consilio & decreto terminum as-
signant, & secum tacite hæc mente reuoluunt. Si
tali tempore, vel tali anno, vel mense nobis non fue
rit prouisum, non est quod speremus, sed mundi va
nitatibus & delicijs nos tradamus. Ita fecerunt illi
Israelitæ, qui cum in magno discrimine essent con-
stituti, & obsessi ab exercitu Assyriorum, iam secũ Iud. 7.
decreuerant se ipsos in potestatẽ Olofernis tradere:
quos acriter Sãcta & virilis Iudith reprehẽdit dicẽs.
Quod est hoc verbum quod consensit Ozias, vt tradat

ciuitatem Assyrijs: si intra quinque dies nō venerit
vobis adiutorium? qui estis vos qui tentatis domi-
num? Igitur ne Deo diffidas vnquam, nam in ma-
ioribus periculis, maximisque imminentibus cala-
mitatibus, magis propicium & amicum illum inue
nies: quemadmodum cum mundo fecit, quādo ma
ioribus vitijs & iniquitatibus abundabat, mittens
Ioannem Baptistam. ¶Sed vbi erat quando factum
est verbum domini super eum? In deserto. Vbi attē-
tius perspicere debes, quod vocat dominus diuum
Baptistam cum procul recessus ab hominibus esset
in deserto, & constituit illum prædicatorem & præ
cursorē suum. Vbi etiam notare debes quomodo fu
giendū sit à gloria huius mundi, & ab eius honori-
bus, & vanitatibus: hos enim dominus quærit, &
in publicum iactat, & eosdem honorat, & amicos
suos prædicat. Hos nanque maximo honore afficit
qui ipsum honorem contemnunt, & eos maximi fa
Gen.12. cit, qui abiectos & humiles se esse iudicant. Abrahā
nanque cū à patria recessisset, & per exteras gentes
fuisset peregrinatus in extraneis terris cōstituit illū
Exo.3. dominus magnū principem. Moses etiam qui regiā
domum Pharaonis contempsit, cū solus esset in de-
serto, seruandis ouibus intentus, factus est à domi-
no magnus princeps: & electus dux totius Israel.
Quis obsecro memoriā hominū minus subierat, aut
quis mortaliū magis obliuioni erat traditus, quam
1.Reg.16. Dauid: qui pascens solus in deserto oues, vnctus est
in regē à domino, & magnis in bello reportatis triū
phis in præclarum principem euasit. Absconditus
1.Reg.10. erat Saul in domo sua, & humilem se iudicabat, nec
volebat in regem eligi: sed dominus ipsum manife-
stauit, & in regem constituit. Cur igitur tu honores
ambis: cum videas non dari nisi his, qui eos negli-
gunt & aspernantur? Diuum Ioannē intuere in syl-
uis bestiarum more vitam degentem, quē dominus
manifestat & illustrat, vt omnis mundus ipsum ve-
neretur & laudet. Ita dominus consueuit eos hono
ribus afficere, qui eosdem fugiunt & negligunt pro
pter ipsius amorem. ¶Præterea in deserto factū est
illi verbum Dei: nam ille qui diuinis consolationi-
bus & inspirationibus frui vult, opus est vt vitam so
litariam amet, & omnes humanas conuersationes
longius propellat. Nunquam dominus permisit vt
1.Reg.5. in eodem altari arca testamenti & idola Dagonis si
mul essent, & cum Philistæi id conati essent, nūquā
tamen id efficere potuerunt: nam non patitur domi
nus vt dulcia atq; suauia suæ gloriæ & diuinitatis
gaudia misceantur carnis & mūdi familiaritatibus.
Vilis quidem est conuersatio humana: siquidē diui-
Osee.2. nā impedit. Cuidam animæ sanctæ cui dominus vo
luit sua secreta reuelare dixit per Oseā. Ducā eā in-
solitudinem, & loquar ad cor eius. Vt dominus cū
anima nostra loquatur, non opus habet testes. Et vo
lens ad Mosem loqui, duxit illum in sublimem mō-
tē Sinai. Et in solitudine deserti apparuit Angelus
Exo.19. Agar. Et Elias extra vrbem erat, & omni prorsus
Gen.21. humana conuersatione carēs, quando Angelum vi
3.Reg.19. dit. Quando dominus cor nostrum solum inuenit,
statim cœnaturus cum illo sedet. Et cum animam no
stram à mundi curis & solicitudinibus separatam,
statim magna mirabilia & secreta illi pandit, quæ
neutiquam reseraret, si negotijs implicatam inueni
ret. Equidem si scirēs quam grauē iacturam facias
cū te rebus mundanis tradis, dubio procul non mag
ni laboris rem iudicares, soli Deo adhærere: nam si
conuersationem humanam reieceris, diuinam inue
nies: silentium nanque & solitudo fortissimi muri
sunt deuotionis. Si volueris iam comparatam de-
uotionem conseruare, solitudinem dilige: nam quā
to maiora & ampliora beneficia Beatus Ioannes ac
ceperat, tanto melius existimabat in desertum re-
cedere: vt gratiam conseruaret. Iob enim ait. Lam Iob.12.
pas contenta apud cogitationes diuitum. Si lam-
pas accensa est; statim tegitur ne flante aere inte-
reat. Iusti sunt lampades accensæ: & de Ioanne, Ioan.5.
dixit Christus, quod erat lucerna ardens & lucens.
Iusti nanque ne vento inanis gloriæ & humanæ lau
dis offendantur, abscondunt & celant sua bona
opera. Ioannes quippe, vt aptius & commodius se
Deo traderet, in desertum secessit. Nouerat enim
prudens ac sanctus vir difficillimum esse inter ho-
minum turbas intacte & pure viuere, ideo solitu-
dinem petijt vt peccandi irritamenta fugeret.
Quid hic dicturi sunt stolidi & insipientes homi-
nes, qui cum in vitia & peccata sint nimis procli-
ues: eos qui religionis habitum induunt, impuden-
ter irrident? Christus etiam verus Deus & homo ho
minum consortia fugiebat: nō quod ipsi esset opus,
sed vt nobis fugienda demonstraret. Hoc etiam
multi sanctissimi viri fecerunt: nam Eliseus ita
has familiaritates fugiebat, vt etiā ipsa hospes quæ
multoties domi eum receperat, nomen ipsius igno-
rabat, & cum iussisset Giezi eam accersere, non pro
prio nomine nuncupauit, sed nomine ciuitatis, in
qua ipsa nata erat, scilicet, Sunna: & ideo vocauit
eam Sunnamitem. Fuge igitur humana consortia
& consuetudines: & esto mundo exter & aduena, 4.Reg.4.
& amicus & familiaris deserto. Melius quidem est
inter immanes bestias in deserto & solitudine vi-
tam degere: quam in ciuitatibus & populis inter ini
quos homines. In hac ergo solitudine verbum do-
mini factum est super Ioannem. Sic tu si volueris
verbum domini audire fuge à consortio & tumul- Act.1.
tu hominum. Exemplo etiam Christi saluatoris no
stri, prius cœpit Ioannes facere quam docere: nam
prius sanctissimam & purissimam egit in deserto vi
tam, multis annis ieiunans, & orans: postea vero
alios docuit. Sic oportet, vt tu antequam alios do Rom.2.
ceas, te ipsum doceas: vt possis alijs non tātum ver
bis: sed facto prodesse. Sed iam singula verba expē-
damus. ¶Factum est (inquit) verbum domini, su-
per Ioannem filium Zachariæ in deserto. Multo-
ties inuenies in prophetis verbum quod factum est.
Sæpe etiam onus, vel pondus: vt in initio prophe-
tarum Abacuc, & Malachiæ. Et in Esaia & in
Zacharia in medio & circa finem. Discrimen au-
tem est (vt Hieronymus ait) quod vbicunque est Hier. super
graue, quod dominus comminatur, & plenum Esa.c.13.&
ponderis & laboris, quod per verbum, pondus Iere.cap.23.
designatur, minarum autem plena sunt, quæ per
verbum onus innuūtur. At vero vbicunque domi-
nus prospera pollicetur, siue post comminationem
meliora promittit: ibi non pondus, aut onus, sed fa-
ctum est verbum, domini dicitur. Ideoque quia
Ioannes prospera nunciabat, nempe aduentum
Messiæ,

Mesſiæ, & regnum cœlorum, & iter præparabat vt Chriſtum ſuſciperent, non onus ſed factum eſt ver[illegible] ſuper Ioannem dicitur. Super Ioannē [illegible] illud ſuper Ioannem deſcende
Eſa 55. b[illegible] quomodo deſcendit imber & ni[illegible] verbum quod egredietur d[illegible] ſublimitatē notat: quia in[illegible] deſcendit: ſed verbu[illegible] cor aſcendit ad verbum. Et q[illegible] quod deſcendit ſuper Ioannē? Vnde & [illegible] mum pœnitentiæ. [illegible] mitteret an[illegible] tris dicens filium eſſe Zachariæ: quia Io[illegible] tis paternæ fuit imitator & hæres. [illegible] Zacharias cum vxore ſua pu[illegible] & inn[illegible] ambo quippe iuſti erāt co ra[illegible] domini[illegible] dem aduertere debes, quō m[illegible] probis & ſanctis parentibus [illegible] rum vitam, quo ad fieri poſſit imitari. Vnde ſi tu te ipſum iudicas ab egregia parentū ſtirpe deſcendere, ipſorum virtutes imitari curabis. At ſi non ex nobilibus parentibus deſcendis: talia opera facito, vt noua & egregiā proles à te incipiat. *Et venit in omnem regionem Iordanis.* Hoc eſt, ad loca Iudææ circa fluenta Iordanis. Quoniam gratia baptizandi venerat, ad loca abundantia aquis accedere debebat: ne aquæ defectu illi qui ad eius prædicationem conuertebantur, baptiſmo carerent. Cum enim recte noſſet, quanta gentium copia ad ipſius baptiſmum erat properatura, loca aquis abundantia ſibi elegit. Diſcamus hic beatiſſimi Ioannis exemplo eum [illegible] cum quærere, qui magis aptus ſemper ſit ad recta opera facienda, & qui nobis anſam & occaſionem præbeat ſanctis operibus nos exercendi. Cū enim grauiter ægrotaret rex Ezechias, Eſaias pro-
Eſa.38. pheta ad eum acceſsit, ex parte Dei dicens. Diſpone domui tuæ: quia morieris tu, & non viues. Qui conuertit faciem ſuam ad parietem & fleuit. Cur in-
Hier. in commen. Eſa. li. 11. ca. 38. quit (Hieronymus) conuerſus eſt ad parietem, vt fleret, & oraret? Quia quando Salomon hoc templum abſoluit, regiam ſuam domum condidit coniunctā ita vt ipſe paries templi ex altera parte domum regiam conficiebat, ad hoc vt negotia quæ regi offerrentur cum Deo poſſet facile communicare. Ideo Ezechias oraturus ad parietem templi ſe conuertit. Ità epiſcopi & hi, quibus animarum cura eſt commendata domos ſuas iuxta eccleſiam deberent habere, vt faciliùs ſacramenta poſſent adminiſtrare: vt faciebat Ioannes, vt commodius poſſet baptizare.
Num.1. & 3. In libro Numerorum dicebat Deus ſacerdotibus atq; Leuitis. Excubate in oſtio ſanctuarij. Ianitor quippe iuxtà ianuam debet ſedere, & gubernator iuxta clauum: & ſacerdos iuxta eccleſiam. Sic nos iuxta locū vbi facilius poſsimus Deo ſeruire, habitare de-
Gen.18. bemus. Abraham ſedebat in meridie in oſtio tabernaculi ſui, vt itinerantes poſſet videre, & hoſpitari. Ità etiam è contrario is locus eſt nobis fugiendus, qui ad malum occaſionem præbeat. Fugite (inquit
1.Cor.6. Paulus) ab omni fornicatione. Thamar nurus Iu-
Gen.38. dæ ſedit in biuio vbi meretrices ſedere ſolebant: &
Leui.26. ſic Iudā ad peccādū allexit. Sic etiam præcepit do-
Exo.34. minus populo ſuo ne facerent ſculptile, & ſimulacra: ne illa adorarēt: & ne nuberēt alienigenis mulieribus, nè Deos earū adorarēt. Quemadmodū enim boni occaſiones & loca magis cōducētia quærunt, vbi melius Dei ſeruitio vacare poſsint: ſic mali vt meliꝰ auaritiæ & cupidini ſtudere poſsint loca aptiora quærūt: vt mercatores cōſueuerūt facere: qui mercibus vendendis: in medijs plateis domos incolūt. *Prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum.* Quia baptiſmus Ioānis nō erat ſacramentū, per quod dabatur gratia: ſed erat in remiſsionē peccatorū, nō cauſaliter & directè, ſed diſpoſitiuè ſeu præparatiuè: quia præparabat hoīes ad Chriſti baptiſmū. Fuit tamen ipſe Ioānes inſtitutor ſui baptiſmi: ſed tn̄ ex præ-
cepto diuino vt ipſe dixit. Qui miſit me baptizare ille mihi dixit, &c. Vnde inſtitutio eius fuit à Deo per autoritatē: & à Ioanne per miniſteriū: ita tamen quod Ioānnes non fuit nudus miniſter, vt miniſtri ſacramentorum Chriſti, qui nihil aliud faciunt, quā applicare ſacramenta: ſed fuit inſtitutor ex diuino *Ian.1.*
præcepto. Quorum vtrunque docuit nos Chriſtus, *Mat.21.*
dicens. Baptiſmus Ioannes à quo eſt, è cœlo an ex hominibus? Quaſi dixiſſet. Ioannis erat tanquam inſtitutoris & miniſtri: cælitus tamen præceptum acceperat. Nam ſi ritum baptizandi conſideres, familiari Spiritus ſancti reuelatione fuit ad id miniſteriū miſſus, ſi autem effectum, nihil in eo fuit, quod Ioānes ipſe non poſſet præſtare: nam gratiam non conferebat, ſed abluebat tantùm corpora. Oportuit autem Ioannem tanta ſanctimonia fulgentem baptiſmum incipere: quia duriſsimū erat Iudæis circunciſionem relinquere, & auſcultare Chriſto baptizanti. Et ideo oportuit etiam, vt Ioānes de genere ſacerdotum, quos oportebat circunciſionē tueri, illo baptizandi ritu vti: vt populū demulceret, & ad Chriſti baptiſma alliceret. Forma huius baptiſmi erat. *Act.19.*
Ego te baptizo in nomine venturi. Qui baptiſmus etiam ſi non obligabat ad ſui ſuſceptionē, obligat tamen ad hoc, vt ne quis ipſum contemneret: quia cōtemnens conſilium, contemnit conſiliantē. At Ioānes miſſus erat à Deo, & ità qui ſpernebat baptiſmū Ioannis per conſequens, & illum qui eum miſerat, contemptui habebat. ¶ Vocabatur autem baptiſmus pœnitentiæ: quia quos baptizabat, pœnitere docebat: & pœnitētiam prædicabat. Hanc à nobis exigit Deus, quia voluntas, quæ peccato conſentit, ipſa eadem id abneget: ità vt quemadmodum per voluntatem ingreſſum fuit malum per eandem etiam bonū nobis adueniat. Sic Moſes in deſerto fecit ſerpentē *Num.21.*
æneum, vt curarentur qui erant à ſerpentibus morſi. Serpēs momorderat, & ſerpente à morſu curauit. Cor ſuperbum & elatum, offerat cor humile: & voluntas iniqua & deprauata Deo obediat & ſubiecta- *Luc.7.*
tur illi. Nam beata Magdalena ità fecit, eis nanque rebus, quibus vanitati mundi inſeruierat, eiſdē profus ſeipſam Deo reconciliauit. Cor autem tuum quod dæmoni per peccatum conſecraſti, id ipſum Deo debes tribuere: ipſe nāque ait. Præbe mihi cor tuum. Tanquam magnus dominus petit Deus id *Prou.23.*
quod vult, & id quod magis illi placet. Non à nobis ſupellectilia petit, non rem, manum, aut pedem: ſed præcipuum quod in homine eſt, ſine quo ipſe homo nihil eſt. Nō petit, vt illud ad tempus mutuemus, ſed quod id præbeamus: non enim vult, vt ſolū tēpore quadrageſimæ pœnitētiā agamꝰ vel per certū tēpus ſed toto vitæ curriculo. Nec petit, vt illud vēdamꝰ quā-

doquidem Deus liberaliter id nobis tribuit: nec vlla
mercede accepta nos redemit. Sed quia cor nostrũ
adeo infirmum & ægrum per peccatum extitit, ope
ræprecium erit illud dolore & contritione afficere
Ideò acceptabit illud cõtritum & humiliatum, alias
enim nunquam illud acceptabit. Cum Deus nõ pos
sit nec de potentia sua absoluta peccatori sine pœni
tentia peccata remittere: quia remittere homini pec
cata, est illum in suam amicitiam & gratiam reuoca
re, sed nullum hominem, in suam amicitiam reuo-
cat nisi sit bonus & iustus, quod fieri non potest, ni
si voluntatē quàm à Deo habebat auersam in ipsum
conuertat, quod fit per solam detestationem pecca-
ti, quæ est pœnitentia. Fieri igitur non potest, vt pec
catum remittatur, nisi facta prius pœnitentia. Et li-
cet paruulis ante vsum rationis, remittatur pecca-
tum, tamen quia originale non propria voluntate
commiserant, possunt absque proprio motu à Deo
iustificari. Bene tamen potest Deus peccatori con-
donare pœnas, & nolle punire, absque pœnitentia:
sed hoc non est peccata remittere. Nec pœnas pec-
cato debitas condonabit, nisi peccator prius egerit
Iob.9. pœnitentiam. Vnde sanctissimus Iob. Verebar ope-
ra mea sciens quod non parceres delinquenti. Non-
ne parcet dominus delinquenti? Nonne delique-
runt Dauid, Petrus, Matthæus & multi alij? Ideò
dominus dicitur non parcere delinquenti, quia deli
ctum nunquã sine vltione relinquit: aut ipse homo
se ipsum punit, aut Deus vindicans castigat. Tu er-
go è duobus vnum elige, & cum in media electio-
Hebr.10. ne fueris constitutus, memineris obsecro illud Pau-
li. Horrendum esse incidere in manus Dei viuen-
tis. Si tu mediocriter te ipsum punieris, Deus in te
1.Cor.11. non animaduertet. Nam vt Apostolus ait, si nos
ipsos iudicaremus, vtique nõ iudicaremur. Quibus
verbis satis apertè ostendit Paulus, quod iudicamur
à domino, quia nos ipsos nunquam iudicamus, nec
punimus. Quo circa enitendum tibi maximè est, vt
sanctam pœnitentiam agas, & peccata tua plangas.
Nau.2. Deus nanque vt qui benignus & misericors est bis
eundem non punit. Quòd si tuam culpam correxe-
ris, non iterum dominus in illam animaduertet. Vn
Psal.118. de sanctus Dauid, qui domini ingenium & animũ
Psal.74. rectè nouerat, inquit. Feci iudicium, & iustitiam:
non tradas me calumniantibus me. Calix enim est
in manu domini, vini meri plenus mixto. Peccato-
res nanque, qui in hac vita pœnitentiam egerunt,
calicem mixtum bibunt multis & maximis diuinis
consolationibus. Ideò Ioannes cum hanc pœniten-
tiam prædicabat adiunxit. Appropinquabit regnũ
cœlorum. Et beatus Stephanus in sua passione vidit
Act.7. cœlos apertos. Et Paulus ait. Sicut abundant Chri-
2.Cor.1. sti passiones in nobis: ita per Christum abundat cõ-
solatio nostra. Si verò hic pœnitentiã nõ egeris du
rissima te in inferno sperat pœna. Bibes nanq; fæces
calicis durissimæ passionis: nam si ieiunare noluisti
ibi perpetuam patieris inediam: si noluisti lugere, ibi
lachrymis & gemitibus nunquam parces, &c. Ha-
bet se dominus cum peccatoribus, quemadmodum
barbæ tonsor cum hominibus rusticis: nam iubet
illis vt comam pectant prius ipsi, ne si eos accipiat
capillos extrahat. Ne igitur speres, vt domin⁹ prius
in te animaduertat, nam durè, & asperè tecum aget:

at tu prius in hac vita de te pœnas sume, agens pœ-
nitentiam. Hanc autem salubrem pœnitentiam Ioã
nes sanctissimus populis prædica [illegible]
sancti præcursoris prudentiam [illegible]
pœnitentiam maximis & in [illegible] di *Mat.3.*
cebat. Genimina viperarum [illegible] e
re à ventura ira? Popul [illegible]
scijs blande loquutus [illegible] us
tunicas, det vnam non [illegible]
ostendit viam. Sic prædic [illegible]
dò prædicet, aliquando [illegible]
doque etiam diuinam erga [illegible] mise-
ricordiam. Ideo habetur i [illegible] *Exo.28.*
mi sacerdotis erant tintinabu [illegible] Cym
bala nanque & tintinabula [illegible] sonitum
quem tubæ, cornua, & organa [illegible]
reddunt sed diuersum. Aliquando enim [illegible]
pulsatur ad prædicationem, aliquando ad obsequia
mortuorum, aliquando ad festa & solennitates: sic
itaque diuersa sonat & demonstrat. Sic concionator
aliquando sonitum mortis efficiat, ostendens popu
lo cineres, in quos citius est conuertendus: aliquan
do infernum pronunciet, &c. & pœnitentiam velut
Ioannes populo prædicet: quandoquidem tantis vi
tijs abundat, furtis, rapinis, adulterijs: & alijs grauis
simis peccatis. O vtinam dominus his temporibus
mundo mitteret similes prædicatores sicut Ioãnes:
qui ipsi mundo pœnitentiam prædicarent audacissi *Oseæ.4.*
me, siquidem tantum iam dominatur iniquitas. Nõ
est (inquit Oseas) veritas, non est miseri[illegible]rdia, &
non est scientia Dei in terra. Maledictu[illegible] & homi
cidium, & mendacium, &c. ¶ Expende etiam & vi-
de sanctissimi Ioannis dignitatem & laudem: nam
primus ipse fuit, qui in mundo prædicans pœniten-
tiam promisit regnum cœlorum, & remissionẽ pec *Num.13.*
catorum. In libro Numerorum habetur, quod timẽ
tes filij Israel ingressum terræ promissionis, quia erãt
ibi gigãtes, animati sunt per Caleb, & posteà per Io
sue. Sic beatus Ioannes fuit primus: qui nobis cœlũ
manifestauit, patriam nobis promissam: & posteà se
quut⁹ est illũ Christus, sicut alter Iesus Naue. Hinc
ortum est, quod beatissimus Ioannes inter alios san
ctos totius beatæ patriæ tãtum splendeat & fulgeat.
Nam lex est constituta & stabilita in bellis, vt is qui
prius exierit manus congressurus cum hoste, vel
ciuitatem expugnauerit, totius lucri primas partes,
& sedem accipiat: sicut Dauid fecit cum Ioab. Se- *2.Reg.5.*
cundum igitur hanc legem Ioannes fuit primus qui
debellauit & inuenit hos diuinos Indos, qui pri-
mus remissionem peccatorum & regnum Dei præ
dicauit: quia verò in expugnatione huius regni,
cœlestis primus ipse fuit, ideò meruit vt post Chri
stum huius regni regem primum locum in ipso ob
tineat, Mariam semper excipio. Nè vero existimes
quod beatus Ioãnes nulla impetrata autoritate præ
dicabat, cum Esaia suam confirmat doctrinam: &
ideo sequitur in textu. *Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetæ.* Esaiæ librum rectè
Lucas appellat librum sermonum, propter ipsius
eloquentiam & sententiarum maiestatē: item etiam
ob libri magnitudinem, qui numero capitulorũ cæ
teros excellit prophetas. Obserua etiam quod bea-
tus Ioãnes ad cõfirmãdũ ea, quæ prædicabat, addu-
cit in

cit in testem Esaiam prophetam, & sacræ scripturæ autoritate dicta sua probat. Hoc etiam fecerũt Apostoli, qui suas cõciones scripturæ testimonijs fulciebant, quibus firmiorem facerent fidem credẽtibus: cum se nihil aliud docerent, nisi quod multis retro seculis Deus futurum prædixit. Sic fecisse Petrum in multis locis actuũ Apostolorum cõstat. *Act.23. & .10.* Sic etiã Stephanus, sic etiam Paulus. *Act.7.* Denique ipse Christus varijs scripturarum vtitur testimonijs. *Mat.4.9. 12.&.16.* Non sic modo multi, qui suis volũt dictis adhibeatur fides nullo demonstrato testimonio. Nam absentis famæ detrahunt, dicentes: mendacem esse, ebrium, Iudæum si autem ab eis petas, vt illa dicta probent, nihil minus, quam inepte & insipienter respõdent, quod ipsi id fatentur & affirmant, & satis sit illos hæc dicere. Proh dolor quod tanta mendacia ferri non possunt nam in hac re peiores sunt homines quam diabolus qui quando in terreno paradiso matri nostræ Euæ mentitus fuit, erubuit ita facie ad faciem mendaciũ proferre, atque ita imaginem serpentis sibi assumpsit. *Gen.3.* Sed tu nullo contracto pudore mentiris: nam si tibi dicitur, quod probes testimonijs veracibus id quod affirmas, nullum adducis testimonium. Si Ioãnes Baptista sanctificatus in vtero quo maior nemo est, testimonio Esaiæ dictum probat: quid est quod velis, vt tibi credatur nullo adducto testimonio? *Mat.11.* Sanctitas beatissimi Ioannis tanta erat vt sui ipsius autoritas ad id probandum sufficeret: nihilominus tamen quod dicit authoritate prophetæ confirmat. Tu autem cum garrulus, & detractor sis, tuis dictis præstari vis fidem? Proba igitur quod dicis, & tibi statim credemus. Itã nimirum quando aliquis tibi dixerit, male de te audire in populo, & quod multi multa dicunt, nisi testes tibi demonstrauerit, falsa omnia esse crede: & quod is idem, qui ea tibi narrat falso ea tibi etiam imponit, nam sicut apud nos dicitur. Qui carmen canit, ipse composuit. Sed de his satis. ¶ Obserua etiam quod Ioannes frequẽtius Esaiam allegat potius quam alios prophetas, quia præ alijs clarius prædixit Christi aduentum, vitam, & doctrinam, miracula, & passionem: & regni eius progressum. Vnde potius euangelista (vt Hieronymus ait) dici meretur, quam propheta: *Hier. in prologo super Esa.* nam ita vniuersa Christi, ecclesiæque mysteria clarè prosequutus est vt nõ putemus eum de futuro vaticinari, sed de præteritis historiam texere. Sed quid in persona Ioãnis Esaias loquatur audiamus. *Ego vox clamantis in deserto.* Hebraismus est. Idẽ em̃ est vox clamantis, ac vox clamãs. Sicut terra promissionis, terra promissa: virga equitatis, virga equa: populus acquisitionis popul⁹ acquisit⁹: vas electionis, vas electũ: & siqua sunt horũ similia. Sensus est. Ista est prædicatio, clamor, seu sermo Ioãnis in eremo prædicantis. Obserua etiã præter hæc quod Ioãnes erat vox, quia quid quid erat in Ioanne erat vox. Vestis, manus, pedes, caput, & lingua totus erat vox clamãs, & dicẽs. Pœnitentiam agite. Eius cibus, potus, lectus, cilicium, inedia, os denique & facies prædicabant. Nam etiã si os non loqueretur, quidquid in ipso erat prædicabat contemptum mundi, pœnitentiam, & amorẽ diuinum. Totus ipse à calce vsque ad caput vox erat dicens. Pœnitentiam agite: conuertimini ò peccatores in dominum. O qualis prædicator Ioannes: equidem non illi dici poterat, Medice cura te ipsum. *Luc.4.* Bene beatissimus Ioannes ambitionem poterat reprehendere, siquidem cum illi offerrent honorem Messiæ neutiquam acceptauit. *Ioan.1.* Benequidem carnis blandimenta & indulgentiam nimiam taxare poterat, si quidem melle syluestri se ipsum alebat, & sustentabat, & camelorum pellibus vestes conficiebat. *Mat.3.* Bene quidem auaritiam poterat execrari & reprehendere quandoquidem à puero diuitias contempsit, & domum paternam reliquit, & in eremum abijt. Omnia quidem vitia dubio procul optimo iure taxare poterat: qui exemplar totius virtutis & sanctitatis erat. O mirabilis concionator. Sunt quippe multi concionatores, qui vocem habent, & clamant, sed non sunt ipsi vox: quia si verbis prædicant, non factis id ipsum insinuant. Aliud prædicat vox, aliud vestitus, cibus, domus, somnum, & opus externum. Quibus Paulus mirificè loquitur. *Rom.2.* Qui prædicas non furandum, furaris? qui dicis non mœchandum, mœcharis? Sunt etiam multi, qui quasi inertes musici solo oris flatu, non item digitis incondite sonant iustitiam, sobrietatem, pudicitiam, humilitatem, & denique omnes virtutes: atque hi aures obtundunt harmoniæ dulcedine, sed mentes non recreant. Nõ sic euangelicus tibicen Ioannes, qui quasi alter Orpheus durissima saxa, idest, durissima corda, & antiquæ peccandi consuetudinis glaciem diuinis verbis fugabat: ita vt publicani, & peccatores & milites ad eũ venirẽt toto corde pœnitẽtiam acturi. Ex quo loco tu qui de officio & munere cõcionatoris gloriaris discere debes, eam vitã facere, quæ dictis & prædicationi sit conformis: & quemadmodum lingua prædicas, ita etiam manibus facias. Quid obsecro cogitas fuisse in causa, q̃ Helias tremore cõcusserat regis Achab cor: & quid est, q̃ ausus fuit ipsi regi dicere. *3.Reg.19.* Tu & domus patris tui qui dereliquistis dominũ & sequuti estis Baalim? Nam videbat rex in conspectu suo hominem diuinum potius quam humanum imbecillum, languidum, pœnitentia & lachrymis pallidum, & confectum indutum animantium pellibus. Hic equidem tremore & mœrore regem cõcutiebat: Helias & beatus Ioãnes nõ vtiq; maiores veritates prædicabat, quã nos, nec melius euangeliũ: at vberẽ & copiosum fructũ ex animabus reportabant vitæ sanctimonia & exemplo. Omnia enim, quæ ad obsequium templi spectabant ex purissimo auro erant confecta, & etiam forpices. *3.Reg.7.* Nonne satis esset, si auro essent conflatæ? Non equidem: nam is, qui alterius vitia carpere debet, ab omni reprehensionis labe intactum se seruare tenetur. Oportet enim vt totus aureus sit, sancta vita, & præclaris virtutibus munitus. Qui fieri potest, vt immundus cum sis: aliorum spurcitiam valeas propellere? Indignum enim est quod iniquus peccatorem corrigat, & quod malus in malum linguam conijciat. Quod si volueris perpendere, sacræ scripturæ exemplo tibi ostendam. Nam quando Iudas filius Iacob vidit quod fornicata esset Thamar nurus sua, ex pauescens & horrens delictum dixit. *Gen.38.* Comburatur. At postquam illa misit ei baculum & annulum, & Iudas cognouit pignora, & peccatum suum proprium, dixit. Iustior me est. Quoquidem facto docetur nũquam vnius peccatoris, linguam aptam

esse ad cōdemnandum alium peccatorem: atque itá Iudas postquam peccatum suum agnouit, nūquam ausus fuit Thamar cōdemnare, existimauit enim se maiorem peccatorem, quam illa. Audi si vis aliū scripturæ locum. Quando Ioab misit nunciū regi Dauid de gestis in bello, ipsi nuncio dixit. Si videris eum indignari, & dixerit, quare accessistis ad murū, &c. dices. Etiam seruus tuus Vrias mortuus est. 2. Reg. 11. Vt enim disertus Ioab os Dauid comprimeret, ne auderet ignauiam militum & ducum reprehendere in memoriam Dauidi reuocauit graue illud peccatum quod commiserat, iubens interfici ipsum Vriā. Dic, inquā, illi (dixit Ioab nuncio) quod seruus suus Vrias, & fidelis miles mortuus est: talibus quippe dictis tacebit, & pudebit minimum defectum suorum ducum carpere illum, qui ducem suum interfici iussit. Carere enim debet omni vitio, qui in alterū dicere paratus est. Sed de his ista sufficiant. Itaque totus ipse Ioannes vox clamans erat, vt pœnitentiam agerent, & vt domino præpararent corda. Sed vbi clamabat? In deserto. Vox inquam clamans in deserto. ¶ Videas obsecro quod Ioannes nunquam dicitur prædicare in ciuitate, sed in deserto: quia Ioānes ea sola prædicabat, quæ hominibus á Deo desertis, & longe remotis conueniebant: hoc est, pœnitentiā peccatorum. Sed Christus nō tantum prædicat hæc sed ea etiam quæ ciuibus Dei cōgruunt: & ideò prædicat in desertis & in ciuitate. Prætereà Ioānes prædicat in deserto, quia in ciuitate tot sunt peccata tot sordes vt Ioānes eas ferre nequeat. Stomachabatur Ioannes, nec tot poterat ferre peccata, adeò vt cum videret Pharisæos, eos ferre nequiret, sed euomuerit dicens. Genimina viperarum, quis, &c. Porro Mat. 3. Christus grandioris stomachi est, ferendis iniquitatibus, & languoribus nostris curandis: vt qui toto affectu, & toto corde nos amat, & dissimulat peccata hominum propter pœnitentiam. Quid obsecro diuus Ioannes diceret, si per ciuitatem hanc deambularet, & tot videret fieri latrocinia, tot vsuras, tot mendacia, tot denique homines luxuriæ & vanitatibus huius seculi deseruire? Certè existimo linguam etsi indefessam non posse illi sufficere tot vicijs carpendis: nesciret vtique qua esset incepturus, atque itá sine dubio deficeret, tot iniquitates admirans. Hac igitur commotus de causa in deserto prædicabat: nec ciuitates audebát ingredi, vt nōn videret mechanicos artifices mentientes, & vsuras mercatorum, & vanitatem & pompam, qua nobiles incedunt, &c. ¶ Vide etiam quam egregius & magnus prædicator erat Ioannes, siquidem per deserta tendebant, ipsum audituri. Tanta erat vis & virtus suæ prædicationis, vt deserta quasi populum & ciuitatem gentium concursu efficeret: secundum illud Esaiæ. Conuertetur Libanum in Carmel: & Carmel in saltum reputabitur. Esa. 29. Virtute suæ prædicationis effecit, vt ciuitates Iudææ in solitudine manerent. Quia vt Marcus ait. Exibat ad eū omnis Hierosolyma & Iudæa: & obliti filiorum & domorum ad eum concurrebant. Mar. 1. Aspice igitur ó tu peccator, quod dominus nunquam ecclesiam suam deseruit: & quemadmodum tunc misit Ioannem, ad curandum hominum languores: etiam nunc multos ministros & prædicatores mittit, qui animæ tuæ medeantur, iuxta illud quod ipsemet dominus ait. Nō vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Mat. 10. Sic voces prædicantium voces Dei sunt: & ipse Deus est qui in interioribus tui cordis clamat. Vox Dei est quæ sonat in deserto animæ tuæ, eius gratia & donorum destitutæ: Ingentes voces emisit Ioannes in deserto, & nunc etiam emittunt concionatores, & Deus in anima tua: placeat tamen ipsi per infinitam ipsius pietatem & misericordiam, ne sit (vt aiunt) in deserto prædicare. Potius auditur ab hominibus sibilus serpentis, & mundi clamor, & vox carnis, quam Dei verbum. Ideo per prophetam conqueritur dominus dicens. Esa. 50. Clamaui, & non erat qui audiret. Quare? Quia sunt multi qui clament in domo peccatoris. Contingit enim vt in aliqua domo multi sint saltantes, canentes, & gaudentes: dum tamen aliquis tum temporis ostium pulsat, non exauditur propter magnum tumultum & strepitum eorum, qui intra domū sunt. Ita nimirum, intra ipsam peccatoris animam semper habitat quædam vox, qui inordinatus est diuitiarum appetitus, qui semper clamat: & est alia vox quæ vindictam inimicorum postulat, alia vero quæ honores, alia denique quæ voluptates & blandimēta carnis desiderat: & hinc est, quod cum plena sit inordinatorum appetituum, quando Deus vocat non exaudiatur. Quod autem hæc animæ desideria voces sint, clarè constat. Nam cum orans esset Moses nec aperiret os, nec labia: dixit illi dominus. Quare clamas ad me? Exo. 14. Anna etiam mater Samuelis cum oraret in templo, non aperiebat os suum, nihilominus tamen magnos clamores suorū desideriorum mittebat Deo. 1. Reg. 1. David quoque ait. Desiderium pauperum exaudiuit Deus: præparationem cordis eorū audiuit auris tua. Psal. 9. Igitur hæc animæ desideria clamores & voces sunt. Clamant desideria carnis & sanguinis: cumque magnus sit strepitus in ipsa anima peccatoris, etiamsi dominus ad ostium pulset, non exauditur. Nec mirum quod non exaudiatur, vbi sic dominantur & imperant inordinatæ libidines. Et quod peius est, quod etiam si dederis his inordinatis desiderijs quod petunt, nunquam tamen cessant voces emittere. Auari nanque, cupidi, & mundani, etiam si consequantur omnia illa, quæ cor suum desiderat, semper amplius atque amplius petunt. Remedium autem præsentaneum, vt Deum clamantem possis audire, est facere vt taceant omnes illi, qui intus clamitant. Nunquam tuis appetitibus quod volunt concedas: quia neutiquam tacebunt. Linguam tuorum desideriorum scinde, breuitatem vitæ considerans, Christi humilitatem & paupertatem, tuncque cessabunt: atque itá cum amorem mundi á corde tuo remoueris, pacificum & quietum erit: atque itá vocem domini cum vocauerit exaudies, & cum sancto Iob poteris dicere. Vocabis me, & ego respondebo tibi. Iob. 14. Vide dominum dicentē. Ego sto, ad ostiū & pulso: si quis apperuerit mihi intrabo ad illum, & cœnabo cum illo. Apoc. 3. Cum enim dominus dicitur ad ostium stare, manifestè insinuat cum peccatore loqui: nam iustus & amicus Dei domus ipsius est, quā ipse libenti animo habitat. Et in hoc quidem apparet quam inurbanus cum Deo ipso peccator sit:

nam

nam cum sit ad ostium pulsans, expectare illum facit,& non vult aperire. Cū autem dicit, siquis aperuerit, liberum hominis arbitrium ostendit, quando in sua potestate relinquit quod possit aperire, vel nolit. Quia vero non cogitet, quod venit vt illum interficiat: siquidem sua peccata id merentur, inquit. Et cœnabo cum illo. Venit quippe vt animam ditet,& vt mille donis & beneficijs cumulet. Ipse cœnam affert,& omne symbolum soluit. Auceps nanque aues inuitat: sed non minus quàm ipsa vita prandium emunt. Ità dæmon nostros primos parētes in paradiso inuitauit: sed carè fructum emerunt.
Gen.3. Ideo Ieremias. Venatione ceperunt me, sicut auis.
Christus autem tecum cœnaturus, cœnam affert: ni-
Thren.3. hil aliud vult, nisi quod aperias illi ianuas tuæ voluntatis. Quid est igitur, quod illi non aperis? Quare illum non audis? Vtique quia magnus strepitus est in anima tua amoris mundi, & carnis: & inordinatorum appetituum. Illos igitur scinde,& silentium impone animæ tuæ; & tunc recte audies dominum te ipsum millies vocātem. Sic olim clamabat Deus per Ioānem, sic & nūc clamat ad aures peccatorum. Vide igitur, quando in tuam vtilitatem & commodum cedit, quod illum audias libenti & spontaneo animo: nam si in hac vita cum te nimio amore vocat, illum nō audieris: postea volēs nolēs illū audies, quādo dixerit terribili & horrēda voce peccatoribus. Ite maledicti in ignem æter-
Mat.25. num. Sed iam audiamus Ioannem clamantem atque dicētem. *Parate viam domini.* Ante medici aduentum monetur ægrotus: vt cognoscens morbum medicum venientem reuerenter accipiat: seseque illi morigerum,& dicto obaudientē præbeat. Et quē-
Gen.41. admodum ante Ioseph ibat præco vt omnes genua flecterent: sic Ioānes corā Christo præibat clamans, vt corda homines pararent,& Christū adorarent Saluatorem non solū AEgypti sed totius mūdi: & ei obedirent, atque morem gererent. Hoc erat
Luc.1. Ioannis officium, ad hoc venerat: vt Angelus dixerat Zachariæ. Ipse præibit ante illum, in virtute, & spiritu Heliæ: parare domino plebem perfectā. Præparabat corda hominum, vt Christum susciperent. Quid est viā in corde præparare? Ex rebus temporalibus cernimus & cognoscimus, quomodo sternitur via,& quomodo plana fiat. Ità circa interiora nostra idē agamus, amouentes peccatorum malorūque affectuū scopulos, quo via sit parata domino. Hoc est, vt absq; vllo impedimento & molestia dominus ad nos venire possit & nos ire ad Deū. Via itaque domini ad homines veniens, est volūtas nostra. Ipse homo est domus, in qua Deus habitat in quantū iustificatur,& est via in quātum disponitur ad iustificationem. Et sicut via est necessaria veniēti, ità dispositio & voluntas est necessaria ad iustificationem: vt Deus veniat ad hominem. Itaque nullus adultus potest iustificari, sine propria volūtate. Hæc autem via paratur per vitam studiosam & pœnitentiam, quæ virtus facit conscientiam & animā componi cum recta ratione, quę est regula humanę vitæ; & quia homo cū studiose viuit conformatur regulæ rectæ, dicitur via recta & præparata. Præparemus & nós viā domino: vt excluso peccato dominū suscipiamus. ¶ Obserua aūt q̄ in eo q̄ dicit, præparate libertatem insinuat liberi hominis arbitrij. In potestate tua est parare, vel non parare viam domino. Deus nāque nemini suam gratiam denegat nec deserit facientem quod in se est: ille qui paratus est omnibus subuenire. Tú autē bene vtere libero tuo arbitrio,& parà cor tuum domino: vt iter faciat, & habitet in anima tua. Obserua iterum quod nō dicit beatus Ioannes, quod paremus quamcunque viam sed viam domini. Alia est enim via domini,& alia via nostra. Via nostra vitia & peccata sunt: via autem domini, virtus. Sic apud Esaiam dominus dicit. Nō sunt viæ meæ, viæ vestræ,& cogitationes meæ cogitationes vestræ: sed sicut exaltantur cœli, &c.
Via domini quæ ducit ad vitam arcta est: via autem Esa.55.
impiorum, quæ ducit ad interitum lata & spaciosa est. Via impiorum tenebrosa iuxtà illud sapientis,
Via illorum tenebræ,& lubricū,& Angelus domi- Mat.7.
ni persequens eos. Ambulāt impij sicut cæci sine lu- Prou.4.
mine, In mille lapides & scopulos quotidie offendētes: hoc est in mille peccata & abominationes incidentes, quousque in foueam inferni præcipitentur. Quapropter in Ecclesiastico habetur. Via peccato-
rum complantata est, &c. via vero iustorū est qua- Eccl.21.
si lux splendens. Auertamus igitur pedes nostros à via iniquitatis,& relinquamus vias nostras ad æternos cruciatus tendentes: & præparemus viam domi-
ni ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Sed Luc.1.
quid vlterius ex Esaia beatissimus Christi præcursor addat, audiamus. *Rectas facite semitas eius.* Viæ domini sunt præcepta, semitæ verò eius cōsilia. Præceptū quippe domini est in extrema necessitate eleemosynam erogare, consilium autē euangelicū omnia bona tua vendere, & dare illa pauperibus. Ad præcepta enim obseruanda omnes tenentur: ad cōsilia autem non nisi ij, qui propria volūtate se ipsos astrinxerint. Hæc quidem consilia vocantur semitæ nam magis arctæ & angustæ sunt: & sic eorum vita & institutio, qui consilia hæc sequuntur magis arcta est; nam præter eam obligationem, quam habent ad implenda præcepta, tenentur etiam & obligantur ad obseruanda consilia. Et quemadmodum semitæ quædam compendia sunt, vt citius ad expectatum finem perueniatur: sic etiam qui se ipsos ad cōsilia adstringūt magis merētur,& citius in beatā sanctorū patriā perueniūt. Cūm autē cōpēdium nequeat esse sine dispēdio: si magis hi corā Deo merētur, magis etiā laborāt. Vide autē q̄ cū dominus loquebatur de via nō dixit, q̄ esset recta sed de semitis dixit, q̄ facerēt semitas rectas. Hoc quippe laboris est illis, qui cōsilia sequūtur, quiq; faciūt opera maioris supererogationis, q̄ sæpissime tētātur à dæmone vana & inani gloria; potius quā reliqui alij: ea etenim opera quæ à communi hominū institutione discedūt,& altiorē vitæ cōditionem sequūtur, multoties laudātur & extolluntur ab hominibus: atq; ità qui per has semitas iter faciūt, maiores habēt lapsus occasiones & amissionis meriti: q̄ cōtingit sæpius his, qui per semitas itinerare solent. Nō quis laudatur quia tempore quadragesimæ ieiunat, quia id ab ecclesia est præceptum: sed si alijs temporibus ieiunet, hoc est maioris supererogationis & ab omnibus laudatur: quia verè multi, qui non ità perfecti & recti sunt, intentionem distorquent, & meritum

amittũt, laudibus & humana gloria allecti, ait Ioãnes, Rectas facite semitas eius. Et etiam si opus sit vt viæ sint rectæ, nam opera obligatoria necessum est vt propter Deũ fiant: quia vero in præceptis nõ adeò hæc monitio requiritur, cum minor sit tentatio vanæ laudis & gloriæ: beatus Ioãnes ad id quod magis necessarium est properat, dicẽs, quod in operibus maioris supererogationis animus & intentio nostra in solum Deum dirigatur. Quod autem in semitis maius sit periculum clarũ est, quia inimicus dæmon frequẽtius viros sanctitate & religione perfectos tentat & persequitur, quã reliquos alios. Dã (inquit Iacob) coluber in via & cerastes in semita vt
Gen. 49. mordeat vngulas equi, & cadat ascensor eius retrorsum. Coluber parum habet veneni, at Cerastes pessimus serpens est, habens quatuor cornicula in capite & in arena absconditus insidiose mordet. Sic maxime tentat diabolus viros perfectos, potius quã alios quia communi via mandata seruant. Ideo prioribus est sicut coluber qui parum habet veneni: & ambulãtibus in semita est cerastes, qui multum nocet absconditus, quia viros perfectos abscõdite & insidiose tentat, aliquando sub specie boni latitãs in occulto vel de bono opere tentans. Mordet cerastes hic in intentione ac fine quem habes in operibus bonis quo circa ait, quod in vngulis equi mordet, quæ extremæ partes sunt animalis: sicut finis seu intentio operis vltimum est operationum nostrarum. Et sic cadit vir, & corruit in semita: qua propter recta semita incedendum est superando omnem seculi tentationem, & cogitantes quod quidquid boni faciũt à Deo venit, iuxta illud Pauli: Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. De hac etiam via &
2. Cor. 3. semita habetur in Prouerbijs. Viæ eius viæ pulchræ
Prou. 3. & omnes semitæ eius pacificæ. In psalmo quoque
Psal 24. loquitur Dauid domino dicens. Vias tuas domine demõstra mihi: & semitas tuas edoce me. ¶ Verum quomodocunque viam vel semitã intelligas, opus est in hac vita, quæ via est per quam ad aliam vitam tendimus recto incedere gradu: hoc est vitia & peccata euellere: & cor nostrũ ab omni sorde & inquinamẽto mundum habere. Etenim ille omnibus alijs omissis recto itinere graditur, qui in charitate ambulat: & taliter viuit, qualis cupit & vult in morte inueniri. Hunc enim arbitror recto itinere ambulare. Ad hoc quippe vt via vel iter rectum sit: opus est vt medium extremis conforme sit. Nã si aliquis vellet à Parisijs Romam tendere magnum faceret dispendium si Neapoli transiret. In hac vita omnes sumus viatores: & scriptura sacra multis in locis cõfert nos cum viatoribus & itinerantibus. Vnde Pau
2. Cor. 5. lus. Dum sumus in hoc corpore peregrinamur à do
Hebr. 13. mino. Et ad Hebreos. Non habemus hic ciuitatem
1. Pet. 2. manentem, inquit, sed futuram inquirimus. Petrus etiam ait. Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere vos, &c. Sic scholastici theologi vocant nos viatores, illos autem qui sunt in patria, vocant comprehensores: nam nascendo iter incipimus, & ad finem in morte peruenimus. Qualia obsecro fuere exordia nostri itineris? Audi Salomonem.
Sap. 7. Et ego (inquit) natus accepi communem aerem, & primam vocem omnibus emisi plorans. Et paulo post. Similis erit exitus. Quæ obsecro est via recta? Illa cuius medium cum initio & fine componitur. Natus es plorãs & vagiens: & multis suspirijs & gemitibus vitam finies. Si autem vitam egeris ridens & gaudens: per deuia & lubricosa incedis loca. Si autem pauper, nudus, & egenus natus es nullamque supellectilem in mundum attulisti, modo verò diues vis fieri: per minus rectum tendis iter. De iusto, Sap. 10.
dixit sapiens. Iustum deduxit dominus per vias rectas: & ostendit illi regnum Dei. Et quod est iter rectum? Honestauit illum in laboribus. Rectum iter ille agit, qui sicut natus est, & moriturus, ita viuit. In laboribus natus es, plorans, pauper, nudus, & humilis: & morieris mille doloribus, angustijs & calamitatibus circundatus. Opus enim est si rectum iter agere volueris in lachrymis viuas, orationibus & gemitibus, humilis & pacificus statim cũ natus fuisti paruo incunabulo capiebaris, in morte vero cõstitutus parua sepultura: modo verò magnæ & superbæ domus non possunt te capere: & forte eo peruenies insaniæ, vt tibi etiam mundus paruus videatur. Quãdo natus es, non manu habebas hastam, aut ensem, nec aduersus aliquem irascebaris: & in morte etiam macilentus, infirmus, & debilis eris: modo verò superbiam tanquam habitum induisti, vindictã, & mortem. Nõ iustũ, quem dominus per vias rectas deduxit insequeris: sed de illis es, de quibus Dauid Psal. 11.
in psalmo dixit. In circuitu impij ambulant. Nõ nimio diuitiarum amore rapiaris: siquidem vides Iob Iob. 2.
dicẽtem. Nudus egressus sum de vtero matris meæ & nudus reuertar illuc. Non dignitatem aut altitudinem huius mundi persequaris, quandoquidem tã humilis & pusillus natus es: & talis etiam es moriturus. Non sic sanctissimus Iob faciebat, quando di Iob. 10.
xit. Dimitte me domine. Et ad quid obsecro tempus hoc postulas? & ad quid vitam? nunquid ad ridendum, & gaudendum? Non equidem, sed vt plãgam paululum dolorem meum. Ad hoc etenim vitam impetrabat sanctus Iob, nõ ad vanitates & gaudia. Talis vita tua debet esse, & ad hoc illam teneris petere. Aspice igitur beatum Baptistam, qui tot annis in scholis cœli studuit, cumque tam diuina & alta philosophia & theologia esset imbutus, relictis omnibus subtilibus quæstionibus, nihil aliud prædicat nisi, Rectas facite semitas eius. His nanque breuibus & compẽdiosis verbis complectitur omnem reformationem vitæ nostræ, dicens quod per viam rectam ambulemus: ita viuentes, vt sumus morituri. Quomodo autem via præparanda sit, & recto itinere ambulandum, declarat Ioannes dicens. *Omnis vallis implebitur: & omnis mons & collis humiliabitur.* Non intelligendum est hoc, vt litera sonat: nam non semper in scripturis diuinis historialis cõsequentia stare potest, sed nonnunquam deficit vt dicitur in Prouerbijs. Spinæ nascuntur in
manu ebriosi, i. homo iracũdus iurgia & cõtentio Prou. 26.
nes seminat. Et illud Esaiæ. Abietes super te lętatæ Esa. 14.
sunt: & cedri Libani. Lege de hac re si placet Orige Orig. hom. 2
nẽ & Aug. Itaq; hæc quę Ioãnes hic ait nõ materia in Gen. &.
liter & vt litera sonat interpretanda sunt quia Chri 4. li. periar.
stus nõ venit vt materiales vias & itinera corrige c. 2. Aug.
ret sed vt mentes hominũ emendaret, & animas il li. 3. doct.
lorum sanaret. Ideoque hæc est metaphora, per quã intelli-

Chrys. ho. 11. & in ps. 103 versus finē. intelligere vult quomodo præparandum sit cor no-
strum; vt Christum saluatorem recipiamus. Cū igi-
tur dicit, quod vallis implebitur, significat tollendā
esse pusillanimitatem: & cum dicit quod omnis mōs
& collis humiliabitur, significat superbos humilian-
dos esse in aduentu Messiæ. Multi hic dicunt quod
per valles intelligit humiles: quodquidē neutiquam
stare potest, quia hic Ioannes de defectibus viæ lo-
quitur, qui corrigendi sunt, humilitas vero non est
defectus, sed potius eximia virtus, hic autem Ioan-
nes loquitur, quî præparari nos debeamus, & de re-
formatione spirituali, quam Christus efficiet in ani-
mis nostris suo aduentu, corrigens omnes defectus
& lapsus nostros. Ideoque clare intelliges beatū Ioā-
nem hic esse loquutum de pusillanimitate & super-
bia, quæ vitia sunt & defectus viæ, vt in Deum finē
nostrum tendamus: & hæc duo vitia intelligit per
vallem, montem & collem. Multoties quippe pusil-
lanimitas timidos homines facit, & impedit cómo-
dum & vtilitatem spiritualem. Hæc fuit causa, vt fi-
lij Israel mirarentur magnitudinem gigantum ter-
ræ promissionis, & lamētabātur murmurātes, & vo-
Num. 14. lentes redire in AEgyptum: non considerantes dex-
tera excelsi liberatos fuisse à potestate Pharaonis, &
miraculose eduxisse eos de AEgypto. Hæc eadem
pusillanimitas in causa est etiam vt multi suis vitijs
& peccatis hæreant, existimant nanque se non pos-
se diu persistere in bono, quin statim ad antiquam
consuetudinem mali deueniant. Equidem vt verū fa-
tear superbia graue obstaculum & impedimentum
Esa. 66. est huic viæ. Vnde dominus per Esaiam. Ad quem
ego respiciam nisi ad pauperculum & humilē. &c.
Hęc duo, maxime nobis est curandum, vt de media
via tollantur, vt possit dominus libere & nullo op-
posito obice in animas nostras venire. Reijciamus
igitur à nobis hanc pusillanimitatem, considerātes,
quā exiguæ & imbecilles sunt vires nostræ, & quā
fortis & potens dominus: cuius fauore & auxilio pu-
sillus pastor gigantem illum Goliath interfecit: &
1. Reg. 17. imbecillis fœmina Holofernem trucidauit. &c. *Et*
Iud. 13. *erunt praua in directa, & aspera in vias planas.* Hoc
est, ea quæ per legis asperitatem difficilia videbātur
& impedita: per fidem & euangelicam gratiam ex-
pedita fient & facilia. Vitiorum & malarum cupidi-
tatum aspera, conuertentur in vias leues & planas.
Mentes iracundæ & immites ad mansuetudinem
per infusionē gratiæ redibunt. Aspera vero per Chri-
sti charitatem reddentur leuia. Nam qui antea iniu-
stitiæ & prauitatibus operam dabant, qui iura viola-
bant, & fundamenta iustitiæ peruertebant, erunt iu-
sti, & actiones suas sanctis normis & regulis compo-
nent. Iniustitiam appellat viam obliquā, & flexuo-
Esa. 27. sam: vt alio in loco Esaias, principem iniustum ser-
pentem flexuosum appellauit. Ait itaq; q Christus
conuertet iniustitiam in æquitatē, & aspera in vias
planas: hoc est homines insolentes, superbos, & ela-
tos futuros esse modestos, mites, & blandos. Sunt
quippe quidam homines, qui in te aliqua beneficia
conferunt, sed ita elati, vt prius sua asperitate te vul-
nerent, quam beneficia cōcedant, similes arboribus
spinosis, quæ prius te pungunt, quam fructum ab eis
euellas. At diuina gratia comes fient, blandi, & sua-
ues. Itaque omnes deformitates viarum tollit Ioan-
nes. Dicit nanq; quatuor deformitates viarum per
quas corporaliter gradimur corrigendas esse, vt via
omnino sit suauis. Deformitas enim est viæ si ha-
beat in medio aliquem montem per quem oporteat
ascendere: & hanc corrigit dicendo, q omnis mons
& collis humiliabitur. Alia est deformitas si sit ali-
qua vallis in quam oporteat descendere: & hanc cor-
rigit dicendo omnis vallis implebitur. Mōtibus nā-
que & collibus æquatis, reddetur via plana. Tertia
est deformitas si flexuosum & ambagibus sit plenū
iter, & hanc corrigit dicens. Et erunt praua in dire-
cta. Denique alia est deformitas si aspera via sit &
spinis plena: & hanc corrigit dicendo. Et aspera in
vias planas. Significatur autem (vt vno verbo dicta
complectamur) per huiusmodi metaphoras tollen-
das omnes fœditates morū esse, tollēdā pusillanimi-
tatem, iniustitiam, & reliqua alia, quæ noxia sunt
moribus. Prophetaturque hæc tunc fore debere, cū
venerit Messias, vt ex his materialibus figuris & di-
spositionibus viæ, insinuet quales debeant esse mo-
res & conscientię ad parandam viam, qua dominus
ad nos venturus est: nam si aliqua istarum conditio-
nū desit, non vtique parata in nobis erit via, vt Mes-
sias veniat. Et merito quia gratiā præsupponit natu-
ram, & bonitas meritoria præsupponit bonitatē mo-
ralem. Scopus igitur & præcipuum Ioannis prædi-
cationis intentum illud est, vt quantum in nobis fie-
ri possit domino ad nos venturo viam præparemus,
qui veniens omnia impedimēta tollet: ita vt illa via
quæ antea erat aspera, & spinosa, sit postea iucunda,
alacris & læta: quod quidem omne Christus suo san-
ctissimo aduentu compleuit, ita vt ausus sit dicere.
Iugum meum suaue est, & onus meū leue. Hoc mo- *Matt. 11.*
do amouit impedimēta Christus suo gloriosissimo
aduentu: quia morte sua viam asperam planissimam
fecit & leuem. Quia postquam Christus pro nobis
mortuus est, iucundum est mori pro eo, & pro suo no-
mine dulcissimū est pati labores & persequutiones.
Hoc iter quod antea asperrimum erat, ob cuius diffi-
cultatem à paucis terebatur: postquam Christus id
pertransiuit, ita planum, suaue, & iucundum fuit ef-
fectum: vt innumeræ virgines tenerrimę, & in flo-
renti ętate, gaudentes, & lętātes per ipsum ambula-
uerint. Quid obsecro tam dulce martyrium fecit?
Vtique Christi aduentus in mundum. Dulce quidē
est hoc iter ambulare, & propter Christum pati: post-
quam ipse pro nobis passus est. Nonne aliquando ti-
bi iter facienti contigit socium itineris inuenire, qui
ita dulcem & suauem habeat conuersationem vt po-
tius iucundus & delectabilis sit itineris labor quam
laboriosus? Sic nimirum dulcis Christi conuersatio,
qui vna nobiscum iter agit, quando propter ipsum
aliquid laboris suscipimus, huius vitę labores & af-
flictiones dulces & suaues reddit. Quapropter Da-
uid in psalmo loquitur dicens. Beati omnes, qui ti- *Psal. 127.*
ment dominum, qui ambulant in vijs eius. Vide &
attēte cōsidera, quomodo Dauid nō vocat beatos
solummodo eos, qui iam in patria fruuntur diuina
essentia: sed illos etiam, qui dum in hac vita ambu-
lant, per vias domini tendunt. Et quare id? Non qui-
dem ob aliud, nisi quia hic in laboribus suis tantam
dulcedinem & suauitatem inueniunt, vt iamiā fruā-
tur illa beatitudine & gloria, quam sancti possident

in cælo. Ideo ipsius regius vates addidit. Labores manuũ tuarũ quia manducabis: beatus es, & bene tibi erit. Obserua quod non dicit. Manducabis fructũ laborum, sed manducabis labores. Agri enim cultor non laborem, sed fructum laboris comedit. Arat, & semina in hyberno tempore spargit: vt maturo tempore veris metat. Labor quippe est vineam fodere, fructus vero est vindemia. Ita in seruitute Dei labor est ieiunium, fructus vero laborum est saturitas in cælo. Labor in hac vita sunt lachrymæ, fructus vero gaudium sempiternum: labor est persequutio, fructus vero æterna beatitudo. Et vide quod non solũ dicit Dauid quod qui ambulant in vijs domini fructum laborum comedunt in gloria, sed etiam quod mãducabunt labores. Nam nõ solum serui Dei post hanc vitam fructu laborum gaudebunt in cælo, sed etiam in hac vita illis gaudent, & se ipsos pascunt, & pinguescunt in gloriam animam suam. Non solũ fruentur fructu laborum, persequutionis & ieiunij in cælo, sed etiam in hac vita ipsum ieiunium & persequutio dulcis cibus est & esca, quæ illos pingues reddit: ideo ait, quia mãducãt suos labores. Maiores nanque consolationes spirituales inter labores & angustias in hac vita habent iusti, quã impij in suis delicijs & voluptatibus. Vnde Augustinus hunc locũ exponens inquit. Dulciores sunt lachrymæ orantiũ quam gaudia theatrorum. Plana quidem est via cæli: delectabilior, & iucũdior omnibus floribus & delicijs mundi. Illi qui nunquam huius itineris ingressum inceperunt, durum & asperum illum esse dicũt. Maior fides adhibenda est illi, qui apud Indos commoratus est, de rebus quæ aguntur illic, quam ei, qui nunquã ad eos nauigauit. Etenim sancti, qui iter domini & semitas ipsius ambulauerunt, suis literis & monimentis mandarunt, dulce esse & suaue Deo seruire. Auarus durum iudicat, eleemosynam erogare: & libidini vacans, castum esse: & prælatus honoris cupidus, subditum fieri. His asperum & durum videtur iter cæleste, quia nũquam id ingressi sunt, nec sciunt quid sit Christo deseruire. Cui si ipsi se consecrassent, ipsa experientia certo viderent, iucundius esse & delectabilius hoc iter ambulare Dei, quã suis vacare vitijs & voluptatibus. Nõne aliquando tibi contigit statim cum à confessarij pedibus surgis tuis mundatus peccatis, ita contentum, & lætum esse, vt prorsus videaris in ipso cælo iam constitutus, propter sarcinam peccatorum, quam deposuisti? O vtinam vlterius per ipsam Dei viam progredereris, vt videres quanta in ipsa adsit dulcedo: quandoquidẽ in ipso itineris initio hoc est relinquẽs anteactam vitam, tantam inuenisti animæ consolationem. Quando filij Israel tendebant in terram promissionis, arca domini ibat ante illos, ad explorandum illis requiem, & nubes etiam protegebat eos. Duo etenim cum eis qui ambulãt viam suam dominus facit: quærit eis requiem, & mitigat illorum laborem in via. Vnde sanctus Dauid. In via mandatorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Per viam mandatorum ibat Dauid, sed nimo gaudio & lætitia, ita vt caneret, delectatus sum sicut in omnibus diuitijs. Etenim etiam si in via domini sit aliquis labor, & mali & boni vna in hac vita ærumnas & labores patiantur, nulla tamen est collatio inter eos.

August. in Psal. 127.

Num. 10.

Psal. 118

Clarum nanque est, maiorem esse laborem sine lumine & in tenebris ambulare: scriptura enim de malis inquit, quod ambulant vt cæci quia à domino peccauerunt. Salomon autẽ ait. Iustorum semita est quasi lux splendens. Vident boni vbi pedes suos iaciant & cum alacritate incedunt. Ideo Dauid sæpissime de hac via in illo Psal. 118. loquitur dicens. Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisiui. Licet arcta sit via, quæ ducit ad vitam: ego tamen in latitudine cordis & lætitia eam ambulabam, cum tecum vna irem. Si enim corpus meum loboribus afflictum & contractum est, cor tamen meum dilatatũ est. Ideo subdidit. Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ. Cum tu mecum adires socius hanc vitam, quæ locus est peregrinationis & laboris psallens ducebam. Eo enim modo dominus cum seruis suis agit, tanquam dominus qui inuitat ad prandium aliquem amicum suum magnum, qui cum ad conuiuium accedit & venit hora manducandi, si cibus nõ tam cito est paratus, iubet statim dominus, vt ante prandium aliquod obsoniũ afferatur, quo interim famem sustineat. Ita nimirum dominus iustis & amicis suis magnum & sublime cæli conuiuium habet paratum, interim tamen ne ieiuni sint, ne ve in expectatione deficiant, mittit illis in hac vita obsonium consolationum spiritualium, & gaudiorum animæ. Ita Iacob cum à fratre suo persequeretur in via vidit scalam illam attingentem cælum, & dominum innixum scalæ. Hanc visionem, nunquam vidit Esau etiam si magnis diuitiarum copijs abundaret: neque mali videbunt nisi scalam descendentem ad inferos, & dæmonem innixum scalæ & paratum, quemadmodum latro, qui non videt nisi scalam crucis, & carnificem super illam. Relinquite igitur ò peccatores hanc viam inferni per quã tenditis, & viam domini quærite & per eam ambulate, viam domino præparantes rumpentes scopulos vestrarum passionum, & frangentes lapides vestri cordis, & antiquorum morum muros. Christus nanque sua dulci & suaui consuetudine hanc viam leuẽ & amabilem facit. Sed de his iam sit satis, ad alia gradũ faciamus. *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Caro hic pro toto homine sumitur, sicut etiam aliquando anima pro eo quod omnis homo, vt in Genesi dicitur. Omnis anima, quæ non circunciditur, & hoc per synecdochen: qua figura sæpe scriptura vtitur: de cuius vsu vide si placet Augustinum & Chrysostomum. Verum vt pulchre annotat Origenes cũ homo nominatur à principaliori parte dicitur spiritus: cum autem ab inferiori dicitur anima, à deteriori vero dicit caro. Vnde Paulus ad Galatas ait. Manifesta sunt opera carnis. Hoc est hominis. Fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. Scriptura etiam alibi ait. Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Hoc est terrenus, vitiosus, & impius, & totus voluptatibus deditus. Lege Ambrosium. ¶ Obserua etiam, quod omnis hic accipiendũ est iuxta generis distributionem, incompletè, vt dialectici aiunt: vt sit distributio pro generibus singulorum. Nam non omnes viderunt Christum: sed ex omni populo lingua, & natione aliqui: ita quod nulla sit natio, aut lingua de qua non saluentur, neque aliqua prouincia est in toto orbe vbi euangelium non sit præ

Sopho. 1.
Prou. 4.
Matt. 7.
Gen. 28.
Gen. 18.
Aug. tract. 105. super Ioan. & de orig. animæ ca. 17. & li. 83. quæst. q. 80. Chry. ho. 65. in Gen. Orig. li. 9. in epi. ad Rom. cap. 13.
Gala. 5.
Gen. 6.
Amb. ca. 3. com. epis. ad Rom.

sit prædicatum,& ad quam Christi notitia non per
Apoc.5. uenerit. Sic in Apocalypsi legimus, quod illi senes
adorantes agnum dixerunt. Redemisti nos domi-
ne ex omni tribu, lingua, & populo, & natione, & fe
cisti nos Deo nostro regnum. Expende quod non
dixerunt, redemisti omnem tribum, omnem linguã
neque omnem populum: sed ex omni tribu, & ex
omni lingua & populo: quia ex omni lingua aliqui
ex omni populo aliqui, ex omni natione aliqui in
Christum crediderunt, & illum per fidem cognoue
runt, & salui sunt facti. ¶ Quanuis hoc etiam intelli
gi possit quoad sufficientiam, licet non quo ad effi
caciam: nam Christus pro omnibus mortuus est suf
ficienter omnibus dans salutem & redemptionem,
quanuis non omnes suæ passionis fructum deprom
pserunt. Sic in præsentiarum omnibus visibilis appa
ruit, & illum omnis caro videbit: nam quantum in
se est, omnibus patet, omnibus ostenditur, nemini
denegatur. Quemadmodum sol qui omnibus oritur
in omnes suum splendorem & radios mittit, at si tu
fenestram claudis, vel cubiculum abis, tuæ imputa-
bitur culpæ, si solem nõ videas. Omnis itaque caro
videbit salutare Dei: quia omnis qui illum voluerit
videre, videbit: hoc est qui voluerit credere, credet.
Ephe.2. Nam fides, quæ donum Dei est, non negabitur fa-
cienti quod in se est. Si esset hic fluuius magnus, qui
aquarum impetu vehemẽti perpetuò curreret, & suf
ficiens esset ad totius populi sitim explendam: at si
tu cum nolis è fluuio aquã haurire, peris: in quo ob
secro ipse fluuius culpatus erit? In nihilo certe. Flu-
uius ille Christus plenus aquarum gratiæ clamat, di
cẽs. Qui sitit veniat ad me. Si tu ad illũ non tendis,
Ioan.7. tua culpa damnaris. Sic etiam intelligendum puto
illud Ioelis. Effundam de spiritu meo super omnem
Ioel.2. carnem. Quod autem hæc visio de visione fidei in-
1.Cor.13. telligenda sit, qua videmus hic (vt inquit Paulus)
in speculo in ænigmate, nemini dubiũ est: cũ Chri-
stus in carne passibili à paucis visus sit, & non ab
omni natione. Hoc etiam egregie satis vaticinatus
Psal.67. est Dauid dicens. Viderunt omnes fines terræ, salu-
tare Dei nostri. ¶ Porrò salutare vocatur hic à Da-
uide, & ab euangelista, & à Simeone cum dixit. Vi
Luc.2. derunt oculi mei salutare tuum: & à Iacob cum di-
Gen.49. xit. Salutare tuum expectabo domine: quia salutem
nobis tribuit & incolumitatem. Omnes nos maxi-
ma premebamur infirmitate quia tota species huma
Osee.4. na corruerat & ita detinebamur peccatis vt Oseas di
ceret. Non est veritas non est misericordia, non est
scientia Dei in terra. Maledictum, & mendaciũ. &c
Esa.38. Sicut cum Ezechias infirmatur iamiam morti pro-
pinquus, quem vt curaret in signum salutis sol desce
dit decem lineas: sic Christus Iesus verus sol iustitię
Mala.4. & salutare nostrum, descendit vt languores nostros
& infirmitates curaret. Semetipsum exinaniuit for-
Phili.2. mã serui accipiẽs, & habitu inuentus, vt homo. &c.
Non immerito ille, qui salutẽ humano generi ęgro
tanti tribuit, salutare vocatur. Vide igitur tu quanta
animi lætitia & alacritate æger medicum, qui illum
sanare potest, accipit: præcipue si sciat, tantam medi
cum habere potentiam, vt salutem præstare possit.
Sic tu toto pectoris & animi conatu Christum de-
bes suscipere venientem sanare vulnera & languo-
res animæ tuæ. Amplectere igitur medicum hunc

salutarẽ. Ipse enim est, qui ait. Salus populi ego sum: Psal.38.
de quacũque tribulatione clamauerint ad me, exau
diam eos. Præpara ergo cor tuum, & dignum ei ho-
spitium, vt venientem postea seuerum iudicem secu
re illum videas vsq; in secula in cælo regnantẽ. &c.
Sed iã videamus quid vltra beatissimus Christi præ
cursor populo prædicet. *Dicebat ergo ad turbas, quæ*
exibant vt batizarentur ab eo. Etenim (vt inquit Mat Matt.3.
thæus) magna erat multitudo gentium, quæ ad Ioã
nem concurrebãt in deserto, vt baptizarentur. Tũc
exibant ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, &
omnis regio circa Iordanem, & baptizabãtur ab eo
in Iordane, confitentes peccata sua. Sed quid Ioãnes
dicebat, audiamus. *Genimina viperarum.* Mirũ qui
dem est, vt cum Ioannes ad turbas loqui velit, tam
aspero vtatur exordio: vt genimina viperarum vo-
cet populum. Sed sciendum est, aliam esse rationem
alloquendi suos, aliam externos, aliam eos, qui ad fi
dem sunt introducti, & aliam denique ad eos, qui iã
dudum crediderunt. Hæc in scripturis sacris veteris
& noui instrumẽti facilè reperies, vbi prophetę suos
Israelitas seuerissime reprehẽderunt. Esaias ad suos
in prophetiæ exordio statim aspere loquitur, dicens
Væ genti peccatrici, populo graui. &c. Ionas autem Esa.1.
missus ad Niniuem ciuitatem externam, contentus Ion.3.
fuit admonuisse vltionis, quę post quadraginta dies
ciuitati imminebat: & pepercit reprehensionibus.
Sic Paulus Areopagum introductus studuit suę phi Act.17.
losophiæ, quam rationem ab eo postulabant reddi: &
in increpationes non prorumpit, quarum tunc erant
incapaces. Externi erant Athenienses: sed cum allo
quitur Corinthios qui iam erant sui, summa vtitur 1.Cor.5.
seueritate, maximè cum illo scortatore qui nouercã
duxerat, verbis agit & factis, & cũ eis qui tãtũ scelus
nutriri passi sunt. Sic Stephanus cũ cerneret Iudęos
tã obstinato animo resistere veritati, in acrem pro-
rumpit reprehensionem dicens. Duri ceruice, & in Act.7.
circuncisi corde, vos semper spiritui sancto restiti-
stis. Hæc differentia, quæ ad suos, vel ad externos
pertinet, seruari etiam debet, inter eos, qui vel mo-
do crediderunt, vel iam diu in fide sunt versati. Et- Act.16.
ẽm videm⁹ in actis apostolicis ob eos qui noui erãt
in fide, Paulum quasdam seruasse legis ceremonias:
quas tamẽ in Galatis reprehẽdit, qui ob tẽpus debue Gala.3.
rãt esse in fide solidiores. Sic in epistola ad Hebręos
acrius inuehitur in quosdam. Cũ deberetis (inquit) Heb.5.
esse magistri pro temporis ratione: rursum opus ha-
betis, vt doceamus vos, quæ sint elementa initij elo
quiorum Dei. Sic etiam nunc Ioannes Iudæos in le-
ge domini nutritos, qui à via veritatis deuiabant, du
re arguit & increpat, vocans eos genimina vipera-
rum. &c. ¶ Nomen ferarum scriptura (vt Chrysosto Chry.hom.
mus ait) sæpe his, qui ratione sunt præditi imponit, 13.et.23.in.
propter eorum pessimas inclinationes. Canes ob im Ge.Esa.57.
pudentiam & impetum. Sic Esaias. Canes muti non
valentes latrare. Interdum equos ob libidinem. Vt Iere.5.
Ieremias. Equi insanientes vnusquisque ad vxorem Psal.48.
proximi sui. Interdum asinos ob stupiditatem. Ideo
in psalmo dicitur. Homo cum in honore esset, & nõ
intellegit, comparatus est iumentis. &c. Interdum
leones, & pardos, & alia id generis. Vnde dominus Eze.2.
dixit Ezechieli. Subuersores & increduli sunt tecũ:
& cum scorpionibus habitas. Multa exempla de hac
re affe-

Basil. in exa: hom. 8, et. 9. Tert. contra Iuda. ca. 4. re afferunt Basilius & Tertulianus. Diuus autē Ioannes licet essent alia multa animalia, cum quibus eos conferre poterat, voluit tamen viperis potius eos assimilare quam alijs animalibus propter duo. Primū quia viperæ cum aliquem mordent, statim ad aquā decurrunt, quam si non inueniunt, intereūt. Sic isti Pharisæi & Sadducæi quibus Ioannes hæc dicebat, peccata mortifera committentes currebāt ad baptismum, sicut viperæ, vt per aquam solum sine pœnitētia periculum mortis euaderent: quod quidem quā esset ridiculum, vel cæco apparet, sperare peccatorū veniam & remissionem sine pœnitentia per solum Ioannis baptismum. Secundò, viperæ exterius formosæ & pulchræ sunt, intus autem mortifero veneno plenæ. Ita isti exteriori vultu sanctitatis speciem & imaginem ferebant: intus vero omni dolo & fallacia erāt induti. *Matt. 23.* Sic dn̄s eis loquebatur, dicēs. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritę: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ de foris apparēt hominib⁹ speciosa, & postquam eorum hypocrisim arguerat statim subdidit dominus, eadem verba, quæ nunc Ioannes alloquitur, dicens illis. Genimina viperarum, &c. Voluit Ioannes hos humiliare in ea re, de qua ipsi nimis efferebantur & superbiebant. Nā isti gloriabantur & se ipsos iactabant filios esse Abrahę & per hoc existimabant ipsi nulla dignos esse pœna etiam si nulla bona facerent. Ioannes autem volens istos deprimere & humiliare, ne de progenie & stirpe superbirent, appellauit illos genimina viperarū, quasi dedignans illorum progeniem. Acsi diceret. Non estis progenies Abrahæ, sed progenies viperarū. Et q̄ ista fuerit mēs Ioannis & sensus germanus huius loci patet, quia Ioannes statim dixit. Ne velitis dicere patrem habemus Abraham. &c. Potius nāque dicendi estis filij viperarum, cum ipsarum mores & consuetudines referatis, quam Abrahæ. Multi etiam nunc sunt similes istis qui de parētum sanguine & stemmatis gloriantur, & facta bona parentum extollunt & laudant: cum ipsi pleni sint peccatis & sceleribus & nobili suorum sanguine abutātur. ¶ Cōsidera autem ad quantam miseriam homo per peccatum deuenerit. Quid enim obsecro miserabilius, aut lamentatione dignius, quā quod homo amittat nomen hominis, & asciscat sibi nomen bruti & irrationalis? Homo nanque animal est rationale: quando vero non vtitur ratione, iam hominis dignitate priuatur. Sic Iob erat homo: & addidit simplex & rectus. *Iob. 1.* Hoc quippe est esse hominem, habere animi rectitudinem & candorem, nam qui hanc non habet *Psal. 48.* confertur à Dauide cum bestijs in psalmo dicenti. Homo cum in honore esset & non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Non dicit iumento in singulari, sed iumentis, quia omnia vitia animaliū solus homo iniquus, & sceleratus habet. Luporum enim habet cauillationem: & voracitatem: leonum crudelitatem, & viperarum venenum. Vnde Esaias nequiorem bestijs hominem appellauit, dicens. *Esa. 1.* Cognouit bos possessorē suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autē. &c. Et Dauid comparatus est dixit. Peius nanque est cōparari, quam nasci: nam nasci naturæ ipsi tribuendū est, comparari vero vitio. &c. Sed iam Ioannem audiamus. *Quis ostendit vobis fugere à ventura ira.* Viperam si tractes eius morsu, morieris. O summum miraculū, q̄ Deus velit homines vipereos tractare. Tāta est ipsius bonitas & clementia, vt etiam si ipsorū morsu sciat interemptum, nihilominus cū eis agere non dedignatur. Etenim certum est morsibus, id est pœnis peccatorum nostrorū Christum mortuū esse. Peccata nostra ipse tulit, & ab eis dilaniatus est. *Esai. 53.* Quis obsecro vnquam vobiscum tanta humanitate & clemētia est vsus, vt proprio mortis periculo vos tractaret, & à ventura ira fugere demonstraret? Pharisæi & Sadducæi erant isti, vt patet in Matthæo, & *Matt. 3.* miratur Ioannes de eorum conuersione. De Sadducæis quia negabant immortalitatem animæ & futuram vitam, & hæretici raro conuertantur, quāuis aliquando simulent confessionem mortis & vitæ timore. Atque ideo mirandum est, cum conuertantur *Pro. 23.* Berengarius & Hieronymus de Praga, post adiurationem sicut canes versi sunt ad vomitum. *2. Pet. 2.* Pharisæi vero quanuis catholici essent, & resurrectionem crederent: tamen quia vitijs & iniquitatibus erant assuefacti multis iam tetro diebus, de ipsorum conuersione erat maxime mirandum. Acsi diceret. Cū tam longe à Deo recesseritis, mirum est quod appropinquatis ad pœnitentiā. Caue ergo & tu ab his duobus statibus. Etenim difficulter qui iam in vitijs obcalluit, ad pœnitentiam conuertitur. Mala quippe consuetudo post se ad quemcunque ventum huc & illuc eum rapit, & post se ducit in peccatum, ita vt sæpius in hæreses & mille flagitia eū impellat. ¶ Expende etiam quod pœnis vitæ futuræ minatur Ioannes Pharisæos & Sadducæos: quia nullus istorum futuras pœnas timebat. Etenim Sadducęi nullā post hanc nobis manere vitam existimabāt, & inde nullas pœnas. Pharisæi vero licet crederent pœnā futurā, tamē nō timebant illam: quia ipsi in sua ęstimatione iusti erant, & in suam iustitiam fidebant. Et idcirco miratur Ioannes, quis apud vos tantum valuit, vt monstraret vobis timendas pœnas iræ futuræ? Iste autem non alius est nisi Deus, quia ipse pulsat hominum corda, & erudit eos: vt recedant à malo. ¶ Obserua autem quod fugere à ventura ira, est fugere à vindicta extremi & vltimi iudicij, in quo nemini de sua iustitia vel iniustitia defraudabitur, sed omnibus iuxta merita vel demerita reddetur. Stat nanq; beatus Iob nos admonens. Fugite à facie gladij: quoniam vltor iniquitatum gladius est. *Iob. 19.* Vt hanc venturam iram possis subterfugere, opus est, vt in hac vita vitia & peccata subterfugias. Quis fugit à ventura ira? Ille quidem qui in hac vita à vitijs & peccatis procul recesserit. Nam ira & indignatio non super iustos, sed super peccatores. veniet Cadent enim in retiaculo eius peccatores. *Psal. 140* Fuge ergo huius mundi gaudia, illecebras, honores, & seculi vanitates vt Ieremias admonet dicēs. Fugite de medio Babylonis. *Iere. 51.* Optimè & graphice mundum Babylonem appellat quia plenus confusione est: vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Nonne merito hanc confusionem dices, vbi pluris æstimatur aurum, quam *Iob. 12* virtus: & vbi terrena & caduca bona spiritualibus, & veris bonis anteferuntur? Si mundus talis est, illū fugias: ne in venturam iram incidas. Quam vt fugerent sancti monachi & eremitæ, à mūdi tumultibus illecebris & honoribus recesserunt: contenti solum

tunicis

tunicis filicinis,& frondibus arborum ad vitam trā
figendam,arctissimam agentes pœnitētiam, vt ven
turam domini iram possent euadere. Quare igitur tu
in peccatis viuens & delicijs,hāc irā putas euadere?
Fuge ergo ab huius mūdi vanitatibus,& dum viuis
pœnitentiam agito, vt ventura pœna non te maneat.
Quod beatus Ioannes sequentibus verbis docet. *Fa*
cite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Q. D. Si ab ira
ventura vultis fugere pœnitentiā agite, quandoqui-
dem signa ostēditis, vos illam agere velle: perfectè
igitur illam operamini. Et id circo dixit, facite fru-
ctus dignos pœnitētiæ. Fructus est qui ab ipsa re pro
uenit:& est post ipsam rē. Pharisæi & Sadducæi pœ
nitentiam habebant, cum accedebāt ad baptismum
Ioannis, sed illam imperfectam. Profitebātur se esse
peccatores, sed ab vsuris & sceleribus nequibant re-
cedere: vnde Ioannes illos admonebat, vt peccata
detestarentur, & nunquam facies suas ad ea conuer-
terent, & vt pro peccatis dignam satisfactionem fa-
cerent. Quocirca obseruandum est fructus hic dixis
se, & non flores, contra illos qui flores tantum pœ-
nitentiæ faciunt:& isti sunt qui incipiunt ad Deum
se conuertere, & bonorum motuum flores emittūt,
quibus apparent se iam esse conuersos. Sed, proh do
lor, quòd mouentur isti & trahuntur sicut ostium in
Pro.26. cardine: nam nunquā illi motus & proposita ad ex-
pectatā maturitatem perueniunt: nec dignos profe-
rūt pœnitētiæ fructus. Atq; ita multi onusti frigidis
& immaturis intentionibus in infernum præcipitan
3.Reg.21. tur. Talis fuit pœnitētia Achab, incepit nāq; seipsum
in dominum conuertere: sed in medio itinere defe-
cit. Quapropter dixit dominus Heliæ, Nonne vidi-
sti Achab humiliatum coram me? Ideoq; in diebus
eius non immittam mala. At Achab mortuus est in
vitijs & peccatis, quia fructus pœnitentiæ nō dedit,
nec illam ad maturitatem perduxit. Præterea non
tantum fructus pœnitētiæ, sed dignos fructus admo
net Ioannes esse faciendos: quod dupliciter intelligi
potest. Primò de pœna satisfactoria: vt quāta fuerūt
peccata, tanta sit satisfactio, quæ peccatis correspon
deat. Nam sicut per peccatum concessit homo volū
tati suæ plusquam debuit: ita iustitia exigit, vt aduer
sus voluntatem suam tantum faciat, seipsum punien
Apoc.18 do. Sic in Apocalypsi habetur. Quantum se glorifi-
cauit in delicijs, tantum date illi de tormento. Et in
Deuteronomio. Pro mensura peccati, erit & plaga-
Deu.25. rum modus. ¶ Aduertendum tamen quòd est contri
tio & satisfactio æquiualēs offensæ seu culpæ, æqua-
litate proportionis per respectum ad hominis possi-
bilitatem: hæc requiritur à nobis, non autem æqui-
parantiæ offensæ. ¶ Secundò potest exponi, facite di
gnos fructus, propter charitatem: quia pœnitētia de
bet esse propter Deum summe dilectum, & proce-
dere ex radice dilectionis diuinæ. Nam qui ex chari
tate non dolet, non agit fructus dignos pœnitentiæ,
Sic fructum egit pœnitentiæ Antiochus, non tamen
1.Mac.9 dignum: quia non ex dilectione processit, ideoque
non fuit dignus, vt exaudiretur à Deo, nec miseri-
cordiam fuit consequutus. Sic etiam Paulus loqui-
Heb.12. tur de Esau, dicens non inuenisse locum pœnitētiæ:
1.Reg.15 etiam si cum lachrymis postulasset. Præterea Saul &
Dauid reges Israel ambo fuerunt peccatores, ambo
2.Reg.12 à prophetis correcti, & ambo pœnitentiam egerunt:

sed Dauid misericordiam est consequutus, non ta-
men Saul. Cur dominus acceptauit pœnitentiā Da-
uid, non autem Saulis? Vtiq; quia Dauidis pœniten-
tia ex diuino amore procedebat, non tamen Saulis:
quia ea de causa dolebat & angebatur, quia regnum
temporale perdebat. Dauid autem pœnitebat quia
tantum & tam bonum Deum offenderat & fructus
dignos egit pœnitentiæ, atque ideò remissionem pec
catorum adeptus. Facite (inquit) fructus dignos pœ
nitentiæ. Hoc est cor & spiritum per pœnitētiam &
bona opera cum Dei gratia renouate. Hoc ait non
quia homo per se & ex suis viribus tantummodo id
facere queat, quoniam gratię infusio à solo Deo est,
sed quia homo ad gratiam se disponere possit per li-
berum arbitriū, & atritionem cū Dei auxilio. Et fa-
cienti quod in se est Deus non denegat gratiā. Quid
ad hæc dicunt Lutherani? Si nihil possumus effice-
re, cur Ioānes spiritu sancto afflatus & plenus nobis
præcipit, vt faciamus fructus dignos pœnitentiæ.
Deus nō præcipit nobis impossibilia, qui & alibi di-
cit. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribi- Luc.13.
tis. Nā si impossibilia præcepisset esset impius & in-
iustus: ergo id nobis præcipit quod est in potestate
nostra constitutū, & præcipit hoc à nobis fieri: ergo
possum⁹ illud facere & operari. Restat igitur vt nos
id opere cōpleamus. Deus nanq; adiuuabit nos gra
tia sua: quia hæc innouatio non potest fieri absque
Deo, vt egregius canebat vates. Cor mundum crea
in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceri- Psal.50.
bus meis. &c. *Et ne cœperitis dicere, patrem habemus*
Abraham. Falso nanque & amentissimè putabant
multi ex Pharisæis, quòd etiam si grauissima pecca
ta cōmisissent, non ideò erāt puniendi, etiam si nul-
lam egissent pœnitentiam: quia filij Abrahæ erant:
quod quidem quam ridiculum sit, nemo sanæ men-
tis homo id non iudicabit. Ideoq; Ioannes hunc er-
rorem ab illis expellit, dicens ne in hac re multum
fidant, si ipsi ex sua parte non satisfecerint. Nam cū
ipsi pessima opera facerent, nō filij sancti patriarchę
Abraham erāt reputandi, sed dęmonis: vt ipse Chri-
stus dixit. Vos ex patre diabolo estis. Sic etiam parē Ioan.8.
tibus horum Iudæorum olim dixit Ezechiel. Pater
tuus Amorrçus, & mater tua Cethça. Harum barba- Ezec.16.
rarum nationum vocat Deus populū Israel filium:
non quod talis esset per naturam, sed per imitatio-
nem. Inaniter gloriabantur isti se patrē habere Abra
hamum, cum tam dissimiles essent in moribus. Quid
prodest riuulo si profluat ex puro & salutari fonte, si
ipse sit spurcitijs & immunditia plenus? Quid pro-
dest filio parentū nobilitas, si ipse deprauatis & tur-
pibus moribus sit imbutus? Sed de istis nonnihil po
steà dicemus. ¶ Nunc autem perpēde quomodo ho-
mines omnibus Dei beneficijs abutantur. Decreue-
rat Deus vnā gētem ex omni fæce generis humani
eligere, per quā exerceret mysteria, quæ ad salutē ge
neris humani pertinerēt, & ex qua ipse filius Dei car
nē acciperet, & salutem operaretur in medio terræ.
Hoc tā ingēs beneficiū intelligere debuissent Iudęi,
& rectis atq; honestis factis præ alijs gentibus ita il-
lustres esse, vt gloriari possent, ac dicere. Notus in Psal.75.
Iudæa Deus, & in Israel nomen magnum eius. Et fa
ctus est in pace locus eius &c. At illi genus quidem
suum iactabant: sed facta tanto genere digna præsta
re,non

re, non erat illis curæ. Hunc illorum tumorem reprehendebat olim Hieremias dicens. Nolite confidere in verbis mendacij dicentes: templum domini, templum domini, templum domini est. Etenim existimabant illi, nunquam permissurum dominũ, vt memoria gentis illius aboleretur, propter magnificũ illud & egregium templum, quod suo nomini Hierosolymis erat dicatum: cumq; propheta eis minaretur interitum, respondebat ei. Absit vt dominus propter peccata nostra deuastari permittat templum: q̃d suum est, magis quam nostrum. Quapropter monebat illos propheta ne fiderent his mendacijs & vanitatibus: ostendebatque illis, quid deberent facere, vt propicium & aduocatum Deum haberet. Bonas (inquit) facite vias vestras & studia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto, dicit dñs exercituum Deus Israel. In eundem modum inuenies illos iactãtes in euãgelio, & dicẽtes. Semen Abrahæ sumus, nemini seruiuimus vnquam, & quomodo tu dicis, liberi eritis? Dominus verò non agnoscentibus aliam nobilitatem nisi corporis docuit illos eam verè seruitutem esse, quæ à peccato proficiscitur: atq; ita dixit illis. Amen dico vobis, omnis, qui facit peccatũ, seruus est peccati. Ioannes itaq; sciens Iudæos hoc morbo laborare, admonet ne frustra glorientur, se patrem habere Abraham: nisi addant facta tanto parente digna. An non erat bonũ vt Iudæi confiderent in patre suo Abrahamo? Nonne sancti orant pro peccatoribus? Nonne Stephanus orauit pro Paulo? Verũ est, & bona est oratio, & intercessio sanctorũ: sed oportet vt tu etiam, quidquid in te fuerit supellectilis addas. Etenim sancti in cælo pro impijs intercedũt: sed cum eorum intercessio Deum nõ obliget, vt faciat quæ ipsi orant & petunt: consilium est saluberrimũ & prudentissimũ, vt nemo illi baculo innitatur: sed pro virili contendat iniquitatem fugere, ne in ea moriatur. Vnde Petrus. Dabo operam: frequenter habere vos post obitum meum: vt horum omnium memoriam habeatis. Quod Petrus promisit in carne, præstat in cælo. Orabit & orat pro omnibus, sed nõ omnes eius oratione saluantur, sed tantum illi, qui electi & præordinati sunt in vitam æternam. Noluit Deus acceptare preces Samuelis, qui pro Saule orabat: quem Deus abijcere statuit, nec preces Ieremiæ suscepit pro populo deprecanti, quem relinquere decreuit. Ita sancti pro omnibus orant, sed vnde tu scis, ex eis esse, quibus Petri vel sanctorum oratio proderit? Noli ergo orationibus sanctorum solũ confidere: si iniquus esse vis. Sed ad Deũ conuersus inuoca sanctos patronos, non alias: nam si in tuorũ peccatorũ stercore adhuc es inuolutus, quid sanctorũ meritis cõfidis? Vana est hæc tua confidẽtia. Sic isti Iudæi cum male & pessimè viuerent, confidebant meritis & orationibus Abrahæ, cuius precibus sese saluandos existimabant: quod erroneum erat, & ineptissimum. Qui error inde prouenire poterat, ex eo quod habetur in Leuitico. Nam cum Deus numerasset omnia mala, quæ missurus erat populo illi, dixit in fine. Tunc recordabor fœderis mei, quod pepigi cum Abraham, Isaac, & Iacob. Quod illi intelligere deberent: facientes pœnitentiam, ad illius modum, qui aliquã rem recordatur, illis parceret quia misericors est: & diligit semen Abrahæ quod nõ permittit perire. Nam cum haberent patrem Abraham de suis meritis confidentes, iniquam & turpem degebant vitam, solum hoc contenti q̃ filij Abrahæ haberetur. Quod quidem multi etiam sunt monachi, qui imitentur, dicentes patrem habemus Benedictũ, Augustinum, Hieronymum, Franciscum, & Dominicum: & dicunt sicut Iudæi patrem habemus Abraham. Patrem (inquiunt) habemus Dominicum vel Franciscum, & alijs narrant egregia facta, & mirificis encomijs prædicant laudes fundatorum religionum. Et dicũt. Noster ordo tot habet sanctos in sanctorum catalogo scriptos, tot summos põtifices, tot cardinales, episcopos, & magistros, & in his gaudẽt, & inaniter gloriantur: cum nimium à vera sanctorũ patrum virtute sua impietate, & morum tepiditate degenerent. Quibus merito dicere possumus, illud, quod Christus Iudæis. Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Quos etiam hic beatus Ioannes monet, ne vana spe fallatur. *Dico enim vobis, quod potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Abrahæ est in datiuo, sicut illud actuum apostolorum. Si, hoc est, Nunquid in hoc tempore restitues regnum Israel? Pro ipsi Israeli. Sed mirum videtur quomodo posit Deus hoc facere cum Abraham iã obierit: & carnales filij ex carnali semine propagentur. Nam bene Deus ex lapidibus quos tunc Ioannes digito ostendebat poterat homines facere, & ex nihilo creare: sed q̃d isti homines sic facti & creati essent filij Abrahæ, impossibile videbatur. Sed cum Deo nihil impossibile sit & potestas eius sit infinita, multis modis hoc facere potuit. Primo quia potest transsubstantiando conuertere vnum in aliud subsistens, sicut quotidie facit in sacrosancto Eucharistiæ sacramento, vbi fit trãssubstantiatio, nam substantia panis conuertitur in substantiam corporis Christi. Et sic lapides in Iudæos tunc vel nunc existentes conuertere poterat. Item potuit hoc facere suscitando Abraham, & lapides in semen eius conuertere. Multis etiam alijs modis nobis ignotis poterat Deus hoc efficere. ¶ Ad nostram tamen eruditionem ex hoc loco licet colligere, non de parentum stemmatis aut sanguine gloriari: sed ita boni & virtutibus imbuti simus, vt à nobis ipsis nobilitas generis incipiat, quanuis progenitores nostri nobiles nõ fuerint. Esto tu studiosus & à te nobilitas tuæ sobolis orietur quanuis atauí tui eam nõ habuerint: nã si moribus & vita deterior es, in te finitur tuorũ parentum antiqua nobilitas. Etenim melius est principium esse nobilitatis, quam finis: & melius est nouam domum nouis & egregijs factis erigere, quam antiquam obscuris sceleribus demoliri. Virtus est virtutibus domum condere, & vitium illam destruere. Etenim ad videndum non lucem quæras in oculis alienis, nisi proprijs oculis illam habueris: nihil enim aut parum claritas & celsitudo alienæ nobilitatis tibi proderit, nisi tecum illam habueris. Quocirca optimum est bonum & nobilem esse, quam à bonis & nobilibus descendere. Magnum quippe signum est te non esse bonum, quandoquidem alienã bonitatem opus habes emendicare; & quia veram in te nobilitatem non habes, à tuis parentibus illam petis. Argumentum quidem euidentissimum est nimis pauperem & egenum nobilitatis esse: quandoquidem

Margin notes: Iere. 7. — Ioan. 8. — Act. 7. — 1. Pet. 1. — 1. Reg. 15. — Iere. 7. 6. 11. — Leui. 26. — Ioan. 8. — Act. 1.

quidem aliorum factis & virtutibus teipsum locupletare vis. Illa vera nobilitas est, quæ sanctis & bonis moribus animam ipsam pulchram & formosam reddit: nam morum & vitæ claritas & splendor hominem gratum Deo efficiunt. Nobilitas corporis non tua, sed aliena & emendicata est: at vera nobilitas, quæ virtus est tua propria est, quam nemo à te rapiet, nisi tu velis. Quid obsecro tu mereris, propter ea, quæ alij sibi compararunt? Quod argumentum affers, vt dignum laude te iudicas, propter id, quod à parentibus hæreditasti? Nobilitas prolis ab ipsa generatione procedit: at virtutis nobilitas ab ipsis virtutibus emanat, quantum ad virtutes acquisitas. Et ex radice amara dulcis ac suauis fructus colligitur, & ex infima prole natus, si ipsam virtutem tibi coniungas, nobilis & illustris euadere poteris. Sed, proh dolor, vt sint multi, qui quoniam à nobilibus parentibus sunt orti, licentiam & facultatem sibi ipsis faciunt, vt superbi sint, elati & arrogantes.

Osea.9. Gloria eorum (inquit Oseas) à partu, & ab vtero, & à conceptu. Ea etenim quæ sibi deberent esse argumentum, vt studiose & caste viuerent, occasio illis sunt vt peiores & deteriores euadant. Nanque sanguinis & prolis nobilitas nobiles cogit, vt ipsam virtutem sequantur, vt atauí & proaui fecerunt. Nobilitas quippe est pactum quoddam & iuramentum, quod tales obseruare in perpetuum debent ad insequendam & sectandam virtutem: at qui id non faciunt, veluti monstra sunt & à vera natura degenerantes. Ne igitur te ipsum iactes, nec glorieris de antiquorum stemmatis: quia audientibus testimoniū

1.Reg.9. exhibes tuæ insaniæ & inscitiæ. Dominus enim Saulem elegit in regem Israel cum ex infima familia & ex minima tribu illius populi esset. Potius dominus ad hominem attendit, quam ad illius nobilitatem. Et cum Christus in mundum venit non elegit nobi-

1.Cor.1. les (vt inquit Paulus) sed ignobiles & contemptos,

Matt.4. quales fuerūt piscatores illi & discipuli eius. Et ipse redemptor vt eorum arrogantes animos & elatam superbiam reprimeret, qui in similibus vanitatibus confidunt, & de eis gloriantur, dixit se esse pastorē.

Ioan.10. Proijce à te quæso hāc insaniā, & reminiscere vilē puluerem & cinerem esse, & quod nec tibi ignoscēt vermes: qui etiam eos qui te genuerunt, deglutiunt. Nobilitas nanque quam ab illis accepisti, est mortalitas & corruptio. Hæc sunt arma quæ in tuis stemmatis debes depingere: nec illa supra portas domus constituas, sed potius in tui cordis abditis & penetralibus reconde. Hi pharisæi & Sadducæi gloriabātur se patrem habere Abraham, & ab illo ortum ducere: quodquidem in maiorem illorum cedebat ignominiam: quandoquidem secundum rei veritatē ex ipsis lapidibus poterat Deus filios Abrahæ efficere. Sed iam ad contextum. *Iam securis ad radicem arboris posita est.* Acsi diceret. Iam securis posita est ad radicem arboris diu toleratæ. Succindetur à stirpe populus Abrahæ, & inserentur gentes. Securis diuinum est iudicium, & ira Dei, indignos à vita resecans, nisi pœniteant. Admota tamen est securis radici, non ramis aut trunco: quia funditus est euertēda nisi fructus dignos pœnitentiæ egerit. Poterant enim dicere pharisæi. Volumus facere pœnitentiam, sed non opus est vt statim ad hoc conemur, quia adhuc manet nobis tempus. Ioannes autem dicit nō esse expectandum, quia iam venit tempus, & securis ad radicem arboris posita est, & appropinquat tēpus exilij. Dicebat hoc Ioannes quia præcisio eorum iam appropinquabat. Vaticinatur quippe exilium Iudęorum. Iam appropinquat tempus desolationis Iudæorum, & cessabit sacrificium vestrum, & ceremoniæ vestræ, & synagoga sepelietur. Potēs est enim Deus ex lapidibus gētium suscitare filios Abrahæ: hoc est veros Israelitas fideles & credentes, sicut fuit Abraham, qui quanuis non sint ex eius semine propagati tamen fide erunt filij eius fideles. Nam omnis arbor quæ nō facit fructū bonū excidet, & in ignē mittet & ardebit. Ideoq; statim facite fructus dignos pœnitentiæ. Non ait iam secat, sed iam posita est ad arborem, vt significet in hac vita esse tēpus huius iræ per pœnitentiam fugiendę. Nec ait securim hanc admotam ad arboris ramos vt maneat post mortem spes aliqua pullulandi, sed ad radicem vt funditus euellatur, & in ignem extinguibilem mittatur, sine vlla spe remedij aut pœnitentiæ: sicut est arbor radicitus secata. ¶ Iam hic vides quomodo pœnitētia ex timore facta non sit mala: vt impie docent Lutherani. Nam Ioannes timorem mortis & gehennę hic incutit peccatoribus. Etenim si peccatorum dolor & pœnitentia quæ à timore seruili inchoatur, bona nō esset, nunquam Christus peccatores ad pœnitentiā hortaretur, dicens inferius. Nisi pœnitentiam egeri- *Luc.13*
tis, omnes simul perib tis. De hoc mortis & iudicij
timore multa etiā disserit Christus apud Mattheū. *Matt.24.*
Et in illa parabola cum misit vocare inuitatos, ius- *&.25.*
sit vt compellerentur ad intrandum: vbi non suaui *Luc.14.*
tractione, sed per quandam vim & violentiam ad ingressum compelli iussit. In illa etiam parabola de impio illo seruo, qui fratri suo centum denarios dimit- *Matt.18*
tere noluit, iubens illum in carcerem detrudi, timorem & terrorem incutit Christus. Igitur aperte ex his omnibus constat non esse malam pœnitentiam ex timore procedentē. Vt enim ab inordinato amore creaturarum reuocetur peccator bonus & salutaris est timor gehennæ, vel alterius cuiuscunque terribilis pœnæ. Sicut bruta animalia abescis quas maximè concupiscunt coercentur. Etenim si cani ad cibum currenti baculum proijcias, statim pedē sistit, si mineris acrius, retrahit paulatim pedes: si acerbius agas, & vehementiori impetu cōtra illum insurgas, prorsus derelicto, quem concupiscebat, cibo fugam capescit. Sic etiam timore pœnarum possunt cohiberi peccatores à suis illecebris & voluptatibus. Verū licet mala non sit hęc pœnitentia ex timore facta, tamen non erit bona nisi vltra progrediatur, scilicet, nisi ex timore transierit ad amorem. ¶ Admonet locus iste vt bonum semper insequamur, & fructus bonorum operum edamus: ne inutilitatis, & sterilitatis arguamur. Nanque si arbor non producit fructus, ad nihil aliud prodest, nisi vt scindatur,
& in ignem mittatur: quemadmodum de ficu illa ste- *Luc.13.*
rili quam dominus tribus annis expectauit: at vidēs eius infęcunditatem scindi iussit. Vidisti ne vnquā obsecro pyrum abundantem & fœcundam pyris in ignem mittere? Vtinam ne tanquam arbores infructuosas nos in ignem Deus mittat, & vitæ cursum impediat, & rapiat tanquam ab indignis possessoribus.

bus. ¶ Docemur etiam, vt protinus manus ad aratrũ mittamus, & agamus pœnitentiam: quandoquidem nescimus qua die, vel qua hora mors sit ventura. Iuxta illud Ecclesiastici. Ne tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem pœnitentiam: quia subito venit ira Dei, & destruet te in die vindictæ. Væ illis, qui cum securis iam posita sit ad arborem, & caput eorum canis sit plenum: non vident quomodo cito transit dies & hora pœnitentiæ, nec aduertunt quomodo dies salutis abeat. Mirum est te tam pigrum & inertem videre, cum mors ad ostiũ domus tuæ sit. Attende obsecro & vide, quod iam securis ad radicem arboris posita sit. Respõdeas oro, & obtestor quicunque sis, qui hæc legas: quando securis arborem sciderit, in quam partem arbor cadet? Equidem ad eam partẽ in quã antea procliuior erat. Nã si magna aliqua arbor in sinistrã partẽ omnẽ suã molem & ramos incuruat, si hæc talis scindatur, dubio procul in sinistram manum cadet. Si igitur tu omnia desideria tua, affectiones, & cogitatus in res mundanas conijcis, & omnes curæ & solicitudines tuæ nõ nisi honoribus, diuitijs, & voluptatibus student, dum hæc tibi durat vita: qui fieri potest, vt cũ mors venerit, in dextram Dei fœlicissimam beatorum sortem cadas? Væ illis qui in vitijs & peccatis vitam degentes, vane confidunt futuros esse cęli & beatarum sedium incolas: nam illa sors illis continget, quam semper in vita amarunt, & dilexerunt. Quocirca maxime curandum tibi est, vt talis viuas qualis cupis in morte reperiri. Hoc igitur cum ventura die contingere possit, quando iam securis ad radicem arboris posita est, vitam tuam sanctis institutis & moribus dirige, nec dicas: cras istud faciã, subinde repetens: nam de quocunq; temporis momento arctissima tibi exigetur ratio. Totis igitur neruis incumbe, vt ad bonam partem cadas: nam vbi ceciderit arbor, ibi perpetuo manebit, iuxta illud. Vbi ceciderit lignum ibi erit, siue ad Austrũ, siue ad Aquilonem. Hæc omnia dicta diligenter obserua: nã si rursus feceris, aduersus te sententia Ioannis fulminatur. *Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur: & in ignem mittetur.* Hoc est, Omnis homo adultus, & rationis compos, qui nõ seruat præcepta, & mandata Dei excidetur & separabitur à consortio electorum. Iuxta illud Esaiæ. Tolletur impius, ne videat gloriam Dei. Et in ignem infernalem in iudicio hoc particulari anima eius mittetur: in iudicio vero vniuersali anima simul & corpus. Vnde saluator, Omnem (inquit) palmitem in me non ferentem fructum tollet eum: & in ignẽ mittet & ardet. Omnis homo siue iustus ille sit, siue peccator: quasi quædam arbor censetur: & tali nomine in scriptura sacra nuncupatur. Vtrũq; enim iustum & peccatorem arboris appellatione Deus significauit, cum per Ezechielẽ ait. Ego dominus humiliaui lignum sublime, & exaltaui lignum humile. Quod apertius Christus dixit. Qui se exaltat humiliabitur. &c. Fructus huius arboris sunt opera: radix siue bona siue mala est appetitus siue bonus siue malus. Pręscindũtur rami, quãdo desinit iustus bona facere, vel facit mala: & etiam quando malus non agit malum, vel facit bonum. Sed quia radix in eo manet, scilicet bona voluntas in iusto, & mala in peccatore: statim ad odorem aquæ spiritualis iustus bonũ germinat. Cũ enim de Deo audit, & mortem meditatur, operatur bonum: quia radix in eo manebat. Exemplũ huius rei est in Dauide, qui peccans, præscissus est à Deo: non tamen sine germinandi spe. Nam cum Nathan illum de peccato redarguit, ad odorem illius aquæ reuixit, & flores pœnitentiæ germinauit. Vnde Iob, lignum habet spem, si præscissum fuerit rursum virescit, & rami eius pullulant. Similiter peccator licet rami eius præscindantur, nisi eradicetur spem habet: nam ad priora peccata se conuertet: etenim oblata occasione ad vitia pristina redibit. Et tales sunt qui in sancto quadragesimæ tempore à vitijs purgãtur, aduentante autem paschate, tanquam canes ad vomitũ præcipites irruunt. Sicut bonus facit comam, vt ait Iob: quia melior & sanctior fuit: sic malus facit comam, quia tanta multitudine vitiorum obruitur, quanta prius premebatur. Sed iam singula verba vtpote mysterijs plena attẽtius veniunt perpẽdẽda. ¶ Omnis (inquit) arbor. Omnis siue nobilis sit, siue diues, rex, siue pastor, cuiuscunq; ille sit status, aut conditionis non effugiet à ventura ira. Omnes enim in manus domini cadent. Existimas nę tu quãuis ditissimus & potentissimus sis, nisi rectam egeris vitam, iram domini euadere? Etenim magnates, & potentes iudicant, quod quemadmodum prospere & fœliciter & secundis rebus fortunæ hanc vitã transeunt, nunquam visuros esse mala: non aduertẽtes ad id quod scriptura dicit. Potentes potenter tormenta patientur. Oculos igitur mentis aperiant, & videant: quod omnis arbor quantũuis maxima illa sit, & quanuis altissimas egerit radices, & quanuis frondibus & pulchritudine ramorum rideat, tandẽ si fructus non emiserit bonos excidetur, & in ignẽ inferni deportabitur. Manus igitur habeant liberales in pauperes, & egenorum & pauperum misereãtur, à blandis & delicatis lectulis surgant, & sanctis operibus se exerceãt: nam etiam infernus illis patet vastis & magnis gurgitibus. ¶ Fructum etiam dicit bonum, non folia: quia Deus non tantum ab homine Christiano verba bona petit, sed recta & sancta opera. Esaias etenim diuino ore loquutus nõ dixit: Discite bene loqui, sed discite bene facere: etnim perfectio Christiana non verbis sed operibus constat: nunc autem quæ huius tempestatis infœlicitas est, non aliud in hominibus inuenies, quam verborum frondes, non autem bonorum operũ fructus. ¶ Obserua etiam quod non dixit, quẽ fructum arbor productura esset, quia vnicuiq; arbori datur specialis fructus. Vnicuique enim diuisit Deus mensuram spiritus diuidens singulis prout vult: ideoq; vnusquisq; iuxta talentum sibi traditum afferat fructum. ¶ Præterea non dicit, quæ non fecit, vel quæ non fecerit, sed quæ non facit fructum, vel non faciens in præsenti, non autem in præterito, aut in futuro: quia nõ sufficit semel aut bis bonum fecisse, nisi semper facias, & in eo perseueres. Nec dicit fructum magnũ, sed fructum bonum. Non enim in iudicio à te quæretur si plures ecclesias ædificaueris, vel monumenta posteritati mandaueris, sed si inimicos dilexisti, & fame pereuntes adiuuasti. &c. ¶ Expende etiam, quod non dicit. Arbor quæ fecerit malos fructus, scilicet homicidia, furta, & id genus alia: sed quæ nõ facit fru

Eccle. 5. Eccle. 11. Esa. 26. Ioan. 15. Ezec. 17. Luc. 14. & 18. 2. Reg. 12 Iob. 14. 2. Pet. 2. Sap. 6. Esai. 1. Ephe. 4.

facit fructum bonum, quare peccata omissionis dānantur hic. Itaque si peccatum omissionis dignum est igne inferni: quā acerrime punientur peccata cōmissionis in inferno? Si inutilem arborem, quæ bonū facere negligit, sic Deus castigat: quomodo putas quod punientur adulteri, & homicidæ? Ex hoc loco satis aperte constat, quod sola omisio committit peccatum mortale: nam hic de omissionis peccato loquitur: quia non tantum ille qui malū facit, dānabitur: sed etiam qui bonum omiserit, ad quod tenetur. Cuius rei exemplum est ille inutilis seruus de quo dominus in euangelio Matthæi ait. Inutilē seruum proijcite in tenebras exteriores. In iudicio nāque generali & extremo peccata omissionis contra malos sunt discutienda. Arguentur etenim de bonis quæ non egerunt. Esuriui, & non dedistis mihi mānducare: sitiui & non dedistis mihi bibere, &c. ¶ Rursus aduertendum est, quod non dicit arborem eradicandam, sed excidendam: quia vir impius cum moritur, radices relinquit in terra. Nam radix quæ voluntas, seu affectus, siue appetitus est mortuo impio manet in terra: nam licet pereat quia in vita sua desideria in terra collocauerat, in terra manēt desideria illa opes, diuitiæ, & memoria. Obstinatus in malo, & plenus istis desiderijs & sic in æuū permanet inuolutus suis terrenis desiderijs. Sed iustus quia ea quæ optauerat erant cælestia, nō reliquit radices suas in terra: nō exciinditur, sed totus in cœlum euolat. Nihil in terra amatum reliquit, siquidem nihil in terrā cōcupiuit. ¶ Denique obseruandum q, vltimo dicit, q in ignem mittetur: quia arbor quæ igne bono & cœlesti hoc est Dei dilectione & amore calefieri noluit, igne malo & infernali cōburatur: vt pœna correspondeat delicto. Imo vero arbor quæ malo igne & carnali exarsit, igne vehemēti torqueatur. Mitti autem dicitur: quia in eius potestate non est, nō mitti. Sicut lignum quod in potestate est mittentis. Etenim illa misera anima quæ poterat voluntarie pedē ab igne subtrahere in hac vita, & noluit; quamuis post mortem nolit, in ignem mittetur, neque facultatem habebit postea ab igne euadendi, sicut nō habet arbor in rogum coniecta. Vt igitur arbor quę in ignem conijcitur, per se ignem euadere non potest: ita nec misera anima vbi infernū descendit. Tunc enim quos ignis tāti amoris diuini non calefecit: ignis tanti doloris exuret. Vt quos ignis charitatis & amoris caminus æternitatis nō excepit, excipiat ignis ille furoris & indignationis domini. Væ igitur peccatori qui tam male elegit. Nāque si ignē charitatis eligeret, qui sicut ignis materialis saporē omnibus cōdimentis confert: iucundam vitam in hoc seculo degeret. Quia amor omnia dulcia facit, & nomen difficultatis ignorat: postea vero in seraphicis choris cū Angelis lætaretur. Sed maluit stultus & demēs hic ardere & torqueri igne cupiditatis & ambitionis, quo igne peccatores hic cruciant, & postea in inferno cōburi: quā hic cū Christo exultare, & cū sanctis gaudere, & postea in æternū lætari. Sed iam de his sit satis: sequētia videamus. Cū igitur Ioānes hæc populo prædicaret, tanta erat ipsius verborum efficacia, vt audiētes cōuersi salutem & remediū petentes concurrerēt. *Et interrogabant eum turbæ dicentes. Quid ergo faciemus?* Vulgus hominū simplex interrogat, sicut in Actis Apostolorū legimus, q cōpūcti corde dixerūt Apostolis. Quid faciemus viri fratres? Sed Pharisæi & scribæ nō hoc fecerūt, quia difficulter corriguntur sapiētes & magni in suo sensu confisi, sicut apud Ioannē dixerunt. Nunquid ex principibus credidit in eū, aut ex Pharisæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Quod etiā quotidie fieri videmus. Etenim literati se ipsos de sua scientia gloriātes: & sapiētes in oculis suis, sæpe irrident doctos homines, qui conuertuntur, ipsi vero suo ingenio inflati indurati manent. Diuites & potentes posteriores sunt in obsequio Dei, cùm in delicijs & voluptatibus huius seculi detineātur. ¶ Ex quo docemur potius nos debere gaudere si in hoc seculo simus ex sorte humilium, & contemptorum: quam si optimates & capita populorum iudicemur: quandoquidem paruuli in obsequio domini priores sunt. Vnde diuinus Paulus. Noli altum sapere, sed time. Si vis in cœlo magnus esse: humilis in mundo esto. Igitur hæc turba videns sanctimoniā Ioānis, & vitam arctissimam, & quod nihil nisi eorum salutem intenderet, verbis eius fidem præstitit: idcirco petentes consilium, quærebant ab eo, quid facturi essent. Acsi dicerent. Siquidem tam aspere & acriter nos increpasti, & tantum dicis nobis imminere periculum, quod nobis exhibes consilium, vt euadamus mala quæ comminaris? ¶ Obserua autem q, non dixerunt. Quid dicemus, sed quid faciemus? Melius quidē & rectius intellexerūt hi qua in cœlū esset eūdum via, quā impius ille & sceleratus Lutherus, qui solā fidē satis esse dicebat sine operibus ad salutē. At hi quoniā cognouerant necessaria esse bona opera: interrogarūt quid facere deberēt, vt fierēt salui. *Respondens autē dicebat illis. Qui habet duas tunicas, det non habenti & qui habet escas similiter faciat.* Interrogatus Ioānes de salute obtinēda, ab operibus misericordiæ inchoat: nam de illis in vltimo iudicio peccatores arguentur. Tūc enim vt in Mattheo habetur his qui à sinistris erunt dicet iudex. Esuriui & non dedistis mihi manducare, sitiui & nō, &c. Breuis est Ioannis in verbis, sed abundāt eius verba mysterijs. Primo enim hisce verbis eleemosynā cōmendat: secūdo cui facienda sit ostēdit. Tertio charitatem & ordinem faciēdi eleemosynam ostendit. Sed singula iam expēdamus. Formidanda equidem sunt verba Ioānis. Si enim q superfluit de vestimēto, cibo & potu, & alijs similibus misericorditer est pauperibus erogandū: quid in diuino iudicio respōsuri sunt, qui tot vestibus preciosis non necessarijs abūdāt, qui tot ferculorū genera quotidie parāt qui tātam sibi pecuniam cōgregāt, pauperibus vero parū aut fere nihil impendunt? Verū si de patrimonio proprio seu possesione propria sic agere, tā impiū est atque damnabile: quis alio quinqueat de patrimonio crucifixi de bonis ecclesiæ quę pauperibus sunt consecrata, preciosa, curiosa, & superflua vestimēta habere, delicate ac splendide epulari, pauperibus aut parum aut nihil præstare? Sed horum vana cogitatio & erroris est, nam existimant, quod id q pauperibus tribuunt, amittunt, & perdunt: & quod in nullam eorū vtilitatē cedit: nam in arca iam non inueniunt quod pauperi dederunt. Quoquidē signa manifesta exhibent suæ paruæ fidei: quandoquidē non

Matt.25. Act.2. Ioan.7. Rom.11. Mat.25.

credūt Deo qui in scriptura sacra sæpius dicit, quod
non amittitur id quod in pauperes distribuitur, sed
Psal.111. potius tutissimo loco conseruatur, & multiplicat il
lud dominus non sine magno fænore. Vnde egre-
gius psaltes. Dispersit, dedit pauperibus iustitia eius
manet in seculum seculi. Dispersisse dicit virū iustū
res suas in diuersos pauperes: sed eleemosyna sua nō
est perdita, sed manet in seculū seculi. Et in prouer-
Prou.27. bijs. Qui dat pauperi non indigebit: qui despicit su-
3.Reg.17. stinebit penuriam. Illi viduæ quæ Heliæ hospitium
dedit nec oleum nec farina defuerunt. Etenim quia
homo misericors bene dispensat pauca bona sibi cō
Mat.25. missa, ideo merito super multa constituitur: iuxta il
lud quod Saluator dixit seruo fideli. Euge serue bo-
ne & fidelis quia in pauca fuisti fidelis, supra multa
te constituam. Hac de causa in scriptura semini cō-
paratur sicut Apostolꝰ de eleemosyna ait ad Corin
2.Cor.9. thios scribens. Qui parce seminat, parce & metet:
& qui seminat in benedictionibus, de benedictioni
bus & metet. Semen enim videtur perdi cum semi-
natur: sed multo melius seruatur, & multiplicatur.
Sic eleemosyna cum datur seruatur & cū vsuris ac-
Eccl.29. quiritur. Ideo Ecclesiasticus. Perde pecuniam pro-
pter fratrem, & non abscondas illam. Vide quā bo-
num consilium sit dare pauperi: nā res nostras amit
timus, quæ diu durare non possunt, & facimus illas
æternas & immortales. Si frumentum seruas, illud
perdis: & si perdideris, seminās renouas: solas enim
quas dederis, semper habebis opes. Præterea semen
absconditur: sic eleemosyna occulte eroganda est.
Eccl.29. Vnde in Ecclesiastico habetur. Conclude eleemo-
Mat.6. synam in sinu pauperis, &c. Et dominus in euange-
lio. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram
hominibus. Quod declarans dixit. Cum facis elee-
mosynam noli tuba canere ante te. Item in vno
anno seminatur & in alio legitur. Sic eleemosyna
in hyeme huius vitæ seminatur, & in vere gloriæ
colligitur anno venturo vitææternæ. Deinde semē
gelu pressum & retardatum vberius fructificat. Sic
eleemosyna quæ aduersitate premitur, maiorem ha
bitura est remunerationem & sic eleemosyna quæ
occulte fit digna est maiori remuneratione, quam
illa quæ laudatur. Denique & hoc mirabile est quod
semē eleemosynæ magis multiplicatur & augetur
in sterili terra, quam in abundanti & pingui: nam si
eam in diuites erogas, illam amittis, si autem eam
largiris pauperi, inopi, & percusso, centum pro vno
Luc.14. accipies. Vnde Christus. Cum facis conuiuiū, voca
pauperes & debiles. Quod etiā Ioānes in his verbis
dixit scilicet, date escas & vestes nō habēti. Nō enim
dixit, date habēti, sed nō habēti: quia eleemosyna nō
4.Reg.4. est erogāda diuitibus sed pauperibus & egenis. Qua
propter Eliseus propheta iussit ponere oleū in va-
sis vacuis, nō plenis, nā ꝙ ponitur in plenis diffundi
tur. Itaq; reponēda est eleemosyna in vasis vacuis:
hoc est in pauperibus, quorū crumenæ vacuæ sunt
pecunijs, quorū arculæ vacuæ sunt vestibus: quorū
domus vacuæ sunt supellectilibꝰ & tapetis. In vasis
vacuis oleū est fundēdū, & cū illis misericordia est
exercēda: nō aūt in vasis plenis, hoc est in diuitibus
qui pleni sunt bonis tēporalibus. Nā in istis vasis ple
nis diffunditur oleū, & perditur meritū: quia nullā
inuenies retributionē. Nūc autē ꝙ est mūdi Labyrin
thus & chaos, dona & munera non mittuntur ni-
si diuitibus & potentibus, vt homines in illorū gra
tiam possint deuenire. Terra arida & sicca irrigan-
da est: nō autem quæ pluuijs & roribus madida est.
Pauperi & inopi qui sitit & aret cum superfluis bo-
nis subuenire debes: non autem diuitibus: nam qui
id faciunt, nihilo faciunt sapientius quam qui aquā
in mare ferunt. Et hoc est secundum quod docuit
Ioannes ostendens quibus sit eroganda eleemosy-
na. Tertio charitatem & ordinem faciendi elee-
mosynam ostendit. Nam non dixit, qui habet
vnam tunicam det illam non habenti, & ipse ma-
neat nudus: hoc enim esset contra charitatis ordi-
nem. Nam non solum charitas sed ordo diligendi
est in præcepto: vt homo super omnia diligat Deū,
deinde se ipsum, postremo proximum, secundum
quod magis vel minus sibi coniuncti sunt: aut ma-
ior est ratio dilectionis. Ideo debet homo primum
sibi ipsi necessaria ministrare: deinde quod superest
indigentibus porrigere: eodem modo vt ipse vellet
sibi fieri, si in eadem vel simili constitutus esset ne-
cessitate, nam fraterna charitas hoc requirit. *Vene-
runt autem publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad
illum.* Publicani erant, qui à fisco aliquid cōducūt,
& præcipue qui vectigalia exigūt. Iudæi hos exo-
sos habebāt, & officiū hoc vile & abiectū habeba-
tur apud illos: quia vi, rapina, & fraude nō raro pec-
cabāt: plus ab hominibꝰ exigēres, quā leges superio
rū præscripserāt. Et hi qui peccatores erāt, se cōuer-
terūt, & ad baptismū Ioānis veniebāt: sed Pharisæi
sua superbia tumescētes nō cōuertebātur. Ideo dn̄s *Mat.8.*
dixit eis. Publicani & peccatores præcedent vos in
regno Dei. Dicebāt itaq; Ioāni. *Magister, quid facie
mus?* Bene: fructuose & vtiliter quærūt. Multi curio *Exo.33.*
sa & inutilia quærūt. An s. Deus posteriora habeat,
quia dixit Mosi. Posteriora mea videbis. Alij secula
res & mulieres quærere solēt. An Salomō saluus fue
ris, nec ne: & multa his similia. Verum quid facturi
sunt pro æterna salute adipiscenda, & vt vitam con-
sequātur perpetuā, paucissimi sunt, qui id quærant:
aut nulli. Vitā suam conterūt in sapiēdis curiosis &
inutilibus: ea vero à tergo relinquūt, quę ad salutem
animæ & saluationē conducūt: quiquidē vt pudore
suffunderētur deberent audire Ieremiā dicētē. State
super vias, & videte & interrogate de semitis anti-
quis, quæ sit via bona, & ambulate in ea. At isti quia *Iere.6.*
prudēter interrogabāt, digni erāt, vt eis respōderē-
tur, quæ ad salutē cōducerēt. Etenim Ioānes vt eius
præcursor, qui neminē quāuis grauissimū peccato-
rem reiecit, publicanis suauiter & benigne respon-
debat, dicēs. *Nihil amplius quam constitutum est vo-
bis faciatis.* Fraudem quasi familiare illorū peccatū
præ cæteris omnibus dehortatur, monens ne vltra
quā cōstitutū est faciant. Acsi diceret. Si nō potestis
vestra largiri: sit tamē ille primus gradus ad melius
vitæ vestræ institutū, vt abstineatis vos à rapiendis
alienis. Habetis enim mercedē præscriptā à rege illā
solū & nō aliud à populo exigatis. Ne ampliꝰ extor
queatis in vestrū vsum vel lucrū, vltra id ꝙ præscri
ptū est. Nullus itaq; vestrū legē sibi præstitutā, nec
terminos officij sui trāsgrediat, ne præsumptionis sit
reus, & male apud populū audiat. Sed ꝙ sibi incum
bit, obseruet, nec aliena inuadat. Iuxta illud quod
in pro-

Prou.22. in prouerbijs legitur. Ne trāsgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Et in Deuteronomio etiam habetur. Nō transferes terminos, quos fixerunt priores in possessione tua. Etenim de his qui Deute.19. cōtra hæc agunt in libro Iob dicitur. Alij terminos iob.24. trāstulerūt. ¶ Aduertēdū hic est diligēter q̄ Ioānes Baptista nō dānat hic vectigalia regū & principum sed potius videtur ea approbare. Nam si reges non possent sua vectigalia & exactiones reposcere, non vtiq; Ioannes diceret. Nihil amplius quā cōstitutū est vobis faciatis. Sed Ioānes nō prohibet exactiones, sed excessus earum, & q̄ iure reportari nequit. Nā principibus & regib⁹ lege diuina & naturali vectigalia & tributa debētur. Et q̄ de publicanis dictū est etiā de alijs officijs intelligēdū venit. Indiget nāque orbis gubernatione principū, & costitutione legū: ne malorū improbitas insurgēs, innocētibus perniciē machinetur. Etenim vnus vel alter homo siue ille sit Cæsar inuictissimus quid solus efficere valebit, nisi sibi coadiutores habuerit, quorum ministerio probos defendat, improbos vero puniat? Adhūc locū fortassis pertinet q̄ deemptionibus & vēditionibus dici poterat. Nā vēdere, & emere licitū est: dūmodo fiat iuxta maiorū leges. Sed de his satis. Accedāt alij: *Interrogabant autē & milites dicentes. Quid faciemus & nos:* illi sub Romano imperio militabāt & rempublicā, & patriā defendebant: qui etiam cōuersi sunt ad Ioannis prædicationē. Tres nāque fuerunt ordines interrogantiū Ioannē. Vnus turbarum alter publicanorum, & tertius militum: quibus omnibus Ioānes commodum & aptum dedit responsum. De alijs iam vidimus, sed de istis audiamus. *Et ait illis. Neminem concutiatis.* Opprimendo, & corporaliter affligendo, siue iniurias inferēdo. Exequenter enim fieri solet vt arma quæ princeps dedit in defensionem publicæ honestatis: in ciuium damnum & perniciem conuertantur. Nam frequēter milites prædantur, domos incendunt, abigunt, vi constuprant fœminas, abrumpunt fores, & alia id genus perpetrant facinora, quæ credunt licita esse. Alij mādata falso deferūt ad principes & duces, vt quæ aliorum bona in fiscum rapiuntur, sibi aliqua pars corū accrescat & accedat; in laborem & mercedem calūniæ. Ideoque addidit. *Neque calumniam faciatis.* Multi istorum non solum reposcunt, q̄ eis debetur sed etiam id volunt extorquere quod minime eisdebetur. Huic igitur hominum generi Ioannes ostendit, quid facere soleant: & quid post hæc vitare debeant: si velint effugere vindictam Dei. Dixit itaq; illis. *Contenti estote stipendijs vestris.* Hoc est mercede seu retributione vobis ab imperatore statuta pro militiæ laboribus, quibus pro reipublicæ incolumitate dimicatis ne aliquid vltra extorqueatis. Vbi animaduertendū venit, quomodo homines in diuersis statibus constituti, salui fieri possint: nam alij istorum erāt publicani, alij milites, & alij de media plebe & turba diuersis conditionibus officiorū seruientes: & omnibus his est aditus ad salutem: dūmodo vnusquisque iuxta talentum sibi traditū, & gratiā donatam fideliter laboret. Nam non legimus, ad q̄ officij genus mercenarij illi fuerint conducti, quos Mat.20. dominus in vineam misit. An ad fodiendum, an ad vites amputandas? Quod credo dominum fecisse, vt moneret nos, quemlibet pro suarum virium robore in ecclesia hac militanti debere laborare, si velit post hanc vitam denario diurno frui, & retributione gaudere, iuxta illud Petri. Vnusquisq; pro vt accepit gratiam à domino, in alterutrum illam 1. Pet.4. administrantes: sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Sed militibus de quibus nūc agitur tria præcepit ad eorum statum concernentia. Primo prohibet ne violentiam alicui inferant, dicens. Neminem concuciatis. Deinde fraudem, dicēs, neque calumniam faciatis. Demum contenti (inquit) estote stipendijs vestris. ¶ Porro autem circa res militiæ tria in hoc loco maxime consideranda sunt. Primum omnium q̄ militia de se non est mala: nā Leg. Aug. de verbis do. si mala esset, non vtique Ioannes illam permisisset, nec diceret. Contenti estote stipendijs vestris: sed ser.19. potius diceret. Ne militiam exerceatis. Etenim sanctissimi homines quos tam vetus quam nouum instrumentum commemorat bella multa gesserunt, vt Abraham, Moses, Iosue, Gedeon, Sanson, Iepte: & multi alij quos Diuus Paulus enumerat in sanctorum numero in epistola ad Hebræos. Et in nouo te- Hebr.11. stamento nec Centurio in euāgelijs, nec Cornelius Mat.8. in Actis malitiæ taxantur. Etenim milites publici Act.10. ministri sunt ad defensionem bonorum, & vindictam malorum ordinati: vt de publicanis diximus. Sunt autem in militia leges præstatutæ, quæ si non transgrediantur, minime bellum vituperandum venit. Loquor autem, de bello, quod iusta & legitima causa suscipitur: hoc est, si pro defensione publicæ tranquillitatis, si pro tuenda Christiana religione, vel taliter sit ortum vt minime vitari possit, &c. Taceat ergo suo ore impudentissimo huius nostri temporis Hęresiarcha Oecolampadius dicens, non licere homini Christiano bellum gerere, cum videat Christi præcursorem Ioannem partem alienam tenere. Nanque Diuus Ioannes bellum nō prohibuit, sed militibus regulam & modum tradidit. Vnde etiam Paulus ad Romanos ait. Omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta sit: nō enim Rom.13. est potestas nisi à Deo. Et paulo post. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, & vindex in iram ei qui male agit. Christus etiam redemptor noster Herodianis quærentibus. Vtrum liceret tributum dare Cæsari, respondit. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Mat.22. Hac enim de causa tributa redduntur: vt inde militibus ad pacis conseruationem necessario stipendium soluatur. Et filij Israel non nisi debellantes obtinuerunt terram promissionis: vt patet in libris Iosue, Iudicum, & Regum. Imo voluit Deus vt continuum haberent bellum cōtra infideles. Vnde in libro Iudicū habetur. Hæ sunt gentes quas do- Iudi.3. minus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem: vt omnes qui non nouerunt bella Cananæorum vt postea discerent filij Israel, certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi. Et in Ieremia scriptū est. Maledictus qui prohibet gladium suum à san- Iere.48. guine. Et in primo libro regum dominus loquutus est Sauli regi Israel, per manum Samuelis. Recensui quæ fecit Amalec Israeli, &c. Lege libros re- 1. Reg.12. gum primum & secundum, vbi Dauid sæpe cōsulebat dominū, iret ne præliaturus, an nō: & dominus

1. Reg. 30. præcipiebat vt iret. Percussit Amalechitas qui spoliauerunt, & incenderunt Sicelech, & abstulit spolia iussu & præcepto Dei. Quomodo ergo inire prælium non est licitum: si dominus id præcipiebat? Dic mihi obsecro quare modo non potest dominus punire Turcas manibus & ense Christianorum: sicut tunc puniuit Amalechitas per Iudæos? Denique si nullo pacto bellum esset licitum: sequeretur inde quod si peccator aliquis publicus & sceleratus esset interfectus à Iudice, dum se ipsum vellet defendere ne in carcerem detruderetur, quod tunc Iudex male ageret: hoc autẽ fateri esset nimis absurdum, & totius trãquillitatis Christianæ exitium, & sacris literis & naturali rationi apertissime contrarium. Sanctissimum ergo est, contra peccatores debellari: & multo melius pro fide contra Turcas & Saracenos, & optimum contra hæreticos, qui Turcis deteriores sunt. ¶ Obseruandum hic est etiam quam caute Ioãnes fuerit loquutus: nam turbas quæ bonæ erant docet facere bonum: milites autem qui mali erant, docet non malum facere. Cuilibet ad se accedẽti secundum illius cõditionem & capacitatem loquebatur. Siquidẽ publicanis ac militibus qui maioribus solẽt vitijs implicari, quã reliqui homines facilia proponit præcepta, & à malis coercet: docẽs eos primo vt ab eis peccatis recedant, ad quæ proniores esse solẽt vt eos sic paulatim ad bona agenda induceret, & vt alijs misericorditer etiã doceret subuenire. Ad maiorẽ enim perfectionem omnes hos volebat Ioannes inducere: sed non erãt dispositi neque idonei, ideo minora illis proponit, nam si maiora proponeret nihil faceret. Nam vt de extremo ad extremum eatur mediũ est insequẽdũ. Si enim maiora proferret, nõ eis intẽderent. Sic & Paulus Corinthijs suis aiebat.
1. Cor. 3. Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tãquã paruulis in Christo lac vobis potũ dedi, nõ escã: nondũ enim poteratis.
Act. 26. Et in Actis Paulus regi Agrippæ dixit volẽs illũ ad fidẽ Christi cõuertere. Opto apud Deũ & in modico & in magno non tantũ te sed etiã omnes qui audiunt hodie fieri tales: qualis & ego sum, exceptis vinculis his. Si igitur. D. Paulus sic labores, tribulationes, & vincula laudabat, & sic adeo conuersionẽ gentiũ optabat, vt desideraret oẽs fieri Christianos, sanctos, & perfectos, vt ipse erat: quare etiã nõ volebat vt Agrippa & reliqui alij in carcere essent derẽti & eosdẽ labores pati, quos ipse? Cur dixit exceptis vinculis his? Si cathenæ & vincula bona erãt & ipse sibi ea desiderabat: cur alijs illa nolebat? Vtiq; quia Paulus iã erat perfectus, & in obsequio domini multũ versatus: & habebat virtutẽ & spiritũ vt illa vincula posset tolerare læto & alacri animo. At vero
Ieg. Chris. ser. 9. epistolæ ad Ephe. to. 4. eis qui in fide infantes, & teneri erãt in fide nolebat ostẽdere vincula sua, ne eis timorẽ incuteret. Oportebat eñ vt nouos & paruulos in fide eos suauitate duceret paulatim & pedetẽtim. Ideoq; dixit. Exceptis vinculis his. Tũc enim nõdũ erat, vsq; quo arma pœnitẽtiæ induerẽtur, & laboribus se ipsos exercerẽt: nã nõ omnes ita erãt forti & virili animo vt D. Paul⁹ vt gauderẽt in carcerẽ detrudi, & pro Christo cõtumeliã pati. Hãc normã & prudẽtiã Diui Ioãnis & Pauli vellẽ ego vt multi prælati discerent: sic vt paruulos & imbecillos suauitate quadã & moderatione tractarẽt, ita vt paruulorũ defectus prudenter valeant sustinere: & id oneris eis imponãt quãtũ suæ vires ferre potuerint. At tãta est aliquorum asperitas seueritasque vt ita humeros imbeciliũ onerent vsque adeo vt oneri succumbãt, tanta est prælatorũ imprudentia & inscitia. Sed nos iuxta Esaiæ doctrinam calamũ cassatum ne conteramus, nec lignum fumigans extinguamus: adimplentes illud Apostoli. Debemus nos firmiores portare imbecillitates infirmorum: & nõ nobis placere. Quod etiã Ecclesiasticus admonet dicens. Recupera proximũ tuum. Esa. 42. Rom. 15.
¶ Tertio aduertendum hic est, & cõsideratione dignũ, videre Ioãnẽ pillis Camelorum indutũ, cuius cibus erat mel syluestre & locustæ: quique tã asperrimã agebat vitã, quique sibi ipsi parcissimus erat, tã benignus sit & suauis proximis. Quodquidem propriũ & quasi naturale est omnibus sanctis & iustis. E contra vero omnes illi qui suo indulgẽt genio, & qui delicate & laute viuunt: omnibus alijs acerrimi & tyranni sunt. Quod ego sæpe sæpius vidi: nam ij prælati qui secundum animi sententiam viuunt qui nec claustrũ nec legem vllam seruãt, subditos adeo pręceptis & obseruationibus onerãt, vt eos deficere faciant: & volunt isti prælati vt subditi sexcẽta præcepta obseruent, cum nec vnum ipsi adimpleãt. Tales erant Pharisæi illi de quibus Saluator dixit. Alligant onera incomportabilia, & imponũt in humeris subditorum digito autem suo nolunt illa leuare. Eccl. 29. Mat. 3. Mar. 1. Mat. 23.
Oppositum autem videmus facere viros rectos & sanctos: qui cum sibi ipsis asperi & crudeles sint, arctissimã agentes vitã: cũ proximis suauitate quadã & benignitate vtuntur. Cuius rei appositissimum exẽplũ in Ioanne Baptista videmus qui cum ipse tã duram & vix humeris hominis ferendam vitã transigeret, non dixit turbis, publicanis, aut militibus. Vestite vos cilicijs, ne carnes comedatis, neq; bibatis vinum, sicut ego nunquam bibi: non habeatis lectulos sed super nudam terram dormite, & facite ꝙ me videtis facere. Quia ipse hæc faciebat alijs non imperabat, & forsitan si hæc ipse non faceret, alijs facienda consuleret: sicut prælati quidam quorũ mores iã retulimus. Sed iã ad cõtextũ. *Existimante autem populo & cogitantibus omnibus de Ioanne ne forte ipse esset Christus.* Viderant miracula quæ Ioãnes fecerat in sua natiuitate. Viderũt enim ꝙ puer cũ esset in desertũ abijt, videbãt cibum, vestitum, & pœnitẽtiã, & ingẽtẽ spiritus sui virtutẽ, & verba efficacissima quæ prædicabat: ex quibus omnibus tãtam opinionẽ induerũt de sanctitate Ioãnis Baptistæ vt nõ solũ multi ex populo, vt hic ait Lucas, putauerũt beatũ Ioãnẽ esse Christũ: sed etiã multi Iudęi proceres synagogæ Ierosolymitanę (vt Ioãnes euãgelista narrat) miserũt sacerdotes & leuitas nuncios vt interrogarent eum. Tu quis es? existimãtes illum esse Christũ. Aduerte hic tu & cõsidera, quã magnæ & potẽtes sint vires virtutis, quę tã magna princeps & regina est, vt non solũ boni eam laudent, & venerẽtur, sed mali etiã illã laudibus extollunt, & in magno habẽt pretio. Certum est gentẽ Iudæorum fuisse iniquissimã: ipsi nãque persequebãtur Esaiã, Amos, Barachiã Micheã, & alios sanctos prophetas. Et Ieremiã in lacũ cõiecerunt: quẽ honorari iussit Nabuchodonosor, & curam illius demandauit Nabuzardam. Ioan. 1. Iere. 38. & 39.

dam. Et prophetam sanctum quã Gentilis idololatra honorauit, ipsi eum persequuti sunt. In quo videre licet quanta fuerit sanctitas & virtus Ioannis Baptistæ, quod cum isti ita deprauati essent, illum esse iudicauerũt venturum Messiam. Aspice igitur quantum valeat virtus, nam hi suis viribus coacti sunt illum tam grandi honore illustrare. Itã tu si rectitudinem & animi candorem habueris: hoc potius inimicos tuos superabis, quam armis. Vide obsecro virtutis vires. Nam Dauid sola virtute inimi- 1.Reg.24. & 26.
cum suum Saulem superauit: & faciliusquidem quã si ferreis armis in certamine ageretur. Similiter cũ Dimas ille qui cum Christo erat in cruce magnam virtutem crucifixi videret, nam pro crucifixoribus orabat, & quod dicebat patri, Dimitte illis, quia nesciunt, &c. Secum interius loquutus dixit. O quanta & quam magna bonitas & sanctitas: quod quidẽ
Luc.23. vt in Deum se conuerteret, multum valuit: nã hæc apud se cogitabat. Cum tanta hic vtatur misericordia cum suis crucifixoribus, mecum eadem vtetur.
1.Cor.9. Sic Paulus virtute & bonis actibus suis gentes deuicit & cõuertit. Vnde ipsemet ait. Ego sic pugno nõ quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, &c. Carbones mortui duplici modo incẽdi possunt. Vel imponẽdo illis prunã, aut si vni cum alijs collidantur, nã ex motu ignis incenditur. At primo modo facilius incendũtur, quã secundo. Ego (ait Paulus) non multo labore corda gentilium & peccatorum incendo, vt ille qui verberando aerem ignem quærit: nam etiã si hoc modo ignis extrahatur, difficillimũ quidem est. At ego (inquit Paulus) etiã ignẽ charitatis & amoris inijcio vt exẽplo bonæ meæ vitæ alios incendam, castigans corpus meũ, ne forte cũ alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Nã etiam si verbis meis aerem percutiam, nisi ego ignẽ charitatis habuero, forsitan reprobus ero. Multinã que sunt qui feriant suis verbis aerem, & qui ignem incendãt in audientium cordibus sua prædicatione. At facilius ignem extrahunt, qui simul cum verbis sanctimonia vitæ & morum integritate sunt prediti. Nam Paulus suæ virtutis exemplo alios ad virtutis amorẽ & studium incitabat. Ideo beatus Petrus.
1.Pet.2. Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos abstinere, &c. Conuersationem vestram habentes bonã inter gentes. Sic beatus Ioãnes suæ vitæ asperis exẽplis alios traxit: quod etiam tu facies melius quam si malus esses cum armis materialibus nam maiores sunt vires virtutis quam reliqua humana potentia. ¶ Obserua etiam quanuis hi mali sint, quantam curam & diligentiam adhibent, vt dominum quærãt tu vero in chœnice sedes nihil agens, & in vtranuis
Psal.141. aurem dormiens. Non est qui requirat Deum (ait diuinus psaltes) non est vsque ad vnum. Et quod peius est & maxime deplorandum. Deus clamat & vociferat, & nemo est qui respondeat, aut quærat eũ. Ideo ipse cõqueritur per Ieremiam dicens. Quis
Iere.15. miseribitur tui Ierusalem, aut quis cõtristabitur pro te, aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? Tu reliquisti me dicit dominus, & retrorsum abijsti, & extendam manum meam super te, & interficiam te, laboraui rogans. Quærite ergo dominum, quærite faciem eius semper. ¶ Aduerte etiam & vide quomodo dilectio periculum habeat, si iustam regulam &

modum transeat. Nesciunt homines seruare modũ nam quem diligunt, plusquam par est, diligunt: & quem odiunt, supra modum odiunt. In actis Apostolicis legimus quod in Licaonia Paulum & Barnabã tanquã deos colere cœperunt, dicentes. Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos. Et vocabant Act.14.
Barnabam Iouem, Paulum vero Mercurium, quia erat dux verbi: & vix potuerũt sedare turbas, ne eis sacrificarent. Sed vide vulgi mutabilitatem & leuitatem. Statim post tantum & tam maximum honorem datum Paulo, eundem lapidauerunt: & eiecerunt illum extra ciuitatem, & reliquerunt tanquam mortuum. Simile fere contigit Paulo in Mileto in- Act.28.
sula, quem Deum Mileti putauerunt quem dixerãt homicidam & peccatorem. Nesciunt homines seruare modum: nam semper in extremis ambulant. Ioanni quem diligunt honorem Messiæ debitũ tribuunt: & Christum quem odiunt, vocant peccatorem. Diligebant Ioannem & merito sed excedebãt in modo, nam illum plusquã hominem iudicabant, Ioan.9.
& aliqui heretici non hominem sed Angelum natura illum esse dixerunt. Hanc inordinatam charitatem Apostolus Paulus pertimescens de se ipso dicebat. Timeo autem nequis de me cogitet, super id quod videt in me, aut audit ex me: & ne magnitudo reue- 2.Cor.12.
lationum extollat me, &c. Necesse enim est dilectioni frenum imponere. Ideo Saluator cum de Dei dilectione fuit loquutus, dixit. Diliges dominũ Deũ suum ex toto corde tuo, & ex tota anima & mente. Luc.10.
Sed cum loquutus est de proximi dilectione non dixit ex toto corde, aut ex tota anima, sed sicut te ipsum. Ostendens modum quendam & regulam debere obseruari. Opus enim est sobrie & caute diligere. Horum autem extremorum odij & amoris deterius est id quod ab amore procedit: ita vt ego potius vellem odio esse habitus, quã nimis diligi. Nã ille qui alterum plus æquo diligit in summos honores illum constituit & dignitates, quousque illum in infernum præcipitat. Si autem quem odis, persequeris: in sui ipsius cognitionem illum adducis: si vero patientiam amittit, se ipsum amittit, & perdit. Sed si indigno honorẽ & dignitatẽ tribuis, suos defectus pandis, ita vt cunctis nesciẽtibus pateat. Quare iam constat quomodo nimius amor magis nociuus sit, quam odium. Atque ita acrius & fortius isti beatum Ioannem tentauerunt, offerentes illi hunc honorem, quam Herodes quando illum in carcerẽ detrũsit: & maior fuit hæc tentatio & periculosior quam Herodis. Nam mundus plures perdit & destruit constituendo illos in honores, quam affligendo eos persequutionibus. Vnde is honor qui Ioanni offerebatur acutissima & potentissima fuit tentatio adeo vt plures iustos, quos tentationes & persequutiones non valuerunt deuincere, hic honor facile eos superaret, & ad sui amplexum alliceret. Atque ita isti non fuerunt amici Ioannis, sed potius inimici quandoquidem in tantum atque tam graue periculum illũ induxerunt. Sichimitæ elegerũt Abime- Iudi.9.
lech filiũ Ieroboal in regem: quod quidem cessit in dãnũ & perditionẽ ipsius Abimelech quia ipse interijt & Sichẽ destruxit. Nõ fuerunt hi amici Abimelech quãdo se ipsos, & illũ destruxerũt. Neq; isti etiã boni amici Ioãnis fuerũt, offerentes illi istum honorẽ.

¶Expende etiam quam periculosum sit proximum esse rebus, quas possis male cõcupiscere. Etenim rusticus non solet ambire aliquod regnũ, nec simplex sacerdos pontificatum summum: sed duces & cardinales ambiunt quæ sibi videntur proxima esse. Sic Pharisæi videntes Ioannis sanctitatem, credentes parum à Messia distare, tentant illum, an nomen messiæ desideret. Sic etiam diabolus mundi imperio & *Mat.4.* monarchia Christum tentauit: quia illum magnum & egregium virum videbat, & putabat facile fieri, vt monarchiam appeteret. Sic Core, Dathã, & Abi *Num.16.* ron ambierunt primatum populi & summum sacerdotium: quorum alteri parum deerat, vt ad summũ sacerdotium perueniret alteri vero vt in principem constitueretur, cum primogenitus esset. Humilis autem Baptista gloriam Christo tribuens sicut fidelis Christi seruus, illam acceptare noluit. Quapropter *Ioan.1.* dicit euãgelista. *Respondit Ioannes dicens omnibus.* Quanuis euangelista Ioãnes dicat ꝙ hoc respondit legatis: tamen multi aderant ibi, qui venerant vt audirent illum. Et Lucas noster dicit hic quod populus illum existimabat esse Christum: atque ideo omnibus scilicet sacerdotibus & leuitis, qui missi fuerãt ab Iudæis à Ierosolyma, & populis qui hoc existimabant, respondit omnibus istis dicens. *Ego quidẽ aqua baptizo vos. Veniet autem fortior me post me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamẽtorum eius ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igne.* Ac si vellet diceret. Vos magnifice habetis & æstimatis propter ea quæ videtis, ex cibo scilicet, potu vestitu, baptismo, & doctrina fideli, & solida: sed longe sunt efficaciora quæ non videntur. Ego tantũ aqua baptizo vos, tamen non remitto peccata, sed præparo vos efficaciori baptismo, quem accipietis ab eo, cuius aduentum vobis prædico. Tempore enim maior sum eo, & prædicationis ordine prior: sed potentia & virtute sanctitate & iustitia longe inferior. Is nanque qui me sequitur tanto me præstantior est, vt ego, quem magnum vos iudicatis, indignus sim soluere corrigiam calciamẽtorum eius. Et addit rationem & causam. Ego enim baptizo vos tantum aqua & ipse baptizabit vos Spiritu sancto & igne. Sed antequam vlterius progrediamur hic aliqua obseruanda sunt. ¶In primis quomodo dicat Ioannes Christum venturum esse post illum: quia quando Ioannes ista dicebat, iam Christus venerat, & annũ suæ ætatis trigesimum agebat. Dicendum ꝙ iam venerat quantum ad subsistentiam, personalem: nõ tamen quãtum ad opus ad quod mittebatur. Christus enim non venit in mundum, vt homo esset, sed vt salutem nostram operaretur. Igitur quia nihil fecerat illius ad quod venerat recte dixit Ioannes nondum venisse. Opera enim quæ Christus fecit ad salutem & reparationem nostram fuerunt prædicatio, legis latio, miracula & prodigia, & deniq; ipsa mors qua omnia legalia cõsummauit. Ista cœperunt in baptismo Christi, quando Ioannes manifestauit eum *Ioan.1.* dicens. Ecce agnus Dei. Hic est enim de quo dixi vobis, post me veniet vir, qui ante me factus est. Si *Gen.38.* cut cum Thamar pariebat Phares & Zaram, prius Zaram manus emisit, sed Phares prius fuit egressus quia retraxit manum Zaram. Sic qui ortu corporis fuit posterior, scilicet, Christus Iesus, virtute & veritate primus extitit. Ideo primo protulit manũ, vincebat enim aliũ, & studiosior illo erat. Quapropter dicit hic Ioannes quod fortior eo, veniet post illum quod non solum debes intelligere secundum diuinitatem, sed etiam secundum quod homo erat. Nõ *Ioan.3.* enim est datus ei spiritus ad mensuram, quia humanitas eius vnita erat verbo hypostatica vnione: ita quod in eodem esse in quo verbum patris æternaliter est subsistens, ipsa quoque à principio incarnationis subsistat. Ideoque ascendens Christus in cœlum Angelis interrogantibus quis est iste rex gloriæ: responderunt Angeli dicentes. *Psal.23.* Dominus fortis & potẽs, dñs potẽs in prælio: & ita fortis vt inimicũ suũ proprijs armis deuicerit & superauerit. Vt qui in ligno vincebat, in ligno quoq; vinceret. Præterea fortior debuit esse Ioanne, qui erat reseraturus cœlum, impleturus orbem, mundaturus peccatum, prostraturus diabolum, spoliaturus infernum, excitaturus se ipsum à sepulchro. Necesse enim erat Christum Ioanne esse fortiorem, qui nostra scelera & flagitia sustineret, & propter pœnitentiam dissimularet. Nisi enim in Christo illa esset charitas, quæ omnia sustinet: fieri nequiret, vt tot orbis peccata non ita eũ prouocassent, vt eum redegissent in nihilum. *Esa 53.* Ipse enim peccata nostra tulit, & iniquitates nostras ipse portauit. Dominus quippe posuit super eum omniũ nostrorum iniquitates. Hanc credo fuisse causam, ob quam Ioannes dixit. Christum fortiorem se, & non sanctiorem, seu meliorem: quia cum nemo ascẽ *Ioan.3.* dat in cœlum nisi filius hominis, qui est in cœlo nos ascendere non potuimus in cœlum, nisi portemur à Christo in humeris, sicut ouis perdita à pastore. Fortis igitur est, qui adeò grauem sarcinam in cœlũ deportare valet. ¶Præterea in eo quod ait. Non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius: aduerte ex hoc non sequi Christum vsum fuisse calciamentis: cum mittens discipulos, ad prædicandum, ea prohibuerit. Etenim in cœna dixit illis. Quando misi vos sine sacculo & pera, & cal *Luc.22.* ciamentis: nunquid aliquid defuit vobis? Christus nanque qui prius cœpit facere & docere, non vsus fuit calciamẽtis, qui noluit discipulos illis vti. Ideoque dictum Ioannis, iuxta modum loquendi *Act.1.* accipiendum est. Nam sensus literalis non semper est ille, qui immediate per verba significatur sed interdum qui per similitudinem insinuatur, aut per res verbis expressas significatur. Sic & illud quod dominus ait. Si oculus tuus scandalizat te *Mat.18.* erue eum & proijce abs te, & si pes tuus, &c. Occasiones peccatorum esse fugiendas docet: ne nobis ipsis, aut alijs simus scandalo. Etenim nõ vult Christus, vt quis oculos suos sibi eruat, sed vult vt ita oculos nostros à vanis mundi rebus abstineamus, ne vt alter Dauid illorum causa Deum offendamus. Sic etiam non vt litera sonat accipiendum est illud Iere *2.Reg.11.* miæ & Ezechielis. Patres eorum comederũt vuam acerbã, & dentes filiorũ obstupuerunt sed de pœna filiorũ propter peccata parentum intelligendũ est. *Iere.31.* Sic in præsentiarũ Ioannes loquebatur iuxta cõmunẽ modum loquẽdi, quo aliquis minorẽ alio se vult *Eze.18.* ostẽdere, aut humiliorẽ præstare: asserit se indignũ esse, vt eius calciamẽta soluat, vel aliud id generis obsequiũ ꝓmittit. In quo ꝓfundissima beati præcursoris patet

ris patet humilitas: quia cum talis ac tantus ab hominibus iudicaretur, seipsum coram omnibus voluit deprimere & humiliare. Quando in bello aliqua iacitur sagitta, cum ad se venientem illam intueantur milites, seipsos deprimunt: atque ita sagita illis intactis per aerem euolat. Ita beatissimus Ioannes cum periculosissimam sagitam honoris in eum illi iacerent, seipsum in terram deiecit, & humiliauit, dicens, se non esse dignum nec aptum vt tanti atque tam magni domini calciamenta posset dissoluere. ¶ Disce tu à beatissimo Ioanne in prosperis ac secundis fortunæ honoribus humiliari. Hæc enim vera humilitas est quæ oblatis honoribus micat, & splendet. Sic humilis fuit Saul cum electus in regē, dixit Semueli. Nunquid filius Gemini ego sum de
1.Reg.9. minima tribu Israel: & cognatio mea nouissima in-
1.Reg.19. ter omnes familias de tribu Beniamin? Sic etiam Dauid loquutus est, cum rex Saul dabat ei filiā in vxorem. Quis ego sum vt sim gener regis? Abigail quoque cum Dauid voluit accipere illam in vxorem.
1.Reg.15. Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum domini mei. Moses etiā cum dominus præcepit vt iret ad Pharaonem, & constituit Deū Pha-
Exo.3. raonis. Quis sum ego vt vadam, ad Pharaonem, & educam filios Israel de AEgypto? Denique & beatissima virgo Maria ab Angelo salutata, & in ma-
Luc.1. trem Dei electa humiliter respondit. Ecce ancilla domini. Verus humilis sicut Ioannes non flectitur honoribus: nec mundanis laudibus effertur. Quocirca meritissimo altissimum illud solium quod Lucifer ille cadens de cœlo perdidit ob superbiam & animi elationem, datum est humilissimo Ioanni Baptistæ. Ille enim impius & sceleratus cum creatura esset, diuinum honorem voluit rapere, qui suus non erat: hic autem Ioannes cui hic honor datus est, eū noluit vsurpare. Quod ille appetiuit, huic datur, quapropter quod ille perdidit, merito Ioanni datū esse credimus. Et illam manum quam Ioannes existimabat indignam esse vt solueret Christi calciamenta, ipse Christus non in calciamentis imo super caput suum posuit, cum in Iordane fuit Baptizatus. Ex quo disce in omnibus humiliari maxime cum
Mat.3. aliquis honor tibi offertur: nam humiles exaltat & extollit Deus, sicut superbos deprimit & humiliat. Humilia enim respicit, & alta à longe cognoscit. Et
Psal.137. detestans Christus superbiam & animi elationem
Mat.11. Capharnaū maledixit, dicens. Væ tibi Capharnaū, nunquid vsque in cœlum exaltaberis? Vsque in infernum descendes. Et quemadmodū superbia Deo & hominibus odiosa est: ita humilitas grata & formosa in oculis omnium. Et quemadmodum cinis ignem conseruat: ita humilitas Spiritus sancti gratiam. Abrahā domino loquebatur, dicens. Loquar
Gen.18. ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Etquāto profundior est puteus tanto eius aqua dulcior ac suauior. Et quanto humilior fueris, tanto Deo gratior & dilectus. Humilem tui ipsius cognitionē præsta: & maiora dona accipies à Deo. Humilis esto & paruulus: nam humilē Baptistam in altissimum dignitatis solium dominus constituit: & superbum Lu-
Luc.14. ciferū in ima Tartara detrudit. Stat enim sentētia.
& 18. Qui se humiliat, exaltabitur, & qui se exaltat, humiliabitur. Discant ergo principes & vniuersi Christiani, non sibi licere falsis titulis aliorum dignitates & officia vsurpare, quin potiùs exemplo Ioannis oblatas recusare. Vnde Paulus ad Hebræos. Nemo assumat honorem, sed, &c. Abimelec filius Ieroboal Ab- Iud.9.
salon, Adonias, Athalia, & cæteri omnes qui prin- 2.Reg.18.
cipatum vsurpare conati sunt infœlici morte vitam finierunt. ¶ Docemur etiā hoc loco nō laudare nos 3.Reg.1.
metipsos. Etenim Ioannes poterat dicere: Ego sum 4.Reg.11.
sanctificatus in vtero matris, ego nunquā letale peccatum cōmisi: ego cū feris in deserto viginti quinque annis vitam degi: ego sum propheta, & plusquā propheta, ego sum Angelus missus ante dominum, ego sum lucerna ardēs & lucens, & multa alia egregia & pręclara de se ipso fari poterat se ipsum laudās & merito. At quia prudēs & sapiēs erat noluit talia de se prædicare: sed potius dixit non esse dignū vt solueret eius calciamēta. Ne laudes temetipsum, nā laus in ore proprio vilescit: & omnes qui te audiunt vanum & amentem iudicabūt. Aspice igitur quam amens & insipiens sit, qui se ipsum laudat. Laudat se ipsum quis, vt inde laudes suas prædicet, & honorē sibi comparet, quod multo aliter euenit ac ipse cogitat: nam non nisi ignominiam & opprobrium inde colligit. Ità quod non cōsequitur, quod ipse intēdit, sed quod non vult: nam audientes, illum irridēt & moleste ferunt suas verborum ambages & vanitates. Ego autem sępius audiui illi attentionem præstari, qui de alicuius fama & honore loquitur, ac detrahit vnius horę spacio. At qui se ipsum laudat nec per breue temporis spacium à nemine potest audiri nā omnes illū molestē ferunt, & omniū aures offendit. Atque ideo quādo corā te aliquis se ipsum laudat, scias q̄ ille te insanum iudicat & amentē. Atque ideo tanquam iniuriam tibi factam illam debes accipere: quod coram te aliquis se ipsum exaltet & prædicet. Etenim cum homo sapiens irrideat se ipsum laudantem, sui laudator amentem aliquem quærit, coram quo suas proprias laudes possit iniurius exprimere: nam solus insipiens non offenditur si aliquem audiat proprias laudes decantare. In duobus tamen casibus potest homo se ipsum laudare. Primo cum maxima aliqua, tribulatione premitur, ne spiritus eius deficiat, vt eius animus aliquantulum subleuetur. Sic cum vxor Iob dixit ei, Ma- Iob.13.
ledic Deo, & morere: respondit sanctus Iob. Etiam si occiderit me in ipso sperabo. Et laudans se ip- Iob.29.
sum, & erigens spiritum dixit. Oculus fui cæco, Leg.Greg.li
& pes claudo. Pater eram pauperum, & causam 14.mor.cap.
quam nesciebam, &c. Se ipsum laudabat, dicens, 17.
quomodo misericordia fuerat vsus: quia amici opprimebant eum, & calumniabantur. ¶ Secundo potest quis se ipsum laudare propter commune bonum. Sic Dauid coram Saule se ipsum lau-
dauit, dicens. Leonem & vrsum interfeci ego ser- 1.Reg.17.
uus tuus. Nam si hæc nō diceret nec fortitudinem suam laudaret, minime facultatem faceret Saul illi, vt cum Goliath Philistæo iret dimicaturus: qui si non pugnasset, non vinceret Israel. Hac etiam ratione sæpe Paulus se ipsum extollit in suis epistolis, dicens. Plus omnibus laboraui. Et castigo corpus
meum, & in seruitutem redigo. Et multa alia his si- 1.Cor.15.
milia. Sed de his satis. ¶ Cæterū id quod ait Ioannes 1.Cor.9.
Christum baptizaturum in Spiritu sancto & igne intelligen-

telligendum est q baptizauit per suos discipulos nā
in euangelio Ioannis scriptum est, q Iesus non ba=
Ioan.4. ptizabat, sed discipuli eius. ¶Obserua autem quod
quanuis baptismus Christi sit in aqua & Spiritu san
cto vt ipse dixit Nicodemo. Nisi quis renatus fue=
Ioan.3. rit ex aqua & Spiritu sancto: noluit tamen Ioannes
dicere in Spiritu sancto & aqua: sed in Spiritu san=
cto & igne: quia intendebat assignare differentiam
sui baptismi qui fiebat in aqua, à Baptismate Christi
& excellentiam baptismi Christi. Id circo non no=
minauit elementum aquæ in quo fiebat. Vnde ignē
non sumit pro igne materiali, sed pro igne intelli=
git Spiritum sanctum: qui mentem inflammat. Sic
que coniunctio, &, tenetur expositiue. *Cuius venti-
labrum in manu eius.* Hoc dicit propter iudiciariā
potestatem, qua discernuntur boni à malis. Sicut
Iere.15. per ventilabrum purgantur frumenta à scorijs, ita
separabuntur de facto ad pœnam & meritum. Sic Ie=
remias in persona domini loquitur. Dispergam eos
ventilabro in portis terræ. Malachias etiam ait. Ec
Mala.3. ce veniet, dicit dominus exercituum: & quis pote=
rit cogitare diem aduentus eius? Et quis stabit ad
videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans &
quasi herba fullonum. Expende autem, quod hæc
verba de Christo Saluatore ait Ioannes: quia vt ipse
Ioan.5. Saluator ait, pater omne iudicium dedit filio: & po
testatem dedit ei iudicium facere, quia filius homi=
nis est. Verum quia potestas hæc iudiciaria est, se=
gregare bonos à malis, vt bonos glorificet, & malos
puniat: ideo quantum ad separationem, executionē
& discretionem dicitur. *Et purgabit aream suam.*
Hoc est ecclesiam militantem vbi grana cum pa=
Mat.13. leis sunt mixta. In præsentis enim ecclesiæ area tri
ticum & paleæ, hoc est pij, & impij mixti conuer=
santur. At tempore messis, tempore inquam con=
summationis seculi aliud videbimus, aliud perpetie
mur. Id quod non tantum hac Ioannis similitudine
Mat.25. docemur. Nouimus enim quid dominus alijs in lo
cis dixerit discipulis bonis, & malis, tritico & ziza
niæ, virginibus sapientibus & stultis, ouibus & hę=
dis: quibus omnibus idem persuadet domin⁹, quod
Ioannes hic admonere tendit. Nam qui sibi ad sa=
lutem sufficere putat sacramentorum ecclesiæ susce
ptionem, hic profecto se ipsum seducit. Quid enim
magni est aqua ablui, vel in Iordane, vel in bapti=
sterio? Magnum quidem est in baptismo peccato=
rum accipere remissionem: tamen si relaberis in pri
stinum peccati cœnum, nec pœnitentiam feceris,
ventilabrum Christi te ab horreo cœlesti expellet.
Nec enim ideo tibi peccata pristina remissa sunt, vt
nouis te dedas peccatis: sed vt post hac innocēter vi
uas, & voluptates huius seculi cōtemnas. Vides hic
paleas cum tritico admixtas: sic in ecclesia militan
ti boni cū malis mixti sunt. Sic ex duobus filijs Adę
Gen.4. Abel bonus & iustus erat: & Cain malus. Et ex fi=
Gen.8. lijs Noe vnus malus, & alij duo boni fuerunt. Duos
Gen.28. etiam habuit filios Isaac: vnus bonus, & alter malus
Mat.27. extitit. Apostoli etiam nō omnes fuerūt, boni quia
Act.6. ex illis vnus fuit teterrimus & sceleratissimus. Ex
septē etiā diaconibus quos Apostoli elegerūt, vnus
illorum author extitit erroris. In hac igitur ecclesia
militanti, boni & mali admixti sunt. Sustinet autem
dominus in hac vita malos, expectans eos, vel si ali
quando conuertantur: & bonis operibus eos allicit,
vt vel sic eos ad se attrahat: vt sic cum tanta benefi
cia à manu Dei illis videant cōtingere, in ipsum tā=
quam in parentem amantissimum conuertantur.
Nam quādo accipiter procul euolauit ac fugit è do=
mini manibus, non illum fuste ad se vocat & attra=
hit dominus, sed potius carnem in manibus osten=
dit, & signa amoris insinuat. Ità mali fugitiui ambu
lant à manu domini. Deus vero cuius tanta est in
nos charitas & dilectio, ne isti mali perdantur, bo=
nis operibus, & cumulatis beneficijs eos ad se allicit
& couertit. Itaque sustinet Deus peccatores, & illos
expectat vt aliquando conuertantur. Nam si nefa=
rium illum latronem qui à dextris Iesu in cruce pē=
debat cum alios interficiebat, & aliena furabatur, in
interitum dominus adduceret, non vtique saluus fie
ret, nec tā fœlicem & beatum finem cōsequeretur. Luc.23.
Si Paulum etiam dominus interfecisset, cū Christia Act.9.
nos vexabat, & ecclesiam persequebatur: non vtiq;
tantum & tam insignem Apostolum gentium præ=
dicatorem haberemus: nec ecclesia gauderet tam su
blimi suarum epistolarum doctrina. ¶Secundo do=
minus malos sustinet: quia cedit in bonorum vtilita Leg.Greg.li
tem. Ne autem extra metaphorā, qua hic vtitur Di
uus Ioānes, egrediamur, clare cōstat paleam vtilis= 5.mor.c.25
simā esse tritico: nam palea illud cooperit & defen=
dit cū tenerum est, à nimio solis calore, & ab aere &
illud conseruat. Ità etiam mali vtiles sunt in hac vi=
ta bonis. Nam virtus nisi exerceatur, arescit. Ensis
itidem si semper vagina claudatur, nec euaginetur,
rubigine cooperitur. Ità opus est vt virtus exercea=
tur, & probetur, nec ociosa sit. Vnde beatus Petrus.
Vt probatio fidei vestræ preciosior sit auro & argē= 1.Pet.1.
to, quod per ignē probatur. His ergo duabus de cau
sis sinit Deus malos viuere, vt videlicet ipsi conuer
tantur: vel per ipsos boni exerceantur: vt ait Augu=
stinus. Sinit modo Deus crescere zizaniam: sed cū Aug. super
venerit tempus messis. i. iudicij dies, dicet messori= Psal.63.
bus. Colligite zizaniā in fasciculos ad cōburendū.
Exibunt enim Angeli & separabūt malos de medio
iustorū, & mittent eos in caminum ignis, & sic pur
gabitur ecclesia. Vide ergo & tu q sis granū, nec pa Mat.13.
lea efficiaris. Etenim grana ad pedes vētilātis suo pō
dere cadūt: sed paleas lōge vētus impellit. Si igitur
in tribulatione ad Christi pedes cadis, eius volūtati
penitus subiect⁹, granū es. Si vero tribulatio à Chri
sto te semouet, palea es. Etiā in hac vita tribulatio
probat, quis sit granum, ad horreū cæleste destina=
tum: & quis palea igne æterno cōburenda. Christus
etenim ventilabatur à tribulatione dum erat in hor
to: sed procidit in faciem suā dicens. Pater si possi=
bile est, transfer à me calicem istum. Non vides in Mat.26.
Christo granū ad pedes ventilantis proiectū? Sic te
ipsum proijce in tribulatione tua ad pedes Iesu Chri
sti: q si id nō feceris, palea es. ¶Expende autē hic &
diligenter cōsidera: si illi qui in sua tribulatione ad
pedes Dei nō cadūt, igne inextinguibili sunt com=
burēdi: quid erit de his qui nulla tribulatione acti,
mala cōmittūt? Quo obsecro igne cōburētur, qui de
prauata sua voluntate vitijs se tradiderunt? Istæ pa=
leæ inutiles comburentur in die vltionis: granū ve=
ro seruabitur. Atque ideo sequitur in contextu. *Et
cōgregabit triticum in horreum suum*, idest, iustos in
beatitu=

beatitudinem. Recte autem iusti tritico asimilantur: quia fructificant, & vtiles sunt proximis in ecclesia Dei. Etenim triticum molitur, coaptatur, quoquitur, & denique in minutissimas particulas diuiditur: vt ipsum hominem sustentet, & illi vtilitati sit. Sic sancti propter salutem proximorum, se ipsos dilacerant, & consumunt, vigilantes, studentes, laborantes, & vitas suas & salutem pro bono & vtilitate ecclesiæ in discrimen inducentes. Sic Paulus Corinthijs inquit, Ego autem libentissime impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris. Iob etiam sic inquit. Ingredieris in abundantia sepulchrorum: sicut infertur aceruus tritici in tẽpore suo. Sed quid de paleis? *Paleas autem comburet igni inextinguibili.* Paleas reprobos vocat qui sunt materia combustionis, & ita sunt pabulum ignis sempiterni, qui nunquam extinguitur. Hæc autem palearum adustio lõge erit à tritico congregato: qui isti erunt in inferno boni autẽ in gloria. Congregabit (ait) bonos, quod de reprobis non dixit: quia boni hic congregantur & vniti sunt, quasi cor vnum & anima vna, in dilectione, & charitate & gratia. Mali vero dispersi sunt q̃a nõ est pax impijs, nec in aliquo cõueniũt. Dispersos peccatores in diuersos fasciculos mittet in stagnũ ignis & sulfuris: iusti vero congregati in horreum Dei, in æterna beatitudine manebunt. Grandis & lõga erit differentia inter bonos & malos, non solum in loco, sed etiam in modo. Sic in Ieremia habetur. Quid paleis ad triticum dicit dominus? In libro etiã Iudicum habetur fuisse bellum quoddã inter Galaaditas & Ephraitas: & vincentibus Galaaditis fugerunt Ephraitæ. Et Galaaditæ occupauerunt transitũ quendam ad fluuium Iordanem, qua Ephraitæ redituri erant in patriam suam, qui cum fugentes venissent, singuli dicebant. Obsecro vt me transire permittas. Galaaditæ autem respondebant. Nunquid Ephrateus tu es? timore autem perterriti dicebant, non. Galaaditæ autem vt certi de hac re essent, iubebant illis, vt hoc nomen Sibbolech proferrent: qui autem hoc nomen recte pronũciabant impunes trãsibant: qui autem nesciebant, in fluuio decollabãtur atque ita quadraginta duo millia illorum interfecerunt. Omnes quidem angustum & difficilem mortis transitum subire debemus. Omnes nos oportet præsentari ante tribunal Christi (ait Paulus) vt vnusquisque reddat rationem de his quæ gessit in corpore siue bonum siue malum. Hic autem sunt inimici nostri qui examinabũt nos. Qui vere protulerit Sibbolech hoc est spica cum grano, vtique transiet: nã illi qui grana sunt, & in hac vita sanctis se tradiderint operibus, liberi transibũt in horreum Dei. Qui vero dixerit Ziboseth, hoc est spica cum palea & sine grano comburetur: sicut palea igne inextinguibili. &c. ¶ Obseruandum etiam hic est, quod cum multæ sint pœnæ damnatorum, ita vt in psalmo habeatur. Ignis, sulphur, spiritus procellarum. &c. potius tamẽ de pœna ignis loquutus est dominus: quia punitio ignis inter corporalia grauior est pœna, & nomine ignis grauissima pœna intelligitur. Et non solum ignis, sed æternus. Ideo Ioannes ignem inextingibilem dixit, quia nunquam extinguetur, sed vsque in seculum seculi ardebit, crucians damnatos. At si tu nunc per breue temporis spacium nequis digitum in igne sustinere: qui ò infœlix peccator perpetuo ferre valebis inferni ignem: qui si cum materiali hoc conferatur, vtique materialis velut pictus apparebit? At si in lectulo blando floribus & rosis circundato iaceres, ibiq; varia musica instrumenta tibi deseruirẽt dulci & cordato cõcẽtu, ea tñ lege, vt quadraginta annorum spacio à lecto non surgeres: nonne tormentum hoc intolerabile iudicares? Quomodo igitur poteris ferre igneis cathenis esse ligatũ in obscœno illo inferni loco: à quo nũquam in æternum surges? Sine vlla spe viuere, & certo scire, nullum esse remedium: tristissimum quidem est, & lamentabile. Sed hęc missa faciamus. ¶ Obserua etiam quod vnus Christus habet ventilabrum in manu sua, & ille solus habet potestatem triticum à paleis separare, vt in totum mundum sit triticum: quod quidem vt diximus in consummatione seculi tandem fiet. ¶ Præterea cauendum tibi maxime est, ne derelinquas aream domini propter leuitatem palearum: sed potius stude quãtum in te fuerit, vt paleas in triticum conuertas. Etenim in ecclesia catholica quæ area domini est, paleæ vt iam diximus sunt homines mali, abusus sunt, superstitiones vitia, & peccata? Nunquid propter hoc fugiendum est ab ecclesia? Absit. Noe propter malitiã Cã nõ deseruit arcã. Nec Petrus ob Iudæ improbitatem deseruit apostolatum. Si in ecclesia non foret peccatum, quid opus esset remissione peccatorum? An quia aliqui male viuunt, totam Christi calumniaberis ecclesiam? Noli contemnere rete euangelicum propter malos pisces. In ecclesia nostra maxima quidem videtur scelera, sed nihilominus vera ac euangelica seruatur doctrina. Scelera operibus pœnitẽtiæ abluenda sunt & doctrina sectanda. Sed extra ecclesiam impurissima scelera videbis, & frustra quæres sanam doctrinam. Sed de his satis. *Multa quidẽ & alia exhortans Euangelizabat populo.* Non est dubium quin ipse lõgiori fuerit vsus sermone. Nam euangelistę non scribunt nisi fundamenta, themata & conclusiones sermonum, Etenim certum est quod cum D. Ioannes à deserto exiret plenus scientia & diuino spiritu, nõ hæc solum dixisset, ibi sistens, nam super hæc verba, & super illa, pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cælorum, multos ac egregios pœnitentiæ prædicauit sermones: & mirabiliter de hac materia fuit loquutus. Sic cum dicit Matthæus quod in mõte prædicauit Christus illas beatitudines, beati pauperes spiritu, &c. multa de his beatitudinibus protulit, quæ longum esset recensere: sed euangelista fundamenta tantum materiæ posuit, & conclusiones. Ideoque in euangelio Ioannis scriptũ habetur, Multa & alia signa fecit Iesus, quæ non sunt scripta in libro hoc. Disce ex hoc loco multa statuta, ceremonias, & consuetudines habere nunc Romanam ecclesiam catholicam, quæ ab apostolis deriuata sunt & venerunt ab ore in os, ab ipso domino nostro Iesu Christo. Nam sicut euangelista nõ scribit omnia quæ Ioannes Baptista prædicauit, quia dicit quod multa alia exhortans prædicabat, & hoc vnico verbo illa omnia concludit: multo melius hoc de Christo dicere poterat, quod multa alia euãgelizauit, & docuit, quod etiam euangelista Ioannes dixit. Ideoque non quæras vbi habetur in euangelio de ordine diaco

Marginalia: 2.Cor.12. Iob.5. Act.4. Esa.48. Iere.23. Iud.12. 2.Cor.5. Psal.10. Gen.9. Matt.5. Ioan.21.

ne diaconatus & subdiaconatus, & acolytorum, & ubi tractet euangelistæ de chrisma, aut de perpetua beatæ Mariæ virginitate. Plura enim habet ecclesia quæ non sunt expressa in scriptura: nā si nihil aliud esset creditum nisi quod est in scriptura, sequeretur quod antequam Matthæus (qui primus scripsit euā gelium post quindecim annos à Christi ascensione) scriberet, nihil erat credendum, quia tunc nihil erat scriptum. Et post multos annos non tenebamur cre- *Ioan. 11.* dere Lazari resurrectionem, quia nondum Ioannes illam scripserat. De his in præfatione beati Lucæ, in initio huius diximus. Nūc autē satis tibi sit scire quod ab ipso Deo & Christo Iesu acceperūt Apostoli, quæ suis discipulis prædicauerunt, & illi alijs: atq; ita ecclesia Romana ea accepit, & obseruat: quæ cū diuino spiritu regatur, minime errare potest, nec vn- *Act. 1.* quam errauit, etiam si aliæ errauerint. Sic Lucas euā gelista in Actis, quando Christus voluit cælos ascē dere, ait, quod loquebatur suis de regno Dei, id est, de statu ecclesiæ militātis. Quod autem loquebatur non exprimit. Cum iam ad patrem vellet discedere, cum illis de gubernatione ecclesiæ egit, de sacramē tis, de ordinibus, de episcopis, & sacerdotibus, & de alijs multis quæ euangelista siluit. At illa vnico solo verbo comprehendit, dicens. Loquebatur de regno Dei. Pudeant igitur isti Lutherani omniū hæreticorum & quos terra sustinet, impudentissimi & procacissimi, qui in omnibus expressam authoritatē euangelij postulant, nolentes credere ecclesiæ: cum *Matt. 15* non videant cæci & duces cæcorum quod scriptura suscepit autoritatem ab ecclesia. At hos sinamus, quandoquidem tantum in infernum festināt, & expositionem sequamur beati Lucæ, qui postquam de prædicatione Ioannis egit modo inquit. *Herodes autem Tetrarcha cum corriperetur ab illo de Herodiade vxore fratris sui, & de omnibus malis quæ fecit Hero-* *Matt. 14* *des.* Solus Lucas meminit quod Ioannes reprehēde- *Mar. 6.* rit Herodem de alijs criminibus: nam Matthæus & Marcus solum de incestu cum Herodiade tractant. Quæ autem fuerint alia crimina nescimus. Fuisse au- *Luc. 13.* tem illum hominem impium & sceleratum non solum ex domini verbis qui illum appellat vulpem, sed ex pœna priuationis tetrarchiæ, & exilij perpetui apud Lugdunū à Caio imperatore inflicta colligi potest. De Herodiade solū hic agit mētionē, nō adducēs in medium reliqua ipsius vitia, nec eorum qualitates: nam reprehensio Ioannis de hoc crimine fuit causa suę mortis. Etenim Herodes Antippas Herodiadem fratris sui Philippi vxorem tulerat, quod turpissimum connubium beatus Ioannes non poterat non reprehendere. Nanque beatus Ioannes non erat vt multi huius tēporis, qui vitia paruulorū taxant, & puniunt: & potentium peccata dissimulāt. Ioannes autem non solum peccata populi, pharisæorum & publicanorum exterminat: sed etiam peccata principis declarat. Vbi venit statim consideranda Ioannis charitas, & impietas Herodis. Ioānes quippe volebat Herodē saluū fieri sed Herodes volebat Ioānem destruere. Quid aliud Ioannis animum mouebat nisi Dei dilectio & amor? Angelus enim de eo *3. Reg. 18* dixerat venturum esse in spiritu & virtute Heliæ, qui regis Achab arguebat peccata: licet sciret odiū, & persequutionem excitaturū. Perfectus Dei minister pluris facit Dei honorēm, quam propriam vtilitatem & commodum: imò pluris quam vitam & salutem propriam: faciliusque omnium rerum suarum iacturam & dispendium faciet, cruciatus & mortē feret: quam ignominiosas in Deum calumnias. Quē- *Esai. 37.* admodum in Ezechia videre licet, qui scidit vestimenta sua, cum legeret literas in quibus Rapsaces legatus regis Assyriorum dura conuicia euomuerat contra sanctum Deum Israel. Sic Ioannes tantum scelus ferre non valens, & saluti ipsius Herodis consulens, ipsum arguebat: sed Herodes ei qui vitam animæ illi voluerat restituere, vitā aufert. Hæc est *Psal. 108.* retributio malorum in bonos. Vnde in psalmo inquit Dauid. Posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Vide quam parū prosit in peccatoribus obstinatis charitatiua & fraterna correctio. In duro & deprauato corde nihil prodest monitio sancta bonorum. Quando Pharaō nolebat dimittere populum domini, vt sacrificaret *Exo. 7.* domino Deo suo, misit Deus Mosem cum virga in manu sua, quam cum in terram proijceret corā Pharaone, conuersa est in colubrum. Correctionem & *Iob. 21.* reprehensionem vocauit Iob virgam, dicens. Quare impij eleuati sunt. &c. Non est virga Dei super illos. Hanc virgam, quæ correctio est, si coram obstinato Pharaone proijcias, hoc est coram peccatis obstinato: in colubrum conuertitur, hoc est in peccatū letale: quia non sponte correctionem accipit. At notandum est, q̄ dū Moses habuit virgam in manu, non conuersa fuit in colubrum, quousque illam in terram proiecit. Ita nimirum si acceperis correctionem quā quis tibi præbet, nō coluber est, sed virga in manu: at si à te ipsam pieceris in colubrū, hoc est in peccatū cōuertitur. Et quale est illud? Viro (ait sapiēs) qui dura ceruice corripiētē cōtēnit repētinus ei *Prou. 29.* superueniet interitus. Et in Ecclesiastico etiam ha- *Eccle. 15.* betur. Qui odit correctionem, minuetur vita eius. Breuior erit illi vita corporis, nam parum temporis viuet: & vita etiam gratiæ, quia in peccato morietur. Quid ergo erit remedij? Vt caudam colubri accipias quemadmodum Moses fecit, & in virgam conuertetur. Colubrum iterum accipere, est reprehensionē admittere: & ex cauda apprehēdere, est finem & intentionem illius considerare qui reprehendit: tūcq; coluber in virgam salutiferam conuertetur. Hoc deberet impius & sceleratus Herodes considerare, & quantum & quam magnum esset beneficiū ami- *Eccle. 7.* ca & beneuola exhortatio. Melius est enim à sapiēte *Psal. 147.* corripi: quam stultorum adulatione decipi. Ideo Dauid cupit à iusto in misericordia increpari. At ea est mundi vanitas, & insipientia, vt semper veritatis *Amos. 5.* amatores odiat, & fugiat. Odio habuerunt corripiē- *Iud. 5.* tem in porta. Sic Achior propter veritatem ab Holo- *3. Reg. 22* pherne ligatus, & Michæas alapa percussus est. Sic & Esaias, Ieremias, Helias, Barachias filius Ioiade. Sic & Amos & omnes sancti & prophetæ persequutionem passi sunt: & semper à mundo veritas odio *Gala. 4.* fuit habita & contempta. Vnde Paulus Galatis suis *Ioan. 8.* scribens ait. Inimicus factus sum vobis, verum dicens. Ideoque ad Iudæos saluator dicebat. Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Beatus Ioānes quia verum dicit, persequitur ab Herode, quousque in capitis discrimen illum intulit. ¶ Quærūt autem ad

tem ad hoc facinus perpetrandum hanc occasionē, vt puella quædam saltatura exeat, & petat Ioannis caput. In hoc mundo boni pro nihilo habentur. Vnde Paulus. Aestimati sumus sicut oues occisionis. Rom. 8.
Qui lapides preciosos nō agnoscit, smaragdum, qui decem millia ducatorum valet, pro decem vel duodecim ducatis æstimat. Ita mundus tanquam ignorans & insipiens iustorum valorem & precium non nouit: cū secundum veritatem lapides preciosi sint inæstimabilis valoris, in beatitudinis ædificium coaptandi. Ideo Paulus loquutus de mundi iudicio & sententia dicit. Aestimati sumus sicut oues occisionis. O mundi vanitas execranda, vt sanctissimo viro Ioanni Baptistæ caput auferatur, propterea quod puella exeat ad saltandum: cum reuera nec ouiculę esset auferendum. Ne autem existimes quod quia Herodes illum contemnit, Deus illius obliuiscitur. Nam quemadmodum ille qui turrim altissimā vult condere, prius fundamenta profundissima iacit: ita volens Deus super omnes choros angelicos beatū Baptistam colocare, voluit vt in morte humilior esset omnibus alijs. Nam nemo omnium tā vili & abiecta occasione mortuus est, scilicet ob videndam puellam saltātem filiā cuiusdam meretricis. Caput autem huius tam celeberrimi viri, quo inter natos mulierum non surrexit maior, oblatum fuit fœdis, & adulteris mulieribus. &c. Vt igitur ad vitia & peccata Herodis reuertamur, inquit euangelista. *Adiecit & hæc super omnia.* Vbi maxime aduertere debes, quomodo vnum peccatum alterius sit causa peccati, & quantam veritatem in se contineat dictū illud beati Gregorij: quod peccatum quod per pœnitētiā non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Herodes peccatis prioribus alia adiecit peccata: quia abyssus abyssum inuocat, & vnū post se alterum trahit peccatum. Vnde in Ecclesiastico habetur. Cor nequam grauabitur in doloribus: & peccator adijciet ad peccandum. Et hoc iusto Dei iudicio. Quia cum misericordiarum domini nolit occasionē oblatam accipere, merito à Deo derelinquitur, vt suos appetitus & libidinem sequatur, & vt peccata peccatis addat. Etenim (vt inquit Augustinus) vnum peccatum est pœna alterius peccati. Et vnum peccatū dominus permittit, vt aliud puniat. Iuxta illud Apocalypsis. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Si autem huius rei appositissima exempla in sacra pagina videre velis, audi. Nam cum Caim fratri suo Abel maxime inuideret, cumq; huius peccati pœnitentiam non egisset, in aliud maius & grauius præcipitem sedit, scilicet in homicidium sui proprij fratris. Nec in hoc gradū sistit, sed eo insaniæ & temeritatis deuenit, vt existimaret Deum ignorantem & nescientem esse: ita vt dixerit. Nunquid ego sum custos fratris mei? Et his omnib⁹ peccatis aliud addidit omniū pessimum scilicet, dicere. Maior est iniquitas mea quam vt veniam merear. Dauid etiam protinus vt Bersabe concupiuit, secundo loco adulterauit, tandem tertio homicida fuit. Petrus etiam primo simpliciter negauit Christum: secundo addidit iuramētū, & anathematizauit. Sic etiā Iudas primo furerat, & loculos habebat, vt ait Ioannes: deinde murmurator, & detractor: deinde dominum suum vendidit: postremo seipsum suspendit. Ne obsecro in peccatis

Matt. 11. — Greg. lib. 25 Mor. ca. 12. — Psal. 41. — Eccle. 3. — Aug. libr. 5. con. Iuli. c. 3 — Apoc. 22 — Gen. 4. — 2. Reg. 11. — Mar. 14. — Ioan. 12. — Matt. 27

detinearis, quia tantas eorum sarcinas assumis, vt oneri sit tibi succumbendum. Vnde regius & diuinus psaltes: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Eccle. 37.
Tantum temporis peccatis hærebis, vt in profundū malorum deuenias. Vnde Daniel seni iniquo dixit. Dan. 13.
Nunc venerunt peccata tua quæ operabaris prius sup er te, iudicās iudicia iniusta. Ex vno in aliud deuenitur peccatū, & vnū peccatū aliud impellit, & nullum finem nec terminum hoc genus mali haberet, nisi diuina misericordia nostris peccatis imponat finem. Quemadmodum lapide proiecto in aquas excitatur fluctus, qui simul vt oritur, alterum secū excitat, & ille alterum quousque in magnum & penè infinitum numerum fluctus perueniant: nisi scopulum aliquod fluctibus obsistat, ne fluctus vltra progrediantur: sic ex vno peccato commisso aliud oritur, & ex illo aliud, vt fluctus ex fluctu: bitque hæc fluctuatio in immēsum, nisi diuina misericordia his peccatorum fluctibus resistat. Hinc propheta Oseas peccata Israelitici populi narrans inquit. Maledictum mendacium, periurium, &c. sanguis sanguinem tetigit. Tunc sanguis sanguinem tangit: cum peccatum vnum ad peccatum aliud impellit. Ligatura Sansonis semper de malo in deterius procedebat: nam prius fuit ligatus decem neruiceis funibus, secundo nouis funibus, tandem vltimo clauo in terram defixo fuit ligatus à crinibus. Sic peccator de vno in aliud peccatum tendens, semper eius status deterioris fit conditionis, & fortius ligatur à dæmone ligamentis & funibus peccatorum: ita vt mētis tenebris obcæcatus in circuitu diabolo seruiat. Quapropter dominus per Matthæum malos contulit cum hędis, quia hędus semper procedit de malo in peius: nam quanto magis hędus adolescit, tanto peior fit ad manducandum: ita vt quando ad maturam ætatem peruenit comedi à nemine possit. Sic mali semper in peius prosunt: quousque in profundum malorum deueniunt. Ideo cauendum est diligenter à prioribus peccatis: nam licet parua tibi in principio videantur, paulatim & sensim in grauissima incides, & in profundum malorum. Ideo Ecclesiasticus ait. Tanquam à facie colubri fuge peccatū. Videbitur forsan tibi parum commendasse fugam peccati: siquidem non dixit, fuge peccatum tanquā ab vnguibus leonis, aut tanquam à tigridis dentibus, aut tanquam à facie draconis: nam coluber parum veneni habet, nec ab illo fugiunt nisi pueri. Per colubrum qui inter animalia venenosa minus veneni habet, intelligit hic Ecclesiasticus paruum peccatum, à quo fugere debes. Quare? Quia Esaias dicit, ꝙ ex radice colubri egredietur regulus. Basiliscus inter reliqua animalia venenosissimum est, & adeo malus est vt solo intuitu homines interficiat, atque ita per illud intelligitur grauissimum omnium peccatum. Fuge igitur à paruis & prioribus peccatis, ne forte oculis Basilisci interficiaris: siquidem ex paruis peccatis grauissima oriuntur. In Aegyptum misit dominus Cynifes, qui musculę sunt paruæ. At postea magnas muscas misit. Vt inde intelligas post parua mala grauiora subsequi. Quod si à prioribus non caueris, in maiora incides. Vnde Ecclesiasticus Qui spernit modica, paulatim decidet. Nam qui cō-
sueuit

Oseæ. 4. — Leg. Grego. li. 13. mo. ca. 10. — Iud. 16. — Matt. 25 — Eccle. 21. — Esai. 14. — Exo. 8. — Eccle. 19

sueuit minora damna contemnere, maiora non sen-
tit: & tanto minus grauiores culpas timet, quãto in
1. Cor. 10. minimis nihil sentiebat. Beatus Paulus ne Corinthij
in grauia mala præcipitarentur, quia parua contēne
bant, ait eis. Sedit populus manducare, & bibere: &
Exo. 32. surrexerunt ludere. Quia in modico cibo & potu
sunt vsi, in idololatriam abierunt. Malum paruum
time: nam qui inimicum contemnit, ab eo plerunq;
Esai. 5. interficitur. Vnde Esaias. Væ qui trahitis in funiculis
vanitatis iniquitatem. Meritò iniquitas in funiculis
Psal. 41. vanitatis trahitur, quia peccata peccatis connectun-
tur. Abyssus abyssum inuocat, & vnum peccatum
aliud trahit: & parua scintilla montem incendit, &
ex paruis occasionibus maxima mala nascuntur. So
let enim fieri si locum prauæ cogitationi in tuo cor
de dederis, vel iocosæ confabulationi, paulatim ad
iurgia & inimicitias peruenitur, & multoties ad
mortem & interitum. Herodes denique multa mala
fecit, & vxorem fratri suo abstulit, & super omnia
hæc dicit euangelista, quod adiecit ad hæc. Et quid
adiecit ad mala pristina? *Et inclusit Ioannem in car-
cerem.* Scelera sua omnia hoc vno absoluit, compre-
hendens sanctiorem virum, & iustiorem quo nemi-
nem in terris reperires, præter Christum & sanctissi-
Matth. 7. mam ipsius matrem. Non colligunt de spinis vuas,
nec de tribulis ficus: nec à simili homine scelcratissi
mo aliud melius sperari poterat. Quomodocunque
mali tractaueris, semper deteriorem partem repor-
tabis: nec bonus & iustus ab impio & obstinato pec-
catore alia maiora beneficia sibi comparabit. Ideo
Esa. 7. Esaias ait. Ne formides à duabus caudis titionū fu-
migantium. Mali titionibus comparantur. Caudas
appellat extremitates torriū in quibus est ignis. Vi-
de quod qui peccatores sunt & principes superbi ac
tyranni titionibus similes sunt non lucentibus, sed
fumigantibus. Econtra boni lucētes, lux mūdi sunt:
sed iniquus torris est nullum splendorem emittens,
sed comburens, exulcerans, fumigans, oculos gra-
uans, & ad lachrymas prouocans, nigredinem effi-
ciens, & totam congregationem hominum dissipās.
Et dicit, ex vtraque parte fumigās: quoniam ex nul
la parte eum accipies, quin comburaris. Si eum mo-
nes & corripis persequitur te: si laudas & adulationi
bus fallis, te ipsum perdis. Nullum est his medium:
nec aliquid maioris emolumenti ab eis capies, quam
id quod Ioannes Baptista. In deserto feræ nec ani-
mantia bruta in nihilo virum sanctum lędebant. At
hic inferni torris nullum habuit suæ sanctitati respe
ctum, nec mirabili eius doctrinæ: sed tanquam latro
nem aut homicidam in carcerem illum cōiecit. Ex
qua doctrina prospicere attente debes quæ viscera
charitatis & benignitatis Deus habeat, tā erga pios
& sanctos: quam erga iniquos & prauos peccatores.
Nam Ioannes præcursor domini, vox verbi, ange-
lus missus ante faciē suā, in carcerē cōijcitur: & ꝙ
magis est propter rem ridiculā caput amputauerūt
Herodes filius perditionis studet delicijs, & læta-
tur. Quis iudicabit bonis bene esse, malis autem ma
le, cum cōtrarium prorsus videatur? Hinc igitur im
pij accipiunt occasionem ac in sua malitia roboran
tur, sicut olim Israelitæ dicentes. Bene nobis erat cū
Iere. 44. seruiremus militiæ cæli, ideo non audiemus vocem
Iob. 21. tuam. Item illud, Recede à nobis. Quid enim prodest
nobis si adorauerimus eum? Itemq; illud Malachię. Mala. 3.
Vanus est qui seruit Deo. Verum non te moueant
hæc. Certum est enim Deum odire peccatores, etiā
si omnibus mundi bonis perfruantur, & econtra di
ligit bonos, etiam si omnibus malis eos subijciat.
Hic necesse est vt rem hanc oculi fidei attentissime
introspiciant. Sed vt clare hoc appareat Ioannē cū
Herode conferamus. Dic igitur cui eorum melius
erat: Herodi an Ioanni? Profecto si rem bene inspi-
cis Ioanni etiam in carcere vincto. Ioannes quamuis
vinctus securus erat, nec regē timebat. At Herodes
licet liber esset Ioannem timebat. Item Herodes di-
uitias habebat, sed non satietatem: tamen Ioannes
nihil horum possidens cōtentus erat, nihil amplius
quærens. Solet enim Deus alijs tribuere dona, alijs
fructum donorum. Vnde Iob. Si comportauerit im Iob. 27.
pius quasi puluerem argentū ipse congregabit, sed
innocēti diuidetur. Deinde quid mali fecit Herodes?
Coniecit illum in carcerem. At Ioanni totus mun-
dus carcer erat. Coniecit in tenebras, cui prius exo
sa erat externa illa lux. Abstulit vitam, sed hāc ipse
despiciebat, & mundo mortuus erat, cupiens dissol-
ui, & esse cum Christo. Tertio, Quis eorum fortior Phi. 1.
fuit? Vtique Ioannes. Vinxit illum Herodes, sed nō
potuit ligare linguam: abstulit vitam, sed nō potuit
auferre iustitiam, fidem, nec Deum ipsum. Quarto,
Quis eorum nunc melius habet? Ioannes certe: nec
eum sequuta est semper aduersitas, nec Herodē pro-
speritas. Ioannes modico tempore tribulatus, quie-
scit in æternum: Herodes modico tempore gauisus,
tristatur in æternum. Etenim impius cum moritur, Psal. 75.
non secum rapit opes. Nihil hinc auferre licet nisi
quod iustitia aut peccato rapitur. Pius in gratia di-
scedens, omnia Christi bona secum rapit. Abūde igi
tur diues est, qui cum Christo pauper est, nec penu-
riā timere potest. Sed impius cū suo peccato omnia
diaboli mala secum affert, & sic omniū miserrimus
est. Vides ergo quam apte dictū sit quod impijs nō
bene sit: nec pijs male in hac vita: hoc autem ratio
non cognoscit. ¶ Herodes timebat Ioannem vt Mar Mar. 6.
cus ait: at Ioannes non timebat Herodem. Dignum
equidem consideratione est quantum mali bonos ti
meant. Nulla est columba quæ sic adeo accipitrem
pertimescat, nec ouis aut agnus lupū: vt iniquus, &
peccator iustum. Videtur enim bonos dominium
quoddam & imperium habere super malos: quod
quidem quotidie experimento videmus. Decreuit 1. Reg. 14.
Ionathas & socius eius inimicos inuadere, & vt in
castra vbi inimici erant transirent, ascendit per sco-
pulos: at cum caput erexit, & cum Philistæi Dei ini
mici faciem Ionathæ viderunt (vt inquit scriptura)
solo illius aspectu fere mortui sunt. Videntes faciē
Ionathæ alij cadebant ante pedes eius. &c. Etenim
recte nouerunt mali quantum valeant & possint bo
ni coram Deo, ita vt si ignem petant à cælo descen
dere aduersus eos, statim dominus concedet, vt fe-
cit Helias. Quod si petierint vt terra aperiatur, & 4. Reg. 1.
malos deuoret? Vtique faciet dominus. Vt concessit Num. 16.
Mosi vt deuoraret Dathā & Abyron. At si pluuias
petunt, de cælo descendent: si autem sterilitatem ob
nostra peccata, id etiam fiet. Sic timebat Saul Daui-
dem: & Herodes Ioannem: licet in vinculis esset cō 3. Reg. 18
iectus ¶ Iam igitur vides quomodo boni etiā si pau 1. Reg. 18
peres

peres & egeni sint, & omni destituti auxilio, nihilominus fœliciores & beatiores sunt, quam impij. Núc autem operę erit pretium vt Ioannis honorem in carcere retenti restauremus. Nam si tu videres quod mandato regio aliquis homo qui ab omnibus iustus & sanctus iudicabatur in carcerem detruditur, non ne escandalizaberis? Semper pro iustitia bene pręsumendum est, dum autem nobis non contrarium constiterit, semper iustitiam benefacere, iudicádum est. Aspice igitur nunc beatum Baptistam in carcere deuinctum, & ipsius famam & honorem magnum detrimentum pati. Opus igitur est, siquidem iniuste, & immerito iniuria patitur, & in carcere deuincitur, vt innocentiam suam & synceritatem probet. Ioannes igitur septem testes pro partibus suis adducit, & his probat rectum, & iustum esse, & contra omne ius in carcere detineri. Primus testis venit pręsentádus pro innocentia Baptistæ Propheta Malachias,
Mala.3. qui dicit de Ioanne Baptista. Ecce ego mitto angelum meum, qui. &c. Tanta es huius hominis puritas & innocentia, vt merito cum angelis conferatur. Secundus & nó contemnendus testis est regius propheta, qui cósiderans Ioannis sanctitatem in psalmo
Psal.84. dixit. Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in via
Luc.1. gressus suos. Tertius accedat testis qui dicat. Erit magnus coram domino. Quartus Zacharias pater eius, qui repletus spiritu sancto filio dixit. Tu puer propheta altissimi vocaberis. Quintus & non minoris autoritatis testis est vox populi qui dicebat. Manus domini erat cum illo. Sextus ipsa veritas Chris-
Mat.11. tus redemptor noster qui ait. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Septimus accedat testis ipsemet Herodes inimicus & persequutor Ioannis, nullum quippe maius est signum veritatis, nisi quod à proprijs inimicis profertur. Herodes inimicus Ioannis, iustitiæ, & veritatis, de ipsa veritate
Marc 6. testimonium perhibet, nam de illo ait Marcus. Herodes metuebat Ioannem, sciebat illum virum iustum
Luc.9. & sanctum. Et Herodes dixit etiam de Ioanne. Virtutes operántur in eo. His testimonijs Ioannis sanctitas pbabatur, & quod iniuste ab Herode sit incarcere detentus. Et cum ita hæc se se habeant, nihilominus Herodes Ioannem quem sciebat iustum esse in carcerem deiecit, & decollauit, quia eum de peccato arguebat. Sed his dimissis vt ad alia properemus, hic obseruandum est, quod multa de Ioanne Baptista scripserunt euangelistæ, & plura quá de virgine Maria. Nam licet de virgine vt in superioribus vidimus multa dicat noster Lucas, Marcus tamen nihil omnino dicit, Mathæus vero & Ioannes paucissima. De Ioanne tamen omnes quatuor euangelistæ multa dixerunt. Scripserunt nanque conceptioné, natiuitaté vitam, prædicationem, mortem, & sepulturam. Ratio est quia intentio euangelistarum fuit narrare omnia gesta & dicta Christi, in quantum illa sunt necessaria vel vtilia ad nostram salutem. Quia tamé interdum illa non possunt enarrari, nisi interponátur quędam pertinentia ad alios quatenus aliquo modo tágunt gesta Christi, oporter vt de illis dicát. Nullius autem quátúcunque sanctissimus sit gesta describútur, nisi quatenus tangunt historiam Christi. Ideo de beata virgine quędam narrantur, quædam vero subticentur, narratur quomodo Christum concepit & peperit. Cętera vero de beata virgine vt assumptio eius ad cælos, & alia quæ ad Christi historiam non pertinent licet illa essent relatu dignissima, nullus euangelistarum tetigit, quia erat eis alienum & pręter intentionem eorum. De Ioanne etiam eodem modo dicendum est, quod de eo euágelistæ aliquid dixęrunt non propter sanctitatem suam, sed in quantum gesta eius pertinebant ad Christum, & quia plura suorum gestorum ad Christum pertinebant, plura de eo scripserunt euangelistę. Sed satis digressi sumus, nunc autem ad contextum. ✶ Factú est autem Tex. ✶
cú baptizaretur omnis populus, Iam hic clare vides quomodo euágelista non seruat ordiné historię, Nam clarum est quod id quod de baptismo dicit nó fuit post carceré & vincula baptistæ, sed antea, quod sępe non solum Lucas, sed etiam alij euangelistæ facere solent, ducti spiritu diuino. Sic etiam D. Augustinus sentire videtur quod Iudas post Christi mortem laqueo se suspenderit, nam visis miraculis quæ in Christi morte fiebant compunctus est, nam antea non erant principes sacerdotum in templo, vt daret illis pecunias, quia assistebant in Christi morte Hoc autem Matthæus scribit ante Christi mortem, Ioannes etiá euágelista ait ante Lazari suscitationé Mariá vnxisse pedes Iesu, quod accidit postea ante sex dies paschę. In Genesi quoque dixit Iacob Ioseph filio suo. Nunquid ego & mater tua adorabimus te super terram? Cum ergo tunc esset viua Rachel, scriptura ante hoc in capite trigesimo quinto scribit mortem Rachel, quæ postea fuit. Nam si cú hæc dixit Iacob Iosepho mortua esset Rachel, non esset Ioseph filius senectutis, sed Beniamin. Et etiá quod habetur Exodi vigesimo quarto. Et venit Moses & narrauit populo, omnia verba ponenda sunt in fine capitis pręcedentis, ante initium capitis vigesimi quarti. Nam post datas leges descendit Moses de móte, vbi cum domino fuerat. Plura alia scripturæ loca in mediú adducere possem, nisi breuitati consuleré.

Aug. q. ex nouo test. q. 94.
Mat.27.
Ioan.11.
Gene.37.

¶Sed his dimissis obserua quod licet Lucas dicat quod omnis populus baptizabatur à Ioanne, dictio, omnis, nó pro omnibus nullo dépto accipienda est, sed pro maiori parte, nam certum est aliquos nó fuisse a Ioanne baptizatos. Vniuersales loquutiones in scriptura nó ita vniuersaliter vt litera sonat accipiédæ sunt, nec in rigore dialectico. Sic Esaias. Videbit omnis caro quod os domini loquutum est, Et Paulus sese omnibus omnia factum esse prædicat, vt oés lucrifaceret. Atque in alio loco ait. Omnes quærunt quæ sua sunt, non quę Iesu Christi, Dñs etiá Omnes qui ante me fuerút fures fuerút, & latrones. Nûquid fur fuit Dauid. Esaias, Ieremias, & Ioannes Baptista? Absit. Loci isti & vniuersales loquutiones non de omnibus sed de pluribus intelligendæ sunt Ex quo patet quam debile sit fundamentum eorum, qui probare volunt, beatam virginem conceptam in originali

Esa.4.
1.Cor.9.
Phi.2.
Ioan.10.

nali

nali peccato ex illo pauli. Omnes in Adam peccauerunt. Ex opposito contra ipsos adduci potest illud Rom.5.
quod Iacobus ait: Omnes in multis deficimus. Vbi Iaco.3.
Iacobus de peccatis actualibus loquitur, quia pluraliter loquitur, peccatum tamen originale vnum in vnoquoque tantum est. Si ergo omnes nullo excepto intelligendum est quod in multis delinquimus, concedere tenentur authoritate Iacobi conuicti quod beata virgo habuerit multa peccata actualia. Et si dicant quod Iacobi dictum interpretandum est excepta Deipara virgine, cur etiam & autoritas Pauli sic interpretanda non erit? Igitur Iacobus & omnes autoritates quas citauimus excepta Pauli autoritate quæ omnes includit dempta virgine intelligendæ sunt, vt in plurimum, nam multi excipiuntur ab illa generalitate. Iste etiam modus loquendi frequens & vsitatus est apud nos. Nam si plures sequuntur aliquem egregium concionatorem dicere solemus. Omnes sequuntur illum, scilicet, maxima populi pars. Sic etiam omnis populus baptizabatur à Ioanne, idest, maxima populi multitudo, & maior populi pars veniebat ad Ioannem & baptizabatur ab eo. ✶ Et Iesu baptizato. Expende Tex. ✶
Christi bonitatem & humilitatem, nam Ioannes peccatores baptizabat, & prædicabat illis pœnitentiam: & Christus ac si peccator esset, inter multitudinem peccatorum baptizari voluit à Ioanne. In circuncisione tanquam peccator circũcidi voluit: sed illam humilitatem coram paucis ostendit. Verũ hic coram multitudine populorum tanquam si peccator esset nudari & baptizari voluit a seruo. Mercator vbi lucri spes affulget currit celeriter, & nihil intentatũ relinquit, quo citius vadat. Ita Christus vbi humilitatem assequi poterat, accelerat, & properat, vt hanc sibi sponsam copularet. Atque ita inter peccatores cõstitui voluit, vt vnus eorum, qui rex erat ecclesię. Voluit itaque dominus baptizari vt exemplum humilitatis præberet. Item non vt sanctificaretur ab aquis: sed vt vim regeneratiuam aquis conferret. Item vt innotesceret Ioanni determinate: nam quamuis sciret Ioannes Christum in mundo esse, tamen quia ab infantia illum non viderat, nesciebat quis esset, nam cum plurimi anni transacti essent faciem mutauerat. Atq; ideo postea dixit. Ego nesciebam eum sed qui misit me baptizare, ille mihi dixit. Ioan.1.
Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Venit itaque Christus longo itinere à Galilæa vsque in Iordanem vt baptizaretur, vt doceat nos qua humilitate & reuerentia suscepturi simus ecclesię sacramenta, quandoquidem baptismum hunc qui futuri vmbra & imago erat tãta humilitate Christus suscepit, & à longinquo veniens. Nunc autem omnes volunt sacrum domi celebrare, vbi ludũt comedunt & bibunt. ¶ Quemadmodum Christus in baptismum tendit, tu fac similiter. Nõne manifestissima esset insania, quod vellet aliquis regem domũ suam venire ad conuersandum? Tu teneris ad illum ire, ille autem ad te ne quaquam tenetur. Nũc autem sacerdos iam est indutus sacris vestibus expectãs te vt à lecto surgas, & manus & faciem laues, nonne hoc est Deum ad te venire vt te inuisat & alloquatur? Ita Christus in baptismum venit iter à longe faciens tanquam alius quiuis particularis homo, vt intelligas qua reuerentia ecclesiæ sacramenta sint suscipienda. Ex ea autem humilitate qua baptismum suscipit, discere debes, quomodo in ecclesia debeas esse. Nunc autem maxime deplorandum quanta irreuerentia multi sint in ecclesia, magnas sedes secum ferunt, puluinos, & alia id genus superflua & vana. Aspice igitur Christum quomodo inter alios peccatores baptismum suscipit, tu vero sacramentum inter alios non vis accipere, sed quia nobilis es (& insanus & amẽs potius quã nobilis) solus eucharistiæ sacramentum vis suscipere, quasi videatur tuæ autoritati aliquid derogari si cum alijs accedas ad tantum & tam ineffabile sacramentum. ¶ Aduerte autem quod quemadmodũ duo fortes & ad pugnã structissimi homines ex auditis solum & fama se cognoscũt desiderãt tamen facie ad faciẽ se ipsos videre, & suarum virium in congressu aliquo experimentum facere, ita duo hic potẽtissimi homines Christus & beatus Ioannes de humilitate in hoc baptismo quasi certant, quis eorum humilior appareat. Ioannes ait. Matt. Ioan.1.
Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Et rursus ait. Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti. Sed Christus. Vis ne mecũ de humilitate certare? Ad id quod dicis, tu venis ad me, dico quod ego veniam vt quæram te, & manum eam quam dicis non esse dignam soluere corrigiam calceamentorum meorum super caput meum ponam in baptismo. &c ✶ Et orante. Nullã Christus habebat necessitatem vt oraret, sed vt exẽplum pręberet, & simul doceret orationem nobis esse faciendam post ablutionem peccatorum, & in statu gratiæ & non in peccatis, in quo statu nullum opus meritorium vitæ æternæ fieri potest. Etenim habetur in Esaia dominum dixisse. Cum multiplicaueritis orationem nõ exaudiam. Et adiecit. Lauamini, mundi estote, auferte malum. &c. Secundo orat Christus, vt scias post baptismum esse hominibus orandum vt introeant cœlum. Quia licet per baptismum aperiatur cœlum & detur nobis gratia, & remittãtur peccata, manet tamẽ fomes peccati nobiscum pugnans interius, & mundus & dæmones qui exterius apertissimum bellum aduersus nos gerunt, contra quos antidotus saluberrimus & necessarius est oratio. Sic beatus Petrus admonet dicens. Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tãquam leo rugiens circuit, quærens. &c. Ideoque vigilate in orationibus. Nam vt Paulus ait. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates tenebrarum harum. Sciendum autẽ est, ante quam vltra progrediamur formã baptismi Ioãnis esse, in nomine venturi, scilicet, Iesu Christi, vt in Actis apostolorum habetur, sed hæc forma non erat Christo conueniens, ideoque incertum est sub qua forma illum baptizauerit. Cum baptizaretur tamen

Marginalia (right column): Tex. ✶ (beside "rum meorum super caput meum ponam in baptis-"); Esai.1. (beside "minum dixisse"); 1.Per.5. (beside "trus admonet"); Ephe. 6. (beside "sus carnem"); Act.17. (beside "erat Christo conueniens").

tamen, & oraret, ait noster Lucas, quod. *Apertum est cælum.* Non realiter sed secundum apparentiam: sicut alibi dicitur de tempore diei iudicij quod stellæ de cælo cadent. Oportebat enim vt secundum intellectum simplicium, quibus scriptura suas loquutiones accommodat vt possint intelligere, vt exiret columba illa, & crederetur illa vox de cælo venire,
Psal.109 vt diceretur cælum apertum fuisse. Ideo sæpe in scriptura dicitur Deum habere pedes, & manus: cum nihil horum habeat. Et iste modus de apertione cæli
Gen.7 est satis vulgatus in scriptura. Sic in Genesi dicitur.
Deu.28. Cataractę cæli apertę sunt, & facta est pluuia magna Et in Deuteronomio. Aperiet dominus thesaurum suum optimum cælum, vt tribuat pluuiam terræ tẽpore suo. In quarto quoq; volumine regum scriptũ est quod cum diceret Eliseus sequenti die futuram esse abundantiam panis in Samaria, respondit quidã
4.Reg.7 Si dominus fecerit cataractas in cælo, non esse poterit quod loqueris. Sed ista visio de apertione cæli fuit corporaliter, licet non aperirentur cæli realiter: tamen videbantur hominibus quod aperirentur realiter propter aliquem motum vel figuram factam in nubibus. Nam naturaliter & sæpe hoc fit, & vocantur tales impressiones hiatus. Hanc autem apertionem non solum Christus, sed omnes qui illic aderãt quando Christus baptizatus est, viderunt: nam alias frustra cæli aperirentur, quia apertio facta fuit, vt illic astantes aliquid noui possent cognoscere. Voluit tamen Deus vt in baptismo cæli aperirentur: primo vt ostenderet quod virtus cælestis descẽdebat de cælo ad baptismum sanctificandum, & super quemcũque baptizatum. Secundo, quia in baptismo profitemur fidem, & baptismus fidei sacramentum dicitur: per fidem autem inspicimus cælestia quæ sensum & rationem humanam excedũt. Ideoque cælum apertum est; quia in baptismo fides nobis datur, per quã cælestia cognoscimus: quæ sine fide per humanam rationem cognosci non poterant. Tertio quia per baptismum datur nobis introitus ad regnum cæleste, quod per baptismum clausum fuerat. Præterea quemadmodum primi hominis superbia cælũ clausit, sic Christi humilitas illud aperuit, & aditum ad id nobis patefecit. ¶ Obserua etiam quod hic cælũ aperiri dicitur, nõ tamen in Christi passione, in qua apertum fuit cælum & tenebris obscuratum: cum re uera in Christi passione omnibus nobis apertum sit & latroni patuit, & ei Christus dixit. Hodie mecũ
Luc.23. eris in paradiso. Tunc enim ita fuit apertũ & antea sic erat clausum, vt neque Ioanni baptistæ ad illud ingressus esset. Multo melius in passione cæli aperiẽdi erant, quam in baptismo. Sed audi. Quantum fuit ex merito Christi tunc in baptismo cæli patuerunt: tantum enim fuit meritum illud, & tanta humilitas in hoc baptismo, vt vix pater potuerit se cohibere, quin cælos aperiret Christo se aquis immergente. Sed in die crucis cæli non monstrantur aperti, quia dies illa fuit dies iræ, dies vltionis domini, qua vindictam sumpsit de peccatis nostris in filio suo. Ita in
Esai.63. Esaia. dies vltionis, dies redemptionis dicitur. Item in cruce corpus Christi quodquidẽ præstantius erat cælo rumpitur, & aperitur ideo ne quæras alterius cæli apertionem. Vbi maiora aperiuntur, non est necesse vt minora aperiantur. *Et descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum.* Ex quo patet quod non fuit vera columba, quia species non accipitur hic pro natura specifica, sed pro similitudine alicuius rei. Ex quo innuitur, quod nõ erat illud corpus verum quod ostendebatur, sed species illius id est, similitudo. Sicut non dicimus quod Christus venit ad nos specie corporea, sed quod venit in corpore. Sic si spiritus sanctus apparuisset in vera colũba, sicut Christus in vero corpore: non diceretur q descendit in corporali specie, sed quod descendit in corpore vel corporaliter. Etenim angelus aliquis assumpsit illam similitudinem columbæ cõflatam ex aere, non descendens de cælo, sed de aliqua parte altissima aeris, & mouit illam vsque ad Christum: & ob hoc putabatur ex cælo descendisse, quæ peracto suo munere in eam abijt materiam, ex qua fuerat cõposita. Deus enim immutabilis & incircunscriptibilis non mouetur, neque descendit, dicitur tamen q spiritus sanctus descendit, quia illa species columbæ seu similitudo spiritum sanctum repręsentans vere descendit, significando spiritum sanctum descendere super Christũ: qui tamen nõ descendebat, quia in Christo realiter erat. ¶ Obserua autem quod spiritus sanctus super apostolos in linguis igneis venit, Act.2.
quia venit illuminare apostolos, & purgare eorum peccata: sed super Christum in columbæ specie descendit, vt Christi innocentiam demonstraret. In cuius rei typum scriptum habetur in Genesi quod co- Gen.8.
lumba post diluuium attulit virentis oliuæ ramum: per quam intelligitur innocentia mansuetudinis cũ gratia vnctionis. Venit inquam spiritus sanctus non vt gratiam Christo daret, qui ad plenitudinem acceperat: sed ad manifestandum dignitatem, excellentiam & gloriam Christi. Et quia tunc magis peccatoribus se accommodabat, decuit eius innocentiam, & sanctitatem ostendi per columbæ descẽsum. Præterea in columbæ specie spiritus sanctus super Christum apparere voluit: quia non venit vt peccata per zelum percuteret, sed vt per mansuetudinem toleraret. Vnde ipse Ioanni & Iacobo volentibus Samaritanos incẽdere, dixit: Nescitis cuius spiritus estis. Luc.9.
Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Rursus hic ostenditur quales animas amat, qualesque reddit spiritus ille cælestis. Nihil colũba simplicius, aut à pugna raptuq; alienius: tales amat talesque spiritus mansuetudinis facit: hoc est modestos, mites, & mansuetos. &c. Denique vt conclũdam columba non venit ad hominem, nisi cum est ipsi homini familiaris, domestica, & amica. Ita venit spiritus sanctus ad nos vt familiaris, vt domesticus, & vt amicus. O rem inauditam. Deus homini se familiarem præstat, vt familiaris est columba, quæ ad hominis manus sine vllo metu accedit. Credo certissime hoc voluisse dominum per columbæ in se aduentum indicare, quod spiritus sanctus olim antiquis hominibus erat velut ferus, velut intractabilis: sed per Christum factus est hominibus amicus. Ita vt sicut inter domesticas opes habent homines suas columbas: ita nunc homines inter domesticas sibi diuitias spiritum sanctum habere se putent. O vere diuitem, qui Deum possidet. Et quidem columba fœcundissima est: nõ tamen sibi, sed domino suo parit. Ita spiritus sanctus in nobis fœcundissimus est, quia fœcũ

dos nos

dos nos reddit:eam tamen fœcunditatē,non in suā, sed in nostram vult cedere vtilitatem. Ex quibus habes Christiani hominis mores, columbini sunt, mites, atque fœcundi. Sed de his satis. *Et vox de cælo facta est.* Hæc vox non fuit formata à patre, nec ab aliqua diuina persona: Deus etenim non potest aliquā vocem formare, quia Deus nihil potest facere cum successione: formare tamen vocē fieri nō potest nisi cū successione quia vox est quidā sonus cōtinuus, & quandiu durat iste sonus oportet quod vocās actualiter impellat & frangat aerem ad formationem vocis, & sic est actio cum successione, quod quidē Deo non conuenit. Quapropter hęc vox formata fuit ab aliquo angelo, qui potest formare voces in corpore
Psal.103 assumpto, vt patet de angelo Gabriele, qui vere loquutus est beatæ virgini Mariæ, & de multis alijs.
Heb.1 Cōuenit autem hoc angelis, quia ipsi sunt Dei ministri, vt psalmista ait, & Paulus etiam ad Hebræos. Et quia ea quæ quis facit per ministrum suum dicitur, quod ipse facit: sic quia angelus formauit istam vocem loco patris, dicitur patrem loquutum fuisse. Sic
3.Reg.6. in scriptura dicitur quod Salomon ædificauit tem-
2.Pa.2. plum domino, tamen ipse nihil laboris contulit, sed ministri eius. Qui modus loquendi frequens est & vsitatus in scriptura, quia multoties dicitur quod do-
Act.7. minus fuit loquutus Abrahæ, & Iacob, & Mosi, &
Gala.3. Dauid & alijs: & erat angelus qui loquebatur eis, vt beatus Stephanus dicit in Actis, & Paulus ad Galatas. Quia ille angelus loquebatur loco Dei, & vices illius gerebat in illo actu: dicitur quod Deus loquebatur. Sic ista vox formata fuit ab angelo in aere propinquo iuxta Christum. Dicitur hæc vox facta de cælis, nō quod de cælo venerit, sed quia venit de
Luc.8. aere. Aer enim in scriptura cælum dicitur, sicut infra noster Lucas ait de semine illo, quod cecidit secus viam, quod volucres cæli comederunt. Sed quid hæc vox dixit, audiamus. *Tu es filius meus dilectus.* Consubstantialis, coæternus, naturalis, & vnicus: Dilectus inquam quia quatenus Deus illum diligo amore infinito & æterno, sicut me ipsum. Secundū vero humanitatem assumptam diligo eū magis quā totum vniuersum: quoniam maius bonum contuli illi soli, quam totis creaturis simul: nempe personalē vnionem cum verbo, & gratiam sine mensura. *In te complacui mihi.* Id est, in quo voluntas mea imple-
Ioan.7. bitur quantum ad reparationem generis humani:
Psal.103 propter quod saluator ipse ait. Quæ placita sunt ei facio semper. Si enim lætatur Deus in operibus suis, & si bene placitum est domino in populo suo: quanto magis in filio suo vnigenito delectabitur, & complacebit: in quo nihil dissimilitudinis, nihil contrarietatis, nihil denique mali inuenitur? Demum secundum diuinitatem Christi complacet sibi pater in filio complacentia infinita: secundum vero humanitatem assumptam habet in eo complacentiam sin-
Esa.42. gularem tanquam in filio obedientissimo. Hoc est, quod per Esaiam pater loquitur Christo, dicens. Ecce puer meus suscipiam eum, electus meus complacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum. Bonitas etiam diuini amoris notatur, cum ait. In quo mihi complacui. Sunt enim sępe in nobis complacentiæ voluntatis non secundum rationem ideoque non bonæ: Deus vero quodcunque vult, illud est bonum, quippe eius voluntas omnimoda ratione abundat, & cuius ratio bona semper quærit. ¶ Perpende autem quod sæpe in scriptura præteritū ponitur pro præsenti: vt hic complacui, habetur pro Gen.22.
complaceo. Et tolle filium tuum quem dilexisti vt est in Hebræo, habetur pro diligis. Est etiā pulcherrimum exemplum in Ioanne cū Christus dixit Ma- Ioan.20.
riæ Magdalenæ. Noli me tangere, nondū enim ascēdi ad patrem meum. Ascendi pro ascendo ponitur. Hoc est, quadraginta dies apud vos commoraturus sum: & ideo ne sis in me tangendo occupata: sed propera, curre, & annūcia discipulis meis, præcipue Petro, me iam à mortuis surrexisse. Alioquin nunquā se tāgi à Magdalena prohibuisset, qui libenter se postea tangi permisit à Magdalena & alijs mulieribus Matt.28
Lege Ambrosium. ¶ Porro Matthæus dixit. Hic est Amb.lib.de
filius meus dilectus: sed Lucas ait, tu es filius meus Abrahā.c.8
dilectus. Ad eandem sententiam explicandam valet. Vox etenim cælestis vnum horū dixit: sed Matthæus ostendere voluit, ad id valere verba, quæ dicta sunt, vt illis potius qui audiebant indicaretur, quod ipse esset filius Dei. Non enim Christo indicabatur, quod ipse iam recte nouerat: sed vt qui aderant, audirēt: propter quos facta est hæc vox. Præterea vox patris solum Christum designat, & de illo dicit. Hic est filius meus dilectus, vt hoc veluti maximo testimonio & solatio confirmati, illi crederemus, neque dubitaremus omnem nostram spem in illo collocare. Obserua quod hęc vox patris & sub his verbis in Matt.17
baptismo tantum & in Christi transfiguratione audita est. In baptismo facta est ad significandū, quod in baptismo efficit homo filius Dei adoptiuus. Adoptio autem filiorum Dei quæ est per quandam conformitatē imaginis ad filium Dei naturalem fit per gratiam in hoc seculo, quæ est conformitas imperfecta, & per gloriam in alio seculo, quæ erit perfecta, 1.Ioan.3.
Iuxta illud Ioannis. Nunc filij Dei sumus, & nondū apparuit quid erimus. Scimus nanque quod cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Igitur quia gratiam consequimur in baptismo, & in transfiguratione claritatem gloriæ: ideo tantum in baptismo & in transfiguratione demonstratur Christi filiatio, & auditum est, hic est filius meus dilectus. ¶ Ad nostram autem eruditionē hic diligenter obseruandū est, quod Christus in hoc baptismo vbi tantam ostendit humilitatem, & rerum mundanarum contemptum, vocem patris audiuit, & spiritus sanctus in specie columbæ apparuit: ita vt à patre simul & spiritu sancto honoratus & exaltatus fuerit. Vbi clare & manifeste docemur, quod si honoribus & glorię studemus, vt illos facilius assequamur, operępretium est eos contemnere & fugere. In hac tanta animi humilitate & abiectione vox patris audita est dicens. Hic est filius meus dilectus. Acsi diceret. Hic non est peccator, vt vos putatis: sed filius est Dei. Columba quę sine felle est, ostendit quod hic humilis Iesus caret felle peccati. Vides iam quomodo per eam viā, quam accepit vt honorem contemneret, per eandem illum inuenit? Hoc idem Christus cōsequutus fuit in quocunque negotio & re suscepta in vita sua: nam vbicūque seipsum magis humiliauit, ibi maiorē gloriam fuit adeptus. Luc.2.
Nascitur in stabulo tuncq; laudatur ab angelis & canunt,

nunc. Cum tamquam peccator circunciditur, statim
ibi imponitur illi nomen Iesus hoc est saluator. Mo-
ritur in cruce tamquã sceleratus inter duos latrones,
ibique gloriam suam Deus ostendit obscurans cœlũ
solem, & stellas, & Centurio illũ glorificauit & mag
Matt, 27. nificauit. Hic autem cum tamquam peccator bapti-
zaretur, a patre filius Dei vocatur, & extollitur. Vt
hinc discant omnes qui membra Dei sunt hac via cõ
temptus & humilitatis incedere: vt inde immortale
sibi nomen & gloriã consequatur. ✶ Et ipse Ie-
Tex. ✶ sus erat incipiens quasi annorũ triginta. Habebat
viginti noué annos & tredecim dies, quia sexta die
Ianuarij in eadẽ die, qua Magi venerũt ab oriẽte a-
Mat, 2. dorare chr̃um. baptizatus est a Ioãne in Iordanis flu
mine, Hæc enim est ętas perfecta in qua homo pro-
bꝰ vel improbꝰ cognoscitur. Ideoq; filij Gerson nõ
nisi ab annis triginta vsq; ad quadraginta numerabã
Num. 4. tur. Sed iã ad Chr̃i genealogiã deueniamꝰ. ✶ Et
Tex. ✶ putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Mat-
that, qui fuit Leui, &c. Qui. s. Ioseph fuit filiꝰ Heli,
qui. s. Heli fuit filiꝰ Matthat, qui Matthat fuit filiꝰ Le
ui, & sic deinceps de omnibꝰ alijs loquendũ est vsq;
in finẽ. Hic describit Lucas Chr̃i genealogiam inci-
piẽs ab inferiori ad superiorẽ, scilicet ab Ioseph & fi
nẽ faciens in Deo patre. Sed antequã de hac genealo
gia discutiamꝰ operepretiũ est scire, cur Luc. & Mat.
etiã scribunt Christi genealogiã cũ Paulꝰ cõtrarium
1. Tim. 1. doceat, ait. n. Timotheo scribẽs. Rogaui te vt mane
res Ephesi cũ irem in Macedoniã, vt denũciares qui-
bꝰdã, ne intenderẽt fabulis & genealogijs. Tito etiã
ait. Stultas autẽ quæstiones & genealogias deuita:
Tit. 3. sunt enim inutiles & vanę. Si igitur hoc ita se habet
estq; vanitas & amẽtia de genere & stirpe agere, quã
re euãgelista noster ita serio genealogiã Christi nar
rat? Nulla est contradictio inter D. Lucã & Paulum:
quãdoquidẽ vterq; diuino afflatus spiritu scripserũt.
Sed ad hæc respõdetur q; inter Iudæos multæ erant
quæstiones & dissidia de genere & sanguine: alij nã
que gloriabãtur a Mose descendere, alij a Iosue: alij
a Caleb, & super hac re magna erat disceptatio. Qua-
propter Paulus tantis dissidijs voluit esse impedimẽ
to. At vero opus erat facto vt euangelista Christi ge
nealogiam scriberet, vt ostenderet Iudæis, quod Ie-
sus erat Messias promissus in lege descendens ab A-
braham, & a domo Dauid, nam aliter non illum, vt
Messiam & Christum accepissent. Necessarium erat
fidei nostræ: vt videremus hunc fuisse Christum pro
missum patribus veteris testamenti, & quod secun
dum carnem futurus erat filius Dauid & Abraham.
Ideo que aduerte, quod cum in Genesi Deus dixisset,
subuersurum esse cunctum orbem aquis diluuij, nun
Gen. 6. quam pro hominibus Deum orauit Noe. At vero e
contra Moses cum dixisset illi dominus, populum Is
raeliticum velle subuertere, magnis precibus & ora-
tionibus ad Deũ factis ꝓ populo rogauit dicens. Par
Exo. 32. ce populo, aut dele me de libro vitæ. Quare igitur
Moses Deũ orauit ꝓ populo, & nõ Noe? maior nãq;
fuit iactura tẽpore Noe, quãdoquidem omne genus
humanũ obruebatur, exceptis octo hominibus. At
tẽpore Mosi nõ nisi Israel perdebatur. Nihilominus o
rauit Moses & nõ Noe, nã tẽpore Noe non erat pro- Gen. 12. &
missio Christi facta, vt tẽpore Mosi. Promisserat do 5.
minꝰ Abrahæ ex generatione sua venturum Chr̃um
videbat autẽ Moses in illo populo esse omnẽ gene-
rationẽ Abrahæ, ex qua nascriturus erat Christus: at si
ille populus destrueretur: diuina promissio non ad-
impleretur, quod quidem incõueniens erat, & vt ma
lũ hoc vitaret, orabat Moses tãta instantia, hoc pro-
missum in memoriã repetens dicẽs. Recordare Abra
hã: Isaac, Israel seruorum tuorum, quibus iurasti per
temetipsum dicens. Multiplicabo, &c. Hac igitur de
causa cũ deceret vt dominus verbũ suũ adimpleret,
tãta cura & diligencia hãc genealogiã scribit; vt o-
stẽdat Deũ veracẽ esse in promissionibꝰ suis: & Chri-
stum esse filium Abrahã & Dauid & reliquorum pa-
trum quibus factum fuit promissum. Sed iam Chri-
sti genealogiam consideremus ❡ Tota genealogia
computato Christo & Deo cõtinet septuaginta sex
personas secundũ generationes quinq; ętatũ ordine
inuerso procedẽdo. Quintæ ætatis finis est Christus
& primus Salatiel post trãsmigrationẽ Babylonis.
Generationis quartæ ætatis finis est Salatiel in trans
migratione Babylonis, & principium Dauid. Gene-
rationis tertiæ ætatis finis est Dauid, principium tñ
Abrahã. Generationis secundæ ætatis finis est Abra-
hã: & principium Noe. Generationis primæ ætatis fi
nis est Noe, & principiũ Adã. Christi autem genealo
giã duo euangelistæ scripserunt: Mathæus videlicet
& Lucas. Mathæus enim ad eos, qui ex circuncisio-
ne erant scribens non altius quã ad Abraham genea-
logiam duxit: sed hoc principio sumpto vsque ad
Christũ descendens, ostendit solũ quod ex semine A
brahæ & Dauid natꝰ esset secũdũ promissa ad illos fa
cta. Nihil enim æque eos delectabat, qui ex Iudæis
crediderãt, atq; audire q; ex semine Abrahæ & Da-
uid natus esset Christus. Lucas vero perfectã tradit
generationem, incipiens a Chr̃o, & vsque ad Adã as-
cendens, vt demonstraret quot generationibus sepa-
ratus sit nouus Adã a veteri: & super quot generatio
nes dñium habuerit peccatũ. Differentia igitur rerũ
demonstratarũ, differentiam fecit demõstrantium
Siquidem Mathæus necessario faciens mentionem
Abrahæ, ab hoc merito descendit ad Christũ, cuius
genealogia describitur. Lucas vero qui ad huiusmo-
di necessitatem mentionis Abrahæ faciendæ non in
ducebatur necessario, a Christo inchoans quid apud
Hebręos consuetum esset diligenter exquisiuit, &
iuxta id quod exquisierat, genealogiam contexuit,
Mathęus scripsit hebręis, quorum affectibus sciebat
fore gratissimũ, si perspexissent Christum esse filium
Abrahę & Dauid. Lucas autem, quia gentibus scripsit
ab Adã vsq; ad Christũ protendit genealogię seriẽ,
vt intelligas Christi gratiã non ad Iudęos solum: sed
ad vniuersum mortaliũ genus peruenisse. ❡ Pręter-
ea Mathęus descendendo, & Lucas ascendendo nar-
rãt Christi genealogiã, quia natura est principiũ pro-
pagandi, & gratia reducendi. Mathęus ab exordio
incipit, & Lucas ab anno trigessimo, quia ille tractat

de exordio nascendi, hic vero reconciliandi. Mathæus a principio, Lucas a baptismo, quia ille generationẽ hic vero regenerationẽ præcipue attendit. Mathęus vsq; ad Abrahã, & Lucas vsque ad Deum describit, quia ille naturam scribit, iste gratiã, quæ filios sanctificat. Tractat igitur Mattheus de Christi generatione prout descendit ad nos: Lucas tamen de Christi generatione quodam modo speciali, prout per eam ad Deum ascendimus. Ideo incipit post Christi baptismũ: quia in baptismo spiritualiter regeneramur, talis autem regeneratio fit per gratiam ascendendo. Ideo Mathęus ponit aliquas mulieres vt Thamar, Ruth, Bersabe, Raab, quia carnalem Christi ad nos descensum determinat, in quo mulieres concurrunt. Lucas autem nullam mulierem describit, quia de generatione tractat, per quam ad Deum ascendimus: quem ascensum mulieres impediunt, potius quam iuuant. ¶ Deinde aduertendum quod in hac genealogia non ponuntur primogeniti Adam, Abraham Isaac, & Iacob: sed secundo geniti Abrahæ & Isaac quia Isr〈a〉el reprobandus erat, quia erat primo genitus. Vnde dominus dixit Mosi in Madiam, vt diceret Pharaoni. Hæc dicit dominus. Filius meus primo genitus Israel. fuit populus Iudaicus adumbratus in Caino, Ismaele, & Esau primo genitis. Gentilicus vero in Abraham, Isaac & Iacob secundo genitis. Reprobandus erat Israel in sua perfidia manens, Gentilicus vero eligendus. Quot quot autem receperũt eum: dedit eis potestatem filios Dei fieri. Ideo Isaac dixit primogenito Esau. Fratri tuo seruies. Futurum erat, vt populus Israel primo genitus seruiret Gentilico, vt nunc videmus, Sed de his hactenus.

Exo. 4. Ioan. 1. Gen. 27.

¶ Igitur omnibus his omissis, vt hæc genealogia integre & perfecte cognosci & capi possit, sub breui epilogo eam describere placuit: in tui gratiam & claritatem & in euangelistarum concordiam. Prius ergo secundum Lucam ab Adam, vsque ad Abraham singulas generationes scribemus, in quibus nulla vel parua difficultas inuenitur: vt in subiecto indice patebit.

¶ DEVS creauit Adam. — Gen. 1.
1 Adam genuit Seth.
2 Seth genuit Enos.
3 Enos genuit Cainam.
4 Cainam genuit Malaleel.
5 Malaleel genuit Iared.
6 Iared genuit Enoc.
7 Enoc genuit Mathusalem. — Gen 5. & 1. Para 1.
8 Mathusalem genuit Lamech,
9 Lamech genuit Noe.
10 Noe genuit Sem.
11 Sem genuit Arphaxat. — Gen 1. & 1. Para. 1.
12 Arphaxat genuit Sale.
13 Sale, qui fuit Cainam genuit Heber.
14 Heber genuit Phalech,
15 Phalech genuit Rheu vel Ragau.
16 Rheu genuit Saruch.
17 Saruch genuit Nacor, — Gen. 11. & 1. Para. 1.
18 Nacor genuit Thare.
19 Thare genuit Abraham.

Secundum Lucam, & Mathæum simul sequentes generationes vsq; ad Dauid inclusiue, nullam dissonantiam prætendunt.

20 Abraham genuit Isaac,
21 Isaac genuit Iacob.
22 Iacob genuit Iudam.
23 Iudas genuit Phares.
24 Phares genuit Esron.
25 Esron genuit Aram.
26 Aram genuit Aminadab. — Ruth. 4. & Para. 2.
27 Aminadab genuit Naason.
28 Naason genuit Salomon.
29 Salomon genuit Booz.
30 Booz genuit Obeth,
31 Obeth genuit Iesse.
32 Iesse siue Isai genuit Dauid.
33 Dauid rex genuit Natham & Salomonẽ ex Bersabe,

vtrūq;. Hic enim Nathan ex cuius linea sequit Lucas genealogiam diuertens Lucas a Matthæo: multi putauerunt fuisse illum sanctum prophetā Nathan, quem ob sanctitatē adoptauit Dauid in filium: quod falsissimum est. Nam Nathan filius fuit legitimus Dauid & frater Salomonis ex eadem matre genitus: vt habetur in primo libro Paral. cap. 3. Ad huius Nathan posteritatem regnum pertinebat ex adiecto Dauid quando Salomonis stirps defecisset: quod colligi potest ex. 3. Reg. cap. 4. vbi Nathan Ahisar institutus dicit, hoc est, regiæ Stirpis instaurator. Nūc sequitur Lucas lineā Nathan & Matthæus lineam Salomonis.

Regni successores.

34 Nathan. 2. Reg. 15. &. 1. Para. 3.
35 Mathat, qui & Ahiasar. 3. Re. 4.
36 Menna.
37 Melcha.
38 Heliachim.
39 Ionas.
40 Ioseph.
41 Iudas.

Ex Luca, & Philone.

Reges Iuda.

Salomon. 2. Reg. 12. &. 1. Para. 3.
Roboam. 3. Reg. 14.
Abias. 3. Reg. 15.
Asa. 3. Reg. 15
Iosaphat. 3. Reg. 22.
Ioram: 4. Reg. 8.
Ochozias, qui & Ioachaz. 2. Para. 21. In hoc defecit linea Salomonis & ideo Matthęus ad lineam Nathan diuertit cum Luca relinquens tres reges, scilicet, Ochoziam, Ioas, & Amasiam.

Reges ex successione.

42 Simeon qui & Ioas, & Heli. 4. Reg. 11.
43 Leui qui & Amasias. 4. Reg. 14.
44 Mathat, qui Azarias & Ozias. 4. Re. 15.
45 Iorim, qui & Ioathan. 4. Reg. 15.
46 Eliezer, qui & Achaz. 4. Reg. 16.
47 Iesus, qui & Ezechias. 4. Reg. 18.
48 Her, qui & Manasses. 4. Reg. 21.
49 Helmadam, qui & Amon. 4. Reg. 21.
50 Thosan, qui & Iosias. 4. Reg. 22.
51 Addi, qui & Ioachaz. 4. Reg. 23.
52 Melchi, qui & Ioakim, vel Eliachim. 4. Reg. 23.
53 Neri, qui & Ioakim, Ieconias & Heli. 4. Reg. 24.
54 Salatiel, qui & Mesezebeel. 1. Para. 3. & Neemi. 3.
55 Zorobabel, qui & Barachias genuit Rhesa & Abiud fratres, vidilicet Mosollā, & Ananiam. 1. Para. 3. & Neemiæ. 3.

Ex Luca, & Philone, & ex Matthæo.

Sequitur Lucas lineam Rhesa.

56 Rhesa, qui & Mosollam. 1. Para. 3
57 Ioannaben, Rhesa.
58 Iudas cognomine Hyrcanus.
59 Ioseph vel Iosephus.
60 Semei, qui Abner.
61 Matathias, qui Helih.
62 Maat, qui & Asar.
63 Nage vel Nagit, qui & Artaxat.
64 Helih, qui & Aggai.
65 Naum, qui & Mollot.
66 Amos, qui & Scirach.
67 Mathatias, qui & Siloa.
68 Ioseph vel Iosephus Iunior, qui Arses.
69 Ianne, qui & Iannęus, qui & secundus Hyrcanus.

Ex Luca, & Philone

Sequitur Matthæus lineam Abiud.

Abiud, qui & Ananias.
Eliachim.
Azor.
Sadoch.
Achim.
Eliud.
Eleazar.
Mathan.
Iacob.
Ioseph vir Mariæ, de qua natus est Christus.

Ex Matthæo.

70 Melchi.
71 Leui.
72 Mathat.
73 Heli, qui & Ioachim pater Mariæ. — Ex Luca, & Syrorum libris.
74 Maria virgo, mater Christi.
75 Iesus Christus, filius eius.

LVcas ergo Euangelista prosequitur generatio-
nes oēs iuxta naturam procedētes directe secū
dum lineam Nathan, & incepit à patre beatæ virgi-
nis qui dictus est Heli & Ioachim, fuit enim bino-
Li.2. quæst. mius vt refert D. Augustinus. Philo etiam Iudæus
euan. cap.5. ait q̄ apud Syrios Ioachim, Heli, & Eliachim, idem
sunt. Euangelista noster Lucas propriū nomē acce
pit q̄ fuit Heli, sed Ecclesia nomē ei⁹ vulgare q̄ fuit
Iehoachim siue Ioachim. Quia multi ex Hebræis
fuerunt binomij, multi errauerūt: nā scripturæ cō-
suetudo est vt Hiero. annotat cōtrā Heluidiū eūdē
hominē diuersis nominibus nuncupare. Raguel so
Iudi.6. cer Mosi & Ietro dicitur: Gedeon nullis causis præ
termissis subito vocatur Ieroboal: pater quoq; Da-
uid Isai, Iesse, & Naas appellatur. Et etiā mōs Tabor
Ithabiricū dicitur: & Hermon Phenices cognomi-
nāt Sanior, & Amorræus cognominat eū Sanir. In
nouo etiā testamento Petrus dicitur Simon & Ce-
phas, & Iudas Zelotes in alio euangelio Thaddæus
dicitur, & sic illū vocauit Marcus: & Mattheus vo
cat illum Lebbeum, & Lucas Iudam Iacobi. Certum
est autem euangelistas nō errasse in nominibus apo
stolorū: sed quia moris erat binis vel ternis nomini
bus vti apud Hebræos. In titulo etiā psalmi septimi
inuenit scriptū, Psalm⁹ Dauid quē cecinit dño pro
verbis Chusi filij Gemini. Et in libris regū legimus
fuisse filiū Arachi: duplex enim nomē habuit pater
2.Reg.17. Chusi. Aminadad etiā à Mattheo & Luca vocatur
Mat.1. filius Aram: & in.1. Paralipomenon hic Aram pater
Luc.3. Aminadab vocatur Rā. Sed de his satis, nā huiusce-
1.Par.2. modi innumerabilia exēpla quisq; si studiū & dili-
gentiam adhibeat ex scripturis poterit erogare. Et
multi interpretantes scripturam allucinantur pro-
pter nominū varietatem, & equiuocationē. Lege si
Hier. in placet D. Hiero. Hac de causa quāplurimi quia dicit
Eze. ca. 25. Lucas de Ioseph qui fuit Heli dixerūt q̄ Iacob & He
li fuerūt fratres: mortuoq; Heli absq; liberis q̄ Iacob
frater eius vt semē ac nomen eius suscitaret (vt lex
præceperat) eius vxorē duxit ex qua ipsum Ioseph
genuit: eā ob rem alterū secundum naturam, alterū
secundū legē ei patrē fuisse dicunt. Sed certe nimiū
falluntur, quia Iacob & Heli licet ex eadē tribu fue-
rint atq; ex Dauidica stirpe prodierint, fratres tamē
esse non potuerūt: cum alter per lineam Abiud & al
ter per lineā Rhese descēderint à Zorobabel: ideoq;
valde distātes erāt. Quapropter cū hic dicitur, fuit,
intellige q̄ fuit filius: & in primo, fuit, & in vltimo
non accipitur sicut in alijs. In vltimo fuit. s. qui fuit
Dei, intellige qui fuit creatura Dei: & in primo cū
dicit, qui fuit Heli, intellige q̄ fuit gener Heli: quia
Gen.37. scriptura generos cōsueuit filios nominare, vt in Ge
nesi dicitur de Iacob iuxta Hebraicā veritatem. Sur
rexerūt oēs filij eius & omnes filiæ eius, vt cōsolarē
tur eū. Et trāslatio septuaginta interpretū sic habet
Venerūt oēs filij eius & filiæ, & cœperūt cōsolari eū
Iacob tamē Dinā vnicam filiā habuit: sed scriptura
vxores filiorū, filias vocat. ¶ Aduerte etiā q̄ Lucas
scribit generationē Christi naturalē per viā Nathā:
Matthæus vero describit primo generationes secun
dū lineam Salomonis regis vsq; ad eius extinctionē:
qua deficiente postea coactus est diuertere ad lineā
Nathan, quia ex eo erant geniti regni successores.
Ideoq; Christus verissimū est q̄ descendit à Dauid,
nā vt Paulus ait factus est ei ex semine Dauid secū- Rom.1.
dum carnē; sed non fuit Christus filius Salomonis,
vt ego existimo: nā linea Salomonis defecit interfe
cto a Iehu Ochozia, & hoc fuit peccatis suis existen
tibus in causa. Sed ipse Christus processit ex Dauid
per lineā Nathan filij Dauid legitimi, & fratris Salo
monis. Nā interfecto Ochozia & cæsa Athalia suc-
cessit in regnū Ioas qui descēdit ex linea Nathan. Si 4.Reg.10.
quidē orta lite inter filios Dauid quos ex Bersabe ha & .11.
buit qui fuerūt quatuor. s. Simma, Sobab, Nathan & 1.Par.3.
Salomon, quis in regno præcederet: Dauid edicto
statuit à iunioribus inchoari, & vt alter alteri succe
deret, quando posteritas naturalis deficeret. Itaq; à
Salomone minimo cœptum est, & à Nathā illi natu
proximiore filio dicto Ahiasar & Mathat & poste-
ris eius Ahiasarim atq; Mathatim. i. vt oēs dicerētur
& essent fratres principis, & donati tēpore ad succe
dendū. Hinc vsq; ad Iosaphat & Ochoziā posteritas 2.Par.21.
Nathā semper dicta est Ahiasarim. Nā quos occidit
Iorā posteros Nathan, quos pater in tribu Iuda præ-
ter decretū honorauerat filij Iosaphat fratres Ioram 2.Par.22.
dicti sunt. Similiter infantes eorū quos Iorā liberos 4.Reg.11.
quidē sed redditu vacuos in tribu Iuda reliquerat di
cti sunt fratres & filiæ Ochoziæ: cū tamē Ochozias
vnicus solus ex Ioram & Salomone superstes esset.
Quo perempto omnē stirpē regiā Ahiasarim Atha-
lia conata est delere, nisi prouidētia Iosabeth sororis
Ochozię saluatus esset minim⁹ ex Ahiasarim infans
Helih qui & Ioas primus ex domo Dauid & posteri
tate Nathā. Pro quo Mizmor. i. psalmus à dextro &
læuo choro decātatus fuit, qui à septuaginta seniori
bus septuagesimus quartus positus est & sub Ioiada
institutus, ne disperderet Deus funditus domū Da-
uid, vbi finierat proles Salomonis. Ab isto Ioa atq;
deinceps in memorationē reges semp binomij & tri
nomij fuerūt. Nā iste primus dictus est Helih, Ioas,
& Simeō: sicut Iesus dictus est Ezechias, & Her vo-
catus est Manasses. Igit Matth. cū Luca cōuenit vs
que ad Dauid: & tūc Matthęus sequit lineā Salomo
nis vsq; ad Ochoziā, & Lucas lineā Nathā, & post
Ochoziā cōuenit Matthęus cū Luca vsq; ad Zoro-
babel filiū Salatiel, q̄ genuit duos filios. s. Rhesa &
Abiud. Tūc diuertit Matth. à Luca & sequit lineā
Abiud, & Lucas lineā Rhesa. Ex Rhesa descēdit vir
go Maria, & ex Abiud descēdit Ioseph. Itaq; vterq;
tā Ioseph q̄ Maria descēdit à Dauid p̄ lineā Nathā:
sed vnus descendit per vnū ramū. s. Maria per Rhe
sa, & Ioseph per alium ramum. s. per Abiud: qui Rhe
sa & Abiud fratres fuerunt, ambo filij Zorobabel.

¶ Præ

¶ Præterea Salatiel qui á Matthæo dicitur filius Ieconiæ, idem est cum Salatiele qui à Luca dicitur filius Neri: quia idem vir dictus est Ieconias, Neri, Ioachim, & Heli. Nam Ieconias qui & Neri, cognominatus est Salatiel in ipsa captiuitate: hoc est, post septuaginta annos à desolatione templi. Cum ergo Matthæus dicit, post transmigrationem Babylonis Ieconias genuit Salatiel non est intelligẽdum quod soluta captiuitate genuit eum: sed facta transmigratione in ipso captiuitatis tempore. ¶ Rursus obseruandum quod descendentes de Rhesa citius genuerũt, & geniti ex Abiud tardiùs cõcessum est eis generare: & ideo plures generationes sunt iuxta Lucam quam iuxta Matthæum. Nulla ergo dissonantia reperitur inter Matthæum & Lucam, sed vterque veram Christi genealogiam recte descripsit: nec oportet dicere quod Lucas filios posuit legales & adoptiuos, vt multi falso dixerũt: cum Lucas sicut & Matthæus ponat filios naturaliter genitos, nisi tantum vnum Ioseph sponsum virginis: qui filius ait esse Heli. i. Ioachim. Filius inquam nõ naturalis: sed gener eius. Sed iam colligenda sunt vela: & finis huic capiti imponendus. Ad explanationem ergo sequentis capitis accedamus.

CAPVT. IIII.

NARRATIS iam tãdem his, quæ pertinent ad ingressum Saluatoris in hunc mundũ, nunc euãgelista describit ea, quę Christus gessit in tribus vltimis annis vitæ suæ. Aderat iam tẽpus in quo lucerna posita super candelabrũ, illuminaret omnem hominẽ venientẽ in hunc mundum: vt ad agnitionem sui omnes attraheret qui in tenebris & in vmbra mortis sedebãt. Iã ergo Lucas agit de Christi progressu per hunc mundũ: de eius ieiunio, prædicatione, & miraculorũ operatione. Cum autẽ in Actis apostolorũ Lucas noster dicat de Christo, cœpit facere & docere: prius nunc ipse ieiunat, tanquam strenuus & magnanimus dux, qui milites suos ad bellũ volens incendere & inflammare, aduersus primos inimicorũ impetus in acie se constituit: prius inquã ipse ieiunat quadraginta diebus in deserto, antequã populis ieiuniũ & pœnitentiã prædicet. Quo nimirũ facto prædicatores verbi domini monet, quid facere debeãt, antequam populo verbum Dei proponant, vt digne & vtiliter prædicẽt. Prius nanq; ipsi vitio carere debent, & tanquã aurũ se ipsos purgare pœnitẽtia & ieiunio. Sic ille eximius prædicator huius exẽpli nõ immemor faciebat, qui dixit. Castigo corpus meũ & in seruitutẽ redigo: ne forte cũ alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Etenim lux in lãpade oleo sustentatur: sic prædicatorũ doctrina quæ lux est splendidissima lippos humanarum mentium oculos illuminans, & tenebras caliginosas peccati fugans & expellens, oportet vt oleo misericordiæ, pietatis, & bonorum, operum foueatur & sustentetur. Mirabile quippe esset, & res monstro quam simillima, si aliquis maiorem haberet linguã, quã manus, siquidem maior est manus quã lingua, & si quis ita magnam haberet linguam, vel manum ita paruã, vt lingua manum excederet, res esset proculdubio admiratione dignissima. Sic est prædicator, qui multa docet, & parum aut nihil operatur. Christus iã annũ trigesimum attigerat, & nihil verbo prædicauerat, sed multa opere & re docuerat, quæ postea prædicauit. Triginta annorũ spacio diuinis se exercuit operibus, & tribus tantũ annis prædicat, vt vel hinc discas, multa operari, & pauca docere. Nunc autẽ Christus antequam quidquam doceat, quadraginta diebus ac noctibus ieiunat posteaque multas passus aduersitates, tentationes, & naufragia, post bella, atque victorias, ea quæ fecerat, exijt alijs prædicare, & docere. Quæ omnia antequam in publicũ prodiret egregiẽ euangelista noster Lucas describit, dicẽs. *Iesus autem plenus spiritu sancto regressus est à Iordane.* Non dicit, afflatus spiritu sancto, sed plenus, quia in ipso habitat plenitudo diuinitatis corporaliter: non enim ad mensuram dat Deus spiritum ipsi scilicet Christo, in vtero virginis mansit in eo totus spiritus: nunc autẽ ipsis operibus declarare incipit plenitudinem in se manere. Et sic regressus est à Iordane, quia regnũ principis mundi aggressus est destruere à baptismo, regnumque suum in orbe nouum construere. Plenus itaque spiritu sancto regressus est à Iordane, plenus inquam non plenitudine sufficientiæ, vt beatus Stephanus: nec plenitudine prærogatiuæ, vt beata virgo: sed plenitudine superabundantiæ, qua Christus fuit plenus, ità q̃ tota animę eius capacitas fuit repleta sic, vt proficere vlterius non potuerit in habitu gratiarum, atque virtutum. Nam in quantum Deus spiritus sanctus plene in ipso est quia vna diuina persona est in alia per circuminsessionem, nã quælibet est incircunscriptibilis & immensa. Christus etiã in quantum homo plenus est spiritu sancto: non sicut alię creaturæ rationales, in quibus per dona sua spiritus sanctus habitat, sed plenus spiritu sancto plenitudine superabundantiæ, vt iã diximus. *Et agebatur à spiritu in deserto.* A spiritu, scilicet sancto agitur, quo immediate dixerat Lucas Christum esse plenũ: quapropter ex hoc contextu aperte cõstat, à spiritu sancto, & nõ ab alio spiritu ductũ esse in desertum. Matthæus dicit, q̃ ductus sit à spiritu, Marcus, expulit eũ spiritus: Lucas vero noster q̃ agebatur à spiritu sancto. In quo clare ostenduntur indiuisa opera Trinitatis. Etenim eũ expulit potentia patris: duxit eum sapientia filij, & agebatur ad hoc opus, benignitate spiritus sancti. Nam pater in filio manens eius opera facit: sapientia, quæ est ipse, per semitas

Mat. 5. Ioan. 1. Luc. 1. Act. 1. 1. Cor. 9. Colo. 2. Ioan. 3. Act. 6. Mat. 4. Mar. 1. Ioan. 6.

æquitatis eum duxit: spiritus vero sanctus qui super eum requieuit, diuinitus ipsum egit. Vnde ex ipso patre tanquam à principio mouente, per ipsum filiũ tanquam sapientiam regulantem secundum Dei voluntatem, & in ipso spiritu sancto tanquam in fine quietante sunt omnia opera eius facta. ¶ Docemur nos eodem modo facere secũdum exemplum, quod nobis exhibuit. Habes enim à Deo posse scire & velle bonum. Hoc age, ne desis gratiæ Dei ne gratiam Dei in vacuum recipias, aut negligas, aut (quod deterius est) abijcias. Omnes nanque qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Vide in operibus tuis, quo agaris spiritu: vt inde scias an sis filius Dei, necne. Illa sancta quatuor animalia vbi erat impetus spiritus illuc gradiebantur. Sic iusti vadunt spiritu Dei ducti. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Hoc sancto spiritu moueri debes, quemadmodum senex ille sanctus Simeon, qui venit in spiritu in templum. ¶ Attẽde autem quod tunc aliquis Dei spiritu ducitur, cum regitur diuina voluntate: quæ regula est & mensura omnium operationum nostrarum. Nam non omne id bonum est, quod boni vmbram refert: sed illud solum, quod diuina voluntate cõponitur, & mensuratur. Existimabat etenim Saul se domino magnum obsequium præstare, offerẽdo illi boues Amalech: qua re dominus maximè fuit offensus. Vide ne secundum voluntatis tuæ placitum dirigaris, sed secundum id quod dominus vult, & iubet: nam si spiritu Dei ambulas, cum Christo ambulas. Præterea qui hoc spiritu ambulant dulciter ambulant: non pigri sunt, sed strenui ac diligentes. Sed multi sunt malis arboribus similes, quæ non nisi fustibus concussæ, fructum expectatum reddunt, vt sunt nuces, & amygdali. &c. Sic multi nisi coacti nihil boni faciunt: quia non diuino spiritu aguntur, erogant elemosynam nunquam, vel serò: nec de peccatis confitentur nisi in fine quadragesimæ. Vbi obseruandum est, homines in suis actionibus agere: animalia vero potius aguntur, quam agunt. Quid ergo est, quod hic Lucas noster dicit, quod agebat Christus? Equidem attẽte hic gradus est sistendus, si vberes fructus ex hac consideratione volueris reportare: nam homines qui in diuinis mandatis exequẽdis strenue ac diligenter se exercuerunt, quique diuino amore incensi & inflammati ad culmen perfectionis aspirant sæpesæpius aguntur, & non ipsi agunt: vt intelligas, talia opera eorum vires superare. Christus itaque agebatur, ad innuendum, quod tantum atque tam magnum facinus, cum quo collata angelorum bonorum cum malis pugna minima est, vires humanas superat: & lõgo antecellit interuallo. Oẽs passiones Christi potius actionis nomine appellandæ sunt, quam passionis: passiones quoq; martyrũ sortitæ quoq; sunt actionem, sed plus passionis habuerunt, quam actionis: quod in Christo ècontra venit intelligendum. Martyrium & crucis tormentũ nihil redemptioni nostræ prodessent, nisi actionem habuissent: quod est velle flagellari, & velle crucifigi: nam si non vellet, peccaret, & peccando nõ erat bonus redemptor, quippe qui redimendus etiam esset: redemptus autẽ & redemptor inuicem se excludunt. Quod autem in peccatum incideret, si nollet, clarum est: quia patris præceptum ad mortem eum

Rom.8. *Eze.1* *Psal.142.* *Luc.2.* *1.Reg.15.*

obligans violaret. At quod habuisset præceptum patris, patet: quia factus est obediens vsque ad mortem vbi autem non est mandatum, obedientia superflua est. Et ipse de morte sua loquens ait. Sicut mandatũ dedit mihi pater, sic facio. ¶ Obserua etiam quod Christus agebatur à spiritu in desertum, vt ibi tentaretur à diabolo: vt tu discas, non semper tua voluntate, imò ductus spiritu sancto sæpius periculum debere aggredi, ibique fortiter & viriliter pugnandum quotiescunque res & ratio id postulauerint. Etenim nemini licet se periculo exponere sine causa, sed quãdo spiritu diuino fuerit ductus, hoc est, cum res & ratio postulauerint, ibi tunc fortiter & viriliter est dimicandum. Vide etiam quod Christus ad tentatorem tendit, & quærit illum. Homines diabolus aggreditur vt eos tentet, non homines diabolum, vt tententur ab ipso: quoniam ad Christum diabolus ire non poterat, ideo Christus contra dæmonem tendit. Et quo abijt? *In deserto.* Quando quis alium in pugnam prouocat, qui prouocat locũ eligit, prouocatus vero arma. Ita cum Christus victurus venerit Satanam: ipse locum desertum sibi eligit, Satanas vero arma. Vt autem gloriosior sit victoria campũ Christus elegit, (quod in dæmonis fauorem cedit) & ideo abijt in desertum, vt ibi tentaretur. Non tendit Christus in sancta sanctorum, neque in altare tẽpli, vbi peccatores Deo reconciliantur, & vbi dæmonis vires & potentia franguntur. Sed abijt in desertum, vbi dæmon ambulare solet, iuxta illud quod dicitur, quod exiens ab homine ambulat per loca arida & deserta. ¶ In hunc locum Christus proficiscitur, in quem etiam dilectos & amicos suos ducit. Agar cum sola esset in deserto apparuit angelus. Et Helias in populo & societate Iezabel fame peribat: postquam autem in solitudinem Bethsabe Iuda recessit, ibi cęlesti pane pastus angeli consolatione est fructus. Multa eaque diuina & abscondita in solitudine sponsus sponsæ reuelat, quæ in publico & corã multis non propalat. Ita Christus animæ nostræ mirabilia secreta pandit, cum eam inuenit ab omni cura mundana semotam, & à mundi tumultibus expeditam. Sic dixit animæ dilectæ. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. ¶ In desertum tendit dæmon Christum tentaturus: nam in plateis & locis publicis ciuitatis nihil illi est negotij, nihil est ibi laboris, nam ea omnia tranquillè & quietè possidet: nec eos qui sui sunt tentat, sed eos qui in solitudinem discedentes ab ipso fugiunt. Itaque dæmon viros solitarie vitam agentes aggreditur: cumque Christus sciret, quod ibi dæmon acies suas constituit, quodque ibi neruos & vires exercet, hac de causa hunc locum eligit vt gloriosior sit victoria, & victoris fama illustrior reddatur. Quo facto docemur quod si volumus aduersus Satanam dimicare, debemus mundum relinquere: nam qui adhuc amori mundi hærent, iam isti secure posidentur, & victi sunt. Iuxta illud. Qui voluerit amicus esse huius mundi, inimicus Dei constituitur. Et apostolus monet. Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus. Et rursus. Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Tempus verò quo fuit in deserto assignat Euangelista, dicens. *Diebus quadraginta.* Quadragenarius numerus (teste Hiero

Phi.2. *Ioan.14.* *Luc.11.* *Gen.21.* *3.Reg.19* *Osea.2.* *Iaco.4.* *1.Tim.2.* *1.Cor.9.*

Hier. in ca. 29. Eze. Hieronymo in Commentarijs super Ezechielem) sæpissime in sacris literis afflictioni, & pœnitentiæ
Gen. 8. legitur accommodatus. Nam quadraginta diebus durauerunt aquæ diluuij, filij Israel quadraginta an
Num. 32. norum spacio desertum incoluerunt: ibique multa mala passi sunt, antequam ingrederetur terram
Ion. 3. promissionis. Niniuitis quadraginta dies pœnitentiæ imponuntur, in peccati condonationem, & Ezechiel quadraginta diebus pro tribu Iuda in latus dextrum inclinatus dormit.
Eze. 4. Deinde hoc tempus tam in lege, quam in prophetis, & Euangelio ieiunijs consecratũ est.
Exo. 19. Moses legem accepturus ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.
3. Reg. 19 Et Helias fugiens iram Iezabellæ quadraginta diebus, & noctibus legitur non comedisse. Sic Christus prophetarum & legis interpres & consummator totidem diebus cum Satana præliaturus à victu se abstinet.
Deu. 25. Vbi obseruandum est quod in Deuteronomio, ita dominus præcipiebat. Iudices Israel si eum qui peccauerit, dignum inuenerint plagis facient eum verberari, ita duntaxat, vt quadragenarium numerum non excedant. Verum vt Iudæi misericordes se se ostenderent, hunc numerum non attingebant: ideo Paulus Corinthijs suis scribens dicebat.
2. Cor. 11. A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi: quia Paulum odiebant, non nisi vnam condonarunt. Igitur sicut pro peccatis quadraginta plagæ debebantur, ita quadraginta diebus Christus ieiunauit: vt satisfaceret pro peccatis nostris debitis plagis. Vide etiam quomodo Christus ieiunat non duobus, aut tribus diebus, sed quadraginta cõtinuis in quibus nec buccellam panis, nec calicem aquæ frigidæ degustauit, non equidem, vt tu qui cum nõ dum fames aduenerit, iam appositos habes cibos. Christus famem passus est, & non vtcunque, sed illam ingentem inter saxa & bestias vitam degens,
Mar. 1. vt Marcus ait: & hodie in hoc deserto, in quo Christus suum mirabile ieiunium compleuit multa sunt animalia reptilia. O quam minimam famem nos volumus pro Christo pati; qui vel in vno die ieiunij defecimus, & concionem fastidimus: si autem opus fuerit, vt seruiamus appetitui nostro, vel per vnius hebdomadæ spaciũ nec dormire, nec comedere, id quidẽ præsenti animo perficiemus.
3. Reg. 18. Prophetæ illi Baal à summo mane vsque in medium diem dicebant. Baal exaudi nos, scindentes venas suas cultris & lanceolis, donec perfunderentur sanguine: omnia autem hæc alacri & iucundo animo pro diabolo patiebantur. Sed proh dolor, quot quantique sunt hodie his simillimi: quotque sunt mulieres, quæ volsellis, & diabolicis inuentis sibi ipsis martyrium inferunt, & carnem suam ac membra in sacrificium dæmoni offerunt: vt vel sic amentur, & pulchræ humanis oculis appareant. Si vero obesæ sunt & pingues, si opus est, vt delicatiores & magis compositæ in corporis habitu videantur, vt vanitati deseruiant, aspere ieiunabũt, solum panem & aquam edentes: at ob Christi amorem pauci, vel nulli sunt qui aliquantulum famis vel laboris velint sustinere. Non equidẽ
Psal. 108. sanctus ille rex Dauid ita faciebat, sed Christum in suo ieiunio sequebatur dicens. Genua mea infirmata sunt præ ieiunio. Sed de ieiunio postea pauca subdemus: nũc autem de numero dierum hæc satis sint.

Et tentabatur à diabolo. Quando imperator exercitus siue dux militi alicui campum designat, vt manus conserat cum hoste fortissimo, vel cum immani gigante, vt animum & stimulos addat ad pugnã coram militibus suis illum laudat eius magnanimitatem commendans. Sic mihi videtur æternum patrem fecisse, qui Christum in baptismo laudauit, dicens. Hic est filius meus dilectus, cum illum vellet aduersus Satanam in campum inducere, vt illum Luc. 3.
prosterneret, ac superaret: atque ita post baptismum & patris æterni egregias laudes, ingressus in desertũ tentabatur à diabolo. Vbi colliges quod antequam his tribus tentationibus apertè tentaretur, multis alijs tentationibus antea per spacium quadraginta dierum fuit tentatus. Cui rei fauet id, quod Lucas inferius ait, scilicet, quod expleta omni tentatione recessit diabolus: quia non solum illis vltimis tribus tentationibus fuit Christus inuasus, sed varijs artibus & machinamentis diabolus totis quadraginta diebus in Christum sæuit. Cui sententiæ Paulus suffragatur dicens, Christum tentatum per omnia per Hebr. 4.
similitudinem absque peccato. Si autem tẽtatus est per omnia, nullum non genus tentationis est expertus. Quia exemplum erat omnibus tentatis, & meritum, omnes tentationes expertus est. Quomodo autem fuerit tentatus, aut quam grauia fuerint, aut qualia hæc tentationum genera, nescimus: quę ideo Ioan. 21.
forsitan sub silẽtio sunt præterita, quia maiora erãt, q̃ quæ literis possent vllo pacto exprimi: nã sicut ait Ioannes, si scriberentur ea quæ fecit Iesus, totus mũdus non posset libros capere. Sic quadraginta dierũ tentationes, quibus diabolus Christum tentauit, mũdus ferre nõ posset, si scriptura explicuisset. Satis nobis scire sit, per totum hoc tempus varijs acerrimisque tentationibus fuisse circũuentum. Dicere enim Psal. 21.
potuit. Circundederunt me canes multi. &c. libera à cornibus vnicornium humilitatem meam. Hic incipit pati à dæmone illam sæuitiam, quam passus est in passione à membris suis. Vide tu miser peccator, quãta pro te Christus fuerit passus, quot mortes, quot angustias, ac labores: omnes pœnas nobis debitas Hebr. 4.
Christus assumpsit. Vnde diuinus Paulus. Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absq; peccato. Ideo & nos deponẽtes omne pondus, & circunstans nos peccatum per patientiã Heb. 12.
curramus ad propositum nobis certamen aspicientes in autorem fidei & consummatorem Iesum: qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta. Obserua tamen quod cum omnis tentatio fiat suggestione, delectatione, & consensu, & delectatio & consensus sint semper cũ culpa: ideo saluator sola suggestione tẽtatus est: & sic omnis eius tentatio externa, non interna fuit. Obserua etiam q in nostra voluntate non est tentari, vel non tentari, quamuis in nostra voluntate sit consentire, vel non consentire: sed mundi saluatorem etiam per suggestionem diabolus tentare non potuit, nisi volentem. Nam non potuisset, neque ausus fuisset, tentare eũ nisi ipse permisisset. Vnde Matthæus ait, vt tẽ Mat. 4.
taretur à diabolo: non tamen dicit, vt diabolus tentaret eum. ¶ Ex quo loco operæpretium erit discere ad nostram eruditionem, primo, vt nosmetipsos

ipsos muniamus aduersus diaboli insidias, & tentationes, ieiunijs, orationibus, & vigilijs Christus nanque antequam tētaretur, ieiunauit, & ieiunijs, & orationibus se muniuit, vt discas caute viuere, ne inermis à dæmone inueniaris, & victus sis. Sic Moses vt hoc preueniret tempus agnum ante immolauit, hoc est vespere: vt manducātes eum & pascha domini celebrantes non occuparentur exterminatoris insidijs: ne inermes & vacuos spiritualis alimenti nocturna spicula tenebrosi hostis opprimerent. ¶ Secundo discamus, in ipso statim exordio, vt Deo seruire cœperimus expectare dæmonis, & mundi tentationem: scriptum quippe est. Accedens ad seruitutem Dei prępara animam tuam ad tentationem Statim vt Christus in solitudinem recessit, & vt ieiunare incepit, tentatus est à diabolo. Persequitur dæmon eum, à quo dæmon ipse deseritur. Cuius rei exemplum nobis erit Pharao rex AEgypti, qui etiam si in regno suo Israeliticum populum semper oppressit, sed tunc multo acrius eum fuit persequutus, cum videbat à potestate sua populum fugere, siquidem laborem illi auxit, postea vero magno exercitu eum fuit persequutus. Idem fecit Laban cum Iacob, qui etiam si non bene cum illo egit, dum viginti annorum spacio domi habuit: at cum vidisset à domo fugere, congregauit amicos suos & consanguineos, & persequutus est eum, quousque in monte Galaad illum est assequutus. Ita nimirum etiam si hi, qui mundo hærent magnos patiantur labores: tamen maiores illos experiuntur cum mūdū relinquūt, & Christi mandata sequuntur. Adueniente aurora fit ventus, quia vapor ventum faciens est collectus, & radius solis appropinquans percutit aerem gelidum. Sed in prima noctis parte raro fit ventus, quia ille vapor non est perfecte collectus. Sic qui ad Christum, qui vera lux est incipit accedere, sicut aurora gratiæ cum expellit noctem peccati, & illucescit ei dies iustitiæ, tunc diabolus magis tentationis ventum suscitare conatur: sed existente homine in tenebris & nocte peccati raro fit vētus, quia parū tentat diabolus. Quapropter Gregorius in illis verbis, fili accedens ad seruitutem Dei, sic inquit. Hostis noster nos adhuc in hac vita positos, quanto magis sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contendit. Illos enim pulsare negligit, quos quieto iure posidere se sentit. Igitur quemadmodum Christus protinus, vt baptizatus fuit, & desertum ingressus, tentatus est: sic tu vt primum Deo seruire inceperis graues passurus es tentationes. Nec mireris si statim dæmon te inuaserit, eò enim data sunt tibi arma, vt prælieris: nec ob id tristeris: nam dæmon non eos expugnat, qui sui sunt. Canis non domesticos mordet, sed eos, qui foris sunt: sic diabolus non tentat, nec persequitur eōs, quos quiete possidet, sed iustos ac bonos. Nunquam fur furaturus ingreditur loca vbi paleæ sunt & stercora, nam ex eis nihil hauriet nisi puluerem in calceis: at mercatorum domos ingreditur, & vasis sacris insidiatur, atque æraria publica quærit, ex quibus locis facile diues exire potest. Mundani homines onusti & impliciti negotijs carnis nunquam tentātur, quia pauperes sunt & fere nullius valoris, ex quibus dæmon parum vel nihil lucri reportat, quandoquidem nullis sunt virtutibus nec meritis insigniti. Christum verô, qui eximijs virtutum dotibus fulgebat, quique in solitudinem deserti recedit, dæmon tentat. Sic bonos qui mundum contemnunt & relinquunt Satanas persequitur. Agricolæ vuas colligunt, & in domo sua seruant, at palmites in agro tanquam inutiles reijciunt. Ita boni tanquam vuæ preciosæ reseruantur: mali vero in medijs plateis ambulant. Hos igitur Dei amicos aucupari vult dæmon, has vuas quærit, hosque ipse persequitur, & tentat. Sic angelus Raphael dixit Tobiæ. Quia acceptus eras Deo necesse fuit, vt tentatio probaret te. Nam quemadmodum Turca non bellum gerit aduersus Turcas, sed aduersus Christianos, & quemadmodum nemo aduersus amicos & domesticos insurgit, sed aduersus inimicos: ita diabolus non eos expugnat, qui sui sunt, sed eos, qui sub vexillo ducis Christi ambulant. Quando pulchra illa fœmina Iudith vidit principem Holofernem sedentem in tentorio in maiestatis solio, lapillis & smaragdis preciosis circundatum, cæpit ipsa timere, cui Holofernes dixit. AEquo animo esto, & noli pauere in corde tuo: quoniam ego nunquam nocui viro, qui voluit seruire Nabuchodonosor regi. Populus autem tuus, si non contempsisset me, non leuassem lanceā meam contra eum. Nam quemadmodum Holofernes non bellum inferebat illis, qui regi suo seruiebant, & obtemperabant, sed rebellibus: sic diabolus non tentat nec persequitur eos, qui sub imperio suo sunt, sed iustos, & Dei amicos. Quocirca statim vt Deo obedieris & obtemperaueris, & eius mandata fueris amplexus, acriter te ipsum inuadet: quemadmodum Christum, protinus, vt in desertum abiuit. ¶ Ex quo etiam tertio loco oportebit discere quod cum magis prosperi, & fœliciores, & magis dilecti à Deo fuerimus, tunc magis cauendus est casus, & maiori diligentia nos tueri debemus à mundi, dæmonis, & carnis tentationibus. Quid est homo (inquit Iob) quia magnificas eum: aut quid apponis circa eum cor tuum? Visitas eum diluculo, & subito probas illum. Licet omnibus hominibus timenda sit tentatio, illis tamen potissimū qui à Deo extolluntur, & illi sunt familiares: nam cum Christus à patre in baptismo præclara suarum laudum audiret encomia, cum ei dicitur, hic est filius meus dilectus: statim ductus est in desertum, vt tentaretur à diabolo. Eodem etiam modo cum diabolus audiret virtutem & excellentiam sancti Iob, quod esset rectus, nullusque ei similis: statim varijs tentationibus fuit percussus. Sic etiam postquam dominus sanctum virū Abraham tot beneficijs, ac donis magnum & illustrem reddiderat: grauissima tentatione eius animum pulsauit. Optimè quidem euāgelista Mattheus hęc omnia expendit vnico verbo dicens. Tunc ductus est Iesus in desertum, vt tentaretur à diabolo. Tunc ait. Quando tunc? Quando pater filij sui testimonium clarum exhibuit. Tunc, quādo Spiritus sanctus in columbæ specie visus est. Tunc, quando cœli aperti sunt super eum. Tunc inquam, quando æternus pater filij innocentiæ testimonium exhibuit, quando eum honorauit, & exaltauit: tunc abijt in desertum & grauiter à diabolo tētatus

Marginalia: Exo.12. — Eccle.2. — Leg. Gre. li. 4. mo. c. 24. — Exo.5. — Exo.14. — Gen.21. — Tob.12. — Iudith.11. — Iob.7. — Iob.1. — Gen.22. — Matt.4. — Matt.3.

tatus est. Vide Christi humilitatem, & à tanto atque tam sancto Saluatore disce, vt in honoribus & dignitatibus constitutus scias humiliari. Commendat maximè euangelista Christi Saluatoris nostri humilitatem: qui cum talis ac tantus esset, filius Dei declaratus & manifestatus: sic se humiliauit, vt ab immūdissimo & impio dæmone expugnari voluerit.
Ioan.1. Hoc idem Ioannes de ipso insinuare voluit cum dixit. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt. Postquam verò tanti verbi maiestatem & dignitatem commendauit: vt humilitatem ostenderet subdidit, dicens. Et verbum caro factum est. Ac
Phi.2. si diceret. Videte quantum Dei filius se humiliauerit, qui cum tantus ac talis esset, non horruit virginis vterum: & propter nimiam charitatem, qua nos dilexit, homo factus est propter hominem. Et idem
Ioan.13. Ioannes postquam Christum exaltauit, & magnificauit, dicens, à Deo exiuit, & ad eum vadit, dixit quod misit aquam in peluim, & lauit pedes discipu-
Phi.2. lorum: vt in his clare Christi humilitatem ostenderet. Quod idem Paulus de Christo confirmat: qui cum in forma Dei esset semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, &c. Humiliauit semetipsum
Hebr.1. factus obediens, &c. Hic enim cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius traditur peruersissimo inimico, vt tentetur. ¶ Disce itaque in rebus prosperis tentationem timere & expectare. Disce in honoribus humiliari, & vestigia Christi sequi. Mirandū quidem est, quod videas Christum ducem tuū mœstum ac pallidum inter bestias & scorpiones vitam degere: tu vero in delicijs viuas, voluptatibus, & vitijs deditus, illum solertem militem & fidelem seruum sui regis Vriam recordatus, qui noluit ire in domum suam, vt sibi quieti & ocio per noctis spacium
2.Reg.11. indulgeret, sed potius dixit. Dominus meus Ioab manet super faciem terræ: & ego ingrediar domum meam & comedam, & bibam, & dormiam cū vxore mea. Si dominum tuum, & ducem tuum vides in prælio pugnantem, & super petram dormientem quomodo non erubescis in delicijs, & voluptatibus viuere? Signum clarissimum est, te non militare sub eius vexillo, nec ex suis militibus esse: quo circa stipendium suæ gloriæ, nec gloriosam coronā, quæ donatur militibus suis, non tibi dabit. ¶ Quinto discamus tūc potissimum cor nostrum custodire, & profectui spirituali vacare, cum aliquam gratiam, aut donum à Deo fuerimus assequuti. Tene (ait Ioan-
Apoc.3. nes) quod habes: ne alius accipiat coronam tuam. Quapropter Christus post baptismum in eremū recedit, vt tu scias post gratiam susceptam, post communionem sacram, vt diuinum spiritum conserues
Luc.16. à mundo recedere, & procul ab eo fugere. ¶ Discamus sexto verissimum illud esse Christi dictū quod regnum cœlorum vim patitur, & quod violenti rapiunt illud. Post baptismum tentatur Christus: & multis alijs tentationibus atque laboribus, regnum
Exo.17. cœlorum nobis meruit. Sic filij Israel postquam do-
Num.13. minus illos eduxit ab Ægypto, & post transitum
&.21. maris Rubri multos labores, & plurima bella sunt
Iosue.7. experti in itinere: vt regnum iure belli acquirerēt. Sic nos post peccatorum tenebras, post lauacrū baptismi à potestate Pharaonis educti, opus est, vt militiā sub duce Chrō exerceamus, multis generibus tētationū oppressi & pugnemus cōtra Amalech, Madiā, Cananæos Cethæos Amorræos & aduersus multa alia genera vitiorum, vt illos prosternentes terrā cœlorum nobis promissam possideamus. Hac vi acquiritur regnum cœlorum. Nunc in deserto sumus per quod filij Israel iter faciebant: & Christus in deserto fuit. Illi pugnabant, & Christus pugnauit: illi tentabātur, & Christus tentatus est, vt discamus, quod desertum vitæ huius locus est tentationis. ¶ Vltimò colligendum est, tentationes nobis vtiles esse, cum dominus illas mittat propter commodum nostrū. Christus tentari voluit, vt nos etiam sciamus, quod per tentationem paratur nobis via ad vitam capessendam. Ita similiter in hac vita misit dominus tentationes dilectis suis Abraham, Iacob, Dauid, Iob, Eliæ, Esaiæ, Ieremiæ, Ezechieli, Danieli, Susannæ, & omnibus suis amicis, tam veteris quam noui instrumenti. Ne pœniteat te, quod tenteris: sed illud maximè tibi cauendum ne illi consentias, & vincaris. Nihil enim prodest si excusorium ferramentū silicem feriat, nisi fomes applicetur vt accendatur. Ità nimirum, etiam si dæmon excusorio ferramento suæ tentationis, lapidem tuæ sensualitatis feriat, nisi fomitem consensus tuæ voluntatis applicueris, nunquam ignē excutiet, quo possis comburi. Nunquam tibi petendum à domino est, ne tentationes tibi mittat, id tamen orandum, vt gratiam tibi subministret, qua possis illas superare, dicens. Et ne nos in ducas in tentationem. Callidus quippe cum sit ini- Mat.6.
micus, solet in Angelum lucis transfigurari, & habi- 2.Cor.11.
tum mutat, quemadmodum vxor Ieroboam, quæ
mutatis vestibus voluit decipere prophetam Ahiā. 3.Reg.14.
Opus est cautè & prudenter aduertere, vt non fallaris: prius examinare sit ne tentatio dæmonis, an diuina inspiratio. Vnde Ioānes huius rei memores nos faciens, inquit. Nolite credere omni spiritui, sed probate, an ex Deo sit. Venator nanque solum escam
ostendit, laqueum autem cooperit. Sic dæmon sub 1.Ioan.4.
virtutis vmbra tentat, quemadmodum æmuli Da-
nielis sub obseruatione legis, & prætextu zeli & re Dan.14.
ligionis. Diuersæ sunt dæmonis artes & insidiæ: nā vnam partem solet aggredi, aliam autem ferire: vt si alteram partem cooperias, aliam apertam relinquas: quam possit infringere. Solet enim contingere, vt tentatione carnis dæmon te inuaserit: tu vero victor cum extiteris, victoriā laudas, & magnificas. In quo diligēter debes aduertere, quod etiā si tibi fuerit visum, dæmonem de carne te voluisse tentare, non id ipse curauit, sed potius vana gloria & superbia: tu verò cum te munieris contra tentationē carnis, inani gloria & superbia fuisti victus. Posteâ vero fingit se abire, & à te discedere vt te incautum & in vtranuis aurem dormientem inueniat. Si tentatio te reliquerit, nē tunc dormias: quia maiori impetu te vult inuadere. Tempore pacis cautius tibi viuendum est, quam tempore belli. Maius periculum patitur nauis tempore quo mare est tranquillum, quam tempore tempestatis: nā tempestati multa sunt remedia, nullum autem tempore tranquillitatis. Maxima omnium tentationum est, nullā pati tentationem. Tunc potius existima maiores habere tentationes quando nulla tibi adest. Statim vt ci

bus stomachum ingreditur, natiuus calor cum illo pugnat: quousque illum in substantiam conuertit: si autem ad se rediens nullum cibum inuenit, quocũ bellum gerat, contra se ipsum bellum init, si verò cibum ei non ministrant, secum vsque ad interitum pugnat. Ità nimirum tu si foris nullas habueris tentationes, tecum ipse in corde tuo interius habebis. Ne pœniteat, si tẽteris, si tribulationes & angustias fueris passus: nam tunc dominus, si tu viriliter pugnaueris, auxilium subministrabit: nã dominus vult propter emolumentum tuum, vt tenteris. Scriptum enim est. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Quomodo bellũ erit, nisi bellatores fuerint? Non potest esse gloria, sine victoria: nec victoria sine bello. Beatus vir qui suffert tentationem, quoniã cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ: quam repromisit Deus diligentibus se. Breuis quidem est labor tentationis, fructus autem copiosus: & merces magna nimis quam inde reportabis si viceris. Tentatio permittitur à Deo. Deus autem non permittit nec patitur, vt tenteris supra id quod potes, secundum illud Apostoli. Fidelis Deus, qui nõ patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Non protendit vires dæmon, nisi tãtum ad id quod diuina prouidentia vult. Leo nanque ille qui interfecit prophetam inobedientem redeuntem à Bethel, non tetigit corpus mortui, nec iumentum ipsum ferens: atque ità cum ad sepeliendum corpus venerunt, inuentum est corpus integrum & iumentum viuum. Quodquidem factum paradigma est, quam limitatam potentiam habeat & vires leo ille rugiens, qui circuit quærẽs quẽm deuoret. Quo quidem significatur, si victus fueris, in tuam culpam esse reijciendum: quando victor cum possis esse, non vis. Vult dominus vt tentemur, vt victores existentes, triumphi palmam & coronam accipiamus. Vnde sanctissimus Iob dixit. Militia est vita hominis super terram: vita nanque hominis Christiani militia est, in qua nullum est pactum, nulla quies, nullũ denique fœdus percussum. Cuius quidem rei nõ mirari debemus (inquit Chrysostomus) sed potius mirandum est, quod non grauiores & maiores sint tẽtationes. Nam si tu serpentem percuteres, non deberes mirari quod ipse aduersus te insurgeret, sed potiùs mirari deberes si quietus maneret. Cum igitur serpens ille antiquus tantam aduersus nos conceperit inuidiam nostrorum bonorum operum non mirari debes si aduersus nos insurgat, siquidem quocũque bono opere à nobis perfecto grauissimè illũ percutimus. ¶ Sed insurgit nunc grauis quæstio: nam si dominus scit, dæmonem ita pænitere nostrorũ bonorum operum: sic adeo vt aduersus nos insurgat, tentaturus: & cum rectè etiam sciat dominus quod propter has tentationes multi deficiunt, & vincuntur: & etiam quod plures sunt victi quam victores, quid est in causa cur dæmonem non annihilauit, cũ illum è cœlo deiecit? Cur dominus patitur, vt tentemur: quandoquidem tanti homines tentationibus dæmonis cedũt? Cui quæstioni suo ore aureo Chrysostomus respondet dicens: non solum non dominum vsum fuisse nobiscũ sæuitia, sed potius benignitate atque misericordia sua. Nam si dęmõ coactos nos vinceret: vtique merito de Deo nos cõqueri deberemus, quando dæmoni potestatem dederat vt nos vinceret. At vincit nos spontaneos & non inuitos: nam si nos non consentimus fragiles sunt eius vires & potentia: quod quidem clarum conspicitur in historia huius euangelij, nam cum Christum tentauit non vi illi lapides intromisit in os: sed dixit. Dic, vt lapides isti panes fiant. Et quando illum tentauit vt se à summitate templi præcipitaret, non vi illũ deiecit: sed illum incitauit, vt id faceret. Et idẽ contigit in tertia tentatione. Quo circa cum diabolus neminem cogat, non est sufficiens excusatio dicere, dæmon me peccare fecit: quod dictum apertissimum mendacium est: nam bene posses à peccato te ipsum abstinere, nisi tuæ voluntatis consensum illi dedisses. Nam etiam si dominus rectè sciret, omnes homines defecturos & casuros in tentationibus siquidem dæmon neminem impellit, bene nobiscũ factum esset si tentaremur. Nihilominus nõ omnes vincit, sed potius multi in virtute proficiunt: atque ità diuina fuit factum prouidentia vt tentaremur vt agnoscatur firmitas, fides, & virtus bonorũ: & etiã vt nota sit pigritia, inertia, & prauitas malorũ. Nam si velis, clarè videbis quomodo qui peccant, peccẽt ob defectum virtutis, non autẽ ob virium defectũ. Si adessent hic duo homines æqualibus viribus pollentes, alter vero magnum lapidem reuoluere alter verò non: qui lapidem non leuauit, clarum est id fecisse, cum nollet, siquidem ęquales vires cum altero habebat. Omnes homines eadem natura cõstamus, & æquales vires habemus naturales. Deus autẽ paratus est nobis omnibus fauere, si æqualiter simus dispositi. Cum autem multi probi ac sanctissimi viri nos præcesserint, argumentum est cum nobiscum eadem fuerint natura, quod si mali sumus, non est quod aliter non possimus, sed quod non velimus. Vnde multitudo castorum & pudicorum virorum multitudinem eorum qui luxuriam & libidinem sequuntur confundit, & multitudo humilium, multitudinem superborum reprehendit. Atque ità cũ tẽtatio & bellum causa sit bonis augmenti gratiæ: nõ est dubium, quin si Deus per impossibile posset iniuriam irrogare, irrogaret vtique iustis, si tentationem illis adimeret, siquidem cum illa tantum merẽtur. Quam etiam iniuriam malis inferret, si tẽtationem illis non daret, etiam si vincendi essent quippe vt diximus, tentatiò nemini vim infert. Vis videre vt tentatio neminem cogat, nec dominus eam permittẽdo? Dic mihi quot sunt, qui suis oculis Deum offenderunt? Eua, Dauid, & alij multi, &c. mors intrauit per fenestras nostras. Quot sunt qui Deum auribus offenderunt? Quot qui lingua? Infiniti qui famæ proximorum detrahunt. Respondeas igitur ob secro: egit ne nobiscum male dominus, præbens nobis aures, oculos, & linguam? non equidem. Quot sunt qui virtutibus peccarunt, non dico executiuè, sed occasionaliter? multi sanè. Vt fuit Pharisæus qui ex illis sumpsit sibi ansam ad superbiendum. Sunt igitur virtutes malæ? Non ita. Quot sunt qui solis, lunæ, & ornatus cœli causa in Deũ grauissime peccauerint, hæc omnia tanquam Deum colentes? Nemo autem erit tam inops mentis, qui dicat Deũ male fecisse illa creando. Igitur quemadmodum multi

his rebus

2. Tim. 2.
Iaco. 1.
1. Cor. 10.
3. Reg. 13.
1. Pet. 5.
Iob. 7.
Chri. li. 1. de prouidentia.
Mat. 4.
Gen. 3.
2. Reg. 11.
Iere. 9.
Luc. 18.

his rebus peccarũt, nec ideo illæ malæ sunt, nec causa peccandi, sed earum malus vsus: ita etiam si tu tẽtatione pecces, siquidem illa nõ te cogit, nec Deus habet culpam qui eam dedit, sed tu qui facile succubuisti. Hoc Christus insinuauit dicens, quod homo sapiens ædificat domum suam supra petram, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam & nõ cecidit: fundata quippe erat super petram. Stultus vero ædificauit domum suam super arenam, & venerunt venti, & descendit pluuia, & flauerunt, &c. Dic mihi quis illam domũ demolitus est? Non equidem sola tempestas, nec ventus: nã si verum id esset, altera etiam domus destrueretur, nam eadem tempestas in alterutram irruit: sed causa fuit malum fundamentum vnius, & bonum alterius. Fragile fundamentum occasus fuit causa. Itã nimirum tentationes, quæ probos & malos aggrediũtur eædem sunt: qui autem cadit, malum fundamẽtum ei est causa. Quod idem in area videri potest: nam cum ventus sufflat, paleas secum fert, triticum aũt manet. Quis paleas fundit? vẽtus? Nõ vtiq; quia etiam triticum secum ferret. Causa fuit palearum leuitas. Te non ducit tentatio, sed tua voluntas quæ nihil ponderis habet in virtute. Leuis quidẽ est tua virtus atque itã tentatio te quo voluit duxit, nõ autem iustum. ¶ Obserua autẽ quod tentatio nihil mali intulit malis, etiam si cum illa cadant: sed potius multum vtilitatis. Dic mihi quale maius piaculum est: in peccatum incidere cum tentatione, an sine illa? Clarum est multo grauius esse sine tentatione peccare, quam cum illa: nã maior imbecillitas esset cadere me non impulso, quàm vi illata. Cum igitur Deus rectè nosset malos illos casuros etiam nulla facta vi, nec tentatione illata: atque itã maiorem futuram illorum culpam, & per consequens pœnam: vt aliquam portionẽ pœnæ illis adimeret, permisit dominus vt tentarentur. Illa domus quam supra retulimus, etiam si pluuiæ & venti in eam non irruerẽt, paucis transactis diebus ruinam minaretur, & tandẽ caderet: cum super arenam fundata esset. Ita nimirũ malus etiam si à dæmone non tentetur, tamen ob imbecillitatem suam casurus est: nam qui tam cito lapsus est dæmonis tentatione paucis ab hinc diebus sua voluntate cadet nemine impellente. Dicis te luxuriosum, & inimicum odio habere, quia difficilia sunt mandata inimicum diligere, & castitatem seruare. Vide etiam quod proximorum famam contaminas, & alia peccata committis, quæ nullam secũ voluptatem afferunt: quod signum est, quod in alia priora peccata non incidis, nisi ob imbecillitatem & deprauatum morem. Si igitur nulla oblata tentatione in talia peccata solum ob leuitatem & inconstantiam casurus eras: clarũ est, quod dominus vtetur tecum sua benignitate & misericordia offerendo tibi tentationem, qua illaqueatus incidas: atque itã minor sit culpa, & inde minor pœna. Nihilominus tamen Deus semper tibi adest in tuum auxiliũ præbens tibi arma, quibus vincas, sacramẽta, & sanctas inspirationes: & denique Angelum custodiæ tibi semper assistẽtẽ. Curandum igitur tibi maximè erit, vt vincas: nam diuino præsente auxilio facilis est victoria, si viriliter & Christiano animo dimicaueris. Quia igitur ad prosternendum diabolum fortissimum telum est ieiunium, & ad superãdas ipsius tentationes plurimum valet, ingreditur Christus desertum, & ibi ieiunat. Canit nanque ecclesia, quæ diuino spiritu regitur & gubernatur Qui corporali ieiunio vitia comprimis, &c. Hæc arma, Christus sibi assumit ad superandas tentationes & hæc vult vt accipias, si triumphi palmam & victoriam velis cõsequi. *Et nihil manducauit in diebus illis. & consummatis illis po, teà esuriit.* Quomodo poterat tantum tempus ieiunare? cui dubio respondendum est, tantam fuisse famis afflictionem quam Christus passus est post quadraginta dies, quanta fuit quãdo ingressus est desertum, siue à tempore illo, quo cœptũ est ieiunium: quia toto tempore medio impedita fuit actio naturalium agentium disponentium ad famẽ & fuit illud tempus, quasi si nunquam fuisset. Christus enim erat dominus naturæ suæ, & poterat manere semper sine cibo & potu in oratione, vt hic fecit: & intentus eidem rei, potuisset sic manere per decem annos, & conseruaretur in eo natura humana in sua integritate. Supernaturaliter igitur potuit se à fame tueri, & transactis quadraginta diebus cœpit esurire: & tũc naturaliter alterabatur corpus eius quantũ posset alterari corpus alterius hominis eiusdem dispositionis & complexionis. Et tamen Christus tolerauit famem, á tempore quo cœpit esurire, vsque ad tentationes finitas: quia nihil manducauit quousque Angeli venerunt, ad ministrandũ ei. ¶ Ieiunauit itaque Christus, vt nostram ingluuiem destrueret ieiunio suo. In solitudine vitam degebat vt nostras iniquas conuersationes dissiparet: orabat vt nostra purgaret peccata. Oratio quippe illa, & ieiunium illud, victoriam nobis attulerunt. Pro nobis enim orat, & pro nobis ieiunat. Vnde ipse dominus per Oseam ait. Ego quasi nutricius Effraim portabã eos, in brachijs meis: & nescierunt, quod curarem eos. Vt curaret, & sanaret nos, recessit in desertum. Et quemadmodũ nutrici dum paruulus infirmatur exhibetur medicina, porrigitur amara potio, vt paruulus in pristinam valetudinẽ redeat. Sic dominus, quasi noster nutricius laboriosa ieiunia, indefessam vigiliam, & orationem sustinet: nõ pro suis quæ nõ patrauit peccatis: sed pro nostris. Vbi maximè obseruandum est, quod Christus in deserto orat, & ieiunat: & in ciuitatibus comedit & bibit. Non sic hypocritæ: qui in occulto cum nõ adsunt testes comedunt: at publicè ieiunant. In occulto peccant, foris autem fictam sanctitatem ostendunt. Merito etiam à ieiunio incipit Christus vitam spiritualem: vt eodem modo quo mors intrauit in mundum, intraret & vita. Per cibum parẽtũ nostrorum intrauit mors in orbem terrarum: sic etiam optimo ordine mortis destructor, & vitæ nostræ reparator à ieiunio salutem & redemptionem inchoat. Sic etiam prima tẽtatio quam diabolus obtulit Iob, fuit in conuiuio filij maioris natu. Quicũque huic vitio laxas præbuerit habenas, facile à reliquis superabitur. Et quemadmodum dæmon per cibum incipit: sic Christus per ieiunium: vt optimè illud experiatur contraria contrarijs curantur. Prius Daniel destruxit idolum Babyloniæ: postea vero draconem: qui in illo absconditus erat. Quo exemplo ducis & Saluatoris nostri Christi & nos discere deberemus, prius idolum carnis de-

Mat. 7. Luc. 6.

Leg. Chri. hom. 4. ad popu. Ant. & præcipue. to. 5. hom. 9. in illud, Nemo læditur nisi à semetipso.

Osea. 11.

Gen. 3. Chry. hom. 3 & 4. ad popu. Antio. Iob. 1.

Dan. 14.

nis destruere: si facile volumus de alijs vitijs triumphare. Loth qui cum abstinentia se ab incendio Sodomæ incolumem seruauerat, quia in monte nō abstinens fuit, grauissimum incestum cum filiabus commisit. Prima & potissima arma, quibus indui debemus aduersus aduersarium nostrum sunt ieiunium: & ab hoc gradu incipiēda est vita spiritualis. Sancti quippe tam veteris, quam noui instrumenti his armis potentissimos exercitus superarunt. Quis vicit exercitum Assyriorum? Ieiunium Iudith. Quis populum Israeliticum liberauit à mortis sentētia aduersus illum statuta? Ieiunium Hester. Quis Danieli tanta, ac tam magna secreta reuelauit? Ieiunium. Et Niniuitæ cū essent gēs infidelis, ieiunio Dei iustitiā mitigarunt. Paulus etiam in sua conuersione per ieiunium vitam spiritualem incepit, & tribus diebus ac noctibus nec mādeucauit, nec bibit. Vnde factum est vt in tertium cœlum raperetur. Adam ieiunus in paradiso erat: satur autem, foras fuit eiectus. Moses ieiunus legem Dei accepit: populus autem cibo meroque ingurgitatus vitulum conflauit, vt eum adoraret. Anna etiam prophetam Samuelem concepit. Per oppositum autē, vt scriptura ait, multi per ebrietatem perierunt. Holofernes iugulatus fuit. Amon filius regis Dauid cibo meroque potatus perijt. Balthasar rex Babyloniæ mortis sententiam audiuit, & regni amissionem. Regina Vasthi authoritatē suam amisit, & regno orbata est. Sunt qui laute & opiparè comedunt, ac bibunt: similes ijs, quibus propter crassitiem quam in brachijs habent, non inuenitur vena, ex qua possit sanguinis missio fieri: atque ità contingit sæpius cum vena illis non inueniatur ad interitum venire. Ità qui semper cibo & potu in hac vita suo genio indulgent, ità vitiosi sunt, vt prius quam spiritualis medicina pœnitentiæ illis adhibeatur, vel moriuntur, vel truncati manent, antequam à culpis recedant? Eglon cum nimis pinguis & crassus esset ab vno loco non poterat discedere, atq; ità ibi interfectus est. Strenuus ac diligēs dux stationes visitat, & ibi maiora fulcimenta apponit, vbi pars imbecillior est, & inimici maiores ac fortiores. Cū igitur imbecillior pars sit caro nostra: ibi cum ieiunio fauendum est. Sanson sola asini mandibula mille viros interfecit. Sic tu multos occides inimicos: si dominus oris tui fueris. Quoniam autem de hac materia multa sunt quæ dici possunt: & multi multa scripserunt: ego breuitatis causa solas duas rationes adducam, quibus tibi persuasum habeas ieiunium. ¶ Prima ratio illa est ob vtilitatem, quam non solū efficis in anima, verum etiam in corpore. Iam præsupposito, vt supra diximus, quod vita hæc est militia quædam & continua tentatio super terram: & quod dominus ita fidelis est, vt nunquam patiatur nos tentari supra id, quod possumus, nunc quæro à te. Si duo homines viribus & dexteritate, & diligētia, & armis pares præliaturi exirent, vnus contra alterum: quis nam istorum vincet? Certum est q; vincet ille, qui fautus fuerit: nam aliter neque vnus neque alter vincet, cum in omnibus æquales sint. Ità similiter corpus & anima in hac vita in continuo sunt bello: caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: at Deus permittit, vt tētatio carnis valētior sit, vt vires spiritus superet. Quis igitur horum vincet? Sine dubio is, in cuius fauorē & auxilium aliquis accesserit amicus. Si corpori faueris cibo, potu, & somno, & denique delicijs, & voluptatibus: corp⁹ victor existet, anima verò victa. At si in animæ auxilium descenderis, ieiunijs, vigilijs, & orationibus, sine dubio anima triumphabit cum victoria, de corpore. Cui igitur auxiliū præstamus? Animæ cum ieiunijs & orationibus: nā si vincit anima ipsa cū corpore in cœlo diuina beatitudine gaudebit, at si corpus triumphauerit, torquebitur in inferno cum anima victa. Secundū quod plus emolumenti corpori euenit si vincatur, quàm si ipsum vincat: nā si vincitur coronatur, at si vincit torquetur. Ignominiosa est victoria eius, gloriosum autē ab anima vinci. Si vincit, perdit: si vincitur, lucratur. Quo circà diuinus Paulus. Si secundum carnē vixeritis, moriemini: si autē spiritu vitia carnis mortificaueritis, viuetis. Nam si malè & asperè cum corpore te gesseris, bene illi facis, at si blandè & delicatè illud tractaueris, malū illi inferes. Ideò Christus. Qui odit animam suam, perdet eam: & qui perdiderit animam suam in vitam æternam custodit eam. Qui eam diligit, summo odio ipsam prosequitur: & qui eam odit, tenerrimè illam amat. Si tui ipsiusami cus es & carnem tuam christianè diligis eam ieiunijs & orationibus castiga. Quam obrem exemplo Christi Saluatoris nostri (cuius actiones in nostram eruditionem fiebant) debemus ieiunare, & macerare carnem & spiritui eam subijcere: nā si spiritui auxilium præstamus, & carnem spiritui subijcimus & sensualitatem rationi, vincet vtique anima & gloriosè in cœlo cum corpore æterna beatitudine gaudebit. ¶ Secundo ieiunare debemus vt pōdus, quod corpus humeris suis fert auferamus. Nam si videres hominem, qui ascendere vult montis alicuius magni summitatem, & hic homo pondus magnum humeris suis ferens, aliud maius pondus etiam ascensurus assumeret, diceres vtique, iste homo sine dubio non vult hunc montem ascendere. Quid aliud cogitas, hanc vitam esse, nisi viam arduam & difficilē quæ tendit in altitudinem cœli? (& vtinā hæc quæ modò protulimus sibi persuaderent, nec viuerent, quasi post hanc, alia non maneret nobis vita.) Pondus magnum humeris nostris ferimus: quodquidē corpus nostrum est. Antequam primus noster parēs peccaret: non erat pōdus, quia spiritui maximè vniebatur, & cum illo gratam & iucundam societatem inierat: nam si spiritum iuuabat ieiunare, idē & corpus cupiebat: nunc autē contradicit corpus animæ & sensualitas rationi resistit: sic adeò, vt diuinus Paulus hanc contradictionem maxime in se sentiret, cum dicebat. Sētio aliam legem in mēbris meis repugnantem, &c. Quemadmodum enim nullum est pondus brachium, cum corpori vnitum sit, nec vllam molestiam infert: at si scinderetur & superhumerum apponeretur, molestiam & pondus inferret: ità nimirum antequam Adam peccaret, nullum pōdus erat corpus: at post peccatum maximum est pōdus propter diuisionē, quam cum anima habet. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Anteà incorruptibile erat, & nihil grauitatis habebat: at postea ità ponderosum est factū vt dixerit Paulus. Infœlix ego, quis me liberabit à corpore mortis huius?

Si vigi-

Marginalia: Gen. 19. — Iudith. 9. — Hester. 5. — Dan. 9. — Ion. 3. — Act. 9. — 2. Cor. 12. — Gen. 3. — Exo. 20. — Exo. 32. — 1. Reg. 1. — Iudith. 13. — 3. Reg. 13. — Dan. 5. — Hester. 1. — Iudi. 3. — Iud. 15. — Iob. 7. — Gala. 5. — Rom. 8. — Ioan. 12. — Rom. 7. — Sap. 9. — Rom. 7.

Si vigilare vis, ieiunare, aut orare: renuit corpus. Vide igitur quod dũ magis ac magis illi blanditus fueris, maius pondus super te ipsum imponis. Si igitur cum magnum pondus corporis tui feras, volés ascẽdere in montem domini, potum & cibum illi superflue dederis, nonne põdus ponderi addis? Si qui oneratus incedit, & maius pondus sibi assumit, nõ vult montem ascendere: quomodo dicendum est, quod qui cibo meroque se ingurgitant, in cœlum volunt ascendere? Atque ità iudico, quod hi tales non cupiunt cœlum conscendere: quandoquidem cum deberent onus corpori detrahere vigilijs, ieiunijs, & orationibus potius illud augent, vt spiritus à carne oppressus nequeat in altum euolare. ¶ Præterea contra omne ius & ratione videtur, quod cum habeas duos seruos, alterum sapiẽtem, alterum vero ineptũ & amentem, compelleres sapientem ignoranti seruire. Quod quidem exequeris cum facis spiritũ carni obedire. Quo circa curandum tibi est, vt ieiunijs & orationibus carnem spiritui subijcias, si vero caro aduersus spiritum surrexerit, castigabis illam ieiunijs. Si aliquis rusticus, vel infimæ plebis homo aliquam pulchram reginam in amorem inhonestũ vellet adducere, non solum non hæc regina consentiret tali amori, verum etiam ignominiosum sibi iudicaret, quod tam vilis homo suos desideraret amores, & illum iuberet fustibus & flagellis cædi. Ita nimirum cum corpus nostrum tam vile sit, & fœdum anima verò rationis compos tam magnifica, tam illustris tam diuina & excellens: si aliquando corpus surrexerit, & illam ad turpe aliquid perpetrandum voluerit in suum amorem adducere: non solum nõ corpus tunc audiri debet, sed potius castigari debet & fustib⁹ ieiunij affligi. Sed quia de his inferius tra- *Cap.16.* ctaturi de diuite illo epulone, sumus dicturi: nũc ad contextum accedamus. *Dixit autem illi diabolus.* Cum dæmon videret Christum fame opprimi, accessit ad illum corpus sibi aereum assumens, in forma cuiusdam deuoti viri aut sancti eremitæ, vt callidius illum falleret. In quo aduertere debes quomodo mali opportunum tempus sibi expectant, vt malitiam suam exerceant. Ita impius Caim tempus op- *Gen.4.* portunum quæsiuit, vt fratrem Abel interficeret: atque ita duxit eum in cãpum, vt ibi sine testibus nefarij delicti necem fratri inferret. Vxor Putifar ex- *Gen.39.* pectauit etiam tempus in quo castum Ioseph solum inueniret, vt illum ad turpitudinem patrandam alliceret. Iudas etiam quærebat opportunitatẽ vt Iesum *Mat.26.* traderet. Ita dæmon cum videret Christum fame cõprimi: opportunum satis tempus fuit illi visum, vt tentatione gulæ illum aggrederetur. Quod idẽ nobiscum iniquus facit: nam quãdo videt nos saturos & bene potatos, luxuria nos tẽtat: at si fame oppressos, gula, & impatientia nos aggreditur: quando fœlices & prosperos, superbia & ambitione nos inua- *Gen.34.* dit. Sic filij Iacob acceptis gladijs depopulati sunt vrbem Sichem: quando erat grauissimus dolor vulnerum. Ita dæmon cum virtus in nobis debilior & infirmior est, nos tentat & inuadit. Scit enim tempus expectare sibi ad tentationem aptum. Vtinam boni ita bene scirent non amittere occasionem boni faciendi. Sanctus Abraham media die in foribus *Gen.18.* tabernaculi sedebat expectãs an aliquis veniret peregrinus vt ei cibum ministraret: nam tempus illud opportunum erat, in quo peregrini & viatores solẽt ab itinere quiescere. Loth etiam, qui nutritus erat in *Gen.19.* domo sanctissimi patriarchæ Abraham ab eo didicerat vesperi hospites expectare, quando iam itineris finem faciunt, & nocte volunt cõquiescere, &c. Sed de his alias. ¶ Cum igitur dæmon inimicus humani generis intelligeret aliquo tempore futurum esse, vt homo recuperaretur, quodque dominus cũ illo misericordia vtens repleturus erat sedes, quas Angeli perdiderant animabus sanctis: tanquam Dei & nostrorum omnium inimicus timens perditionẽ & deuastationem regni sui, quæ fieri debebat per Christum Iesum, à mundi constitutione solicitus ambulabat, vt sciret, quis nunc esset qui regnum dæmonis erat destructurus, & vitam nostram reparaturus, vt nostram redemptionem impediret. Atque *Luc.2.* ita cum vitæ hominũ insidiaretur, vidit natale Christi, & cantica & festa ab Angelis facta, tuncque miratus valde & turbatus extitit. Expectauit igitur & vidit illum sanguinem fundere in circuncisione, & per pueritiam transire tanquam purus homo nullis datis suæ diuinitatis signis vsque ad duodecimum annum, quando inter doctores legis in templo suã diuinam & admirabilem sapientiam demonstrauit. Insidiatus est illi vsque in trigesimum annum suæ ætatis, cumque toto illo tempore vidisset nulla dedisse signa suæ diuinitatis, quieuit & securus mãsit: atque ita videbatur illi non esse filium Dei, sed purũ hominem. At cum in baptismo audisset vocem pa- *Mat.3.* tris dicẽtis, hic est filius meus dilectus, turbatus fuit & confusus: cumque etiam vidisset illum in deserto quadraginta diebus & noctibus ieiunasse, vehementius multò demiratus est: tuncque sine dubio credidit, illum esse filium Dei, à quo destruendus & vincendus erat. Sed cum videret eum fame discruciari, valde gauisus est cum intelligeret illum esse verum hominem, morti subiectum, & reliquis alijs passionibus humanis. Cum autem dæmon in eo vidisset alia hominis signa, alia verò Dei: ita perplexus & confusus mansit, vt nesciret in quã se inclinaret partem: nam mysterium incarnationis dæmones non intellexerunt, quousque audierunt euangeliũ prædicari ab Apostolis, secundum illud Pauli. Vt inno- *Ephe.3.* tescat principibus & potestatibus in cœlestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei. Quod quidẽ non de Angelis sanctis (vt aliqui existimarunt) in- *Cap.11. infra date eleemosynam.* telligendũ est, sed dẽ dæmonibus, vt nos latiùs dissere mus. Christus igitur sic suam deitatem abscondit vt à dæmone cognosci non potuit. Vnde sponsa in canticis de sponso suo Christo ait. En ipse stat post parietem nostrum: respiciens per fenestram, prospi- *Canti.2.* ciens per cancellos. Cum aliquis est in fenestra per cãcellos & rimulas aspiciens partim videtur, & partim non videtur: ità, vt etiam si videatis ibi aliquem esse, non potest percipi nec cognosci quisnam ille sit. Ita verbum diuinum prospiciens erat per cancellos humanitatis, quod etiã si signa aliqua sui ipsius ostendebat, & aliqui cognouerũt illud, valde inclusus erat: etiam si per cancellos humanitatis splendorem suæ diuinitatis emittebat, miracula stupẽda faciens, quibus se ipsum cognosci dabat. Ita tentator Satanas cùm videret eum esse hominem, & ex altera parte

ra parte deitatis & diuinitatis radios emittere, decreuit, hoc negotium clarum efficere, cum iam defatigatus esset tanto tempore illum persequi. Vt autem hoc negotium sic adeò arduum & difficile aggrederetur, vt animum assumeret, hanc secum fecit cõiecturam. Magnam semper suspicionem habemus omnes, hũc esse filium Dei, & valde timet princeps noster ab hoc esse destruendum. Ego igitur nũc decernere volo negotium hoc: nã vel ero victus, vel nõ. Si victus fuero, non mihi multo ignominiosum erit, à tanto atque tam sancto viro vinci, in quo vnquam nec vnum veniale peccatum fuit inuentum. At si multi homines, qui peccatores fuerũt, me quotidie vincunt: nõ multum erit à tam sanctissimo viro vinci. At si victor euasero, maximam mihi palmam arripio, quam nullus vnquam dæmon fuit cõsequutus. Qualis obsecro maior gloria mihi continget quàm si principem meũ certiorem fecero, hunc hominem non esse filium Dei? Vbi igitur tantũ poterit esse lucri, iactura vero nulla vel minima: ignauia erit, illum non aggredi: nunc præcipuè quando fame premitur, & aptus est tempus tentationi. Ità tẽtator habitu religionis & honestatis, accipiens manibus suis lapides, obuiam exijt Christo, dicens. *Si filius Dei es dic lapidi huic, vt panis fiat*. Ne credas quod statim, vt illum vidit dæmon, hac quæstione fuit aggressus: nam euangelistæ breuitatis causa solum conclusiones rerum scribunt. Alijs ambagibus & circunloquijs ingressus est dæmon, priusquam suam tentationem propalaret. Prius igitur illum salutauit amicis verbis, & posteà dixit illi. Etiã si me non agnoscas, multi aguntur iam dies ex quibus ad me tui fama & notitia peruenit. Volat etenim per vniuersum orbẽ tuæ bonitatis, & sanctitatis nomẽ & fama: nunc præcipuè cum tanto atque tam mirabili ieiunio. Miror equidem valde tuæ vitæ asperitatem, sic adeo vt credam, te non esse nisi Dei filiũ & Messiam, quẽ Iudæi expectamus. Si tu is es, quẽ ego suspicor: nullo opportuniori tẽpore posses venire: nã mundus ità perditus est, vt ego propter tot tantaque scelera, vt sunt in Ierusalem, ab ea fugere & aliquibus diebus in desertum recedere volui, vt melius longe procul à negotijs mundi, Deo possim vacare: at iam in domum meam recedere volo. Cũ autem tu possis tuæ vitæ sanctimonia & exemplo, tot atque tantas animas perditas lucrari, & à peccato seducere: videtur mihi melius & magis acceptũ Deo esse obsequium, si Ierusalem tendas, & pœnitẽtiam prædices, quam hic in desertoesse absconditũ. Cum autem ità macilentus sis, & adeo fame opprimaris, hic vero nemo adsit, qui cibum possit ministrare, quousque illuc perueniamus: siquidem filius
Exo.3. Dei es dic vt lapides isti panis fiant. Filius Dei mu-
Exo.7. tauit Moysi virgam in serpentem, aquas AEgypti
Gen.19. in sanguinem, & vxorem Loth in statuã salis. Dic
Psal.148. iubens: nam de Deo scriptum est. Ipse dixit, & facta
Gen.1. sunt: ipse mandauit & creata sunt. Vnico solo verbo, fiat, vniuersa condidisti, & nunc eodem modo iube, & dic, fiat: & conuertentur lapides isti in panem. ¶ Perpende autem diabolum hanc proprietatem habere: quia vt cognoscat secreta cordis, habet se sicut piscator cum piscibus quos vult capere. Nã piscator hamum mittit in fluuium, qui etiamsi non videt pisces, tamen cum videt signum demergi, intelligit captum esse picem: atque ità extrahit illum ab aqua. Simili modo cor nostrũ fluuius est profundissimus, cum autem dæmon ob eius profunditatẽ non videat, nec cognoscat ipsius secreta (hoc quippe soli Deo competit) hamum mittit esca coopertũ, expectatque an in cibum præcipites feramur. Nunc vt experitur an carnales simus, escã carnis apponit, intenditque diligenter, quod illius amorem cupiamus. Si autem videt nos in libidinẽ inclinari, occasiones quærit: vt sæpius in id peccatum incidamus. Cum igitur dæmon scire vellet, an Christus filius Dei esset, volebatque illum inducere si miraculũ aliquod faceret, quo cognoscere posset esset ne Dei filius. Ideo ait illi, Dic lapidi huic, vt panis fiat. ¶ Disce ô homo quod quando dæmon occasionem obtulerit vt Deum offendas, nihil aliud est quam palliatus hamus, quo animam tuam vult capere. Si autem piscis sentiens se esse captum conatur hamum effugere: cur tu non curabis Satanæ tentationẽ euadere? Statim ab eo debes fugere, & à suis compedibus liberari: quia hic crudelis piscator ad nihil aliud te cupit, nisi in mortem & tormenta. Ità in hoc loco voluit tentare Christum vt sciret an filius Dei esset, vt vel sic posset nostræ saluti & redemptioni esse impedimento. Ita igitur aggressus est illum dicẽs si filius Dei es, &c. ea oratione & verborum ambagibus quas antea retulimus. Hæc fuit tentatio dæmonis. At verò antequam vlterius procedamus, & videamus quid Christus respondit: operæpretium erit aliqua istorum verborum expendere. ¶ Primò apparet ex his verbis dæmonis intellectum ligatum seu impeditũ esse à Deo in pœnam sui peccati: ita quod non solum potentia eorum sit ligata: sed etiam vis intellectiua: taliter vt nequeant cognoscere, quæ ex vi naturali sui luminis cognoscere possent. Nam ex eo quod ex verbis Angeli ad virginẽ factis, & verbis Angeli ad pastores, & ex verbis in baptismo prolatis dæmon non cognouit Iesum esse filiũ Dei (cũ id nũc curet miraculo cognoscere) clarè colligitur ea omnia testimonia non intellexisse: nam nullam maiorem certitudinem ex illo miraculo haberet, quod Christus esset filius Dei, quam ex illis testimonijs. Sciebat enim diabolus Angelos cœlestes non mentiri. ¶ Præterea discutiendum nobis est, vnde diabolus ex hoc miraculo poterat scire Iesum esse filium Dei? Nam alij viri sancti alia maiora miracula fece-
runt, nec aliquis eorum ideo fuit filius Dei habitus: *3.Reg.7.*
vt fuerũt Helias & Eliseus, Moses, & Iosue. Dixe- *4.Reg.4.*
runt aliqui quod dæmon rectè sciebat, quod propter *Exo.8.*
hoc miraculum non cognoscebatur Christum esse
filium Dei: sed quod modum & formã faciendi mi *Iosue.10.*
raculi expectabat. Nam maximũ discrimẽ est si fiat miraculum per imperantis modum, vel per deprecantis & orantis: nam imperare est domini, orare verò & deprecari est serui. Vnũ autem illud in quo Christus ostendit esse filium Dei, fuit faciens miracula per modum imperantis tanquam dominus, & Deus: quod alij sancti non fecerunt, sed Deum orãtes & deprecantes tanquam serui & ministri, hinc factum est, vt Satanas modum & formam miraculi expectaret, vt inde colligeret esset Christus, filius Dei nec ne. At hæc ratio mihi non placet: & nullã vim ha-

vim habet, nam posset Christus hoc miraculum facere vt ipse vellet, vel iubens, vel orans, interius in cogitatione sua: tuncque dæmon videret lapides in panem conuersos, nec sciret modum nec formam qua miraculum fuit factum: atque ita inscius & ignarus maneret. Ideoque vt hanc tentationem intelligas aduerte, quod in quibuscũque miraculis potius attendi debet causa miraculi, quam ipsum miraculum. Miraculum nanque quod fit in comprobationem & testimonium alicuius conclusionis, illã conclusionem efficit infallibilis veritatis: nam cũ Deus qui author est miraculorum, qui testimonium non potest proferre mendacij, in testem illius conclusionis adducatur: conclusio manet veritatis infallibilis. Quando beatus Petrus Apostolus prædicabat. Deum humanam naturam sibi copulasse. Deus autem in testimonium & probationem huius articuli aliquod operabatur miraculũ: hęc propositio. Deus humanam sumpsit carnem, infallibilis veritatis manebat: quandoquidem Deus, qui summa veritas est ipso miraculo testimonium proferebat. Cum igitur dæmon hanc rectè didicisset theologiã, dixit Christo. Si filius Dei es dic, &c. Ac si diceret. In testimonium huius veritatis, quod tu filius Dei es, miraculum operare faciens, vt lapis hic in panem conuertatur. Quod autem Christus lapides in panem conuerteret, hoc quidem non probabat, illum esse filiũ Dei: at ex lapidibus panem facere cum hoc addito, scilicet vt ostendatur miraculo veritas istius propositionis, tu es filius Dei: optimè probaretur Christũ esse filium Dei. Quod verò miraculum esset lapides in panem conuertere, vel aliud quoduis, parum refert: nam quodcunque miraculum si id factum esset in testimonium quod Christus erat filius Dei, vtiq; probabat infallibiliter illum esse filium Dei. Itaque hæc fuit ars & calumnia, quia dæmon Christum tẽtauit. ¶ Expende autẽ in his verbis, quod Lucas hic loquitur in numero singulari dicẽs: Dic lapidi huic vt panis fiat. Matthæus verò in plurali loquutus est *Mat.4.* dic vt lapides isti panes fiant: in hoc autem nulla est contradictio, nam Lucas numerum singularem pro plurali accipit, qui mos scripturæ diuinæ est. In Exodo quippe legitur, venit musca grauissima, idest, *Exo.8.* multitudo muscarum. Itaque Matthæus propriè loquutus est, referens eadem verba, quæ diabolus dixit: Lucas autem significatiue loquutus est ponens singulare pro plurali. Ideò vtroque modo bene stare potest cum similia in scriptura reperiamus. ¶ Obserua etiam quomodo diabolus curat seruos Dei à diuinorum consortio, in corporis curas & solicitudines retorquere. Dei enim studium est, nos è terrenis ad cœlestia prouocare: diaboli autem studiũ in car- *1.Cor.15.* nis amorẽ deflectere. Deus vult, vt edamus, ad euãgelizandũ: diabolus verò vt euangelizemus ad edẽdum. Deus mundum subdidit homini, vt à mundo ascenderet in Deũ: diabolus vellet, vt miracula omnia & mundum ipsum ad edendum homo destina- *Rom.8.* ret. Sed prudentia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, neque enim potest. ¶ Aduertẽ dum etiam venit, non dixisse dæmonem Christo, vt ex lapidibus capones faceret, nec pauos nec alios cibos his similes, qui pretiosi sunt, & magni sumptus: sed quod faciat panem: nam dæmon si parua re te capere potuerit, nunquam preciosam tibi dabit. Si te in infernũ potest detrudere, si vnum solum argenteum fureris: nõ vtique mille tradet ducatos. Nescit seruis suis multum dare, sed minima: nihilominus tamen vult diligenter ministrari: & ob parua vult nos in infernum ducere. Sic filius prodigus cupiebat siliquas: & dæmon, cui seruiebat, illi non da- *Luc.15.* bat. Voluptates in pondere & mensura hominibus *Deute.8.* tribuit. Sed iam Christum quid diabolo responderit audiamus. *Et respondit ad illum Iesus. Scriptum est quia nõ in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei.* Multi hic nescio quid de anima & corpore disserũt dicentes, quod sicut corpus indiget cibo corporali, ita anima verbo Dei, quod cibus est ipsius: quæ responsio esset extra propositum. Nam dæmon non hic de cibo animæ, sed corporis loquebatur: nã anima bene saturata erat quadragintadiebus continuis ieiunij & orationis: atque ita manifestã insania esset si diceret ei dæmon habenti famem corporalem, ꝙ cõuerteret lapides in panem, vt comederet, si Christus responderet, animam necessitatem habere verbi Dei. Sensus igitur est iste. Ac si diceret illi dominus. Non constringitur Deus, vt solo pane hominẽ possit sustinere: quia homo potest viuere non in solo pane, sed in omni verbo: hoc est, in quacũque re. Nonne sustentauit filios Israel quadraginta annis *Exo.16.* in deserto sine pane? Ita etiam me pascere & sustentare potest frondibus harum arborum, & herbis cãpi, & alia quacunque re: nam diuina potentia non vnico tantum cibo cõstringitur, aut arctatur: siquidem hominem pascere & alere potest, quacunque alia re. Et dico tibi quod non solum quacunque re potest me sustentare: sed in omni verbo: hoc est in sua virtute, etiam si nihil comedam, ac bibã. Deus enim potens est quem voluerit, sine cibo sustẽtare. Vnde verbum in hoc loco accipi potest pro virtute iuxta illud Pauli. Portansque omnia verbo virtutis suæ. Et quod verbum accipiatur etiam pro re, innu- *Hebr.1.* mera sunt loca scripturæ, id manifestantia. Vt est illud Esaiæ. Non fuit verbum, quod non ostenderit eis Ezechias. Et post pauca ait scriptura quod dixe- *Esa.39.* rit rex Ezechias Esaiæ. Non fuit res, quam nõ ostenderim eis: in thesauris meis. Vbi apertè vides, quomodo in priori loco verbum sumitur pro re. Sic Dauid. Dixit Amalechitæ, quærens de rebus, quæ acciderant in bello. Quod est verbum quod factũ est? Indica mihi. Qui ait. Fugit populus ex prælio: & *2.Reg.1.* multi corruentes mortui sunt. Multa alia loca adduci possent ex scriptura, vbi verbum sumitur pro re, nunc autem, vt fastidium vitem ea prudens prætereo. Sæpè enim in libris regum dicitur. Reliqua autem, quæ fecit talis rex, nonne scripta sunt in libro verborum regum Israel, vel regum Iuda? hoc est in libro gestorum vel rerum. Igitur in omni verbo, id est, in quacunque re: vel sine re aliqua potest Deus hominem sustentare absque pane, sicut sustentauit Mosem quadraginta diebus, sine aliquo cibo: quem *Exo.24.* etiam poterat sustentare centum annos si voluisset. ¶ Ad nostram eruditionem discamus ex hoc loco vitam nostram non ex communi rerum vsu pendere, sed ex diuino beneplacito: nam si velit Deus, rebus repugnantibus suos sustentabit. Quis credidis- *Num.20.* set aquam eductam de petra, aut Maria dulces pos- *Exo.15.*

se aquas effundere? Sed non in communi rerum ordine vita spiritualium consistit: sed in diuina volũtate. Ità equidem cum te in extremo discrimine cõspexeris, cum nec panis nec alia res tibi sit, in qua fiduciam habere possis: intellige Deum esse potentẽ, ita vt sine pane, nec aliqua alia re possit te sustentare. Nõ in cura rerum temporalium viuas: sed primũ quære regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur tibi. ¶ Discamus etiam in nulla re dæmoni cõsentire, etiam si bonum appareat, quod suadet: exẽplo Christi, qui non acquieuit dictis ipsius. Nec ab impijs quidquam accipiamus, sicut Christus noluit accipere quod diabol⁹ offerebat. Noluit sanctus Abraham ditari à rege Sodomorum: sed à Deo solo atque ideò dixit. Leuo manum meam ad dominum meum excelsum, possessorem cœli & terræ quod à filo subtegminis vsque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua sunt. Nec Rebecca ditari voluit auro Bathuelis, sed in domo Abrahæ ditari voluit. Nihil accipiendum tibi est nisi à Deo. Sic Dauid cũ malediceretur à Semei, Dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid. Et Iob. Si bona domini suscepimus mala autẽ quare non sustineamus? Mala & bona à Deo tantum volunt accipere iusti: & nihil à mundo. Nullum sit nobis cõmercium cũ mundo, sed etiam puluerem pedum nostrorum excutiamus coram eo: & nihil suorum bonorum aut malorum accipiamus, aut concupiscamus. ¶ Denique discamus modestè respõdere aduersarijs nostris eo quod potiùs vincuntur rationibus, quam contumelijs & conuitijs. Poterat Christus vincere diabolum sua potestate, & illum reprehendere, & contumelijs afficere: sed noluit illum viribus, sed ratione superare: nam defendere se authoritate scripturę, est ratione se tueri. Multi nunc animo obstinato & superbo, cum nõ habeant quid possint respõdere obiectionibus, statim contumelijs & conuitijs aduersarios afficiũt, qui mos hæreticorum est. Sic etiam Iudæi sæpè Christo respondebant: & conuicti ratione vocabant illum dæmoniacum, & Samaritanum: & etiam cõfusi ratione, lapides sumebant aduersus eũ. Prælati etiam & magistratus discant, vt non verbis contumeliosis subditos conuincant, sed ratione. *Et duxit illum diabolus in montem excelsum.* Iã vides, quod inter Matthæum & Lucam non seruatur ordo tentationũ: quia Matthæus secundam posuit tentationem, quæ fuit in pinnaculo templi: & tertiã & vltimam in monte. Et Lucas secundam ponit eam, quæ fuit in monte, tertiam vero, quæ fuit in pinnaculo. Sed nulla est discordia inter eos: quia licet necessum sit, quod alter eorum mutauerit ordinem naturalem rerum gestarũ, non ideo errat, aut alteri cõtradicit: quia ordo naturalis rerum sæpè mutatur in scriptura, & in alijs scripturis per anticipationem & alios modos: cum ordo artificialis in ratione rerum sæpè sit vtilior ad intelligendum, quam ordo naturalis. Sic inquit Ioannes, quod cœpit Christus lauare pedes discipulorum suorum & posteà dicit, quod venit ad Simonem Petrum. Primo omnium Petrũ lauit, sed quod primo dixerat, quod cœpit lauare pedes, per recapitulationem dixit. Lucas igitur nõ seruat hic ordinem historiæ, sicut nec in capite præcedenti, cum primo egit de carcere Ioannis Baptistæ,

Mat. 6.
Gen. 14.
Gen. 24.
2. Reg. 16.
Iob. 2.
Luc. 9.
Ioan. 8.
Ioan. 13.

& deinde quomodo Christum baptizauit: vt ibi iã disseruimus. Matthæus vero sequutus est ordinem naturalem in narratione harum tentationum: quia secunda fuit in pinnaculo templi, & tertia in monte, & hunc ordinem non seruat Lucas. Et quod hoc ità se habeat, patet satis: quia Matthæus, postquam egit de priori tentatione dixit. Tũc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem: & statuit eum supra pinnaculum templi. Ergo videtur quod immediatè fuit. Sed Lucas sic non dicit, sed post tentationẽ lapidum ait. Et duxit illum diabolus in montẽ: qua finita ait. Et duxit illum in Hierusalem. Et sic nõ posuit Lucas aliquam dictionem significantem ordinem temporis aut continuationem: sed Matthæus illam posuit dicens, tunc assumpsit eum diabolus, &c. Ergo credendum est potius Matthæum seruasse ordinem historiæ, quam Lucam. Nos vero tantũ modo in narratione tẽtationum ordinem Matthæi sequemur. ¶ Igitur diabolus postquam prius tentauit illũ in deserto, duxit illũ in pinnaculum tẽpli, & dixit ei, vt mitteret se deorsum: quæ tentatio replica est contra responsionẽ quam responderat in priori tentatione. Dixerat enim Christus quod nõ in solo pane viuit homo. Cõtra hoc arguit diabolus sic. Ità necessarius est panis, vt homo sustentetur, quàm scala ad descendendum ab hoc pinnaculo: si igitur tu dicis quod sine pane potest Deus te ipsum sustentare, etiam dices sine scala posse infra descendere. Si ità igitur in Deo confidis vt existimes, te posse sine pane alere, & sustentare: cõfide etiam quod sine scala poteris descendere, cũ non sit maior ratio de vno quàm de alio. Si autem ad id, quod tu dicis, non in solo pane hominem viuere, locum scripturæ in deuteronomio adducis: etiam locus scripturæ aliud probat. Angelis scilicet suis mandauit de te, &c. Cum igitur ambo hæc æqualis potentiæ Deo sint, & ambo sua loca scripturæ habent: & credis quod sine pane possit te alere, crede etiam te sine scala posse descẽdere, atque ità mitte te deorsum. ¶ Aduerte quod dæmon in priori tentatione non adduxit scripturã, nunc autem adduxit: quia Christus in data responsione scripturam allegauerat. Nã posset dicere Christus, quod illi priori. Non in solo pane viuit homo: erat locus scripturæ, ad secundum vero, quod se pręcipitaret, nullum esse locum. ¶ Tertia etiam tentatio ad propositum maximè facit: nam postquã Christus respondit. Non tentabis dominum Deũ tuum duxit illum in sublimem montem, & ostendens ei omnia regna mundi, dixit illi. Hęc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me. Ac si diceret. Verè in his paucis quæ tecum egi, clare cognoui, te hominem doctum ac sanctum esse: nũc igitur siquidem tu dignus es, volo me tibi manifestũ facere quis sim. Scias me hominem ditissimum esse & adeô potentem, vt omnia hæc regna, diuitias, & imperia, quæ vides, mea sunt eaq; possum donare cui libuerit. Vt igitur à tantis curis mundanæ gubernationis me seiungã, & vt meliùs possim Deo vacare, quæsiui hominem studiosum & probum cui hæc omnia possem tradere: tu autem is mihi visus es, vt his omnibus sis dignus: atque ita ea omnia tibi libet donare. At est hic quoddam inconueniens: nam timeo quod tanto honore & dignitate mutabis tuos mores: quia honores mu-

Deute. 8.
Psal. 90.

1.Reg.6. res mutant mores. Nam Saul, qui sanctus erat & hu-
milis statim vt vidit se in regem electum superbus
ac malus fuit. Quia igitur aliud simile huic tibi non
cõtingat, nolo vt rex absolutus sis, sed quod mihi
subijciaris, & me dominum agnoscas: atque ità hæc
omnia tibi volo tradere, si obsequium & dominiũ
præstiteris. Hæc omnia tibi dabo si cadens adora-
ueris me. Hæc est phrasis & enarratio trium harum
tentationum: nunc verò iuxta contextum beati Lu
cæ hæc omnia & singula latiùs discutiamus: ait er-
go Lucas. *Et duxit illum diabolus in montem excel-
sum & ostendit ei omnia regna orbis terræ in momen-
to temporis & ait illi.* Prior tentatio fuit in deserto
quodam, quod est inter Hierusalem & Hierico: &
hæc tentatio montis fuit duobus milliarijs prope il
lum locum. Multi hic errauerunt, dicentes: quod
diabolus ostenderit digito omnia regna dicens. In
tali loco est tale regnum, & in tali talis prouincia,
& in tali hæc ciuitas, & hæ diuitiæ. Vel quod osten
dit in mappa mũdi. Quod nullo modo stare potest:
quia textus nõ dicit quod narrauit, vel enumerauit:
sed quod ostendit: hoc est, oculis corporeis vidit vi
sibiliter omnia regna mundi & diuitias eorum. Præ
tereà si in momento monstrauit, vt hic Lucas no-
ster dicit: non vtique digito ostendit, dicens hic
est Roma, illic Antiochia, ibi Alexãdria, Rhodos,
Athenæ, &c. quia hoc in momento temporis fieri
non poterat. Sed quod in mappa ostenderit hoc ni-
hil erat. Quapropter dicendum est quod arte magi-
ca & incantationibus fecit diabolus, vt in montis
illius spacio omnes ciuitates mundi opulentissimæ
apparerent, omne aurum, argentum, & quidquid
mundus amat. Non tamen intelligas quod statim
illa apparitio opum, regnorum, & diuitiarum ab
oculis Christi euanuit, sed quod durauit toto tem-
pore, quo durauit tentatio: sed in Christi phantasia
nihil operatus est. ¶ Expende autem quod diabolus
vt Christum tentaret, quem maximum sanctum es-
se credidit, omnia mundi regna & gloriam eorum,
& diuitias ostendit: sed nos non tantis diuitijs &
honoribus tentat, sed vili & abiecta re, qua sola nos
superat, & vincit. O quot quantique sunt homines,
qui diabolum adorant vilissimo precio, pro vilissi-
mo scorto, & pro parua pecunia. Quot mercatores
& venditores vnico solo argenteo te diabolo sub-
dunt iurantes, mentientes & emptorem decipien-
tes, &c. ¶ Prætereà regna illa, & diuitiæ non veræ
fuerunt (vt modo dixi) sed fictitiæ. Sic mũdi honor
diuitiæ, & quidquid sub cœlo est, vanum est, & vt
Iaco.4. Iacobus ait, vapor est ad modicum apparens. Hæ
temporales diuitiæ vmbra sunt illarum diuinarum
atque cœlestium. Vanæ sunt hæ temporales diui-
tiæ, quandoquidem tam vanum finem sortiuntur.
Psal.75. Dormierunt somnum suum viri diuitiarum: & ni-
hil inuenerunt in manibus suis. Vanum id est, &
caducum quod à tanto atque tam diuino bono (vt
Psal.4. Deus est) te seducit. Ideo Dauid. Filij hominum
vsque quo graui corde: vt quid diligitis vanitatem
& quæritis mendacium? tanquam vile stercus Apo
Phi.3. stolus illas iudicabat, qui dixit. Omnia arbitratus
sum vt stercora. Quapropter si veri diuites esse cupi
tis, veras diuitias amate, puer pluris habet equum
confectum de arundine, quam omnes equos regis:
& puella pluris habet pupulam, quam omnes mun-
di mulieres pulchras atque formosas. At tu qui ho-
mo es, quid est, quod diuitias terrestres, cum vanæ
illæ sint & perituræ diligis, & cupis? Vnde Salomõ
valde homines miratus, qui has res terrenas diligũt
& veras relinquunt, inquit. Vsque quo paruuli dili-
gitis infantiam. Non sic Paulus qui dicebat. Cũ erã Sap.1.
paruulus loquebar vt paruulus, sapiebam, vt paruu- Gala.4.
lus quãdo autem factus sum vir, euacuaui, quæ erãt
paruuli. Si in tragœdia aliqua faber ferrari⁹ vel sutor
ingrederetur regalibus vestibus indutus: nonne qui
illum, vt regem coleret, insanus & amens iudica-
retur? Reges igitur huius mundi nihil aliud sunt,
nisi reges comœdiæ & ficti, & omnes eorum diui-
tiæ (si eas conferas cum veris & æternis) fictæ atque
falsæ sunt. Ne simus pueri, siquidem homines adul-
ti sumus: ne simus ignari, siquidem sapientes & pru
dentes volumus haberi: tuncque pueri & infantes
erimus, quando terrenas diuitias plus æternis & ve
ris dilexerimus. Nam sicut hæ diuitiæ, quas diabo-
lus obtulit Deo, non erant veræ, sed magicæ atque
fictitiæ: sic etiam sunt diuitiæ huius seculi, & quid-
quid mundus continet. ¶ Obserua etiam quod aptè
in momento temporis secularia & terrena demõstrã
tur: in quo caducæ fragilitatis potestas humana de-
claratur. In momento enim hæc temporalia trans-
eunt, & sæpè honor huius seculi transit, antequam
adueniat. Quid enim seculi potest esse diuturnum,
cum ipsa secula non sint diuturna? Discamus has
mundi diuitias contemnere non solum ob earum
falsitatem, & vanitatem: sed etiam propter earum
breuitatem. Non solum hæ diuitiæ quas diabolus
Christo ostendit, falsæ erant & imaginariæ, sed in
momento ostensæ breuiter euanuerunt. Sic honor,
sic potestas, sic diuitiæ, sic denique quidquid mun-
dus habet cito trãsit & fugit. Vnde Paulus, præterit 1.Cor.7.
enim figura huius mundi. Inconstans est gloria eius Iob.20.
& bona sua momentanea & futilia. Ideo Iob. Hoc
scio à principio, ex quo positus est homo super ter-
ram, quod laus impiorum breuis sit, & gaudium hypo-
critæ ad instar puncti. Si ascenderit vsque ad cœlum
superbia eius & caput eius nubes tetigerit, quasi ster
quilinum in fine perdetur, & qui eum viderant, di-
cent. Vbi est? velut somnium euolans non inuenie
tur transijt sicut visio nocturna. Non potuit Iob
aptiùs conferre breuitatem, qua cuncti honores, di-
uitiæ, & voluptates huius seculi prætereunt, quam
puncto. Sola consideratio breuitatis, qua omnia
huius præsentis vitæ dilabuntur, satis esset, vt illum
contemneremus. Vidi impium exaltatum super ce Psal.96.
dros libani, & ecce iam nõ erat. Vnde in prouerbijs Prou.10.
dicitur. Quasi tempestas transiens non erit impius:
iustus autem quasi fundamentum sempiternum.
Quemadmodum tonitrua magnum strepitum fa-
ciunt, at cum nubes in aquam conuertitur, tempus
serenum manet: ità pompa & gloria huius mundi,
vel vnico puncto præterit. Tanquam vmbra omnia
quæ hic videntur prætereunt: tanquam radius cœli, Eccl.3.
qui in ictu oculi transit, ita sunt omnia regna & tẽ-
pora mũdi. Vanitati subiecta est omnis creatura. Ni
hil stabile aut firmũ sub terra est, ex qua Adã, & filij
eius cõditi sunt. Mũdi enim prosperitas est serenitas
hyemis, tranquillitas maris, & stabilitas lunæ: sicut

hæc facilè mutantur: ità opum & humanarum rerum status nullam habent firmitatem, aut constantiam: transeunt omnia illa sicut vmbra (ait sapientia) & tanquam nuncius præcurrens. Igitur tu quê admodum alter Tobias, sedens in littore fluuij Tigris attenta consideratione debes tecum reuoluere, qua velocitate omnes mundi honores currant, & prætereant. Fluuius ille ità appellatur ob maximam velocitatem & celeritatem, qua eius aquæ fluunt: quæ quidem velocitas nec conferri potest cum illa quam dies tui ferunt currentes celeriter in mortem, nec cum celeritate qua cuncti honores, diuitiæ & voluptates huius seculi prætereunt. Cum hac consideratione lauabis pedes affectionum animæ tuæ: & cum hac contemplatione puluerem mundabis, quo inquinatus fuisti cum mundi amore agebas. Omnia huius vitæ, vt vmbra transeunt, & voluptas, quæ inde capitur, ita breuis est, vt antequam ad desideratum finem perueniat, iam transijt: tormenta autem quæ peccatorem manent ob hanc voluptatem nullum nouerunt finem. Voluptas, quæ hic capitur temporalis est: quod autem in alia vita cruciat, æternum est. Quid obsecro est stabile, aut quid in hac vita durat, & permanet? Durarūntne diuitiæ multum temporis? Permansit ne gloria huius mundi? Audi obsecro dicentis vocem. Dies mei velociores fuerunt cursore. Quemadmodum tabellarius nondum venit, quando iam iterum proficiscitur: ità vita nostra & omnes voluptates & honores eius, nondum venerunt, quando in temporis puncto iam abeunt. Magnum igitur cum dispendium fecerimus ad contextum reuertamur, & videamus quid diabolus dixerit Christo postquā omnia regna & gloriam mundi illi ostendit. *Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam eorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa. Tu ergo procidens si adoraueris coram me erunt tua omnia.* Obserua, quod in hac tentatione non dixit. Si filius Dei es, sicut in alijs: sed tanquam homini loquitur. Secum enim sagax tentator cogitauit. Si filius Dei est, forte mihi pœnas imponet, & asperè & potenter loquetur, cum ausus sim contra diuinitatē agere. Si autem homo est, vel credet mihi, vel non. Si crediderit, adorabit, & sciam illum hominem esse & peccatorem. Si non crediderit promissis, & impossibilia videntur, ea quæ dixi: loquetur mecum & cōfabulabitur, quomodo possim ea quæ promisi donare, & forte dicet, sufficiet mihi si me dominum alicuius partis vel regni mundi constituas. Et ex verbis ipsius eliciā: an purus homo sit, an Deus & homo. ¶ Præterea vide quomodo diabolus semper auget tentationes. Primo tentauit illum in deserto, vt lapides conuerteret in panem. Secundo grauius tentauit in Hierusalem cum dixit, mitte te deorsum. Nunc tertio grauissime tentat, cum adorari petit. Ita dæmon semper auget tentationes: quo circa qui non nouerit se à minoribus tentationibus tueri, in maiores incidet. Pharaoni misit dominus paruos ciniphes in plagam: quibus superuenerunt grandes muscæ. Docet locus iste, vt minima timeamus, si nolumus in maiora mala incidere. Sic Herodi regi contigit: qui prius adulter fuit, ac deinde maiora mala addidit, & Ioannem in carcerem detrusit. Sic loquitur de eo noster Lucas in capite præcedenti: & quia ibi iam de his loquuti sumus: nunc ad alia gradum faciamus. ¶ Adorari petijt, vt intelligas, quod omnes, qui diabolo consentiunt, illum adorant. O si hæc attenderet peccator, & videret quomodo impijssimo dæmoni & vili creaturæ se subijcit. ¶ Denique obseruabis, quam fallax & mendax sit dæmon in omnibus quæ promittit. Mēdax fuit in omnibus quæ hic dixit: nam regna & diuitiæ, quas ostendit non suæ erant. Et etiam mendax fuit dicens, quod omnia hæc dabat cui ipse volebat: & quod item daret ea Christo, si eum adorasset. Similes sunt dæmoni, qui gloriantur de nobilitatibus, gratijs, & bonis, quæ non habent & ea dicunt fecisse, quæ nunquam fecerunt. Similes etiam sunt dæmoni, qui ea non adimplent quæ promittunt. ¶ Ad nostram autem eruditionem admonet locus iste, ne credamus diabolo, mundo, aut carni: & omnia quæ nobis promittunt falsa esse, & vana. Nunquam promissis stat, & quod promittit nunquam facit, & in omnibus dictis mendax est. Humiliat se, & interiora eius plena dolo. Ne credas eius dictis, nec cogites posse tecum amicitiam habere. Ne fidas Ioab, nec credas quod dæmon & mundus amici tui sint: nam si credis illis, & in eis confidis, tibi necem inferet osculo & salutatione pacis, tanquā alteri Amassa. Quidquid mundus dicit, & consulit tibi falsum est & mendax: vt clare videtur in omnibus quæ dæmon hic dixit Christo. Plurimi prophetæ falsi adulabantur regi promittentes ei vitam & victoriam, si in bellum iret: & omnia hæc vt ad libitum loquerentur. Omnia quæ mundus consulit, & omnia quæ appetitus imperat fallaciæ sunt tibi dicentes, quod etiam si male viuas, bene potes vitam æternam expectare. Morieris tanquam Achab: si falsis prophetis credideris. Hi sunt falsi testes, quos Iezabel adducit: qui si credantur, spiritum interficiunt. Animaduerte quod omnia, quæ tecum mundus facit blandimenta sunt falsa & ficta, quibus capere solet incautos & improuidos. Confidit Sisara Iaeli: quia autem illi credit, misere interfectus fuit. Deus inquit. Popule, meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiūt. Propheta ille qui venit à Iuda, quia credidit falso prophetæ, interfectus fuit à leone. Solet dęmon tanquam propheta ille falsus & senex vt magis decipiat dicere quod Deus iubet, & scripturam sacram in cōprobationem adducere, vt faciebat quando dominum tētabat. ¶ Aduerte quod piscatores solent esca hamum cooperire vt pisces capiant, & decipiant: & vide quod omnia mundi blandimenta sunt in tuam perniciem & damnum, & quod sub virenti herba coluber est absconditus. Mulier nanque illa quam Apocalypsis refert in vase aureo propinabat venenum. O quot & quantos hoc maledictum venenum suorum præstigiorum interfecit, & quanti bibunt mortem in honorum, diuitiarum, & voluptatum vasis. Aureo vase ignaros & insipientes fallit: qui non agnoscunt venenum suum. Ecclesiasticus enim ait. Multos destruxit iniqua promissio eius. Surgant (si volueris) omnes mortui, & dicant: an aliquando in hac vita gaudium sine dolore possederint, pacem sine discordia, quietem sine

Marginalia: Sap. 5. Tob. 9. Iob. 9. Exo. 8. Eccl. 19. 2. Reg. 20. 3. Reg. 22. 3. Reg. 21. Iudi. 4. Esa. 4. 3. Reg. 13. Apoc. 17. Eccl. 26.

sine metu, valetudinem sine infirmitate, panem sine dolore, & gaudium sine tristitia. Omnia bona promittit, & cuncta præbet mala. gaudium promittit, & tristitiam tribuit: & diuturnam vitam promittit, breuissimam donat. Septem annorum spacio seruierat Iacob Laban, vt pulchram & formosam Rachel in vxorem duceret: at derisor socer dedit illi Liam, quæ lippos habebat oculos. Talis est dæmon, qui aliud promittit, aliud dat. Hanc fallaciam non agnoscunt, qui ei seruiunt: quousque clarum mane adueniat. Transacta iam obscuritate vitæ præsentis: cum mors aperiet oculos, cognoscant: vt alter Iacob mendacia dæmonis, & fallaciam in qua vixerunt: tunc cognoscunt quam perditi ambulauerint seruientes dæmoni mendaci. Multi etiam si agnoscant fallacias dæmonis, nihilominus gaudent in eis viuere, vt Balam, qui apertis oculis ad lapides offendebat. Nonne clarè vides, quomodo hic Christo mentitus est, cum ea promitteret, quæ dare nequibat. Idem tecum facit, tentans te. Loquitur ad aures dicens tibi, quod in vitijs est gaudium & voluptas: cum secundum veritatem tormenta conscientiæ sint, & tandem dolores æternos ingenerent. Disce igitur à tuo redemptore & magistro, vt non credas fallacijs suis: sed potiùs illum à te reijce procul, talia, vt dominus illi dicens. *Scriptum est. Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies.* Hoc scriptum habetur in Deuteronomio, ex quo libro omnes tres responsiones ad tres tentationes excerpsit Christus: vt doceat sacram scripturam arma habere contra aduersarios, & inimicos veritatis. Nonne seruiendum est dominis? vtique: sed quando iubent aliquid, quod est contra Deum Deo potius quam illis seruies. Secundo intelligendum est, illi soli seruies: scilicet seruitute latriæ, quæ soli Deo debetur: ita vt nulli homini seruire liceat hac seruitute latriæ. Sic Augustinus loquitur libro decimo de ciuitate Dei: atque ideo coniunxit illi soli seruies cum adoratione, vt intelligas quod de hoc obsequio adorationis latriæ loquutus sit. At multi Christiani sunt, qui apertè huic præcepto aduersentur inseruientes suis appetitibus, quos tanquam Deos colunt. Adorant & venerantur auaritiam, iuxta illud Pauli. Auaritia quæ est idolorum seruitus. Alij sunt vt idem Apostolus ait. quorum Deus venter est. Videbis namque plurimos Christicolas, quorum si consideres occupationes, negotia, & loquelas, non dubitabis quin ventris sui idololatræ sint: quandoquidem nesciunt à primo mane vsque ad noctem aliud loqui, nisi de cibo, & potu, & oblectamento sui corporis: tanquam si Deus Iudex in cœlo non esset, & vt post hanc vitam, alia excellentior non maneret legitime certantibus. Deum, verum Deum esse agnoscunt: at non solum illum volunt adorare, sed etiam carnem suam & vilem mulierem tanquam Deum colunt, similes illis Samaritanis de quibus ait scriptura, quod timebant Deum, sed habebant idola quæ adorabant. Sed stat sententia. Nemo potest duobus dominis seruire. Et duobus dominis sic contrarijs quales sunt diabolus & Christus, caro & spiritus, mundus & Deus, nullatenus seruire poteris: quia solus Deus est ab homine colendus, vt illi soli seruias, & diabolum impijssimum tyrannum abijcias, & ipsius iugum onerosum.

Gen.29. *Num.22.* *Deut.6.* *Aug.li.10. ciui.cap.1.* *Colo.3.* *Phi.3.* *4.Reg.17.* *Mat.6.*

Quomodo autem duobus dominis non possimus seruire, sed soli Deo, infra in suo loco Deo dante dicemus. Et hæc satis sint de tertia tentatione, nunc autem de secunda agamus, quia vt iam diximus Lucas noster non seruat ordinem historiæ in narratione harum tentationum. Ait ergo. *Et duxit illum in Hierusalem, & statuit eum supra pinnam templi.* Pinna grætè significat alam illam ex leui ferro confectam, quæ supra summa tecta solet collocari, cuius motu differentiæ ventorum discernuntur. Itaque super templum est tectum, & super tecti summitatem est pinna, seu pinaculum, seu ala. Expende autem hominum impiorum ingenium nihil intentatum relinquunt, vt malitiam suam expleant. Balac rex Moabitarum in alio & alio loco ter ædificauit altare & apposuit vitulum, & arietem, vt malediceret Balaam populo Israeli. Visum est ei quod si mutaret locum, mutaretur etiam Balaam: & id quod in vno loco non potuit assequi, in alio existimauit assequuturum. Ita dæmoni visum est, nam cum in deserto non esset consequutus à Christo id quod intendebat, fore posse existimauit id consequi in pinnaculo. Posteà verò cum nec in hoc loco intentionem suam expleuisset, tanquã alter Balac tertio duxit illum in montem, & in tribus locis tria altaria ædificauit, quæ sunt tres suæ tẽtationes. Sic Iudæi fecerunt cum illo cæco à natiuitate, quem Christus illuminauit, iterum atque iterum importunè interrogando illum, vt vel aliquid aduersus Christũ inuenirent. Hoc quotidie faciunt impij, cum bonos persequuntur, vt nihil intentatum relinquant, vt vel eis possint nocere. ¶ Obserua etiam & vide diaboli ingenium, semper enim supra pinnam collocat. Non decet, vt homines supra res diuinas sint, res autem diuinæ super homines. Solius domini est, vt excelsus sit, & eleuatus. Qui prælatis suis non obediunt vices Dei gerentibus supra pinnam sunt: non sub Deo. Imo vt generaliter loquar, omnis tentatio de quocunque peccato illa sit, id intendit, vt hominem supra pinnam collocet. Omne enim peccatum mortale est voluntarius supra pinnam conscensus: id est, vt contra obedientiam Dei te ipsum erigas. Denique sicut nullus est locus excelsus tutus, sic tu qui contra Deum ceruice erecta insurgis, timere debes occasum inferni. Sic diabolus superbiens dixit. Super astra Dei exaltabo solium meum: & sedebo in monte testamenti, &c. Sed vide quid sequatur. Veruntamen ad infernum detraheris, in profundum laci. Hoc modo sicut ipse exaltatus cecidit, vult homines exaltare, vt cadant sicut ipse. Ducit itaque diabolus homines in altitudinem superbiæ, vt lapsu grauiori cadant. Aquila in altum surgit & eleuat testudinẽ, & inter lapides deijcit, vt vel ita fractum possit illum manducare. Ita dæmõ plurimos in honores & dignitates eleuat: vt maior sit in infernum casus. Sic Iob agens personam superbi, inquit. Eleuasti me: & quasi super ventum tollens allisisti me valide. Sicut vas luteum quod frangere vis, extollis à terra vt fortiùs comminuatur: sic diabolus extollit

Cap.16. *Num.23.* *Ioan.9.* *Esa.14.* *Iob.29.*

Prou. 16. vt proijciat in infernum. Vnde in prouerbijs dicitur. Ante ruinam exaltatur cor. Si quando aliquem videris in honoribus & mundanis rebus ascendere, cum virtutibus non sit munitus: mihi crede illud esse, vt maior sit casus, & vt ab altiori loco praecipitetur. Ideo Dauid inquit. Vidi impium exaltatum super cedros libani, & ecce iam non erat. Psal. 36. Quando duo magni luctatores in arenam descendunt, viribus prosternere se nequeunt: at qui dexteritatem in lucta habet, contrarium in aerem leuat, atque ità illum prosternit. Sic diabolus tanquam magnus luctator, quos pauperes nequit prosternere, quia humiles sunt, eos eleuat diuitijs, honoribus & dignitatibus, vt in abyssum inferni eos detrudat. Hoc quotidie videmus in multis pauperibus qui recti sunt & humiles: at praelati facti, Nerones fiunt & Diocleciani. ¶ Obseruandum quoque est daemonem Christum non duxisse in sancta sanctorum, neque in altare templi: sed in exterius & in pinnaculum, quod superfluum erat & ad nihilum nisi ad ornatum deseruiebat. In qua re debes hoc vnum aduertere: daemonis esse ingenium homines allicere & ducere in res exteriores, & non ad internas: quin potius rebus externis homines excaecat, ne interiores videant. Luxuriae & libidini dedito huius vitij voluptates ob oculos ponit: non autem poenitentiam & tristitiam, quae post illud peccatum remanet. Auaro pulchritudinem & nobilitatem auri repraesentat: at non ob oculos ponit diuitũ curas, & scrupulum quo diuitiae acquiruntur. Alteri dicit, esto praelatus, esto episcopus, & harum dignitatum honores ob oculos illi ponit: at non manifestat huic quam grauia sint horum statuum pondera, quamque arcta ratio ab his sit exigenda. Nunquam daemon te ipsum inuitabit tui ipsius humili cognitione, nec morsu & reformatione conscientiae tuae: sed rebus vanis & exterioribus, vt erat pinnaculum templi. Nam si homo blandimentis carnis deditus vt considerat voluptatem exteriorem, recordaretur etiam quid hoc peccatum turpitudinis secum afferat, non vtique illud patraret: at daemon hominibus exteriora tantum ostendit, vt vel sic eos semper falsos habeat.
Exo. 3. Moses seruus Dei spiritu diuino ductus gregem mittebat in interiora deserti. Iubebat etiam dominus vt animal quod ei offerebatur sine pelle esset:
Leui. 1. daemon autem vult, vt obsequium quod ei praestas pelle voluptatis cooperias, vt interiora illius vitij & peccati non videas. At tu teneris id facere quod Deus iussit, scilicet, auferre vitio pellem voluptatis: tuncque clarè agnosces, quae fallaciae quae turpitudines sint absconditae in eo quod mundus repraesentat. Crede mihi quod omne malum tuum pendet, cum non aufers peccato pellem. Corticem ei aufer, & in interiora eius ingredere: tuncque clarè videbis, quanta sit pestis & abominatio abscondita, subter id quod nunc desideras. Vnde Angelus Tobiae dixit. Exentera piscem & cor eius & fel: sunt enim haec necessaria ad medicamenta. Tob. 6. Sic exentera peccatum, & fel videbis, caecis oculis medicinam: confertque multum vt malitiam peccati agnoscas, & mundi vanitatem. Sed de his satis. Constituit itaque Iesum in pinnaculum templi diabolus. *Et dixit ei. Si filius Dei es mitte te hinc deorsum.* Suadere potest, non praecipitare. Praetereà non ad ascensum, sed ad descensum suadet: quia omnes secum cadere optat. Ipso coelo eiectus, in infernum corruit: & id miser ipse molitur vt omnes cogitatus nostros, opera & vestigia in terram conuertamus, sequentes illam impiam pythagoraeorum sententiam. Quae supra nos, nihil ad nos. Expende etiam quanti fecerit diabolus Christum: non enim eum tentat de luxuria aut de infidelitate, sed de nimia fiducia & confidentia: qua tentatione non nisi viros perfectos solet aggredi. Quando enim cognoscit malignus hostis, aliquem religioni, & egregijs virtutibus vacare, vt illum tumore superbiae inflet, confidentiae & arrogantiae argumentum apponit. Sic tentauit illum pharisaeum qui ieiunabat, decimas dabat, & multa bona faciebat. Luc. 18. Iam diabolus expertus fuerat Christi virtutem in deserto: ideò nunquam de iactantia tentat. Sancti autem, vt inimicum vincant, nihil sibi arrogent: sed omnia Deo adscribant. Sic Apostoli non in suo, sed in Christi nomine daemones expellebant: ne arrogare sibi aliquid viderentur. Sic Petrus claudum curauit dicens. In nomine Iesu Nazareni surge, & ambula. Sic Paulus fugiens iactantiam dixit. Scio hominem siue in corpore, siue extra corpus nescio, Deus scit raptum huiusmodi vsque in tertium coelum. Act. 3. 1. Cor. 12. Vide quomodo suum nomen sub silentio inuoluat: vt vanitatem & iactantiam fugiat. Sic diabolus, quia Christum iustum videt, & fortem expertus est: de iactantia illum tentat. Et vt magis suadeat & alliciat ad id faciendum, sicut Christus, scripturam adduxit. Sic etiam ipse psalmum nonagesimum affert. *Scriptum est enim, quod Angelis suis mandauit de te, vt conseruent te, & quia in manibus tollent te, ne forte offenda ad lapidem pedem tuum.* Scit diabolus quod timor poenae praeseruat à malo. Multi enim non faciunt malum quod fecissent, nisi timerent Deum: vel poenam peccato debitam. Ideò vt à malo auerteret beatus Baptista, peccatores aeternam minabatur poenam, dicens. Iam securis ad radicem arboris posita est. Mat. 3. Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur & ardet. Luc. 13. Et Christus. Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Haec mundi Saluator & praecursor eius praedicabant, vt homines à vijs suis malis auerterent: quod idem prophetae olim facere consueuerunt. Diabolus autem cum homines ad peccandum vult inducere, quantum potest conatur timorem & metum illis auferre, vt se in peccata, praecipitent, hoc modo Christum hic tentat dicens. Scriptum est, quoniam Angelis suis Deus mandauit de te, &c. Hoc idem versipellis fecit cum Eua matre nostra, cui timorem mortis adimens, dixit. Gen. 3. Nequaquam moriemini. Hoc saepè nobiscum facit callidus insidiator, quia nouit multos seruare Dei praecepta potius timore poenae, quam amore & dilectione diuina: & adimit timorem dicens. Ne timeas mortẽ, neque infernum, quia recta valetudine & sanitate frueris, iuuenis es, non tam citò morieris: nunc inebriare quãtum volueris, libidini vaca, posteà vero locus

locus pœnitentiæ superest. Ne timeas. Nos verò si ab eius manibus liberari volumus, diligamus Deũ, & omnia potiùs diuino amore quàm timore faciamus. Cum autem voluerit nobis timorem adimere vt peccemus, dicamus ei. Diligo Deum meum super omnia, ideò nolo illum offendere. Sic illa impudica fœmina, diaboli instrumentum, cum solus esset sanctus iuuenis Ioseph, suadebat & alliciebat eum ad peccandum, cum testem non haberet, quẽ timere posset. Dei autem fidelis seruus non timorem, sed dilectionem Dei obiecit dicens. Quomodo possum peccare in dominum meum, qui tanta mihi contulit bona? Sic etiam illi falsi senes per quorum ora diabolus loquebatur Susannæ dixerunt. Ecce ostia pomerij clausa sunt, & nemo nos videt. Quod si non feceris dicemus aduersus te falsum testimonium. Hæc omnia dixerunt, vt tollerent timorem dicentes, quod portæ erant clausæ: & timorem infamiæ & mortis iniecerunt, vt peccato consentiret. At illa, quæ castitatem seruabat non propter mundi timorem, sed propter Deum ne illum offenderet, mortem potius elegit. Quot autem obsecro nunc sunt fœminæ quæ in maxima laberentur peccata, nisi timerent perdere famam, honorem, aut parentes, aut fratres aut viros suos? Qui bonum operatur, & malum sibi cauet solum propter timorem: proximus est vt peccet: quia sublato timore Deum offendet. Sed qui Deum amat, cum vbique ille sit, hic in nullo loco eum offendat. Quapropter si Deum dilexerimus multas diaboli tentationes vitabimus. Sed de his alias.

Gen. 39.

Dan. 13.

¶ Nunc operæpretium est inuestigare, vnde diabolus sciuit quod hæc scripta sunt? Vnde tibi ô diabole contigit lectio scripturæ? nunquid legisti prophetas aut diuina eloquia cognouisti? Legit quidem diabolus, sed non vt ex lectione sanctorum melior fieret: sed vt simplicitate eos qui tantum corticis & literæ amici sunt interficiat. Multi etiam nunc dant operam literis, non vt sanctiores fiant: sed vt alios decipiant, sicut multi iuris periti & aduocati, qui lucernam & vigiliam tota nocte sustinent, vt pauperem spolient, & iustitiam conturbent, & iura violant, vt ipsi aucti & locupletati euadant. Sic etiam legunt scripturas hæretici, vt alios decipiant. Laborant omnes hæretici suas hæreses probare authoritate scripturæ: sensum verum retorquentes (& vt Paulus inquit) adulterant verbum Dei. Citant quidem diuinas scripturas, sed in deprauatum sensum, vt suas confirment hæreses. Vt qui regis imaginem ex auro & gemmis confectam dissoluunt, postea vero ex eodem auro canis figuram & imaginem conficiunt. Sic hæretici imaginem fidei dissoluunt, & ex eisdem scripturæ authoritatibus falsò expositis imaginem perfidiæ conficiunt, & ornant: & dicunt illam esse fidei & veritatis imaginem, cum constructa sit ex eisdem scripturæ sacræ locis, & fallunt homines simplices dicentes: illam turpem canis imaginem esse veritatis imaginem, hac similitudine vtitur Irenæus libro primo aduersus Valentinum. Sed iam nunc vide diabolum patrem hæreticorum, qui scripturam falsò ad suum propositum allegat: hæretici enim scripturis perperam intellectis suas falsitates, & errores defendere volunt. Hæc enim quæ psalmista hic enarrat, de viro iusto, non de filio Dei intelligenda sunt: quia viri iusti quanuis sancti & recti sint, nihilominus adiutorio diuino, & Angelorum indigent, non tamen filius Dei, qui custos est Angelorum, & dominus eorum. Quare hæc quæ psalmista ait in hoc psalmo, qui habitat in adiutorio altissimi, &c. de homine iusto intelligenda sint, non de filio Dei, satis cuilibet intuenti apparet. ¶ Præterea illud quod contra se erat, scilicet, super aspidem & Basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem: tacuit diabolus, ne suo gladio se ipsum iugularet, hæc enim potestas contra ipsum non solum viris iustis in veteri testamento data est, sed etiam in nouo: cum dominus dixit suis discipulis. Ecce dedi vobis potestatem super serpentes, & potestates, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. ¶ Denique & multi sunt nunc theologi prædicatores verbi Dei, qui sicut diabolus scripturas portant prædicantes in ore, & alios docentes: non tamen illas portant in corde: quibus Paulus ait. Qui alios doces, te ipsum non doces? Solet aliquãdo, vt in aquis nasturcia aquatica videas, pallida, & in terram submissa, quæ nihil crescunt. Quæ autem est causa cur istæ herbæ non crescunt? Quia pluuia de cœlo non descendit super ipsas. Nonne sufficientem aquam habent, quando sunt intra riuum? non vtique ista aqua sufficit: nam opus est, vt cœlestis aqua super illas descendat, tuncque statim in altum crescent. Attende igitur verbi Dei prædicator, quod etiam si abundes aqua philosophiæ & theologiæ, & magnos in his facultatibus feceris progressus: hoc tamen parum prodest, vt tibi ipsi, & cæteris vtilitatem afferas: nisi ab alto scientia descenderit, & spiritus, atque deuotio, quo in amorem diuinum accendaris: vt alijs proficere possis. Opus est vt deuotus & spiritualis sis, & vt orationi & contemplationi vaces, si fructum tuorum laborum videre velis. Vide ne dæmonem imiteris, qui scripturam in ore tanquam doctus habebat, malitiam verò & calumniam in corde. Discamus etiam ex hoc loco, ne nos in res viles & turpes abijciamus: quandoquidem tanti nos facit Deus, vt Angelos suos in custodiam nostram tribuat, quia scriptum est. Angelis suis Deus mandauit de te vt custodiãt te, &c. Colligitur enim ex hoc loco magnam esse hominum dignitatem, cum Angeli ad eorum ministerium deputentur. Quapropter quemadmodum ex parte corporis nosmetipsos humiliare debemus, contemnendo nos, siquidem cinis & corruptio sumus: ita ex ea parte, qua similes Deo sumus magni nos ipsos facere debemus: nec abijcere nos debemus in viles res huius mundi: quando quidem anima nostra tantæ est dignitatis, & excellentiæ, vt etiam cœlestes Angeli, ei ministrent. Sed iam Christũ, audiamus. *Et respondens Iesus, ait illi. Scriptum est, nõ tentabis dominum Deum tuum.* Ille Deum tentat, qui petit miraculũ fieri sine necessitate, & qui exponit te periculo, quod potest naturaliter vitare. Ideò Christus dixit suis. Cum vos persequuti fuerint in vnam ciuitatem, fugite in aliam. Sicut Christus fugit paruulus in AEgyptũ, & postea

2. Cor. 4.

Luc. 10.

Rom. 2.

Psal. 90.

Mat. 10.

Mat. 2.

2.Cor.11. factus vir idem sæpè fecit. Sic Paulus summissus in sporta euasit. Sed cum humanum auxilium defecerit, tunc ad Deum confugiendum est: non tentando, sed deuote & humiliter confitendo infirmitatem nostram. 2.Para.20. Sic ille rex pius dicebat. Cum ignoremus, quid agere debeamus hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Sic Deum tentat qui miraculum citra necessitatem petit, vt hic dæmon petebat: cum scalæ essent ad descendendum, ab alto volebat eum præcipitare, dicens, quod cum maxime Deo confideret, vt diceret Deum posse hominem sine pane sustētare, quod eodem modo facere posset, vt ipse sine scalis descenderet. Gen.7. Bene posset Deus Noe & suos in nubem eleuare: at cum essent tabulæ & architectores, & in arca possent saluari, non erat cur dominus miraculum in ea re operaretur. Quando filij Israel erant iuxta mare Rubrum, & inimici non procul ab eis aberant, tunc quando nullum erat naturale remedium, vt Pharaonis manus euadere possent, Exo.14. apertum fuit mare, miraculo portentoso facto. Exo.16. Et in deserto cum nullus esset cibus fecit etiam miraculum, mittens panem cœlestem. Petere à domino vt faciat miraculum, quando naturale aliquod suppetit remedium, officium est dæmonis. Clarum quippe & naturale est, quod si aliquis paries ruinam minatur in sinistram partem, quod in eam cadet. Quî igitur fieri potest, vt cum tu malè viuas toto tuæ vitæ discursu, à Deo miracula petens, in Dei sortem existimas te posse cadere? Miraculum sine dubio petis: nam miraculum quidem & illud grande est, quod cum malè viuas, fœliciter & bene vitam finias. At Christus illi respondit. Non tentabis, &c. Acsi diceret ei. Malè quidem ò incaute arguis quia non est par ratio de vno atque de alio: nam in deserto vbi non erat, qui nos pascere posset, ibi opus erat, vt Deus sua virtute nos sustentaret, aut quacunque alia re sibi placita. At hic sunt scalæ, quibus ascendimus: nam si scalæ postquam nos ascendimus, iam fractæ essent, nullum mihi est dubium, nisi quod posset efficere, vt nos intacti & incolumes descenderemus. At cum scalæ sint, non est cur ego id faciam, quod dicis: id enim esset dominum tentare, miraculum sine necessitate petendo. ¶Aduerte autem quod multi sunt qui tentant Deum sicut diabolus. Tentant quippe hi Dei clementiam, qui negligenter orant, & sine deuotione. Iuxta illud Ecclesiastici. Eccl.18. Ante orationem præpara animam tuam: & noli esse quasi qui tentat Deum. Alij tentant Dei patientiam: quia perseuerant in peccatis. Vnde psalmista. Psal.77. Tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum, & testamentum eius non custodierunt. Alij tentant Dei iustitiam deprecātes vindictā alicuius. Luc.9. Vnde duo Apostoli dixerunt Christo. Vis dicimus vt descendat ignis de cœlo? Alij tentant Dei potentiam, vt temerarij in periculis. Ideò Iudith quibusdam, Iudit.8. qui Deo assignabant tempus, dixit. Qui estis vos, qui tentatis dominum? Multi etiam tentant Dei sapientiam, qui volunt sine studio & lectione librorum scire & alios docere, quod certè tentare dominum est. Vide Augustinum in prologo de doctrina Christiana optimè de hac re disserentem. Vult enim Deus vt homines ab hominibus discant nam contrarium agere, temerarium est, & Deum velle tentare. ¶Obseruandum prætereà, quod quia diabolus se tuebatur authoritate scripturæ, Christus etiam cum scriptura respondet, adducens hoc quod in Deuteronomio scriptum est: scilicet, non tentabis dominum Deum tuum, gloriosum victoriæ genus est inimicum suis proprijs armis prosternere. Deute.6. Cum diabolus armis se induisset scripturæ aduersus Christū: eisdem se ipsum Christus induit, & vicit illum. Vt etiam fecit in paradiso, vbi dæmon primos parentes per lignum vicerat, sic & per lignum crucis ipsum dæmonem vicit: nam ipse dæmon fuit faber lignarius, qui crucem confecit, quique per ora Iudæorum vociferabatur, dicens. Crucifige, crucifige eum. Mat.27. Sed his armis vt iam dictum est ipse dæmon fuit victus: quemadmodum in hoc loco cum scriptura à Christo allata. Docet eisdem armis dæmonem esse vincendum. Cum diabolus scripturam aduersus nos attulerit, nos etiam contra ipsum scripturam afferamus. Eccl.41. Pro.6. Cum tentauerit te de superbia: illud tibi ex scriptura adducet. Gen.2. Curam habe de bono nomine. Cum tentauerit de auaritia: adducet illud, quod Salomon ait de formica, quæ congregat in messe quod comedat. Si de luxuria. Crescite & multiplicate, &c. De gula. Ecce dedi vobis omnem herbam & lignum, vt sint vobis in escam, &c. Et sic de alijs peccatis. Nos vero è contra eiusdem armis illum vincamus & interficiamus, dicentes ex scriptura contra superbiam. Eccl.5. Quid superbis puluis & cinis? 1.Tim.6. Contra auaritiam illud Pauli. Nihil intulimus in hunc mundum. Eccl.10. Et illud Ecclesiastici. Sicut egressus est homo nudus de vtero matris, &c. Ephe.5. Contra luxuriam dic. Omnis fornicator aut immundus non habebit hæreditatem in regno Christi & Dei. Num.11. De gula ait scriptura. Ad huc escæ erant in ore ipsorum & ira Dei descendit super illos, &c. Sed ad contextum. *Et consummata omni tentatione.* Iam initio diximus quod antequam diabolus visibiliter in assumpto corpore aggrederetur dominum, tentauit illum multis grauissimis tētationibus: de quibus hæc, quæ nunc ait verificantur. *Diabolus recessit ab illo vsque ad tempus.* Quia tempore passionis redijt ad tentandum: quanuis illa non fuit tētatio propriè dicta, pro vt est suggestio diaboli ad malū, sed fuit aperta persequutio incitando Iudæos contra Christum. Sed nunc nonne vides quomodo diabolus cedit virtuti? Et si inuidere non desinat, tamen instare formidat: quia frequentius refugit triumphari. Audito nanque nomine Dei recessit vsque ad tempus, posteà non tentaturus, sed apertè pugnaturus in passione. ¶Docemur non tantum aduersus carnem & sanguinem: sed etiam contra nequitias spirituales esse nobis certamen. Nemo potest coronari nisi prius vicerit: & nemo vincere nisi pugnauerit. Discamus omni tempore vigilare, & esse cautos. Quāuis vincas, nō sis sine cura & solicitudine ocio se viuens: quia diabolus non recedit vsq; in finem, non reuersurus sed vsq; ad certum tempus, fingit enim se fugere, sicut Iosue cū cœpit ciuitatem Hai: Iosue.8. sed reuertitur ad tēpus, vt fortiùs & aptius vincat. Caue ne tibi cōtingat sicut Philisteis illis, qui epulabātur celebrātes victoriā, quā obtinuerāt de Sāson

nec attē

Iudi.16. nec attendebant ad malum quod illis euenire poterat & fuerunt victi & mortui. Similiter Amalechitæ lætabantur super victoriam, quam obtinuerant
1.Reg.30. Sicelech, quam igne combusserant, & spoliauerãt, & erant super faciem terræ quasi festum celebrãtes: quos Dauid superueniens vicit, & occidit, & abstulit spolia. Quando viceris, tunc timidior debes esse & expergefactus, nam iterum redibit dæmon præliaturus tecum: & facile vinceris si incautum te inuenerit, quamuis prius victor euaseris. Et multoties contingit, vt ipse dæmon, vtpote qui sagacissimus & callidissimus est, se sinat vinci, vt posteà melius ipse vincat, & maiorem victoriam consequatur. Vt facere solent hi qui alearum aut taxillorum ludum exercent, qui fingunt se perdere, & paruam pecuniæ quantitatem amittunt, vt postea maiori lucro aduersarium capiant. Multi sunt qui statim vt confessionem suorum peccatorum fecerunt, alacres sunt & gaudentes cum victoria, quam de dæmone assequuti sunt, qui eos ridet, nam cum eos improuidos & incautos videat, redit iterum costentaturus atque ità eos vincit facile, & captiuos possidet. Vide ne post victoriam obdormias: nam tunc solet dæmõ maioribus viribus & potẽtia inuadere. ¶ Obserua etiam quod quinque vicia diaboli notantur in hac historia. Primum quod sit curiosus speculator, an videlicet Christus esset filius Dei, quod scire cupiebat non vt veneraretur, sed vt iactanter miraretur, & vt redemptionem nostram (si posset) impediret. Secundum quod sit vanus, quia propter gloriæ vanitatem suasit casum. Tertium quod sit importunus: semel & bis repulsus, iterum accedit tentare. Quartum quod sit fallax, quia promisit se daturũ, quod dare non poterat. Quintum quod sit arrogans
Mat.4. & superbus quia petit adorari. Matthæus narrat Angelos accessisse & ministrasse, &c. Sed dices, numquid tam magnum fuit dæmonem à Deo vinci, vt sic adeo propter id tantum magnificetur? Respondeo quod non vicit illum in quantum Deus erat: quia hoc parum esset, & poterat annihilare illum: neque in quantum erat beatus homo, quia quicunque beatus maiores vires habet, quam omnes dæmones: sed in quantum homo mortalis vicit eum. Secũdum quam naturam quanuis minor esset diabolo, (quia iste non perdidit essentialia) in gratuitis tamen maior fuit Christus illo & sapientior omnibus philosophis, & sic vicit illum. Præterea in tentationibus Christus ostenderat se hominem esse: nunc Angeli illi ministrant, vt ostendatur eius dignitas atque diuinitas. Et etiam hoc est factum vt discas, quod quando à diabolo tentaris, quod Angeli tibi præsentes sunt, & desiderant nostram victoriam: & postquam vicerimus quasi congratulantes nobis, ad nos accedunt. Sed iam historiam prosequamur. *Et egressus est Iesus in virtute spiritus in Galilæam & fama exijt per vniuersam regionem de illo.* Venit in virtute spiritus, nam ille qui plenus erat ab instanti conceptionis Spiritu sancto nunc clarè ostendit spiritum in miraculorum operatione. Itaque virtus spiritus est virtus operatiua signorum, quæ datur à Spiritu sancto. Vnde in libris regum dicitur,
4.Reg.2. quod spiritus Heliæ requieuit super Eliseum. Porrò Christi, quatenus Deus est & Spiritus sancti, vna est virtus, atque omnipotentia & quo ad hoc Christus propria virtute fecit miracula. Et secundum naturam assumptam, à Spiritu sancto, imo à tota Trinitate data est potestas super omnem creaturam, vt ipse ait. Data est mihi potestas in cœlo, & in terra. *Mat*.28.
¶ Disce & tu vt ductorem habeas Spiritũ sanctum *Rom*.8.
in omnibus, quæ agis. Vnde Paulus. Qui spiritu *Ioan*.8.
Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Sed qui spiritu maligno & carnis concupiscentijs obtemperant nõ sunt filij Dei, sed eis dicitur. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere. Fama autem eius exijt per vniuersam regionem: nam probitas lucem quandam secum affert, quæ homines vel inuitos cogit. Non potest (ait dominus) ciuitas abscondi supra montem posita. *Mat*.5.
Et sicut Sol vbi primum radios suos emittit super faciem terræ, minimè latere potest, cum à suismet radijs prodatur: sic homines spirituales, quique ex familiaritate quam cum Deo habent plurimum lucis acceperunt, etiam si conentur lucem illam abscondere, minimè poterunt. Cuius rei appositissimum exemplũ erit nobis Moses, cuius facies ex habita cum Deo conuersatione clarissimos radios emittebat: quapropter *Exo*.34.
necesse erat velamẽ ponere, sicut ipse ponebat: sed splẽdor eius aliquando foras exibat. Quod idem vides nunc in Christo Iesu adimpletum: quia gloria eius & fama indies crescebat, & augebatur licet ipse eam occultaret velamine humilitatis. Vbi est ignis ibi erit fumus, qui illum manifestabit: & vbi vera virtus & probitas ibi fama & gloria erunt, quæ virtutem absconditam manifestabunt. Sic cum Christus post baptismum, & ieiunium reuerteretur in Galilæam, creuit fama eius, & exijt per omnem regionem. Huic consentit alius euangelista qui ait. *Mat*.4.
Abijt opinio eius in totam Syriam. Sic de Salomone dicitur, quod omnes reges terræ desiderabant videre faciem Salomonis. Et Iob. Auribus nostris audiuimus famam eius. Age & tu vt bonus odor famæ tuæ exeat in regionem. Vnde dominus suis *2.Par*.9. *Iob*.28.
ait. Luceat lux vestra coram hominibus: vt videãt *Mat*.5.
opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. ¶ Obserua autem, quod hæc fama Christi non fuit propter eius prædicationẽ, sed propter ipsius miracula: nam Christus non prædicauit nisi postquam Ioannes in carcere erat detentus, vt Marcus ait. Postquam traditus est Ioannes venit Iesus in Galilæam prædicans euangelium. Fecit *Mar*.1.
autem aliqua miracula antequam publicè prædicaret: nam conuertit aquam in vinum, quod fuit primum miraculum, & eiecit ementes, & vendentes de templo in quadam diuina potestate: & multa alia signa fecit in die festo coram *Ioan*.2.
Iudæis. Et tunc venit ad eum Nicodemus, & Galilæi, & receperunt eum, videntes quæ fecerat Hierosolymis. Et primo Christus hoc fecit, vt opinionem sui in plebe ingeneraret, vt *Ioan*.3.
doctrinæ ab eo prædicandæ crederetur: nam si incepisset prædicare, nullis præcedentibus miraculis, forte sermo eius nullius esset authoritatis propter tantam excellentiam prædicationis Ioannis, qui ante eum prædicauerat. Cum igitur Christus, primo multa miracula fecisset in Galilæa & posteà in Iudęa, cum reuerteretur à Iudæa in Gali-

in Galilæam, in itinere audiuit Ioannem esse traditum, & tunc incepit suam prædicationē in terra Galilææ, quæ erat Zabulon, & terra Neptalim, vt adimpleretur illud Esaiæ. Terra Zabulon & terra Neptalim, &c. vt Matthæus dicit allegans Esaiam prophetam. *Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.* Sapientia foris prædicat, & in plateis dat vocem suam. Noluit dominus in occulto prædicare sed publicè in synagogis coram omni plebe: tum vt multos doceret, qui propter omnes venerat, tum etiam, ne eius inimici inuidi doctrinā diuinam calumniarentur. Vnde principi sacerdotū de doctrina ipsius interroganti respondit. Ego palā loquutus sum mundo, ego semper docui in templo & in synagoga, vbi omnes Iudæi conueniunt. Sic publicè prædicans ostendit suæ doctrinæ syncerita tem, quia non clanculè (vt hæretici & seductores facere solent) sed in synagogis coram multitudine neminem veritus, veritatē docebat securus. *Et venit Nazareth vbi erat nutritus.* Aduerte quod Christus stetit in Nazareth ferè per spacium totius suæ vitæ vsque ad principium anni trigesimi ætatis suæ. Tūc baptizante Ioanne iuit Christus ad eum vt baptizaretur: & postquam fuit baptizatus non est reuersus in Nazareth, sed confestim iuit in desertum ad ieiunandum. Finito vero ieiunio redijt ad Ioannem qui erat ibidem in Iudæa, & ibi congregauit sibi Petrum, Andream, Philippum, & Nathanaelem, & cū eis profectus est in Galilæam, vt ait Ioānes, & abijt in Nazareth. Et quanuis Ioannes dicat quod iuerit in Canaa Galilææ, vbi aquam in vinum conuertit, & ibi descenderit in Capharnaum: credēdum est tamen prius iuisse in Nazareth, quam in Canaa & Capharnaum. Quod patet, quia Ioannes dicit, quod de Canaa Galilææ descenderunt in Capharnaum mater eius cum suis discipulis: & tamen Christi mater habitabat in Nazareth, & quando redijt in Galilæā iuit ipsa cum illo in Capharnaum. Posteà reuersus in Iudæā fecit miracula plurima Hierosolymis die festo: & rediens secundo Capharnaum in Galilæam nunciatum est illi in itinere quomodo dilectus Ioānes in carcere detinebatur: & cœpit ibi prædicare & exijt fama prædicationis eius, sicut & de miraculis iam anteà exierat vt Lucas dixit: & tunc iterū venit Nazareth. De hoc secūdo aduentu in Nazareth postquam prædicauerat, & miracula fecerat, in Capharnaum, loquitur hic euāgelista Lucas: quod manifestum est quia Nazaraitæ dixerunt ei nunc. Quāta cognouimus facta fuisse in Capharnaum, fac hic in patria tua. *Et intrauit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere.* Inter diem sabbati, & diem sabbatorum hæc est differentia, quod omnis dies sabbatorum est dies sabbati: non tamen è conuerso. Nam dies sabbati significat quemcunque diem festum: dies autem sabbatorum significat solum diem festum, qui ideo vocatur dies sabbatorum, quia semper est dies sabbati ad differentiam diei festi, quinti, quarti, &c. quorū nullus est semper, sed quandoque, sic quandoque non dies est sabbati hoc est quietis. Prædicabat autē die sabbati quia tunc potiùs conueniebant Iudæi: ad audiendum verbum Dei: sicut nunc Christiani faciūt in die dominico. Diebus festis ab occupationibus cessatur, vt homines diuinis exercitijs quietius deuotiusque intendant: & vt ea emendent, quæ ferialibus diebus peccauerunt, Deo adhærentes & ecclesiæ sanctæ eius. Sed proh dolor, nam id quod datum est in medicinam, conuersum est in venenum: nam in diebus festis multi potius vacant ebrietatibus, epulis, iocis, choreis, quā in ferialibus diebus. Hoc lamentatur dominus per Esaiam. Sabbata vestra odiuit anima mea. Surrexit autem legere Christus, vt ostendat quod prædicator concionem suam in sacra debet fundare scriptura. Vnde beat⁹ Petrus. Nō enim indoctas fabulas sequuti, notam facimus vobis domini nostri Iesu Christi virtutem. Sed multi nunc, vt ostendant suam variam lectionem & elegantiam, vel vt verius dicam suam vanitatem, & arrogantiam omnem concionem implent versibus poetarū, & fabulis Ethnicorum. Sic adeò, vt totus gentilicus sit sermo. *Et traditus est illi liber Esaiæ prophetæ, & vt reuoluit librum inuenit locum vbi scriptum erat.* Non solum operibus, sed diuinis scripturis, probauit dominus se Christum esse. Præterea non indigebat Christus libro, cum ipse sit, in quo sunt absconditi omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei: sed accepit codicem, vt nobis sacræ scripturæ studium commendaret. Non tamen casu illum locum scripturæ obuiat, erat nanque id iam diuina prouidentia dispositum. Nemo quippe de Christo euidentiùs, aut clariùs, quām Esaias vaticinatus est. Locus vero scripturæ is erat. *Spiritus domini super me.* Hæc verba de Christo quatenus homo est, intelligenda esse censeo. Regula enim scripturarum de filio Dei est, vt distinguamus quid in eis sonet secundum formam Dei, in qua æqualis est patri: & quid secundum formam, quam accepit, in qua minor est patre: & non turbabimur tanquam contrarijs inter se sanctorum librorum sententijs. Secundum formam serui dicit, pater maior me est: sed secundum formam Dei, ego & pater vnum sumus. Secundum formam serui, non veni facere voluntatem meam: sed voluntatem eius qui misit me: sed secundum formam Dei. Sicut pater habet vitam in semetipso, sic filius habet vitam in semetipso. Secundum formam serui Christus factus est obediens vsque ad mortem, & tristis est (inquit) anima mea vsque ad mortem. Sed secundum formam Dei, omnia quæ habet pater ipsius sunt, & omnia tua mea sunt, & mea tua. Secundum formam serui dicit, mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me: & secundum formam Dei, ante Luciferum genui te. Etiam in quantum Deus æqualis Spiritui sancto, dixit. Spiritus paracletus quem mittet pater, in nomine meo: & sub forma hominis ait, hæc verba quæ modo interpretamur. Spiritus domini, super me. Ita hæc exponit & interpretatur diuus Augustinus. Ex quo hæc, quæ diximus excerpsimus. Ait itaque. Ille spiritus, qui est patris, & filij, quo spiritus dominus repleuit orbem terrarum, habitat in me, secundum quod homo sum: quia Christi anima ab instanti conceptionis plena fuit spiritu sancto. Vnde spiritus sanctus per existentiam donorum suorum dicitur super Christum hominem requieuisse. Ideo alio in loco ait Esaias. Requieuit super eum spiritus domini,

Esa.9. Mat.4. Sap.1. Ioan.18. Ioan.1. Ioan.2. Esa.1. 2.Pet.1. Colo.2. Esa.61. Ioan.10. Ioan.5. Phi.3. Mat.26. Ioan.17. Ioan.7. Psal.109. Ioan.14. Aug. lib.1. Tri.ca.11. Sap.1. Esa.11.

domini, spiritus sapientiæ & intellectus. &c. ¶ Obser
ua autem quod Christus habuit spiritū domini su-
per se vt authorem & præceptorem: sed multi nō ha
bent spiritum sanctum super se ei obediēdo sed sub
pedibus, ipsius contemnendo inspirationes. Ideo
Heb. 10. Paulus. Et spiritui gratiæ contumeliam fecerit. Ob-
seruandum quoq; est, quod hæc verba, quæ hic re-
fert noster Lucas ex Esaia habentur in capite sexage
simoprimo eiusdem prophetæ licet sub alijs verbis:
Hiero. super nam euangelistæ (vt Hieronymus ait) cum allegant
7. c. Esai. & veterem scripturam non sub eisdem verbis & sylla-
Amos. 5. et bis sed sensum exprimunt, vt est in Matthæo. Et tu
ad Eph. 5. Bethlehem terra Iuda: sub alijs verbis est in Michęa.
Matt. 2. Et illud quod Esaias dixit. Ecce virgo concipiet: al-
Mic. 5. legat Matthæus, Ecce virgo in vtero habebit. Et il-
Esa. 7. lud Pauli ad Ephesios, propter hoc relinquet homo
Matt. 1. patrem & matrem: alibi habetur in Genesi. Nā apo
Ephe. 5. stolus pro eo quod ibi habetur ἐν ἑκεῖ τούτου, posuit,
ἀντὶ τούτου, quod latine alijs verbis dici non potest.
Deinde pro patre suo & matre sua pronomina ab-
stulit, & quod in medio dixit, adhærebit vxori suæ
penitus prætermisit. Sic quod hic refert Lucas, sub
alijs verbis refert Esaias. *Propter quod vnxit me.*
Quia placuit spiritui sancto quiescere super eū: ideo
Psal. 44. plenitudine gratiarum perfudit & impleuit, quem
Act. 10. admodum scriptum est: Vnxit te Deus Deus tuus
oleo lętitiæ præ consortibus tuis. Et in Actis. Vnxit
eum Deus spiritu sancto & virtute. Denique Chri-
stus non solum plenus fuit donis gratiæ gratum fa-
cientis, sed donis gratiæ gratis datæ. Ideo dicitur vn
ctus in regem, in pontificem, & prophetam: quod
totum illi contigit in instanti conceptionis suæ. Et
si aliquando postea contigisse legatur, intelligitur
Ephe. 5. quantum ad manifestationem. Nam sicut in passio-
ne obtulit se per effectum tanquam oblationem &
hostiam Deo in odorem suauitatis, ita cœpit hoc fa-
cere in principio creationis animæ suæ, quia tūc cœ
pit intercessor esse & pontifex inter Deum & homi
nem. Obserua autem, quod oleo ferrū lenitur: ideo
Christus vnctus est & lenis, vt asperrima mūdi post
quam Christo hæserunt, blanda fierent. Iam enim
crux, tormēta, mors, dulcia sunt: ex quo vncto Chri
sto coniuncta sunt. Intellige, quod si adhuc non blā
dus es, quod nec tibi hæsit Christus, & si hæserit, in
iuriam illi facis, qui cum blandam crucem effecerit,
te blandum nondum effecit. *Euangelizare pauperi-
bus misit me.* Id est regnum cæleste prædicare humi
libus, siue pauperibus euangelicis, qui propter regnū
cæleste contempserunt terrena. Sic quod Christus
ostendit non accipere personas, dum non præfert di
uites pauperibus, sed omnibus indifferenter euange
lizat. Non sic faciunt multi prædicatores, qui nolūt
nisi diuitibus & principibus prædicare, & pauperes
agricolæ fere nunquam audiunt conciones, ita vt
eis dici possit. Paruuli petierūt panem, & non erat
Thren. 4 qui frangeret eis. Sed mirum hic videtur, quod cum
euangelium toti creaturæ prædicetur: quomodo
tantū pauperibꝰ dicitur hic prædicari, perinde ac si
Mar. 16. diuitibus hæc prædicatio non adueneritꝰ Et reuera
ita est: nam causa diuitum, qui huius euangelij parū
aut nihil recordantur, dominus dixit, facilius est ca
melum per foramen acus transire, &c. Et ob hanc
Matt. 19 causam in tota fere sacra pagina diuites male au-
diunt, cum de illis sæpe hæc particula, væ, dicatur.
Pauperum vero curam Deo esse, vbiq; commemo-
rant scripturæ. Parcet (inquit) pauperi & inopi, & Psal. 71.
animas pauperum saluas faciet. Et illud. Edent pau- Psal. 21.
peres & saturabuntur. Et, tibi derelictus est pauper. Psal. 9.
Et oculi eius in pauperem respiciunt & alia possem
multa afferre loca. Nec id mirum, nam ij sunt, qui Psal. 10.
Deum agnoscunt, & Deum prædicant. Pauper (in- Psal. 73.
quit Dauid) & inops laudabunt nomen tuum. Diui
tes autem non sic. Nā cernimus quotidie, quod quā
to homines plus habent diuitiarum, tanto ipsorum
animus à Deo procul abest. Toti affixi terræ sunt,
cogitationes eorum: verba & facta tantum terram
sapiunt, de quibus Iacobus pulchre scribit dicens:
Nonne diuites tyrannidem exercent in vos? Et idē Iaco. 2.
Trahunt vos ad tribunalia. &c. Quem diuitem inue
nies ad ecclesiam sæpius conuenire? Malunt tempo
re concionis in lectulis eburneis dormire, aut in fo-
ro deambulare, aut risui & nugis vacare, quam vel
spacio vnius horæ in ecclesia sedentes sacram phi-
losophiam audire. Qui cum magis grati Deo esse de
berent ob maiora ab eo accepta beneficia, magis in
grati omnibus alijs sunt: atque in Deum & Chri-
stum magis iniurij. Nam fere semper hi blasphemi
sunt, adulteri, vindicatiui, omnis pietatis inimici, &
omnibus vitijs, & peccatis obnoxij. Merito ergo cū
euangelij prædicatio promittitur, mentio diuitum
nulla fit, sed pauperum duntaxat: de quibus idem Ia
cobus ait. Nonne Deus elegit pauperes mūdi huius:
diuites in fide, & hæredes regni? Aduerte autem q̄
Hebræa dictio significat non solum pauperes, sed
etiam humiles, mites, afflictos, oppressos: quę nomi
na his conuenire non possunt, qui confidunt in vir- Psal. 48
tute sua, & in multitudine diuitiarum suarū glorian Psal. 72.
tur, & qui in labore hominum non sunt, & cum ho
minibus nō flagellātur, ideo tenuit eos superbia. &c.
Hæc de his diuitibus sunt dicta, quos diuites huius
mundi cum Paulo appellare possumus: qui pecunias 1. Tim. 6.
tanquam Deum venerantur: quorum studium recte Colo. 3.
idem Paulus simulacrorum cultum vocat. Non de
his qui diuitijs vtuntur, sicut Christianum homi-
nem decet, & gratias agunt Deo, & diuina iudicia
reuerentur. Sed de his iā satis, nūc ad quid aliud ve
nerit Christus audiamꝰ. *Sanare contritos corde.* Qui
sunt vere pœnitentes, iuxta illud. Cor contritum & Psal. 50.
humiliatum Deus non despicies. Quanuis per cōtri
tionem sanati sint à culpa: nihilominus tamen ab ef
fectibus, qui sunt pronitas ad malum, debilitatio, &
de cæteris debent curari: quod potissime fit per se-
ptem dona spiritus sancti, quæ à capite Christo in
sua mēbra descendunt. Vnde egregius psaltes. Qui Psal. 146.
sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum
Sic sacramentis alligat Christus peccata, quæ sunt
vulnera animarū, sicut Samaritanus vulnera illius, Luc. 10.
qui incidit in latrones. ¶ Expende autem quod non
dicit omnibus mederi, sed contritis corde: quia quā
diu est cor durum, & sceleribus obstinatum nullam
habet salutem. Ideoque oportet, vt corda nostra la-
chrymis molliamus, nosque ad gratiam Dei præpa
remus. &c. *Prædicare captiuis remissionem.* Id est, his
qui vitijs & peccatis sunt implicíti. Ideo in Prouer-
bijs ait Salamon. Iniquitates suæ capiunt impium, & Pro. 5.
funibus peccatorum suorum cōstringetur. Sicut pec

cator tenetur captiuus à diabolo, & cum quidquid operetur, nihil ex eo sibi acquirit, quia nihil sibi mereri potest: quocirca nullum opus dignum vita æterna & nihil facere pôt. Vnde Paulus. Si distribuero substantias meas in cibos pauperũ, & tradidero corpus meum, ita vt ardeam charitatem autem. &c. *1. Cor. 13.*

Et cæcis visum. Hoc quanuis de corporali cæcitate posit intelligi, quia Christus plures cæcos illuminauit, verum potius de spirituali, & interiori mentis cęcitate intelligendum esse puto. Erat enim mundus cæcus & in tenebris ignorantiæ sedens quem Christus venit illuminare. Vnde ipsemet ait. Ego sum lux mundi: qui sequitur me nõ ambulat in tenebris. Nam sicut rex Babylonis captum Sedechiam iugulauit, & eruit oculos eius, & duxit illum vinctum in Babyloniam: sic diabolus peccatorẽ captiuãs omnia opera quæ fecerat bona destruit, & excæcat peccatorem, & illum in vinculis captiuum detinet. Christus autẽ venit è cælo, vt hæc omnia opera destrueret, iuxta illud Ioannis. In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Hęc sunt, quę Esaias enarrat de Christo in hac authoritate. Alibi etiam idem Esaias inquit. Dedi te in fœdus populi in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum & educeres de inclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris. *Luc. 1. Ioan. 8. 1. Reg. 25. Iere. 52. 1. Ioan. 5. Esa. 42.*

Dimittere confractos in remissionem. Id est, aduersitatibus defatigatos, seu legalium obseruantiarum oneribus pressos deducere ad spiritualem consolationem & leuamen. Christus nanque nos ab obseruantia ceremoniarum legis, per euangelicæ legis gratiam subleuauit, iuxta illud. Quid tentatis imponere iugum super ceruices discipulorum: quod neq; nos, neque patres nostri portare potuimus? Sed per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus saluos fieri. Hinc est quod per Matthæum ait saluator. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis & ego reficiã vos. *Act. 15. Matt. 11*

Prædicare annum domini acceptum. Id est ostendere tempus plenitudinis gratię aduenisse, in quo Deus placabilis redditur pœnitentibus. Sepulta enim Synagoga Christus legem gratiæ prędicauit mundo. Vnde Paulus. At postquam venit plenitudo temporis misit Deus filiũ suum. &c. Et beatus Petrus in Actis ait. Omnes prophetæ à Samuel annunciauerunt dies istos. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Ait enim scriptura tẽpore accepto exaudiui te. In quo enim fœlicissimo tempore annunciatur regnum cælorum, quod nunquam antea prædicatum fuerat. Pœnitentiam agite (ait Ioannes) appropinquabit regnum cælorum. Et quia Christus venit daturus omnibus pacem, ne populi videntes Christi pietatem & clementiam, auderent eum offendere: ostendit etiam suam iustitiam dicens. *Gal. 4. Act. 3. 2. Cor. 6. Esa. 49. Matt. 3. Ephe. 2.*

Et diem retributionis. Hoc est, diem iudicij, in quo vnusquisque accipiet iuxta mensuram meritorum suorum. Hunc diem prædicauit Christus sepe. Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. &c. Et in Matthæo & in nostro Luca multa de die retributionis scripta sunt. Hactenus de hac Esaię autoritate, quam Christus coram omnibus legit: quam cum legisset sequitur in contextu. *Ioan. 5. Matt. 24. et 25. Luc. 1.*

Et cum plicuisset librum reddidit ministro, & sedit. Librum scripturę sacrę magna cũ reuerentia tractauit, vt discas quam debeas reuerentiam sacrę scripturę exhibere: & arguendi sunt qui non solum libros veteris instrumenti, sed euangelia irreuerentius tractant, quam libros Gentilium damnatorum.

Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum. Quia delectabilis fuit ad intuendũ tanquam speciosus forma prę filijs hominum, in cuius vultu fulgur interioris perfectionis, ac gratię micabat. Sed & suauitate eloquentię suę corda eorum attraxit. Audierant etiam famam prędicationis suę, & nouerant, non didicisse literas, quiquidem apud illos nutritus fuerat: atque ideo expectabant, & intuebantur quid diceret. *Psal. 44*

Cœpit autem dicere ad illos, quia hodie impleta est scriptura hæc in auribus vestris. Per hoc, quod audistis me vobis euangelizantem, & corda vestra illuminantem, & gratiam benignitatis diuinę annũtiantem, aliquo modo impletum est quod in superiori prophetia erat prędictum. In hoc docuit Christus dicta atque promissa prophetarum in Christi aduentu spiritualiter debere intelligi, de spirituali videlicet liberatione à potestate diaboli, & iugo peccati, non de corporali libertate à iugo Romanorum, vt communiter multi Iudęorum existimabant in Christi aduentu à corporali seruitute liberandos fore, & cũctis gentibus dominaturos. Sed tu vide Christi redemptoris nostri modestiam. Non enim dicit, is ego sum quem audistis in Esaia loquẽtem, ne videretur seipsum iactare. Verum quia opus erat, vt aliquando cognosceretur, vt in eum crederent, vsus est verbis minus apertis nihilominus idẽ significantibus, & suo tempore intelligendis, quanuis tunc nõ fuissent intellecta. Sed satis interim fuit si ea verba secum ipsi reuoluerent, atque ex ea cogitatione aptiores fierent huic euangelicę veritati percipiendę, quia si rem aperte explicaret, cum non essent capaces tantę doctrinę & veritatis, offenderentur potius quàm erudirentur. Hi domini mores, atq; exempla proposita sunt nobis ad imitandum ea: vt sermones nostros semper cum iudicio disponamus. Neque enim satis est rem de qua sumus verba facturi, esse sua natura bonam, sed videndum superest, si temporis ratio & audientium animus eam postulet. Ob quam causam diuinus vates aiebat, se & à bonis multis abstinuisse, ne vel aduersarij etiam ob id calumniarentur. Nam omne verbum quanuis bonum nisi tamen ad ędificationem sit, non inde caret periculo quod quis loquutus sit bonum: nam si ad ędificationem non fuerit, contristatur spiritus sanctus. Quod manifeste docuit Apostolus dicens. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ędificationem fidei, vt det gratiam audiẽtibus. Et nolite contristari spiritum sanctum. Quid de his dicendum est, qui quidquid in buccam venit, sine vllo iudicio proferunt? De quibus scriptum est. Sepulchrum patẽs est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum, &c. Paulus pręcepit his qui ad Christum venerant, vt non solum se ab obscœnis verbis abstinerent: verum etiam ab his quę faceta & vrbana vocãtur. Stultiloquium (inquit) & scurrilitas, quę ad rem non pertinet, nec nominetur in vobis. Et alibi admonet dicens. Sermo Christi habitet in vobis abunde, cum omni sapientia docete, & cõmonete inuicem, in hymnis, laudibus, & cantibus spiritualibus cum gratia canẽtes in corde vestro domino. *Psal. 13. Ephe. 4. Psal. 5. Ephe. 5. Colo. 3.*

mino.&c.Sed de his alias,nunc euãgelistam audia
mus vltra progredientem *Et omnes testimonium illi
dicebant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procede
bant de ore ipsius.* Non mirum quia de ipso scriptum
Psal.44. erat. Diffusa est gratia in labijs tuis. Et ita hoc fuit
verum,quod inimici Christi volentes eum capere,
cum audissent illum,ita vehementer admirati sunt,
Ioan.7. vt dixerint.Nunquam sic loquutus est homo. Quã
to enim Christi beatissima anima plenior gratia fuit
tanto diuiniora proferebat verba. Obserua autem ꝙ
non dicit eos demirari in gratiam verborum, sed in
verbis gratiæ. Multi habent gratiam in verbis,quia
expediti sunt ad loquendum ea,quæ volunt,& quo
modo volunt,sed non habent verbum gratiæ: quia
non gratiam dare,sed contumeliam dicere student.
Ephe.4. Vnde Paulus. Omnis sermo malus de ore vestro nõ
procedat: sed si quis bonus est ad ædificationem fi
dei. *Et dicebant. Nonne hic est filius Ioseph?* Hoc scri
bæ & Pharisæi pleni inuidia dicebãt. Sicut terra are
nosa,quæ quanto magis pluuiam recipit,tanto plus
aret. Sic isti quanto plus prædicationis pluuiã Chri
stus fundebat,tanto sicciores & deteriores reddebã
tur:nam cum mirari deberẽt,quod filius Ioseph qui
nunquam operam dederat literis, talia proferebat,
ipsi potius irridebant. Quomodo huius doctrinam
velut sacram admirari possumus,cũ filius sit Ioseph
& non sit doctorali dignitate insignitus? Nec enim
est magister noster,doctor,aut rabbi:ac proinde vi
detur nullã operam in bonas literas collocasse. Vn
de igitur eruditio hæc tanta? Vnde verborum & re
rum diuinarũ & admirabilium tam locuples copia,
& thesaurus? Ita enim solet caro inscia domini spiri
tus,quæ supra naturam sunt admirari, & admirãdo
contemnere tanquam quædam magica & supersti
tiosa, cũ diuina sint oracula. Existimant quippe oĩa
sensibili cognitioni subijci: neque quicquam esse ꝙ
alibi emendicari possit,nisi id quod per organa sen
Psal.93. suum percipitur. Contra quos ait psalmus. Intelligi
te insipientes in populo,& stulti aliquando sapite.
¶Vide etiã quod cum populus laudat,scribæ & pha
risæi detrahunt,& inuident. Magna quidem hæc est
cæcitas,nam eum,quem mirabilem & diuinum do
ctorem intuentur,ob solam generis agnitionem cõ
temnunt:quia illum apud se viderant nutritum, si
1.Reg.10 cut illi,qui dicebant. Quæ nam res accidit filio Cis?
nũ poterit nos saluare iste? Illa re offendebãtur, quæ
nullius erat momenti: neque diuinam virtutem in
spiciebant,quæ ex diuinis dictis, & factis admiran
da erat. Quod idem nunc sæpe accidit: nã homines
nihil aliud attendunt, quam exteriorem hunc rerũ
splendorẽ & gloriam:cernunt hominem multa pos
sidentem,stipatum satellitibus,preciosis vestibus in
dutum,eumque venerantur,quanuis impudicus sit,
ebrius,tyrannus,& omni vitiorũ genere obscœnus:
alium vero omni virtute excellentem & excultum
Eccle.13. contemnunt si pauper sit. De qua re indignatus sa
piens vir aiebat. Loquutus est pauper sensate & non
datus est ei locus. Diues loquutus est, & omnes ta
cuerunt,& verbum illius vsque ad nubes perducũt.
Pauper loquutus est,& dicunt. Quis est hic? nonne
(inquiunt) hic est filius Ioseph? nonne hic est faber
ille? Et licet faber sit,quid inde? mundus illos solos,
egregios viros magnificat,qui nihil agunt,& ocio
si tota die per forum ambulant,& ludis ac iocis ope
rã dant, remq; esse ignominiosam arbitrantur si in
aliquam artem incumbant. Contemnitur hic Chri
stus,& eius doctrina,eo quod Ioseph pauper erat,&
cibum arte quærebat. Pessimus error est contemne
re prædicationem propter paupertatem parentum
prædicantis: acsi gratia & donum prædicationis pe
cunijs mereretur. Iam hic pessimus mos & impia cõ
suetudo mundum inuasit. Si pauper doctissimus sit
& sapiens,non exauditur:eius sententiæ & dicta li
cet mirabilia sint & erudita contẽnuntur. Non esti
matur nec perpenditur hominis sententia nisi iuxta
fauorem & diuitias illius,qui loquutus est. Nam si
quis pauper in curijs regum optimum consilium &
vitæ institutum dederit,minime exauditur,sed po
tius irridetur. Stupebant itaque isti in Christi doctri
na & miraculis:sed id illi deesse,quod non diuitijs&
nobilitate generis conspicuus erat. Sic Nathanael
offensus est Christi patria cũ dixit. A Nazareth po Ioan.1.
test aliquid boni esse? Expende etiam vulgi mutabi
litatem. Modo nanque ait euangelista quod mirabã
tur:& statim ait,quod despiciebant illum. Disce nõ
multi facere turbæ laudes, nam ita ad quemcunque
populus rapitur ventum:vt quem hodie laudat,cras
vituperet. Sic populus fecit cum Paulo & Barnaba,
quos magnis honoribus excepit, volentes illis sacri
ficare,ita vt Barnabam Iouem appellarent, & Pau Act.14.
lum Mercurium: paucis vero interpositis diebus il
los lapidauerunt:quare vulgi laus quod tam cito mu
tatur,contemnenda est. Sed vnde exorta sit tam su
bita & magna mutatio non scribitur:forte fuit quia
subiunxit Christus in concione aliquas reprehensio
nis notas,vel eo quod aliqui superuenerunt inuidi,
qui animos audientium mutauerunt,dicentes popu
lo,Christum vilem esse hominem,& filium fabri,&
calumniando miracula,dicentes, non vera illũ ope
rari miracula,quia si vera essent miracula, quæ de il
lo prædicabantur,faceret ea in sua patria. Hæc duo
ab euangelista tangũtur, ex quibus apparet,aliquos
inuidos superuenisse,& mutasse animos bene dispo
sitos. *Et ait illis. Vtiq; dicetis mihi & hanc similitudi
nem. Medice cura teipsum.* Tu qui curas alienigenas
cura ciues tuos. Et quod iste sit sensus manifeste pa
tet,quia statim dixerunt. Quanta cognouimus facta
fuisse in Capharnaum: fac hic in patria tua. Nam si
medicus ægritudinem patiatur,qua & alij laborant,
si seipsum non curet, nec alios creditur curare pos
se:sed in contumeliam scientiæ illius dicitur illi. Me
dice cura teipsum. Iuxta hanc similitudinem dice
bant isti ad Iesum. Si potes miracula cum alijs facere
fac etiam cum teipso:hoc est,in tua ciuitate. Ideo di
cunt declarantes seipsos. *Quanta audiuimus facta in
Capharnaum, fac hic in patria tua.* Quanuis Christus
hæc dicebat,& referebat,& non ipsi:tamen isti hoc
dicebant in cordibus suis,& Christus quæ in cogita
tione dicebant, nunc exterius narrabat. Hæc enim
verba quantum ad sensum & sententiam erant horũ
Nazaræorũ: recitata autem sunt à domino sub hac
similitudinis forma. Obserua autem quod nõ dicũt
quanta scimus,sed quanta audiuimus:vt ostendant
se nõnihil dubitare,an vera essent,vt dicebatur,quo
circa si similia non fecerint apud suos, videbitur aut
non velle,aut non posse. Quod si nollet,ingratus in
patriam

patriam suam existet, quod si non potest, clarum est quod excęcauit Capharnaitas suis magicis artibus, sic vt putauerint id posse facere, quod minime potest. Hæ erant impiæ cogitationes Nazaræitarum. Aduerte autem, quod noluit dominus miracula facere in Nazareth: quia in omni actione naturali nō solum requiritur virtus seu potentia agentis, sed etiam requiritur dispositio materiæ: nam actus actiuorum sunt in patiente bene disposito, vt patet de igne cuius virtus est cōburere, sed non nisi in materia disposita, quia non comburit lapides. Sic in miraculis nō solum requiritur potentia, sed fides etiam requiritur & deuotio in illo, qui vult accipere sanitatem. Cum ergo Christus haberet infinitam potentiam & virtutem ad faciēdum miracula adhuc tamen volebat dispositionem in materia. Et quia isti Nazaræitæ non erant dispositi, cum non haberent fidem in Christo nec in eum crederent, ideo non fecit miracula. Imò quod peius est non solum non credebant, sed irridebant eū dicentes. Nōne hic est filius Ioseph? Aliud autem erat in Capharnaum, vbi illum credebant, & honorabāt. Sic Chrysostomus asserit quod propter eorum incredulitatem non fecit miracula in Nazareth: quod satis patet exemplis à Christo adductis post hæc verba, de Naaman Syro, & vidua Sareptana, quæ statim videbimus. Pręterea indigni erāt isti vt Christus apud eos faceret miracula, nec vt eorū infirmos sanaret: quia alienæ gloriæ inuidebant. Dolebant eo quod Capharnaū potiretur illa gratia miraculorum. Non expectes opem cælestis auxilij, si proximo inuides. Aspernatur dominus inuidos, & miracula suæ potentiæ auertit ab eis, qui in alijs diuina beneficia non videre vellent. Inuidia enim opponitur charitati, quę omnium virtutum pulcherrima & excellentissima est: quapropter deterior est, quā auaritia: nam auarus si non vult communicare sua, tamen vult, quod alij sua communicent. Inuidus nāque de Dei bonitate dolet eo quod non auare illam cum hominibus exerceat, sibi tamen vult largam & magnificam esse. Atque ideo inuidi diabolo assimilantur, qui inuidebat parentibus nostris: quapropter sapiens dixit. Inuidia diaboli mors intrauit in orbē terrarum. Et ita inuidus diabolo maxima amicitia est coniunctus, quia idem velle, & idem nolle cum diabolo habet: nam hæc est lex amicitiæ, iuxta Ciceronis sententiam, idem velle, & idem nolle. Sic inuidi quādo diabolus lucratur, gaudent: & lucrum ipsius quasi proprium suum reputant. Quando vero diabolus perdit: dolent damnum eius, quasi suū proprium. Ideo amici familiares sunt diaboli. Ideo igni Græco assimilatur inuidia, qui in aquis gratiarum accenditur. Et sicut diabolus primis parentibus qui insontes erant, non pepercit: sic inuidus bonis inuidet, & eis calumniatur. Sic Cain non pepercit innocenti Abel: sed propter conceptam inuidiam illum occidit. Nec filij Iacob pepercerūt fratri suo Ioseph innocenti quin potius eum vendiderunt. Nec Saul voluit parcere Dauidi, qui ei vtilis erat: nec Iudæi Christo, quem ob inuidiam interfecerūt. ¶ Disce ex hoc loco non expectare opem misericordię cęlestis si alienæ virtutis fructibus inuides. Inuidebant isti Capharnaitis, & quærunt cum hac inuidia mercedē à domino, quam non receperunt, quia inuidia indignos eos reddiderat. Non poterat Christus ciues nō amare, qui omnes summa dilectione prosequebatur sed ipsi sua inuidia indignos se fecerunt. Vide etiam quod hæc ciuitas digna fuit quod Christus in ea cōciperetur, & nutriretur: sed ob inuidiā indigna fuit, vt in ea Christus miracula faceret. Quanuis maius miraculum in hac ciuitate fuerit factum, quā in Capharnaum, nam hic verbum diuinum assumpsit naturam humanam. Nonne tibi grande miraculum videtur, ò Nazareth quod vna sit persona, & vnū suppositum cum tres sint substantiæ: & quod nulla sit compositio, vbi duæ naturæ adsunt & duæ voluntates, & quod de vno & eodem verificetur, quod sit paruus & magnus, passibilis, & impassibilis, mortalis, & immortalis? Sed Christum audiamus. *Ait autem. Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua.* Reddit Christus rationem cur in Nazareth non faciebat miracula: acsi diceret. Alia est ratio eorum qui sunt in Capharnaum, & alia istorū: quia vos non creditis, & illi credunt. Vnde Marcus ait. Abijt Iesus in patriam suam, & sequebantur eum discipuli eius, & non poterat ibi virtutem aliquam facere, nisi quia paucos infirmos impositis manibus cūrauit: & mirabatur propter incredulitatem eorum. Non poterat inquam de potentia ordinata: quia requiritur dispositio, vt iam diximus. Hanc dispositionem nō habebant Nazaræitæ, quia Christus inter eos erat nutritus, & viderant, & tractauerāt eū. Tales sunt hominum affectus, vt nouitate gaudeāt: & si aliquid à longinquo venit, id venerantur & honorant, nō autē propria, quæ potius fastidiūt. Martha quæ soror erat Lazari, prius sensit fœtorem fratris, quam alij: quia ipsa sola dixit. Quatriduanus est iam fœtet. ¶ Præterea quodammodo naturale est ciues ciuibus inuidere. Non considerant hominis opera atque virtutem, sed fragilem recordantur infantiam. Vnde facilius promouentur in patriam alienā quam in suam propriam. Affligitur Ioseph in patria sua & à fratribus suis, & exul mittitur in AEgyptū: & à Pharaone alienigena exaltatur. Sic Ieremias in lacum per consiliarios Sedechiæ missus: sed per Abdimelec AEthiopem fuit extractus à lacu, & postea à Nabuchodonosor honorifice tractatus. Vnde dominus loquutus Ezechieli de populis Gentilibus & ignotæ linguæ. Si ad illos mittereris, ipsi audierent te: domus autem Israel nolunt audire te. Maria & Aaron fratres Mosi contra Mosem rixantur: ei autē alieni obediunt. Ideo dominus dixit Abrahæ. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & faciam te in gentem magnam. Vide quomodo inter alienigenas factus fuerit Abraham magnus. ¶ Sed aliquis forsitan obijciet, quod Ezechias & populus eius in magno honore habuerunt Esaiam prophetam: & ideo Ecclesiasticus dixit. Fortiter iuit Ezechias in via Dauid patris sui quam mandauit ei Esaias propheta Magnus. Dauid etiam sanctus Nathan, & Gad prophetas veneratus est. Ideoque hæc Christi verba non sunt intelligenda, quod semper sine aliqua exceptione ita sit: sed quia plerunq; sancti prophetæ contemnuntur inter suos. Sic Salomon in Prouerbijs multa affirmat: non quod vniuersaliter circa singulos ita se habeant, sed quia frequenter sic accidit. Sed multi & fere omnes prophetę in aliena terra plus honorantur.

Marginal notes: Chrys. hō. 49 in Matt. — Gen. 3. — Sap. 2. — Gen. 4. — Gen. 37. — 1. Reg. 18 — Ioan. 19. — Mar. 6. — Ioan. 11. — Gen. 37. — Gen. 41. — Iere. 38. — 4. Reg. 18. — Eze. 3. — Num. 12 — Gen. 12. — Eccle. 48. — 2. Reg. 22. — Pro. 1.

norantur. Vt Daniel, Mardochæus, Ioseph, & alij.
Quomodo autem magis crediderint Capharnaitæ
quam Nazareitæ probat Christus duobus exemplis
scripturæ: quorum primum est. *In veritate dico vobis
multæ viduæ erant in diebus Heliæ in Israel quando
clausum est cælum annis tribus, & mensibus sex, cum
facta esset fames magna in omni terra: & ad nullam il
larum missus est Helias, nisi in Sarepta Sidonis ad mu
lierem viduam.* Hoc exẽplo & sequenti probat Chri
stus q̃ dixerat, nemo propheta est in patria acce-
ptus vel si forte his narrationibus errorẽ suũ intelli-
gerent. Docetque iustam ob causam se non edere si-
gna, quã alibi edidisset, ipsosque huius rei in causa
4. Reg. 17. esse, ob suam incredulam mentem. Hoc autem exẽ
plum & sequens in historia regum posita sunt, quæ
silentio hic prætereo cum scita ab omnibus sint: li-
ceat tamen aliqua breuiter annotare. Dicitur hic q̃
Heliæ verbis cælum fuit clausum. Per cælum hic in
telligitur aer vbi coguntur nubes, vt inde dimitta-
tur pluuia. Dicitur autem cælum claudi metaphori-
ce: cum non det quæ dare consueuit, sicut aperiri di
citur, cum dat, aut cum inde aliquid apparet. Vidua
hæc Sareptana magnam fidem habuit: nam Heliæ
viri ignoti & alienę gentis promissioni fidem dedit
nulla facta attestatione miraculi, nihilque hęsitauit.
Deinde eius largitas ostenditur: quæ cum in tanta
esset necessitate constituta, de victu sibi & filio suo
necessario Heliæ sit partem elargita: & prius illũ pa
uit, quam se & filium suum. Ideo digna fuit, vt do-
minus ei remuneraret: & miraculũ vidit, & pauper-
tati & inopiæ illi⁹ succurrit dominus. Credidit quip
pe hæc promissis hominis ignoti, & obtulit panem
in tanta necessitate. Nos vero habemus ipsam veri-
Matt. 6. tatem filium Dei promittentem omnia ad victum,
& cultum necessaria, & nullam verę fidei prębemus
significationem. Abundat arca pecunijs, horrea tri-
tico, vino torcularia, & vestes a tinea rodũtur & in
tanta abundantia nec superflua dare volumus paupe
ribus, in obsequium Christi. Mulier erat hæc, infir-
mi sexus, marito destituta, pauper & inops, & filiũ
habebat summa inopia alendum, & nihil supererat,
nisi pugillus farinæ: & in tanta angustia voci pro-
Matt. 12 phetę nunquã antea cogniti obediuit. Sicut Niniui
tæ in die iudicij condemnabunt gentem Iudæorũ:
sic ista auaros diuites, quib⁹ dominus dicit. Esuriui,
Matt. 25 & non dedisti mihi manducare, sitiui &c. Nõ mit-
titur Helias ad aliquam multarum viduarum, quæ
erant in Israel, nisi ad hãc viduam Sareptanam: nec
Christus ad Nazareitas, quibus loquitur, nisi ad Ca
pharnaum: Deus enim merita & fidem hominũ re-
spicit, non patriam, non sanguinem, nõ natale. Plus
valent apud Deum extranei & bonis moribus indu
ti, quam propinqui sceleribus coinquinati. ¶ Disce
ex hoc loco nõ de patria, aut generis nobilitate glo
riari, vt multi inaniter & arroganter in his glorian-
tur. Apud Deum plus valet animus, quam genus.
Plus valuit hæc vidua alienigena coram Deo, quã
viduæ Israel, quæ erant ex patria sua: & plus Caphar
naum, quam conciues eius Nazareitæ. Plus & nunc
haberi solet in oculis Dei pastor, & pauper agricola
probi, quam rex vel papa, si improbi sint. In euange
lio Matthæi tres reges tolluntur de medio, nempe
Ochozias, Ioas, & Amasias in Christi genealogia:
quia se miscuerãt cum sanguine impijssimæ Iezabe Matt. 1.
lis, vt Hieronymus testatur. Sic adeo dominus abo- Hie. li. 1. cõ-
minatur peccatum, vt isti reges Iuda nobilissimi de mẽ. in Mat.
medio tollantur in detestationem peccati, vt delere cap. 1.
tur memoria Iezabelis vsque ad quartam generatio
nem. Non considerat Deus consanguinitatem, non
patriam, non genus, non dignitatem: sed virtutem
& pietatem. &c. Porro Sarepta vrbs parua fuit inter
Tyrum & Sidonem. Sidon vero vrbs fuit, à qua illa
regio vocata est Sidonia. Demum pia dispensatione
fecit Deus vt Helias tam longum iter susciperet vs-
que in Sareptam: vt videns hominum pestem, pete-
ret à domino pluuiam, Sic ait Chrysostomus. Sed iã
secundum exemplum quod Christus adducit audia Chrys. hom.
mus. *Et multi leprosi erant in Israel sub Eliseo pro* 42. in. Gen.
*pheta. & nemo eorum mundatus est nisi Naaman Sy
rus.* Erant siquidem illi quatuor leprosi qui cogente
fame in castra regis Syriæ venerunt: & alij etiã quos 4. Reg. 5.
scriptura non commemorat, quos non curauit Eli- 4. Reg. 7.
seus. Cur ergo non curabat fratres & conciues? Nun
quid Helias & Eliseus maiori amore prosequebãtur
extraneos, quam conciues? Minime, sed fides Naa-
mã meruit beneficium: credidit enim hoc posse præ
stare Deum per suos seruos, & obediuit iussus mer-
gi in Iordanem. Si talem fiduciam haberent Israelitę
sensissent vtique diuinam benedictionem. Sed super
hanc historiam breuiter aliqua consideremus. Puel
la Hebræa à latrunculis Syriæ captiua ducta est, cu- 4. Reg. 5.
ius verbis domina eius permota virum est alloquu-
ta, & ille regem: atque hoc modo veri Dei maiestas
inter Ethnicos declarata est. Vere enim omnia ser-
uiunt ei, & nihil fit in regno quod non summam se-
cum afferat sapientiam: & ex his, quæ nobis mala vi
dentur, maxima bona prodire facit. Cogitemus er-
go omnia nobis aduersa in maximam nostram vtili
tatẽ conuerti. Quis obsecro non doleret Ioseph post Gen. 37.
quam fratrum inuidia venditus fuit, & cum postea Gen. 39.
dominę suæ calumnia in carcerem fuit detrusus? At
per ista media in magnam gloriam & maiestatẽ fuit
euectus, & secũdus à rege cõstitutus, & saluator mũ
di fuit appellatus. Attẽdamus nos paternam Dei cu
ram & prouidentiam cò solum spectare vt bona no Gen. 41.
bis semper eueniãt, quanuis interea aliquid accidat
quod sensibus nostris contrarium appareat. Nam &
pueris multa prohibentur, quæ optant, quin & ple-
runque à parentibus cæduntur: & tamen hęc omnia
in eorum vtilitatem faciunt. Hæc puella prius exul
à patria & captiua erat: sed postea eam ob acceptum
beneficium liberam dimisit: nam ingentia munera
obtulit Eliseo: & postea cum fœnore dona dedit Gie
zi puero Elisei. Quare ex tam generosa grati animi
significatione, nihil est dubij, quin puella dimissa sit
libera: vel si remansit, libens & volens remansit, eo
quod bene & liberaliter cum illa ageretur, & melius
in domo tanti principis haberetur, quam in sua pa-
tria, vbi fieri posset vt pauperem vitam ageret. ¶ Ob
seruandum quoque est quod per Naaman dominus
dedit salutem Syrię. In quibus verbis duo docemur.
Primum vt in omnibus rerum euentibus quidquid
boni acciderit Deo adscribamus. Ecce enim hic cũ
dixit magnus & honoratus apud dominum suum
expectabatur, vt bellica sua virtute saluauerit Syriã:
sed hoc non dixit, sed quod per illum dederit domi

nus sa

nus salutem Syriæ: quod plurimum refert & ad pietatem, & ad viuendi vsum. Nam hoc pacto non insolescunt homines, si omne bonum Deo acceptũ referant: & cum intelligamus omnia à Deo gubernari æquo animo, quidquid acciderit patienter feramus. Sic Dauid. In te ventilabimus cornu. Non dixit ego, sed in te, id est, tuo præsidio adiutus. Sic Iudith. In manu fœminæ percussit illum dominus. Nabuchodonosor insolenter dixit. Nonne hæc est ciuitas, quam ego ædificaui in robore meo? Sed vox statim de cælo audita est. &c. ¶ Alterum, quod ex illis verbis docemur est, quod etsi gentes ignorabant Deum, & esse sine Deo dicebantur, & quod dimiserit Deus ingredi vijs suis, eos tamen regebat, ac eorũ regna. Quare cum cernimus Turcas & Christiani nominis hostes nos premere, ad id nobis statim est recurrendum quod omnia Dei imperio aguntur qui permittit aduersarios nostros ob scelera nostra nobis esse superiores: quę sancta cogitatio nos ad pœnitẽtiam & ad melius vitæ institutum inuitabit. Sic populum Israeliticum puniuit per Syriam & captiuã duxerunt Ethnici puellã Israeliticam. Sic per Eglon Iabin, & Amon, & alios Gentiles puniebat olim Israelem: & quando se conuertebant suscitabat dominus saluatorem vt Aioth, Sangar, Sanson, Gedeon, & alios. Sciamus quod mala, quæ patimur peccata nostra meruerunt. ¶ Sed forsitan aliquis mirabitur in hac historia, cur Eliseus ad tanti principis aduentum non surrexit? Ob duas credo id fecisse causas. Prima vt prophetiæ dignitas seruaretur: in qua diuinæ maiestatis virtus elucebat. Nam & regum legati dignitatem & maiorem grauitatem seruant dum legationis officio funguntur, quam vbi eam deposuerunt: quia dum hoc sibi munus est iniunctũ, personam regis agũt. Altera causa est, vt doceantur homines hanc externarum rerum pompam, quam ipsi plurimi habent, apud Deum nullius esse momenti. Ad mulierem autem Sunnamitem abijt vsque in domum eius, & filium suscitauit. Sic etiam Helias, qui regem superbum aspere corripuerat abijt ad pauperculam viduam. Et Christus omnium magister non abijt in domum reguli (vt Gregorius annotat) licet rogatus: & tamen abijt in domũ Centurionis. Quare quidam ei dixerunt. Non aspicis personam hominũ: non diuitias, non honores. Tantũ merita vnius cuiusque considerat. Aliter mundus facit, qui nõ nisi diuites, & auro fulgentes nouit honorare. Accessit hic Naaman in curru suo, diuitijs abũdans, famulis stipatus: sed nihil hæc exteriora quę momento tẽporis vilescunt sanctum virum mouerunt. ¶ Vide etiam quod serui Naaman patrem appellarunt dominum suum: quia vir bonus & clemens seruos non sicut canes & sicut iumenta, sed sicut homines tractabat. At multos inuenies nunc seruos, qui dominos suos non patres sed tyrannos, Nerones, Tiberios poterunt appellare. Infirmos seruos nõ curant: imo in hospitium, vt citius moriantur, mittunt. ¶ Expende etiam, quod non dedignatus est consilium seruorũ accipere, & audire eos: ideo meruit curari. Sic sanctissimus Moses, & prudens omni diuina & humana sapiẽtia excultus qui cum domino loquebatur tã quam si esset aliquis amicus, tamen accepit consiliũ Ietro sacerdotis Madian hominis barbari, & Ethnici. Sed tanta est aliquorum prælatorum superbia vt inferiores despiciant, & eos audire nolunt. Consilio itaque seruorum accepto, descendit & lauit, & cum sanus esset dixit. Vere scio, quod non sit alius Deus in vniuersa terra, nisi tantũ in Israel. O fœlix lepra, quæ veri Dei agnitionem in huius viri mentem introduxit: quæ si defuisset, neque morbo laborasset vllo, in illo simulacrorum cultu perdurasset. ¶ Docemur hinc quam vtiles sint infirmitates, quæ salutẽ animæ conferunt, sicut lepra Naaman dedit illi cognitionem veri Dei. Vnde sapiẽs. Infirmitas grauis sobriam facit animam. Ideo qui spiritu Dei aguntur etiam gratias agunt ob afflictiones & infirmitates. Confitebor tibi domine (ait Esaias) quoniam iratus es mihi. Et Paulus gloriabatur in infirmitatibus. Et Iacobus. Omne gaudium existimate fratres cum in graues tentationes incideritis. Quare? Illud scientes quod probatio fidei vestræ parit patientiam. De vtilitate infirmitatũ multa in libro Vanitatis seculi disseruimus: quapropter nunc ad alia properemus.

¶ His igitur duobus exemplis viduæ scilicet Sareptanæ, & Naaman Syri, Christus dominus noster causam suam tutatus est aduersus illos Nazaræitas. Sic & discipulos euellentes sabbato spicas alibi excusat à murmuratione pharisæorum exemplo Dauidis, qui olim panes propositionis comederat: quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erãt, sed solis sacerdotibus. Et in euangelio Ioannis blasphemiæ accusatus, quod se filium Dei appellauerit, obijcit alios olim vocatos Deos, ad quos sermo Dei factus fuerat. Tu itaque vitam & mores tuos sic instítue, vt contra maleuolos te exemplo bonorum virorum defendere possis. Caue autem ne tibi magis arrideat Saulus ecclesiæ persequutor, quam Paulus ecclesiæ propugnator & defensor. Multi enim sua peccata tegere volunt, & defendere exemplo Dauidis, Magdalenæ, Latronis in cruce pendentis, & aliorũ quorum pœnitentiam imitari oportebat, nõ eorum peccata. Christus defendit seipsum exemplo bonorum factorum Heliæ & Elisei: & arguit impios incredulos exẽplo viduæ Sareptanæ, & Naaman Syri: quos oporteret Nazarẹitas imitari. Sic tu vtere exẽplis bonorum, illosque in bonis actibus imitare. Sed iam ad nostrum euangelistam Lucam reuertamur. Itaque cum illi Nazarẹitæ audissent hæc, quę Christus prædicabat, vide quid egerint. *Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes.* Non sunt emẽdati, sed irati. Vnde propheta. Odio habuerunt corripientem in porta. Qui obstinato sunt animo deteriores fiunt correctione: sicut Pharao rex AEgypti. Vnde per sapientem dicitur. Peruersi difficile corriguntur. Ecclesiasticus etiam ait. Qui odit correctionem, minuetur vita eius. *Et surrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem: & duxerunt illum vsque ad supercilium montis, super quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum.* Aspice obsecro quã retributionem mundus det sanctis & studiosis viris Semper mundus reddit mala pro bonis. Vnde psalmista. Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatẽ. Et Ieremias. Nunquid redditur pro bono malũ, quia foderunt foueã animæ meæ? Prædicabat Christus, vt eos à præcipitio inferni liberaret: ipsi autem ab alto ciuitatis volebant eũ

Psal. 43. Iud. 16. Dan. 4. Iu. 3. 7. et. 9 4. Reg. 4 3. Reg. 18 3. Reg. 17 Ioan. 4. Greg. ho. 28. in euang. Exo. 18.

Eccle. 31. Esa. 12. 2. Cor. 12. Iaco. 1. 1. Pet. c. 8 Matt. 12. Luc. 6. Ioan. 10. Act. 9. Amos. 5 Exo. 5. Eccle. 1. Eccle. 19. Psal. 33. Iere. 18.

bant eum præcipitare. Multi etiam & nunc principes, episcopi, clerici, & seculares præcipitant prædicatores, murmurantes, & detrahentes eis, quia sua vitia destruunt, & detestantur. Solent autem huiusmodi homines aduersus prædicatores dicere. Nihil habebat, quod prædicaret, oblitus est concionis. Bene autem dictum est per sapientem. Non amat pestilenseum, qui se corripit, libenter audierunt isti de aduentu Mesiæ, erant quippe hæc ipsis exoptatissima. Cum autem Christus accessit ad morum correctionem, non potuerũt æquo animo ferre. Sic olim Esaias dixit. Loquimini nobis placentia. Habet etiã hoc nostrum seculum tam delicatas aures, vt libenter audiat quæstiones theologicas, verba curiosa: sed si eorum vitia prædicator arguerit, indignantur, & irascuntur, &, quod non sine lachrymis dici potest, ministros Dei persequuntur. Placet illis, & auribus suis dulce eloquiũ est audire sermonem elegantẽ de diuina benignitate & misericordia: differentẽ autẽ de vindicta Dei in peccatores, molesto & ægro animo ferunt. Clerici conciones amant, in quibus laici corrigantur: laici autem èconuerso. Quod si verbi minister liberam habuerit linguam, acerrimusq; fuerit vitiorũ insectator. Hoc certo sciat illi debere cõtingere, quemadmodum Christo contigit. Dũ prædicator illorum vitia non carpit, ipsum laudant, dicentes, alium diuinum Paulum esse: at dum reprehẽdit illos iniquissimũ esse dicunt. Sic isti quãdo Christus de aduentu Mesiæ loquebatur, eius verba suspiciebant, & venerabantur: at statim vt illorum taxauit vitia, volunt illum præcipitare. Hoc mihi crede, quod quicunque is fuerit prædicator, qui veritatem diligat, semper martyrium patietur. Attẽti erant hi Nazaræitæ & laudabant Christum, cum illis aperiebat authoritatem Esaiæ. Spiritus domini super me propter quod vnxit me. &c. Nunc autem cum illos reprehendit, volunt illum præcipitare. Odio enim habetur veritas. Vnde beatus Paulus. Inimicus factus sum vobis, verum dicens. Sic Michæam Achab persequutus est quia veritatem dixerat. Non prophetat (inquit) mihi bonum, sed malum. Verum hic aliqua obseruãda sunt. ¶ Primum horum est quod isti Nazaræitæ peiores fuerunt magistro suo diabolo. Diabolus quippe suggestione & verbo tantum tentauit dominum: sed isti Iudæi facto. Ille dixit saluatori in pinnaculo templi, mitte te deorsum, sed isti aperte mittere illum deorsum nituntur. Diabolus quoque vt statim videbimus, dominum confitebatur, & dicebat illum esse filium Dei: & isti ei nolũt credere. Et ita cæcus factus est populus iste, vt eum ignorent & negent, quem vel ipsi dæmones confitentur. In quo quidem nequitia & deprauata mens Iudæorum conspicitur. ¶ Secundo obserua, quod à proprijs ciuibus maximam ignominiam Christus est passus. Genezareni quamuis amiserant duo millia suum, nihil tamen ausi sunt aduersus Iesum loqui sed rogauerunt vt ab eis discederet: Nazareni vero nullum damnũ passi, præcipitare eum volunt. Optime quidem Christus dixit. Inimici hominis domestici eius. Maxima est illa tribulatio, quæ à proprijs amicis & necessarijs infertur. Sic Pilatus, qui Gentilis & alienigena erat, voluit Christum absoluere, itidem Herodes teste Pilato nullam mortis causam inuenit in eo: eapropter liberum illum ad Pilatum misit. Iudæi autem nulla facta cessatione cum ex eadẽ gente essent clamabant, vt crucifigeretur. Quapropter dixit ei Pilatus. Gens tua & Pontifices tui tradiderunt te mihi. Sic Ioseph honoribus exaltatus à Pharaone rege AEgypti, & in magno pretio habitus ab AEgyptijs, à fratribus suis venditus est. Stephanum etiam & sui persequuti sunt: nam surrexerunt (ait scriptura) quidã de synagoga. &c. Ex Synagoga inquam egressi sunt. Eisdem vestigijs mundus incedit: nam hi, qui magis familiares, magis domestici, & amici tibi sunt tibi priores detrahunt, tua secreta pandunt. Potius in extraneo & in ignoto virtutem & beneficium inuenies, quam in amico & consanguineo: nã extraneus quidquid boni illi feceris gratulabitur: consanguineus tamẽ nullo modo gratus tibi existet, imò videtur illi, te nihil fecisse, etiam si magnum beneficium illi contuleris. Quod si meis dictis nolis acquiescere, euãgelistę sancto necessum est credas: & attende, quanto in honore sit saluator ab extraneis habitus, à suis vero Nazaræitis in nullo. ¶ Aduerte tertio causam cur Christus repulsam patitur, & abijcitur à patria sua, & ipse illã deserit. Mirabile enim videtur quod Mesiam, qui tam desideratus, & expectatus à Iudæis fuerat, nunc eijciant. Mesiam desiderabant isti, protinus autem, vt se illis pandit, ipsum à se reijciunt & expellunt. Si tãtum illum & tam anxie desideratis, si modo eum habetis, cur expellitur & reijcitur à vobis? In qua re id aduertendum tibi est, quod omnes Iudæi Christum anxiè postulabant, & desiderabant: at volebant, vt Mesias ad eorum placitum & libitũ illis adueniret: cum iam vero aduenisset, & eorum mores deprauatos & opera reprehenderet, illum abijciunt, & expellunt. Dum Deus illis secũda donat, dum illis benefacit: eum laudant, atque prædicant, sed dum illis & eorum moribus aduersatur, in illum conuiciantur. Vnde Dauid alloquitur dominum dicens. Confitebuntur, cum benefeceris eis. Sic isti Israelitæ cum diuites exirent ab AEgypto spoliatis AEgyptijs, & vidẽtes inimicos mortuos præ nimia lętitia & gaudio cantantes dixerunt. Cantemus domino, gloriose enim magnificatus est. Cum autem ad comedendum nihil inuenerunt, murmurantes dicunt. Vtinam mortui essemus in AEgypto. Christũ à patria isti expellunt, quia eorum voluntati erat cõtrarius, & quia eorũ vitia non approbabat. Hac etiã potissimum ratione Christum à se Maurus expellit: & impius & sceleratus Christianus. Nam si Mauro dicas, quod credat Deum esse, tecum consentiet, si autem dixeris, quod credat, hunc Deum trinum esse & vnum, in eãdem tecum ibit sententiam. At si illi dixeris, quod qui huic legi est adstrictus, tenetur inimicum diligere: resiliet statim & dicet se hanc legem nolle amplecti, nec Christianum esse. Quid est in causa, quod Maurus nolit esse Christianus: nec Christũ vult accipere? causa vtiq; est quia lex Christi non est cõformis suo appetitui. Quare tam ingẽs infideliũ multitudo in Christum non credit? Vtiq; quia secundum carnis legem viuunt, & Christi lex non carni fauet, imò illi aduersatur, & contrait. Azotij eiecerunt arcam domini Dei Israel ex tẽplo suo, ex patria sua, & à suis finibus: eo quod male se habuerat cum

Marginalia: Pro.15. — Isa.30. — Gala.4. — 3.Reg.22 — Matt.4. — Matt.8. — Matt.10. — Matt.27 — Ioan.19. — Gen.41. — Gen.37. — Act.7. — Psal.48. — Exo.15. — Exo.15. — 1.Reg.5.

rat cum idolo suo Dagon. Sic infideles & mali Christiani Christum abijciunt: quia eorum turpitudines & vitia abominatur. Qua de causa Christus à Iudęis abijcitur, sicut ab istis Nazaræitis. Ideo ipsemet ait. *Ioan.9.* Ego veni, vt qui non vident, videant: & videntes, *1.Cor.1.* cæci fiant. Et Paulus. Nos prædicamus Christũ crucifixum: Iudæis scandalum, & Gentibus stultitiam. Si Christus dicta & facta Pharisæorum laudaret, & cum illis consentiret: vtique ipsi eum laudarent, & acciperent: sed quia Christus non fauet peccatis, sanguini, nec carni: ideo à Nazareth eijcitur, & à Iudęa & ab infidelibus & malis Christianis. Malus nanq; & sceleratus Christianus statim, vt Christus sensualitati suæ contradicit, illum ab anima sua expellit. Nam quemadmodum sartor vestem non scindit ad suum libitum, modum, nec mensuram, sed secundũ eius volũtatem, qui vestem debet induere: ita tu velles, vt Deus tuæ voluntati conformis esset, tu vero cum diuina non vis consentire. Iudæi Messiam volebant: at volebant illum secundum suam voluntatem. Nolunt ipsi cum diuina voluntate consentire, at volunt, vt Christus illis conformis esset. Cum autem isti miseri Christum expulerunt: simul cum ciuitate & regnum, & sacerdotium, & Dei fauorem amiserunt. ¶ Quarto in hoc loco obseruandum est, quomodo vnum peccatum sit causa alterius. Primo nanque isti Nazaræitæ inuidi fuerunt, quia Capharnaitis inuidebant, eo quod Christus apud eos seruũ Centurionis sanauerat, & dęmoniacum, & alia multa signa in Capharnaum fecerat: quocirca dixerunt. Quanta audiuimus facta fuisse in Capharnaum. Secundo ambitiosi fuerunt, & honoris cupidi: & ideo dixerunt. Fac hic in patria tua. Voluerunt vt patriã illustraret. Tertio ira fuerunt impleti: & demum volunt Christum præcipitare. Vnde fiet, vt qui peccata priora non emendauerit, in alia & alia maiora incidat, quousque in profundum malorum deueniat. *Eccle.3.* Quocirca Ecclesiasticus ait. Cor nequam grauabitur in doloribus: & peccator adijciet ad peccãdum. Quod quidem iusto Dei iudicio fit, qui solet aliquãdo vnum peccatum cum alio punire: & sæpius permittit quod peccator in vnum peccatum cadat in *Grego.li.25. Mo.ca 12.* pœnã alterius. Vnde beatus Gregorius ait, quod peccatum quod per pœnitentiam nõ diluitur, mox suo *In illud, Herodes adiecit* pondere ad aliud trahit. Sed quia de his in capite pręcedenti loquuti sumus, nunc ad contextum reuertamur. *Ipse autem transiens per medium illorum ibat.* Reddidit se eis inuisibilem, quẽadmodum per Ioan*Ioan.8.*nem dicitur. Iesus autem abscondit se, & exiuit de tẽplo. Christus in hoc facto docet, primo: quod voluntarie passus est, non enim modo passionem fugit sed tempus expectat: nam quod nunc fecit, poterat etiam tempore passionis facere, sed tunc voluit mo*Ioan.10.*ri, nunc autem non. Potestatem habeo (ait ipse) ponendi animam meam, & iterum sumẽdi eam. Prius enim quam pateretur, voluit prędicare, & docere rẽgnum Dei. Nihil poterat aduersus Christum humana malitia, nisi sua sponte se se obtulisset capiendum *Esa.53.* & occidendum. Ideo Isaias. Oblatus est quia ipse voluit. Nanque si totus mundus insurgeret aduersus eum, non posset ei nocere, illo inuito. Quocirca ni*Matt.2.*hil isti aduersus Christum valuerunt. Sic neque Herodes cum pueros innocentes interfecit, illum occidere potuit. Nec cum bis lapidare illum Iudæi voluissent, id eorum malitia potuit. Ex quo manifeste liquet ad confundendos infideles & Ethnicos Christum voluntate propria fuisse passum: nam quando illum in horto ceperunt, poterat (sicut modo fecit) per medium illorum transire, sed noluit, quia iã aderat tempus, quo seipsum in sacrificium sanctum, & Deo acceptum, pro hominum salute volebat offerre. Etenim quando vult, capitur, quando vult, se abscondit: quando vult crucifigitur, quando vult, à nemine cogitur. Secundo Christus docet, vt aduersarijs nostris cedamus, & iræ & malitiæ eorum locum demus, vt Paulus docet: ne amplius eos ad iram lacessamus, cum inflammati & accensi sint. *Rom.12.* Est quippe charitatis opus non semper aduersus furiosos & ira percitos nos ipsos opponere: & fortitudine nostra maxime cum illis tunc est vtendum: ne maioris mali ansam præbeamus: nam charitas, quæ sua sunt, non quærit. *1.Cor.13.* Obiectum præsens potius mouet potentiam, quam absens: & tunc sol maiori vi radios suos emittit, cum aliquid contrarium ei resistit. Atq; ita cum Christus his præsens adesset ira eorũ magis accendebatur, & magis aduersus illum indignabãtur. Ideo misericordia sua cum illis vtens fugit, ne amplius peccarent, & deteriores fierent, atque ita Deus magis offenderetur. *Gen. 28.* Sic Iacob fugit à præsentia Esau & Moses ab AEgypto, *Exo.2.* Dauid à Saule, Helias à Iezabel, *1.Reg.27.* & Paulus Damasci submissus est in sporta. *3.Reg.19.* Sed. Deus istis dedit refugium: nam Iacob inuenit in domo *Act.9* Laban refugium, & Deus ditauit illum, & dedit vxores. Moses eodem modo socium inũenit principem Madian & diuitem, Dauid regnum, Helias angelum, & Paulus diuinas consolationes. Ideo domi*Matt.10*nus suis consuluit dicens. Si vos fuerint persequuti in vnam ciuitatem, fugite in aliam. Abijt itaq; Christus ne plus eius inimici sæuirent. ¶ Hinc quoque licet animaduertere non semper esse iram: sed sæpenumero manifestam gratiã, quando Deus homini materiã peccandi subtrahit. Non enim id facit, propterea quod nobis inuideat: sed ne grauiorib9 pœnis nos afficiat, si peccatis peccata cumulauerimus. Imò hãc ipsam ob causam Deus homini non vitam protẽdit ita vt qui prius & ab initio nongentos viuebant annos, nunc vix septuagesimum attingant annum, vt Dauid ait. *Psal.89.* Dies annorum nostrorum esse septuaginta annos: si quid autem eo amplius vita nostra protẽditur, dolorem esse & laborem. Id autem non ideo fit, quod vitæ hominum Deus inuidiam concipiat, sed ne amplius peccet, & se in maiorem condemnationem tradat. Eam ipsam ob causam Deus quandoque & alia nobis subtrahit, quorum occasione & labi possemus: quo consilio modo Nazaræitis suã pręsentiam subtrahit, ne grauius delinquerẽt. Solet etiã & sæpe dominus suam præsentiam in pœnam peccati tollere: vt impij indigni facti pœnitentia, amplius puniãtur. *Num.12* Vnde in Numerorũ libro ait Moses, quod postquam dominus redarguit Aaronem, & Mariam iratus contra eos abijt: nubes quoque recedere fecit, quæ erant super tabernaculum. Cum autem Deus recessisset apparuit Maria leprosa. Vbi clare vides quomodo cum Deus peccatoribus irascitur, recedit ab eis: vt grauius eos puniat. Vnde tibi cauendum erit maxime ne à te ob ingratitudinem tuam recedat, vt puniat.

puniat. ¶Præterea abscondit se vt doceat à furiosis
& ira commotis fugiendum esse: quodquidem non
in ignominiam, sed potius in honorem & laudẽ nõ
bis cedit: veluti qui à leone, vel vrso saucio fugit nõ
ignominia illi est, sed potius magna prudẽtia. Quid
igitur est quod tu ignominiam existimes fugere ab
homine furioso: qui nihil differt à feris animãtibus?
Quando olla feruet, & ius omne diffunditur, præ-
sens est remedium si à prunis eam abstuleris. Sic fu
riosis, hominibus ne amplius furiant, remediũ erit
materiã abstrahere, quæ ignis est patientiæ tuæ: quã
doquidem cum illa magis ac magis inflammantur:
quod non ignominiosum est, imo gloriosum, & lau
Prou.20. dabile, vt sapiens ait. Honor est homini, qui sepa-
rat se à contentionibus. Victoria & triumphus est
à malis fugere, & eos contemnere. In psalmo tertio
cuius titulus est. Psalmus Dauid cum fugeret à fa-
cie Absalon filij sui, canit Dauid victoriam, & ait.
Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi si-
Psal.3. ne causa: dentes peccatorum contriuisti. Qui locus
1.Reg.17. non in paruam me rapit admirationem nam si hæc
Dauid sanctus caneret, cum gigantem illum vastũ
Goliath superauit, apta quidem & idonea verba vi
derentur: mirum autem est quod fugiens hoc di-
cat. Verum enim vero hæc victoria maxima om-
nium est & præclara, quæ nomine victoriæ digna
est, peccatores derelinquere, fugere mundum, se
ipsum vincere, propriam passionem & iram tem-
perare: magnanimitas quidem est quandoque fuge-
re, & inimicum relinquere cum alias possis illum
vincere. Potens & fortis erat Dauid, siquidem plu-
2.Reg.16. rimos leones, vrsos, & philistæos interfecerat nihi-
lominus tamẽ ab Absalone fugit, & celebrem hanc
& gloriosam victoriam canit, quam de se ipso asse-
quutus est. Helias fugit à Iezabel & in desertum ab
ijt, non illius metu: quando homo erat, & ita virili
3.Reg.19. animo præditus, vt facie ad faciem ausus fuerit su-
perbum regem Achab reprehendere. Paulus Dama
sci fugit, quia vidit tum temporis conueniens esse,
Act.9. qui postea cum apertus carcer esset, & rogatus à cu-
2.Cor.11. stodia noluit fugere. Et is, qui tam constanti fuit
Act.16. animo, vt dixerit, ego non solum alligari, sed mori
in Hierusalem paratus sum: quando opus fuit Cæsa-
rem appellauit. Sic Christus qui se ipsum obtulit ex
Act.25. iens obuiam inimicis, nunc transiens per medium
illorum ibat: quia nondum venerat hora eius. Do-
cet etiam Christus hoc facto Apostolos suos omnia
omnibus debere fieri. Nec volentes reijcit, nec inui
tos alligat: nec eijcientibus reluctatur, nec roganti-
bus deest. ¶Deinde docet quomodo contra verita
tem nihil possit humana malitia. Scriptum enim est
3.Reg.3. super omnia vincit veritas. Quid pro fuit istis, vt cõ
tra Christum insurgerent? Nihil hominum potẽtia
valet aduersus veritatem. Paulus plenus fortitudi-
Phi.4. ne dicebat. Omnia possum in eo, qui me confortat.
Videns autem fortitudinem veritatis ait. Nihil pos
sumus aduersus veritatem. Nec vniuersa synagoga
2.Cor.13. poterat resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur
Act.7. per Stephanum: nec vniuersus mundus aliquid ad-
uersus te valebit, si Deum tecum habueris. ¶Deni-
que vt de hac re finẽ dicendi faciam docet locus iste
Deum non à nobis abire, nisi nos ipsum flagitijs no
stris à nobis semoueamus, ꝙ in Nazaræitis istis vide
mus, apud quos Christus manebat & docebat, &
mansit donec illum expulerunt. Sic olim fecisse do
minum videmus: qui multoties, licèt filij Israel gra-
uissimè peccarent, non tamen recedebat Deus ab
eis, donec ipsimet Deum deserebant, atque propul
sabant: nam conflantes aureum vitulum grauissimè
deliquerunt: sic adeo vt timeret Moses ne promis-
siones suas reuocaret propter tam graue scelus. Et Exo.32.
ob hanc causam dicebat Deo. Aut dimitte illis hoc
peccatum, aut dele me de libro, quem scripsisti.
Ac si clarius dixisset. Si non dimittis peccatum illis
iam de me & alijs hominibus actum est, quod ad æ-
ternam salutem attinet. Id ipsum quoque timebat
Dauid cum adulterium & homicidium patrauit, vt 2.Cor.11.
diceret. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: Psal.50.
vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iu-
dicaris. Et hoc modo Israelitæ sæpenumero in Deũ
peccauerant, & digni fuerunt, vt Deus ab illis re-
cederet: eo potissimum, quod omnes prophetas mis
sos ad annunciandum verbum domini persequebã-
tur, & occidebant, quemadmodum illis non solum
beatissimus Stephanus, sed etiam Christus domi-
nus obijciebat. Veruntamen non recessit Deus ab Act.7.
eis, donec ipsi suum verbum & vnigenitum filium Mat.13.
crucifixerunt, & dixerunt. Nolumus hunc regna- Luc.19.
re super nos. Et ad Pilatum. Tolle eum, non habe-
mus regem, nisi Cæsarem. Ideo Apostoli Iudæis di Mat.27.
xerunt. Vobis oportuit primum loqui verbum Dei Act.13.
quia autem reiecistis, ecce conuertimur ad gentes,
quoniam hoc mandatum habemus. Vnde imple-
tum videmus quod sapiens dicit. Altissimus est pa-
tiens redditor. Et quod Paulus dicit. An ignoras ꝙ
benignitas Dei, ad pœnitentiam te adducit? Secun- Eccl.5.
dum autem duritiam tuam & impœnitens cor tuũ,
&c. Similem quoque bonitatem Dei experimur in Rom.2.
nobis ipsis. Quoties enim obsecro Dei ira, detesta-
tione, & indignatione digni fuimus? Attamẽ Chri
stus non recedit à nobis nostram expectans resipi-
scentiam & pœnitentiam, quam nisi egerimus mi-
sere pereundum nobis restat. Sed iam ad contextũ
reuertamur. *Et descendit in Capharnaum ciuitatem* Luc.13.
Galilææ. ibique docebat illos sabbatis. Quia Nazaræi
tæ audire nolebant, dereliquit eos: quia loqui in au-
res audire nolentium non est æquum. Vbi enim au-
ditus non est (ait sapiens) ne effundas sermonẽ. Nã Eccl.32.
si cum seminandum est triticum terræ aptitudo &
maturitas expectatur: potiori ratione ad seminãdũ
verbum Dei tempus aptum expectandum est: & id
cauẽdũ ꝙ potissime dominus cõmẽdat. Nolite san
ctũ dare canibus: neque proijciatis margaritas ante Mat.7.
porcos. Quibus verbis duo genera hominũ expri-
mit, quibus hæc mysteria (quæ ob dignitatẽ sancta,
& ob pulchritudinẽ margaritas Christus appellat)
nõ sunt cõmunicãda infidelibus & eis, qui suũ vitã
agũt. Etenim cũ in nobis duæ partes sint præcipuæ
intellectus, atque affectus: vt verbum Dei in his am
babus fructificet, oportet prius vt intellectus vim
suam subijciat diuinæ authoritati, neque terminos
sibi præfixos progredi audeat. Deinde opus est vt
affectus sit purgatus: alioquin quidquid animus vi-
tiosis affectibus obnoxius cõmittit, confestim cor-
rumpitur. Et ij sunt qui margaritas pedibus calcant
nam cernimus plurimos, qui fidem Christi profiten

tur, at teterrimis affectibus sunt pleni, præsertim, qui carnis lasciuiæ sunt dediti, nam audientes Christiana mysteria ea contemnentes veluti pedibus calcant. Ideo porcos eos appellauit. Canes autem sunt hi philosophi, qui vim intelligendi habebāt, & nulli sententiæ assentiebātur, nisi ei, quæ suis opinionibus & argumentis nitebatur. Hi ergo cum non assequerentur cœlestem hanc philosophiam (nā animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei) eā dilacerabant, detrahendo: & quò diuiniora & altiora erant mysteria, eo magis irridebant. Sic resurrectionem mortuorum, quam Paulus prædicabat, negabant & deridebant. Istis ergo suibus & canibus diuina verba non sunt danda: quia ea vituperant. Ideò ab istis Nazaræitis tollit Christus verbū Dei, & abijt, eos vacuos derelinquēs. *Et descendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ: ibique docebat illos sabbatis.* Expende hic Christi redemptoris nostri clementiam & benignitatem: qui nec indignatione commotus, nec scelere offensus, nec iniuria violatus, Iudæā deserit: quin imo immemor iniuriæ, memor autem suæ clementiæ nunc docendo, nunc sanando omnibus benefacit, & bono malum vincere studet. Non impietas Nazaræorum, nec atrox culpa efficere potuit, vt euangelij munus ad gētes trāsferret: sed ipsis operibus præstitit, quod posteà docuit suos discipulos nimirum vt eiecti ab vna ciuitate in aliam migrarent, nihil de vindicta cogitantes, sed de incremento euangelij: vt vel sic eijcientium malitia proficeret etiam ad celeritatem diuulgādæ professionis euangelicæ. Descendit autem in hanc ciuitatem potius, quā in aliam: quia maritima erat, plena diuitijs, voluptatibus, & luxuria: vt plerūque contingere solet ciuitatibus iuxta mare positis. Et cū animaduertentia dixit, prouinciæ Galilææ: quia tunc Galilæa à multis gentibus incolebatur, & multi etiam ex Hebræis in idololatriā abierant, & pluribus alijs moribus deprauatis imbuti erant, tractis ab alijs nationibus: quapropter corruptissima & per ditissima, erat terra. Hic prædicat Christus: quia maximè hæc gens doctrina indigebat. ¶ Expende etiā quomodo Christus maiora miracula fecerit, & plures sermones prædicauerit in Capharnaum, quam alibi. In quo maximè Christi benignitas considerāda tibi est: quia vbi magis offendebatur, ibi maiora suæ bonitatis fundebat beneficia. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Disce ex hoc loco Deum summo prosequi amore. Quis enim non amabit Deum tam amantem, qui ibi amare nō horret, vbi minus amari se sentit? Quod obsecro iam erit pectus tam adamantinum & ferreum, quod de diuina misericordia desperet, postquam videt Deum tot sordes & detestanda flagitia non horruisse? *Et stupebant in doctrina eius.* Certum est diuinam fuisse sapientiam, & inauditam planè, quæ auditores rapuit in admirationem. Sic solent mirari & stupere, qui numinis diuini potentiam ignorant. Non solum mirabantur sed stupebant in doctrina eius. Causam vero tantæ admirationis subdidit dicens. *Quia in potestate erat sermo ipsius.* Non enim dicebat, hæc dicit dominus, vt alij prophetæ antiquitus facere solebant. Sed loquebatur cum eis tanquam Deus maxima authoritate atque diuina potestate, dicens.

1. Cor. 2. *Act. 23.* *Mat. 10.* *Rom. 8.*

Ego autem dico vobis. Sic Matthæus dicit, quod postquam Christus finiuit sermonem in monte, admirabantur turbæ super doctrina eius: erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut scribæ & pharisæi. Præterea Christi verba spiritualem habebant virtutem, quæ corda ipsa penetrare valebant, vt conuerterentur, & pœniterent. Vnde egregius psaltes. Dabit voci eius vocem virtutis. *Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamauit voce magna dicens.* Nomen dæmonium secundum propriam ipsius significationem commune est bonis & malis spiritibus: nam significat scientem: & propterea addidit euangelista, immundum, ad significandum, se de maligno spiritu loqui. Vsus autem loquentium iam nomē hoc vsurpauit: vt tantum malignos significet spiritus. Præterea in synagoga dicit esse diabolum, vt scias nullam esse congregationem vbi aliquis non sit habēs spiritum nequam. Inter auditores causarum semper est aliquis habens spiritum contradictionis, qui omnia perturbet. In libro Iob scribitur quod inter filios Dei adfuit & Satan. Christus etiam dixit discipulis. Nonne ego duodecim vos elegi, vnus autem vestrum diabolus est? Et quod peius est dæmoniaci liganturs: sed isti qui spiritum habent contradictionis & discordiæ, liberi ambulant omnia perturbantes, & zizaniam seminantes. Verùm nouit diabolus quātum damni sibi afferat verbum Dei: & ideo Christi concioni adfuit, vt omnia perturbaret, aut si posset diuinum verbum à cordibus eorum auerteret. Etenim multi audiunt verbum Dei: sed ne credentes salui fiant, adest diabolus, vt auferat bonum semen à cordibus eorum. Sic omnibus bonis aduersatur. Ità nunc sentiens diuini verbi virtutem cœpit vociferare vexatus à Christi virtute dicens.

Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene? venisti perdere nos? Scio te, quia sis sanctus Dei. Adulatione dæmonium vtitur: vt vel sic eum fineret illic manere. Sic multi adulantur prælatis ecclesiæ vt finant illos in suis peccatis, & vitijs manere. Præterea quod Iesum confitentur, bonæ est naturæ, quam sortiti sunt: quod verò aduersantur malæ voluntatis est. Coniunxit autem hæc duo verba, Iesu Nazarene: quia gaudet in nouitate, & studet semper in adinuentione nouitatis, homines circunuenire: vt vel sic eos alliciat iucunditate nouitatis, vt faciliùs in errorem inducat. Sanctum Dei vocat. Hoc est, tu es ille sanctus Dei, qui expectatur à Iudæis Messias scilicet. Sic in libro Daniel vocatur ab Angelo, vt vnguatur, sanctus sanctorum. Et in psalmo. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Obserua deinde, quod Christus statim in principio ostendit, qua nam causa venerit, nimirum vt de Satana triumpharet, & regnū eius destrueret. *Et increpauit illum Iesus dicens. Obmutesce, & exi ab eo.* Increpans illum exire præcepit quibus docet ne præbeamus aures adulatoribus, imo arguendi sunt & increpandi. Diabolus nanque licet verum diceret, tamen mentiebatur, quia ipse non credebat Christū esse filium Dei, sed voluit illi adulari, vt in suam gratiam conciliaretur. Secundo præcepit vt exiret, quia non erat tempus, vt illius ore Christi diuinitas in carne latens astrueretur.

Mat. 7. *Psal. 28.* *Iob. 1.* *Ioa. 6.* *Dan. 9.* *Psal. 15.*

Et quia

Et quia volebat ostẽdere, quales ipsa postularet præcones, certè pios atque mũdos: non eos qui omniũ vitiorum immunditia polluti sunt. Deinde ne populus sibi persuaderet, diabolum posse vera dicere, & posteà ab ipso mendace seducerentur: nam etiam si vera prædicet Satan, minimè audiendus est, quia omnia eo animo facit, vt nos decipiat. *Et cum proiecisset illum dæmonium in medium, exijt ab illo: nihil que ei nocuit.* Quanuis enim ante egressionem hominem illum affligeret, iuxta illud Marci, discerpens eum spiritus immundus: tamen postquã egressus est dæmon prior illa afflictio diuina virtute cessauit, & requieuit homo. Furens itaque dæmonium illud proiecit hominem illum in medium iam exiturus. Interdum verò torquent, ac discerpũt in ipso egressu: vt quas possunt ab hominibus sumant pœnas. Huiusmodi sunt homines qui cum altero litem habentes non desistunt à lite, quousque vi compelluntur, vt ità quo possint damno aduersarium afficiant. Hi sunt veri dæmonum imitatores, quorum mores, per totam vitam sequentes non credunt se illis etiam in æterno igne futuros esse socios: & audituros vocem illam. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius. *Et factus est pauor in omnibus.* Admirabantur qui hoc miraculum viderunt, modum, quo Christus dæmonium illud expulit: cum exorzistæ apud illos dæmones eijcerent non imperatiuè, nec tanta authoritate, vti Christus. Porro homini naturale est visis magnis & insolitis rebus timere: quanuis diuerso modo. Boni nanque visis mirabilibus Dei timorem concipiunt quadam cum reuerentia: impiorum autem conscientia cito terretur, ne quid secundum eorum merita illis contingat: præsertim dum diuinæ potestatis aduertit præsentiam. Vnde in actis Apostolorum habetur. Fiebat autẽ omni animæ timor, videlicet visis miraculis Apostolorum. Quia vero Christus imperando faciebat miracula, isti in magnam inde rapiebantur admirationem. Et colloquebantur ad inuicem dicentes. *Quid est hoc verbum?* Verbum hic accipitur pro re significata per verbũ, sicut in scripturis frequenter accipitur. Itaque dicunt, quid est hoc verbum? Id est quam mirabile est opus istud? Cur? *Quia in potestate & virtute imperat immundis spiritibus & exeunt.* Hoc est sermone imperatiuo & potentia efficaci dæmonia eijcit. Nihil obstante eo, q̃ de dæmonio scribitur in libro Iob: nullam esse potestatem super terram, quæ cum illo valeat conferri. Sed non mirum quia hæc de habitantibus miseram hanc lachrymarum vallem dicuntur: qui autem de cœlo venit, super omnes est. Christus enim diuina, cœlesti, & supernaturali potestate hæc fecit: nam creata Christi potestas tãta est, vt summis Angelis possit imperare, imperetque spiritibus, sicut & anima ipsius illos illuminat multo que altius, quam aliquis Angelus superior inferiorẽ. Obserua autem quod quanuis Christus vnum curauerit, pluraliter loquebantur dicentes: quod imperabat spiritibus immundis, quia plurale pro singulari ponebant, vt sæpe consuetum est in sanctis scripturis, & in communi modo loquendi. *Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.* Scilicet in regionem Galilææ vbi Christus hoc miraculum fecerat: quod Marcus expressit dicens. Et processit rumor eius statim in omnem regionem Galilææ. Statim post hæc verba aliud miraculum Lucas recitat dicens. *Surgens autem Iesus de synagoga introiuit in domum Simonis.* Protinus egrediens à synagoga, ostendere voluit se non ambire applausum & gloriam hominum in operandis miraculis: lõgè aliter faciens, quàm mundani, qui statim, vt aliquod bonum vel egregium opus faciunt, non à foro discedunt, sed ibi omnibus sua egregia facta ostentant. Præterea ille, qui tàm egregie in synagoga prædicauerat, nunc opera charitatis exercet, visitans pauperes infirmos: & sanans, ac curans: vt doceat prædicatorem verbi Dei non solum verbis, sed etiam factis & operibus charitatis populum erudire debere. Deniq; nõ diu manet Christus in loco publico, sed statim ingreditur cum quatuor discipulis domum Simonis Petri. Mirum hoc est (vt Chrysostomus ait) quod hospitandi gratia, & vt cibum sumeret, hoc fecit, q̃ satis innuitur ex verbis quæ euangelista subdit, quod surgens socrus Simonis ministrabat eis. Etenim ipse dominus, qui auib⁹ nidos, & brutis animantibus domicilia parat, nullam propriam domũ habebat, vt ipse alibi dicit. Vulpes foueas habent & volucres cœli nidos: filius autem hominis, &c. ¶ Intrauit autem in domum Simonis potius, quàm in aliã: quia Christus his honorem impendit, à quibus ipse honoratur. Vnde olim dixit. Quicũque honorauerit me: glorificabo eũ: qui autẽ contemnunt me, erũt ignobiles. Petrus Christũ honorauit, relinquẽs domũ, retia & omnia, quæ possidebat, sequẽs illum. Ideò Christus illũ vult summo honore afficere. Sic Magdalena cũ Christum quæsiuisset in domo pharisæi Christus magni illam fecit, & illam humanitus & benignè accepit, & à Pharisæo illam tutatus est. Ità nimirum si tu Christum magnifaceres, ipse te ipsum in summos eueheret honores: at cum ità Dei oblitus viuas, nõn mireris si te ipsum Deus obliuiscatur. ¶ Obserua etiam pauperes non esse contemnendos, nec qui secundũ populi vocem inopes sunt. Nonnè pauperes elegit Deus diuites in fide? Vnde dominus per Esaiam, quæ est ista domus quam ædificatis mihi? Ad quem ego respiciam nisi ad contritum & humiliatum, & trementem sermones meos? Mũdani homines nesciunt circuire nisi alta palatia & deauratas domos: vt diuitibus blandiantur: & fauorem magnatum sibi concilient. At Christus qui docet superba cõtemnere, & mundi vanitatem paruifacere: non diuitum nec principum domos ingreditur: nec aulas regũ quærit: sed in domũ Simonis piscatoris & pauperis ingreditur. Pauper quidẽ supellectilium erat: sed diues cũ Christo. Honorat Christus potius virtutes: quã diuitias. Non sic mũdus cõsueuit facere: qui nõ nouit, nisi diuitibus honorẽ præbere. At vt quidã dixit: probitas laudatur, & alget. Itaque Christus ingreditur in domum viri iusti, & pauperis. Humiles respicit Deus, sicut aquila pisciculos in mari perambulãtes. ¶ In hoc etiã Christus significabat, q̃ repudiãda esset synagoga, & futurũ esse, vt Christus ad gentes transiret per euangelij prædicationẽ, & ex gentibus constituendam fore ecclesiã, cuius caput Petrus erat. Ideo Christus synagogã relinquit, & abit in domum Petri: quod factum Esa-

[Marginal notes: Mar. 1. — Mat. 25. — Act. 2. — Iob. 4. — Mar. 1. — Chrys. in varijs Mat. locis hom. 6. — Luc. 9. — 1. Reg. 2. — Mat. 4. — Luc. 7. — Iaco. 2. — Esa. 66.]

Esa.2. ias olim prædixerat. Venite (inquit) ascendamus ad montem domini, & ad domũ Dei Iacob, &c. Sequitur iudicabit gentes & arguet populos multos. Proiecisti enim populum tuum domũ Iacob. ¶ Aduerte autem ꝙ intrauit in domum Simonis (vt Chrysostomus ait) vt hoc beneficio discipuli affecti maiorem præstarent diligentiã in Dei seruitio. Petro voluit hoc beneficium donare, vt ipsum magis ad sui obsequium deuinciret. Grande quidem beneficium dominus illi impendit, in cuius domũ ingredi vult, & cum illo sedere: & hoc recordatus cẽturio dixit. Domine non sum dignus, &c. Et Abraham quãdo dixit, si inueni gratiã in oculis tuis. Ideo dominus loquutus de eo, à quo ipse diligitur, tanquam magnum quid dicens, subdit. Ad eum veniemus, & mãsionem apud eum faciemus. Hinc omnia bona nobis eueniunt, quandoquidem suo aduentu animam nostram auget, & locupletat. Moses, qui pusillanimis erat, quiq; metu Pharaonis fugit in AEgyptũ: postquam dominus ad illum venit, & ei in mõte apparuit, audaci & virili pectore loquutus est ad Pharaonem. Iacob etiam, qui nimis timebat Esau, quiq; ob illius metum à domo patris recessit: postquam luctam cum Angelo est ingressus fortis extitit. Magnum equidem beneficium dominus impendit Petro: & magnum etiam est, vt dominus velit te sodalem & hospitem habere. At tu peccator hoc ingens beneficium non vis agnoscere: nec Deo, qui ad postes ostij tui pulsat, vis aperire: cũ dicat. Ego sto ad ostium & pulso. Aperi mihi Soror mea, &c. Si quis aperuerit intrabo ad illum, & cœnabo cũ illo. ¶ Obserua etiam ꝙ beatus Petrus non Christum rogabat vt in domum suam veniret: cum infirmam socrum haberet, & febre laborantem. Quare obsecro Petrus Christum non rogabat? hæc est sanctorũ perfectio, vt sua propria obliti, nullam rationem habent nisi alienorum bonorum. Sic Moses, cui dominus maiora promittebat: hęc omnia oblitus, tantum de populi vtilitate curabat, & dicebat domino. Parce populo: aut dele me de libro, quẽ scripsisti. Et Paulus etiã Corinthijs ait. Ego autem libenter impendam & superimpendar pro animabus vestris. Et iterum. Cupio anathema esse pro fratribus meis. Et Christus cũ captus fuit in horto. Si me quæritis, sinite hos abire. Et ad filias Ierusalem. Nolite (inquit) flere super me sed super vos. Sed nos multo aliter, qui nostri magnã curam habemus, ità vt pro vtilitate proximi nõ aliquem velimus subire laborem. Sed vide quã curam Christus suorum habeat: ita vt non rogatus in domum Petri abeat. Gerit nanque dominus specialem curam eorum, qui sui & suarum rerum propter Christi amorem obliuiscuntur. Ità solertem curam eorum habuit, qui eum in desertum sequebantur sine vllo victu, quos quinque panibus & duobus piscibus satiauit: quia suæ necessitatis obliti, illum sequebantur. Cum autem Petrus nullam curam ad se pertinentium haberet, abijt Christus in eius domũ: & socrum sanauit de qua noster euangelista inquit. *Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus.* Quia Petrus habebat socrum, quidam hæretici putarunt, Apostolos post Apostolatum coniugatos fuisse: quod falsum est: quia cum omnia temporalia dimisissent, etiã vxores dimiserunt & ex vtriusque consensu mulieris scilicet & viri, cœlibem peragebant vitam. Sic affirmat & asserit diuus Hieronymus in primo libro aduersus Iouinianũ: & de beato Petro specialiter hoc asserit in epistola consolatoria ad Iulianum. Et in epistola septuagesima quarta ad Pamachium in fine concludit dicens, quod Apostoli vel virgines vel continentes fuerunt. Sed de his alias. ¶ Verum in his verbis duo obseruatione sunt digna. Primum quod non ait, quod tenebat febres, sed quod tenebatur à febribus. Sic peccator tenetur à suis passionibus & peccatis, ità vt captiuus teneatur, ne id quod vult facere possit. Vnde in persona peccatoris ait egregius psaltes, Funes peccatorum circumplexi sunt me. ¶ Secundo non qualicunque sed magnis febribus tenebatur. Febris magna vt erat hæc, qua laborabat socrus Petri, cito curatur: at febris quæ in ossibus latet, hæc vitam rapit, & ad interitum ducit. Ità magnũ peccatum raro nos infernum ducit: nam ipsius magnitudo nos terret, ità vt in cognitionem eius veniamus quo fit, vt illius pœnitentiam agamus cum mentis nostræ meliori resipiscentia. At hæc peccata parua: in qua quotidie dilabimur, & ad quæ ob ipsorum paruitatem non respicimus: hæc inquam sunt, quæ in interitum celeri cursu nos vocant, vt sunt murmurationes, & infamiæ proximorum, quorum cum non pœniteamus, paulatim & sensim in crucem inferni nos inducũt. ¶ Infirmatur itaque socrus Petri: in quo expẽde quomodo Deus dilectis suis labores, ægritudines, & afflictiones mittit. Vnde de Lazaro Sorores eius per nuncium dixerunt. Ecce quem amas infirmatur. Et Paulus. Ne magnitudo reuelationum extollat me: datus est mihi Angelus Satanæ, qui me colaphizet, &c. Etenim infirmitas dilectis Dei valde vtilis est. Primo nanque animam purgat à prauis moribus, tãquam à malis humoribus. Vnde Salomõ. Liuor vulneris absterget mala. Sicut enim in infirmitate praui humores cõsumuntur, & euacuantur: ità, vt transacta ægritudine homo in meliorẽ valetudinẽ perueniat: sic infirmitas corporis animam humoribus peccatorũ & prauarũ affectionũ vacuat, & purgat. Sed de his alias. *Et rogauerunt illum pro ea.* Offerũt pro illa preces sancti Apostoli nõ fictas aut simulatas: sicut familiares principũ facere consueuerunt. Etenim vt maiore postea calore pro suis & suorum negotijs interpellãdi sit locus, negotia pauperũ frigidissimis verbis regibus exponũt: sua vero propria negotia & eorum, qui se suæ fidei cõmendarũt, bone Deus, quot ambagibus quot mẽdacijs in lõgissimas moras protrahunt. Pauperibus vero dicunt, coram rege suas causas perorasse, cum nec vnum verbum sint loquuti. Ne suis prauis commodis aliquid minuatur, & simulant nescio quæ impedimenta & obstacula, quæ iam fere peractum negotium disturbarunt: quo fit, vt nec miseris pauperibus subsidio sint, neque aliorum necessitatibus finem imponant hos & illos varijs modis illudentes. Munera ab eis accipiunt, quorum negotia promittunt tractaturos: at postea vacuos & illusos mittũt. Nõ sic fecisse legimus sanctos Apostolos qui regũ priuati & amici esse deberẽt vt semper ꝓ miseris & pauperibus intercederẽt. At isti de quibꝰ antea loquebamur ad nihil aliud deseruiũt, nisi vt susurrones sint: & vt irasci & indignari

Marginalia (left): Esa.2. — Chrys. hom. 28. in Mat. — Mat.8. — Gen.18. — Ioan.14. — Exo.2. — Exo.3. — Exo.5. — Gen.28. — Apoc.3. — Exo.32. — 2.Cor.12. — Rom.9. — Ioan.18. — Luc.23. — Ioan.6.

Marginalia (right): Psal.118. — Ioan.11. — 2.Cor.12. — Prou.20.

1. Reg.22. indignari faciāt prælatos aduersus subditos. Itā iniquus ille Doeg regis Saul priuatus regi nũciauit se vidisse sacerdotē Abimelec panes propositionis dedisse Dauid: quæ verba in tātũ cesserũt dãnũ sacerdotis, vt interfectus fuerit cũ alijs octuaginta quinq; sacerdotibus, & populus Nobe ex tribu sacerdotali accésus fuit, & alia innumera mala cõtigerũt. Mēdacia nãque domesticorũ & amicorũ tãquã euangelia credũt, veritatē autē subditi, cui male volũt, mēdaciũ iudicãt: nisi hos magnates familiares & amicos habueris, nihil in omni negotio cõficies. Hi omnia sua tyrãnide efficiũt. Dolēdũ quidem est, vt itā cæci & obnubilati sint principes & prælati, vt hoc tãtũ malũ nõ videāt: nã hi quos ipsi amicos, coniũctos, & familiares existimāt, hi inquã eos tradũt, decipiũt: & semper ad populũ male de illis nunciant. ¶ Perpēde autē ex hoc colligi loco vtilē & sanctam esse sanctorũ intercessionē: nã precibus Apostolorũ Christus hãc mulierē sanauit. Ordo nanque diuinæ est sapientiæ, vt per superiora inferiora dispenset & gubernet. Quo circa vt per cœlestes orbes terrena ista fœcũdat: ita per Angelos & fœlices animas, quę in patria triũphantes requiescũt res nostras sæpe nobis dispensat. In qua re nõ modo nihil honoris Deo detrahitur, imò multũ ei defertur: quippe eo honore seruos suos dignos efficit, vt quæ sua ipse authoritate facturus erat, per ipsos, tãquam per veros amicos velit dispensare. Abraham pro rege Abimelec
Gen.20. Deum deprecatus, veniã illi obtinuit: & Moses po-
Exo.32. pulo veniam impetrauit de vitulo conflato. Et in li-
Iob.5. bro Iob legimus. Voca, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorũ conuertere. Quæ quidem verba quanuis illa Eliphat ad Iob dixerit, nõ tamen Iob eam reprehēdit: sed consilium datum libenter suscipit, cum tamen alias de maledictis antea ab ipsa reprehensus fuerit. Et in eodem libro post descriptam omnē disputationem, quam Iob habuit cũ suis amicis, in qua illi amici Deum offenderant statim poni
Iob.42. tur præceptum Dei, quo iussit, illos abire ad ipsum Iob, vt rogarent illum vt pro eis ad Deum intercederet. Quod cum illi (vt dominus præceperat) fecissent, Iob pro illis orans exauditus est. Et Centurio qui puerum habebat paralyticum seniores Iudæorũ
Luc.7. misit ad Christum, vt pro salute pueri deprecaren-
Act.7. tur. Et Stephanus pro inimicis orat dominũ & Apo-
Mat.15. stoli nunc orant pro socru Simonis, sicut & anteã pro Cananæa: in quibus orationibus obtinuerunt q̃ petebant. Sed dices. Verum est hæc sanctos consequutos esse dum viuerent: sed non modò qui iã dormiunt. Si dũ vixerunt poterant: multò melius nũc.
1. Cor.13. Charitas enim nunquam excidit: & quanuis corpora exuerint non tamen deposuerunt affectum pietatis erga patriam, gentem, fratres, cæterosque credētes: quibus optant, vt idem regnum, quod ipsi, adipi
Psal.31. scantur. Vnde egregius ac diuinus vates. Pro hoc orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. Illud est tempus opportunum, quo graui febri laboramus quo grauibus necessitatibus premimur. Si autem in hac vita sancti pro alijs orant, dum etiam de se soliciti esse debent: quãto melius orabũt post triũphũ & victoriam, quã fieri minimè potest, vt amit-
Gen.48. tant? Iacob postquã nepotibus benedixit ait. Angelus, qui eruit me de cunctis malis benedicat pueris istis, & inuocetur super eos nomen meum: nomina quoque patrum meorum Abraham, & Isaac. Vbi docemur tam Angelos quam sanctos defunctos inuocato eorum nomine nobis esse subsidio. Benequidē merita Abrahæ, Isaac, & Iacob, sanctus Moses po- Exo.32.
suit ante oculos Dei, vt populo parceret. Et Azarias Dan.3.
positus in ardenti fornace. Ne quæsumus, inquit, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne auferas misericordiã tuam à nobis propter Abrahã dilectum tuum, & propter Isaac seruum tuum, & Iacob sanctum tuum. Si ergo sanctorum merita nobis præsidio sunt & auxilio, cur ad eos preces non nobis magnopere conferent? Sic in secundo Machabæorũ habetur q̃ Onias & Ieremias orabant pro populo Dei. Et in Apocalypsi, ascendit fumus oratio- 2. Mac. 15.
num sanctorum de manu Angeli coram Deo. ¶ Do- Apoc.8.
cemur etiam pietatem & misericordiã exercere erga infirmos, vt sancti Apostoli fecerũt: orãtes Christum pro hac infirma. Visita eos, & consolare, & adiuua in eorum tribulatione & necessitate: sicut scriptura monet. Non te pigeat visitare infirmum ex Eccl.7.
his enim in dilectione firmaberis. Et Iacobus. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem Iaco.1.
hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. ¶ Præterea obseruandum hic est, dominum aliquãdo curasse sine precibus sola sua clemētia motum, vt dæmoniacum, de quo nũc diximus: aliquãdo precibus alienis, vt fecit cum socru Simonis: aliquando precibus proprijs, vt leprosum, de quo in sequenti capite dicetur. Sic animas peccatrices tripliciter curare solet. Primò interueniente sola benignitate suæ clementiæ, vt Paulus ait. Ignoras, quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secun- Rom.2.
do interueniente oratione ecclesiæ. Ideò Iacobus. Iaco.5.
Infirmatur quis in vobis, inducat presbiteros eccle- Exo.6.
siæ, & orent super eum, &c. Tertio interueniente proprio dolore & gemitu. Vnde dominus. Ego au- 4. Reg.20.
diui gemitum filiorum Israel. Et Ezechiæ regi ait. Psal.29.
Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas: ecce sanaui te. Ideo dicebat Dauid. Domine Deus meus, clamaui ad te: & sanasti me. *Et stans super illam imperauit febri, & dimisit illam.* Incubuit super illam inflexo corpore velut eam dormientem excitans. Imperans autem febri, cognoscitur Christum Deum esse: qui imperando miracula operabatur. Attende etiam quantum profuerit huic mulieri beatum Petrum generum habere. Beatus Petrus non erat diues sed sanctus: & tantum hæc mulier lucrata est copulans coniugio filiam suam cum beato Petro, vt meruerit in domo sua Christum habere, & diuina virtute miraculo facto sanari. Nunc autem in coniugijs plus rationis habetur de pecunia quam de virtute. Etenim quæruntur diuitiæ, nõ candidi mores. Vide quantũ profuerit Nabali Car- 1. Reg. 25.
melo vxorem duxisse prudentissimam, & virtutis cultricem: quandoquidem illum à morte liberauit. Dixit etenim Dauid ad Abigail. Benedictus dominus Deus Israel: qui misit te hodie in occursum meum: & benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinem. Præterea memento Christum hospitem tuum suscipere, vt extinguat febrem tuæ libidinis, & ardorem iræ tuæ, & auaritiæ: vt vel sic possis in-

columis ei seruire, vt hęc mulier fecit, de qua subdit euágelista. *Et cõtinuo surgens ministrabat illis.* Duo hic obseruáda sunt. Primũ ꝙ statim surrexit, in quo diuina virtus & potẽtia cernitur in miraculis à Christo factis: nã quãuis febris relinquat infirmũ tamen molestiã sentit ægritudinis & debilitatẽ, ita vt pàulatim in pristinam valetudinẽ perueniat: sed sanitas miraculosa, quæ dátur à diuino medico, statim perfectè sanat, & integrũ robur tribuit. Quo facto etiã arguitur & reprehẽditur contumacia volũtatis humanæ: quia omnis creatura sensibilis diuinis obedit mãdatis, quibus miser homo cõtradicit. ¶ Secũdo, ꝙ statim, vt salutẽ consequuta est ministrabat eis: quo facto discere te oportet, vt eã incolumitatẽ & optimã valetudinẽ, quã dominus tibi præbet, in Dei obsequio & in ipsius diuinis mandatis exerceas. Sæpe etenim cõtingit, vt infirmus sis, & à domino salutẽ petis: quã tamen ipse tibi denegat, quia scit, cũ recta valetudine te illũ offensurũ. Melius est & salubrius animæ, vt infirmeris: si tamen Deũ offendere debes
1. Cor. 9. cũ sanitate. Quis plantat vineã: & de fructu eius nõ comedit? Si igitur dñs salutẽ tibi præbet, æquum est vt cũ illa domino seruias: vt fructus colligat arborũ quas plãtauit. ¶ Præterea nõ acceptat Deus opera facta in infirmitate peccati. Prius restituta est illi sanitas, & posteà Deo seruiuit. Sic tu prius animæ tuæ
Psal. 6. infirmitatibus medere, & dic cum Dauid. Miserere mei Deus quoniã infirmus sum: sana animã meam, quia peccaui tibi. Postquam verò ab infirmitate animæ sanus fueris, tunc dignã poteris Deo offerre seruitutẽ. Est enim in hyeme quoddam genus pyrorũ quæ nisi assentur, ob nimiam duritiem & asperitatẽ comedi nõ possunt: at vero assata, sapida sunt & optima. Omnia opera nostra similia sunt his pyris, quę nisi igne charitatis crementur, nullius sunt valoris. Nõ acceptat dominus opera facta extra charitatem vt vitã æternam pro illis donet. Respexit dominus
Gen. 4. ad Abel, & ad munera eius. Prius Abel respexit, posteà oblata dona. Priùs surge ab infirmitate animæ & à lectulo malæ cõscientiæ: & posteà quàm surrexeris poteris sicut hæc mulier, Christo dignè ministrare, & obsequia grata ei offerre. Sed caue propter hoc etiã si in peccato mortali iaceas, ne dimittas bona opera facere: nã etiam si nec gratiã, nec gloriam merearis neque de cõgruo neque de cõdigno: Deus autẽ dabit tibi gratiam suã: nõ ob meritũ horũ operum, sed propter eorũ respectum. Sic Nabuchodonosor cum inuisione illa intueretur suæ dãnationis
Dan. 4. imaginẽ, dixit ei Daniel. Peccata tua eleemosynis redime. Disce etiã semper Deo offerre dona illa & beneficia, quæ solum ab eius manibus proueniunt. Nã si tibi donat scientiã, literas, vitã, salutẽ, & alia multa, videas hæc esse talẽta quæ seruis illis euangelicis dedit: & vult vt ea omnia illi reddas nõ sine fœnore & lucro. Non ea omnia dedit, vt illa abscõdas sed vt cum illis illi seruias, & eum honores. Nam statim, vt mulieri huic salutem dedit, eam exercet in ipsius domini obsequio. ¶ Demum vt concludã grata fuit hæc mulier benefactori suo nam pro accepto beneficio Christo diligenter ministrauit. Nõ ingrata fuit, sed potiùs surgens ministrabat ei, qui beneficium contulerat. Sic ille sanctus rex faciebat, cum
Psal. 102. dixit animæ suæ. Benedic anima mea domino & noli obliuisci omnes retributiones eius. Qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitã tuam. Vult Deus, vt grati simus eius beneficijs. Qua de causa dominus voluit vt Hebræi pascha illi celebrarẽt: vt recordarẽtur, quomodo dominus eduxerit eos de AEgypto. Si quis interrogaret Hebræũ qua ratione pascha celebrabatur in AEgypto, respõderet vtique quia obnoxij tenebamur seruituti Pharaonis: & ille agn⁹ vocauit in libertatẽ, & exic Exo. 12.
cauit mare, vt ab AEgypto exire possemus: & posteà in recordationẽ tãti beneficij agnũ immolauimus. Sic opus est vt recordemur Christũ suo sanguine à peccatis nos mũdasse, & à seruitute diaboli atq; ità gratias agere deberemus ꝓ tot tãtisq; acceptis beneficijs. Nam si hęc mulier Christo domino & suis discipulis ministrabat pro salute accepta quãto potiùs seruire deberemus ei, qui salutẽ restituit animæ nostræ? Denique omnia festa, quæ Hebræi celebrabãt ad nihil aliud fiebãt: nisi in recordationẽ tãtorũ beneficiorũ, quæ à manu Dei receperãt. Discamus igitur ab hac muliere gratos semper nos exhibere Deo. *Cum autẽ sol occidisset omnes, qui habebãt infirmos varijs langoribus ducebant illos ad eum.* Cum reges suas ciuitates ingrediũtur, offertur eis argẽtũ aurũ, gẽmæ: & quidquid preciosum in ciuitatibus est. Sed Christo redẽptori nostro omnes fœtidi, saucij & vulnerati offerũtur. Nec mirum cũ nihil aliud ei nos offerre possimus. Et quid obsecro aliud nos habemus? Mater nostra putredo est, & sorores nostræ Iob. 17.
vermes. Et cũ his omnibus peccata offerimus horrẽda. Nihilominus tamẽ ipse pijssimus & benignissimus Iesus nõ auertit oculos, nec terga dat, (vt pote qui infirmitatibus nostris mederi venit) imo cupit hæc sibi offerri, & exultat dicẽs. Cõgratulamini mi Luc. 15.
hi, quia inueni ouẽ quæ perierat. Gaudet vtique talibus oblationibus & quãuis ei non adhæreat lepra nostra, non propterea horret tãgere nostrã saniem: quapropter ei adhæsit non culpæ sanies, sed pœnæ. ¶ Obserua autẽ quã vtiles sint infirmitates & ægritudines, quãdo nos ducũt in cognitionẽ Dei: & in causa sunt vt quæramus illũ. Quod manifestissimo exẽplo sacrarũ literarũ tibi ostẽdã: nã Nabuchodonosor rex Babyloniæ tyrãnus & persequutor grauibus à Deo inflictis laboribus & infirmitatibus se ipsum humiliauit, & pœnitentiã egit: & deniq; saluus Dan. 4.
fuit, vt beatus Augustinus ait. Filius etiã prodigus cum diues erat, reliquit domum paternã: sed in afflictione redijt ad Deum. Sic Ezechias rex in sua afflictione & infirmitate redijt ad Deum, & fleuit: postea vero in prosperitate elatus est, Deoque pro acceptis beneficijs debitas gratias non egit. Veniebant itaque ad Iesum isti & sanabantur: sed hoc intelligitur, si Deus incendat afflictum animum igne Aug. hab tur ca. Nachodonosor 23. q. 4. Luc. 15. 2. Par. 32.
cœlestis cuiusdam desiderij. Vt enim ex duro informique ferro nullum elegãs opus efficitur, in quo artifex suum possit ingenium ostentare, quanuis illud malleo percutiat: nisi ferrum ipsum ignitum sit. Sic frigidus: & induratus animus nequaquã expoliri & excoli poterit etiã si afflictionibus sit percussus, nisi igne diuini auxilij fuerit incẽsus. Christus eos vocabat & recipiebat, & manũ porrigebat, vt venirẽt & accederent, & denique salutẽ animabus & corporibus tribuebat. Nos etiã accedamus ad Christũ si cœci, si

Psal.33. ci, si infirmi, si debiles, & confracti sumus. Vnde diuinus vates admonet dicens. Accedite ad eũ, & illuminamini. Si scapha in medio maris est sine velis & remis, huc & illuc à ventis agitatur & impellitur & tandem submergitur: sin autem funibus fuerit ligata secura est & tranquilla. Sic etiã peccator à Deo separatus & longe factus ab illo ambulat post sua desideria fluctuans in medio mũdi huc & illuc suis vitijs impulsus: & tandẽ demergitur in profundo maris. Sed si funibus Deo hęserit, & ligatus fuerit Christo per gratiam liber erit à perditione & morte æterna. ¶ Vide etiam ꝙ omnes qui habebant infirmos ducebant illos ad Iesum. Sed cum sanitas animæ lõgo discrimine prçferẽda sit sanitati corporis, pauci sunt qui spiritualiter infirmos ducãt ad Christũ. Sed quid dico, ad Christũ adducunt? Imo venientes ad Christum impediunt. Multos etenim in mũdo reperies, qui suis prauis consilijs & monitionibus volẽtes ad Deum venire, repellunt eos ne veniant: eosq; à pœnitentia auertunt, & monent ne religionem ingrediantur. Contra quos ait Salomon. Nolite prohibere benefacere eum, qui potest. Ducebant autem hos infirmos post solis occasum ne verbum Dei interrũperetur. Post prædicationem, quã dominus tota die exercebat, medicinam quærebant: quodquidẽ exẽplo nobis debet esse, quanti sit facienda diuinorum verborum tractatio, quæ ob animarum salutem fit: & quanto excellentior est anima corpore, tanto diligentius & accuratius quærenda essent ea, quæ ad medendum ipsam animam spectant. Modo vero cõtrarium fit. Nã siquis medicus veniret qui sine dubio morbos omnes corporis curaret, o bone Deus, quanta hominum frequentia & multitudo cõcurreret ad medicum corporalem: sed vbi medela animorum promittitur, iam videtis, quam pauci accedant ad audiendum verbum Dei. Præterea siquis corporis ægritudine laborat, optimos & prudentiores medicos quærit: at ad peccata confitenda quæ ad sanitatem animæ spectant, quemcunque sacerdotẽ ignarum & qui citiùs absoluat, quærunt. O hominũ miseranda calamitas. Sola corporis bona quærimus, ac si solo corpore essemus cõpositi. ¶ Potest etiam dici quod ducebãt illos ad Iesum post solis occasum, vel quia verecundiam habebãt, vel timebant pharisæos vel quia per diem circa alia negotia impediebantur vel quia putabant non licere sanare in sabbato nisi post solis occasum, quando iam licebat operari, propter timorem pharisæorum. Sed iam obsecro vt attentè Christi laborem consideres, & aspice bonum & piũ redemptorem: qui nũquam defatigatur in bono faciẽdo. Per totum diem sine cessatione laborat prædicat, ac multa miracula efficit: at quando nox aduenit, in qua laborantes & mercenarij quiescunt: ipse Christus quasi qui per totum diem nihil egerit, incipit sanare cæcos, claudos leprosos. Nos vero statim, vt aliquid laboris pro Christo suscipimus, illico defatigamur, & ab incepto desistimus: & magnaputamus fecisse. Minimè oportet nos defatigare, vt ei seruiamus: qui nunquã cessat, nobis multa bona donare: nec finem labori imposuit, quousque sanguinem suum preciosissimum pro nobis effudit. *At ille singulis manus imponens curabat eos.* Supra Christus se ipsum medicũ appellauit, dicẽs medice

Prou.3.

cura te ipsum: & alibi dixit, nõ indigẽt qui sani sunt medico, sed qui malè habent: & applicans quæ dixerat ait. Nõ veni vocare iustos, sed peccatores. Nunc autẽ quia medico se comparauerat, medici officium agit, curando infirmos: ꝙ faciebat Christus (vt ait euangelista) imponens singulis manus. Erat enim eius humanitas instrumentũ diuinitatis: quippe hæc miracula, quæ facultatem totã naturæ superabãt, fiebant sola diuina potestate. Ideo diuinus vates. Benedictus dominus Deus Israel: qui facit mirabilia magna solus. Multa tamen miracula Deus precibus sanctorum fecit, & homines sancti illa cooperabantur meritoriè. Itá vt etiam sancti potestate eis concessa miracula fecerint, sicut Petrus, qui suscitauit Thabitã, & interfecit Ananiam & Saphirãm: nõ prece, sed increpatione præmissa. Sic per gratiam adoptionis hominibus est datũ fieri filios Dei, quodquidem maius est: nec mirũ si detur eis potestas signa faciẽdi, ꝙ etiã malis cõceditur, sicut Iudæ, qui dæmonia eiecit & multa miracula fecit. Sicut enim sacramenta nouæ legis efficiunt ꝙ designant: ita ꝙ quædam virtus in eis ponitur instrumẽtalis atq; causalis cooperatiua ad producendũ gratiam sacramentalẽ, vel saltẽ dispositionẽ ad eam puta characterem, cum tamẽ sacramenta ista in sensibilibus rebus consistant: multo magis apparetq; in animabus sanctorũ sit virtus quædam instrumentali concausalitate ad operationẽ miraculorum concurrens atq; cooperans. Sed virtus ista non inest sanctis fixè seu permansiuè, vt habitus, sed per modum dispositionis passionis vel trãseuntis, sicut prophetia. Propter ꝙ nõ semper ad libitum possunt miracula operari. Hæc igitur tanto in Christi humanitate sublimius est ponẽda quanto illa potius est instrumẽtũ seu organũ diuinitatis: est enim organũ immediatum, animatũ, coniunctũ, ac propriũ sicut corpus meum est organũ animę meę. Alij autẽ sancti sunt diuinitatis instrumenta separata & cõmunia, sicut securis est instrumẽtũ artificis. Itaque hæc miracula non solũ de diuina & increata Christi virtute principaliter operãte: sed de supernaturali eius virtute creata miraculorũ instrumentaliter productiua intelligi possunt. Tãgat Christus etiã nos, imo potiùs nos illũ tãgamus: vt nos ab omnibus infirmitatibus animæ liberet: nã sicut tactis ossibus Eliseus mortuũ suscitauit, multo efficacius dñs Iesus suscitabit suo tactu animã nostrã, & sanabit illã. Docet etiã benignissimus Iesus, ne nobis lãguidi & infirmi tædio sint & fastidio: sicut multi faciunt, qui nolũt accedere ad vidẽda infirmorũ vlcera. Poterat vtiq; Christus verbo sanare, & etiã sola sua volũtate, sed manibus tãgere voluit, vt exẽplo nobis esset, ne ad infirmos & ægrotos accedere horreamus, sed charitate benigna illos curemus. *Exibãt autẽ dæmonia à multis clamãtia & dicẽtia. Quia tu es filius Dei.* Dæmones nõ crediderũt Christũ esse filiũ Dei: quã uis aliquibus cõiecturis id suspicabãtur. Sẽtiebãt ab illo diuinã & admirabilẽ virtutẽ oriri, inde suspicabantur esse Messiam. Multi etiam sunt & nunc homines in operibus similes patri suo diabolo: qui de proximis multa mala dicunt, & id affirmant, eo solum quia ipsi suspicantur. Etenim mundus plenus est hominibus, qui de proximis dicunt, non id quod sciunt sed quæ ipsi secundum suam malitiam

Mat.9.
Psal.7.
Act.9.
Act.5.
Ioan.1.
Mat.10.
4.Reg.13.

suspicantur: quiquidem potius sua imaginatione reguntur, quam ipsa veritate. Sũt multi homines tam deprauatæ conditionis, vt quidquid in proximis vident, semper in malam vertunt partem secundum suam malitiam: & his non contenti, quemadmodũ in cogitationibus suis mali sunt, ita linguã deteriorem habent ad destruendum honorem & famã proximorum, de eis non vera dicentes, sed id quod ipsi mendaciter suspicarunt. Quiquidẽ peiores sunt diabolo, qui etiam si id dixit quod suspicabatur, nõ autem quod certò sciebat: nihilominus nihil mali dixit: sed potius Christum laudauit, & dixit esse filiũ Dei. At hi diabolum imitantur, id dicentes, quod suspicantur: peiores autem sunt illo, quia de proximis non bona, sed falsa & mendacia proferunt, quo fit vt deteriores sint diabolo. ¶ Expende autem & vide, quomodo vexatio dat intellectum. Quia isti dæmones Christi præsentiã torquebantur, confitẽtur veritatem: nam dicebant. Quia tu es filius Dei. Sic Pharao antequam verberaretur dominũ nesciebat: verberatus tamen confitebatur domino, & supplicare domino pro se rogat. Anteà decebat nescio dominum & Israel non dimitto & postea dimisit, & non solum dimisit, sed vrgebatur, vt exiret de AEgypto. At nunc multi peiores sunt Pharaone, & peiores etiam diabolo: nam isti confitebantur dominũ in tribulatione: sed multi homines in tribulatione non solum non confitentur dominum, imo murmurant, & blasphemant. Nullam habent patientiã in infirmitatibus: conqueruntur de Deo, & sibi ipsis male dicunt, & os suum in Deum & in cœlum ponunt. ¶ Aduertẽdum etiam quod dæmones coacto animo timentes ampliùs puniri Christũ laudabant, vt vel his laudibus & hac via possent Christi fauorẽ & amicitiam conciliare, & ipsius beneuolẽtia frui. Sic modo multos inuenies, qui ad aures principum & magnatum adulantur & blandiuntur ea prædicantes, quæ intra pectus suum minimè concipiunt, sed multo diuersa, quemadmodum hi dæmones cũ Christo faciebãt. Quæ omnia hi miseri homines faciunt vt suum fauorem, vel vt pecunias, honores, aut dignitates consequantur: qui etiam cum tam bene sciant adulari prælatis multas euadũt pœnas, quæ peccata sua merebãtur. Vnde in prouerbijs dicitur. Simulator ore, decipit amicum suum. Denique obseruandum quod dæmones timentes diem iudicij exibant dicentes. Ad quid venisti ante tempus torquere nos? Si autem tu vides diabolum valde timere diem iudicij, cur ego tu illum diem non times?

Prou. 28.

Exo. 8.

Psal. 72.

Prou. 11.

Et increpans non sinebat ea loqui quia sciebant illum esse Christum. Iam diximus quod diabolus certò nõ sciebat Christum esse filium Dei: sed tantũ id suspicabatur. Ideò in hoc loco, sciebant, tantum valet, ac si diceretur, suspicabantur: vel opinabantur. Iussit autem dominus dæmonibus vt tacerẽt: primo quia vnum dicebant & aliud credebant. Scrutator enim cordium est Deus. Nõ vult Deus ab eis laudari, qui aliud ore, aliud in corde habent. Sed, proh dolor, ꝙ totus mundus plenus est hominibus adulatoribus: qui vanis laudibus homines decipiunt. Corã te laudant te ipsum, clam verò te vendunt: & vnum tibi dicunt, aliud verò sentiunt. Quibus hominibus ita plenus est mundus, & tot fallacijs & technis abundat, vt difficilẽ sit cognoscere, cui fidẽ præstare debeas, vel cui credendum sit. Væ duplici corde. (ait Ecclesiasticus) & labijs scelestis & manibus malefacientibus & peccatori terrã ingredienti duabus vijs. Isti dæmones imitantur, de quibus & suis imitatoribus ait psalmista. Ore suo benedicebãt, & corde suo maledicebant. Vnde etiam Ecclesiasticus cõsulit dicens. Ne accesseris ad illum duplici corde. Et cõcludit dicens. Accessisti maligne ad Deum, & cor tuũ plenum est dolo & fallacia. ¶ Secundo iussit tacere, quia hoc non recta intentione dicebant. Nam id aiebant, vt impedirẽt Christi passionem, & si populus sciret Christum esse filium Dei, non vtique crucifixissent, vt Paulus ait. Si dominũ gloriæ cognouissent, nõ vtique crucifixissent. Hac de causa præcepit dominus discipulis, ne dicerent quis ipse esset: quando Petrus illum confessus est esse Christum filium Dei viui. Nam ait Lucas noster. Increpans eos præcipiebat, ne cui dicerent: hoc dicens, quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus & principibus sacerdotũ, & scribis & occidi. ¶ Tertiò noluit Christus à turpibus laudari: nam non est speciosa laus in ore peccatoris: quod idem Paulus fecit, vt in actis Apostolorũ legimus. Accidit (ait Lucas) euntibus nobis ad precationem, vt puella quædam habens spiritum pythonis, &c. Quanuis Pauli prædicationem commendaret spiritus ille, tamen noluit Paulus ab impijs laudari. Potius ego vellem meam doctrinam ab impijs Lutheranis vituperari, quã laudari. Ideò Paulus. Nolo vos fieri participes dæmoniorum. Nemo sanæ mentis ab impijs optat laudari: nam etiam si aues nocturnæ vt noctuæ lucẽ fugiant, non ideò in lucis contumeliam hoc est tribuendum, imo in laudem ipsius. Ignominiosum tibi est, quod iniqui & scelerati te ipsum laudent: gloriosum autem quando tibi detrahunt, & murmurãt nam cũ Christus nollet ab impijs laudari, iussit dæmonibus tacere. Et etiam noluit hac eadem ratione vt custodes sepulchri suam resurrectionem prædicarent, quia in peccatis mortui erant: atque ideo permisit, vt corrupti pecunia tacerent. At voluit vt per Apostolos & sanctas mulieres resurrectio sua prædicaretur. Nec in sua infantia voluit laudari, nisi à Simeone iusto viro, & ab Anna prophetissa. Quapropter Lucas antequam istorum laudes in Christum scriberet, prius eorum vitam & sanctitatem commẽdauit: vt late in superioribus annotauimus. Hac ratione adductus Antisthenes (vt est apud Laertium) cuidam dicenti, multi te laudant, respondit. Quid mali feci? Existimabat quippe insignis philosophus turpe esse à turpibus laudari, esseq; præstãtius in obscuritate latere, quã à talibus hominibus esse cõmendatũ. Nã quę gloria obsecro alicui potest cõtingere ex eius laudib⁹, qui nõ nisi vitia & flagitia nouit laudare? Malus enĩ, qui sola vitia amat, hæc ex animo laudabit. Quo fiet, vt quidquid mali huiusmodi homo de vitio protulerit suspectũ sit, & minime credẽdũ. Ideo oportet rectè scire quis nã ille sit, & qualis, qui laudat: & inde cõiectare oportebit, qualis etiam sit, qui laudatur. Vnde sicut gloria est bono viro ab alio bono viro laudari. Ita etiam dedecus est à viro scelerato commendari. Ideo dedignatur dominus ab ore peccatoris laudari, dicens cuidam peccatori.

Rom. 8.

Eccl. 2. Psal. 61. Eccl. 1. 1. Cor. 12. Mat. 16. Luc. 9. Eccl. 5. Act. 16. 1. Cor. 10. Mat. 28. Ioan. 20. Luc. 2.

Psal.49. tori. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis te-
Leuit.13. stamentum meum per os tuum? Ideo dominus in ve
teri lege os leprosi claudere iussit. Sic & os peccato-
ris claudi iubet: ne per labia polluta transiens pollua
tur ipsa loquutio. Nam contingit sæpe vt aqua clara
transiens per immundum canalem, vt canalis mali-
tiam imbibat. Sic etiam peccatoris os tanquam im-
mundus canalis nonnihil detrahit diuinis laudibus
ab eo prolatis. Propter quod ipsi peccatores dicere
Psal.136 possunt: Quomodo cantabimus canticum domini
in terra aliena? Quomodo distantes & maximè à
Deo alieni, ipsius laudes cantabimus? Si igitur pecca
tores cantare non possunt: plangant, & plorent. Illic
ergo sedimus & fleuimus. Quid autem requiratur à
peccatore, vt Deo dignas laudes offerat, Ieremias ex
Thren.2. pressit dicens: Consurge lauda in nocte in principio
vigiliarum tuarum. Prius peccati somnum excute-
re admonet, & prius vigilare docet, quam laudare.
Oseæ.14. Hunc eundem ordinē describit Oseas dicēs. Omnē
aufer iniquitatem, & accipe bonum: & reddemus vi
tulos labiorum nostrorū. Ac si diceret: Aufer domi-
ne à nobis quod nostrum est, & accipe à nobis, quod
tuum est: quoniā tua est laus, & tibi debetur honor,
Psal.50. & gloria. Quocirca egregius vates antequam dice-
ret, domine labia mea aperies præmisit dicens. Libe
ra me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ. Et sta
tim subdidit. Et exultabit lingua mea iustitiam tuā.
Leui.13. Domine labia mea aperies. &c. Ideo in Leuitico præ
cipitur leproso vt habeat vestimēta dissoluta, caput
nudum, & os veste cōtectum. Omnes partes corpo-
ris nudas habere præcipitur, & os solum aperire iube
tur. Qui nudus est, & lepra peccatorum suorum ma
nifesta cooperiat os: nam docendi authoritas ei in-
terdicitur. Clausum ergo peccator habet os suum,
quia qui seipsum non docuit, docere alios non præ
sumat: & ideo os suū iubetur operire, qui male agen
do loquendi amisit libertatem. Tacere ergo opor-
tuit diabolum, qui impijssimus est & nequam: nec
ab eius ore vult Christus laudari. ¶ Quarto præce-
pit, vt taceret: quia solet diabolus sub fuco bonorū
verborum tentare & decipere: sicut Sirena cātu: aut
vt fingunt poetę Circen dulcibus verbis socios Vlys
sis in bestias conuertisse. Etenim solet Satanas se in
2.Cor.11. angelum lucis transfigurare, vt eo commodius fidē
sibi acquirat: faciliusq; simplicitatem credētium de-
cipiat: eapropter nolebat Christus, vt veritatem di-
ceret, ne inter aliqua vera multa falsa misceret. Sic
prohibendi sunt hæretici, & lutheranæ factionis pa
troni à verbi diuini ministerio: nam quanquam euā
gelium, & multa scripturæ loca ad suum dogma sta
biliendum adducant: cum tamen hæc vel torqueāt,
vel corrumpant, vel alio deflectant à vero & germa
no ecclesiæ sensu: minime audiendi sunt, & arcendi
procul à lectione sanctarum scripturarum, & à mini
sterio diuini verbi. Et hoc munus nullis alijs tribuē
dum est nisi his, qui vnitatem fidei fatentur, quique
non falsa veris miscent, sed solidam & firmam do-
ctrinam prædicant. Si hoc Christi exemplum imita
ti fuissent Germaniæ principes, non sic misere tota
incēderetur Germania. *Facta autem die egressus ibat*
in desertum locum. Admonet locus iste apta & secre
ta loca esse eligenda, vbi Deo melius possimus vaca
re. Filij enim prophetarum à populi tumultu fug e-
bant: & Ioannes Baptista (quo nemo maior) ne leue Matt.11.
saltem famine posset vitam maculare, antra petijt
deserti. Ioannes quoque euangelista in insula Path- Apoc.1.
mos habuit reuelationes plurimas. Sed iā nunc mul
ti, qui vitam apostolicam & monachatum sunt pro
fessi, aulas principum, & palatia regū circuire solēt.
¶ Docet secundo locus iste ne præmium, aut retri-
butionem expectemus ab his, qui docentur à nobis,
aut, ab his quibus benefecimus. Sæpe enim suspicio
inanis gloriæ fugienda est. Sed multi non solum si-
bi gratias agi pro collatis in alios beneficijs cupiunt
sed pro eis etiam, quæ nunc fecerunt, id ipsum cu-
piūt, dicētes suo fauore & auxilio alios euectos esse
ad honores, & in amplam dignitatem esse constitu-
tos, cum tamen in rei veritate apertissime mentian-
tur. Non sic Christus, qui postquam tot præclara di
xerat, & tanta miracula fecerat, statim, vt dies facta
est abijt in desertum fugiens humanas laudes & ho
norem seculi. Nolimus ergo exēplo Christi laudes
hominum, aut gloriam mundi quærere, sed ad solū
Deum oculi nostri aspiciāt, & ad eum mentem, ani
mum, & intentionem cōuertamus. Vnde egregius Psal.122
psaltes. Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suę,
ita oculi nostri ad dominum Deum nostrum. Ac si
diceret. Quemadmodū ancilla non alio oculos auer
tit, sed semper dominam intuetur, quæ retribuere illi
debet, & multa donare bñficia: sic tu ad nihil aliud
mundanum, nisi in Deum solum oculos debes con-
ijcere. Quis obsecro tam ignarus & stolidus esset ho
mo, qui si lapidem preciosum inuenisset, eum in ma
nus rustici vel agricolæ traderet, vt valorem eius ta
xaret? Mundus quidam rusticus est, qui valorem &
intentionem operum nostrorum nō cognoscit, nec
quantum Deum diligamus: ideoque nō committas
illi opera tua, Deo tantum stude placere & fuge mū
di laudes, & seculi vanitates exemplo Christi salua
toris nostri: qui ob hæc vitanda pericula fugit in de
sertum. Et quid turbæ? *Et turbæ requirebant eum, &*
venerunt vsque ad ipsum: & detinebant illum ne disce
deret ab eis. Nonne vides quomodo honor eum se-
quitur, qui ab ipso fugit? Optimè quidem vmbræ as
similatur, nā ab eo fugit, qui ipsam sequitur: ipsa au-
tem post eum sequitur, qui ab ipsa fugit. Fugit Chri
stus honorem, ipse autem vsque in desertum Chri-
stum sequitur. Moses in deserto habitans pascebat
oues suas, cum à palatijs Pharaonis fugisset, & ab Exo.3.
Aegypti honore: quando electus fuit à domino in
regem Israel. Ita etiam beatissima virgo Maria clau
sa erat in parua ciuitate Nazareth: & Ioanes e- Luc.1.
tiam in deserto absconditus: quos tunc dominus ab Luc.3.
eis vocat locis, & alterum in præcursorem, alteram
vero in matrem elegit. Sine dubio hi omnes valde
erant obliti tantorum honorum atque dignitatum,
quibus dominus hæc omnia dedit, sine eo quod ipsi
aliquid negotiarentur, aut ea curarent. Fac igitur &
tu quod in te fuerit, & teipsum totum in manus Dei
constitue, hæc omnia mundana reijciens, & nihili
pendens: nam ipse sine dubio te honorabit in terra
& in cælo insignibus & præclaris honoribus, cum
nullius rei tu solicitus sis. Sancti illi eremitæ eremū
habitātes, vt Hilarius, Paulus, Antonius fugientes
mundum cauernas & antra habitabant cum feris:
quos videas quantum mundus celebret, & honoret.

Disce itaque quomodo honor sequitur fugientem. Disce etiam ab hac turba quærere Iesum per fidem, iuxta illud sapientiæ. Sentite de domino in bonitate, & in simplicitate cordis, quærite illum. Postquã vero eum inueneris eum tene per charitatem, sponsam sequutus, quæ dicebat. Inueni quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam. Disce etiam ab hac turba magna diligentia & cupiditate quærere verbum Dei. Turba enim omnibus alijs negotijs dimissis, solius verbi Dei curam habebat. Demum vt concludam nulla hic mentio fit de principibus, magnatibus, diuitibus, aut magistratibus: sed de turba. Diuitiæ nanque, honores, & voluptates non querũt verbum Dei: hęc potius nanque impediunt verbum Dei, & quæ sunt spiritus eius. *Quibus ille ait, quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum.* Sicut sol iste visibilis nõ in vno loco cæli persistit immobilis, sed vt claritate sua totum mundum illustret circuit orbem terrarum: ita Christus qui sol est iustitiæ, & vera lux mundi, vt omnes veritatis suæ luce ab ignorãtiæ tenebris, quasi à quadam mortifera nocte vindicaret, quanuis rogatus noluit in vno loco manere, vtpote qui propter omnium hominum salutem in hunc mundum venerat. Vbi discere debent verbi Dei prædicatores nõ in vno loco quiescere: sed sicut seminator omnia loca percurrant seminantes verbum Dei in cordib⁹ hominum. ¶ Obserua quod poterat in vno loco manens omnes ad se trahere: non tamen id fecit, exemplum nobis relinquẽs, vt nunquam quiescamus, sed vt ipsi quæramus pereuntes. Sicut pastor qui quærit oues perditas, & sicut pius medicus ad infirmum accedit. Ait autẽ, quia ideo missus sum, scilicet vt animæ infirmitates apud vos curem non corporum: & ideo ad prædicandum missus sum, vt animis medicinam exhiberem, potiusquam corporibus. Si autem aliquando corpora curo id facio, vt corpora suauius animæ inhæreãt, vt homines visis miraculis veniãt ad fidem. *Et erat prædicans in synagogis Galilææ.* In Synagogis docuit, vbi multitudo populi cõfluebat. Veritas enim non appetit angulum, sicut Christus per Ioannem affirmat. Omnis qui facit veritatẽ venit ad lucem, vt manifestentur opera eius. Vnde Annæ interroganti de doctrina eius, respondit. Ego palam loquutus sum mundo ego semper docui in tẽplo & in synagoga. Sed hæc de re plana dixisse sufficiat: & hæc de hoc capite: nunc de profectu verbi Dei in capite sequenti videamus.

Sap.1. Canti.3. Mala.4. Ioan.3. Ioan.18.

CAPVT. V.

VM Indies apud omnes fama prædicationis Christi magis ac magis crescerẽt: tãta erat hominũ multitudo & frequentia superueniens, vt illis non esset locus in synagogis, vicis, & plateis: ideoq; tum propter sermonis dulcedinem, tum propter signa quæ faciebat extra oppida cogebantur eũ sequi. Ipse enim docebat non sicut scribæ & pharisæi, sed tanquam potestatem habens. Habebat etiam verba vitæ æternæ vt Petrus ei dixerat. Quid mirũ si eius verba, qui patris est sapiẽtia, & in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei sunt reconditi, populum attraherent: cum vel ipsa discipulorum verba tantam haberent vim, vt in vno die Petrus ad Christi fidem tria millia hominum conuerterit? Attrahebat itaque Christus ad se magno impetu & feruore turbas: vtpote in cuius labijs erat diffusa gratia quapropter ait noster euangelista. *Factum est autem cum turbæ irruerent in eum, vt audirent verbum Dei: & ipse stabat secus stagnum Genezareth.* Nunquam legitur tantus scribarum & pharisæorum ad Christum concursus: cum ad rudem plebem sermo habitus fuerit. Dulcedinem & gratiam suam abscondit à sapientibus & prudentibus huius seculi, & eã paruulis & humilibus reuelauit. Etenim pharisęi & scribæ sua scientia inflati verbum Dei contemnebant: & putantes se omnia scire stulti facti sunt. Si cupis aquam haurire de puteo, est opus, vt vas inclinetur, & submittatur: quia in erectum vas non intrat aqua. Sic aqua sapientiæ potauit has turbas dominus Iesus quia in simplicitate cordis ad illum veniebãt, & huiliter audientes verbum, refocillati sunt. Sed iam singula verba veniunt expendenda. ¶ Irruere est cũ impetu ferri: in quo feruorem turbarum considera: quæ tanta auiditate cupiebant verbum Dei, vt magno impetu currerent ad audiendum illud. Non solum in templo & in synagoga intra mœnia ciuitatis audiebãt verbum, sed per montes & ad deserta properabant, vt illud audirent. Nos autem iuxta ecclesias habitãtes, parum itineris ambulare nolumus, vt conciones audiamus. Fastidimus enim quidquid spirituale & honestum est. Surgent vtique isti in die iudicij sicut Niniuitæ aduersus impios, & incredulos Iudæos & condemnabunt nos: quia per campos vsque in mare isti properabant vt audirent verbũ Dei nos vero vt id audiamus nec parũ laboris volumus sustinere. A quibus discamus opera Dei non segniter & pigre operari, sed cũ magno ardore: tenemur enim Christum quærere & eum sequi, audientes verbum eius, quasi exeuntes ab igne. Quapropter Iudas in epistola sua ait. Salutate illos, quasi de igne rapientes. Manum ne segniter & pigre ab igne separabit, si comburatur? At cum nos viuamus quasi insensibiles & sine vita, damnum nostrum non sentimus: nã si id sentiremus, non vtique procrastinaremus. Attẽde obsecro qua diligentia & solitudine mũdani mũdo inseruiunt, & mundana quærũt: vt mercator mane surgit (qui nocte nec in lecto quieuit) quosque labores & pericula patitur, vt sibi pecunias comparet quantaque tormenta patitur is, qui illatam iniuriam molitur vindicare, quantoque frigore miles in bello premitur & quanta fame: & denique mirandum est, quã innumeros labores hi qui mundo inseruiũt, patiuntur. Quid igitur est cur tu in Dei obsequio nonnis

Matt.7. Ioan.6. Colo.2. Act.2. Psal.44. Matt.11. Rom.1. Sapien.1. Matt.12. Iudas.g.

nonnihil laboris nolis pati? At mundo seruientes di
ligentissimi sumus: Deo autem inertes & ignauos
Gen.4. nos præstamus. Quod Cain domino obtulit, id pi-
gre & segniter fecit, sero & male. Factum est (inquit
scriptura) post multos dies vt Cain offerret domino
Gen.22. de fructibus terræ munera. Non sic sanctus patriar-
cha Abraham qui statim nocte consurgens, nec ma
ne expectans, abijt ad sacrificandum filium: quod iã
illi à domino erat iussum. Sic istæ turbæ fecerũt, quę
certatim ad Christum properabant, vt verbo Dei sa
Luc.10. tiarentur. Laudatur Maria, quia sedens secus pedes
domini audiebat verbũ illius, sed fœliciores sunt tur
bæ istæ, quæ à domibus exibant, & properabant ad
dominum vt illius verbum audirent. Aliqui dicunt
nolo audire concionem, quia cum tali homine ini-
micitias gero, quousque odium hoc deponam, & il
lius vindictam summam: cum etiam & ego sapiens
& doctus sim nec vllam habeam necessitatem au-
diendi concionem. O quantum fallaris homo qui
hæc tecum cogitas, nescio verbis exprimere. Esto
quantumuis doctus, nihilominus tamen viua vox
2.Reg.11. habet nescio quid latẽtis energiæ. Dauid sapientissi
mus erat, & magnam Dei cognitionem attigit, &
diuinis reuelationibus donabatur: nihilominus hæc
omnia nihil ei profuerunt toto tempore, quo in pec
cato vixit. Sed tamen protinus, vt ad eum venit Na
than propheta ad viuam vocem prædicantis cõuer-
2.Reg.12. sus est, & dixit. Peccaui. Similiter Nabuchodono-
sor contemplabatur illam arborem, quæ statum suũ
designabat, sed nihil ipse hac cogitatione moueba-
Dan.4. tur: sed cum adiuncta fuit visioni & contemplatio-
ni viua vox prophetæ Danielis, pœnitentiam egit.
Doctus erat Paulus in lege, qui præclare didicerat
Act.22. ad pedes Gamalielis: sed nihil ei profuerat: tamen cũ
Act.9. viuam vocem è cælo dicentem, Saule Saule cur me
persequeris, audiuit, statim attonitus & stupefactus
cecidit dicẽs. Domine quid me vis facere? Vide quo
modo illum quem scripturæ lectio, & libri non con
uerterant, vox prædicantis conuertit. Ne per Chri-
sti amorem dicas, & per sanguinem suum preciosissi
mum effusum, non relinquam concubinam, frustra
prædicator clamat, nolo illum audire nec interesse
concioni. Impia enim hæc vox est. Abierunt quidã
impij peccatores & animo obstinati vt caperent &
apprehenderent Iesum ex mandato pharisęorum: &
inuenerunt Iesum concionantem ad populum, quẽ
audientes compuncti corde reuersi sunt, dicentes.
Ioan.7. Nunquam sic loquutus est homo. Sic tibi accidere
potest, sicut istis, & sicut Paulo. Nam si in peccatis
iaces, consilium salubre est, vt audias conciones. Si
autem iustus & rectus es: aduertere debes, quod sal
non solum mortuas carnes conseruat, sed etiam vi-
uas. Sic verbum Dei non solum eum qui in peccatis
iacet iustum efficit: sed etiam iustum pascit, alit, &
sustinet. Hæc dixi, vt semper amici simus & cupia-
mus audire verbum Dei, & id diligenter inuestige-
mus, horum exemplo qui Christum tanto conatu,
& ardore sequebantur. ¶ Præterea quid mirum quod
desiderio audiendi irruerint turbæ, cum de Salomo
3.Reg.10. ne sit scriptum quod omnis terra desiderabat audire
Matt.12. sapientiam eius: sed ecce plusquam Salomon hic. *Et
ipse stabat secus stagnum Genezareth.* Optimum est
memoriam habere & recordari locorum illorũ, qui
bus nobis Dei beneficia contingunt, vt diuina no-
bis collata beneficia semper commendet. Quod san
ctos illos antiquos fecisse legimus. Nã loco vbi Deus Gen.28.
apparuit Iacob, nomen Bethel, imposuit ipse Iacob,
& locum designauit. Sic fecisse auum eius Abraham
scriptura commemorat. Stagnũ autem Genezareth Gen.22.
est id, de quo scripturæ loquuntur, quandocunque
mare nominant. Et est iste lacus inter Galilæam ex
parte occidẽtis, & terram duarum tribuum & dimi-
diæ ex parte orientis. Per quem lacum transit Iorda
nis fluuius. Vnde aquarum copia abundat, sicut ali-
qui lacus magni qui sunt in Germania, per quos trã
seunt flumina magno impetu: sicut Rhenus qui trã
sit per Constantiam. Iordanis autem oritur in parte
Aquilonari terræ Iudæorum ad radices montis Li-
bani, iuxta ciuitatem, quæ dicitur Cęsarea Philippi:
& fluens peruenit in Galilęam, & ibi transit per hũc
magnũ lacũ: & vltra progrediens transit iuxta mu
ros Hierico, & inde intrat mare mortuũ, & ibi absor
betur. Est autem hoc stagnũ duodecim leucarũ spa-
cio protensum, contrahitur autem octo leucarum
spacio: habet autem littus amœnissimum, palmis ple
num, & malis citreis: aquam vero dulcem habet, &
plurimos & optimos pisces. Vocatur autem hoc sta-
gnum Genezareth, aliquando euangelistis fretum,
vt à Matthæo & Marco: & interdum mare Cene- Matt.8.
reth, & hoc est nomẽ illi antiquissimum quo nomi- Mar.5
ne in libro Numerorum nuncupatur, & etiam in Io Num.34
sue: à quadam ciuitate nomine Genereth, quę erat Ios.11.
in littore huius maris à parte Occidentali, quæ po-
stea dicta est Tiberias. Hæc est ratio quare euange-
listæ nunquam vocauerunt hoc mare Genereth si-
cut in veteri testamento: quia quando euangelistæ Ioan.6.
scripserunt nomẽ vrbis iam erat mutatum. Ideo Ioã
nes vocauit mare Tiberiadis, & Marcus & Mat- Mar.1.
thæus vocant mare Galilææ, quod nomen commu Mar.4.
nius erat, quia istud mare est in Galilæa in finibus
sortis Zabulon, & sortis Neptalim, vt Matthæus ait
allegans Esaiam prophetam. Vocatur autem Gene- Matt.4.
zareth à quadam ciuitate, quæ erat iuxta stagnũ vo
cata Genezareth, siue Genezar: vel vt quibusdã pla
cet sic est nuncupatum, quod flantibus ventis, cri-
spantibus vndis, auram ex se generare videatur. At-
tende autem quod Lucas hic non seruat ordinem hi
storiæ: nam hæc historia non contigit post curatio-
nem socrus Simonis, & post alia signa quę Lucas in
præcedenti capite scripsit, sed antea. Intentio autem
euãgelistarum fuit, gesta & miracula, & pręd icatio
nem Christi ad fidei firmitatem, & ędificationem ec
clesię, & vtilitatem credentium narrare. Ad hęc au
tem pręstanda, nihil refert quid prius pręcesserit, aut
quid postea sequatur. *Et vidit duas naues stantes se-
cus stagnum: piscatores autem descenderant: & laua-
bant retia sua.* Erãt autem istę naues iuxta littus, vt
est moris nautarum. Et Petrus, Iacobus, & Ioannes
descendentes à nauibus mundabant & lauabant re-
tia sua, vt complicarent ea, quia nihil ceperãt, & vo
lebãt tempus aptum expectare ad piscandũ. *Ascen
dens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit
eum à terra reducere pusillum.* Expende Christi boni
tatẽ & humilitatẽ, rogat cũ solo nutu possit adduce-
re, aut pręcipere Petro: modestię & humilitatis exẽ
plum prębens pręlatis. Multa enim sunt quę etiam si
pręlati

prælati præcipere poſsint: rogare tamen debent ſubditos, vt ea faciant. Sed multi ſunt nunc domini & prælati, de quibus conqueritur dominus per prophetam dicens. Cum auſteritate imperabatis eis & cum potentia. ¶ Præterea quanuis Chriſtus nauim adducere poſſet, noluit tamē niſi rogare Petrum, vt ipſe libere & ex ſua voluntate daret eam petenti. In quo etiam docuit mundi ſaluator nullum eſſe opus Deo acceptum niſi ſit voluntarium: nam opus bonum ex dilectione penſatur, nam hilarem datorem diligit Deus. Quanto plus dilectionis opus habuerit tanto magis Deo erit acceptum & meritorium. Vnde in Leuitico præcipiebat dominus. Omnis æſtimatio, ſiclo Sanctuarij ponderabitur. Omne opus bonum, quod Deo offertur ſiclo diuini amoris ponderandum eſt. Si ieiunas, ſi oras, ſi eleemoſynā tribuis, ſiclo diuini amoris hæc omnia ſunt tibi ponderanda. Pondus meum (inquit Auguſtinus) amor meus. Si parum ponderis diuini amoris habuerit opus bonum tuum, parum mereberis. Si Deo tuo lachrymas obtuleris, ſi preces, ieiunia, & omne tuum ſtudium, ponderetur in ſiclo Sanctuarij: vt eorum retributionem videas iuxta pondus amoris. Vt autem intelligas quomodo Deus ea quę ex voluntate & dilectione procedunt acceptat: non nauim vi rapit, ſed eam petit: vt Petrus ſua ſponte illam præberet, nam alias dominus non eam acciperet, neq; acceptaret. In voluntate tua ſedet & conſtitutum eſt, velle Deo dare vel non: & illa tantum ex manu hominis Deus accipiet, quæ ex voluntate oriantur. *Et ſedens docebat de nauicula turbas.* Sub diuo ſolis calori expoſitus, ſine ſede, ſine ſubſelio, docet Ieſus de nauicula turbas. At nunc quo apparatu, qua pompa, & maieſtate, induti ſericis & bombicinis veſtibus epiſcopi docent? Ad turbas autem etiam ſi protecti ſint à calore verba facere dedignantur. Non vtique authoritatē damno, ſed ſuperfluam pompam, maieſtatem, & vanitatem aliquorum deteſtor. Sed iam ſingula verba quę obſeruatione ſunt digna aduertamus. Primo ait quod ſedebat, deinde docebat, & vltimo loco de naui, ſedit vtique primo vt non perfunctorie & velut aliud agens: ſed ſumma cura & maximo conatu infirmitatibus animæ tuæ medeatur ſuæ admirabilis doctrinæ excellentia. Videns itaque cæleſtis medicus tantam gentis multitudinem ęgram & languentē, vt omnes curet quietus in nauicula ſedet: in quo quidem ſi aduertere libet ingentē amorem, quo nos proſequitur, videbis relucere. Nam cum aliquis medicus hominem pauperem & egenum accedit curaturus, celeriter, propere, & ſtans illum curat, & protinus abit. At ſi infirmatur eius filius, vel amicus, vel vxor, quam maturo gradu, quam ſerio, & quanta cura & diligētia ægritudinem agnoſcere ſtudet: vt eā citius curet, & remedia neceſſaria adhibeat. O pijſsimum atque clementiſsimum noſtrarum animarum medicum, qui vt nobis medeatur, & ſalutifera medicamenta apponat, ſedet. Credo equidem quod niſi nos tam anxie, & tam paterno amore diligeres, non ita ſerio curam animarum noſtrarum ſuſciperes. ¶ Præterea ſedit docēs in nauicula Petri, vt inſinuet ſemper ſe eccleſiæ ſuæ aſsiſtere, quæ nauicula Petri eſt. Nunquam Chriſtus eccleſiam ſuam dilectiſsimā dereliquit: ſemper enim docet & erudit eā. Ecce (inquit) ego vobiſcum ſum: vſque ad conſummationē ſeculi. Incredibilis eſt dementia Lutheranorum, qui exiſtimant Deum eccleſiam ſuam fuiſſe oblitum pluſquam mille & quingentos annos vſque ad tempora ſui Lutheri: per quem illuminauit illam tanquam per virum Apoſtolicum & euangelicum. O deteſtandam cæcitatem & dementiam perditorum hominum. ¶ Secundo obſeruandum eſt quod docebat Chriſtus illas turbas: quid autem doceret, nō explicat euangeliſta. Sicut etiam ſub ſilentio præterierunt euangeliſtæ multa miracula & geſta Chriſti. Verum multa, quæ nunc tenet eccleſia, quę nec euāgeliſtæ tradūt, certum eſt ea Chriſtum tempore ſuæ prædicationis docuiſſe, & quod Apoſtoli ſicut ab ore Chriſti audierant, ita tradiderūt eccleſiæ. ¶ Tertio obſeruandū quod de nauicula docet, vt inſinuet neminem poſſe docere, qui extra nauiculam Petri fuerit: nam qui extra eccleſiam docet, is nō bene docet, ſed potius ſeducit. Lutherus & qui ſuæ factionis ſunt extra Petri nauem, non docent, imò potius homines ſeducunt. Secūdo de naui docet, vt ſcias nullum eſſe locum ineptum ad docēdum quę ſunt Dei. Modo Chriſtus in ſynagoga docet, modo in mōte, modo in campo, & nunc in naui ſecus ſtagnum prędicat. Tertio de nauicula prędicat, vt omnes poſſet recte conſpicere. Nos Deum à tergo relinquimus: ipſe vero coram oculis nos ſemper habet, vt multa dona nobis impartiatur. Quarto, vt oſtendat, quantam neceſsitatem ipſius habeamus. Quis obſecro alterius opus habet, aqua ne terra? an terra aqua? Certum eſt terram aqua indigere. Sic nos indigemus Chriſto, atque ideo ipſe eſt in naui in aqua, & populus in terra iacens. Quinto ex naui docet vt oſtendat periculum in quo prælati & prędicatores ſunt cōſtituti. Securius magis ambulant qui per terram iter faciunt, quam qui profundum mare ingrediūtur nauigaturi. Sic prędicatores maiora naufragia patiuntur ambitionis cauſa, vanęglorię, & humanę laudis, quam plebs ignara & ſimplex. Sexto Chriſtus eſt in mari, populus autem omnis in terra: nam prędicationis munus & ſtatus extra mundū & extra omnia quę in eo ſunt ſitus eſſe debet. Seculares in terra ſunt ſed in fine illius, & iuxta littus maris habitare debēt quia vt inquit Paulus, qui habent tanquam non habentes ſint, & qui vtuntur hoc mundo tanquam nō vtantur, & qui habent vxores tanquam non habentes. Sed prælati & prędicatores longe à rebus terrenis debent eſſe, omnia quæ in terra ſunt contemnentes, & Deo ſoli vacantes. *Vt ceſſauit autem loqui dixit ad Simonem.* Vt vera eſſe oſtendat, quæ antea dixerat, poſt prędicationem miraculum operatur. Confirmat quæ dixerat Chriſtus inſigni miraculo, vt de illius doctrina minime dubitare poſsis. Sic & Apoſtoli profecti prędicauerunt vbique domino cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Solet nanque Deus (vt Chryſoſtomus annotat) coram eis qui legem ſuam accipiunt, quaſi pignora quędam ſuę potentię miracula edere. Sic quando hominem fecit prius mundum creauit, & poſtea homine iam condito, legem in paradiſo dedit. Abrahę quoque multa ſigna legitur pręſtitiſſe, vt duas illas regum victorias, inſignē quoque aduerſus Pharaonem plagam: & etiam id quod de varijs periculis eū liberauit,

Margin notes: Eze. 34. — 2. Cor. 9. — Leui. 27. — Aug. li. 11. ciui. cap. 28. — Matt. 28 — 1. Cor. 7. — Mar. 16. — Chryſ. ho. 14 in Mat. — Gen. 2. — Gen. 14. — Gen. 12.

Exo.19 liberauit. Et cum legem esset Iudæis daturus, prius
mirabilia illa magna & signa multa ostēdit. Sic etiā
in præsentiarum fecit. Præterea primo verbum suū
cibum mirabilem animabus dedit, deinde corpori-
bus reficiendis pisces. Vide etiam quam magnificus
& liberalis largitor sit dominus: prædicauerat de na
ui, sed non reliquit dominum nauis sine mercede &
præmio. Duo quippe maxima beneficia in illum cō
tulit. Primo nanque piscium multitudinem dedit:
deinde eum cōstituit & elegit in suum discipulum.
Aspice obsecro & aduerte, quanto cum fœnore & lu
cro Deus rependit, quidquid pro illo facimus: nam
pro cōductione nauis, multitudinem piscium dedit
Petro, & (quod plus est) mentem illius illuminauit,
& fidem præbuit. Ita quod & retributionem corpo
ralem & spiritualem donauit. Discamus igitur soli
Deo seruire: quandoquidem tam optimus est remu-
nerator. Nam quidquid pro mundo, vel pro homi-
nibus feceris: in retributionē nō nisi ingratitudinē
Psal.34. accipies. Vnde egregius psaltes. Dederunt mala pro
bonis, & sterilitatem animæ meæ. Discamus grati
esse, sicut Christus, qui pro minimo illo obsequio na
uis præstitæ tot dona Petro contulit. Gratus fuit Ie
Exo.2. tro sacerdos Madian cum dixit filiabus. Quare non
introduxistis hominē? Gratus etiam Eliseus hospiti
4.Reg.4 cum dixit. Si habes aliquod negotium cū rege. &c.
¶ Discamus etiam postquam diuinam concionem
audierimus nō ad Bacchanalia, Orgia, ludos, & cho
reas abire: sed potius ad sancta opera, sicut beatus
Prou.31. Petrus fecit. Vnde in Prouerbijs dicitur. Panē ocio
se non comedit. ¶ Discamus etiam prius quærere re
gnū Dei & iustitiam eius: & postea quæ necessaria
Matt.6. fuerint ad corporis honestum victum. Prius Chri-
stus egit de spirituali animæ cibo, & postea de cor-
porali: quod vtique fœlicissimo modo acquiritur, si
laborem tuarum manuum manducaueris. Denique
finitis sacris concionibus ne quæras cœnopolia, non
theatrum: sed ea quibus honeste viuere poßis, quæ-
que aduersus domini præcepta non pugnant. *Duc
in altum.* Id est in profundum. Sic in Ioāne. Puteus
Ioan.4. altus est. Et in psalmo. Veni in altitudinem maris.
Psal.68. Et ideo vocatur altum, quia aqua distans à litore al-
tior est: quod vt clarius intelligas fuit, ac si dixisset.
Recedamus à littore, & in medium siue in profun-
dum maris abeamus. *Et laxate retia vestra in captu-
ram.* Habet & mundus sua retia, habet & Satanas
piscatores suos, qui miseras animas carnis blandimē
tis in mortis carcerem conijciunt: sed fœlices quas
sagena Apostolica de profundo criminum & erro-
rum abducit, & è tenebris ad lucem, & è peccati sor
dibus ad pristinam & albam vitam reuocat. Nō tra-
huntur ad mortem sed ad vitam vt Paulus inquit.
2.Cor.12. Non quæro vestra, sed vos. *Et respondens Simon di
xit illi. Præceptor per totam noctem laborantes nihil
cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.* Vide obse-
cro Petri obedientiam & fidem quam in Christum
habuit. Nouerat enim Petrus, vtpote qui peritus
erat in arte piscatoria, quod noctu pisces super aquas
natant, adueniente autem die in profundum aquæ
abeunt: cùmque tota nocte nec vnum piscem cape-
re potuissent multo minus in die caperent. Nihilo-
minus tamen plus fidei præstans verbo Christi, quā
naturali rationi, decernit rete suum in mare proijce
re: nihil obstante, quod id quod Christus præcipie-
bat rationi videbatur aduersari. Hæc enim est natu-
ra fidei, vt credat ea, quæ supra rationem sunt huma-
nam, quæque rationi aduersari videntur. Non quia
fides sit contra rationem: sed quod eam superet, ac
lōgo discrimine trāscendat. Quocirca diuinus Pau- Hebr.11.
lus vocauit illam substantiam rerum non apparen-
tium. In verbo tuo, dixit Petrus, quia fides verbo
Dei nititur: iuxta illud Pauli. Fides ex auditu, audi- Rom.10.
tus autem per verbum Christi. Et Ioannes. Potesta- Ioan.1.
tem dedit eis, filios Dei fieri, his qui credunt in no- 1.Ioan.3.
mine eius. Et idem in epistola prima. Hoc est præce
ptum Dei, vt credamus in nomine filij eius. Sed de
his, quæ ad fidem attinent quia alijs in locis multa
diximus, & disseruimus, nunc cætera cōsideremus.
¶ Discamus etiā à beato Petro protinus, vt aliquid
ex parte domini fuerit præceptum, illud opere com Gen.22.
plere nulla facta mora. Abraham Deo obediuit, quā
uis ea quæ videbantur aduersari promißionibus sibi
factis Deus præciperet. Sic Petrus nūc paruit domi-
ni mandatis, quanuis contra artem piscandi præce-
pit: sicq; meruit innumeram piscium multitudinem
colligere. Laborauerat tota nocte, & nihil ceperat:
sed obediens domino omne tempus amissum recu-
perauit, & omnia delicta transacta medicamen acce
perunt, ideoque repletum est rete piscibus. Poteris
quidē tota nocte laborare, & nihil lucri inde repor-
tare: & quidem etiam poteris vnico tantum iactu re
tis in mare multitudinem piscium colligere. Ita ni-
mirum poteris multum atque diu laborare, & parū
mereri: & parum laborans poteris multum mereri.
Si contra obedientiam multum laboris sustinueris,
nihil mereberis: & si sola tua voluntate laboraueris,
parum etiam mereberis: at si obedientiæ mandato
laboraueris, ingenti retributione dignus eris. Quan
do beatus Petrus tota nocte laborauit, nihil piscatus
est: at cum Christi mandato parum suscepit laboris,
meruit multitudinem piscium capere. Nolis igitur
tu, qui religiosus es, prælatorum obedientiam fuge-
re, & à laboribus communitatis te abstinere. Quis
obsecro locus est magis sublimis, aut maioris digni
tatis, quam Empyreum cælum, in quo angeli condi
ti sunt, & à quo dæmones facti ceciderunt, cum suā
propriam voluntatem sequi vellent? Et optimus lo- Gen.3.
cus terræ erat terrenus paradisus: à quo primi nostri
parentes propter inobedientiā egreßi sunt lamentā
tes. Qui obediens est, manducans ieiunat: dormiens
vigilat, & in quiete laborat. Multi sunt qui existi-
mant, quod sub obedientia degentes vitam, & ea fa
ciētes quæ prælati iubent exterius, esse perfecte obe
diētes: existimantq; interius propriam voluntatem
non esse abnegandam. Qui quidem manifestißime
falluntur: nam etiam si illa obediētia sancta sit, atq;
necessaria: non tamen ideo alia interior obedientia
& multo excellentior excluditur: qua quidem ani-
ma tenetur diuinis inspirationib9 obedire, ea omnia
negando, quę sentit aduersari his quę magis grata,
& placentia sunt Deo: tanto feruore & ardore vt nō
solum his obediamus, quæ clare cognoscimus in di
uinis literis esse à Deo pręcepta: sed etiam his quę
vel nutu ipse à longe ostendit, dummodo certo scia
mus sua esse. Sic Moses & Aaron dixerunt Pharao- Exo.5.
ni, Deus Hebræorum occurrit nobis. Non dicunt
Deus

Deus Hebræorum hoc præcepit, sed occurrit: & statim quasi diuinantes voluntatē eius volunt iter agere trium dierum. Sic vera obedientia est, quæ statim vt agnoscit voluntatem prælati, eam adimpleas, ne dum ipso præcipiente. ¶ Modo autem quia in infinitum esset abire si de fructu & bonis obedientiæ esset nobis agendum: aduerte cum beato Petro, quidquid feceris, vt in nomine Christi facias, quo fiet, vt fœliciter ea omnia assequaris quæ desideras. Oēs enim actiones & studia nostra in nomine domini exordienda sunt, vt fœlicem euentum videamus.
1. Cor. 10. Vnde beatus Paulus. Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.
Colo. 3. Et iterum. Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo. ¶ Sed iam alia circa hoc miraculum consideremus, vbi aduertēda & admiranda venit diuina potentia atque sapientia, quæ contraria cōtrarijs curat: nam cum tota nocte nihil cepissent Apostoli, iubet in die quando pisces in profundū aquę abeūt, retia in mare mittere, & ita multitudinē pisciū colligunt, vt vel sic admiranda ostendat opera sua. Sic infirmitates solet cōtrarijs curare.
Num. 21 Vnde in Numeris legimus, quod cū filij Israel à serpentibus essent vulnerati, erexit Moses serpentem æneum ardentem, quem aspicientes filij Israel sanabantur à morsibus serpentum: fertur enim naturam esse æris candentis, vt si quis à serpente morsus illud intueatur, statim moritur. Sed Deus vt illustrius, faceret miraculum fecit vt contraria contrarijs curarentur.
Exo. 15. Idem possemus dicere de aquis amaris, vbi li-
4. Reg. 2. gnum illud fuit proiectum: & de sale quem misit Eliseus in aquas Ierico, quę natura nō poterant esse dulces, sed salsæ cum proiectus esset in eas sal: verū istæ aquæ, quæ antea amaræ erant factæ sunt dulces contra ordinem naturæ. Idem dicere possumus de mas-
4. Reg. 20. sa ficorum, qua curatum fuit vlcus regis Ezechiæ, quæ certe cōtraria erat infirmitati. Sed ita Deus sua opera solet facere, vt sua omnipotentia magis eluceseat, & vt clarius miraculum agnoscatur. ¶ Preterea cum dicit Petrus quod in verbo Christi vult laxare retia, docet prædicatores, vt non philosophorum argutijs, aut poetarum nęnijs retia prędicationis euangelicæ laxent, sed in verbo Christi, quod in sacris voluminibus abundat. Docet etiam prædicatores vt laxent rete prædicationis in verbo domini nō ad gloriam suam, neque ad quæstum, non ad aliquod humanum desiderium, sed ad salutem eorum, qui ca-
Iere. 23. piuntur: sed in laudē & gloriam Dei. Vnde Ieremias ait. Propheta, qui habet somnium, narret somnium: qui habet sermonem meum, narret sermonem meū. ¶ Vltimo & postremo loco ad nostram eruditionē præter iā dicta alia tria discutienda sunt. Primo quomodo vbi Christus abest, ibi maximus labor & calamitas est: quodquidem manifeste apparet, cum dicitur, per totam noctem laborantes. Secundo est aduertendum, hunc laborem inutilem esse & inanem, quod exprimitur, cum dicit euangelista, nihil ceperunt. Tertio docetur quod Christi potentia & virtute labor noster licet paruus, tamē vtilissimus est, quod insinuauit dicens, in verbo tuo laxabo rete. ¶ Attende primo quantum mundus suos amicos discruciet & quot labores perpeti faciat. Per totam (inquit) noctem laborauimus. Sine Christo laborāt, & nihil fructus colligunt. Homo sine Deo multum laborat, & nullam mercedem inuenit. Seruietis dijs alienis (in-
quit Ieremias) qui non dabunt vobis requiem die ac Iere. 16.
nocte. Obsequens tuis affectibus, nimis laboras, & maxima tormenta pateris, ficta Dalidę delinimēta
fortissimum Sansonem in interitum adduxerunt, Iudi. 16.
quemque Philistæi obcæcarunt, & in molam asinariam conduxerunt. Tu igitur, qui mundo diligēter inseruis, quique suas diuitias & oblectamenta quęris intellige te alium esse Sansonem qui ligatis oculis
molam asinariam circuis. In circuitu impij ambulāt Psal. 11.
ait psalmista: nam peccatores non vias rectas ambu Sapien. 10.
lant, quas sapiēs dixit iustos perambulare. Homines nanque mundani anxio labore degentes vitam, in
circuitu ambulant in mundo sicut porta in cardine Prou. 29.
suo, neque vnquam à termino & fine suorum peccatorum exeunt. Inuertitur illis caput, & tāquam gēs sine sensu vanitatem quęrunt & falsa oblectamenta concupiscunt, & in suis vanitatibus laborant. Ideo
sapiens in persona istorum inquit. Lassati sumus in Sapi. 5.
via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles. Attende obsecro quod tota nocte huius vitæ, mundi vanitatibus inseruis, à quo nihil aliud retributionis nisi pœnitentiam & confusionem accipies. Solet enim cōtingere vt adolescēs captus amore mancipij, illud in vxorem ducat, qui etiam si videat se omnino perdi, nihili facit suam perditionem. Ita nimirum voluntas nostra diuini amoris oblita, sic adeo huius mundi amores concupiscit, vt se ancillam & captiuam asserat illius, omnibus laboribus se subijciens. Nouerat enim bene fortissimus Sāson Dalidam ad nihil aliud velle scire, vbi suarum viriū robur & vim haberet, nisi vt eum ad interitum duceret: nihilominus tamen sic adeo illius capiebatur amore, vt potius elegerit captiuum & mancipium fieri, quam Dalidæ esse molestum. Miser equidem in interitum ductus fuit, cum crederet Dalidæ mendacibus verbis. Quid obsecro aliud emancipatum te mundi obsequio habet: nisi fides, quam suis mendacijs & fallacijs præstitisti? Priora illa oblectamenta & illecebræ, quibus sui amoris principio te tractabat, in labores, quos nunc pateris adduxerunt. Nunquam mundus nec momentum quietis tibi dabit, etiam si per totam vitam ei diligenter inseruias. Nullus maior labor, quam suis affectibus seruire, postquam vero teipsum nimis discruciaueris tota nocte, quid inde excerpis? nihil. Per totam noctem laborātes nihil cepimus. ¶ Vnum hic illud maxime notandum est quod omnes qui mundo inseruiunt, & sine Deo laborant, gratis & nulla accepta mercede se discruciant. Vt autem nec latum vnguem ab historia, de qua nunc agimus, discedamus: quam rogo mercedem Philistæi retribuerunt Sansoni pro omni accepto labore? nullam vtique. In qua quidem re tu, qui mundo inseruis, & suis fallacijs fidem præstas, id aduertere debes quod etiam si pro mundo toto tuæ vitæ discursu te mille laboribus discruciaueris, nullum inde reportabis præmium. Multis quidem
annis, & magnis perpessis laboribus Iacob seruiuit Gen. 31.
Laban: à quo decies fuit deceptus, & mercedem illi debitam negauit. Multi sunt huiusmodi homines, qui diligentissime omni semota pigritia se mundi

mancipia

mancipia exhibent, semper honoribus & diuitijs intenti: at mundus negat illis mercedem, quam promisit. Mundi sarcina ponderosa est, & anxius labor, à quo nulla vtilitas reportatur. Ideo Esaias. Telas araneæ texuerunt. Exenterat se aranea, & maxima cura & solicitudine telam texit: omnia autem facit, vt muscas capiat. Ita ambitiosum videas vel auarum: qui animum, mentem, & cogitationes ad nihil aliud applicat, quam ad diuitias, honores & dignitates: at postquam hæc omnia consequutus est, tanta suę animæ & conscientię iactura, quid rogo habet miser? Quid adquisiuit nisi muscas? Per totam noctem laborantes, nihil cepimus. Musca præter id, quod vilis est & immunda, importuna est & molesta: nam si semel & bis illam à te repellas, iterum atque iterũ redibit. Solet enim auarus in lecto suo ꝑ noctis quietem iacere, protinusque & improuiso subit eum cogitatio quomodo carius vendet triticum: at ipse secum pugnat, an vel posit quiete somnium capere, sed iterum importuna musca, id est anxia cura & cogitatio eum pungit, ne dormiat, ne quiescat, ne (si liberit in noctis tranquillitate) Deo vacet. Idẽ exemplum poteris de hominibus cupidis, & de eis, qui illatas iniurias vindicare curant. O miserum peccatorem, qui tanta cura & solicitudine, tot laboribus, & vigilijs tanquam aranea telam texuisti, & honores, & diuitias consequutus es. Nunc autem quid habes nisi muscas, postquã maximam iacturam corporis & animæ fecisti? grandes curas, & solicitudines lucratus es, & plures conscientiæ tuæ morsus: qui tanquam importunæ muscæ te semper inuadent. Grauis calamitas, & crudele tormentum est, vt seipsum homo discruciet vt curas & solicitudines acquirat. Ideo Esaias in eodem capite subdidit. Opera eorum inutilia: cogitationes eorum, cogitationes inutiles. Iob etiam ait. Sicut tela aranearum fiducia eius. Grãdis plaga illa fuit AEgypti, quãdo dominus muscas immisit: & maior plaga quam nunc patiuntur diuites prælati, & magnates huius seculi illa est, scilicet, maximæ curæ, & importunæ cogitationes, quę semper hos discrutiãt. Et deniq; hoc vno verbo vt omnibus his dicendi finem imponamus: postquam hi miseri per totam noctem huius vitæ tam anxie laborarunt, quid habent? habent equidem pauperem sindonem, & angustam sepulturam. Si resurgerent nunc à sepulchris Cæsar, Pompeius, Alexãder, & omnes principes mundi, quorum memoria venturis seculis & præsentibus protẽsis historijs celebratur, quid dicerent? dicerent vtique, per totam noctem laborãtes nihil cepimus. Cæci ambulauimus in tenebris ignorantiæ nostræ, quærentes gloriam huius mũdi: quæ velut fumus pertransijt, & nihil illius habemus. Nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis. Laborant miseri per totam noctem huius vitæ: at postquam mors aduenit, nihil illis prosunt omnia adquisita. Nam venit mane & agnoscunt fallaciam Labã, & iuxta se Liam vident omnes, qui mundo inseruierunt. Quod igitur remedium mihi præbes? Vt Deo seruias, & quidquid laboris sumpseris, pro eo accipias: nam parum laborans, amplissimam mercedem tibi donabit, cum in nomine suo laxaueris rete. Laborat Petrus tota nocte absente Christo & in nomine mundi retia mittit, & nihil piscatur: at cum in nomine Christi retia tendit, ingentem copiam pisciũ capit. Quanto inutiles sunt & nullius valoris omnes labores, quos pro mundo suscipimus: tanto magis gloriosi & vtiles sunt ij, quos pro Christo amplectimur. Multũ pro mũdo laborãtes nihil meremur: at parum pro Christo, maxima retributione sumus digni. Quod manifeste videbis: nam beatus Petrus tota nocte piscationi dedit operam & multoties retia in mare iactauit, & nihil cepit: quia in nomine Christi non illa mittit. At postquã semel in nomine Christi retia tendit, vide quid euangelista dicat. *Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam.* Iam vides quomodo omnis labor noster inutilis sit, vbi Deus nobiscũ non operatur: sed vbi Christus assistit, gloriosus est fructus. Quapropter cum diuinæ literæ laborem nostrum reijciunt, non intelligas eo fieri animo, vt oscitantes simus, & laborem dimittamus: sed vt discamus in labore nostro Deũ non solum respicere, & illi plus fidamus, quam nostris factis, eique præcipue fructum laborum nostrorum ascribamus. Corpore igitur labora, & animum tuum ad Deum dirige, & tunc omnia fœliciter tibi contingent. Vt est sapiẽtis dictum. In omnibus vijs tuis cogita Deum, & ipse diriget gressus tuos. Et pater ipsius Dauid. Reuela domino viam tuam, & spera in eo: & ipse faciet. Vide etiam quam magnus sit & copiosus obedientiæ sanctæ fructus: nam cum dominus præceperit Petro vt mitteret rete in mare, quam fœlix fuerit retis iactus iam vides. Sed nos nihili habentes domini mãdata, ea transgredimur, & violamus. Obediamus igitur diuinis præceptis, vt Petrus fecit, quandoquidem tanti Deus sua præcepta habet, vt potius velit cælum ruere, & vniuersam terram subuerti, quam minimum mãdatum de lege violari. Qua obsecro ratione quilibet nostrum facile & velut nihil agens violat diuina præcepta? scriptum est enim de sole & luna & alijs creaturis. Statuit ea in æternum: præceptũ posuit, & non præteribunt. Vniuersæ creaturæ à Deo conditæ & ipse Christus filius Dei diuinum præceptum timent violare, & solus miserrimus homo parui pendit illud. Verũ vt clarius miraculum elucesceret ait euangelista. *Rumpebatur autem rete eorum.* Tanta erat multitudo piscium, vt cum sustinere eos non posset, rumperetur. Hoc est aliqua parte rumpi cepit: nec aliquis excidit piscis, quod etiam miraculum fuit. *Et annuerunt socijs, qui erant in alia naui, vt adiuuarent eos.* Annuerunt capita inclinantes, quia miraculum admirati, non potuerunt loqui. Quo facto docemur neminem in ecclesia sibi sufficere, sed alterum alterius opera & ope indigere, vt sic inuicem nos auxiliantes humiliemur. Non potest dicere oculus manui, opera tua non indigeo: nec caput pedibus, non estis mihi necessarij: sed quę multo infirmiora membra esse videntur, magis necessaria sunt. Et iterum Paulus. Alter alterius onera portate. Vtinam Christiani reges alter alterius opẽ ferrent, vt vel sic Christiani nominis inimicos Turcas subuerterent. ¶ Docet etiam Petrus episcopos, aut prelatos ecclesię, ne vocent in ministerium & opem scurras aut cognatos: sed viros Theologos, sapientes, similes Iacobo, & Ioanni. Nam si singuli Hispaniæ episcopi, qui ditissimi sunt, vel duos doctores Theologos ad se vocassent,

Esa.59. Iob.8. Exo.8. Psal.75. Gen.29. Pro.3. Psal.36. Psal.148. 1.Cor.12. Gala.6.

cassent, qui mensæ suæ semper accumberēt: cum quibus sua negotia consultarent, & à quibus semper cōsilium peterent: nec tanti essent Theologi pauperes, nec ecclesiæ istorum tam male gubernarentur. At non ad se vocant nisi consanguineos & pueros, nec à bonis adiuuari volunt, sed omne pondus episcopatus humeris suis imponunt, vt grauiori & maiori lapsu in infernum cadant. Præterea laboremus omnes nos, vt à fratribus nostris adiuuemur. Citò nanque rete nostrum rumpitur, si fratrum subsidium contēnitur. Vnde minores non sunt contemnendi cū possint iuuare maiores. In Actibus enim Apostolicis legitur, quod cum Petrus detineretur in carcere Herodis, oratio fiebat sine intermissione ab ecclesia pro eo. Ideo in Prouerbijs Salomon ait. Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. *Et venerunt & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt penè mergerentur.* Qui locus non aliud videtur docere, nisi vt adiuuemus fratres nostros, cum prosperi & alacres sunt, eis congratulantes, & simul congaudentes. Sic isti adiuuabant Petrum cum tanta multitudine piscium gaudentem & stupentem. Sic vicini montanæ Iudææ & cognati Elisabeth cōgratulabantur ei in partu præcursoris domini. Sic Paulus Corinthijs suis ait. Adiutores sumus gaudij vestri. In tempore autē tribulationis & angustiæ ibi magis est opus, vt proximum adiuuemus. Rumpebatur rete, & adiuuabāt omnes. Tu autem qui diues es, & vides pallium vicini tui pauperis rumpi, quare aliud non tribuis, nec illi subuenis? Nemo est qui pauperem adiuuet, nemo qui faueat illi, nemo, qui iacenti manum porrigat. Pereunt pauperes cum tanta indigentia, nec vllus est qui illorum recordetur. Si diuites veri essent proximi, & Christi legis amatores, vel solo nutu proximorum necessitatem intelligerent, & velut Ioānes & Iacobus qui solis signis intellexerunt beatum Petrum, proximorum necessitatibus subuenirent. At proh dolor, nam non solum nutu non exaudiuntur: sed etiam clamantes alta voce contemnuntur. *Quod cum videret Simon Petrus procidit ad genua Iesu, dicens. Exi à me domine: quia homo peccator sum.* Ex humilitate hoc fecit: nam videns Petrus tā ingens miraculum, virum sanctissimum Christum iudicauit, existimans nec sua præsentia dignum esse. Sicut Cēturio, qui dixit. Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Et Abigail cum nuncios misit ad eam Dauid volens illam in vxorem accipere, dixit. Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum domini mei. Indignum igitur seipsum Petrus iudicauit Christi præsentia. Nō sic Genezareni, qui rogauerunt Christum, vt discederet, propter porcos quos amiserāt. Cognouit Petrus Christum, & ideo lumine diuino illustratus seipsum agnoscit & humiliat. Aspectus regum terræ & eorum præsentia homines reddit superbos: at Dei visus & intuitus humiles. Vidit Esaias dominum, & statim seipsum exinaniuit. Abraham etiam coram Deo seipsum humiliās dixit. Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Sic Rebecca viso Isaac descendit è camelo. Sic anima Christiana videns Christum sponsum suū humilem, & videns Dei gloriam & maiestatem descēdit de camelo superbiæ & humiliatur. Sic sanctissimus Iob domino inquit. Oculus meus vidit te: id circò ego me reprehendo, & pœnitentiam ago in cinere & fauilla. Sic in Ezechiele legitur quod statim vt fiebat vox super firmamentum, submittebant animalia alas suas. Consideratio enim operum Dei tria efficit in homine. Primo quendam defectum intellectus, vt nesciat homo quid loqui debeat, & hoc significatur, cum dicitur, exi à me. ¶ Secundo notitiā generat defectuum propriorum, atque ideo ait, homo peccator sum. Ex tui contemplatione & consideratione domine Iesu, qui sanctus es in omnibus operibus tuis, iudico me peccatorem. Ex applicatione perpendiculi cognoscit artifex operis bonitatem vel malitiam. Sic opera nostra cum Dei operibus & cum regula suorum mandatorum librata pānus sunt menstruatæ. ¶ Tertio Dei consideratio timorē quendam sanctum inijcit: nam sicut cætera animalia leonem verentur, & ad eius rugitus pedes sistunt, sic cōsideratio diuinorum operum secum affert timorem. Nullus est tam potens, tam fortis, tam robustus, quē Dei potētia atq; virtus nō timere faciat. Ideo ait Petrus. Domine, quod est nomen timoris. Vnde ipsemet dominus per Malachiam ait. Si ego dominus, vbi est timor meus? ¶ Aduerte autem hoc interesse inter bonos & malos, quod mali in malis Deū agnoscunt, boni autem in bonis & in malis. Illi cum mala, afflictiones, & calamitates in eos mittit: isti autē cum multa dona & beneficia illis contulit. Deus in domibus eius cognoscetur, cum susceperit eam, scilicet Sion. De reprobis vero ait. Erubescant & conturbentur in seculum seculi, & confundantur & pereant. Et cognoscant, quoniā nomen tibi dominus: tu solus altissimus in omnem terram. Sic cū in Exodo dominus mala comminaretur AEgyptijs, inquit Et scient AEgyptij, quoniam ego dominus. ¶ Obserua etiam quod Dei serui quanto Deo sunt propinquiores, tanto humiliores sunt. Moses magnus princeps & multitudinis gentium imperator adorauit Ietro, AEthiopem Madian. Deus nanque cum semper suos doceat humilitatem, conuersantes cum eo humilitatem discūt. Præterea si impius es, time iuxta te pios habere: nam mali coram Deo tunc manifestius apparent. Vnde vidua illa dixit Heliæ. Ingressus es ad me, vt remorarentur iniquitates me? Sic AEgyptij eijciebant à se Hebræos dicentes. Omnes moriemur. Quo facto diuini verbi prædicatores discant, si viderint suis concionibus aliquos conuerti vt non extollantur: nam eorum perpolitus sermo, nec verborum ornatus id non operatur: sed gratia Dei. Sed vt Petrus fecit, ad Christi pedes se conuertant, videntes multitudinem animarum reti prædicationis capi, & in hæc prorumpant verba diuini amoris ardore accensi. Non nobis domine non nobis: sed nomini tuo da gloriam. Omnia Deo tribuēda sunt, & ad pedes Christi adducenda dans illi gratias teipsum peccatorem & mendicum confitendo, qui te organum diuinæ veritatis & sui verbi fecerit. Quanuis fœliciter tibi succedat opus prædicationis, tamen omnis laus & gloria vni Christo tribuenda est: cuius auspicijs lingua diserta fit ad loquendum: cuius spiritus diuinam vim dicentis pectori inijcit, cuius occulta vis mentes audientium allicit, vt diuini verbi obseruatores se præbeāt. Sic illi viginti quatuor seniores proijciebant coronas suas ante pedes agni.

Act.12. Prou.18. Luc.1. 2.Cor.1. Matt.8. 1.Reg.25 Matt.8. Esa.6. Gen.18. Gen.24. Iob.42. Ezec.1. Esa.64. Mala.1. Psal.47. Psal.82. Exo.14 Exo.18. 3.Reg.17 Exo.12 Psal.113. Apoc.4

agni. Postremò feruorem & sanctitatem beati Petri considera, quia solus ipse procidit ad pedes Iesu: cũ etiam Iacobus & Ioannes & multi alij viderint miraculũ. In horto quando omnis malignorũ cohors aduersus Christum irruit: solus ipse gladiũ accepit, & percussit seruum põtificis. Et in mare Tiberiadis solus se ipsum iactauit, vt Christum videret. Ex quibus omnibus manifestè colligitur quàm feruentissimo amore, & quam mirabili charitate Christũ prosequebatur. *Stupor enim circundederat eum: & omnes qui cum illo erant in captura piscium quã ceperat.* Reddit rationem euangelista cur Petrus se proiecerit ad pedes Iesu: quia stupefactus fuit tanto atq; tã magno miraculo, vnde stupor & timor reuerentiæ eũ circundederat. Timendi sunt sancti Dei & honorandi. Sic in Exodo dicitur q͂ Aaron & filij Israel videntes splendorẽ faciei Mosi, timuerunt prope accedere. Saul etiam cœpit timere Dauid, vidẽs q͂ prudẽs esset nimis. Sic Herodes timebat Ioannẽ. *Similiter etiam Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis.* Dum piscarentur timor & stupor eos circuibat, quã fieri posset in eodẽ loco tot capere pisces, vbi paulo antea nec ranũculã capere potuerãt. Quod factũ nõ aliter visum est beato Petro, atq; si Christus de nouo hos pisces creasset. *Et ait ad Simonem Iesus.* Quia solus Simõ Petr⁹ humiliatus est, solũ Christus cõsolatur, & plus omnibus illũ honorat Christus. *Noli timere.* Nõ excludit timorẽ reuerentiæ (cũ initiũ sapiẽtiæ sit timor domini) sed pusillanimitatẽ & diffidẽtiã. Sic Abrahæ dixit. Noli timere Abraham ego protector tuus sum: & merces tua magna nimis. *Ex hoc iam homines eris capiens.* Metaphora est: nã sicut pisces capiũtur hamo, & extrahũtur de mari: sic prædicatores verbi Dei educunt homines de amaritudinibus iniquitatum huius seculi: q͂ vocatur mare propter multitudinẽ fluctuũ, & propter pericula multa, quę omnia satis abundãt in hoc misero seculo. Et in Matthæo dominus homines assimilat piscibus dicẽs. Simile est regnũ cœlorũ sagenæ missæ in mare: & ex omni genere pisciũ, &c. Et Ieremias. Mittã in vos piscatores meos & piscabunt vos. Quod maximè cõuenit piscatoribus propter cõditionem piscãdi. Quia sicut piscator quando rete mittit in mare, nescit quem capturus sit piscem: nisi quẽ fors illi subiecerit: sic prædicator diuini verbi, nescit cui profecturus sit concione sua, sed illũ capit quẽ Deus tenere vult. Verum hæc piscatio quanuis spirituali valde similis sit, tamen in duobus cũ illa nõ cõuenit. Nã in temporali piscatione minores pisces solẽt esse impedimẽto quominus maiores capiãtur: nam si in mare magnus hamus cũ esca iactetur, minimus piscis escã comedit quo fit vt hamus appareat, & fugiant maiores pisces. Sed in piscatione spirituali multo aliter cõtingit: nam pisces magni, paruos impediũt, quominus capiãtur. Nã prælati, magnates & diuites impedimento sunt alijs hominibus ne cõuertãtur: præbentes illis suis deprauatis moribus & pessima vita peccãdi exẽplũ. Secundo pisces capiũtur ad mortem, & homines in bello ad seruitutẽ: sed in hac spirituali piscatione homines ad vitam & libertatem capiũtur. In mari pisces qui hamo vel retibus capiuntur, pereunt: reliqui autem viui manent. In hac autem piscatione contrario modo res se habet: nam qui capiũtur à prædicatore hamo prædicationis viuunt: reliqui autem intereunt. Obserua autẽ, quod in eo quod dicit, eris homines capiẽs: docet prædicatores, vt concionibus suis non quærant aurum, nec argentum, nõ diuitias, honores, aut dignitates, nec hominum laudes: sed solum animas. Sic faciebat ille egregius gentium prædicator, cum dixit Corinthijs. Ego non quæro quæ vestra sunt, sed vos. ¶ Obseruãdũ pręterea q͂ cũ ambæ nauiculæ piscibus implerẽtur, vt pene demergerẽtur, soli Petro dicitur, ex hoc eris homines capiẽs: cũ cæteri etiam essent piscaturi, nã aderant ibi Ioannes & Iacobus: vt ostendat hũc fore principem & vicariũ ecclesię. Eodẽ modo cum exigeretur tributũ Christus dixit Petro. Vade ad mare: & mitte hamũ & eũ piscẽ qui prim⁹ ascẽderit, tolle & aperto ore eius inuenies staterẽ, illũ sume & da eis pro me, & te. Petrũ Christus tanquã post illũ futurũ vicariũ nominat, nulla reliquorum facta mentione. Denique alij Apostoli scapha ad Christũ venerunt: sed Petrus super aquas maris ambulans ad Christum venit: quodquidem cum vniuersale sit & omnem terram ambiat, significat vniuersale ecclesiæ primatum, cæteri verò particularium ecclesiarum præsides fuerunt. Triplici autẽ ratione ecclesiæ principatus Petro collatus fuit. Primo ratione humilitatis, digni enim sunt humiles: vt alijs præsint, qui officium prælati humiliter exercent. Vnde Sauli ex parte Dei dicitur. Non ne cum paruulus eras in oculis tuis caput in filijs Israel factus es? Secundo ratione confessionis constantis fidei. Nam statim vt dixit, tu es Christus filius Dei viui, respondit Christus. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiã meam. Ac si diceret. Eo q͂ tu me filiũ Dei es confessus, atque perinde primã petram & fundamentum huius ędificij quod fabricare intendo: ego te Petrum, id est, secundam petrã instituo, qui vices meas possis in terris gerere. Atq; hoc (& nõ sine magno mysterio) significat illa verborũ allusio, tu es Christus, tu es Petrus. Vbi vides quod id quod natura Christo competit id Petro per gratiam tribuitur. Quapropter dum ait, tu es Petrus & super hanc petram, &c. demonstratio pronominis non refertur ad confessionem Petri, sed refertur ad ipsum Petrum. Ac si dixisset. Tu es petra, & super hanc petram, &c. Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam, scilicet, ecclesiam, super te fundatam. Et sicut ego habeo clauem Dauid, qui occlusos cœlos aperturus modo sum, eorundem cœlorũ ego tibi claues credam: vt quidquid tu solueris, meã gerens authoritatem, fit in terra solutum & in cœlo, & quidquid ligaueris fit ligatũ. ¶ Tertio ecclesię principatus Petro collatus est ratione feruentis in Christũ dilectionis. Nam cũ Christus interrogasset Petrũ, diligis me plus his: tradidit ei ecclesiæ primatũ, & constituit eũ principem domus suæ, sicut prædixerat rex Dauid. Nam quod nunc promittit Christus Petro, post resurrectionem suam adimpleuit, cum dixit. Pasce oues meas. ¶ Tertio. Aduertendũ quã dulciter & suauiter dñs suos dilectos in cœlũ ducit: nã reges Magos qui recte calluerãt sciẽtiã astrologiæ stella duce in præsepe Christi pueri adduxit & beatum Petrum, qui piscationẽ multis diebus exercuerat, allicit eũ dicẽs. Ex hoc eris homines capiẽs.

Mat. 26. Ioan. 21. Exo. 34. 1. Reg. 18. Mar. 6. Eccl. 1. Gen. 15. Mat. 13. Iere. 16. 2. Cor. 12. Mat. 17. Mat. 14. 1. Reg. 15. Mat. 16. Esa. 22. Ioan. 21. Psal. 105. Mat. 2.

Ac si diceret. Nolo vt artem tuam deseras, imo eandem illustriorem reddam: nam si piscator es, aliud nobilius piscium genus tibi ostendam, quo possis artem tuam exercere. Ità etiam non dicit discipulis vt omnino nolint timere: sed ꝙ non timeant homines sed eum, qui postquam occiderit corpus, potest animam in gehenam mittere. Non tollit itaque Deus affectus animæ: sed obiectũ & causam mutat. Sicut in hoc loco non præcepit Petro, vt à piscatione desisteret, sed aliam piscationem nobiliorem ostendit & munus & officium illustrat. Sic cum voluit Deus populum ab AEgypto vocare, sciens illum rudem atque carnalem, nimisque cibo potuique deditũ (ꝙ ostenditur cum statim egressi recordati sunt, quando sedebant super ollas carnis in AEgypto, & comedebant panem in saturitate) sic eis dominus loquitur per Mosem. Dominus Deus patrum nostrorum Deus Abrahã, Deus Isaac, & Deus Iacob, misit me ad vos vt, &c. ad terram fluentem lacte & melle. Vides quomodo affectum non tollit vi, sed materiã in meliorem mutat. Sic tu qui lasciuo & libidinoso amori deditus es, non cito amorem reijcias, sed illũ in spiritualem muta. Sic Paulus Timotheo ait. Præcipe diuitibus huius seculi, non sperare in incerto diuitiarum: sed in Deo viuo, &c. Vide sancti Apostoli prudentiam. Non ab eis tollit spem: sed inquit, ne sperent in incerto diuitiarum, sed ꝙ spem suam, in Deum collocent, quæ certa est. Sic dominus iuueni diuiti. Vende quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cœlo. Sic dominus cum Petro nõ aliter quam cum filijs Israel facit: qui cum illis alios cibos dulciores & meliores dedisset, huic munus aliud excellẽtius tribuit, & pisces maris in homines transfert. ¶ Expende quarto ꝙ ne homines putarẽt se in vanum laborare incultu veri Dei ostẽdit se largum & liberalẽ suis seruis & ministris. Nouit enim pius ac misericors pater, nos nõ aliter suo obsequio velle vacare, nisi præmio & mercede ob oculos posito. Ideo Petro promittit hominum piscationem: & in toto instrumento præmijs nos allicit, vt eum sequamur. Sic Abrahæ dixit. Ego merces tua magna nimis. Et alibi. Ego Deus liberalis, fortis, & beneficus. Docet hic mundi Saluator qualiter homines alliciendi sint, nõ minis & terroribus: sed muneribus & promissionibus. Obserua etiam hominum diffidentiã, qui nullo modo velint Deo seruire: nisi mercede & retributione ob oculos positis. Vide etiam quanto cum fœnore dominus rependit, si pro eo aliquid in discrimen exposueris. Deposuerunt isti retia, & dedit cœlum: deposuerunt pisces, & dedit homines. Sic Abraham filium suũ mortis periculo exposuit & eum non amisit: & auxit dominus pro eo semẽ eius sicut stellas cœli, & sicut arenam, quæ est in litore maris. Dixit illi dominus. Quia fecisti hãc rem & non pepercisti filio tuo vnigenito benedicã tibi: & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli. Vbi manifestè vides, quomodo pro Deo perdere sit lucrum. Quid perdidit Abraham? Exposuit filium periculo: sed illum non perdidit, imò plura bona pro illo facto consequutus est. Perdidit Petrus pisces & retia: sed pro his cœlum lucratus est, & hominũ piscator est factus. Sic tu non existimes amitti eleemosynam, quã pauperi tribuis, quia multo vberiorẽ & ampliorem mercedem accipies. Mitte panem tuũ super transeuntes aquas: quia post multa tempora inuenies. ¶ Deniq; vt finem dicendi faciã attende ex hac historia quos elegerit dominus ad negotia sua. Nempe vt qui indocti videntur, docti fiant vt sciãt homines opera, ad quæ assumuntur non esse sua sed Dei. Quis non mirabitur Deum, qui Mosem mittit hominem balbum, vt munus oratoris exerceat coram rege Pharaone: & ꝙ pastorem ouium cõstituat in ducem populi sui? Cogitaui sępius quare Deus pastores in reges, & piscatores in principes ecclesię cõmutauit? Pondera attentè quęso singulas hominum artes & officia, & videbis nullũ esse artis genus his duobus laboriosius, aut vbi maior cura & diligẽtia requiratur: nã pastores & piscatores in maximo semper versantur periculo. Pastor enim ferè semper oculis suis nullam dat quietem, semper vigilat, vix into to mense mundam subuculam induit. Sic piscatores semper nudi, in vigilijs & laboribus ambulant. Vt igitur principes, reges & pastores, scirent se non ad requiem, non ad voluptates, sed ad labores & vigilias esse assumptos: hos inter cæteros eligere curauit vt Mosem, Dauidem, Petrum, atque Andream, Iacobum, & Ioãnem. Quid autem Petrus & cæteri fecerint, postquã Christus hæc dixit Petro, audi. *Et subductis ad terram nauibus relictis omnibus sequuti sunt eum.* Mirabile quidem est, vt continuo omnia reliquerint nulla facta mora. Vnde serui Dei similes sunt Angelis qui citissimi sunt. Qua de causa spiritus sanctus venit in similitudinem venti, & in similitudinem ignis, & linguę: quibus omnibus nihil est mobilius, velocius, & facilius. Vbi enim spiritus venit facilè mouet, & cõtinuo facit cuncta relinquere: Quod eleganter dicit Dauid in Christi persona. Populus, quem nõ cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi. Quasi dicat. Statim vt audiũt: obediunt. Magdalena statim, vt audiuit, ad Christũ venit, lachrymas fundens. Obserua quod in hac vocatione sanctorum Apostolorum habuit se Christus, vt mare cũ conchis, quæ in litore remanẽt in ipsius maris recessu, quę radijs solis in ipsas influẽtibus aperiuntur, & statim concrescit humor crystallinus & generantur margaritæ. Sic isti discipuli tanquam clausæ conchæ erant in mari simplices, & ignorãtes qui nec prima rudimenta didicerant: & cum ita essent clausi, sol iustitiæ Christus redemptor noster in eos tanta vi suos radios immisit, vt aperiret eis mentes vt illum cognoscerent, & voluntates, vt illum amarent. Cumque ita essent aperti vt conchæ, in animas eorum reuerberauit, & fidem infusam dedit, & multa alia dona & beneficia: ita vt pretiosissimi lapides, & margaritæ maximi valoris effecti manerent, & tales, vt in sacro collegio Apostolorum primas obtinuerint sedes. Cum verò ait, relictis retibus prædicatores admonet, vt relictis negotijs secularibus, se totos diuini verbi prædicationi tradant. ¶ Expende autem, quod hæc mundi Apostolorum renunciatio non fuit perfecta, nam non reliquerunt, quæ possidebant, iterum ad ea non redituri: quia Christo nõ adhæserunt modo nisi per aliquod tempus: quia posteà reuersi sunt ad naues. Atque ideo ait quod subduxerunt eas. Nã illa vocatio, de qua loquitur Matthæus, in capite quarto

Marginalia: Exo.16. — Exo.3. — 1.Timo.6. — Mat.19. — Gen.15. — Gen.17. — Gen.22. — Eccl.11. — Exo.3. — Act.2. — Psal.17. — Luc.7.

quarto, alia ab ista fuit, quia hic non dicit, vt eum sequantur: ibi autem inquit, sequimini me. Et etiam non simul omnes vocauit, sed prius Petrum, & Andream, & procedens inde vocauit Iacobum & Ioannem. Quapropter aduerte quod isti Apostoli ter vocati sunt à Christo. Prior vocatio fuit ad solam Christi cognitionem: & hanc scribit Ioannes cum Andreas vocauit Petrum, & Philippus Nathanaelem. *Ioan. 1.* Secunda vocatio fuit ad renunciationem seculi, sed non perfectam: & hæc est quam nunc describit Lucas, cum ait quod relictis omnibus sequuti sunt Christum. Tertia vocatio fuit perfecta, cum Apostoli omnino reliquerunt omnia, & Christo adhæserunt per totam vitam, nunquam ad ea redituri quæ reliquerant. *Matt. 4.* Hanc vocationem tradit Matthæus, & solet hæc tertia vocatio cani in festo Andreæ Apostoli in sancta ecclesia. *Greg. hom. 5 in euang.* Quod si aduerteret beatus Gregorius non dixisset in homilia in festo sancti Andreæ, quod Petrus & Andreas nulla miracula viderant Christum fecisse, & quod nihil de præmio æternæ retributionis audierant: sed quod statim illum sunt sequuti. Certe hoc miraculum quod Lucas enarrauit, cum maximam ceperunt multitudinem piscium viderunt, & illum è naui prædicantem audierunt: antequam Christum sequerentur. Non ergo leuitatis sunt arguendi Apostoli in sequendo Christum: quia iam illum cognouerant, & loquuti fuerant, & miracula viderant, & prædicantem audierant, & post hæc omnia eum sunt sequuti. *Et factum est cum esset in vna ciuitatum: & ecce vir plenus lepra, & videns Iesum, & procidens in faciem suam, rogauit eum dicens.* Non seruat Lucas ordinem historiæ: quia hæc curatio leprosi fuit statim post sermonem domini habitum in monte, vt Matthæus enarrat. *Matt. 8.* Nam videns Iesus turbas ascendit in montem: & ibi turbis prædicauit. Beati pauperes spiritu, &c. Cumque sermoni finem imponeret, descendit de monte & abijt in Capharnaum, & in montis descensu antequam ingrederetur Capharnaum fuit illi obuiam hic leprosus, & in itinere curauit eum. Quapropter cum audis hic Lucam dicentem, quod erat Christus in vna ciuitatum, intellige Capharnaum: & tamen nondum ingressus erat Capharnaum, sed in itinere prope Capharnaum, quia leprosi ex domini præcepto nō poterant esse intra ciuitates, sed extra muros.

¶Ad mores autem componendos hinc discamus, quantum Deus detestetur peccatum & peccatorum immunditias, quas homo inuitus patitur: vt est lepra. *Num. 5.* Admonentur etiam rectores ciuitatum, vt homines pestiferis morbis contactos expeliant à ciuitatibus, & meretrices, quæ in medijs ciuitatibus, domicilia habent, ne suis malis exemplis & deprauatis moribus alios coinquinent. Secundo expende Christi Saluatoris nostri benignitatem, qui postquam in monte turbas docuit, nunc descendit vt leprosum curet: cæterisque medeatur infirmis. Ab altitudine montis, & in sublimitate sermonis descendit mundi Saluator: vt egenos curet, atque illis subueniat. Vnde regius vates in psalmo ait. *Psal. 112.* Quis sicut dominus Deus noster qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra? Ex altera parte miratur Dauid magnitudinem & excellentiam Dei, ex altera parte prouidentiam & curam, quam etiam de rebus infimis habet. Formicam adiuuat dominus, vt ver suum compleat: & perficiat. Sic postquam perfectis loquutus est in monte, nunc ad leprosos & infirmos descendit. ¶Tertio huius leprosi humilitatem & reuerentiam, quam erga Christum habuit considera: quia procidit in faciem suam & adorauit. Flectere genua, nudare caput, inclinare corpus, & aliæ cultus diuini ceremoniæ non displicent Christo: imo eas approbat: Quare isti impij neochristiani hæc contemnunt? Sed de his alias. ¶Denique perpende quod non expectauit, vt Christus veniret ad locum, vbi ipse erat, vel alio diuerteret: sed statim in itinere obuiam illi fuit, & salutem petijt: ne posteà forsitan si moram faceret, eum nō inueniret. Docemur, ne Christum transire permittamus, sed statim, vt ad domum animæ nostræ peruenerit, illum detineamus, & inuocemus: ipsius auxilium implorantes. Vnde in Ecclesiastico dicitur. *Eccl. 5.* Non tardes conuerti ad dominum & ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Sed quid ad Christi pedes orat leprosus? *Domine si vis potes me mundare.* Eius maiestatem confessus est, dicens domine. In ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui tuæ possit resistere voluntati: quoniam dominus vniuersorum tu es. *Hester. 13.* Suam etiam potentiam fatetur dicens. Si vis, potes: Ac si diceret. De potestate non dubito: sed de voluntate. Non quia tuum non sit semper misereri: sed quia ego non sum dignus tua misericordia. Non dicit, si Deū obsecraueris, curabis me: sed si vis. Nemo est qui volūtati tuę possit resistere. Ideo Dauid. Vita in voluntate eius. *Psal. 29.* Et Paulus Romanis ait. Voluntati eius quis resistet? *Rom. 9.* Et Salomon. Subest tibi cum volueris posse. *Sap. 12.* Et iterum. Vitæ & mortis habet imperium. *Sap. 16.* Non est in medicorum potestate pristinam valetudinem quando volunt infirmo restituere: tu autē si volueris mūdare poteris: nam subest tibi cum volueris posse. Ex quibus colligi videtur huius leprosi fidem maiorē, fuisse quam Centurionis, *Matt. 8.* quia Centurio credidit Christum posse curare solo verbo iste autem sola voluntate, ꝙ maius est. Centurio quasi cū termino verbi petijt curationem serui sui, iste totum domino cōmisit tanquam sapientissimo mundi gubernatori, qui recte sciebat, quid cuiq; expediret. Merces & retributio spiritualis quā dedit medico spirituali fuit oratio fide plena. Prius tamen quā sanet, mercedem hanc postulat. Totum diuinæ dispositioni se ipsum cōmisit. Domine si vis. Quis enim potest facere mūdum de immundo conceptum semine? *Iob. 14.* Nōne tu qui solus es? Non audebat dominum pro sanitate rogare. Eodem modo Magdalena & Martha fecerūt: mittentes nuncium ad Christum: & dicentes. Ecce quē amas, infirmatur. *Ioan. 11.* Non rogant vt sanet, sed ægrū demonstrāt: vt ipse faciat quod voluerit. Sic & Mardochæus. *Hester. 13.* Si decreueris saluare nos continuo liberabimur. Sic & Christus postquā in oratione infirmitatem naturæ humanæ ostendit, subiunxit, quid esset in oratione præcipuum, & quod omnino ipse volebat. Verūtamē nō sicut ego volo, sed sicut tu. ¶Domine (inquit) si vis: Si vis ais? *Mat. 26.* Vtinam sic tu noluisses, sicut ille vult. Si tu vis, volet etiam ipse: nam de

1. Timo. 2. ipso scriptum est. Vult omnes homines saluos fieri. Non dubites nisi quod quantum est in se ipse vult, cupit, & ardenter expetit tuam salutem. quod autem superest, est vt tu velis. O vtinam homo vellet cum Deo se componere, o quam magna & mirabilia inciperet, & perficeret. Si nos bonum nostrum desideraremus, vt ipse Deus: multò meliores essemus, quam modo sumus. Deus vult bonum nostrũ salutem nostram, ipse rogat, ipse ad postes pulsat, ipse paternis visceribus ad conuiuium æternæ gloriæ nos inuitat. Nos vero, qui dura sumus ceruice, & incircuncisi cordibus Spiritui sancto resistimus. Act. 7. Nos sumus qui nolumus. Vt autem scias quam prõpta sit domini voluntas, vt velit nostrã salutem, & quam promptus sit, vt nobis subueniat: non moras fecit, nec salutem distulit de die in diem sed statim adiuuauit, atque ideo subditur. *Et extendens manum tetigit eum dicens. Volo. Mundare.* Poterat sola voluntate, aut verbo curare: sed eum tetigit. Primo, vt sciamus omnem salutem nostram per assumptam humanitatem, quia humanitatem assumpsit per eam operatus est: & in operando modo humano se habuit. Fuit enim contactus manus suæ virtute plenus. Sic infra ait Lucas. Omnis turba quærebat eum tangere: quia virtus de illo exibat & sanabat omnes, Et Matthæus. Quotquot tangebant eum, sanabantur à quacunque infirmitate. Luc. 6. Mat. 6. Mat. 9. Sic mulier illa, quæ sanguinis fluxum patiebatur, statim vt tetigit fimbriam vestimenti eius sanata est. Secundo tetigit eum, vt fiduciam nobis daret accedendi ad eum, & omnem occasionem trepidationis tolleret. Nemo sit qui timeat: omnes accedant ad ipsum. Non horret Christus nostram leprã, & putredinem, sed excellentiori modo, quam pater miseretur filiorum, nobis succurrit: quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. ¶ Tertio tetigit vt doceret, nullum proximum tædio aut fastidio nobis esse debere, quam grauibus infirmitatibus & peccatis sit coinquinatus: sed benignè proximum esse tractandum, & Christiana charitate & pietate cum illo agendum. Psal. 102. Magna quidem & admiranda fuit hæc benignitas Christi Saluatoris nostri. Si pharisæus aliquis esset, protinus oculos & faciem à leproso diuertisset: & vociferans statim præciperet, hanc abominationem de medio tolli, & leprosum foras trudi. Propriam iustitiam nimis diligebant: & mirum in modum sibi ipsis placebant. Christus benigne suscipit, & manu tangit, in quo indicat paratam auxiliandi voluntatem.

¶ Porrò Christus tangendo leprosum omnibus dictum voluit, se verbo suo & spiritu omnes animorum morbos posse curare & propellere. Docuit etiam per hoc discipulos suos nosque omnes, coram quibuscunque hominibus rusticum pudorem esse deponendum, licet grauiter & turpiter peccauerimus: modo facti nos pœniteat, & veniam imploremus. Quasi Christus, dicere voluerit discipulis suis. Videtis me tangere leprosum, quem vnico verbo sanare possem? Sed vestra id causa facio, vt vos discatis quid vobis faciendum sit. O illustre exemplum & omni laude dignissimum. Etenim si Christus, qui solus diues erat, propter nos factus est egenus, seque miseriæ & inopiæ nostræ consor- 2. Cor. 8.

tem fecit, itá, vt nec infimi & abiectissimi hominis eum puduerit, nec à se abegerit: quanto cum maiori ratione nos pauperum infirmorum, egenorumque hominum nihil fastidij nobis est suscipiendum, qui sumus ipsi miseri egeni, & infirmi, quique in multis peragendis rebus aliorum hominum auxilio indigemus? Si Christus, qui solus à peccatorum lepra mundus erat, non horruit infirmum tangere: quanto magis ipsius discipuli facere id deberent, quos ipse Christus à peccatorum lepra mundos reddidit: imo eos, qui peccatis adhuc obnoxij sunt, aut in peccata quotidie prolabi possunt, decet non alios homines morbo spirituali laborantes despicere, deserere ve: sed omnem adhibere operam vt in sanitatem restituantur. 1. Pet. 2. ¶ Obseruandum denique est, quod quanuis dominus præceperit in lege, ne quis tangeret leprosum, hoc fuit ne contaminaretur. Leui. 13. Si quis autem tangeret mortuum aut leprosum, & non solum non contaminaretur, sed illum curaret: non esset legis violator: quia cessabat in tali casu ratio legis. Christus autem non solum quia Deus erat non subdebatur legi, verum quanuis Deus non esset sed purus homo, cum tam sanctus esset, non modo non à lepra contaminaretur, nedum faceret contra legem tangendo illos, siquidem suo tactu illos sanabat. Nam præceptum tantum obligabat eos, qui maculabantur. Similiter etiam erat prohibitum nequis tangeret mortuum: & nihilominus Helias & Eliseus, super mortuos incubuerunt, & non fecerunt contra legem. Nume. 19. 3. Reg. 17. 4. Reg. 4. Magis enim attendendum est ad rationem legis, quam ad verba legis. Intentio enim legislatoris est lex viua. Causa autem propter quam prohibebatur tactus leprosi erat, ne inficeretur sanus. Dominus autem non poterat maculari, sed tactu suo fugabat sordes & lepram: ideo potuit tangere, & tangendo non fecit contra legem, neque illam soluit. Cum autem tetigisset eum, dixit illi hæc duo verba. *Volo. Mundare.* Dixerat leprosus, domine si vis: ad quem Christus respondit, volo. Dixerat prætereà, potes me mundare: ad quod per verbum imperatiui respondit Christus. Mundare. Sic cum Thomas dixit, Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, &c. Ioan. 20. Dominus autem cum ei apparuit hæc omnia ostendit, & aspectum, & digitorum intromissionẽ, & manus, & fidei mentionem fecit, dicẽs. Infer digitum tuum & vide manus meas, &c. Sic nunc fecit cũ leproso isto. In quo nobis documentum dedit, vt in responsis dãdis circunspecte & accurate agamus. Volo itaque (ait) mũdare. Voluntas Dei fuit mundare illum. Vnde Ezechiel. Nũquid voluntas mea est mors impij: dicit dominus? Ezec. 18. Ac si dicat. Nõ vtique sed vita eius. Quocirca quilibet Christianus hoc verbũ infixum semper cordi suo habere debet, eiusque meminisse, ꝙ Christus dicit. Volo. Mundare. Si aliqua afflictio, angustia, aut peccatorum pondus, te angit, & in desperationem præcipitem agere conatur: hoc Christi verbum firmiter apprehende eique firmiter inhære, & eripiet te. Etenim cuiusuis hominis cõsciẽtię afflictę iucundus quidpiam non esse potest aut alacrius quã hoc verbũ ꝙ Christus dicit, volo. Mũdare. Huc pertinent & alia multa scripturæ diuinæ loca vt sunt illa verba

Eze.18. la verba Ezechielis. Nolo mortem peccatoris. Et
Iere.28. Hieremias. Ego cogito cogitationes pacis, & non
1.Tim.2. afflictionis. Et illud Pauli. Deus vult omnes homi-
nes saluos fieri. Et illud Christi. Omne quod venit
Ioan.6. ad me, non eijciam foras. Hæc est voluntas patris
Psal.49. mei. ¶ Secundo verbum hoc solari, & animum præ-
Psal.90. bere potest aduersus temporales afflictiones: nā idē
est atque id quod in psalmis dicit dominus. Inuoca me
in die tribulationis, & eruam te. Et rursus. Clamabit
ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribu
latione, eripiam eum, & glorificabo eū. Tertio hoc
verbo quilibet Christianus animum suum munire
confirmareque potest in tempore persequutionis &
omnium aduersitatum. Hic nanque dicit Christus
volo. Idest, me ità volente in hunc morbum incidi
Psal.29. sti. Sic etiam Dauid ait, dominum aliquando irasci:
& tamen nihil aliud vult, quàm vitam esse in volū-
tate eius. Id autem solum ob nostram vtilitatem fa-
cit: nimirum ne nobis ipsis, sed Deo eiusque gratiæ
fidamus. Ideoque Paulus ait. Vt reformemur in no
Rom.12. uitate sensus nostri: & probemus quæ sit voluntas
Dei bona. Nam cum nos affligit nihil aliud quærit,
quam vtilitatem & salutem nostram. Hoc etiam ca
Psal.118. nit aptè Dauid. Bonum mihi, quia humiliasti me.
Ex his igitur perspicuum est quantū solatij hoc vni
cum Christi verbum, volo, secum afferat: per hoc e-
nim nobis spondit se semper subuenturum nobis in
omni necessitate temporali & corporali. *Et confe-*
Psal.148. *stim lepra discessit ab illo,* Non est vllum medium in
ter opus Dei atque præceptum: quia simul cum præ
cepto coiūgitur opus. Ipse enim dixit & facta sunt.
Voluntas ergo eius potestas est. Præterea operatio-
nes Christi erant miraculosæ: miraculum autem in
instanti fit. Ideò non mirandum quod statim hoc fieret
quia Deo proprium est in instanti agere. Etenim ce
lerius hic natura Deo cessit, quam euāgelista potue
rit exprimere. Hoc modo etiam Deus in spirituali-
bus festinat reum à tormento conscientiæ absolue-
re, quasi plus eum magis discruciet compassio mise-
ri, quam miserum afflictio sua. In quo tu id debes ad
uertere vt in negotijs salutis animæ tuæ festines om
Esa.58. ni ignauia & pigritia semota. Vnde dominus. Fran-
ge esurienti panem tuum & egenos vagosque intro
duc in domum tuam, &c. & sequitur. Tunc erūpet
quasi mane lumē tuum, & sanitas tua citiùs orietur.
Et ipse præcepit illi, vt nemini diceret. Hoc est. Ne-
mini dicas quomodo te curauerim, quousque abeas
ad sacerdotes: & tūc poteris dicere cui volueris. Do
cet etiam hoc facto mundi Saluator, vt vanam mū-
di gloriam fugiamus: nec laudes hominum deside-
remus. Magna cura semper habenda est, vt quā vir-
tutem exercueris, nemini propales, præcipuè si tyrū
culus es in Dei obsequio. Quando aliquis pictor est
in sua arte peritus facile & dexterrime hominē nu-
dum depingit suis omnibus perfectionibus, suis om
nibus venis & neruis: nec turbatur etiā si pingat co-
ram alijs hominibus. At si artem pingēdi discere in-
cipit, & nouus in arte est pictor docent illū vt vestē
depingat & clausus intra parietes, vt à nemine vi-
deatur, ne vel hoc in causa sit, vt vestē vel imaginē
perdat. Sic similiter, qui iā se diu domini obsequio
tradiderūt, quiq; in domo Dei veterani sunt milites
& perfectionē maximam consequuti, in quocūque
loco, in plateis, & in publico orare possunt, nec in-
de vanam gloriam sibi comparant: nam hi iam suas
domuerunt passiones, & laudes hominum sub pedi
bus posuerunt: & omnes mūdi vanitates. At qui no-
ui sunt, quique Deo incipiūt seruire, non nudè pin
gere debēt, nec opera sua in publico facere, sed in se
creto ne ab alijs videantur. Vnde dominus. Intra in Mat.6.
cubiculum tuū, & clauso ostio ora patrem tuum: nā Mat.13.
ille qui inuenit thesaurū in agro abscondit eū. Oc
cultè inuenit, & occultè emit: & occultè fodit. Ne
in publicum ostentes id quod habes, vt fecit Ezechias, 4.Reg.20.
qui thesauros suos manifestauit: atque ideò punitus
est. Tyrunculi, qui statim suam virtutem ostendūt,
sunt tāquam amygdalus, quæ florem cito emittit, &
currens ventus secū vehit. Docet morū imitari, quę
cum sero emittat flores, non gelidi efficiūtur. Agri-
colæ in hyeme cū gelu lætantur: nā terram coagu-
lat & radices triticū emittit. Sic natura prouidit vt
non esset in manu & potestate mulierum parere: nā
si quando ipsæ vellent parerent, vtique multa mon
stra emitterent, atque ita aliæ spatio vnius mēsis pa
rerēt, aliæ duorū. Atque ita opus est vt virtus elabo
ret, & sit sicut fœtus in vētre abscōdita & secreta, ne
inanis gloriæ ventus secum rapiat. Opus est tēpus
velut mulier expectare. Hac de causa mittit domi-
nus gelu, tēpestates, & labores sanctis & studiosis vi
ris ne gelētur: vt vel ità coaguletur terra & vt pro-
fundas radices emittat: ne inanis gloriæ vel adula-
tionis vētus eā possit lædere. Legimus in Ezechiele Eze.1.
quod vnūquodq; sanctorū illorū animalium habebat
quatuor alas: quarū duæ erectæ erāt alterius ad alte
rū: duabus vero reliquis tegebāt corpora sua: vt sig-
nificetur quod habebāt alas sursum erectas ad rectitudi
nē & charitatē: alijs vero duabus alis se tegebant, vt
ostēdatur, quod si in alios beneficia cōtulerimus, & san
ctis virtutibus vacamus, inanis gloria sit fugienda.
Est nāque diabolus similis pauoni, qui oua gallinæ
suæ quærit vt frāgat, & comedat: vt liberius libidini
vacet: sed gallina oua abscōdit, & seruat. Sicquia dia
bolus bona nostra conatur à nobis auferre, nos illa
per humilitatē abscōdamus, iuxta illud Matthæi. Ne
sciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Qui iter fa Mat.6.
ciūt, solēt secū duas crumenas ferre: quarū altera mo
netā aureā ferūt, & argēteā: & hāc semper ducūt ab
scōditā, altera vero minoris valoris monetā cōclu-
dunt, & hāc in hospitijs manifestā hospitibus, ne à
latronibus capiātur, & diripiātur. Ità abscōdita de-
bet esse virtus, vt sinistra manus nesciat quid faciat
dextera. Nā cū Chrō omne peccati genus cōtrariū es
set, nihilominus tamē opera sua abscōdebat quādo ve
ro Dei honorē decebat, vt de eis loqueretur id facie
bat magna modestia: vt vel hoc doceret, nos nō ho
minibus sed Deo debere placere. Vnde discipulis Ioā
nis non dixit, ite & discite Ioāni quæ ego feci: sed Mat.11.
quæ audistis, & vidistis. Et dæmoniaco illi, à quo le Luc.8.
gionem dæmonum expulerat, non dixit, narra quę
tibi feci: sed narra quanta fecit tibi Deus. Quædam
opera taceri iubebat, velut hoc, & resurrectionem
filiæ Iairi archisynagogi: in alijs vero, quæ manife-
stari iubebat, non suam gloriam cupiebat, sed æter-
ni patris: quæ omnia cognosces, si videris & at-
tendens modestiam, qua manifestari iubebat. Sic
nos illa opera, quæ specialis sunt supererogationis

vt mentales orationes, secretum cilicium, & alia huiusmodi abscondere debemus: in alijs vero quæ publice facimus, vt audire sacrum, eleemosynam erogare, vel alia ad quæ nos tenemur, hæc manifestare debemus, intentio autem sancta debet esse & secreta, vbi solus Deus laudetur & honoretur tanquam author ipsius operis, non autem homo, qui vile instrumentum est suæ gratiæ. Ideo dominus. Luceat lux vestra coram hominibus: vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Quanuis opus publicum sit, tamen intentio sit vt solus Deus ibi honoretur & laudetur. De alijs vero operibus supererogationis ait, nesciat dextera tua quid faciat sinistra. *Sed vade, & ostende te sacerdoti.* Præceptum erat in lege leprosis, vt quanuis sanarentur, ne se cum alijs coniungerent absque iudicio & sententia sacerdotum: & quando hæc non adimplebant, tanquam transgressores legis puniebantur. Ideoque Christus voluit vt leprosus ad sacerdotes tenderet. Primo propter ipsum leprosum, nam si in domum suam se conferret, quanuis iam mundatus esset: tanquam in transgressorê legis animaduerteretur in eum: eum accusarent, quod quidem molestum atq; prolixum esset negotium. Vult itaq; Christus, breuiter illum mittere nec differre negotia vt multi aduocati nûc faciunt, iudices & procuratores regis: qui sero vel nunquã lites tractantes in domos mittunt iam peracta lite, Christus statim sanat illũ. Quod autem nunc præcipit est, vt breuius suum negotium conficiatur. Sic filios Zebedæi petêtes dexteram & sinistram cito expediuit, dicens. Nescitis quid petatis. Nulla facta mora sententiam protulit: nec ad alios misit, nec distulit tempus, nec passus est vt menses vel annos in petitione consumerent. Et in cruce pendens grauissime cruciatus, & acerbissimis contumelijs affectus, & morti proximus, rogãtem audiuit, eique statim respondit. Hodie mecum eris in paradiso. Quæ obsecro maior in absoluêda petitione poterat esse diligentia? Hoc docuit Iosaphat rex in oratione, quã habuit ad eos, quos iudices cõstituerat. Videte (inquit) quid facitis, non enim hominis exercetis iudicium, sed domini: & quodcunque iudicaueritis in vos redũdabit. Sit timor domini vobiscum & cum diligentia cuncta facite. ¶ Secũdo hoc fecit Christus, vt doceat: quod quanuis mũdi simus à lepra peccati, ex nostra parte aliquid esse elaborãdum, vt gloriam cõsequamur. Etenim sunt multi qui statim vt absolutionem peccatorum in cõfessione impetrarunt, videtur illis nihil iam superesse faciendum: atque ità incauti & improuidi viuũt, quo fit vt in priora peccata relabantur faciliter. Opus est, vt te in sanctis & bonis operibus exerceas, etiam si à lepra peccatorum sis mundus. Nanque si nobilis aliquis vir regem grauiter offenderit, talia opera & obsequia illi præstare potest: vt non solum condonatione culpæ dignus sit, sed etiam magna cum hoc accipiat à rege beneficia: at si obsequia nõ tanta atque tam egregia fuerint, vt ad hæc sufficiãt veniam illi offensæ dabit, & in leue aliquod exiliũ mittet. Sic Dauid etiam si Absaloni pepercit: at non passus est vt faciem suam videret. Hoc modo dominus per contritionem offensionem remittit & gratiam donat. Talis etiam ac tanta potest esse contritio, vt non solum det gratiam sed gloriam etiam sine alia pœna. Sed sæpissimè quanuis gratiam donet, non vult vt peccator regiam aulam ingrediatur, id est in cœlum sicut Absalon: nisi prius pœnitentiam egerit operibus pœnalibus, ieiunijs, &c. Fieri poterit vt mundus sis à lepra peccatorum, & gratiam habere: nihilominus cum his non ingredi cœlum. Prius purgatorium transiturus es nisi in hac vita omnis tibi remissa fuerit pœna. Quo circa opus est in hac vita pœnitentiam agere, etiam si sanus sis & Dei amicus. Vnde Christus huic præcipit laborare, & vt obediat: nã etiam si sanus sit à peccato hoc non sufficit, nisi etiam pœnitentiam egerit. Sed id attende, nam etiam quanuis nobis præcipiat, vt aliquid faciamus, parum id est, & nullius laboris, si cõferatur cum retributione. Quid magis horrendum quam lepra? & quid nobilius, quam ab ea mundari? Ob hoc igitur atque tam magnum beneficium parum laboris leproso commendat, scilicet, vt ad sacerdotes abeat. Sed quis dicere aut explicare poterit, ea quæ in cœlo habebimus? Angelorum choris interesse, beatissimis spiritibus assistere, vultum Dei clare cernere, &c. Et quid præcipit nisi vt vadas ad sacerdotem? Certè præcepta domini grauia non sunt, etenim ipse ait. Iugum meũ suaue est, & onus meum leue. Parum præcipit, & multum promittit. ¶ Tertiò mittit hunc ad sacerdotem, quia officium sacerdotis erat distinguere inter lepram & lepram: sicut modo inter peccatum & peccatũ. Necesse est, vt sacerdotes habeant scientiam & sciant distinguere inter peccatũ & peccatum. Sed proh dolor, quot insipiêtes: ignari atque inscij in sacerdotium modo promouentur? Vnde dominus per Malachiã inquit. Labia sacerdotis custodiunt scientiam: legem requiram de ore eius. Filij Heli Ophni & Phinees filij Belial: nescientes dominũ, neque officium sacerdoturn, misera morte perierunt. Vide etiam quod cum dominus in Leuitico de peccatis populi loqueretur dixit (vt optime disserit Origenes) quod si turba Israel ignorauerit: quod non dixit quando loquebatur de expiatione sacerdotis, nam loquutus de peccato pontificis non addidit dominus per ignorantiam: quia in eum ignorantia non poterat cadere, qui electus & constitutus erat, vt alios doceret: sed de peccato synagogæ dixit, si per ignorantiam. Facit etiam ad hoc antiquum illud proloquium, cæcus & claudus non ingredientur in templum. Sed iam vsque ad aras ingrediuntur & vsque ad episcopatus cæci, claudi & leprosi, &c. Sed de his alias.

¶ Quarto mittit leprosum ad sacerdotem: vt sacerdotes honoraret. Sic Paulus quando contra Ananiam sacerdotem loquutus est, ignorans eum esse sacerdotem, excusans se inquit. Nesciebam fratres, quod princeps esset sacerdotum. Scriptum est enim. Principi populi tui, ne maledicas. Impius erat Ananias & ecclesiæ persequutor: sed Paulus summo honore dignum iudicat. Licet aliqui sacerdotes mali sint, tamen id cauendum est, vt nihil illorum honori detrahatur quod Christum portant in manibus suis. ¶ Quinto ad sacerdotẽ mittit leprosum, vt ostendat se non esse legis transgressorem. Ipse enim ait. Non veni soluere legem, sed adimplere. Calumniabantur Iudæi Christum, eo quod legem violaret: &

Marginal references: Mat. 5. — Leui. 13. & 14. — Mat. 20. — Luc. 23. — 2. Par. 19. — 2. Reg. 14. — Mat. 11. — Deut. 17. — Mala. 2. — 1. Reg. 2. — Orig. hom. 2 in. Leuit. — Leui. 4. — 2. Reg. 5. — Act. 23. — Exo. 22. — Mat. 5. — Mat. 12. & Ioan. 5. & 9.

laret, & ideo ad sacerdotem mittit tāquā legis obser uator, ne vel sacerdotes existimarēt Chrm̄ sibi assumere, quod ad eas pertinebat, atq; ita ansam haberēt vt aduersus eum aliquid molirētur. Quāuis a lege liber esset, tamē ne aliquē offenderet, legi se subijcit multaq; faciebat, ad quę ipse nō tenebat, & alia omittebat, quę optimo iure facere potuisset. Docet itaq; nos ne semper nr̄a vtamur libertate, sed aliorū quoque hominū rationē esse habēdā, ne à nobis offendātur
1 Cor. 10, tur sicut Paul⁹ ait. Omnia mihi licent, sed nō omnia
Rom. 14. expediūt. Et rursus. Omnia sunt mūdā mūdis, sed malum est homini qui per offendiculū māducat. Item si
1.Cor.8. esca scādalizat frēm meū, nō manducabo carnem in æternū. Idipsum docet Chrūs hoc suo exēplo, dū ad vitādū offendiculū leprosum ad sacerdotē mittit, cū illi nō esset necessum. Sexto mittit ad sacerdotem vt miraculū illud magis clarescéret, vt viderent omnes nō præstigij, sed veritatē esse, quādoquidē sacerdotes nihil aliud iudicare possent, quā hoīminē illū vere à lepra esse mūdā. Sic miraculū patefactū, & omnib⁹ notū fuit, & à sacerdotib⁹ tale cōfessum. ¶Præterea hoc in loco ad nr̄am eruditionem obseruādū est, multos nūc esse sicut sacerdotes veteris legis, qui proximorū peccata iudicare & recte discernere nouerunt, sed fere null⁹ est, qui eis remedia adhibeat. Nō sic Christ⁹ sed quos sacerdos leprosos iudicat, ipse mundos decernit. ¶Docet etiā locus iste, vt post accepta à Deo beneficia illi referam⁹ grās, ne ingratitudinis (quod grauissimū pctū est) arguamur nam cū leprosus iste iam mūdus esset & salutē cōsequutus, voluit Chrūs
Eze.46. vt sese Deo offerret, Vnde dn̄s per Ezechielem præcipit, vt qui templū ingrediebatur, per aliā portam egrederetur, ne propiciatorio terga verteret, cū à tēplo exiret, quia qui eadem porta regreditur, terga vertit propiciatorio. Sūt multi qui in suis angustijs & necessitatibus Deum quærūt vt illis remedia adhibeat postquā aūt desideria sua sunt cōsequuti, terga Deo vertūt & illius penitus obliuiscūtur, immemores accepti beneficij. Vt qui aqua indigent pręcipites in fontem vadūt, in eum oculos dirigentes, sed iam bene potati reuertūtur, terga vertentes fonti Sic multi in sua siti & tribulatione fontē illū quęrūt, qui de
Iere.2. se ait. Me dereliquerūt fontem aquæ viuę. Sed iam liberati a periculo terga vertāt Deo, & illū derelinquunt. Sic iste leprosus Deum quęsiuit in sua infirmitate & adepta salute, & mūditia, ne statim beneficij oblit⁹, ad sua inquinamenta reuerteretur, pręcepit illi Christus, vt ad sacerdotes ad tēplū iret, vt doceat nos nō obliuisci beneficiorū Dei, sed gratos semper esse ¶Docet etiā hæc historia proximos leprosos & pctores adducere ad sacerdotes, vt ab eis videatur & iudicetur. ¶Docet sacerdotes nō sese graues ostēdere, sed e domib⁹ & vrbib⁹ ad ęgrotos exire. ¶Docet nō ad sctōrū cōsortiū hominē esse admitēdū, qui diu in peccatis fuit, ne forte sanus apparens infirm⁹ sit, & alios inficiat lepra sua, Ideo hominē à lepra sanatum non statim admittit ad aliorū cōsortium, sed prius vult à sacerdote examinari, an bene sanus sit. ¶Docet etiam sacerdotes, qui alios mūdos esse ostendunt, mundi & ipsi vt sint. Sic in Leuitico dicit Leu.21.
multa quę ad munditiā pertinent sacerdotū. Audiat ergo illa sacerdotes, vt mundi semper sint. Asperget (inquit) mund⁹ sup immundū. Licet sacerdotes nr̄i in sacramentis mundēt, quāuis ipsi sint immūdi tamen peccāt & in dānationē incurrūt. Sed ad cōtextum. * Et offer pro emundatione tua, sicut pręcepit Moses, in testimoniū illis. Hoc est, in accusatio Tex. *
nem & cōdēnationem sacerdotū Cū enim sacerdotes Iudæorū Christi doctrinā & miracula calūniarētur, voluit vt hoc miraculū eis esset in testimonium vt cognoscāt se iniustos esse & merito ab eo corripi
Cui simile est quod in Numeris legitur. Refer (inquit) Num.17.
virgā Aarō in tabernaculum testimonij, vt seruetur in signum rebellionis filiorū Israel. Et in alio loco dixit Moses. Tollite librū istum, & ponite in latere ar- Deute.31
cæ fœderis dn̄i Dei vr̄i, vt sit cōtra te in testimoniū. Ego enim scio cōtentionē tuā, & ceruicē tuā durissima. Vide librum legis positum in testimonium, vt si quis cōtra legem faceret, librum ipsum sui peccati esset testimonium Sic Christus ait. Prædicabitur hoc euangelium in testimonium omnib⁹ gentibus Sic in Mat.26.
testimonium duritię, & infidelitatis sacerdotū mittitur hic leprosus ad sacerdotes. Et quemadmodum mūdat⁹ cōstituitur Iudex inmūdorū sacerdotū, sic in vniuersali iudicio Regina Sabba erit cōtra Iudæos & Niniuitæ cōtra impœnitētes, & viri mūdi aduersus Matt.12.
immundos, non quod semper mūdi fuerint, sed quia mundatorē quęsierūt adorauerūt & misericordiam impetrarūt, sicut hic, de quo loquimur, lepros⁹. Hic leprosus dānabit in iudicio hos sacerdotes, quia tam apertis miraculorū testimonijs credere noluerunt. Vtinam & tibi idem non contingat Multi namque eximij & egregij prędicatores, quos audisti surgent contra te in iudicio in testimonium diuinę misericordiæ & confundent te, quippe qui magnis obruti peccatis pœnitentiam egerunt, atque misericordiam consequuti sunt tu autem secundū impœnitens cor tuum thesaurizas in diem iræ & vindictę Testimo- Roma.2.
nium etiam aduersus te proferet in die iudicij de diuina misericordia mulier illa adultera, Magdalena etiam, latro, & plures alij, & condemnabunt tuam Ioan.8.
obstinationem & duritiam, Disce ex hoc loco, vt Luc.7.
non omittas legis circunstantiam, quantum tibi minima videatur, sed cuncta etiam minutula seruare memento; quoniam nihil sine ratione & diuino mysterio traditum tibi est. Quemadmodum enim dominus in donandis beneficijs omnes liberalitatis circunstantias obseruat, ita te in referēdis gratijs vult omnes grati animi seruare conditiones. ¶Discat etiam populus quod tenetur ministros ecclesię sustētare, & dona offerre Deo pro suis peccatis. Sic domi- Num.18.
nus pręcepit in Numeris offerre sacerdotibus sed pro opere tabernaculi. Sed sacerdos, qui animarū curā habet, & nō operatur in tabernaculo dn̄i, hoc est qui in ecclesia nō ministrat sacramēta, nec populo seruit nec pascit gregē qua verecūdię facie comedit bona pauperū? Pręterea si sacerdos sciret se populi pec- Osee.4.
cata comedere, vt inquit Oseas, vel esset eius panis,

Leui.1. & nõ deliciæ & voluptates. Porro præcepit dñs in Leuitico, vt curatus à lepra offerret tortã panis, duasq; turtures, oleiq; sextertiũ. ✱ Perambulabat autẽ sermo magis de illo. Hoc est fama & sapiẽtia Chri quotidie magis diffundebatur, cũ alter ad alterum id nũciaret, atq; sapiẽtissime prędicaret Christi facta. Ideo factũ est quod subditur. ✱ Et cõuenerunt turbæ multæ, vt audierẽt eũ, & curarẽtur ab infirmitatib⁹ suis. Nõ quod oẽs essẽt infirmi quia plurimi ibãt, vt eũ audirẽt, quia docebat, tãquã potestatẽ habẽs. ✱ Ipse autẽ secedebat in desertũ & orabat. Nõ quod turba posset eũ impedire, sed vt doceret fugiẽda esse mũdi cõuersationẽ, & hominũ cõsortium, vt possis aptius Deo vacare. Pręterea verũ hominẽ se ostẽdebat orãdo, & exẽplu prędicatorib⁹ dedit nõ ita vacãdũ prędicationis officio, vt obliuiscãtur ad cõtẽplationis quietẽ recurrere, & ad eleuãdã in Deũ mẽtẽ. Etenim vtriusq; vitæ actiuæ & cõtẽplatiuę actiones cõiũgi oportere in prędicatione astruit ꝓprio exẽplo. Sic in horto orãs ter suos discipulos visitauit & eos ad vigilãdũ suasit. Simul & illis prędicabat, & monebat, & patrẽ ęternũ orabat. Docet suo exẽplo vt mũdũ fugiẽtes orationi vacem⁹ Nam oratio est quidã ascẽsus, seu volat⁹ animę in hac vita viuẽtis vsq; ad Deum, estq; quædã petitio quã Deo nostro & regi nostro offerimus ob quã interra degentes in cœlis cõuersamur, & à diuina clemẽtia & benignitate amplissimos thesauros cõsequimur. Venim⁹ quippe in cognitionẽ ipsius & nostrã, & noscimus nos puluerẽ esse & cinerẽ si cũ infinita ipsius maiestate cõferamur. Quiq; dũ magis oramus, tãto maiorẽ cognitionẽ de ipso attingimus, & dũ maiorẽ cognitionẽ attingimus, tãto plus illũ diligimus, & quãto pl⁹ à nobis diligitur, eo magis mũdi amorẽ à nobis propulsamus. Ita Iacob in sua oratione vocatus est Israel, hoc est, videns Deum, ob maximã cognitionem quæ in ipsa oratione de Deo attingitur. Claud⁹ autẽ fact⁹ est luctãs cũ Angelo, quia claudi sunt viri cõtẽplatiui in amore mũdi. Docet etiã Christus ne popularẽ captemus gloriã, & ne gentis multitudinẽ eo nomine ad nos alliciamus, sed potius omni humanæ laudis vẽto spreto, soli Deo placere conemur. Sed iã aliud insigne miraculũ, in quo Christus clare suam diuinitatẽ ostẽdit, enarrat Lucas noster, ita magnificũ & egregiũ, vt hãc ob causam ciuitatẽ, & locũ, & singula explicet dicẽs. ✱ Et factũ est in vna dierũ & ipse sedebat docẽs. Et erãt pharisæi sedẽtes, & legis doctores qui venerãt ex omni castello, Galilęę, & Iudęę & Hierusalẽ, & virtus dñi erat ad sanãdũ eos. In primis notãdum quod loc⁹ vbi Christus hoc miraculũ fecit erat ciuitas Capharnaũ vt Marcus aperte testatur. Hãc ciuitatẽ vocat ciuitatẽ Christi Matthæus dicens, quod transfretauit Iesus & venit in ciuitatẽ suam, eo quod ibi sępe prædicauerat, & multa miracula fecerat. Quemadmodũ enim Iesus Bethlehẽ sub ortu nobilitauit, & Nazareth educatione celebrem & illustrẽ reddidit, & AEgyptũ sua fuga felicẽ fecit, ita Capharnaum frequẽti prædicatione & miraculis adoptauit in patriam. Hanc nõ nominauit Matthæus sed vocat illã Christi ciuitatẽ quia audiebat verbũ eius. Vt tu intelligas ex hoc quod quia hic populus Dei verbũ audiebat, suus erat fact⁹, tu autẽ cũ id nolis audire alien⁹ & exter factus es, iuxta illud Qui ex Deo est, verba Dei audit propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Et alibi Oues meæ vocẽ meã audiũt. In hoc cognoscitur quis sub Christi vexillo ambulet, si aures pręstet vel non præstet suo verbo. Id aũt quod ait, quod venerãt ex omni castello Galilææ & Iudææ accipiẽdũ est sub distributione accõmoda, vel hyperbolice ad insinuãdũ, quod ex plurimis castellis venerũt. ✱ Et ecce viri portantes, in lecto hominẽ qui erat paralitic⁹, & quærebãt eũ inferre & ponere ante eum. Venerat Christ⁹ nauigio a regione Genezareth & offerũt paralyticum. Hoc ne donũ illi offertis? hãc leprã? istã putredinẽ? Cib⁹ Christi suauissim⁹ & iucũdissim⁹ est cõuertere pctõres, ideo offerũt ei hũc paralyticũ. Idq; oẽs offerre ei deberem⁹. Nã si nobilis aliquis vir infirm⁹ est, & ꝑdicẽ assatã comedere iuuat, statim ministri & serui qui suã salutẽ cupiũt, illã diligẽter quęrũt & ei afferũt Ita vult dñs animas lassatas quę ab vnguib⁹ dęmonis sint ereptę. Christi oblectamentũ, & delicię suæ animę sunt, vt ipse dicit. Ego habeo cibũ maducare, quem vos nescitis. Quod dixit ob animas, quas conuersurus erat illorũ Samaritanorũ. Hoc donũ isti obsequiũ Christo prętãt & hũc cibũ nimis sapidũ mundi redemptori offerunt. Ideo Dauid. Afferte dño filij Dei, afferte dño filios arietum. Sic nos offeramus illi in donum animas nostras peccatrices, vt eas comedat, & curet. ¶ Obserua etiã quod vt Marcus ait à quatuor hominib⁹ iste paralyticus portabatur. Vbi discrimen inter seruos Dei & alios homines clare agnosces. Nã boni (vt erãt hi portantes paralyticũ) se inuicem adiuuant. Sic Paulus. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Ideo cõsulit dicens. Alter alterius onera portate. At mali non ab bonum faciendum se inuicem adiuuant, imo tãquam lapides mali iniqui mali immobiles sũt, at vt in infernũ te præcipites multos inuenies, qui te adiuuent. Quatuor homines huic leproso fuerũt adiutorio, vt ad Christũ tenderet, & vt salutem animę & corporis cõsequeretur, at hunc quatuor nõ inuenies qui te ad Christũ ducãt, imo bis ducentos qui te ab eo semoueãt, & in infernũ ducãt. Multos in mundo inuenies qui te vias inferni facile doceant, quique te adiuuent, vt celerius in infernum abeas, at paucos vel nullos qui te obsequium Dei doceant, & in eo adiuuent. Plurimos inuenies qui te ad alearum & taxillorum ludum inuitent, ad conuiuia & bacchanalia, ad luxuriam & libidinem, & ad obsequium dęmonis, neminem vero, qui te in obsequium Dei adiuuet, aut alliciat. Imo inuenies, si incipis Deo seruire, qui tibi dicat, & ad aures diabolico spiritu canat. Ne modo hoc cures quia hypocrisis est. Nondum iniquus Siba finem his verbis imposuerat. Non est nobis pars in Dauid, cum statim omnis populus fuit eum sequutus. Eodem modo cum Abimelec regnum Israel vsurpauit in suum auxilium statim habuit omnes vagos in opesque

Marginalia (left column): Leui.1.; Tex. ✱ (q; turtures); Tex. ✱ (ćta. Ideo); Mat.7.; Tex. ✱ (bẽs); Mat.26.; Gen.32.; Tex. ✱ (singula); Mar.2.; Mat.9.

Marginalia (right column): Ioan.8.; Ioan.10.; Tex. ✱ (ex plurimis castellis); Ioan.4.; Psal.28.; Mar.2.; 2.Cor.11.; Gala.6.; 2.Reg.20.; Iudi.9.

opeſque, & populum Sichem. Sic etiam cum perfi-
3. Reg. 1. dus Adonias regnum paternũ voluit vſurpare (cũ ad
huc Dauid pater eius viueret) ſtatim in ſuũ auxiliũ
venerunt Ioab, & Abiathar qui magnates erant in
regno. Ad malum plurimos fautores inuenies, quod
ſi in infernum præcipitare te volueris, non deerit,
qui calcaria tibi admoueat. Vnde dominus per Za-
chariam eos minatur qui adiuuabant gentes in de-
Zacha. 1. ſtructione Hieruſalem dicens. Ira magna ego ira-
ſcor ſuper gentes opulentas: quia ego iratus ſum pa-
rum, ipſi vero adiuuerunt in malum. Ad bonum ve
ro non ſolum nõ eſt qui adiuuet, ſed multi ſunt, qui
impediunt, vt hic impediebat turba de qua ſtatim di
cemus. ¶ Expende etiam quod quatuor habuit hic
paralyticus qui eum adiuuarent in ſua ęgritudine,
quique ad Chriſtum ducerent: de quo ego non dubi
to, niſi quod diues eſſet, nam pauper ſolus ipſe incu-
bili iacet, ſolus ſuam indigentiam patitur. Si diues
infirmatur, à multis inuiſitur, ſi ei vel vxor, vel fi-
lius moritur, omnes eum conſolantur, & ibi præſen
4. Reg. 9. tes adſunt vt ſuæ triſtitiæ medeantur. Ioram qui rex
erat, ſtatim cum ægrotauit, venit ad eum viſitandũ
rex Ochozias. Etiã ad Ezechiam, qui diues erat ſta-
4. Reg. 20. tim, vt in ægritudinem incidit Merodach rex Ba-
byloniæ nuncios miſit & munera. Ita diuitibus nun
quam deſunt alij, qui in ſuis infirmitatibus munera
tribuant, & eos conſolentur: at pauper ſi ægrotat,
nec medicus eum inuiſit, quia pecuniam non habet
& omnes amici fugiunt, & faſtidiunt eum. AEgy-
ptius ille quia mancipium erat & pauper ſolus relin
quitur cum ægrotaret: & moreretur vtique coactus
1. Reg. 30. fame & ſiti: niſi Dauid ei ſubueniret. O miſerũ pau-
perem qui in ægritudine ab omnibus ſolus relinqui
tur: in tribulatione & anguſtia non eſt, qui eum con
ſoletur. In labore & indigentia ab amicis nõ agno-
ſcitur, in periculis ſpernitur: & deniq; miſeram eius
ſortem ſentio deplorãdam ſuper quem omnes labo
res & calamitates magno ferũtur impetu. *Et non in
uenientes qua parte illum inferrent præ turba.* Turba
1. Eſd. 4. impediebat aſcenſum ad Chriſtum. Sic in libro Eſ-
dræ habetur, quod populus terræ impediebat popu-
lum Iudæ in ædificando. Populus terræ ſcilicet, qui
Eccle. 7. terrena ſapiunt, & amant impedit populũ Dei. Vn
de Eccleſiaſticus ait, ne pecces in multitudine: nec
te immittas in populum. Diſcamus ergo ex hoc lo-
Exo. 33. co fugere turbam. Quocirca in Exodo dicitur. Ne
4. Reg. 7 ſequaris turbam. Vnde etiam in quarto libro regum
legitur de quodam principe Samariæ conculcatum
eſſe à turba & interemptum in ingreſſu portæ. Quã
do aliquis chirurgus vulnerato mederi vult, omnẽ
gentem à ſe ſemouet, nec in platea illum curat: at in
greſſus cubile ibi medicamina apponit: ita dñs cura
turus animã tuã eã à multitudine populi ſegregat.
Ita cũ dñs ſurdũ illũ & mutũ curare voluit (vt inq̃t
Mar. 7. Marcus) ſegregauit illũ à turbis. Sic tu fuge à mũdi
tumultu, & à ſeculi negotijs, vt ſaluti animæ tuæ
poſsis conſulere, & aptius Deo vacare. Hanc etiam
turbam dominus docuit ſemouẽdam à nobis, cum
ſcilicet puellã ſuſcitauit. *Aſcenderunt ſupra tectum,*
Matt. 9. *& per tegulas ſubmiſerunt eum cum lecto in medium*
ante Ieſum. O diuinam charitatem quam potentes,
quam robuſtæ, & quanti valoris tuæ ſunt vires. Ni-
hil ei difficile ſit aut impoſsibile quantum aſperum,

& laborioſum ſit. Videte obſecro quomodo nihil
obſtaculo charitati poſsit eſſe: & quomodo remediũ
quærit, vt id faciat, quod intendit. Etenim quamuis
illa domus plena erat hominibus vt pene videretur
vix fieri poſſe ad Chriſtum introire, horum charitas
remedium inuenit. Sic vtique nos, ſi charitatem ha
beremus: multa poſſemus perficere, quæ nobis diffi-
cilia videntur. Sed de his alias. ¶ Expende etiam quo
modo omnes ſe bene in hoc negotio geſſerunt. Nã
qui infirmum ducebant tanta erant charitate incen
ſi, vt non obſtante tam maximo impedimento (ſic
diuino ſpiritu & amore ardebant) infirmum coram
Chriſto conſtituerunt. Docent quomodo ſubueniẽ
dum eſt proximis, cum extremam patiuntur neceſ-
ſitatem. Hi nanque non veriti ſunt domum fodere,
& tectum aperire: nec timuerunt an forſitan illa ſua
audacia animus domini offenderetur. Etiam tota il
la multitudo gentis, quę Chriſtum audiebat ſe bene
habuit, nam cum terra deſuper caderet, & tegulæ de
tecto tollerentur, nullum ſtrepitum aut murmur fe-
cerunt, ſed quieti, & tranquille concionem Chriſti
audiebant. At nos vel ſola muſca in concionibus in
quietos reddit, & deuotionem & attentionẽ aufert.
Chriſtus etiam bene ſe habuit, quia mitiſsimus do-
minus imprudentiam & importunitatem iſtorum
non exprobrat: nõ ſtomachatur videns interruptũ
ſermonem, ſed potius approbat fidem baiulãtium.
Diſcamus à Chriſto patienter ferre importunitates
infirmorum, pauperum, & egenorum. Etenim vide
bis multos, qui cum pauperes accedant ad eos ſuam
indigentiam manifeſtantes, eos faſtidiunt, & verbis
ignominioſis afficiunt, & quod peius eſt fuſtibus cę
dunt. ¶ Diſcamus etiam ab his, qui paralyticum fere
bant, quãtum debeamus facere pro ſalute animę no
ſtræ. Si hi tantum pro ſalute paralytici corporali fe-
cerunt, vt etiam domum alienam confoderẽt: quid
nobis pro ſalute animæ noſtræ agendum eſſet? Si igi
tur pro ſalute corporali nullum nõ lapidem iſti mo-
uent, quantum laboris nobis eſſet impendendũ pro
ſalute ſpirituali? Salus corporis honor & diuitiæ, ni
hil ſunt: ſi cum hac ſpirituali ſalute cõferantur. Dor
mierunt ſomnum ſuum & nihil inuenerunt viri di- Pſal. 75.
uitiarum in manibus ſuis. Quis obſecro explicare va
lebit quanta & quã difficilia homines patiantur pro
ſalute corporali? Venas abſcindi permittũt, pharma
cum, & potiones amaras aſſumunt, &c. Quanta &
quam maiori ſolicitudine animæ ſalus curãda eſſet?
Maximam curam habuit de corporis ſanitate Ocho 4. Reg. 1.
zias rex Iſrael: nullam autem de recta animæ valetu
dine. Infirmabatur in corpore ſimul & in anima: at
ipſe ſolicitus tantũ erat de corporis ſalute, atq; ideo
miſit nuncios ad conſulendum Beelzebub an viue
re poſſet, & ſanus fieri ab illa infirmitate, & alios &
alios nũcios miſit. At nihil de aĩa regina agebatur.
Geroboam quoque rex Iſrael magnam curã habuit 3. Reg. 14.
de corporis incolumitate filij ſui: quapropter Ahiã
prophetam conſuluit, & miſit illi vxorem ſuam vt
filij incolumitatem ageret. Vtinã homines tot atq;
tanta facerent pro animæ ſalute. Sic Naaman Syrus
venit in regnum Iſrael quęrens ſalutem corporis: & 4. Reg. 5
longum iter peregit, vt à lepra corporis mũdaretur:
& nunc etiam multi longius iter agunt, & cælum
mutant, & rem omnem conſumũt optimoſque quæ

runt medicos, vt salutem corporis attingant: at nec tantillum laboris assumunt, vt concionem audiât, quæ animæ medicina est salutifera. *Quorum fidem vt vidit dixit*. Maxima fide hi præditi erant, qui paralyticum ferebant ad Christum. Alij forsitã essent, qui humana recti ratione, eis videretur satis esse, ad ianuam expectare quousque côcio Christi finiretur. At fides multoties ea aggreditur facere, quæ intellectui humano manifestissime videntur insaniæ: cum
1. Cor. 1. potius summa prudentia & sapientia sit. Etenim vt diuinus Paulus inquit. Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Id autem maxime deplorandum est quod ad quærendam corporis valetudinem nullam faciunt homines moram, nec consilia expectât, quærenda sit, necne: at ad salutem animæ quærendã vnusquisque suam profert sententiam: & cras istud faciendum dicunt, & tempore quadragesimæ confitendum esse. Hi autem nec per dimidiæ horæ spaciũ expectarunt, cum nõ esset in paruo tempore aliqua infirmi iactura. At cum tantum sit discrimen animę si mora fiat in quęrẽda eius salute: nunc homines de mora & dilatione agunt, dum animæ curant salutẽ. ¶ Oserua autem quod infirmitas corporis bene sanari potest sine fide propria, si adsit alterius fides, &
Matt. 8. preces. Sic impetrauit Centurio sua ardenti fide ser
Matt. 15 uo suo sanitatem. Vade (inquit Christus) & sicut credidisti fiat tibi. Eodem modo Cananæa filiæ suæ assequuta est sanitatem. Mulier (inquit) magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Ideo licet hic paralyticus fidem propriam habuerit, poterat tamen sanari sola fide portãtium: quia ad curandam ægritudinem corporis, quæ omnino exterior est, nõ est necesse quod concurrant aliqui actus ipsius curandi. Sed si curãda sit anima, scilicet, vt remittantur ei peccata, necessaria est fides propria, quia neutiquam fieri potest vt alicui peccata remittãtur sine propria fide. Nam in adulto, qui iam ad vsum rationis peruenit nõ satis est aliena fides. Hoc dico propter infantes, qui in aliena fide baptizantur. Huic autem paralytico non solum restituit dominus pristinam corporis incolumitatem, sed etiã salutem animæ donauit: quapropter dicendum est fidem propriam habuisse, nec pateretur ab alijs portari, nisi fidem ipse haberet. Est autem duplex fides scilicet altera, qua creditur, & hæc est virtus Theologica, altera est fides, quæ confidentia quædam est, scilicet, qua credimus quod donabit dominus, id quod ab eo petimus: vtraque autem requiritur in eo, cui peccata dimittenda sunt. De priori patet, quia infideli nõ possunt peccata di-
Mar. 16. mitti. Ideo in Marco habetur. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit: qui vero non crediderit condemnabitur. Et tamen si homini remittuntur peccata necesse de lege est vt saluetur si in gratia discedat: infidelis autem saluus fieri nequit, ergo infideli non possunt peccata dimitti. Sic etiam per Ioan
Ioan. 3. nem inquit dominus. Qui nõ credit, iam iudicatus est, id est, condemnatus. Ergo prior fides per quam creditur quidquid credendum est, requiritur ad remissionem peccati. In paruulo autem licet non sit fides, quia non potest habere actum proprium, nulla est infidelitas: cum infidelitas aliquid positiuum asserat, & est per actum proprium ipsius hominis infidelis, Et quia illa inducta est per actum proprium hominis, necesse est vt per actum propriũ tollatur vel vt concurrat actus eius ad tollendum, consentiẽdo Deo illam tollenti. Paruuli autem non habent, nisi peccatum originale, illud autem non est peccatum proprie personale, cum factum non sit per proprium actum, sed per originem ab Adam trãsfusum. Cum ergo sine proprio actu peccatum in eos introductum sit, iustũ est, vt sine proprio actu deleatur, & sine fide propria, per solam fidem ecclesiæ, infundendo ei fidem, vt iam fidem propriam habeat. Peccata autem adultorum sunt proprie personalia, quia per proprium actum ex electione cõmissa sunt. Vnde consentaneum est rationi, vt nõ nisi per propriũ actum deleãtur. Ideo necesse est propriam fidẽ vt habeat is, cui peccata sunt remittenda, si adultus fuerit. Quia primus motus ad iustificationem est ipsius fidei, quæquidem radix est iustificationis. ¶ De altera autem fide, id est de confidentia dicendum est, q sine illa, non possunt peccata dimitti: nam quanuis aliquis credat omnia, quæ in sacra scriptura continẽtur, & quæ ecclesia credit: si nõ confidit dominum ei remissurum peccata, si ipse doluerit, non vtiq; dimittentur. Imò etiam si peteret illa dimitti si nõ cõfideret, & certissime crederet illa sibi dimittẽda, nũ
quam dimitterentur. Vnde Iacobus ait. Postulet in Iaco. 1.
fide, nihil hæsitans. ¶ Obserua autem quod loquendo de fide virtute Theologica, vt communiter solet accipi quandocunque in scriptura sacra de fide mentio fit, semper accipe pro fide viua, quæ est formata charitate. Quis enim adeo insanus est & stupidus, vt si hominem proferas non addendo pictum, vel mortuum hominem non accipiat pro homine viuo? tripliciter nanque hæc dictio homo de homine accipitur. De viuo in sua potissima significantia & de homine mortuo, & de eo qui artificis manu depingitur. Si autem quis referret tibi in via se vidisse hominẽ, non vtique de mortuo aut picto id intelligeres, sed de viuo. Itaque cum sit fides mortua & fides viua, cum de fide sermo innuitur, de viua intel
lige non de mortua. Quod autem sit fides mortua Iaco. 2.
Iacobus attestatur, fides sine operibus mortua est. Illam autem, quæ per charitatem operatur vocamus viuam. Ideoque cum audieris in euangelio fidẽ iustificantem, vt cum dixit Christus Magdalenæ, fides tua te saluam fecit: & alijs intellige de fide viua hoc est charitate formata. Quod perinde est acsi dicatur. Fides charitate viua iustificat, non per se solã sed per gratiã. Et virtus quæ dat vitam fidei illa est gratia, quæ vitam dat iustificationi, & ea est quæ impium iustificat. Et cum hic dicitur, videns fidem illorum intellige de fide viua. Et ideo etiam dixit remittuntur tibi peccata tua: nam qui portabant charitatem habuerunt in fructu, quæ est misericordia, & opera charitatis à charitate procedentia, quia si charitatem non haberent non vtique proximum infirmum tanto ardore & feruore ad Christum duxissent. Et ipsemet paralyticus qui portabatur charitatem etiam interiorem habuit à Christo, & fidẽ formatam, quia hæc sola iustificat. ¶ Sed cur fides per se solam nõ potest iustificare? Audi obsecro responsionem. Peccatorẽ iustificari nihil aliud est, quam Deo in hac vita vniri, vt sic manẽs vnitus, vniatur
cum eo postea in gloria. Vnimur autem per charita 1. Ioan. 4.
tem.

tem. Ideo Ioannes. Qui manet in charitate, in Deo manet: & Deus in eo. Non dixit qui manet in fide, sed qui manet in charitate. Amans ergo & amatus amore coniunguntur, non cognitione. Quapropter gratia vnit cum Deo, & iustificat impium. Et Christus etiam. Siquis diligit me, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Igitur isti habuerunt prius fidem ex dono Dei: quia fides vt Paulus ait, donum Dei est. Et ad Romanos. Vnicuique diuisit Deus fidei mensuram. Et iterum. Alteri datur fides in eodem spiritu. Et in Actis legitur, quod prædicante Paulo & Barnaba Antiochiæ crediderunt quotquot erant præordinati à Deo. Et in ciuitate Philippis, quæ est prima partis Macedoniæ ciuitas colonia loquente Paulo quædam mulier nomine Lydia purpuraria ciuitatis Thyatirenorum colens Deum audiuit. Cuiusdominus aperuit cor vt intenderet his quæ dicebantur à Paulo. Hanc fidem vocant Theologi infusam. Est enim diuinitus infusa nullis humanis meritis acquisita. Fides horum hominum inde cognoscitur, quia credunt Christum potentem ad illum ægrum sanandum. Secundo fuit his hominibus fides acquisita, ex bona fama quam de Christo audierant, & conceperant. Audierant clementissimum & benignissimũ esse, neminemque ad eum accedere, qui absque cõsolatione abiret. Audierant omnibus opem conferre, & multa miracula mirabili potestate fecisse. His igitur tam præclaris factis auditis, ad Christum cõfugiunt ducentes secum paralyticum. Fides (inquit Paulus) ex auditu, auditus autem per verbũ Christi. Ex diuinis scripturis deprehendimus verbum diuinum instrumentum esse quo Deus nos vocat ad fidem. Idem de miraculis patet in Sergio Paulo. Et Ioannes inquit multos Iudæorum credidisse in nomine eius, videntes signa, quæ faciebat. Et Christus dixit Iudæis. Si mihi nõ vultis credere, operibus credite. Docemur vt firmiter credamus, Christum posse & velle nobis afflictis, & in quacũque tribulatione iacentibus opem ferre: modo suæ gloriæ promouendæ & vtilitati animarum sit profuturum, ob idque totam nostram spem semper in ipsum esse reponendam. Ideo Paulus. Spes non cõfundit. Et in psalmo. In te confido non erubescam. ¶ Docemur etiã vt proximis afflictis inseruiamus, cunctisque hominibus verbo & opere, & consilio prosimus & auxilio. In his nanque duabus præclaris virtutibus fide & charitate simul cum spe vniuersa ratio Christianæ vitæ consistit, quæ virtutes cum separari possint altera sine altera ad salutem nihil prodesse potest. Iã ad contextum reuertamur. *Homo remittuntur tibi peccata tua.* Matthæus dicit eum vocasse filium. In quo ostenditur propria fide illum fuisse saluum: hoc quippe nomine Christus credentes appellat, quibus dedit potestatem filios Dei fieri. Neminem leges in euãgelio à Christo neq; ab Apostolis vocatũ fuisse filium nisi hunc paralyticum. Videas rogo quomodo Deus faueat pauperibus, afflictis, & infirmis: nã beneficium hoc, vt aliquem vocet filium, non Christus diuitibus mundi & opimis confert, sed egenis & mœstis, diuitibus autem in viua fide. O bonitatẽ immensam & inauditam Christi saluatoris nostri. Quis adeo tam obscœnus peccator erit & tam iniquus, qui in Deum suum non conuertatur: cum videat quam blandis & suauibus verbis hunc paralyticum alloquatur & eum consoletur? ¶ Obserua autem quod Christus tanquam peritus agricola, herbam malam radicitus euellit: & tanquam expertus medicus, infirmitatis causam tollit. Hic nanque paralyticus salutem corporis volebat, & hanc desiderabat: at Christus prius illi parcit peccata, quæ causa erant ægritudinis corporis. Quando chirurgus intra vulnus relinquit assulam lanceæ vel iaculi, hic talis non vtique vere sanat, sed apparenter: & potius infirmum in sepulturã mittit. Opus est interius malum extrahere. Nam cum salutem à domino petis, cum intus habeas causam infirmitatis, quæ peccatũ est, te non vult exaudire. Non in pristinam valetudinem deuenies, nisi prius ferrum lanceæ, quod tuã animam transfixam habet, euelleris. Esau magnis precibus Deum orabat, & lachrymas fundebat: at inquit Paulus, misericordiam non est consequutus. Quare obsecro? quia peccatum intra animam habebat, & orabat cum odio haberet fratrem suum. Si ægrotas propter peccata tua: tolle prius peccata & sanus eris. Ita nanque Christus huic prius sanat animam, postea verò corpus. Nam etiam si Deus ægritudines soleat immittere alijs multis rationibus, vt iustis, vt maius sit eorum meritum, & vt magis eorum clarescat virtus, vt fecit cum Iob: & etiam vt gloriam suam manifestet, vt cum cæco à natiuitate, & ad initium tormenti & crucis in hac vita, vt cũ Antiocho & Herode: & denique alijs multis de causis: at hoc certum est quod multoties ægritudines mittit ob nostra scelera & peccata, vt in meliorem mentem redeamus, & vt in viam mãdatorum eius reuertamur. Et denique id plus quam certum est, ꝙ clementissimus & benignissimus dominus his infirmitatibus salutẽ & commodum animæ nostrę semper quærit. Nam propter peccata sua iacuit triginta octo annos in piscina ille infirmus, cui dominus dixit. Ecce sanus factus es, noli amplius peccare. Quod Moses clarissimis indicat verbis, dicens. Nisi audieris vocem domini Dei tui percutiet te, pestilentia, & morbis, scabie quoque & prurigine. &c. Quando tyrannus ille Aman populum Dei voluit euertere, quia non adorauit eum Mardochæus: conuersa ad dominum Hester dixit. Peccauimus in conspectu tuo, ideo traditi sumus in manus inimicorũ nostrorum. Tantas atque tam graues animaduersiones solum in peccata reiecit sancta illa fœmina: nam hæc acrius inferebant bellum, quã rex & superbus Amã & hæc erant causa potissima, radix & origo omniũ laborum, quos patiebantur. Atque ita regina sancta non conuersa est aduersus regem, neque aduersus Aman: sed aduersus scelera & flagitia populi. Legimus etiam de sancto Tobia, quod cum Iudæi captiui essent in Niniue à Salmanasar Assyriorum rege, quod cum videret tanta mala, quæ Iudæi patiebantur, conuersus ad Deum dixit. Quoniam non obediuimus tibi traditi sumus in direptionẽ & captiuitatem, & mortem. Labores omnes, mortem, & calamitates Israel solum Tobias peccatis tribuit. Ideo Salomon. Miseros facit peccatum populos. Sic ecclesia alloquens Deum de populo Christiano ait. Nulla nocebit ei aduersitas, si nulla dominetur iniquitas.

Marginalia: Ioan. 14. — Eph. 2. — Rom. 12. — 1. Cor. 12. — Act. 13. — Act. 16. — Rom. 10. — Act. 13. — Ioan. 2. — Ioan. 10. — Rom. 5. — Psal. 24. — Matt. 9. — Ioan. 1 — Hebr. 12. — Iob. 1. — Ioan. 9. — 1. Mac. 9. — Act. 12. — Ioan. 5. — Deu. 28. — Hester. 14 — Tob. 3. — Prou. 14.

quitas. Ob scelera & flagitia populi mittit dominus mortem, famē & pestē in eū. Solet enim cōtingere vt aliquis dñs habeat multos seruos & ministros, quibus omnibus penarius victum quotidianum ministrat: at cum aliquis delinquit, vel minus benefacit id ad quod tenetur, præcipit dominus, vt portio illius diei illi tollatur. Ita nimirum terra, aqua, & omnia elementa dispensatores sunt Dei, qui nobis seruis suis victum quotidianum ministrant: at quando eius mandata non adimplemus, & aduersus sua præcepta delinquimus, præcipit terræ vt sterilis fiat & nubibus cæli ne pluant. Sic temporibus Achab & Iezabel propter eorum scelera & peccata non pluit tribus annis, & sex mēsibus: & facta est fames & sterilitas maxima. Sic Salomon in oratione, quam habuit domino Deo Israel in templo dixit. Si clauso cælo pluuia non fluxerit, propter peccata populi tui. &c. Tanta mala & flagella, quæ dominus immisit in Sodomam facta fuerunt propter sua scelera: nā si dominus in illis ciuitatibus decem iustos inueniret, omnibus propter hos sine dubio parceret. Quod autem peccata sint causa flagellorum quæ nobis dominus mittit, apparet in hoc manifeste: nam cessantibus malis, cessant etiam flagella, nam ablata causa tollitur effectus. Huius autem rei vnicum tantū adducam exemplum. Præcepit dominus Ionæ, vt abiret in ciuitatē Niniue, & diceret. Adhuc quadraginta dies Niniue subuertetur. Cum rex & oēs Niniuitæ cognoscerent flagitia sua maiori esse digna supplicio, surrexit rex de solio suo, & pœnitētiam egit: tuncque dominus, vt pius & misericors sententiam reuocauit, quia ipsi delicta emendarunt. Cessantibus peccatis, cessauit flagellum. Si hoc igitur, ita verum est, quare non pœnitentiam agimus? Imò potius de nobis dici potest illud Esaiæ. Vocabit dominus exercituum in die illa ad fletum, planctum, & caluitium & ad cingulum sacci, & ecce gaudium & lętitia. &c. Vnde discere nos oportet ex priori notabili vt in quacunque infirmitate, angustia, & afflictione vitam emendemus, & peccata lachrymis & contritione deleamus. Hoc nāque vnicum refugiū est, & sacratissima anchora, ad quam nobis est recurrendum. Sic iram domini & flagella fugerunt Niniuitæ. Sic filij Israel hoc vnico remedio euaserunt tyrannidem Chusa, Eglon, Iabin, Madian, & Amon & aliorū tyrannorū, qui grauiter eos opprimebant. Nam quando peccabant statim hi Gentiles suam sæuitiam in eos exercebant: quando autem conuertebantur, dabat eis dominus saluatorem, qui à manibus inimicorū eos liberabat. Statim, vt fluuius hic claudit, omnes riuuli ab eo procedentes desiccātur. Sic Ecclesia sancta Dei præcipit medicis corporalibus, vt prius gerant curam animarum eorum qui infirmantur, quam corporum: præcipientes, vt illis omnia ministrentur viatica sacramēta. ¶ Discamus secundo patientiam habere in infirmitatibus & tribulationibus, considerantes peccata, quæ in Deum cōmisimus: & quod ea, quæ patimur, digna sunt nostris flagitijs. Etenim si homines recordarentur, quibus digni sunt pœnis, ob quæ quotidie committunt peccata nō cōquererētur in infirmitatibus suis, nec grauiter & moleste ferrent pœnas, quas hic patiuntur. Sciant igitur peccatores homines infirmitates,

3. Reg. 18.

3. Reg. 8.

Gen. 18.

Ione. 3.

Esa. 22.

De pœni. & remiss. c. quū infirmitas.

& labores qui illis eueniunt, in pœnam peccatorum eis tribui. Ideo cogitandum tibi est si infirmus in lecto iaces, quod in meritū tuorum peccatorum hæc tibi successit infirmitas. Quando autem proximos tuos ægros videris, cogita illas infirmitates dominū eis misisse, vt eorum virtus probetur, & clarius elucescat, & in testimonium suæ bonitatis & patientię. Ita dominus semper se habuit cum illis sanctis viris veteris testamenti, cum Abel, Noe, Abrahā, Loth, Isaac, Iacob, Ioseph, Iob, Dauid, Tobias, Ieremias, & cum alijs multis iustis. His afflictio purgatio est reliquiarum, aut certe probatio Dei, qua manifestat se maximo amore erga tales affici. Corripit enim Deus & flagellat filium quem suscipit. Et Sapiens. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. De quorum numero ij fuerunt, de quibus Paulus Hebræis ait. Secti sunt, tentati sunt. &c. Et Salomō. Et si coram hominibus tormēta passi sunt. &c. Hoc de proximis tuis iudicare decet, & credere, quod immittit dominus illis tribulationes & labores, quia recti & probi sunt: tibi autem infirmitates & dolores, quia maioribus tormētis ob tua flagitia dignus es. ¶ Discamus tertio quam graue malum sit peccatum quando illius tam acre flagellum, vt est infirmitas paralysis, ob illud mittit. Si Deus in hac vita peccatum sic punit: quid in alia faciet? Quocirca tu qui dolores pateris ex aliqua graui infirmitate, vel stomachi, vel capitis, vel podagræ: recordare obsecro quam grauiter Deus in alia vita in eos animaduertet, qui suam vitam peccatis contaminarunt: quādoquidem in hac sic eos punit. Vnde tuam mentem subibunt terribiles illi ignes inferni, & ita fiet, vt in odium & detestationem peccati prorumpas. Verum præter hanc doctrinam aliqua in his Christi verbis obseruatione digna sunt. ¶ Primo quam liberalis & magnificus sit dominus, qui plura contulit beneficia huic paralytico quam petebat. Ipse nanque solam corporis valetudinem desiderabat, & petebat: Christus vero & animæ & corporis restituit salutē. Sic Salomoni qui solam sapientiam petebat, dedit sapientiam & diuitias. Abrahæ, qui vitam tantum petebat Ismaeli dicens, vtinā viuat Ismael corā te: dedit illi Isaac, & reges orti sunt de Ismaele. Ezechiæ, qui vitam petebat, non solum dedit vitā, sed & addidit quindecim annos. Sic latro pendens in cruce rogabat Christum vt eius memoriam haberet, quod non solum donauit Christus, sed æternam illam patriam, quam sancti martyres, & confessores mille passis tormentis, mille generibus ignominiæ sunt ingressi. Tres etiam reges pugnaturi cōtra Moab petierunt ab Eliseo vt rogaret dominum pro pluuia, quibus dixit dominus in manu Elisei. Hæc dicit dñs. Alueus replebitur aquis, & bibetis vos, & familiæ vestræ, & cuncta vestra. Parumque est hoc in conspectu domini: insuper tradet etiam Moab in manus vestras. Vide quomodo non solum aquam quam petebant, sed etiam victoriam donauit dominus. Regulus etiam salutem filio petebat tantum: sed dominus & salutem filio dedit, & patri fidem quam non petebat. Sic Moses petiuit à domino vt suam gloriam videre illi concederet: ipse vero pollicetur vniuersa bona sua illi ostēsurū. Non sic mundus qui magna promittit, largitur autem

Hebræ. 12.

Eccle. 27

Hebr. 11.

Sapien. 3.

3. Reg. 3.

Gen. 17.

4. Reg. 20.

Luc. 23.

4. Reg. 3.

Ioan. 4

Exo. 33.

tem minima. Promittit vitam longæuam & fœlicē cum breuis illa sit,& laboribus plena.¶Secundo obserua,quomodo quem Deus castigauit paralyfi propter peccata, quomodo etiam postea eum consoletur,non solum remittendo illi peccata, sed blande eum alloquens,& filium vocans. Munus equidem, & officium boni pastoris est, mœstos ac tristes consolari,& quos superior corripit & arguit, vicarius
Deute.33 inferior demulcere debet.Sic in Deuteronomio cō
Gen.49. solatur Moses Ruben potius quam alium, dicens. Viuat Ruben & non moriatur. Hunc filium pater Iacob grauiter corripuerat:quem substitutus Moses consolatur. Sic dominus qui Israelem corripuerat, cōsolatur eos per prophetas suos. Sic dominus post quam grauiter populum suum arguerat,consolatur
Esa.40. eum per Esaiam dicens.Consolamini, consolamini popule meus. &c. ¶ Tertio expende quam facile Deus placatur. Vtinā homines tam facile iram suā deponerent. Nemo est qui tam faciliter,& alias tam difficulter placetur sicut Deus. Audi Deum quasi
Ezec.24 nunquam iram suam depositurum. Non retrocedā
Oseæ.5. neque parcam:& non pœnitebit me. Et Oseas. Ibūt cum bobus & muneribus suis,in gregibus suis,& in armentis suis vadent ad quærendum dominum, & non inuenient, ablatus est ab eis. Lege totum illud Oseæ caput & videbis Deum quasi qui placandus vnquam non esset. Sed vide illum mitem, mansuetum,& blandum,& qui facile placatur, quiq; per Ie
Iere.31. remiā dicit. Nōne filius pretiosus est mihi Ephraim,
Esa.30. si puer delicatus ex quo loquutus sum de eo. &c. Et per Esaiam. Populus enim Sion habitabit in Ierusalem. Plorans nequaquam plorabis, miserens miserebitur tui. Ita dominus in hac vita facile iram aduersus nos conceptam deponit, nunc lachrymis,vel gemitu,vel contritione parcit peccatori, quantunuis inquinatus fuerit peccatis. At post mortem nunquā placabitur,fieri enim non potest,vt tecum sua benignitate & misericordia vtatur:nam etiam si clamores extollas, si cælum & terram inuoces, si sanctos omnes aduocatos interpelles,nihil proficiet,obturatas habebit aures. Quocirca Ezechiel propheta in
Eze.1. mirabili illa visione dixit: quod facies hominis & facies leonis à dextris ipsorum quatuor. Habet nāq; dominus faciem hominis,peccatori,qui in hac vita ad eum confugit,& habet etiam faciem leonis vt in eum animaduertat grauiter, nisi pœnitētiam egerit. Si igitur tu attente consideraueris Christi benignitatem,& dulcia verba,quibus infirmum alloquitur & eum consolatur:non dubito nisi quod statim in manus suas te iactabis:nec tēpus expectabis in quo illum inexorabilem inuenies, & implacabilem.
¶ Quarto aduerte,quod non satis erat dicere remittuntur tibi peccata tua,nisi adderet tibi. Acsi diceret. Tibi remissa sunt peccata tua, absolutus ab eis manes. Quod deest,tibi vt satisfacias, ego pro te rependam. Magna quidem solutio & pretium pro satisfactione tuorū peccatorum erat necessaria: nam ex omni parte caperis à peccatis, & paralyticus es: at ego vt plenam faciam & integram tuam satisfactionem, acerbissimam & ignominiosam crucem libēter amplectar,nam sola pœnitentia tua non est sufficiens. Sic Dauidi postquam pœnitentiam egit,dixit
2.Reg.12. illi Nathan propheta. Dominus transtulit peccatū tuum. In quem obsecro transtulit? In filium Dauid secundum carnem, qui Christus redemptor noster est. Quasi dicat. Hæc satisfactio non sufficiens est: at coniuncta cum satisfactione Christi sufficientissima est. O beatum hominem, quem Deus liberauit, â debito,quod soluturus erat in inferno. Vnde egre- Psal.31.
gius vates. Beati quorum remissæ sunt iniquitates: & quorum tecta sunt peccata. Primo dicit quod sumus peccatores, nam alias nō diceret, nisi beati qui non peccauerunt. Mundus beatos appellat diuites possidentes aurum & argentum:at Dauid eos beatos dicit, quibus remissa sunt peccata. Beatus iste, qui audire,meruit remittūtur tibi peccata tua. Quod idem tu audies si in Christum abieris ea deuotione, & fide qua hic incedebat. *Et ceperunt cogitare scribæ & pharisæi dicentes. Quis est hic qui loquitur blasphemias. Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?* Nō audent manifeste loqui timentes confundi à Christo,sed intra seipsos cogitabant & inuidebant. Obserua quam dissimilem fructum miraculum istud attulerit. Pharisæis nanque scandalum erat,sed turbæ Deum laudauerunt:offendebantur,& in Christi humilitatem impingebant, quoniam nouerant Deum per prophetam dixisse. Ego sum,qui deleo iniquitates tuas. In Christo autem videbant humanam fragilitatem,ideo credere minime poterant, quod peccata posset dimittere. Et talis de Christo cogitatio nunc etiam plurimos offendit, sicut illi, qui de Saule dicebant. Nunquid poterit nos liberare iste? Sic omnes infideles in Christo scandalizātur,& omnes mali Christiani:quoniam aiunt à peccatis & morte liberare poterit,qui nos in tātis periculis dereliquit? Alij autem dicunt. Quid solatij habere possumus ex promissionibus Christi cum contrarium experiamur? Sic offendit mundus ad Christi humilitatem. Ideo ipsemet ait. Beatus qui nō fuerit scandalizatus in me. Vide etiam quomodo ipsi met fateantur Christum esse Deū. Quia si solus Deus potest dimittere peccata,& hæc Christus dimittit,ergo Christus est Deus. Et quod dimittat probat ex miraculo facto, quia dixit quid est facilius. &c. Itaque Iudæi suam perfidiam produnt iudicio suo:vt opus astruant personam negant. Ab ipsis etenim Christus Dei filius accepit testimonium:quanuis nec propter hoc crediderunt,quanuis apertum viderent testimonium. Perfidia nanque confiteri potest, credere autem minime. Itaque testimonium nō deest diuinitati, fides deest saluti. Nam firmius est ad fidem quod confitētur inuiti,& perniciosius ad culpam quod negāt: quia nolunt credere in eum, quem ore confitentur esse filium Dei. Maxima igitur fuit horum amentia qui cum confessi fuerint solius Dei esse peccata dimittere,non credunt Christo, qui miraculo probat se peccata dimittere. Porro blasphemia est quando Deo tribuitur quod ei non conuenit, vel negatur de Deo quod ei conuenit. Blasphemia fuit illa Sēnacherib cum dixit. Non potest Deus vester facere ꝙ liberet vos de manibꝰ meis. Et propter hanc blasphemiam occidit angelus domini in vna nocte de exercitu suo centum octoginta quinque millia. Et in lege veteri pœna mortis plectebantur blasphemi. Qui blasphemauerit nomen domini, morte moriatur. ¶ Expende autem quod bene & male loquuti sunt

Esa.43. 1.Reg.10. Matt.11. 3.Reg.18. Esa.38. Leui.24.

pharisæi.

pharisæi. Benequidem quia blasphemiam abominantur, & gloriæ Dei vindices sunt: male autem, quia ex operibus Christum non agnoscunt, sed temere pronunciant sententiam. Exemplo ergo phariseorũ oportet nos omnib⁹ modis abominari blasphemos, & gloriam, quæ solius Dei est, alteri non dare. Pharisæi blasphemiã accusant, vbi blasphemia non est, nos vero impijssimos blasphemos accusare pudet? Deinde id maximè semper nobis cauendum, ne impie aut temere de quopiam iudicemus: alias nobis eueniet quod pharisæis, qui blasphemiæ arguentes Christũ, ipsi blasphemi facti sunt. Nam blasphemia erat dicere Christum non habere potestatem dimittendi peccata: quod peccatum quàm graue sit, vel videri potest in blasphemo illo, quem iussit dominus lapidare, per legem editam præcipiẽtem, quod omnis blasphemus moreretur. Et per Mattheum ait saluator quod spiritus blasphemiæ non remittetur. Blasphemus nanque contumeliam infert Deo ipsi, cum alij peccatores contumeliam faciant in rebus suis. Fur vel latro contumeliam irrogat Deo in possessionibus seruorum suorũ, homicida in seruis suis, sed blasphemus in ipsum bonũ diuinum, qui Deus est cõtumeliam infert. Ideo maximè displicet Deo peccatum blasphemiæ. Non enim sicut alij peccatores præter intentionem blasphemi Deum offendũt, sed ex proposito & industria ipsum Deũ aggrediũtur. Nam alij peccatores appetũt delectationes, honores, vel aliud quidpiam mundi, & vellent si possent his bonis mundi frui sine Dei offensa: sed blasphemus multo aliter quia consulto & præmeditate cõtra Deũ insurgit. *Vt cognouit autem Iesus cogitationes eorum respondens dixit ad illos. Quid cogitatis in cordibus vestris.* Ex quibus Christi verbis nisi deprauato essent animo poterant pharisæi colligere Christum esse Deum, & posse dimittere peccata. Nã cum solius Dei sit dimittere peccata, etiam solius Dei est cognoscere cogitationes hominum. Solus etenim Deus regio testante vate hominum cogitationes cognoscit. Et dominus ad Samuelem ait. Homo videt quæ foris apparent, Deus autem intuetur cor. Paulus etiam huic consonat. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Cum igitur solius Dei sit videre hominum cogitationes, clarum est posse peccata dimittere, qui cogitationes videbat. Volens itaque Christus ostendere se posse peccata dimittere, voluit ad cogitationes respondere. Vnde tibi cogitandum est qui peccas in occulto, & existimas latere aliquid Deo, q̃ semper teipsum intuetur. O vtinã hæc aduerteret peccator & intelligeret, quod Deum habet inspectorem omnium, quæ agit. Multi coram Deo multa facere audent, quos puderet ea coram hominibus ostẽdere. Existimat enim peccator quod sicut ipse non videt Deum, quod nec ipse videtur a Deo: & sicut ipse cæcus est, quod ita etiam Deus habet oculos cæcos. Sed iam Christum audiamus. *Quid est facilius dicere. dimittuntur tibi peccata tua an dicere surge & ambula. Vt autem sciatis quod filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico, tibi dico surge.* Videtur Christus non bene argumentari: nam maius est dimittere peccata quam sanare infirmum: quia ad remissionem peccati necessaria est motio liberi arbitrij, quod vtique necessarium non est ad sanandum corpus. Plus etenim est pondus id me leuare, quod solus nõ possum, quam id quod nemine adiuuante possum. Etenim vt vniuersum orbem cælum & terram conderet dominus non indiguit alterius ope, ipse solus sine alterius adiutorio cõdidit. Et idem dico ad sanandum quoduis ægrotum corpus. Ipse dixit & facta sunt. Nihil aliud est opus, quam sola Dei voluntas: nam statim vt vult, fit nullo contradicente, aut impediẽte. At vt Deus parcat peccatum, non satis est si Deus velit, nã præter hoc requiritur ipsius peccatoris consensus, quandoquidẽ illo reluctante nihil fieri in hac re potest. Ex quo manifeste liquet plus esse peccatorem iustum efficere: quam vniuersitatem mundi condere. Et plus est huic paralytico peccata remittere, quam paralysim curare. Ergo argumentum Christi non valet, quia sic argumentatur. Possum facere quod minus est, ergo possum facere quod maius est. Quia dicit possum sanare corpus, ergo & animam. Facit nanque istam consequentiam. Possum sanare hunc paralyticum ab infirmitate corporis: ergo possum sanare animã remittẽdo peccata. Ad q̃ responderi potest, q̃ curare corpus isto modo scilicet imperatiue, tibi dico surge, æqualis est potentiæ: quia sicut solius Dei est dimittere peccata, ita solius Dei est hoc modo sanare infirmum: nam tanta virtus requiritur ad faciendũ miraculum isto modo præcipiendo, sicut ad dimittendum peccata: quia vtrũque est Dei. Præterea si sanare corporaliter accipiatur sub potentia naturæ creatæ quoad factum & modum minus est sanare corporaliter quam spiritualiter. Sed si accipiatur supra posse naturæ creatæ & solitum cursum, vel quoad factum vel quoadmodum, sic æquè magnum est sanare corporaliter atque spiritualiter. Sic in proposito iustificare maius dicitur, quam creare quoad factum: sed quoadmodum faciendi & potentiam faciẽtis æquale est. Igitur vnum miraculũ non est maius alio ex ea parte, qua superat potestatẽ naturæ creatæ, quia fit per potentiam infinitam: & non est accipere in ea maius aut minus: & nullum est miraculũ quantũuis minimum quod non sibi postulet virtutem infinitam, quia alias non esset miraculum. Si autem consideretur miraculum ex parte rei, in qua fit vnum maius altero potest dici: quia in alijs miraculis plus distat natura ab ipso opere, quam in alijs. Vt si aliquis homo ignarus & nihil sciens in minimo tẽporis articulo efficiatur magnus philosophus miraculum quidem est: sed si alius homo qui penitus nec prima didicit rudimenta, omnes scientias & sacram Theologiam in eodem temporis articulo percalleret, hoc vtique maius esset miraculum. Itaq; ex parte potentiæ non est vnum miraculum altero maius quia res denominationem sibi ascicit ab eo, quod de per se est: non ab eo quod est de per accidẽs. Quocirca bene argumentatur Christus, quia si authoritate mea possum hunc hominẽ in instanti sanare, possum etiam peccata dimittere. ¶ Aduerte autẽ quod adhuc nihil probauimus, nisi quod ex parte potentiæ Dei vnum miraculum non sit maius alio: quod quidem difficultatem non euacuat: quia Christus argumentatur à maiori ad minus, quia vt esset bona consequentia argumentum in hunc modum deberet necti. Possum facere quod maius est, ergo quod minus.

Marginal notes: *Matt.* 12. — *Psal.* 7. — 1. *Reg.* 16. — *Hebr.* 4. — *Psalm.* 148.

minus. Possum leuare pondus duarum amphorarũ
ergo & vnius potero. Igitur vt locus hic diui Lucæ
bene explicatus maneat, & vt Christi argumenta-
tio vim habeat, & robur: operæpretium est, explice
mus quomodo maioris potentiæ sit Christo corpus
quam animam sanare. Aliqui dixerunt, quod sana-
re corpus secundum exteriorem apparentiam plus
est, nam sanare corpus paralytici ipsis oculis cerne-
batur: at dimittere peccata, non ita: atque ita coram
oculis istorum maius videbatur opus corpus ipsum
in pristinam valetudinem restituere, quam animã.
Sed hoc vtique nihil valet: nam etiam si corpus sa-
nare opus clarius & euidentius esset, quia ipsis ocu-
lis corporis cernebatur: at cum pharisæi fideles es-
sent, & crederent quod solus Deus poterat peccata
dimittere: si oculis corporeis hoc non videbant, id
tamen internis mentis oculis credebant: atq; ita hoc
opus, scilicet peccata remittere, difficillimum iudi-
cabant, & solius diuinæ & supremæ potentiæ esse,
dicebant: atque ita plus apud ipsos erat animã, quam
corpus sanare. Quapropter ea, qua nos poterimus
breuitate probare conabimur, maius esse Christo
corpus, quam animam sanare. ¶ Ideo aduerte, quod
tantum potest Deus, quantum vult: & omne quod Psalm.134.
vult, etiam potest. Omnia enim quæcunque voluit
fecit in cælo & in terra, & in omnibus abyssis. Potẽ
tia eius mensuratur sua sola voluntate: atque ita etiã
si omnipotens sit, hanc tamen omnipotentiam non
extendit ni ad id quod vult. Atque ita dum aliquid
magis vult: magis ad illud omnipotentiam suam ap
plicat: & ad id quod minus vult, minus potentiam
suã applicat. Quod igitur dominus potius vult ani-
mæ salutem, aut corporis? Manifestum est quod ani-
mam potius sanam cupit, & id vehementius deside
rat. Si igitur magis desiderat salutem animę, & eam
magis vult, certum est quod magis potentiam suam
applicat erga salutem animæ: quãdoquidem (vt mo
do diximus) potentiæ executio, regulatur & men-
suratur sua voluntate. Ea igitur quæ nos magis vo-
lumus & magis possumus, maiori facilitate opera-
mur. Certum nanque est, si amicus aliquis, quẽ ego
summopere diligo, præciperet mihi vt pro eo vnius
diei iter ambularem: me laborem illum nullum iudi
caturum, suscepturumque eum pro summa volupta
te & oblectamento: nam amor, quo amicum meum
vehementer prosequor iter illud leuius & alacrius
faceret. At autem si alius cuius amicitiam nun-
quam iniui, idem iter pro eo suscipiendum diceret:
vtique ægre & moleste ferrem id laboris pro eo su-
bire. Hoc igitur non defectu potentię est: nam ita sa
nus sum, & ita valeo pro vno id iter suscipere, quam
pro altero. Potentia enim est eadem. At quia plus
vnum quam alium diligo, inde euenit, vt maiori vo
luntate & conatu, maiori affectu & facilitate, pro
vno laborem suscipiam, quã pro altero. Quod enim
id tanto affectu faciam ideo mihi facilius est. Ita in
Deo eadem est potentia infinita, & omnia æque fa-
ciliter operatur. At iuxta modum nostrum loquen
di (siquidem filius Dei hominibus loquebatur) faci
lius dicimus ei esse, peccata dimittere, quam sanare
corpus: nam magis optat animæ salutem, quam cor
poris. Si igitur quod ipse minus vult, scilicet corpo-
ris salutem, tã facile id operatur, vt solo verbo, sur
ge & ambula, statim paralyticus sanus fit: quãto me
lius & facilius peccata dimittet, quãdoquidem plus
animæ salutem desiderat, & potentiam suam magis
ad hunc effectum extendit? Igitur si hoc quod mi-
nus vult, scilicet, sanare paralyticum, tam facile ope
ratus est: multo melius salutẽ animarum operari po
terit. ¶ Et satis probasse constat ex hoc miraculo fi-
lium esse Dei: quia miraculum factum fuit, ad probã
dum quod posset dimittere peccata. Ideo impossibi
le erat, vt fieret nisi verum esset illud, ad quod indu
cebatur. Causa nanque miraculi consideranda est.
Nã si quis diceret Petrus est saluatus, & ad hoc pro-
bandum induceret miraculum quantumcunque mi
nimum, esset hoc, scilicet, Petrus est saluatus verita
tis infallibilis: quia Deus qui est infallibilis veritas
adducitur in testem per illud miraculũ. Sic Samuel
dixit Iudæis, cum ostendere vellet, eos peccasse pe-
tendo regem. Inuocabo dominũ & dabit voces & 1.Reg.12
pluuias: & scietis, & videbitis, quod malefecistis pe-
tendo vobis regẽ. Et Helias dixit. Si homo Dei sum 4.Reg.1.
descendat ignis de cælo: & ita factum fuit. Hoc au-
tem erat ad probandum quod esset homo Dei. Cum
enim omne miraculum à Deo fit, & Deus non pos-
sit esse testis falsitatis: ideo miraculum non facit ni-
si ad confirmationem rei veræ. Sic autem hic conti-
git, quia Christus dixerat, se remittere peccata: & in
duxit miraculum ad hoc probandum, ergo imposi-
bile erat falsum esse quod dixerat. Quod manifestè
patet, nam dixit, vt autem sciatis quod filius homi-
nis habet potestatem dimittendi peccata. &c. & ita
factum est, ergo necessario probauit se filiũ esse Dei.
Nullus vnquam fecit miraculum, ad probandum,
quod posset peccata dimittere, nisi solus Christus:
ideo ex miraculis Christi etiam si non maiora essent
quam miracula prophetarum, sufficientissime pro-
bauit esse Deum, quia ad hoc probandum adducebã
tur. Ideo ipse dixit Iudæis. Si non fecissem opera, Ioan.15.
quæ nullus alius fecit, peccatum non haberent. Hoc
est ea miracula feci ad virtutis meæ ostensionem,
quæ nemo prophetarum fecit, ad ostendendam suã
potentiam, sed ad Dei gloriam, vel ad alios fines.
Hæc opera non possunt intelligi de sola differentia
magnitudinis operum suorum ab alijs: quia tunc po
tius crederemus aliquem illorum esse Deum, quam
Christum: quia maiora opera fecerunt aliqui quam
ipse Christus, vt Petrus, quia sua vmbra infirmos sa Act.5.
nabat. Et dominus. Qui credit (inquit) in me opera, Ioan.14.
quæ ego facio ipse faciet, & maiora horum faciet: ta
men nemo Apostolorum miracula faciebat ad ostẽ
dendum potestatem, vel deitatem suam, sed ad ostẽ
sionem gloriæ Christi, & ad confirmationem legis
quam prædicabant. Vnde Marcus. Illi autem profe- Mar.16.
cti prædicauerunt vbique, domino cooperante &
confirmante sequentibus signis. ¶ Preterea quanuis Leg. Abul.
Christus (vt sufficienter ostendimus) hoc miraculo q 17. in cap.
probauerit esse filium Dei, tamen noluit aperte hoc 9. Matt.
dicere, sed etiã filiũ hominis se vocauit vt magis oc
cultum hoc esset, ne passio eius impediretur: nemo
nanque esset qui Deum vellet occidere. Vnde diui- 1.Cor.2.
nus Paulus. Si dominum gloriæ cognouissent, non
vtique crucifixissent. Hoc autem esset maximum
inconueniens: quia nos salui fieri non poteramus ni
si per mortem Christi. Quocirca cum beatus Petrus
Christo

Matt.16 Christo dixit eum esse filiũ Dei, præcepit Christus Petro ne cui hoc diceret: quia oportebat illum pati, & reprobari à senioribus. Ideo non aperte manifestauit se esse Mesiam, aut Deum. Et licet Samaritanæ, aut cæco illi à natiuitate id dixerit, non ideo mors Christi impediebatur: secus autem si scirent Iudæi. Cum autem iamiam morti esset proximus in publico manifestauit se esse Deum: nam quando sacerdos interrogauit, esset ne filius Dei, clare respondit dicens. Ego sum. Quia iam ipse benignissimus dominus recte nouerat, quã irati, quam cupidi vindictæ essent aduersus eum, qui quanuis tunc veritatem diceret, non ideo impedituri erant passionem, imò acrius suam expleturi sæuitiam & crudelitatẽ putantes se filium Dei facere. Secundo nunc aperte hoc non dixit, quia magis scandalizarentur, & nemo audiret doctrinam eius, sed potius omnes simul ad occidendum eum insurgerent: nã aliquoties hoc obscure etiam dicens ortum est ingens scandalum. vt cum dixit. Antequam Abraham fieret, ego sum. Et cum dixit, ego & pater vnum sumus, voluerunt lapides in eum reijcere: & causam lapidationis esse dicebant, quia cum homo esset, seipsum Deum faciebat. Ideo cautius hic fuit loquutus, & non ita apertè tamen bene possent (si ipsi aduerterent) colligere eũ esse filium Dei. ¶ Expende etiã non dixisse, ego possunt dimittere peccata, sed filius hominis potest dimittere peccata: quod ad laudem & exaltationẽ naturæ humanæ dixit, vt totam hominum vniuersitatem Christus ostenderet exaltatam, per illam humanitatem quam ipse assumpserat. Vt videatur, quod ista operatio communicata est homini per vnionẽ humanæ naturæ ad diuinam personam, dicit filium hominis. Sic Caiphæ respondit. Videbis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei. Sic significans potestatem iudicis sibi traditam super vniuersam creaturam dixit. Videbunt filium hominis venientem in nube, cum potestate magna, & maiestate. ¶ Deinde non dicit, potestatem accepit sed habet: vt significet se æqualem esse Deo secundum naturam diuinam. ¶ Postremo obseruãdum, quod dicit, hanc potestatem habere super terram: vt intelligas quod Christus peccata dimittit his, qui sunt super terram, & quandiu viuunt: quia si in mortali peccato discesseris & descenderis in abyssum, nõ vtiq; dimittet. Vide igitur quod dum in hac mortali peregrinatione ambulas, quantunuis peccatis coinquinatus fueris Christus tibi potest parcere, & peccata dimittere. Nam firma & stabilis est illa sententia. In inferno nulla est redemptio. Ideo sapiens admonet dicens. Memento creatoris tui in die iuuentutis tuæ, antequam obtenebrescat sol. &c. *Tolle lectum tuum & vade in domum tuam.* In domum suam misit illum, ne existimarent Iudęi, quod ei restituebat sanitatem: vt in ipsius obsequio & ministerio amburaret. Ideo Christus neminem eorum quos curauit voluit habere discipulum (quanuis aliqui id rogauerunt, vt fuit ille, à quo legionem dæmonum expulerat) noluit mundi saluator suum commodum quærere: sed nostram vtilitatem. Præterea dicit, tolle lectum tuum, acsi dicat. Is lectus qui te infirmum sustinuit semper, & recepit: nunc tu eum portare debes humeris tuis, nam infirmos proximos adiuuare

Ioan.4.
Ioan.9.
Mar.15.
Ioan.8.
Ioan.10.
Matt.26
Matt.24
Luc.21.
Eccle.12.
Matt.8.
Luc.8.

tenemur, cum autem ipsi ab ægritudine valẽtes surrexerint tenentur etiam mutuum beneficium nobis præstare. Sic Paulus iubet, vt qui sani sunt & in integra valetudine infirmis laborent. Deinde hoc mãdato Christus miraculum illustrius reddit & celebrius: nam cum præcipiat ferre grabatum, omnib⁹ manifestum fiet eum verè esse sanatum: nam si mẽbra firma & robusta non essent, non vtique tulisset lectum. Declarat potentiam suæ diuinitatis, quæ neque temporum interualla, neque mortales respicit. Nam hoc medicorum ars præstare non potest, vt homo omnibus membris destitutus in pristinum vitæ statum ad iubẽtis vocem restituatur, & ita sanus euadat, vt lectum posit ferre. ¶ Obserua autem quomodo gaudium huius paralytici obliuisci eum faciat lecti sui, cum res admodum necessaria sit: vt necessariũ sit, vt habeat qui id recordetur. In quoquidem sæpius aduertere soleo, quam parum de supernis & cælestibus, deque Deo ipso sentiamus: nam si aliquid horum degustaremus, vtique mens nostra tam ad eum eleuata esset, vt recordatore indigeremus, ad curandum ea quæ ad corpus attinẽt. Quod gaudium in Romanis Paulus desiderabat, cum dixit. Deus repleat vos omni gaudio & pace in credendo in virtute Spiritus sancti. Quid obsecro putatis esse, vt præceperit dominus primo nostro parenti, vt comederet? Nonne ipse sui haberet curã? Creauerat illum dominus in tanta perfectione & gratia, & dederat illi intellectum ita sublimem & in diuina eleuatum: vt accedens ad contemplationem tantũ & tam ingens sentiret gaudium: vt totus in Deum translatus nec comederet, nec biberet, quapropter præcepit illi, vt comederet. Si Deũ degustaremus, non dubito quin omnia mãdaremus obliuioni. Vnde ad hoc conuiuiũ nos inuitãs egregrius psaltes inquit. Gustate & videte, quam suauis est dominus. Nam si terrenum gaudium ita facit homines suarũ rerum obliuisci, vt recordatore indigeant, quid obsecro de gaudio illo supremo & æterno dicemus? Quid de consequutione boni illius vbi nullus est iacturę timor, nullus metus ab alta dignitate & suprema cadendi? ¶ Denique aduertendum hic est, quod duo dicit Christus huic paralytico. Primum, surge, secundo vero ait, tolle lectum tuum. Primum delectabile erat & iucũdum, posterius vero laboriosum & molestum. Priori mandato obediuit, item & secundo. Nanque quemadmodum hic obtemperauit in prosperis & iucundis: ita etiam in laboriosis, & molestis fecit. Sanum & valentem surgere post lõgam infirmitatem dulce erat & iucundum: at molestum & graue lectum humeris ferre. At tu (quæ malitia est humana) Deo nõ vis obedire nisi in his quæ palato tuo satisfaciunt. Nam si sacerdoti dederis beneficium pingue illud quidem & quod multos habeat redditus, id sponte & alacri vultu acceptabit: quod si illi dixeris aduerte hoc illi esse onus impositũ, vt si opus fuerit ad administranda sacramenta media nocte debes surgere, etiam si grãdis pluuia cadat: in hoc quidem episcopo nõ vult obedire. Si etiam alicui dixeris, visne ingredi hanc cõfraternitatem, in qua per anni discursum plurima conuiuia fiunt, multæ sunt epulæ? Libenter respondet, velle. At si illi dixeris, teneris in hac cõfrater

1.The.5.
Rom.15.
Gen.2.
Psal.33.

nitate

nitaté ſemel,aut bis in anno flagellis cædi:neutiquã
pactũ acceptabit.Ita nimirũ multi ſubditi prælatis
obediũt pręcipiẽtibus ea quæ ſibi arridẽt: in laborio
ſis aũt & moleſtis minimè obtẽperãt.Sãſon vtiq; ili
le fortiſsimus in omnibus Deo obediuit. Nã cũ præ
Iud.14. ciperet illi dñs vt tolleret portas Gazę& in mõtẽ eas
& .15. ferret:iuſsis obediuit.Præcepit etiã vt mãdibula aſi
ni mille viros interficeret& huic etiã mãdato libẽter
obediuit.Eodẽ igitur modo queãdmodũ in his hono
rificis rebus Deo obtẽperauit, ita etiã in laborioſis
obediuit:nã cũ iuberet illi dñs vt colũnas tẽpli euel
Leg. Aug. leret,& vt ibi cũ Philiſtæis illis interiret(vbi etiã de
li.1.ciui.ca. ſua ſalute & de diſcrimine vitę agebat)nihilominus
26. tamẽ id mãdatũ ſpõtaneus impleuit. Obediuit vtiq;
in proſperis,& aduerſis. Diuus etiã Paulus hãc diui
nã regulã nolẽs pręterire queãdmodũ in honorificis
obſequiũ præſtitit,itá etiã in ignominioſis ab ea nõ
Act.21. diſceſsit.Nã cũ illi diceret Agabo,q, in Hieruſalẽ li-
gãdus eſſet & manibus & pedibus, illis, qui dolẽtes
flebãt dixit.Quid facitis flẽtes & affligẽtes cormeũ?
ego nõ ſolũ alligari, ſed mori parátus ſum ꝓpter no
mẽ dñi Ieſu. In omnibus Paulus obtẽperabat Deo:
nos vero in ſalute & proſperitate illũ laudam⁹,alias
immurmuramus. Nec erit ad hoc propoſitũ inutile
ſanctiſsimi Iob exemplũ qui cũ talis eſſet dicebat.Si
Iob.2. bona ſuſcepimus de manu dñi,mala autẽ quare non
ſuſtinem⁹? Iſraelitici in proſperitate & fœlicitate dũ
mortuos viderẽt AEgyptios,laudabãt dñm & cãta-
Exo.15. bant: at in tribulatione cũ indigebãt victu aduerſus
Exo.16. dñm & aduerſus Moſem murmurabãt. Vnde Paul⁹
2.Cor.6. Corinthios admonet tã in proſperis quã in aduerſis
benefacere. Per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris,
per infamiã & bonã famã,&c. Sic iſte in proſperis&
aduerſis obediuit:& fecit q, Chr̃us imperauit. ¶ De-
mũ diſcamus ab hoc paralytico nõ ſolũ credere,ſed
etiã à peccatis reſurgere,& in via mãdatorũ Dei am
bulare:nec vnquã quieſcere donec ad domũ noſtrã
& verã patriã accedamus. Nõ ſatis eſt ei credere,ſed
op⁹ eſt ſurgere,ambulare,& laborare& omnib⁹ ſuis
præceptis obedire. Vt aũt videas, quã própte obediẽ
dũ ſit Deo,audi quid vlteriùs noſter euãgeliſta di-
cat. *Et cõfeſtim cõſurgẽs corã illis,tulit lectum,in quo*
Pſal.102. *iacebat: & abijt in domum ſuã magnificãs Deum.* Se
quutus exẽplũ illius regij vatis,qui dicebat. Benedic
aĩa mea dño:& omnia quę intra me ſunt nomini ſan
cto eius. Benedic aĩa mea dño,& noli obliuiſci oẽs
retributiones eius. Qui propiciatur omnibus iniqui
tatibus tuis,qui ſanat oẽs infirmitates tuas. Optima
quidẽ ratione & merito paralyticus hic hos verſus
Deo canere poſſet:quia à ſuis iniquitatibus illũ libe-
rauit,& ſua peccata dimiſit:& integrã corporis vale
tudinẽ illi reſtituit. Nos vero cur potiori iure hęc nõ
canemus:quos quotidie á tãtis periculis tam animæ
quã corporis eripit? Iã audiſti euãgeliſtã dicentẽ, q,
quãdo hic paralyticus infirmus iacebat, nemo illo-
rũ qui in domo erãt,locũ ei dabat vt ad Chr̃um poſ
ſet trãſire,quouſq; ſuper tectũ illũ aſcẽderũt:nũc aũt
quãdo ſanus eſt,oẽs locũ cõcedũt, & nullò impedi-
mẽto trãſit. O execrãdã mũdi cõſuetudinẽ & regu-
lã:qui pauperẽ,infirmũ,egenũ,& mẽdicũ à ſuo con
ſortio reijcit,nec illũ agnoſcit nemo ei ſubuenit, ne
mo fauet,oẽs eũ cõtẽnũt,& quã ſtercus reputant.
Nã ſi pauper in miſeriã abit,in egeſtatẽ,vel in lapſũ:
vt citiùs cadat oẽs adiuuãt. At ſi ſanus eſt, diues &
fœlix:oẽs illi fauẽt,vt vlterius in diuitijs & fœlicita
te proficiat. Neſcit mũdus fauere niſi eis qui fauorẽ
habẽt:deijcere aũt abiectũ, & humiliare humilem.
Huic paralytico cũ infirmus erat & in lecto iacebat
nõ cõcedebãt locũ,vt trãſiret:nũc verò cũ ſanus eſt
oẽs diſcedũt & dant locũ vt trãſeat. Meliorẽ locum
nũc inuenit,quã cũ infirmus erat. Quã doctrinã vt
manifeſtã intelligas ſacræ paginæ exẽplo eã tibi o-
ſtẽdã. Nã cũ Ioſeph afflictus eſſet,cõtẽptus,& in car
cerẽ detruſus:nemo erat,qui illius recordaretur, &
pincerna Pharaonis etiã obliuioni eũ tradiderat,&
fratres eũ vẽdiderãt. At poſtquã honoratus fuit, & Gen.40.
in amplíſsimã dignitatẽ euectus oẽs illi genua flecte
bãt:& fratres eius ipſum adorabãt. Et præter hæc po
pulus Iſrael dũ vixit Ioſeph ſummo honore habeba Gen.41.
tur & æſtimabat in AEgypto:& in potiori ſorte ter
ræ viuebat:at mortuo Ioſeph,& fauore perẽpto quẽ Exo.1.
cũ rege habebat,ſtatim mũdus incepit Iſraelẽ perſe-
qui. Vnde aduertas oportet,q, ſi multi nũc qui te di-
uitẽ vidẽt,fœlicẽ & proſperũ, vel in aliquã dignita-
tẽ cõſtitutũ,honorẽ tibi ſummum præſtãt: vide ne
cæcus ſis,& lippos habeas oculos: nam certiorẽ te
facio,quod hi qui maxime te honorant nunc, ſi de
diuicijs,ſi de dignitate,aut officio cecideris ij inquã
priores erunt qui pedis iactu te euntem in præcipi-
tium adiuuabunt, Quod igitur ex his omnibus con
cludo id eſt, ne hominum laudibus aut honoribus
capiaris: nam ad vtramuis auram ſe flectunt, &, is
(aiunt) viuat,qui vincit. *Et ſtupor apprehendit om-*
nes,& magnificabant Deum. Magnificabant inquã
Deũ,qui talem poteſtatem dedit hominibus,vt poſ
ſent peccata dimittere,& vnico verbo infirmos cura
re. Hanc eandem mirabilem poteſtatem dedit ſacer Ioan.20.
dotibus qui Chriſti vices gerunt in terris:& ligandi
atque abſoluendi habent poteſtatem. Mirabilis qui-
dem poteſtas,quã neque Angeli in cœlo,neque ſan-
cti,nec beatiſsima virgo. Maximo igitur honore affi
ciẽdi ſunt ſacerdotes,qui talem habent poteſtatẽ &
corpus Chriſti conſecrant,& fidelibus tradũt. Præ-
tereà iſti Deum amplius magnificarent, ſi attende-
rent,quam dederit Deus hominibus poteſtatem,ſci
licet,vt filij eius ſint. Dedit(inquit Ioannes)eis po-
teſtatem filios Dei fieri,his, qui credunt in nomine Ioan.1.
eius. Nec hoc ſolo cõtentus, de facto etiã filios Dei
nos fecit,teſtante Ioanne. Videte(inquit)qualẽ cha
ritatẽ dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & 1.Ioan.3.
ſimus. *Et repleti ſunt timore dicentes: quia videmus*
mirabilia hodie. Mirabilia inquiunt,quia duplex mi
raculum fecerat:alterum ſanando animam,alterum
verò ſanando corpus. Ideò meritiſsime Eſaias appel Eſa.9.
lauit illum admirabilem quia multos in admiratio-
nẽ rapuit ſuis prodigioſis operibus& miraculis. Vn-
de regius vates in pſalmo. Mirabilia opera tua, & Pſal.138.
anima mea cognoſcet nimis. ¶ Obſerua etiam quod
Phariſæi, qui inuidi erant, videntes mirabilia Dei
murmurabant: populus verò gaudebat, & mag-
nificabat Deum. Sic boni lætantur in his,quibus
cruciantur impij. Vnde Dauid agens Chriſti per-
ſonam. Qui timent te, videbunt me & lætabuntur:
Nam ſi tanta eſt vis in naturalibus(vt Ambroſius, Pſal.118.
ait) vt viſum animal proſit ictericis,ita vt cornu hu Amb. ſer.
ius animalis mortui prodeſſe dicatur his,qui in ſimi 10.in Pſ.118.
lem paſsionem deuenerint:quanto obſecro plus iu-
ſti aſpectus proficiet? Si enim vile animal tãtam ha-

bet virtuté vt exiguo téporis mométo hominé sanare possit, quomodo Chrs, & quilibet alius vir sanct? ac iustus maiora horũ nõ faciet? Eis nãq; qui Christũ fideliter videre desiderãt diuinã infundit virtutẽ: atq; ita isti, qui recti & studiosi erãt lætati sunt & stupefacti in iusti visione, & miraculorũ operatione. Ideo dicũt, vidim⁹ mirabilia hodie. Viderũt & lętati sunt. An ne omnes? Nõ inquã: sed qui timẽt te. Nõ Pharisæi, sed turbæ. Nã quemadmodũ pudicitiæ amator summo & incredibili gaudio afficitur, si fœminam vel virũ pudicũ videat: & sicut castus castitatẽ seruãtẽ diligit: & sicut liberalis & magnificus aliũ liberalẽ virũ desiderat sibi comitẽ, & sapiẽs sapientẽ: ita ex diametro vir castus impudicũ torquet, liberalis auarũ, & sobrius voracẽ & ebriũ. Nã si prodesse dicimus mutũ animal cũ videtur, ita obesse percipimus lupũ si ipse nos prius viderit: Nã ij, quos prius lupus videt, vocẽ ferũtur amittere. Aiũt etiã Basiliscũ si quęcunq; viderit prius animal, id interficere, si homo visu præuidetur. Sed ipse serpẽs mori dicitur si prius eũ homo viderit. Ergo si tãta virtus oculis serpẽtis vel hominis inest, vt si alter alterũ viderit, possit occidere: quanta maior virtutis efficacia erit in oculis hominis iusti? Viderũt ergo illũ turbę, & lætati sunt atq; exultauerũt dicẽtes. Quia vidim⁹ mirabilia hodie. Ex his igitur omnibus vt aliquid succi tibi maneat, aduerte, vt semper inuidiã fugias, & bonis fratrũ tuorũ gaude, & Dei magnalia considera. Sed iã hæc satis sufficiãt de hac historia: nũc de conuersione Apostoli Matthęi, Lucã nostrũ disserẽtẽ audiamus.

Et post hæc exijt, & vidit publicanum nomine Leui sedẽte ad Telaneum & ait illi. Nõ forte aut casu Christus ad eũ accessit locũ, sed secũdũ suũ æternũ propositũ, quo ad suã gloriã, & ecclesiã, & Apostolicã dignitatẽ augẽdã æterna sua prædestinatione hunc Apostolũ præordinauit eligere. Vnde videre oportet, quomodo nos nõ Christũ quæramus, nec inueniamus: sed potius ipse est, qui nos tãquã perditos & errãtes quærit, & inuenit. Tãtũ igitur beneficiũ, & tãtã gratiã admirãtes cũ Paulo dicam⁹. O altitudo diuitiarũ sapiẽtiæ & sciẽtiæ Dei, quã incõprehẽsibilia, &c. Sed iã singula verba huius cõtextus veniunt expẽdẽda: nã vnũ quodq; suã emphasim secum affert. Primo igitur ait: quod exijt: quod quidẽ magnũ argumẽtũ est diuinæ bonitatis. Nã cũ Deus sciat se ita magnũ esse & incõprehẽsibilẽ, vt nos nõ possimus eũ attingere: ipse ad nos venit, & nos quęrit. In quo amor diuinus erga nos ostẽditur. Elegit nos ab æterno, sed nõ nostris meritis, sed sola sua bonitate & gratia. Et vides, quod nos, quos oportebat ipsum quærere nõ quærimus, ipse venit ad nos. Cũ enim mortui essemus in peccato, Deus, qui diues est in misericordia sua nos viuificauit. Quod quotidie nos experimur, nã sæpi⁹ sanctis inspirationibus nos vocat, pulsat & quærit, inquiẽs. Aperi mihi sposa mea, columba mea, soror mea, &c. Et iterũ. Solue vincula colli tui, captiua filia Siõ. Nõ possumus ad Deũ ire, nisi ipse pri⁹ ad nos venerit, & nos vocauerit. Quocirca opus est, vt nos in benedictionibus dulcedinis præueniat, sicut præuenit Matthæũ. Ipse enim exit, & venit ad nos: vt nos ad eũ possimus tẽdere. Alius quoq; euangelista ait, quod cũ trãsiret inde Iesus, noluit detineri in Teloneo, neq; in domo negotiationis: quia in via peccatorũ nõ stetit, nec sedit in cathedra pestilẽtiæ, sed trãsibat, vt etiã Matthę⁹ inde trãsiret. Tũc em̃ trãsit Iesus & intrãsitu peccatorẽ videt quãdo eũ vocat per internã inspirationẽ. Nõ facit in eo mãsionẽ, donec inspiratio impleatur opere: sicut Matthæus sequẽs suo cõuiuio detinuit illũ. Discamus detinere Iesum ne pretereat. Væ illis, iuxta quos iterũ atq; iterũ Iesus trãsit, & nõ detinetur. Væ horũ falsæ spei, qui cõfidũt in lõgitudine vitæ. ¶ Secundo dicit euãgelista, quod vidit Iesus publicanũ. Ea est solis virtus & natura vt pene trãs viscera terræ aurũ & multa alia metalla generet. Sic virtute radiorũ Christi aurũ fidei generatũ & productũ est in corde huius Apostoli. Nullus alius sensus aptior est vt trãsferatur imago rei visæ in aliã rẽ quã visus. Ita visus amãtis qui vehementissimus est trãsfert cor amati in se ipsum. Solẽt nãq; hãc ob causam ij qui se nimio amore diligũt quodã pudore suffundi si se inuiã, cõiectis alter in alterũ oculis intueãtur. Et huius rei nõ est alia ratio nisi quia naturaliter si valde intuemur quos diligimus, nos ipsos in dilectos trãsferimus. Ita Chrus cũ hũc Apostolũ aspiceret, formatus mãsit. Nõ enim vidit Matthæũ sicut solẽt alij homines videre: nec vidit illũ, sicut vidit Pilatũ, Annã, Caipham, & reliquos carnifices. Nã in hoc loco, sicut & in alijs multis scripturæ locis videre Chri nihil aliud est, quã corda mouere, & suam gratiã impartiri. Sic vidit & respexit Petrũ, Andreã Iacobũ, & Ioanẽ Nathanaelẽ, & hũc discipulũ Matthæũ. Quibus etiã oculis misericordiæ & benignitatis vidit Abrahã in Chaldæa, Loth in Sodoma, Israelitas in Ægypto, Zachæũ in arbore, Petrũ in domo Caiphæ, latronẽ in cruce, & Paulũ in itinere Damasci. Qui Chri aspectus ita perspicacissimus est, vt carnẽ penetret, sanguinẽ, ossa, spiritũ atq; animã. O fœlix intuitus, de quo beatus Matthæ⁹ id dicere posset quod dixit Agar. Tu Deus quia vidisti me, &c. Nec est iste intuitus Chri simplex aliqua hominũ cognitio: sed est interioris cordis dulcissima & suauissima penetratio, quæ animã tãgit, & vulnerat: ita vt suo intuitu sanctorũ mẽtes illustrauerit, vt in ipsum crederẽt: volũtatẽ ita inflãmauit, vt ipsum amarẽt: animũ ita perfecit vt suis semper vestigijs illũ insequerent. O quã diuinus & mirabilis intuitus fuit hic, nã eo solo fecit vt Matthæi cor totum tremeret. Si stetit sol mãdato Iosue, & clãgore tubarũ diuino iussu muri Ierico ceciderũt: nõ mirũ (quãdoquidẽ Dauid inquit, à facie dñi mota est terra) vt solo Chri intuitu Matthęus pauescat & tremat. Ideo iterũ inquit regius vates. Qui respicit terrã & facit eã tremere. Quemadmodũ sol suorũ radiorũ virtute calefacit terram, & eã pinguẽ reddit: & in ea generat multos fructus & herbas: ita etiam oculi dñi qui (vt ait scriptura) luci diores sunt sole) multo fertiliorẽ & abundãtiorem reddiderunt animã huius Apostoli solo nãque suo intuitu sol ille iustitiæ Christus redemptor noster in anima huius Apostoli amplissimas diuitias generauit. Vtinã Chrus sic nos videat, vt corda nostra vulneret suo intuitu suisq; oculis quasi hamo nos capiat atq; ad eũ sequẽdũ amãdũq; cõmoueat, sicut hũc Apostolũ cõmouit. ¶ Tertio dicitur, quod vocabat Leui. Et ipse Matthęus quãdo hãc suã vocationẽ scripsit nominat se ipsũ, dicẽs quod vocabat Mattheus. Habebat nãq; beatus Apostol⁹ duplex nomẽ: Matthę⁹ scilicet & Leui. At magis cõmune nomẽ illi erat Matthæus: at Lucas & Marcus vt sanctũ honorarẽt euãgelistã nominant

Marginalia (left): Rom. 11. · Ephe. 1. · Cant. 5. · Esa. 52. · Psal. 20. · Mat. 9. · Psal. 1.

Marginalia (right): Mat. 4. · Ioan. 1. · Gen. 12. · Gen. 19. · Exo. 3. · Luc. 19. · Mar. 14. · Act. 9. · Gen. 16. · Iosue. 10. · Iosue. 6. · Psal 113. · Psal. 103. · Eccl. 23. · Mat. 9.

nát illú Leui. Ipse vero suæ humilitatis causa vocat se ipsum Matthæú: q. nomé magis notú & familiare illi erat. Nó lętatur Matthæus in peccatis, sicut illi, de quib9 scriptura ait, q. lætátur cú male fecerint, & exultát in rebus pessimis: sed narrat sua peccata, vt Christi bonitaté ostédat, & suá misericordiá comédet. Sicut nos voletes aliqué magnú & peritú medicú laudare, solemus morbos ingétes, quos curauit, in mediú adducere, vt clarius eius peritiá & experiétiá demóstremus. Sic Paulus sua peccata comemorat, vt Christi bonitaté exaltet dicés. Christus Iesus venit peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Et alibi: Ego sum minimus Apostolorú, qui nó sum dignus vocari Apostolus, quoniá persequutus sum ecclesiá Dei: gratia auté eius sum id q. sum. Cómédat Dei misericordiá: quæ omnia mala nostra & grauissima peccata superat, & lato antecellit discrimine: atq; ita is idé de quo Dauid in psalmo inquit, qui couertit petrá in stagna aquarú, & rupé in fótes aquarú: statim vt aspexit Matthæú illú couertit, & ad se quasi magnes attraxit. Vnde egregius psaltes diuinitus canés ait dño. Lingua canú tuorú, ex inimicis ab ipso. Quasi dicat. Canes inimici crudeles ecclesiæ, amici eius & defensores facti sunt. Lingua canis cómoda & vtilis est, ad reparádú id q. dentes perderút. Nulla est sanior medicina quá si canis vulnus ipsum lingua tágat. Mordaces canes fuerút ecclesię sanctę: Paulus, Matthæus Augustinus, & multi alij qui suis morsibus ecclesiá dilaniabát, & persequebátur: at posteá suis linguis illam curarút, & sua prædicatione maximá illi vtilitaté attulerút, docentes, & suis codicibus vtrâque paginá illustrátes, &c.

¶ Quinto auté aduertédú hic est officiú vel arté quá Matthæus exercebat. Sedebat etenim ad teloneum, τελώνιον, græcè mensa erat publicanorum in qua vectigalia soluebátur. Peccabat Matthæus ex auaritia ex cupidine, & amore nimio pecuniarum. Vnde publicanus erat, cuius erat munus vectigalia regis, & redditus colligere: atq; ita habitabat Capharnaú, quæ ciuitas erat maritima, vbi maxima vectigalia exigebátur, eorú omniú, quæ mari vehútur. Explicás aút euágelista quo vicio esset coinquinatus Matthæus, cómédat medicinā mirabilé, quá supernus & cœlestis medicus illi apposuit. Ná cú minus remedij habet infirmitas: maioré gloriá & honoré sibi cóparat medicus, qui eá curat. Nullú igitur vitiú est itá incurabilé, quodq; fortius & tenacius hominem teneat, quá auaritia. Possessio náque diuitis auari plus durat, quá ipse: quocirca dú viuit nó soluitur neq; relinquitur á peccato auaritiæ. Secúdo quia pluribus stipitibus est ligatus, & multiplici funiculo detétus quia nó solú amore proprio sed etiá amore filiorum est implicitus. ¶ Expéde auté q. dńs voluit peccata sanctorú suorú manifestari: vt nos de venia, & misericordia eius nó desperemus. Ná vidétes q. dńs maximos peccatores illustres & sanctissimos viros reddiderit, & sui regni compotes fecerit: fiduciá nobis præbet, q. etiá & nos possimus vitá & gratiá adipisci. Etenim cú tu videris quam liberaliter famosissimo latroni regnú suú dńs donat: quáque misericorditer & benigne Magdalená suscipit, & pro ea Pharisæo respódet cumq; etiá videś, quę mirabilia dominus operatur cú carnifice Christiani nominis Paulo, & sanctæ ecclésiæ persequutore, & quomodo secum Petro habuerit; qui táquá ignotú & inimicum Christú negat: quare obsecro hæc omnia audiés nó de sua diuina misericordia cófides? Ná si ciuitas aliqua aduersus dominú cóiuratione faceret: rex auté itá benignus esset & misericors, vt nó solú ciui, qui coniurationis totius caput fuit, liberaliter parceret, verú etiá in domo sua regia duo præcipua officia & munera donaret: nóne reliqui ciues populares magná veniæ & códonationis spé cóciperent? Nimirum, ná rex itá benignus, qui præcipuo traditori nó solú parcit: verú etiá eú honorat, credédú est, nó negaturú veniá reliquis ciuibus, qui táta nó sunt digni culpa. Si igitur tu iá audis & vides quomodo insignem auarú vt Matthæú quærit, aspicit, & peccata dimittit: & nó solú dimittit, sed in Apostolú & euágelistá eligit: quid est q. nos de diuina misericordia & benignitate desperabimus? O quá bonus rex, & quá clementissimus dominus hic est: qui nó solú peccata cóndonat, verú ipsos peccatores summis honoribus exaltat, &c. Sed Christú Matthæú vocáté audiamus, & dicété illi. *Sequere me.* Videas obsecro quomodo Christus sit qui prius nos quærit: & nó solú qui prius nos quærit, sed qui ad nostrá cóuersioné priusquam nos incipit loqui, & vocare. Vbi aduertere debes q. nó ex meritis Matthæi, sed ex sola sua gratia vocat9 est á Christo: iuxta illud Pauli. Nó volétis est, neq; currétis, sed miserentis Dei. Ex vno atq; eodé fonte omnium vocatio proficiscitur: Etenim nos omnes gratia Dei vocati sumus nó ex operibus & meritis nostris præcedétibus. Vnde beatus Paulus, gratia estis Saluati per fidé: idque nó ex vobis. Dei donú est; nó ex operibus neq; quis glorietur. Ité De9 (inquit) saluos nos fecit, & vocauit vocatione sancta nó secúdú opera nostra: sed secúdú suú propositú & gratiá, quæ data quidé est nobis per Christú Iesum. Cósideremus itaque bonitaté Dei in nobis, laudemusque illú super misericordia sua dicétes cú regio vate. Quomodo miseretur pater filiorú misertus est dominus timétibus se. Recordatus est quoniá puluis sumus, &c. Vnde nihil salutis meritis nostris tribuédú est, aút alicui creaturæ: sed soli Christo omné iustitiam nostrá tribuam9. Vnde Baruch propheta. Dño Deo nostro iustitia: nobis aút cófusio faciei nostræ. Si vocauit Matthæú id sua misericordia fecit, &c. ¶ Aduerte auté q. nó sit facta métio de vocatione omniú Apostolorú nisi horú quinq; scilicet Petri, Andreæ Iacobi, Ioánis, & Matthæi: quia hi tátú vocati sunt á Chro. Ná Apostoli nó diuersis téporibus, aut diebus electi sunt in Apostolatú, sed vnico tátú die: & ideò nó est vnus Apostolus antiquior altero in Apostolatu, quáuis in vocatione sit, aut in ingressu scholæ dñi: ná Chrs veniétes ad se recipiebat, & sic congregauit magnú numerú discipulorú. Posteá vero quadá die in vnú locú eos omnes cógregauit, & ex omnibus hos duodecim elegit, quos Apostolos nominauit. Cæteri aút máserunt in gradu discipulorú & posteá ex illis assumpsit sibi septuaginta alios discipulos. Singulos auté istorú nó vocauit ad se Christus, sicut hos quinque, quos iá retulimus: quia plurimi eorum visis Christi miraculis veniebant ad eum, & forté rogabát, vt eos in discipulos haberet. Hoc patet in illo scriba qui dixit. Magister sequar te quo

Marginal notes: *Prou.2.* — *1.Tim.1.* — *1.Cor.15.* — *Psal.113.* — *Psal.67.* — *Luc.7.* — *Act.9.* — *Mar.14.* — *Rom.9.* — *Ephe.2.* — *2.Timo.1.* — *Psal.102.* — *Bar.1.* — *Luc.6.* — *Luc.10.*

Mat.8. quocunque ieris. Sic Philippus, qui posteà Aposto-
Luc.9. lus electus est, Christum sequutus fuit. Sic & Natha-
Ioan.1. nael. Igitur quia tantum hi quinque Apostoli voca-
ti sunt, reliqui autem ad Christum venerunt: ideò
solum illorum quinque vocatio scribitur. Si autem
aliqui vocati fuerunt illa fuit leuis vocatio, sicut de
Philippo, quem Christus inueniens dixit. Sequere
Iaco.2. me. *Et relictis omnibus surgens sequutus est eum.*
Psal.138. Non surdus auditor, sed factor operis extitit. Surre-
xi & adhuc tecum sum. Hæc duo verba maximæ
fuerunt virtutis: nam illis auditis statim surgens se-
quutus est eum. Non est mirum si solis præsentia ge-
lu resoluatur. O diuini verbi mirabilem efficaciam
vt hæc duo verba, sequere me: magis vinctum & li-
gatum attraxerunt beatum Matthæum quã si dua-
Psal.28. bus cathenis deuinciretur. Cuius verbi Dei mirabi-
Chrys. hom. lem virtutem expressit Dauid dicens. Dabit voci
13. in Mar. suæ vocem virtutis. Videbant enim (vt diuus Chry-
sostomus ait) aliquid diuinum Apostoli in vultu Sal
uatoris, atque sequebãtur eum attracti Christi aspe-
ctu: cum quo quem volebat ipse, ad se attrahebat.
Eze.11. Nam sicut in Ezechiele habetur, quod cum eleua-
bantur cherubin, eleuabantur etiam rotæ: sic viri iu
sti & charitate excellentes Christum sequuntur, cũ
eos vocat, & attrahit voce virtutis suæ. ¶ Duo sunt
peccatorum genera, alterum est hominum, qui im-
becillitate naturæ in aliqua dilabuntur delicta, & hi
faciles sunt vt conuertantur: hos dominus sui diui-
ni amoris igne conuertit mittens illis sanctas inspira
tiones, & dicens. Vide ò homo quod habeo gloriã,
beatitudinem, gaudium, diuitias denique nunquã
perituras, &c. Sic conuertit Dauidem, Paulum, Pe
trum, & Matthæum & Magdalenam. Aliud est pec
catorum genus procacissimum, meretricia incedẽs
fronte, & dura ceruice quos dominus conuertit tur-
bine, & grandine infirmitatum, laborum, & affli-
ctionum. Talis fuit rex Manasses, & omnes hi, qui
Psal.17. constituti in infirmitatibus & tribulationibus Deũ
quæsierunt. Quo circa Dauid in psalmo. Intonuit
de cœlo dominus, & altissimus dedit vocem suam:
grando & carbones ignis. Quando autẽ nullo mo-
do conuerti volunt, vide quid psalmographus di-
Exo.14. cat. Et misit sagitas suas & dissipauit eos: fulgura
4.Reg.19. multiplicabit & conturbabit eos. Sic euertit Pha-
1.Mac.9. raonem, Sennacherib, Antiochum, & Iudam. Into-
Mat.27. nuit itaque altissimus voce sua & vocauit Matthęũ
quem attraxit igne dilectionis suæ, & surgens se-
quutus est Christum. ¶ Aduerte rogo, quid Christi
visus & aspectus fecerit. Statim dominus Matthæũ
aspexit, solutum est iugum diaboli: & statim Mat-
thæus ab asperrima dæmonis seruitute liberatus est
& Christum sequutus. Quemadmodum si in dura
cera sigillo sint impressa alta mænia, turres, & mõ-
tes: hæc omnia dissoluuntur si radijs suis sol adue-
nerit. Sic mundanæ opes, imperia magistratus, ho-
nor & gloria mundi, si in corde hominis depicta
fuerint: si sol iustitiæ Christus aspiciat, vt aspexit
cor Matthæi, statim calore diuini amoris dissoluun
tur, & in nihilum abeunt. Quocirca Dauid domi-
Psal.85. no ait. Respice in me, & miserere mei. Et dominus
Leui.26. in Leuitico. Respiciam vos (inquit) & crescere fa-
ciam. Ità suo aspectu & duobus his verbis dominus
Matthæi voluntatem inclinauit, ac si ex necessitate
id fieret quamuis liberè. Ità dominus vehementi a-
more cor eius mouit: vt melius ei videretur obedi-
re, quam omnia, quæ habebat, & habere poterat,
ideo nihil se facere putauit relinquens omnia, & ei
vni adhærendo, vt vocantem sequeretur. ¶ Ex quo
loco primo prælati, pastores, & omnes principes di-
scant, statim vt à domino fuerint vocati, ei libenter
obtemperare: nam Apostoli, & beatus Matthæus
non pigri fuerunt, aut multoties vocari expectarũt:
at semel vocati, ipsi domino paruerunt. Nam præ-
lati qui successores sunt Apostolorum, non expe-
ctaturi sunt vt Christus eos multoties vocet, tan-
quam populum imperfectum: at ipsi, vt pote qui
perfectionis statum habent, statim Christum sequu-
turi sunt, vt fecerunt Apostoli, quandoquidem
eorum successores sunt, ac proinde imitatores. Vn-
de dominus in Numeris præcepit Mosi, quando
conflare iussit duas illas argenteas tubas. Si semel Nume. 10.
(inquit) clangueris venient ad te principes & capi-
ta multitudinis Israel. Sin autem prolixior atque
concisus clangor increpuerit mouebunt castra pri-
mi qui sunt ad orientalem plagam. Aduerte obse-
cro quomodo ad primum clangorem tubæ vult do
minus vt omnes principes, & duces adueniant: at
posteà multiplicatis clangoribus omnis multi-
tudo populi exiet. Ità prælatus statim vt vocatur à
domino, ad eum debet accedere: & tam in hoc
quam in alijs, quæ ad obsequium Dei spectauerint
omnibus alijs priores esse debent, & coram subditis
incedere. Nos etiam omnes post pastores nostros
sequamur Christum vocantem: & ne simus pigri.
Nam magna gloria (vt inquit Ecclesiasticus) est
sequi dominum: longitudo enim dierum assume- Eccl.23.
tur ab eo. Sic gloriatus est Ieremias dicens. Non Iere.17.
sum turbatus te pastorem sequens, & diem hominis
non desideraui, tu scis: quoniam omnes qui te dere-
linquunt confundentur, recedentes à te in terra scri
bentur: quoniam dereliquerunt venam aquarum
viuentium. ¶ Discamus etiam ex Matthæo vana
mundi contemnere & despicere: nam tempore ma-
ioris necessitatis deserent nos diuitiæ & opes. Ideò
cum eis te habere debes, quemadmodum cum ex-
ercitu militum fit, de quibus præsumitur & colligi-
tur quod traditores sunt, aut quod in potiori & pe-
riculosiori parte belli terga debent inimicis verte-
re. Ità nimirum mundum hunc relinquere debes
antequam ipse te relinquat: siquidem fallax est &
mendax, & omnes suos amatores irridet. Contem-
ne & relinque illum dum viuis: quandoquidem te
ipsum constitutum in mortis articulo relinquere de
bet. Si autem hæc quæ prosequimur, non agnoscis,
si eius vanitatem non intelligis, ideo est: quia ipsum
mundum non vides, causa vero cur illum non vi-
deas est, quia in ipso ambulas, & ipsum diligis.
Nam quemadmodum corporeus oculus videre nõ
potest, si aliqua non sit distantia inter ipsum & rem
visam: ita hi, qui in mundo sunt ipsum mundum
videre non possunt: quoniam nullum est inter-
uallum inter ipsos & mundum. ¶ Aduerte au- Gen.31.
tem quod ità cum relinquas vt nihil suarum re-
rum tecum feras. Iacob fugit de domo Laban: Sed
Rachel secum tulit idola Laban, quia præterita-
rum imagines voluptatum non ità cito delentur.

Sed eas

sed eas secum ferre solet, is qui mundum fugit, & sequitur Christum. ¶ Docemur etiam quomodo gloria potius sanctis actionibus & operibus attingitur quam verbis. Legimus enim quæ fecerit Matthæus nō quæ dixerit. Quod dixit nihil fuit, quod autem fecit multum: quandoquidem omnia reliquit, & Christum fuit sequutus. Perfectio nanque Christiana non verbis, sed operibus consistit: nec cœlum verbis rhetoricis & elegantibus emitur, sed sanctis operibus. Etenim sancti gloriam adepti sunt pauca loquentes, & multa bona operantes. Vt autem intelligas bona opera non defuisse Matthæo, audi quod sequitur: *Et fecit ei conuiuium magnum Leui in domo sua*. Eliseus vocatus ab Helia fecit conuiuium socijs suis: sic nunc Matthæus conuiuium fecit Christo, & socijs suis amicis, & publicanis. Sed quomodo Christus ex vsuris comedebat? Et quomodo si reliquit omnia, fecit conuiuium? Facta copia à Christo in domum suam reuersus est, & disposuit omnia sua negotia, & reddidit rationem officij sui, restituit quæ debebat: & derelictis diuitijs & omnibus bonis suis, fecit conuiuium Christo, vltimum vale mundo dicens: & postquam omnia vendidit & dedit pauperibus Christum est sequutus, & post ipsum abijt. Magnum vocatur hoc conuiuiū, quia splendidum fuit & opulentum: sed certè splendidum erat quia potius spiritualiter, quam corporaliter Christum Matthæus reficiebat, Et verè magnum hoc conuiuium appellari potest, quia ex eius reliquijs Angeli satiantur in cœlo: quia gaudium fit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente. O homo peccator attende, quod in manu tua est Christo magnum facere conuiuium: quandoquidem potes offerre illi cor istud tuum humiliatum, & pœnitens. ¶ Obserua etiam quomodo Christus Matthæum honorat, & illum suspicit, quādo ipse Matthæus Christum honorauit, & magnifecit. Vnde Dauid merito dixit: Nimis honorati sunt amici tui Deus. Audiuit Matthæus vocē Christi, & obediuit ei: & ideò Christus ingreditur domum suam ad manducandum cum illo. Et aduerte quod Christus Matthæum inuitauit, dicens, sequere me & Matthæus inuitauit etiam Christum in domo sua: & quia Matthæus Christum audiuit, ipse exauditus est a Christo: & quia Matthæus Christi conuiuium acceptauit, etiam Christus Matthæi conuiuium suscepit. Vis ne vt dominus faciat, quæ ab illo petis, & rogas? fac tu etiam quod ipse præcipit. Audi tu Deum: & ab ipso vtique exaudieris. At surdus tu es diuinis inspirationibus, vocaris ab eo, & audire non vis & inquit sequere me, & reluctaris: quomodo igitur vis, vt ipse te clamantem exaudiat? Vocas illum, & non præstat tibi aures: quia tu ab eo vocatus non respondisti. Vult dominus, eadem moneta tibi rependere: nam quemadmodū ad illius voces obturatas habebas aures ita etiā ipse tuis nunc clamoribus eas claudit. Vnde per sapientem ait. Vocaui & renuistis sequitur. Tunc inuocabunt me & non exaudiam. Et Esaias. Ecce nō est abbreuiata manus domini vt saluare nequeat: nec auris eius aggrauata est, vt non exaudiat: sed iniquitates vestræ, &c. Et Ieremias. Nos iniquè egimus, & ad iracundiam te prouocauimus: idcirco tu inexorabilis es. Quia igitur Matthæus, Christo obediuit & exaudiuit eum: ideo Christus conuiuiū acceptat. ¶ Obseruandum præterea est tunc verè te audisse vocem domini, & sequutum fuisse Christū: quando senseris te in omnem proximum esse benefactorem: nam statim vt incepit Matthæus Christum sequi illico amore & charitate proximorum exarsit. Clarum & apertum signum est, q̄ Deū audieris: si cum proximis charitate incipias vti. Amor quippe diuinus ociosus non est, vbicunque est operatur. Nam quemadmodum ignis non potest in sinu esse, sine eo quod vestes comburat, ita ignis diuini amoris non potest esse in corde hominis, & frigidū hominem in operibus esse. Sic Eliseus postquam insiluit super eū spiritus domini, statim occidit duos boues, & coxit carnes eorum, & dedit eas populo. Oportet autem cum Christum in domum tuam receperis magnum facere conuiuium: hoc est, cū pauperes afferre volueris, & eis cibum præstare (in quibus se recipi Christus confessus est) liberaliter hoc faciendum est. At nunc multò aliter fit: nam in mūdi conuiuijs & vanitatibus non solum liberales, sed prodigi sunt homines: vbi verò propter Christum aliquid fieri oportet: parum est quod pro ipsius obsequio dispendatur, aut ita exiguum vt pudori & conuicio potius dandum sit, quam laudi id quod impenditur. Sic illi Israelitæ ad idolum conflandū liberales fuerunt, quia obtulerunt monilia, & annulos, & aurea multa: sic homines in mundi seruitio liberales se & magnificos ostendunt, cum Christi verò pauperibus parcissimos & auaros. Nō sic Matthæus qui magnum conuiuium Christo apposuit. *Et erat in turba plurima publicanorum & aliorum qui cum illis erant discumbentes*. Vide quomodo cū Matthæus Christum sequitur, alij multi eius exemplum sequuti, post Christum abeunt. Quando aliquis princeps, vel aliquis ex optimatibus populi aliquod illustre exemplum virtutis edit: magnum cōmodum & vtilitatem affert alijs popularibus hominibus. Nam cum conuerteretur Matthæus, qui ex optimatibus erat in Capharnaū statim post se multitudinem duxit, & magnam præstitit vtilitatem. E contrario autem si isti optimates malè viuant, & si vitijs & peccatis se inuoluunt, pernicies sunt & pestis totius rei publicæ: quia secum plurimos in infernum ducunt. Ita Ieroboam secum tulit plurimos in infernum eis, quos conflauit vitulis aureis. Et Abimelec cum scidit ramum arboris & dixit quod me videritis facere, citò facite. Omnes idem fecerunt: & sequebantur ducem. ¶ Expende autem quod quatuor veræ iustificationis signa in beato Matthæo hic videmus. Primò nanque surrexit. Opus est prius à peccatis resurgere. Si mortui (inquit Apostolus) sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? Secundo sequutus est eum. Non enim sufficit mala non agere: nisi quis (vt inquit Gregorius) studeat bonis operibus insudare. Vocauit nos (inquit Paulus) in sanctificationem. Tertiò gratias egit pro acceptis donis: & ideò parauit conuiuium, quasi gratus existens vocanti. Quocirca diuus Paulus inquit. In omnibus gratias agite. Quartum quod Matthæus fecit fuit proximum adiuuare: nam adduxit alios peccatores vt ipsi etiā

Marginalia: 3. Reg. 19. — Luc. 15. — Psal. 138. — Prou. 1. — Esa. 59. — Iere. 4. — Prou. 6. — 3. Reg. 19. — Mat. 25. — Exo. 32. — 3. Reg. 12. — Iud. 9. — Rom. 6. — Greg. hom. 13 in euang. — 2. Thes. 2. — 1. Thes. 5.

nanque boni medici est causas morbi radicitus euellere: nam si penitus sanus non fuerit infirmus, cito in eandem recidet infirmitatem: nam si externa tantum curat, nihil vnquam perfectè sanabit. Sic vera iustitia non est vt externe pietatem proferas, interne autem animus vitijs scateat. Nec verus animarũ medicus est, sed seductor, qui docet tantum quæ externæ pietatis speciem habent, his neglectis quæ animam rectam & mundã reddũt. Hinc est quod Christus vt optimus medicus docuit, quæ cor rectificãt, scilicet mundi gloriam contemnere, voluptates negligere, opes spernere, tollere iram & inuidiam, inimicos diligere, amare Deum, patriam illam beatam ardenti quodam & flagrãti amore desiderare. In his vera iustitia consistit, quæ qui adimpleuerit facile ieiunabit, & alia exteriora opera efficiet. ¶ Expende autem quod quando dixerunt, quod discipuli Ioannis ieiunabant, addiderunt: & obsecrationes faciũt: loquendo autem de discipulis non dicunt, nõ orãt, sed tantum, non ieiunant: quia sciebant quod discipuli orabant, & Christus docuerat eos orare. Si ergo sciebãt quod Apostoli orabant, satis erat dicere, nos ieiunamus, tui autem non ieiunant. Sed quia isti arrogantissimi erant cum de seipsis loquebantur, quãuis nihil ad rem faceret addiderunt orationẽ seipsos laudantes. Sed denique loquentes de discipulis, tantum de ieiunio loquuti sunt. Sic & nunc multi sunt, qui vt aliquid proponãt, vel vt ad aliquam obiectionem respondeant, illis factam, mille res adducũt ad propositum nihil pertinentes, sed in suam laudẽ eas adducunt, & suam omnem vitam, suasque omnes actiones studiosas narrant, ita vt audientibus fastidio sint: qui vel vnico verbo ad propositum respondere possent suam causam defendendo: & veritate, & iustitia seipsos excusare, non tantis ambagibus adductis facientibus in ipsorum laudes quæ nec ad propositum, nec ad rem faciunt, eorum, quę ab eis interrogantur. Quæcunque vel etiam si læuissima fuerit occasio satis illis est, vt incipiant seipsos laudare. Sic

1. Reg. 15. Saul reprehẽsus à Samuele quare reuersus esset ad prędam: poterat respondere quod causa immolationis tulit populus primitias Amalech: sed antequam hęc diceret in sui ipsius laudem multa impertinẽtia protulit. Audiui (inquit) vocẽ domini, ambulaui in via per quam misit me dominus, & adduxi Agag regẽ Amalech. &c. ¶ Porrò obsecratio est cum in petitione vel oratione aliquid sacrum commemoratur. Græce enim ἀντιβολῶ sonat per sacrum rogo. Acsi ad Christum fundens preces, diceres. Per passionẽ tuam rogo. ¶ Aduertendum est etiam quod discipuli Christi non ieiunabant ieiunijs supererogationis: quia Christus volebat ad se trahere multos discipulos: atsi multa ieiunia illis imponeret, pauci id possent tolerare: quia difficilia & ea quæ sunt magnæ perfectionis non à multis sed à paucis obseruantur. Secundo fuit propter infirmitatem eorum & imperfectionem: quia tunc noui erant, & si grauia onera illis imponerentur forte sustinere non possent, & ab eo recederent. Tertio fuit, quia Christus voluit ostẽ-

Rom. 5. dere, q̃ status nouus quem ipse instituebat, non erat sicut antiquus: quia homines non erant iustificandi ex operibus legis, sed ex fide. Ad ostendẽdum ergo excellentiam status, quem Christus prædicabat, nõ debebat grauia hominib⁹ onera imponere. Sed Christum respondentem audiamus. *Quibus ipse ait. Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus facere ieiunare? venient autem dies, & cum ablatus fuerit ab illis sponsus tunc ieiunabunt in illis diebus.* Ioãnes Christum vocauit sponsum. Qui habet sponsam spõ- *Ioan. 3.*

sus est. Ecclesia sponsa illius est, quam Christus sibi *Ephe. 5.*

exhibuit mundam & immaculatam: & vniuersalis hæc ecclesia vnica appellatur virgo, quæ Christũ vnicum etiam sponsum habet. Despondi enim vos *2. Cor. 11.*

vni viro virginem castam exhibere Christo. Est autem matrimonium inter Christum & istam virginem, vt inquit beatissimus Paulus. Sacramentum *Ephe. 5.*

hoc magnum est inter Christum & ecclesiam. Filij sponsi sunt Christi discipuli, & omnes, qui in Christum crediderunt. Nam omnes, qui intra ecclesiam *Ioan. 3.*

aqua spiritus sancti & fide renascuntur efficiuntur *Ioan. 1.*

filij Christi per hanc fidem. Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Quos omnes Christus spiritualiter gignit. Tunc ergo nõ oportebat discipulos ieiunare propter conditionem temporis: quia luctus cum gaudio non conuenit. Quia aliud est tempus ridendi, aliud est flendi. Ieiu- *Eccl. 3.*

nium autem ad luctum pertinet. Totum autem tempus quo Christus secundum carnis præsentiam mansit cum discipulis gaudium quoddam ingens fuit, & *Act. 1. et. 2.*

magna festiuitas. At post passionem in Actis sępe di- *2. Cor. 6.*

citur, quod erant ieiunantes & orantes. Et Paulus in omnibus exhibeamus nos. &c. In fame, siti, & ieiunio. *Dicebat autem & similitudinem ad illos. Quia nemo commissuram à vestimento nouo immittit in vestimentum vetus. alioquin & nouum rumpit: & veteri nõ conuenit commissura à nouo.* His verbis Christus significat, quod his, qui quotidie vsque ad satietatem comedunt & bibunt, non conuenit statim in ipso conuersionis exordio magnam abstinentiam illis imponere. Tales erant discipuli, quapropter paulatim ad perfectiora ducendi erant: vt degustata spirituali dulcedine fortiores fierẽt ad corporis afflictiones perferendas. Docentur etiam hoc loco confessarij, ne statim carnalibus peccatorib⁹ grauia iuga imponant. Est enim opus eos, qui minus perfecti sunt, paulatim ducere: exẽplum diuini Pauli sequuti, qui dicit. Lac vobis dedi, tanquam paruulis non escam: *1. Cor. 3.*

nondum enim poteratis. Et Paulus Agrippæ regi dixit. Opto apud Deum & in modico & in magno, *Act. 26.*

non tantum te, sed etiam omnes, qui audiunt fieri tales, qualis ego sum exceptis vinculis his. Quare obsecro dixit exceptis vinculis his? Nonne optimum erat pro Christo ligari? Vtique: at hoc opus erat maximæ perfectionis, quodquidem Agrippæ non conueniebat, nec nouiter ad fidem conuersis. Quos tanquam in fide teneros vincula Pauli deterrerent. Tractandi erant Agrippa & qui nouiter ad fidem Christi veniebant blande, leniter, & quadam suauitate: non autem aspere & acriter. Ideo Paulus non vult vincula Agrippæ, sed viris iam perfectis & exercitatis in Dei seruitio. Pannus itaque vetus consuendus est veteri. *Et nemo mittit vinum in vtres veteres, alioquin rumpit vinum nouum vtres & vinum effundetur, & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittendum est, & vtraque conseruantur.* Intẽdit Christus his parabolis quod doctrina noua non bene po

ne poteſt percipi à viris retinentibus, antiquum vi uendi inſtitutum: ſed oportet prius expoliare vete rem hominem & ſic induere nouum: ita quod non bene ſtare poteſt vt aliqua pars noua ſit, alia ve ro vetuſta. Id eſt, quod doctrina ſit noua & vita vetus. Diſcipuli Chriſti ſic adeo erant imperfecti, vt adhuc non eſſent capaces vitæ & doctrinæ noui teſtamenti, vt patet ex his, quæ Chriſtus illis dixit poſt reſurrectionem. Manete in ciuitate quo adhuc induamini virtute ex alto. Ideo eos abſtinuit à ieiunij præcepto & ab alijs ſpectantibus ad perfe ctionem noui inſtrumenti. Hæc enim tunc ſeruan da non tradidit maxime teneris diſcipulis, ſed ſer uanda prædixit. Explicatio ergo eſt huius loci. Ne mo nouam doctrinam docet eos, qui veteri doctri na inſtituti ſunt. Veſtimentum vetus & vter vetus animus eſt, qui retinet ea quæ imperfectionis ſunt. Quod ſi vinum nouum noui teſtamenti in veteres immittatur vtres rūpetur integritas noui teſtamē ti, & vinū diffundetur, & amittetur. Ita caute omnia agere debemus, nec in nictu oculi, ſiue momento ex imperfectis perfectos fieri velle: aut ex imbecilli bus fortes. Hominibus qui adhuc fragiles ſunt non imponendæ ſunt maximi rigoris regulę: ſed quę hu mana imbecillitas ferre potuerit: nam ſecundū me dicos natura non patitur repentinas mutationes. *Et nemo bibens vetus, ſtatim vult nouum. Dicit enim Vetus melius eſt.* Superior doctrina ex ſimilitudini bus veſtium & vtrium ex parte doctoris oſtendit, & continet manifeſtam cauſam, quare Chriſtus nō faciebat tunc ieiunare: hæc autem parabola ex par te effectus diſcipulorum ſe tenet. In prioribus ſiqui dem parabolis ex parte temporis nuptialis, & ex par te imperfectionis diſcipulorum ſapientia magiſtri commendatur: in hac autē explicatur praua diſpo ſitio diſcipulorū ex mala conſuetudine: Sicut enim guſtus cui maxime ſatisfecit vetus vinum, ſi ſubita facta mutatione ei præbueris vinum nouum recu ſat & reſilit: ſi autem paulatim palatum vino nouo aſſuefeceris illud libenter deguſtabit: ita diſcipuli aſſuefacti veteri legi, non guſtabant adhuc ſuauita tem nouæ legis: ſed veniet tempus quando guſta bunt ſuauitatem noui teſtamēti. Per hanc enim pa rabolam, rationem Chriſtus ad literam reddit qua re etiam poſt miſſionem ſpiritus ſancti non ſtatim ſemouit homines à ſuis legibus & ceremonijs, ſed paulatim: quoniam aſſuetis veteri vino, non ſtatim ſapit nouum. Difficile enim eſt aſſueta relinquere. Vbi iam oportet ad noſtram vtilitatem diſcere, vt hominem vetus exuamus, (vt inquit Apoſtolus) & in nouo ſpiritu renouemur. Ambulemus non in fer mento veteris malitiæ, & nequitiæ, ſed in azimis ſynceritatis & veritatis. Iucundus & ſuauis eſt ſpiri tus domini. Vnde aduertere licet, an inueterata pec candi conſuetudo in eum nos deduxerit ſtatum, vt non Deum deguſtemus neque ſanctum ipſius ſpiri tum, poſtquam in peccatis ſeneſcimus. Etenim ſic multis bene ſapit vetus peccati vinum, vt deſipiat euangelicæ gratiæ ſtatus & dicant. Vetus vinū me lius eſt. Et illud, quod anima peccatrix per Oſeam di xit. Vadam & reuertar ad virum meum priorē: quia bene mihi erat tunc, magis quam nunc. Opus eſt ad uerſus prauam peccandi conſuetudinem debellari, vt tibi virtus bene ſapiat, & nouum gratiæ vinum. Faxit Deus, vt ita vitia præterita, & anteactam vi tam deteſtemur, & vt conſcientiam noſtram & mē tem ita mundemus, & præparemus: vt cum venerit ad nos dominus noſter Ieſus Chriſtus cū vino ſuæ gratiæ, ne nobis deſipiat, imò ſapiat, & habitet nobi ſcum in ſecula ſeculorum.

Colo. 3. — Luc. 24. — Colo. 3 — Oſeæ. 2.

CAPVT. VI.

ANTIQVISSIMUS eſt inuidorum mos, vt ſemper alie ni boni eos pœni teat. Teredo quæ in ligno naſcitur, ni hil aliud ſtatim fa cit à primo exordio vitæ ſuæ, quā ipſum lignum corrodere. Ita inuidia quæ ab ipſo hominis corde ortum & originē ducit, nihil aliud prius facit, quā ipſum cor abrodere, & comburere. Phariſæi igitur legis hoc peſtifero veneno pleni, grauiter ipſorum corda torquebantur. Atque ita cum viderent Chri ſti redemptoris noſtri admirabilem vitam, & ſuæ doctrinæ altitudinem & excellētiam: pluſquam no uercale odium aduerſus eum conceperant. Et inde ortum & originem hæc inuidia habebat: quia cum populus ſanctos ipſius mores & cæleſtem doctrinā ſequeretur, poſt ipſum abibat, & phariſæos relinque bat. Hoc itaque uidētes ſcribæ & optimates populi graues inimici Chriſti facti ſunt, & capitale odium aduerſus ipſum concipientes omni diligentia & ſol licitudine quærebant aliquid, quo Chriſti famam, & nomen radicitus euerterent atque labefactarent. Cūque in domino (vti in quo nulla erat peccati ma cula) nihil reprehenſionis dignum inuenirent: defe ctus diſcipulorum curabant reprehendere, vt vel in de aliquid redūdaret in reprehenſionem magiſtri: quandoquidem in ignominiam magiſtri cedit, ſi di ſcipuli male docti euadant. Ita beatus euangeliſta Lucas in principio huius capitis ſexti ſcribit quo modo Phariſæi acerrimi Chriſti inimici ſaluatorem calumniabantur: quia diſcipuli domini in die feſto ſpicas tritici manibus fricuerant. Diem autem & tē pus quando hoc contigit eleganter hic ſcribit euan geliſta: vt nihil ad perfectionem hiſtoriæ deficere videatur. Ait ergo. *Factum eſt autem in ſabbato ſe cundo primo.* Hoc dupliciter ſolet exponi. Primo ſic. Iudæi nanque omne feſtum ſabbatum vocabant: nam

nam sabbatum requiem sonat. Dies festos quicunq; illi essent, in quibus ab operibus cessabant, appellabantur sabbata. Quod si festum incidebat in die Parasceues: hoc est, in die veneris vocabant parasceuē sabbatum: & sequētem diem, qui proprie sabbatum erat, nominabant secundo primū: id est primus sabbati, & secundus dies sabbati, hoc est solennitatis. In primo nomine primus, & secundus in ordine festiuitatis præcedentis. Secūdo locus hic intelligi potest, quod loquatur de sabbato, q̄ erat septima dies illius festi, q̄ cecidit in sabbato. Quasi dicat. In sabbato, quod erat octauus dies illius festi. In sabbato secūdo: id est, secundario repetito: Primo, idest, principali. Nam sabbatum primum est festum cadens in sabbato, quod etiam dicitur magnus dies festus sabbati: quia in sabbato duplex solennitas inuenitur. Sabbatum autem secundo primum est septima dies festi solennis cadens etiam in sabbato. Nam sabbatū simpliciter est septima dies, requies domini. Sed vt meā etiam in medium proferam sententiam, dico quod sabbatum secundo primum proprie erat sexta decima luna sequens diem maximum paschæ. Ea nanq; die iubebantur offerri frugum manipuli, vt habetur in leuitico. Dicebatur secundum, quia sequebatur festum paschæ: dicebatur secundo primum, quia primum erat inter sabbata sequentis festiuitatis. Sic exponit Iosephus, cui in his potiùs ego fidem adhibeo quam doctoribus Christianis: quia ipse Iudæus erat, & legis Mosaicæ seruator, & in lege doctissimus, in cuius diebus ille dies vocabatur sabbatum secundò primum. *Cum transiret per sata, vellebant discipuli eius spicas: & manducabant confricantes manibus.*

Leui. 23. *Ios. li.* 3. *antiqui. ca.* 13. *Mat.* 12.

Fame coacti hoc fecerunt, nam vt Mattheus inquit. Discipuli Christi esurientes cœperunt vellere spicas. Maxima premebantur fame, quandoquidem hoc facere illos vrgebat. Nam nisi ita adeo fame defatigarentur, minime hoc fecissent. Vbi tu, qui opulentis, opiparisque ciborum generibus vteris, maxime debes pudore suffundi, & videre quam parce Christi Apostoli comedebant, qui solis spicarum granis cōtenti erant, & consolabantur. Quod autem euellebant, spicas, & eas comedebant: signum erat nō esse assuefactos delicatis epulis & cibis. Quid de illis dicendum, qui maxima solicitudine & industria semper curant, ne aliquantulum famis patiantur, & antequam necessitas postulet, vino ciboque ingurgitātur, quorū Deus solus (vt inquit Paulus) venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiūt. Disce Christi exemplo carnis delicias, & multitudinem ciborum contemnere. Id autem vnum in hac re debes considerare, cum carnem tuam ita delicate & tantis generibus ciborum pascis: quod eam seruas & saginas vt esca sit & cibus immundis vermibus. In quo facto valde ei similis es, qui amicis suis volēs parare conuiuium, multis retro diebus anseres saginat, pauos, & capones, vt in diem cōuiuij valde pingues sint. Ita nimirum tu, qui tam delicate tanta cura & solicitudine carnem tuam pascis, vermibus eā seruas, quasi vel nobiles aliqui sint viri, vel familiares tui. Plusquam insanus es, & elleboro purgandus venis: si cum in hac vita in continuo sis bello, & in medio inimicorum ambulans si inimicis tuis arma tribuis, vt ab eis vincaris. Nonne insane vides quod carnem tuā pascens, & ei multos parās cibos, quod tribuis illi vires & robur, quibus aduersus te insurgat & superet, & vt ipsa spiritum subijciat? Arma fortiora, quibus dæmon aduersus te induitur, tua caro est. His armis Holofernē truncauit, & Amo nem filium Dauid interfecit, & alijs multis vitam abstulit. Tolle inimico arma, si vis eū vincere. Ab abstinente & sobrio procul fugit dæmon, & à longe eum salutat. Horret vitæ asperitatem, & ab eo fugit qui suam carnem macerat, nec ad eum accedere audet tentaturus. Sic Beatus Petrus admonet dicens. Sobrij estote & vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquam leo, &c. Vide quomodo beatus Petrus sobrietatē commendet, vt possis diabolicas fraudes & tentationes fugere. Ideo quod (vt Paulus ait) non in comessationibus, & in ebrietatibus, nō in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & æmulatione: sed induimini dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desiderijs. Sed de his alias. Christus itaque propter nimiam importunitatem Iudæorum irruentium in eum exiuit à ciuitate nondum sumpto cibo, & ita discipuli esurientes spicas vellebant. Sæpe numero hoc Christo accidit, vt patet in Marco, vbi legitur, quod Christus dixit illis. Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum: erant enim qui veniebant & redibant multi, & nec manducandi locum habebant. Vbi discant oportet diuini verbi prædicatores: vt non relinquant prædicationem propter defectum victus & corporalis refectionis. Discant etiam qui diuinum verbum audiunt cætera obliuisci. Ita enim Apostoli verbo Dei erant intenti, vt nihil de cibo curabāt. Mulier illa Samaritana statim vt Christum audiuit, & verbum eius suum tetigit cor, hydriam reliquit, & abijt. Qui Deum gustāt omnia deserunt, & ea quæ ad corpus pertinent nihil curant. Saulus persequutor domini, vt vocem cælestem audiuit, statim omnia reliquit, & Matthæus teloneum & isti discipuli necessarium victum obliuiscuntur: sic adeo rapiebantur amore, & doctrina Christi. *Quidam autem pharisæorum dicebant illis.* O Deum immortalem, & etiam pharisæi ibant cum Christo? Non solum discipuli, sed etiam pharisæi eius inimici magistrum sequuntur: vt nullus locus sit, qui non pateat impugnationibus etiam in sacro Christi collegio. In omni loco & tempore aduersus Christum calumnias quærunt: quando autem non possunt magistrum reprehendere, discipulos taxant. At si sub vexillo Chri pugnaueris, ab ipso propugnaberis. Dominus enim mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo. Et sanctissimus Iob. Pone me domine iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Pharisæi vero potius, quam alij discipulos arguebant, quia & Christo & ipsis inuidebant: vel quia volebāt se ostendere cæteris sanctiores: & ideo zelabant legem, & præuaricatores legis: vel quia erant periti in lege, & ad illos spectabat scire, quid licitum vel illicitum esset in sabbato. Et licet hic nulla fiat mentio de scribis, tamen sub nomine pharisæorum intelliguntur. Quia in Matthæo legimus, quod accusabāt pharisæi dicentes. Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? & tamen ibi nō solū aderant pharisæi, sed etiā scribæ, vt dicit Marcus.

Phi. 3. *Iudith.* 13. 2. *Reg.* 13. 1. *Pet.* 5. *Rom.* 13. *Mar.* 6. *Ioan.* 4. *Act.* 9. *Mat.* 9. *Psal.* 117. *Iob.* 17. *Mat.* 9.

¶ Obserua

Mar. 2. Matt. 12. ¶ Obserua autem quod Matthæus & Marcus dicūt hæc verba dixisse Pharisæos Christo: sed Lucas ait quod dixerunt illa discipulis, quia fuerunt duæ atq; diuersæ accusationes. Altera accusatio fuit quorundam Pharisæorum Christum accusantium, altera vero fuit aliorum pharisæorum accusantium ipsos discipulos: Ideo ait Lucas. Quidam autem pharisæorū dicebant illis. Quasi dicat. Multitudo Pharisæorum Christo loquebatur, & cum illo erat præcipua quæstio & accusatio: quidam autem eorum discipulis loquebantur, eos increpando & dicentes. *Quid facitis quod non licet in sabbatis.* Quid dicerent Pharisæi si vidissent nostras festiuitates, conuiuia potationem, & bacchanalia, cū per integros dies festos homines saltant? Expende autem sceleratorum hominum impietatem. Ipsi flagitijs cooperti viros excellentes, & sanctitate præstantes, in quibus aliquod lumen vident elucescere irruunt, & culpam leuem calumniātur. Vt vultures, qui veniunt ad cadauera, non autē ad corpora viua: sic inuidi non opera viua & excellentia, sed mortua odorant. Vide etiam quanta fuerit sanctitas & bonitas discipulorum Christi: nā ex hoc loco satis ostendi potest. Nam certe si Christi discipuli essent adulteri, homicidæ, latrones, aut contra legem crimen aliquod cōmisissent: vtique pharisæi inuidi non tacuissent. Quærentes autem quid reprehenderent, nihil inuenerūt aduersus eos: magnū quidem hoc est argumentum sanctissime illos viuere. Sic tu viue, vt quanuis inimici velint calumniari, nihil contra legem Dei inuenire possint, quod tu cōmiseris. Si autem aliquando aduersus te aliquid moliantur reijcere, nihil nisi mendacia & inutilia possint adducere. Sic cum aduersus Paulum fere tota Iudæa insurgeret, & illum accusarent grauiter coram Act. 26. Festo & Agrippa: nihil tamen dignum mortis contra illum inuenerunt. Ita vt Agrippa rex diceret Festo dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem. ¶ Obserua autem quod non accusabant eos nec arguebant eo quod in sabbato iter facerent, quāuis iter facere videbatur magis illicitum esse, quam confricatio spicarum: quia non itinerabant, sed iuxta loca ambulabant per segetes. Et etiam ipsi pharisæi in eodem loco erant, quando discipuli euellebāt spicas. Tum etiā quia licebat Iudæis in sabbato mille passus ambulare. In Actis etiam Apostolorum di- Act. 1. citur, quod mons Oliueti est iuxta Hierusalem sabbati habens iter. Id est, tantum distat à Hierusalem quantum licet Iudæis ambulare in sabbato. Quia autem discipuli hoc loci spacium non transierant, non poterant accusari, quia itinerarent in sabbato. Nec etiam arguebant eos furti, quia de alienis segetibus vellebāt spicas, non enim suę erant illæ segetes, quia omnia reliquerant propter Christū. Ideoque de furto eos non arguebant, quia licebat discipulis hoc facere permittente lege. Nam Deus dixit. Si intraue- Deut. 23. ris segetem amici tui frange spicas, & manu conteres: falce autem non metes. Eadem etiam lex erat quantum ad vuas. Ibidem nanque etiam dicitur. Ingressus vineam proximi tui comede vuas quātū tibi placuerit, foras autem non afferas tecum. Non ergo poterant pharisæi discipulos de furto accusare, quapropter accusabant eos de sabbati violatione: eo q in tam magno festo vt sabbatum erat spicas confri-

carent manibus, vt eorum accusatio iusta & recta videretur, & zelo obseruantiæ legis posita. Sed palliata malitia est, quod multoties homines impij facere solent: qui sub prætextu virtutis dicentes legem Dei zelare, vindicant suas iniurias & insontes persequuntur. Omnes homines sua vitia curāt tegere virtutis pallio. Nam si per regum & principum curias abieris, si per ciuitatum senatores, si in concilia clericorum tetenderis, plurima, & detestanda inuenies vitia cooperta sub virtutum pallio. Cupidinem suā tegunt sub boni reipublicæ zelo, impudicitias autē suas sub iustitiæ titulo. Atque ita omne hominum studium est in malum procliues esse, & bonos semper velle haberi: & hoc est q in vniuerso orbe vtitur à mundi sectatoribus. Hi nanque pharisæi sub fuco & zelo obseruantiæ legis suam tegūnt malitiam & inuidiam. Iniquus Absalon cum vellet aduersus parentem suum regem Dauid insurgere: iniquitatē suā titulo religionis & deuotionis cooperuit, dicēs patri Dauid. Vadam & reddam vota mea, quæ voui 2. Reg. 15 domino Ebron. Et abijt ad Ebron & coniurationem aduersus patrem iniuit. Sub colore & fuco deuotionis & religionis, aduersus parētem violentas manus intulit. Idem fecit rex Saul, qui cum nimis ambiret greges pingues & armenta Amalechitarum, hanc suam ambitionem & cupidinem excusare voluit dicens Samueli, ea omnia accepisse, vt domino sacrifi- 1. Reg. 15 caret. Ita etiam multi vt prauitatē suam dissimulēt, adducunt testimonia ex diuina scriptura: vt vel sic malitiam tegant suam. Quod fecisse legimus dęmonem in deserto, qui malitiā & iniquitatem, quam in Matt. 4. pectore absconditam gerebat, Christo voluit persuadere authoritate scripturæ sanctæ. Sic etiam Herodes deuotionem simulans, dixit Magis, vt redeuntes de puero nunciarent, vt ipse etiam tenderet eum Matt. 2. adoraturus. Sic & Caiphas & cōcilium illud de quo Ioannes scribit morti iustum tradiderunt, dicentes hoc ad bonum vniuersæ reipublicæ spectare, & po- Ioan. 11. puli Israelitici, ne venirent Romani, & tollerent locum & gentem. Iudas etiam sub pietatis fuco cupidinem palliabat dicens. Non poterat vnguentum Ioan. 12. istud venundari multo, & dari pauperibus? Et inquit Ioannes, non quia de egenis pertinebat ad eum: sed quia fur erat, & loculos habens. Quod iniquus & traditor auaritia & cupidine motus faciebat misericordiæ zelo palliabat simulans se eleemosynæ largitorem. Hoc etiam & nunc multi iurisperiti & aduocati consueuerunt facere, qui pauperibus & proximis substantiam & rem omnē diripiunt, qui vel ad hoc faciendum textus allegant & detorquent tanquam dæmon in deserto, & tanquā Herodes cum Michęa Mic. 5. & adducunt in suam sententiam Bartolū, & digesta, & Baldum, quibus suas tyrānides cooperiunt. Pharisæi sua lege Apostolos Christi persequuntur, & iuristæ legibus suis rem proximorum furantur: & medici Hipocratis aphorismo ægro vitam amittunt, & in alium mundū transferunt ostenso Galeni textu. *Et respondens Iesus ad eos dixit.* Aduerte obsecro quam fidelis amicus sit Deus, quantāque habeat curam delictorum suorum, vt semper illis adsit, & pro illis respondeat. Confide in domino, & ipse pro te respondebit. Iacta spem tuam & cogitatum in eum, & non tibi deficiet. Quis sperauit in eo, & deceptus est? Sed

est? Sed quid respondeat audiamus. *Nec hoc legistis quod fecit David cum esuriret ipse & qui cum illo erat,*
1. Reg. 21 *quomodo intrauit in domum Dei & panes propositionis sumpsit & manducauit, & dedit his, qui cum ipso erat: quos non licet manducare nisi tantum sacerdotibus.* Respondet dominus calumniæ, sed non nisi textibus sacris. Vt enim tentanti diabolo non respondit sine textu: ita nec eius ministris calumniantibus sine sacro testimonio respódit. Docet vt cum agitur, an quidpiam licitum sit, necne, ad sacram paginam esse recurrendum, vt vel inde colligatur an liceat. Vsus est Christus scripturæ testimonio, quia isti Iu-
Ioan. 5. dæi nimis credebant scripturis. Quocirca alio in loco dixit eis. Scrutamini scripturas, in quibus vos putatis vitam æternam habere. Ideo nunc Christus adduxit ex sacra pagina authoritatem: vt vnde oriebatur dubitatio, ibi ortum etiam haberet responsio. Accusatio aduersus discipulos ortũ habebat in scriptura: conueniens ergo erat eis ostédere ex ipsa scriptura, se contra illam non agere. Etenim clauum clauo truditur. Sed singula iam expendamus. ¶ Nõ legistis inquit. Acsi diceret. Si scripturas sciretis, vtiq; non diceretis hoc: sed quia nihil intelligitis, insipienter loquimini. Legis defensoribus probat dominus eos nescire legem. Adduxit Christus exemplũ Dauid, quia princeps erat prophetarum, & vniuersa Iudæorum gloria ab ipso pendebat: de quo dominus
Act. 13. specialiter loquutus dixerat. Inueni virum secundũ
1. Reg. 21 cor meum. Et Abimelec summus sacerdos huic rei authoritatem præstitit. Erat enim vir ille summus sacerdos, & iustus habebatur, & in lege erat valde peritus. Conseruatio nanque humanæ salutis anteponi debet obseruationi festorũ: quia sabbatum factũ est propter hominem, & non homo propter sabbatum. In necessitate ergo potius prouidendum est, vt vitæ hominis consulatur, quam vt sabbatum obseruetur. Leges nanque non constitutæ sunt ad perniciem hominum, sed ad salutem: idcirco vbi maior vrget necessitas, cedere debent. Et sæpenumero fit vt lex legi cedere cogatur: id quod dominus apud alios euangelistas in hoc negotio satis aperuit cum inter circuncisionem & sabbatum collationem faceret. Et hoc profecto summe obseruádum est in quẽ finẽ humanæ leges & promulgandæ & interpretandæ sint: nimirum, vt charitati minime contrariẽtur. ¶ Aduerte autem quod non solum dixit hoc fecisse Dauid, sed etiam illos, qui cum eo erant. Etenim si de solo Dauid Christus loqueretur, possent illi obijcere Pharisæi. Dauid rex erat, & propheta: tui autẽ discipuli, qui sunt? Ideo addidit Christus, & qui cum illo erant milites, etiam manducasse. Quod igitur licuit militibus: cur discipulis non licebit? Verum vt scias, qui fuerint isti panes propositionis, aduerte, ꝙ
Exod. 25. in tabernaculo Mosi erat quædam mensa aurea ex
& 27. lignis Septin, operta laminis aureis, super quam apponebãtur duodecim panes, quorum quilibet duas farinæ decimas continebat: qui panes à solis sacerdotibus conficiebantur. Laici dabant farinam leuitæ, & leuita custodiebat illam in thesauro Sanctuarij. Cum autem necesse erat panes confici: petebat sacer-
1. Par. 9. & 23. dos à leuita farinam, & panes faciebat: fiebantque isti panes singulis sabbatis & recentes super mẽsam apponebantur vsque ad aliud sabbatum: & tunc fiebant alij duodecim, & ablatis prioribus illi recentes apponebantur. De his nulli manducare erat licitũ Num. 24.
præter ipsos sacerdotes. Vocabantur panes proposi Leui. 22.
tionis, quia proponebantur: id est ponebantur corã domino in mensa, quæ erat intra tabernaculum ante velũ & sancta sanctorũ, vbi vox dñi audiebatur in sancta sanctorũ super arcam & propitiatorium super alas Cherubin. Quapropter vocabantur etiam Num. 7.
panes faciei: qui positi erant ante faciem Dei. Cum autem dicit panes propositionis, loquitur Hebræo more: Hebraismus enim est panes propositionis. Lingua quippe Hebræa, denominationibus vtitur pro denominatis. Nos vero diceremus panes propositi. Sic etiam dicunt ipsi terra promissionis, hoc est terra promissa: & filius iniquitatis, id est filius iniquus: & familiarissima est in scripturis sacris hæc loquutio. Itaque non erat licitũ, vt de his panibus aliquis laicus comederet, qualis erat Dauid: nisi in extrema esset necessitate constitutus. ¶ Obserua autem, quod licet vrgeret necessitas, non tamen comederũt Dauid & sui hos sanctos panes donec mundi fuerunt, & puri à mulieribus. Quoquidem facto significatur nemini licere, ad sanctum eucharistiæ sacramentũ accedere, nisi prius ab omni carnis inquinamento fuerit purgatus: præcipue sacerdotibus quorum munus est id quotidie manibus & pectore gestare, & alijs id impartire. Vnde dominus. Mundamini qui fertis vasa domini. *Et dicebat illis. Quia dominus est* Esa. 52.
filius hominis, etiam sabbati. Si Abimelec dispensauit cum Dauid in necessitate constituto, vt non solum ipse, sed etiam milites qui cum illo erant panes propositionis manducarent: de quibus non poterãt edere nisi soli sacerdotes; multo melius id ego potero cum discipulis meis dispensare. Ratio est, quia ille non erat dominus sabbati sicut ego sum: & nihilominus cum inferior me esset, id donauit militibus suis. Et facta hypothesi, quod illi male fecissent violando legis præceptum: ego tamen non possum violare sabbatum, quia sum dominus sabbati. Etenim ego minime peccare possum, faciens quidquid mihi libuerit: quia possum omnino sabbatũ tollere nulla existente causa, sicut illud institui, quia volui. ¶ Perpende autem, quod in præceptis primæ tabulę cuius numeri est obseruantia sabbati, nemo dispensare potest, neque ipse Deus: ideoque in tali præcepto inuiolabili duo consideranda veniunt, scilicet verba legis, & intentio legislatoris: id est naturalis æquitas, quæ illum mouit. Vbi ergo ista duo apparuerint, non licet alicui contrarium dispensare. Vbi vero non apparet intentio legislatoris, tunc licebit: nam lex potius in intentione consistit, quam in verbis. Nam leges scire, non est nosse verba legum, sed vim & potestatem earum. Præterea inter præcepta stabilia quædam important actus malos in se, & secundum se, qui semper dicunt deordinationem, vt rem alienam inuito domino contrectare vel vxorẽ alienam cognoscere: & in his non potest Deus dispensare. Quidam vero dicuntur actus mali in se, licet non secundum se, vt occidere hominem, vel rẽ alienam suscipere sine fraude. In his potest Deus dispensare. Inter præcepta autem immutabilia quædã sunt pure moralia, in quibus Deus nec homo dispensare potest, quædã sunt partim ceremonialia, vt prę-

ceptum

ceptũ de sabbato in quo potest Deus, & itẽ homo in necessitatis articulo dispẽsare, vel potius intẽtio nõ præcepti interpretari, & de his loquitur hic Christus: *Factum est autem & in alio sabbato, vt intraret in synagogam & doceret.* Duplici ex causa curabat & docebat in sabbatis. Primo quia Iudæos volebat docere in sabbato, in quo oẽs in tẽplo cõueniebant, sicut modo Christiani in dominicis diebus accedunt ad audiendũ rẽ sacram, & prædicatores. Et ideo ait hic Lucas q; Christus tunc docebat eos. Venatores etiã & piscatores retia tendunt, vbi sciunt plures natare pisces, & feras latitare. Sic Christus qui animas venari cupiebat, vbi frequens erat turba Iudæorũ docebat in sabbatis. Secundo in sabbatis docere voluit & miracula facere quia volebat locum accusationi Iudæorum dare, quam in ipsum tanquã in violatorem sabbati retorquebant: vt vel inde occasione sumpta eos doceret, quomodo sabbatum esset obseruãdum. Ideò sequitur in cõtextu. *Et erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida.* Pharisæi illum hominem ad Christum adduxerunt: & ideo dicitur hic, q; insidiabantur vt accusarent illum. Non tamen intelligas, q; ipsi obtulerunt eum, vt illum curaret: quia hoc iã esset salutem illi homini impetrare: & si hoc facerẽt non possent Christum arguere, eo q; in sabbato curaret: sed suaserunt homini, vt se ipsum offerret. Et quanuis videatur illum hominem nõ fuisse adductũ quia ait. Erat homo in synagoga: dicendum tamen est illũ esse in synagoga quãdo Christus intrauit, & pharisæi vidẽtes hominem, illi suaserunt, vt se Deo præsentaret. Quanuis deprauata & iniquã intentione hoc fecerint, tamen bonum opus fecerunt persuadentes vt ad Christũ accederet: qui verus animarũ medicus erat. At Deus ita sanctus, ita bonus & misericors est, vt ex malis sæpe bona eliciat, queadmodũ hic fecit, vbi salutẽ infirmo restituit, & vtilẽ doctrinã omnibus præsentibus prædicauit: ita etiã filij Iacob fratrẽ Ioseph iniquo & deprauato animo in Ægypto vẽdiderũt: at aũt ex hoc tãto malo Deus grãde bonũ multis populis parauit: nã prudẽtia & sagacitate Ioseph effecit ne magna gentiũ multitudo fame periret. Atq; ita ipse postea fratribus suis dixit. Vos cogitastis de me malũ, sed Deus vertit illud in bonũ. Ita etiã Saul existimauit Dauid in interitũ adducere, petẽs ab illo cẽtũ Philistæorũ præpucia, & dixit. Nõ sit manus mea in eo: sit autẽ super eum manus Philistim. At etiã si Saulis animus deprauatus & iniquus esset, opus tamẽ inde elicitũ bonum fuit, quia Dauid triũphãs victoriã de Philistæis reportauit. Ex quo loco discere debes semper recta & bona opera facere: etiã si in mortali sis detentus culpa. Hi nãq; pharisæi etiã si in mortali iacebãt peccato tamẽ huic homini habẽti aridã manũ, bonũ impẽderunt opus. Ita etiã si viuas in dãnationis statu, bona tamẽ opera semper facito: nã etiam si pro illis vita æterna nõ sis dignus, nec etiã per illa mereris q; à peccato te dñs eripiat: bona tamẽ tẽporalia tibi cõparabis & salutẽ corporis, & etiã bonũ habitũ, vt posteà cũ veneris in statũ gratię maiori cũ facilitate virtutis operibus te addicas, nã habitus potẽtiã reddit facilẽ. Petrus nãq; postquã bis dñm suũ abnegauerat, Christi discipulus, in loquela solũ cognitus fuit. Curãdũ tibi maximè est, vt etiã si Deum amittas nũquã tamẽ Dei loquelã amittas, vt vel signis bonus Christianus habearis, etiã si reuera bonus nõ sis. Nũquã desinas ad rẽ diuinã accedere & ad cõciones audiẽdas, nã hæc Christiani signa sunt, quibus ipse cognoscitur: in quibus cõcionibus aliquãdo galli cãtũ audies hoc est diuinã inspirationẽ, quę ad postes animę tuę pulsabit, vt tua peccata & delicta plãgas, & in sanio rẽ redeas mentẽ. ¶ Præterea si manũ aridã habes, ad Christũ statim cõfugias, potẽs quippe est omnia tua vulnera in nictu oculi sanare. Multi enim sunt qui manũ aridã ad sanctè operãdũ habẽt, & ad eleemosynã tribuẽdam: de quibus Zacharias ait. Brachiũ eius ariditate siccabitur. Quod fit quia pauperi & inopi manus nõ extẽdũt: id autẽ euenit ex cordis siccitate, vbi nulla pauperũ misericordia & pietas inest. Sic beatus Dauid in psalmo. Percussus sum sicut fœnũ: & aruit cor meũ. Ex corde enim arido, arida manus facta est, sicut arbor, quæ radices aridas habet nullos fructus agricolis promittit. *Obseruabant scribæ & Pharisæi si in sabbato curaret vt inuenirent vnde accusarent eum.* Quia Christus discipulos à culpa liberauerat, & misericordiã sacrificio prętulit, pharisæi insidiari cœperũt magistro, obseruãtes an sanaret infirmũ nec ne: nã si eũ sanaret, statim eũ argueret de sabbati trãsgresione: & si nõ sanaret, eũ de impietate & crudelitate incusarẽt, vel de impotẽtia, q; infirmum nõ potuisset sanare. Obserua aũt q; calũniari & accusare propriũ munus & officium diaboli est. Iuxta illud Apocalypsis. Proiectus est accusator fratrũ. Vnde merito dicebat illis dñs. Vos ex patre diabolo estis. Porro hæc pharisæorũ inuidia detestãda est, vt pote quæ infœlicẽ aĩam excæcat, vt inde homo deterior euadat, vnde potiorẽ & sanctiorẽ viuẽdi normã elicere deberet. Etenim inuidus omnia, quæ videt, sicut serpẽs omnia, quę comedit in venenũ cõuertit. Omnia facta & dicta illius, quẽ odio prosequitur, semper in sinistrã partẽ interpretatur: imo potius inuidus semper intẽdit omnia facta illius quẽ odit deprimere & in nihilũ redigere, & quærit semper viã & modũ vt hũc deprauatũ cogitatũ adimpleat. Sic pharisæi & scribæ mũdani honoris cupidi & sitiẽtissimi, Christo inuidebant & tã illius facta quã dicta calũniabantur. Fuge igitur tu hanc trucẽ & immanẽ feram, quæ tanta mala in vniuersum intulit: inuidia enim diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Quia dæmõ vidit hominem infœlici statu constitutũ esse, & ad illum locum illi patere aditum: vnde misere ipse corruerat, illũ tentauit, & vicit. De Isaac nanque scriptura dicit. Benedixit illi dominus & locupletatus est homo. Ob hoc inuidentes ei Palæstini puteos eius obstruxerunt. Hæc enim maledicta inuidia nec propinquis parcit, nam Rachel sterilis Sorori fæcundæ inuidit. Et fratres Ioseph ei inuidebãt pessimo & iniquo animo, videntes q; à parente præ alijs fratribus diligeretur: cũ etiam audirẽt somnia, quæ narrabat. Sic Aaron & Maria loquuti sunt contra Mosem dicentes. Nõ per solũ Mosem loquutus est dñs. Sic isti Pharisæi Christo à quo tãta recepẽrãt bona inuidebãt, & calũniabant: atq; ideo facta eius obseruabãt. Sed id frustra, nam vt inquit modo euãgelista. *Ipse vero sciebat cogitationes eorum.* Ideoque falli nõ poterat, quia omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Etenim homo videt, quę foris sunt Deus autem

Marginal references: Gen. 37. Gen. 50. 1. Reg. 18. Mat. 26. Zacha. 11. Psal. 101. Apoc. 12. Ioan. 8. Sap. 2. Gen. 3. Gen. 26. Gen. 30. Gen. 37. Num. 12. Hebr. 5.

1.*Reg*.16. autẽ intuetur cor. Quocirca regius vates in psalmo
Psal.138. dño cecinit, dicens. Intellexisti cogitationes meas
de longe, semitam meã, & funiculum meum inuesti
gasti. Hoc tu deberes prospicere, qui semper prauas
& iniquas cogitationes in pectore voluis, & deberes
semper ingenti pudore suffundi, quandoquidẽ scis,
ꝙ Deus omnia nouit, etiã ipsa cordis penetralia. Ta
lia nãq; multoties in animo voluis, quæ si homines
viderent, non dubito quin in faciẽ tuam spuerent &
conspectum tanquam detestandũ relinquerẽt. Quid
est igitur ꝙ coram Dei oculis ea facias: quæ corã ab
iectis hominibus puderet facere? Sed de his inferius
aptiori dicemus loco: nunc verò euãgelistam audia-
mus. *Et ait homini qui habebat manum aridam. Sur
ge & sta in medium.* Præcepit illi vt staret, & in me
diũ prodiret, vt omnes illum, & miraculum factũ vi
dere possent. Expẽde autẽ ꝙ quemadmodũ munus
diaboli est, semper proijcere, euertere, & destruere:
sic dñi est erigere, resarcire, & eleuare. Nã vt beatus
Hieronymus pulchrè annotat: nullũ peccatorem in
Hier. super scriptura stantem legimus, sed ad iustos dicitur. Sta-
te succincti lũbos vestros, præparati in euãgeliũ pa
Eze. cap.2. cis. Et Ezechiel. Statuit me supra pedes meos. Nam
Ephe.6. stare ad vitam pertinet bene operantis, Vnde & Pau
Eze.3. lus dicit. Qui stat, videat ne cadat. Et non dubium
1.*Cor*.10. est nisi ꝙ in hoc loco stare vocat Paulus statũ gra-
tiæ & salutis. Vnde alibi suis dicit. State in dño cha-
Ephe.4. rissimi. Et propheta qui se vita & moribus ante dñm
4.*Reg*.3. stare videbat, dixit. Viuit dñs in cuius cõspectu sto.
Psal.134. Et ad Christi seruos loquutus egregius psaltes dixit.
Ecce nũc benedicite dñm, omnes serui dñi. Qui sta-
tis in domo domini: in atrijs domus Dei nostri. Et
Psal.121. alibi stantes erant pedes nostri, in atrijs tuis Hierusa
Zacha.5. lem. At è contra (vt Zacharias inquit) iniquitas in ta
lento plumbeo sedit. Etenim inueterati in peccato,
& flagitijs suis hęrentes, sedere dicũtur qui nec exur
Psal.126. gere, nec illud audire volunt dicentem. Surgite post
Psal.118. quam sederitis. Et iterum. Sederunt principes, & ad-
uersum me loquebantur. Ecce igitur quomodo ver
bum stare significat rectè agere: cadere verò iniquè.
Psal.1. Hinc in psalmo primo. Nõ resurgent impij in iudi-
cio. Idest non stabũt: nõ probabunt se esse iustos: nã
illa particula, re, redũdãter posita est, & hæc est Ger
Deut.28. mana exposito. Peccatori etiam in Deuteronomio
Greg. hom.6 dicitur. Non erit stabile vestigium pedis tui. Lege si
placet Gregorium & Ambrosium. Discamus primo
in Eze. Am nõ relinquere bona opera, nec exercitia virtutis pro
br. in psal.1. pter calũniantiũ murmurationes, nec propter dicta
aut iudicia hominum impiorum. Christus nãq; huic
indigenti nõ desinit benefacere propter impias pha-
risæorum calumnias. Id enim est multorũ hominũ
Psal.63. ingenium, vt hęc attendentes, ab incepto bono desi
stant: de quibus illud psalmi dici potest. Sagittę par
uulorũ factæ sunt plagæ eorum. Solent nãque pueri
balistas ex ductili virga facere, & tales ex fœno &
alijs sagittas cũ illis proijcere, quæ vel muscas nõ pos
sint interficere. Ità multi sunt tã pusillanimes vt has
puerorũ sagittas timeãt, & metũ eorũ hominũ cõci-
piunt qui de omnibus mala dicũt, quiq; deprauato
sunt animo & cõsciẽtia. Ne hos timeas, quia paruu-
lorũ sagittas proijciũt, quæ nec tuã cõsciẽtiã lædere
possunt cũ hi tales infames habeãtur: ꝙ si hos timue
ris, & sagittas has nimiũ sentis, potiori iure tu infãs
& puer eris appellãdus, qui talia sentis. ¶ Discamus
secũdo in omni loco & tẽpore bonũ semper operari
ità vt eũtes in bonũ opus, aliud itẽ bonũ nõ sit nobis
impedimẽto. Dixerat superius Lucas ꝙ Christus in-
trauerat in synagogam, vt doceret: nihilominus ta-
mẽ hũc hominẽ infirmũ etiã curauit. Nec te pœniteat
tẽdẽs in tẽplũ rẽ sacrã auditurus, vel prædicaturus:
infirmũ in via visitare, & pauperẽ. Nã si perfectè bo
nus esse cupis, multa bona habere debes. Nã bonum
ex integra causa cõsurgit: malũ autẽ ex quocũq; de-
fectu. Vt aut bonũ opus perfectũ sit, & omnibus nu
meris absolutũ opus est habeat oẽs virtutis circũstã
tias, vt vel ità cõpositũ ad cõsummatã deueniat per
fẽctionẽ. Ità rectus & bonus Christianus ad multa re
currere debet, nec vno solo cõtẽtus esse debet. Vide
Christum, quẽ nec infirmi curatio impedit, vt præ
dicationẽ exerceat: nec prædicatio impedimẽto est,
quominus infirmũ curet. Propter vnũ opus bonum
aliud nõ relinquit, nec aliud opus alteri est impedi-
mẽto. Multi sunt sic adeô ambitiosi vt multa secula
ria officia velint amplecti, & dicũt se omnia posse.
Si autẽ illis aliquid pertinẽs ad Christi obsequiũ de-
mãdaueris, solo illo laxãtur, defatigãtur & denique
oneri succũbũt. Nã si cõcionibus vacas, dicis ieiuna
re nõ posse: si eleemosynã pauper postulat, dicis iam
alijs pauperibus dedisse: atq; ita vnũ opus aliud im-
pedit. Bonis Israelitis nõ erat impedimẽto ædificiũ
tẽpli: nã altera manu Israelitici populi inimicos inter
ficiebãt, altera verò laborabãt, ædificãtes ciuitatem 2.*Esd*.4.
sanctã Hierusalẽ. Ità ambabus manibus ludere debes *Neem*.4.
vt alter Aioth de quo ait scriptura, ꝙ sinistra manu *Iudi*.3.
tãquã dextra vtebatur. Ità tu ambabus manibus la-
borare debes: & ad omnia, quæ Dei sunt recurrere.
Et surgens stetit, Velox & perfecta obediẽtia, nõ mo
ras nectit, dicẽs cras istud faciã, subinde repetẽs. Sic
tibi faciẽdũ est, vt in omnibus prõptã obediẽtiã ob-
serues. Vtinã tu cũ in vitiorũ & flagitiorũ lecto iaces
ad Chr̃i vocẽ ita ocyus surgeres, quẽadmodũ hic, de
quo nobis est sermo: qui statim, vt dixit Christ[9], sur
ge, surrexit. Vide rogo, attẽtis audias auribus ꝙ Salo
mõ inquit. Ne tardes cõuerti ad dñm, & ne differas *Eccl*.5.
de die in diẽ. Surge itaq; qui dormis: & illuminabit *Ephe*.5.
te Christus. Quãdoquidẽ nõ ad interitũ vel ad iugu
lũ vocaris, sed vt si cæcus es, visus clarus tibi resti-
tuatur: si infirmus, vt in pristinã restituaris valetudi
nẽ. Surge surge piger, ne in chœnice sedeas, neq; tam
suaui & vtili tibi præcepto resistas. *Ait ad illos Ie-
sus. Interrogo vos, si licet sabbato benefacere, an male:
animã saluã facere aut perdere.* In Matthæo legimus *Mat*.12.
Pharisæos hoc interrogasse, hic autem id interrogat
Chr̃us: sed vtrũq; verũ est. Ipsi nãq; prius dolose de
hoc interrogauerũt Christũ, deinde iussit dñs homi
nẽ in medio stare: quo stãte Christus eorũ quæstio-
nẽ iterũ interrogauit, vt eis aptius respõderet. Cũ ve
rò dicit an liceat animã curare totum hominem in-
telligit: nomine nanq; animæ, totus significatur ho
mo. Sic intelligitur ille Deuteronomij locus. Intra- *Deut*.10.
uit Iacob in Aegyptũ, cũ septuaginta animab[9]. Vel
iuxta aliorum sententiam loquens de toto homine
animã dixit: quia Christus corpus miraculose cura-
turus, sciscitatur de animæ salute: quia quorũ corpo
ra sanabat, etiam animabus salutẽ tribuebat, pecca-
ta tollendo, & infundendo illis gratiã. Insuper cor
porum

porum curationem ad animarum ordinauit salutē.
Interrogat igitur an liceat in sabbato bene agere, id
est infirmos curare. De Christo non dubiū est quia
erat legis lator, & dominus legis. Dato autem ꝙ om
nem rigorem legis vellet obseruare: non faciebat cō
tra legem: curādo infirmum illum. Quia in sabbato
prohibebantur externa opera propter laborē & oc-
cupationē: Christus autem solo verbo dicebat & sa-
nabat. Etenim lex non præcipiebat, vt Iudæi in sab-
bato non loquerentur: ergo si aliquis solo verbo, vt
Christus, in sabbato curaret, nō vtique contra legē
faceret. Medici etiam Iudæi poterāt in sabbato cura
re: imo peccarēt, si extremè infirmanti non prouide
rēt. Et sic Iudæi nō prohibebāt medicos suos in sab
bato curare. Arguebāt autē Christū, ꝙ in sabbato cu
raret, eo ꝙ posset has ægritudines in alijs curare die
bus: cū nullum esset in mora periculum. Sicut sanan
do cæcos, claudos, paralyticos: quorū salutē in alios
posset differre dies. Alijs etiam diebus Christus cu-
rabat, de quibus in scriptura non fit mētio: quia tātū
de sabbato controuersia agitabatur. ¶ Sed poterit ali
quis forsitan dubitare. Si in alijs diebus poterat cura
re, in quibus calumniam nō pateretur, quid est ꝙ in
sabbatis curabat? Ad quod dubiū facilis est respōsio:
nā aliqui infirmi eorum, quos Christus curauit, ità
erāt in maximo cōstituti periculo, vt nisi statim cu
rarentur, perirent. Sicut fuit ille reguli filius: de quo
Ioan. 4. pater dixit. Descende, prius quam moriatur filius
Luc. 4. meus: socrus etiam Simonis magnis laborabat febri
bus. Alios etiam qui nō in tantà erant necessitate in
sabbato curabāt, vt gloria Dei in similibus diebus
magis elucerer, nā Christus miraculose salutē resti-
tuebat: quāto autē corā pluribus miraculū fiebat, tā
to diuina virtus & gloria exaltabatur. In sabbatis au
tē plurimi cōueniebant propter vacationē operis: &
Christus quærebat omniū spiritualē salutē. Sed de his
satis. Verū quia isti ad interrogationē Christi nō re-
spōderunt, cōuersus est ad hominē, qui habebat ma-
nū aridam, & ideo sequitur. *Et circumspectis omni-
bus.* Circūspexit, ira percitus & cōtristatus, cū vide-
ret cæcitatē cordis eorū: vt Marcus inquit. Fuit enī
in Christo ira cū zelo diuini honoris, quæ tamē ra-
tionis iudiciū nō præueniebat: sed suo assumpta im-
perio. *Dixit homini. Extende manum tuam.* Imperā
Mar. 3. do loquebatur: non sicut scribæ & pharisæi. Extēde
(inquit) manū tuam. Non in te contrahas: non quæ
tua sunt quæras, sed quæ Christi. Nō ad posteriora te
cōuertas, sed ad priora te ostēde, nā qui male agit nō
se extēdit, sed ad posteriora se conuertit. Scito enim
semper debere extendere & exercere totā vim, quā
in manu accepisti: nunquam tamen otio vacare de-
bes. Cum Paulus dicat. Charitas Christi vrget nos.
1. Cor. 15. Si igitur pater extendit manum suam donans nobis
Phi. 3. filium suum. Et si filius manum suam & brachia quo
2. Cor. 5. que extendit præbens sanguinem suum, & facit po
tentiam in brachio suo, vt nos aridos in vitam resti
tueret, & nos iacentes exaltaret, quid est ꝙ nos ma-
num nostram non extendimus apprehendentes di-
sciplinam, nequando irascatur dominus, & de via iu
Psal. 2. storum separemur? *Et extendit.* Vide quomodo mē
bra rationis expertia Deo obediūt, & eius diuinę vo
luntati parent. Quid igitur est ꝙ tu, qui diuina præ-
ditus es mente, & rationis particeps es, diuinis man

datis resistis? *Et restituta est manus eius.* In pristinū
scilicet robur, vt rectè ea posset vti. Docuit hoc exē
plo Christus ob malorum deplorandam peruersita-
tem, non esse abstinendum à iuuandis proximis. Vt
quid igitur medicus ob incurabilem morbū vnius,
infirmi omnes infirmos negligeret? cum etiam nec
seminatorem à seminando deterreat vnus vel alter
lapis. Sic tu ob malorum detractiones bonum ince-
ptum non relinquas, nam virtus quidquid hominū
dicat vulgus vincere debet. Obserua etiā quomodo
hoc facto dns factorum suorum rationē dedit. Neq;
enim semper locū habet authoritas, sed aliquādo ex
hibenda est dictorū aut factorum ratio. Etenim sunt
multi qui volunt sua laudari opera solum hac ducti
ratione, scilicet, quia ipsi fecerunt. Et tanti haberi
volunt, vt si aliquid dixerint, ipsis videatur ob ean-
dem rationem solum, quia ipsi dixerunt, credendū
esse certissime. Christus aūt qui tāta authoritate &
maiestate miracula faciebat, etiā rationē facti reddit
vt omni populo satisfaciat. ¶ Obseruandū hic etiam
quomodo sanctificandi sunt dies festi, nempe proxi
mis benefaciēdo & seruādo animas, illud adimplen
tes, ꝙ apud Esaiam legimus. Frāge esurienti panem Esa. 58.
tuum, nudos vagosque introduc in domū tuam. Si
videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despe
xeris. Sed iam nunc apud Christianos (quæ huius tē
pestatis misera sors, & calamitas est) dies festi bac-
chanalibus celebrātur, cōuiuijs, & ebrietatibus, cho
reis & ludis datur opera: & eo tempore, quo magis
Deo erat vacandum, maiora cōmittuntur peccata,
& maioribus flagitijs Deus noster offenditur. Sed iā
videamus, quid adhæc scribæ & pharisæi: nam sicut
sumus bonus odor vitæ ad vitā (vt Paulus inquit)
& alijs odor mortis ad mortē: ita hęc miracula Chri 2. Cor. 3.
sti quæ bonis bonus odor erant, pharisæis & scribis
erant ad mortem. Quapropter sequitur in cōtextu.
Ipsi autem repleti sunt insipientia. Insipientia quoad
intellectum, & odio quoad animi affectū. Pleni fue-
runt erroribus, prauis consilijs, & iniquis cogitatio-
nibus: quia inde peiores euaserunt, vnde rectiores
fieri deberent. Nec portentosum illud miraculū po-
testati diuinæ adscripserūt: nec Chri rationi & pro-
bationi voluerunt acquiescere. ¶ Sed fortasis alicui
videbitur, Christū nō bene fecisse curādo in sabba-
to, quādo illis pharisæis erat occasio ruinæ: maxime
cū id in alterum diem differre posset. Ad ꝙ dicendū
ꝙ id ꝙ agitur aut est malum in se, & de hoc non du-
biū est, quin relinqui debeat: quia est scādalum acti
uum, ꝙ semper est peccatum: aut est indifferens, &
hoc etiam dimittendum est: quia naturalis ratio ho
mini dictat propter nullam rem alicui esse inferēdū
scandalum. Si autem est bonum, aut est bonū præ-
cepti, & hoc non est dimittendū: quia non debet ob
vitandū alterius scandalum quis peccare. Aut est bo
num supererogationis: & hoc quamuis homo posit
dimittere propter scandalū alterius, non tamen te-
netur omnino dimittere, sed aliquo interiecto tēpo-
re. Quia igitur curatio miraculosa corporū ordina-
batur ad salutē animarū, ꝙ est bonū necessariū: pro
pter scādalū dimitti non debuit aut in aliā diē distra
hi, cū melius & opportunius in sabbatis fieret. Tum
etiā quia præcipuè illis diebus magna hominū mul-
titudo cōueniebat, tū propter documentū, quia non

erat opus seruile à quo cessandũ erat deniq; vt ostenderet Christus se Deum esse, & non legi subditum. *Et colloquebãtur adinuicem quid nam facerẽt de Iesu.* Hoc est, quomodo eum perderent: cuius beneficijs maxime indigebant. Impijssima fuit eorum malitia: quandoquidem concilium inierunt, vt de Christi morte agerent. Vides iam hic quomodo Dei mirabilibus impij obstinatiores reddũtur, vt in impio illo Pharaone, & in Iudæis patet: in quos cum dominus tanta contulisset beneficia, & pauisset illos in deserto: sæpe sæpius in AEgyptum reuerti voluerunt. Sic isti pessimi homines mirabilia Christi vidẽtes, nõ solum reuersi sunt ad pænitentiã: sed peiores facti de illius morte egerunt. Sic in Matthæo legimus, q cũ vidissent hoc miraculum Pharisæi, conciliũ fecerunt aduersus eum, quomodo illum perderent. Et in Marco etiam dicitur, q cum Herodianis inierũt concilium. ¶ Caue tu à malitia & inuidia istorum. Etenim offendũtur inuidi bonis operibus proximorum. Legitur in primo libro regum de Heli sacerdote, q non poterat videre lucernam, donec extinguebatur. Sic inuidi non possũt bona opera proximorum lucentia videre, nisi solum ea opera, quæ extincta sunt & mortua. Infirmabantur horum oculi tanquam inuidi: vt non possent bona opera proximorum intueri. Tales lumine solis obcæcantur. Pascũtur hi stercore, vt scarabęi: vnde iniquis proximorũ operibus gaudent & delectantur, bonis autem mærore conficiuntur. De his, qui proximorum bonis operibus offenduntur, inquit propheta Amos. Occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis. Cui rei in persona Christi concinit egregius psaltes. Loquuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermones odij circundederunt me: pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: posuerũt aduersum me mala pro bonis. Quod etiam per Ioannem Christus testatur. Vt impleatur (inquit) sermo qui in lege eorum scriptus est: quia odio habuerũt me gratis, &c. Sed iam beatissimum euangelistam Lucam, qui agere incipit de Apostolorum electione, audiamus. *Factum est autem in diebus illis exijt in montem orare.* Non intelligas hoc contigisse statim post prędicta, quæ hic narrantur: sed antea, videlicet prius quam sermonem habuisset in monte. Vnde quæ de Apostolorum electione hic dicuntur, quædam recapitulatio est sancti euangelistæ. Docemur autẽ hoc Christi facto à mũdo & eius tumultu longius abire: si Deo vacare quiete volumus. Præterea oraturus montẽ ascendit, vt ostendat, quod omnis orans mũdi infima & terrena contemnere & obliuisci debet: cœlestia vero solum contemplari, & apicem montis conscendere. Vult enim dominus acturus & loquuturus cum homine eum inuenire à mundi tumultibus & vanitatibus segregatum. *Et erat pernoctans in oratione Dei.* Genitiuus ille additus, in oratione Dei, hebraismus esse potest: cuius alias meminimus. Nam cum Hebræi rem magnam exprimere volũt, rem Dei appellant vt montes Dei, cedros Dei, idest magnos. Et nos etiam frequenti loquendi vsu hoc sermone vtimur. Dicimus nanque panem Dei, vinum Dei, cum suauissimum & optimum id significare volumus. Sic modo euangelista inquit, in oratione Dei, id est, in ardenti & feruentissima oratione: cuius rei argumentum præbet dicens, quod in ea pernoctauerit. ¶ Docet non solum die, sed etiam noctu orationi vacandum esse, & in ea persistendum, quodquidem propheta sanctus Ieremias docet, dicens. Cõsurge, lauda in nocte in principio vigiliarũ: & effunde sicut aqua cor tuum ante conspectũ domini Dei tui, leua ad eum manus tuas. Sic egregius ille & sanctus rex Dauid faciebat, dicens. Præuenerunt vigilias oculi mei. Et Esaias. Anima mea quæsiuit te in nocte. ¶ Aduerte hic etiam q ante electionẽ Apostolorum præmisit dominus orationem: tota enim nocte orauit & mane elegit duodecim Apostolos: vt doceat nos orare ante electionem prælatorũ: vt Deus dignetur ostendere, quis sit dignior vt in prælatum eligatur. Sic etiam Apostoli qui edocti erant à Christo cum alium Apostolum eligere voluerunt, qui sedem Iudæ impleret, orantes dixerũt. Tu domine, qui nosti corda omnium, ostende, &c. Sed iam hodie in electionibus potius præmittitur malignum & iniquum fœdus, quam deuota oratio. Prius nanque qui dignitates ascendere anhelant ambitu sibi suffragia quærunt, & si opus est oblatis pecunijs id facinus perpetrant. Et ij etiam, qui suffragantur, potius amicitiam, consanguinitatem, patriã, vel natione quam eum qui studiosus est, sapiens, vel dignitate & officio dignus. Tales sunt quæ hodie fiũt electiones: vt fuit electio Sichimitarũ, qui Abimelech elegerunt in ipsius euersionem, & eorum etiam qui ipsum elegerant. Subditi eum prælatum volunt, qui semper facultatem illis facit vt cum ignauia & negligentia viuant: eum autem abijciunt & nolunt, qui studiosus, & amator virtutis & religionis est: statim que aduersus eum insurgunt dicentes, asperum esse rigidum, & crudelem. Is autem, qui hoc modo eligitur prælatus & ad libitum subditorum, statim cõspicitur non per portam intrasse: quia aspere & superbe imperat, & cum tyrannide regit, non oculos conijciens in cõmune bonum, sed sibi indulgens, & amicis suis qui illum elegerunt, etiam si mali & peruersi sint. De quibus dominus per Oseam aptissime loquitur, inquiens. Ipsi regnauerunt, sed non ex me, principes extiterunt & nõ cognoui. ¶ Obseruandum est etiam, q quãuis Christus sit Deus poterat tamen sicut homo preces fundere: nam secundum assumptã humanitatem orare poterat, secundum quam minor erat patre, quod idem testatur dicens. Pater maior me est. Secundum quam etiam obediebat in omnibus tãquam minor maiori, iuxta illud Pauli. Factus obediens vsque ad mortem. Ideoque orabat, & non solum hic, sed etiam à dextris patris quatenus homo orare potest & orat pro nobis offerens merita passionis suæ toti diuinitati. Vt ipse beatus Ioannes nobis locupletissimus est testis, qui inquit. Si quis peccauerit aduocatum habemus apud patrem dominum, Iesum Christum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris. ¶ Expende etiam quam asperam vitam degebat Christus redemptor noster, qui in die prædicabat & docebat per noctẽ vero insomnis in oratione erat, in monte, inter feras, & in solitudine. Quid ad hoc mirabile Christi exemplum dicent illi miseri & infœlices, qui de Christiano nomine gloriantur, qui in blandis lectulis per totam noctẽ stertunt, qui etiam vsque in mediã diem nõ expergiscũtur?

Exo. 8. Exo. 16. Mat. 12. Mar. 3. 1. Reg. 3. Amos. 8. Psal. 8. Ioan. 15. Iere. 3. Psal. 67. Esa. 26. Act. 1. Iudi. 9. Osee. 8. Ioan. 14. Phi. 2. 1. Ioan. 2.

tur? Hi equidem vitam Epicuræorum sectantur: qui etiã in vitijs & obscœnis voluptatibus tãquã sues de uoluuntur, ventrem suum Deũ habentes, & vxores suas tanquã deas venerãtes. *Et cum dies factus esset, vocauit discipulos suos.* Non insalutato hospite accedunt, sed prius vocantur. Vnde Paulus Hebræis dicit. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tãquã Aaron. Sed hodie multos vocat peculiaris ambitio, multos carnalis affectio, plurimos pecunia, aut regũ & principum amicitia & cõciliatio. Obserua etiã q̃ Christus ex discipulis suis prælatos elegit, Apostolos & principes ecclesiæ. Sic tu ex Christi discipulis elige prælatũ: nõ ex discipulis diaboli, mundi, aut carnis. Sed quis est Christi discipulus? Qui charitatem habet. Charitas enim discipulos Christi nos efficit: iuxta id q̃ idem dominus inquit. In hoc scient omnes, q̃ discipuli mei estis: si dilectiõnẽ habueritis ad inuicem. Is qui maiorem, & ardentiorẽ habet charitatẽ, dignior est vt prælatus eligatur. Vnde quando Christus beatũ Petrũ eligere voluit in aliorum prælatũ prius illũ examinauit qualẽ amorem & charitatẽ haberet, & voluit scire an præ cæteris Apostolis eum diligeret: nam etiam si dignũ eligas, si dignior alius sit, aduersus conscientiã facis nam teneris digniorem eligere. Itaq; ex Christi discipulis, & ex eis, qui inuicem se diligunt prælatum eligere debes. Sic Apostoli fecerũt in electione Mathiæ in Apostolatũ. Vnde beatus Petrus dixit. Oportet vt ex his viris qui nobiscũ sunt cõgregati in omni tempore, &c. Sic etiam cum elegerunt illos septẽ diaconos vt ministrarent mensis dixerũt. Cõsiderate viros ex vobis boni testimonij septẽ, plenos Spiritu sancto & sapiẽtia, vt cõstituamus super hoc opus. *Et elegit duodecim ex ipsis.* Ex quibus manifestũ est q̃ omnes duodecim Apostoli simul fuerint electi, nec alterum altero in Apostolatu antiquiorem esse: quanuis alij alijs in discipulos prius fuerint electi. Prius nanque sequuti sunt Christum beatus Petrus & Andreas, quam Ioãnes & Iacobus: ideoq; in discipulos aliqui prius alijs electi sunt, non autẽ in Apostolos. Nam quadã die primo mane vocauit Christus oẽs discipulos suos, & ex eis duodecim segregauit, quos elegit & nominauit Apostolos. Quod aũt duodecim elegerit non alto vacat mysterio. Aliqui existimarũt nullum esse mysterium in duodeno numero Apostolorũ, dicentes nullam esse causam aut rationem q̃ plures essent, aut pauciores. Nã Marcus ait ad se Christũ vocasse quos ipse voluit: & placuit illi duodecim eligere. Nã quando infœlix Iudas perijt nõ vtiq; elegissent Apostoli aliũ, qui locũ illius impleret, & Petrus id esse necessariũ dixit. Oportet (inquit) vnũ ex istis nobiscũ fieri testem resurrectionis & q̃ scriptura hoc prædixerat, quam oportebat impleri. Sed quãuis ratio determinata de hoc certo numero nõ appareat: tamẽ duplex videt esse. Prior quia volebat eos honorare, & nullus maior honor æstimatur, quam is, quẽ in propria patria quis habet: Apostoli aũt ex gẽte erãt Iudæorũ qui diuidebãtur in duodecim tribus. Voluit eos esse duodecim quasi habituros potestatẽ in duodecim tribus Israel. Sicq; eis dixit Christus. Vos qui sequuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, iudicãtes duodecim trib⁹ Israel. Secũdo quia Christus voluit aliquã facere collatiõnẽ inter vetus & nouũ testamẽtũ. Illi nãq; qui vetus testamẽtũ coluerũt, secũdũ carnẽ à duodecim patriarchis descẽderũt: ita nimirũ voluit Christus, vt oẽs, qui in nouo testamẽto futuri erãt Christiani descẽderẽt spiritualiter à totidẽ patriarchis. Ideoque duodecim cõstituit Apostolos, qui principes fuerũt & doctores legis euãgelicæ. Vt enim in hac mundi machina terrestri per duodecim signa Zodiaci Sol cõficit cursum suũ mirabili & diuina dispositione. Sic in mũdo spirituali Christus sol iustitiæ per duodecim Apostolos deducitur, qui eius fidẽ prædicarũt, & nomẽ eius cũctis nationibus fecerũt notũ, & expulsis tenebris ingẽti splẽdore mũdũ illustrauit. Obserua aũt, q̃ ea ad quæ vocãtur Apostoli, cœlestia sunt nõ terrena: meritissimo ergo ad ea eliguntur, qui minus habẽt in terra, & ideo Christus pauperes elegit. Nã quẽadmodũ ad secularia hi eligũtur qui maiorẽ seculi prudẽtiã habẽt: itã ad res semotas à seculo eligi debẽt, qui minus habẽt de seculo. Fecit dñs in euãgelica lege, q̃ in veteri fecerat: in qua primus rex Saul de minima tribu inter oẽs alias, & de minima familia inter suæ tribus familias electus est. Dauid etiã cũ eligitur minimus est inter fratres suos. Vnde ius erat Israelitici regni vt deficiẽte poste ritate Salomonis successio pertineret ad filios Nathã: qui minor erat ante Salomonẽ: vt in capite tertio huius in genealogia Christi supra ostẽdimus. Ita hic nõ diuites, sapiẽtes, nobiles aut potẽtes elegit dominus: sed pauperes, simplices, & humiles corde. Sic beatus Iacobus inquit. Nõne Deus elegit pauperes in hoc mũdo: diuites in fide. & hæredes regni? Elegit enim eos ante mũdi cõstitutionẽ. Ad hoc nanq; munus prædestinati fuerũt ad mũdi, scilicet, constitutionẽ isti fœlicissimi homines. ¶ Sed expende obsecro in hac electione mirabilem & infinitam Dei sapientiã. Nã cũ vellet Deus à suis creaturis cognosci, diligi, & amari in ipso mũdi exordio: primo omniũ Angelos cõdidit, excellẽti virtute præditos, substãtias spirituales, & diuina mẽte pollẽtes, donauit illis sciẽtiã & sapiẽtiã admirabilẽ. Horũ multi male abutẽtes diuinis donis & beneficijs acceptis gloriã dñi vsurparũt, cũ potius gratias illi refferre deberẽt: ob q̃ acerrime in eos animaduertit dñs, & itã cecide rũt miserãdo lapsu, vt dicat Ioãnes, nõ inuẽtũ esse in cœlo eorũ amplius locũ, itã, vt perpetuo nulla eis remãserit ascẽsus spes, nec vllius remedij vmbra. Vnde ad reparandas sedes horũ casu perditas (vt inquit beatus Augustinus) naturã humanã Deus condidit primũ hominem Adam ad imaginem suam constituens. Qui sic adeo tanta innocentia & sanctitate conditus fuit, vt non solum fuerit plenus gratia atq; diuino amore: sed etiam ornauit & muniuit eũ originali iustitia, secundum quam pars sensitiua rationi obtemperabat. Nullaque orta inter potentias lite ita sancte, pie, & angelica vita, & in omni perfectione viuebat. Quæ omnia dona, gratiæ, & immunitates non illi fuerunt satis: vt in amicitia diuina persisteret. Quippe diuinum mandatum ipsi impositum violauit: vnde priuatus fuit iustitia originali, quæ sibi & posteris suis tanquam primogenitura erat con cessa atq; ita subiectũ mansit eius corpus morti, & anima in misera dæmonis seruitute captiua. Et quia oĩs caro corruperat viã suã, ex omni massa perdita elegit

Phi.3. Hebr.5. Ioan.13. Ioan.21. Act.1. Act.6. Mat.4. Mar.3. Act.1. Mat.19. 1. Reg.9. 1. Reg.16. 1. Par.3. Iaco.2. Ephe.1. Apoc.12. Aug. in inchirid. ca.9. Gen.3. Gen.6.

elegit Deus filios Israel in habitationē suam, segre-
gās eos à reliquis vt ab illis adoraretur & coleretur,
quādo quidē reliqua hominū pars idololatriæ stude
bat. Et quemadmodū Angelis sapientiā donauerat
sublimē, & primo parēti Adæ sanctitatē absolutā &
perfectissimā: ita huic suo populo electo dedit abū-
dātē terram, affluentiā diuitiarū, regale sceptrū, glo
riosos triūphos & victorias, quas de inimicis suis re
portarunt. Hi etiam sui tanti domini, qui in eos tot
cōtulerat beneficia, tot amoris & pietatis suæ pigno
ra tradiderat, proditores ingratissimi extiterunt. Vi
dens itaq; vnigenitus Dei filius quàm fragile fuisset
literarum, q iactum erat, fundamentum, sanctitatis,
diuitiarū, atque humanarū viriū: ædificiū in aliud
multo dissimile conuertit. Et ad id stabiliendū & fir
mandū non sibi assumit mundi sapientes, nō litera-
tos, nō potentes, nō legis Rabbinos, nō inflatos mū
di philosophos, non principes & magnates, nō stre-
nuos milites, nec fortes & robustos duces: at funda-
mētū iacit ecclesiæ suæ sanctæ pauperes & rudes pi
1. Cor. 1. scatores: vt vere Apostolus dixerit. Infirma mundi
elegit Deus, vt fortia quæq; cōfundat. Vult Christus
ecclesiā suā perpetuo durare, atque ità hos humiles
& infirmos homines eligit. Quam quidē rem si accu
ratius inspexeris, videbis in ea diuinam & admirabi
lē sapientiā relucere. Nam cū ecclesiæ suæ priora ie
cisset fundamenta Angelicam sapientiā, miserabili
lapsu corruit: deinde eam in sanctitate & in innocē-
tia fundauit & cecidit: deniq; eā ædificat in virium
robore, diuitijs, atque potētia, & tādē radicitus fuit
euersa. Nūc aūt mūdi reformator & restaurator ec-
clesiæ suę fundamētū cōstituit homines imbecilles,
& peccatores, vt Petrus, qui post Christū prima fuit
Mat. 26. petra fundamēti qui nō post multū tēporis misere &
Mat. 9. infœliciter cecidit. Et vt fuit Matthæus, qui in Telo
Act. 9. neo sedebat. Et Paulus Christiani nominis inimicus
Mat. 20. & persequutor: & duo alteri ambitiosi filij Zebedæi
& iactis his tā fragilibus fundamentis certo certius
est ecclesiā nunquā defuturam. Hæc sunt mirabilia
& stupenda Spiritus sancti opera: hæc immēsa & in-
scrutabilis Dei sapiētia, quā insipiēs mundus cū nō
attingat, nec capiat, stultitiā & insipiētiam iudicat.
Itaq; supernus artifex iā incipit ædificiū suū, & prio
ra iacit fundamēta duodecim angulares & fortissi-
mas petras. ¶ Aduerte aūt q ex cōmuni gremio eli-
gēdi sunt ij, qui in magna habeāt æstimatione. Sed
multi prælati præcipuè monachorū iā huius doctri
næ obliuiscūtur, qui exteras & peregrinas adducūt
moniales, vt monasterijs præsint: vnde fit, vt multę
oriātur dissensiones inter eas, quia moleste ferunt,
vt foris adueniat, quæ eis præsit: cū potius aliter de-
28. q. 2. abba beret fieri. Vnde bene sancitum est in ecclesia vt ab
tem. bas à suo monasterio eligatur. Sed proh dolor qui sę
pesæpius multa proprijs oculis vidi orta scādala, cū
prælati eas velint honorare, quæ illis magis placent
quibusq; aliquibus donis & beneficijs sunt affecti: at
q; ita eas traducūt ex altero in alterum monasteriū.
Posteà verò nō illis deest parua quædam & nullius
momēti excusatio, qua suū defectū, & inordinatum
amorē tueātur, dicētes ità cōuenire, vt adsit pax &
tranquillitas in monasterio. Quod certè nō ità reue-
Act. 1. ra euenire solet, quia potius ipsi cū discordia gaudēt
vt milites cū bello, in quo ipsi diripiūt, & rapiūtquę

possunt. Christus itaq; ex ipsis elegit duodecim. Et
Apostoli elegerūt Mathiā ex ipsis, nō ex extraneis.
Oportet (inquit Petrus) eligere vnum ex his qui no
biscū sunt, &c. Sed de his satis. ¶ Vnum autē hic vlti
mo notādū, q Christus elegit hos Apostolos in mō
te: nam statim inquit euangelista Christū descendis
se de mōte: ex quo dignitas Apostolatus excelsa &
sublimis cōsiderari potest, cū in sublimi & alto loco
in cacumine mōtis data fuerit. Postquam igitur ex
omnibus discipulis hos duodecim elegit, ait euāge-
lista. *Quos & Apostolos nominauit.* Apostolus græce
idē est q latinè missus. Hi nāque gloriosissimi Chri
sti, & eius vitæ, obseruatissimi sectatores, primatum
obtinēt in ecclesiastica hierarchia: & sunt post Chri
stū altissima Christianæ ecclesiæ Seraphin quorum
verba & scripta veritatem continent infallibilē, &
scripturæ sacræ reputantur. Hi sunt, qui ecclesiā plā
tarūt, & suo sanguine tāquā aquarū torrentibus fru
ctificare fecerunt. Hi sunt, quos Christus nō seruos,
sed amicos nominauit: hi sunt mūdi restauratores, Ioan. 15.
vniuersi orbis prædicatores Christus splēdidissimus
mūdi sol, & lumē orbis tenebras ignorantiæ expel-
lēs. Hi denique duodecim Apostoli, sunt illi duode- Exo. 15.
cim fontes Helim, qui doctrina sua omnē terrā irri-
garūt. De quorū numero & altissima dignitate, &
meritis multa, eaq; præclara dici possent, quæ breui-
tati cōsulētes, cōsentaneū duximus omittere. Nomi
na aūt sanctorū Apostolorū, quæ Christus dicit scri Mat. 10.
pta esse in cœlo: nunc etiā beatus euangelista hic ea
scribit dicēs. *Simonē quē cognominauit Petrum, &
Andreā fratrē eius: Iacobum & Ioannem.* Nominā-
tur Apostoli quasi viri illustres & præclari. Sic Mo-
si dictū est. Noui te ex nomine. Illi ducēti quinqua- Exo. 33.
ginta viri proceres synagogæ tēpore cōcilij singuli Num. 16.
per nomina vocabantur: & ad ostēdēdū q erāt pro-
ceres, dicitur q vocabātur per nomina. Sicut enim
in veteri testamēto ponūtur nomina partriarcharū Gen. 46.
filiorū Iacob: sic in nouo testamēto ponūtur nomi- Exo. 1.
na principū & patriarcharū. ¶ Obserua aūt, q in ordi
ne nominū non attenditur ad merita, aut ad sancti-
tatem: quia Ioannes vt dicit Chrysostomus nō solū Chrys. hom.
cæteris, qui post ipsum sequuntur: sed etiam ipso fra 33. in Mat.
tre maior erat. Et Andreas non fuit vocatus ad tātā
Christi dilectionem & familiaritatem sicut Ioānes.
Ordo enim est antiquus: quāuis Petrus propter prin
cipatum & dignitatem omnibus præferatur. Petrus
& Andreas prius fuerūt vocati ad discipulatū: quan
uis nō ad cognitionē Christi, nā ad hoc prius fuit vo
catus Andreas, quā Petrus: & prius Philippus, quā Ioan. 1.
Iacobus & Ioannes. Sed ad discipulatum nunquam
ad sua reuersuri simul vocati sunt Petr⁹ & Andreas: Mat. 4.
& primus ponitur Petrus, quia natu maior erat, &
eadē ratione Iacobus ponitur prior Ioanne quia æta
te maior erat: quos duos fratres statim post Petrū &
Andreā vocauit dñs. Sed nō nihil differre videntur
hic euāgelistæ. Lucas eīn & Matthæus ponūt in se- Mat. 10.
cūdo Andreā: & in Marco & in Actis vbi numerāt
Apostoli, ponitur Andreas in quarto loco. s. post Ia- Mar. 3.
cobum & Ioannē. Ratio est, quia Matthæus & Lu- Act. 1.
cas seruant hic ordinem temporis, illic autem
dignitatem: quia ad maiora secreta hi tres eleuati
sunt. Et quia Ioānes inter duodecim (vt Ambrosius
fatetur) solus virginitatis puritate inuentus fuit, &
quia

Amb. super 1. Cor. cap. 2. quia à domino maiori dilectione fuit prosequutus: ideô Lucas in Actis post Petrũ eum nominat, & pô steà Iacobũ & Andream. Vocatur autem Simõ Petrus ad differentiã alterius Apostoli, qui vocabatur Simon cognomento Zelotes, aut Cananeus. Posuit autem Simoni nomen Petrus ad significandã ipsius futuram excellentiam: quia summus pontifex cõstituendus erat. Nam sicut petra ponitur in ędificijs tã quam basis & substerniculũ ità Petrus fuit fundamẽtũ ædificij spiritualis Apostolorũ, & qui primas inter eos tenuit. Quia inter principes Apostolos addignitatẽ pontificiam electus est, imposuit illi Christus nomen: quia nominis impositio dominij & principatus signũ est. Vnde dominus volens docere Adã, *Gen. 2.* ꝙ eũ principem & omniũ dñm fecisset: adduxit ad eũ omnia vt videret ꝙ nomen singulis imponeret. Veluti qui mancipiũ emit: volens ei ostendere se super ipsum dominium habere nomen immutat. Sic *Gen. 17.* Deus Abrahã & Saræ nomina mutauit. Sic Pharao *Gen. 41.* in AEgypto vocauit Ioseph Saphanat: hoc est, mun*Dan. 1.*di Saluatorem. Et Nabuchodonosor vocauit Danielem Balthasarem. ¶ Prætereà res in melius mutatæ indignæ sunt, vt prioribus nominibus appellentur. *Gen. 17.* Hac de causa Abrã in Abrahã mutatus est, & Iacob *Gen. 32.* in Israel. Quo etiã facto docemur, vt siquẽ ex peccatore iustũ, iã mutatũ viderimus: nominis prioris ignominiosi obliuiscamur. ¶ Andreã aũt vocauit fratrẽ Petri propter honorẽ: quia in honorẽ illius cedebat, ꝙ esset frater Petri, quẽ Christus principẽ Apostolorũ fecerat. ¶ Iacobus filius est Zebedæi, quem Christus plurimũ dilexit: fuitq; vnus, ex eis, qui pẽculiariter ad omnia secreta Christi vocabantur: qui omniũ Apostolorũ primus martyrij palma laureatus est. ¶ Ioãnes frater Iacobi vnus est ex quatuor e*Aug. de cõsen. euang. cap. 6.*uãgelistis, cuius euãgeliũ (vt Augustinus ait) inter omnes scripturas eminẽtissimũ est: quocirca aquilæ assimilatur, quia sermonis & secretorum altitudine omnes trãscẽdit. Solus ipse inter duodecim cũ Christo adfuit cũ in cruce pẽderet, cui dñs virginẽ matrẽ virgini cõmẽdauit, & præcæteris dilectus fuit à Christo: qui postquã octo supra sexaginta annos euangeliũ prædicauit post exilia, post calamitates & *Tho. in euãg. Ioan. ca. 21. & in 4. senten. d. 43. q. 3. ad. 2. arg.* martyria apud Ephesum susceptà (teste beato Thoma) absq; vllo dolore moriens eadẽ hora suscitatus corpore simul & anima gloriose cũ sanctis ascendit in cœlum. *Philippum & Bartholomæum.* De his nulla est discordia inter euangelistas quia ambo ponuntur statim post supra dictos quatuor. Tamẽ in Actis Apostolorũ post Philippũ ponitur Thomas & deinde Bartholomæus. Huius discordãtiæ causa manifesta nõ apparet, sed forte fuit ad designãdũ ordinem dignitatis: & omnes euãgelistæ tenuerũt ordinẽ tẽporis. Lucas vero in Actis tenuit ordinẽ meritorũ. Nobis tamẽ nihil cõstat de differẽtia Thomæ & Bartholomæi, quia eorũ gesta nõ legũtur in sacra scriptura, per quæ aliquã eorũ dignitatem venari possimus. ¶ Obserua autẽ ꝙ euãgelista, Apostolos binos & binos nominat, dicẽs Petrũ & Andreã, Iacobum & Ioãnẽ, Philippum & Bartholomeũ, & sic de reliquis, quos fortè ità numerauit, quia bini posteà fuerũt missi. ¶ Porro hic Philippus anno ætatis suæ septuagesimo octauo crucifixus est, postquã Ebionitarum hæresim destruxit, & totam Scythiã ad fidẽ Christi sua prædicatione conuertit. Bartholomæus aũt in superiori India euãgeliũ prædicauit: & in Licaonia, vbi pro Christo nomine cæsus, & exenteratus, tãdẽ capitis discrimine fœliciter occubuit. *Matthæum & Thomam.* Marcus & Lucas prius ponũt Matthæũ quã Thomã: sed ipse Matthæus Thomã prius ponit. Ratio discriminis est quia Lucas & Marcus scribũt iuxta tẽporis ordinẽ, in quo Matthæus pręcessit Thomã: ipse tamẽ Matthæus ex humilitate prius posuit sociũ suũ qua etiã humilitate se ipsum publicanũ nominauit, ꝙ alij euangelistæ tacuerũt. *Mat. 9.* Matthæus vero primus omniũ euãgeliũ in Hebræo scripsit, regiũ puerum in AEthiopia suscitauit à mortuis, & parẽtes pueri ad fidẽ Christi cõuertit, & tandẽ Hirtaco regni successore gladio cõfossus est. Thomas aũt bene de Christiana pietate meritus tã in Medos, quã in Persas Hircanos, Brachmanas, & Indos multis editis miraculis Christi fidẽ augẽs lãceis cõfossus in India fuit. De quatuor aũt Apostolis qui sequũtur, oẽs tres euãgelistæ cõcordãt. *Iacobum Alphæi, & Simonẽ, qui vocatur Zelotes: Iudam Iacobi, & Iudam Iscarioten qui fuit proditor.* Horũ duo. s. Simõ & Iudas fuerũt fratres Iacobi minoris, & filij Mariæ vxoris Alphæi Sororis virginis Mariæ Iacobus hic Alpheus propter eminentem vitæ sanctimoniã cognomẽto iustus appellatus est. Cõstitutus fuit ab Apostolis episcopus Hierosolymorũ, ob Christi nomẽ lapidatus & præcipitatus vecte fulonis capite cõminuto martyrij laurea decoratus est. Simõ vero in AEgypto prædicauit, & post Iacobũ iustũ cathedrã Hierosolymis obtinuit: & iam senex factus sub Traiano imperatore, sicut Ioãnes euãgelista, passus & cruci affixus est. Iudas aũt Iacobi frater in Mesopotamia & in interioribus Põti prædicauit, & tãdẽ Martyrio coronatus est. Iudas vero Iscariot vltimo loco ponitur nõ ꝙ posterior venerit ad Christi schõlã: sed quia traditor & iniquus fuit. Sicut enim Ioannes ponit in Actis in secũdo loco propter ipsius excellẽtiã: sic Iudas ponitur in infimo loco propter eius vitæ obscuritatẽ & nequitiã. In quo loco videre poteris quomodo vitia & peccata in humilẽ & infimũ locũ hominẽ cõstituãt. Quod quãuis in Dei iudicio & inter euãgelistas ita sit: tamẽ mũdus nõ sic facere cõsueuit: nã homines pessimos flagitiosos, & morte dignos in priori loco collocat. Vnde regius vates. Ecce ipsi peccatores abũdãtes in seculo obtinuerũt *Psal. 72.* diuitias. At viri studiosi & integritate vitæ & cãdore fulgẽtes in mũdo infimũ locũ obtinẽt; hi semper abiecti & cõtẽptibiles reputãtur. Diues ille auarus, qui omni vitiorũ genere erat coinquinat⁹ primũ locũ obtinebat in mũdo: at mẽdicus Lazarus infimũ. *Luc. 16.* Sed multo aliter corã oculis Dei id cõtigit, nã pauper Lazarus principẽ locũ in cœlo occupauit, diues aũt purpuratus infernũ habitationẽ recepit. Ioseph principaliorẽ & nobiliorẽ iudicabat Ephraim, quia maior natu erat, quã Manasses: at sanctus patriarcha *Gen. 48.* Iacob diuino spiritu affiat⁹, man⁹ immutauit, & minori qui diuina predestinatione erat electus, quique gratus & iucũdus Dei oculis inueniebat, dexterã imposuit manũ, sinistrã autem maiori. Solet enim contingere, vt cũ domus aliqua à nemine incolit omnia quæ in ea sunt, transmutata & nullo ordine disposita inueniuntur: nam scabella, subsellia, & mensæ cũ

lectulis inuoluuntur: at cũ dominus aduenit singu-
la suis locis apponuntur. Sic nunc in mundo cõtigit
vbi omnia sunt inuersa, & iniquo ordine disposita:
nã qui meliores sunt, minoris æstimantur, & ea quę
in sublimiori loco cõstituta esse deberent, in infimo
iacent: quæque in infimo, ea in altissimo solio sunt
collocata. Vnde vere hunc mundum Babylonicã cõ
fusionem appellabis: vbi nullus ordo, sed perpetua
discordia & dissonantia inuenitur. Sed cum venerit
Christus, qui vniuersi orbis dominus est, omnia suis
debitis locis disponet: & reddet vnicuiq; iuxta ope-
Mat.7. ra sua, præbens rectis honorem, ignominiam verò
& contemptum malis. Vt autem videas quã rectus
ordo in domo domini obseruetur proditorem Iudã
sancti euangelistæ in infimum & vltimum locũ cõ-
stituunt, tanquam vltimum & minorem in meritis.
¶ Prætereà quotiescunque euangelistæ Iudã nomi-
nant dicunt illum proditorem fuisse: quod fecerunt
vt ostenderent bonitatem aliorum Apostolorũ quia
hunc solum malũ & iniquum designantes, reliquo-
rum sanctitas & integritas clarius elucescat. Quod
manifestè innuitur quando Petrus nomine Aposto
Ioan.6. lorum dixit. Domine verba vitæ æternæ habes: &
nos cognouimus, & credidimus quia tu es Christus
filius Dei. Et respondit Christus. Nonne ego duode
cim vos elegi, & vnus vestrum diabolus est? Et ille
non credidit. Iudas quippe nunquam credidit Chri-
stum esse filium Dei: quamuis crediderit illum virũ
bonum & iustum. ¶ Discamus, propter vnius homi-
nis delictum non contemnere omnium communi-
tatem & cõgregationem. Nam in cœlo omnes sunt
boni, in inferno omnes mali: in terra autem & boni
simul & mali vitam agunt, siquidem nulla in mun-
do sanctior cõgregatio reperiri potest: quàm fuit A-
postolorum, vbi vnus iniquissimus Iudas fuit inuẽ-
tus. Christi collegium habuit bonos & malos, perfe
Mat.13. ctos & imperfectos: sicut nunc sagena ecclesiæ bo-
nos & malos comprehendit. Sic etiam religiosorũ
monasteria boni & mali habitant. Inter Apostolos
Luc.9. fuerunt duo quærentes vindictam Samaritanorum,
Luc.22. tanquam imperfecti. Fuerunt etiam gloriæ & hono
ris cupidi, nam facta fuit contentio inter illos, quis
eorum videretur esse maior. Fuerunt etiam murmu
Mat.26. rantes, nam videntes Magdalenæ factum, indigna-
ti sunt dicentes. Vt quid perditio hæc? Fuerunt etiã
inter discipulos apostatę: nam multi audientes, q lo
Ioan.6. queretur de mãducatione corporis sui, illũ reliquẽ-
runt, & abierũt retro. Fuerũt denique inter illos pœ
nitentes & impœnitentes: sicut Petrus & Iudas, quo
rũ alter pœnitentiam dignã fecit: alter verò misere
& infœliciter laqueo se suspẽdit. Quare ineptissimi
& stupidi homines sunt appellãdi, qui propter vnius
religiosi peccatum, monasteria monachorũ dãnant.
Qui etiam perinde sua imprudẽtia sanctorũ Aposto
lorũ collegiũ dãnare deberent: & damnent etiã cœ-
lũ & sanctorum Angelorum choros, in quibus mul
ti mali fuerunt, & ab eis ceciderũt. Monachi (vt piè
& verè loquar) rarò cadũt, citius verò resurgũt quia
multa iuuamina & suffragia habẽt, quibus adiuti fa
cile resurgere & resipiscere possunt, vt claustra, cho
rus, locus orationis, celebratio sacrorũ, bonorũ con
silia: deniq; mercede & retributione sunt digni pro-
pter omnia, quæ faciũt, nã sub obediẽtiæ iugo ea cõ
ficiũt: viuũt tãdẽ semoti & segregati ab scopulis mũ
di: vbi multa sunt præcipitia. Si autem aliquãdo eis
cõtigit cadere, id humanæ fragilitati dandũ est: præ
stò verò adest illis dominus manũ dexteram porri-
gens, vt cũ Petro fecit. Quid si aliqui retrorsum va-
dãt lapsi in apostasiam, sicut abierunt illi Christi di-
scipuli? Nũquid propter hoc execrãda sunt monaste
ria? Si igitur in illo tam sancto & tam diuino colle-
gio, vbi Christus rector erat & magister inter tã pau
cos tãta fuit differentia bonorũ & malorum, fortiũ
& imbecilliũ, pœnitentium, & impœnitentiũ, abeũ
tium & perseuerantium: quid est q miremur si vide
rimus aream monasterij non esse sine paleis? Vide e-
tiam & tu q cũ aliquis illorũ delinquit, & illi detra-
his: q multa ille operatus est bona, quæ tu nũquã fe
cisti, imò multa patrasti mala, quæ si panderẽtur, pu-
deret te corã oculis hominũ apparere. Itaq; tu vnius
mali q semel fecit, perpetuus es imitator, multorum
autem bonorũ in quibus per totã vitam se exercuit,
nunquã recordaris. ¶ Docemur secundo, ne quis de
statu suo nimis confidat: aut inaniter glorietur. Po-
teris nãque in statu perfectionis vitam degere, & in
ter viros perfectos conuersari: tu tamẽ iniquis & per
uersis moribus esse imbutus. Et licèt modo inter bo
nos habitans bonus sis: poteris tamen innictu oculi
ab hac bonitate recedere, & in profundũ malorũ mi
sere labi. Ecce Angeli de cœlo ceciderũt. Adam de *Apoc.12.*
paradiso, Dauid egregius psaltes & vir perfectissi- *Gen.3.*
mus, turpibus se immiscuit flagitijs. Et tandẽ Iudas, *2.Reg.11.*
qui dignitatem apostolicam conscẽderat, quiq; dæ-
monia eiecerat, & multa fuerat operatus miracula,
turpiter & infœliciter cecidit, & cũ Apostolorũ es-
set socius dæmoniorum sodalis factus est. Nullus e-
nim inaniter aut præsumptuose de se aliquid præsu-
mat aut glorietur: neque monachus seculares viros
cõtẽnat: nec in sua virtute & monachatu cõfidat sed
potius semper humiliter de se sentiat, & cũ timore
dño seruiat, cum videat Iudã Apostolũ ex culmine
dignitatis in misera Tartara cecidisse. Quapropter
egregie admonet beatus Paulus dicẽs. Qui stat, vi-
deat ne cadat. ¶ Obserua etiam q quamuis Christus *1.Cor.10.*
rectè sciret Iudã fore damnandũ, & ab eo tradendũ
esse: nihilominus illum in Apostolũ elegit, vt imple
retur scriptura dicens. Qui edebat panes meos mag- *Psal.40.*
nificauit super me supplãtationẽ. Hãc eãdẽ rationem
reddidit ipsemet Christ', loquẽs de Iuda: vt implere
tur scriptura, quæ ait. Qui manducat mecum panẽ,
leuabit contra me calcaneum suum. Nemo tamẽ ha
beret consuetudinem manducandi cum Christo, ni
esset mensæ suæ continuus & familiaris: nempe di-
scipulus aut Apostolus, idcoque vel in discipulum,
vel in Apostolum Iudas eligendus erat. Sed potius,
in Apostolũ, quia Apostoli magis familiares erant
Christo: & manducabant & bibebant cum illo. Ele-
git illum quem sciebat proditorem futurum, vt do-
ceremur homines non natura: sed voluntatis arbi-
trio malos fieri. Bonus erat Iudas cum electus fuit,
& tradidit illi dominus pecuniam, quia videbat eũ
pia & bona mente esse præditum: quod vero ipse
bonis rebus abusus fuerit, ipsi imputanda est cul-
pa. Poterat quippe si voluisset in sancto collegio &
diuina vocatione permanere. Persistamus igitur *1.Reg.9.*
nos in sancta vocatione: cecidit enim Saul, qui bo-
nus ele-

nus electus est in regem, cecidit & Iudas.¶ Expēde
autem inauditam & ineffabilem Christi mansuetu-
dinem & quam bene canat ecclesia illū viscera mi-
sericordiæ habere:quia quotidie cum Iuda comede
bat,& plurima beneficia illi contulerat, & dulciter
cum eo conuersabatur,recte sciens,quod traditurus
esset illum in mortem. Tu vero inimicum tuum &
persequeris,& ab eius conuersatione te abstines.Sed
iam historiam prosequamur.*Et descendens cum illis
stetit in loco campestri.*Electurus Apostolos ascendit
cum illis in montem,& docturus turbas descendit:
quia perfectioribus altiora dicenda sunt & minori-
bus leuiora.Vnde Apostolus.Tanquam paruulis in
1.Cor.3. Christo lac dedi vobis, non escam. Et in alio loco.
1.Cor.2. Sapientiam loquimur inter perfectos,omnis enim,
qui lactis est particeps expers est sermonis iustitiæ:
paruulus enim est,& perfectorum est cibus solidus.
Erat Christus in monte pernoctans,in oratione,cū
mundani sunt in lectis suis lasciuientes & in vtran-
uis dormientes aurem. Erat Moses in monte in ora
Exo.32. tionibus & vigilijs cum Deo loquens:populus autē
infra erat comedens & bibens,& vitulum adorans.
Ita mundi discipuli cum Christus & eius discipuli
in oratione sunt,ipsi in delicijs & vanitatibus sunt
detenti. At prius dominus cum videat eos in cacu-
men montis non posse ascēdere propter virium im-
becillitatem,descendit à mōte illos docturus, & mi
rabili doctrina eos erudit. ¶ Stetit (inquit) in loco
campestri.¶ Voluit dominus loca,in quibus populū
docuit scribi & designari, vt si postea rebelles facti
dicerent se non admonitos, loca ipsa si opus esset in
testes vocarentur. Sic enim homines lapidum acer-
uos & statuas in testes fœderis vocant, vt legimus
Gen.31. de Iacob & Laban:qui aceruum lapidum conficien
tes,cumulū testimonij vocauerunt. Cur etiā Deus
in testimonium suæ doctrinæ loca, in quibus prædi
Deut.1. cauit,non adducet?Lege diligenter initiū libri Deu
teronomij, vbi videbis quanti faciat dominus loca,
in quibus doctrinam suam tradidit. Hæc (inquit)
sunt verba quæ loquutus est Moses ad omnē Israel
trans Iordanem,in solitudine campestri:contra ma
re rubrū:inter Pharan,& Tophel,& Laban,& Ase-
roth vbi auri est plurimum: vndecim diebus de
Oreb.&c. Et postquam loquendi finem fecit, dixit
Deu.30. omni populo.Testes inuoco hodie cęlum & terram
quod posuerim vobis vitam & bonum,benedictio-
nem & maledictionem.Et in capite vltimo libri Io
sue habetur quod postquam Iosue locutus fuit ad
omnem populum Israel tulit lapidem pergrandē po
suitque eū subter quercum & dixit. En lapis iste erit
vobis in testimonium quod audieritis omnia ver-
ba domini quæ locutus est vobis:ne forte postea ne
gare velitis,& mētiri domino Deo vestro. Vbi pec
cator diligenter debet aduertere,quod Deus vidēs
suam obstinationem vocauit in testes lapides & mō
tes aduersus eum.Si non adimpleuero verbum meū
(inquit Iacob)lapides isti testes erunt.Tum tempo-
ris lapides loquentur & testimonium proferent ad-
uersus iniquum & mendacem,qui verbum Dei au-
diens,id noluit obseruare,imo violauit præcepta &
mandata eius.&c.¶ Vbi obseruabis ꝙ sermonē istū
Matt.5. beatitudinum,quem Christus hic habuit, licet alij
existiment alium esse ab eo quem Matthæus narrat

ego vero salua aliorum pace eundem esse credo. Et
si contra dicere videatur id quod Matthæus dicit,ꝙ
Christus ascendit in montem,Lucas vero quod de-
scendit in locum campestrem.In quibus verbis nul
la est contradictio aut repugnantia:nam licet locus
hic campestris mons sit, & illum Matthæus montē
vocet,nihilominus, vt dixi nulla est contradictio,
nam locus campestris mons est,licet sit quædā pars
montis planior.Loca enim campestria solēt in scri-
ptura ea vocari,quæ non sunt omnino excelsa, nec
omnino plana sicut montes.Etenim in libro Nume Numer.22.
rorum ponitur quædam mansio Israelitarum in cā- &.26.
pestribus Moab,& alia subsequēs ponitur in planio
ribus locis terræ Moab.Ex quo innuitur quod loca
campestria non erant plana, sed sunt quasi quidam
descensus montium vbi Christus prædicauit.Ascen
dit in altitudinem montis vbi discipulos elegit in
Apostolos,& descendēs in medium montis in qua-
dam planicie accesserunt ad eum discipuli eius,& vi
dens multitudinem turbarum, tunc prædicauit se-
dens:quia locus ille satis conueniens erat vt posset
in eo sermonem ad populum habere,vbi omnes con
uenerunt.Cum autem dicit Matthæus quod sedit,
& Lucas quod stetit:nulla est contradictio,nam cū
accessisset ad loca campestria in illo monte stetit cū
discipulis suis,expectans paululum donec congre-
garentur turbæ,vt omnes doctrinam audirent quæ
cum congregatæ essent sedens incepit prædicare.
¶ Sedens autem docebat,vt significaret differentiā
inter nouum & vetus instrumentum:nam lex vetus Exo.19.
data fuit cū terroribus,fulminibus,& tonitruis:ita
vt populus tremens,& mortem timens dixerit Mo-
si.Non loquatur nobis Deus, sed tu loquere nobis: Exo.20.
ne forte moriamur.Lex autem noua quam Christus Deut.5.
dabat,erat lex suauis,iucunda,amoris & quietis ple Rom.8.
na:ideoque sedit.Sic Paulus Romanis scribens ait.
Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore
sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.¶ Aduer
te autem quod sedit in loco apto & publico ad præ-
dicandum: vt ab omnibus posset videri, & audiri:
ideoque omnes accedentes audiebant verbum illius
& curabantur. Principes nanque, qui veluti fon-
tes sunt à quibus omni populo hauriri debet aqua,
omnibus se amabiles præstare debēt, & nemini quā
tunuis pauperi & inopi ad eos ingressus abnegari de
bet.sed cunctis sine acceptione personarum patere.
Nā optimo iure in eum animaduerteret iudex, qui
fontem omnibus communem sibi tantum vendi-
care vellet: & sæpi & sera additis aditum omnibus
prohiberet. Ita etiam grauiter sunt puniendi, qui
sibi solis tantum principum fauorem conciliant:cę
teris vero omnibus clausam ostendunt portam, ne
aditus pateat vt à rege necessaria impetrent. At quē
admodum aqua illa salubrior est, quæ nec terra per-
miscetur,nec cœno:sic ille princeps reipublicæ erit
vtilior,qui nullius terreni hominis admixtā habue
rit familiaritatem:nam quantunuis fuerit excellens
princeps,& animi candore præditus, nihilominus,
vt limpidissimum quoddam speculum à circunstāti
flatu obnubilabitur:nisi tali sit spiritu afflatus, vt ni
hil velit pati, quod rationis limina transcendat.Iu-
dicium igitur rationis ita semper in iudice maneat li-
berum, vt cūcta Christianis institutis gubernet, ma

 la puniat:

la puniat: & vbique locorum virtutis & pietatis studiosissimus sit cultor, exempli Christi redemptoris nostri memor, qui Ioanni & Iacobo iniusta petentibus non concessit, neque ad id amoris & familiaritatis vinculum coegit: imò diuersa multo á suo palato respondit. Nescitis (inquit) quid petatis. Nunc vero à nullo familiari detentus fons ille misericordię perēnis omnibus patet, omnibus adest, omnibus dextrā porrigit, vt ad eum accedant vt bibant, & sanentur. Stetit itaque in loco cāpestri, in loco publico omnibus peruio: vt omnes ad eum possent accedere, & si vellent tangere, vt ab infirmitatibus sani euaderent & vt suam doctrinam audirent. Ideoque ad eum accesserunt discipuli & copiosa turba: nam cum stetisset, & eos circunspiceret, intellexerūt, eum velle prędicare: quocirca omnes illum circuierunt, atque ita sequitur in textu. *Et turba discipulorum eius, & multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa & Hierusalem & maritima & Tyri & Sidonis.* Eodem die, quo electi fuerunt Apostoli mox confluunt populi: quia futurum erat vt horū duodecim prædicatio per vniuersum orbem funderetur in omnes gentes. Aduerte autem quod in cacumine montis solus erat cum suis discipulis: postquam verò descendit, maxima multitudo ad eum accessit. Non poterat turba in montem ascendere, quia quos delictorum sarcina deprimit, nisi deposito onere ad mysteria sublimia scandere, minime possunt. Idcirco filij Israel nō poterāt in mōtē scādere, vt Deo facerēt obuiā: quia AEgyptiorū detenti cōuersatione impediebātur. Sed solus Moses ascēderat & pauci seniores Israel cū eo. At nunc descēdens Iesus de monte plurima populi caterua eū sequebatur: nam cum ad eum turba imbecillis ire non posset, benignissimus dominus ad eos descēdere voluit, vt ad eum accedere possent. Cuius rei etiam in te ipso experimentū posses facere. Quoties obsecro, cum in peccatis & flagitijs sis detentus cūque ad illum accedere non possis peccatorum pondere pressus: ipse tanquam clementissimus dominus ad te descendit, rogat, vocat, & multis beneficijs te allicit. ¶ Expende autem populi huius deuotionem & feruorem: veniebant quippe de longinquis & remotissimis locis verba Christi & eius doctrinam audituri Quando canis venaticus leporē, vel aliud quoduis venationis genus inuestigat, si nullum vestigium inuenit piger & iners ambulat: at si venationis ventus nares eius attingit solertissimus & diligentissimus currit, quousque feram inuenit. Ita nimirū nos quia Deum non gustamus, nec suauitatem suorum mandatorum olemus, inertes & pigri, in ipsius obsequio ambulamus. Venimus nanque rem sacram audituri cum iam sol fere dimidium diei cursum perambulauit, prolixam concionem fastidimus, & verbis Dei defatigamur: denique in omnibus ad eius obsequium spectantibus pigre & ignaue nos gerimus. O vtinam fragrantiam diuinorum odorum degustaremus: vt cæleſtem hanc venationem toto pectoris conatu inuestigaremus. Attendite obsecro quomodo omnis hæc gentis multitudo ad odorem Christi currit, suam patriam & res relinquēs. Tanta est odoris suauitas qui ab ore pantheræ exit, vt philosophi dicant, quod omnia animalia domicilia sua deserunt, tanta oris eius suauitate attracta. Ita nimirū tam suauis erat odor oris Christi, & ita admirabilis & diuina eius doctrina, tam dulcia verba: vt omnis multitudo gentium illarum regionum domicilia sua deserentes Christum sequebantur. Itá desiderabat ardenti pectoris amore post Christum duci anima illa sancta, quę dicebat dilecto suo. Trahe me post te: curremus in odorem vnguentorum tuorū. Trahimur, quando tribulationibus & tentationibus exercemur. Currimus cum internis inspirationibus visitati tanquam suaue aliquid olentes diuinis virtutibus fragramus. Itaque quod asperum erat sibi retinebat tanquam sanæ forti atque perfectæ, atq; ideò dixit in singulari, trahe me post te. Ad id autē, quod dulce erat & suaue, curremus, dixit in plurali. Trahit Deus per tribulationes & aduersitates, & vocat suauitate & odore inspirationum & prædicationum & beneficijs, ad hæc autem quæ suauia sunt currebant plures cum ad labores sola traheretur, & sequeretur Christum non currens sed sola. Currentes ibant attractæ dulcedine verbi Dei, diuinis promissionibus attractæ. Hac igitur dulcedine & suauitate ducebat Christus post se hunc populum: & in odore vnguentorum eius veniebat omnis Iudæa, Hierusalem, & maritima cum Tyrijs & sidonibus. Porrò non veniebant de maritima illa, quæ est iuxta mare Galilæū, sed de remota maritima, quę est iuxta Tyrrhenum mare, iuxta quod sunt Tyrus & sidon. Ex quo quanta fuerit Christi fama & nomen manifestè colligitur: vt multos Gentiles etiam ex remotis & longinquis partibus attraxit. Quod factum in maximam ignominiam Christianorum cedit: nam cū hi tam à longinquis locis venirent, tu cum iuxta ecclesiam sis, nec paululum laboris assumere vis, vt in tēplum abeas: si vel minima pluit aqua, vel paruus sufflat ventus. ¶ Ponuntur autem nomina harum ciuitatum, vt magis cōfundatur Iudæa: quia ad hos Gētiles non iuit Christus, sed ipsi ad eum venerunt. Quod iam multis retro ante seculis egregius prædixerat vates. Memor ero Raab & Babylonis: scientium me. Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum, hi fuerunt illic. Hi vtique in die iudicij aduersus nos insurgent, & frigidam nostram deuotionem confundent: quemadmodum Niniuitæ fecerūt aduersus Iudæos: quando ipsi, cum Gentiles essent tanta deuotione & feruore Christum sequebantur, vt eius doctrinam audirent. Vt autem scias hoc illos quæsiuisse, causam huius sequelæ subdit euangelista dicens. *Qui venerant vt audirent eum.* Quia sicut anima Christi erat instrumentum diuinitatis ad edenda miracula in corporibus hominum: itá verba Christi erant instrumentum eiusdem deitatis ad efficiendas mirabiles operationes in animabus. Et quēadmodum res erat admiratione dignissima vt Christi manus visum cæco restitueret, & quod Christi manus leprosum mundaret: itá multo dignius admiratione erat, quod eadem vox vitam daret defunctis animabus. Nam verba Christi, non solum excitabant animos audientium, nec solum (vt solent cæteri prædicatores) suadebant: sed etiam talem virtutem habebant & potētiam: vt videretur quasi cogere auditores, vt id facerent, quod ipse prædicabat. Donabant itaque verba Christi gratiā, sine qua anima mouere se ad iustitiam coram Deo non potest.

Vellem

Matt. 20 · *Exo. 17.* · *Plinius li. 8. cap. 18.* · *Cant. 1.* · *Leg. Ber. ser. 21. in Canti.* · *Psal. 86.* · *Matt. 12.* · *Leui. 18.* · *Matt. 8.*

Vellem ego vt in deuotionem & sanctum spiritum huius gentis oculos conijceres. Omnes Gentilium nationes & omnes mundi respublicæ semper de origine & natione sua, deque earundem fundatorum, & principum nobilitate seipsas iactauerunt: si autẽ aliquando contigit vt principium & originem suã non inueniant, vt se nobilitent & magnificent mẽdacia fingunt. Itali gloriantur genus suum ducere à Troianis, Hispani vero à Gothis. Sic nos maxime gloriari de Christianismo deberemus, vtpote cum nullum sit tam illustre, tam nobile, & tam egregiũ genus: de quo maiori iure nos iactare debeamus. Oculos igitur nostros conuertamus in principium legis euangelicæ, & in feruorem & spiritum primæuæ illius ecclesiæ: tuncq; videbimus manifeste quãtum ab illa gente degeneremus. Magni igitur æstimemus tam illustrem originem habuisse, & in meliorem mentem redeamus: si illis non sumus similes & doleamus quandoquidem ab eis longe distamus: Tunc enim è tam longinquis terris ad Christi conciones confluebant: nunc autem vel duobus gradibus factis iã defatigamur. Et hoc erat quod Ieremias *Thren.1.* lamẽtabatur dicẽs. Viæ Siõ lugẽt, eo ꝙ non sit, qui veniat ad solennitatem. Quando autem hoc lamentabatur propheta, id erat ob defectum gentis: nunc vero non is est defectus, quia omnes viæ & plateæ plenæ sunt hominibus, sed potius ob defectum de- *Ioan.8.* uotionis. Ideo dominus. Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Gaudet vnusquisque si bona gesta suorum audiat. Nam si quis Gallus est, gaudet si audiat narrare egregia Gallorum facta. Si autem coram aliquo Gallo Vngarorum facta quis narret, nullam præbet attentionem, nec aures illi accommodat. Ita natura quis gaudet sui generis & auorum suorum illustria audire facta, quia ab illis descendit: si autem loquela incidat de eis, quæ non ad suos pertineant, nihili facit, & discedit. Ita nimirũ, qui sunt de genere & prosapia Dei, quæ Dei sunt audire gaudent: at qui ex Deo non sunt, sed patrem diabolum habent, sicut obstinati, non sermonibus Dei gaudẽt. Quapropter dominus eis dixit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Cuius igitur domini sunt? Vos (in- *Ioan.8.* quit) ex patre diabolo estis, atq; ita vobis placet eius verba & sermones audire, vt sunt murmurationes, blasphemiæ, & turpia & obscœna verba. Vnum autẽ ex præcipuis signis, quibus cognosci potest, an quis prædestinatus sit, illud est, an gaudeat Dei verba & conciones audire. Nam si suaue & iucundum illi est audire verbum domini & in eo delectatur, magnũ vtique argumentum est eum esse electum & ex familia & domo Dei. O quam magna multitudo eorum est, qui in audiendis concionibus defatigantur, & verba vitæ nec primis labijs degustant. Ita etiam magna multitudo eorum est, qui in gehennã tendunt. Superest illis tempus, vt legant profanos & obscœnos libros, in quibus non nisi de mundo & carne agitur, at sanctum & deuotum codicem nec dimidia hora manu sustinere possunt: & si concio durat plusquam dimidia hora, quam moleste & ęgre ferunt abeũtes, & murmurantes. Vt recte hac nostra misera & infœlici tempestate illud Pauli verum ha- *2.Tim.4* beat. Veniet enim tempus cum sanam doctrinã non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus: & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Aliam etiam causam subdit nunc euangelista, propter quam illæ gentes ad Christum veniebant, dicẽs. *Et sanarentur à languoribus suis.* Deserebãt oẽs hi sua domicilia, vt salutem consequerentur, & vt Christum audirent per montes & præcipitia non sine magno gaudio tendebant. Licet autem nunc dominum interrogare. Quid est quod si in mundũ venisti, vt salutem & dona illi tribuas, tam care hæc omnia illi vendas? Nonne tuæ diuinæ & ineffabili misericordiæ conuenientius esset, vt in ciuitate eos doceres, & ibi eos curares, vt nõ tãto labore & tã lõgo facto itinere eos in montẽ duceres? Non sane: nam ita dominus sua misericordia cum hominibus vtitur, vt velit semper eorum iustitiam saluam & incolumen permanere, vt vere illa duo de Deo dicantur: Misericordia & veritas obuiauerũt sibi: iustitia *Psal.* & pax osculatę sunt. Iustitia nãq; & misericordia in Deo pari gradu currũt. Vt autẽ Deus beneficia hominibus conferat, vult vt ex ipsorũ hominum parte aliqua dispositio sit: quodquidem sacræ paginæ appositissimo exemplo non difficile erit ostendere. Nam cum dominus Holofernis caput in Hebræorũ manus traditurus esset, & victoriam illis cõcessurus: vult prius vt famem patiantur, sitim, & labores, & vt Iudith preces fundat & caput & vitam simul in *Iudit.3.et.9* discrimen ponat. Vult itaque vt quantum in se fuerit, digni sint beneficijs Dei. Tu autẽ quid est quod existimes gloriam attingere posse nihil agens: vitã in voluptatibus, & delicijs agens? Sed ad id fortasis mihi obijcies. Deus misericors est, omnibus veniã condonat. Vera te narrare fateor. At scias oportet, ꝙ quemadmodum misericors est, ita etiam rectus & iustus. Vnde quotiescunque in scriptura de diuina sua misericordia agitur, eam semper videbis tribui contritis corde, & eis, qui suorum peccatorum pœnitentiam agunt. Sic rex Ezechias dixit. Pius & clemens *2.Par.13.* est dominus, & non auertet faciem suam à vobis, si reuersi fueritis ad eum. Vbi videre licet quod misericordia promittitur non obstinatis peccatoribus, & otiosis hominibus: sed ijs tantummodo, qui conuersi fuerint ad eũ. Quod alio exemplo appositissimo tibi ostendam. Nam cum Nabal Carmelus graui affecisset contumelia regem Dauid: ipse Dauid vehementer iratus volens in Nabalem grauiter animad- *1.Reg.25* uertere, exijt ei obuiam vxor Abigail, & flexis genibus coram Dauid munus obtulit, atque ita eum placauit, ne vindictam de marito, deque vniuersa familia sumeret. Quid hoc facis Abigail? Nonne scis Dauidem virum esse misericordem? Ita nimirum, nihilominus tamen opus est obuiam ei exire, preces fundere, & munera offerre, vt suam misericordiam possim impetrare. Destruxit dominus ciuitates illas So- *Gen.19.* domam & Gomorram; quia non inuenit in eis iustos propter quos illis parceret. Ita etiam vult dominus, vt labores, in mandatis domini, & pœnitentiã agas, si cælum introire vis: nã sancti, qui in eo sunt per varios casus, per multa rerũ discrimina, per crucem & tormenta id consequuti sunt. His etiam, qui modo illum sequuntur, Christus dominus non sine aliquo eorum labore salutem vult tribuere: sed vult

vt à ciuitate exeant, deserantque domicilia sua illũ querentes. ¶ Vbi aduertere est opus, quod postquam prædicauerat, sanabat eos, & post doctrinam seque bantur miracula: nam legem euangelicam, quã Christus prædicabat, confirmabat illam statim factis miraculis. Prædicabat his Christus, postea vero ab infirmitatibus & lãguoribus suis eos sanabat: quibus ostensis miraculis probabat doctrinam suam veritatem esse infallibilem, ipsumque verum esse Deum. Ideoque aduerte, vniuersas leges constitutas à sapiẽtibus, & philosophis mundi, & eas etiam, quæ tam in canonico, quam in Cesareo iure continentur, fundatas esse, stabilitas in rationis perpẽdiculo: vnde famosum axioma iureconsultorum est, quod ratio est anima legis. At leges, quas principes & legislatores stabilierunt, fundatę sunt in potentia. Nã siue rationem in se contineant, vel nõ, proculdubio adimplendæ sunt, & ad vnguem obseruandæ, cum rex ita præceperit: alias qui legum limites transcenderit, in eum animaduertetur, tanquam in tansgressorem legum: cum rex summum imperium habeat in regno suo. Ita vt vera potestas & imperium in vero dominio fundatur: ita quod tantam potestatem princeps habet, quantum fuerit eius dominiũ. At in Deo multo aliter contingit, nam dominium in potentia fundatur, quæ infinita est. In quo igitur, bone Christe, tua lex fundata est? Non vtique in potestate, nec in ratione. Non in potentia: quia neminem coegisti vt fidem tuam reciperet: nec aliquem compulisti, vt legem tuam amplecteretur. Nec etiam in ratione naturali fundatur, quia quãuis non sit contra rationẽ naturalem imò pręsupponat illã est tamen supra: nã omnes rationis limites transcendit, & omnem humanum intellectum etiam acutissimum, & sublimẽ superat. In qua igitur re hæc lex fundatur? Vtique in sola sua authoritate: nam solum quia Christus hoc dixit, ideo credendum est. Quo igitur fieri potest, vt sciamus, Christum id dixisse? Nam statim quod scimus id Christum dixisse, minime id dubitari potest. Solet enim contingere, vt mariti per puerum aliquẽ vel per seruum vxoribus petant: vxores autem id dare nolunt, quousque per aliqua signa illis constet maritos id petere. Nemo est bone Deus omnium hominum, qui sub cælo sunt, qui tibi nõ credat: at quo modo sciemus quod tu id dicis, & imperas? Vtique per signa mea. Dixit dñs Mosi. Vade & dic Pharaoni, vt dimittat populum meũ. Dixit Moses. Et quo modo credent mihi? & dixit illi dominus. Quid habes in manu tua? Respondit, Virgam. Tuncque misit illã in terrã: & cõuersa est in colubrũ. Dic igitur Pharaoni, vt populum meum dimittat, & dato hoc signo, id est facto miraculo, statim intelliget, quod missus es à me. Nam cũ Deus solus, qui supra omnẽ naturam est, miracula facere possit, cũque ipse testis esse nequeat mendacij, faciens miraculum in testimonium eius quod dicis, probabis omnino te à me missum esse nũcium, vt hæc illis dicas. Accedũt igitur hi audituri diuinam & admirabilem Christi doctrinã. At probat se esse Deũ, id autẽ, quod dicit pro culdubio credendũ esse coram eis factis miraculis sanando infirmos, & in integram valetudinem eos restituendo, cũque in nictu oculi, & imperando hęc miracula operaretur, clarum reddebat testimonium veritatis quam prædicabat. ¶ Ex hoc vero contextu ad nostram eruditionem duo obseruanda sunt. Primum dixisse, quod venerunt, vt audirent verbũ eius: postea vero, vt sanarentur à languoribus suis. Prius nanque vt cordati & prudẽtes homines de valetudine animæ agebant, quam de corporis incolumitate. Discamus primo quærere regnum Dei, & iustitiam eius: & deinde omnia hæc terrena nobis adijciẽtur, iuxta saluatoris promissum, sed iam oppositũ fieri videmus: tota nãq; solicitudo rerũ terrenarũ est cibi, potus & vestitus: hæc enim auide curant homines, animæ vero salutem obliuiscũtur, ad cõuiuia & humanos sumptus nunquam pecuniæ deficiunt: at pauperi, egeno, & viduæ semper deest. Si corpus infirmat, expertus medicus quæritur, si anima ęgrotat quicunque imperitus sat est: atque ita sua peccata confitentur coram ineptis & insipientibus sacerdotibus, cum multo melius saluti corporis prouideat. Vbi omnis rectus & bonus ordo iam peruertitur, nã mundana diuinis & cęlestibus præferuntur: quemadmodum Esau contigit: cui pater benedictionem dedit secundum mores suos, bona terrena cęlestibus præferendo. Nam Esau & illi similes mundanas diuitias plusquam cælestes diligũt. Ideo dixit ei pater. De pinguedine terræ & de rore cæli erit benedictio tua. Non sic viro sancto Iacob dixit, sed potius cælestia & spiritualia terrenis anteposuit dicens. De rore cæli & de pinguedine terræ sit benedictio tua. Nam iusti prius spiritualia, quam quæ carnis sunt quærũt. ¶ Docemur secũdo infirmitates & tribulationes bonas esse, quandoquidem in Deum nos ducunt. Multi nãque istorum infirmitatum causa Christum quęrebant, qui forte si incolumes valerent non quærerent. Bona igitur reputanda sunt ea, quæ hominem ad Deum ducunt: cum igitur languores, dolores, & corporis ægritudines homines ad Deum ducant, vt euangelista ait, quod veniebant, vt curarentur à languoribus suis, non hæc mala sunt ęstimanda, quã doquidem tam nobilem effectũ pariunt. Quodquidem, si attentas præbueris aures sacræ scripturæ exẽplo tibi ostendam. Nam Pharao, & Manasses rex Iuda, non solum in prosperitate Deum non agnoscebant, verum iustos & bonos persequebantur: at cum dominus misit eis infirmitates & tribulationes ad illum reuertebantur. Sic Dauid in psalmo. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: postea accelerauerunt. Et ipse de se inquit. Ad dominum cum tribularer clamaui. Videbis nanque sæpesæpius robustum adolescentem, incolumẽ, sanum, & optima valetudine fruentem, qui vitam perpetuo in vitijs & in voluptatibus degit: quem si dominus punctorio vel laterali dolore percutit, statim ad Deum se conuertit, confessarium inuocat, & sacramenta postulat, & inquit. Quidquid in mundo est, vanitas est, stabile autem & firmũ Deo seruire: promittit idem se statim vt à lecto surrexerit diuinis mandatis semper operã daturum. Vides igitur quomodo ęgritudines & labores homines ad Deum ducant? Quod aduertens diuinus Paulus Corinthijs dicebat. Dum infirmor fortior sum. Quo igitur id fieri potest? Nam qui infirmus est ad nulla exercitia est aptus, quod vnusquisque in se ipso experiri poterit. Nihilominus tamen etiam si hæc vera sint, verum habet dictum Apostoli cum

Exo. 3. · *Matt. 6.* · *Gen. 27* · *Exo. 5.* · *2. Par. 36* · *Psal. 15.* · *Psal. 119* · *2. Cor. 12.*

li,cum infirmor fortior sum. Nam cum anima tres habeat capitales inimicos:mundum, carnem & dæmonem:cum infirmatur homo vnum ex his tribus nempe carnem victam & superatam habet. Et non solum hunc inimicum victum habet:imò ipsa caro, quæ inimica animæ est tunc à partibus animæ stat, & illi fauet. Cũque dũ valet corpus, tres sint aduersus animã inimici,cum ægrotat,duo aduersus duos insurgunt,cum caro à partibus sit animæ, & illi faueat. Ideoque rectissime dixit diuus Paulus,cum infirmor fortior sum. *Et qui vexabantur à spiritibus immundis curabantur.* Immundus hic dæmon appellatur ab effectu:quia hominum animos immũdos reddit. De corde enim exeunt quæ coinquinant hominem,scilicet,adulteria,fornicationes,& mendacia: quæ omnia pater & inuentor mendacij diabolus homini suggerit,vt ea faciat, quæ hominem coinquinant,& immundum reddunt: & quia hæc immunda suadet hominibus immundus appellatur, ad differentiam angelorum,qui mundi spiritus dicuntur. ¶ Præterea in his verbis quatuor conditiones maligni spiritus nobis significantur. Primo naturæ subtilitas,quia spiritus est. Vnde Apostolus. Non est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinem: sed aduersus spiritus & potestates.&c. Et princeps Apostolorum Petrus inquit. Aduersarius vester diabolus tã quam leo rugiens circuit.&c. Secundo ostenditur culpæ fœditas:quia immundus est, & sordibus peccatorum gaudet. Ideo dominus ait infra. Cum spiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca arida &c. Non inuenit requiem, quia in cœno luxuriæ,& carnis voluptatibus quiescit. Qua de causa in Matthæo & in nostro Luca legimus, quod volens Iesus eijcere legionem dæmoniorum ipsi dixerunt. Si eijcis nos, mitte in porcos. Quia cum immundus sit, immundis animalibus delectatur. Tertio ostẽditur hic ipsius peruersitas & malitia, quia ob inuidiã & malitiam homines vexat, cum nihil vtilitatis sibi comparet ex hac re:sed potius calamitatem & miseriam. Vnde Sapiens inquit. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Quarto significatur hic modus nequitiæ suæ:nam à domino cohibetur,& tẽperatur:ne tantum mali faciat, quantum ipse desiderat, vt hic dicitur. Et in libro Iob legimus, dominũ dixisse Satanæ. Animam eius serua. Quibus verbis manifeste apparet, dominum modum & mensuram tentandi apposuisse faciendo ei potestatem, vt illũ percutere posset:tamen non ita vt eum ad interitum vsque perduceret. Ita etiam nos si volumus, possumus eum vincere: nam Christus vires illi abstulit: nam ante Christi aduentum dæmon potentior erat & fortior. Tunc enim erat diabolus princeps huius mundi nunc autem eiectus est foras. Verũ quomodo diabolus sit in corpore humano & possit illud vexare, inferius in capite vndecimo huius Deo dante dicemus. *Et omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat & sanabat omnes.* Non solũ infirmi,sed etiam, qui optima corporis valetudine fruebantur ad eum veniebant:& vt Marcus inquit, certatim irruebant, vt eum tangerent. Et sic ista curatio & sanatio non solum de corpore intelligenda venit,sed etiam de animis:nam à peccatis sanabat, quos aptos inueniebat, quique nullum ponebãt obicem. Nã virtus de illo exibat, hoc est, sanctitas, quæ in ipso erat ad operationem se extendebat, & velut causa producit effectum, sic virtus de illo exiens salutem & incolumitatem restituebat. Apostoli nanq; & alij sancti, non habebãt virtutem à seipsis promanantem, nec erant fontes virtutum, sed riuuli quidã ab illo perenni fonte aquæ viuæ, quæ Christus est, dimanantes. Vnde diuinus Paulus hæc aduertens inquit. Alij gratia linguarum, alij interpretatio sermonum.&c. diuidens singulis prout vult. Sed Christus fons erat perpetuò scaturiens omnium virtutum & gratiarum à se egredientium. Potest etiam per hanc virtutem intelligi miraculosus iste effectus curationis:etiãque virtus actiua huius effectus, quæ in opus exijt, & ad id se diffudit. Nec mirandum multum si Christi virtus sanitatem efficeret, quandoquidem gemmæ,& herbæ multæ eandem habeant virtutẽ. ¶ Porro virtus illa à Christi diuinitate tanquam à causa prima & principali egressa est,& ab eius humanitate tanquam à causa secunda instrumentali: quia humanitas Christi fuit instrumentum viuum suæ diuinitatis, coniunctum, immediatum, & proprium: sicut, & corpus nostrum est animæ nostræ instrumentum. ¶ Obserua vero quod omnis artifex duplex habet instrumentum, coniunctum videlicet & separatum: quibus anima vtens omne absoluit opus. Instrumentum coniunctum habet virtutem operandi ab ipsa anima, separatum autem à coniuncto mouetur. Manus artificis dicitur coniunctum instrumẽtum: securis vero, serra, & similia separata dicuntur. Ab anima enim primum mouetur, & per primum secundum, id est instrumentum separatum. Diuinum igitur verbum à Deo patre, lumen de lumine indeficiens, Deus verus de Deo vero vnita sibi nostræ fragilitatis substantia tanquam instrumento coniũcto ea vtebatur, ad donandam sanitatem, & ad mirabilia opera efficienda. Quemadmodum enim qui sitibundi sunt ad fontem currunt ex aliqua rupe manantem & vnusquisque ore, vel vase admoto aquã sibi haurit abunde: ipsa tamen aqua (quanuis magna sit multitudo haurientium non minuitur: & quemadmodum candens ferrum omnes tãgentes adurit: sic humanitas Christi à diuinitate habens virtutem omnibus indigentibus salutem præbebat: neque pro multitudine eorũ, qui sanabantur fons virtutis eius exhauriebatur. Imo quotquot fide viua illam sanctissimam humanitatem diuinitatis igne accensam tangebant omni mora expulsa sanitati restituebantur. Quocirca recte ait euangelista quod omnis turba quærebat eum tangere: quia virtus hæc, quæ de illo exibat sanabat omnes. Et nihil mirum: nã si solo tactu ossium Elisei, mortuus vitam habuit: & cõtactu sudarij Pauli languores recedebant, & dæmonia expellebantur: quanto melius contactus Christi sanare posset omnes infirmos? Præterea tangit Christum, qui credit in eum, & tangitur à Christo, qui in fide ab ipso Christo roboratur & firmatur. Quapropter Iacob⁹ admonet dicens. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Qui ergo sic tangit & tangitur virtute spiritus eius sanatur. Accede igitur nunc tu ad Christum: nam ita potens est modo tuas infirmitates curare, sicut tunc quando tanta virtus de illo exibat. Nanque si mœstus & tristis es, si pauper si infirmus,

Marginal notes: Matt.15 — Ephe.6. — 1.Pet.5. — Luc.11. — Matt.8. — Luc.8. — Sapien.2. — Iob.1. — Ioan.12. — Super illud, Erat Iesus eijciens dæmonium. — Mar.3. — 1.Cor.12. — 4.Reg.13 — Act.19. — Iaco.4.

firmus, si flagitijs & peccatis coinquinatus, si in misera dęmonis seruitute iaces: accede ad Christum ne timeas: qui potens est, qui omnium nostrorum languores tulit, tua vulnera curare. Cum de illo & non immeritò imò aptissimè & côcinne egregius canat psaltes. Qui sanat omnes contritos corde, qui redimit de interitu vitam tuam. &c. *Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos dicebat.* Hunc sermonem non tantum ad discipulos suos habuit, sed etiam ad omnem plebem. Quod manifeste patet, quia Matthæus qui hunc, & eundem sermonem scripsit, dicit: quod cũ consummasset Iesus verba hæc mirabantur turbę super doctrina eius. Et infra noster Lucas in initio capitis sequentis inquit. Cũ autẽ impleuisset omnia verba sua in aures plebis. Hic autẽ dicitur, quod conuertit oculos ad discipulos, quia ad ipsos præcipuę loquebatur. Præterea, cũ dicitur, quod eleuatis oculis loquebatur, insinuatur affectus loquẽtis, & sublimitas eorum de quibus habebatur sermo. ¶ Ore autẽ nũc dicebat. Ideoque clarius Matthæus dixit, q̃ aperiens os suum docebat eos. Nunquid clauso ore docere poterat? Vtique si clauso ore non posset docere non diceret euangelista quod aperto ore docebat. Quapropter operæprecium est aduertere duplicem esse docendi modum alterum manu, alterum verò ore. Manu docet qui bene viuit, & operatur: ore autem qui bene docet & prędicat, Christus nanque triginta annorum spacio sanctis & studiosis operibus docuerat: nunc autem quod manibus docuerat, idẽ ore docet. Prius cœpit facere: modo vero incipit docere. Nanq; qui in præsepi Bethlehem, & in domicilio Nazareth mundi contemptum & paupertatem, docuerat: nunc eandem paupertatem docet dicens. Beati pauperes. Docuerat antea ipsa manu inter pręsepis angustiam positus vagire & flere: modo autẽ ore suo docet, dicẽs. Beati qui lugent. Manu docuerat famẽ, nunc autem ipso ore dicens. Beati qui nũc esuritis. Docuerat peregrinari, & exiliũ pati fugiẽs in AEgyptum: nunc vero id ipso ore docet. Beati (inquit) cũ oderint vos homines. Igitur qui antea apertis manibus bona opera docuerat, paupertatem, humilitatem, & patientiam: nunc aperiens os suum docebat eos. Age vero fili Dauid, & attende quod pater tuus Dauid incipit suos psalmos à beatitudinibus, dicens. Beatus vir qui non abijt in consilio impiorũ sic tu incipe à beatitudinibus sicut pater tuus, sicut Chrũs fecit in his verbis inquiẽs. *Beati pauperes quia vestrum est regnum Dei.* A beatitudinibus incipit, quia in omni operatione humana præsupponitur finis, propter quem operamur, & ille est principium in actionibus, & maxime côpetit hoc beatitudini quæ est vltimus finis. Nihil enim tam ardenti pectore homo desiderat, quam ipsam beatitudinem: & reliqua omnia propter ipsam appetit. Sola autem beatitudo propter seipsam appetitur, quia vltimus finis est. Etenim omne bonum ratione beatitudinis imperfectũ, & inabsolutum est: cum ipsa sola sit, quæ postquam adepta est, nihil vlterius desiderari potest. Quia igitur Christus eam legem incipiebat dare, in qua multa præcepta continebantur, quæ difficultatem habebant, vt homo ad illa operãdum facilius duceretur: voluit vltimum finem ostendere, ad quem ordinabantur & perducebant ista mandata. Sic illi adolescenti dixit. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Sic daturus legem Iudæis promisit illis bonũ, quod habituri erant, si seruarent legẽ. Si audieritis (inquit) pactum meum, eritis mihi in peculium. &c. ¶ Præterea non tantum spe vitæ æternæ allicit eos ad obseruationem præceptorũ sed nunc etiam in præsentiarum vocat eos beatos: quia fides initiũ beatitudinis est, & pignus vitæ æternæ. Vnde dominus ait. Hæc est vita æterna, vt cognoscãt te solum Deum verũ, & quem misisti Iesum Christum. Hic enim de cognitione fidei loquebatur Christus. Etenim duplex est beatitudo: altera in via, altera verò in patria. Prior est fidei, quæ per charitatem operatur: alia est fruitio diuinæ essentiæ. Beatitudo viæ est actus meritorius beatitudinis patriæ, quia meritum homines disponit ad fœlicitatem patriæ. Priori modo vocat hic Christus beatos pauperes, esurientes, & flentes. Itaq; isti pauperes flentes & persequutionem patiẽtes re vera beati sunt: si loquamur de beatitudine viæ. Suntq; beati in spe, loquẽdo de beatitudine patriæ. Vnde mirari non desino quomodo tot viri alioquin eruditissimi magnifaciãt hanc authoritatem Ioãnis, vt per illam probent beatitudinem patriæ cõsistere in actu intellectus: cum Christus ibi non loquatur de beatitudine patriæ, de qua est quæstio, nisi de cognitione fidei, quia subdidit statim Christus. Ego te clarificaui super terrã. Quomodo? manifestaui nomen tuũ hominibus quos dedisti mihi. Et inferius in eodem capite se ipsum declarans dixit. Et cognouerunt verè quia à te exiui: & crediderunt quod tu me misisti. Postulat nanq; ibi Iesus vt quemadmodum ipse effecit, vt crederent in patrem, ità pater faciat, vt credãt in filium Iesum Christum: quam fidei cognitionem vitam æternã vocat: sicut in alio loco ipse saluator dixit. Qui credit in filiũ, habet vitã æternã. Nõ dicit habebit sed habet, de pręsenti loquẽs. Itaq; ex hac autoritate Ioãnis vbi Christus dixit. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te. &c. arguere ad probandum, q̃ beatitudo cęlestis, de qua est disputatio cõsistat in intellectu principaliter, esset arguere ac si quis diceret, q̃ in beatitudine patrię erit paupertas, luctus & reliqua: quia Christus hic dicit, beati pauperes, beati qui nunc fletis. &c. quod quidem ridiculum esset, cum Christus hic & in Ioanne in prefata authoritate de beatitudine vię quę est per fidem loquatur. De beatitudine fidei etiam interpretantur illam authoritatẽ Ioãnis sancti patres Hilarius, & Cyrillus, & Ambrosius. Christus nanque aliquando loquitur de beatitudine patrię, aliquando vero de beatitudine vię: quod quidem ne decipiaris, diligenter aduertendum est. Nam non solum sunt beati in patria, sed etiam nunc in via, vt cecinit diuinus vates. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Omnes enim tam illi quam hi, quos modo retulimus Deum vident, longum tamen discrimen & interuallum inter vtrãque est visionem. Est enim quędam clara & aperta visio, qua fruuntur beati in cęlo: altera vero obscura est & ęnigmatica, quam per solam fidem fideles habent: nam cętera hominum infidelium & ethnicorum pars mentis misera cęcitate laborat. Vtranque comprehendit diuus Paulus vnico orationis cõtextu. Videmus (inquit) nunc per speculum in ęnigmate: tunc autem facie ad faciem. Quodquidem simili tudine

Esa.53. *Psal.146.* *Matt.7.* *Act.1.* *Luc.2.* *Matt.2.* *Psal.1* *Mat.19.* *Exo.19.* *Ioan.17.* *Ioan.3* *Hila. lib. de patris & filij vnitate.* *Cyrill. super Ioan. & de fide ad reginas.* *Ambr. li.2. offi. c.2.* *Psal.118.* *1. Cor.13.*

tudine apposita libet expendere. Sunt enim in ordine diui Ioannis Baptistæ Hierosolymitano (cuius conuentum nunc est in Melita) quidam nobiles viri commendatarij, qui simul cum habitu multas habent possessiones & hæreditates, & diuites sunt: alij vero sunt ibi commendatarij qui nullam hæreditatem acceperunt, sed solum habitum commẽdatarij habent candida cruce insignitum: at hi temporis incremento sua antiquitate hæreditatem expectant. Respondeas obsecro: nonne hi omnes commendatarij sunt? sunt proculdubio. Ita nimirum beati, qui nunc in cælo diuina fruuntur essentia, sunt tanquã commendatarij qui iam possessionem & primogenituram cæli hæreditarunt, at iusti qui in hac misera lachrymarum valle huc & illuc procellis innumeris iactantur commendatarij sunt in spe, qui professionem fidei habent, & habitum gratiæ, & crucem mortificationis & pœnitentiæ. Illi iam possident & fruuntur, hi autem expectant. Et quemadmodũ nos eos, qui iam hæreditarunt, & eos, qui in spe sunt hæreditatis commendatarios appellamus: sic Christus modo eos, qui lugent, qui esuriunt, qui calamitatibus opprimuntur, beatos appellat: vt eos etiam, qui iam in cælesti regno habitant. Quo etiam modo in

Psal. 1. telligendæ sunt illæ authoritates, beatus vir, qui nõ

Psal. 127 abijt in consilio impiorum, & illud etiam, beati oẽs

qui timent dominum, & illud beatus qui intelligit

Psal. 40. super egenum & pauperem: quæ omnia sic debẽt intelligi, scilicet qui talia operantur in via sunt beatitudinis: per semitam ambulant qua ad beatitudinẽ peruenitur. Quemadmodũ si quis hominẽ habentẽ in manu in alba papyro depictum templum interrogaret, quid manu tenes? ipse respõderet templum, bene quidem respondisset: etiam si nec lapides, calcem nec ligna manu teneret, sed ipsum templum lineamentis descriptum. Sic isti beati dicuntur, qui imaginem æternæ fœlicitatis referunt, & similitudinem ciuiũ beatorum. ¶ Obserua præterea discrimen esse inter beatitudinem donum, & beatitudinem virtutis: nam virtus & donum sunt habitus, beatitudo vero est actus virtutis. Et etiam differẽtia est inter beatitudines & dona. Quia dona perficiunt & reddunt virtutes illustriores ad operandũ & eas in dignitate antecellunt, demptis virtutibus Theologicis quæ perfectiores sunt donis. ¶ Præterea multas beatitudines posuit Christus, vt ostenderet multas esse vias, quibus potest in æternam tendi beatitudinem. Ita Christus beatos dixit pauperes, vt etiam flentes beatos nuncuparet. &c. Differentes enim sunt vniuerso generi humano beatitudines viæ huius: dum alius hoc modo, alius vero diuerso possit incedere. Multæ viæ sunt ad cælestem patriam, & in diuersis detẽtus studijs saluus fieri potes. Etenim vna beatitudo alterã non excludit, sicut philosophorum sectę, quarũ altera alteram excludebat. Ita vt à Peripateticis ille tantum fœlix & beatus nuncupabatur, qui sapiẽs erat. Si autem mundo volueris inseruire vnica tantum via est. Nam si tu archiepiscopatum Toletanũ ardenter desideras, vnica sola via est, ad id consequẽdum, scilicet, vt is moriatur qui modo illum possidet: quia fieri non potest, vt duo simul hanc dignita

Gen. 33. tem subeant. Ita Iacob dixit Esau. Præcedat dominus meus: & ego sequar paulatim vestigia eius. Nã si duo per angustum iter incedere velint, alter alteri est impedimẽto. At viæ domini multæ sunt, quibus ad eum possumus incedere. Alij nanque cælestem sibi patriam lachrymis consequuntur, alij eleemosynis, alij ieiunijs & asperitate vitæ: alij orationibus & meditationibus, alij denique multis alijs generibus studiorũ, nemo tamen alteri est impedimento. Quocirca tu, qui pauper es, ne malesententiam de diuite proferas: nam etiam si non vt tu, paupertate laboret eleemosynis & alijs multis operibus sibi beatam patriam lucrari poterit. Si autẽ tristis es: & peccata tua plangis, ne obsecro iudices eum qui gaudet & ridet: nam ille alia incedit via, quã tu ignoras. Monachus non cõtemnat secularem: neque clericus monachũ. Nemo proximum suum iudicet, quia non facit idẽ quod ipse: nam vnusquisque in suo statu saluus fieri potest. Quocirca diuinus Paulus hanc rem maxime commendans inquit. Qui manducat, non mandu- Rom. 14.

cantem non spernat. Nemo alium contemptui det, quod id non faciat, quod ipse. Cuius rei typus mirabilis illud est, quod in Apocalypsi Ioannes inquit: Apoc. 21.

scilicet, quod ciuitas Hierusalem habebat plures portas. Nam illa ciuitas cælestis Hierusalem quæ æterna beatitudo est plurimos ingressus habet, plurimas portas, & multis vijs ad eã incedere possumus. Vnaquæque harum beatitudinum porta quædã est, qua ingredi poteris in cælum. Propterea inquit Ioannes quod murus istarum portarum, & portæ ipsæ ex lapidibus pretiosis erant confectæ, nam virtus vera esse debet, tanquam pretiosus lapis, non autem falsa & ficta, sicut hypocritarum. Grandis erat quia non cõtentus esse debes si vnam vel alteram lachrymam fuderis: sed oculi tui tãquam fontes esse debent, nec contentus esse debes si buccellam panis pauperi erogaueris: atque ita de reliquis virtutibus & beatitudinibus dicẽdum est. Nam vult dominus, vt virtutes excellenti quodam & heroico modo à nobis adimpleantur. In virtute nanque quã insequeris, magnus esse debes. ¶ Rursum harum quælibet beatitudo in plurali posita est cum dicitur, beati & non beatus, vt in qualibet beatitudine multitudo cõprehenderetur hominum beatorum. Amatores mundi constituunt beatitudinem in rerum abundantia, alij quippe sectãtur scholam Epicuri, alij vero (vt fastidiũ fugiam) diuersas philosophorum opiniones, diuersas beatitudines iudicarunt. At si mundani homines has philosophorum sectas non pleno ore beatitudines dicant esse, tamen ipsis operibus quod dignius lamentatione est eas beatitudines confitentur. Nã sunt multi qui cum sub Christi vexillo in sacro baptismatis fonte promiserint militari, datã fidem sponso suo non seruantes, potius videntur Gentilium philosophorum scholam profiteri suis moribus & vita, quam Christi saluatoris nostri. De quibus iniquis Christianis

Dauid dixit in psalmo. Quorum filij sicut nouellæ Psal. 143

plantationes in iuuentute sua: filię eorum compositę circumornatæ ad similitudinem templi. Prõptuaria eorum plena. &c. Beatum dixerũt populum, cui hęc sunt. Sed Christus hos omnes mundi errores in his beatitudinibus destruit & euertit, dicens: nõ hos beatos esse, sed pauperes, flentes, & qui fame & siti opprimuntur. ¶ Denique aduertẽdum est, quod his beatitudinibus docet Christus redemptor noster,

quibus

quibus portatis mercibus cælum emere debeamus. Mercatores nanque qui diuites fieri cupiunt, merces emunt in populis & ciuitatibus, in quibus vilius vẽduntur, easque traducunt, vbi cariori vẽduntur pretio: atque ita vili ementes pretio, & carius vendẽtes breui temporis interuallo diuites euadunt. Etenim si aliquis Salmanticæ copiam magnam saccari emisset, vt id Valentiæ venderet, is sane potius iacturam suarum mercium fecisset, quam aliquid lucraretur: nam hic caro venditur pretio, Valentiæ vero viliori: vtpote vbi magna illius copia est. Opus itaque est vt merces tuas vendendas traducas vbi carius venduntur. Attende igitur, o homo tu, qui noctu diuq; in alteram vitam iter velocissimum agis, quique mature vel sero moriturus es: quod si beatus esse cupis, & in cæleste regnum ingredi anhelas, tales merces tecũ ducas, quæ in illa cælesti ciuitate non sint: nec te oneres eis mercibus, quarum in cælo copiosa est abundantia. Ibi nanque gloria & diuitiæ tantæ sunt vt vllo pacto explicari nequeant, vt regius contestatur vates. Gloria & diuitiæ in domo eius. Plurimus etiam honor ibi est, vt idem inquit vates. Nimis honorati sunt amici tui Deus. Ibi deniq; æterna & perpetua quies est: diuitiæ nunquam perituræ, saturitas gaudium, & summa fœlicitas. In illam vero ciuitatẽ nunquam intrarunt lachrymæ, fames, nec persequutiones. Tales igitur merces tecum ducere debes: quarum ibi penuria sit. Non te oneres diuitijs, gaudijs, & voluptatibus: quorum omnium summam ibi reperies abundantiam. Quod si his mercibus nauem tuam oneraueris in hoc mundo: cum in cęlum appuleris, nihil tecum portabis, & perditus omnino manebis. Has nanque merces in cælum deferre non aliter est, acsi saccarum in Valentiam portare, vel bombicem in Granatam. In cælo non est paupertas: onera igitur te ipsum multa paupertate, quoniam beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. In cælo nõ sunt lachrymæ, nec tristitia. Has igitur assume tecum: quoniam beati qui lugent, quoniã ipsi consolabuntur. In cælo nulla est fames. Ieiuna igitur & pœnitentiam agita: quoniam beati qui esuriunt, quoniam ipsi saturabuntur. In cælo nõ sunt labores nec persequutiones. Has in hac vita amplectere, quia beati qui persequutionem patiuntur. &c. Nã si tecum duxeris voluptates, diuitias, quietẽ, & gaudia, proculdubio perditus abis. Quocirca has amplectere beatitudines nam illis proculdubio quietem & gaudium æternum emes. Has nanque merces sancti illi, qui nunc visione diuina fruuntur, tanquam sapientes & solertes mercatores secum duxerunt. Acceperunt hic paupertatem, labores, & tristitiam, vbi magna horum illic est inopia, nunc autem nunquã perituris voluptatibus & gaudijs in cęlo cũ Christo fruuntur. Primam igitur omnium harum rerũ, quã ex toto animo amplecti debes, sancta & euangelica paupertas est, & contemptus harum omnium terrenarum diuitiarum. Et inde est quod dominus primã beatitudinem hanc constituat dicẽs. *Beati pauperes.* Multi in illo Matthæi loco, beati pauperes spiritu, hunc locum interpretantur de humilibus dicentes. Beati humiles. At quantum ego possum coniectari, omnino falluntur: nam quanuis humilitas parẽs sit, nutrix indiuiduaque comes paupertatis euangelicę at hic sermo Christi de paupertate est, quæ diuitijs opponitur. Quodquidem manifeste patet ex hoc loco Lucæ. Inquit enim, beati pauperes sine mendici, vt ex Græco colligi potest. Mox autem beatus Lucas his beatitudinibus contraria ponit, dicens. Væ vobis diuitibus qui habetis hic consolationem vestrã. Væ vobis qui saturati estis. Non dicit, væ vobis superbis, sed diuitibus. Quod clarum est argumẽtum Christum in beatitudine paupertatis de rerum temporaliũ abdicatione fuisse loquutum. Deinde quid opus erat Matthæum dicere, beati pauperes, & non potius beati humiles spiritu: si nihil peculiariter dictum voluit de paupertate diuitijs opposita? Itaque de paupertate rerum tẽporalium loquitur Christus tam hic, quam in Matthæo. Hanc igitur beatitudinem primo omnium Christus voluit statuere tanquam bonus, & peritus artifex, Primo quia cum aliquis ædificium sumptuosum condere vult, primo omnium fodit, & terram foras eijcit, postea vero lapides fundamẽti ponit, & ædificare incipit. Ita Christus vt diuinum amorem & plurimas virtutes in nobis (si ita licet loqui) ædificet, prius à nobis mundanum amorem eijcit, & rerum omnium terrenarum suos ędificans in vera paupertate & contemptu diuitiarum mundi: nam cum natura humana ita labefactata sit, vix hæc terrena possideri possunt, nisi cor nostrum illis fuerit nimis affectum & detentum. In lege veteri non solum non dominus has diuitias cõtẽnere præcipiebat, imò eas promittebat eis, qui diligentes obseruatores suorum pręceptorum se exhiberent: nam in multis locis scripturæ promittit illis dominus abũdantem terram & plurimas diuitias. Nũc autem cum legem euangelicam ædificare vult, profundius fodit, & fundamenta iacit fortiora, paupertatem prędicans. Cur igitur in veteri lege diuitias promittebat, nũc vero paupertatem prędicat? Quia lex vetus lex erat puerorum: & vt Paulus ait, lex pędagogus fuit. Infantes nanque solent nutrices in vehiculis portare: atque ita diuitię tanquam vehiculũ erant, quibus dominus Iudęos ducebat per legẽ mãdatorum suorum. At postquam iam aliquis vir est adultus vehiculum non solum non iuuat, imò impedimento est, quominus recte ambulare possit. Atq; ita euangelicis hominibus Deus vehiculum tollit, ne tanquam pueri ambulent: quandoquidem temporales diuitię potius impedimento sunt, quam iuuamini, vt in cælum eatur. Vnde cum Christus velit viam cęli nos docere, prius vehiculum tollit, & terram foras eijcit: vt ędificet spirituale ędificium legis gratię & perfectionis. ¶ Deinde priori loco paupertatis beatitudinem posuit, quia cum radix omnium malorum sit cupiditas, ab spontanea spiritus paupertate spirituales diuitię exordiũ quoddam & originẽ ducunt. Herba mala radicitus debet euelli: atque ita Christus mũdum cum radice euellit, cupidinem fugans, quę radix omnium malorum est: & hoc exordium sumit, quod principium malorũ est. ¶ Expende autem Christi bonitatem & sapientiam. Videbitur tibi forsitan durum & asperum esse omnia, quę habes relinquere, & pauperem esse: at non attendis durius & asperius esse, si tibi pręciperet, q; diues esses. Nam si diceret diuites fœlices esse, quid facerẽt pauperes? At dicens beati pauperes voluit vt omnes beati esse:

Psal. 111.
Psal. 138.
Leui. 26.
Deut. 28.
Esa. 1.
Gala. 4.
1. *Tim.* 6.

ti essemus. Nam pauperes clarum est esse pauperes: diuites vero, pauperes fieri possunt relinquentes omnia, quæ habent. Vt aliquis diues fiat, grandis quidē & ardua difficultas est: at vt pauper sit, nulla. Atque itá facilius omnes beati poterimus esse hac paupertate, quam diuitijs. Et cum bonitas Dei tanta sit, hanc beatitudinem eo pretio donat, quo omnes illam possimus emere. Mirabile quidem est quantam facilitatem dominus in obsequio suo posuerit. Nam si aliquis velit regi inseruire, & in eius famulitio vitam agere, opus est, vt nouas & optimas habeat vestes, velocem equum, seruos & sumptus. Et dicere soletis vnicum tantum filium, qui in regis curia ambulat & in regali domo dimidiam partem substantiæ vestræ consumere, nam debet incedere habitu nobilis viri, quia regi seruit. At ad inseruiendū Christo non solum non necessarij sunt famuli, sumptus, & equi: imo consulit ipse Christus hæc omnia contemnere. In quo quidem facilè videbis, quā facilius Deo, quam mundo inseruiatur. Atque itá in euangelio dominus ad suum famulitium & obsequium vocari præcepit cæcos, claudos, & omne genus hominum. In obsequium regis non admittitur claudus, cæcus aut mutus: Deus autem omnes vocat & vult, & pauperibus & contemptis gloriam suam promittit. O benedictus talis & tantus dominus, qui neminem foras eijcit, etiam si abiectus & humilis sit. Imo potius beatos appellat pauperes, cum paupertas res sit, quam si vnusquisque vult eam inuenire potest. Vult dominus omnes nos in cœlum ducere: quia verô illos honores & diuitias æternas non amittamus hæc terrena præcipit relinquere: nā veræ diuitiæ potius acquiruntur, si minuatur cupido, quā coacernādo thesauros. Atq; itá vult vt celeriter & veloci cursu per hæc omnia terrena transeamus. Quando filij Israel ibant in terram promissionis, nuncios miserūt Edon, qui ei dicerent, se per patriam & terrā suā velociter trāsituros. Velociter (inquiunt) transiemus. Itá nimirum qui iter faciunt in cœlum terram & patriam nobis promissam opus est, vt per hæc terrena cito & veloci gradu transeāt: desideria semper & oculos in cœlum conuertētes. Atque itá Edon obuiā exijt filijs Israel, & aduersus illos bellum gessit, vt mundus solet pauperes spiritu contemnere, & eos persequi. Luna cum longius distat á sole totū suum splendorem in terras mittit, in cœlum autem claritatem non ostendit: cum vero soli coniūgitur tota in superiori parte illuminat, inferius autem nullum lumen ostendit, & tunc insipientes & rudes homines eam obscuram arbitrantur, cum in coniūctione suá cum sole in superiori parte sit splendidissima. Sic qui á sole iustitiæ Christo separantur & humanam gloriam quærunt, cum illos videat mundus diuites & potentes esse, existimat illos fœlices & beatos: cū reuera coram recto & superno iudice tales abiecti & infimæ sint sortis. Sed pauperes spiritu, qui abijciētes amorem seculi Christo coniunguntur, animi splendorem sursum tendentem emittunt, & á mundi amatoribus obscuri & stulti iudicantur, cum ipsi in superiori parte animo fulgentissimi sint. Quia igitur Christus vult in altam & profundam cognitionem rerum cœlestium nos ducere, & nos allicere vt ea diligamus & amemus, prius amorem mundi á

Luc. 14.

Num. 20.

nobis semoueri vult: ad quod faciendū salubrius cōsilium est, hæc omnia terrena relinquere, despicere & pro nihilo facere. Atq; ita pauperes beatos vocat: quia etiam dum in carne viuunt, iam incipiunt frui cœlesti illa beatitudine. ¶ Beati igitur sunt pauperes, in hac vita: beati in morte, & beati post mortem. Lege Chrysosto. homilia de oratione Annæ tomo primo pulchrè de paupertate disserentem. Si paupertatem subtrahas, mundum omnem subuertes: nam si paupertas non esset, nec essent sutores, nec fabri lignarij, nec ferrarij, nec domificatores, & denique nulla ars in mūdo exerceretur: nec māducaremus, nec biberemus, nec nos indueremus, nec calciati incederemus, nec essent ciuitates, nec populi, nec mūdus: nam omnia hæc á pauperibus efficiuntur, & ipsi hæc omnia præstant, non diuites. Triticum verô pauperes seminarunt, & ipsi collegerunt, secuerunt, moluerunt, & denique in fornacem introduxerunt. Paupertas igitur author est omnium harum rerum: & ipsa est, quæ humanam vitam sustinet, & gubernat rem publicam: quæ nisi constaret, mundus periret. ¶ Quod autem pauper meliorem & tranquilliorem sortitus sit vitam, quam diues vel facili indiget probatione. Primo, nam præcipuis creaturis, quas Deus creauit in ministeriū hominis sic ipse pauper vtitur, vt diues, vt sole, Luna stellis aere, luce, aqua campis & terra. At si resilias dicendo, diuitem delicatis & opiparis vti cibis, vina pretiosiora bibere, dormireque in eburneis lectulis: hanc nō merito meliorem sortē appellabis, imo deteriorē: nam pauper itá bene dormit in duro & aspero lecto: vt diues in blando & delicato: nam pauciores vel nullæ curæ illū per noctis quietē vexant & solicitant, & itá libēs & gaudēs durum panem & aquam frigidam potat, vt diues sua obsonia & edulia. Vnde Sapiens: Dulcis est somnus laborāti, siue parū siue multū comedat: satutitas autē diuitis nō sinit eū dormire. Hanc corporis indulgētiā diues nō sentit, cū in ea nutritus sit labores vero (si aliquos experiatur) nimis sentit, cū nō sibi natos iudicet. Quod quidē in paupere multo aliter cōtingit, q; labores tāquā voluptates amplecti tur: cū ex cōsuetudine diuturna in alteram naturam fuerit mutatus. At si aliquādo ei cōtingat vel conuiuio, vel ludo adesse nimis gaudet, & delectatur, cū id nō ex more habeat. Neminē autē itá natura vniuersis bonis destituit, quin aliquando non inuitatus vocetur, vel vas boni vini non degustet. Plus enim gaudet is, qui semper assueuit in duro lecto dormire si vel vna nocte in blādo cōtingat cubare: quam diues, qui semper id ex more habet. Si igitur diues voluptates in q̄bus nutrit⁹ est nō sentit, & vel minimus labor nimis eū vexat: nōne beatior pauper erit appellādus potius quam diues? ¶ Secundo si vt communi prouerbio circunfertur, ad libitum viuere, vita est: potior vtique est vita pauperis, quā diuitis. Nā si diues aliquid insanum vel ineptū protulit (cum semper pluribus incedat stipatus) protinus id aduertitur & murmuratur: nec libertatē habet eundi, quo ipse voluerit. Omnia eius dicta vel facta notātur, atque itá nec sui ipsius dñs est, imo omnium captiuus & seruus. Beatus ille, qui quidquid vult, dicit: & quomodo vult ita loquitur, & quo libuerit vadit. Syluam petit, venatur, saltat, gaudet, nemo tamen est,

Eccle. 5.

qui ad id iudicandū oculos cōuertat. At diues nihil horū facere potest, quia decorem & authoritatē suā seruare debet: nec facultatē habet, vt vere ridere & gaudere posit: nā statim si hæc fecerit omnes eū irrident. Nullo pretio emi potest libertas pauperis: nā cū solus sit, vadit quo vult, nemoque illū impedit.

¶Si igitur in vita fœliciores sunt pauperes diuitibus ipsis: hanc eādem fœlicitatem duabus alijs rationibus in morte obtinebit. Prior est, quia mortē diuitis plurimi desiderāt, vt substantiā & rem accipiāt: præcipuē si senex sit, cui proprij nati mortē exorāt, pinguiorē sibi fortunam desiderantes. Atq; itā cum ex morte diuitis plurimis emolumentū & lucrum eueniat, sic à plurimis desideratur & exoptatur. Pauperis verò obitū, nemo est qui optet: cū nihil lucri inde reportaturus sit: atque itā bona eius valetudine & incolumitate omnes gaudent. ¶Secundò quia cum diues moritur maximæ curæ illū vbique angunt & circuunt: nā cū longum testamētum facturus sit, ad aures alter illi dicit, vt antiquū seruū & fidelē quiq; tot annis illi inseruierit, recordetur: alter vt talis filia memoriā subeat: alter vt talem vel talē rem recordetur: atque itā his mūdanis & terrenis negotijs intētus corpore dissoluitur. At pauper nullā aliam curā habet, nisi in ipsum Deū oculos & mentē cōijcere: & animæ suæ saluti prouidere. Quodquidē bonū itā magnū & pretiosum est, vt nisi aliud præter hoc religiosi haberēt, omnes seculares & diuites homines nobis proculdubio deberent inuidere: quibus nulla est cura de domibus de agris, & armentis disponere, sed solū animam & mentē suam cū Deo cōponere. Quapropter pauper nō solum dū viuit beatior est quā diues: sed etiam in ipsa morte. Postmortē etiam nullū est dubium, quin pauper fœlicior sit quā diues ꝙ ego dicere nolo, cū ipse Christus testis & assertor sit huius veritatis: qui id cōtestatur dicens. *Quoniam vestrum est regnum cœlorum.* Si igitur non solumdū pauperes hac cōmuni luce fruuntur, sed etiā in ipso mortis articulo: itemq; postquam à corporis sarcina sunt liberati, beatiores sunt quā diuites: nōnē merito & optimo iure inquit Christus, beati pauperes? Nihil vnquā verius dici potuit. Non inquit regnum terræ eorū esse, sed cœleste: nam sibi Deus ignominiosum iudicaret, ꝙ tam infima pars (scilicet terra) seruis suis daretur. Atq; ita cū dominus ageret cum Mose de diuisione terræ promissionis, de Leuitis, quæ gens erat Deo electa, & seruitio altaris designata, dixit, se nō velle, vt leuitę possessionē obtinerent in terra. Et in libro Iosue in distributione portionū terræ scriptū est. Tribui autem Leui non dedit possessionem: quoniam dominus Deus Israel est possessio eius. Beata gens, quam sibi & regno suo cœlesti dominus elegit: cui nihil in terra dedit. Hi sunt fœlices & electi, quibus possessionem cœli dominus dedit. Vnde egregius vates. Deus meus tu es, portio mea in terra viuentiū. Nihil eos vult in terra possidere, vt mētem & animū ad cœlestia eleuent. Arbor enim dum plures rami inferiores illi abscinduntur, tanto profundiùs in altum surgit: vnde ramis abscissis qui se in terram inclinant, ipsa arbor in altum surgit. Sic etiam dominus terrena bona hominibus aufert, vt cum Leuitis fecit & Apostolis, & id etiā modo facit cū viris Apostolicis & perfectis: quibus dominus regnū cœleste hæreditatē illis promissam paratam habet. Parum ne tibi videtur, hæredem Dei fieri, & cohæredem Christi? Nunc filij Dei sumus, tūc similes ei erimus. Dij quidē, quia diuina essentia vnietur intellectui beato. Et sicut diuinitas vnitur intellectui diuino in modū speciei, vt sic habeat intellectus cognitionē beatā diuinitatis: itā & vnitur intellectui creato per modū speciei, vt talis intellectus producat beatā visionē, vt sit beatus, vt est ipse Deus, & in eo ipso, in quo Deus est beatus: quam dignitatem nemo in hac vita capere nec intelligere potest. Si rex aliquis domū haberet clausam & plenam auro & gemmis, quæ omnia promitteret ei, qui illā aperiret, tibi vero duas claues porrigeret, alteram ex auro, alteram vero ex ferro confectam hæc tamen secunda seram valeret aperire, quā obsecro istarū eligeres? nōne vtilius esset accipere ferream potius quā auream? Aurea pretiosior quidem est, sed ad referandum inutilior: ferrea verò quanuis vilior sit, tamen præstantior est, quia cū ea aperitur thesaurus. Sic domus plena thesauris est gloria & beatitudo: quia gloria & diuitiæ in domo eius, vbi sunt thesauri, quos nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ ibi dominus diligentibus eum habet præparata. Clauis aurea diuitiæ sunt temporales, ferrea vero paupertas. Has igitur duas claues porrigit tibi dn̄s, vtram illarum eliges? Nōne potius ferreā, qua aperitur cœlum? Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum, &c. Grande igitur bonū cōsequeris, si paupertatem inueneris: hanc igitur tam altam & sublimē dignitatem cognosce, quæ tibi donatur, si hæc terrena bona cōtēpseris. Etenim de magno illo Alexandro scribit Quintus Curcius, ꝙ cum vellet Indiam expugnare ex omnibus diuitijs suis & suorū, & ex omnibus rebus pretiosis cumulū cōgregauit, cui statim ignem apposuit: vt vel itā milites sui paupertate coacti præsenti & virili animo Indiā expugnarēt. Quorsum igitur tū, qui in baptismatis fonte fidē inuiolatā seruare promisisti, vt cœlū cōsequaris, hæc nō facies, quæ ethnicus & gentilis fecit, vt Indiā ingrederetur? Attēde obsecro quicūque fueris cū Christo pauper, ꝙ nō verè pauper imo ditissimus quādoquidē regnū cœlorū tuū est. O diuinā & admirabilē nostrorū laborū mercedē & retributionē. Quis vnquā legis fuit lator qui legū suarū obseruatoribus regnū cœlorū promiserit? Nemo vtiq; illud promittere, nedū dare potuit. Moses nāq; in legibus quas Iudæis tulit, Mercurius Trismegistus AEgyptijs, Phoroneus Græcis, Solō Soloninus Atheniēsibus, Licurgus Lacedæmonijs, & denique Numa Pōpilius in legibus, quas Romanis promulgauit, nemo in quā horū omniū legū suarū obseruatorib⁹ regnū cœleste promisit: sed solus Christus dn̄s noster, & vniuersi orbis restaurator. Nulla lex est, quæ tantū & tā magnū bonū promittat, nec vlla lex humana est, quæ vel aliquod malū non patiatur. Sola lex Christi omne malum execratur: itā vt qui in vno deliquerit, omnium reus est factus: nam etiam lex Mosaica vsurām permittebat, & libellum repudij. Sola domini lex immaculata est, conuertēs animas. Et lata fuit à tam sancto & tam iusto viro vt etiam ipsi eius inimici (vt sunt Iudæi & Mauri) confitentur illum iustū & sanctum fuisse, vt ipse Iosephus Iudæus

Marginal references: Deut. 10. Ios. 13. Psal. 141. Rom. 8. 1. Ioan. 3. Psal. 111. 1. Cor. 2. Iaco. 2. Deut. 23. Deut. 24. Psal. 118.

Ios. lib. 18. antiqui. cap. 6. dæus affirmat, & etiã ipse Mahumetus in Alcoram. ¶ Itaq; lex euãgelica nõ solũ bonitate & rectitudine materiæ, verũ etiã bonitate & sanctitate legis latoris, & diuinis promissionibus cæteras omnes mũdi leges excellit, & longo interuallo superat. Quocirca barbarus & iniquissimus homo appellãdus venit qui sacrosancto euangelio non subijcitur. *Beati pauperes* (inquit Christus) *quoniam vestrum est regnum Dei.* Si igitur regnũ cœlorũ pauperũ est, quid diuites facient? A pauperibus quærant. Nõ aliter acsi in domũ mercatoris tenderes empturus bõbicem, vel aliud quiduis: itã in domũ pauperis te confer, vt regnũ cœlorum (q̃ suum est) in pauperibus à Deo emas eleemosynam illis tribuẽdo. At si diues non misericors fuerit, si liberalitate nõ fuerit cum extreme indigẽti vsus: quî fieri potest vt in illud ingrediatur? Exclusus perpetuo manebit, diues auarus à regno cœlorũ: si deposita auaritia, pauperi extremè indigenti eleemosynã nõ dederit. Pauperes nãque cõtẽnentes thesauros terrenos cœlestes cõgregãt: vt ipse Iacob⁹ inquit. Nõne pauperes elegit in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni: q̃ repromisit Deus diligẽtibus se? Ideoq; his tribuitur cœlorũ regnũ. Plus enim haberi debet priuilegiũ hoc pauperi à Deo datum, quã oẽs diuitiæ & thesauri mũdi: nã potius chirographo hoc pauperi dato tradetur illi regnũ cœlorũ quã tibi, etiã si Tantali diuitias superes, & facultatibus Cressum antecellas. Nã arcis vel alicuius ciuitatis custos potius arcẽ vel ciuitatẽ tradet illi, qui regiũ chirographũ ostẽderit: quam ei qui mille aureos dederit. Nã nisi talis custos traditor suo regi fuerit, nulla pecunia tale facinus patrabit. Ita nimirũ pauper chirographũ Dei habet, inquiens: beati pauperes, quoniã vestrũ est regnũ Dei. Q̃ quidem ostensa schedula regio Dei chirographo insignita potius dabitur illi regnũ, quã tibi, etiã si grãdem pecuniarũ sarcinã tecũ tuleris. Etenim regnũ cœlorũ non honoribus emitur nõ voluptatibus, nec pecunijs: sed potius egestate, lachrymis & laboribus. ¶ Prætereã autem hic est obseruandũ q̃ non solũ de futuro loquitur dicẽs, q̃ regnũ cœlorum erit pauperũ, sed nũc de præsenti est, inquit: quia pauperes qui propter Deũ terrenũ regnũ contempserunt, in hac vita diuinã hæreditatẽ iam obtinent. Vnde beatus Petrus, qui propter Christũ omnia reliquerat, claudo illi, qui eleemosynã ei petijt respõdit. Argentũ & aurũ non est mihi. Pauper sum omnia pro Christo reliqui. Ideo quibus possum te adiuuo. Surge (inquit) & ambula. Petrus igitur cũ sua reliquisset, iã in hac vita Christũ possidebat: atque ita ex eis, quæ habuit petẽti tribuit. Sed opus est iã vt in hac beatitudine receptui canamus: ad aliã gradũ faciẽtes. *Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini.* Dupliciter intelligi potest locus iste primo de egestate & fama corporali, quatenus est actus virtutis abstinentiæ, qua quis ieiunat & affligit corpus suũ, vt inquit Apostolus. Castigo corpus meum & in seruitutẽ redigo: ne fortè cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et ad Galatas. Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cũ vitijs & cõcupiscẽtijs. Et iterũ. Exhibeamus nos in multa patiẽtia, in ieiunijs, in fame & siti, &c. Beati ergo qui spretis diuitijs, hic in mũdo esuriũt, & famẽ patiuntur propter regnũ cœlorũ. Quapropter aduertendũ est, illã particulã nũc, quam hic apponit euãgelista plurimũ habere euidẽtiæ atq; efficaciæ. Duo enim mihi videtur sacer euãgelista cõplecti. Primo meminisse debemus hãc vitã in certamẽ & pugnã datam esse homini, nõ ad animi ignauiam & remissionem ideo in euãgelicis & Apostolicis præceptis passim labores ponuntur. Vnde Saluator. Qui vult venire post me, abneget semetipsum: & tollat crucẽ suam. Etenim per multas tribulationes oportet intrare in gloriã Dei: nã si cõpatimur, & cõregnabimus etiam. Si enim Christũ pati oportuit, vt sic intraret in gloriã suã: quis infringere aut labefactare audebit afflictiones & labores? Si is qui peccatũ non fecit nec in eius ore inuẽtus est dolus nec illi opus erat vlla afflictionũ purgatio, nostri vero gratia tãta prius pati võluit, quã intraret in gloriã suã: nos qui multorũ peccatorũ nobis sumus cõscij, quibusq; multæ ac iustissimæ pœnę debẽtur fugiemus affligi, vt in eã demũ gloriã intremus? ¶ Alterum vero, q̃ in illa particula nũc insinuatur, est breuitas tẽporis, quo pati, & affligi pro Christo debemus: qua breuitatis cõtẽplatione fortior & præstãtior redditur animus ad tolerandũ: sicut itineris breuitas laborẽ leuiorẽ efficit. Etenim si lõgissimũ vitæ huius spaciũ si cũ æternitate cõferas, vel angustissimũ momẽtũ est: q̃ Paulus cõsiderãs dixit. Momẽtaneũ põdus tribulationis nostrę supra modũ in sublimitate æternũ gloriæ põdus operatur in nobis: non contemplãtibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur tẽporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt. Cõtẽplatio breuitatis huius vitæ, oẽs mũdi afflictiones leues reddit, si sempiterna illa bona cõtẽplemur: quæ momẽtanea hæc afflictionis pœna parit. Nãq; si infirmi vt corporis valetudinẽ assequantur maxima siti vexati se aqua abstinẽt, quid nobis esset ferẽdũ, vt illam corporis incorruptionẽ assequeremur, quæ nobis in resurrectione promittitur? Hęc cõsiderãtes viri sancti & perfecti nõ formidabãt pro Christo in siti fame, & frigore vitã agere. Nã appellatione esuriei q̃d q̃d humanæ vitæ trãsigẽdæ necessariũ est intelligitur: quã vitã ij degebãt, qui ouinis & caprinis pellibus induebãtur, & in solitudinibus & speluncis terræ domicilia sua habebãt. ¶ Aduerte autẽ, q̃ nõ oẽs qui esuriũt, & sitiũt hãc beatitudinẽ cõsequũtur: quia multi vt diuitias sibi cõparẽt esuriẽ & sitim patiuntur, & lõga naufragia huc & illuc peruagãtes experiũtur: sed ij tãtũ, de quibus Matthæus inquit. Beati qui esuriũt & sitiũt iustitiã. Etenim hi sunt qui amore iustitiæ famẽ & sitim & multa aduersa patiũtur. ¶ Secũdo modo locus hic exponitur de spirituali egestate vt ait Matthæus. Beati (inquit) qui esuriunt & sitiũt iustitiam, quatenus iustitia est virtus generalis: sub qua includitur omnis virtus, iustitia, & sanctitas. Atq; itã esurire est profectum in omni virtute exoptare, Dei honorem, & proximorũ perfectionẽ desiderare quatenus procedit ex charitate & zelo iustitię. Isti enim saturabũtur in cœlo. Obserua aũt q̃ nõ dixit de præsenti saturãtur, sed de futuro loquutus est: nã in hac vita misera nihil est q̃ iusti palato possit satisfacere. Terrena enim hæc aiam nostrã nõ cõplent: nã qui biberit ex hac aqua sitiet iterum. Omnia quæ præsens vita continet velut salsamentũ sunt, q̃ non ad saturitatem apponitur: sed vt tãtũ

Iaco. 2.
Act. 3.
1. Cor. 9.
Gala. 5.
2. Cor. 11.
Mat. 16.
Act. 24.
2. Tim. 2.
Luc. 24.
1. Pet. 2.
2. Cor. 4.
Mat. 5.
Ioan. 4.

gustum excitet. Nam si tribuatur pauperi sacerdoti beneficium simplex, statim canonicatum anhelat: quem si adeptus fuerit, protinus in altiorem dignitatem vel in episcopatum euehi cupit. Ad quid obsecro profuit beneficiũ, quod prius illi datum fuit? nõ vtique ad aliud nisi, vt appetitum excitaret, vt alia maiora cuperet. Quocirca qui ex aquis & bonis huius vitæ plus bibit, tantò ardentiorẽ sitim patitur. Sola animi tranquillitas, & consciẽtiæ rectitudo hominẽ satiat. Animi enim rectitudo est veluti mẽsa apposita multis & benè cõditis cibis, ità, vt si bonũ appetitũ habeas omnia sapiũt, & prosunt. At deprauata cõsciẽtia est veluti mẽsa plena sordidis & malis cibis qui appetitui nociui sunt, & omnes in venenũ conuertũtur. Sic nimirũ etiã si omnib⁹ mũdanis delicijs & voluptatibus abũdes, si intus cõsciẽtia remordeat omnia in amaritudinẽ cõuertũtur. Solus Deus animã nostram satiat. Vnde beatissima virgo in cãtico suo dixit. Esuriẽtes impleuit bonis. Solus Deus est, qui fame pereũtes saturare potest. Iuxta illud prouerbiorũ. Iustus comedit & replet animã suã: venter aũt impiorũ insaturabilis. Sed quia de hac materia in codice nostro, quẽ nuper de vanitate mundi edidimus in prioribus tribus capitibus multa egimus, ad aliã beatitudinẽ faciam⁹ gradũ. *Beati qui nunc fletis.* Quî igitur fieri potest, vt infra dicat, gaudete & exultate? Nõ sibi obuius est, quia lachrymæ quæ pro Christo fundũt dulces & suaues sunt. Etenim plus ille voluptatis & gaudij suscipit, qui in cubili suo passionem Christi cõsiderãs lachrymas fundit: quã si omnibus mũdanis voluptatibus & delicijs afflueret. Nec longius aliũde tibi petas exẽplũ, quã ex regio & sancto propheta, qui dicit. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Ideoq; iusti dũ flẽt: gaudẽt & exultãt interius. Beati ergo, qui nũc fletis: quia vana mũdi gaudia quæ mũdanos alliciunt ad se minime vos adducẽt. Quãdo Nabuchodonosor voluit vt populus statuã adoraret, voluit vt plurima musica instrumẽta prius resonarẽt, & aiebãt præco. Cũ audieritis sonitũ tubæ, citharæ, symphoniæ & omnis generis musicorũ, adorate statuã aureã, quã fecit Nabuchodonosor rex. Quod fieri iubebat, vt musicæ sonitu euanescẽtes homines, & falsa dulcedine allecti: nõ aduerterẽt quã graue patrarẽt peccatũ, relinquentes verũ Deũ, & statuã adorãtes. Eodẽ modo Labã cũ fugisset Iacob, & illũ esset sequutus vsq; in montem Galaad dixit illi. Cur ignorãte me fugere voluisti? nec indicare mihi vt prosequerer te cũ gaudio, & cãticis, & tympanis & citharis? Quod quidẽ nihil ob aliud Labã faciebat, nisi vt in domo retineret Iacob seruientem ne in patriam suam abiret. Itã mundus similibus voluptatibus, & falsis delicijs in obsequio & famulitio suo vult nos detinere: ne in propriã patriam nostram iter faciamus, quæ æterna beatitudo est. Quia vero peccatum & facinus, quod committimus adorantes propriam carnem, nõ videamus, musicis instrumentis, voluptatibus & delicijs nos detinet, vt Nabuchodonosor: vt vel itã caput nostrũ inuertendo sensum & intellectum abstrahat: & subijciat nos miseræ peccati seruituti, nobis malũ nostrũ nõ sentientibus. Quid igitur aliud tu Christicola cogitas mũdi voluptates esse: nisi quasdã artes & præstigia, quibus dæmõ molitur sensũ & intellectu nos destituere: vt vel ita his vanitatibus allecti mundo nos subijciamus, & Dei vexillũ deseramus? At Christus, qui fidelissim⁹ est amicus nobis dicit. Beati qui nunc fletis: quia qui flent hos mundi & dæmonis laqueos facillimo negotio euadẽt. ¶ Obserua autẽ, ꝙ nõ dicit, beati, qui hoc vel illud fletis, sed absolute loquitur dicẽs, beati qui fletis. Quibus quidẽ verbis significatur ꝙ flẽt, nõ ob malũ secudũ quid: sed ob malũ absolute, ꝙ cõtrariatur absolutè bono, scilicet vitæ æternæ. Itaq; dicẽs beati qui nũc fletis, dixit beati, qui flẽt ob mala præsentia: quæ cõtraria sunt vitæ æternæ. In cathalogo beatorũ scribit flẽtes in hac vita & nõ immerito, nã cũ delectabilia mũdi huius plurimũ à virtute homines semoueãt excellẽs perfectio est lugẽtiũ quia nõ solũ à delectationibus se abstinẽt sed cõtrarijs actionibus se exercẽt assumẽdo contrariũ luctũ, nõ vano & sterili fletui vacãtes, sed seminãtes in lachrymis, vt fructus vitæ æternæ cũ exultatione colligãt, iuxta illud prophetæ. Qui seminãt in lachrymis, in exultatione metẽt. ¶ Expẽde etiã ꝙ in hac & superiori beatitudine hæc particula nũc ponitur. Nõ enim dixit beati, qui esuritis, aut beati qui fletis: sed beati qui nũc esuritis, & beati qui nũc fletis: quibus verbis appositissimè Christus docet præsentis vitæ tẽpus, tẽpus esse esuriẽdi, & flendi: in vẽtura quippe vita tẽpus erit satietatis & gaudij. Quapropter diuinus psaltes dñο dixit. Satiabor cũ apparuerit gloria tua. Etenim ibi dñs absterget omnẽ lachrymã ab oculis sanctorũ, & iã nõ erit clamor neq; luctus nec dolor erit vltra. ¶ Hoc igitur tẽpus est fledi. Primo quia à propria patria nostra ꝙ cœlũ est exiliũ patimur: quemadmodũ illi, qui dicebant. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dũ recordaremur tui Siõ. Itã etiã tu cũ recordatus fueris patriæ tuæ cœlestis Siõ lamentari debes: cum sedeas exul à patria in tempestuosis huius mundi aquis & laboribus. Vnde sancti illius regis, qui se videbat segregatum à dño, lachrymæ panes erãt die ac nocte. Fuerũt (inquit) mihi lachrymæ meę panes die ac nocte dum dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus? ¶ Deinde flere & nõ gaudere debes in præsenti exilio, quia semper in hoc mũdo in tenebris & in obscuritate ambulas. Etenim sanctus ille Tobias dixit Angelo. Quale gaudiũ mihi potest esse: quia in tenebris sedeo, & lumẽ cœli nõ video? Vani equidẽ sunt ij & omni prorsus mẽte destituti: qui cũ in lamẽtabili mũdi huius exilio sint, vanas & perituras voluptates suscipiunt. Sic adeo tenebris & obscuritate laboramus vt in hoc mundo non possimus cognoscere qui boni vel mali sint: nec nos ipsos etiã videmus nec cognoscimus. ¶ Præterea merito qui iter facit tristis est si nesciat an deuius sit in itinere, an certam viam sequatur. Ita nimirum vanus es, si in via huius peregrinationis gaudes: cũ nescias an Deo acceptus sis, an odio habitus. Potius plangere & lamentari debes: cum in eo statu viuas, à quo in infernum descendere potes. Cum igitur in hac vita in omni tempore hoc possit tibi cõtingere, debes semper cautè vitã tuã cõponere. Mirũ quidem est, ꝙ cũ in tenebrosa vitæ huius nocte iter facias alacer sis, & nimis lætus. ¶ Deinde etiã qui vicini sui domũ videt cõburi nõ gaudet. Vanus es si vitã tuã in voluptatib⁹, & delicijs traducis: cũ quotidie vicinos & amicos tuos mortẽ subire videas,

Marginal notes: Luc. 1. — Prou. 12. — In. 3. parte cap. 1. 2. 3. — Psal. 41. — Dan. 3. — Gen. 31. — Psal. 125. — Psal. 16. — Apoc. 21. — Psal. 136. — Psal. 41. — Tob. 5.

videas. Certa tibi mors est: dubius autẽ & incertus status, in quo debes aduocari. Insanus igitur, & amẽtissimus es: si timorem domini oblitus, gaudes, & rides. Plus enim dolet, quã gaudet pater: qui vidẽs hodie natum filium, cras perire conspicit. Mũdus hic, in quo maxime delectaris citò transit: & gaudium eius est velut gaudium hypocritæ, quod in momento labitur. Stultitia gaudium est stulto, ait sapiens. Ideoq; manifestissima insania est mundi huius lætitiam stabilem iudicare, & cor tuũ vanis mundi huius cogitationibus habere intentum: cum re vera nihil in eo firmũ sit. Quocirca rectissimẽ Esaias dixit. Ingemuerũt omnes, qui lætabantur corde. Cessauit gaudiũ tympanorum: & quieuit sonitus lętantium. ¶ Deniq; vt appositissima similitudine tibi hãc rem cõprobem: quemadmodum gaudiũ vanum & mendax est auiũ, quæ intra rete aucupis granum comedunt, & pisciũ, qui escam in hamo appositã rapiũt: cum tam propinquus sit mortis dolor: itã nimirum tu insanus es, & amentissimus & simillimus his irrationabilibus creaturis, si inter fœlicitates huius seculi lætus ambulas, cum tã propinquam & vicinãmortem habeas: quæ fortassis te protinus comitẽ aducabit. Quapropter memor esto Apostoli dictũ. Tẽpus breue est: & qui gaudẽt, tanquã non gaudentes sint. Etenim sapientissimẽ Apostolus breuitatẽ huius vitæ rationẽ & causam esse dixit, quare hic gaudere nõ debeamus: sed potius voluptates huius seculi sunt nobis accipiẽdæ tãquã somniatæ & ridiculæ res: quandoquidẽ cũ nõdũ venerint, iã abierũt. Hoc igitur ex hoc loco cõcludamus nõ vana mũdi oblectamẽta quærere: sed potius discamus peccata nostra plãgere, & de illis pœnitere, memores dñi dicentis. Tristitia vestra cõuertetur in gaudiũ, & modo etiã id iterũ approbat inquiẽs. *Quia ridebitis*. Etenim dñs (vt Ioannes ait in Apocalypsi) absterget lachrymas iustorũ. Beatæ & fœlices lachrymę, quas manus dñi absterget. Ideoq; gaudẽdũ maxime tibi est, si in hac vita tristis fueris, & fleueris: siquidẽ in vẽtura tãtam & tã admirabilẽ cõsolationẽ es accepturus. Iuxta illud prophetæ. Secũdũ multitudinẽ dolorũ meorum consolationes tuæ lætificauerunt animã meã. Et diuinus Paulus. Sicut abũdant Christi passiones in nobis: itã abundat cõsolatio nostra. Beatus ille est, qui propter Christũ mortificatus, in hac vita tristitiam passionis Christi ob oculos gerit: & beatus denique qui in hac lachrymarũ valle ipsis lachrymis pascitur. *Beati eritis cum vos oderint homines, & cum separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam malum*. In hac beatitudine plurima vexationũ genera posuit, scilicet, odij, exprobrationis, & persequutionis: quia Christ⁹ à suis mẽbris corde, opere, & ore erat persequendus: corde Christum odiẽdo, ore blasphemãdo, & tormẽtis Christianos affligẽdo. Porro homines sumũtur hic in malã partẽ prout sunt amatores sui ipsius & suæ carnis indulgẽtissimi. Sic Paulus Corinthijs ait. Cũ sit inter vos zelus & cõtẽtio: nõne homines estis? Et iterũ. Si hominibus placerẽ, Christi seruus nõ essem. Placere hominibus iustis, malũ nõ est: sed potius bonũ. Verum placere hominibus carnalibus & sensualibus: hoc nõ cõuenit seruis Christi. Ab initio malis inditũ est bonos persequi: vt Cain Abel, Ismael Isaac, Esau Iacob AEgyptij Israelẽ, Fenena Annã, Saul Dauidẽ, & Iezabel Heliam. Quocirca si mali didicerint te ipsum persequi, disce tu illos patiẽtia tolerare: nã vt inquit beatus Gregorius, qui malũ nõ suffert, per suã impatiẽtiã ostẽdit bonũ nõ esse. Abominãtur iustũ impij (inquit sapiẽs) & viri sanguinũ oderũt simplicẽ. Hãc tamẽ ob causam nõ sis tristis: quia panis sine fermento insipidus est: at si fermẽtũ ꝙ amarũ est immisceatur, sapidus & dulcis redditur. Itã vult dñs vt fermẽtũ amarũ tribulationis gustũ & saporẽ tribuat virtuti: atque ita si panis sapidus Deo volueris esse, opus est, vt in hac vita fermẽto tribulationis & persequutionis cõcoquaris. Maiores igitur in tribulatione vires assume: & audi dñm dicẽtẽ. Si me persequuti sunt & vos persequẽtur. Nõ es tu melioris cõditionis quã Christus: nec existimes gloriã quam ipse, & sanctissima eius mater, & oẽs sancti sunt cõsequuti, tot perpessis laborib⁹, tot trãsactis naufragijs, tot angustijs & calamitatibus acceptis tibi dãdã esse si in chœnice sedeas, & in vtrãuis dormieris aurẽ. Si nullã pateris persequutionẽ ne læteris: ea nãq; maxima omniũ est persequutio, nullam perpeti contradictionẽ. Medicus enim facultatẽ facit infirmo, vt omnia comedat & bibat quæ illi libuerint, cũ iã illũ nullius remedij cõpotem esse videt: & de cuius salute desperat: ꝙ quidem non efficit cum eo, cui salutem & incolumitatem restituere curat, sed potius sanguinis missionibus prouidet, & potiones amaras tribuit, & ea omnia interdicit, quæ illi nociua sunt. Manifesta igitur damnatio tua est, si omnia ad libitum & secundum animi sententiam eueniunt: ille verò fœlix & beatus iudicandus est, qui in hac vita torrente persequutionum affligitur. Nam quemadmodũ sanguinis missiones pateris, & potiones amaras sumis, vt corporis incolumitate fruaris: potiori iure tribulationes & persequutiones deberes sustinere, vt anima incolumis & salua persisteret. Obsecro autem ne oculos conijcias in tribulationes & labores, quos modo pateris: sed in retributionem & mercedem quam pro illis speras. AEquo igitur animo feras in hac vita omnes tribulationes, quas tibi Deus miserit, illius egregij dicti sapientis recordatus. Legatus fidelis, egestas & ignominia. Et quemadmodum qui contumelia legatum regis afficit, ipsum regem videtur dehonestare: itã qui de tribulationibus & laboribus cõqueritur, ipsum Deum qui eos mittit, offendit. Legimus in secũdo libro regũ Dauidẽ grauiter animaduertisse in Amonitas & in eorũ regem: quia nũcios, quos ipse miserat, ignominiose tractauerunt. AEquum igitur est, vt his nuncijs tã fidelibus, qui nos certos faciunt de Dei amicitia, debitum honorem deferamus, & persequutiones & labores suscipiamus, multis gratiarũ actionibus. Quod si de illis fuerimus cõquesti, nobiscum dominus aget: vt Dauid cum Amon, quia nuncios suos contumelia affecit. At si ad amorem attenderes, quo dominus has persequutiones tibi mittit, vtiq; gratiarum actionibus illas susciperes: cum talia non det, nisi eis, quos ardenti amore prosequitur. Valde tuos persequutores deberes diligere quandoquidem lauream gloriæ tibi conficiunt in cœlo. Sed quia de his in hoc capite dicturi sumus agentes de dilectione inimicorũ: hinc ad alia properemus. ¶ Vnum hic autẽ maximè est ob-

[Marginal references, left column: Iob.30. Prou.15. Esa.24. 1.Cor.7. Ioan.16. Apoc.7. & .21. Psal.93. 2.Cor.1. Psal.83. 1.Cor.3. Gala.1. — right column: Prou.29. Ioan.15. Prou.13. 2.Reg.10.]

seruandum q; Christus tanquam pijssimus pater, ne
succüberemus tantis afflictionibus & laboribus vt
nobis vires adderet ad persequutiones patiēdas: pru
dētissimè beatos esse dicit, qui eas fuerint passi. Ete=
nim si persequutio hac consolatione careret, aut de=
speraret pusillanimis qui eā pateretur: aut ipsum do=
minum propter quē illam patitur desereret. ¶ Secun
dū autem, quo cōsolatur Christus eos, qui persequu
tionem patiuntur, illud est, quia causam suæ crucis
& tribulationis dicit eundem Christum esse: nam si
qui tribulationes patitur, oculos cōuertit ad eū, pro=
pter quem patitur, summo gaudio & lætitia omnes
præsentis vitæ persequutiones feret. Quocirca ani=
mū addens Christus inquit. *Propter filium hominis.*
Verba hæc, quam ingentem secum afferant cōsola=
tionem, vix fieri poterit, vt valeā explicare: quibus
certè in omnibus laboribus nostris & in persequutio
nibus læti & gaudentes incedere deberemus. Prius
autē, quam vltra progrediar, fratrem meum peccato
rē certum facio: q; si quando ei contigerit obsua pec
cata & flagitia tormēta & tribulationes pati, dūmo=
do de eis pœniteat & ex toto animo in Deū se con=
uertat, is talis propter Christum dicetur pati. Cuius
2. *Reg.* 12. rei appositissimū exemplum nobis erit David: qui
Psal. 68. cum reprehensus à Nathan ob adulteriū & homici=
diū esset, cū digna factis suis pateretur, inquit. Quo=
niam propter te sustinui opprobriū: operuit cōfusio
faciem meam. Quomodo propter me, nōne propter
tua peccata? Quoniā cum patientia hæc mala susti=
neo: dico propter te. Ita nimirū tu si cū recta facias,
propterea persequutiones pateris: lætare nimis, quia
pro Christo pateris. In omnibus tuis laboribus si vo
lueris, coram Dei oculis maxima retributione eris
dignus: & patientia tua alijs hominibus exemplum
dabis. Quocirca caue ne venias insaniæ & inscitiæ
taxandus: si ex omnibus tuis laboribus vtilitatem &
emolumentū nō sumpseris. Itaq; præcipua ratio me
rendi cōsistit, si causam, propter quā patimur & finē
respiciamus. Martyrem enim non perficit pœna, sed
causa pœnæ. Nam adolescens ille Romanus Curtius
qui se sponte sua in guttura terræ deiecit, nō vtique
martyr fuit. Nec Cosdrus Atheniensiū rex, qui mor
ti sese obtulit: nec item Mucius Cæpola, qui in ignē
manū coniecit, nec alij multi his similibus, quia nō
pro Christo mortē occubuerunt, sed propter suā va=
nitatem & insaniā. Itaq; causa & finis martyrij, qui
Deus est gloriosam martyris mortem efficit: simili=
terq; efficit vt labores tui mercede & retributione
sint digni si ante oculos tuos ipsum Deū constitue=
ris. Itaq; discas oportet vt siquid feceris, pro Christo
id facias, & eū scopum & finem tuorum operū col=
loca. ¶ Vt autem hæc omnia dicta rectius intelligas
duas tibi apponā conclusiones: quarū altera esto. Si
tātum dolorem & pœnitentiā tuorum peccatorum
habueris, & illorū causa tot lachrymas fuderis, quot
sunt guttæ aquæ in mari: si hanc pœnitentiam & do
lorē habueris solum, vel præcipuè id cauens ne in in
fernū eas: certissimè scias te hac sola ratione damnā
dū fore. Nā in peccato duo cōsiderare debes. Alterū
offensam, quam aduersus dominū tuum cōmisisti:
alterum verò malum quod tibi ipsi comparasti, quia
te ipsum ad æternam pœnā obligasti. Si igitur te pec
cati tui potius pœnitet propter inferni cruciatus quā
q; Deum offenderis: manifestum est te potius id ca
uere & fugere, quod cōtra te est, quā id quod est ad=
uersus Deum. Vnde fit, vt te ipsum plusquam Deum
diligas. Ideoq; nunquam peccatum tibi remittetur,
quantumuis grauissimū dolorem habeas, nisi te pœ=
nituerit Deum offendisse. Hūc dolorē vocant scho=
lastici attritionem: quę filia est amoris proprij, vt cō
tritio filia est diuini amoris. Plus dominus attendit
ad doloris causam, quam ad illius intensionem: &
etiam finem, quem peccator habet, maximè aduer=
tit dominus. Quod si desideras huius rei exemplum
in sacra pagina videre audi. Saul & David ambo fue 1. *Reg.* 15.
runt reges Israel, & vterq; etiam peccauit: & iterum 2. *Reg.* 12.
ambo a duobus prophetis fuerunt reprehensi, & de=
niq; vterque pœnitentiam egit & dixit peccaui. Cur
igitur dominus Dauidi pepercit, & non Sauli? Nun
quid Deus est acceptor personarum? Absit. In veri=
tate (ait Petrus) comperi, q; Deus acceptor persona= *Act.* 10.
rū nō est. Placuit domino pœnitentia Dauid, & nō
Saulis: quia dolorem maximum habebat David q;
Deū offendisset: Saul vero pœnitētiam habebat sui
peccati, nō maximè propter peccatū, sed quia regnū 1. *Reg.* 15.
Israel amittebat: qua propter Samueli dixit. Honora
me corā senioribus populi mei, & coram Israel. Hæc
omnia dicebat Saul ne contēneretur à populo, & vt
incolumis in regno persisteret, si posset. Ob quā etiā
rationē dominus Esau nō exaudiuit: quamuis mise=
ricordiam cū lachrymis postulasset, vt inquit Pau= *Hebr.* 12.
lus. Sic etiā nec Antiochus misericordiam à domi= 1. *Mac.* 9.
no impetrauit: quia ille dolor & lachrymæ nō ex ra
dice dilectionis Dei procedebāt. Sicut enim in aulā *Hester.* 4.
regis Assueri nemo ingredi poterat sacco indutus:
sic nec in regiā Dei aulā intrabit aliquis solo hoc ti=
more indutus, qui attritio est: nisi indutus fuerit nu= *Mat.* 22.
ptialibus vestibus, hoc est diuino amore. ¶ Secunda
conclusio est. Etiā si Deos alienos nō adoraueris, si
nō sumpseris nomē Dei in vanū, si festa nō violaue=
ris, si deniq; decē decalogi præcepta custodieris, &
deniq; si cōsilia omnia euāgelica obseruaueris: si hęc
inquā omnia feceris sine dilectione Dei solū vel pre
cipuè, vt Deus tibi gloriā & quietē tuā tibi tribuat,
sine dubio scias futurū esse, q; in illā nō ingredieris.
Ratio aūt est, quia in quocūq; bono opere duo sunt.
Alterū est honor & gloria, quæ Deo tribuitur: alte=
rū verò cōmodū & vtilitas, quam inde reportat qui
bonū opus facit, scilicet, gloria, quā dñs illi tribuit.
Si igitur tu cum sanctam aliquam actionem exerces
plus attendis ad tuum cōmodum & vtilitatem, quā
ad Dei honorem: manifestum est, q; te ipsum plus di
ligis, quàm Deum. Atq; ità quemadmodū tuū opus
diuino caret amore, ita etiam meritò caret. Quocir=
ca ob talia opera nunquam in cœlum ingredieris,
nec dominus tibi gloriam dabit. Amor Dei state= *Leui.* 27.
ra est, quo librabatur omne id, quod offerebatur
in sanctuario. Omnis æstimatio siclo sanctuarij pon
derabitur. Etenim si oraueris, si eleemosynam tribue
ris, aut aliud quoduis opus effeceris: pondera illud
in siclo sanctuarij. Amor, id ponderare debet. Et
tantum bonum opus, meriti habebit, quantum a=
moris diuini. Ideoque si omnia hæc mandata
exactissime seruaueris, & alia multa bona ope=
ra feceris; nisi illa ex charitate diuina processe=
rint & nisi Deus vltimus eorum fuerit finis, nulla re=
tributio=

tributione erũt digna. Nam in conspectu diuino coram superno illo iudice potiùs attenditur finis operis, quam eius magnitudo aut excellentia. Si scopus & finis tuus nõ fuerit Deus: etiam si multum laboraueris, minimã mercedem accipies. Cuius rei exemplũ si appositissimũ cupias videre, attende quòd cũ dominus sanctum Iob laudaret, dicens eum esse rectũ & timentẽ Deum: aduersus hoc insultauit dæmõ dicens. Nunquid Iob gratis timet Deum? Nonne vallasti domum eius, &c. Aduerte obsecro quòd non dixit dæmon Iob nõ fecisse multa bona opera, nã bene cõscius erat illũ rectè & sanctè viuere: at intentionem & finem operũ tetigit dicens, ea non gratis facere, nec propter Deum, & ipsius amorẽ, sed propter suũ commodum & vtilitatem ob tã amplam & diuitẽ supellectilem, quam illi dominus donauerat, & propter spem tantorũ bonorũ, quę ipsi promiserat. Ideo subdidit dæmon. Sed extẽde paululum super eũ manũ tuã, & nisi in faciẽ benedixerit tibi, &c. Hoc est. Tolle illi substantiã & salutem: tuncq; manifestè videbis quomodo sanctitatis & amoris tui oneri succũbat. Vnde dñs facultatẽ fecit Satanæ, vt hæc omnia bona, cum filijs & armẽtis abstraheret Iob: cũq; dæmon hæc fecisset, & sanctus Iob in rectitudine vitæ perseuerasset, cognitũ fuit qua animi intentione & propter quem finẽ mandata diuina tam diligẽter obseruaret. Atq; ità ipsa experientia cõpertum fuit Iob iustũ & sanctũ esse, vt ipse Deus dixerat: quãdoquidẽ illi nõ seruiebat propter suũ cõmodum & lucrũ, sed tantũ ob ipsum Deũ, qui pignus est sanctorũ preciosissimũ. Hoc idẽ argumentũ, quòd dæmon dño proposuit, multis Christianis in articulo mortis obijcit. Nõ Turcis nec infidelibus (quia qui nõ credit iã iudicatus est) nec malis Christianis, qui in mortali peccato ab hac vita discedũt argumẽtũ hoc facit sed eis qui boni & recti videntur esse Christiani, quiq; diuina mãdata seruãt: qui tamẽ in primo principio hoc est in amore diuino deficiũt. Quãdo Angeli omnia tua opera corã tribunali Dei manifestauerint exibit protinus dæmõ à latere vt ea labefactet dicẽs. Nũquid gratis timuisti Deũ? Librabũtur etenim bona tua opera ipso fine quẽ in illis faciẽdis habuisti. Sichen & Emor filius eius circũcisi fuerũt, sicut Iacob & filij sui: quòd quidẽ opus etiã si sanctum & iustũ videretur, quia isti gẽtilitatẽ deserebãt, & populo Dei cõiũgebãtur: nihilominus tamẽ hæc circũcisio nullius fuit valoris & momẽti, quia hoc sacramẽtũ non acceperũt propter Deũ & ipsius amorẽ, sed propter suam vtilitatẽ & emolumẽtum. Dixerũt quippe populo suo: Substãtia eorũ & pecora eorũ, & cũcta quæ possidẽt, nostra erũt. Quodquidẽ opus cũ bonũ & sanctũ esset, ob finẽ quem in ipso habuerũt nullius fuit valoris: quandoquidẽ propriũ lucrũ potius quærebant, quã gloriam & honorem Dei. Multi sunt, qui iudicio & arbitrio nostro iusti & sancti videntur: qui forsitã corã diuinis oculis qui hominũ corda & cogitationes nouerũt, nullius sunt meriti. ¶ Attẽde obsecro, quòd nõ tibi præcipimus, vt sanguinẽ tuũ fundas nec in fornaces ardẽtes te cõijcias nec vt ieiunes quousq; in infirmitatẽ & ægritudinẽ labaris in lectũ; nec volumus, vt te ipsum interficias: sed potius, vt viuas & tuæ saluti cõsulas: id tamẽ volumus & præcipimus vt hæc opera bona, quæ facis, vel ductus cõsuetudine, vel solũ ob hoc, quia tibi Deus gloriã donet, hęc inquã solũ propter ipsum Deum facias, & quia ipse vult, nec ad propriũ cõmodũ respicias. Respondeas obsecro, si filius aliquis iussis & volũtati parẽtis sui obediret nõ propter castũ & filialẽ amorẽ: sed ne illũ in morte exhæredaret, & vt in illius patrimoniũ succederet: nõne talis filius meritò à parẽte exhæredaretur: bene vtiq;. At si alius filius parẽti suo obediret & eũ diligeret solum paterno amore ductus, nec ad rẽ & supellectilẽ patris oculos cõijceret: nõne pater optimo iure suorũ bonorũ potiorẽ sortẽ huic filio donaret? Meritò quidẽ. Cui obsecro pater rẽ suã vult & bona, nisi filio, qui ipsum diligit? Quẽ obsecro Deus exhæredabit, nisi eum, qui sui ipsius indulgẽtissimus est? Vbi lucrũ inuenire putas, ibi iacturã facis: vbi vero iacturã facere existimas, inde lucrum reportas. Si Deo seruis, vt gloriã tibi donet, vtique gloriã amittis: si autẽ illi seruieris propter se ipsum, vtiq; gloriã lucraberis. Quærẽs tuũ lucrũ, illud amittis, illius aũt oblitus, id lucraris. Minimo labore plurimũ mereri posses: tu aũt nõ vis, nisi mille laboribus te ipsum discruciare & nihil mereri. Insanus equidẽ es, cũ propter nullã mercedẽ laboras. Hoc studiũ tibi debet esse, vt omnia, quæ feceris, semper in Deũ dirigas, & propter illius amorem facias: & quia ipse vult, & illi placet: & quia est hæc voluntas eius. Si aũt peccasti pœniteat te tã sanctũ dñm, tã bonum & iustũ offendisse: cui potius seruire deberes, cũ ab illo tãta acceperis beneficia. Is dolor animã tuã debet affligere, & est præcipuũ, quòd plãgere debes. Nõne ratio postulat, vt id, quòd facis, cũ homine, cũ Deo etiam facias? Solet enim cõtingere vt amicũ habeas, cũ quo cõuerseris, & familiariter agis: à cuius latere nũquã velles discedere. Quid est obsecro quòd tã familiariter cũ illo agas, & semper illum comiteris? Est ne quia illius amicitia diuitẽ fieri putas? Respondebis mihi hanc nõ esse causam, quia tu ditior & opulẽtior illo es: sed solũ quia homo sapiẽs est, cautus, & prouidus à quo nihil aliud vis. Quid igitur est, quod nõ facis cum Deo idem quòd cum amico? Quare illum nõ vis, quare illum nõ diligis, quare illum non amplecteris solum propter se ipsum, cũ tam sanctus, tam pius & misericors sit? Quid est quòd hoc cũ homine facias, qui mille imperfectionibus est plenus, cũ solũ in illo vi deas vestigiũ & vmbrã bonitatis diuinæ: at cũ ipso Deo, qui fons est perẽnis totius bonitatis atq; virtutis hoc nõ efficis? Iustũ equidẽ & æquũ est, vt Deus propter se ipsum diligatur. Et quemadmodũ pœniteret te si aduersus amicũ deliquisses, solũ quia amicus tuus est, nõ aũt propter vtilitatẽ, quã ab illo speras: sed quia amicitiam & cõsuetudinem suam amisisti. Ita cũ flagitium aliquod cõmittis, maxima pœnitentia animum tuum subire debet, quia tam bonum & pium Deum offendisti, & quia à tã sancta & diuina familiaritate priuaris. Omne tuum studium sit solũ Deum diligere propter se ipsum & illi soli placere. Et id tibi maximè est curandũ tui ipsius amorem & indulgentiã à corde tuo euellere, & diuinum amorẽ in eo serere: ità vt si per impossibile daretur quod in beatitudine esses cũ sanctis diuina essentia fruens & Deum offensum habẽs: aut in inferno omnes cruciatus damnatorum ferens: potius debes eligere in inferno esse, & Deũ non offendere, quã in cœlo, dũ tamen

Iob. 1.

Ioan. 3.

Gen. 24.

Anſel. de ſimilitu. cap. 190. tamen aduerſus illum ſi peccaturus. Quocirca beatiſsimus ille pater Anſelmus in libro de ſimilitudinibus domino Deo dicebat. Mallem purus à peccato & innocens gehennã intrare: quã peccati ſorde pollutus cœlorum regna tenere. Digna quidem verba tanto & tam ſancto viro. Loquitur enim vt vir perfectiſsimus: & in obſequio Dei veteranus. Infernus tuus futurus eſt Dei offenſa: gloria autẽ tua Deo placere. Id ſemper à domino anxia ſolicitudine tibi petendũ eſt: vt nunquam illum offendas, & vt mittat te quo ipſe voluerit: nam dũmodo voluntas eius hęc ſit, vbicũque gaudens & lætus debes eſſe. Infernum eatenus timere debes potius cum ſcias, ꝙ omnes ibi habitãtes inimici ſunt Dei, quam, vt caueas propriã tuam pœnam. Gloriam deſidera, ſed potius cũ ſcias, ꝙ omnes qui ibi ſunt amici ſunt Dei, & nunquã beatitudine deſtituentur: quam vt propriã tranquillitatem & quietem optans. Beatitudinem autẽ ſummopere cupere debes, quia qui in cœlo ſunt confirmati ſunt in gratia, & certi, ꝙ nunquam Deum offendẽt. Quocirca ex aduerſo hãc vitam odio habere debes: quandoquidem tam parata eſt, vt aduerſus Deũ poſſis delinquere. Et denique, vt concludam, hæc, quæ modo agimus ſemper mente tua reuoluere debes & ꝙ dominus dicit, propter filium hominis. Nã vult vt omnia tua opera pro Chriſto facias. Hoc eſt fundamentum totius meriti: nam etiam ſi plurimos labores patiaris, ſi plurimis ieiunijs & alijs rectis operibus te ipſum diſcruciaueris: dummodo ea non pro Chriſti amore facias, iã omnia nullius valoris ſunt nec momenti. In hoc quippe conſiſtit tuorum laborum meritum. Sic Chriſtus cũ de laboribus ſermonẽ ad Apoſtolos habebat, ſemper cauſam meriti addidit. Vt cum dixit, beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam, & ſubdidit. Et perſequuti vos

Mat. 5. fuerint propter me. Et iterum. Ad reges & præſides

Mat. 10. ducemini propter me. Et rurſus. Qui perdiderit ani-

Mat. 16. mam ſuam propter me. Et idẽ inferius habetur apud

Luc. 18. noſtrum Lucam, cum de contemptu ſeculi loquere-

Luc. 21. tur. Qui reliquerit domum, & patrem, & matrẽ pro-

Ioan. 15. pter me. Et de perſequutionibus loquens dixit. Tra-

demini ad reges & præſides propter nomen meum. De quibus etiam loquutus apud Ioannẽ dixit. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum. Vides ergo quomodo omnia mala, quę pateris, vel quęcunque bona egeris, propter Chriſti nomen & propter ipſum Deum facienda ſint ſine ſpe alicuius propriæ vtilitatis? Sed ſi ſtatim mihi obieceris, quomodo Dauid, qui iuſtus & ſanctus erat, dixit domino

Pſal. 118. in pſalmo. Inclinaui cor meum ad faciẽdas iuſtificationes tuas in æternum, propter retributionem? Reſpõdebo tibi, ꝙ hæc retributio ipſemet Deus eſt: pro cuius amore ſunt omnia facienda. Sic Olim Deus dixit Abrahæ. Ego merces tua, magna nimis. Nã qui-

Gen. 15. cunq; agit, agit propter finẽ: qui nobis Deus in omnibus operationibus noſtris intẽdi debet. Sed credo pluſquam in principio exiſtimaui, me ipſum extendiſſe: vt autem gradum ad alia faciamus, lege ſi pla-

Greg. li. 18. mora. ca. 13. cet diuum Gregorium pulchrè de hac re differentẽ. Atque ita noſtrum euangeliſtam audiamus vlterius progredientem. *Gaudete in illa die & exultate.* Gaudium illa ſola delectatio eſt, quæ rationem ſequitur ex qua delectatione reſultat in appetitu ſenſitiuo motus exterior, qui dicitur exultatio, qui eſt paſsio eius dẽ appetitus. Gaudium itaq; non in appetitu ſenſitiuo ſed in intellectu, nempe in voluntate ſuſcipitur. Eſt enim motus voluntatis, quæ non eſt volitio, ſed paſsio ſiue affectus. Veruntamen inter gaudium & exultationem ſecundum proprium ſignificatũ hoc intereſt: ꝙ gaudium eſt affectio animi dum admenſurã rationis lætatur neq; vltra modum foras effunditur. Exultatio vero cũ ita mouet, vt exterius præcipue in vultum immodicè egrediatur. Illud igitur gaudiũ beatorum ex exuberantia gaudium & exultatio nũcupatur. Ideo Dauid de vtroque dixit. Cor meũ & caro mea exultauerunt in Deum viuũ. Gau- *Pſal. 83.*

dete inquã interius dicit Chrus, ꝓpter ſtolã animæ: & exultate exteriùs, propter ſtolã gloriæ. ¶ Obſerua aũt, ꝙ ſolũ huic beatitudini additur gaudiũ, & exultatio: quia quemadmodũ in ea narrantur tot mala, ita accumulantur bona, Iuxta illud. Secundum multitudinẽ dolorum meorũ conſolationes tuæ lętificauerũt animã meam. Et etiam additur gaudiũ & exul- *Pſal. 93.*

tatio ad demonſtrandũ gratiam Spiritus ſancti conferendam fore ſanctis martyribus noui teſtamenti. Quia ergo ſancti martyres non ſolum virtutẽ patiẽdi, ſed gaudendi & exultandi in tribulationibus accepturi erant, patientibus propter Chriſtũ dicitur, gaudete & exultate. Sic ſanctiſsimi Apoſtoli gaudẽ- *Act. 4.*

tes ibant à conſpectu concilij: quia digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliã pati. Sic beatus Laurẽtius in tormentis, Gaudeo (inquit) quia Chriſti hoſtia effici merui. *Ecce enim merces veſtra multa eſt in cælo.* Vides iam quomodo qui pro Chriſto perſequutiones & labores patiũtur, non ſine digna mercede & retributione maneant? Hic aũt aliqua obſeruanda veniũt. Primo, ꝙ in hac beatitudine nulla facta determinatione ponitur prẽmiũ. Nã enim ſicut in alijs beatitudinibus ponitur aliquid certũ pro pręmio puta, ridere & ſaturari, vel aliud ſimile: ſed dicitur merces veſtra multa eſt in cœlis vt hãc beatitudinẽ præ cęteris cõmẽdet, quã copioſa manet merces. Pręmiũ deniq; infinitũ inſinuat, ꝙ huic beatitudini reſpõdet *Ioan. 14.*

& merito. Nã ſi iuxta Saluatoris teſtimoniũ, maiorẽ charitatẽ nemo habet, quã vt aĩam ſuã ponat quis pro amicis ſuis: nemo maiorẽ habet perfectionẽ quã is, qui pro Chriſto amico ſuo animã ſuã in diſcrimẽ ponit, ꝙ quidẽ ad hãc beatitudinem cõſtat ſpectare. ¶ Expẽde aũt, ꝙ dicit in cœlo futurã eſſe mercedẽ nõ in terra: quia Deus mũdi amatoribus in hoc mundo ſtercora tribuit. Præmiũ malorũ in hac vita illis tribuitur: bonis aũt in cœlo. Etenim boni nõ hac vita gaudẽt, quia merces eorũ multa eſt in cœlo: mali vero hic gaudẽt & lætãtur. Nõ vult dñs in hac vita iuſtis retribuere his mũdanis & vilibus diuitijs: quę cũ ſtercora ſint domus Dei ſuibus eas tribuit, vt fuerũt Nero, Domicianꝰ, Cõmodꝰ & alij his ſimiles. Etẽm diuinꝰ vates ait. Ipſi potẽtes in ſeculo obtinuerũt di- *Pſal. 72.*

uitias. Sed iuſtis nõ hic, ſed in cœlo merces repoſita eſt. Quocirca in perſona dñi loquutus Eſaias de pinguedine & abũdãtia illius ciuitatis ſupernæ inquit. *Eſa. 32.*

Sedebit populus meus in pulchritudine pacis: in tabernaculis fiduciæ in requie opulẽta. ¶ Obſeruandũ tertio, ꝙ nõ qualiſcũq; merces, ſed multa & magna erit vitæ æternæ: ità vt pro paupertate momẽtanea dabitur regnũ æternũ: pro temporali fame ſatietas opulen-

opulenta, pro breui luctu lætitia sempiterna: pro mo dica persequutione gloria perpetua. Nam ait hic dominus. Merces vestra multa & magna. Sic Abrahæ
Gen. 15. dixit. Ego merces tua magna nimis. Tãta enim sunt gaudia illius patriæ cælestis, vt si vniuersæ mundi voluptates, quæ fuerunt, & quæ futuræ sunt, cum illis comparentur, nihil omnino erunt. Omnis mundi iucunditas si cum illa cælesti conferatur, mœror, & luctus est: omnis suauitas dolor, omnis dulcedo amaritudo, omne pulchrum & decorum fœdum &
Aug. ser. de beatitudine cælesti. obscœnum iudicabitur. Tãta & tam magna est dulcedo futuræ gloriæ, vt dicat Augustinus q; si vnica tantum gutta cælestis beatitudinis in damnatorum pœnis deflueret, tanta dulcedine repleret gehennã, vt nullum dolorem aut tormentum damnati paterẽtur. Et tanta ex diuina visione oritur delectatio, vt beati mallent esse in inferno, & conspicere vultum Dei, quam priuati hac visione, esse in cælis. Ibi enim
1. Ioan. 3. (vt inquit Ioannes) similes ei erimus. Et Paulus etiã
1. Cor. 13. Tunc cognoscam, sicut & cognitus sum. Leuabimur enim in tantam celsitudinem & maiestatem:
1. Cor. 2. quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Nec minus habent altitudinis verba illa Esaiæ. In lumine tuo videbimus lumen. Et
Esa. 64. enim diuina essentia vnitur per modum luminis & speciei intellectui humano. Res equidẽ summæ celsitudinis. Ibi enim sensus omnes replebuntur innumerabilibus delectationibus, non solum secundum vota, sed longe vlterius quam desiderari queat. Denique facilius multo explicari potest quod non est in cælesti illa patria: quam numerare perfectiones, & diuitias, quibus abundat & ornata est. Hæc est illa copiosa merces in cælo reposita his, qui in hac vita breuem hanc tribulationem patienter tolerant.

¶ Vbi aduerte, quod si merces est, ergo mentitur is, qui dicit operibus nostris nihil ex iustitia deberi. Imo sicut merces debetur operationi non ex gratia sed ex vero debito: ita optimo iure gloria debetur bene operãtibus. ¶ Discamus itaque ex hoc loco aduersa quæque & aspera ęquo animo tolerare, memores huius copiosæ mercedis. Etenim si oculos cõuertis ad breuitatem laboris præsentis, & ad magnitudinem retributionis, quam expectas, nihil laboriosum & aduersum in hac vita præsenti te multum vexabit. Tempus enim breue est (ait Paulus) & merces
1. Cor. 7. copiosa, dicit Christus. Hæc duo in omnibus laboribus tuis semper ob oculos cõstitue, scilicet, tẽpus breue esse: mercedẽ viro copiosam. Quid obsecro agricolã cogit frigus & labores hyemis tolerare, nisi spes colligendi fructus in vere? Sic etiam mercator per varios casus per tot discrimina rerum ad Indos nauigat, vt diuitias sibi comparet. Sic tu omnia mala vitæ præsentis æquo animo sustine, considerans copiosam mercedẽ tibi in cælo esse repositam. Hoc equidem maximopere solabatur Paulum in omnibus laboribus suis, cum scribens Corinthijs dicebat.
2. Cor. 4. Propter quod non defecimus, sed licet is, qui foris est noster homo corrũpatur: tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ: supra modum in sublimitate æternum gloriæ põdus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, quę autem non videntur ęterna

Secundum hæc enim faciebãt prophetis patres eorum. Exemplo prophetarum temperat rigorem tribulationis. Acsi diceret. Non est nouum quod vos, qui serui mei estis persequantur Iudæi, quia eandem ob causam seruos meos prophetas sunt persequuti. At si illi qui non habuerũt exemplum constantes fuerũt in tribulationibus, vos qui habetis exemplum constantiores esse debetis. Nam sicut modo Iudæi persequuntur vos, ita patres eorum persequuti fuerũt sanctos & prophetas antiquos, scilicet, Mosem, Aaron, Esaiam, Ieremiam, Michæam, Amos, Zachariã, Danielem, & Ezechielem, & plurimos alios: sicut beatus Stephanus dixit eis in concilio. Dura ceruice & Act. 7.
incircuncisi cordibus & auribus, vos semper spiritui sancto restitistis. Pręterea sicut solet Elephãtibus ostendi sanguis, vt stimulentur ad pręlium: sic Christus sanguinem effusum sanctorum prophetarũ ostẽdit discipulis, vt eos alliciat ad tolerandum quęcunque aduersa illis euenerint. Perpende autem quod Christus qui gloriam mundi contemnẽdam esse docuit, quatuor commendat & beatificat, quæ ex diametro mundo aduersantur. Mundus enim fœlicitatem cõstituit in diuitijs, voluptatibus, & gaudijs, & denique in honoribus: quæ omnia Christus hic damnat. Aduersus diuitiarum amatores inquit. Beati pauperes quoniam vestrum est regnum Dei. Aduersus eos qui delicias summam fælicitatem iudicãt inquit Beati qui nunc esuritis. Contra eos qui iocis & conuiuijs indulgẽt dicit. Beati qui fletis. Et denique aduersus eos qui honores ambiunt, & mundanos sumptus & dignitates sic inquit. Beati eritis cũ vos oderint homines. &c. Sed ad maiorem commendationẽ harum beatitudinum condemnat etiam vitia eis opposita. Ait igitur. *Veruntamen væ vobis diuitibus: qui habetis consolationem vestram.* Vę in scriptura sacra Greg. hom. 9
(vt Gregorius testat̃) sępius de ęterno luctu, potius super Ezech.
quam de præsenti solet intelligi. Vnde Esaias ait. Vę Esa. 30.
impio in malo, retributio enim manuum eius fiet ei. Iob. 10.
Et Iob. Si impius fuero vę mihi. &c. Quasi per antithesim quatuor promissionibus quatuor apponit cõminationes: sicut quatuor beatitudinibus quatuor virtutes cardinales posuit correspondentes. Nã paupertas temperãtiam gignit, esuries iustitiam, luctus prudẽtiam, & contemptus fortitudinem. Sic modo quatuor comminationes apponit quatuor vitijs correspõdentes. Primum, vę, facit contra cupiditatem diuitum, quod opponitur paupertati & virtuti temperantię, dicens. Vę vobis diuitibus. Secundum est contra voluptatem Epicuręorum, quod opponitur esuriei iustitię: cũ dicitur. Vę vobis qui saturati estis quia esuritis. Tertium vę contra vanitatem lętantium, quod opponitur luctui & prudentię cum dicitur. Vę vobis, qui nunc ridetis, quia flebitis. Quartũ væ est contra mundi placentia quę opponuntur mũdi maledictionibus, & fortitudini, cum dicitur. Væ cum benedixerint vobis homines. Et si beati sunt pauperes vt Christus hic inquit, væ amatoribus diuitiarũ. In Prouerbijs habetur. Est quasi diues cum Prouer. 13
nihil habeat, & est quasi pauper cum in multis diuitijs sit. Si beati sunt esurientes: væ epulonibus, & qui se cibis & vino ingurgitãt. Vnde in Prouerbijs dici Prouer. 23.
tur. Noli esse in conuiuijs potatorum, nec in comessationibus

sationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt. Si flentes sunt beati: vę gaudentibus & ridentibus. Iacobus enim ait. Plorate & vlulate in miserijs vestris. Si beati patientes, væ impatientibus. Et idē Iacobus. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt.

Iaco. 5. *Ibidem.*

¶ Obserua autē quod in his benedictionibus & maledictionibus est quædam similitudo & correspondentia inter nouam & veterē legem. Deus etenim cum dedit legem Mosi, dedit etiam benedictiones, & maledictiones: nam iussit vt essent sex tribus in monte Garizim, ad benedicēdum: & sex alias tribus in monte Siebal in ingressu terræ Canaam, ad maledicendum. Et in vigesimoseptimo capite Deuteronomij inuenies maledictiones, & in sequenti benedictiones. Christus autē verus Deus, qui dedit legē Mosi eundem ordinem tenuit & modum, præbens nouam legem: quia posuit & constituit benedictiones obseruatoribus legis, & maledictiones eam violantibus. Nam sicut pauperes sunt benedicti, ita vos diuites maledicti: & sic de alijs benedictionibus & maledictionibus. ¶ Expende etiam quod istæ maledictiones non fuerunt positæ per modum imprecationis, sed per modum prænunciationis: nam imprecari pertinet ad eos, qui male volunt & inferre non possunt, & ideo petūt inferri ab illo, qui potest. Hoc autem non conuenit Christo qui Deus erat, & ipse neminem odit, sed omnia diligit: & si alicui vellet malum inferre, protinus inferret, quia à nemine potest impediri & sic non deprecaretur. Væ autem cōminatio est æterna: qua deterrere vult Christus huius seculi amatores, vt quærant cælestia, & conculcent terrena. Nullū nō lapidē mouet, vt legē Dei obseruemus, tū benedictionib⁹: tū maledictionib⁹ sed superba mēs nr̄a neq; blāditijs, nec terrorib⁹ mouet. Præterea ne putarent homines posse peccare impune in occulto, ponit maledictiones: quia vt in publico nō delinquas, magistratus statuit. Prima itaq; maledictione diuitibus maledicit: non omnibus sed tantum illis, qui diuitias tanquam Deum colunt, & eis seruiunt, atque ideo dictum restringit dicēs. Qui habetis hic consolationem vestram. Talis enim consolatio via est ad æternum cruciatum: sicut è cōtra tribulatio pręsens est via ad ęternā consolationem. Vnde Abrahā dixit diuiti epuloni existenti in inferno. Recordare quod recepisti bona in vita tua, & Lazarus mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Sūt in hac vita diuites huiusmodi velut pecudes quæ ad iugulum adducūtur, quæq; in vetita pascua ingredi possunt, cum iam illis appropinquet mors. Pascuntur mali flores huius vitæ, & ad libibitum comedunt & bibunt, & in vitijs, & peccatis, quæ lex domini vetat, vitam degunt. At carnifex inferni nō procul est, vt eos ducat in iugulū & interitum. Moriuntur & nihil eorum inuenient, quibus hic oblectabantur iuxta illud psalmi. Dormierunt somniū suū, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis: Apte quidē & apposite dicit quod dormierunt somnium: quia eorum gaudium est simile consolationi somniantium, de qua per Esaiam dicitur. Sicut somniat sitiēs & bibit, & postquam fuerit expergefactus lapsus adhuc sitit, & vacua est anima ei⁹: sic erit. &c. Quapropter in alio loco ait ipse Dauid. Velut somnium surgentium domine in ciuitate tua, imaginem

Deu. 27. & 28. *Sapien. 11* *Luc. 16.* *Psal. 75.* *Esa. 29.* *Psal. 72.*

eorum ad nihilum rediges. Optime dicit imaginem quia sicut somnians non videt res, sed imagines rerum, & tamen credit se videre res: ita diuites credūt se habere diuitias veras, cum tamen non habeant nisi imagines, siue phantasticas diuitias. Præstigiatores artibus suis efficiūt, vt tibi appareat hortus amœnissimus arboribus & fructibus plenus: tu vero attingis ramum, vt fructus colligas, & nihil inueniens, iudicas statim omnia illa vanitatem esse & sola apparentia fallere, cum reuera nihil ibi sit. Ita nimirum sunt omnia hæc mundi præsentis, quæ oculi nostri intuentur, quæ nihil aliud sunt nisi somnium & vanitas. Quid obsecro existimas esse has diuitias diligens, nisi similis illi, qui in sinu, suo calore serpentes nutrit: qui postea illum essent interfecturi? Ita tu calore cupidinis diuitias nutris & auges, quæ viscera tua comedunt, conscientiam rodunt, suffocant spiritum, & salutem animæ tuæ in discrimen ponunt. Sic adeo vt Christus dicat, væ tibi. Ideo beatus Iacob⁹. Lugete diuites, & estote miseri: quia risus vester vertetur in luctum, & gaudium in mœrorem. &c. sequitur iam secunda maledictio secundæ benedictioni respondens. *Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis.* Nam sicut Paulus Romanis scribit. Si secundū carnem vixeritis moriemini. Sicut enim beatitudinib⁹ posuit præmia correspondentia, sic vitijs oppositis posuit pœnam correspondentem. Vnde in Sapientia habetur. Per ea, quę quis peccauit, per ea & punietur Ideo quæcunque epulo fuerit, seque cibo meroq; impleuerit acutissima fame postea torquebitur. Docemur hic gulam fugere, & abstinentiam amare: ne in tantam calamitatem incidamus. Cibo enim vetito primus homo cecidit. Cibo Esau vendidit primogenituram, & populus Iudæorum dum immoderato vsus fuit cibo vitulum conflauit. Sedit enim populus manducare & bibere, & surrexerūt ludere: idest idololatrare. Nam verbum ludere sæpe in scriptura sumitur pro idololatrare, aliquādo pro occidere, aliquando idē valet quod habere rē cū muliere aliqua. De primo legimus in Genesi Saram vidisse filiū suū Isaac ludentem cum Ismaele: quare dixit dominus Abrahæ. Eijce ancillam & filium eius. In Hebręo est verbū mezaele quod æquiuocū est: significat enim occidere & idololatrare. Voluit nanq; Ismael idolis quæ ex luto fingebat, adducere Isaac ad idololatriā Occidere autem significat in secundo regum cum dicitur. Surgant pueri, & ludant coram nobis. Id est occidant: nam statim sequitur ibidem. Surrexerunt duodecim de Beniamin ex parte Isboseth filij Saul, & duodecim ex pueris Dauid: apprehensoque vnusquisque capite comparis sui defixit gladium in latus contrarij & ceciderūt simul. Quod etiam accipiatur vt idem sit quod rem habere cum muliere, habetur in Genesi vbi dicitur, quod Abimelech vidit per fenestram Isaac ludentem cum Rebecca vxore sua, id est coeuntem. Quare accersito Isaac dixit ei Abimelech. Perspicuum est q; vxor tua sit, cur mētitus es, eam sororem tuam esse? Igitur cum populus sedisset manducare & bibere surrexit idololatrare: vt in eodē capite satis aperte dicitur, quod ludus hic sit idololatria. Quod non ex alio processit nisi ex nimia crapula, & ingluuione. Multa enim mala oriuntur ex vitio gulæ. Cūque diabolum nō lateat plura quo

Iaco. 4. *Rom. 8.* *Sapien. 11.* *Gen. 3.* *Gen. 25.* *Exo. 32.* *1. Cor. 10.* *Gen. 21.* *2. Reg. 2.* *Gen. 26.*

tidie ex hoc vitio pullulare mala, frequẽter gulá nos
tentat: imô legem mundo tulit de ebrietatibus & cõ
uiuijs faciendis: & hãc inter honores retulit sanctio
nem, vt crescente nobilitate & auctis redditibus, cre
scant magis lauta & opipara ciborũ genera: sic adeo
vt inter præcepta nobilitatis vnum & id præcipuũ
Luc.21. sit gula. Cũ dominus multo aliter inferius moneat
dicens. Attendite ne grauentur corda vestra crapu-
la & ebrietate. Si dixisset, corpora vestra, perspicuũ
esset, fuisse loquutũ de infirmitatibus corporis, quæ
ex nimijs cibis oriuntur, iuxta illud Sapientis. In
Eccle.37 multis escis erit infirmitas. Sed dixit, ne grauentur
corda: quia non solum ex gula mortem corporis su-
Heb.12. bit homo: sed etiam ipsius animæ. Quod in Esau &
Iudæis manifestissimo exemplo perspici potest, qui
Exo.32. idololatrantes coram vitulo saltabant dicentes. Hi
sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra AEgy-
pti. Maxima igitur Christiano viro habenda
est ratio de temperantia. Etenim ea est quę cibo &
potui fræna imponit: vtpote quæ sit totius ho-
minis tam animæ quam corporis rectissimum in
stitutum, & saluberrimum medicamen: contra vero
Iud.16. gula mors est tam animæ quam corporis. Epulanti-
bus quippe Philistæis & lætantibus, cecidit mors su
per eos. Nolebant filij Heli carnes coctas ab offeren
tibus accipere, sed crudas, vt eas sibi lautius præpara
1.Reg.2. rent: qui misere, & infœliciter in bello fuerunt inter
1.Reg.14. empti. Ionathas etiam quia contra mandatum patris
parum mellis comedit, occisus esset à patre, nisi po-
pulus ei impedimento fuisset. Quocirca cum sciret
Iob.1. sanctissimus Iob multa in ebrietatibus cõmitti pec-
cata, idcirco postquam epulati essent filij eius cõsur
gẽs diluculo offerebat holocausta per singulos dies.
Dicebat enim: Ne forte peccauerint filij mei. Vide
obsecro quanta mala ex nimijs epulis proueniãt: sed
qui hic potationibus & cõuiuijs se tradiderint esuriẽt
postea in æternum. Nunc autem iam in textu tertiæ
benedictioni ponitur tertia calamitas. *Væ vobis qui
ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* Non de quocũ-
que risu, sed de immoderato & de inepta lætitia lo-
quitur. Etenim non decet virum, qui sistendus est
coram seuerissimo Dei iudicio inani risu suam stul-
titiam patefacere: nam postea hic talis, & huic simi-
les lugebunt & flebunt. Nam si recordarentur homi-
nes quæ lamenta & planctum facturi cum tot crucia-
tibus in inferno torquebũtur ob peccata, quæ hic pa-
trarunt: non vtique tam læti & alacres vitam age-
rent. Porro cum dicit lugebitis, de exteriori dolo-
re loquitur: & cum dicit flebitis, de interiori vlulatu
inferni intelligit: quia interius nimio dolore, & ex-
terius multitudine pœnarum dolebunt & tristabun-
tur. ¶ Discamus ergo, falsa mũdi gaudia contem-
nere, & lachrymas pro peccatis fusas amare: vt in
hac vita anima tua lachrymarum tuarum riuis irri-
gata tanquam mundissimum speculum sine macula
in vltima illa die appareat. Etenim sicca & arida ter
la tribulos & spinas producit, simul & serpentes: si-
cut anima tua mundi vanitates, nisi eam rigaueris
Gen.6. tuarum lachrymarum aquis. Opus est, vt super ter-
ram pluat. Omnis enim caro cum corrupisset viam
suam, misit dominus aquas diluuij, quæ eam mũda-
rent. Ita si diluuium aquarum venerit super cor tuũ,
morietur omnis concupiscentia carnis. Ille quidem

tcautus est & recte facit, qui lachrymarũ diluuio in-
erficit mundanas concupiscentias: insani autẽ sunt
& amentes, qui gaudia & voluptates in hac vita quę
rũt. Melius enim fuerit in hora mortis delicta nostra
planxisse, quam vitam nostram in falsis & vanis
gaudijs duxisse. Attende obsecro per Christi amorẽ
quod qui in hac vita rident, in vẽtura ambobus ocu
lis lamẽtantur, qui vero hic lugẽt, ibi gaudent & læ
tantur. Nam si hic festum celebrare vis, ibi vigiliam
habebis: & si hic vitam in risu trãsegeris, in inferno
eris in luctu. Recordare obsecro sanctissimi Iob di- Iob.3.
centis. Antequam comedam suspiro. In festis sancto-
rum prius celebratur vigilia quam festum: nam ipsi
prius ieiunarunt, & luxerũt, postea vero gauisi sunt:
multo aliter fit in mũdo, nam prius homines in cau-
pona comedunt & bibunt, postea vero symbolum
exoluunt. Ita quidem etiam si nunc comedas, bibas,
& gaudeas: postea mors arctissimam rationem exi-
get omnium gaudiorum tuorum. Care nimis nunc
emis risus, quandoquidem postea pro illis, gemitus
exolues æternos. Amara sunt omnia gaudia mundi:
quibus respondent æterna tormenta. Ideoque cauen
dum tibi maxime est, quod etiam si modo iners &
incautus comedas, & rideas, cito mors adueniet exa
ctura rationem, vbi nõ sine fœnore hæc omnia gau
dia exolues. Etenim etiã si in mensa huius vitæ mul
ta comedas nullam tamen habens rationem solutio
nis: non ideo hospes obliuiscetur omnes sumptus,
vt eos exacte numeret & scribat, & vt nihil insolu-
tum maneat. Quocirca si hæc attentis oculis consi-
derasses, non tot sumptus faceres: nec tam laxis ha-
benis, in omnia vitia viueres: quia vero nunquam
tecum reuoluis, diem esse vltimum, in quo de omni
bus factis, & de minima etiam cogitatione rationẽ
es redditurus: tam excessiuos & superfluos sumptus
facis, quos nunquam in inferno satis exolues. Quem
admodum enim boni in hac vita lugent, postea ve-
ro inter sanctorum choros delectantur & gaudent:
sic mali in hoc mũdo suas voluptates & gaudia quæ
runt, vt postea non supersit eis nisi luctus & plãctus.
Nunquam inuenies in tota sacra pagina Christum
redemptorem nostrum risisse: at inuenies multoties
plorasse. Vagiuit in præsepio, planxit in resurrectio Ioan.11.
ne Lazari, lamentatus est super Hierusalẽ, & lachry Luc.19.
matus est in cruce; & denique tota eius vita conti- Matt.18
nuus luctus & carnis afflictio fuit. Etenim ipse est,
qui ait. Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis
in regnum cælorum. Pueri quippe non alia arma ha
bẽt aptiora, quibus se defendere possint, quã lachry-
mas: nam quidquid mali puero intuleris statim fun-
dit lachrymas. His opus est armis, vt teipsum tueris
ab inferni lamentis. Nam Pharao aquis fuit obrutus Exo.14.
& dæmon ipse lachrymarum aquis destruitur. Vana
igitur sunt gaudia vitæ huius præsentis, iuxta illud
Sapientis. Risum reputaui errorem, & gaudio dixi. Eccl.2.
Quid frustra deciperis? Potius elegit Moses cũ po- Exo.2.
pulo Dei affligi, quam participẽ esse terreni gaudij: Hebr.11.
& ideo dixit non esse filium filiæ pharaonis. Si igi-
tur iustorum lachrymæ conuertuntur in gaudium, Ioan.16.
& omnis vana voluptas in luctum: potius est in so-
litudine plangere, quam in principum domibus ride-
re. Iam sequitur quarta maledictio. *Væ cum benedi-
xerint vobis omnes homines:* id est, cum laudauerint
vos, si

vos, si inaniter gloriemini. Adulatio enim nutrit peccatum. Quia sicut oleum missum in flammam igni est fomentum: ita adulatio culpæ. Laudatur (inquit Dauid) peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur. Et Esaias. Populе meus, qui te beatū dicunt, ipsi te decipiunt. Iudæi velabant faciem domini, & salutantes dicebant. Aue rabbi. Sic adulatores laudando excæcant. Cæcus enim bene audit, quod illi dicitur: sed non videt quid mali ei inferatur. Sic ille qui decipitur, adulationem audit: sed non videt quantum malum illi proueniat. In pœnam nanque multorum peccatorum sæpe permittit Deus, quod scelera non solum non arguantur, sed quod laudentur. ¶ Obserua autem quod non simpliciter dixit, homines, sed omnes homines, quia malum nō est à bonis hominibus benedici: at malum est benedici à malis, qui non nisi mala laudare consuescunt. Quoquidem loco discere te oportebit: vt humanas laudes nō sitias, nec à peccatoribus laudari velis: memor beatissimi Pauli ad Corinthios dicentis. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die: qui autem me iudicat dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quousque veniat dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum: & manifestabit obscura cordium. Tunc laus erit vnicuique à Deo. Quocirca nullo modo impiorum laudes quæramus sed bonorum. Etenim cum Achillis sepulchrum Alexander videret, ô te fœlicem iuuenem (inquit) qui talem meritorum tuorum meruisti habere præconem. Fœlicissimus item Ioannes Baptista fuit, cuius laudes ipse Christus mirabilibus encomijs prædicauit. Non quæras ab impijs benedici: nā statim homines suspicantur (& id merito) similem laudatori esse laudatum. Etenim mundus huius est naturæ & conditionis vt sui similes diligat. Idē enim est turpiter laudari à turpibus, quā laudari ob turpia: propter quod (vt ait Dauid) homines à Deo deseruntur. Vt quid domine (inquit) recessisti longe? & respondens inquit. Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur. Et hoc quidem potentum maximum est discrimen: hoc attestante propheta, qui cupiens ab hac peste liberari orabat dicēs. Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus, & diminutæ sunt veritates à filijs hominum. Ideoque cū ab impijs maledictus fueris gaude: & hæc verba Christi memoria nunquam excidāt, si ab aliquo maledictis, vel probris fueris cęsus. Vę cū benedixerint vobis homines. Multi enim sunt qui de te multa bona prædicent: nec ægre feras, si ab omnibus non benediceris. Etenim de Christo, cuius os nunquam nouit mendacium, multi multa bona prædicabant: alij vero mala. Quid igitur est, quod cum tu mille sis flagitijs coinquinatus, ab omnibus laudari velis? Nosce te ipsum, & attende quod dignus sis ab omnibus vituperari. Vnde nec mirari debes, si aduersus te aliqui murmurant: sed potius suspicionem de te concipe cum laudatus fueris, id ne merito fiat, necne. ¶ Disce tandem ex his maledictionibus diuinum iudicium timere: quia Christus ea etiam seuerissimo, & terribili iudicio, quæ homines iudicant vix esse mala condemnat. Quo igitur obsecro rigore ea damnabit, quæ grauissima sunt, & turpissima scelera? Et enim non inquit Christus. Væ latronibus, væ homicidis, vę sodomiticis & adulteris: sed væ diuitib9, vę qui ridetis væ qui saturamini, & qui gloriā & vanā hominum laudē cupitis. Quid dē grauioribus criminibus & delictis faciet, si ea quæ fere nulla putantur æternis punit suplicijs? Sed vt omnia dicta breuibus complectar verbis in hoc miserando exilio (quod ecclesia sancta lachrymarū vallē appellat) semper plora: pœnitentiam age, gaude in aduersis & calamitosis, noli mundi fluxam & ad triduum perituram laudem quærere, ne æternos cruciatus experiaris, & q̄ peius est, ne æterna fœlicitate & beata illa visione, quæ angelicas mentes satiat & replet, destituaris. *Secundum hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.* Hæc omnia, quæ hic dicit cū his, quæ superius dixerat conueniunt. Nam quemadmodum singulis benedictionibus singulæ maledictiones respondebant: ita etiam nunc (vt cum finiuit benedictiones dixit secundum hæc faciebant prophetis patres eorum) nunc eodem modo ait, secundum hæc, id est, laudando mala faciebant falsis prophetis patres eorum. Progenitores eorum bonos persequebantur, atque ideo in benedictione persequutionum bonorū dixit. Secundum hæc faciebant Prophetis, eos persequendo. Et quia malos & impios laudabant post hanc maledictionem dixit in hoc loco, quod hęc faciebāt pseudophetis, quia malos pphetas & impios laudabant. Hoc mundus facere consueuit bonos persequendo: & prauos exaltando. Sic egregius psaltes in psalmo ait. Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur. Vos autem ô discipuli mei nolite pauere: nam hæc est malorum inueterata consuetudo, & nō aliquid nouum modo inuentum. Hæc omnia volui vobis prædicere: vt parati sitis, eos enim minus iacula feriunt, qui prouidi sunt incautos vero interficiunt. *Sed vobis dico qui auditis.* Rhetorum & oratorum obseruatissimus est mos, vt cū velint de aliqua præclara re dicere prius attentionem postulent. Cuius præcepti omniū rhetorum magister Christus non immemor, attentionē captat. Sic Esaias volens populo Iudæorum magnalia Dei prædicare dixit. Audite cœli & auribus percipe terra: quia dominus loquutus est. Quādo loquitur rex omnes famuli silentium tenent. Audiant igitur omnes regem regum, & dominum dominantiū altissimam & diuinam Theologiam: quam insanus & stultus mundus, nunquam cognouit. Præstent cęli attentionem, sol, luna, stellæ, elementa, & omnes insensibiles & irrationales creaturæ: & præ cæteris omnibus ipse homo aures corporis & animę aperiat, & summa attentione Deum suum loquentē audiat, in commodum & vtilitatem suam. Cum homine loquitur, & hæc diuina & mirabilis doctrina ad ipsum dirigitur, qui non loquitur ore prophetarum aut sanctorum suorum, sed ipse proprius filius Dei doctrinam euāgelicam promulgat. Etenim cum dicit. Sed vobis dico, magnam emphasim ostēdit. Non enim dicit, hæc dicit dominus sicut prophetæ: sed ego dico tanquam Deus, qui authoritatem habeo condendi legem: qui sapientiam non ab aliquo accepi, qui æternus sum, & ab æterno plenus sapientia. Hoc verbo, dico, maximam suam authoritatem & maiestatē ostendit, & simul suę doctrinæ valorem. Quocirca in Matthæo dicitur, quod cum consummasset Iesus verba

Psal. 9. Esa. 3. Matt. 26. 1. Cor. 4. Matt. 11. Psal. 9. Psal. 11. Ioan. 9. Psal. 9. Esa. 1. Matt. 7.

verba hæc, admirantur turbæ super doctrina eius.
Docebat eos sicut potestatem habens, & non sicut
scribæ & pharisæi. Ideoque arrectis corporis & ani-
mæ auribus audiamus Christum nobis loquentem.
Diligite inimicos vestros. Hæc est doctrina mirabilis
prolata ab ipso filio Dei, vtilis quidem & necessaria
saluti animæ nostræ, & conducentissima ad guber-
nationem mundi, & ad stabilitatem reipublicæ. Sed
ad explicationem eius accedamus. Et in primis ani-
maduertendum quod inimicus dupliciter potest cō
siderari. Primo considerando malitiam, qua te per-
sequitur, quam odio prosequi debes: secundum quā
Psal.118. beatitudinem ingredi non valet. Vnde Dauid. Ini-
Psal.138. quos odio habui. Et alibi etiā dicit. Nonne qui ode
runt te domine oderam, & super inimicos tuos tabe
scebam? Secundo cōsideratur inimicus quantum ad
naturam suam: & sic ad salutem animæ necessarium
est diligere inimicum. Peccatum itaque odio prose
qui debemus: natura vero diligenda. Nūc vero mul
to aliter fit: quia multi naturam odiūt, & peccatum
amant. Nam si inter aliquos contigit, vt sint inimi-
citiæ & contentiones, hi ad malum faciendum ami
citiam ineūt, similes sunt hi homini illi iniquo, quē
dominus reprehendit dicens. Si videbas furē curre-
Psal.49. bas cum eo; & cū adulteris portiones sumebas. Nul-
lum in mundo vnquam grauius fuit peccatum, quā
innocentem Iesum morti tradere: ad quod perpetrā
Matt.27 dum Pilatus & Herodes conuenerunt, & amici fa-
cti sunt. Vitium igitur inimici odire debes, naturam
vero eius diligere. Nam inimicus babet nobiscū quā
dam conuenientiam & similitudinem in natura, se
cūdum quam peruenire potest ad beatitudinem: qui
etiam capax est virtutis & gratiæ, per quam in cælū
tenditur. Vnde à communi proximorum dilectione
nemo excludere potest inimicos, quę dilectio inimi
cis sufficit, cum etiam amicis sufficiat. Nam speciali
affectu non tenetur homo omnes homines diligere,
quia impossibile est, id aliquem adimplere posse, cū
multi sint, quos non cognoscamus. Tenemur autē
ex charitate generali dilectione omnes diligere: se-
cundum quam quis omnibus vitam ęternam deside
rat. Oportet autem vt animum paratum habeas sem
per vt si necessitas occurrerit specialiter vnumquē-
que diligas, vt si in aliquo esset constitutus periculo
à quo nisi per te posset liberari: sed non teneris ita fa
miliariter cum eo agere, & opera supererogationis
ei conferre, sicut amico: nisi (vt iam diximus) in ali-
qua extrema necessitate esset positus. Eum autem
excludere non debes à communi & generali oratio
ne, etiam si familiariter cum illo non agas, nec con-
uerseris, sicut cum amicus erat. Ne autem his verbis
fauere videamur multis qui cū nouercali odio pro-
ximos suos prosequantur loquelam & familiaritatē
illis tollunt, quibus si dixeris, quod inimicis parcāt:
respondent, se nihil mali eis cupere & eos diligere,
sed nolle eos alloqui. Vbi aduertere debes, quod etiā
si bona conscientia bene possis cum inimico non lo
qui, nec cum eo familiariter agere: hoc intelligi de-
bet quando alterum horum non interuenit, scilicet,
scandalum. Nam si cū illo nō loquendo (vt solebas)
scādalum oritur in populo, & aliquid mali de te præ-
sumitur, teneris illum alloqui, & cum illo familiari-
ter agens, signa amoris & beneuolentiæ debes illi
ostendere, & non solum illi, quem tu contumelia af
fecisti, sed etiam illi, à quo tu es affectus, etiā si odio
teipsum prosequatur. Teneris quippe & lege naturę
& diuina vitare scandalum. Nam licet tu iam illum
inimicum diligas communi amore (vt diximus) &
sicut lex dilectionis præcipit: nihilominus hoc latet
vniuersū populū, nisi signo aliquo exteriori loquēs
cum illo; ostendas illum non odire. Sicut quis habēs
concubinam, postea vero ab illa discedens, caste vi
uat obseruans domini mandata; tenetur illam à do-
mo eijcere non solum propter periculum sed etiam
propter scandalum: qui etiam licet esset in gratia cō-
firmatus teneretur illā expellere à domo; vt vitet scā
dalum, cum alij nesciant an ab ea discesserit. Sic tu
quanuis inimicum diligas teneris illum alloqui: nō
enim satis est, vt diligas, sed est opus, vt hoc sciant
alij: quod illis constare nō potest nisi te viderint cū
illo loquentem. Vnde diuinus Paulus. Si proximus *1.Cor.8.*
scandalizatur, non manducabo carnes in ęternum.
Quemadmodum enim si videres aliquem, qui corā
sacramento altaris genua non flectit, nec caput nu-
dat, sed terga verteret: vtique tu illum hæreticum &
infidelem iudicares, quia nō ostendit signa Christia
ni, quanuis catholicus & fidelis esset. Ita tu si proxi
mum non alloqueris, quanuis eum diligas, homines
tamen iudicabunt, te eum prosequi odio: quod scan-
dalum vitare teneris. Quod si hoc sacræ scripturæ
appositissimo exemplo perpendere libet, repete se-
cundum Machabæorum librum. Vbi Eleazarus *2. Mac.6.*
compellebatur edere carnes porcinas contra legem
Mosi, qui non acquiescens imperio Tyranni volue
runt quidam vt alias carnes, de quibus licebat, come
deret: sub fuco & prætextu porcinæ carnis: qui co-
medere noluit, non quod porcina esset caro, sed vt
scandalum aliorum vitaret. Nam licet vere suinam
carnem non comederet: attamen putarent alij Iudęi
eam comedere, & sic ipse causa esset scandali. Sic in
præsentiarum, licet proximum diligas, attamē opus
est, vt exteriori opere id manifestes, ne contrarium
ab alijs iudicetur. ¶ Secundo etiam illum alloqui te-
neris ratione fraternæ correctionis. Nam vnusquisq;
in maxima necessitate, proximum tenetur corrige-
re, & quanuis inimico tuo existenti in mortali pec-
cato alij prædicent & amicitiam persuadeant, nō ita
vere commouetur & conuertitur ad Deum, ac si tu
illum esses alloquutus, qui offensus es. Nemo enim
est qui tam apte inimicū curare possit, quam inimi-
cus suus. Scorpio acerrimus inimicus est muris & hęc
duo animalia maxime inter se contraria sunt: medi-
camentum autem præsentaneum morsui scorpionis
est mus occisus & apertus, positusq; morsui. Sic ni-
mirum inimicus inimicum curare potest, si eum blā
dis & amicis verbis alloquatur, & coram eo humilie
tur. Quod exemplum Christus sanctissimus & beni
gnissimus amicus etiam inimicorum suorum nobis
dedit, qui coram sceleratissimo Iuda genua flectens *Ioan.13.*
pedes eius lauauit, quē sciebat traditorem & inimicū
suum esse. Vtique si impius vellet medicinam acci-
pere, benignissime & clementissime oblata illi fuit,
attamē cum obstinato esset animo, nihil illi profuit.
Sic tu quāuis offensus sis, ex parte tua id facito: quod
decet iustum & rectum virum. Nam si videres hęre
ticum plurimos in ciuitate decipientem, dum tamē
sciās

ſcias quod ſi eum fueris alloquutus, illum ab errore ſuo auertes, teneris ad illum ſub pœna peccati mortalis accedere, & illi conſulere. Pari igitur ratione, ſi ſcis & probabiliter credis, quod inimicus tuus non peior & deterior fiet, ſed melior, ſi illum alloquutus fueris blande & amicè, teneris illum alloqui, & corã illo humiliari, vt ſaluam facias animam proximi tui. Ex ſua nanque tecum inimicitia multi ſcandalizantur, & ſuo malo exemplo plurimos corrumpit: quod ſi tu cum tua loquela id vitare potes, teneris illũ monere. Non ſolum illũ diligere debes, ſed plura ſigna amoris ei oſtendere quam amico. Nam ſi aliquando amico beneuolentiam nõ captaueris, id incuriæ vel negligentiæ tribuet: quod ſi id feceris cum inimico multi propter odium id facere putabunt: atque ideo ratione ſcandali vitandi potius inimico, quam amico amoris pignora debes oſtendere. Chriſtus redem-
Luc.23. ptor noſter in cruce pendens, prius pro crucifixoribus ſuis orauit: cuius exemplo diſce curam de inimicis habere. Extra hos duos caſus non ad amplius cũ illis teneris, quam ad generalem amorẽ & charitatem, quam etiam erga omnes proximos habes: nihilominus ex bono conſilio id deberes facere, quippe hoc opus eſt maximi meriti & perfectionis. Scio etiã quod vltra hos caſus poteſt quis inimicis loquelam interdicere, ſicut pater filio, & prælatus ſubdito. Nã cum prælatus peccatum ſubditi multis modis poſsit corrigere, poteſt etiam hoc modo, ſcilicet ſeuerum, & iratum vultum ei oſtendens. Sic fecit Dauid cum
2.Reg.14 filio ſuo Abſalon, qui etiam ſi veniſſet in Hieruſalẽ
Pſal.131. faciem tamen regis duorum annorum ſpacio nõ vidit. Quomodo vir manſuetiſsimus hoc fecit? Et ita manſuetus & benignus, vt de eo pſalmus canat. Me-
2.Reg.16. mento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Et ita miſericors, vt etiã à Semei maledictus & lapidatus noluit vindictam ſumere, cum poſſet Abiſai
1.Reg.24.et 26. eum interficere. Qui etiam cum à Saule perſequeretur, & bis ipſe Saulẽ poſſet occidere, noluit. Qui igitur fieri poteſt, vt tam manſuetus homo, qui illatas iniurias tam virili animo tulit, filium ſuum non alloquitur? Vtique quia iudex eius erat & rex, & hac pœna filij culpã caſtigabat. At ſi rogites, poteritne ſubditus cum prælato hoc facere, filius cum patre, mulier cum marito, aut inferior cum ſuperiori? Minime. Sed quid eſt quod tu vel ſocrum, vel fratrẽ tuũ, vel vicinum non alloqueris? Etiam ſi tu offenſus ſis
Ioan.4. tamen lex Chriſti ſuauis hoc vult, vt prius eum alloquaris. Vter vtrum offenderat, Chriſtus mulierẽ Samaritanam, an ipſa Chriſtum? Certum eſt mulierem illam Chriſtum offendiſſe, quia idolis deſeruiebat, & concubina erat: nihilominus tamen Chriſtus eam prius alloquitur, & loquelã incipit, & dixit illi. Mulier da mihi bibere. Quod vtique fecit vt eam ad ſe conuerteret. Sic tu etiam ſi offenſus ſis, prius inimicum debes alloqui, vt eum confundas, & conuertas: vt ipſe videns humilitatem tuã & virtutem ſeipſum etiam humiliet, & ſedet. Sed quid ad hæc tu inique dices, qui plures iam ſunt tranſacti dies & anni, ex quibus proximum tuum nõ alloqueris? Ne obſecro cum Dauide teipſum excuſes, quia tu non iudex es proximi tui, vt ipſe Dauid Abſalonis, qui pater ſuus erat, dominus, & rex. Si illum diligis & bona ei deſideras: quare illum non alloqueris? Eſt ne excõmunicatus: quorum conuerſatio ab eccleſia nobis interdicitur? Quomodo tam minimum cor quod proximum minimum capere non poteſt, Deum tam magnum capiet? Qui creaturam non capit, quomodo capiet creatorem. Aſpidis veneno viſcera tua plena habes, & inimicus es Deo, quando fratrem tuũ odis & mendacio tuam nequitiam operire vis, cum reuera illum odio proſequaris. Si illum diligis, alloquere eum: & bona opera illi facito, tuncque clarius apparebit quod illum diligis: homines quippe corda non nouimus, & ſignis exterioribus cognoſcemus à te eum diligi. O odium & inimicitiæ deteſtandæ, quarum inuentores vtinam dominus in profundũ abyſſi detruderet, vt vel ſic tam ingens lues mundi concordiam non deſtrueret. Sed proh dolor: nam plerũque iſti, qui has inimicitias gerunt nunquam in meliorem mentem redeunt, nec conuertũtur: atque ita tanquã bruta animãtia intellectu carentẽs ſuis odijs inuoluti in ima Tartara deſcendunt. Cuius tam deprauati vitij non poſſum non mirari amatores: nam cum in ſacro euangelio inueniamus libidini & luxuriæ deditos, auaritiæ, & latrocinijs, & multis alijs generibus vitiorum ad Chriſtum ſe conuertiſſe: pharisæi tamen qui Chriſtum odio perſequebantur non ſunt conuerſi, atque ita animo obſtinato in profunda Tartara deſcenderunt. Maxima quidem difficultate odia euolantur ab anima, & fere omnes, qui in his contentionibus & iurgijs vitam agunt, tanquam lapides ſua duritie & pondere in profundum inferni migrant. Peccatores vero voluptatibus & carni dediti, vel iam in morte cum caro vires deperderit, ad Deum conuertuntur, & pœnitentiam agunt, eodem modo ſuperbi, ambitioſi, & auari. Omnia hæc vitia ceſſant: minime vero odium, quouſque in ſepulturam ipſum hominem comitatur. ¶ Præterea in inferno vbi tot abundant tormentorum genera, non ſunt deliciæ carnis, nec delectatio ciborum, non auaritia, nec cupiditas diuitiarum, ſed ſumma paupertas. Sed hoc peſtiferum & execrandum vitium ibi etiam maxime viget, vbi proximi & Deus intrinſeco odio habentur à damnatis. Attende obſecro quam malũ ſit proximum odire, quod vitium cum in vita nunquam eradicatur ab anima, ita etiã in morte & poſt mortem manet, quouſque in infernum cum eo diſcenditur, vbi ipſi dæmones in Dei odio obſtinati ſunt. Diligite ergo inimicos veſtros. ¶ Et prima ratio huius dilectionis ſit propter maximam vtilitatem, & commodum, quod nobis afferunt. Etenim ratio naturalis dictitat, vt homo eos diligat, qui bona ei conferunt: nam in beſtijs ipſis & feris animantibus hoc experimẽto cognouimus, canis enim, muſio, & ipſe leo ferociſsimus ſuos benefactores diligunt. Igitur ſi ratio poſtulat, vt benefactorem amore proſequamur, eadem lex poſtulat, vt inimicũ diligamus: quãdo multa bona nobis impartitur. Plura bona ab inimico, quam ab amicó ſuſcipis. Nam cũ amico ſimul conuiuaris, bacchanalia exerces, aliorum famæ detrahis, & multa vitiorũ genera cõmittis: ita vt ipſe pallium ſit tuorum flagitiorum, & ſcelerum, cum vna cum eo Deũ audeas offendere. At inimicus ſtudioſum te efficit, cautum, & prouidum: nam ſi corã eo loqueris, quid dicas attendis, ne poſtea tibi detrahat: ne ve calumnietur. Et ſi forſitan concionaturus

es, &

es,& aliquos inimicos scis ad concionem venturos insomnis totam noctem studendo transigis, ne tuã ignauiam aduertant. Sed amici plerunque stimuli sunt,& calcaria, vt in peccata tendas: inimici vero tuorũ peccatorũ frænum. Quod si attentius & cum prudẽtia rẽ hanc volueris contemplari inuenies certe multa maiora bona ab inimicis, quam ab amicis accipere. Quocirca bene & prudenter dicebat Socrates, hominem maxime indigere vero aliquo amico, vel crudeli inimico: nam amici (si veri sunt) verum semper consulere debent: quia vero nos veritatem auscultare nolumus, permittit dominus, vt inimicos habeamus, qui ea dicant & consulant nobis, quę amici nolunt, nec audent. ¶ Præterea inimici nostri aptant & præparant nos, vt in cælum abeamus.

Psal. 50. Quocirca egregius vates dicebat. Benigne fac in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem. Non loquitur hic diuinus propheta de ciuitate illa superba Hierusalem, quam ipse incolebat: nam illa ciuitas fortibus munita erat muris: quos si non haberet, ibi erat Dauid, qui eos posset reædificare: sed de cælesti illa Hierusalem loquitur, quæ patria beatorum est, de qua Apostolus ad Galatas inquit. Illa au-

Gala. 4. tem, quæ surium est Hierusalẽ libera est, quæ est mater nostra. Huius ciuitatis muri subuersi erant angelorum casu, quiquidem reparandi & reædificandi erant sanctis & immaculatis animabus, quæ in eam non ascendissent, nisi filius Dei carnem assumeret, & mortem pateretur. Rogat itaque Dauid vt carnẽ assumat nostram, & homo fiat, vt misericors & benignus sit, vt vel ita muri illius ciuitatis renouentur & sedes illæ perditæ reficiantur & restaurentur. Singuli igitur nostrum lapis est, quo muri illius ciuita-

1. Pet. 2. tis refarciendi sunt. Ita nos beatus Petrus appellauit, cùm dixit. Et ipsi tãquam lapides viui. Quemadmodum igitur lapides priusquam in altum ædificiũ collocentur, multis instrumẽtis ferreis aptãtur, vt quisque suo loco conueniat: ita etiam si nos volumus in altissimum gloriæ ædificium collocari, opus est vt in hac misera lachrymarum valle aptemur & præparemur multis laboribus & persequutionibus, vt tandem illi cælesti ædificio gloriæ non lapides inepti simus. Artifices igitur, qui suis instrumẽtis nos ad hoc ædificium aptant, inimici sunt: qui iniurijs illatis & persequutionibus aptos nos in cæleste ædificiũ reddunt. Hanc rem contemplans, sacrosancta ecclesia, quę diuino spiritu regitur & gubernatur in illo hymno, qui incipit, Vrbs beata, loquẽs de cælesti illa gloriæ Hierusalem dixit de illis, qui eam ingressuri sunt Omnis qui ob Christi nomen hic in mundo premitur. At si interroges. Quomodo hi lapides aptandi sunt? Tũsionibus, pressuris, expoliti lapides suis coaptantur locis, per manum artificis disponuntur per mansuri, sacris ædificijs. Attende rogo quod inimici suis persequutionibus aptum lapidem te reddunt in ędificium gloriæ: si autem inimicos non diligis, perfici & aptari nequis, quod si aptari nequis, perinde nec in gloriam introire. Qui inimicos nõ vult, lapis viuus non vult esse cælestis illius Hierusalem: nam si perfici & aptari recusas, vix fieri potest vt collocari possis in cælo. ¶ Attende obsecro & vide quantã vtilitatem tibi afferant, & verbis scripturæ crede id affirmantibus: & non solum non debes illos odio prosequi, sed potius amare ardenti charitate, & (si opus fuerit) eis genibus flexis deseruire. Quia sine dubio velut instrumentũ sunt nobis, quo in æternã beatitudinem ascendamus. Cum clauum parieti figis, dum maioribus ictibus eum percusseris, tanto magis firmus & tenax est. Ita nimirum dum magis atque magis ab inimicis persequeris, & dum maioribus ictibus percuteris tanto magis fixus es Deo, & cũ illius amore copulatus. Ne te pœniteat persequutionum inimicorum tuorum: quandoquidem animam tuam multis diuitijs auctam ac locupletatam reddũt. Si aliquis vt tibi malum inferret (etiam si id faceret mala intentione) pilas auri in te conijceret, vtiq; si cautus esses deberes illas colligere, atque ita iste talis malum tibi cupiens, teipsum diuitem efficeret. Conuitia igitur & iniuriæ, quas in te inimicus tuus iacit, pilæ sunt auri, tu autem tacens humilia teipsum & eas collige, vt thesaurum locupletissimum in cæleste regnum tibi reserues. Et etiam si hic inimicus sit & deprauati animi, sibi ipsi damnum infert, tibi vero commodum & vtilitatem. Nam si fustem habes, qua puluerem vestimentorum tuorum excutias, non pateris in ignem mitti, sed potius eam seruas: quia tibi vtilis est. Inimicus igitur tuus velut fustis est, qua dominus animam tuam mũdat ab omni peccatorum sorde: quod dominus per Esaiam affirmauit dicens. Assur virga furoris mei. Assur qui persequutor erat, & inimicus populi Israel dilectum Esa. 10. suum populum dominus castigabat. Quod idem dominus tecum facit per manus inimici tui. Quid igitur est, quod virgam in ignem vis mittere? Quare ò insane & stupide pluris æstimas palliũ tuum, quã animam tuam? Non vis virgam in ignem conijcere quia vestes tuas mũdat, imo eam seruas maxima cura: inimicum vero tuum, qui ab anima puluerem peccatorum excutit, destruere & subuertere vis? Si dux aliquis arcem fortissimam expugnaret, ex qua multis tormentis in eum & in suum exercitum damnũ inimico inferret: si post captam arcẽ tormẽta omnia & spicula frangeret, nonne hic talis insanus & amẽs iudicaretur? Tormentis vtique nulla imputanda est culpa: sed eis, qui ignem apponunt. Ita inimicus velut tormentum est, qui sua natura bonus est, & compos diuinæ gloriæ: cui nullam culpam imputare debes, sed ei qui ignem apposuit, scilicet iræ, vel odio, vel alicui passioni. Hanc malitiam persequi debes, ea quippe est, quæ tibi damnum infert. Id quod dominus fecit, non te persequitur, sed malitia, quam peperit homo, & hæc ad iugulum ducenda est bonis operibus & verbis. Sic in Prouerbijs dicitur. Respõsio Prou. 15. mollis frangit iram. Sic & Dauid. Mane interficie- Psal. 100 bam omnes peccatores terræ. Et quomodo interfi- 1. Reg. 24. ciebas eos? Bonis operibus. Sic interfecit Saulem inimicum suum, ei parcens, cum posset illum occidere Vnde Saul humiliter cognouit peccatum suũ. Postquam vero dux hic milites interficit, qui ignẽ apposuerunt, tormenta seruat: quæ optima sunt ad custodiam arcis. Ita tu inimicum tuum blande tracta, & ne aduersus illum irascaris, nec aliquod malum ei inferas: quia bonus & vtilis est in tuam defensionem, & custodiam. Quocirca illum diligere summa charitate debes, quia ipse horologiũ est, quod vitam tuã dirigit, & in optimum vitæ institutũ ducit, quodq;

teipsum

teipſum vt à ſomno expergiſcaris vocitat. Et deniq;
quod ignis in auro efficit, & ventilabrum in paleis,
& aqua in linteo: idem inimicus in anima efficit: quã
doquidem mundat & puram animam ab omni im-
munditia reddit, & conſcientiam tuam ab omnibus
inquinamentis purgat. Charitate igitur cum illo vte
re, quia dignus eſt hac retributione: ſiquidem tantã
vtilitatem tibi affert. Quia etiam ſi modo moleſtiã
aliquam tibi inferat, non ideo pœnitere te debet, nã
vt Paulus inquit, Charitas patiens eſt, benigna eſt,
1. Cor. 13. non agit perperam, non æmulatur. &c. Si patiẽs eſt,
debet patientiam verberanti: ſi benigna eſt, maledi-
centibus non debet reſpondere: ſi quæ ſua ſunt non
quærit, reſiſtere non debet diripienti: ſi non æmula-
tur, non debet inimicum odio proſequi. Et tamẽ pre
cepta diuinæ pietatis ſuperant præcepta Apoſtolica.
Plus enim eſt condonare iniuriam, quam inimico
cedere: plus eſt amare inimicos, quam non emulari:
quæ omnia dominus & fecit, & dixit. Nam cũ ma-
1. Pet. 2. lediceretur, non maledicebat: cum pateretur, nõ cõ-
Luc. 23. minabatur: & pro crucifixoribus orauit dicens. Pa-
ter dimitte illis. Hoc Chriſti exẽplum deberes ſem-
per præ oculis habere. Sed tanta eſt hominum ſtulti-
tia & inſania: quod cum aliqui viri religioſi aliquos
homines exorant, vt inimicis veniam condonent: ſi
exemplũ Chriſti ſaluatoris noſtri ob oculos illis af-
feratur, qui inimicis ſuis pepercit, & pro crucifixori
bus ſuis exorauit, reſpondent ipſi, aliquid dixiſſe pu-
tãtes. Chriſtus Deus eſt, ego autem homo ſum. Dic
mihi obſecro, ſi rex ſumpta ſcopa domum munda-
ret, & diceretur militi, accipe ſcopam, & munda do
mum, quando rex tuus hoc facit: nonne ab homini-
bus irrideretur ſi reſponderet, rex hoc facit, quia rex
eſt: ego autem homo pauper ſum. Vtique in ipſum
verba ſua retorquerentur. Si igitur rex domum pur
gat: quid eſt quod tu vilis vermis hoc facere recuſas?
Sic in iſtos, qui nolũt inimicos diligere, arma & ſpi-
cula retorquenda ſunt. Si enim Chriſtus dominus,
cũ ſit Deus parcit inimicis ſuis, & pro illis orat: quid
eſt quod tu homũcio id facere recuſas, & friuola ora
tione inſontem conaris te oſtendere? Exemplo igi-
tur Chriſti inimicos tuos debes diligere, propter ma
ximam vtilitatem, quam tibi afferunt. Malleus quã-
do lapides aptat, ipſis lapidibus vtilitatem infert: at
ſibi ipſi damnũ affert, quia hebes fit. Sic inimici ſibi
ipſis damnum aſciſcunt, & quos perſequuntur bene-
faciunt: quocirca eos debes diligere. ¶ Si quis tibi ali
quod munus afferret, longum aggrediẽs iter, & per
multa pericula tranſiẽs, non ſolum non aduerſus eũ
ira eſſes commotus, verum etiam amice eum ſuſcipe
res, & gratias illi referens, eum in domo tua hoſpita
tus eſſes. Ita inimicus tuus cum te perſequitur, gran-
de munus, & multis perpeſsis laboribus tibi affert,
quia beneficium tibi confert maxima ſuæ animæ ia-
ctura: ſi igitur tã opulentum munus tibi offert, ſuis
proprijs expenſis ſumma lætitia debes illum ſuſcipe
re, illius miſerans, qui vt tibi proſit propriæ conſciẽ-
tiæ nocet. ¶ Secunda autem ratio, quare inimicos de
bemus diligere eſt, ob graue malum, quod ipſi ſibi
inferunt: nã vt in hac vltima collatione oſtendimus
nobis malum facientes, ſibi ipſis damnum acquirũt.
Vnde ſi is qui tibi bona fecit opera infirmatur, vel
percuſſus eſt, iuſtum & equum videtur, vt illi ſubue
nias & compatiaris. Quodquidem ratio naturalis di
ctat: at ſi aliter feceris: immanis & barbarus es. Opor
tet igitur ſcias: quod cũ ab inimico perſequeris, ma-
ius malum ſibi ipſi comparat, quam tibi. Vnde legi-
mus in Geneſi quod Lamec qui interfecit Cain dixit vxo
ribus ſuis Adæ, & Selæ. Audite vocem meã vxores Gen. 4
Lamec, auſcultate ſermonem meum. Quoniam oc-
cidi virum in vulnus meum: & adoleſcentulum in
liuore meo. Prius attentionẽ petit, & audiri exoptat
& non immerito: quia id quod dicit auditu dignum
eſt. Dicit itaque virum interfeciſſe in vulnus ſuum,
& adoleſcentulum in liuore ſuo: quia Cain, & ſeruũ
qui illum ducebat interfecit: & hoc eſt in vulnus
meum, & in liuore meo. Ac ſi clarius diceret. Inter
feci Cain, & meipſum: quia grauius meipſum, quam
Cain percuſsi. Illum nanque in corpore læſi: me au-
tem in anima. Ipſi corporalem vitã ademi: mihi au-
tem animæ. Inimicus enim non tantum malum tibi
efficere poteſt in corpore, in fama, nec in re: vt ſibi
ipſi in propria cõſcientia. Si igitur tu inimicum tuũ
lædis & percutis: hoc eſt, percuſſum percutere, & mor
tuum interficere: quodquidem grauiſsimum crimen
eſt, & maxima crudelitas. De quibus hominibus Da
uid in pſalmo dicebat. Quoniam quem percuſsiſti, Pſal. 68.
perſequuti ſunt, & ſuper vulnus dolorem addiderũt.
Vulnus vulneri addis, & ictum ictui, cum inimicum
odis, vel aliquid mali illi infers. Ita ſancta eccleſia lo
quens de inſtrumentis paſsionis Chriſti, dulces cla-
uos vocat, dulcem crucem inquiens. Dulce lignum
dulces clauos, dulcia ferens pondera. Sed ferrum lã-
ceæ crudele appellauit dicens. Quo mucrone dire lã
ceæ. Claui nanque crudeliſsimum fuere tormentum
Chriſto: quia manus & pedes eius plus iuſto in cru-
ce extenderunt. At lancea nullum illi intulit malũ:
nã Ioannes inquit, quod cum veniſſent ad Ieſum, & vi- Ioan. 19.
diſſent eum mortuum, vnus militum lancea eius la-
tus aperuit. Quid igitur eſt quod hoc lanceæ vulnus
cum Chriſtus id non ſenſerit, crudele id appellet?
Vtique quia mortuum Chriſtum vulnerauit: quę im
manis crudelitas eſt. At ſi crudelitas eſt mortuũ per
cutere, immanitas perinde erit inimicum vulnerare
qui mortuus eſt. Ruit enim inimicus tuus furens,
& ardenti ira aduerſus te percitus, vt teipſum perdat
& deſtruat, iam igne inferni ardens: quem protinus
debes miſereri & compati cum eius animam videas
perditã, ſibi graue malum inferens, tibi vero cõmo-
dũ. Ideo Dauid in pſalmo. Inimici mei circũderũt me, Pſal. 117
ſicut apes: exarſerũt, ſicut ignis in ſpinis. Merito qui
dem egregius vates apes in collationem attulit, quæ
grauius ſibi malum inferunt alios pungendo, quam
eos, quos perſequuntur. Pungit digitum tuum apes,
& ipſa protinus moritur, tu vero luto appoſito digi
to mederis, & melle gaudes in alueis ab ipſis recon-
dito. Sic inimicus alios perſequens ſeipſum occidit
ſicut apes: tu vero melle gloriæ ſatiaris. Igitur ſi dul
ci melle frui vis, & gloria cœli ſatiari, opus eſt, vt per
ſequutionem patiaris, & pũgeris ab apibus. Etenim
vrſus ferociſsimum animal nihili facit apes ipſum pũ
gẽtes, vt gaudeat melle aluei: nec tu multi facere de
bes læſiones inimicorum tuorum ſi melle glorię ſa-
tiari cupis. Nemo ſanctorum martyrum ſine inimi-
cis gloriam adeptus eſt: & omnes perſequutionem
paſsi ſunt. Præterea ignis in ſpinis ſtrepitum facit,
ſed ſpinas

Exo.3. sed spinas non comburit. Vidit Moses in monte ru-
bũ ardentem, qui non cõburebatur. Ita bilis & verba
inimicorũ tanquam ignis sunt non cõburẽs, sed stre
pitũ faciens: nisi forte tu lignũ aridum & siccũ fue-
ris omni virtute destitutum. Bene igitur inquit Da-
uid, ꝙ inimici sui circuierunt eum tanquã apes, & si
cut ignis in spinis: quia nullũ damnum illi intulerũt
etiam si vomentes ignem venirent: at venientes tan
quam apes non solum non damnum illi fecerũt, ve
rum etiã maximam vtilitatem portarunt, quia ani-
mam suam tanquam fauum mellis reliquerunt, ipsi
vero mortui manserunt. Omnes persequutores sibi
ipsis non solum animæ verum etiam corpori dam-
1.Reg.30. nũ afferũt: & omnes iustorum persequutores infœli-
2.Reg.21. citer mortui sunt. Saul qui Dauidẽ mortali odio pro
2.Reg.18. sequebatur: se ipsum misere interfecit. Posteà vero
3.Reg.2. iussit dñs Dauid, vt omnes posteros suos crucifige-
2.Reg.20. ret. Et Absalonis corpus, qui in arbore suspẽsus man
4.Reg.9. sit Ioab, triplici lanceę ictu transfodit. Et Semei, qui
4.Reg.11. Dauidi maledicebat ense interemptus est: & Siba de
Hester.7. collatus. Quẽ obsecro obitũ habuit Iezabel illa, quæ
2.Mac.15. Heliã prophetã persequebatur? Vtiq; à canibus dila
1.Mac.9. cerata fuit, & ab equis cõculcata. Et Athalia, quæ re
galẽ prosapiã inimico odio persequebatur, pugione
interẽpta fuit. Et Aman persequutor populi Israelis
& omnis familia eius suspẽsus in cruce obijt. Eodem
modo Nicanor, Antiochus, & omnes iustorũ perse-
quutores infœlicissimis mortibus tandem occum-
bũt. Si igit̃ inimici tui cũ te persequũtur, nihil aliud
sibi moliuntur quam miseram & infœlicẽ mortem:
quid est ꝙ tu super hoc eos persequeris? Illos igitur
desine, nã satis eis est sua misera sors, & calamitas &
tãtũ & tã graue dãnum, quod sibi ipsis inferunt cũ
te persequũtur: imo potius eis debes parcere, & quæ
bona potueris in eos conferre: quãdoquidẽ tibi sunt
causa vel occasio vt in cœlesti patria corona gloriæ
insignitus appareas. ¶ Tertio diligendi sunt inimici
quia illis damnum non potes inferre, quin tibi prius
grauius noceas. Nam si quis, vt vestem suam, qua in
dutus est, scinderet, quia ei non placet, se ipsum pu-
gione interficeret, nonne insanus & amens hic talis
esset? Sic tu inimicum tuum non potes ferire, quin
prius te ipsum percutias, & multo grauius quã illũ.
Aug. ser.16 de verbis domini super Matt. Vnde beatus Aurelius Augustinus. Non potest fieri
vt qui odit alterũ nõ sibi prius noceat: ille enim læ-
dere conatur extrinsecus, & se vastat intrinsecus:
quãto enim animus noster corpore maior est, tanto
ipsi prospicere debemus, ne ipse lædatur. Lædit aũt
animũ suũ, qui alterũ odit. Hactenus Augustin⁹. Le
ge eũdẽ Augustinũ in psalmũ.34. super illud, In la-
queũ cadat in id ipsum. Quapropter optime dixit in
sua prima canonica beatus Ioãnes. Qui odit fratrem
suũ, homicida est. Quid ais Ioãnes? Quomodo pos-
sum occidere inimicũ absentẽ, licet odiã eũ? Dicit ꝙ
1.Ioan.3. qui odit homicida est. Cuius? Vtiq; sui ipsius. Omnis
qui odit occidit se ipsum: ergo omnis, qui odit homi
cida est. Si igitur tu inimicũ tuũ odire nõ potes quin
prius te ipsum interficias: neq; illũ vix lædere, quin
grauissimè te ipsum percutias: nõnè saluberrimũ vi-
detur tibi Christi cõsiliũ præcipiẽtis, vt inimicũ di-
ligas? Si odis illũ, te ipsum perdis: sed si illũ diligis, ti
bi ipsi caues: & inimicus iã in odio suo perditus ma-
net. Qui manu accipit prunas, vt alium comburat:
iam prius se ipsum lædit, & comburit. Sicut cande-
la, quæ vt alios comburat, se ipsam consumit. Quæ
igitur maior insania esse potest, quam inimicũ odio
prosequi: quando hoc fieri non potest, quin prius in
graue malum tibi cedat? Fuit ne vnquam tã amens
homo qui cum comedens esset, & linguam dẽtibus
momorderit, dentes euelat? Aut qui lignũ scindẽs,
si pedẽ suũ percusserit, manum abscindat? nõnè istos
tales, qui hoc facerẽt omni prorsus destitutos mente
diceretis? Scitote igitur proximum meum magis mi
hi propinquum esse, quã dentes aut manus. Erit ne
cordati hominis, vt si proximus contumelia me ip-
sum affecerit, vt vindictã ego sumã, mẽbrũ meum
qui proximus est, scindam? Si aũt alia ratio nõ esset,
vt inimicũ nõ prosequaris odio, scilicet, ne dãnum
tibi inferres, cũ natura hoc dederit, vt vnusquisq; se
ipsum diligat: hæc vtiq; sufficiẽtissima deberet esse,
vt illũ poti⁹ amares, & fœlicia semper cuperes. Quod
si illum diligere nolueris: sed potius odio habere, &
eũ persequi: esto obsecro vere ei cõtrarius: nã si ille
te odit, tu vero illũ: nõ vtiq; cõtrarij estis. Sed si ille
malus est, te persequẽdo vt verè cõtrarij sitis: tu illũ
dilige, & bene illi facito: tũcq; ille nequã, tu vero iu
stus & rect⁹ persistes. Quocirca diuin⁹ Paul⁹ admo
net dicẽs. Noli vinci à malo: sed vince in bono ma
lũ. ¶ Quarta vero ratio quare inimicũ debeas dilige-
re, ea est quia oẽs illi labores & persequutiones qui- Rom.12.
bus te opprimit, à Dei manu mittũtur, & eos diuina
maiestas in vtilitatẽ & cõmodũ tuũ permittit. Vt ve
rũ intelligas dictũ Amos Prophetæ. Nõ est malũ in Amos.3.
ciuitate quod nõ fecerit dominus. Quodquidem de
malo pœnæ intelligendum venit. Atq; ita Satanas,
vt sanctum Iob affligeret, prius à domino petijt fa- Iob.1.
cultatem. Et de Saule dicitur. Spiritus domini malus 1.Reg.16.
exagitabat Saulem. Et cũ Semei Dauidi malediceret
ipse Dauid suis dixit qui interficere volebant Semei
Sinite illum. Dominus enim præcepit ei, vt maledi- 2.Reg.16.
ceret Dauid. Itã etiam cum legionem dæmoniorum
dominus expulit à corpore illius hominis: ipsi dæ-
mones licẽtiã à dño postularunt, vt in porcos intra- Mat.8.
rẽt. Quapropter cũ inimicus tuus te ipsum persequi-
tur, considerare debes potẽtiã, quæ in illo est, à dño
esse: quia omnis potestas à Deo est, nec aliquod ma- Rom.13.
lum tibi infligere posset, nisi prius facta esset illi à do
mino licentia. Vnde cum dominus patientissimum
Iob substãtia sua orbauit, dixit. Dñs dedit, dominus Iob.1.
abstulit. Aduerte igitur, & verba sanctissimi viri cõ
sidera dicentis substantiã suam ablatam à domino,
cum dæmoniũ id fecerit: vtrique id dicit, quia si do-
minus nõ fecisset dæmoni facultatem dæmõ eã non
tolleret. Nã is, qui suspenditur, latro, nõ de carnifice
cõqueritur sed potius de prætore, aut iudice, qui sen-
tentiã tulit: quia carnifex nihil aliud est quam exe-
cutor iudicis. Vnde quando Pilatus dicebat, super-
bia inflatus. Nescis quia potestatẽ habeo dimittere
te, & potestatẽ habeo crucifigere te? Respondit illi Ioan.19.
Saluator. Nõ haberes potestatẽ aduersus me vllã: ni
si datũ esset tibi desuper. Et Dauid etiã dicebat. Ob
mutui, & attẽdi quoniã tu fecisti. Ideo nõ persequor Psal.38.
inimicum meũ: quia tu domine facultatem illi feci-
sti, vt me pcuteret & affligeret. Quapropter qui per
sequutores suos odit, non multũ distat quin & Deũ
odiat. Cũ enim nullum recipiat æternus pater filiũ

Hebr. 12. quem nõ castiget, imo quẽ nõ mortificet. Si odimus eos, à quibus dãna recipimus, facilè fiet vt in odium Dei dilabamur: cũ nos nõ lateat nullũ malum nobis prouenire, ꝙ nõ inferat dñs. Igitur si diuina te deterret maiestas, ne illã odio prosequaris: eadem te deterreat, ne in fratres tuos animũ tuũ iratũ cõuertas. Cũ q; hæc sint opera Dei semper cũ illis gaudere debes, & gratias illi agere. Vnde beatus Iacobus ait. Omne gaudiũ existimate fratres, cũ in varias tẽtationes incideritis. Atq; ita tãquã amicorum beneficio in nos collato gaudere debemus. Quocirca redẽptor noster Iudã traditorẽ amicũ appellauit: nã etiã si intẽtio & animus eius inimici esset opus tamen amici fuit: & ideo qui nos persequũtur, opera amici in nos conferũt. Gaude igitur cũ omnibus operibus dñi, si Christicola es. Si aũt propter has omnes rationes, quas adduximus inimico nõ vis parcere: graue quidẽ malũ est, vt omnis persequutiones & labores, quos dñs hominibus tribuit in correctionẽ suorũ peccatorum, te ipsum deteriorẽ efficiãt. Queadmodũ enim cultellus nõ bonus esse arguitur, si dũ magis mũdatur, rubigine cooperitur: ità arguitur Christicola prauus & iniquus esse, qui dũ persequutionibꝰ & laboribus purgatur durior & deterior fit. Euenit aũt, vt inimicis tuis nõ parcas, cũ te persequuntur quia diuina gratia priuatus es. Cultellus si ei deficiat æs, statim rubigine cooperitur, nec mũdari vult cũ totus sit ferrum. Ità homo, qui sensualis est persequtiones renuit, & cũ illis deterior fit: quia æs gratiæ illi deficit. ¶ Relinque igitur ò homo peccator vindictã dño: nam si omnia dicta nõ sufficiũt, vt inimicũ diligas, & vindictã sumere vis, id æquũ esse iudico & cõsentaneũ rationi. Nã si vehemẽter cupis vindictã sumere, illã Deo relinque, nã dñs melius & grauius in eum animaduertet, quã tu. Attẽde obsecro, quomodo persequutores Dauid, & eos, quos supra memorauimꝰ pu-
Rom. 12. niuit. Mihi vindictã (ait dñs) & ego retribuã. Respõdeas rogo siquis te certũ faceret, ꝙ iste inimicus, qui modo te persequitur, suspẽdẽdus est anno vẽturo, & ꝙ mẽbra eius in medijs vijs in crucibꝰ & lignis sunt ponẽda nõne lætus & alacer maneres? Certo igitur certius scire debes, ꝙ is, qui modo te persequitur & forsitã prius quã crastina dies aduenįat in cruce inferni suspẽdetur: ꝙ quidẽ de fide certissimũ est, & ita infallibile, nisi prius veniã à te petat, & vniuersum incõmodũ tibi restituat & de sceleribus pœnitentiã agat. Multo grauiorẽ pœnã dñs illi inijciet, quã ea fuerit, quæ à te potest inferri. Quapropter ei potius cõdolẽdũ est & beneficijs afficiẽdo, vt conuertatur; ne in tãtũ incidat suppliciũ. Quod si hoc tibi durum videtur perpẽde ꝙ hi, qui oculis infirmãtur pãnum viridẽ corã oculis ponũt, vt acies visus magis acuatur. Sic tu corã oculis tuis cõstitue imaginẽ regis Dauid, & si illos infirmos habes perfectã cõsequeris sanitatẽ. Et ne resilias dicẽdo. Inimicũ habeo sceleratissimũ: nã si quẽ volueris ostẽderis nõ tamẽ erit Saule deterior: qui cũ semel & iterũ à Dauide posset interfici, ipse tamẽ ob tãta beneficia accepta in sua malitia perstitit. Lege Chrysostomũ. Quid igitur est, ꝙ tu inimicũ tuũ accuses? Quod terræ partẽ ademit, ꝙ iniuriã cõtulit, ꝙ murmurauit? At nõdum eripuit vitã, ꝙ facinus molitus est Saul: q. si vitã eripere conatus est semel inimicus tuus: iterũ atq; iterũ, vt sæpe

Chri. hom. de Saule & Dauide, de quetolerantia. to. 1

sæpius Saul Dauidi: quod si vitã sæpiùs auferre curauerit: nõ tot beneficijs ac ipse Saul fuit affectus: nec cũ semel & iterũ incidisset in manus tuas, vitæ eius pepercisti. Quod si adhuc hoc etiã effeceris præterea ipse Dauid te benignitate & pietate superat: non eñ paria sunt hæc, cũ vita agebatur sub veteri lege, & modo postquã euãgelica gratia fruimur. Nõ audierat Dauid parabolã de decẽ millibus talẽtis, nec illud. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus: nec Christũ audierat dicẽtẽ. Diligite inimicos vestros: nec vidit illũ curãtẽ Malchũ, nec in cruce pendẽtem brachijs extẽsis audiuit dicẽtẽ pater dimitte illis: sicut tu, cui hęc plusquã nota sunt. Quod si oculos fixeris in sanctissimi regis vitam, nec satis est, vt tuum lapideum, & adamantinum cor molliatur, vt inimico parcas: conuerte oculos in Christum crucifixum, qui ob tuum amorem à planta pedis vsque ad verticem capitis eius in se ipso nullam cõspicit sanitatem: & pro inimicis oratione clamat ad patrem. Et cõsidera ꝙ cum aliquis tibi dicit, vt inimico indulgeas: ipse Christus inquit. Fili mi propter me ipsum parce modo, siquidẽ quotiescũque ex toto pectore veniam à me postulas, liberaliter cõdono etiam si mille flagitijs & sceleribus aduersus me deliqueris. AEquum est & rationi consonum, vt aliquid à me rogatus facias, quando pro te tot & tanta feci. ¶ Quod si adhuc pertinax es, & proteruus in tua malitia persistis, nec exẽplo Dauidis adducto, nec Christi redemptoris nostri commoueris, vt indulgeas: lęua leua oculos tuos in altũ: & vide quam gloriã dominus paratã habeat his, qui suos inimicos diligũt, quãq; diues & opulẽta sit merces, quæ ob id tibi reddetur. Qui aliquod maris spaciũ nauigant, ne caput illis turbetur, & ne nauseent, oculos in littus maris conijciũt: nam si aquam turbidam cõspiciũt statim vomũt. Ità tu si oculos cõijcis in aquam turbidã persequutionis inimici, perturbabitur caput tuũ, & nauseare facies stomachũ, quousq; in interitũ deuenias & ideo turbidã aquã tribulationis nõ cõspicias, nec oculos ad persequutionẽ inimici conuertas. Oculos tuos in littus cõijce, nec salsam aquã aspicias. Cõijce inquã oculos tuos in littus illud cœleste, & saluberrimũ portũ, in quem iter facis, & aspice patriã illam viuentiũ, in quam quotidie nauigas. cõsiderãs sublimẽ illam gloriam, & præmiũ æternum, quod dominus paratum habet his, qui patienter tolerant persequutiones, & inimicos suos diligunt. Fieri non poterit, quin si breuitatã persequutionis, & magnitudinem præmij fueris contemplatus, inimicis tuis parcas, & eos diligas, plusquam amicos tuos: quandoquidem causa & instrumentum sunt vt in cœlesti regno laurea gloriæ coroneris. Quod si hæc, quæ diximus sacratissimi illius sancti martyris Stephani exẽplo appositissimo videre cupias, huc adsis attẽtis auribus. Nã cũ ipse inter furorẽ persequutionis & lapidũ & armorũ strepitũ cõstitutus esset, nõ oculos cõiecit in malitiã inimicorum, sed in littus cœli, vbi cor suum iã habebat collocatũ, & in hæc verba prorupit. Ecce video cœlos apertos, & Iesum stãtẽ à dextris virtutis Dei. Quodquidem si tu in persequutionibus tuis fecisses, non perturbareris, nec molestè illas ferres: sed auxiliũ & iuuamẽ diuinũ inuenies, & Christum benignũ dominiũ, qui tuis dextris adest, manũ suã porri-

Iacob. 1. *Mat. 26.* *1. Reg. 24. & 26.* *Mat. 18.* *Mat. 6.* *Mat. 5.* *Luc. 22.* *Luc. 23.* *Act. 7.*

porrigēs. Vnde beatus Stephanus non Christū vidit
sedentē, sed potius stātē: vt ij esse solent qui adiuto-
riū alijs ferunt. Tuleris igitur obsecro frater mi dile
ctissime patienter furores persequutionum propter
Christū, & ob sanguinē in passione sua pro nobis ef
fusum: quandoquidē hactenus non tantū sanguinē
pro Christo fudisti, quātum ipse pro te. Attende ob-
secro quā copiosa sit retributio & quam minimus la
bor, qui breuissimè finietur, illud autē æternū præ-
miū in perpetuū duraturū. Tempus enim breue est
(inquit beatissimus Paulus) sed merces copiosa.
1.Cor.7. Quidquid in hac vita est, vanitas est: quæ hodie na-
Mat.5. scitur, & iā hodie finitur. Cōuerte oculos in sanctos
illos martyres, qui immanibus tormētis sanguinē &
vitā fuderūt: quorum omniū in beata illa patria gau
dētes & exultantes iam obliuiscūtur. Quod si te tan
ti huius dñi benignitas, vt inimicis tuis parcas, nihil
cōmouet: si ingentia illius in te merita ab inimico-
rū persequutione te auocare nō valēt, si honor, glo-
ria, diuitiæ, triūphus, quæ inimicis suis indulgenti-
bus parata sunt, nec tātillū te cōmouent: id certè mo
uere maxime debet, vt infamiā fugias, pudor, quem
cōtrahes, cū ante iudicis tribunal seuerissimi sis si-
stēdus, immania etiā supplicia, quibus proculdubio
afficieris. Elige vtrū volueris, vel inimicū diligere,
vel æternis cruciatibus torqueri: q̄ quidē nō loque-
læ sunt hominū, sed euāgelica & æterna veritas. Re
sponde obsecro ad has voces o infœlicissime homo
qui in inferno cruciaris. Quare proximū tuū nō dile
xisti? nā si illū diligeres, vtiq; non arderes in infer-
no. O hominis miserā infœlicitatē, qui potius arde-
re elegit, quàm diligere. O insanā & ridendā electio
nē nā si proximū diligeret, cū Christo perpetuo gau
deret: qa verò amare illū noluit, ignibus ęternis cru
ciat. O manifestissimā fallaciā hominis, qui in hac
vita tātillū doloris nō vult pati: vult aūt in vētura
perpetuos sustinere cruciatus. Si Ethnicus aliquis
hoc euāgeliū legeret, vel audiret, quo Christus præ
cipit inimicos diligere: post hæc verò iste abiret in
plateas, & audiētias, vbi tot lites & cōtētiones agun
tur inter Christianos, vnū ex duobus diceret: aut q̄
nō credim⁹ euāgelio, & rē ridiculā id iudicamus: aut
q̄ gaudemus in tormēta gehēnæ ire. Velles ne tu in
eū locū descēdere, in quē infidelis & paganus tēdit?
Si igitur in potiorē locū post hāc vitā ire cupis, quā
paganus & infidelis, plusquā illi facere teneris. Si igi
tur tu solū amicū tuū diligis, quid amplius facis quā
Turca? Dilige igitur inimicū tuū q̄ Turca nec Eth-
nicus facit, & post hāc vitā meliorē locū obtinebis:
Amor inimicorū rubrica est, qua infectæ sunt oues
Ioan.13. Christi. Et idē Christus dicit. In hoc cognoscēt, q̄ di
scipuli mei estis, si dilectionē habueritis adinuicem.
Si igitur amicū diligis, nōne & Ethnici hoc faciūt?
Sed quia de his inferius in hoc capite suo loco dice-
mus, & quomodo per dilectionē inimicorū simus fi
lij, quæ omnia Lucas noster, vt Matthæus tractat,
vlterius procedamus ad ea explananda, vbi Lucas
agit de operibus bonis proximis nostris exhibēdis,
licet inimici sint. Sequit ergo. *Benefacite his qui ode-
runt vos.* In primis aūt hic venit aduertendū, q̄ sem-
per vbi dñs de amore loquitur, protinus de eius effe-
ctibus sermonē ingerit: quæ opera sunt. Nā in cœna
Ioan.14. illa vltima cū Apostolis dixisset. Hoc est præceptū
meū, vt diligatis vos inuicē: statim de operibus lo-
quutus dixit. Maiorē charitatē nemo habet, quā vt
animā suā ponat quis pro amicis suis. Et iterū. Siquis
diligit me sermonē meū seruabit. Attēde quomodo
statim vt de amore fuit loquutus: de operibus loqui
tur. Et in Leuitico præcepit dñs dicēs. Ignis in alta- Leui.6.
ri meo semper ardebit. Et subdidit. Quē nutriet sacer
dos subijciēs ligna. Vult dñs, vt in altari cordis no-
stri semper sit ignis sui amoris, qui alendus est & su-
stentādus ipsis operibus. Nā quemadmodū ignis cō
sumitur & perit nisi semper ligna ei addideris: ità e-
tiam amor moritur, nisi eū bonis operibus alueris.
Opera vult dominus, & opera petit. Nā, vt fieri nō
potest, vt ignē habeas in sinu quin cōburaris ità etiā Prou.6.
impossibile est, proximū diligere, & frigidū in ope-
ribus esse. Quocirca statim vt in Matthæo dñs de
amore inimicorū egit, sermonem inseruit de operi-
bus, quæ in eos cōferre debemus. Vnde sicut hacte-
nus dixim⁹ de dilectione: modo acturi sumus de sig
nis dilectionis quę sunt opera: sed ea meminisse opor
tet, quę diximus superius statim vt incepimus agere
de dilectione inimicorū. Nā sicut de dilectione ini-
micorū, & interiori amore loquuti sumus: eodē mo
do & sub eisdē terminis de operibus inimicis exhibē
dis loquendū est. Nā sicut dilectio inimici interior
in generali cōsiderata est absolutè necessaria de ne-
cessitate præcepti, in speciali verò cōsiderata nō est
de necessitate pręcepti, sed secūdū præparationē ani
mi: ità de signo dilectionis exterius exhibendo dicē
dū est: nā quædā sunt signa amicitiæ, quæ in cōmu-
ni exhibētur proximis, alia vero in speciali. Genera
lia sunt, vt cū quis orat pro defunctis, aūt pro salute
& fœlici statu fideliū, aut pro toto populo: quę quidē
generalia opera teneris exhibere inimicis de necessi
tate pręcepti. Nā si in hūc modū preces fūderes. Pro
ficiat hæc oratio omniū fideliū saluti dēptis inimi-
cis meis, in mortale delictū incideres. De particula-
ribus aūt beneficijs aut signis dilectionis, vt pote de
cōmunicatione lætitiæ cum eo, vel de profectu eius
in aliquibus: dicendum quod non teneris de neces-
sitate exhibere vel ostendere: sed solum secundū ani
mi præparationem, scilicet, q̄ animus tuus sit para-
tus vt si inimicus tuus fuerit in articulo necessita-
tis, & nō potuerit per alterū ei prouidere, tu illi sub-
uenies. Quod autē extra articulū necessitatis quis fa
ciat inimico hæc particularia beneficia, ad perfectio
nē pertinet, per quā non solū vult vitare peccatū fa-
ciēdo ne ipse malus sit per odiū p̄ximi: sed etiā vult
inimicum beneficijs superare vt eū bonū faciat, quę
quidem superabundans charitas est, & sub consilio
cadit, q̄ tu facere deberes, vt salutē animæ proximi
tui acquireres, pro qua Christus dignatus est mori,
vt ipse Apostolus admonet dicēs. Si esurierit inimi-
cus tuus, ciba illū, si sitit potū da illi: hoc enim faciēs
carbones cōgeres super caput eius. Quod fere idem Rom.12.
consilium in Prouerbijs habetur. Si esurierit inimi- Prou.25.
cus tuus, ciba illum: si sitit da ei aquam bibere. Pru-
nas enim congregabis super caput eius: & dominus
reddet tibi. Quantā vim habeant bona opera, vt ini-
mic⁹ irā & furorē deponat, in ipso Iacob apertissimo
exēplo videt: qui bonis operib⁹ irā fratris Esau miti
gauit. Theriaca p̄sentaneū remediū est, & singularis Gen.33.
medicina aduersus venenū: quæquidem ex ipso ve-

neno & alijs optimis cõfectionibus componitur. Ita tu si theriacam admirabilem, & singularem medicinam volueris conficere vlceribus animæ tuæ: accipe tibi inimici tui malitiam, quæ venenum est, & alias res bonas simul, scilicet si esurierit, ministrare illi cibum, si siti laborat, potum dare, si fuerit nudus, vestibus illum operire: quæ quidem res si admixtæ fuerint cum veneno suæ malitiæ, mirabilem conficies theriacã, quæ infirmitatibus animæ medicamẽtum sit saluberrimum: nam ob hæc parcet tibi dominus alia multa peccata, quibus coinquinatus es, & simul etiam infirmitati inimici tui medeberis: nam cum ipse inimicus bonitatem & patientiam tuam attenderit: pudore suffundetur, & in melius emendabitur. Nemo quippe ità adeò immanis est & barbarus, qui si videat te multa ei bona facere, in retributionẽ suæ malitiæ, & quod ipso absente multa bona de illo prædicas, & laudas, nõ confundatur & in saniorem mentem redeat. Attende obsecro per viscera misericordiæ Dei, quo pretio Christus animam inimici tui redemerit: nã si ipse sanguinem suum pretiosissimũ exhibuit, nonmultum si tu fragmentum panis dederis: & si necessitate laborauerit, illi subuenias: quandoquidem non in hac re multum laboris impendes. Ità sanctus rex Dauid cum Abisai vellet nequam illum Semei interficere, qui per syluam tendens lapides in Dauid iactabat, & contumeliosis verbis illũ afficiebat, nunquam permisit aliquid mali ei fieri, cũ facile posset pœnas sumere. Et Christus Malcho seruo pontificis, qui simul veniebat cũ Phariseis & scribis, vt eum in carcerẽ detruderet, auriculã curauit, cũ Petrus illam scidisset. Et hoc idem agẽs in Matthæo de bonis operibus, quæ in inimicos cõferre debemus addidit. Sicut pater vester cœlestis qui solem suũ facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: & plus super malos, quam super bonos. Nã oriẽte sole terrã calefacit, & ita terra vberes fructus producit panẽ, vinũ, flores & fructus. Quis obsecro his copiosius fruitur iustus ne, an peccator? Vtiq; malus. Nã hic plures habet hereditates, oliuas vineas, & deniq; plures messes: & maiorẽ portionẽ terræ sortiũtur infideles quã Christiani, quandoquidẽ ipsi possidẽt Africã, Asiã maiorẽ & minorẽ Aegyptũ, Achaiã, Bithyniã, Syriã, Macedoniã, cũ reliqua oriẽtali terra. Vnde peccatores in libro Sapiẽtię adinuicẽ dixerũt. Venite coronemus nos rosis, antequã marcescãt, nullũ pratũ sit, q nõ pertrãseat luxuria nostra, perfruamur bonis, &c. Et in psalmo dixit Dauid. ipsi peccatores, abũdãtes in seculo, obtinuerũt diuitias. Ipsi enim sunt, qui plus eis gaudẽt, quæ sol & terra producũt quã reliqui iusti. Iam igitur vides quomodo maiora bona terrena sæpe dñs in hac vita cõferat malis, quam bonis, & maiora inimicis quàm amicis. Nõne vides quæ miracula & prodigia inimico Pharaoni miserit & ostẽderit? Et dũ plures inimicos in mũdo habebat tũc dñs eũ visitauit, & humanã carnẽ assumpsit. Sic Paulus Romanis ait. Cõclusit Deus omnia in incredulitate, vt omniũ misereatur. Tũc Deus mũdũ inuisit, quãdo plures habebat inimicos: & quãdo maior vastatio grassabatur. Sic tu dũ inimicus tuus magis indignus fuerit, vt ei parcas: tũc illi debes indulgere & maiora bona illi facere: vt vel ità bonitas tua inter malitiã suam splẽdeat velut lumen in tenebris. Cuius rei si apposit issimum exemplũ videre cupias in quarto libro regũ id inuenies. Nã cũ latrones Syriæ capere vellẽt prophetam Eliseũ, duxit illos propheta in mediã Samariã: cũq; rex illos interficere vellet, nõ solũ non id voluit propheta, sed potius splendidissimũ conuiuiũ illis fecit: ex qua re ità confusi sunt latrones, vt dicat scriptura, q vltra nõ venerũt latrones Syriæ in terrã Israel. Attẽde obsecro quomodo cõfusi sunt bonis impensis operibus à sancto propheta. Potius inimicũ tuum humiliabis, & irã ipsius frãges bonis collatis operibus, quã malis: dũq; inimicus deterior fuerit & indignior bonis, tãto melior illi tu debes esse. Verum quia inimicus te ipsum corde persequitur odiendo: opere, persequẽdo, & ore, maledicẽdo: tu è cõtrario debes illũ ex toto corde diligere. Ideoq; dñs dixit. Diligite inimicos vestros. Secũdo si te opere persequitur tu ei bona impẽde: ideoque dixit. Benefacite his, qui oderũt vos. Et tãdẽ si lingua sua tibi detraxerit, multa tu bona de illo prædica: sicut modo præcipit dñs. *Benedicite maledicẽtibus vobis*. Vult dñs vt toto corde, ore, & opere, inimicũ diligamus, ei retribuẽdo bona pro malis. Sic in Marco legimus q discipuli Christi laborabãt remigãdo: quia erat illis vẽtus cõtrarius. Vide obsecro quomodo sancti infœlici & cõtrario vẽto remigãt. Ità tu si in portum illius cœlestis patriæ peruenire cupis cõtrarijs & aduersis calamitatibus ab inimicis illatis nauigare debes. Cõtrariũ maledictionis est benedictio: & q aduersatur odio, amor est: & malo repugnãs, bonũ est. Quocirca si inimicus tuus malus est, tu esto bonus: si te odit eũ ama: & si tibi maledixerit, bona de illo prædica. Quo aduersante vẽto beatissimus Paulus nauigabat dicens. Maledicimur, & benedicimus: persequutionẽ patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus. Sic sanctissimus Ioseph, quẽ fratres vẽdiderãt, cũ descenderẽt in Aegyptũ, cũ fletu magno occurrit, & osculatus est eos dicens. Nolite timere. Sic Moses, quẽ populus multoties cõtẽpserat, & lapidare voluerat, his nõ obstãtibus pro eis ardenti amore ad dñm orabat, dicẽs. Dimitte peccatũ populi huius aut dele me de libro vitæ. Sic Dauid pro Saule orabat, & bene de illo loquebatur eiusq; fortitudinẽ laudauit, & mortẽ illius lamẽtat⁹ dicebat. Gladius Saul nõ est reuersus inanis. Filiæ Hierusalẽ super Saul flete, q induebat vos coccino, &c. Sic beatissimus Christi Martyr Stephanus vẽto cõtrario nauigãs pro crucifixorib⁹ orabat dicẽs. Dñe Iesu ne statuas illis hoc peccatũ. Deniq; ipse Christus in nauicula crucis vẽto cõtrario nauigãs inter scyllã & Charybdim inimicorũ & carnificũ pro eis ad patrẽ summis precib⁹ exorauit dicens. Pater dimitte illis. Sic oẽs sancti in portũ salutis nauigarũt inimicos diligẽdo, orando pro eis, & bene illis faciẽdo. *Et orate pro calumniantibus vos*. Orare debemus pro inimicis nostris exemplo Christi Saluatoris nostri, & spõsæ suæ sacrosanctæ ecclesiæ: quæ preces pro inimicis Iudęis fundit, hæreticis, & schismaticis in die parasceues. Moses etiã proiecit se super faciẽ suã orãs pro calũniatorib⁹. Sic sanctus propheta Samuel cũ eijcerẽt à principatu dixit. Absit vt cessem orare pro vobis. Sic diuinus Paul⁹ admonet dicẽs. Benedicite & nolite maledicere. Et Esaias loquut⁹ de Chrõ dixit. Ipse peccata multorum

2.Reg.16. Luc.22. Mat.5. Sap.2. Psal.72. Exo.5. & .8. Rom.11. 4.Reg.6. Mar.6. 2.Cor.4. Gen.45. Exo.32. 2.Reg.1. Act.7. Luc.23. Num.17. 1.Reg.12. Rom.3.

Esa.53. torum tulit:& pro transgressoribus orauit, vt nō periret. Etenim oratio pro inimicis facta plurimū valet corā Deo. Vnde dn̄s per Hieremiā. Si steterint Moses & Samuel corā me, non est anima mea ad populū istum. Hos duos nominauit præcæteris patribus, & horū orationē sic exaltauit & magnificauit: quia hos duos tantum pro inimicis orasse in veteri testamēto legimus. Alter corū lapidibus cæsus à populo pro lapidatoribus orauit: alter vero cum eijceretur à principatu preces ad dn̄m fudit. Quo circa, vt Hieremias nobis cōmendaret excellētiā orationis factam pro inimicis, vtq; ostēderet dn̄m meritissimo aduersus populū illū irasci horū orationē tāquā maximi ponderis & valoris attulit. ¶ Porrò qui calumniantur peiores sunt persequutoribus, quāuis vtrūque apud Matthæū dixerit. Calūnia quippe nō solum falsa fingit, sed etiā ea, quæ piè gesta sunt labefactat, & denigrat. Sanctus Ioseph nō solū persequutus fuit à fratribus, sed & calumniā passus est à domina sua: quia inuitatus ad crimē, cū fugiens in manibus dominæ pallium reliquisset falso fuit accusatus de adulterio. Quo circa hæc cōtemplatus egregius vates ad dn̄m clamās dicebat. Redime me à calunijs hominum: vt custodiā mandata tua. Nā cū ipse totius belli pōdus suscepisset, & in funda & lapide Gethēū Goliat percussisset cœpit calūniā pati à Saule rege: & ideo dicebat. Redime me à calūnijs hominū vt custodiā mādata tua, nā qui calūnia opprimitur, nō facile custodire potest mādata dn̄i. Etenim necesse est plerūq; tristitiæ aut timori cedat, aut vel metu calūniæ & dolore affligatur. Itaq; nō solū vos persequētes diligite, sed etiā pro calūniantibus orate. *Et qui te percutit in vnam maxillam, præbe illi & alteram.* Quod quidē cōsiliū est, nō præceptū. Ideoq; nō est opus vt exteriori opere id adimpleas sed vt animū paratum habeas, vt si opus fuerit id pro Christo sustineas. Sic benignissimus dn̄s ei, qui percussit in vnā maxillā nō præbuit alterā, sed maxima charitate eum correxit. Sicq; cōsiliū hoc adimplēdū est, ita vt proximis magis prodesse videamur. ¶ Obserua autē q phrenetici dū medicis magis cōuiciātur, tāto magis medici illis cōdolēt, & maiorē cōpassionē suæ infirmitatis habēt. Si aūt aliquis medicus irasceretur propter verba quæ phreneticus ei dicit, talis vtiq; insanus iudicaretur. Sic tu cōsiderare debes q is, qui te ipsum percutit phreneticus est, & omni prorsus mēte destitutus, & passio infirmitatis vitij sui facit eū delirare. Ideoque tu irasci nō debes sed cōpassionē suæ ægritudinis habere, illi medēdo, impēdēs ei bona opera: paratusque debes esse & præsenti animo, vt pro Christo percutiaris alapis & fustibus. Sic diuinus Paulus Corinthijs suis dicebat. Libēter suffertis insipiētes: cum sitis ipsi sapiētes. Sapiētes sustinere debēt ignaros: & cordati insipientes, & sani infirmos: nā medici prudētes phreneticos curāt. Ideo addidit. Sustinetis enim si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciē vos cædit. Etenim per horū cōplemētū homo cū Christo cōponitur, diabolus ab homine vincitur: & plena pax inter homines obtinetur. ¶ Obseruādū etiam hic est fuisse Pharisæorum cōmentum, licere omnibus vim vi repellere: quoniā à Mose dictū legerūt. Oculum pro oculo, dentem pro dente. Quod si verū esset, vt quisq; suā iniuriā vindicaret quid opus esset iudicio? Manifestè itaque patet hoc dictū pertinere ad magistratus, quibus dn̄s gladium permisit, & cōmisit ad puniēdū malos: illi autem dictū dn̄i deprauātes suis affectionibus id accōmodarūt, q de magistratibus peculiariter dictū erat. Etenim nō cuiuis est leges ferre, & vindictā sumere. Itaq; in eo q hic Christus dicit de exhibitione alterius maxillę: & q subdit statim de tunica nihil aliud docere voluit nisi vt Christianus homo aliquo modo læsus nō quærat vindictā, paratiorq; sit ad grauiora ferēda quā ad vindictā sumēdā. Et vt breuiter omnia dicta cōplectar tale cor dn̄s in suis amicis postulat, q ab omni impatiētia, & vindictæ cupiditate, & omni cōtentione sit alienū. Nec tamen negauerim posse cōtingere vt iuxta Christi verba, etiam altera maxilla sit exhibēda: nec dubitauerim, quin nō hoc semel à pijs hominib⁹ factū sit. Porro, an Christiano homini liceat aduersus Christianū iure agere, & corā iudice eū cōuenire modo nō disputamus. Potest suā iustitiā implorare, & sanctum & pium est velle, vt delicta puniantur, nè Deus ab alijs offendatur. Id autem quiuis homo facere debet, ne hoc faciat vt vindictam sumat: vtque passionem animi sui sequatur. Charitas enim in huiusmodi negotijs consulenda est: nihil autem refert, quod iudicio assistas, siue nō: sed quo animo hoc ipsum facias, plurimū refert, quod idem sentiendum est de hoc quod modo sequitur. *Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere.* Non intelligendū est, q tenemur illa dimittere, quandocunque aliquis à nobis illa auferre voluerit: quia ista non esset perfectio charitatis sed potius ansa & occasio ad malū proximi vt quis accipiat res alienas, & efficiatur auarus & violētus. Sed intelligi debet hoc de animi præparatione, scilicet, q si alicui fuerint ablata aliqua eorum, quæ possidet, ideo ob hoc nō cōmoueri debet in fraternum odiū, sed animū habere paratū ad perdendum hæc, & alia multa, antequā proximorū charitas amittatur. Licitū tamē est sine cōtentione & scādalo ablata repetere. Vbi intelligere debes, q hic Christus dānat lites, cōtentiones, scandala & damna: nō iustitiā & iudiciū. Et si nō potueris repetere tēporalia, ait etiā q tunicā des illi, qui vestimētū tulit: quia melius est rerū tēporalium iacturam facere, quā æternæ vitæ. Iudicia enim tribunalia, & magistratus nō dānat Christus: sed inimicitias, odia, & cōtētiones, quæ propter res tēporales oriri solent: ità vt sæpe sæpius inuicem conuiciantur, pugnant, & occiduntur homines. Si sine diuina offensione rem tuam recuperare non potes: sic adeo animam tuam æstimare debes, vt rapta non debes repetere, sed quæ remanserunt dare si opus fuerit, ne tantus & tā magnus dominus offendat. De quibus cōtētionibus & iudicijs Corinthios 1.Cor.6. Paulus arguebat dicēs. Iā quidē omnino delictū est in vobis q iudicia babetis inter vos. Quare non magis iniuriā accipitis? Quare nō magis iniuriā patimini? *Omni autem petenti te tribue: & qui aufert, quæ tua sunt, ne repetas.* Eodem modo venit intelligēdū hoc, vt id q superius statim retulimus, scilicet vt potius homo paratus sit dānū propriū pati, quā vt scādalū pusillorum suscitet: si id aliter sedare non valeat. Melius enim est, vt q aufertur nō repetamus, & q potius pereat: quam quod aliquid fiat charitati cōtrariū,

Marginal references: Iere.15. — Exo.17. — 1.Reg.12. — Mat.5. — Gen.39. — Psal.118. — 1.Reg.18. — Ioan.18. — 2.Cor.11. — Exo.21.

trariũ. Pręterea id quod ait, omni petẽti tribue, intelligendum est de illo, qui iuste petit. Omni inquam qui iure petit tribuẽdũ est, sic eleemosyna necessitatẽ habenti, eroganda est. Iuste nãq; pauper diuiti petit, quia indiget. *Et pro vt vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.* Quia proximos tenemur ex charitate diligere tãquã nos ipsos: ità nos facere tenemur eis, sicut nobis ab ipsis fieri cupim⁹. Hoc quippe fraterna dilectio postulat, & lex naturalis dictat: cuius duo sunt communia atq; præcipua præcepta. Vnum negatiuum, quod habetur in Tobia, scilicet, Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne alicui feceris. Aliud est affirmatiuũ quod ponitur hic à Christo. Quæquidem præcepta leges sunt naturales à Deo datæ, quibus homo dirigitur vt actiones proprias operetur: & quia affirmatiuum est maioris perfectionis, decuit Christũ in euãgelica lege illud proponere, quæ lex maioris est perfectionis: & quãto pfectius quis hoc præceptũ adimpleuerit tãto pfectior erit. Adimplẽdũ est tamẽ loco & tẽpore opportuno: quia præcepta affirmatiua obligãt semper, & nõ pro semper: nõ enim obligant omni tẽpore sicut negatiua: sed tãtũ loco & tẽpore necessitatis. Nullus ab hac lege excusatur, nullus ignorãtia excusabitur. Dauid enim ait. Multi dicũt: quis ostẽdet nobis bona? respondet tamẽ ipsemet dicẽs. Signatũ est super nos lumẽ vultus tui dñe. Hæc lex naturalis fixa est cordibus nostris, & æquè antiqua ac ipse homo: qui vero eã nõ seruauerit, nullã excusationẽ coram dño habebit. Quod tibi vis, alteri facito. Manifesta obsecro quidquid in hac vita cupis? certè aliorũ amicitiã vis, ab alijs amari & honorari: at si videas te ab alijs despici, aut odio haberi, doles: optasq; vt in tuũ amorẽ deueniãt, & vt te colãt, qui cõtra faciebant. Hoc aũt, q̃ tu tibi optas, præcipit Deus, vt tecũ fiat. Dices, recte quidẽ consultũ est honori meo, ne scilicet, quis cõtra me insurgat: & opto etiã, vt ego aduersus aliquẽ leuarem caput, vt impunitus manerẽ. Impia & iniqua est hæc tua lex: nã Christus hic dicit, quod vultis, vt faciãt vobis, idẽ vos alijs facite. Nã si Christus in Matthæo pręcipit, vt gehẽna puniatur qui te despicit, gehẽna par est, vt puniaris si alios despexeris. Si autem nõ vis, vt aliquid tibi rapiatur, ne tu fureris, &c. Nã vt vnus est omnibus Deus, ità omnibus est vna diuina lex. Mirabile quidẽ est, quomodo Ethnicus aut infidelis homo audita hac lege illã nõ accipiat. Vtiq; pecudes & nõ homines esse credo qui tã regiã & nobilẽ legẽ nõ accipiunt. Iustitiæ dñi rectæ (inquit Dauid) lætificãtes corda, præceptum domini lucidũ illuminans oculos. ¶ Obserua non dixisse Christũ hic, vt faciunt vobis homines, sed vt vultis vt faciant vobis homines. Nã si diceret, vt faciunt vobis homines sic facite illis: intelligi posset, mala debere fieri, malefactoribus, & odio inimicos prosequi: quod certè absurdissimũ est homini Christiano, & ab eius religione prorsus alienum. Etiã si modo multorum sit prouerbium, qui bene mecum fecerit, multa bona Deus illi impendat: malum autẽ mittat in eum, qui malum mihi fecerit. Multo aliter Christus redẽptor noster docet, qui ait, Diligite inimicos vestros: & benefacite his, qui oderũt vos. Merito ergo ait, q̃ vt vultis, vt faciãt vobis homines, ità facite illis. Et quẽadmodũ tu velles ne falsum ali

Tob. 4.

Psal. 4.

Mat. 5.

Psal. 18.

quod testimoniũ tibi imputaretur, nec q̃ res tua tibi raperetur: idẽ ipsum Christus inquit, vt cũ proximo facias. ¶ Obserua aũt hoc nõ esse intelligẽdũ de quocũque actu volũtatis nostræ: sed de volũtate rationali, siue cõsilij. Multi quippe causa sunt scãdali: & alios ad peccãdũ inducũt. Nec tu velle teneris, q̃ vt tu malus es cũ proximo tuo, ille alter tecũ sit. Ideoq; vt vultis volũtate bona & rationabili, & recta, vt faciãt vobis homines, ita facite illis. ¶ Expẽde etiã q̃ homines dixit: nã à Deo & Angelis multa volumus fieri nobis, quæ nõ possumus facere illis: redditur tamẽ vicissitudo illis solo charitatis affectu. *Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia?* Hoc est, si tantũ vos amãtes, diligitis & nõ alios: q̃ meritũ inde vobis euenit? Nullũ sanè. *Nam peccatores diligentes, se diligunt.* Quia hoc naturale est, quanuis nõ semper: quia odiũt corripiẽtes illos, quãdo puniũtur vel corrigũtur: iuxta illud sapientis. Nõ amat pestilẽs eũ, qui se corripit. Et Amos ait. Odio habuerũt corripiẽtẽ, & loquẽtẽ perfectè abominati sunt. ¶ Obseruãdũ est quod Christus in hoc loco dicit peccatores diligere peccatores, non intelligitur, ex charitate, quæ amor infusus est, & spiritualis, nam qui tali charitate diligit amicum, merebitur vitam æternã. Peccator tamẽ in mortali existens peccato non potest mereri vitã æternam. Intelligendum est tamen, peccatores diligentes se, diligunt, scilicet, amore carnis, naturali, & sociali. Nã qui amicũ diligit ex charitate: diligit etiam inimicũ: quia charitas se ad omnes extendit, quia si inimicum non dilexerit, in peccato mortali est, & tunc nec amicum diligit ex charitate, quia charitate caret. Diligere autem amicum quia diligit nos ex charitate, meritorium est vitæ æternæ: sicut omnis actus ex charitate procedens. Signum autem, quo quis non diligit amicum ex charitate est, quia inimicum non diligit. Ideò qui aliquem hominem odit, nullum veraciter diligit. Itaque qui ex charitate diligit amicum, etiam inimicum diligit: & si inimicum non diligit, neque amicum diligit ex charitate. Sed qui in charitate est, omnes verè diligit tam amicos quam inimicos.

¶ Denique dilectio inimici maioris mihi meriti videtur quam amici: quia si præmium essentiale respondet feruori dilectionis feruentior est voluntas in dilectione inimici, nam tendit circa ea, ad quæ nõ inclinatur: & ideo requirit maiorem feruorem circa finem, idest, circa Deum. Quia ad hoc, vt quis diligat amicum decem gradibus feruoris, fortè nõ oportet, vt diligat Deũ duobus gradibus feruoris: ad hoc autem, vt diligat inimicum decem gradibus feruoris, oportet vt diligat Deum quadraginta gradibus feruoris: quia inimicum non diligit nisi propter Deum: & ideò dilectio inimicorum non tantum quia ex maiori conatu procedit voluntatis, sed etiam quia ex feruentiori & maiori dilectione circa finem oritur, magis meritoria est quam dilectio amicorum. Nam si hic duos appositos in mensa habetis cibos, alterum bene conditum, alterum verò malẽ: manifestũ est quod benè conditũ teipsum inuitabit: vt ex illo mãduces alius vero nõ. Ita amicus tuus cibus tibi est bene cõditus: nã quẽadmodũ hic cibus ad comedẽdũ inuitat, sic amicus vt eũ ames & quẽadmodũ amarus cibus & potio amara vt sumatur

Prou. 15.

Amos. 3.

& come

&cōmedatur maior conatus & vis requiritur, ità cū inimicus sit cibus amarus & insipidus opus est maiori conatu vt ipsum diligamus: & vbi est maior conatus ibi cæteris paribus est maius meritū. Beatissimus ille Stephanus cū à carnificibus lapidaretur, in dñm se cōuertit dicēs. Ne statuas illis hoc peccatū.
Act. 7. Et quādo pro se rogauit stans dixit, Dñe Iesu accipe spiritū meū. At quādo pro inimicis suis exorauit, genua flexit. Positis autē genibus, clamauit, ne statuas illis hoc peccatū. Quoquidem facto cum genibus oraret flexis, ostenditur agonia & feruentissimus conatus, quo pro inimicis orabat: nā genua flectere nihil aliud est, quā voluntatē inclinare ad orandū pro illis dñm. Et vlterius dicitur, ꝙ clamabat voce magna, vociferans: manifestū enim est, ꝙ vt aliquis voci feretur opus est maiorem habere in pectore conatū, quam vt submisius quis loquatur. Qua quidē re nobis significauit, ꝙ propter negotia sua nonopus erat voluntatem inclinare, nec magnum conatū adhibere: sed ad orandum pro inimicis suis maiorem conatum addidit. Igitur vbi maiores adhibentur vires ibi maius est meritum: si igitur maiores & potentiores vires exercentur in dilectione inimicorum, ibi erit maius meritum. Vnde dico maiorem perfectionē esse inimicum diligere, quam amicum, quia ex maiori charitate procedit. Nam maior ignis est, qui procul distantes comburit, quā is, qui proximos & vicinos vrit: atque ità maior charitas est quæ attingit inimicū tuū, qui lōge à corde tuo distat, quā ea, qua amicū qui proximior est, diligis. Et cū obiectū charitatis sit Deus, vbicūque operatur est propter Deū, Cum igitur amor inimici nihil aliud habeat, quàm Deum, magis purus & perfectus est, quia plus humanas vires superat. Perfectior adamas erit qui vnā ferri librā è terra leuaret, quam qui acum. Maximū pōdus inimicum habet, quem charitas leuat. Quod etiā si appositissima similitudine audire id gaudeas, audi. Nā quando multi cantores canunt, si inter eos aliquis sit, qui optimam & suauem vocem habeat, cū simul iste cū alijs canat, non ità illa excellenti voce gaudes, ac si ipse solus caneret. Vnde debes præcipere si suauem vocē illius audire cupias, vt oēs alij taceant. Ità quando inimicum diligis, solus diuinus amor canit, quia solus Deus diligitur: at quādo amicū amas, etiā si propter Deū illū ames tamē alię mul tæ causæ sunt: & ideo tunc charitas nō tā suauius sonat: atq; ità is amor quo amicū diligis nō tam purus & spiritualis est, vt inimici, vbi solus diuinus amor canit. Quam quidem perfectionem amoris (vt cætera præclarè solet) volens explicare egregiè diuinus
Rom. 5. Paulus dicit. In hoc apparuit gratia Dei ꝙ cum inimici essemus recōciliauit nos in Christo Iesu. ¶ Atsi diceres Christū dixisse. Maiorem charitatem nemo
Ioan. 14. habet, quā, vt animā suā ponat quis pro amicis suis: respōdeo ꝙ quādo hoc dicebat tātū cōferebat inter se opera collata amico, quorū maximū est vitā pro amico exponere. Nā manifestissimū est, plus illum pro amico facere, qui vitā pro illo tribuit, quā qui rē donat, aut aliquid aliud facit. Sed si hoc opus factū pro inimico accipiatis, nullū est dubiū quin maioris sit meriti. In hac autē re nolo amplius filū orationis protēdere, quia scholastici pro vtraq; parte adducūt sua argumēta & id in scholis disputāt. Itaq; eandem

materiā prosequitur Christus: nā sicut dixerat, diligite inimicos vestros addidit, si diligitis eos qui vos diligunt. Et sicut dixerat. Benefacite his, qui oderūt vos, nūc etiā in cōsequētiā ait. *Et si benefeceritis his, qui vobis bene faciunt: quæ vobis est gratia? siquidē & peccatores hoc faciunt.* Hoc etiā sicut præcedētia verba intelligi debet: quia si benefactoribus bonum facias, nō ipsum Deū intuēs, sed propter amorē mūdanū nō est id apud Deū alicuius meriti. *Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere, quæ vobis est gratia? Nam peccatores peccatoribus fœnerantur vt recipiant æqualia.* Si mutuū das nō ex dilectione aut charitate, sed propter propriā vtilitatē, vt aliquid vltra sortē accipias: quā mercedem accipies? Etenim hoc, idem peccatores faciūt, peccatoribus mutuū dātes, & vltra id, ꝙ dāt, nihil accipiūt, sed tātum æquale. Quāto potius vos, qui meliores estis, debetis mutuare, vt æquale recipiatis sed etiā mutuare, nullā habētes spē repetēdi id, ꝙ mutuastis, si videatis proximū necessitatē habere? Si igitur peccatores contēti sunt accipiētes id, ꝙ dederūt nec aliquid vltra petunt: aliquid ampliùs vos debetis facere vt eos superetis. *Veruntamē diligite inimicos vestros & benefacite eis.* Tāquā doctus & prudēs magister Christus redemptor noster iterū inimicorū amorē cōmēdat. Vt magister qui lectionē vtilē & necessariā legit, ne memoria discipulis excidat, iterū eā relegit. In quoquidē apertè cōspicies quā necessariū est, inimicū diligere, si in salutis portū appellere cupis: quādoquidē dñs, non semel sed iterū, atq; iterū vt inimicos diligas, cōmendat, & tāquā vtilissimā doctrinā iterū eā repetit. Certos igitur vos facio, ꝙ nō fœnerabitis nec malū facietis vobis mala faciētibus, si inimicos dilexeritis. Bonū omnibus impēdetis; si oēs amore fueritis prosequuti. Nā si amor in cordib⁹ vestris habitauerit, ipse vos docebit, quid facere debeatis. Ideo dixit. Veruntamē acsi diceret, Hoc seruetur exactè, hoc indubitate fiat vt amor sit proximi talis & tātus, vt etiā ad ipsos inimicos extēdatur. De hac dilectione: & de operibus inimicis impēdēdis iā diximus. Ideo nūc ad alia gradū properemus. Igitur ignis abscōdi nō pōt, & amor si verus sit ipsis operibus ostēdi debet. Atq; ità si amore ardes fieri nequit, vt proximo nō subuenias si illū videris in necessitate cōstitutū. Si igitur amor præcepit, vt indigēti ꝓximo, ex substātia tua tribuas: qui fieri poterit, vt suā rapias? Vnde Chrūs postquā ꝓximorū dilectionē cōmēdauit, & charitatē quā erga illos exercere debemus, pręcipit ne sua rapiamus, sed ꝙ illi mutuem⁹, nec aliquid vltra mutuū repetamus. Et ideo subdidit. *Et mutuum date, nihil inde sperantes.* Si proximū diligis bonū illi facito, mutuū dādo, & ne malū facias vltra id ꝙ dedisti accipiēdo. In quibus verbis aliquid est cōsilij, & aliquid præcepti. Cōsiliū enim est: vt des mutuū: nā extra casum necessitatis extremę nō teneris tua dare proximo. Verū si iā mutuū dedisti: pręceptū dñi est, vt nihil vltra id ꝙ dedisti, accipias. Maxima quippe iniquitas est, accipere vsuram propter id, ꝙ mutuasti. ¶ Primo quia vsurarius vendit tēpus: quod dominus tā diuitibus, quā pauperibus voluit esse commune, sine vlla personarū acceptione. Nō enim potest esse nisi vnicū tēpus simul & semel: & quia vsurarius vēdit pauperi tēpus, q omnibus est commune: merito

tẽporis indigentia punitur vsurarius: vt inquit Da-
uid. Viri impij nõ dimidiabũt dies suos. Et licet iste
Psal. 54. diu viuat: curis seculi, in morte occupatus, tẽporis in
digẽtia punitur, nõ habens locum pœnitẽtiæ. De eo
nãque Ecclesiasticus dicit. In tẽpore redditionis po
Eccl. 29. stulabit tẽpus. ¶ Secundo cum commodare sit, pecu
niam ad eius commodum dare: vult impius pauperi
pecuniã dare, & commodum apud se retinere: quod
quidẽ omni rationi prorsus aduersatur. Pręterea vsu
rarius vult, vt ea pariãt, quæ nũquã pepererũt: & vt
ea generẽt, quæ nũquã generarunt: nã vult vt nũmi
sui singulis mẽsibus alios nũmos pariant, q quidẽ cõ
tra naturam est. ¶ Obserua aũt quod vsura idem est
ꝙ morsus, nam in hebraica lingua verbum, nassach
à quo, nesech, idest vsura, significat mordere, vt pa
tet in libro Numerorũ vbi dicitur. Si nassach, idest,
Num. 21. si mordeat serpẽs virũ. Dicitur aũt vsura morsus: eo
ꝙ mordeat eũ, qui mutuo petit ad vsurã. Vsurarius
quippe nõ tantum ꝙ suũ est recuperat, sed etiã mor-
det in proprijs bonis eum, qui mutuo tradit ad vsu-
ram vltra sortem accipiendo. Sicut enim canis aut
serpens, aut quodcunque animal mordẽs trahit secũ
id ꝙ mordet, seu morsum: ità pecunia tradita ad vsu
ram trahit secum aliam partem minorem velut mor
sum suum ex aliena substantia. Quocirca dominus
Exo. 22. hanc iniuriam velut sibi illatam grauissime repetet.
Vnde in Exodo dicit. Si mutuaueris pecuniam tuam
populo meo pauperi. Non dicit tuo, sed meo: vt scias
vsuram non à paupere, sed à Deo exigi debere. Quẽ
admodum enim ab aspide percussus, dulcedine &
suauitate delinitus à somno capitur: & in illa soporis
suauitate quiescit donec animam exhalat, quoniã
venenum latens per omnia membra diffunditur: sic
qui ad vsuras accipit, pecunia oblectatur: sed vsuræ
venenũ, per omnes mẽbrorũ facultates discurrit, to-
tũq; hominẽ captiuum ære alieno reddit: & qui an-
teà liber erat, vt se in libertatem asserat, diu noctuq;
laborat. Cõsidera igitur ô homo tu, qui Christianus
es, qua munificentia dominũ bona tibi omnia largi-
tum esse. Quid obsecro ipse à te petit pro vsu solis &
lunę? Quid pro stellarũ splẽdore & ministerio? Quid
deniq; procũctis bonis, quæ tibi natura donauit? Pu
deat ergo te ab eo vsurã expectare: qui tibi cũcta gra
Psal. 14. tis & sine vsura largitur. Eũ hominẽ sanctus Dauid
Deute. 33. dicit stare in monte domini & in loco sancto eius:
qui pecuniã suam non dedit ad vsuram. Et domini
etiam præceptum est. Non fœnerabis fratri tuo pecu
Leui. 25. niam ad vsurã neque fruges, &c. Idẽ habetur in Leui
Eze. 18. tico, Et in Ezechiele etiã legim⁹. Vsurã & superabũ
dantiã nõ accipietis. Et in Deuteronomio dominus
ait. Nõ fœnerabis fratri tuo ad vsurã, pecuniam, nec
Deut. 23. fruges, nec quãlibet aliã rem, sed alieno. Dixit alie-
no: quia terra promissionis erat Iudæorũ, nã Deus
dedit illã Abrahæ, quã multi ex Gẽtilibus sub tyrã-
nide possidebãt, vt erant Iebusæi, Philistæi & reli-
qui. Et quia isti Gẽtiles contra fas & ius terrã Iudęo
rũ possidebant, ipsi vero Iudæi illã armis expugna-
re nõ valebant cũ innumera Gẽtiliũ esset multitudo
eaq; potẽtissima. Quocirca dñs præcepit Iudæis vt
ad vsuras pecunias darẽt Gẽtilibus illis: vt vel sic re
cuperarẽt q. iustitia & iure suũ erat. Vt modo licitũ
est aliquẽ se ipsum in rẽ alienã intromittere, accipiẽ-
do id ꝙ ipsi debetur: si qui ei debet potẽs est, & iusti-
tiã aduersus illũ nõ valet obtinere, si modo sine scã-
dalo fiat. At ꝙ Iudæi faciebãt cũ extra terrã promis-
sionis erãt, exteris gẽtibus fœnerãtes id vtiq; pecca
tũ erat. Et ꝙ modo Christiani faciũt fœnerãtes, vti-
q; peccãt. Nã id ꝙ dñs inquit. Dabis alieno, intelli-
gẽdũ est, de his, qui terrã promissionis incolebant:
quia hoc nõ erat alienũ rapere, sed ꝙ suum erat redi-
mere. Quod si alias ad vsuras dabãt, grauiter pecca-
bãt. Et sic intelligitur illud, alieno. Et queadmodũ
Iudęi optimo iure AEgyptios expoliauerũt, & eorũ *Exo. 12.*
supellectilia rapuerũt, cũ exierũt ab AEgypto, quia
cũ illis tãquã mãcipia seruiuissent nullã mercedẽ ac
ceperũt: hoc etiã modo fœnerare poterãt Palęstinis
qui cõtra omne ius terrã suã vsurpauerãt, quam illis
dñs dederat: quæ sua erãt ita recuperantes. Et in hoc
casu fœnerare licebat, & nõ in alio. ¶ Aduerte etiam
ꝙ hoc ꝙ Christus hic dicit, & oẽs istæ authoritates
veteris testamẽti intelligẽdæ sunt, si res, quæ accipi
tur ex mutuo sit precio ęstimabilis. Nã si das mutuo
vt amicitiã alicuius tibi cõcilies, nõ es vsurarius. Eo
dẽ etiã modo vsura nõ est si mutuas, vt bona tua ab
alio detẽta redimas, & recuperes: & etiã vt à vexa-
tione te liberes: quia hic nullum ex mutuo lucrũ ac-
quiritur, sed sola vitatio proprij dãni. Ex ijs etiã, quę
pretio æstimãtur ratione lucri cessantis, vel damni
emergẽtis poteris aliquid accipere ad arbitriũ boni
viri, aduertens ad id, ꝙ lucrari posses quia mercator
es, & cũ mutuaueris, aliquid amisisti. Id ex lucro au
ferẽs ꝙ propter laborẽ acquirere deberes. Alias dare
ad vsurã peccatũ est, & lege diuina prohibitũ, & na
tura sua iniustũ est: quia id vẽditur ꝙ propriũ est, ꝙ
cõtrariatur iustitiæ. In qua re id aduertẽdũ est: quod
quædã sunt res, quarũ vsus est earũ consumptio, &
nõ habẽt vsum distinctũ à cõsumptione: sicut vinũ
triticũ & aliæ res similes, quæ vsu cõsumũtur, quarũ
rerũ cui cõceditur vsus, cõceditur etiã res quãtũ ad
suã substãtiã: propter ꝙ in talibus per mutuũ trãsfer
tur dominium. Aliæ aũt res sunt: quarum vsus non
est dominium, quia distinguitur vnum ab alio sicut
equus domus, & similia. De his potest quis accipere
pretium vsus, sicut patet in conductione & locatio-
ne domus, non autem de alijs, quia proprius vsus pe
cuniæ est consumptio eius: ideoque illicitũ est pro
vsu pecuniæ commodatæ accipere pretiũ. Vnde ma
xime obseruandum est in hac materia rerũ mutuata
rũ apud quem remanet dominiũ rei, quæ mutuatur.
Nã si dominium manet apud eũ, qui mutuat, & nõ
apud eum, qui accipit: si id quod mutuatũ fuit amit-
titur, illi amittitur, qui mutuauit: quia res, quæ per-
ditur, domino perditur. Quæ regula memoria non
debet excidere. Exempli gratia. Accipit quis mutua
tum ab aliquo equum, & simul centum aureos, vt
aliquod iter faciat: at vero in itinere cõtigit vt latro-
nes furati fuerint equũ & simul nummos sine huius
causa. Hic talis tenetur ei, à quo accepit cẽtũ aureos
restituere nõ aũt equũ: quia iactura facta fuit sine ho
minis culpa: & res quæ perditur dño perditur, & do-
miniũ equi apud eũ mãsit, qui equũ mutuauit, & nõ
dñium pecuniæ. Etiam si aliquãdo cõtigit mutuare
pecuniã, ità vt qui mutuat dñium apud se reseruet vt
in cõtractibus societatis: in quibus qui pecunia agit
non aliud habet, quam vsum eius. In quo casu si pe-
cunia, quæ substantia est cõmercij amittitur, domi-
no amit-

no amittitur, qui eam mutuauit: & hac eadem ratione partem poterit obtinere lucri suæ pecuniæ. At qui mutuat, & pecuniam suam in comercium apponit vult vt pecunia sua incolumis maneat, & quod ei soluatur etiam si amittatur: at si lucrum inde acquireretur vsura esset. Sed si lucro, vel iacturæ talis pecunia daretur, licitum esset. Hæc materia nimis prolixa est, de qua multi multos & magnos codices scripserũt, de vsuris, de cambijs, de depositis, quam modo rem si ex professo agere vellemus esset in infinitum abire, & à proposito digredi. Sed vtinam domino Deo placeat, vt in regum & principum corda inspiret, vt à regnis suis hoc pestiferum venenum exterminẽt: vt sunt tot tantæque vsuræ, tot latrocinia & furta. Ob quæ maxime mirari soleo, quomodo Deus vniuersum mundum non subuertat, & fulgura & radios mittat, ne horum hominum tanta prauitas & nequitia pios & sanctos Christianos offendat. *Et erit merces vestra multa.* Bene quidẽ inquit multa, quandoquidẽ diuus Paulus inquit, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit quæ præparauit dominus diligentibus se. Dabit æternos illos & cælestes thesauros eis, qui in hac vita diuitias congregare noluerunt: quique mutuarũt, nullum lucrũ inde sperantes, & pauperibus eleemosynam porrexerunt. Verum hæc verba non tantum ad immediate dicta de mutuo referenda sunt, sed ad cætera, quæ de dilectione, & bonis operibus proximorum aguntur: nam modo ad eos, qui inimicos diligunt loquitur dicens. *Et eritis filij altissimi.* Per adoptionis scilicet gratiam & dilectionis conformitatẽ: quia Deus inimicis suis multa largitur, quodquidem non facit propter retributionẽ, sed ex propria bonitate, & charitate, & denique propter seipsum: cum ipse sit omne bonum & vltimus finis noster. Sicut hic vt suaderet dilectionem dixit, quod erimus filij Dei. Sic & olim propter eãdem rationem dixit. Filij estote dñi Dei vestri. Non vos occidetis. &c. Ex amore & pace, quæ adinuicem inter nos fuerit, cognoscetur cuius filij simus, an dæmonis, qui seminarium est totius discordiæ, & odij: an Christi, qui pacem fecit, & ex vtraque vnum. O excellentissimã & occultam dignitatem hominis, qui inimicum suũ diligit. Non dicit nos futuros esse seruos Dei, aut amicos, aut aliud simile, sed futuros esse filios sui filij. Sicut in Matthæo etiam dixit. Diligite inimicos vestros: vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est. Dicit itaque quod erunt filij propter vrbanitatem & nutritionem, qua nutriti sunt in hac vita qui inimicos suos diligunt. Hęc est differentia inter filium regis, & filium pastoris: nam pastoris filius protinus vt adultus est, mittitur, vt oues, & sues pascat & sine doctrina & eruditione nutritur: nec magistrum habet, qui illum vrbanitatem doceat. At filius regis pędagogo statim prouidetur, qui illũ doceat, moneat & sanctis moribus instruat: quique eum corrigat si in aliquo deliquerit. Quid aliud obsecro inimicum esse existimas nisi quendam pędagogum, qui tui curam habet? Nam quemadmodum pædagogus puerũ castigat & corrigit: ita tu si inimicum renuis, neque monitorẽ vis qui te instruat, doceat, & dirigat. Vnde nec filius perinde vis esse regis gloriæ, sed pastoris, vt quod libuerit facias, siue ad pascẽdum porcos siue ad custodiendas oues. Debes igitur pædagogũ tibi eligere si hunc titulum tibi vis, scilicet filium esse Dei. Respondeas obsecro ad interrogata. Visne in gloriam ascendere necne? Vtique respondebis, in illã conscẽdere cupio. Si igitur in cælum ire desideras, & beatus esse cupis: audi Apostolum dicentem. Quod si filij & hæredes: hæredes quidem Dei, cohęredes autem Christi. Si hæres esse vis, & filius debes esse, nam in domo patris filij hæredes sunt, qui autẽ per gratiam & adoptionem non fuerit filius Dei non ingredietur in cęleste regnũ. Si igitur filius Dei esse vis, opus est, vt pędagogũ habeas, qui te reprehendat, moneat, quique nunquam oculos à te auertat: & vt tuæ vitæ caueat, & eis, quæ dicis. Reges nãque & principes pinguem mercedem pædagogis retribuunt, vt solertem curam suorum filiorum habeant: tibi vero vicinum tuum pædagogum dominus tribuit, nec illi aliquam mercedem tribuis propter curam, quam de te habet. Qui etiam si nihil illi condones ob beneficium in te collatum: saltim gratus illi esto, & illum ama. Summum honorem homines iudicant, in domo regia esse vel secretarium, vel cubicularium, aut quoduis aliud officiũ præcipuũ. O quanto maior est rex gloriæ, quam terrenus rex: & quanto maior dignitas est filium esse, quam seruũ. Merces quidem magna & copiosa est, vt dominus suos filios nos efficiat, & perinde hæredes gloriæ.

¶ Præterea filij solent parentes suos referre vel in loquela, vel in facie, vel oculis: & plerunque contingere solet vt inter eos aliqua similitudo sit. Ob hãc igitur rationem Christus dicit, quod si filij sumus vt ei assimilemur in benignitate, misericordia, & amore proximorum. Ideo statim post hæc de similitudine quam cum parente nostro habere debemus, agit dicens. *Quia ipse benignus est super ingratos & malos.* Si enim ipse altissimus pater benignus est super ingratos & malos, ita vos esse debetis super inimicos, & peccatores, benefaciẽdo ingratis, & impijs. Deus quippe ingratis & sceleratis hominibus bona naturæ & fortunæ copiose largitur. Ideo per Matthæum dicit quod solem suum facit oriri super bonos & malos, & q̃ pluit super iustos & iniustos. In hoc enim imitari debemus Dei misericordiam, qui ingratis bona multa impartitur. Deus enim nemini est debitor. Sic nanque Esaias affirmat, & beatus Paulus ad Romanos scribens. Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Ex propria voluntate & liberalitate sua confert hominibus, quibus nihil debet, multa & innumerabilia beneficia tam naturæ quam gratiæ. Nam qui mali sunt, non sunt digni gratia, antequã illam dominus impartiatur eis: cum nemo dignus sit prima gratia, quia nulli mereri contingit nisi per gratiam. Et etiam post datam gratiam non solum non merentur, sed demerentur, quia per gratiam non operantur & perdunt eam illam contemnendo, quæ maxima ingratitudo est: quæ ex diametro pugnat cum beneficio, reddens ipsum hominẽ indignũ vlteriori beneficio. Iam credo videris quã liberalis est dominus cum malis, quãque benignus cum ingratis. Quodquidem tu si patrem tuum refer re vis, facere teneris. Aspice obsecro faciem illam benignam, plenam gratiarum, quæ peccatoribus semper in-

Marginalia: 1. Cor. 2. — Deu. 14. — Ephe. 2. — Matt. 5. — Gala. 4. — Esa. 40. — Rom. 11.

Luc.7. per indulgentissima est:& quo amore Magdalenam
Luc.19. suscepit, Zachæum,& latronẽ in cruce,& alios mul
Luc.23. tos, quos libet sub silentio præterire. Debes etiam il
lũ loquela referre, vt filij parentes, & vide quod elo
quium suum dulcissimum est, vt fuit illud, quo allo
quutus fuit infirmum peccatorem. Fili remittuntur
Mat.9. tibi peccata tua. Et quod dulcius esse potuit verbum
quam illud ad latronem dictum, hodie mecum eris
in paradiso? Similis etiam illi esse debes in incessu,&
quibus vijs ipse incedat,& attende quomodo obuiã
Luc.15. exijt filio prodigo, qui omnem paternam substantiã
deglutierat in voluptatibus & libidine. Hunc paren
tem imitari debes: quia e ius imitatio filium suum te
ipsum efficiet. Ita Dauid dixit vni ex illis senibus,
qui Susannam accusabant. Semen Canaan & nõ Iu
da: quia etiam si Iudæus esset crudelitatem & sæui
Dan.13. tiam Cananæorum exercebat. Et Christus Pharisęis
Ioan.8. dixit. Vos ex patre diabolo estis. Quia opera diabo
li faciebant. Sed patrem cælestem, qui bonus est, su
per ingratos & malos imitari debes,& ei similis esse
vt sis filius eius in benignitate & clementia, miseri
cordia & mansuetudine quod etiam his, quæ sequũ
tur suadet. *Estote misericordes sicut pater vester cæle
stis misericors est.* Non vult, vt eum potentia referã
mus, quia ob hanc causam à cælestibus sedibus ceci
Apoc.12. dit Lucifer: nam dixit in corde suo. Ascendam in cę
Esa.14. lum & similis ero altissimo. Nec vult, vt similes ei si
Gen.3. mus in sapientia, vt voluit Eua, cui serpens dixit.
Eritis sicut Dij, scientes bonum & malum. Vnde cũ
deluderetur à dæmone in miseram sortem deuenit.
Nec vult dominus vt miraculis eum imitemur, nec
in creatione, nec in gubernatione mundi. In quo igi
tur? Vtique in misericordia. Hac quippe placuerunt
ei Abrahã, Loth, Dauid,& multi sancti patriarchæ
Osea.6. & prophetæ. Hanc dominus (vt inquit scriptura) po
tius vult quàm sacrificium,& hac etiam nunc dicit
similes nos ei futuros, sicut filij sunt parentibus. Ali
quis nanque alicui similis dicitur esse, non pedibus,
nec manibus, sed facie, quæ certior pars hominis est
Ita quod in Deo magis altum & profundũ est erga
Iaco.2. nos, est sua misericordia: iuxta illud Iacobi. Miseri
cordia eius super omnia opera eius. Et etiam dicit.
Misericordia eius, superexaltat iudicium. ¶ Obserua
autẽ, vt hæc sane intelligas nihil in Deo esse maius,
aut minus. Deus enim cũ sit infinitus & summe sim
plicissimus, quidquid habet oportet vt sit infinitum
sicut ipse: nã si aliquid cõtineret in se quod infinitũ,
non esset, illud ideo in Deo non esset, sed longe ab
eo diuersum. Et si aliquid in Deo esset, quod Deus
non esset: Deus summe simplex non esset. Cum igi
tur summe simplex Deus sit, perinde erit vt quid
quid in eo fuerit Deus etiam sit: & per consequens
eadem mensura, qua ipse Deus mensurandum erit,
Deus autem infinitus est, omne ergo quod in Deo
est infinitum erit. Infinita ergo est illius misericor
dia, infinita illius iustitia, infinitæ denique sunt oẽs
reliquæ virtutes, quas sacra illi tribuit scriptura. Ve
rum & si illius misericordia & iustitia ad illum rela
tæ infinitæ dicantur & sint, ad opera tamen rela
tæ talem suscipiunt magnitudinis rationem, quale
opus ipsum à misericordia vel iustitia procedens est.
Quando ergo Deus sæpe multa peccata dimittit, di
citur nimis misericors, sed quando parum punit di

citur parua eius iustitia. Ideoque maior dicitur mise
ricordia, quam iustitia cum ambæ infinitæ sint: quia
vtitur ad extra ipsis operib⁹ magis misericordia par
cendo & condonando, quam puniendo. Videmus
enim quod quotidie summa patientia tot sceleratos
& flagitiosos peccatores suffert, tot idololatras, tot
homicidas,& pauci istorum puniuntur, quando ve Psal.52.
ro punit non obliuiscitur suæ infinitæ misericordię.
Misericordia domini (inquit Dauid) plena est terra:
quia in hoc mũdo multos tolerat peccatores. Et etiã Psal.35.
sua diuina misericordia in cælo est: iuxta quod idem
egregius psaltes alio in loco ait. Domine in cælo mi
sericordia tua. Quia sicut prædestinationis non est
danda causa, sed ex sua bonitate & misericordia ab
initio prædestinauit electos,& gratiam primam sine
illorum præcedentibus meritis Deus illis dedit, vt
mererentur beatitudinẽ: ideo cælũ etiã plenum est
sua misericordia sicut terra. In inferno etiam viget Tob.3.
eius misericordia, quia damnator punit citra condi Abac.3.
gnum: & vt Tobias,& Abachuc dicunt, cum irasci
tur suæ misericordiæ recordatur. Itaque cum miseri
cordia eius tanquam Dei facies, sit super omnia ope
ra eius,& nobiscum exerceat illam: quia qui assimi
latur alicui in facie, similem dicimus: vult dominus
vt misericordes simus vt ei assimilemur. Vbi contẽ
plari debes excellentiam misericordiæ, quæ homi
nes similes Deo facit,& in illa re similes, quę glorio
sior & diuinior in ipso est. Nam certũ quod maior
perfectio, quam reperiri potest in creatura est, simi
lem esse Deo, & quanto magis huius similitudinis
obtinuerit tanto perfectior erit. Certum est etiam ꝙ
vnum ex his, quæ præcipue cõueniunt Deo est sua
misericordia, vt ipsa sacrosancta ecclesia significat
in oratione illa, quæ incipit. Deus cuius propriũ est
misereri semper & parcere. Hoc dicit ꝓpriũ esse Deo:
nam quemadmodum conuenit creaturæ egenam es
se & pauperem,& perinde ipsi competit, accipere &
non dare: ita cum Deus infinitẽ sit diues & potens
ipsi soli per excellentiam conuenit dare, & nunquã
recipere. Vnde ipsi soli proprium est misereri & par
cere. ¶ Et non solum hoc Deo proprium est, sed mo
do nostro intelligendi inter perfectiones quæ respe
ctum habent ad creaturas, quod magis diuinum est
in ipso & magis gloriosum est misericordia: & pro
pter quam ipse desiderat potius cognosci & laudari.
Et in visione illa magnifica in qua Moses vidit glo
riam domini transire (vbi creditur vidisse propriam
Dei essentiam & pulchritudinem, in qua etiam mul
tas & admirabiles perfectiones credendum est vidis Exo.34.
se) hæc misericordia diuina fuit, quã ipse Moses ma
gnis vocibus exclamauit dicens. Dominator domi
ne Deus misericors & patiẽs: & multę miserationis.
Hæ fuerũt voces & testimonia, quæ sanctus prophe
ta protulit de Deo post illam diuinam & gloriosam
visionẽ, quæ omnia laudes & encomia fuerunt suæ
diuinæ misericordiæ. Si igitur Deus de hac virtute
tantum gloriatur: cũque tam grãdis gloria sit homi
nem Deo assimilari: excellentissimã iudicare debe
mus hanc virtutem quando hominem simillimum
Deo efficit. Vt igitur grandi honore Deus nos affi
ciat, vtque in hanc tãtã dignitatẽ nos cõstituat vult
vt benigni & misericordes simus. Et ad hoc facien
dum nos magnifico pręmio inuitat, vt misericordes
simus,

ſimus.¶ Si igitur tu ſimilis Deo fueris, aliquæ excellentiæ tibi ſubſequentur. Prima eſto: quia ſi omne animal diligit ſibi ſimile, ſi miſericors ſimilis eſt Deo: manifeſtum eſt quod à domino magis diligetur. Nam cũ dominus infinite miſericors ſit omnes eos diligere debet, quos inuenerit miſericordia indutos tanquam legitimos filios, qui ei aſsimilantur. Quid obſecro in mundo eſſe poteſt tanta æſtimatione dignum? Si tanti æſtimantur homines cum regũ & principũ familiares & amici ſunt: quo pretio æſtimari debet ea virtus, quæ nos Deo coniungit, & illi ſimiles facit? ¶ Deinde aliã excellentiam nobis comparamus, ſcilicet, vt omnes miſericordes ad miſericordiam diuinã ius habeant, quia proximis ſuis vſi ſunt miſericordia. Eam nanque ſentẽtiam dominus
Matt.5. tulit. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiã
Tob.4. conſequentur. Et ſanctus Tobias. Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam & noli auertere faciem tuã ab vllo paupere. Ita enim fiet vt nec à te auertatur facies domini. Et in eccleſiaſtico etiam habetur. Eſto miſeri-
Eccle.4. cors pupillis vt pater, & pro viro matri illorum: & eris tu velut filius altiſsimi obediens: & miſerebitur
Prou.11. tui magis quam mater. Et in Prouerbijs etiam dicitur. Anima quæ benefacit, impinguabitur, & qui inebriat ipſe quoque inebriabitur. Etenim ſeruus ille
Matt.18 malus (vt in parabola illa euangelica dicitur) non in Deo inuenit miſericordiam, imò aſpere & dure punitus fuit: quia iudiciũ fiet ſine miſericordia ei, qui
Iaco.2. non fecerit miſericordiam. Econtra vero vir miſericors conſequetur miſericordiã. Si igitur vis, vt Deus tui miſereatur, miſericors eſto. Vis ne dominus rationem tuæ vitæ exigat iuſtitia, an miſericordia? Sanctus ille Dauid cum adeo integer eſſet, ſceleriſq; purus dominum orabat dicens. Non intres in iudi-
Pſal.142 cium cum ſeruo tuo domine: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuẽs. Tu autem ſarcina peccatorum oppreſſus, negotia tua agere vis cum Deo ipſa iuſtitia? Tũc ſcias oportet, te velle, vt dominus rigore iuſtitiæ tecum agat: quando non fueris cum proximo miſericordia vſus. Præſentaneum tibi remedium erit ad ſacram anchoram miſericordiæ confugere, ſi in portum ſalutis vis appellere: vt pruden-
Pſal.50. ter & ſapienter ſanctiſsimus Dauid faciebat, qui diuinam miſericordiam implorans dicebat. Miſerere mei Deus, ſecũdum magnam miſericordiam tuã Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. At ſanctus hic rex miſericordiam impetrauit, quia ipſe cum proximis vſus fuerat miſericordia, nam cum poſſet inimicum ſuũ Saulem interficere, miſericordiæ locũ dedit, illi par-
1.Reg.24 cens. Vnde & merito propheta ſanctus Eſaias de eo
Eſa.55. canit. Miſericordias Dauid fidelis. Si igitur miſeri-
Iaco.2. cordia eius ſuperexaltat iudicium: & ex vna aula iudicij poteſt quis in aliam ſuperiorem aulam appellare: ita etiam tu ex diuina iuſtitia ad diuinam miſericordiam appella, & hanc tuorum flagitiorum remedium debes accipere. At ſi cupis miſericordiam in Deo inuenire opus eſt, vt pauperes & inopes in te etiam pietatem & benignitatem inueniant: nam ſi contrafeceris, nec tu in Deo hanc miſericordiam reperies. Quod ſi mihi non credis, Sapientis dictis acquieſce, qui dicit. Qui obturat aures ſuas ad clamo-
Pro.21. rem pauperis, ipſe clamabit, & non exaudietur. At cum miſericorde promptus eſt dominus, vt miſericordia ſua vtatur: ita adeo vt captiuum ſe aſſerat dominus eius, qui miſericors eſt, vt duobus ſcripturæ ſacræ locis optime comprobari poteſt. Alter locus iſque egregius in Prouerbijs habetur, vbi dicitur. Fœneratur domino, qui miſeretur pauperis. Alter vero ipſius etiam Salomonis eſt dicentis. Qui accipit Prou.19.
mutuum ſeruus eſt fœnerantis. Vnde ſequitur capti- Prou.22.
uum dominum manere eius, qui cum paupere miſericordia vtitur, quia iſte talis pecunias fœnerauit domino. Quid igitur obſecro maiori pretio erit ęſtimãdum (ſi ita loqui fas eſt) quam Deum captiuum habere, & quaſi quibuſdam pietatis & miſericordię cõpedibus ipſum deuinctum habere? Et quid deſiderabilius in hac vita eſſe poteſt, quam claues viſcerum pietatis domini in manibus habere, vt nobiſcũ ſua benignitate vtatur? *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* Cum iam miſericordiam nobis ſuperius commendauerit: nunc oſtendit in quo conſiſtat miſericordia, quam erga proximos exercere debemus: nẽpe ſi eos non iudicauerimus. Charitas quippe & miſericordia vetant, ne quid mali de proximis ſuſpicemur, neue fratres noſtros temere iudicemus. Imo potius ſemper oĩa potiori parti tribuamus, & (ſi opus
fuerit) multitudinem peccatorum operiamus: quod 1.Cor.13.
officium charitatis eſt. ¶ Aduerte autem, quod hic non agitur de illo iudicio, quod ad iudicem vel prætorem ſpectat: ſed de iudicio noſtro agitur, quod aliquid mali de proximis ſuſpicamur ex aliquibus ſignis illos temere iudicantes eſſe peccatores. Quod munus erat phariſæorum & ſcribarum, qui ſibi grauiſsima ignoſcẽtes peccata, iudices agebant erga fratres ſuos inclementiſsimos, calumniantes quæ recta erant, ſiniſtrè interpretantes dubia & exaggerãtes, quæ leuia erant. Denique ſi quem videbant in aliquod grauius crimẽ prolapſum potius de hoc crimine agebant vt delinquẽtem perderent, quam vt ſanarent. Vnde iuſtitiæ obſeruantiſsimos ſe prædicari faciebãt eo quod maximo ſupercilio in lapſus alienos ſęuirent: cum id facerent non amore proximorum, quos extinctos potius volebãt, quam correctos, nec odio vitiorum, cum ipſi ſuis vitijs longe grauiorib⁹ indulgerent. ¶ Verum aliqua hic obſeruanda veniũt Primo quod ſi ſigna ſunt euidentia bene poſſum aliquem iudicare: nam ſi videro aliquem blaſphemantem iudicare poſſum, quod ille blaſphemus ſit: quia proximi malum eſt manifeſtum. Et etiam ex maximis coniecturis etiam tu poteris iudicium ferre, vt ſi videris ſuſpectum cum ſuſpecta, & in loco ſatis apto ad malum. Vnde per hanc ſuſpicionem violentam
iudicauit Salomon quando dixit. Date huic infantẽ 3.Reg.3.
viuum, hæc enim eſt mater eius. Sed ex leuibus ſignis non poteris in ſiniſtram partem iudicare. Cauſæ nanque, vel ſigna leuia in triplici differentia poſſunt eſſe. Primo quando ex leuibus ſignis mali, incipit quis dubitare de bonitate proximi: quodquidem veniale peccatum eſt, & prouenit ex humana infirmitate & imbecillitate: & hæc vocatur ſuſpicio, nã iudicium dicit definitionem, quam ipſe iudicans putat ſe habere. Hæc tamen non eſt definitio, ſed dubitatio, an malus ſit ille, qui prius credebatur bonus. Secundo ex leuibus ſignis mali firmiter ſolet quis tenere, quod proximus malus ſit: & hoc mortale eſt, quando

quando iudicauerit aliquod mortale esse, & veniale si iudicauerit aliquid veniale. Quod proprie vocatur iudicium: quia iudicium importat certum, & est cōtra charitatem, quia malū credit de proximo, quod non patet nec manifestum est: nam quilibet præsumi debet bonus, nisi contrarium clarum sit. Tertio quando quis ex leuibus causis non solum credit proximum esse malum, sed etiam egreditur ad punitionem eius: quod non solum est contra charitatē, sed etiam contra iustitiam, & grauius peccat. Dubia enim semper interpretāda sunt in meliorem partem. In quod plerunque crimen multi homines grauissime delinquere solent, vt ex leuibus signis opus proximi semper in sinistram partem retorqueant: & exteriora tantum videntes, penetralia cordis iudicent. Ea enim quæ bono, vel iniquo animo fieri possunt, semper animo recto facta putari debent: & charitate excusare, potius quam in deteriorem imputare partem. Sed ad id obsecro attendas, quod Paulus aduersus hos peccatores dicit. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? In quo enim alium iudicas, teipsum cōdemnas. Ea enim hominum iam est deprauata consuetudo, vt omnes faciles sint ad iudicandum temerarie de proximis. Et pauci quidem sunt ab hoc vitio alieni: sic adeo hominū creuit malitia. Maxima est copia medicorum, & omnes volunt aliorum infirmitates curare, & infirmis remedio prouideri. Præcipiebat dominus in Leuitico, vt septem diebus leprosus clauderetur. Non permisit Deus sacerdotem facile de lepra iudicare, sed suspendi voluit iudiciū septem dierum spatio. Igitur si dn̄s non permisit ita facile de lepra, quæ oculis cernebatur iudicari: quomodo permittet te de cordis proximi tui malitia statim sententiam ferre? In primo volumine regum dicitur, quod Bethsamitæ cum arcam domini nimis curiose intuerentur de illis percussit dominus septuaginta viros, & quinquaginta millia de plebe. Quanto obsecro secretius est ipsum hominis cor, quam illa arca? Quāto maior temeritas penetralia cordis hominis iudicare: quam secretiora loca arcæ illius? Maxime igitur tu, qui hūc pessimum morem habes, vt semper alienam vitam inquiras, timere debes ne in te dominus mittat similem punitionem & maiorē, quam Bethsamitis dedit ob insanam suam audaciā. Fieri non poterit quin in manus diuinæ iræ incidas quandoquidem tam audax es vt officium Dei fureris. Homo quippe videt quæ foris sunt, Deus autem intuetur cor. Si igitur solus dominus corda hominū videt: quid est quod officium domini vsurpare vis, qui hominum intentiones nouit, & iudicat? At dominus honorem suum recuperabit: & in te grauius, quam tu cogitas, animaduertet. ¶ Obserua autem q̄ hæc iudicia temeraria ex triplici radice oriri solent: primo quia aliquis malus est, & ideo credit, alios ei esse similes: nam homo non potest melius de alio, quam de seipso sentire: hoc enim omnis affectus habet, vt in quo homo insanit, cogitet & alios omnes insanire. Vnde in Ecclesiaste habetur. In via stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, cæteros putat insanire. Quodquidem non alio, quam ipso experimento cognouimus. Nam cum auarus semper assuescat emendo & vendendo proximos suos fallere, alios omnes idem facere existimat. Luxuriosi etiā & carnis voluptatibus dediti, facile etiam credunt & iudicant viros religiosos idem facere: cum ipsi non possint seipsos frænare. Sic Vagao cubicularius Holofernis qui Gētilis erat & carnalis facile iudicauit Holofernem cum Iudith dormire: cum longe aliter esset. Qui iniquus est, semper malitiam cogitat, & vbi peccatum non est, peccatum imaginatur: & vbi pax & tranquillitas conscientiæ est, semper mala multa ibi esse existimat. Vnde sanctissimus Iob dicebat. Cū pax sit, ille semper suspicatur insidias. Bonis autem multo aliter contingit iudicare: nam cum recti sint simpliciter ambulant, & cum omnibus loquantur veritatem, ita de alijs iudicāt. Iosue & populus Dei, quia boni erant crediderunt facile Gabaonitis dicētibus, quod de longinquo venerant: nec iudicarunt Gabaonitas cum dolo ad eos accessisse. Sancti etiam quia ipsis amica est veritas neminem putant mentiri, & fallere quid sit ignorāt. Vnde Salomon in Prouerbijs. Innocens credit omni verbo. Est enim Christianæ māsuetudinis & pietatis proximi dicta factaque simul quoquo animo fiant semper in meliorem partem interpretari. Nam syncerus animus semper propensior est ad bonum opinandum, quam ad suspicandum malum: nisi ipsa res aliter manifeste indicauerit. Sed scelerati, quia impietate pleni sunt facile alios ex quacunque leui causa sinistre iudicant: & aliquando etiam ex leuissima aut prorsus nulla causa credentes tales alios esse quales ipsi sunt. ¶ Secundo etiam hæc temeraria iudicia resiliunt ex odio & mala voluntate: nam solum ob hoc, quia quis aliū odit, vel inuidet ei, vel etiam ex leuissimis signis male de illo iudicabit, quia vnicuique facile persuadetur id, quod desiderat. Sic Pharisæi, qui Christum inimico prosequebantur odio facile credebant illum non esse prophetam: sicut ille Simon pharisæus interius cogitabat, quia permittebat se tangi à muliere illa peccatrice. Et cum cæcus à natiuitate id testificaretur, non illi acquiescentes parentes eius de veritate interrogauerunt. Isti nanque qui proximos odiunt, proni sunt ad male iudicandum de illis. ¶ Tertio hæc temeraria iudicia resultant ex longa experientia, scilicet, quando quis diu expertus est aliquos homines mala operari, illorum malitiam ex facillimis signis comprehendit. Ideo senes plerūque solent esse, qui de alijs suspicantur, quia experti sunt aliorum defectus: iuuenes autem quia pauca viderunt non suspicantur malum, sed omnia in bonā partem cōijciunt. ¶ Postremo obseruandum, quod Christus hic dicit, quod qui male non iudicat, non iudicabitur, scilicet à Deo. Hoc intelligi puto illum non iudicandum esse de hoc peccato iudicij temerarij: nam de alijs sine dubio iudicabitur. Nam quanuis aliquis non iudicet alios, nec aliquid mali cōmiserit circa hanc Christi prohibitionem: si alias sit vsurarius, fornicator, vel aliud flagitium cōmiserit, iudicium vtique domini experietur, & damnabitur propter huiusmodi scelera. Itaque illa verba, non iudicabimini, de peccato iudicij temerarij intelligenda veniunt: si alios non iudicaueritis, sicut nec vir castus iudicabitur de peccato luxuriæ, quod non cōmisit. *Nolite condemnare, & non condemnabimini.* Quæ verba consequentia sunt ad superiorem doctrinam: nam condemnatio iudicium sequitur. Nam quemadmodum inordinatum

Marginal references: *Rom. 2.* — *Leui. 13.* — *1. Reg. 6.* — *1. Reg. 16* — *Eccle. 10.* — *Iudit. 14* — *Iob. 15.* — *Iosue. 9.* — *Pro. 14.* — *Luc. 7.* — *Ioan. 9.*

tum iudicium prohibetur, ita non quæuis aliorum condemnatio: sed iniusta interdicitur. Ideo præceptum hoc sicut superius intelligendum esse puto, scilicet, quod non condemnabitur propter peccatum condemnationis iniustæ sui proximi, quanuis pro alijs damnabitur: etiam si ab hoc immunis sit. Noli igitur aliquem condemnare: nam sæpe humanū fallitur iudicium, cū insontem aliquando damnamus: qui quanuis hodie malus sit, crastina die erit bonus.
Eccle.11. In Ecclesiastico enim dicitur, facile est in oculis domini subito honestare pauperem. Et rursus. A mane
Eccle.18. vsque ad vesperam immutabitur tempus, & hæc oia citata in oculis domini. Ex quo loco discere oportet vt neminem contemnas, quāuis iniquus ille sit: quia finem eius non nosti: nam si hodie prauus est, forsitan cras rectus existet. Nam fieri potest, vt quos hodie errare vides, Deus sua præscientia prędestinatos habeat, vt in numero collocentur sanctorum. Tempus věturum nosti, nec quid dominus de alijs facturus sit? Quod tu recte nosti, id est, quam grauis & iniquus peccator sis, & dignus, vt ab omnibus despiciaris, & tormentis ęternis crucieris. Quocirca teipsum damna, & non alios, quandoquidem nescis quid faciet de illis dominus. Cūque nō Deus sis, qui omnia nouit semper in meliorem partem quæ videris iudica, nec aliquem cōdemnemus. Quod si aliorū opus non potueris excusare, intentionem tamen excuses quæ recta esse potuit: vel dic ignorantia eum peccasse. At si denique fratrem tuum nulla ratione potueris à peccato excusare, credere debes illum grauissime à dæmone fuisse tentatum: quodque si tu tā graui tentatione fuisses expugnatus forsitan deterior & iniquior esses. Gratias igitur domino agito, qui similem tentationem non tibi apposuit, & pro fratre
1.Cor.10. tuo, qui cecidit, ora. Et Apostoli dictum semper memineris dicentis. Qui stat, videat ne cadat. Nā si relatus superbia seuerissimus iudex aduersus fratrē tuū extiteris illum damnando: permittet Deus, vt in illud peccatum incidas, de quo alium condemnas, vt
Matt.26 vel sic dominus tuam insaniam puniat. Vt beato Petro contigit, qui cum plus quam de cæteris de se prę sumeret dominum negauit. *Dimittite & dimittemini*. Priori fundamēto de misericordia innititur, quæ etiam consistit in remittendo: ideo ait. Dimittite & dimittemini. Hoc est. Dimittite iniurias vobis illatas, & dimittetur vobis peccatū à Deo: quem mille flagitijs semper offendistis. Hinc dominus apud
Matt.11. Matthæum dicit. Cum stabitis ad orandum dimittite, si quid habetis aduersus aliquem, vt pater vester, qui in cælis est dimittat vobis peccata vestra. Ideo
Matt.6. orare nos docuit. Dimitte nobis debita nostra: sicut nos dimittimus debitoribus nostris. Et Paulus etiā
Colo.3. ad Colossenses scribens inquit. Induite vos sicut electi Dei viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportātes inuicem & donantes vobis. &c. Sed sunt multi, qui aliam legem sibi velint, aliam vero alijs. Volunt nanque vt aliorum peccata grauissime puniantur, & vt sua propria, in quæ quotidie delinquunt dominus dissimu-
Eccle.28. let. Contra quos Ecclesiasticus inquit. Homo homini seruat iram, & à Deo quærit medelam. In hominem sibi similem non habet misericordiam, & pro peccatis suis deprecatur. In quo loco maxime aduertere debes, quomodo Deus in manibus tuis suam posuerit misericordiam. Nam si vis vt dominus tecum sua misericordia vtatur, vtaris tu etiam benignitate & pietate cū proximo tuo: vt Ecclesiasticus cōsulit dicēs. Relinq; proximo tuo nocenti te: & tūc depre- Eccle.3
canti tibi soluentur peccata tua. Quid est obsecrō de quo conquereris? Nōne tu dominū offendisti? quid miraris si proximi tui te etiā offenderint? Etenim is qui Deum offensum habet, non ægre debet ferre, q ab aliquo noceatur: quādoquidē cum aduersus Deū delinquimus, digni sumus, vt vniuersus mundus aduersus nos insurgat pro honore domini clamans. De quo igitur cōquereris cū aduersus Deū peccaueris? Nullam rationem habes querimonię, quod homines aduersus te insurgant, quandoquidem tu toties contra dominum caput leuasti. Parce igitur illis, vt dominus veniā tibi condonet. Tertio misericordia consistit in dando. Ideo ait. *Date & dabitur vobis.* Date pauperibus bona tēporalia, & dabit vobis dominus pro illis æterna. Nam planetæ, quibus suffragijs possunt terram adiuuant: nam virtutem præbēt germinandi, & creandi, & illam illuminant, & vberem reddunt. Sic diuites, magnates & principes debent cōmunicare inferioribus & pauperibus sua bona, illos alendo, pacendo, & auxilium illis præstando. Dato igitur, vt dominus reddat tibi. Nā in Pro- Pro.31.
uerbijs de illa forti muliere dicitur. Manus eius aperuit inopi, & palmas eius extendit ad pauperem. Cū pauperi aliquid largiris temporale numisma pro ęterno commutas: nam melius & pretiosius numisma tibi reddet dominus in cęlo, quām id, quod tu in terra pauperibus tribuis. ¶ Præterea quādo putatur arbor magis ramos suos extendit & abūdantiores fructus producit: ita etiam tu opus habes, vt superflui rami amputentur, & quod pauperibus tribuas id quod nō necessum est tibi: vt vel ita auctus sis in meritis & in ministerio domini. Nunquā necessarium ei deficiet 3.Reg.17.
qui semper recordabitur pauperum: vt contigit illi mulieri quæ hospitata fuit Heliā, cui farina nec oleū defuit. Pauperem dominus fecit, vt medicina esset diuiti: vnde semper pauper infirmitatibus & vlceribus diuitis medetur. Quocirca quando diues nō pauperē diligit, nec ei subuenire vult, inimicus propriæ salutis est: quando suæ ægritudini non vult medicamentum adhiberi. ¶ Insuper etiam obseruabis quod id, quod Christus de largitione hic dicit, non solum intelligendum est de generali omniū rerum liberalitate, sed præcipue de eo opere, quod in pauperes cōfertur. Plurimos nanque homines in mūdo reperies qui liberales sunt, vel vt melius loquar suarum rerū incauti consumptores, qui semper indigētia laborāt quia substantiam suam in vanitatibus & delicijs consumunt: & cum parasitis benigne agūt, mundo semper deseruientes. Respondeas obsecro, an ne liberales arbores iudicas, quibus ventus fructus rapit? An ne magnificum & liberalem eum hominem appellabis, cui ventus pileum capitis leuat, aut pallium surripit? Ita nimirum ij liberales non sunt, quibus vanitatis ventus, rem suam rapit, vt alijs tribuāt. Quiquidem homines hoc liberalitatis nomine non appellādi veniunt, neque commune aliquid cum liberalitatis virtute habent, neque id, quod hic Christus iubet adimplet. Quocirca pauperi & inopi semper tribuendum est.

dũ est. Quod si ab hominibus laudari desideras, melius hoc obtinebis, si pauperibus liberalem te ostenderis: quam si phaleratis equis & tapetibus studeas. Melius quidem homines, qui ora habent & linguas tua encomia & laudes prædicabunt, quam ipsi parietes & equi: qui loquela destituti sunt. Quod igitur cõsumis in cooperiendis parietibus domus tuæ, quare obsecro non id consumis in operiendis Christi pauperibus? Plus laudis tibi conferent hi, quam parietes. Liberalis esto cum indigentibus & egenis: tuncque gratus Deo existes, & iucundus hominibus. Qui liberalis est, nunquã orbatus est amicis: nã qui omnibus largitur, etiam si multi ingrati sint, nunquam carebit amicis. Contra vero auarus omnibus odio habetur, nã à pauperib⁹ maledicitur, & domestici eius mortem illi deprecantur & si aliquod aliud vitium habet, statim ab omnibus manifestatur. Omnes liberalem tegunt, nec deest, qui pro honore suo pugnet, & murmuratorem eius reprehendat. Multa beneficia accipit, qui impendere scit. Valde nobilis conditio est liberalis: vnde beatus iudicari debet in terra, iuxta illud, quod Paulus in Actis ait. Act.20. Oportet reminisci verbi domini Iesu: quia beatius est dare, quã accipere. Tantò melius est dare, quam accipere, quantò melius diligere, quam diligi: nam amare in prædicamento actionis est, & amari nec actionem nec meritum dicit: quandoquidem amare solemus eos, qui amore non sunt digni. Deus omnibus dat, & à nemine accipit, vnde qui tribuit similior Deo est. Sol inter omnes planetas primatum obtinet, quia omnes stellæ ab ipso splendorem mendicant. Esto amicus Dei quia ita liberalis eris, pius & iustus: nã quãto auarus omniũ oculis vilis est & detestabilis, tãto ex diametro liberalis nobilis est & generosus. Diuitiæ ancillæ sunt virorum sapientum, & dominæ insanorũ, & insipientium. Etiam si prodigalitas vitium sit, deterius tamen est auaritia: nam auarus nemini bonus est, & prodigus, etiam si sibi malus sit, tamen multis prodest, & honorem sibi comparat, & dominus est illorum, quibus aliquid donat, iuxta illud sapientis. Pro.22. Victoriam & honorem acquirit, qui dat munera. Verum quãuis his rationibus & Christi exemplo, multa oportet vt proximis beneficia impendamus: nihilominus vt ad charitatis opera prouocemur, mercedem in medium proponit, vt nos alliciat, si tamẽ tãtæ perfectionis non sumus, vt solo Christi amore id agere enitamur. Ideo ait. *Mensuram bonam & confertam, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum.* Mensuram quippe bonam: idest iustã retribuet, quia erit secundum exigentiam meritorũ, iuxta illud psalmi. Psal.61. Reddes vnicuique secundũ opera sua. Confertam, quia supra condignum erit, sicut Paulus ait. Rom.8. Non sunt condignæ passiones huius seculi ad futuram. &c. Coagitatam, id est, supra id, quod desiderari potest: secundum illud Apostoli. Ephe.3. Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus. Superfluentem, id est supra id, quod humana cogitatio attingere valet, sicut Esaias comprobat Esa.64. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligẽtibus te. A quo diuinus Paulus & illud accepit. 1.Cor.2. Nec oculus vidit, nec auris audiuit. &c. Hoc autem verborum circũloquio, & his ambagibus dominus vult exprimere, quam maxima illa retributio erit: quæ quidem humanum intellectum longo interuallo superat. Itaque, vt nobis commendet maximum illud præmium & vberem retributionem, quam dominus reddet eis, qui fuerint in pauperes misericordes illa verborũ ambage vtitur. Ideo in Prouerbijs dicitur. Pro.3. De primitijs frugum tuarum da pauperibus & implebuntur horrea tua satietate. ¶ Obserua autẽ quod quanuis hæc mensura tribuatur ab vno Deo, tamen numero plurali Christus vtitur, dabunt, inquam, pauperes, quibus opera pietatis impenditis: quia ipsis interuenientibus datur hæc merces. Sic Cornelio dictum est. Act.10. Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt. &c. Præterea in sinum dicit vestrum. In sinum, inquam, non tunicæ sed animæ. Sinus vtique intellectus noster est qui replebitur gloria visionis apertæ: & affectus qui implebitur lætitia dilectionis perfectæ. Iusta enim futura est retributio. Nã qui in sinum pauperis abscondit eleemosynam: iustum est quod Deus in sinum suum eleemosynam suã abscondat: vt Ecclesiasticus ait. Eccle.29. Conclude eleemosynã in sinu pauperis, & ipsa pro te exorabit ab omni malo. Rursus obseruandum quod quadruplex bonum donatur à Deo propter pietatis opera. Bona scilicet fortunæ, quæ sunt diuitiæ, ideo ait mensuram bonã: alia sunt bona naturæ, ad quæ refertur mensura conferta: tertia bona sunt gratiæ, ad quæ mensura coagitata refertur: vltima sunt bona gloriæ, ad quæ spectat mensura superfluẽs. *Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.* Hoc referri potest ad id quod antea dixerat de malo proximis non impendendo, id est nolite iudicare, nolite condemnare. Et referri etiam potest ad id, quod proxime dixerat de largitione, scilicet, date & dabitur vobis. Itaque sensus verborum est. Si iudicaueritis, iudicabimini: si cõdẽnaueritis cõdemnabimini: & si dederitis, dabitur vobis. Et eodem modo si parum mali impenderitis, parum vobis impendetur: & si multum, vobis etiam multum fiet. Et ita si parum dederitis, parum vobis dabitur: & si multa bona impẽderitis, copiosam mercedem accipietis. Quemadmodum cum alijs egeritis, sic vobiscum agetur, & qua mensura mensi fueritis, & vos mensurabimini. Et denique vt vultis vobiscum fieri, ita cum proximis facite. Nam iudiciũ (Iacobus inquit) Iaco.2. fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Si proximo tuo iniuriam intuleris, si eũ iudicaueris, si condẽnaueris, si denegaueris ei auxiliũ & cõsiliũ: tua ipsa malitia reuertet in sinum tuum, vt ob eãdem causam malum tibi asciscas ob quam alteri malũ moliebaris. Sic impius Achab 3.Reg.22 & Iezabel interficientes Naboth iuxta mensurã delicti puniti sunt: nam iuxta verbum Heliæ in eodem loco, in quo linxerũt canes sanguinem Naboth, linxerunt etiam sanguinem Achab. Fratres etiam Ioseph magnis tribulationibus fuerunt in AEgypto oppressi, quia fratrem suum Ioseph non audierunt. Vnde dixerunt. Gen.44. Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum & non audiuimus vocem eius dum deprecaretur nobis. Eodem etiam modo quia Pharao rex AEgypti suffocabat in aquis filios Israel, eadẽ pœna & ipse punitus est, quia suffocatus Exo.1. fuit & ipse in mari Rubro cum illis, qui ei consenserunt. Exo.14. In libro Iudicum etiam legimus dixisse Adonisedech. Iudi.1. Septuaginta reges amputatis manuum ac

pedum

pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias. Sicut feci, ita reddidit mihi dominus. Illi etiã de tribu Beiamin, qui abstulerũt vxorẽ *Iudi.19.* Leuitæ, quia ipsi rapuerũt alienã, nõ habuerũt vxores Israeliticas sed alienas ex raptu, quas sibi iũxerũt nõ tñ cõnubij sacramẽto. Et merito quidẽ id illis cõtigit, vt qui alienum contubernium soluerant, ipsi nuptiarum amitterent solennitatem. Simili etiam modo quia Pharisæi peccata manifestabant illius mulieris adulteræ: ideo dominus peccata illorũ in terra scribebat. Quapropter si tu charitatem cũ proximo non habes, & eius manifestas peccata: eodem modo tua peccata manifestabit dominus. Vnde in Deuteronomio dicitur. Pro mensura peccati erit & plagarum modus. Et in Apocalypsi etiam habetur. Quantum se glorificauit in delicijs, tantum date illi de tormentis. Itaque quale iudicium fecerimus de proximo, tale iudicium faciet Deus de nobis. In hoc tamen differũt quia iudicium nostrum de proximo cum malum sit, tamen Dei iudicium de nobis non malum est, sed iustum. Et erit tantum secundũ quantitatem: quia quantum malum nos intulimus proximo iniuste iudicando de eo: tantum malum pœnæ nobis inferet iuste. Nam iustitia æqualitatem seruat in retribuendo. At si bonum egeris bonum accipies. Secundum enim proportionem meriti vestri erit gradus præmij: quia præmium merito correspondet potiusque pensatur secundum magnitudinem interioris affectus, quam operis exterioris: sicut illa vidua, quæ duo minuta misit, plus dedit diuitibus. Vnde merito dominus dixit. In domo patris mei mansiones multæ sunt: id est diuersi gradus præmij iuxta diuersitatem meritorũ. Et Paulus suis Corinthijs dicit. Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionib⁹, de benedictionibus & metet. Et per Esaiam dominus ait. In mensura contra mensuram iudicabo eam. Sicut enim fecerimus siue bonum siue malum, sic fiet nobis: & secundum dignitatem meritorum nobis retribuetur. Expende autẽ quod non iniqua mensura, vt ait Ambrosius rependet Deus, sed est acsi dicat. Ipsa iniquitas iudicandi, & iniqua mensura tibi nocet, & teipsum punit: & sæpe non illum quem iudicas. Quo nimirum illum tremendum iudicium nos admonet, vt sciamus actiones nostras non ab homine, sed à Deo examinãdas. Docet etiam digno præmio se compensaturum illa opera, quæ proximis impẽderimus, in vltimo die iudicij. Docet denique tantum misericordiæ vnicuiq; fidelium se dominus retribuere debere, quantum ad huc viuẽs ipse fidelis in hac vita proximis fuerit impartitus. Vnde optime huic propõsito concinit Paulus. Vnusquisque secundum suum laborem mercedẽ accipiet. ¶ Obserua autem quod cum de præmio siue mensura loqueretur boni, dixit mensuram futuram esse bonam, cõfertam, coagitatam, & superfluẽtem: sed cum de mensura mali loquutus esset nõ sic dixit, sed absolute loquutus inquit. Eadem mensura qua mensi fueritis remetietur vobis. Ratio autem quare maior mẽsura detur bono, quam malo illa est, scilicet, quia dare bono vltra meritum pertinet ad liberalitatem, dare autem malo vltra demeritum pertinet ad misericordiam. Deus enim iuxta theologorum sententiam, punit citra condignum, & præmiat vltra condignum. *Dicebat aut ẽ illis & similitudinẽ. Nunquid potest cæcus, cæcum ducere, nonne in foueam cadent ambo?* Per metaphoram de spirituali cæcitate loquitur, quę cęcitas multo deterior est cæcitate corporis: non tantum quia nobilius subiectum est anima, sed quia maiori cæcitate plectũtur. Nam qui cæcitate corporis laborat cognoscit se cæcum esse: sed cæci mente seipsos cæcos esse non agnoscunt. Vnde saluator pharisæis dixit. Si cæci essetis non haberetis peccatum: nunc vero quia dicitis, videmus, peccatum vestrum manet. Hæc est misera & deploranda peccatorum cæcitas, vt non videntes, videre se putent. De quibus diuinus Paulus inquit. Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Sensus itaque huius loci est, qui seipsum nescit, qui sui curam non habet, qui propriã animã nõ diligit, quomodo alios diliget? Qui cæcus est, & in tenebris ignorantiæ ambulat: quomodo alios illuminabit? Qui ignorans est & stultus, quomodo alios docere potest? Ambo vtique in errorem vel vitiorum foueam cadent. Ignarus quippe vel vitijs deditus, non est idoneus regere, aut per semitas iustitiæ ducere alios ad beatitudinem: sed tã ipse qui ducit, quam qui ducuntur in vitiorum foueam cadent, de qua in Prouerbijs. Impius cum in profundum peccatorum venerit contẽnit. Et Esaias in hunc modum loquutus inquit. Formido, & fouea & laqueus super te, qui habitator es terræ. Deinde ruunt in lacum gehennę, de quo in Ezechiele dicitur. Dormierunt cum his, qui descenderunt in lacũ. Et diuinus vates. Aestimatus sum cum descendentibus in lacum. ¶ Docet hic Christus prælatos sapientia, scientia, & sanctitate debere pollere: nam aliter seipsos, & alios præcipitabunt & perdent: cum suo consilio alios errare faciant. Ridiculum enim est, vt qui speculator est cæcus sit, doctor inscius, præco mutus, & prælatus insipiens. Habet enim se prælatus in populo sicut oculus in corpore. Vnde in Hieremia scriptum est. Quia stulte egerunt pastores & dominum non exquisierunt: propterea omnis grex eorum dissipata est. Modo autem vt vera loquar miserendum est, cum in ecclesia tot videamus prælatos ignaros, tot cæcos sacerdotes, qui alios cæcos ducunt: sicut sacerdotes filij Heli, de quibus in libro primo Regum dicitur quod Ophni & Phinees erant filij Belial, nescientes dominum neq; officium sacerdotum: ideoq; infœlici & miseranda morte perierunt. Et in secundo volumine Regũ dicitur, quod Iebusæi posuerũt super muros Hierusalẽ cęcos in despectũ Dauid. Sic multi super muros ecclesiæ, vt illam defendant & tueantur prælatos cæcos constituunt. Quod lamentatur valde Esaias dicens. Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi. Vides quomodo Esaias de cæcitate spirituali, quæ ignorantia est loquitur, quia dixit. Nescierunt vniuersi. Dolor quidem est cum tot videamus ignaros sacerdotes, qui nec prima grammatices rudimenta didicerunt: qui vehementer cupiunt confessarij esse, & pro rostris prædicare. Et sunt alij, qui cum theologi non sint episcopatus ambiãt, & in supremas dignitates euehi: cũ isti miseri nesciant, quod propriũ episcopi munus sit docere & erudire. Sic in consecratione episcoporum consecrator tradit cõsecrando librum missalem ad scapulas dicens. Vade & prædica ouibus

Marginalia (left): *Iudi.19.* *Iudi.20.* *Ioan.8.* *Deut.25.* *Apoc.18.* *Matt 12* *Luc.21* *Ioan.14* *1.Cor.9.* *Esa.27.* *1.Cor.3*

Marginalia (right): *Ioan.9* *Rom.1.* *Pro.18.* *Esa.24* *Ezec.31* *Psal.87* *Iere.10* *1.Reg.2.* *1.Reg.5* *2.reg.5.* *Esa.56* *Amb.1.off. cap.1.*

ea ouibus tibi cõmiſsis. Sed dicito mihi. Quomodo ſacram ſcripturam interpretabatur qui Theologiam non didicit, & forſitã nec bibliam legit? Quomodo iurat in conſecratione, quod calluit vtrunque teſtamentum in vtroque ſenſu, qui in vita nil aliud egit, quam venationi & voluptatibus ſtudere? Et qui iuri Cæſareo dedit ſemper operam, Bartolo, Baldo, Felino, & alijs huius cateruæ doctoribus: quomodo cũ veritate affirmare poteſt quod nouit vtrunque teſtamentum in vtroque ſenſu? Quod ſi dicas Canoniſtas & Iuriſconſultos plus noſſe de negotijs publicis & quomodo agenda ſint: hoc prorſus ridiculũ eſt, eos homines in prælatos eligere, qui potius apti ſint litibus & negotiationibus, quam docendo & prædicando. Apoſtoli, qui prælati & epiſcopi eccleſiæ erãt dixerunt. Non eſt æquum nos relinquere verbũ Dei, & miniſtrare menſis. Propterea dixerunt. Conſiderate fratres, viros ex vobis boni teſtimonij ſeptem plenos ſpiritu ſancto & ſapientia quos cõſtituamus ſuper hoc opus. Nos vero orationi & miniſterio verbi Dei inſtantes erimus. Et ſic elegerunt ſeptem diaconos, qui ſe exercerent iuxta ea, quæ ad corpus & ad cauſas populi ſpectarent: Apoſtoli autem prædicationi euangelij & orationi vacabant. Ita equidem bonum eſt & ſanctum, vt epiſcopi vicarios habeant & prouiſores iuriſtas, qui canones eccleſię ſciant, vt iudiciarias cauſas eccleſiæ iudicent. At officium epiſcopi & paſtoris eſt docere & prædicare populo: ad hoc autem munus quã aptior & paratior ſit theologus, quam iuriſta tuo id arbitrio relinquo. Etenim officium boni paſtoris eſt oues à lupis hæreticis defendere: quomodo rogo aduerſus hæreticos diſputabit qui theologus non eſt? Solus theologus iudicare & diſcernere poteſt, quæ propoſitio hæretica ſit, temeraria, erronea, vel ſcandalum minans. Solus theologus ſcire poteſt, qui cõcionator veram aut falſam doctrinam prædicat. At ſi hæc iudicare, examinare, & æqua lance penſare munus eſt epiſcopi: qui hæc ignorauerit, quo iure in epiſcopatum aſcendet? Et Apoſtolis, quorum ſucceſſores ſunt epiſcopi, dixit Chriſtus. Ite, & prædicate euangelium. Non miſit illos ad litigandum, ſed vt euangelium prędicẽt: quod munus eſt epiſcoporum, vt ipſimet Apoſtoli fatentur. Et in ſacroſanctis Concilijs, quæ ad incolumitatem & ſtabilitatem eccleſiæ pertinent, vbi iurant ad futuros eſſe præſentes omnes epiſcopi, quid in concilio aget qui theologus nõ fuerit? Aut quod munus ibi exercebit? Vtiq; ligni elinguis, vel lapidis muti. Quî fieri poterit, vt aduerſus hæreſes diſputet: aut quomodo de ſacramentis aget, qui theologus non eſt? Quod ſi reſponderis, quod hi epiſcopi ſecum ducunt doctos theologos, qui eos illuminent, dirigant & doceant quid dicturi, quidue reſpõſuri ſint, vt noſtris temporibus contigit in ſacro Tridentino concilio. In hac quidem re non poſſum me à riſu temperare, vt velint epiſcopi ſe dignitatem habere, redditus & honorem epiſcopalem: & vt laborem ferant theologi ſcientia ſua onuſti, & fame pereũtes. Melius quidem hi epiſcopi facerent & ſalubrius ſi epiſcopatus renunciarent Theologis quandoquidem agnoſcũt magis aptos & benemeritos ad tale munus eſſe: quod quidem ipſi negare non poſſunt, quandoquidem neceſsitatis articulo ſuam ſcientiam & literas implorãt & ad theologos tanquam ad ſacram anchoram cõfugiunt. Sed non tantum eſſet mali ſi ſemper has dignitates aſcenderent iuris conſulti: ſed grauius malum eſt, vt in his dignitatibus conſtituti ſint homines omni prorſus ſcientia deſtituti ſiue theologia, ſiue iure Põtificio, ſiue Cæſareo. Vbi per Chriſti amorem conſideres obſecro: ſi oues tales paſtores & cuſtodes habent, quid facient? aut quem finẽ habebũt? Etenim ea domini ſententia firma & ſtabilis manet. Si cæcus cæcum ducit, ambo in foueam cadunt. Sed de his dicta ſufficiant. Iam vero audiamus quid vlterius diuina ſapientia proferat. *Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum.* Quia non æqualis ſapiẽtiæ eſt: quod intelligendum venit, quandiu diſcipulus fuerit. Nã ſi aliquando contingit diſcipulos doctiores fieri magiſtro, hoc non eſt quatenus diſcipuli ſunt: ſed quia iam ingenio ſuo altiora petierunt, & ſtudendo emẽdicarunt. Senſus igitur eſt huius loci. Si tu cæcus es, alium ducere non poteris: quia cęcus etiam erit tuus diſcipulus: nam ſi magiſter cæcitate laborat, cum diſcipulus non ſit ſupra magiſtrum, cæcus & ipſe diſcipulus manebit. Et ſi tu malus fueris alios non poteris bonos facere: quia tuo iniquo exemplo illos deſtrues. Quod ſi forſitan diſcipulus tuus teipſo melior extiterit, non ex tuo magiſterio hoc habet, ſed ex alio. ¶ Ex hoc loco diſcas oportet, in omnibus tribulationibus & laboribus patientiam habere, quia non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum. Magiſter quippe tuus dominus Ieſus Chriſtus cum nullo eſſet malo dignus, ſiquidem peccatum non fecit nec dolus inuentus eſt in ore eius, omne malum patienter tolerauit ipſo dicente. In me tranſierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me, & omnes fluctus tuos induxiſti ſuper me. Econtra vero nos diſcipuli eius omni malo digni, nullum malum pati volumus: cũ alij diſcipuli cupiant ſuis magiſtris ſimiles eſſe, nos volumus diſsimiles fieri. *Perfectus autem omnis erit, ſicut magiſter eius.* Id eſt, ſi ei aſsimiletur per imitationem, aut ſi per æqualitatem conformis illi fiat. Non tamen abſolute erit perfectus ſed in certo gradu, ſtatu, aut ordine, vtpote qui perfectus eſt quatũ ad id quod à ſuo didicit magiſtro. Quæ verba Chriſtus protulit, vt oſtenderet, quod cæcus non valet cæcum ducere. Id eſt prælatus ignarus regere alios non poteſt: quia prælatus cõſtitutus eſt magiſter ſubditorũ ſuorũ. Ideo ſi ipſe prælatus errauerit, ipſi quoque ſubditi errabunt, nec perfectiores ſunt eo, vt regulariter loquamur, quanuis Deus dilectos ſuos nõ deſerat. Sed diuina & angelica vnctione inſtruat. Sed ſunt multi prælati qui cum deſides ſint in obſequio Dei, profani & malis moribus imbuti, graues & acres iudices ſe volunt oſtendere in puniẽdis peccatis minimis ſubditorum: cumque ſcandalum ex propria vita ſemper inijciant, ſolis verbis emendare volunt, quod malis moribus & operibus deſtruunt. Ad hos igitur dominus loquitur dicẽs. *Quid autem, vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo eſt non conſideras?* Oculus intentio cordis eſt, feſtuca ira ſubita. Fieri quippe non poteſt, vt non iraſcamur aliquando: cum natura iraſcibiles ſimus. Sed coercenda eſt ira ne limites rationis excedat, vt ait pſalmiſta. Iraſcimini & nolite peccare. Ira quippe inueterata conuertitur in odium, & fit tanquam

Act. 6.
Mar. 16.
Act. 6.
1. Pet. 2.
Psal. 87.
Psal. 4.

fit tanquam trabs: inter quod & homicidium nihil
1. Ioan. 3. interest. Qui odit fratrem suum (inquit Ioannes) ho
micida est. Et quamuis leuis ira multoties sit peccatũ
est tamen paruum respectu odij; sicut festuca respe-
ctu trabis. Tantum enim interest inter festucam &
trabẽ, quantum inter irã & odium. Odium nãque in
ueterata ira est. Fieri autem potest vt homini irasca-
ris, quem velis corrigi: nõ autem si eum oderis: quia
ille, qui proximum odit, nullum bonum ei vult, &
tamen correctio bonum quoddã est. ¶ Dicitur autẽ
in oculo fratris tui, non quidem q̃ trabs possit esse
in oculo, sed ad significandum periculum quod se-
quitur hominẽ existẽtẽ in peccato. Nam si quis fe-
stucam vel trabem in pede vel manu vel in quauis
alia parte corporis habeat, non est manifestum peri-
culum: in oculo autem grauissimum est. Ita dicẽdũ
est de peccato, si ad eum conferatur, in quo est quod
quidem conscientiam destruit. Secundo vt ostẽdat,
quãm longe ineptior fit anima peccato mortali de-
tenta, quam oculus trabe grauissima. Ideoque rectis-
simẽ dominus trabem dixit in oculo esse, vt intelli-
gamus minus conuenire peccatum animæ, quam trabs
oculo. ¶ Sed valde mirandum est q̃ qui habet trabẽ
videt: & qui non habet trabem nõ videt. Nã qui nõ
habet trabem, hoc est peccatum, & habet charitatẽ,
hic certe aliorum vitam non videt: & qui habet tra-
bem minima proximorum videt, quod quidem mi-
rari non desino. Charitas non cogitat malum, nec
de fratre sinistrẽ suspicatur. Oculi Adam cum in in-
nocentia & sanctitate viuebat nuditatẽ nõ videbãt:
sed cum deliquissent, nuditatem conspexerũt. Ocu-
Gen. 3. li Adam innocentis solum nouerant bonum: delin-
1. Reg. 24. quentis verò sciunt bonum & malum, & potius ma
1. Reg. 22. lum. Dauid nõ ausus est mittere manum in Saulem
Christum domini: sed Philistæos nihil Saul demo-
ratus est: Doeg Idumæus irruit magno impetu in sa
cerdotes domini: in quos pij Saulis serui noluerunt
manus suas extẽdere. Itaque viri iniqui trabem habẽ
tes, oculos, manus, & gladios in Christi seruos con-
uerterunt. ¶ Vbi obseruabis oculũ tenerrimum esse rẽ,
& vel leui etiam re grauissime lædi, ita vt statim la-
chrymas diffundat: & si festucam habet nunquam
quiescit, donec illã foras eijcit. Multo ergo tenerior
res est anima, & exiguo peccato offenditur, & coin-
quinatur: & sic iusti viri anima leues culpas flet, qua
si maximæ sint. Flẽt igitur sancti & inquieti sunt, &
dolẽt, donec etiã minima deleant peccata. Mirũ au
tẽ est vt nõ sentias trabẽ, quæ est in oculo tuo: & cre
do id non ob aliud esse, nisi quia mortua est anima
tua. Nã oculus mortuus facile festucas sustinet & tra
Psal. 50. bes. Nõ sic sanctus ille rex agere cõsueuit, qui dice-
bat dño. Peccatum meum contra me est semper. Sic
nõ quieuit sanctus vir donec illud deleuit ab anima
q̃ tu etiã opus est vt facias. ¶ Rursus obseruãdũ, q̃
id, q̃ Christus dicit, nos minima videre in fratribus
nostris, & maxima in nobis nõ contẽplari: natura id
contingere potest. Quia quod in facie tua est, id ego
video directis radijs, quod etiam si minimum sit, sa
tis est vt potentiam meam immutet, vt in cognitio-
nem rei veniam. At quod in oculo meo habeo, vide
re id non possum per lineam rectam, sed per reflexũ
radium, q̃ velut vmbra directi præsentat obiectũ à
quo exijt remisse. Vnde fieri poterit vt maior res sit,
& illam nõ videamus: vel si eã videamus nõ ita di-
stinctè vt si talis res in aliena esset facie, etiam si mi-
nor esset. Ita fit, vt proximorũ culpam per radios di-
rectos videamus, & vt volumus iudiciũ de illa feri-
mus: nostra verò delicta per ambages & circũloquia
videmus. Ideo in sequentibus inquit dominus. *Aut*
quomodo potes dicere fratri tuo: Frater sine eijciam fe-
stucam de oculo tuo, & ipse in oculo tuo trabem non vi-
des? Hypocrita, eijce primo trabẽ ab oculo tuo: & tunc
perspicies vt educas festucam de oculo fratris tui. Qui
pluribus peccatis irretitus est, quomodo dicere pot-
fratri, qui leue peccatum commisit, vt se emendet? Ta-
lis certè etsi impudens sit, tamen ratione id dicere
non potest, Frater sine eijciam festucã de oculo tuo:
cui meritissimo responderi potest: Medice cura te Luc. 4.
ipsum. Et Paulus Romanis: In quo aliũ iudicas, te Rom. 2.
ipsum condẽnas. Sibi prius debet esse medicus vnus
quisque, quam alteri manus admoueat. Sic Pharisæi
non solũ discipulos, sed & ipsum dominum conati
sunt impie condemnare, q̃ peccatricem mulierẽ ad- Luc. 7.
mittebat; q̃ discipuli manus abluebant; & confrica Mat. 15.
bant spicas. Quapropter dominus eis dixit. Duces Mat. 12.
cæci, excolantes culicem, & camelum glutiẽtes. Au- Matt. 7.
di hypocrita simulator iustitiæ, qui non tuis bonis
sed alienis malis sanctimoniæ laudem venaris apud
homines: si verè iustus esse cupis, primum eijce tra-
bem ab oculo tuo. Nã in Prouerbijs dicitur: Iustus Prou. 18.
in principio accusator est sui. Charitas enim ordina-
ta esse debet, vt homo prius curam sui ipsius habeat
& deinde proximi. Nam si quis impeditum oculum
habet, nihil videre potest: & quanto maior fuerit res
oculo apposita, tanto amplius visum impediet: ideo
peccatum proximi videre nõ potest, vt illud arguat
qui peccatis est impeditus. Vnde talem hypocritam
dominus appellat, quia vult peccata proximorũ ar-
guendo, bonus & iustus haberi. Vbicunque Christus
vult ostendere aliquod maximum peccatum esse, à
contumelia incipit. Sicut est illud. Serue nequã, om-
ne debitum dimisi tibi. Hic enim peccat peccato præ- Mat. 18.
sumptionis: quia officium sumit, quod sibi non com
petit: & peccato scandali, si peccatum suũ fuerit pu-
blicũ & in alijs publicè arguat quod ipse commisit,
quia proximos scandalizat, qui agnoscunt peccata
sua etiam maiora, quam illa, de quibus proximum
arguit. Si autem arguentis peccata nota non sint, de
bet de secretis pœnitere, & tunc licitè arguit proxi-
mũ: q̃ si non pœnitẽs arguit vitio præsumptionis pec
cat nõ tamẽ scãdali; quia peccata sua non sunt mani
festa. *Non est enim arbor bona quæ facit fructus malos*
neque arbor mala faciens fructum bonum. Ex cõsequu
tione ad superiora hæc addidit. Acsi diceret. Fias
prius arbor bona, & deinde poteris fructus bonos pro
ducere. Hoc est. Amputa quę in te sunt crimina, di-
sce amare innocẽtiã, & tũc licebit fratres tuos suis er-
roribus purgare. Nemo enĩ potest esse iustus iudex,
nisi prius amauerit iustitiã. Disce ergo ante omnia
ex fructibus tuis qualis sis: & ipsi tibi fructus docebũt
quid te facere oporteat. Dicit Christus hoc in loco ar-
borẽ bonã nõ ferre malos fructus, quia manifestare
voluit hominẽ rectũ nũquã proximo suo detrahere.
At diuus Iacobus miratur quomodo homo lingua, Iaco. 3.
qua benedicit Deo, hominibus maledicere possit, q̃
ad imaginẽ Dei sunt facti? Dicit ergo. Nõ est enim ar

bor bona, quæ facit fructus malos. Quandiu homo malus est non potest bonum fructum ex se producere & è cōtra. Sicut mala arbor non potest bonos fructus facere. Itá neq; bona malos. ¶ In hac tamen re magna versatur differētia inter ipsum hominē & arborē. Nā arbor sequitur naturā, homo aūt quia liber est, potest ad vtrunlibet conuerti: ita q si bonus est, vitiosus fieri poterit loquendo in sensu diuiso, non autē sic erit in formali sensu. Vnde in sensu cōposito istæ propositiones veræ sunt. Superbus nō potest saluari: & amans Deū non potest perire. Superbus etenim vt talis, saluus fieri nequit, neq; amans Deū, damnari. Et iuxta hunc sensum multa in epistolis Pauli
1.Cor.6. & in alijs scripturis sunt intelligēda. Vt illud. Neq; adulteri, neq; fornicarij, neq; auari regnū Dei possidebūt. Sic multi hūc locū interpretantur, q sanè mihi non comprobatur: quia si ille, qui verè malus est potest facere bonū, siue illud quatenus bonus faciat, siue quatenus malus; id nihil ad nos: quia fallit nos & iudicabimus illum esse bonū. Dicendum igitur est q homo malus non potest facere bonū, & è contrario: tamen quilibet homo aliquo modo est bonus & malus: ita quod quilibet homo in quolibet tempore potest facere bonum vel malum. Nam ille, qui bonus est, suis virtutibus est munitus, quæ bonū illum constituunt, & per illas bonū operatur, & fieri non potest vt per illas malum operetur: quia includit cōtradictionem quod aliqua virtus inclinet ad malum. Habet tamen hic homo bonus malum aliquod, scilicet, labilitatem liberi arbitrij & fomitem, quæ sunt duo mala existentia in omni homine, & per illa possumus malum facere, idest, ad malum inclinari, quia virtus non cogit nos facere bonum. Et de homine malo idem dicendum, quia habet simul malum & bonum: malum quia habet habitus vitiorū per quos operatur malum, & per illos non potest bonum facere. Habet tamen bonum, hoc est libertatem arbitrij, per quam potest bonum eligere, & sic malus aliquādo bonum operabitur, non per malum, quod habet, sed per bonum, quod in eo habitat: & sic quilibet homo potest facere bonūsiue malū quodcunq; voluerit, quia libertatem habet arbitrij. Nec tamen inde intelligas quod idē homo in esse moris absolute possit esse bonus & malus: quamuis simul possit habere bonum & malum. Quando autem in hoc loco dicitur: q malus homo nō potest bonū operari, aut bonus malum: intelligendū est, quod difficulter potest bonus malum facere, & malus bonū: quia malus prauos habitus habet, & per illos ad malum inclinatur. Quia etiam si fieri possit vt bonum operetur per arbitrij libertatem, cum tamē malitia habitus moueat libertatem, maxima cum difficultate contra inclinationem operabitur bonum. Ideo statim post hęc verba (vt modo videbimus) dixit Christus. Ex abūdantia cordis os loquitur. Idest quando cor valde procliue est ad loquendum, difficulter se abstinet, quin loquatur. Ita cum homo sit dispositus per malos mores, difficile est quod operetur nisi per illos. Nam in scriptura sacra impossibile pro difficili ponitur. Sic & in libro Iosue dicitur. Non poteritis seruire Deo.
Iosue.24. Idest difficile erit vobis seruire illi. Et per Hieremiā
Iere.13. dicitur. Si potest AEthiops mutare pellē suā, & pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cū diceritis malū. Et tamē fieri nō potest vt AEthiops pellem suam mutet, nec pardus varietates suas, & sic sequetur perinde, quod malus non potest bonum facere, quod (vt diximus) operari potest. Christus etiā Mat.15.
ait. Propterea non poterant credere: quia Esaias di- Esa.6.
xit. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Mat.19.
Et illud etiam quod alibi dixit. Sicut Camelus non potest per foramen acus transire, &c. Omnes istæ locutiones, & siquæ aliæ similes sunt, intelligendæ veniunt cum difficultate operationis: quā difficultatem insinuat dicēdo, quod non possunt. Sic in præsentia locum hunc intelligendum esse existimo. ¶ Insuper secundo obseruandum ad nostram doctrinā, quod Christus his verbis ostendit euangelicam perfectionem non verbis, sed factis consistere. Etenim cœlum & gloria illa beatorum non verbis, sed sanctis actionibus emitur. Arbor enim ad fructū ordinatur: quare non ex folijs pretium eius attenditur, sed ex fructibus. Ex bona quippe voluntate tanquā ex radice, bona opera procedunt. Nam (vt inquit Paulus) fructus spiritus charitas est, gaudium, pax, patiētia. E diuerso autē in arbore mala, cuius radix amor Gala.5.
proprius & mala voluntas, procedunt hæc, quæ Paulus statim addidit. Manifesta sunt opera carnis, quę sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. ¶ Tertio obseruabis, quod non absolute dixit, Fructus, sed fructus bonos. Nam Deus à nobis non solū fructus: sed fructus bonos postulat. Nec dicit fructus pulchros, aut magnos, sed bonos: quia hæc omnia etiā malis fructibus conueniunt. Magnum etenim versatur discrimen inter fructus bonos, pulchros, aut magnos. Lapidem magnum longè proijcere, opus, magnum est: non tamen bonum. Egregiè saltare opus est pulchrum, non tamen bonum: bona tamen opera sunt: proximum diligere, Deum amare. Hæc enim opera bona sunt, & boni fructus. Ideò dominus. In hoc cognoscent quod discipuli mei estis: si Ioan.13.
dilexeritis adinuicem. Non dicit si feceritis opera magna: sed si dilectionem habueritis adinuicem. ¶ Quartò etiam obseruabis, q arbor quæ plātata est in inferiori loco, securior & tutior est, quam si in altū monte, vel culmen sit posita. Sic humilis Christi seruus tutior est, & tranquilliorem vitā degit, quàm is, qui in altis & supremis dignitatibus est cōstitutus superbus, potens, & diues casui subiectus est: nā si arbor, in sublimi loco cōstituta est rami eius amplius à vēto quatiūtur. Itá, qui magni sunt in republica plures habent curas, itá vel leuis etiam res cor eius huc & illuc impellit, & cogitationes eorum maximo vēto agitantur. Per medios mōtes pertrāsibunt aquæ. Psal.103.
Hoc est, per vallem. Ita dominus humilibus & paruis corde sua secreta pandit, & humilibus familiariter vtitur, & illis suam gratiam impartitur. ¶ Quintò aduertes, quod ad hoc, vt arbor fructus vberes producat, oportet, vt in bona terra sit plantata: nam si in sterili sit, malos fructus producet. Itá oportet si sanctis actionibus te exercere vis, vt cū bonis am- Psal.1.
bules & conuerseris, memor diuini prophetæ, qui inquit. Beatus vir, qui nō abijt in cōsilio impiorum, & in via peccatorum non stetit. Quid ergo erit de hoc homine, qui impiorū fugit cōsortia? Erit vtique tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.

Quia

Quia hæc arbor non fuit plantata inter impios, sed secus decursus aquarum, quod est inter bonos: quia non abijt in consilio impiorum, sed in valle humilitatis, vbi humiles habitant, & vbi sunt decursus aquarum optimum fructum dabit in tempore suo.
Quod igitur remedium habebit arbor, quæ cum in mala terra sit plantata non bonũ fructum producit? Illam euellere & in aliam bonam terram eam inserere. Sic tu malorum consortia fuge, & bonis adhære. Sic dominus trãstulit vineam suam de AEgypto (vt inquit Dauid) vt populus suus in consortio AEgyptiorum non sterilis esset. ¶ Expende etiam quod cum tenera est arbor trãsplantari debet: & tu in adolescentia tua rectus fieri debes, & mores tuos & vitam sanctè componere: nam si senectus te in vitijs & peccatis ceperit, difficilè erit vt ab inueteratis moribus in meliorẽ mentẽ resipiscas. Quãdo arbor noua est eam transferre debes & amputare: & nunc qui adolescens es, pœnitentiam tuorum peccatorũ agito, & tui creatoris reminiscere, iuxta illud sapiẽtis. Memento creatoris tui in tempore iuuẽtutis tuæ: antequam obtenebrescat Sol, &c. ¶ Sexto & vltimo obserua, quòd nõ qualemcunq; fructum opus est, vt proferas sed fructũ bonum. Solet enim cõtingere, vt nux tibi sana appareat, quam si fregeris, quia putrida est os tuum puluere implebit. Sic opera carnis fructus sunt putridi: quia intrinsecus fœtida sunt & obscœna, foris autẽ pulchra & delectabilia vidẽtur. Intrinsecus nihil reperies nisi putredinem, abominationẽ, tormenta, & infernum. Etenim fructus isti interiùs vermes habent, etiã si exterius purpurati appareant. Hic vermis fructum abrodit, & hic conscientiã tuã torquebit grauissimis cruciatibus. Lætatus est Ionas super hedera lætitia magna, quæ statim morsu vermis aruit. Ità sunt omnes res mundi, quæ etiam si virides & amœniæ appareant (sub quarum vmbra omnes mundani sedent) citissime viriditas & lætitia earum trãnsit, qui vermis sub voluptatibus latet: qui conscientiã mordet, & dolorem capitis incutit, quo etiam cruciabatur Ionas. O vtinam mundus gladio veritatis scinderetur, vt statim quidquid in eo est vanum & falsum appareret. Nam quod præterijt, iam fugit: venturum autem, incertum est: & tanden quòd præsens est in momento & articulo temporis cũmomentaneum & fluxile sit, stare minimè potest. Fructus, quos dominus à nobis requirit, sani debẽt esse: quia sancta & pia opera bonis fructibus assimilãtur. Sed hæc iam dicta sufficiant: nam superius in capite tertio de hac re multa diximus: & quomodo mala arbor excidetur, & mittetur in ignem. *Vnaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus: neque de Rubo vindemiant vuã.* Contrariũ per Matthæũ dixisse videtur: nã ibi dicit quòd nunquã colliguntur de spinis vuæ, aut de tribulis ficus: sed si rectè verba perpendantur, nullam inuenies contradictionẽ: nam eadem sententia est licet diuersis verbis prolata. Nã quando hic dicitur, nec de Rubo vindemiãt vuã, dicitur in Matthæo nunquã colligũt de spinis vuas: nã rubus & spinæ idem sunt. Est enim Rubus arbor spinosa: spina autẽ est nomẽ generale omni arbori habẽti spinas. Et sic Mattheus posuit spinas genus accipiẽs pro vna specie spinarũ, scilicet, pro Rubo, & sic illũ expressit Lucas. Et cum hic dicitur, nec de spinis colligũt ficus & in Matthæo nec de tribulis ficus, verũ est, quia etiã tribulus est arbuscula spinosa: & Matthæus posuit nomen speciei, Lucas autem nomẽ generis, quia tribulus spina est. Verum hoc in loco cõmendat Christus exercitium bonorum operũ. Arbor enim ex fructu cognoscitur: & homo ex operibus. Opera enim illorum sequuntur illos quasi testes suorũ operum. Multi sunt, qui maximum fundamentum verborũ constituunt, nullum autẽ in ipsis operibus. Quòd si homines sic adeo laborarent, vt benè & sanctè viuerẽt quemadmodum laborant in rectiloquẽtia & verborũ elegantia: plures sancti essent, quàm nunc sunt, & religiones magis cõpositæ persisterent. At sunt multi prælati, qui existiment monachos suos, solũ habere aures, vt audiãt sermonẽ elegãtẽ & loquelã, quã ad vniuersum cõuentum habent: existimãtq; etiam simul cæcos esse, nec eos videre, quàm cõtraria sint prælati opera suis verbis. Quòd si recordarentur quòd subditi etiã habent oculos, vt videre possint: pauciora haberent verba, plura vero opera. Sed tu vel prælatus sis, vel subditus, itã viuere debes, & talis esse, vt si Iudęus, vel Gẽtilis, vel Turca tua opera videat te misericordem iudicet, castum, & humilem, itã vt Deũ in suis creaturis laudet, & in talia prorumpat verba. Hi sunt boni homines, bonum herum hæc vinea habet, qui bene cultam & fossam habet. Hoc est quod dominus dicebat. Luceat lux vestra corã hominibus, vt videãt opera vestra bona & glorificent patrẽ vestrum, qui in cœlis est. Quę bona operã Christus nobis suadet in superioribus verbis, & in eis, quę sequũtur. Quòd si Christus, qui summa veritas est, & vera sapientia hoc docet: foras abeant impij isti & sceleratissimi Lutherani qui bona opera tollunt dicentes id sufficere, vt solum in Christi passione fiduciam habeamus & in vtrãuis dormiamus aurem in delicijs, vt sues vitam agentes, veluti ipsi faciunt. ¶ Sed iam tandem, vt de hac re finem dicendi faciamus vnum hic obseruandum est, quòd Christus de ficis & vuis hic meminit, potius quam de alijs arboribus aut de alijs fructibus: quia vuæ & ficus calent, & pingues reddũt comedẽtes. Sic dñs vult, vt suo amore calidas, hoc est vtiles & fructuosas & charitate cõiũctas faciamus nostras operationes. *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: & malus homo de malo thesauro profert malum.* Itaque dominus dicere vult, vnusquisq; id tribuit quod habet. Bonus bonum, & malus malum: atq; itã vnusquisq; operatur vel secũdũ suã bonitatẽ vel malitiã. Vnaquæque arbor secũdũ suã naturã fructus producit: nam ficus non poma dat, nec pomum ficus. Porro thesaurus cordis intentio est cogitationis, ex qua bona vel mala proferuntur. Sicut natura est operationum naturalium principium: ità virtutes & dona proferunt fructus sanctos & studiosos. Operatio etenim formam arguit. Sic Christus alibi. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia adulteria, &c. ¶ Itaque qui mala verba profert, & mala opera facit, malum thesaurum habet: & qui bona operatur, bonum thesaurum sibi seruat. Vnde, locus iste admonet ad salutem non satis esse cor bonum idest, bonam intentionem habere, nisi simul opera (cum ratio postulauerit) adhibueris, & simul

Psal. 79. *Eccl. 12.* *Ionæ. 4.* *Super illud. Securis ad radicem arboris, &c. Omnis arbor non faciens, &c. Mat. 7.* *Apoc. 14.* *Mat. 5.* *Mat. 15.*

Rom.10. optima verba. Corde enim creditur ad iustitiam: oris autem cōfessio fit ad salutem. Et multo melius sanctis & bonis operibus Christum confiteberis. Verum quia verba maximam ostentationem habent, quid homo habeat in corde subdidit dominus. *Ex abundantia enim cordis os loquitur.* Quod quidem prima facie videtur stare non posse: nam interdum loquitur quis, quod nunquam in mente habuit, & etiam aliqui mali bona loquuntur, sicut hic dicitur. Non omnis, qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnum cœlorum, & tamen loquitur bene. Intelligendus ergo est locus iste non de quolibet bono aut malo: sed de eo, qui abundè est bonus vel malus: nam qui valde iniquus est non potest malitiam occultare: quia abundantiā malitiæ cogit linguam prorumpere in verba mala. Nihilominus tamen malus propter arbitrij libertatem bona dicere potest: tamē plerunque propter inclinationem habitus mali, malus mala dicit. Et vt vera loquar, qualis vnusquisq; est talia profert verba: & talia opera efficit. Ideoque non solum dixit ex corde, sed ex abundātia cordis. Etenim imago cordis sermo est: quia anima motrix est corporis, & corpus instrumentum est animæ, vt agat. Solon ille vnus ex septē sapientibus, quos Græcia iactat (vt refert Diogenes Laertius) dicebat verba esse velut exemplar cordis vniuscuiusque: nam affectus animę ipsis verbis velut in limpidissimo speculo ostendūtur. Nam sicut ex fructu & folijs cognoscitur arbor: ita ex verbis & actionibus suis cognoscitur homo. Vnde id, quod dicitur, Potētiæ cognoscuntur per actus & obiecta, verum habet non solum de cognitione potentiarum, quoad esse naturale earum, sed etiam quoad esse formale. Itaq; ex verbis cognoscitur homo. Qui febri laborat, in ipsis labijs oris statim conspicitur: quia in eis ampullas habet. Attende obsecro quod negare non potes, quin infirmus sis: quia ipsum os tuum clarum testimoniū reddit. Ais te bonum esse, & Dei amicum: sed dictis tuis contrarium ostendis, & infirmum & malum esse manifestas. Nam odium quod aduersus fratrem tuum concepisti, & febris iræ, quæ viscera tua comburit id manifestissimè ostēdit. Verba tua te notum faciunt, & tuo proprio ore agnosceris: sicut illa ancilla, quæ ad ostium erat, dixit Petro. Tu Galilæus
Mat.26. es: nam loquela tua manifestum te facit. Sic in libro
Iudi.12. Iudicum habetur, quod Galaaditæ cum quendam transitum ad fluuium Iordanem occupatum haberent Euphratæis, qui fugientes, à bello veniebant, dicebant. Nunquid Euphatæus es? cumque ipse responderet non esse: statim dicebant illi, vt pronunciaret verbum hoc, Sibboleth, & in prolatione verbi cognoscebant, Euphratęus ne esset, an non. Qualis vnusquisque est, talia verba profert. Quia (vt inquit Christus) qui de terra est, de terra loquitur. Et in Prouerbijs de stulto ait sapiens. Os stultorum ebulit stulti-
Ioan.3. tiam. E contrario autem de iustis ait psalmus. Eru-
Prou.15. ctauit cor meum verbum bonum. Verùm vt iam di-
Psal.44. ximus, aliquando mali vera loquuntur. Sed quomodo cognoscitur, quod malus sit? In aduersitate vtiq; cognoscetur. Psittaci enim solent velut homines loqui, & nostra verba pronunciare, & loquelam exprimere: & alijs denique auibus in cantu assimilari: at si illos fustibus cædas vel aliquid mali eis facias, ad naturam suam reuertuntur, & querimoniam vt psittaci proferunt, non autē vt homines, vel vt aliæ aues. Ita ficti & fallaces, qui cū mali sint bona loquūtur: si eos persequaris, vel aliquam tribulationem & molestiam eis intuleris statim suum venenum per os vomunt, & vindictam appetunt, impatientiam suam ostendentes: tuncque non vt boni loquuntur, sed vt mali, vt tandem eorum malitia appareat. Vnde verissima Christi sententia manet, ex abundantia cordis os loquitur: nam temporibus angustiæ & tribulationis, qualis vnusquisque est, loquitur: quia tunc nihil dissimulare, aut fingere potest. Iam tandem dominus iterum commendat bona opera, quæ verum testimonium sunt bonitatis vel malitiæ cordis, dicens. *Quid vocatis me domine, domine, & non facitis quæ dico?* Acsi diceret. Vos habetis folia sine fructu, & verba sine operibus: similes salicibus, quæ habent folia similia oliuis, sed fructu carent. De qui
bus ait Iob. Circundabunt eum salices torrentis quia Iob.40.
isti solis verbis innocentes circuunt, & eos fallunt. Sunt etiam similes struthionibus habentes pennas
accipitris, sicut in eodem libro Iob scribitur. Penna Iob.39.
struthionum similis est pennis Herodij & accipitris. Tales sunt omnes hypocritæ, qui abundant verbis,
& operibus vacui sunt: de quibus dominus dicit. Mat.7.
Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis, &c. ¶ Obserua autem quomodo ponit hic Christus dominus discrimen inter iudicium Dei & hominum, & inter Christi regnum & mundi. In regno mundi, & in aulis principum & regum bonum est dicere, domine, domine: quia adulatores & parasiti, qui dulcia & suauia auribus personant, & de alijs detrahūt murmurantes, hi sunt plurimæ ęstimationis apud eos, quique thoraces rapiunt ex raso serico confectos, & cathenas aureas, quæ potius pauperes Christi accipere deberent. Et inter mūdanos, qui blandiri nescit & adulari, & alios fictè laudare, hic equidem nunquam in tota vita caput suū leuat, nec aliquid emolumēti sibi comparat. Qui veritatē agit, & vitia carpit, quique peccata nō approbat, nūquā caput suum leuat vt in aliq; officiū vel dignitatē cōstituatur. Quemadmodū ipse Christus de Ioāne
Baptista dixit. Qui mollibus vestiuntur in domibus Mat.11.
regū sunt. Ioānes autē, qui veritatē dicebat, & vitia corripiebat in deserto habitabat: nullum in Herodis domo locū habebat nisi in carcere. Et quis non videt quanta animaduersione id sit dignum etiam in mundanis & Ethnicis regibus? Quanto magis dolēdum est de ecclesiasticis & Christianis principibus qui suos adulatores licèt insipiētes, & prauæ vitæ homines in supremū locū collocēt: bonos vero & doctos penitus obliuiscātur? Multò aliter erit in regno Dei: hoc est, vbi Christo omnia subijciūtur, vbi regnū Deo patri tradet. Tunc enim cor nostrū maioris erit valoris, quā phalerata verba: & bona conscientia plùs æstimabitur, quam crumena nūmis onusta. Imò tunc nihil aliud ibi valebit, nisi bona conscientia, quia iudex non secundum aspectum oculorum aut exteriorem faciem iudicabit: nec verba cōposita admittentur, etiam si dixeris, domine dñe, nisi feceris quod Christus præcipit. ¶ Secundo colligitur ex hoc loco: quod non omnes, qui Christum confitentur saluantur: quanuis etiam prophetent: sed qui volunta-

Mat.7. voluntatem eius faciũt. Multi enim dicent mihi in illa die, domine, domine (ait Christus) nonne in nomine tuo prophetauimus, dæmonia eiecimus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus? Et tũc confitebor illis, quia nunquam noui vos, discedite à me qui operamini iniquitatem. Quia miracula facere neminem saluum facit: nam alioqui salui essent illi incan-
Exo.8. tatores Pharaonis, & AEgyptij præstigiatores, qui etiã quædã edebant miracula. Vaticinari & prophetare, nec hæc etiam homines saluos faciunt, nã alioqui saluus esset Balaam ariolus, imò etiam asina eius
Num.23.
Ioan.11. & eodem modo Saul & Caiphas qui prophetauerũt de quibus tamen scriptura sacra multo aliter sentit. Neque enim nomẽ & titulus aliquem probũ aut rectũ faciunt: nam, vt Paulus inquit, non in sermone
1.Cor.4. sed in virtute est regnũ Dei. Alioqui si nomen Christi & sola fides saluos faceret, omnes Christiani salui essent: quia omnes nomine Christiano gaudemus. Et vtinã saluemur. At timeo ꝙ nõ omnes salui fiant: quia licet Christiani sint, & sacro baptismatis fonte abluti, & Christũ confiteantur, tamen multi non obtemperãt diuinis præceptis. Opera enim bona necessaria sunt ad vitam æternã capessendã. Vnde in quarto volumine regum habetur, ꝙ cum Iehu rex Israel
4.Reg.10. iret, vt occideret filios Achab, & destrueret Baal & eius sacerdotes, obuiã iuit militi cuidam, cui dixit. Est ne cor tuũ rectũ cum corde meo? Et ille respondit. Est. Si est (inquit) da mihi manum tuam. Qui dedit ei manũ suam, & leuauit eum. Sic Christus verus rex Israel, qui de cœlo venit, vt idololatriã destrueret, & mundũ, primo quærit, an rectũ sit cor nostrũ, idest an diligamus illũ. Quod si illum diligimus: statim subdet. Da mihi manum tuam. Videamus opera dilectionis & amoris, & ascende mecũ ad gloriam. ¶ Præterea aliqui sunt, qui semel tantũ vocant dñm illi videlicet, qui tantum habent illũ in ore. De qui-
Esa.29. bus Esaias ait. Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè est à mẽ. Quidam autem bis illum dominũ vocant, dicẽtes: domine, dñe, illi videlicet, qui ore confitentur & corde credunt, sed operibus contradicunt: de quibus Paulus ad Titum ait. Con-
Tit.1. fitentur se nosse Deũ, factis autem negant. Et de his qui bis dicunt, domine, domine, loquitur hic Christus, de malis scilicet Christianis, non de infidelibus de bis inquam, qui Christum cognoscunt, & vocãt illum, domine domine, quia in eũ credunt: sed operibus id negant & contradicunt. Dominum vocant illum, cui nunquam obtemperarunt. Qui cum mundum, carnem, & dæmonem dominos habeant, & in omnibus illis obediant: nunc dñm Christum vocãt.
Luc.9. At in Christũ credere, & miracula facere nihil prodest nisi adsit charitas, & bona opera. Iudas cũ cæteris Apostolis miracula fecit: & nõ sequẽtes Christũ dæmonia eijciebant, sed nihil profuit ad vitã æternam. Vnde Paulus. Si linguis hominũ loquar & An-
1.Cor.13. gelorum, charitatem autem non habeam, &c. Virgi-
Mat.25. nes illæ fatuæ ad ianuam dixerũt. Domine dñe, aperi nobis. Sed dictum fuit illis. Nescio vos. Non dicere, dñe dñe, facit seruum Dei: sed si fidẽ cũ charitate habeas, & opera bona exerceas. Nullus efficitur bonus nisi cum gratia Spiritus sancti: potest tamẽ moueri sine gratia ad aliqua bona: non tamen saluari. Vnde dñs, Qui facit (inquit) voluntatẽ patris mei
Matt.7.

qui in cœlis est, intrabit in regnum cœlorum. Opera igitur à nobis exigit Deus, & præceptorum obseruantiam. Quapropter sequitur in contextu. *Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamẽtum supra petram. inundatione autem facta illisum est flumen domui illi & non potuit eam mouere fundata enim erat supra petram. Qui autem audit & non facit similis est homini ædificanti domum suã super terram sine fundamento, in qua illisus est fluuius & continuo cecidit & facta est ruina domus illius magna.* Insinuat igitur dñs his verbis semper bonis operibus esse insistendum: & ꝙ ne solis verbis, aut soli fidei con- Iacob.2.
fidamus, quæ quidem sine charitate mortua est. Nã si tu seruum haberes, qui coram te caput nudaret, genua flecteret, & reuerenter loqueretur, nõ propterea illum fidelem seruum appellares, si iussis tuis nõ obtemperaret. Plura nanque ab eo expectas, quàm verba: nempe, vt voluntatem tuã faciat, & tibi obediat, in his, quæ præcipis, & vt honori tuo semper caueat & prospiciat. Sic Deo nõ sufficit, vt tẽplũ ingrediaris, sacrã rẽ auditurus, nihil cõducit si psalleris & prædicaueris: nisi fidelis sis & ipsum dilexeris & obedieris, ipsiusq; honoris obseruãtissim⁹ sis custos. Quod Christus superius probauit similitudine arboris, & similitudine thesauri: & nũc idẽ probat similitudine ædificij. Et hic est finis sermonis eius, per quẽ inuitat nos vt illũ adimpleam⁹, prẽmiũ adimplẽtis, & pœnã contẽnentis proponẽs. Illos nanque, qui audiunt & faciunt verba Christi assimilat ipse Christus, domui supra petrã fundatæ: alios autẽ ædificantibus supra terram. Nam quod in arbore est radix, in ædificio est fundamẽtũ. Quemadmodum enim fructus arboris nõ potest esse boni saporis, nisi radix optimũ habeat & dulcẽ succũ: ità structura, quãuis exterius magnifica sit: & altitudine excellẽs: firma tamẽ nõ erit nisi solido firmoque fundamẽto nitatur. Quod fundamẽtũ Christus ipse est. Supra petrã ædificat qui supra Christũ ædificat. Petra enim, vt ait Paul⁹, erat Christus. Quanuis inundatio veniat tentationum non poterit illum mouere. Hic non cadet, quia Christus est firmamentum eius. Vnde Esaias ait. Cũ ambulaueris in igne non combureris. Et dominus etiã. Cũ ipso sum in tribulatione. Atque ideo beatus Paulus. Quis separabit nos à charitate Christi? An tribulatio? an angustia? an fames? Certus sum enim ꝙ neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; principat⁹. Nã sicut in mari Rubro AEgyptij mortui fuerũt, & populus Israel liber & incolumis mare Rubrum transiuit: sic tribulatione ventorum, & fluuij inundatione boni, cum fundati sint supra firmam petrã, saluĩ fient: & mali quia supra terram habent fundamentũ corruent & destruentur. ¶ Ait itaque. Omnis qui audit sermones meos & facit eos, idest opere implet: ꝙ non solum de opere exteriori, sed etiam de interiori intelligendum est, ad quę vnusquisque tenetur cum ratio postulauerit. Iste similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum: idest, in profundum. In scriptura quippe altum profundum dicitur, iuxta illud psalmi. Veni in altitudinem maris. Et in Ioãne dicitur. Puteus altus est. Veniens super hunc tentatio, quæ per flumen intelligitur, non potuit illũ mouere,

Margin (right column): 1.Cor.10. Esa.43. Psal.90. Rom.8. Exo.14. Psal.68. Ioan.4.

uere, quia in Christo fundatus erat: non solū sermonem eius, auditionē, & fidem habēdo: sed veram & perfectam charitatē opere adimplens. Sed qui verba Christi habet, & nō facit ea, habet debile fundamentū: & ideo veniente tentatione corruit: quia non potest quis resistere tentationibus nisi per charitatem: & qui tantum audit verba, ea non adimplens, nullā charitatem habet. Tentatio nanque nō in verbis sed in factis cōsistit: ideoque qui sola verba habet nō potest resistere tētationi. Quapropter cadit & facta est ruina domus illius magna: quia homo corruet per peccatū victus à tētatione, & rationalis creatura moritur, & ab altitudine gratiæ præcipitatur, bona omnia perdit, & fœlicitate priuatur æterna, & calamitate obruitur infernali. Ideoq; diuus Iacobus ait. Sciēti bonum & non facienti peccatū est. O quam magna est ruina peccati. Magnam dicit Christus ruinam esse, & non qualemcūque. Nō potest esse nisi maxima ruina ad quam reparandā, Deum ruere & mori fuit necesse. Quod si lapsus ille timēdus est, quo anima è gratia cadit in culpā: quanto erit maior, quando ex morte hac priori in mortem cadit secundam? Reuera ruina grādis quia mors peccatorū pessima, qua ossa animæ ità infringūtur, vt ad nullū bonum agendū vires supersint: qua vires animæ ità concidērūt, vt illa vera & viua tormēta nullatenus ferri possint. ¶ Deniq; magna est ruina, quia nō manet lapis super lapidem: tum quia in inferno nullus est ordo, tū etiam quia in inferno nihil est firmum. Quare neque ibi inuenitur lapidis firmitas, quia hic fuit super arena, & nō super lapide ædificatio facta. ¶ Demum vt capiti huic finē imponamus, ex his Christi verbis Lutheranorū error cōuincit: quia asserere ausi sunt fidē non posse esse sine charitate. Potest nāq; (vt ex hoc cōtextu euangelij patet) audire quis verba Dei, & fidem eis præstare, & nō esse in gratia. Quod idē poscūt illa verba Christi ad Apostolos. Si hæc scitis: beati eritis si feceritis ea. Nā ea satis innuūt fieri posse vt quis sciat mādata Christi, & eis fidē adhibeat, & tamē illa nō faciat. Quod etiam Christus apertius ostendit in parabola filij prodigi: nam fidem ille habebat cum ad se reuersus dixit. Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autē hic fame pereo? Vnde obsecro nisi à fide tā bona verba prodijssent? & hæc præcessisse ad iustificationē, certū est: quæ tamē cognitio nō satis est ad iustificationē. Ioānes etiā in suo euāgelio fatet ex principibus Iudæorū multos credidisse in Christū; sed dilexisse magis gloriā hominū, quā gloriā Dei. Et alibi, nō dicit eos qui credūt in nomine eius filios Dei esse: sed hāc eis datā potestatē, vt filij Dei fiāt, innuens videlicet initiū esse tātū & viā ad acquirendā diuinā adoptionem. Sed apertius est, q Paulus dicit. Si habuero fidē ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Ex quibus verbis manifestè patet posse aliquē fidem habere sine charitate: & ita intellexerūt hunc locū sancti patres Cyprianus, Basilius, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Gregorius, Anselmus, & Bernardus: quibus maior fides adhibēda est, quā Luthero, Melāctoni, Zuinglio, Bucero, & Caluino. Sed valeāt isti: nos autem, qui edocti à sacrosancta matre nostra ecclesia Romana scimus & credimus cū fide charitatē esse necessariā & opera simul bona, vt æternā salutem cōsequamur, Christū dn̄m Iesum humiliter exoremus, vt in hac vita suā gratiā nobis impartiatur, vt tādē mereamur diuinis sedibus assistere inter seraphicos choros collocati.

Iacob. 4. Apoc. 20. Psal. 33. Iob. 20. Ioan. 13. Luc. 15. Ioan. 12. Ioan. 1. 1. Cor. 13.

C A P V T. V I I.

SATIS QVIdē existimo, eā doctrinā, quæ viribus humanis attingi potest, naturali quadā ratione & philosophicis argumētis cōprobari, verū enimvero ea, quæ humanum captū prorsus exuperat, admodū necessariū puto, vt supernaturali argumento cōfirmetur. Sic Christus cū misisset Apostolos suos, vt munus prædicationis obirēt, & vt omni creaturæ doctrinā illā à cœlo allatam prædicarent, inquit Marcus, vbique prædicasse domino cooperante & sermonem confirmātē sequētibus signis. Et cum Helias suscitasset puerum, dixit ei mater. Nunc cognoui, q verbum Dei in ore tuo verum est. Etenim miracula illa, quæ superna & diuina virtute perficiebantur, manifestissima erant argumenta & indicia diuinæ illius & cœlestis doctrinæ: quandoquidem in eius confirmationem fiebant à Deo optimo maximo, qui prima veritas est, quæ nec fallere, nec falli vnquam assueuit. Oportebat igitur Christum stupenda prodigia & miracula facere in cōfirmationē tātæ tāque supremæ doctrinæ. Quapropter cum Christus in monte (quod in capite præcedenti facillimum est videre) diuinā illā doctrinā protulisset, in eorū, quæ dixerat confirmationē egregia & illustria in mediū producit miracula. Quo fit, vt omnes qui Christi prędicationē audiebāt, nec illi obtēperabāt, nullā sui delicti apud Deū excusationē habere poterāt. Idcirco ipsemet dn̄s ait. Opera, quæ ego facio, testimoniū perhibēt de me. Et iterum. Si opera, quæ nullus alius fecit, ego nō fecissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Itaque post habitam concionem, cum descendisset Iesus de mōte in itinere leprosum sanat: & cum ingrederetur Capharnaū, quēadmodum Sol, qui vapores terræ in altū eleuat & trahit, sic Christus verus iustitiæ Sol Centurionē charitatis calore accēdit & inflammauit, vt famulo suo salutē peteret. Ait igitur sacer euāgelista. *Centurionis autem*

Mar. 16. 3. Reg. 17. Ioan. 10. Ioan. 15.

autem cuiusdam seruus male habens erat moriturus. Qui Cēturio Gentilis erat, & de exercitu Romano rū: nā Tiberius imperator qui ea tēpestate orbi præ erat, ne quis posset rebellionē moliri, milites suos ha bebat diuersis locis cōstitutos: & hac de causa multę erant cohortes militum in Iudæa & Galilæa, & plu res Cēturiones. Vnde bene in hoc loco dicitur. Cen turionis autē cuiusdam. Acsi diceret: nō erat ille so lus, sed vnus de Cēturionibus. Sic etiam Pilatus, qui
Mat.27. erat Hierosolymis suos habebat Cēturiones. Vnde verū esse intelliges, quendā Centurionē morti Chri sti affuisse, qui dixit. Filius Dei erat iste. Et in alijs lo
Act.10. cis erant Cēturiones, vt in Cæsarea Cornelius Cētu rio erat cohortis, quæ dicit Italica. Iste Cēturio erat in vrbe Capharnaū, quę caput erat ꝓuincię Galilęę, vt illā custodiret sub Romanorū obediētia. ¶ Et inq̄t male habēs erat moritur⁹: quia incurabili paralysi la borabat, & nulla erat illi viuendi spes. Erat moritu rus. Quodquidē intelligendū venit secundū causas inferiores & naturales & proximas: quia eius infir mitas certissimè mortē denūciabat. Quod idē legi
4.Reg.20. mus in quarto regū Esaiā dixisse regi Ezechiæ. Di spone domui tuæ, quia morieris tu, & nō viues. Qui tamē secūdū illā superiorē & omnium maximā cau sam à qua omnes aliæ in suis motibus depēdēt, curā dus & sanandus erat. ¶ Ex hoc itidē loco manifestè cōstat hunc paralyticū, famulū fuisse, & non filium vt nōnulli existimarunt, quia in Matthæo legerunt παῖς μου, quæ vox significat & filium & seruum sed hic clare ostendit Lucas, famulum fuisse, nam δοῦλος nihil aliud significat quā seruum vel famulū. *Qui illi erat pretiosus.* Idest charus. Qui loquēdi mo dus metaphorā sapit: nā pretiosus nō dicitur de ho mine libero, sed de alia re. In magno etenim pretio hūc habebat seruū, & ingēti amore illū prosequeba tur. Acsi diceret. Nihil aliud magis diligebat quam seruum, ita vt suū amorē eū appellaret: quādoquidē pro eo tātū laboris suscipiebat. Vbi statim animad uertere oportet, hunc seruū, qui Cēturioni charus e rat, graui morbo laborare. Solet etenim dn̄s homi nes pios, & illi obsequētes, graui dolore afficere: eius rei discrimine & periculo, quæ illis charior & iucun dior est. Adā quippe primus noster parēs vulnus ac
Gen.4. cepit in charissimo filio suo Abele: & Abraham in
Gen.32. Isaac, eo q̄ dixit illi Deus. Tolle filiū tuū, quē dili gis, Isaac, & offer in holocaustū. Et Iacob in Rache
Gen.29. le prius illi denegata, & posteà sterilitate percussa: &
2.Reg.12. Dauid in amātissimo puero sibi recēter ex Bersabe nato. Quod dn̄s nobiscū consueuit facere, vt nihil præter ipsum diligamus: & vt ille solus cor nostrū & animā nostrā possideat. Vult dn̄s, vt nullas alias fa cultates aut opes desideres, quā ipsum Deū. In cuius rei gratiā videas Petrū Apostolorū principē de sua
Mar.14. fide gaudētē, qui tamē victus & prostratus fuit infir ma ancillę voce. Videas etiā vas illud electionis Pau lū de castitate gloriātē, stimulo carnis irritatū: vt ex
1.Cor.11. his discere valeamus Deū solū fiduciā nostrā esse, &c. ¶ Perpende etiā huius Cēturionis charitatē, qui Christū quærit, & ad eū mittit, vt seruū suū pristinę incolumitati restituat. Nō spreuit famulū suum, qui ægritudine laborabat. Et ob id mirādum maximè, quia nondū iste audierat Paulū, qui cū admonuisset seruos, quales deberēt esse, erga ministeriū domino rū suorū, iubet protinus vt ipsi dn̄i paria rependant. Et vos dn̄i (inquit) eadē facite erga illos remittentes minas, sciētes, q̄ & vester ipsorū dn̄s est in cœlis, & *Ephe.6.*
personarū acceptio nō est apud Deū. Nec id memo ria tibi excidat, q̄ forsitā seruus corā Deo melioris est cōditionis, & præstantior forsitā, quā tu: licet tu ditior sis, qui cōfidis (vt inquit Paulus) in incerto di uitiarū, peracta hac scœna exolues pœnas relegatus *1.Tim.6.*
in ignē sempiternū. Et loquitur quidē Paulus elegā tissimè dū dicit, peracta scœna, nā ea quæ hic gerun tur tāquam in comœdia aut tragœdia transeūt. Nam quis obsecro dū in comœdia aliqua videret hominē quēpiam illustrem & nobilē personam serui aut ru stici agentē, eum sperneret: cū certò cognosceret per acta comœdia, ad pristinam viuendi normam redi turū? Nemo quidē sanę mentis id faceret. Nō enim tam attenderet, quid tūc ageretur, quam quid seriò peracta comœdia esset agendum. Sic modo fieri de beret, nec tam aspiciendus esset is viuendi modus & status, quem fortuna in hac misera valle lachryma rum vnicuique dedit, quam quid in illa æternitate sit agendum. De qua re consule beatissimum Paulū *Gala.3.*
dicentem. Omnes filij Dei estis, eo quod credidistis Christo Iesu: nam quicunque baptizati estis Chris stum induistis. An non audis, seruum factum esse fi lium Dei, & Christū induisse? Et idcircò adiecit sta tim. Non est Iudæus, neque Græcus: non est seruus, neque liber: nō est masculus, neque fœmina: omnes vnū estis in Christo Iesu. Ideoque habendi sunt fra *Phile.2.*
tres quemadmodum ad Philemonē scribit Paulus, dum ei cōmendat Onesimum, eiusdem Philemonis seruum: quem Paulus in Christo genuerat. Horta tur Paulus, vt eum iam non vt seruum recipiat, sed vt fratrem dilectum, cum iam Christum induisset. Sic fecit iste Centurio qui postquam cognouit, ser uum suum paralysi laborare non solū humanæ in dustriæ subsidia quæsiuit: sed humano iam auxilio deficiente ad sacram & diuinam anchoram confu git. Non eum seruū iudicat, sed loco domini habet. Non sequitur hic tyrannorum quorundam inhu manitatem, qui cum seruis suis non aliter se habent, quam si bruta animantia essent: in stabulis & sterquī linijs cubilia eis parant, ac veluti propter hos etiam Christus non esset natus, & sanguinem suum nō fu disset. Hic vero Centurio in domo sua seruū infirmū habebat; & ideo dixit, iacet in domo mea paralyti cus. Non veluti tyrāni quidā, qui toto vitæ curricu lo operas & industriam seruorum expectant, nullam tamen mercedem seruis tribuunt. Posteà vero cum miseri serui iam ad senectutem deuenerunt, postquā oppressi sunt morbis grauibus tāquam inutiles à do mibus in hospitia mittūtur, vt ibi necessitate coacti vitā cū morte cōmutent. Quodquidē à multis quoti die fieri videmus, quodquidem impietatis & inhu manitatis genus à Christianis hominibus maximè est detestādū, ne ipsos homines canibus similes effi ciāt. Certè qui hæc faciūt, id nō didicerūt ab isto Cē turione, quin potiùs ab illo impio Amalechita, qui dereliquit seruū suū in medio itinere, & effecit illū ad mortē properare, eo quod captus iam erat ab ægritudine, & nisi Dauid illi succurrisset, procul *1.Reg.30.*
dubio fame interiret: qua de causa sui peccati pœnā fuit cōsequutus: nam seruus ille dixit Dauidi vbi es

ſent Amalechitæ, quorũ multi gladio percuſsi ſunt à Dauide. Quapropter queadmodum Amalechita ille pœnam ſui peccati exoluit, eodem etiam tu, & corporis, & animi morte, plecteris ſupplicio, ſi tuæ crudelitatis cauſa ſeruus foras eiectus mortuus, aut aliquod diſcrimē paſſus fuerit. Nā ſanguis illius pauperis coram Deo clamabit, veluti ſanguis Abel crudeliſsimi ſui fratris vindictā coram dño poſcebat. Hoc deguſtarunt filij Iacob, qui poſtquam fratrem ſuum vendiderūt, ſui peccati cauſa varijs calamitatibus & anguſtijs oppreſsi, dicebant. Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrē noſtrū. En ſanguis eius exquiritur. Ne igitur nos ipſos alijs præferamus, aut potioris eſſe conditionis iudicemus: nā vbi vera charitas eſt, ibi non attēduntur, quæ extrinſecus accidūt, vt mundi amatores facere ſolent, qui neminē in pretio habēt, niſi is fuerit diues, potēs, aut literatus, amicus, aut cōſanguineus. Et ſemper id fuit ingeniū mūdanorū hominū, vt pauperes & humiles cōtemptibiles iudicent cum reuera ſoleant aliquando plurimi ab ipſo domino æſtimari. Sæpe nāque quos nos paruiducimus, Deus ad grandia vocat munera & multa per illorum miniſteriū dñs operatur: vnde ſuperiores efficiuntur, & nobis dominātur. Cuius rei exemplū nobis erit Gepte Galaadites, qui repudiatus & deſpectus propter generis obſcuritatē, poſteà tamen princeps eorum fuit. Et Saul cū deſpiceretur à quibuſdam dicētibus. Nū ſaluare nos poterit iſte? Et tamen poſteà ille brachio ſuo percuſsit Philiſtim & Iſraelem liberauit. Nec oportet obliuiſci regium illum prophetam Dauidē, qui cum cōtēptibilis eſſet & abiectus in domo paterna, electus fuit à domino, & maximus fuit corā omni populo. Vbi attendas diligenter eſt opus, nam forſitan quos tu contēnis, illuſtriores & multò potiores coram dño ſunt, quam tu. Quid nāque illi faciunt aliud, qui pauperes, humiles, & infirmos deſpiciūt, quam externā accipere lucernam, eāque admirari? Vera enim charitas proximū diligit, omnibus fauet: nec proximū diligit eo quod diues, nobilis, doctus, amicus aut conſanguineus ſit ſed eo nomine tantum illū amore proſequitur, quia Chriſtianus homo eſt. Nā ſi vniuerſis hominibus auferantur diuitiæ, potentia, nobilitas, ſciētia, & his ſimilia vtiq; omnes æquales ſumus, omnes homines ſumus, omnes Chriſtiani ſumus, vnam fidem habemus, vnum baptiſma, vnam vocationem & vnum Deū. Sed de his ſatis. ¶ Admonet ſubinde locus iſte, quod ſi cupimus ſubditos obedientes nobis eſſe, neutiquā eos debemus contemnere. Nā ob id exiſtimo quod Centurio hic obedientes ſeruos habebat, quia nō cōtēnebat eos. Hic dixit Chriſto. Ego ſum homo ſub poteſtate cōſtitutus, & habeo ſub me milites, & dico huic, veni, & venit: & alteri vade & vadit, & ſeruo meo fac hoc & facit. Perpende qua ratione obediebant Centurioni ſerui ſui: nāque protinus vt aliquid iubebat, id exequebantur. Vnde obſecro tanta obedientia orta eſt? quia benignè & quadā beneuolētia cū illis agebat. Domini qui beneficia conferunt ſeruis ſuis, & ſerui illis diligenter obtemperant: & prælati, qui vnicuique ſubditorū debitum honorem tribuunt: vbiq; ſubditi illi obtēperant, & eos venerantur. Tu aūt qui moribus tuis Neronis crudelitatē redoles: quo pacto à ſeruis tuis diligi ſperas, aut quod læto

Gen.4. *Gen.43.* *Iudi.11.* *1. Reg.10.* *1. Reg.16.*

animo tibi ſeruient? Si ſemper vel de re leui ſeruos tuos arguis: quo pacto deſideras, vt bene tibi miniſtrent? ¶ Præterea opus eſt, vt ſemper ſanctis operibus inſiſtamus, licet in miſeria mortalis delicti iaceamus. Nā Gentilis hic, qui aliquando idolorum fuit cultor: tamē quia pius erat & miſericors, & proximis ſuis humanitatis officia impēdebat, meruit ad fidem adduci, ita vt eius fides maior fuerit, quā Iſraelitarū. Pari modo Gētilis illa Raab quia officiū pietatis hominibus peregrinis & ignotis exhibuit ad fidem Saluatoris venire meruit. Sic etiā ille Cornelius Centurio, qui eleemoſynis & orationibus inſtabat verba vitæ à beato Petro audire meruit, & ad Chriſti fidē venire. Caue aūt nequid tale exiſtimes, ſcilicet, quod opera quæcūq; bona facta ab exiſtēti in peccato mortali poſsint primā gratiā mereri: gratia enim (vt inquit Paulus) ſi ex meritis nō eſt gratia hęc enim ſub nullo merito cadit: tamē Saracenus, Gentilis qui ita legē naturæ atque Centurio, Achior, & Cornelius, multiq; alij ſeruauerit, Deus illi gratiā non denegabit, & auxilium ſuū: non quidem propter illorū merita, ſed quia Deus benignitate ſua & miſericordia motus diſponēti ſe, & libero arbitrio bene vtēti, concedere vult gratiam & lumen fidei, & ſui ipſius cognitionē. Quapropter dum in peccato mortali fueris cōſtitutus, ne deſinas rebus ſacris intereſſe, eleemoſynā porrigere & alia pietatis opera efficere, vt hæc dñs proſpiciens ſuper te miſericordiæ ſuæ oculos effundat, & peccati tui veniā cōdonare dignetur. Nāq; omni tēpore recta debemus operari iuxta illud, quod Paulus cōſulit Theſſalonicēſibus. Vos autem fratres nolite deficere benefaciētes: quippe in quocūq; ſtatu fiat bonū opus, ſuū conſequetur præmiū. Quod ſi in diuina gratia & charitate fiat, vitā conſequeris æternā: ſin minus quod tuum eſt, tibi dabitur. Nā argētarius, qui opus aliquod cōficit, ſi poſtquā id fecerit, illi nō placet, iterū illud efficit, & quāuis priorē labore amiſerit, argētū tamē ibi manſit. Optimū quidem eſt bona ſemper facere: licet enim opera in peccato mortali facta, digna nō ſint æterno præmio, nihilominus qui illa operatur manet rectè diſpoſitus: vt in ſtatu gratiæ facilius & prōptius illa efficiat. Qui eñ in prauo & iniquo ſtatu bona nō operatur, poſteà cū maxima difficultate ad virtutis indolē adducetur: nā cū habitus facilē reddat potētiā, ſi in bonis ſe exerceat: poſteà in ſtatu gratiæ innumera charitatis & pietatis opera facillimo negotio operabitur, quæ & digna ſint vita æterna. Qui à beato Ioanne Baptiſta baptizabātur virtute baptiſmi gratiā nō cōſequebātur: tamē manebāt apti & diſpoſiti ad recipiendum Chři baptiſmū. Hoc igitur modo dū in peccato mortali nec gratia, aut gloria dignus es: id tamē grande bonū tibi cōparas, vt poſtquā ad ſalutis ſtatū deueneris facilius & iucūdius opereris bonū. Vnde diuinus Paulus cōſulit dicēs. Bonū facientes nō deficiamus tempore enim ſuo metemus, non deficientes. Quod ſi modo cœleſtis regni non es dignus, vt fias particeps, nunquam à bonis operibus tibi eſt deſiſtē dum: quia diuina miſericordia fiet vt ad fœliciorem & pinguiorem ſtatum deuenias, tuncq; magno afficieris gaudio, eo quod rectis & ſanctis operibus incubueris. Chriſtus quippe tranſiens iuxta ficulneā quandam eam maledixit, eo quod fructu carebat, & ſtatim

Ioſ.3. *Act.10.* *Rom.11.* *Iudit.5.* *1.The.3.* *Mat.3.* *Gala.6.* *Mar.11.*

tim arida facta est: nec tunc tẽpus aduenerat fructus, quia hyems erat, & nihilominus eam maledixit, cum fructum non haberet. Deum enim minime later, fieri non posse, in peccato mortali dari posse talia opera, quæ digna sint vita æterna, vult tamẽ quod omni tẽpore bona exerceas. Hoc est dominũ ficulneã maledicere, quia ficus nõ habebat. Præceptũ erat domini
Exo.18. in lege veteri ne offerrent illi immundũ animal: sed potius quod tale vẽderetur, & pretium illius adduceretur in oblationem. [redacted], Non recipit dominus tale opus, veruntamẽ illius pretiũ acceptat: cupiens semper, vt opera bona efficias, nam dũ in his teipsum exercueris & diuina mandata ad impleueris laudabilem consuetudinẽ infœlicem statũ recipit Deus, licet opus illud meritoriũ non sit. Sed iam videre licet quomodo Centurio hic ad fidẽ venerit
Tex. ✠. ✠ Cũ audisset de Iesu Famã potestatẽ, & miracula maximã concepit fidem: fides enim non est si ne auditu, vt Paulus testatur dicens. Quomodo inuo
Rom.10. cabunt, in quẽ nõ crediderunt? aut quomodo credẽt, in quem non audierunt? Et tandem concludit dicens. Ergo fides ex auditu, auditus autẽ per verbum Christi. Cũ multa miracula fecisset Christus nõ longe a ciuitate Capharnaũ poterat illa audire a Iudæis. Vbi summe aduertendũ est, quãtas vires habeat diuinũ verbũ, & quã efficax sit, quando homines ita ad se adducit, & eorũ corda penitus transmutat. Sed de his in sequẽti capite suo opportuno loco dicemus. ¶ Sed certe rapit me in admirationem huius Centurionis fides, quia licet audisset, Christum multa & grãdia fecisse miracula, a nullo tamen audierat quod Christus dũ esset absens, aliquẽ curauisset, tamẽ credidit de Christo, quod dũ esset absens, bene poterat, si vellet seruũ suũm pristinã incolumitatẽ restituere. Auditis ergo miraculis quæ prope Capharnaum fecerat sciens iam
Tex. ✠ ad esse. ✠ Misit ad eum seniores Iudæorũ. Mittẽs seniores Iudæorũ aperte ostenditur, quod fuerit Gẽtilis, Et etiã hic dicitur, quod isti seniores Iudæorum dixerunt Christo. Diligit gentẽ nostram. Et in Mat-
Matt.8. thæo habetur, dixisse Christũ. Multi venient ab oriẽte & occidente & recũbent. &c. quibus significat, Cẽturionẽ non esse ex regno illo, sed ab extera gente venisse. Sciebat enim recte Centurio ille quanta beneficia illi populo dominus contulisset, & ibi fuisse magnos patriarchas & prophetas, ideo facilius existimauit se posse cõsequi animi sui desideriũ, si nũcios mitteret & ex genere suo. Mittit igitur ad Christũ seniores Iudæorũ, vt vel sic ostendatur quod seniores & sacerdotes debet esse radices inter Deum & populũ. & quod semper pro vniuerso populo ad dominũ debẽt preces fundere. Etenim in Exodo dicitur, quod porta
Exo.28 uit Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt; & sanctificauerunt filij Israel. Sed proh dolor, quia ipsi senes & presbyteri plus distant a Deo quam reliqui seculares homines. Vt videre licet in libro Danielis, vbi
Danie.13. dicitur quod egressa est iniquitas a senioribus Israel, qui videbantur regere populum. Verum quãuis mali sint sacerdotes & senes, tamen quandiu tolerantur ab ecclesia debetur eis honor & reuerentia a subditis. Id circo quamuis isti mali essent, voluit tamen illos Cẽturio honore afficere, & ita intercessores eos constituit, Sic Dauid honorabat Saul quia vnctus erat & eius prælatus: licet cognosceret illum reprobum esse, 1.Reg.24. & .26.
& a domino erectum Et Amalechitam occidit dicẽs. Quare ausus es mittere manum tuam in Christum domini? quia dixerat Saulem ab eo fuisse interemptum 2 Reg.1.
Vnde Paulus cum ignorasset Ananiam esse sacerdotẽ & propter eius tyrannidem illi maledixisset, postquã cognouit illum esse sacerdotem dixit. Principi populi tui ne maledicas. Exhibe honorem senioribus & sa- Act.23.
cerdotibus iuxta preceptum domini in Leuitico. Coram cano capite consurges, & honora personam senis Leui.19.
&c. Præterea diuina prouidentia ad eos mittit seniores Iudæorũ, vt eis presentibus languidus sanetur, vt ita inexcusabiles sint si credere noluerint. Sic etiã leprosum misit ad sacerdotes dicens. Vade & ostende Matt.8.
te sacerdotibus, & offer munus tuum in testimonium Lucæ.5.
illis, vt cum viderint te sanum, qui antea infirmus fueras, & cum tu retuleris illis mea virtute effectũ fuisse, vt consequereris salutem, hoc sit illis euidentissimũ Luc.5.
testimonium incredulitatis eorum. Quo etiam pacto Lazarus pauper in ostio diuitis iacebat laceratus & pene fame consumptus in testimoniũ crudelitatis & impietatis diuitis: quia sic negare nõ poterat, se non vidisse illum, cũ iuxta ostium iaceret per quod ingrediebatur & egrediebatur. Nec poterunt etiã Pharisæi & sacerdotes templi iustã aliquam excusationem adducere sui peccati, dicentes, non vidisse aut audiuisse miracula que Christus faciebat: postquam in testimonium huius ad eos mittebat leprosos, quos curabat, vt proprijs oculis illos viderẽt. Et multo minus tu corã domino excusaberis, qui cum quotidie iuxta ostiũ tuum pauperes clamantes videas, illis non subuenis. Cum autem scias viduam extremam pati indigentiã, fingis te id nescire. Audis conciones, & mirabilia Dei vides, solem lunam te illuminantem, nec ista omnia inducere te possunt vt ad meliorem viuendi frugem teipsum conuertas. Mittuntur itaque ad Christũ isti, seniores diuina prouidentia, vt tanta Centurionis fide a Christo arguantur: cum facilius crediderint Gẽtiles, quibus Deus tanta beneficia non contulerat, Sic eosdem arguit exemplo reginæ Sabba, que diuturnũ Matt.12.
& laboriosum iter ambulauit, vt videret sapientiã Salomonis. Et in medium profert exemplũ Niniuitarũ qui Ionæ crediderunt. Sic fides Cẽturionis cõfundit Iudeos. Et Christus vt confunderet hos seniores Iudeorũ dixit Nõ inueni tantã fidẽ Israel. ¶ Rursus tibi erit in hoc loco obseruandum Lucã & Mattheũ videri aliquãtulũ inter se dissentire in narratione huius miraculi; nã Lucas dicit hic quod misit Centurio seniores Iudeorum: ac deinde cũ appropinquaret Iesus domui, quod misit nũcios dicẽs Dñe nõ sum dignus, vt intres sub tectũ meũ. Mattheus vero dicit, quod ipse abijt ad Christũ, & accessit dicens. Puer meus iacet in domo paralyticus. Ac subinde respõdẽs domino Centurio dixit. Non sum dignus. Sed certe nulla est inter eos cõtrarietas aut dissonantia, cum spiritu sancto inspirati

pirati scripserint euangelia. Quod vero in miraculorũ narratione, quæ Christus gessit, nõ nihil contrarietatis esse videatur, nõ ob hoc te moueas, vt existimes aliquẽ eorũ de mẽdacio aut suspitione posse arguinã si vnus omnia scripsisset, vtiq; cæteri superflui essent, nec ijs opus haberemus. Deniq; si sententijs pugnarent, cõciliari minime possent. Nec mouere etiã nos debet quod in his rebus, quas multi scripserunt, nõ semper eodẽ loquendi modo, aut eisdem verbis vsi sint. Quinpotius hoc tibi maximũ indiciũ veritatis debet esse. Etenim si vbique & in verbis, & in loquẽdi phrasi eundẽ tenorẽ seruarent: possent aduersarij nostri existimare sacros euangelistas data opera hoc fecisse, & mũdo parauisse insidias, & id circo vnũ ab alteri⁹ verbis nõ recessisse. verũ hanc ingẽtẽ suspicionẽ omnino destruit & aufert, postquã videm⁹ singulos differẽtẽ methodũ & verba fuisse sequutos. Res enim ita se habet. Centurio misit ad Iesum seniores iudæorũ, cum quib⁹ cũ venerit Iesus ante quã domum appropinquaret, misit Cẽturio amicos suos ad Iesum dicens. Domine non sum dignus, &c. vt noster Lucas narrat: tuncq; Christus dixit, non inueni tantã fidẽ in Israel, & protinus seruũ eius pristinæ valetudini restituit. Itaq; ipse Cẽturio nõ iuit ad Christũ, sed serui ei⁹ abierunt pro eo: & loquuti sunt ad dominũ. At cum ait Mattheus, Centurionem accessisse: intelligendũ est per nũcios. Quia quod quis per alterius ministerium facit, id ipse facere videtur. Sic etiam dicitur hic, quod ædificauit synagogam Iudæorũ: id est, per ministerium artificum, non vero proprijs manibus. Sed ad quid misit ad Iesum seniores Iudæorum?

Tex. * Rogans eum vt veniret, & sanaret seruum eius. Nã cũ naturæ esset author & dñs, poterat illum statim ab ægritudine liberare. Medicus enim morbum nõ curat sed natura, namq; vbi natura nihil potest ad sanitatẽ cõducere, morbus redditur incurabilis, quia medicus solum est adiutor naturæ. Sic etiam in spiritualibus ægritudinibus proprijs viribus non valemus medelam consequi, nisi Deus ipse nos sanauerit, licet nos eius simus coadiutores. Quod si nos ipse reliquerit, statim morbus noster prorsus incurabilis fiet. Cuius rei causa in

Psal.6. psalmo dicitur. Miserere mei Deus quoniam infirmus sum: sana animam meam, quia peccaui tibi. Nisi domin⁹ iuuauerit, & sanauerit: vtique infirmitas tua ad mortem properabit. Quod summa diligentia vellim vt peccatores animaduerterent, antequã scelerib⁹ & flagitijs se ipsos contaminaretn. Multi quippe dicunt. Libet peccare: veniet enim quadragesimale tẽpus, in quo delicta mea plangam, & ad Deũ me conuertam. Aduerte: aduerte, o insane & amentissime peccator, quod cadere poteris, quoties volueris, resurgere autem minime, nisi dominus suo auxilio præsto adfuerit. Sed forsan insurget aliquis ex Lutheranis dicens. Igitur peccator ipse protinus vt peccat:

Ioan.15. liberum arbitrium penitus amittit, maxime cum & ipse Christus dicat. Sine me nihil potestis facere. Si ergo iã Christum amisit, & diuinam amicitiam perdidit, & nihil proprijs virib⁹ facere potest, certo concluditur, ipsũ pctõrẽ antiqua libertate esse spoliatũ. Ad hæc opus est aduertas aliud esse potestatẽ, aliud vero libertatẽ. Ignorauerũt omnino isti inscientissimi Lutherani quid sit habere libertatẽ & quid habere potestatẽ. Idcirco enim nos liberũ hominis arbitriũ dicim⁹ esse (ait Ricardus) nõ quia bonũ, aut malũ facere potest, sed quia bono vel malo cõsentire, vel nõ cõsentire potest. Aliud enim est habere potestatem, aliud vero libertatẽ. Posse bonũ facere potestatis est (Ric.Vict. lib. de li. a. homi. ante 11.c 13.) & posse malũ facere infirmitatis, neutiũ tñ est libertatis. Libertatis est, quod voluntas nostra cohiberi non possit, potestatis autem priuatio, quod ad bonũ faciendũ sufficiens non est. Potestas autem & vires animæ gratia est, quã dum homo per peccatũ perdit, potestatem perdit. Et idcirco Christ⁹ dicit Sine me nihil potestis facere. Non tñ inde intelligas peccatorem libertatem amittere: quia peccator potest velle & diligere quod magis illi placuerit: nec potest cogi eius voluntas, licet quod velit, nõ possit aliquãdo assequi. Et hoc nõ est libertatis priuatio, sed potestatis. In manu quippe hominis est, multa velle & diligere, quæ assequi non valet. Poterit enim quis in profundũ puteum se cõijcere, non tñ ab eo egredi. Sed iam quæro, nõne qui in puteo est, poterit illic velle manere, & etiã velle egredi? Nil certe manifestius est, potest nãq; exitũ desiderare, & ingenti lætitia affici eo q, in medio puteo sit. Quid ergo deest illi? Certe egrediẽdi potestas, quia licet egredi velit, minime poterit, nisi alius suppetias tulerit. Quod si alius auxiliũ præstiterit, nisi ipse aliquid virib⁹ suis fecerit, & se ipsum iuuerit, funẽ apprehendẽs, egredi minime poterit. Pari ergo ratione cum peccatum committis, propria voluntate id committis. Repugnat etenim peccatum esse, nisi ibi adfuerit volnntatis consensus tacitus vel expressus. Et idcirco quoties delinquis, propria voluntate te conjicis in culpæ puteum. At dũ sese peccatum tibi ofert: liberum arbitrium habes, vt id fugere si mauis aut amplecti possis. Veruntamen postquam iam deliquisti & misere cecidisti, licet a culpæ puteo resurgere velis, non tamen poteris, nisi Deus auxilio suo speciali tibi subueniat. & a peccato deducat. Et quemadmodum qui in puteo est, quamuis manus illi porrigãtur, nisi ipse velit eas aprehendere & se ipsum adiuuare: vtiq; semper in puteo manebit: eodẽ igitur modo, & si Deus peccatori manũ porrigit & sæpius roget: vt inde exeat, certe nũquã exibit, nisi se ipsum adiuuauerit diuinis inspirationibus consentiens, & suo libero arbitrio recte vtendo.

Et hinc meritissimo Paulus vocat nos coadiutores Dei, quia in salute & resurrectione nostra coadiutores illi sumus. 1.Cor.3. Nam cũ natura sit quæ corporis ægritudinem curat, medicus coadiutor est naturæ, ita vt dum absens fuerit natura, medicus nihil possit afficere. Ita Deus præcipuus author est [redacted] animæ curãdæ, qui nisi præsens fuerit suo præsidio, actũ est omnino de hominis salute, nos vero coadiutores ei⁹ sum⁹. Aduerte igitur o pctõr, in manu tua constitutum esse semel & bis & millies in die peccare: at a luto peccati resurgere minime potes proprijs viribus, nisi

bus, nisi dominus manũ suam pietatis & misericordiæ tibi porrexerit. Cuius rei nõ immemor deberes esse, imo id præ oculis semper tibi esset ferẽdum, vt non ita leuiter & velut aliud agens in vitia & peccata labereris: cum facilis sit descensus Auerni, sed superius reuocare gradum diuinæ benignitati tribuendum. Indiget enim homo peccator viribus & potentia, vt à peccato resilire possit. Et hoc est quod inquit Christus, sine me nihil potestis facere. Videns ergo Centurio naturæ remediũ prorsus deficere, & quod medici industria nullius emolumenti esset: decreuit ad Deum totius naturæ authorem tãquam ad sacrã anchoram cõfugere, rogãs pro infirmi salute. ¶ Sed id obiter inquirendum est, quo pacto dicat noster Lucas his verbis, quod rogauit Cẽturio, vt veniret, postea vero dicit. Domine nõ sum dignus vt intres sub tectum meum. Sed aduerte huius dubij perfacilem esse solutionem. Nam Centurio nunquã habuit animum vt Christus in domum suam veniret, sed tãtum voluit, vt verbo significaret incolumitatem serui: at Iudæi, qui à Centurione ad Christum fuerunt missi Christum rogauerunt, vt ad domum veniret, quia eum honorem tribuere volebant Cẽturioni adducentes Christum in domum suam. Nam ipse Centurio dixit senioribus Iudæorum. Ite ad Iesum, & dicite, vt sanet seruum meum. Iudæi autem adulationis amici dixerunt, domine nos id efficiemus cũ eo, vt ipse veniat in domum tuã. Et propterea postquã recesserunt Iudæi, & alloquuti sunt Christum vt veniret: misit Centurio amicos suos viros Gẽtiles, qui fideliter mentẽ suam & desiderium panderent Christo, dicentes quod solo verbo sine itineris labore sanitatem seruo tribueret, & occurrerunt Christo venienti cum Iudæis iam prope domum. Quod autem Iudæi ex propria intentione hoc peterẽt, manifesto liquet ex verbis blandis, quibus Christo suadebant dicẽtes, dignus est, vt hoc illi præstes: diligit enim gentem nostram & synagogam nobis ædificauit. Itaque quamuis euangelista dicat hic rogãs in singulari numero, non ideo intelligas, Centurionem tale quid rogasse, sed Iudæos id fecisse nomine Centurionis, & sic videbatur ipse Centurio eius petitionis author: & idcirco ipse cõtrarium expressit per amicos suos, quos ad Christum misit. *At illi cum venissent ad Iesum rogabant eum solicite dicentes ei. Quia dignus est vt hoc illi præstes, diligit enim gentem nostram & synagogam ipse ædificauit nobis.* Ex quibus verbis manifestissimum est colligere ipsum Centurionem ad Iudaismum iam esse conuersum, vel saltim vnius Dei esse cultorem, relicta idololatria, quia synagogã ædificauit Iudæis. Veluti si modo aliquis nobis ædificaret ecclesiam. Vt autem probarent isti seniores Iudæorum vera fuisse loquutos, cum dixerunt, diligit gentem nostram, addiderunt subinde. Synagogam nobis ædificauit. Bene quidem intentum probant, dicẽtes, synagogam nobis ædificauit: quia probatio dilectionis exhibitio est operis. Ex quibus doctrinam solidam deberemus elicere, vt scilicet, proximum non solis verbis diligeremus, sed multis charitatis collatis operibus. Quocirca id Ioannes nobis in memoriam adducit, dicens. Filioli nõ diligamus verbo & lingua: sed opere & veritate. Sed profecto 1. Ioan. 3.
diuites huius temporis misericordes & pios sese prædicant: at si iam istam misericordiam nõ video, quia vel spiritualis tantum est, vel ea est sine dispẽdio aliquo suorum bonorum, quippe qui nihil pauperibus Christi erogant. Sed de his post pauca in suscitatione filij viduæ suo loco aptius dicemus. Et aduerte in hoc loco coniunctionem, &, idem valere quod, nã. Addunt enim rationem eorum, quæ dixerant, aientes, nam synagogam nobis ædificauit. Sic etiam intelligendum existimo illud Ioannis. Qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Et illud etiam ad Romanos. Et ministrauerũt gloriam incorruptibilis Dei. Et iterum. Et sicut non probauerunt. Et Ioãnes. Et in lege vestra scriptũ est quia Deorum hominum. Et rursus. Et verbũ in caro factum est. Et Lucas etiam noster. Et ipse præcedet ante illũ. ¶ Insuper & admonet diligenter locus iste, vt pro benefactoribus semper preces nostras Deo fundamus: nam isti pro Cẽturione, qui synagogam eis ædificauit, dominum rogant. Sic tu Christũ orare debes, pro ijs, qui bona temporalia tibi ministrãt: exemplo illius sanctissimi Heliæ, qui domino dicebat. Domine etiam viduam apud quam vtcunque sustentor, afflixisti? Sic Eliseus pro Sunnamite. Ecce (inquit) in omnibus sedulo ministrasti nobis, quid vis vt faciam tibi? Nunquid habes negotium & vis, vt loquar regi vel principi, vel militi. &c. Expende etiam quanta benignitas & misericordia sit apud dominum: vt omnes sanare dignetur tam Iudæos, quã Gentiles. Nullus etenim tam infimæ & abiectæ sortis homo erit, qui (si velit) Deo non possit placere, si vera & syncera fide ad eum accedat. Non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam acceptus est illi. Nemo apud Iudæos Ethnicis abiectior erat. Nullus etiam vilior erat apud eos, quam homo miles. Nam propter factas prædas & violentiam infames erant. Idcirco Iudæi ad Christũ mittuntur, vt suis verbis rogarẽt: metuebãt enim se nihil impetraturos, aut illum vix exorabilem esse, & idcirco tanta verborum ambage vtebãtur, dicentes. Dignus est, vt hoc illi præstes diligit enim gẽtem nostram, & synagogam nobis ędificauit. Quasi velint Christo dicere. Nolis rationem habere, nolis attendere, Ethnicus sit, aut miles: sed amicitiam considera, quam ipsis operibus erga nos habere manifestauit. Christus autem, qui nihil horũ attẽdit precib⁹ acquieuit & seruũ sanauit. Nec opus est, quotiescunque ab eo aliquid velis impetrare multa verborum ambage vti: quin potius cor adducito syncerum & mentem ab omni inquinamento liberã & tunc cum fiducia accede, & cõsequeris animi tui desideria. Nemo enim hominum vlla ratione contẽnendus est: sunt quippe varia dona, munera, & functiones (vt ait Paulus) & tamen est vnus dominus omniũ. Variæ sunt vocationes, & tamen non est nisi vnus Christus, qui omnes nos vocat: hũc ad Apostolicũ munus, alium ad opus ministerij. &c. Nãq; in humano corpore multa sunt membra, omnia autem non eundẽ actũ habent: & tamen omnia vnius corporis membra sunt. Sic inter nos multa dona, vocationes, & statuum genera sunt: cui autem præclaræ corporis & animi dotes fœliciter contigerunt, is neminem aliũ despiciat: nam omnes æquales sumus omnes membra sumus vnius corporis, & vnum caput

Ioan. 4.
Rom. 1.
Ioan. 8.
Ioan. 1.
Luc. 1.
3. Reg. 17.
4. Reg. 4
Act. 10.
1. Cor. 12.
Ephe. 4.
1. Cor. 12.

put Christū habemus. Vt autem apertissime videas, neminem à Christo contemni cuiuscunque status, aut conditionis ille sit, sequentibus accommoda aures. *Iesus autem ibat cum illis.* Diximus iam, nunquā eum fuisse Centurioni animum, vt Christus domū suam ingrederetur, sed solum, vt verbo sanitatē puero restitueret. Sed ad quid iam, rogo, Christus ibat? Vtique vt ostendat primo se orantiū voluntati semper annuere, facit & adimplet voluntatem rogantiū Iudæorū. ¶ Secundo vt opere adimpleret, quod verbo prædicabat. In cuius signum postquam in monte concionem habuit de misericordia erga proximos impendenda, finita iam concione, misericordiā operatur cum seruo languido, eum visitans, & pristinæ incolumitati restituens. ¶ Tertio vt humilitatē suā ostenderet, qui cum tantam potentiam haberet, id est, cum tanta faceret miracula, in aliam domum tēdit vt seruum curet. Nec dedignatur cum dominus sit cæli & terræ Centurionis seruum visitare: vt normam tibi & regulam præberet sanctissimæ humilitatis, cui nihil est contemptibile, nihil quod aspernetur, sed omnia potius sunt illi pretiosissima & amabilia.
Ioan.4. Noluit ad filium Reguli ire, & tendit ad seruū Centurionis. Pauperibus auxiliatur Christus, & magnates despicit: cum peccatoribus & infimis cōuersatur, & ibat ad Pharisęos rogatus. Rogabat (inquit
Luc.7. euangelista) quidam Pharisæus Iesum. &c. sed proh dolor, multi nanque sacerdotes his calamitosis temporibus nesciunt consilia sua, prædicationes & confessiones, nisi magnatibus tribuere. Pauperes vero relinquunt, & moleste ferunt & ægro animo suas cōfessiones audire. Quod etiā consueuerunt facere corporales medici, qui diuitum domos maxima solicitudine visitāt, at pauperes ægros interire sinunt. Deus
3.reg.17. misit Heliam nō ad diuites & magnates, sed ad pauperculam viduam Sareptanam. ¶ Quarto id fecit, vt fidem Centurionis omnibus notam faceret, & vt cūctis cognitus esset & celebratissimus. Vbi diligenter aduertes quantam curam habeat dominus honorandi amicos suos, quātaque bona illis impertiatur: nec non etiam efficit, vt ab vniuerso mundo celebrētur & colantur. Concepit etenim Centurio de Christo maximam fidem, & credidit eum posse solo suo verbo ęgrū sanare. Et quanuis id recte cognouisset Christus, tamen in domum Centurionis tendit, vt vel sic occultam Centurionis fidem notissimam apud oēs efficeret. Nam si Christus antequam ad domum accederet solo verbo puerū sanaret, ad quid postea subijceret Centurio. Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum? Quo pacto alij cognoscerent fidem Centurionis & eius humilitatem? Quomodo laudaret illū dominus coram populis? Vadit igitur ad Centurionis domū, vt inde ipse Centurio ansam sibi sumat dicendi. Domine non sum dignus. &c. Quo effectū est, vt propalata fuerit omnibus huius hominis fides, & vt à Christo fuerit magnifice laudatus. Quærit semper Christus occasionē, vt seruos & amicos suos honore afficiat. Nā cum dixit Christus, ego veniam & sanabo eum, Centurioni ansam prębuit, vt in hæc prorumperet verba. Domine non sum dignus. &c. Et quia dixit. Domine non sum dignus: inde Christus magnificam eius laudem prædicauit, dicens. Non inueni tantam fidem in Israel. Solet enim aliquando dominus, qui seruum habet animo virili, & viribus magnis præditum, vt experimētum faciat, an ita res se habeat, intempesta nocte seruum foras mittere, vt nūcium alicui deferat: at postquam discessit, dominus sibi assumit arma, & factus obuiam famulo, euaginat ensem, & manus conserit cum eo. At famulus qui natiuum animum & robustas vires nunquam deposuit & punctim & cæsim dominum maxima dexteritate percutit, quo fit vt conceptam de illo spem dominus confirmet. Tūcq; dominus se illi notum facit, vt pugnæ imponatur finis, dicens. Satis, satis, ego sum dominus tuus: scio enim ipso experimento quantum viribus & animo valeas. Posthac ego curabo teipsum magnis beneficijs afficere, & debitum honorem tribuere. Quod idem dominus cum sanctissimo patriarcha Abrahā fecit. Nouerat enim recte dominus quāta fide seruus suus abundaret: nihilominus, vt notam eam faceret cunctis gentibus, & vt mundus eius virtutem intelligeret illum tentat veluti armis cum illo agens præcipiens, vt filium suum in montem duceret, vt sacrificium offerret domino. Sanctissimus igitur patriarcha nullas nectit moras: in montem ascendit, filium secum ducit & virili & fideli animo ensem arripit, & ictum minatur non ficto animo: tuncque dominus inclamauit. Satis, satis est Abraham. Nūc cognoui quod timeas Deum, nunc manifestum te faciam mundo, vt & fides & virtus tua maxima cognoscatur. Quod à domino fuit factum vt Abrahę fides notissima esset omnibus. His omnibus ambagibus vsus est dominus, vt magnam fidem & obedientiā Abrahę, quæ occulta habebat, omnibus aperiret. Idem fecit cum Iacob, quando cum illo luctari cœpit, illius vires volens experiri: quas cum expertus esset, dixit. Dimitte me, iam ascendit aurora. Eodem modo experimentum fecit in Centurione, præbens illi ansam vt eius virtus & fides manifestaretur. Et hoc tentandi modo vsus est, dicens. Ego veniam & curabo eū. Quem etiam modū cum muliere Cananæa obseruauit, nihil illi respondens: vt vel sic maxima eius propalaretur fides: & vt digna esset, quæ à domino maximo encomio celebraretur. Vide rogo quam fidelis amicus sit Deus, qui modos nouit & inuestigat, quibus dilectos suos honorib[9] afficiat. Meritissimo quidem canit illi regius psalmographus. Nimis honorati sunt amici tui Deus. Ex quibus omnibus id tibi documenti deberes elicere, vt humanas laudes vili pendas, honores & dignitates: sed omnis cura & solicitudo impendenda tibi est, quomodo apud dominum sis laudabilis. Hoc enim verum encomiū, hæc dignissima laus, quæ tibi immortalem gloriam est paritura. Dominus nāque etiam, si tu proprię laudis tuæ oblitus sis, eius curam habet: ita vt in præsenti & in futuro seculo magnis honoribus te afficiat. *Et cum iam non longe esset à domo misit ad eum Centurio amicos dicēs. Domine noli vexari. Non enim sum dignus vt intres sub tectum meum.* Quæ verba nō est dubium quin processerint à vera humilitate. Quemadmodum legimus de Petro cū dixit domino. Exi à me domine, quia homo peccator sum. Ego domine idolorum fui cultor, ego flagitijs & sceleribus cōtaminatus: tu autem ipse puritatis & bonitatis fons. Quæ conuentio Christi ad Belial? Quæue participatio lu-

Margin references (right column): *Gen.22.* (at "fitium offerret domino"); *Gen.31.* (at "cit cum Iacob"); *Matt.15* (at "Quem etiam modū"); *Psal.138.* (at "quidem canit illi regius psalmographus"); *Luc.5.* (at "à me domine"); *1.Cor.7.* (at "Quæ conuentio Christi ad Belial")

tio lucis ad tenebras? Quis sum ego, vt dominus ve-
niat ad seruum suum? Sic etiam humilitate plena ma
Luc.1. ter beatissimi Baptistæ matri domini dixit. Vnde
hoc mihi, vt veniat mater dñi mei ad me? Et Abi-
gail cum Dauid vellet illam in vxorem accipere di
1.Reg.25. xit. Ecce famula tua, sit in ancillam, vt lauet pedes
seruorum domini mei. Per hanc humilitatem factus
est Centurio dignior Iudæis, vt Christus ad eum ve
niret. Etenim humilis officium est, vt semper vitia
propria cognoscat: neq; aliena respiciat. Habuit igi-
tur iste Centurio veram humilitatem, habuit etiam
fidem, cum crediderit bene posse dominum etiam
dum esset absens infirmo incolumitatem tribuere.
Habuit denique ardentem charitatem cum tãto ani
mi affectu pro seruo ad dominum orauit. ¶ In quo
loco id non erit silentio prætereundum, quo pacto
vnus & idem actus diuersam laudem & præmiũ ha-
Mat.8. beat. Nam cũ dixerit Petrus. Exi à me domine quia
homo peccator sum: & Genezareni idem dicunt: ta
men Petrus ob id laude fuit dignus, Genezareni ve
Luc.19. ro reprehenduntur. Zachæus recipit Christũ & lau-
datur: Centurio rogat ne ingrediatur suam domum
& propterea dignus reperitur encomijs. Vt intelli
gas semper in omnibus intentionem operis attendẽ
dam esse, vt inde elicias, opus dignum ne sit laude,
vel vituperio. Is nanque qui bene erga omnes affici
tur etiam in actionibus, quæ minus rectæ videntur,
cõmendatur à domino. In cuius rei exemplum in sa
Act.15. cra pagina in Actis legimus inter Paulum & Barna
bam dissidium interuenisse: dum Barnabas consule
ret vt profecturi ad visitandas ecclesias assumerent
Marcum: Paulus vero contrariæ erat sentẽtiæ. Neu
ter tamen in re tam diuersa dignus fuit aliqua repre-
hensione, cum Barnabas ad lenitatem inclinaretur,
Pauli vero iudicium erat, seueriori censura esse vten
dum. Vbi docemur, ne aliorum facta, præsertim viro
rum sanctitate præstantium, iudicemus, quanuis di-
uersa sequantur placita. Iam vero subdit ipse Centu-
rio causam, quare dicat ne intret in domũ suã dicẽs.
Propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus
vt venirem ad te: sed dic verbo & sanabitur puer meus.
Credidit iste, dicere Dei, facere esse: iuxta illud diui-
ni vatis. Ipse dixit & facta sunt. Verbo enim Dei vni
Psal.148. uersus conditus est. Dixit Deus, fiat lux, & facta est
Gen.1. lux. Præterea vocat Centurio puerum seruum scri-
1.Reg.21. pturæ more, quæ pueros vocat seruos. Vnde in pri-
3.Reg.19. mo Regum dicitur, fuerunt vasa puerorum sancta.
Et illud etiam. Venit Helias in Bersabe Iuda, & dimi
sit ibi puerum suum. Sequitur. *Nã & ego homo sum*
sub potestate constitutus habens sub me milites, & dico
huic, vade, & vadit, & alij veni, & venit, & seruo meo
fac hoc, & facit. Quibus ostendit, quod Christus pote
rat absenti sanitatẽ restituere. Facta hypothesi quod
Christus omnium rerum sit dominus, cui vniuersæ
creaturæ vel ad nutum obediunt, ita vt neminẽ ha-
beat superiorem, aut æqualem, qui illi imperare pos-
sit: & tunc arguit à fortiori. Non defatigetur domi-
nus meus: nam quemadmodum ego dico huic, vade
& vadit: sic tu verbo solo præcipe infirmis, vt à le-
Psal.106. ctulis sani & liberi surgant. De te nanque verissime
illud scriptum est. Misit verbũ suum, & sanauit eos.
Ego enim sum homo sub potestate constitutus, ha-
bens super me dominum, cuius seruus ego sum: ha-

beo etiam alios seruos & milites sub imperio meo.
Quod si vni dixero, vade illuc, statim iussis obtem-
perat: & si dixero alteri, veni huc, dicto citius, id ad
implet. Quanto igitur potiori iure tu, qui rex regũ
es, & dominus dominantium, qui nullum agnoscis
super te imperium: cuicunque dixeris veni, veniet:
& si dixeris ægritudini, vt recedat, recedet protinus
& si dixeris sanitati, vt non discedat ab aliquo, id re
ctissime adimplebit. Sic igitur poteris optimæ vale-
tudini præcipere, vt vadat ad puerum meum, & ibit
protinus, licet ipse sit absens. Nanque serui mei non
solum mihi præsenti obtemperant: sed etiam dũ mit
to illos, vel etiam ad longinqua loca, ibi diligenter
quæ à me iussa sunt exequuntur. Posuit autem iste
Centurio rationis suæ vim, nec eam compleuit: no-
uerat enim se loqui cum viro sapientissimo & erudi
tissimo, in quo sunt reconditi omnes thesauri sapien Colo.2.
tiæ & scientiæ Dei. Veluti si quis volens conficere
syllogismum solam minorem propositionem adijce
ret: in qua est tota vis argumenti. *Quo audito.* Hic po
nitur quædam Christi conclusio, quæ infertur ex fi
de huius Gentilis, comparando eam cum infidelita
te Iudæorum. Nam per fidem charitate informatam
homo placet Deo, & isti Gentiles, & multi alij erãt
Christi fidem habituri: maxima vero Iudæorũ pars
permansura erat in sua infidelitate, quod Deus repel
leret Iudæos & acceptaret Gentiles. Vnde dicitur,
quo audito: scilicet, audito Centurione per nuncios
suos. *Iesus miratus est.* Videns maximam Centurio-
nis fidem. Vbi diligenter aduertas Christum non ad
mirari mundi opes & facultates, corporis pulchritu
dinem, aut alia huiusmodi, sed potius ipsam diuinã
fidei virtutem. Nã sicut docuit nos Christus timen-
da esse mala spiritualia, non vero ea, quæ accidunt Matt.10
corpori: sic etiam docuit ea quæ spiritualia sunt & di
uina admirari & suspicere: nõ tamen quę fluxa sunt,
& terrena. Nam aurum, argentum, lapides pretiosi,
& quidquid in diuitijs & facultatibus mundi conti-
netur id omne vanum & ad triduum periturum est.
Nec id mirandum, cum habeant inanem finem &
exitum. Dixit enim Dauid. Dormierunt somnum Psal.75.
suum viri diuitiarum & nihil inuenerunt in manib9
suis. At idest mundanorum hominum ingenium, vt
hæc totis viribus inquirant, amplectantur, & sequan
tur, ita attoniti & eorũ amore capti vt ad nihil aliud
nati videantur, veluti infantes vilem annulum plũ-
beum: aut quid aliud simile mirantes. Diligunt et-
enim pueri plus equum ex arundine factum, quam
eos omnes, qui ad regis ministeriũ sunt parati. Equi
dem omnia hæc terrena similitudinem habent cum
arundineo equo: si cum illis nunquam interituris, &
sempiternis bonis comparentur. Quippe hæc tempo
ralia imago sunt & vmbra futurorum bonorum. Ve
rum multi sunt, qui hac rerum imagine & vmbra so
lum detinentur, neque aliud firmum magis aut sta-
bile bonum inquirunt: non conuertentes oculos ad
cælum, quæ patria est beatorũ, vbi vera bona sunt.
Quod autem pueri id consuescant facere, non est mi
rum cum discursu careant: at cum tu homo sis, qui
rationis & iudicij compos es, quid est quod vmbrã
sequeris & demiraris? Quare ducit te in admirationẽ
imago, & non rei veritas? Idcirco diuina sapientia Pro.1.
hæc introspiciens ad homines loquitur dicens. Vsq;
quo

quo paruuli diligitis infantiam? Hæc enim terrena apud viros probos nullius sunt ponderis & momenti: & D. Paulus tanquam stercora hæc omnia iudicabat. Nec de his miratur, sed de virtutibus & spiritualibus donis, Christus fidem Centurionis admiratur, & hanc sibi acceptã iudicat. ¶ Verũ operæpretiũ erit id modo in dubiũ reuocare, qui fieri possit, vt Christus admiretur, cum admiratio cõsurgat in homine ex consideratione rei cognitæ? Christus in instanti suæ Conceptionis plenus fuit scientia, & omnia cognouit in verbo anima Christi beata: quo igitur pacto poterat de aliqua re admirari? Si omnia sunt nuda & aperta oculis eius, quid ignorabat? Quapropter aliqui dixerunt, non fuisse miratum: sed ad modum admirantis se habuisse. Sed profecto videtur mihi rectius posse si dixerimus eum vere fuisse admiratum. in cuius gratiam sciendum, in Christo duplicẽ fuisse scientiam, alteram diuinam, quæ æterna est, sub qua nulla potest cadere admiratio: quia nihil de nouo per eam cognoscitur: quia tam scientia, quã sciẽs, quam scibile sunt & continentur intra suam diuinã substantiam. Et sicut diuinæ essentiæ nihil de nouo acquiritur, ita nec sapientię eius. Alia est sciẽtia Christi humana siue creata, & hæc est duplex, altera est scientia visionis in verbo, & ista est scientia animæ Christi: & sicut anima Christi est creata, ita scientia eius creata est: quia non potest aliquid increatũ formam esse rei creatæ. Et videtur scientia visionis cognitio illa quã anima Christi habet de rebus cognoscendo illas & videndo diuinam essentiam, in quantum in ea relucẽt omnes res: quam cognitionem habent omnes beati in patria. Et secundum istam, sciẽtiã anima Christi in instanti Conceptionis cognouit in verbo omnia, quæ verbum cognoscit scientia visionis, & secundũ hanc non potuit admirari. Alia est scientia in Christo, qua cognoscit res in proprio genere, id est, non secundum quod repræsentantur in aliquo excellẽti repręsentatiuo quale est diuina essentia: sed vt cognoscũtur in se ipsis, siue in propria natura: & hoc est cognoscere rem in proprio genere quia genus dicit naturam communem. Quæ itidem scientia duplex est altera experimentalis, altera vero habitualis. Habitualis dicitur habitus quidam cognitiuus, quo de re iudicamus cognoscentes proprietates eius secundum suam naturam: & quãtum ad istã scientiam non fuit in Christo aliqua nouitas, aut admiratio, quia ab instanti suæ Conceptionis eius anima fuit perfecta habitibus omnium scientiarum, & idcirco quantum ad hoc admirari non potuit. Alia est scientia experimentalis: vt quando quis habens habitum scientiæ per solam doctrinam & speculationẽ, postea vero experitur intuitiue in effectu aliquid quod speculatiue cognoscit. Sicut medicis cõtingit, & id fit in omni scientia naturali & morali. Quo pacto anima Christi poterat aliquid addiscere per experientiam, quia aliqua de nouo videbat, quæ nunquã viderat. Et sic Apostolus affirmat, Christum didicisse ex his quæ passus est obedientiam. Ita & in præsenti licet anima Christi cognosceret in verbo istam fidem Centurionis qualis erat, & qualis futura esset: tamen eam non fuerat expertus in actu. Ideoque quia animæ Christi hoc erat incognitum, id est hoc nunquam experta erat: secundum cognitionem experimentalem admiratus est, quando in re ipsa tantam vidit fidem. Sicut nos cognoscimus aliqua speculatiue, quæ magna sunt & grandia, & nihilominus quãdo videmus ea in rei veritate accidere valde admiramur. Non tamen alicuius rei tanta admiratio poterat illi euenire, quanta nobis: quia quanto est maior ignorantia, tanto est maior admiratio. Christus tamen quando in hac vita erat de qualibet re semper habebat duas claras notitias, alteram diuinam, alteram vero creatã, quę est scientia visionis animę eius. Et idcirco licet aliquando rem aliquam admiraretur modica erat admiratio. Veluti si astrologus nouerat tali die & tali hora futuram esse eclipsim, quãdo id contingat non valde admirabitur, licet in eo sit aliqua immutatio, quia ipso experimento hoc non nouerat: qui vero astrologiam ignorat, nimis mirabitur. *Et conuersus sequentibus se turbis dixit, Amen dico vobis nec in Israel tantam fidem inueni.* In publico loco & coram omnibus laudauit illum Christus. Primo vt firmius & pressius virtuti hæreat: quia quãdo alicuius probitas omnibus nota est, erubescit maxime si in aliquo crimine comprehenditur: quia à maximo dignitatis & honoris gradu cadit. Si autem occulte bonus sit, postea vero deterior fiat, minus erubescit: cum nullum honoris gradum amittat, aut bonæ æstimationis. Est quippe bona fama quasi stimulus quidam ad bene agendum. Vnde qui illam amittit, si forte desperet de illius acquisitione facilius in malum & impudenter prolabitur. Deinde illum laudauit, vt cæteri videntes quo pacto à domino prædicabatur & laudabatur, ad virtutem inflammarentur & incenderentur. Laudatur de fidei magnitudine, primo quia credidit, quod etiam absens poterat incolumitatem puero tribuere: atque adeo non adduxit ad Christum paralyticum, quemadmodum illi, qui portauerunt illum ad Christum. Nec rogauit, vt ipse ad infirmũ accederet, sicut Iairus Archisynagogus, qui rogabat Christum vt veniret & imponeret manũ super filiam suam: nec etiam, vt regulus, qui Christi præsentiam desiderabat, vt filium suum sanaret: sed tantã fidem habuit, vt solo verbo crederet, Christum posse puero salutem tribuere. Secundo diuinũ imperium, maiestatem & dominium confessus est, cũ dixit. Dico huic, vade, & vadit: & seruo fac hoc, & facit. Sed iam singula verba veniunt à nobis explicanda. ¶ In primis verbum hoc. Amen, Hebraicũ est, & in omnibus translationibus diuinæ scripturæ varijs linguis factis, immutatũ permansit: quodquidem altissimo mysterio non vacat, quia firmitatem securitatemque significat: & id quo alia corroborãtur & confirmantur, mutari non debet. Præterea in veteri lege iuramentũ est. Viuo ego dicit dominus: in nouo autem (vt Hieronymus annotat) amẽ dico vobis: quia sic iurabant in veteri lege in condemnationem Deorum mortuorum, vt erant idola gentiũ per quæ iurabant idololatræ. At nunc quia idololatria cessauit, non opus est iurare per Deum viuentem: nisi tantum, vt ipse Deus, quem nos viuentem credimus, asserat affirmatiue se hoc dicere. Etenim iuramentum secundum Damasceni sentẽtiam significat immutabilitatem consilij Dei: eo quod apud nos contractus, qui inuicem fiunt ipso iuramento rati sunt & habent firmitatẽ, Iurat Deus dicens. Amen Amen.

Phi. 3.

Hebr. 4.

Hebr. 3.

Matt. 9.

Luc. 8.

Ioan. 4.

Hiero. super cap. 4. Iere.

Damas. li. 1. cap. 14.

Bas. hom. de pœni. Hiero. epi. ad Titum. cap. 1. Gen. 22. Psal. 131. Deute. 29

Amen, propter hominum incredulitatem (vt Basilius & Hieronymus annotant) vt iuramẽto eos certiores redderat. Sic Abrahæ iurauit dicens. Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, &c. Sic iurauit Dauid, necnõ filijs Israel. Vnde obsecro aut ad quid existimas opus esse iuramento, vt Deo fidem adhibeamus? Certe id prouenit ex malitia nostra. Quem admodum nos datam fidem frangimus, quam alijs dederamus, ita & illis non credimus, si quę dicunt iuramento non astruant. Cum enim nobis consuetũ sit alios fallere, ita & nos timemus ab alijs falli. Vnde nihil credimus, nisi id prius fuerit iuramento confirmatum. Cum autem Christus deprauatum nostrũ animum bene nouerit (licet ipse verissimus sit, imo ipsa met veritas quæ nobis dicit, iuramento libet cõfirmare, vt imbecillitati nostrę se ipsum accommodet, vt vel saltim hac ratione illi credamus. ¶ Secundo id iuramẽto affirmat, scilicet, maiorem fidem inuenisse in Centurione, quam in Israel, non quod maiorem habuit Cẽturio fidem, quam beata virgo, aut Ioannes Baptista, aut Apostoli, & Christi discipuli, sed intelligere id debes per collationem, quia ęquũ erat, vt maiorem fidem in Iudęis inueniret, quam in Gentibus. Ita vt singulis recte consideratis maior fuerit fides in Centurione, quam in Iudæis. non simpliciter sed collatiue. Veluti si quis laudans prudentiam hominis rustici, maiorem esse diceret, quam hominis docti, quod sane intelligendum esset in suo genere, ita videlicet quod rustici prudentia in genere suo maior apparet, quam alicuius philosophi inter literatos & sapientes homines, Doctus inuenitur rusticus non inter doctos & literatos homines, sed inter rusticos, & magis doctus, quam philosophus inter philosophos. Secundo potest & hoc intelligi quantum ad fidem in operatione miraculi, vt sit sensus, in toto Israel non inueni tantam fidem in aliquo homine, ad cuius petitionem facerẽ miraculum, quam in isto homine, & tunc verba hæc erunt vniuersalia nullam habentia exceptionem. Nec obstat, si in medium adducas sanctos apostolos, beatam virginem aut D. Baptistam, quia nulla miracula fecerat adhuc istis petentibus, in quibus horum fides requireretur, Et manifeste patet sic esse intelligendum, quia Christus fecit hoc miraculum dicente Centurione illi, vt solo verbo puerum sanaret, hoc autem null⁹ horum dixit, ad cuius petitionem Christus aliquod miraculum fecerit. Videtur igitur maiorem fidem inuenisse in Centurione, loquendo tantũ de illis, ad quorum preces Christus tantum miracula fecit. Tertio non prætulit Christus fidem Centurionis fidei matris suæ, aut Apostolorũ, quia loquebatur de ijs, qui propter generalem suam prędicationem crediderũt non de ijs, qui antea credebant, ¶ Denique pro huius loci maiori explicatione obseruandum est, fidem dupliciter accipi, vno modo pro habitu credendi secundum quam assentimur veritatibus sacræ scripturę etiam si non constiterit nobis probatio de aliqua illarũ veritate. Et hæc est fides, sine qua inquit Paulus, impossibile esse placere Deo, & hæc est vna ex

Heb. 11.

tribus theologicis virtutibus, quas Paulus adducit scribens Corinthijs Et per hanc fidem differt fidelis homo ab infideli. Alia est fides quæ confidentia vocatur, qua petit aliquis a Deo confidenter aliquid, sperans, & credens certissime se consequuturum à domino id, quod postulat, quę fides necessaria est oranti, alias enim nihil vnquam impetrabit. De qua beatus Iacobus dicit, Si quis indiget sapientia postulet à Deo postulet autem in fide, nihil hæsitans. Et sic existimo illud etiam esse intelligendum. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dixeritis mõti, &c. Et quod Cananææ Christus dixit. O mulier magna et fides tua. Et Ioannes ait. Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis. Id est non fidebat ipsis, neque se confidenter aut secure illis tradebat. De qua credo in hoc loco incidere sermonem potius, quam de fide theologica, quę valde necessaria est ad efficiendum miracula ✠ Et reuersi qui missi fuerant domum inuenerunt seruum qui languerat sanum. Virtute diuina factũ est (quæ vbique adest & operatur) vt in nictu oculi ille, qui maxima infirmitate laborabat & de cuius salute omnes medici iá desperauerant integræ sanitati restitueretur, quodquidem maxima fides Centurionis effecit. ¶ Ex hac igitur istoria Centurionis præter ea omnia, quæ diximus ad nostram eruditionem discamus, primo in omnibus necessitatibus & afflictionibus nostris in medio itinere ire obuiã Christo, vt iuxta nos dignetur accedere. Protinus enim, vt Christus Capharnaũ peruenit, & id intellexit Centurio, nuncios ad illum misit, ne forte discederet. Id semper aduertere debes vt si Christus prope transierit, & audieris eius famam, vocem, & inspirationes, ne facias moram, sed cito ad eum curre & illum in tuum auxilium & necessitatem voca. Nam in hac vita prope te est, nunc illum pręsentem habes, nunc poteris illi occurrere, & vocare illum, antequam seipsum abscondat, antequam mors veniat & discedat. Detine illum, neque sinas illum transire donec vulnera animæ tuæ omnino sanet. Ita fecit anima illa sancta, quę dicebat. Tenui eum nec dimittam, donec introducam illum in domũ genitricis meæ. Sic fecisse legimus Cananæã illam, quæ postquam nouit, Christum in regionem suam peruenisse, clamauit ad illum dicens. Miserere mei fili Dauid. Non dimisit illum vlterius transire quousque fuit assequuta omnia, quę desiderabat. Sic tu priusquam mors appropinquet, postquam illum pręsentem habes, clama, nec cesses, & vestigia illius insequere dicens. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Ecce puer meus iacet in domo paralyticus. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. Igitur secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Sed proh dolor, quoties Deus corda nostra perãbulat & pertrãsit, & eum alloqui nolumus, imo illum contẽnimus. Sed quid dico, quod transit? Imo coram nostris oculis adest supernus ille cælestisque medicus, & rogat nos, vt

1. Cor. 13. Iaco. 5. Matt. 17. Matt. 15. Tex. Cant. 3. Matt. 15. Psal. 50.

nos, vt medicamen salutis velimus accipere, & sedés ad ostiū expectat nos, nos aūt tamquā amētes & stupidi magnis ęgritudinibus oppressi, & peccati labibus infecti remedium nostrum spernimus. Quomodo rogo, tu illum quæres, vt Centurio iste, Cananæa & Magdalena fecerunt, si cum foribus tuis adest, dicis eum nescire? ¶ Discamus semper nunquam de diuina pietate & benignitate desperare, imo semper petitionibus nostris cōfidentes accedamus, potēs quippe dominus est, ex peccatoribus iustos & sanctos efficere. Potens est dominus dicere peccatis meis, recedite ab homine isto & dicto citius recedent. Potens est dominus, vt dicat sanitati, veni & esto cum homine isto, & gaudebit iussibus domini. Potēs est dominus ab incurabili paralysi hominem liberare. Et tandē potētissimus est ab omni miseria, ab omni afflictione & angustia saluū & incolumem te ipsum eripere. Legimus nanque in quarto libro regum Eliseum prophetam dixisse In tepore hoc cras modius simile vno statere erit, & duo modij ordei statere vno in porta Samariæ. Quidam autem Deo diffidēs dixit. Si dominus etiam fecerit cataractas in cælo, nunquid poterit esse quod loqueris? Qui ait. Videbis oculis tuis, & inde non comedes. Sicq; factum est vt ille, qui Deo non credidit, a turba in ingressu portæ conculcatus moreretur. Itaque has tres insignes, & egregias virtutes exemplo Cēturionis induamus scilicet, fiduciam, charitatem, & humilitatem. ¶ Discamus etiam proximorum virtutes laudare, sicut Christus laudauit fidem Centurionis coram omnibus ibi adstantibus. Sic etiam laudauit Christus Nathanaelem. D. Petrum, Magdalenam, Cananæam & Zachæum. Sed nos veluti si in sacro baptismate Christum non fuissemus confessi, nec ipsius vexillum sequuti multo aliter facimus, nam proximorū virtutes & ea, propter quę digni sunt laude silentio inuoluimus, defectus vero & quę committunt flagitia propalamus, & laudamus. Quo fit vt regius vates dicat, Laudatur peccator in desiderijs animę suę & iniquus benedicitur. Illum laudas, qui de illata iniuria crudelissime vlciscitur, vel qui turpia & scelerata commisit. Cuiusmodi conditionis sunt assentatores & adulatores, & alij multi, qui ita viuunt vt alijs placeant & adulentur, De quibus propheta sanctus Ezechiel scribit, & multa ponit, quę illis contingēt, dicens. Eo quod deceperint populum meum dicētes pax, pax & non erat pax, & ipsi ædificabant parietē illi autem liniebant eum. Peccatores namque parietē vitiorum & grauissimorum scelerum ędificant, illi autem, qui blandiuntur, parietem liniunt, reddendo illū albū & lucidū: dicentés nihil esse fœdum, aut turpe in ipsis sceleribꝰ & flagitijs, imo pulchritudinem & honestatem præ se ferre. At exemplo Christi tantū virtus & honestas laudāda est, vt in hoc loco Centurionis commendatur fides, & Pharisęorum vitia carpuntur, sicuti videre est in capite. 23. Euangelij D. Matthæi. Sic tu virtutes semper laudibus prosequere, nec bonos vituperes, aut iniquos laudes. ¶ Discamus etiam, vt semper opera & vita nostra statui & vocationi nostræ sint consona: nam secundum ea quæ hic a Christo narrantur Centurio miles atque Gētilis Israelitici populi sacerdotes & senes fide superauit: ita vt in maiori honore fuerit habitus, quam illi omnes, qui se præcipuos esse æstimabant in obsequio domini, & maiorem perfectionem & sanctitatem fuerant professi. Mundi quippe officium, aut vanus honor seculi non coniungit nos ipsi Deo, sed potius humilitas & recta opera, aut si mauis zelus ardens ministerij domini. Et tandem vt de hac re finē dicēdi faciam, ne nobis fiducia sit in statu aut dignitate nostra, sed memoria semper repetamus à quanta gloria & honore ceciderint angeli illi supremi in miserum tenebrarū locum. Et quo pacto etiam primus noster parēs a paradiso voluptatis fuerit eiectꝰ summa ignominia & dedecore, & quomodo Iudas constitutus Apostolus tandem fuerit misere & infœliciter suspensus cum iniquis angelis habitaturus. Ita vt nec monachalis habitus, nec sacri ordines, aut perfectionis status nos saluos & incolumes minime seruabunt, nisi his optimum viuendi studium adhibuerimus. ★ Et factum est deinceps. Hoc est post restitutam sanitatem puero Centurionis quamuis non immediate post illam, sicut ex alijs euangelistis colligitur. ★ Ibat Iesus in ciuitatem, quę vocatur Naim. Inter alia pręclara, quæ dilectus discipulus de suo magistro dixit, id fuit, vnum & potissimum, scilicet, quod venit, vt dissolueret opera diaboli In hoc (inquit) apparet filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Scriptum enim est. Inuidia diaboli intrauit mors orbem terrarum. Deus nanque mortem non fecit, neque lætatur in perditione morientium. sed diabolus, qui homicida semper fuit ab initio Adę quippe dixit Deus. In quacumque hora comederis morte morieris. Sed peccatum quod transgressio fuit præcepti mortē induxit. Itaque sicut inuidia diaboli mortem, ita charitas Christi attulit vitam, iuxta illud, quod ipse dixit. Ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant. Et D. Paulus. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur Igitur cum venerit Christus in mundum (vt inquit Paulus) vt eum destrueret qui mortis habebat imperium per mortem suam conueniens fuit, vt priusquam in arenam cū illa descenderet, ostenderet illi, quam potentiam aduersus eandem mortem afferret. Itaque conuenientissimū fuit, vt antequam omnino mortem destrueret, aliquos ad vitam restitueret, vt imperium ostenderet, quod habebat aduersus ipsam mortem, vt vel sic intelligeret mundus eum & mortis & vitæ esse dominū. Qua de causa modo scribit D. Lucas quo pacto adolescentem quendam filium viduę dum iret in ciuitatem Nain a morte suscitauerit. ¶ Vbi maxime cōsideranda est Christi bonitas. quippe qui non vocatus. aut rogatus venit, vt viduam tristem consolaretur. Et hoc est illius maximū encomium, quod etiam nobis venit non vocatus. Ab æterno quippe nos elegit, sed

Marginalia (left column): 4. Reg. 7. — Ioan. 1. — Math 16. — Luc. 7. — Matt. 15. — Luc. 19. — Psal. 9. — Ezec. 13.

Marginalia (right column): Tex. ★ — Tex. ★ — 1. Ioan. 3. — Sapien. 2. — Sapien. 1. — Ioan. 8. — Gen. 2. — Ioan. 10. — 1. Cor. 15. — Heb. 2. — 2. Tim. 1. — Ephe. 1. — Ephe. 6.

git: sed non propter preces aut opera nostra bona præcedentia, sed sola sua benignitate & gratia. Nec nos ad illum prius iuimus, sed ille ad nos. Non nos elegimus illum sed ille nos. Cum adhuc mortui es-
Ephe.2. semus in peccatis (inquit diuinus Paulus) Deus qui diues est in misericordia conuiuificauit nos Christo. Propterea enim dicit in Esaia. Quæsierunt me,
Esa.65. qui antea non interrogabant, inuenerunt qui non quæsierunt me. Solet benignitas domini miseros & afflictos consolari: & quod maius est nec rogatus nec vocatus sed potiùs inopinatus venit, vt hic facile ostenditur. Quocirca Apostolus Paulus. Benedi-
2.Cor.1. ctus Deus & pater domini nostri Iesu Christi pater misericordiarum & Deus totius consolationis qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Longe aberat huius mulieris cogitatio ab spe salutis filij sui veruntamen vadit Christus Nain & filium suum viuum vidit. Beata ciuitas, beata domus, & beatus ille est nuncupandus ad quem dominus accedit: siquidem bona multa ab eo accipiet. Venit Christus in
Luc.4. domum Simonis: & socrus eius liberatur à febre. Ve-
Mat.9. nit ad Matthæum: & ex publicano, efficitur Apostolus. Venit in domum Zachæi, & salus facta est
Luc.19. illi. Venit denique in hanc ciuitatem Nain & mortuum suscitat adolescentem. E diuerso autem is, à quo dominus discedit aut longè abest multis miserijs implebitur. Idcircò dixit Martha domino. Do-
Ioan.11. mine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Vnde & Iudaicus populus miser & obcæcatus est, quia Deus discessit ab illo. Vnde maxime tibi cauendum est, ne tibi dicat dominus, sicut olim Iu-
1.Par.12. dæis. Vos dereliquistis me, & ego dereliqui vos.

¶Aduertendum est insuper Nain ciuitatem esse in Galilæa sitam in magno monte Hermon: ad cuius latus versus orientem est ciuitas Nain, & ad dextrum latus Nain spatio sex vel septem parasangarũ positus est mons Thabor. Nè autem præbeatur ansa errandi scripturam legentibus, sciendum tres mõtes huius nominis Hermon in illa regione reperiri. Vnus & ille præcipuus, cuius scriptura facit mentionem iuxta montem Sanir reperitur, supra regionem Traconitidem: & est vltra Iordanem. Alius est trans torrentem Cison, qui ad orientale latus manet montis Thabor: tertius verò est hic vbi est Nain quẽ scri-
Psal.41. ptura vocat modicum, ad differentiam eorum quos nominauimus. *Et ibant cum eo discipuli eius.* Comitabantur Christum, sicut Eliseus, qui magistro suo
4.Reg.2. dixit. Viuit dominus, & viuit anima tua, non dere-
Iob.23. linquam te. Vnde in persona horum dicebat Iob. Vestigia eius sequutus est pes meus: viam eius custodiui, & non declinaui ab ea. Redditurì erant Apostoli rationem de omnibus, quæ gessit Christus à baptismo Ioannis, vsque ad eius ascensionem, vt Petrus
Act.1. dixit. Atque ideo indiuidui comites erant quasi testes miraculorum eius. Iucundum etiam erat Apostolis Christo adhærere. Dixit enim Petrus Christo. Quo ibimus? verba vitæ habes. *Et turba copiosa.*
Ioan.6. Ibat cum illo turba multa, propter signa, quæ faciebat super ijs, qui infirmabantur. Et vtinam miracula quæ Christus singulis diebus tecum operatur, tecum efficerent vt illum sequereris. ¶Obserua autẽ, quod prius eunt Apostoli, & statim post illos turba multa: & non id mysterio vacat: nam quando prælati ecclesiæ priores Christum sequũtur, statim post illos tendunt subditi & inferiores. Nam eodem modo, quo pastor Iacob virgas ponebat vel cum cortice vel sine illo coram oculis ouium: eodem modo Gen.30.
oues pariebant agnos varios. Itá sanè si bona opera pastores & prælati ecclesiæ coram oculis subditorũ proponunt, eadem ipsi subditi sequuntur & pariunt. Potiùs enim subditi factis, quam verbis sunt regendi. Vnde mirabile est ad hoc propositum illud Eze- Eze.1.
chielis, quod rotæ non superabant animalia sancta: omnia nanque suo ordine & proportione ibant. Et cum eleuabantur rotæ, pariter & eleuabantur animalia. Et quocunque ibat spiritus, illuc quoque pariter tendebant rotæ: & pedes eorum recti pedes, æquales pedes, quia opera verbis correspondere debent. Prior, qui in ciuitate Niniue pœnitentiam e- Ionæ.3.
git fuit rex, ipse prius surrexit de solio: quem sequu- Dan.5.
ta est vniuersa ciuitas. Prior etiam qui profanauit vasa templi Balthasar fuit: & id protinus fecerunt eius concubinæ. Vbi facilè est videre, quantum valeat maiorum exemplum, ad vitium sectandum, vel ad virtutem amplectendam. Quando Iosue Iorda- Iosue.4.
nem fluuiũ transiuit cum testamenti arca, prius transierunt sacerdotes, & aquæ furor cessauit: & ità omnes securi transierunt. At prælati huius temporis nolunt virtutis duces esse, imò subditos suos mittũt, vt Christi vestigia sequantur, ipsi verò manent in tranquillitate conuiuijs vacantes & delicijs. Christi discipuli priores eunt, & post illos turba copiosa. Refert enim multùm, vt prælati, sacerdotes, & ecclesiastici, & præsertim ij, quibus animarum cura incumbit, priores sint in virtutis sequela. Ità Esaias Esa.1.
cum dixit omne caput languidum, & omne cor mœrens: statim subdidit. A planta pedis vsque ad verticẽ capitis non est in eo sanitas. Quando prælati, qui capita sunt, infirmãtur, necessum est corpus, idest, omnes subditos ægros esse: nam quando princeps & gubernator reipublicæ non rectè in administratione se gerit, tota respublica protinus periclitatur. Vnde Eccl.10.
in Ecclesiastico legitur. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis rector est ciuitatis, tales & habitantes in ea. Nam sicut vmbra columnam sequitur, ità subditi imitantur prælatos. Qua de causa peccata populi ipsis prælatis tribuuntur: quia ipsi sunt causa, vt populus peccet. Idcircò Moses cum peccauit populus, dixit Exo.32.
Aaroni sacerdoti. Quid tibi fecit populus hic, vt induceres super eum peccatum maximum? Peccauerat populus & obiurgatur sacerdos. Si enim horologium falso horam designet, vtique non tribuenda est culpa horologio, sed potiùs horologium regenti. Ita sanè scelera populi ipsis prælatis sunt imputanda. *Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ.* Consuetudo erat Iudæis, vt extra ciuitatem Leui.10.
sepelirentur. Sic Christus extra vrbem sepultus est in horto. Præceptum enim erat domini, vt extra castra sepelirentur. Et huius consuetudinis ratio erat, quia locus, in quo mortuus iacebat, immundus reputabatur, quemadmodum cadauera ipsa. Appropinquat autem Iesus, nam cum ipse appropinquat nobis, quemadmodum sol incrementum tribuit plãtis & herbis, sic Christus sua propinquitate tribuit

nobis vitam & salutẽ. Portæ autem ciuitatis appropinquat, quia porta, per quam egreditur mors, ingreditur vita: nam consensu voluntatis mortuus es in peccatis, & eodem consensu resipiscere debes. Et idcirco sine contritione postquam peccasti saluus fieri non potes. Præterea cum defunctum videris ad sepulchrum ferri, considerare debes protinus te mortalem esse iuxta illud Ecclesiastici. Memor esto iudi
Eccl.38. cij mei, sic erit & tuum: mihi heri, & tibi hodie. Semper recolenda esset memoria terra, in quam conuertendus es. Facile nãque cõtemnit omnia, qui se se ex
Leu.1. istimat moriturum. Iubebat dominus plumas auis, quæ illi in sacrificium offerebatur in cineris locum conijci ad partem orientalem. Eleuantur in altum diuitiæ, honores, salus, nobilitas veluti auis plumis suis. Vult dominus, vt hæc omnia conijcias in cineris locum, qui sepultura est, vbi protinus videas ortum tuum nihil aliud quàm cinerem & à cinere esse. E quidem si omnes tuas vanitates & mundanos honores, quibus inflatus incedis in sepulturam duceres, ea omnia facile contemneres & pro nihilo duceres. Infirmus hic & defunctus, qualis sit, ostendit
Gen.3. tibi. Indutus fuit Adam pellibus animalium mortuorum: vt mortis sententiam, in quam propter peccatum inciderat recordaretur. Singulare remediũ est ad peccata vitanda & fugienda mortis recordatio: & ad appetitus carnis frænandos: cum recte intelligamus corpus hoc in vermes & cinerem esse cõuertendum. Inijcit enim mors in ignem nostrorum appetituũ frigidam aquam, qua multum mitigẽtur & extinguantur. Estque veluti horologium quoddam quod vitam nostram ad rectum viuendi modũ traducit. Veluti Daniel: qui cinerem spargendo Baby
Dan.14. lonis sacerdotum defraudatos gressus aperuit. Quo pacto si tuis cogitationibus vanis cinerem miscueris, dæmonis fraudes & astutias deteges. ¶ Præterea filius erat viduæ & vnicus iste adolescens, qui mortuus defertur. Blandè & cum indulgentia in deliciis & voluptatibus fuerat nutritus, quia filius viduæ e
Esa.59. rat: quę mundanæ voluptates ad mortis sepulturam plurimos deferũt. Vnde Esaias inquit. Oua aspidum ruperũt. Oua aspidũ suntextrinsecus alba, oculis grata & pulchra: interius autem veneno plena. Sic mundi deliciæ exteriorem partem pulchram & suauem ostendunt, quas si aperias fœditate & nigredine plenæ sunt. Et quemadmodum qui oua aspidum frangunt, se ipsos occidunt, quia ex ipsis ouis erumpit venenum: sic qui se delicijs tradunt, sibi ipsis mortem moliuntur. Aspis est paruus serpens, veneno occidens, somniculosus, appellatus, eo quod somnum læ tiferum percussus emittat. ¶ Obserua autem in hoc loco defunctum non fortuitum delatum esse, ità vt Christus obuiam eis esset factus forte fortuna. Etenim nihil apud Christum casu fit: omnia enim prius sunt illi cognita deliberata & ordinata, quanuis nobis secus videatur. Deus nanque omnia nouit prius quam eueniant: & apud eum est decretum quid, & quo tempore vnumquodque fieri debeat. Vidua nõ videbat Christũ, neque aliud minus cogitabat, quã de eius aduentu: Christus autem rectè videbat luctũ & planctum viduæ. Quod quidem maximum solatium nobis debet esse, quod necessitates nostræ & afflictiones illi cognitę sunt: imo quod iam sit in via vt eis medeatur. Et id circo maxima semper fiducia debemus confidere: & si fecerit moram expectemus eum, veniens veniet & non tardabit. *Et hæc vidua erat.* Et ob id non minoris habita à domino: nã coram oculis domini potius æstimatione sunt dig Abac.2.
ni qui à mundo destituuntur, quàm qui potẽtes sunt & qui laudantur à mũdanis. Hæc mulier orbata erat omni humano auxilio, cum nec maritum haberet, nec filium: post ille qui erat ei vnicus ad sepulchrũ ferebatur: quæ omnia ipsum domini subsidium & au Psal.145.
xilium citius illi attulerunt. Dominus enim custo Gen.39.
dit aduenas, pupillum & viduam suscipiet. Nũquid vidistis Ioseph in AEgypto venditum, in carcerem Gen.41.
detrusum, omnibus spoliatum? Sed attendite quanto cum honore dominus eum ab his omnibus eripuit. Optimè quidem egregius psaltes. Tibi dereli Psal.9.
ctus est pauper, orphano tu eris adiutor. Et iterum. Psal.33.
Iuxta est dominus ijs, qui tribulato sunt corde. Et Psal.112.
rursus. Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis Eccl.35.
habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra? Et Ecclesiasticus dixit. Dominus non despiciet preces populi, nec viduam si emittat & effundat loquelam gemitus. Maioribus enim necessitatibus facilius & citius dominus fauet. Mundus potentibus & diuitibus opem fert, pauperes verò contemnit & obliuiscitur. *Et turba ciuitatis multa cum illa.* Felix gens, quæ vnico duntaxat operi misericordiæ intenta scilicet, in sepeliendo mortuo tantum miraculum potuit videre. Quot & quanti manserunt in populo, qui ignauos se esse dicebant & infœlices appellabãt, ob id quia mortuum non fuerunt comitati vt hoc miraculum videre possent? Fauet dominus semper & sua mirabilia ostendit his, qui se operibus misericordiæ & pietatis exercent. Dauid misit ad agendum gratias hominibus Iabes Galaad, quia corpus Saul sepelierant, dicens. Benedicti vos à domino, 2.Reg.2.
qui fecistis misericordiam cum domino vestro Saul & sepelijstis eum. Et nunc retribuet quidem dominus vobis misericordiam, & veritatem. Et sanctus Gen.23.
patriarcha Abraham maximè laudatur, quia sepeliuit magnificè vxorem suam Saram. Sic Ioseph tulit corpus Iacob ab AEgypto, vsque in terram Ca Gen.50.
naam itinere sanè longo & molesto plusquam quatuordecim dierum spatio. Curam sepulchri fecit Ioseph cum adiurauit fratres suos vt asportarent ossa e Exo.13.
ius in Canaam. Quod fecit Moses Tobias etiã, qui Tob.12.
huic misericordiæ operi intentus erat, acceptus fuit Deo, & Angelus hoc bonum opus misericordiæ cõ memorauit & laudauit in eo. Neque minori laude 1.Mac.12.
dignus est Iudas Machabæus eo quod interfectos Iudæos sepeliri fecit, & pro eis pecuniam misit Hierosolymis in templum. In nouo etiam testamento opus hoc commemoratum esse scimus: laudi enim Mar.6.
tribuitur discipulis Ioannis, quia magistrum suum sepelierunt. Et illæ sanctæ mulieres, quæ primo diluculo ad Christi corpus vngendum surrexerũt, quia Mar.16.
in hoc pietatis opere se exercebãt, dignæ fuerũt Angelos inuenire, qui eas cõsolati sunt, qui & dixerũt, quid esset illis agẽdũ vt Christũ inuenirẽt. Vt ex his intelligas media esse præsentissima ad inueniendum Christum opera hæc pietatis & charitatis, quæ & proximis viuis & defunctis impendimus. Et sic istæ mulieres Christum prius videre meruerunt quam

Apostoli

Apostoli: quia maiori pietate vsæ sunt cũ illo, quam Apostoli. Ex quibus omnibus elicitur: quantũ Deo placeat, mortuos sepeliri: quãdoquidẽ apud Gẽtiles & barbaros honestũ & laudabile reputatur. Laudatur quippe Alexãder propterea q̃ corpus Darij interfecti matri vxoriq; suæ liberaliter tradidit, vt sepeliretur. Et Annibal idẽ fecit cũ illis tribus Romanorũ ducibus, quos interfecerat. Hinc laudatur Cimõ, cuius patrẽ in vinculis mortuũ cũ nollẽt Athenienses sepelire, ipsemet permisit, in vinculis detineri vt pater debito honore sepeliretur. Quã ob rẽ ab Ethnicis imperatoribus in fauorẽ sepulturę statuũtur iura. Ideò Ecclesiasticus. Mortuo ne prohibeas gratiam. Isti igitur qui misericordia cũ mortuo vsi sunt, meruerũt Christũ inuenire, & grãde miraculũ videre. *Quam cum vidisset dominus.* Nemo in scripturis diuinis absolutè solẽt à sanctis dominus appellari, nisi ipse Deus: cũ ipse per Esaiã dicat. Ego dñs, hoc est nomẽ meũ. Et in psalmo: Dñs nomẽ illi. Ideo dũ sacer Lucas Iesum absolute dñm vocat, ostẽdit illũ verũ Deũ esse, & dñm vniuersæ creaturæ. Frequẽtiùs aũt Lucas quã cæteri euãgelistæ Christũ dñm appellat, in ijs præcipuè locis, in quibus humanitatis beneficia recẽset, vt eius diuinã maiestatẽ ostẽdẽs, simul in sinuet bonitatẽ & clemẽtiã, quibus nostris miserijs subuenit. Vtinã & prælati huius tẽporis oculos cõijcerẽt in necessitates pauperũ & viduarũ: at sunt multi, qui faciẽ alio diuertũt, ne pauperũ vlcera & indigẽtiã videãt. A quibus sine dubio dñs auertet oculos suos, iuxta illud Esaiæ. Auertã oculos meos à vobis. Quapropter sanctus Tobias cõsuluit dicens. Ex substãtia tua fac eleemosynã, & noli auertere faciem tuã ab vllo paupere: ita enim fiet vt neque à te auertatur facies dñi. Et Ecclesiasticus. Ab inope ne auertas oculos tuos. Et iterũ. Ne auertas faciẽ tuã à proximo tuo. Ex quibus manifesto liquet, quãtũ aberrauerint in Hispania nostra, qui impedimẽto fuerunt, ne pauperes hostiatim suis necessitatibus cõsulerẽt: sed q̃ duo nobiles illis eleemosynas colligerẽt. Quę quidẽ res penitus subuertit pietatẽ & misericordiã Christianã. Nã multi sunt, qui cum proprijs oculis nõ intueãtur pauperũ necessitates, nunquã eleemosynas porrigũt. Cũ certissimũ illud sit, obiectũ pręsens fortius mouere potẽtiã, quã absens. Sunt quippe multi qui vidẽtes pauperũ summã indigẽtiã, & vlceribus plenos, tribuũt illis eleemosynas quas nõ tribuissent si proprijs oculis nõ viderẽt. Christus vidit tristitiã viduæ, & motus fuit misericordia. Et quid nõnè fratris tui miseria, quã proprijs oculis intueris ad misericordiã te ipsum adducet? Nõnè citiùs ad pietatem prouocaberis, si pauper ad ostiũ accedat: quàm si diues & nobilis? Misericordia etenim quædã cõpassio est alienæ miseriæ in cor tuũ trãslatæ. Quod si pauperẽ, & miserũ nõ vides, quã imaginẽ suæ miseriæ in corde tuo depingere poteris? Præsentia pauperis mulieris Ruth, quæ spicas colligebat, mouit Booz ad pietatẽ. Insuper effectũ est, vt meritum auferatur hominibus: nã qui pauperẽ videt quãuis illi eleemosynã nõ largiatur, quia nõ habet: nihilominus potest corã Deo mereri, si illius misereatur intimo cordis affectu. Eodẽ pacto & ipsi pauperi meritũ aufertur, dũ impeditur ne hostiatim petat: nã eleemosynã petere & suã indigentiã manifestare, opus humilitatis est & Deo acceptũ. ¶ Denique obseruãdũ est, Christũ oculis hanc tristẽ viduã vidisse, & etiam charitatis opere illi subuenisse. Multi etiã prælati nostris tẽporibus subditorũ necessitates, lachrymas atq; paupertatẽ vidẽt, & illorũ necessitates proprijs oculis intuẽtur: sed quid prodest hoc si remediũ & auxilium posteriori mãticæ mãdãt? Quod si subditus errauit, statim in carcerẽ illũ detrudunt: præcipuè si aliquid de illis fuerit loquutus, id indicãt tãquã peccatũ in spiritũ sanctũ inexpiabile, ita vt nũquã illi cõdonẽt quousque illũ omnino perdãt & destruãt. Virgã iustitiæ habẽt, vt errores puniãt: nõ tamẽ charitatem aut pietatem, vt subditis subueniãt in miserijs & necessitatibus suis. O quam bonus prælatus Christus, qui cum oculis intueatur pauperis necessitatem, statim se operi accingit, vt illi subueniat. Dum esset in deserto leuauit oculos suos, cumque magnam multitudinem vidisset hominum, qui fame opprimebantur, protinus quæsiuit tantæ multitudini remedium & quinque panibus & duobus piscibus illam satiauit. Vidit egrediens à templo cæcum à natiuitate, & illum sanauit. Vidit sedentem Matthæum in Teloneo, & vocauit illum & sanctificauit. Vidit Zachæũ in arbore sedentem, & ingressus domum suam salutem animæ illi tribuit. Vidit discipulos laborãtes in remigando circa quartam vigiliam noctis, & à periculo eos saluos & incolumes seruauit. Vidit denique hanc viduam lachrymantem, & consolatus est eam. Sed tu cum pauperem videas, & suppetãt tibi facultates vt illi subuenire possis, id minimè curas: illum diuitem auarũ sequutus, qui oculis suis quoties domum ingrediebatur videbat Lazarum in ostio iacẽtem, miserum & afflictum: sed manus suas comprimebat, habens & cor durum. *Misericordia motus super illam dixit illi.* Misericordia virtus est, qua quis alterius miseriæ condolet, releuatque eam pro viribus suis. Quantum autem ad primum horũ Deo misericordia non cõpetit, cum compassionis effectus in diuinitatem cadere non possit. Secundum vero Deo maximè conuenit, cum semper miseris & egẽtibus liberali manu subueniat. Expẽde insuper quo pacto dominus nõ vocatus aũt à vidua rogatus, sed ex sua præcordiali voluntate & misericordia motus est: motus inquam vt miseriam viduę tollat. Nullus orabat nec petebat adolescentis vitam: sed Christus suapte virtute mirabiliter filium suscitat & reddit matri. Non considerauit merita in illa fœmina: sed gratis misertus est, & tantum beneficium præstitit. Miseris gratis subueniamus absque vlla seruitij nec lucri spe. Discant quoque qui magistratum habent, vt defendant viduas & pauperibus opitulentur: quãuis rogati non sint. Multi enim miserabiles personę ex verecundia non audent suas necessitates propalare. Christus non petenti subuenit & viduæ merita non considerauit, nec examinauit. Quapropter discamus etiam non esse nobis merita exploranda in his quæ nostro subsidio indigent: sed debemus illis succurrere, etiam si peccatores sint, dum modo pauperes sint, aut infirmi: non considerantes merita illorum, sed miseriam tantummodo. Deus solem suum oriri facit super bonos, & malos & pluit super justos & injustos. Sic tu esto misericors super bonos & malos, vt sis similis patri tuo. Quanuis ma-

Marginalia: Vale. lib. 5. de ingratis. — ff. de reli. & sump. fune. — ff. de sepul. vio. — Eccl. 7. — Esa. 42. — Psal. 67. — Esa. 1. — Tob. 4. — Eccl. 4. — Eccl. 41. — Rut. 3. — Ioan. 6. — Ioan. 9. — Mat. 9. — Luc. 19. — Mar. 6. — Luc. 16. — Mat. 5.

nis malus sit pauper, da illi. Nonne malis subuenit
Deus? Portus etiam qui naufragio perierunt subue-
nit, siuè mali sint, siuè boni. Nam si indignos susci-
pimus, venient etiã digni: sicut Abrahã qui suscipie
Gen.18. bat omnes pauperes peregrinos & suscepit Ange-
Prou.25. los. Salomon & Paulus dicunt. Si inimicus esurie-
Rom.12. rit, ciba illum. Si inimicus est, bonus non est: & præ
Luc.6. cipit hunc cibari: ergo pauperibus quanuis boni non
sint, danda est eleemosyna. Ideo Dominus omni pe
tẽti te tribue. Nullam inter bonũ & malũ distinctio
nem fecit imò dixit, omni petenti te tribue. Si Deus
bonis tantum subueniret, quid de nobis? Si Deus ità
se haberet erga te, sicut tu erga pauperem: quid de te
erit? Nõ erogas pauperi, quia malus: & tu cũ talis sis
ab ipso Deo assidue recipis. In deserto omnibus illis
qui sequebantur Christũ eleemosynã dedit ex quin-
Ioan.6. que panibus: & credendum est q̃ in tanta multitudi
ne fuerunt aliqui mali. Misericordia enim (vt Am-
brosi⁹ in epistola ait) nõ judicat de meritis, sed mise
rijs subuenit pauperũ. Hoc est officiũ misericordiæ.
Sed sunt multi, qui antequam pauperi faueant, eius
vitam scrutẽtur: quod scrutiniũ diabolicum est. Sic
Chrys. hom. illud vocat Chrysostomus. Diabolus enim hoc intẽ
11. super epis. dit examẽ ad suspendẽda & opera misericordiæ im-
ad Hebr. & pedienda: pietas quidem ipsa dilatione interiecta fri-
hab. d.4.2.c. gescit. Dæmon aũt cũ Christus famẽ, vt pauper pa-
Quiescamus teretur, suffragij vice exquirere incepit, esset nec
ne Dei filius. Idẽ prorsus tu efficis qui tanquã diabo
lus ad subueniendã pauperis necessitatẽ prius inqui
ris an bonus, vel malus sit: & filiorum Dei vitã scru
Mat.10. taris. Ideo Christus. Qui recipit prophetam in nomi
ne prophetæ, mercedẽ prophetæ accipiet. Non ait q̃
sit propheta: quia qui recipitur in nomine prophetæ
non est propheta qui recipitur: quia si esset prophe-
ta reciperes prophetã & non alium in nomine pro-
phetæ. Itaque etsi malus sit si pauper est recipis ho-
minẽ in nomine Christi. Multi quidẽ pauperes vere
cũdi sunt, qui potius eligant suã sub silentio pauper-
tatẽ perpeti: quã examinari. Plus isti auxilio egent,
quã prædicatione. Si mos ergo tibi fuerit scrutandi
hæc, raro id quidem, charitatis opera exercebis: inue
nies enim occasiones & miserias à quibus nullus li-
beratur, quæ tepidũ reddent te. Quanto magis q̃ sæ
pe humana judicia fallunt & falluntur & multoties
cõtingetità excludere bonũ perinde ac malũ & ma
iorẽ illi injuriã infers iniuriosè infamãdo, quã bene
ficiũ subueniẽdo: & talibus cũ illo agere potes quod
quanuis illi eroges potius illatæ offensæ verborum
tuorũ cõpensatio quã eleemosyna videatur. Si Abra
Gen.18. ham & loth hoc pauperum scrutinium fecissent, An
& .19. gelos forsitã non recepissent. Vigilãtius & Vuiclef,
hæretici extraneis charitatem negabant: Manichæi
vero sectatoribus suis duntaxat conferebãt, qui qui
dem hæretici à sanctis doctoribus Hieronymo Au-
gustino & alijs reprehẽduntur. ¶ Discamus à Chri-
Luc.6. sto Saluatore nostro misericordiam. Suo exẽplo pro
uocat ad miserendum: & hortatur etiã verbis dicens
estote misericordes. Prouidentia diuina, quę omnia
sapienter ordinat & suauiter disponit in suis creatu-
ris clementiam cum sua potẽtia, mãsuetudine & for
titudine cumulauit: & sic vbi plus de potentia & ro
bore, ibi magis de misericordia & pietate esse vo-
luit. Ideo leo, qui cæteris animãtibus fortior est, om
niũ quidem clementissimus est: siquidẽ non nocẽti
bus parcit (nisi instimulante fame) ita vt de ipso ani
mali dicatur. Parcere prostratis, scit nobilis ira leo-
nis. E diuerso autẽ animalia ferocia atq; crudelia, po
testate Deus priuauit: sicut canes inter quos imbecil
lior crudelior est, & q̃ viribus nõ potest vocibus effi
cit. Id quidẽ in mulieribus apparet, quæ quo imbecil
liores eo vltriciores existũt. Si vero ipsis viri robur
cõcederetur corã illis apparere nullus fere posset. Cũ
ergo Chr̃us omnipotẽs sit & potestas, quę illi à patre
cõcessa fuit infinita coexistat cõsonũ est q̃ tã maxi
mæ potestati misericordia correspondeat. Quocirca
quemadmodũ omnes potestate & virtute excessit,
ita eosdem misericordia & sic veluti leo fortis, subie
ctis ignoscit & miseris peccatoribus: & quãdo alios
castigat ex nimio desiderio salutis eorũ id efficit. Si
cut propriũ est soli lucere, & igni cõburere ita Chri
sto propriũ est sua vti misericordia: & pauperum &
afflictorum misereri: Deus cui proprium est misere-
ri semper & parcere: canit ecclesia. Et sicut ignis sua
pte natura velociter sursum ascẽdit, & coactus violẽ
ter descendit: ita Christus ad misericordiã faciendã
velocissimus est vt suæ inclinationi naturali respon
deat: tardus vero in vindicta sumenda (opus enim
est: extra suam voluntatẽ) Iccirco innumerabiles mi
sericordias ab ipso factas in euangelio legimus: sup-
pliciũ vero vnum ad summum, videlicet quando as
sumpto flagello eiecit de templo ementes & vendẽ
tes. Nõ quidem inuenitur, abeo esse misericordiã pe Ioan.2.
titam & non impetratam & à proprijs eius aduersa-
rijs: vt patet in diuo Petro cum auriculam Malcho
amputauit, quẽ confestim Christus ipse sanauit. Præ
tereà quãdo De⁹ castigabat in ipsa correctione mul Luc.21.
tũ misericordiæ inuoluebatur: vt videre est in decẽ
tribubus quas captas esse voluit, quas per multos pro
phetas ab eo missos solatus est. Vide Gregoriũ homi Nume.14.
lia prima super Ezechielẽ & quãdo populus contra
Deũ immurmurauit cũ aduersum nũciũ de terra p̃-
missionis exploratores annũciauerũt: tũ tẽporis ira-
tus Deus dixit illos terrã illã nõ ingressuros: posteà
vero cũ arma ad dimicãdũ assumerẽt dixit illis. No
lite ascẽdere, nõ enim sum vobiscũ: ne cadatis corã
inimicis vestris. Mirũ est si cũ ipsis nõ erat quomo-
do dixit ne ascẽderẽt: & si cũ ipsis erat, cur dixit, nõ
enim sum vobiscũ? Erat nãque cũ ipsis, & cũ ipsis nõ
erat. Cũ ipsis nõ erat vt vincerent: & cũ ipsis erat, ne
ab hostibus perirẽt. O ineffabilia viscera pietatis cul
pas insequitur, & tamẽ peccãtes protegit, & iratũ se
ostẽdit: & tamẽ ab hostibus defẽdit illos. Taliter cle
mẽtissimus dñs nostra vitia & peccata castigat, vt
animas seruet: & sic irascitur, vt maiori iracũdia per
citus nos ab inimicis nostris tueatur. Veluti mater fi
liũ suũ flagellãs, si illũ in vitæ discrimine prospexis
set, ad hoc vt liberetur vitã propriã pro illo poneret
Ità Deus quãdo nos punit taliter se erga nos gerit vt
si in mortis periculo essemus cẽstituti vitã propriam
pro nobis perderet, amisit quidem prorsus vt nos ab
aduersarijs nostris reciperet, mortem sibi eligẽdo &
vitã nobis cõferẽdo. Ideoque quãuis in istã fœminã
iracũdiã prætulit filiũ eius auferendo, non omnino
irascitur: solatur enim illam confestim tũ misericor
dia motus, tũ vero memor factus calamitatis illius
& tristitiæ reddendo illi filium suum viuũ. Miseri-

cordia motus plenos habet cœlos, misericordia motus impleta est terra: & misericordia hæc, quæ amplius est, ad Tartara vsque descēdit, siquidē malos ipsos & damnatos citra cōdignum punit & bonos præmiat vltra condignum. Vnde Esaias de hac maxima Christi misericordia, dixit. Qui mēsus est pugillo aquas, & cœlos palmo pōderauit. Per aquas diuina scriptura intelligere solet, tribulationes, pœnas, & angustias circa illud psalmi, saluum me fac Deus quoniā intrauerunt aquæ vsque ad animā meā. Et hic ad literam loquebatur Dauid de tristitia, & pœna: nam aquæ materiales non possunt ingredi animā quæ spiritus est. Has mensus est pugillo: nā qui pugillū claudit, contrahit & astringit manū ipsam: sed qui palmum intendit manum extēdit. Sic Deus tribulationes immittit pugillo clauso & stricto, parcus enim in hoc est: cœlū vero & gloriā eius per extensos palmos tribuit, quia in præmiando liberalissimus est. Ideo Dauid in psalmo. Calix in manu dñi vini meri plenus mixto. Et inclinauit ex hoc in hoc pœna parata est impijs & calix amarus, ex quo bibēt oēs peccatores terræ, sed miseratione sua nō vsque ad fæcē effundere dignatur. Inclinat ergo calicē, sed non euacuat. Quod inclinat justitiæ est: quod autem nō euacuat, misericordiæ, judiciū ergo misericordia sua tēperat dñs Deus noster. Ideo Dauid. Misericordiæ tuæ multæ domine: secundū judicium tuū viuifica me. Alibi dixit Dauid vt nō intraret in judiciū cum eo, quia noluit cū Deo agere cū solo eius judicio: sed nūc judiciū petit sed admixtū suis multis misericordijs. Iudicium enim cū misericordiā copulatū est: vt seueritas judicij miseratione dñi temperetur. ¶ Quare discamus à Chrō vt misericordes reddamur, quo pacto copulari debeāt oēs causæ & rationes miseriarū quas fratres & proximi nostri patiūtur vt moueamur ad misericordiā efficiendā. Accumulauit rationes quæ erāt in hac vidua, vt ei cōpateretur. Primo quia vnicus filius erat, nec manebat alius, cū quo cōsolaretur. Secūdo quia vidua erat nec spem habebat alios habēdi. Tertio quia in adolescētia mortuus est filius in qua ętate magis dolēdū est: tum propter animæ periculū, quia vitijs implicātur tūm etiā quoniā cū grandi laborē & solicitudine parentum ad istam ætatem perducti sunt. Cum enim alicui subueniendū est omnes causas, quæ prouocare possunt misericordiā sunt in memoriā reuocandæ, sicut fecit hîc dominus. Hoc idem fecisse olim narrat liber Exodi: nam cū voluit educere filios Israel de AEgypto omnes angustias illorum expressit Mosi, vt magis illis misereretur. Sed hanc suā misericordiā ostēdit dominus filijs Israel educēs illos de AEgypto: & illā etiā mōstrauit huic viduæ verbis & actibus, quapropter consolando eam dixit illi. *Noli flere*. Ecce officium cōsolationis ad quod ipse missus erat. Vnde Esaias de Christo vt cōsoletur omnes lugētes in Sion. Ideo paracletum se vocat Christus dicēs. Aliū paracletū dabo vobis. Acsi diceret vsque modo fui paracletus, id est, consolator vester: sed modo aliū paracletū dabit vobis pater, scilicet, Spiritū sanctum. Noli (inquit) flere. Sed quomodo dicit vt nō fleat cū sapiēs dicat, supra mortuū plora, quoniā defecit lux eius? Et iterū. Fili in mortuū produc lachrymas: & quasi dira passus incipe plorare. Abrahā fleuit super Sarā vxorē, Ioseph super patrē Iacob, & Omnis AEgyptus fleuit septuaginta diebus, Mosen filij Israel: Dauid Saulem, & Ionathā, & Iudā Machabæū planxit omnis Israel: deniq; & ipse Christus super Lazarū mortuū fleuit. Sed Christus nō lachrymas pias prohibet, sed huic (ait) ne ploret tāquā mortuū, quē citò resurgētē videbit. Sic dixit Magdalenæ. Mulier quid ploras? Noli quasi mortuū plorare, qui iā viuit. Sicut Magdalena frustra viuū plorabat: sic ista frustra plorat iā iā suscitandū. ¶ Præterea nō prohibet Christus pias lachrymas, sed immoderatas. Hoc certè est verbum consolationis, vt non absorbeatur tristitia desperationis: sicut volebat fieri Apostolus circa fornicarium excommunicatum dicens. Consolamini ne forte maiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est. Ita non immoderate lugendum est super mortuis, maxime super his, qui pie decesserunt: si credis aliā vitam habere meliorē: & quod resurgent in nouissimo die. Et Paulus. Nolumus vos fratres ignorare de dormiētibus, sicut & cæteri, qui spē nō habent. Infideles qui spem nō habent de resurrectione, nō mirū, quin lugeant immoderate. Secūdo non plorādi sunt illi, qui in Christo moriuntur. Dauid infantem filiū suum plorabat cū viueret, & cū sciuit mortū lętatus est: & dixit: propter infantem dū adhuc viueret jeiunaui & fleui, &c. Sed super Absalonē qui in peccatis decessit irremediabilibus lachrymis fleuit dicēs. Absalon fili mi, fili mi Absalon, &c. ¶ Tertio nō plorādi sunt qui moriuntur nec super hoc debēt homines superfluè tristari nec quid portentosum efficere siquidē Deus repetit quod est suum: sicut non debes aggrauari nec tristari si is, qui tibi aliquid mutuauit illud repetat: sic tristari non debes si Deus repetat & tollat quod suum est & auferat à te filium, fratrē, vxorē, patrem, aut amicū. Vnde beatus Paulus, Romanis scribens dicit. Siue viuimus, siue morimur, dñi sumus. Quare ergo cōquereris, quia Deus quod suum est aufert? Si dñi sumus, quando abeo auferimur nullā nobis infert injuriā. ¶ Demū ridiculū profecto illud esset si quis ingemisceret, eō quod videret amicum iter facientem per viam qua ipsemet nolens volens iturus est. Omnes morimur: ideo pœnitendum non est si videamus amicos & dilectos nostros viam facientes quā nos nullo modo recusare possumus. Ideo dominus vt Ezechiel tēperaret lachrymas & tristitiam pro calamitatibus populi sui dixit ei. Corona tua circūligata sit tibi. Hoc est cōtine intus dolorē tuū, & non illum signis exterioribus ostendas. Solebant olim qui rem sibi charam amittebant non solum lachrymas fundere, sed etiam capita, pileis & coronis nudare: quod erat doloris apertissimum signum, & hoc prohibebat Deus Ezechieli. Sic Hieremias plorās miserum Iudæorum excidium aiebat. Versus est in luctum chorus noster, cecidit corona de capite nostro. Poteris per coronam comam intelligere: nā antiqui in signum doloris capillos tondebant. Vnde Iob cum opes & filios amisisset, scidit vestimenta sua, tonso capite corruens in terram adorauit. Hieremias etiam volens summum Moabitarum dolorem explicare, dicit. Omne caput caluitiū, & omnis barba rasa erit. Et Amos ex parte Dei nuncians populo suam calamitatem dixit. Inducā super omne caput caluitiū. Præcipit igitur Deus Ezechieli vt tēperet fletum,

Marginal notes (left): Esa.40. — Psal.69. — Psal.74. — Psal.118. — Psal.142. — Exo.3. — Esa.61. — Ioa.14. — Eccl.22. & .28.

Marginal notes (right): Gen.25. — Gen.50. — Deute.34. — 2.Reg.1. — 1.Mac.9. — Ioan.11. — Ioan.20. — 2.Cor.2. — 1.Thes.4. — 2.Reg.12. — 2.Reg.18. — Rom.14. — Eze.24. — Thren.5. — Iob.1. — Iere.48. — Amos.8.

fletum: vt huic mulieri, cui ait, noli flere. ¶ Obserua autē, quod per hoc à me dictum non videntur tolli moderatæ lachrymæ atque piæ, quæ pro defunctis fundendæ sunt: nec sensus ille & naturalis dolor, quem nostrorum obitus in nobis efficiūt: cum illud prudēter fit vt ab initio dicebamus: sed immoderati sensus & clamores superflui quos multi de hac re faciunt obiurgatione digni sunt. Presertim mulieres sunt castigandæ, quæ taliter sentiunt de hoc negotio vt se ipsas dilacerent & à victu & somno priuēt, desipiunt & in langores incidunt & ad mortē vsque deuenire solent, murmurant, blasphemant & Deum Redemptorem arguunt, delicta quam plurima, excessus, insanias, & id genus multa perpetrant. Talibus Paulus dicit, vt non contristemini sicut cæteri, qui spem non habent. Non quidem dicit Apostolus absolute, non contristemini, quia ipse non vetabat Thessalonicēsibus dolores nec lachrymas pro suis. Sed dixit, sicut cæteri, qui spem non habent, acsi diceret. Lugete vestros: sed cauete ne id faciatis Gentilium more, qui de resurrectione spem nullā habēt, nec illi fidem aliquam adhibere volunt. Sed vos qui religionem christianam profitemini & pro rato habetis quod optimam habent repositam gratiam, plorate religiose atque prudēter. Ratio igitur, qua Diuus Paulus hunc immoderatum luctū prohibet, est quoniā certissima futura est mortuorū resurrectio. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit, ità & eos, qui dormierūt per Iesum, adducet cū eo. Similiter Christus dicit huic mulieri, vt nō fleat, quia resurrectio mortuorum est. Si credis quod resurget filius tuus noli flere: & non solū resurget in nouissimo die, sed etiam statim resurget: & sic non est causa flendi. Deinde vt aperte intelligas non esse lugendum vide quid dicat Euangelista. *Et accessit & tetigit loculum.* Loculus diminutiuè vocatur locus vbi mortuus iacet. Mortuo enim paruulus locus sufficit, cui viuenti lata domus, & alta non sufficiebant palatia. Mors fatetur quantula sint hominum corpuscula. Hoc considerēt, qui alta palatia, domos deauratas fabricant in hac breui vita, quæ cōmodata est ad illam æternam fœlicitatem. Peregrinus viator patienter tolerat nocte vna in pauperrimo hospitio dormire. Solatur enim cum sequente die in proprio lecto domi suæ requiescet. Sic illi sancti & antiqui patres in casulis habitauerunt. Vnde Paulus ad Hebræos, fide Abraham demoratus est in terra promissionis tanquam in aliena, in casulis habitādo cū Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis eiusdē. Expectabat enim fundamēta habentē ciuitatem cuius Artifex & conditor est Deus. Si vero sancti illi patres longam vitā habituri casulis & tugurijs vtebantur: quare tu hoc tempore in quo hominum vitę breuiores multo sunt magnifica ædificas palatia & superba? crastino decedes, interdum verò paruo cōtētari debes & quidem potes ita cursum istū peragere. Ne autem in hospitio huius mundi moreris in reparandis & construendis ædificijs & ædibus: siquidē iter facis & velocissimo equo veheris in propriā patriam cœlestem, attēde quam exigua domus tibi sufficiet post hanc vitam cum in angusto sepulchro deponaris sicut adolescēs iste in angusto loculo collocatur: & quam plures curas excusabis. Sed quia de

1. Thes. 4.

Hebr. 11.

hac vanitate superborū ędificiorū multa scripsimus in prima parte operis de vanitate sæculi nunc alia cōsideremus. ¶ Tetigit Christus loculū vbi defūctus efferebatur. Quoties & tu ad inferni sepulchrum properas? Deus aut (cuius maxima misericordia est) sua te tangit manu mittēdo tribulationē, vel laborē aliquē quo te retinet? Iob laboribus plenus & tribulationibus circundatus dixit. Manus dn̄i tetigit me. Tūc dicimus Deum aliquem tangere cum laboribus & doloribus opprimit eum. Maximum quidem beneficiū Deus illi cōfert, quē aliquibus tribulationibus corripit. Est enim hoc admonitio quædā & quasi detentio ne ille in æternū condēnetur. Multi peccatores, vt Hieremias ait, impetu currūt ad mortē, sicut equi indomiti: atq; ideo Dauid Deō dixit. In chamo & fræno maxillas eorū cōstringe. Si videres aliquē se in mare præcipitātē & apprehenderes illū quāuis eius crura læderētur, nōne maximū beneficiū illi cōferres? præstat enim illi viuere etsi claudus maneat: quā ꝙ corpore & anima moriatur, se ipsum per suā volūtatē pręcipitādo. Quoties tu ab vno crimine in aliud ex tua volūtate laberis ad Tartara decurrens: & Deus misericors te aliquo lāgore sustinet? Videbis adolescētē, pulchrū, sanū & fortē, qui quæ vult efficit: suum in omnibus desideriū implēdo, vitiosus enim est & mundanus. Huic immittit Deus aliquē dolorē corporeū vel febrē, cōfessorē petit, crimina deplorat, in Deum ergo se cōuertit. Alias permittit Redēptor noster ꝙ mulier pulchra, quæ ex eo ꝙ talis est impudēter viuit suā amittat pulchritudinē & decorē, & hoc aliquo interueniēte lāgore vel infortunio, posteà verò sancta mulier efficitur. Pręstat ergo tibi deformis cū sis ꝙ salutem æternā assequaris quā decora dāneris. Frāgit quidē dn̄s crura ad Tartara pergenti, nē illa tam periculosa via incedat. Hoc ipsum est ꝙ scriptura diuina dicit Deū aliquē hominē tāgere per labores & infirmitates ad salutē obtinēdā. Sic dæmō de Iob loquēs dixit dn̄o. Mitte manū tuā & tāge os eius. Et de Pharaone dixit Deus. Adhuc vna plaga tāgā Pharaonē. Sic Pharao istis plagis & ærūnis à Deo missis tactus resipiebat & dn̄m cognoscebat & conuersus orabat Mosem & Aaronem, vt pro eo preces effunderent. Manasses Iudææ Rex, qui fortuna afflante prosper & pręceps Tartara petebat, multa flagitia perpetrans, à domino percussus est plagis & animi perturbationibus: & ideo Rex ille stetit, & in Deum conuersus est: & deuotissimam orationem composuit & dixit. Domine Deus omnipotens patrum nostrorum, Abraham, Isaac & Iacob: & semini eorum iusto, &c. Ionas mare fugiens, oborta est tempestas & ipse orationem à ceti ventre in dominum ordinauit. Præterea, prodigus ille, qui præcipitanter ad inferos tendebat, paupertate, fame, & miseria à Deo opprimitur, quo circa in eum conuertitur dicens. Quanti mercenarij in domo patris mei, &c. Emittit ergo Deus super te morbos, afflictiones, & miserias & te tangit, ne vltra in peccatis remoreris, sed finem illis imponas. Vide autem quid faciant hunc mortuum deferentes cum Christus sua diuina manu feretrum tetigisset. *Hi autem, qui portabant steterunt.* Et ideo tetigit Christus vt ipsi stetissent: eademque ratione nos ipsos tāgit atq; castigat, vt in peccatis cessemus.

Iob. 9.
Iere. 8.
Psal. 31.
Iob. 2.
Exo. 11.
2. par. vlt.
Ion. 2.
Luc. 15.

Mihi

Mihi crede peccator & dubitare noli q̃ omne malum tibi euenit ex eo, quod gradũ sistere nequis. Cũ ad peccãdum pergis, inspiratione aliqua Deus te vocat, & aliquo ictu te tangit. Vide quid facias, mortẽ æternam inquiris, finem peccati prospice, & q̃ perditionẽ anhelas memento. Tu vero neque his acquiescis, neque aspectare vis: sed contentiose vltra progrederis nec semitas tuas cõsideras. In ipso tentaminis initio siste finem & exitum peccati considerãs: nè fias sicut bestia, quæ opposito pabulo sine alia cõsideratione præcipitatur & in illud tendit. Ideò optime dixit Dauid in psalmo, homo cũ in honore esset nõ intellexit cõparatus est jumẽtis insipiẽtibus & similis factus est illis. Peccator post admissum peccatum dicit. Mallem profecto omnia mea amisisse quã hoc cõmisisse. Cum ergo scias hanc pœnitudinem subsequuturam, quare hoc non ante peccatum cõsiderasti? Vnde illud certum est, videlicet q̃ sapiens in principio facit idem stultus iã serò. Stultorum enim est dicere non putaram: sapientum vero ipsa præmatura & tempestiua consideratio. Initio ergo tẽtationis siste, & viam tuã præpondera: si enim id effeceris & gressus tuos nociuos aduertis, qui ad Tartareũ sepulchrum te ducunt, resipisces: & sistes, sicut fecerunt illi superius nominati quiquidẽ inspirationi diuini tactus absque vlla mora obtemperauerũt. Vnde Dauid, in psalmo. Consideraui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua, quia ab initio viã suam malam attendit, retrouersus est propheta sanctus. Si tu ità detinearis peccati exitũ considerãs, diuerticulũ facies, à via mala recedens. Cogita de fine sine fine: & viues in æternũ absque fine. Vnde Euripides dixit. βραχεια τερψις ι ισαιι τικτει λυπην. Idest breuis voluptatis delectatio, tristitiam parit sempiternam. Si vrgente siti in sylua cupiẽs ex inuento fonte potare videres in illius solo serpẽtes & alia huiusmodi tabifica animalia, potius eligeres sitim tolerare, quam ex illa aqua bibere: idque ne mortis tibi causam dares. Sic vero si oculos conijcias in solũ & metam omnium rerum vitæ huius & in finẽ & exitũ flagitiorum omnia tabifica & pestifera reperies. Nullus quidem homo tam amens esset, qui ea aqua huius lucis bibere auderet si in calce nociuum illud & turpe, quod inclusum est in vitiorum fine prospexisset, cuius finis interitus vt Apostolus ait. Nè autẽ manum inijcias neque cor apponas his, quæ tibi mũdus offert & repræsentat nã illud bonum, quod in faciem ostẽdit, sequitur veritas deceptionis suæ: nã delectationes illæ mortis quidẽ & perditionis prænunciæ sunt: quapropter mẽdacia ista fuge nisi tuam perditionem malueris. Ne ad præsentia respicias, sed futura cõsidera. Esto diligens peccati finem cõsiderãs, de futuro cogitãs perinde ac de præsenti: & sic bono animo atq; volũtate à caducis istis abhorrebis. Fluuiorũ aquę dulces quidem sunt, finis tamẽ earum in amaras maris aquas influere. Similiter vitia & huius vitæ deliciæ à suo principio dulcia videntur: sed si finem attendas amarissimus est. Omnia ergo sublunaria fœliciter incipiunt, perperam ego finiũtur: & sic omnis peccatorũ delectatio in tristitiam & dolorẽ absque dubio præfinitur. Ingressus ipse delectabilis est: mœstissimus vero regressus. Quam obrem si bene perpendere volueris quantum excedat atque superet cruciatus pro delicijs expectandus ipsam delectationem, sistes quidem, & non ita præceps peccata cõmittes, neque in culpa inuenieris, neque in tristitia, quæ ipsam conscientiã rodere solet. Breue est quod delectat, & æternũ quod cruciat. Vnde dominus ait. Conuertam festiuitates vestras in luctum, & omnia cantica vestra in planctum. Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupabit. Statua illa à Nabuchodonosor in somno visa ex capite aureo, & pedibus terrenis constabat. In omnibus enim peccatis principia vbera & pulchra sunt, quæ omnia cęci peccatores diligunt: non aduertẽtes quod pedes illorum fines (inquã) & exitus vilia sunt atque fictilia. Ne ergo præsentia sed ventura prospice: plorabat & jure id quidem Hieremias propheta super Hierusalem dicens. Sordes eius in pedibus eius: & non est recordata finis illius. Omne sane incõmodum tuũ, mihi crede, positum est in obliuione, quę tibi est peccati in suo principio: siquidem bona illius nec prægustare cœpisti cum eius abominationes tœdium tibi afferunt. Agedum, peccati pedes vide, ne te illud caput aureũ neque decorus vultus retineant: finem vide, in principio & in ipso tentaminis initio ipsius finis memento: siste tandem sicut isti portatores fecerunt. A tuis quidẽ quatuor passionibus animæ tuę præcipitanter veheris, quæ ad inferorum sepulchrũ te ducunt, & Christus te vocat & sua tangit manu: retine illas nè vltra progrediaris, neque vltra pecces in hoc enim tua nititur vita. *Et ait. Adolescens tibi dico surge.* Hoc considerato mihi videtur quod tam sit mors adolescẽtibus quam senibus. Adolescẽs ait. Talis iste erat & matris suæ vnicus, & credendũ est tum quod ab ipsa diligeretur: tũ maxime quod in delicijs haberetur: sed neq; ipsa adolescẽtia, nec matris indulgentia ab ipsa morte eripere potuerunt. Hoc vnum maximè à juuenibus male cordatis contemplandum est, qui quidem sua prosapia & juuẽtute freti se vitijs & delectationibus tradunt putantes se postea pœnitentiam acturos. Videbis in quadam papyro tenui depictas ciuitates, mœnia, flumina, & montes & totum orbem, sed cadit aquæ gutta & totum destruit. Videtur totus mundus attamen erat tenuis papyrus, quæ rumpitur: & atramentum deletur. Sic videbis juuenem splendidum, pulchrum, diuitẽ, incolumẽ: sed vna febris, vnus dolor totũ hominẽ destruit, & fœdat: quia debilis & tenuis est papyrus sic est omnis juuentus, decus & pulchritudo mundana. Quocirca nullus suæ valetudini, juuentuti, neq; pulchritudini credat: nam qui hodie valet, sanus, fortis atque pulcher est, fieri potest quod cras sub humo reponatur, & vtinam ne etiã quod omni peius est, in Tartaro sepeliatur. ¶ Admonet locus iste mortẽ nostram semper meditari & præ oculis habere: quando quidem certissima nobis est & tempus nostrũ ignotum. Si finem nostræ vitæ expenderemus & exitum horum corporum, quibus tantum indulgemus non quidem ità laxè viueremus sicut viuimus. Viperam ferunt exustam in cineremque conuersam mederi eiusdem bestiæ morsui. Sic si morsus es ab auaritia, superbia, luxuria, &c. cõsidera cinerẽ, in quẽ elabitur & cõuertitur juuẽtus, potẽtia, mũdi gloria & hæc omnia in quẽ finẽ ventura sunt & curabis vitia à quibus morsus es. Aman Syrus petijt ab Eliseo

Psal. 48. *Psal. 118.* *Philip. 3.* *Amos. 8.* *Dan. 2.* *Thren. 1.* *Lactan. Fi li. de ira Dei cap. 13.* *4. Reg. 5.*

onus terræ quam volebat secum asportare: nè vltra adoraret idola, & simulachra gentiū. Sic nos asportemus terræ sarcinam in nostram memoriam considerantes mortem & terram, in quam sumus conuertendi: vt sic non adoremus idola vitiorum, quæ modo adoramus. De auaritia dixit Paulus quod est ido-
Colo.3. lorum seruitus, & de epulonibus, quorum Deus vē-
Phi.3. ter est: & sic de omnibus alijs portentis vitiorū. Vtinam talis cogitatio nūquam à tua memoria excideret: nam si de morte cogitares, nō sicut modo viueres. Nulla quidem vanitatum, quas modo diligis, tibi proderit in illo tremendo agone & transitu mortis. Nauta in puppi sedens suam gubernat nauim: idē tibi faciendum est nauigando in mari tempestuoso huius mundi, sedens in vltimo fine illius vbi mortē contēplaturus es: si vis ꝙ vita bene gubernetur. Cinis ignē conseruat: & recordatio cineris, in quē vertendus es gratiam conseruat. Cōuerte ergo mortem ipsam in cinerem & liber eris ab illa. Hominis quidē summe insani est mortem obliuisci, cū ipsemet mortalis sit: & summe prudentis præ oculis semper habere. Hominibus malis & facinorosis vita semper memoriæ radicitus inhæret: mortis verò nunquam recordātur. Nihil enim ita à peccato reuocat, quā crebra mortis recordatio. Ratio ipsa postulat, vt quod assidue oculis cernis credas. Colum à se aquā mundam expellendo, paleas & immunditias retinet. Ne interitus memoriam à te reijcias, prodesse quidē tibi potest, reseruando & mandādo memoriæ tuæ iniurias ad vindictā, vel delicias & vanitates, vt Deū offendas. Itaque etsi iuuenis aut adolescens sis sicut iste filius viduæ time mortē: & semper memoriæ cōmēda. Cū nesciat homo quo loco mors debeat ei occurrere, & nesciat quo loco magis eā debeat expectare: in omni loco expectāda est. Seneca iuuenes (inquit) mortem habent à tergo: senes ante oculos. Licet illud non videatur quod à tergo est, potest tamē nocere & magis quam ea quæ sunt ante oculos. Sic iuuenes in maiori periculo viuūt: atque ideo magis timere debent, &c. ¶ Obseruādum quoque hic est, ꝙ etsi Deus omnia æquè faciliter operatur: attamē plures placuit illi efficere ceremonias & maiorē ostēde-
Aug. ser. re difficultatē in Lazari resurrectione: quā in resurre-
44. de verctione huius adolescentis: ratio, quia iste tum recen-
bis domini. ter discesserat: tum vero adolescens erat: in quo insinuare voluit quam difficile indurati, à peccatis resurgūt: quā qui de nouo illis implicātur. Præterea quāto magis in culpa perseueraueris tanto plus mos prauus peccādi radicabitur in animo, ideoq; difficilior cōuersio reddet. Idq; in claui fixione patet, nā vnoquoq; ictu addito plus figitur atq; radicatur & difficilior fit ad hoc vt iterū refigatur. Similiter ex quolibet actu nostro improbo plus vitiū animæ nectitur & taliter inhæret, ꝙ vix posteà euelli queat. Ideo
Iob.20. Iob ait) ꝙ ossa impij erūt à iuuentute plena vitiorū: & cum eo in puluere dormient. Habent enim vitia ossibus inclusa sicut febrem phthisicis in medullis, à qua nec medela expectatur: imo ipsum ægrotū ad sepulchrum vsque comitabitur. Ecclesiasticus enim
Eccl.19. ait. Lāguor prolixior grauat medicū: breuē lāguo-
Lege Aug. rē præcidit medicus. Sic Deus languorū nostrorū di-
li.3. doct. uinus medicus relinquet te & manū remouebit & sic
Chrïst.ca.21. medela difficillima erit. O peccatores, quibus lectū,
prope fi.

prādiū, somnus, prolixus status, vel sessio, infestare solēt: & peccata cōmittere minime quidē. Omnia ꝓfecto vos vrgent atq; mouent præter Dei offensam: Prou.6.
siquidē in peccādo fatigamini nūquā. Quo vsque piger dormis? multi apud vos imbecilles, & dormiūt 1.Cor.11.
multi. Nec mirabile est ꝙ homo peccet & cadat: sed ipsa perseueratio in peccatis, obstinati dæmonij est. Osee.9.
De istis ait Oseas. Profunde peccauerunt. Profunde peccat qui ex mala peccādi cōsuetudine iam est induratus. Vt enim qui febre laborat lēta illa quidē sed ethica & assidua, si forte ob aliquā intēperātiā incidit in febrē quādā acutam & perurgentē, facilè eam expellit & quācūque medicina curatur manente tamen semper ethicā febre. Sic actus vitiosus cito curatur, cōsuetudo autē peccandi difficillime. In malis enim peior est habitus quam actus. Iusti licet cadant, cito resurgunt. Hic adolescens nouiter mortuus & in eadem die defunctus, statim surrexit: ꝙ induratis peccatoribus & iam ex longa cōsuetudine peccandi iacētibus raro cōtingere solet. Sed de his satis. Sequitur. *Et resedit qui erat mortuus.* Vocauit enim hunc adolescentē ille, de quo Apostolus ait) ꝙ vocat ea, quæ nō sunt, tāquā ea, quæ sunt. Ille (inquā) qui habet clauē mortis & inferni. Nō ergo mirādum est ꝙ 1.Cor.1.
statim surrexerit ad dñi præceptū cū vocauerit eū ille, de quo Anna mater Samuelis dixit in suo cātico, Apoc.1.
Dñs mortificat & viuificat: deducit ad inferos & reducit. Qui enim verbo cū nō essent creauit omnia: 1.Reg.2.
potest etiā restaurare eadē cū fuerint collapsa. Mirabilis quidē dñi vox est, siquidē virtute illius mortui resurgunt. De Magnitudine & virtute huius vocis Psal.28.
Dauid dicebat in psalmo. Vox dñi in magnificentia, vox dñi in virtute. Deus maiestatis intonuit, vox dñi cōfringētis cedros libani, &c. Tātæ vis & virtutis fuit vox illa, vt illi abyssi ipsæ parerēt & sicut habet Diuus Ioannes in Apocalypsi mors & infernus Apoc.20.
dederūt mortuos suos. Nec nouissimus dies excusare illos poterit: dabit enim voci suæ, vocē virtutis. Paruerūt statim abyssi voci Dei, & cū diceret Christus, adolescēs tibi dico, surge, nullo modo neq; spatio anima illa remorari potuit: imô iussui obediens corpus introiuit & sic adolescēs ille viuus & sanus surrexit. Quid ergo tu dicis ad hoc? O lamentabilis res ꝙ mortui Deū audiāt, nō vero viui. Quod tot anni & mēses lapsi sunt te manēte in peccato mortali & ꝙ Deus vocet te & inspiret tū laboribus tū alijs multis & varijs modis cœlū tibi promittēs & quasi propinās vocādo te per se ipsum & per suos cōcionatores: & audire eū recusas? Quid hoc, ꝙ viui surdiores sunt mortuis? quid hoc nō habētes aures audiūt, & habētes minime? Mirabile est ꝙ mortui audiāt & Psal.37.
Christo pareāt, & viui nō itē. Ego autē sicut surdus nō audiebā: & factus sum sicut homo nō audiēs, & nō habēs in ore suo redargutiones. Vocat Deus peccatorē & vociferatur illi diu, noctuque, vt surgat à morte peccati, antequā eū Tartarus absorbeat: & ille tacet & sicut surdus quiescit. Deus aūt tantopere Psal.68.
in illa vocatione persistit, vt dicat per ꝓphetā. Raucę factę sunt fauces meæ. Vide ergo & tu ꝙ si modo audire nolis, ꝙ posteà vocabis tu, sed minime audieris: & ꝙ Deus ipse ridebit indānatione & exitio illo- Prou.1.
rum, quos ipse vocauit & audire noluerunt, circa illud, quod dominus ait. Vocaui & renuistis: ego

quoque

quoque in interitu vestro ridebo. Attendite quod
qui hic non audiũt matrem legitimam, quod postea
nouercam audient: & quod si hic Christum Iesum
Mat.11. non audis dicentem, venite ad me omnes qui labo-
ratis & onerati estis, quod audies succedente tempo-
re dicentem: Ite maledicti in ignem æternum qui pa-
Matt.25 ratus est diabolo & angelis eius, auditurus es quãuis
te pœniteat. Vnum tandem de duobus elige vel au-
dire hic vbi dulcis est vocatio, vel audire sententiam
illam valde pertimescendam, quam Deus contra pec
catores & malos pronunciabit dicens. Ite maledicti
in ignem æternum. Qui noluerit audire, venite, au-
diet, ite velit nolit. Surge ergo tu, qui dormis, surge a
Ephe.5. mortuis & illuminabit te Christus. Hodie igitur si vo
cem eius audieritis (obsecro per Dei viscera) nolite
Psal.94. obdurare corda vestra: sed audite amantissimam &
benignissimam Christi vocem quæ vos ad ignoscen-
dum vocat. ¶Perpende quod non simpliciter dixit,
quod surrexit, sed quod resedit. Surrexit inquam) si-
cut Christus ei præceperat, sed prius resedit: vt osten
datur diuinæ operationis ordinatus progressus, qui ia
centẽ paulatim erigit. Iacebat enim mortuus. Inter ia
cere autem & stare, vel surgere medius situs est reside
re, & sic de iacẽte primo fit residens: deinde de residẽ-
te resurgens, vt quanta sit a peccato in surgendo diffi
cultas ostendatur. Cum prius iaceret, totus terrenis
rebus inhærebat: & poterat dicere illud Psalmistæ.
Psal.118. Adhæsit pauimento anima mea. Vnde in Threnis ait
Thren.2. Hieremias. Iacuerũt in terra foris puer & senex. Quia
qui diu peccato detẽtus est & qui iam inueteratus est
in peccato iacet in impietate sua. Resedit qui saltem
Tex. * voluntate a terrenis eleuatur: stat, qui erigitur ad resi-
stendũ tentationi. * Et cœpit loqui. Quare? vt
daret vitæ testimonium: sermo nanque est vitæ, vel
mortis manifestatiuum: nam qualis vnusquisq; est ta
lia dicit & operatur. Sermo enim nihil aliud est quam
factorũ simulacrum: quoniã omnis animi vis in sermo
ne velut in speculo repræsentatur. Raro inuenies ho
minẽ vitijs deditũ, de virtute loquentẽ. Ex ore boni vi
ri & virtutis amãtis vix audies verbũ vnum turpe &
obscœnum. Ex eburnea vagina raro educitur plum-
beus gladius: vnusquisque cognoscitur ex sua loquela
ex qua natione, aut prouincia sit. Si offendis hominẽ
quem non cognouisti, qui Gallice loquatur Gallũ illũ
Matt.26. dicis, & si Hispanus similiter. Sic ostiaria illa Petrum
Apostolũ cognouit quando dixit illi. Tu Galilæus es
nam loquela tua manifestum te facit. Sic vnusquisq;
ex sua loquutione & linguæ prolatione agnoscitur,
an sit cælestis regni & habitantium in gloria, vel ha-
bitator inferni. Idioma tandem cęleste est Deũ lauda-
re magnificare, & ei benedicere: circa illud psalmistę.
Psal.83. Beati qui habitant in domo tua domine, quoniã in se
cula seculorum laudabunt te. Et beatus Ioãnes in Apo
Apoc.19. calypsi dicit, quod beati in cęlo degẽtes laudabãt Deũ
dicentes, alleluia: & viginti quatuor senes & quatuor
animalia adorauerunt sedentem super thronum dicen
tes, alleluia. Alleluia duę dictiones sunt, quibus significa
tur, laudate dominũ. Et Christus saluator noster, qui de
Ioan.2. cælo erat, dixit. Quare loquelã meam nõ cognoscitis?

E contra vero vernaculũ & loquela inferni est blasphe Ioan.8.
mare, murmurare, maledicere, & turpia & obscœna lo
qui. Iuxta hoc in vernaculo sermone, quo quisque vti-
tur agnoscitur cuias sit. Boni & probi perinde ac cæli-
colæ cęlesti loquutione vtuntur, laudant enim Deum
psalmos cãtãt, orant, & proximorũ virtutes prę se ferũt
Sed mali & improbi peierant, blasphemãt, honorẽ pro
ximis detrahũt, falsaq; testimonia inferunt obscœna &
turpia loquuntur: & cũ eorum cor & cogitationes ple
næ sint luxurijs & libidinosis actibꝰ sic turpia & inho
nesta loquuntur. Nõ potest mentiri ipsa veritas, quæ
ait. Ex abũdantia cordis, os loquitur Sed hoc iã expo- Luc.6.
suimꝰ. Quid autẽ Christꝰ egerit post suscitationẽ huius
adolescẽtis audiamꝰ. * Et dedit illũ matri suę. Sicut He Tex. *
lias & Eliseus suscitantes, alter filiũ viduę alter filiũ Su 3.Reg.17.
namitis, dederũt eos matribꝰ. Expẽde Christi misericor- 4.Reg.4.
diã & clemẽtiã Poterat mãdare resuscitato vt sequere
tur illũ, vel aliud simile: sed nihil horũ egit, sed tantũ mi
sertus matris tradidit eũ illi, quę iam fuerat spe, & sola
tio orbata. Præterea discamus ex hoc loco cõsolari nõ
verbis tantũ, sed operibus pietatis & misericordię Pa-
rũ certe prodesset viduę dicere ei noli flere: nisi adama
tũ filiũ mortuũ viuũ illi redderet, Ideo Ioãnes admonet
dicẽs. Nõ diligamus verbo, sed opere & veritate. Quid 1.Ioan.3.
prodest, vt pauperis miserearis & ei compatiaris, si nõ
porrigis eleemosynã? Hęc est vera misericordia, vt ope
& auxilio subuenias indigẽti. Ioseph & Nicodemus mo
ti sunt miseratione erga Christi corpus in cruce dereli
ctũ: & deinde alter sindonẽ, alter vero libras centum
myrrhę & aloes mercati sunt. Magi etiã Christũ adora Ioan.19.
uerũt: sed apertis thesauris suis, obtulerunt munera, vt Matt.2.
paupertatẽ eius subleuarent. Tales seruos vult Deus
in domo sua qui operibus religiosis, & pijs seruiant ei: Esa.58.
& quod porrigant manus suas plenas egentibus. Si vi-
deris nudum operi eũ & carnẽ tuã ne despexeris. Chri-
sto in corde misericordia fuit, quia misericordia motus
in verbis etiã, quia dixit ei, vt nõ fleret: & in operibus
quia suscitauit adolescentẽ, & dedit illũ matri suæ.
* Accepit autem omnes timor & magnificabant Deũ Tex. *
dicentes. Quia propheta magnus surrexit in nobis: &
quia Deus visitauit plebem suam. Vniuersos qui hoc
miraculum inspexerunt timor inuasit: timor (inquam)
reuerentialis, & admirationis, consolationem & gran-
dẽ iucunditatem habens admixtã. Magnificabant autẽ
Deũ non Christũ quem Deum credebant: licet crede-
rent virum sanctum & prophetã ac Dei ministrum, pro
cuius sanctitate & meritis Deus fecisset tam ingens mi-
raculũ. Confessi sunt illũ Messiam dicentes, quod esset
ille magnus propheta, quẽ Deus promiserat dicens. Mo
si. Prophetã suscitabo eis de fratribus eorũ tanquam te. Deut.18.
Hoc literaliter de Christo prędictũ est, vt ipsemet do
cet. Sic etiã Samaritani dixerũt. Hic est vere propheta Ioan.4.
qui venturus est in mũdũ. ¶Obserua autẽ quod respectu
Dei miraculũ nõ appellamus, sed respectu nostri: nam
verũ miraculũ est arduũ quoddã facere super facultatẽ
naturæ cuius autor est Deus: sed Deo nihil arduum est
nihil supra facultatem, omnia potenti. Nobis autem mi
raculum est vt mortuus resurgat. Miramur nos Ioan.6.
quod ex quinque panibus satiauit tot millia hominũ

Ioan.2. & quod aquam conuertit in vinum, & quod hūc mor
tuū suscitauerit: & quia hæc nō potest natura, miracu
lum est & nos miramur. Quæ quide omnia satis osten
dunt in Christo dño diuinitatē, eūque vere Messiā in
lege atq; prophetis promissum, verum hominē verū-
q; Dei filium. ¶Præterea discamus opera Dei & eius
mirabilia magnificare & laudare: quemadmodū An-
Tob.12. gelus Raphael dixit, Opera Dei reuelare & confiteri,
honorificum est. Laudemus dominun, quoniam in se-
culum misericordia eius. Porro talis fuit rumor mira
culi huius vt dicat euangelista. * Et exijt hic ser-
Tex. * mo in vniuersam Iudæam de eo: & in omnem circa
regionem. Rumor huius miraculi exijt in circum ia
centes prouincias, scilicet, Tyri, Sidonis, atque Sama-
Tex. * riæ. * Et annunciauerunt Ioanni discipuli eius de
omnibus his. Liuore inuidiæ hoc fecerunt zelantes
in ordinate gloriam & honorem magistri sui Ioannis
Baptistæ. Discipulos Ioānis pœnitebat eo quod Chri
stus miracula faceret & baptizaret, & sic accesserunt
ad Ioannem & dixerunt illi. Rabbi, qui erat tecū trās
Iordanem, cui testimonium perhibuisti, ecce hic ba-
Ioan.3. ptizat, & omnes veniunt ad eum. Quibus respondit
Ioannes. In hoc gaudium meum impletum est. Simili
ter Iosue zelatus est pro Mose scilicet cum puer Mo
Nume.11. si retulisset dicens Heldad & Medad prophetant in ca
stris, dixit Iosue Mosi, Dñe mi Moses, prohibe eos. At
ille. Quid æmularis pro me? Quis tribuat, vt omnis
populus prophetet, & det eis spiritum suum? Eodem
modo Ioannes Euangelista saluatori dixit. Vidimus
quendam prophetantem, qui non sequitur nos. Cui
Luc.9. dominus respondit. Sinite illum: qui nō est contra vos
pro vobis est. Inuidia diaboli introiuit mors in orbē
terrarum. Quia enim vidit diabolus hominem in sta-
Sap.2. tu fœlici esse, & ad illum posse ascēdere vnde ipse cor
ruerat, ab illo principatu & statu innocentię eiecit il-
lum. Hæc fera pessima Abel occidit, puteos Isaac ob
struxit, Ioseph vendidit Ismaelitis, Dauidē persequi-
Gene.3. tur & Danielem: deuique & Christum cruci affixit. Si
Gene.4. cut enim (vt Paulus ait) diligentibus Deum omnia
Gene.26. cooperantur in bonum: ita inuidis omnia coope-
1.Reg.19. rantur in malum. Moritur enim de bono odo-
Dan.6. re de quo alij viuunt: nam profectum aliorum repu-
Rom.8. tat suū defectum, quia principaliter & directe oppo-
nitur charitati, quę regina virtutū est manifeste patet
pessimum, & abominabile esse vitium: in quo ostēdit
Ioan.15. inuidus quod discipulus diaboli sit: quia Christus di-
scipulis suis dixit In hoc cognoscent quod discipuli
mei estis, si charitatem habueritis ad inuicē. Sic etiam
diabolus dicit suis. In hoc cognoscent quod discipuli
mei estis, si inuidiam habueritis ad inuicem. Sed quid
inuidis inuidia prodest, qui seipsos miserabiliter occi-
dunt? Papilio extinguere vult lucernam ardentem &
irruit in illam & ex eo hoc lucratur, videlicet, quod
pennæ ipsius comburantur & ipse prorsus moriatur
manente quidem ipsa lucerna incensa. Sic inuidus lu
mē & splendorem boni & probi extinguere vult &
denigrare famam & gloriam illius: & hoc intentans
seipsum extinguit & deperdit, bonus autem sospes
atque cum suo pristino honore remanet. Igitur disci

puli Ioannis inuidentes Christi gloriam & miracula, Ioan.20.
quę faciebat (quia Ioannes nullum signum fecit) nun
ciauerunt hæc Ioanni, qui in vinculis erat, quia verita
tem prædicauerat Herodi. O vtinam tales haberet
nunc ecclesia Dei concionatores qui pro veritate tuē
da carcerem, & mortem subirent, & aduersus princi-
pum & regum potentiam se opponeret. Talis esse
debet euangelicus concionator, Esaiæ, Hieremiæ, Eze
chielis, Ioannis Baptistæ, & Apostolorum imitator:
qui pro veritate nuncianda, neque exilium nec carce-
res, nec mortem ipsam timuerunt. At quamuis Ioan-
nes in carcere esset pro veritate tuenda, liber erat. He-
rodes vero in vinculis. Vnde Salomon in Prouerbijs, Prou.5.
Iniquitates suæ capient impium, & funibus peccato- Eze.33.
rum suorum constringetur. Et Ezechiel de impio. Ille 2.Tim.2.
quidem in iniquitate sua captus est. Et Paulus vt resi
piscant a diaboli laqueis, a quo captiui tenentur, ad
eius voluntatem. Non autem sic iustus: quia non po-
test vinci ab homine qui vitia sua non vicerit. Non
enim quis vincitur nisi cum ei ab aduersario idquod
summe amat eripitur. Qui ergo id solum summe a-
mat quod amanti eripi non potest, ille absque dubio
inuictus est & spiritualiter liber. Ioseph in AEgypto Gen.39.
vinculis fuit emancipatus, & Hieremias in Iudæa, & Iere.20.
Ezechiel ductus est captiuus in Chaldæam, & Ioānes Eze.1.
nunc in carcere Herodis: sed omnes isti liberi erant.
De his in tertio capite satis multa diximus. Itaq; bea
tus Ioannes detentus fuit, quia veritatem fassus est:
nos vero incarcerari iure optimo possemus quia illā
inficiamur. Videns ergo beatus Ioannes errorem &
deceptionem suorum discipulorū misit illos ad Chri-
stum, ideo sequitur in contextu. * Et conuoca- Tex. *
uit duos de discipulis suis Ioannes & misit ad Iesum
dicens. Tu es qui venturus es: an alium expectamus.
Cum Ioannes ad populum concionaretur & verita-
tem annunciaret & vitia atque flagitia Herodis Regis
carperet: Rex ille detrusit eū in carcerem: tunc Chri-
stus illud munus exequens concionari cœpit & veri-
tatem euangelicam edocere, & res miras, & miracula
facere: antea vero quam beatus Ioannes detruderę-
tur Christus non prædicabat: sed detento Ioanne id
quidem facit. Quando in bello interficitur signifer,
qui vexillum portabat occurrit tum temporis diligē
ter ductor, qui vexillum illud in altum tollit: & si dux
defuerit occurrit alter qui hoc facit, & sic nunquam
deest qui vexillum sustineat. Sic Ioannes erat signi-
fer Christi & veritatis vexillum sustinebat sed deten
tus cum sit occurrit Christus verus dux & fulcit veri
tatem istam & tollit illam. Nūquam quidē deerit qui
hanc sustineat, illa autem incarcerari nequit. Ideo Pau
lus, Verbū Dei nō est alligatū, & ab ipso carcere plu- 2.Tim.2.
res scripsit epistolas. Cū vero Christus cōcionaretur
& miracula maxima faceret patet hic ex Luca popu
lūde Christo dixisse, propheta magnus surrexit in no
bis & Deus visitauit plebē suā. Tunc vt hic ait Lucas
venerunt discipuli Ioānis & nūciauerūt ei de omnib9
his: ideo ex his verbis, quæ discipuli dixerunt sum-
pta occasione mittit Ioannes duos ex illis ad Christū
dicens. Tu es qui vēturus es. &c. misertus est Ioānes

& cōmo

& commotus ab infirmitate suorum discipulorum misit eos ad Christum (nullum enim melius remedium adinuenit.) Habuit se Ioannes hac in re sicut parentes moribundi se habent erga filios suos: gauisi enim & hilares discedunt, manentibus filijs in honore & statu. Sic gloriosus Baptista cum se in carcerem reclusum & morti propinquum animaduerteret, vehementer optabat suos relinquere discipulos in statu perfectionis: & sic, vt solatus decederet vult prius in agnitione veritatis eos remanere. ¶ Obserua etiam, quo pacto boni viri & probi sui obliuiscãtur: vt proximorum recordentur, & de illorũ bono curam habeant. Gloriose Baptista in vinculis es & in tantis laboribus constitutus: & non es memor tui, sed tuorum discipulorum? Nonne commodius esset mittere eos ad Herodẽ, vt illi causam iniustam detentionis tuæ obijcerent? Non quidem recordatur Ioannes sui, sed discipulorum: boni enim suorum, atque delectationum propter Dei atque proximorum honorem obliuiscuntur. Immemor redditur Ioannes sui, & laborum suorum: & meminit Christi honoris, & necessitatis, quæ insidebat discipulis ipsius Ioannis ad agnitionem veritatis & expulsionem falsitatis & deceptionis, qua allucinabantur. Sic fecit Christus, qui cum per vias & plateas cruce depressus & spinis coronatus ferretur, non tantum suorum tormentorum memor, quantum malorum quæ passuræ erant mulieres illæ, quæ vicem suam dolebant,
Luc.23. atq; flebãt, ad illas cõuersus dixit. Filię Hierusalẽ nolite flere super me. &c. Sic præterea in cruce stando totus ipse vlceratus de bono alieno agit, dicens. Pater dimitte illis, quia nesciũt quid faciunt. Agit etiam de latronis salute, dicens illi. Hodie mecum eris in paradiso. Præterea, ex longo itinere defessus, & fame vrgente enectus ad puteum deueniẽs de bono
Ioan.4. & salute Samaritanæ, proprij sui laboris & defatigationis oblitus, tractat. Hoc autem fecit ad exemplar maiorum, prælatorum atque parentum, vt oẽs isti aduertant quanta cura & obligatio imposita est ipsis de illis, quorum curam habere debent: & quando illi tales fuerint afflicti, vel turbati, obliuiscãtur se & labores suos proprios, vt alienis succurrãt, sumpto exemplo à Ioanne, qui ita fecit vti diximus. Sic
Iob.2. beatus Iob in angustijs deprehensus, vxorem suam corrigebat dicens illi. Quasi vna de stultis mulieribus loquuta es. Si bona suscepimus de manu domini. &c. Paulus periculis circundatus taliter, vt ipse di-
2.Co..11. cat nullibi adfuisse vbi non periclitatus sit, nunc mari, nunc procella, nunc in deserto, nunc in ciuitate, ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragiũ pertuli. &c. & cum ita graues & infesti labores illi essent, plus multo à quodam metu solicitabatur ne forsan recenter conuersi ad fidem, ab ipsa depellerentur, Deum nostrum iniustum existimãtes quãdoquidem ita acriter se habebat cum suis & qui bene illi inseruiebant, & vt informaret eos illã esse Dei conditionem atque morem & quod sic se habebat erga amiciores. In tribulationibus istis nemo moueatur, ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus. Nã cũ apud vos essemus predicebamus. &c. Beatus Stephanus inter lapides positus, in mortis tribulatione: sui oblitus cõpatitur proximorũ peccatis & orat dicẽs.
Act.7. Domine ne statuas illis hoc peccatum. Sic Ioannes quanuis reclusus in carcere nõ pretermittit Dei honorem, & necessitatem proximorum. Si candelam incensam in conclaui vel carcere colloces quãuis diligenter & optime ianua sit clausa & pesulum affixum, nihilominus candela ipsa illucescet & totus locus illustrabitur, & lumen ipsum per rimulas & foramina exiet. Sic Ioannes erat lucerna ardens & lucẽs *Ioan.3.*
& quanto magis claudebatur eo plus pellucebat. Iusti quidem sunt veluti silex qui tactus ab excussorio ferramento scintillas à se emittit & splendorem. Sic iusti tribulationibus & angustijs icti, maiorẽ & fulgentiorem lucem præferunt. Lampades eius lampades ignis, & flammarum. Ita Ioãnes sicut lucerna ardens discipulis præfulgebat docendo illos viam salutis. Et sic de illo optime dici potest quod aquę mul *Cant.8*
tæ non potuerũt extinguere charitatẽ. Carcer enim neque Herodis persequutio, non potuerũt extinguẽre ignem diuini amoris, quem habebat, nec flumina peccatorum obruerũt illum. Sic Paulus, Romæ obtrusus docet: & ab ipsis vinculis ad Philippenses, Philemonẽ, & ad Ephesios scripsit. Idem fecit ad Colossenses, in Epheso comprehensus. Non ergo prætermittebat Apostolus docere, & illuminare ex carcere, sicut hic fecit Ioannes. ¶ Vide etiam quod ex carcere misit Ioannes ad Christum, sed cur erat vinctus Ioannes? Quia dixerat Herodi, nõ licet habere vxorem fratris tui. Certe verba ista honesta sunt & mo- *Mar.6.*
desta, in quo cõcionatores docet, quod talia sint eorum verba, & proximi honori conformia. Attamen sic cum Ioanne agitur: in quo aperte datur intelligi Dei amicos propriã vitam pro nihilo ducere, vt Dei honorem tueantur. Videt Petrus quod volunt cape- *Matt.16.*
re Christum: & cum hoc tolerare nequiret arrepto gladio amputauit auriculam Malcho: & prorsus interficeret, si Christus permisisset. Sed Petre hoc audes? nonne vides tantam cohortem armatam? nõ putas vindicaturos iniuriã istam, & te occisuros? Hæc omnia Petrus parui faciebat, dummodo Dei decus defenderet. Nequit ergo Petrus rem tam iniquã tolerare. Eundem zelum honoris Dei habuit phinees quando simul Israelitam & Madianitam in peccato comprehensos trucidauit: nullus enim dolor est qui *Num.25.*
itã iustum pungat & male habeat, quam suum Deũ offensum videre. Ideò Dauid. Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Vi- *Psal.118.*
res non habeo, cadit animus, robur ignoro, humi iaceo, cum videam Deum offensum, & leges & præcepta eius non obseruari. Sed rogo Dauid, iste ne est animus tuus & robur tuum? Nõne tu es, qui tua funda & vno lapide gigantem Goliam deiecisti? Nõne *1.Reg.17.*
in deserto leones & vrsos enecabas? Nonnẽ quã multa bella Philistæorũ, Ammonitarum, aliarumq; nationum superasti? Cur modo ità timidus es, vt dicas defectio tenuit me? Quia perferre nequeo peccata & flagitia in Deum cõmissa, & quæ passim in vita hac perpetrãtur. Adest hera fenestræ quæ maximo amore maritum suum prosequitur, & forte fortuna videt plurimos enses nudos imminere marito, quo viso animus illius linquit, & cadit humo semianimis. Sed si incolumis emergat maritus, dicunt vicini vxori exiguus tibi domina animus est: ecce maritũ sanũ, & incolumẽ. Tunc illa respondet. Sufficit in tanto periculo eum vidisse, vt animus defecisset. Similiter quanuis

quanuis Christum dominum, nec occidãt, neque fe
riant, qui in ipsum peccant, sed sufficit iustis sua præ
cepta violata videre, & sanctum eius nomen blasphe
matum, vt iusti ipsi Deum amantes ex ipso dolore
anxiati & tacti quasi lymphati excidãt. Sic vere erat
gloriosus Ioannes, honoris & gloriæ Dei zelator:
quiquidem cum dissimulare nequiret scelus illud tã
grande Herodis, honorem Dei vindicat, & carpit
nocentem illum. Non licet tibi habere vxorem fra-
tris tui. Ob hoc incarceratur Ioãnes, patitur, & pror
sus interficitur. O miseria humana: iam quidem non
est qui ita faciat: nec Dei decus & cultũ tutatur, præ
sertim videndo hereticos ita superbos, & tot damna
atque mala in vita. Helias sedens sub vmbra iuniperi
3. Reg. 19. defessus atque sitiens, non calamitates nec mala sua
deplorabat, nec suæ egentiæ recordabatur: flet autẽ
& deplorat perniciem & exitium templi & altariũ.
O duritia grauis & frigiditas cordium nostrorum:
siquidem non est qui deploret ecclesiarum stragem
templorum & mundi crimina. Ioannes sanctissimus
zelans honorem Dei arguit primo Herodem, pro-
pter quod in carcerem conijcitur: & nunc suæ affli-
ctionis & negotiorum propriorũ oblitus (quia chari
1. Cor. 13. tas non quærit quæ sua sunt) agit de salute spirituali
discipulorum. Ideoque mittit illos ad Christum cum
illa interrogatione, non quia Ioannem lateret quis-
nam Christus esset: sed quia proprijs oculis discipuli
Christum ipsum cernerent, & in operibus & miracu
lis agnoscerent eum. ¶ Sed quare D. Ioannes nõ eos
monebat quod Iesus erat Christus & Messias, quem
sperabant? Quia hoc nihil proficeret, & illud humili
tati Ioannis attribuerent: & sic non depellerentur ab
errore, quo laborabãt: imo potius in eodem cõfirma
rentur iudicando præceptorem suum Christo ipso
maiorem. Et sic quanuis hinc seipsum magis ac ma
gis exinaniret atque humiliaret, hinc vero Iesum ad
astra & superna tolleret atq; laudaret, nihil propterea
profecisset: ideo misit illos ad Iesum, vt videntes eius
doctrinam & miracula, eum cognoscerent. Sic legi-
4. Reg. 2. mus in quarto volumine Regum quod prophetarũ
filij cupiẽtes de Helia scire, misit eos Eliseus per mõ
tes & ardua: & peragrati sunt tribus diebus & nocti
bus & non repererunt eum. Non dubitabat Eliseus
Heliam raptum fuisse in cælum: sed ad tollendũ du-
bium filiorum prophetarum, misit illos in montes,
vt quærerent illum: & dixit eis, mittite. Sic fecit Ioã
nes cum suis discipulis: vt illum quem Ioannes scie-
bat Messiam, ipsi oculis cernerent, & crederent illũ
esse. Præterea duos mittit: quia in ore duorũ vel triũ
Deut. 19. stat omne verbum. Et si vnum mitteret sicut erant
Num. 35. æmulatores magistri sui, poterat ille mentiri. Duos
itaq; habiliores & doctiores misit: vt possent etiam
ad alios prædicare. Ite (inquit Ioannes) ad Iesum: &
ne rubore suffundamini, ex mea parte quærite ab eo
si est ipse qui vẽturus est an alium expectamus. Nul
lã credo in orbe fuisse maiorem quæstionem & ma-
ioris ponderis & momenti, quam ista. Qui interro-
gant vicem habent omnium fidelium, qui interroga
tur Deus est, quod vero interrogatur summum ne-
gotium est, scilicet, an is esset Deus, qui videbatur
homo: finis vero interrogationis est, an per Christũ
sint eo tempore à rege tyranno eruendi, vt & Mes-
siã fideliter recipiat, ab eoq; rursum recipiatur ipsa:
an non summa res hęc erat? Sane super quã totius or
bis salus velut in cardine nitebatur. ¶ Obserua etiã
quod interrogatio fuit, Es ne tu qui venisti, vel qui
venit? hæc est phrasis Græca, & sic interpretanda, &
vertenda: quodquidem probatur ex dictis illorum:
nam visis miraculis quę Christus faciebat dixerunt,
Propheta magnus surrexit in nobis & dominus visi
tauit plebẽ suam: in quo affirmabant Messiam iam
venisse, siquidem de præterito loquebãtur. Ideo nũc
quærit, es tu, quem dicunt quod iam venit? qui ven-
turus es, id est, qui venisti? Et quod iste modus loquẽ
di non sit nouus in sacris literis manifeste apparet in
Ioannis euangelio in illo miraculo cum Christus sa
tiauit ex quinque panibus tot millia hominum: qui
dixerunt. Hic est vere propheta, qui venturus est in
mundum. Certum est quod venturus significat, qui Ioan. 6.
iam venit: siquidem demonstrato cum aduerbio hic
verosimile non est quod dicerent qui venturus est,
sed iste est qui iam venit. Sic nunc dicendũ est. Tu es
qui venisti? Est phrasis Græca vti participio de futu
ro pro pręterito. In originali enim Græco est. σὺ εἶ
ὁ ἐρχόμενος, hoc est, tu es ille veniens, siue venturus?
Est enim Græca vox ad vtrũlibet tempus anceps.
Poterat dicere interpres, es tu veniens, tamen idem
significat venturus. ¶ Ad nostram autem eruditio-
nem ex hoc contextu aliqua eliciamus. Docemur
enim primo hoc facto Ioannis de nostris domesticis
solicitam gerere curam: nam vt Paulus ait si quis suo 1. Tim. 5.
rum non habet curam domesticorũ, fidem negauit,
& infideli est deterior. Multi profecto sunt, qui ita
male educant natos suos vt ab alijs pro sua nequitia
interimantur. Deinde vero acerba senectute paren-
tes suos afficiunt, & præterea mortem afferre illis so
lent. Heli morte infœlici, ac repentina decessit, qui 1. Reg. 3.
quidem & omnis eius prosapia grauiter castigatus
fuit: eo quod nouerat indigne agere filios & nõ cor
ripuerit eos. Vide etiam quantum mali Dauidi Re- 2. Reg. 13
gi euenit ex eo q nõ ab eo vapulauit filius Ammõ,
commisit enim graue scelus vim inferendo sorori
suæ Thamar, & cum teneretur in filium animaduer
tere nõ fecit, & diuina scriptura de illo dicit. Noluit
contristare spiritum Ammõ filij sui, quoniam dilige
bat eum, quia primogenitus erat illi. Ecce quãta ma-
la ex hoc sequantur. Absalon interficit eũ, & postea 1. Reg. 16
fugit: & quia Dauid non ita facile erga illum se præ
bebat nec hilarem vultum sicut antea demõstrabat,
regnum auferre decreuit & fugauit eum, & expulsit
ab Hierusalem, & bellum gestũ est in quo satis mul
ti Israelitici interempti sunt, Dauid autem plorans,
& nudis pedib' erat, & Semei maledixit illi. Tandẽ
eo quod vnum filium castigare recusauit, duos ami
sit, quoniam Absalon hasta ictus etiam interemptus 2. Reg. 18.
est. Omnia ista mala excusarentur profecto si Dauid
in filium Ammõ animaduertisset. Ideo in Ecclesia- Eccle. 30.
stico habetur. Equus indomitus euadet durus, & fi- Eccle. 7.
lius remissus euadet præceps. Curua ceruicem eius in
iuuentute. &c. Et iterũ. Filij tibi sunt erudi illos. &c.
Et non solum gerenda cura est filiorum, verũetiam
famulorum & cunctæ familiæ: & teneris scire quo
pacto viuant, an sint concubinarij, vel rixati, si secũ
dum præcepta diuinis adsunt, si sua detegunt crimi
na, & religiose viuunt, adimplendo quod tenentur.
Præterea si ægrotauerint illos curare, & de illis in
omnibus

omnibus curam habere. Curam aduerte quam diuus Ioannes suorum habuit. Disce itaque qualem filijs tuis hæreditatem relinquere debeas. Filij huius secu li hoc vnum curant vt suis hæredibus bona quã plu rima relinquant, in hoc opera & laborem omnium conferũt: sed non cogitant interim vt filijs suis, Deũ propicium relinquant. Verum scriptura aliter docet. Vos patres (inquit Paulus) educate filios vestros in disciplina & correctione domini. Omnia verba hæc (inquit Moses) non solum animis vestris infigetis, sed filios quoq; vestros docebitis, vt discant timere Deum. Relinque tuis clementem Deum: qui illis etiam plus proderit, quam totius opes & diuitiæ. Quot pauperũ filios vidimus ac cognouimus, qui: bus parentes exigua bona reliquerunt, & quia illi studiosi, & literati extiterũt, videmus eos modo epi scopos, archiepiscopos & in dignitatibus, honorib9 atque diuitijs cõstitutos? Agnouimus præterea alios diuites & locupletes, qui à suis parentibus multa bo na acceperunt, & cũ deliciosi, lusores, & luxuriæ de diti fuerunt omnia illa amiserunt: & modo pauperta te & inopia premuntur, & infames habiti sunt? hoc procurabat Ioannes hoc sanctissimus Christi præcur sor cupiebat, vt discipulis optimam hæreditatem re linqueret. Videbat iã ad extremã suæ vitæ lineã per uenisse: quapropter operã dabat vt filios illos, quos lacte suæ doctrinæ nutrierat ad Christum mitteret, & fideles & boni essent. Et quemadmodum bonus pater lætior ex hac vita migrat quando videt suos li beros virtutibus ornatos & artibus: ita quoque desi derabat Ioãnes perfectam fidem in suis discipulis vi dere, quo securius hinc discedere posset, sic Christus discessurus ad patrem pro testamento suis discipulis pacem reliquit ac virtutem dicẽs. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Non diuitias, non ho nores, sed virtutes. Sic tu officiosos & bene educatos liberos tuos relinque. Hoc faciebat beatus Iob offe: rẽs sacrificiũ pro suis liberis dicẽs. Ne forte peccaue rint filij mei, &c. ¶ Docemur secundo vt proximo: rum salutem curemus: & si bona propria, vitam, ho norem, & quietem offeramus. Siquidem beatus Ioan nes honorem propriũ pro salute illorum ponere nõ recusauit. Expẽde Ioannis charitatẽ. Tam illi qui nũ cium hunc audierunt, quam qui cum Christo erant, D. Ioannem hominem leuem iudicare poterant & in ipso scãdalizari: siquidem adhibito iã testimonio ab eo de eodem Christo, quæstionem illam & inter rogationem prætendebat, & sic scandalizati sunt vi dentes eum iudicio suo variare liber cum esset ab his quæ cum in vinculis, & sic eum existimabant homi nem mutabilem & inconstantem: ideoque necesse fuit vt postmodum Christus redemptor illi patroci nium præstaret suum pristinum honorem reddẽdo, & facta laudando. Tanta igitur charitas Ioanni fuit, vt suum honorem pro salute animarum discipulorũ ponere non dubitauit: & cum dispendio sui nominis vtilitatem proximorũ obtinuit. Sic Moses propter bonum proximorũ voluit deleri de libro vitæ. Cha ritas enim non quærit, quæ sua sunt: sed salutem proximorum: non suum commodum quærit, imò commodum proprium contemnit, vt alios lucri fa ciat. Sic Paulus Romanis dicit. Optabam ego ipse anathema esse à Christo, pro fratrib9 meis. Et Corin thijs etiam ait. Ego autem libentissime impendam, & super impendar pro animabus vestris. O quam pauci Moses hodie sunt, quã pauci etiam Pauli? pro salute proximorum nec pedes decẽ ambulabũt. Imô vero quod peius est assidue detestandum illud pro loquium circunferunt. Heus proximus sum egomet mihi. Si autẽ pro proximo facturus aliquid tu es, sub illa tamẽ cõditione & modo id facis vt neq; de som no tuo, quiete, nec bonis aliquid amittas, neque præ termittas. Vis tandem Dei legem seruare absque vl lo tuo discrimine, labore, nec sumptu. Vis autem vi tam beatam sine pensione consequi: cum tamẽ Chri sto redẽptori tuo sanguine pretioso & vita steterit vt tibi impetraret. Nõ sic Ioannes qui certe imbecil litatem discipulorum in se ipsum transfert: ideoque ex parte sua interrogationem fieri vult. Sic de Chri sto saluatore nostro ait Esaias. Vere languores no stros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Fecit sicut nutrix, quæ quidem ad infirmitatem nu triẽtis & lactãtis infirmatur, venas scindit, & purga tur. Vnde ipse per Oseã. Ego quasi nutriti9 Ephraim Paulus etiam. Quis, inquit, infirmatur: & ego nõ in firmor? Vtinam diuites & nobiles ita infirmitates & miserias pauperum præsentirent, vt cum illis dole rent ac infirmarentur. Sed vbinam modo est chari tas hæc? Eliseus quidẽ cum infante defuncto se me titus est, & illum suscitauit. Sic erga pauperes, diui tes efficere tenentur, illorum miserendo, vitam & ci bum erogando. ¶ Tertio docemur quod nulla fides nisi Christi fides ad salutẽ prodest. Mittit ergo disci pulos ad Christum, quia nisi dominus custodierit ci uitatem frustra vigilat qui custodit eam. Si enim do mui cæmentum deficiat, frustraneum erit parietes tollere: & ampla ædificia condere. Cementum sane atque radix salutis nostræ, Christi fides est: de qua Esaias. Ecce ego mitto in fundamentis Sion lapidẽ angularẽ, probatũ preciosum. &c. Et Paulus. Funda mẽtũ aliud nemo potest ponere præter id, q positũ est quod est Christus Iesus, quicquid tandem absque hoc fundamento fit, vanum est. Sic philosophi in va num laborauerunt sine fide. Probe id quidem Ioan nes noster hos castos, humiles, pios, cæterasque vir tutes edocuit: sed quoniam ista omnia sine Christi fi de sufficere nequibant, ad Christum verũ magistrũ mittit. ¶ Quarto & vltimo docet hæc historia nihil perniciosius esse quam si hominem nimium suspici mus eique plusquam par est tribuimus: quantumuis doctrina & sanctimonia excellẽti sit excultus. Ioan nes vir sanctus erat, multa tamen incommoda seque bantur quod discipuli eius nimium ei ascriberent, eumque tanti æstimarent. Primo enim hæc res inui diam in eis accendit aduersus Christum. Secundo cu piebant verba & opera Christi irritari & supprimi. Tertio præceptorem suum instigabant contra Chri stum, quorum studium Ioannes si approbasset eosq; sequutus fuisset, quid inde aliud præter simultates, se ctas, atque perturbationes sequeretur? Eodem quoq; modo Corinthij æmulari incipiebant quisque pro eo à quo fidem doctus erat & baptizatus: Paulus vero vehementer obiurgat eos: & à tali contentione pro pter magistros, eos attrahebat. Vnde omnes hæreses, & sectæ natæ sunt, nisi ex ambitione prædicatorum & importuna, ac immodesta æmulatione insipiẽtis populi

Ephe. 6
Deut. 11.
Ioan. 14.
Iob. 1.
Ioan. 1.
Exo. 32.
1. Cor. 13.
Rom. 9.
2. Cor. 12
Esa. 53.
Oseæ. 11.
2. Cor. 11.
4. Reg. 4.
Psal. 126
Esai. 28.
1. Cor. 13.
1. Cor. 1.

populi pro suis magistris? Hæc ipsa causa est quo minus his tẽporibus atrocissimum in ecclesia bellũ, & cõtrouersiæ conciliari queãt. Vnaquæque pars æmulatur pro suis magistris, & alios despicit. Sed iam ad nostrum Lucam reuertamur. *Cum autem venissent ad eum viri dixerunt: Ioannes baptista misit nos ad te dicens. Tu es qui venturus es, an alium expectamus.* Isti fuerunt legati fideles verba mittentis fideliter deferentes, nihil addendo, nec subtrahendo, quos ideo sequi debemus. In Prouerbijs enim legitur. Qui alio repetit sermone, separat fœderatos. Balaã cum iussus esset vt malediceret Israeli benedicebat, obiurgatusque à Balac Rege Moabitarum eo quod non malediceret, respondit. Nũ aliud possum loqui, nisi quod iusserit dominus? Sed si Balaam ariolus & iniquus cum esset, absq; vlla variatione quæ Deus afflauerat annunciabat, quare tu euangelicus concionator, & Christicola nõ ad populum refers quemadmodum à Deo accepisti, & ab eodem iussum est? Balaam quidem mutationem noluit quãuis Balac maximũ munus & thesaurum offerebat. Sed proh dolor, quam multi hodie sunt concionatores, qui minori multo oblatione proposita diuersa longe ab eo quod intelligant è superiori loco proferunt, cum vero redemptor noster populi atque hominum vitia & crimina reprehẽdi iubeat minime id faciunt imò vero ne ex hoc aliqua inimicitia vel odiũ generetur inter ipsos & optimates viros & principes, eorum flagitia simulãt & mutatione verborũ vtũtur. Discamus etiã patribus magistris atq; præpositis obedire. Isti vero discipuli qui tales extiterũt & magistro paruerũt, ex eo quidẽ miracula quã plurima quę Christus corã ipsis & pro eorum amore fecit proprijs oculis videre meruerunt, deinde etiam in fide illuminari. Sic Saul obtemperans patri præcipienti vt asinas amissas quæreret, regnum adinuenit, sicut isti saluatoris fidem. &c *In ipsa autem hora multos curauit à languoribus suis, & plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis donauit visum.* Expende Christi bonitatem ac clementiam. Siquidem tot miracula facere dignatus est propter hos duos discipulos pauperes, & quod magis est eius aduersarios: vt duas illas animas ad se lucraretur & conuerteret. O si tu apertis oculis aduerteres quam magna redemptori nostro debeas, & quibus modis vtatur ad tuam salutem. Vtinam in referenda gratia tãtæ curæ, quæ Christo est salutis & saluationis tuæ: aliquam tu de teipso haberes: quam quidem curam in isto euẽtu aduertere maxime debes: si quidem ad lucrandos hos duos discipulos tãta miracula effecit. ¶ Perpende autem ex hoc quantum diuina maiestas animam existimet. Putaîne paruo habere? plus certe illam quã ducit centũ millia mũdorũ. Vtinam nostri temporis prælati ita ducerent & tantum in earũ vtilitatem facerent. Sed quid dicam plus multo istis certe cura imposita est caducarum rerum & visibilium, quam spiritualium: & plus episcopum pœnitet eius mulæ obitus, quam spiritalis subditi. Non quidem sanctissimus ille Iob atque patientissimus vestimenta scidit audito exitio ouium, camelorum ac armentorum: scidit autem præsensitque maxime liberorum morte audita. Sic tu episcope, & prælate plus multo spiritualem mortem filij tui subditi: quã amissionem cæterorum temporalium & mutabiliũ

Prou. 17.
Nume. 23.
1. Reg. 9.
Iob. 1.

præsentire teneris. Vide tandem quid Christus pro vna anima liberanda fecerit: idem tibi prorsus faciẽdũ est pro salute fratris vel subditi tui. ¶ Obserua etiã quod in ipsa hora fecit hæc miracula cum primum discipuli Ioannis accesserunt absque vlla mora. Salutem enim nostram differre nescit Deus, nec discipulorum suffragium in alterum diem distulit: imo eadem hora contulit. Ex his tandem disce bonorum operum dilationẽ in posterũ aufugere, forsan enim, vt solet impedimentum occurret, cuius causa cessabunt. Mala autem opera ne statim exequaris, neque perficias: accidet enim interea quod propositum mutes, & à praua cogitatione desistas, vel id fiet aliquo alio impedimento interiecto. Ne vero officiosa operatio in crastinum prolongetur: fieri enim potest, vt hodie à vita discedas, & sic deficiente tempore operari minime valebis. Patriarcha ille sanctissimus Abraham cum primum de circuncisione Charissimi filij nuntium accepit scriptura diuina testante, capesit: & statim carnem præputij sui circuncidit. Eliseus similiter audita voce Heliæ vocantis, statim sequutus est eum. Preterea Leuita ille, qui voluit de Bethlehem reuerti in domum suã, quoniam longas moras fecit & iter dilatauit, precibus & blandimentis soceri sui detentus, & domũ suam attingere nequiuit, remansit in Gabaa, vbi grauiter lacessitus est. Tu ergo caue tibiq; prospice, euigila diligenter & cælestem viam ducito, ne id in posterum trãsmittas: forte enim fortuna nox vltima, quę mors auidissima est in tali statu atque tempore capiet te, vt cogaris in Tartaro collocari. Sed de his alias. Postquam igitur diuina maiestas miracula astantibus discipulis ostenderat euangelista ait. *Et respondens dixit illis. Euntes renunciate Ioanni quod audistis & vidistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt.* Iudicio quidem meo videtur hac in re ita se habere Redemptor noster, & D. Ioannes quemadmodum Moses & Aarõ. Aarõ enim lingua erat & Mosis interpres, & qui palam loquebatur: Moses autem mira, atque miracula promebat. Sic Ioannes vox erat idemque ipse loquebatur dicens. Ego vox clamantis in deserto. Ecce agnus Dei: ipse vero loquitur modo dum dicit. Tu es, qui venturus es, an alium expectamus, sed Christus facit miracula & facit opera, quia cæci vident, claudi ambulant. &c. Ideo ait. Dicite quod audistis, & vidistis, cæci vident, claudi ambulant. &c. Quæ audistis referendum est ad doctrinam, quam audierunt, quæ quidem perfectissima erat. Primo quia extirpat oĩa vitia quod alię leges nõ faciũt quia permittunt peccata, vt lex Mosi libellum repudij: & leges ciuiles meretrices, & occidere adulteram. Sed lex Christi omnia extirpat, vsque ad verbum ociosum. Secundo leges aliæ tollunt exteriora tantum, lex autem Christi interiora, ideo dixit, Non concupisces, & qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam mœchatus est in corde suo. Tertio circa finem vltimum: nam aliæ leges prætendunt pacem inter homines, hic enim est finis legum humanarum, sed lex Christi habet finem regnum cęlorum. ¶ Et illud, quę vidistis, referendũ est ad opera & miracula quæ fecit. Veniunt tandem discipuli quærere à Deo quisnam sit & respõdit, Videte opera mea. Ex ipsis enim

Gen. 17.
3. Reg. 19.
Iud. 19.
Exo. 4.
Ioan. 1.
Deut. 24.
Matt. 12.
Matt. 5.

deprehẽ

deprehenditur & cognoscitur diuina maiestas: ista
quidem sunt quæ testimoniū de quolibet perhibet.
Opera autem Christi consonant, & conformia sunt
dictis & mirabilibus, quæ de eo Esaias cæteriq; pro-
phetæ enuntiauerunt. Sic nos, vt Christiani videa-
mur oportet demonstrare legem Dei opere comple
re, & quod noster videndi modus Christi legi corre
spondeat. Diuina sane lex miracula præclara à Mes
sia venturo facienda prænunciabat, deinde vt Chri
stus redemptor se Messiam promissum ostenderet
talia perficit miracula. Similiter hoc à lege, Christia
Matt.22 no præcipitur, Diliges Deum ex toto corde tuo, ex
tota anima tua, & ex omni mente. Dicit etiam quod
qui diligit patrem, aut matrem plusquam Christum
Luc.9. non est eo dignus. Nunc videamus an tu Christico
la, tum vita, tum vero operibus bonis catholicæ pro
fessioni respondeas? Væ mundo: si quidem inter le-
gis Dei professores, tot sunt odia, inimicitiæ, vsu-
ræ, luxuriæ, cæteraque vitia, qualia neque inter gen
tes. Tua ergo opera & facta pro se ipsis loquentur &
te qualis sis indicabūt, quia vero Christianus es mo
2.Tim.2. re Chriano viuito. Non licet seruo Dei litigare. &c.
sed modestum esse, humilem, benignum, castum &
ad omnes facilem & mansuetum. Opera dicent quis
sis. Arbor quidem per fructum, homo autem ex ope
ribus cognoscitur. Operibus crede, non verbis.
Sic fecit Isaac, verbis fidem adhibere noluit, sed ma-
Gen.27. nus Iacob tetigit ipse. Similiter Deus faciet: & quan
uis multa verba proferas, beatitudinem non confert
sed manus, opera inquam tentabit. Sic ipse de aliqui-
bus loquacibus, pauca vero implentibus dicit. Multi
Matt.7. dicent mihi in illa die, Domine, dn̄e nonne in no-
mine tuo, &c. Et dicam eis, nescio vos. Nec tu præter
ea hominum verbis multum tribuas, sed opera respi
ce: maior enim mortalium pars Pharisæis assimilan-
tur, qui quidem dicunt, sed non faciunt: opera tandē
vt diximus de vnoquoque testimonium reddūt. At
que ideo ait Christus. Opera quæ ego facio, testimo
Ioan.10. nium perhibet de me. Quomodo sciam te esse Chri
stianum? videamus opera. Certe illa non sunt Chri-
stianorum imò Saracenorum. Vbique periuria, adul
teria, latrocinia, mendacia, fraudes, & ideo infideles
conuertere se nolunt, quia nostris moribus ac operi
bus contemplatis non à se dissimiles nos iudicant.
Si ergo fidelis es, fidemque profiteris, ostende mihi
fidem tuam ex operibus. Christus vero, re, & opere
Iaco.2. se ostēdit. Ideo ipsemet ait. Si opera quæ nullus alius
Ioan.14. facit ego non fecissem, peccatum non haberent: nūc
autem excusationem non habēt de peccato suo. Sed
rogo domine: quæ opera ista, quæ alius non effece-
rit? Cæci vident, claudi ambulant. Ideo dicite quæ
vidistis & ex hiscognoscetis, quod ego sum qui erat
venturus. Si autem ad miracula attēdamus sancti pa
Iosu.10. tres permulta fecere: iussu enim Iosue stetit sol: ab
3.Reg.17 Helia vero & Eliseo multi elati reuixerunt, & alia
4.Reg.4 mira processerunt. Disputant deinde scholastici, an
ipsa Christi opera testimonia ferrent quod esset pro
missus in lege? & respondent quod sic. Primo ex mo
do imperatiuo: nam Helias, & Eliseus deprecando
mortuos suscitauerunt. Domine Deus reuertatur ob
secro anima pueri huius in viscera eius: dixit vnus ex
Aug.li.10. eis. Petendo, sicuti serui à domino suo miracula fece
ciui.cap.2 runt. Vnde beatus Augustinus ait. Sancti nō propria
virtute miracula fecerūnt, sed Deo in illis operante.
At Christus sicut Deus & dominus imperatiue præ
cipiens infirmitatibus, fecit miracula. Cæco dixit, re Luc.18.
spice: & leproso, mūdare, & adolescēti mortuo, adó- Matt.8.
lescens tibi dico surge. & Lazaro, Lazare exi foras. Luc.7.
Idem autem dico de cæteris omnibus miraculis. Ita Ioan.11.
que, sicut Protogenes Apellem cognouit ex sola ap
prehensione vnius lineæ, quam effecit, similiter tu
omnipotentiam Christi facile ab vno miraculo de-
prehendere posses. Nam quemadmodum lineæ sub-
tilitas ingeniū Apellis in suo artificio præseferebat:
ita Christi diuinitas & suum esse, plane imperium &
dominium, quo miracula faciebat, demōstrabat, ni-
si Iudæi, gens quidem pessima suis affectionibus &
malitia obcæcarētur. ¶ Secūdo ex multiplicitate mi
raculorum. Quia prophetæ nō tot miracula fecerūt:
quia si vnus claudum curabat, non mundabat lepro
sum, & si faciebat vnum miraculum, nō aliud: Chri-
stus vero multa & varia fecit miracula ita vt Dauid
dicat. Dominus soluit compeditos, dominus illumi Psal.145
nat cæcos, dominus erigit elisos. &c. Et hoc voluit
Christus hic insinuare, cum dixit. Cæci vident, clau
di ambulant, leprosi. &c. Tot miracula & tam varia
narrauit: vt ex hoc intelligerent discipuli Ioannis ꝙ
ipse erat expectatus à Iudæis: quemadmodum enim
reges & principes in suis literis & elogijs sigilla &
arma affigunt ne adulterentur, nam licet chirogra-
phum validum sit, quia regiū est, nihilominus adul
terari potest & literæ eius, sigillum non itē. Sic Chri
stus miraculorum sigillo, doctrinam & prædicatio-
nem suam sigillabat: apposito enim sigillo cum chi-
rographo nullus remanet scrupulus nec ambiguitas.
Sic vero de Christi doctrina tot miraculis atque tan
tis confirmata quæ pro seipsis loquebantur & Deū
ipsum effectorem indicabat, nemo ambigere potuit
Sic vero reuersi discipuli ad Ioannem responso acce
pto dixerunt illi quæ audierant & viderant: quibus
Ioannes ait. O stulti & tardi corde ad credendum: Luc.24.
quid clarius poterat vobis dicere quod ipse esset Mes
sias in lege promissus, & quod non sit alius expectā
dus? Esaias enim de Messia dixit. Ipse veniet & salua
bit nos. Tunc aperientur oculi cæcorū, & aures sur-
dorum patebunt, tunc saliet claudus sicut ceruus, & Esai.35.
aperta erit lingua mutorum. Idem etiam Esaias di-
xit in persona Messiæ, euangelizare pauperibus mi-
sit me. Cōferto ergo bene quod vidisti cum ipsa pro
phetia, & aperte inuenies Iesum istum nostrum Mes
siam esse & non alium. ¶ Expende autem quod non
dicit Christus. Ego facio cæcos videre, claudos am-
bulare, sed modeste dixit, cæci vident, claudi ambu
lant, ostendens opera. Discamus non iactāter & ina
niter nos ipsos laudare, & egregia opera nostra ma-
gnificare: sed cū ratio postulauerit opera nr̄a osten-
damus, & ipsa loquantur, ipsa narrent, & manifestēt
autorem. Nabuchodonosor seipsum extollēs inquit: Dan.4.
Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego
ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis
meæ: & in gloriam decoris mei? Cum vero hic ser-
mo adhuc in ore regio esset, vox de cælo ruit. Tibi
dicitur Nabuchodonosor rex. Regnum tuum tran-
sibit à te. &c. ¶ Expende etiam quod Christus ad sui
atque doctrinæ suæ probationem cæcos illuminat,
claudos sanat, leprosos mūdat. &c. Et cum Christus
redemptor

redemptor noster tam sanctissime & sine querela vixisset, ita vt inimici ab eo rogati an esset in illo aliquod peccatum, nullum prorsus inuenerunt: attamē vt illi fidem adhibeant tot atque tanta miracula perfecit. Dicito mihi quæso, & narra Martini Lutheri vitam adhæc etiam miracula, quę fecerit: vt illi Germania, tota Anglia, & tam magna Francorum pars, tantam fidem attribuerint? Sunt ne illius miracula monialem ducere & tres procreare filios: die autem veneris gallina vesci: vinum præterea vsque ad crapulam potare? Cum istis tam præclaris miraculis tot bestiales homines crediderunt hæreses, errores, & mendacia, quæ pessimus ille homo seminauit. Viuat autem viuat, atque in æternum & vltra stet prorsus atque maneat fides nostra atque religio catholica: siquidem à tali autore & fonte totius sanctitatis, veritatis, atque religionis promanauit: fuitque promulgata à sanctissimis viris, sanctitate atque perfectione præditis: approbata autem & confirmata miraculis celeberrimis, vt dictum est. &c. ¶ Obserua tertio quod diabolus in sua malitia induratus, & quoniam dixit, similis ero altissimo semper intendit se Deo adæquare & miracula sicuti Deus efficere: facit autē sed lōge diuersa. Christus enim verus Deus & homo cæcis lumen præbet, & eos videre facit: dæmon vero è diuerso vidētes excæcat oculosque claudit, ne sua crimina & peccata prospiciant. Sic quidā: Ambulauerunt vt cæci, quia domino peccauerunt. Quæ maior rogo cæcitas esse potest, quam cum homo vxorem habeat tum pulchram, tum vero prudētem, homo ipse rem habeat cum alia muliere deformi, turpi atque immunda? &c. Christus tandem redemptor noster rectos dirigit claudorum pedes: diabolus autem claudicare facit homines rectos per viā cælestem, ita vt graues atque tardi erga Deum effisciātur: tu quidem coram dilecta tua genu flectis, coram Deo autem optimo & maximo, nec in templo id facis. Sic quidem dæmon facit & cætera Christi miracula peruerse, & ordine præpostero. Vnde egregius psaltes. Oculos habent & non videbunt, manus habent, & non palpabunt, pedes habent & non. &c. ¶ Perpende quarto Dei iudicia profunda, & attende ad hos D. Ioannis discipulos, qui cum antea Christum offensum habuissent, iam modo illum prædicant: & quæ audierant ab eo dicunt, eiusq; miracula referunt. Media igitur, quibus homines vtūtur ad Dei iudicia impedienda: ipsa quidem assumit Deus, ad illorum confusionem. Sic filij Iacob vendētes fratrem Ioseph in AEgypto, hac via assumpta Dei iudicia arcere putabant, vt ab adoratione fratris sui excusarentur: parum vero illis profuit, imò vero eadem via qua recusabant, eadem prorsus factum est vt illum adorarent. Sic Saul, vt honorem Dauidis regis aufugeret cuius mortem plus multo optabat centum Philistinorum pręputia ab eo petiuit: dominus autem victoriam illi contulit. Itaque modus assumptus à Saule in ignominiam ac interitum Dauidis: eūdem Deus assumpsit in amplitudinem vitæ & honoris illius. Ionas Tharsis versus nauigationem dirigit, Deus autem iter illud in Niniuem torquet, à qua propheta fugiebat. Ideo Iob. Qui comprehendit sapientes in sapientia sua. Voluntas enim Dei semper adimpletur. Et quanuis aliquis posset fugere ordinē causæ particularis, non tamen ordinem causæ vniuersalis: quæ quidem diuina voluntas est. Ideoque Paulo dixit. Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Ideo Christus istis, ite & dicite Ioanni quod audistis & vidistis, hoc est, estote vos prędicatores mei & facite inuiti, quod noluistis spōte facere. Omnia hæc Christi miracula isti discipuli referūt magistro suo Ioanni. Denique sicut isti discipuli Ioannis possumus etiam & nos referre non miracula, quæ audiuimus, & vidimus, sed stupenda quædam, quæ audiuimus & vidimus. Miraculum est, cæci vident: sed horrendum est, quod vidētes homines, non videāt. Apertos siquidem & perspicuos habentes oculos nō seipsos vidēt & agnoscūt, nec alios: nec ipsum Deū. Deum, quia nō verentur prauis operibus irritare: seipsos, quia cum cæteros omni die deferri videant ad sepulchra, ipsi se immortales cogitāt. Cęteros quoq; nō cōsiderant: nā si pauperes sunt, nec videre, nec iuuare volūt. Miraculū reuera est quod surdi audiant: sed illud magis miraculum quod audiens non audit à Deo tot beneficijs, infirmitatibus, tribulationibus prædicationibus, & inspirationibus vocatus. Vnde egregius psaltes. Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Impius audiens, nec Deum, nec ecclesiā audit. Claudos ambulare miraculum est, miraculosius tamen quod pedes habentes nunquam ad bonum gradiantur quanquam velociter ad malum currant, nec ad bonum vnquam moueantur. Sed de his satis. *Pauperes euangelizantur.* Euangelium prædicare non pertinet ad diuites, & honoratos: sed ad pauperes. Hoc propter Ioannis discipulos dixit: ne Christum despicerent, vilibus vestitum: Græcorum autē more locutus est interpres, qui dicunt benefacio te, benedico te: proinde & passiuis horū, ανάλογως, vtuntur: bene patitur abs te, benedicitur abs te, nam vtroque modo loquuntur. Vide autem differentiam inter mundanum & cæleste regnum. In mundano enim regno cum noua aliqua accidunt prius regib⁹ deinde potentibus mox patricijs & nobilibus nūciātur: cum tandem ad plebeorum & pauperum aures deferuntur, iam principibus vetera sunt & communia. Sed cælestia bona prius denunciātur pauperib⁹: ex quibus bona nuncia diuitibus aperiuntur. Temporales diuitię ex diuitibus trahuntur ad pauperes: sed spiritualia dona ex pauperibus deteguntur diuitibus & istis euangelizantur, hoc est, datur bonum nūcium regni cælestis. Hoc enim euangelium sonat & euangelizare, vt ipsi bona hæc nuncia diuitibus aperiant. At prædicatores nostri potius diuitibus quam pauperibus euangelium prædicare volunt: Christus vero pauperes elegit, venit enim mundi vanitatem euersurus. Regnum enim mundi incipit à diuitibus magnatibus, & potētibus, sed Christi regnum à pauperibus. Reges & mūdi principes respiciunt diuites, Chrus vero intueт pauperes. De illo enim habetur in Psalmo. Oculi eius in pauperem respiciunt. Imò rege Herode miraculum videre cupiente noluit facere: at apud pauperes multa miracula fecit. Vt ēm prudens mercator ociosis & valde curiosis merces suas ostēdere non vult, sed ijs quos intelligit illas empturos: sic Christus apud eos cōcionabat & signa faciebat quos videbat ex ijs vtilitatem accepturos: & sic bona nuncia prius detegit pauperibus, vnde delata sunt di

Ioan. 8. Esai. 14. Sopho. 1. Psal. 113. Gen. 37. 1. Reg. 18. Ion. 1. Iob. 5. 1. Cor. 3. Act. 9. Psal. 84. Psal. 10. Matt. 27.

sunt diuitibus. Ionas propheta Niniuo missus prius cœpit concionari pauperibus: vnde nũcia regi sunt allata. Ideo dicitur, Peruenit verbũ ad regem. Ionæ enim prædicatio de vno ad alium circunferebatur, donec ad regis aures peruenit. Leprosi etiã quatuor nunciauerunt in aula regis in Samaria, quod castra Assyriorum essent vacua & plena cibis & diuitijs: dixerunt enim ad inuicem. Hæc dies boni nuncij est, nunciemus in aula regis, &c. In natiuitate etiam Saluatoris primo Angelus bona nunciã pauperibus pastoribus reuelauit gregem pascentibus, quibus dixit. Euangelizo vobis gaudium magnum, &c. Euangelium etiam prius à Christo domino fuit piscatoribus Apostolis intimatum: ex quibus postea ad varia loca peruenit. Ideo Paulus. Non multi potentes, non multi nobiles: sed contemptibilia elegit Deus, vt fortia quæque confundat. Amplius enim referebat (ait diuus Augustinus) pauperes esse & egenos qui hanc fidem mundo recipere coegerunt, quam diuites, & potentes. Si enim ab infideli & Mauro quæras cur in ea secta vitam degat, proculdubio respondebit, quia pater eius in ea vixit & mortuus est. Si vero hoc à fideli & Christicola sciscitaeris, dicet, quia duodecim homines egeni & rudes sine aliquo pecuniarum vel munerum genere, sine aliqua cognatione, sine aliquo denique huius mundi auxilio & fauore bona hæc nuncia mundo prædicauerũt: & huius seculi reges & sapientes Christianæ veritati subiacuerunt: ex quo perspicuum est quod Deus esset illis auxilium, & dicta per illos vera censerentur. Christus enim (ait Augustinus) non conuertit peccatorẽ per oratorem sed oratorem per peccatorem. Si enim per duces & potentes viros mundum conuertisset, ferretur vi & virtute armorum effectum fuisse: ideoque veram fidem per pauperes introduxit ac si verum esset quod ea quæ concionabantur manifesta essent, erant quippe subtilia & perplexa Trinitatis & fidei mysteria. In primo regum habetur quod seruus quidam AEgyptius, debilis, ægrotus, ac famelicus, attulit nuncia Amalechitarũ. Sic Deus vt verus Dauid pauperes Apostolos & discipulos pro ducibus accepit eosque suæ doctrinæ concionatores accepit. Inuenit mundum ociosum, vt Dauid Amalechitas: mundus enim diuitijs, delicijs, vanitatibus, & peccatis deditus erat, quæ omnia ipse submersit ad iugum fidei mundum trahens. Quemadmodum Gedeon cum comitibus inermis & paucis militibus iisque sine armatura subegit potentem & magnum exercitum Madian: sic etiam Christus paucis inermibusq; discipulis vniuersum orbem euicit. Lege Gregorium & Ambrosium. Ideoque pauperes euangelizant regnum Dei, quod quidem apparens argumentum est aduentus Saluatoris: siquidem vt Deus virtute sua diuina hæc sumens debilia instrumenta impugnaturus & euersurus erat vniuersum orbem. Sequitur vltra in cõtextu. *Et beatus est quicunque non fuerit scandalizatus in me.* Hoc etiam propter Ioannis discipulos dixit, quia scandalizabantur in Christum: non enim credebant in eum, sed potius inuidebãt ei. Scãdalizari enim in Christum est non credere in eum. Sic ipse discipulos suos alloquitur dicẽs. Omnes vos scãdalum patiemini in me in hac nocte. Hoc est dubitabitis de fide circa me: ob idque fidẽ perdiderunt cũ Christus fuit captus & ductus ad mortem. Sẽsus itaque est. Beatus qui nõ fuerit scandalizatus in me. Id est, qui scandalum non patitur, & nõ amittit fidẽ ex operibus humanitatis, quę pro infirmitate carnis & ad probãdũ humanitatis veritatẽ volens tolero. ¶ Obseruãdũ etiã q̃ præter infideles multi etiã Christi fideles scãdalizatur in Christũ, & offendũtur in eũ. Offenditur enim superbus in Christi humilitate diues auarus, in eius paupertate: & libidini deditus in eius puritate. Audi rẽ notatu dignã. Qui propriã voluptatẽ abijcit, Dei volũtatẽ nõ offendit: qui vero propriã seruat volũtatẽ, diuinã offẽdere necesse est. Nõ enim nostra volũtas diuinę cõformatur. sensus enim & cogitatio hominis ad malũ prona sunt: sed malũ necesse est vt scãdalũ accipiat a bono. Vide etiam q̃ nõ minus in hoc Christus ostẽditur quã in miraculis quæ faciebat, de eo enĩ prophetauit Esaias dicẽs. Erit lapis offensionis, & petra scãdali. Sanctus etiam Simeõ. Positus est in ruinã & in resurrectionẽ multorũ. Optime ergo dicit ostẽdẽs quis sit, beatũ fore qui in eo nõ fuerit scãdalizatus: nã qui viderit Christũ spinis coronatũ, crucifixũ, & mortuũ & non fuerit scãdalizatus in eo sed crediderit, hic beatus est. In tẽplo erãt duo altaria, alterũ erat æneũ in ipso statim vestibulo, in quo sanguinolẽtæ offerebãtur victimę & iugulabãtur arietes multaque alia animalia sacrificãda, & locus ille plenus erat cruore: sed intus erat altare aureũ, vbi solũmodo offerebãt thymiamata & incensum. Erat enim locus hic odore plenus. Igitur cũ Christus sit altare nostrũ, vt ait Paulus: qui viderit eũ despectũ, sanguine & vlcerib⁹ plenũ existimabit, q̃ sit purus homo & altare ęneũ: sed si ad interiora trãsierit nõ scãdalizabitur, quia inueniet altare aureũ, odoriferũ, nõ passibile, & sanguine plenũ, sed diuinũ & plenũ thymiamate & incẽso. Cõsidera Christi diuinitatẽ, & q̃ nõ sit tãtũ homo, sed Deus & homo: & sic beatus eris, & nõ scãdalizaberis. Præterea scãdalizãtur etiã multi in Christũ, dicẽtes. Quid ergo est q̃ Deus bonus & iustus, tot mala patitur: impius autẽ iustorũ persecutor triũphat, & viuit? Quomodo verũ est q̃ Deus nõ reliquit suos in necessitatibus: cũ ego ꝓpter ipsum multis me opposuerim periculis, & nõ sum liberatus? Quomodo qui dat eleemosynã nõ deficiet, cũ ego qui tot pauperib⁹ erogaui egeo modo? Multi imbecilles & infirmi hęc leuia imaginãtur, quos Christus alloquitur. Beatus qui nõ fuerit scãdalizatus in me. Nõ scãdalizeris: quia Christus quãuis statim nõ præstet remediũ, nõ tamẽ deficiet, interim patientiã habe. Filijs Israel in AEgypto promisit libertatẽ per manũ Mosi, & tũc magis afflixit eos Pharao, & duplicauit laborẽ. Sic Dauidẽ vnxit in regẽ Israel: sed prius quã regno potiret plures annos grauia incõmoda perpessus est. Ita Deus ante quã suos honoribus afficiat & promissa adimpleat multa mala pati permittit, vt eorũ patiẽtiã ꝓbet sed credere debes q̃ veniẽs veniet & nõ tardabit, interim patiẽtiã habe. ¶ Perpẽde etiã Christi Saluatoris modestiã. Poterat incredulitatẽ discipulorũ Ioannis arguere, sed noluit eos cõfundere, nisi tantũ eorũ cõscientiam tangere loquens quasi de alijs dicens beatus qui non fuerit in me scandalizatus: sicut etiam in cœna fecisse cum Iuda euangelistæ commemorant, cum dixit, væ homini illi per quem filius homi-

Marginal notes: *Ionæ.3.* *4.Reg.7.* *Luc.2.* *1.Cor.1.* *Ser.27.de verbis domini, & lib.22 ciui. cap.5.* *1.Reg.30.* *Iudi 7.* *Greg.li.30. mor. ca.32. & 33.* *Amb.li.de Spiritu san.* *Mat.26.* *Gen.8.* *Esa.8.* *Luc.2.* *3.Reg.6.* *Hebr.13.* *Exo.5.* *1.Reg.16.* *Abac.2.* *Mat.26.*

nis tradetur nolens Iudæ peccatum palam facere sed tacite illum reprehendere, sicut nũc cũ istis fecit. Discamus ex hoc loco mala secreta proximorũ occulte arguere: docet enim hic Christus dominus vt maxima sit nobis cura honoris & famæ proximorum, ne eorum defectus à nobis in publicum educantur. Sed longe aliter nunc cõtingit, cum minima habeatur ratio honoris & nominis fratris. Peccata enim nominis & famæ cum ita vsu cõmunia sint, non vt grauia habentur, & ideo in confessione fere semper obliuioni traduntur: homicidia vero, furta & alia quęcunque mala opere patrata ita grauia existimantur, vt nõ solum confiteantur, sed etiam veram pœnitentiam de his agant, & sic per hæc gestorũ malorum opera homines fere nunquã ad Tartara trahũtur. Illa enim sunt velut morbus, de quo nulla est medici cogitatio: hæc autem facilius lauantur. Quomodo enim si tu de aliquo praue loqueris, & ille cui talia intimasti dicit alij, & alius alij, breui tẽporis momento per vniuersam ciuitatem circũferuntur: quomodo huic infamiæ remedium applicabis? Sic homines in malum sumus procliues & ita prauorũ dictis aduersus proximos nostros fidem adhibemus, vt si postea illos summis videamus efferri laudibus, à praua cogitatione auerti nequeamus: & sic si contingat infamiã diuulgari: impossibile erit nostri proximi honori exacte satis fieri posse. Nam quãuis per contradictionem detractor in foro interiori satisfacere videatur: aduertat adhuc quod fere nunquã perditus honor perfecte acquiritur: quia infamatoris infamia nimis diuulgata manet: & sic manet obnoxius grauissimæ pœnitentiæ, ob magnam difficultatem restituẽdi honorem, quem proximo detraxit praue de illo
Prou.25. loquendo. Et sic Salomon in Prouerbijs. Quæ viderunt oculi tui ne proferas: ne postea emendare non possis, cum dehonestaueris amicũ tuum. Quærebat
Psal.33. Dauid in psalmo & dicebat. Quis est homo, qui vult vitam: & diligit dies videre bonos? dices tu. Ego volo vitam, & diligo dies videre bonos. Audi ergo prohibe linguã tuã à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Sed iam ad contextũ. *Et cum discessissent nuncij Ioannis, cœpit de Ioanne dicere ad turbas.* Scanda-
Ioan.1. lizatæ fuerunt turbæ de Ioanne, putantes ꝙ mutatus
Mat.26. esset quærens de Christo quis esset, cum ipse testimo-
Mar.14. nium antea perhibuisset: multi enim sic mutari so-
Rom.1. lent. Petrus qui in prosperitate dicebat, ꝙ moreretur pro Christo: in tribulatione iurauit ꝙ non cognouit eum. Sic etiam multi homines mutantur: alio tẽpore te agnoscent, alio vero ignotus eris: de quibus Paulus ait. Qui cõmutauerunt veritatem Dei in mendacium. Sic turbæ opinabantur de Ioanne, ꝙ in vno tẽpore cognoscebat Christum & non in alio, quia misit interrogare, quis esset: ideo Christus ne honor Ioãnis destruatur pro illo respondet: hoc autẽ facit non in conspectu discipulorũ Ioãnis, sed vbi discesserũt. Discipuli enim magistrũ suum pluris faciebant, quã decebat, opinantes meliorẽ esse, & maiorẽ Christo: populus vero nõ sic: minoris habebat Ioãnem debito existimãs, ꝙ leuis esset & mutabilis. Vtraque horũ extrema erãt: non enim tanti habendus erat quãti discipuli cogitabãt: nec ita paruipendendus vt populus existimabat. Vtrisq; his ce duobus Christus redemptor noster sapiẽtissime satisfecit: ideo corã discipulis Ioãnis, Christus illũ nõ laudibus cõmẽdauit nec opus erat: imò esset in detrimẽtũ illorũ, quia magis in errore roborarẽtur. Christus autẽ se ipsum exaltauit miracula faciẽs, quę magister suus Ioãnes nõ faciebat: vt discipuli Ioãnis cõsiderarẽt, ꝙ Christus & maior & melior esset Ioãne. Vbi autẽ discipuli abierũt, Christus pro honore Ioãnis respondet, & eius magnas virtutes corã turba, & omni populo cõmẽdat: illud præcipue laudat, ꝙ de leuitate argueretur, dicẽs, ꝙ nõ erat Ioãnes arũdo vẽto agitata sed erat vir firmus, & in suis assertionibus cõstãs. ¶ Expẽde etiã, ꝙ quãuis istę turbæ, mala de Ioãne cogitarent, noluit Christus eas redarguere: sicut arguebat Pharisæos mala cogitantes, dicens quid cogitatis mala Mat.9.
in cordibus vestris? Et Simonẽ Pharisæũ cogitantẽ
mala de Christo, & de Magdalena, etiã redarguit: Luc.7.
quia turbę aliqua occasione fuerũt motæ, & ex ignorãtia peccabãt: Pharisæi autẽ ex malitia & malo proposito inuidiæ. Caue tibi, si forte cadis, sit velut casu & impetu: pius enim est Deus cũ ijs, qui oblata occasione, & nõ data opera peccauerũt. Illi aũt, qui ex malo proposito, & ex corrupta intẽtione cadit, terribile iudiciũ, & magna vindicta manet. Nec est mirũ si oblata materia labaris: detestabile vero est: & dictũ horrẽdũ corã Deo, si ipsemet tẽpus, & opportunitatẽ quæras & deprauata cogitatione & data opera proximũ infecteris, vel odio, vel malitia intra pe- Gen.38.
ctus decocta. Sic Iudæ filiũ Onã, quia praue, turpiter & ex malitia peccauit, ne fratri suo Her, filij nascerẽtur, Deus interfecit. De Iuda vero patre eius, quãuis cũ Thamar nurũ suã peccauerit Deũ vindictã sumpsisse, legisse nõ memini: peccatũ enim Iudæ, nõ ex ꝓpria malitia, sed ex euentu, processit: nã cũ gregẽ adiret, in media via fœminã offendit illã, ignarus an sua esset nurus, & occasione oblata, cũ ea coiuit. Sic Deus hic mitius se cũ hac turba gessit: cũ Pharisæis vero inuidis aspere. ¶ Verum in eo ꝙ ait, ꝙ Christus cœpit dicere de Ioãne, aduerte qualis & quantus sit Ioãnes, de quo cũ tãtas proferret laudes, hic dicitur, ꝙ cœpit dicere: hoc est, etiã si nimis lateq; de Ioãne dixerit, nõ tamẽ multis alijs, quibus Ioãnes erat præditus, dicẽdi finẽ imposuit: tot eñ tãteq; erãt Ioãnis cõmẽdationes, & laudes, vt ab eis initiũ ad dicẽdũ finẽ vero attingere, nõ possimus. ¶ Præterea aduertẽ- 3.Reg.6.
dũ, ꝙ sicut illi duo seraphini tẽpli, qui erãt iuxta arcã, mutuo se aspiciebãt: & illi duo seraphini, quos vidit Esaias, clamabãt alter ad alterũ: sic Christus, & Esa.6.
Ioãnes, mutuo se laudãt. Ioãnes, ait, Ecce agnus Dei Ioan.1.
Ecce, &c. Sed Christus respõdet, inter natos mulierũ
nõ surrexit maior, Ioãne Baptista. ¶ Admonet locus Mat.11.
iste ꝙ iactura, quæ fit pro Christo, est quæstus. Ioannes posuit in periculũ honorẽ suũ, mittẽs discipulos quærẽs à Christo, an esset ille Messias: sed nihil amisit, imò quæstũ fecit: meruit siquidẽ, ita sublimiter, à Christo laudari. Sic etiã quãuis sæpenumero amicorũ Dei fides periclitari videatur, ipse tamẽ habet nõ paruam curam eorum. Fac quod in te est: nam etiam si per aliquod breue tempus ærumnas patiaris Deus pro quo isthæc pateris prouidebit tibi, & tuo ho- Gen.39.
nori: ipse de his periculis te educet, & longe aliter
quam opinaris. Sic in Ægypto fecit cum Ioseph, & Gen.41.
cum Susanna similiter, quia quod probæ, honestæ- Dan.13.
que fœminæ erat effecit: infamata fuit, Deus tamen omni

omnipotens, magna quadam superabundátia ipsam & honorem suum in pristinum statū redegit. Vides ne qualiter cū Deo, nulla sit facienda iactura? vides (inquam) curam, qua Deus suis fauet? Si quā pro eo iacturam facis: maximum quæstum & lucrū reportabis. ¶ Docet etiam proximos nostros, maxime bene meritos laudare, & honorare: nec Christus ita se gerit vt multi, qui honorem, & gloriam omnem sibi ipsis solis acquirunt. Christus cōmēdat Ioānem: & debitū illi reddit honorem. Multi sunt mortales, qui honorem omnem sibi vēdicant: voluntq; nequis sit medius, nec honorem quis habeat. Aaron & Maria videntes, quod Deus Mosem, magis quā illos honoribus afficeret, eū detractione sectabantur: nōne etiam dominus loquutus est nobis? nec ocius erat Aaron, q̄ si quem honorem habebat, per Mosem fuerat sortitus: nec etiam bene cogitabat Maria, si quē propheticum adepta fuerat spiritū, medio Mosi effectū fuisse: & omniū horum obliti Mosem detractionibus prosequebantur, q̄ primas obtineret. Sic etiam in mundo: si quis apud Regem locū habet, statim inuidia oritur, & fallacijs conqueritur de illo apud ipsum regem, detestabile enim inuidiæ vitium, quere lis replet omnia. Fratres Ioseph, non æquo animo tolerauerūt, quod Ioseph pluris haberetur: nec Core & sui quod per Mosem imperaretur. Nō sunt viæ meæ viæ vestræ, dicit dominus. Vos enim cū aliquem in summo gradu constitutum videtis, totis viribus, toto affectu, conamini vt humilietur, & paruipendatur: sed aliter Christus, qui Ioannem laudibus extollit. Supra modum quippe Deus debitum honorē, & pro meritis vnicuiq; reddit. Nimis honorati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum. ¶ Tertio docet, vt cum viderimus alicuius famam periclitari, non erubescamus coram detractoribus narrare eius virtutes: sic enim expostulat charitas, quæ diligit proximum, sicut se ipsum. Sic laudauit dominus Mosem & memor fuit honoris eius, reprehendens Aaron & Mariam: similiter & sanctum Iob, & reprehendit amicos ei⁹. Sed inuenies multos non aliter se habētes, ac rudes & rustici pastores: qui vident canes, humilem viatorem, mordentes, & dilaniantes: & ipsi hoc cernunt & tacent, cum possent canes auocare & semouere: ne ille detrimentū patiatur. Sic multos reperies, qui vident suorū proximorū famā, & nomen periclitari: quiq; mordacibus suis dentibus dilaniant vitam, honorē, & famā: & quantuis ipsi famā non detrahant, alios vident, quos vno solo verbo impedire poterant dicentes, ne verbum amplius addat. ¶ Quarto fidē, & fidelitatem, & amicitiam, cū familiaribus seruare, etiā si eos carceribus detentos & iā pene lapsos viderimus. Plurimos hac tempestate reperies, corā te ridentes & te collaudātes qui si te vel cathenis vinctum, vel humilem viderent, te detractione prosequerentur: & te etiam vilipēderent. Et si forte fortuna de te quid maledictū auribus percipiant, non solum resistent, verū etiam detractoribus, erunt in auxilium. Sic cū Amā, apud regē Assuerū plurimū valebat, ab omnibus adorabatur: vbi autem eum despectum, & regi odiosum aliqui viderūt: nō defuit, qui suæ neci esset adiutor & regi dixisset. En lignū, q̄ parauerat Mardocheo qui loquutus est pro rege, stat in domo Aman. Sic fieri posset, q̄ multi viderēt Ioānē carceribus detētū, & nullā de eo haberēt ratione: sed (videas obsecro) qualē amicū habeat Christū qui pro Ioāne vincto, & proiecto, proq; eius honore & fide respondere, non erubuit. Christus enim non assistit coadiutor, in detrahēdo Ioāni: imo sicut fidelissimus amicus honori eius prouidet: nec vsquā Christus dn̄s, ita Ioānē laudauit quā hoc tēpore, dū illū, in vinculis & humilē vidit. Cū proximos nostros, in vinculis, & despectos viderimus: tunc in eorū honoribus & laudibus, qua poterimus industria iuuare tenemur: & maiori studio, quā cū diuites, & sublimes esse autumamus. Cōtrariū tamē huius, hac nostra ætate mundus efficit, nec enim diuitias alij offert, quā diuiti: nec aliū honorat, quā potētē, nec aliū deniq; insequitur, quā illū q iā est infestat⁹ & parū potēs est. ¶ Discam⁹ quinto de proximis nostris, in eorū absentia bene loqui: siquidē nullus, siue hereticus, siue infidelis sit, viuit in mūdo, qui si aliquādo obumbretur delicto, nō aliquā virtutē admixtā retineat: nullā enim naturam, etiāsi serpētes venenosos fecit Deus, & creauit cui nō virtutis aliquid sit admixtū. Vipera venenosum est animal, ita vt morsu occidat: & tamen multa bona habet: medicamētum enim præstat colli infirmitatibus, & theriaca quæ omni veneno prodest, ex vipera fit, vt perfectior, & efficacior sit medicina, & prodest neruis, & infirmitatibus oculorū, & elephātiæ. Nullus itaque homo tā malus est, quin aliquod bonū habeat: de quo illū possis laudare. Vidit enim Deus cūcta, quæ fecerat, & erāt valde bona. Nullus itaque Christianus est, de quo, etsi iniquus sit, aliq bonum non possit effari. Omnia quippe valde bona sunt, sed malus amor, hæc valde bona corrūpit. Aurū bonū est, sed quomodo diuitē auarū eijcit in Tartara? Non aurū, sed auaritia, & auri improbus amor perdit illū. Auro descendit in ima diues, quisquis est auarus. Qui dispergit, & dat pauperibus, cuius iustitia manet in sęculū sęculi, auro ascēdit in cœlū. Regno perditur Saul, regno saluatur Dauid, Pastor bonus, qui dat animā suā saluatur: sed iniquus, lac suarū ouium comedit, operitur lana, nec oues curat, & dānatur. Vtrobiq; Apostolus Petrus, & Iudas: sed Petrus super omnes sublimatur, & Iudas in infernū descēdit. Malus amor bona reddit mala, nā quæ sunt valde bona, male amantibus, redduntur mala. Bona est lux, bonus solidus cibus: oculis tamē ægris nihil luce molestius, & stomacho debili nihil noxius solido cibo. Sed amor iste damnatus, habet suum fontē in nobis, si enim nos ipsos, male amamus, omnia huius amoris flumina, huiusq; amoris amor pessim⁹ erit. Si enim nos recte amamus, in Deum, & in vitā æternā, ex hoc amore fluent flumina dulcia, & salubria. Ideo si te ipsum bene ames proximum etiam amabis: & si proximū illibato amore esses prosequutus de illo absente, bona prędicares. Sicut enim odiū & inimicitiæ, tuos obcæcant sensus ne aliud à malo intuearis: ita amor interiores aperiret oculos, ad inueniēda plurima, de quibus proximū absentē, & maximè cōmēdare & pro honore respondere possis vt hic Chrus fecit ꝓ Ioāne Baptista. ¶ Sextò docet amicorū res in eorū absentia curare. Sic in Genesi dicitq; recordatus est dn̄s Abrahā & liberauit Loth, à Sodoma. Nō rogauit ꝓ illo dū loqueret ꝓ Sodoma sed cu-

Marginal references: Num. 12. — Gen. 37. — Num. 16. — Eze. 17. — Psal. 139. — Mat. 22. — Num. 12. — Iob. 42. — Hester. 3. — Hester. 7. — Gen. 1. — 2. Cor. 9. — 1. Reg. 9. — 1. Reg. 16. — Gen. 14.

ram, quam Abrahā habuit non de nepote, habuit dominus de illo, vt videas, quanto maiori cura, suorū res Deus curet, quā ipsimet, à quibus possidētur. Sic arguit Labā, ne faceret malū Iacob. Sicetiā dū Ismael ploraret in deserto, audiuit dominus vocem pueri: & non ob aliud, nisi quia semen erat Abrahæ amici sui, in cuius absentiam curam eius habuit Deus. Vides qualem se Deus gerat amicum: siquidem tali conatu, res suorum in absentia curat: & non solum in vita, sed etiam post mortē: quia peccata Salomonis, non puniuit in eius vita, propter Dauid seruū eius, qui custodiuit vias domini. ¶ Septimo, laudare sanctos, & viros iustos: quia Deus, in illis, laudatur, qui fecit illos sanctos. Ideo Dauid, vbi dixit, laudate dominum de cœlis, laudate eū in excelsis. Laudate eū omnes Angeli, &c. his non contentus, dixit: laudate dominum in sanctis eius. Cum imaginē bene, ex arteque depictam laudamus, ipsum artificē commendare videmur. Ideo Deus vult, vt nō solū diuinā suā maiestatem sed etiam sanctos eius collaudemus. AEgyptius rex Pharao non solum voluit honorare Ioseph, donans illum regio annulo, & imponens digito illius: verum etiam vt hoc ipso honore ab vniuerso populo afficeretur: & sic iussit, vt omnes corā eo genu flecterent: & præpositum esse scirent vniuersę terræ AEgypti. Sic Deus vult vt honoremus, quos ipse honorauit. Nabuchodonosor etiam, cū Daniel statuæ somniū exposuisset, cognouit Deū, & adorauit, dicens vere Deus vester, Deus deorum est: & dominus regū. Cūque Deus non bene sibi satisfactū esse videret, ex eo, q̃ à Nabuchodonosor cognosceretur & adoraretur: voluit suos quoq; seruos honorare. Ideo fecit q̃ Nabuchodonosor videret illos tres pueros ambulātes per fornacē ignis, ab eo quod nec ipsi Deū collaudātes, nec vestimēta, & capilli cōburerēt: & ita accessit, ꝓpius ad illos dicēs. Sidrach, Misach & Abdenago, serui Dei excelsi, egredimini & videte. Et his nō contentus illos in sublimi statu collocauit: promouit enim Sidrach, Misach, & Abdenago, in prouincia Babylonis. At hoc ita Deus pręsens miraculum fecit: vt sicut per prius miraculum Nabuchodonosor Deum coluerat, & per hoc posterius seruos: ita tam sublimiter Ioannem Christus laudat, docens vt sanctos & viros iustos honoribus prosequamur. Ex commendatione enim virtutis alicuius probi viri, duo videntur oriri commoda. Alterum, quod laudata virtus crescit: alterum vero q̃ cōmendationem audientes, vltro coguntur, ad virtutem similem sequendam, & probi virtus augetur: quia virtus laudata crescit. Si enim virtus vera est, non dubium est, quin crescat. Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis. Cum aurum in fornace proijcitur, quidquid aurum non est in fumum conuertitur: quod autem verum aurum est, liquidum & perfectū manet. Hæc est laus in homine, quæ si vera sit virtus, magis aucta, magisque perfecta manet voce laudantis. Sin autē commētitia & ficta sit virtus, tota ipsa in fumum, & humanam conuertitur vanitatem: & quia in bonis augetur virtus, conueniens est vt laudetur. Secundo prodest laus bonorū, quia vbi alijs auditur, hi inuitantur ad proponendam virtutem sibi imitandam. nā dum bonos cōmendamus

Gen. 31. Gen. 21. 3. Reg. 11. Psal. 148. Gen. 41. Dan. 2. Dan. 3. Prou. 27.

cor nostrum cogitur ad simile faciēdum. Paulus, vt Hebræos, ad suorum maiorum virtutem incendat, eorum gesta in memoriā refert, dicens. Mementote præpositorum vestrorū qui vobis loquuti sunt verbum Dei quorū intuētes, &c. hac prædicatione vsus est Esaias, dum dixit. Attendite ad Abraham patrem vestrū. Mathatias quoque vt filiorum animos accēdāt, ad potius subeundam necem quā patiantur legē & eius custodiam violari: in hæc prorumpit verba. Mēmētote operū patrū, quæ fecerunt in generationibus suis: & accipietis gloriā magnā, & nomē æternū. Memētote Abraham, & Iacob. & Phinees, &c. Hoc etiā fecisse Iudith, sacra cōmemorat historia. Quapropter nō potuit vnquā placere istud, q̃ quidā doctor, exponens illud, neminē laudaueris in vita sua, dixit vt dum viuit ne laudemus hominē: sed tātum post vitam, post consummationem. Lauda nauigantis fœlicitatem (inquit ille) sed cum peruenerit ad portū: lauda ducis virtutem sed cum perductus est ad triumphum. Contrarium hic videmus quod facit dominus Iesus Christus, cuius omnis actio est nostra instructio: laudauit enim Ioānē, & multa de eo dixit populo: adhuc Ioanne viuente. Sic etiā laudauit Abraham, & Mosem laudauit nimis fratribus suis Aaron, & Mariæ, quia de eo murmurauerāt. Sic laudauit sanctum Iob, dicēs virum iustum, & rectū. Et si dicas, q̃ Mosem, Iob, & Ioannē nō laudauit in facie, & coram ipsis, sed absentes, nec hoc habet locum, cum laudauerit Christus in facie Nathanaelē, Petrum, Magdalenam, Cananæam, & Centurionē. Quapropter illud quod scriptura ait, ne laudaueris hominem in vita sua, intelligitur iuxta mentē beati Bernardi: ne laudemus hominem in vitijs & peccatis. Hoc est vita sua, idest, fragilitas, concupiscentia, mēdacium, &c. hoc est suum: iuxta id q̃ dn̄s ait. Perditio tua ex te Israel tātūmodo in me auxilium tuū. Quidquid boni habet homo à Deo est: quia vt Iacob. ait, omne datū optimū, & omne donū perfectū desursum est, descēdēs à patre luminum. Ideo dicit, in vita sua hoc est, in his quæ sua sunt. In his non est laudandus vt multi faciunt, laudantes vitia & peccata diuitum, & potentum, quemadmodum psalmista ait. Quoniam laudatur peccator, in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur. Ideo in alio loco quēdā arguit egregius psaltes dicēs. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? hoc est. Quę est hęc malitia tua, vt glorieris de bono aliquo qui nullius rei plane potens es, nisi vt opereris iniquitatem? Si malitia ex te est, quid gloriaris in ea? Igitur ne laudaueris hominem in vita sua carnali, fallaci, mutabili, ad malum prona, & concupiscentijs plena: virtutes autem, sancta desideria, & bonas cogitationes, quæ à Deo sunt, lauda in eo, sicut Christus laudat hic Ioannem, vt eius honorem tueatur: & alios prouocet, ad sequendum & imitandum eius virtutes. Virtus itaque laudibus honoranda est: honor enim absque meritis est, velut gemma in annulo ferreo. Cato ille maior, cum statuas aliquorum, absque meritis videret in foro, malo (inquit) homines deme quærere. Cur statua nō est posita Catoni, quam cur posita sit? Viris itaque probis debetur laus, etiam dū viuunt: & sic Christus Ioannem laudauit, & honorauit. ¶ Demū docemur, quā indifferens sit præmiū, quod

Hebr. 13. Esa. 51. 1. Mac. 2. Iudit. 8. Eccl. 11. Gen. 22. Num. 12. Iob. 1. Ioan. 1. Mat. 16. Luc. 7. Mat. 15. Mat. 8. Bern. ser. 5. omnium san. & epistola. Osee. 13. Iacob. 1. Psal. 9. Psal. 51.

quod dant bonis, tam Deus, quam mundus. A mun
do accepit Ioannes contemptum, & ab Herode car-
Exo.17. cerem, & mortem: à Christo verò laudibus extolli-
1.Reg.12. tur. Sic Moses à populo suo persequitur lapidibus &
Iob.42. cōtemnitur: & à Deo laudatur. Similiter Samuel de
spicitur à populo, deijcitur à principatu: & commen
datur à Deo. Sic Iob ab amicis improbatur: sed lau-
datur à Deo. Sed iã ea quæ de Ioanne ait, audiamus.
*Quid existis in desertum videre? arundinem vento agi
tatam?* Commendat illum in quatuor virtutibus: sci
licet, à constantia animi, ab asperitate vitæ, à verita-
Ioan.1. te doctrinæ, & à puritate vitæ. Primo populus obij
cere poterat, quod Ioannes esset mutabilis, siquidem
vbi Christum digito promspserat, quærit posteà quis
sit: cui dubitationi respondet Christus: quid existis
in desertum videre? arundinem vento agitatam? Nō
est Ioannes mutabilis, vt arundo vēto agitata: & qui
nunc ait, & modo negat: quia Ioannes homo cōstās
est, firmus, solidus suis dictis, quique ob rem nullam
moueretur: imò omni tempore idē affirmabit. ¶ Se-
cundo posset opponere populus, quod Ioannes erat
adulator, eo quod Christi beneuolentiã captare vel
let, cum dixit, ecce agnus Dei: nunc vero quia nullũ
sibi cōmodum reportari videt, quis sit rogat. Huic
etiam satisfacit Christus. *Sed quid existis in desertum
videre hominem mollibus vestimentis indutum? ecce
qui in veste preciosa sunt, & in delicijs in domibus re-
gum sunt.* Adulatores & parasiti, qui sericis & deau
ratis vestibus ornantur, regum domos incolunt. Ioã
nes verò, quia camelorum pilis contexta induitur
veste, non in regijs domibus obtinet locum sed in
carceribus. Quod verò nō sit adulator, nec alicuius
fauorē quærat, ex loco, quē habitat, ex vestibus qui-
bus vestitur, facile depreheditur. ¶ Possent tertio ar
guere contra eius propheticum spiritum defectũ op
ponentes: eo quod cum Ioãnes protulit, ecce agnus
Dei: non cognouit Christũ, nec sibi constitit: siqui-
dem quæsitũ misit quis Christus esset: ideo pro Ioã-
ne Christus respondet hoc modo. *Sed quid existis vi
dere? prophetam? Vtique dico vobis, & plusquam prophe
tam.* Nec Ioannes (ait dominus) ignarus est homo,
sed sublimi præditus ingenio: quique de me nō par-
uum habet intellectum. Et qui non solum est verus
propheta, imo plusquam propheta, ex ignorãtia quę
rere non potest: nam si in prophetico actu prophetę
deuiare nequibant, quomodo deuiabit Ioãnes, qui
maior est illis? ¶ Quarto dicere poterant, quod carna
li, & mundano amore sæpenumero homines cogũ-
tur, ea quæ rationi debita sunt exequi: & q̃ sic Ioan-
nes modo aiebat, modo negabat. Ad quod Christus
respōdet dicens. *Hic est, de quo scriptum est. Ecce mit
to Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit
viam tuam ante te.* Nec ita popularis est Ioannes, vt
alij: nam licet, ex carne & ex ossibus sit compactus:
moribus tamē & vita ità purus est & cœlestis, vt ni
hil nisi de cœlestibus agat. Vt enim Angeli: cũ sint
in gratia confirmati: quicquam præter debitum ope
rari nequeunt: ita Ioannes, à maternis visceribus, in
gratia confirmatus, quique potius Angelicã quã hu
manam vitam transegit, nulla promissione commo
tus à veritate vnquam declinabit. ¶ Sed iam singula
hæc quatuor discutiamus. ¶ Primo cōmendat Chri-
stus Ioannē à cōstantia, & firmitate propositi dicēs,
q̃ non est mutabilis, sicut arundo, quæ vento moue
tur. Ioannes non erat arundo, sed arbor fixa: quã nul
la ventorum tempestas, non humana laus, nō adula
tio, non metus, aut minæ, nō promissa, non fœlicitas
non aduersa fortuna, à proposito, & vera confessio-
ne, amouere possint. Vnde quædã sapiēs mulier regi
Dauid dicebat. Sic est dominus meus rex, sicut Ange 2.Reg.14.
lus domini: qui nec maledictione, nec benedictione
mutatur. Ioãnes nō mutat à priori, dicto sicut Ange-
lus, cui quod semel placuit amplius displicere nō po Ioan.1.
test. Nec in maximo honore sibi delato, nec in obla
ta dignitate Messiæ, nec in vinculis, mutationē fuit
passus: vt aurum in aquam coniectum nō amittit co
lorem, nec pretium, in ignē vero immissum, purius
redditur & splēdidius: sic vir iustus, & sapiēs, in aqua
prosperitatis, non amittit virtutem, nec splendorē:
in igne vero calamitatis, redditur illustrior & præ-
stantior, habet enim cum auro similitudinē. Impius
autem similis est luto, qui in aqua dissoluitur: & in
igne induratur: nam rebus secundis, & secundũ vo-
luntatem fluentibus, ducitur voluptatibus & illece
bris, & cum se videt in ærumnis induratur: & in sce
leribus obstinatur. Ioannes vero stabilis, & cōstans
est: qui in prosperitate, & aduersitate idē est. Chamę
leō ad speciem rerum, quibus admouetur mutat co-
lorem: & nos quacunq; occasione obiecta mutamus
propositum, & derelinquimus virtutē. Et sicut Cha
mæleon colorem album non recipit, cũ cæteros re-
cipiat: sic nos ad omnia mutamur, præter ad animi
candorem. Sed Ioannes sicut figura quadrata, quæ
in quamcũque partem voluatur sui similis est sic in
omni virtute se iustum ostendit. Gētiles qui aiebāt
Mercuriũ Deum esse veritatis super lapidē quadra-
tum illum pingebant. Sic Ioannes vt in sua animi cō
stantia conseruaretur, fugit in eremũ: nam si in mũ-
do cum mundanis consuetudinem habens maneret
amicitias & conuersationes cum hominibus iniret,
& fortassis posteà amicorum & consanguineorum
vitia carpendi, animo careret. Sic sæpenumero ac-
cidit, q̃ dæmon sapientes, & spirituales viros in fa-
ciem aggredi non audeat: ideo populum incitat vt
illos consulat, & eorum amicitiam contrahat: quip-
pe qui, vt accepti maneant cum amicis, fortasse mala
cōsulant: cũ id dæmō maxime desideret. Et sic Adã
protoplastũ, nō à frōte tētare fuit ausus: sed vxorē in
strumētis quibusdã decepit: Adã autē ne illã cōtrista
ret, contra Dei iussum operatus est. Ioannes vero al Gen.3.
tius, & inexpugnabilius consilium petiendi deserta
sumpsit: ne eũ populus ab alto proposito, aliquo mo
do deterrere posset. Discamus ab eo animi cōstãtiã, &
perseuerantiam in bono. Christus nãque Apostolis Luc.22.
dicit. Vos estis quia permãsistis mecũ, in tētationibus
meis. Nō dicit: quia dereliquistis patrē, & matrē: sed
quia permansistis in tentationibus meis: dispono vo
bis regnũ, vt edatis & bibatis, &c. Iudas quoq; parē- 1.Reg.9.
tes dereliquit, & bene exorsus est: & Saul in suis pri-
mordijs vir fuit rectus: & tamē hi duo condemnati
sunt. Et Salomon rex, bene cœpit initio: & postea im-
probus euasit. Sed Christus hic cœleste regnum pol
licetur: quia (inquit) permansistis in tentationibus
meis. Familiares Iob bene sunt orsi, & septem die-
bus cum illo sunt lamentati: quia tamen fixi non Iob.3.
manserunt, supplicium sunt nacti. Et ideo Saluator Mat.10.

Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Esto quæso, constans, & fixus in bene operando, vt fuit beatus Ioannes baptista. Arbor enim sæpe mutata, radices nõ emittet: quod si radices non emittens, passim muteris in bono incœpto, virtutum fructus, nusquam produces. Ecclesiasticus sic de sapiente dicit: ꝙ manet sicut sol, & quod stultus mutatur vt luna. Non paruum huius rei exemplar, de patriarcha Abraham inuenies: qui cum Deo rem diuinam faceret, quanuis veniebant aues ad illũ, ipse abigebat eas & non propter earum importunationem, dereliquit bonum incœptum. Nã qui in bono sunt mutabiles hi arundini agitatæ comparantur, Nã quos procellis mundi huius obnoxios, vita mobilis inquietat iure arundini comparantur, in quibus solidæ iustitiæ nullus est fructus, & omni vento mouentur. Quidã enim adeo sunt inconstantes, vt constantia eorum hæc esse dicatur, scilicet esse inconstantes. Hanc incõstantiam deplorat Iob dicens. Contra foliũ quod vento rapitur ostendis potentiam tuam. Talis homo est, qui paruo vento tentationis euellitur. Reuera arundines sumus: quia quacũque aura tenuissima mouemur & agitamur. Siue enim humana laus, siue cuiuscũque potentis adsit benignitas, elatione cõcutimur, & despicimus ceteros: & si desunt humana solatia, tristamur: hodie proponimus emendare vitam & crastina die ad vitia reuertimur. Sed, vnde hæc mobilitas? ex animi interioris mobilitate, & leuitate procedit. Nam si consideres fixã columnam, & ex aduerso arundinem constitutam: quemadmodũ & columna, quantumcunque spirent venti columna in se consistit immobilis, & arundo à quacunque leuissima aura flectitur & incuruatur: cuius quidem rei si causam velis, illa omnino est, quoniam intus arundo vacua est, columna vero grauis, & solida, & hinc plane colligim⁹ ab intrinseco prouenire, quod arundo facile quatiatur, columna vero fixa, & immobilis maneat. Peccatũ igitur ꝙ int⁹ manet in anima, huius mutabilitatis causa est: ꝙ si mihi credere nolueris, audi Ieremiã dicẽtẽ, peccatũ peccauit Hierusalẽ, ideo instabilis facta est. Int⁹ quidẽ habuit peccati humiditatẽ, quare febris tremores, & ꝓpositorũ mutabilitatẽ fuit passa. At Ioãnes quia peccato carebat, manebat immobilis. Ad expellendas has mutabilitates opus est peccatũ è medio tollere: & Deo adhærere. Si vero arundinem, columnæ illi marmoreæ ex aduerso positæ alligaueris, arundo sic alligata à vento non agitabitur. Ita quoq; si Deo per amorem firmiter te alligaueris, & charitatis vinculo illi adheseris, atque omnem tuam voluntatem in illo direxeris, nihilque velis, præterquã quod illi placitũ sit: reuera firmior, & solidior permanebis: sicut scriptum est, de adherentibus Deo. Et firmabitur in illo, & non flectetur. Quia quanuis nos concepti in peccato, & natura corrupti, mutabiles simus, sicut arundo vacua: tamen gratia Dei adiuti, & Christo adhærentes, & illi affixi, quanuis simus ex natura arundines erimus tamen ex gratia immobiles. Sic Paulus quia Deo adherebat, ausus est cõfidenter dicere. Quis separabit nos à charitate Christi? an fames? an tribulatio? an angustia? &c. Scio quod nec mors, nec vita. Sic affixus erat Ioannes, & ideo non mutabatur: sic & Apostoli: quia quanuis cæsi ne in nomine Iesu prædicarent, tamen immobiles manserunt. Sic martyres Christi: sic denique omnes amici Dei, & electi. Complectere Deum, obnixeque illi adhere: & qualem vim mundus habeat, & omnes eius tentationes, ad te mouẽdum sine dubio cognosces. Esto ergo immobilis, & constans in Dei amicitia. Vnde etiam ad hanc stabilitatem admonet nos scriptura dicens. Non te ventiles in omnem ventum, & esto firmus in via domini, & in veritate sensus tui. Paulus quoque stabiles estote, & immobiles: abundantes, in omni opere domini semper. Et iterũ. Non cito moueamini à sensu vestro. Et rursus. Optimũ est gratia stabilire cor. Sicut enim virtus & sapiẽtia stabiliunt mentem: iuxta illud Salomonis. Vir sapiens fortis est: & vir doctus robustus, & validus. Sic enim ex peccato gignitur inconstantia: vt iam diximus. Peccatum igitur amoue, & Christo adhere, si vis esse constans & in bono perseuerare, sed satis est de his: nunc secundum, de quo Ioannes laudatur, videamus. ¶ Secũdo laudatur quod mollibus vestimentis non induitur, dicẽdo. *Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum?* Ioannes non induebatur mollibus vestimentis, sed veste durissima, de pilis camelorum contexta: & zona pellicea erat præcinctus, iuxta renes. Vide asperitatem vitæ, & vestem Ioannis. Vt enim auiculæ nidificantes exterius spinas & vepres, interius vero pẽnulas, & molles leuesque res alias astruunt: sic iusti, rectique viri exterius dura vestimenta, asperitatẽ, & carnis macerationem, interius vero suauitatem spiritus induuntur. Contrarium vero operantur mali, qui exterius molles, & delicatas vestes, interius vero cõscientias, & corda plena habent spinis, stimulis, & decoctionibus conscientiæ. Aduertant autem, qui mollibus vestiuntur, & timeant iudicium: nam si blanditiæ, & vestium superflua abũdantia ex se mala non foret, non laudaret Christus præcursorẽ sanctum ab asperitate vestium: nec minus sanctus euangelista Lucas describens vitia illius diuitis auari, qui ad Tartara tetendit, diceret, quod preciosis & purpureis induebatur vestibus; & siquidẽ sacræ scripturæ author Spiritus sanctus, illius diuitis damnati pretiosa vestimenta damnat, & vestium duritiẽ Ioãnis commendat: efficax est argumentum ad probãdum: quantum sint vani, & dementes, qui huiusmodi pretiosis vestibus vtuntur: quantumque sit stultũ in similibus rebus tempus consumere. Fatuitas maxima hæc est, quia ornantes se mendicant pulchritudinem suam, à creaturis vilioribus, quam ipsi sunt. Nobilis homo erubesceret, à vilibus hominibus mẽdicare: & potius indigentiam sustineret quam mendicare ab ipsis. Sic debet homo erubescere à vermibus, & muribus, suum mendicare decorem. Sericæ enim byssi, & auri cõtextiones: & alia id genus, vermium sunt stercora: & sic praua est abiectio, te pretiosis vestibus ornare. Nonne (quæso) subsannares, & irrideres aliquem depingentem domum veterem & minantem ruinam? talis est corpus hominis: qui vix staret per quinque dies, nisi cibis, & potibus fulciretur: Domus postibus suffulta, quæ postibus comedendi dormiendi, & bibendi, sustinetur. Vnde nimis irridendi sunt, qui varijs ornatibus istud depingunt: sicut ridiculum est, videre aliquos depins

Marginalia: Eccl. 27. — Gen. 15. — Iob. 13. — Thren. 1. — Eccl. 15. — Rom. 8. — Act. 4. — Eccl. 5. — 1. Cor. 12. — 1. Thes. 2. — Hebr. 13. — Prou. 24. — Luc. 16.

depingentes parietes, & vetusta ædificia: & super ea, ceruleum coloré, & deauratum imponentes. Nam licet nimia elegantia induaris, & perpolite componaris: non ita conspiciendus euades vt flos campi. Salomon integra sua gloria, non sic indutus exiuit, vt vnus ex his floribus. De sanctis veteris testaméti testatur Apostolus, quod circuierūt in melotis, hoc est, in vestibus camelorum pillis contextis, & in pellibus caprinis. Homines quidem erant vt nos: sed agnouerunt, quod nudi egressi sunt ab vteris matrū suarum, & nudi erant illuc reuertédi, incesserunt in hoc sæculo vt egeni peregrini: nam cū essent curiales cælestis regni, & ad cælestem curiam creati, harū vanitatum parum curabant. Quá vero deperditam, & deuastatam nostram Hispaniam vestium magni pretij, & gestaminum solutus vsus, paucis abhinc annis inductus, reddiderit, quis enarrare poterit? Siquidem sartoris opera pluris stat, quam ipsæ sericæ vestes: & opus excedit materiam. Vestium hęcnoua genera, quæ ex peregrinis regionibus, per patricios & potentes viros inuecta, pene euersam habét Hispaniam. Audiant hi quod per prophetam Sophoniam Deus ait. Visitabo super principes, & super filios regis, & super omnes qui induti sunt veste peregrina: & visitabo super omnem qui arroganter ingreditur super limé. Amos quoque. Væ vobis (inquit) qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: optimates, capita populorum, ingredientes pompatice domum Israel. Quid, si propheta hic proprijs oculis, qua pompa hæ dominæ ingrediuntur templū intueretur? Quid si residua vestium trium cubitorum & amplius? Quid si ornaméta, vehicula, picturas & vanitates, quibus incedunt, cerneret? Quid loqueretur? filiæ eius (ait Dauid) ornatæ ad similitudiné templi. Medium diei tempus, in ornatu, vestitu, ablutione, & facie cōponenda consumunt. Egrediuntur tādem vt papiliones depictæ: q; si asserant, q; pro beneplacito virorum id efficiát, mentiuntur maxime: quoniam intra priuatas domos, vbi á viris cōspiciūtur, qualibet veste incedunt, seque honeste valde & cōmuniter gerunt: vbi vero foras egrediuntur, non aliter quá reginæ ornātur: ex quo manifeste patet, q; nō pro placito virorum, sed exterarum gentiū id faciant. Quod si his quoque placere nolint pro offendendo Deo, id faciunt, q; licet pro bono aspectu exteriori non fiat, leuitatem tamen, & amentiā arguit itaque cú sic leuiter, & superabunde ornentur, alterū duorum cauere nequeunt: vel quod peccatrices sint, vel dementes. Sed vt huic rei finé imponamus, vtque peccatrices hæ mulieres, exitū vltimū videát quo huiusmodi leuitates, & demétię tendunt: Esaiá prophetam ex parte Dei loquété audiant: quo dicto tremant, & metuant. Audite infœlices, & infortunatę, nō quélibet, nisi Deū, Deū (inquā) audite. Hęc dicit dominus Deus. Pro eo q; eleuatæ sunt filiæ Siō, & ambulauerunt extento collo: & nutibus oculorū ibant: & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant: decaluabit dominus verticem filiarum Sion, & dominus crinem earū nudabit. In die illa auferet dominus ornamentum calciamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelides & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos,

Mat. 6. Hebr. 11. Iob. 1. Sopho. 1. Amos. 6. Psal. 72. Esa. 3.

& gemmas in fonte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones & vittas, & theristra. Et erit p suaui odore fœtor & pro zona, funiculus: & pro crispāte crine caluitium & pro fascia pectorali, cilicium, &c. Sed quia sancti memores esse, aulæ regis cœlestis, & non terrenalis sciebant, quocūque vestitu erant contenti: malebāt enim sancti domus regiæ cœlestis, quá terrenæ habitatores, & incolæ nūcupari. Ideo subditur. *Ecce qui in veste pretiosa sunt, & in delicijs in domibus regum sunt.* In domibus terrestrium regum inquit nō æterni regis. Et si delicatis & mollibus vestibus vtentes, regū palatia incolunt: non oportet monachum vilibus vestimentis indutum, & mortuum mundo, circuire aulas magnatum, & regū palatia frequētare, q; proh dolor, iam nunc in multis videmus, quibus tā claustrū, monasteriū, & cella fętent, & quærunt negotia in aulis principū, ad extravagantes, multis negotijs sæcularibus detenti, distracti, cursitant tota die sicut Cētauri & Satyri: de quibus poetæ dicunt, esse monstra quędam, media hominū, & media brutorum animalium. Sic isti sub habitu perfectionis, & Religionis sęcularibus implicantur, vt in vno subiecto, duas qualitates cōtrarias inuenias. Vel te indue vt ambulas: vel ita ambula, vt indueris. Quęstus vero qué hi faciūt, non est alius: quā in monasterio acquisita, in mundo amittere. Sæculares enim, cū quibus est illis familiaritas, deuotioné, & spiritū omné illis detrahunt. Beatus Anselmus in libro de similitudinibus, optimam ad hoc propositū affert similitudinem. Nam sicut bubo lætatur in cauerna, dum est cum pullis suis, & suo modo bene sibi est: dum vero est inter coruos, & corniculas, & alias aues, incursatur, ac dilaniatur, & omnino sibi male est, vt pote quia hic rostro percutit, ille alis in eū irruit, alter vero vnguib⁹ discinditur: ita monacho in claustro bene est, foris autem negotijs, curis, & solicitudinibus laceratur, & dilaniatur & distrahitur: ad tātāq; perueniunt sępe numero relaxationem vt nihil de monacho participent cum omnis eorū cōsuetudo loquela, & negotiatio, non sit diuersa, ab ea quæ est sæculariū, & mundanorum. Quia sicut illi loquūtur, & tractant, sæcularem normam, & formā assumunt. Psittaci vel quæuis alia auis in campo liberę & solutę nō aliter, ac aliæ aues cantant, immissæ tamen in caueā humana loquela vtuntur, & illa quā illi inter quos versant, loquūtur. Palatia habēt se sicut cauea. Monachus curiæ regalis, & palatiorū liber & solutus & cōstitutus in monasterio sanctus est: in cauea tamen palatij inclusus, adulator est vt cæteri, loquiturq; vt cæteri, & fit palatiorū sectator. At Ioānes monachorū princeps, & Patriarcha: nō in aulis regū, sed in deserto erat vbi nulla erat cōsolatio humana: sed deerāt ibi omnia, quæ ad vitam humanā fouendā cōferūt. Hoc designauit Christus ex parte loci, quia Ioānes nō erat in domibus regū: nā illi vestibus preciosis vtūtur? quia gloriā sæculi huius appetūt, quæ à multis putatur esse in fulgore vestium. &c. ¶ Tertio cōmēdauit dominus Ioannem à claritate notitiæ: scilicet quia fuit propheta: & plusquam propheta. Ideo ait. *Sed quid existis videre? prophetam? Vtique dico vobis & plus quam prophetam.* Ioānes est: & plusquā propheta quia habet excellentiam quādā circa rem propheta

Ansel. lib. de simili. cap. 187.

Ioan.1. tam, super omnes alios? quia quę cæteri prenũciabãt iste prophetauit, & ostendit. Digito enim ostendit, quem alij prophetauerunt, & dixit. Ecce agnus Dei. *Luc.12.* Nam perfectius aliquid cognoscitur, cum sensu percipitur, quam cũ solo intellectu apprehẽditur: vnde ista visio ad aliquã perfectionem pertinebat sicut dixit Christus. Beati oculi qui vidẽt, quæ vos videtis. Doctrina etiam eius erat maioris authoritatis, quã omnium prophetarum: tãta enim est authoritas doctrinæ, & vitæ eius, quãta habent testimonia attestãtia illi. Homines enim qui ratione naturali docent, non habent maiorem authoritatem, quam sit firmitas in lumine intellect⁹ humani: qui vero à Deo illustrantur sicut prophetæ, habent immutabilẽ authoritatem: quia veritas infallibilis, scilicet, diuina quæ illustrat eos, attestatur eis, & in hoc gradu cõueniebat Ioannes cum cæteris prophetis. Habuit autẽ vlteriorem gradum, quia nõ solum viuens à Deo directus est, intelligendo, & operando. Sed etiam antequã nasceretur, prædixit Deus de eo per prophetas, ꝗ venturus esset, & quid esset acturus. Et in hoc fuit maior cæteris prophetis: quia de alijs nõ fuit prænũtiatũ, antequam essent: ex quo patet quod doctrina Ioãnis non solum erat infallibilis authoritatis, sicut doctrina aliorum prophetarum, quia omnes Spiritu sancto dictante loquebantur: sed etiam fuit magni honoris, quia de Ioanne fuit prænuntiatio, & nõ de alijs: ideo Christus laudans hoc in illo ait. *Hic est de quo scriptum est. Ecce mitto Angelum meum, ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.* Ostẽditur hic dignitas & officium Ioãnis, qui præcursor *Mala.4.* fuit Christi, qui viam domini præparauit: iuxta hoc *Psal.84.* Malachię vaticinium: quemadmodum & Dauid dixit in psalmo. Iustitia ante eum ambulabit, & ponet in via gressus suos. Vt Ioãnis eximiam sanctimoniã extolleret, vocauit eum justum, cum esset magnus justus: & ob excellentissimæ vitæ puritatem, & virginalem munditiam, Angelum appellauit: quia Angelicæ fuit puritatis, & vitæ. Qui etsi secundum naturam non fuit Angelus: tamen secundum merita & gratiam fuit: quod maius habetur, quam secundum naturam. Si per agrum aliquem transeas, & lignum aridum videas, nullã illius curam habes: ex quo abscisso si tabula educatur, ex qua imaginarius eximiam depingat imaginem: tunc pluris habebis tabulam hanc etiam fagineam, vel roboreã, quam si sit cedri, non ex natura, quia melior est cedrus quã fagus, sed ob picturam quam in illa artifex formauit. Sic Angelica natura purissima est, & excellẽtior natura humana, quæ quidem ex se corruptibilis, & debilis, & vitijs, & sordibus decliuis est: sed tot in aliquo homine perfectiones depingi possent, totq; virtutes, & sanctimonia in eius anima constitui, quod sit excellentior, sanctior & purior Angelis. Sed ex eo pluris habẽdus est Ioãnes, quippe qui cũ ex carne & ossibus constans, & corruptibilis ex natura esset, tam profundam orationem, & contemplationẽ esset sortitus, ita vt magis cœlestis, quam terrenus habitator appareret, magisque spiritum habere Angelicum quam humanum videbatur: quia vt Angelus sine lecto, sine potione, sine comestione, sine denique dormitione, in cœlesti contemplatione dies, noctesque cõsumebat, & per Angelicos choros deambulabat.

Nota.

¶ Secundo Angelus vocatur, non solum propter vitæ puritatem: sed etiam ratione officij. Angelus latine nuncius est: sed non talis nuncius, qui solum fert literas clausas, ignarus quid in illis comprehensum sit: verum talis, qui negotium sibi commendatum, & legationem, ipse ore tenus exequitur, quanquã vero hæc Angeli vox, sanctis, & cœlestibus spiritibus recte attribuitur: quoniam omnes ministerij munia obeunt, qui ad ministerium mandantur, propter eos, qui hæredes æternæ beatitudinis futuri sunt: nõ tamen illis proprium aut vnicum hoc nomẽ est, sed commune omnibus his, qui jussa Dei expediunt, & ipsius aperiunt voluntatem. Nam sicut vnumquenque sacerdotem vocat Malachias Angelum domini exercituum, eo quod legem Dei docere & prædicare debeat: ad hunc quoque modum hoc loco Angeli nomen habet Ioannes, quandoquidem non vt propheta missus est tantum vt futura nunciaret: sed vt nuncius, qui sui domini aduentum ita nunciaret, vt proxime illum præcederet, viã sterneret, & quasi classicum caneret. Ideoque postquam Angelum illum vocauit, addidit, qui præparabit viam ante te: quia propter officium quod erat preparare viã domini, vocatus est Angelus. ¶ Expende etiã Christi Saluatoris nostri modestiam, atque humilitatem. Nam cum Malachias loquens de Ioanne dixit. Ecce ego mitto Angelum meum qui pręparabit viam tuã ante te: statim loquens de Christo, & de eius aduentu dixit. Et statim veniet ad templum sanctum suũ dominator, quem vos quæritis: quæ verba de Christo ad literam intelligebantur hoc tamẽ tacet hic Christus quia noluit de se iactanter hoc dicere. Addidit vlterius Christus in Ioannis commendationem. *Dico enim vobis maior inter natos mulierum propheta, Ioanne Baptista nemo est.* Hoc consequens est cũ supradictis: nec est extra rem, ab eo quod modo dixit. Loquitur enim Christus de intellectu, quẽ de se Ioãnes habebat. Non misit itaque ignoranter Ioannes quæsitum, quis esset Christus: erat siquidem illi illustratus intellectus à Deo, vt esset & propheta & plus quam propheta, & talis vt nullus propheta illo esset maior: quãuis hoc dictũ cõmuniter sancti doctores, nõ de maioritate prophetiæ, sed de sanctitate interpretantur. Hieronymus libro primo cõmẽtatoriũ in Matthæũ dicit, ꝗ nõ sequitur ꝗ sit maior omnibus Ioãnes, sed ꝗ nemo aliorũ sit maior illo. Sed profecto (vt optime Chrysostomus dicit) ex hoc bene sequitur ꝗ sit maior omnibus. Referã verba Chrysostomi. Cũ tãta sit justitiæ altitudo, vt in illa nemo possit esse perfectus, nisi solus Deus: puto ꝗ oẽs sancti quãtũ ad subtilitatẽ diuini judicij inuicem sibi inferiores sunt, aut priores: ex quo intelligimus, quoniam qui maiorem se non habet, maior omnibus est. Cœlestis via non aliter se habet, quam si arctam, & angustã in duris, & rigidis mõtanis, semitã cõtẽpleris: qua duo pari gressu iter facere non valẽt, nisi, alterum, alter à tergo sequatur (arcta est enim via, quæ ducit ad vitam) & sic vnisquisque solus incedit. Quare de quolibet confessore ecclesia canit. Non est inuentus similis illi, qui conseruaret legem excelsi? Sicut enim in humanis aspectibus, vnus alteri omnino exteriori facie non assimilatur: non secus in animis & meritis sancti, alij alijs omnino assi-

Hebre.1. *Mala.2.* *Mala.4.* *Hier. lib. 1. Mat. ca. 11.* *Aug. ser. 2. & 4. Ioan. Bap. to. 10.* *Chrys. hom. 27. in opere imper. Mat.* *Mat.27.* *Eccl.44.*

no aſsimilantur:ideo priuatim de vnoquoque meminit Eccleſia,& ſine aliquo mendacio,nō eſt(inquit) inuentus ſimilis illi. Nos etiam in cælo (vt Chriſtus ait)erimus ſicut angeli Dei,non ſolum in pudicitia & caſtitate,ſed etiam in meritis:&(vt Thomas ait) quilibet angelus conſtituit ſpeciem, & ſpecies ſunt ſicut numeri:numerus vero vnus,non eſt ęqualis alteri,quia numerus quinarius maior eſt quaternario, & minor ſeptenario : quia ſæpe vnus numerus eſt maior , aut minor altero numero.Sic etiam ſanctus maior,aut minor eſt altero ſancto:itaq;(vt bene cōcludit Chryſoſtomus.)Si nemo eſt maior Ioanne Baptiſta,& omnes ſancti,inferiores ſunt inter ſe,aut ſuperiores:ergo qui maiorem ſe non habet , omnibus maior eſt.Vnde Eccleſia canit in hymno. Non fuit vaſti ſpacium per orbis ,Sanctior quiſquam genitus Ioanne.Et hoc ſatis ſit ad hanc veritatem probandā quod nullus ita commēdatus eſt à Chriſto ſicut Ioānes:nullus(inquam)ſic ex profeſſo, & lente laudatus vt Ioannes,vt ex ſermone hoc,quem Ioannis vitam extollens,concionatus eſt , cum adhuc viuens in numerum ſanctorum fuerit relatus,& ſic laudib⁹ fuit elatus,ex Chriſti ore. Præterea,vt ad alia procedamus,vnum hic obſeruandum eſſe cēſeo,in honorem immaculatæ,& puriſsimæ Conceptionis, virginis Mariæ:nam in eo quod in hoc loco dicit , quod non ſurrexit maior Ioanne inſinuatur,quod omnes ceciderunt:antequam reſurgerent, & ambularēt: nā reſurrectio præſupponit caſum.Omnes in Adā peccauerunt , om nes peccato originali concepti ſunt: omnes(inquam)ceciderunt:quanuis ſurrexerunt ad ſtatū grę,poſt caſum peccati.Sed nullus ex iſtis qui ceciderunt,ſurrexit maior Ioanne:ex quo arguitur ſic.Ioannes eſt maior omnibus,qui ceciderūt,& ſurrexerunt,ſed non eſt maior Virgine, ergo virgo nō cecidit.Præterea iuxta Origenis regulam,quod veritati magis eſt proximum,vel quod ſecundum pietatis regulam opinandum eſt,ſequamur.Quod autē Maria non fuerit in peccato originali concepta,iuxta pietatē verius videtur.Sed his omiſsis,videamus quod ſequitur. *Qui autem minor eſt in regno Dei,maior eſt illo.* Nec intelligas Chriſtum dominum,hic loqui de maioritate bonitatis,& meritorum:quoniam Ioānes,nō ſolū minoris Hierarchię angelos,ſed etiā plurimos ſupremos,& altiſsimos,ſanctitate & meritis antecellebat,nec ſolus Ioannes,ſed multi etiam iuſti erūt,qui plurimos ex ſupremis angelos,ſuperēt Quare hoc dupliciter poteſt intelligi. Primo ex natura angelorum,quia de angelis loquebatur:nam cū Chriſtus hoc dicebat,nullus homo erat in regno cælorum.Itaque quilibet angelus,maior erat Ioāne,nō in meritis,ſed in natura:quia Ioannes homo erat,& angelica natura maior eſt,quam natura humana.

Matt.22.
S.Th.1.q.50 ar.4.
Rom.3.
Orig.li.1.pe riher.cap.1.

¶Secundo exponitur.Qui minor eſt in regno cælorum,maior eſt illo:& maior eſt etiam omnibus viuētibus in hoc mundo,quia ille beatus eſt,iſte non,nā beatus ſecurus eſt de beatitudine, quæ ſummum bonum eſt : qui autem viuunt de ſua beatitudine non ſunt ſecuri : & in hoc eſt quædam maioritas. Maior eſt (inquam) quo ad præmij ſecuritatem : non quantum ad meriti dignitatem : præmij enim ſecuritas,eſt potiſsima pars beatitudinis. Magis enim eſt,coronam ſecure poſsidere,quam dimicare.Bene poſſunt viuentes eſſe ſanctiores,& magis Deo accepti , quibuſdam iam exiſtentibus in vita æterna, & Deus magis exaudiet illos , quam eos qui in patria cęleſti ſunt: & tamen ſemper ſunt minores,quia minus bonum participant.Nam beati participant eſſentiam bonitatis,per immediatam viſionem, ſcilicet, videndo per eſſentiam:ideo ſine dubio,quilibet beatus eſt maior , quolibet viatore , & omnibus ſimul: ſed nō melior,aut ſanctior, ideo nō dixit,melior eſt illo,ſed maior eſt illo.Quanuis etiam & melior dicere poterat,ſtādo in prima expoſitione de natura angelorum,quæ quidem non ſolum maior,ſed melior eſt homine.Sed quid ex hoc Chriſti ſermone,ſequutum ſit videamus. *Et omnis populus audiens & publicani iuſtificauerunt Deum baptizati baptiſmo Ioanis.* Iuſtificauerunt(inquā) Deū, nō effectiue, ſed oſtenſiue,hoc eſt, iuſtum illum eſſe dixerūt. Deum enim iuſtificamus,dum confitemur, quod ipſe iniuſtitiā, omnemque culpā odit.Iuxta illud.Odio ſunt Deo, impius,& impietas eius.Et cum aſcribimus ei,quod bonitatem & iuſtitiam diligit,iuxta illud pſalmi.Iuſtus dominus & iuſtitias dilexit,& æquitatem vidit vultus eius.Gaudebat populus iſte, audiens Chriſtū laudantem Ioannem,quia baptiſmum eius ſuſceperat,& diligebat eum:& ſicut in illum fuerant ſcandalizati,illos quoque maxime pœnituerat,quod iuſtus & ſanctus homo Ioannes de cognitione Chriſti dubitatione teneretur,& miſiſſet quæſitum,quis eſſet cum de Chriſto teſtimonium perhibuiſſet:ſic modo magno ſunt affecti gaudio , & Deum laudauerunt, videntes,quam bene de Ioanne Chriſtus fuerat loquutus,& eius honorem curauerat.Sed non ſic ſcribæ,& phariſæi,qui inuidi,& ſuperbi erant: de quib⁹ ſequitur. *Phariſæi autem, & legiſperiti, conſilium Dei ſpreuerunt in ſemetipſos:non baptizati ab eo.* Phariſęi qui cæteris religioſiores , ſe eſſe putabant & videri volebant,& legiſperiti,qui ſcientia erant inflati, ſpreuerunt Chriſti ſalutarē inſtructionem.Ait in ſemetipſos:quia aſpernati ſunt in ſeipſos : & contra ſalutē animarum ſuarum,& ad ſuam perditionem, & non baptizati à Ioanne,eius baptiſmū,doctrinam, & iuſtificationem,de Chriſto ſpreuerunt.De hac peruerſitate,dixit dominus olim per Eſaiam. Quis ſurdus, niſi ad quem nuncios meos miſi? & quis cæcus, niſi ſeruus meus?Hos impios,& ſuperbos ſcribas,& phariſæos,arguit dominus, vt eorum impietatem opprimat.Ideo ſequitur. *Ait autē dominus. Cui ergo ſimiles dicā homines generationis huius? & cui ſimiles ſunt?* Ex eo quod populus credidit Chriſto laudanti Ioannem: & Phariſæi, & legiſperiti,credere noluerunt, nec baptizati fuerunt ab eo, Chriſtus redarguit eos: quia noluerunt credere ſibi,nec Ioāni. Porro homines generationis huius,ait, vbi generatio ſumit pro hominibus generatis:quibus adaptari poteſt illud,ꝙ in Deutero.inſcribitur.Generatio peruerſa,& infideles filij : hoccine reddis domino popule ſtulte,& inſipiens?None ipſe eſt pater tuus,qui poſſedit te?&c. Rurſus queſtionem ingeminat,vt audientes reddat magis attentos.Ait ergo. *Similes ſunt pueris, ſedentibus in foro, & loquentibus ad inuicem, & dicentibus. Cātauimus vobis tibiis, & non ſaltaſtis, lamentauimus, & non plorastis. Venit autem Ioannes baptiſta , nō manducans panem,nec bibens vinum, & dicitis,dæmo*

Sapien.14
Pſal.10.
Eſai.42.
Deut.32.

nium habet, venit filius hominis manducans, & bibens & dicitis. Ecce homo deuorator, & bibens vinum, amicus publicanorum, & peccatorum. Pueri conueniebãt pueriliter in foro, ad gaudendum, & quidã eorũ qui erant magis ad iocos apti, incipiebãt cantare, vt alij canerent, & saltarent cum eis: sed nolebant cantare, nec respondere cantico lætitiæ. Tunc ipsimet pueri qui cantauerunt canticum lætitiæ, cantabant canticum lugubre, vt saltim responderent eis: quia qui nõ est dispositus ad lætitiam, poterit forsitan esse dispositus ad tristitiam. Et quia nec sic illis respondebant alij pueri conquerebantur: scilicet, illi, qui cantauerant vtrunque canticum. Prius vobis cecinimus & non saltastis, & postea lamentauimus, & non planxistis: quare hoc fecistis? Quia saltim in aliquo eorum nobis respõdere debuissetis. Iste sensus cõsonat Christi proposito, applicando ad se & ad Ioannem: vterque enim Iudæis prædicauit. Ioannes quidẽ, qui erat vitæ austeræ, cecinit carmen lugubre: & illis prædicauit pœnitentiam, sed ipsum noluerunt audire: nec isti scribæ, & pharisæi, quibus Christus hæc dicebat, eius baptismũ suscipere voluerunt. Deinde Christus cãtauit canticũ lætitiæ, nam benignitate, & dulci cõuersatione, inuitabat homines, ad fidem, & operationem, & manducabat cum publicanis & peccatorib⁹ vt sic eos alliceret: & tamen nec Christo credere voluerunt. Erant ergo arguendi, sicut pueri: qui nolebant respondere socijs, quando cantabant: nec quando lugebant, nam si Iudæi nolebant assentiri Ioanni, quia durus, & austerus erat, sequerentur Christũ, quia blandus erat. Vel si volentes maiorem austeritatem, nolebant Christum, sequerentur Ioannem: sed neutrum faciebãt, ideo reprehensibiles erant. De Ioãne dicebant, quod dæmonium habebat, & de Christo, quod erat potator vini, & amicus publicanorũ: merito ergo increpat eos Christus sic. De Ioanne dicebant, quod dæmon, qui eum possidebat faciebat tãtam austeritatem tolerare: quia arreptitij multa possunt agere & pati, quæ alij homines facere nequeũt. De actione patet, quia dæmon mouet organa ipsorũ & sic faciũt maiora, quam alij homines, eo quod nõ agunt ipsi sed dæmones: vt de duobus illis arreptitijs legitur, qui erant ita sæui, quod propter eos, nemo auderet transire per viam. Et in Actibus Apostolorum legitur, quod vnus arreptitius, pugnauit cõtra duos, & præualuit: ita vt nudos & vulneratos, cogeret eos fugere. De passione etiam patet, quia dæmones possunt reddere membra arreptitiorum, quasi stupida, & insensibilia, & ita non affliguntur patiendo dura sicut patet de illo, qui se lapidibus concidebat. Et ita intellexerunt isti de Ioanne: scilicet, quod dæmon possidens illum, reddebat ipsum insensibilem, vt nõ sentiret ista, quæ patiebatur. De Christo vero saluatore nostro dicebant, quod erat homo deuorator, & bibens vinũ: in quo apparet, quod ex inuidia, & iniquitate loquebantur: quia si vituperabant Ioannem, tanquam austerum, debebant Christum laudare, tãquã modicum in comedẽdo, & bibendo. Vel si Christum tanquam voracem accusabant, Ioannem tanquam abstinentem laudare debuerant. Non ergo displicebat eis opus, sed persona: fœdum enim amanti illud, pulchrum, pulchrum vero abhorrenti illud, fœdum videtur. Multi etiã & nunc sunt similes istis,

Matt. 8.
Act. 9.
Mar. 5.

qui omnia bona aliorum in peius interpretantur, & cum ipsi mali sint, factis aliorum detrahunt. Alij autẽ ita inuidi sunt, quod omnia bona proximi, in malam partem interpretantur. Si quem modestũ & studiosum videant, strictum, si grauem, superbum appellant: si patiens, & tolerans sit, timidum, si iustitia vtatur, sæuum, si misericors, & parcẽs, remissum dicũt: si vero loquatur, quod loquax: si taceat, quod stultus: si deuotus, quod hypocrita. &c. Sic isti, si nõ comedat, quod dæmonium habet: si comedat, quod deuorator est, dicunt. Nec enim possibile est obtrectantis hominis os obstruere, qui superbia & malitia ductus peccat: quia nunquam illi deerit, quid loquatur quidquid aduersus coneris. Ideo Dauid in psalmo, Mendaces filij hominum in stateris. Sed qualiter in stateris? multi sunt homines, qui libra non vtũtur, nec omnes se in mercaturis exercent: nec omnes circa negotia emptionis & venditionis versantur. Quo pacto ergo esse poterit, mendaces esse omnes homines in stateris? Itaq; rationem, per quam possumus recte de qualibet re iudicare, stateram hic appellauit & merito: quoniam per hanc, omniũ virtutes, & merita trutinamus. Nihil enim est præter rationẽ & ius, & æquitatem. Stateram habet veram qui bona dicit bona, & mala dicit mala: & optima dicit optima. Econtra vero stateram habent mendacem illi, de quibus dicitur. Væ qui dicitis malum bonum & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucẽ tenebras. Duas ergo res inter se contrarias posuit Deus ante te, in statera tui iudicij, & arbitrij examinandas: vitium videlicet, & virtutem: vitam & mortem, vt de proximo iudices recte, & bona illius ne dicas mala. Sed iam mendaces sunt filij Adam in stateris: quia dolose iudicãt de proximo, quod abominabile est coram domino. Vnde in Prouerbijs Salomõ ait. Statera dolosa, abominatio est apud Deum. Acsi diceret. Hominum affectus ac iudicia, crateræ dolosæ sunt. Hoc in istis patet qui Ioannem dæmoniacũ appellabant: Christum vero potatorem, & deuoratorem. Obserua, quod pueros vocat hic Christus hos pharisæos, & illis assimilat: quia sicut infirmi & debiles intellectu se habebant. Nõ enim sicut homines ratione vtentes Christum, nec Ioannem susceperant: nec sicut filij Abrahæ qui pater fuit fidei fidem habuerunt credentes in Christo: ideo merito pueris insipientibus assimilantur. Sic Dauid Absalonem filium fratricidam & patris persecutorem, non filium sed puerũ vocauit, cũ dixit. Est ne pax puero Absalõ sed sciẽs mortẽ eius nõ puerũ sed filiũ nominauit dicẽs, Absalõ fili mi, fili mi Absalõ. Cur in vtroq; nõ dixit puerum aut filium? Si viueret puer erat: quia parricidio petebat patrem, non ergo pietatis nomen accipere debebat sed infirmitatis: ideoque vir iustus ꝙ pietatis & religionis erat tacuit: & quod infirmitatis erat dixit. Sed vbi eum mortuum sciuit, memor pietatis naturæ & immemor offensæ: apud pium patrẽ personæ crimen defecit & naturæ nomen remansit. Disce non puerilia sapere, quando quidem vir es tu & non puer. Vnde Sapiens de quibusdam ait. Vsque quo paruuli diligitis infantiam? ¶ Denique vt concludam discamus ex hoc loco humilitatem à Christo qui cum sit filius Dei excelsi, se vocat filium hominis: in quo summam eius humilitatem ostendit. Discamus

Psal. 61.
Esai. 5.
Pro. 11.
2. Reg. 18
Pro. 1.

Discamus patientiam in aduersis quãdoquidem de
Ioanne viro sanctissimo tam impia dixerant homi
nes,& de Christo saluatore, sic blasphemauerant, vo
cantes illum voracẽ,qui venerat tollere peccata mũ
Ioan.1. di.Quæ vita erit tam pura, vt sit libera à morsibus
impiorum?Quæ nam sanctitas hominib9 placere po
tuit?Verum nos peccatores,si de aliquo quocunque
leui peccato infamamur,impatientissimi sumus. Di
scamus ego patientiam, in falsis testimonijs:permit
tente enim Deo,fiunt contra te infamationes: pro-
pter tres causas.Primo ad exercendum patientiam:
Gen.39. sicut Ioseph vir iustus & castus,fuit infamatus de
adulterio,& Iob sanctus de tyrannide & crudelitate:
sicut illi dixit improperãs Eliphat,quod fuit percus
Iob.21. sus à Deo, quia violentus prædo & defraudator fra-
trum,& immisericors egenis & crudelis tyrannus,
atque impius in Deum extitisset:quorum omnium
nihil erat verum.His falsis testimonijs exercebãtur
viri sancti patientia. Secundo veniunt falsæ diffama
tiones ad puniendum occultam culpam.Eum enim
qui se non continet ab occulta culpa, cuius non pati
tur infamiam,iuste permittit Deus falsis rumoribus
flagellari,in quibus non est reus:& plerunque sic pu
niuntur illi qui bona de fama inordinate gloriantur
per notam infamiæ coercentur. Sic & tu cum de cri
mine,quod non habes, aliqui murmurant, patiẽter
sustine:cogitans tecum quod alia habes peccata oc-
culta, quæ si homines scirent multo peiora & gra-
uiora de te loquerentur.Tertio eueniunt diffamatio
nes falsę ad futurorũ cautelã.Si enim falso aliquis no
tatur de crimine,caueat sibi verum crimen admitte
re:quoniã si innocens talia patitur,credat quod mul
to grauiorem reus patietur infamiam:& quod æmu
li qui murmurant de falso quod multo melius mur-
murabunt de vero crimine & delicto. Sed hæc suf-
fecerint.Iã videamus quid vltra dominus dicat. *Et
iustificata est sapientia ab omnibus filijs suis.* Hoc est,
Christus qui Dei sapientia & virtus est ab Apostolis
1.Co..3. & credentibus laudatus est. Vel potius, quod sapien
tia,vt est prouidentia siue rectum iudicium de mo-
ralibus iustificata est à filijs suis.Id est pueri, qui ca-
nebant in foro,qui erant filij Iudæorum iustificaue
runt sapientiam:id est recte iudicauerunt, increpan-
tes socios suos,qui nec eis cantantibus voluerũt sal-
tare,ne eis lamentãtibus voluerũt lugere.Et per hoc
patres suos arguunt,qui Christũ cantantẽ,idest,dul
citer conuersantem non susceperunt:& Ioannem la
mentantem,id est austere viuentem non sunt sequu
ti:sed accusauerunt,& sic Deum ostenderunt iustũ,
& quod recte arguit,& damnat peccatores.Hoc est
enim iustificare Deum: hoc est ostendere illum iu-
stum,in punitione peccatorum.¶ Obserua autẽ hic,
& diligenter aduerte pro acceptione huius nominis
Nota. iustificatio.Tot enim modis opus est iustificationẽ
accipi,quot modis accipiuntur iustificare & iustifi-
cari.Tres autem præcipuas & magis frequentes hu-
ius verbi,iustificare,acceptiones apud scripturas &
sanctos doctores legi. Primo iustificare accipitur in
scriptura,& apud sacros authores pro eodẽ,quod est
vere & re ipsa facere iustum:sicut purificare & mun
dificare,pro eodem quod facere purum aut mundũ.
Et sic in scriptura dicitur Deum iustificare peccato
res:quia illos iustos faciat & peccatores dicuntur iu
stificari cum iusti fiunt.Et in hac significatione,vtũ
tur verbo iustificandi doctores,cum agunt de iusti-
ficatione.Et sic Paulus manifeste vtitur hoc verbo
cũ de Deo dicit.Quos prædestinauit,hos & vocauit
& quos vocauit hos & iustificauit. Et paulo post. Rom.8.
Quis accusabit aduersus electos Dei?Deus qui iusti- 1.Cor.6.
ficat.Et cum dicit Corinthijs,eos esse iustificatos in
nomine domini nostri Iesu Christi.Et hæc est acce-
ptio magis cognata,& affinis etymologiæ huius no
minis iam expressæ.¶ Secundo inuenio in scripturis
verbum iustificari pro eodem,quod proficere & cre
scere in iustitia.Et sic beatus Ioãnes accepit cũ dixit
in Apocal. Qui iustus est iustificet adhuc. Quid est, Apoc.22.
iustificetur adhuc,nisi vt crescat in iustitia? Et alibi
scriptum est.Ne verearis vsque ad mortem iustifica
ri.Hoc est. Ne verearis vsque ad mortem pijs & ho Ezec.18.
nestis operibus studere: vt vadas de virtute in virtu
tem.Sic etiam intelligendum esse censeo illud Iaco
bi.Nonne Abraham pater noster ex operibus legis Iaco.2.
iustificatus est?Certum est quod ibi nõ accipitur iu-
stificatio pro prima iustificatione:tũ quia prima bo-
na opera peccatoris iustificatione indigna sunt: at-
que eam minime merentur: sed opera bona iustorũ
iustificatione secunda dignissima sunt & eam ex cõ
digno merentur.Atque ideo ex eis hominẽ iustifica
ri,Iacobus constanter asseruit.Tum etiam quia intu
lit hæc verba Iacob9 ex eo,quod mox dixerat Abra Gen.22.
ham ex operibus iustificatum esse cum obtulit filiũ
suum Isaac.Constat autem ante illud tempus iustũ
fuisse Abraham,nec incepisse iustificari per oblatio
nem filij sui:credimus enim tunc fuisse omnium ho
minũ suæ ætatis iustissimũ & religiosissimum:nul-
lũ enim audiuimus aut scimus,tot & tãtis prerogatĩ
uis à Deo insignitum.Sæpe enim cũ eo familiarissi-
me loquutus est dominus: & iussu eius dereliquit Ge.12.et.16
patriam,& peregrinatus est & auxilio Dei quatuor
debellauerat reges & promiserat ei Deus multiplica
tionem sui generis, circuncisusque erat & Melchi-
sedech benedictũ à Deo excelso dixerat:& scriptu-
ra de eo adiecerat,credidit Abraham Deo & reputa
tum est illi ad iustitiam.Itaque ex omnibus his con-
stat de secunda iustificatione illa verba Iacobi intel
ligi,Abraham pater noster.&c. Verum beatus Pau-
lus multis in locis suarum Epistolarum: & præcipue
ad Romanos & ad Galatas videtur cõtradicere D. Rom.3.et.4.
Iacobo:quia sæpe asserit & persuadet cunctis neque Gala.2.et.3.
Iudæos propter opera legis neque Gentiles propter
bona opera iustificatos esse:sed per fidem & gratiam
Christi.Conciliantur autem Paulus & Iacobus:quia
Paulus de prima iustificatione loquitur quæ non ca
dit sub merito:Iacobus autem de hac secunda vt mo
do diximus. Duo quidem necessariũ fuit fideles scĩ
re.Primum est iustificationem primam nemini con
tingere ex merito suorum operum & ad eam posse
homines nonnunquam venire per fidem vel solam,
vel certe absque operibus:& hæc nobis explicuit do
minus clare per Paulum.Alterum est ad iustificatio
nem secundam necessaria esse bona opera etiam ex
teriora,si vita aliquando longior sit & eam posse nõ
bis ex merito & debito bonorum operum continge
re:& hæc per Iacobũ sumus à Deo edocti.Vt infide
les ad fidem allicerentur neque desperarent de sua sa
lute,quantũcunque grauibus essent obruti peccatis
iustifica

iustificationem posse per fidem absque operibus cōtingere annunciat Deus per Paulum. Ne vero qui receperant fidem, & iustificati iam erant, audiētes per Paulum, per fidem iustificatos esse absque operibus torpescerent & segnes fierent ad exercitia virtutum putarentque ad perseuerandum, & proficiendum in iustitia satis sibi esse fidem, quæ vel per se solam, vel saltem absque bonis operibus exterioribus, ad assequendum iustitiam eis suffecerant, per Iacobum exposuit nobis idē Deus necessitatē bonorū operum. Paulus etiā alibi, cum dicit, credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: de hac secunda iustificationis acceptione loquutus est. Itaque in hac secunda acceptione, idem erit iustificare quod augere alicuius iustitiam, & efficere iustiorem: vt merito ratione illius non solum posit dici fieri iustior: sed proprie iustificari. ¶ Tertio præter has duas acceptiones, solet etiam accipi iustificari, pro pronunciari aliquem, & ostendi iustum & innoxium. Et in hac significatione frequenter vsurpatur à iurisconsultis & pro vocabulo habetur forensi: idemque est aliquem in foro iustificari, quod absolui à criminibus, de quibus accusatur, innocentemque & iustum à suo iudice diffiniri, & pronūciari. Et sic vsus est saluator noster hoc vocabulo, cum dixit. Ex verbis tuis iustificaberis & ex verbis tuis condemnaberis. Nam cum statim dixisset reddituros homines rationem in die iudicij de omni verbo ocioso: istis verbis, quæ mox subiecit, hoc voluit profecto significare vnumquēq; iuxta verba sua pronūciandū vel reū, vel iustū & ex consequēti absoluedū vel dānandū in die iudicij. Et in hunc sensum Phariseis auaris improperauit, quod se iustificarent corā hominibus, hoc est, iustos ostenderent, pronunciarēt, iactarent. Et de quodam iurisperito dicit infra noster Lucas, quod volens iustificare seipsum interrogauit Iesum, quis esset proximus suus: idest, volens ostendere se iustum. Et Paulus dicit eum, qui mortuus est peccato, per baptismum iustificatum esse à peccato. Hoc nimirū nos docuit liberatum esse, & absolutum prorsus à peccato, quicūque in Christo Iesu baptizatus est. Et apertissime Dauid accepit in hac significatione cum dixit. Iudicate egeno, & pupillo: humilem, & pauperem iustificate. Vtque in eo sensu hoc vocabulo se vsum apertius faceret, subiunxit. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Notauit enim his verbis iudices, qui cum diuites facillime absoluerint à criminibus eis intentatis: tamen pauperes, à quibus nullum quæstum expectabant, diu patiebātur in carceribus esse, nec eos iustos & innocentes pronunciabant. Et in eundem sensum scripsit Salomon. Qui iustificat impium & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud dominum. Et Esaias. Væ pronunciat illis, qui iustificant impium pro muneribus & iustitiam iusti auferunt ab eo: quia impium, ob munera accepta iustum, & innocentem pronunciabant, & iustum ab eis calumniose accusatum, velut reum, & nocentem condemnabāt. In hoc etiam sensu dixit Iob. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Id est, si me voluero pronunciare & asserere iustum. Vnde statim addidit. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Et quod alibi, idem Iob dicit. Nunquid iustificari potest homo cō

Matt.12. *Matt.23* *Luc.10.* *Psal.81.* *Prou.17.* *Esai.5.* *Iob.9.* *Iob.4.*

positus Deo? Solus nanq; Deus iustificabitur: & nullus poterit vere pronūciari iustus, si cōferatur ipsius iustitia ad diuinam. Et in hunc sensum accipiendum est, quod paulo ante dixerat, noster Lucas, quod publicani, & peccatores iustificarunt Deum, baptizati baptismo Ioannis: quia dum ad prędicationem Ioannis conuersi sunt, & illius baptismo, baptizati sunt, Deum multipliciter ostenderūt iustum. Primo quia in hoc declarant Deum, nō ad indignos: sed vel ad innocentes, vel ad iustos sua munera transferre. Secundo in hoc aperuerunt Deum esse iustum, tum in suis præceptis, tum in pœnis, quas peccatoribus obstinatis infligit: & merito agendam esse pœnitentiā, de eorum transgresione. Tertio recipientes prædicationem Ioannis hoc ipso probabant, illum esse iustum & veracem: qui iuxta pollicitationes suas talē, ac tam sanctum virum ante se miserat. In hunc etiā sensum intelligitur, quod modo explanamus: iustificata est enim sapientia à filijs suis, quia absoluta est, & iusta pronunciata, & ostensa iudicio omnium filiorum suorū. Id est omnium electorū: omnes quippe se ei sponte subdentes recepit, & omnes perfidos abijcit: & Deus iustificatur, nihil omittens facere ad omnium salutem necessarium, cū prædicauerit per Ioannem canticum lugubre, & ipse prædicauerit cāticum lætitiæ. Sed de his satis. ¶ Videamus iam nūc, perpulchram historiam & exemplum admirabilis pœnitentię, cuiusdam mulieris, peccatricis, cuius cōuersionem, & Christi clementissimi redemptoris infinitam misericordiā, satis egregie (vt solet) sanctus Euāgelista Lucas scribit dicens. *Rogabat autem illum quidam de pharisæis, vt manducaret cum illo.* Vulgare quidem illud est, radicem & originē ipsam ex qua mors est orta, fuisse peccatum hominis protoplasti. Hoc expresse Paulus Romanis ait dicens. *Rom.5.*
Per vnum hominem peccatum in hunc mundū intrauit & per peccatum mors. Quod si sola esset corporalis mors, tolerabile hoc videretur: sed peccans Adam prius animam & confestim corpus occidit. Porrexit manū, vt ex prohibito comederet fructū, *Gen.3.*
sed iubente anima: & sic transgressor præcepti, per consensum culpæ, prius animam occidit: vnde corporalis mors, quæ fuit peccati pœna consequuta est. Cum itaque anima esset consentiens peccato, & corpus culpæ exequutor, Deus vtrunque pœna mortis punit, animam captiuitati dæmonis tradens, corpus vero vermibus, & carnis corruptioni. Duplici huic miserabili morti subiectus erat homo, antequam mūdi redemptor, à summo cœlo, ad inferiorem terram descenderet, ad liberandum nos, ab his turpibus captiuitatibus. Illo enim moriente, ab animæ morte, postea vero resurgēte à corporis morte erepti sumus: qui in cruce pendens à dæmonis potestate nos eduxit: & sanguinem effundēs animas nostras redemit: quiq; cum gloriosus de sepulchro exiret, vita quoq; triumphans à corporali morte exiuit. Quia vt Paulus fatetur, Christi resurrectio, fuit causa resurrectionis nostræ corporalis. *1.Cor.15.*
Sed Priusquam saluator mundi, his duobus hostibus, bellum intulisset, prius etiā quam in campo cum illis congrederetur, & eos bello vinceret, & expugnaret: in vita prælium suscipere, & vires & potestatem, quam super eos habebat, ostendere voluit. Intendit igitur noster euangelista Lucas

Lucas, potestatē, quam Christus, è cælo adducit ad vtranque mortem superandam ostendere: ideo duplicem mortem, á Christo superatam, duplicemque resurrectionem hac in parte describit. Superius in hoc capite, qualiter Christus in vrbe Naim suscitauerit filium cuiusdam viduæ in corpore mortuum, qui ad sepulchrum deferebatur, ostendit: nunc vero explicat de muliere quadam peccatrice, in peccatis, & anima mortua, quam Christus ex morte peccati, & ex faucibus inferni eduxit, cum esset iam in vltimo, vt deuoraret. ¶ Maximas vires, maximaq; potestatem, quæ Christo insunt, in his duabus historijs & in his duabus resurrectionibus, in his deniq; duobus miraculis, quæ saluator noster fecit, egregius Euangelista Lucas ostendit: vt intelligamus & interioribus oculis inspiciamus, quam potestatem Christus afferat, é cælo in terram, quāque habeat ad liberandum nos, á morte corporis & animæ. De resurrectione mortis corporalis iam diximus supra, in historia adolescentis filij viduæ, sed nunc in hac historia, de spirituali animæ resurrectione agendum est. Res ergo sic se habet. Pharisæus quidam rogabat Christum vt comederet cum illo, quod conuiuium, Christus acceptauit, ex eo quod sciebat eū non paruum commodum ex illo reportaturum. Non esset nociuum, imó conducibile maxime, Iesum Christū in nostris mensis semper habere: nec māducare, nec buccellam assumere nisi illum præsentem & præoculis haberemus. Sic Tobias dixit filio suo. Vade, & voca aliquos de tribu nostra, timentes Deum, vt epulētur nobiscum. Et Ecclesiasticus viri iusti sint tibi cōuiuæ. Et Christus. Cum facis conuiuium voca pauperes. &c. Isti hospites sunt inuitandi, non mimi, parasiti, ioculatores, sed Christus, aut membra sua qui sunt pauperes, & viri probi. Hoc tamen hac nostra ætate, inter diuites & potentes, non ita contingit: nō manducant siquidem vt Deo seruiant, sed vt gutturi, & inordinato appetitui satisfaciant: nec Christū, vt pharisæus hic, vocant nec pauperem & mendicū qui Christum repræsentat, inuitant: sed parasitos, & adulatores mensas lustrantes, & circūeūtes. Ideo dominus conqueritur per Esaiam dicens. Væ vobis, qui consurgitis ad ebrietatem sectandam, & negligitis opera domini. Vide etiam quod Christus non rogatus, nec inuitatus ingrediebatur domos peccatorum & publicanorum: quod non faciebat cum pharisæis, nisi rogatus. Sic Zachæum vidit: & non rogatus ab eo, domum eius est ingressus. Ratio horum est: quia publicani seipsos agnoscebant, & erant humiles, atque ideo in domum humilium, non rogatus descendit: pharisæos vero superbissimos, volebat humiliare, & ideo voluit vt rogarent, vt sic rogando humiliarentur. *Et ingressus in domum pharisæi discubuit.* Expende, quod non dicit, rogauit & discumbebat: sed rogabat, & discubuit. Poterat euangelista dicere quod ingressus domum pharisæi discumbebat, & q̄ pharisæus rogauit: sed non dicit, nisi quod pharisæus rogabat, & quod Christus discubuit. Ostendit quantum Christus desiderat salutem nostram: adeo vt tenui clamore rogatus, statim se nobis tradat, & inuocantibus statim dicit adsum. Rogabat, præteritum est imperfectum: & discubuit præteritum perfectum Nondum enim rogare desierat, nōdum (inquam) rogandi finem fecerat, cum iam Christus perfecte in eum beneficium contulerat. Promptissimus quidem est Deus vt nobis benefaciat. Vbi primum incipimus petere, licet non perfecte petierimus: iam ipse beneficium nobis petitum contulit. Considera (quæso) peccator, te peccatis obrutum & submersum, & quam paratus & promptus sit Deus ad te iuuandum aduerte: adeo vt nondū ebulire, & te leuare incipias cum iam Deus manum suam porrexit, & erectum te reddidit. Vix enim surgendi initium sumis, cū Deus te suscitauit. Mirabilis quidem est præstantia, quam Deus habet, in subueniendo peccatori. Adhunc finē dicebat maximus ille pœnites Dauid in psalmo. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meā domino. Et non dicit, tū mihi ignosces: tu mihi eris adiutor: sed quid? & tu remisisti impietatem peccati mei. Nondum dixeram confitebor, vbi ipse iam mihi peperceras. Alibi quoque dixit. Imperfectum meum viderunt oculi tui. Est sicut aquila, oculos habens apertos super cadauer. Vix nāque peccator in gratia Dei proficere exorditur, cum Deus prope adest, vt eum á peccato liberet: antequam libero arbitrio perfecte vtatur. Sic etiam Esaias ait. Ad vocem clamoris tui, statim, vt audierit, respondebit tibi. Non ait ad verbum clamoris, quo in modo loquendi, iam est prolata sententia eius, quod innuere vis: sed inquit ad vocem clamoris, quoniam patet, quod vox est vehiculum verbi. Mirum quoque est, quod Christus rogatus veniat: & ipse summe bonus licet iniuriatus, roget vt per nos vocetur. Qui ad ianuam clausam rogat, vt aperiatur, nonne ianua patefacta intrabit? Aduerte igitur anima mea, quantū Deus sit auidus tuæ salutis: qui licet Pharisæi murmurēt, ex eo quod homines peccatores recipiat, licet etiam æmuli & inuidi insidias illi parent, & illum calumnientur: confestim tamen, & in ipso instanti, antequam pharisæus rogandi finem faciat, iam ipse sedet, & de quo rogabatur exequitur, nec ob aliud, quam vt animam tuā lucretur, & mulierem peccatricem conuertat, & dimittat. Deus enim summe est diligens in his, quę ad animę tuæ salutem spectāt: nec tam opportunum tēpus prætermitti patitur. Vix siquidem pharisæus ad rogandum os aperuerat, cum iam Christus sedet. Tātum amat peccatoris conuersionem, vt etiam cum inimicis sedeat, & insidias patiatur, vt animam peccatricis lucretur: vel ne morā faciat in conuersione illius. Hic enim pharisæus (vt infra patebit) non bene sentiebat de Christo, quia murmurauit, & nō credidit illum esse prophetam: nihilominus tamen, inuitatus cum eo discubuit. Docet quod nos benigne, & simpliciter exhibeamus, cum his, qui nobiscum dolose agūt. ¶ Obserua, & vide, qualiter Deus á nobis inuitatus, conuiuium non recuset: nos vero, etsi frequenter ab eo inuitemur, & rogemur, conuiuio non assentimur. Quod ipse inuitet nos, satis patet in Apocalypsi, cum ait. Ego sto ad ostium & pulso. Si quis aperuerit veniā, & cœnabo cum illo. Sed tu surdus es: & á Deo inuitatus conuiuia recusas, cum ad tuam vtilitatem inuiteris. Obserua etiam, quod conuiuium hoc, nō profanum, & á religione semotum, sed honestum, & religiosum erat, siquidem saluator noster, in illo interfuit. Vtinā talia essent nostra conuiuia, & sic corporalem necessitatem acciperemus, vt spiri

Marginalia: *Tob.2.* *Eccl.9.* *Luc.14.* *Esai.5.* *Luc.19.* *Psal.31.* *Psal.138.* *Esai.30.* *Luc.15.* *Apoc.3.*

vt spiritui sancto ostiũ patefactum esset. Sed comessationes nostræ, non aliæ, quam illæ, quas faciebat
Dan. 5. Babyloniæ rex Balthasar, qui non cõtentus ventrẽ expleuisse, vasa templi Dei surripere voluit: nec aliter quam pro meritis interijt. Sic nos creaturas Dei profanamus, vtẽtes epulis, quas Deus creauit, in ministerium vitiorum carnalium, sordium, & abominationum, & postea solutis linguis proximos infamamus. Præterea Christus nullam habuit curam, de insidijs inimicorũ, nec de murmurationib9, nec de sua propria persequutione: sed solum vt exequeretur munus ad quod missus est, hoc est ad saluãdum peccatores. Aduerte autem, quod saluator noster Christus, quicquid ad eum spectat, postponit tuæ saluti: & licet omnes nostros labores portet, pro salute tamen animæ tuæ, omnia dissimulat. At nos volumus ei seruire: & nihil laboris tolerare: & pro illo nihil pati. Volumus ieiunare, & fame astringi nolumus: vigilare, & orare, omni labore secluso. Eleemosynam erogare, & semper esse diuites: rem sacrã audire, sed quod templum prope sit: verbum Dei audire, sed cõcionantis breuitatem exoptamus. Cũ denique Christus nobis seruiat, multa tolerãdo: nos illi absque aliquo labore seruire cupimus. &c. Obserua etiam, & vide immensam Dei misericordiam. Vide quã mutata, & transuersa sint tempora. Ille Deus vltionum, il
Psal. 93. le peccatorum magnus punitor, ille denique, qui am
Gen. 3. bulat ad auram post meridiem, vt vindictam sumat & iustitiam exequatur in vno peccatore: ille (ait Euãgelista) iacet, vt peccatis ignoscat. Non ambulat, nõ discedit, non denique peccatores fugit: sed potius sedet, illos expectãs, vt ad misericordiã, & veniam cõsequendam accedãt. Hoc, prisco tempore, ab eo sciscitabatur anima, optans peccatorum veniam adipisci. Indica mihi, vbi pascas, vbi cubes in meridie.
Cant. 1. Et siquidem tam benignus, tamque mansuetus sit, vt sedeat, ad nos in confessione audiendum. Nemo maneat, sed omnes ad eum cursitemus, festinemus, ad abluendum animas nostras in fonte misericordię in fonte aquæ viuæ, peccatricem hanc mulierẽ imitantes: de qua sacer Euangelista sic ait. *Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix.* Aduerbium, ecce, emphasim habet, & magnam ęstimationem. Sic scriptu
Iudit. 14 ra de illo Vagao cubiculario Holophernis, vt magnum & memorabile facinus, quod mulier patrauit virili pectore & animo, narret dixit. Ecce Holophernes iacet in terra, & caput eius non est in illo. Ecce ait Euãgelista. Aduertite, cõsiderate, attẽdite, & memorabile, horrendũ & inauditũ, narrabo facinus & mirabile: facinus (inquã) quale ab hominũ memoria & cogitatiõe recedere nõ deberet, sed prę oculis semper apponi. Ad alta, & sublimia nos attentos habere, conatur noster euangelista. Notate spectaculũ. Pharisæus inuitat Christum: sed ecce mulier venit ad pascendum & epulandum. Ecce mulier, quæ antea fuit in causa, vt vniuersus mundus periret, nunc iterum est causa, suo exemplo, vt per pœnitentiam ad Deũ reuertamur. Pudeat iam puberes viros, siquidem ita obnixe in peccatis iacent, vt debilis mulieris, & in peccatis submersæ pœnitentiam imitari erubescant. Ecce mulier, ex se debilis sed ex Deo præpotens: de
Pro. 31 qua non ab re habetur. Mulierem fortem quis inueniet? Mulier alio tempore peccatrix, obstaculis plena, nunc diuino auxilio cuncta hæc semouit. Hanc igitur inspicite, cum hac sitientibus cordibus accedite cum illo qui clamans ait. Quemadmodum deside Psal. 41
rat ceruus ad fontes aquarũ: ita desiderat anima mea ad te Deus. Mulier in sexu, sed vir in operibus publicam agit pœnitentiam: non ignara quod de peccatis publicis publice pœnitere oportet: vt confundãtur qui in arcana confessione peccata debellare & illorũ salutiferam pœnitentiam accipere non audent. Ecce mulier in qua sanctissimæ Trinitatis gloria refulget, de cuius eximia pœnitentia gaudent angeli dæmones stupent, segnes & ignaui viri confunduntur, & volentibus sequi Christum gratię & vtilitatis doctrina præstatur. Pharisæus inuitans Christum non pascit illum, cibo congruẽti eius palato: ideo venit hęc mulier, vt pharisæi vices gerat. Iudaicus populus multiplicatis clamoribus deprecabatur Deum venire in domos suas, sed nunc AEthiopia illa, nẽpe quæ Psal. 67.
denigrata fuerat multitudine peccatorum, præueniet manus eius Deo: sicut mulier illa hæmorrhoissa præ Matt. 9.
uenit filiã archisynagogi. Sic etiã multi in peccatis obdormientes postea diuina gratiã expergefacti breui temporis spatio, excedunt meritis alios qui licet erant in gratia, Deo tamen segniter seruiebant. &c.

¶ Sed literam inspiciamus. In ciuitate ait euangelista, q. hęc mulier erat peccatrix. Caue tibi à peccatis ciuitatis, caue iterũ à publicis peccatis, cũ homines & honorem & famam amiserunt. Detestabile enim est, cum quis publice infamatur: & per plurimorum ora circunfertur. Non aliter se habet fama & honor in homine: ac cortex in pyro vel malo: qui quidem cortex cum sit tenuis & leuis conseruat fructũ, quandiu illum habet. Secus vero si auferatur à fructu, tribus horis corrumpitur & violatur. Sic bona fama, et si sit paruum bonum, respectu maiorum bonorum animæ, siquidem temporalis quoque est: habet tamẽ virtutem conseruandi homines in virtute qua amissa, cætera quoque amittuntur corrumpuntur, & violantur. Maxime nociuum est, in peccatis perseuerare, & bonam famam amittere: vt mulier hæc amiserat. Si forte fortuna nouã aliquã vestem induas, primis diebus respicis vbi sedeas, ne polluatur: vbi vero iam sordescere cœpit, parum tua refert de illa, & vbicunque mauis, sedes. Sic cum habes puram conscientiam nimis es curiosus: sed vbi eam polluere & peccare cœpisti tua non refert. Cum taurus agitatur sem per primos stimulos sentit maxime: sed virgis onustus, non sentire videtur. Peccatores prima peccata sentiunt: sed peccatis repleti, nulla affliguntur molestia. Si lucerna recenter extinguatur exiguo labore, inflammatur: difficulter tamen cum iam diu fuit extincta. Ita incipientes peccare, cito conuertuntur: in peccatis tamen obdurati difficulter. De his autẽ pec Iob. 15.
catoribus ciuitatis dixit Iob, quod bibunt sicut aquã iniquitatem: quia alij peccata comedunt, alij vero bibunt. Comedẽtes aliquid prius mandunt, & in ore volutant illud antequam deglutiant: bibẽtes autem minime. Ita sunt multi, qui peccatum mandũt & in illo sunt dubij antequam in assensu deglutiant: alij vero sunt qui nondum accedit praua cogitatio cum in consensu recipiunt. Hæc non aliunde oriuntur, quam ex infamia, & mala consuetudine peccandi: cum iam tandem peccator, peccandi metum amisit,

peccatis

peccatis gaudet: nec curam habet aliquam, quod mala eius, per vniuersæ ciuitatis ora circũferantur, quoniam & honorem & famam amisit, vt hæc mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, quia iã infamata erat in ciuitate, & ab omnibus peccatrix habebatur. ¶ Vide etiam quod dicit, quod in ciuitate erat peccatrix. Quod si in vico vitam degeret, vbi raræ sunt conciones, vbi non cum magna solennitate diuina officia exercentur, & homines viuunt sicut bruta, tolerabile videretur: sed in ciuitate, vbi tot habentur conciones, tot sunt templa, tot sacerdotes, & religiosi, tot denique auxiliatores ad animarum salutem, detestabile est. In ciuitate tam eximię doctrinę, cur tot peccatores? cur tot Dei offensores? sed nunc peius in ciuitatibus, quam in vicis contingit. Debuerat enim optimo iure ibi maior vigere sanctimonia: vbi plures sunt iniquitates & peccata. Vnde Sophonias. Desolatæ sunt ciuitates. ¶ Præterea, nonne in ciuitate illa alij erant peccatores? maxime, sed huius mulieris peccatum ex eo magis apparebat, quod genere illustris, & nobilis erat: quæ quidem peccata magis notantur, magisq; scandalizant. Hoc aduertere debent prælati, iudices, patritij & religiosi, qui sunt velut spectacula cæterorum, & multis sunt scandalum. &c. Sed quia de his in initio capitis secundi multa diximus: nunc alia consideremus. ¶ Aduerte quod quatuor sunt, quę huius mulieris peccatricis culpam magis aggrauant. Primum, quod sordida nimis erat iudicanda, eo quod peccata erant carnalia, quæ quidem licet non maiorem culpam, infamiam tamẽ maiorem expectant. Secundum est, quod fuit culpa publica: quia in ciuitate fuit peccatrix, & ex consequẽti scandalum genuit. Tertium, quod istius peccata fuerunt plurima (vt hic ait Iesus) dimissa sunt ei peccata multa. Vltimum, quia peccatorum diuersis generibus erat subiecta, ait enim D. Marcus quod ex illa Christus septem dæmonia eiecit, quo in numero omnium peccatorum diuersitas significatur. Sed maior Dei misericordia est, quam huius mulieris ac etiam vniuersi orbis peccatorum grauitas: & sic venit ad se abluendum in fonte misericordiæ, & abluta, pura & mundata mansit. Verũ pro maiori huius literæ expositione: quatuor hic dubia oriri videntur quę scitu dignissima sunt. Primo quę mulier est hęc. Secundo cur illam non nominauit Euangelista, nomine proprio. Tertio qualis peccatrix fuit. Quarto quæ ciuitas est hęc: quia dicit, mulier, quæ erat in ciuitate. ¶ De primo Origenes, Theophilactus & Euthimius, tres asserunt fuisse Magdalenas: sed Ioãnes Episcopus Rophensis, & martyr, hanc opinionem à Iacobo Episcopo Vienensi defensam, tribus voluminibus oppugnauit. Nuper etiam Ioãnes Faber Stapulẽsis, libellum scripsit, de triplici Magdalena: qui quidem impertinentem, & inutilem assumpsit operam: cuius fundamenta ipse facile possem soluere, & impugnare. Sed superfluum videretur in hac re moras cõtrahere. Sunt alij, qui duas ponũt Magdalenas vnam meretricem, de qua hic Lucas: aliam vero sororem Lazari. Ex horũ numero est Chrysostomus super Matthæum, & Bernardus in sermone Magdalenæ: diuersimode tamen. Sed Augustinus, Gregorius, & Beda, & fere tota ecclesia, vnicam aiũt Magdalenam. Ambrosius vero libro sexto in Lucam, ait

Sopho. 3. *Mar. 16* *Orig. tra. in Matth. 25. Theophil. in cap. 7. Luc. Euthi. in c. 26. Mat.* *Chry. ho. 81. in Mat. & 61. in Ioan. Augu. tra.*

dici posse vnam fuisse & plures. Vnicam autem fuisse, quædam concilia concluserunt, ipsaque in vniuersum credit ecclesia: contrarium vero asserere contra vsum, & obseruantiam ecclesiæ catholicæ fatuũ est: quæ in festo Mariæ Magdalenæ, de vnica tantũ agit Maria, & hoc euangeliũ canit. Hæc est soror Lazari & Marthæ, quæ postea effudit alabastrum vnguẽti super caput Iesu recumbentis: & quæ audiebat verbum eius, de qua Martha conquesta est: cui primæ omnium post beatam Virginem, apparuit dominus, postquam resurrexit à mortuis: & Marsiliam venit cum fratribus post Christi Ascensionem. Vna est itaque beata Maria Magdalena, quę peccatrix fuit: de qua Marcus ait, quod septem dæmonia eiecit Christus: & postea vt statim posthæc initio capitis sequẽtis, ait Lucas Christum sequuta est à Galilæa: vbi ea, quæ hic narrat contigerunt. ¶ Secundo cur illam non nominauit? Nempe quia notissima peccatrix erat, & ita cognita, & famosa peccatrix, quod nomẽ amiserat: ex operibus enim & ex malo, vel bono viuendi modo vnicuique nomen imponitur, qualem vitam eligis, tale coram Deo, & mundo nomen cõsequeris: quoniam ex operatis nomẽ recipies. Sic dominus per Esaiam. Perdam nomen Babylonis. Per nomina enim cognoscimur. Nomen igitur à Babylone tollere, nihil aliud est, quam eam ignotam habere. Improborum nanque hominum cura, non est alia, quam in mundo nomina, magnos titulos, & illustria cognomina obtinere: & in terris famã, & nomen parere, iuxta illud quod scriptum est. Vocauerunt nomina sua in terris. Sed quid omnia hæc prosunt, si quidem coram Deo nullum sortiũtur nomẽ nec per approbationis scientiam cognoscuntur? Vnde egregius psaltes in persona domini. Nec memor ero nominum eorũ, per labia mea. ¶ Præterea, quia Euangelista mulierem hanc, peccatricem vocauit, nomen eius proprium subticuit: licet postea expresserit, cum dixit quod sequebatur Christũ: vt doceat quod cũ alicuius defectus narramus, eius nomẽ supprimere debemus: at cũ bona opera exponimus, nomen tacere minime debemus. Hac de causa etiã Lucas, diuitẽ Epulonẽ, nõ nominauit proprio nomine: nominauit vero Lazarũ iustũ & piũ. Deinde hãc nõ nominauit: quoniã Euãgelista nõ personã, sed culpã odio habet. Denique nõ est multũ curiosus euãgelista, in facienda inquisitione de hac muliere de eius nomine, domo & genere nec de alijs mentionem facit: vt doceat, quod non debemus esse nimis anxij, in inquirẽdis proximorũ peccatis, potissime in peccato carnis? Iudas filius Iacob, cũ ad Thamar misit hedum, cum qua rem habuerat: vbi adolescẽs redijt dicens quod talem mulierem non inuenerat, quis vero esset, aut quod nomen sortiretur nõ fuit solicitus inquirere, sed potius dixit: habeat sibi, certe mendacij nos arguere non poterit. Non debemus ergo prolixam inquisitionẽ facere, vbi honor & fama periclitantur & maxime circa carnalia vitia imo vero multa temporalia amittẽda sunt potius quam proximus noster in aliquod veniat opprobrium: quod multi prælati parum curant: qui dũ exacte quærere volũt, quædã semiocculta pluribus faciũt manifesta. Pharisæus iste Simon sciebat quæ & qualis erat mulier ista: sed euangelista hoc scire non cupit, sicut pharisæus,

49. in Ioan. Greg. ho. 33. in euang. Beda lib. 3. super Luc. Ioan. 12. Luc. 10. Mar. 16. Esai. 41. Psal. 48 Psal. 15. Luc. 8. Luc. 16. Gen. 38.

fœus, de carnali muliere, vt processus, & inquisitio sic innotescant, vt proprium nomen detegatur: quia plane, & simpliciter, hanc peccatricem appellat: nec aliud quærere intentes. Si tu forte vides fœminam, quæ in habitu, & modo viuendi parum honesta videatur, statim quis, qualis, & qui vocetur inquiris, vt magis inhonestes & infames. ¶ Tertio qualis fuit hæc peccatrix? Multi opinati sunt quod fuit virgo corpore, & quod solum mente peccauit, licet vana fuerit & nimis ornata, & composita vixerit: ideoque quod peccatrix fuerit appellata. Hoc ego nõ credo verum, nam Ecclesia vtitur nominibus secundũ communem modum loquendi: non tamen dicitur aliqua mulier peccatrix, nisi corpore sit prostituta. Secundo quia si corpore non fuisset corrupta sed solum mente & corpore virgo, tunc deberet Ecclesia inter virgines eam referre, sicut retulit eius sororem Martham: præsertim cum post corruptionem sacramentalem recuperetur virginitas per contritionem. Tertio Ecclesia non iudicat de occultis peccatis, sed de manifestis & opere perpetratis: cum ergo euangelista nominet illam peccatricem & in ciuitate notã, videtur quod de eius manifestis peccatis scripserit. Alij vero aliter sentiunt asserentes quod corpus suũ omnibus tradiderit venale: hoc tamen veritati & rationi dissonum videtur quod fœmina alias nobilissima & à talibus parentibus orta & diuitijs abundans in horrẽdo & infami prostibulo habitaret. Tales enim mulieres vt in plurimum pauperes & miseræ esse solent: sed beata Magdalena ministrabat Christo, & eius discipulis de facultatibus suis, & sociabatur nobilibus & honestis matronis. Quapropter media via incedendum est: ideoque crediderim quod hæc peccatrix non fuerit virgo, sed per aliquod tempus ocio & voluptatibus turpiter se tradiderit: quapropter infamata est, & peccatrix habita in illa ciuitate. ¶ Sed quæ ciuitas fuit hæc? Crediderim quod Naim: quam non nominat euangelista, ne idem bis repetat. Dixerat enim supra quod ibat Iesus in ciuitatẽ Naim vbi filium viduæ suscitauit, vbi Ioannes discipulos misit ad Christum: & tunc prosequitur Lucas historiã dicens, quod mulier quæ erat in ciuitate peccatrix. In ciuitate inquam Naim, quam iam nominauerat. Christus enim in Galilæa in monte qui per duas leucas distat à Capharnao sermonem habuit: de quo descendens antequam ingrederetur Capharnaum in itinere leprosum mundauit, & ingressus ciuitatem Cẽturionis seruum sanauit: ac deinde veniens in Naim filium viduæ suscitauit, & Ioannes in hac prouincia Galilææ quæ sub ditione Herodis erat in castello Macherũta in carcere tenebatur: & ad Christum de carcere illo discipulos misit. Maria autem Magdalena ex hac prouincia Galilææ erat ex Magdaleel, de quo oppido fit mẽtio in libro Iosue in partitione terræ sanctæ, quod cecidit in sortẽ tribui Neptalim: q castellũ est apud mare Galilææ vel Genesareth in vno latere maris, & postea vocatũ est Magdalum: quod nomen cum alijs mutantur, cum in latinam linguã vertũtur: ita vt pro Magdaleel sicut legitur in Iosue Magdalum appellemus, à quo mulier hæc vocata est Magdalena. Hæc omnia quæ beatus Lucas in hoc capite septimo literis mandauit in prouincia Galilææ contigerunt. Et vt initio capitis sequentis statim post hanc historiam narrat sacer euãgelista hæc Maria Magdalena à Galilæa sequebatur Christũ cũ alijs matronis eiusdem prouinciæ: ex quo patet q in hac prouincia morabatur & hic conuersa est ad Christũ: quæ vana mundi contẽnens in habitu honesto Apostolica mulier pedestris Christum sequebatur audiens verbum eius & seruiens ei, ac ministrans de facultatibus suis. Igitur cum in hac prouincia Galilææ esset in ciuitate Naim & Christi famam audiret, nouo miraculo resurrectionis filij viduæ commota, & à Deo tacta ad Christum deuenit: cuius doctrina & concionibus auditis conuersa, & magno lachrymarum numero madefacta, & gemitibus in cælum irruentibus diuino ardens amore in Deum transformata, se intra priuatam domum claudens vociferabatur, & non aliter quam cerua sagittis diuini amoris icta, misericordiam à Deo petebat: & sordes & peccata in quibus vitam egerat, lachrymabatur, & quasi intra se dicens. Ille qui vitam adolescenti mortuo restituit: poterit etiam mihi vitam præstare, iam in peccatis defunctæ. Ille etiam qui solo manus tactu efficit vt feretrum portantes sisterent, ducentibus me ad sepulchrum gehennæ terminum imponet. Per quatuor enim portatores nimis propere in gehennam ducor, per pulchritudinem videlicet, per diuitias, per libertatem, & iuuenilem ætatem. Sed iterum atque iterũ pedes eius attingam & forsitsis me sua manu tangere non dedignabitur: & sic quatuor hi me ad sepulchrum inferni ducentes sistent, & pedes mei ad malum currentes vltra nõ incedent. Ille vidua clamante ob filij mortẽ, ad misericordiam fuit motus: ego autem carens matre meam vicem dolente meipsam deflebo & lachrymis meis pedes eius rigabo, vt misericordiam consequar. Nec enim in me sola pœnitẽtiam despectam habebit, si quidem omnes ad pœnitẽtiam vocat: & solo eius verbo reuiuiscã, sicut filius viduæ reuixit. Vadam & reuertar ad eum quem contempsi. Propheta magnus surrexit in nobis: si quidẽ solo iussu mortuos suscitat. Per hunc visitauit dominus plebem suam. Me igitur peccatricem oportet ad Deum conuerti, per hũc filium suum, qui nos visitat. &c. Cum igitur excellentissima hæc pœnitẽs omnia isthæc inter se angeret, remedium animæ suæ non distulit, sed statim, nulla interposita mora, quæsiuit fontem vitæ & misericordiæ, quo ire volebat, vt suarum macularum & noxarũ ablutionem susciperet. Ideo sequitur in cõtextu. *Vt cognouit quod Iesus accubuit in domo pharisæi.* Videns beata Maria Magdalena Christi benignitatẽ, & quod tã familiariter conuersabatur cum superbis pharisæis, quod in domo eorum accumberet cum essent inimici eius, & hostes ex hoc mota fuit ad quærendum illum cõfidens quod bene cum ipsa faceret, sicut cũ illo pharisæo faciebat. Non (inquit) repellet me iste, quãuis peccatrix sim, quandoquidem cum suis inimicis & cum peccatoribus cõuersatur. Non paruos mihi eius misericordia adiecit stimulos, sed ingentes (vt dicitur) addit alas, vt ad eum accedam. Benignitas, qua cum pharisæis eius inimicis, & cum superbis vtitur me audacẽ reddit. Nõ ero ab eo despecta, licet hucusque innumeris peccatis eum offenderim. Non paruam habeo spem, quod me peccatricem, & pœnitentem non despiciet, si quidem cũ peccatoribus superbis, &

Luc.15. bis,&in malitia obstinatis,mãducat. Scio enim,quod misericors est,ipse enim pctõres recipit, & mãducat cũ illis.&c. ¶Obserua quod hactenus euãgelista, huius mulieris pctã narrauit,nũc vero eius virtutes, & cõuersionẽ eximiã nobis exponere exorditur. Quemadmodũ enim pictores,cũ imaginẽ aliquã depingere volũt prius talis imaginis modũ carbone deformat,& tũc deformis.& indigesta apparet imago,sed vbi varios colores imponũt,& viride super cęruleũ & aurũ applicãt,perpulchra,apparet imago, sic huc usque noster Lucas beatã Magdalenã velut carbone descripsit vocãs illam peccatricẽ,& deformis tũc videbatur,Nũc aũt auspicatur,in hac imagine viuos, & perfectos colores applicare,ideo deinceps cõsiderabis,quã pulchram,& perfectam eam describat;At in ipso narrationis primordio,verã Dei cognitionẽ, & sui ipsius depingit. Quare in primis verbis veræ conuersionis hominis in Deum, discursum notabis. Quia omnis nostra cõuersio est,per diuinæ virtutis influxũ in intellectu & diuinæ charitatis igniculũ in affectu & diuini brachij robur,in conatu , ideo tria hęc cõgruo ordine disponũtur. Virtutis splẽdor,quia cognouit,& charitatis inflãmatio , quia attulit alabastrũ vnguẽti,fortitudo,quia venit,& stetit. Primo cognouit,in quo docemur,quã fuerit anxia,in quęrẽdo Christo,& vt primum fuit cõscia,quã propere aduẽtauerit,adducẽs pretiosã aromata.Omnis nostra occupatio,& districtio,omnis denique nostra cura,cõsumi deberet in quęrẽdo Iesu,qua re cognita , nullã hui⁹ mũdi mora detineri debemus. quod primo narrat Euangelista in cõuersione huius peccatricis, fuit vera cognitio,quã ꝗ deo & ꝗ se ipsa adepta est. Quod

Gen.1. primo Deus fecit,in creatione mũdi,fuit lux,&quod prius exequitur in reformatione parui mũdi hoc est hominis , fuit lux hoc est vera cognitio. Sic Dauid

2.Reg. 12. grauiter in Deum peccãti,quod primũ Natham propheta illi reprehẽso in memoriã retulit,fuit cognitio proprię culpę per parabolã illi oppositã, Sic Dauid interioribus oculis apertis,per parabolã illã,enormitatẽ peccati cognouit,& misericordiã a Deo deprecatus esset,& delicti veniã petijsset,in hæc prorupit ver

Psal.50. ba.Amplius laua me,dñe, ab iniquittate mea,& a delicto meo munda me. Quare? Quoniã iniquitatem meã ego cognosco Primus ita que gradus est, vt cognoscas,iniquitatẽ tuã,& Deum quem offendisti & postea ad illum qui mederi potest,& veniã pręstare & curare infirmitates tuas,opus est vt vadas.Ideo se

Tex. + quitur. + Attulit alabastrum vnguẽti. Venit inquã in domũ pharisęi,ad Christũ,qui ibi accũbebat & non venit vacua,sed secũ portãs alabastrũ vnguẽti,quod quidẽ vnguẽtũ,nõ erat quid rude, & crassũ sed velut liquida & tenuis& suauissima aqua,quę ex Arabia afferri solebat, erat (inquam) velut aqua Angelorũ,& multo pręstantius,quia maximo pretio & estimatione habebatur.Alabastrũ vero , genus est marmoris perlucidi,& coloris distincti , ex quo fiebant vasa vnguentaria;sed cur hęc vnguenta odorifera ferebat? sciebat , quod peccata corã Deo sunt fœtida valde:ideo prius adducit coram odores. In

exodo habetur,quod iubebat Deus,quod construeretur altare,in quo incensum & multa alia odorifera offerrentur:habetur etiam quod postea deprecabatur Aaron super cornua altaris,semel per annum in sanguine qui oblatus est, pro peccato ; Ante deprecationem,igitur pro pecatis,pręibant odores optimi. Sic peccatrix hæc mulier suauissimis odoribus venit ad filium Dei,ne pecatorũ fœtore Christum offendat . Secundo conatur illum mitigare muneribus:quemadmodum Iacob fecit, quia Mesopotamia ingentia dona misit Esau fratri suo dicens. Placabo eum muneribus Et quia in veteri lege Deus iubebat, vt nemo coram eo appareret , absque munere aliquo, ideo mulier hæc pretiosissimũ hoc vnguẽtum attulit,ne appareret vacua corã dño. ¶Obserua hic primo,magnam solicitudinẽ,qua mulier,hęc est vsa,in sua conuersione,& in aduentu ad Christũ.Nullũ interposuit tẽpus,sed statim venit. Si viperã,vel colubrũ aliquẽ,in sinu fortassis haberes, nonne sine mora abs te proijceres? Nõne cõfestim,& sine consilio abs te mitteres ; & decuteres? Sed cur (quęso) pctã,quę omni genere viperarũ, detestabiliora sunt , in sinu retines , & abs te non proijcis in vno instãti,sed cũ illis dormis? Infœlix ille Pharao, cũ domũ,mẽsam,& lectũ ranis plena haberet,& moneretur ꝑ Mosẽ,cõstitue mihi quãdo deꝑcer pro te & pro seruis tuis,& pro populo tuo, vt abigãtur ranę abs te,respõdit Cras, dicturus fuisset quod statim siquidẽ tali plagã affligebatur:sed nullũ responsum, isto pręstãtius,reddi posset ab eo,qui paruo tẽporis momẽto,submergẽdus erat in mari, & eius anima in inferno cõburẽda. Innumeri hoc tẽpore sunt, Pharaoni similes,qui tã pestiferas habẽtes plagas in sinu vt sunt peccata nõ statim ex se mittũt sed dicũt,cras Et de die in diem,sicut Pharao descẽdũt in profundũ inferni Felix Magdalena quã diligẽs , & solicitã fueris in quærẽdo salutẽ animæ tuę,verbis exprimere nõ possunt. Vt primũ namque fuit conscia,quod Christus erat in domo pharisæi,absque mora aliqua,propria domo deserta , & officina peccatorũ tetẽdit ad domũ,vbi erat vera salus. Sic Petrus, vt Pœnitẽtiam ageret,locũ,& societatẽ peccati deseruit hoc est, palatium pontificis, vt per hoc nobis innuat,quod nulla est vera pœnitẽtia vbi peccãdi occasio non tollitur. Ingreditur per medios cõuiuas, Ignominiosum quidẽ est,qualiter hãc mulierẽ mũdus aggrediatur: sed vt habetur gręcorũ veteri prouerbio,viro egeno inutilis pudor. Insania quidẽ est magna,ob verecundiam,ea,quę ad virtutẽ spectant,deserere,velut confessionem,cu est opus,ieiuniũ,& obsecrationes & cętera pietatis opera. Horrendum dictu est,nõ pudere aliquem vulnerũ,pudere autẽ vitarũ. Nullã habuit rationem sapiẽtissima mulier Magdalena cũ strepitu mũdano.quiquidẽ sæpe numero est in causa, vt in bonis operibus pręclarisque actionibus retrocedamus,& inceptã virtutẽ turpiter deficiẽtes deseram⁹. Nec pœnitẽtiã distulit,quia pctũ est ignis sine aliqua mora e pectore proijciedus, & ideo in initio horarũ canonicarũ semper dicitur. Deus in adiutoriũ meum intẽde

Exo.30.

Gen 32. Exo.32. & 34.

Exo.8.

Exo 14.

Mat.26.

Tom. A a

intende quod in fine nō dicitur, quia nō lento gradu
ſed nimia cū feſtinatione, debemus cōfugere ad diui
nū auxiliū, ad imitationē huius mulieris. Pœnitētiam
nullo modo differas, nec procraſtines, indies enim
minus aptus eris, ad ſurgendū a culpa. Multis non ſe
cus euenire ſolet, ac viatori offendenti riuum, qui ex
vno ſaltu tranſiri potuerat, ſed tendit inferius æſti-
mans, quod facilius tranſibit, at vbi inferius tendit,
latiorē inuenit riuū. Sic peccator in initio poſſet ex
vno ſaltu peccatum dimittere, at vbi procraſtinat,
difficultates augentur, & quanto magis tempus di-
fert, tanto minus eſt aptus ad pœnitendum. Confe-
ſtim itaque & abſque aliqua dilatione teneris pecca
tor confugere ad medelam pœnitentiæ, vt mulier
hęc. Nō enim præſtolata eſt, quouſque Chriſtus prā
dendi finem faceret, & ſe cum diſcipulis reciperet,
ne per mediam turbam ingrediens quo Ieſus mādu
cabat infamiæ notam pateretur pœnitentiam nō di
ſtulit: nec ad veſperum, nec ad mane præſtolata eſt:
ſed nulla interpoſita mora, ſine aliqua manſione, nō
reſpiciēs dicta vulgi, recto tramite in domū phariſęi
peruenit. Nullā cū dictis hominū rationē, nullā pu-
blicę ignominię, quę inde ſequi poterat curā, ſed ſo
lum ſalutis ſuæ animę ſolicitudinē habuit, mūdum
ſub pedibus conſtituit, nec alterius, ſed Dei ſolius cu
ra anxiabatur. Solū Deum quem offenderat prę ocu
lis cōſtituit, cæterorū extra Deum immemor. Cōpū-
cta cū plena cogitationibus, atque ſuſpirijs eſſet totꝰ
mūdus ei fiebat anguſtꝰ, nec poterat quieſcere donec
ad dūm rediret, quē iam credebat Deum, & Saluato-
rem ſuum. Non verebatur, confundi deſpici, & irri-
deri, Sed omnia iſta optauit, vt Deum, quem maxi-
me inhonorauerat per peccatum, ſic faciēdo aliquā
recompenſationem, ſe ipſam propter Deum voluit
deſpici & inhonorari & ſe ipſam præbuit confun-
dendam. Contemplor hanc mulierem igne Spiritus
ſancti ſuccenſam & inflāmatam, cuius officium eſt
expergefacere eos, quos habitat, vt veniāt ad Ieſum
Chriſtum, quemadmodum lingua ad verbum, ſic
Spiritꝰ ſanctus ducit ad Chriſtum. Contemplor igi-
tur beatiſsimam hanc, in viſceribus inflāmatam, &
ex prius peccatrice, ob firmum propoſitum colum-
bam in foraminibus petrę, dicentem. Indica mihi
Cant.1. quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in me
ridie: ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuo-
rum, Crediderim quod meridiana hora, erat oppor-
tuna valde, ad querendum ſolem iuſtitię Chriſtum,
quia in mane concionabatur populo. Vtinam ſcirē
Gen.27. (dicebat) ad quid dominum ad conuiuiū, quod pa-
raueram, duxi, vt prębere epulum, quod libenter
veſcitur, velut alter Iſaac vt ab eo benedictionem re
cipiam. Certo equidē ſcio, quod ſit pœnitentię ami
Eze.9. cus, & eius officium eſt ſigno, tau, ſignare frontes vi
rorum gementium. Heu me miſeram & infœlicem,
vagans ſemper in ceſsi poſt greges ſodalium, ſequē-
do proprios ſenſus, & alia quę ſunt mundi. Nūc vero
quia diuino munere pœnitendi tempus conceditur,
vagari amplius nolim, nec ſenſuum affectus ſectari.
Sed cur Chriſtum in domo tua non quęris, mulier?
cur non ducis illum in domū tuā ſicut Matthęus: & Luc.15.
Zachęus peccatores duxerūt: neſcis quod peccato- Mat.9.
res recipit, & mādúcat cū illis: ſcio (ait) ſed ita ſum
peccatrix, quod nō mereor, vt intret ſub tectū meum
nec tali beneficio ſum digna. Quę enim mentio lucis Mat.15.
ad tenebras: mihi enim ſufficit, ſi tanquā caniculę cō
cedatur eſſe ad pedes eius ſub menſa, & quę cadunt de
menſę eius bonitatis & miſericordia colligere detur.
Quia igitur beata hęc mulier in hoc tum medela,
quod dedignata eſt Chriſtum introire domū ſuam,
ideo poſtea meruit, quod ſępenumero in illa hoſpita Mat 9.
retur. Præterea, non corporis ſanitatem, ſicut hę-
morrhoiſſa illa, tāta cum ſolicitudine & diligentia,
quęrebat: ſed ꝓ infirmitate animę acceſsit ad Ieſum,
quamuis hodie plus curatur de medicina corporis
quam animę, & curioſius curant cibos corporis in
conuiuijs, quam cibos animæ, quod eſt verbum Dei
¶Obſerua autem quod videns vulnera animę ſuę,
non diuinos aut pythoniſſam cōſuluit, vt Saul, nō ad 1 Reg 28.
pharisęos aut ad homines iuit, ſicut Iudas, ſed Deum Mat.27.
quęſiuit, & ad Chriſtum abijt, non ad mundum. Do
cet in tribulationibus, & anguſtijs noſtris, Deum
quęrere, & non in mundo ſperare. Sic Centurio ille
fecit, vt in ſuperioribus in eius hiſtoria diximus, ſic
& Cananæa, & omnes ſapientes, qua propter con Mat.15.
ſequi meruerunt, quod optabant Et præterea, quæ
in Centurionis hiſtoria diximus aduerte: quod illi Mat.28.
cuſtodes, & milites, qui ſciebant Chriſti reſurrectio-
nem, venerunt ad principes ſacerdotum, & corrupti
ſunt pecunia vt veritatem celarent. Si ad Apoſtolos,
vel ad alios probos viros irent, tantum peccatum
euaderent, hoc ſuo exemplo, egregius pſaltes docet, Pſal.142.
dicens domino. Eripe me de inimicis meis domi-
ne, ad te confugi. Vides qualiter Dauid in perſecu-
tione ab hoſtibus Deum protectorem accipiebat.
Sic in ſcriptura ſacra Moſem, & Aaron, feciſſe legi- Num.16.
mus, qui ſęuitiam populi fugientes, ad domini taber
naculum euenerunt. Hoc & Chriſtus nobis ait. Veni Mat.11.
te ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, &
ego reficiam vos. Infœlix ille Ochozias conſuluit 4.Reg.1.
Beelzebub deum Acharon. Innumeros habet ſimi-
les Ochozias qui potius huius mundi plauſum & au
ram, & hominum quęrunt auxilium, quam diuinum
adiutorium, ideo pro punitione infidelitatis permit-
tente Deo, in laboribus ſuis, conſolationem non in-
ueniunt. quod Deus permittit, ex eo quod mundum
carnem, ſanguinem conſulunt, de Deo autem nulla
cura. Deus & mundus, in duo collocantur extrema.
Mundus enim, & mundani, nunquam fauent, niſi di-
uitibus & elatis honoribus, nec ad ſe alios adducunt
niſi illos, quos in ſui defenſione potentes vident,
quod ſi quēquam decliuem vident, dicunt, pereat,
& ſic proiectum inſequuntur. Mundus itaque vi-
ctorem in mundo, ſequitur, ſed Deus contra, nun-
quam niſi egeno ſubuenit, nunquam niſi proie-
cto, & humili proſpicit: ſemper denique ſe ha-
bet ex parte debilis. Quem vidimus vnquam, magis
ignominia, & nota affectum, quam ſanctam fœ-
minam Suſannam? vidimus illam infamatam, in ho-

norata tam

noratam, & ad necem damnatam. Nunquam in humano fauore cõfidit, nec ab illo voluit iuuari: sed de illa scriptura ait, quod erat cor eius fiduciam habens in domino: & obsecrans Deum, dicebat. Deus æterne, qui absconditorum es cognitor qui nosti omnia antequam fiãt, &c. Huic inuocationi, accedit Deus & famulam Susannam, ab omni angustia, & periculo eripuit: nec his cõtentus delatores interfici fecit. Diuinum hoc auxilium est nobis implorandum, in nostris laboribus: sicut Susanna, & beata Magdalena fecerunt. Maledictus homo (ait Ieremias) qui cõfidit in homine: & ponit carnem brachij sui, &c. Sedechiam illum regẽ Iuda quærite, qualiter se habuit, cum à Deo se auertit, & totam suã spem, & fiduciam in conuicino rege AEgypti constituit: tunc etiam Ieremiæ non adhibuit fidẽ, ex Deo monenti, quod exiret portas Hierusalem, ad excipiẽdum Nabuchodonosor, & eius duces: quia igitur prophetæ Dei nõ credidit, fuit incarceratus, & erutis oculis vidit proprios liberos interfectos. Non alio merito donat mundus, in illo confidentes. Sed longe aliter Deus ad se confugientes recompensat: siquidem cum illa tempestate, Ieremias in Deo confidens, in vinculis iaceret, Nabuchodonosor iussit Nabuzardan generali duci, q̃ de Ieremia dixit. Tolle eũ, & pone super eum oculos tuos, & nihil mali facias: sed vt voluerit sic facies ei. Mirandum quidem est, quod idololatra princeps, habeat rationem honorandi Ieremiam, ex eo duntaxat, quod in afflictionibus, Deum adiutorem assumpserit. Documentum hoc, & instructionem accipiamus, à muliere hac cauta, & sapienti: siquidem se deperditam videns, Deum pro medela assumpsit, & sic commodata mansit. Clamemus ad Deum in angustijs, & affictionibus, non erit immemor nostri. Quis vnquam ad Deum clamauit, qui non exaudiretur? Quis Deum intimo corde quæsiuit, qui non inueniret? Quis denique peccator sub vmbra alarum, & protectione confugit, qui nõ protegeretur? Sicut enim pater miseretur filiorũ, misertus est dominus timentibus se: recordatus est, quoniam puluis sumus, &c. Sic etiam sapientissima hæc mulier, videns quod solum Deum haberet, pro vera medela, & quod eius anima periclitabatur, Christum pro remedio accepit, ouis pastorem, ista chirurgum, ægrota medicum quærit: illa denique, quæ se vidit peccatorum deformitate pollutam, pergit vt abluatur in fonte misericordiæ. Cũ reges & principes mundi sunt in sua aula, intra priuatum cubiculum recepti, nec alloquuntur, nec ad eos accedunt nisi patritij, nobiles, & potentes, & perpulchri, & decorati, quique in regia domo primas obtinent. Si vero per arua diuagantur, vel iter faciunt, vel in venatione distringuntur, quiuis homo abiectus, etiam pauperrimus pastor rudis, ad eos accedunt, & eos alloquuntur. Non dissimili modo, cum æternæ gloriæ Christus, erat in aula cœlesti, in cubiculo suæ potentiæ, & maiestatis, nulli ad agendum cum eo accedebant, prẹter eos, qui prẹclaro sanguine erãt orti, quique pretiosis vestibus ornabantur, vestibus (inquã) charitatis, & gratiæ, atque innocentiæ quales erant Angeli, archangeli, Seraphini: factus vero homo, & humana carne subsistens, & viator, & humana natura indutus, publicanos, peccatores latrones, meretrices, ad se accedere permittit, ad omnes loquelam dirigit, quibus exaudiri patitur. In patria vero nulli ad eum accedunt, præter iustos, & sanctos, nec ad illum ingredietur, nisi iustus, & mundus corde, in hoc vero mundo, omnibus, vt inueniatur, & cõmunicetur se præbet. Cum igitur sapiens hæc mulier, videret Christum in hoc mundo venatoris munus exercere, & quod homines venabatur: ad eum accedere, vt ab eo venaretur statuit, & mundo interfectam se ostendere, per conuersionem ad Christum. ¶ Denique hic aduertendum est, quod ille qui eam suscipiebat, erat qui eam trahebat: sicut optime adnotat Gregorius, in homilia, vocans Christũ trahentem, & suscipientem. Flumina continuo fluxu ingrediuntur mare, nec die ac nocte fluendi finem habent. Ob quod mare non redundat. Huius rei ratio est, quia flumina ingredientia mare, ex illo fuerunt egressa: iuxta illud sapientis. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat. Ad locũ vnde exeunt flumina reuertuntur vt iterum fluant. Per poros enim in profunditate maris, & per cataractas, & secretas venas, occulte maria aquas ex se emittunt: quæ quidem aquæ in montibus & collibus apparere videntur, vnde flumina ortum habent. Maria itaque secrete fluminum aquas mittunt: quas postea in reuersione publice recipiunt. Non aliter Christus mulierem hanc publice recipit, secrete autẽ vocat: charitatem vero, deuotionem, & lachrymas, & pœnitentiam, quæ prẹseferebat, ipsemet Saluator occulte infundebat: occulte inspirationib⁹, vocatione illam ad se adducebat: licet publicè omnia isthæc munera ab illa reciperet. Dona & munera quæ inuisibili modo ex Deo procedebant, & huic communicabantur: postea visibili reuersione ab ipso datore, grata habebãtur. Horum munerum receptor est, qui eam vocat, quique receptum antea prębuerat: sicut mare, quod flumina ex se egredientia, publice recipit. Nec enim illa aduentare posset: nisi per Christum vocata fuisset. Ezechiel enim ait. Venit spiritus, & statuit me supra pedes meos: prius est ingressus spiritus, alias enim surgere non poterat: sicut nec peccator potest à peccato surgere, nisi prius spiritus Dei suscitauerit eum. Cogita quod peccator factus est Deo echo. Primo, quia sicut echo non respõdet nisi prius infundatur spiritus: ita vt peccator respondeat, oportet quod Dei vox sonet, à quo vocari, & inspirari necesse est, & quod postea peccator voci Dei vocantis respondeat. Secundo, vox multum importat, echo vero parum operatur: nam licet vox octo syllabis constet, echo vnicam inducit, quæ vltima dicitur. Sic nos frequenter à Deo vocamur, raro respondemus. Considera igitur peccator, & diligenter perpende, te à Deo esse cõditum, & quod Dei vocationi respondere teneris: vt mulier hæc Deo respondit, & respondens, ad vocationem accessit: non mundi (inquam) sed Dei. Quondam Deus Samuelem vocauit, ille vero ad Heli ibat. Samuel in iuuenili erat ætate, quę nõ mirum videri debet alicui, q̃ aberraret, & falleretur: tu autem cum matura sis ætate audito verbo Dei, vide respõdeas, vt mulier isthæc respõdit: & ad illũ tendas oportet, vt hæc fecit. Nullas facias moras, vt hæc: quæ quidem nulla interposita mora, dimissis omnibus, ad Deũ tetendit: & siqui-

Marginal references: Dan. 13. — Iere. 17. — Iere. 29. — 4. Reg. 25. — Psal. 102. — Greg. hom. 33. in euang. — Eccl. 1. — Eze. 2. — 1. Reg. 3.

siquidem Deo nihil prestantius inuenies. Omnia deserere, & Deum quærere teneris: nec ob aliquã rem Deo inferiorem, detinendus es, quominus tẽdas ad Deum. Igitur cum cauta, & sapiens mulier veniat, non accedit vacua: quia nõ vult apparere corã Deo: sed portat alabastum vnguenti. Sed quid nunc operetur videamus. *Stans retro.* Sicut publicanus, qui
Luc. 18. pre verecundia non audebat oculos ad cœlum leuare: quia solius Christi pudore impediebatur, & non
Psal. 50. reliquorum: & sic coram omnibus est ingressa, sed solum post Christi terga aufugit. Sic Dauid. Tibi soli peccaui. Quanuis contra Vriam peccaui, tui solius me pudet: nos autem non Dei, sed hominum pudore capimur. Solius Dei hæc mulier pudorem habebat. Pudor iste, timor, & modestia, & sui receptio, istam ducunt pœnitentem. Non velut nostre ætatis fœminæ quæ licet, in reliquo anni discursu, communiter, & honeste incedant, cum autem ad sacramentum pœnitentiæ recipiendum veniunt, tẽpore quadragesimæ, quam possunt ornatus induuntur, & ingrediuntur ostium templi, vanitate quadam & pompa elatæ, tanquam si nuptias adeant, & ludos frequẽtent, cum tamen ad confessarij pedes veniant ad deploranda peccata: vt hæc fecit cum ad pedes Christi accessit. Aduerte, quomodo beata Magdalena accessit, irrisa & pudore, & ignominia affecta, ac meticulosa, se in terram prostrauit gestaminibus, & vestibus pretiosis omnino contemptis. Non audet Christum in faciem aspicere: sed retro pre verecundia stetit oculis dimissis. Non vt tu qui confessarium facie ad faciẽ intueris, & rides, & non curuata incedis. Re
Hester. 14. gina illa Esther, cum Deum obsecrare voluit, deposuit vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit: & pro vnguentis varijs cinere & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliauit ieiunijs, omniaque loca, in quibus antea lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit: & deprecabatur dominum Deum Israel. Omnia isthæc beata Magdalena fuit operata: sed tu cum ad deprecandũ Deum venis, & ad agendum cum illo, perpolite, &
Iudit. 9. nimis ornate te induis. Iudith quoque induta est cilitio, ad agendum cum Deo: & posuit cinerem super caput suum, & se humi prosternens, ad dominũ clamabat. Sic Deus est inuocandus, & sic beata Magdalena inuocauit, quod debet esse documento, pœnitentibus. Si veniam queris, induete cilitio, & faciem tuam asperge cinere. In exodo habetur, quod cum Deus Israelitico populo esset iratus, quia vitulũ adorauerant, iussit Mosi, vt ex parte sua, populo nũcia-
Exo. 33. ret. Populus duræ ceruicis es, Semel ascendã in medio tui & delebo te: iam nunc depone ornatum tuũ, vt sciam, quid faciam tibi. Deposuerunt ornatum, & tetendit Moses tabernaculum, & vocauit illud tabernaculum fœderis, hoc est, pacis recõciliationis, & amicitiæ inter Deum, & populum. Hanc igitur historiam bene perpende & disce, qualiter Deus iratus esset, eo quod cum essent peccatores, festiuitatis, & gloriæ vestibus vterentur, quibus depositis inita est pax: & præcepit Deus quod quoniã peccatores erãt talem se gerendi habitum deponerent: quoquidẽ habitu Deus ad iram mouebatur. Vos etiam, peccatis onusti, venitis ad petendam veniam peccatorum. Venitis (inquam) recto gressu magna pompa, garrulantes, & ridentes & perpolite induti. In festo expia Leui. 16.
tionis cum peccata purgabantur præcipiebat Deus, quod sacerdos vestiretur non serico, aut pretiosa veste, sed stola linea. Oportet igitur vt tu tam in veste, quam in incessu, humilieris coram domino Deo tuo, vt tui misereatur: sicut Daniel dicebat domi Dan. 9.
no. In spiritu humilitatis, & in animo contrito susci Psal. 50.
piamur à te domine. Dauid etiam. Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Ideo dominus precepit loquens de festo expiationis peccatorum. Affligetis animas vestras in eo. Omnis anima quæ afflicta nõ fuerit die hac, peribit de populo suo, &c. ¶ Retro itaque stetit: illic enim assistere voluit, vbi peccata eam constituerant, nam quemadmodum Leui. 23.
mundos corde Deus pre oculis habet: sic peccatores post terga habet: & hæc mulier locum, ad quem per peccata fuerat ducta, elegit. Præterea retro stetit, quia legerat in psalmo. Supra dorsum meum fabri Psal. 128.
cauerũt peccatores. Et sic supra dorsum Christi peccata constituere voluit. Vere Christus Iesus languores nostros tulit, & infirmitates nostras ipse porta Esa. 53.
uit. Peccata omnia nostra super suos humeros Christus posuit, & nostrorum peccatorum pondus voluit ipse sustinere: vt nos leuatos cerneret. Accepit igitur hæc mulier suorum peccatorum pondus, & in dorso Saluatoris collocauit: & illa subleuata Christus vero onustus mansit: vt pro illa & satisfaceret, & solueret. Si pre oculis Deus tua errata habeat, erit vt de te vindictam sumat: teque in gehenã mittat. Sed tunc post terga collocat peccata, cum illorum obliuiscitur: sicut tu ea quorum obliuisceris, in posteriorem manticam reijcis. Eo modo tuæ vitæ caue, quod tuorum peccatorum vindictam Deus non recordetur. Denique stabat retro: quia non iustificabitur in conspectu eius omnis viuens. Vultus enim Psal. 142.
Dei est super facientes mala, vt perdat de terra me Psal. 33.
moriam eorum. A tergo vero vt scapulis suis obum Psal. 90.
bret nos. A tergo (inquam) vt post tergum suum pro Esa. 38.
ijciat omnia peccata nostra: si enim peccator eius faciem videret non erit salua anima eius. Non ergo si Exo. 33.
ne magna ratione Dauid dicit. Protector noster a Psal. 83.
spice Deus: & respice in faciem Christi tui. Non me aspicias, sed vnigenitum tuum prius intuere. Si enim contra peccata nostra irati sunt oculi tui, & me ictu primo respiciant, moriar, perij: sed si oculi tui videãt filium, & per filium me ab eius tergo existentem respexerint, saluus ero. Radij enim oculorum tuorum per filium tuum transeuntes in eo mansuescent, & mansueti ad me peruenient. Colloca ergo Deus meus inter me, & te tuum vnigenitum filium, crucem eius, sanguinem, & passionem & merita: ita vt cum tua iustitia per sanguinem & merita tui filij pertranseat, cum tandem ad me perueniat, iã mansueta, & misericordia plena sit. Ideoque hæc sapiens mulier stetit post terga Christi, constituens eum tanquam medium inter se, & Deum: vt pie, & mansuete à Deo iudicetur. Excusatur cũ Christo, se cum eo protegẽdo: ne pro debito rigore iustitiæ puniatur. Aspice Deus (inquit Dauid) sed respice in faciẽ Christi tui. Delector maxime (inquit) domine. ꝙ me aspicias, & mei sis memor: sed ea sola lege ꝙ prius respicias in faciem Christi tui: quoniam si ego post eius terga sim, & ipse eius faciẽ intuearis, manifestũ est, quod

est,quod ipsum prius quam me intueberis. Si vero a tergo Christi venias, me prius videbis: ideo que non dorsum, sed faciem respicias dico, vt me post terga existente,ipsum prius,quam me videas, & me retro constituere, volo, vt ante faciem filij tui veniens, ipsum prius me respicias. Igitur mulierem hanc a tergo Christi constituta timidam & pudore affectam,atque dolore contemplare: & quid faciat perpende. * Lachrimis cœpit rigare pedes

Tex. * eius. Non dixit rigauit,sed cœpit rigare,quia stās in tantum prorupit fletum, vt antequam se inclinaret,inceperit rigare lachrymis pedes eius. Expende qualem,& quantum dolorem mulier hæc fuit perpessa, siquidem stans,cum procero, & magno esset corpore tanta fuit lachrymarum copia, quod cū ab oculis per totum corpus defluxissent,fuerunt in sufficienti abundantia ab abluendos pedes Saluatoris. Quod si verum sit, quod humi est prostrata pedes deosculando, & vngendo, prius tamen quam hoc faceret eos lauit,& rigauit (ita enim in magno numero lachrymas effundebat) quod itaque stans incepit,humi prostrata perfecit. Stans cœpit rigare,& postea rigauit perfecte. Genuerat enim mulier hæc gelu quoddam intra pectus,peccatorum frigore cōfectum,sed accedente ad diuinum ignem,lique factū est gelu de corde suo,& magno impetu defluxit vnda in superabundanti copia. Ideoque ei dici potest illud,quod olim dixerat Hieremias loquens de cap-

Thre,32. tiua filia Sion. Magna enim est sicut mare contritio tua.Et tuarum lachrymarum copiam cui comparē non inuenio,nisi copiæ aquarum maris; amaritudo etiam qua lachrymaris similis est amaritudini maris Nouum & numquam visum miraculum est hoc. Sępe numero vidi cœlum irrigans terram:terram autē madefacientem cœlum numquam vidi,sicut modo: quoniam mulier hæc terrestris,cœlestes pedes Saluatoris suis lachrymis irrigabat,& ita abunde,& copiose vt vidimus. Ex quo sequitur,quod licet lachrymę lauent sordes peccatorum,non tamen quantæcumque lachrymę sunt satis quamlibet graui peccato nam grauia peccata grauissimis indigent lamentis. Ideo Dauid agnoscens peccati sui fœditatem, & nesciens an satis lachrymarum ad illam abluendam ef-

Psal,50. fuderit,precatur dominum dicens. Amplius laua me ab iniquitate mea.& a delicto meo munda me. Acsi diceret. Scio quidem me lachrymis esse ablutum,nescio tamen an plene mundus euaserim, quia nescio an satis lachrymarum effuderim, quæ tot, ac tantas peccatorum maculas mundare valuissent. Ideo peto vt gratiam flendi quam semper impartitus es non subtrahas:quin potius oculis meis tribuas fontem lachrymarum,vt incessanter pro peccatis meis plorē lachrymasque vbertim fluam, quibus me lauare possis. Ideoque hæc mirabilis pœnitens maxime flebat,multiplicabat suspiria. & lachrymis suis incessanter Christi pedes lauabat. Habebat peccata sua coram oculis mentis,& ipsi oculi corporales vndique affluenter flebant. Sic etiam Dauid. Peccatum meū cōtra me est semper,idest corā me habeo. Vidit Psal.150.

náque Nabuchdonosor rex statuā corā oculis eius Dan.2.

quę habebat caput aureū,& pedes terreos & futiles. Sic hæc peccatrix corā se habebat pristinū suæ innocentiæ statum,in quo quasi in capite aureo contemplabatur nobilem statum suæ innocentiæ: demum, & ad quem statum peccata sua adduxerant, nempe vt esset vt iumentum,& sterquilinium apud Deum. Deciderat a vita priori deaurata ad terrenum, & miserabilem statum, & hanc statuam coram se habens erat territa sicut Nabuchodonosor, & tremens cecidit ad Christi pedes. ¶Disce sicut Magdalena, & sicut alter Dauid coram te habere peccata tua, vt continuo defleas. Sicut enim in horto, vel in vinea male sunt vrticæ,& spinæ, sed reiectis ex interiori ponunt ea in septo,& circulo,quæ ibidem proficiūt quia defendunt & custodiunt vineam ille spinæ ne quis ingrediatur,sic tu tolle ab anima pctā si, quæ cnt spinæ lacerant, & pungunt conscientiam: sed pone ea extra in circuitu habens ea in memoria, vt continuo plores,& defleas. Ideo que sicut trāslatio septuaginta habet,posuit Deus Adam postpecca- Gen.3.

tum e regione paradisi vnde eiectus fuerat: vt videns illum recordaretur peccati, & fleret, memoriam illius habens,& videret locum ex quo eiectus fuerat. Habens ante oculos hæc nobilis peccatrix Deum,quem perdiderat; & illum paradisum a quo eiecta fuerat per peccatum, non poterat non flere. Sic in libro iudicum habetur,quod ille Michas, plo Iud.17.

rans sequebatur milites quosdam,qui furati fuerant idola ex domo Michæ,dicentibus autem alijs quid fleret,respondit. Deos meos quos ego feci mihi tulistis,& quæritis,quid ploras? Igitur si ille miser pro Deo suo vano,quem ipsemet fecerat sibi, tantum plorabat,quia deum suum perdiderat,quanto magis debet quis de peccatis dolere,& plorare,cum videat quod perdiderit Deum suum verum, & creatorem cœli & terræ? Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes Psal.41.

die ac nocte.dū dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus? Tristis nimis debet esse anima,& maxime flere cum se a Deo absentem videt. Iure optimo deflere tenemur peccatores omnes nos ipsos in hac lachrymarum valle cernentes,miserijs.ac peccatis onustos culpis plenos, a Deo separatos,& a morte obsessos. Si enim filia Iepte duobus mensibus,plorabat virgi Iudi.11.

nitatem suam cum sodalibus suis,quia mors appropinquabat,quanto magis nos,qui nescimus an hodie reddituri sumus rationem vitę plorare debemus? Ceruus a canibus obsessus deplorat,& hoc irrationale animal facit, Quanto maiori iure tu hoc facere debes,cum tot dęmonibus,tot infirmitatibus,tot periculis,tot denique laqueis sis obsessus? Esau deplorās Isaac prem mouit ad cōsequēdū optatū.Et sicut plu Gen.37.

uiosum tempus est nimis aduersum oppugnantibus

tormentis aliquam vrbem, similiter & eodem modo lachrymæ aduersantur inimicis omnibus nostris quoniam lachrymarum pluuia tentationum carnalium puluerem extinguit. Lamentabatur gloriosa Magdalena super animam suam. Deplorabat Samuel propheta interitum animæ Saul, & vna integra nocte nihil quicquam operatus est. Dauid quoque videns filium suum in peccato fuisse interemptum amare lamentabatur, dicens. Absalon fili mi fili mi Absalon quanto magis tu ipse propria peccata deplorare debes, siquidem duo illi sancti sic deplorarunt aliena? Et Christus nihil aliud super Hierusalem deplorabat, nisi peccata aliena Hoc medicamento, animæ nostræ sordes mundantur. Vt enim AEgiptij submersi fuerunt sub vndis maris: sic peccata delentur, & mortificantur in aquis lachrymarum. Ideo Diabolus, sicut Holophernes qui obstruxit fontem, vt Bethuliam acciperet, & obtineret, sic ipse lachrymarum fontem obstruere vult in nobis, vt nos capiat, & obtineat. Hęc autem beatissima Magdalena fontem lachrymarum aperuit, & principem tenebrarum & omnes AEgyptios peccatorum suorum, aquis lachrymarum suffocauit. Plorauit Petrus, sed egressus foras fleuit: hæc autem inter epulas flere nō erubuit, Mirum quidem est quod in conuiuio & inter epulas in festo lętitiæ, tot lachrymas fuderit. In libro Numerorum legimus quod in maxima solemnitate precipiebat dominus offerre hircum pro peccato. Cur dominus in tanta solemnitate iubet offerri sacrificium pro peccato? Nullum gaudium nulla solēnitas est, o homo, in qua non sit grata Deo memoria peccatorum. Non putes te dño rē ingratam facere si inter epulas lachrymas fuderis, si inter epulas & antequam comedas suspires pro peccatis, si lugeas ea in pręcipuis festiuitatibus. Sicut in Christus in summo honore, qui ei in hac vita mortali exhibitus est quum vniuersa hierusalem, triumphantium more, illum excepit ramis virentibus, atque lętis canticis defleuit in illo apparatu & pompa solenni aliena flagitia & scelera. Nouerat optime hæc prudens mulier dominum non ploraturum propter aliquas molestias in illa solennitate sed maximæ lætitię causa, & dulciores illi futuras lachrymas contritas & humiles cum dolore profusas, quam omnia vina pretiosa atque epulas, quas illi pharisæus posset prebere. Nil loquebatur, vt intelligas apud deum plus valere opera quam verba, Non legimus quæ dixit sed legimus quę fecit quoniam cœlum non paratur verbis, sed bonis operibus, & virtutum exercitatione, quales erant virtutes, quas hæc sancta mulier operabatur. Vide quanto amicior est Deus illorum, qui fide viua occupantur, & exercent se in operibus pietatis & misericordiæ, quam eorum, qui omnem suam fœlicitatem, & studium desigunt in phalerato sermone & mundanę sapientię verbis. Ad quē (inquit ipse) aspiciam, nisi ad contritū, & humiliatum, & tremētē sermones meos? Cor contritum respicit Deus, & affectui pio respondet. Ne verbum quidem proferebat Moses, & dominus tamen dixit ei, Quid clamas ad me? tot erant lachrymę, & gemitus mulieris huius, vt singultus pene ei obstruerent guttur, & quasi prefocarent, nec loqui poterat, ita contritione plena erat, & lachrymarum riuo madefacta. Veruntamen intus in corde, quod magis aspicit Deus, & acceptius habet, mirifice persuadebat, & magnis vocibus clamabat, ardenterque orabat diuinæ misericordiæ opem implorans. Verbis nihil dicebat, tamen loquebatur in corde gemitibus, & clamoribus depromptis ex intimo pectore & profundo corde, & in anima sua dicebat. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam, Quoniam iniquitates meę supergressæ sunt caput meū, & sicut onus graue, grauatę sunt super me. Qua propter Deus cœlorum, creator aquarum, & dominus totius creaturę, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia pręsumentem. O domine peccaui super numerum arenę maris, non sum digna videre altitudinem cœli pre multitudine iniquitatis meę, quoniam irritaui iram tuam, & malum coram te feci. Si tu es domine qui peccatores recipis, me quoque peccatricem recipe, sub alas infinite misericordię tuę. Nō enim me reijcere idcirco debes, quod sum peccatrix, quando quidem ad id venisti ex cœlo in terras, non vt vocares iustos, sed peccatores, & oues quę perierunt ex Israel. Scis domine quod literę in libris exaratę, si in ignem proijciantur dum in cineres non voluuntur, legi possunt, si autem cultro radantur, legi nequeunt. Propterea, domine, obsecro te ne expectes abolere meas malas literas in gehenna, quoniam deleri nunquam poterunt, quin potius perpetuo legentur, nec in cineres vnquā cōuertentur, nec deficient cōdemn. eorum animę. Ideo nūc, quando tēpus est acceptabile, dele iniquitatem meam. Tu dñe per Esaiā dixisti. Ego sum qui deleo iniquitates tuas. Et iterū ais per eundē prophetā. Deleui vt nubem iniquitates tuas, & quasi nebulā peccata tua, Si igitur ex alto cœlo in terram descendisti vt pctōres redimeres, incipe nunc, dñe mi, & Deus mi, officiū, & munus redemptoris implere, nec omittas tā preclarā oportunitatē, qualem nunc habes, quoniam adstat tibi ingens quędam peccatrix, in quam possis munus ad quod venisti exercere, si eum peccatoribus manducas, en hic peccatricem quandā, cū qua libenter manducare potes. Sum etenim ego sicut stultus ille qui in corde suo dixit. Non est Deus. Nam taliter vixi acsi crederem non esse Deum. Nunquam ob amorem tuum laboraui, nec propter iustitiam timui, nec propter legem tuam declinaui a malo, aut propter promissa inclinaui cor meum ad bona opera, Nunquam propter collata in me, beneficia gratias egi, nec peccatis finem imposui & si scirem te omni in loco pręsentem esse,

Marginal references: 1.Reg.15. 2.Reg.18. Luc.16. Exo.14. Iudith.7. Matt.26. Num.29. Luc.19. Esa.66. Exo.14. Psal.118. Psal.37. Iudith.9. 2.Par.33. Luc.15. Mat.9. Mat.15. Esa.43. Esa.44. Luc.15. Psal.53.

esse. Oculis quidquid appetierunt concessi, non cohibui cor meũ, ne voluptates appeteret. Ad te cõfugio põdere peccatorũ depressa, vt me exoneres:& in tot ac tãtis miserijs & tẽtationibus positæ, nõ ded'g neris promissa gaudia & leuamina cõcedere. Ecce venio sicut imbecillis & infirma ad medicũ, vt me sanet: vt peccatrix ad iustum & ad fontem iustitiæ, vt me iustificet. Nõ terrearis domine flagitijs meis: nã quo grauior est infirmitas, tanto magni facit artem medici, qui illam medetur:& quo maior peccatrix ego sum, tanto tu magis glorificaberis, &c. Hæc & similia intra se dicebat hæc gloriosa pænitens, viscera sua aperiens; & corde contrito, cœlũ gemitibus & singultibus rũpebat. Hęc in corde versans facti sunt oculi eius velut defluxus aquarũ, & acriter absq; intermissione super animam suam lugebat, in tantũ q̃ pedes Christi rigabat, & perfundebat: quibus perfusis, & rigatis. *Capillis capitis sui tergebat.* Quãuis indignam se putabat tangere Christi pedes: tamẽ amore victa se cohibere non potuit. Amor enim verus nescit modũ: regulis non tenetur: tactu Spiritus sancti ducta ad pedes inuoluitur: lachrymis rigabat & capillis tergebat. Nũquid non erat aliud quo tergeret illos? Nunquid vel exiguum linteolum, aut prolixior subuculæ manica (vt fœminis moris est) adsiccandum deerat? nõ equidem existimo. Sed tali amoris sanctissima fœmina cõpede detinebatur, ea diuinæ cõuersationis mulcebatur voluptate, vt nec vellet, nec posset vel tantillum à pedibus domini discedere. Qua de causa mirum non est, si maluit capillis, quos præ manibus tunc temporis habebat, pedes domini abstergere, quã quęrendis alijs tempus insumere, & suauitatis suæ iacturã facere. Hos igitur pedes fœmina prudentissima capillis siccabat, ore fouebat quos antea vndanti lachrymarum riuulo abluerat: necnon sciens carnẽ domini purissimam omnis pudicitię & castitatis sedem atque originẽ esse, accessit supplex: vt diuino cõtactu pudicitiæ suæ sarciret ruinas, & concupiscentiæ deinceps lupatũ inderet. Nã si tactus fimbriæ fluxum sanguinis in hæmorrhoissa siccauit: quomodo nõ magis tactus pedũ Saluatoris, præsertim tam ardente deuotione iteratus, restingeret in hac carnalis concupiscentiæ fluxum? Auidior enim semper surgebat ab osculis. Et quẽadmodum in fabula habetur de Antæo cum Hercule congresso, qui quò sæpius ad terram prosterneretur, inde resumptis viribus, fortior ad pugnã surgebat: ita de hac non fabulosè, sed verè dicere possumus. Nã quo sępius deuotione superata in terram procidebat Maria, pedes Domini osculatura, animosior contra omnes dæmonum & concupiscentiæ vires resurgebat. Erat enim illorũ pedũ Christi filia, & quasi baptismo lachrymarum suarũ renata. ¶ Hinc facilè colliges quanti intersit, quo animo quis ad dominũ accedat. Iudas enim, qui ad Christũ accessit, dignissimãque domini partem, quippe os, tetigit: tamẽ quia animo impio accessit, non modo veniam non inuenit, quin etiam exitium sibi parauit. Verum hæc pio & syncero affectu ad domini pedes prouoluta & remissionem peccatorum, & vitam inuenit æternã. Magnam præterea familiaritatem habuit cum Christo domino: & postquam cõuersa est nunquã voluit in faciẽ alicuius hominis aspicere, nisi in faciẽ Iesu: ipsum sequebatur, Mariæ virginis sanctissimæ effecta familiaris. ¶ Sexies autẽ legimus Magdalenã ad pedes domini procidisse. Primo hic, in signum cõtritionis. Secũdo cũ sedens secus pedes domini verbũ illius audiebat. Tertio quãdo pro fratre Lazaro mortuo orabat: vt nos doceret aliorum miserijs & infortunijs cõmoueri. Quarto in cœna Bethaniæ: cũ vnxit pedes & caput domini: quæ fuit vnctio deuotionis. Quinto in die resurrectionis Christi, cũ cadẽs ad pedes noluit Christus, vt tangeret eũ. Sexto in eodẽ die resurrectionis dñi cum cæteris mulieribus, quando tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eũ. Verum vt omnia officia in Christi pedes exerceret, audi q̃ sequitur. *Et osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat.* Sicut verè pœnitens Deum timere debet, & iudicia Dei ante oculos habere: ita etiam è diuerso, ne desperet, tristitiaque nimia obruatur, se ipsum consolari debet, considerans Dei misericordiam: quia patiens & misericors est & præstabilis supra malitiam. Ideo osculabatur pedes eius, q̃ est amoris indicium: quia dilectos osculari solemus. Osculabatur enim pedes eius, & vnguento, quo iã diximus, lassatos Christi pedes vnguebat, tergebatq; capillis. ¶ Quęrere autẽ nũc libet, si sola fides peccata delet (vt pessimẽ asserunt impijssimi Lutherani) quorsum in tantis bonis operibus occupabatur hæc mulier, & si malè agit, cur à Christo laudatur, qui Pharisęo dixit, osculum mihi non dedisti, hæc autem, &c. narrans Christus & laudans omnia hæc opera bona? Cur etiã, vt superius vidimus in hoc capite, laudat Christus in Ioanne asperitatẽ vestium, constantiam animi, & ieiunium dicens, venit nõ manducans neq; bibẽs? Valeant ergo iã, valeant isti nebulones cum filio perditionis Luthero suo, qui tot animas his mẽdacijs trau de diabolica decepit. ¶ Obserua autem hìc mulieris huius prudentiã eximiam, quæ eo vsa est cõsilio, vt ea, quæ mortis erãt instrumenta in vitæ medicamẽtum traduxerit. Et quẽadmodũ theriaca, quæ de veneno venenosa ipsa conficitur, arte tamen præsentissimũ cõtra venena medicamen redditur: sic mulier hæc ornatũ, mundũque suum, quibus aliæ se vitiare solent, in cultũ Dei conferens, medicinã de veneno confecit. Capillos enim, quos antea componebat in Dei opprobriũ, in pedes domini siccandos impẽdit. Oculos fuligine infectos fucatosq;, quibus inaniter inspecturis & inspiciendis satis operę nauauerat nũc lachrymis assiduis vrget, vt lauandis dñi pedibus aquam sufficiant. Os quondam lasciuis, impudicisq; assuetum sermonibus, nunc deosculandis domini pedibus imprimitur. Preciosa vnguenta, aquarũque rores odoriferi, quibus antea per singula mẽbra perstillabat: modo ad pedes Christi sparguntur: non sine circunstantium admiratione. Vestes denique laboratissimæ, quibus olim ornata fulgebat: inter conuiuarum subsellia, vt domino ministrent sternuntur. Itaque omnibus, quibus antea dæmoni obsequuta miserrimè fuerat, modo Christo inseruit, eisdemque instrumentis, vitam quærit æternam, quibus mortem quæsierat, memorabili pœnitentiæ & lachrymarum litura antiquum chirographum delens. Ideo Diuus Gregorius in Homilia, ait. Quot in se habuit oblectamenta, tot de se inuenit holocausta: vt totum seruiret Deo in

Mat. 9. Luc. 8. Mat. 26. Luc. 10. Ioan. 11. Ioan. 12. Ioan. 20. Mat. 28. Ioel. 2. Greg. hom. 33. in euang.

pœnitentia, quicquid ex se Deum contépserat in culpa. ¶ Sic & nos huius exemplo discamus vitã mutare & Christo domino seruire, ijsdem membris & instrumentis, quibus mundo & carni seruiuimus. Vnde Paulus ait, *Rom.6.* Sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem: ita exhibete illa seruire iustitiæ in sanctificationem. Quasi apertius dixisset si lingua proximi tui famam læsisti, eadem incommodo illato mederi, vel proximum laudando, vel te incusando. Si pedibus ambulasti in via impiorum dirige gressus tuos in semitas iustitiæ, vt sic bono malum extinguas &c. Huius autem doctrinæ pulcherrima sunt in scriptura sacra excépla. Cũ enim populus Israel egressus de AEgypto, circuiret terrã Edom *Num.21.* in deserto labore confectus tædere cœpit itineris ac laboris, & murmurauit contra dominum, & contra Mosem. Quare immissis à domino serpentibus, qui pessimum, vt iis cerentur populum postea tandé placato Deo nulla alia ratione tantæ calamitati subueniri potuit, nisi æneo serpente eleuato, in quem quicunque aspiciebat à morsu illico sanabatur. Ecce quomodo eodem malo, quo erant vulnerati sanabantur. Serpens momordit, serpens curauit. Apud gentes etiam huius exempla non desunt. Nam cum Philistæi arcam domini cepissent, proptereaque à domino essent percussi in secretiore parte natium, & mures vastarent terram, edocti à Satrapis suis fecerũt anos & mures aureos, quibus pro peccato suo dominum oblatis placauerunt. *1.Reg.5. & 6.* Sciebant quippe mala, quæ patiebantur, eisdem fore sananda malis. Sic etiã Christus eisdem instrumentis & medijs, quibus mortem intulit diabolus, nobis vitam dedit. Ideo crucem elegit, vt qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur. *Gen.3.* In Exodo etiã habetur, filios Israel inaures armillasque aureas, quas obtulerunt, vt facerent vitulum, quem adorarent postea obtulisse domino, vt facerent tabernaculum domino Israel. *Exo.32. Exo.35.* Quod dederant ad idolum fabricandum: postea cópuncti, dant ad opus domini: & quibus antea diabolo inseruierãt eisdem Deo inseruiunt. Eadẽ ergo & nos facere debemus Deo offerentes omnia, quibus illũ antehac offendimus, carnem macerantes, sensus colligẽtes corpusque, quod ante diaboli fuerat mancipium domãtes, laboribus, & vigilijs assue faciamus, vt relicto dæmone, Deum sequatur. ¶ At ne forte putes bona opera tua fore laboris sui fraudanda prœmio oculos, quæso, tuos ad hanc mulierem conuerte. Quia retro stetit, conspectum resurgentis prima omnium meruit: quia Christi pedes humiliter tenuit, ipsius discipula esse meruit, & vt ab eo doceretur: quia lachrymarũ emisit flumina, flammam in se voluptatis extinxit: quia Christi lauit pedes, affectiones peccati à se mũdauit: quia crine suo tersit domini pedes: ideo maculas sordium criminum à Dei memoria detersit: quia pedes Christi osculata est, reconciliationis pacẽ acquisiuit: quia vnxit vnguento, seuerum & iratum iudicem placauit. Multa enim officia fecit hæc mulier Christo: sed plura accepit beneficia. Vnguentum enim solum cum lachrymis & osculis attulit: pro quibus veniam peccatorum, & innumera gratiarum reportauit priuilegia. Omnibus namque cæteris mulieribus præter virginem matrem charior & familiarior Christo Saluatori fuit Magdalena: ita vt vbi abundauit delictum superabundaret & gratia. *Rom.5.* Et quemadmodum Salomõ rex fecit, qui Sabbæ reginæ multo plura quam ad eum attulerat, aut ab eo petierat, dedit: *3.Reg.10.* sic Christus Magdalenam simili liberalitate prosequutus est. Ergo omnes vos peccatores huius peccatricis exemplo ad medicum salutis venite, ad fontem pietatis, ad veniam vitæ, ad thesaurum gratiarum. Non enim alta sapit, qui se humiliat: non se subtrahit à nobis, quia verbum caro factum est: non *Ioan.1.* est extraneus, quia cum hominibus conuersatus est: non est durus, sed facilem habet animum: nõ est rigidus, sed flexibilis: non seuerus, sed pius. Discat itaque peccator Deum hic quærere & veniam postulare, huius peccatricis exemplo: antequam obtenebrescat sol, & sensus obscurentur, antequam præoccupatus die mortis locum quæras pœnitentiæ, quãdo *Eccl.12.* inuenire non possis. Pudeat te vitam in risu & iocis transire, qui maiora forsitan peccata, quam mulier hæc peccatrix commisisti. Molliat cor tuum vberrimum lachrymarum profluuium, quo hæc mulier pectus perfudit suum: pudefaciat viros, qui natura robustiores sunt, eximia peccatricis huius fortisque constantia. Denique ò vos omnes, qui illius adhuc in peccãdo similes extitistis, enitimini, vt deinceps eam in pœnitentia imitari possitis: nec committatis vt, quam ad peccandum sequuti estis, eandem ad pœnitendum ducem prætermittatis: ne melioris videatur cõditionis esse peccatum, quam virtus in vobis. Capite igitur, ne cunctemini, tantam in actiones vestras ducem perpetuam: vt qui peccando eam imitati errarunt, pœnitendo etiam eadẽ duce sapiant. Quẽ non afficiet mulier hæc pudore? Sed hæc sufficiant: alia videamus. ¶ Expende itaque, quomodo peccatrix ista & pœnitens statim patiatur culpæ præcedẽtis conuitium: statim sustinet temerarium iudicium & continuo exponitur linguis obloquentium. Ista enim sunt prima pœnitentiũ certamina: nam in ipso introitu emendandæ vitæ illico occurrunt tentamẽta linguarum. Cum enim aliquis post secularem cõuersationem cõuertitur, statim probatur linguis hominũ. Nõ enim mentitus ille est, qui dixit. Accedẽs ad seruitutem Dei, sta in iustitia & in timore: & præpara animam tuam ad tentationem. *Eccl.12.* Sic & hæc mulier simul ac accessit ad seruitutem Dei, statim cœpit à mundo conflictari. Ideo sequitur in contextu. *Videns autem Pharisæus qui vocauerat eum, ait intra se.* Laban Iacob discedentem sequutus est, vt quaqua *Gen.31.* posset ratione eum reduceret, quem continere nõ poterat. *Exo.5.* Moses etiam dixit domino. Ex quo loquutus sum Pharaoni, affligit populum tuum. Antequam sermo Dei audiatur, non est tentatio, aut murmuratio: sed vbi audieris Deum & ei adhæseris, surgit ista tentatio. Dæmon enim eos persequitur, quos suspicatur, si se deserant, Deo adhæsuros. Atqui mirũ nemini videri debet, cur illico à conuersione, fidelibus insurgant diabolicæ tẽtationes: nõ enim nequicquam Christi militibus data sunt virtutũ, & sacramẽtorũ arma. Ideo ne rubigine vitiorũ sordescãt circũfusa, iugiter cõtra dæmonẽ, eiusq; coadiutores dimicandum est. Qui hostium more bellum non mouet contra illos, quos sibi amicos nouit: sed eos duntaxat expugnare contendit, à quibus se deserendum timet: sicut cõtra hanc mulierẽ fecit. Sed singula verba di-

ba discutiamus. ¶ Videns, inquit. Intuebatur mu-
lierem hanc quam peccatricem esse sciebat, cum ip-
se multo esset nequior. Sed quoniam, quemadmo-
dum oculus omnia circuncirca respicit se ipsum ta-
men non intuetur, quia radios visibiles nunquam
in se conuertit, eodẽmodo illis euenit, quos nimia
tenet solicitudo aliorum vitas & facta sciscitandi,
suis supersedentes criminibus. Quare cauendũ est,
ne ita bona & mala aliorum perscrutemur, vt omni-
no nostrorum obliuiscamur. Erat quippe pharisæus
iste caligantibus imbecillisq; oculis preditus, quod
ô vtinam vitium corporei tantummodo esset aspe-
ctus, neque etiam ad animæ irrepsisset oculos, qui-
bus superbia inuidiaque obcæcatis, aliorum parua et
ratula, suis magnis criminibus prætermissis, acutissi-
me intuebatur. Verum, sicut qui debili sunt aspectu,
sæpius libentiusque specillis vtuntur quam speculo:
quoniam speculum inspicienti ipsius formam & li-
neamenta multo explicatiora & viuidiora reddit;
specilla vero nõ inspicientẽ referunt, sed omnia alia
clarius videri faciunt: ita propemodum euenit illis,
qui charitatis luce carẽt, ea enim solicitudine aliena
rimantur vitia, vt alios nouis oculis intueri videan-
tur, se autem nullis. Hac autem culpa vtinam solus
pharisæus hic notandus fuisset, neu etiam ad multos
Christiani nominis serperet, qui proprio obcæcati
amore speculum non amant, se nunquam animad-
uertunt. Quapropter sapientissime antiqui philoso-
phi dixerunt, quęuis hominem duas humeris gesta-
re manticas, in quarum posteriore sua, in anteriore
vero aliena portaret vitia. Quod optime quidã poe-
Persi. sat. 1. ta expressit his verbis dicens. Vt nemo in se se tẽtat
descendere, nemo: Sed præcedenti spectatur manti-
cã tergo. Quo innuit humani ingenij peruersitatem
cuius ea est in alienis notãdis criminibus curiositas,
ea demũ in suis expendendis obliuio; vt rite & apte
homini manticato conferatur, qui aliena ad pectus,
sua vero ad dorsum appendit, sicut faciebat hic pha-
risæus, quem tantus angebat alienæ conscientiæ sti-
Psal. 68. mulus, vt illam semper ob oculos habere videretur.
Ideo precabatur Deum Dauid dicens. Obscurentur
oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper
incurua. Id est, cæcutiant, ne videant aliorum vitia,
& cernuo incedant corpore, vt pedes suos, vmbram
& imaginem gressus, corporisq; sui considerent. At
nos contra facimus, qui aliorum vitia in crystallino
intuemur speculo, cuius est natura omnia maiora,
quã sint facere: nostra vero in vitreo, quod magno-
rum paruam repræsentat imaginem. Præterea sicut
qui procul intuentes oppidum maximum, paruum
reputant: quoniam interstitij longitudine, formæ vi-
sibiles attenuatæ in multo minore ad oculos perue-
niunt quantitate: sic qui in vitia sua oculos dirigunt
qui pauci sunt, interuallo amoris proprij interposito
minima iudicant, quæ si comminus intuerentur im-
mania iudicarent. Quare dicebat Christus in euange-
lio vt vidimus in capite immediate præcedenti, vi-
des festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ
est in oculo tuo non consideras? Hunc autem defe-
ctũ perspicue natura ipsa nobis videtur voluisse ostẽ-
dere: siquidẽ ea oculos fabricauit arte, vt cũ omnia
videãt, seipsos nullo modo videre possint, nisi forte
speculo obiecto. Quod tamen in corporeis nõ in spi-
ritualibus oculis verum habet. Anima nãque nostra
non modo ea, quæ foris sunt nouit, verum etiam se
ipsam intuentem intuetur, considerantem conside-
rat, & videntem videt. Præcipiebat in lege veteri
Deus, vt sacerdos immolaturus, corã speculo, quod *Exo. 38.*
in sanctuario erat appẽsum, ornaretur, ne forte quid
indecorum aut ineptum in ornatu esset. Ita & tu, si
vis exacte cultum speculari tuum, indue tertiam per-
sonam eisdem ac tu moribus instructam: tunc demũ
quasi in speculo, poteris exactissime te componere,
atque ornare, placiturus Deo animæ tuę sponso. Nã
sicque in alijs reprehensione digna duceres, tibi ipsi
etiam imputabis, laudabilique deceptus fraude cen-
suram facies tibi eorum, quæ tibi aliena ex artificio
videntur. Moses virgam manu tenens, quandiu tene- *Exo. 3.*
bat, virgam vtique esse iudicabat, simulac autem di-
mittebat, in anguem conuersam videbat. In istum sa-
ne modum se habẽt erga autorem suum vitia. Nam
quandiu ea penes nos morari sinimus placida mitia
que videntur, si vero à nobis projicimus in propria
apparent figura sæua, ac venenosa. Et quemadmodũ
peritissimi sartores facere solent, qui vestes prius le-
uiter consutas famulo induunt, vt applicatis singu-
lis vestimenti, ad singulas corporis partes, facilius
internoscãt si quid tumescat aut trahatur, quo facto
nihil ad perfectionem suam vestimento deerit: sic tu
facere debes induens vitam tuam proximo, ne mo-
rum tuorum inexperientia decipiaris. Ita fecisse sa-
pientissimum illum prophetam Natã legimus, qui
iussus à Deo, vt Dauidẽ de peccato suo reprehende- *2. Reg. 12.*
ret, parabolicam induxit narrationẽ de homine pau-
pere, qui vnica, quam habebat, ouicula à magni gre-
gis domino fuerat spoliatus. Quod sigillatim audiẽs
Dauid exclamauit dicens, viuit dominus, quoniam
filius mortis est vir, qui fecit hoc. Non potuit enim
magnitudo criminis in tertia persona positi occulta-
ri. Tunc Natã breuiter ad personam Dauidis sermo-
nem conuertens ait. Tu es ille vir, qui fecisti hoc, ra-
puisti enim. Bethsabe vxorem Vriæ. &c. Quæ verba
si nude & plane in principio edidisset, nõ modo Da-
uidem ad pœnitentiam non cogeret, verum etiam
(qui mos regum est delicta excusandi sua) vel grauis-
ter pulsatus, vel acriter obiurgatus, aut saltem re in-
fecta à regis conspectu discederet. Sed nunc iam ad
rem veniamus. Cum igitur peccata aliorum cæcus
iste consideraret, videns, & non videns: videns in-
quam alios & seipsum non videns, ait intra se, occul-
tẽ in hospitem suũ murmurãdo, contra illud, quod
admonet Petrus Apostolus. Hospitales inuicẽ sine *1. Pet. 4.*
murmuratione. Dixit autem intra se verbo mentali
quod est mentis conceptus, ex quo verbum vocale
procedit. *Hic si esset propheta sciret vtique quæ, & qua-
lis est mulier, quæ tangit eum.* Ex indignatione non
nominat Christum dominum, sed ait hic, sicut non
nominamus eos, quos odimus. Eodem etiam modo
Iudæi tempore passionis domini, cum valde erãt in-
dignati, dixerunt. Hunc inuenimus subuertentẽ gẽ-
tem nostram. Et rursum. Nõ hunc, sed Barabbã. Ar- *Luc. 23*
guit præterea Christum quod hanc non cognosce- *Ioan. 19.*
ret. Quod ideo demens iste putauit, quoniam domi-
nus peccatricem illam supplici ad pedes suos prouo-
lutam nisu, non illico repulerat: sed benigniter susce-
perat. Vnde factum hoc iuxta pharisaicæ arrogantię

morem perpendes, non temere se iudicasse putabat, in Christo nihil esse diuinitatis: quandoquidem eã mulierem admittebat, cuius si propheta esset & mores cognosceret & consuetudinem accessumque longissime à se dimoueret. In quo satis aperte stultitiam suam ostendit. Primo quia bene poterat Christus esse propheta & illam non cognoscere. Deus enim solus est, qui omnia cognoscit: homines autẽ licet prophetæ sint, multa ignorant. Quapropter male arguit dicens, quod si esset propheta cognosceret illam. Bene Christus, qui Deus erat, hanc mulierem & omnia cognoscebat: attamen consequentia istius Simonis non est alicuius momenti. Nonne propheta erat Samuel & ignorabat quis filiorum Isai esset electus in Regem? Nõne propheta erat Nathan, qui tamen cõsulens Dauid vt ędificaret errauit: quoniam volũtas Dei erat, vt Salomon ædificaret illud? Propheta & sanctus erat Eliseus, & dixit Giezi puero suo loquẽs de illa muliere. Dimitte illam, anima enim illius in amaritudine est: & dominus celauit à me verbũ hoc. Sciebat Eliseus tristem illam esse, quia lachrymantem videbat: causam tamen tristitiæ, & planctus fatetur se ignorare. Et Paulus ait. Misi ad vos, vt cognoscerem de fide vestra. Et ex parte cognoscit Paulus, & ex parte prophetat, & nunc per speculum videt, & in ænigmate, sed cum venerit quod perfectũ est, quod ex parte est destruetur. Nullus enim homo excepto eo, qui propter nostram salutem carnem est dignatus induere, plenã habuit scientiam aut certã veritatem. Sancti enim viri tantum ea sciebant, quæ illis à domino reuelabantur: cætera ignorabant. Sic ad singulas visiones Zacharias, & Daniel suppliciter angelum deprecantur, vt exponat sibi, quæ sunt illa, quæ viderant. Ratio autem huius rei in prõptu cogitanti erit: quoniam diuisiones sunt donorum & gratiarum. Quare nec vates semper prophetabant, sed quando duntaxat spiritus diuinus illos arripiebat. Nam si spiritus prophetandi semper adesset prophetis requisitus cur diceret Amos. Non sum propheta nec filius prophetæ: sed armentarius puer ego sum, vellicans sycomoros? Hoc dixit (vt Gregorius adnotat) quia ea hora, in qua requisitus est deesse spiritum propheticum sensit: ideo ait. Non sum propheta. Inepte ergo locutus est pharisæus iste dicẽs, si esset propheta sciret quæ mulier esset illa. Quinetiam si sciret illam esse peccatricem, non propterea contaminaretur: nam quæ sancta sunt contaminari non possunt, nisi vitiorum contagionem sponte participent. Habitauit in Sodomis Loth, & Iob in terra Hus, & plerique alij viri sancti in medio prauæ nationis splendide se habuerunt. Nihil ergo Christo, qui ipsa sanctitas erat, immunditiæ ex colloquio, aut consortio peccatricis mulieris accidere potuit. Nemo inquinare valebat eum, cuius tanta extitit puritas, vt in mũdum, hanc tãtum ob causam venerit, vt inquinatos, & immundos peccati labe homines, sanguinis sui aspersione ablueret. Sed videamus quã adducat pharisæus iste rationẽ quare mulier ista admitti non debeat. Ait. *Quia peccatrix est.* Quam rationẽ parũ prudens homo nõ aduertit cõtra seipsum pugnare: quoniam infirmi mollius, quàm sani tractãdi sunt. Quis enim esset tam demens tamque nullius iudicij, qui duas habens manus alterã debili, alterã vero valentẽ in omni opere, quod faceret infirmam prius periculo & labori exponeret, valida diligenter asseruata? Inter prudentes homines membra infirma fouetur, molliusque & suauius exercentur, vt conualescant, & milites saucij, aut ægri diligenter curantur & custodiuntur, vt postea pristinum nacti robur, imperatori suo gratiam rependant, sapientissime fecisse dominum nostrum, cogeris ò impie pharisæę, peccatricem Magdalenam ad se benigno accipientem vultu quam olim fortissimam contra dęmonem sciebat viraginem futuram, confiteri. ¶ Obserua etiam quod vera iustitia dedignationem non habet, sed compassionem, falsa vero dedignationem, & peccatores cõtemnit. Boni nãque est, peccatoris misereri, mali autem indignari. Nemo enim tam seuerus est pusillorũ criminum alienorum iudex, quam ille, qui maxime scelerosus est: nemo tam perspicax est in alienis moribus discutiendis, quam ille, qui sui oblitus viuit: nemo tanta atrocitate insequitur aliena vitia, quam ille, qui sua vsquequaq; nititur excusare. Deniq; nemo tam acriter accusat proximorũ errata, quã qui multis obrutus sceleribus, quasi torpens, conscientiæ suę ictus nõ sentit, aut curat. Vnde, si q̃s clericus aut religiosus humanæ communisque imbecillitate naturæ aliquando labitur in peccatum, à nullo tam acriter incusatur quam ab illis secularibus, qui concubinarij, vel adulteri sunt. Alij enim, qui sanctius vitam instituunt proximorum honori parcunt, & secum reputant, se quoque simili tentatione aliquando peccare posse. Quin videamus vter iustior erat Christus an pharisæus? facilis respõsio est. Christus dominus Dei filius non solum bonus, sed ipsa bonitas summa cum benignitate peccatores suscipit, illorumque miseretur: at pharisæi superbe & arroganter illos insectantur & proijciunt. Sic etiam Dauid fecit Semei, quem pœnitentem veniamque implorantem sæuus Abisai morte puniendum iudicabat: verùm pius Dauid supplicem vita donauit, eumque in amicitiam recepit suam immeritum. Verissima igitur est hæc D. Gregorij sententia, veram iustitiam compasionem habere, falsam vero dedignationẽ. ¶ Porro hypocrita hic, qui pius videbatur, & Christo opera pietatis administrabat, intus plenus erat omni malitia, & fraude, ideo indignabatur. Quapropter Christus dicebat illis. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritę, qui comeditis substantiam viduæ, orationes longas orantes. Væ vobis, qui similes estis sepulchris dealbatis. &c. Hi sunt Gabbaonitæ, qui habentes sotulares, veteres, vtres scissos, calceamenta perantiqua, & panes duros portantes fefellerunt Israelitas. Sic hypocritæ simulant sanctitatem aspere induti exterius incedentes, fraudulenter interius sicut Gabbaonitæ. Ita hic pharisæus exterius pius apparebat, & liberaliter Christum inuitabat: verum interius venenũ premebat, quo indignabatur contra illam peccatricem mulierem, quod non faceret si, vt videbatur, reuera bonus esset, ac iustus. Denique non modo in dominum peccauit, illum negans esse prophetam obiurgansque, quod peccatricem suscepisset mulierem: sed etiam, in illam mulierem: quam cum verè iam esset pœnitens immerito peccatricem appellauit. Verum ille male de illa iudicabat, quia erat deprauatus affectu. Vt enim solis radius per vitrum varijs depictum colori

Marginal notes: *1. Reg. 16.* — *2. Reg. 7.* — *4. Reg. 4.* — *1. Thes. 3.* — *Amos. 7.* — *Greg. ho. 1. in Eze. & 2 dialog. c. 21.* — *2. Reg. 19.* — *Greg. ho. 34. in euang.* — *Matt. 13.* — *Luc. 11.* — *Iosue. 9.*

coloribus ingrediens vitri colores,non auté suum re
præsentat,vt cũ sol sit vnus,atq; idem,diuersus tamẽ
pro colorũ varietate appareat:sic homo affectu cor-
ruptus nõ veros ac natiuos colores factis tribuit,sed
qualis est eius affectio,tali colore reipsam depingit.
Ingrediens enim iudiciũ per effectũ,ipsius affect⁹ co
lore ostẽdit.Vnde videbis eadẽ,quæ in vno laudant,
in alio vituperare.Prudenter equidẽ Agesilaus,vt est
apud Plutarchũ,quoties audiebat aliquos de aliorũ
laudẽ,aut vituperio testimoniũ dicere , existimabat
non minus esse inquirẽdos & discendos eorũ mores,
qui loquebatur,quá eorũ de quibus verba faciebant,
Sic iste affectu deprauato talia de Magdalena loque
batur & talia de domino sentiebat,qualis ipsius ani-
mus erat. Quia Christo inuidebat,iudicauit non esse
prophetá:& quia Magdalená dedignabatur dixit pec
catricẽ esse.Euangelista autẽ non dixit peccatrix est,
sed peccatrix erat.Olim enim peccatrix fuit sed quã-
do erat in domo pharisæi,iam nõ erat peccatrix illa,
quæ per verá pœnitentiá iustificata est. Hic autẽ pha
risæus dixit, peccatrix est de præsenti:si dixisset pec-
catrix fuit,vel erat bene vtiq; dixisset:sed cũ ait pecca
trix est,mentitus fuit.Non videbat hic pharisæus in
Magdalena opera peccatricis,sed sanctæ Quia luge
re peccata,pœnitẽtiá agere,pedes dñi lassatos vnguẽ
to vngere,& humiliter in terra sedere, hæc opera nõ
erant peccatricis,sed sanctæ mulieris.Quare immeri
to illá peccatricẽ vocauit quá tá bonis intentam ope
ribus videbat. Similes sunt quãplurimi hodierna die
homines huius pharisęi principes presertim ac reges
quos si cliens quispiá aliquando læsit raro apud eos
boná generare de se potest opinionẽ,quantũcũq; cor
rectior deinceps appareat,semper enim ab illo timet
& suspicatur malũ,Hoc autẽ eo fit,quia nunquá pre
sentẽ,sed semper præteritá vitá respiciant:vnde eom
qui semel deliquit,sæpius delicturũ autumant. Qua
in re quantũ errent nemo non videt.Ná dic mihi,qui
hodie errauit,cras nõ poterit iustificari? Si qui deli-
quit etiá nunc in delicto manet,merito peccator cen
sebitur sed si pœnitet,cur non in piorũ numero habe
bitur?Iniq; igitur fecit pharisę⁹ hic,qui mulierẽ iá ad
meliorẽ vitę frugẽ conuersam , peccatricẽ ausus est
vocare.¶Docemur hinc vt neminẽ,quantuncũq; pec
catorẽ contemnamus fieri enim potest, vt qui hodie
peccator est,cras sanctissimus euadat . Quis quondá
Act.9. Paulũ vidit tantũ Ecclesiæ catholicę aduersariũ:qui
iudicaret tantum Apostolũ futurũ,vt vas sanctitatis,
& electionis posset nuncupari? Quis latronũ tantus
Luc,23. vnquá patronus extitit,qui cũ,cuius vita omnis rapi-
nis & ferissimis latrocinijs consumpta fuit,ad eá ali-
quando viuendi conditionẽ peruenturũ putaret , vt
summá fœlicitatẽ assequeretur? Difficile quippe cre-
ditu est,nisi ipsum dominum, testantibus Euangeli-
stis,dicentẽ audiremus.Hodie mecũ eris in paradiso
Luc.7. Rursum quis putaret,mulierem peccatricem, famo-
samque in omni populo,ad tantum scansuram sancti
tatis culmen,vt mereretur,in Ecclesia Dei & esse &
vocari exemplar sanctitatis , speculum pœnitentiæ
dux errantium,& prædicatorum gubernatrix,cuius

nuncio Apostoli certiores facti sunt de dominica re- Ioan.20.
surrectione,quibus dotibus ac spõ adeo spõso suo Chri
sto placuit,vt præter vnam virginem matrẽ, omniũ
fœminarũ fortunatissima dici possit.Nemo igitur quã
tumuis desperatis videatur moribus contẽnendus est,
potest enim conuerti,& bene viuere. Quare temere
iudicauit pharisæus iste , siqui idẽ eá bene agentẽ pec-
catricẽ esse reputauit,quá etiá peccantẽ contemnere
non debuisset.Cũ ergo Deus potens sit de summe sce
lerosis hominibus , sanctissimos creare & gloriosos,
potius commiserari quá contẽnere peccantes debe;:
nescis enim cuiusq; finẽ,ante quem nemo,aut bonus
aut malus dici potest.Imo quia vt ait Apostolus om- 1 Cor.12.
nes alter alterius mẽbra sumus iuxta legẽ naturæ, te
nemur ægrotati mẽbro quaqua possimus subuenire Tex. *
Sed iá ad contextũ reuertamur. * Et respõdens Ie
sus dixit ad illũ. O immensam & ineffabilem miseri-
cordia,bonitatẽq; diuiná.Accusantibus scribis & pha
risæis coram Pilato nihil respondit Saluator:adeo vt Ioan. 19.
ipse preses eius patientiá mirareturq; silentiũ. Nunc
vero ille,qui famam & honorem suũ tueri non cura
uit cõtra importunissimos calũniatores, peccatricis
mulieris iniuriam non sustinet,eiusq; suscepto patro-
cinio conuiciatoris argumenta diluit,Generosá quip
pe liberalitas & tanto patrono digna,qui non cõten-
tus fuit peccatores benigniter recipere,quin etiá eo-
rum propulsat iniurias:quas molestiori animo fert,
quam si sibi ipsi inferrentur. Quod , vt iam di-
ximus,vel ex eo patet : quoniam qui pro se non res
ponderet respondes pro hac muliere arguit phari
sęum. Sic etiam Saulo Ecclesię persequutori dixit.
Saule,Saule,cur me persequeris? Eho domine, cum Act.9.
eras cruci affixus,flagellatus cõsputus , vulneribus
innumeris saucius silvisti,neq; tortorib⁹ verbu vllum
aut querulũ,aut minax fecisti:nũc vero vsq; adeo ex
postulas in cęlo regnans ob contumelias tuis illatas?
Quid est in causa?Enimuero tãto ardet Dñs in nos a-
moris igne,vt pro nostra salute leuissima iudicaret om
nia:quæ in sacratissimo corpore patiebatur,tormẽta:
nũc autẽ exiguá nõ fert suis factá iniuriam,quorũ cau
sa ille multas tulit cõtumelias innumerosq; cruciatus
Incredibilis est horũ fauorũ magnitudo siquidẽ adeo
clemens est Dñs, vt taceat in iniurijs suis,& in alienis
indignetur. Quis igitur erit tá duro & obstinato cor-
de,qui videns tanta benignitatẽ nõ cõuertatur? Quis
se non tradet spõte sua in pijssimas eius manus , qui
prętermissis cõtumelijs suis, alienas propugnat iniu
rias?Hęc sane cõsideratio debuisset sufficere vt ad dñ
conuerteremur,illiusque ad pedes prouoluti omnem
curá secularẽ obliuisceremur,qui tutissimũ asyllũ &
confugiũ nostrũ est.In hoc igitur potentissimo cõn
fidamus propugnaculo,insurgẽtibus in nos mũdi minas
contẽnentes,nam,vt Paulus ait , si Deus pro nobis Rom. 8.
quis contra nos? Sanctus quoq; Iob inquit. Pone me Iob.17.
dñe iuxta te,& cuiusuis manus pugnet cõtra me Da- Psal. 26.
uid etiam ait,Dñs protector vitę meę , a quo trepi-
dabo? ¶Pręterea non solum pro honore Magdale-
nę respondit, sed etiam pharisęum male retractat,
& illum confundit. Non enim tam gratum homini-
bus est,

bus est, vt eos diligas & eis benefacias, quam si etiam illorũ inimicos arguas & confundas. Quod quia De⁹ nouerat, cũ olim referret Iudæis collata beneficia, di-
E 20.19. xit, Vos vidistis quid fecerim Aegyptijs. Et ꝑ Mala-
Mala.1. chiã etiã dixit illis Dilexi vos. Querũt in quo hoc est, quæ signa dilectiõis ostẽdis nobis? Esau (inquit) odio habui, & posui montes in solitudine. &c. Et in primo
1.Reg.22. Regum scriptum est Saulẽ equitibus suis dixisse. Nõ est qui doleat vicẽ meã ex vobis, nec qui annunciet michi, eo quod suscitauerit filius meus seruũ meũ aduersum me insidiantẽ mihi vsque hodie? Quanquam Saul sepe sepius expertus fuerat famulorũ suorũ fidelitatẽ, tamen ea cõtentus non erat nisi etiã Dauidem quẽ ipse persequebatur, eodẽ modo persequerentur & odio haberẽt. Eodẽ ergo pacto se habet hic dominus vt ostẽdat se in omnibus Magdalenę amicissimũ non modo eã excusat a crimine falso obiecto, verum etiã iniquũ calumniatorẽ pharisæũ accusat, vera in eũ retorquẽdo crimina. Qua in re rite perspicies Dei bonitatẽ, qui tãta cura & solicitudine suos ab omni calumnia tuetur. ¶ Duo autẽ ex hoc loco documẽta colligimus. Primo discamus oportet in tribulationibus persecutionibus & murmurationibus malorum, quę nobis obijciũtur ab inimicis & æmulis, tacere, patientiãque habere, Deo vindictã relinquẽtes iuxta il-
Deut.32. lud, quod ipse ait. Mihi vindictam & ego retribuam.
Zach.9. Quod si tu teipsum vlciscens vindictã anteuerteris ta-
Rom.12. cebit vtique dominus: verũ si tacere malueris, Deus pro te pugnabit. Sic fecit & sapiẽter quidẽ hæc modestissima fœmina, quæ taciturnitate sua, Christum patronũ constituit sibi. Vter est ad vindictã sumendã potẽtior: Deus an tu? Certe Deus. Vter maior honor, per seipsum vindictã sumere, an Deũ habere vltorẽ? Certe hic. Si igitur Dei potẽtia ad vindicandũ maior & vindicta honorabilior sapienter facies, si iniurias tuas Deo vindicandas reseruaris & huius mulieris exẽplo tacere malueris, quã cũ ignominia, aut certe cũ minori laude vindicari. Tacuit Iacob, sed locutus
Gen.31. Deus pro illo Labã minat⁹ est. Tacuit Susanna, nec se-
Dan.13. nes impios vllo refellebat argumẽto: at præsto fuit Deus qui illã, patrocinatus defendit. Nihil responde-
Num.12. bat Moses fratribus suis Aaron & Mariæ murmurantibus: sed nõ defuit illi in tali casu Dei patrocinium. Tacebat Iob exprobrantibus amicis: verũ Deus causam illius agens grauiter eos obiurgauit laudans serui sui sanctissimi Iob mirabilẽ patientiã, inquiẽs Iob
Iob 42. pro illis oraturũ. Tacebat demũ Magdalena Christo pro illa respõdẽti. Quod si dixeris, pharisæus intra se loquebatur, ideo nõ colligitur ex hoc loco Magdalenã patienter tacuisse, siquidẽ pharisæũ murmurantẽ nõ audiuerat. Ad hoc respõdetur: etiã si ex verbis ipsius pharisęi non collegit Magdalena explicatissime contumeliã sibi illatã, tamẽ quia ex verbis inter Christũ & pharisęũ vltro citroque habitis cõiectari potuit, & nihil inde mota in pio perstitit officio, nihilo minore digna laude est. ¶ Discamus secundo ex hoc loco eã esse naturã, & cõditionẽ murmurationis, vt plus emolumenti quam damni illis, in quos intenditur afferat. Quare vere dicere possumus Magdalenã multo fuisse maiori obstrictã debito pharisæo illi murmurãti, quã si ipsam laudasset. eius enim murmuratio, Deũ fecit esse patronũ. Quo quid fœlicius? Nã proculdubio si pharisęus animo insedisset Mariã laudare: non esset cur Christus loqueretur: sed qui illã murmurauit, Christũ sibi opposuit defensorẽ: quo facto mulier illa tãto dignata fuit patrono. Plus igitur cõmodi illi attulit murmuratio, quã laus afferre potuis-
set. Vt optime expendit Origenes in Numeris, nullo tẽpore accepim⁹ Mosen vsq; adeo a Deo fuisse laudatũ, quã tũc cũ Aarõ & Maria fratribus murmurantibus, eius honori periclitabatur. Quod duodecimum Numerorum caput legẽti facile patebit quãtis cõtra fratres suos Moses a Domino fuerit laudibus ornat⁹. Maria seipsam lepra infecit, Mosem fratrẽ suũ laude decorauit: sibi ignominiã & opprobriũ, fratri gloriã & honorẽ peperit. Eodẽ ergo modo quo olim Dñs pro Mose stetit, tuetur & nũc honorẽ famulę suę Magdalenæ: & quemadmodũ tũc Aarõ & Maria laudato fratre Mose cõfusi sunt, ita modo pharisęus celebratis Magdalenę egregie laudibus pudibũd⁹ discessit. Quinquẽadmodũ, qui cãdelã digitis emũgit seipsũ digitosq; inficit fumo fungoq; cõpresso, at ipsã multo reddit clariorẽ, sic pharisęus iste Magdalenæ mores perstringẽs nitidiores fecit, & semetipsum retortis a dño eisdẽ argumẽtis inquinauit. Hoc idẽ tibi cõtinget quoties de proximo tuo murmuraueris, illi enim proderis, tibi autẽ nocebis. Nã oẽs, qui in alios maledicunt, illos multo clariores & nitidiores reddũt. Sed quid dñs dicat huic pharisęo, audiam⁹. ✶ Simõ habeo tibi aliquid dicere. At ille dixit. Magister dic. Vide hic & cõsidera Chr̃i benignitatẽ maximã, Hominẽ superbũ & liuidũ, qui Chr̃ũ dñm, ac si nõ esset ꝓpheta, contẽnebat, leniter, & mãsuete alloquitur, & volẽs illũ corrigere, nõ cõuitijs, aut iniurijs, sed blando illũ cõpellat sermone. Ideoq; eũ proprio nomine nominat, in quo suã lenitatẽ ostendit, tũ illũ nominãdo, tũ etiã quasi postulando ab eo loquẽdi facultatẽ. Scriptum est enim. Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Docet etiam hic Christus saluator noster, vt quoad possimus, cõuiuiorũ murmurationes incidamus. Nã D Augustinus coram mẽsa sua hos duos versiculos fecit inscribi. Quisquis amat dictis absentum rodere vitã, Hanc mensam indignam nouerit esse sibi. Eodem ergo modo qui vere sanctorum esse vult imitator omnino debet, maledicentium consuetudinem & sermones effugere. Sed procedamus. Ait ergo dñs huic pharisæo. ✶ Duo debitores erant cuidã fœneratori vnus debebat denarios quingentos & alius quinquaginta. Nõ habẽtib⁹ illis, vnde redderent donauit vtrisque. Quis ergo eũ plus diligit? Fœnerator iste dominus est, qui veniẽs ad mortem vniuscuiusque pecuniam exiget cum vsura gratiarum. Debitores autem isti sunt Simõ & Maria. Potest etiam dici, quod nos simus Dei debitores, quia omnes illum offendimus. Nam si dixerimus, quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Dicuntur autem peccata

Orig. ho in Num.
Tex. ✠
Psal.140.
Tex. ✶
Gre. li. 16 mor. ca. 2.
1. Ioan. 1.

cata,debita,non quod ea debeamus,vel Deus hæc à nobis exigat:sed ideo peccata debita vocantur:quia non fecimus,quod debuimus facere: & ob hoc iudicij pœnam debemus. Et sicut pecuniam, quam quis debet creditori,si non soluit statuto tempore dupliciter incurrit debitũ, supra pecuniam,quam debet: nempe debitum culpæ,eo quod nõ soluit, per quod fecit contra charitatem & fidem,& offendit creditorem:& debitum pœnæ, quam debet iudici, eo quod contra iustitiam exigit.Sic,eo quod non fecimus debitum nostrum Deo,cui obligati sumus, contrahimus duo mala, videlicet,peccatum siue culpam, & reatum siue pœnam.Et hęc duo nomine debiti intelligũtur.Ideo rectius in oratione dominica dicimus, dimitte nobis debita nostra: quia debitum plus est quam peccatum.Nam per debitum petimus dimissionem culpæ & pœnæ; at per peccatum dimissionẽ tantum culpæ. Nam peccatum multoties dimittitur quoad culpam manente pœna, vt patet in Exodo, cum dimittebatur populo culpa conflati vituli, Mose orante pro eis. Et post remissionem culpæ dixit
Exo.32. dominus Mosi.Ego autem in die vltionis visitabo hoc peccatum eorum.Percussit autem dominus populum pro reatu vituli,quem fecerat Aaron.Sic etiã Dauidi peccatum dimisit dominus quoad culpam, non quoad pœnam.Ideo dixit illi Nathan. Domi-
2.Reg.12. nus quoque transtulit peccatum tuum:nõ morieris. Veruntamen,quia blasphemare fecisti nomen domini.&c.Non habebant autem vnde redderent, quia nemo ex suis viribus seclusa Dei benignitate soluere Deo potest:nemo potest ex se satisfacere pro peccatis,nisi illi gratia Dei suppeditet vires & præsidiũ
2.Cor.3. Non enim sumus sufficientes ex nobis,tanquam ex nobis,sed sufficientia nostra ex Deo est.Quid enim habes,quod non accepisti?Iam si accepimus,donum Dei est:si donum Dei est non ex nobis, perinde atque ex nobis proficiscitur,sed ex præueniẽte & cooperãte gratia:cui potissimum ferri acceptam oportuit,& conuersationem nostram & satisfactoria opera.Agit hic multis argumentis Paulus quando dicit
Titum.3. Non ex operibus iustitiæ,quæ fecimus nos,sed secũdum suam misericordiã saluos nos fecit.Et ad Ephe-
Ephe.2. sios.Dei enim donum est,non ex operibus, nequis glorietur.Quibus liquido constat & Christũ & Paulum loqui de eo statu quo peccatores sumus alieniq; à Deo,non autem de eo,quo amici Dei sumus. In eo siquidem statu,quo gratiam cõsequuti, bene operamur,multis modis satisfacimus,reddimusq; quod debemus. Reddimus enim Deo quod Dei est animam scilicet,& corpus,preces,vota,& id genus alia ex charitate erũpentia opera. Redde inquit Dauid,
Psal.49. altissimo vota tua. Et iterum. Quid retribuam domi
Psal.115. no pro omnibus quę retribuit mihi?Calicẽ salutaris accipiam:vota mea domino reddã.Oseas etiã. Red
Osee.14. demus vitulos labiorum nostrorum.Sapiens etiam:
Eccle.5. Si quid voueris Deo, ne moreris reddere. Quo etenim colligimus longo interuallo eos aberrare à vero,qui nihil posse à nobis Deo reddi autumant. Reddimus enim ei ieiunia,eleemosynas,&c.& quicquid boni cum eius auxilio operamur.¶ Ait itaque non habentibus vnde redderent: quia animum perperam æri obstrinxisti alieno, quia venundatus es
Rom.7. sub peccato.Iam quoniam sub peccatę venundatus es nihil Deo dignum repensare potes,nisi liberes saluatoris beneficio. Et hoc est,quod ait. Donauit vtrisque:intellige per Christum,qui est sanctificatio nostra. Nam vt Paulus ait,proprio filio suo non pepercit,sed pro nobis tradidit.&c.Et hoc ex sua maxima Rom.8.
misericordia: quia apud dominum misericordia & Psal.129.
copiosa apud eum redemptio, & ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Potest homo per se peccare,non tamen Deo reddere nec ei satisfacere si ne eius auxilio:sicut nec resurgere à peccato. Interrogat igitur Christus Simonem. *Quis istorum duorum debitorum plus diligit,ille cui dimisit quingentos,aut ille, cui dimisit quinquaginta? Respondens Simon dixit. Aestimo quod ille,cui plus donauit.* Nã iuxta naturalem legem ille,qui plus accepit plus debet diligere. Magis enim teneor illum obseruare & colere à quo pluribus sum affectus beneficijs: quam illum à quo pauciora in me constant munera,& per consequẽs illum pluris facere multoque magis amare debeo. Quare bene respondisse pharisæum patet: vnde & à Christo eius responsio approbata fuit. *At ille dixit ei. Recte iudicasti.* Hinc discamus veritatẽ à quocunque dicatur, magnifacere & amplecti. Veritas enim (quæ eius dignitas est) nec odio aut vilipẽsione autoris est metienda,nec vlla de causa repudiãda. Quanquam multi sunt hodierna die contra faciẽtes,qui si quem odio habent omnia eius opera & artes inania & vitiosa iudicant (tantum potest animi affectio praua) nec vlla ratione induci possunt vt crẽdant quę bene aut laudabiliter inimici faciunt nomine aut laude vlla esse digna. Itaque suauissime canentem, tudere dicunt: doctissime concionãtem, vt vel Pauli æmulus videatur stridula perstrepere, inaniaque verba effutire insimulant, ingeniose docentem nihil inquiunt eruditum, nihil nouum, sed omnia mendicatò accepta profiteri murmurant. Quod ingens horrẽdumque nefas est. Fieri enim potest, imò maiori ex parte ita accidit, vt qui in vno culpabilis est,in alio sit laude dignus. Exemplo nobis est pharisæus iste,qui cum alioqui inuidus, superbusque esset:tamen,quia hic sapienter loquutus est, à Christo domino laudem & honorem sententiæ suæ reportauit.¶ Ex hoc etiam quod Christus approbat sententiam Simonis hominis arrogantissimi sequitur non omnia infidelium opera esse peccata putanda, imò esse multa in eis opera à peccato immunia, vtpote quæ à recta ratione vel elicita sunt, vel executioni mandata. Neque enim interijt in omnibus mortalibus recti & honesti iudicium: id quod cernere licet in philosophis plerisque & alijs pluribus reipublicæ moderatoribus. ¶ Sequitur secundo hominem extra gratiam positum multa agere & dicere, quæ de genere morum bona sunt iusta, ac naturali legi consona. Si vos (inquit Christus) cum sitis mali
nostis bona facere.&c. Sed iã ex hac Simonis respõ Luc.11.
sione concludit Christus suum argumentum. *Et cõuersus ad mulierem dixit Simoni.* Conuertit faciem suam ad mulierem secus pedes eius iacẽtem: quoniã etsi cum pharisæo loquebatur, in illam tamen sermo tendebat. Spiritualiter etiam se cõuertit ad eam per respectũ mentis suæ pijssimum & maiorem gratiæ infusionem. *Vides hanc mulierem?* Attende ad fœminam istam valde notabilem: cuius gesta consideratione

deratione dignissima sunt: in qua sicut prius abunda uit culpa, nunc abundat & gratia. *Intraui domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti.* Ego intraui in domum tuam, ista tamen quæsiuit me in domo aliena. Et tu aqua, quæ in prõptu est pedes meos lauare non fecisti: cum tamen hoc ex consuetudine hospitalitatis existat. Mos enim erat antiquis, vt cum aliquis inuitabatur ad prandium, pedes illi lauarentur, antequam discũberet, & postea cibus apponebatur.
Gen.18. Sic Abraham cum angelis fecit. Afferã, inquit, pugil
Gen.19. lum aquæ, vt lauentur pedes vestri, ponam buccellã
Gen.24. panis. Loth etiam idem fecit. Laban quoque legitur
Iudi.19. dedisse aquam ad lauandos pedes virorum & came-
I.Tim.5. lorum, qui cum seruo Abrahæ venerant. Sic etiam,
Ioan.13. vt in libro Iudicum habetur ille senex, qui leuitam, & vxorẽ eius suscepit hospitio, prius lauit pedes eorum & postea dedit conuiuium. Paulus quoque laudat viduam, si hospitio accepit, si sanctorum pedes lauit. Ex hac consuetudine credo Christum lauisse pedes discipulorum suorum, & non post cœnam. Et cum ait Ioannes. Et cœna facta, id est, parata: surgit à cœna, id est, antequam cibum caperet lauit pedes discipulorum. Itaque cum hæc essent in consuetudine apud antiquos, præcipue debuit fieri Christo qui incedens nudis pedibus, habuit eos lassos puluerosos & afflictos. Sed hoc, quod Simon non fecerat, fecit hæc mulier: ideo ait. *Hæc autem lachrymis rigauit pedes meos.* Quod tu aqua, quæ in promptu est, nõ fecisti, hæc lachrymis fecit suis: cum tamen lachrymæ ab interiori affectu procedẽtes multo difficilius summoque cum labore extorqueri soleant, in ea præsertim copia, vt lauandis pedibus sufficiant. Ex quo patet quanto interuallo in mehonorãdo mulier ista te superauerit: siquidem tu nec aquam pedibus meis defatigatissimis dedisti, illa autem lachrymarũ pro fluuium exhibuit. *Et capillis suis tersit.* Quo claret quantum nunc crinium suorum pristinum contemnat ornatum, quæ pedum sordes illis abstergere non dubitat: non obstante communi omnium fœminarũ consuetudine in capillorũ cultu & ornatu in primis gloriantium. *Osculum mihi non dedisti: hæc autẽ ex quo intraui non cessauit osculari pedes meos oleo caput meum non vnxisti hæc autem vnguento pedes meos vnxit.* Pluris mulier hæc fecit pedes meos, quam caput suum, maioremque habuit rationẽ pedum meorum, quam tu habuisti capitis mei. Nã tu caput meũ vngere non curasti, hæc vero summa cum solicitudine pedes vnxit, cum tamen caput longe sit pedib⁹ dignius. ¶ Expẽde autem quam gratus sit dominus, qui nõ solum cultum sibi exhibitum laudat, verum etiam minimas circunstantias: vt magis exaggeret, quod eius causa facimus magisque in nobis laudandis immoretur. Eo etiam modo non contentus Dominus, quod summatim Magdalenæ prædicasset officia, sigillatim vniuscuiusque valorem & circunstãtias, nulla excepta, explicare prosequitur. Ita fecit olim idem dominus laudans Abraham sacrificium facientem: nihil enim prætermisit, de quo illum laudare posset. Non solum enim dixit, quia sacrificare
Gen.22. Isaac voluisti, sed ait, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnico propter me. Nec contẽtus, filio, dicere, sed, vnico, dixit &, tuo, quo maior Abrahæ laus euaderet. ¶ Obserua etiam dominum ita accipere, tantaque beneuolentia admittere obsequia pœnitentum, ac si gratis ei fierent & non ex debito, cum tamen nihil Deo præstare possimus, quod non iam multo antea debeamus. Quemadmodum nanq; illum hominem pre omnibus hominibus gratissimũ iudicaremus, qui pro ijs, quæ sibi alias essent debita, non minus gratias ageret, quam si gratis acciperet: ita & potiori ratione Deum erga omnes beneuolentissimũ dicere possumus, cuius eximius in nos amor neminem indonatum esse sinit, cum nihil illi præstari possit, quod suum non sit. Hæc vero in hac muliere plane videre possumus. Obsequia enim, quæ præstare tenebatur non minorem apud Deum gratiam inierunt, quam si spontanea essent, nõ debita. Quod vel ex laudibus, quibus à domino commẽdatur, quiuis dijudicare poterit. Præterea tanto odio prosequitur Deus inuidos, vt sæpenumero iustos extollat causa inuidos plectendi. Quare, vt qui inueteratam dæmonis inuidiã nouerat, Iob coram illo iustitiam cõ Iob.1.
mendauit Deus. Sic etiam laudauit Mosem coram Num.12.
Aaron & Maria eius germanis: quia Mosis gloria inuidebant. In hunc ergo modum laudat hanc mulierem in præsentia istius pharisei, quem inuidissimum esse dominus proculdubio nouerat multo ante. O inuidissime, me adeo captum esse cõuiuio, quod mihi præstitisti, vt tibi præter omnes obnoxius sim? fal leris profecto. Hæc enim mulier me longe lautius inuitauit. Tu nanque ea mihi inuitato apposuisti, quæ terrena communia sunt etiam infimis hominibus: illa vero non protrita, non vulgaria mihi ministrauit obsonia: sed quæ Angelis ipsis in vsu sunt. Primum mensam mappis pœnitentiæ strauit, quibus panem cordis humiliati & contriti sectum doloris cultello imposuit: lachrymas deinde eluxit, quibus pocula mihi suauissima miscuit: addidit præterea singultuũ suspiriorũq; harmoniam non vulgarem. Quare non est, cur in me inuitando, conuiuium tuum cum huius mulieris conuiuio cõtendere possit. *Propter quod dico tibi, remittuntur illi peccata multa, quoniam dilexit multum.* Concludit cum hoc argumentum. Verum difficultas hîc non exigua consurgit ex verbis domini. Et videtur dominus non apte argumẽti sui periodum conclusisse, imò contrarium probandi demonstrasse. Dixerat enim superius, cui plus dimittitur, plus diligit, & cui minus dimittitur, minus diligit, quibus verbis sane visus est ostendere, dilectionem esse effectum, beneficij accepti, beneficium autem causam dilectionis. In cuius exemplum debitores adduxit, qui multum dilexerũt: quia remissa fuerunt illis debita multa. Nunc vero contra videtur in huius mulieris laude se habere: non enim dicit, dilexit multum, quoniam dimissa sunt ei debita multa imò oppositũ asserere videtur: nempe, quoniam dilexit multum, dimissa sunt ei peccata multa. Ad hanc difficultatem multi multis modis satisfacere conantes non satis videntur dubitationem tollere. Quare siquid ego (quę ingenij mei imbecillitas est) dignum re tanta efferre possum, dixerim coniunctionem illam, quoniam, hoc in loco non causam, sed effectũ dicere. Vnde verba illa domini, dimittuntur illi peccata multa, quoniam dilexit multum eandem vim habent, ac si dixisset. Dimittuntur illi peccata multa, ideoque dilexit multũ. Sic etiam sumitur in psalmo.16.

mo 16. vbi regius psaltes Deum alloquitur dicens. Ego clamaui quoniam exaudisti me. Nunquid ea de causa clamauit, quia exaudiuit illum Dominus? minime, sed potius e diuerso, ideo fuit exauditus, quia clamauit, prius enim clamauit, & postea exauditus est. quo in loco, quoniam, sumitur pro, ideoque, & sensus est ego clamaui, ideo que exaudisti me. Similiter hic, quando dixit dominus, dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, idem est, ac si diceret. Dimissa sunt ei peccata multa, ideoque dilexit multum. In Græco etiam originali habetur (oti) quæ dictio significat quã obrẽ qua propter, vel ideo que. Sensus igitur est. Dimissa sunt ei peccata multa, quamobrem dilexit multum. Et iuxta hunc sensum (quem verum esse censeo) nulla manet difficultas nec est aliqua ratio dubitandi; nam si ille cui plus dimittitur plus diligit; quia huic mulieri dimissa sunt multa peccata, ideo dilexit multũ. Itaque prius fuit dimissio peccatorum & postea secuta fuit dilectio, sicut in illorum debitorum exemplo patet; qui ea de causa dilexerũt, qui a debitis suis absoluti sunt. ¶ Igitur quia dimissa sunt ei peccata multa, sic Christum amore prosequuta est, vt vna virgine matre excepta inter omnes mulieres summũ dilectionis gradũ meruerit. Huius autem amoris argumenta nõ raro, imo sæpenumero ostendit Magdalena, quæ omnia lõgũ esset recensere. ¶ Primum namque ignei amoris sui indicium tulit, quando primo resurrectionis domini

Ioan. 20. cæ mane, accedẽtes ad sepulchrũ Petrus, & Ioannes abierũt postmodũ, illa vero nusquam discessit, donec dñm resurgentem a mortuis vidit, in quo illis fortunatior fuit, quoniã etiã in amore longe vehemẽtior. In quo non minima dignũ cõsideratione puto huius beatissimæ mulieris amorem, non modo enim ausa est cũ primarijs Christi Apostolis in amando domino concertare, verũ etiam ipsos superare potuit. Ideoque in eius persona canit ecclesia. Recedentibus discipulis ego non recedebam, & amore illius succensa æstuabã desiderio. ¶ Secundo patet eius dilectio ex diligentia, quam impendebat in vnguẽtis ad Chri

Ioan. 19. stum vngendum præparandis. Nam quamquam Nicodemus dñi tumulator diligentissimus centũ myrrhæ & aloes libras attulit, quibus satis superque vnguenti fuit, amor tamen Magdalenæ non eo cõtentus est, quin plus afferret. ¶ Tertio illũ, quem hortulanũ putabat, vocabat dominũ dicẽs. Domine, si tu sustulisti eum dicito mihi. Quis hortulanum dominum

Ioan. 20. vocaret? Habebat quidem animum tanto alienatũ amoris incendio vt nec sciret cum quo loqueretur. Quare mirum non est si hominem tenuis fortunæ & conditionis, vt videbatur, tam honorifico cõpellet sermone, nihil enim ingens amor recusat, dum modo id quod cupit consequi possit. ¶ Quarto quãtum dominum amaret patefecit tum demum, quando dixit se corpus dominicum portaturam, quod cũ impossibile fere esset, mulieri præsertim infirmæ, patet omnia hæc esse, quasi quasdã feruentissimas scintillas, quæ ab igneo cordis amore circunquaque spirabantur. Non timuit pharisæorum, aut principum sacerdotum indignationem, qui re audita illam statim capitali plecterent suplicio; quia vero amori sicut nihil impossibile, nihil etiam formidandum videtur. Dixit ergo si tu sustulisti eum: quę sane verba cum essent obscura, facillima putauit intellectu, non enim animaduertebat quid alij putarẽt: adeo in sua tota cogitatiõe immersa rapiebatur. Sed de his iã sit satis sequentia videamus. * Cui autẽ minus di- Tex. mittitur, minus diligit. Nõ parua hic statim se offert difficultas, Dicet aliquis Ergo, si cui minus dimittitur, minus diligit, e diuerso; cui plura dimissa sunt, magis diliget, & sic peccator, cui multa peccata dimisit Deus magis diligit, quam innocens, qui nunquam peccauit, vel quam ille, qui pauciora comisit; & per consequens latro, qui pependit in cruce plus diligit Deum, quam Ioannes Baptista, & Magdalena, quã virgo Maria mater Dei. Ad hãc tamẽ difficul

Luc. 23. tatẽ breuiter respõderi potest amorẽ, quo in aliquẽ afficimur multis modis posse cõsiderari, varijsque causis & respectibus procedere. Quod vel hoc exemplo perspicuum erit Chirurgus quidã. (Hæc enim pars medica præsentia tãtũ dãna reparat ingruentia vero non propulsat V. g. chirurgus suã arte aliorum casus non impedit fractiones ossium, neruorum dissolutiones, vel luxationes membrorum hoc enim officium est & obsequium patris vel curatoris, vel amici aut etiam dñi famulum plurimũ diligentis). Sit ergo Chirurgus quidam qui hominem letali saucium vulnere mira sanauit arte, curauit etiam filiũ leuiter per cussum in digito negotio facili postea vterque vulnerato cõtendentibus, vter Chirurgum plus diligeret exurgit quęstio; ait extraneus. Ego magis Chirurgũ meum amo, quam tu, quia a maiori multo, quam tu, sum periculũ infirmitate liberatus. Cõtendit altera ex parte filius. Et si tu eã de causa patrem meum diligas ego tamen alias habeo multo plures; quibus illum amem; & quoniã genuit & educauit me; & etiã quia curauit. Hoc pacto Chirurgus hic in quantum Chirurgus plus amatur ab extraneo quã a filio; at vero in quãtũ pater plus amatur a filio, quã ab extraneo; verũ quoniã amor paternus maior semper cẽseri debet amore medicatiuo, aio longe amãtiorẽ esse filiũ Chirurgi, quã extraneũ. In hunc ergo modũ Deum amare possumus peccatores, vt Chirurgũ, innocẽtes vt patrem, & sic nihil sanctissimę virgini aut Ioanni derogatur. Illa enim dilexit eum plusquã omnes vt dñm, & patrem, non vt Chirurgum aut iustificatorẽ; nihil enim peccauit innocentissima, pro quo curãdo Chirurgi indigeret. Baptista etiã dñm dilexit in quantum patrem & dñm. & sic plusquam Magdalena, & latro, quoniam labis expers fuit peccati. Hęc aũt de illis dici non possunt. Nã Magdalena ab innumeris letalibusque sancia peccatorũ vulneribus medicinã a domino & salutem impetrauit, latro item in cruce pendens in extremo vitę suę curriculo veniã omniũ peccatorũ suorum obtinuit. Quare multum quidem diligunt dñm vt Chirurgũ suum, verũ non adeo vt conferri in dilectione cũ virgine matre, aut Ioanne possint, qui cum prętantiores diligendi habeãt causas, plus

fas, plus diligant, est necesse. Maria enim virgo multis a Deo, ab vtero matris suæ dotibus ornata ad summum omnium mortalium amoris fastigiũ obligata mansit, ad quod tandem diuina cooperante gratia peruenit. Ioanes item in ventre matris sanctificatus cæteris omnibus hominibus in dilectione antestat, præter illam virginem intemeratam. Ex dictis satis superque omnẽ dubitationis difficultatẽ sublatã esse intelligo, nec obstant verba illa, cui minus dimittitur minus diligit. Nam ea ratione verũ habent, non tamen impediunt, quin aliquis alia de causa, quẽuis amet multo ardentius, quam debitor creditorẽ suũ, vt in exẽplo superius posito & in virgine matre ac Ioanne modo probauimus, qui Deum, in quantum patrem & dñm amãtes lõge latronẽ & Magdalenã superarũt, qui dñm, vt Chirurgũ amabãt, minoribus causis, minorem effectũ imponentes. Sed iã ad

Tex. * cõtextũ. * Dixit aũt ad illã, Remittũtur tibi pctã tua. Vide chri modestiã, qui cũ ipse pctã dimittat nõ inquit. Ego dimitto tibi pctã, sed dimittũtur tibi pctã ta tua Omnia, inquã, pctã. Nam vt D. Augustin⁹ ait, in libro de pœnitentia, impium est a Deo expectare dimidiã veniam. Post multas lachrymas hoc audire meruit indulgentiæ verbũ, at serenata est mens eius. Quemadmodũ vbi vehemens imber prorupit fit serenitas, sic lachrymis effusis apparet trãquillitas animi & perit caligo reatuũ. Vide aũt iudicis clementiam in peccatores resipiscentes. Nihil enim moratur pharisæorum temeritatem, nõ autoritatẽ extimescit eorũ, qui omnibus erant admirationi, sed cõstanter ꝑ peccatrice pronuntiat. Dimittuntur tibi pctã tua. O miram Chri benignitatem, & humanitatẽ. Discant principes & prelati Christiani, nõ ab arrogante pharisæo superbiam, sed ad humillimo Iesu modestiam & mãsuetudinẽ, neu velint nimia acerbitate subditos perdere sicut pharisæi miserũ Iudam. Vt enim qui vasa vitrea maculis cõtaminata mundare, & ad perfectũ nitorem perducere volunt, nõ debent dure man⁹ applicare, ne forte dum abstergunt, rigida manus impressione fragile conterant fictile, sic presules, quibus subditos suos coinquinatos corrigere incumbit, summa ope niti debent, vt ea se se in corrigẽdo moderatione gerant, ne illis perniciẽ cõflent, dũ eos ad puritatẽ animique pulchritudinem perducere conãtur. Et quemadmodũ inter illos, qui Chirurgicã exercent artẽ, ille peritior, & expertior censetur, qui mollius manus vulneribus admouet, minimãq; ęgrotũ mouet, ille vero habetur rudior atque agrestior, quo medicante, ęgrotus exclamat dolore percitus, sic ille prelatus prudentior æstimãdus est, qui potius lenitate, piaque moderatione infirmis subditorũ animis medicamina salutaris exẽpli atque doctrinę impertitur. Rursum (vt in eodẽ simili adhuc immorer) sicut Chirurgus mẽbrũ corruptũ, & desperatũ sectur⁹ non incandescit, vt in hostem inuasurus; sed potius securo placidoque vultu, infirmam miseri ęgrotantis mẽtẽ pacat, timoremque illius & suum prudenti quadam dissimulatione premit, ne perturbatio artem impediat maioremque dolorem pariat, sic prælatus in amputandis subditorum suorum vitijs se se gerat, oportet, summa vtens moderatione & maturitate, ne, dũ vitiosam partem carpit, sanam conuellat piorum scilicet scandalo afficiens mansuetudinem, & pietatẽ. Nihil enim est præstanti⁹ nihil digni⁹ præsulis dignitate, quam placabilitas & clementia, omnis enim castigatio cõtumelia vacare debet. Hæc docet Christus in huius peccatricis susceptione, & in istis verbis dulcissimis, quibus eam alloquitur. ¶ Discant etiam non solũ prelati sed & oẽs nos Dei iudiciũ vereri, & pctõrum nrõrũ agere pœnitentiã, discamus. Nam si hæc mulier sanctissima Magdalena ipsi⁹ Dei verbis qui fallere nõ poterat, certior de salute facta sua cũ esset omnibus suis peccatis dimissis, & in gratię cõstituta gradu, nihilominus tantũ peccatorũ suorũ magnitudinem timuit, vt victu habituque durissimo, quadraginta circiter annos, aquę potu, & herbarum pastu se se in deserto cõtinuit, acerrima pœnitẽtię perseuerãtia quid nos, miseri mortales pctõres facere oportebit, quorũ salus in ambiguo posita, nullo modo nos securos, & otiosos esse sinit? Illa Chro familiaris, Spũ sancto illustrata, pœnitentia purificata, nõ quieuit, nõ destitit a preclara virtutis actione, nos per pctã a Deo alieni, erimus labe infecti & in gonem iniquitatis detriti, otiabimur? o ingẽtẽ cõfidẽtiã, o audacẽ hominũ stultitiã? Ne, quęso, miseri mortales, ne tãto rapiamini mẽtis furore, vt quod fragilis, eneruisq; mulier ad perfectionẽ facere nõ dubitauit, vos ad salutẽ, & remediũ animęque ipsius pretiosissimę redẽptionẽ, facere cũctemini, ne peioris cõditionis simus, qui in hoc extremo mundi seculo nati sumus quam fuerunt illi, qui ad vineam colendam vespere conducti tantũdẽ mercedis acceperunt, ac illi qui summo mane surrexe-

rant. Sed de his alias. * Et cœperũt qui simul accũbebãt dicere intra se. Quis est hic qui etiã pctã dimittit? Tex. *
Numquid est Deus, cui soli proprium est dimittere peccata? ipse enim ait per Esaiam. Ego sum qui deleo oẽs iniquitates tuas, In libro quoq; Iob habemus quis est, qui potest facere mundum de immundo cõceptum semine? Nonne tu, qui solus es? Sed illis respondeamus ex Daniele, qui de Christo loquens ait. Ipse est sanctus sanctorum, per quem consummabitur preuaricatio, & finem accipiet peccatum, & delebitur iniquitas. Veniat & aliquis testis, qui testimonium de Christo ferat, & audiamus Michã dicẽ. Ipse est Deus, cui non est similis, qui aufert iniquitatem, & transfert peccatũ electorum suorum, & deponet omnes iniquitates nostras & proijciet in profundum omnia peccata nostra. Est etiam ille agnus Dei, qui tollit peccata mundi, qui nec peccatum fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Christus igitur in quantum Deus remittebat peccata autoritatiue secundũ vero naturam assumptam dimittebat peccata instrumentaliter, & etiam, vt causa meritoria. ¶ Cęterum Christus non respondit istis; sicut illis, qui in illa murmurauerunt vt in capite quinto vidimus, quia sciebat illos deteriores futuros si responderet & confunderet eos. Qua propter dimittens illos, vertit sermonem suum ad mulierem, & sequitur in textu.

Esa 44.
Iob 14.
Dan. 9.
Mich. 7.
Ioan. 1.
1. Pet. 2.

Dixit

Tex. ✱ ✱ Dixit autem ad mulierem Fides tua te saluã fecit Mirabile est, quod Christus iustificationẽ huius peccatricis fidei attribuat: præsertim cum antea dixerit dimissa fuisse illi peccata ex dilectione. Veruntamẽ vt hoc intelligamus penitius est nobis hoc tractandum. Et quidem beatitudo huius viæ, quæ iustificatio dicitur, respondet & assimulatur beatitudini cœlesti. Anima enim in cœlo fit beata, primũ cũ Deus ei vnitur per modũ speciei: vnitur enim intunc eleuãdo animã ad quoddã esse supnaturale & diuinũ. Secũdo infundit Deus animę lumẽ glorię, quo illustratus intellectus Deũ beata visiõe videt. Iã tertio anima Deũ videns, eũ summe amat. Quarto vero videns & amãs in perfecta delectatione cõsistit. Ita enim in iustificatione impij cõtingit primo vnitur Deus animę per gratiam: secũdo infundit ei lumen fidei: tertio nascitur amor: & & quarto de peccatis dolor. Et sicut beatitudo tribuitur visioni ita & principiũ iustitię fidei: ita tamen vt fides esse absq; iustificatione possit Sic intelliges illud,

Abac.1. quod Abacuc dicit, iustus ex fide viuit, & Paulũ dicen-

Rom.1. tẽ, Iustificati ex fide, & quod modo & in alijs locis

Rom.5. Christus ait. Fides saluat peccatores & iustificat impios: vt principiũ id facere intellige. Quia enim fides est radix & fundamentũ iustificationis impij, ideo dicitur saluare peccatores & iustificare impios: & eodẽ modo peccatricẽ Magdalenã saluã fecisse dicitur. Ipsa tamen sola non iustificat: nã ad iustificationem, si in genere loquamur, certũ est necessariã esse iustificationem peccatoris, quæ per mandatorũ obseruan-

Psal.118. tiam fiet. Ideo crediderim Dauidẽ toties mãdata iustificationes vocare In particulari tamen cũ fide est necessaria dilectio Dei super omnia & pœnitentia etiam formalis, aut virtualis, sicut est in martyre, aut in eo qui diligit Deũ modo, quo iam diximus, Hæc omnia satis paret fuisse in beatissima Maria Magdalena Laudauit autem Christus illam potius a fide: quia est radix & fundamentũ vitę spiritualis. Sed ad contex-

T tũ. ✱ Vade in pace. Sentiebat intus mulier fructũ magnum ex presentia Christi & propterea percepta venia peccatorũ & cõmendata eius fide non recedebat, nisi dominus suaui pręcepto discessum imperasset. Sed vę nobis qui adeo abhorremus a diuina cõuersatione, vt vel nemine imperante, aut mouente statim discedamus, & a bonis operibus procul recedimus, In ipso enim orationis principio non secus de fatigamur ad negotia redeuntes secularia, ac si vel diem vnũ longi precatione sustinuissemus, Quã igitur esse putabimus causam, quare tanto rerũ diuinarum, & Dei consuetudinis tædio afficiamur, vt vel nondũ plene finitis precibus, concione, aut statim discedamus nec benedictionem aut missionem vel facultatẽ abeundi expectemus? Equidem nihil aliud in causa esse puto nisi sũmã in ijs, quę ad salutẽ pertinẽt agendis, frigiditas. Si itaq; ea niterentur conatus nostri animi propensissimi deuotione & amore, quã Magdalena, non pigritaremur vtiq; ad diuina, neq; defatigaremur leuibus vel etiã grauibus pro salute laboribus. Vt enim populo Israel fructibus terrenis abun-

Iosue.5. danti, interdictũ fuit manna, cœleste nutrimentũ: ita ijs, qui rebus secularibus supra modũ pręprediti tenẽtur negantur & merito diuinæ cõsolationes & gaudia. ¶Obserua etiam quod in pace dixit vt vadat, & hoc cõsequẽter postquã dixit remittuntur tibi peccata tua. Na vbi est remissio peccatorũ & Dei gratia, ibi pax est, sed vbi peccatũ manet, ibi nõ pax sed rixæ, & quęstiones multæ sunt & litigia iuxta illud Esaię. Nõ est Esa.48.

pax impijs dicit dñs. Vnde si recte animaduertimus, cõperiemus procul dubio peccatũ esse originem & principiũ omniũ bellorũ & malorum. Ex eo enim, quod homines pro libidine sua viuere volũt, oriũtur lites, contentiones, rapinę alijs inuadẽtibus aliena, alijs vero sua pro virili tutãtibus. Quin, si aliquãdo vel timor vel humana imbecillitas effrænes cõpescit animos, quo minus agere possint & affectus suos re præstare, nihilominus tamen venenosam libidinẽ sub pectore seruant in tẽpus, si quod nacti fuerint idoneum, re- Esa.57.

ponunt iuxta illud, Cor impij quasi mare feruẽs. Non est igitur pax neq; inueniri potest nisi vbi Christus est

ipso testante. Hæc locutus sum vobis vt in me pacem Ioan 16.

habeatis Vnde psalmista, Pax inquit multa diligenti Psal.118.

bus legẽ tuã Et filius eius Salomon ait. Donũ & pax Prou.3.

est electis Dei. Quapropter videns dñs, quantas calamitates & lites miseri mortales patiuntur: omnes ad se summã quietẽ & bonitatẽ vocat Inuenietis, inquit Matt.11.

requiem animabus vestris. Ideoq; post remissionem peccatorũ, & nõ antea, dixit dñs huic mulieri. Vade in pace. Hoc est vsq; adhuc laborasti mille conscientiæ tuæ inquietationibus & cruciatibus: at modo iã placido esse potes animo: ideo vade in pace Iacob interim dũ Laban socero suo seruiuit, innumeris labori Gen.30.

bus & ęrumnis subiacuit: a quibus nulla vnquam ratione id temporis se explicare potuit. At vero relicto Laban, postquam se in libertatẽ vindicauit, exercitus Angelorũ obuios habuit, aliaq; bona quam plurima nactus est Sic igitur tu quãdiu seculariũ seruitio teneberis, plurimis afficieris incõmodis a quo simul atque te euolueris & ad Dei tui cultũ eduxeris visionibus Angelicis cœlestibusq; consortijs perfrueris, &c. ¶Expende etiam quod quanuis Christus permiserit libere abire, quo vellet, ne propterea in errorem incidas credens nullam a nobis satisfactionem requiri. Ad quid cõfessores imponũt pœnitẽtibus ieiunia, orationes, afflictiones, & cætera opera pœnalia? Impia hæc vox est. Respondeo breuiter. Satisfactio duplex est, Altera redemptionis & satisfactionis & hæc soli est Christi, qui redemit nos, & lauit nos in sanguine suo, Alia est satisfactio vindicationis & emendatiõis: & illa est nostra. Quia homo per pœnitentiam, cruci

figens veterem hominem destruit corpus peccati, ne 1.Pet.1.

vltra seruiat peccato: vt sicut membris suis corpo- Gala.5.

reis, & animę suæ viribus abusus est, ad peccatum, & Dei offensam, sic vtatur eis ad Dei gloriam. Et hoc modo tota vita nostra pœnitentia esse debet, & satisfactio vindicationis, & emendationis. Præterea, Magdalena a culpa, & a pœna, virtute contritionis, quę in illa fuit maxima, libera erat: ideo quę non aliam illi Christus imposuit pœnitentiam, Sed sacerdotes, qui virtute clauium absol-

vult pœnitentes a culpa, quia adhuc manet pœna tẽporalis exigenda hic vel in purgatorio: pœnitentias idest, hæc opera pœnalia iniungunt, vt satis faciant
Ioel. 2. Deo hic in hac vita, ne exoluant pœnas in alia, Deus optimus & maximus, prę stabilis super omnem malitiam concedat nobis ita in hac vita veram & condignam facere nostrorum peccatorum pœnitentiã, vt absoluti a corpore mortis huius, statim inter sanctos videre mereamur in ęterna illa beatitudine dominum Iesum Christum Saluatorẽ, sęculorũ ipsum regem Angelorum: qui cum patre & Spiritu sancto viuit & regnat in sęcula sęculorum. Amen.

CAPVT VIII

NTER alia, multaquæ in veteri lege locut⁹ est dñs Mosi hoc vnũ fuit, vt omnia faceret secũdũ exẽplar, quod illi fuerat mostratum in monte.
Exo. 25. & 26.
In lege etiã gratię exẽplar, ꝙ dñs nobis dedit, ad ꝙ respicientes nullo modo errare possumus, fuit ille, qui errare nullatenus potest. Ipse enim dñs noster Iesus Christus positus fuit in signũ, cui qui contradixerit peribit: qui autẽ secutus fuerit & acceperit Christũ in regulã, errare non poterit, siquidẽ omnis Christi actio nostra est instructio.
Luc. 2.
Hac de causa omnia eius gesta & verba oportet inspicere & memorię cõmẽdare & sequi operibus & vita. Nullũ equidẽ opus fecit, in quo aliquid nõ astrueret, nihil enim superfluũ, nihilq; ꝙ mysterio careat euangelistę scripserũt. ¶ Igitur postquã supra posuerat instructionẽ cõmunẽ discipulorũ, nunc docet, ne pigri sint ad docẽdũ sed opere & exẽplo insinuat circuire loca, castella & ciuitates euãgelizans verbũ Dei, exẽplo suo assiduã docẽs prædicationem. Ideo ait euãgelista noster Lucas * Et factũ est deinceps & ipse iter faciebat per ciuitates & castella prędicans & euãgelizãs verbũ Dei. Circuibat Iesus ciuitates & oppidula, quę nos (aldeas) vocamus quoniã maioribus & minoribus sine alicuius ꝑsonę acceptiõe prędicabat, iuxta illud sapientis. Quoniã pusillũ & magnũ
Sap. 6. ipse fecit & ęqualiter illi cura est de omnibus. Docet prę latos & prædicatores discurrere, nõ solũ per loca magna, sed etiã parua villagia euãgelizãtes. Sed nũc iã nõ quærũt ex ipsis loca paruula & despecta pauperũ agricolarũ mãsiones, sed amplissimas vrbes colunt vbi affatim vino lautissimisq; abũdent dapibus & delitiose (ne dicã luxuriose) viuant. Quin & nõ pauci aulas princi pũ frequentãt nõ ea gratia vt obscęnos aulicorũ mores corrigãt: sed vt fauorẽ principiũ, & gratiã venentur, qua vel ad episcopatũ vel aliã maximã perueniant dignitatẽ, quã tã vitiosis medijs quęrunt & pauperes aratores interea inopia euangelicæ doctrinę pereunt: nõ habentes hominẽ, a quo possint ad aquã Spiritus sancti gratiæ perduci: non aliter quã si Christus pro illis, sicut pro alijs sanguinem suũ pretiosissimũ non fudisset. Hęc autem omnia ex hoc oriuntur malo, quia huius modi concionatores, nõ animarũ salutem, aut ecclesiæ Christianę emolumentũ quærũt: sed suæ prę ter omnia vtilitati & gloriæ indulgent. Ideo non est mirũ si aulas principum tantũmodo frequentent. At Christus dñs non solum magnos principes, sed etiã paruulos rete prædicationis suæ capere cũpiens, non solũ Hierosolymitas & potentes ciuitatũ homines, quin etiã per rura discurrens infimos quosq; pauperrimosq; aratores prędicatione sua ad salutẽ vocabat. ¶ Sed quid prędicabat? Regnũ Dei. Nõ enim fabellis poetarum enarrandis operam dabat, sed ea tantummodo quæ salutis sunt prędicabat. Vnde princeps Apostolorum Petrus inquit, Non indoctas fabulas secuti notam facimus vobis Domini nostri Iesu Christi, &c. Et sanctissimus 2. Pet. 1.
Iob Nunquid Deus indiget vestro mendatio, vt pro illo loquamini dolos? Verum tempus iã venit, quod Iob. 13.
diuus Paulus prædixerat dicens. Erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad desideria sua coacerbabunt sibi magistros prurientes auribus: & a veritate quidem auditum auertent: ad fabulas autem conuertentur. 2. Tim. 4.
Quod vsque adeo nostra hac tempestate miserrima increbrescit, vt non modo populus, sed etiam ipsi doctores inutilia magis quam ea, quæ ad salutem conducunt, ament: in quo audientium libidini assentantes, suę etiam voluptati non refragantur, diuini sermonis iacturam paruipendentes. * Et duodecim cum illo. Suo Tex. *
exemplo ad prędicandum prouocat, iuxta illud, quod in deuteronomio habetur. Sicut aquila prouocans pullos suos ad volandum & super illos volitans, Hi duodecim continuo Christo Domino assistebant, alij autem modo aderant, modo aberant Non solum autem Apostoli, quin & deuotus sexus fœmineus Dominum sequebatur: quapropter sequitur in contextu. * Et Mulieres aliquæ, Tex. *
quę erant curatę a spiritibus malignis & infirmitatibus. Sexus fœmineus religiosior est multo quam virilis: quoniam fœminę mollioris, dociliorisque ingenij sunt. Hoc autem harũ mulierum exemplo perspicuũ nobis est: quę cũ essent non tenui, imo amplissima fortuna & cõditione viuendi prędítæ, nõ dubitarunt, religionis vi impulsę, omnia Christi causa relinquere, nõ secus sui suorũq; oblitę, quam si paupertate summa premerẽntur. Quod autẽ diuites fuerint patet quia ministrabant de facultatibus suis & peregrinationẽ susceperũt. Quã in re sapiẽtissime se habuerũt. Nã queãdmodũ ille infirmus sapit, qui curatus morboq; profligato, medicũ tamẽ suũ eo vsq; tenet, quousque omnẽ morbi suspitionẽ euaserit: ita & multo potius sapiẽs ille censebitur, qui dũ in morboso huius vitę hospitio diuersatur, non permittit dominum lęgius

abre,

abire, qui non solum infirmitatis medicus, verũ etiã sanitatis cõseruator est. Propter quod & merito dice bat Martha. Dñe, si fuisses hic, frater meus nõ fuisset mortuus, tu enim es cõseruator salutis & vitæ. Dicũ tur aũt curatæ ab infirmitatibus, & ab spiritibus malignis, vt & corporalis & spiritualis sanitas illis præstita fuisse indicetur. ¶ Pijssimã harũ mulierũ gratitudinẽ miremur, cuius ne memores simus, pro tantis a Deo beneficijs acceptis, nullũ incõmodũ, nullũ impedimẽtũ seculare impedire debet. Nõ ignorauit in hoc diuinã volũtatẽ ille generis humani reparator Noe qui coercita aquarum alluuione, egressus de arca sua e vestigio struxit altare, Deoque vir gratissimus obtulit sacrificium. Idem quoque fecit patriarcha Abraham cadens pronus in faciem coram Deo, & grãs agens illi: eo quod dñm pollicẽtem audierat, semen eius fore multo arena maris numerosius. Quod si in re tã graui humiliũ similitudine vti nõ dedignamur, equidem nõ solũ munera, quæ inter homines vltro citroque mittuntur, sed etiã beneficia, que a dño in nos conferũtur pilæ lusoriæ simillima inuenio. Nam sicut ille, qui in pilæ ludo iactanti e regione respondet, strenue rẽ suam agit, si ea agilitate & modo corpus libret, vt omnem iactum excipiat, pilamq; ante aquam terram tangat, retorqueat in tortorem suum, ita & multo pulchrius cœlestis lusor, qui a Deo celerrima explicit beneficia, diuinę palęstræ gloria dignus censebitur, si totius corporis vi & animi gratiã repẽdat diuinis beneficijs, priusquam obliuionis puluere fœdentur. Hoc fecit ille leprosus, quem infra noster Lucas ait venisse ad Christũ & grãs egisse. Idem socrus Petri, quę a febri liberata, & in pristinã incolumitatẽ restituta, surgens ministrabat Chr̃o Saluatori suo. Hanc vero beneficiorũ memoriam & gratitudinem cõmendauit dñs Israelitis cũ dixit. Memẽtote diei huius, quo eduxi vos de terra AEgypti. Quod si altius sacra omnia in hãc rem rimari velim⁹ nullam aliam ob causam æque primariam inueniemus testiuitates fuisse stabilitas, nisi, vt in huiusmodi dieb⁹, memoria aut eximię alicui⁹ hominis sanctitatis, aut præclari a Deo præstiti beneficij recoleretur. Hac etiam de causa manna in posteritate seruabatur vt nouissent minores, maiorũ suorũ panem, quo aliti sunt a Deo in deserto, & grati essent dño. Sed eo vecordiæ processit hoc tpe hominũ peruersitas, vt nemo sit beneficij accepti non immemor, præsertim si benefactorẽ immutata fortuna pressum vident, tũc enim, nec de facie, vt aiũt, agnoscũt. Quã ob rem summopere cõmendandi sunt, qui hisce nihilo magis prępediti, nostris tẽporibus benefici sunt erga proximos suos. Cum enim ab hominibus raro aut nunquã gratiam spernerent, restat omnia, quę faciunt, diuina motos pietate facere, qua in re vni Deo gratificari contendunt. Vnde virtutis studiosos omni contentione hortari non desistam, vt ab iniquitate hominum ausam sibi commodandi sumant. Nam quotiescunque gratiam nobis ab hominibus repensum iri credimus, quæ nostra fragilitas est, hominũ causa, & non Dei, multa facimus, at cessante mortali gratia, quis tamentis inops, immortalem nõ quęrat, quę vel illa stãte fuisset pręterenda? Quid quod & vtranq; seruare erga homines & erga Deum grãm, simul & facilius & melius est? Verũ paucos Dauidi similes inuenies, qui Salomoni filio suo imperauit, vt mẽse suæ admitteret filios Berzellai, a quo Absalonem fugiens in deserto benigne sũsceptus fuerat. Eodẽ etiã modo Miphiboseth filiũ Ionathę cõuiuam fecit suum, memor amicitię, quã cũ patre inierat. Sic etiã Labã gratus fuit seruo Abrahę. Nã vidẽs iocalia, inaures, videlicet, & armillas, quę seruus Abrahã dederat Rebeccæ sorori suæ, venit ad illum & dixit ei. Ingredere benedicte dñi, & eum hospitio multa accepit humanitate. In hũc item modũ Ietro sacerdos Madiã gratus fuit Mosi, quoniã filias suas defendisset. Vnde fecit eum vocari vt comederet, & dedit illi filiam suam in vxorem. Nec minus Iosue solicitus fuit, ne Raab meretrix, quæ nũtios suos abscõderat, ruente ciuitate periret. Quin & Saul destruens Amalech Cinęo cuidã pepercit, eo quod bene se habuerat cũ filijs Israel. Dauid quoque misit ad viros Iabes Galaad & grãs egit eis, eo quod sepelierãt corp⁹ Saulis & filiorũ eius. Deniq; Helias gratũ se præstitit viduæ a qua alebatur & filiũ eius mortuum suscitauit, & eodem modo Eliseus. Sed procedam⁹. Nominat Euãgelista aliquas mulieres ex ijs quæ Christũ sequebatur, dicens. * Maria, quæ vocatur Magdalena, de qua septem dæmonia exierant. Marcus etiã ait, Chr̃um primus Mariæ Magdalenę apparuisse, de qua septem dęmonia eiecerat. An vero iuxta literã hoc sit verum, nõ inuenitur, sed exponitur a diuo Gregorio & ab alijs, de peccatis, quia Maria Magdalena plena vitiorũ fuit. Hęc enim post quã Chr̃us ei remisisset omnia pc̃tã cõtẽnẽs fast⁹ & vana mũdi, quibus antea seruiebat, Chr̃um sequuta est, & facta ei⁹ fidelissima discipula & comes. Semper a bono in meli⁹ profecit, neque ad pristinã mũdi cõuersationẽ reuersa est. ¶ Discamus huius mulieris exẽplo nõ tãtũ pc̃tã relinquere, sed etiam opera bona exequi, & in his bonis actib⁹ perseuerare. Nõ enim satis est, vt vitam pristinam peccatorum plenã relinquas, sed oportet vt post lamenta, Christi vestigia sequaris. Fuge igitur huius exemplo non tantum peccata sed occasiones etiam peccandi, relinquens domum propriam, cognatos patriam, te ipsum deniq;, vt Christum sequaris. Hęc sancta mulier non solum pręteritam vitam planxit, sed Christum etiam secuta est, vereque compuncta, omnia sua deseruit, neq; amplius ad vomitum peccati reuersa est. Ita & nos facere debemus huius constantissimæ mulieris exemplo; vt postquam semel nos a peccatorum laqueis explicauerimus, eum deinceps vitæ modum instituamus, vt non peccata solum modo, verum & peccandi offendicula vitemus. Nihil enim minoris æstimat dęmon, quam illius peccatoris conuersionem, qui peccatum odit, peccandi vero occasiones non fugit. Quoniam nec peccatum vitari, neque virtus retineri, non sublata peccãdi ansa, vllo modo possunt Sic Pharao rex AEgypti populo Dei dicebat. Ite, & sacrificate Deo vestro in terra hac. Iet & dęmon

Ioan, 11. Gene, 8. Gen, 17. Luc. 17. Luc. 4. Exo. 12. Exo. 16. 3 Reg. 2. 2 Reg. 19. 2. Reg. 9. Gen, 24. Exo. 2. Iosue. 6. 1. Reg. 15. 2. Reg. 2. 3. Reg. 18. 4. Reg. 4. Tex. * Mar. 16. Greg. homel. 33. in Euange. Exo. 10.

nobis interdũ ad virtutẽ est autor eo tamẽ modo, vt
vel superbiores in criminibus, vel securiores in pœni
tendo efficiamur. Hac ratione quoties fateris retẽta
concubina, quoties aleã detestaris, arma tamen ludẽ
di seruas, quotiesq; quoduis bonũ opꝰ exequeris, pec
cãdi nõ sublata ruina, nõ modo dæmonẽ nõ molestia,
quin etiã summa afficis voluptate. Nouit nanq; quẽ-
madmodũ in morbis accidit, recidiuãtẽ infirmũ peri-
culosius multo laborare, sic in peccatis relabẽtem lõ
ge grauiori periclitari spũalis salutis iactura. Hac igi-
tur de causa Pharao populũ Israel lõgius sacrificadi
causa abire nõ sinebat, vt posset quoties vellet, illũ
in solitũ redigere seruitiũ, & dæmõ etiã alunnos suos
eo vsque in virtute procedere patitur, vnde illos reuo
care, cũ voluerit, facile possit. Discamus ergo ab hac
muliere, ita radicitꝰ vitia extirpare, inimiciq; ditionẽ
ita infringere, vt pctã & omnia pctõrũ semina extin-
guamꝰ. ¶ Obseruãdũ hic etiã est neminẽ Christũ per-
fecte aut sequi aut amare posse, quin priꝰ ab se dæmo
nẽ eiecerit. Hac de causa euãgelista nr̃ prius dixit fuis
se septẽ dæmonia eiecta ab anima huiꝰ mulieris, quo
facto addidit, Chr̃um deinceps fuit secuta. In quo do
cemur ad Chr̃i imitationẽ oportere priꝰ omnibus se-
cularibus oblectamẽtis, affectu saltem renunciare.
Vnde mira fuisse Samaritanorũ stultitia cõuincitur,
4. Reg. 17. qui vt in quarto Regum volumine legitur Deũ cole
bãt, idolis suis seruiẽtes. Cõtra quos stat sentẽtia. Ne
Mat. 6. mo potest duobꝰ dñis seruire. Quapropter manifestũ
est, qui Deum colere intẽdit, prius omnibꝰ vitijs re-
nũtiare oportere, vt sic demũ libero possit animo cœ
lestibꝰ inuigilare negotijs. Videamꝰ etiã quę erãt alię
quę Chr̃um simul cum Magdalena sequebantur. Ait
enim euãgelista. * Et Ioanna vxor Cusæ procu-
Tex. * ratoris Herodis, & Susanna & aliæ multæ. Multę
inquit, sequebantur, cum histribus, quas tãtũ nomina
uit, vt primarias. Sæpe enim in scriptura in re minus
insigni, insignior intelligi solet. In Genesi nanq; dici-
Gen. 8. tur. Recordatus est dñs Noe & omnium animãtiũ. In
Noe intelligit vxorẽ eius, & filios cũ vxoribus suis. In
eodẽ prętereа libro Simeonẽ & Leui Sichimitas in-
Gen. 34. terfecisse habetur, cũ aliã multã familiariũ & fratrũ
turbã adduxerint. Et in Ezechiele legimus. Hæc di-
Eze. 6. cit dñs mõtibus & collibus, rupibꝰ & vallibus Et sub
dit. Disperdã excelsa vestra, omittẽs colles. In Ruth
Ruth. 4. libro quoque duodecim tribus a Rachel & Lia des-
cẽdere dicũtur, prætermissis ancillis a quibus etiam
originẽ ducebãt. Sic in præsenti nomine istarũ trium
alię etiã, quę Christũ sequebantur, intelligũtur. Qua
etiam ratione insigniores nominãs Euãgelista Marię
Magdalenæ prius mẽtionẽ fecit, a qua septẽ dæmo-
nia dñs eiecerat. Quoniam quamuis prius peccatrix
fuerat celebrior tamen, principalior & sanctior fuit,
quare primo nominari meruit. De alijs duabus non
dixit dæmonia eiecta fuisse, nisi tantum de Magdale
na. In quo quantum possit gratia & bonitas diuina,
reselt profecto cogitatu dignissima. Nam tãtũ operę
& studij impendit hęc mulier in Dei cultũ vt quę an
tea cum vilissimis peccatoribus numerabatur postea
castissimis & sanctissimis matronis pręferretur.

Commendat locus hic Dei bonitatẽ & clementiam,
qui peccatores vere pœnitẽtes vsque adeo extollit.
Quare bono animo simus, quicunque pctõrũ põde
re premimur, diuina freti misericordia, ad quam si cõ
trito & humiliato corde cõfugiamus, impetrabimus
procul dubio, vt sicut modo cũ extremis pctõribꝰ ca-
ligamus, aliquando cũ primarijs electis Dei splẽdea- Esa. 59.
mus. Quia nõ est manus dñi abbreuiata. Quod vnũ
summe te cõmouere deberet cogitantem quã soleat
dñs humanitate suscipere illo, qui vere cõuertuntur.
¶ Expende etiam nõ sine magno mysterio Euãgelistã
descripsisse Ioannam cõiugatã fœminam, dñi esse se-
quacem, vtique nõ in hoc inuitũ fuisse cõiugis animũ
innuit, sed potius cõmunem in Chr̃o cultum, & fœ-
minæ, & viri consensum indicat. Ad hoc enim venit
dñs, nõ vt cõiungia dirimerentur, sed vt qui carneo tã
tummodo vinculo cõiuncti videbantur, spirituali mõ
modo matrimonij lege, verum & virtutis nexu, con-
stringerentur. Porro hę sanctissimę fœminæ seque-
bantur Chr̃um non tantum verbo, sed opere, & debi
to obsequio. Quare sequitur in contextu. * Quę Tex. *
ministrabant ei de facultatibus suis. Quia dñs &
eius discipuli doctrinę euangelicæ inuigilantes parũ
de tẽporalibus curabant, ideo hæ mulieres illis tẽpo-
ralia ministrabant, suę paupertatis rationẽ habentes
Propter hoc ad Corinthios Apostolus ait. Ordinauit 1. Cor. 9.
dñs his, qui euangelium annuntiant, de euangelio vi-
uere Et iterum. Si nos vobis spiritualia seminamus, ibidem.
magnum est si vestra carnalia metamus? Ideo dñs dis
cipulis suis dixit, mittens illos ad prędicandum. Edẽ Luc. 10.
tes, & bibentes quę apud illos sunt, dignus est enim
operarius mercede sua. Sed iam nunc reges & princi
pes malunt facultates suas in scurras, hominesq; ridi
culos & vitiosos insumere, quam in sacros euangelij
prędicatores. Mundus plus mendacium, quã verita-
tẽ diligit. Quod malum tolerabilius aliquanto mihi
videretur, si apud seculares homines tantum fieret,
Sed eo peruasit iam luxuria & proteruitas morta-
lium, vt quod in aulis regum vix ferendum reputa-
batur, passim apud episcopos & prelatos reperiamꝰ.
Qui perfricta fronte, non minus securi discumben-
tes cum cognatis & secularibus hominibus audiunt
non modo ludicra, verum etiam impudica & in ho-
nesta, quam si sacri alicuius libri lectionem audirent.
Vnde fit, vt perperam consumptis amplissimis redi-
tibus, non habeant, quo religiosis & literatis sacer-
dotibus possint subuenire. Qui cum moribus & eru-
ditione dignissimi sint, episcoporum suorum negli-
gentia, vix vnquam etiam tenue sacerdotium con-
sequuntur. Sed de ijs satis. Ad rem ergo deueniendo,
ingens non solum mulierum, sed & virorum Chr̃um
sequebantur multitudo, nouã domini doctrinam &
miracula demirans. Ideo sequitur in litera, * Cum Tex. *
turba plurima conueniret, & de ciuitatibus propera
rent ad eum, dixit per similitudinem. In eo, quod
multa turba cõueniebat, impletum esse cernimus il-
lud Esaiæ Et fluent ad eum omnes gentes, & ibunt Esa. 2.
populi multi & dicent, Venite ascendamus in mon
tem domini & ad domum Dei Iacob, & docebit
nos vias

nos vias suas, & ambulabimus, &c. Turba autem sequebatur Christum, non principes, aut magnates. Ij enim alia amant, & in alijs occupantur: nempe in rebus terrenis, honoribus & delicijs. Insipida est istis Christi doctrina. Quapropter raro sacris intersunt concionibus, meridiano & eo breuiter recitato sacrificio contenti: quoniā mollitia sua ad omnia diuina torpent. Ideo Paulus ait. Non multi sapiētes secundum carnem, nō multi potentes, nō multi nobiles, &c. Et in Ioanne etiam quidam dixerūt. Nunquid aliquis ex principibus credit in ipsum, sed turba hæc maledicta, quæ ignorat legem? Expende autem & vide quomodo boni ad bonū conueniunt. Nam omnes ij, quanquam à diuersis oppidis & locis venerant, concordi tamen sententia ad sequendum Christum vsi sunt: quod in malis secus cernimus. Illi enim si quid facere præsumunt mutuò se impedire solent: quales fuerunt illi, qui turrim Babel ędificabant. Sic etiam quoties vel de honore aut dignitate aliqua contendunt, qua superbia, qua ve inuidia pugnent inter se, quis non videt? At multo aliter ij fecerunt, qui cum se nunquam nouissent, protinus socij facti sunt, & in vnum consensum aduriati, vt verbum diuinum audirent. Vnde hoc prophetās Esaias dixit. Habitabit lupus cum agno & pardus cum hædo accubabit: vitulus & leo & ouis simul morabuntur. Et subdit. Quia repleta est terra scientia domini. Ad Christi prædicationem & doctrinā de diuersis ciuitatibus conueniunt, & replentur sciētia domini. Sic etiam in arca Noe erant animalia diuersi generis. Præterea, vbi est concordia fratrum & charitas & pax: ibi facit fructum verbum Dei. Vos autem ad lites & contentiones properabatis: vt Esaias inquit, &c. Porrò in parabolis & similitudinibus loquebatur Christus, iuxta illud psalmi. Aperiā os meum in parabolis, loquar propositiones ab initio. Est autem parabola rerum dissimilium genere sub aliqua similitudine facta cōparatio. Nō enim est sensus parabolę ille, quē verba primò significāt, sed qui per res significatas nobis insinuat. Sicut in libro Iudicū dicitur ꝙ ierūt ligna, vt vngerēt super se regē. Clarū est, ꝙ illud nō de lignis, sed de hominibus per ligna significatis intelligitur. His similitudinibus vtebatur Christus in concionādo propter duo. Primò vt memoriæ hominum doctrinam suam infigeret. Nam sicut stomacho virtute, quam retentiuam vocant, maximè opus est, vt susceptum conseruet & foueat nutrimētum, donec per totum corpus effundatur: sic animę incumbit non esse diuinorum oblitam documētorum, vt in virtute progrediatur. Aliter enim quid prodest multa audiuisse, si non firmiorem in memoria mansionem faciunt, ac si nunquam audita fuissent? Gemmæ solent, ne amittātur, filo mandari: sic diuina verba terrenis rebus & similitudinibus quasi annectuntur, ne à memoria dilabātur. Igitur Christus similitudinibus vtebatur, vt penitius in auditorum mentibus documenta sua locaret. Dominus enim, qui optimè nouerat omnino ad salutem consequendam necessariam esse diuinorum documentorum recordationem, parabolis vtebatur: quoniam illæ humano ingenio in primis quadrare solent, vnde voluptate audiendi adiuuante fore non dubitauit, vt homines multo essent magis doctrinæ suæ isto modo memores. Hominem vidi bis ætate confectum, memorantem, se ab hinc quadraginta annis concione quadam pulcherrima mnotasse similitudinem hanc vel illam, cum verisimile sit multa sublimius fuisse ex sacra theologia denarrata: sed quia parabolæ in primis hærent hominum mentibus, omnibus alijs elapsis, illius rei dumtaxat meminit, quæ vehemētius voluptatem mouit. Qua de causa dominus noster prudentissimus & sapientissimus rerum omnium cognitor, parabolis doctrinam suam annexuit, vt tenacius hærerent. ¶ Secundo vtebatur similitudinibus, vt ea, quæ dicebat clariora auditoribus forent. Quoniam illa, quæ altiora sunt, & ab vsu quotidiano remotiora, similitudinibus, præsertim à rebus terrenis desumptis, maximè explicantur: quia proceditur à notioribus ad minus nota. Quo etiam modo explicandi quotquot docent, vti solent: si enim in locum obscuriorem incidunt, adducta comparatione illum solent exponere. Quam ob rem Christus dominus, qui summè ab omnibus doctrinam suam intelligi exoptabat, vt facilius perciperetur, ne forte offensi rerum inuolucris & obscuritate auditores ab audiendo deterrerentur, frequentissimè in omni euangelio parabolis vtitur. Sed dicet aliquis. Contra hanc assertionem proculdubio facit illud, quod redemptor noster Apostolis suis inferius dixit: vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Si igitur in parabolis sermo cæteris obscurior reddebatur, nequicquam contendimus parabolas ad rei explicationem contendere. Breuiter tamen, & facile potest responderi. Omnis sermo obscurus similitudine redditur facilior: quoniam ignotum per notius datur: veruntamen quotiescunque, vel ex rei natura, vel ex auditorum incuria atque imperitia parabola obscura est, tum demum non modo dictorum sensus aperitur, sed potius magis obstruitur. Similitudines igitur à Christo domino adductę non ex rei natura erant obscuræ, aliter enim, nulla esset maior ratio, quare melius ab Apostolis, quam à cæteris perciperentur: cæterum quia plærique omnes magis animo cauillandi & incusandi quæcunque dixisset, aderant, quam vt sibi imitanda proponerent: ideo non intelligebant, quia non intelligere parui intererat. Non ita Apostolis euenit: erant enim non modo audiendo attentissimi, quin etiam ad agendum paratissimi. Manet igitur hinc ea sententia constans, Christum maioris claritatis gratia comparationibus vsum fuisse: quod si ab aliquibus minus intelligebantur, illud fuit, quia non animo aderant audiendi. ¶ Ex hoc carpuntur illi, qui præclarè se munere suo fungi putant, si in prædicatione & doctrina sua sublimes se gerunt, ea dicentes, quæ à nemine, nisi à doctissimis quibusque intelligātur: quasi prædicatio non ad exponendam doctrinā euāgelicam apud simplices & rudes, sed ad ostentandū ingenium coram doctis, instituta fuerit, dicēte Paulo, se tam sapientibus, quàm insipiētibus esse debitorem. Hi autem autumant indecorum esse autoritati suę, si eo sermone verba faciāt quo quilibet de plebe loqueretur: nec animaduertunt nō puduisse diuinū verbū, verbis humilibus in hominū vtilitatē cōcionari:

1. Cor. 1.
Ioan. 7.
Gen. 11.
Esa. 11.
Gen. 7.
Esa. 58.
Psal. 77.
Iudi. 9.
Leg. Chrys. hom. 45. in Mat.
Leg. Aug. 2 de doct. Christi. cap. 6.
Rom. 1.

nari. Quid dicam de diuo Paulo, cuius in omnibus sanctissimis scriptis humilitas sermonis cum pietate certare videtur? Nec dubitat dicere se nihil scire nisi Christum dominum crucifixũ. Ideo ergo Christus doctrinam suam, tam planis & perspicius similitudinibus proposuit: ne quis sermonis difficultatem suæ inertiæ prætexere posset. Sic loqui voluit, vt eũ non modo docti verum & simplices & plebei intelligerent: & vt non solũ in templo ex libris, sed etiã in ipsis quotidianis actionibus & laboribus nostris pietatẽ & religionẽ disceremus. Atque hoc Chrũs tã euidẽter in hac parabola proposuit, vt vel manu cõtrectari possit. Proponit ergo hanc similitudinem. *Exijt qui seminat seminare semen suum.* Queadmodum in bello tuba animosos excitat, timidos consternat: ita doctrina euangelica alijs ad ędificationẽ alijs vero ad ruinam inculcatur. Quãquã enim multi eodem gestu & modo sacris intersint cõcionibus: tamen diuersa ingenia variæ comitantur opiniones & voluptates. Qua de causa multos missione facta videmus sicut prius frigere, alios iocari, nonnullos maledicere & murmurare: paucos (quod dolendum est) iustificatos discedere. In hunc propè modũ prædicante Christo domino turba frequens aderat, pars causa leuitatis cuiusdam & nouitatis, pars calumnię & odij, nonnulli, vt audirent & custodirent verbũ domini. Quod cum vidisset dominus, vt aptum pro auditorum qualitate & differentia exordium sumeret, parabolam proposuit, quam egregiè explicauit, nihil omnino proficere animo non bene subacto & præparato millia multa præceptorũ inculcare: quippe quæ nondum percepta statim elabentur. Similitudo autem non solum sapientissimum arguit sensu suo autorem, verum etiam aptitudine & vsu ipso rerum omnium humanarum peritissimũ. Sed quid potuisset latere illum, à quo omnia illustrata sunt? Parabola ergo est hæc. Exijt seminator seminare semẽ suum, &c. Agricola verbi diuini doctor est, semẽ doctrina euangelica: quę varijs ab auditoribus animis excipitur. Multi enim audiunt: sed alij tentationum itineribus peruij transeunte diabolo, semen doctrinæ amittunt: alij libidinibus dediti, ea, quæ Dei sunt in animo suo, amore terrenorum opprimunt: alij superbia & seuitia duri monita cœlestia germinare nõ sinunt aut radices agere. Pauci sunt suauioris & prudentioris ingenij, in quibus diuinum semen inualescens radicatur & fructum fert cẽtuplum. Sed de his sigillatim suo loco dicemus: hæc tantum ad summariam parabolæ expositionẽ dicta sufficiant. *Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est.* Solent enim viatores, tempore præsertim hyberno, ne cænosa via impediatur ingressus, marginibus agrorum scandere, vt tenacibus suffulti cespitibus & pulverea adhuc terra firmius incedãt, quo grana recens proiecta reteguntur. *Et volucres cœli comederunt illud.* Quid mirum, quę etiam latẽtia vnguibus rostroque expiscari solent, si in propatulo prostituta, collegerint grana. Hæ autem volucres (vt nos inferius suo loco dicemus: nunc enim ad alia festinat oratio) domino explicante, dæmones sunt: qui assiduò cogitationum nostrarum secretiora rimantur. Nunc sequitur. *Et aliud cecidit supra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem.* Aruisse mirũ non est, quia sine humore virere nõ potuit. Sed qua ratione in petra dura & sicca natum est? Non eadem ratio est. Nam semen proiectum sub dio quocunque corpore participet, calore & humore proportionaliter se habentibus facile germinat primam vitæ suæ gemmam, quam statim demittit nisi aliunde fortiori nutrimento adiuuetur. Ideo dixit natũ aruit, quia non habebat humorem. *Et aliud cecidit inter spinas & simul exortæ spinæ suffocauerunt illud.* Quoniam experti sumus, gramina viliora, si vberem nanciscãtur fundum, multo validius sese tollere, quã ea quæ homines multo labore conserunt. Sed dubium est: si bonum in agendo potentius est quàm malum, semen potius debuisset suffocare spinas, quàm è conuerso. Attamen non est eadem ratio. Quoniam in anima illa suffocatio nõ causatur ex impotentia boni agentis contra malum, sed ex malitia voluntatis, quæ bonum semen diuini verbi reijcit atque spinis se subijcit. Verum iuxta illud, quod litera sonat, dimittendo significationem parabolæ vsque in posterum. Postquam terra propter præuaricationem Adę maledicta fuit à Deo, natura sua, & sponte spinas, & carduos profert nemine seminante. Aliter tamen & triticum & vinum cæteraque hominum alimenta, quæ nisi multum, diuque subigantur, & foueantur, in cassum sulcis mandabuntur. Quod non ita, vt diximus, in illis plantis euenit, quæ inutiliores hominum sunt vsui, quia execrata à crimine primi hominis, tellus effecta est vera, & vterina parens erga mala germina, nouerca autẽ & difficilis ad mitiora & meliora suscipienda semina. Quare mirum non est, si illa sponte sua producat, hæc non nisi mille modis solicitata ferat. *Et aliud cecidit in terram bonam & ortum fecit fructum centuplum.* Formidanda sanè & non paruipendenda res est, quam nobis præsens præsefert à domino proposita similitudo. Nam si ex illis omnibus, qui Christum concionantem audierunt, quarta pars tantummodo fructum fecit & seruata est: quàm paucos putabimus fore saluandos? Quod ò vtinam nobis non eueniat, vt in illo magno perditorum grege numeremur. Sed profecto nõ minus mirandum, quàm dolendum est, de tot sacrarum concionum frequentatoribus, tam exiguum electorum numerum superesse: quasi non omnibus ex æquo fuerit diuina exhibita doctrina. *Hæc dicens clamabat. Qui habet aures audiẽdi audiat.* Clamor & vociferatio quemadmodum in illis, qui animo parum valent, dementiæ signum est: ita in sapientibus magnum aliquid portendunt. Ergo Christo sapientium sapiẽtissimo clamante, summum est, ꝙ agitur mysteriũ. Plurima erãt in Hebręo populo scelera, nõ tamẽ ideo Deus clamare dignatus est: sed prophetã Esaiã misit, inquiẽs. Clama, ne cesses: & quasi tuba exalta vocẽ tuã. Multo etiam deteriores erãt regnantibus Iosiæ filijs. Tunc autem misit Deus Hieremiam dicens. Clama in auribus Hierusalem. Maior igitur nunc vrget necessitas, quæ filium Dei vociferari cogit. Ter legimus in euangelio Christũ inclamasse. Primùm hic, cum dixit. Qui habet aures audiendi audiat. Secundo cum dixit. Qui sitit veniat ad me, & bibat. Tertio cũ clamans voce magna exspirauit. Cum spiritum emittens clamauit, dęmonem terruit, atque fugauit: cum dixit. Qui sitit veniat ad me, &c.

[Margin notes: 1. Cor. 1. — Gen. 3. — Esa. 40. — Iere. 2. — Ioan. 7. — Mat. 27.]

me.&c,loquebatur de spiritu,quem accepturi erant credentes.Nunc vero clamans commendat auditionem verbi diuini dicens.Qui habet aures audiẽdi audiat.Ioannes Baptista prædicans pœnitentiam clamabat Ego vox clamantis in deserto.At nunc Christus ipsemet clamat.Negotiũ procul dubio saluti hominũ maxime necessariũ vertitur hic, pro quo Deus clamare non dubitat.Excita igitur consopitũ animũ, o Christiane homo,vt Deũ ipsum pro salute tua clamantẽ consideres.Qui cũ sit sapientissimus nõ ignorauit quanti retulerit hoc vti ad salutẽ nostram clamore.Nempe vt eo modo certiores facti, de rei magnitudine non dubitaremus vllum subire laborẽ,aut periculũ,pro verbo Dei audiendo,in quo consistit nõ exigua remedij nostri pars.Vnde etiã quoties dñs alicui maximũ aliquod suppliciũ vult infligere,statim minatur se verbũ suum illi negaturũ. Ita ipse ait per prophetam Amos,rebellem & perfidum Iudæorum populũ plexurus. Mittam famem in terrã: non panis, sed audiendi verbi Dei.Postquã dixerat multa mala, quę illis erat inflicturus,adiecit hoc vltimũ,scilicet vt tolleret verbum Dei tanquã pręcipuũ malũ inter omnia alia mala. Tantã enim malum est verbi diuini interdictio,vt neq; excõmunicatio,quę sacramentorũ vsum excõmunicatis negat,euangelicę doctrinę salutare remediũ soleat interdicere.Itaq; illi,qui nec missæ sacrificio,neq; diuinorũ celebrationi,dum excommunicatione tenentur,interesse possunt:sacram concionẽ audiunt:& non solũ ij,quin etiam & hæretici, infideles & ethnici verbum Dei audire possunt:quippe quod animæ pastus est. Quem qui prohiberet,nõ secus ageret,quam si infantulo alimentum eriperet. Scit enim hoc pabulo Deus animam maxime indigere. Negatur autem excommunicato Eucharistia, non verbum Dei: quia, vt ait Augustinus in quodam sermone magis nobis prodest verbum Dei, quam Eucharistia,& sicut cauemus,ne Eucharistia cadat in terram,sic cauere debemus, ne sermo Dei nobis excidat. Nam quamuis Eucharistia dignior sit & præstantior:tamen verbum Dei efficacius est ad conuersionem peccatoris. Nam peccator obstinatus in suo peccato,non resurget sumendo Eucharistiam, imo deterior fiet: at per verbum Dei multoties peccatores indurati mollescunt,& conuertuntur: quomodo Petrus verbo suo, multa audientium millia conuertit.Vnde sicut ignis,qui auro vilior est,appositam ceram liquefacit,quod aurum pretiosius igne non faceret:sic quamuis excelentior sit Eucharistia, quam prędicatio verbi Dei,tamen ad hoc, vt cor peccato ris emolliat,& conuertat, minorem vim habet Eucharistia. Similiter etiam pannum immundum lauat aqua:cum tamen maioris valoris sit argentum, quã aqua.Qua de causa vsq; adeo pater æternus in vnigeniti sui transfiguratione,auditionem euangelij cõmẽdauit inquiens.Ipsum audite.Audite illũ,quia verba eius spiritus & vita sunt.Vitã vocauit verbũ Dei:quia est causa vitę & suscitat mortuas animas.Quod fercu lũ,aut quod tanta suauitate nectar vnquã fuit,vt mortuum ad vitam reuocaret?Cibus,animal dum viuit, sustinet:vita tamen functo nihil prodest.Verũ diuinũ verbum nutrit & sustinet animam in gratia viuẽtem ipsamq; in peccato mortuã exuscitat. Hoc significarunt illa Ezechielis arida & detrita ossa, quę ipsemet propheta virtute diuini verbi de morte ad vitã reuocauit.Nullus enim peccator est, qui quantumuis peccatis indurauerit & iam diu mortuus iaceat, nõ possit per hoc verbũ reparari.Ossa arida audite verbũ Domini.Ideo Petrus dixit Iesu.Verba vitæ habes.Ab effectu verba prędicationis verba vitæ vocantur:quia conferunt vitam animabus mortuis. Quæ sententia est diui Augustini:& fundatur in illis dñi verbis. Qui ex Deo est verba Dei audit, E diuerso qui a verbo diuino abhorret, perditionis suæ formidandum præfert argumentum. Nam quamuis certa scientia nemo potest scire sit ne præscitus an prædestinatus,nisi forte diuina reuelatione (quod maximis quibusdam sanctis concessum legimus)id assequatur:tamen,quoniã mores & vitã vniuscuiusq; sequitur eius dãnatio aut salus,ideo nõ vilipẽdendũ signũ est perditionis,odiũ sermonis diuini,sicut nec contẽnendum est indiciũ salutis, esse diuinæ doctrinę studiosum.Quẽadmodũ enim narrante aliquo de rebus Indicis quęcunq; aut viderit,aut legerit, illi duntaxat attentis audiunt animis,qui illas regiones aliquando cogitãt inuisere,cęteris oscitãtibus vel dormitãtibus:ita propemodũ in sacra euãgelicaq; denarrãda accidit historia:ab illis nãq; studiose auditur, quibus cœlestia regna videre animus est. Hi sunt qui breuioribus offenduntur, longioribus oblectantur concionibus. Hi sunt, qui templorum & cœnobiorum sanctuaria frequentant:hi sunt, quos non defatigat vehemens concionatorum clamor, iugisque attentio.Illi vero, quibus ad cœlestia aspirare in votis non est, si forte aliquando vel pudore vel necessitate coacti concioni intersunt,quid dicam qua indignatione, quo tędio & molestia audiunt? Quod si concionator plus hora forte dixerit, discedunt ægro animo,quin etiam sępe ęgroto corpore. Fateor esse non paucos,qui non fera impietate,sed peccatorum suorum conscij:& rusticitate quadam pudibundi quasi non audent, aut nequeunt verbi diuini grauitatem sustinere. Qui tamen ideo nihilominus delirant.Vnicum enim, quod habent salutis remedium, dæmonis inducti monitis, sibi eripiunt. Aliter ille primus hominum parens Adam.Qui grauissimo admisso scelere,Deum tamen vocantem audiuit & fassus est inquiens,domine audiui vocem tuam. O fœlix Adam,qui etsi peccasti, verbi diuini auditionem non prętermisisti:quapropter amissam gratiam & salutem recuperasti;nam in Sapiente habetur Dominum illum a delicto suo eduxisse. ¶Preterea sicut seculares magistratus fures primo flagellis cędunt:secundo auribus truncant(quę obedientiæ signum sunt)tertio vero si quem sine auribus inueniunt quasi rebellẽ & inobedientẽ,vltimo afficiunt supplicio:sic tu nisi plagis laboribusq; in hoc seculo a dño inflictis admonitus pedẽ a peccando reuocaueris, vltimo & ęterno ignis supplicio vita functus punieris.Er go,

Ioan.1. Amos.8. Hęt.1.q.1.sinterro Act.2. Mat.17. Rom.8. Eze.37. Ioan.6. Aug.tra.42.super Ioan.8. Gen.3. Sap.10.

Ergo, si quidē Adamū in peccato imitans, lapsus es, ne illum, ad salutem ducem asperneris: quod facile præstiteris si concionatorum verba non spreueris, imo illorum præcepta sequutus fueris. Aliter agens interitum, o miser, tibi ipsi parabis. In quarto enim regū
4. Reg 7. volumine habetur, quendam militem, sub cuius humero rex incumbebat, verba Helisęi prophetę, contempsisse, quoniam famem futurā non prædixisset. Quamobrē, quia verbū Dei neglexit, & noluit credere predicatori, occisus est, & conculcatus a turba. Sic punientur & conculcabuntur qui nō audiunt verbū Dei & contemnunt illud. Vnde dominus infra prędi-
Luc. 10. catoribus inquit Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. ¶ Deniq; adeo necessariū hominū saluti est verbū diuinum, vt Paulus Timotheo dixe-
2. Tim. 4. rit: Argue, prędica, opportune, importune. Omnia suo tempore bona sunt, alias nec vtilia nec laudanda. Musica enim & lætitia si luctus tēpore exerceantur
Eccl. 3. importuna sunt: quoniam tēpus flendi, & tempus ridendi: tempus loquendi, & tempus tacendi, &c. Verūtamen verbū Dei, testante Paulo, vbi supra, nūquam non opportune & prædicatur & auditur. Nusquā enī nec vllo tempore is interueniet casus, quo non sit verbi diuini explicatio opportunissima. Nā siue ex parte concionatoris quæramus, semper bona est, siue ex parte auditoris, quo magis pigritat, salutarius verbū diuinū est sicut infirmo, qui medicamentum fastidit. Nec sunt prudentes cōcionatores malo medico similes, qui imperita pietate & misericordia ęgrotantis corrupto illius pedi aut manui parcunt: vnde totius corporis postmodū succrescens tabes infirmum enecat. Nā quo dignior est animæ, quam corporis salus, eo acrius instandū est corruptis hominū moribus, ne pretiosam corrumpant animā. Nec nos moueat maligna impiorum contra prædicatores seuerius agētes, seu potius serius, ob murmuratio & plusquam pharisaicū scandaliū, dummodo id prudenter fiat nō enim prædicatorū licentia, sed peccatorū inclamat contumacia. Nec minorem patitur hęc ætas morum iactu-
Matt. 3. ra, quam illa, quia Ioannes Baptista Iudæos acriter reprehendens dicebat, Genimina viperarū. &c. Et
Matt. 23. Christus similiter pharisęos dure increpabat inquiēs Vę vobis scribæ & pharisęi, &c. Veritas enim etiam inuito mūdo, & impiorū cętu dicenda est. Igitur Saluator noster Iesus clamans dicit, Quibabet aures, audiendi audiat, vt auditores attentiores redderet, & vt illis verbū diuinū suáque cōmendaret prędicationē.
Tex. * Ait igitur, × Qui habet aures audiēdi audiat. Quia hęc parabola obscurior erat; quam pro auditorū captu ideo addidit dn̄s hęc verba. Qui habet aures audiendi audiat: idest, intelligite si potestis. Quomodo sę-
Apoc. 1. pe in Apocalypsi dicitur, quoties aliqua obscura incidūt, nempe. Qui habet aures audiendi audiat. Quapropter auditus iste, de quo hic loquitur Christus nō est ille, qui auribus percipitur, sed quædā interna animi perceptio & attētio quod Hebraice, haazenu, Gręce, ἐνωτίσασθε latine, auribus percipite, sonat & proprie nō aure sed corde percipitur. ¶ Obserua autem, quia sicut corporeus auditus fit ex duplici aere, scilicet naturali intus & naturali extra (quomodo etiā visus duplici lumine illustratur) ita & spiritualis audit⁹ duplici constat aspiratione, fide videlicet intusa quā est intus æqualiter inclinās, & adquisita, quæ extrinsecus aduenit dūeis, quę fidei sunt, insistimus. Qui ergo habet aures animæ fide informatas audiat verbū Dei: quia scriptū est, nō esse efundendū aut perdēdū verbū Dei vbi non est auditus. ¶ Sed quęret aliquis. Cur dixit, Qui habet aures audiendi? Nūquid aures alio fun-
gūtur, pręterquā audiendi, munere? Nūquid datæ sūt aures ad palpandū, gustandū aut videndū? Nō vtique Eccl. 9.
Quid igitur sibi voluit in illis verbis dn̄s? Superflue naq; locutus videtur. At qui si peniti⁹ scrutari volum⁹ nō vulgarē aut triuialē horū verborū rationē & causam inueniemus. Primū dixit. Qui habet aures audiēdi, &c. quia nō pauci sunt in hoc seculo homines, qui mēbrorū, & sensuū suorū abutētes officio, visum ad aures auditū vero ad oculos trāsferūt. Nā si forte proximūde proximo murmurantē & detrahentē vident nō secus fidē habēt impio sermoni, ac si proprijs idē oculis cōspexissent: nec dubitāt quoties apud alios in eundē incidūt sermonē, audita voce asserere & iure iurādo cōfirmare. Rursum nō minus oculis abutūtur, illorūq; fidē spernūt. Intuētes naq; vicinū & popularē suū vnū atq; alterū efferri, olaq; mortuorū cōtrectātes quos ipse dū viueret, nō solū nouerunt, sed etiā forsitā amarūt, nihilo magis mouentur, quā si ea ex Aesopi fabellis audiuissent, aut in Homericis carminibus legissent. Horū igitur hominū importunitatē, inuersamq; naturā atq; ingeniū his verbis ostēdit dn̄s, illos latenter arguens, q clarissima, & vtilissima caligātibus oculis percurrūt, quasi nō viderent ea vero quę inutilia & infirmioris fidei sunt, multo acutissime cernūt. In hos dicit dn̄s. Qui habet. &c. vt eos dū commodo se habuerint, nihil ex sacris concionibus cōmodi reportaturos refellat: nō n. admittit ingeniorū ineptā peruersitatem ¶ Secūdo inquit dominus. Qui habet aures audiendi significans eos qui auribus ad iudicandum vtūtur clientiū litigātium auscultantes querelis, vt sunt iudices, prætores, auditores Rotę regijq; senatores, & cæteri iuriscōsultorū magistrat⁹: nō debere dū cōcioni intersunt, simili proximorū vitā cēsendi vti magisterio. Nā qui verbū Dei auditur⁹ venit, nō vt accūset, aut dānet: sed potius vt accusat⁹ corrigatur, venit. Vnde cōuincitur illorū temeritas, qui in cōcione, inueterata quadā vafricie prędicatoris dicētis verba sub notāt, ridēt, laudāt vituperāt: quasi nō sui, sed prędicatoris emēdādi gratia, ad sint Prēstādæ sunt aures nō ad iudicādū concionatorē: sed ad audiendū verbū eius. Ideo Christus aures ad audiēdū petit: & o vtinā impetret. Quis sine lachrymis multis videre queat improbā in rebus corporeis perquirēdis hominū solicitudinē: cū erga spiritualia tā gelide affecti sint? Quis vsq; adeo desperata ægrotaret valetudine, qui sanitatē nō modo pollicētē aut exhibentem verum etiam memorantem nō animo audiret attētissimo? Si ergo corporalis tanti estimatur valetudo, quid demens non inuigilas æternę illi superstitique saluti? Si homines liberos suos magnifaciunt charissimosque

ſi noſq; habent, quoniam in illos bona ſunt ſua trans
laturique ea, malũ de cauſa animi, quæ non tua, ſed tu
ipſe es, nõ eſti eas ditare, vt poſt mortẽ tuã non alius
tuus, ſed tu ipſe viuas. Nemo ergo ſit, qui ſermonem
hũc, quo etiam vltra mortẽ vitã prorogamus non au
Eze. 33. diat. Non ignorabat hoc propheta Ezechiel, dum di
xit. Venite audiamus, quis ſit ſermo egrediens a domi
no & veniebant ad te, &c. ¶ Tertio quamuis multi ha-
beãt aures ad audiendũ, non tamen habent aures ad
audiendũ verbũ Dei, ſimiles magnis canibus, qui ha-
bent aures demiſſas a parte ſuperiori, ne cæleſtia per
cipiant, a parte tamen inferiori apertas, cũ etiam mi-
nimas rugitus animaduertunt. Vacãt enim fabulis &
vaniloquijs & libenter audiunt amatoriã, turpiaq; cã
tica: ſed verbã Dei reſq; diuinas audire nolunt. Hos
etiã vocat & inuitat Chriſtus ad audiendũ, quia quan
uis habent aures, non tamen ad audiendũ, ea ſcilicet.
quę recta ſunt & cęleſtia. De his loquebatur Paulus
1. Tim. 4. ad Timotheũ Venit tempus, cũ ſanam doctrinã nõ ſu
ſtinebant, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi ma
giſtros prurientes auribus & a veritate quidẽ auditũ
auertent: ad fabulas autem conuertentur. Si paulisper
im moratur prędicator, diſcedunt ſtomachantes indi
gnã illius redundantiã, nec fabulis legendis, aut audiẽ
Num. 12. dis diem integrũ defatigãtur. Similes iſtis erant Iſrae-
Ex. 16. litę, qui affectantes allia & cępas AEgyptias magna
faſtidiebant, nutrimentũ cæleſte, dicentes Anima no-
ſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſsimo. His & ſimilib⁹
hominibus turpia & inania ſapiant huius ſeculi oble-
ctamenta, cęleſtia vero & immortalia gaudia inſipi-
Tex. * da ſunt. Sed procedamus. * Interrogabant autem
eũ diſcipuli eius, quę eſſet hęc parabola. Pręter alias
cauſas, quas ſupra adduximus, quare Chriſtus in pa-
rabolis & ſimilitudinibus loqueretur, modo occurrit
non inelegans quædã ratio. Nã quemadmodũ, ſi inter
multos homines aperta facie incedentes vnus perſo-
natus vel obuelatus incedat ſolemus omiſsis alijs in
illũ pręcipue intueri, mirari, quis eſt, rogare: ita cũ ſi-
militudo larua ſit orationis, qua homines plerumque
magis quã re ipſa mouẽtur, non immerito dñs noſter
ſapientiſsimus magiſter, hanc excogitauit artẽ, vt hõ
mines in ſuã pelliceret doctrinã. Quãobrem, & ipſi A-
poſtoli huius nouitatis partim ſciendę gratia dixerũt.
Ediſſere nobis hanc parabolã. Non autẽ interrogaue-
runt hoc Apoſtoli ſtatim, vt prædicauit hanc ſimili-
tudinẽ, ſed poſtea in ſecreto: non inquã, in publico co
Mar. 4. rã turba, ſed poſtea ſoli. Vnde in Marci Euãgelio ha-
betur. Et cũ eſſet ſingularis interrogauerunt eũ ij, qui
cũ eo erant duodecim, parabolã. ¶ Docemur hinc, ſi
diuinorũ colloquiorũ intelligentiã volumus, ſepoſi-
tis curis mundi, negotijs ſecularibus, ſoli Deo, ſacręq;
ſcripturę intenti, meditãdo, orando, legẽdo, aſsiduis
vigilijs, in ſolitudine & quieta vita addiſcere. Vnde
Eccl. 38. per Sapientẽ dicitur. Sapientiã ſcribe in tẽpore va-
cuitatis: & qui minoratur actu, ſapientiã percipiet,
quia ſapientia replebitur. Et dñs cuidã animæ, quã ſe
creta reuelare volebat, dixit. Ducã eã in ſolitudinẽ, &
Oſeæ. 2. loquar ad cor eius. ¶ Docemur in ſecũdo formã addiſ
cẽdi: ſcilicet, vt cũ aliquid audis, ꝙ nõ intelligis, nõ eru
beſcas interrogare. Ipſe enim Chriſtus, vt nos doce-
ret hoc, cũ eſſet patris ſapientia, vbi ſunt omnes the-
ſauri ſapientię & ſcientiæ. Dei, ſedens in medio docto Coll. 2.
rũ interrogabat eos. Sed multi malũt ignorãter viue
re, quã ſuã ignorantiã fateri, doctiores interrogando
Interrogabant vero, quę eſſet hæc parabola, id eſt. Luc. 2.
quid per illã vellet intelligi. Sed Deus, qui paratus eſt
omnibus ſubuenire, & docere illos, qui ſcire cupiunt,
ſine mora illã exponens, ſenſum ſuũ patefecit. ¶ At
cur illã prępoſuit, ſi nõ intelligebãt illã audientes? Ad
hęc ipſe ſaluator reſpõdit diſcipulis ſuis vt ſtatim vi-
debimus ¶ Obſeruandũ hic eſt, quãtũ De⁹ bona ſua
nobis impartiri cupiat. Verũ vt auidius & iucundius
nobis tãta eueniant beneficia, noſtras antea preces ex
pectat, vt & nos illa, quæ quaſi noſtro labore & mar-
te parauimus, diligentius cuſtodiamus, maioriſq; fa-
ciamus. Quoniã ſicut illa, quę armis vel ingenio cuiuſ
q; ꝓprio, autori ſuo multo eſſe ſolẽt ſuauiora & gra-
tiora, apud homines autẽ pluris hñt, quã ſi gratis ab ali
quo eſſent principe cõceſſa: ita eã de cauſa dñs ſalua
torq; noſter Chriſtus doctrinã condidit ſuã nec min⁹
prophetæ reliquiq; ſancti patres, vt nõ niſi cũ labore
& ſtudio ſenſum expiſcaremur diuinorũ ſcriptorum
ideo nobis multo ſuauiorẽ futurũ. Nõ aliter etiã in re
bus omnibus naturalibus feciſſe illũ videmus ſapien
tiſsimũ opificẽ: nã & nuces duro calyce operiuntur, &
citrea mala roſarũq; genus ſeſe ſpinis acutiſsimis cir
cumuallant, vt nemini ſine aliquo labore, aut arte loc⁹
carpẽdi pateat. Quare ſicut paruulo infanti nucẽ in-
fractam, inſanientis eſſet nutricis, porrigere, quippe
qui vires non habet ad comminuendam nucem,
ſed eam integram mittit in os, vnde facili negotio
ſuffocari poſſet, Sic ẽ diuerſo prudentiſsime Eccleſię
catholicæ ſtatuerunt moderatores, ne ſacra ſcriptu
ra vulgo imperito & incauto exiberetur: id eſt, ne
vernaculo tranſcripta idiomate ſui omnibus copiam
faceret integram ſine magiſtrorum explicatione, ne
forte imprudentes homines hęreſeon pungerentur
aculeis Ad hoc legata eſt a Deo ſacroſancta Theolo-
gorum ſchola, vt prius latinitatis rudimentis funda-
menta iacientes poſtea gradatim philoſophiæ & ſa-
crarum literarum gradus ad culmen beatiſsimæ fa-
cultatis peruenientes, poſſent, quęcunq; incidiſſent
dubitationes, vel fide, vel ratione enodare & popu-
lo ſalutarem doctrinam exhibere, qui tanquam in
fantulus eſt, pręmanſoque indiget cibo. Vnde Pau-
lus ad Corinthios ait. Tanquam paruulis in Chriſto
lac dedi vobis: & non eſcam, Hoc ipſum agit nunc 1. Cor. 3.
Chriſtus exponens Apoſtolis ſuis, etſi rudibus, prędi-
ctam ſimilitudinem. Quem exponendi morem illi
a præceptore ſuo excipientes vniuerſis eccleſiæ ca-
tholicæ primatibus & pędicatoribus tradiderunt.
Ideoque qui indiget ſapientiã poſtulet a Deo & ipſe
reſpondebit & declarabit: inueſtiget, laboret & quæ Iacob 1.
rat, & obtinebit ſcientiam. Iamque explicationi para
bolæ accingitur dñs. Sed antequam incipiat præmit-
tit, inquiens. * Vobis datum eſt noſſe myſterium Tex. *
regni Dei, cęteris autem in parabolis, vt videntes nõ
videant & audientes non intelligant. Sed dices. Fru-
ſtra ergo Chriſtus loquebatur: ſiquidem non intelli-
gebatur a turba: nam vt Paulus ait. Siquis loquitur 1. Cor. 14.
& non

& non intelligatur, mens eius sine fructu est. Dicendũ
nihilominus, non esse similem rationẽ de qua Paulus
ait. Nã Christus, ea de causa (vt iã diximus) in parabo
lis loquebatur, vt rogatus tenatius doctrinã suã ani-
mis audientium imprimeret. Quod si a pharisæis cæ
terisq; improbitatis sectatoribus non intelligebatur,
erat, quoniã animo maleuolo audientes, non saluta-
ria sibi, sed incõmoda Christo quęrebant. Quare non
est mirũ si nihil intellexerint de dñi doctrina, cuius ex
plicationẽ nec petere, nec audire volebant. Ideo au-
diebant Christi doctrinã, eiusq; opera mirifica vide-
bant: attamen ob suam cæcitatem non intelligebant.
Non autẽ excæcauit illos Deus auferẽdo ab illis ocu
los, aut iudiciũ sed gratiam non dando suã, hanc au-
tẽ non dedit, quia ab illis fuit repudiata. Ideo dicebat
Matt.23. Christus. Quoties volui congregare filios tuos, sicut
gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti. Et
vt nemo potest medico litem intendere, qui ægrotũ
curari nolentẽ deserit, sic nemo in Deũ culpã retor-
quere, ꝙ Iudęos spõte sua obscęcatos in voluntariũ
ruentes interitum non prohibuerit. Ipsi audientes nõ
intelligebant, nec videntes videbant quoniam
Deus illis gratiam non dabat. Ideo non dabat
quia illi nolebant. Quod vel illis verbis dominicis su
perius citatis apparet. Quoties volui cõgregare. &c.
Superbia igitur & malitia illorũ, erroris causa fuit.
non obscuritas sermonis diuini, quem a domino au
diebant explicaturo si voluissent. Deus enim non im-
mittit cæcitatẽ, aut duritiem, sed propter hominum
iniquitatẽ, non suppeditat gratiam: qua destitutus ho
mo in grauissima incidit peccata, & in suo vitio ob-
cæcatur. Nã quemadmodũ lux cæcitatis causa dicitur
quando videlicet se a cõspectu nostro subtrahit, quo
ties aut oculos claudimus aut faciem auertimus: ita
Deus obcęcare dicitur hominẽ, quando ab eo gra-
tiã suam subtrahit, quoniã homo illã non admittit.
Sic isti obcæcati non videbant. Quapropter hæc cõ
iunctio, vt hic causam non dicit, sed consecutionem
effectus. Sic Paulus Romanis ait. Lex subintrauit, vt
Rom.5. abũdaret delictũ. Nunquid Deus dedit legẽ vt homi-
nes faceret maiores peccatores? Absit. Lex enim non
est causa peccati, sed peruersa hominũ voluntas, quę
contra legẽ facit. Ideo sensus est. Deus legẽ condidit iu
stissimã: verũ ea est hominũ improbitas, vt medicinã
in venenum conuertentes ex ipsa lege occasionẽ ma
iora indies perpetrandi flagitia sumat. Sic etiã intelli
gendũ puto illud regij prophetę Dauidis Deũ in psal
Psal.50. mo deprecantis. Tibi soli peccaui, & malũ corã te fe-
ci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cũ iudi-
caris. Non peccauit Dauid vt iustificetur Deus: sed
ex opere Dauidis peccatis cõtigit Deũ iustificari. Qua
Rom.1. re coniunctio, vt, ibi causam non dicit, sed effectus cõ
secutionẽ. Ita etiã illud Pauli intelligo. Inuisibilia
Dei per ea, quæ facta sunt, &c. vt sint in excusabiles.
Et illud quod in Ioanne legimus dñm dixisse de cæco
Ioan.9. nato, Neque hic peccauit nec parentes eius: sed vt ma
Esa.7. nifestetur opera Dei in illo. Similiter & Esaias ait. Bu
tyrũ & mel comedet, vt sciat reprobare malũ & elige
re bonũ. Vbi particula, vt, non finalẽ causam sed euen
tũ & consecutionẽ notat. Non enim comedet eo fine
vt sciat reprobare malũ & eligere bonũ. Eodẽ modo
intelligẽdus est Ezechiel dñm ait. Ego dñs respõdebo ei Eze.14.
in multitudine immũditiarũ suarũ, vt capiatur dom⁹ Eze.22.
Israel in corde suo. Et alibi idem propheta inquit. Ci
uitas effundens sanguinẽ in medio sui, vt veniat tem
pus eius. Itaq; vt eo, vnde defluxit oratio nostra re-
deat, nõ est sensus ideo in parabolis dñm fuisse locu
tũ, vt audientes non intelligerent: sed est sensus, vt ex
eo quod loqueretur in parabolis & non intelligerẽt
eum, non conuerterentur, quod tamẽ non conuerte-
rentur non intendebat dñs: propter demerita enim
sua non egit Christus cũ eis, vt intelligerent. Et sic ad
impletũ est in illis illud Esaiæ. Audito audietis & nõ Esa.6.
intelligetis, & videntes videbitis, & nõ videbitis. Et
causam subdit. Incrassatũ est enim cor populi huius. Ioan.9.
&c. Ideo de istis dixit dñs. In iudicium ego in hũc mũ
dum veni, vt qui non vident videant, & qui vi-
dent cęci fiant. Idest se putantes, & videntes foris mi
racula, non vident intus virtutem operantẽ. His itaq;
verbis docet Christus quamobrẽ non palã omnibus
loquatur. Tantũ enim est ac si diceret. Quales ad meã
prædicationem animos & affectus afferunt, talẽ re-
portabunt fructũ. Nolunt intelligere, ꝙ luce meridia-
na est clarius, ideo ego per obscuras parabolas illis lo
quor. Oculos habent, vt palã mea cõspiciant miracu-
la: adeo tamen maligna obcęcati sunt inuidia, vt ea ꝑ
Dei õperibus nolint agnoscere. Sic aures habent, vt ir
refutabilem a me audiat veritatẽ, nec tamẽ vt credat
adduci possunt. Ex his palã fit nostra culpa fieri, si quã
do nobis Dei gratia subtrahitur. Vtinã & nobiscũ de⁹
nõ faciat similia, vt exigentibus flagitijs nostris, a no-
bis gratiã & beneficia auferat sua, vt a maxime crimi
nosis quibusdã & perditissimis hominibus quibus ꝑ
Ezechielẽ ait. Auferetur zelus meus a te. Multaq; sup Exec.16.
plicia antea posuit Israelis populo ob eius ingratitu-
dinẽ ventura. Apostolis vero aliter euenit: nã quia re
cta intentione audiebant, intelligere meruerunt. Et
quemadmodũ opulentissimi mercatores solent, qui
in vestibulo tabernę venalia exponũt nõ pretiosa, sed
cõmunia quędã, quib⁹ tamẽ emptores alliciũt, vt ea,
quę intus seruãtur cõparent, quæ cũ multo sint pre-
tiãtiora, nõ cuiuis, sed ditissimis & certissimis empto
ribus ostendũtur. sic dñs noster & saluator Christus
omnibus quidẽ doctrinę suę argumenta similitudina
ria ostẽdebat, ipsius tamẽ valorẽ illis dũtaxat exhibe-
bat, qui serio non ficte ad eius accedebant prædicatio
nem, vt Apostolis, qui salutem quærebant suam. Cæ 4.Re.25.
teri vt inobedientes a Deo excæcantur: sicut Sede-
chiam Nabuchodonosor, quia non ei obedierat.
¶ Obserua autem illud verbum, datum, magnam em
phasim habet, Nisi enim datum fuisset, nec ipsi Apo-
stoli intellexissent: non enim ex meritis, sed ex Deo
vocãte datum est illis, Vnde Paulus. Non est volen Rom.8.
tis, neque currentis, sed Dei miserentis. Hos elegit,
inuenit, vocauit, & istis datur regnum Dei: hoc est,
Euangelica prędicatio. Quare? Quia sic placitum fuit Mat.11.
ante te. O fœlices viri, &c. Nec nobis etiam dona ne
garet sua si voluissemus liberati arbitrij vti, & no-
bis ex

bis ex eius donis commodum parare: sicut viduæ
Helisæi non negauit, oleum in eius omnibus vasis
4.Reg.4 augens, donec ad excipiendum defuerunt fictilia.
In hunc prope modum si & nos vasa cordium no-
strorũ vacua à secularibus delicijs Deo offerremus,
plenitudinem gratiæ, & misericordiæ diuinæ in ani
mis nostris reportaremus. Sed de his alias. *Est autẽ*
hæc parabola. Dominus exponit seipsum. Itaque ali-
ter exponere, quam ipse exposuit temerarium esset.
Deut.4. Ita dominus dixit. Nõ addetis ad verbum, quod vo
Pro.30. bis loquor, nec auferetis ex eo. Et in Prouerbijs. Ne
addas quicquam verbis illius, & arguaris, inueniaris
Eccle.18. que mendax. Et in Ecclesiastico. Nõ est minuere ne
que adijcere, neque est inuenire magnalia Dei. Et
Apoc.22. Ioannes in sua Apocalypsi ait. Siquis apposuerit ad
hæc, apponet Deus super illũ plagas scriptas in libro
isto. Ideo nullus expositorum ausus est manum ap-
ponere, vt aliquid adderet dominicæ expositioni:
quia ipse dñs eam exposuit. Illum itaque audiamus.
Semen est verbum Dei. Quoniam, testante Euangeli
starum fide verissima, Christus verbum diuinum se
mini comparauit, superuacua, imò impia esset hæsita
tio, sit ne vere à domino adducta hæc comparatio
cum cæteris spinarum, petrarum & viæ comparatio
nibus in præsenti de aratore proposita parabola. Qua
re illud modo superest inuestigare, cur saluator no-
ster verbum diuinum semini contulerit, cum quo
nihil videtur habere commercij? Re tamen diligen
ter pensitata, duo potissima inuenio mutuæ similitu
dinis fundaméta. Primum, quia vt philosophus ait,
fructus virtualiter sunt in semine. Habet enim semẽ
virtualiter calorem & virtutem quandam generati
uam, ex qua fructus prodeunt. Semẽ enim in primis
radices agit, deinde surgit in caulem, postea in arbo
rem frondibus, ramis, floribus & fructibus ornatam.
Sic verbum diuinum in animo humano hærens ra-
dicibus primum, deinde virtutibus omnibus robora
tum, ramis floribusque nitescit, donec perfectum in
gloria sempiterna cultori suo fructum parit, quo ille
ab omnibus laboribus suis emeritus, fructu, qui à fruẽ
do dicitur, fruitur. Vere igitur dicere possumus, si-
cut in semine fructus virtualiter continetur, ita in
verbo diuino & audiendo & percipiendo beatitu-
dinem cõsistere. Nam primo verbum Dei audimus
Rom.10. ex quo statim fides consequitur iuxta illud Pauli. Fi
des ex auditu, auditus autem per verbũ Christi. Ad
fidem autem sequitur opus, ad opus meritum, cuius
premium certissimum, vita sempiterna est. Si enim
quępiam roges, cur eleemosynam facimus, ieiunia
sustinemus, labores nõ recusamus religiosos & pios?
respondebit vtique, nisi omnis esset expers iudicij,
Luc.17. nempe vt vitam adipiscamur æternam, quæ nõ par
uo, sed summo est comparanda pretio. Rursum si
instes. Quodnam tibi isthæc persuasit oraculum? re-
spondebit. Fides. Sed vnde hæc fides? Ex verbo Dei.
Hoc est quod Christus dixit. Regnũ Dei intra vos
est. Hæc verba de hoc semine intellexit: quia verbũ
Dei producit & virtualiter continet in se regnum
Dei: ex verbo enim Dei oritur fides, & ex fide spes,
charitas, cæteræ virtutes & opera bona, quibus re-
gnum cælorum debetur. Felix ergo verbũ diuinũ.
Fœlix verbi diuini auditor, fœlicissimus custoditor.
Igitur propter similitudinem, quam habet hoc ver-
bum cum semine, quia est principium & origo bea-
titudinis, & virtualiter continet illam, sicut semen
fructum, dixit semen verbum Dei esse. ¶ Secundo,
recte confertur verbum Dei semini, quia sicut semẽ
ad hoc, vt fructũ ferat terra obruitur & extinguitur
(nam vt Paulus ait, Non viuificatur nisi prius moria 1.Cor.15.
tur.) Sic verbũ Dei, vt fructificet, oportet ita corde
seruetur, ne integrũ omnino sit, sed radicibus firmi-
tatis in pectore manentibus ipsum totum in bonorũ
operum flores effundatur, vt nihil intus maneat vir
tutis, quod in opus non prodierit. Quod multo ali-
ter faciunt illi, qui conciones audientes ore tenus tã
tummodo percipiunt. Quare quicquid audiunt cũ
congerronibus suis garrientes effutiunt, nec re præ-
stant, quod exemplo Christi docti sunt: verum ita
obliuiscuntur quasi non audissent vnquam. Non ita
pio sapientique Christiani nominis cultori agendũ
est. Quin potius ea, vsq; debet se se gerere solicitudi-
ne, vt omnia, quę audierit, rebus multo faciat, quàm
verbis consummatiora. Ideo egregius psaltes domi-
no dicebat. In corde meo abscondi eloquia tua. In Psal.118.
corde dicit, nõ in lingua tantũ. Et de beatissima vir
gine noster Lucas in superioribus dixit. Maria con Luc.2.
seruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.
Multi qui verba audiunt diuina. Sed quia ea, vt opor
tet, non conseruant: ideo nunquam fructum faciunt
deficientibus firmitatis & constantiæ radicibus.
Quapropter sapiens orat dominum dicens. In Iacob Eccle.24.
inhabita, & in Israel hæreditare, est in electis meis
mitte radices. Has autem radices verbum Dei in ho
minum animis agere non poterit, nisi cõstanti & fir
mo illud hospitio pectoris susceperit. ¶ Verum si se-
men est verbum Dei, quis est, qui seminet, nisi ipse
Deus? Expende etiam, cum dixisset. Quid esset semẽ
& terra & spinæ, & cætera omnia, non dixit quis es-
set seminator, quoniam ex hoc clare patet esse Deũ.
Nam si semen est verbum Dei, & seminator seminat
semen suum, consequens est, seminatorem Deum es-
se. ¶ Docemur etiam Deum seminatorem attendere,
qualiscunque prædicator sit, etiam si sit maximus
omnium peccatorum. Nonne dixit dominus prædi
catoribus Ecclesiæ. Vos non estis, qui loquimini, sed Matt.10
spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis? Et Hiere Hier.1.
miæ dixit. Ecce dedi verba mea in ore tuo, & consti
tui te super gentes & regna. &c. Quæ autem sint hæc
verba Ezechiel explanat dicens. Quod comederit Ezech.2.
librum, vbi scriptę erant lamentationes, carmen, &
væ. Hoc est exemplar fidissimum ad cuius normam
dirigendi sunt omnes prædicatorum conatus & vi-
res, extorquere, scilicet, auditoribus lachrymas, mo
uere affectus, animosque à vanis mundi abducere
oblectamentis. Hic seminator dicitur exijsse semina
re semen suum. Exijt, inquam, Deus non motu loca
li, sed exijt quando ostendit se creaturis creando il-
las, suamque in illarum creatione mirabili potentiã
ostendens: non enim Deus mouetur localiter, vt il-
lum exisse animalium more dicamus. Quoniam oĩa
quæ mouentur ab alio mouentur, & qui mouet, ma
iorem virtutem habet, quam qui mouetur, quia in il
lud agit. Si ergo Deus moueret, esset aliquid Deo per
fectius, ideoq; impossibile est Deũ moueri. Dicitur
tamen exire, ostendens se creaturis suis, quando, sci
licet, se illis cõspiciendum præbet, quod sine vlla sui
mutatio-

mutatione facit. Nam quemadmodum crinale reticulum, muliebre ornamentum, si concolori panno, aut parieti applicet, artificiū celat oculos intuētium, quoniam color, qui visus est obiectum, eodem modo se habet vbique, vnusque & idem est, vnde quantitas, quæ per accidēs visui obijcitur, & mediatè vix percipitur: quod tamen si super nigrum corpus extēdatur, non modo perspicuum, sed etiam elegans efficitur intuentibus, nulla sui mutatione, sed modo apparendi tantum variato. Sic Deus cum sese ostendit hominibus nec mouetur, nec mutatur, sed eo modo se exhibet vidēdum, vt visus mortalis, qui antea imbecillitate sua caligabat, omnibus sublatis impedimētis ex parte sua creatorem videat suum, quasi exeuntem. ¶ Exijt secundo in incarnatione, vt ipsemet seminaret & prædicaret verbum Dei: quod antea per prophetas suos prædicauerat, & seminauerat. Quomodo ex aratoribus, qui opulentiores sunt, labores arandi & seminandi per famulos operantur suos: ipsi domi se continētes rarò in aruum prodeunt, si tamē syluam euertere ad agrum conserendum, vel veprerum exurere, aut aliquod magnum opus moliantur non se continent, quin habitu, armisque aratorijs arreptis ipsi etiam se in opus maximum, primarios inferant operarios. Ita propemodum Deus multa per prophetas facinora exegit suos: ad redemptionis tamen opus, opus magnum, quo & sylua dæmonum eruenda, & peccatorum vepres comburendi erant, ipsemet de ventre prodijt virgineo formam serui ac-
Phi.2. cipiens. Exijt quasi colonus non ad otium, sed ad labores. Vnde Hieremias, Quasi colonus futurus est in terra. Coloni enim non est otiari: sic laborauit Chri-
Iere.14. stus salutem operando in medio terræ. In euangelio
Psal.73. enim habetur quod fatigatus sedebat super fontem,
Ioan.4. lassatus, esuriens & sitiens. ¶ Sed antequā vltra progrediamur nō leuis mihi occurrit dubitatio. Ecquid enim Christus se stulto & insano agricolæ cōparat, qui in locis petrosis & senticosis seminauit, vnde nihil fructus colligi poterat? Certè non rectè comparationem induxisse videtur. Cæterū non obstat. Quēadmodum enim aratores, si per vires humanas fieri posset, vt non moreretur semen quocunque etiam loco iactum, quinpotius fructum ferret, non dubitarēt super petras & vepres semē spargere: ita Deus qui de durissimis & incultissimis animos mitissimos sæpe verbo reddit suo, non dubitat in omnes illud effundere: & hoc est quod cōparatio innuit. Quod si aliqui sint, qui semen acceptum duritie & squaliditate sua conficiant, illud culpa sua, non aratoris factum est. Qui cum sit prudētissimus eo modo animos hominum fecit, vt quotiescunque duritiem aut suauitatem induere vellent, possent. Egregiè hoc in Saulo
Act.9. præstitum est, qui diuinitus à Domino vocatus veterem exuit hominem, nouumque induens & de sterili asperrimoque deserto, serpentum latibulo, & habitatione, in pinguissimum & frugiferum agrum mutatus, pristinam duritiem deposuit. Idem de latrone
Luc.23. in cruce pendenti, dici potest: quorum conuersio & si multo habuit minus admirationis, non minus tamen habuit argumenti, quantum possit diuini verbi seminatio, quantaque sit arbitrij nostri libertas, quibus adiuti mortales ex durissimis, & nequissimis, mollissimi & sanctissimi fieri possunt. Quid magis peruium itineribus omnium malarum cogitationum Maria Magdalena? illam tamen Deus terram Luc.7.
fructificantem fecit. Quid Matthæo in theloneo sedente spinosius & incultius? nihilominus tamē ver- Matt.9.
bum Dei in illo consitum spinis non est obrutū auaritiæ & luxuriæ diuitiarum, quin potius Dominum suum omnibus renūtiare coegit & Christum in summa sequi paupertate: & sic de cæteris. ¶ Præterea aliqua hic sunt obseruanda. Primum, cum loquutus est Dominus de suo aduentu in carne, locutus est per verbum præteriti temporis dicens. Exijt, quia iam semel incarnatus est, venit & passus est: sed dum ait de prædicatione, dicit, qui seminat, loquēs per verbum præsentis, quia semper seminat quotidie: & omni tēpore nunquam cessat seminare prædicando, inspirādo, vocando, & multis, magnisque beneficijs alliciēdo. Secundo videtur esse inculcatio sermonis, cum exijt, qui seminat seminare, sed modus loquendi est Hebraicus, in quo sic verba repetuntur: vt illud, Expectans expectaui Dominum. Et illud, præcipiendo Psal.39.
præcepimus vobis. ¶ Tertio, quod semen suū dixit, Act.4.
non alienum: quia doctrina sua erat. Prophetæ prædicauerunt non suam, sed Dei doctrinam: atq; ideò dicebant. Hæc dicit Dominus. Christus tamen nō Matt.6. & 7.
dicebat, Hæc dicit Dominus, sed, Ego autem dico vobis, vt videri potest in sermone Domini in mōte. ¶ Quarto obseruandum est nihil sacro concionatore indignius, aut indecentius esse, quàm si facetijs, & ludicris verbis vtens, risum audientium captare affectet. Quæ omnia cum scurrarum, nebulonumq; hominum sint propria, cōsequium est, nequaquam tantæ grauitati posse conuenire. Verū enim & germanum prædicatoris officium est lachrymas, nō risum populo incutere: hoc est euangelicum dogma, & Christi saluatoris doctrinę maximè consentaneum. Quod si quis secus faciat, is non ad audientium ædificationem, sed potius ad suam & aliorum oblectationem verba facere putabitur. ¶ Quinto aduertere debet prudens & pius concionator, ne, sicut loquaces auiculæ facere solent, quæ caueis abditæ humanas discunt voces imitari, sic ille verba non sua, sed ementita proferat: idest ne ea prædicet populo, quæ ipse prius non egerit. Hoc est, quod ait euangelium, seminare semen suum. Itaque castus, humilis, abstinens, patiens, religiosusque cōcionator rectè harum virtutum præco existet, quia semen suum seminat. 1.Cor.9.
Sic egregius ille prædicator dicit, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte, cum ipse alijs prædicauerim, reprobus efficiar. Seminator etiam manu seminat, itaque tu manu, & opere optime prædicabis. Nam sicut regia chirographa nullius autoritatis sunt, nisi appensum habeant sigillum regium: sic qui prædicat, nisi sigillum bonæ & bene moratæ vitæ habeat, nihil agit. Hoc enim sigillum eximiā verbis prædicatorum autoritatem præstat. Quamobrē Christus prius dixit apostolis, Vos estis sal terræ, & postea, vos estis lux mū- Math.5.
di: quia virtus, quę per salem ostēditur, lucem doctrinæ præcedat est necesse. Lux in lampade in oleo sustinetur: sic doctrina in vita misericordiæ & bonitatis plena. Ita Deus in vestimento summi sacerdotis non anteposuit superhumerale, quàm tunicam hya- Leui.8.
cinthinam, quia non anteire sapientia opera debet, sed

sed prius opera exerceri, & postea sapientia est habēda, quasi quidā habitus, à multis bonis operibus procedens. Tum etiam non antea doctrina, quam rationale: quia non prius alios docere, quam nos instruere & iustificare debemus. Super hæc autem additur veritas, quia veritas est summa sapientia. Oseas etiā hunc eundem ordinem seruat, cum dicit, Seminate vobis ad iustitiam, & metite fructum vitę, & illuminate vobis fructum scientiæ. In Leuitico etiam præcipitur offerri animal, quod ruminat & diuidit vngulam: quia non satis est, vt rumines meditando & discendo in scholis, sed oportet diuidas vngulā, opere adimplendo quæ doces. Si mediteris legem diuinam, & ea quæ legis ad subtilem & spiritualem intelligentiam reuoces, vita autem tua & actus tui non sint tales, vt distinctionem facias inter præsentem huius seculi vitam, & vitam futuram alterius, camelus tortuosus censendus es: qui cum intellectum acceperis ex meditatione legis diuinæ, non diuidis neque segregas præsentia & futura, nec angustam viā à via spatiosa secernis. Sunt enim qui assumunt testamentum Dei per os suum, & cum legem Dei in ore habent, vita, & actus sui longe à verbis eorum, & sermonibus discrepant. Dicunt enim & non faciunt. Peccatori enim dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas? &c. Ruminat hic, sed non diuidit vngulā quare immundus est. ¶ Disce igitur prædicator verbi Dei qualis esse debeas. Si alios mūdare vis: tu esto mundus. Si alios in Dei amore feruidos & ardentes facere cupis, opus est, vt in te ignem cælestem excites, quo auditores feruere facias. Nam qui fieri potest vt frigidus & tepidus alios calentes reddat? Quare quemadmodum si ad extinctos carbones alios simi les adiungas nihil agis, accendentur autem facile si ignem approximes: sic qui peccator tanquam extinctus carbo, ad male moratum accedit prædicatorem nunquam conuertetur. Propter quod de Christo domino nostro omnium prædicatorum decore & ornamento dicitur. Ignis à facie eius exarsit, & carbones succensi sunt ab eo. Peccatores enim aqua malæ cupiditatis extincti, prædicatione Euangelica succēsi sunt. Carbonibus enim facies peccatorum comparauit Hieremias dicentes, Denigrata est super carbones facies eorum. Sic opus est, vt tu prædicator igni ta habeas eloquia, à pectore pleno charitatis igne flāmantia, vt corda auditorum calefacias. Sic Petrus, qui aliquando frigidus fuerat, igne spiritus sancti succensus in die Pentecostes ferè tria millia carbonum extincta accendit. Esaias etiam, Qui labia habebat immunda, habuit opus purificatione antequam ad prædicandū mitteretur: propter quod veniens vnus seraphinorum tulit carbonem ignis de altari, & tetigit labia ipsius & linguam, & purgauit: eaque purgata statim mittitur ad loquendum. Quandiu habuit labia immunda non iniunctum fuit illi prædicationis onus. Mundantur labia ipsius & post dignus habitus est, cui prædicatio mandari debeat. Ex quibus colligimus eum, qui peccatorum sordibus inquinatus est, indignum esse ad prædicationis officiū subeundum. Nam eius vitiosa vita & mores suspicionē non paruā auditoribus inijciunt, non esse vera quæ ab illo fuerint docti. Ad quod, hoc argumento mouebantur, quod videlicet non est verisimile aliquē ita desipuisse, vt alijs bene consulat, sibi autem malè. Si bona sunt, quæ docet, cur ea non facit? Si bona sunt quæ facit, cur ea non docet? Itaque quocunque se vertat, improbitatis conuincitur, aut male viuens, aut male docens. Victi fuerunt bis filij Israel pugnātes contra Beniamin in bello iusto, quia ipsi eodem crimine erant contaminati. Hoc autem non intelligo de prædicatore, cuius mala vita latet, is enim sicut nullo præmio prædicans dignus est, ita nec pœna. Quoniam peccatum suum cum lateat, nihil prohibet, quominus eius doctrina vera esse credatur. Mittens Deus Esaiam ad prędicandum eius labia accenso vsit carbone, innuens verba prædicatorū debere esse ignita & diuino amore ardētia vt corda auditorum deurant. Cum Deus legem populo suo in Sina monte dare vellet, totus mons visus est conflagrare, deinde vox tubæ paulatim ingruētis. Similis sit huic monti Euangelicæ tubæ inflator, vt videlicet prius totus amore diuino exardescat, deinde verò tubam prædicationis insonet. Bis legimus Christum paucis numero panib⁹ multa hominum millia satiasse, quos tamen antequā partiretur, manibus sumpsit suis: ita & tu doctrinam tuam docturus populū, opus est, vt illam prius manibus tuis opereris, tunc demum cælesti pane animas omnium satiabis. Moses virgam manu tenens virgam esse videbat, quam tamen simul ac in terram proijciebat, in anguem cōuersam mirabatur. Sic prædicator dum doctrinam suam manibus præstat suis, rectā esse videt, postquā vero illam à se proijcit verbis tantummodo contētus, serpentem esse cogit, quo ipse lacessitur, auditores scandalizantur. Ideo seminator, qui prædicator est, tria facit antequam seminet. Primo semen doctrinæ euulgandum manu capit, vt scilicet prius operetur, quam doceat, vt iam diximus. Secundo semen mundat domi seminaturus, ne forte mala gramina serat: sic prædicator prius singula apud se debet verba expendere, ne quid effundat, quod bonis noceat, aut fructum bonæ doctrinæ impediat. Vnde Esaias: Dominus dedit mihi linguam eruditam: vt sciā sustentare eum, qui lapsus est verbo. Dominus Deus aperuit mihi aurem, Ego autem non cōtradico. &c. Tertio seminator terram diligenter considerat, vt quæ tritici ferax est, tritico seminetur: quę vero hordei, hordeo. Sic prædicator iuxta audientium captū doctrinam suam spargere debet. Ideo Paulus, Non veni, inquit, ad vos in sublimitate sermonis: sed tanquā paruulis in Christo lac dedi vobis, non escā. &c Sed satis hæc sint de prædicatore. ¶ Hactenus egimus de semine & de seminatore, hoc est de prædicatore & verbo diuino, nunc paucis verbis de terra, in quam semen cadit, agendum est. Hæc autem terra, vt ex litera patet, proculdubio corda audientiū prædicationem sunt. Quatuor autem differentias huius terræ Christus posuit. Nam quidam audientes verbum non fructificant: quia illud non credunt. Alij autem licet credāt impediuntur fructificare. Primi fructum ferre nullo modo possunt: nam verbum nō creditum, animum ad agendum nullo pacto mouere posse verosimile est. Et isti comparātur semini cadenti secus viam: quia licet terra sit bona, impossibile est ibi fructum gigni, cum transeuntium pedibus conculcetur. Hoc semen tollit diabolus, sicut aues granum

[Marginal notes, left: Osea.10. Leui.11. Psal.49. Matt.23. Psal.49. Psal.17. Thren.4. Act.2. Esa.6. — right: Iudi.20. Esa.6. Exo.19. Mar.8. Ioan.6. Exo.3. Esa.50. 1.Cor.9.]

granum de terra: ne credentes salui fiant. Quia verbum, quod non creditur mox ab animo nostro elabitur: quia animus non curat de eo, quod verum esse non putat. Cæteri autem qui credunt, licet nō operentur, verbum in animo retinent, cum credunt illud esse verum. Et sic de sola prima parte seminis dicitur, quod volucres comederūt illud, & etiam à diabolo raptum fuisse. In spinis autem, & supra petram semen manet, licet fructum nō gignat: quia isti sunt qui credunt & non operantur. Quia tamen verbum creditum mouet animum: necesse est, vt credēs operetur, nisi impediatur. Est autem duplex impedimētum, alterum propter timorē, alterum propter amorem: quia ex istis passionibus oriuntur cæteræ. Propter timorem impeditur qui cessat ab operatione tentatione insurgente: & hoc est semen, quod cecidit supra petram. Propter amorem autem impediuntur illi, qui propter aliqua bona huius vitæ, videlicet diuitias, honores & carnis oblectamenta cessant ab opere: & hoc est semen cadens inter spinas. Et quia non sunt plures modi, generaliter loquēdo, quibus homo audiēs verbum Dei non fructificet, posuit Christus tres tantūmodo partes seminis non fructificantis, & vnam fructificantis, Sed singulas has quatuor differentias terræ expendamus, & audiamus dominum dicentem. *Qui autem secus viam, hi sunt, qui audiunt: deinde venit diabolus & tollit verbum de corde eorum ne credentes salui fiant.* Audiunt quidem multi verbum Dei & delectantur in prædicatione, sed nō proficiunt. Quemadmodum nonnulli oblectantur musica, & musicos, aliquorum fortitudinē & res gestas, & facta præclara canentes libenter audiunt, sed virtutes, quas illis laudibus efferunt & cātibus celebrāt imitari non curant. Sic oblectationis & recreationis tantum causa multi audiunt concionatores: sed non imitantur virtutes, quas laudant. Audiunt concionatores, vt eorum mulceantur artificio, eloquentia & doctrina: non autem, vt iuxta eam viuant. Vt apes multa decurrentes solum floribus delectantur, illosque decerpunt, alia vero relinquunt: sic ij auditores totam concionem audientes nihil præterquam pulchre dicta eligunt. Hæc tantum curant & solidā doctrinam contemnunt. Id præuidens Paulus Timotheo dixit, Veniet tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed. &c. In Actis Apostolorum legimus Athenienses ad nihil aliud vacasse, quam vt aliquid noui dicerent, aut audirent. Solent etiam isti flores prædicatorum aliquādo prodesse, & inter hæc aliquem bonum motum concipere. Et audiētes conciones solent multi vitæ suæ emendationē proponere: sed nihil proficiunt, licet bene cogitent, quia tentati à diabolo succumbūt. Venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, qui ex curiositate, aut recta intentione audiunt, ne credentes salui fiant. Multi quidem bene audiunt, sed non perficiunt: quia diabolus tollit verbum Dei de cordibus eorum. Venit diabolus, qui latinè dicitur calumniator, Græce diabolos, Hebraice zabulus, hoc est deorsum fluens, eo quod à cælestibus in terram sedibus corruerit. Assimilatur autem hic volucribus cæli propter similitudinem: quia volucres comedunt semen, ita, vt terra fructum ferre non possit: sic & dæmones tollunt verbum bonum de corde hominum, vt fructu boni operis priuentur. Morantur etiam in aere sicut aues, & natura leuiores sunt cæteris creaturis, sicut aues reliquis animalibus agilitate antestant. Hic tollit verbū de corde audientium illud, sicut Madianitæ, qui vastabant segetes Israel. ¶ Obserua autem pro huius loci expositione, diabolum nihil penitus ab intellectu aut voluntate nostra eripere posse: quia operatio dæmonis non potest pertingere directè vsque ad substātiam animæ nostræ: nec etiam angelus id efficeret. Quoniam solus Deus, qui animæ nostræ illabitur, & in illa vere est, potest in ea operari. Et ideo etiam si Deus permitteret diabolo facere quod posset, non posset tollere aliquid de intellectu nostro, aut de voluntate, nec scit quid habeamus in intellectu, aut voluntate nostra. Potest tamen dæmon operari circa phantasmata, quia phantasma dicit organum corporale: & totum intelligere nostrū à phantasmate pendet, eo quod intellectus noster non habet formas, per quas intelligat, sed per sensum accipit à reb⁹. Vnde dæmon perturbare phantasiam potest, destruendo eam, vel illam ineptam faciendo ad vsum intelligendi. Et ita poterit auferre omnem intellectionem nostram: sicut apparet in omnibus ægritudinibus, in quibus turbatur cerebrum. Sed Deus illis hoc non permittit, nec etiam corporaliter nocere hominibus quantum volunt: suggerunt tamen figmenta cogitationi, vt fidem euertant. Quomodocunque autem suadente diabolo homo non credit eis, quæ prædicātur, dicitur diabolus tollere verbum de corde eius. Et sicut potest tollere de corde isto modo, quo diximus, potest etiam mittere, sicut Ioannes ait, misisse diabolum in cor Iudæ, vt dominum traderet, transmutādo phātasias omnes, & imaginationes, & denique ipsas potentias organis infixas, sensus deludendo, quantum Deus permittit. Et quia intellectus vtitur illis potētijs, ideo ipsis turbatis communiter turbat rationem. Intellectus autem ratione turbata necessario vitiatur & vitiosus voluntatem ad se trahit, qua decepta, peccatum committitur. Hoc autem modo diabolus indirecte & mediate mittens has falsas, & impias cogitationes omnia perturbat vsquequo volūtas volēs & libere cōsentiat peccatis: & tūc tollit diabolus gratiam & charitatem, & merita, & aliquando fidem, ita, vt non credat verbo Dei, nec Ecclesiæ prædicanti. Audi quid fecerit Iacob, vt oues, & capræ conciperent fœtus maculosos, posuit ante oculos gregis, quoties aquatū iret, virgas populeas & amygdalinas, cortice partim erepto, partim retento. Quo pacto virgæ discolores effectæ, & in perspicua sublucentes aqua, veneris tempore, matrum per defixos sensus fœtus in vtero maculabant. Ita & dæmon sensibus nostris varia deliramenta obijcit, si qua possit animam labe peccati maculare. Cū enim optime nouerit tempora, quibus nos, quasi quadam venere libidinum furore rapimur, quando maiorem in modum ardescimus, in aqua nostræ voluptatis talia obijcit phantasię vaframenta, tantis distincta pictatis coloribus & simulationibus, vt nemo nisi castissimus ab omni culpa conscientiam non maculatam possit seruare. Vnde, sicut in grege Iacob accidit, vt eo colore agni tingerentur quem matres eorum concipientes oculis hauserant, sic euenit miseris mortalibus, qui incautius varia cogitantes, pauci maculā peccati

2. Tim. 4.
Act. 17.
Iudi. 6.
Ioan. 13.
Gen. 30.

peccati euadunt. Nam in ea miserrimè labuntur vitia, quibus frequentius á dęmone solicitati non resisterunt. Hostis nanque generis humani, qui optime vniuscuiusque ingeniū & mores nouit, ea se gerit arte, vt iracūdis iræ, libidinosis veneris, superbis arrogātiæ semp cogitationes obijciat: quibus mille fucatis pietatis coloribus intellectū, & volūtatē seducit. ¶ Aduerte autem nō posuisse Iacob quascunque virgas, sed tantum populeas & amygdalinas, vt hinc etiam discas labilitatem & inopiam huius vitæ. Nā sicut populus sterilis est, nulliusq; fructus ferax, frondes tantummodo virentes ostentat, amygdalus autem, præcoci vernans flore breuissime & florem & & frondes amittit: sic vitia nobis ante oculos à dæmone obiecta, quasi populeæ & amygdalinæ virgæ fugacia, sterilia, & breuissimæ iucunditatis sunt. Flosculi sunt inconstantissimi carnis oblectamenta: quę quauis fortunæ vel naturæ vice collabuntur. Reliqua autem vitia frondibus infirmissimis sunt similia, quæ quocunque aduersitatis flatu decidunt: autoremque suum nudum relinquunt. Omnia vanitas & stercus sunt. Vnde impij in inferno positi dixerunt, Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra. In hunc prope modum se habēt omnia sęcularia non modo vitiosa, sed etiam inculpanda supellectilia, quoniam tanquam flores euanescunt, & tanquam vas figuli cōfringuntur. Nec etiā vacat mysterio, quod alias cum cortice, alias sine illo, virgas posuerit Iacob. Sic enim à dæmone prima obijciuntur hominibus vitia, alia quidem perspicua quæ facili negotio, & videri & caueri possunt, omni velamine sublato, alia vero ita obducta vt difficillime possint vitari & prouideri. Sæpe nanque numero Satanas se in angelum lucis transfigurat, & illos miserrime decipit, qui minus caute agentes, in vitiorum laqueos facilius illabuntur. Eo modo vxor Hieroboam capite obuelato & facie, incessit, putans se decepturam prophetam Ahiam ignarum. Posuit igitur virgas Iacob cortice obtectas. Sed quia de hoc genere tētationum iam diximus in præfatione beati Lucæ, nunc procedamus, & videamus sequentia.

Sap. 5.

Psal. 2.

2. Cor. 12.

3. Reg. 14.

Nam qui supra petrā, hi sunt, qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: & hi radices non habēt, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Cadit semen super lapidem, cum cadit super cor durum & obstinatum. Homines enim huiusmodi quoniam ex peccandi consuetudine longinqua obriguerunt instar marmorei montis, quanquam non inuiti doctrinam audiunt Euangelicam, difficile tamē, ita emolliuntur, vt vel à peccando se abstineant, aut ad virtutem se conferant. Tantum potest in omnibus rebus etiam nocentissimis vsus tempore confirmatus! Quare sicut cadente pluuia lapides foris madescūt, intus vero suam siccitatem cum duritia seruāt: ita isti fallaces homines extrinsecus miti placidoque apparent vultu, ora, dum sacris intersunt concionibus, nonnunquam lachrymis rigant, at mens immota manet in obstinatione sua. Hanc miserrimam vitæ conditionē efficit peccandi consuetudo. Eo enim miseriæ deuenit anima peccando, vt adeo in peccatis indurescat ne vnquam sese ab illis eruere, aut rarò possit, nisi specialiter diuino subleuetur præsidio. Vnde Iob de obstinato peccatore ait, Cor eius indurabitur quasi lapis. Quare ne in tantum rigorem forte peruenias, multo ante pręcauere debes. Inquit enim scriptura, Cor durum male habebit in nouissimo. Sicut etenim illa, quæ dura natura sunt, grauia etiam sint est necesse, vt in lapide videmus, qui de turre missus, nisi impediretur, ad centrum vsque perueniret: sic ille qui cor durum & lapideū habet simulac á morte emissus fuerit, procul dubio ima inferni petet loca. De Pharaone ait Deus. Indurabo cor Pharaonis. Quamobrem impius rex obduratus vocem Mosis tam egregij concionatoris non audiuit, tantis editis miraculis: nihil tn̄ illi profuit, vt verbū Dei susciperet. Et ideo de illo eiusque obstinatis militib⁹ dixit Maria soror Mosi in cantico, Descenderunt in infernum quasi lapis. Si verum est illud, quod inter philosophos est celebratissimum, scilicet, omne graue deorsum tendere, quo tādem ibit anima, Pharaonicæ similis, nisi in infernum? Cuius tanta fuit duritia, vt durissima etiam saxa illius comparatione mollia videantur. Quo etiam tu te descensurum putas, quem assiduæ concionatorum voces plusquam lapideum cor gerentem, mouere non possunt? Timendum tibi quidem est. Si quidem ea negligentia & incuria vitam agis tuam, vt indies peior fias, nec tātis propositis documentis quicquam ad virtutem moueris. Hæc cordis duritia in causa est, quare isti tam citò ad peccata reuertantur à quibus vix dum semel exierant. Non concedunt isti locum spiritui sancto instar duri corporis, quod digito tangenti nō cedit. Sic cor durum spiritui sancto, qui digitus Dei dicitur nequaquam cedit. Hoc modo quibusdam Iudęis obstinatis dixit Stephanus, O duri ceruice & incircūcisi corde, vos semper spiritui sancto restitistis. Nihilominus tamen ea est diuina clementia, vt hæc etiā obstinatissima corda mille modis nitatur mollire. Quemadmodū nanque qui aliquid mollefacere vult prius impressum manibus huc illuc versat, si adhuc resistit adhibet vnctionem, post vnctionem vero in aquam conijcit, postea in ignem, deinde ad incudē ducit, quod si nec hoc modo mollire potest, tanquā omnino inutile abijcit. Sic Deus erga humana se gerit corda. Primum enim illa quasi manibus suis contrectans benigna passionis suæ, grandiumque beneficiorum memoria mulcet. Secundo illa inungit diuinis auxilijs & inspirationibus, quibus facilius peccati rigorem deponant. Tertio bonorum temporalium aquis inundat, vt gratias autori agendo in memoriam veniant delicti sui. Quarto ignibus tribulationū, & infirmitatū vexat. Denique ictibus mortis tēporalis cōmittit, vt vel saltem tunc resipiscant, & conuertantur. At vero si nihil istorum potest deperditam reuocare voluntatem, nulla mora est, quin huiusmodi miserrimi peccatores, quorum corda marmorea vllis non potuerunt mollescere viribus, in infernum conijciantur. His igitur quid proderunt cōciones, aut prędicatorum verba, quos non mouerūt nec deliciæ, nec flagella diuina? Vt enim illi, qui ad ea loca Nili catadupas appellata, inhabitantes, prorsus nihil audiunt: quoniam nimio fluuij fragore ab altissimis montibus labentis surditatem natiuam cōtrahunt, obstupescente audiendi sensu nimia obiecti efficacia & abūdantia: sic qui huius sęculi tumultibus

Iob. 41.

Eccl. 3.

Exo. 7.

Exo. 15.

Act. 7.

tibus & torrentibus semper adsistunt, diuersis corda sua oblectamentis ingurgitantes, ea vsque adeo stupida & insensibilia reddunt, vt Dei vocationes non percipiāt, sed inutilia & vitiosa murmura. Aut si in initio aliquandiu sacris concionibus tanguntur, paulatim negligunt, more illorum, qui viciniam alicuius ferrarij fabri adepti, primo malleorū grauiter ictibus offenduntur, quibus tamen indies perseuerantibus, inducta consuetudine, non modo non mouentur, quin etiam suauius dormiunt. Quare non est mirum, quia ita incaute viuunt, in eam deuenere salutis suæ desperationem, vt nec concionibus, nec inspirationibus aut clamoribus diuinis possint excitari, aut molliri. Quemadmodum vulnera tabe confecta & corrupta, sensus stupore chirurgi ferrum nequaquam sentiunt: sic isti peccandi consuetudine obdurati medicabile Dei ferrum non sentiūt, hoc est diuinas vocationes nō exaudiunt, imò potius more immedicabilis vlceris indies medicina ipsa corruptiores fiunt.

Psal.21. Non sic sese habebat Dauid. Dicebat enim, Factum est cor meum sicut cera liquescens in medio ventris mei. Ideo dominus, vt audiri ab hominibus posset, per Ezechielem ait, Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum. *Eze.16.* ¶ Sed videamus quæ sit huius tantæ duritiei causa. Et quanquam alicui forsitasis Deus ipse huius obstinationis causa esse videatur, iuxta illud, Ego indurabo cor Pharaonis. *Exo.7.* Tamē nec fides nec ratio patitur, vt Deum optimum maximum autorem nostrorum criminum faciamus. Quare sapientius dicemus Deum non esse causam effectiue, sed permissiue huius duritiæ. Sicut nanq; medicus quantūuis infirmorum sanitati studeat, ægrotos tamen infirmos & medicamina renuentes, vt incurabiles relinquit tandem, post varias preces, & minas, quibus nihil promouit: sic Deus peccatorem multum diuque vocatum, postquam volentem ducere non potest, ne inuitum trahat, deserit. Hæc namque inter Deum & medicum interuenit differentia: quia medicus ne frustra conetur, infirmum deserit: Deus vero ne libero arbitrio vim videatur inferre, quod liberrimum esse voluit, vt homines mererētur aut gloriam, aut supplicium, peccatorem relinquit. Hac de causa poterat quidē Deus impium Pharaonē maxima aliqua plaga & insuperabili aliquo portēto mouere, & conuertere: sed quia iam satis superq; monuerat multis varijsque signis, quæ omnia præ pessimi tyranni duritie nihil profuerūt, ideo illum vt immedicabilem deseruit. Itaque cum Deus omnia futura in conspectu habeat, hoc innuere voluit dū dixit, Ego indurabo cor Pharaonis, id est, non adijciā vltra benefacere illi, vt conuertatur. Quare sic induratus in mari Rubro interijt. *Exo.14.* Cum auxilia supererogationis Deus tollit, tunc dicetur permittere aliquid: licet non tollat necessaria ad conualescendum auxilia. Quia cum possit peccatorem eruere de sua potētia, non vult: ex maximis peccatoris demeritis. Vnde Paulus ait, Quem vult miseretur, & quē vult indurat. *Rom.8.* Quæ verba iuxta supra dictam explicationem accipienda sunt. ¶ Sed vt explicatius omnibus pateant aduertēdum est in quolibet peccato duo cōsiderari, recessum à Deo & accessum ad creaturam, vt ex peccati diffinitione colligitur. Quoties igitur homo accedit ad creaturam non recedens à creatore non peccat: si tamen ita accedit ad illam, vt Deū deserat, tūc crimen admittit. Quare, sicut noctu sol à nostro, hemisphério recedens quodāmodo obscuritatis causa dicitur, quia interposita terræ mole superiorem illius superficiem illustrare non potest, sic Deus obdurationis peccatorum causa dicitur, quoties interposita criminum congerie supremam animarum nostrarum faciem non illuminat. Attamen sicut proprie loquēdo sol nullo modo noctis est causa, sed terræ oppositio: ita impium esset asserere Deū animos hominum deprauare, quod humanæ malitiæ propriū est. Vnde illud, Perditio tua ex te Israel. *Oseæ.13.* Peccator igitur, vt effrænis equus, peccandi pessima cōsuetudine calcaria adijciēte, in præceps spōte sua ruit. Sic Deus de quibusdā ait, Ipsi regnauerunt, sed non ex me: principes extiterunt. &c. Ideo inquiens per Oseam Deus, Perditio tua ex te Israel, statim subdit. Auxilium tuum ex me. *Oseæ.8.* Tanta enim est liberi arbitrij immunitas vt nihil quicquam aut addere, aut detrahere hominis voluntati ipso inuito possit, nisi solus Deus: quod ille raro facit, partim, vt mereamur sponte bene operando: partim vt puniamur pessime perseuerando. Quod ô vtinam indignationis fulmen dominus à populo suo, in ethnicos & infideles conuertat. Vnde in quarto Regum libro habetur. Cœpit tædere super filios Israel: iratusque est vehementer, & abstulit illos Deus à conspectu suo, *4.Re.17.C 23.* & proiecit dominus omne semen Israel à facie sua. Itaque populus electus inter omnes gentes, cui vsq; adeo Deus indulserat repulsus fuit culpa sua à facie domini. *Esa.1.* Laborauit sustinens: & ideo tradidit illos Deus in reprobum sensum & ibunt in desideria cordis eorum. *Rom.1.* Sic loquens dominus in Apocalypsi cum quodā peccatore inquit, Qui sordidus est, sordescat amplius. *Apo.22.* Isti, vt hîc ait Christus, cum gaudio suscipiunt verbum Dei, quia delectantur audiendo prædicationem, & cupiunt iustificari: sed in tempore tētationis recedunt à bono, quod proposuerant: sicut Balaam, qui videns tentoria Israel, fleuit, & conuersus est dicens, Moriatur anima mea morte iustorū: *Num.23* & fiant nouissima mea horum similia. Sed post pauca mutatus conuersus est ad auaritiam & ad peccata pristina: deditque impium consilium, quo Israel periret. Sic multi vitia detestantur, at post planctum ad eadem reuertentur, duritie cordis, quæ ex inueterata cōsuetudine processit, attracti. Causam autem dedit Deus, Quia radices non habent isti. Non enim inter lapides semen radices agere potest, nec verbū diuinum in animo lapideo & duro vllo pacto hærere. Sic arbores, quæ sæpe transplantantur ab vno loco in aliud nunquam radicantur, sic etiam, qui incōstantes in virtute sunt nequaquam vigere, aut fructificare poterunt. Mutantur nanque tanquam arborū frondes & quasi ostium in cardine huc illuc mouentur, nec tamen à peccatorū excidūt vertebra. Quos vt inconstantes & instabiles Esaias pilæ rotundæ assimilat. Quasi pilam, inquit, mittet te in terram. *Esa.22.* Vt enim lusores pilam nusquam consistere patiuntur: sic permittente diuina iustitia peccata nullibi sontes sinunt in virtute immorari, sed à minori ad maiorē in peccando iactum agitant. Id intelligens Dauid dicebat, Deus meus pone illos, vt rotam, id est instabiles & agitatos, sicut agitatur rota. *Psal.82.* Et Ecclesiasticus, *Eccle.33.*

Præcō

Precordia fatui, quasi rota carri. Hoc autem ex peccato prouenit iuxta illud Peccatum peccauit Hierusalem: ideo instabilis facta est. Ideo Caim egressus a facie dñi habitauit profugus. Pro profugo est in Hebreo, Nod: quod proprie instabilẽ & incóstãtẽ significat, Tales sunt, qui se a dño separant sicut Caim, verũ multo in cóstãtiores in virtute (si aliquãdo ad virtutẽ accedãt) erũt illi, qui lõgi peccãdi cósuetudine nõ semel, sed sæpenumero a dño recesserũt. Audiũt enim verbũ Dei, sed sicut canis, reuertũtur ad vomitũ. Hos assimilat Iacobus hominibus se in speculo intuẽtib9, dũ ait. Auditor verbi & nõ factor, hic cõparabitur viro cõsiderãti vultũ natiuitatis suę in speculo. Nã quẽadmodũ, qui in speculũ nihil nisi sui imaginẽ videt, sic qui audit & nõ operatur, similitudinẽ tãtũ bonus est, nõ opere. Nõ aliter in tabulis conspiciũtur ad fabre depicta simulacra, quorũ alia incedere vidẽtur, & nõ incedũt, alia ridere & nõ rident, alia corp9 librare & tamẽ immobilia sunt. Nulla alia ratio reddi potest germanior, cur tã sępe videam9 mortales quã plurimos sanctis pręsertim dñicę passionis diebus, qui se se ieiunijs, precibus, flagellisq; conficiũt, statim vero quã illud perfunctorie recissent, famelici in alto vehemẽtius ad libidines, voracitates, vitiaq; redeũt sua. Enim vero, quid prosint corporei conat9, nisi ex animo vero, & spõtaneo, nõ ficto aut fallaci fiant, nõ video. Qua de causa ijs similisq; farinæ hominib9 egregie imaginũ aptatur similitudo, quoniã omnia facere vidẽtur, & nihil faciũt. Ideo Dauid inquit. In imagine pertrãsit homo. Qui enim & audit cóciones, & precatur, & ieiunat, cæteraq; opera bona externa facit nõ tamẽ interno affectu operatur, sicut simulacrũ in pariete est. Hoc autẽ nõ indignũ etiam cõsideratione est, ex verbis Iacobi superius citatis. Non enim dixit Auditor verbi, & nõ factor similis est mulieri cõsiderãti vultũ suũ in speculo, sed cõparabitur viro. Multo enim aliter & vir & fœmina in speculo se cõsiderãt. Vir naq; licet in speculo videat, se aliqua inquinatũ macula, aut fœditate, parũ curat, nec ornat9, aut mũdãdę faciei studiosus eo magis efficitur, At fœmina, cui præcipua cõtentio est faciẽ vndecũq; ornare & cõponere, vel minimã notã nõ patitur, quin statim vel aqua, linteo ve abstergat. Qui cócionem audiens sua pctã castigata nõ reddit, hic similis est viro qui faciei suæ deformitates nõ emẽdat, at qui ea corrigit, & delet, similãdus est mulieri quæ cõsideranti se in speculo, maculas vultus sui abstergit. In hoc igitur fœmineum genus imitemur, vt quod ipsæ in excolenda corporea facie, curæ, & diligentiæ nauant, nos in ornanda spirituali impendamus. Itaque quicõcioni inter est, non debet sola auditione diuini verbi esse contentus, sed attento animo ad singula prædicatoris verba sit, notetque in vnoquoque salutis suæ remedium quasi in speculo inquiẽs Illud vitiũ meũ est, hac ratione propulsabo, peccandi autẽ cõsuetudini sic medebor. Et ita de reliquis. Deniq; eo pacto cõcionem audire debes, vt sicut opposito speculo oris fœditates, ita illa audienda consciencia labes omnes instar mulieris emũdes, & abstergas. Quare auditor verbi & non factor cõparatur viro intuenti se in speculo, nõ mulieri, quia vir cũ se sæpenumero vitiorũ notari a pręedicatore videat, nihili facit. ¶Obserua autẽ hic, licet hęc incõstãtia ab intrinseco plerunq; proueniat, solet etiã non raro ab extrinseco accedere, a malijs cõsilijs videlicet & ab iniqua hominũ familiaritate & cõsuetudine. Nã Deus qui ex lapidib9 potest suscitare filios Abrahę, & auferre cor lapideũ & carneũ cõcedere potest, & ex obstinato pectore mollissimũ reddere, & pijssimũ, ita, vt audito verbo Dei fructi9 vberrimos producat, nisi humana obstaret nequitia. Verũ sępenumero Deo interius animã mouẽte & ad bona opera incitante, perfidi familiares dæmonis auxilio adiuti ad sunt recensque cõuersum amicum, nunc ridendo, nunc eius institutum deludendo ab incepta deterrẽt virtutis via, Hæc est fortissima quedã interni vis, qua homines non pauci a virtute labũtur. Multi enim amicis plusquam satis est tribuentes eorum decipiuntur monitis, Qui tamen non ab amicis, sed potius ad impijs decipiuntur, sicut propheta ille senex, qui virũ Dei auertit a itenere, & suo malo consilio præuaricari fecit illum a via domini vt comederet & biberet, atque ideo a leone suffocatus est. Sic qui malis consilijs acquiescentes in bono nõ perseuerant in cæpto punientur a Deo, sicut ille propheta, qui ab incæpto destitit non comedens nec bibens cum Ieroboam eo quod adhibuisset impio seni fidem, &c. Sed iam ad cõtextum veniamus. ✱ Quod autẽ in spinas cecidit, hi sunt, qui audierũt, & a solicitudinibus & diuitijs & voluptatib9 vitæ euntes suffocantur & nõ referũt fructum. Optime cõparat Chrũs diuitias spinis Primo, quia quemadmodũ difficilis est & periculosus ad spinas accessus, Ita cũ diuitib9 miserrima est cõsuetudo, qui humilioris cõditionis homines superbe & crudeliter tractare solent. Quod si postquam tenuior cũ ditiore cõtraxerit, aut amicitiam iunxerit, nõ secus ab illo, si forte discessum moliatur, laceratus discedit, quam si dẽsissimũ subijsset spinetũ. Hinc sunt illę quotidie miserorũ aratorũ lachrymæ, quibus se passim a potẽtioribus spoliatos testãtur. Alius agrũ, alius pecus, ali9 domũ sibi ablatã deplorãt, nec est in terris iudex, qui opẽ ferat, aut cõsolator qui dolorem leuet. Quid dicã pręter rei familiaris iacturas, quę patiũtur iniuriarũ, & ignominiæ mala? Sed hæc in hoc propositũ satis sit dixisse, nunc vlterius progrediamur. ¶Secũdo assimilãtur diuitiæ spinis, quia sicut qui spinas laxa tenet manu, spinarũ nõ pũgitur aculeis, sin vero manũ cõtrahat, quo magis cõtrahit, eo magis sauciatur, Sic diuitiæ, si manib9 extẽsis idest liberalib9 geras, noxiæ nõ sunt, at vero si arctius & auidius vtaris & cõprimes, mirũ est quã nõ modo animã, sed etiã corpus ipsum eneruent atque dedecorent. Vnde illud Beatus diues, qui inuent9 est sine macula, & qui post aurũ. &c. Nõ obfuerunt diuitię quondam mulieri illi, de qua scriptura inquit. Palmas eius extendit ad pauperẽ. Non sensit quidem hęc spinosarũ opũ aculeos, quia extẽsa & libera manu gerebat. Quod multo aliter accidit ijs, qui ita res suas fouẽt, vt difficile sit iudicare vtrum ambitiosius quæ-

Margin notes: Tren. 1. — Gen. 4. — 2. Pet. 2. — Iaco. 1. — Psal. 8. — Mat. 3. — Eze. 16. — 3. Reg. 13. — Tex. — Eccle. 31. — Prou. 31.

rant, an tenaci⁹ seruēt, quoniam sicut de phœnice me moriæ traditū est, q̃ ui supremā senectute frōdes arbo reaq; cōgregat putamina, vt sibi cōflagraturo incen-diū paret, ita isti nequissimi homines cōgregādis re-rū tēporaliū quisquilijs omnē impēdūt operā vt mor te obita æternā sibi in inferno pyrā cōstruant. Sic igi tur rerū suarū benign⁹ dispēsator qui tpalia bona æter nis malis nō anteponit. ¶ Tertio assimilatur spinæ di-uitijs, quoniā sicut spinæta suapte natura latibulū om niū reptiliū, venenosorūq; animaliū cōtugiū sunt, ita diuitiæ vitiorū sunt receptaculum & sedes, Eo enim quo quis diues est, statim supb⁹, iners, mollis, impudi c⁹, voratur, bibosus & tyrann⁹ efficitur. Quæ omnia incō modo diuitiarū luxū cōsequūtur. Vnde in eccle-siastico habetur. Diues iniuste egit & fremet. Quod si recte animaduertam⁹ nō min⁹ hac nr̃a tēpestate di uites videbim⁹ horū vitiorū vinculis implicatos, quā olim prophetæ Micheæ tpe, cū ipse dixit. Diuites ei⁹ repleti sunt iniquitate. Hoc aūt eo accidit, quia natu ra cōparatū est, vt egestas virtutū omniū sit custos, lu xus vero certissim⁹ vitiorū fomes. Argumētum est enim in diuitijs nō esse virtutē & apud Græcos & La tinos optimos quosque viros paupertatē amauisse le gimus. Vnde Græcū est apud Plutarchum prouerbiū ephdepote limos egēnis michias. Idest nūquā fames adulteria genuit. Nā sine Cerere & Libero friget Ve-nus. Cū aūt cibaria, omniaq; corporis voluptuaria pe cunia vencāt, inde fit, vt diuites multo sint paupibus vitiosiores. Aptissime igitur vel hac solū ratione cō-ferūtur diuitiæ spinis, quoniā & vitiorū latebre sunt & quia possidētes mille solicitudinibus solēt angere. Quapropter dñs hic cū diuitijs angustias copulauit inquiens, semen inter spinas cecidisse, quo intelligun tur illi, qui a curis & solicitudinibus huius seculi suf focantur. Vnde sicut olitores hortos circūsæpire spi nis solēt ne furibus aut pecori facilis pateat loc⁹, ita Deus diuitijs solicitudinū & anxietatū claustra obdi-dit, ne homines qui belluino more in secularia ruunt impune trāseant. Iuxta illud, quod p̃ Oseam inquit. Sepiā viā tuā spinis. Quasi dixisset, Siquidem auiditas tua nullis coerceri potest vinculis, quin, hortos & po maria expiles, aliud excogitabo remedium, circun-dabo videlicet vitam hanc deliciosam multorum la borum vepribus, vt q̃ pudor non potuit, prohibeat periculū. Sic quēadmodū pueri rapaces frutetis ab stinēt magis sæpimentorū difficultate, quā iustitiæ & probitatis causa, ita sæpe sæpius vitiosi homines peccare timent discriminis aut supplicij causa. Hoc modo plurimi honoris ambitiosissimi, aut volupta-tis cupidissimi, vel diuitiarū amantissimi, ne ambiē do, aut periclitādo, vel laborādo defatigētur non ra ro a vitiorū sequela absistūt, Verūtamē sunt nō pau ci pueris furacissimis similes, qui per medias spinarū & laborum syluas non dubitant, cruentatis etiā ma-nibus & pedibus ad voluptatum bonorum que tem poralium hortum pergere. O quot mortalium in or be terrarum sunt, quibus omne studium & solicitu-do in hoc tantummodo versatur, corpus animáque ipsam supplicio exponentibus æterno, vt breuicula animū expleāt fugaciq; voluptate. De pueris mirum quidē nō est, si in ipso ætatis feruore cōstituti ardētius quid aut expetant, aut sequātur, at viris ætati si n arū est dedec⁹, ita libidini man⁹ victas dare, vt nullum to ta mētis arce rationi locū relinquāt. Oppo suit rerum cōditor paradis diuitijs, qneum laborū & discrimenū sepimētū, vt vel inuitos cōtineret mortales. At ea est illorū proteruitas, vt nullo obstāte discrimine aut la bore, per medias fluctuū aut armorū tempestates ino pes ruant, & spretis æstus & frigoris morb⁹ volup-tati indulgētes stipēdiū sub Satanā egregia mercētur militia. Quorū nimia solicitudinē egregie poeta ille ex pressit, qui dixit. Quanto diuites animi capitisq; do-lore, impiger extremos currit mercator ad Indos, per mare paupiē fugiēs p̃ saxa p̃ ignes. O ciues, ciues, pri⁹ pecunia quærēda est, virt⁹ post nūmos. Quoties igitur verbū Dei, q̃ dignissimū est semē, in eorū hominū ani mos cadit, qui varijs seculi distēdūtur solicitudinib⁹ fructū ferre nequaquā pōt, quoniā mūdi amor germi nantē, suffocat virtutē. Vidit Moises rubū ardētē, qui tamen nō cōburebatur. Sic corda hominum rubeto spinarum obsita ardent & non exuruntur. Verbum Dei est quasi ignis iuxta illud psalmistæ. Ignitum elo quium tuum vehementer. Et dominus per Hieremiā prophetam ait. Nunquid verba mea non sunt quasi ignis, dicit dominus? Hunc ignem senserunt illi duo domini discipuli, qui dixerunt. Nonne cor nostrum ardens erat dum loqueretur nobis in via? In cor aua ri descendit quidem verbum Dei & ardet, atque cale facit, veruntamen nec diuitiarum spinæ, nec ipsum cor exuritur, sed integrum & immobile persistit in rerum terrenarum amore, sicut rubus Mosi ardens non consumebatur. Quare multos videbis homines huiusmodi, qui dum eunt & intersunt concionibus ardere & moueri verbo Dei non parum videntur, adeo, vt eos iam melioris vitæ conditionem elegisse existimes, sin tamen aut mutuandum aut dandum amicis, iuxta illorum indigentiam sit, quamquam om nibus prouolutus precibus contendas non impetra-bis. Itaque in templo & in via pietatem tantum non domi, vbi maxime opus est, non in bonis operibus ostendunt, ea est hominum summa auaritia importu na que religio. Hoc autem eo fit, quoniam sicut ille, qui affectu verbum Dei percipit, terrenam amittit cupiditatem sic corda cupiditate plena, idem verbū affectu cordis percipere non valent. De quibus bene per Psalmistam dicitur. Sicut aspidis obturantis au-rēs suas, ne audiat vocem incantantis, & venefici in cantantis sapienter. Quoniam, vt beatus Augustinus exponens hunc locum psalmi ait, serpens hic ne se in lucem a latebris caui sui exerat, audita venefici incantatione, alteram aurem terra, alteram vero caudæ extremitate obdit, quo facto immota perma-net in habitatione sua, sic auarus vt in vitiorum suo rum demersus fouea delitescat, ne vocem Dei quoti die vocantis audiat, animi auditū, terra, idest terrenis cogitationibus & voluptatib⁹ oppilat partim, partim vero cauda idest, fine proposito in quē oēs conatus suos dirigens aut ditissimum, aut potentissimum se sperat futurum. Quare surditate summa oppressus mirū nō est, si neq; cōcionatorum clamorib⁹, neq; di-uinis in-

Eccle. 13. Mich. 6. Osee. 2. Hor. epist. Exo. 3. Psal. 118. Iere. 23. Luc. 24. Psal. 57.

uinis inspirationibus, neque proximorum misericordia moueatur impius auarus. Et nō ineptè quidē verbū Dei incātatoris voci cōfertur: quid enim magis mirabile, magisque inusitatū (quæ hominū est tenacitas) quā vniuersa derelinquere seculi bona, & mendicato viuendo Christū sequi dominū? aut q efficacius carmē verbo Dei, q hæc operatur? in paucis tamen. In illis scilicet, qui tanquam serpentes, nō obturant aures suas, qui bona terra sunt, & non obsiti diuitiarū spinis horrent. In reliquis enim, qui terrenis rebus & solicitudinibus diuitiarū detinentur, nihil promouet verbum nihil prędicatores proficiūt: quia amor seculi germinantē virtutem suffocat, neq; fructum facere sinit. Sicut nanque in vase aliquo aceto pleno si guttulā mellis instillaueris nihil de acore acetū deponet, quia tantilla dulcedo in tāta cōtrarij saporis multitudine facile euanescit: sic in humanis pectoribus verbi diuini suauitas perire solet. Peccatores nāq; supra modū terrenis dediti cor acetosum & multis amaritudinibus repletū habent: labore, videlicet, in acquirēdo diuitias: timore, in custodiēdo: & dolore in amittēdo. Quoniā quæ nimis amantur nimio dolore relinquūtur. Si ergo mel hoc verbi cœlestis, vel diuinarū inspirationū in huiusmodi corda mittatur, dubio procul mel perdetur & eorū amaror nō mutabitur. Vnde prędicatori, qui in huiusmodi homines doctrinā spargit, illud poeticū optime aptari potest. Quid facis Oenone? quid arenæ semina mādas? Nō profecturis littora bobus aras? Ideo Christus hos fructū nō relaturos asserit. Nō enim de quouis fructu intelligit, sed de fructu perfecto & maturo, τελος φορουσιν, fructum absolutum significat. Igitur nō solum propter hæc mala cōtēnēdæ sunt diuitiæ, sed quia separant à Deo, & obnubilāt intellectū. Luna nō patitur eclipsin, nisi cū plena est: sic homo tunc maximē obscuratur cū plenus est diuitijs. Rursum sicut luna in plenilunio magis distat à sole, à quo lumē accipit: ità homo, tū demū lōgissime ab illuminatore suo & creatore Deo separatissimus est, quādo scilicet diuitiarum luxu & superabundantia tumet. Quare tunc, nō est mirum, si, sicut lunæ terra interiecta caliginē offundit, ita eadē terra interposita inter Deum, & miserū peccatorē ipsum fœditate sua obscuret atque obruat. De ijs ait Esaias. Orientur in diebus eius spinæ & vrticæ. Sed de his iam satis. Esa. 34. ¶ Obseruādū quoque hìc est, dn̄m tā hoc in loco, quā alibi hoc verbo, cecidere, vsum fuisse. Nō enim ait, seminatorē, semē proiecisse, aut aliud simile, sed inquit. Aliud cecidit secus viā, aliud cecidit supra petram, aliud cecidit inter spinas: aliud cecidit in terrā bonā. Hoc autem eo fecit, quia prædicator nō intendit prædicare ineptis: facit enim prædicando, quod in se est: sed nullius voluntatem cogit quo vel bene, vel male, & vt voluerit verbum Dei accipiat. Quod si quis vel malitia vel infirmitate diuinū verbi semē imprudentius tractet, quoniam hoc casu & non ex prædicatoris intento, euenit: ideo sapiētissimē dixit dominus. Aliud cecidit in via, aliud cecidit supra petrā, & c. Pręterea, quanuis ex professo & de industria sciens & volens prædicator seminaret secus viā, vel inter spinas, vel supra petram, accipiendo hanc seminationē, vt Christus hic accipit & in sensu, quo prætēdit, nō esset inconueniēs: nō enim eadē per omnia ratio est inter terrā seminādam frumento, & animū seminādum diuino verbo. Nā etiam si stultissimus esse ille agricola cēseretur, qui semen serēs supra petras, & vias, senticosaque loca prodigeret: at nō sic de diuini seminis seminatoribus dicendum. Quoniā agricolę sēminādo terrā mitiorem, aut seminis capaciorem nō faciunt: imò potius seges ipsa agrū exhaurit, & effætū reddit. At prædicatores iuuantibus diuinis inspirationibus, quasi quadā pluuia aereaque clemētia sæpenumerò monēdo & subigēdo, animorum tesqua in mitissimū & cultissimum fundum restituunt non solum diuini seminis capacem, verum etiā, fructus feracissimū, & qui etiam possit semē in alios conserendos agros suppeditare: idest, qui de flagitiosissimo cōuersus, alios ad diuinam frugē cōuertat. Ideoque nō est incommodum, imo vtilissimum & in primis necessarium peccatoribus quantūcūque desperatis prædicare: licet enim aratores viribus naturæ agrorum conditionem mutare non possint serendo, potest tamen Deus, qui omnia potest, animorum duritiam & acerbitatem mollire, vastationem occludere & spinositatem exurere. Ipse enim ait. Nū quid verba mea nō sunt quasi ignis ardens: & quasi malleus conterens petras? Est quidē verbū Dei quasi ignis calefaciens & illuminans mētes, iuxta illud psalmi. Lucerna pedibus meis verbum tuū, & lumē semitis meis. Si ergo verbum, sicut ignis spinas comburit, & sicut malleus petras frangit, animi obstinationem comminuit, nemini quantumuis peccatori desperandum est, si modo cum affectu & proficiendi animo verbum Dei audit. Si habet cor lapideum dominus habet malleum ferreum quo percutiat. Sicut enim ex frequenti percussione in silice elicitur ignis: ita dominus ex corde duro & lapideo elicere poterit scintillas deuotionis. Et sicut ex frequēti percussione lapis durus politur, & in pulchrā imaginē reformatur: sic in pectore per frequētē auditionē verbi Dei reformatur imago Dei deturpata per vitia. Itaq; licet aliquādo eueniat vt in plurimis verbi diuini prędicatio sit infructuosa, in quibus cōmonefaciēdis idē accidit, q in arena, cui semē mādatur: tamē fieri potest, vt cōuertantur, quantūcūque indurati & obstinati sint. Atque ideo nō cessandū est à prædicatione & mittēdū est semen secus vias, supra petras & inter spinas: quoniam potest Deus spinas cōburere, petras mollire, & aues tentationū & malarum cogitationum abigere. Sed de quarta parte seminis audiamus. *Quod autem in terrram bonam, ij sunt, qui in corde bono & optimo audiētes verbum retinent & fructum afferunt in patientia.* Isti sunt qui audiunt verbū Dei & retinent & afferunt fructum centuplum. Nam, sicut non prodest cibus, si eum euomis & non retines, sic verbum Dei in corde non proficiet quicquam nisi retinueris, & conseruaueris illud. Rursum sicut stomachus deficiente calore cibum non concoquit: sic animam: nisi charitatem habeat, verbum auditū nutrire & vegetare nequit: quod cibus spirituális est. Expende autem Christi Saluatoris nostri dignationem & charitatem, qui nomen suum cordi nostro communicat. Hoc enim optimum solius Dei est nomen: quia solus Deus est optimus, & solus ipse est maximus, & ipse optimus & maximus est. Cor autem hominis, teste Hieremia, præ omnibus pra-

Jere. 23.

Psal. 118.

uum est. Sed vide rerum commutationem, & quanta sit Christi bonitas: cor prauum & pessimum hominis nomen optimum accipit. ¶ Obseruandũ prætereà est quid agricolæ facere soleant, vt ager fructificet. Non enim contemptim semen spargũt: sed antequã serant terram, subigunt & mouent: deinde frumenta mandant. Sic Deus vt verba sua fructum faciant in cordibus hominum, tribulationibus & laboriboribus antea nos premit, vt fructui ferendo paratiores reddamur. Vnde Paulus, Libenter suffertis in
2.Cor.11. sipientes cum sitis ipsi sapientes: sustinetis enim, si quis deuorat, si quis accipit, &c. Gaudeo, inquit Paulus, φ placidè & sponte vos à Deo perarari sinitis, & libẽter tentationes & persecutiones perfertis. Sed ne existimẽtis, cauete, me vestri laboris expertẽ esse. Ter nãque virgis cæsus sum, semel lapidatus: ter naufraugiũ feci, &c. Lætemur igitur quoties tribulationibus cõflictamur: paratur nãque terra, in qua se-
Iaco.1. minatũ verbũ Dei fructũ reddat centuplũ. Vnde diuus Iacobus. Omne gaudiũ (ait) existimate fratres, cũ in graues tentationes incideritis. Dixit vero hic Christus, fructũ in patientia, quia oportet multa aduersa pati, vt fructũ afferamus, & nõ pati solũ, sed patiẽter tolerare. Vt enim segetẽ in agro pluuias, niues glacies, pruinas, grandines & tẽpestates ferre necessariũ est, antequã maturescat & fructũ ferat: ita hominẽ fidelẽ intus & extrinsecus multa pati mala oportet, quibus exhaustis tẽpore suo fructificet. Ad φ pa-
1.Cor.1. tiẽtia opus est. Propterea verbum Dei à diuo Paulo verbũ crucis appellatur, nõ solũ quia annũtiat nobis salutẽ & felicitatẽ per crucẽ Christi: verũ etiam quo-
2.Tim.3. niã crucẽ ipsam nobis secũ affert. Nã omnes qui pie in Christo viuere volũt persecutionẽ patiãtur necesse est. Sic igit bonũ semẽ ex bono corde, bonos fructus producit in patiẽtia. Quod autẽ te in primis confirmare debet, ne in via tãtorũ incõmodorum plena deficias illud est infallibile dñi promissum: nẽpe cẽtuplũ accipies & vitã æternã possidebis. Nam si arator, vt terrenũ fructũ colligat nocte dieq; colendis agris inuigilat nec somno aut corpori parcit: quid tu, vt cœlesti fruaris fructu, qui Deus ipse est, facere
Iaco.5. debes? Vnde Iacobus. Ecce agricola patienter expectat fructus terræ. Sic etiã Paulus de Abrahamo ait,
Hebre.6. φ lõganimiter ferẽs adeptus est repromissionẽ. Quis mercator ad Indos nauigaret, si ante oculos cõstitueret suos tẽpestates periculaq; maris? Sed quia posthabito omni incõmodo itineris, finẽ præmiũ videlicet cõsiderat: omnia putat facillima. Ideo Paulus. Patiẽ-
Hebre.10. tia vobis, ait, necessaria est, vt reportetis repromissionẽ. Cũ ergo hæc vita aduersitatibus sit vndiq; refertissima, adeo, vt quãto quis via virtutis rectius nititur incedere, eò vehemẽtius à Dæmone interpellatur: cõstat sine patiẽtia, neminẽ sanè proficere posse: quã qui seruauerit tẽpore vẽturo vernoq; vitæ æternæ fructũ colliget. Sic de sanctis Apostolis ait egre-
Psal.125. gius psaltes. Eũtes ibãt & flebãt: mittẽtes semina sua. Sed quid cõsequuti sunt? Veniẽtes autẽ veniẽt cum exultatione portãtes manipulos suos. De spinis nascũtur rosæ: sic ex laboribus & ærũnis dulcẽ colligemus fructũ: vt q seminat in lachrymis, in exultatione metat. ¶ Ad nostrã aũt eruditionẽ, vt iã receptui canamus, ex hac similitudine discere possumus, omnẽ nostrã salutẽ, principiũ ex Deo habere: qui seminat quidẽ bonũ semẽ, nõ tñ sine nostra cooperatione fructũ producit. Itẽ gratuito & libẽtissimè Christus semẽ suũ spargit. Docet prætereà hæc parabola omnẽ prædicationẽ nequicquam fieri, nisi à terra: id est, ab animis nostris diuini verbi semen recipiatur, seruetur & ad fructũ prouehatur. Præcipit etiã, vt verbũ Dei magnifaciamus tanquã omniũ preciosissimũ thesaurũ nobis à Deo traditũ ad animarũ nostrarũ sustẽtationẽ. Suadet etiam, vt verbũ Dei in viscera traijciamus, recõdamusque, alioqui vsui nobis nõ erit queadmodũ nec semẽ fructũ fert nisi penitus terræ cõmittatur. Monet etiã, vt nõ solum verbum istud recõdamus pectoribus nostris, sed etiã omnem adhibeamus diligẽtiã & curã, ne ipsum rursus amittamus. Exponit igitur Christus quã bonũ sit audire verbũ Dei: verbo enim Dei instruimur quid amare
&quid vitare debeamus. Docet bonũ semper fructificare. Nã, vt Paulus ait terra, quæ postquã seminata est fert fructũ opportunũ benedicta à Deo est. Verũ si è cõtrario bene subacta & cõsita, tẽpestatũ tẽperie fœta, pro frumẽto tamẽ carduos & spinas tribulosq; cultori suo refert, reproba est & maledicto proxima. Quis nõ dolẽti animo videre queat hominũ segetẽ, quæ sanguine Christi pretiosissimo rigata fuit in carduos & spinas conuerti? ¶ Sed obserua in ijs verbis Pauli, quibus asserit bonã & fructificãtẽ terrã, benedictionẽ statim à Deo cõsequi: illã autẽ, quæ fructũ nõ fert, nõ ait, esse maledictam, sed maledicto proximã, vt hinc discas quãto sit dñs Deus noster ad præmia, quã ad supplicia paratior, & procliuior. ¶ Deni- Hebr.6.
que docet, vt iuxta Pauli cõsiliũ, bonũ semper operãtes, nõ deficiamus: tẽpore enim suo metemus. Nã, si arator putãs semel vnico semine iacto, annuatim se messem collecturũ, nocte dieq; cibi somnique immemor summa celeritate seminaret, quid nos facere oportet vt æternũ fructũ colligamus, tã paruo præsertim labore parabile? Nõ ergo hic laborantes deficia- 2.Cor.4.
mus: quia labor breuis est, merces autẽ copiosa. Qui 1.Cor.7.
seminat in carne de carne metet corruptionem. Qui Mat.5.
autẽ seminat in spiritu, de spiritu metet vitã æternã. Gala.6.
Semina igitur bonas cogitationes & opera bona: si vis vitã & gloriã sempiternã colligere. Sed hęc suffecerint de hac seminatoris parabola. Iã nũc procedamus: & dñm audiamus. Ait nãque. *Nemo autẽ lucernam accendens operit eam vase, aut subtus lectum ponit: sed super candelabrum ponit, vt intrantes videant lumen.* Superius narrauit euãgelista qualiter animauerit Christus discipulos suos ad prædicãdũ ostẽdẽs eis fructũ & vtilitatem verbi sub parabola seminis: hoc idem modo ostendit sub parabola luminis. Sub parabola lucernæ tangit conditionem causæ quadruplicis prædicationem Christi, commendantis: causæ efficientis nomine lucernæ accensæ. Vnde de
illo egregio prædicatore ait. Erat lucerna ardens & Ioan.5.
lucens. Cõditionem causæ formalis tangit nomine positionis: quia nõ absconditur sed supra cãdelabrũ
ponitur, iuxta illud. Stetit Esdras scriba super gradũ Neem.8.
ligneũ, quẽ fecerat ad loquẽdũ. Et ideo in psalmo. Iu- Psal.39.
stitiam tuam non abscondi. Significat autem Christus. Nemo habens scientiam, & gratiam prædicãs,
operit eã sub vase, idest, timore, vel cupiditate, & ne- Leg. Aug.
gotio seculari: aut subtus lectũ .i. desidia vel carnali lib.2. quæst.
voluptate, quin summa sit reprehẽsione dignissimus euãg.ca.12.
præser-

præsertim si prælatus aut doctor est, qui ex officio tenetur verũ omnibus notũ facere. Doctrina enim salutaris super candelabrum, hoc est, in loco publico & patẽti poni debet. Et quid ex hoc cõsequetur? Ostẽdit causam finalem dicens, vt intrantes videãt lumẽ. Ad hoc enim tibi Deus eruditionem & ingeniũ ad prædicandum concessit, scilicet, nõ vt tibi soli commodares: verum vt omni populo suo vtilis fores. Itaque finis est illuminare iuxta illud psalmi. Declaratio sermonũ tuorum te illuminat: & intellectũ dat paruulis. Conditionem causæ materialis tangit in lumine. Ideo inquit psalmista. Lucerna pedibus meis verbũ tuũ: & lumẽ semitis meis. Lucerna igitur efficiẽs prædicationem debet esse clara sciẽtia, vt sit lucerna super cãdelabrũ posita. Finis prædicandi debet esse intelligẽtia veritatis, vt intelligentia sit lux ab intrãtibus visa. Materia prædicata debet esse veritas ipsa, vt sit lumen, non tenebræ. Debet enim prædicator docere hac intentione vt intrantes in domũ ecclesiæ militantis videant lumen: idest, intelligentiã veritatis. Lucerna itaque est verbũ Dei: prædicatores autẽ sunt veluti pueri, qui facibus incensis præcedentes euntibus noctu lucem prabẽt. Ideo Zacharias de prædicatione, filijque sui Ioannis Baptistæ officio loquens ait. Illuminare ijs, qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Maximum ergo commodum ex verbo Dei nobis cedit, siquidẽ nos ignaros virtutis viæ illuminat, & ad vitam æternam recto tramite perducit. Expende autem verbum Dei, sicut lucernam, incensum esse debere. Quoniam sicut quęlibet lucerna si extincta sit, aliã accendere nequit: sic prælatus aut doctor, in quibus tanquam in lucerna verbũ Dei lucet, nisi ardeant amore diuino, alios inflammare eodem nõ poterunt amore. Potest quidem Deus, si velit, per nequam prælatum aut prædicatorem conuertere peccatores (quia, vt bonus dominus per iniquũ famulum bonum aliquando operatur, sic dominus dominorum, cuiuslibet etiã sceleratissimi ministerio vti potest ad sua mirabilia) nihilominus tamẽ ex rei natura, subditi prælatorum suorum, magis vitã, quàm verba sequiuntur. Quare summo studio nauare debet doctor vt omni prorsus vitio careat: & tũc demum doceat; & vitia vituperet. Nõ ponat itaque lucernam sub vase, aut subtus lectũ. Debet enim illã, vt Christus hîc admonet, supra candelabrũ cõstituere, & alios docere. Vt enim hominũ execrationibus incessitur, qui frumentum cõdit, nec viliori prætio publicæ egestati subueniat, ille verò laudibus effertur, qui vel cum proprio dispendio, inedia laborãtes amplius fatigari non sinit: sic & multo iustius obiurgandus est doctor, qui scientiã suam rudibus hominibus non minus, imò magis corporeo nutrimento, necessariam denegat. Vnde sapiens in prouerbijs ait. Qui abscondit frumẽta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendẽtiũ. Ideo inquit Esaias. Vę mihi, quia tacui. Lumine igitur doctrinę lucere, & lucẽ præbere debes, vt intrãtes videant lumen. Sed multi subditi sunt, & ex populo nõ pauci, qui tanquã noctuę, lumine offendũtur, verbũ Dei & cõcionatorum documenta respuentes. At queadmodũ canoræ, fœlicesque aues mane aurorã aduẽtantẽ garritu strepituq; excipiũt, noctuæ vero & vespertiliones fugiunt, seseque in penitissimas cauorum suorũ partes abdũt: sic pessimi inutilesque homines lucem verbi diuini fugiũt, boni autẽ laudãt & seruãt. Quod ego non semel in nostra Hispania in vulgaribus, communibusque locis, sed in ipsa regia notaui, operæpretiũ esset cõmemorare, nisi potius deplorãdũ, quã narrandũ mihi videretur. Homines alioqui non inelegantes, & in rebus humanis expertissimi, cum festis diebus ex præcepto sacro interesse teneãtur, non possunt omnino subterfugere quin tẽplum adeant. Ibi igitur breui, externaque peracta prece, nõ decantatum, aut solemne sacrum ferunt, sed recitato oscitanter audito, reliquum tempus fando terũt. At vero prædicatorem primum pulpiti gradum ascẽdentem simulac vident, non secus templo euadunt, quàm si aut ruinam tecti, aut lapidis decidentis ictũ effugerent. Sic accidere solet illis qui noctu incedunt, qui si rectè agunt & aliquẽ, facem ferentẽ inueniunt, sequũtur, vt luce præuia non errent: sin vero furta, vel stupra moliuntur, nonmodo lucem non amant, quin etiam maximo prosequũtur odio. Quare quia qui male agit, odit lucem. O detestabile ingenium, miseram conditionem, & multo infœliciorem, quàm aut noctuæ aut vespertilionis. Hęc igitur lucerna est doctrina illa cœlestis quam stulti despiciunt, ne manifestentur opera illorum. Hac doctrina Christus Apostolorum corda inflammauit & illustrauit, ea conditione, ne illam occultarent sed potius vniuerso humano generi patefacerẽt: vt in Matthæo est. Quod in aure audistis, prædicate super tecta. Hoc est ponite lucernam super candelabrũ, vt intrantes lumen videãt. ¶ Sed poterant discipuli obijcere. Imo debemus occultare verbũ Dei & non ponere illud super candelabrũ in publico: quoniam viles & abiecti reputamur, & non audemus in conspectu nobilium apparere. Ad hanc obiectionem, quam Apostoli poterant opponere, respondet Christus cõsequenter dicens. *Non est enim occultum, quod non manifestetur: nec absconditum, quod non cognoscatur & in palam veniat.* Quasi dixisset. Non debetis abscondere, neque operire lucernam verbi diuini propter abiectionem, timoremve pœnæ aut infamiæ: neque ob negligentiam, aut inhonestam aliquam opinionẽ, quam de vobis increduli homines concipiãt. Quia etsi modo viles & abiecti reputamini, aliquando claritas vestra splendebit: quoniam nihil est occultum, quod non manifestetur. Tũc autem vos coronabimini gloriæ corona: aduersarij autem vestri punientur. Veniet namque tempus, quãdo (vt inquit Ioãnes) libri aperientur: & tunc manifestabuntur abscondita tenebrarum, & reuelabũtur obscura cordiũ & erit laus vnicuiq; à Deo. ¶ Docemur ex hoc loco in omnibus operibus nostris Deũ semper habere ante oculos, & præsentem cernere. O si miseri peccatores, quoties in cubiculum vnusquisque suũ se recipit, animo Deum offendendi, horũ verborũ memoriam haberent. Nihil absconditum quod non cognoscatur & palã fiat. Vtique crediderim non Deum suum tam sæpe peccando lacesserent. Quod si reputauerint secum, quæcunque flagitia perpetrant, non aliquando fore manifestanda, sed iam in eodem instanti Deum & Angelos suos in culpæ testes adhibuisse: quis nisi insanus peccare auderet? Putabat enim David

Psal. 118. *ibidem.* *Luc. 1.* *Prou. 11.* *Esa. 6.* *Ioan. 3.* *Mat. 10.* *Apoc. 20.* *1. Cor. 4.*

Dauid se crimen suum omnes celasse mortales, quã do propheta Nathã Dei imperio illi flagitiũ obijciẽs dixit. Tu fecisti abscondite: ego vero faciã verbum 2.Reg.12.
istud palã in cõspectu omnis Israel. Hoc autẽ sæpissi me Deus etiã in alios, sicut in Dauidẽ, operatur ea in primis de causa, vt euulgato crimine, eius autor vel pudore, vel ignominia aut pœnitẽtia motus resi piscat & salutẽ precetur medicũ illũ sempiternum. Quod si Deus peccatũ dissimulat, sicut illud salutis, sic hoc supplicij indiciũ est. Obstinatũ enim & imme dicabilẽ peccatorẽ obliuiscitur in diẽ vsque iudicij, quo eius peccatis summatim explicatis autorẽ suum supplicijs cõmittet æternis. Tũc manifestabuntur si mulationes hypocritarũ & libidines impudicorum
Esa. 47. juxta illud Esaiæ. Reuelabitur ignominia tua. Tũc
Prov.26. etiã manifestabũtur malitiæ & fraudes iniquorũ, si cut in prouerbijs habetur. Qui operit odiũ fraudulẽ
Sopho.1. tis reuelabitur malitia eius. Scrutabit em tũc Hieru salẽ in lucernis, &c. ¶ Obserua aũt per occulta intelli gi posse id, quod ex propria hominis natura latet, vt sunt cogitationes & affectiones cordis: per absconditũ vero id, q̃ per humanã latet astutiã, vt sunt exteriora opera callidorũ, speciẽ boni habẽtia cũ sint ma la. Sed procedamus. *Videte ergo quõ audiatis.* Hoc est solerter perpẽdite qua ratione ex intẽtione vocis ista denũtiẽ: & diligẽter hæc auscultate: atq; cæteris eadẽ sicut vobis cõmisero, prædicate. Vult, vt attẽto animo audiãt, & fideliter memoriæ mãdẽt, hæc, quę dicturus est. Quia in superioribus proposuerat exem plũ prædicatoribus: nũc ostẽdit pericula, & præmiũ prædicãtiũ, dicẽs. *Qui enim habet, dabitur illi: & qui cunque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo.* Habẽti desideriũ intelligẽdi sacrã scripturã & laborãti ad hoc, dabitur fructus intellectus: no lẽti autẽ laborare nihil dabitur, sed auferetur potius si aliquid habebat, naturali ingenio. Potest etiã dici illũ vocari habẽtẽ, qui per dona sibi data fructum facit: nõ habẽtẽ vero, qui per dona sibi collata nullum fructũ reddit. Et tũc habẽti datur, idest faciẽti fructũ datur plura dona, in quibus possit fructificare: & nõ
Luc.19. faciẽti fructũ auferetur donũ, q̃ habet. Sic infra ha
Mat.25. betur, & etiã in Mattheo, de illo, qui habuit quinque talẽta & lucratus est alia quinque, q̃ datũ est illi, vt essent super quinque ciuitates. Ei verò, qui vnũ habe bat & nihil lucratus est, iussit dominus auferri talen tũ, & dari ei, qui decẽ habebat, & ibi cõcludit Christus. Habẽti dabitur: ei autẽ, qui nõ habet, & q̃ videtur habere, auferetur. Quia Iudęis data fuerat lux, in
Mat.21. qua nullũ fructũ fecerunt, ideo debuit illis auferri.
Luc.20. Quod patet in parabola illa vineæ locatæ agricolis, qui fructũ nõ fecerunt & dominus illam alijs agricolis locauit, qui darẽt fructũ tempore suo. Et ibi subdi tur. Auferetur à vobis regnũ Dei & dabitur gẽti faciẽti fructũ eius. Abstulit enim Deus ab eis intellectũ legis: non quod Deus verè illis auferat aliquem habitum intelligendi, sed quia non cõcurrit cũ eis ad intelligendum, & tamen sine eo nihil intelligere possumus. Iusta pœna est vt illi, qui cum recte possint, intelligere nolunt, sed veram Christi doctrinã peruertunt, & miracula eius malè sunt interpretati, posteà bonum sibi necessarium intelligere nequeant, Deo non concurrente cum eis. Et hoc est auferre illis intellectum scripturæ, scilicet, quia Deus anteà concurrebat cum illis, & posteà nõ concurrit, & sic aufert eis non quod ipsi habebant, sed quod ille ipsis dare solebat. Auferri enim videtur quod dandũ erat nisi detur. De gentibus ait Apostolus ad Romanos. Rom.1.
Habentes cognitionem de Deo, illum colere noluerunt. Ideo tradidit illos Deus in reprobum sensum: idest permisit eos errare, vt bonum operari nescirẽt, qui prius cum scirent, noluerunt. Itaque istud auferri, nihil aliud est, quã subtrahi reuelationem mysteriorum. Sed iam ad cõtextũ. *Venerunt autem mater, & fratres eius, & non poterant adire eum præ turba.* Isti, qui hic vocantur fratres, cognati Christi erãt ex parte matris, scilicet sororum filij, & potissimè illius Mariæ, quæ vocatur Iacobi, quia Iacobi erat mater, siue Mariæ Cleophæ, que erat vxor Cleophæ, quæ tamen prius fuerat vxor Alphæi, cuius fuerunt filij isti, qui vocantur fratres domini. Isti autem fratres erant Iacobus, Ioseph, Simon Iudas. ¶ Obserua autem in scriptura sacra fratres quatuor modis dici. Deute.15.
Videlicet natura, vt Esau, & Iacob: gente, vt omnes &.17.
Iudæi dicuntur fratres. Nã in Deuteronomio habetur. Non poteris super te constituere regem qui non sit frater tuus. Cognatione, vt qui sunt de eadem fa Gen.13.
milia. Et sic Abraham dixit ad Loth, Non sit rixa in ter me, & inter te: quoniam fratres sumus. Isto etiam Gen.12.
modo dixit Abraham Saram esse sororem suam. Af Mat.23.
fectu etiam: quomodo omnes Christiani fratres dicuntur. Sic dominus dixit. Omnes vos fratres estis. Hi autẽ dicebantur fratres Christi tertio modo, cognatione scilicet: quia erant de eadem familia: quoniã filij Sororis matris Christi. *Et nunciatum est illi. Ma* Chrys. hom.
ter tua & fratres tui stant foris volentes te videre. Secũ 30. in opere
dum Chrysostomũ diaboli inuentio fuit hæc. Vidẽs inperf. Mat.
nanque diabolus vtilitatem, quæ ex Christi prædicatione sequebatur, hancque volens impedire, nihil accommodatius putauit, quàm si matrem, carnalesque cognatos & amicos adesse nunciaret: in quo duo sunt aduertenda. Primum malitia diaboli, qui ab initio semper omnibus bonis nostris insidiatur. Ecce Gen.3.
enim in paradiso primos parẽtes humani generis aggreditur. Nec tantam satis duxit illis calamitatẽ intulisse, qua de illo amænissimo voluptatis horto eiecti sunt, arma in filios conuertit: effecitque, vt Caim Gen.4.
inuidia percitus Abelem fratrem occideret. Eodem modo Iacob aggrediẽs domum, eã seuit inter eius filios discordiã & inimicitiam, vt fratres fratrem suũ Ioseph vendere in AEgyptum non dubitarint. Nam Gen.37.
vt imperator, qui grauiter molesteque fert cuiuspiã oppidi, quod defendendum susceperat, expugnationem, illud rursus recuperare certat: quod si assequi nequit, hostes tamen graui obsidione, cædibusque quantum potest premit: ita diabolus amissam cœli supremam arcem quia recuperare nequit, omnia incommoda excogitat in homines, ad sedem, quam ipse superbia sua amisit, à Deo optimo maximo crea Exo.15.
tos. Dicit inimicus, persequar, comprehendam, & diuidam spolia, satiabitur anima mea. Quoniam videbat summam vtilitatẽ, quę ex Christi prædicatione sequebatur, illam impedire statuit. Hoc idẽ in initio nascẽtis ecclesię fecit, cũ summus orbis doctor in vincula esset cõiectus: in cuius perniciẽ omnia quærens media, Fælicem & Festum iudices Gentiles so Act.24.
licitabat, vt Paulum de medio tollerent. Quod malum non

lum non

lũ non cum tempore simul consenuit, sed potius inualuit. Multi enim modo sapientissimi & optimi cõcionatores, qui nõ audent quid sentiant iã proferre, præsertim in aulis regũ & princ.pũ, in quibus siquis liberius vitia reprehendere tẽtet, illico, vel in carcerẽ detruditur, aut saltem relegatur nomine turbatoris & contumeliosi. Hoc autem malũ cacodęmonis inuentũ & astutia est, qui quoniã auditores omnino absterrere non potest à diuini verbi auditione, arma in cõcionatores cõuertit, eosq; apud nobiliores minus gratiosos, imo odiosos reddit, vt sic à sanctissimo officio desistãt populis euãgelizandi. ¶ Secũdo hoc fecit hic, cognatos & fratres quasi instrumẽtum sumẽs. Nihil enim est, ꝙ magis cõcionatoribus impedimẽto esse soleat, quã cõsanguinitatis mundanæq; amicitiæ vinculum. Sic propheta Ezechiel viuente vxore nec prophetauit, neque pręclicauit Israelitico populo apud Babylonios captiuo: quoniam carnali affectione, ita deuinctus & præpeditus tenebatur, veluti pedica quadã, ne opportuna libertate, quæ sentiret, exponeret. At interẽpta vxore, mandatũ à Deo accepit, quo edoctus, populo prædicauit, & Amonis filijs. Nec minori exemplo nobis hãc sentẽtiã cõfirmat Ioãnes Baptista, qui à pueritia vsque, relictis parẽtibus, & cõsanguineis in voluntariũ eremi se cõtulit exilium, ne tãto futuro cõcionatori carnalis affectio obsisteret, & ille, qui exẽplar futur⁹ erat omniũ doctorũ, quid imperfectũ relinqueret, ex illis, quæ ad prædicatorũ consummationẽ pertinẽt. Ideo Christus quia discipulos suos pfectissimos doctores creare cõtẽdebat, illis præcipit, vt parẽtes & cognatos relinquãt & omnia deniq; bona tẽporalia, quæ prædicationẽ summẽ solẽt impedire. Quod cũ bene intellexisset cacodæmõ, nullũ aliud aptius excogitare potuit mediũ, quo dñm prædicãtem interpellaret, quã si nũciaret matrẽ & fratres eius foris adesse. Nec solũ prædicatores, hac fallacia & cõmẽto solet diabolus à prædicãdo deterrere, quin etiã plurimos alios summæ religionis viros: qui sub pietatis prætextu, subuẽturi, videlicet, matri aut cognatis, in sæculo duriusculẽ viuẽtibus, cœnobia relinquũt, habituq; monastico, & nõ raro seculari, negotijs se immiscẽt tẽporalibus: vnde scãdala, religionũ opprobria, & teterrima flagitia nõnũquã oriũtur. Proposita nãq; simulata cõsanguineorũ paupertatis misericordia nõ modo religionis vincula deserere, sed etiã multa inhonestissima negotia gerere persuadet esse iustissimũ. At hinc in culpã quã breuis sit intercapẽdo, quis nõ videat? Hic idẽ carnalis amor quamplurimos episcopos & prælatos pessundedit, qui vt cõsanguineos diuitijs affluẽtes & opibus, in summisque dignitatibus cõstituãt, ipsi miserrimã & pauperrimã vitã ducũt, & posteã in ęterna descẽdũt supplicia, quoniam verisimile est qui sic dũ viuerẽt, se habuerũt, nõ potuisse nõ fraudare sæpenumero pauperes summẽ indigẽtes præsidio opportuno. Hic etiã amor & affectio carnalis perfectis hominibus nõ parũ obest. Hic Adamũ primũ generis humani parentem perdidit. Quin & Heli, quia summo amore filios prosequebatur suos, miserrimẽ interijt: & Regius propheta Dauid nõ mediocria incõmoda pertulit. Hũc denique eũdẽ amorẽ & affectionẽ consanguineorũ proponit modo diabolus Christo dño nostro prædicãti, si posset illũ ea ratione à prædicando abducere, quo audiẽtiũ prouentus impediretur: sicut autẽ tũc per prę sentiã parẽtũ carnaliũ voluit diabolus occultare Christi diuinitatẽ & impedire eius prædicationẽ: sic etiã nũc multorũ pręlatorũ dignitatẽ & sanctitatẽ obscurat parẽtũ amore obiecto. Sũt enim plurimi religiosi homines, qui dũ cœnobij claustris detinẽtur nullos prorsus parẽtes aut cognatos habẽt: sin ad aliquã dignitatẽ promoti sint, ecce quasi exoriũtur vndiq; cõsanguinei, qui cognatũ, quẽ antea penitus ignorabãt, comitẽtur. Vnde miratur Esaias dicẽs. Nunquid parturit terra in die vna, aut parietur gens simul? Et paulo post. Et adducent omnes fratres vestros de cũctis gẽtibus donũ dño in equis & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis ad mõtẽ sanctum meũ, hoc est, ad domũ episcopi. Sed quid dicit episcopus super hoc? illud ꝙ idẽ Esaias. Quis genuit mihi istos? Ego sterilis & non pariẽs: & istos quis enutriuit? At bonus prælatus facere debet sicut Christus hic fecit: qui cognationẽ spiritualẽ carnali antetulit. Quod idẽ, præsertim in beneficiorũ collatione, summẽ prælati obseruare debẽt: iuxta illud psalmi. Non cõgregabo cõuẽticula eorũ de sanguinibus. Quapropter nõ sine causa dicũtur hic Christi parẽtes esse foris, vt significetur cõsanguineos & fratres procul esse debere à religiosis saltẽ carnali affectu. Nihil enim maiori est impedimẽto ijs, qui monasticã vitã instituunt, quã sæculariũ & maximẽ cognatorũ memoria. Hodie tamen multo secius fit, quã Christi documẽtũ præcipit. Cognatos nãque in primis religiosi amant & prælati in suas admittunt domos, vt bona pauperũ comedãt, & immeriti sacerdotia obtineant. Vt autẽ hoc venenũ tolleret dominus à nascẽti ecclesia sua, noluit illam cõmendare Ioãni, quia filius erat sororis virginis Mariæ: sed Petro illam tradidit, qui consanguineus nõ erat. Quo nos docuit regimẽ animarũ nõ cognatis, sed meritissimis quibusq; esse cõmittendũ. Et quia in rebus spiritualibus nõ sunt agnoscẽdi cõsanguinei, nec parẽtes, respõdit huic, qui hęc nunciabat, quasi non agnoscens eos, & sequitur in contextu. *Qui respondens dixit ad eos. Mater mea & fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt & faciunt.* Vt in Matthęo habetur, vnus tãtũ fuit, qui nũciauit Christo matrẽ eius & fratres foris adesse: hic vero in plurali dicitur. Respõdit ad eos: quoniam ad id, ꝙ nũciatũ corã omnibus fuerat, quasi cum omnibus loquens respõdit Christus. Vnde nulla est cõtrarietas. ¶ Obseruãdũ hic tamẽ est, Christũ nõ spreuisse matrẽ suã sanctissimã, neque reliquos cõsanguineos, qui illos in prosperis & aduersis semper maximi fecit. In prosperis, inquã, honorauit matrẽ suam quãdo inuẽtus in medio doctorum, illi vocãti nõ refragatus, doctores reliquit, & eã sequutus est. In aduersis etiã nõ est oblitus parẽtis charissimę: pendens enim in cruce extremũque iam iam emissurus spiritum, illam Ioanni commendauit. Nunc vero respondit acsi illam non agnosceret, vt nos doceret, cognationem spiritualem carnali esse anteferendam, neque verbum Dei esse relinquendum propter bonum quodcunque temporale. Hoc etiam dixit matri & Ioseph. Nesciebatis quod in ijs, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Quod autem quis audiens verbum Dei efficiatur mater & frater Christi, hoc spirituali-

Eze.24. Luc.1. Gen.3. 1.Reg.4. 2.Reg.13. Esa.66. Esa.49. Psal.15. Luc.2. Ioan.19.

ter intelligatur est necesse: quia fratribus cōpetit esse cohæredes eiusdē hæreditatis. Illi tamen, qui faciūt Dei voluntatem (vt inquit Paulus) cohæredes Christi sunt. Ita eos vocat Christus fratres cum ait. Ite & dicite fratribus meis. Mater vero dicitur qui verbū Dei audit: quia sicut mater formatum fœtum in vtero habet: ita qui audiunt & seruant verbum Dei firmatū Christum in corde gestant suo per fidē. Vnde Paulus Galatis ait. Donec formetur Christus in vobis. Dicitur ergo quis esse Christi mater, quia sicut virgo Maria audiendo verbo concepit: sic homo in conscientiæ vtero credens Deo per fidem, Christū concipit, eius voluntatem facere proponens: parit autem conceptum, quando opere præstat, quod intenderat. Vnde Esaias. A facie tua domine ait, concepimus, & quasi parturiuimus & peperimus spiritum salutis. A facie, inquit tua, idest in prædicatione, in qua Deus cognoscitur, sicut homo in facie, de qua Dauid. Faciem tuam domine requiram. In hac verbi cognitione concepimus spiritū salutis. ¶ Sed quærerem nunc abs te ò domine Iesu, nec ineptè, vt opinor, cum cognati pessimè omnium ministrare dominis suis soleant, nam & arrogantes sunt & cognationis causa æqualem se putant obtinere gradū, ingratique, quippe quod nihil sibi existimant indebitum conferri beneficium, qua ergo de causa ministros tuos, matrē & fratres vocas? An tibi gratiora sunt superborum & ingratorum hominum officia? Absit. Quid igitur hæc sibi volūt? Vtique non impios, aut sceleratos homines, superbos & ingratos dominus cognatos suos vocat. Iam enim suprà dixerat. Qui verbum Dei audiunt mater mea, & fratres mei sunt sed eos, qui piè & religiosè viuunt. Quod cum ita sit si ad pietatem vniuscuiusq; ingenitā, qui alioqui optimus est, accesserit etiam consanguinitatis vinculum, hic non poterit non esse domini sui obseruātissimus: quoniam amor multum, si virtutis amori accumuletur iuuare solet. Hac igitur de causa Christus dominus auditores suos fratres vocauit vt indicaret non solum illorum iustitiam, sed etiam amorē erga Deum summum, quo illum tanquam filium aut fratrem essent culturi. Non seruiamus Deo ex sola timore aut spe retributionis vt mercenarij serui faciūt sed seruiamus ex dilectione, sicut mater seruit filio, & frater fratri. Ideo enim posuit nobis Christus nomina matris & fratris vt intelligamus Deum amore filiali esse amandum, & sic fratres Christi effecti cohęredes regni cœlorum efficiamur. Etenim si parentes qui nos genuerunt, amamus: quanto magis diligere debemus creatorem parentum, autoremque nostrum? ¶ Discamus præterea ex hac historia & Christi facto, primo spiritualia temporalibus anteferre: vt propter carnales parentes non relinquamus verbum Dei, nec spiritualia. Ex quo patet quanta digni sint reprehensione clerici & religiosi, qui leuissima quaque de causa orantes ad alia se diuertunt, relictis precibus semirecitatis, & interruptum diuinum officiū dimittentes ludicra vel inania attendunt. Quorum ea est impudentia, vt iam nobis odiosum nō sit si pari honore Deum prosequerentur, ac alium mediocris conditionis hominem prosequuntur, quem si semel alloqui cępissent non tam irreuerenter faciē auertissent sermone interrupto, donec loquendo finem imponerent. Equidem inurbani & ineptissimi esset hominis, qui cum rege colloquēs de rebus maxime grauissimis: se subito ab illius cōspectu subtraheret, vocatus vel à coquo vel à stabulario, nec prius plenissimè sermonem consummasset. Quid ergo dicendum de illo, qui à Deo, cū quo loquitur, imò quē pro salute sua precatur, se auertit & ad inania se conuertit? Ne igitur inurbanus & ineptus sis, audi quid dicat dominus. Quicunque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Postquam Christus docuerat in sententijs & parabolis docet nunc facto & exemplo nō relinquere diuina pro temporalibus. ¶ Docemur secundo in bonis inceptis perseuerare, neque ea pro quocunque temporali cōmodo imperfecta relinquere. Ne quicquam enim aut orare aut ieiunare incipis, si postmodum à carnis libidine interpellatus in ipso principio deficis. In primo libro Regum legimus, volentibus Philisteis arcam domini restituere, illam currui imposuisse, duasque illi iunxisse boues fœtas, vitulis bouili abditis, quæ quanquam filiorum mugitus audiebant, nihilominus tamen maioribus actæ stimulis Bethsamis contendebant. Ita & tu facere debes, qui iam à primordio vitæ tuæ iter in cœlestem patriam instituisti, ne videlicet vllis detentus seculi clamoribus, vllisque reuocatus carnis voluptatibus, ab incepto itinere absistas. Quin potius summam adhibe diligentiam, vt iugum domini suaue, onusque eius leue ad mortem vsque perferas: ne forte vicini tui mūdus, diabolus, & caro te retrocedentem irrideant dicentes. Hic intulit manum aratro & respexit retro, hic cœpit ædificare, & non potuit consummare. Rursum vide & considera diligenter, ne alicuius rei temporalis causa cultum Dei prætermittas, Christū imitans, qui à prædicatione non destitit, quanquam à matre, & fratribus vocabatur. ¶ Docemur tertio nō confidere in nobilitate carnis sed in nobilitate virtutis. Nam si Christo esse consanguineum, est summa nobilitas, nemo autem illi consanguinitate propinquior esse pōt, quā mater & fratres eius sunt, sequitur eos qui audiūt & faciūt verbū Dei omnium esse nobilissimos: quippe qui mater & fratres Christi sunt, ipso testante: atque ideo hæc nobilitas valde desideranda est. Multi dicunt. O quis erit tam fœlix, qui frater aut mater Christi dici posit? Beati fuerunt illi qui sic fuerunt ei propinqui: beatus etiam venter, qui illum portauit. Ostendit hic Christus omnes, si optant, ad hanc posse peruenire fœlicitatem, si fecerint voluntatem Dei. Quid tu faceres si facto tuo esse posses regis frater? Quanto igitur maius est fieri fratrem supremi illius numinis hæredemque cœlorū? quod vt consequaris in manu tua est. ¶ Discamus quarto semper bene operari, vt non satis sit audire tantum verbum Dei aut credere in Deum, sed vt ea, quæ audimus, faciamus. Ille enim mater & frater Christi est, qui facit verbum Dei. Et in Matthæo dixit, vt voluntatem Dei faciamus, vt hanc dignitatem consequamur. Vides ergo quomodo sola fides non sufficit? De operibus loquebatur dominus cùm Caino dixit. Si bene egeris, recipies: si autem malè, statim peccatū tuū aderit. Ecce tibi bono operi promittitur hic præmium, malo autē pœna. Et sapiēs ait bonorū operū gloriosus est fructus. Et iterū.

Reddet

Marginalia: Rom. 8. Luc. 24. Gala. 4. Esa. 26. Psal. 26. 1. Reg. 2. 1. Reg. 6. Luc. 9. Luc. 14. Luc. 11. Mat. 12. Gen. 4. Sap. 10.

Reddet Deus iustis mercedem laborum suorum. Et propheta cũ petijsset a dño, quis in illius tabernaculo
Psal. 14. esset habitaturus, respondit statim dicens, Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiã, Operatur, dixit, & cũ aliqua bona opera enumerasset, subdit clau
Esa. 1. dens psalmum, Qui facit hęc nõ mouebitur in ęternũ Non dixit, Qui credit hæc, sed qui facit hæc ostendẽs operũ virtutem & necessitatem. Pręterea dñs per Esaiam prophetã bona opera nobis commendat dicens. Quiescite agere peruerse, & discite benefacere: quærite iudiciũ: subuenite oppresso: iudicate pupillo, defẽ
Matth. 7. dite viduã. Deniq; & Christus ait, Multi dicent mihi in illa die, Domine, dñe, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dęmonia eiecim⁹, & virtutes multas fecimus? Et tunc confit. bor illis, quia nunquã noui vos: discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Et quid clarius, quã ꝙ hic dicit, Qui fecerit voluntatẽ patris mei, qui in celis est, ipse meus frater, soror, & mater est? Et noster Lucas non contentus est dicens, Qui audiunt verbũ Dei, sed subiunxit dicens, Et faciunt, &c. ¶ Quinto & vltimo docemur, licet bona opera sint necessaria ad vitam ęternã consequendam, vt ex hoc textu satis patet, tamen quæ sint ista bona opera & qualia, significauit dicens, vt sint iuxta Dei voluntatẽ. Voluntas enim Dei, est regula, qua opera nostra dirigere & nos metipsos dirigere oportet, vt recte & ad amussim quęcũq; fecerimus euadãt Dei enim voluntas est operationum nostrarum regula. Quę est autem hæc Dei voluntas? Interroga Paulum & audies illum dicentem Thessalonicensi-
1. Thes. 4. bus, Hęc est voluntas Dei sanctificatio vestra. Voluntas enim Dei vtilitas est tua & quod Deus vult, in tuum emolumentum tendit. Summopere igitur attende ne vel latum vnguem a Dei voluntate discre-
1. Tim. 2. pes, vt sic tibi saluti q; tuæ consulas. Vult enim Deus omnes homines saluos fieri, & dat illis omnia media necessaria ad consequendam vitam æternam. Hanc voluntatem paratus erat facere Paulus cum dixit, Domine quid me vis facere? Et sanctus rex Dauid
Act. 9. Doce me facere volũtatem tuam sed procedamus.
Psal 142. * Factũ est autẽ in vna dierum & ipse ascendit in na
Tex. * uicula, & discipuli eius, & ait ad illos, Transfretemus trans stagnũ. Et ascenderunt. Sic Mathathias dixit filijs
1. Mac. 2. suis, Memẽtote qualiter salui facti sunt patres nostri cũ persequeretur eos Pharao &c. Sic Iosue cũ filij Israel transierũt Iordanẽ posuit duodecim lapides ex-
Iosu. 4. tra aquã in memoriã, eo ꝙ salui facti sunt patres eorũ. Adest nunc exemplum patrum nostrorum in hac Euangelica historia quomodo salui facti sunt patres nostri scilicet Apostoli. Narrat Lucas labores & pericula, quę sustinuerunt: bonum consilium, quod ceperunt fugientes ad Christum, & miraculum, quod fecit Christus liberans eos a periculo. Ait igitur Euangelista Christum ascendisse in nauiculam. Quid est hoc, quod nauim ascendit? Nonne ipse est, qui fugatis fluctibus maris Rubri profunda nudauit, vt israeliticus populus inter stupentes vndas siccis vestigijs transire potuerit? Nonne ipse pedibus super ma-
Exod. 14. re ambulauit, & Petrũ ad se venire fecit super aquas?
Matt. 14 Cur ergo breuissimi lacus transitum sub mercede in nauicula transfretare vult? Venit etenim Christus suscipere infirmitates nostras, & sua nobis conferre medicamenta sanitatis: quia medicus, qui non fert infirmitates, curare nescit, & qui non fuerit cum infirmo infirmatus, infirmo non potest conferre sanitatem. Christus si in suis mansisset virtutibus, commune cum hominibus nihil haberet, & nisi implesset carnis ordinem, carnis in illo esset otiosa susceptio: Sustinuit ergo has infirmitates vt homo verus humanis necessitatibus probaretur. In hac igitur transfretatione fecit Christus opera, quę ipsum verum hominem, & verum Deum probant. Ascendit in nauiculam & dormit, vt per ascensionem nauiculæ necessitatem humanę naturę ostendat, & per dormitionem eius, veritas appareat euidentius, & per sedationem tempestatis, imperantis ventis & mari potentia deitatis innotescat. Præterea non ascendit negotiatoriam aliquam nauem, aut sumptuosam, sed piscatoriam ascendit. Quo docet se mundi contemptibilia paupertatem & humilitatem amare, & viliora & infirmiora plecti, spretis superbis atque pompo-
sis, ille, inquam, potens & magnus, de quo Dauid Psal. 94.
in psalmo, Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud: & aridam fundauerunt manus eius. ¶ Dixit autem discipulis, vt secum ascenderent, vt virtutem illorum in illa tempestate tentaret, & illorum fidem
probaret. Tentauit Deus Abraham in morte filij sui, Gen. 22.
vt probaret an esset fidei pręclarus firmitate. Qui promissionem Dei tenens, mortis periculo filium exposuit credens Deum posse suscitare & dare filios: plus enim confidebat in eo quod sperabat, quam in eo, ꝙ videbat. Videbat enim mortem insperatã & sperabat vitam promissam Apostolos etiam huius filios promissionis in Ecclesiæ principio etiã voluit Deus tentare fortius, quia non morte alterius sed propria eos tentans, exponit maximo periculo vitam illorũ in nauicula fluctibus marinis operta. Vt ergo tentaret eos de fide, ascendit in nauiculam: & secuti sunt eum discipuli eius. O vere pręclaram amicitiam, nõ solum in laboribus, sed etiam in periculis dominum
& magistrum suum sequi non recusant, Ideo domi- Luc. 22.
nus dixit illis Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Discamus ergo in tentationibus
& periculis sequi Christum. In tribulis enim, idest, Can. 2.
in tribulationibus, citius inuenitur Christus, qui est velut liliũ inter spinas & in pratis viridibus, & amœ-
nis Sic Moises inuenit illum inter vepres in medio Exod. 3.
rubi ardentis. Verum multi sunt, inerti venatoris canis similes, qui feram ad vepretum confugientem ne ab aculeis spinarum pungatur non insequitur, cum ibi facilius posset comprehendi. Sequuntur nãque Christum tempore lęto & facili, non turbido & laborioso. Multi in terra, pauci in mari, sicut Apostoli: multi inquam, in prosperitate, pauci vero in aduersitate. Dum a Deo molliter tractantur, Deum colunt & amant, & quocumque insurgente labore deserũt:
Vnde Dauid in psalmo, dominum alloquitur dicens, Psal. 48.
Confitebuntur tibi, dum benefeceris eis, Sic passim mulierem reperies religioni vsque adeo deditam vt orationi, frequentibus confessionibus, cęterisq;

pij s operibus plurimam temporis partem impendat:
quę tamé si grauiuscule morte mariti, aut filij, vel ali
qua alia solicitudine saucia fuerit, mirú est, quá non
modo pristinę obliuiscatur vitę, sed etiam blasphe-
má in Deú linguá conuertat, vt parú ab ethnica dista
re videatur. Hoc quotidie videmus nõ modo in mu-
lieribus, verú & in viris qui nunc dũtaxat Deú colút,
quando sibi more gerit. Istos autẽ ego simillimos illis
hominibus iudico, qui mercatoribus pecunias mutát
in fœnus, ea conditione, vt lucri, non iacturæ partici-
pio fruantur. Sic isti Christi delicias insequentes ab
eius laboribus abhorrent. Aliter sancti Apostoli, qui
in terra & in mari, in prosperitate & aduersitate Chri
stũ sequũtur. ¶ Discamus præterea ab Apostolis amici
tiá cũ hominibus seruare & fidẽ in omni tépore custo
dire. Sequuntur nanq; Christũ in mari sicut in terra:
quia vt scriptura ait, omni tépore diligit, qui verus
Prou.17. amicus est. sed multi (maxime nunc) sequuntur homi
nes nõ in aduersis, sed in prosperis iuxta illud Eccle-
siastici. Est amicus secundú tempus: non permanebit
tépore tribulationis. Canis os succo plenũ rodit, ari-
Eccl.6. dũ relinquit: sic multi te diuitẽ, honoratum & floren-
tẽ, facile vidẽt, salutant, & colunt, quod si fortuna tibi ad
uersa reflauerit & ad inopiá redactus fueris a familia-
In illud. rissimis etiam desereris. Sed de his satis in superiori-
Diligite bus diximus, in capite sexto. Sic etiá hanc infidelitatẽ
inimicos quá in proximos habemus, eandẽ in Christũ gerim⁹.
vestros. Sequimur eũ in cœna, & in fractione panis non tamẽ
in periculis maris. Illũ laudam⁹ cũ dat nobis diuitias,
sanitatẽ honores: at si ab illo flagellamur, persecutio-
nẽ patimur, aut infirmamur, vel aliquod patimur in-
cómodum, relinquimus orationes & meditationes
consuetas, & impatienter irascimur. Filij Israel vidẽ-
tes se a Deo vltos & AEgyptios in mari Rubro sub-
mersos, incolumitati suæ gratulantes, quod suffocatis
hostibus, sicco fretũ trãsissent pede, laudauerunt dñm
& cantantes glorificauerunt, dicentes, Cantemus dño
Exo.15. gloriose enim magnificatus est: equũ & ascensórem
Exo.16. deiecit in mare. &c. Sed post paululũ deficiente victu
murmurauerũt contra dñm, volentes AEgyptum re
petere. Sic nos cantamus cũ dat nobis bona: at si tri-
bulatióe aliqua affligimur, murmuramus, & blasphe
mamus. Plures enim habet Christus socios resurre-
ctionis suæ qui gaudere volunt. quá passionis, quia
nolunt grauia & aduersa pati cũ illo. At sancti Apo-
stoli non solũ in terra, sed etiá in periculo maris & in
ter fluctus & tépestates associabant illũ. Nos ergo ea-
2. Cor. 1. dem faciamus, & Paulũ audiamus dicentẽ, Si fuerim⁹
socij passionũ, erimus & consolationũ. ¶ Obserua au
tẽ prius ascendisse Christũ in nauiculam, & postea as
cendisse discipulos eius. Ná in laboribus & periculis
magister & dñs præire debet, vt discipuli & famuli se
quantur. Aliter tamen quá plurimi prælati faciunt;
qui subditis inquiunt, Ascendite uos ad labores & pe-
ricula: ipsi autẽ in otio & desidia torpentes manent.
Abimelech ille filius Ieroboal, vt milites suo prouo-
caret exemplo, ipse primus volens incendere Sichen,
Iud.9. succidit ramum & dixit ad socios, Quod me videtis
facere, cito facite. Et illi certatim ramos præscinden-
tes sequebatur ducẽ. Crede mihi subditi facient quod te
viderint facere, sicut milites Abimelech, & te ducem
sequẽtur. Quod si illis in malũ dux extiteris, eodem-
modo illos & teipsum in perditionẽ adduces. Quare,
si sapis, ne tibi ipsi noceas, præito in laboribus, vir-
tutisq; actionibus, vt ab omnibus imiteris. ¶ Expẽde
etiá hic Christũ dñm prius voluisse discipulos suos in
omni genere laborũ & periculorũ esse exercitos, vt
sic malo assueti, postea quęuis pericula facilius tole-
rarent, & honores, quibus non raro erant afficiendi,
contẽnere possent: vt de Paulo & Barnaba legimus, Act.14.
quos in numerũ deorũ referre homines voluerunt, cũ
alias grauissimis eos afficerent cruciatibus. Instruit Matt.5.
igitur Christus modo discipulos suos, eos honoran-
do societate & doctrinæ suæ participio, illis dæmo-
nia eijciendi potestatẽ cõcedendo, & illos salẽ terræ,
& lucẽ mundi vocando, Demũ ostentauit in hoc ma
ris discrimine, vt firmiores ad reliqua & peritiores red
derentur. Porro stagnũ hoc in quo Christus nauiga-
bat est stagnũ Genesareth, vel mare Tiberiadis, vel
mare Galilææ, de quo iá diximus in initio capitis quin Tex. *
ti huius. Iá historiá prosequamur. * Et nauigãtibus
illis obdormuit. Proh Deũ immortalẽ. Quę, quãtaq;
est in omni fortuna iusti securitas. Videt hominũ sol-
licitudines, & labores, fortunæ fluctus & procellas in-
tuetur, ipse autẽ nihil mouetur magis quá si somno es
set oppressus. Vnde sapiens ait, Non cótristabit iustũ Prou.12.
quicquid ei acciderit. Sic etiá Ionas dormiebat pericli Ioan.1.
tantibus nautis: & tu si probabili potiéris cóscẽtia,
securus esses ab omnibus incõmodis quibus mundus
versari & concuti solet. Sed nunquid dormit ille, de
quo Dauid ait, Non dormitabit, neq; dormiet qui cu-
stodit Israel? Quid ergo nunc dormit? Hoc autẽ, eo Psal.120.
dictũ puta, quia si ea quæ in mundo impune gerũtur,
animaduertim⁹, Deũ dormire suspicabimur. Ná sicut
qui dormit, eodem vultu semper est quocunque ho-
nore vel conuitio afficiatur, ita Deus, cum in hoc se-
culo sæpenumero optime meritos, iustosque viros
beneficio vllo non prosequatur. impios autem & cri-
minosos plerunque impunitos abire sinat, imo po-
tius eos plurimis aliquando ditet bonis, bonos au-
tem magnis torqueat calamitatibus, videtur prote-
cto in rebus humanis tanquam inter quosdam bono
rum & malorum fluctus obdormire. Qua de causa
Dauid huius incommodi satagens in psalmo, Deum
precatur vt vigilet, inquiens. Exurge, quare obdor
mis domine? exurge, &c. Quasi diceret, Vah domi Psal.43.
ne somnum importunum, exurge quęso, & videas
mortalium superbiam; Exurge, vt honori tuo consu-
las. Omnes enim pietatis cultores in summis versan-
tur calamitatibus: ob ingentem impiorum iniquita-
tem: quos si amplius sæuire siueris, actum est de re-
publica tua. Durent tamen in laboribus pij, impij au
tem timeant; qui nanque dormit expergiscetur, nec
sinet malorum conatus ad finem vsque peruenire ini-
quitatis suæ. Nunquid qui dormit non adijciet vt re- Psal.40.
surgat? resurget quidem Dominus & vnumquenque Gen.9.
merito afficiet præmio. Dormiebat Noe, & nequissi-
mus Cã illius pudenda proteruo cernens ore, patrẽ
irridebat suum; at Iaphet pietate motus, fratrisque
intensus impudentię, paternum veste texit corpus,
Quare

Quare excitatus Noe, impio maledixit Cã, & pio Iapheth benedixit. Sic Deus qui modo obdormire videtur in finali tãdẽ iudicio exurget & benedicet bonis, eos præmio æternæ vitæ afficiens, malos autem in æternum conijciet ignem. & c. de his alias. ¶ Præterea dormiebat Christus secundum sensitiuam animæ portionem, idque non coacte & inuite, sed sponte & deliberata ratione. Rationis enim iudicio & imperio voluntatis, corporalis natura, sensitiuaque pars per omnia obediebat in Christo. Licet causa, ex qua naturaliter oritur somnus, scilicet, vaporũ ascẽsio in caput, corporalisque naturæ corporalis fatigatio fuerint vere in Christo. Assumpsit enim naturã nostram cum hac passione, quamuis potuisset illam assumere sine somno, quia non se consequuntur necessitate ineuitabili. Tamen quia hanc passionem assumpsit naturaliter poterat dormire, quia sæpe dormiuit. Nunc autem voluntarie dormiuit, quia Christus erat dominus naturæ suæ. Hoc autem in nobis non est, quoniam multi somnum desiderant & dormire nequeunt, & aliquis vult vigilare & nõ potest. Ideo poterat Christus manere longo tempore sine somno, si voluisset. Sic interdum erat per totam noctem vigilans in oratione: & non ob hoc grauabatur corpus eius. Poterat Christus dormire quando vellet, & vigilare quantum vellet, etiam nulla causa naturali existente. Dormiuit autem nũc, vt daret locum sequenti miraculo de turbatione & sedatione maris. ¶ Præterea dormit Christus & facta est magna commotio in mari: in quo docet, quodam ænigmate, quantum immineat periculi in rebus humanis, quoties dormiunt prælati deliniti commodis huius mundi, cum Christo vices gerant. Dormiebat Saul & furto rapuerũt ei scyphũ & hastam. Sic quia prælati dormiunt in delicijs perit iustitia, quam facere debuerant in discolos, eos puniendo, & munus, quod oportebat ipsos habere, vt pauperes & miseros fouerent. Vnde putas tantam tempestatem ortam esse in Germania, nisi quia prælati Ecclesiæ dormiebant? Dormiente igitur Christo, mare fluctuare nihil aliud significat, nisi subditos esse in summo discrimine quoties prælati dormiunt. ¶ Denique Marcus ait, quòd dormiebat in puppi super ceruicali: in quo docet delicias & vanam mundi pompam contẽnendam esse, sed tantum post laborem necessaria ex illis sumenda, & illis vti. Vnde dominus per prophetam Amos ait, Væ vobis, qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris. Quapropter hoc, quod dormiebat super ceruicali, non vacat à mysterio. Primo quod modicis contentus fuit: non enim ambulauit in magnis neque in mirabilibus super se. Commendat enim Christus pauperem & asperã vitam, quam ab ipsa origine vitæ, vsque in finem commendare non cessauit. Natus in præsepio, dormiens super alieno ceruicali, & moriẽs in cruce: quid aliud contendit, quam vitam exiguam & parcam amplecti? Secundo insinuat, dormiens in ceruicali, se esse paratissimum, velut in procinctu ad fauendum nobis. Nam si in lecto iacuisset, quis crederet eum à lectulo surrecturum, vt laborantibus opem ferret? At nunc qui iacet super ceruicali paratus est à quiete cõsurgere, vt miseriæ nostræ presto sit. Facile enim surgit, qui super ceruicali quiescit. & c. *Et descendit procella venti in stagnum. & complebantur & periclitabantur.* Credendum ne est ea fuisse ventos audacia, & mare, vt nauim in qua suus vehebatur dominus vsque adeo vrgerent, nulla prius facti obtẽta copia? nequaquam: Quoniam voluntate Christi factum est hoc, Deo sic ordinante ad ostendendum Christi potentiam. Sicut illa tempestas quæ facta est temporibus Ionæ, quando misit Deus ventum magnum in mare & facta est tempestas magna, & nauis periclitabatur conteri. Sic nunc ingressus in mari fecit turbari mare, commouit ventos & concitauit fluctus. Itaque Dei voluntate facta est tempestas. ¶ Obserua autem & vide, vbicunque Deus est, plurima noua & insolita statim emergere. Ingressus est Hierosolymã & commota est, vt ait Ioannes vniuersa ciuitas. Sic Philistæi dixerunt, Quæ exultatio est hæc? Veniebat enim ibi arca domini: ideo non fuit tanta exultatio heri & nudiustertius. Ex nouitate mirati sunt Philistæi. Sic multæ plagæ & mutationes factæ sunt in AEgypto. Et illi dixerũt, digitus Dei est hic. Ideo in Sapiente habetur. Timebunt reges horrendi. & c. quod de Pharaone dictum est. Vnde sponsa in Canticis loquitur dicens. Pessulum ostij mei aperui dilecto meo. Sequit. Anima mea liquefacta est. Sic Deus corda dura, in quæ semel intrauit, comminuit atque emollit. Ingressa est arca domini in Dagonis templũ & corruit idolum. ita vbicunque Deus ingreditur corruit idolum animi internũ: de quo Paulus. Auaritia, quæ est idolorum seruitus. Corruit idolum gulæ: de quo idem Paulus Quorum Deus venter est. Denique omnia alia idola vitiorũ animæ concidũt. In primo etiam Regum habetur, Insiluit in Saul spiritus domini, & mutatus est in virum alterum. Mutatio hęc est mutatio dextræ Dei excelsi. Sed in quo perspicies Deum venisse in cor tuum? Si iam aleator iam non ludis, mœchator non mœcharis. & c. Sic Niniuitæ mutati sunt ad ingressum prædicatoris Dei. A facie enim domini mota est terra, à facie Dei Iacob. Qui conuertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. Sic ingresso Christo in mare, mutatur mare, mutantur aquæ & in omnibus fit mutatio & nouitas. Ita etiam operatus est egregiam mutationẽ in Magdalena, Saulo, multisque alijs. & c ¶ Secundo expende etiam & considera nullum in hoc vitæ miserrimo curriculo esse locum satis pacatum aut securũ. Sunt discipuli iuxta Christum & nihilominus fluctuant & periclitantur. Quo docemur semper dũ sumus in via, quantũcunque in gratia cũ Deo esse autumemus, nequaquã omnem prorsus timorem deponere. Quia nemo nouit quo tandem sit peruenturus. Paulus enim licet sanctissimus summisque à Deo pignoribus confirmatus, nihilominus tamen ait, Nihil mihi conscius sum. Quoniam in hoc seculo degens, nullibi satis securus sibi videbatur. Angelus de cælo cecidit, à loco altissimo & tutissimo, factum est prælium magnum, vt ait Ioannes in sua Apocalypsi. Adam in paradiso cecidit, Dauid in sanctitate sua, Iudas in suo Apostolatu. Nemo igitur confidat, nemo præsumat. Omnia enim sunt procellis & tempestatibus plena, siquidem ipsi etiam Apostoli Christo præsente periclitantur. ¶ Præterea depingitur hic quasi in quodam ænigmate quantũ immineat periculum in rebus humanis quoties ij dormiunt

Marginal notes: *Luc.6.* *1.Reg.26.* *Mar.4.* *Amos.6.* *Psal.130.* *Ionæ.1.* *Ioan.2.* *1.Reg.4.* *Exo.8.* *Sap.10.* *Can.5.* *1.Reg.5.* *Colo.3.* *Phi.3.* *1.Reg.9.* *Psal.76.* *Ionæ.3.* *Psal.113.* *Luc.7.* *Act.9.* *1.Cor.4.* *Apoc.12.*

miunt huiusmodi cōmodis deliniti, qui vices Chri-
sti susceperūt. Cū enim episcopi, & prælati dormiūt,
& negligentes sunt, diuitijs & voluptatibus seculi
inhærentes, qui vices Christi in terris gerunt, subdi-
ti patiuntur tempestates & incommoda & sunt in
Eze. 13. periculo. In Ezechiele execratur illos dominus, qui
cōsuunt puluillos sub omni cubito, & ceruicalia sub
omni capite. Hinc cum dormirēt homines venit ini
Mat. 13. micus, & superseminauit zizania in medio tritici.
Sed de his satis. ¶ Apostoli itaque nunc tribulantur,
in quo disce tribulationes, dolores & persequutiones
patienter sustinere, quia Dei voluntate dātur & mit
tuntur. Sunt enim tribulationes quasi quidam nun-
tij à Deo in nostram missi vtilitatem. Vnde quemad
modum qui nuntium regis aliqua afficit iniuria, re-
gi ipsi iniurius est, sic qui tribulationes à Deo missas
benigno vultu, atque animo non excipit, Deo supre
mo regi iniuriam irrogare videtur. Misit Dauid le-
2. Reg. 13. gatos consolaturos Amonem, ipse autem eos contē
psit, illosque barbis vestibusque præcisis ad Dauidē
remisit. Quod non multo secius illi faciunt, qui tri-
bulationes à Deo missas impatienti & superbo acci-
piunt animo. Quare sicut Dauid legatorum suorum
iniuriam vltus est, Amonem funditus euertens: ita
Deus te, nisi benigniter & patienter labores tuos tu
leris eruet & disperdet. Maledicente & iaciente lapi
des in Dauid Semei, respondit sanctissimus rex, Abi
2. Reg. 16. sai, qui eum interficere volebat. Dimitte eum, vt ma
ledicat: Dominus enim præcepit ei, vt malediceret
Dauid. Intelligebat optime Dauid illud esse à Deo
flagellum inflictum: nec eum latebat peccatum vni⁹
esse nonnunquam alterius supplicium. Quoties igi-
tur ab aliqua conflictamur ex creaturis, ad Deum
nos conferamus. Quotiescunque ab aliqua creatura
afficimur, ad Deum confugiamus. In illo enim suæ
ægritudinis, perfectam inueniet homo medicinam.
Sic Dauid in psalmo aiebat, Ego autē cum mihi mo
Psal. 34. lesti essent, induebar cilicio. Et in alio psalmo, Pro
Psal. 108. eo vt me diligerent detrahebant mihi, ego autē ora
bam. Quorsum autem ô Dauid indueris cilicio? hic
est ille ensis, quo accingeris? hic ille nitidissim⁹ tho
rax, quem ad propulsandos hostes induis? Sed vince
teipsum, & sic inimicos tuos superabis. Ego autē ora
bam. Sed quid orabas? Deus laudem meam ne tacue
ris. &c. Domine commenda me, siquidem pro te tot
iniurias sustinere non dubito. Sed quid? nunquid re-
medium est vllius momenti persequentibus & inces
sentibus hostibus, ad templum confugere ibiq; pre-
ces fundere? optimum equidem esse existimo. Non
hoc Dauidi ignauiæ vertendum est, vrsos & leones
1. Reg. 17. facillimo interficiebat negotio. Sed cōsiderans hæc
omnia incommoda à Deo opt. max. hominibus sæ
penumero infligi, quo à criminibus suis resipiscant
& in virtute exercitati eo magis euadant, confugie-
bat ad dominum, nihil ab illo oblatum recusaturus.
Nam quemadmodum gladius ferruginosus, quoties
ad arma veniunt homines, dominum suū sæpe adeo
moratur, vt prius ab aduersario vulneretur, quā edu
ci è vagina possit: sic patientia non exercitata adeo
tarda est, vt sæpenumero locum diabolo concedat
miseram vulnerandi animam, quàm possit subueni
re. Quare vt exerceamur, permittit Deus nō raro in
nobis pericula & calamitates sæuire. Eodem etiā mo
do hæc tempestas de manu Dei venit, vt exerceat
discipulos suos, eosque deinceps efficiat firmiores.
¶ Denique etiam misit in illos hanc tribulationem,
vt in seipsis experirentur misericordiam virtutemq;
eximiam Christi. Viderant enim iā sæpissime magi-
strū suū, claudos, cæcos, & id genus infirmos sanan
tem: sed quia nemo tanta perfunditur in aliorum sa
nitatibus iucūditate ac in seipso, ideo dominus, hoc
in ipsorum persona miraculū voluit operari, vt etiā
nullus deinceps dubitationi locus pateret. Ita quo-
ties de alicuius summi medici laudib⁹ agitur, si quis
adest, qui aliquando cum esset ægrotus ab illo fue-
rit curatus, statim consurgit, medicique sui tāquam
testis oculatus, honores euehit, cuius testimonium
apud oēs alios non modo maioris beneuolentiæ esse
solet, sed etiam maioris fidei. Præterea quia discipu-
li prædicaturi erant mundo Christi eximiam virtu-
tem & miracula inenarrabilia, oportuit vt prius in
omnibus creaturis & denique in seipsis vim Christi
domini sui intuerentur, vt sic summa laude summa
etiam fiducia & voluptate possent vbique terrarum
facta Dei celebrare. Eo enim modo, dubium visum
non fuit quin libentissimi omnes mortales oculatos
testes, & expertos miraculorum domini, & summo
applausu audirent & Euangelium securissimo con-
sensu susciperent. ¶ Aduerte etiam Deum solere san-
ctis suis pericula ostendere, à quibus eos liberauit, vt
videntes mala à quibus eruti sunt gratissimi indies
magis efficiantur. Sic fecit Iacob cum reuerteretur
de Mesopotamia in terram suam. Eleuans enim ocu- Gen. 33.
los vidit venientem Esau, cum eoque quadringen-
tos viros. Timuit enim Esau valde & orauit ad domi
num præ timore, vt illum liberaret. Eruit itaque eū
dominus: sed nihilominus voluit periculū eius ocu-
lis obijcere, vt sic agnosceret à quo malo liberasset
eum dominus. Sic etiam fecisse cōmemorat scriptu-
ra cum filijs Israel: qui cū essent prope mare Rubrū Exo. 14.
leuantes oculos viderunt AEgyptios super se & ti-
muerunt valde & clamarūt ad dominum & ad Mo
sem. Quibus dixit Moses, Nolite timere, & videte
magnalia domini, quæ facturus est hodie. AEgyptios
enim, quos hic videtis nequaquam vltra videbitis
vsque in sempiternum. Et sic transierunt mare diui
sum, & viderunt AEgyptios mortuos, & manū ma-
gnam quam exercuerat super eos. A quo periculo li
cet nihilominus Deus filios Israel liberare statuerat
poterat alijs multis modis populum suum seruare,
tamē oculis eorū periculum subiectat, vt sic omni
bus diebus vitæ suæ præterita recolentes, nequaquā
possent tanti beneficij obliuisci. Ita & eodem modo
se habuit Christus dominus hic cum discipulis suis,
qui fluctuante naui, & pene submersa, non adiuuabā
tur, vt dilato auxilio, salus, quæ iam ferme vita ex-
cessuris contigerat, eos deinceps multo faceret gra-
tissimos. Sic tu memoriter habe à quibus te Deus pe-
riculis liberarit. Nam sæpenumero te in mortali pec
cato agentem ab innumeris maris & terræ periculis
eripuit & ab omnibus illis, quæ Paulus suis Corin-
thijs scribēs commemorat. Quare Deum cole illiq; 2. Cor. 11.
gratias cum propheta age, Conuertere anima mea in Psal. 114
requiem tuam, quia dominus benefecit tibi. Eripuit
animam meam à morte, oculos meos à lachrymis,
pedes meos à lapsu. ¶ Obseruandum præterea est, q̄
dominus

Dominus videtur suos derelinquere in medijs flucti bus, adeò, vt videatur illorum oblitus. Tamen non obliuiscitur: sed hoc facit, vt postea gloriosius de me dijs malis eripiat. *Gene.41.* Sic Ioseph reliquit in squalore car ceris, quem postea sublimius extulit. Videbatur iam derelictus à Deo, & extraneus erat, & derelictus à *Gene.37.* fratribus venditus in terra aliena: sed Dominus eri puit illum à malis & gloriosum fecit. Sic Dauidem, *Dan.13.& 14.* sic Danielem, sic & Susannam à falso crimine libera uit. Dauidem auté de manu Saulis, Danielem vero à lacu leonum. Sic etiam populũ afflictum Israel ob *Iudit.13.* sessum ab exercitu Holophernis, & iam se illi cõmis surum, de manu hostili, mirabiliter per fœminam eri puit. Sic etiam eundem populum iam morti expo *Hester.7.* situm sub impio & sæuissimo hoste Aman, cum iam periculũ immineret mortis, gloriosè liberauit eum. Noluit Deus statim suos liberare, sed expectat & dormire videtur: tamen non derelinquet eos vsque in finem, sicut peccatores. Hæc enim est maxima in ter bonos & malos differentia, quod mali in æternũ à Domino derelinquentur: boni vero ad tempus dũ taxat deseruntur, vt fortiores surgentes ad virtutem efficiantur. Hoc ipsum petebat Dauid in psalmo à *Psal.118.* Domino. Ne derelinquas me domine vsquequaq;. *Ambro. ser. 1. in psal. 118* Ac si diceret, vt diuus Ambrosius interpretatur. Re linque me dñe paulisper, non tamẽ diu. Antea quasi *leg. Gregor. lib.20. mor. cap.21.* adhuc imperfectus, & in multis tribulationibus spo situs se derelinqui timebat: nunc autem iam fortior non timet derelinqui, vt tentetur, sed rogat, ne peni tus derelinquatur. Plærunq; derelinquit Deus, quos vult probare sicut hîc apostolos: penitus autem de relinquit & totaliter peccatores, quos in æternum deserit. Dereliquit penitus Iudam, nõ autem sanctũ Iob. Nunquid non ideo derelictus est Iob, vt proba retur, atque ideo coronaretur? Dereliquit Iudam in *Mac.14.* sæculũ, non autem Petrum: cui clamanti in mari por rexit dominus dextrã, & leuauit eum. Quemadmo dum inter natatores accidere solet, qui rudiores ad huc & imperitos natandi paulisper submergi sinũt, quòd si grauius periclitari animaduerterint, nihilo segnius accurrunt, quàm si nunquã reliquissent, quo facto impauidiores deinceps ad natandum reddun tur, sic nunc discipulos dereliquit, sed non in perpe tuum: quia eripuit eos. ¶ Ad nostram autem erudi tionem discamus hic non turbari, si quando nos à Deo in aliquibus tẽtationibus destitutos viderimus, quoniam, vt hic litera docet, non rarò solet Deus sic cum dilectissimis agere. Quin & ipsum vnigenitum suum derelinquere non dubitauit quando ipse dixit, *Matth.27.* Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me? Tra didit corpus eius passioni: & (vt Paulus ait) proprio *Roma.8.* filio non pepercit, sed pro nobis tradidit illum: sed *Psal.15.* non penitus dereliquit, sed ad tempus. Ideo ait, Nõ derelinques animã meam in inferno, nec dabis san ctũ tuum videre corruptionem. Timenda igitur est, non quæuis, & ad tempus destitutio, quæ profi cua est, tantũ abest, vt noceat, sed æterna & totalis. Ab illa enim Deus te eripiet, vt hos sanctissimos dis *Psal.114.* cipulos. Ideo Dauid ait. Eripuit animã meam à mor te, oculos meos a lacrymis, pedes meos a lapsu. Pa rum est labi, aut leuiter ad lapidem offendere: sed ca ue ne cadens caput cõminuas, aut crura frangas. In terea tamen Deus clamat, dicente Dauide, Ne dere linquas me Domine vsquequaq;. Sic clamauerũt ad Christum hi sanctissimi apostoli, vt statim videbi mus. ¶ Secundo discamus semper Christum nobiscũ habere. Nam si cum Christo tempestas & periculũ est: quid erit sine Christo? Etenim Apostoli in naui periclitantes præsto habuerũt Dominum, cuius ser uarentur auxilio: tibi vero longissimè a Deo agen ti quid poterit opitulari? Rapieris profecto, quoniã, *Ion.1.* vt Ionas Domini conspectum fugis, & in mare pro ijcieris, sicut Ionas proiectus est. Da igitur operam, vt nunquã longius à Deo discedas, imò, vt illũ pro pe & quasi ad manum semper habeas, si in laboribus tuis patientiam habere desideras. Sanè apostolorum tribulationes breues sunt, & breui à Domino reme dium consequuntur (iusti nãque secum habent Chri stum omniũ malorum antidotum:) mala autem im piorum in inferno ideo sunt irremediabilia, quia lon gè Deus, qui solus opem & salutem ferre poterat, si tus est. Ita propheta quidã in peccatoris persona lo *Treno.1.* quitur, Lõgè factus est à me auxiliator. ¶ Docemur tertiò, ne vnquam in hac vita securos nos existime mus, neve fallaci mundi securitati fidamus. Nihil se curum nihil semper prosperum est in hoc sæculo. Se *Esa.28.* curi nauigabant discipuli cum Iesu, sed subito & in opinato facta est tempestas magna. Putant mundi sectatores se tutos fore: credũtque se pactum, aut fœ dus cũ morte & inferno pepigisse, nec vident sibi tẽ tationis periculum appropinquare, nec futurum quẽ quam, qui illos erecturus sit. Quid enim omnis mũ *Dani.2.* di securitas aliud est, quam ingens illa imago à Na buchodonosore in somnis visa? Magnificam quidẽ speciem præseferebat: tota aurea, argentea, ænea, ac ferrea erat: sed testaceis pedibus innitebatur, quare lapide tacta vniuersa moles corruit. Talis mundi se curitas est, testaceis pedibus insistens, quos vel leuis tentatio frangit. Gloriantur quamplurimi de maio rum suorum splendore, quasi quoddam sibi aureum caput affingentes, iactant diuitias & fortunas suas, aliaque caduca & fluxa sæculi bona summè aggre gantes, aurei sanè, argentei & ferrei sibi videntur. Quæ tamẽ gloria quouis fortunæ iactu, mirum est, quã cito aboleatur. Qua de causa quo securiores no bis videmur, cautius agere oportet, ne tẽtationibus succumbamus: à quibus grauissima nobis imminent pericula, nisi semper simus parati & in timore, iuxta *Prouer.28* illud sapiẽtis: Beatus homo, qui semper est pauidus. ¶ Admonemur item timere pericula mortis & infer ni atq; mala, quæ nobis imminent. Nam si externa & temporalis tentatio etiam sanctissimos apostolos adeò pusillanimes fecit etiam cum Christus esset cũ eis, & secum haberent Deũ, ac bonam conscientiã: quid spirituales tentationes facient quando hominẽ sceleratum mala conscientia, dolores mortis, terror diuini iudicij, & tartari periculum torquẽt & discru ciãt? Denique docemur, vt tẽpore fortunæ prospe ræ timeamus: tempore verò tristi fidamus speremusq́ que. Diuersum facit mũdus. Quando omnia ex ani mi sententia succedunt, omnia vacant metu: nullius monita audit: sed mox fortuna mutata desperare vo lunt, nullius consolationẽ admittunt. Ecce cum san cti apostoli securissimi essent & minimè de infortu nio cogitarent, repente, & inopinatò magno & peri culoso turbine oppressi sunt: e contrario vero cum iam

iam de interitu cogitarent, momento citius seruantur. Talis est mūdi cōditio. Quando enim securi in vtrāuis dormimus aurē, periculū in proximo est: & quando prorsus omnem salutis spem abijcimus, tunc à Deo iuuamur. Sed historiā prosequamur & videamus quid sancti apostoli in hac tribulatiōe fecerint. *Accedentes autem suscitauerunt eum dicentes. Praeceptor perimus.* Si volumus, vt Christus expergiscatur, necesse est, vt nos prius expergiscamur. Imo ob hāc causam Christus infestari permittit, & immittit tribulationes, vt expergefacti oculorum grauedine discussa cogitemus vbi locorum simus & quae rerū nostrarum facies sit: ac postea Deum nostris precibus excitemus. Sic cum apostolis fecit. Nam ille, qui producit ventos de thesauris suis, & qui conturbat profundum maris, & sonum fluctuū eius, ipse fecit hanc tempestatem, & incussit metum discipulis, vt metus eos ad orandum induceret: oratio autem eum moneret ad exhibendum miraculū, quo tandem ipsi alijq; homines in fide confirmarentur. Expēde quod apostoli Christum vocauerunt iam in vltimis constituti: quod etiam multi faciunt, qui Deum auxiliatorem quaerunt, sed non nisi cum iam sunt in extremis periculis positi. Vnde in prouerbijs habetur, Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio & angustia: tunc inuocabunt me & non exaudiam. Repentinum est illud quod casu venit, quando quis incautus est, quod impijs moriētibus euenit, nō autē bonis, qui semper parati omia obseruāt vitę suae momenta. ¶ Praeterea admonet locus iste in periculis, tribulationibus, omnibusque necessitatibus ad Dum cōfugerē, & ab illo auxilium petere. Sic Iosaphath rex, cum ignoremus, (inquit,) quid agere debeamus: hoc solum habemus residuum, vt oculos nostros ad te dirigamus. Sic & Petrus admonet dicens. Omnem solicitudinē vestram proijcite in eū, quoniam ipsi cura est de vobis. Hoc etiā sanctus rex Dauid fecit cū dixit confugiens ad Dominū. Exaudi me domine, quoniā benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationū tuarum respice in me. Et ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me. Intende animae meae, & libera eā: propter inimicos meos eripe me. Ideo Deus multis periculis nos exponit vt cōfugiamus ad orationem. Per aduersitates enim nos inducit Dominus in timorē, & anxietatem, per timorē in agnitionē desperationemque infirmitatis nostrae: per desperationem nostri consilij reuocat nos ad cōsiderationem diuinae bonitatis. Et ex hac consideratione rursus erigit nos ad spem & fiduciam erga se: & inde oritur ad ipsum oratio. Si pulsat voluptas, si insurgit ira, si luxuria aestuat, insurgitque aduersum te omne genus nequitiae, tam humanae quam diabolicae, ora Dominum. Atque ideo Dauid clamabat dicens. Exurge, quare obdormis Domine. Exurge, obliuisceris tribulationem nostrā. Igitur antequā demergaris in profundum, antequā descendas in sepulchrum, clama ad Dominū. In clamore & in apertione oris tui, tua salus est. Si peris, tua culpa peris: quia non aperuisti os tuum, & ideo non implebit te salute Christus. Sed de his iam diximus in capite praecedenti in Magdalenae conuersione. Nunc ad contextum. *At ille surgens increpauit ventum, & tempestatem aquae: & cessauit & facta est tranquillitas magna.* Satis in hoc suam deitatem ostēdit Christus, qui nō vtcunque, sed imperatiuo modo iussit ventis & mari: cui cum omnes creaturae sint in potentia obedientiali, statim consequuta est magna tranquillitas, tam materialis in mari, quam spiritualis in mentibus discipulorum de salute sua gaudentium. Paruerunt vēti & mare Deo, & ideo facta est tranquillitas. ¶ Aduerte autem, quod praesente Domino nauicula fluctuat quidem & iactatur vndis, non tamen submergitur, sed fit tranquillitas. Haec est arca Noë, quae fluctibus illiditur, non tamē allidit

Psal. 134.
Prouer. 1.
1. Para. 20.
1. Pet. 5.
Psal. 68.
Psal. 43.

ur: Rebeccae vterus qui ex paruulorum lucta colliditur, at aborsum non patitur: domus supra petram fundata, in quam venerunt flumina, & flauerunt venti, sed non destruitur: Israeliticus populus, qui à Pharaone & suis premitur sed non destituitur, mulier, quam in apocalypsi draco persequitur, sed nō opprimit. Docet locus hic, vt in omni tribulatione & angustia patiētiam habeamus, in Deo spem nostram collocantes, vt in eo stabiles simus. Deo enim sanctus Thobias dixit, Non delectaris in perditionibus nostris, quia post tēpestatem tranquillum facis, & post lachrymationem & fletum exultationem infundis. Quāuis totus saeuiat mundus, & quasi mare insurgant & bulliant procellae vertigínesque daemonū: & si omnis principatus, & potestas seculi fluctus concitent & iracundiae rabie spument, & furiant super sanctos, & si adhuc ad coelos sese extollant, vt tempestas maris malignantes, noli conturbari, noli cōtremiscere, aut deficere. Quanuis enim tibi videatur Christus dormire, non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel. Noli igitur desperare, sed in domino confide: ipse enim saluos faciet sperantes in se. Cum iam omnia videntur desperata, succurrit diuina bonitas. Sic Israeli laboranti in Aegypto affuit Dei misericordia: sic Tobiae, sic Ionae, sic eidem populo temporibus Iudith, & Hester. &c. Quare nunquam de Deo desperandū est. Quis putasset Ioseph in carcerem in Aegypto cō iectum, à fratribus venditum, à Domina accusatū, ab omnibus derelictum, & ignotum in terra aliena, venturum ad tantum honoris fastigium? Ideo quamuis tibi impossibile videatur exire à laboribus, quibus nunc premeris, Deo tamen facillimum est eripere te ab omnibus istis malis. Interim tamen, quāuis venti tentationū insurgant & spumae maris, hoc est, iracundiae ad caelos vsque se extollant, tace, quiesce, & immobilis persta. Nam quemadmodum, quoties mare vehementius intumescēs, ad littus magno impetu rapitur, saxa & quecunque secus oram posita nisi terrae penitus infixa haereant facillimo negotio trahit & vorat: Cautes vero firmioribus nixas radicibus nequaquā promouere potest: quin imo summo illisum fragore, & spumis rabieque victum cedit, duritie victum & constantia molis oppositae: sic tu in fide fundatus firmissima, si bonorum morum & virtutum radices egeris, constāsque in omni pietatis & religionis opere fueris noli timere tentationum, nec totius infernae legionis fluctus & minas, quantuncūque irrefragabiles videantur: vinces enim, & nō succumbes. Premeris quidem saepe numero magnis laboribus, sicut cautes fluctibus premitur & inuoluitur:

Gen. 8.
Gen. 25.
Mat. 12.
Exo. 1.
Apoc. 12.
Tobi. 13
Psal. 120.
Exo. 3.

tur: verum, vt illa refluente mari multo nitidior, & speciosior apparet omni deposita immunditia quia perstitit: ita tu si perstiteris, transactis laboribus, emerges à sordibus vitiorum purgatus & nitidus. Cõsiste igitur, heu impatiẽs, & inconstans sis, alias proculdubio superaberis. Quod si feceris & cõstantiam seruaueris Deus tibi solita non negabit auxilia, quibus & honorem tuum tueri & vitam consequi æternam possis, interea tamen opus est dare operã & clamare cum propheta. Exurge domine: quare obdormis? exurge, & ne repellas in finem. Exurge Domine, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum,
Psal. 43. Ipse surget & imperabit ventis & mari & sedabit procellas tribulationum & persecutionum. Iterum ergo moneo vt sis constans: ne quasi lapis mobilis in profundum rapiaris. Sed procedamus. *Dixit autem illis vbi est fides vestra?* Putabant Christum vigilantem eos liberare posse: nõ tamen dormiẽtem, qui nihilominus & dormiens & vigilans æqualiter hoc facere poterat: potestas enim Christi non erat ab humanitate, sed à diuinitate, quæ nunquã dormit. Ecce non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel. Et in Canticis, Ego, inquit, dormio, & cor meum vigilat.
Psal. 120. Canti. 5. Credere autem ipsum purum esse hominẽ, & sic dormientem nihil agere posse: vel esse quidẽ Deum, sed tamẽ nihilominus dormire in eo diuinitatem, error erat, vtrovis modo de Christo mala esset opinio: & non solum error, sed etiam hæresis, & peccatũ mortale: quia in fide versabatur. Ideo discipuli, qui in hoc peccabant mortaliter, digni fuerunt huiusmodi reprehensione: quia ex miraculis præcedentibus, quæ Christum facere viderãt, potuissent colligere ipsum esse verum Deum, qui tam dormiens, quã vigilans posset eos liberare. Credebãt Christum vigilantem posse miracula facere non autem dormientem: quoniam omnia miracula antea vigilans fecerat: quare excitauerunt eum putantes aliter liberari non posse. Christus autem voluit hoc periculum inducere, vt esset locus auferendi eis hanc incredulitatem. Non certè habebant illi tantam fidem sicut ille, qui dixit
Psal, 138. Deo, Si habitauero in extremis maris, ecce illuc manus tua deducet me: & tenebit me dextera tua.

¶Vide eximiam Dei bonitatem, qui semper quærit vt possit beneficia in nos conferre. Non existimabant discipuli Christum dormientem miracula edere posse: qua de causa, vt illos ab errore eriperet dormiuit, vt inde facto miraculo ansam haberet illos arguendi incredulitatis suæ, quò ad fidem traherẽtur. Hoc autem non semel fecit Deus occasiones cõuersionis nostræ quæritãs. Nam Manasses rex Iuda idololatra & flagitiosissimus, cum captiuus apud Baby
2. para. 36. lonios esset, conuersus est ad Dominum, & orauit. Sic etiam permisit Deus, vt Iudæi in deserto aquæ
Nume. 20. penuria laborarent, vt postmodum, percussa à Mose petra, indeque vberius aqua effluente populus incredulus ad Deum suum conuerteretur. Permisit itẽ
Ioan. 4. filium reguli morti appropinquare, vt pater cũ vniuersa familia crederet. Quod in omnibus Christi miraculis fas est dicere. Vnde ipsemet Dominus de cæ
Ioan. 9. co nato dixit, Neque hic peccauit, neque pater eius, sed vt manifestentur opera Dei in illo. Sic permisit
Dan. 13. Susannam accusari à mẽdacibus & periuris senibus: vt virtus eius manifesta fieret. Nec minus hoc tecũ quotidie facit, si animaduertis, permittens te in infamiam aliquam, aut peccatum labi, vt te ab occultis emundet, aut etiã, vt flagitia maiora perpetres, quo à minoribus libereris: quæ, pœnitentiam agens non vis abluere. Nam sicut in vestibus accidere solet, quibus si parua olei guttula incidens exiguam notam facit, non abluũtur, nec vlla ad delendum vitiũ propter eius exiguitatem adhibentur medicamenta, si vero grauior, ampliorvè inuratur macula nulla mora est quin summa cura, & diligentia abstergãtur: sic in nobis accidit, quos Deus sæpe numero permittit in grauiora incidere, vt à magnis & à paruis emũdemur peccati labibus adhibita pœnitẽtia. Eodem etiã modo hanc tribulationem in discipulos suos immisit, vt eos ab incredulitate abduceret. ¶Secundo discamus quãta sit Dei bonitas, qui nõ solũ ex bonis nostris bona, sed etiam ex malis elicit. Ex hac namq; tempestate & afflictione discipulorum hoc eximiũ eduxit bonum, nempe, vt in ipsum crederẽt, & cognoscerent non solum in terra verum & in mari potentiam. Hac item de causa solet nobis mittere labores & infirmitates, vt hinc humilitatem & notitiam Dei inueniamus, & nostræ admoneamur fragilitatis. Vnde vulgo dicitur. Mala sæpenumero, bonorum sunt causa. Dauid vsque adeo sibi cõfidebat, vt dixerit, Ego dixi, non mouebor in æternum. Puta- Psal. 29.
bat se nunquam casurum: veruntamen à Deo destitutus in propria fragilitate, in maxima lapsus est crimina. Quare postea imbecillitatis suæ recordatus dicebat. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Humilior quidem fuit posteaquam lapsus conuersus est. Idem in diuo Petro videmus, qui glo Mat. 26.
riabatur, & se iactabat sociorũ fortissimum: sed permissus peccare, miserrimè lapsus est, à quo tamen lapsu resurgens didicit humilitatem & neminem contemnere. Vnde interroganti postea domino, Petre Ioan. 21.
amas me, cautius & modestius respondit: neminem suorum sociorũ postponens. Tu scis Domine, quia amo te. Ideo Moses in cantico suo laudans magnitudinem, & potentiam Dei, educit mel de petra, oleũ Deute. 32.
que de saxo durissimo. Expertus educit, & ex malis nostris bona. Sed de his inferius opportunius dicemus: nunc Lucam audiamus. *Qui timentes mirati sunt ad inuicem dicentes, Quis putas hic est, quia & ventis & mari imperat & obediunt ei?* Qualis, quam fortis, potens, & magnus est hic, cui obediunt venti, & mare? Maior est Mose, & potentior Helia. E quibus Exo. 14.
alter ligno mari percusso cum labore mare diuisit, al 4. Reg. 2.
ter pallio Iordanem pertransijt: hic vero verbo imperat ei, qui non habent verba, & obediunt ei. ¶Discamus ex hoc loco obedire ei, cui creaturæ insensibiles obediunt. Dauid enim de hac obediẽtia loquẽs psal. 147.
ait, Spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Mirum valde est omnes creaturas Deo tanta constãtia obedire præter hominem: qui, cum non ignoret omnia alia propter se fuisse facta, nihilominus tamẽ ingrato animo perfidoque obtemperare Deo negligit. Ideo Esaias, vt hominum hanc inobedientiam notaret, cœlum, & terram inuocat, eos in testes humanæ superbiæ adducens. Audite, inquit, cœli & auribus percipe terra: quoniam Dominus loquutus est. Filios enutriui & exaltaui: ipsi autem spreuerũt me. Esa. 1.
Cognouit bos possessorem suum. &c. Vos omnes, o crea

è creaturæ mihi obtemperatis: homo verò mihi inobediens est, vos eritis eius inobedientiæ testes. Imperaui mari & apertæ sunt aquę eius, vtrinque in muri speciem insurgentes, vt transirent filij Israel: imperaui terræ, & dehiscens rebelles Dathan & Abiron vorauit: volui & exijt ignis de tabernaculo, & filios Aaron combussit: Cælum etiam stetit imperio meo pugnante Iosue cõtra Amalech: populus autẽ meus contempsit me, & mihi obedire noluit. Vnde quærens alius propheta à mari, quid esset, quod in exitu Israel de Aegypto fugisset, & à Iordane cur fuisset retrorsum cõuersus, inducit has creaturas in hunc modum respondentes. A facie Domini mota est terra, à facie Dei Iacob. Qui conuertit petram, &c. Ac si diceret, Quid mirum si nos Deo pareamus, cum terra multò nobis tardior, ei aures præbuerit, & mirabiliter obtemperauerit? nec solum terra, sed etiam durissimæ rupes fuerint eius iussu in fontes aquarũ conuersæ. Figura est prosopopœia cum mutis rebus sermonẽ damus: est enim prosopopœia personæ fictio. Vt apud Esaiam dixit Sion. Reliquit me Dominus. Et in libro Iudicum, Iuerunt ligna vt vngerent super se regem. Et in alio psalmo significare volens regius vates terræ obedientiam Deo, commota est, inquit, & contremuit terra: fundamenta montium cõturbata sunt, & commota sunt, quoniam iratus est eis. Et in alio. Terra tremuit, & quieuit: cum exurgeret in iudiciũ Deus. Quid quæris? Christo in cruce expirante Sol obscuratus est, & petræ scissæ sunt, at corda Iudęorum lapidibus duriora non sunt mollita. In psalmo propheta res etiam inanimatas ad diuinas laudes concinendas & prædicandas hortatur: innuens eas diuinæ voluntati parere, cum ait. Præceptum posuit, & non præteribit. Insensibilia, & inanimata præceptum sibi à Deo positum custodiũt: solus homo est, qui illud renuit custodire. Cui venti & mare obediunt, homo non vult obedire. Discamus ergo Dei præceptis obtemperare, & eius mandata custodire: siquidem, & venti, & mare & creaturæ irrationales ei obediunt. Discamus etiam opera Dei mirari, sicut hi mirati sunt, videntes mirabile à Domino editũ, & illum laudauerũt. Miremur etiã, quando bonitatem & misericordiam suam in nos ostendit, quando nos de periculis seruare dignatur: quando à tribulationibus nos liberat, & quando ab inimicis persequentibus nos eruit. Miremur item, & gratias ei agamus, qui de tenebris nos vocauit in admirabile lumen suum. Sic in infantia saluatoris mirati sunt illi de ijs, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos: & Ioseph etiam & Maria erant mirantes, de ijs, quæ dicebantur de puero Iesu. Sed quia satis in his duobus locis, de hac admiratione diximus, nunc sequentia videamus. *Et nauigauerunt ad regionem Gerasenorum, quæ est contra Galilæam.* Genesara ciuitas est Arabiæ iuxta mõtem Galaad in tribu Manasses: non longè ab isto Tiberiadis, & est ex opposita parte Galileæ. *Et cum de naui egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium iam temporibus multis.* Intra corpus habebat illud maxime cum loqueretur per os eius, quia locutio fit per motum organorũ interiorum, & perspicuum est dæmonẽ non posse illa mouere, nisi ibi sit. Ideo dæmon nõ solũ est in corpore, sed in ventre, quia principale inter organa vocis est pulmõ, quia mouetur & aerem concipit ad refrigerandum cor, vbi subtilia tur aër ipse vt sit sufficiens ad vocem formandam articulatam. Nam aër exterior crassus est & conueniẽs ad sonos faciendos, non tamẽ ad voces formandas. Propter hoc enim sola animalia habentia sanguinẽ, & respirantia, voces emittunt. Organa autem musica non habent voces, sed sonos, quia vita & pulmone carent. Cum ergo principiũ vocis in animalibus sit in pulmone, necesse est quando dæmones per arreptitios loquuntur, sint in pulmone, & sic in vẽtre & intestinis. Omnis ergo dæmon loquẽs per arreptitium est in ventre. Sic in primo Regum volumine dicitur Saul abstulisse magos & ariolos de terra: & interfecit eos, qui habebant phythones in ventre, phythones autẽ sunt dæmones illi, qui per homines loquuntur, vt in libro Actorum habetur de puella illa, quæ habebat spiritũ phythonem. Vsque adeò vexabat dęmon hunc miserum hominẽ, vt dicat Euangelista. *Et vestimento non induebatur.* Sicut furiosus dilacerabat vestimenta & nudus ambulabat. Diabolus enim sicut Adami tulit vestimẽtum innocentiæ, & tunc vidit quòd esset nudus: sic nunc gaudet in victoria sua, & lætatur in imaginibus suorum triũphorum. In signum enim imperij amissi homo vt iumẽtum factus est nudus: cupit itaq; diabolus videre hominem semper nudum, & lætatur in nuditate. *Nec in domo manebat.* Non sinebat dæmoniacum in sua habitare domo. Nam quia ipse è cælo eiectus fuit, neminẽ vellet in sua manere domo, nec gaudere. Præterea ne miser dæmoniacus in domo sua à suis aliquod remedium inueniret, extra domum illum trahebat. Sæuissimus ille tentator, vt licentius posset afficere & torquere, illũ in desertum adduxit. Ita Cain Abelem in agrum adduxit, ne ab aliquo interpellaretur, quò minus in illum pro sua libidine sæuiret. *Sed in monumentis.* Quia diabolus inuenit mortẽ, & monumenta: ideo gaudet in illis: mundus enim nesciebat monumenta, sicut nesciebat mortem. Deus namque mortem non fecit, nec lætatur in perditione morientium. Si ergo mortem non fecit, sequitur neque sepulturam fecisse: quæ domus est mortuorũ. Deus creauit hominẽ inexterminabilem, sed inuidia diaboli intrauit mors in orbem terrarum. Igitur per eandem inuidiam introiuit diabolus monumentũ. Itaq; ad principem Deum spectat vita, & terra viuorum, idest cœlũ. & ad principem diabolum spectat mors & infernus, & sepulturæ mortuorum. Gaudet igitur in rebus suis. Ideo princeps vitæ Christus cõtra mortem inquit. O mors, ero mors tua. Deus enim nõ est Deus mortuorum, sed viuorum. Ideo verè mortui non sunt Dei, sed diaboli: sicut iusti decedentes nõ sunt mortui, sed viuunt Deo, & dormientes vocantur in scriptura. Igitur sicut diabolus est Dominus mortuorum, ita est Dominus sepulchrorum, in quibus hi verè habitant mortui, qui in peccatis & in diaboli seruitute decedunt. Vnde Dauid in psalmo, Sepulchrum eorum domus eorũ in perpetuum. Ita ego quantũ æstimare possum credo monumenta, in quibus iste dęmoniacus habitabat hominum esse impiorum, vt sicut animas in inferno, ita & corpora in sepulchris dæmones possiderent. Nam sicut omnia, quæ habent pij iure hæreditario spectant ad Deum: ita

Marginal references: *Exo.* 14. *Nume.* 16. *Leui.* 10. *Iosue.* 10. *Psal.* 113. *Esa.* 49. *Iudi.* 9. *Psal.* 75. *Psal.* 17. *Matth.* 27. *Psal.* 148. 1. *Pet.* 2. *Luc.* 2. 1. *Reg.* 28. *Act.* 16. *Gen.* 3. *Gen.* 4. *Sapi.* 1. *Sapi.* 2. *Oseæ.* 13. *Mat.* 22. *Ioan.* 11. *Luc.* 9. *Psal.* 48.

Ita quæ habent impij, diaboli sunt. Sequitur in litera. *Is vt vidit Iesum procidit ante illum: & exclamans voce magna dixit.* Procidit diabolus ante Iesum non humilitate, sed necessitate compulsus: nõ, inquam, amore boni, sed timore grauioris supplicij. Sed vide quid clamans dicat. *Quid mihi, & tibi Iesu fili Dei altissimi? Obsecro te ne me torqueas.* Christi præsentia illi fuit pœnalis, sicut reo præsentia iudicis, & seruo fugitiuo præsentia Domini sui. Nam sicut lux odiosa est ægris, sic malis præsentia iustorum: quare persequuntur, & odio illos habent. Quia vita bonorum est quædam tacita obiurgatio peccatorum. Timuit autem dæmon hic detrudi in infernum à Christo: atque ideò procidens orabat, ne illum torqueret. Vide quam verè dixerit

Phil.2 Paulus. In nomine Iesu, omne genuflectatur, cælestium, terrestrium & infernorum. ¶ Aduerte autẽ

Luc.11. Iudæos dicere de Christo, In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. At diabolus hic fatetur nihil sibi & illi commune: nam dicit. Quid mihi & tibi est? ac si diceret. Nulla est concordia mi-

2.Cor.6. hi tecum. Et Paulus etiam. Quæ conuentio Christi ad Belial? Ideo Iudæi peiores sunt diabolo. Quia cum diabolus dicat, Nihil sibi cum Christo esse commune: impij pharisæi dicunt, viribus diaboli Christum adiuuari. ¶ Obserua etiam quomodo diabolus audet adiurare Christum per Deum viuum, & sic

2.Cor.11. illum vocat. Nihil enim est tam sanctum, quin dæ-

Ioan.11. mon eo vtatur ad malum. Vt enim transfigurat se in

Nume.23. angelum lucis: ita assumit sibi verba Dei. Quod etiam homines impij, vt Caiphas, Balaam & alij assumunt. Causa autem cur rogabat, ne illum torqueret subdit euangelista dicens, *Præcipiebat enim spiritui immundo, vt exiret ab homine.* Sed cur diabolus non statim exiuit, cum Christus hoc illi præciperet? Quia Christus non præcepit diabolo, vt statim exiret: qui eodem momento exijt, quo à Christo egredi iussus est. Expende autem neminem rogauisse Christum pro hoc obsesso: sed ipsemet Dominus pietate motus illum liberare voluit: quia nimis crudeliter à dæmonibus vexabatur. Atque ideò ait Euangelista. *Multis enim temporibus arripiebat illum: & vinciebatur cathenis & compedibus custoditus: & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deserto.* Attende quantum nocebant huic homini. Sunt enim valde inuidi & summè cupiunt hominibus incommodare. Videntes autem hominem per humilitatem ascendere ad beatitudinem, quam ipsi per superbiam amiserunt, inuidia commoti nitũtur illum in peccata pellicere, ne tanti boni fiant compotes mortales, quod si in spiritualibus lædere nequeũt in corporalibus lædunt. ¶ Rumpebat cathenas & nolebat esse ligatus: primò, quia superbus est, & liber esse cupit. Sic superbi & impij nolunt se subijcere & obedientiam auersantur, decantantes illud psalmi,

Psal.2. Disrumpamus vincula eorum, & proijciamus à no-

Iere.2. bis iugum ipsorum. Et illud quod Dominus exprobrat per Hieremiam, A sæculo confregisti iugum. Pij verò omni creaturæ subijciũtur propter Deum, scientes, quia qui potestati resistit, Dei ordinationi

1.Pet.2. resistit. Secundo cum diabolo sit paratus carcer per-

Roma.15. petuus, & vincula, & cathenas horret & fugit, quia sunt hæc suorum tormentorũ similitudo. *Interrogauit autem illum Iesus dicens, Quod tibi nomen est? At ille dixit, Legio, quia intrauerãt dæmonia multa cum eo.* Non ex ignorantia interrogauit: sed vt ex dæmonis expulsione excellentia virtutis Christi clarius micaret. Vnum autem interrogauit: quia vnus pro alijs omnibus loquebatur. Porro legio sex mille sexcenta & sexaginta sex sunt, quoniã tot dæmones in illũ hominem intrauerant. ¶ Discamus ex hoc loco cũ timore & tremore nostram operari salutẽ: quandoquidem impugnamur ab innumerabili aduersariorum multitudine. Nam si homo alicuius ciuitatis incola audiens per omnes vicos & plateas vrbis frequentissimam leonum turbam grassari ingenti timore domum egredi auderet, quin pœnitens, silens, incedens nec vnum verbum mutiret. Quid ô tu facere debes in periculosissima ciuitate huius mũdi vagans, in qua non leones, sed dæmon insidias tendit, de quo ait Petrus, Inimicus vester Diabo- 1.Pet.5.

lus circuit quærens quem deuoret? Nec vnus, aut alter, aut pauci sunt huiusmodi hostes teterrimi, aër, namque tanta dæmonum caterua scatet, vt si cerni possent, solis conspectum densitate eriperent. Quam obrem non parum admiratione afficior, cur comedens, bibens, & ludens, tam segniter saluti tuæ consulas: cum te vndique sæuissimis videas feris circunseptum: quæ te deuorare satagunt. Ex ingenti autem dæmonum turba, quibus hic vexabatur, poteris colligere, quot hostes habeas: quos vt euadas diligentissimum te esse oportet. *Et rogauerunt eum ne imperaret illis, vt in abyssum irent.* Hi spiritus obsecrãt & maiestatem Christi venerantur, in quo multo sunt multis hominibus meliores, qui cum Christum confiteantur, & prędicent, multo impudentius contra illum se habent, quam dæmones. Illi enim impijssimis Christum blasphemijs incessunt, nulla adiecta vel timoris, vel reuerentiæ significatione: dæmones verò se Christo submittũt, quo se hominibus meliores quodãmodo ostendũt. Dæmones item cre- Iaco.2.

dunt & cõtremiscũt: isti autem credere se dicũt, cum nullo eius iudiciorũ metu cõmoueantur. Porrò cum rogant Christum dæmones, vt eos in abyssum mittat, orant vt mittat eos in inferni profunda. Nã abyssus gręca vox est, & ponitur pro voragine quadam, vbi fundus non potest contingi. Appellant ergo infernum abyssum ob immensam eius capacitatem, cuius meminit Esaias cum ait. Præparata est ab he- Esa.30.

ri Tropheth: à rege præparata profunda & dilatata. Nutrimenta eius ignis, & ligna multa: flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam. Cum ergo scirent hi dæmones ignem illum præparatum sibi, timebant, ne illuc à Domino Iesu mitterentur. Heu ingentem miseriam nostram: & omnem prorsus amissum sensum. Dæmones, qui (vt Petrus ait) 2.Pet.3.

virtute, & robore sunt maiores ad perferendum illa ignis æterni tormenta, ad eius nomen exhorrescunt, & homines, qui apis morsum sine lacrymis ferre non possunt, securi in vtramuis aurem (vt dicitur) dormiunt. Quanto esset vtilius frequentissimè nunc cogitatione versare, & assiduo ante oculos ponere sempiterna illa incendia: quod remedium esset ad ea vitanda optimum, quàm negligentes in malum descendere æternum? Sed de his alias. ¶ Expende autem quod isti dæmones non statim

exierunt: quia quamuis Christus præcipiebat, vt exirent, ipsi rogabant, vt mitteret illos in porcos. Discamus diu in peccato non perseuerare, nec malis moribus assuescere. De hoc dæmoniaco ait Lucas, quòd iam diu à dæmonibus vexabatur, quare iam ægrè antiquam relinquebant habitationem. Arbor enim multo tempore radicata primo impulsu nõ eradicatur, nec turris bene constructa quouis tormẽto deijcitur. Væ igitur si longo tempore dęmõ in nobis inhabitat: nõ aufugiet primo Christi verbo iussus. Iubebat autẽ Christus, quãuis nõ efficaciter, eos exire: & illi respondebant rogãtes ne in abyssum irent. Caue ergo, & tu à cõsuetudine peccati. *Erat autem ibi grex porcorum multorum pascẽtium in mõte, & rogabant eum, vt permitteret eis in illos ingredi.* Expẽde dæmonũ malitiã & eorum impiã considera volũtatem. Quia homini nocere nõ permittebãtur, volunt in porcos ingredi: sic quãdo nos lædere nõ possunt, nostra lædunt, vt quoquo modo nobis noceãt. Hoc autem faciũt, nõ quia quærunt nostra, sed nos. Cum enim diabolus aufert tẽporalia, vel in illis nocet, nõ hoc facit, quia tẽporalia appetit, sed vt adducat nos in peccatũ per iram, aut blasphemiã, aut impatiẽtiã,
Iob. 1. & sic possideat animã nostram. Hac ratione percussit substantiã sancti Iob, vt faceret impatientiæ reũ, & vt innocentiam amitteret. Animã namq; Iob diabolus quærebat, non eius substantiã, oues, aut camelos. Sic multi similes diabolo, cum proximos lædere non possunt, proximorũ nocent bonis. Sic fecit im-
1. Reg. 14. pius Absalon, qui cũ non posset malum inferre Ioab principi militiæ regis Dauid, quia potens erat: succẽdit segetes eius. Sic in præsenti dæmõ expulsus ab homine, in porcos ingressum petit: vt dominis porcorum incõmodet. ¶ Ex his facile colliges quantũ, quãque atrox sit odium dęmonis aduersum nos: siquidẽ omnibus rationibus, & vijs, qua possunt, nobis incõmodum parant. Quo mirabilior est quorundã hominũ insania, qui non secus cum dæmone agũt tanta familiaritate, ac si essent amicissimi: nec verentur perditissimi homines Tyrãno teterrimo obtẽperare, eius nomen immanissimũ, quasi esset amicissimum inuocantes. ¶ Obserua autẽ, quòd vt in porcos intrarent petierunt prius facultatem, & rogauerunt Christum, vt ingressum permitteret: nam alias ingredi nequirent. Vnde si porcis nocere non potuerunt sine permissione, multo minus homini nocere poterunt, nisi à Deo illis permissum sit. Alligata namq; est dæmonis potestas, nec alicui officere potest, nisi in quãtum Deus illi facultatem dederit: quam ille aliquando dat, vt nos exercitati mereamur præmium & coronam, diabolũ vincentes, quem facile vincere possumus, si volumus. Primo quia nõ omnia, quæ vult, permittit illi Deus, vt faciat: non enim facultatẽ ha-
1. Cor. 10. bet tentandi aliquem supra eius vires. Fidelis Deus, qui nõ patietur vos tẽtari (ait Paulus) supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentũ, vt possitis sustinere. Quare si quæuis tentatio vires tuas non excedit: rectè illam, si vis, superare potes. Vnde quoties in tentationibus superaris in te culpa est conijcienda: siquidem cum vincere posses vinci maluisti. ¶ Secundo quoniam hostis noster diabolus neminem, vi cogit, ita, vt neutiquã effugere possit, nisi eum, qui vinci mauult. sed de his iam satis in superioribus diximus. ¶ Igitur vt ritè intelligas quam Cap. 4.
nihil diabolus contra nos possit prẹter illud tantum, quod est à Deo permissum: vide non potuisse neq; in porcos animalia abiectissima, nisi de Domini facultate sæuire. Multo autem minus poterunt hominibus nocere non permittente Deo. Petiuit Satanas veniam à Deo, vt Iob tentaret. & in primo libro Re- Iob. 1.
gũ habetur, Spiritus Domini malus exagitabat Saulem. Spiritus malus vocatur, quia per peccatum malus est. Domini autem, quia seruus eius est: & ex Domini præcepto, non propria autoritate vexabat illũ. 1. Reg. 16
¶ Obseruandum præterea est, diabolum in porcos intrare: nam vbi mores, & vita porcina est, ibi non Christus, sed diabolus habitat. In illos enim, qui more porcorum viuunt, habet diabolus potestatẽ. Vnde angelus Raphael Tobiæ iuniori dixit. Qui coniu- Tob. 6
gium ita suscipiunt, vt Deum à se & à mente sua excludant, & suæ libidini vacent, sicut equus, & mulus Psal. 31.
quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos, &c. Rursus non nisi præmissa petitione permittit Dominus in porcos ingredi dæmones, quo significetur neminẽ damnari, nisi ipse prius meruerit, & Dominum ad suam damnationem prouocauerit. ¶ Denique obseruandum est multos dicere etiam nunc, q̃ diabolus dixit Domino, Si tu eijcis nos à dęmoniaco, ibimus in porcos, hoc est, si aufers à nobis fornicationes, erimus adulteri: quasi necesse sit omnino illos esse malos: & inter duo mala non esset medium. De his ait Esaias, Qui fugerit à facie Esa. 24.
formidinis, cadet in foueam, sic Cain dixit Deo, Gen. 4.
Ecce eijcis me à facie tua: ero profugus, & vagus in terra: & omnis qui inuenerit me, occidet me. Quasi non esset, nisi desperare. Quanuis enim proijceretur à facie Domini poterat per pœnitentiam reuerti. Sed non inuenit aliud medium impius Cain: & ideo dixit illi Dominus, Nequaquã ita fiet, sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Poterãt dæmones, neque in homine, neque in porcis esse: sed quia hominum odio & inuidia flagrãt, quę est eorum malitia, si eos lædere nequeunt, in eorum bona sæuiũt. Sed quid Dominus ad illorum petitionem? Audi. *Et permisit illis.* Concessit statim, vt Marcus ait, vt Mar. 5.
irent in porcos. Primò quia porcos pascere erat Iudæis prohibitum, vt ex Leuitici libro patet: & Do- Leui. 11.
minus facile nocet in illis, quæ sunt noxia animæ: nam tunc nocere, mederi est. Itaque Deus puniuit 1. Reg. 4.
Heli in filijs suis, quos ille contra legem Dei fouerat: puniuit Dauidem in filio, quem ex adulterio sus- 2. Reg. 12.
ceperat: puniuit etiam hos Genesarenos in porcis, quos contra legẽ Dei pascebant. Sic te punit in vxo- Psal. 35.
re, in liberis & opibus, quia his rebus abuteris. Iudicia Dei abyssus multa. Vides tu effectus iustitię Dei, sed causam ignoras, cur ablata sint tibi ea, quæ amabas, & conflictatus, & humiliatus sis. Sanè misericors & clementissimus Deus (credo) ea tibi non auferret, nisi illis abutereris. In qua re similis mihi videris paruo puero, qui ablatũ sibi gladium plorat: quo sibi fortassis vulnus erat inflicturus. Et ideo isti rogauerunt Christum, vt exiret à finibus eorum. Quo etiam tu modo te habes, qui temporalia cælestibus præferens, Deum ab anima tua eijcis, eo quod temporalia tollit sicut isti fecerunt: de quo nos statim dicemus. Ferendum quidem tibi est, si non

si nonnunquam te temporalibus spoliatum videris.
Hoc enim Deus non hominibus, eorundem vtilita
tis gratia, facit. ¶ Secundo hanc facultatem tribuit
dæmonibus, vt intrarent in porcos, quo hominis di
gnitatem ostenderet. Nam ob vnum hominem, vel
vt Matthæus ait, propter duos, duo millia porcorũ
Math. 8. perire permisit. Mauult enĩ Deus vt vniuersa anima-
lia bruta intereant, quam in vna anima rationali ia-
ctura fiat. Quod, proh dolor! quam è diuerso hac no
stra tempestate auari homines faciunt, qui pauperes
fame, frigore, & siti confici contemnunt, qui creatu
ræ rationales sunt, ad Deique imaginem facti, ne pa
rum tritici, aut veterem tunicam erogent, aut quid
vis aliud de bonorum suorum superfluis tribuant re
liquis. Atqui vtinam hoc malum apud priuatos ho-
mines tantummodo grassaretur, non etiam in domi
bus episcoporum & presulum, quibus ex officio li-
beralitas incumbit, extaret: quorum nihilominus
multi sunt, qui iumenta sua, plusquam animas suo-
rum subditorum amant: plurisque faciunt bruta a-
nimalia, quàm homines, diuitiasque suas ouium sa-
luti anteponunt. ¶ Tu tamen disce ex hoc loco, vni
uersa bona temporalia pro proximi tui salute con-
temnere: siquidem Christus, vt nobis exemplo fo-
ret, doceretque hominis dignitatem, cuius causa
omnia sunt contemnẽda, voluit tantum porcorum
gregẽ perire ob vnius hominis salutem. Tertio hanc
licentiam concessit Dominus dæmonib⁹ ad perden
dos porcos, vt porcorum perditio fieret dominis
& alijs salutis occasio, & animas multorum lucra-
retur. Pastores enim nuntiauerunt hoc hominibus
ciuitatis, quo miraculo audito multi crediderunt.
Sæpe enim misericors Deus aufert temporalia, vt spi
ritualia consequamur. Sic Dominus abstulit diui
2. para. 36. tias regi Manassæ, qui conuersus ad Dominum ora-
uit in carcere deuotissime: cum antea Deum non co
gnouisset. Sic etiam filius prodigus, postquam bo-
na temporalia perdiderat, ad Dominum est reuer-
Luc. 15. sus: ita isti Genesareni, quia porcos perdiderant, Do
minum cognouerunt. ¶ Discamus ex hoc loco, ali-
cui damnum, aut incommodum nõ facere: quia vbi
putas proximo incomodare, tibi ipsi noces, & in la
queo eodem capieris. Sic Aman crucẽ parauit Mar-
Hester. 7. dochæo, vbi ipse fuit suspensus. Sic diabolus modo
voluit damnum facere dominis porcorum, sed cer-
te multum illis profuit: nam occasiones peccandi
abstulit, & ex hoc facto ad Christum venerunt mul
ti, & diabolus se ipsum præcipitauit. Media, ratio-
nesque quamplurimas excogitant impij, quibus pro
ximis suis malefaciant, sed eadem Deus in autores
suos retorquet: & ita scelerosi bonis incommodum
parantes, sibi sepulturam fodiunt, qua sepeliantur.
Ita propemodũ accidit filijs Iacob, qui fratrem suũ
Gene. 37. Ioseph vendentes, incommodo suo illum in am-
plissimum euexerunt dignitatis gradum: se ipsos au
tem ignominiæ & opprobrijs addixerũt, &c. Sequi
tur in contextu: *Exierunt ergo dæmonia ab homine*
& intrauerunt in porcos. Sicut nullus gratiam amit-
tit, quin alius eam recipiat: ita dæmon si ab vno eij-
citur, in alium mittitur. Dominus enim ait, Tene
Apoc. 3. quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Igitur
quod vnus perdidit, alius accipit: ita si ex vno dæ-
mone eijcitur insilire permittitur. Quæris, in quem?

In porcos. Paratus dæmoni est, qui indulget nimiũ
cibo, potui & veneri. Porci quia bruta erant anima-
lia non habebant dæmones: sed immundi erant, &
ideo dæmonum ingressioni parati. Sic tu, qui cibo,
potui, venerique plus nimio indulges, licet, eo modo
te habeas, quo tibi mortaliter peccare nõ videaris, ve
rum non animaduertis quantum hoc viuendi more
infrigidata charitate paratum te reddas ad omnẽ pec
cati occasionem, & dæmonis domicilium. Nam qui
sic viuunt, & nimis somno & corpori tribuũt sicut
porci, paratissimi sunt, vt dæmones in animas suas
ingrediãtur. Ita vitam agentes porcinã, habitationẽ
dæmoni fabricant. Non enim habent isti virtutem,
aut fortitudinem, vt tentationi resistãt: quare statim
succumbunt: & ianuas habent apertas, qui in delicijs
viuunt, vt diabolus illic ingrediatur: nam à nemine
impeditur. Ingressi igitur sunt: & vide malũ, quod
eueniet animæ tuæ. *Et impetu abijt grex per præceps*
in stagnum, & suffocatus est. Sic qui in delicijs, & li-
bidinibus viuunt, dęmoni hospitium parant, qui in-
gressus eos in infernum præcipitat. Væ ergo vobis,
qui nunc saturati estis: væ vobis, qui ducitis in bonis Luc. 6.
dies vestros: væ, inquam, vobis, qui epulamini quo- Iob. 21.
tidie splẽdidè, & induimini purpura & bysso. Caue- Luc. 16.
te ne tam sæuum hospitem excipiatis: qui vos in prę
cipitiũ ducat. Quid enim aliud est tantos facere sum
ptus, nisi in præcipitium ruere? Vt enim pij magna
constantia & feruore se à carnalibus abstrahunt desi
derijs & vitam agentes austeram occasiones cadẽdi
vitant: ita vos impij magno impetu in interitum ve
strum properatis. ¶ Expende etiam quantum debet
humanum genus diuinæ prouidentiæ: qui non per-
mittit homines, qui à dæmonibus vexantur, ab illis
occidi. Dæmones enim facile potuissent hominem
occidere, quando tam facile duo millia porcorũ sub
mergere potuerunt. Tribuamus ergo gratiæ diuinæ
quicquid à Dæmone non patimur. Hoc voluit Chri
stus hoc facto docere. Vnde Dauid ait, Nisi domi-
nus adiuuisset me: paulominus habitasset anima Psal. 93.
mea in inferno inferiori. *Quod vt viderunt factum*
qui pascebant fugerunt. & nuntiauerunt in ciuitatem,
& in villas. Oportebat his pastoribus accedere ad
Christum, & credere, & adorare illum: qui tanta ope
rabatur miracula. Verum in hoc rusticitatem, & im
peritiam suam planè manifestãt, siquidem ab illo fu-
giunt, quem totis viribus quærere debuerant. At ô
vtinam tu istis nõ assimileris qui cum quotidie Deũ
mirabilia in te operãtem videas, ab illo pastorali qua
dam & bruta imperitia non secus fugis, quàm si esset
quę in te cõfert beneficia, erepturus. Nam quod sum
ma quotidie in te mirabilia operetur, quis non vi-
deat? Quid enim mirabilius, quã beneficijs allicere,
conseruare, protegere, defendere ac sustĩtare te pec
catorem, qui nunquã desinens peccare illius hostẽ te
profiteris? Pharao rex Aegypti indurabatur, tot tan
taque miracula vidẽs: sic etiã nunc separãtur à Deo & Exo. 7.
coaceruãtes peccata peccatis faciem eius vitãt. Qui
audacia funestissima correpti, non verentur Deum
in dies magis offendere: & Dei misericordia abuten
tes, seipsos decipiunt. Vide etiam, quanta sit Dei bo
nitas, qui quãcunque rem etiam vilissimam ad no-
strã salutem transfert. Vide quibus miracula sua præ
dicandi negotium det. Inter pastores, qui vilissimæ

ſunt conditionis homines, abiectiſsimi ſunt ſubulci, hos autẽ homines viliſsimos ſumit Chriſtus, vt ſuæ doctrinæ inſtrumenta, & hi miracula Domini prædicant. Vnde colliges optimè dixiſſe Paulũ, Abiecta & contẽptibilia elegit Deus. Sed hiſtoriã proſequamur. *Exierunt autem videre quod factum eſt & venerunt ad Ieſum & inuenerunt hominem ſedentem, à quo dæmonia exierant, veſtitum, ac ſana mente ad pedes eius: & timuerunt.* Innatum enim eſt hominibus noua & inaudita libenter videre: nec ſatis ducunt ea audire. Homo nãque eſt animal admiratiuũ naturaliter ſcire deſiderãs. Ille autem, à quo dæmonia exierant, ad pedes Ieſu erat gratias ei agens, & ei adhærere cupiens. Timuerunt quidẽ videntes hoc, ſicut qui viderant ventis & mari illum imperantẽ. Timebant namq; timore reuerẽtiæ & ſtuporis ſicut timuit Petrus viſo miraculo captionis piſciũ. Vel etiam timuerunt, quia cõparatione & conſideratione ſanctitatis, maieſtatiſque Chriſti propriã imperfectionem, fragilitatẽ, & culpam profundius attendebant: ſicq; diuinũ formidabant iudiciũ, & animarũ ſuarum ſpiritua le periculũ. Vel certè timuerunt Chriſtum appropinquare arbitrãtes ſe eius præſentia eſſe indignos: ſicut & Petrus locutus eſt. Exi à me dñe, quia homo peccator ſum. Diſcamus ex Chriſti miraculis & mirabilibus Dei, illum timere & honorare. Sic enim legitur, quod filij Iſrael videntes Aegyptios mortuos in mari rubro, & Dei mirabilia, quæ fecerat, timuerũt, & crediderunt Dño & Moſi ſeruo eius. Ea autẽ eſt tua durities & contumacia, vt nec mirabilibus, nec miſericordia Dei, quã erga te ſæpe oſtendit mouearis, neq; conuertaris, &c. *Nuntiauerunt autẽ illi qui viderant quomodo ſanus factus eſſet à legione.* Illi qui cum Chriſto præſentes erant quando obſeſſum à dæmonũ legione curauit, narrauerunt Geneſarenis, & alijs, qui venerãt à villis, vt viderẽt quomodo Chriſtus dæmoniacũ liberaſſet: quia paſtorũ nuntio forſitan contenti non erant. *Et rogauerunt illum omnis multitudo regionis Geraſenorum, vt diſcederet ab ipſis: quia magno timore tenebantur.* Timebant nãque ne ſicut in porcis nocuerat illis, etiã in alijs rebus damnum inferret. Mirabilis eſt iſtorũ hominũ ſtultitia, & fatuitas: qui propter porcos Chriſtũ à regione ſua eijciũt. Sed proh dolor, quot ſunt, qui eundẽ Dominũ ab animabus ſuis expellũt ob alia multo viliora? Quot ſunt, qui, vt vel vnũ lucrentur obolũ, & merces ſuas ritè vendant, mentiuntur, iurant, atq; periurant? Alij etiã non melioris notæ homines noctu, interdiuq; ludentes, conclaue, & chartas pictas ſtatuũt illis, qui ludũ exercere voluerint ipſis iam ludendo languentibus. Quibus in locis Dei nomen turpiſsime blaſphematur, & offenditur. Alij, vt pro animi ſui libidine merces ſuas vendant, Chriſtũ abs ſe proijcere nõ dubitant. Quorũ domus ſpeluncæ latronũ, & vitiorum gymnaſia dici poſſunt. Sic omnis peccator Deũ propter nihil offendit. ô ſi perpenderent, peccatores, quã nullius cõmodi cauſa Deũ relinquãt, quo alia multo maiora bona amittũt, cautius & prudentius res agerẽt ſuas. Vſurarij, & omnes, qui aliena retinent eijciũt Chriſtũ: ne in aliquo bono temporali dãnificentur. De quibus loquitur ſcriptura, Qui dixerunt Deo, recede à nobis: ſcientiam viarum tuarũ nolumus. ¶Obſerua etiã non eſſe paucos, ſed plurimos, qui Chriſtũ eijciunt, ne bona perdãt tẽporalia. Non pauci, inquam, ſunt, & cũ dolore dico, qui rogauerunt Chriſtũ, vt ab illis diſcederet. Omnis multitudo Geraſenorũ. Multi Chriſtum eijciunt: tota enim ciuitas & regio Geraſenorũ rogat, vt diſcedat: pauci ſunt qui Chriſtum ſuſcipiant vt Martha & Zachæus: ſed multi, vel ferè omnes illũ eijciunt. Ciuitas vniuerſa clamabat, vt Chriſtus crucifigeretur: at pauci in ſepulchro cõdiderũt eum. Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi. Vbiq; pellitur Chriſtus: iã non habet vbi manere poſsit. Pellitur ab aulis principum: quoniam ibi veritas, & religio odio habetur. Pellitur etiam à priuatis nobilium, mercatorũ, & plebeiorum domibus: nam in huiuſmodi hominũ animis præter lucrũ, nihil conſiſtere poteſt. Quod ſi ad prælatos & eccleſiaſticas perſonas confugiat: heu me miſerũ! omnia ambitionibus, auaritia & libidinibus ita referta offendit, vt nequaquã ibi velit habitare. Vnde profectò videtur nullum eſſe in toto orbe locũ, nullam viuendi conditionem, in qua poſsit Chriſtus requieſcere: vſque adeo vnuſquiſque delicijs, honoribus, & blandimẽtis huius ſæculi captus, immemor ſuæ ſalutis viuit. *Ipſe autem aſcendens nauim, reuerſus eſt.* Deus neminem cogit: imo nolẽtes facile deſerit. Sed o infeliciſsimã animã, quæ à Deo deſeritur. Namque diuina præſentia omni bono potitur, Dei abſentia omni bono orbatur: efficiturque miſerrima, ſummiſq; repleta calamitatibus. Præterea quãuis Chriſti doctrina maximè indigebant, acquieuit illis: quia ſi remanſiſſet, non acquieuiſſent ei, & peiores effic erentur. Docet prædicatores, vt, quãdo viderint ſe parum in vno loco proficere, in aliũ proficiſcantur. Sic enim illis dixit. Si vos nõ receperint in vnam ciuitatem, excutite puluerem, &c. *Et rogauit illum vir, à quo dæmonia exierant, vt cum eo eſſet.* Hoc putant aliqui illum feciſſe, ne elongatus à Chriſto rurſus à dæmonibus comprehenderetur. Voluit etiam Chriſti potiri familiaritate, vt plenius ab illo doceretur. Tam enim addictus & deuotus Chriſto iam dudũ erat, vt voluerit ei de cætero inſeparabiliter adhærere, corporaliterque adeſſe, neue pro tanto accepto beneficio non gratus iudicaretur. Noluit autẽ huic petitioni acquieſcere, vt hoc miraculũ plurimis narrãs eos lucrifaceret. Quapropter ſubditur. *Dimiſit autem eum Ieſus dicens. Redi in domum tuã, & narra quanta fecit tibi Deus.* Noluit autem Dominus illum ſecum deducere. Primo vt iactantiã vitari doceret: quoniã ſi eos, quos ſanabat ſecũ duceret videretur humanum captare fauorẽ. Secundo, quia plus poterat proficere, Chriſtũ prædicando, & illũ, illiuſque geſta alijs narrãdo, quam ſequendo. Quod multo ſecius faciũt hac noſtra tempeſtate multi, qui malũt ſeruos ſuos in rebus ſuis ſtudioſos videre, quã in diuorum cultu & religione. Quare non paucos inuenies, qui miniſtros diebus feſtis negotijs diſtringunt, adeo, vt neque ſacro, neque concioni poſsint intereſſe. Et ita omnem famulorum ſeruitutem ſibi arrogant, quia quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Chriſtus vero quærens non ſuum cõmodum, ſed populi ſalutem & profectũ: non ſecũ duxit hũc hominẽ, ſed prçcepit, vt narraret mirabilia Dei. ¶Obſerua etiam quod præcepit huic Chriſtus miracula ſua narrare, alijs verò tacere: quia ſæpe ex humilitate

[Margin notes: 1. Corin. 1; Luc. 5.; Exo. 14.; Eſa. 65.; Luc. 10.; Luc. 19.; Math. 20.; Phil. 2.]

ritate hæc celanda sunt: sæpe autem ex charitate proximi pandenda. Ideò iussit huic, quoniam regio illa fuit Dei cultu & cognitione priuata. Atq; ideo Christus recedens ab eis quasi vicarium & prædicatorem eum reliquit. Præterea aduertendum hic est, non dixisse Dominum, Vade, & narra quanta ego tibi fecerim, sed, vade & narra quanta fecerit tibi Deus: quibus certè nos docet, vt omnes actiones nostras in Deum referamus, quæ aliquid bonitatis habuerint. Hac etiam de causa, quando ad patrē miraculum refert, dicit, Narra: quando vero de seipso loquitur, hortatur tacere. ¶Discamus hinc duo. Primum est, sæpè dominum infirmitates propter gloriam & honorem nominis sui immittere. Vnde ipse de cæco nato ait, Neque hic peccauit, neque parentes eius: sed vt manifestētur opera Dei in illo. Et de infirmitate Lazari dixit, Infirmitas hæc non est ad mortem, sed vt manifestetur, &c. Et in Exodo dixit Mosi, Glorificabor in Pharaone. Sic infirmitas & obsessio hominis istius fuit ad hoc, vt ipse magnalia Dei narraret. Discamus secundo, exēplo istius opera Dei narrare & magnificare mirabilia eius, illaq; prædicare. Sic Moses narrauit Ietro omnia, quæ fecerat Deus Israeli. Et angelus Raphaël Thobiæ dixit, Vos autem benedicite Deum: & narrate omnia mirabilia eius. Vnde Dauid in psalmo. Venite, & narrabo quāta fecit Deus animæ meæ. Sic iste fecit, sicut præceperat illi Dominus, atque ideo sequitur in contextu. *Et abijt per vniuersam ciuitatem, prædicans quanta illi fecisset Iesus.* Expende autem hunc hominem nō fuisse iussum, vt prædicaret quanta illi fecisset Christus, sed quanta illi Deus fecisset: ipse tamen prædicauit quanta illi Iesus fecisset, quia iam ex illuminatione superna credebat ipsum esse Deum. Non solū enim in corpore, sed etiam in anima sanatus & illuminatus est: vt Iesum cognosceret esse Deum. Atq; ideo prædicans, quæ illi Christus fecisset, præceptū eius impleuit. Hinc aduerte, vt quādo à Deo salutē corporis nactus fueris, animam non obliuiscaris, sed in vtraque pariter proficias, huius hominis exēplo. Nam, vt quidam poëta ait, Optandū est, vt sit mens sana in corpore sano, &c. At iam Euangelista aliud narrare aggreditur miraculum, quod Dominus fecit suscitans filiā Iairi archisynagogi: obiter autē etiam mulierem Hæmorrhoissam sanauit. Ait itaque. *Factum est autē cum redijsset Iesus, excepit illum turba: erant autem omnes expectantes eum.* Cum redijsset, inquam, à terra Genesarenorum ad Galilæam. Vide quot quantosque hauriat Dominus labores, vt infirmitatibus nostris medeatur, & nobis commodum pariat. Nihil aliud agit, aut studet, præter salutem hominum: vbiq; enim se offert, occasionemq; quærit, vt posit rogari, & vocari ad curandum. Non enim est, sicut illi, qui ne pauperi petenti faciant eleemosynam se abscondunt, & per famulos se domi esse negant. Verum Christus sciens in illa regione filiā archisynagogi grauiter ęgrotare non se more istorum celat: imo eo tendit, vbi ab infirmis posit inueniri, & rogari, & exorari. Quare cum ita palā se locaret, vt omnibus benefaceret, vide quid dicat euāgelista. *Et ecce venit vir, cui nomen Iairus, & ipse princeps synagogæ erat, & cecidit ad pedes Iesu rogans eum vt intraret in domum eius.* Ideo hic ad Christū exiuit, quia Christus ad eum venerat. Præsentia ergo Christi illū traxit. Vnde egregius psaltes. A facie dñi mota est terra, à facie Dei Iacob. Præsentia domini mouētur hominū corda, & præsentia saluatoris egreditur Iairus salutē quæsiturus. Quēadmodū sol præsentia sua terram calefacit, lætificat & fœcundat, absentia vero illā deturpat, infrigidat, & effetā reddit: sic Christus Genesarenos relinquēs in tenebris infidelitatis gelidos, & steriles, Galilæam fœcundā, & splendidā doctrinę & miraculorū suorum lumine illustrēque effecit. Calefecit igitur Dñs, verus iustitiæ sol præsentia sua principis synagogæ animū, eumq; mirabili deuotione, humilitate, reuerētia, & modestia deuinctum ad se traxit, ad suosq; pedes fecit procūbere orātem, vt in illius domū se conferre vellet. Verū hic aliqua sunt obseruanda. ¶Primum horū est quanuis Christus vnicus sit saluator noster, nemini tamen, nō accedēte eius volūtate & cooperatione, auxiliatur: sed media quædā, & gradus sunt, per quæ ad salutē peruenitur. Et in primo, si petimus opem & salutem à Christo, inuocare nos eum oportet, sicut Ioel dixit. Omnis qui inuocauerit nomen Dñi saluus erit. Nemo autē Christū inuocabit, nisi credat in eum. Tūc ex fide cum charitate coniuncta, Deum, vt decet, inuocabimus. Nō defuit huic fides, quia credidit Christum sanare filiā: & charitatem habuit, quia vitam filiæ petebat. ¶Obserua secundo, hanc orationē Iairi (cuius nomē Lucas ponit propter certitudinē facti) tria habere bonæ orationis requisita. Primum enim habebat humilitatē: quod insinuatur in eo, Cecidit ad pedes Iesu. & Matthæus ait, Adorauit illum. Qua adoratione solicitudinē & necessitatem suam ostendit, cui præter Christū mederi nemo poterat. Oratio enim humiliantis se cælos penetrat. Secundò habuit affectū in petendo. Satis enim affectuosè & instāter petijt. Vnde colligitur quā vehemens sit parentū in filios amor. Mulier illa Sunamitis videns filium suū mortuum, non lentè, sed festinanter asinum suū strauit, & venit ad Helisæū: & postea noluit recedere, nisi prius secū iret. Viuit Dñs, ait, & viuit anima tua quod non dimittam te. Sic etiam regulus ille abijt, quærens Christum, & obnixè orabat pro filij incolumitate. Quantis autem clamoribus, lacrymis & affectibus mulier illa Chananæa filiæ salutē quæsierit, satis egregiè Matthæi euāgelium commemorat. Quod, ni fallor, filij nūquam fecissent si in huiusmodi calamitatibus patres vidissent. Multos enim passim videmus pauperes patres, quorum filij diuites sunt, non tamen è diuerso. Quamobrē non præcepit Deus, vt patres filios diligerēt, quippe qui satis suapte natura in eos affecti sunt: præcepit tamen filijs vt parentibus suis obedirent, eos colerent, & obseruarent. Et in Exodo etiam iussit, vt qui malediceret patri, vel matri, morte moreretur. ¶Tertio confidenter petijt & fidem habuit. Hac enim fide indiget oratio, iuxta illud Iacobi apostoli. Postulet in fide, nihil hæsitans. ¶Aduerte etiam: nam videtur etiam in Iairo fidē defuisse, sicut & in regulo. Sicut enim regulus, ita hic Christi præsentiā corporalem petebat, rogans, vt intraret domū suā. Verum nihilominus maior fuit fides huius archisynagogi, quam reguli. Primò, quia regulus petebat Christi aduentum, antequam filius moreretur, putans mortuum non posse

Marginal references: Ioan. 9. — Ioan. 11. — Exo. 14. — Exo. 18. — Tobi. 12 — Psal. 65. — Iuue. Sat. 10 — Psal. 113. — Ioel. 2. — Rom. 10. — Math. 9. — Eccle. 25. — 4. Reg. 4. — Math. 15. — Exo. 20. — Iaco. 1.

posse à Christo suscitari. Vnde Matthęus illius verba referẽs ait. Filia mea modo defuncta est: sed veni, & impone manum tuam super eam, & viuet. Secundo Iairus hic plus humilitatis habuit, maiorem que exhibuit Christo reuerentiam, quam regulus: cecidit namque ad pedes Iesu, quod regulus non fecerat. Atquanquam fidem, idest, fiduciam habuit in oratione, credidit que quemadmodum Helisæus mortuum tactu ossium eius suscitauit: sic etiam Christum tactu manus suæ filiam eius suscitare posse: nihilominus tamen reprehensione dignus fuit, quia corporalem Christi præsentiam exigebat, sicut regulus. Sed cur propter hunc fidei defectum Christus non reprehendit illum, sicut regulum? Nempe quia hic sacerdos erat & princeps synagogæ. Hinc ad nostrã eruditionem discamus Põtifices, Prælatos, Sacerdotes, ac viros ecclesiasticos honorare, & eorum peccata saltem coram populo non arguere. Nullius enim fructus sunt publice factæ in ecclesiæ viros reprehensiones. Quoniam qui eo modo arguuntur scandalizantur, non corriguntur: & vulgo deinceps, quod huiusmodi semper gaudet cauillis, ludibrio & contemptui sunt. Vnde Ecclesiæ autoritas non parũ defraudatur. In Leuitico habetur iussisse Dominum, vt domus, quam sacerdos erat ingressurus, prius expurgaretur: vt scias quanta reuerentia, & honore sacerdotes sint tractandi. Quando peccauit Aaron secreto reprehensus est à Deo. Vnde discere potes, prælatos & huiusmodi summos viros, quia Christi sunt Domini, licet, suis non vacẽt defectibus, tamen propter suum dignitatis gradũ esse honorandos. Sicut enim, si ægrotans, medicum nactus præstantissimum non ideo paruipẽderes, quia alias esset vitiosus, imo aliorum defectuum oblitus, ab ipso summis precibus, salutem & peteres & sperares: sicut etiã, si vestem haberes cum alio cõmunem, eam solummodo partem spectares, quæ te contingeret, alia relicta: sic in prælatis & superioribus autoritatem muneris, & cõmodũ tuum ab eorum doctrina considera, alijs omnibus prætermissis. Ita honorabat Dauid Saulem regem, & prelatum populi & suum, quãuis impium. Quinetiam si sua habent vitia, quæ vides, ferenda sunt, quoniam plures habere possunt virtutes, quas tu nõ vides. Archisynagogus hic habuit humilitatẽ, quia reuerenter petijt: habuit affectum, quia ardenter orauit: habuit fiduciam, quia ad Christum venire nõ dubitauit: & sic his tribus rebus nixus optimo iure petiuit. Quare & si imperfectam habuit fidem, existimans Christum absentem eius filiam suscitare nõ posse: credidit tamen præsentem valiturum. Vnde Dominus hunc fidei defectum arguere noluit, tum quia archisynagogus, & quasi episcopus & princeps synagogæ erat; quia humilitatem, & fidem habebat non mediocrem, credẽs Christum mortuam filiam posse ad vitam reuocare. ¶ Discamus secũdò non facile domos principum & magnatum ingredi: quandoquidem Christus non nisi rogatus, & ob ingens bonum spirituale, populique ædificationem domũ archisynagogi intrauit. Quo documentum saluberrimũ omnibus suis sequacibus, & viris ecclesiasticis in primis reliquit, ne regum, & magnatum aulas frequentent, aut ad secularia conuiuia, aut negotia accedant, nisi religionis ędificationem sperent, populiq; prouentum. ¶ Postremò expende hominum morẽ & consuetudinẽ: qui licet magna petant, vt facilius, quæ postulant impetrent, solent ea quæ precantur deprimere & eleuare. Sic Loth angelis dixit, Est hic ciuitas parua, saluabor in ea. Sic Bersabee cum postularet Abisac in coniugẽ, & simul cum illa regnum, dicebat. Petitionem vnã paruulam, ego deprecor à te. Sic mater filiorum Zebedęi accessit ad Christum petens aliquid, quasi parum peteret: petebat vt filij essent in regno Christi assessores. Ita etiam Iairus nihil aliud v[...]etur petere, nisi Christi in domũ suã aduentum: nihilominus tamen cupit, vt filia suscitetur: & hac de causa Christi præsentiam optat. Vnde Euangelista subdidit causam cur Christum rogabat, vt iret in domum dicens. *Quia vnica filia erat ei fere annorum duodecim, & hæc moriebatur.* O inertiam, tarditatemque hominum ingentem: quorum nemo est, qui Deum optimum & maximũ propter eius bonitatem duntaxat colere velit: sed omnes spe commodi Deo inseruiunt. In quo peioris conditionis cultum Dei faciunt, quam hominum: siquidem multi homines, alios amant nullo vtilitatis fine proposito, sed voluptatis tantummodo causa illis inseruiunt. At Dei seruitus & cultus nisi cum vtilitate nulli grata sunt. Seruiebat Abraham Deo: at statim commodum quærens ait, Domine Deus, quid dabis mihi? Et Dauid, Inclinaui cor meum ad faciendas, &c. Et Petrus, Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te: quid erit nobis? Ita Iairus hic venit ad Christũ, quia vnica filia erat ei, & moriebatur. Multo secius se habet Deus nobiscũ: qui non solũ beneficus est in illos, quos nouit fore gratissimos & optimos, sed etiam in illos, qui ingratissimi sunt futuri: quoniã solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Amicitiã Deus inibat cũ Saule, Salomone, & Iuda, eorũ perfidiam futuram non ignorans: homines autem illum, nõ nisi proposito cõmodo quærunt. Huius autem imperfectionis causa est, imperfecta nostra de Deo notitia. Vnde qui ea corpore exuti æterna beatitudine fruũtur, quia Deum perfectè cognoscunt, illum non ambitiosè, sed verè amant: quo etiam modo se habent in sæculo ij, qui Dei veram nanciscuntur cognitionem. Vnde Paulus ait. Ego autem non solum ligari in Hierusalem. &c. Hic Iairus propter cõmodum ad Dominũ accedit. Sed quomodocunq; accedant homines, eos suscipit Dei benignitas: dũmodo humiles, & necessitatis suæ memores sicut princeps hic, veniant. Quare Antiochus infeliciter discessit, quia sic ad Deũ non accessit. Vocat itaq; Iairus Christũ, quia mortua est puella eius filia. Christus autem sine pretio eum sequitur. ¶ Vide quo tendãt vniuersa mũdi bona. Hæc puella erat illius principis hęres & spes vnica, in quam patris omnis honor, nomen, & fiducia nitebatur: quæ tamen morte præuenta omnia hæc fuerat frustrata. Omnia in filia iacta fundamenta inania sunt: & quæ vel exigua febri, adeo sublata sunt, vt nullum sui relinquat monimentum, aut vestigium. Hoc sæpe accidit illis, qui spes suas collocant in rebus fluxis & mutabilibus. Ideo Esaias ait, Væ vobis, qui confiditis in baculo arundineo, & confracto. Hæc puella omne bonũ, omne nomen, omne fundamentum erat domus parẽtum suorum,

en mori-

Marginal notes: 4. Reg. 13. — Leui. 14. — 1. Reg. 24. & 26. — Gen. 19. — 3. Reg. 2. — Mat. 20. — Gen. 15. — Psal. 118. — Matth. 19. — Math. 5. — Act. 21. — 1. Mac. 9 — Esa. 36.

en moritur, & morte sua vniuersa hæc bona trahit. Hac de causa sanctissimi viri nunquam spem suam, aut fiduciam, in filijs, hæredibus, aut maioratibus, rebusve fluxis & caducis seculi, quæ diu consistere nequeunt: sed in solo Deo ponunt. Vnde quia memoriam non quæsierunt, æternam sui memoriam reliquerunt: cum contrà acciderit quamplurimis sæculi regibus, & principibus, qui omnem vitam suam honoribus inhiantes transegerunt: nunc tamen non secus obliuioni traditi sunt, ac si nunquam fuerint. Nulla in re terrenorum confidamus: si quidē in puncto in nictu oculi mutantur, ne putantes nos aliquid habere, postmodum nihil inueniamus. Quis persuaderet Iairo filiam eius, quam florētissimam videbat, diu non victuram? Quam tamen miserrimus pater cum minimè putabat, mortuam vidit. Statuamus ergo omnem fiduciam nostram in solo Deo, qui cum semper viuat, nunquam desinat, expectationes nostras nunquam frustrabitur. ¶Aduerte autem Matthæum aliter verba Iairi efferre, quam noster Lucas, ait enim, Filia mea modo defuncta est. Sed nulla est contrarietas. Egrediente namque Iairo domum, filia erat penè in extremis: cui postmodum iter facienti iam obijsse nūtiatum est, vt infra Lucas cōmemorat. Vnde quando Iairus cum Christo loquebatur, quia iam filiam mortuam credebat, de illa quasi mortua mentionem faciebat. ¶Discant prælati exemplo huius archisynagogi, qualem subditorum suorū debeant habere curam. Vt si quādo eos in peccato mortuos viderint, accurrant & amore paterno Deū precentur, vt illos manu misericordiæ suæ tangat & à peccati tenebris excitet. Sic fecit optimus ille populi Israelitici præsul Moses, qui pro reo populo tanta orauit efficacia, vt ausus sit Deo dicere, vel parce populo huic, vel dele me de libro vitæ. Idem etiā Aarō fecit, cum se ponens inter viuos & mortuos, thure, & oratione Deum exorauit sua. Verum paucissimi sunt hodierna die ecclesiastici pastores, qui vitā suā pro ouibus suis periculis obiectent, sicut Dauid, qui Leones & Vrsos in gregem ingruētes, expugnabat. Quare miserrimæ Christi oues passim periclitantur, pastoribus vitijs & delicijs affluentibus. Sequitur. *Et contigit dum iret à turbis comprimebatur.* Surgēs, ait Matthæus, Sequebatur eum. Surrexit enim, vt iret: quia sedebat. Hoc enim opus & labor boni prælati est, vt scilicet, propter subditorum bonum, surgat: sedemque suam & quietem relinquat. Sic bonus pastor Iacob, Die noctuque gelu vrgebar: somnus fugiebat ab oculis meis. Non sic modo faciunt prælati otio & inertiæ vacātes: nec tantillum voluptatis, propter subditi vtilitatem relinquentes. Itaq; abijt cum Iairo misertus adolescentulæ. Expende autem hic Christi miram dispositionē: qui enim cum regulo ire noluit, cum Iairo vadit: quoniam secundū varia tempora & causas diuersimode se habebat in operibus suis. Vnde alijs temporibus iubebat miracula sua occultari, alijs euulgari, vt vidimus superius in hoc capite in dæmoniaco, qui legionem habebat. Et in hac historia duo contraria fecit diuersis de causis. Nam mulierem sanatam à fluxu sanguinis coegit, vt sanationem suam coram omnibus publicaret: & suscitationem filiæ archisynagogi præcepit ne cui dicerent. Ita hic & in regulo. Nam ibi Christus voluit ostendere virtutem fidei, vt homines digna de illo crederent, scilicet, quòd posset absens sanare. Ideo dixit, Filius tuus viuit, & credidit. Quod autem ad ostensionem virtutis fidei fieret apparet. Nam increpauit regulum dicens, Nisi signa & prodigia videritis non creditis. Noluit igitur Christus cum regulo descendere, sed absens curauit, vt daret ei occasionem credendi. Hic autem Christus non attendit ad ostensionem virtutis fidei, sed vult ostendere mansuetudinem suam, quia omnibus comis erat, & non dedignabatur ire quòcūque vocaretur. Rursus cum Iairo ire voluit propter magnitudinem miraculi nunc faciendi. Nam suscitaturus erat puellam, qui anteà nullum mortuum suscitauerat. Iudæi autem credebant hoc maius esse omnibus alijs miraculis: ideo nimium oportebat esse compertum, miraculum hoc Christi virtute fuisse factum. Nullam autem potuit maiorem Christus certificationem dare, quam veniendo ad puellam & manum eius tenendo dicere. Puella surge: & illa surgeret. Quod si absens fecisset, quamuis ipsa reuiuisceret, putaretur fortasis hoc non fecisse illum, qui antea nihil tale fecerat. Quare hæc fuit causa præcipua, cur ire maluerit ad adolescentulam suscitandam. ¶Expende autem, quomodo Christus dimittens prædicationem (nam, vt Matthæus ait, ad populum loquebatur) secutus est Iairum. Quo facto docemur aliquando dimittendam esse orationem, prædicationem, & vitam contemplatiuam, vt proximis periclitantibus, aut afflictis subueniamus. Sic etiam Christum fecisse alibi legimus, cum ter in horto orationem reliquit, vt discipulos dormientes excitaret, visitaret, & moneret. Non sunt contrariæ, Martha & Magdalena, immo sorores sunt, sic vita actiua & contemplatiua inuicem sunt amicissimę & germanissimæ, seque mutuò adiuuant, tantum abest, vt aduersentur. Sub illis sanctorum animalium alis vidit Ezechiel propheta manum humanam: vt hinc intelligas, vitam actiuam contemplatiuam nō impedire, imo potius summè adiuuare. Ita Moses diuinam contemplationem, qua in mōte fruebatur reliquit, & descendit, vt populi necessitati, quia peccauerat, opē ferret. Duo Cherubim, quos Moses ex Dei præcepto fecerat, extensas alas ad volandum & contemplandum habebant: sed respiciebant se versis vultibus: ita tu quanuis alas mentis extensas ad volandum habeas, idest, licet sis totus contemplationi traditus, non ideo vultum à proximo tuo auertas, sed potius illi, vtcunque potueris subueni. Hac de causa duo illi cherubini memorantur esse: quia charitas non, nisi inter duos, esse potest, alterum, qui faciat, alterum, qui accipiat. Disce etiam secundo à Christo saluatore humilitatē, & benignitatem maximam, qui Iairi petitioni non refragatus, illum secutus est, vt opus charitatis impenderet. Vide quomodo omnia relinquit ob proximi salutem, quantaque diligentia vadat: non in sequentem lucem differens, sed statim succurrit proximi infirmitati. Quod secus facis, qui solicitatus & penè coactus duntaxat bene operaris. Non sic faciebat sanctus ille Iob, qui dixit. Si negaui quod volebāt, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Non est differendum pauperi remedium, nec beneficia sunt procrastinanda. Vnde in

Marginal references: Math. 9. — Exo. 32. — Nume. 16. — 1. Reg. 17. — Gene. 31. — Ioan. 4. — Ioan. 4. — Math. 26. — Luc. 10. — Eze. 10. — Exo. 32. — Exo. 25. — Iob. 31.

Prouer. 3. de in prouerbijs Salomon ait, Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere, cum statim possis dare. Ne sis igitur piger ad iuuandū pauperem: sed diligens, & velox. In quo documentum sume à Christo hoc in loco, & ab eius matre sanctissima, quā Lucas superius Luc. 1. cōmemorauit visentem Elisabeth cognatam suam, non lentè, sed cum festinatione magna: vt nos doceret, proximis non pigritanter, sed diligenter subueniendum esse. ¶ Expende etiam, vt hic ait euangelista, Iesus à turbis cōprimebatur, omnem tamen hāc molestiam & tædium charitate motus ferebat. Non sic se habent nobiles, & potentes sæculi qui nullo in loco se ab alio tangi patiuntur. Quin etiam ad tēpla euntes, quoties turba frequentior est, famulos afferunt, qui impulsu fustibusque præcedentes plebem submouent, omniaque ita turbant, vt exercitum ingruere credas: postquam vero sedent, omnes circunstantes tam lōge disturbant, vt maximo interuallo à propinquiori distent. Nolunt simplices & pauperes ad se accedere, sed tantūmodo aspicere & sequi: quod elationis & superbiæ signum est. Sed dum sic iret cōpressus à turbis, audi insigne quoddam, quod fecit in itinere, miraculum. Ait ergo Euangelista Lucas. *Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim.* Quæ hæc mulier fuerit dubium est. Ambro. lib. de Salo. ca. 5 Ambrosius putauit fuisse Martham Christi hospitā & Magdalenæ sororem: quod non credo, quia Lucas ait hanc mulierem omnem substantiam suam in medicos erogasse. Quod si Martha omnem rem suā consumpsit, quomodo Christum & discipulos abūdanter in domo sua post hæc aluit, vsque ad Christi passionem? Sed quæcunq; illa fuerit, parum refert: hoc tamen scire refert, quid Dominus in hoc itinere fecerit. Suscitaturus enim filiam archisynagogi, obiter hæmorrhoissam sanat, vt fidē faciat Iairo de filia suscitanda. Voluit Dominus in itinere animum Iairi cōfirmare hoc miraculo & exemplo. Præterea antequam illum consoletur, & gaudio repleat excitata filia, hoc præmisit miraculum, ad illum sustinēdum in fide. Hoc modo solet Deus lætificare iustos in hac vita, quæ via dubia est, & amara atque laboriosa, consolationibus, & refectionibus spiritualibus ne deficiant in via: antequam pleno gaudio illos afficiat in patria cælesti, & vita æterna. Non enim qui Christū comitantur carent spe, & gaudio in hac lacrymarū valle. O si miseri mortales intelligerēt quibus & qualibus iusti in hac vita cōsolationib⁹ recreātur, desisterēt profectò à peccatis suis, quibus immersi tenentur. Exul Iacob à parentibus suis charissimis in alienā regionem, tristis, & pauper, & ab Esau fratre suo male tutus ibat, quo tamen in laboriosissimo Gen. 28. itinere Deus illum solatus est, ostensa scala cælesti, & sanctorum angelorū visione. Defatigatus sane, & solicitus populus Israel ad promissam terram conten- Exo. 16. debat, à Deo tamen in itinere tam ærumnoso māna cœlesti, paneq; angelorū recreatur. Sic illi, qui cum Christo in hac vita incedunt, anteaquā ad illam optatissimam, supremāq; fœlicitatem perueniant, multis modis à Domino confirmantur, & sustinentur: ne deficiant. In hunc etiam modum, animum mærētem Iairi lætificare voluit hoc miraculo anteaquam omnino illum filiæ suscitatæ gaudio perfunderet. ¶ Perpende quanta lætitia repleantur qui Christū sequuntur. Discamus etiam hæc terrena contēnere & Dominū sequi, quandoquidem mercedē habebimus in futuro sęculo, hic autem consolatione non carebimus. Quanquam enim aquæ Marath amaræ sint, idest, quamuis Christiana vita sit laboriosa: coniecto ligno crucis Christi in illam, dulcis & suauis redditur. Exo. 15. Si tecum Christum portaueris: omnia, quæ nunc tibi amara videntur, dulcia, & delectabilia videbuntur. Discamus etiā hoc Christi exemplo nō defatigari operibus bonis. Ibat Dominus vnū opus bonum operaturus, & in itinere alterum facit: quia illi esse non potest vnum bonū opus alterius impedimentum. Tibi vero vnū opus bonum, alterū impedit. Si enim eleemosynā huic pauperi facis, illi non facis, inquiens te iam priori dedisse. Discamus quā pretiosum nobis debeat esse tēpus gratiæ, ne vel hora vna sine fructu illius abeat. Huc pertinet, quod Paulus ait Romanis, vt tēpori nos accōmodemus. Roma. 15. Et iterum, Redimite tempus: quoniā dies mali sunt. Ephe. 5. Rationem nāque dabimus temporis otio & inertia perperam consumpti. Christus in via nunquam stat otiosus, sed sanat, prædicat: & alia virtutis opera egregia operatur. Vide igitur, ne sis otiosus, neu tempus inane abire sinas. Agamus, ne tempus gratiæ sine fructu nobis pereat. Si diu vixisti, cogita, & reputa tecum quid tot annis, tot mensibus, tot diebus boni, vel mali feceris. Quod si vocaris ad pœnitentiā, ne negligas: tempus enim breue est. Tu vero adolescens stude tempus vitæ tuæ ita collocare, ne in senectute eius te pudeat aut pœniteat. 1. Cor. 7. ¶ Præterea dū his duabus mulieribus opitulatus est, alteri in itinere, alteri verò domi, docuit ac manifestè demonstrare voluit, quid nos hic in via ab illo habere possimus, & quid illic in fine ab illo sperare debeamus. Etenim in via sanitatem mulier adipiscebatur, domi vero filia defuncta vitam. Hæc enim duo nobis promittūtur, nimirum sanitas, dum in via adhuc sumus, & vita, seu resurrectio, cum ad finem venimus. Quid autem sanitate iucundius in hac vita? Quid lætius erit vita in altero sæculo? Hæc vtraque per Christum possumus consequi. De his duobus Dauid ante multa sæcula cecinit dicens. Psal. 83. Misericordiam & veritatem diligit Deus, gratiam & gloriam dabit Dominus. ¶ Obserua autem, vt Christi potentia ex magnitudine miraculi ostēderetur, dupliciter demonstrat Euāgelista infirmitatis huius mulieris grauitatem. Primo diuturnitate, quia duodecim anni erant, quod tam longa infirmitate premebatur, adeo vt iam incurabilis videretur: quia morbus inueteratus incurabilior censetur. Secundo ostendit magnitudinem infirmitatis, eo quod non ab vno medico, sed à multis medicis curata nequicquam fuerit, infirmitatis sanitatem non assecuta. Et hoc secundum ostendit Euangelista, dicens. *Quæ in medicos erogauerat omnē substantiam suam.* Marcus plus dicit. Mar. 5. Ait enim quod non solum non potuit sanari, sed deterius habebat. Itaque corpore non sanata est, immo in re familiari multo reddita est infirmior: vnde cum antea vnā haberet, postea duas habuit infirmitates. Sanauit igitur Christus alterā harum infirmitatū non vtramq;. Restituit namque illi valetudinem, non substantiā. Sed quid illi substantiam daret qui discipulos suos vniuersam substantiam suam deponere iussit? Mat. 4. Hinc expen-

expende quamplurimos homines esse peruerso iudicio, qui existimantes se scopum attingere, omnia bona in medicos consumunt, si forte quouis valetudinis vitio se grauatos senserint: nec prius resipiscunt, quam substantia consumpta, & valetudine nõ recuperata deceptos se viderint. Hi autẽ similes sunt illis, qui eiectis ciuibus vrbem alienigenis tradũt habitandam. Preterea in medicos dicit pluraliter: quia multitudo medicorum noxia est, infirmi sanitatem impediens, quoniam ipsi sibi mutuo contradicunt. Corporis tui vni fideli medico curã trade, ne in plurium errorem incidas. ¶ Derelicta à medicis seculi, ad medicum cœlestem confugit. Ita eos, qui mundũ relinquunt, Deus suscipit. Amissa prorsus terrena fiducia, conuertitur ad Deum, & illi soli fidit, perfectamque consequitur salutem. Non est salus in medicis, neque in filijs hominũ quod satis ostendit hęc historia. Quia in illos cõsumpsit hæc mulier substãtiam suam, & deterior facta est infirmitas eius: cõuersa autem ad Deum, qui fons est, & origo totius sanitatis, inuenit salutem. Igitur in Deo pone spẽ tuam. Nimium confidebat Aman in opibus suis, & gratia, qua valebat apud Assuerum regem: à quo tãdem inhonestissima morte affectus, palam docuit nihil esse inanius, quam cõfidere in principibus, aut seculi bonis, quæ vsquequaque fidem seruare nesciunt. Propter quod Ecclesiasticum audi. Respicite filij nationes hominum: & scitote, quia nullus sperauit in domino & confusus est. Quis enim permansit in mandatis eius, & derelictus est? aut quis inuocauit eum, & despexit illũ? Igitur in omnibus infirmitatibus tã corporis, quã animę ad Deum currere discamus: & Christi pedes amplecti. Dic animæ meæ, salus tua ego sum: ipse enim est, qui illuminat cæcos & soluit cõpeditos. Dominus illuminat cæcos: dominus erigit, &c. Ex hac historia vides quomodo homines nihil possunt sine Deo, & quantũ ipse possit. Ideo Esaias obiurgans quosdam Israelitas ait. Væ qui cõfiditis in vmbra AEgypti. Hominum fauores, opes, & quidquid mundus potest, reuera vmbra sunt AEgypti. Omnes enim res humanæ soliditate & fundamẽto carent. Cur ergo habetis fiduciam in vmbra AEgypti? Cur confiditis in eis? Si quis siti æstuans relinqueret fontem amœnissimum, fistulis aureis aquam emittentem, & vmbram fontis sequeretur, vt sitim extingueret: nonne amens videretur? Quanto amẽtior est, qui relicto Deo vero, viuo, perrennique fonte, vmbram rerum humanarum, & fauores hominũ captat? Honores enim, diuitiæ, & quotquot sunt in terra bona, vmbra quędam cœlestiũ bonorum sunt. Fauor, quidem hominum est quasi vmbra, quoniam nihil nos iuuare, aut prodesse potest. Accurramus ergo ad Christum, qui viuus fons est, & verus. Quid profuerunt medici, & diuitiæ huic mulieri? certè nihil: atque ideo ad Christum veniens perfectam obtinuit sanitatem. Quare ait euangelista. *Accessit retro & tetigit fimbriam vestimenti eius.* Retrò verecũda timẽs, ac tremens accessit. Ideo à tergo, quia præ pudore infirmitatis, conspectum domini refugiebat. Si quidem initium sapientiæ timor domini est. Et iterum. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et Paulus etiam ait. Vestram salutem cum timore, & tremore operamini. Quid ni paueant immundissimæ sordes corãm oculis mũdissimis & purissimis? Immũdissimus enim est mẽstruus sanguis. Atque ideo retro accessit timens propter impuritatẽ suam: sed eam domini benignitas securam reddidit. ¶ Igitur sicut hęc mulier ad Christum accedere non audebat, sed ponè sequẽs indignam se iudicauit, quã Deus intueretur: ita nos quoque ad Christum accedere debemus, nimirum in humilitate cordis. Nam illi, qui dignos se iudicant Christi conspectu, quẽad modum ille superbus pharisæus faciebat, longè sunt à vera salute. Indignum nãque se debet iudicare homo omni gratia, & beneficio Dei: si vult dignè ad Christum accedere. Est enim hæc pręparatio ad gratiam Dei, cum quis humiliter cõfitetur se illa indignum: & tamẽ summopere opus habere. Quapropter accessurus ad Deum effunde cor tuũ, vt Dauid ait. Agnosce te vacuum, illum omnium bonorum plenum: te peccatorem, illum iustum: te pauperẽ, illum diuitem: te peccatis plenum, illum autem omni gratia & veritate. Tetigit autem fimbriã, nõ pedes, qui nudi erant, vel aliam corporis partem: quia magna erat fides eius. Credidit enim se non solum tangẽdo corpus Christi, sed etiam eius vestem, saluari posse. Vnde intra se dicebat. Si tetigero fimbriam vestimẽti eius salua ero. Magnũ ergo fidei & humilitatis documẽtum hæc mulier pręstitit, quia credidit vestem domini tactã sanare posse. Vnde hæc fuit prima, quę tetigit vestem domini, vt sanaretur, postea verò multi tetigerunt, vt habetur in Matthæo & Marco. Vbi dicitur, quod obtulerunt domino male habentes, & rogabant eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerẽt. Fuit etiam maior fides huius, quam illorum. Quia hæc cum potuisset corpus Christi tangere nõ curauit, nisi de veste, credens hoc sufficere: illi autẽ potius tangere corpus petebant: quod si hoc non daretur, saltem fimbriam tangere orabant. Nam vt in Matthæo habetur, rogabant eum, vt vel fimbriam, vestimenti eius tangerent idest, saltem fimbriam. ¶ Accessit autem tacita, quia putauit se à turba non permissum iri accedere: propter immunditiem suã. Ideo tacuit & immiscuit se turbæ timens, ac verecũda. Dicebat enim intra se. Si tetigero fimbriam vestimenti eius salua ero. De sacrificio, quod offerebatur pro peccato dicitur in Leuitico, quòd omnis, qui tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Quãto magis sanctificabitur, & mũdabitur: qui tetigerit dñm Iesum, qui spõte se ipsum, sacrificiũ Deo acceptissimũ, obtulit pro peccatis Deo patri? Tu aũt disce ꝙ sicut hæc mulier prius intra se dicebat velle tãgere fimbriã, & posteà tetigit: vt nos sic cogitemꝰ & ruminemꝰ interius, quod postea facturi sumus. Cõsideremus prius in pectore nostro, quod facere intendimus, quã opere præstemus. Nam melius sese haberent opera nostra, si ea primum ad amussim expenderemus. Si AEglon Moabitarum rex præcogitasset summum esse inconueniens solum cũ Aioth Israelis principe manere, cum decem & octo annos populum Israeliticũ sæua tyrannide oppresisset: miserrimam non subijsset mortem. Si Abimelech filius Gedeonis secum reputasset, quantum esset periculum ad turrim apud Theben accedere, non percuteretur molari a muliere desuper coniecto. Eodem etiam modo confisus Simon Ptolemæo, qui hostis fuerat Israel, cum filijs

Psal. 65. *Hester. 7.* *Eccl. 2.* *Psal. 145.* *Esa. 30.* *Eccl. 1.* *Psal. 2.* *Phi. 2.* *Luc. 18.* *Psal. 61.* *Ioan. 1.* *Mat. 9.* *Mat. 14.* *Mar. 6.* *Mat. 14.* *Leui. 7.* *Iud. 3.* *Iud. 9.*

1. *Mac*. 16. suis in conuiuio interijt. Hæc autẽ omnia inde fiunt quod non rectè perpensis negotijs, homines ad agẽ dum se cõijciunt. Nõ sic fecit hæc mulier, quæ prius intra se considerauit quod factura erat, & postea fecit. Cuius exemplo, tu si ductus fueris, non errabis.

Num. 15. Has autem fimbrias portabant Iudæi, vt habetur in libro Numerorum. Diuisum enim erat pallium ante & retro duabus diuisionibus, & duabus quatuor sunt extremitates, siue anguli in veste diuisa, in quibus quatuor angulis ponebantur quatuor particulæ panni hyacinthini, quæ vocabantur fimbriæ. Istæ vero fimbriæ erant ad duo. Primùm ad distinguendum Iudæos à cæteris gẽtibus: vt tã in veste per has fimbrias distinguerentur, quam distinguebantur in carne per circuncisionem. Secundo (vt Deus ait) vt recordarentur mandatorum Dei. Christus etiam gessit fimbrias iuxta legis præceptum, quia legẽ Mosi seruauit. ¶ Obserua autem ex hoc loco aperte cõuinci Lutheranorum errorem, qui sanctorum reliquias non venerandas esse docent. Cum egrederetur Moses ab AEgypto tulit secum ossa Ioseph. Quod si Mo-

Exo. 13. ses & filij Israel ossa Ioseph defuncti venerãtur: cur populus Christianus non venerabitur sanctorũ pro Christo occisorum reliquias? Cur etiam non venerabitur Christi crucis particulas, vbi dominus operatus est salutẽ humani generis, quę guttis sanguinis Christi quasi margaritis ornata est? Obmutescite impij Lutherani, & deosculamini Christi & sanctorum reliquias. Quid respondere poteritis ad summi Dei dispositionem? In arca illa testamenti vsque adeo cele-

Exo. 25. brata, nihil aliud, nisi reliquiæ includebantur, Locus autem ille dicebatur sancta sanctorum. Quod si

Hebr. 9. quæras, quid in illa seruaretur, respondet tibi Paulus Arcam circuntectam vndique auro, in qua erat vrna aurea habens manna: & virga Aarõ, quæ frõduerat, & tabulę testamenti. Videte obseruatas reliquias & cõtectas, & sancta sanctorum dictus est locus, vbi hæc seruabantur. Vide etiam quantum valeant sanctorum ossa, & quanta sint veneratione digna. Cũ

4. *Reg*. 13. ad tactum ossium Helisæi defunctus surrexerit: vos autem dicitis impudentissimè, non esse sanctorũ reliquias venerandas? Tanta sunt virtute prædita ossa sanctorum, vt salutem & vitam ad eorum contactũ dominus concedat. Sic etiam apud Ephesum, cũ ibi commoraretur Diuus Paulus, virtutes nõ modicas faciebat dominus per illum. Deferebantur enim su-

Act. 19. daria & semicinthia à corpore eius super languidos, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. Vestibus Pauli sanantur infirmi, & dæmonia exeunt, & ad tactum corporis Helisæi surgit mortuus: & audent hæretici reliquias sanctorum eleuare? Ecce hic quomodo ad tactum fimbriæ Christi sanatur hæmorrhoissa. Quod si mihi non credis audi euangelistam dicentem. *Et confestim stetit fluxus sanguinis eius*. In eodem instanti quo fimbriã tetigit sanata est. Voluit enim Christus hũc honorem deferre vestimento suo, vt doceret sanctorum reliquias esse venerandas. Cõfestim autem stetit fluxus sanguinis eius, quia potestas, quo maior est, eò celerius operatur. Potestas autem Christi secundum quod Deus est, infinitæ est magnitudinis: illa vero quę humanitatem respicit maior est omnium creaturarum potestate. Ideo potuit in instãti & celerrimè miracula operari. Quod si aliquã fecit lentius, illud non ex defectu potestatis: sed mysterij cuiuspiã gratia factũ est. Nos vero exẽplo huius mulieris ad Christũ accedamus, vt fluxum peccatorum nostrorum curet. Oseas nãque loquens de multiplicitate populi Israeliti- *Osee*. 4.
ci dixit. Sanguis sanguinem tetigit. Vsque adeo properant homines in peccando, vt peccata se inuicem tangant & premant. Quare ab animabus peccatorũ vehementissimus criminum sanguis fluit. Quis autẽ hunc sanguinis fluxũ sistere poterit: nisi ille, qui sanguinem huic mulieri restrinxit? Qui corporibus medebatur, nõ propter corpora, sed propter animas: nõne libentius animas nostras curabit? Reliquit nobis præclarissima sui monimenta in sacramentis suis: in Eucharistia autem nõn solum fimbrias vestimenti, aut aliquam corporis sui suppellectilem: at se ipsum nobis reliquit. Cùm ergo peccatorum nostrorũ vulnera adeo sint grauia, fluxus autem sanguinis illorũ adeo vehemens & periculosus: quare non ad proxima paratissimaque remedia, & ad Christum, quẽ ad manum habemus, confugimus? Quare non accurrimus, & ad eius pedes prouoluimur? Quod si cogitationes seculi, & carnis nos impediunt, quo minus ad Deum veniamus, erumpendũ est per medias hostiũ turbas: sicut hęc mulier fecit, quæ multitudine vtrinque coarctata erupit, & ad Christum peruenit. Omnis enim, qui ad Deum accesserit, procul dubio salutem consequetur, &c. *Et ait Iesus. Quis est, qui me tetigit?* Non quærit, vt doceatur: sed vt mulier confiteatur, ad miraculi manifestationem, Dei gloriam, & præsentium ædificationem, & Archisynagogi cõfirmationem. Iesus enim pro suo beneficio nihil amplius pręmij efflagitat, quã confessionem mali & agnitionem clementiæ diuinæ. Vide quã parum petat: agnitionem nempe diuinorum beneficiorum, & ne sis ingratus. Pręterea voluit Christus, vt hęc mulier sanationem suam manifestaret, quo illius eximiã fidẽ laudaret corã omnibus, illãque honoratissimã redderet. Hæc enim media solet Deus quærere, quibus fideles suos, honorificet, publicatis illorũ virtutibus. Quare etsi non ignorabat illius mulieris virtutẽ, & fidem: quærit tamẽ vt quod ipse sciebat alijs patefieret. Sed iam in superioribus, cũ de Centurionis fide agebamus, de his diximus. Denique hoc dñs interrogauit, vt populum prõptum redderet & attẽtum ad miraculi manifestationẽ. Ideo interrogans dixit. Quis me tetigit? Nam si ipsa mulier nõ interrogante Christo prius, miraculum euulgasset: nemo ad eius dictũ attenderet: quia ibant omnes frequentissimi & penè abalienati cum Christo in domũ principis synagogæ. Sed cũ dominus dixit. Quis me tetigit? omnes *Cap*. 7.
attenderunt expectantes, quid vellet dicere, & tunc potuit miraculum conuenientius aperiri. Quod si forte ad dictum mulieris attendissent, vt illam narrantem audiuissent, certè ei fidem non adhiberent: quia ægritudo occulta occultam etiam curationem haberet, putareturque hoc non verè, sed ex quadam leuitate enuntiare. Nunc autem audientes Christũ dicentem. Quis me tetigit? planè aliquid suspicantur fuisse factum. Quare mulieri postea confirmãti credunt: quoniam quasi coacta hoc dixit, & quia timens, ac tremens cecidit ad pedes domini. Interrogabat autem, quis per fidem eum tãgeret, iccirco

ret.secūdū quam virtus ab eo impetratur curationis.
Tex. * Nā alio tactu plurimi tāgebant, nemo tamem sicut ista mulier, quia hæc tetigit credēs. Sequitur. * Negantibus aūt omnibus dixit Petrus, & qui cū eo erāt. Hoc est. Apostoli existētes cū Petro sed Petrus locutus est, quia erat os totius collegij Apostolici, & inter oēs
Tex. * eminebat Sed illū audiamus. (* Præceptor, turbæ te cōpriment, & affligunt, & dicis, quis me tetigit? Expēde, Chrūm cōprimūt turbæ & affligunt, ipse tamen tacet, sic afflictus nec irascitur, neq; cōqueritur, neq; vlciscitur. O quā multi sumus, qui irreuerenter ad eum accedimus, ita vt si mortalis esset, iam perijsset.
Esa.5. Ideo ait. Laboraui sustinēs Verū ipse, qui nūc tacet,
Esa.42. aliquādo, vt parturiēs loquetur, vt minatur per Esaiā prophetā, Preterea multi in ecclesia reprobi Chrūm cōprimūt quem bene viuendo tangere neglegūt Premunt, inqua, sed lōge sunt, quia eide fidei, quā loquēdo asserūt, mala perpetrātes cōtradicūt. ¶ Obserua etiā, inter tot, qui Chrūm sequuntur vnū tantū sanari, sic modo oēs participamus sacramentis, sed pauci obtinent vim sacramētorū. Nō enim oēs qui in predicationibus plorāt, cōtritionē habent, neque oēs qui fatentur, absoluuntur, nec oēs, qui corpus dñi sumūt sanctificantur, Multa hominū millia egressa sunt ab AEgypto, at duo tātūmodo ingressi sunt terrā promissionis. Multi infirmi erant in Bethsaida piscina, &
Ioan.5. vnus tantū curatus est. Multi etiā leprosi fuerūt in Is-
4.Reg. 6. rael tpe Helisei prophete, sed solus Amā Syrus sanitatē obtinuit. Sic multi sequebātur Chrūm & tāgūt at vna mulier sanatur. Potuisset quidē Chrus oēs sanare, sed quia non veniebant fide & deuotione nixi ideo salutē non potuerūt cōsequi. Videamus igitur & nos oēs, quomodo ad altare frequenter accedamus, oremusq; ne de numero illorū simus; qui Chrūm tan-
Tex. * gunt & nō sanātur. Sed procedamus. (* Et dixit Iesus, tetigit me aliquis. Nam ego noui virtutē de me exijsse.) Sicut in sexto capite dixerat Lucas, virtutē de illo exire & sanare oēs. Sic modo dicit, quod de nemine, quātacūque polleat sanctitate dici potest, nisi de dño Iesu. Cæteri oēs ab illo tanquā a fonte accipiunt quod dent, vt recte Ioannes dixit. Omnes de plenitu-
Ioan.1. dine eius accepimus. Ideo cū sancti edunt miracula, non habent quid gloriētur, quoniā illa virtus nō ab
Act.3. illis sed a Chro egreditur. Quod optime diuus Petrus de claudo sanato dixit. Viri Israelitę quid admiramini sup hoc, aut nos quid intuemini, quasi nrā virtute. &c. Aduerte aūt nullā virtutē de illo realiter exuisse. Quia aut ipsa esset virtus diuina aut naturalis. Nō diuina, quia virtus diuina nō potest exire, quia nō est, nisi diuina essentia, quæ vbiq; ē Exire aūt & intrare, penetrare, & diuidere, solis corporibus cōpetit, in quātū habēt quādā quātitatem finitā. Nec poterat esse virtus naturalis, quia illa non sufficeret ad sanandum egritudines, eo quod quicquid erat in Chro preter diuinitatem erat creatū, & virtutis finitæ, ideo ad operationē miraculorum non sufficiebat. Nulla ergo virtus exiuit de Christo, sed dixit exiuisse de se virtutem, vt intelligerent rudiores ipsum habere potestatem ad sanādum morbos Ad ostendendū itaq; virtutis suæ plenitudenem & immēsitatem, formauit eis cōceptum quasi totum corpus suum esset plenum virtute, quæ propter abundantia effluebat etiam in exteriora, ita, vt in tangentes fideliter deriuaretur Nō ergo hoc intelligendū est, vt verba sonant Nam tūc innueretur, Chro aut nolente aut non iubente exire aliquam virtutem de illo, quia ait. Ego noui virtutē de me exisse. Acsi diceret. Ego nō imperaui virtuti, vt exiret, at ipsa exiuit, & ego ipsam exeūtem sensi. Nā ad hoc quod Chrus voluisset hoc significare debet dici, Ego emisi virtutē de me, & nō ego sensi, vel noui exiuisse virtutem, quia nulla virtus erat in Chro, quæ posset exire, nisi eo iubente, & volente. Patet ergo Chrūm nō intendere aliquā virtutem de se exiuisse, sed loquitur sic ptopter causam prædictā. ¶ Obserua etiā, non dixisse, virtus de carne exijt, aut de diuinitate, sed virtus de me exijt, quia actiones nō sunt nature, sed suppositorū. Suppositū autem Chri hāc actionem & miraculū fecit, vt statim ad tactū Christi hęc mulier sanaretur. Rursus obserua quomodo diuina virtus nō Esa.66.
se cōtineat quia se ingerat in humilem, & trementem sermones eius. Nā vt natura vacuum nō patitur, ita Chri virtus humilem vacuū esse nō sinit. Sed ad contextū reuertamur. * Videns autem mulier quia nō Tex. *
latuit, tremens venit, & procidit ante pedes eius. In eo quod ait, nō latuit, ostenditur mulier hęc imperfectam cognitionem de Christo habuisse, quia putauit eum occulta nescire, Tremens autem venit, quia tantus fuit tremor interior, vt redundauerit in corpus & tremorem causauerit in ea. Forsitā autem timuit increpari a Christo, quia contra legem communem Leui.15.
ipsa existens immunda, ausa fuit Christum tangere. Ad pedes vero procidit ex humilitate, & quasi gratias agens, & veniam postulans, si in aliquo ipsum offendisset. ¶ Expende autem quanto timore & tremore territa hæc mulier corruerit ante Christi pedes. Ex quo disce quam timens & tremens apparere debes coram Deo. Si enim Daniel propheta sanctis- Dan.10.
simus, coram Angelo cum ei apparuit stetit tremens cur non timebis ac tremes tu apparens coram illo iudice seuerissimo, qui tot peccatis es infectus? Quid facient coram eo virgulta deserti, si coram eo columnæ cœli (vt ait sanctus Iob) contremiscunt? Si An- Iob,26.
geli aut sancti Apostoli; & magni alij Ecclesiæ pa- Greg.li.17
tres (vt Diuus Gregorius interpretatur) tremunt mor.cap.
coram Deo, quid nos peccatores faciemus? Duo do- 14.
cet locus hic. Primū quanto cum timore & reuerentia accedere debeamus ad sanctum eucharistię sacramentum, si hæc mulier tam trepida & sibi diffisa ad Christum accessit. Secundo quantum timere debeamus illud iudicium terribile, & horrendum cum coram Deo apparuerimus. Quoniam si hæc mulier ob eam tantummodo causam nō audebat coram Christo apparere, quia se immundam putabat, neque corpus eius, sed vestem tantummodo tetigit, quid nobis miserrimis fiet, quanto pudore, & tremore apparebimus in illo supremo, terribilique iudicio, coram illo, qui non ad eius vestes sed ad eius corpus in vita innumeris peccatis accessimus? Hæc mulier vestem domini tantum tetigit, nos autem sacerdotes eū quotidie accipimus. Quocirca si illa ob paruulam cor-

poris immunditiem, & naturalem coram Chriſto tre
muit, & in firmitatis remedium quæſiuit, par eſt, vt
nos in domini conſpectu trepidemus & infirmitati-
bus noſtrorum peccatorum teterrimis conſulamus.
Sed de his ſatis, Docet etiam locus iſte, vt quáuis ſa-
Prou.28. nus ſis, & iam ſacramenta ſuſceperis, ſemper timeas
iuxta illud, Beat⁹ qui ſemp eſt pauid⁹. Hęc enim mu
lier poſt ſanitate tremēs ac pauēs venit ad Ieſum. Vn
1.Cor.10, de beatus Paulus. Qui ſtat, inquit, ne cadat. Sed iam
audiamus euāgeliſtā narrātē quę vltra fecit hęc mu-
Tex. * lier, Ait itaq; * Et ob quam cauſam tetigerit eum,
indicauit corā omni populo, & quemadmodū confe-
ſtim ſanata ſit. Quia miracula ſua dñs ordinabat ma
gis ad propagādā fidē noui teſtamenti, quā ad ſalutē
corporū, & ſciebat tūc futurū eſſe, vt nūciaretur Iairo
mors filię, & propterea oportere Iairi fidē conforta
ri. Ideo miraculū manifeſtari voluit præſente Iairo,
vt fides illius roboraretur, & augeretur. Expēde quā
tā habeat Deus curā eorū, qui ad illū cōfugiunt. Expo
ſuit ſe in manibus eius Iairus, & ſe illi commendauit.
Quē dñs, vt ſuo, ſibiq; cōmēdato ita cōſuluit, vt eum
ante a quā filiā ſuſcitaret, hoc miraculo hilarem &
cōfidentem reddiderit. Vnde patet qua diligentia, &
ſolicitudine dñs cōſulat omnibus mortalibus, in pri-
mis illis, qui Deo ſe tradūt & illi tota mente cōfidūt.
Dan.13. De Suſanna ait ſcriptura, quia erat cor eius fiduciam
habens in dño. Et ſic dñs illius curā geſsit, & illā libe-
Pſal.54. rauit. Ideo Dauid. Iacta cogitatū tuū in dño, & ipſe te
enutriet. Diſcamus etiam ab hac muliere grati eſſe
Deo, & alijs enarrare miracula, & mirabilia, quę De⁹
operatur in nobis Sic Dauid narrabat in pſalmis, &
cāticis & hymnis beneficia, quæ illi Deus impertieba
tur, & vt alij etiā hoc facerent hortabatur dicēs. Nar-
Pſal.104. rate omnia mirabilia ei⁹. Quod ipſe faciebat, vt alios
Pſal.9. ſuo puocaret exēplo. Narrabo omnia mirabilia tua.
Pſal 21. Et iterū. Narrabo nomē tuū fratribus meis. Quos vt
Pſal.65. acrius excitaret, inuitabat & cōuocabat inquiēs. Ve-
nite, audite, & narrabo omnes, qui timetis Deū, quan
Exo.18. ta fecit animę meę. Sic moſes narrauit Ietro cognato
ſuo omnia, quę fecerat Deus populo Iſraelis. Ideo
dñs præcepit, vt Iudæi narrarent mirabilia Dei, &
Deu.9. præcepta eius filijs ſuis & poſteris. Et Angel⁹ Rapha
Tob.12. el Tobiæ dixit. Vos autē benedicite Deum, & narrate
omnia mirabilia ei⁹. Illi quoq; duo diſcipuli, quibus
Luc.24. dñs apparuit in Emaus in die reſurrectionis eius re-
uerſi narrabant diſcipulis quæ geſta erant in via, &
quomodo cognouiſſēt dominum in fractione panis.
Act.21. In actis etiam habetur, cum Paulus aſcenderet Ieroſo
lymam narrabat per ſingula Eccleſię quæ feciſſet
Deus per illum in gentibus, Denique conſuetudo
erat antiqua inter viros, & fœminas ſctās, ſi quid in
gne aut mirabile Deus faceret alijs narrare & cantica
Iud.5. cōponere in Dei laudē, vt mentes illorū exercitarent
Exo.15. ad laudādū Deum. Sic Moſes. Debora, Maria ſoror
Eſa.12, Moiſi Dauid, Eſaias, Ezechias, Anna mater Samuelis
Eſa.32. Iudith Tobias, Abacuc. Simeō, Zacharias, & denique
1.Reg.2. beatiſsima virgo Maria cātica cōpoſuerunt, & mira
Iudith.16 bilia Dei narrauerunt, nūtiantes alijs magnalia Dei,
Tob.13. vt inuitarent eos ad diligendū & amandū Deū. Hoc
enim eſt maximus virtutis in anima hominū effect⁹

& fructus, vt ſcilicet Deum verbis laudātes, illumq; Abac.3.
ſanctificātes alios ſimiliter hortemur, vt laudibus di Luc.1.
uinis permoti, velint Deum, & amare & colere. Nā
ſi tu reb⁹ geſtis Alexādri magni, aut Iulij Cæſaris au-
ditis vſq; adeo caperis, vt eos, quos nūquā vidiſti, &
a quibus nullū accepiſti beneficiū diligas, quid apud
te deberent efficere laudes dñi nři Ieſu Chři? Ideo di
xit Angelus Tobiæ. Opera Dei reuelare, honorificū Tob.12.
eſt Sic iſta mulier corā omnibus mirabilia Dei narra
uit, & alta voce quomodo ſanata fuiſſet a Chřo. Sic
nos grati ſimus Deo, & beneficia, quę nobis contulit
alijs narremus. Sequitur in cōtextu. * Et ipſe dixit Tex. *
ei. Fides tua te ſaluam fecit. Quo pacto fides mu-
lieris eam ſaluā fecit, quū dudū audiuimus, virtutem
exijſſe a dño, quę ſanitatē cōtulit? Dicit aūt fidē eam
ſaluaſſe, quia fide opus eſt, vt quis cœleſtia dona aſ-
ſequatur, Sicut ex bonis opib⁹ dicim⁹ hominē iuſtifi
cari, quāuis Dei benignitati, omnis iuſtificatio nřa ſit
aſcribēda, quia ſine illis non datur. Veluti ſiquis me
dicus curaturus ægrotum moneat, vt ſi ſanari velit
medicis præceptis pareat, Quod ſi acurate præſtite
rit, poterit ei medicus dicere. Tua obedientia te ſana
uit. Quoniam, niſi obtemperaſſet, medici remedia ni
hil profuiſſent, Sic Chři virtus ſanauit hāc mulierem
ea ratione, quia fidem habuit. Ideo dicitur, fidē eam
ſanauiſſe. Expende aūt, hāc mulierem ſanitatem ſuā
tactui fimbriæ aſcribere Chřus vero fidei illius ſalu-
tem attribuit. Quia ſicut reuera ſanitas gratię Dei de
betur, ita fides & cōtritio nřa eandem ſanitatē ope-
ratur, quamuis Lutherus mēdaciſsime dicat, nihil nos
in nřa ſalute cōficere. Imo ſine dubio, vt gřa eſt fons
ſalutis, ita & operatio noſtra per gratiam adiuta ſa-
luti cooperatur. ¶ Pręterea illa Chriſtum laudat &
ab illo laudatur, vt agnoſcas ſpōſum, & ſpōſam ſe ip-
ſos mutuō laudātes, Dicit illa. Faſciculus myrrhę dile Cant.1.
ctus meus mihi, inter vbera mea commorabitur, vt
eius tactu pectus meum ſanetur, Reſpondit ille Ec-
ce tu pulchra es amica mea, & oculi tui columbarū,
quorum vno vulneraſti cor meum. Fidei enim ocu-
lus per dilectionem operans vulnerat ſponſum. Reſ-
pondit ſponſa. Ecce tu pulcher es dilecte mi, & de
corus. Acſi diceret Nō nobis domine, non nobis, ſed Cant.4.
nomini tuo da gloriam. Dixit autem illi dominus. Pſal.113.
* Vade in pace, Hoc eſt, eſto ſecura & in mentis Tex. *
tranquillitate Deo gratias age & permane Ex hoc
Chriſti facto cum hac muliere diſcamus tria. Primū
diſcamus Chriſtum non eſſe perſonarum inſpecto-
rem, ſed ęquiſsimum adiutorem omnium pauperum
ac diuitum, Iudæorum, ac gentium, ſi modo credi-
derint; Petrus enim dixit, In veritate comperi, quia Act.10.
Deus acceptor perſonarum non eſt, ſed in omni gen
te qui timet Deū acceptus eſt illi. In Deuteronomio, Deute.10.
etiam dicitur, quod perſonam non accipit. Idem ha- 2 Par.19.
betur in ſecundo Paralipomenō. Et Paulus etiā ſcri- Ephe.6.
bit in ea quam ad Epheſios miſit, epiſtola, & iterum Colo.3.
ad Coloſſenſes, & princeps Apoſtolorum in prima 1.Pet.1.
epiſtola. Aequa enim benignitate excepit Chriſtus
mulierem pauperculam, atque venit ad ædes Iairi ar
chyſinagogi. Eodem modo nos diuites, & pauperes
ſanandos excipiet, ſi tamen ad ipſum venerimus. Fe-
ſtinemus

ſtinemus ergo ad Chriſtum omnes, qui in aliqua ca
lamitate ſumus. ¶ Secundo diſcamus Chriſtũ in cu-
randis ægrotis nõ modo verbis vti ſolitum, ſed etiã
membris ſuis, & veſtimentorum ſuorum tactu. Vo
luit enim honorare corpus ſuum diuinitati coniun-
ctum, & corporis indumenta. Sic etiam poteſt viui-
ficare, & ſanare animas noſtras, & corpora. Quod ſi
tactu poteſt viuificare mortuos: quanto magis im-
mortales erimus qui Chriſti carnem, & ſanguinem,
non tangimus in Euchariſtia ſed comedimus & bi-
bimus? ¶ Tertio quãuis mulier, quę obnoxia ſangui
nis profluuio ab annis duodecim impendiſſet omnẽ
in medicos ſubſtantiam ſuam, tamen à nullo fuerat
curata. Quo exemplo non ideo medicinam eſſe con
temnendam diſcimus, bene enim ipſa fecit: ſed ęgro
tos aliquos Deus ſibi reſeruat, in quorum ſanationę
glorificetur tempore ſuo, &c. Sed iam hiſtoriã proſe
quamur. Dicit itaque euangeliſta. *Adhuc illo loquen
te venit quidam ad principem ſynagogæ dicẽs ei. Quia
mortua eſt filia tua, noli vexare illum.* Moram enim
fecit Chriſtus in via, vt interea puella obiret. Vult
Deus vt miſerias & egeſtates noſtras conſideremus
vt clarius cognoſcamus beneficia, quæ in nos con-
fert. Dixit dominus Moſi. Quid habes in manu tua?
Exo.3. Reſpondit, virgam. Quid ita? Neſciebat Deus Mo-
ſem virgam tenere? Sciebat quidem. Cur igitur quæ-
rit? vt ipſe clare videat & aduertat quod clare virga
ſit. At præcepit vt illam eijceret, & verſa eſt in colu
brum: & tunc aperte vidit miraculum. Sic in nuptijs
in Cana Galilææ expectauit donec omnino vinum
deficeret. Nam quando virgo mater dixit, vinũ nõ
Ioan.2. habẽt, adhuc vinum (vt ait Cyrillus) non defecerat.
Quare idem fuit acſi diceret. Vinum in omnem cœ-
nam non ſuffecturum: erat enim adhuc plurimũ cœ
næ reſiduum: quare defectus vini, ne indecorus fo-
ret, petebat mater à filio cariſſimo, vt antequam pe-
nitus deficeret prouideret. Dominus tamen expecta
uit, vt omnino vinum deeſſet, vt in euidenti defe-
ctu euidentius miraculum oſtenderetur, quo gloria
Dei amplior fieret. Eodem etiam modo permiſit do
Ioan.11. minus Lazarum in ſepultura vſque ad corruptionẽ
deliteſcere: quo miraculum in eius ſuſcitatione cla-
rius effulgeret: & Dei potentia magis omnibus pate
ret. Ita etiã hîc euenit. Nam Iairus proficiſcens, Chri
ſtum vocaturus, puellam in vltimis non tamen mor
tuam relinquit: at de illa, quaſi obijſſet iam, loqueba
tur: dominus vero, cui omnia patent, optimè ſciebat
ipſam adhuc non eſſe mortuam: qua de cauſa immo
rabatur in via, vt puella moreretur intereà, vnde mi
raculum fieret maius, & patentius. Vult igitur Deus
vt nos prius defectus noſtros cognoſcamus, vt ille
nobis auxiliũ præſtet, quo nos liberati à criminibus
Luc.18. eum poſtea laudemus, & glorificemus. Hac de cau-
ſa interrogauit nonnullos quid vellent, ſicut cæcũ,
cui dixit. Quid vis vt faciam tibi? vt eo modo defe-
ctus & miſeriam ſuam cognoſcentes, ſalutem adipi-
ſci mererẽtur. Humiliẽremur igitur omnes nos, cog
noſcentes miſeriam, inopiam, & mortalitatem no-
ſtram, ſi volumus à Deo ſanari & ſuſcitari. Ani-
maduertamus igitur delicta noſtra & fragilitatem,
vt ſic mereamur à domino ſeruari & exaltari iuxta
1.Pet.5. illud Petri. Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt
vos exaltet in tempore tribulationis. ¶ Expẽde etiã
iſtius hominis ſtultitiam. Noli, inquit, vexare illũ.
Vexationem vocat orationem. Orabat Iairus Salua
torem, qui eius precibus exoratus illum ſequebatur
in domum ſuam, & iſte orationem vocauit vexatio
nem. Multi autem ſunt iſti ſimiles, qui putant ſe do-
minum frequenter orantes vexare: quare parũ, aut
nihil orant. At Deus non fatigatur orationibus, ſed
peccatis. Vnde per Eſaiam ait, ſeruire me feciſti in
peccatis tuis, & tribuiſti mihi laborem in iniquitati- Eſa.43.
bus tuis. Vides, vt peccata vexent Chriſtum, nõ ora
tiones? Magis vexabat hic Chriſtũ infidelitate ſua,
quã Iairus ſolicita petitione ſua. ¶ Obſerua etiã hunc
dupliciter errare. Primùm quia putabat Ieſum non
poſſe ſuſcitare defunctũ: & ideo dicebat Iairo ne ad-
duceret Chriſtum. Acſi diceret. Non opus eſt iam e-
ius aduentus: nam adoleſcentula mortua eſt, omni-
que prorſus caret remedio. Secundo errabat, quia pu
tabat more aliorum fatigari in eundo, cũ tamen vo
luntate ſua hoc fieret, piaque diſpenſatione, vt veri-
tatem humanitatis in ſe oſtenderet, & ſuis fatigatio-
nibus & laboribus gratiam multiplicem nobis mere
retur. *Ieſus autẽ audito hoc verbo reſpondit patri puel-
læ.* Non reſpondit nuntio illi incredulo, qui dixerat
Iairo, ne vexaret Ieſum: quoniam puella eſſet mor-
tua. Nam incredulitas non meretur Chriſti alloqu-
tionem. Hac de cauſa in die iudicij, non diſceptabit
Chriſtus cũ infidelibus, iuxta illud Diui Pauli. Qui
ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Hoc eſt, ſi- Rom.2.
ne legis diſceptatione, quemadmodũ ipſe Saluator
mundi ait. Qui non credit iã iudicatus eſt: quia non
credit in nomine vnigeniti filij Dei. Atque ideo re- Ioan.3.
ſpondet patri puellæ dicens. *Noli timere: crede tan-
tum, & ſalua erit.* Acſi diceret. Ne deſiſtas à fiducia
tua & fide in me. Non enim refert quã male habeat
filia tua, viuat ne, an mortua ſit: fides nanque tua illã Ioan.11.
ſaluare poteſt: ſi credideris, videbis gloriam Dei. Eo
dem quoque modo in Iſraelitis fides probabatur. Hi
lęti ex AEgypto diſcedebant, ſciebant ex miraculis
quæ per Moſem fiebant, ſe clementem habere Deũ.
Verum ad mare cum veniſſent, & viderent à tergo
imminentes AEgyptios, adeo debilitati ſunt, & eo-
rum fides imminuta, vt dixerint ad Moſem. Quid
hoc facere voluiſti, vt educeres nos ex AEgypto? Exo.14.
Vtinam in AEgypto mortui eſſemus, &c. Eodẽ mo-
do res nobiſcum habet. Credimus enim cum proſpe
re omnia ſuccedunt: ſed malis ingruentibus fides lã
gueſcit, nõnunquã etiam penitus extinguitur, niſi
verbo & gratia Dei conſeruetur. Ne autem Iairi fi-
des quæ hæmorrhoiſſæ miraculo erat confirmata,
audito filiam eſſe mortuam, langueſceret, ſicut acci-
dit populo Iſraelitico, cui Moſes dixit. Nolite time
re, ſtate & videte magnalia Dei, &c. Voluit illũ do
minus his verbis corrobare. ¶ Obſerua autẽ quomo-
do Chriſtus conſolatur nunc Iairum verbis, quem
anteà conſolatus fuerat exemplo. Conſolatus enim
illum fuerat opere, ſcilicet, miraculo hæmorrhoiſſæ
& nunc verbis illum conſolatur. Vnde Paulus ait.
Benedictus Deus pater miſericordiarum & Deus to 2.Cor.1.
tius conſolationis: qui conſolatur nos in omni tribu
latione noſtra. *Et cum veniſſet domum, non permiſit
intrare ſecum quenquam niſi Petrum & Iacobum &
Ioannem, & patrem, & matrem puellæ.* Reiecta tur
ba coram iſtis tantum miraculum facit. Primo quia
voluit

voluit aliqualiter esse occultum: propter inuidiã Iudæorum, ne per hoc daretur eis maior occasio persequendi eum ante tempus. Ideo noluit coram omni multitudine tam magnum facere miraculũ, ne Pharisæorum inuidiã magis irritaret. Noluit tamẽ prorsus esse absconditum: ne omnino ignoraretur. De iure autem sufficiebant isti tres, quia in ore duorũ, aut trium, stat omne verbum. Secundo hoc fecit, vt doceat nos ex operibus nostris gloriam hominum nõ quærere: sed soli Deo velle placere. Et quanto opera nostra fuerint excellentiora, tanto magis fugienda est hominum multitudo. Tertio quia hoc miraculũ faciebat ad consolationem particularis personæ. Miracula enim, quæ Christus faciebat, non propter bonum commune, sed ob consolationem alicuius personæ specialis: non publicè, & pàlam, sed occulte faciebat. Et hos tres Apostolos voluit esse testes, quia digniores, & sanctiores cæteris erãt. ¶ Docemur hic primo vt ab inuidis bona nostra abscõdamus: ne illis demus occasionẽ maioris inuidiæ. Sic Christus sępe fugit à Iudæa, & aliquando abscondebatur: sciẽs inimicos suos eius præsentia deteriores fieri. Demus (iuxta Apostoli consilium) locum iræ. Sic Iacob fugit à facie fratris sui Esau: ne eius præsentia scãdalizaretur. Hoc idem fecit Moses relinquens AEgyptũ, & abiens in terram Madian. Hoc etiam suos admonet Christus dicens: Si vos persecuti fuerint in vnã ciuitatem, fugite in aliam. Quod adhuc paruulum fecisse commemorat euangelista Matthæus, cũ fugit in AEgptũ, vt daret locum iræ & sęuitię Herodis regis iniqui. ¶ Docemur secundo gloriam mũdi fugere, & vanas hominum laudes non appetere: stultum est enim thesaurum tuum recondere vbi non valeas sumere cum volueris. Si ponis bona tua in ore meo, nõ in tua, sed in mea sunt potestate: cum vtique pro meo libito te posim vel laudare, vel vituperare. Sanum vas & inconcussum est conscientia, & seruãdis secretis idoneum: nullis patens insidijs: quod ibi reposueris non perdes, sed seruabit viuo, & defuncto restituet. Quocunque vadis, tecum portas depositũ tuum: cum viuis adest, & in morte sequetur te gloria tua. Propter hanc Moses & Aaron non ingressi sunt terram promissionis. Sancti occultabant bona opera sua, instar illorum, qui candelam incensam portãtes, illam à vento operiunt, ne extinguatur. Quomodo facere debent illi, qui bona opera faciunt: ea enim sunt occultanda, ne ab aura gloriæ inanis rapiantur. Christus ergo, vt nos hanc doceret doctrinam, coram paucis hoc miraculum fecit, eosque admonuit secreto vt nemini dicerent. ¶ Docemur tertio melioribus & dignioribus honorẽ, & munera publica deferre: quotiescunque (quod sæpe accidit) iudicũ aut electorũ potestate functi fuerimus. Sic Christus hos tres Apostolos plusquã alios honorauit: quia digniores erant. Quanquã hac nostra tempestate secus multo fit, indigni nanq;, ambitiosi, & impij, optimis viris sæpenumero in prælaturis & dignitatibus præferuntur, florentesque viuunt: at virtus vbique iacet. Isti autem similes sunt Sichimitis, impium Abimelech in regem eligentibus: qui postea Sichem funditus eruens salem superseminauit, dignum sanè facti incolis præmium tribuens: at tandem miserrime interijt. Eo pacto qui immeritos euehunt, se ipsos destruunt, eosque, quibus honorem deferunt, simul. Nam omnes in infernum ruunt. Sequitur. *Flebant autem omnes, & plangebant illam.* Omnes qui erant in domo Iairi lamẽtabãtur. Et in Matthæo habetur, erant ibi tibicines, vt mos erat Iudæorum in morte magni alicuius viri cantus, & modulos facientium, vt alios prouocarẽt ad fletum. Sic in secundo Paralipomenon habetur Ieremiam lamẽtatum esse super Iosiam: & duxerunt cantores & cantatrices, qui replicarẽt lamẽtationes: vnde quasi lex obtinuit in Israel. In huiusmodi autem lamentationibus solebant repetere præclara gesta defuncti, vt patet in Ezechiele, cui dominus dixit. Et tu fili hominis assume lamentum super Pharaonem, &c. Hũc fletum compescuit dominus: vnde subditur. *At ille dixit, Nolite facere non est mortua puella, sed dormit.* Paulus Apostolus in epistola ad Thessalonicenses mortem somno comparat, inquiens. Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut cæteri, qui spem non habent. &c. Si enim credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & eos, qui dormierunt per Iesum adducet cũ eo. Dic mihi ô Paule Apostole siccine agis? Christum dominum, qui vita omnium est, mortuum dicis: hominẽ autem, qui nihil aliud est, quam quoddã simulachrũ & exemplar mortis, dormientem vocas? Hoc tamẽ non sine mysterio à Paulo dictum putes. Christum mortuum vocat, hominem autem, dormientẽ. Nos enim ideo dormimus, quia dominus mortuus est, faciens, vt mors nostra in somnum verteretur, eius autem resurrectio obitum nostrum in requiem, & trãquillitatem conuertit. Si enim Iesus, inquit, mortuus est & resurrexit: ita & eos, &c. Quia Deus morti se subiecit, mors nostra in somnum versa est: & quia Christus resurrexit, nos etiam resurgemus. Hoc autem eo dicitur quoniam moriẽs dominus adeo dulcem mortem reddidit, vt iam nõ mors, sed somnus & quies dici debeat. Anteaquã enim Saluator noster moreretur, mirum erat, quã formidabilis omnibus, odiosa omnibus, neminiq; chara esset mors. At postquam dominus passus est: iam non est, quæ fuerat. Illa enim semper horrida & formidolosa, quæritur ab adolescentulis & à pueris, qui se voluntario offerunt martyrio. Recte igit dici potest morte Christi mortem nostram redditam esse suauem, & vmbrã mortis tantummodo. Quis igitur vmbram fugiet? Quis ignem pictum formidabit? quis somnum timebit? ¶ Visa iam causa, quare mors nostra somnus dicatur, modo videre restat, quam habeat mors nostra cum somno similitudinem. Primum enim quoniam dormientes vocati expergiscuntur, mortui autẽ nequaquã, nec à sepulturis resurgunt: inde colligit peccatores verè esse mortuos licet inter nos viuant, mortuus autem qui in sepulchris sunt non esse mortuos, sed dormientes: quo pacto Christus hic hanc adolescentulam dormientem vocauit. Quemadmodum enim, si ex duobus iacentibus alterum facile excitares, alterum vero nullis vocibus, nullis motibus, aut ictibus posses excutere à somno: diceres quidẽ priorem somno fuisse oppressum, alterum vero mortuũ esse: sic de peccatoribus & mortuis dicẽdum est: isti enim in iudicio vocati resurgent: illi vero si ad finẽ vsque vitæ non expergiscantur mortui in æternum perma-

Margin notes: Deute.19. Rom.12. Gen.28. Exo.2. Mat.10. Mat.2. Num.20. Iudi.9. 2.Par.35. Eze.32. 2.Thes.4. 1.Cor.15.

permanebunt. Nam sepulti omnes in iudicio resurgent, & Deo vocanti respondebunt. Quoniam ipse
1. Thes. 4. dominus in voce, & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, vnica nanque voce vocati excitabuntur: neque expectabunt, vt secundo vocētur. At tu, qui mille modis à Deo vocatus, percussus multis laboribus, afflictus innumeris tribulationib⁹ & aduersitatibus non resipuisti, neque experrectus es à peccato: nonne multo magis mortuus dicendus es, quam illi, qui in sepulchris vsque ad diem iudicij dormiunt? Quod si prædicatorum vocibus te vocātibus non obtemperas: cur tamen non auscultas Dei admonitionibus quoties te laboribus & aduersitatibus vocat? Iob posteaquam vehementer percussus
Iob. 19. fuit, dixit. Manus domini tetigit me. Quis esset tam stupidus qui à lecto, in quo decūberet deiectus, fracto crure, aut capite nihil tamen quereretur, aut mutiret? Hæc autem omnia Deus in te expertus est. Nā te in principio multis vocatum vocibus, quoniā audire noluisti, varijs deinde calamitatibus affecit: quę nihil eo magis profecerunt. Vnde restat te in vitijs non secus esse omnibus captū sensibus, ac mortui in
Apoc. 3. sepulchris suis iacent. Sic de quodam dixit Deus in Apocalypsi. Nomen habes, quod viuas, & mortuus es. Atque ideo in scriptura mors vocatur somnus, & peccatum mors atque adeo mortui dicuntur dormire, & peccatores vocantur mortui. In libris Regū
3. Reg. 2. 3. Reg. 11. 3. Reg. 14. 3. Reg. 15. 4. Reg. 20. 4. Reg. 24. 2. par. 27. 2. Reg. 7. Esa. 14. 1. Cor. 15. Rom. 6. Ephe. 2. Colo. 2. 1. Pet. 2. 1. Ioan. 3.
sæpe dicitur: dormiuit hic, aut ille rex cum patribus suis. Hoc dicitur de Dauide, Salomone, Roboam, Alia, Ezechia, Ioachim, Ioatham. Et dominus dixit Dauidi, Cū dormieris cum patribus tuis. Et Esaias. Omnes reges gentium dormierunt. Paulus quoque iterum ait. Ergo qui dormierunt in Christo. Verùm peccatores mortui dicūtur. Sic Paulus ad Romanos ait, si mortui sumus peccato, &c. Et ad Ephesios, cū essemus mortui delictis. Et idem ait ad Colossenses. Petrus quoque princeps Apostolorum. Vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. Et Ioānes: Qui nō diligit, manet in morte, &c. *Et deridebant eum. Scientes quod mortuus esset.* Vnusquisque verba, quæ audit pro spiritu suo interpretatur. Loquebatur Christ⁹ metaphoricè, vocans mortem iustorum quoniā ad quietē moriuntur: isti autem, vt bruti & carnales pro libidine suorum intellectuum illud interpretātur. Eodē modo loquutus est Christus cum Nicodemo de baptismo inquiens. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spi
Ioan. 3. ritu sancto, &c. Ille vero homo rudis & carnalis, rudius & cortice tenus dictum intelligēs, dixit. Quomodo potest homo cum sit senex iterum nasci? Summus quippe labor est sapientibus coram rudibus verba facere, & dolosis hominibus: qui verba accipiunt non iuxta verum & genuinum sensum, sed pro sui crassi & deprauati intellectus captu. Omnes autem prædicatores huic incommodo subiecti sumus. Nā quāuis ea, quæ dixeris, optima honestissimaque sint, ab hominibus vitiosis & captiosis ita torquentur vt plurimam decoris, & honestatis partem videantur amittere, &c. ¶ Obseruandum hic est hanc derisionē magnam fidē fecisse huic miraculo: ex hoc enim apparet verè esse mortuam. Ex eo nanque quod sciebant mortuam esse, ridebant dicente Christo illam dormire. ¶ Discamus hinc non ægre ferre si ab aliquibus irrideamur. Nam Christus patiēter se habuit cum istis derisoribus, & nihil eis respondit: sed tacēs transiuit, & fecit, quod facturus venerat. Hoc faciamus si volumus esse Christi discipuli. Etenim qui se dicit in Christo manere: debet sicut ipse ambulauit, ambulare. Omnes enim, qui piè volūt viuere in Christo, necesse est, vt ab impijs vexentur & derideātur. Proprium enim malorum est bonos irridere. Vnde in prouerbijs habetur. Ambulans recto itinere, & timēs Deum despicitur ab eo, qui infami graditur via. Prou. 14.
Et iterum. Abominantur impij eos, qui in recta via Prou. 29.
sunt. Sed hoc te non moueat: quia vituperium bonorum laus est, si ab impijs irrogetur: & è diuerso, laus vituperium. Malis enim displicere, laudari est. Non enim potest censura aliquam habere authoritatē vbi qui damnatus est, damnat. Quapropter tam turpe videri debet laudari ab improbis, quā si ipsa turpia laudarentur. Ne igitur timeas irrideri ab ijs, qui irrisione digni sunt: sicut nec Christus horum verba curauit. Nam quando mali irrident bonos de bonis operibus, quæ agunt: idem est acsi cæci videntes deriderēt, quia vident, & claudi incedentes, quia rectè incedunt. Vnde ipsa irrisio, irridenda est. Quod si nemo sanæ mentis poterit non irridere claudum, qui bene incedentes derideat: optimo iure ridendi & despiciēdi sunt isti delusores, non imitandi. Quod si dicat aliquis. Derisio malorum præualebit, quia sunt plures: respondetur, Deum & sanctos in adiutorium bonorum contra malos descensurum. Vnde psalmista ait. Qui habitat in cœlis irridebit eos: & domin⁹ subsannabit eos. Psal. 2.
Nam non est vituperiū solis, si noctua vel non aspiciat, vel despiciat illius lucem: neque est vituperium auri & argenti si iumenta ea non habeant in pretio: quibus nihil, nisi fœnū pretiosum videtur. Sic non est vituperium bonorum si ab improbis despiciantur: imo, ausim dicere, neminē adhuc esse fœlicem, qui à turba nō irrideatur: cui, vt dixi, optima quæque despicabilia, & abiecta vidētur. ¶ Docemur secundo Christi exemplo non respōdere derisoribus Esa. 36.
ne illos in maiorem insaniā prouocemus. Vnde Ezechias rex Iudæis præcepit, ne responderent Assyrijs qui irridebant Deum, & populum eius: ne in grauiores blasphemias prolaberentur. Quemadmodum enim aqua frigida in ollam feruore bullientem missa eius æstum comprimit: sic silentium æstuantem blasphemorum & irrisorum hominum iracundiam, & malitiam intercludit. Ideo Ecclesiasticus consulit dicens. Nō incendas carbones peccatoris. Quapropter Eccl. 8.
psalmista ait. Cum consisteret aduersum me peccator obmutui, & humiliatus sum: & silui à bonis. Sed Psal. 38.
multi sunt, qui verbulo vno læsi sexcenta maledicta & cōuicia iaciunt. Vt enim porticus Olympiæ artificio quodā vocem emissam septies reddebat: qua de causa heptaphonon vocabatur, eo quod non semel, vt Echo, sed septies acceptam vocem referret: sic plurimi vna affecti contumelia, septem rependunt. ¶ Discamus tertio in bono incepto perseuerare, nec ab illo propter derisores desistere. Nā simulac aliquis studium suum cultui diuino applicat: statim à diabolo innumeris interpellatur modis. Sic Christo eunti, vt bonū opus, piumque perageret, conata est mūdi nequitia obsistere: ne facinus tam egregium perficeretur. Hæc enim est vna de astutijs diaboli, bonum inceptum videlicet, in germine, & principio suffocare,

Vnde

Gen. 3. Vnde per serpentem, religionem in paradiso incipiẽtem, & quasi nascentẽ suffocauit. Quapropter in Ec- Eccl. 2. clesiastico dicitur. Fili accedens ad seruitutem Dei sta in iustitia, & in timore: & præpara animam tuam ad tentationem. Sed tu perseuera in bono incepto & procedens viam inchoatam prosequere: exẽplo Christi domini nostri qui nihil impeditus ineptis derisionibus, non cessauit, donec in locũ peruenit, vbi adolescentula mortua iacebat. Vnde ait euãgelista. *Ipse autem tenens manum eius clamauit dicens. Puella surge.* Qui sola voluntate illam suscitauit, tenuit manũ eius, vt satisfaceret desiderio patris: qui secundum Mat. 9. Matthæum dixerat. Impone super eam manum & viuet. Clamauit autem, ad ostendendum magnitudinem potestatis: quia clamor vox vehemens est. Ita vt ostenderet per fortitudinem huius vocis animam cogi ad corpus remeare. Sic se habuit in Lazari su- Ioan. 11. scitatione. Clamauit autem imperatiuo modo quasi potestatem habens, dicẽs, Puella surge: non fecit autem orationem aliquam sicut Helias, & Helisęus. Et 3. Reg. 17. in hoc mirabantur magis Iudæi, sicut in doctrina: 4. Reg. 4. quia non prædicabat sicut doctor & expositor legis se sicut legis lator, & tanquam potestatem habẽs, vt inquit Matthæus. Admirabantur turbæ super doctri- Matt. 7. na eius: erat enim docens eos, sicut potestatẽ habens & non sicut scribæ eorum, & pharisæi. Hoc etiã modo suscitabat mortuos, & miracula operabatur tanquàm Deus: potestatem diuinam ostendens illo modo imperatiuo, ad cuius nutum omnia subijciebantur: atque ideo sequitur. *Et reuersus est spiritus eius & surrexit continuo.* Non poterat nanque aliter fieri iubente Christo: quare eo volente puella necessario erat surrectura. Reuersus est autem spiritus eius ab occulto receptaculo suo ad corpus exanime Christo iubente, & Angelo sancto (vt creditur) ducente. Fuit enĩ anima illius puellæ in aliquo receptaculo, eo paruo tempore, quo fuit inter mortem & suscitationẽ. *Et iussit illi dare manducare.* Hoc fecit ne putaretur esse phantasma: sed per hæc signa ostenderet veritatem resurrectionis, sicut in resurrectione sua, qui co- Luc. 24. medebat cum discipulis suis. Nam si ambularet, non Ioan. 21. constabat de vera resurrectione: quia poterat dæmõ arripere illud corpus, & mouere illo motu progressiuo: non tamẽ poterat facere has operationes vitales, vt comedere, loqui, videre, audire: quoniam hoc nisi ab animali, fieri non potest. Et tamen si dæmõ arriperet corpus puellæ mortuæ, illud non ideo animatum redderetur: quia dæmon non potest formaliter vniri corpori, sed tantum, vt motor: & per cõsequẽs nec comedere posset, neq; alias operationes vitales exercere. ¶ Obserua autem Christum non dedisse cibum puellæ: sed tantum iussisse ei dari propter duo. Primum ad tollendam suspicionem, ne forte puella putaretur non verè comedere: sed propinante Christo oculos inspectantiũ obcæcari, quo vera cibi sumptio appareret, cum tamen præstigiosa, & falsa esset: parentibus autem id munus præstantibus omnis dubitatio sublata est. Secundo quia facere volebat ea, quæ nemo aliorum facere poterat, quę autẽ per alios fieri potuerunt, facere noluit: alij nanque poterãt cibum & potum illi ministrare. Sed sequitur. *Et stupuerunt parentes eius quibus præcepit, ne alicui dicerent, quod factum erat.* Noluit, vt omnino ignoraretur puellam ab illo suscitatam fuisse: quia miracula non faciebat, nisi ad ostensionem diuinæ virtutis, ideo nullum eorũ voluit penitus latere. Sed voluit Christus, vt miraculum hoc aliqualiter ad tempus occultaretur, & postea manifestaretur. Fecit enim hoc miraculum, primo anno, quo cœpit prædicare, vel in principio secundi: & restabant ei adhuc anni duo. Ideo noluit, vt hoc miraculum esset apertum, ne incitaretur pharisæorum malitia ad illum occidendũ, quo eius opera & prædicatio intercluderentur: sicut factum est illo anno, quo morti traditus est. Nam tãta surrexit contra dominum inuidia, vt non auderet palam loqui aut ambulare. Ideo recessit à Iudæa in Ioan. 7. Galilæam, & iterum in regionem circa desertum in ciuitatem Ephrem. Itaque noluit modo talia miracu- Ioan. 11. la palam edere, quibus irritarentur magnopere contra ipsum Iudæi: quoniam ex Lazari suscitatione statuerunt Iudæi Christum morte mulctare. Quod etiam nunc, nisi Christus præcaueret, facerent. Qua de causa si in initio prædicationis suæ Christus dominus mortuos publice suscitaret, occiderent eum ante tempus perfidi homines, nondum completis operibus, quæ ex prophetarum vaticinijs erant cõsummanda: vel saltem exularet, aut lateret longo tẽpore, aut se miraculosè defenderet, quorum quodlibet erat inconueniens. Ideo his de causis opera sua modo occultauit, posteà vero publicè mortuos suscitauit, sicut filium viduæ in Naim, & Lazarum: quos Luc. 7. astante vniuerso populo suscitauit. Nunc autẽ Christus voluit vt suscitatio ista aliquanto tempore occulta maneret, vel saltẽ dubia redderetur: quod sufficienter factum est per modũ istum occultationis, quem Christus seruauit. Sed quia noluit hanc suscitationem prorsus occultam esse, adhibuit quinque testes, qui opportuno tempore de hoc testimoniũ perhibere possent. Non autẽ tenebantur tacere, nisi quatenus Christus alium mortuum suscitaret publicè. Quare cum suscitauit filium viduæ in ciuitate Naim liberati sunt hi testes ab obligatione tacendi: quoniã ille coram omni populo suscitatus est. ¶ Aduertẽdũ hic est, quoniam Christus paulo ante Genesarenum dæmoniacum voluit habere præconem miraculi facti, & diuinæ potentiæ: nam præcepit illi, vt miraculum euulgaret: at huic principi synagogę iussit ne diceret, & illum noluit præconem habere, vt sic testaretur Deum humana prudentia aut sapientia parum vel potius nihil indigere. Ille dæmoniac⁹ pauper homo erat, simplex, rudis, vilisque conditionis: Archisynagogus, diues, prudens, peritus in lege, sapiens ac potens: at diuina sapiẽtia illũ despectũ dæmoniacũ elegit in suorũ mirabiliũ prędicationem, huic autem silẽtiũ indixit. Non enim in sapientia humana fundatur prędicatio euãgelij, sed in diuina virtute: nec diuites, potẽtes, aut sapiẽtes elegit Deus, sed Apostolos discipulosq; homines piscatores & de media plębe, ac illiteratos. Ideo Paulus ait. Non multi poten- 1. Cor. 1. tes secundum carnem, non multi sapientes, nõ multi nobiles sed quę stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contẽptibilia elegit Deus, & ea, quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret, vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Sũt multi arrogãtes, & superbi theologi qui quoniã peritiores in prædicãdo, & docẽdo sibi vidẽtur, existi-

tur existimãt doctrinam suam orbi omnino esse necessariam, nec posse aliter ad salutem viam patere. Verum isti proculdubio longe errãt. Quanuis enim concionentur, legant, aut scribant ingentia librorũ volumina: bene tamen sine illorum ope ecclesia poterit stare. Deus enim nullius indiget auxilio. Fuit enim Augustinus summus doctor Christianæ ecclesiæ, non tamen illi vsqueadeo necessarius, vt ab illo vniuersus reipublicæ Christianæ status penderet. Quamobrem, & si nunquam natus fuisset, non propterea esset aliqua ex parte imminuta religio catholica. Fuit etiam Paulus maximus orbis prædicator, hic tamen tempore quo prædicationis summa erat

Act.24. necessitas, vinctus fuit duobus annis, & sic cessauit tũc illius doctrina. Ne igitur superbias, neve te magnifacias credens omnes doctrina tua indigere: sine te enim optimè agemus: quòd si obieris, Deus alios producet, quin & de puluere terræ potẽs est summos viros suscitare, quibus tu tertio die obliuioni tradaris. Ideo conclusit Apostolus in sacra autoritate inquiens, Vt nõ glorietur omnis caro in cõspectu eius. Qui plura à Deo beneficia, quàm alij, accepimus, maiori ad Dei cultum alijs, deuincti vinculo tenemur: quamobrẽ oportet simus supra omnes humiles, pij, & timentes dominum: propè enim adest tẽpus, quo corpore vitaque exuti seuerissimam reddemus talẽ-

Act.25. torum, idest, donorum Dei, quæ accepimus rationẽ, & quomodo illis vsi fuerimus: quibus vtinam in dãnationem nostram non abutamur. ¶ Secundo discamus non reuelare proximorum nostrorum secretos defectus, neve eos in publicum efferre. Filius viduæ

Luc.7. cum mortuus efferretur, ad portam ciuitatis positus

Ioan.11. fuit: vbi ab omni populo esse defunctus iudicabatur. Lazarus item publica solennique pompa tumulatus fuerat. Istæ igitur mortes, quoniam constabant, non vetat Christus, ne manifestentur. Quoniam quotiescunque mors publica est: idest, quotiescunque proximus tuus ea licẽtia in peccando se habet, vt nemini non sit notum, ipsum esse vel vsurarium, vel concubinarium, aut alio quouis modo peccatorem: impunè tu etiam de illius peccato loqui poteris. At verò peccatum occultum cur manifestabis? Cur mortẽ proximi secretam efferes? Cur inscienti & ignoranti occulta proximi tui vitia prodes? Sed multi sunt vanissimi homines, qui tãquam ciuitas sine muris, vas sine operculo, equus sine fræno, nauis sine clauo, domus sine foribus: sic illi nihil pensi, nihil probitatis, aut prudentiæ habent. Verùm homines isti proditores, & infidi, qui quæcunque sciunt, in publicũ enunciant, & cum iactura animarum suarum fratres infamant, ignominiaque afficiũt, stultissimi dicẽdi sunt, siquidem proximis non sine incommodo suo noce-

Eccl.19. re volunt. De quibus ad literã ait Ecclesiasticus. Sagitta infixa femori canis: sic verbum in corde stulti. Canis enim sagittam infixam femori suo habens non quiescit donec remoueat illam: ita nec stultus quiescere potest, donec maledictum, quod de proximo suo audiuit, alijs dicat. Præterea sicut canes non solũ carnes comedũt, sed etiã ossa rodũt: sic isti nõ solum carnalibus hominibus detrahunt, verum etiam spiritualibus. Et præterea quemadmodum canes in macello morantes sanguinolẽta habent labia, & sanguini insidiantur: sic isti sanguine proximorum madidi, in ore suo peccata aliorum portãt. Vnde ad eos pertinet illud prouerbiorum. Insidiemur sanguini. Prou.1.

Quoniam igitur obitus istius puellæ occultus erat, vnde mortem occultam resurrectio occulta fuerat consecuta: ideò Christus iubet, vt occultetur. Disce hinc peccatum proximi tui, ad pœnitentiam cõuersi celare. Quod si conuersus non est, poteris quidem illũ secreto admonere, vt à peccato exeat: quod si parum promoueris, seruabis ordinem à Christo in euãgelio traditum, quem nos exposuimus in capite decimo septimo huius. Verum si post peccatum vitam correxit quid opus est prælato aut cuiquam dicere? Ita hæc mortua est & resurrexit intra domum suam quare præcipit dominus, ne manifestetur, &c. ¶ Tertio discamus omnem prorsus arrogantiam & inanẽ gloriam contemnere, ne velimus bona opera nostra omnibus esse nota, ab omnibusque laudari. Imo potius ea Deo reseruemus: qui cum ea optimè omnium nouerit, ea poterit laude & præmio digno afficere. Vt hoc igitur doceret Christus, præcepit miraculum tacere: quod idem in leproso fecit, quem curauerat. Luc.5.

Dixit etiam pręcipiendo, vt nulli diceret miraculũ, sicut in quinto capite huius iam vidimus & enarrauimus quomodo fugienda sit arrogãtia & vana gloria: & omnia opera nostra propter Deum facienda. ¶ Denique docemur & quarto Deum non esse personarum acceptatorem, sed æquissimum adiutorẽ omnium tam pauperum, quàm diuitum, Iudæorum & Gentium: si modo crediderint. Vnde Petrus dixit. Act.10.

In veritate comperi, quia Deus personarũ acceptor non est: sed in omni gente qui, &c. Aequa enim benignitate accepit Christus mulierem pauperculam, & venit in magnificas Iairi principis synagogæ ædes. Eodem etiam pacto nos pauperes vel diuites æqua benignitate, & misericordia excipiet: si humili & contrito corde ad ipsum venerimus. Festinemus igitur ad Christum dominum, omnes, quotquot in aliqua calamitate & angustia sumus. ¶ Docet præterea hæc historia Christianorum mortẽ, non esse nisi somnum quendam. Ideo Ioannes audiuit vocem de Apoc.1.

cœlo dicẽtem sibi: Beati mortui, qui in domino moriuntur. A modo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. ¶ Demum docet quantum profectũ faciemus, quantumque cõmodum accipiemus, si ad eucharistiam, vt decet, accesserimus: quandoquidẽ hæc mulier ad tactum tantummodo vestimentorũ Christi, sic sanata est. Sed iã nũc finẽ faciamus huic capiti, tẽpus exigit. Quã obrẽ ad subsequẽtis capitis explanationẽ accedamus Christo Iesu dño nostro auxiliũ suũ præstante: qui benedictus in secula viuit & regnat cum Deo patre & Spiritu sancto in gloria sempiterna: ad quam nos omnes miserrimos peccatores post hoc exilium perducere dignetur. Amen.

CAPVT IX.

NTER DEI magnalia obseruatione & consideratione dignum esse existimo modum & ordinē quo Deus salutē nostrā operatus est. Poterat eñ Deꝰ, qui omnia ex nihilo creauit vt ēs sua omnipotentia totum mundum ad se conuertere sine adminiculo Apostolorum neque hominum aliquorum: sed sicut in cœlestibus per Angelos multa operatur, ita in terra elegit Apostolos, prophetas, & doctores, per quos populum erudiret. In hoc certe suam benignitatem ostendit, qui tā dulciter & benigne homines allicit: suamque sapientiā declarauit qui totum mundum per discipulos simplices & pauperes edocuit. Iam in capite sexto huius euangelij vidimus quomodo Christus dominus ex multitudine suorum discipulorum segregauit duodecim, quos Apostolos nominauit: nunc autem eos honorat mittens illos ad prædicandum & tradēs potestatem ut miracula facerent, ideoque sequitur in contextu. *Conuocatis autem Iesus duodecim Apostolis dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia & vt languores curarent.* Ostenditur hic deitatis Christi excellentia, quia non solum ipse facit miracula sed discipulis concessit hanc autoritatem: quæ tanta est vt facile superet omnem naturam. Si enim super terram non est potestas quæ dęmonibus comparetur: planum fit vt Christus dans potestatem super spiritus, det & super omnem terram. Habent ergo Apostoli potestatem super cœlos, elementa, & super omnem carnem, quantum necesse est ad negotium euangelij: quod ipsa experientia monstrauit. Hæc autem potestas non fuit absoluta in Apostolis vt possint quidquid vellent super dæmones, sed solum vt possint eos è corporibus eijcere vt in Matthæo dicitur, Dedit eis potestatem spirituum immundorum: vt eijcerent eos. Non enim poterant quidquid vellent super eos, scilicet, claudere eos in abyssum, vel tollere potestatem tentandi homines: imo nec facere quod ipsimet Apostoli non tentarentur: nam Iudam (cui etiam data est hæc potestas) tentauit Sathanas, & post buccellam introiuit in illum: & Petrum etiam valde tentauit, & omnibus illis dixit Christus. Ecce Sathanas expetiuit vos vt cribaret velut triticum, &c. ¶ Aduertendum quod ista potestas non fuit in Apostolis aliqua qualitas siue virtus actiua existens per quam possent aliquid facere quod prius non poterant: quia potestas faciendi miracula est infinita, ideo homini non potest dari ita quod efficiatur aliquid ipsius hominis, sicut potentia visiua est aliquid hominis: nam tunc homo efficeretur Deus ꝙ est impossibile. Præterea si talis potestas esset vere in Apostolis, possent quandocunque vellent, miracula facere: sed non poterant, quia post collationem illius potestatis oblatus est eis dæmoniacus & non potuerunt eum sanare vt infrà videbimus in hoc capite & Matthæus & Marcus enarrant. Non ergo erat ista potestas vere aliquid in Apostolis sicut character est in sacerdote, qui quantumcūque impius sit, consecrat si vult. Sed ista potestas vere in Deo erat qui faciebat miracula sed concessit illam Apostolis taliter quod quādocūque ipsi inuocarent nomen Christi ad operationem alicuius miraculi, statim illud fieret si peterent cum fide, alias non: sicut dæmoniaco illo non præstiterunt sanitatem (vt Christus eis dixit) propter suam incredulitatem. Hanc potestatem tantum dedit Apostolis & non alijs: & licet Christus concesserit alijs qui fidē habuerit vt habetur infra & in Matthęo quia omnis qui habuerit fidem sine hæsitatione miracula faciet: hanc fidem nunc dedit Apostolis, & illam conferendo insinuabatur conferre eis potestatem faciendi miracula. Cæteris vero non dedit hāc potestatem, quia non contulit eis istam fidem. Ideoque non erat alia potestas data Apostolis vt miracula ederent, quæ esset in eis aliqua potentia actiua: sed solum ista fides, per quam volentes poterant ea facere. Aliquando autem deficiente in eis fide, defecerūt & miracula. ¶ Rursus obseruandum quod virtutem dicit & potestatem dedisse, quia discrimen est inter virtutem & potestatem. Virtus enim est in miraculis faciendis, & potestas in dæmonibus eijciendis: propterea dicit quod misit illos vt dæmones expellerent & languores curarent, quia ad vtrunque faciendum dedit eis potestatem plenariam. Fieri quidem solet vt nonnulli huius mundi principes famulos ad itinerandum mittant nec prębent illis necessaria ad viam perficiendam: vtuntur enim eis veluti mancipijs & abiectis seruis. Similiter & reges erigunt homines ad suprema officia & dignitates: nec tamen eis concedunt nec præstare possunt virtutem nec merita quibuscum dignitatem, ad quam assumuntur, exerceant. Non sic Deus non sic, imo Apostolis suis ad culmē Apostolatus vocatis, virtutē & potestatē ad dæmones eijciendos lāguoresque curandos plenissime cōcessit. Differūt vero lāguor & infirmitas: nam languor morbus inueteratus est, atq; difficilis ad curādū, infirmitas vero pro quocūq; assumitur morbo. Vt ergo insinuaret ꝙ morbos periculo mortis proximos & vicinos possint curare & inueteratos, explicuit lāguores. Vide etiam ꝙ sapientissime dedit eis potestatem faciēdi miracula, vt per ea fides persuaderetur hominibus: licet enim homines ducti ab Spiritu sancto & illuminati lumine fidei credāt, nihilominus ad stabilitatē credēdorū necesse fuit miracula edere: nō enim moueretur homo ad credēdum nisi miraculorū testimonio adductus. Præterea, in hac donatione Apostolis facta vehemēter humiliata est altitudo diabolicæ superbiæ, dū hominibus literis destitutis atq; simplicibus piscatoribus & egenis super omnia dæmonia est potestas distributa,

Marginalia: *Iob.14.* — *Mat.10.* — *Luc.22.* — *Mat.17.* — *Mar.9.* — *Mat.21.* — *Luc.17.*

tributa. Sic enim decuit superbiam dæmoniorum opprimi & deijci:& iuste luunt pœnas:quia factũ est vt illi qui maiestati immensę assimiliari intendebãt, pauperculis piscatoribus subijcerentur. Principes & huius mundi reges cum ministros vel dilectos ad ali quod munus vel honorem promouendos decernũt solent quidem erga illos quibus præficere decreuerunt quam plurimum honorare & auxilium præstare:& hoc sane vt erga subditos talia videntes magno precio habeantur, ipsique illos reuereãtur. Sic dominus volens instituere Iosue in principem dixit Mosi, Tolle Iosue filium Nun, & pone manum tuã

Num.27. super eum:qui stabit corã Eleazaro sacerdote & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus & partem gloriæ tuæ vt audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. Sic etiam & pater æternus cum Christum doctorem cœlestem in orbem misit, qualiter eum commẽdet, audi. Hic (inquit) est filius meus

Mat.17. dilectus, ipsum audite. Similiter Christus cum Apostolos ad prædicandum mittit honorat eos: dans eis hãc potestatẽ. Docet locus iste homines nõ ex meritis sed ex vocatione diuina eligi. Ita in Genesi dicit

Gen.25. Deꝰ de Esau & Iacob. Maior seruiet minori. De his

Rom.9. egregie disserit Paulus ad Romanos. Esaias etiam.

Esa.49. Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris

2.Cor.3. meæ recordatus est nominis mei. Sic Apostolos elegit à mũdi initio, vt idoneos faceret ministros noui testamenti, & Apostolatus honore decoraret. Verũ vt scias ad quid dederit eis hãc potestatem, audi euãgelistã. *Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.* Perpende hic verbum misit, aliàs enim absque electione & potestate non licebat, nec licet modo nisi mittantur. Vnde Esaias dixit Deo, Ecce

Esa.6. ego, mitte me. Cui dixit dominus. Vade & dic popu

Rom.10. lo huic, &c. Ideo Paulus. Quomodo prædicabunt nisi mittãtur? Et de his qui munus prædicationis am

Iere.23. biunt, & se in illud intromittunt, ait dominus. Ipsi currebant, & ego non mittebam eos: non loquebar ad eos & ipsi prophetabant. Tales quidem Apostoli non erant:atque ideo Apostoli appellati sunt, quod idem est quod missus:missi enim sunt ad prædicandum. Vnde Paulus. Non misit me dominus bapti-

1.Cor.1. zare, sed euangelizare. Tu ergo non more pseudo prophetarum sed Apostolorum non te ingeras officio prædicationis nisi vocatus. Præterea missi non sunt Apostoli ad prædicãdũ parua, imo potius magna, hoc est regnum Dei:quod est diuina gratia, vera doctrina, & æterna gloria:non terrena promittẽs sed cœlestia. Moses quidem atque prophetæ nõ promittebãt regnum cœlorum:licet sancti veteris legis meruerunt illud & leges Mosi obseruantibus datum est post Christi mortem. Age iam concionator verbi Dei, prædica regnum Dei & de ipso doce:non vero placida, nec auditoribus delectabilia:quibus ad risum moueas populum. Munus quippe euangelici prædicatoris est vera prædicare & non mendacia & ad plãctum audientes mouere, non autem ad risum. Lege Hieronymum ad Nepotianum scribentẽ. Discant etiam nostri temporis episcopi qui successores sunt Apostolorũ verbum Dei prædicare, iuxta nor-

Con.Trid. mam sacri concilij Tridentini expresse illis præcipiẽ

sess.5. tis vt prædicẽt per se ipsos:ideoque Paulus præcipit vt eligantur episcopi qui sint idonei ad docendum, siquidem proprium munus eorum est docere. Apo-

stoli quidem vt instarent verbo Dei elegerunt septẽ *1.Tim.3.*

diaconos qui ministrarẽt in opere externo. Sed proh *Act.6.*

dolor quam peruerse se nũc res habet:episcopi enim ipsi occupantur in exterioribus & negotijs sæcularibus, & munus episcopale quod est proprium ipsorũ exercetur ab his qui nõ tantæ sunt dignitatis quales sunt monachi ac egeni clerici. Quare rogo expoliauit Dauid Saulem scypho & hasta, nisi quia ille dor

miebat? Similiter quia prælati dormiunt & ociantur *1.Reg.26.*

surripuerunt monachi prædicationis munus, quod proprium episcoporum est:& in ipsis vigilãtibus remanet. Sed de his alias. ¶ Secũdo mittuntur hic Apostoli non solum vt munus prædicationis exerceant, sed etiam vt miracula edant & ad languores curandos. In confirmationem veritatis quam prædicabãt miracula faciebant, atque ideo doctrina Apostolorum infallibilem veritatem in se continebat:quia cũ solus Deus autor sit miraculorum, primaque veritas cui non possit subesse falsum, impossibile erat mentiri in doctrina quam Deus tantis miraculis approbabat. Igitur vt mundus eis adhiberet fidem, miracula operabantur, quæ nunc superuacaneum esset illa edere quia iam creditur his quæ de Christo prædicantur: & si talia miracula fierent, potius infirmarent fidem quam adiuuarent. Perinde ac si quis habet in iudicio aliquid sufficienter notum & probatũ si rursus vellet illud probare, per hoc redderetur negotium dubium ac si probatione indigeret. Similiter in nostro casu si nunc per miracula rursus fides probaretur, esset ostendere quod adhuc de ea non cõstabat, esséque tollere ei suam dignitatem, satisque periculosum esset, Nec desunt modo miracula & si inuisibilia quæ à concionatoribus diuino afflante numine fiunt:idque sanando ægritudines animæ & infirmos curando ab spiritualibus infirmitatibus. Sed vlterius procedamus. *Et ait ad illos. Nihil tuleritis in via: neque virgam, neque peram, neque pecuniam neque duas tunicas habeatis.* Prohibet hic dominus præsidium temporale:docens concionatorem soli Deo debere inniti, iuxta illud. Omnem solicitudinem vestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de *1.Pet.5.*

vobis. Et psalmographus. Iacta cogitatum tuum in *Psal.54.*

domino, & ipse te enutriet. Aduerte ꝙ in hoc nõ prohibet studiosam prouidẽtiam, sed curiosam & superfluam solicitudinem. Sic & alibi dominus ait. Nolite

soliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque *Mat.6.*

corpori vestro, &c. Et iterum. Nolite soliciti esse in crastinum:crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua. Solicitudo enim superflua temporalium & cupiditas eorum maxime impedit veritatem prædicationis:nam qui talia quærunt sequuntur viam Balaam qui mercedem iniquitatis a-

mauit, vt ait Petrus. Non autem sic Paulus qui Thes *Num.22.*

salonicensibus scribens ab Athenis ait. Non fuimus *2.Pet.2.*

in sermone adulationis sicut scitis, neque in occasio *2.Thes.2.*

ne auaritiæ, Deus testis est. Sciebat enim quod ex *Mic.3.*

hoc iram Dei prouocabat, sicut dicitur. Principes eius in muneribus iudicabant & sacerdotes eius in mercede docebant: & prophetæ eius in pecunia dominabantur. Ideo subditur. Sion quasi ager arabitur, &c. Christus dominus vehementer paupertatem amauit & relinquens in hoc sæculo suos vica

rios voluit etiam paupertatis amatores eos esse: quocirca aurum, argentum, & æs illis prohibuit. Placuit Christo Saluatori ecclesiam suam supra firmam petram fundare & non supra terram: quam ob rem discipulos pauperes & alienos longe à curis rerum temporalium esse voluit: modicum enim pulueris aut paleæ cessare facit oculum ab officio suo, ideoque placuit vt pauperes essent, quia paupertas expedita est, nullisque curis implicata. Et si cætera corporis membra ad alia officia conueniāt, oculus tamen vnicum habet officium; & contactum terræ maxime timet. Eodem modo ecclesiæ oculus contemplationi legis diuinæ intendere debuit: ob idque à terrenis istis maxime separari. At nunc in multis ecclesiasticis viris magis occupata est ecclesia in temporalibus, quàm olim synagoga: nam plures ecclesiæ ministri potius Mosi discipuli esse eligunt, quam Christi: quia temporalia quærunt: quæ Moses promisit. Sed vere Christi discipuli illi censendi sunt qui spiritualia appetūt, terrenaque despiciunt. ¶ In eo autem quod dicit neque duas tunicas habeatis, superfluitatem prohibet, non necessarium vestimentum: nam Christus duplicem habuit vestem: quia præter tunicam inconsutilem super quam missa est sors, habuit alia vestimenta quæ fuerunt diuisa. Sic diuus Hieronymus ad Hediuiam ait quod quicquid corpori nostro sufficere potest & humanę succurrere imbecillitati, hoc vnica appellanda est tunica & quicquid in præsentibus alimentis necessarium est, hoc vnicus diei victus appellatur. Ita necessarium iuxta imbecillitatem vniuscuiusque vocatur vnum, superfluum vero duplex: nam si de vnica tantum tunica intelligendum esset, quomodo Petrus contra domini iussum fecit duas tunicas habens tum zonam tum etiam calciamenta? Et Paulus etiam ait Timotheo. Penulam quam reliqui Troade apud Carpum veniens affer. Ecce penulam vnam habebat extra se, & alteram portabat. Et ideo illud quod Ioannes dixit qui habet duas tunicas, det vnam non habenti, quod superfluum erogaret pauperibus intellexit: ac si cum Christo diceret. Quod superest date pauperibus: Sed ad sequentia. *Et in quamcunque domum intraueritis, ibi manete: & inde ne exeatis.* Quasi dicat. Contenti estote illo hospitio: & propter melius inquirendum ne exeatis ab illo: nam sicut in Ecclesiastico habetur, vita nequam hospitandi de domo in domum. Mutatio enim hospitij denotat impatientiam in eo qui modica existēte causa mouetur & nō potest quiescere, iuxta illud. Hæc dicit dominus populo huic: qui dilexit mouere pedes suos & non quieuit, & domino non placuit. Alienum enim à concionatore domos cursitare: & immobilis hospitis iura violare. Prohibet itaque hic dominus discursum leuitatis, & inanem loci mutationem: stultus nanque (vt sapiens ait) vt luna mutatur. Aduertendum autem quod hoc nō de quacunque domo esse intelligendum existimo, sed de honesta domo: nam in Matthæo dicitur, In quamcū que ciuitatē intraueritis interrogate quis in ea dignus sit, scilicet vrō ingressu, videlicet vt sit laudabilis famæ & probatæ vitæ, ne ex hospitis vestri corruptis moribus vita vestra infamiæ macula notetur & alij in vobis scandalum passi, vestram paruipendant doctrinam. *Et quicunque non receperint vos exeuntes de ciuitate illa etiam puluerem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.* Flagitium est pauperes virtuti deditos quales Apostoli & Christi discipuli erant, hospitio non excipere: quam ob rem eos derelinquere præcipit Christus. Vnde dominus per Mosem populum suum allocutus est. Recedite à tabernaculis hominum impiorum & nolite tangere quę ad eos pertinent: ne inuoluamini in peccatis eorum. Esaias quoque. Recedite (inquit) & exite, & pollutum nolite tangere. Non autem solum recedere, sed excutere puluerem pedum præcipit Christus in testimonium quod nolebant recipere neque audire, ob idque (iuxta Saluatoris sententiam) tolerabilius erit terræ Sodomorum quàm illis. Secundo illud fiebat ad significādum quod nihil commune cum illa vrbe habere volebant: & per hoc terrorem damnationis habitatoribus incuterent: vnde nec puluerem (quæ res minima erat) adhuc secum à tali gente & populo deducere noluerunt. Hoc etiam fecisse Paulum & Barnabam scriptura commemorat: qui excusso puluere recesserunt. Apostoli vero non portabant calciamenta sic clausa vt nostra, sed tantum soleas, vt videre est in Marci euangelio: quapropter tollentes soleas de pedibus collidebant eas ad inuicem super ciuitatem. Faciebant hoc primo in platea vt omnibus constaret id quod fiebat: & quia exeuntibus illis extra vrbem vsque puluis etiam adhærebat, excutiebant iterum extra vrbem, vt nihil de ciuitate illa exportarent. *Egressi autem circuibant per castella euangelizantes & curantes vbique.* Per castella dicit ad ostendendum loca & si exigua sint non ideo propter habitantium penuriam negligenda, imò visitanda & docenda cum valde vtile sit & Deo pergratum, & vnum tantum conuerti. Non sic nostri temporis concionatores quem multi, qui magnas ciuitates quærunt, & circuunt aulas regum & magnatum & principum domos: vt nomen & famam possint adipisci & gloriam mundi ambiunt: vitam agentes vbi vini generosi, volatilium, atque delitiarum est abundantia: nihil de animarum salute curantes. Præterea multa inuenies oppida & castella ab agricolis & pauperibus habitata (non loquor apud Indos nec oras remotas, sed de nostra Hispania quæ tot ditissimos episcopos alit, theologos, & viros litteratos) vbi iam per lapsum triginta & quadraginta annorum nec isti nec ipsi verbum Dei docuerunt, nec illi ab ipsis audierunt, neque episcopi ad talia loca deuenerunt: eo quod non delitiosa sed arida sint. Nonne Christus pro istis pauperculis & humilibus sanguinem fudit & mori dignatus est, sicut & pro animabus regum & principum? &c. ¶ Secundo dicitur hic quod curabant vbique locorum corpora languida sine personarum acceptione: Ioannes etiam testatur quòd baptizabant. Disce ex hoc loco non superbire nec extolli pro vllo gratiarum genere aut doctrina: Iudas nanque prædicabat, baptizabat, dæmonia eijciebat & plura signa fecit, nihilominus à tanto honoris culmine deiectus est, & ad inferos damnatus descēdit. Sed de his alibi nonnulla diximus. *Audiuit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat, eo quod diceretur à quibusdam quia Ioannes surrexit à mortuis: à quibusdam vero quia Helias apparuit, ab alijs autem*

Marginalia: Ioan. 19. — Hier. q. 1. ad Hedi. — Act. 12. — 2. Tim. 4. — Mat. 3. — Luc. 3. — Luc. 11. — Eccl. 19. — Iere. 14. — Eccl. 27. — Mat. 10. — Num. 16. — Esa. 52. — Mat. 10. — Act. 13. — Mar. 6. — Ioan. 4.

autē quia propheta vnus de antiquis surrexit. Audiuit quidem Herodes miracula quę Christus per se & per suos discipulos operabatur, quia fama Christi vndiq; diffundebatur: na vt Matthæus ait, abijt opinio
Mat. 4. eius in totā Syriā & obtulerūt ei omnes male habē-
Mat. 14. tes varijsq; langoribus oppressos. Cū audisset (dicit
Mar. 6. hic Lucas) ꝙ hęsitabat: sed Mattheus & Marcus dicunt ꝙ affirmauit esse Ioannem. Sed nulla est cōtradictio: nam Herodes primo hæsitauit propter rumorū varietates, sed postea credidit Iesum esse Ioannē, sicut & alij quidā propter vitæ sanctitatē & famę eminentiā, & quia per Apostolos baptizabat. Nec dixerunt quod Helias surrexit, sed ꝙ apparuit, quasi de paradiso reuersus: quia sciebāt illū nō esse mortuū sed translatū. Hi ergo putabant Christū esse Heliā propter miraculorū potentiā & iustitiæ zelū. ¶ Aduertendū ꝙ hęc quę Lucas hic narrat facta fuerunt in vltimo anno prędicationis dñi: nō enim ab initio audiuit Herodes de Christo, quia principes & magnates tarde audiunt, tardiq; sunt ad addiscēdū. Prius quidē prędicator totā replet plebē sua doctrina quā ad aures principū perueniat vox eius: hi enim parū curāt de cōcione & verbi Dei auditione. Si tamen ad hoc mouentur raro id quidem, ad summū in aduentu & quadragesima: & hoc nō ex volūtate & amore audiēdi, imo potius ex verecūdia vulgi & cæterorū, ne ab ipsis praui & iniqui reputētur. Itaq; minor illorū cura & solicitudo est de audiēdis cōcionibus, & sic sero venit ad suas aures. Et aliud malū occurrit in hoc: nā cū ex concionatoribus nonnulli ad illorū honores & amicicitiam respiciant de hoc minime obiurgant: imo vero placentia eis dicere intendunt, & sic nunquā corriguntur. Celebrem
Ioan. 3. illā Niniuen sā Ionas prædicatione repleuerat, antequā ad aures regis ciuitatis illius verbū Dei perueniret. Nō sic de caducis rebus & pulchritudine vana.
Gen. 12. Nondū enim Sarra ingressa fuerat Ægyptū, cū iam eius pulchritudo laudatur apud regem Pharaonem.
Gen. 20. Similiter fuit laudata corā Abimelech rege Geraris. Ministri enim & serui principū iuxta ipsorū appetitū loquūtur & laudāt id ꝙ illi amāt. Vnde citius inquirunt vbi habitet pulchra fœmina, vt principi e-
Tex. * narrēt quā vbi predicet vtilis cōcionator, &c. * Et ait Herodes. Ioānem ego decollaui, quis autē est iste de quo ego talia audio. Quāuis multi multa dicerēt de Chr̄o: Herodi tamē magis vera visa est sententia eorū qui dixerāt Ioānē surrexisse a mortuis, & sic affirmatiue asseruit. Quē ego decollaui Ioānes ipse est, surrexit a mortuis & virtutes operantur in illo. Dubitationē Herodis solus Lucas refert, sed sententiā eius alij duo scilicet Matthæus & Marcus: vt sæpe solet vnus euāgelista supplere ꝙ alius pretermittit. Hoc autem credidit quia Herodes & Iudæi putabāt sctōs post suā resurrectionē maioris esse potestatis quā fuerāt viuentes: & ideo licet Ioānes viuens miracula nō fecisset, poterat illa edere post resurrectionē. Et in hoc nō errabāt: quia multo fortiores & pulchriores erūt sancti susceptis dotibus glorię tam animæ quam corporis quam hic fuerant,
Laus tamē Chr̄o erat maxima eo ꝙ credidit Herodes ꝙ nullus viuentiū ea facere poterat quę Chr̄us fecit sed oportebat a mortuis aliquē eximia sāctitate pollentē surgere. Quare tres euāgelistę hoc literis mandauere veluti altissimū Chr̄i testimoniū: ꝙ facere nō cōsueuerūt, nisi in his quę valde necessaria esse intellexerūt ad ostensionē gestorū Chr̄i. Credidit etiam Herodes Ioannē prestatiorē ceteris esse: ideoq; audito eo multa faciebat, vt videre est in Marci euāgelio Mat. 6.
Preterea dicens Ioānē ego decollaui, culpā propriā fatetur nō ad pœnitentię humilitatē, sed in dānationis suæ testimoniū: ita vt ei dici possit ꝙ olim Dauidē dixisse Amalechitę scriptura cōmemorat Os tuū 2. Reg. 1.
locutū est aduersum te, dicens, Ego interfeci Christū dñi. Illaqueatus est enim Herodes verbis oris sui: & ex eis iudicabitur. Vide etiā quā prępostera sint impiorū iudicia. De Ioāne enim qui nullis claruerat miraculis credit Herodes reuixisse: & Iesum qui tot miraculis ostendit virtutē suā, pertinacissime negāt surrexisse & Apostolis nec custodibus sepulchri fidem adhibere voluerūt. Sed procedamus. * Et quære- Tex. *
bat videre eū. Si quęsisset sicut Zachęus videre illū, Matt. 28.
profecto vidisset sed iste nōn quęrebat videre illum, Luc. 19.
vt conuersus bonus fieret sed vt suæ satisfaceret curiositati: ob idque non meruit videre eum, & Christus non fecit illi sui copiam. Vnde in Pro- Prou. 14.
uerbijs habetur. Quærit derisor sapientiam, & non inuenit. Perpende quo modo quærendus sit Iesus vt illum possis inuenire: nempe non ex curiositate & vanitate, sed dilectione & amore. Sic Cant. 3.
quæsiuit illū sponsa in canticis, & inuenit. Et dñs. Quæretis me (inquit) & nō inuenietis: cū quęsieris Iere. 29.
me in toto, &c. Verū, si iste Herodes tātopere Christū videre cupiebat, cur nō videbat? Quis prohibebat? In Galilæa tūc tēporis dñs ambulabat: minimo ergo labore & facillimo negotio poterat illū quęrere & videre: at licet illū videre cupiat nō videt, eius ignauia in causa existente. Quærit videre Christum nec tamē vult facere gradū nec se mouere vt illū videat: ꝙ facere posset si vel modicū vellet laboris sustinere. Plures huic similimos inuenies qui Deū videre volūt ipsoq; frui nec tamē in eius gratiā quidquā ferre ac pati volūt. Filij Israel libenter arripuerunt Num. 12.
iter profectari in terrā pmissionis vt illā possiderēt sed cœpit tædere populū itineris & laboris, ideoque renuebāt. Multi eodē modo volūt Christū videre: verūtamen laborē propter Christū subire nolūt, quemadmodū Herodes, cū tamen videant ꝙ amici Dei nō nisi magnis laboribus & tribulationibus beatitudinē sint adepti. * Et reuersi Apostoli narrauerūt il- Tex. *
li quęcūq; fecerūt. Fidelitas illorū apparet quippe qui ad diuinū cōsortiū sicut colūba Noe redierūt ip- Gen. 8.
si enim veluti colūbę simplicitate prędīti erāt. Ostēditur etiam eorum fidelitas, quia nihil Christū Dominum latere voluerunt: sed narrauerunt omnia quæ gesserant, non vt eum erudirent, cuius oculis Hebr. 4.
omnia nuda & aperta fatetur scriptura: sed vt insinuarent se etiam nolle latere, si abscondi possent. Narrauerunt etiā quia de rebus probe gestis proprium comodum non quęrebant: sed omnia in Deum referunt, iuxta illud Apostoli Omnia in glo-

2. Cor. 10. ria Dei facite, sine offensione. Sequitur in contextu.
* Et ab[illegible] is illis secessit seorsum in locũ deser
Tex. * tũ qui est, Bethsaida. In desertũ inquit noster euangelista φ secessit, uñs, tradẽs in hoc Apostolis & eo ruin eodem munere successoribus, exemplũ quia cũ n[illegible] illud versandũ erat inter homines, in qua consuetudine nõ potest non aliquantũ distrahi prędicatorũ animus: idcirco opportet vt verbi Dei prędicatores secedant interdũ & ad solitudinem tendant: vbi Deũ alloquentes ab eo accipiãt quod rursus alijs impartiantur. Verũ si ij qui semper in spiritualibus occupantur opus habent recessu ac solitudine: quanto potiori iure illis est necessariũ qui totã die terrenis negotiationibus & huius vitæ curis occupãtur? Agricolę enim nõ singulis annis perpetuo opere agros fatigant, vt quotãnis fructũ ferant: sed cessare eos faciunt vt ex illo interuallo & requie fœcundiores & copiosiores reddãt fructus. Sic & nos si terrenis occupationib⁹ interdũ pepercerim⁹, multo fœlicius nobiscũ agetur etiã circa ea quæ ad ęgentẽ vitam pertinent. Preterea non sunt hic ciuitates & oppida nõ delitię, &c. Hũc locũ elegit dñs vbi pascat suos. Tale enim dñi ingeniũ est vt presto sit vbi minus remedij speratur. Ex eo quidẽ patet nã Iudęos in
Exo. 16. deserto manna cœlesti cibauit, Dauidi apparuit in terra
Psal. 62. deserta & inaquosa: & Helias pascitur a coruis in
3. Reg. 17. deserto. Ex his quidẽ deduci potest eos diuinę gratię participes esse qui mundi tumultũ & strepitũ fugientes, solitudinẽ & quietem amplectuntur. Quapropter Mosi non dabatur videre Deũ donec in de
Exod. 3.
Osee. 2. sertũ exiret, & Deus ad sponsam inquit, Ducã eã in solitudinẽ, & loquar ad cor eius. Itaq; quos Deus cõsolari vult hos in desertũ primũ adducit: & cũ ab eo derelicti existimãtur, procul dubio illis adest & præsto diuinũ solatiũ, ad fuitq; illis qui secuti sunt eum in desertũ. ¶ Demq; derelinquens impios & incredulos Iudęos abijt trans mare Galileæ in desertũ locũ: ne tot & tã crebras inspiratiões eis immitteret. Sciebat enim Christus quod Iudæi abutentes beneficijs ab eo receptis arctiorem erant reddituri rationẽ, ac ideo acriores cruciatus passuri: quo circa misericordia motus, ab eorũ pręsentia recessit. Nec illud certe misericordia vacat, videlicet Deũ nostrũ vitã hominibus breuem concedere, ne peccatores peccata augentes amplius ex eo punirẽtur. Et licet actus iustitię sit vt peccatori auxilia motiua tã inspirationis quã prędicationis denegentur, est etiã & actus misericordię: quia obstinatus qui abutitur huiusmodi auxilijs diuinis maiorẽ reddet rationẽ. Ne igitur peccatores puniantur propter abusum tantę gratię auxilij & inspirationũ, aufert ea Deus ab eo quẽ abusurũ
Ioan 6. pręnouit. Demũ vt Ioãnes dicit subijt in montẽ Ie-
Colos. 3. sus vt doceat suo exẽplo terrena hęc despicere & cœ
Phil. 3. lestia quęrere: ea enim quę sursum sunt quęramus (vt Paulus docet) nõ quę super terrã arbitrãtes omnia ista vt stercora, vt Chrõ ardẽtissimo amore vniamur. Porro hoc nomẽ Bethsaida ęquiuocũ est ad desertũ & ad ciuitatẽ Betsaida nãq; ciuitas est in Galilęa a qua erant Petrus, & Andreas, & Philipus: & [illegible] etiã erat desertũ pertinẽs ad ciuitatẽ Bethsaidę, vbi hoc miraculũ fuisse factũ memoratur iuxta mare Galilææ, nõ lõge a Behtsaida. * Quod enim co-
Tex. * gnouissent turbę secutæ sunt illũ. Beat⁹ Marcus de
Mar. 6. hoc scribẽs ait φ pedestres sequebãtur eũ quo verbo ferues desideriũ turbæ exprimitur. Turbã etiã dicit, hoc est plebẽ & cõmunẽ populũ, non vero nobiles, principes, & magnates. tales enim nimis sunt delitiosi & indulgentię studiosi, nec possunt pedestres ambulare pręsertim ad id φ satis illis laboriosum esse solet, videlicet cõciones audire nec diuinis officijs & ceremonijs interesse missam autẽ necessario audiendã domi suę a toto semper audire vellet si posset; tãtaq; eorũ erga ista pigritia est. Petrus Christo dixit
Matt. 14. Si tu es, iube me venire ad te. At isti nolunt ire ad Christũ: sed φ Christus veniat ad illos. Quomodo subsequẽtur Christũ in deserto rogo, qui tã tardi & pigri sunt in eũdo ad templũ vsq; ad videndũ & adorandũ illũ? Sed de his iã satis. ¶ Expende etiã vim & efficaciã verbi diuini & quantopere reddat suspensum humanũ animũ, & quantũ eleuet corda, sũma illa dulcedo & sauus ille diuini verbi ac prædicationis Christi. Obliti enim sunt fœlices isti Christi sectatores, & auditores portare panẽ ad manducãdũ, quapropter necesse fuit vt per miraculũ prouideret dñs huic vrgenti necessitati cura enim spiritualium bonorũ obliuionis causa temporaliũ esse solet; & per oppositũ cura & nimia solicitudo temporalium spiritualia in obliuionem adducit. Intellectui enim cõtingit plura scire, hoc est habitualiter intelligere vero nõ item, hoc est actualiter. Nã cũ intellectus actualiter occupatur in vno, nõ potest simul eodẽq; momento in altero occupari: quapropter fit vt qui in minimis occupat intellectum, non possit cogitare maiora. Ideoq; cum occupamur in his minutissimis & temporalibus, non valemus pręcipuis vacare & maioribus: fit inde salutis animę profligatio & omnimoda vitæ spiritualis obliuio: perinde ac si huius sęculi perpetui ciues futuri essemus & ad futurã vitam nunquam migraturi. Sed qui Deo vacãt ipsique se totos tradunt, circa temporalia negligentes sunt: quemadmodum ista turba quæ Christum sequebatur ita in hoc intenta fuit vt neque sui nec ciborum recordata sit. Porro adimpletũ hic esse cernimus illud quod olim prędixerat Esaias. Fluẽt ad
Esa. 2. eum omnes gentes, & ibunt ad illum populi multi & dicent. Venite ascendamus ad montem domini & ad domum Dei Iacob & docebit nos vias suas & ambulabimus in semitis eius; quia de Sion exibit lex, & verbum domini de Hierusalem. Igitur vt ad alia procedamus sequamur non segniter Christum: feruor enim huius populi socordiam nostrã redarguit multis in rebus. Primo nanque sequebantur Christum propria sponte nec vocati quidem: nos autem toties vocati, minime sequimur. Sequebãtur pręterea per mare in desertum, per rupes & montes arduos procul a suis domib⁹, nos vero propinquiorẽ Christum habemus in lumine certe, & tamen tarde venimus eo vbi audire & videre possemus. Illi gregatim & milleni Christũ sequebãtur, apud nos vero vix hic & illic vnũ videas qui Christo syncero studio ad-

dio adhæreſcat. Tanto magis hoc exẽplo edocti cor
porem noſtrũ excutere debebamus. Quo enim care
reminus poſſumus quã Chriſto? Æquum igitur eſt
vt omnem ſpiritualẽ cibũ ab illo expectem⁹. & apud
Dan.10. ipſum quæram⁹. Beati oẽs illi qui cũ Daniele dicere
poſſunt, Et nũc dñe quærimus te, ex toto corde, & ſe-
Tex * quimur te, &c. * Excepit eos. In quo Chr̃i beni-
Rom.15. gnitas inſinuatur, ad quã hortatur Apoſtolus dicẽs
Suſcipite inuicem ſicut Chriſt⁹ ſuſcepit vos in hono
Tex. * rem Dei. * Et loquebatur eis de regno Dei. At-
Ioan.3. tende nõ de ſecularibus, ſed, de regno Dei Chriſtus
loquebatur, quia qui de terra eſt de terra loquitur,
Luc.6. Chr̃us vero qui de cœlo venit, de cœlo loquitur, Ma
xime enim cognoſcitur homo in verbis, quia voces
Ioan.7. ſigna ſunt cõceptũ internorũ, ſtat enim ſententia Ex
abũdãtiã cordis os loqtur. Sed cũ Chr̃us totũ hominẽ
ſanũ fecerit nõ ſolũ animas ſed & corpora ſanabat;
Tex. * qua propter ſequitur in cõtextu. * Et eos qui cura
indigebãt, ſanabat. In quo oſtẽditur perfectio dile-
ctionis eius, de qua Ioannes ait. Filioli nõ diligamus
1.Ion.3. verbo neque lingua, ſed opere & veritate, quia qui vi
derit fratrem ſuũ neceſsitatem habere & clauſerit viſ
cera ei⁹, quomodo charitas Dei manet in illo? Hic fu
it mos Chr̃i redemptoris nr̃i vt in Actis legitur, qui
Act.10. pertrãſijt benefaciẽdo & ſanãdo oẽs oppreſſos a dia
bolo. Docuit inquã & ſanauit, vt tu diſcas quod vita
nr̃a verbo & opere cõſtet, & neque dicenda ſunt quę
facere nõ licet, neque facienda quę dictu ſunt abſur-
da, Vide etiam quod prius prędicauit & locutus eſt
eis đ regno Dei, & deinde ſanauit eos a languorib⁹
corporis, quia prius agẽdũ eſt de animæ ſalute, quam
Mat.6. de corporis incolumitate, Vnde ipſe Saluator ait. Pri
mũ quęrite regnũ Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia
adijcietur vobis, ſcilicet, externa & tẽporalia, Princi-
pali⁹ igitur de animę ſalute cura eſt habẽda, quam de
corpore. Sed iam nũc inter fideles quid niſi de corpo
re agitur? Quid quæritur niſi corporis valetudo, &
ſenſibus delectabilia? Hęc totis viribus appetunt ho-
mines, hæc diligentiſsime quęrũt, propter hęc cadu-
ca & tpalia mare circuũt & aridã, trig⁹, calorẽ, labo-
res & ſudores, pericula & vitę diſcrimina in his ag-
gregãdis & adipiſcẽdis facile tolerãt. Curabat igitur
Chr̃us dñs prius animę infirmitates, prędicãs illis reg
nũ Dei, deinde corporis languores; cuius grã ipſum
mũdi redẽptorẽ omnis illa turba hilari animo ſubſe-
quebatur. Similiter paralyticũ in Capharnaũ intra te
ctũ demiſſum curauit ab animæ infirmitatib⁹ dicens
Mat.9. primo, fili remittuntur tibi pctã tua, & poſtremo cu-
rauit corporis languores. Sic etiam & alium paraly-
Luc.5. ticum ſanauit in corpore & anima qui iacuerat in pi
ſcina Bethſaida triginta & octo annos, cui poſtea di
xit. Noli amplius peccare. Itaque omnes iſti a languo
Ioann.5. ribus oppreſsi ad medicum cœleſtem celeriter curre
bant, & ideo impetrarunt non ſolum a corporalibus
infirmitatibus ſanari, verum etiam ab animæ vlceri
bus. Nos etiam ſi laboribus aut infirmitatibus detine
mur ad Chriſtũ accedamus veluti iſti fecerũt, iuxta il
lud. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea ac-
Pſal.15. celerauerunt. Ad Deum ergo nos perducũt & ad au-
xilium implorãdũ cogunt, liberãtque a peccatis quę
alias commiteremus, niſi ab ipſis infirmitatibus im
pediremur. ¶Expende etiam quod tripliciter Salua-
tor noſter miſericordiam apud iſtos operatus eſt. Pri
mo, fatigatus excipiebat eos. Secundo, inſcios docuit
Tertio, infirmos curauit, & tandem famelicos ſatia-
uit. Ex his docet nos quid agere debeam⁹, quia omnis
Chr̃i actio eſt nr̃a inſtructio, & ipſe ait, exemplũ dedi Ioann.13.
vobis vt quemadmodũ ego feci ita & vos faciatis. O- Hebr.4.
portet enim nos hoſpitales eſſe, quemadmodũ Paul⁹ Mat.28.
ait. Hoſpitalitatẽ nolite negligere, Secundo, docere Luc.10.
alios. Docentes oẽs gentes. Tertio infirmos curare,
ſicut dñs pręcipit dicens, Infirmos curare. Deniq; hęc
beneficia tribuit nõ omnibus, nõ inquã pigris, ſed his
qui ſtudioſe illũ quęrũt & ſequuntur in labore itine-
ris & in deſerto, illis inquã qui nõ ſegniter Deũ quæ
runt, & qui libenter verbũ Dei audiũt, & auditũ non
faſtidiũt. Sequitur in cõtextu. * Dies aũt cęperat de Tex. *
clinare. Aſsignat tẽpus euangeliſta ad maiorẽ cer
titudinẽ veritatis, & vt magis miraculũ hoc cõmen-
daret, Statim poſt meridiem hoc miraculũ factũ fuiſ-
ſe cõſtat: huc uſque enim detinuit Chriſt⁹ turbã, vt &
patientiã eorũ probaret, & locũ daret miraculo cũ ex
neceſsitate operaretur, & ipſi iam famem paterentur.
Perpende autẽ quã aſsiduus fuerit Chriſtus in docen
do qui vſque ad diei veſperã nõ ceſſauerit docere tur
bas, ita vt neceſſe fuerit a diſcipulis moneri vt dimit
teret turbas vt cibũ ſumerent, idque & tẽpus & loc⁹
videbatur poſtulare. Adeo Dei filius animarũ ſaluti
ſtudebat, vt oblit⁹ cibũ & corpori humano neceſſaria
aduentãte iam veſpere adhuc prędicationi vacaret,
& adeo populus erat intentus verbis Dei vt nec re-
cordaretur quidẽ huic neceſsitati ꝓuidere. Hoc exẽ-
plũ eſt imitãdũ certe nobis fidelibus tã concionatori-
bus quã auditoribus, nũc tamen nondũ plene eluceſ-
cit dies cũ iam agitur de cibo & potu; omniſque ho-
minum fere cura ad corporis alimentũ dirigitur, &
adeo eſt illis inſita hęc cura acſi nulla alia eſſet futu-
ra gloria nec vita, cum tamen alia ſit huic valde diſ-
ſimilis aliaque vita quærenda; quo circa hanc ſtultã
ſatis & nociuã ſolertiam ingemiſcit propheta dicens Eſa.5.
Vę qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectãdam, &
opus dñi negligitis. Tandem Chriſtus adeo erat præ-
dicationi deditus & popul⁹ attentioni, vt neceſſe fue
rit Apoſtolos meminiſſe cibi, qua propter ſequitur in
contextu. * Et accedentes duodecim dixerunt illi. Tex. *
Dimitte turbas vt euntes in caſtella, villaſque, quę cir
ca ſunt diuertant & inueniant eſcas, quia hic in loco
deſerto ſumus. Nulla eſt diſcordia inter euangeli-
ſtas de hac re, quia conſiderantes diſcipuli quod iam
tranſiret meridies & quod Chriſtus adhuc prędica-
ret, dixerunt illi quod dimitteret turbas, quib⁹ Chri-
ſtus iuſsit parari illis ad manducandum vt hic dicit Ioan.
Lucas; & ſtatim poſt hęc dixit ſoli Philippo; Vnde
ememus panes vt manducent hi? Ex his ergo dictis
euangeliſtarum ſimul ſumptis colligitur vna plena
narratio, inter quos nulla eſt contrarietas, cum vnus
euangeliſta ſuppleat, quod alius pretermittit. ¶Ob-
ſerua autem quod diſcipuli qui Chriſto familiares
erant rogauerũt ipſum pro turba, ſic etiam cũ mulier
illa Cananęa clamabat poſt Chriſtum. Apoſtoli pr…

Mat.15. ces fuderūt pro illa & quod notatu dignum est,mu-
lier illa Cananæa non petiuit ab Apostolis auxilium
ad hoc,nec turba,hæc sumpsit illos patronos,sed ip-
simet sponte sua ad Christum accedentes rogauerūt
illum pro turba,Discat ergo hoc populus Christia-
nus,& semper intendat patrociniū miseris & egētib⁹
præstare,potissime quibus ad hoc patet aditus vt illi
qui appropinquāt regibus & principibus & prælatis.
Nobiles,diuites,& populorū capita,protegere debēt
pauperes,& eos qui laborāt infirmitate,& pro eis ro-
gare & alloqui iudices,eosque tueri & defendere ab
iniurijs & dolis,quę passim illis fiunt. Sed proh do-
lor nō modo opera hęc charitatis impēdūt,imo mul-
1.Reg 22. ti istorū quemadmodū Doeg ille Idumæus familiari
tate coniūctus regi Sauli,cui obsecutus zizania seminā
do dicēs quod Abimelec sacerdos panes dederat Da
1.Reg.23. uidi,quę quidē monitio ansam prębuit Sauli regi su-
perbo vt interficeret octoginta quinque sacerdotes
1.Reg.26. & euerteret ciuitatem Nobe. Hoc idem fecisse viros
Ceilæ & Cipheos aduersus Dauidem,scriptura com
memorat.Tale quidem semp est patrociniū & auxiliū
istorum qui principibus & magnatibus adhærēt par-
uipendentes cōmodū pauperū,nec dicentes principi
bus subditorū bona,sed potius ea quibus in iram pro
moueant illos vt puniant & persequantur subditos,
quemadmodum faciebat Saul cōtra Dauidem,mot⁹
zizanijs Doeg & aliorū. ¶Præterea,nullus de turba
hoc petijt a Christo,quia nouerāt illū prudentissimū
& consequenter non eum latere quid eis necesse esset
Sic tu omnia dispositioni diuinæ committe & cōmē-
1.Pet.5. da iuxta illud beati Petri.Omnem solicitudinem ve-
strā proijcientes in eum,quoniā ipsi cura est de vobis
¶Deniq; nec Apostoli dixerūt Chr̄o ꝙ satiaret turbas
sed quod dimitteret,nondum enim crediderant tan
tam posse satiare multitudinem,quia nihil tale huc
usq; viderant eum fecisse,ideo ex fidei imperfe-
ctione hoc dixerunt,quia adhuc non sufficienter de
Christo sentiebāt,quæ oportebat sentire & credere
nam quando Christus eis iussit parare turbæ cibum
respondere debuerāt nos non possumus,tu vero dn̄e
poteris si vis sed dixerunt,nō habemus nisi quinque
panes,Et Philipus interrogatus respōdit,ducentorū
denariorum,&c.Verū licet ex fidei defectu argui pos
sint discipuli,tamē laudādi ex alia parte videntur,quia
curā habuerūt turbę,& dn̄m pro ea rogauerunt.Ad-
monet locus iste prelatos,successores quidē Aposto
lorū vt soliciti sint & solertes pro necessitatibus pau
perū,sicut scimus ex historijs veteres episcopos fuis-
1.Cor.19. se,& Paulus sollicitus fuit de collectis pauperum.Sed
non item nr̄i temporis prelati,quinimo multi eorum
maiorem curā habent vt delitiose viuāt,ita vt possi-
mus lugere quod olim Ieremias.Paruuli(inquit)pe-
Tren.4. tierunt panem,& non erat qui frāgeret eis.Pascunt
Eze 24. enim seipsos & nō gregē,ita vt de eis vere dicatur.
Tex. * Ve pastoribus Israel,qui pascebāt semetipsos. * Ait
autem ad illos.Vos date illis manducare. Discipu
li dicunt Christo,dimitte turbas,sed Christus ait da-
te illis manducare,quia diuinę maiestati non placuit
ieiunos dimittere,nec licet quidem fidelibus & eccle
siasticis viris dimittere pauperes famelicos,sed dare
illis manducare.Hoc enim mun⁹ est Ecclesiasticorum,
& sic olim hospitalia pauperū cōsueuerunt iuxta ec-
clesias situari vt in promptu essent pauperes,& in hūc finē
concessi sunt tot reditus ecclesijs,vt viri ecclesiastici
haberēt vnde subuenire possent pauperibus Et Chri-
stus dn̄s non solū ad cantus & ceremonias instituit in
ecclesia tot sacerdotes & ministros,imo ad hoc vt hos
pitales & pauperū fautores perpetuo essent,magis
enim diligit misericordiā quam sacrificiū,& pietatē Amos 6.
quam cātica & organa.Vnde Amos propheta insultat
quod tangūt instrumenta & cātica Dauid bibētes in
phialis,& optimo vnguēto delibuti,& nihil patiebā
tur super contritione Ioseph Arbitrantur suis musicis
instrumentis se dæmones expellere quemadmodū
Dauid,dæmones autem magis timent Dauidis cha
ritatem,quam ipsius cantica.Quapropter vt Eccle-
siastici sint patres pauperum noluit ecclesia quod
sint vxorati,nam si modo consobrinis & cognatis re
motis bona ecclesię applicāt,quid fieret cū filijs legiti
mis Charitas qua olim ecclesiasticę personę erga pau
peres vtebātur,fuit occasio Christianis,tot,tātaque
prædia ecclesijs applicādi confidebant enim id in ob
sequium Dei futurū,fructusque prediorū recte distri
buēdos inter ministros & pauperes. ¶Secūdo cōmē
dat locus iste curā quā patres & prelati & guberna-
tores rei publicę debēt habere de suis.Iacob curā ha- Gen 42.
buit cū audiuit ꝙ frumēta vēderētur in AEgypto,&
nō filij eius,Vnde eis dixit Quare negligitis?Sic nec
hęc turba curā habebat de cibo,sed Chr̄us illā habu-
it.¶Tertio insinuat quēadmodū Deus necessaria prę
bet omnib⁹ illis qui vestigia sua sequūtur & nūquā in
necessarijs deficit.Fac vt officio prestes & nō deficiet
tibi De⁹ sicut nō defuit istis,Erat sctūs propheta Da- Dan 14.
niel in lacu leonū in Babylonia,atq; ibi De⁹ victū ei 3.Reg.17.
prębuit.Sic prouidit Elię precipiēs viduę Sareptanæ, Exo.16.
vt pasceret eū,& etiā carnes ei ministrās.Sic filijs Is- Mat.6.
rael prouidit in deserto pane cœlesti & manna suauis
simo.Ideo dn̄s ait.Videte volatilia cœli,quę nō semi
nāt neq; nēt,& dn̄s pascit illa.Qua propter dauid ait Psal.54.
in psalmo,Iacta cogitatū tuum in dn̄o,& ipse te enu-
triet.Necessarijs obliti sequebātur hi homines Chr̄ū
in deserto,sed nihil eis defuit Fac vt officio prestes,
& sequere Chr̄um.minime pertimescas,ipse tamē te
iuuabit atq; in reb⁹ necessarijs tibi nō deficiet;scrip
tū est enim.Nō vidi iustū derelictū,nec semen ei⁹ quæ Psal.36.
rēs panem.¶Quarto aduerte,ꝙ sicut Christus dedit
his victū per manus Apostolorū,sic dat pauperibus
per manus diuitum,Bene poterat Deus ex aere illos
alere,vel facere ꝙ non famescerent,& idipsum nunc
pauperibus cōcedere,quos Deus poterat diuitijs om
nibus affluētes facere,cum nullo labore nec sumptu
omnes possit diuitijs cumulare,sed voluit in mundo
esse pauperes,famelicos,atque omnium rerum penu
ria,indigentiaque laborantes,vt in diuites beneficus
esset,quia cupit hoc medio eos salutem consequi , &
pauperes etiam patientiam habentes regnum cœlo-
rum adipisci.¶Quinto obseruādum quod Philippo
dicit.Vnde ememus panes vt manducent hi? In quo
verbo duo consideranda sunt.Primum quod de pa-
nibus interrogat Cur domine non quæris nisi de so-
lo pane?

lo pane? Vnde (inquit) ememus panes? sunt quidem alia multa de quibus esset cura habenda. Vnde ememus bombycem ad conficiendam tunicã muliebrẽ aliasque diuersi generis & artis vestes, quas hominũ mulierũq; elatio & vanitas excogitauit? Dic quæso vnde ememus armillas, annulos, emblemmata, dextrocheria, strata, puluinos serici gausapini, cæteraq; ad mũdũ muliebrẽ spectantia, quæ nõ nisi multis nũmis q̃buscaremus, cõparãtur? Vnde ememus tot res, quibus indigemus, vt possimus vanitatem & superbiam nostram diu sustinere? Vnde ememus ea, quæ sæculi huius perituri, & caduci deliramenta fouent, & enutriunt? Soliusne cibi domine curam habes? Nunquid ignoras multos esse, qui victui necessaria omnino spernunt, vt mundi vanitates possint conseruare? Sed esto te solius cibi curam habere, cur interrogas de solo pane? cur non quæris vnde habebimus capones, perdices, gallinas, phasianos, attagines, pauones, ceruos, vitulas? Quia hæc omnia superflua sunt, hoc autem necessarium: illud ad ostentationem, & istud ad sustentationem. Vnde Paulus, Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Paterfamilias, qui filijs suis alimenta tribuit, præbet sane necessaria, sed non liguritiones, cupediasque. ¶Secũdo interrogauit, vnde ememus panes? non quod aliquid ignoraret, quia Euãgelista dixit. Ipse enim sciebat quid esset facturus: sed interrogauit Philippum, & suos discipulos consuluit, vt doceret ne consilia minorum paruipendamus: sed quãuis prælati simus, & docti, & literati, atque sapientes, sciamus hominis esse & errare posse, & alios quãuis minores sint, aliquando bona consulere, & sapienter loqui. Moses vir sapientissimus, & qui cum Deo quotidie loquebatur, audiuit consilium Ietro Madianitæ, & gentilis. Naamã etiam Syrus, cum indignãs reuerteretur in curru suo, audiuit consilium seruorũ suorum, quod nõn est aspernatus: sed illis acquiescẽs descendit, & lauit se in Iordane, & mundatus est à lepra. Pyropus auro cælatus pretiũ suum nequaquã perdit: sic etiam ille, qui sapiens est nihil suæ scientiæ deperdit cum alium consulit minus sapientem, si cut aurũ minoris æstimatur, quàm Pyropus seu carbunculus &c. Iosepho ipsiusmet consilia obfuerũt, quia somniauit spicas ipsummet adorare, & Solem, Lunam, vndecimque stellas cultum ei, & reuerentiã præbere, propter quod in odium fratrum incidit, & ab ipsis venditus est. Somnia vero aliorum ei maxime profuerunt, nam somnia pincernæ, & pistoris, & somnia Pharaonis eum magnopere in Aegypto extulerũt, & in maximos dignitatis & honoris gradus collocauerũt. Eodem fere modo tibi ipsi propria cõsilia perniciem & calamitatem adferunt: aliena vero emolumentum. Multi prælati consilia subditorum superbe despiciunt, seipsos sapientissimos, & prudentes existimãtes. Christus dominus omnium, & ęterna sapientia consulit Philippum & simplices, atque idiotas piscatores: sciens quid est facturus: & tu adeò arrogans es, vt consilium subditorum contemnas? Opus est vt principes & prælati habeant iuxta se viros sapientes, cum quibus consulãt sua negotia: ideo throni sunt in cęlo iuxta cherubim, vt scias quod illi qui in throno potestatis, & dignitatis sedẽt, sapiẽtes consulant, & habeant iuxta se à quibus illuminẽtur, Quare in Apocalypsi legitur quod q̃ sedebat in throno habebat in circuitu iuxta se vigintiquatuor seniores. Non poterat gressum dare, nisi impingeret in senibus, in quibus est sapientia. Sic qui sedet in cathedra prælaturæ, circundatus esse debet senioribus, & sapientibus, non tantũ ætate, quantũ moribus, sensu & intellectu: nam vt sapiens ait, Senectus venerabilis est nõ diuturna, neque numero annorum computata. Sic Dominus dixit Moysi, Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel quos tu nosti, quod senes populi sint, & magistri. In eo quod ait, Quos tu nosti quod senes sint, insinuat quod non de his, qui canos habebant in capite loquebatur: sed de his quos cõuersatione, & experiẽtia agnoscebat Moses viros esse prudentes, sensatos, & morigeratos: ij enim eligendi sunt ad consilia, & regimen populi, consilio enim istorum facilius operaberis, & moueberis. Orbes enim inferiores motu proprio ab occidente in orientem parum ambulant: cælum solis in vnico anno integro reuolutionem complet: alij etiam cæli per mille annos vix vnum circulum motu proprio perficiunt. Verum ad motum alterius cæli. s. primi mobilis intra vigintiquatuor horarum spatio ab oriente in occidentem, omnes isti cæli inferiores totum circuunt orbem. Sic tu, qui per te ipsum solum, & tuo tantum fretus cõsilio pauca perficis, & operaris: aliorum suffragio multo plura, & maiora perficies. Subijce te aliorum consilio, libenter patere ab alijs moueri: & videbis quid sis acturus. Sed o superbia prælatorum nostri tẽporis, arrogantia, fastus, & ambitio. Plurimos inuenies, qui maiorũ obedientia subiecti multis annis vixerunt: at postquã vident se prælatos, & liberos ab obedientia, nolunt fatigari vlterius iugo obediẽtiæ, nec alicui obtemperare, sed volunt sua libertate gaudere, & extendere habenas, quicquid cogitant, quicquid appetunt, & desiderãt, denique & quicquid volunt, & cupiũt, statim opere adimplent. Hac de causa sapientes odiunt, literatos, & viros probos, & cordatos abijciunt, odiũt, & à se elongant: stultos autem, & idiotas: insipientes, & fatuos in socios asciscunt, & secum ducunt, & indiuidui comites sunt. Cur ita? Quia cum sapientibus subditi sunt, & cũ stultis prælati, & domini. Dominari volunt, non subijci, & sua libertate gaudere: non cõsilio sapientum obtemperare. Cum pijs subditi sunt, nam ipsi in illicitis obuiant prælatis: discoli tamen laudant prælatũ, licet malum agat, & si prælatus domum incendere voluerit, statim ignem adducunt. Perpaucos inuenies subditos, qui positi in dignitate, & officio prælaturæ, velint consilio vti sapientũ, & subijci viris optimis: quia dominari volunt, non subijci. Natura hæc infirma, & imbecillis, libertate gaudet, & fruitur illa, nisi ratione, & Dei spiritu, & virtute regatur. &c. Sed ad contextum. *At illi dixerunt, Non sunt nobis plusquam quinque panes & duo pisces: nisi forte nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas.* Ex quo patet quod isti panes discipulorum erant, & non aliorum: & etiam patet quia dixerunt, dimitte turbas, quod non dixissent si indiguissent ipsi cibo sicut turbæ, sed dixissent, eamus & quæramus omnibus cibos. ¶Quæro, si dominus dixerat apostolis, Nolite portare sacculũ, neque peram neque calceamenta &c. Quomodo hic panes portabant?

1. Timo. 6. *Exo. 18.* *4. Reg. 6.* *leg. Aug. li. 2. de quæst. in Exo. c. 68.* *Gen. 37.* *Gene. 40.* *Apoc. 4.* *Sapi. 4.* *Num. 11.* *Math. 10.* *Ioan. 6.*

bant? Dicendum quod hoc illis præcepit cùm ad prędicandum mittebat eos: verùm hic à prędicatione redibant apostoli sequuturi dominum, & ex consuetudine aliquid secum acceperant, sicut alio in loco cõmemoratur eos fuisse panis oblitos. Discant hic prædicatores verbi Dei, quam austeram oporteat vitam habere: cum hic apostoli magni principes ecclesiæ non lauta conuiuia, aut cibos secum portabant, sed panes hordeaceos, & paucissimos. Discant etiam ab apostolis humanitatem quam habebant, qui præsentem necessitatem vidẽtes parati sunt omnes suas pecunias exponere, & ipsi ire emere escas ad turbas satiandas ne deficerent: exemplo enim magistri didicerunt esse hospitales. Arguitur nostra tenacitas, & animus nullo cõmiserationis affectu vincibilis. Ipsi necessaria impartiri erant parati: sed nos pauperibus de his etiam, quæ superflua habemus, & quibus non vtimur, non largimur: nimium nobis videtur quicquid alijs in necessitate impartimur, ita vt exempla sanctorum apostolorum apud nos Christianos nunc sint quam rarissima. ¶ Obserua quod istos quinq; panes vnus puer portabat, & habebat: vt inquit Ioannes. Commendat Christus dominus ecclesiã suam diuo Petro, cõstituitque episcopos animarum pastores Apostolos sanctos, & virtute prẹditos: ijs animas cõmendat, & officium prædicandi: crumenam verò & pecuniam Iudæ tradit, & panis, alimentum corporeum, puero custodiẽdus datur. Quid hoc est domine? Puero ne cura panis & cibi cõmedendi cõmittenda fuit? In hoc videbis quam paruipendat Deus res has temporales, & in quanto pretio habeat res spirituales: animas & res spiritales commendat hominibus virtutis sectatoribus & sanctis & bonæ frugis: at res temporales cuiuis, etiam negligenti cõmittit curandas, & cibum victumque corporeum puero ad ministrandum dat. Non sic faciunt multi episcopi, qui non constituũt sibi Oeconomos & obsonatores nisi homines præditos & fideles, & bonæ mentis, ne furentur. Vt confidant claues pecuniarum, vel tritici, vel bonorum temporalium, quærunt meliorem, & optimæ cõscientiæ: at verò ecclesiæ beneficia, & præbendas pueris conferunt, quia consobrini, & cõsanguinei sunt: res tẽporales cõmendant hominibus iã puberibus perfecti iudicij, & conscientiæ: at vero animarũ curã cõmittunt puerulo, & bona spiritualia cõmendant infantibus. E cõtra dominus Iesus. Quãdo Deus prædixit mortem Moisi, statim ipse habuit curam ꝙ Deus traderet populũ, cui ipse præerat, homini digno, & iusto, & dixit. Prouideat dominus Deus spiritum omnis carnis, hominem qui possit esse super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare &c. ¶ Expende etiam hominum conditionẽ, quæ quidem hæc est impossibilia facere, quæ Deo facillima sunt. Sic Moises ferè dixit hæc verba, quæ apostoli dixerunt diffidentes, sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis dabo eis esum carniũ mense integrò, &c. Vides quid natura, & ratio facit, ac cogitat in necessitate quæ tantum præsenti frumento inhiat, & si quid horum desit, nullius consilij est. At fides longe alios oculos habet, qui non tãtum ea, quæ in præsentia sunt vident, sed Dei omnipotentiã considerant. Multa miracula viderant apostoli, & ipsi fecerant: nunc autem cum necessitas adest, dubitare incipiunt & diffidere. Ioannes dicit quod Philippus diffidens dixit, ducentorum denariorũ, &c. Et Andreas subdidit, est puer vnus hic. &c. Sed hæc quid sunt inter tãtos? Quod Lucas in genere de paucitate fidei apostolorum loquutus est: Ioãnes specialiter dixit de Philippo, & postea de Andrea fratre eius. Vbi vide quomodo vnus homo peccans adducat alium ad peccandum. Diffidentia Philippi adduxit Andream post suũ peccatum: sic Eua traxit Adã ad peccãdum, postquam ipsa peccauerat: & filia maior Loth traxit minorem, &c. Hanc autem discipulorum incredulitatem scribunt Euãgelistæ, vt ex ipsis discamus non diffidere, & ardẽtius petamus. Domine adauge nobis fidem: cum tamen difficile sit in necessitate fidere. Erant ferè quinque millia hominum, & nullus alterum iuuare poterat, sed nec apostoli, nisi solus ipse Christus: sancti multum valent apud Deum ad nostrũ adiutoriũ: attamen sine ipso Deo parùm prosunt. Verum vt tu videas quod non tractat nos Christus iuxta exigentiam meritorũ nostrorum, nisi secundũ suã bonitatem, & clemẽtiam, Non enim secundũ opera iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, sicut enim pater miseretur filiorum, misertus est dñs nobis, recordatus est enim quod puluis sumus, &c. Ideoque non obstantibus quod apostoli non credebãt, & quod diffidebant: tamen dominus suæ benignitatis non oblitus, miraculum facere non dubitauit. Sed vt miraculi magnitudinem ostendat, scribit Euangelista numerum virorũ, qui illic erant, dicẽs. *Erant autem ferè viri quinque millia.* Dicuntur viri masculini sexus à viginti annis & suprà valentes ad bella procedere. De mulierib⁹ verò, & paruulis, qui forsitan numerum virorum vicerũt, non fit mentio, quia secũdum consuetudinem legis, soli viri numerari consueuerunt. Matthæus & Marcus simpliciter dicunt quod erant quinq; millia virorum, non curantes de tali excessu, vel defectu tantillo. Consuetudo enim scripturæ est, vt ponendo notabilem quãtitatem in magnitudine, vel multitudine, non curet de modico quod fortè superfuit, aut defuit. Sic enim in veteri testamento dicuntur homines tot annis vixisse, & raro, vel nunquam fit mentio nisi de annis, cum tamen non sit verisimile, quod omnes illi vixerunt tot annis præcisè, quasi eodem die morientes, quo nati fuerunt. *Ait autem ad discipulos suos. Facite illos discumbere per conuiuia, quinquagenos.* Non arguit eos de fide modica & fragili, sed dicit, facite discumbere: si autem illi tunc temporis instarent dicentes: Quorsum debent sedere, cum quinque panes nõ sufficiant vt quisque possit ne buccellam quidem accipere? Tunc sanè Christus eos reprehenderet. Non valde Deus miratur quod peccata & flagitia cõmittamus, quia ipse cognouit figmentũ nostrum, & scit nos esse imbecilles & ad peccandum pronos: attamẽ maxime scandalizatur cũ ad peccãdum renitimur, & contendimus, & ad peccatum tanquam ad vomitum reuertimur in ipso perseuerantes & consistentes mordicus & maxima cum obstinatione. Peccauerunt quidem apostoli credentes Christum haudquaquã posse quinque panibus tot turbas reficere: Christus autem nullo modo eos reprehendit, aut verbum vllum durum illis exprobrat. Attamen si cùm eis

Marginalia: Ioan. 6. — Ioan. 21. — Num. 27. — Num. 11. — Gen. 3. — Gen. 19. — Luc. 17. — Psal. 102. — Num. 1. — Gen. 5.

eis præcepit vt facerent turbas discumbere, ipsi insisterent & replicarēt dicentes non opus esse, cum modici essent panes ad tantam turbam reficiendam, tūc equidem Christus tanquā renitentibus, & in sua modica fide persistentibus eis obuiaret. Sed ipsi apostoli sancti ad se reuertentes, & perpendentes miracula quæ paulò ante viderant magistrum suum edere, pœnituerunt præteritæ culpæ, crediderantque Christū dominum posse totam illam multitudinem hominū satiare, & sic magistro suo obtemperarunt sine renitentia, & dubio suæ potestatis, sicut antea fecerant.

Ioan. 13. Sic etiam Diuo Petro cum nolebat Christum ei pedes lauare prima vice non eum reprehendit, sed blādè eum alloquutus est, dicens. Quod ego facio tu ne scis modo. Quia vero fuit pertinax, & contumax, & semel atque iterum fuit inobediēs, tunc eum acriter redarguit dicens. Si non lauero te, non habebis partem mecum. Aduerte homo diligenter, quod si quidem tanquam imbecillis lapsus es, attamen surgere ne moreris, & ad te iterum reuertaris, & cōuertaris, te ipsumque corrigas sicuti fecerūt sancti isti apostoli. Hominum est peccare, dæmonum vero perseuerare: si quidem peccas, sit tanquam casu, & forte fortuna, non vero data opera, vel prudens, & sciens, cū pertinacia tanquam proteruus, & versutus: pecca tanquam homo, non autem tanquam dæmon. Reuerte re confestim ad Deum, nō autem sis obduratus tanquam dæmon. Hoc deflebat propheta Baruch super

Baruc. 3. Israel dicens. Quid est Israel, quod in terra inimicorū es? Inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cū mortuis, deputatus es cū descendentibus in infernū. Præterea etiam si Christus eos verbis non reprehendit, operibus tamen obiurgauit: nam satis eorum incredulitatem taxauit cum viderunt quid Christus fecerit & miraculum ingens quod patrauit, & ipsi confusi & suspensi essent propter incredulitatē qua prius affecti, & commaculati fuerant. Sic etiam Deus te reprehendit operibus, ægritudines, & ærumnas inferendo, vt teipsum corrigas & emēdes, & ad bonam frugem confugias: & nō solum per seipsum, verum etiam per opera & exempla suorum seruorum. Quid nam esse putas cum vides vicinū tuum tota integra quadragesima ieiunantem, omnibusque quadragesimalibus diebus sacrum & concionem audientem, nisi reprehensionem, quam Deus tibi infert, tibi (inquam) qui cænā capis, & dormis vsque ad meridiē? Sancta vita illius & exemplo te reprehendit Deus, & castigat, &c. ¶ Obserua autem quod præcipit, vt per conuiuia sedeāt quinquageni ordinatim: quia vt

Rom. 13. Paulus ait, ea quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Et iterum, Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in

1. Cor. 14. vobis. Multum enim Deū offendit cōfundere, quæ ipse voluit vt essent discreta. Ideo prohibuit domi-

Leui. 19. nus agrum diuerso semine seminari, animalia diuersarum specierum coire, & vestem diuersis licijs textam gestare. Hac de causa lucem diuisit Deus à tene-

Gen. 1. bris, aquas ab aquis, & a terra aquas segregauit. Et in

Leui. 1. Leuitico præcepit, vt membra vituli, qui offerebatur in sacrificium, essent ordinata, struē lignorum ante composita. Vides quomodo Deus etiam ligna, & omnia vult quod sint composita, & ordinata? Ioseph

Gen. 43. etiam in Aegypto voluit vt fratres ordinatè sederēt in mensa, primogeniti iuxta primogenita sua: & minimi iuxta ætatē suam. Sed iam nunc mundus imago est inferni: vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Tanti se facit cerdo & sutor, quanti eques & nobilis: tam opipare vult comedere, tamque sumptuosa, & nitida vti veste, qui paruos habet nūmos, quàm qui ingentes. Nemo vult seipsum agnoscere, nec expendere iuxta id quod possidet. Et sic vi- Iob. 10.
debis multos pigneratos, ære alieno oppressos, denique perditos eo quod nullum obseruant ordinem & modum in expendendo. Vnusquisque, & si non tantas habeat possessiones, & bona sicut alius, vult tamen haberi æquè bonus imò melior alio. Et sic mundus ad interitum ruit, & homines consumuntur, & pereunt omnino: adeo, vt nullus sit, qui argenteum quidem possideat. Cur quæso? Quia in sumptibus, & expensis modus, & ordo non seruatur vllus, &c.

Et ita fecerunt. Sicut præcepit dominus ita apostoli fecerunt, quod certè non facerēt, nisi crederēt quod posset illos satiare ex illis quinque panibus, nam si nō crederent, dicerent. Ad quid præcipis, vt sedeant, cum non sint nobis, nisi quinque panes? Tamen credentes fecerunt quod iusserat dominus, in quo facto duo considera. Primum est quomodo iam apostoli proficiunt in fide, ita vt credant simplici verbo Christi, nihil interrogantes, neque dubitantes. Docemur eorum exemplo ne in Dei mandatis curiosè quid disquiramus cur hoc, vel illud præceperit Deus, aut qui fieri possit, sed simpliciter credere, & morigerari debemus, sicut Abraham, qui credidit Deo, & reputa- Gen. 22.
tum est illi ad iustitiā. Cum Christus loqueretur cū Rom. 4.
Nicodemo de arduis rebus fidei malè ille interrogauit dicens. Quomodo possunt hæc fieri? Noli metiri opera Dei, tam parua mensura sicut est tuus intel- Gala. 3. Iaco. 2.
lectus & mens. Si ego Deum, & res suas comprehen- Ioan. 3.
derem, ob id solum Deo non crederem: non enim debeo ego credere Deo tam minimo, quem meus intellectus capit. Ideo quāto minus Deū assequor, tanto intelligo eum esse incomprehensibilem, & immēsum: & quia est tam incomprehensibilis & infinitus, propterea eum adoro, & habeo pro Deo meo omnipotenti, eique credo. Nō disputant hic cum Christo apostoli: sed simpliciter audiūt, credunt & obediūt. Cur quæso perijt Eua? Quia cum dæmone disputa- Gen. 3.
uit & disseruit quid Christus ei præceperit. Quando dæmō ei dixit, cur præcepit vobis Deus vt de ligno vitæ ne comederetis? deberet sanè ipsa respondere. Deus nobis hoc præcepit, & hoc sat est, me illi obedire. Cur præceperit, non est subditi inquirere: quoniā eius officium est obtēperare, & non disputare. Vnde Paulus Corinthijs suis ait. Timeo autem ne sicut ser- 2. Cor. 11.
pens Euam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo. Sed de his aliàs. Secūdo vide sanctorum apostolorum obedientiam, qui nihil cunctantes, aut interrogantes fecerūt quod Dominus præcepit. Sic Abra- Gen. 22.
hæ obedietia multis nominibus in scriptura cōmendatur, qui sic domino præcipienti obediuit, cum filium voluit sacrificare. vera enim fides, et obedientia non disputant, sed simpliciter obediunt. ¶ Discamus ab apostolis hanc promptam obedientiam, et sedulo in omnibus obedire præpositis: obedietia enim quasi equus in paradysum vadit alieno sensu, et alienæ voluntati, quasi pedibus alienis, innitendo: ideo

velocius

velocius vadit; quia pedes, quibus innititur, velociores sunt proprijs. De his Salomon ait. Viæ eius, viæ
Prouer. 3. pulchræ: In Numeris etiam habetur, quod vas, quod
Num. 19. ligaturam desuper nõ habet, sit immundum. Alliga
tuam voluntatem, quæ est vas Dei, submittendo illam, & colligando illam voluntati Prælati, si non
vis esse vas reprobatũ à templo domini. Omne ma-
Gen. 16. lum, & infortunium quod Agar contigit vt à domo
dñi sui exterminaretur, propterea ei accidit, quia noluit esse obediens dominæ suæ Sarræ: & sic ei inobedienti nõ defuerunt angustiæ, gemitus, ærumnæq; in deserto, sicuti nec tibi deerũt nisi obedias: nec extra obedientiam inuenies requiẽ, nec perfectum gaudium. Ideo, Reuertere (dixit angelus) & humiliare prælato tuo, &c. *Et discubuerunt omnes.* Quemadmodum sancti apostoli simpliciter credebant, & faciebant quod illis Christus iniũxerat, sic faciebat & populus. Sic quando prælati ecclesiæ benè viuunt, oues eadem faciunt. Nemo, cur discumbere debet, interrogat, sed simpliciter obedientes, spe bona discumbebant. At vbi se parant homines, ibi Deus libẽter sua opera facit: imó nulla est alia causa quod parcus Deus in nos sit, quám quod illi obstamus. Iubet, nos discumbere, sed nemo est qui obsequatur. Quisquis autem illo iubente nõ discumbit, & morem gerit, eum quoque non pascit. Nullus enim potest edere de panibus Iesu, nisi obedierit Iesu, & fecerit quod præcipit illi Deus: sic etiam non sedebit in mensa Iesu in regno eius cælesti, si nõ obseruauerit præcepta, & mandata, quæ ipse tradidit. Obserua etiam quod discubuerũt omnes in deserto illo super terram, pauci enim eorum habebant vestes pretiosas, si enim habuissent, vix recumbere voluissent super terram, vt intelligas non multos sapientes, nobiles, aut diuites ex Christi pane manducare: vel certè si diuites, & nobiles erant, hæc contemnentes in vili humo sederũt. Itaque hi diuitias, & delicias contemnant, & in nouissimo loco recumbant, vt edere possint. Ergo ad edẽdum panem hunc requiritur ea animi modestia, vt non te credas altiori loco dignum, quã humili terra. Tum requiritur ea obedientia ad domini volũtatem, vt si te ex regio throno ad puluerem descendere præceperit, non murmures, sed facilem te præbeas. Eant nunc pomposi homines, auro, & purpura tecti, eant superbi, eant pręfati, vt cibo cælesti satientur. Non sapit cibus hic pleno stomacho, nec
Num. 11. sapit mãnà his, qui cepis, & allijs sunt satiati. Sed procedamus. *Acceptis autem quinque panibus, & duobus piscibus, suspexit in cælum.* Iam incipit Christus suã omnipotentiam declarare. Distulit dominus miraculum, & expectauit vt famem turbæ paterentur, & imbecillitatem discipulorum expertus est, & cũ iam omnia desperata sunt, facit miraculum, vt melius co-
Ioan. 2. gnoscatur. Ita in nuptijs aquam non conuertit in vinum, donec vini penuria omnibus innotuisset: nam si statim succurreret, antequàm necessitas esset manifesta, nemo crederet eius virtute id factũ fuisse. Sed duo hic dicit, primũ quod accepit panem, & pisces: secundum quod suspexit in cœlum. Sed singula hæc obseruanda sunt. Primô accepit panem: cum isti panes erant in manu pueri, non sufficiebant ad satiandam illam maximam multitudinem. At cum Christus illos in suis manibus sumpsit, creuerunt, & multiplicati sunt. Sic opera quæ tu facis per se, & in tuis manibus, parui momenti sunt, sed cum in manibus
Christi ea posueris multiplicabit illa diuina virtus, 2. Cor. 9.
& augebit frugem iustitiæ nostræ. Nam vt Paulus 1. Cor. 3.
ait, non qui seminat, aut qui plantat, sed incrementũ dat Deus. ¶ Expende etiam, quod benè poterat Christus creare panes de nouo, absq; eo quod multiplicaret illos quinque panes: sed noluit nisi quod discipuli eius ei offerrent illos panes. Vult namque nos ei offerre id quod ex nostra parte possumus: ipse vero reliquum perficiet, quod quidem est præcipuum. Non ergo ij panes sufficiebant nisi Deus miraculum fecisset. Nequaquã vult Deus totum perficere: imo quod tu etiam aliquid agas, vt cælum merearis. Verum tamen est quod opera nostra ex se non sunt digna, vt mereantur gloriam ęternam: at per merita Christi & gratia diuina adiuuante, & fauente consequemur, & merebimur gloriam. Minimè vult Deus totum facere, imo quod simus & nos adiutores Dei, & cooperatores Christi offerentes ei panes, & facientes ex nobis id quod possumus, tunc autem Deus nos adiuuabit, & gratiam dabit, eiusque adiutorio, & fauore mi-
raculum fiet. Minimum quidem fuit quod fecit Ge- Iudi. 7
deon & eius socij, quando Madian vicerunt: attamẽ voluit Deus illam victoriam dare Gedeoni, & illis trecentis viris: non verò propter illos timidos, & imbecilles, quos eiecerunt, & repudiarũt. Deus est qui
facit sanctos iuxta illud Pauli. Non ego, sed gratia 1. Cor. 15.
Dei mecum. Veruntamen hæc gratia non cõfertur a Deo nisi illis qui se disponunt & præparãt, & vtuntur bene accepta gratia. Non totum es tu facturus, quãdoquidẽ sine gratia Dei nihil omnino potes: nec totum debes Deo relinquere te nihil agente, & operante. Tu ex tua parte fac quod teneris, & Deus ex sua faciet id quod est præcipuũ, & vtroq; operãte. s. tu & Deus & Deus & tu, tũc fiet miraculũ. Homines offerunt panes, Christus autem miraculum facit. Parum prodesset quod homines offerret panes, ni Christus suam adiungeret omnipotentiã. Nec etiam Christus vult sua omnipotentia vti nisi ei dederimus panes. Rectè quidem poterat te in cælum deducere, sine hoc quod tu aliquid adderes: attamen vult quod tu etiam labores, & offeras panes, & facias quod potes. Totũ igitur gratiæ, magis quam viribus nostris ascribendũ: tamen & viribus nostris, quia gratia nõ facit sine viribus nostris, sed nec vires nostræ faciũt, nisi per gratiam Dei cooperantis: illa excitante, illa dirigente, ac adiuuante, fiunt à nobis opera euangelicæ functionis, grata Deo, & meritoria vitæ. Ideoque vult à nobis panes, quos accipiens in manibus multiplicauit, deditque virtutem satiandi turbas.
¶ Secundo postquam accepit panes suspexit in cælũ.
Docet totũ quod agimus, & quicquid in nobis est, Iaco. 1.
Deo ascribere, siquidem omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminũ. Quicquid enim agimus propter Deũ facere studeamus, pręsertim eleemosynã, intenti soli in Deo: & oculos nostros, & intentionem ad ipsum solum Deum eleuando. Vnde dominus, Cum facis
eleęmosynam noli tuba canere ante te, &c. sed pa- Math. 6.
ter tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Vidua 4. Reg. 4
Eliæ clausit post se ianuam. Docet etiam sustentationem nostram, quæ per cibum est, à Deo expectare:
ideo

ideo debemus oculos nostros ad Deū erigere quasi ab eo suscepturi ꝙ petimus. Et cū in omnibus debeamus oculos nostros attollere ad Deū, etiā in petitione cibi corporalis. Ideo dicitur in psalmo, Oculi om-
Psal. 144 niū in te sperāt dñe, & tu das illas escā in tēpore opportuno. Et quia Deus, ad quē respicimus est in cæ-
Psal. 122. lis, debemus oculos in cælū erigere. Ideo Dauid. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Sicut oculi ancillæ in manibus dñæ suæ, ita oculi nostri ad dñm Deū nostrū, donec misereatur nostri. Obserua autē ꝙ aliquādo Christus facturus miracula, aspiciebat in cælū quasi petens aliquid ab eo: interdū non aspicit, sed cū potestate loquitur quasi nihil ab alio suscipiens. Volebat enim aliquādo operari in potestate propria, vt nō crederetur minor patre: vt Arriani putauerūt cū esset ei naturale operari miracula. Sed leuabat oculos aliquoties ad patrē: vt ostenderet ꝙ in quantū homo minor erat patre. ✱ Et benedixit
Tex. ✱ illis & fregit. ✱ Solebant Iudæi benedicere eleuando
Leui. 9. manū, & ponendo illā apertā super id ꝙ erat benedicendū, vt in Leuitico habetur de Aarō summo sa-
Gen. 48. cerdote. Iacob etiā posuit manū super capita Ephra-
Num. 6. im, & Manasses. Verba autē, quæ dicebāt, habetur in libro Numerorū. Potest tamen hic accipi, benedicere, pro multiplicare bona, vt sæpe sumitur in sacris literis: de qua benedictione iā in superioribus loquuti sumus plura. Quomodo autē Iudæi benedicebant panē & vinū cū sedebant in mensa, inferius disseremus cū venerimus ad locū vbi Christus corpus & sanguinē suū cōsecrauit. Hic vero nolo amplius immorari in ijs benedictionibus, quia vt ego existimo, hoc ꝙ hic dicit Diuus Lucas sub nomine benedictionis, credo nō fuisse benedictionē, eo modo quo sumitur benedicere alijs in locis, nā hoc quod hic dicit benedixit, intelligitur & sumitur pro gratias agere: & inquit D. Ioānes, ꝙ accepit Iesus panes & cū gratias egisset, distribuit: sæpe enim in scriptura sacra benedicere sumitur pro gratias agere, seu laudare. Sic in Deuteronomio dicitur, Obserua vt benedicas do-
Deut. 8. minū cū satiatus fueris. Et illud, Benedixit Esdras do-
3. Esd. 9. minū Deū altissimū. Et Tobias, Omni tēpore bene-
Tob. 4. dic Deū. Et in libro Daniel dicitur, Benedixit Da-
Dan. 2. niel Deū. Et Dauid sæpe hoc vocabulo vtitur, ꝓ gratijs agendis Deo. Potest etiā dici ꝙ benedixerit Christus panes more Iudæorū, dicens Benedictus sis domine Deus noster, Rex mūdi qui educis panē de terra. Et posthæc gratias egerit, vt ait Ioānes, Itaq; vtrāque verisimile est ꝙ fecerit. Voluit autē benedicere, ac gratias agere pro corporali cibo, vt doceat nos Deo gatias agere cū ad mēsam accedimus, & ꝙ Deū benedicamus. Sic in primo Regū habetur ꝙ puellæ dixerūt Sauli. Nō est comesturus populus, donec ille
1. Reg. 9. (s. Samuel) veniat: quia ipse benedicet hostiæ, & deinceps comedēt, qui vocati sunt. Propter hec potius in isto miraculo benedixit, & gratias egit, qui in alijs: nō enim inuenitur in alio benedixisse, nisi in hoc mi-
Tex. ✱ raculo. ✱ Et distribuit discipulis suis vt ponerent ante turbas ✱ Nō ipsemet, sed per suos discipulos panes porrigit turbis, ne fraude, aut præstigio aliquo rē geri suspicari quis posit. Vbiq; negotiū ita instituit,

vt fides nostra per id confirmaretur. Multiplicatio autē hæc fiebat tā in manibus Christi frāgentis, quā in manib⁹ discipulorū portantiū, quā in manib⁹ rursus turbarū frangentiū, & in oribus manducātiū. Multiplicabat autē illos diuina potētia cōuertendo aliquā materiā in panē: nā quælibet materia est in potētia obedientiali ad Deū, vt de illa faciat ꝙ voluerit: & cū natura per successiones alterationū suarū possit cōuertere qualēcūq; rē in panē, potest tamen Deus illud subito facere, & ita Christus poterat aerē, aut quācūq; aliā materiā subito in panē cōuertere, de quo turba aleretur. Accipiēdo igitur panis maiorē quantitatē siue hoc fieret per multiplicationē nō addita aliqua quātitate, siue per cōuersionē alicuius materiæ extrinsecæ in panē, maximū erat hoc miraculū. ¶ Ad nostrā vero eruditionē aliqua in hoc cō textu obseruāda sunt. Primū ꝙ discipulis suis, qui apostoli erāt, principes terræ, doctores orbis, & seraphim ecclesiæ militātis, iubet vt seruiant populis: vt tu discas humilitatē: quātūcunq; enim aliqua dignitate fulgeas, quæ maior dignitate apostolica esse nō potest in terris: debes humiliare teipsum, & pauperculis, & famelicis seruire, & ministrare. Hæc est Christi Iesu doctrina, in cui⁹ schola docetur illud. Qui maior est, inter vos, fiat sicut minor: & qui præcessor est Luc. 22.
sicut ministrator. ¶ Secūdo in hoc quod ait ꝙ discipuli distribuebāt, discimus munus esse prælatorū cibare & alere populū cibo spiritali intelligentiæ, & populi eū recipere. Nō se insinuet vulgus, nec se interijciat in officiū & munus prælati: sed cōtentū sit recipiendi cibū fractū per manus prælati. Hoc voluit nobis Deus significare & innuere cū legē dixit deditq; Exo. 19.
Moysi. Noluit nāq; populū in mōtem ascendere cū Moyse, sed quod maneret ad radices mōtis: & ꝙ ab ipso Moyse legē susciperet. Pernicies, & nocumentū maius nullū alicui potest accidere Reipublicæ quā ꝙ populus velit suffragia habere, & suū interponere cōsiliū inter cōsules & primates. Reipublicæq; gubernatores, & sic maius incōmodum & infortuniū quod ecclesiæ contingere potest, nullum aliud est, quam quod vulgus & imperita multitudo vellit per seipsam doctrinam accipere, & imbibere, non vero eam velle sibi cōmunicari per manus prælatorum, & concionatorum. Sed nūc cerdones & sartores cōcionātur apud Lutheranos. Inter alia, quæ ab ecclesiæ præsidibus optime prouisa, & cōstituta sunt ab ipsisq; hæreticæ impietatis disquisitoribus recte ani maduersa & ordinata, illud etiam nō minimam laudem meretur, quod vernaculas Biblias prohibuerūt & interdixerunt. Inscius populus doctrinam & scietiam concipiat a Theologis, & concionatoribus, & ab ijs tantūmodo, & per manus istorum sapientiam accipiat, & per manus eorum comedant panem vitæ, & doctrinæ, sicut etiā populus hic comedēbat panem, quem apostoli illi administrabant. Nequaquā cōtendat suismet manibus cibum percipere, ne illō suffocetur: sed eum discerptū manibus sacerdotum accipiat. ¶ Tertio docemur hic quanta bona nobis largiatur Deus per manus sanctorum suorum in sua beatitudine sibi assistentium, prout experti sunt plurimi in

in prelijs beatū Iacobū cernentes, & in maris pericu lis alios cū inuocant sanctos. Hoc ꝙ Christus fecit cū hac turba distribuens ei panē per manus aposto lorū: & nobiscū sępe facit, largiens bona plurima intercessionibus, & meritis eorū. ¶ Obserua quarto ꝙ panes Christi ponūtur nō otiosis, nō in ciuitate, quasi in synagoga, vel in dignitate sæculari residentib⁹, sed inter deserta quærentibus Christū. His qui renūtiantes paternas domos, & delicias, sequūtur dñm. Sed de his iā diximus. Sequitur. * Et māducauerūt omnes, & saturati sunt. * Qui ad Dei mēsam comedunt, semper sunt saturi, & cōtenti. Sic Dauid in persona iustorū. Dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Qui Deū diligit, est satur, quia qui mūdo obsequitur, & obtēperat semper semper cibis inhiat, & est famelicus. vnde egregius Psaltes. Diuites eguerūt, & esurierunt inquirentes autē dñm nō minuētur omni bono. Et filius eius Salomō Iustus comedit, & replet animā suā, venter autē impiorū insaturabilis. Cū quis plures habet diuitias, tūc plures habet indigentias: vbi multę diuitiæ, ibi multi, qui comedunt eas, quāto ditiores & locupletiores sunt, tāto plures habent sumptus & expensas, quas sustinere debēt, & sic semper eis desunt nūmi, & ęre alieno opprimūtur. Et si multas habeāt dignitates, semper tamē plures alias affectāt, & cōcupiscūt, nec eis vnquā saturātur, & ab ipsa dignitatū & honorū mensa insaturabiles surgūt, nā honoribus nunquā mūdani saturātur. Vide Amā, cui rex Assuerus nimis fauebat, & quē maxime extollebat, cui omnia prospere, & honorifice succedebāt, cūq; super omnes ab Assuero diligeretur, & soliū eius super oēs principes regni collocatū esset: cūctiq; serui regis, qui in forib⁹ palacij versabātur ei genua flecterent, & adorarent Amā, tamen tristis, & sine solatio erat, dixitq; ad vxorē & amicos postquā eis oēs dignitates suas, & honores retulit, Et cū hęc o.nnia habeā, nihil me habere putoquādiu videro Mardochæū Iudęū sedentē ante fores regias Multominus saturāt delitiæ & voluptates, & quicquid in mūdo est. Quāobrē in persona omniū mūdanorū dixit filius ille prodigus, Ego hic fame pereo. Hoc inferius suo loco interpretabimur & etiā illud ꝙ antea saluator dixit in parabola filij prodigi, ꝙ facta est fames in regione illa: Lege ibidē. Sed cū tantā famē patiātur qui mūdo seruiūt, tamē ij, qui a Deo pascūtur, saturātur, & cōtenti sunt. vt satis est hic videre. * Et sublatū est ꝙ superfuit illis, fragmentorū cophini duodecim. * Aduerte quomodo in mēsa Dei omnia abundāt: sicuti in mensa mūdi omnia desunt. Voluit tamen dñs vt superesset ad euidentiam miraculi nā poterat aliquis dicere ꝙ illa nō fuerit vera saturatio, sed ꝙ imaginarie visum fuerit comedētibus ꝙ saturabātur. Sed manēdo reliquę illius saturationis nullus dicere poterat ꝙ fuerat phātasia, sed veritas rerū. ¶ Ad nostrā vero eruditionem discam⁹ quantū posit hospitalitas, & quomodo nostra multiplicātur cū damus ea indigentibus. Illa vidua, quę pauit Heliā ex eleemosyna ditata est, nec farina, neq; oleū defecerūt ei. Multo plura fuerunt collecta, quā administrata: plus lucri factū, quā datū. Quinq; panes appositi fuerunt: sed duodecim cophinos collegerunt. Crescit enim ꝙ das pauperi famelico. Vnde in Prouerbijs habetur Honora dñm de tua substātia, & de primitijs omniū frugūtuarū da pauperib⁹, & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabūt. Aliqui diuidūt propria & ditiores fiunt: alij rapiūt nō sua, & sunt in egestate. Discamus ergo pauperibus eleemosynas elargiri, quādoquidē nō solū interiori merito corā Deo erimus maiores, sed etiā in rebus externis augmentabimur. Manna si seruabatur, corrūpebatur, & vermibus scaturiebat Sic bona tēporalia corrūpuntur si seruētur Ideo dñs inferius admonet dicens, Vendite, quę possidetis, & date eleemosynā. Et iterū. Facite vobis amicos de māmona iniquitatis, vt cū defeceritis, recipiant vos in ęterna tabernacula. Et quia hęc duo loca inferius exponemus, de hac re aliquid dicturi, nūc cętera cōsideremus ¶ Aduerte ꝙ pręcipit Christus, vt colligātur fragmenta, ne pereāt, quia non vult Deus, beneficia, quę in te cōfert, in te etiā perire: imo ꝙ gratus sis, & Deo accepta referas. Sic Dauid. Quid retribuā dño, pro omnibus, quę tribuit mihi? Sic fratres Ioseph restituerūt pecunias, quas ille liberaliter dederat. Præterea, nec vult dñs vt dona eius prodigaliter cōsumas, sed sumere solū quod tibi necesse est, Sic de māna noluit dominus vt colligerent filij Israel, nisi quod necessariū erat. Colligite (inquit) ex eo, quod ad vescēdū sufficit. Sed quid facitis qui necessaria, aut potius superflua in immēsum multiplicatis? suscipite ad mensurā necessitatis vestrę munera, & dona altissimi vbi etiā docemur, quā mala sit superfluitas. Non est parcus dñs, sed quia nouit quāta mala pariat abūdātia, voluit nos ad mensurā suis vti donis. Et cū pluit māna de cęlo in magna copia descendere fecit, vt videas quā largus sit dñs: voluit tamē ex copia nos tantū quę necessaria sunt sumere vt discam⁹ etiā in rerū affluētia seruare modestiā, & parcitatē. Ne donis Dei abutamur, neue cōmittam⁹ vt pereat nobis quicquā quo pauperi succurri queat Credūt nōnulli honorē cōsistere in eo, ꝙ res destruātur, & pereāt: expendere ita, vt res cōsumātur & pereant & nullus fructus, & emolumentum ex eis percipiatur ab hominibus, nequaquā est liberalitas, imo vanitas, & insania. Liberalis sane Christus erat, & sic abūde & liberaliter prouidit, quod potius superfuit quam defuit. Attamen iubet vt colligantur, & seruētur res, quę perirent ni custodirentur. Cupit & vult Deus nos esse liberales, sed non prodigos, nec profusos & dispersos. Mala enim, quę sequuntur ex prodigalitate, & profusiōe, hęc sunt, scilicet, paupertas vsque ad mendicitatem, sicut filius prodigus, qui cupiebat implere ventrem suum de siliquis porcorū, & nemo illi dabat. Frequenter etiam aliena aufert, qui prodige cōfert: vt videre est in nobilibus & equitibus, qui cum grandi æris alieni summa sint onerati, & supra modum sumptuosi & profusi sint, versuram faciunt, suos oppidanos, & villicos excoriāt, & deprædantur: vt pecunias, quas debēt, soluant, & vt sibi victum parent. Quorum stultitia tam magna est quod rem illam, quam super omnia amāt facere, ita volunt

Marginalia: Tex. — Psal. 32. — Psal. 33. — Prou. 13. — Eccles. 5. — Hester 1. — Hester. 5. — Tex. — 3 Reg. 17. — Pou. 3. — Exo. 16. — Luc 12. — Luc 16. — Psal 115. — Gen. 43. — Exod. 16. — Luc. 15.

volunt facere, quod diu facere non posſint. Hanc ſtultitiam oſtendit nobis Philoſophus dicens. De re familiari imparciẽdum eſt, ſed moderatè: quid enim ſtultius, quàm quod libenter facias, curare vt diu facere nõ poſsis? Præterea ſtultitia prodigi magna eſt, qui nihil videtur de diuitijs quærere niſi peccata: pec cat enim in acquiſitione earum, & in largitione, & alius habet inde vtilitatem: & videtur plus diligere proximũ, quàm ſeipſum, cum tamen in veritate, nec proximum, nec ſe diligat, licet ex ſtultitia ſua effundat. Ipſe quoque dolium eſt ſine fundo, & ideo non eſt mirum ſi effundat quicquid acceperit. Et vt concludam, inſipientior videtur quàm auarus quantum ad hoc, quia auarus inſipiens eſt quantum ad Deum ſolum, ſed prodigus quantum ad Deum, & quantum ad mundum. Dies me deficiet dicentem, ſi mala quæ ex prodigalitate proficiſcũtur, & emanant, perſequi velim: quandoquidem multa bona ceſſant, quæ faceret quidem prodigus, ni magnam æris alieni ſummã conflaret, &c. ¶ Obſerua autẽ, quod vt Ioannes ait, cum homines illi viderunt ſignum quod fecerat Ieſus, laudauerũt illum dicentes, Quia hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum. Cum Chriſtus eijciebat dæmonia, & alia miracula faciebat, non ſic laudabant eum: ſed nunc quia ſaturati erant, & dederat eis eſcas laudant illum. Sic multi in proſperitate cum Deus dat illis diuitias, honores, cibos, aut bona temporalia, laudant Deum: ſed cum venit tribulatio, aut deficiunt temporalia, ſiue cibi, murmurant, detrahunt, impatientes fiunt, ſic filij Iſrael cum exierunt de Aegypto, & viderũt Aegyptios mortuos in mari, quia Deus vindictam fecerat de inimicis eorũ, cantauerunt laudantes dominum, & dicentes. Cantemus dño, glorioſè enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem proiecit in mare. *Exo. 15.* Sed cum non habebant quid manducarent, & defecerat farina, quam tulerunt de Aegypto, murmurare cœperunt contra dominum eo quod eduxerit eos de Aegypto, &c. *Exo. 16.* Iucũdum eſt igitur hoc miraculum, multo tamen iucundius fit ſi conſideremus quid per hoc Chriſtus ſignificare voluerit nobis. Vt enim ſi quis indoctus librũ videat ornatum, & literis ſcriptum elegantibus magnopere delectatur, & collaudat etiam ſcriptorem, ſed quid ſcriptura contineat, ac complectatur, penitus ignorat: verùm ſi quis eiuſmodi librum nõ modo videat, verum etiam legere, & intelligere poſsit, bis delectatur, primo ex aſpectu libri, ſecũdò ex intellectu ſcripturæ, & verborũ. Sic etiam fit cum hoc, & alijs miraculis Chriſti. Eleuans itaq; Chriſtus oculos, vt hoc miraculum faceret, docuit omnes cõſolationes, & omnia auxilia ab illo nobis eſſe petenda, qui aperit manum ſuam, & implet omne animal benedictione: *Pſal. 144.* à quo (vt Iacobus ait) omne datum optimum, & omne donum perfectum, tanquam à patre luminum deſcendit *Iaco 1.* pro quo gratiæ ſunt Deo agendæ. Vnde Paulus. *Colo. 3.* Omne quodcunque facitis in verbo aut opere, omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti facite, gratias agentes Deo. Et iterum. Siue manducatis, ſiue bibitis, vel aliud quid facitis: omnia in gloriã Dei facite. *1. Cor. 10.* Docet etiam hæc hiſtoria omnibus quærentibus Dei regnum, iuſtitiam, & gloriam, nunquã defore vitæ neceſſaria, ſicut iſtis nõ defuit qui Chriſtum ſequebantur. Non defuerunt carnes Eliæ, *3. Reg. 17* nec Danieli cibus in lacu Leonum, *Dan. 14.* nec filijs Iſrael mãna in deſerto, *Exo. 16.* nec viduæ Sareptanæ, quæ pauit Eliam. Conſolatur nos hoc miraculum, nam ſi ita potẽs eſt Deus, vt lilia, roſas, & flores agri veſtiat, & volatilia cæli paſcat: *Math. 6.* quantomagis credentes, & in vocatione ſua ex charitate per obedientiam ipſum ſequentes, & in eo omnẽ ſpem ſuam collocantes, conſeruabit, paſcet, & eorum curam geret? Ita promiſit dicens. Quærite primum regnum Dei, &c. Sic in pſalmo, Nõ eſt inopia timentibus eum. *Pſal. 33.* Et iterum, Non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen, &c. *Pſal. 36.* Et rurſum, Iacta cogitatum tuum in dominũ, & ipſe te enutriet. *Pſal. 54.* Aegyptum enim pauit per Ioſeph, *Gen. 41.* & Agar in ſolitudine. *Gen. 21.* ¶ Docet etiam externa ſubſidia non eſſe reijcienda, quando haberi poſſunt. Potuiſſet quidem Chriſtus ineffabili ſua potentia ſuſtentare iſtos, vt olim Moſem, & Eliam, ſed noluit niſi ex quinque panibus, quia illic aderant. Poterat Noe liberare ab aquis conſtituens eum in nubibus, vel in alio quo vis loco, ſed noluit niſi naturali remedio. *Gen. 7.* Docet Epiſcopos, & prælatos eccleſiæ, vt curam gerant ſubditorum, & vt ſint ſoliciti de eorum non ſolum animabus, ſed etiam de corporibus: ſicut hic Chriſtus qui poſtquam docuit turbas, pauit eas ex quinq; panibus, idcirco enim, vt recte monet Ambroſius, aurum habet eccleſia, non vt ſeruet, ſed vt eroget, & ſubueniat neceſsitatibus. *Amb. lib. 2 offi. cap. 28.* ¶ Docet etiam nos hoc miraculum, corporalem cibũm eſſe donum Dei: Deus enim eſt, qui dat eſcam omni carni. Et rurſus, Dante, te illis colligent: aperiẽte te manum tuam, omnia implebuntur vbertate. *Pſal. 64.* Et Salomon, Benedictio domini, diuites facit. *Prouer. 10.* ¶ Docet vt hæc vana mundi contemnamus, & Chriſtum ſequamur in pœnitentiæ deſerto, & vitæ auſteritate. ¶ Docet fidem, obedientiam, denique & liberalitatẽ, atque pietatem, in ſubleuandis proximorum noſtrorum neceſsitatibus. ¶ Admonet prælatos qualem curam gerere debeant ſubditorum, & pauperum: & ſubditos docet obtemperare illis & obedire in omnibus his, quæ non ſunt contra animam ſuam. Hæc doctrina ſcripta eſt in hoc miraculo, quod ſimilitudinem refert libri deaurati, emblemateque ornati, & depicti adfabre. Hanc legamus doctrinam ad noſtram vtilitatem. Sed iam ad contextum accedamus, & audiamus Euãgeliſtam dicentem, *Et factum eſt cum ſolus eſſet orans, erant cum illo & diſcipuli.* Solus dicitur quod erat, quia tota turba iam abierat. Sic dicitur quis quod eſt ſolus, quãdo eſt tantum cum ſuis familiaribus, & domeſticis. Docet vitare impedimenta diſtractiones, & quod ſolus ores, & loca ſolitaria quæras. Tu autem cum oraueris (docet Chriſtus) intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum. *Math. 6.* ¶ Obſerua etiã quod Chriſtus diuertit ad orãdum, & tamen non relinquit diſcipulos ſuos. At tu deſeris, & relinquis oues tuas, nec te ſegregas ad orãdum, ſed ad oblectandum & voluptatem capiendã, ad bacchãdum & crapulandum. Moſes cum aſcendit ad orandum in montem: & ſi in locum ſuum ſubſtituit optimum coadiutorem, populus tamen idola coluit. *Exo. 32.* Denique abijt Chriſtus in montem, & ſegregatus eſt vt ſolus oraret: quia poſt miraculum quinque panum voluerunt turbæ facere illum regem, atque ideo, vt ait Ioannes, fugit in montem ipſe ſolus. *Ioan. 6.* Docet hoc facto Chriſtus mundi cõtemptum, & vt

fugiamus

Fugiamus honores & vanitates mundi. *Et interrogauit illos dicens. Quem me dicunt esse turbæ?* Non ex ignorantia quærit, sed vt occasione responsionis discipulorum, instruat eos. Præterea, Quærit de eo, quod de se ipso dicunt, nam prælatus (iuxta apostoli doctrinã) non solum debet bonus & sanctus in interiori consciẽtiæ suæ, sed etiam necesse est quod habeat bonum nomen & existimationem apud omnes exterius. Oportet illum testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt. Deo debes bonam conscientiam, & proximis bonum exemplum. Sic in Leuitico habetur quod cum Moses voluit vngere ex Dei præcepto Aaronem in summũ sacerdotem, elegit eum corã omni plebe, vt scirent omnes, & certi essent quod qui præstantior est in populo, & sanctior, dignus sit sacerdotio. Vtinã tales essent prælati nostri temporis, & tales essemus omnes nos, vt vere de nobis posset illud prædicari, quod scriptura asserit de illa nobili & potenti fœmina Iudith. Non erat, qui loqueretur de ea verbum malum. Et Lucas noster de parentibus Ioãnis Baptistæ dixit quod erãt incedentes in omnibus mãdatis, & iustificationibus domini sine querela. Ex quibus sequitur barbaros, inanimes, & excordes eos esse, qui dicunt, fecerim ego id ad quod teneor, & vnusquisque asserat quodcunq; ei placuerit. Rectè quidem facis, cum præstas id quod debes: at vero contẽnere & aspernari bonũ nomen, & famã propriam, hominum est perditorũ, & nullius frugis. Ideo Seneca, Qui famam contẽnit, hic flagitiosus est, aut inhumanus. In Leuitico legimus quod non vult Deus sacrificium de fermẽto, & melle: quia ista mali odoris sunt, si crementur. Nihil Deo magis displicet, quã si mali odoris, & famæ sis. Non sat tibi est si bonus sis, & si mel dulcissimũ reti neas: nisi cũ hoc bene oleas. Dulce est mel, sed quia malè olet si cõburatur, respuit illud Deus. Christus verò non contẽnit famã, cuius exemplum, est regula & norma vitæ nostræ: & tu nihil curas, quid de te dicatur? Sed dices. Quomodo debeo ego tot hominum ora obstruere, præcipue tẽpore, in quo sunt hominum linguæ adeo maledicæ, & procaces, vt etiam sanctorũ & beatorum vitas quidã hominum audeãt proterue cõmaculare? Ad hoc tibi doctrinam quandam in memoriam reuocabo. Quære quidnam de te dicatur ad similitudinem Christi, tunc autem considera, num quod de te dicitur verũ sit, an falsum. Nemo, te melius hoc scire potest. Tu namq; es iudex & arbiter tuæ propriæ conscientiæ, & quid agas probè nosti. Ergo si quod malè de te profertur, verè narratur, corrige vitam, & reuertere ad frugem meliorẽ: de hoc autem nihil curare, brutorũ procul dubio est. At si falso & cum mẽdacio ignominiam, & dedecus pateris, contẽne dictum, & sententiã, & tunc poteris dicere, fecerim quod debeo, & vnusquisq; dicat quicquid libuerit, & solare cum apostolo dicente. Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Ideo que sanum quidem est cõsiliũ quærere, & peruestigare quid de te dicatur, & de hoc curare: nam si verè de te queruntur, & obmurmurant, proderit sanè tibi ad correctionem: si vero falso, inseruiet ad maius meritum, imò vt cautius, & cum maiori cura vitã degas. ¶ Verum hic tria obseruanda sunt. Primum horum est, quod nõ quærit Christus de alijs, sed de seipso solùm. Hoc tempore tota cura, & studium versatur circa inquirendum & inuestigãdum de alijs, quid nam de Petro, vel Ioanne dicunt? Quomodo obit suum munus, quamnam viuendi rationem habet, qua via sibi victum parat? De te ipso percontare: de alio vero non cures, nec sis solicitus. Ne scrùteris vitam alienam, sed tuam. Te ipsum obserua, & considera quid de te dicant. ¶ Secundò aduerte, quod hoc non interrogat iniquos & improbos, qui sunt mendaces: sed apostolos, qui boni erant: nam quamuis tu bonus sis, si improbum & flagitiosum interroges, quid de te sentiat, iniquum sane te esse proferet: si pecuniæ & eleemosynæ largitor, & erogator fueris, te prodigũ esse affirmabit. Si deuotioni & orationi deditus, hypocritam te esse inquiet. Si vero homo nequam & perditus fueris, sicuti ille: sanctissimum te iudicabit. Propterea Christus nõ interrogat malos, sed bonos. Et in euangelio Matthæi dixit, Quem dicunt homines esse filiũ hominis. Nã nõ solùm inquirit à bonis, sed etiam scire cupit quid de ipso dicãt homines, qui vtuntur ratione, qui loquuntur vt homines: & meritò horum est habendus respectus, non verò quorundam qui tanquam canes famam & nomen bonum iustorum corrodunt, & bonos maledictis & conuitijs insectantur. ¶ Tertio amicitia tibi coniunctos & socios interrogare debes quid de te alij sentiant: nam ipsi optimè te norunt. Sunt quidam qui apud externos & ignotos angeli iudicantur: sunt etenim circa omnes, vrbani, affabiles, & politici: & existimãt oppidani eos nullo crimine & facinore esse maculatos, imò vero esse angelos & sanctos: at intra proprios parietes & domos habent se ad suos tãquam dæmones. Si ex ciuibus tuis quæras, quis nam sis? te sanctũ esse asseuerabunt: at si domesticos interroges & seruos tuos, vxorem, & liberos, te draconem esse dicent & scorpionem, quia nullus tuam miseriam & auaritiã potest tolerare, nec bilem atram & pessimum tuum ingeniũ, & animi duritiem sufferre: deniq; affirmabunt te pestem esse infestissimã. *At illi responderunt & dixerunt, Ioannem Baptistam, alij autem Heliam, alij verò, quia vnus propheta de prioribus surrexit.* Deus bone quæ confusio maior nobis potest aduenire? Et quid aliud magis superbiam nostram & elationem arguit? Quid hic inquient isti delicati, & delicio si mundani, confecti ex saccari glutine, & penidio, qui ex minima quaq; re, & dicto confunduntur, iniuriaque afficiuntur? De Christo (cum sit eadẽmet sanctitas, & bonitas) non omnes idem sentiunt, nec in vnum conueniunt, sed alij hoc, alij vero illud de eo proferunt, eiusq; vita diuersas patitur opiniones, & sententias: & vis tu ò homo vas immũditijs plenum, & flagitijs refertũ, vt omnes te in numerum Diuorum referant, omnes vno ore te laudent, & quod nemine discrepante dicãt te sanctum esse? Christi vita statera appendebatur, & ait Ioannes quod vni dicebant bonus est, & alij non, sed seducit turbas: alij autem, non est hic homo à Deo, qui sabbatũ non custodit: alij vero, quomodo potest homo peccator hæc signa facere? ita vt schisma esset inter eos. Et tu cum tot habeas, qui te laudent, & te in cælum efferant cũ sanctis, cur quereris, & molestè fers, quod duo, vel tres de te murmurent? Si homines te cognoscerent, etiam illi, qui laudibus te exornant & decorant, te maledictis

1.Timo.3. Leui.8. Iudith.8. Luc.1. Leui.2. Gala.1. Matth.16. Ioan.9.

maledictis & conuitijs insectarentur, cũ vero tot habeas, qui (malus cũ sis) te bonũ & sctũ prædicãt & iudicãt valde insolẽs, & elatus es, quãdoquidẽ vis, vt oẽs (nullo dẽpto) te laudent & quereris si vnus vel alter hocquoq; nõ pstet, ¶Præterea solatur nos locus iste, vt si qñdo aliqui de nobis iniqua sentiãt, diuersas ad uersasq; opiniones de nobis habeãt, patiẽter feramus & cũ Chrõ dño solatiũ capiamus, qui cũ esset is, hominum tamen flagitiosas, & proteruas linguas nequaquam potuit subter fugere & alij hoc, alij vero illud
2.Cor. 6. de illo pfoterebãt. Sic Paulus. Per gloriam, & innobilitatem, per infamiam, & bonã famam. ¶Discamus itaq; habere patientiam, quando proximi & fratres nostri sinistram aliquam & aduersam opinionem de nobis conceperint, & quamuis in eo, quod de nobis dicũ e minime peccauerimus: cogitemus: nos aliqua occulta, & incognita crimina comisisse, quæ ipsi ignorãt, & falsis cõfictisq; illis criminibus quę nobis cõfingũt, & obijciũt, solũmmodo verorum pœnã. Nec simus adeo vani & leues vt existimemus nos Christo dño meliores futuros & ab omnibus collaudãdos, Discamus etiã sic viuere vt quãuis reprobi velint nobis crimina obijcere, sit vita nostra tã sctã & pura, vt non possint nrã bona opera taxare nec aliquid in ea inueniãt reprehensiõe, & nota dignũ. Aduerte ꝙ populus, & si Christũ nõ tractabat iuxta merita ipsius, nec iuxta dignitatem sueę personę, quia cũ esset filius Dei, nõ eum talem iudacabat, attamen existimabat eum esse Ioannẽ Baptistã, aut Hieremiã, aut prophetã, nõ iniquum erat videri Ioãnẽ Baptistã, aut prophetã. Sic viue, vt homines ab ipsa virtute tua cõpulsi & coacti, velint nolint, te bonũ prædicent. ¶Sed dubia duo hic oriri
Ioan. 9. videtur. Primũ est cur discipuli nõ dixerũt, ꝙ de Iesu
Mar. 11. dicebãt ꝙ erat trãsgressor legis Mosi, & sabbati vio-
Ioann. 8 lator. Samaritanus, potator vini, vel aliquid simile? hæc omnia dicta fuerũt de Chrõ. Quia quamuis hæc dicerẽtur de Chrõ, sciebãt tamen apostoli id esse mẽdacium & iniquitatem apertam, & noluerunt apostoli esse nugigeruli, neq; Chrõ domino nugas referre, quod officium & munus non est sane apostoli, vel alicuius serui Dei, sed dæmonis, & inferorum ministri. ¶Discamus etiam quod quando audimus malum aliquod aut ignominiam contra proximos nostros recitari, cum absunt (præcipue cum nobis constat esse mendacium, quod audimus) ne eis acerba, & iniqua nuntia deferamus, sicuti quidam faciunt, qui sub specie amicitiæ, alijs aures nugis onerãt, quibus eos defatigant, & macerant, atque affigunt sine commodo aut vtilitate aliqua: quod sane ad nihil aliud confert nisi ad afferendam, pœnem & ærumnam, & adseminandum discordiam, & zizania. Quando aliquid audis de proximo tuo, ꝙ tibi sic accidisse videtur aut saltem vero similiter potest sic esse, sanũ quidẽ est cõsiliũ & amicitia fratrẽ admonere, vt se corrigat & emẽdet si sic est. At vero si id, quod audis, tibi constat falsum esse, responde pro absente fratre, & obstrue os murmurantis, & consusurronis, nec aliquid dicas ei, de quo fuit obmurmuratum, quãdoquidem ad nihil aliud proderit, quam ad dolorem & pœnam. At dolendum sane est videre mundi statum, quandoquidẽ quosdam videbis, qui nihil aliud agũt, quã nugas texere, & excogitare iniqua nũtia, vt seminẽt cõtrouersias & discordias inter fratres, ꝙ detestatur dñs, vt ait Prouer. 6.
sapiens, & abominatur anima eius. ¶Secundũ dubiũ est, cur in populo venit hęc fama, & vnde populus habuit opinionem vt putaret Chrĩstũ esse Ioannẽ Baptistam, aut Heliam, aut vnum ex prophetis? Vnde orta est hęc opinio? In hoc capite paulo superius scribit noster Lucas quod Herodes audiens famam Iesu, dixit. Quem ego decollaui Ioannem, ipse est, surrexit a mortuis, & virtutes operantur in illo, Et eadẽ verba Matth. 14
ait Mattheus. Dixit Rex suis quandam ineptiam, & inscitiam, & quamuis ineptia fuit & mendacium, tamen quia a Rege prolatum tantum habuit roboris & auctoritatis, quod populus ei credit, & inde exierũt oẽs dicẽtes, Ioãnes Baptista est Ioãnes Baptista est. Nihil amplius opus fuit, quãꝙ rex id assereret vt Chrus p Ioãne Baptista haberetur, cum tamẽ Ioãnes nõ esset sicut nec ego sum. Reges, Principes & Prælati prius aduertant bene quid dicant, & quomodo loquantur nã sciant, omnia sua verba transcribi. Homo abiectus & popularis quicquid vult effatur: & quicquid commẽtatur, & excogitat, eloquitur: nec tamen alicuius valoris est quicquid dicit. At vero cũ homo est grauis cũ suę personę qualitate dicta sua corroborat, & sic omnes ei fidẽ habent, & sic suis verbis autoritatem & fidem adimunt quibus volunt. Ad vitandũ hoc periculum debent prius cognoscere, & recognoscere quid dicant, Ob id solum, quod Herodes semel tantum verbum insanum & ineptum protulit, ob id (inquam) solum tota illa gens credidit quod Christus erat Ioannes Baptista. Ieroboam Rex Israel facillime vniuerso illi populo vitulorum cultum, & veri Dei, ac legis contemptum persuasit. Et nunc Reges intelligite: erudimini, qui iudicatis terram. Discite bene viuere, & loqui diserte & sapienter: nam vos imitantur, & sequuntur reliqui omnes. Putauerunt autem esse Heliam propter veritatis atque iustitiæ insuperabilem zelum. Secundo propter miraculorum eminentiam: & tertio, quia Helias credebatur venturus ad populum Iudæorum, iuxta illud Malachiæ. Ecce ego mittam vobis Heliam. Visis Mala. 4.
3.Reg. 12 Psal. 3.
igitur populi sententijs, & iudicijs, exquirit & interrogat Dominus quę nam sit opinio discipulorum ideo sequitur in contextu. * Dixit autẽ illis, Vos autẽ, quem me esse dicitis? Qui plus temporis in scholis consumpserunt, tenentur plus scire, quam qui heri inceperunt dare operam. Populum, qui non est adeo illustratus ac vos estis, nec tot conciones a me audiuit, nec tot miracula vidit, non est mirum esse insipientem, & inscium, nec me cognoscere. At vos qui mei estis apostoli, & familiares, quiq; semper me auditis, & comitamini, obligati estis ad altiorem & pręstantiorem cognitionem de me cõcipiendam. Vtinã pauperculi villici qui mõtes incolũt ac terras vbi nunquã audiunt cõcionẽ, non surgant in die iudicij sicuti Niniuitæ, multosq; ciues & vrbanos homines ac sapientes condenẽt: quandoquidem illi simplices Matth. 12.
& illiterati plus Dei assequũtur, & melius ei seruiũt, quã multi superborũ sapientum, subtilesq; Sophistę
Tex. *

Aduertite quod qui plus a Deo accepistis, magis obnoxij, & deuincti estis ad ei inseruiendũ meliꝰ, quã rustici & simplices. Apostoli plus tenebãtur ad cognoscendũ Christum dominũ, quĩ reliqui: & propterea ab eis sciscitatur suã opinionẽ, & vt quã de ipso conceperunt opinionẽ proferant in medium. * Respondẽs Simõ Petrꝰ dixit. * Petrꝰ solus respondit, quia erat os totiꝰ collegij apostolici sicut caput, & maior, & excellẽtior non solũ hic pro omnibus respõdit: sed etiã alibi sæpe Cũ dñs de mũdi contẽptu loqueretur, pro se, & omnibꝰ dixit. Ecce nos reliquimꝰ omnia: & sequuti sumus te. Et cũ loqueretur parabolã Chrũs de seruo vigilãte, dixit Petrus. Dñe ad nos dicis hanc parabolã, an ad omnes? Et cum Chrũs dixisset apostolis, vultis & vos abire? Ipse respõdit. Dñe ad quẽ ibimus? Verba vitæ habes Sic modo respõdens solꝰ ipse pro omnibus ait. * Chrũm Dei. * Ad Petri successorẽ pertinet certificatio dubitationũ de fide: & sic Papa Christi vicariꝰ: & Petri successor iudicaturus est de dubijs fidei. Errauerunt aliæ ecclesiæ scilicet, Antiochena, Alexandrina, Cõstatinopolitana, &c. Sed nũquã ecclesia Romana. Ambas naturas diuinã & humanã in vnitate suppositi cõfessus est diuꝰ Petrus, humanã quidẽ, vocãdo illũ Christũ regem vnctũ, & nõ sicut antiqui Reges, & summi Sacerdotes Israel, sed fuit anima Christi vncta ab instanti suæ cõceptionis, vncta (inquam) oleo gratiæ & spiritu sancto. Vnde Esaias. Spiritꝰ dñi super me, propter quod vnxit me &c. Cõfessus est diuinitatẽ saluatoris, appellãdo eum filiũ Dei verũ, & vt inquit Matheus, filiũ Dei viui, ad differentiã Deorũ mortuorũ Gentiliũ, qui falsi & vani erant, qui tamquã mortui habentes oculos nõ vident, pedes habentes non ambulant, &c. Ideo vocatur a Christo beatꝰ, quia fides principium est, & fons beatitudinis, & per quã peruenitur ad beatitudinem: per hanc enim beatitudo meretur: quia actꝰ fidei etiã tenet se ex parte volũtatis, & ideo possumus mereri per fidẽ, quia volũtas iubet intellectui vt assentiat articulis fidei. Et quia hæc fides est donũ Dei, addidit Saluator loquens beato Petro, Caro & sanguis nõ reuelauit tibi. Per carnẽ & sanguinẽ intelligit omne ꝙ est humanũ, totã rationem, & intellectũ naturalem, aut doctrinã quæ non excedit capacitatem nostri intellectꝰ. Et sic nõ potuit Petrus hoc assequi per se ipsum, sed per diuinã reuelationem, quia omne datum optimum (vt Iacobus ait) & omne donũ perfectũ desursum est descendens a patre luminum. Essentialiter omnes diuinæ personę reuelauerũt hoc Petro; sed dicitur ꝙ pater reuelauit attributiue, quia est fons & origo totius deitatis. Quapropter super hanc petrã, hoc est super hanc fidei firmitatem, quam modo cõfessus est, (ait Christus) ædificabo ecclesiam meam. Et quia ecclesia est fundata super hanc firmam petram, & veritatem infallibilem, portæ inferi non prçualebunt aduersus eam. Per portas Christus intelligit potestatem, & belli instrumenta & apparatus, arma, &c. quæ solent esse in ciuitatibus bene munitis ac fortibus, quæ sunt inimicorum terris opposita. Sic intelligitur Genesis. Possidebit semen tuum portas inimicorũ suorũ. Et quod alibi ait scriptura. Portas hostiũ dñs subuertit. Sic etiam intelligitũ est illud Ezechielis. Cõtractę sunt portę populorũ. Hoc est, euersa est vrbs, quæ erat fortitudo populorũ: vel cuius fortitudinẽ homines admirabantur Apud veteres enim in portis vrbiũ fiebãt iudicia, ideo ait sancta scriptura in Deuteronomio. Deferent signa virginitatis eius ad seniores vrbis, qui in portis sedent. Et in psalmo, Nõ cõfundetur cũ loquetur inimicis suis in porta. Ac si dicat, Nõ timebit vir iustus cũ ei aduersarij intenderint litẽ: nulla afficietur ignominia, cũ respõderit accusatoribus in iudicio, ꝙ fieri solet in vrbus porta. Ibi erãt Iudices, & satellites, & arma, & tormenta bellica. Et Hieremias volẽs significare nullũ esse Hierosolymę robur, & nullã fortitudine dixit. Luxit Iudęa, & portę eius corruerũt. Itaq; portæ inferi sunt dęmonis machinæ, & munitiones, & fortitudines, vires, & strata gemata ac artes: sicuti est robur & vires mũdi, ac eius sapientia, diuitiæ, minę potestates & cauillationes. Omnes hę copiæ & phalãges legionesq; ecclesiã sanctã oppugnarũt: sed tandem ipsa victrix euasit, semperq; de exercitibꝰ & copijs dæmonis triũphũ egit. Potest quidem Petri nauis procellis maris turbulenti, & furibundi agitari, attamẽ nõ obrui nec submergi. Potest ecclesia Dei sancta pati molestias & persecutiones, attamen non vinci nec expugnari, aut corruere. Stat sententia. Portę inferi nõ præualebũt aduersus eã. Cur? Quia super hanc fidei veritatẽ ędificabo eã. Ruit domus, que falso nititur fundamẽto, & quæ super paleas & arena est ædificata, & constructa. Domus illę duæ, de quibus saluator inquit ꝙ quę iã erat fundata super arenã: altera vero super petrã firmã, cũ venti superuenerũt, & tempestates, corruit illa, quæ male firmata & stabilia erat: altera vero immobilis & firma permãsit, & inconcussa. Domum ædificabit, ac Ecclesiã erigere voluit Arrius, & posuit mendacia in fundamento, quia quicquid docebat, error erat & hęresis impudentissima. Quantũ durauit hęc domus? Quãuis mille aureos promittas, nõ inuenies aliquem Arrianum. Quid de illis factũ? consumpti sunt: & tempus domum hanc iniquam & turpem solo ęquauit ac omnino subuertit: quia male firmata. Vbi sunt? quo abiere Manichæi, Priscilianistæ, Sabelliani, Armenij, ac aliæ pene innumeræ hæreticorum peruersæ, & maledictæ sectæ, quæ contra sanctã ecclesiã catholicam insurrexerũt? Perierũt omnino. Mendaciũ, ipsum per se corruit. Et quamuis hæ hæreses habuerunt Reges, & Imperatores eas fouentes, & defendentes: attamen (vt videtis) omnes humanæ vires non potuerũt, nec possunt vnũ mendaciũ defendere & tueri. Et hi Lutherani, qui nunc tã elate, & superbe viuũt, quam citissime erũt absumpti, tãquã sal in aqua ita vt nulla unquã sit reliqua recordatio eorum, sicuti nec aliorũ hęreticorum, qui prætererunt. Viuat fides catholica: viuat ecclesia Romana, quæ fuit tempore apostolorum, & est eritque per sæcula sempiterna. Hęc est, quæ semper durat, manetque firma, & constans: & quæ nunquam ruit, labitur, aut deficit. Habens vires, & robur veritatis pro fundamento, quomodo cadet? Hoc solum deberet con-

Marginalia: Tex. (Respondẽs Simõ Petrꝰ) — Mat. 19. — Luc. 12. — Ioan. 6. — Tex. (Chrũm Dei) — Esa. 16. — Mat. 16. — Psal. 113. — Iacob. 1. — Gen. 22. — Iudith. 5. — Eze. 26. — Deut. 22. — Psal. 26. — Iere. 14. — Luc. 6. — Matt. 12.

fundere hos maledictos hęreticos, videre scilicet manifeste re ipsa, quod omnes, qui se segregauerunt & seiunxerunt ab obedientia summi pontificis Romani, periere: & quod ecclesia Romana in æternum durat. Insurgant Nerones, Diocletiani, Decij, Turcæ, Mauri, & deniq; Lutherani: nam ipsamet veritas Iesus Christus ait. Portæ inferi non præualebūt aduersus eam. Hos omnes suos inimicos conculcat, & aduersus omnes semper victor euasit. Discamus per tyrānorum sæuitiam, & hęreticorum persecutiones ecclesiam catholicam magis, ac magis illustrari, & corroborari. Quod luculenter testatur Hilarius de ecclesia loquēs. Dum persequitur (inquit) floret: dum opprimitur, crescit: dum contemnitur, proficit: dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc stat, cum superari videtur. Lege Chrysostomū in sermone de Pentecoste. Et ait vlterius Christus beato Petro. Et tibi dabo claues regni cælorum. O fælix temporum mutatio, & vicissitudo! Beatæ & fortunatæ aures, quæ hoc audierūt. Solet faber ferrarius ex veteri gladio, qui iam habet absumptū chalybem: & plenus est ærugine, & rubigine, cum incudi reddendo, conficere claues. Eiecto primo parente è paradiso, & clauso cæli ostio propter peccatum, posuit Deus cherubin, vt esset custos ianuæ cælestis, gladium in manu habentem. Et sic clausum fuit cælum, & paradisus, vsque ad obitum filij Dei, absque eo quod aliquis illuc ingrederetur. Sed nunc ex gladio conficit Christus Iesus claues, mutans iustitiā in misericordiam, & aperiūtur ianuæ regni cęlestis per sanguinem Christi, & cōceditur diuo Petro, eiusque successoribus, auctoritas & facultas obserandi, & reserādi, quæ est auctoritas, & iurisdictio ecclesiastica. si olim claudebatur cęlum, nunc homines habent auctoritatem illud aperiendi. Et si olim de Deo dicebat Dauid, Deus vltionum Deus: nunc de eo inquit Diuus Paulus, Pater misericordiarum, & Deus totius cōsolationis. Ingredimini ergo Christiani per has portas misericordiæ, antequam omnino vobis claudantur, sicuti accidit virginibus fatuis & insipientibus. Introite in hanc vitam pœnitentiam agentes, antequam vobis dicatur. Clausa est ianua. Et vt intelligatis quod in hac vita hæ portę aperiuntur, non autem in alia, & quod hic absoluuntur peccata mortalia, non vero postea, addidit Christus dicens. Quodcunque ligaueris super terram, &c. Super terram, inquit, non autem sub terra: vt intelligas, quod nunc, quādiu super terram degis, debes ad pedes sacerdotis genua flectere, vt te à peccatis absoluat: nam post hanc vitam, si in peccato mortali obieris, vt in infernum detrudaris, non tibi ianuā cælestis habitaculi aperient claues Diui Petri. Ideo nunc debes emolumentum & vtilitatem excerpere ab ista Petri potestate, quandoquidem viuis super terram te prosterne sacerdotis pedibus, qui claues habent regni cælestis in manibus suis. &c. ¶ Sed vt concludam, vnum hic obseruandum esse censeo, Quod scilicet Diuus Petrus hoc tam celebre testimoniū fidei quod præstitit propter quod tantopere fuit à Christo exornatus, hoc (inquā) testimonium protulit cum esset inter apostolos, & reliquos suos condiscipulos. Inter bonos Christum confitetur beatus Petrus esse filium Dei: quem postea inter impios in atrio Pontificis iuramento negauit. Ex quo docemur, & admonemur consortium malorum fugere, & bonorum societatem amplecti. Homines iustos comparat scriptura lignis, quæ plantantur secus decursus aquarū: malos autem spinis, iuxta illud, quod egregius Psaltes Israel loquutus est dicens. Præuaricatores quasi spinæ euellentur vniuersi. Homines in vere cum æstuant, ad vmbras arborum confugiunt: sed colubri, lacerti, & ista animalia venenata sub spinis, & vepribus confugiunt, & ibi latent. Sic vir bonus, & pius ad bonos confugit, & cum iustis sociatur, tanquam ad arbores. At tu, qui solum vadis ad malos, & iniquos, & solum communicas, atque agis cum peccatoribus, & infamia ignominiaque aliqua notatis, quid vis me de te affirmare, nisi quod malus & iniquus sis, & lacertus, ac vipera, vel coluber, siquidem spinis te adiūgis? Vt speculum, quamuis mūdum, & splendidum sit, contaminato tamē flatu circunstātium, inficitur: sic qui est honestate præditus, impiorum conuersatione contaminatur. Vnde ait Ecclesiasticus. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiā. Si contigerit vt planeta alioquin beneuolus, & salutaris alijs astris maleuolis, & male influentibus fuerit coniunctus, malam influentiā mittet. Ita vir pius si impios nimia familiaritate comprehenderit, impius efficietur: vnusquisque enim eorum mores, quibus familiariter vtitur, plerumque imitatur. Iudæi, quia conuersationem habuerunt cum gentibus, idola eorum coluerunt: & (vt ait psalmographus) commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum. Sicut dulcis Iordanis fluuius, cūm in Asphaltitem insalubrem Palestinæ lacum ingreditur, redditur insuauis, & virtutem amittit: sic qui est cum sceleratis amicitia coniunctus, eorum vitijs contaminatur, etiam si antea virtuti incubuisset. Merito igitur dicebat Ecclesiasticus. Discede ab iniquo, & deficient mala abs te. Et Apostolus ad Corinthios, & ad Galatas. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Saul Rex Israel inter suos insaniebat, sed inter prophetas, prophetabat. Sic Petrus inter apostolos Christum confitetur esse filium Dei: & inter impios Iudæos, in domo Caiphæ negat. Disce ergo consortium bonorum diligere. Sed ad contextum reuertamur. *Et ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hoc, dicens: Quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus, & principibus sacerdotum, & scribis, & occidi, & tertia die resurgere.* Hoc dixit ne impediretur passio sua, vt satis ex litera colligitur: quia venit redimere nos per mortem suam, nam si dominum gloriæ cognouissent, non crucifixissent illum Iudæi, quia populus illum defenderet. Oportuit autem filium hominis pati, non quia aliter genus humanum liberari ab omnipotenti Deo nequiuerit absolute loquendo: sed quia nullus fuit alius modus tam aptus. Rursus necessarium fuit non necessitate absoluta, sed ex suppositione, quia Deus ita prædixit: & necessitate conditionata, videlicet scripturæ verificari deberent. Benè autem dixit, resurgere, tanquam potestate propria: nō suscitare, tanquā virtute aliena. Vnde in psalmo ait dominus. Ego dormiui & soporatus sum, & exsurrexi, quia dn̄s suscepit me. Præterea à senioribus prin-

Marginal references: Hilá. lib. 7. de Trini. — Gen. 3. — Psal. 93. — 2. Cor. 1. — Matth. 25. — Mar. 14. — Psal. 1. — 2. Reg. 23. — Eccle. 13. — Psal. 105. — Eccle. 7. — 1. Cor. 5. — 1. Cor. 2. — Psal. 3.

principibus & doctoribus dixit quod erat reprobandus, qui sanctiores & doctiores, & principaliores esse videbantur. Sic in libro Daniel, inscribitur. Egressa est iniquitas á senioribus Israel, qui videbantur regere populum. Hoc sanè videbis etiam sæpissimè in ciuitatib⁹, & Rebuspublicis huius sæculi, quod gubernatores & rectores, qui debebant vitia corrigere & emendare, & reficere, ad melioréque formam reducere Respublicas: potiùs illas vitijs suis perdũt & destruunt. Et vtinam hoc etiam non perueniat ad religiones, vbi vt plurimũ, prælati, & seniores, & doctiores, præcipuiq; sunt magis dissoluti, & plus luxui dediti & prophani, & id quod professi sunt, minùs obseruant: cùm hi secũdum rationem, & vt par erat deberent alios ad meliorem formam, & viuendi rationem restituere (non solo verbo, vt nũc est in vsu) at opere virtutis, sanctitatis, humilitatis, & exẽplo virtutum. Sed de his satis, quia hi & si male viuunt, nolunt tamen redargui, & reprehẽdi: imo vero collaudari in suis vitijs, & illi tantũmodo, qui eos laudant, & in cælum euehunt, plurimum apud eos pollẽt, maximeque gratia & authoritate præstãt, &c. Sequitur in contextu. *Dicebat autem ad omnes*: videlicet ad turbam in generali, secretiora namque sua mysteria solis reuelauit discipulis: sed quæ ad salutem omniũ exiguntur, omnibus patefecit. *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum: &c.* Optime postquã loquutus est dominus de sua passione, agit de sequela eius & negatione suiipsius, & crucis labore vniuscuiusq; nostrum: vt doceat atque insinuet quod non sufficit eum fuisse mortuũ pro nobis, & quod sanguinẽ suũ effuderit, sed quod etiam opus est nos eum sequi illũ imitantes, & nos ipsos abnegantes, frænantes & cohibentes appetitum sensitiuum, & tollentes crucem pœnitentiæ & laborũ. Ne vanè & insane aliquis existimaret solam Christi passionem sufficere, & mortẽ ipsius ad nos saluandos, absque eo quod nos nihil faceremus. Optimè quidem Christus mundi saluator cùm suæ passionis mẽtionem facit, & eius quod pro nobis præstitit, statim agit de eo, quod nos præstare debemus, si volumus frui fructu, & meritis suæ passionis sanctissimæ. Ait. Si quis vult, propter arbitrij libertatem: voluntariè enim vult Deus vt seruiamus ei, non coactè. Ideo Dauid in psalmo. Voluntariè sacrificabo tibi domine. Et iterũ, voluntaria oris mei beneplacita fac domine. Voluntarius minister habet præmium: coactus, dispẽsat obsequium sicut Apostolo dicente, cognouimus. Dicit enim, Væ mihi si nõ euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Vide voluntarium executorem cælestis arbitrij. Liber erat ex omnibus, & omnium seruus est factus, voluntate vtiq;, non necessitate: vt plurimos lucraretur. Sic Esaiæ dicit dominus. Quem mittam? Et dixi. Ecce ego, mitte me. Et dixit. Vade & dices populo huic. Poterat dominus seruo suo Esaiæ imperare, quem sciebat dignum vt mitteretur: sed maluit eum spontaneæ oblationis non fraudare mercede, qui vt ipse se offerret, præstolatus est. Et quamuis eius sciret affectum, expectauit tamen vocem, vt cumularet gratiam. Et quia ipse voluntariè sese offert, mittitur ad populum. Ideo Dauid non solum voluntaria operis, sed volũtaria oris beneplacita vult esse: quia ea, quæ dicimus bona, voluntaria esse debent. Prophetauit & Caiphas dicens, quod expediebat quod vnus homo moreretur: sed hoc non erat voluntariũ ministerium, quia loquebatur inuitus, & quid diceret nesciebat. Nequaquam Deus acceptat nisi voluntaria obsequia. Sed dices, quandoquidem scit Deus multos esse, qui malè libero arbitrio vtuntur, & qui condemnantur, ac nolunt ad Christum dominum accedere, quãuis eos vocat. Nõne melius erat Christum eos post se etiam inuitos, & repugnantes trahere, quam in voluntate ipsorum suam salutem relinquere? Dico quod non: nam si Deus hominem vi, & inuitè hominem in cælũ raperet, non ei tantum contulisset beneficium: quantum si ipsemet homo illuc tenderet sponte: nam relinquẽdo hominem in manu consilij sui, vt eligeret quod ei magis placuisset, egit cum homine honorificẽtissimè, & secundùm dignitatem suæ personæ. Sit ita, quòd homo quidam in foro, vel platea posuisset ingentes diuitias auri & argẽti, & pretiosorum lapidũ. Et præconi iuberet, vt omnibus alta voce referret, quod quicunque vult diuitias eat in forum vbi quantũ earum libuerit accipiet ad libitum. Dic (amabo) si hic homo hoc nõ faceret, sed homines inuitos, & renitentes traheret in forum ad capiendas diuitias, nonne eis iniuriam inferret? Quod nam maius beneficium, quænam maior dignitas, & vrbanitas, relinquere hominem istum diuitem reliquos homines in libertate sua vt eant sponte in forum quæsitum diuitias: aut inuitos secum ducere? Manifeste sane constat, quod maior est vrbanitas, & longè maius beneficium, relinquere in vniuscuiusque arbitrio sumere quantum diuitiarum placuerit: quàm inuitos eos trahere. Hoc equidem modo dominus Deus nobis pecunias & diuitias cælestes elargitur, quas nunquam poterimus comprehendere sensu, & cogitatione, & inquit. Si quis vult venire post me. Aduertite, quod quicumque eas voluerit, accipiat libenter. Ipse dominus eas confert, ipse nos vocat, ipse nos inuitat, imò & adiuuat, & gratiam suã nobis confert, vt eamus, & accipiamus has diuitias. Maius est hoc beneficium, quàm si nos inuitos duceret. Agit nobiscum vrbanè, & maxima cum comitate: tanquam cum hominibus in dignitate, & honore constitutis. Ideò ait, si quis vult. Relinquit hoc in manu nostra, & suppliciter à nobis petit, non verò compellit: & adiuuat nos vt eamus, & accipiamus has ingentes diuitias. Eques, & nobilis aliquis habet duo seruorum genera, quosdã captiuos, & emptos: quosdam verò cognatos & consanguineos, qui sunt nobiles, & honorati: prioribus imperat velint nolint: at à posterioribus vrbanè & comiter petit. Sic nos sumus serui nobiles, & consanguinei Dei: at reliquę creaturę, sicuti cælũ & terra, Sol, Luna & stellæ, & omnia reliqua, sunt tanquã mãcipia Dei, à quibus non petit, sed imperat. Sic tẽpore Iosue imperauit Soli vt staret, & gressum comprimeret, & cælestibus orbibus ne mouerentur: & motũ cohibuerunt statim. Tẽpore passionis suæ præcepit Soli, & Lunæ ne lucẽ præstarent: præcepit igni ne combureret sicuti fecit in clibano Babyloniæ, & sic nõ cõbussit Sidrac, Misac, & Abdenago. Præcepit aquæ Iordanis vt retrò flueret, & Leonib⁹ ne comederẽt Danielẽ & coruis vt cibũ ministrarent Heliæ, & Balenæ vt Ionã seruaret

Dan. 13. *Psal.* 53. *Psal.* 118 1. *Cor.* 9. *Esa.* 6. *Ioan.* 11. *Eccle.* 15. *Iosue.* 10. *Matth.* 27. *Dani.* 3. *Iosue.* 3. *Dan.* 14. 3. *Reg.* 17. *Ionæ.* 1.

ret & postea imperauit vt eum in terram euomeret. Cum his creaturis nō egit vrbanè & cum comitate: sed absolute eis imperauit. Sed nō sic egit cū homine: qui nobilis & præstās est, quia non vult ei imperare tanquam seruo, sed petere tanquam nobili, & illustri & cognato: relinquendo totum in manu ipsius, & prius voluntatem suam exigendo. Inuenit paralyticum in piscina, & ait ei, Vis sanus fieri? Occurrit ei cęcus, & ait illi. Quid vis vt faciam tibi? Quòd si dominus hoc præstabat in corporis infirmitatibus: multo melius in infirmitatibus animæ: quia si Deus vult quod aliquis credat, non vult eum credere, nisi volē do credere. Idem facit in amore, nam non vult vt eum amemus nisi velimus amare sponte. Sic Deus creauit hominem, vt Ecclesiasticus dicit in hunc modum. Deus ab initio constituit hominem, & dereliquit eum in manu consilij sui. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam. Voluntas est libera nec potest ei vis inferri, nec cōpelli, & sic dixit Diuus Augustinus, quod inintelligibile erat quo pacto voluntas sit voluntas, & nō sit libera. Hāc ergo hominis voluntatem nō vult Deus cogere, & compellere, sed relinquere hominem liberum, vt eligat quicquid ei placuerit, & sic ait hic, si quis vult: tum, quia (vt dicebamus) cū homine ageret vrbanè & comiter, tum etiam vt maius præmiū, & ampliorem gloriam homini tribueret. Maius est meritum hominem sua industria consequi gloriam, quàm quòd eam gratis, & nullo merito cōsequatur: quia honorificētius est mereri coronam proprijs meritis, quàm sine illis. Cum Deus ponit gloriā, & infernū similiter in manu hominis, & quod eligat gloriam, & viā cæli, cum posset viam inferorum ingredi: hoc est maius meritum & maior honor, quàm si vi ei gloriam cōdonaret sine meritis & gratis. Et sic Deus non cogit, nec cōpellit aliquem, imo vero inquit. Si quis vult venire post me. In manu tua relinquit, & in tua voluntate hoc ponit, vt facias quod tibi placuerit. ¶ Obserua autem quod non in numero plurali, sed in singulari ait, Si quis vult venire post me: vt significet quàm pauci sint, qui Christū sequātur: & quàm pauci sint, qui seipsos abnegātes, crucē Christi tollant. Ac si clarius diceret. Inter tot & tantos, qui sponte carnis desideria perficiunt, & viam concupiscentiæ ingrediuntur, mundoq; & dæmoni obsequuntur: est ne aliquis qui me sequi velit? Inter tot, qui propere, & veluti grāmatophori, & tabellarij ad inferos currunt, nunquid reperitur aliquis, qui velit in cælum abire? Inter quāplures, qui amplam, & latam vitiorum ac perditionis viam ingrediūtur: est ne aliquis, qui cōpressum & arctum virtutis iter, & quod in beatorum sedes recta ducit, velit conficere? Prô dolor, quæ est ista confusio, & verecundia nostra, vt sint penè innumerabiles, qui mundi vestigia sequantur, & pauci admodum, qui Christi vestigia terant? O facinus indignum, & flagitium execrandum. Cecinit buccinam Siba filius Boeri & secutus est eum omnis Israel: pauci autem Dauid. Vocat proditor ille Siba, & omnes eum sequuntur. Vocat mundus, vt decipiat te, vocat caro, vt fædet & maculet te, vocat dæmon vt te perdat & prosternat omnino: & vocat Christus Iesus Rex gloriæ vt te saluet: & vt in cælum euehat: & tamen sunt tot, qui Sibam sequuntur, & tam pauci qui Christum Iesum verum Dauidem sequantur. Dolendum sanè est quod quærat Christus dominus, vel vnum saltem qui eum sequi velit, & dicat. Si quis vult venire post me. Pauci sequuntur Christum, quod plorat Michæas. Heu mihi, quia factus sum sicut qui colligit racemos in autumno: non est botrus ad comedendum, &c. Præterea sub hac particula, si, intelligit & significat desiderium quod habet, vt similes ei efficiamur. Samaritanæ ait, Si scires donum Dei. Paulus etiam Agrippæ. Opto in modico, & in magno, non tantum te, sed omnes fieri tales, qualis ego sum. Et alibi. Imitatores mei estote sicut filij charissimi. &c. ¶ Expende etiam Christi bonitatem, & clementiam. Si quis vult, cuiuscunque conditionis sit aut status. Principes huius sæculi: non quoscunque ad suum admittunt obsequium, sed eos, qui apud eos gratia, & nobilitate pollent: at Christus dominus omnes indifferenter admittit. Ideo Paulus. Non est Iudæus, neque Græcus, non est seruus, nec liber, non est masculus, neque fœmina. Sed miserum sane & dolendum est, videre quam paruipendimus nos seruos Dei effici, & transcribi in albo suæ domus. Si Rex iuberet præconi vt intonaret quod quicumque vellet scriberetur in ipsius albo, nullus esset qui non scribi vellet: & tamē nolumus ad Deū accedere nos inuocantem. ¶ Obserua etiam quod venire, hic, non est venire gressu pedum, sed affectuum & morum. Sic in Genesi dicitur quod Rebecca abijt interrogare dominum. Quo abijt? ex loco in quo non erat dominus, ad locum in quo erat? Non: quia vbique est Deus. Cælum, inquit, & terram ego impleo. Non de loco ad locum abijt: sed de vita ad vitam, de actu ad actum, de bonis ad meliora transiuit. Absurdum enim esset Rebeccæ mulieri sanctæ, & sapienti, & à viro eruditissimo edoctæ vt putaret aliquo loco dominum esse conclusum. Sic tu mutando affectus & vadens de vita ad vitam, opus est vt vadas ad Christum, & sequaris illū. ¶ Perpende quoque quod non dicit, si quis vult venire post mea, sed post me. Multi Christū sequūtur nō propter Christū sed propter bona quæ habet: hi nō Christū sequūtur, sed ipsius bona. Sunt mercenarij, & serui quod eorū interest, sequentes, & seipsos amantes: quandoquidem suum proprium lucrum, & commodum quærunt. Sic Sichem, & Emor pater eius, & populi Sichimitarum circunciderunt sese, in quo videbantur idola despicere & vilipendere, & sequi veram religionem: sed non acceptum fuit Deo hoc obsequium & seruitium, nec eis fæliciter cessit, quia non fecerunt hoc propter Deum, sed propter proprium commodum, & vtilitatem. Dixerunt enim. Si circuncidimus masculos nostros, substantia eorum, & pecora, & cuncta quę possident, nostra erunt. Aduerte quod debes sequi Christum, propter Christum. Dignus sane est vt ei obsequamur, & inseruiamus propter seipsum. Et quia amor proprius maxime obstat Christi sequelæ, inquit statim dominus. *Abneget semet ipsum.* Qui Christū sequi debet, necesse est vt Christum diligat, & quòd eum propter seipsum diligat, se ipsum abnegans: nam aliter, non Christū, sed bona ipsius sequitur. Abneget itaq; semetipsum. Non tantum sua, aut suos, sed semetipsum: hoc est propriam

Ioan. 5. *Luc. 18.* *Eccles. 15.* *Matt. 7.* *2. Reg. 20.* *Mich. 7.* *Ioan. 4.* *Act. 26.* *Ephe. 5.* *Gala. 3.* *Gen. 29.* *Iere. 23.* *Gen. 34.*

arbitrij sui voluntatem, quia homini æque propriũ: nihil intimius, & nihil potest esse amabilius. Per hãc brutis animantibus præstat, per hanc frui, & vti valet, per hanc suiipsius potens, suarum actionum dominus constituitur, vt agendo bene laudem mereatur: male autem, vituperio, & punitione dignus habeatur. Quapropter rectè seipsum abnegasse dicitur, quicunque arbitrij sui libertatem sibi adimit, statuẽs nihil deinceps pro sua voluntate gerere, sed in omnibus dicere cum Christo. Non mea voluntas, sed
Matth. 26. tua fiat: atque ex animo precari, non mea voluntas sed tua fiat, sicut in cælo, & in terra. In cælo enim nõ fit nisi Dei voluntas. In omnibus Dei voluntatem obserua, non vero tuam propriam sensualem, & appetitiuam. Et hoc est seipsum abnegare. Da Deo voluntatem tuam. Hæc est quam Deo reddere debes abnegando temetipsum. Si hanc habes, nullam habebis requiem: & si hanc derelinquis, viues sicuti in paradiso super terram. In triremi manducant, & bibunt, & captiuus habet aliquam requiem. Sed qui propriam volũtatem sequitur, nullum habet otium, neque solatiũ. Vnde dominus, Seruietis Dijs alienis:
Iere. 16. qui non dabũt vobis requiem die ac nocte. At si hãc deseris habebis tranquillitatem, & quamuis parum labores, multum mereberis: & si hanc habes, quamuis multum insudes & labores, nihil meriti consequeris. Vnde quidam dixerunt, Quare ieiunauimus &
Esa. 58. non aspexisti, humiliauimus animas nostras, &c. Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra. O quantum debent ad hoc attendere religiosi, ne scilicet inueniatur in illis sua propria voluntas, quãdoquidem iam abnegarunt se in sua professione ne perdant meritum obedientiæ, & multorum bonorum, quæ faciunt, & laborum, quæ patiuntur. Aduerte ergo, quod vera abnegatio suiipsius est quod te offeras Deo in holocaustum. Holocaustum est, quod te totum offeras Deo, absque eo quod aliquid reserues tuæ propriæ voluntatis: sed quod totus te Deo sacrifices. Hoc enim inter holocaustum, & sacrificium interest, quia omne holocaustum oblatio, & sacrificium est: non tamen vice versa. Holocaustum dicebatur sacrificiũ illud, quod totum igne cremabatur:
Leui. 1. ita vt nihil ex eo in sacerdotis vsum remaneret: qualis erat obligatio ouis & bouis, & capræ, & turturis, & colũbæ, hæc enim tota igne cõburebãtur, & ideo holocaustũ dicebatur. Oblatio autem erat, quæ non tota consumebatur igne, sed ex ea aliquid in sacerdo-
Leui. 2. tis vsum seruabatur, vt panis, farina, & oleũ, & similia. Oblationem facit, qui sua pauperibus distribuens partẽ aliquam, qua se alere possit in suos vsus seruat. Holocaustum verò facit qui vendit omnia, quæ habet, & dat pauperibus: vt sequatur Christũ liberius. Holocaustum fecerunt Apostoli, & holocaustum faciũt monachi, qui omnẽ suam supellectilẽ, & corpus suũ, & suam voluntatẽ sic Deo consecrarũt, vt negãtes seipsos in omnibus, nihil volũt, nisi prælati volũtatem explere. Opus est vt holocaustũ fias domino, & igne dilectionis Dei totus cremeris. Propriã voluntatẽ, quam multi pro Deo habent, & pro Deo co-
Exo. 8. lunt, debes tu comburere, & sacrificare Deo in holocaustũ, nolẽdo nisi solũ id quod Deus vult. In Exodo habetur quod Aegyptij colebant pro Dijs bruta animantia, & tanquam tales ea adorabant. At vero contra filij Israel appellabant abominationes, quos Aegyptij Deos dicebant, & sacrificabant, & occidebant in honorẽ & obsequium veri Dei, animalia illa quæ ipsi loco Deorum colebãt. Hoc ergo modo iusti tanquam veri Israelitæ, appellant & dicũt abominationes Deos huius sęculi, qui sunt appetitus & propria voluntas quã iniqui adorant tanquã Deum suũ. Sacrificant boni & iusti hos Deos falsos, & abominantur eos, & execrantur, & vilipendunt pro gloria veri Dei. Et sic quicunq; voluerit Deo offerre sacrificium gratum, videat quid mundus adoret, & hoc Deo offerat, & sacrificet. Nec rem nimis arduã facis cum te ipsum negas propter illum, qui propter te vo- Ioan. 5.
luit tantopere se negare, vt diceret. Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatẽ eius, qui misit me. Est enim propria volũtas sicut coruus, qui ei, qui nutriuit eum, oculos eruit. Et quod peius est, quod suã cæcitatem, & perniciem non intuetur. Vt enim ceruus fœminæ cupiditate incensus accurrit ad abscõditum uenatorem, rugitum cerue fingentem, ductusq; appetitu, dum existimat se ad desideratam ceruã festinare, currit velocissime ad mortẽ ipsam, & ad venenatam venatoris sagittam suscipiendã: sic qui propria voluntate & appetitu ducitur, quanto celerius ad res desideratas contendit, tanto perniciosius ad mortem ipsam amplectendã accurrit. Iter facis super equum infrenẽ, alligas calcaria pedibus, & habenas fers in manu, si autem vult in præcipitiũ te conijcere, refrenas illum: quod si consistit, adhibes calcaria. Sic te habere debes cũ corpore tuo & sensualitate, si aliquando voluerit cibis se explere & ingurgitare, vitijsq; sese immergere & cõmaculare, suffrenationẽ adhibe diligenter. Post concupiscentias tuas nõ eas. Eccle. 18.
Ne incedas post bestiã, nam te ad præcipitium deducet: sed dic cum Dauid. Deduc me in semitam man- Psal. 118.
datorum tuorum, quia vt iumẽtum factus sum apud Psal. 72.
te. Sunt plures, qui patrem ac matrem, insuper & vitam propriam contẽnunt; at paucissimi qui se ipsos abnegent sensualitatem frenando rationiq; subijciẽdo, vitia comprimendo, ac propriam voluntatem & iudicium abnegando. Per propriæ voluntatis nostrę abnegationem Dei volũtas habet plenum dominiũ in nobis: & hominis voluntas sic est in Dei volũtate transformata, quod omnia aduersa propter ipsum Deum æquo animo ferat. Qui in via perfectionis laborat sequi Christum Iesum, abneget semetipsum. Meritò enim debemus nos abnegare cum nihil iuris habeamus in nobis. Sunt autem septem causæ quarum quælibet sufficeret hominem compellere, vt fateatur in se nihil iuris habere. Has late scribit Diuus Anselmus in libro de mensuratione crucis, quas, Cap. 5. Quarto ergo.
breuitatis causa hic non referimus. Sed quia non sufficit quòd tuæ voluntati non obsequaris, sed quod etiam te exerceas in operibus virtutis & religionis: sequitur in cõtextu. *Et tollat crucem suam quotidie.* Ponit duas partes iustitiæ, scilicet declinare à malo, quia ait, abneget: & aliam, facere bonum, tollat crucem. Expende quod non dicit ferat crucẽ: sed tollat. Ponit differentiam Basilius inter ferre crucẽ, & tollere: quia ferre crucẽ, est ferre labores à Deo delatos, & immissos, vel ęquo, vel iniquo animo. Sed tollere est animo lęto, & auido non solũ accipere, sed rapere crucẽ libẽter, gratanter, & volũtariẽ. Vult Deus suos sponte,

spōtē, & cum lætitia labores sufferre: nec solum hoc
sed etiam præcurrere ad agendum vitam asperam, &
Ioan. 19. pœnitentem. Ideo de Christo ait Euangelista non si
ne mysterio quod baiulans sibi crucem exiuit in Cal
uariæ locū. Non inquit Ioānes quod eam super Chri
sti humeros imposuerūt, sed quod ipse eā assumpsit:
sed Simoni Cyrenæo imposuerūt crucē Christi. Iob
nō solum sufferebat crucē, sed etiam deferebat eam,
quandoquidem post tot ærūnas, & labores dicebat:
Iob. 2. Dominus dedit, dominus abstulit, &c. Sic Paulus
ad Colossenses ait, Gaudeo in passionib⁹ pro vobis.
Colos. 1. De apostolis etiam legitur in Actis. Ibant apostoli
Act. 4. gaudentes à conspectu cōcilij &c. Quapropter Chri
stus ait discipulis, Cum vos oderint homines, gaude
Matth. 5. te. Igitur non solum feramus, sed tollamus gauden-
tes, & libenter crucē. Tollere autem crucem est ve-
teres exuere mores, affligere ac macerare carnē ieiu-
1. Cor. 9. nijs, orationibus, & vigilijs. Sic Paulus, Castigo cor
pus meum, & in seruitutē redigo: ne forte, &c. Casti
gare se, est præscindere concupiscentias, frenare gu-
lam, arcere ardentem libidinis flammam: cæteraque
vitia radicitus euellere. Id, quanquam horreat caro,
mire tamen probat spiritus, mire placet & Christo.
Sic enim euades superior te ipso, si per crucē à victo-
ria tui ipsius inceperis. Hæc crux pœnitentiæ, & mor
tificationis est: quā nos portare debemus. Non enim
solum istam quā milites sancti Iacobi, & Benedicti,
& hospitalis beati Ioānis Baptistæ fixam pectori ge
stant: sed nostri potius abiectionem, & mortificatio
nem. Nam eorum multi, quos nūc retulimus, in suā
damnationem crucē illam deferunt. Diabolus enim
qui olim fuit deuictus per crucem hac ipsa nunc cru
ce ab illis gestata in veste, & non in corde, plurimos
eorum secum trahit in chaos: non enim decet super
bire, eo quod crucem in pectore geris, non decet per
auaritiā redditus decimales congregare, non in vxo
ris & filiorum vestibus sericis, & prolixioribus cau-
dis, & deauratis sandalijs aliarumq; vanitatum ine-
ptijs, ecclesiæ bona cōsumere. Non decet (inquam)
tibi canibus, & auibus, nec patrimoniū Christi aleæ
exponere. Atqui in honesta tui, & tuorum sustenta-
tione huiusmodi redditus expende: armis, & equis
semper te paratū exhibeto. Sed de his, satis. ¶ Obser
ua autem quod duobus modis crux tollitur: cum per
abstinentiam affligitur corpus, aut cum per compas
1. Cor. 11. sionem proximi affligitur animus, iuxta illud Pauli.
Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scanda-
lizatur, & ego nō vror? Corporalis vero dupliciter
tollitur, cum suapte sponte sumitur: vel cum ab alijs
imponitur in afflictionibus, & patienter tolerat. De
2. Cor. 4. hac Paulus ait, semper mortificationem Iesu Christi
in corpore vestro circunferentes, vt & vita Iesu ma-
nifestetur in corporibus vestris. Vnde sicut angelus
Exo. 12. occidebat Aegyptios, & pertransibat domos in qua-
rum postibus erat sanguis agni in superliminari: sic
tu sicuti & illi Israelitę, debes inūgere sanguine agni
Christi Iesu fores externas tuæ domus, quod fit fe-
rendo mortificationē crucis Christi in corpore tuo.
¶ Obserua etiam quod dicit, crucem suam: vnus-
quisque crucem suam portet: nam crucem Christi
portare, impossibile nobis est, impossibile humanis
viribus prorsus: nostram vero ferre, gratia cooperan
te & factu facile, & iucundum, etiam si caro relucte-
tur. Neminem Deus obligat ad impossibile: vnus-
quisque secundum vires, quas habet, tollat crucem
suam, & præter quod potest, laboretque pro viri-
bus. ¶ Præterea dicit etiam suam, nam vnusquisque
debet ferre crucem propriam, & desinere alienam.
Non est status, quamuis magnus & augustus sit, qui
non suam habeat crucem. Crux regis, est labor ille,
quē habet in audiendo tot gentes, & in subscribēdo,
& negocia expediendo, iubendoque, vt omnibus iu
stitia præstetur. Crux prælatorum, est obligatio illa,
quam habent inuisendi oues suas docendi, ac curam
illarū gerendi. Crux sacerdotum est pēsum horariū
persoluere, & preces assidue fundere, casteque & san
cte vitā degere. Crux religiosorū est ieiuniū, oratio
nes, vigiliæ, & obedientia quā prælatis præstare & exhi
bere tenentur. Suam quoq; crucē habent coniugati,
& sane grauissimā, præcipue si forte mulieri rigidæ
& feroci litigiosæque se copularunt & adiunxerunt:
& satis grauis crux est familiam alere, honorem &
dignitatem domus augere, filijs necessaria parare.
Omnes habent crucem in hac vita, nullusque labo-
rem potest subterfugere. Ait ergo Christus. Tollat
crucem suam vnusquisque. Aduerte quod crucem
tuam arripias, alienam vero desinas. Quamplurimos
videre licet, qui omnem suam curam, & solicitudi-
nem collocant in perscrutanda clericorum vita, &
monachorum, precesne fundāt, num præstēt id ad
quod secundum professionem suam tenētur. Desine
& omitte hæc. Tolle crucem tuam, & sine alienam,
sunt multæ coniugatæ quæ omittētes curam domus
suæ, & obsequium quod viris suis debent, & obediē-
tiam, quæ crux earum est: hanc crucem prætermit-
tunt, & abijciunt, & suscipiunt monialium crucem,
& induunt vestes inclusarum, ecclesias, & sacella vi
sitant, stationes percurrunt, quibus omnibus mari-
torum sæuitiam, & feritatem in se conuertunt & in-
flammant, vnde rixæ, & discordiæ ingentes oriun-
tur. Sacerdos inspiciat quæ eius crux sit, & hanc tol
lat, & sinat alienam: nec se immisceat vitæ monachi.
Coniugatus similiter obligationem suam conside-
ret, perspiciat statum suum, & vocationem, & vnus-
quisque solicitus sit de sua vocatione, vita & statu:
de alieno vero non curet. Quia homines se immis-
cent ijs, quæ ad se non pertinent, oriuntur sæpissi-
mæ dissensiones, & discordiæ maximæ in hoc sæcu
lo calamitoso: nam sunt multi, qui alios volunt re
ficere, & in meliorem formam restituere, se vero nul
lo modo corrigunt, nec emendant: imo vero obli-
uiscuntur, de vita aliena agunt, non de sua. ¶ Obser-
uandum quoque est quod quotidie dicit vt tollamus
crucem nostram. Quotidie ferre crucem, est semper
animum habere paratum ad crucem, & mala pati: si
ita Christi gloria exigeret. Siquidem multa præce-
pta Christiana ad hanc solam obligant animi præpa
rationem, vt est præceptum de fœnendo, & pascen-
do inimicum, & alia. Ideo Paulus dixit. Semper mor 2. Cor. 4.
tificationem Iesu Christi in corpore vestro circun-
ferentes, vt vita Iesu manifestetur in corporibus ve
stris. Vide quod non dicit aliquando, sed, semper,
hoc est, vt quotidie, & omni tempore cum Christo
moriamur, sperantes cum ipso resurgere. Igitur is
fert crucem suam quotidie, qui se quotidie mortifi-
cat, suas affectiones, & voluptates negat, se ab hac

terrena vita seiungit, &c. Quotidie itaque Christi crucem accipe, & pœnitentiā age. Nam qui propter crimina ducuntur ad suspendium (si sapiunt) nihil aliud curant, quàm animam suam, vt pote qui breui exactam dabunt Deo vitæ rationem. Diuitias autem, honores, delitias, nec cogitant quidem. Vult ergo Christus nos horum, qui ad crucem feruntur, statum imitari, vt semper de animæ nostræ remedio soliciti, nihil terrena curemus: vt qui cito, & exactè rationem vitæ nostræ simus daturi. Verum quia nō satis est vt crucem baiules, nisi Christum sequaris, adiungit. *Et sequatur me.* Quia laboriosum, & molestum est seipsum abnegare, & crucem tollere, ad laborem extenuādum inquit quòd sequamur eum: nā in Christi societate omnes labores, & ærumnæ fiunt dulces, & suaues. Si thoracē, vel loricam induis rectè & sine molestia incedis: at si super humeros con ijcis eam, nimis te onerat & grauat. Sic Christus, & iugum eius, qui illud non induit, sentit onus & grauitatem: sed qui induit, dulcedinem, & iucunditatem. Ideo Paulus. Induimini dominū Iesum Christum. Et Christus nos vocat, quia si nobiscū vadit, omnia nobis fient dulcia, iucunda, & suauia. Obserua autē quod multi portant crucem, & diabolus etiam crucem portat & satis grauem, sed non propter hoc beatus est, nec erit, quia non sequitur Christum. Portant mali crucem suam velint nolint: sed dominum non sequuntur. Lassati sumus (dicunt ipsi) in via iniquitatis, & ambulauimus vias difficiles. Sed qui dominum sequitur, huic mundus crucifixus est, & ipse mundo: imo qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs. Is maximè attingit euangelicæ legis summam, quæ charitas est, qui maxime contendit Christum amore, factisque imitari, Christus ante oculos inscribitur ex cuius vita viuendi regula sumenda est. Quapropter aduerte quod quatuor sunt genera hominum, qui crucem portant. Alij enim voluntarie eam portant, vt pij homines: alij inuiti, vt mundani, & impij, qui & ipsi nō sine crcue sunt, sed repugnantes, & renitentes eam portant, quemadmodum Simon Cyrenæus: alij crucem portant, sed alienam: suam enim fugiunt, & abijciunt, vt hypocritæ: sed alij crucem quidem portant, sed Christum non sequuntur, quin potius diabolum, vt omnes impij. Tu igitur vide vt crucem tuam portes, & Christum sequaris: tunc enim sequimur Christum cum eius vitā imitamur, sic Iacob dixit Esau. Præcedat dominus meus ante seruum suum, & ego sequar vestigia eius: sicut videro paruulos meos posse. In libro enim Iudicum habetur quod Abimelech iudex, & princeps terræ præcidit ramum arboris, & posuit in humeros suos dicens suis, Quod me videritis facere, facite. Et illi præcidentes ramos de arboribus sequebantur ducē. Sic Christus dux noster & magister, & iudex accepit super humeros crucis arborem, & illam baiulauit, atque in ea pepēdit. Nunc vero ad suos clamat, Si quis vult venire post me, tollat crucem suam, & sequatur me. Ac si diceret quod olim suis dixit Abimelech. Quod me vidistis facere, cito facite, O quā bonus dux & Imperator est Christus, qui suis militibus nihil præcipit, quod ipse prius non præstiterit. Sequamur igitur nostrum imperatorem & ducē, & exeamus, vt ait Paulus, extra castra improperium eius portantes: sicuti Isaac sequebatur patrem suum Abraham oneratus lignis, quibus in sacrificium erat comburendus. Si non sequeris Christum dominum in pœnitentia, & carnis maceratione, imitans vitam ipsius: signum est euidens quod non sub eius vexillo militiam exerces. Sed enim vero quàm multi sunt qui nomen Christiani habent, sed in vita sunt inimici Christi Iesu, quorum Deus venter est. Horum sequela Christi est vitijs, turpitudinibus carnis indulgentiæ, & omni generi lasciuiæ, & luxuriæ incumbere, &c. Alij sunt, qui cum audiunt, quæ de cælo & gloria nuntiantur, vel quæ & quanta bona iustis, & sanctis Deus in cælo elargitur, maximè excitantur & impelluntur ad Christi Dei vestigia vrgenda, & ad crucē manū inijciunt, incipiuntq; pœnitentiā agere, & orare & ieiunare: sed pœnitentiæ duritie perterriti, metuque grauitatis pœnitentiæ perculsi, nimia fragilitate, & imbecillitate animi ad vitia, & flagitia reuertuntur, crucēq; pœnitētiæ derelinquūt. Filij Israel audientes fertilitatem terræ promissionis preparauerūt se ad pugnā, & ad possidendā eam: sed cum audissent quod ibi erant gigantes robustissimi voluerūt reuerti in Aegyptum, & etiā ob itineris difficultatē cępit populū tædere: sic multi audiūt exploratores cæli dicētes bona, quę Deus habet in gloria. Nonne explorator gloriæ est Paulus, qui ait. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. Cum homines audiunt hæc nūtia, maxima afficiuntur hilaritate, & gaudio, ingentesque concipiunt animos ad expugnandā, & obsidendam gloriam ipsis promissam: sed cum audiunt quod arcta est via quæ ducit ad vitam & quod tollant crucem, & Christi austerissimā vitā imitentur, atque illum sequantur, ob itineris difficultatem, & laborem reuertuntur ad AEgyptum, & ad ea, quæ sunt mundi, quæ iam reliquerant. Audiant isti quod Paulus ait. Si fuerimus socij passionum: erimus, & consolationū. Multi volūt socij esse cōsolationū, sed nō passionū. Multos habet Christus, qui eum sequuntur vsque ad cibū capiendū: sed paucissimos, qui se ipsos abnegent, & eum sequantur baiulātes sibi crucem. Omnis itaque qui Christū sequi voluerit, abneget semetipsum & crucem suam tollat. Sed quia alicui molestum & arduum videretur labores & ærumnas vitæ præsentis sufferre, quia naturaliter homines carnem & sanguinem, & seipsos diligūt tollit modo hoc impedimentum dicens. *Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet illam: nam qui perdiderit animam suam propter me, saluam faciet illam.* Ac si diceret, existimatis ne quod quia corpus affligitis, ei nocetis? At fallimini: nam in hac re euangelica, qui perdit, lucratur: & qui lucrū capit, perdit. Qui corpori indulget, illud destruit: & benefaciendo ei, nocet omnino: nam nutrit illud in gehēnam: & è contra, qui illud affligit, & castigat, nocumentum ei inferendo, ei omnino prodest, & benefacit, nam aliter nutrit illud in gloriam sempiternam. Itaque crucem pœnitentiæ, & ærumnas corporales nequaquam debemus perhorrescere & formidare: nam si vos ipsos diligitis, & amatis, vos ipsos affligite, nam hoc est omnino vobis ipsis prodesse. Qui volunt vitam suam corpoream conseruare, eique indulgere, nec eam propter me perdere, sicuti faciunt qui

ne

Rom. 13. Sapi. 5. Gala. 4. Gala. 5. Gen. 32. Iudi. 9. Hebre. 13. Gen. 22. Phili. 3. Num. 13. 1. Cor. 2. Matt. 7. 2. Cor. 1.

ne corporis vitam amittant, metu mortis Christum negant, ij (inquã) perdunt corpus & animam simul propter quod igne inferni in sempiternũ torquebuntur. At vero illi, qui propter Christũ vitam perdunt, & martyrio exponunt eam, & eam Christo domino offerunt, ij lucrantur illam quia in æternum viuent in cœlo: perdere hoc modo, est lucrum facere. Perdidit vitam pro Christo Diuus Stephanus, & cõsequutus est vitam æternam in cœlo. Sic eam perdiderunt Apostoli, & martyres, & omnes illi, qui pro Christo mortui sunt: sed visi sunt oculis insipientium mori, ipsi autem sunt in pace. Sic dixit sanctus ille martyr Machabæus Antiocho tyranno Regi. Tu quidẽ scelestissime in præsenti vita nos perdis: sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit. Sic ergo perdere animam pro Christo est saluare: velle animam saluare, est eã perditioni exponere, iuxta illud Pauli. Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu vitia carnis mortificaueritis, viuetis. Ponit, & constituit Apostolus in vno homine duos homines, quorum alter est homo interior, & alter exterior: vnus est lex spiritus: alius vero est lex carnis: et sunt tam vniti, q ambo sunt vna, & eadem res: & tam differentes, & diuersi quod vita vnius est mors alterius: & tam cõtrarij, quòd vt unus viuat debet alterum destrui. Et propterea vt vni detur vita, necesse est alterum occidere. Si ergo interficimus hominẽ carneum, qui est vita hæc corporea perdendo eam cũ Christo, in spiritu viuemus, & viuet postea corpus simul cum anima in æternum. Aduerte autem quod anima in scriptura tripliciter accipitur, vno modo pro homine toto, iuxta illud quod in Leuitico dicitur. Anima, quę obtulerit sacrificium, idest, homo, qui obtulerit. Et septuaginta animæ dicuntur egressæ de femore Iacob, & intrasse in Aegyptum. In Genesi etiam habetur. Et animas, quas fecerãt in Aram: hoc est, seruos, & ancillas, quas emerant dum manerent in Aram. Secundo accipitur pro vita. Sic psalmista accepit cũ dixit, Anima mea in manibus meis semper, idest, vita mea semper est in periculo, quia habeo eam in manibus. Et in primo Regum, si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam. Idest, qui voluerit me occidere, volet occidere te. Tertio accipitur pro spiritu, & sic in cõmuni vsu accipimus. Sic in Leuitico dicitur. Anima carnis in sanguine est. Accipitur hic pro vita, & tunc dicitur quod perdere accipitur dupliciter, vno modo pro amittere: alio modo pro destruere, & secũdum hoc est duplex sensus. Primo modo, qui animã, idest, qui vitam saluat hic, & conseruat, nolens pati aliquod malum, sed frui voluptatibus, perdet eam, scilicet in futuro amittet, quia nõ inueniet eam pro gloria, sed pro gehenna. Secundo, qui vult animam suam saluam facere, idest saluare in futuro, perdet eam, idest, necesse est quod destruat eam in præsenti. Qui enim sponte labores tolerant, dicuntur animã destruere, idest, vitam, quia moriũtur in laboribus. Et vterque sensus redit ad idem: scilicet, quod non potest haberi simul hic, & in futuro iucunditas: sed necesse est hic, aut illic iucũditate carere. Sed iam homines nihil aliud curant quãm animam seruare, & crucẽ repellere. Tot sunt apothecæ vini generosi, tot delicata, & lauta conuiuia, tot vestes pretiosæ, tot delitiarum inuenta. Nunquid hæc crucem Christi sapiunt? Vę vobis, qui habetis hic cõsolationem vestram. Væ his, qui ducũt in bonis dies suos. Væ his: qui in labore hominũ non sunt. Væ his quibus non est ruina maceriæ, nec transitus, aut clamor in plateis eorum. Væ his, qui nunc rosis coronantur, & non est pratum quod luxuria eorum non pertranseat. Sanè inueniunt animam suam nunc, sed in futuro perdent eam. ❡ Obserua autem quod non quomodocunque opus est vt perdas illã, sed propter Christum: ideo dixit. *Propter me.* Non martyrem efficit ipsa mors, sed causa mortis. Etiam se morti obtulit Codrus Atheniẽsium Rex, & Curtius ille, qui se misit in hiatũ terræ: attamen nec ij, nec alij quam plures Romani, & antiqui Gentiles martyres fuerunt: nec quia hanc perdiderunt vitam, aliam inuenerunt, quia non eam perdiderunt propter Christũ, sed propter suam vanitatem. Finis, quem habere debemus, cũ mundo renuntiamus, & cũ carnem frenamus vitamque perdimus, denique in omnibus quæcunque agimus, debet esse Christus dominus: & hic solus finis nostris operibus, & actionibus valorem, & meritũ tribuere debet. Et sic Saluator noster magna cura & diligentia, cũ agit in euãgelio de eo quod præstare debemus, loquitur sæpissimè de causa, & fine propter quem nostra opera, & actiones fieri debent. De mundi contemptu, & diuitijs dixit. Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut filios, &c. propter me. Et de persecutionibus ait. Beati estis cũ maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint propter me. Et nunc de mortificatione carnis, & de martyrio loquẽs ait, propter me. Docet itaque locus iste omnia quæ facimus propter Christum facere, & q non solum nihil iacturæ est perdere propter Deũ, sed lucrosum valdè. Sunt multi, qui se perdere putãt quod sibi propter Deum auferunt, nempè quód pauperibus tribuunt, q sibi propter ieiunia subtrahunt, quod falsum esse multa loca scripturæ testantur. Et mirũ valdè videtur quod gratissimus sit homo, qui cũ decem docuerit, viginti lucratur: & ingratus sis ei, qui te perdẽdo miserã vitam, & qui vix est vnius diei lucrari te docet sempiternam. Sed procedamus. *Quid enim proficit homo, si lucretur vniuersum mundum, se ipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat?* Hoc dixit ad tollendum argumentum, quod posset oriri ex præcedentibus. Nã dixit. Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet illam: & è cõtrario, & ita videbatur dari commutatio vitæ pro vita. Et quia magis mouent præsentia, quã futura, quia certiora sunt, & habent esse, quapropter magis vellent homines perdere vitam in futuro, & habere in præsenti, quàm perdere in præsenti, & habere in futuro: ideo ostendit quod bonum illud, quod in futuro expectatur, est valdè maius, quàm quod in præsenti est: omnia enim, quæ hic perduntur parua sunt: ideo potius debemus perdere bona hęc, quàm animam in futuro, quia nullum ęquiualens pro anima potest dari. Quod enim lucrũ poterit subuenire tam magno damno? Vnde impij positi in inferno dixerũt. Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactãtia quid contulit nobis? Obserua quod in hoc significatũ est ferè fieri non posse vniuersum mundum sine animę detrimento lucrari. Qui enim volunt diuites fieri, in

Act. 7.
Sapi. 3.
2. Mac. 6.
Rom. 8.
Leui. 2.
Gen. 46.
Gen. 12.
Psal. 118.
1. Reg. 22.
Leui. 17.
Luc. 6.
Iob. 21.
Psal. 72.
Psal. 143.
Sap. 6.
Mat. 19.
Mat. 5.
Sap. 5.

1.Tim.6. cidunt in tentationem, & in laqueum diaboli. Iulius Cæsar, Alexander Magnus, qui ferè totum mundũ subiugauerunt, quid ex hoc lucrati sunt? An non & animæ, & corporis necem? Quã ergo commutationem poterit dare homo pro anima sua? Dũ viuimus ergo peccata eleemosynis redimimus: cõmutamus lachrymas, contritionem, ieiunium pro anima nostra. Ille siquidem sanguis redemptio nostra est. Sed post mortẽ non est pretium, non est commutatio: iã frater noster non redimet, redimet homo? Quid habet homo de vniuerso labore, quo laborat sub sole? vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarũ in manibus suis. Si habueris in scrinio & capsa tua Venetiarum thesaurum, & dominus fueris totius orbis quid inde? Nunquid hæc omnia poterunt te à morte liberare? Num ab inferis te reuocabunt, si in peccato ab hac vita decesseris? In rigoroso, & ærumnoso illo mortis cõflictu quid proderit Regem aut potẽtem fuisse, aut diuitijs, voluptatibus & honoribus huius sæculi abũdasse? Sed procedamus. Forsitan aliquis timore gehennæ, vel attractus gloriæ dulcedine, vellet perdere vitam temporalem, & sæculi lucra, sed erubescet habere Christum hominem crucifixum in Deum: ideo subdidit protinus. *Nam qui me erubuerit, & meos sermones: hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua & patris, & sanctorum Angelorum.* Nõ solũ quicunque nõ crediderit sed qui erubuerit me, hoc est, erubuerit confiteri fidẽ meam, laudem meam, doctrinam meã & huiusmodi: est enim de necessitate salutis exterior confessio quam amittit erubescens. Intellige concurrentibus debitis circunstantijs: quia est præceptum affirmatiuum. Erubescere tamen Christũ ex suo genere mortale peccatum est: posset tamen propter imperfectionem actus esse veniale, sicut in qualibet transgressione præcepti. Verùm multi sunt, & nunc qui erubescunt Christiani esse. Verè non desunt Nicodemi, qui minimè audent confiteri publicè Christum. Et sunt quos pudet pietas, & erubescunt esse pauperes Christi, humiles & ministrare pauperibus, & infirmis. Non sic ille, qui dicebat. Non erubesco euangelium, virtus enim Dei est. Præterea, multi non erubescunt confitendo per humilitatem sequi Christũ. Ideo Ieremias. Cõfusi sunt quia abominationem fecerunt, quin imo confusione non sunt cõfusi, & erubescere nescierunt. Hi quidẽ qui de peccatis non erubescunt de Christi humilitate erubescunt: hũc filius hominis erubescet, quia nõ cognoscet eũ inter suos: abijciet eum à suis, & indignum suis habebit illum. Vnde ipse dominus alibi ait. Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contẽnunt me, erunt ignobiles. Non est, o anima, tuus sponsus tam ignobilis, quod de eius ignobilitate erubescas. Nobilis in portis vir eius, cum sederit cum senatoribus terræ. Nec est difformis, quia speciosus forma præ filijs hominum: & candor est lucis æternæ, & splendor glorię. Petro videbatur quod erat dedecus Christi vt ei pedes lauaret, sed Christus de hoc se honorat. Sic multi erubescũt seruire Deo in officijs humilitatis. Hodie apud multos Christianos, viuere Christianè, dedecus est. Mira insania. Ipsi pagani fidem Christianam honorabilem reputant, multi vero Christiani opprobrium reputant. Recordare tu opprobrij quod Christus pro nobis sustinuit, & ne erubescas eum. Si quis viderit Christum in solennitate paschali coram tot nationibus in cruce nudũ, paruã reputabit verecundiam quam pro Christo sustineret. Vnde Paulus admonet dicens. Curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in authorem fidei, & cõsummatorẽ Iesum. Et si hoc satis non est, vt non erubescas Christum, vide quod maiorem erubescentiam patieris in iudicio. Vnde in Prouerbijs dicitur. Quod timet impius, veniet super eum. Et Iob. Qui timet pruinam, veniet super eum nix. Et Ieremias. Confundentur vehementer, qui non intellexerunt opprobrium sempiternum, & ignominiã æternam, quæ nunquam obliuione delebitur. Et iterum. Dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, &c. Tunc enim Deus ridebit de morte eorum. Ego quoque in interitu vestro ridebo &c. Obserua autem loquendi modum, primum de se loquitur, cum ait. Qui me erubuerit: deinde tanquã de altero loquens, ait hunc filius hominis erubescet quia scilicet adiecturus erat. Cum venerit in maiestãte sua & patris: vbique nos docẽs cũ magnifice quicquam dicturi de nobis sumus, oportere id omni cum modestia fieri, & semper fugiendam esse iactantiam. Sic Paulus post multa bona ait. Non ego, sed dominus. Et alibi cum diceret reuelationes, & scientiam, tanquam de alio loquens ait. Scio hominem ante annos quatuordecim raptũ huiusmodi vsque ad tertiũ cœlũ, &c. Aduerte autẽ ꝙ metaphorica est hęc locutio, sicut dicitur Deꝰ irasci, quia Christus non erubescet in die iudicij sed erubescet quoad effectũ. Sed quia ardua erãt, quæ Chrs dixerat de abnegatione sui, & crucis baiulatione, consequenter promissione quadam solatij, & remuneratione ad illa inducit dicens. *Dico autem vobis verè sunt aliqui hic stantes: qui non gustabunt mortẽ donec videant regnum Dei.* Non solum vt consolaretur suos hæc dixit, sed etiã ne quis putaret hæc vana esse, quæ de maiestate dicit, & de patre, & de Angelis, certo affirmat aliquot ex suis auditoribus non visuros mortem, nisi prius videant regnum Dei, quod iamiam maiestatem dixerat. Loquitur tamẽ de trãsfiguratione sua post paucos dies futura, quia in transfiguratione monstrata est quædam species regni Dei. Et hoc dixit pro Petro, Iacobo, & Ioanne qui post hæc, vt statim sequitur, viderunt Christum transfiguratum in lumine, & claritate, in summitate mõtis Thabor. Vide quomodo Christus non vult omnia præmia, quæ dat suis remittere in aliam vitam. Cognoscit fragilitatem nostram, & vult nos consolari in hac vita. ¶ Expende etiam ꝙ bene dicit quod sunt aliqui hic stantes. Si volumus mortem non timere stemus vbi Christus est: vita nostra, Christus est, & ipsa est vita, quæ mori nescit. Non ergo satis est stare, nisi vbi Christus est, stetur. Soli illi non gustabunt mortem, qui possunt stare cũ Christo. Præterea gustare mortem dicit, & non mori, quia pij non moriuntur sed gustant mortem, quia ferè non sentiunt eam: nam sicut qui solũ dapes prælibat, non vero comedit, nec in stomachum mittit: sic iusti maxima cum dulcedine moriuntur, & transeunt ex hac vita non sentientes mortẽ. Iniqui mortem comedunt, at vero boni tantummodo gustant: & quam

Marginalia: 1.Pet.1. — Psal.48. — Eccl.1. — Psal.75. — Ioan.3. — Rom.1. — Iere.8. — 1.Reg.2. — Prou.31. — Psal.44. — Sap.7. — Ioan.13. — Hebr.12. — Prou.10. — Iob.6. — Iere.20. — Iere.23. — Prou.1. — 1.Cor.15. — 2.Cor.12.

& quam citiſsimè pertrāſit per bonos mors:& ipſam
mortem viuunt in æternum. Sed iam nūc ſcribit no
ſter euangeliſta Lucas quod modo dixit, quod non
eſſent aliqui guſtaturi mortem, donec videāt regnū
Dei, ideo ſubdit dicens. *Factum eſt autem poſt hæc*
verba ferè dies octo, & aſſumpſit Petrum Iacobum, &
Ioannem, &c. Mos eſt ducum, & Imperatorum ſuis
militibus in memoriam reuocare diuitias ſpoliorum
illius prouinciæ quam expugnare volunt, vt milites
animos adſumant ad prælium, cupiditate ſpoliorū
allecti & inflammati. Non aliter Chriſtus dominus,
cum ſuis Apoſtolis dixiſſet, Qui vult venire poſt me
abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuā, &c. Hoc
enim totum eſt laborioſum & nimis durum corpori
noſtro mortali, & paſsibili: ne exanimentur, & defi-
ciant propter hos labores, oſtēdit eis modo præmiū
magnum, quod conſequentur in gloria illi, qui ſe ip-
ſos abnegauerint, & crucem pœnitentiæ acceperint.
Transfigurās ſe in monte, & oſtendens gloriā ſuam
coram tribus diſcipulis ex præcipuis ſignificauit il-
lis, quod ſic videbunt Chriſtum Ieſum transfigura-
tum, & glorioſum in cœlo, qui in hac vita ſumerent
crucem pœnitentiæ ſuper humeros, & eum ſequerē-
tur. Oſtendens eis diuitias ſpoliorum cœleſtium, vt
animos præſtantes concipiant exhortatur, & animū
eis addit & vim, vt poſsint quoſcunque perferre la-
bores (quamuis ingentes.) Hæc cogitatio tantā vim
& robur addebat Paulo Apoſtolo, vt diceret in ſecū
2.Cor.4. da epiſtola, quā Corinthijs ſcribebat. Propter quod
nō deficimus, ſed licet is, &c. Id enim q̃ in præſenti
mometāneū eſt, & leue tribulationis noſtræ, ſuprà
modū in [illegible] p dus operatur
in nobis, nō contēplantibus nobis, quæ videtur, ſed
quę non videtur: quę enim videntur, tēporalia ſunt,
quæ autem nō videntur æterna ſunt. Et rurſus in a-
1.Co.9. lio loco ait. Nō pugno quaſi in incertum, &c. Et ad
2.Tim.4. Timotheum. De cętero repoſita eſt mihi corona iu
ſtitiæ, &c. Oſtēdit ergo Chriſtus Ieſus diſcipulis ſuis
indicium quoddam ſeu adumbratā quandam effigiē
gloriæ quam poſsidebunt, & habebunt in cœlo, vt
ſic benè ſperare diſcant, nec deficiāt in laboribus vi-
tæ præſentis in memoriam reuocantes magnū præ-
mium & retributionem, quam ſperant. ¶ Præterea
loquutus de paſsione ducit illos ad transfiguratio-
nem, quia paſsio Chriſti via eſt ad gloriam, per mul
tas enim tribulationes oportet nos intrare in regnū
Act.14. Dei. Amplectamur Chriſti crucem in hac vita, ſi vo
lumus Chriſtum in gloria videre. Igitur quia res val
dè notabilis eſt myſterium hoc transfigurationis do
minicæ exprimit euangeliſta tempus, perſonas, & lo
cum in quo accidit, tanquam res memoratu digna.
De tempore ſic ait. *Factum eſt autem poſt hæc verba*
ferè dies octo. Alij euangeliſtæ dixerunt, poſt ſex dies
ſed nulla eſt repugnātia, quia hic incluſiuè loquitur
Lucas: alij vero excluſiuè. Illi enim loquūtur de ſex
diebus intermedijs: Lucas autem diem illū, in quo
dixit illa verba, & diem transfigurationis includit.
Vide quomodo Chriſtus non tardat implere q̃ pro-
miſit. Dixerat enim Apoſtolis quod aliqui eorū nō
eſſent morituri donec prius viderēt regnum Dei, lo-
quens de ſua transfiguratione glorioſa: ſed nunc q̃
promiſit impleuit. Non debuit inter promiſsionem,
& impletionem promiſsi niſi modicum tēporis ſpa-

tium interuenire, ſcilicet vnius ſeptimanæ. Vtinam
nos ſic ſeruemus, quæ promiſsimus Deo, & ſic ope-
re adimpleamus fidem quā ei dedimus in baptiſmo
quod videlicet ei ſeruire, & dæmonis operibus renū
tiare deberemus, ſicut Chriſtus adimplet promiſſa.
At cum Deus tam fideliter promiſsis ſtet quod prius
cœlum & terra tranſibunt, quam verba ipſius: nos è
contra paſsim frangimus fidem quam ei dedimus.
Sed de his aliàs. Qui autem fuerint cum Chriſto in Luc.21.
hac glorioſa transfiguratione, inſinuat euangeliſta
dicens. Et aſſumpſit Petrū, & Iacobum, & Ioannem.
Iacobum hunc fuiſſe fratrem Ioannis & filium Ze-
bedæi, qui Iacobus maior dicitur, nemini dubiū eſſe
oportet cum id expreſſe dicat Matthęus. Solet enim
ſcriptura, quæ in vno loco dimiſit, in alio ſupplere. Mat.17.
Fratres Ioſeph dixerunt in Ægypto. Merito hæc
patimur, quia peccauimus in fratrem noſtrum, vidē
tes anguſtias animæ illius, dum deprecaretur nos: & Gen.42.
nō audiuimus Non tamen legimus quod eos depre
catus fuerit quando eiecerunt eum in ciſternam: ne-
que quādo vendiderunt illum: ſed ſcriptura ſupplet Cen.37.
in vno loco, quod dimiſit in alio: certum eſt enim q̃
Ioſeph deprecabatur illos. Multa ſunt alia loca, quæ
alibi memini me adduxiſſe ad hoc propoſitū ex ſcri
ptura. Itaque vnus euāgeliſta declarat ſæpe alium, &
dicit vnus ea, quæ alius prætermiſit. Hoc dixerim
propter Ambroſium, qui quia non aduertit ad Mat-
thæum dixit hunc Iacobum eſſe epiſcopum Hiero- Amb.com.
ſolymitanum, & Iacobum Alphæi, ſeu minorē. Qua in Luc.lib.7
propter in interpretatione vnius euangeliſtæ memi
niſſe ſemper oportet illius Auguſtini dicti quod vi-
dendum eſt quid alij euangeliſtæ de illa re dicāt, cū Aug de
ſæpe vnus declaret alium, & ſuppleat, quæ alius di- adulte.con-
miſit. Sic in Matthæo legimus quod Ieſus dixit Pe- iug.cap.11.
tro. Antequàm Gallus cantet, ter me negabis. Hoc
intelligere non poteris, niſi Marcum conſulas, cu- &.12.
ius ſunt verba: Priuſquā Gallus vocem bis dederit, Mat.26.
ter me negabis. Intelligendus eſt ergo Matthæus an Mar.14.
tequam Gallus cantet: id eſt, antequam deſinat cane
re, vel abſoluat cantum ſuum, ter me negabis. Solet
enim Gallus circa mediam noctem, & manè canta-
re. Et ad hunc ſenſum facilè trahitur quod Lucas, &
Ioannes dicunt. ¶ Aduerte autem quod, vt poſt pau
ca dicemus expediens fuit vt Chriſtus transfigurare
tur, & quod eſſent teſtes ipſius transfigurationis, etſi
omnes Apoſtolos ſecum adduceret cum hoc oporte
bat vt in ſecreto eſſet vſque poſt reſurrectionem, &
aliqui eorum eſſent imbecilles, nō expediebat vt om
nes viderent Chriſtum transfiguratum. Secundo nō
expediebat quod Iudas videret hanc transfiguratio-
nē iuxta illud Eſaiæ. Tollatur impius, ne videat glo
riam Dei. Si Iudas hanc gloriam videret, fortè ſecre Eſa.26.
tum quod oportebat, non ſeruaret & etiam ei maius
ſupplicium, & pœnam afferret cum ſe damnatum
videret, & gloriam, quam perdidit, cum vidit Chri-
ſtum transfiguratum in monte. Et ſic Chriſtus miſe
ricorditer cum eo egit celando ei gloriam, qua frui
non debebat. Si autem alios vndecim ſecum in mon
tem duceret, relicto ſolo Iuda in conualle, eſſet ſcan
dalum notabile Iudę, & obmurmuraret, & afferebat
Chriſtus occaſionem ſcandali. Ideo oportebat quod
eſſent ſufficientes teſtes huius transfigurationis, &
quod nō omnes eſſent Apoſtoli, ſed aliqui. ¶ Sed cur

tres

tres Apostolos assumpsit, & non plures, aut paucio-res? vt adimpleret legem, quam ipse fecerat. Nihil e-nim fecit Christus casu sicut homo, sed omnia fecit magno cōsilio. Dedit enim legem, & in ea dixit. In ore duorum, vel trium stat omne verbum. Et hāc le-gem vult Christus seruare. ¶ Sed cur hos tres potius adduxit, quàm alios? Primo, vt Chrysostomus ait, quia isti excellentiores erant alijs. Scit Christus vnū quemque iuxta merita tractare, & secundum ratio-nem, & iustitiam laudare. E contra mundus, qui Iu-dam in montem erigit, & extollit, & Petrum in cō-ualle relinquit. Malos dignitatibus, gloria, & diui-tijs cumulat, & in mōtes euehit dignitatum: bonos vero in angulis inclusos sinit, & prætermittit, & de-decore, ignominiaque maxima afficit. In curijs re-gum, & principū plus fauor, quàm virtus, valet: plu-ris diuitiæ & pecuniæ, quā iustitia, æstimantur. Qui apud reges fauore, & authoritate plurimum pollēt, nolunt sapientes, & probos homines ad reges aditū habere. Maximè enim timent quod si à regibus cog-noscantur, maioribus afficiantur honoribus, quàm ipsi. Et propterea alios quærunt ignobiliores se, insi-pientes scilicet, & stultos, quos sibi submittere pos-sint, vt hoc modo dignitatem, & fauorem suum cō-seruent. Et hæc est causa cur semper ostiū clauditur, viris insignibus, & prudentibus: & reseratur stultis, & imprudentibus, nam sic grati Regibus melius se conseruant. In arbore illa quam vidit Nabuchodo-nosor, aues superuolitabant, bestiæ vero sub arbore incedebant. At vero nunc videmus bestias, hoc est homines bestijs similes, & vitijs deditos, ac stultos sicut bestiæ, collocatos super frondes arboris, & dig-nitates, diuitias, imperiumque obtinere: bonos vero & sapientes, qui sicut aues, suis ingenijs maximè in altum efferuntur, hos (inquā) demissos & abiectos, & ab omnibus conculcatos & contritos cernimus. De istis Salomon dixit. Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij: ita qui tribuit insipienti honorē. Gentiles, qui vanè colebant idolum Mercurij, vnus-quisque secum ferebat lapidem in honorem Dei sui. Ergo, sicut qui idolum colit, surripit honorem quē Deo debet, & idolo impiè defert: ita qui honorat, & dignitatem tribuit insipienti, est tanquam idolatra, qui furatur honorem debitum sapienti, & eum appli-cat stulto, qui similitudinem & effigiem refert idoli quod nec intelligit, nec audit, quanuis aures, oculos & manus habet. Sic de istis ait Zacharias. O pastor, & idolum derelinquens gregem, &c. Sic tribuere honorem insipienti, est mittere lapidem in aceruum Mercurij. In Hebræo autem habetur, sicut qui ligat in funda lapidem, sic est, qui dat stulto gloriam. La-pis natura sua deorsum fertur, quia omne graue appe-tit deorsum tendere. At si ponas eum in fundibulo, propter vim brachij illi impressam, ascendit per aerē cōtra suam naturam, veluti si esset auis. Sic nec stul-tus, nec improbus homo ad ascensum & imperiū na-ti sunt: nec ad gubernationem aliorum procreati: at tamen tanta est vis & robur fauoris, & nummi vt cō-tra omnem naturalem rationem volent, & imperēt, quos potius decebat subditos esse, & alijs parere, om-nibusque demitti. Sic videbis stultum nimis elatum & euectum. Quid? stultus ille, cum sit velut lapis in-sensibilis sine mente, & iudicio superuolitat? extulit & euexit illum vis fauoris: habuit in curia brachiū: & quia coram rege, aut coram summo pontifice ha-buit brachia tam altè ascendit, cum reuera esset sicut lapis grauis, & immobilis. Sed non sic Christus, imo vero aliter, nam meliores, & magis benemeritos in altū euehit, & ad gloriam montis extollit: relinquēs cæteros in valle. ¶ Secundo assumpsit hos tres, quia tempore prospero debent homines se parare ad tēpus aduersum, & sinistrum. Hi tres erant visuri Christū tremebundum in horto tempore passionis, & ne tūc scandalizarentur in eo propter carnis infirmitatem, ostendit modo gloriam suam vt tunc non diffidāt. Et sic modo voluit eos præmio præuenire, quod eis esset daturus in retributionem laboris quem propter Christum pati debebant. Nam si Diuus Petrus (cum tamen ante vidisset hanc gloriosam transfiguratio-nem) eum negauit in passione, & omnes illi fidem resurrectionis perdiderunt: quid quæso fecissent nisi hæc diuinitatis signa vidissent? ¶ Tertio assumpsit hos tres, quia erant arcanorum obseruatores, & ne-cesse erat custodire, & celare mysterium transfigu-rationis vsque dum Christus resurgeret, sicut Chri-stus ijs tribus præcepit dicēs. Nemini dixeritis visio-nem hanc, donec filius hominis à mortuis resurgat. Erant ij discipuli maximè secreti obseruatores. Ali-quos homines videbis, qui sunt veluti cribrum, & vannus, quæ totam aquam iniectam, effundit: sic ij nullum non secretum manifestant. Inquit Plinius, & Pomponius Mela quod in Palæstina est quidam lacus, in quo quicquid proijcitur, supernatat: non ve-ro submergitur. Sic ij nihil in intimā sui cordis partē proijciunt, & immittunt: imo vero arcana, & secreta, omnia patefaciunt. ¶ Obserua autem quod Christus coram paucis transfiguratur in monte, & paucis ostē-dit gloriam suam: ignominiā autem ostendit in mō-te coram multis gentibus in sua passione publicè, & in die paschæ. Similiter quando voluit Deus dare le-gem in monte Sina, & ostendere gloriam suā, solus Moses ascēdit cum Deo, & præcepit ne vllus homo ascenderet, nec iumentum accederet ad mōtem. Sed nos superbè agimus ostēdentes omnibus siquid glo-riosum, si quid laude dignū habemus: infirmitates autem, & defectus nostros abscondentes, & celātes. Si quis nobilis est ex patre, accipit cognomen patris. Quod si nobilior est ex parte matris, relinquit cog-nomen patris, & accipit matris, imo in proauis quæ-rit cognomen aliquod honorificum & illustre, &c. Locum autem transfigurationis ostendit euange-lista dicens. *Et ascendit in montem vt oraret.* Hic mons dicitur Thabor, distans à Naim per septē mil-liaria, & per decem à Nazareth: iacet ad orientalem partem cuiusdam amplissimi agri, solus, absque eo, quod aliquis alius mons sit iuxta illum per quatuor, aut quinque milliaria. Latitudo eius à meridie ad Se-ptentrionem excurrit: & sic per has partes ad meri-diem protenditur, vt super planiciem illam exædifi-catus videatur, ita vt sine labore, aut defatigatione aliqua possit quiuis ad eum ascēdere. Est editissimus amplus, & æqualis, & taliter proportionatus, vt nec terræ pugillum habeat, qui ei proportionem suam & æqualitatem adimat. In hunc montem excelsum seorsum ascendit Christus vt oraret: docens nos, quod locus sequestratus à turbis, & negotijs sæculi aptus esset

Deute. 17. *Chrys. hom. 57. super Mat.* *Dan. 4.* *Prou. 26.* *Zach. 11.* *Mat. 26.* *Mat. 17.* *Exo. 19.*

Exo.3. esset orationi. Sic Mosi apparuit dominus in rubo in monte Dei cum minasset gregem ad interiora deserti. Similiter in montis altitudine suscepit legē,
Exo.19. & Agar in solitudine vidit Angelū domini. Sic etiā
Gen.21. Heliæ apparuit Angelus in monte, & cibauit illum. Et Christus sæpè montem ascendebat ad orandum.
3.Reg.19. Mons igitur, & solitudo, locus aptus est ad diuinas apparitiones, instructiones, & contēplationes. ¶Obserua autem quod hic ascensus in montem, cū affirmatur in scriptura de personis virtute præditis, semper (vt Origenes ait) intelligitur ad maiora bona. Filij Iacob quando prima vice ascenderunt de Aegypto in Canaam ad patrem suum Iacob cum tritico, non dicit scriptura quod ascenderunt, sed quod fuerunt, ait enim. Portantes frumenta in asinis, profecti sunt. Sed secunda vice postquam venerunt in Aegyptum, quando reuertebantur in Canaam dicit scriptura quod ascenderunt de Aegypto & venerunt in terram Canaam. Cur hæc? quia prima vice tenebatur Simeon in vinculis, & afflicti erant: atque ideo non dicit, ascenderunt in Canaam sed cum secunda vice reuertebantur gaudentes ibant, & ad nuntiandū patri quomodo Ioseph viueret, & dominaretur in omni terra Aegypti. Sic Christus daturus legem ascendit in montem, videns enim turbas ascendit in montem, & docebat eos. Cum satiauit turbam ex duobus piscibus, & quinque panibus ait Ioannes quod subijt in montem Iesus, & ibi docuit, & dedit manducare. Ascendit etiam in crucem, & mundum redemit: ascēdit etiam in ascensione, & dedit dona hominibus. Ascendisti in altum (ait egregius psaltes) cœpisti captiuitatē, dedisti dona hominibus. Itaque semper ascensus est ad faciendum aliquod bonum: sicut hic ascendit vt gloriam suam ostenderet discipulis. Itaque ascensiones Christi sunt vt faciat bonum, & aliquid boni impartiatur. Sed non sic ascendunt homines, nam multi ascendunt, sed non ad benefaciendum, sed ad nocendum: & ad suum damnum, & detrimentum. Ad suum nocumentum oriūtur alæ formicis. Quàm plurimos vidimus honestos, humiles, & virtute præditos: postquā vero ad honores & dignitates sunt promoti, eos vidimus elatos, tumidos vanos, tyrannos, denique insanos. Multi in infernum sunt detrusi, qui forsitan, non eo descenderent, nisi prælati crearentur. Multi etiam sunt in inferno, qui si pauperes fuissent agricolæ salutem cōsecuti essent. Et quia mercaturā exercuerunt, vsurisq; & negotijs se tradiderunt: hic diuites facti sunt & tandem fuerunt damnati. Saul bonus erat, & humilis, postquam autem regia dignitate, & imperio se vidit exornatum, superbus effectus est, & damnationis pœnam incurrit. Dauid quoque qui cum affligeretur, & persequeretur, bonus erat, nec voluit occidere inimicum suum cum posset, postquam se vidit euectum, & dignitate condecoratū, adulter fuit, & Vriā iussit interfici, populumque numerari. Sed tamen videmus quod quanuis ascensus tātoperè sit periculosus, omnes tamen ascendere nituntur: omnes gubernare cupiūt, honorari, ac magni fieri. Aduerte ergo quod si ascendis, tanquam Christus ascendas, vt benefacias, non autem vt noceas, nec vt inique, & turpiter viuas, nec vt elatè incedas. ¶Præterea obseruādum est, quod in montē excelsum adduxit hos tres

Orig. hom. 15. in Gen.
Gen.42.
Gen.45.
Mat.5.
Ioan.6.
Psal.97.
1.Reg.9.
1.Reg.24. & 26.
2.Reg.11.
2.Reg.24.

discipulos, vt gloriā suam illis ostenderet: vt doceat omnes qui hāc videre desiderant, nō in infimis iacere voluptatibus, non illecebris capi carnalibus, non terrenis adhærere cupiditatibus: sed æternorū amore ad superna semper erigi: & angelicæ mūditiæ, pietatis & pacis, & dilectionis, & bonitatis, & iustitiæ vitam, quātum mortalibus possibile est, semper imitari debere, iuxta illud Apostoli. Conuersatio nostra in cœlis est. ¶Tertiò, vt frui possimus visione gloriȩ debemus in montem ascendere: nam nisi quis exaltetur, non est dignus diuinis cōtemplationibus. Moses solus in montem ascendit ad recipiendam legem at populus tanquam carnalis, mansit ad montis radices. Oportet in altum ascendere, & affectus penitus euellere, & desideria nostra extirpare & à terrenis, & infimis abducere, & super omnia, quæ mūdi sunt ascendere, taliter, quod omnium terrenorum domini efficiamur, nec ijs sæculi rebus subiaceamus. Quȩ sursum sunt quærite, quæ sursum sunt sapite, nō quæ super terram: hac via sternitur: nec tibi difficile & arduum fiat, quandoquidem Deus præit. Ascēdere aduerso itinere, laboriosum sanè est: sicut Paulus ait, Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. In Canticis legitur quod Salomon fecit ferculum, columnas eius fecit argenteas: reclinatorium aureum, sed ascensum fecit purpureū. Vide quod per sanguinem debes ascendere ad montis verticem, & ad gloriæ requiē, & tranquillitatem: & quod si nunc non sunt martyria, est tamen tuiipsius abnegatio, & tuæ propriæ voluntatis, & sic ad cœlū debes ascēdere. ¶Denique in montem ascendit, & transfiguratur, vt doceat quod non est quærenda gloria in valle huius mundi, sed in cœlo. In illo monte quȩrenda est gloria, in quo beneplacitū est Deo habitare: sursum corda habentes. Multi enim sunt qui viuunt vitam terrestrem, qui semper cogitāt terrena, qui semper loquuntur aut de diuitijs, aut honoribus, aut delitijs. Sunt vero qui viuunt vitam cœlestem, vt qui cogitant quomodo placeant Deo. Hi, qui sic viuūt gloriabuntur in monte. De his Dauid inquit. Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Respondit, dicens. Innocens manibus, & mūdo corde, qui non accepit in vanum animam suam, &c. Per innocentiam manuū, intelligit opera bona. Sunt bona opera, sed sordida. Das eleemosynā propter vanam gloriam, opus sordidum est. Dicis missam in peccato mortali: opus est sordidū, nō prodest ad gloriam. De istis operibus ait Esaias, vniuersæ iustitiȩ nostræ tanquā pannus menstruatæ. Opus innocens, est opus optimis circunstantijs vestitum, vt eléemosyna propter Deum, & missa in statu gratiæ celebrata. Ait, Et mundo corde, cor mundum, id est alienum ab omni concupiscentia, à concupiscentia delitiarum, & auaritiæ, &c. Non enim sat est abstinere à malis operibus nisi abstineamus etiam à malis cogitationibus. Addidit. Qui non accepit in vanum animam suam. Accipit animam in vanum, qui non accipit eam in illud, ad quod accepit eam. Creatus est homo (ait Augustinus) vt summum bonum intelligeret: intelligendo, amaret: & amando, posslderet: & possidendo, frueretur. Si circa Dei amorem, & cognitionem versaris non accepisti in vanum animam, aliàs in vanum accepisti illam.

Philip.3.
Exo.19.
Colo.3.
Act.14.
Cant.3.
Psal.67.
Psal.23.
Esa.64.
Aug. li. de diligen. Deū. cap.13.

Iam. Quartò ait. Nec iurauit in dolo proximo suo: id est, vt nō decipiat proximum. Decipiunt proximū, qui in dolo iurant falsum, vt mercatores, & vendentes, & homines bifrontes, qui aliud coràm te dicūt, & contrarium cum absentes. Isti grauius sunt puniēdi quàm fures, & latrones, quia illi auferūt pecuniā: & isti famā, & honorem, qui multo pretiosior est. Si ergo vis ascendere in montem domini, & in locū sanctum eius, & ibi videre Christum gloriosum, & transfiguratum: opus est vt habeas istas quatuor cōditiones. Sed ad contextum. *Et facta est dum oraret, species vultus eius altera.* Orās, trāsfiguratus est, quia in oratione transfiguramur ex bestijs in homines: & oratio non est, nisi medium vt transfiguretur homo in Deum. Ideo Iob. Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur accipiter, &c. quatit alas ad aerē, & est ibi ingemiscens, & suspirans. Sic renouatur homo interior, & spoliatur homine veteri peccati, luce diuina illustratus. Transfiguratur in oratione, & cōtemplatione ex superbo, in humilem: ex inuido, in charitatis amatorem & sectatorem, &c. Et trāsformatur ex homine in Deum. Sic filij Israel non poterant videre faciem Mosi, quia erat splendida facies eius ex domini consortio. Reuertebatur transfiguratus & resplendens. Porrò transfigurari est figuram mutare, quæ dupliciter accipitur. Primo modo accipitur figura pro qualitate resultante ex terminatione lineamētorū, & cōsideratur in superficie corporis, & est de quarta specie qualitatis, quæ vocat forma: & isto modo nō potest aliquid trāsfigurari, nisi mutet lineaméta. Alio modo accipitur pro habitudine eorū, quę exterius apparēt in homine, siuę sit dispositio in corpore, siue in vestibus, siue in vtroq;. Et isto modo dicitur aliquis trāsfigurari, quando mutatur color eius, vel aliquæ qualitates de ijs, quę apparere possunt, nō facta mutatione aliqua in quantitate, nec in lineamētis. Sic etiam transfiguratur aliquis, quādo mutat vestes, & accipit alias omnino dittātes in figura, & colore, quia tunc homo non cognoscitur, & putatur esse alius, sicut si vere figuram mutasset. Primo modo Christus non est transfiguratus, quia semper tenuit quantitatem sui corporis, & figuram corporis humani, ita vt ex figura sua solita posset cognosci quod ipsemet erat. Sed secūdo modo transfiguratus est, quia fuit facta quædam mutatio in eo tam ex parte corporis, quam ex parte vestium, nā color vultus eius apparuit nitidior, & resplenduit sicut Sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Et istud dicitur trāsfigurari, quasi aliam haberet figuram. Non tamē mutatus est vultus eius ad aliam figuram, sed ad aliam qualitatem lucis, vel fulgoris. Hanc mutationem vocat hic noster Lucas alterationem speciei, quia dicit, quod facta est species vultus eius altera. Non dicit, alia, sed altera: quia non fuit alietas substantiæ, sed alteritas superueniens gloriæ: gloria enim non tollit, sed perficit naturā. Ideoque facies Christi nō fuit variata, nam manente veritate carnis, & eadem figura corporis Christi, claritas ista superuenit: quę quidem claritas fuit verā corpore perceptibilis, in corpore Christi verè existens ad ostensionem claritatis, quā promiserat in sanctis post resurrectionem esse futuram. ¶ Obserua autem quod hæc claritas transfigurationis, & resurrectionis, siue glorificationis, in tribus conueniunt: in tribus verò differūt. Cōueniūt primo in substantia, quia eadem claritas substantialiter est vtraque. Sed differunt perfectione, quia claritas gloriæ perfectior est, & maior. Secundò conueniunt in existentia, quia vtraque vera claritas est: differunt autem quia claritas gloriæ habet esse permanens, claritas autem trāsfigurationis in transitu fuit. Tertio conueniunt in subiecto: vtraque enim est in corpore hominis, naturam eius non transmutās substantialiter: differunt autē quia corpus subiectum claritatis transfigurationis est corruptibile, claritas autem gloriæ est in corpore incorruptibili. Gloria hęc corporis nihil aliud fuit, quàm quædam redundātia, quam anima corpori communicauit. Ad quod sciēdum est quod anima Christi in suæ conceptionis instanti, fuit vnita verbo, & Deum vidit, & gloria plena fuit. Attamen hac animæ gloria nequaquam corpus fruebatur, nec anima corpori eam communicabat: nam si corpus huius gloriæ particeps fieret, esset impassibile, nec moreretur. Ergo vt Christus posset nos redimere, erat hæc animæ gloria detenta, & repressa, absque eo quod corpori communicaretur. Cū filij Israel in terram promissam proficiscebantur, necessario transire debebāt mare Rubrū, in quo eis dominus singulare contulit beneficium. Nam vt siccis pedibus transirent, impetus aquarum retrocesserūt contra propriam inclinationem & naturam, vt populus pertransiret. Sic etiam necessarium fuit, quod (vt dominus Iesus moreretur, & pateretur pro nobis) animæ eius gloria retrocederet, & se colligeret, nec se corpori communicaret: nam si corpori se communicaret, non poterat sanè mori. In anima Christi erat portio superior, & inferior: secundū superiorē Deum contemplabatur, Deoque fruebatur, & ad eum habebat respectum, & secundum inferiorem habebat respectum ad creaturas. Secundum superiorē minimè patiebatur: at verò secundum inferiorem. Sic & dicebat, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Habet se hoc negotium portionum animæ Christi ad modum illius quod agitur inter clericos habētes beneficia ecclesiastica, & bona patrimonialia: nam de bonis & redditibus ecclesiasticis decimas non soluūt, at vero de patrimonialibus sic. Eodem modo Christus secundum bona superioris portionis, decimas non soluebat: at secundum bona inferioris, sic, quod gloria animæ in corpus resultaret, pati non posset & sic passio eius impediretur, & nostra redemptio: & sic mirabiliter repressa fuit animæ gloria, ne in corpus resultaret. Nō tamē ob id miraculose passus fuit sed naturaliter fame, siti, & frigore laborauit, &c. quemadmodum cæcus ille, cui Christus dominus oculorum lumen, & splendorem tribuit, qui cæcus à suæ vitę initijs & exordio extitit: qui & si per miraculum visum recepit, tamen postea per naturā cuncta prospiciebat. Sic Christus naturaliter patiebatur, quanuis miraculo non carebat, ipsam animæ gloriā in corpus non emergere: nam si gloria corpus ipsum afficeret, & imbueret, Christus minimè flagella, clauos, &c. persentiret: nam vsque adeo ipsa delectaretur gloria, qua perfruebatur, quod his corporis sui pœnis, nequaquam commoueretur: illa enim, quæ summam afferunt uoluptatem, & iucunditatem, solent efficere plerumque non solùm ne suaui aliarum rerum

Iob. 39. Exo. 34. Exo. 14. Mat. 26. Ioan. 9.

rerum delectabiliū gustu teneamur, sed etiam ne dolorem & cruciatum rerum asperarum sentiamus. Diuo Tiburtio incensæ prunæ, rosæ purpureæ videbantur, Moses tanta capiebatur voluptate dum Deo in monte familiariter vtebatur, vt per quadraginta integros dies famis cruciatu nequaquam opprimeretur vexareturq;. Hoc idē Paulo accidit, qui Damasci tribus diebus & tribus noctibus māsit absq; cibi, & potus sumptione, intentus totus rebus diuinis, conspiciensque diuini numinis fulgentissimam speciē & naturam. Adamus in ipso somno, quem Deus in artubus ipsius profundè immisit, fuit maxime elatus, magnasque cœlestium arcanorum habuit præsentiones, & notitias: quo factum est, ne costæ ablationem ex qua constitit Eua, sentiret. Hic est præcellens ille beatorum status, quos nullo modo huius miseræ vitæ pœnæ conturbant, aut aliquo mœrore vel tristitia miserabiliter, & luctuose cōficiunt & cōtorquēt, nō solum quoad ipsam animā, sed nec quoad ipsum corpus: nam ipsa animæ gloria corpus etiam ipsum mirificè complet. Quod vsque adeo verū est vt si vnus beatorum cum gloria quam habet infernum ingrederetur, & in medio pœnarum, quę illic malis irrogātur, constitisset, fruitio illius beatitudinis, quam possidet, sufficeret ei pœnarum molestiam & angorem auferre penitus. Hoc ergo maximo priuilegio caruit Christi anima, quæ cum in illo temporis momento, quo fuit condita beata extitisset, quoad superiorem portionem, & quoad inferiorem, nequaquam: imo in cruce habuit maximum dolorem & corpus ipsum adeo nudum istius animæ gloria erat, vt ne minimum quidem haberet, & ideo patiebatur pœnas. Sed in trāsfiguratione anima, corpori, gloriam hāc, quā repressam habebat, communicauit & resplenduit facies eius sicut Sol, & vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix. Itaque in transfiguratione nouum non extitit miraculum, imo vero antiquum miraculū fuit dissolutum. Vnde, vt Augustinus ait in epistola ad Dioscorum, claritas corporum in gloria beatorum procedet ex beatitudine animæ: sicut laterna ex natura sua est opaca, sed si intromittitur illic lucerna, incipit splendere, nō luce sua, sed lucernæ intro existentis: ita corpora nostra tenebrosa sunt, lucebunt tamen in die iudicij, non luce propria, sed luce animæ intra corpus inexistentis, & ita hic in transfiguratione resplenduit corpus Christi, non ob aliud, nisi quia anima erat beata & illa retinebat gloriam suā ne redundaret in corpus: sed hodie soluit repressionem ad tempus, sicut qui obstruit aquæ ductus alicuius fontis ne exeat aqua, & postea soluit. Gloria itaque animæ redundauit in corpus, & hoc ad tempus, & per modum qualitatis, non quidem permanētis, sed transeuntis: ideo corpus Christi non fuit beatum, sicut nec Paulus in raptu, quanuis viderit diuinam essentiam. Et fuit in hac gloriosa transfiguratione tanta claritas corporis, quod ait euāgelista, quod factus est vestitus eius albus, & refulgens. Data fuit vestibus Christi miraculose quędam qualitas ad modum albedinis veri manētis. Et cum isto colore fuit quidam fulgor, vt esset ille color quasi radios quosdam nitoris mittens. Nam colores participant lucē, & quāto fuerit color perfectior, participat magis de luce, quousque veniat ad emissionem quandā radiorum. Matthæus dicit quod fuerunt vestimenta alba sicut nix: quia nix habet excellentiam quandā, quia non solum habet albedinem intēsam, sed etiam propter magnitudinem lucis participatę, radios aliquos emittit, & ideo oculos offendit, & ob hoc nix nō solum dicitur alba: sed etiam splendens. Alia etiā sunt alba quæ non habent splēdorem: sed quia Christi vestimenta alba fuerunt & splendida, assimilata sunt niui, quia fuit ibi albedo radiosa. Totum itaque corpus fuit gloriosius, vsque ad vestimenta. Igitur vestimēta in se non fuerunt gloriosa, sed sicut pars cœli, quæ vicinior est soli, est magis lucida: sic ex illustratione aeris vestimenta Christi lucida, & alba fuerūt. Moses habebat claritatem in facie prouenietem ex splēdore, sed manus eius erat leprosa. At vero hic omnia sunt referta & cumulata immēsitate gloriæ: corpus, facies insuper & vestimenta. Facies enim eius resplēduit sicut Sol, & vestimenta eius sicut nix fuerunt alba. De facie, quanuis dicat Matthæus quod resplenduit sicut sol, intelligit tamen quod maximo incremento, multisque nominibus solis splendorem superauit: comparauit tamen eam euangelista cum illa re, cum qua potuit eam conferre, sol enim splendidior est omnibus planetis, & syderibus cœli. Cur ergo suū splendorem per totum non sparsit orbem, vt non solum discipulis suæ transfigurationis gloria innotesceret: sed omnibus hominibus per totum orbem dispersis? Dico quod in potestate corporis glorificati, est ostendere suam claritatem, vel non. Sic Christus post resurrectionem suam apparuit gloriosus, & tantum discipulis, & non alijs. Miraculū sanè fuit quod Christi anima gloriam suam corpori non communicaret, miraculum etiam extitit quod postquā eā cōmunicat, totum nō impleuit orbem. Si ergo illa ipsa gloria, quam tunc discipulis ostendit, minor erat ea, quam nunc in cœlo beatis manifestat, & tribuit, nec tamen imbecilles discipulorum oculi eam percipere & sufferre valuerunt: quid (amabo) erit in cœlo, quādo videbimus eum, & fuerint corpora nostra glorificata? Refulsit Sol in clypeos aureos, & resplenduerunt montes ab eis. Mentionem facit cuiusdam tam clari, & rutilantis exercitus: quod sole radijs suis arma feriente, & percutiente, vicini montes fulgebāt, propter lumen radiorum per montes dispersum reflexumque. Quādo exierit Sol iustitiæ, & induerit animas nostras, fulgebunt corpora nostra propter participium, quod corpus consequitur ex animæ gloria. ¶ Hactenus de Christi gloriosa transfiguratione: sed nunc operæ pretium est scire cur Christus voluerit transfigurari, & hanc gloriam istis discipulis ostēdere? Nihil enim Christus sine causa egit. Transfigurari itaque voluit triplici ratione. Primo, vt labores nostros leuiores, & iucundiores redderet, & vt in illis animos nobis adderet, cum videamus quāta sit gloria, quæ nobis tribuetur in cœlo quandoquidem tanta fuit hæc, quam in transfiguratione aperuit vt Petrus eius immensitatē admiratus, dixerit. Faciamus hic tria tabernacula, &c. Oportet enim vt finis cognoscatur: nam cognito fine, & gloria, quam operamur, nequaquam deficiamus animoque linquamur. Sagittarius non rectè iacit sagittam, nisi prius signū, & scopum mente oculisque attigerit: in quo sagitta est affigenda. Sic populo Iudaico, vt eos in terram promis-

Marginal notes: Exo. 32. — Act. 9. — Gen. 2. — 2. Cor. 12. — Mat. 17. — Exo. 4. — 1. Mac. 6.

Exo.14. promissam deduceret, eo quod iter esset laboriosum, & asperum, in columna nubis eis præibat. Quemadmodum in circuncisione principium stipēdij nobis cōtulit, sic hic in transfiguratione præmij principiū nobis est elargitus. Proposuit nobis hic quandā gloriæ effigiem, vt nos ad eam alliceret, & incitaret: sicuti filijs Israel per speculatores ostēdit magnum illum vuarum racemum supra lignum transuersum, *Num.13.* & pendentem, vt desiderium terræ promissæ eis adderet atque augeret, fastidiumque atque tædium Aegypti ingereret. Optime norat Christus dominus ignauos & pigros esse homines ad labores, nisi spe præmij ad eos impellerentur: vnde hic quoddam præmij proponit principium, ne in laboribus deficiamus, & vt animos assumamus. Vnde Paulus: Debet qui in spe arat, arare: & qui triturat spe fructus percipiendi. *1.Cor.9.* Sic Dauid antequam certamen iniret cum Goliath gigāte, dixit. Quid dabitur viro, qui percusserit eū? *1.Reg.17.* Et responderunt. Ditabit eum Rex magnis diuitijs, & filiam suam dabit ei: & domum suā faciet absque tributo in Israel. Proposuerat Christ⁹ discipulis suis id quod propter nomen suum pati deberet. Qui vult venire post me, &c. Et in synagogis suis flagellabūt vos, ante reges, & præsides ducemini. Et iterū. Si me persecuti sunt, & vos persequentur. Semper itaque *Mat.10.* *& .16.* prædixit eis plures labores. Poterant illi dicere: Domine nullus laborat sine præmio, ideoque pro laboribus, & pro morte quid nobis præstabis? Atque ideo Petrus dixit. Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te: quid erit nobis? Quid dabitur viro, qui percusserit Philisteum hunc? Poterat tunc eos ad Esaiā *Mat.19.* *Luc.18.* *Esa.64.* remittere, qui ait. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Attamen voluit eis minimam ipsius gloriæ partem ostendere, quæ fuit ipsius corporis claritas, & splēdor. Lōge aliter Christus, quā solent mercatores huius ętatis, quibus mos & consuetudo est, id quod est melius in panno, emētibus exhibere: vnde nos hoc facto fallere intendūt, sicque deteriorem pannum emimus. Christus dominus descendit, vt hominibus gloriam vēderet: at poterat mundus dicere: Domine exhibe istius mercis aliquod signū. Noli nos clausis oculis emere. Libet (inquit dominus). Atque ita in montem ascēdit, veridicos testes, numeroque sufficientes, secum ferens qui de merce, quam vendere nititur, abundè, & fideliter testentur. Exhibuit signum panni, quia nō ostēdit totam gloriam, sed partem, scilicet claritatē. Fecit Christus nobiscū, quod solent facere parentes cū filijs paruulis, quos tenerrime diligūt. Dicit pater filio, vt pergat in scholam: ipse vero flagellorum metu, formidat. Pater autem illum inducit ad idem dicens illi, dabo tibi gemmam. Et filius dicit. Ostende illam. Et pater, Ecce illam: & clausa manu non ostendit totam, sed partem gemmæ. Tunc filius ductus cupiditate gemmarum pergit in scholam. Ita à simili Christus optat vt omnes seruemus præcepta, quæ sunt multis laboriosa. Prædixerat Apostolis plures labores, & flagella, & promiserat dicens: Merces *Mat.5.* vestra copiosa est in cœlis. Poterant Apostoli dicere, Ostende nobis istam gemmam. Ait Christus. Ecce eam. Ostendit itaque eis in hac transfiguratione, partem gemmæ: quam eis integram, & perfectā erat daturus. Et vt nobis omnibus, & toti ecclesiæ esset solatiū in hac peregrinatione, & labore itineris, trāsfigurari voluit. Consideratio enim præmij (vt Gregorius ait) minuit vim flagelli. Nam si illi milites Assyrij videtes pulchritudinem Iudith, dixerūt: Quis *Iudit.10.* non pugnabit pro Israel, qui tam decoras habet mulieres? quāto magis pugnare debemus nos cōtra mūdi illecebras, & diaboli tentamenta, pro pulchritudine patriæ cælestis? Hac consideratione animū suū inebat Paulus in omnibus laboribus suis: atque ideo dixit. Saluatorem expectamus dominum nostrū Iesum Christū: qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Quosdam *Phi.3.* videre licet, qui per sterquilinia, & loca immunda diuagantur, obsoletos, sordidos & veteres pannos colligentes, quos aspicere tantummodo, nauseam, & vomitum excitat. At deferūt eos in molendinum, cōijciūtque in aquā, post modū vero diligentissimè cōterūt, ac tandem optimam & candidissimam conficiunt papyrū. Sic ait Paulus q. reformabit Christus corpus humilitatis nostræ. Necesse est quod corpus nostrum sub incudem reuocetur, & renouetur, & denique multis ieiuniorum, flagellorum, vigiliarum & pœnarum ictibus perficiatur, vt hoc modo cohibitum, fatigatum, humiliatumque, dominus Deus illud reformet, & glorificet, candidumque, vt papyrus reddat. Quid si vidisses corpus aliquod gloria repletum & beatum? in maximum sane stuporem rapereris. Quales erant discipuli, Christum dominum trāsfiguratum conspicientes! Petrus dixit. Domine bonum est nos hic esse: faciamus, &c. Si nobis Deus corpus affectum gloriæ decore, & splendore ostenderet illudque super nubes cōstitueret & collocaret: quod si aspiceremus maximo stupore perfunderemur, tantaque admiratione afficeremur, vt nec cibi potusque sumptio in mentem veniret, nec pœnam aut dolorē aliquem sentiremus. Fulgebunt enim iusti sicut Sol, in conspectu Dei. Quis crederet quod ex vilissimis *Mat.13.* & sordidis pannis conficienda esset tam candida, & excellentissima papyrus? Attamen hoc possunt humani ingenij vires & acumen, & si hoc possint, post papyri contritionem, & veluti quoddam eius martyrium. Quis etiam crederet, quod corpus adeo graue, tam crassa materia affectum, tamque corruptibili compositum massa, posset Aquilam agilitate & pernicitate superare, atque adeo solem ipsum claritate, & nitore vincere? At hoc, ingeniū prętat diuinum. Id quod homo in veteri, & sordido panno agit prius eum conterendo: hoc ipsum dominus Deus efficit in hoc nostro corruptibili, & mortali corpore, prius in hoc sæculo illud laboribus crucians & affligens. Aduerte ergo, o homo quod quo magis obsoletus & sordidus pannus teritur, & conculcatur, eo papyrus candidior, & præstantior est atque tenuior. Et quod quo plus hic afflictus & attritus fueris, eo plus in cœlo eueheris. Omnes quidē resurgemus (ait Paulus) *1.Cor.15.* sed non omnes immutabimur. Boni, & mali omnes resurgemus: sed nūquid omnes immutabimur à corruptibilitate in incorruptibilitatem, & gloriam? Nō omnes immutabimur. Qui mutabuntur? Qui corpus humiliauerint. Reformabit (inquit) corpus humilitatis nostræ. Non superbos, non deditos delicijs, & voluptatibus, &c. Sed mortificatos, & humiles, & pœnitentes. Aduerte etiam quod mali, sicuti bibula papyrus,

pyrus exibunt obscuri, & fetidi, non verò sicuti candida papyrus: sic enim solùm exibunt iusti. Ideo Paulus. Non omnes immutabimur. Optimè igitur postquam labores, & pœnitentiam prædicauit, transfiguratur, propter eorum, & omnium nostrum consolationem, vt sciamus cum Christo glorificaturos, & ascendere in cœlum. Expectemus Saluatorem nostrum, qui reformabit, &c. ¶ Sed dices. Et hoc etiam Christus poterat facere ostendens infernum, nam etiam ex timore pœnæ, & tormentorum poterant Apostoli amplecti labores, & fugere delicias. Cur non ostendit inferni pœnas, sicuti ostendit gloriam? Imperfectis, & incipientibus inferni metus, & terror est antè oculos proponendus: perfectis vero, gloriæ amissio exhibenda. Fortiores minæ bonis sunt, cum audiunt. Non commigrabis in cœlum: quàm. Detruderis in tartara. Vult Christus nobiscum agere, tanquam cum viris iã adultæ ætatis, & grandioribus: non vero tanquam cum impuberibus, & infantibus, qui flagellis indigent. Ideo Christus sæpè. Non intrabitis in regnum cœlorũ. Auarus ille diues, qui quinque germanos fratres habebat, volebat eos inferorũ durissimis & atrocibus pœnis deterrere, sed respondit Abraham. Habent Mosem, & prophetas, audiant illos. Non vt tu vis, sed alijs grauioribus pœnis perterrefient: cum illis dicetur, quod non intrabunt in regnum cœlorum. Sic perterrefecit Christus Diuum Petrum dicens ei. Non habebis partẽ mecum. Cùm verò Diuus Petrus istius cõminationis vim intellexit, multo plus ea territus est, quàm si eum in mille conijceret inferorum habitacula. Hæc est differentia legis gratiæ, & scriptæ: quod illa fuit lex timoris, sed hæc amoris. Descendit Christus in hunc calamitosum mundum, vt homines amore ad se traheret, & alliceret: & vt eis dona cœlestia, æternaque exhiberet, non vero vt timore, & per vim eos ad cœlum deduceret. Ideo posuit Deus hominem sub cœlo, supraque terram collocauit, & elementa, quæ inter nos & ipsum cœlum adiacent, nos adiuuant vt cœlum melius videamus: sunt nanque transparentia. In quo nobis significauit, velle se nos cœlum intueri, & ad illud anhelare, atque illud obnixè diligere. Ac proinde noluit cœlum occultare, vt videntes illud, dies noctesque illud contemplemur, meditemurque. At vero terra, & aqua sunt elementa crassa, & obscura, suaque densitate impediunt nos, quominus inferorum teterrimas sedes conspiciamus: quia multo maior comminatio, & labor est tantum bonum amittere, quale est illud, quod oculis ipsis intuemur, quàm quòd nobis malum & infortunium illud, quod nobis terra ipsa & aqua occultant, adueniat. Ecce cur Christus gloriam suam Apostolis aperuit, non vero inferorum horrendas, & calamitosas sedes. Igitur, vt concludam, voluit Christus transfigurari, vt videntes Apostoli & nos ipsi gloriæ immensitatem, & præmij celsitudinẽ, quæ nobis parata est, labores huius sæculi nequaquam formidemus: imò vero omnem curam & diligentiam constituamus in mandatorum Dei sedula obseruatione: ac, si opus fuerit, sanguinem effundamus, vitamque ipsam morti exponamus pro Christo domino, quandoquidem tam ingens, tam excelsum tamq; præstans præmium nobis post hanc miseram vitam, manet in cœlo. ¶ Secundo, voluit Christus transfigurari, propter ecclesiæ consolationem. Nam nisi Christus

Mat. 18.
Luc. 16.
Ioan. 13.

(cum pauper esset bonorum temporalium, afflictus, & crufixus) aliquod suæ gloriæ signum, & specimen diuinitatis exhiberet, ecclesia à gentibus derideretur, aspernareturque: & insuper affirmarent nos insanos, & fatuos esse, quandoquidem homini adeo pauperi, sprẽto, abiectoque fidem habebamus. Propterea oportebat Christum honori suo prospicere, & ecclesiæ suæ ingentes suæ diuinitatis diuitias patefacere in ipsa trãsformatione. Hoc efflagitabat, à Deoque petebat Dauid in psalmo. Memor esto domine opprobrij seruorum tuorum: quod continui in sinu meo multarum gentium. Prospice igitur domine honori tuo, & ostende quis sis. Si hic esset nobilis, & pulchra, honestaque fœmina, eamque parentes eius cuidam viro nuptui darent, eo quod fama increbuisset ipsum ex India quam plures opes aduexisse, isque multa scrinia in soceri domum grauia, clausaque asportasset: postmodum vero, cum vidisses per plateas deambulantem incomitatum, pauperem, attritis vestibus & obsoletis, sanè doleres vicem illius honestæ adolescentulæ, diceresque. Sanè fœmina illa decepta fuit: existimauit nanque se diuiti coniungi, at contrà accidit, decepta fuit. Ipsa vero marito suo sic inclamaret, ô sponse, si diues es, signum præbe aliquod diuitiarum, quod nullum aliud melius est, quam si vestibus ornatis indutus incedas, mihique dextrocheria, & annulos, aliaque huiusmodi ad mundum muliebrem spectantia, contribueris: ne vicini me contemnant, & abijciant, addantque me deceptam esse. Si homo hictunc temporis scrinia reserasset multo auro, argentoque cõferta, vestesque sericas, purpureasque eduxisset, easque mulierem induisset ac si regina foret, ipse vero auratis, & pretiosis vestibus indutus incederet, famuli autẽ cũ aureis cathenis ad collum appensis post ipsum sequerẽtur, quid iam totus populus intonaret? nisi, videte quã benẽ, & fœliciter nupsit vicina nostra, fortunata equidem & beata eua sit. Sic gentes ecclesiã Christo domino pauperi, & afflicto desponsatam intuentes, eã deludebant, vilique pẽdebant. Sic Paulus. Nos prædicamus Christum crucifixũ: Iudæis scandalũ, gẽtibus stultitiã. Ideo ad solamen ecclesiæ suę, ostẽdit dominus in transfiguratione sua diuitias ingentes, quas reconditas, & inclusas in animæ suæ scrinio præcellenti habebat. Et ad ruborem & confusionem incredulę, & pertinacis synagogę, ad verecundiãque & stuporem ineptæ gentilitatis glorię suę immensum splendorem, & diuinitatis incomprehensibilitatem manifestauit in monte. Quid quęso narras? Eum à discipulo, & famulo traditum ac venditum? Aspice ergo quo pacto duo tantę authoritatis viri (Moses scilicet, & Elias) ei in monte Tabor, famulentur atque obtẽperent diligenter. Quid? ei fuisse in faciem excreatum? Verũ quidẽ est, sed respice, & perge in montem, et videbis faciem eius fulgentem sicut Sol, vsque adeo vt Sol respectu illius nigredinẽ teterrimam referat. Quid? verberibus fuisse affectum, cruciq; crudeliter affixum? Vade igitur in montem, & aspice eum plenum gloria, et splendore immenso. Vide etiam mõtẽ illum splendentem ad multam noctem, acsi esset meridies. Si spoliat eum vestibus suis tanquam maleficum, & perditũ hominẽ, superque illas sortes mittunt, aspice quæso nunc eas splendidiores auro, niueq; candidiores. Prospicit ergo Christus dominus honori suo. Nos autem fideles lætemur in transformatione domi-

Psal. 88.
1. Cor. 1.

ni, nostra vero fides vires roburque sumat, quandoqui
dem homo hic abiectus, & summissus, est verus Dei fi
lius. Caput eleuet ecclesia fidelis, obmutescat synago-
ga, taceant gentes in stuporem & confusionem maxi-
mam adductæ propter gloriam almæ transfiguratio-
nis Regis nostri Iesu Christi. ¶ Tertio transfigurari
voluit propter seipsum, vt celebraret Pascha corpori
suo. Triginta annorum spatium excedebat, ex quo
Christi sacrum corpus acerba & frequenti pœnitentia
macerabatur, dilaniabatur, malè tractabatur, affligeba
tur, & denique ieiuniorum aspero cruciatu in perni-
ciem, & interitum ruebat: nec diem aliquem lætum &
festiuum ducebat. Et præter labores, quos Christus ob
nostra scelera perpeti voluit, ex eius oculis aquarum
fluenta in dies promanabant, cor autem eius tristitia
operiebatur, cum videret flagitia hominum, ludos, lu-
xurias, adulteria & blasphemias, quas frequenter audie
bat, & multitudinem animarum, quæ in infernum præ
cipites ducebantur. Vt ergo tantisper corporis sui la-
bori, & fatigationi consuleret, voluit transformari,
celebrans, saltem semel in vita, festum & Pascha cor-
pori suo afflicto, & calamitoso. Sicut tu facis festum
quotidie corpori, & nunquam animæ: sic Christus
(qui semper festum animæ celebrabat, nunquam ve-
ro corpori) voluit nunc corpus exhilarare, eique ali-
quid solatij & gaudij concedere, vt vltrà in laborum
aspero itinere progrederetur, cū tot, & satis magni eū
à fronte manerēt labores. Vt ergo nos doceret, quod etsi
vitæ progressus & excursus sit nimis durus, & acerbus,
expedit tamen aliquando aliquid solatij corpori con-
cedere: propterea voluit transformari. Sed hoc tempo
re iam non licet, homines doctrinam hanc docere, nec
eis dicere, vt corpori indulgeant, & morē gerant quā-
doque: imo vero è contra necesse est eis in memoriam
reuocare vt animæ suæ saluti consulant, quandoquidē
eius tantopere obliuiscuntur, corporis verò, nequaquā:
nam vt est hominum vita flagitijs cooperta & coin-
quinata, videntur innuere & significare se anima care
re & destitutos esse, nullamque post hanc, vitam ma-
nere. Igitur cum Christus transfiguraretur, quid con-
tigerit audiamus euangelistam dicentem. *Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moses, & Elias visi in maiestate.* Vt sæculis innotescat dominum no-
strum Iesum Christum à lege, & prophetis testimoniū
suæ diuinitatis habere, eundemque esse dominum le-
gis, & prophetarū: cuius ad obsequium legis lator Mo-
ses, & prophetarum Zelotes Elias, venerunt. Accusa-
bant Iudæi Christum dominum tanquam legis Mosi
transgressorem, & violatorem: & quamuis ipse dixerat
Mat. 5. Non veni soluere legem, sed adimplere, non tamē cre-
Ioan. 8. diderunt ei, imo potius dixerunt. Tu testimonium per
hibes de te ipso, testimonium tuum non est verum. Si
ergo eius testimonio fidem non vultis habere, credi-
te legis latoris vestri testimonio: nempe Mosi; & cre-
dite testimonio tam præstantis, & magni prophetæ,
Deute. 17. vt est Helias: magnus legis Zelotes: quandoquidem in
ore duorum, vel trium, stat omne verbum, præsertim
cum hi duo testes adeo sint veraces, & tantæ existima-
tionis. Nam si Christus (vt asseritis) est legis trans-
gressor, cur Moses ipse, qui vobis dedit & constituit
legem, venit ad obsequendum, & obtemperandum ei?
Quod si legis contemptor, & violator à vobis iudica-
tur: cur etiam adest vt ei cultum, & reuerentiam exhi-
beat magnus ille legis Zelotes Helias? Aduerte autem
quod Mosis (qui mortuus erat) anima, accepit ali-
quod corpus ex aere, in quo apparuit, & loquebatur si-
cut faciunt Angeli, quando nobis apparent, & hoc suf
ficiebat, & non ab aliquo portatus ex sinu Abrahæ, ve
nit, quia erat purus spiritus, & nullius grauitatis, & sic
subito poterat ire, quo vellet. Elias autem homo erat
viuens, & mortalis, quia non habebat dotes gloriæ vt
posset subito per dotem agilitatis ire, quo vellet, opor-
tuit quod ab aliquo portaretur. Credo quod ab Ange-
lo portatus sit, sicut portauit Abacuc de Iudæa, in Chal *Dan. 14.*
dæam, & ita in prima vice portatus fuit in curru igneo.
Visi sunt autem in maiestate: hoc est in magna clarita
te, & dignitate. ¶ Obseruandum autem quod claritas
Mosi, & Eliæ, non fuit eiusdem generis cum claritate
corporum in patria, sicut fuit claritas Christi: sed fuit
quædam claritas, sic se habens ad illam, sicut fides in
via, ad visionem in patria: & ideo aspectum Apostolo-
rum non offendebat: quod non fuit de claritate Chri-
sti. Et huius ratio est, quia anima Christi glorificata
fuit, non tamen anima Mosi, nec Eliæ: & ideo corpo-
ri eius potuit conuenienter attribui claritas gloriosa,
non autem corpori Mosi, aut Eliæ, ne prius esset gloria
in corpore, quam in anima. Aliter tamen fuit in appa-
ritione Samuelis, quia ibi fuit vnum corpus forma- *1. Reg. 28.*
tum ex aere, & apparuit esse corpus Samuelis per opus
diaboli. Anima etiam Mosi, quæ venit de lymbo, non
amisit pœnam carentiæ visionis. ¶ Aduerte etiā quod
testes ex veteri, & ex nouo testamento adduxit Chri
stus, quia ad gloriam creati sunt tam antecedentes,
quàm præcedentes. Sed præcipuè qui erant ex nouo
testamento, quàm qui ex veteri, plures enim ex no-
uo testamento saluantur, quàm ex veteri: vtrique ta-
men pauci sunt, quia multi sunt vocati, pauci verò e-
lecti. Adduxit autem hos duos, potius quàm alios, *Mat. 20.*
quia cum Christus dixisset antea, qui voluerit animā
suam saluam facere. &c. Vt corda discipulorum con-
fortaret, adduxit hos duos in exemplum, quia Moses
exposuit vitam pro Christo, quando se obtulit Pha-
raoni, & Helias Regi Achab. ¶ Aduerte etiam quod *Exo. 5.*
hic Deus promissis stetit, promiserat Mosi, posterio- *3. Reg. 17.*
ra mea videbis, quia vidit Christum in carne. Suprà *Exo. 33.*
dorsum meum fabricauerunt peccatores, idest, suprà *Psal. 128.*
humanitatem Christi. ¶ Præterea inter viuum, & mor
tuum transfiguratur Christus, ex quo vtilissimum no-
bis datur exemplum, vt si volumus Deum in cœlo trās
figuratum videre, omnia nostra inter mortem, & vitā
collocemus, vt vno oculo in vitam directo, alterū in
mortem flectamus: & tanquā in sequentem mortē, om
nia ad nihilum reditura. ¶ Expende, quo pacto Christus
in gloria suæ trāsfigurationis mortuū ante oculos con
stituit. In quo docet, quod diebus festiuis & iucūdis memo
riam mortis habeamus, nobisque ante oculos obuer-
setur præsens: ne magnitudo honoris, & fælicitatis mū
danæ nos extollat, & in superbiā deducat. Ideo sapiens
ait: Si annis multis vixerit homo, & in ijs omnibus læta *Eccl. 11.*
tus fuerit, meminisse debet tenebrosi tēporis, & dierū
multorū. Et Moses etiā. Vtinā saperent, atq; intellige-
rent: & nouissima prouiderent. Mors cū venerit, victa *Deute. 32.*
erit, si antè quàm venerit præmeditabitur. Nullum te-
lum poterit à morte melius defendere, quā ipsius met
mortis memoria, & recordatio. Nec aliquid reperies,
quod te melius à morte liberet: quàm ipsius contem-
platio.

platio. Vita sapientis, est mortis meditatio. Indig⁹ ef-
ficitur solatij in mortis agone, qui mortis in vita obli
uiscitur. Mortē, quæ (vt clare patet) cōtraria est vitæ,
assumpsit De⁹ tanquā mediū assequēdi vitā. Tā iucū
dā, dulcēq; Christ⁹ moriēs, nostrā fecit mortē, vt mor
tis nomen omnino deperderet, vitæq; instrumentū
vocaretur, quādoquidē per eā, gloriæ vitam cōsequi-
mur. Itaq; id ꝙ ante Christi dñi mortē, mors erat, nūc
sane vita est. Vita (inquā) bonis: & ostiū æternæ mor-
tis, reprobis & sceleratis. Est delectus, in quo strenuis
militib⁹ stipendiā soluuntur, timidi vero missi fiūt, &
a militia abdicātur. Mors diuersum confert præmiū
Ionæ.3. ijs qui in vita diuersi & differētes sunt. Da operā, vt
sis ex ijs, qui optimū assequētur premiū. Niniuitæ au-
diētes sententiā mortis quā Ionas prędicabat, pœnitē
tiā egerūt. Aduerte quęso quātū emolumenti secū fe-
rat mortis cogitatio, quādoquidem in illis peccatori
b⁹ tātæ extitit causa mutationis. Nequaquā vinceris,
si fueris tentatus, dūmodo mortem contempleris. Ne
tātopere vitā diligas, vt mortis obliuiscaris. Tūc citi⁹
moreris, cū optabilius viuis. Mortis memoria efficit
ne homo in prosperis superbiat. Pulchrū, & honestū
est vitā ante mortem cōsumere: posteaq; secure reli-
quā tui temporis partem expectare. Si reliquos e vi-
ta cōmigrare cernis, cogita te quoq; ad mortem gres
sum facere, quādoquidē tā ꝓpere curris (& si te quies
cere existimas) ac illi, quos quotidie mori cernis. Cū
sibi duæ cymbæ in mari obiant, existimant qui hac ve
hūtur se tardo cursu pergere, qui vero illa, cōcitato:
cū re vera vtriq; æquo properent cursu. Sic quidā, cū
reliquos e vita euolare cōspiciunt, credūt se immorta
les esse, & cōquiescere in vita, dū reliqui vitę cursum
cōficiūt & absoluūt. Caue dixeris mortem te impara
tū adoriri, cū te quotidie aliorū interitu cōmoneat. Si
mortem cōtempleris, in timore vitā deges. Qui per
vias niue multa coopertas iter faciūt, nihil omnino vi
dent, cū domū aliquā ingrediūtur, ideo periculosum
tunc est ingredi loca periculosa. Sic, qui per vitæ hui⁹
albores, & prosperitates pergūt, quæ sicut nix lique
fiūt, & in nihilū vergunt, quādo alteri⁹ vitæ domū in
grediūtur per hostiū mortis, nihil vident. Sic moriun
tur impij turbati, & furibūdi, se ipsos omnino nesciē-
tes. Ex diuitijs, ad paupertatem gradū faciūt: ex hono
re, & trāquilitate, in ærūnas, & miserias tēdūt. In mor
te obliuiscūtur sui, quia in vita obliti sunt Dei. Difici
le potest tūc mal⁹ saluti suę prospicere, propter hui⁹
mūdi lucem cōmentitiā. Nullū presenti⁹ remediū ha-
bent, quā cū multo ante, id quod postea accidet, spe-
culātur, mortē ipsam in vita pręmeditātes: tāquā He
3.Reg.29 lias, qui ad os spelūcę erat aspiciens, & cōtemplās. Sed
de his iā satis. ¶ Obseruādū est etiā quod fecit Christ⁹
in hac sua gloriosa trāsfiguratione, quod imperatores
facere solent in regnis suis, scilicet ad comitia cōuoca
re magnates, & ciuitatū oratores, negotiaq; ipsarum
agentes. In cui⁹ curia duo fiūt. Primū iurāt principē
in regem. Secūdo tractātur ea: quæ spectant ad vtilita
tem publicā. Ita Christ⁹ conuocauit hodie magnates
omniū ciuitatū. Ex ciuitate limbi, venit Moses, ex pa-
radyso, venit Helias, & ex mūdi ciuitate, venerūt Pe-
trus, Iacob⁹, & Ioānes, tāquā procuratores, negotio-

rūq; gestores. De ijs comitijs dicit Dauid. Principes Psal,46.
populorū cōgregati sunt cū Deo Abrahā. In ijs comi
tijs primum iurauerūt Chrū redēptorē nrū in regem:
& licet euāgelistæ nō dicant, maxime credendū est, ꝙ
prostrati cū multis lachrymis, & deuotione adoraue-
runt Christum in regem. Et Moses, quia senior, dixit Psal.85.
illud Magn⁹ es tu & faciens mirabilia: tu es Deus so- Esa,45
l⁹. Helias etiā nomine suo, & nomine Enoch dixit, Ve
re tu es De⁹ abscōdit⁹. Videris mortalis, finitus, & li-
mitat⁹: & es immortalis, infinit⁹, & omnipotens. Cō- Mat.16.
fessus est etiā Petrus dicens. Tu es Christus filius Dei
viui. Ecce quomodo iurauerūt eū in regem. Secundo:
quod fit in comitijs, est quod tractent, & loquātur de
his, quæ pertinent ad vtilitatem publicā & bonū cō-
mune. Nihil tam necessariū fuit mūdo, & limbo, quā
Chri passio, & nostra redēptio: & ideo hoc negotiū
tractatū est in ijs comitijs, propter ꝙ ait euāgelista. * Tex.
Et dicebant excessum eius quem complectur⁹ erat in
Hierusalem.* Loquebantur de excessiua passione,
& agebant ei magnas grās, & deprecabantur, vt eam
accelerаret. Dicitur aūt passio Chri excessus, quia sol
uit plus quā debebam⁹. Fecit De⁹ legem de nō remit
tendo pctū Adæ, & filiorū ei⁹ si nō offerretur ei obse-
quiū mai⁹ in genere obsequij quā pctū Adę fuerat dis
plicens in genere delicti. Cōstituit se Deus fide iusso-
rem pro bonis, & soluit plusquā debebam⁹: vna enim
gutta sanguinis Chri suffecisset pro redemptione to
tius generis humani, tñ dedit totū sanguinem suum.
Ecce quomodo fuit excessiua, quoad satisfactionem.
Sed obsecro dñe, si vna gutta sufficeret, cur soluisti to
tū sanguinem? Ad ostendendū excessiuum amorem.
Accidit nōnūquā te inimicū in vincula cōiecisse tuū,
propter centū aureos, quos ei credidisti, tuq; adeo bo
n⁹ & mitis es, vt nō solū pro eo centū illos aureos sol
uas, sed etiā mille, si a te quæreret, cur hoc facis? resp ō
debis, vt eū in meū amorē pl⁹ deuincā, obnoxiūq; red-
dam. O immēsa Dei bonitas, quādoquidē vt nos obli
garet ad sui amorem, nō solū (cū ei essems infesti & ini
mici) pro nobis exsoluit quod debebam⁹, sed etiā vl-
teri⁹ processit. Sufficiebat gutta vna sanguinis sui, vt
nos redimeret: suficiebat sanguis in circūcisione effu
sus: nā propter suppositi infinitatem, omnes eius ope
rationes infiniti sunt meriti & valoris. Attamen tātā
sanguinis copiā effundere voluit (iuxta illud psalmi. Psal,129.
Copiosa apud eum redemptio) vt nos ad se amādum
pl⁹ attringeret. Hoc Paul⁹ ait. Cōmendat De⁹ chari- Rom.5.
tatē suā in nobis, ꝙ cū inimici Dei essem⁹. &c. & Ioā- Ioā.14.
nes ait. Maiorem charitatem nemo habet, quā vt ani
mā suā ponat quis pro amicis suis. At Chri charitas
maiorem omniū charitatem antecelluit, cū pro inimi
cis mortu⁹ sit. Excessus etiā fuit ex parte Chri in do
lore: nā dolor ipse, adeo extitit excessiu⁹, vt oēs dolo-
res & sæculi hui⁹ mortes multis nominib⁹ superaret.
Excessus fuit etiā in persona, cū caput, vt membra eua
derent illæsa, periculo & mortis patibulo se exposuit
Chrs caput nrū morti se obtulit, vt nos, ipsi⁹ mēbra
ꝓtegeret, atq; defenderet. Cogitare debes, nō solū im
mensitatem pretij, quod ꝓ te exhibuit, nec solū etiā
excessiuā quē ꝓ te ꝓtulit dolorē: sed etiā qui sit ille;
qui patitur, & quis ꝓ quo patitur: & sic videbis amo-

excessiuũ si cogitas Deũ esse, qui patitur, pro homine vili, atq; abiecto. Hoc cōsiderabat Paul⁹ dicens. Qui cum sit splēdor gloriæ, & figura substantiæ eius. &c. purgationē peccatorū faciens. Priusquam dicat, quo nos pacto a peccatis nostris mūdauit, ostēdit immensitatē, & præcellentiā Saluatoris, asserens esse splendorem gloriæ, & figurā substantiæ patris. Splendorem gloriæ vocauit illū, quia est immensa claritas patris: nā nomen gloria, nō significat, sed auget significationem. Nā splendor suā habet ex igne substātiā, & est simul cū igne, & radius cū sole. Ex quo enim sol est, illico radij. Sol radiorū causa est, & ignis est splendoris. Nō Sol ex radijs, sed radij ex Sole gignūtur: & splendor ex igne producitur. Ita vnigenit⁹ ex patre est genitus, est autem vna cū mente, vt verbū cū eo qui genuit, & splendor cū igne, & radius cū sole. Sed vnumquodq; non per se subsistit, sed in illo, ex quo productū est habet subsistentiā. Fili⁹ autē Dei splendor gloriæ nō est aliqua patris operatio nō subsistēs, sed substantia viuens, & per se subsistens. Sed ne quis existimaret verbū æternū aliquid esse accidētale, eo quod Paul⁹ dixerit illud figura, addidit dicens, Figura substantiæ eius. Sigillū exprimit in cera figurā, quæ sunt lineæ, & armorū signa & imagines, quas insculptas habet: nō vero imprimit metallū & substātiā illā, ex qua sigillū cōstat. In æterna ergo filij generatione non sic contingit: nā cū pater hanc eduxit, & extraxit figurā, nō fuit aliquid extrinsecū & accidētale, sed substātialis figura, quia genit⁹ fuit ex omnib⁹, quæ sunt de substantia patris. Ideo ne aliquis in errorē laberetur, credens figurā hanc accidēs esse, dixit Apostol⁹. Et figura substātiæ eius. ¶ Aspice ergo quā excessiuus fuit hic amor, quo te Christus fuit prosequutus, qui cum is esset, nēpe splendor gloriæ, & figura substātiæ eius, se ipsum obtulit morti & improperio: vt nostra peccata purgaret. Ipse pharmacū accepit, fel & acetū gustans, seq; morti tradidit, vt seruū liberaret. Igitur excessiua fuit Christi passio ex parte ipsius redēptoris. Primū, propter excessiuum sanguinē & pretiū, quod soluit. Secundo, propter excessiuū dolorē, quē passus est, cum caput esset, pro mēbris, & cū esset filius Dei, & figura substantiæ eius, pro nobis peccatorib⁹. ¶Ex parte etiā Iudæorum fuit excessiu⁹ passio Christi primo in malitia, quia eorū malignitas & peccatū excessit omnem malitiam: & sic adeo fuit magna, vt omnē malitiam: & mundi peruersitates superaret maximo interuallo. Sic asseruit Dauid in persona Christi, Ego autē sum vermis, & nō homo, opprobriū hominū & abiectio plebis. Cōparat Christi mortē morti vermis, nā doletis cum videtis taurū interfici, aut arietē occidi, vel aliud quoduis animal obire: at vermis morte nequaquā dolere soletis: imo vero illū conculcatis, nec eius doletis vicē. Sic de Christo nō doluerūt improbi illi, & perfidi Iudæi, siquidē nec illi potū cū exposceret, dederunt, sed fel & acetum porrexerunt ei: & quamuis viderunt eum morti damnatum & cruci affixum, non tamen ipsorum satiata erat malitia, imo vero illic deludebant ei, ac probris afficiebant. ¶Ex parte etiam Iudæorum secundo fuit excessus in modo, nam adeo concitate, & propere fuit iudicatus, vt iustitiæ modū nō seruauerint, nec habuerint: nam eadē die capt⁹ & crucifix⁹ fuit, nullū appellationi locū relinquētes, nec testes ipsos examinātes nec rati habitionem exigētes, &c. De hoc itaq; excessu loquebātur Moses & Helias, reddētes illi gratiā pro tāto beneficio. ¶Obserua aūt ꝙ quemadmodū doctoribus, eo ipso, quo grad⁹ honore cōdecoratur, reprehēsionis nota afficiūtur: sic nūc, quādo pater ætern⁹ doctoris honore filiū exornat (dicens, hic est filius me⁹ dilect⁹ ipsum audite) eū passionis acerbę nota, & ignominia afficiūt. Similiter in magno illo & honorifico palmarū festo, videns ciuitatē, fleuit super illā. ¶Ex ęce ex ijs, quā varij, & mixti sunt omnes hu⁹ vitæ honores, & iucūditates: quāq; plenæ luct⁹, & amaritudinis sunt omnes mūdi letitiæ, & festiuitates. Omnes isti⁹ vitæ hilaritates, & cōsolationes refertæ sunt & cumulatæ tristitia: nec in ea licet inuenire perfectū & purū gaudiū sed omnia sunt infecta infinitis miserijs, & laboribus. Hoc voluit dn̄s hic innuere: quādoquidē cū vellet tātisper gloriæ corpori impertiri, hic etiā acerbæ passionis recordatio nō defuit, quā passurū erat hoc ipsum corp⁹ quod tūc tāta fruebatur gloria & prosperitate. Amā maxima pollebat gr̄a, & fauore apud regem Assuerum, maximeq; læt⁹ erat, eo quod a Regina Hester inuitatus erat, sed illico tristis remansit, quia ante Mardochæum incedebat, honorem & reuerentiā præbēs ei, quē antea oderat. Tristitia & dolor oēs huius vitæ res comitatur & illis, qui beate & feliciter viuūt, minima quæq; dolorē & mœrorē afferūt acerbissimū. Quod cū Dei permissū cōtingat vt verā amplectamur vitā cœlestē: nūquā tn̄ desunt (proh dolor) qui eā dulcē, & suauē esse existimēt. Cogitatio tātū amaritudinis, quæ per mūdi voluptates, & delitias diffusa late est, sufficiebat, vt omne terrenæ cōsolationis gen⁹ odio haberem⁹. Cū rex Dauid esset nimis lætus ob partā de inimicis insignē victoriā, spoliaq; militib⁹ diuidēs, ecce ex improuiso ingreditur nūti⁹, mortē Saulis enarrās, suiq; fidelissimi amici Ionathæ, & toti⁹ Israelitici populi amissionē nuntiās, subitoq; omnē victoriæ lætitiā, in lachrymas, & tristitia acerbissimā cōmutauit, & cōuertit. Meditare, quā subito tristitia cor occupat iucūditate expletū. Disce nō diligere gloriā mūdi pręsentis: si non vis acerbā, turbulētā, & funestā vitā degere. In hac trāsfigurationis gloria, cū sit adeo sancta honesta, & debita laborib⁹, quos Christi sacrū corp⁹ patiebatur, tamen voluit dominus eā memoria duræ passionis cōmisceri. Cur ergo permittet mūdi voluptates, & sordidas delitias a tristitia, & dolore immunes & alienas esse? &c. ¶Obserua etiā quod in gloria loquuntur de passione: vt discas, quod nemo pōt ire ad gloriā, nisi per passionem, & ignominiā crucis. Sicuti qui vult vinū vendere, pręconi prius parū eius exhibet, vt qui emere velit, prælibet, & degustet: pręconiq; commendat, vt pretiū intonet. Sic Christ⁹ volens ostendere supernā & cœlestem gloriā, & exhibere eā venalem, dedit eā pręconi, qui est pater ęternus quādo dixit. Hic est filius meus dilect⁹, ipsum audite. Aestimatores fuerunt Moses, & Helias, qui pretiū isti⁹ glorię cōstituerunt, ꝙ fuit Christi crudelis passio, nā sine hac nō sufficiūt omnia nr̄a opera ad cōsequēdā nec pro.

Hebr.1. Psal.21. Luc.19. Hester 5. 2.Reg.1.

nec promerendam gloriam. ¶ Sed est hic magnum mysterium non prætereundum. Obsecro domine, vocas magnates ad comitia, vt tractet de tua morte? Quis vnquam Regum hoc tractauit in propria curia? Reges quando vocant ad comitia, potius tractant de vtilitate propria, scilicet de reditibus, & de exigenda pecunia & postea de communi vtilitate. At Rex hic cœlestis multo aliter, nã potius agit de nostra, quàm de sua vtilitate. Loquebantur de passione, nõ vero de resurrectione quia resurrectio, fuit Christi specialis vtilitas: & quanuis etiam extiterit nostrum cõmodum, tamen abundãtiorem ex Christi passione fructũ excerpimus. Et sicut in comitijs non est attendendum, nec curandum proprium regis emolumentum, sed regni, & communitatis. Sic Moses, & Helias, qui munus, & officium legatorum obibant, tanquam boni negotiorum gestores non agunt in ijs comitijs de resurrectione, quæ Christi proprium & speciale fuit commodum, sed potius de passione, per quam totus mundus fuit redemptus & in libertatem iucũdissimam assertus. Omne regni incõmodũ & detrimentum ex contrario oritur: quia omnes conãtur. Regi blandiri, voluntati eius obsequi, & parere, cõmodis inseruire, vt in eos beneficia conferat, dignitatibus efferat, diuitijs cumulet & amplificet: paucissimi vero agunt de cõmunis commodi cõseruatione, deq; Reipublicæ amplificatione. Causa vero cur Respub. tam præposterè gubernatur, & regitur, ea est, quia omnes quærunt, quæ sua sunt, & nõ quæ Iesu Christi. Hinc est ꝙ vocauit Mosem & Helian, & non alios, vt ait Chrysostomus, vt Petrus qui illic aderat & futurus erat prælatus, & pastor ecclesiæ, acciperet exemplum in Mose, & illum imitaretur, qui adeo cõmune bonum dilexit, & populũ sibi cõmissum, vt vellet potius vitã, & populi salutem, quàm salutẽ suã: dicebat enim domino. Dimitte illis hãc noxam, aut dele me de libro, quẽ scripsisti. Adducitur ergo Moses vbi erat Petrus, acsi Christus diceret ei. Inspice, & fac secundũ exemplar quod tibi in mõte monstratum est. Sed euangelistã audiamus quid de Petro, & de suis socijs dicat. Ait ergo. *Petrus vero, & qui cum eo erant grauati erant somno.* Hinc apparet nocte, aut matutina hora octaui diei, hæc fuisse gesta: ideo Lucas dixit, ferè dies octo. Iesu siquidẽ orãte, Petrus, & Iacobus, & Ioannes à prolixa oratione repente somno retrahũtur: propter quod verisimilius est quod post aliquas noctis horas hoc fuerit. Crediderim etiam, ꝙ Christus immisit in illis istum soporẽ: & hoc innuitur, quia dicit, grauati erant, quod notat quandã violẽtiam ab aliquo, id est, ab extrinseco fieri. Sic Deus immittit somnum, quibus vult, vt Deus immisit soporẽ in Adã, quando extrahere voluit vnã de costis eius. Sic misit soporẽ super omnia castra Saulis, nã dicitur. Non erat, qui videret, & intelligeret, & euigilaret, sed omnes dormiebant: quia sopor domini irruerat super eos. Id est sopor immissus à Deo. Fuit autem iste sopor immissus à Deo super discipulos, vt nõ viderent discipuli quomodo Christus incipiebat transfigurari: quia illud erat admirandũ, & fortè eis esset occasio ad putãdum ꝙ fiebat res fantasticè, & magicè. Sic nõ viderũt quando veniebat Moses, & Helias, nec quando recesserunt, & cessauit fulgor in facie Christi: sed solum vident eũ redactum ad statum in quo prius erat antè trãsfigurationẽ. *Et euigilantes viderunt maiestatem eius & duos viros, qui stabãt cum illo.* Viderũt claritatẽ magnificam, & eminentiam eius supra Mosem, & Heliã. Cognouit autẽ Petrus illos esse Mosem, & Heliã, quos antea nũquã viderat, quia Christus, audientibus Apostolis alloquebatur nominatim Mosem, & Heliam, sicut amici conuenientes solent se inuicẽ ex nomine salutare. Potuit etiã cognoscere eos ex verbis eorũ vel ex similitudine ad pictos Mosem, & Heliã. Potest etiã dici ꝙ cognouerũt eos in illo lumine gloriæ. Sic & nos in beatitudine cognoscemus omnes, quos voluerimus: quanuis antea non viderimus eos. Tuque, qui nunquã tuum vidisti patrem, quia antequã in lucem fuisses editus, è vita migrauit, eum iucundè fœliciterque in gloria cõspicies, atque probè cognosces. Et beatus cũ Adamũ, aut Ioãnem Baptistã, aut D. Petrum: vel aliũ quẽcunque sanctorũ, videre voluerit: illico eius intuebitur orã, & dulci fruetur conspectu, quem dum hic agerent habebant, quanuis splendidiorem, & nitidiorẽ nunc in beatorum præcellenti domicilio gestet. ¶ Obserua autem, ꝙ vigilantes viderunt maiestatẽ eius: vt tu discas, quod nemo nisi vigilans, videt Christi gloriam. Ideo Paulus, Vigilate iusti: & nolite peccare. Mirabilis erat somnus Ionæ, qui, cum periclitarentur omnes, quierãt in nauigio, & esset in medio maris, circũdatus tãtis periculis, ipse dormiebat sopore graui obrutus. Quanti etiam & nũc in hac vita periculis plena, & miserijs abũdanti, nescientes an forsitan hodie reddituri sint rationem iusto iudici, ipsi vtraque dormiunt aure. Hoc plorãs Paulus dicebat suis Corinthijs. Ideo inter vos multi imbecilles, & dormiunt multi. Oportet ergo, vt vigiles, & à somno consurgas, vt cũ mors venerit, videas Christum glorificatum in cœlis: nã si mors te dormiẽtem inuenerit, scito quod nunquam vigilabis, sed vsq; in æternum dormies, iuxta illud quod in Ieremia habetur. Inebriabo eos, vt sopiantur, & dormiant somnum sempiternum. *Et factum est cum discederent ab illo, ait Petrus ad Iesum. Præceptor, bonum est nos hic esse.* Matthæus ait, ꝙ Petrus respõdit, dicens. Bonũ est nos hic esse, &c. Ad quid respõdit Petrus? Nõ est respõsio, sine quæsito. Vocat Deus ad comitia, & negotiorũ gestorũ ciuitatũ suffragia exposcit, & agitur in ijs comitijs de cõmuni bono, & de humani generis libertate. Quid vis tu Moses? Dñe vt moriaris, nosque à sordido illo limbi teterrimoque carcere extrahas. Te expectãt, qui illic detinẽtur: ad te anhelãt: teque vnũ verũ liberatorẽ expostulãt. Et tu Helias, quid ais? Dñe, vt vitã ꝓ nobis exhales, & effundas omnino, tot⁹ enim orbis ad interitũ preceps ruit: nisi tu succurras, sanguinẽq; ꝓ nostra liberatione penitus effundas. Et tu Petre quid dices? Respõdẽs autẽ Petrus, ait. Dñe bonũ est nos hic esse. Ego cõtrariã statuo sententiã, meaque opinio, & cõsiliũ illud est dñe, vt hic nos tueamur, impetũque inimicorũ frãgamus: denique ne te neci tradas: sed hic consistamus, & faciamus tria tabernacula. O quàm malè procuratoris munus obibat D. Petrus. Agit de proprio cõmodo, nõ autẽ de cõmuni Reipublicæ vtilitate. Ideo Beatus ait Augustinus. O Petre mũdus perit, & tu secretum quæris? Nescis Petre quid dicas. Restant magna peragẽda negotia, & magna statuẽda sacramẽta. Nõ dũ enim stabilitũ est sacramẽtũ eucharistiæ, humanũ gen⁹ nõ est redẽptũ. Detinẽtur animæ in limbo vinculis cõstrictæ, & colligatæ expectãtes dulcẽ libertatẽ. Et qa Petrus fruitur gloria mõtis iuxta suũ desideriũ, & animi votũ, elatus, & hilaris ob magistri sui indulgentiã erga

Phi. 2.
Chrys. hom. 57. super Mat.
Exo. 32.
Exo. 25.
Gen. 2.
1. Reg. 26.
1. Cor. 6.
Ionæ. 1.
1. Cor. 11.
Iere. 51.

erga se, mortuorum, & vinctorum cura nequaquam angitur, & contristatur. Attendite, ne spe vestrorum hæredum innixi, & fulti, somno indulgeatis. Quot & quanti è vita decedũt, qui malè parta minimè restituũt nec debita sua soluunt, omnem spem & curam in hæredes suos transmittentes? Hæres verò diuitijs, & voluptatibus affluens, conquiescit, cibo, & potu minimè indigens, bonis defuncti iucundè perfruẽs, defunctus verò meritas peccatorum pœnas in purgatorio luens: hæres vero nihil aliud dies noctesque meditatur, nisi voluptates, vitam iucundam, & lætam agens: nec sacris, alijsque suffragijs afflictam defuncti animam à purgatorio extrahere contendens. Petrus non curat de animabus, quæ erant in inferno, quia ipse dulcem, & iucũdam ducit vitam, secũdaque fortuna fruitur & gloria. Quando defunctus te hæredem in toto asse constituit quid aliud egit, nisi quandam sempiternam sui memoriam animo tuo infixam, & impressam relinquere, quã nulla obliuione deleres, & raderes? Ne sis segnes in vita, nec obliuiscaris bonorum operum, credens & sperans hæredes, & fidei commissarios pro te soluturos: nam ij sæpènumero, id, quod hic Petrus, agunt. In vita eleemosynis incũbe, benè, & honestè actis tempus

Mat. 6. consume: non vero hęc in tempus mortis transmittas. Ideo Christus loquens de eleemosyna dixit. Te autem faciente eleemosynam. Non dixit. Te testãte, sed te faciente. Tu tuis manibus eleemosynam elargire, aliaq; bona opera miseris, & squalidis contribue. Nolũt multi eleemosynas facere: sed morientes: quæ secum ferre non possunt pauperibus erogari commendant. Nõ ergo eleemosynæ nos sequantur, sed præueniant nos, vt recipi mereamur in cœlũ. Sicut munera præmittimus his, quorum gratiam habere volumus: & victum ante

Eccl. 14. mittimus ad locũ, quo vadimus. Ideo in ecclesiastico habetur. Ante mortem benefac amico tuo: & secundũ vires tuas exponens da pauperi. Nonnè valde amẽs & insanus es, dũ existimas, & credis plus te amaturũ amicum tuum, quã tu te ipsum amas? Si ergo tu nullam tui curam geris, cur credis alium habiturũ? Cum tam segniter tecũ te habeas, & te tantoperè diligas: crede alios etiã negligenter tua pertractaturos negotia: quãdoquidem nõ te plus diligunt, imo vero minus, ac tu te diligis. Si tu erga te ipsum iniquus es, & segnis: non credas alios tibi profuturos, tuique curam habituros. Episcopi eiusque vicẽ gerẽtes, magnam deberent curam gerere vt testamẽta exequerẽtur statim: at in nostra Hispania hæc segniter pertractantur, &c. ¶ Obserua autem q; nõ

Mat. 16. solum hac vice, sed alia etiam vice voluit Petrus impedire Christi passionem, quando dixit. Absit à te domine. Cui Christus respondit, vade Sathana, quia non sapis, quæ Dei sunt. Nunc in eadem perstat inscitia, quia vidit quod Moses, & Helias agebant de passione Christi. Ab hac appellat sententia D. Petrus, & ait, minimè sed in hoc monte tuti erimus ab Iudæorum impetu, &

Orig. hom. 3. super Matt. incursu, trãquilleque degemus. Et sic hoc, quod dixit, D. Petrus, ait Origenes dæmonis suggestione, & im-

Esa. 10. pulsu accidisse: nam sicut Deus vtitur iniquis & scele-

Iere. 25. ratis, vt eorum ministerio & opera, bonos torqueat & affligat, sicut Assure vsus fuit tanquã virga furoris sui, vt Israel supplicio afficeret, & pœna. Et Nabuchodonosor appellatur seruus Dei, non quod amicus Dei existeret sed quia Dei voluntatem exequebatur cũ Israel cruciabat. Sic dæmon è contrà vtitur bonis, vt eis mediãtibus iniqua agat. Bonus & sanctus erat D. Petrus, sed tamen hoc, quod dixit, dæmone suggerente, & imperante asseruit. Voluit enim Sathanas ore Diui Petri nostram impedire libertatem. Nam si benè Diuus, Petrus loquutus fuit, cur ergo inquit Euãgelista, quod nesciebat quid diceret? Quemadmodum omnis virtus donum Dei est, & ab ipso Deo profluit, sic omne mendacium, & inscitia à dæmone tanquam ab impuro fonte promanat. Et mendacium sanè erat asserere bonum esse illic consistere, & manere: nam non benũ, sed malum, & perniciosum erat. Hoc etiam facit nunc frequẽter diabolus, nam vtitur ijs, qui homines bonæ frugis videntur, sicuti clerici inscij & religionis vinculo sacramentoque colligati, quos cum credas esse sanctos, & doctos, te decipiũt, aiẽtes, Abi sis, ne existimes hoc esse peccatum, & flagitium, rectè tu quidem facies hoc exequendo. Horum ductu, & ministerio quàm plures secum dæmon in infernum præcipitat, &c. ¶ Sed dic, amabo, vnde initium traxit hoc imprudens Diui Petri assertum? Sanè ab inordinato, & imprudenti amore, quo Christum dominum complectabatur. Non diligebat Christum eo modo, quo ipse vult diligi. Inurbanè & imprudenter Christi diligebat humanitatem. Amor hic imprudens creatarum rerum sæpenumero ansam, ad Dei offensam præbet. Adamus nobis exemplo est, de quo inquit Augustinus, quod peccauit Adam, *Aug. li. 14. ciui. Dei cap. 11.*
nè contristaret delitias suas, scilicet Euam. Et hinc oritur, quãplures homines matrimonio colligatos, in infernum recta ire, quia imprudenter, & præposterè vxores diligunt suas: quàmpluresque patres, quia plus satis inuersoque ordine liberos amant suos, & vt eis ingentes diuitiarum cumulos relinquant: denique multos inferorum sedes recipiunt, eo quod amicorũ gratia mortiferè deliquerunt, &c. ¶ Secũdo potuit hoc etiam euenire Petro, vt hæc diceret, quia dulcedine gloriæ captus, optabat ibi permanere, & terrenorum obliuisci. Sic ait Diuus Chrysostomus. In quo datur nobis doctrina, quod ideo non obliuiscimur terrenorum, quia non amamus cœlestia. Nam (vt Anselmus ait) quo am- *Ansel. in enarr. euãg.*
plius quisque vitæ cœlestis dulcedinẽ degustat, eo amplius fastidit omnia, quæ placebant in infimis. Merito Petrus visa domini maiestate, repẽtè cunctorum, quæ nouerat, terrenorum obliuiscitur, & solis ijs, quæ videbat cupit adhærere, ibique cum Iesu optat habitare. Cũ quis incipit Dei degustare dulcedinẽ, omnino renuit mundi gustare iniquas, & turpes voluptates. Quid? nec in sermonem mũdi incidere, nec de eo aliquid narrare, aut audire. Si in altum contemplationis, & considerationis diuinarum rerum ascenderes, repentè omnia quæ in mundo sunt, fastidires, respueres, & abijceres. Paulus, tanquam homo cuius conuersatio in *Phi. 2.*
cœlis erat, omnia abiecta, & vilia esse censebat, ac proindè aiebat. Omnia arbitratus sum vt stercora. Si tãtilla cœlestis gloriæ gutta sic Petrũ inebrauit, quid erit, *Phi. 3.*
cùm tam ingẽs diuinitatis alluuies animas nostras plenè irrigauerit in cælis? Inebriabuntur à torrente vbertatis tuæ. Si tantillum delitiarum gloriæ gustauerit homo, cõfestim obliuiscitur omniũ terrenarũ voluptatũ: *Psal. 35.*
omnes mũdi illecebras, & cupedias contẽnit, & fastidit Deumque apertis alis concupiscit, ad eumque contendit. Quando seruus ille Abraham iussu domini abijt in Mesopotamiam, quæsitum vxorem Isaac, cum ei obuiam veniret Rebecca, fecit periculum, quo cognouit

Dei

Gen.24. Dei volũtatẽ eſſe,vt illa vxor Iſaac exiſteret. Dedit
ei inaures aureas, & armillas in manib⁹ eius. Poſtea
in vxorẽ filio dñi ſui eã à parẽtibus expoſcit,qui mẽ
tẽ adoleſcentulæ cognoſcere cupientes,interrogaue
rũt eam. Vis ire cũ homine iſto? Reſpõdit illa, vadã.
O magnũ Dei myſteriũ,& arcanũ,nam mox vt ali-
cui gloriæ obſides præbes dñe,teque illi aperis,& ma
nifeſtas per fidẽ(hoc eſt enim inaures aureas, & ar-
millas ei in manibus dare,qui ſunt amor,& charitas
delitiæque cœleſtes)extẽplo omnia terrena deſpicit
& cõtemnit,delitiaſque paternas paruipẽdit teque iu
3.Reg.19. cũdiſsimẽ ſequitur. Cùm Elias propheta Dei gloriã
& maieſtatem coràm ſe prætereuntẽ vidit,pallio ſuo
oculos texit: nam mox vt quis Dei fruitur delitijs,
omnibus terrenis oculos claudit, & obſtruit. Ideo
Petrus omniũ mũdanorũ oblit⁹, & magiſtri ſui glo
ria delinitus,ait. Bonũ eſt nos hic eſſe: omniũ huius
ſæculi obliuiſcitur voluptatum,omnia deſerit,& re-
ſpuit,vt cũ Chriſto dño cõmoretur. Præterea, ſi ſic
abſorptus eſt Petrus, videns Chriſti humanitatẽ glo
rificatã: quid erit in cœlo cũ viderimus Dei maieſta
tem glorioſam? &c. Quanto maior erit dulcedo vi-
Eſa.33. dere regẽ Angelorũ in cœlo in decore ſuo? Ideo Da
Pſal.30. uid in pſalmo. Quàm magna multitudo dulcedinis
tuæ dñe,quam abſcondiſti timentibus te? Quo am-
plius quis deguſtat dulcedinem vitæ cœleſtis,eo am
Pſal.72. plius faſtidit terrena. Vnde Dauid. Quid mihi eſt in
cœlo,& à te quid volui ſuper terrã? Deus cordis mei
& pars mea in ęternũ. Admonet locus iſte,vt omnia
hæc terrena,diuitias,delitias & quicquid mũdus ha
bet,vt contẽnamus amore cœleſtis patriæ quando-
quidẽ tanta dulcedine repletus eſt Petrus, videndo
Chriſti metamorphoſin,vt omniũ rerũ ſit oblitus,
& quaſi à ſe ipſo alienatus. Nã ſi tam bonum eſt nos
hic eſſe, videndo Chriſti transfigurationem: quanto
melius erit videre Deũ,& frui diuina eſſentia in cœ-
lo in omnem æternitatem? ¶ Expende etiam, nõ eſſe
crucẽ,nec afflictionem,totam iuſtorum vitam: ſicu
ti exiſtimant multi hominum mundanorũ. Pius do-
minus,& iuſtorum pater,ſuorum electorum curam
gerit: ſcitque in hoc mundo eos cõſolari, tẽporeque
opportuno eos cõuenire,eiſque apponere delibãdos
gloriæ guſtus,& delitias,ne oneri ſuccumbant, aut
in via deficiant,imò vero animos ſumant ad labores
futuros: Quã magnæ vero ſint hæ delitiæ D. Petrus
nobis ſignificauit,quandoquidẽ tã erat à ſenſu alie-
nus tũc temporis,vt quid diceret prorſus ignoraret:
nec memoria tenebat res humanas pręmagnitudine
guſtus,quẽ illic capiebat. Exiſtimãt mũdani, & per-
diti homines,ſe ſolos perfrui hoc mundo, cũ reuera
minimũ ſolatij ſpiritualis, q́ hic iuſti habent, multis
nominibus lõgo quæ interuallo ſuperet omnes om-
niũ malorũ voluptates,& delitias. Ne exiſtimẽt to-
tũ ſolatiũ Deũ in aliã vitã reſeruaſſe,quãdoquidẽ in
hac etiã vita multas ſuis tribuit,& cõcedit delitias,
vt ex ijs,quæ hic ait D. Petrus,intelligere licet. Sed
Petrum vltrã audiamus. *Faciamus tria tabernacula,*
vnum tibi, & vnum Moſi, & vnum Eliæ. Tu vero Pe
tre,vbi nã eris? Vbi nã erit Iacobus,& Ioannes ſocij,
comites tui? Quod ſi inquis, cũ eritis cũ Chriſto: quæ
ro nunc,vbi erit frater tuus Andreas? cur eius nõ re-
cordaris? Attẽdite quãtũ malũ inuehat proſpera for-
tuna. D. Andreas adduxit Petrũ in verã Dei cogni-
tionem,vt D. Ioãnes in ſuo ſcribit euãgelio. Et An- Ioan.1.
dreas introduxit Petrũ in palatiũ,eũq; corã Rege
ſtatuit: nũc vero cũ ſe Petrus regi acceptũ videt, &
in dignitate & honore cõſtitutũ,iã penitus obliuiſci
tur eius,qui eũ in tãtã euexit amplitudinẽ, & gratiã
Regis. Quotidie hoc accidit, q́ quis alio procurãte,
gratia & fauore plurimũ valet apud principes: poſt-
quã vero omnia proſperè & fœliciter ſibi cõtingere
videt,obliuiſcitur illius,qui ei aditũ ad tãtos digni-
tatis gradus prębuit atq; aperuit, neque eius aliquam
rationẽ habet. Quãplures videbis, qui cũ in cœno-
bijs ſuis agũt,humiles,atque probi ſunt: at cũ epiſco
pi,præſides, Abbates,aut dñi creãtur,neminẽ non re
ſpuũt,omnes ignorãt,imo vero ſeipſos neſciũt. Pro
ſpera fortuna homines in inſaniã cõijcit,efficitq; ne
ſe ipſos cognoſcãt,et aliorũ obliuionẽ ingerit, et
nẽ eorũ à quibus quãplurima receperũt beneficia,re
cordẽtur. Ioſeph,pincernæ Pharaonis dixit. Memẽ Gen.40.
to mei dũ benẽ tibi fuerit. Cum(ait)oĩa tibi ex animi
ſnĩa ſuccedẽt,q́ eſt tẽpus obliuionis,oro te vt mei re
corderis. Probè norat Ioſeph,ſecũdã et proſperã for
tunã homines in obliuionẽ aliorũ inducere,ac pro-
inde dixit vt tẽpore proſpero eius memoriã cordi in
fixã haberet. Ideo etiam dñs in Deuteronomio,cum Deute.6.
promitteret vrbes,quas ipſi nõ ædificauerunt,dixit.
Caue tibi ne obliuiſcaris dñi Dei tui. Sũmẽ debet in
hoc laborare ſeruus Dei,vt cũ ditior fuerit,& opulẽ
tior,tũc plus Dei ſui,qui omnia contulit,recordetur.
Nõ ſicut Petrus,et ſicut alij multi faciũt. Olim vir
deſideriorũ Daniel, qui præpoſitus à Rege Nabu-
chodonoſor,recordatus eſt ſociorũ eius Sidrac, Mi- Dan.2.
ſac,et Abdenago, vt etiã ipſi eſſent principes ſuper
prouincias. De Petro autem dicit euangeliſta, quod
hæc dixit. *Neſciẽs quid diceret.* Errabat Petrus,quia Hebr.13.
finem ſuum ponere volebat in hoc mũdo, cũ Paulus
dicat quod nõ habemus hic ciuitatem manentẽ, ſed
futuram inquirimus. Cũ eſſet peregrinus, cupiebat
eſſe terræ habitator. Non ergo in hoc mundo viuere
debemus tãquã habitatores eius: quãdoquidẽ ſumus
viatores,et peregrini,in cœlumque iter facimus. De
veteris teſtamenti ſanctis inquit Paulus quod faſsi Hebr.11.
ſunt ſe peregrinos eſſe in terra,et tanquã viatores de
gebant in ſpeluncis et tugurijs,nec aliquã in hac vi-
ta requiem habuerunt cum ſemper peregrinarẽtur.
Attende ergo,ò chariſsime, ne vitam ducas in hoc
ſæculo,acſi eſſes habitator,cum vere viator ſis,velo
ciſsimeque in aliã tendas vitam. Caim incepit exędi
ficare ciuitatem in terra,et amiſit ciuitatem in cœlo. Gen.4.
Primus(qui voluit in hac vita degere,acſi eſſet habi
tator,cum vere eſſet viator)extitit Caim,qui fuit dã
natus. Si te viatorem,et peregrinum ducis quemcun
que huius vitę laborem bono,ęquoque animo feres:
in mentem reuocãs te cras in cœleſtẽ domũ,et habi-
taculũ peruenturũ,vbi requiem et ſolatiũ capies ſem
piternũ. Et queadmodũ viatores, et peregrini nihil
aliud dies noctéſq; cogitãt,niſi domos ad quas gre
ſum tẽdunt: ſic etiam tu nihil aliud,quã cœlũ, medi
tari debes,ſemperque tibi dies noctéſq; ante oculos
obuerſetur æterna illa vita, ad quam incitato curſu
iter facis. Properãs in domum patris tui, nihil aliud
cogita,quam quo pacto accedere debes,quã iucun-
dè recipiẽris,oblitus omnium rerum huius infœlicis
et turbulenti exilij. Neſciebat Petrus quid diceret,

quia volebat huius sæculi habitatorem constituere.
¶ Secūdò errabat quia suū propriū quærebat & affe-
ctabat solatiū, nō vero populi, & cōmune. Sic etiā &
nūc successores Petri, & omnes ferè prelati Ecclesiæ
Eze.34. se ipsos, & suos pascūt, nō aūt oues Christi. Vnde Eze
chiel plorās dicebat. Væ pastoribus Israel, qui pasce-
bāt semetipsos, &c. Nōne greges à pastoribus pascū
tur? Quid ergo hoc est, quòd nūc iā non pastores oues,
sed ipsæ oues pastores pascūt? Oues ipsæ pastores a-
lunt, crassos, rubicūdos, & nitidos reddūt: ipsæ vero
macie penè cōcidūt. ¶ Tertio errabat, quia cum esset
Apostolus, & vocatus, vt animabus salutis iter ostē-
deret, & vt eis vtilis foret, volebat tamen ipse vitam
Luc.10. tranquillā, & quietā ducere in eremo. Optima qui-
Gen 29. dē Maria: at necessaria Martha. Pulchra sanè Rachel
Exo 32. at fœcūda Lia. Publici, & cōmunes viri, nō debēt vi
tā agere eremiticā. Dixit dñs Mosi. Descēde, pecca
uit populus tuus. Dñe (poterat ille dicere) versabor
in cōtēplatione tui. Nolo, sed descende. Esse Christia-
nū, idē sonat, ac pictoris, vel aurificis, vel alicus alte
rius artificij officium: & sicut artifices, nō sibi ipsis,
1.Cor.10. sed alijs viuūt, sic Christianus tātū alijs, ac sibi viue
Rom.15. re debet. Ideo Paulus. Nemo quòd suū est quærat. Et ali
Eccl.17. bi, vnusquisque vestrū proximo suo placeat: vnicui
Phi.1. que enim mandauit Deus de proximo suo. Quapro-
pter idē Paulus dixit. Cupio dissolui, & esse cū Chri
sto: manere aūt in carne, magis necessarium propter
vos. Sed ad cōtextū. *Hæc autē illo loquente, facta est
nubes, & obumbrauit eos.* Hoc est discipulos: præstitit
enim tēperamētū discipulis vmbra sua, ne à multitu
dine lucis splēdētis in facie Iesu sicut Sol, opprimerē
tur oculi corporei. Preterea in eo, quòd ait, quòd facta est, in
nuit quòd tūc facta est miraculosè: & ideo nō naturali-
ter facta est, sed supernaturaliter: nā ista nubes dura-
uit paruo tempore, nam mox vt intrauerūt discipuli
Christi in nube & audita est vox de nube, statim so-
luta est: quę si naturaliter facta esset, maiori tempore
duraret, & nō solueretur sic, quasi ab intēsione. Fuit
etiā facta ad occultādū cessationē claritatis Christi.
Noluit enim Christus, quòd discipuli viderēt quādo il-
Exo.25. le incepit trāsfigurari, sumēdo fulgorē: neque quādo
Exo.19. illū deposuit. Demū, sicut in veteri lege loquebatur
Deus de nube densa, & in datione legis loquebatur
de medio caliginis, & fumi, quæ vocabat nubes dē-
sissima: quia vox nō poterat formari nisi in aliquib'
organis, & illa necessario sunt densa: nā si in aere cla-
ro, & liquido formaretur vox, viderētur illa organa,
aut ipse formās, quæ Iudæis esset occasio idolatriæ:
idē fecit in nouo testamēto, ne etiā discipulis esset oc
casio idolatrię, quia infirmi erāt. *Et timuerunt intrā-
tibus illis in nubem.* Elias. s. & Moses. Quia nō dicitur
2.Pet.1. quòd nubes venit ad eos, sed quòd ipsi intrauerūt in nubē,
quæ, teste Petro, supereminens describitur, dicendo
de cœlo, nā si nō esset eminentior, nō sonuisset vox
de ipsa exiens tanquā de cælo. Ideo intelligendū est
quòd Moses, & Elias eleuati sunt paululū à terra vsque
ad nubē illā inclusiuè: & hoc significatur per id, quòd di
citur, intrātibus illis in nubē. Vnde hinc dicit Lucas
causatū timorē discipulorum: & merito, timebant e-
nim se relinqui vidēdo Iesum cū Mose & Elia intra-
Eze.1. re in nubē. Timebāt etiā Dei maiestatē admirantes.
Hinc Ezechiel de pennatis animalibus ait. Cū fieret
vox, quæ erat super firmamētū eorū submittebant
alas suas. Sic cum fieret vox patris super Christum,
Apostoli ecclesiæ firmamētū, in tanta maiestate vir
tutes suas humiliant. Sic iusti in Dei cōtemplatione,
perfectiones Dei speculantes, omnem de suis virib'
præsumptionem deponūt, & maculas cordis, & mi-
nima peccata venialia, in luce diuini radij vident. A
tomi nō apparent, nisi ad solis radiū, ad quę videntur,
quanuis minutissima quędam sint corpuscula, eo quòd
aer radijs solaribus illustratur. Sic iusti luce ipsa, quā
ipsis Deus cōmunicat, vident manifestè culpas suas
& imperfectiones, quāuis minimæ sint quòd nō sic ini-
quis, & sceleratis accidit, qui cū inter densissimas &
obscuras tenebras versentur, separati, & remoti ab iu
stitiæ sole, nō vident magna sua scelera: ideo cū sint
mali, se bonos iudicant, quia nō se vident: quemad-
modū iusti cū sint boni, se peccatores esse credunt,
quia à Deo illuminantur, suaque propria cernūt erra
ta, & si minima, seque humiliāt, & prosternūt corā Iob.42.
infinita illa luce, & maiestate Dei. Vnde Iob. Ocul'
meus vidit te, propterea ego in cinere, & fauilla pœ-
nitentiam ago. Sicut phœnix auis ad solē alas expan
dens ac percutiens sese cōburit, in cineremque con-
uertit & se in vermē redigit. Ita homo etsi nimis iu-
stus sit, intrans in Dei lucem, & immensam maiesta
tē, videbit se nihil esse, imo puluerē, & cinerē se esse
affirmabit. Sancti Apostoli in maiestate illius lucis,
quā in mōte cōspexerūt, & corā illa beatifica visione
se demittūt, & abijciūt penitus. Et ceciderūt in facies
suas. ¶ Expende etiam, quòd super facies suas ceciderūt:
nam vnusquisque cadit iuxta modū, quo ambulat.
Cùm Apostoli incederent tanquam boni, cōminùs,
sic etiam cōminus ceciderūt super facies suas. Sic ce- 3.Reg.18.
cidit Abdias coràm Elia. At vero mali retrorsumgra Ioan.18.
dū faciūt sicque cadūt vt ambulāt. Sic Iudæi cecide 1.Reg.4.
rūt retrorsum. Sic etiā Heli sacerdos de sella cadens.
Dic mihi nūc & tu, si discipuli Christi tam iusti, &
perfecti, tantū timuerūt vidētes Christū in nube cū
maiestate, & audiētes vocē patris tam gloriosam, &
tam dulciter resonantē, nec de pœnis cōminātē: quā-
to magis timebūt & terrore cōcutientur reprobi in
die iudicij: quandoquidē audiēt illam horrēdam, & Mat.25.
tremēdā vocē, dicentem. Ite maledicti in ignē æter-
num? Quid facient, cum viderint Christum in nube
cum potestate magna, & maiestate? &c. ¶ Obseruan
dū denique est, quod non ceciderunt ante facies suas
quando viderunt Christi faciem transfiguratam, &
splendentem: sed quando audierunt vocem tremen-
dam. Quando peccator aliquis beatitudinē videt,
non humiliat se, nec demittit caput, imo vero stat:
& sic non quæres ab peccatore, etiam si magnus sit,
& multis flagitijs inquinatus, velit ne beatus esse,
qui non dicat, maximè. Si vero addas, existimas ne
te gloriam assequuturum? maximè, inquiet. Si vero
dicas. Quid ergo iniquè viuis? respondet, pœniten- Luc.23.
tiam agam, nam & latro misericordiam assequutus
est. O ingens dementia, & insania. Nam in sacris vo
luminibus lego latronem istum, cū malè vixisset, sa-
lutem adeptum fuisse: at innumerabiles lego, qui cū
iniquam & perditam transegissent, vitam damnati
sunt. Imo aliqui, sicut Saul, & alij, qui aliquando san
ctè vixerunt, tandemque damnati sunt è gratiaque ex
ciderunt. Cum ergo tot sint damnati, quia vitam ini
quā trāsegerunt: vis tu vnū sequi, qui salutē adeptus
est, cum

est,cũ esset antea iniquus,& perditus homo? At quã do nubes Eliã & Mosem circũdedit,valdè timuerũt : lõgèque magis audiẽtes vocẽ,nã memoria iudicij,& horrẽda vox,quæ intonabit, surgite mortui,venite ad iudiciũ,peccatores timidos reddit. *Et vox facta est de nube dicens.* Hæc vox facta est per Angelũ , nã diuina substãtia,vel persona,per se ipsam nũquã for mat aliquã vocẽ. Angelus itaque loquutus est,qui ta men nomine Dei hoc dixit, & ideo potuit formare verba,quasi Deus pater loqueretur , quia vice eius prolata est,vt daret testimoniũ de Christo,quæ testi ficabatur cõplẽda esse in eo omnia quæ scripta erant
Luc.3. in lege,& prophetis. Verũm quia de hac voce plura diximus in superioribus,cũ de baptismo agebamus, nũc quid vox dixerit, videamus. *Hic est filius meus dilectus.* Nõ affuerũt in baptismo discipuli, ideo con ueniẽs erat q̃ nũc audirẽt hanc vocẽ. Et hic addidit vox aliquid,q̃ prius nõ fuerat dictũ. s. ipsum audite, q̃ nõ poterat cõueniẽter dici, nisi præponeretur, Hic est filius meus dilectus. Dixit aũt hic est filius meus dilectus ad ostendẽdũ eius excellẽtiã : quia nõ est filius eius adoptiuus, sicut nos, sed naturalis. Matthę[9] addidit, q̃ hęc vox dixerit. In quo mihi benè cõpla
Luc.3. cui, quę etiã verba noster Lucas in baptismo, Chri di cta esse ait, vbi ea exposuimus. Nũc Lucã audiamus. *Ipsum audite.* Acsi diceret. Nõ audiatis Mosem, quia
Hebre.7. trãslato sacerdotio, necesse est, vt legis trãslatio fiat. Nõ audiatis mũdũ, qui docet delitias,& honores ap petẽdos. Ipsum audite, qui præcipit cõtẽptũ diuitia
Mat.16. rũ dicẽs. Quid prodest homini, si vniuersum mũdũ lucretur, animæ vero suæ detrimentũ patiatur? Non audiatis mundũ, qui præcipit dignitates,& honores optãdos: sed ipsum audite, qui ait. Nisi quis humilia
Mat.18. uerit se sicut paruulus iste, nõ intrabit,&c. Nõ audia tis mundũ, qui dicit vobis, vt vindictã appetatis; sed ipsum audite, qui ait, diligite inimicos vestros,&c.
Mat.5. Si quis te percusserit in dexterã maxillã, prębe illi al terã. Sinite falsas priscorũ expositiones, qui aiũt. Diliges amicũ tuũ,& odio habebis inimicũ tuũ: & audite illũ, qui ait. Ego aũt dico vobis diligite inimicos vestros,&c. Ipsum audite, qui si vobis inferorũ pœnas cõminat: potẽs est ad vos flagellãdũ, & torquendũ. Ipsum audite: quia si vobis gloriã pollicetur, potẽs est vobis eã cõtribuere. Ipsum audite : quia Deus est,& doctrina eius nõ est huius sæculi, sed ex cœlo. In ijs verbis resoluit totã legem euãgelicã, eãque in Christi ore constituit: qui eius est filius vnigenitus. Ad ostẽdẽdũ q̃ discipuli deberẽt per omnia obedire
Exo.19. Christo, dixit hoc verbũ, ipsum audite. Ostenderat Deus Christũ per fulgorẽ corporis eius magnæ esse authoritatis: ideo restabat q̃ obediretur ei. Sic fecit Deus cũ Mose, nã nõ voluit per se dare populo omnia præcepta legis, sed pauca : cætera vero per Mosem vt autẽ populus crederet Mosi, voluit eũ facere magnæ authoritatis: & ad hoc loquutus est cũ eo au diẽte populo vniuerso, & ex tũc crediderunt quidquid Moses diceret. Ita Christus corã discipulis accepit authoritatẽ magnã,& postea dictũ est, ipsum audite, acsi diceret. Iã non est opus quod ego loquar vobis dãdo præcepta: sed quicquid iste dixerit tenete auribus cordis,& corporis ei obediendo. Si grauiter peccauerunt qui Mosem seruum Dei non audierunt neque eius iussionibus paruerunt, quã enormiter peccãt, qui vnigenitũ Dei filiũ nõ aduertũt, nec per obediẽtiã venerãtur? Si ergo illũ misericorditer nũc vocãtẽ nõ audieris, audies illũ postea in iudicio veniẽtẽ,& pœnas cõminãtem. Sed procedamus. *Et dum fieret vox, inuentus est Iesus solus.* Hoc est à Mose,& Elia separatus. Quãdo hæc vox prolata est, iã recesserãt Moses,& Elias: nã dũ facta esset hæc vox audiẽtes eã discipuli, ceciderũt in facies suas, timueruntque valdè. *Et accedens Iesus dixit eis. Surgite & nolite timere.* Et tunc inuẽtus est ab eis Iesus solus, cessauitque claritas sui vultus: & ita poterãt eũ irreuerberatis aspicere oculis. Hinc habetur q̃ Apostoli nec viderunt incipere gloriã Christi, nec desinere: sicut nec viderunt venire, nec recedere Mosem, & Eliã. *Tunc accessit Iesus, & tetigit eos.* O fœlix tactus. Tetigit Ezechielẽ,& Danielẽ,& ad tactũ eius cõfortati sunt. Tetigit Saulũ, qui magno impetu & furore ad destruẽdã Ecclesiã properabat,& dixit: Dñe quid me vis facere? Tu ergo roga eũ vt tãgat te,& excitet à sopore peccati. *Et ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex ijs quæ viderant.* Hoc fuit ex præcepto Christi ne alij discipuli tristarẽtur, aut inuiderẽt,& ne passio Christi impediretur : ideo dixit eis, vt Marcus dicit. Post quã silẽtiũ imposuit Apostolis, quia oportebat ire Hierosolyma, & multa pati & reprobari,&c. Nã si maiestas eius diuulgaretur, populi impedirẽt passionem eius resistẽdo,& sic impediretur redẽptio nostra. Ideo præceptũ hoc silẽdi obligabat tãtũ vsque ad resurrectionẽ: & post tenebãtur alijs discipulis reuelare,& prædicare illud, sicut cætera gesta,&c. Tertio oportebat silere, nã si discipuli tã admirãda & excelsa de Christo prædicarẽt,& postea Iudæi viderẽt eũ tã acerbã & ignominia dedecoreque plenã pati mortẽ: suæ doctrinę minimè fidẽ haberẽt: sicque iacturã facerẽt res tãtopere fidei cõducẽtes. Quarto, quia euangelij prędicatores primũ, q̃ gentibus euulgare & cõcionari debent, est mors,& crux dñi nostri Iesu Christi: quo experiẽtia cognito, diligẽterque perspecto cõcionẽtur post modũ Christi diuinitatẽ, q̃ Apostoli fecerũt, prępterũt que diligẽter. Ideo Paulus. Nos prędicamus Christũ crucifixũ. Ingẽs esset insania,& stultitia, si puerulũ, qui adhuc prima literarũ ignorat rudimenta docere velles elegãtes depingere exarareq; characteres. Decebat sanè prius populo pœnitẽtiã, crucẽ, mortẽ, passionẽque prędicare: postea vero immẽsam trãsformationis gloriã, & pręcellentiã. Sequitur in contextu. *Factum est autem in sequenti die descendentibus illis de monte, occurrit ei turba multa. Et ecce vir de turba exclamauit dicẽs, Magister obsecro te respice in filium meum, quia vnicus est mihi. Et ecce spiritus apprehendit eum, & subitò clamat, & elidit, & dissipat eum cum spuma, & vix discedit dilanians eum.* In primis verbis hui[9] cõtextus vbi ait q̃ hoc sit factum in sequẽti die descendentibus illis de monte, insinuat euangelista quod vt iam diximus, in nocte facta fuerit transformatio: & sequens dies est artificialis, hoc est ab ortu solis: non enim est verisimile quod tota illa nocte, et nocte sequenti perseuerauerint soli in monte. In tortura, et persecutione, quam spiritus malus huic adolescentulo infligebat, insinuatur graue odium, quo dęmon genus prosequitur humanum, quantumque dæmonem ipsum hostę nostrum odisse debe-

Marginal notes (right column): Eze.2. Dan.9. Act.9. Mar.9. 1.Cor.1.

se debemus, nec ei in aliquo obedire, & in orem gerere, nec consensum præstare eius iniquis & falsis persuasionibus, quãdoquidẽ nobis tãtopere nocẽt. Respice, inquit, in filiũ meũ. Respicere, idẽ est ꝙ oblectari aut misereri, Sic Dauid. Iniquitatem si aspexi in
Psal. 65. corde meo, non exaudiat dñs. Hoc est, si ego in animo meo delector iniquitate, nõ exaudiet Deus preces meas. ita intelligitur illud Genesis. Dixit Deus, fiat lux & facta est lux. Et vidit Deus lucem. Et pau
Gen. 1. lo post vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valdè bona. Hebraismus est, quo sæpè vtitur diuina scriptura, vbi, videre, idem est quod delectari: & nõ videre, est iratum se ostendere, vt apud Iob. Cur faciẽ tuam
Iob. 13. abscõdis, & arbitraris me inimicum tuum? Respice, ergo filium meũ, ait pater, & auxiliare ei. ¶ Aduerte autẽ ꝙ iste filium infirmũ: & sic durè à dæmone vexatũ ad Christum adducit. Multos & nũc inuenies huic similes, qui semper deteriora, & peiora dãt atque offerunt Deo. Si filius gibbosus, lippus, fœtidus, aut claudus est, ad monasteriũ adducũt, Deique obsequio cõsecrant: si quis vero aspectu pulcher, aut robustus est, hunc mundo, & nuptijs, ac eorum ministerio seruant. Quapropter Deus iussit primogenita, & meliora ei offerri. Ita & de iumẽtis fit, ita vt per Malachiã
Exo. 13. dicat. Maledictus dolosus, qui cum in grege suo ma
Mala. 1. sculum, & robustum habuerit, debile domino offert. Ideo voluit, vt asinus non offerretur, sed redimeretur pecude, quia dominus respuit. *Et rogaui discipulos tuos, vt eijcerent eum, & non potuerunt.* Non satis erat precari magistrum, vt curaret eius filiũ, sine vlla
Exo. 13. la discipulorum vel cõmemoratione, vel taxatione. Cogitare debuerat vel se, vel ipsum filiũ in causa esse cur nõ eiecerint, nõ culpã in Christi discipulos reijcere. Sic nunc multi tunc benè orare putant, cũ in alios culpam reijciunt, & aliorũ defectus carpũt. Illi qui absciderũt caput Isboseth petebãt à Dauide mercedẽ, dicentes mala de Saule, & appellãtes eũ inimi-
2. Reg. 4. cũ Dauid, vt sic gratiã ei⁹ cõciliarẽt. Sed puniti sunt à Dauide. Sic iste hic facit, accusans discipulos: Et Christus punit illũ increpãs eũ, sicut Dauid Recab, & Baana. Sed ijs dimissis, aduerte ꝙ discipuli nõ potuerũt illũ eijcere, & defectus iste fuit partim ex imperfectione fidei patris huius vexati, & afflicti adolescẽtis. Ait enim Matthæus. Accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerunt. Quare nos nõ potuimus
Mat. 17. eijcere eũ? Et dixit illis Iesus. Propter incredulitatẽ vestrã. In Marco etiã legimus, ꝙ Christus dixit patri huic. Si potes credere, omnia eñ sunt possibilia credẽti. Et exclamãs pater pueri, cum lachrymis dixit. Credo dñe, adiuua incredulitatẽ meã. Obserua aũt ꝙ
Mar. 9. multi etiã in hoc sunt similes huic, qui quãdo nõ possunt excusare peccata sua, maiorib⁹ impingũt peccata. Sic Adã Deo impingit culpã suã dicens. Mulier quã dedisti mihi. Hic ex paruitate fidei nõ meruit sa
Gen. 3. lutẽ filio suo, & Apostolis ingerit culpã. Vnde egregius Psaltes dñm orat dicẽs. Nõ declines cor meũ in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in pecca
Psal. 114. tis. *Respondens autem Iesus dixit ei. O generatio infidelis, & peruersa, vsquequo ero apud vos, & patiar vos?* Infidelis, quia non creditis: & peruersa: quia malè de discipulis narratis, & dicitis: Hæc est generatio de qua in psalmo habetur. Hæc est generatio, quæ non direxit cor suũ: & nõ est creditus cum Deo spiritus

eius. Et in Deuteronomio. Generatio praua, atque per Psal. 77.
uersa. Nõ tãtũ istũ hominem arguit, sed totũ populũ Deute. 31.
Iudæorũ propter incredulitatẽ. Vsquequo ero apud vos? Hoc est, nõ multũ tẽpus ero, quia infrà dixit eis. Ecce dæmonia eijcio, & sanitates perficio hodie, &
cras, et tertia die cõsummor. Verũ tamẽ apud fideles Luc. 13.
semper præsens futurus erat, per sacramẽtalẽ præsentiã, ipse enim ait. Ecce ego vobiscũ sum vsque ad cõ-
summationẽ sęculi. Fuit enim dominus nonsicut cum Mat. 28.
lucifero fuerat in cœlo, neque sicut cum Adam in paradiso, neque sicut cum Mose in synagoga, cum ijs non fuit vsque in finem sæculi: fuit cũ illis quidẽ, sed nõ vsque in finẽ perseuerauit. Sicut humanitatẽ, quã semel assumpsit nũquã dimisit, neque dimittet, ita nec Christianitatẽ. Ea enim ratione Messias noster dici
tur Emanuel, idest, nobiscũ Deus: vt quãdiu duraret Esa. 7.
ipse, eius etiã duraret nomẽ, duraret item et nominis veritas. Vide quid synagoga meruerit, eo ꝙ dñs seipsum, et suã gloriosam præsentiã tulerit abeis. Hęc maxima punitio est. Quod autem Christus tã seuerè respõdeat, et ipsos obiurget, nõ tędio fit, sed multò magis ex cõmiseratione: quia dolet infirmitatẽ fidei nostræ. Ac si quis medic⁹ si ægrotũ videat cõtra sua pręcepta agere dicat. Vsquequo accedã ad domũ tuam? quousque artis perdã industriã: me aliud iubẽte, et te aliud agẽte? Vt aũt videas cõpassionis et nõ iracũdię verba esse, statim iubet Christus, patrem dæmoniaci bene sperare, et filiũ adducere, ideo ait. *Adduc huc filium tuum.* Poterat absentẽ curare, sicut filiũ reguli, sed magis oportebat ad Christi gloriam, vt præsenti opitularetur: nã aliàs potuissent inuidi Pharisæi dæmoniũ à se ipso volũtariè, et non ex imperio Christi exijsse. Miraculũ enim corã omnibus erat magis insigne et apertũ: et patrem, et alios, qui illic aderãt voluit Christus de incredulitate sanare, in quo labora-
bant. *Et cum accederet elisit illum dæmonium, & dissi* Ioan. 4.
pauit. Scilicet ad terrã deijciendo. Cernebat dæmoniũ illud sibi esse ad Christi imperiũ exeundũ, et idcirco tãquã hostis hominũ omnes vires exercuit, vt ante discessum quãto posset malo illũ afficeret. Eadẽ feritate vtũtur dæmones aduersus hominũ animas, cum eos cernunt velle ab eorũ potestate ereptos ad Christũ redire. Tũc enim grauiores in eos excitant pugnas, varijsque tentationibus tãquã machinis oppugnãt, vt ab optimo instituto auocẽtur. Quare tũc maiori vigilãtia stãdũ in acie est, et nõ solũ illi hominũ conatus pertimescẽdi, sed pro certo indicio, hoc est appropinquãtis salutis. Ideo ait sapiẽs. Accedens
ad seruitutem Dei, præpara animam tuam ad tẽtatio Eccl. 2.
nem. Non sentit homo tentationes, cum agit vitam quæ diabolo placet: quia ipse sponte sese diabolo subdit, quem pacificè possidet. Sed cum diabolus videt quod è manibus vult præda fugere, tunc mouet machinas, ne fugiat, vt cum isto dæmoniaco fecit. Dissipabat itaque illum, et ad terram deijciebat. ¶ Perpende quod prima intentio diaboli, est ad terram deijcere: & deinde per diuersa vitia præcipitare. Pręterea sæuit, dum cogitur exire, quia inuitus et renuẽs relinquit hominem. Deinde, si sic sæuit in puerum, quid de nobis cogitandum censes, qui diu, noctuque nulli, nisi Sathanæ inseruimus? Considera etiam modum loquendi scripturæ sacræ, nã cũ de bonis loquitur, quãuis labores, famẽ, dolores patiantur

non

non tamen inquit scriptura, quod labores apprehendant iustos & sanctos, nec quod bonos elidat, & dissi-
pet, quo pacto hoc affirmat de malis. De Aegyptijs
Gen.44. Orig.ho. 16.in Gen. inquit scriptura, quod obtinuit eos fames: quod tamé non ait de Hebræis, quãuis in eorũ prouincia esset e-
tiã fames: licet scriptũ sit ꝙ inualuit fames super ter-
rã, nõ tamen est scriptũ ꝙ obtinuit fames Iacob, aut
filios eius, sicut scriptũ est de Aegyptijs. Quamuis ve-
niat ad iustos fames, tamé nõ obtinet eos, quia gloria-
2.Cor.12. tur in ea. Paulus, In fame, siti, & nuditate in ijs, ait, glo-
riabor. Quod iustis exercitiũ virtutis est, pœna est pec-
Gen.12. cati iniustis. Sic etiã tẽporibus Abrahę dicit scriptura
Orig.ho. 16.in Ge. ꝙ facta est fames, super terrã. Vide elegantiã scriptu-
ræ (vt optime disserit Origenes) quia poterat dicere,
descendit Abrahã in Aegyptũ, quia inualuerat fames
super eũ, sed nõ dixit sed inualuerat fames super ter-
rã: sed cũ loquitur de peccatoribus, ait, Inualuit fames
Gen.26. super eos. Idẽ dicitur de Isaac. Ex quo sequitur, quod
terra potest pati famẽ, idest, hi, qui terrena sapiunt,
sed fames & tribulatio non iustos, sed peccatores in-
uadũt. Sic dęmõ inuaserat hunc puerũ, & illidebat eũ,
Tex. * ꝙ iust⁹ nõ solet facere, nec de illis sic loquitur scriptu-
ra. * Et increpauit Iesus spiritũ immundũ, & sana-
uit puerũ, & reddidit illũ patri eius. * Nõ puer vim
patiens, sed diabolus vim inferens increpatur, quia
Sap.11. qui peccanté vult sanare, vitiũ debet arguere, & re-
pellere: sed hominé amãdo refouere. Dilige inimici na-
turã, quia bona est: nõ tamé vitia, quæ odisse debes.
Dñs enim diligit omnia, quę fecit: & diabolũ diligit,
nõ peccatũ, sed naturã. Malitia itaq; inimici odio ha-
benda est, nõ tamẽ natura. Sanauit autẽ puerũ expel-
lendo dęmonẽ. Dices forsitã, nõne spiritus ille immũ-
dus volũtate dñi inuaserat puerũ illũ? Vtiq;, nã si in
Matt.9. porcos illa legio intrare nõ poterat, nisi permittente
Christo multo minus sine dñi authoritate in homines
habẽt potestatẽ. Cur ergo Iesus hũc increpat? Repre-
hẽdit deprauatũ eius animũ, & male affectã erga ho-
mines voluntatẽ. Non enim torquent homines, vt
Deo obediant: sed odio, quod in homines, & in ipsum
Zacha.1. Deum habent. Sic in prophetis reperies Deum con-
queri quod gentes, quæ captiuũ duxissent Iudęorum
populũ, crudelius eũ tractauissent, quã ipse voluisset:
quãuis Deus ipse eundem populum in hostium ma-
nus tradidisset. In eundẽ modum iudices non solum
cum iniquã sententiã dant, sunt reprehendẽdi: verũ
etiam si dum iuste, quempiã castigant, si id cũ odio
faciunt, & vlciscendi, & lædẽdi appetitu. Arguit ita-
que illũ, & expellit, & sanat puerũ. Disce quod non
poteris salutem acquirere, nisi prius expuleris dęmo-
nem, & eieceris, quia ipse est causa mortis. Quid pro-
dest si vulnus curas: intus vero sagittæ spiculũ relin-
quis? Ita Christus tãquam peritus medicus principiũ
& causam infirmitatis abstulit, eijciens prius dæmo-
Tex. * niũ, & postea sanãs puerũ. * Stupebãt enim omnes
in magnitudine Dei. * Idest in tã magnifico signo di-
uinę potẽtię ostẽsiuo, tã imperialiter facto vehemen-
ter mirati sunt: imo ex cõsideratione effectus ad cõtẽ-
plationẽ, admirationẽq; causę permoti sunt, ita diui-
næ potentię immensitatẽ, & amplitudinẽ sint admira-
Tex. * ti. * Omnibus autem mirãtibus in omnibus, quę
fiebãt, dixit ad discipulos. * Apostolis loquutus est tã-
quã familiarib⁹, & amicis, & istis reuelauit sua secre-
ta sicut dixerat eis. Vobis datum est nosse mysteria re- Luc.8.
gni Dei, cęteris autem in parabolis. * Ponite vos in Tex. *
cordibus vestris sermones istos. * His verbis significa-
uit rẽ de qua loquuturus esset, maximi esse momenti,
& põderis: is enim est cõmunis loquẽdi mos, vt quã-
do insigne aliquid, & ꝙ maioris sit vtilitatis, & pericu-
li, dicturi sum⁹, prius moneam⁹ vt ꝙ dicimus diligen-
ter obseruetur. Ideo nũc ante quã de re tã mirabili, si-
cut fuit Chri passio, loqueretur, cõmendat ꝙ vult di-
cere: vt attentiores eos faciat, & memoriter eã teneãt
vt cũ eã viderint, ne offendãtur, sed paratos inueniat
eos illa tribulatio. Ait ergo, Ponite in cordib⁹ vestris
sermones istos, ac si diceret. Alij mirãtur in me opera
diuinę potestatis, quę facio: vos autẽ quoniã estis mei
secretarij, & amici mei, nõ solũ hęc debetis ponere in
codicibus, vt faciũt multi sed in cordib⁹. In corde.n. Psal.118.
meo abscõdi eloquia tua, In cordib⁹ (inquã) vřis, nõ
in alienis, & nõ vestris: sicut illi, qui bene prędicãt, &
in cordibus aliorũ imprimũt: quę tamen ipsi nõ agũt,
faciẽtes cõtra illud apostoli. Nõ audeo aliquid loqui, Rom.15.
quę p me nõ efficit Chrus. Ponite ergo in cordibus
vřis, iuxta illud Prouerbiorũ. Describe illa in tabulis Prouer.3.
cordis: & inuenies gratiã, & disciplinã bonã corã Deo
& hominib⁹. Quid igitur tã tenaciter memorię com-
mẽdabũt? Chri passionem: ideo sequitur in cõtextu.
* Filiũ hominis, futurũ est vt tradatur. * Optime lo-
quuturus de passiõe, filiũ hominis se nominat: vt scias Tex. *
quod secundũ humanã naturã passurus est, nõ secũdũ
diuinã. * In manus hominũ * Scilicet, a Iuda in ma- Tex. *
nibus Iudæorum, a Iudæis autem in manibus genti-
lium. Quod autẽ hic dicit, hominũ, sonat non in na-
turam, sed in vitiũ, vnde Paulus, Cum sit inter vos ze- 1.Cor.3.
lus, & contentio: nonne carnales estis, & secũdum ho-
minem ambulatis? Obserua autẽ quod loquutus est
Christ⁹ de sua passiõe, cũ oẽs mirarẽtur de sua passio-
ne vt pręueniret suos apostolos, ne deficerent in sua
passione: ac si aperti⁹ eis diceret, si factũ hoc meũ ar-
guit in me diuinã esse potestatem, videte ne excidat,
videte ne obliuiscamini, tempore enim futuro effica-
cia videbitis argumenta humanæ infirmitatis in me.
Sicut ergo vos delectat diuina mea potestas, ita nec
vos offendat humana mea infirmitas, licet enim tan-
ta mea potestas sit, vt possim quęcũq; velim, vt pos-
sim pellere vnico verbo omne dæmoniorũ genus,
tamen futurũ est vt filius hominis tradatur in manus
peccatorum. Futurũ est, vt qui etiã dæmones fugat,
ab hominibus vinciatur. Futurum est, vt qui homines
ab omnibus malis liberat, ab hominib⁹ capiatur. Sed
quid apostoli? * At illi ignorabãt verbũ istud, & Tex. *
erat velatũ ante eos, vt nõ sentirent illud, & timebãt
eum interrogare de hoc verbo. * Præ nimio enim
amore non poterant credere ipsum esse moriturum.
Non tam de tarditate intellectus hæc ignorãtia quã
de amore nascebatur. Non tamen audebant de hoc
interrogare, quia iam antea audierunt Petrũ durè in-
crepari a Christo, se occidendũ prænũtiãte, eo quod
persuaderet oppositũ, & audiuit: vade post me Satha- Mat.16.
na, non sapis ea, quæ Dei sunt, sed quæ hominum.

Verũ si hac de causa timebãt eũ interrogare de intelle
ctu verborũ istorũ, apparet ꝙ vtiq; cõsiderauerũt eũ
de passiõe sua profari. Ad ꝙ est dicendũ ꝙ quidã eorũ
suspicabãtur hoc ipsũ, sed dubij erãt nõ intelligendo
plenarie, & ideo cupiebãt interrogare, sed formidabãt
Tex. * redargui. Sed ad cõtextũ. * Intrauit autẽ cogitatio
in eos, quis eorũ maior esset * Ex hoc orta est causa
Chyr. ho- hęc cogitãdi (vt ait Chrysostom9) quia audierunt ꝙ
milia Mat Chrũs dixerat Petro ꝙ daret didrachma pro se, & Ie
Mat. 17. su, & ei promiserat primatũ. Diabolus mouit corda
eorũ ad hãc cõtentionẽ, nã vidẽs proficere viros bo-
nos in virtute, nititur eijcere eos ab illo bono: quia
quos tẽtatiõe carnis nõ superat, vidẽs illos victores,
tẽtat de vanagloria, vt sic deijciat, & faciat credere ꝙ
magnus sit, & sciẽs, & tũc ingerit desideriũ pricipat9
Nunquã.n. diabolo deest tentãdi occasio: & si vincas,
iterũ atq; iterũ reuertitur ad certamẽ, vt vincat. Per-
misit autẽ dñs tãtã imperfectionẽ suis charissimis in
ille discipulis, nõ sine maxima, & rationabili, & vtilis
sima causa. Ex hoc enim fides Chrĩana potissimũ con-
firmatur ꝙ primi illi prædicatores tãtæ imperfectiõis
fuerũt & subito tãtæ perfectionis in omni sapiẽtia vir
tute, atq; cõstantia sunt effecti: ꝙ certissimũ est argu-
mentũ nõ nisi diuinitus fieri potuisse. ¶ Obserua autẽ
ꝙ sciẽs diabol9 dominãdi ambitionẽ, certã esse ruinã
hominũ, & angelorũ ter discipulos dñi hac adorsus
Matt, 20. est tẽtatione: videlicet in hoc loco, & cum Iacob9, &
Luc. 22. Ioãnes ad dexterã, & sinistrã sedere petierũt. & cũ im
minente passiõe dñi facta est cõtentio inter eos, quis
eorũ videretur esse maior. Multo studio cauẽda est
dominãdi cupido, quę nõ parcit apostolis dñi pauper
culis viris, qui simplici tunica amiciebãtur, & parco
cibo cõtẽti erãt, qui nullos redditus, aut villas, aut ca
stella possidebãt; nihilominus in hominibus ita nu-
dis, & omni destitutis auxilio humano, exardescit am
bitiõis ignis. Ideo hoc dixerim, vt caueat vnusquisq;
ab hac peste, quę hominib9 etiã tã spiritualibus aduer
satur. Nutritur in domibus regũ, & ad pauperculos a
gricolas vsq; diffunditur, si quidem beatos apostolos
Chri ausa est aggredi, bis inter se cõtendẽtes de digni
tate, & pręcellentia. Admonet loc9 iste ut in omni ita
tu sim9 suspecti de hac maledicta peste: & licet aliud
malũ nõ haberet nisi crucẽ, & torturã quã dat ambiẽ
tibus summopere fugiẽda est ambitio. Sũt enim quę
dã peccata, quę crucẽ suã secũ baiulãt. Nõ (inquã Chri
crucẽ, nec boni latronis, sed durissimũ mũdi suppliciũ
Ea sunt ambitio, odiũ, & inuidia quę maxime vitia tor
quent cor, somnũ, & quietẽ auferũt, ac totũ hominẽ
inanib9 curis, & solicitudine obruũt. Quapropter se-
cũ crucẽ baiulare dicũtur, in qua peccator in singu-
los dies, & noctes suppliciũ patitur. Si enim inuid9 es
omnia pximi bona, erũt tibi tormentũ. Si odiũ geris:
quicquid boni accidit illi quẽ odis, immaniũ crucia-
tuũ causa existit. Si ambitiosus, quoties alios euectos
cernis, nimio dolore cõpressus, cogitabũdus semper
incedis, tecũ reuoluens cuiusmodi dignitatibus a Re-
ge, vel Papa vel a quouis alio principe, seu prelato
decorari possis, at quibus id modis sit cõsequendum,
exquiris Et sic tot9 disturbatur curis ambitiosus, om
nibus inseruit, vrbanissime omnib9 loquitur, omnes
veneratur, vt illũ iubẽt in sublime ascendere. Miserã
vtiq; seruitutis iugũ, & nimiũ auersa res a sanctorum
cogitationib9. ¶ Obserua etiã quomodo in cogitatio
ne sit peccatũ, nã apostoli in cogitatiõe peccauerunt
cogitãtes quis esset maior. quos Chrũs arguit, ꝙ non
fecisset, nisi peccassent. Vnde saluator remouens falsã
doctrinã scribarũ, & Phariseorũ dixit prędicãs in mõ
te. Audistis ꝙ dictũ est antiquis, Nõ mechaberis, Ego Matth. 5.
autẽ dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierẽ adcõ
cupiscendũ eã, iã męchat9 est in corde suo Nõ solũ cõ
sentiendo in quocũq; peccato mortali, licet verbis,
aut facto nõ cõpleat, mortaliter peccat, sed etiã quã-
uis nõ cõsentiat in opere nefario si aduertit ad delec-
tationẽ morosã & impiã cogitationẽ, & positiue cõ
sentit in eã Sed de his nolo modo lõgũ ptrahere ser-
monẽ. Noluit autẽ pius dñs impias ambitionis cogita
tiones apud suos dilectissimos discipulos permanere
atq; ideo ait euãgelista. * At Iesus videns cogitatio Tex.
nes cordis illorũ, aprehẽdit puerũ: & statuit illũ sec9se
& ait illis. * In hoc ostendit Deũ esse, cuius solius est
hominũ cogitatiões cognoscere. Vnde dñs Samueli
dixit, Homo videt, quę apparent, De9 autẽ intuetur 1 Reg. 16.
cor. Et Paulus. Tu nosti corda filiorũ hominũ Hoc de Rom. 8.
beret aduerte omnis qui in occulto peccat. Deũ scili-
cet habere inspectorẽ suorũ actuũ, insup & cogitatio
nũ. Bene etiã dicit cogitatiões eorũ nã cogitationes
elationis hominũ sunt, nõ Dei neq; a Deo: Deus.n. nõ
immittit tales cogitationes, imo eas detestatur, iuxta
illud ꝙ in Prouerbijs ait. Superbiã, & arrogantiã ego Prouer. 8.
detestor. Vide etiam quam diligenter Christus statim
occurrit cogitationib9 iniquis, ne crescerent, docens
vt vitia in initijs extinguamus: nam plerumq; inutilis
fit medidicina cũ morbi ob diuturnitatẽ fiũt robustio
res. Videmus arbores, quæ nunc immensis radicibus
terrę adhęrent, quo primũ tempore plantatæ fuerũt
virgas fuisse, quæ tunc leui manu euelli potuissent,
nunc vero fortissimis machinis nõ possunt euelli At
que hoc est quod in parentibus vehementer reprehẽ
do, qui si filios in ætate teneriori castigarent, ac mi-
nima eorũ vitia obseruarent, nõ haberent eos dũ ado
leuerint, ita cõtumaces. Non enim repente fit homo
sceleratus, sed ab exiguis initijs paulatim crescit. Nõ
vides flumina quo pacto fiant magna? Nam vbi ortũ
habẽt, exigui riuuli sunt, sed collectis per spatia aquis
multiplicãtur. Si videris puerũ mendacem, vel ad lu-
dendũ acrius affici, corripe illũ in tenera ętate, ne po-
stea facinorosum illum habeas. Virga atq; correptio Prou. 29
tribuit sapientiã, ait Salomon: Puer autem, qui dimitti Prou.
tur voluntati suę pudefacit matrẽ suã. Et rursus. Eru
di, inquit, filium tuum, & refrigerabit te, & dabit de-
litias animę tuę. Nunc vero parentes ipsi fouent fi-
lios suos in his vitijs: cum eis ludunt, & iocãtur: nec
cogitãt quod ait quidã sapiens Lacta filium tuum, & Eccles. 30
pauentem te faciet: lude cum illo, & cõtristabit te. Et Prou. 22.
Salomõ. Institue puerum iuxta viã suam, etiã cum se
nuerit nõ recedet ab ea. Igitur cum omnia vitia in ini
tio sint euellenda, & pestis ambitionis omnia corrũ
pat bona, optimus magister Chrũs statim curat hoc
maximum malum. Posuit autem puerum in medio
eorum, vt humilitatem doceret, & suaderet nõ solum
verbis

verbis, sed & actibus, & exemplo: magis enim facta
mouent, quã verba. & plus gestis quis mouetur ad bo
num agendũ, quàm verbis. Ad hoc deberent multi
prælatorũ aduertere, multiq; prædicatorũ attendere,
qui alios solo verbo virtutes docent, verbisq; multi
sunt, & prolixi, nec inopia laborant: vitã vero perdi
Gen. 30. tam, & scelaratã agunt. Posuit Iacob virgas corã ocu
lis ouiũ, vt hædos parerent maculosos iuxta varieta
tem & diuersitatem colorũ virgarũ. Non aliter Chri
stus statuit corã discipulis hunc infantem, vt cerne
rent discipuli humilitatis exemplũ, quod sequi debe
rent, optime enim norat dñs quod magis mouent ad
bene agendum, facta, quàm verba. Vnde & alibi se ip
Math. 11. sum dans in exemplũ, dixit. Discite à me, quia mitis
sum, & humilis corde. Igitur cum statuisset puerum
in medio eorũ, dixit eis, *Quicunque susceperit puerum
istum in nomine meo, me suscipit: & quicunque me rece
perit, recipit eum qui me misit.* Docet his verbis Chri
stus non prælationem: sed humilitatem, & pauperta
tem esse quærendã. Potest enim ita exponi, iuxta pro
positũ ad quod adduxit hunc paruulũ, Quicũq; sus
ceperit puerũ istum in nomine meo, idest, proprieta
tes, & formã huius innocentis pueri propter me in
se acceperit, imitatusque fuerit, me recipit: idest me
spiritualiter induit, & mihi vere vnitur, placet, ac in
Rom. 13. corporatur, sicut ait Apostolus. Induimini dominũ
nostrum Iesum Christũ. Qui autem ita me recipit,
recipit eum, qui me misit, quia in eo pater per gratiã
Galat. 4. magnã manet. Porro mitti cõuenit Christo qui à pa
tre mittitur, quia ab ipso procedit. Vnde Paulus. At
postquã venit plenitudo temporis, misit Deus filiũ
suum. Docet etiã pauperes pro eius amore esse susci
piendos. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fe
Matth. 25. cistis. Nam sicut qui recipit Christũ, recipit patrem
quia ipse & pater vnũ sunt: pari ratione, qui paruulũ
recipit, recipit Christũ, quia ex charitate, qua diligit
Ioan. 10. eos, efficiũtur vnũ cum eo. quia dilectio vnit aman
tes & ex duobus facit vnũ. Et simili modo iniuriam
eis illatã, sibi iudicat factã, quemadmodũ per Zachã
Zacha. 2. riam dñs fatetur dicens. Qui tetigerit vos, tangit pu
pillã oculi mei. ¶ Aduerte autẽ, quod hoc nõ solũ de
illo puero, quem Iesus posuit in medio, intelligitur,
quamuis videatur de illo solo loqui, dicens. Quicũq;
que susceperit hunc puerũ: sed etiã de omnibus alijs
pueris, hoc est humilibus, & paruulis, intelligitur.
Singulare enim nomen pro plurali, & vniuersali po
nitur, vt mos, & consuetudo est apud Hebræos. Vn
Hebræ. 2. de illud Pauli, Nunquam angelos apprehendit, sed se
Matth. 2. men Abrahæ apprehendit, Abrahã pro quouis homi
Psal. 132. ne accipitur. Et illud Matthei. Rachel plorans filios
suos: idest mulieres omnes, filios suos trucidatos, plo
rabãt. Et in psalmo, vnguentũ quod descendit in bar
bam, barbã Aaron, scilicet summi sacerdotis. Et sicut
in scriptura Babylon, Sodoma, Aegyptus, pro quali
bet gente iniqua sumitur: ita Hierusalem, & Bethleẽ
Abd. 1. pro iusto, & electo. Et in Abdia, Quomodo scrutati
Iob. 15. sunt Esau? Idest, Idumæos vastarunt? Et Iob. Imple
uit vento subsolano ventrem. Sic in præsentiarum,
Quicũque susceperit puerũ istum, idest, omnẽ humi
lem, & abiectũ. Deinde hæc verba corroborat Chri
Luc. 14. stus dicens. *Nam qui minor est, hic maior est.* Et hoc,
quia ad magna præmia ordinatus, iuxta illud, Qui se
humiliat, exaltabitur. Et pari ratione, qui magis se

humiliat, magis exaltabitur: quia quanto sumus hu
miliores, tanto sumus à tumore superbiæ inaniores:
& quanto inaniores à tumore superbiæ, tanto plenio
res dilectione: & quãto hac pleniores, tanto maiores:
de ipsa enim scribitur. Maior horũ est charitas. Et in
ecclesiastico, Quanto maior es, humilia te in omni *1. Cor.* 13.
bus & coram Deo inuenies gratiam. Vel ideo, quãto *Eccle.* 3.
quis minor, est maior, quia quanto quis humilior, tã
tò Christo similior, & per hoc tanto Christo proxi
mior. Christus autẽ est maximus, sed quanto aliquis
est maximo propinquior, tãto est maior: igitur quã
to quis minor, tanto est maior. Ideo inter viros spi
rituales non debet esse contentio de primo loco, sed
de postremo. Nam qui desiderat primatũ in terris, in
ueniet confusionem in cælo: nec inter filios compu
tabitur, qui de primatu tractauerit: nec aliquis festi
net quomodo alijs maior appareat, sed quomodo o
mnibus inferior videatur, quoniam non qui maior
fuerit in honore, ille iustior est, sed qui iustior, ille
maior est. ¶ Obserua aũt quod inter Theologicas vir
tutes maior est charitas, sicut inter Cardinales est ma
ior Prudẽtia, quia alias gubernat virtutes. Quapro
ter si quæras quomodo humilior erit maior, cũ chari
tas sit maior virtutũ. Dico quod Christus nõ dicit hu
milem maiorem esse in cælo ratione humilitatis, sed
ratione aliarũ virtutum, quas assequetur quis per hu
militatem. Cũ cernimus quod domus alicuius funda
mentũ, magnum, amplũ, & profundum est, dicimus
magnam, & augustam futurã domum, quæ illic est
construẽda: magnitudo vero domus, eiusque amplis
tudo non est ratione fundamenti, nam fundamentũ
domus non nitidũ nec politum est, sed rude, crassum
& impolitũ: sed quia erigitur, & educitur nimis pro
funde, colligimus domũ magnam, & sumptuosam
euasuram. Sic in proposito ait Christus, si vultis sci
re, quis sit maior, dico vobis quod qui est minor, li
cet non solum ratione humilitatis. ¶ Expende etiam
in hoc loco nullos magis à Christo diligendos, quã
qui nulla ambitione tenẽtur, sed humiliter de semet
ipsis sentiunt: hi enim tales similes sunt dño, quo ne
mo alius. Hinc Christus. Discite à me quia mitis sum *Matth.* 11.
& humilis corde. Illi vero, qui honores & dignitates
ambiunt, maxime Deo dissimiles existunt. Sequitur
in contextu. *Respondens autem Ioannes, dixit. Præ
ceptor vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæ
monia, & prohibuimus eum, quia non sequitur nobis
cum.* Dixerat Christus, quicunque receperit puerũ
istum in nomine meo: intellexerat Ioannes, & bene
nõ de sola receptione ad hospitiũ, sed instructorem,
& doctorem, aut etiam quomodolibet approbando:
& propterea inquirit de eijciẽte dæmonia in nomine
Iesu an sit prohibendus, vel approbandus. Solis apo
stolis dederat Christus potestatem sanandi morbos,
& expellendi morbos, & dæmones, & quia putabãt
hanc dignitatem nulli alij cõmunicandam, nisi solis
duodecim, ideo eiecerũt eum, & prohibuerunt illũ
qui dæmonia eijciebat: & cũ Christus loqueretur de
susceptione hospitũ: ideo recte quærit an fecerint be
ne, vel male illũ expellendo: in quo ostenditur quod
bono animo egerit, & si malũ forsitan fecerit, quod
paratus est corrigi. Humilitatem exemplo Ioannis
docet locus iste: hic namque sanctus apostolus, ea,
quæ bona intentione fecit, dubitans de facto an sit
bonum,

bonum, ita humiliter suum opus Christo manifestat animo humili, vt correctionē suscipiat. Tu vero de his quę apertè mala sunt, non vis argui, neq; corripi. ¶ Vide etiā quāta sit virtus nominis Christi, vt etiā ij, qui indigni erant tanto munere, & Christum non sequebantur, ad appellationem nominis Christi eijcerent dæmonia. ¶ Ad nostrā autem eruditionem discamus ex hoc loco nō gloriari in donis ijs gratuitis, vt prędicationis gratia, literatura, pulchritudine, aut quolibet alio dono: cùm hęc dona cōmunicari videamus, & dari etiam illis, qui Christum non sequūtur. Vnde dominus. Multi dicent mihi in illa die, Nōne

Matth. 7. in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus? &c. Sequitur, Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.

1. Cor. 13. Et Paulus aperte dicit. Si habuero spiritum prophetię, & nouerim mysteria omnia, charitatem autem nō habeā, nihil sum. Christiana enim perfectio in Dei dilectione consistit, quæ quidem in voluntate est: spiritus autem prophetiæ, & scientia, in intellectu, cuius actus prius est, quàm actus voluntatis, & ideo hæc dona esse possunt sine charitate, sicut res prima, sine secūda. Itaque poteris scire mysteria omnia, & habere prophetiæ spiritum, & non esse in charitate: similiter, & fidem, sicut iste habebat, quia sine ea miracula nō faceret, & hac fretus dæmonia eijciebat, & nihilominus Christum non sequebatur, &c. Discamus secundo non habere de alijs inuidiam, quamuis aliqui habeant ea, quæ nos habemus. Multos reperies, qui singulares esse volunt, si alis quid bene & probe faciunt, cupiunt se solos, & non alios hoc facere: ægreque ferunt si alij simili gratia polleant, qua ipsi: quod si alij simili ingenio & gratia præstent, qua ipsi, mordent illos, & lacerant corroduntque aliorum ingenia, ac si Deus memor esset solùm illorū, & non aliorum: vt alius prædicet, quid ad te? Tu etiam prædica. Non tollit ille quod tuum est, sed adiuuaris ab illo. Volebat Ioānes, quod tantū ipse, & sui condiscipuli eijcerent dæmonia, & non alius, quāuis eijceret in nomine Christi: quia non sequebatur eos, & quia non erat ex eorū consortio, & gremio. Sic etiam inuenies inter monachorum ordines aliquos, qui si vident in alia religione aliquos doctos & literatos homines, qui aliquem disertū, & doctum componunt librū, quique insignes cōcionatores sunt, ægre, & moleste ferunt, quòd eorū religioni non dederint nomen, institutisque addicti non sint. Cuperent Deū illos huiusmodi gratia priuasse, quia suæ factionis non sunt: sicuti hic Ioannes nolebat illum gratiā, ad facienda miracula habere: ratio verò quā præbet est, quia nō sequitur nobiscū: quasi verò Deus alligaretur & teneretur solū beneficia illis conferre, qui sunt tui cænobij, & ordinis, non verò alijs. Hæc est impia, & iniqua ęmulatio: alienaque ab omni charitate, & virtute. Hanc eandē æmulationē habuit olim Iosue, qui cum vidisset Heldad, & Medad prophetātes dixit Mosi, Dn̄e mi Moses prohibe eos.

Num. 11. Et discipuli Ioānis hoc liuore agitati æmulantes magistri honorē, dixerunt Ioanni,

Ioan. 3. Rabbi, qui erat tecū trans Iordanē, cui tu testimoniū perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Hoc modo apostolus Ioānes locutus est Christo, quia volebat quod illa potestas daretur solis ipsis apostolis, & nō extraneis. Sicut multi nunc omnia officia, & dignitates cōferunt suis: nec sciunt bonū facere nisi proprijs, & necessarijs. Sed quid Moses respōdit Iosue, audi. Quid (inquit) æmularis pro me? quis tribuat vt omnis populus prophetet: & dedit eis dn̄s spiritū suū? Hæc magna Mosi charitas deberet per omnes religiones diuersari, omnes Christianos amplecti, vnusquisq; vero magno affici gaudio deberet cū omnes Dei munere ingenio & gratia, qua præstat, frui videret. Ioānes etiā Baptista respōdit suis discipulis, qui suū honorē non vt decebat, æmulabātur. Hoc ergo gaudiū meū impletum est, illū oportet crescere, me autē minui. Sic tu deberes gaudere de bono, & gloria tui fratris: deque bono nomine, & fama, quā habet. Quid autē Christus respōdeat apostolo Ioāni, & discipulis, qui prohibuerant illū, qui dæmonia eijciebat, audiamus. *Et ait ad illos Iesus, Nolite prohibere, qui enim nō est aduersum vos, pro vobis est.* Nullus est medius inter eos, qui sunt pro Christo, & inter eos, qui sunt cōtra Christū, tam in moralibus, quā in religiosis actibus: ideo qui nō est cōtra nos, pro nobis est. Ideo iste, qui actū religionis exercebat, pro Christo erat. Loquitur tamen hic Christus de actione deliberata specialiter in genere moris per operationē ad operantem. Nam tunc nullū opus est indifferens, nam bonū, & malū opponūtur priuatiuè: habitus verò, & priuatio immediate opponuntur circa propriū susceptibile in determinato tempore. Ideo nolite prohibere bonū facientem. Vnde in Prouerbijs dicit Salomō. Noli prohibere benefacere eū, qui potest: si vales, & ipse benefac. *Prouer. 3.*

Sed historiā prosequamur. *Factum est autē dum cōplerētur dies assumptionis eius, & ipse faciem suam firmauit, vt iret in Hierusalem.* Quia instabat tempus passionis eius, & mortis, sed vsus est euāgelista vocabulo digno maiestate Christi, nā moriturus quidē erat, non tamen detinēdus à morte, sed surrecturus, & assumendus in cælū. Vel, sicut ait Paulus, in gloria, cū scribens Timotheo, inquit, Deus manifestatus est in *1. Tim. 3.* carne, iustificatus est in spiritu, apparuit angelis, prædicatus est gētibus, creditus est in mūdo, assumptus est in gloria. Præterea ostendit locus iste magnanimitatē in Christo, quā monstrabat etiā exterius volendo ire in Hierusalē, non obstāte quod Iudæi volebant illū occidere. Ostēdit etiam quod sponte patiebatur, & non inuitus, quandoquidē voluntarie ibat & sponte obtulit se corā inimicis, & posuit se in manibus eorū. Ideo Esaias, oblatus est, quia ipse voluit. *Esa. 53.* Præterea in eo quod ait Lucas, quod faciem suā firmauit, eius constantiā, & animū perpende, prætēdit enim euāgelista in facie, animi constantiā ostendere & magnanimitatem. *Et misit nuntios ante cōspectum suum: & euntes intrauerunt in ciuitatem Samaritanorum, vt pararent ibi.* Samaritani, nec Iudæi, nec gentiles erant, sed mixti: quia Assyrij erant, & quinque libros Mosi receperant postquam Salmanasar Rex Assyriorū captiuas duxit decē tribus, & nihilominus *4. Reg. 17.* idola colebāt, vt historia quarti libri Regum refert. Christus vero quāuis sciret quod Samaritani nō illū erāt recepturi, nihilominus mittit ad eos nūtios, vt non possint se excusare dicentes. Si misisset ante, suscepissemus eum, sed nō venit ad nos, ideo nō recepimus. Multo minus poteris te excusare coram Deo, quādoquidē tot nuntios ad te mittit, & tot cōciones, & inspirationes, tot sacramēta, totq; vocādi modos

Rom. 1. & vias. Inexcusabilis est omnis homo. Minorē excu-
sationē habebunt Iudæi, quàm Samaritani siquidē eis
Ioan. 10. Christus dixit. Si opera non fecissem, quæ nullus alius
fecit, peccatū non haberēt: nunc autē excusationē nō
habēt de peccato suo. Nullus itaq; corā Deo potest se
excusare, quādoquidē ad omnes nūtios mittit, omnes-
que vocat, & inuitat, omnib⁹ necessaria subministrat,
Exo. 5. & nemini negat suū auxiliū & fauorē: nec Pharaoni
suū auxiliū & fauorē subtraxit & negauit, sed prædica
torē Mosem misit, & multa miracula fecit coram eo.
¶ Secundò misit nūtios ad Samaritanos, quāuis sciret
quod nō erant illū recepturi propter bonū, & cōmodū
discipulorū, vt discerēt Christi magistri sui exēplo pa
tientes esse quādo illos nō recepissent hospites ad quos
diuertebāt: scientes etiā quod patrē familias nō recepe
runt. Misit itaq; nūtios ad ciuitatē Samaritanorū. Sed
quid illi? *Et non receperunt eum, quia facies eius erat eun
tis in Hierusalem.* Fuit autē duplex ratio quare nō rece
Ioan. 4. perunt eū: vna ratio, quia Iudæi nō coutūtur Samarita
Gen. 43. nis, sicut olim Hebræi cū Aegyptijs. Illicitū est Aegy
ptijs comedere cū Hebræis. Quia autē Christus erat Iu
dæus, noluerunt eū recipere. Tantūq; erat dissidiū, &
discordia inter Iudæos, & Samaritanos, vt nō solū ho-
spitiū & cibū, verū etiam potum aquæ existimaret mu
lier illa Samaritana nephas esse Iudæo porrigere: ac pro
inde cū Christus ab ea petiuit aquā, respōdit illa, Quo-
Ioan. 4. modo tu Iudæus cum sis, poscis à me bibere, quæ sum
mulier Samaritana? Tā acerbæ & atroces erant discor
diæ, & factiones, quæ inter vtrūq; populū intercede-
bant, vt etiā aquæ potū timeret mulier illa Samaritana
homini lasso, & defatigato præbere: nullā aliā ob cau-
sam, nisi quia Iudæus erat. Nō desunt nunc similes dis
sensiones, & discordiæ, inter Christianos: imo vero a-
trociores & crudeliores, quas dñs sua misericordia auer
tere dignetur. &c. Alia ratio propter quā illū recipere
noluerūt, fuit ista, quā dat euangelista, dicēs: Quia fa
cies ei⁹ erat eūtis in Hierusalē. Dicebāt enim Samarita
ni quod locus oratiōi aptus erat apud illos in illo mōte
Garizim. Sic dixit mulier illa Samaritana, Patres no-
stri adorauerūt in monte hoc, & vos dicitis, quia Hie-
rosolymis est locus vbi adorare oportet. Et ideo Sama
ritani odio prosequebātur omnes euntes in Hierusalē
ad adorandū: & quia Christus ibat ad solēnitatem Pas
chalem ad adorandū in Hierusalē, & propterea tanquā
directè euntē contra ipsos Samaritanos, noluerūt illū
suscipere. Phrasim vero scripturæ, & modū loquendi
obserua in eo quod dicit, quod facies eius erat eūtis in
Hierusalē. Deū .n. ostēdere faciē alicui, est illi fauere:
Psal. 79. sicut abscōdere est nō fauere. Ideo Dauid. Deus virtu
tū cōuerte nos: ostēde faciem tuā, & salui erimus. Hoc
est, prosequere nōs fauore tuo, & salutē consequemur.
Et ostēdēs dñs Mosi quomodo iratus esset puniturus
Deute. 31. populū Israel dixit. Abscondā faciē meā ab eo, & erit
Esa. 54 in deuoratiōnē. Et apud Esaiā. In momento indigna-
tionis abscōdi faciem meā parūper à te. Et rursum idē
propheta impios Iudæos alloquens, aiebat. Peccata ve
Esa. 59. stra abscōderūt faciem eius à vobis. Et Dauid. Faciem
Psal. 118. tuā, inquit, illumina super seruū tuū. Igitur, quia Chri
stus volebat honorare Iudæos sua præsentia proficis-
cens Hierosolyma, dixit Lucas quod facies eius erat
eūtis in Hierusalē. ¶ Expende Iudæorū ingratitudinē,
Christus propter ipsos à Samaritanis eijcitur, & exter-
minatur, quia ad visitādos Iudæos pergebat, & ad eos
honestādos, & fouendos iter faciebat: Iudæi vero im-
pij, & scelerati (qui mirifico gaudio, & lætitia Christū
recipere deberent (qui vt eorū opinioni, circa adoratio
nem in Hierusalē faueret) à Samaritanis male tractaba
tur) sunt precipui carnifices qui se Christo proterue op
ponūt & obijciūt. Quod si Samaritani Christum (eo
quod Iudæis fauebat) è sua ciuitate scelerate expellūt:
ob eā ipsam causam deberent Iudæi vrbane Christū re
cipere, eiq; mirifice fauere. At vero ipsi non solū illum
nō recipiūt, nec ei fauēt, sed etiā è suis finibus extermi
nant, eiq; crudeliter vitā adimūt. Vnde Esaias in perso
na dñi conqueritur de ipsis dicēs. Væ genti peccatrici, Esa. 1
populo graui iniquitate, &c. Filios enutriui & exalta-
ui, ipsi autem spreuerūt me. Sed tu de ingratitudine Iu
dæorū miraris: tuā tamen nō intueris. Similiter etiā eo
quod Deus in te beneficia cōfert, honoribus ornat, di-
uitijs cumulat, alijsque infinitis donis & gratijs quoti
die cōplet à tuis inimicis dehonestatur, eiusq; auctori-
tas, & grauitas imminuitur, quia inimici tui, & inuidi
dolēt de bono, & felicitatē tua. Tu vero propter cuius
amorē Deus iniurijs afficitur, cū ei ob hoc ingētes gra
tias agere deberes, eū in dies magis ac magis offendis.
Propter beneficia in te à Deo collata, ab inuidis, & ini
micis tuis laceratur, & cōuitijs cōmaculatur: gratiæ ve
ro, quas ei refers, nullæ aliæ sunt, quā expellere eum ab
animæ tuæ domicilio, & iniqua & perdita vita tua eum
deinceps cruci affigere, sicuti impij Iudæi faciebāt. Se
quitur. *Cum vidissent autē discipuli Iacobus & Ioānes
dixerunt, Dñe vis dicamus vt ignis descendat de cælo &
consumat illos?* Quia isti duo fuerant cū Christo in mō
te in trāsfiguratione, & viderant dñi potestatē, & ma-
iestatē, & quod despiciebatur in terra, quia magni erāt
zelatores honoris magistri sui, cōmoti furore volebāt
perdere eos ad similitudinē Eliæ, quē in monte viderāt:
qui zelās Dei honorē, fecit ignem de cælo descendere, 4. Reg. 1.
& occidere duos principes quinquagenarios cū militi
bus suis. Sed quia Dei honorē non secundū scientiam
zelabant, poterat eis dici illud, quod Paulus Romanis
scribens ait. Testimoniū perhibeo illis, quod æmula- Rom. 10.
tionē Dei habent non secundū scientiā: sicut duo filij
Iacob Simeon, & Leui zelo iniuriæ sibi factæ cōmoti Gen. 34.
destruxerunt vrbē Sichimorū. ¶ Obserua autem quod
quāuis isti duo apostoli inniterētur auctoritati scriptu
ræ, scilicet in facto Eliæ, qui nūtios Ozochiæ igne de
cælo misso cōbussit, tamen nō audent hāc exercere ca
stigationē sine magistri voluntate. Hic etiā mos à no-
bis seruādus est: quāuis enim aliquid agamus, quod vi
deatur inniti scripturis sacris: videndum tamen est an
rectè eas scripturas præsenti negotio accōmodemus:
quod nisi rectè fiat, nihil profuit sacras literas cōsuluis
se. Nā & hæretici putant se suas rationes tueri diuinis
auctoritatibus: sed falluntur. Quare? Quia Christū non
consulūt, nec eius in terris vicariū. Si Papā, qui Chri-
sti vicarius est, & eius omnimodā potestatem habet in
terris, cōsulerent, nō errarent. Ioannes & Iacobus scri-
pturā habebant, sed ne errarent, Christū consulūt. Do
cet enim locus iste ne in rebus agendis curramus tan-
tū ad scripturā, eam ad libitū interpretantes, sed consu
lamus sanctā ecclesiā Romanam quæ nunquā errauit
nec errare potest. Docet etiam locus iste, vt nihil veli-
mus sine Christo. Est & forma quædam orandi nobis
præscripta, vt sic oremus, vt nostrā voluntatē resigne-
mus, dicentes Deo. Si tu vis, fiat, &c. Sic isti discipuli
dicunt.

dicūt. Dñe vis dicamus, &c. In omnib⁹ quæ agere destinas, volūtatem tuā cum Dei volūtate coniūgere, & cōglutinare debes: semperq; te illi submittere, sic, vt nihil facias, priusquā Deū diligēter cōsulueris, eiusq; voluntatē probè intellexeris. Sic sanctus Rex Dauid ora
Psal. 142. bat dñm dicens. Doce me facere voluntatē tuam, quia Deus meus es tu. Quapropter, & filius eius Salomō Reges & principes arguit, eò quod secundū Dei voluntatē nō ambulauerūt. Non custodistis legē iustitiæ, nec
Sapi. 6. secundū Dei voluntatē ambulastis: sed quid dñs respōderit discipulis audiamus. *Et conuersus increpauit illos dicēs. Nescitis cuius spiritus estis.* Nō discernitis differētiā inter vetus & nouū testamentū. Tempore Eliæ erat tēpus iustitiæ, & vindictæ, nūc autem tēpus est misericordiæ; hæc enim est gratia noui testamenti. Nō discernitis inter spiritū, & spiritū: hoc est inter spiritū noui testamenti, & veteris. Sic in psalmo Dauid, qui veteris
Psal. 149. erat testamēti, cecinit dicens. Ad faciendā vindictā in nationibus, increpationes in populis. Sed Zacharias, qui gratiā noui testamēti nūtiabat, nō ait, Ad faciēdā
Luc. 1. vindictā, sed, Ad faciendā misericordiam cū patribus nostris. Præterea credebāt se moueri isti apostoli zelo & spiritu rectitudinis, & ipsi mouebātur zelo amaritudinis, quod nō debebāt facere, sicut dicitur in epistola
Iacob. 3. Iacobi. Quod si zelum amarū habetis, & cōtentiones sunt in cordibus vestris: nolite gloriari, & mēdaces es
1. Ioan. 4. se aduersus veritatē. Alibi etiā monet scriptura, Nolite omni spiritui credere, sed probate si spiritus ex Deo
Esa. 61. est, spiritus enim Christi, spiritus mansuetudinis est, se
Esa. 42. cundum illud. Spiritus dñi super me, eo quod vnxerit me, ad annuntiandū mansuetis misit me. Et iterū: Ecce seruus meus suscipiam eū: dedi spiritū meum super eū. Sequitur. Calamū quassatū nōn cōteret, & lignū fumigans nō extinguet. Hunc spiritū isti debuerant habere tanquā boni discipuli, & imitatores magistri. Christus enim nō venit peccatores destruere, sed vt illos saluos
1. Timo. 1. faciat: vt statim ipse dicit. Vnde Paulus. Fidelis sermo & omni acceptione dignus, Christus Iesus venit peccatores saluos facere, quorū primus ego sum. ¶ Discamus ex hoc loco nō contemnere peccatores, siquidem Deus eos, qui hodie iniqui sunt, potest cras æquos, & bonos reddere. Si quispiam, quia in manu statuarij vidit ligni stipitem vilē, contēneret lignū, quia informe videtur, velletq; illud in ignem cōijcere, malè faceret sanè. Artifex illū dolabit, & optimè expoliet, sic, vt postea ex eo imaginem quandā, & statuā perfectam, pulchram, omnibusq; numeris absolutā conficiat. Potentior est Deus homine: si ergo homo potest ex vili & rudi ligno pulchrā reddere, & effingere imaginē: cur Deus nō poterit ex peccatore iustū & sanctū hominē cōficere? Multi sunt, qui hac in re D. Ioannē & Iacobū imitantur. Cuperēt enim quod statim peccatores obirent. Sic sunt multi, qui cū aliquem videat, rectè nō incedentē, eius obitū, & necē statim vellent. Vellesne, o homo, simile suppliciū Deum in te exercere? cuperesne cū peccas, super te cælestē ignem descendere qui te absumeret? Nūquid vellet ij apostoli, quod quādo peccauerūt, simili crudelitate ergà ipsos dñs vteretur? Nō ergo proximis similia mala & flagella imprecari debēt aut exoptare. Quod tibi nō vis, alteri nō facias. Vnusquisque misericordiā sibi desiderat, iustitiā vero alijs cōcupiscit. Vna mensura à Deo metiri volumus, alios
Luc. 6 vero alia diuersa. Sed scriptū est. Eadem mensura, qua alijs mensi fueritis, eadē remetietur vobis. Apostolus etiā ait. Qui stat, videat ne cadat. Si superbè rigidus, & *1. Cor. 10.*
acerbus iudex erga fratres extiteris, permittet Deus te in similia peccata prolabi, de quibus proximos condēnas, vel in alia deteriora & grauiora, vt superbiā tuam cohibeat. Sicuti se habuit cū Petro, qui cū nimiū sibi *Matth. 26.*
tribueret, alios verò despiceret, vilius omnib⁹ cecidit. Sed ne aliūde exēpla petamus, aspice hos Samaritanos quos apostoli cupiebant cælesti igne cōburi & concremari, postquā spiritus sanctus suis eos radijs collustrauit, primi in fidei receptione extiterunt. Propter q. scriptū est in apostolorū Actis. Cū audissent apostoli, qui *Act. 8.*
erant Hierosolymis quod Samaria recepit verbū Dei, miserunt ad eos Petrū & Ioannē. Si ergo Christus Ioānis & Iacobi precibus annueret, quomodo ad frugē se reciperet meliorē, salutē adipisceretur? Si Deus Dimā latronē occideret, cū furabatur, alijsque peccatis coin *Luc. 23.*
quinabatur: quomodo postea conuerteretur in cruce, dū cum Christo erat? Si Deus mortem Paulo afferret *Act. 9.*
cū Dei Ecclesiam vexabat: quomodo tanto concionatore frueremur, eiusq; mirificis epistolis delectaremur? Deus bone, quā longo interuallo Deus hominib⁹ melior extat? Igitur procul sit à Christianis indignatio, procul à magnanimis cupiditas vltionis. Non cōmouetur Christus cōtra Samaritanos, vt doceat quod nō habet vltionis studiū perfecta virtus, nec vlla est iracūdia, vbi plenitudo est charitatis: nec excludenda est infirmitas, sed iuuanda. Docet enim locus iste ne vindictā sumamus, de his, à quibus iniuriā patimur. Maior enim perfectio requirit, exigiturq; à nobis tēpore gratiæ: quā ab illis, qui sub lege fuerūt. Sic dñs in Matthæo *Matth. 5.*
loquitur. Dictū est antiquis. Oculū pro oculo, dentem pro dēte. Ego autē dico vobis nō resistere malo. Et iterū, Audistis quod dictū est antiquis. Diliges proximū tuū, & odio habebis inimicū tuū. Ego autē dico vobis, diligite inimicos vestros. Ergo necesse est vt discipuli dñi ducātur spiritu māsuetudinis, & dilectionis: nō spiritu odij, & inuidiæ. Nescitis, inquā, cuius spiritus estis. Nō regimini cælesti spiritu, sed terreno. Serui Dei spiritu cælesti debēt reg⁹ nō mūdano. Quapropter (vt similitudine beati Anselmi vtar) in anima tres sunt naturæ, *Ansel. lib. de*
scilicet ratio, volūtas, & appetitus. Ratio assimilat an *similit. cap.*
gelis: appetitus, brutis animalibus: volūtas vtrisq;. Vo *169.*
lūtas inter rationem, & appetitū media est, aliquando enim ad rationē, & aliquādo ad appetitū se habet. Sed quādo ad rationem se cōuertit, & sapit rationabilia, & spūalia, dicitur homo rationalis & spūalis: quādo vero ad appetitū se tenet, & sapit quæ sunt carnalia, & irrationaliū animaliū, dicit homo carnalis, siue aīalis. Vnde Paulus. Animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt, spūalis autē dijudicat oīa. Ita secundū affectionē dicit homo, cui⁹ spūs sit cælestis, vel terrestris. Isti vero apo *1. Cor. 2.*
stoli nesciebāt quo spū ducebātur, quia putabāt se duci spiritū zeli Dei, & honoris magistri: & ducebātur spiritu vindictæ, & terrestri, nō tamē cælesti. ¶ Deniq; obseruādū quoque hic est, quod hoc nomē spiritus varia acceptione sumitur in scripturis, aliquādo pro vēto, vt in psalmo, In spiritu vehemēti cōteres naues Tharsis. *Psal. 47.*
Et in Ioāne. Spiritus vbi vult spirat. Cū vero dicitur de *Ioan. 3.*
Christo. Clamans emisit spiritum: indubie pro anima *Matth. 27.*
ipsius ponitur. Cū autem dicitur de seruo Amalechitæ Aegyptio. Cū comedisset reuersus est spiritus eius, & refocillatus est, accipitur pro viuacitate, seu fortitudi-

ne,

1.Thes.5. ne. Et cũ Paulus dicit. Si spiritu viuimus, spiritu & am
Luc.10. bulemus, accipitur pro spiritu sancto. Et cum dicitur, Nolite gaudere, quia spiritus subijciũtur vobis: accipitur pro dæmonibus. Porrò cũ hic dicitur, Nescitis cuius spiritus estis, accipitur pro vehemẽti zelo, seu impetu animi, siue ad bonũ, siue ad malũ. Christus vero increpauit eos quia peccabãt hoc dicẽdo: & credo quod tantum venialiter peccauerũt isti duo apostoli. Et fuisset fortasis affectus ille vindictæ mortale peccatum, nisi extenuasset illud ignorãtia, vel impetus animi nõ deliberat⁹, vt venialis esset. Sed iã Christũ audiamus vltrà dicentẽ. *Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare.* Hoc est, iã nõ est tẽpus vt cõtẽptores meos perdã, sed vt ipsos beneficijs, mãsuetudine, verbis, & factis ad resipiscẽtiã alliciã. Nõ enim misit Deus filiũ
Ioan.3. suũ in hũc mũdũ, vt iudicet mũdũ, sed vt saluetur mũdus per ipsum. Primus aduẽtus filij hominis est iudicari, & occidi ab impijs, ad quos saluãdos venerat: secundus vero aduẽtus erit, vt impij iudicentur ab ipso. Si Deus puniret peccatores, & illos nõ expectaret ad pœnitentiã: qui saluarentur? Nõ tanti steterũt tibi animæ, quanti Christo, siquidẽ pro eis sanguinẽ suum effudit; quod tu nequaquã præstitisti. Si tanto pretio eas emisses, quãto Christus: nõ tãtopere velles Deũ statim peccatores disperdere, & penitus extinguere. Peccatorũ causa ẽ celo in terras descẽdit, magnaque patientia eos expectat & suffert, orãs, & petẽs ab eis vt conuertãtur, & vsque ad exactã ætatẽ, & postremã senectutem eos præstolatur, & expansis brachijs in vltima eos recipit
Esa.46. canicie. Vnde ipse dñs per Esaiã ait, Audite me domus Iacob, & omne residuũ domus Israel. Qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua. Vsque ad senectã ego ipse & vsque ad canos ego portabo. Ego feci, & ego ferã: ego portabo, & saluabo. Discamus fortitudinẽ, & virtutẽ nostrã in Deũ exercere. Volebãt Iacobus, & Ioãnes fortitudinẽ suã ostẽdere in vindicta: sed aliter dñs, cuius potẽtia est ad subleuandũ miseros. Di
Psal.58. dicit hoc Dauid ab eo, atque ideo dixit. Fortitudinem meã ad te custodi. Nõ ad inimicos meos debellandos, sed ad te placandũ. Sed cũ Christus fortissimus gigas esset nõ in debellãdis inimicis, sed in subleuãdis pauperculis exercuit, nõ.n. venit destruere, sed saluare. Docet Christus nõ ideo esse piũ eo quod nõ possit offẽnsas sibi illatas vindicare, cũ sit fortis: aut necessitate, sed potius volũtate. Docet etiã cũ mala in proximos videm⁹ ex intimis cõmoueri. Docet demũ nõ expectare vindictã de his qui te contẽnũt, aut offendũt: sed patiẽter eorũ cõuersionẽ expectare, exẽplo eius: perfecta.n. virtus nõ habet studiũ vltionis. *Et abierunt in aliud castellũ.* Meruerũt sanẽ optimẽ Dei irã, & suppliciũ, sed dñs mitigauit legẽ, & iustitię rigorẽ. Sic.n. Mosem fecisse legi
Exo.32. mus, qui vidẽs vitulũ, quẽ filij Israel fecerant vt adorarẽt, proiecit de manu tabulas legis ad radicẽ montis, & fregit eas: vt populo parceret, fregit tabulas legis: quo
Exo.22. niã nisi tabulas fregisset, populo nõ pepercisset. Nã lex dicit, Qui immolat Dijs, occidetur, præterquã Deo soli. Noluit Moses cũ tabulis, hoc est, cũ rigore legis ad populũ delinquentẽ venire, sed tabulas fregit, & legẽ euacuauit, vt populo delinquenti parcere posset. Parũ .n. ꝓfuisset Deũ oratione sua placare, si ipse legis rigore vtẽs, eos occidisset. Ad hũc modũ cũ prælatus aliqs instigãte pietate iuxta legis rigorẽ peccatũ subditi punit, sed illi miseret, timẽs ne ex atroci punitiõe exacerbatus in peius ruat, tũc tabulas frãgit, & legis autoritatem relinquit. Hoc autẽ nullus sanę mẽtis dicet esse peccatũ, si instigãte charitate id factũ fuerit: cũ videlicet remissione illa prælatus, spũali subditi saluti ꝓspiciat. Pastor.n. non tã curare debet legis aut statutorũ obseruantiã, quã ouiũ suarũ profectũ. Si timet ex obseruãtia legis subditũ deteriorẽ fieri, & sperat per mãsuetudinẽ, & miam se lucraturũ subditũ, rigorẽ legis eũ flectere oportet, vt subditi animã, pro qua Christ⁹ mori dignatus est, lucretur. Nã Moses pro eo quod tabulas fregit, nõ legitur à Deo reprehẽsus. De⁹.n. ipse sæpẽ facit hoc ipsum, parcẽs peccatorib⁹, sicut nũc fecit cũ istis Samaritanis nõ puniẽs homines impios, & barbaros, qui hospitiũ quod ex lege naturæ itinerãtibus debetur, nõ dederũt Christo, & hominib⁹ sanctis: sed diuertẽs ab illis, & vadẽs in aliud castellũ. Hoc idẽ nobiscũ quotidie facit, nã si iuxtã merita puniret, væ nobis, vbi nunc esse
mus? Sed vt ait Dauid sicut pater miseretur filiorũ, mi Psal.102.
sertus est nobis De⁹, & recordatus est quoniã puluis sumus. Vadit, & diuertit in aliã viã, quasi non videat peccata nostra, nec illa sciat, vt nõ puniat iuxta demeritorũ exigentiã. Ideoq; abijt in aliud castellũ, dissimulãs peccata eorũ, & nolẽs cogere eos ad hospitiũ cõtra voluntatẽ ipsorũ. ¶ Ad nostrã autẽ eruditionẽ, admonet locus iste potius fugere homines impios, quã cũ illis cõtendere, aut litigare. Quia erat iurgiũ inter pastores Abrahæ, & Loth, diuisio facta est inter eos: dixit enim
Abrahã ad Loth, Ne quęso sit iurgiũ inter me, & inter Gen.13.
te, & inter pastores tuos, & inter pastores meos. &c. Quãuis bon⁹ esset Loth, tñ vt iurgia, & quæstiones fugeret, voluit Abraham separari à Loth. Tantũ bonus Christicola pacẽ debet diligere, & horrere quæstiones & discordias, vt oia temporalia, si res postulauerit, perdat: quã vt pacẽ perdat, aut amittat. Docet igitur locus iste perfectã mansuetudinẽ, quæ decet Christi seruos,
iuxtã illud. Seruũ dñi non oportet litigare, sed mãsue 1.Tim.2.
tũ esse. Sed de his aliàs, nũc autẽ ad contextũ. *Factum est autẽ ambulantibus illis in via, dixit quidã ad illum, sequar te quocunque ieris.* Ostẽdebat voluntatẽ sequẽdi perfectẽ, sed aliud habebat in corde. Volebat.n. sequi Ie
sum, intentione, qua Simõ Magus desiderabat habere Act.8.
potestatẽ miracula faciẽdi, vt de miraculis diuitias lu
craretur. Ne accesseris (inquit Ecclesiasticus) duplici Eccle.1.
corde. Sed Christ⁹, qui corda intuetur, & cogitationes hominũ videt, vt potẽ quia Deus, non ad verba, sed ad cogitationẽ, & intentionẽ istius, qui Christũ sequi volebat, vt ditesceret, respõdit dicẽs. *Vulpes foueas habent & volucres cæli nidos, filius autẽ hominis nõ habet vbi caput suum reclinet.* Ac si diceret, Cur si qui me vis, vt di ues fias, me (inquã) pauperẽ & nudũ hominẽ: adeò inopẽ, & rebus omnibus destitutũ, quod nõ habeo domũ, nec locũ, nec vbi caput meũ reclinẽ? Erras, si me sequi vis hac intẽtione, cũ ego pauperrim⁹ sim, & discipulis meis, ea quæ habebãt, relinquere præceperim. O quot habet etiã nũc iste imitatores. Multos videbis, qui se faciũt ecclesiasticos, & sacris initiãtur, nõ vt Deo seruiãt nec vt illũ sequãtur, nec vt ad eũ propius accedant, sed vt sibi victũ, & vestitũ parent, vt diuites fiant, & quia credũt se hac via facile posse creari Canonicos, Abbates, & Episcopos. Hi Christũ sequũtur, non vt ei inseruiãt, sed vt ditescãt. Existimant se abundãtiorẽ victũ habituros per Ecclesiã quã per seculũ, ac proinde sacris initiantur. Similes sunt ij Sichẽ & Emor patri eius, qui
sibi præputia absciderũt vt opes adipiscerẽtur ingẽtes: Gen.34.
dixerũt enim. Si circũcidimus masculos nostros: ritũ

gentis

gentis imitātes,& ſubſtātia eorum,& pecora,& cūcta
quæ poſsidēt noſtra erūt. Derelinquebāt hi idola,& ad
verū Deū appropinquabāt, vt diteſceret. Quod quidē
tu quoq; hos imitans gētiles cū mundo renūtias,& ad
Deū accedis, ad eiuſq; altare vadis, nō vt ſanctior fias,
aut melior,& deuotior, ſed vt ſis diues, credens cōſan-
guineū tuū in te beneficia,& dignitatē quā habet col-
laturū,& Regē,& Papam te in Epiſcopū promoturū.
Matth. 2. Illi Magi, qui venerūt ab oriente, acceſſerunt ad Chri
ſtum natum in Bethleem, non vt diuites fierēt à Chri-
ſto, ſed è cōtra vt Chriſtū pauperē ditarēt, atq; ideò ob
tulerūt ei munera ex apertis theſauris. Sic tu acceſsiſti
ad altare, vbi Chriſtus eſt, aduerte ne eo animo id agas
vt bonis tēporalib⁹ abūdes, ſed ſpiritalib⁹. Et ſicuti illi
ſancti Magi, noli à Chriſto ditari, ſed ècōtrario debes
Chriſto bona elargiri, pauperibus eleemoſynā erogan
do: ſiquidē Chriſti agit perſonā, ipſe.n. ait: Quod vni
ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. At vero tu Chri
ſtū ſequeris,& ſuſcipis veſtē clericalē,& ordines ſacros
Gen. 37. quia habet Eccleſia Epatus, Abbatias, Canonicatus, &
Gen. 41. redditus. Ioſeph vēditus in Aegypto fuit, poſtea verò
diues & potēs effectus eſt: & quāuis illic filios habuit,
nō tamē legimus reditus aliquos, aut prouētus illis reli
quiſſe, aut primogenita. Quid, quæſo, fuit in cauſa cur
cū maximas haberet Ioſeph opes, nō tamē filijs primo
genita cōſtituit? Illud ſanè, quia in promiſſam terrā itu
ri erāt, quod ſi primogenita,& diuitias haberēt, ægrè,
& moleſtè ab illis ſepararētur: ideo noluit aliquid eis re
linquere. Sic Chriſtus dñs diſcipulis ſuis tantū virtutū
primogenitū ſtatuit, eiſq; præcipit, vt parum, quod ha
bēt, delerāt, nec hūc in numerū diſcipulorū aſciſcit, q̄
animo diteſcēdi accedebat. Plutarch⁹ dixit quod pau
pertas eſt inſtrumentū philoſophiæ. Si vt mūdi philo-
ſophiā intelligamus cōfert maximè paupertas: quāto
magis vtilis erit vt percipiamus Dei ſapiētiā? Qui Chri
ſtū ſequi cupit,& ab eo cęleſtē diſcere philoſophiā, tan
quā eius verus diſcipulus deſpiciat,& paruipēdat diui-
tias, nec eas apud pauperē Chriſtū exquirat. Ideo huic,
qui Chriſtū ſequi volebat, vt diteſceret, dixit illi dñs,
Vulpes foueas habēt, & volucres cęli &c. Sed ſingula
verba expēdam⁹. ¶ Poterat dicere, lepores, aut, cunicu
li, aut aliquod aliud animal, ſed potius dixit, vulpes:
quia eſt animal cautiloſum,& aſtutū, ꝓpter quod Chri
Luc. 13. ſtus Herodē vulpem appellauit. Vide tu quāta ſit mea
paupertas quod aial illud tā aſtutū, quod propter ſuā
malitiā indignū erat fouea, at nihilominus illā habet:
ſed filius hominis nō habet vbi caput reclinet. ¶ Expē-
de quod nō dicit. Ego nō habeo, vbi caput reclinē: ſed
fili⁹ hominis nō habet vbi caput reclinet, loquit in ter
Chryſo. hom. tia perſona modeſtiæ cauſa (vt Chryſoſtomus ait) vt
28. in Ioan. ad aliā perſonā referri videatur illa narratio. Sic ſancti
euāgeliſtę loquūtur multoties de ſe ipſis, quaſi de alijs
Matth. 9. vt Matthę⁹ dicit, quod inuenit hominē ſedentē in the-
Ioan. 18. loneo: & nō dixit, inuenit me. Et Ioānes, Venit ali⁹ diſ
cipulus, qui erat notus pōtifici. Et Paul⁹. Scio hominē
2. Corin. 12. ante annos quatuordecim raptū. &c. Hoc etiā Moſes
quaſi de alio loquēs ſæpè dicit. Loquut⁹ eſt dñs ad Mo
Ioan. 13. ſem dicēs. Et Ioānes iterū. Erat recūbens vnus ex diſci
pulis Ieſu,& nō dicit, Ego. &c. Sic Chriſtus in tertia per
ſona loquutus eſt dicēs, filius hominis nō habet vbi ca
put ſuū reclinet. ¶ Præterea vocat ſe filiū hominis, vt
ſe verū hoiem,& humilē, obnoxiū calamitatib⁹,& do
Eſa. 53. loribus inſinuaret. Sic Eſaias vocat illū virū dolorū,&
ſcientē infirmitatē. Et quia fili⁹ hominis accipitur pro
re abiecta, appellatur Ezechiel filius hominis, vt eū de *Ezec. 2.*
fragilitate ſua admoneret, ne ob diuinas viſiones ſibi
oſtēſas, nimio gaudio efferretur. Et ideo ſæpè Chriſtus
ſe vocat filiū hominis, vt oſtendat, cū eſſet Deus, infir
mitates noſtras ſuſcepiſſe. ¶ Vide etiam quomodo qui
quærit, & qui quæritur in hoc differunt, quod qui
quærit domum non habet, nec in domo eſt, imo huc,
illuc diuerſatur. At vero qui quæritur domum habe-
re debet vbi eum quærant. Ego, ait Chriſtus, veni ad
quærendos peccatores, non egeo domicilio: ſed ſolū
per omnes partes diuagari clamans,& intonās, vbi es
peccator? Quis mihi illū oſtēdet? quò illū reperiam? La
boraui clamās, raucæ ſunt fauces meæ. &c. Ideo domū *Pſal. 68.*
nō habet, quia quęrit peccatores: & ſicut aduena fuit in
hac vita,& peregrinus in hoc ſæculo. Quod admirans
Hieremias dicebat. Quaſi colonus futurus es in terra,
& quaſi declinās ad manēdū. ¶ Obſerua autē quāta fue
rit Chriſti paupertas, vt nos diuites faceret ſua pauper- *Iere. 14.*
tate. Defuit in natiuitate domus, quia ſub vili tugurio *Luc. 2.*
natus,& in præſepe iacuit. Quid etiā paupertatis, & fa
mis paſſus eſt, cū ſubita perſecutiōe agitur, & in exiliū
defertur per deſertū ad Aegyptū, à pauperculis parenti *Mat. 2.*
bus cū inopia nutritus eſt? Nihil in mūdo (cui⁹ opifex
& gubernator ipſe erat) poſsidēs de eleemoſynis viue-
bat oblatis, quas vbi nemo obtuliſſet, oſtiatim mēdica
bat, ſicut Rex Dauid prophetauerat in perſona dñi di
cēs. Pauper ego ſum,& mēdicus, dñs ſolicitus eſt mei. *Pſal. 108.*
Quē pſalmū Petrus ad literā declarat de Chriſto,& ita *Act. 3.*
ſentit D. Auguſti. in eodē pſalmo. Et in die, quo exce-
ptus eſt Hieroſolymis cum ramis oliuarū ſicut pauper
mēdicus quæſiuit hoſpitiū,& quia illud nō inuenit, re
uerſus eſt in Bethaniā ad domū Marthæ, vbi in hoſpi *Mar. 11.*
tiū recipiebatur tanquā pauper peregrinus: tantaq; ino
pia laborauit, quod cænaculū,& agnū, vbi cū diſcipu-
lis māducaret paſcha, mēdicauit: quia nō habuit ꝓpriā
domū vbi paſcha comederet, nec agnū. Et ſiquidē nul
lū eſt in cōtrariū ſtatutū decretū,& ſcriptura pauperē,
& mendicū eū nominat, nulla eſt ratio cur id negetur.
Quod ſi aliquis exiſtimat mēdicitatē cū Chriſti digni
tate pugnare, fallitur ſanè: ſiquidem Chriſtus dñs alias
quā plures noſtras pœnalitates ſuſcepit nō minus viles
& infāmes. Et cū aliquid de Chriſto dictū audieris, ve-
rificandū eſt de eo ſummè, quantū veritas pati potuerit.
Itaq; cū audis de Chriſto, Ego ſum pauper,& dolēs, ſa *Pſal. 68.*
lus tua, De⁹ ſuſcepit me, verifica in Chriſto ſūmā pau
pertatē,& ſūmū in paſsiōe dolorē,& quod à patre fuit
ſūmè in reſurrectione ſuſcept⁹. Et cū audis Chriſtū eſ-
ſe nobiſcū, intellige modū ſūmū, quo Chriſtus potuit
nobiſcū eſſe. Ita & in hoc loco ſūmā rerū temporaliū
abdicatiōnē in Chriſto fuiſſe intellige. Quod ſi verecū
diā habes, quādo audis Chriſtū mēdicaſſe, maiori per-
fundi verecūdia deberes, quādo ei petēti aliquid dene
gās: nā Deū oſtiatim victū ſibi parare, euidēs ſuæ boni
tatis ſignū eſt & argumentū: te vero pauperi (qui Chri
ſti perſonā agit) negare quod expoſtulat, ſignū & indi
ciū tuæ eſt crudelitatis,& ſæuitiæ. Quod ſi aliquis aſſe
rat, quod mulieres quæ ſequebātur eū à Galilæa mini-
ſtrabāt ei, vt in capite præcedēti dixit Lucas: hoc illæ
nō præſtiterūt, niſi poſtquā incepit diſcurrere per ciui-
tates,& caſtella prædicās: atq; hoc ſolū illæ faciebant,
quibus ipſe ſanitatē reſtituerat: at vero cū Chriſtus per
paruū tēporis interuallū prædicauerit, paruū etiā tem-
pus interceſsit, quo illæ mulieres Chriſtū comitatę fue
rūt: quinimo nec in hoc tēpore Chriſtum ſequebātur
ſemper,

Ioan. 4. ſemper,ſiquidem cum eo nõ erãt,quãdo à Samaritana
aquã petiuit.Nec etiã diuites erant oẽs illæ fœminę,ſi-
cut nec Maria Salome,quæ accipiebant eleemoſynas,
quæ eis erogabãtur,& erant veluti depoſitariæ, vnde
(quãuis Chriſtus crumenas deferret ſibi, & diſcipulis)
nõ ſequitur nõ mẽdicaſſe:ſicut fratres minores ſunt mẽ
dicãtes,& habẽt ſyndicos,& dãt eleemoſynas alijs vili
bus pauperib⁹.Et diſcipuli Chriſti aliquoties victũ ſe-
cũ ferebant, dũ cũ Chriſto iter faciebant quãuis modi
Ioan. 6. cũ,vt patet in quinq; panibus, & duobus piſcibus,q. ſi
obliuiſcebãtur cibũ parare,poſtea ſe vacuos, & inanes
reperiebãt,ſicut Matthæus narrat quòd obliti ſunt por
Matth. 6. tare panes,& cũ maledixit ficũ,ſine ꝓuiſione ibat.Ex
Mar. 11. quo patet nõ ſemper Chriſto & diſcipl'is neceſſaria fuiſ
ſe oblata,abſq; eo quod ipſi peterẽt.Et apud gẽtiles cla
re cõſtat nullũ fuiſſe,qui eis neceſſaria offerret: q̃a erãt
Ioan.4. Iudæi,ac proinde oportebat emere.Ideo in Sichẽ, quæ
erat Samaria innuenerũt diſcipuli, vt cibos emerẽt:ſed
hæc ſuffecerint de Chriſti paupertate, & mendicitate,
quæ tãta fuit vt verè dicat, Vulpeſ foueas habent.&c.
Nec ſolũ in vita,verũ etiã in morte deeſt cruci affixo
vbi caput reclinet:& mortu⁹,alieno vſus eſt ſepulchro.
¶ Ad noſtrã autẽ eruditionẽ, diſcamus diuitias contẽ-
nere,& Chriſti paupertatẽ diligere. Magn⁹ equidẽ eſt
abuſus quod Chriſtianus tãto ardore,& cupiditate quę
rat diuitias huius ſæculi,cũ ſuũ intueatur redẽptorẽ,&
magiſtrũ Chriſtũ Ieſum. adeo pauperẽ in ſua natiuita-
te, & in vita, & morte, & deniq; poſt ipſam mortem.
¶ Diſcamus etiam ex hoc loco ſuperba ædificia odio
habere. Verecundiam habe,cum Chriſtianus ſis, tam
magnificas exædificare domos, & turres excelſas cũ
videas dominum Deũ tuum non habere propriam do
mũ,quam inhabitet:nec eam habuit in natiuitate, nec
in morte, nec poſt mortẽ, ſiquidẽ in alieno ſepulchro
Amos. 3. fuit humatus. Vnde dñs. Percutiã domũ hyemalẽ, cũ
domo æſtiua:& peribũt eburneæ domus, & diſsipabũ
tur ædes multæ. ¶ Diſcãt etiã prælati,& prædicatores
nõ admittere ad ſuũ conſortiũ homines lucri cupidos,
ſed expellãt eos, ſicut Chriſtus hũc qui diues volebat
fieri ſequẽs illũ. Multo magis nõ ſunt ad prædicationẽ
mittẽdi inhiãtes lucris:cũ repellãtur à cõſortio prædi-
2.*Cor*.12. catorũ. Non ſic Paulus,qui dicebat. Nõ quæro veſtra,
Matth. 8. ſed vos. Sequitur in cõtextu. *Ait autẽ ad alterum, Se-
quere me.* Hic diſcipulus erat Chriſti, vt manifeſtè aſſe
rit Matthæus, ſicut alter de quo nũc iam egimus, erat
Hiero. epiſt. ſcriba. Quis autem hic diſcipulus fuerit, nos latet. Cle-
ad Calpurn- mens tamen præſul Alexãdrinus præceptor Origenis,
lanarium. vir(vt D. Hieronym. inquit) vndequaq; doctiſsimus,
Tertu. lib. de qui ſtromatũ,hoc eſt, varietatũ octo libros ſcripſit,ait
de baptiſmo. in ſtromate.3.quod fuit Philipp⁹ apoſtolus. Tertullia
ſo. 3. nus autẽ ait quod fuit Matthæus. Quicũq; ille fuerit,
nos tamẽ ad noſtrã inſtructionẽ hic admonemur non
Num. 17. eſſe oium, miniſterio ſe diuino ingerere,ſed qui ab eo
Hebre.9. vocatur,& eligitur veluti Aarõ,cuius virga tantũ flo-
ruit,vt apoſtolus ad Hebræos admonuit. Si enim prin
cipes,qui ſępius ignorãt, quos ad miniſteriũ vocãt mi
niſtros,pro ſua volũtate diligũt,nõ curãtes an alij ſint
habiliores,aut prudẽtiores pro ſolo beneplacito volũ-
tatis ſuę:cur hoc nõ licebit Deo,qui optimè ſcrutatur,
& nouit,quos ad ſuũ miniſteriũ eligit? Ecce ſcriba ille
Matth.4. qui ſe vltro obtulit non inuitatus,reiectus eſt à Chriſti
cõſortio:alios verò imprę meditatos vocauit,ſicuti Pe
trũ,& Andreã,& Iacobũ, & Ioannẽ,qui erãt piſcãtes:
& huic diſcipulo, quiſquis ille fuerit,dilationẽ petenti
ait,vt vadat,& nũtiet regnum Dei,& vocat Chriſtus
illũ,nihil dicentem. Illum,qui ait velle ſeipſum ſequi,
miſſum facit & expellit:& illũ,qui imparatus erat,& ni
hil dicẽs,vocat. Sed quid dicet ille? *Ille autem dixit,
dñe permitte mihi primum ire, & ſepelire patrẽ meum,*
Ad hoc enim ſe obligatũ putauit præcepto legis,quod
iubet parẽtes honorare : imò mortuos ſepelire eſt vnũ *Exo*. 20.
ex ſeptẽ operib⁹ miſericordiæ.de quo & ſpecialiter ore
angelico cõmẽdatur Tobias. *Dixit ei Ieſus ſine vt mor* *Tobi*.12.
*tui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade, & annuntia
regnum Dei.* Pater iſti⁹ adhuc viuebat,ſed petebat iſte
vt expectaret Chriſtus, vſq; dũ pater eius obiret, & ſe-
peliret eũ : nã ſi iam mortuus eſſet, nõ denegaretur ei,
quia parũ poterat in ſepultura patris immorari:nã in di
midia die finirẽtur inferię & ſepultura. Sed quia multũ
tẽporis petebat,prohibitus eſt, dicẽs, ſine vt mortui ſe-
peliãt mortuos ſuos. Ac ſi diceret, Nõ eſt neceſſe quod
tu vadas,& maneas in ſæculo vſq; ad mortẽ patris tui:
nã alij ſunt, qui poſſunt ſepelire eũ. Hoc fecerunt apl'i,
nã opus piũ erat miniſtrare cibos pauperib⁹,quia tamẽ *Act*. 6.
impediebãtur per hoc ab oratione, & prędicatione,&
hoc fieri poterat per alios,elegerũt alios ſeptẽ viros,vt
ipſi orationi vacarent. Nõ igitur prohibetur honorare
parẽtes,ſed mõſtrat cæleſtibus negotijs nihil eſſe præ-
ponendũ : ſpiritualia enim opera pro tẽporalibus non
ſunt dimittẽda,& iſte ad maiorẽ vitę perfectionẽ voca
batur,atq; ideo addidit. Tu aũt vade,& annũtia regnũ
Dei:ac ſi diceret. Sepelire mortuos, quod opus eſt pie
tatis inferioris, nõ pertinet ad te, ſed ad mortuos:ideſt,
ad homines infimi gradus, vel in pecatis manẽtes,pro
pter quod mortui vocãtur. Illi enim non viuunt verè,
neq; fæliciter, in quibus nõ viuit Chriſtus: qui ſolus vi
ta eſt animarũ noſtrarũ. Hinc eſt quod apl'us ad Timo
theũ ſcripſit dicẽs. Vidua, quę in delitijs eſt, viuẽs mor
tua eſt. Sic Saul cũ eſſet quadraginta annorũ,& regnaſ *1.Timo*.5.
ſet viginti annis, vt dicitur in actis, tamẽ ſcriptura ait
quod Saul erat filius vnius anni cũ regnare cepiſſet, & *Act*. 13.
quod duobus annis regnauit in Iſrael,quia duobus an
nis regnauit in Dei amicitia & in ſtatu gratiæ. In ijs
duobus annis fuit viuus Saul, nã in alijs mortuus erat 1.*Reg*.13.
corã Deo,nec illius numerãtur,aut cõputãtur anni co
rã Deo. ¶ Igitur ad mortuos cõuenit ſepelire mortuos
ſuos. Ad te autẽ maiora pertinẽt ſcilicet quod vadas,&
annũties regnũ Dei. Magis laudatur otiũ Mariæ, quã
ſolicitudo Marthæ:atq; ideo, quia ſpiritualia præſtan- *Luc*.10.
tiora ſunt, nõ relinquẽda ſunt pro tẽporalib⁹. Præterea
noluit dñs vt adiret domum patris, quia occupatio illa
poterat nocere ei, quia forte oriretur occaſio quòd nũ
quã rediret ad Chriſtũ, quia cupiditas rerũ tẽporalium
in ſucceſsione patris defuncti & affectio cognatorum
forte cauſarẽt ei contrariũ deſideriũ, vel tepiditatẽ ali-
quã deſiderij prioris. ¶ Ad noſtrã eruditionẽ docemur
hinc bonũ propoſitũ conceptũ citò operi,& executio
ni mãdare:ne aliquid ſuccedat quod impediat bonũ il
lud,ita vt nõ poſtea fiat. Ideo huic noluit dñs permitte
re,vt iret in domũ patris, & expectaret mortẽ eius, ne
mutaret propoſitũ: ſed voluit vt ſtatim eũ ſequeretur
relictis oĩbus. Docemur etiã ſpiritualia non relinquere
propter quodcunq; bonũ tẽporale &c. Sed de his ſatis.
*Et ait alter, Sequar te domine, ſed permitte mihi pri-
mum renuntiare his, qui domi ſunt.* Sic dixit Heliſę⁹ ab
Helia vocatus, Oſculer (inquit) oro te patrem meũ,& *3.Reg*. 19.
matrẽ meã,& ſic ſequar te. Afficiebatur hic circa ſuos,
cõtra illud, quod in pſalmo habetur, Obliuiſcere popu *Pſal*.44.
lum,

Gala.1. lũ tuũ,& domũ patris tui. Aliter fecit Paulus qui dicebat, Postquã autẽ placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & reuocauit per gratiã suã, &c. Continuò nõ acquieui carni & sanguini. Caro, & sanguis tãquã aduersarij nõ sunt admittẽdi. Quapropter Christus *Matth. 10.* ait. Veni separare hominẽ aduersus patrẽ suũ, &c. Sequitur. Et inimici hominis, domestici eius. Præterea aliqui dicũt quod iste voluit renuntiare domesticis suis, seu cognatis, siue parẽtib⁹ suis dũtaxat vale dicẽdo, seque ab eis licẽtiãdo, ne quærerẽt eum. Alij dicũt quod volebat eorũ consensum exquirere, & eos super re ista cõsulere. *Ait ad illum Iesus, Nemo mittens manum ad aratrum & aspiciẽs retro aptus est regno Dei.* Omnis arans si retro respiciat inutilẽ, aut tortuosum facit sulcũ, aut arantium boum suorũ vestigia vulnerabit. Sic qui directo tramite, aut spirituali vomere vitia humana persulcãs incedit ad Dei regnũ: si aspectũ suũ ad vitia & impia, & vana cõuertit, animam suã vulnerabit. Ille aspicit retrò qui à bono inchoato deficiẽs, mẽte ad *Gen. 19.* sæcularia redit. Non decet vt tu, qui à Sodoma exijsti, & mundũ iam dereliquisti: vt iterũ mentis affectu ad illũ reuertaris. Sic filij Israel postquã de Aegypto exie*Num. 14.*rũt corde, & mẽte reuersi sunt in Aegyptũ, cupiẽtes illic esse, & ollas carniũ manducare. Quapropter nullus istorũ, qui reuertere voluerũt in Aegyptum, ingressus est in terrã promissionis: sed mala morte perierũt in deserto. Sic etiã perdet De⁹ monachos illos, qui postquã è mũdo fugerũt, & sæculo renũtiauerũt, & monasticã disciplinã vouerũt reuertũtur ad sœculi negotia, ab in*2. Pet. 2.*cepto redeũtes itinere. De talib⁹ ait Petrus. Melius. n. erat illis nõ cognoscere viã iustitiæ, quã post agnitionẽ retrorsum cõuerti abeo: quod illis traditũ est, sancto mãdato. Cõtigit. n. eis illud veri ꝓuerbij, Canis reuersus ad suũ vomitum: & sus lota, in volutabro luti. Hoc *Eze. 44.* volẽs significare apud Ezechielẽ dñs, præcepit ne homines templũ ingressi, eo ostio exirẽt, quo introierãt, sed vltra tenderẽt: ne terga verterẽt, Deũq; relinquere viderẽtur. Iusti ibũt de virtute in virtutẽ, vt ait Dauid. *Psal. 83.* Dolẽda est sanè incõstãtia nostra, & lacrymis deplorãda. Vt enim subtilis & delicata aurificis statera paruo põdere mouetur, vt quolibet grano superposito, deorsum tẽdat: sic nos quacũq; re, siue ꝓspera, siue aduersa, perturbamur, & viã optimã, & rectã relinquimus, ab eaq; deflectimus. Queadmodũ Chamęleõ ad species rerũ, quibus admouetur se seq; cõuertit, mutat colorẽ: sic nos quacũq; tẽtatiõe obiecta, mutamus virtutis propositũ, & quæcũq; impię cogitationes nos mouẽt, & quo volũt, impellũt, transuersosq; agũt. Et sicut Chamęleõ colorẽ albũ non recipit, licet alios recipiat: sic nos ad omnia facile, & frequẽter, præterquã ad animi candorẽ, mutamur. Oportet ergo in bono proposito perseuerare, & semper à bono in melius tendere, & proficere. *Eze. 1.* De sanctis illis quatuor animalibus ait Ezechiel, quod nõ reuertebãtur, cũ ambularẽt: sed vnũquodq; corã facie sua ambulabat. Aeterna sunt ante nos, & retro tẽporalia, pergẽtes enim inueniemus æterna: & retro relinquem⁹ ista tẽporalia. Igitur ante faciẽ suã gradiebãtur sancta animalia, quia ea, quæ reliquerũt, nullo iã appetitu reuertẽtes, aspiciebãt. Quapropter iusti ne velut inepti à regno Dei abijciãtur, semper ad anteriora se ex*Phi. 3.*tendũt. Vnde Paulus ait. Quæ retro sunt obliuiscẽs, ad ea vero, quæ sunt priora extẽdẽs meipsum, ad destinatum persequor ad brauium supernæ vocationis in Iesu Christo. Iustus enim semper ꝓficere optat, semper ad vlteriora opera exercẽda, procedere satagit, vt pergẽs de virtute in virtutẽ, videat Deũ Deorũ in Siõ. *Psal. 83.* ¶ Obseruã autẽ quod hic ex numero discipulorũ erat, alioquin nõ assimilaretur ei, qui applicuit manũ suã ad aratrũ. Aduerte etiã quisquis putas christianitatẽ delitias esse, aut voluptates, aratrũ in manus tuas cõmendat Christus: nõ rosas, nõ pecunias, aut delitias, & id genus reliqua, quibus mũdus nõ tam allicit, quã decipit. ¶ Admonet igitur locus iste, vt in bonis cęptis & initijs perseue*Sapi. 8.*remus. Perseuerãtia enim est illa sapiẽtia, quæ attingit à fine vsq; in finẽ fortiter: & disponit omnia suauiter. Primus finis est, bonũ opus incipere, siquidẽ illic fini*Psal. 33.*tur mallũ iuxtà illud. Diuerte à malo, & fac bonũ. Ali⁹ finis est, in bono persistere incepto vsq; ad eius absolutionẽ & exitũ. Primũ finem habuit mulier Loth, malũ deuitans cõsortiũ, & societatẽ ad Dei præceptũ: sed *Gen. 19.* defuit ei alter finis, qui est perseuerãtia, nam in itinere retrò caput voluit, propter quod grauiter fuit punita: conuertit enim Deus illã in salis statuã, nõ lapidis, vel arboris, sed salis infructiferi, & sterilis, nam sale illo voluit nostræ corruptioni remediũ adhibere, nostræque fragilitati mederi, vt tã grauẽ timẽtes animaduersionẽ & suppliciũ, Deo obedirem⁹, in viaq; virtutis perseueraremus. Ideo perseuerantia vocatur donũ Dei, & merito: nã sicuti non possumus primã mereri gratiã, quæ nos Deo gratos reddit, sic etiã viribus naturæ nõ possumus mereri perseuerãtiam: nã liberũ arbitriũ nequaquã per gratiã destruitur nec perditur: imò vero perficitur, & sic quicquid ei libuerit, faciet, etiã in bono nõ perseuerare. Ideo perseuerãtia Dei donũ est, sicuti est prima gratia, quam nostris conatibus mereri nõ possumus. Etiã ait Sapiens quod perseuerãtia ordinat, & cõponit res suas cũ fortitudine: nam præcipua fortitudinis pars, est perseuerãtia, sine qua corona nõ datur vi*2. Timo. 2.*ctoriæ. Ideo Paulus. Non coronabitur, nisi qui legitimẽ certauerit. Hæc fides consistit in eo, quod minimẽ *Psal. 77.* terga vertamus timidi, sicut fecerũt filij Effrem de quibus Psalmista quod conuersi sunt in die belli. Vnde, quia perseuerare est donum Dei, sicut boni operis ini*Leui. 27.*tiũ præcipitur in Leuitico non minus seruari decimas, quam primitias. Seruãs decimas sicut primitias docuit boni operis perseuerantiã ab ipso Deo esse sicut initiũ. *2. Cor. 3.* Sicut enim sufficientia ad bonũ aliquod cogitandũ, nõ ex nobis, sed ex Deo est: ita etiã diuinæ dispositionis est, non electionis humanæ, vt bono, vel malo fine vi*Psal. 58.*ta nostra terminetur. Vtrũq; horũ Dauid cõfessus est dicens, Misericordia eius præueniet me. Et misericordia egere, vt perseueraret, in alio psalmo testatus est *Psal. 22.* dicens. Misericordia tua subsequetur me, omnibus die*Ioan. 17.*bus vitæ meæ. Docet Christus suo exẽplo hanc virtutẽ. Opus consummaui quod dedit mihi pater, vt faciã. Et Paulus. Bonũ certamẽ certaui, cursum cõsummaui. Videmus debiles mulieres senilis ætatis perseuerãdo, peregrinationes lõgas perficere. Videmus naturã continuè operando ex modica nuce additione imperceptibili magnã arborem erigere. Et aqua cauat lapidẽ assiduẽ cadens super illum. Vtinam Deus optimus, Max. det nobis in bono perseuerare, vt desideratam coronã adipiscamur. Amen.

PRIMI TOMI ENARRATIONVM IN BEATI Lucæ Euangelium finis.

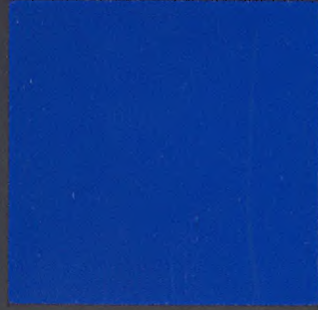

mm